

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների Էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха** (ОМУСА), размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhlib.am/>

E-mail: info@artsakhlib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhlib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhelibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ՇՈՂԵՐ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԴԱՐՁՎԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Բնաբանի փոխարեն

**Նարաբադա պարպառը շօղուլ կաղնե յա.
օգ՛ում ըս՝ համնը շինի, օգ՛ում ըս՝ մնսան:**

(արցախյան ապստամբ)

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И СПОРТА НКР
NKR MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE AND SPORTS

НАУЧНЫЙ ЦЕНТР АРЦАХА
ARTSAKH SCIENCE CENTRE

Армен Саркисян Шогер Минасян
Armen Sargsyan Shoger Minasyan

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ
КАРАБАХСКОГО ДИАЛЕКТА
KARABAKH DIALECT
IDIOMS DICTIONARY

Ереван
Yerevan
2017

ԼՂՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԱՐՑԱԽԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ՇՈՂԵՐ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

*Նվիրում ենք Լեոնային Ղարաբաղի
Հանրապետության հռչակման 25-ամյակին*

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԴԱՐՁՎԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Երեւան - 2017

ՀՏԴ
ԳՄԴ
Ս

**Տպագրվում է Արցախի գիտական կենտրոնի եւ Արցախի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդների երաշխավորությամբ**

**Խմբագիր՝ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, ք.գ.դ., պրոֆեսոր
Լավրենտի ՅՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ**

**Գրախոսներ՝ Արցախի պետական համալսարանի ակադեմիկոս
Ս.Աբրահամյանի անվան հայոց լեզվի ամբիոն**

**ԼՂՀ մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի
նախարարության՝ Ղուկասյան եղբայրների անվան
Արցախի բարբառի եւ ազգագրության ուսումնասի-
րության կենտրոն**

**Աշխատանքը իրականացվել է ԼՂՀ ԿԳՄՆ կողմից տրամադրված ֆինանսական
աջակցության շնորհիվ**

**Տպագրվում է ԼՂՀ մշակույթի եւ երիտասարդության հարցերի նախարարության
հովանավորությամբ**

Սարգսյան Արմեն, Մինասյան Շողեր

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԴԱՐՁՎԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ, Երեւան, ,,,, իրատ, 2017,
568 էջ:

Բառարանն ընդգրկում է Ղարաբաղի բարբառի խոսվածքներում գործածվող դարձվածային միավորները: Դարձվածառը կազմված է օժտված են լեզվաբանական եւ իմաստաբանական նշաններով ու բացատրություններով, տպագիր եւ ձեռագիր աղբյուրներից ու բանավոր խոսքից քաղված անհրաժեշտ վկայություններով: Ընդարձակ առաջաբանում ներկայացվում է բարբառի դարձվածների բազմակողմանի քննությունը:

Բառարանը նախատեսված է բարբառագետների, բանագետների, ազգագրագետների, այլ բնագավառների մասնագետների եւ ընթերցող լայն շրջանների համար:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՂԱՐԱՔԱՂԻ ԲԱՐՔԱՌԻ ՂԱՐՁՎԱԾՆԵՐԸ

Հարցի պատմությունից: Ղարաքաղի բարբառը հայերենի տարածական տարբերակների շարքում առանձնանում է ոչ միայն իր կենսունակությամբ ու տարածված լինելով, այլև հարուստ բառապաշարով եւ դարձվածաբանությամբ: Բազմաթիվ դարձվածներ են ընդգրկված Արցախի ազգագրությանը, բանահյուսությանը, բարբառին նվիրված ուսումնասիրություններում, ժողովածուներում, բարբառագիր ստեղծագործություններում, ձեռագիր աղբյուրներում եւ դրանց կցված բառացանկերում¹, հայերենի ընդհանուր բարբառային, դարձվածաբանական եւ բացատրական բառարաններում:² Սակայն հարկ է նշել, որ դրանց մեծ մասում հեղինակները լուրջ ուշադրություն չեն դարձրել բարբառային օրինաչափությունների ու գիտական տառադարձության պահպանմանը³: Հարցի ուսումնասիրության տեսակետից առանձնակի կարեւորություն ունեն Արմեն Սարգսյանի «Ղարաքաղի բարբառի բառարան»⁴ եւ Շողեր Մինասյանի «Ղարաքաղի բարբառի դարձվածները»⁵ աշխատությունները, որոնցից առաջինում բառապաշարին զուգընթաց ներկայացված են բարբառի խոսվածքներում գործածվող հազարավոր դարձվածային միավորներ՝ գիտական տառադարձությամբ, բացատրություններով ու բնագրային

1. Տե՛ս Օգտագործված գրականության ցանկը:

2. Աճառեան Հր., Հայերէն գավառական բառարան, Թիֆլիս, 1913, Թուրքերէնէ փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ, Մոսկուա-Վաղարշապատ, 1902, Ամատունի Ս., Հայոց բառ ու բան, Վաղարշապատ, 1912, Հայոց լեզվի բարբառային բառարան (ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտ) , հ.հ.Ա- Է, Երեւան, 2001- 2012, Բեդիրյան Պ., Հայերէն դարձվածքների ընդարձակ բացատրական բառարան, Երեւան, 2011, Մալխասեանց Ստ., Հայերէն բացատրական բառարան, հ.հ. 1- 4, Երեւան, 1944- 1945:

3. Սարգսյան Ա., Տառադարձության կարեւորությունը բանահյուսության մեջ, «Միջազգային գիտաժողովի նյութեր .«Մեսրոպ Մաշտոց համալսարան», Ստեփանատերտ, 2007, էջ 61-63, Բարբառային բառարանների արդիական պահանջները, «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր (միջազգային հայերենագիտական ութերորդ գիտաժողովի զեկուցումներ)», Ստեփանակերտ, 2008, էջ 80-84, Ղարաքաղի բարբառի բառապաշարի արտացոլումը հայերենի բարբառային բառարաններում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2011, էջ 257-269, Բարբառային օրինաչափությունների պահպանման կարեւորությունը բանահյուսական ժողովածուներում (Ղարաքաղի բարբառի օրինակով), «ԱրՊՅ գիտական տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 2012, N1, էջ 108-111, Մարգարյան Լ., Արցախի բանահյուսության լեզուն, Ստեփանակերտ, 2011, էջ 13-17:

4. Սարգսյան Ա., Ղարաքաղի բարբառի բառարան, Երեւան, 2013:

5. Մինասյան Շ., Ղարաքաղի բարբառի դարձվածները, Ստեփանակերտ, 2007:

օրինակներով, իսկ երկրորդը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների առաջին բազմակողմանի քննությունն է: Բացի նշված աշխատություններից՝ Ա. Սարգսյանը եւ Շ. Մինասյանը հանդես են եկել Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների տարբեր օրինաչափություններին նվիրված մի շարք գիտական հոդվածներով⁶:

Ղարձվածի ըմբռնումը: Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների քննությունը կատարվում է՝ հիմք ընդունելով լեզվաբանության մեջ դարձվածների վերաբերյալ ընդունված տեսակետները:

Ղարձվածաբանության առավել վիճահարույց հարցերից է դարձվածի սահմանների հարցը: Ղարձվածի սահմանների որոշման հարցը կախված է նրանից, թե ուսումնասիրողը ինչ է հասկանում դարձված ասելով: Լեզվաբանության մեջ այս հիմնահարցի վերաբերյալ առաջացել են տարբեր ըմբռնումներ, որոնք պայմանականորեն կարելի է խմբավորել եւ ներկայացնել երկու հակադիր տեսակետների մեջ՝ դարձված՝ լայն ըմբռնմամբ, եւ դարձված՝ նեղ ըմբռնմամբ:

Ղարձվածը լայն իմաստով ըմբռնող տեսաբանները դարձված են համարում լեզվում եղած բոլոր կայուն բառակապակցությունները, ինչպես նաեւ բոլոր առաձներն ու ասացվածքները, անեծքներն ու օրհնանքները, թեւավոր խոսքերն ու իդիոմատիկ արտահայտությունները: Նշենք, որ այս տեսությանը հետեւող լեզվաբանների հայացքներում նույնպես կան տարբերություններ. նրանց մի մասը վերելում նշված ոչ բոլոր լեզվական միավորներն է համարում դարձվածներ:

Ղարձվածը նեղ իմաստով ընկալող լեզվաբաններն այն կարծիքին են, որ դարձվածը լայն իմաստով ընդունելու դեպքում նրա ուսումնասիրությունը կլինի անորոշ ու պակաս գիտական, որ դարձվածի լայն ըմբռնումը չի հանգեցնում հարցի բազմակողմանի ուսումնասիրությանը:

Հայ լեզվաբանության մեջ դարձվածի լայն ըմբռնման տեսակետն ունեն Վ.Առաքելյանը⁷, ով դարձված է համարում նաեւ առաձներն ու ասացվածքները, անեծքներն ու օրհնանքները, հեքիաթներում գործածվող բանաձեւային արտահայտությունները եւ այլն, Ա. Մուրվալյանը⁸, Ա.Սուքիասյանը⁹ եւ ուրիշներ:

Հայ լեզվաբաններից Ե. Գետրոգյանը¹⁰, Պ.Բեդիրյանը¹¹, Է.Աղայանը¹², Խ.Բաղիկյանը¹³ եւ ուրիշներ հարում են դարձվածը նեղ իմաստով ըմբռնելու տեսա-

6. *Տե՛ս Օգտագործված գրականության ցանկը:*

7. Առաքելյան Վ., *Ավ.Իսահակյանի պոեզիայի բառապաշարի ոճական առանձնահատկությունները*, Երեւան, 1954:

8. Մուրվալյան Ա., *Հայոց լեզվի դարձվածաբանություն եւ բայակազմություն*, Երեւան, 1959:

9. Սուքիասյան Ա., *Հոմանիշները ժամանակակից հայերենում*, Երեւան, 1971:

10. Գետրոգյան Ե., *Հայերենի դարձվածքները*, Երեւան, 1969:

11. Բեդիրյան Պ., *Ժամանակակից հայերենի դարձվածաբանություն*, Երեւան, 1973:

12. Զահուկյան Գ., Աղայան Էդ., Առաքելյան Վ., Քոսյան Վ., *Հայոց լեզու*, 1 մաս, պրակ Ա., Երեւան, 1980:

13. Բաղիկյան Խ., *Ժամանակակից հայերենի դարձվածային միավորները*, Երեւան, 1986:

կետին: Դարձվածի նեղ ըմբռնման տեսաբաններն իրավացիորեն կարծում են, որ ընդլայնելով դարձվածի սահմանները եւ դարձված համարելով բոլոր տեսակի կայուն կապակցությունները, նաեւ առած-ասացվածքները, անեծքները, օրհնանքները եւ այլն՝ դրանով իսկ տարտամ են դարձնում դարձվածների ուսումնասիրությունը, բացառում նրանց խոր եւ բազմակողմանի քննությունը: Որպես դարձվածի նեղ ըմբռնման տեսակետի կողմնակից՝ Պ. Բեդիրյանը դարձված է համարում բառերի կայուն, պատրաստի վերարտադրելի, վերափմաստավորված կապակցությունը, *«ուր բաղադրիչ բառերի ինքնուրույնությունը ձեւական է, շարահյուսական կապը՝ մթագնած»*¹⁴:

Նա դարձվածը դիտում է որպես բառագիտական մակարդակի միավոր եւ հանգամանորեն խոսում դարձվածի առաջացման, նրա հատկանիշների եւ ստուգաբանության մասին:

Դարձվածի սահմանների ճշգրտման վերաբերյալ արժեքավոր դիտողություններ ունի Խ.Բաղիկյանը¹⁵: Քննելով դարձվածի լայն ու նեղ ըմբռնման տեսաբանների կարծիքները՝ նա այն եզրակացությանն է հանգում, որ դարձվածի սահմանները հնարավորինս հստակորեն որոշելու համար անհրաժեշտ է պարզել դարձվածի՝ որպես լեզվական ինքնուրույն միավորի կարգավիճակը հաստատող հատկանիշները: Իսկ որպես դարձվածների համար ամենակարեւոր ու բնութագրող հատկանիշ՝ ընդունում է նրա անմիատարր՝ երկու կամ ավելի բաղադրիչներից կազմված լինելու հանգամանքը, որի համար էլ չափազանց կարեւոր է վերափմաստավորումը: Այնուհետեւ Բաղիկյանը նշում է դարձվածի մյուս հատկանիշները՝ դարձվածի շրջապատ, նրա բաղադրիչների բազմիմաստություն, վերարտադրելիություն եւ կայունություն, որոնք հաշվի առնելու դեպքում է միայն հնարավոր դարձվածի առանձնացումը լեզվական մյուս միավորներից: Դարձվածի եւ առած-ասացվածքների, անեծքների, օրհնանքների եւ թեւավոր խոսքերի փոխհարաբերության կապակցությամբ Բաղիկյանը նշում է, որ ամենասպաթաքունը դարձվածների եւ առածների սահմանագիծն է, քանի որ ասացվածքները վերափմաստավորում չեն բովանդակում, թեւավոր խոսքերը մեծ մասամբ հեղինակային են, եւ քիչ մասին է հատուկ այլաբանական իմաստը, անեծքներն ու օրհնանքներն էլ բոլոր դեպքերում հանդես են գալիս հաղորդակցական արժեքով՝ նախադասությունների ձեւով, եւ այնպիսի համաձույլներ չեն, ինչպես դարձվածները: Դարձվածներից առածների տարբերական հիմք է ընդունվում առածների խրատական բնույթը, շարահյուսական հեշտ տարրալուծելիությունը եւ դարձվածների համեմատությամբ առավել թույլ վերափմաստավորվածությունը: Այսպիսով՝ Բաղիկյանը դարձվածային միավորը սահմանում է հետեւյալ կերպ. *«Երկու կամ ավելի բառերից կազմված պատկերավոր գաղափար կամ հասկացություն արտահայտող վերափմաստավորված եւ վերարտադրելի կա-*

14. Բեդիրյան Պ., *նշվ. աշխ.*, էջ 5:

15. Բաղիկյան Խ., *նշվ. աշխ.*:

յուն բառակապակցությունը կոչվում է դարձված կամ դարձվածային միավոր»¹⁶: Հարկ ենք համարում նշել, որ Բաղիկյանի բնորոշումից դուրս են մնում հաղորդակցական արժեք ունեցող դարձվածային միավորները:

Դարձվածաբանությանը անդրադարձած բոլոր ուսումնասիրողները բնորոշվում են մի ընդհանրությամբ. նրանք դարձվածը սահմանելիս եւ դարձվածաբանության սահմանները ճշտելիս ելնում են դարձվածի մեկ մասնակի հատկանիշից կամ հատկանիշների ամբողջությունից: Ընդ որում, այն լեզվաբանները, որոնք ելնում են դարձվածի մի քանի հատկանիշից, դարձյալ շեշտում են դարձվածի համար առավել բնութագրական եւ առավել պարտադիր մասնակի հատկանիշի գոյությունը:

Դարձվածի ըմբռնման, նրա սահմանների ճշգրտման, մյուս կարգի լեզվական միավորներից առանձնացման հարցերի հետ է կապված դարձվածաբանության՝ որպես ինքնուրույն լեզվաբանական գիտակարգի առանձնացումը:

Հաշվի առնելով դարձվածների՝ բառերի ու շարահյուսական միավորների (բառակապակցությունների ու նախադասությունների) հետ ունեցած ընդհանրությունները՝ դարձվածները դասվում էին մի դեպքում բառագիտության, մյուս դեպքում՝ շարահյուսության մակարդակում: Դարձվածաբանության հիմնադիր Շարլ Բալլին դարձվածաբանությունը համարում է ոճաբանության բաժիններից մեկը: Ներկայումս ռուս լեզվաբանության մեջ դարձվածաբանությունը առանձնացվում է որպես ինքնուրույն գիտաճյուղ¹⁷:

Հայ լեզվաբանության մեջ դարձվածաբանությունը՝ որպես ինքնուրույն գիտակարգ, չի առանձնացված, դեռեւս շարունակվում է վիճաբանության հարց մնալ դարձվածի՝ լեզվական այս կամ այն համակարգում քննելու հարցը:

Դարձվածների դասակարգումը: Դարձվածների դասակարգումը լեզվաբանության մեջ կատարվում է տարբեր սկզբունքներով՝ ըստ բաղադրիչների իմաստային ծովածության աստիճանի, ըստ հաղորդակցական արժեքի եւ այլն:

Դասակարգել դարձվածները նշանակում է, հաշվի առնելով դարձվածների այս կամ այն հատկանիշը, խմբավորել դրանք եւ դրանով իսկ ավելի խորացնել լեզվական այդ միավորների ուսումնասիրությունը: Դարձվածների դասակարգման հիմքում դրվում են այն հատկանիշները, որոնք առավել բնութագրական են նրանց համար:

Նպատակահարմար ենք գտնում Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները դասակարգել՝ հիմք ընդունելով հայ եւ օտար լեզվաբանության մեջ առավել ընդունելի ու տարածում ստացած սկզբունքները:

Դարձվածների իմաստային դասակարգման հարցերը սերտորեն առնչվում են նրա բաղադրիչների իմաստային կապերի սերտության աստիճանին:

Այս դասակարգման կարելիությունը պայմանավորված է դարձվածների սահմանների որոշման հետ նրա ունեցած կապով:

16. Բաղիկյան Խ., *Նշվ. աշխ.*, էջ 89:

17. Кунин А., *Английская фразеология*, Москва, 1970.

Ռուս լեզվաբանության մեջ ռուսերենի դարձվածների իմաստային դասակարգման առաջնության պատիվը պատկանում է Վ.Վ.Վինոգրադովին¹⁸, ով, հիմք ընդունելով Շ. Բալլիի՝ ֆրանսերեն լեզվի դարձվածների դասակարգման սխեման, ռուսերենի դարձվածները դասակարգեց իմաստային երեք տիպի. այս դասակարգումը հետագայում լրացվեց Ն.Մ.Շանսկու¹⁹ եւ ուրիշների կողմից ու հավելվեց չորրորդ տիպով: Համամիտ լինելով դարձվածի նեղ ըմբռնման կողմնակից լեզվաբանների հետ՝ մենք այն կարծիքին ենք, որ Ն.Մ.Շանսկու ավելացրած դարձվածային արտահայտություն տեսակը ոչ մի կապ չունի իսկական դարձվածի բուն էության հետ: Այսպիսով՝ ելնելով դարձվածի ընդհանուր իմաստի եւ դարձված կազմող բառ -բաղադրիչների իմաստների ձուլվածության աստիճաններից՝ ճիշտ ենք համարում դարձվածների բաժանումը երեք տիպի՝ *դարձվածային սերտաճում, դարձվածային միասնություն եւ դարձվածային կապակցություն*:

Դարձվածային սերտաճումը իմաստային առումով անբաժանելի դարձվածային միավոր է, որի ընդհանուր իմաստը չի համապատասխանում նրա բաղադրիչների իմաստներին եւ չի բխում նրանց իմաստների գումարից: Դարձվածային սերտաճումների հիմնական հատկանիշը նրանց բառային անբաժանելիությունն է, իմաստային բացարձակ ձուլվածությունը. սրանք ամենասերտ կապերով ու իմաստային ամենաուժեղ ձուլվածությամբ հանդես եկող դարձվածային միավորներն են: Դարձվածային սերտաճումների բոլոր բաղադրիչները իմաստափոխված են, այդ պատճառով էլ կապակցության առաջացման հիմունքը հնարավոր է պարզել միայն ստուգաբանության միջոցով: Քննենք Ղարաբաղի բարբառում գործածվող մի քանի դարձվածային սերտաճումներ: **Վրճեները լըվանալ, ճողը խըմել** (մեկին շատ երախտապարտ լինել՝ պաշտել) դարձվածի ստուգաբանությունը հնարավոր է միայն հայկական սովորույթի իմացության միջոցով. մեծերի, հյուրերի ոտքերի լվանալը հայերի մոտ դիտվում էր որպես հարգանքի նշան: **Հըտան կնրմոր խընծոր դարկել** (հանդիսավոր հրավիրել) դարձվածի ստուգաբանությունը եւս կապված է հայկական սովորույթի հետ. որպես հավանելու երաշխիք՝ սկզբնապես աղջկան կարմիր խնծոր էին ուղարկում, եթե հետ չի տալիս, ուրեմն համաձայն է: **Սողոմ-Գոմոր շինիլ** (հիմնահատակ ավերել) դարձվածի իմաստը հասկանալու համար պետք է գնալ դեպի պատմության խորքը: Այս դարձվածի առաջացումը կապված է Աստվածաշնչի հայտնի պատմության հետ:

Մի շարք դարձվածային սերտաճումների ստուգաբանությունը բավական դժվար է, եւ այս կապակցությամբ կարելի է միայն ենթադրություններ անել: Օրինակ, **կնկն սըրտ կերած** (անվախ, համարձակ), **աշկը ծակ** (ազահ), **մին խնիսն ածել** (խիստ վախենալ), **պէնը պնորթ ինիլ** (վիճակը վատ լինել), **հափըռումը աղ չինիլ** (երախտիքը չգնահատվել):

18. Виноградов В., *Русский язык* (Грамматическое учение к слову), изд. 2-е, Москва, 1972.

19. Шанский И., *Фразеология современного русского языка*, изд. 3-е, Москва, 1985.

Կառուցվածքային տեսակետից Ղարաբաղի բարբառի դարձվածային սերտաճումները հանդես են գալիս թե՛ բառակապակցությունների, թե՛ նախադասությունների տեսքով: Հաղորդակցական դարձվածային սերտաճումներից հետաքրքրություն են ներկայացնում այն նախադասություն-դարձվածները, որոնք ունեն հարացուցային մի ձեւ, ինչպես՝ **ծօնը ծուռնատար ա տըհռալ** (անարդարությունները բազմապատկվել են):

Ի տարբերություն դարձվածային սերտաճումների՝ դարձվածային միասնությունների իմաստը մասամբ բխում է նրանց բաղադրիչների իմաստների գումարից: Եթե **քարը քարէն օտէլ** (սով լինել՝ տարածվել) կապակցության իմաստը չի բխում այն կազմող բաղադրիչների իմաստներից, ապա դարձվածային միասնության իմաստը ինչ-որ չափով պատճառաբանված է: Այսպես, **բէղա վէր ընգած պըրինձ** (անպատիվ, հարգանքից զրկված մարդ), **խընդէղ-նա ճինջըխ բըցիլ** (երեխայամիտ՝ միամիտ գործ ձեռնարկել), **պօգէրը վէր անէլ** (վնասազերծել), **էշը կօրած** (շփոթված), **մին ծըհքբավ ծափ տալ** (հնարավորություն չունենալ, բայց գործ ձեռնարկել) կապակցությունների իմաստը համարյա թե բխում է բաղադրիչների իմաստների գումարից: Սակայն այստեղ եւս վերաիմաստավորումն ուժեղ է:

Դարձվածային միասնությունները սերտաճումներից տարբերելու հիմնական հատկանիշ պետք է համարել իմաստային ծուլվածության աստիճանը, ինչպես նաեւ դարձվածային միասնության իմաստային պատճառաբանվածությունը: Դարձվածային միասնությունների իմաստների եւ նրանց բաղադրիչների իմաստների գումարի միջեւ կա տրամաբանական-փոխաբերական կապ, որը բացակայում է դարձվածային սերտաճումներում:

Ղարաբաղի բարբառի դարձվածային միասնությունները ունեն թե՛ բառակապակցությունների (**սաջէն թըխէլ, խընծուղկօթէն օտէլ** (գործը արագ վերջացնել), **իրըհսը ծըռէլ** (աղաչել, խնդրել), **վըհնանը մինը առաշկ տինիլ, մինը՝ դըբէտ** (կռվի նախապատրաստվել), թե՛ նախադասությունների (**նանը տափըն ա կօխալ, սարը տափըն ա կօխալ** (ուժեղը ոտնահարում է թույլի իրավունքները), **տէրտակ մըհակէն շօն չի հնջում** (առանց պատճառի ոչինչ չի լինում), **քարը հօփ տա, ճիւր կըկաթէ** (ուժեղ է), **քամակը տանիս, առաշկը գիղալ չի** (ասում են անուշադիր մարդկանց մասին)) կառուցվածք:

Հետեւելով Վ.Վ.Վինոգրադովի տեսությանը՝ որոշ լեզվաբաններ դարձվածային սերտաճումներն ու միասնությունները համարում են իդիոմներ կամ իդիոմատիկ արտահայտություններ:

Դարձվածային կապակցությունները իմաստային առումով ավելի թույլ միացություններ են, նրանց ընդհանուր իմաստը բխում է կապակցություն կազմող բաղադրիչների բառային իմաստների գումարից: Այսպես, **չծր տափէն թօղնէլ** (ապրուստի միջոցներից զրկել), **չծրը թացան ճօկէլ** (վատը լավից տարբերել), **լիւզիւն կապ ըղնէլ** (պապանծվել) եւ այլն:

Այս կարգի դարձվածներում բաղադրիչները թեեւ հիմնականում պահպանում են իրենց իմաստային ինքնուրույնությունը, բայց իրենց կապերով մնում են կախված վիճակում: Դարձվածային կապակցության բաղադրիչները հոմանշային շարքեր կազմելու մեծ հնարավորություններ ունեն: Օրինակ, **կապը ծըրքը հըվաքէլ** դարձվածային կապակցության առաջին բաղադրիչը կարող է զուգակցվել այլ բայերի հետ եւ կազմել հոմանիշ դարձվածներ՝ **կապը հըվաքէլ, կապը քաշիլ, կապը ծըրքը օնէլ**: Սա նշանակում է, որ դարձվածային կապակցության բաղադրիչներից մեկը կարող է փոխարինվել այլ բառերով՝ պահպանելով հանդերձ կապակցության իմաստը՝ **մանևը պիրանումըլքըթումը պահէլ** (տհաս լինել), **մազըլդէյնըկըտըրած դէյնը չնժիլ** (ոչինչ չարժենալ), **սըրտը կըկըդէլվըփըկէլ** (մեղմանալ):

Սակայն հնարավոր է նաեւ դարձվածային կապակցության իմաստի փոփոխություն՝ բաղադրիչներից մեկը այլ բառով փոխարինելու դեպքում: Օրինակ, **խըդճ** բառը, զուգորդվելով տարբեր բառերի հետ, ամեն անգամ նոր դարձված է կազմում՝ **լիզվան խըդճ** (ճարտար լեզու չունեցող), **կըլխան խըդճ** (խելապակաս), **ըշկերան խըդճ** (տեսողությունը թույլ), **ընգուններան խըդճ** (լսողությունը թույլ):

Ասվածից եւ բերված օրինակներից չի կարելի սակայն եզրակացնել, թե դարձվածային կապակցություններում ամեն կարգի փոփոխություններ հնարավոր են:

Երբեմն դարձվածային կապակցությունները սահմանվում են որպես ազատ եւ դարձվածաբանորեն կապված նշանակություն ունեցող բառերի զուգորդություն²⁰: Սակայն, մեզ թվում է, որ այս բնորոշումը չի տարածվում բոլոր դարձվածային կապակցությունների վրա: Կան բազմաթիվ դարձվածային կապակցություններ, որոնց բոլոր բաղադրիչներն էլ վերաիմաստավորված են՝ **աշկերը տափէն օնէլ** (ամաչել), **անըմը (սըրվ) քարէն կիրիլ** (մեկի մահը ցանկանալ), **աշկէն թծգ փըջիլ** (խորամանկությամբ խաբել), **աշկերը հըլծըլ** (աչքերի շարժումով սաստել): Հետեւաբար, ինչպես դարձվածային սերտաճումների ու միասնությունների, այնպես էլ դարձվածային կապակցությունների տարբերակիչ հատկանիշը պետք է համարել իմաստային ծովվածության աստիճանը:

Ըստ հաղորդակցական արժեքի՝ դարձվածային միավորները (**ԴՄ**) դասակարգվում են անվանական եւ հաղորդակցական տեսակների: Անվանական ԴՄ-ները ունեն բառակապակցության կառուցվածք, իսկ հաղորդակցական ԴՄ-ները՝ նախադասության:

Խոսքի մեջ անվանական ԴՄ-ները հանդես են գալիս տարբեր գործառնություններով: Սրանց մի մասը փոխաբերաբար, վերաիմաստավորված կերպով նշում է որեւէ անձ, առարկա կամ երեւոյթ, մյուս մասը դարձյալ փոխաբերաբար, վերաիմաստավորված կերպով նշում է անձի, առարկայի կամ

20. Шанский И., **նշվ.աշխ**, էջ 62:

երեւոյթի, ինչպէս նաեւ գործողության որակական հատկանիշը, նրա առավելություններն ու թերությունները: Մի մասն էլ պարզապէս նշում է խոսողի դատողական ու գնահատողական վերաբերմունքը առարկայի կամ հաղորդված մտքի վերաբերյալ: Այս առումով խոսքի մեջ հանդես եկող ոչ հաղորդակցական ՂՄ-ները հարաբերակից են այս կամ այն խոսքի մասին եւ բացահայտ կամ քողարկված ձեւով օժտված են տվյալ խոսքի մասին հատուկ մի շարք առանձնահատկություններով ու քերականական կարգերով եւ հանդես են գալիս նախադասության առանձին անդամների պաշտոններով:

Ղարաբաղի բարբառի ոչ հաղորդակցական ՂՄ-ները կարելի է ենթարկել հետեւյալ դասակարգման՝ գոյականական, ածականական, բայական, մակբայական, եղանակավորող ՂՄ-ներ: Անվանողական ՂՄ-ի ձեւաբանական կարգը որոշվում է՝ ելնելով դարձվածի իմաստից, անկախ կապակցության բաղադրիչների խոսքիմասային պատկանելությունից: Այսպէս, **էշը կօրած, ըղօթած էշ, ծամը կըտըրած, շօն խօգօղ, ծըբըը խընչալէն կօթէն** դարձվածների բաղադրիչներից ոչ մեկը ածական չէ, բայց բոլոր դարձվածները ածականական են՝ **շփոթված, թմրած, անամոթ, խիստ ժլատ, կռվարար** նշանակություններով, իսկ **էշին գէտկէն**՝ գոյականներից կազմված դարձվածը ունի մակբայական արժեք եւ նշանակում է **երբեք**:

Այստեղ պետք է որոշ վերապահում անել անորոշ դերբայ գերադաս անդամ ունեցող կապակցությունների վերաբերյալ. դրանք առանց բացառության բայական ՂՄ-ներ են: Գոյականական ՂՄ-ները նախադասության կազմում ունեն նույն գործառնությունը, ինչ գոյականական առանձին բառաձեւը, եւ օժտված են այդ խոսքի մասին հատուկ քերականական կարգերով: Ըստ իրենց բաղադրիչների կապակցության եղանակի՝ բարբառի գոյականական ՂՄ-ները կարելի է բաժանել երեք խմբի՝ ստորադասական, համադասական եւ համաստորադասական:

Ստորադասական կապակցությամբ գոյականական ՂՄ-ների բաղադրիչները միմյանց նկատմամբ գտնվում են լրացում-լրացյալի հարաբերության մեջ: Ստորադասական կապակցությամբ գոյականական ՂՄ-ների բաղադրիչների քանակը բարբառում կարող է հասնել մինչեւ հինգի:

Երկանդամ գոյականական ՂՄ-ներում գոյականը հանդես է գալիս գոյականի, ածականի, տարբեր դերբայների հետ:

Գոյական + գոյական տիպի կառույցներում գոյականներից մեկը հանդես է գալիս ուղիղ ձեւով, մյուսը՝ թեք: Միայն ուղիղ ձեւով դրված երկու գոյականներից կազմված դարձվածներ բարբառում քիչ են՝ **սըբըտը քար, աշկերը փըյալա, բօյը տընջըրի**, ինչը բացատրվում է այդպիսի դարձվածների խիստ գրքային լինելու հանգամանքով: Գրական հայերենում էլ դրանց թիվը շատ քիչ է:

Երկանդամ կառույցների մեջ քանակական առումով եւ գործածությամբ իշխող են **գոյականի տրական հոլով + գոյականի ուղղական հոլով** կապակցությունները, որոնցում գոյականը դրվում է եզակի թվով: Կառույցի գերադաս

անդամը՝ ուղղական հոլովով դրված գոյականը, միշտ հաջորդում է սեռական-տրականով դրվող լրացնող, պարզաբանող բաղադրիչին: Այս ենթատիպի բաղադրիչները իրար նկատմամբ գտնվում են որոշիչ-որոշյալի եւ հատկացուցիչ-հատկացյալի շարահյուսական կապի մեջ՝ **կ'օղու ճիրնք, մըկըծը՝ռնու ճիր, մամուն բալա, մնրդո՛ւ հավա, վըրցակու կանչ, ճըղպօրու քըսակ, օխծու լըղէ, սադանու խը՛լք:**

Բարբառում մեծ տարածում ու կիրառություն ունի մեկ ածականից ու մեկ գոյականից բաղադրված կառուցվածքային տիպը, որում գերադաս անդամը նորից գոյականն է, իսկ լրացում բաղադրիչը՝ որականական (**ք՛ծհնա կ'իւլ, քաչալ դուզդուն, սը՛վ թօխտ**) կամ հարաբերական (**վըրցատու կ'էզմր, վըրցատու պէխկ, վըրսակախ հօռէ**) ածականը: Այս կարգի ԴՄ-ների կազմությանը ակտիվ մասնակցություն ունեն **-ան** ժխտական նախածանցով կազմված ածականները՝ **անճիր ճէղաց, անկըտըրէլ ծըմէրուկ, անկըռէք՝ կ'իւլ, անկըրակ պէղարծ, ամպէն Յուռի:**

Երկանդամ գոյականական ԴՄ-ների կազմությանը ակտիվ մասնակցում են անկախ դերբայներից հարակատարն ու ենթակայականը: Գերադաս անդամը պայմանավորված է կապակցության բաղադրիչների շարադասությամբ. վերջինս այս դեպքում ունի քերականական արժեք: Այսպես, եթե ԴՄ-ն ունի **դերբայ + գոյական** կաղապարը, նշանակում է կառույցի գերադաս անդամը գոյականն է, իսկ եթե ԴՄ-ը **գոյական + դերբայ** կառուցվածքային տիպի է, ուրեմն նրա գերադաս անդամը դերբայն է: Օրինակ, **կօտըրած քըթծլ, կըռտած խօզ՛, թըրքըվմծ հավ** կապակցությունների գերադաս անդամը գոյականն է, մինչդեռ **լիւ խօզ՛օղ, ասը՛ղ մաշկօղ, շօն կըռտօղ** կապակցությունների գերադաս անդամը՝ դերբայ:

Գոյականական երկանդամ կառույցի գերադաս անդամը կարող է լինել նաեւ ածականը: Այսպես, **խըզ՛ատակը հընէծուտ** ածական գերադաս անդամ ունեցող դարձվածի գոյական բաղադրիչը ստորադասական կապի մեջ է գտնվում **հընէծուտ** ածականի նկատմամբ եւ դրված է ուղղական հոլովով:

Գոյականական երկանդամ կառույցներ են **էն** դերանունով կազմված **էն աշխարքը, էն դունյան** դարձվածները, որոնք ունեն **հանդերձյալ կյանք** նշանակությունը:

Գոյականական եռանդամ կառույցի բաղադրիչներից մեկը գերադաս անդամն է, որը հիմնականում արտահայտվում է գոյականով եւ դրվում է կառույցի վերջում, իսկ մյուս բաղադրիչները լրացնում են նրան՝ հանդես գալով որոշիչի կամ հատկացուցիչի շարահյուսական պաշտոններով: Գոյականական եռանդամ կառույցները թեեւ քանակով քիչ են, բայց ունեն կառուցվածքային բազմազան տիպեր:

Եռանդամ կառույցների մի մասի բաղադրիչները իմաստային սերտ կապերով կապված են, եւ կառույցի որեւէ անդամի անջատումով դարձվածը զրկվում է իմաստից: **Յըրսընքում տըռած հարթնը, տաշտէն մին հացը, թան ընգած**

մուկուն դարձվածների բաղադրիչներից յուրաքանչյուրը հավասարապես կարելի է դնել ունի դարձվածի ձևավորման համար:

Եռանդամ կառույցներ կարող ենք ստանալ երկանդամ կառույցների ծավալումով. այս դեպքում կապակցության ծավալիչն անջատելիս դարձվածը պահպանվում է: Օրինակ, **փօջ պուպու, ձորնուշի 2օն** երկանդամ կառույցները կարելի է լրացնել **մաչը, տըռնան** բառերով՝ **մաչը փօջ պուպու, ձորնուշի տըռնան 2օն**: Գոյականական եռանդամ ԴՄ-ները ունեն կառուցվածքային մի շարք ենթատիպեր:

Գոյական + ածական + գոյական կառույցի գերադաս անդամը ուղղական հոլովով դրված վերջադաս գոյականն է, նրան լրացնում է անմիջապես նախորդող որակական ածականը, իսկ կառույցի առաջին բաղադրիչը գերադաս անդամի լրացումն է՝ **թօրէն սօր վախտը, մաչը փօջ ճըղուպուր, վըճը քաքուտ լակուտ**:

Ածական + գոյական + գոյական կառույցի գերադաս անդամը ուղղական հոլովով դրված գոյականն է: Երկրորդ գոյական բաղադրիչը դրված է տրական հոլովով, այն հատկացուցիչ է գերադաս անդամի համար եւ ունի որակական ածականով արտահայտված բաղադրիչ լրացում՝ **յըճրէ բաղէն գձուր, քօռ ուգճոդու մըհակ, ցըճի օրու մըհակ**:

Թվական + գոյական + գոյական կառույցի երկրորդ բաղադրիչ գոյականը դրվում է ուղղական հոլովով՝ **մին փօր հաց, մին կուտուր հաց, էրկու տըռնան 2օն**:

Բարբառում կա նաեւ **գոյականի տրական հոլով + թվական + գոյական** գերադաս անդամ կառույցն ունեցող **տաշտէն մին հացը** դարձվածը, որն ունի **մինուճար զավակ** իմաստը:

Գոյական + հարակատար դերբայ + գոյական կառույցը բարբառում գոյականական եռանդամ կառույցների մեջ ամենահաճախակի հանդիպող ենթատիպն է: Գերադաս անդամը դարձյալ ուղղական հոլովով դրված վերջադաս գոյականն է, նրան նախորդող հարակատար դերբայը որոշի պաշտոն է կատարում, իսկ նախադաս գոյական բաղադրիչը կարող է դրվել տարբեր հոլովներով եւ կատարել տարբեր պաշտոններ՝ **թանկ ընգած աղվէս, տէփը ճըղած դավալ, ծոն կուրցըրած հավ, մէջիդում տըռած մօլլա, ճիրան տոն կանն ծոնկուն, փէշկավ սըրփան խընծծր, ծոննվ ըրած յըճիտ**:

Եռանդամ կառույցների շարքում հանդիպում ենք կապերով կազմված դարձվածների՝ **տըրմանու տակու ճոնր, առանց տօռնը պէրան**:

Գոյականի տրական հոլով + կապ + համակատար դերբայ + գոյական գերադաս անդամ կառույցն ունի **սաջու մաչի լօք տալիս պէկլն** դարձվածը:

Ղարաբաղի բարբառում բաղադրիչների քանակով ավելի շատ աչքի են ընկնում բայական դարձվածները. քառանդամ անվանական կառույցները հազվադեպ են՝ **օխտը հարթնանը սըճվ սիրըկը, տըրմանու տակավ քինօղ ճոնր**, իսկ այդպիսի կառույցների գերադաս անդամը հիմնականում ենթակա-

յական կամ հարակատար դերբայն է, ինչը վկայում է դրանց՝ բայական կապակցություններից առաջացած լինելը՝ **հանրուր փարչավ ճող խըմած, հազգար մաղա հաց կերած, լուխճին պիրըններումը շաքար տինող**:

Համադասական կապակցությամբ գոյականական ՂՄ-ներում բաղադրիչների միջեւ չկա լրացում-լրացյալի քերականական հարաբերություն, գերադաս անդամ գոյություն չունի: Սրանք կազմվում են երկու (կամ ավելի) համագոր, համարժեք բաղադրիչներից: Բարբառում այսպիսի կառույցները թեեւ քանակով շատ չեն, բայց ունեն հաճախակի գործածություն:

Համադասական կապակցությամբ գոյականական ՂՄ-ները բարբառում գրական հայերենի նման կառուցվածքային երկու տիպ ունեն.

ա) Դարձվածի երկու համագոր անդամները կապակցվում են **ու** շաղկապով եւ առաջացնում մի նոր վերաիմաստավորված կառույց՝ **խաղ ու պար, Ս-ն ու Բ-ն, հաց ու պաներ**:

բ) Այսպիսի կապակցությունների բաղադրիչները կապակցվում են միացման գծիկով, դրանք կարող են լինել համարմատ՝ **ալան-թալան, անճոճ-մանճոճ**, եւ տարարմատ՝ **շոն-կոն, Ալի-Սուի**:

Համադասական այս կապակցությունները կարող են դառնալ այլ դարձվածների բաղադրիչ մաս՝ **Ս-ն ու Բ-ն ճոկել, Ալի-Սուի անել, Ալի-Սուի չինիլ**:

Պարբառի բարբառում ածականական ՂՄ-ները բավական մեծ թիվ են կազմում եւ ավելի բազմաբնույթ են գոյականականի համեմատությամբ: Ածականական ՂՄ-ները ունեն իմաստաքերականական նույն առանձնահատկությունները եւ նախադասության մեջ կատարում են շարահյուսական նույն պաշտոնները, ինչ որ ածականը: Պարտադիր չէ, որ ածականական ՂՄ-ների գերադաս անդամը անպայման ածական լինի: Ածականական ՂՄ-ները կազմվում են նաեւ առանց ածականի մասնակցության՝ երկու գոյականի, գոյականի ու դերբայի, գոյականի ու թվականի, ինչպես նաեւ երեք տարբեր խոսքի մասերի (առանց ածականի) զուգորդումով:

Բարբառում հանդիպող ածականական ՂՄ-ների բաղադրիչների իմաստային կապերը լինում են ստորադասական, համադասական եւ համաստորադասական:

Ստորադասական կառույցներում բաղադրիչներից մեկը գերադաս անդամ է, մյուս(ներ)ը լրացնում են նրան: Ըստ կառույցի կազմիչների թվի՝ ածականական ՂՄ-ները նույնպես լինում են հիմնականում երկանդամ, եռանդամ, քառանդամ:

Ածականական երկանդամ կառույցները ունեն մի շարք կառուցվածքային ենթատիպեր:

Գոյական + գոյական կառույցներում երկու գոյականների զուգորդումով առաջանում է բոլորովին նոր իմաստ, որը չի արտահայտվում ոչ առանձին-առանձին գոյականների մեջ եւ ոչ էլ հավասար է նրանց իմաստների գումարին: Գրական հայերենի համեմատությամբ բարբառում **գոյական +**

գոյական կաղապարով ածականական ՂՄ-ները ավելի բազմաբնույթ են. թե՛ գերադաս անդամը, թե՛ ստորադաս բաղադրիչը կարող են դրվել ինչպես ուղիղ, այնպես էլ թեք հոլովներով:

Տարածված են *գոյականի տրական հոլով + գոյականի ուղղական հոլով* կաղապարները՝ *խըլքու ծով, խընօցու չօփ, մարթու չիր, լնագփու դօնադ, մնրդիլ հավա, կիլթանիլ ծիվիչ*: Այս կառույցն ունեցող գրեթե բոլոր դարձվածները համեմատության արժեք ունեն: Այսպես, *օղտու աշկ*-ը փոքրության իմաստ է արտահայտում, *ճծրու պիճ*-ը՝ խորամանկության, *լնագփու դօնադ*-ը՝ ամոթխածության եւ այլն:

Սահմանափակ են երկու գոյական բաղադրիչն էլ ուղղական հոլովով դրված ածականական երկանդամ դարձվածները՝ *սըրտը քար, բօյը չիննրի, դալուն քըրծ, աշկերը փոյալա*: Իսկ *խըլքը կըլխէն, օշը կըլխէն, մէռունը ճըկատէն, շանը հնլին, էշու օրում, շան օրում* եւ այլ դարձվածների ստորադաս անդամը արտահայտվում է ուղղական կամ տրական հոլովով, գերադաս անդամը՝ տրական կամ ներգոյական հոլովով:

Գոյական + ածական տիպի կառույցները եւս մեծ թիվ են կազմում: Սրանց ստորադաս անդամը որոշյալ առումով գործածվող նախադաս գոյականն է, որը հիմնականում դրվում է ուղղական հոլովով՝ *աշկը ծակ, աշկը սօր, իփը պակաս, քըփը քօք, լիւզիլն էրկան, անգուճը ծանդըր, սըրտը լէն, մրիլնը քախճըր, կնրին չծր*: Այս դարձվածները հիմնականում կազմվում են մարմնի մասերի անվանումներից եւ բնութագրում են մարդուն, ընդգծում նրա բնավորության այս կամ այն գիծը՝ *լիւզիլն կարճ, հափուռը պէնդ, չննն բօշ, անգուճը ծակ, կըռէքը սօր, իրըսը ցօրտ* եւ այլն: Սրանց բնորոշ հատկանիշներից մեկն այն է, որ միեւնույն ածականը կարող է հանդես գալ տարբեր գոյականների հետ, եւ հակառակը: Օրինակ, *պէց* ածականը, զուգորդվելով *սըրտ, հափուռ, իրըս, վըռ, ծըրք, ճակատ* գոյականների հետ, կազմում է *սըրտը պէց, հափուռը պէց, իրըսը պէց, վըռը պէց, ծըրքը պէց, ճակատը պէց* դարձվածները, *աշկ* գոյականը հանդես է գալիս հետեւյալ դարձվածներում՝ *աշկը շօր, աշկը քախճըր, աշկը ցամաք, աշկը կօշտ, աշկը սօր* եւ այլն:

Գոյականի բացառական հոլով + ածական կառուցվածքի դարձվածներում գերադաս անդամը ածականն է՝ *բուղազան խըղճ, խըլքան թիթըվլխըղճ պակաս, մաշկան բօշլթիլ, իրըսան կակօղ, կըլխան նասազլօրդալտէպէժ* եւ այլն:

Բարբառում ունենք նաեւ *գոյականի ներգոյական հոլով + ածական* տիպի կառույց՝ *լիւզվում փնրգնր, հացում քօռ*:

Ածական + գոյական տիպի կառույցները քանակապես գիջում են նախորդների: Գերադաս անդամը ետադաս գործածված գոյականն է, որը միշտ դրվում է անորոշ առումով, ստորադաս անդամի դերում հանդես է գալիս ինչպես որակական, այնպես էլ հարաբերական ածականը: Ավելի մեծ թիվ են կազմում որակական ածականով դարձվածները՝ *կակօղ քօլ, ճընթըռըմ խաչ,*

անկէգ պիւրթ, անտնջ կամնը: Հարաբերական ածականով կազմված կապակցությունները քիչ են՝ **ըմբռնընէ տննծ, գիւնիւ աղվէս, կաշվի քրշէռք, անյօգ կումաշ/տավար:**

Գոյական + հարակատար դերբայ կառույցը բարբառում դերբայական կառույցներից քանակով գերիշխողն է: Այստեղ գերադաս անդամը հարակատար դերբայն է, իսկ նախադաս գոյականը այս դեպքում օժտվում է քերականական ավելի հարուստ կարգերով: Նախադաս գոյականը կարող է հանդես գալ թե՛ որոշյալ (**դըլծթը կէրած, մագը կըտըրած, էշը կօրած**), թե՛ անորոշ (**ասըհ կօլ տուված, բննգի կէրած, շամփուր կօլ տուված**) առումներով, թե՛ ուղիղ, թե՛ թեք ձեւերով: Թեք հոլովներից ստորադաս գոյականը կարող է դրվել տրական (**կըլխէն զարկած, կըլխէն թըխած**), բացառական (**ճըղացա յըհած, պըտկան ծաղկած**), գործիական (**աղավ պէռնած, աղավ հանած-պէրած**), ներգոյական (**ըվըզանումը պըպըգնծ, գիւնիւումը պըլօկված**) հոլովներով:

Հարակատար դերբայի եւ գոյականի հարադրումով կազմված ածական ՂՄ-ների կազմում հանդես եկող գոյական ստորադաս անդամը կարող է հոգնակի թվով էլ հանդես գալ՝ **ընգունէն թական, դուլուդնէն թական**, սակայն այսպիսի կառույցների թիվը սահմանափակ է:

Բարբառում ունենք նաեւ **հարակատար դերբայ + գոյական** տիպի կաղապարը, որի գերադաս անդամը ուղղական հոլովով դրված գոյականն է՝ **վըհտած ճիւր, սառած լօկննջ, ըղօթած էշ, ճաքած խօնը, ծաղկած շըլծրէ:**

Գոյական + ենթակայական դերբայ ենթատիպին պատկանող ածականական ՂՄ-ները նախորդների նման լայն կիրառություններ եւ իմաստներ չունեն: Գոյական ստորադաս անդամը հիմնականում գործածվում է ուղիղ ձեւով՝ **աման լըպըզտօղ, լիւ մաշկօղ, շօն խօգօղ, խօտ ըրածօղ, մաղ կապօղ, յարա յըր օնօղ:**

Ածականական երկանդամ ՂՄ-ների կազմում հարակատար դերբայի հետ հանդես են գալիս նաեւ մակբայներ՝ **հըհտան պէրած, տիւս պըրծած** եւ այլն: Այսպիսի կառույցներում գերադաս անդամը դերբայն է:

Այսպիսով՝ ածականական երկանդամ կառույցների կազմությանը ակտիվ մասնակցում են հարակատար եւ ենթակայական դերբայները:

Բարբառում ածականական ՂՄ-ների բաղադրիչ կարող են դառնալ նաեւ համակատար ու անորոշ դերբայները՝ **տննծ ըսէլիս, վըրցըկասնս ըսկընալու, ծըրք նի կնլիւ:**

Թվականով կազմվող ածականական երկանդամ կառույցները բարբառում սահմանափակ են: Ունենք **թվական + գոյական** տիպի կառույցներ, ինչպես նաեւ թվականի ու ածականի հարադրությամբ կապակցություններ՝ **մին մաննը, մին ըղտըրի, մին ընգիւնանէ, մին տնջըհ:**

Կապերով ու կապական բառերով եւս կարող են կազմվել ածականական դարձվածներ՝ **սարու նըման, խըլքա հըհէ, խըլքա մօտէ, սըրտա հըհէ,**

դէյնու մընչանք: Այս տիպի ածականական ՂՄ-ների կազմությանը ակտիվ մասնակցում է *յըրա կապը՝ աբուռը յըրան, իրը՛սը յըրա, վալը յըրան:*

Բարբառում հանդիպում ենք նաեւ դերանունով կազմված ածականական ՂՄ-ների, որոնց համարժեքները գրական հայերենում բարդ բառեր են՝ *նորան կըլխու-մաքուր, նորան ըսածէն|ըսածի-համառ:* Այս երեւոյթը բացատրվում է գրական լեզվի համեմատությամբ բարբառի առավել վերլուծականությամբ (գրական լեզվի մի շարք համադրական բայեր բարբառում ունեն հարադրավոր կազմություն):

Ածականական եռանդամ կառույցները աչքի են ընկնում խոսքի մասերի բազմաբնույթ կապակցություններով, ընդ որում այսպիսի կառույցների կազմում ածականի առկայությունը պարտադիր չէ: Հետաքրքիր երեւոյթ է, երբ երեք գոյականի կապակցությունից ստացվում է ածականական դարձված՝ *իրը՛սը կումաշու կաշի, ծը՛րքը խընչալէն կօթէն, իրը՛սը կումաշու օս:*

Ածականական եռանդամ կառույցները կազմվում են հետեւյալ խոսքի մասերի կապակցումով.

Գոյական + գոյական + դերբայ: Բարբառում ածականական եռանդամ կապակցություններից ամենագործուն ու տարածված ենթատիպն է, ընդ որում այսպիսի կառույցների կազմում հանդես եկող դերբայներից ամենաակտիվը հարակատարն ու ենթակայականն են:

Հարակատար դերբայով կազմություններում դերբայը գերադաս անդամն է, նրան նախորդող երկու գոյականներից առաջինը հանդես է գալիս տրական, ուղղական, գործիական հոլովներով, իսկ երկրորդ գոյականը՝ տարբեր հոլովներով՝ ուղղականով՝ *օխծու սը՛րտ կէրած, ճակատը մէռուն քըսած, կըլխէն մածուն մէրած,* տրականով՝ *չըք՛նւնով կըլխէն թըխած, օռնավ կըլխէն զարկած,* բացառականով՝ *վը՛ռը քըմական կացած, իրը՛սը վը՛ռան կարած, իրը՛սը ըստառան կըտըրած,* գործիականով՝ *իրը՛սը պըրթըճիրնով լըվացած, փնդը վը՛ռավը կննծ, ներգոյականով՝ էշին|օղտէն ընգունումը բօն իլնծ:*

Որոշ կառույցներում էլ հարակատար դերբայը միջադաս դիրքում է հանդես գալիս, հետեւաբար եւ գրկվում է գերադաս լինելուց՝ նախորդող գոյականի հետ դառնալով որոշիչ: Այսպիսի կապակցությունների գերադաս անդամը վերջին բաղադրիչ գոյականն է՝ *աղուզ կէրած դանա, ծօյնը կապած ննռ, չըփարավ ընգած լօկ:*

Ենթակայական դերբայով կազմված կապակցություններում երկու գոյականի հետ հարադրվող ենթակայական դերբայը սովորաբար վերջադաս է եւ գերադաս անդամի դեր է կատարում: Այսպիսի կապակցությունների մեծ մասում երկրորդ գոյական բաղադրիչը դրվում է ուղղական հոլովով՝ *շան պլօճիգ՝ խօզօղ, սադանու փափուճ կարօղ:* Առաջին գոյական բաղադրիչը կարող է դրվել տարբեր հոլովներով՝ *թըլնկա հաց կուղանօղ, խընծօղու ճնրածօղ, գօլում դարդու վէր տըվօղ: Սառնավ քիւնծղ դանա* դարձվածում ենթակայական դերբայը միջադաս դիրքում է:

Բարբառում մեծ թիվ են կազմում այն ածականական եռանդամ դարձվածները, որոնց կազմում հարակատար կամ ենթակայական դերբայի հետ հանդես են գալիս գոյականն ու ածականը, ընդ որում կան ինչպես *գոյական + ածական + դերբայ*, այնպես էլ *ածական + գոյական + դերբայ* տիպի կապակցություններ: Երկու տիպի կապակցություններում էլ գերադաս անդամը դերբայն է. ածական երկրորդ բաղադրիչը պարագայի պաշտոն է կատարում, իսկ նրան նախորդող գոյականը դրվում է տարբեր հոլովներով՝ **կըռէքը ըռնուտ տըճած, փափաղը ծօռ տիրած, մածնէն սը՛վ ասօղ**: Երկրորդ տիպի կառույցներում նախադաս ածականը որոշիչ է գոյական երկրորդ բաղադրիչի համար՝ **աղու տանն կըծած, ծօռ վէգ դիւզըցընօղ, ծանդըր հակէն նըստօղ**:

Հարակատար եւ ենթակայական դերբայների հետ ածականական եռանդամ կառույցներում հարադրվում են նաեւ թվականն ու գոյականը: Նման կապակցություններում թվականը ունի նախադաս կիրառություն եւ որոշիչ է գոյական երկրորդ բաղադրիչի համար, որը կարող է դրվել տարբեր հոլովներով՝ **օխտը թըլմկա պըրծած, օխտը թնլմկ չըրթըցըրած, էրկու ըխօռա օտօղ, մին ճըպատավ քըշմծ, հազգար մաղավ ընցած**:

Դերանուն + գոյական + դերբայ կաղապարով են կազմված **նրան էշը քըշծղ, նրուր պիրանում թըքած, էն ըշխարքան յը՛կած** եւ այլ ածականական դարձվածներ:

Միայն ածականի եւ գոյականի կապակցությամբ ածականական եռանդամ կառույցների թիվը բարբառում քիչ է. այսպիսի դարձվածները կառուցվածքային երկու ենթատիպ ունեն՝ *ածական + գոյական + ածական*՝ **յը՛րէ ատաժը պակաս, միւքտա դութի յաղի, օրէն հացէն մծքտմնջ**, եւ *գոյական + գոյական + ածական*՝ **փօրը դաժավ լիգը, փօրը կըլխան պէցնիր**:

Բարբառում գործածական են *թվական + գոյական + գոյական* կաղապարն ունեցող **մին վը՛ննը հինգիստին, էրկու մաննան տը՛ղ** եւ այլ դարձվածներ:

Կապերով ու կապական բառերով ձեւավորվող եռանդամ ածականական դարձվածները մեծ թիվ են կազմում: Այս տիպի դարձվածներում գերադաս անդամի դերով հանդես են գալիս տարբեր խոսքի մասեր՝ դերբայը, ածականը, գոյականը, ինչպես՝ **կըպէկու հը՛տա մըճած, վը՛ննան յըրա հիվանդ, ըռըխը բիդի յերգինքը**:

Քառանդամ ածականական կառույցների կազմության մեջ նույնպես ակտիվ մասնակցություն ունեն հարակատար ու ենթակայական դերբայները: Այսպիսի կապակցություններում դերբայը միշտ վերջադաս է եւ հանդես է գալիս գերադաս անդամի դերով, իսկ դերբայի հետ հարադրվում են գրեթե բոլոր խոսքի մասերը՝ **Ըստուծանա մին օր կուղացած, սը՛րտը օխտը ճիրնվ լըվացած, վը՛ռէն կաշին իրը՛սավը կնլմծ, էրկու մօր ծը՛ծ ծըծած, մին հալավ իվիլ կը՛ցած, ճիրին նըհը՛տ բարութ խառնած, սը՛վավ սիպտակէն յըրա կիրնծ, մածնու քըսակավ ճէղաց քիւնօղ, օխծու կըլխում խը՛լք տինծղ**:

Հնգանդամ ածականական կառույցների գերադաս անդամը հարակատար

կամ ենթակայական դերբայն է, որը միշտ վերջադաս է՝ **մին պարկ անողն կըլծիսը կաննծ, սաղանէն անա օխտը օր ճէլլի ծընված, մին ծըրքավ էրկու ծըմէրուկ փըռնտը**: Սրանց մի մասը առաջացել է բայական ՂՄ-ներից:

Համադասական կապակցությամբ ածականական ՂՄ-ներ բարբառում քիչ կան: Ի տարբերություն ստորադասականների՝ այս տիպի կառույցներում անդամները իրար նկատմամբ համազոր են, համադաս: Տարբեր են համադասական հարաբերությամբ ածականական ՂՄ-ների անդամների կապակցության եղանակները՝ **աշկավ-օնքավ, թանգ ու կըրակ, քըշըռած վէր տիրանծ, վէջ սաղ, վէջ մըռնած**:

Համաստորադասական կապակցությամբ ածականական ՂՄ-ները ավելի բազմաբնույթ ու բազմանդամ են եւ քանակապես էլ գերազանցում են համադասականներին: Համաստորադասական կապակցության անդամների մեջ գործում են թե՛ համադասական, թե՛ ստորադասական հարաբերություններ: Այսպիսի ածականական ՂՄ-ները բարբառում ունեն կառուցվածքային հետեւյալ տիպերը.

1. Կառույցի երկու բաղադրիչները համադաս են միմյանց նկատմամբ եւ ստորադասվում են երրորդ բաղադրիչին, որը հարակատար կամ ենթակայական դերբայով արտահայտված գերադաս անդամն է՝ **աշկը-օնքը յըրա պէրած, բանդ ու բանն գիդծդ, իփը-ծիփը կըտըրած, թօր-թըվանգը կապած, ըստըղան-ընդըղան թօխտը**:

2. Կառույցը բաղկացած է երկու միմյանց նկատմամբ համադաս հարաբերության մեջ գտնվող մասերից, որոնցից յուրաքանչյուրի անդամները միմյանց նկատմամբ գտնվում են լրացում-լրացյալ հարաբերության մեջ: Այս կարգի դարձվածներում եւս ակտիվ մասնակցություն ունեն հարակատար եւ ենթակայական դերբայները՝ **արըվ էրած, թօռ թակած, սարը ճըղած, մաջան տողս յըկած, սապունը ծակած, մաջան տողս յըկած, դէյնը կըտըրտը, տան յըրա տինծդ, ծօվը մէրտը, մածուն շինտը**:

Համաստորադասական մի շարք ՂՄ-ներ կարելի է անվանել նկարագրական, դրանք իրենց կազմությամբ գրեթե նույնանում են անհանգույց բարդ համադասական նախադասություններին: Օրինակ՝ **ծըրքը՝ կարծ, լիզղին՝ էրկան, շանա՝ շատ, կիւլա՝ խըրէգ, էրկու ճօխտ, մին կընդ, մին ծըրքը՝ յըհումը, մինը՝ մըհումը**:

Ինչպես գրական հայերենում, այնպես էլ Ղարաբաղի բարբառում ամենամեծ կշիռն ու գործածության ամենալայն ոլորտն ունեն բայական դարձվածային միավորները: Բոլոր դարձվածային միավորների մեջ միայն բայականներն են, որոնց բաղադրիչներից մեկի բայ լինելը պարտադիր է, ընդ որում վերջինս հանդես է գալիս որպես գերադաս անդամ եւ արտահայտվում է անորոշ դերբայով: Բայական ՂՄ-ների մյուս մասը անվանականն է, որը կարող է բաղկացած լինել մեկ, երկու, երեք եւ նույնիսկ ավելի անուն խոսքի մասերով արտահայտված բաղադրիչներից:

Բայական ԴՄ-ները խոսքի մեջ կրկնակի դեր են կատարում. դրանք մի դեպքում հանդես են գալիս որպես ոչ հաղորդակցական արժեք ունեցող ԴՄ-ներ՝ **ըշկաթօղ անէլ, օրը ըժըմըժէնքիլ, կըլխու մընալ, շունչը փըջիլ**, մյուս դեպքում ստորոգման շնորհիվ հաղորդակցական արժեք են ստանում եւ հանդես են գալիս որպես նախադասություն՝ **Աստուծ մըննան քըցնլ ա, Կըլխէն ծի յա քացէ տուվալ, Ծիյան վեր ա յըկալ, ծին մըննան քըցնլ**:

Բայական ԴՄ-ների քանակային գերակշռությունը կարելի է բացատրել մի շարք հանգմանքներով: Նախ՝ բայական դարձվածների առաջացման համար կարելի է աղբյուր են հարադիր բայերը, որոնք գրական հայերենում, հատկապես Նրա բարբառներում մեծ թիվ են կազմում, երկրորդ՝ շատ անվանողական ԴՄ-ներ, ստորադասվելով անորոշ դերբային, վերածվում են բայականի, ինչպես՝ **խուսկէն տակըն ա կըլծիւր + գիդալ, քաշէն պօգիւն + ինիլ, իրըսը կումաշու կաշի + շինիլ**:

Բայերին հատուկ քերականական առանձնահատկությունների բազմազանությունը անցնում է բայական ԴՄ-ներին: Դառնալով դարձվածի բաղադրիչ՝ բայն իր իմաստային, բառաքերականական ու գործառական հատկանիշներով օժտում է նաեւ դարձվածային կապակցությանը, որը ոչ միայն անվանում է գործողությունը, եղելությունը կամ դրությունը, այլեւ արտահայտում է բայերի հետ կապված ամենաբազմազան վերաիմաստավորված հարաբերություններ, որոնք այդ իմաստով չէին կարող արտահայտվել սովորական շարահյուսական կապակցություններում: Այսպես, **կըտըրէլ** բայը **առանձնացնէլ, մի մասն անջատէլ** իմաստն ունի, բայց բոլորովին նոր իմաստ է ձեռք բերել հետեւյալ դարձվածներում՝ **սըբրտը կըտըրէլ (վախենալ), վըբրցակ կըտըրէլ (գոռոզամտել), ափաթը կըտըրէլ (ստիպել), էշ կըտըրէլ (ապշել)**: Նույն ձեւով էլ իրենց հիմնական իմաստը չեն պահպանել հետեւյալ դարձվածների բայերը՝ **կըլխէն քաշիլ (արագ խմել), սըբրտը օտէլ (ծանր վիշտ պատճառել), իրըսը պընդըցնէլ (աներեսաբար որեւէ բան խնդրել), չմնն թակէլ (շատախոսել)**:

Անվանական ԴՄ-ների նման բայականները նույնպես ըստ բաղադրիչների՝ իրար նկատմամբ ունեցած շարահյուսական հարաբերության եւ իմաստի կայունության բաժանվում են երեք տիպի՝ ստորադասական, համադասական եւ համաստորադասական: Ըստ բաղադրիչների քանակի՝ բայական ԴՄ-ները լինում են երկանդամ, եռանդամ, քառանդամ, հինգանդամ: Հինգից ավելի բաղադրիչներ ունեցող ԴՄ-ները բարբառում քիչ են:

Բայական ԴՄ-ների պարզագույն տիպը երկբաղադրիչ կառույցն է: Գերադաս անդամը անորոշ դերբայն է, որը կարող է զուգորդվել խոսքի մասերից հիմնականում գոյականի ու ածականի հետ:

Բայական երկանդամ կառույցներ պետք է համարել բայական այն հարադրությունները, որոնք դարձվածային արժեք են ձեռք բերել:

Մասնագիտական գրականության մեջ սովորական հարադիր բայերի եւ

դարձվածային արժեքով հանդես եկող հարադիր բայերի տարբերակման մասին շատ է խոսվել: Համամիտ լինելով Ալ.Մարգարյանի հետ դարձվածային հարադրավոր բայերի բնութագրման կապակցությամբ՝ մեջբերենք նրա տված սահմանումը. «*Դարձվածային են կոչվում այն հարադրավոր բայերը, որոնց հարադիրն ու բայական բաղադրիչը միասին առանձնահատուկ իմաստային նշանակություն են արտահայտում եւ հանդես են գալիս որպես մտքի արտահայտման պատկերավոր ձեւեր*»²¹:

Ղարաբաղի բարբառում դարձվածային հարադրությունների կազմությանը ակտիվ մասնակցում են մարմնի մասերի անվանումները: Այսպես, բազմաթիվ դարձվածներ են կազմվել *աշկ, անգուն, սը՛րտ, ծը՛րք, վը՛ննը* եւ այլ բառերի ուղիղ ու թեք ձեւերով, եզակի եւ հոգնակի թվերով՝ *աշկավ տալ, աշկ կուղանալ, աշկան քըցիլ, աշկավըն ըղնէլ, աշկ ըղնէլ, ըշկերավը օտէլ, անգունը կանչիլ, անգունը քըցիլ, ընգունավըն ըղնէլ, սը՛րտ անէլ, սը՛րտ չիւնիլ, սըրտէն ծընդըրանալ, ծը՛րք տալ, ծը՛րքումը ինիլ, ծը՛րք քաշիլ, ծը՛րք փըռնէլ, ծըրքէրէն անէլ, վը՛ննը կըտըրէլ, վը՛ննա քըցիլ, վը՛ննէրը մըտակէլ* եւ այլն:

Բայական հարադրավոր ԴՄ-ների երկանդամ կառույցների ավելի մեծ թիվ են կազմվում *տալ (ըշկըհօփէ տալ, լէնքս տալ, գիրնվ տալ, իլիգը տալ), ինիլ (իրըսատը՛ղ ինիլ, կըրունքըհան ինիլ, դըրդըհան ինիլ), ըղնէլ՝ (նըհը՛տը ըղնէլ, փըրսըվէր ըղնէլ, պըտըպատ ըղնէլ, փուրըցավան ըղնէլ, յը՛ր ըղնէլ), տը՛ռնալ (լիլ տը՛ռնալ, չօփ տը՛ռնալ), անէլ (նը՛ք անէլ, շընաթաղ անէլ, խաշ անէլ, խընըմապաչ անէլ, հաշան անէլ, գավուրի անէլ, անլէր անէլ)* եւ այլ բայերով:

Բարբառում որպես դարձվածային հարադրության անվանական բաղադրիչ հիմնականում հանդես է գալիս գոյականը՝ ուղիղ եւ թեք ձեւերով, սակայն կան նաեւ այլ խոսքի մասերով կազմված հարադրություն-դարձվածներ՝ *թէք ըղնէլ, ծօռ յէշիլ* (ածական), *գիրնվ տալ, գիրնվ ածէլ, գիրնվ ընցընէլ, ամէն ասէլ* (դերանուն), *օթ կիրիլ* (թվական), *յը՛ր քաղէլ, յը՛տ օնէլ, յը՛տ մաչիլ* (մակբայ), *ուռռա անէլ, հայ-հույ անէլ* (ձայնարկություն):

Բացի բայական հարադրություն ԴՄ-ներից՝ բարբառում մեծ թիվ են կազմում բայական այնպիսի երկանդամ կապակցությունները, որտեղ անորոշ դերբայը գուգորդվում է տարբեր խոսքի մասերի հետ՝ առաջացնելով կառուցվածքային մի շարք ենթատիպեր.

Գոյական + անորոշ դերբայ: Անորոշ դերբայի հետ ավելի հաճախ գուգորդվում է եզակի թվով ուղղական հոլովով դրված գոյականը: Եթե գոյականը դրված է բուն ուղղականով, ենթակայի դեր է կատարում *սը՛րտը էրիլ, ասթըխը փըռնէլ, աշկը քուշտանալ, կօրծը ծէխվէլ*: Որոշ երկանդամ բայական ԴՄ-ներում, կապված բայի սեռի հետ, գոյական բաղադրիչը ուղիղ խնդրի պաշտոն է կատարում՝ *պըտօկը յը՛ղէլ, աշկը հանէլ, պէրանը կապէլ*,

21. Մարգարյան Ա., *Հայերենի հարադիր բայերը*, Երեւան, 1966, էջ 225:

սըբրտը քանդիլ: Տափը կօխէլ, Յէրուսաղէմ քիսիլ, ծըռըծառը վագիլ, ծակը կօխէլ, ըռավալը հըսնէլ, տանը մընալ, շօքը քըցիլ, աշկը կօխէլ եւ նմանատիպ այլ դարձվածներում գոյականը տեղի պարագայի շարահյուսական պաշտոն է կատարում:

Անորոշ դերբայ գերադաս անդամի հետ հանդես է գալիս նաեւ հոգնակի ուղղականով դրված գոյական բաղադրիչը: Այն շարահյուսական նույն պաշտոններն է կատարում գերադաս անդամի նկատմամբ, ինչ որ եզակին՝ **աշկերը պէնվալ, ծույները թոնլանալ** (ենթակա), **կըռքընէն հըմբարէլ, քէմքէրը պըտըրէլ, քաշկերը փըռնէլ, մանները կուտըրատէլ** (ուղիղ խնդիր), **ճիրէրը ըղնէլ, պուգըտակէրը քըցիլ** (տեղի պարագա):

Բարբառում զգալի թիվ են կազմում **գոյականի եզակի տրական + անորոշ դերբայ** կառույցները: Սրանցում գոյական ստորադաս անդամը կարող է հանդես գալ որոշյալ եւ անորոշ առումներով . անորոշ առումով կապակցությունները զգալիորեն քիչ են՝ **կըրակու կանլ, դանդոն պիրիլ, ցավու կանլ**: Որոշյալ առումով դրված գոյականը կարող է ունենալ եւ՝ եզակի, եւ՝ հոգնակի թիվ: Ընդ որում կան դարձվածներ, որոնցում գոյականը գործածվում է միայն եզակի թվով՝ **կըրակէն փըջիլ, վըհէն հըվըսըրցընէլ, ծըրքէն յէշիլ, զընգանկէն թըխէլ**, իսկ դարձվածների մի զգալի մասում էլ գոյականը կարող է դրվել ինչպես եզակի, այնպես էլ հոգնակի թվով՝ **կըլխէն/կըլխըրներէն նըստէլ, պըկէն/պըկըրներէն չօքէլ, մաշկէն/մըշկըրներէն ըղնէլ, աշկէն/ըշկըրներէն ըրվալ, վըգիս/վըգըրներէն տիսիլ**:

Անորոշ դերբայը գոյականի բացառական հոլովի հետ զուգորդվելիս կարող է կազմել բայական այնպիսի դարձվածներ, որոնք հարադիր բայի արժեք են ունենում՝ **վընըծըրքա ըղնէլ, ծըրքա քիսիլ, ծըրքան քըցիլ**: Սակայն դարձվածների մեծ մասում բաղադրիչները պահպանում են իրենց բառային արժեքը՝ **ծուվա կըտըրէլ, կըծոնկան կըծէլ, հացա կըտըրէլ, պըկան փըռնէլ**:

Ի տարբերություն գրական հայերենի, որտեղ բացառականը որոշյալ հոդով չի կիրառվում, բարբառում բացառականով դրված գոյականը մեծ մասամբ որոշյալ առումով է գործածվում՝ **ծըրքան փըռնէլ, կօխկան կէնալ, վըհան պաջիլ, իշըկիսան խօսէլ, սըրտան տալ**:

Գոյականի գործիական հոլով + անորոշ դերբայ կապակցությունների մեծ մասում եւս գոյականը որոշյալ առումով է դրվում՝ **խուսկավը քիսիլ, կըլխավը շըքըռէլ, թակավը քըցիլ, ըշկերավը օտէլ**: **Կօտավ ըղնէլ/իսիլ, խուխավ իսիլ/մընալ** եւ այլ դարձվածներում գոյականը գործածվում է անորոշ առումով:

Գոյականի ներգոյական հոլովով ստորադաս անդամ ունեցող երկանդամ կառույցները սահմանափակ են. նրանցում առկա է վերաիմաստավորված տեղի գաղափարը՝ **թօքումը տիսիլ, կաշվումը մընալ, սըրտումը տալ/տըպվէլ, աշկումը քըցիլ**:

Ածական + անորոշ դերբայ: Անորոշ դերբայի հետ հիմնականում զուգորդվում է որակական ածականը՝ **ծանդըր պահէլ, լ'ավ յէշիլ, հավ պահէլ, պէրակ**

մանել: Չծր օտել, աղու ուտըցընել, կեսը հնչիլ եւ այլ կապակցություններում ածականը արտահայտում է ոչ միայն հատկանիշի, այլեւ այն կրող առարկայի իմաստը:

Այլ խոսքի մաս + անորոշ դերբայ: Բարբառում ունենք գոյականաբար գործածված դերբայ ստորադաս անդամով բայական բառակապակցություններ՝ **ըսածավը քիսիլ, թըքածը լիզիլ, կերածը կուրցընել, ասելը քըցիլ:**

Գոյականական գործածություն չունի **չարխած պահել** դարձվածի հարակատար դերբայը:

Մյուս խոսքի մասերից բայական երկանդամ կառույցների բաղադրիչ է դառնում մակբայը՝ **հը՛տան յէշիլ, հը՛ռէ յէշիլ, ըռաշկէն չօքէլ, հը՛ռէ քիսիլ, վըռըքէց անէլ, տակը կապել, տակը թըրչիլ**, երբեմն նաեւ դերանունը՝ **նըրան ծիվիլ, նըրան օտել, նըրանան (նըրան + անա) քիսիլ, նըրնըսնցավ ըղնէլ:**

Բարբառում երկանդամ կառույցների հետ հավասարապես տարածված են եռանդամ կազմությունները: Եռանդամ կառույցներում նույնպես հաճախադեպ են հարադիր բայերը, որոնք, կապակցվելով գոյականի կամ այլ խոսքի մասի հետ, ամբողջ կառույցով վերաիմաստավորվում են: Գերադաս անդամը հանդես է գալիս վերջադաս դիրքում: Հարադիր բայով կազմություններում որպես լրացյալ մեծ մասամբ հանդես է գալիս գոյականը, որը կարող է դրվել ուղիղ եւ թեք ձեւերով: Քանակապես գերիշխող են եզակի գոյականի **ուղղական հոլով + հարադիր բայ** կառույցները՝ **կօրծը տանէլ տալ, խօսկ տոնս քաշիլ, խակը վեր անէլ, ծին պէց թօղնէլ, թօխուրը տակռավը կ'ան, քը՛թը յը՛ր քաշիլ:** Ուղղականով դրված գոյականը երբեմն կարող է ունենալ հոգնակի թիվ՝ **կըռքընէն դըլավ տալ, օնքէրը բէշ անէլ, ընգունէն վեր թօղնէլ, աշկերը հօփ օնէլ, ասթըխէր խօսկ տալ:** Հարադիր բայի հետ զուգորդվող գոյականը կարող է դրվել նաեւ տրական՝ **պատէն տէմ անէլ, կըլխէն գօռ տալ, վը՛ղէն թափշուր անէլ**, բացառական՝ **էշան վեր ըղնէլ, կաշվան տոնս կ'ան, ցը՛վքան վեր ըղնէլ**, գործիական՝ **կըլխավը շօռ տալ, հըվավը պար կ'ան, քըթըծըկերավը վեր ածէլ**, ներգոյական՝ **աշկումը իշը՛դ ինիլ, կըլխումը քամէ ինիլ, հափըռումը աղ չիսիլ** հոլովներով:

Գոյականից բացի՝ հարադիր բայով կառույցներում կարող են հանդես գալ նաեւ այլ խոսքի մասեր. ածականը՝ **պէնդ վը՛ննը կէնալ, թանրս քօն ինիլ**, դերանունը՝ **նըրնը մըսու ինիլ, նըրնը անավ ըղնէլ**, դերբայը՝ **հըլծրած քօղ չիսիլ, էրած կաշի ինիլ**, մակբայը՝ **հը՛տան քարավ տալ, տական նի կէնալ:** Հետաքրքիր կազմություն ունի **օթը բէշ անէլ** դարձվածը, որտեղ թե՛ որպես հարադիր բայի լրացյալ, թե՛ որպես նրա անվանական մաս հանդես է եկել թվականը:

Բայական մյուս եռանդամ կառույցները բարբառում ունեն կառուցվածքային մի շարք տիպեր:

Գոյական + գոյական + անորոշ դերբայ: Կառուցվածքային այս ենթատիպը

քանակապես զիջում է միայն հարադրավոր կապակցություններին: Գերադասանդամը վերջադաս դիրքում հանդես եկող անորոշ դերբայն է, որը կապակցվում է տարբեր հոլովներով դրված գոյականի հետ՝ **սադանէն ըշկը-լիւսանք քիւնիլ, սըրտը փօրը ըղնէլ, ծըրքը կըլխըտակէն տիւնիլ, ծըրքը ծօցումը մընալ** եւ այլն:

Երբ գոյականները ուղղական հոլովով են գործածվում, իսկ դերբայը ներգործական սեռի է, ապա գոյականներից մեկը կատարում է ուղիղ խնդրի, մյուսը՝ տեղի պարագայի շարահյուսական պաշտոն՝ **վըհնէրը տափը թակէլ, վըհը աղախտա ածէլ, խաչը ճիւրը քըցիլ**: Հաճախ ներգործական սեռի բայերի հետ կապակցված ունենք ենթակայի եւ ուղիղ խնդրի պաշտոն կատարող գոյականներ՝ **մարը տըղա պիրիլ, արիւնը աշկերը կօխէլօնէլ, վըհնէրը գիւլբա կօրծէլ**:

Գոյական + գոյական + անորոշ դերբայ կապակցություններում գոյական բաղադրիչները դրվում են տարբեր հոլովներով՝ առաջացնելով կառույցների մեծ բազմազանություն, որը դժվարացնում է դրանց դասակարգումը: Բերենք առավել տարածված կառուցվածքային տիպերով օրինակներ.

- Գոյականի եզակի տրական + եզակի ուղղական՝ **աշկէն գիւլը քաշիլ, քըթէն կարի քըցիլ, ծիյին հաքիւն քըշկընէլ, կըլխէն ճըղուպուր կօտըրէլ**: Այսպիսի կառույցներում նախադաս գոյականը երբեմն կարող է դրվել հոգնակի թվով՝ **ըշկերէն փուշի մաղվէլ, մըններէն մըսերը օտէլ, կուռնըտըկերէն ծըմէրուկ տիւնիլ**:

- Գոյականի եզակի ուղղական + եզակի տրական՝ **անըմը քարէն կիրիլ, ծըրքը կըլխէն ծըրտէլ, մաննը մաննէն չըտիւնիլ**: Այս կարգի կապակցություններում եւս գոյականները կարող են ունենալ հոգնակի թվով գործածություն՝ **ծըրքերը քըմակէն հըլծրէլ, ծըրքերը սըրտէն խաչիլ, վըհնէրը տափան կըտըրէլ**:

- Գոյականի եզակի ուղղական + եզակի բացառական՝ **մազը մազան ճօկէլ, էշը վըհան մօրթէլ, աշկը օնքան պիցըրանալ**: Բացառականով դրված գոյականը կատարում է մի դեպքում՝ անջատման խնդրի՝ **ցօրէնը կարանն ճօկէլ, լիւծը տափան կըտըրվէլ**, մյուս դեպքում՝ ձեւի պարագայի պաշտոն՝ **տավարը վըհան մօրթէլ, ծին վըհան կապէլ**:

- Գոյական եզակի բացառական + եզակի ուղղական՝ **թօշան արիւն կաթէլ, մազան յըդ կաթէլ, էշան կարունք հըրցընէլ**:

- Գոյականի եզակի ուղղական + եզակի գործիական՝ **փօրը ծուխավ լըցնէլ, քանդիրը ծըմակավը օնէլ, ծօյնը ծույնավը քըցիլ**: Երկու գոյականն էլ հոգնակի թվով են գործածվում **մազերը կուռնէրավը տալ** դարձվածում:

- Գոյականի եզակի գործիական + եզակի ուղղական՝ **կըլխավը տանն թըշընէլ, քարավ մըհակ կըտըրէլ, սըրտավը արիւն քիւնիլ**:

- Գոյականի ուղղական + եզակի ներգոյական՝ **վէզը շուքումը պահէլ, ճաթը ծօցումը փըշըրվէլ, աղունը ճըղացումը չուրըցընէլ**:

- *Գոյականի եզակի ներգոյական + եզակի ուղղական՝ փորումը անոն կաթել, աշկումը խուլ՝ փըսնել, մըթկումը կուրկուտ քըցիլ:*

Գոյական + ածական + անորոշ դերբայ: Բարբառում տարածված են այնպիսի բայական ԴՄ-ները, որոնք բաղադրված են գոյականով, ածականով եւ անորոշ դերբայ գերադաս անդամով, որտեղ գոյականը կարող է հանդես գալ տարբեր հոլովներով: Այսպիսի դարձվածներում որպես ծավալիչ հանդես է գալիս գոյականը՝ *պէնը աչ քիհիլ, փափաղը ծօռ տիհիլ, արակը պէրակ կ'անլ, թանէն թըթօ ասէլ, կօթը բօշ անէլ:*

Այլ խոսքի մաս + գոյական + անորոշ դերբայ: Այսպիսի կաղապարների միջուկը *գոյական + անորոշ դերբայ* կապակցությունն է, որին կարող են լրացնել ածականը, թվականը, դերանունը, դերբայը: Վերջիններս հանդես են գալիս նախադաս դիրքում: Նշված խոսքի մասերից *գոյական + անորոշ դերբայ* կառույցի հետ հաճախակի կապակցվում է ածականը: Ընդ որում, որոշային դերով հանդես են գալիս հիմնականում որակական ածականները, իսկ գոյականը կարող է գործածվել տարբեր հոլովներով եւ շարահյուսական տարբեր անդամների դեր կատարել՝ *սառնը քըրթնօնք պատէլ, կիժ դամարը փըռնէլ, ք'ծիհա տէրման քամէլ, քօռ տիհնակալ մօրթէլ, չծր տափէն թօղնէլ, կանանչ խօտան կըծէլ:*

Քիչ չեն նաեւ թվական ծավալիչ ունեցող *գոյական + անորոշ դերբայ* կառույցները, ընդ որում որոշ մասում թվականը պահպանել է իր խոսքամասային արժեքը՝ *մին լիւս լիւսանալ, հանրիւր ցավու ածէլ, օխտը կաշի մաշկէլ, մին ծէնու ծուվվալ:* Մի շարք դարձվածներում էլ թվականը *նույն* դերանվան արժեքն ունի՝ *մին խուսկու ինիլ, մին ըմանա օտէլ, մին աշկալ յէշիլ:* *Մինին շուքումը կէնալ, մինին խաչավը թաղվել* եւ նմանատիպ այլ կապակցություններում թվականը ունի փոխանվանական գործածություն:

Բարբառում մեծ տարածում ունեն դերանունով բաղադրված բայական եռանդամ կապակցությունները: Մի շարք դարձվածներում դերանունը ունի միջադաս կիրառություն եւ հանգման խնդրի շարահյուսական պաշտոն է կատարում, իսկ նախադաս գոյականը դրվում է ուղիղ եւ թեք ձեւերով՝ *սանսը ձւրան պահէլ, լիւզիւն ձւրան պահէլ, լանցան ձւրան թըրչիլ:* *Պօրտը մին տըհ կըտըրվէլ* դարձվածում դերանունը տեղի պարագայի պաշտոնում է հանդես եկել: Դերանունով կազմված դարձվածների մեծ մասում դերանունն ունի նախադաս գործածություն եւ զուգորդվում է գոյականի ուղիղ (*ձւրիւր ջըլանվ կըրծկօրծէլ, ձւրիւշիւ կըտօր թակէլ, էն աշխարքը դարկէլ*) եւ թեք (*ձւրիւշիւ աշկալ յէշիլ, ձւրան յըհումը տըպակվէլ, ձւրիւր իրըհու յէշիլ, ձւրիւր ըռըխա կէնալ*) ձեւերի հետ:

Դերբայներից ավելի հաճախ *գոյական + անորոշ դերբայի* հետ բաղադրվում է հարակատարը, որը երբեմն փոխանվանական գործածություն ունի՝ *ասած տըհլան կըտըրէլ, խըրաված օխծ ուտըցընէլ, ըրածը առաշկը կ'անլ:* Յարա-

կատար դերբայը գոյականի հետ անորոշ դերբայի լրացում է դառնում այն դեպքում, երբ հանդես է գալիս միջադաս դիրքում՝ **քըթան փըռնած տանէլ, իրը՛սը պըտատած օգ՛իլ**:

Բարբառում *գոյական + անորոշ դերբայի բացառական հոլով + անորոշ դերբայ* կաղապարով են հանդես գալիս **թան ծըմէլա քըցիլ, թան ծըմէլա ըղնէլ** դարձվածները:

Երբեմն բայական եռանդամ կառույցների բաղադրիչներ են դառնում ձայնարկությունները՝ **դան հայ անէլ, էշին չու ասէլ** եւ այլն:

Գոյական + կապ + անորոշ դերբայ: Այս կարգի կառույցներում կապը կապվող խնդրի՝ գոյականի հետ դառնում է անորոշ դերբայի լրացում՝ **տաւիէն տական փըսնէլ, ծույներէն դաթը ըղնէլ, աշկէն տակավը յէշիլ, յը՛ղու նըման հնլվիլ**: Սակայն բարբառում ունենք այնպիսի կառույցներ, որոնցում կապը հանդես է գալիս հոդով, որը փոխարինում է կապի խնդրին՝ **քաշկը յըրան նըստէլ, աշկը յըրա թօղնէլ, անգուճը յըրան պահէլ, տակավը սէլ ք՛իսիլ**:

Տարածված են նաեւ կապի նախադաս գործածությամբ կառույցները՝ **բիդի մըթէնը քիսիլ, նըհը՛տը ծիր չըծըրէլ, նը՛ստա Յէրուսաղէմ քիսիլ**:

Նախորդ տիպերի նման բայական քառանդամ կառույցներում եւս հարադրավոր կառույցները մեծ թիվ են կազմում, դրանք մեծ մասամբ ձեւավորվում են **տալ, ինիլ, օնէլ, կ՛նլ, կէնալ, անէլ** ու նման բայերով եւ երկու այլ բաղադրիչներով: Վերջիններս կարող են տարբեր խոսքի մասեր լինել՝ **սուտէն պարկը պէց անէլ, սադանէն ծին յը՛ր ինիլ, էշը ցը՛խան տո՛ւս օնէլ, վը՛ռան էվո՛ւ կախ տալ, ըսը՛դէն ծակէն հնլ ք՛իսիլ, ամէն հըվավ պար կ՛նլ, օխտը ըռան՛գ փօխ տալ, խուսկէն պէնդ վը՛ննը կէնալ, լըվօթունը քըթըծըկէրավը տո՛ւս ածէլ**:

Բայական քառանդամ կառույցների մեջ մեծ թիվ են կազմում երեք գոյականով եւ դերբայով կազմված կապակցությունները, ընդ որում գոյականները դրվում են տարբեր հոլովներով՝ **սը՛րտը մուտընէն աշկը հըվաքէլ, հանդին խօսկը տօն պիրիլ, շանը լէփը կըլխէն ածէլ, շիրը՛փէն կօթը ծը՛րքէն ինիլ**:

Քիչ չեն նաեւ մեկ ածականով ու երկու գոյականով կազմված բայական քառանդամ կառույցները, որոնցում ածականը կարող է լրացնել տարբեր գոյականների՝ հանդես գալով նախադաս կամ միջադաս դիրքերում՝ **չծր ծառը անրուն քըսէլ, մըթէն տը՛ղը քար քըցիլ, քը՛թը կ՛նրմո՛ւր տանստը՛ղ տը՛ռնալ, օրը փիս տը՛ղ մըթնէլ**:

Թվականներից բայական քառանդամ դարձվածների կազմությանը ակտիվ մասնակցում է *մին* քանակական թվականը՝ **մին աման շօրվա տալ, ընգուճէն մինը քառ պահէլ, տօնը մին մագ՛ու կապէլ**: Էրկու թվականով ունենք **էրկու վը՛ննավ թանլն ըղնէլ, էրկու կէսը մին տը՛ռնալ** եւ այլ դարձվածներ:

Դերբայներից հարակատարով ունենք՝ **խըմօրը խաշ ըրած ինիլ**, անորոշի ուղիղ եւ թեք ձեւերով՝ **քարէն քացէ տալավ ապըրէլ, ասը՛ղ քըցիլի տը՛ղ չիսիլ, մինակ մըռնէլի օրը չըփիդնլ** եւ այլ դարձվածներ:

Որոշ քառանդամ կառույցների կազմությանը մասնակցում է դերասուներ՝ **Ռորան պըլիթին կին տինիլ, վըննանը մինը ըստըդ պահէլ, ճիրին ըշտըղավ քինիլը գիդանլ:**

Կապով ձեւավորված որոշ բայական քառանդամ դարձվածների գերադասանդամը հարադիր բայ է, որին լրացնում է *կապի խնդիր + կապ* կառույցը, ընդ որում կապի խնդիրը արտահայտվում է գոյականով՝ **դըբանէն յըրա յըտ տըհնալ, մըններէն յըրա պար ածէլ:** Կապ բաղադրիչ ունեցող դարձվածների մեծ մասում բաղադրիչներն ունեն հետեւյալ հարաբերությունը. կապը կապի խնդրի հետ դառնում է անվանական բաղադրիչի լրացում, իսկ ամբողջ կապակցությունը լրացնում է անորոշ դերբայ գերադասանդամին, ինչպես՝ **կըլխանը տոնս պէն փըռնէլ, կըճիպին տակէ յըհը հանլիլ, վըննանը յըրա վըննը փըռնէլ:** Իսկ մի շարք դարձվածներում էլ կապը կապի խնդրի հետ հանդես է գալիս որպես գերադասանդամի անմիջական լրացում՝ **յորդանըն ըգծրան վըննը մըհկնէլ, կործը իրըհէն յըրա թողնէլ:** Կապի խնդրի բացակայության պատճառով մի շարք կառույցներում կապը հանդես է գալիս որպես ինքնուրույն շարահյուսական միավոր՝ **տական նամ յըր օնէլ, մըջըրներավը սըվ կատու ընցընէլ, հըհտան կանրմոր խընծծը դարկէլ:**

Բարբառում եւս գրական հայերենի նման դարձվածի բաղադրիչների քանակը ավելանալիս պակասում է նման կառույցների թիվը: Բայական հնգանդամ կառույցների կազմությանը եւս մասնակցում են հարադրությունները՝ **սանսը տաք տըհդա տոնս կանլ, մին տըհդ վըհդ վեր չածէլ, ըրբէն չարխը յըտ շօռ տալ, Ըստուծէն կըրակը կըլխէն վեր ածէլ:**

Բայական հնգանդամ կառույցները թեւ բարբառում քիչ են, բայց կառուցվածքային մեծ բազմազանություն են ներկայացնում՝ **մին ծըհրքավ էրկու ծըմէրուկ փըռնէլ, էրկու վըննը մին չըմըշկում տինիլ, մինին մին թիքան հաց տալ, մուկնէն ծակէն հըզզըրանուց նըհաշ տալ** եւ այլն:

Բավական մեծ թիվ է կազմում կապի մասնակցությամբ ձեւավորված հնգանդամ կառույցների թիվը՝ **վըհննանը տական մին կըհդ հանլիլ, ամէն հինչու յըրա թըքած ինիլ, «աշկանըտ յըհը օնք կա» ասէլ:**

Վեց եւ ավելի անդամ ունեցող դարձվածների թիվը բարբառում քիչ է՝ **էրկու էշին կանրին ճծթ անէլը չըգիդանլ, օնքը շինիլին տըհդ աշկըն էլ ցըրըվ տալ, ամէն թօղ ըրած քարու հըհտա վազ տալ:**

Համադասական կապակցությամբ բայական դարձվածներում բաղադրիչները գտնվում են շարահյուսական համադաս հարաբերության մեջ: Համադասական կապակցությամբ բայական ԴՄ-ները շատ չեն եւ հիմնականում երկբաղադրիչ են՝ **օտէլ-խըմէլ, թըքէլ նըհտա տալ, պաջիլ խաջ հանէլ, կնիլ տըհնալ, օտէլ, դարխուզ անէլ, պիրիլ:**

Մեզ հանդիպած համադասական կապակցությամբ միակ դարձվածը, որն ունի երեք բաղադրիչ **կնիլ, մըզիլ, թան տալ** կապակցությունն է:

Համաստորադասական կապակցությամբ բայական դարձվածները հանդես

են բերում կառուցվածքային բազմազանություն եւ քանակապես շատ են: Համաստորադասական կապակցությամբ բայական ՂՄ-ների պարզագույն տեսակը հարադիր գոյականներից ու անորոշ դերբայ գերադաս անդամից կազմված կառույցներն են. հարադիրները միանում են շաղկապով կամ միացման գծիկով՝ **լէնքսըն ու էրգանքը մին տըհնալ, Ա-ն ու Բ-ն ճօկէլ, փուշերէն-թըվերէն անէլ, Պուղուս-Պէտրօս չինիլ, վըններէն-ծըրքերէն անէլ:** Երբեմն կամ դերբայը, կամ հարադրությունը ունենում են լրացում՝ **խուսկէն տակըն ա կըլծիը գիղանլ, արկաթը տաք-տաք թակէլ, խօսկը սարավ-քօլավ քըցիլ:** Հարադրության բաղադրիչներ կարող են լինել նաեւ այլ խոսքի մասեր՝ **մօտ-մօտ անէլ** (մակբայ), **փըշիւմ-փըշիւմ անէլ** (ծայնարկություն) եւ այլն:

Համաստորադասական կապակցությամբ բայական դարձվածների մեջ քանակով գերիշխող են այն կառույցները, որոնցում համադասական հարաբերության մեջ են գտնվում գերադաս անդամ դերբայները, որոնք ունենում են մեկ կամ ավելի լրացումներ՝ **կարծ կապէլ, էրկան թակէլ, կըթկըթօցան պըրծընէլ, ծըլլօնէն տակը ըղնէլ, հավէն նըհըտ քօն ինիլ, վըրցակէն նըհըտ յըհր կէնալ:** Այսպիսի որոշ կառույցներում գերադաս դերբայներից մեկը կարող է առանց լրացման լինել՝ **վըհնէրը ճիւր անէլ, խըմէլ, ծանիլ ջուբումը տինիլ, տըռէլ տըկըղնօտավը տալ, չօփավը փալազ տալ, պընըցընէլ, ցըհը կօխէլ տիւս օնէլ:**

Ի տարբերություն բայական դարձվածների, որոնց համար բայ բաղադրիչի առկայությունը պարտադիր է, մակբայական ՂՄ-ները կարող են ձեւավորվել նաեւ առանց մակբայի մասնակցության՝ տարբեր խոսքի մասերից: Մակբայական ՂՄ-ների մեջ մեծ թիվ են կազմում այն կապակցությունները, որոնք ձեւավորվում են մեկ լիմաստ եւ մեկ թերիմաստ բառի՝ կապի կամ կապական բառի կապակցումով: Այսպիսի կապակցությունները մասնագիտական գրականության մեջ անվանվում են միագագաթ դարձվածներ: Մակբայական միագագաթ դարձվածներում կապը կամ կապական բառը առավելապես ետադաս կիրառություն ունի, այս դեպքում կապի խնդիրը արտահայտվում է գոյականի թեք հոլովներով: Բարբառում կապի նախադաս կիրառությամբ մակբայական դարձվածներ հազվադեպ են՝ **մինչը՛վ պօկը, մինչը՛վ ընգունէն, մինչը՛վ խըգատակը:** Ետադրություններից մակբայական ՂՄ-ների բաղադրիչներ են դառնում **յըրա** եւ **նըման** կապերը՝ **կըլխէն յըրա, ծըհըքու յըրա, յըհու նըման, ճիրիւ նըման:** Միագագաթ մակբայական դարձվածների կազմությանը ակտիվ մասնակցում են նաեւ **մընչանք** եւ **տակ** կապերը՝ **ըշխարքու մընչանք, դէյնու մընչանք, մագու մընչանք, ծըհըքէն տակէն, քըթէն տակէն:** Մակբայի եւ կապի հարադրումից են կազմված **մըհէնգանց յըտը, ըսօրանց յըտը, քըսծրա յըտ** դարձվածները:

Մակբայական ՂՄ-ները, ըստ բաղադրիչների իմաստային կապերի, լինում են **ստորադասական, համադասական, համաստորադասական:**

Մակբայական ստորադասական կառույցները կազմվում են երկու, երեք, չորս լիմաստ բառերից, դրանց հետ կարող են հանդես գալ նաեւ կապեր կամ կապական բառեր, որոնք կապի խնդրի հետ միասին դառնում են կառույցի գերադաս անդամը:

Երկանդամ մակբայական կառույցները կարող են կազմվել.

1. *Երկու գոյականներից*, որոնցից ետադաս գործածվածը դարձվածի գերադաս անդամն է: Գերադաս անդամին լրացնող բաղադրիչ գոյականը դրվում է ուղղական (*աշկը հըղէն, ըրտասունքը ըշկէրէն, անգուճը ծէնու*), տրական (*էշին գէտկէն, քըթէն թուշին, իրը՝սէն ճիրնվը*) հոլովներով:

Բարբառում մեծ տարածում ունեն *Նմբին/Նոյին/Նիկալային դիրվին/թըվին* (*հին ժամանակներում*) եւ *Նմբին/Նոյին/Նիկալային դիրվնց/թըվանց* (*հին, հինավուրց*) դարձվածները, որոնք նախադասության մեջ դառնում են ժամանակի պարագա:

2. *Գոյականի եւ ածականի կապակցությամբ*: Այսպիսի կառույցներում գերադաս անդամի դերում հանդես է գալիս ածականը, որը ետադաս գործածություն ունի, նրան լրացնող գոյականը դրվում է ուղղական հոլովով՝ *անգուճը դինջ, աշկերը կապ, աշկերը պէց*: Երբեմն ետադաս դիրքում հանդես է գալիս գոյականը, այս դեպքում այն գերադաս անդամ է եւ դրվում է գործիական հոլովով՝ *տէրտակ ծը՝րբավ, թնմնիզ սըրտավ*:

3. *Թվականի ու գոյականի կապակցությամբ*: Թվականի հետ գոյականը գործածվում է թե՛ ուղիղ, թե՛ թեք հոլովներով՝ *մին պէրան, մին կըլծիս, մին խոսկավ, մին ըշկըճէպէլումը*, իսկ թվականը հիմնականում քանակական է:

4. *Գոյականի ու դերբայի կապակցությամբ*: Դերբայներից մակբայական դարձվածների կազմում հանդես է գալիս հիմնականում հարակատարը՝ *ճարը կըտըրած, գու ըրած*, երբեմն նաեւ անորոշ դերբայի գործիական հոլովաձեւը՝ *շօն թըկէլավ, պար կ'նլնմ*:

5. *Դերանվամբ եւ գոյականով* կազմված բարբառում ունենք սահմանական թվով մակբայական դարձվածներ՝ *էն կըլխան, էս սըհաթէս*:

Մակբայական եռանդամ եւ քառանդամ կառույցների կազմությանը ակտիվ մասնակցում են թվականները՝ *պիրանէն մին ընգ'ննմվը, մըգ'երէն հըմ-բարբավը մին, երկու ջան, մին հըլավում*:

Երկու գոյականների կամ մեկ գոյականի եւ մեկ այլ լիմաստ խոսքի մասի հետ հաճախ զուգորդվում է հարակատար դերբայը՝ *իրը՝սէն մաղ կ'նլնմ, էրկուսը մին ջան, մին հնթի տը՝ռած*:

Մակբայական դարձվածների կազմությանը մասնակցում են նաեւ կապերն ու կապական բառերը, որոնցից մեծ հաճախականություն ունի *մինչը՝վ* նախադրությունը, որը մեծ մասամբ հանդես է գալիս երկու գոյականների կամ ածականի ու գոյականի հետ՝ *մինչը՝վ մըգ'երէն պըտօկը, մինչը՝վ էշին գատէգը, մինչը՝վ ըշխարթէս վէրջը, մինչը՝վ վէրջին մարթը, մինչը՝վ վէրջին շունջը*: *Մինչը՝վ* կապը կարող է հանդես գալ նաեւ երկու գոյականների

արանքում, այդ դեպքում նրան նախորդող գոյականը անապայման դրվում է բացառական հոլովով՝ **տափան մինչքեզ յերգինք, վրենսան մինչքեզ կըլծիս**:

Այլ կապերով ու կապական բառերով մակբայական ՂՄ-ներ բարբառում քիչ են՝ **մին տըռնան կապած շան նըման, մին մարթու նըման, առանց շունչ քըշիլի, առանց աշկ ճըպէլի, օխտը սարէն քըմակէն**:

Համադասական կապակցությամբ մակբայական դարձվածների բաղադրիչների քանակը սահմափակվում է երկուսով, որոնք կարող են լինել տարբեր խոսքի մասեր՝ գոյականներ՝ **վրենսավ-ծըրքավ, քըթ քըթու**, ածականներ՝ **քոռու փէշման, շատան-խըրէգան**, մակբայներ՝ **ըսօր-էք'նից, յըտէ-ճէլի**: Համադասական մակբայական կապակցությունների մի մասը ձեւավորվում է նույն հոլովով դրվող երկու բաղադրիչներից՝ **վրենսավ-կըլխավ, ամըռ-նը-ծըմըռնը**: Որոշ դարձվածների բաղադրիչներ էլ հանդես են գալիս տարբեր հոլովներով՝ **քըթ քըթու, աշկ աշկու**:

Եղանակավորող ՂՄ-ները արտահայտում են խոսողի իմացական կամ գնահատողական վերաբերմունքը՝ դրանով իսկ երանգավորելով նախադասությունը կամ նրա որեւէ անդամ: Սրանք մեծ մասամբ հանդես են գալիս բանավոր խոսքում եւ գրական հայերենին են անցել ժողովրդախոսակցական լեզվից ու բարբառներից: Եղանակավորող դարձվածները հիմնականում հանդես են գալիս հաղորդակցական արժեքով: Եղանակավորող ՂՄ-ները, լինելով բառակապակցություններ եւ կազմված լինելով տարբեր խոսքի մասերից, երբեմն հենց կապակցության մեջ էլ հանդես են բերում տվյալ խոսքի մասին հատուկ քերականական որոշ կարգերի դրսեւորում, որոնք երբեմն ամբողջ դարձվածի համար վճռորոշ նշանակություն են ունենում: Այսպես, եղանակավորող դարձվածների մի մասի գոյական բաղադրիչներին հատուկ է ստացական հոգ ստանալը, որը երբեմն դարձվածը կարող է փոխել անեծքի: Օրինակ, **լիւզնիս չուրանա** կապակցությունը դարձված է, բայց **ս** հոդի **դ**-ով փոխարինելու դեպքում անեծք՝ **լիւզնիտ չուրանա**: **Ս** եւ **Ղ** հոդերը դարձվածակազմից նշանակություն ունեն որոշ կապակցությունների համար՝ **քիսի կօրծէտ, լիւզնիս լալկըվէ**:

Բարբառում քիչ են միագագաթ եղանակավորող ՂՄ-ները. սրանք այն կապակցություններն են, որոնք կազմվում են մեկ լիիմաստ բառից եւ մեկ կապից կամ ձայնարկությունից՝ **կըլխէս յըրա, աշկէս յըրա**:

Ավելի շատ գործածական են երկանդամ կառույցները՝ **տօնըտ շինվի, կօրծէտ կաց**, հանդիպում են նաեւ եռանդամ կապակցություններ՝ **սաղանէն անգունը խուլ**:

Նախադասության կառուցվածք ունեն հետեւյալ եղանակավորող դարձվածները՝ **Աստուծ մը՞ծ ա, Աստուծ ա գ'նողնում, տիյըր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու**:

Հաղորդակցական դարձվածային միավորները եւ նրանց կառուցվածքային տիպերը: Դարձված-նախադասությունները (**ՂՆ**) լեզվի դարձվածային կազմի մեջ մեծ տեղ են գրավում, ժողովրդախոսակցական լեզվում ունեն մեծ

գործածություն եւ առանձնապէս վառ են արտացոլում նրա կառուցվածքային եւ գգացական առանձնահատկությունները:

Երբեմն հաղորդակցման գործընթացում իր ասածը ավելի դիպուկ ու պատկերավոր դարձնելու նպատակով, նայած ստեղծված դրությանն ու իրավիճակին, խոսողը գործածում է որեւէ անձի, առարկայի կամ երեւոյթի համար տվյալ պահին համապատասխան լեզվի մեջ արդէն գոյություն ունեցող, հասարակության անդամների կողմից արդէն ընդունված ու արժեքավորված դարձվածային այնպիսի կապակցություններ, որոնք հաղորդակցական արժեք ունեն: Հաղորդակցական արժեք ունեցող դարձվածները պատրաստի վերարտադրելի միավորներ են, որոնցում գործում են նախադասություններին հատուկ քերականական բոլոր հարաբերությունները, առկա են նաեւ եղանակավորման, ժամանակի, դեմքի, թվի, հաստատման-ժխտման քերականական կարգերը:

ԴՆ-ները ունեն նախադասությունների համար կարելուր ու էական հետեւյալ հատկանիշները՝ ստորոգում, հնչերանգ, մտքի ավարտվածություն:

ԴՆ-ները մի շարք հատկանիշներով տարբերվում են սովորական նախադասություններից: Այդ հատկանիշներն են վերարտադրելիությունը, կայունությունը (իմաստային, բառային կազմի, գործառության եւ շարադասության), անմիջարկելիությունը (բացարձակ եւ հարաբերական), լրիվ հարացույցից զուրկ լինելը եւ փոխակերպման անհնարիւնությունը:

Սովորական նախադասությունների համար փոխակերպման փաստը ոչ մի դժվարություն չի ներկայացնում, մինչդեռ նույնը չի կարելի ասել ԴՆ-ների մասին: Ղարաբաղի բարբառը գրական հայերենի նկատմամբ որոշ առանձնահատկություն է ցուցաբերում փոխակերպման առումով: Եթե ժամանակակից գրական հայերենի ԴՆ-ներում փոխակերպումը բացառվում է, ապա բարբառում հնարավոր է: Օրինակ, ***Սը՛վ յը՛գնը վէր վէր ըղնէ, տընըկավէրը կըշըտանա եւ Արջը օխտը յը՛րք ա գ՛իւղիւմ, օխտըն էլ տանձին յըրա*** բարդ կառուցվածքի ԴՆ-ները կարող են գործածվել նաեւ պարզ նախադասությունների ձեւով՝ ***Սը՛վ յը՛գնը վէր ընգած վախտը տընըկավէրը կըշըտանա եւ Արջին գ՛իւղիւս օխտը յը՛րքը տանձին յըրա յա:***

Ինչ վերաբերում է ԴՆ-ների շարադասության կայունությանը, ապա այս դեպքում եւս բարբառի դարձվածային նախադասությունները հանդես են բերում որոշ առանձնահատկություն, մեծ թվով ԴՆ-ներում բաղադրիչների շարադասությունը ենթակա է փոփոխության՝ ***Ըրած ցը՛խէն մին քըթծլ ճիւրըն էլ ա բօլ - Մին քըթծլ ճիւրըն էլ ա բօլ ըրած ցը՛խէն, Խալխէն աշկէն շէրանը տը՛սնում ա, Ուրան աշկէն կը՛րանը տը՛սնում չի - Ուրան աշկէն կը՛րանը տը՛սնում չի, Խալխէն աշկէն շէրանը տը՛սնում ա:***

Ղարաբաղի բարբառի ԴՆ-ները, ըստ կառուցվածքային ձեւավորվածության, կարելի է բաժանել երկու խմբի.

1. Բայական եւ անվանական դարձվածներից ստորոգման միջոցով

ձեւավորված ՂՆ-ներ, որոնք կարող են հանդես գալ բայի հարացուցային տարբեր (բայց ոչ բոլոր) ձեւերով. անվանական դարձվածների ստորոգումն իրականացվում է հանգույցի միջոցով:

2. Ի սկզբանե նախադասությունների կառուցվածքով ձեւավորված ՂՆ-ներ, որոնք հնարավոր չէ առանց ստորոգման գործածել: Դրանք հանդես են գալիս հարացուցային սահմանափակ ձեւերով, երբեմն նույնիսկ՝ հարացուցային մեկ ձեւով: Օրինակ՝ **Քամակը տանիս՝ առաջկը գիդնիլ չի, Վէջ բուր ա, վէջ՝ քըռակէն, Օխծէն ըռըխումը մըգիս՝ կըստակէ:**

Ըստ հնչերանգային առանձնահատկությունների՝ բարբառի ՂՆ-ները կարող են լինել պատմողական, հարցական, բացականչական, հրամայական, խառը, ըստ բնույթի՝ դրական եւ ժխտական:

Գործածության հաճախականությամբ եւ քանակով բարբառում աչքի են ընկնում պատմողական բնույթի ՂՆ-ները: Դրանցում խոսողը պատկերավոր կերպով հաստատում է որեւէ փաստ՝ **Ծնունվըն էլ շոռ կա՝ հըտը ըրվալ չի, 3ացէն պըտառէն թըքիս, տէմ անիս՝ յըբ կօնէ:**

Երբեմն ՂՆ-ների արտաքին հնչերագային ձեւավորվածությունը կարող է հակառակ լինել ներքին բովանդակությանը: Այսպես, կան հնչերանգային բնույթով պատմողական նախադասություններ, որոնց իմաստը ներկայացվում է հարցական նախադասությունների միջոցով՝ **Քարը թոկուլ տօ, հըտան յէշի** դարձվածն ունի *ո՞վ իմանա, ի՞նչ ընթացք կստանա գործը* իմաստը: Եվ հակառակը՝ հարցական բնույթի ՂՆ-ների իմաստը կարող է ներկայացվել պատմողական նախադասությամբ. **էշը հինչ ա՞ գիւղիւմ, մօշը հինչ ա՞** (*հիմարը լավի՞ գեղեցիկի արժեքը չի իմանա*): Այս կարգի ՂՆ-ներում հարցումը ճարտասանական բնույթ ունի:

Սրանցից տարբերվում են իրոք հարցում արտահայտող հարցական բնույթի ՂՆ-ները. **3ինչու յըրա յըս** (*ինչո՞ւ ես գրադված*), **3ինչ կօրծ օնիմ** (*ինչո՞ւ պետք է խառնվեմ*):

Կան հարցական բնույթի ՂՆ-ներ, որոնցում առկա է նաեւ հարցի պատասխանը՝ **Կօղը հինչ կօ՞գի՝ մըթէն քըշէր, Զօռը հինչ կօ՞գի՝ էրկու աշկ, էն էլ պըլըգ-պըլծգ:**

Մի շարք ՂՆ-ներ կարող են հանդես գալ եւ՝ հարցական, եւ պատմողական հնչերանգով: Օրինակ, **Յա՛աղըն ա պակաս, յա՛մաղը - Աղըն ա՛ պակաս, թա մա՛ղը, Իրը՛սէն փըլավ չընք ուտըլական - Իրը՛սէն փըլավ ը՛նք ուտըլական, Ղուշ չըմ պըհըլական, ջըմդնիլ յըրա պէց թօղնիմ - Ղուշ ըմ պըհըլական, ջըմդնիլ յըրա պէց թօ՞ղնիմ:**

Գործածության հաճախականությամբ զիջում են հրամայական՝ **Ա՛կօժ, քը՛գ ասիմ, ա՛ կօլա, տու ըսկաց, Յըղէ յըս՝ ծընէ՛, սըբէ յըս՝ ծընէ՛**, եւ բացականչական՝ **Աստուծ տա, Լիւս քը՛գ տըսնօղէն**, բնույթի ՂՆ-ները:

Խառը բնույթի դարձվածային նախադասություններում զուգորդվում են տարբեր հնչերանգներ. **Իրը՛սէն թըքում ըս, ասում ա՛հինչ լավ թօռ ա՛ կամ,**

Ծառը կըտըրալ ըս, էլ հօր ը՛ս ասում՝ ծըտէրը հօր ըն, Քըմակէս նստում ա, թա՛ըռաշկաս յը՛ր կաց:

Դարաբաղի բարբառի հաղորդակցական ԴՆ-ները ունեն բոլոր այն կառուցվածքային տիպերը, ինչ որ գրական հայերենի ԴՆ-ները: Ի տարբերություն սովորական նախադասությունների՝ սրանց ելակետային ձեւը առնվազն երկբաղադրիչ կառույցն է:

Սովորական նախադասությունների նման դարձվածայինները նույնպես ըստ կառուցվածքի լինում են՝ *ա) պարզ եւ բարդ, բ) լրիվ եւ թերի, գ) միակազմ եւ երկկազմ:*

Դարձվածային պարզ նախադասությունները եւս մեկ միտք են արտահայտում, բայց այդ միտքը ավելի տարողունակ է. դրանցում վերարտադրվում է ժողովրդի դարավոր փորձի ու իմաստության խոր ընդհանրացումը:

Երկկազմ պարզ նախադասությունները լինում են համառոտ եւ ընդհարձակ: Համառոտ ԴՆ-ները ունեն հետեւյալ կառուցվածքային տիպերը.

1. Ենթակա + բաղադրյալ ստորոգյալ, վերջինս կազմվում է գոյական կամ ածական + էական բայ կաղապարով: Օրինակ, **Հափուռը պը՛նդ ա, Անգուճը ծակ ա, Թնթնն բօստանըն ա՛:**

2. Ենթակա + պարզ ստորոգյալ՝ Աշկերըս պէցվա՛մ, Ասթըխը ծըլլաց, Արնըս պըրտծղից:

3. Ենթակա + հարադիր բայով արտահայտված ստորոգյալ՝ Լնզնն կապ ընգա՛մ, Փօրը ծափ ա տամ, Կօճէրը հաց ա տը՛ռալ:

Գործածության հաճախականություն եւ թվային գերակշռություն ունեն պարզ ընդարձակ կառուցվածք ունեցող ԴՆ-ները: Դրանց մի մասում ենթական է հանդես գալիս իր լրացումներով, մյուս մասում՝ ստորոգյալը իր լրացումներով, բայց ավելի հաճախ հանդիպում են այնպիսի կառույցներ, որտեղ ե՛ւ ենթական, ե՛ւ ստորոգյալը ունեն լրացումներ: Ենթական կարող է ունենալ մեկ կամ մի քանի լրացումներ՝ **Ապօրը հըրսանէքը մը՛ննը ընգա՛մ, Թուլուլ ըղնօղ քարը մամուռ օնէլ չի, Քաշին կատարը էրում ա, Կըլխէն վը՛րթնը տողրող ա յը՛կալ:** Ստորոգյալին լրացնող խնդիրներն ու պարագաները կարող են հանդես գալ ե՛ւ առանձին-առանձին, ե՛ւ միասին՝ **Տէնակը վըսկըռէն ա հըսալ, Քարը գողրգ՛նտ վէր ածէ, Կօշտը տողզնին ամանը խուրդն նի կըփըրթի:**

Մեծ թիվ են կազմում նաեւ այնպիսի պարզ ընդարձակ ԴՆ-ները, որոնցում թե՛ ենթական, թե՛ ստորոգյալը ունեն իրենց լրացում-ծավալիչները՝ **Կըքավէն ճօտը հավէն տակէն կէնալ չի, Իմ աջառըս ընդըրա յըրա կամ ա, Մուկնէն ճօտըն էլ ա չըվալ ծակում, Վը՛սկէ կացէնըն էլ ա ծըմակը քինող:**

Քիչ չեն նաեւ այն ԴՆ-ները, որոնցում լրացում-բաղադրիչներն էլ իրենց լրացումներն ունեն՝ **Ամէն մարթու հալա՛մ ուրնն ջանան մօտէ յա, Աջի ծը՛րքէն ըրածը ծէխէնը կարէլ չի անէ:**

Լրացում-բաղադրիչները ԴՆ-ներում ավելի կարեւոր դեր ունեն, քան

սովորական նախադասություններում: Եթե վերջիններում լրացումները հնարավոր է փոխարինել ուրիշներով կամ էլ ընդհանրապես դուրս թողնել նախադասությունից, ապա դարձվածային նախադասություններում դրանք ամբողջ կառույցի անկապտելի բաղադրիչներն են, եւ շատ հաճախ ՂՆ-ների գոյությունը անհնար է առանց լրացում-բաղադրիչների: Որոշ լրացումների փոխարինումը համարժեք բաղադրիչով կարող է չազդել նախադասության դարձվածային իմաստի վրա: Այսպես, ***Քօսուտ էծը ըխպիրին ակնան ճնւր կըխըմէ եւ Քօսուտ էծը յը՛րէ ակնան ճնւր կըխըմէ*** դարձվածները հավասարապես գործածական են:

Ի տարբերություն սովորական միակազմ նախադասությունների, որոնք կարող են մեկ բաղադրիչ ունենալ իրենց կազմում, դարձվածայինների համար երկու բաղադրիչի առկայությունը պարտադիր է: Դարձվածային միակազմ նախադասությունների բացակա գլխավոր անդամը չի վերականգնվում, մի հանգամանք, որը թերի եւ զեղչված անդամներով նախադասություններից նրանց տարբերելու հիմնական միջոցն է:

Միակազմ ՂՆ-ները, ըստ իրենց կառուցվածքային առանձնահատկությունների եւ գերադաս անդամի խոսքիմասային պատկանելիության, բաժանվում են երկու խմբի՝ ***բայական*** եւ ***անվանական***:

Բայական ՂՆ-ների գերադաս անդամը արտահայտվում է բայով՝ նրա դիմավոր եւ անդեմ ձեւերով, ըստ այդմ էլ կարելի է առանձնացնել երկու ենթախմբեր՝ ***անորոշ դիմավոր*** եւ ***անդեմ***:

Անորոշ դիմավոր ՂՆ-ները ներկայացնում են դարձվածների այն խումբը, որը հեշտությամբ կարելի է շփոթել առաձների հետ: Բանն այն է, որ առաձները եւս ունեն նույնպիսի քերականական ձեւավորվածություն. ենթական բացակայում է, ստորոգյալն արտահայտված է դիմավոր բայով:

Դարձվածաբանների կողմից առաձների ու դարձվածների տարբերակման բազմաթիվ հատկանիշներ են նշվել: Խ. Բաղիկյանը նշում է առաձների շարահյուսական հեշտ տարրալուծելիությունը, թույլ վերաիմաստավորումը, խրատական, ուսուցողական բնույթը, դարձվածների համար խոսքային միջավայրի առկայությունը (խոսքային միջավայրի բացակայության դեպքում դարձվածային իմաստ ունեցող կապակցությունները կարող են հանդես գալ ուղղակի իմաստներով)²²:

Մեր կարծիքով առաձների՝ դարձվածներից տարբերակման հատկանիշ պետք է համարել նրանց խրատական, ուսուցողական բնույթը, մի հատկանիշ, որը հատուկ չէ ՂՄ-ներին: Բոլոր մյուս հատկանիշները ընդունում են վերապահումներ:

Անորոշ դիմավոր ՂՆ-ների գերադաս անդամը կարող է արտահայտվել բայի եզակի երրորդ՝ ***Իրը՛սէն յէշվում չի, Էրալ չի, մըրկալ ա, Յը՛րքըտ ասէ***, եւ հոգնակի երրորդ՝ ***Ծիյին յէճում ըն, Կնրին քըցնում, Կառնը կնւլին պահ ըն***

²² Բաղիկյան Խ., *Նշվ. աշխ.*, էջ 85-87:

տըվալ, Չանան յըր կըպըճէն, դեմքերով: Անորոշ դիմավոր ԴՆ-ները հանդես են գալիս նաեւ բարդ նախադասութիւնների համակարգում: Առանձնանում են նման կիրառութիւնների հետեւյալ դեպքերը.

1. Երբ անորոշ դիմավոր ԴՆ-ները հանդես են գալիս ստորադասական կառույցներում. այս դեպքում անորոշ դիմավոր ԴՆ-ը հանդես է գալիս երկրորդական նախադասության պաշտոնով, որի ստորոգյալը արտահայտվում է բայի եզակի երկրորդ դեմքով, սակայն ունի ընդհանրական բնույթ եւ վերաբերում է նաեւ առաջին եւ երրորդ դեմքերին, իսկ գլխավոր նախադասության ստորոգյալը արտահայտվում է եզակի երրորդ դեմքով՝ **Ծըմըճնը ծոն օգիս՝ տալ չի, Փըչիս՝ վեր կըղնէ, Յը՛դ վեր ածիս՝ կըհըվաքվէ, Իրը՛ս ըս տամ, աստառ ա օգում, Խընդէղնը հիշկան բըջմրիս, մընէշակ չի տը՛ռնալ, Ծօվը քիսի՝ կըցըմաքէ:**

Ստորադասական այսպիսի նախադասութիւններում քերականական կապակցման միջոցը շարահարությունն է:

2. Երբ անորոշ դիմավոր ԴՆ-ները հանդես են գալիս թե՛ համադասական, թե՛ ստորադասական կառույցներում. այս դեպքում բաղադրիչ նախադասութիւնների ստորոգյալները համընկնում են դեմքով եւ թվով, այսինքն երկու նախադասութիւններում էլ գործողություն կատարողը նույն անձնավորությունն է՝ **Ճիրումը նըստում ա, ցըմաքումը՝ լըղանում, Վէ՛չ ծոն օնէ, վէ՛չ յը՛դ, ամմա քըթըվէրու վա շօռ կ'ամ, Ըստակած էշու վա շօռ կ'ամ, վեր նալէրը տոն օնէ:**

3. Երբ բարդ ստորադասական կառույցի մի մասը երկկազմ նախադասություն է, մյուսը՝ միակազմ անորոշ դիմավոր. այս դեպքում միակազմ անորոշ դիմավոր նախադասությունը կարող է հանդես գալ ինչպէս երկրորդական, այնպէս էլ գլխավոր նախադասության պաշտոնով՝ **Տէնակ թըխիս՝ անոն չի կաթէլ, Կարէլ չըս դոն քիսիս, վեր հըղէն ծօռ ա, Պա ծոն չածի՛ս՝ վը՛ռըտ ծըրտօտ ինի, Ծառը վեր շըղըհարում ըս, շէշման ա վեր ըղնում:**

4. Երբ բարդ կառույցի մի մասը անորոշ դիմավոր նախադասություն է, որի ստորոգյալը արտահայտվում է բայի եզակի երրորդ դեմքով, իսկ մյուս մասը՝ երկկազմ նախադասություն, որի ենթական հարաբերական դերանուն է՝ **Յու վեր տակէն փափուկ պէրց ա տիսնում, դմստի յըրան նըստում ա, Յու վեր քամուն հըկառակ թըքէ, Ուրան իրը՛սավը կըտա:**

Անդեմ ԴՆ-ները ձեւավորվում են անորոշ դերբայ գերադաս անդամով: Նման կարգի նախադասութիւններում ստորոգումն արտահայտվում է հնչերանգով, որի շնորհիվ դերբայական կառույցը ստանում է նախադասության արժեք: Անդեմ ԴՆ-ների գործածության ոլորտը հիմնականում երկխոսություններն են: Անդեմ ԴՆ-ները հանդես են գալիս ինչպէս պարզ, այնպէս էլ բարդ նախադասութիւնների կառուցվածքով՝ **Կըրակէն յը՛դ ածէլ, Մինչը՛վ կը՛տը հըսնէլը փօխկէքը յը՛ր քաշիլ, Պըրտծղ կը՛տում ծոնկուն փըռնէլ, Տանէլ ախպո՛րը, ծարավ յը՛տ պիրիլ, Կուլին նըհը՛տ օտէլ, տը՛ռնանը նըհը՛տ օռնալ, Պո՛ւրթ տալ, պէմբակ կիզիլ:**

Որպես անդամ ՂՆ-ն կարող է հանդես գալ անվանողական արժեք ունեցող յուրաքանչյուր դարձված, որը, հատուկ հնչերանգային ձևավորվածություն ստանալով, վերածվում է նախադասության:

Թերի նախադասությունները գործածվում են խոսքը ավելորդ ծանրաբեռնվածությունից ու ձգձգվածությունից ազատելու, ասելիքը կարճելու, ասելիքին սեղմություն հաղորդելու նպատակով: Այսպիսի նախադասությունները ավելի շատ ոճական լիցք են պարունակում և մեծ մասամբ հանդես են գալիս որպես խոսքի նախորդ մասի սեղմ ու պատկերավոր պատասխան: Թերի նախադասությունները, գրեթե առանց բացառության, իրավիճակային բնույթ են կրում և հիմնականում հանդես են գալիս երկխոսություններում: Օրինակ.

**- Ասում ըն, ծեր հորը վանէն տղան մին կըլծիսը քաշ քըցան մարթ ա:-
Ըվըզանումը պըպըզան, ամմա դէ տինըն էլ հիւր ա՛ հնջանթ:**

Ղարաբաղի բարբառում զգալի թիվ են կազմում բարդ կառուցվածք ունեցող ՂՆ-ները, թեև, համեմատած պարզ նախադասությունների հետ, չունեն իմաստային, կառուցվածքային և գործառական նույնպիսի բազմազանություն: Պատճառը դարձվածին հատուկ կարճությունն ու սեղմությունն է:

Բարբառում կան եւ՛ համադասական, եւ՛ ստորադասական բնույթի բարդ նախադասություն-դարձվածներ, որոնց բաղադրիչ նախադասությունները ավելի սերտորեն են կապվում իրար հետ, քան սովորական բարդ նախադասությունների բաղադրիչները: Բայց ՂՆ-ների բաղադրիչների կապը այն աստիճան սերտ է, որ անհնար է դառնում նրանց առանձին գործածությունը, և բաղադրիչները զրկվում են ինքնուրույնությունից: Այդ երեւույթը նկատելի է ոչ միայն ստորադասական բնույթի նախադասություններում, որի բաղադրիչների կապը սովորաբար ավելի սերտ է, այլեւ համադասական նախադասություններում: Այսպես, **Յը՛ս կանն ըմ ասում, տու՛տանն, Ըղվէսին անըմըն ա յը՛ր հւն, ամմա ըշխարքէս տօնը քանդծղը կիւլըն ա, Անէ Յիւրին, ծաղկէ Փիւրին, Շըները քուլով կացէն, ըգ՛ողէն պէնը օնգատըն ընգավ** համադասական նախադասությունների բաղադրիչներից յուրաքանչյուրը խստորեն պայմանավորված է մյուսով, և առանց մեկի մյուսն անգործածելի է:

Բարբառում գործածվող ստորադասական ՂՆ-ների բաղադրիչների միջև գործում են տարբեր բնույթի հարաբերություններ. պատճառահետեւանքային՝ **Օխծէն կըլծիսը վեր ցավում ա, պիրում ա տիննում հըղըցէն մաջին**, պայմանաժամանակային՝ **Տաննը վեր հըսավ, ծառէն կէնալ չի, Բի՛ծի, վեր տու յը՛կեր, քուրուն ըստը՛դ չա՛ր, չափի՛ Քաշը հիշկան լըղանա, յըղօնէգ՛ չի տը՛ռնալ, Օղտը հիշկան ըստակած ինի, կաշին մին իշապէռնը կինի, պայմանի՛ Լիւզիւն չինի՛ քաշ-քըչէղակ յըրա կըտան տանին**:

Ինչպես երեւում է բերված օրինակներից, ստորադասական ՂՆ-ների երկրորդական նախադասությունը ավելի հաճախ ունի նախադաս գործածություն:

Բարդ նախադասության բաղադրիչ նախադասությունները կապակցվում են շաղկապով եւ շարահարությամբ՝ **Կումաշ բիդի մօրթիս, վեր անրուն կան, Վրխճարէն տըմակը վեր քօր ա կամ, տանում ա քըսում չուբանէն մըհակը, Լօխ պըրծալ ընք, մընացալ ա ապօրը գօռը, Վրխճարէն սնորուն յըտ տըհալ, կաղէգը առաջկ ընցալ**:

Եթե գրական հայերենում բարդ ՌՆ-ները գրեթե միայն երկբաղադրիչ են, եւ բազմաբարդությունը բնութագրական չէ դարձվածի համար, ապա Ղարաբաղի բարբառում կան բազմաբաղադրիչ ՌՆ-ներ, որոնց բաղադրիչների միջեւ գործում են տարբեր բնույթի հարաբերություններ՝ **Յարուստը թանգան շծր կըցալ, ըսըցէն՝ շընըհավեր ինի, քանսիբը կըցալ, ըսըցէն՝ ըշտըղա յա՛, Յարուստը օխծը կերալ, ըսըցէն՝ ճար ա, քանսիբը կերալ, ըսըցէն՝ տնուլ ա, Ժըլատէն ըսըցէն՝ տօռնը պէց, կըսըհար ըրալ, Կօղէն ըսըցէն՝ պըտըր-հանավը յէշի, ծըկըծնկի ըրալ, Խօխան լանց իլան, թա՛ փայըս խըրէգ՝ ա, քաշը յըրա տուվալ, իլանծըն էլ տարալ, Ասում ըմասու մէր, թա էշը քած ա, ասում ա՛ քօռակըն էլ ա քած**:

Ինչպես տեսնում ենք, բարբառում հանդիպում ենք մինչեւ վեց բաղադրիչ-նախադասություն ունեցող դարձվածային նախադասությունների:

Բառիմաստային մի շարք երեւույթների դրսեւորումը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում: *Դարձվածների բազմիմաստությունը:* Բառերի բազմիմաստությունը երկար դարերի ընթացքում կենդանի խոսքի մեջ գործածվելու, ժողովրդական բառ ու բանին հատուկ պատկերավորությամբ, ժողովրդական մտածողությամբ իմաստների զարգացման, ժողովրդական բանահյուսության մեջ մշակվելու եւ յուրահատուկ զարգացում ապրելու հետեւանք է: Հայերենի բառապաշարի մի զգալի մասը գոյություն է ունեցել խոր հնադարում եւ հազարամյակների պատմություն ունի, իսկ որքան երկար է բառի գործածությունը լեզվի մեջ, այնքան հարուստ է նաեւ նրա բովանդակությունը, եւ այնքան շատ են նրա իմաստները:

Դարձվածների բազմիմաստության առաջացման պատճառները շատ ավելի բարդ ու անբացատրելի են, քան բառերինը: Ծագման հնությունն ու գործածության հաճախականությունը, որոնք բառերի բազմիմաստության առաջացման նախադրյալներն են, թերեւս դարձվածների բազմիմաստությունը պայմանավորող միակ հանգամանքները չեն:

Դարձվածի բազմիմաստություն ասելով՝ չպետք է հասկանալ դարձվածը կազմող կապակցության ուղղակի եւ փոխաբերական (դարձվածային) իմաստները: Բազմիմաստ դարձվածների բոլոր իմաստներն էլ դարձվածային են:

Ինչպես հայտնի է, դարձվածի առաջացման կարեւորագույն պայմաններից մեկը կապակցության վերաիմաստավորումն է, որը կարող է թույլ կամ ուժեղ ձեռով արտահայտված լինել: Այսպես, **դալու նըհաշ տալ, ըռըխը կապէլ, դըրաղ շօռ տալ, ցանքնում-կըրակում տիկիլ, էրիլ** կապակցություններում վերաիմաստավորումը թույլ է արտահայտված, դրանք դարձվածային արտա-

հայտություններ են, իսկ **սըրտան ճհոր խըմէլ, տական նամ յըր օնէլ, կոնլին մօրթէն ճիտը ըղնէլ** կապակցություններում վերախմաստավորումը այնքան ուժեղ է, որ խզված է կապը դարձվածի առանձին բաղադրիչների իմաստների եւ ամբողջ կապակցության իմաստի միջեւ: Սակայն հաճախ հանդիպում են այնպիսի դարձվածներ, որոնք հանդես են գալիս թույլ եւ ուժեղ վերախմաստավորվածությամբ միաժամանակ, որն էլ նման դարձվածների բազմիմաստության պատճառն է դառնում: Օրինակ, **յըհ տըհնալ, ջանավը ընցընէլ** դարձվածը ունի հետեւյալ նշանակությունները. 1. *լավ մարսվել*, 2. *նպատակին ծառայել*, որոնցից առաջինում վերախմաստավորումը թույլ է, երկրորդում՝ ուժեղ: Բազմիմաստության առաջացման նույն հիմքն ունեն նաեւ հետեւյալ դարձվածները՝ **վըհնանը մինը առաշկ տինիլ, մինը՝ դըբէտ** - 1. *տեղը ամուր կանգնել*, 2. *կռվի նախապատրաստվել*, **փուշերէն-թըվերէն անէլ** - 1. *խստություն բանեցնել*, 2. *դժգոհել*: Ըստ երեւոյթին, այս դարձվածները ունեցել են նախ առաջին, ապա ձեռք են բերել երկրորդ նշանակությունը: Ասվածից, անշուշտ, չպետք է եզրակացնել, որ մեկից ավելի իմաստ ունեցող դարձվածների բազմիմաստությունը հետեւանք է միայն թույլ եւ ուժեղ վերախմաստավորվածության: Մեծ է այն բազմիմաստ դարձվածների թիվը, որոնց նշանակությունների վերախմաստավորվածության աստիճանը գտնվում է նույն մակարդակի վրա: Օրինակ, **սառնը քըրթնօնք պատէլ** - 1. *խիստ վախենալ*, 2. *հոգեվարքի մեջ լինել*, **ոնրան էշը քըշիլ/չըխարակը մանէլ** - 1. *համառել*, 2. *ուրիշների գործերին չխառնվել*:

Ի տարբերություն բառերի՝ դարձվածների մեծ մասը միանշանակ է: Դարձվածների միանշանակությունը կապված է նրանց բարդ կառուցվածքի հետ. դարձվածի բազմիմաստության առաջացմանը խանգարում են նրա բաղադրիչ բառերը, որոնք եւս ունեն որոշակի նշանակություն: Եվ ինչքան մեծ է դարձվածի բաղադրիչների իմաստային ինքնուրույնությունը, այնքան քիչ է նրա բազմիմաստ դառնալու հնարավորությունը:

Բազմիմաստությունը ավելի հաճախ դրսեւորվում է այն դարձվածներում, որոնք ունեն բառակապակցության կառուցվածք՝ **հոնքին/ջանը տոնս կալ** - 1. *հոգին ավանդել, մեռնել*, 2. *շատ տանջվել, չարչարվել*, 3. *մի բան մեծ դժվարությամբ՝ չկամությամբ անել՝ տալ*, **ծըհրքը կարծ** - 1. *չունենոր, աղքատ*, 2. *անգոր, իշխանություն չունեցող*, **դիլխօր ըղնէլ** - 1. *տխրել, տրամադրությունն ընկնել*, 2. *ձանձրանալ*:

Նախադասության կառուցվածք ունեցող բազմիմաստ դարձվածները անհամեմատ քիչ են՝ **Իրըհսէն յէշվում չի** - 1. *տգեղ է*, 2. *կեղտոտ է*, **Փըջիս՝ վէր կըղնէ** - 1. *նիհար է*, 2. *թույլ՝ ուժասպառ է*:

Չամանուն դարձվածներ: Բառի փոխաբերական իմաստներով գործածելը սկզբում դառնում է բազմիմաստության, ապա՝ համանունության աղբյուր, որը տեղի է ունենում երկարատեւ, աստիճանական ընթացքով:

Լեզվի էության, նրա կառուցվածքին վերաբերող ամենակարեւոր հարցերից մեկը համանունության եւ բազմիմաստության սահմանազատման հարցն է: Զննության համար դժվարություն են ներկայացնում այն համանուն դարձվածները, որոնք առաջացել են բազմիմաստ դարձվածի տարբեր իմաստների իմաստային կապերի մթազնման կամ կորստի հետեւանքով:

Համանունության եւ բազմիմաստության սահմանազատման վերաբերյալ լեզվաբանության մեջ առաջարկվել են մի քանի սկզբունքներ՝ հոմանիշային համապատասխանության եւ անհամապատասխանության, բառակազմական միջոցների ու բառակազմական կաղապարների, շարահյուսական մոտեցման, «միջանկյալ օղակի», սակայն այս սկզբունքներից ոչ մեկը վերջնական պատասխան չի տալիս համանունության ու բազմիմաստության հետ կապված բոլոր հարցերին:

Համանունությունը եւ բազմիմաստությունը՝ որպէս լեզվական երեւոյթներ, գտնվում են փոխադարձ կապի ու փոխհարաբերության մեջ: Եթե բառի իմաստներն այնքան են հեռացել, որ նրանց միջեւ դժվար է ընդհանուր որեւէ բան գտնել, չնայած դրանք ծագում են նույն սկզբնական իմաստից, ապա այդ իմաստները դառնում են համանուն: Նույն բանը տեղի է ունենում նաեւ դարձվածներում, որտեղ եւս համանունությունը կապված է բազմիմաստության հետ: Այսպիսով՝ համանուն դարձվածների մի մասը առաջանում է բազմիմաստ դարձվածներից՝ վերջիններիս իմաստների իմաստային կապի մթազնման կամ կորստի հետեւանքով: Օրինակ, *օթը բէշ անէլ* դարձվածն ունի հետեւյալ նշանակությունները - 1. *հարկահավաքին խաբել*, 2. *հեզն*. *կարելոր բան անել*: Կապող օղակը, կարծես չի գիտակցվում, բայց եթե խորամուխ լինենք, հասկանալի կդառնա, որ երկրորդ իմաստը առաջացել է առաջինից (հարկահավաքին խաբելը հաջողություն է հարկ տվողի համար):

Բազմիմաստ դարձվածներից իմաստային կապերի մթազնման հետեւանքով են առաջացել նաեւ հետեւյալ դարձվածները՝ *կըրկուփ կ'անլ* - 1. *լռել*, *պապանծվել*, 2. *ախորժակը փակվել*, 3. *չանձրեւել*, *երաշտ լինել*, *մանգիլ չինիլ* - 1. *երկար վազել չկարողանալ*, 2. *հետեւողական չլինել*:

Համանուններ առաջանում են նաեւ ծագումնաբանական տարբերության հիման վրա: Միեւնույն բաղադրիչներն ունեցող դարձվածը արտահայտում է տարբեր ծագումնաբանությամբ պայմանավորված տարբեր հասկացություններ: *Ուրան անա տոնա կ'անլ* դարձվածը մի դեպքում չափազանցում է, նշանակում է *ջանալ*, *տքնել*, նաեւ *զայրանալ*, մեկ ուրիշ դեպքում շրջասություն է, որը նշանակում է *չափն անցնել*:

Տվյալ դարձվածի մեջ արտահայտված երեւոյթի պատճառները կարող են տարբեր լինել: Այս հանգամանքը եւս հանգեցնում է համանունների առաջացման: Այսպէս, *աշկերը մըթնըվել/սըվըտէղէն անէլ* դարձվածը նշանակում է՝ 1. *հիվանդությունից, սովածությունից եւն տեսողությունը թուլանալ*, *աղոտանալ*, 2. *հուզմունքից, զայրույթից իրեն կորցնել*, *աչքին ոչինչ չերեւալ*,

այսինքն սոված, հիվանդ լինելու եւ հուզմունքի, զայրույթի հետեանքով առաջանում է այն երեւոյթը, որն արտահայտված է դարձվածում: Նույն ձեւով են առաջացել **թըքը կօլ տալ** - 1. *ուտելու մեծ ցանկութուն ունենալ*, 2. *անարգանքը հանդուրժել*, 3. *մեկով կամ մի բանով շատ հիանալ*, **քըթէն ծուխէրը յը՛ր հանէլ** - *սաստիկ ցավ պատճառել*, **ըռննգը փըխըփօխ անէլ** - *խիստ վախենալ՝ հուզվել եւ այլ դարձվածներ*:

Երբեմն տարբեր դարձվածներում գործածվում են միեւնույն բառի տարբեր իմաստները: Մյուս բաղադրիչների նույնության դեպքում առաջանում են համանուններ: **Կըլծխը փօխէլ** դարձվածն ունի *հինը նորով փոխել եւ ուրիշի հետ կենակցել* իմաստները. համանունության առաջացման պատճառը **կըլծխ** բառի համանուն լինելն է, որը մի դեպքում նշանակում է *ողջը, ամբողջը*, մյուս դեպքում՝ *ամուսին*: **Կըրակ** բառի համանունության շնորհիվ **ծօցը կըրակ ըղնէլ** դարձվածն ունի երկու բոլորովին տարբեր իմաստներ՝ 1. *սրտում սեր բողբոջել*, 2. *սրտում մեծ վիշտ ունենալ*: Բաղադրիչների համանուն լինելու հետեանքով են առաջացել նաեւ հետեւյալ համանուն դարձվածները՝ **կըլծխը կուրցընէլ** - 1. *շփոթվել*, 2. *խուճապի մատնվել*, 3. *ցնորվել*, **ըռըխէն յէշիլ** - 1. *մեկից սպասելիք ունենալ*, 2. *մեկին լսել՝ հնազանդվել*, 3. *կերակրել*, 4. *կաշառել*, **էշու օրում** - 1. *հիմար, տխմար*, 2. *վատ՝ ծանր վիճակի մեջ ընկած*:

Յըրա կ'անլ դարձվածի համանունության պատճառը շեշտն է. առաջին բաղադրիչի շեշտվելու դեպքում կապակցությունն ունի *զարկել, հարվածել*, իսկ երկրորդի շեշտվելու դեպքում՝ 1. *նպաստավոր լինել*, 2. *հարմար լինել*, 3. *կուտակվել* իմաստները: Շեշտի փոփոխության պատճառով երկու տարբեր իմաստներ է ստանում նաեւ **ծը՛րքը յը՛ր օնէլ** դարձվածը. **ծը՛րք** բառի շեշտվելու դեպքում դարձվածն ունի *իրեն ենթարկել, ստանձնել* նշանակությունը, իսկ բայի շեշտվելու դեպքում՝ *հրաժարվել, այլեւս չհսկել*: Շեշտի պատճառով առաջացած դարձվածների թիվը սրանցով չի սահմանափակվում:

Համանուն դարձվածների առաջացման նշված պատճառները, անշուշտ, չեն ընդգրկում բոլոր նման կարգի դարձվածները: Անորոշ է, օրինակ, հետեւյալ համանունների առաջացման հիմունքը. **սաղանէն վը՛ննը կօտըրէլ** - 1. *գործի բնույթը փոխել (որ սատանան էլ հետը գնա)*, 2. *բնական պահանջմունքները բավարարել՝ չնայած անպատեհ պահին*, **կըռէք՛ը առնէլ** - 1. *թթու բան ուտելուց ատամները բռնվել*, 2. *անարդարություններ՝ անախորժություններ շատ տեսնելուց ծանձրանալ*, 3. *մեկից հիասթափվել*:

Մի շարք դարձվածներում համանունության առաջացմանը խանգարում է որոշիչ հոդը:

Դարձվածներն, ընդհանրապէս, ճկուն չեն հոդի նկատմամբ: Այն դարձվածները, որոնք ունեն առանց հոդի ձեւավորվածություն, հոդ ստանալիս կամ կորցնում են իրենց դարձվածային նշանակությունը, կամ էլ իմաստազրկվում են: **Ըռննգ սըհաշ տալ**, **աշկ կ'ուղանալ**, **աշկ ծակէլ**, **ճո՛ւր պըրտծղէլ** եւ այլ դարձվածներ որոշիչ հոդով գործածվելու դեպքում վեր են ածվում սովորական

բառակապակցությունների, իսկ **վըռըկըլծիս անէլ, էշ կըտըրէլ, քար տըճնալ, քամէ անէլ** եւ այլ դարձվածներ որոշիչ հոդ ստանալու դեպքում իմաստագրկվում են: Նույն ձեւով էլ որոշիչ հոդով ձեւավորվածները հոդագրկվելու դեպքում կարող են դառնել բառերի ազատ կապակցություններ՝ **խաշը իփիլ** (խիստ պատժել) եւ **խաշ իփիլ** (խաշ եփել), **քամակը քըշիլ** (վախենալ) եւ **քամակ քըշիլ** (հետ քշել), **քաշկերը փըռնէլ** (համոզել) եւ **քաշկեր փըռնէլ** (քաջքեր բռնել), **ցըճիս կօխէլ** (խայտառակել) եւ **ցըճի կօխէլ** (ցեխ կոխել), կամ էլ ընդհանրապես իմաստագրկվել՝ **հափուռը կապ, աշկը ծակ, անգունը թիթը՛վ, կըլծիս տէրտակ**:

Բարբառում քիչ է այն դարձվածների թիվը, որոնք անտարբեր են հոդագործածության նկատմամբ: Սրանք թե՛ հոդով, թե՛ առանց հոդի կիրառվելիս ունենում են նույն դարձվածային նշանակությունը՝ **դալու նըհաշ տալ/դալուն նըհաշ տալ, կօխկու քըցիլ/կօխկէն քըցիլ, Աստուծը մըննան քըցիլ/Աստուծ մըննան քըցիլ, ցօրէնը նըհաշ տալ, կ'անրին ծախէլ/ցօրէն նըհաշ տալ, կ'անրի ծախէլ**:

Մի շարք դարձվածներ էլ հոդով գործածվելու դեպքում ունենում են մի, առանց հոդի՝ մի այլ դարձվածային նշանակություն, ինչպես՝ **շունչը փըջիլ** (մեռնել) եւ **շունչ փըջիլ** (կենդանացնել), **ծըճըքը քըցիլ** (ծեռք բերել) եւ **ծըճըք քըցիլ** (ծաղրել), **ծըճըքէն պէնը ինիլ** (մեկին վերաբերել) եւ **ծըճըքէն պէն ինիլ** (գործով զբաղված լինել):

Գրական հայերենի համեմատությամբ Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները որոշիչ հոդով գործածվելու հակվածություն ունեն, որին նպաստում է այն հանգամանքը, որ բարբառում որոշիչ հոդ կարող են ստանալ բոլոր հոլովները:

Հոմանիշ դարձվածներ: Նույն կամ մերձավոր իմաստ արտահայտող դարձվածները հոմանիշներ են: Այն պատճառով, որ դարձվածները առանձին բաղադրիչներից՝ բառերից կազմված միավորներ են, նրանց մեջ բառային երեւոյթները հանդես են գալիս որոշակի առանձնահատկություններով: Մյուս կողմից՝ այստեղ չեն գործում առանձին բառերին հատուկ որոշ օրենքներ: Բառակապակցության բնույթով պայմանավորված՝ բնորոշ հատկություններ են ձեռք բերում հոմանիշ դարձվածները:

Բառագիտության մեջ ընդունված է առանձնացնել հոմանիշների երկու խումբ՝ նույնանիշներ եւ հոմանիշներ: Նույնանիշները բացարձակապես նույն իմաստն ունեցողներն են, որոնք չեն տարբերվում նաեւ ոճական, կիրառական առանձնահատկություններով. «Արդի հայերենում ըստ ծագման որպես նույնանիշներ հանդես են գալիս ինչպես գրական լեզվի, արեւելահայ եւ արեւմտահայ ճյուղավորումների, այնպես էլ բարբառային-գավառական հոմանիշ բառերն ու դարձվածները»²³:

Քանի որ մեր ուսումնասիրությունը վերաբերում է առանձին բարբառի դարձվածներին, ապա պարզ է, որ քննությունից ինքըստինքյան դուրս են

23. Սոփիասյան Ա., *Հոմանիշները ժամանակակից հայերենում*, Երեւան, 1971, էջ 113:

մնում նույնանիշ դարձվածները: Ռա նշանակում է, որ տվյալ բարբառի հոմանիշ դարձվածները անպայման հանդես են բերում իմաստային, ոճական, կիրառական կամ որեւէ այլ բնույթի տարբերություն: Այսպիսով՝ մեր քննության նյութը համանիշ դարձվածներն են:

Առավել բազմանդամ են այն հոմանիշային բները, որոնք վերաբերում են մարդկանց առօրյային, այն երեւոյթներին, որոնց հետ մարդիկ անընդհատ շփվում են: Այդպիսի հոմանիշային բներից են՝ *սառնը քըրթնօնք պատէլ, թըքը պիրանումը չուրանալ, ըռննգ-ըռննգ փօխ տալ, սըրտը ճինջըխ տըռնալ, լըղաճանք ինիլ/տըռնալ, լըղէն ճաքէլ/ցըմաքէլ, անողնը ճող կըտըրէլ, ծողկա կըտըրվէլ, սըրտը փօրը ըղնէլ, քաքը շաղէլ/սառչիլ - վախենալ, վըռնէրը մըտակէլ, Յէրուսաղէմ քիսիլ, կիրօղէն ծօցը քիսիլ, սաղանէն ըշկըլղնանք քիսիլ, սաղանէն ծօցը քիսիլ, շունչը փըջիլ, անըրվը բախշիլ (միսիս), աշկէրը կօլ քիսիլ, ասթըխը ծըլլալ, գօռքագօռ տըռնալ, յըր հըմբանըցվիլ, հօքօց-հանգուցէլօց ինիլ, ըռավալը հըսնէլ, տափը թումբ անէլ, վըհ տըռնալ, էն աշխարքը քիսիլ, Ըստուծէն կօշտը քիսիլ - մեռնէլ, ասըհ խօգօղ/մաշկօղ, լիւ մաշկօղ, շօն խօգօղ, ծիւ խօգօղ, շան պըլօճիգ խօգօղ, հափուռը կապ/պէնդ, միւթտան դուրծիլ յաղի - ժլատ եւ այլն:*

Ընդունված է ասել, որ հոմանիշ դարձվածները սովորաբար ունեն նույն քերականական կառուցվածքը: Ռա սկզբունքորեն ճիշտ է, սակայն դարձվածների կառուցվածքը չէ, որ որոշում է նրանց հոմանիշությունը կամ սահմանափակում այն: Չէ՛ որ դարձվածների հոմանիշության առաջացման համար կարեւոր է, որ դարձվածները ունենան նույն բառաքերականական իմաստը, այսինքն համընկնեն խոսքիմասային պատկանելությամբ: Վերը բերված հոմանիշային բների մեջ կան ինչպես նույն քերականական կառուցվածքն ունեցող (*ասըհ մաշկօղ - լիւ խօգօղ - շօն խօգօղ-ծիւ խօգօղ*), այնպես էլ քերականական տարբեր ձեւավորվածությամբ հանդես եկող (*տակը թըր-ջիլ-թըքը պիրանումը չուրանալ - մին հափուռ վըհէն արժան տըռնալ - սաղանէն ըշկուլղնանք քիսիլ-յըր հըմբանըցվիլ*) հոմանիշ դարձվածներ:

Առանձնակի հետաքրքրություն են ներկայացնում նախադասության կառուցվածք ունեցող հոմանիշ դարձվածները, որոնք թվով բավական սահմանափակ են. *Կօշտը տիւզնին ամանը խուրդան ի կըփըրթի - Կօշտը հինչ ա՛ գիւղիւմ, թա տիւզնին փօրը դըռըռամ ա, Կըրակը էրան տըհըն ա էրիւմ - Կարկուտը թակած տըհըն ա թակում, Սարէրը ըրուտալին տըհ ծծրէրըն ըն ըրօտում - Ըրբան ճըռռալին տըհ ըրբաջին ա ճըռռամ:* Ինչպես տեսնում ենք, նախադասության կառուցվածք ունեցող դարձվածների հոմանիշության համար եւս համանման քերականական կառուցվածք ունենալը պարտադիր չէ:

Իմաստային մերձավորություն ունենալով հանդերձ՝ հոմանիշ դարձվածները հանդես են բերում ոճական, նրբիմաստային, գործառական եւ այլ տարբերություններ: Այսպես, *մաննը թափ տալ* եւ *գինքը շըղըհարէլ, աշկէրը մըթնըվէլ* եւ *յուրղանէն քացէ տալ, ճօխտ-ճօխտ խօսէլ* եւ *լիւ տըռնալ*

հոմանիշային զույգերում երկրորդ եզրերը առաջինների համեմատությամբ ունեն իմաստային սաստկություն, թեպետ երկուսն էլ համապատասխանաբար նշանակում են *սպառնալ, հիվանդ լինել եւ հարբած լինել*: Իսկ մեռնելու բովանդակություն ունեցող **Ըստուծէն կօշտը քիւնիլ - շունչը փըչիլ - գօռբա-գօռ տըճնալ** հոմանիշ դարձվածները ունեն ոճական տարբերություններ. առաջինը արտահայտում է խոսողի դրական, երկրորդը՝ չեզոք, երրորդը՝ բացասական վերաբերմունքը: Դարձվածային հոմանիշությունը, ինչպես եւ բառայինը, պատմական երեւոյթ է: Դա նշանակում է, որ պատմական որեւէ ժամանակաշրջանում հոմանիշային հարաբերության մեջ գտնվող դարձվածները կարող են հետագայում չգիտակցվել որպես այդպիսին, եւ ընդհակառակը: Այսպես, բարբառում ունենք **դարիսուզ անէլ, պիրիլ** դարձվածը, որը նշանակում է *դժվարությամբ փող վաստակել*: Պահպանելով հանդերձ նախկին նշանակությունը՝ այդ դարձվածը ձեռք է բերել նոր իմաստ՝ *անօրինական ճանապարհով շատ փող վաստակել*, որի շնորհիվ էլ հոմանիշ է **դունյան կըրած պիրիլ** դարձվածին:

Յականիշ դարձվածներ: Յականիշ են կոչվում այն դարձվածները, որոնք ունեն հակադիր նշանակություն, բայց առարկան կամ երեւոյթը բնութագրում են նույն տեսանկյունից: Յականիշությունը մեծ մասամբ արտահայտվում է բառերի հակառակ իմաստներով, որը հիմք է տվել որոշ հետազոտողների՝ այն համարելու միայն բառական գործոն: Սակայն հականիշ կարող են լինել ոչ միայն բառերի իմաստները, այլեւ լեզվի ամենատարբեր միավորները՝ ձեւոյթները, բառակապակցությունները, նախադասությունները, դարձվածները եւ այլն, որոնք իրենց կառուցվածքով եւ իմաստով միանգամայն տարբեր են:

Բարբառում մեծ թիվ են կազմում այն դարձվածները, որոնք արտահայտում են միանգամայն հակառակ իմաստներ: Դարձվածային հականիշները կարող են ունենալ ինչպես նույն՝ **անգունը թիրթըվ - անգունը ծանդըր, հափուռը կապ-հափուռը պէց**, այնպես էլ տարբեր քերականական կառուցվածք՝ **քանդիրը ծըմակավըն օնէլ-վըճնները յօրդանը ըգժրան մըկնէլ, անդունը տաք-սառած լօկ, էշու հըրիշտըրակ- Ըստուծէն հըպարապ վախտը ըստըճաճ**: Սակայն տարբեր քերականական ձեւավորվածության դեպքում էլ հականիշ դարձվածները ունենում են նույն խոսքիմասային արժեքը:

Դարձվածների բառային իմաստը՝ որպես նրան հատուկ հատկանիշներից մեկը, կարելու է այն տեսակետից, որ բացահայտում է իմաստային մակարդակում նրա համադրելի եւ հակադրելի լինելը: Յականիշային հարաբերություններ արտահայտող դարձվածներն իրենց յուրահատկություններով շատ բազմազան են: Դրանք կարելի է ստորաբաժանել մի շարք խմբերի՝ ելակետ ունենալով որեւէ հատկանիշ:

Ըստ կառուցվածքի հականիշ դարձվածները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ *համանման կառուցվածք ունեցող եւ տարանման կառուցվածք ունեցող*:

Համանման կառուցվածք ունեցող հականիշ դարձվածները հիմնականում

ունեն նման շարահյուսական կառուցվածքը, կարող են ունենալ կամ չունենալ ընդհանուր բաղադրիչ: Համաբաղադրիչ դարձվածների հականիշությունը կարելի է որոշել դարձվածների կազմում եղած հականիշ բառերով, որոնք, առանձին վերցրած, լեզվի մակարդակում եւս հանդես են գալիս որպես հականիշ բառեր: Օրինակ՝ *լավ աշկավ յէշիլ-փիս աշկավ յէշիլ, խըլքա մօտէ-խըլքա հըռէ, լիւզիւն էրկան-լիւզիւն կարծ*: Տարբեր բաղադրիչներից կազմված, բայց նույն քերականական կառուցվածքն ունեցող հականիշ դարձվածները մեծ տարածում չունեն՝ *խընդէղնու տակըռէ (անարժեք բան)* եւ *հավու պանէր (հազվագյուտ՝ ճարվող բան)*, *կըռէքը սօր (կարող, զորեղ)* եւ *ծըրքը կարծ (անգոր)*, *սըրտը լէն (սրտաբաց, մեծահոգի)* եւ *հափուռը կապ (ժլատ, կծծի)*:

Տարանման կառուցվածք ունեցող հականիշ դարձվածների շարահյուսական կառուցվածքը միանգամայն տարբեր է: Հականիշային հարաբերություններն արտահայտվում են ոչ թե դարձվածների կազմում եղած հականիշ բառերով, այլ բոլոր բաղադրիչների արտահայտած ընդհանուր իմաստով՝ *քըշէր-ցիրըկ անէլ-մաննը մաննէն չըտալ, պիրանավը հավը փըռնէլ-չմնն յըր կապած ինիլ, թըքածը յըտ լիւզիլ-ասած տըղան կըտըրէլ*:

Ըստ դարձվածը կազմող բաղադրիչների քանակային կազմի՝ բարբառի հականիշ դարձվածները կարելի է ստորաբաժանել հետեւյալ խմբերի.

ա) *Հականիշային հարաբերություններ ունեցող երկանդամ դարձվածներ՝ աշկը ծակ-աշկը կօշտ, պառը կօշտ-պառը կակօղ, ճծրու պիճ-դունյադան բէխաբար*:

բ) *Հականիշային հարաբերություններ ունեցող բազմանդամ դարձվածներ՝ Ըստուծանա մին օր կուղացած-շըփօթէն ճիւր ածած, խուսէլի հըռտէ քըրէհ օգիլ-խուսկու հըռտէ ծըրքը ջուբը չըտանէլ, իւրիւր դըյնամաջ յըր ինիլ-ջան ասէլ, ջան ըսկանալ*:

Դարձվածների՝ քերականական կարգ ունենալու հատկանիշն արտահայտվում է նրանով, որ նրանք ազատ կերպով գործածվում են նախադասության մեջ եւ նախադասության անդամների հետ ունենում են նույն հարաբերությունները, ինչ նրան փոխարինող բառ-հոմանիշը կամ հակադրվող բառ-հականիշը: Այս առումով դարձվածների հականիշային հարաբերությունները հետաքրքրական է դիտել նաեւ խոսքի մասերի շրջանակներում:

Ինչպես հականիշ բառերի, այնպես էլ հականիշ դարձվածների համար պարտադիր է միեւնույն խոսքիմասային պատկանելության կարգը: Բառային մակարդակում մեծ քանակությամբ հականիշներ են կազմվում գոյականներից, ածականներից, բայերից, մակբայներից, քիչ քանակությամբ՝ նաեւ եղանակավորող բառերից, դերանուններից, կապերից: Հականիշային խմբեր չեն կազմվում շաղկապներից, թվականներից, գրեթե նաեւ ձայնարկություններից: Ընդ որում, ըստ քանակային կազմի՝ առաջին տեղում են ածականները, այնուհետեւ մակբայները, բայերը եւ գոյականները: Այս տեսակետից հականիշ

դարձվածները ներկայացնում են այլ պատկեր. քիչ քանակությամբ հակա-
նիշային խմբեր են կազմում գոյականի արժեք ունեցող դարձվածները՝
մըկըծըճնու ճոճը-հավու պաներ, անտանգ՝ չըվալ-թընըխըրավու չօփ:

Բարբառի մնացած հականիշային խմբերը, որոնք կազմում են հականիշ
դարձվածների հիմնական կորիզը, կարելի է բաժանել երկու մեծ խմբի՝
դարձվածային բայական եւ *դարձվածային ածականական:*

Ուսումնասիրելով բառային եւ դարձվածային հականիշությունը՝ Ռ. Շալունցը
առանձնացնում է *ներբառային* եւ *ներդարձվածային հականիշներ* տեսակը.
«Ինչպես որ կան բառեր, որոնք իրենց բառիմաստային տարբերակներով
հակադրվում են՝ արտահայտելով հակառակ իմաստներ, այսինքն միեւնույն
բառն արտահայտում է հականիշ իմաստներ, հետեւաբար հականիշությունը
դիտվում է մեկ բազմիմաստ բառի համակարգում, այնպես էլ պատահում են
դարձվածներ, որոնք նույնպես իրենց տարբեր իմաստներով հակադրվում են՝
արտահայտելով հականիշային հարաբերություն միեւնույն դարձվածի կազ-
մում: Նման դարձվածները կարելի է անվանել *ներդարձվածային հակա-
նիշներ*»²⁴:

Բարբառում եւս ունենք ներդարձվածային հականիշներ՝ **մաշկը տափավը
կնի/տալ (հաղթել եւ հաղթվել), հըլավավը մին տըճնալ** (շատ նիհարել եւ
շատ գիրանալ), **կօխկէն ըղնէլ** (համառել եւ զիջել), **անգուճը ծակ** (շուտ
հասկացող եւ անհասկացող), **թըքիս՝ տափը չի ըղնէլ** (սաստիկ շոգ է եւ
սաստիկ ցուրտ է):

Մի քանի դարձվածներ իրենց իմաստներով հակադրվում են՝ արտահայ-
տելով հականիշային հարաբերություններ այն դեպքում, երբ իմաստներից
մեկն ըմբռնվում է հեզնական իմաստով՝ **խըճըլու ծօվ, աշկը լիւս(ի)**:

Ներդարձվածային արտահայտությունների հականիշ իմաստները եւ դրանց
ճիշտ կիրառությունները շատ դեպքերում անհրաժեշտ է լինում որոշել խոսքի
մեջ՝ կոնտեքստում: Նման դարձվածներից պետք է տարբերել այնպիսիները,
որոնց կազմում առկա են հականիշ բառեր, որոնք հակառակ իմաստներով
հակադրվում են, բայց այդ հակադրությունը դրվում է դարձվածի հիմքում, եւ
ամբողջ դարձվածն արտահայտում է միանգամայն այլ իմաստ, այսինքն՝
դարձվածը կազմող բաղադրիչների ընդհանուր բառային իմաստը մեկն է՝ **մին
ընգիւնավը/ընգուճավը նի մըննէլ, մինավը տոճու կնի, Վէջ լավավըն ա
ուրխընալի, վէջ փիսավը տըխըրվէլի**:

Բարբառում հանդիպում ենք նաեւ հականիշային հարաբերություն արտա-
հայտող նախադասություն դարձվածների. **Չծր խօտէն քիսի՝ կըկընանչի -
Ախպիւրը քիսի՝ (ճոճը) կըցըմաքէ, Փուլը կացէն չի կըտըրում - Տանավը
էվիւլ ածիս՝ պէն չի ըղնէլ ըռըճիւր, Օխծէն ըռըխումը մըգիս՝ կըստակէ -
Յըճ(ը) վէր ածիս՝ կըհըվաքվէ**:

²⁴ Շալունց Ռ., **Հականիշ դարձվածներ**, «Հայոց լեզուն եւ գրականությունը դպրոցում», N 2, Երեւան,
1978, էջ 25:

Հականիշային հարաբերություն կարող են հանդես բերել ոչ միայն առանձին դարձվածներ, այլև ամբողջ հոմանիշային շարքեր, ինչպես՝ *աղուն շորշորալ-օնքերը բեշ անել- օնքերը բռխկալու քըշեռք շինիլ - սըրտավը անին քինիլ - աշկան աղու կաթել (տխուր լինել) եւ յըրըյը՛ր խաղալ- սը՛րտը մին պո՛ւլ յը՛դ քըսել-լօք-լօք անել-վը՛ննանը յըրա վը՛ննը փըսնել - յըրգինքումը թըռչիլ (շատ ուրախ լինել)*:

Միայն դարձվածներում պահպանված բառեր եւ բառաձևեր: Զարգացման անընդհատականությունը լեզվի անբաժանելի, մշտական եւ կայուն հատկանիշներից է: Խոսելով միայն դարձվածներում պահպանված բառերի ու բառաձևերի մասին՝ պետք է նկատի առնել, որ լեզվական համակարգը զարգանում է անհավասարաչափ. լեզվական մի կարգի երեւոյթները որոշակի զարգացում են ապրում, այն դեպքում, երբ մի այլ կարգի երեւոյթներ մնում են անփոփոխ: Լեզվական համակարգի, այն կազմող միավորների զարգացման անհավասարաչափությունը երեւան է գալիս գրական լեզվի եւ բարբառների համեմատության միջոցով: Դա նշանակում է, որ գրական լեզուն, տվյալ դեպքում գրական հայերենը եւ նրա բարբառները միանման չեն արձագանքում լեզվական նորաբանությունների մտցման ու եղած ձևերի հնացման երեւոյթներին:

Ինչպես հայտնի է, գրաբարյան պարառական (արտագոյական, շրջակայական) հոլովը, որը մի շարք քերականների կողմից ինքնուրույն հոլովաձեւի բացակայության պատճառով առանձին հոլով չի դիտվում, կազմվում է *q* նախդիրի եւ գործիական հոլովի միջոցով: Գրաբարյան պարառականի հոլովաձեւը պահպանվել է Ղարաբաղի բարբառում՝ *գիրնվ* բառում (*q+հնքն* դերանվան գործիական հոլով): Հետաքրքրականն այն է, որ *գիրնվ* բառով կազմվող բոլոր կապակցությունները բնորոշվում են կայունության հատկանիշով, իսկ կայուն կապակցությունների գերակշռող մեծամասնությունը ունի դարձվածի արժեք՝ *գիրնվ ընցընել (մեկին տեսության գնալ), գիրնվ անել (որեւէ բանով զբաղեցնել), գիրնվ ածել (որեւէ բանով ծածկել), գիրնվ տալ (փաթաթել), գիրնվ տը՛ռնալ (գլխին հավաքվել)*: Այս կապակցություններում *գիրնվ* բառը չի գիտակցվում որպես *հնքն* դերանվան պարառական հոլովաձեւ, այսինքն առկա է հոլովաձեւի քարացած ձեւով պահպանում եւ գործածություն, մի հանգամանք, որը նպաստել է նշյալ կայուն կապակցությունների դարձվածային արժեքի ձեռք բերմանը (այստեղ, անշուշտ, վճռորոշ դեր է խաղացել կապակցությունների վերաիմաստավորված ձեւով գործածվելը):

Հոլովաձեւի քարացում եւ այդ ձեւով գործածություն ունենք նաեւ *գհնք* բառում (*q* նախդիր + *հնքն* դերանվան եզակի հայցական հոլով), որն ունի միայն որոշյալ հոդով կիրառություն: *Ջ* նախդիրով *հնքն* դերանվան հայցական հոլովաձեւի քարացման հետեւանքով բարբառում ունենք նոր բառ, որը գործածվում է *ներքին ուժ, ինքնատիրապետում* նշանակություններով: *Ջհնք*

բառը եւս գործածվում է միայն դարձվածներում՝ **զինքը շողորհարել/տոնրոնր տալ** (1. սթափվել, 2. սաստել), **զինքը հըվաքել** (1. սթափվել, 2. հարստանալ), **զինքը կուրցընել** (շփոթվել, ինքնատիրապետումը կորցնել):

Գրական հայերենի **երամակ** բառի հնչյունափոխված տարբերակն ունենք **ըրամակ ըղնել** դարձվածում, որը նշանակում է **մարդամեջ ընկնել, հեղինակություն ձեռք բերել**: **Ըր(ը)մակէն** բառը, որն, ի տարբերություն **ըրամակ**-ի, կազմում է բառերի ազատ կապակցություններ, եւս նույն ծագումն ունի:

Ակն բառը գրական հայերենում առանձին գործածություն չունի եւ պահպանվել է միայն բարդություններում՝ **ակնդետ, ակնակապիճ, ակնոց, ակունք**: Որպես բառակապակցության բաղադրիչ՝ **ակ** բառը տեսողության օրգան իմաստով հանդես է գալիս բարբառի **ակը տալ** (1. նայել, 2. փնտրել, 3. այցելել, 4. իրար դեմ լարել), **ակէն կէնալ** (1. կարգին մնալ, 2. մաքուր կենցաղով ապրել), **ակէն ծակումը** (խիստ զբաղված լինելու ժամանակ) դարձվածներում: Բարբառում ունենք նաեւ ծագումնաբանական նույն հիմքն ունեցող **ակնը** բառը, որը նշանակում է **ջրի ակունք**:

Ինքը դերանվան բացառական հոլովածերը (**նորան + անա - նորանան**) դարձել է **նորանան քինիլ** (ուշաթափվել) դարձվածի բաղադրիչը եւ այդ ձեւով գործածվում է միայն տվյալ դարձվածում:

Միայն դարձվածներում են պահպանվել նաեւ ներքոբերյալ դարձվածների ընդգծված բաղադրիչները՝ **իրո՞ւսը որդյաբու կաշի, լեռմանիմ անել, քարավ քարգու անել, բօլթա թակել/տալ, բնք՝մնգը բօլրհմիշ ինիլ, դաբալող թրխել/տալ, քննց անց կըցընել, աթաջան կըտըրել, դարխուզ անել, պիրիլ, մըթկէն դօնը ըղնել, որլծթը կերած, դիլմ-դօնա տոնս կնլ, մրդէլիդ կէնալ, ցոմքեհատ ածել/ինիլ/մընալ, սուրը վեր ածել, ծրկակէն կնլ/տալ, մին յօլլուդ, աղորո-բաղորո յը՞ր, օնել, լնլ կէնալ** եւ այլն:

Լեզվաարտահայտչական միջոցների դրսեւորումը դարձվածներում:
Դարձվածները իրենց ծագմամբ կապված են լեզվի զարգացման նախնական շրջանի հետ, այնուամենայնիվ դրանք չեն առաջացել բառերի հետ միասին: Քանի որ դարձվածը լեզվական ավելի բարդ երեւոյթ է, այն անպայման կապված է լեզվամտածողության զարգացման ավելի բարձր մակարդակի հետ, երբ լեզուն վերացարկումներ կատարելու ունակություններ է ձեռք բերում: Մարդու մտածողության եւ կենսափորձի զարգացման ավելի բարձր մակարդակում, երբ մարդն ի վիճակի է եղել վերացարկում կատարելու, բառերին արդեն նոր իմաստներ է տվել եւ կարիք առաջանալու դեպքում իր մտքերն ավելի արտահայտիչ, դիպուկ ու տպավորիչ դարձնելու համար կազմել է նաեւ այնպիսի բառազուգորդումներ, որտեղ երբեմն էլ կապակցության բաղադրիչները հանդես են եկել իրենց ոչ իսկական, այլ փոխաբերական իմաստներով: Դրա հետեւանքով էլ փոխվել է ամբողջ կապակցության իմաստը. այն ձեռք է բերել բոլորովին նոր իմաստ, որը շատ հաճախ չի բխել առանձին բաղադրիչների իմաստների գումարից:

Որպես բառերի կամ բառակապակցությունների փոխաբերական գործածության հետեւանքով առաջացած լեզվական միավորների՝ դարձվածների ձեւավորման հիմքում ընկած են տարբեր լեզվաոճական հնարներ:

Ոճական արտահայտամիջոցները մտքերն արտահայտելու հատուկ, ոչ սովորական միջոցներ ու եղանակներ են, որոնք ծառայում են միտքն ու գաղափարը ուժեղացնելու, դրանք գեղեցիկ, զարդարուն, առավել պատշաճ, դիպուկ ու նպատակասլաց արտահայտելու խնդրին եւ կամ ասվածին հուզականություն, զգացմունքայնություն տալու, նրա մեջ կիրք ու կամք դնելու եւ ունկնդրի կամքի ու զգացության վրա ներգործելու նպատակին:

Իրենց զանազան տեսակներով դրսևորվելով դարձվածներում՝ լեզվական արտահայտամիջոցները նրանց են հաղորդում արտահայտության այն պատկերավորությունն ու ներգործության ուժը, որով օժտված են իրենք:

Բարբառի դարձվածներում հանդիպում ենք ոճական այնպիսի հնարների, ինչպիսիք են փոխաբերությունը, փոխանունությունը, համեմատությունը, չափազանցությունը, շրջասությունը, զեղչումը եւ այլն:

Մտածողությունը կարող է արտահայտվել լեզվական այնպիսի միջոցներով, որոնք կամ առարկայնորեն են արտահայտում իրերն ու երեւոյթները եւ նրանց հարաբերությունները եւ կամ օբյեկտիվ իրականության իրերն ու երեւոյթները արտացոլում են պատկերների միջոցով, խոսքի ոչ բնական եղանակով եւ հագեցված են լինում հույզերով ու զգացմունքներով: Համապատասխան մտածողության այս երկու եղանակի՝ բառերը, բառակապակցությունները եւ նախադասությունները կարող են գործածվել երկու կերպ՝ իրենց բուն նշանակություններով եւ փոխաբերաբար: Փոխաբերությունը (նաեւ ոճական մի շարք այլ հնարներ) հենվում է բառերի փոխաբերական գործածության վրա: Այն դարձվածներում հանդիպող ոճական հնարներից ամենահաճախականն է, եւ հենց իրենք՝ դարձվածները, համարվում են լեզվական փոխաբերություններ²⁵:

Փոխաբերության հիման վրա ստեղծված դարձվածների մի մասում փոխաբերաբար առնված է անդամներից մեկը՝ **անմաքը ծծորը/ճնորը տըհնալ** (մեկի ջանքերը, վաստակը, երախտիքը իզուր անցնել), **նամուսը տափը/ցըհը կօխել** (անարգել, պատվազրկել), մյուս՝ քանակային անհամեմատ մեծ կազմ ունեցող դարձվածներում փոխաբերական նշանակություն ունեն բոլոր անդամները՝ **խակը վեր անել** (1. չափն անցնել, 2. ձանձրացնել), **փօրը հացուտ անել** (մի քիչ սնվելով՝ քաղցը մեղմել), **դէյնը մըսան տոնս օնել** (մեծ ցավ պատճառել), **քժինն տէրման քամուն տալ** (անցածը քրքրել):

Փոխաբերությամբ դարձվածներ են կազմվել ժողովրդի բազմադարյան կյանքի դիտումների ու կենսափորձի հիման վրա, որոնք եւ իրենց արտահայտությունն են գտել ինչպես առակներում ու առածներում, այնպես էլ դարձվածներում: Այսպես, **անգուճը կախ անել** դարձվածն ունի **ուշադիր լսել**,

25. Պողոսյան Պ., *խոսքի մշակույթի եւ ոճագիտության հիմունքներ*, II մաս, Երեւան, 1991:

ականջ դնել նշանակությունը. ժողովուրդը նկատել է, որ էջը լուռ կանգնած <<լսելու>> ժամանակ ականջները կախում է: Էջն ու ձին ականջները կախում են, երբ հիվանդ են լինում. դրա հիման վրա էլ առաջացել է **ընգունեն վեր թողնել** (հիվանդանալ) դարձվածը:

Ծագման նույնպիսի հիմունք ունեն նաեւ **վըրցակու կանչ** (անտեղի ասված խոսք), **շանը ըռըխան պատառ խըլիլ** (մեծ դժվարությամբ որեւէ բան ձեռք բերել), **կըրակէն (յըրա) յը՛դ ածէլ** (կրքերը բորբոքել, գրգռել), **նըռըռ ըռըխա/կըտարա կէնալ** (հրար հետ վիճել) եւ այլ դարձվածներ:

Ավելի հաճախ փոխաբերությամբ կազմված դարձվածների ուղղակի իմաստը նրանց դարձվածային նշանակության արտաքին նշանն է՝ **ունքամաչը փոթ քըցիլ** (մռայլվել, տխրել), **կըլծխը քօրէլ** (1. շվարել, ինչ անելը չիմանալ 2. քաղցր խոսքերով խաբել), **պիրանէն ճիրերը քիսիլ** (շատ քաղցած լինել), **լիւզիւն տոնս օնէլ** (1. մեկին ծաղրել, 2. խնդրել, աղաչել):

Բազմաթիվ փոխաբերությունների առաջացման համար հիմք են ծառայել պատրաստի գործածություն ունեցող կայուն համեմատությունները: Մշտական կրկնությունների պատճառով նրանք կրճատվել են եւ կորցնելով **նըման** կամ **մընչանք** կապական բաղադրիչը՝ վերածվել փոխաբերությունների՝ **կօտըրած քըթծլ** (ունենք նաեւ **կօտըրած քըթծլիւ նըման մաչը ըղնէլ**), **շան հնչծց** (շան նման հնչիլ), **օղտու աշկ** (օղտու աշկու **մընչանք կուճի**, **մին թծգ** (մին թծգիւ **մընչանք**):

Երբեմն նման կարգի դարձվածների առաջացման համար հիմք է ծառայում ներքին՝ լեզվական միջոցներով չարտահայտված համեմատությունը՝ **փնդի կիւշը կըլէկէլ** (անկարելին անել՝ կատարել), **տէրտակ ըրուրունց ըրօրէլ** (1. աննպատակ գործ բռնել, 2. պարապ լինել), **կարճ կնրի հընծիլ** (1. հոգնեցնող՝ դժվար գործ կատարել, 2. անհաջողության մեջ ընկնել), **մաննան պըտատան շինիլ** (մշտական խոսակցության՝ կշտամբանքի առարկա դարձնել):

Փոխաբերության առաջացման ամենատարածված միջոցներից է նմանությունը, որի հիման վրա ձեւավորված դարձվածները բարբառում մեծ թիվ են կազմում՝ **աղու յըրա քիսիլ** (1. բնագողով գնալ, 2. արագ գնալ), **սաջու մաչի լօք տալիս պէկլն** (տաքարյուն, անհանգիստ, չարաճճի անձ), **լնզգու դօնաղ** (ամոթխած, անհամարձակ, ամաչկոտ անձ), **հըրսընքում տըռած հարթնը** (խայտառակված անձ), **Ապէլա կառնը** (հեգ, հնազանդ, խեղճ մարդ), **օխձանչու թօրբա** (կեղտոտ շոր՝ զգեստ):

Ժողովրդական լեզվի մեջ տարածված երեւոյթ է կրկնափոխաբերությունը. այս դեպքում փոխաբերաբար առնված գաղափարը նորից է առնվում փոխաբերաբար, այսինքն՝ կապակցությունը հանդես է գալիս կրկնակի փոխաբերությամբ: Ոճական այս հնարը դրսեւորվել է նաեւ դարձվածներում: Օրինակ, **փօրը վէց-վէց անէլ** (շատ քաղցած լինել) դարձվածում **վէց-վէց անէլ**-ը **աղիքները գալարվել** գաղափարի փոխաբերությունն է, իսկ գալարվելը՝

քաղցած լինելու: Նույն ձեռով է առաջացել նաեւ *խօտ չընք ըրածում* (*անասունի նման հիմար, ապուշ չենք*) դարձվածը:

Փոխաբերության հիման վրա ստեղծված դարձվածների մի մասը եթե առաջին հայացքից հասկանալի է, ապա մի այլ մասը կարիք ունի իմաստաբանական վերլուծության: Այս տեսակետից հետաքրքրություն է ներկայացնում դարաբաղյան մի շարք դարձվածների քննությունը. *հազգար մաղա հաց կերած/հանրոր փարչավ ճոր խըմած* (*փորձառու*). փորձառու է նա, ով լինում է տարբեր տեղերում, շփվում է բազմապիսի մարդկանց հետ, *սիպտակ կըռէք՝ նըհաշ տալ* (*մեկին շփանալու՝ քմահաճ դառնալու առիթ տալ*) - նկատի է առնվում այն հանգամանքը, որ երես եւս առնում ծիծաղադեմ մարդկանց վերաբերմունքից, *ըրամակ ըղնէլ* (*մարդամեջ ընկնել, հեղինակություն ձեռք բերել*). *ըրամակ* բառը առաջացել է *երամակ* բառից, *կըրկամօտ անէլ* (*լողանալ*). հայկական սովորությամբ լողանալու, մաքրվելու եւ լվացքի օրը շաբաթ օրն է՝ *կըրկամօտը*:

Բարբառում մեծ է փոխանունության հիման վրա առաջացած դարձվածների թիվը, ընդ որում դարձվածներում հանդիպում ենք փոխանունության բազմապիսի դեպքերի: Փոխանունությունը հատկապես տարածված է մարմնի անդամների անուններով կազմված դարձվածներում: Ինչպես գրական հայերենում, բարբառում եւս տարածված երեւոյթ է զգայությունների անվան փոխարեն զգայարանների անունների գործածությունը, որից էլ առաջ է գալիս փոխանունությունը: Այսպիսի կիրառությամբ հանդես են գալիս մարմնի ոչ թե բոլոր անդամները, այլ նրանց մի մասը միայն՝ *անգունճ, աշկ, պէրան, լիւզիւ, կըլծիս, իրըհ, լըղէ, փօր, ծըհրք, վըհնը* եւ այլն: Այսպես, լսողություն ասելու փոխարեն ժողովուրդը նախընտրում է *անգունճ* բառը: Սա նպատակահարմար է նրանով, որ զգայությունն ավելի է շեշտվում, խոսքը դառնում է ավելի պատկերավոր եւ միաժամանակ պարզ ու մատչելի, ուրեմն՝ ժողովրդի կողմից ավելի գործածական: Այդ ձեռով կազմված ունենք *անգունճ ծանդըր* (*լսողությունը թույլ*), *ընգունճէն սըրէլ/չծրք անէլ* (*լսողությունը լարել*), *ընգունճէն կապէլ* (*լսել չցանկանալ, դիտմամբ չլսել*) եւ այլ դարձվածներ: Նույն ձեռով *աշկը* փոխարինում է տեսողությանն ու հայացքին եւ կազմում է բազմաթիվ դարձվածներ. *աշկավըն ըղնէլ* (*նկատվել*), *աշկավ չափէլ* (*հայացքով զննել*), *աշկան քըցիլ* (*անուշադրության մատնել*): *Պէրանը (ըռըհը)* եւ *լիւզիւն* փոխարինում են խոսքին. *պէրանը/լիւզիւն ձորան պահէլ* (*լռել, խոսելիս չափն իմանալ*), *պիրանավը հավք փըռնէլ* (*չափազանց ճարտար լեզու ունենալ*), *լիւզիւն ծըրավը տանէլ* (*շիտակ խոսել*), *լիւզիւն կըռ անէլ/պըտըպատ քըցիլ* (1. շողոքորթել, քծնել, 2. ասելիքը դիտմամբ ձգձգել), *ըռըհը/պէրանը շաղ տալ* (*վայրահաջել*): Մի շարք դարձվածներում *պէրանը (ըռըհը)* փոխարինում է ստամոքսին՝ *ըռըհը/պէրանը շօռ ածէլ* (*ուտելու համար այս ու այն կողմ ընկնել*), *ծըհրքը պիրանէն հըսընէլ* (*կարողանալ*

ապրուստը հոգալ), ըռըխեն/պիրանեն **յէշիլ** (կերակրել): **Կըլծխը** փոխարինում է խելքին ու դատողությանը. **կըլծխը կուրցընէլ** (շփոթվել, մոլորվել), **կըլծխը ըղնէլ** (հասկանալ), **կըլծխը վարէլ** (խաբել), **կըլխումը շընէր ցըղնօտէլ** (վատ՝ չար մտադրություն առաջանալ):

Անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ մարմնի հիշյալ մասերի անուններով կազմված ոչ բոլոր դարձվածներում է առկա զգայող օրգանը զգայության փոխարեն փոխանունության տեսակը: Օրինակ, **ընգուճնէն թակած** (տխմար, ապուշ), **աշկը հանէլ** (1. պատժել, 2. խիստ վնասել, 3. մեկի նախանձը շարժել, ի հեճուկս մեկի՝ մի բան անել), **աշկերը շըլծը քաղէլ** (նիրհել), **լիւզիւ նըհաշ տալ** (ծաղրել), **կըլխէն արկանք աղալ** (1. սաստիկ տանջել՝ չարչարել, 2. խիստ նախատել՝ պատժել), **կըլխէն քար քըցիլ** (անխնա վատնել՝ ծախսել):

Հնում ժողովուրդը չէր սահմանազատում կրծքավանդակն ու փորը: Կարծում էին, թե սիրտը գտնվում է փորում, այսինքն՝ վերջինիս սահմանները շատ ավելի լայն էին պատկերացում: Մյուս կողմից, լավ ծանոթ չլինելով ստամոքս օրգանին, նրա գործառնությունները վերագրում էին սրտին: Սրտի եւ ստամոքսի շփոթությունից էլ ծագել է սրտի ու փորի շփոթությունը, որի հետեւանքով փորին վերագրվել են սրտի հատկանիշներ (մարդու ներքինը, ներքին դիտավորությունը, նկատառումը), եւ ընդհակառակը: Որպես այս երեւույթի լեզվական ապացույցներ՝ ունենք **փօրը դաժավ լիգը** (նախանձ, չարակամ, խարդախ), **փօրը յըր չօնէլ** (նախանձել), **սըրտը թափէլ/յըտ տալ** (փսխել), **սըրտը քիւնիլ** (սաստիկ սոված լինել) եւ այլ դարձվածներ:

Մարդկային զգացմունքների ու զգացումների արտահայտության համար գործածվում են **սըրտ, իրըս, անիւն, ծըրք, լըղէ** եւ այլ բառեր: Սիրտը միակ օրգանն է, որով ժողովուրդը այնքան հարուստ կերպով ներկայացնում է մարդու հոգեկան աշխարհը: Ներքին դիտավորություն-նկատառում են նշանակում **սըրտը պէնալ** (1. գաղտնիքները, մտատանջությունները մեկին պատմել, 2. զվարթացնել, ուրախացնել), **թամիւզ սըրտալ** (անկեղծորեն, առանց հետին մտքի), **սըրտան ճիւր խըմէլ** (մեկի կամքի համաձայն խոսել՝ վարվել) եւ այլ դարձվածներ: Բացի մարդու ներքինից եւ ներքին դիտավորությունից՝ սիրտն արտահայտում է նաեւ այլ հատկանիշներ. **զգայունություն՝ սըրտան պէրակ, սըրտէն նի կ'անլ, սըրտը քամէ տարած, սըրտը կուտուր տըրնալ**, վախ՝ **սըրտը ճիւր կըտըրէլ, սըրտը մըրսէլ, սըրտը փօրը ըղնէլ, տխրություն՝ սըրտավը աղու քիւնիլ, սըրտան անիւն կաթէլ, սըրտը կօջ/հօփ կ'անլ, ուրախություն՝ սըրտը լիւնալ, սըրտը յըտ քիւնիլ, սըրտը կիրմիր-ցընէլ, սըրտէն մին պիւլ յըղ քըսէլ**, ներքին նվիրական այլ զգացմունքներ՝ **սըրտը լիգը, սըրտը տիւրիւր կ'ալ, սըրտը լէն/հանրզանկ/պէց, սըրտը տըկըտիյըր անէլ, սըրտը քար**:

Սակավ դարձվածներում վախի զգացողություն են արտահայտում **լըղէ** բառով կազմված կապակցությունները՝ **լըղէն ճաքէլ, լըղէն ճիւր կըտըրէլ**,

լըղէն չուրանալ, լըղէն ցըմաքէլ, լըղէն պըտառովէլ. սա գալիս է ժողովրդի այն դիտումից, թե ուժեղ վախից լեղին պատռվում է:

Երեսը մարդու հոգին կարդալու հնարավորություն է ստեղծում եւ խորհրդանշում է մարդու վարքագծի հետ կապված հատկանիշներ: **Իրըս** բառով կազմված դարձվածներն արտահայտում են *ներքին համարձակություն եւ անհամարձակություն՝ իրըս անէլ, իրըս-իրըս անէլ/ինիլ, իրըսը պարզ՝, իրըսը պէց, իրըսը սըւվ*, բնավորության մեղմություն եւ կոպտություն՝ **իրըսը կակօղ, իրըսը ցօրտ, իրըսը պըրթըճիրնվ լըվացած**, արտաքին գեղեցկություն՝ **իրըսէն փըլավ/փըրթնիշ կօտվէ, Իրըսէն յըղըծու անիս՝ կօտվէ**: **Երես** բառը, ինչպես գրական հայերենում, բարբառում եւս ունի *ամոթ* բառի նշանակությունը (*անիրըս՝ անամոթ*), եւ դա արտահայտվել է հետեւյալ դարձվածներում՝ **իրըսը կումաշու կաշի, իրըսան պէնդ, շան իրըս ինիլ**: **Ամոթ** բառի նշանակությունն ունեն նաեւ **իրըսէն ճնւրը, իրըսէն մէռունը, իրըսէն փնրդան** կապակցությունները, որոնք նույն նշանակութամբ հանդես են գալիս որոշ դարձվածներում՝ **իրըսէն ճնւրը վէր կնւլ/քինիլ, իրըսէն մէռուն չինիլ, իրըսէն փնրդան ճըղվէլ** եւ այլն:

Արհուն բառով կազմված դարձվածները եւս արտահայտում են մարդկային բնավորության տարբեր գծեր ու տարբեր հոգեվիճակներ, **արհունը պըրտծղ (նենգ, խարդախ), արհունը տաք (1. տաքարյուն, 2. եռանդով լեցուն), արհունը հըռ կնւլ (1. բորբոքվել, 2. մեծ եռանդ ունենալ), արհունը չուրանալ/ցըմաքէլ (1. նիհարել, 2. ծովանալ), արհունը սառչիլ (1. վախենալ, 2. կենդանությունը, առույգությունը կորցնել)**:

Մարդու կյանքում ու աշխատանքում ձեռքը մեծ գործառույթ ունի. այն ուժի, ղեկավարության, զորեղության, կարող լինելու խորհրդանիշ է: Նման նշանակություններով է հանդես գալիս **ծըրթ** բառը հետեւյալ դարձվածներում՝ **ծըրթէն տակէն (մեկի ենթակայության տակ), ծըրթը հըվաքէլ (իր ղեկավարության տակ առնել), իրիշի ծըրթու յէշիլ (ուրիշից օգնություն ակնկալել), ծըրթէն պէն ինիլ (հնարավորություն ունենալ), ծըրթը կարճ (անզոր), ծըրթը էրկան (զորեղ), ծըրթը քարու տակէ ինիլ (անկարող լինել)**:

Բարբառի դարձվածներում տարածված է նաեւ փոխանունության այն տեսակը, երբ մասը փոխարինում է ամբողջին: Ամբողջի ու մասի հարաբերությունն այստեղ արտահայտվում է նրանով, որ մարմնի մի անդամի անունը փոխարինում է **մարդ** բառին: Մարմնի անդամների անուններից նման դերով հանդես են գալիս **գլուխ, երես, սիրտ, կաշի, քիթ** բառերը: Սրանցից ամենատարածվածը եւ թերեւս ամենալիարժեքը **գլուխ** բառն է: Մարդու փոխարեն **գլուխ** բառի գործածությունը առանձնապես հատուկ է արեւելքի ժողովուրդներին: **Կըլծիս** բառով մարդուն խորհրդանշող դարձվածներից են՝ **կըլծիսը պահէլ, կըլխու մընալ, կըլծիսը տինիլ կըծանումը, կըլխան ծըրթ յըր օնէլ, կըլծիսը օտէլ, կըլխանը յըրը վըննը կէնալ, կըլծիսը փօխէլ**:

Իրըհս բառը եւս կարող է փոխարինել մարդուն՝ *իրըհսէն ասէլ, իրըհսը թըքըմօր/խօսկ կ'անլ, իրըհսըն ի յըր խօսէլ, իրըհսը պուք տալ*:

Կաշի բառով կազմված քննարկվող կարգի դարձվածները քիչ են՝ *կաշին ըզադէլ, կաշվան տոնս կ'անլ, կաշին գ'անրգ'ու/թանռ տալ, կաշին մաշկէլ*:

Սըրտ բառը մարդ բառի փոխարեն հանդես է գալիս հետեւյալ դարձվածներում՝ *սըրտը օտէլ, սըրտը յըրա տաք-տաք ինիլ, սըրտը քանդիլ/տըկըտիյըր անէլ, սըրտը կըտըրէլ*:

Քըթ բառով կազմված մի շարք դարձվածներում ունենք ամբողջի փոխարեն մասի հանդես գալու երեւոյթ՝ *քըթը ցէց, քըթը յըրգ'ինք'ումը, քըթը դադէլ, քըթէն թըխէլ, քըթը կօխէլ, քըթը հըղադէլ*, որտեղ *քըթ* բառի տակ ակնկալվում է մարդը:

Փոխանունության մյուս տեսակների դրսեւորումներով դարձվածները այնքան էլ մեծ թիվ չեն կազմում: Բավարարվենք պարզապես յուրաքանչյուրից մի քանի օրինակ բերելով. *մինը էրկու/հազգար տըհնալ, օթը բէշ անէլ, էրկունը իրըք տըհնա (թիվը նույն չափով առարկաների փոխարեն), աղու ուտըցընէլ, սըվ կըհնալ, սըվէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սըվ (հատկանիշի անվանումը առարկայի փոխարեն), Պուղուս-Պէտրօս չինիլ/տոնս չըկ'անլ, Ծիպլի Ծատօր, Պուղուսէն էծը (հատուկ անունը հասարակի փոխարեն), էն աշխարքը/դունյան ք'ինիլ, Յէրուսադէմ ք'ինիլ (տեղի անունը այդ տեղում գտնվող ու գործող մարդկանց կամ երեւոյթների փոխարեն)* եւ այլն:

Ոճական հնարներից փոխանունության հետ սերտորեն կապված է խորհրդանշանը: Ինչպես փոխանունությունը, խորհրդանշանը եւս մի առարկայի փոխարեն մյուսի գործածությունն է, որը լեզվում հաճախակի գործածության հետեւանքով կայունացել է: Խորհրդանշանի համար խոսքային իրադրությունն ու միջավայրը նույն դերը չունեն, ինչ որ փոխանունության: Նշանակում է, միեւնույն առարկայի կամ երեւոյթի հաճախակի փոխանվանաբար կիրառությունը դարձվածներում կարող է հանգեցնել արտահայտչական մի այլ միջոցի՝ խորհրդանշանի առաջացման:

Սպանություն, կոտորած բառերի փոխարեն *արյուն* բառի հաճախակի գործածության հետեւանքով առաջացել է պատերազմի, սպանության խորհրդանշանը՝ *արյունը*: Նույն ձեւով էլ *աղն ու հացը* բարեկամության, ընկերության, հյուրասիրության խորհրդանիշն են, *հացը*՝ ապրուստի, *խաչը*՝ բախտի, *ծուխը* խորհրդանշում է շեն լինելը, գոյատեւելը:

Խորհրդանշան-բաղադրիչ ունեցող դարձվածները բարբառում բավական շատ են. *անիւն անէլ/քըցիլ (սպանություն կատարել), անիւնը կապէլ (հաշտեցնել), աղուհաց կըտըրէլ (մեկի հետ ընկերութուն՝ բարեկամություն անել), աղուհացը մըննան քըցիլ (ապերախտ լինել), հացը ծըրքան խըլիլ (ապրուստի միջոցներից զրկել), մին փօր հաց (նվազագույն վարձատրություն), խաչը*

կըլիսան խըռավէլ (փորձանքի հանդիպել), ձորան խաչը քաշիլ (տանջվել), ծօխը կըտըրցընէլ (1. օջախը քանդել, 2. սերունդը ոչնչացնել), ծօխը յըհ (հ)անէլ (օջախը շեն պահել), ծօխը կըտըրվէլ (օջախը քանդվել) եւ այլն:

Իբրեւ ոճական միջոց՝ համեմատությունը կոչված է երկու եւ ավելի առարկաներ կամ երեւոյթներ բաղդատելու միջոցով ասվածին պատկերավորություն տալու: Համեմատության առաջացման հիմքը երկու կամ ավելի առարկաների նմանությունն է: Արդեն ձեւավորված համեմատության վերախմաստավորումը նախապայման է դարձվածի առաջացման համար, որը վերջնականորեն ձեւավորվում է հանրության կողմից տվյալ իմաստով հաճախակի գործածության հետեւանքով: Դարձվածներում համեմատության դրսեւորման առանձնահատկությունն այն է, որ համեմատվող եզրերից մեկը բացակայում է՝ *հէնգ մաննան նըման գիղան, գիղն նըման պահէլ, ճըղպօրու նըման չըխկչըխկալ*: Եթէ *էշու նըման, հանւծ յըհու նըման, ճիրն նըման, ծըտու նըման* եւ այլ դարձվածներում համեմատությունը ունի լեզվական դրսեւորում, ապա բավական մեծ է այն դարձվածների թիվը, որոնցում առկա է ներքին բովանդակային համեմատությունը՝ *շան թակ տալ, շան բախտ ինիլ, շան իրըհս ինիլ, շանը քըթան ճիւր խըմէլ*: Նման կարգի դարձվածների առաջացման ոճական հիմքը փոխաբերությունն է:

Բարբառում համեմատաբար շատ են ընտանի կենդանիների անուններով համեմատության հիման վրա առաջացած դարձվածները՝ *շան նըման հանջիլ, էշու նըման պինըցընէլ, կատվու նըման մաշկէն չըղնէլ, հավու նըման թան ինիլ*:

Շրջասությունը առաջանում է միեւնույն բովանդակությունը ավելի ծավալուն, ընդարձակ լեզվական միջոցներով, երբեմն էլ նկարագրորեն արտահայտելու հետեւանքով, որն արվում է ասածն ավելի հետաքրքրական, կարեւոր, պատշաճ դարձնելու եւ կամ հեզնելու համար:

Շրջասությունները լինում են երկու տիպի՝ *նկարագրական եւ այլաբանական*: Նկարագրական շրջասությունները հասկացության պարզ անվանումներն են՝ այլ բառերի միջոցով: Սրանք քանակապես ավելի շատ են: Համարժեքության չափը այստեղ ավելի մեծ է, քան այլաբանականներում: Այլաբանական շրջասությունը հասկացությունն անուղղակի անվանելու հետ մեկտեղ ունենում է նաեւ փոխաբերական իմաստ արտահայտող բառեր: Դարձվածները առաջանում են այլաբանական շրջասությունների հիման վրա, ինչը ինքնին հասկանալի է, քանի որ դարձվածներում փոխաբերական իմաստ ունեցող բառի (կամ բառերի) առկայությունը պարտադիր է:

Հայտնի է, որ երբեմն երեւոյթների անուղղակի անվանումը շատ ավելի ներգործուն տպավորություն է ունենում, քան ճիշտ ձեւերը, ուստի եւ նրանք ավելի լայնորեն են կիրառվում լեզվում: Շրջասություններն ընդհանրապես այս կամ այն հասկացությունն արտահայտում են իմաստավոր պատկերա-

վորությամբ: Այսպես, մեկի պատճառով անհետանալու, կորչելու երեւոյթն անվանում ենք **մինին խաչավը թաղվել**, ջահել լինելը՝ **բիդի լիւսը քիսիլ**, ծերանալը՝ **բիդի մըթէնը քիսիլ** դարձվածներով: Շրջաստություններն օգտագործվում են տպավորությունը մեղմացնելու, բառի թողնելիք ազդեցությունը թուլացնելու համար: Այսպիսի բնույթ ունեն մահանալու բովանդակություն արտահայտող շրջաստություն-դարձվածները՝ **ասթըխը ծըլլալ/հանգիլ/վերըղնէլ, հօքօց-հանգուցէլօց տըճնալ, հիւքիւն Ըստուծէն պահ տալ, ճիրնքիւ նըման հանգիլ, մին հափուռ վըճէն արժան ինիլ/տըճնալ**: Մահանալու իմաստ ունեցող մի շարք շրջաստություն-դարձվածներ էլ արտահայտում են խոսողի բացասական վերաբերմունքը՝ **կըլխըվէր քիսիլ, գ'օռքազ'օռ տըճնալ, կիրծղէն ծօցը քիսիլ, սաղանէն ճիտը քիսիլ, վըճնէրը մըտակէլ**:

Մարդիկ շրջաստությունների են դիմում նաեւ այն դեպքում, երբ խուսափում են ոչ պատշաճ բառեր գործածելուց՝ ծածկելով այդպիսի երեւոյթի ուղղակի անվանումը՝ **ճիւր թօղ անէլ/թափէլ/վէր ածէլ (միզէլ), կըլծիւր նըհը՛տը մին անէլ/մին պէրցու տինիլ (մեկի հետ սեռական հարաբերություն ունենալ), սաղանէն վըճնը կօտըրէլ (բնական պահանջմունքները բավարարել՝ չնայած անպատեհ պահին)**:

Բարբառում դարձվածային համանիշներով հարուստ է **մեռնել** բառը. մահվան վերաբերյալ շրջաստություն-դարձվածները մեծ թիվ են կազմում: Շատ են նաեւ խաբելու բովանդակություն արտահայտող շրջաստություն-դարձվածները՝ **գօգօլը թափ տալ, կըլծիւր վարէլ, կուտամանը թափ տալ, աշկէն թծգ/մօխէր փըշիլ, կըլծիւր թիմնրիլ/ժէժտիլ** եւ այլն:

Չափազանցությունը եւ նվազասույթը ընդհանրապես չեն շփոթվում ոճական մյուս հնարների հետ, ստուգաբանական տեսակետից եւս խիստ պարզ են եւ բացատրության կարիք չեն զգում:

Բարբառում չափազանցումը դարձվածներ կազմելու տարածված միջոցներից է:

Չափազանցություն բովանդակող դարձվածներում երեւում է ժողովրդի վառ երեւակայությունը՝ **թէփուռնէն ծիւ շինիլ (շատ ծու ածէլ), իւրնն շուխկան խըրթնէլ/վախէլ (1. խիստ երկչոտ լինել, 2. խիստ կասկածամիտ լինել), Առանց փըշիլ վէր կըղնէ (1. նիհար է, 2. թույլ՝ ուժասպառ է), մաննը մաննէն չըտալ (բոլորովին չաշխատել)**:

Չափազանցումը գործադրվում է որեւէ երեւոյթ շեշտելու նպատակով, այդ պատճառով չափազանցության հիման վրա ձեւավորված դարձվածներում առկա է հատկանիշի կամ երեւոյթի չափազանցում, մեծացում, սաստկացում: Օրինակ, **թօշան անրիւն կաթէլ (առողջ լինել, կարմիր թշեր ունենալ), մօրթան տիւն կ'ան (մեծ ջանք գործադրել), ուրէկանը տըրէկան տըճնալ (շատ արագ մեծանալ), մագը մաջան կէս անէլ (1. դիպուկ կրակել, 2. մեծ ճշգրտությամբ որոշել)**:

Առավել պատկերավորությամբ ու արտահայտչականության ուժգնությամբ աչքի են ընկնում նախադասության կառուցվածք ունեցող չափազանցություն-դարձվածները՝ **Յըրուստէն վըրցակըն էլ ա թօխս կամ, ճօտէր անում, Տէնակ թըխիս՝ անոն չի կաթէլ, Ըմըռնըվա քարըն էլ ա ծըմըռնը կըկըղում, Սըրտէն կալ կըթակվէ/պէրթ կըշինվի/տըդ վէր կըքըցվի** եւ այլն:

Համեմատաբար քիչ դարձվածներում գործածվում է նվազասությամբ: Սա եւս չափազանցություն է՝ միայն հակառակ իմաստով. կատարվում է նվազեցում, փոքրացում՝ **ծըրտու կէր անէլ (շատ քիչ ուտել), մազը/կըտըրած դէյնը չնժիլ (մեկի՝ մի բանի համեմատությամբ արժեք չունենալ), մազ՝ մընալ (քիչ մնալ), մազ՝ ալըծընէլ (փորձանքից հազիվհազ պրծնել)**:

Լեզվաարտահայտչական մյուս միջոցները ավելի քիչ են արտահայտություն գտել դարձվածներում եւ դրսեւորումների բազմազանություն չեն ներկայացնում:

Հեզնանքը ժողովրդական խոսքի անբաժանելի երանգներից է: Հեզնանքով ասվածը սովորաբար ընկալվում է հակառակ իմաստով: Այսպես, **խըլքու տօպըրակ** դարձվածային արտահայտությունը գործածվում է հիմար, տխմար մարդկանց հասցեին, **խըլքան ճիւր խըմէլ** դարձվածը ասվում է չկշռադատված խոսքի, արարքի տիրոջ հասցեին: Հեզնական-ծաղրական երանգ ունեն նաեւ հետեւյալ դարձվածները՝ **Քաշէրը սըվ ըն կընական, Պարավ ըս յըկալ, խըլքէտ վազ տամ, Ըշտնհիտ քացախ, սըրտը պուղէրէն քըցիլ** եւ այլն:

Խոսքն ավելի ներգործուն ու պատկերավոր է դառնում, երբ համատեղվում են երկու ոչ համատեղելի (բայց ոչ հակադիր) հասկացություններ: Անլծակցությունը՝ որպէս ոճական հնարանք, հաճախակի է դրսեւորվում դարձվածներում: Անհամատեղելի հասկացությունների համատեղում ունենք հետեւյալ դարձվածներում՝ **անթաղ մըռալ, քօռ տինակալ մօրթէլ, ճիւր թակէլ/ըղանծիլ, անգուճը ծընէլ, վըհնէրը քիւլբա կօրծէլ, ճիրան չծր տոնս կանլ, մարթու չիր, էշ մատաղ անէլ, էշու հըրիշտըրակ**:

Բազմաշաղկապությունը եւ անշաղկապությունը՝ որպէս լեզվական արտահայտամիջոցներ, դրսեւորվել են մի շարք դարձվածներում:

Իրար հակադրվող երկու մասերից կազմված դարձվածների շաղկապները կրկնվում են նախադաս դիրքում՝ **համ հավէն փըջիլ, համ կածիս, համ նալէն թըխէլ, համ մէխին, համ յըր ինիլ, համ վէր, Յա՛աղըն ա պակաս, յա՛ մաղը, Յա՛ էշը կըստակէ, յա՛ իշատարը, յա՛ ասած, յա՛ ըսէլու**:

Անշաղկապությունը ավելի շատ հատուկ է բանավոր խոսքին եւ նպաստում է խոսքի հակիրճությանն ու դիպուկությանը: Անշաղկապ կապակցված բարդ կառուցվածք ունեցող նախադասություն-դարձվածները բարբառում բավական շատ են՝ **Կըրակէն քըցիս/օնիս՝ խընծըրնավըտ չի կանլ, Թըքիս՝ տափը չի ըղնէլ, Իրըհէն յըղըծիւ անիս՝ կօտվէ, Լիւզիւն չինի՝ քաշ-քըջէղակ յըրա կըտան տանին**:

Դիմառնությունը ժողովրդական խոսքին հատուկ ոճական հնարք է: Ժողովուրդը անշունչ առարկաները շնչավորում, նրանց վերագրում է կենդանուն կամ մարդուն հատուկ հատկանիշներ, անշունչ առարկաներին ու կենդանիներին՝ բանականություն եւ խոսելու շնորհ՝ դրանով իսկ խոսքը դարձնելով ավելի հուզական ու պատկերավոր: Բարբառի դարձվածներում ավելի հաճախ դրսևորվում է դիմառնության այն տեսակը, երբ կենդանիներին վերագրվում է խոսելու շնորհ, մարդկային բանականություն՝ **օխծու խը՛լք, օխծու լիզո՛ւ թափէլ, էշան կարունք հըրցընէլ, էշին ըսը՛ցէն՝ աշկըտ լիւս, քօռակ ա իլմլ, ասից՝ ըտըրանավ պէռնըս թիթըվանում չի:**

Դիմառնությանը հակառակ է այն երեւոյթը, երբ կենդանիներին բնորոշ հատկանիշները վերագրվում են մարդկանց՝ **խօտ ըրածէլ, կըտօցը սըրէլ, հմքի խըղըցընէլ/թակէլ/թըխէլ, հմքին խօր թաղէլ, իւրմն թիքին յըրա հմչիլ:**

Միտքը հնարավորինս հակիրճ արտահայտելու հատկանիշը լեզվի կատարելության պայմաններից է, դրան է ձգտում լեզուն իր զարգացման ճանապարհին: Այդ պատճառով գեղջումը՝ որպէս լեզվի համառոտության միջոց, կիրառվում է թե՛ բանավոր, թե՛ գրավոր խոսքում, գործառական բոլոր ոճերում: Այլ կերպ ասած՝ գեղջումը լեզվական ընդհանուր երեւոյթ է: Այն ժողովրդական խոսքի սիրած ճարտասանական ձեւերից է եւ իր արտահայտությունն է գտել նաեւ Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում՝ **Անիս-անիս, կը՛տէն նըստիս, անլէր մաղիս, Յայում՝ տըվարած, թօրքում՝ տըվարած, Սադանէն անգունը խուլ, Վը՛ղը նըմանը ծընալ չի, Տիյը՛ր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու** եւ այլն:

ԲԱՌԱՐԱՆԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

ԲԱՌԱԿԱԶՄԸ: Բառարանում ընդգրկվել են բոլոր այն դարձվածները, որոնք գործածական են Ղարաբաղի բարբառի խոսվածքներում: Հետեւելով դարձվածի նեղ ըմբռնման տեսությանը՝ բառարանում ընդհանուր առմամբ չենք ընդգրկել առած-ասացվածքները, անեծքներն ու օրհնանքները, վերափմաստավորում չպարունակող կայուն կապակցությունները, հարադիր բայերը, զանազան բանաձեւային արտահայտությունները:

Դարձվածները ներկայացվում են խիստ այբբենական կարգով, առանց հաշվի առնելու ուղիղ եւ թեք ձեւերը, որին հետեւում է բացատրությունը:

Բոլոր դարձվածների համար բերվում են օրինակներ՝ բացառությամբ հղում ունեցողների՝ **Ըսածավը քինիլ - տէն խուսկավը քինիլ:**

Ղարաբաղում ընդհանուր տարածում ունեցող դարձվածներին զուգընթաց բերվում են նաեւ տեղական նշանակության՝ կոնկրետ որեւէ գյուղում կամ ենթաշրջանում գործածվող դարձվածները, ինչպես՝ **Ըթննին ծոնը, Մէջուն արտը քինիլ, Սօնէն հավը տըճնալ:**

ԲԱՌԱՅՈՂՎԱԾՔԸ: Բառահոդվածը բաղկացած է հետեւյալ մասերից՝ ա) գլխաբառ, բ) լեզվաոճական նշումներ, գ) իմաստաբանություն, դ) օրինակներ եւ դրանց աղբյուրների վկայություն:

ա) **Գլխաբառերը** ներկայացվում են շեղատառերով: Գլխաբառի ընտրության ժամանակ նախապատվությունը տվել ենք պատմական Վարանդայի գավառում գործածվող ձեւին:

Եթե դարձվածը հանդես է գալիս նաեւ հավելյալ տառերով եւ բառերով, ապա վերջիններս դրվում են կլոր փակագծերի մեջ՝ **խուսկա(ն) տոնս կ'ալ, Աշկէն յըճը (շիրըճ'փավ) քաշիլ:**

Միայն մեկ անդամի (ոչ առաջին) փոփոխությամբ տարբերվող նույնիմաստ դարձվածները հիմնականում ներկայացվում են նույն դարձվածի կազմում՝ իրարից անջատվելով ուղղահայաց գծիկներով, ինչպես՝ **Աշկէրը կըծը-կած'ի/կըծըկըրակ անէլ, Ասթըխը ծըռվէլ/կօրջիլ/ճըլկավէրը ըղնէլ/մար մըննէլ/քուռանալ:**

բ) **Լեզվաոճական նշումները** տրվում են համառոտագրությամբ՝ *անրգ.* (անարգական), *արհմ.* (արհամարհական), *ծղր.* (ծաղրական), *ծծկ.* (ծածկաբանություն), *մնկ.* (մանկական), *օրհ.* (օրհնանք), *հեզն.* (հեզնական), *բրմդ.* (բարեմադրություն), *անծ.* (անեծք), որոնք արտահայտում են տվյալ դարձվածային միավորի բովանդակության կամ ձեւի հասարակական վերաբերմունքային երանգը:

գ) **Իմաստաբանություն:** Այս մասում հնարավորինս համառոտ եւ հստակ տրվում են դարձվածների բոլոր նշանակությունները: Բազմիմաստ դարձվածների բացատրությունները տրվում են առանձին՝ արաբական թվանշաններով անջատված: Նույնիմաստ դարձվածներից ընդհանուր առմամբ բացատրվում

Ե միայն մեկը՝ ամենից տարածվածը, իսկ մյուսները *տեն*-ով հղվում են վերջինիս:

դ) *Օրինակներ*: Ղարձվածների նշանակությունները պարզաբանելու եւ հիմնավորելու համար իմաստի բացատրությունից հետո բերվում են օրինակներ, որոնք առնված են երեք կարգի աղբյուրներից՝ տպագիր, ձեռագիր եւ բանավոր: Տպագիր աղբյուրներից բերված օրինակների վերջում համառոտագրությամբ եւ փակագծերում նշվում են համապատասխան ժողովածուի վերնագիրն ու էջը: Ձեռագիր աղբյուրներից քաղված օրինակների թիվը մեծ է: Այս առումով հատկապես մեծ տեղ ենք հատկացրել մեր անձնական արխիվին, որտեղ ընդգրկված է 1992-2016 թթ. մեր եւ մեր ղեկավարությամբ ԱրՊՀ ուսանողների, ինչպես նաեւ մեր խնդրանքով ԼՂՀ տարբեր գյուղերի տասնյակ ուսուցիչների կողմից հավաքագրված բանահյուսական, բարբառային ու ազգագրական հարուստ նյութ՝ շուրջ 30000 էջ, որոնցից յուրաքանչյուրը ժամանակին ենթարկել ենք նուրբ տառադարձության՝ տվյալ խոսվածքը կրող առնվազն երկու բարբառախոսների օգնությամբ:

Ձեռագիր աղբյուրներից քաղված օրինակների վերջում դրվում է (2) համառոտագրությունը:

Չնայած տպագիր եւ ձեռագիր աղբյուրների առատությանը՝ բարբառի դարձվածների զգալի մասը արտացոլված չէ դրանցում եւ շարունակում է մնալ միայն բարբառախոսների սեփականությունը: Ահա թե ինչու բազմաթիվ դարձվածների համար վկայված օրինակներ բերվում են բանավոր խոսքից՝ վերջում դնելով (Բ) համառոտագրությունը: Այս աղբյուրի մեջ են մտնում նաեւ ԼՂՀ հանրային հեռուստատեսությամբ եւ ռադիոյով հնչած բարբառային հաղորդումները, ինչպես նաեւ մեր արխիվում պահվող բազմաթիվ ձայնագրություններ եւ տեսագրություններ՝ մեր կամ մեր խնդրանքով ուրիշների կողմից կատարված:

Վկայված օրինակները բերվում են նախադասություններով: Բառարանում օրինակներ են բերված բոլոր իմաստների համար: Մեջբերումներ չունեն միայն *տեն*-ով հղում ունեցողները:

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԱՌԱՂԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆ: Ղարաբաղի բարբառում գործածվում են գրական հայերենի բոլոր հնչյունները, բացառությամբ *ֆ* խուլ շփականի, որը փոխարինվել է *փ* բաղաձայնով: Լայն գործածություն ունեն նաեւ *ա, ու, օ, գ, կ, ք, լ* հնչյունների քմային տարբերակները՝ *ա՛, ու՛, օ՛, գ՛, կ՛, ք՛, լ՛*, ինչպես նաեւ *ը* եւ *է* ձայնավորների միջին աստիճանը ներկայացնող *ը՛* երկբարբառակերպը: Ոչ կենսունակ են *դ, զ, տ, թ, ձ, ծ, չ, ժ* քմային բաղաձայններն ու *ը՛* երկբարբառակերպը²⁶:

Բարբառագիտության մեջ ընդունված է ուղղագրության մեկ սկզբունք՝ գրել այնպես, ինչպես արտասանվում է, այսինքն՝ մեկ հնչյունին մեկ գիր սկզբունքով: Դժբախտաբար, Ղարաբաղի բարբառով եղած գրավոր նյութի մեծ

26. Սարգսյան Ա., Ղարաբաղի բարբառի բառարան, Երեւան, 2013, էջ 6-7:

մասը կամ տառադարձության չի ենթարկվել, կամ էլ գրառվել ու տպագրվել է տառադարձության խախտումներով: Ահա թե ինչու, քարտագրելով բոլոր աղբյուրները, մենք ստիպված էինք դարձվածների բացատրությունների համար օրինակներ բերել ոչ բոլոր տպագիր ու անտիպ գործերից:

Բառարանում խստիվ պահպանվել են բարբառային գիտական տառադարձության սկզբունքները: Հարկ է նշել, որ ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժնի կողմից արդեն իսկ մշակված եւ հրատարակված է նոր տառադարձություն, որը հնարավորություն է տալիս ներկայացնելու հայերենի բարբառների հնչյունների բոլոր նրբությունները, սակայն մենք հետեւել ենք ավանդական տառադարձությանը՝ հաշվի առնելով, որ Ղարաբաղի բարբառի վերաբերյալ եւ բարբառով տպագրված նյութերի հիմքում դրված է այդ տառադարձությունը:

Տպագիր ու ձեռագիր աղբյուրներից քաղված օրինակներում ընդհանուր առմամբ պահպանվել է հեղինակների տառադարձությունը: Մեր միջամտությունը սահմանափակվել է հետեւյալ դեպքերով՝ 1) դարձվածների տառադարձման ակնհայտ սխալների ուղղում, 2) գաղտնավանկի ը-ի ավելացում, 3) անհրաժեշտության դեպքում ծավալուն նախադասությունների կրճատում:

ՎԿԱՅՎԱԾ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԻ ԱՂԲՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ԱԱ** - Սարգսյան Ա., *Արցախյան ավանդություններ*, Ստեփանակերտ, 2007
- ԱԱռ** - Սարգսյան Ա., *Արցախյան առակներ*, Ստեփանակերտ, 2011
- ԱԲ** - Սարգսյան Ա., *Արցախի բանահյուսությունը*, Երեւան, 2015
- ԱԲԲ** - Սարգսյան Ա., *Արցախի բանաձեւային բանահյուսությունը*, Ստեփանակերտ, 2009
- ԱԶ** - Սարգսյան Ա., *Արցախյան զվարճախոսություններ*, Ստեփանակերտ, 2014
- ԱՅ** - Սարգսյան Ա., *Արցախյան հանելուկներ*, Ստեփանակերտ, 2002
- Բ** - Բանավոր խոսք
- ԲՀԲ** - *Բաքվի հայոց բանահյուսությունը* (կազմել, ներածությունը գրել եւ ծանոթագրել են Ա. Ղազիյանը, Ս. Վարդանյանը), Երեւան, 2004
- ԶՏ, Ա** - Տմբլաչի Խաչան (Կ. Մելիք-Շահնազարեանց), *ԶՈՒՈՆԱ - ՏՄԲԼԱ*, գիրք Ա, Վաղարշապատ, 1907
- ԶՏ, Բ** - Տմբլաչի Խաչան (Կ. Մելիք-Շահնազարեանց), *ԶՈՒՈՆԱ - ՏՄԲԼԱ*, գիրք Բ, Վաղարշապատ, 1908
- ԼՂԲ** - *Լեռնային Ղարաբաղի բանահյուսությունը* (գրառումը, բնագրի պատրաստումը եւ ծանոթագրությունները Մ. Գրիգորյան-Սպանդարյանի), Երեւան, 1971
- ԼՂԲԶ** - Ղավթյան Կ., *Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը*, Երեւան, 1966
- ՀԱԲ, 15** - Ղազիյան Ա., *Արցախ*, «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ. 15, Երեւան, 1983
- ՀԲ** - Պողոսյան Ա., *Հաղորդի բարբառը*, Երեւան, 1965
- ՀԺՀ, V** - *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ*, V (գրի է առել Մ. Գրիգորյան-Սպանդարյանը), Երեւան, 1966
- ՀԺՀ, VI** - *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ*, VI (գրի են առել Առաքել, Ալեքսանդր եւ Գրիգոր Բահաթրյանները, Կ. Մելիք-Շահնազարյանը, Ս. Իսրայելյանը, Մ. Մխիթարյանը, Խ.Շահնազարյանը, Հ. Մանասյանը, Ա. Շահսուվարյանը, Ա. Կարապետյանը), Երեւան, 1973

- ՀԺՅ, VII** - *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ, VII* (գրի են առել Մ. Առաքելյանը, Ս. Խանզադյանը, Մ. Գեւորգյանը, Զ. Տեր-Մինասյանը), Երեւան, 1979
- Ձ** - Ձեռագիր աղբյուրներ
- ՆԱԲ** - *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության* (ժողովեց, կազմեց եւ ծանոթագրեց Լ. Հարությունյանը), Երեւան, 1991
- ՆԱԲ II** - Հարությունյան Լ., *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության, 2-րդ մաս*, Ստեփանակերտ, 2004
- ՆԱԲ III** - Հարությունյան Լ., *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության, 3-րդ մաս*, Ստեփանակերտ, 2007
- ՆԼԴԺԲ** - Նմուշներ *Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական բանահյուսությունից* (կազմողներ՝ Մ. Առաքելյան, Ռ. Ղահրամանյան), Երեւան, 1978

Աբրըէլը մարդան մին քանէ օր փօխ ա կննլ - Ասում են, երբ ապրիլի սկզբներին անսպասելիորեն ցուրտ է լինում: *Ըսօր արբրէլի վեցցըն ա, ամմա ծոն ա կ'ամ. արբրէլը մարդան մին քանէ օր փօխ ա կննլ (Բ):*

Աբունը ճոխ տալ - հեզն. Կենակցել (տղամարդու մասին): *Ըտի էտ նծք'արը շեփտանը մըհըմտ քըշերը քինամ ա վեզիրին կընգանը կօշտը, անունը ճոխ տամ (Ձ):*

Աբուն փըռնէլ - Որեւէ ապրանք կշռելիս դատարկ ամանի, փաթեթի քաշը որոշել: *Աբուն փըռնում ա, տըմսում դոզ էրկու կիլօ (Ձ):*

Աբունը իրըսէն/լըրան - Ամոթի, պատկառանքի զգացում ունեցող, պատվազգաց: *Աբունը իրըսէն կընգանը ախշիզը մօրը կըքաշի (Ձ):*

Աբունը հախաւ կինի - Պետք չէ չափն անցնել: *Այլանը ասմա.- Աբունը հախաւ կինի, խըրեզ' անէ (Ձ):*

Աբունը դըրաղ/վեր տինիլ - Պատվախնդրությունը, ամոթի զգացումը հաշվի չառնել: *Էտ կընեզ'ը արունը դըրաղ ա տինիւմ, ք'ինամ նախագէն վըտըք, պարթկ օզ'ում (Բ):*

Աբունը ճոխը/չծը քըցիլ - տեն Աբունը տափավը կ'ննլ:

Աբունը պահէլ - Ամոթի, պատվի զգացումը չարատավորել: *Աբունը պահէլը ամմէն մարթու պէն չի (Բ):*

Աբունը վեր ածէլ - Խիստ նախատել, ամոթանք տալ: *Մին օր էլ էտ կ'օղէն շինըմաչումը ջիհիւմ ա, ժողովուրթէն մաչին արունը վեր ածում (Ձ):*

Աբունը վեր կննլ/տըմնալ - Խիստ ամաչել, անհարմար զգալ: *Աբունըս վեր յեկավ, ախճի մին սիրու հայասըզեր նի ըն մըննըմ ութըղնէն, տըղմարթօց նըիէտ սիլի-բիլի անըմ (ՁՏ, Ա, 222):*

Աբունը վըննատակ տալ - տեն Աբունը տափավը կ'ննլ:

Աբունը տանա անէլ - Իր ունեցածով բավարարվել, ուրիշի օգնությամբ չդիմել, փոխ չվերց-

նել: *Վեր մարթը մըմնում ա, էտ կընեզը քըշեր-ցիրըկ կօրծ ա անում, արունը տանա անում (Ձ):*

Աբունը տափավը կննլ/տալ - Ամոթի, պատվի զգացումը արատավորել: *Թնգն հարթնը իւրան արունըն էլ տափավը յըկավ, հօրը-մօրը արունըն էլ (Բ):*

Աբունըտ կըտըրվէ/շօն տըմնա - Նախատական ձեւ կամ բարեկամական հանդիմանություն: *Մարը ասմա.- Աբունըտ կըտըրվէ, էտ հինչ ա' շոլերէտ հննը, խէ լըվանում չըմ (Ձ):*

Աբուն-հայա(թ) (չ)ինիլ - Ամոթ, պատկառանք, պատվախնդրություն (չ)ունենալ: *Ընդըրա վեր արուն-հայա ինի, սարու մընան մարթին թաղէլ չի, ըստոնը-ընդոնը հըմտը ըղնէ (Բ):*

Աննթ ըղնէլ - Սովորույթ դառնալ, երեւոյթն ընդհանուր տարածում ստանալ, հիմնավորվել: *Կընեզ' տոնս քըցիլը տըրանա յետըն ա աննթ ընգալ (ՆԼՂԺԲ, 13):*

Աննթ վըննատակ տալ - Ընդհանուր սովորույթը արհամարհել, խախտել, հակառակ նրա գործել: *Աննթ վըննատակ տըվօղէն Աստուծ վըննատակ կըտա (Ձ):*

Ադղըմ անէլ - Մեծ քայլերով արագ քայլել: *Դեվը ադղըմ ար անում, պիծ ախպէրը կարում չար հըմտան հըսնէ (Ձ):*

Ադղըմ-բաստըմ անէլ - 1. Գործը արագ, շտապ ու անորակ կատարել: *Էտ պատ ա', վեր տիրնլ ըս, ադղըմ-բաստըմ ըս ըրալ, տիրնլ ընդըմ (Բ):* 2. տեն Նի շուվալէլ (1): *Շաւվարը ադղըմ-բաստըմ ըրավ, մարթին տուվավ (Բ):*

Ադրէսը կուրցընէլ - Շփոթվել, մոլորվել, ինչ անելը չիմանալ: *Ադրէսըտ կուրցըրալ ըմ, էտ խէ կօրծ չըմ անում (Բ):*

Ադրը պարթկը - Պարտադիր տրվելիք կամ կատարվելիք բան: *Ադրը պարթկըն ա', խէ բիդի տամ (Բ):*

Ազադ ննիմս/շունչ քաշիլ - Հոգսերից, կաշկանդված վիճակից ազատվել, հանգստանալ: *Խօխէնքը փըսակալ ա, անջախ-անջախ ազադ ննիմս ա քաշիւմ (Բ):*

Անգլերեն-Անգլերեն - 1. Տեղը տեղին, համով-հոտով, հաճելի: Էտ կընեգըտ խե լ'ալ անգլերեն-անգլերեն խոսքի գրե յար ի փիս (Բ): 2. Աշխույժ, հետաքրքիր, տարօրինակ: Անգլերեն-անգլերեն մարթ ա, սաղ օրը Էն ա հընգերունցը նըհըտ քըրփ ընես (Ձ):

Անգլերեն ծէն տալ/կանչիլ - Երկար ու ձանձրալի խոսել: Հինչ ըս անգլերեն ծէն տամ, բօլ ա, լի՛, տոն ըրա, մին պէն էլ մունք խօսիւնք (Բ):

Ազառ(ա)միշ ինիլ - Հիվանդանալ: Յետևան մարը ազառամիշ ա ինիւմ, մըհնում (ՀԺՀ, V, 383):

Ազար-բեգար - Համաճարակ, ցավ, փորձանք, աղետ: ...Իլած-չիլածը պըլօկում ին, ազար-բեգարը սաղ-սալամաթ մարթօց անալ քըցըմ... (ՋՏ, Ա, 227):

Ազար ըղնէլ - Համաճարակը տարածվել: Ծէնին հըվերէն մաջը վեր ազար ընգալ, էլ պըրծումըն չի կա (Բ):

Ազարը պըկան կէնալ/փըռնէլ - Համաճարակով հիվանդանալ (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Ազարը խոտէնին պըկան կէնալ. հընդիշկիս վըրցակը կոտաջալ ա (Բ):

Ազարը տանէլ - Համաճարակից սատկել: Սաղ օխտը հալ ա իլնի, չծրք՝ հընդիշկա, Էն էլ ազարըն ա տարալ (Ձ):

Ազարտ ըղնէլ - Կրքոտվել, մոլուցքի պահին ինքնամոռացության մեջ ընկնել: Ազարտ ընգած սաղ քըշէրը կարտէ յա տամ, սաղ փուլէրը տանէլ տամ (Ձ):

Անգլերեն ըզանփէն հախ ա, անգլերեն ըրփըվէրուն նըհախ ա - Մարդիկ իրար համապատասխանելու համար պետք է ունենան նույն կարգավիճակը: Հըրէվանը կամ ա, թա. «Մարյան, անգլերեն ըզանփէն հախ ա, անգլերեն ըրփըվէրուն նըհախ ա, պա համօթ չի՞, վեր ընդիւնո նըման ախճիգըտ տամ ըս Էն էրկու խոխատար մարթին» (Ձ):

Անգլերեն հախս - Չամուսնացած եղբայրների՝ տան բաժանքի դեպքում ստացած անկողնային սպիտակեղեն: Ամմէն մինը իւրան անգլերեն հախս կը յօր ա ունես, ղըրաղ կընաս (Ձ):

Անգլերեն վըրցակ - Անփորձ, անմեղունակ, չհասունացած տղա: Իգէն հնլն անգլերեն վըրցակ ա, կարել չի հօրը կօրծը անէ (Բ):

Անգլերեն անըրվը - Որեւէ բանի ճշտությունը հաստատող երդման բանաձև: Պառազը թա.-

Մըդարես անգլերեն անըրվը, յըս Էտ պէնան սըտ չըմ (Ձ):

Անգլերեն թիք'ան - Շնորհ բաժին: Մարը անգլերեն թիք'ան միշտ պահում ար տըղէն հըտէ (Ձ):

Անգլերեն պահէլ - Մեծ խնամքով պահել, փայփայել: Էտ հարթըն ըսկեսվօրը անգլերեն պահում ա, տանում վըրէլէն թափշուր անում (Բ):

Անգլերեն քաշիլ - Տանջվել, չարհարվել: Քըշէր-ցիրը կ'անգլերեն քըշիլնալ Էտ յիթիմնուն պըհես ա, մըծըցընես (Ձ):

Անգլերեն/անլան - Ամբողջ գերդաստանը, ազգատոհմը, ազգականները: ...Բիս ա իւրան ազգեր-ծուպը վըրըքես, կ'աս ըստըրդ շէն քըցիս (ԱԱ, 18):

Անգլերեն անէլ - Ճմլել, ճմռել, տորոել: ...Վէշ մաշիննէ տեսի, վէշ տըրօյկէք, վեր դըխըդիսկալի ք'ինըմ ըն, անգուճնետ քըռըցընըմ, յա շօռ կ'ալիս մինին ծեռը, մինին վէնը, մինին ք'անլան ազգիշ անըմ... (ՋՏ, Բ, 5):

Ազրահիլ կըտըրէլ - Առույգանալ, արագաշարժ դառնալ: Կ'արունքը յըկալ, շէնին էշէրը ազրահիլ կըտըրըցէն (Բ):

Ազրահիլու նըման - Արագորեն, ճարպկորեն: Դէրվիշը ազրահիլու նըման յըրա յա պըրծընում, Էտ ըխճըկանը տինիւմ թանթիլ, ք'ինամ (Ձ):

Ազուն տոն կ'ան - Ծերանալ: Ազուն տոն ա յըկալ, էլ կարում չի առաջվա մընան կօրծ անէ (Ձ):

Անգլերեն քարը - Երդման բանաձև: Անգլերեն քարը, թա սօտ ասիմ (Բ):

Անգլերեն-Անգլերեն - Հնուց, պապական ժամանակներից: Անգլերեն-անգլերեն հըսալ ա մըրգ, վեր յըրիծէն շինիլիս վախտը մին դէր ք'ինամ ա ծըմակը, տըսնում մին մըրծ արչ՝ մին զըր փօշ վըրննումը... (ԱԱ, 54):

Անգլերեն բիր դէյիր - Տղամարդու խոսքը, ասածը պետք է հաստատ լինի: Օշափը խընթում ա, թա՝ մին էլ թըխի, թաքավերին պուճուր տըղան ասում ա. - Անգլերեն բիր դէյիր (ՀԺՀ, VI, 131):

Անգլերեն-անգլերեն սիք'ան - տե՛ս Վեր Աստուծ էլ քըշանա:

Անգլերեն կըտըրէլ - Քնել: Տըղամարթը Էն ա, վեր փուլ ըջիսաղէ, վէշ թա սաղ օրը աթաջան կըտըրէ (Ձ):

Այբեր ասել, դրոշմ կենալ - Մի կողմ քաշվել, որեւէ բանի չխառնվել: *Ըտըրա խասյաթըն ա. վեր մին պէն ա ինձում, ինքը՝ անթեր ա ասում, դրոշմ կենում* (2):

Այբերը լորան մօրթել - Խիստ ժլատ լինել: *Ըտըրանա կարել չըս պէն պուք տաս, իզէն հօրը բադարաքավըն էլ անթերը լորան կըմօրթել* (2):

Աթկազ կաղնէ/վրէնը կենալ - 1. Մերծել: *Թաքավերը օգըմ ար փըսակվէ էտ ըխճըկանը նըհէտ, ամմա ախճիզ՝ աթկազ ար կաղնըմ* (3Ժ3, V, 104): 2. Հրաժարվել: *Էտ օրվանից Թարխանը ուրան փայ վրէղան աթկազ ա ինձում* (2):

Աթկուս տալ - Մի կողմի վրա թեքել, շեղել, ծռել: *Կըտօրը մին թիթը՝ վ աթկուս ա տըվալ, վեր թօռը, ծռնը կ'ա, ճիւղերը գ'օլ չի տա* (Բ):

Ալա անէ/Ալան տալ - Քաղհանել, բանջարանոցը, հողամասը մոլախոտերից մաքրել: *Հիւրըվաները հըվըքվէցէն, բօստանը ալա ըրէն, տըվէն ուրան* (Բ):

Ալաբուլա անէ - Գործը անորակ կատարել: *Ալաբուլա ընէլավ կօրծ չի դուզիլ* (Բ):

Ալամ աշխարք - Ամբողջ աշխարհը, երկրի բոլոր բնակիչները: *Ալամ աշխարքը վրէնը կաղնած, հարայ ա կ'ամ, թա թաքավերը կ'ամ ա վերջի խօսկըն ասէ* (3Ժ3, VI, 187):

Ալա յէ՛ - Հանդիմանական բացականչություն, որ ուղեկցվում է չանջ անելով: *Մարը ասմա - Ալա յէ՛, ք'ը՛զ վէջ բիդի պերած* (2):

Ալանգամ կըտըրէլ - Ծովանալ, ծուլ դառնալ: *Քինամ ա տը՛սըմ՝ ուրան կընէզը թաքավերին քըշտէն թըմբիլանցած, անանգամ կըտըրած* (2):

Ալան-թալան - Անտերություն, անիշխանություն, անկարգություն, թողտվություն: *Մըհէնզ՝ ալան-թալան ա, հու հինչը օգ'ում ա, անում ա* (Բ):

Ալաջալի անէլ - Ձյունախառն անձրեւ տեղալ: *Էս վեր մըհէնզ՝ անց ալաջալի ա անում, ծըմընապէնդ ա ընական* (Բ):

Ալավ անէ - Ինչ ուզում է լինի: *Ալավ անէ՝ մը՛նէ, դարդըս չի* (Բ):

Ալավը փօրըն ըղնէ/քըցիլ - տէ՛ս Կըրակը քանը ըղնէ:

Ալէզ անէլ - Անկարգություն, վատ արարք թույլ տալ: *Խօխան ալէզ ըրավ, մարը թակից* (Բ):

Ալի-Մօսի - Ծանոթ-անծանոթ: *Ալի-Մօսի լօխ հըվաքվում ըն, կ'ամ ըտըրանց լորան կըռէլ* (2):

Ալի-Մօսի անէլ - Չարչարվել, ապրուստի միջոցներ հայթհայթելու համար քանք չխնայել, այս ու այն կողմ ընկնել: *Ալի-Մօսի յա անում, տօնը պահում* (Բ):

Ալի-Մօսի չինիլ - Համարձակ խոսել, գործել՝ առանց հանգամանքները հաշվի առնելու: *Պըլը-Պուղուն Ալի-Մօսի չօնար, հինչը օգ'ում ար, ասում ար* (2):

Ալիշ-վերիշ/Ալըշ-վերըշ - Առեւտուր, առուծախ: *Էն արտ անօղ չի, ընդըրա փէշակը ալիշ-վերիշըն ա* (Բ):

Ալիշ-վերիշ/Ալըշ-վերըշ անէլ - 1. Առնել-ծախել, առուծախով զբաղվել: *Հանն խօխա վըխտանց ա ալիշ-վերիշ անում, վեր ընդըրա փուլ չինի, պա հիւր բի՛դի ինի* (2): 2. Ջերմ հարաբերությունների մեջ լինել: *Էտ կընէզը նախագէն նըհը՛տ դօստ ար, ընդըրա նըհը՛տ ալիշ-վերիշ ար անում* (Բ):

Ալլանթ-սանլանթ ինիլ - Հրաժարվել, ձեռք քաշել: *Էրկունջի կընգանըն էլ ա տոնս քըցիւմ, նըստա անլանթ-սանլանթ ինիւմ* (2):

Ալլախ-մալլախ անէլ - Շարժել, օրորել: *Խստի աղվէսը ծէն ա տաս, հանք'ուն ալլախ-մալլախ ընէլավ կըղնէս* (ԼՂԲ, 300):

Ալլեր անէլ/շինիլ - Շատ մանրացնել, փոշիացնել: *Չօր հացը թակից, թակից, անլը ըրավ* (2):

Ալլերը ճէղացըն ա աղում, դըմըղալը՝ չանջախը - Մեկը գործում է, մյուսը նրա փոխարեն խոսում: *Ալլերը ճէղացըն ա աղում, դըմըղալը՝ չանջախը, ըտի յա, մուք տանջվում ընք, նախագան գ'ըռանըմ ա, թա պըլանը վէջ ամսըմը տուվալ ըմ* (Բ):

Ալլերը մաղէլ, մաղը կախ տալ/կըռէջանը քըցիլ - 1. Անելիք գործերը վերջացնել, հանգստանալ: *Ք'ը՛զ հինչ կա՛. անլըր մաղալ ըս, մաղը կախ տըվալ, վէ՛ջ հօքս օնիս, վէ՛ջ դանդ* (Բ): 2. Շատ ծերանալ, կյանքի հետ հաշիվները վերջացնել: *Աղաս ապերը անլըր մաղալ ա, մաղը կախ տուվալ, վէ՛շ մին կօրծու խառնըվում չի* (2):

Ալլերըն ըգ՛ծրան թծգ անէլ - տէ՛ս **Յօրդանըն ըգ՛ծրան վրէնըն մը՛կնէլ**:

Ալլեր տը՛ռնալ - Շատ մանրանալ, փոշիանալ: *Օշափը վեր քարը հափռումը հօփ ա տամ, անլըր ա տը՛ռնում* (2):

Անուն թորը/կրճիկ - Սուր, ընտիր, դիմացկուն (գործիք, առարկա): *Անուն թորըն ա, կօտորէլ չի (2):*

Ախա-բախա - Ազատ, համարձակ: *Կաղնալ ըս ախա-բախա, վրէննիտ չըմօշկը լախ ա... (ԼՂԲ, 25):*

Ախ անէլ/քաշիլ - Հառաչել, ափսոսալ: *Մարթը մըռնէլանը յըտը սաղ օրը ախ ա քաշիւմ (Բ):*

Ախ, Աստուծ - Սրտնեղության, հուսահատության բանաձև: *Ախ, Աստուծ, էս վեր էսքան ծոն ա յըկալ, ժողովուրթը հինչ կա՛նիս (Բ):*

Ախձան անէլ - տեն Ծոնծոն անէլ:

Ախճիգ արմատ - Աղջիկ: *Ախճիգ արմատը քըշէրը տանան տոն չի կալ (Բ):*

Ախճիգ ըս, թա տըղա - Հաջողվե՛ց, թե՛ ոչ, բերած լուրդ դրակա՛ն է, թե՛ բացասական: *Սանսոն, հինչ խաբար ըս պերալ. ախճիգ ըս, թա տըղա (Բ):*

Ախճիգը տոնսի պատ ա - Աղջիկը՝ դուստրը, իր հայրական տանը հիմնավոր չէ: *Ախճիգը տոնսի պատ ա, ըտըրա հըտէ էլ, վեր ախճիգ ա ծընվում, տըխըրվում ըն (Բ):*

Ախճիգը՝ ուրական, պէժինքը՝ տըրէկան - Աղջիկ՝ դուստր ունեցողը ժամանակին պետք է հոգա օժիտի պատրաստությունը: *Ախճիգը՝ ուրական, պէժինքը՝ տըրէկան, խըղճ Լոնսիգը հինչ ա՛նէ. օխտը ախճիգ օնէ,սաղ օրը էն ա յըրդընդօշանկ կըպէս (2):*

Ախճիգը ձորնշու տան ճիրնք ա - Աղջիկը՝ դուստրը, ուրիշի տանն է օգուտ բերում: *Այան տըղա թոռներէն ար շատ սիրում, ասում ար. «Ախճիգը ձորնշու տան ճիրնք ա» (Բ):*

Ախճիգ տալ - Աղջկան ամուսնացնել: *Ըտի էտ թաքավէրը ճարը կըտըրած ախճիգը տամ ա էտ չուքանէն տըղէն, օխտը օր, օխտը քըշէր էլ հըրսանէք անում (2):*

Ախճիգ տըսնալ - Հարսնացու ընտրել: *Դօրննց տանը միջի յա. շէնին ջիհիլնէն քը՛ցալ ըն ախճիգ տըսնան (2):*

Ախճիգ օգիլ - 1. Հարսնախոսել: *Քը՛ըցալ ա, թա Հանրուն ախճիգը ծօղի, ըռազի չըն կացալ (Բ):* 2. Ամուսնանալ, տունը հարս բերել: *Մարը ասմա.- Պըռավալ ըմ, մին ախճիգ օգիլ՝ ինձ քը՛ծմա՛ք անէ (2):*

Ախմիշ ինիլ - Հոսել: *...էն խէղճ, ձորան մը-*

հար ախմիշ ինըմ ճոնըր չուգունի մէջ ըն քըցըմ, զինջիլալ էլ կըպօտըմ, վեր տոն չի կ'ա... (ՋՏ, Ա, 122):

Ախպէրը ախպօրը տալ չի - Շատ թանկագին, ընտիր բան է: *Ցակատ, հինչ ցա՛կատ. ախպէրը ախպօրը տալ չի (Բ):*

Ախպէր տը՛ռնալ - Մտերմանալ: *Թաքավը՛րէն մին մադար տըղա յա իննում, մին էլ մին նծ-ք'ա՛ր՝ ախպէր տը՛ռած թաքավը՛րէն տըղէն նըհէտ (ՆԼԴԲ, 46):*

Ախպիւրը պըրտօղէլ - Սրբությունը արատավորել: *Իզէն ախպիւրը պըրտօղալ ա, յըս ընդըրա նըհըտ էլ կօրծ չըմ փըռնէլ (Բ):*

Ախպիւրը տանէլ, ծարավ յըտ պիրիլ - Շատ ճարպիկ, հնարամիտ, խորամանկ լինել, մեկին գերազանցել այդ հատկություններով: *էտ ա՛ խըղճ, էտ վեր օգիլ, օխտը տըղամարթ կըտանէ ախպիւրը, ծարավ յըտ պիրիլ (Բ):*

Ախպիւրը ցըմաքէլ - Եկամտի աղբյուրը կտրվել, վերանալ: *Սօնիշկին սիրը՛կանը նախագա յար, տոն քըցէցէն, ախպիւրը ցըմաքից (Բ):*

Ախպիւրը քար քըցիլ - Մեկին վնասել, վատություն անել: *Բօլ ա, ա՛ ժողովուրթ, բօլ ա, հիշ-քան հընգէր-հիրըվանէն ախպիւրը քար ըք քըցալ... (2):*

Ախպիւրը քիսիլ՝ (ճոնը) կըցըմաքէ - Ձախորդ մարդ է, ինչ ձեռնարկի՝ կձախողվի: *էտ տընըշինին ըսկի բախտ չօնէ, վեր ախպիւրըն էլ քիսիլ, ճոնը կըցըմաքէ (2):*

Ախպօր նըման - Մտերմաբար, եղբայրաբար: *Ախպօր նըման, էք'իւց յը՛ք քը՛ծմա՛ք ըրա՛, էս կօրծը պըրծընիմ (2):*

Ախպօր տըղա - Խոսքը դիմացինին ուղղելու մտերմական արտահայտություն: *Ախպօր տըղա, յը՛ք քը՛ծմա՛ք ըրա՛, էշը պէռնիմ (Բ):*

Ախպօր ումէղ ընգէր՝ ըխպըհարը ընգէր - Եղբոր վրա պետք չէ հույս դնել: *Ըսկէտուրը ասմա.- Ա՛ հարթնը, խըրէգ՛ քու ախպօր տօնը քիսիլ. ախպօր ումէղ ընգէր, ըխպըհարը ընգէր (2):*

Ախտա խան - Ամորձատված տղամարդ, որ հիմնականում ծառայում էր կանանցներում՝ ներքինի: *Մին օր էլ ախտա խանը նի յա մըն-նում, տը՛սնում՝ Շահէն կընանուցան մինը կա վէջ (2):*

Ախտը կապէլ - 1. Մահվան շեմին լինել: *Սու-*

դումուն դային հալան ընգալ ա, ախտը կապած ա

(2): 2. Ավարտին՝ պաշտոնական արվելուն մոտ լինել: *Գուխսավէտին Նախագան շատ ա համը հանում, ախտը կըսէլի յա* (Բ):

Ախտի-դըրախտի - Շատ զարդարված, պճնված: *Ախտի-դըրախտի ըխճըկէրքը խըհճ մա-կարտուն խըթքա տընես ըն* (2):

Ախտ կասէլ - Պաշտոնական արձանագրու-թյուն գրել: *Ախտ կըպըհէն, էնքան քաշած ա-րաղը տարէն ըծըհէն ծծրը* (Բ):

Ախրէն նըստէլ/քար քըցիլ - Վերջը տալ, սպառել, թաղել: *Էնքան կընկըռաց, մարթին ախրէն նըստից* (2): *Կօրծը պըրծավ, փուկըրը ծախսից, ախրէն նըստավ* (Բ):

Ախցավ ընցընէլ - անրգ. Խիստ ծարավել, ծարավությունից տոջորվել, տանջվել: *Ախցավ ընցավ. խըրէք ճուր խըմէ, լի* (Բ):

Ախուս անէլ - Լռեցնել: *Ղօնաղը տըրան ա-տում ա.- Ղըզղանէն պէնըն իփնծ կինի, տօ խու-խօցը ախուս ըրա՛, վըրքօն ինին* (ՅԺՅ, VI, 203):

Ախուվախ/Ախուվիշ անէլ - Վշտից, ցավից եւն հառաչել: *Տըղան շատ ա տըխըրվըմ, սաղ օ-րը մինանկ նըստած, ախուվախ ա անըմ* (ԼՂԲ, 364):

Ախօռը լիգը - Հարուստ, ունետոր: *Էն էլ ա՛ մը-տըծլական, էն ա ախօռը լիգը* (Բ):

Ախօռը տէրտակ - Աղքատ, ընչազուրկ: *Ախօ-ռը տէրտակ տըղա յա, էն հինջ կա՛րէ անէ* (2):

Ածած-քըցած - 1. տեն *Անօղ-թօղօղ*: 2. Անթրի: *Իզէն ածած-քըցած կընէք՝ ա, նըհախ տըղան կէնգատ մէլ անէլ* (Բ):

Ածան հավ - տեն *Քըթէ կավ*:

Ածան հավը կընկըջան կինի - Շատ աշխա-տողը, արդյունք ստեղծողը պահանջկոտ կլինի: *Ածան հավը կընկըջան կինի. Մարօն սաղ օրը էն ա փուկ ըշխըղէս, ըտըրա հըտէ յէլ անքանավ* (Բ):

Ածէք տըհնալ, նըստա կէնալ - տեն *Նըստա կէնալ (պուք չըկնն)*:

Ական անէլ - տեն *Ակը տալ*:

Ական-սական/Ակէն-սակէն-սըրակէն - Ան-խաթար, անկորուստ, տեղը տեղին, կարգին: *Պահալ ա մըծըցըրալ, ական-սական տըհնը տըվալ* (2):

Ակաս-մակաս, տու վիր պակաս - Հեզնա-կան արտահայտություն, որ գործածվում է որեւէ մեկի կամ մի բանի ավելորդ լինելը ցույց տալու համար: *Վեր Նախըրջուն կընէքը նի յա մընում,*

դըրակէնը ասմա.- Ակաս-մակաս, տու վիր պա-կաս (2):

Ակէն ծակումը - տեն *Նալէն-մէխին դաթու-մը*:

Ակէն կէնալ - 1. Կարգը չխախտել, կարգին մնալ: *Հու ակէն չար կէնում, թաքավէրը յըրգիրան տոնս ար քըցոմ* (2): 2. Մաքրակենցաղ լինել, մաքուր կենցաղով ապրել: *Ակէն կէնօղ խալի ըն Անվանք* (Բ):

Ակը տալ - 1. Նայել: *Ակը տըվալ, տըհսավ՝ էտ էծը քըհցավ, մին քօլու տակէ վըհնը կացավ* (2): 2. Փնտրել, տնտղել, ստուգել, մանրամասներն ի-մանալ: *Մին դանտան ջանիլնէ ըտըրան խուսու-ցընում ըն, համ էլ ջուքը ակը տամ* (ՅԺՅ, V, 624): 3. Այցելել, հանդիպել, տեսակցել: *Քինիմ ակը տամ, տըհսնամ՝ Անդօնը հունց ա* (2): 4. Բամբա-սանքներով կրքեր բորբոքել, իրար դեմ լարել: *Էս պառավը քինամ ա ակը տամ, թաքավէրին տըղէն ա էտ ըխճըկանը ուրոնը նըրքտ խըռըվ-ցընում* (2):

Ակլակուկուշ կըտըրէլ/տըհնալ - տեն *Հանկլակուկուշ կըտըրէլ*:

Ակնան խըմէլ, ըխպիրին թըքէլ - տեն *Ըխ-պիրան ճոն խըմէլ, ակնումը թըքէլ*:

Ակնը մուրտառէլ - տեն *Ախպիրը պըրտծ-ղէլ*:

Ակնը ցըհան տոնս օնէլ - Մի կերպ ապրել, մեծ դժվարությամբ որեւէ գործ զլուխ բերել: *Կա-րում չըն ապրին, լըհա մին թանրանկ ակնը ցըհ-խան տոնս ըն օնում* (2):

Ակուռի շինիլ - Հիմնահատակ ավերել: *Մին օր էլ դըզըքաշնէն նի յըն տըհնում էտ շէնը, Ակուռի շինում* (2):

Ակուռի տըհնալ - Հիմնահատակ ավերվել: *Գուռ շէն ա իլնլ մեր շէնը, էս կըռվավըն ա Ակուռի տըհնալ* (Բ):

Ա՛ կօժ, քըհգ ասիմ, ա՛ կօլա, տու ըսկանց - Ասվում է, երբ մի բան ակնարկելով՝ փորձում են անուղղակի կերպով այլ բան հասկացնել: *Ա՛ կօժ, քըհգ ասիմ, ա՛ կօլա, տու ըսկանց. պատրօնը պառավ կընգանը օգում ա դարկէ ախպիրը՝ ճոնը պիրի, հարթըն վէջավը չօնում* (Բ):

Ահան էլ ընցընէլ, մահան էլ - Բոլոր փորձու-թյուններով անցնել: *Իզէն ախ-վախ չօնէ. ա-հան էլ ա ընցալ, մահան էլ* (Բ):

Ահը յըրքաղէլ - տեն *Վախը յըրքաղէլ*:

Ահը չափել - տեն **Վախը չափել**:

Ահը ջանք/սըրտը ըղնել - տեն **Աըրտը վախ ըղնել**:

Ահը ջանք/սըրտը քըցիլ - տեն **Աըրտը վախ քըցիլ**:

Ահը ջանումը/սրտումը - տեն **Վախը ջանումը**:

Ահ չինիլ - տեն **Վախ չինիլ**:

Ահ տալ - տեն **Վախ տալ**:

Ահուտծղը ջանքն ըղնել - խիստ վախենալ, երկյուղել: Պիճ ախպերը վեր կուռքտական ք'անդիրը տոն ա օնում, ահուտծղը ըղնում ա ուշափեն ջանք (2):

Ահուտծղու մաջ ըղնել - տեն **Ահուտծղը ջանքն ըղնել**:

Աղանձ անել - 1. Բովել, խարկել, աղանձել: Աղը աղանձ ըրալ, մին շծրոն պըտատից, կապից մաշկեն (2): 2. Ցամաքեցնել, չորացնել, տոչորել: Արեվը բուստընեն էրալ ա, աղանձ ըրալ (Բ): 3. Տանջել, չարչարել: Էտ խօխենքը էնքան չար ըն ինոն, սաղ օրը մօրը աղանձ ըն անում (Բ):

Աղանձ տըռնալ - 1. Բովվել, խարկվել, աղանձվել: Ցօրենը աղանձ ա տըռնալ, յէր կալ, Էրի վէջ (2): 2. Ցամաքել, չորանալ, տոչորվել: Թօռ չի յըկալ, հանդերը սաղ աղանձ ա տըռնալ (Բ): 3. Տանջվել, չարչարվել: Էրկու օր աղանձ տըռնալ, Էլիա կարից վէջ արիսը տոն քըցի (2):

Աղավ ընելու - Տհաս, դեռահաս: Կօզի մըծ մարթ ա, ամմա հան աղավ ընելու վա (2):

Աղավ հանած-պերած - Աղ սիրող, շատ աղ օգտագործող: Աղան, խըրեզ աղավ ըրալ, լի, աղավ հանած-պերած ըս (Բ):

Աղավ պեռնած - 1. Ծանրաշարժ: Հանց տոնրոն ա կ'ամ, հանց ա աղավ պեռնած (Բ): 2. Ծանր կացության մեջ գտնվող: Սուք էն ըք աղավ պեռնած, մեզ ըշտըղա յա՛ փուլ, վեր ք'ըզ պարթյալ տանք (2):

Աղատը կ'ան - Գույթը շարժվել, խղճմտանքով լցվել: Հինչ պեն ա՛, փըլանք'անսին աղատը յըկալ ա (Բ):

Աղատը յըր հըվաքվել/յըր քաղվել - Գութը, խղճմտանքը կորցնել: Աղատը յըր ա հըվաքվալ, Էլ ք'ծմազ՝ չի անում ախպօրը յիթիմներեն (2):

Աղատ-պըղատու կ'ալ - տեն **Վըննանը տական պաչիլ**:

Աղեն ու կինձին ա - Հարմար աղիթի է սպասում: Հանքին էն ա աղեն ու կինձին, լըհա վեր մին թիթը՛վ ասիս, դանտի ըռազի յա կընական (2):

Աղենքը կարծ - Անհամբեր: Էտքան էլ աղենք'ը կարծ մարթ կինի՛, տըմանում չի, թա մին պեն ասիս (Բ):

Աղենքը կըտօրել - 1. Խիստ վախենալ: Էտ վեր տըսալ, կ'իլին աղենք'ը կըտօրից (Բ): 2. Ուժգին ծիծաղել: Էտ պենը հիքը պատմում ա, խօխօցը աղենք'ը կըտօրում ա (2):

Աղենքը պերանը կ'ան - Շատ ուռելուց սրտխառնոց զգալ: Էնքան կերալ ըմ, աղենք'ըս պերանըս ա յըկալ (Բ):

Աղենքը վեր ածել - տեն **Թըփընթըրեք'ը վեր ածել**:

Աղենք' տըռնալ - տեն **Աղու նըման հանվիլ (3)**:

Աղը լանց ինիլ - Աղը խոնավանալ: Աղը նամ տըռն ըս պահալ. լանց ա ինոն (Բ):

Աղըն ա՛ պական, թա մա՛ղը - Ի՛նչ խնդիրք, հոգս, կարիք ունի: Յաղուզ Էլիան յըկալ ա՛, աղըն ա՛ պական, թա մա՛ղը (Բ):

Աղը չծր - Ունետր, հարուստ: Ք'ըզ հինչ կա՛. աղըտ չծր ա (Բ):

Աղըր-բաղըր յըր օնել - Մեռելը պատվով-շուքով հուղարկավորել: Պառավը մըռնալ, տըռնեք'ը աղըր-բաղըր յըր կալին (Բ):

Աղի ըրտասունք վեր ածել/թափել - Երկար եւ աղիողորմ լացել: Ախպերը ամմա.- Ա՛քուր, Էլ պենը պենան ընցալ ա, խըրեզ՝ աղի ըրտասունք վեր ածել (2):

Աղի-լըղէ - Դառնություն պատճառող, ցավալի: Քու աղի-լըղէ խուսկերքատ սըրտըս տըռնալ ա մին Դալա (2):

Աղի-լըղէ ուտըցընել - տեն **Խըրաված օխծ ուտըցընել**:

Աղի ծըծ ծըծած - Նիհար, վտիտ: Էտ աղի ծըծ ծըծած խօխան պերալ ըս՝ հինչ ա՛նիս (2):

Աղի կըրկեր/պըրպեր - Չափազանց աղի: Մին աման աղի կըրկեր շօրվա յա տուվալ, Էզզաննան իրըսավըն ա կ'աս (Բ):

Աղի մուկուն - Խառնակիչ: Իզեն կընեզ՝ չի Է՛, մին աղի մուկուն ա՛ ընգած էս շենը (Բ):

Աղի մուկուն/պեղարծ օտել - Ասում են շատ ջուր խմողին: Խըրեզ՝ խըմէ՛, աղի մուկուն ըս կերալ (Բ):

Աղին ա ննլին ձորնոր անա ճօկում չի - Ան-
փորձ, միամիտ է: *Աղին ա ննլին ձորնոր անա ճօ-
կում չի. քրթէ կավը դընու կ'իկնալ ծախալ ա* (Ձ):

Աղին ու բօզին յեշիլ - Հանգամանքները
հաշվի առնել: *Հարթնը էլ աղին ու բօզին յեշում
չի, հինչ վըր հըսնում ա, յըրա յա անում ըսկե-
տուրին անա տամ...* (ՀԺՀ, VI, 232):

Աղի քիկիլ - Գործի դժվարությունը, ծանրու-
թյունը չգիտակցել: *Ասլան տըղա, հնլն աղի յըս
ք'ըննում, յըտնան փուշմընական ըս* (Ձ):

Աղման անէլ - Զարդել, տորդել, մանրացնել
(աղի խոշոր կտորները, շաքարը եւն): *Աղէն
կըռօճը աղման ա անում* (Բ):

Աղնաղազ անէլ - 1. Նոր բերքից քիչ այլուր ա-
ղալ փորձելու համար: *Աղնաղազ ըրեն, կալըմը ի-
ծըմօրէ թըխեցէն* (Բ): 2. Մինչեւ ճաշելը թեթեակի
ուտել: *Տընատարը դուրըղներէն ասմա.- Մին աղ-
նաղազ ըրէք, մինչըվ հավը իփի* (Ձ):

**Աղվէսը՝ դուշավ, ըլըբըստըրակավ, ասլա-
նը՝ կըխտարավ, ջիյրանավ** - Ամեն ոք ապրում
է ըստ իր հնարավորությունների եւ պահանջնե-
րի: *Կուճուր ախպերը ցամաք հացավ ա յօլլա
ք'ննում, մըծ ախպերն էլ ամէն օր խըրաված
ա անում. նըխա չըն ասալ՝ աղվէսը՝ դուշավ,
ըլըբաստըրակավ, ասլանը կըխտարավ,
ջիյրանավ* (Բ):

Աղվէսը ձորն հնքին շըհաղ կըպիրի - Ամեն
ոք իր ասածը, սուտը հաստատելու համար յուրա-
յինին է վկա բերում: *Աղվէսը ձորն հնքին շըհաղ
կըպիրի. նախագան ասում ա. «Թա ինձ հըվա-
տում չըք, բըրիգադիրին անա հըրցըրէք»* (Ձ):

Աղվէս ը՞ք փըռ(ն)ում - Շատ ծուխ է, ոչինչ չի
երեւում: *Նի յա մընում, թա.- Էս հիշքան ը՞ք
պապըք քաշնլ. աղվէս ը՞ք փըռնում* (Բ):

Աղ տալ - 1. տեն *խըրաված օխձ ուտըցը-
նէլ*: 2. Աղ ցանել՝ լցնել՝ քսել մի բանի վրա, աղել:
Խօրնաղը ննլի յա, պատառ աղ տօ՛ (Բ):

Աղ տինիլ - 1. Որեւէ բան երկար ժամանակ
չօգտագործել, երեւան չհանել, հնացնել: *Ուրան
օրաղը տանը աղ ա տիրնլ, ձորնու միննաթու
տակ ա ըղնում* (Բ): 2. տեն *Ըլլէրէն չըվալէն թայ
անէլ*:

Աղու-զանդան/զըհան/արմունք/զանփռան -
տեն *Աղու-լըղէ*:

Աղուզ կերած դանա - 1. Ժիր, առույգ (մարդ):
Աղուզ կերած դընու նըման յօք-յօք ա անում (Բ):

2. Փորլուծով տառապող (մարդ): *Աղուզ կերած
դանա յը՛ս, խըրէզ չծլ ք'իկնի, լի՞* (Բ):

Աղուլամիշ անէլ - տեն *Աղու տալ*:

Աղուլամիշ ինիլ - տեն *Ըղուվալ ըղնէլ*:

Աղու-լըղէ - Շատ դառը: *Աղու-լըղէ տանձ ա* (Բ):

Աղու ծոն - Դժվար հալվող ձյուն: *Էս ծոնը
աղու ծոն ա, մին ամէս ա՛հնլում չի* (Բ):

Աղուհացավ առաշկը կ'ան - Անկեղծ
ընդունելություն ցույց տալ, պատվել: *Խըրիմյան
Հայրիկը վեր յըկալ ա Ղարաբաղ, ժըղօվուրթը
աղուհացավ ըն առաշկը յըկալ* (Ձ):

Աղուհացը ծույնանը յըրա ինիլ - տեն
Աղուհացը մընան քըցիլ:

Աղուհացը կըտըրէլ - 1. տեն *Հացան կըտը-
րէլ*: 2. տեն *Հացը (ծըրքան) խըլիլ*:

**Աղուհացը մընան քըցիլ/վեր ա-
ծէլ/վըննատակ տալ/տափավը տալ/կ'ան** - Ա-
պերախտ լինել, երախտիքը մոռանալ: *Մեր
քըսան տարվա աղուհացը մընան քըցնլ ա, Էն
հինչ տըղամարթ ա՛* (Ձ):

Աղուհաց կըտըրէլ/օտէլ (մինին նըհըտ) -
Մեկի հետ սեղան նստել, ընկերություն՝
բարեկամություն անել: *Ասում ա. «Յը՛ս ընդըրա
նըհըտ աղուհաց ըմ կըտըրալ, յը՛ս կարէլ չում
ընդըրա խուխէն վէզը թօղիմ ծօռ»* (Ձ):

Աղուհաց չըճընանչիլ - տեն *Աղուհացը
մընան քըցիլ*:

Աղուհաց՝ սըրտը պէց - Զուներոր՝ աղքատ
է, բայց սրտաբաց՝ հյուրասեր: *Արտեմը լ'ալ
մարթ ա. աղուհաց՝ սըրտը պէց* (Ձ):

Աղուհացու հընգէր - տեն *Հացու հընգէր*:

Աղու մարթ - Մեծահոգի, առատածեռ, բա-
րի (մարդ): *Աղու մարթ ա, լօխճին ք'ծմնգ՝ ա ա-
նում* (Ձ):

Աղու յըրա քիկիլ - 1. Բնագրով գնալ, գործել:
*Աղու յըրա չըս ք'ննում, կըլխէտ գօռ տօ, յը՛տ-
նան ըրա* (Բ): 2. Արագ գնալ, ցանկալի բանի հա-
մար գնալ: *Էտ խէ թայդի յը՛ս. աղու յըրա յը՛ս
ք'ննում* (Բ):

Աղուն աղի ասէլ, ննլին՝ ննլի - տեն *Սը՛-
վէն սը՛վ ասէլ, սիպտակէն՝ սիպտակ*:

Աղուն անէլ - տեն *Հաշան անէլ*:

Աղունը աղալ - տեն *Վըսկըռ(ք)նէն անլէր ա-
նէլ*:

Աղունը ճըղացումը չուրցընէլ - Գործը ձգձ-
գել, ժամանակին չանել, անուշադրության մատ-
նել: *Լօրոռ զատեր ըն, աղունը ճըղացումըն ըն
չուրցընում* (Բ):

Աղոու նըման լիւզ տալ - Մեկին անջափ սիրել: Հարթնանը աղոու նըման լիւզ ա տամ (Բ):

Աղոու նըման հնի(վ)իլ - 1. Արագ սպառվել, վերջանալ: Էրկու փուխ անլէրը մին շէփտումը աղոու նըման հնիվում ա (Բ): 2. Խիստ ամաչել, ամոթից կարմրել: Մարթը վեր խօսում ա, ինքը աղոու նըման հնիվում ա (Ձ): 3. Խիստ նիհարել: Էտ ախճիգը մին ամսումը աղոու նըման հնիվում ա, տըռնում մին թիքիւն (Ձ):

Աղոուն թափել/վեր ածել - Դառնությունը, զայրույթն արտահայտել: Կըզնըված քիւնում ա տօն, աղոուն թափում, դինջանում (Ձ):

Աղոուն կաթել/շըռշըռալ - Դառնացած լինել, շատ տխուր լինել: Փախջօղ դօշին տարըն էլ աղոուն կըթելավ, ուշունց տալավ տօն կըքիւնի... (ՋՏԲ, 231):

Աղոուն ջանապը ածել/անել - Թունավորել: Օխճը տըրան կըծում ա, աղոուն ջանապը ածում, ըսպանում (Ձ):

Աղոուն ջանապը ինիլ/ընցընել - Թունավորվել: Դէ խըդճ տըղան հինջ ա՞ գիւղում, Էտ ճիւղը խըմում ա, աղոուն ջանապըն ա ինիւմ, մըռնում ա (Ձ):

Աղու նօթը կաթել - տե՛ս **Աղուն կաթել**:

Աղու տալ - Թունավորել, թույն տալ՝ խմեցնել: Օցը թա՛ չէ՛, վըր չէ՛, քէզ պիտի կըծեմ, աղու տամ, ըսպանեմ (ՀԺՀ, VII, 230):

Աղու տանն կըծած - Անտրամադիր, մռայլ: Էտ խէ ըտի աղու տանն կըծած ը՛ս (Բ):

Աղու ցօրտ - Սառնամանիք: Աղու ցօրտ ա, խըդճ ինիւն ընդըրանք, հու փանդ չօնէ (Բ):

Աղու ուտըցընել - տե՛ս **Խըրաված օխճ ուտըցընել**:

Աղօթկ տըռնալ - Սրբագործվել: Մեր յը՛խ-ծէնը կընօխանց ըն աղօթկ տըռնած, ամիա աղօթկ անօղըն ա խըրեգ՛ (Ձ):

Աղ օտել - Աղով հագենալ, աղը ներս ծծել: Աղ կերած կաշին վըտել չի (ԱԲԲ, 14):

Աճ տալ - Աճել, մեծանալ: Էտ ծառըտ մին տըռնումը Էնքան աճ ա տամ, կօխկէ սաղ ծըռե-րան պիցըրանում ա (Ձ):

Աճիւն-մաճիւն - 1. Հեքիաթներում թգաչափ հասակով եւ երկար մորուքով մարդիկ: Էտ ան-ճիւն-մաճիւնէն մուտանան կ'ուղընաս ըն, փըխջիս (Ձ): 2. Խիստ կարճահասակ, գաճաճ (մարդ): Մին քանէ դըլըցէ անճիւն-մաճիւն կընա-նէք՛ ըրամակ ըն ընգալ (Բ): 3. Փոքր երեխանե-

րին դիմելու արտահայտություն: Ա՛ անճիւն-մաճիւնէ, տըղըրնէտ խէլիւնք կաճէք՛, թա չէ փիս ա ինանկան (Բ):

Ամաճ՛ անել - Աշխատել, ջանք չխնայել: Ամաճ՛ ըրա, վեր օտիս (ԱԲԲ, 14):

Ամաճը ծծորը/ծիւրընըվեր ածել/ըղնել/տըռ-նալ - Մեկի ջանքերը, վաստակը, երախտիքը ի-զուր անցնել, երախտիքը կորցնել: Քըսան տըռնըվա ամաճըս ծծորը ըծը՛ցէ (Բ):

Ամաճը ճիւղը տըռնալ/քըցիլ/քըշիլ-տանել - տե՛ս **Ամաճը ծծորը ածել**:

Ամաճը շօն տանել/տափավը կ'ան/տալ - տե՛ս **Ամաճը ծծորը ածել**:

Ամաճ՛ տիւնիլ - Ջանք թափել, խնամել: Թուռ-նէրէն յըրա ամաճ՛ շատ ա տիրան Սըրքըրա դային (Բ):

Աման անել - Հնար, միջոց գործադրել: Մին օր էլ ըսկետուրը մին աման ա անում. ախըր հա-ցը ճէլիլ յա պըրծընում (ՆԼԴԺԲ, 111):

Աման կ'ան - 1. Հաջողվել, ստացվել, իրակա-նանալ: Հիշքան օզըմ ա քօն չինի, էլիա աման չի կ'ամ, տա քընալ ա ընցընմ (ՀԺՀ, V, 16): 2. Ի հայտ գալ, առաջ գալ, ծնվել: Միհէնգ՛ ջըհիլնէ յըն աման յը՛կալ, վեր հօրանցը-մօրանցը մար-թու տըռն չըն տիւնում (Ձ): Էտ օխտը ախպօրը ը-նըման ա աման յը՛կալ շէնին ազկերը... (ԱԱ, 19):

Աման-չաման անել - տե՛ս **Աման անել**:

Աման պիրիլ - 1. Հաջողացնել, գլուխ բերել, ի-րականացնել: Վէզիրըն ասըմ ա.- Յը՛ս կըքիւնիմ ասիւմ, աման կըպիրիմ (ՀԺՀ, V, 346): 2. Ի հայտ բե-րել, ծնել, աճեցնել: Ըսկետուրը ասմա.- Քա մօր ծե-ծը չուրանա, վեր քէզ աման ա պերալ (Ձ):

Աման-ամանը կ'ան - Սգալ, վայնասուն բարձրացնել: Կալ ա, ըստակալ ա, ըստակալ ա, բօլ ա, խըրեգ՛ աման-ամանը յը՛ք (Բ):

Ամ անել - մնկ. 1. Կծել: Շօնը ամ ա ըրալ (Բ):

2. Ուտել: Մանէն փափան ամ ա ըրալ (Բ):

Աման(ը) գիւնիւղիւ(ր) - Որեւէ մեկին դիմելու աղաչական ձեւ՝ վատ օրում եմ, խղճա, ի սեր Աստծո: Ժողովուրթը քիւնում ըն թաքավը՛րէն կօշտը, թա՛ աման գիւնիւղիւ, մը՛գ էս ցավան ըզաղէ (ՀԺՀ, VII, 87):

Աման լըպըզտօղ - Շողոքորթ, ստորաքարշ, քծնող: Վեր ըտի աման լըպըզտօղ ա, հինջու վա՛ հըսալ... (Ձ):

Ամբար անել/տալ - Հավաքել, կուտակել,

պաշարել: ...Յօրէն ա ինք՝ օնում էտ վէսկավը, ամբար անում (ՅԱԲ, 15,57):

Ամբարը պէն չըղնէլ - Տարին անբերրի լինել, հացահատիկը պակաս լինել: Արաշտ ա, տըժէր թա ըստարէ ամբարը պէն ըղնէ (Բ):

Ամէն աշկու քախծոր ըրվալ - Բոլորին հաճելի լինել: Էտ հարթըն ամէն աշկու քախծոր ա ըրվալ (Բ):

Ամէն ասէլ - Համաձայն լինել, հաստատել: Կընէգը հինչը ասում ա, Վանին ամէն ա ասում (Բ):

Ամէնաց իծ(ծ)անը թանգըն ա - տէն **Թանգըն իծ(ծ)անը կա վէջ:**

Ամէն գօրա մին կ'արի յա վեր ըղնում - Յուրաքանչյուրն իր տեսակետն է հայտնում: Ծինը-ցէք՝ մարթա մին պէն ըն ասում, ամէն գօրա մին կ'արի յա վեր ըղնում (Բ):

Ամէն դծնում կ'ըտը կ'ըրան չի պիրիլ/ապան ք'արթ չի օտէլ - Միշտ չէ հաջողություն լինում: ...Այ բալա, ամէն դծնում կ'ըտը կ'ըրան չի պիրիլ, ք'իկի արտըտ հընծի՛, թօռը նի կօնէ, խօխէնք՛ըտ կըմընան տո՛ւզնը (Ձ):

Ամէն ըռանգի - Տարբեր ձեւի՝ բնույթի: Մէր շէնումը ամէն ըռանգի մարթ կա (Բ):

Ամէն ըռութանա ձորան ըրիւգիւնը օնէ, ամէն ըրիւգիւն՝ ձորան ըռութանա - Յուրաքանչյուր սկիզբ ունի իր վերջը, որին հաջորդում է նոր սկիզբ: Թայդի մէր ըղնէլ, ամէն ըռութանա ձորան ըրիւգիւնը օնէ, ամէն ըրիւգիւն՝ ձորան ըռութանա (Ձ):

Ամէն թօխալ թօռ չի պիրիլ/ըրիլիք՝ մծլ չա-նէլ/խըմօրա ք'արթ չի թըխվէլ - տէն **Ամէն փանդ մանան չինիլ:**

Ամէն թօղ ըրած քարու հըտա վազ տալ - Յուրաքանչյուր պատահական բանի ուշադրություն դարձնել: Կօզի մը՛ծ մարթ ա, ամմա հանլ ամէն թօղ ըրած քարու հըտա վազ ա տալ (Բ):

Ամէն ծակըծուկ նի մըննէլ, տո՛ւս կ'անլ - Ամէն ինչում փորձված, հմուտ լինել: Հանքին ամէն ծակըծուկ նի յա մըտալ, տո՛ւս յը՛կալ, ընդըրա կա-րէլ չըս խանփիս (Ձ):

Ամէն ծըմակ նի մըննօղ փանդ անէլը գիդանլ չի - տէն **Ամէն փանդ մանան չինիլ:**

Ամէն հանջօղ շան վեր քար թօղ անիս, տա-փէն քար չի մընալ - Ամէն մի վայրահաչի, զագ-րախոսի չպետք է ուշադրություն դարձնել: Հանք

ասում ա. «Մատաղ ինիւմ, ամէն հանջօղ շան վեր քար թօղ անիս, տափէն քար չի մընալ. հիշկան օգում ըն, թօ խօսին, մըհալ մէլ ինիլ» (Ձ):

Ամէն հըլէվուր իմաստուն չինիլ - տէն **Ամէն փանդ մանան չինիլ:**

Ամէն հըվալ պար կ'անլ - Անսկզբունքային լինել, ամէն ինչին հավանել: Ամէն հըվալ պար ա կ'ամ, էն հինչ տըղամարթ ա՛ (Բ):

Ամէն հինչ կօրած չի - Դեռ հույս կա: Կօզի կարկուտ ա յը՛կալ բօստանը փուչըցըրալ, ամմա ամէն հինչ կօրած չի (Բ):

Ամէն հինչու յըրա թըքած ինիլ - Ոչինչ հաշ-վի չառնել: Ամէն հինչու յըրա թըքած օնէ, վէջ կօրծ ա անում, վէջ խառնըվում (Բ):

Ամէն հինչու յըրա թըքէլ - Ամէն ինչից հրա-ժարվել: Էտ վեր ըսկանում ա, ամէն հինչու յըրա թըքում ա, տո՛ւս կ'ամ ք'ինալ (Ձ):

Ամէն մարթ ծըբքը ձորան պերանըն ա տանում - Յուրաքանչյուրն իր մասին է մտա-հոգվում, հոգ տանում: Ամէն մարթ ծըբքը ձորան պերանըն ա տանում, միհէնգ վէ2 մինը վէ2 մինին ք'ծմանգ չի անում (Բ):

Ամէն մարթ Հանան չի տը՛ռնալ - տէն **Ամէն փանդ մանան չինիլ:**

Ամէն մարթու դանդ ձորան հըտէ դանլ յա - Վիշտ ունեցող ինքն է զգում իր վշտի ծանրու-թյունը: Ամէն մարթու դանդ ձորան հըտէ դանլ յա, էրիւշը ձորիւշին հըտէ հինչ բի՛դի անէ (Բ):

Ամէն մարթու հալալ ձորան ջանան մօտէ յա - տէն **Ամէն մարթ ծըբքը ձորան պերանըն ա տանում:**

Ամէն շագը օխտը մէտըր - Լայն քայլեր ունեցող, լայնաքայլ: Դէ էն էլ ասիւմ, վեր էտ դէվը ագրահիլ դէվ ա ինիս՝ ամէն շագը օխտը մէտըր ա... (ԱԲ, 82):

Ամէն շէնա մի պը՛լ պերէք, Հըթեր-քա/խանսկա/խընուշինակա՝ վէրը պըտահէ - Ասում են Հաթերք, Խանսկ, Խնուշինակ գյուղե-րի բնակիչների հասցեին՝ ակնարկելով նրանց խելթությունը: Հըփըրը՛ցէք՝ հըթըրքը՛ցուց նը-հըտ հըրկը2վէ արտ ըն անում, ըղնում կըրակու մաչ. նըհախ չըն ասալ՝ ամէն շէնա մի պը՛լ պերէք, Հըթերքա՝վէրը պըտահէ (Ձ):

Ամէն տը՛ղ փըսնէլ - Ամենուր լինել, ամեն տեղ հայտնվել: Անիրը՛ս կընէգ՝ ա, ամէն տը՛ղ փըսնում ա (Բ):

Ամէն փանդան մանան չինիլ - Ամէն ինչ, ամէն ոք չէ, որից հնարավոր է ցանկալի արդյունք ստանալ: Մարօ մմին ասմա.- Իսակ, ամէն փանդան մանան չինիլ, էտ ծառը խըրեգ՝ ճիրի՛, մին ա, էտ տանն յոր օնօղը չի (Ձ):

Ամէն փըլըստըրատէ տըվօղ վըսկէ չի - Արտաքին փայլը, տեսքը հաճախ խաբուսիկ է: Ամէն փըլըստըրատէ տըվօղ վըսկէ չի, ա՛ ջըհիլնէ, յիշըցէք՝ խանփվիք՝ վէջ (Բ):

Ամէն քարու տակա տոնս կ'ալ - Փորձված, ճարպիկ լինել: Իզէն ամէն քարու տակա տոնս կըկ'ա, յէջի՛ կըլծխըտ օյին չի պիրի (Ձ):

Ամէն քըլիդ էլ աջառ օնէ - Յուրաքանչյուր հարց լուծում ունի: Տիժէր պէն չի կա, վեր ըսքըսալ ըմ, բիրդի պըրծընիմ. ամէն ք'ըլիդ էլ աջառ օնէ (Բ):

Ամէն օր ուրուր տըսնըլական չընք - Բոլորն էլ մահկանացու են, պետք չէ իրար վատություն անել: Ամէն օր ուրուր տըսնըլական չընք, ա՛ հալէր, ուրուր վըստան տակ քանդիլ մէք (Ձ):

Ամընը(նը)-ծըմընը(նը) - Ամբողջ տարվա ընթացքում: Ամընը-ծըմընը համան շօրերըն ա կ'ըցը. շատ ա ք'անսիք (Բ):

Ամընը-ծըմընը մին խըլքը հինչ ա՛նէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մոռնում են որեւէ բան կամ դժվարանում են որեւէ հարց լուծելիս: Չանշմիշ ըմ իլան, կարում չըմ, թա էս կործան կըլծի հանիմ. ամընը-ծըմընը մին խըլքը հինչ ա՛նէ (Բ):

Ամընը շուքան հանգ անէլ, ծըմընը՝ ուջաղան - Դժվարությունից խուսափել, հեշտն ընտրել: Էն կարէլ չի ք'ըզ նըհըտ հըրակաշ տըննա, էն ամընը շուքան ա հանգ անում, ծըմընը՝ ուջաղան (Բ):

Ամլիգ կ'առնը - Ասմեղ, անփորձ, միամիտ (մարդ): Ամլիգ՝ կ'առն ա, էն հինչ ա՛ գ' ուղոմ կ'ուղթթունը հինչ ա (Ձ):

Ամմեղ կ'առնը - տեն Ապէլա կ'առնը: 2. ծղր. Իրեն անմեղի տեղ դնող մարդ: Պախ, պախ, պախ, ամմեղ կ'առն ա, Է՛լ հինչ կասիս (Ձ):

Ամմեղ տըղը - Առանց մեղքի, հանցանքի, իզուր, անտեղի: Ամմեղ տըղը խըղճ կընգանը շառավ տըվէն (Ձ):

Ամխտոյու տակ ըղնէլ - Համաներման եւնթարկվել: Քընթալաց Սիսօնը ամխտոյու տակ ընգավ, տոնրման ըզաղվից (Ձ):

Ամպէն-ամփիշ - Անբան, ծուլ, անշնորհ, անհոգ: Ամպէն-ամփիշ ախճիգ՝ ա, ընդըրա հուբի՛ղի ծգի (Բ):

Ամպէնը կ'իրանկի յա պէն անում - Անբանը՝ ծուլը անպատեհ ժամանակ է գործ ձեռնարկում: Ամպէնը կ'իրանկի յա պէն անում. Սօնան կացալ ա, կացալ, հծնծին վախտը յորդաննէն քանդան, վեր լըվանա (Ձ):

Ամպէն հէվան - Անհասկացող՝ բթամիտ՝ տգետ (մարդ): Ըտի Մարյանէն փըսակում ըն էտ ամպէն հիյվանէն նըհըտ (Բ):

Ամպէն Հոռի - Շատ ծուլ (մարդ): Էտ ամպէն Հոռի յա, ըտըրանավ տօն պահող չինիլ (Ձ):

Ամփիշ-անփըթըրօկ - տեն Ամպէն-ամփիշ:

Այագ(ը) տանէլ - տեն Տօրտ(ը) տանէլ:

Այան անէլ - տեն Ըշխարքավըս մին անէլ:

Այըր բէնան ճօկէլ - տեն Ա-ն ու Բ-ն ճօկէլ:

Այբէջար անէլ - Այլանդակել: Լըհան վար էտ մարթը ք'ինամ ա վըրսի, ուշըփնէն յըրան յըն տաննում, այբէջար անում տըրան (ՆԼԴԺԲ, 25):

Այբէջար ինիլ/տըննալ - Այլանդակվել: Ք'ի-նանվ էտ կընէգ'ը այբէջար ա տըննում, թաքավերին տըղան անջախ-անջախ կըլխու վա ըղնում, վեր էտ ուրան նըշանածը չի (Ձ):

Այդին անէլ - Բացահայտել, հայտնել, տարածել: Կընէգ'ը ասմա.- Ա՛ մարթ, այդին մէր անէլ, մեր պաղէվըն ըս վըննատակ տամ (Ձ):

Այդին ինիլ/տըննալ - Բացահայտվել, հայտնի դառնալ, տարածվել: Ըտի ըտըրա ըրածը այդին ա իննում (Բ):

Այ Է՛ր, ալ Է՛ր - Զարմացական արտահայտություն: Թաքավերը մընամ ա զարմացած. այ Է՛ր, ալ Է՛ր, էս հէնգ՝ մունուտումը հինչ ըրամվ... (ՀԱԲ, 15,19):

Այ թօբա - տեն Թօբա թա:

Այիք անէլ - Ամաչել, պատկառել: Մարթիք՝ նօրըմընան ըն հըվաքվում, թա.- Ա՛ տընաշին, պա այիք չը՛ս անում, էտ կընգանը խէ թակում ը՛ս (Ձ):

Այիք չինի ասէլ/հըրցընէլը - Ասում են, երբ ցանկանում են մեկից մի զաղտնիք իմանալ կամ հանդիմանել որեւէ հարցում: Մաթօս, այիք չինի ասէլ, խէ տըղէտ փըսակում չը՛ս (Ձ):

Այիսիշ անէլ - Զգաստացնել, սթափեցնել: Կընէգ'ը մին կ'ըվաթ ճոր ա ածում մարթին կըլխէն, այիսիշ անում (Բ):

Այիսի2 ինի/տըճնալ - Զգաստանալ, սթափ-վել: Էս տըղան վըճր այիսի2 ա իլնլ, կըլծիս ա յեր կալալ, ք'իսննցալ (ՅԺՅ, V, 43):

Ային-օյին - 1. Երկրորդական, մանր-մունր բաներ: Մին երկու ային-օյին ա տանում, վեր ծա-խե, աննլ չի կամ (Բ): 2. Չնչին, անարժեք: Մին ային-օյին կործ ա փռնալ, օխտը տըճի ասալ (Ձ): 3. Կիսավեր, խարխուլ: Կամ ըն տըճնում՝ մին ա-յին-օյին տոն՝ մաչին մին պառալ (Ձ): 4. Տակից-գլխից, անմիտ, անիմաստ: Ային-օյին խօսիլ մի՛, Զու հնր ա իմ հաները... (ԼՂԲ, 89):

Այնա շինիլ - Լավ մաքրել, փայլեցնել: Պը-ռավեն ախճիգ՝ ը Էտ ըմբնեն լըվանում ա, այնա շինում (Ձ):

Այուն վըճնէն դընգըլդըվան ար պակաս - Ա-սում են այն ժամանակ, երբ կարելու գործերով ծանրաբեռնված մեկին նոր՝ ոչ էական գործ են հանձնարարում: Այուն վըճնէն դընգըլդըվան ար պակաս, կործըս խըրեգ՝ ա՛, տու վել կըլխավըն ըս խընգարում (Ձ):

Այ քըճ պեն - տեն **Այ Էր, ալ Էր:**

Անադան դոդմա - Մորից ծնված՝ հարա-զատ: ...Մեր նաննմ-սաննմ խանըմեն լայեղ չըն անըմ ուրանց անադան դոդմա խուխօնցը ծեծ տան... (ՋՏԲ, 100):

Անառակ ցավ - Անբուժելի հիվանդություն: Անառակ ցավան ընգավ, մըճում (Բ):

Անգի տըճնալ - Նիհարել, հյուծվել: Էնքան կործ ա ըրալ, անգի յա տըճալ (Բ):

Անգնլ անել - տեն **Ալեգ՝ անել:**

Անգնլ քօք անել - տեն **Ալեգ՝ անել:**

Անգնլ կօտըր - Աղքատ, անտեր, թշվառ: Անգնլ կօտըր կընեգ՝ ա. վէճ մարթ օնե, վէճ պարիկամ (Ձ):

Անգնլ պահել/փռնել/անց կենալ (մի-նին) - Կողմնապահություն անել, մեկին կողմ-նակից դառնալ, պաշտպանել (հաճախ անիրավացիորեն): Զըրթըսկետուր կըմվըճեն, պատրօնը հարթանը անգնլ անը պահից (Ձ):

Անգնլ ինիլ - Կողմնակից, պաշտպան, հո-վանավոր ունենալ: Զ'անսիք մըճնում ա, մին անգնլ չօնե, թա ք'ծմնգ՝ անե (Բ):

Անգուն անել - տեն **Անգուն օնել:**

Անգուն դինջ - Զանգիստ, անհոգ, խաղաղ: Թուրքերան պըրծենք՝, ընգունեն դինջ ապրում ընք (Ձ):

Անգուն դինջանալ - 1. Զանգստանալ, ան-հոգ դառնալ, խաղաղվել: Տըղեն փըսակից, ան-գունը դինջացալ (Բ): 2. Չարախոսությունից, շատախոսությունից, բամբասանքից ազատ-վել: Էտ կընեգը քօչից, շիննցուց անգունը դին-ջացալ (Ձ):

Անգուն ըննօտել - տեն **Անգուն կըտըրել:**

Անգուն թիթըճ - Լավ լսողություն ունեցող:

Միմօն դային ութասնուվեց տիրըճկան ա, ամիա անգունը թիթըճ ա հնլն (Ձ):

Անգուն լըցնել - Մեկի մասին չարախոսե-լով, բամբաստելով՝ մի անձի գրգռել նրա դեմ: Զի-րըվաները թանգան հարթանը անգունը լըսնում ըն, ըսկեսվորը նըհետ կըմըվցընում (Ձ):

Անգուն ծակ - 1. Շուտ լսող, ըմբռնող, հաս-կացող: Անգունը ծակ ախճիգ՝ ա, հու վեր օգ՝ի, փուշմընական չի (Բ): 2. Չհասկացող, չանսա-ցող, չենթարկվող: Տըրա պեն ըսելի չի, անգունը ծակ ա (Բ):

Անգուն ծանդըր/ծեթ ածած - Լսողությունը թույլ, դժվարությամբ լսող, կիսախուլ (մարդ): Անգունըս ծանդըր ա, պեցնուր խօսե (Բ):

Անգուն ծենու - Ինչ որ մեկի կանչին, որեւէ լու-րի սպասելիս, լսելու պատրաստ, սպասողական, լարված վիճակում: Էն ըմ անգունըս ծենու, լըհա վեր ծեն տաս, դանստի տնու ըմ կըլական (Ձ):

Անգուն ծընել - 1. Ականջից թարախ հոսել: Անգունըս ծընում ա, ցավ ա տամ (Բ): 2. Անհա-նգիստ լինել: Էտ խե տըճըրտ նըստում չը՛ս, ան-գունըս ծընում ա՛ (Բ):

Անգուն ծուվվալ - Կանխազգալ, նախազ-գալ: Անգունըս ծուվվալ ա. հնլքնթ խուխես մին պեն ա պըտահալ (Ձ):

Անգուն կախ - 1. Զանգիստ, հլու, առանց ուրիշների գործերին խառնվելու: Անգուն կախ ուրան հըճտե կործ ա անում, վեշ մինին խընգա-րում չի (Բ): 2. Ուշադիր, զգոն, սպասողական վի-ճակում: Սաղ քըշերը թաքավերին ախճիգ՝ ը անգունը կախ ըսպասում ա, թա Էտ տըղան հիթ ա ծեն տըլական (Ձ):

Անգուն կախ անել/տալ - 1. Ուշադիր լսել, ականջ դնել: Անգունը կախ ա ըրալ, լօխ գ՝իդն-ցնլ (Բ): 2. Զնազանդվել, ենթարկվել: Զնըր հին-ջը ըսես ա, Էտ տըղան անգունը կախ ա ընես, կըղըրես (Ձ): 3. տեն **Օնքերը բեշ անել:**

Անգուճը կանչի - Ասում են որեւէ առիթով մեկի բացակայության ժամանակ նրան հիշելիս: *Անգուճըտ կանչի, Արփէնիզ, ասում ար՝ Զանոն տըղան լ'ավ տըղա յա, փըսա կըփըռնիս (Ձ):*

Անգուճը կանչիլ - Ականջի մեջ խշշյուն զգալ, որ համարվում է իր մասին խոսելու նշան: *Անգուճըս կանչում ա, տըսնաս հու վա ինձանա խօսում (Բ):*

Անգուճը կըտըրէլ - 1. Տղային նշանել: *Արշակ դային թռնանը անգուճը կըտըրալ ա, ըր-խըլնացալ (Բ):* 2. Պատժել: *Ալակուտ, վէր մեհետ էլ նի մըտէլ մէր բօստանը, անգուճըտ կըտըրլա-կան ըմ (Ձ):*

Անգուճը հըլծրէլ - տէն **Ընգուճան ծիք՝ տալ:**

Անգուճը յըրան պահէլ - Մի բան լսելու համար լսողությունը լարել, ուշադիր ունկնդրել: *Էտ պառաւլըտ անգուճը յըրա յա պահում, տահանց գործընցը ըսկանում, ք'իւսամ թանջիրին լօխ խաբար տամ (Ձ):*

Անգուճը նըյըր/նըվէր ծէն տալ - Մեկին բարձրաձայն մի բան ասել, տեղեկացնել: *Անգուճը նըյըր ծէն ըմ տամ, էլիա ըսկանում չի (Բ):*

Անգուճը նի մըննէլ - 1. Հասկանալ, ըմբռնել: *Ասում ըմ, ասում, անգուճը չի նի մըննում (Բ):* 2. Մեկին անընդհատ որեւէ բան ասելով՝ տրամադրել մի բանի դեմ կամ հօգուտ: *Էնքան նախագէն անգուճը նի մըտէն, բըրիգադիրին տոնս քըցից (Ձ):*

Անգուճը պէնդ - տէն **Անգուճը ծանդըր:**

Անգուճը սանսի - տէն **Անգուճը ծէնու:**

Անգուճըս ք'ըգ ըմ տամ - Ուշադիր լսում եմ: *Անգուճըս ք'ըգ ըմ տամ, անէ (Բ):*

Անգուճը սօր - տէն **Անգուճը թիթըվ:**

Անգուճը տանէլ - Շատախոսությամբ, մի բան անընդհատ կրկնելով՝ ծանծրացնել, հոգնեցնել: *Էնքան ասից, անգուճըս տարաւ (Ձ):*

Անգուճը տաք պահէլ - Մեկին մի բան անընդհատ հիշեցնել: *Մէր նախագէն անգուճը բիդի տաք պահիս, թա չէ խօսկ տուվածը մըն-նան քըցիլան ա (Բ):*

Անգուճը տըռնանը/տոնսիւմը - տէն **Անգուճը ծէնու:**

Անգուճը քառ պահէլ - Ինչ որ ձեռնտու չէ, չլսել՝ չլսելու տալ: *Հանրուր խօսկուգործը ա իննում*

Էտ կանտօրումը, ինքը անգուճը միշտ քառ ա պահում (Ձ):

Անգուճը քըցիլ - Մեկին մի կերպ որեւէ բան հայտնել, տեղեկացնել: *Էտ կընգանը անգուճըն ըն քըցիս, թա մարթըտ էն ա փըլանք'անսին նը-հետ (Ձ):*

Անգուճը քօրէլ - տէն **Խըգ'ատակը քօրէլ:**

Անգուճը օնէլ - տէն **Անգուճը քառ պահէլ:**

Անգուճ ծակէլ - Շատ սուր ձայն հանել: *Սան-սըտ անգուճ ա ծակում, կամանց խօսէ (Բ):*

Անգուճ օնէլ/պահէլ/տիկիլ - 1. Լսել, ունկնդրել: *Անգուճ ա օնում, տըսնում՝ Էտ ուրան տը-դէն սանսըն ա... (Ձ):* 2. Ասվածը նկատի ունենալ, անսալ, հետեւել: *Ախմաղ զատ ա, վէջ հօրըն ա անգուճ օնում, վէջ մօրը (Բ):* 3. Գաղտնաբար լսել ուրիշների խոսածը: *Անգուճ ա օնում, հան-ցու խաբար տա (Բ):*

Անդար անիւմ - տէն **Անդար մընա:**

Անդար-ընդէրու - Անտեր-անտիրական, խեղճ ու կրակ: *Անդար-ընդէրու պըռաւէն օրը սըվ կիկի (Ձ):*

Անդար կառնը կ'իւ կօտէ - Անտեր, բարձի-թողի ինչքը անտեղի կկորուսվի: *Բուստանէտ յը-րա հանսն կաց. անդար կառնը կ'իւ կօտէ (Ձ):*

Անդար մընա - Արհամարանքի, դժգոհության արտահայտություն: *Անդար մընա էս կարկուտը, բօստանըս սաղ սիրփից, տարաւ (Բ):*

Անդհըն ըղնէլ - Սրտնեղել, մտատանջվել: *Յերգ'ինքը սըվանում ա, հօնձ ընտղնէն անդ-հըն ըն ըղնում (Ձ):*

Անէլ-թօղ(ն)էլ/տիկիլ - Կենցաղային գործեր կատարել: *Թանգան հարթնը անէլ-թօղէլում լ'ավ ա (Ձ):*

Անէ Հիւրին, ծաղկէ Փիւրին - Աշխատում, վաստակում է մեկը, արդյունքից օգտվում է ուրիշը: ... *Անէ հիւրին, ծաղկէ Փիւրին. մուք սաղ օրը կօրծ ընք անում կըլխօգումը, նախագան ա մէղալ ըստանում (Ձ):*

Անէսկը տափըն ըղնէլ - Անեծքը տեղ չհաս-նել, չարամաղթությունը չկատարվել: *Նըհախ տըղան տուված անէսկը տափը կըղնէ (Ձ):*

Անէսկը փըռնէլ - Անեծքը տեղ հասնել, չարամաղթությունը կատարվել: *Մօրը անէսկը փըռնէլ չի, ծըծէն կաթնէն տմ կըղնէ (ԱԲԲ, 73):*

Անէսկ տըղ'նալ - Մեկի համար դժբախտու-թյուն, փորձանք, չարիք դառնալ: *Էտ կօրծը մըզըտէ անէսկ տըղ'նալ (Բ):*

Անըմ-ադուք - 1. Անուն-ազգանուն: *Օրէն-ք'ան մարթ ա կ'ամ, լօխ շինացուց անըմ-ադուքը կ'իրոմ (2):* 2. Համբավ, հեղինակություն: *Ընդորա անըմ-ադուքը վերըն ա', վեր թամադա յըն տիրան (Բ):*

Անըմ-ադուք ինիլ - տեն **Անըմ ինիլ**:

Անըմ-ադուք ծըրք պիրիլ - Հեղինակություն ձեռք բերել, հանրաճանաչ դառնալ: *Հտ տըղան ըտի թաքավերին պըլատըմը ծըռայում ա, անըմ-ադուք ծըրք պիրում (2):*

Անըմ անէլ - 1. Ամուսնանալու առաջարկություն անել, խնամախոսության գնալ, նշան դնել: *Քըճէն Հտ ըխճըկանը անըմ ըրէն (Բ):* 2. Ձեացնել, արտաքնապես ցույց տալ, գործ ձեռնարկել, բայց չկատարել: *Անըմ ա ըրալ, թա տօն ա շի-նում, էս ա չօրս տարէ յա, հնլն բընծվորան էլ չի կըտըրալ (Բ):* 3. Հռչակվել, անունը տարածվել: *Հտ ըխճըկանը մարըն էլ փիս անըմ ըրած ա ի-նըմ... (ԼՂԲ, 322):*

Անըմը աշխարքը յըր օնէլ - տեն **Անըմը յըր ինիլ**:

Անըմը բախշիլ (մինին) - Անունը ասել (մեկին) - *Ախալեր, անըմըտ ինծ բախշի (2):*

Անըմը ըղնէլ - Անվանարկվել, խայտառակվել: *Ախճիգ'ը հըղըցա տուս յը՛կալ, հօրը-մօրը անըմը ընգալ (Բ):*

Անըմը ըշխարքավըս մին անէլ - տեն **Անըմը յըր անէլ**:

- **Անըմը ըշխարքավըս մին ինիլ/տը՛ռնալ** - տեն **Անըմը յըր ինիլ**:

Անըմը թամուզ պահէլ - Պարկեշտ, բարոյական լինել, պատիվը բարձր պահել (իր եւ ուրիշների): *Հտ կընէգ'ը իւրան անըմըն էլ ա թամուզ պահում, մարթին անըմըն էլ (2):*

Անըմը կա, ըմանըմը կա վէչ - Համբավը կեղծ է, իրականությանը չի համապատասխանում: *Ըտըրա ըտի խուսէլին յէշը մէլ. անըմը կա, ըմանըմը կա վէչ (Բ):*

Անըմը կըտըրվածը - Անիծվածը: *Անըմը կըտըրվածը, մարը մը՛ռալ ա, ըշկէրան մին ըրտասունք էլ չի վեր ընգալ (Բ):*

Անըմը կօտըրէլ - տեն **Անըմը տափավը կ'ան**:

Անըմը կօտըրվէլ - տեն **Անըմը ըղնէլ**:

Անըմը հինչ տինիլ - Ի՛նչ իրավունքով, հանուն ինչի՛, ինչի՛ հիման վրա: *Չօբանը ասմա. - Ա-*

նըմը հինչ տինիլ, վեր խալխէն էծը փըռնիմ, քըճ տամ (2):

Անըմը հօլօվէլ - Մեկի մասին շատ խոսել, բամբասել: *Խըրէգ' Հտ ըխճըկանը անըմը հօլօվէ, մըհէնգ' էլ մարթու վա ք'ըճալ պըրծալ, հինչ ը՛ս օգ'ում ընդըրանա (2):*

Անըմը հօլօվվէլ - Մեկի մասին շատ խոսվել, բամբասանքի առարկա դառնալ: *Ըտըրա անըմը շէնըմը կընօխանց ա հօլօվվում (Բ):*

Անըմը յըր անէլ/չալ անէլ - Մեկի անունը հռչակել, հայտնի դարձնել: *Մը՛ծը նաւ միշնանը անըմնին խէլիւնք ին յեր ըրալ, ամմա պուճուրին կիժ ին ասըմ (ՀԺՀ, V, 85):*

Անըմը յըր ինիլ/չալ ըղնէլ/ինիլ - Մեկի անունը հռչակվել, հայտնի դառնալ: *Մէլիք' - Շահ-նազարէն վախտը Պըլըպուղուն անըմը յեր ա ինիւմ (ՀԺՀ, VII, 348):*

Անըմը սաղունծ շինիլ - տեն **Անըմը հօլօվէլ**:

Անըմը սաղունծ տը՛ռնալ - տեն **Անըմը հօլօվվէլ**:

Անըմը (սը՛վ) քարէն կ'իրիլ - անծ. Մեկի մահը ցանկանալ: *Հտ կընէգ'ը անէսկ ա տամ. - Անըմըտ սը՛վ քարէն կ'իրիլ, ա՛ անըզկամ, վեր մէզ խայտառակ ըրէլ (2):*

Անըմը սըվըցընէլ - տեն **Անըմը տափավը կ'ան**:

Անըմըս կըփօխիմ - տեն **Քը՛թըս կըկըտրիմ**:

- **Անըմը վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսարվէլ** - տեն **Անըմը ըղնէլ**:

Անըմը վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսըրցընէլ - տեն **Անըմը տափավը կ'ան**:

Անըմը տալ - Մեկի մասին խոսել: *Լըհա վեր Հաջի Սայադէն անըմը տամ ա, էս չօբանը սըրան քուր ա ասում (ՀԱԲ, 15, 110):*

Անըմը տափավը կ'ան/տալ - Անվանարկել, վարկաբեկել: *Ուրան փըռնած կուրծէրավը սաղցեղին անըմը տափավըն ա կ'ամ (2):*

Անըմը տոն կ'ան - տեն **Անըմը յըր ինիլ**:

Անըմը տու վը՛ս տիրանլ - Ասվում է, երբ մեկը իրենից տարիքով շատ մեծին դիմում է անունով: *Պառավ մարթ ա՛ քու հօր անա մը՛ծ, խէ դայի չը՛ս ասում, անըմը տու վը՛ս տիրանլ (Բ):*

Անըմը տօ, մըհակը յըր կալ - Ասվում է որեւէ վատահամբավ՝ չար մարդու մասին խոսելիս, երբ վերջինս հայտնվում է: *Է՛ն ա, քու ա-*

սած մարդիմագարըտ կ'ամ ա. անըմը տօ, մը-հակը յը՛ր կալ՛ (Բ):

Անըմը տօ, տուփրան քըցի - Ասվում է, երբ մեկի անունը հիշատակելիս անսպասելիորեն հայտնվում է: *Էս էլ Արոթնունը. անըմը տօ, տուփրան քըցի* (Ձ):

Անըմը հրանն յըրա ինիլ - Մեկի անունը՝ հեղինակությունը իր եուփյանը համապատասխանել: *Իմ անըմըս Էն ա ինձ յըրա, հինչը հոգիս ըն, թօղէ ասին* (Բ):

Անըմը քըցիլ - տեն **Անըմը տափավը կ'ան:**

Անըմ թօղնէլ - Մեռնելուց կամ մի տեղից հեռանալուց հետո լավ հիշատակ՝ բարի անուն թողնել: *Ինքը մը՛ռալ, ամմա անըմ ա թօղալ, հու վեր խօսում ա, դօրմի յա տամ* (Ձ):

Անըմ ինիլ - Հեղինակություն վայելել, հանրաճանաչ լինել: *Էրկու տարե յա, վեր քը՛ցալ ա Բաքու, ամմա ուժժէ անըմ օնէ, լօխ ճինանչում ըն* (Ձ):

Անըմ տինիլ - 1. Անվանակոչել: *Աղանք ա, վեր տըղան հօրը մըռնելանը յը՛տըն ա ծընվում, անըմը հօրը անըմըն ըն տինում* (Ձ): 2. Մականուն՝ փոք անուն հատկացնել: *Նըհախ տը՛ղան չըն անըմը Աղվես տիրան* (Բ): 3. Չհավանել, մեկին կամ մի բանի պակասություններ, թերություններ վերագրել: *Ամմեն հինչին անըմ ա տինըմ, Էտքան էլ քէթը ցեց ախսի՛գ՝ կինի՛* (Բ):

Անըսելին ասէլ - Հայհոյել, կոպտել, խիստ նախատել: *Էտ Էրկու կընէ՛գ՝ կըռվում ըն, հուրոր անըսելին ասում* (Ձ):

Անթաղ մը՛ռալ - Իր հարազատների կողմից գերեզմանում չթաղված, անշիրիմ: *Անթաղ մըռալէն յըրա լաց ինօղ չինիլ* (Ձ):

Անթեղ(նը) անէլ/տալ - Պահել, թաքցնել: *Էտ մարթը կ'օղէն կօխում ա դիւշանէն տակը անթեղնը անում* (Ձ):

Անթեվ-անվը՛տ օրեր - Ծերության օրեր: *Ջը-հիլծթունըս աս կացալ, անթեվ-անվը՛տ օրերը յը՛կալ* (Ձ):

Անի յա՛, թա չա՛նի - Շեն է՛, թե՛ ավերակ: *Էտ մարթը ասմա.- Տուք լ՛ըհա էն ըք ծեր տըներըմը, յը՛ս ըսկի գ'հոդում չըմ՝ մեր շէնը Անի յա՛, թա չա՛նի* (Ձ):

Անիս, անիս, կը՛տէն նըստիս, անլէր մադիս - Շատ արածը, վաստակածը հաճախ իզուր կորսվում է: *Անիս, անիս, կը՛տէն նըստիս անլէր*

մադիս. քը՛շէր-ցիրը՛կ տընջվէցէ արտ ըրէ, կարկուտը մին մընտտումը փուչըցըրալ (Բ):

Անիրը՛ս շօն/ճանջ - Շատ անամոթ, շատ անպատկառ (անձ): *Անիրը՛ս շօն ա, վեր մըթ-կումը տիրան ա, ընական ա* (Բ):

Անլիւզի/Անխօս հարթնը - Խոսելու իրավունք չունեցող, խեղճ, հնազանդ (անձ): *Սիմօնըն էլ, հինչ տըղամարթ, անլիւզի հարթն ա, հինչը կընէ՛գը ասում ա, անում ա* (Բ):

Անլիւզի/Անխօս հէյվան - 1. Խոսելու շնորհք, ճարտար լեզու չունեցող (մարդ): *Թամադան վեր անլիւզի հէյվան իլանլ, հըրսանէ՛քը բադարանքու նըմա կինի* (Ձ): 2. տեն **Ամպէն հէյվան:**

Անծամ կօլ տալ - Հեշտությամբ հարթել, ընկճել, խեղճացնել, խոչընդոտները հարթահարել: *Էտ ինձը՛տէ հինչ ա՛, անծամ կօլ կը տամ* (Բ):

Անկըռէք՝ կ'իլ - 1. տեն **Կըռքենէն վեր տը՛ռած կ'իլ:** 2. Շատակեր (պառալ): *Էտ անկըռէք՝ կ'իլը լօխ օտում ա, խօխօնը թօղում տիւզ-նը* (Ձ):

Անկըտըրէլ ծըմէրուկ - Էությունը, հատկությունը անհայտ (անձ): *Ախսի՛գը անկըտըրէլ ծըմէրուկ ա* (ԱԲԲ, 13):

Անկըրակ խըրավէլ - տեն **Անտէնակ մօրթէլ:**

Անկըրակ պէղարճ - Մեղրահաց: *Փարքըտ շատ ինի, Աստուծ, Էս ճանջէրը հունց ը՛ն Էս անկըրակ պէղարճը շինան* (Բ):

Անկէգ պիւրթ - տեն **Անտանջ կամնը:**

Անկիր անէլ - Մի բան ամենայն մանրամասնությամբ սովորել, իմանալ: *Հօրը փէշակը անկիր ա ըրալ* (Բ):

Անկօ տը՛ռնալ - Անեանալ, անհետանալ: *...Էտքան լիվօթունը ըրալ, համ էլ անկօ տը՛ռնալ, կօրալ* (ՆԱԲ, 37):

Անհաճօղ ծընունդ - Վատ մարդ: *Էտ անհաճօղ ծընունդ ա, կօրծ չօնիս* (Բ):

Անհամ, ըռըխա վեր ըղնէլի - 1. Ոչ համեղ, լավ համ չունեցող: *Անհամ, ըռըխա վեր ըղնէլի խօրանգը շօնըն էլ չի օտէլ* (Բ): 2. Տաղտկալի, տհաճ: *Ըտըրա անհամ, ըռըխա վեր ըղնէլի խոսկերքան զանիւս տանում ա* (Բ):

Անհամ շիւնճանջ/բըրնի - Անիրապույր, ձանձրալի (մարդ): *Էտ անհամ շիւնճանջըն ա՛ մը-նացալ, վեր ըխճըկանըս օգի* (Ձ):

Անհամ շօշան - Բարձրահասակ եւ ձանձրալի (մարդ): *Անհամ շօշան ա, թօղէ ըռադ ի-նի (Բ):*

Անձանց մէրօց տըռնալ - Մեռնել, մահանալ: ...Աղուն տըղին ջանաւրն ա ընցընում, մին սըհաթան յետը անձանց մէրօց ա տեռնըմ (ՋՏ, Բ, 142):

Անճարը կերալ պէնջարը - 1. Անճար մարդուն բաժին է ընկնում անարժեք ինչքը: *Անճարը կերալ պէնջարը. լօխ օտում ըն, կըռճունքը տամ էտ ըխմախէն (Ձ):* 2. Կարիքի դեպքում մարդ համաձայնում է ամեն ինչի: *Ճարը կըտըրած քինամ ա ըստըրա-ընդըրա հըտէ հըցըփօր կօրծ անում, հինչ ա՛նէ. ըստըհըն ասալ. «Անճարը կերալ պէնջարը» (Ձ):*

Անճիւր, անկըրակ էրվիլ - Անամոք տառապել: *Հինչ ա՛պըրէլ, անճիւր, անկըրակ էրվում ընք (Ձ):*

Անճիւր ճէղաց - Համից, հոտից, կարեւորությունից զուրկ (իր): *Հինչ խօ՞րանգ, անճիւր ճէղաց ա, վէչ աղ ա քըցնլ, վէչ տանխտըհ (Բ):*

Անմըրօք դէր - Ոչ հոգեւորական, բայց գիտուն՝ խելոք մարդ: *Կանրանքէդը անմըրօք դէր ա, ամմէն հինչ գիւղիւմ ա (Ձ):*

Անմըրօքը քըհցալ մըրքու հըհտա, բէդէրըն էլ կուրցըրալ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը մի բան ձեռք բերելու, կարգավորելու պատճառով եղածն էլ կորցնում է: *Խաչօն քըհցալ սիզօն, թա փուլ ըշխադէ, ընգալ պարթկու տակ. նըհախ չըն ասալ. «Անմըրօքը քըհցալ մըրքու հըհտա, բէդէրըն էլ կուրցըրալ» (Բ):*

Անմուրազ մընալ - Մուրագին՝ փափագին չհասնել: *Թօրքէն բալան թաղիմ, կըռըվը ըսըր-սից, ջիհիլնէն անմուրազ մընացէն (Ձ):*

Անյըք հացը կըփըքէ - Անկիրթ, տհաս մարդը գոռոզամիտ է լինում: *Անյըք հացը կըփըքէ: Սումբաթը ախմաղ գատ ա, ամմա վէշ մին ըխճըկա հավան չի կէնում (Բ):*

Անշօն շէն նի մըննէլ, առանց փնդ շօռ կ'անլ - Հսկողություն չլինելու պատճառով առանց որեւէ արգելքի իր ցանկացածը կատարել: *Անարխյա յա, կ'օղէն ծըրքան փըռնօղ չի կա. անշօն շէն ա նի մըտալ, առանց փնդ շօռ ա կ'ամ (Ձ):*

Անպօզ կ'ումաշ/տավար - Հիմար, տգետ, անհասկացող (անձ): *Իզէն քու քըվօր հըտէ հինչ մարթ ա՛, անպօզ կ'ումաշ ա (Ձ):*

Անպօզ հէվանը քացէ տըվօղ կինի - Յուրաքանչյուրն ունի պաշտպանվելու իր միջոցը: *Անպօզ հէվանը քացէ տըվօղ կինի. Սօնին կօզի խըհք չօնէ, ամհա լիւզվանէգ ա (Բ):*

Անսան Սօսէս - Լռակյաց, քչախոս (մարդ): *Էտ անսան Սօսէսը ըռագի յա՛ (Բ):*

Անսարք տանը սարքէն հարթըն - Շատվորի մեջ միայնակ տանջվող, չարչարվող (մարդ): *Անսարք տանը սարքէն հարթըն, հցցուն հօքուն մաչին մինակ ինքըն ա՛ (Բ):*

Անվըհկըռ թիք'ան կօլ տալ - Առանց աշխատելու հանգիստ ապրել, յուրացրածը վայելել: *Վէչ կօրծ ա անում, վէչ պէն, անվըհկըռ թիք'ան յա կօլ տամ (Ձ):*

Անվըհտ ծաղէգ - 1. Շրջապատի, յուրայինների նկատմամբ անտարբեր՝ անհոգ (մարդ): *Անվըհտ ծաղէգ՝ ա, վէչ քըվօրըն ա ք'ծմնգ՝ անում, վէչ ախպօրը (Բ):* 2. տեն **Անհամ շիւնճանջ**:

Անտակ ծօվէն տակըն ըղնէլ - 1. Անհետ կորչել: *Դինու նըման տըղան քըհցալ սիզօն, անտակ ծօվէն տակըն ընգալ (Ձ):* 2. Ծանր խոհերի՝ մտքերի մեջ ընկնել: *Հինչ ը՛ս անտակ ծօվէն տակըն ընգալ, լօխ լ'ալ ա իննկան (Բ):*

Անտանգ չըվալ - 1. Շատ ծանր, բռնելու համար անհարմար (իր): *Անտանգ՝ չըվալ ա, էտ խըտտէլ կինի՛ (Բ):* 2. Գեր, չաղ (մարդ): *Հինչ կընէգ՝, անտանգ՝ չըվալ ա (Ձ):*

Անտանջ կամըն - Անկիրթ, գռեհիկ, կոպիտ (մարդ): *Իզէն անտանջ կամն ա, ընդի մարթին նըհէտ կարէլ չըս կօրծ փըռնիս (Բ):*

Անտէնակ մօրթէլ - տեն **Առանց տէնակ մօրթէլ**:

Անտէնակ մօրթըվէլ - տեն **Առանց տէնակ մօրթըվէլ**:

Անտէս-անճանա(ն)չ - Անհայտ, անծանոթ: *Ք'անլանգ՝ կ'ալը սըվուրույթ ա ընլ. անտէս-անճանաչ մարթին էլ ըն ք'անլանգ յէկալ, մօտէ հընգէրէն էլ (ՆԱԲ, 99):*

Ա-ն ու Բ-ն - Ամենատարրական բաները: *Էս հանլան ա-ն ու Բ-ն ա, մընացածը յըտնան ըմ սըվըրցընական (Ձ):*

Ա-ն ու Բ-ն ճօկէլ - Գրաճանաչ լինել, ամենատարրական բաներն իմանալ, մի քիչ հասկանալ: *Դէրը ա-ն ու Բ-ն ճօկում չար (Ձ):*

Անուշ անէլ - Հաճույքով ուտել, վայելել, ըմբռնել: *Ըտըհ աղվէսը փըռնում ա, էտ վըրցակէն անուշ անում (Ձ):*

Անուշ ինի - Հաճելի լինի, քաղցր լինի (ասվում է հիմնականում ոգելից խմիչքի բաժակը դատարկողին): *Իսակ դային վեր թօթեն ըրաղէն ըստաքանը տիրտըկցընում ա, տընատարը ասմա՝ անուշ ինի* (Ձ):

Անքէնը քըննած - Շատ խելոք, հնարամիտ, փորձառու: *Կօզի խօխա յա, ամմա հանց ա անքէնը քըննած* (Ձ):

Անքօն ախպէր - Հեզնանքով ասում են ջրադացի մասին: *Վեր մընամ ա մինակ, ճըղասպանը մին ըստաքան արաղ ա ա ածում, ճըղացէն թա. «Անքօն ախպէր, էս էլ քու կէնացըտ»* (Ձ):

Անօղը պըրծալ, ասօղը՝ չէ - Ասում են անիմաստ եւ երկար խոսողին: *Անօղը պըրծալ, ասօղը՝ չէ. մեր Թամարան ըռուֆանա վեր ըսքըսալ ա խօսելը, հանն սուս չի ըրալ* (Բ):

Անօղ-թօղօղ/տինծղ - Կենցաղային գործերում հմուտ, աշխատասեր: *Անօղ-թօղօղ ախճիգ՝ ը տանը չի մնալ*:

Աշան անէլ - տեն **Հաշան անէլ**:

Աշան ինիլ/տըհնալ - տեն **Հաշան ինիլ**:

Աշառ-բաշառ - Հողածին, մարդ արարած: *Ուշուփնէն ասըմ ըն.- Հալալ ինի ծը՛գ, մեր տըված հըրցերէն վէչ մին աշառ-բաշառ կըրէցալ չի կըղարէ, տուք կըղարալ ըք (ՀԺՀ, V, 313)*:

Աշղղէն խաղը վեր պըրծընում ա, նէյնիմ-նէյնիմըն ա ըղնում - Երբ ասելիքը կամ միջոցները սպառվում են, մարդ ավելորդ ջանքեր է թափում: *Աշղղէն խաղը վեր պըրծընում ա, նէյնիմ-նէյնիմըն ա ըղնում, մըհէնգ՝ էս թամաղան ա, պէն չօնէ ըսելի, ամիա էլիա խօսում ա* (Բ):

Աշղղ կըտըրէլ - Շատախոսել: *Հինչ ը՛ս աշղղ կըտըրալ* (Բ):

Աշ ըղնէլ - 1. Կաշին՝ մորթին, գարու ալյուրի եւ թանի շաղախի մեջ մնալով, փափկել: *Կաշին աշ ա ընգալ, բիջանի*: (Ձ) 2. Մնալով հոտել: *Մէսը աշ ա ընգալ, տէն քըցի* (Բ): 3. Խիստ շոգել: *Բուղանըղ ա, ժըղօվորթը աշ ըն ընգալ* (Բ):

Աշղղ տըհնալ - 1. տեն Աշղղ կըտըրէլ: 2. Շատ ողբալ, սգալ, լաց ու կոծ անել: *Իրը՛ք տըղա օնար, իրը՛քան էլ ըսպընկը՛ցէն, հինչ ա՛նէ Նուրա աքէրը, աշղղ ա տըհնալ* (Բ):

Աշխադանք անէլ - Վաստակել: *Մին քանի օրանը յետը ախճիգը էտ տըղէն ասըմ ա.- Խէ չը՛ս քընամ աշխադանք անըմ* (ՀԺՀ, V, 562):

Աշխադանք գիղանլ - Ագահ լինել, ամեն մի չնչին բանից ձգտել օգուտ քաղել: *Ուրո՛ւշին հը-*

յաթան մին մըհակ յօր օնէլըն էլ ա աշխադանք գիղանլ (Ձ):

Աշխադանք էն ա շանը վըհումը, հու տըղա յա՛ կըծէ, տո՛ւս օնէ - Դժվար է աշխատելը՝ վաստակելը: *Հանրը ասմա.- Բա՛լա, ըշխադէլը հիշտ չի, աշխադանքը էն ա շանը վըհումը, հու տըղա յա՛ կըծէ, տո՛ւս օնէ* (Ձ):

Աշխադանքը ճո՛ւրը/կը՛տը ածէլ/քըցիլ - Աշխատանքի արդյունքը ոչնչացնել, վաստակածը վատնել: *Սաղ տըռնըվա աշխադանքը մին օրում մը ճո՛ւրըն ածից, տերտակ Նըստից* (Բ):

Աշխադանքը ճո՛ւրը/կը՛տը ըղնէլ/տըհնալ - Աշխատանքն իզուր՝ ապարդյուն անցնել, վաստակածը վատնվել: *Խը՛ղճը տընջվիլնալ ըշխադից, բէյնամուս տըղէն դանդան աշխադանքը ճո՛ւրըն ընգալ* (Ձ):

Աշխարք անիլ - Չափազանց մեծ արժեք ունենալ: *Ղարաբաղա հանդին կերած հացը մըզը՛տէ աշխարք անիլ* (Բ):

Աշխարքը աշկէն մըթն(ըվ)էլ/սըվանալ/փօլ կանլ/քանդվիլ - տեն **Աշխարքը կըլխէն մըթն(ըվ)էլ**:

Աշխարքը անիլ օնէլ - տեն **Արիւնը ծօլ տըհնալ**:

Աշխարքը դըղըրդալ - Մեծ աղմուկ բարձրանալ, իրարանցում ստեղծվել: *Սալէտը ցըրը՛վ լը՛կալ, աշխարքը դըղըրդաց* (Բ):

Աշխարքը դըղըրդըցընէլ - 1. Մեծ աղմուկ բարձրացնել, իրարանցում ստեղծել: *Ղարաբաղա կըռը՛վը աշխարքը դըղըրդըցըրալ ա* (Ձ): 2. Համբավը տարածվել, մեծ անուն հանել: *Մեր թօթէն արաղը աշխարքը դըղըրդըցընում ա* (Բ):

Աշխարքը ըպրուղներէն թափշուր անէլ, քիսիլ - տեն **Աշխարքէս մընաս պարալ ասէլ**:

Աշխարքը ըրօտալ - Որեւէ լուր ամենուր տարածվել: *Թօրքերը թուղը՛ցէն փախէն. աշխարքըս ըրօտում ա* (Ձ):

Աշխարքը խը՛քալ ըն կերալ - Խելքով՝ հնարամտությամբ ամեն ինչի կարելի է հասնել: *Աշխարքը խը՛քալ ըն կերալ, հինչ ա՛նիսը, թաք՛նսիք ա* (Բ):

Աշխարքը կըլխէն մըթն(ըվ)էլ/սըվանալ/փօլ կանլ/քանդվիլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ծանր հարվածի ենթարկվել: *Տըղէն ըսպանկէլը գիղանց, աշխարքը կըլխէն մըթնից* (Բ):

Աշխարքը կըլխէն հըվաքէլ/կըլծիլն օնէլ - տեն **Աշխարքալըս մին անէլ** (2):

Աշխարքը կօխէլ - տեն Աշխարքը օնէլ:

Աշխարքը դըղի-դուլղի ըղնէլ - Իրարանցում ստեղծվել, անհամերաշխություն ստեղծվել: *Աշխարքը դըղի-դուլղի յա ընգալ, շօնը տարը ճընանչում չի (Բ):*

Աշխարքը դըղի-դուլղի քըցիլ - Իրարանցում ստեղծվել, ամենուր մարդկանց իրար դեմ գրգռել: *Էտ պառավը սաղանեն ասմա.- Յըտա-ցալ ըս, յը՛ս կընօխէ յըմ աշխարքը դըղի-դուլղի քըցալ (Ձ):*

Աշխարքը մը՛ծ ա - 1. տեն Աստուծ մը՛ծ ա:
2. տեն Մը՛ծ աշխարք ա:

Աշխարքը մընան քըցիլ - 1. տեն **Աշխարքա կըտըրվէլ:** 2. Հմայվել, դյուլվել: *Էտ ըխճը-կանը տը՛սնալըն ըբանտ աշխարքը մընան քըցից (Ձ):*

Աշխարքը՝ մին թաննի, ինքը՝ մին - Ոչ ոք՝ ոչինչ նրա հետ չի կարող համեմատվել, ամենասիրելին՝ թանկագինն է: *Այուն հը՛տէ աշխարքը մին թաննի ա, մը՛ծ թօնը՝ մին (Բ):*

Աշխարքը մօրէխ օտէլ/մին կըրպէտավ ծասկած ինիլ/յը՛խծէ շինիլ/յըրտըրվէրտըր ի-նիլ - Անիշխանություն, թողտվություն, անարդարություն տարածվել: *Կ՛ողը թա.- Աշխարքը յը՛խծէ յը՛ք շիննանկան, վագըրը մը՛ռալ ա՛, վեր օղտեն թաքավեր տընինք՝ (ՆԱԲ, II, 39):*

Աշխարքը նըմանը ծընալ չի - Նմանը չունի, միակն է (գործածվում է սովորաբար բացասական իմաստով): *Էտքան մարդիմագար մարթ յը՛ս տը՛սած չըմ. աշխարքը նըմանը ծընալ չի (Բ):*

Աշխարքը շօռ կ'անլ՝/չափէլ - տեն Աշխարքը վը՛ննանը տակը տալ:

Աշխարքը շօռ կ'անլ² - Ամեն ինչ հիմնովին փոխվել: *Աշխարքը շօռ ա յը՛կալ. հու էն ա իլանլ օրվա հացեն կարօտ, միհենգ՝ համփա յա կը-տըրալ (Բ):*

Աշխարքը շօռ կ'աս՝ նըմանը քըթենալ չըս
- տեն Աշխարքը նըմանը ծընալ չի:

Աշխարքը շօռ տալ - Ամեն ինչ հիմնովին փոխել: *Շատ մարթ ա օգ՛ում աշխարքը շօռ տա, ամիա անմալ չի կ'ամ (Բ):*

Աշխարքը պուք կ'անլ - տեն **Աշխարքես վէր-չը կ'անլ:**

Աշխարքես ըստի իլանլ ա, ըստի յէլ ք'ինանլ ա - Կյանքի օրենքներն անփոփոխ են: *Կընէգը մարթին սը՛րտ ա տամ, թա. «Ա՛ մարթ, աշ-*

խարքես ըստի իլանլ ա, ըստի յէլ ք'ինանլ ա, նըհախ տը՛ղան դանդ մէլ անէլ»:

Աշխարքը վը՛ննանը տակը/վըննատակ տալ - 1. Շատ շրջագայել: ... Կամ ըն, թա. «Ա՛ հանր, դանդ մէ՛ր անէլ, մունք կըք'ինինք՝ աշխարքը վըննատակ տանք, էտ դուշը քըթենանք պիրինք՝... » (ԱԲ, 113): 2. Փորձառու լինել: *Աշխարքես վը՛ննանը տակը տուված մարթ ա, էտ կօրծը մինակ էն կըկարէ դուլըցընէ (Բ):*

Աշխարքը տալ մինին - Արտակարգ ուրախություն՝ երջանկություն պատճառել: *Հանց ըն աշխարքը տուված ինին ուրան, սաղ օրը ք'ը՛փ ա անում (Բ):*

Աշխարքը տանին-պիրին՝ գ'իղանլ չի/վէջը չի - Անտարբեր է, ոչ մի բանով չի հետաքրքրվում: *Կավը աշկէն ըռաչան կ'ուղացէն, տը՛սավ վէջ, էն հինչ տըղամարթ ա՛, աշխարքը տանին-պիրին՝ գ'իղանլ չի (Բ):*

Աշխարքը ուրանը ինիլ/տը՛ռնալ - Անչափ ուրախանալ, հրճվել, գոհ լինել: *Ք'օխվան ուր-խընաս ա, աշխարքը ուրանըն ա տըռնաս... (ԼՂԲ, 380):*

Աշխարքը ուրոսոնցավ ածէլ/տալ/ քը-ցիլ/ուրոսոս խառնէլ - 1. Ամեն ինչ տակնուվա-նել: *Նեմէցը աշխարքը ուրոսոնցավ ածից (Ձ):* 2. **տեն Աշխարքը դըղիդուլղի քըցիլ:**

Աշխարքը ուրոսոնցավ ըղնէլ/ընցընէլ/ի-նիլ/ուրոսոս խառնըվէլ - 1. Ամեն ինչ տակնուվա լինել: *Հիքը կըռը՛վ ա ինում, աշխարքես ուրոսոնցավ ա ըղնում (Բ):* 2. **տեն Աշխարքը դըղի-դուլղի ըղնէլ:**

Աշխարքը փաննք'ան ա. մինը պիցը-րանում ա, մինը՝ քըշանում - Կյանքը փոփոխական է. հաջողությունը եւ անհաջողությունը հաջորդում են իրար: *Դանդ մէ՛ր անէլ, Հանէս, աշխարքը փաննք'ան ա. մինը պիցըրանում ա, մինը՝ քըշանում, հանքանթ մին օր էլ քու բախ-տըտ կըպիրի (Ձ):*

Աշխարքը օնէլ/փըռնէլ - Ամեն կողմ սփռվել, տարածվել: *Մին քըշերավ մարթը քունըտը՛ղան յէր ա կը՛նըմ տը՛սնըմ՝ ծոնըն աշխարքես կալանլ ա (ԼՂԲ, 306):*

Աշխարք կ'անլ - տեն **Լիւս աշխարք կ'անլ:**

Աշխարք պիրիլ/քըցիլ/հանէլ/տոնս օնէլ - տեն **Լիւս աշխարք պիրիլ:**

Աշխարհ տըհսած - 1. Կյանք վայելած: *Աշխարհ տըհսած մարթ ա, լիավ ապրալ ա, խոխոսցը լիավ տըղվարալ, մըհնէ էլ, դարդը չի (Ձ):*
2. տեն **Շնգած-տիւս յըհկած**:

Աշխարհ տըհսնալ - Շրջագայելով շատ երկրներ տեսնել: *Էս վեր մըծանում ա, հորը ասում ա. «Ա՛ հնր, յէր օգում ում քիւնամ աշխարհ տըհսնամ» (ԱԲ, 124):*

Աշկա ըղնէլ - 1. Նախկին հարգանքը կորցնել, այլեւս չսիրվել՝ չհարգվել: *Էտ օրվանից Աէլիք-Շահնագարը ժողովուրդէն աշկան ըղնում ա (Ձ):* 2. Անուշադրության մատնվել, մոռացվել: *Աշկա ընգած տըհլ ա, քիւնի բօստան ըրա՛ (Բ):* 3. Տեսադաշտից անհետանալ, այլեւս չերեւալ: *Չըքօրանը թըվանգը ջընաղան քըշըցընէլը, կըլիտարը աշկան ընգավ (Ձ):*

Աշկա թօղնէլ - տեն **Շշկաթօղ անէլ**:

Աշկ ածէլ - 1. Չորս կողմը նայել՝ դիտել: *Հիշկան աշկ ածից, էտ ծառը ըրվաց վէշ (Բ):* 2. Հայացքով որոնել, փնտրել, գննել: *...Թաքավէրը թաքուն աշկ ա ածըմ, փափաղը յօր օնըմ... (ՀԺՀ, V, 127):* 3. Հսկել, նայել, խնամել: *Թաքավէրին տըղան ասում ա.- Էտ պըռապէն տա՛րթը՝ պալատը, վեր էրիւշ պէն կարէ վէշ, լըհա մեր բախճին աշկ կածէ (Ձ):*

Աշկա կօրցիլ - տեն **Աշկա ըղնէլ (3):**

Աշկա հըհնէ - Տեսադաշտից՝ ուշադրությունից հեռու: *Նօքը՛նը Էտ վըհսկուն պօլիգը տա-նում ա, մին աշկա հըհնէ տըհլ թաղում (Ձ):*

Աշկա հըհնէ, սըրտա հըհնէ - Երկար ժամանակ իրարից բաժանված՝ հեռու լինելով՝ բարեկամությունը՝ մտերմությունը վերացած՝ մոռացված: *Հենգ՝ տարէ յա՛ախպօրցը տըհսալ չի. աշկա հըհնէ, սըրտա հըհնէ ըխպըրօթուն ա տահանց ըխպըրօթունը (Բ):*

Աշկա հըռանալ - տեն **Աշկա ըղնէլ (3):**

Աշկան աղու կաթէլ/ծըլլալ - տեն **Ունքըմա-ջան աղու կաթէլ**:

Աշկան անիւն կաթէլ - տեն **Ունքըմաջան անիւն կաթէլ**:

Աշկան դաղած - 1. Անօրեն, անկարգ, չար, չարածճի: *Էտ աշկան դաղածը վէշ մինին անգուն չի օնում, ուրան օգնծը անում ա (Ձ):* 2. Հանդուգն, համարձակ: *Դէ թաքավէրին տըղան էլ աշկան դաղած ա, վախում չի, թօրը յօր ա օնում, նի մընում Սիպտակ դէվին օթաղը (Ձ):*

Աշկ անէլ - 1. Սկսել բողբոջել: *Խընծօրէն*

աշկ ա ըրալ (Բ): 2. Սկսել հասունանալ (պտուղների մասին): *Պիւլանը աշկ ա ըրալ, խօխէնքը բըղէրան տօն չըն կիւմ (Բ):*

Աշկան էլ պըրծընէլ, ըշկըցավան էլ - Զրկվել որեւէ լավ բանից եւ դրա հետ կապված անախորժություններից՝ հոգսերից: *Էնքան կըրկըռացէն, էտ բուստանան ծըրք քաշից. աշկան էլ պըրծավ, ըշկըցավան էլ (Բ):*

«Աշկանըտ յըհրը օնք կա» ասէլ - տեն **«Տըհըռտ ծօխ ա, յըհ կաց էն դօլէն նըստէ» ասէլ**:

Աշկան կախ ինիլ - տեն **Իրըհսան կախ ինիլ**:

Աշկան կուրցընէլ - Տեսադաշտից՝ ուշադրությունից, հսկողությունից բաց թողնել: *Չօքա-նը տահանց նըհըտ նըստում ա քըհի անում, վըխճըրնէն աշկան կուրցընում:*

Աշկան նըհլ - տեն **Հափուռը կապ**:

Աշկան պէց թօղնէլ - 1. Չնկատել, տեսնելու հարմար առիթը փախցնել: *Թաքավէրին մաշ-նակ տըղան ըտըրանալ ա ինում, դէվին աշկան պէց թօղնում, կիւմ ա խընծօրը քաղում, քիւ-նում (Ձ):* 2. տեն **Աշկան կուրցընէլ**:

Աշկան տօպ չըկաթէլ - 1. Ձեռական լացել, աչքերից արցունք չհոսել: *Հանը մըհնավ, աշկան տօպ չի կաթից, ըտի ախճիգ՝ կիւնի՞ (Բ):* 2. Շատ լացելուց՝ ողբալուց աչքերը չօրանալ, այլեւս արցունք չհոսել: *Էնքան սօք՝ ա ասալ, աշկան էլ տօպ չի կաթում (Ձ):*

Աշկ անց կըցընէլ - տեն **Աշկ ածէլ**:

Աշկան փախցիլ - տեն **Աշկա ըղնէլ (3):**

Աշկան քըցիլ - 1. Նախկինի պես այլեւս չսիրել՝ չհարգել: *Էտ պէնը վեր իլան, ախպօրը տը-դէն աշկան քըցից (Ձ):* 2. տեն **Շշկաթօղ անէլ**:

Աշկ աշկու - Բացահայտ կերպով, առանց իրարից թաքցնելու: *Աշկ աշկու մըրթըկընէգ՝ սիրական ըն պահում (Ձ):*

Աշկ աշկու քըցիլ - Իրար աչքերի նայել, հայացքներն իրար սեւեռել: *Նըստում ըն, աշկ աշկու քըցում, տուս անում (Բ):*

Աշկա պէց ըղնէլ - տեն **Աշկա ըղնէլ (3):**

Աշկա կօրցի/կօրէ - տեն **Աշկա ըրվաս վէշ**:

Աշկավ անէլ - 1. Աչքի շարժումով՝ կկոցու-մով նշան տալ, ակնարկել, որեւէ բան հասկաց-նել: *Վեր աշկավ ա անում, մարթը մին զըհ քար յօր ա օնում, օգէն կըլիսէն կիւմ, ըսպանում (ՀԺՀ, VII, 236):* 2. Սիրային ակնարկ անել, սիրա-

հետեւ: Զննան էրկու ամես կա վէջ, վեր փըսակվալ ա, ամմա ըշտըդ դաշննգ՝ ախչիգ՝ ա տըսնում, աշկավ ա անում (Ձ) 3. Լամպը՝ ճրագը լավ չվառվել, թարթել: Էս լամբուշկան խե փոխում չը՞ս, աշկավ ա անում (Բ): 4. Ընդհանրապես թարթել: Էտ խոփսեն խե տանում չը՞ք դոխտուր, սաղ օրը են ա աշկավ ընես (Բ):

Աշկավ աշկ չինիլ, թա յէշի/տըսնա - Բոլորովին չսիրել՝ ատել, տեսնելու ցանկություն չունենալ: Թունի դանյին շատ ար կըզընըվալ, շըտերան խըռավալ, մին ըընենին էլ աշկավ աշկ չօնար, թա յէշի (ՅԺՅ, VI, 177):

Աշկավըն ըղնէլ - Զանկարծ երեւալ, նկատվել: ...Մին շափաղ ա աշկավը ընգնըմ, մին էլ կօրչըմ (ՅԺՅ, V, 37):

Աշկավը տըսնալ - Անձամբ ականատես լինել՝ իմանալ: Էտ խօխան ասմա.- Դանի, աշկավըն ըմ տըսնալ, ծեր էշը կ'իւր կերալ ա (Բ):

Աշկավ չափէլ - 1. Զայացքով զննել: Աշկավ չափից, հավան կացավ (Բ): 2. Աչքաչափով որոշել (քանակը, ծավալը, հեռավորությունը եւն): Աշկավ չափէ, տըս քանէ կիլօ վա՞ (Ձ): 3. Սպառնալից հայացքով, թշնամանքով նայել: Արչը մարթին աշկավ չափից, թըքից հըռացավ (Ձ):

Աշկավ տալ - Մեկին կամ մի բանի նախանձով նայելով՝ չար աչքով վնասել: Տանը պատան կարկած, կածոլկ յա նալ ըն կախ տամ, վեր աշկավ չի տան (Ձ):

Աշկավ-օնքավ - տեն Ըշկըօնքը տըդը:

Աշկավ-օնքավ անէլ/ըսկըցընէլ/նըհաշ տալ - տեն Ըշկըօնքավ անէլ:

Աշկավ-օնքավ իւրիւր օտէլ - տեն Ըշկըօնքավ իւրիւր օտէլ:

Աշկա տիւս - տեն Աշկա հըդնէ:

Աշկա տիւս մընալ - Անկատ մնալ, չնկատվել, աչքից վրիպել: Էտ հունց ա՞ աշկա տիւս մընացալ, վեր տըսնալ չըս (Ձ):

Աշկար անէլ/տիւս օնէլ - Բացահայտել, երեւան հանել, հայտնի դարձնել: Սոտյին ըռուշվաթ տուվալ, վեր կ'ուղթթունը աշկար չանէ (Բ):

Աշկար ինիլ/տըդնալ/տիւս կ'ան - Բացահայտվել, երեւան հանվել, հայտնի դառնալ: Զիշկան անում ըն, կարում չըն թաքուն պափին, Էտ պէնը աշկար ա ինում (Ձ):

Աշկեն ալաբուլա ըրվալ - Տարօրինակ երեւալ, կասկածելի թվալ: ... Ասում ա. «Ախեր

ասում ըմ, Էս տակէ հիրըվանեն կընէգը աշկեն ալաբուլա յա ըրվամ» (ԱԶ, 147):

Աշկեն աղէնք՝ - տեն **Աշկու լիւս:**

Աշկեն աղուն հանէլ - տեն **Աշկեն վըրթընը կօտըրէլ:**

Աշկեն առաշկը կ'ան - 1. տեն **Աշկեն ըրվալ(1):** 2. Վերհիշել, մտաբերել: Խօխա վըխտըվա պէնէրը լօխ աշկեն առաշկը յըկավ, ըսքըսից լանց ինիլը (Ձ):

Աշկեն առաշկըն օնէլ - Զաշկի առնել, նկատի ունենալ, նկատի առնել: Զօրը տըված խըրատնեն միշտ աշկեն առաշկըն ա օնում (Բ):

Աշկեն առաշկը պիրիլ - 1. Տեսանելի դարձնել, նկատել տալ: Վեր Էտ շօրէրը ըռնուտ պիրում ըն աշկեն առաշկը, օշան տանում ա, վեր ըղնում (Ձ): 2. Զիշեցնել, մտաբերել տալ: Մէխկ ա Էտ կընէգ՝, խըրէգ՝ ջանիլ վըխտվա ըրածը աշկեն առաշկը պէր (Բ):

Աշկեն բանքը կօխէլ/բըբանգիւմը տինիլ - տեն **Աշկը կօխէլ:**

Աշկեն գիւրը քաշիլ - Ծաղկաքաղ անել, լավերը ընտրել: Բուստանէ աշկեն գիւրը քաշից, տարալ (Բ):

Աշկեն գօռ անէլ - Տեսողությունը լարել: Զիշկան աշկեն գօռ ա անում, կարում չի գիդա, թա են հու ընցալ են սարավը (Ձ):

Աշկեն ըռաշկեն - 1. Մեկի ներկայությամբ, մեկի մոտ: Կընգանը աշկեն ըռաշկեն փուլը հըմբարից, տուվալ Էտ մարթին (Ձ): 2. Դիմաց, մոտիկ: Էն ա աշկետ ըռաշկեն, տըսնում չըս (Բ): 3. Ակնհայտ, բացահայտ կերպով: Լօխճին աշկեն ըռաշկեն կոտթթուն ա անում (Բ): 4. Զիշողության մեջ, մտքում: Զանէ՛ տարէ յա շէնան տիւս յըկած, ամմա մեր սարէրը, մեր քօլէրը, մեր ըխպիրնեն Էն ա աշկեն ըռաշկեն (Ձ):

Աշկեն ըռաշկեն մըծանալ - Մեկին լավ ճանաչել, մանկուց ծանոթ լինել: Վեգիրը ասում ա. «Էտ տըղան աշկեն ըռաշկեն ա մըծացալ, յըս հըվատում չըմ, թա են ըտի պէն անէ (Ձ):»

Աշկեն ըրվալ - 1. Երեւալ, տեսանելի լինել, նկատվել: Ըշտըդէք՝ ը՞ս, հիբանցա աշկեն ըրվամ չըս (Բ): 2. Աներեւոյթ, ոչ իրական բան տեսնել, թվալ: Ծինանցէք՝ ծըծըղէս ըն, թա.- Մեր շէնըմը կ'իւլ չի կա. աշկետ ա ըրվացալ (Ձ): 3. Կարեւորություն՝ նշանակություն ունենալ, արժանաւորություն արտահայտել: Էտքան հարուստ ա, ամմա վեր մինին մին մանէթ փուլ ա

տամ, աշկէն ըրվամ ա (Ձ): 4. Սպառնալ, երկյուղ ազդել: Աշկէն հանց ըրվացալ ըմ, վեր ինձ տըհս-նըմ ա, հըղէն փօխում ա (Բ): 5. Մեկին ցավակ-ցելու համար տեսության գնալ: Հիրըվանէս մըրաքուրը մըհալ ա, քիհնիմ աշկէն ըրվամ, կ'ամ (Բ):

Աշկէն ըրտասունքը ցըմաբէլ - 1. Այլեւս չլա-ցել, չտրտմել: Ըտեղ լնվ ըպրես ըն. էտ ըխճըկա-նը աշկէն ըրտասունքը ցըմըքես ա (ՀԺՀ, V, 595): 2. տեն **Աշկան տօպ չըկաթէլ (2):**

Աշկէն թըքած - Արհամարհված, ատելի: Աշ-կէն թըքած մարթ ա Կնիփին, վէշ մինը նըհըտը հըրակաշ չի տըհնում (Բ):

Աշկէն թըքէլ, տէն անէլ - Խիստ արհամար-հել, ատել: Յըհս կընօխէ յըմ ընդըրա աշկէն թը-քալ, տէն ըրալ (Ձ):

Աշկէն թծգ փըջիլ - Չնչին բաներով հրապու-րելով՝ խորամանկությամբ խաբել: Մին էրկու հետ դօնաղ ըրալ, աշկէն թծգ փըջից, կաղլէգ՝ ախճիգ՝ նըհըտը փըսակից (Ձ):

Աշկէն իշըհան կախ ինիլ - Նեղել, խանգա-րել, ազատ գործելու հնարավորություն չտալ: Հինչ ըս աշկէն իշըհան կախ իլնլ, թօղէ կօրծ անիմ (Բ):

Աշկէն լւալ ըրվալ/թըվալ - Մեկի մոտ իրեն լալ դրսեւորել, մեկի սիրելին դառնալ: Ամմէն մարթ էլ իւզիս ա լնլ, թա լիհն տըրա աշկէն լնվ ըրվալ, մին լիվօթուն անէ (ՀԲ, 338):

Աշկէն լնսը/իշըհը խըվարէլ/կըտըր(վ)էլ - 1. Տեսողությունը վատանալ՝ թուլանալ, լալ չտեսնել: Հէրիք չի՝ քառ ա, աշկէն լնսըն էլ խը-վարալ ա (Բ): 2. տեն **Աշկէրը քուռանալ:**

Աշկէն լնսը հանէլ - տեն **Աշկը հանէլ:**

Աշկէն լնսը պըկասէլ/քիհնիլ - տեն **Աշկէն լնսը խըվարէլ (1):**

Աշկէն լնսը վեր տըհնալ - 1. Շատ աշխա-տելուց՝ տեսողության լարում պահանջող աշ-խատանք կատարելուց կուրանալ: Էնքան կիիրնլ ա, ճիհնջնլ, աշկէն լնսը վեր ա տըհնալ (Բ): 2. Մեծ դժբախտություն պատահել: Աշկէն լնսը վեր տըհ-նալ, Աստուծ, էս հինչ գնլլում ա (Ձ):

Աշկէն ծօռ ըրվալ - Ատել, չսիրել, չհավանել: Թըհ հինչ ա՛ ըրալ, վեր աշկէն ծօռ ա ըրվամ (Բ):

Աշկէն կապը/հատը կըտըր(վ)էլ - տեն **Հըլի-մայիլ ինիլ:**

Աշկէն հատը յըր քաղէլ - Աչքի եղջերաթա-ղանթի վրա առաջացած բիծը վերացնել. աչք

քաղողը, հիվանդի գլուխը կռացնելով ջրով լի ամանի վրա, նրա գլխի վրայից մի բուռ ոսպ է թափում ամանի մեջ, որից հետո իբր բիծը ան-հետանում է: Խոխէն տանում ա ըտըրա կօշտը, վեր աշկէն հատը յըր քաղէ (Ձ):

Աշկէն դըրադավը յէշիլ - տեն **Աշկէն տա-կավը յէշիլ:**

Աշկէն ճըճօն կօտըրէլ - տեն **Աշկէն վըրթ-նը կօտըրէլ:**

Աշկէն մինը՝լնց, մինը՝ ծըծաղ - Եվ տրտում, եւ ուրախ: Կարում չըս կըլծիս ըղնիս ըտըրան. աշկէն մինը լնց ա, մինը՝ ծըծաղ (Ձ):

Աշկէն մինը պէց - Փափագին չհասած, մի բանի կարոտ մնացած: Հնլն թօռնը տըսնալու մըհալ, աշկէն մինը պէց թըղըցէն (Ձ):

Աշկէն մին թնվիլը ըրվալ - տեն **Աշկէն ա-լաբուլա ըրվալ:**

Աշկէն մօխէր փըջիլ - տեն **Աշկէն թծգ փը-ջիլ:**

Աշկէն յէշիլ - տեն **Ունքըմաջին յէշիլ:**

Աշկէն յըհը հնլիլ - Նիհարել, հյուծվել: Էն-քան կօրծ ա ըրալ, աշկէն յըհը հնլնլ ա (Բ):

Աշկէն յըհը (շիրըհալ) քաշիլ - Խիստ նե-ղել, տանջել: Խըհըճ ախճիգ՝ մին օր չի տըհալ տահանց տանը, սաղ օրը էն ըն աշկէն յըհը քը-շիս (Բ):

Աշկէն յըրա տըհը ինիլ - տեն **Կըլխէն յըրա տըհը ինիլ:**

Աշկէն սըհը-սիպտակը - Միակ հոսքը, շատ սիրելին, թանկագինը: Խըհըճ մարը ընգես ա ըխճըգանը վըհնէրը, թա. «Իմ աշկէն սըհը-սիպտակը տու վըս, ինձ թուղես ըս, թօրը՝ քիս...» (ԱԲ, 174):

Աշկէն վըրթնը կօտըրէլ - Զիչ քնելով՝ հան-գստանալ, քնատությունից ծանրացած աչքերը հանգստացնել: ...Յէկի մին ծառի տակ տըմը-լաս կըլխըտակիս տիրի, վեր աշկիս վըրթնը կօտրիմ, մին էլ տեսնամ մին հարայ-հըրօց ըն-գալ... (ՋՏ, Ա, 107):

Աշկէն վըղըմօխէր փըջիլ - տեն **Աշկէն թծգ փըջիլ:**

Աշկէն տակավը անց կըցընէլ - 1. Թեթեա-կի նայել՝ կարդալ: Նամակը աշկէն տակավը անց կըցըրալ, տուվալ քըվօրը (Ձ): 2. Անտես ա-նել, ուշադրություն չդարձնել: Ամմէն հինչ աշ-կէն տակավըն ա անց կըցընըմ, ըտըրա հըհտէ էլ կօրծ չի դնլլում (Բ):

Աշկէն տակավը յէշիլ - 1. Թեթեալի՝ հպան-ցիկ նայել՝ դիտել: Աշկէն տակավըն ըմ յէշիլ, մըտըս չի (Բ): 2. Ծածուկ՝ գաղտագողի նայել՝ հետեւել: Աշկէն տակավը յէշից, տըսսավ՝ էտ մարթը նի մըտավ հիրըվանէն կ'ումը (Ձ): 3. Խեթ նայել: Խանը աշկէն տակավը վեր յէշից, նծք'արը չօքից (Բ):

Աշկէն տակէն պահել - Ուշադրության կենտրոնում պահել, հսկել, հետեւել: Նախագան բաղվանչուն աշկէն տակէն ա պահում, հանցու կ'ուղթթուն չանէ (Բ):

Աշկէն տակէն փաննար տինիլ - Բռնացնով աչքատակին հարվածելով՝ կապտուկ գոյացնել: Թըխից, կընգանը աշկէն տակէն փաննար տիրավ (Բ):

Աշկէն տակըն օնէլ - տեն **Աշկէն առաշկըն օնէլ**:

Աշկէն տարըն ինիլ - Քունը հաղթահարել, չքնել: Սաղ քըշերը աշկը հօփ չի կալնլ, աշկէն տարըն ա, էն ա իլնլ դարավուջօթուն ընէյիս (Ձ):

Աշկէն տուր կ'նլ - Մեկին դուրեկան լինել, նրա կողմից հավանության արժանանալ: Էտ ախճիգ'ը լօխճին աշկէն տուր ա կ'ամ (Բ):

Աշկէն ցավ տալ - Ափսոսալ, մեղք գալ: Աշկէն ցավ ա տամ, վեր մեր շիննցեք' տընջ-վիլնլ արտ ըն անում, վերջումը յա մօրէյըն ա օտում, յա կարկուտըն ա թակում (Բ):

Աշկէն փիս ըրվալ/թըվալ - Մեկի հավանությանը չարժանանալ: Ըտըրա փըռնած կօրծը աշկէն փիս ա թըվում (Բ):

Աշկէն փօշը տոն օնէլ - տեն **Սըրտէն փօշը տոն օնէլ**:

Աշկէն քախծըր ըրվալ - տեն **Աշկէն տուր կ'նլ**:

Աշկէն քօն չըկ'նլ - Չկարողանալ քնել: Էն մին փայ հըվըքօղէն աշկէն քօն չի կ'ամ (ՆԼԴԺԲ, 90):

Աշկէն ըրվաս վէչ - Մեկին վտարելու՝ արհամարհելու արտահայտություն՝ այլեւ քեզ չտեսնեմ: Զնըրը կըզնըվում ա տըղէն յըրա, տանան տոն քըցնում, թա. «Աշկէն ըրվաս վէչ» (Ձ):

Աշկէն յըրա - Սիրով, ամենայն հոժարությամբ, մեծ հաճությամբ: Ասլան-Բալասին ասալ ա- Ըշկըրնէրէս յըրան, կանինք'... (ՅԺՅ, VII, 25):

Աշկէտ չօփ կըկ'ա' - Ասում են աշխատանքից ուշացողին: Աշկէտ չօփ կըկ'ա', վեր կօրծա յըտանաս վէչ (Բ):

Աշկէրը անոն կօխէլ/օնէլ - տեն **Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ**:

Աշկէրը բէյնին թըխէլ - Սաստիկ հուզմունքից, հարվածից, բարկությունից, սովածությունից, հիվանդությունից եւն աչքերը չռվել: Մին պէն կէր, աշկէրըտ բէյնիտ ա թըխալ (Բ):

Աշկէրը գօլ տըռնալ - տեն **Աշկէրը լըցնէլ**:

Աշկէրը ըլըվ-ալավ անէլ - տեն **Աշկէրը կըծըկածի անէլ**:

Աշկէրը ըռնավ լըցվէլ/ըռնըկնլիլ - Խիստ բարկանալ, գայրանալ, կատաղել, գազազել: Էտ խօսկան Բայանդուր իշխանին աշկէրը ըռնավ լըցվում ա, օզըմ ա, թա սօրը հանէ, սպանէ Արսէնին (ԼԴԲ, 340):

Աշկէրը ըռնավ լիգը/ըռնըկնլնլ - Խիստ գայրացած, կատաղած, գազազած: Վեր ըտի աշկէրը ըռնավ լիգը նի յա մընըմ, տահանը լօխ սըրտածաք ըն տըռնըմ (Ձ):

Աշկէրը լէն պէնալ/պէց անէլ - տեն **Աշկէրը չծրք անէլ**:

Աշկէրը լըցնէլ/լըցվէլ/թըրչվիլ - Արտասովակալել, լացակումել, հուզվել: Վեր ըտի տըռնում ա Էտ խօխօնցը, աշկէրը լըցնում ա (Ձ):

Աշկէրը լիգը - Արտասուքն աչքերին, լացակումած, հուզված: Աշկէրը լիգը նի յա մըննում, տըռնում՝ հնրը Էն ա հոլք'ին տալիս (Ձ):

Աշկէրը խըրըբանալ - տեն **Աշկէն լիւսը խըվարէլ**:

Աշկէրը խուփ - տեն **Աշկէրը հօփ**:

Աշկէրը ծընդըրանալ - 1. տեն **Աշկէն լիւսը խըվարէլ**: 2. տեն **Քօնը տանէլ**:

Աշկէրը ծիլի-վիլի անէլ - 1. Մեկին կամ մի բան խիստ հավանելով՝ ունենալու ցանկություն ունենալ: Տըղան նի յա մըննըմ կ'ումը, վըսկէ ծին տըռնըմ, աշկէրը ծիլի-վիլի յա անըմ (ՅԺՅ, V, 74): 2. Զարբել, հարբելուց տարութերվել: Վեր օխտինջի կէնացը խըմում ա, թամաղէն աշկէրը ծիլի-վիլի յա անում (Բ):

Աշկէրը ծոնը տանէլ/ծոննլ ըղնէլ - Ձյանը երկար նայելուց աչքերը ցավել, տեսողությունը թուլանալ: Խօխէնք'ը Էնքան ծոնըկըլունդըրա-կէ տըվէն, ըշկըրնէն ծոնը տարավ (Բ):

Աշկէրը ծօվ տըռնալ - Շատ լացել, արտասուվել: Աշկէրըտ ծօվ ա տըռնալ, խըրեգ' լնց իլ (Բ):

Աշկէրը կապ - տեն **Աշկէրը հօփ**:

Աշկէրը կապէլ - 1. տեն **Աշկէրը հօփ օնէլ**: 2. տեն **Աշկէն թծգ փըչիլ**: 3. Կաշառք տալ, կա-

շառել: Սուրյին աշկերը կապից, տրդէն ըզադից (Ձ): 4. Մեռնողի կյանքի վերջին պահին, նրա մոտ լինելով, մեռնելուց անմիջապես հետո նրա աչքերը փակել: Սումբաթը հրռնէ էս վախտըն ա մը՞ռալ. աշկերը յը՞ս ըմ կապալ (Բ):

Աշկերը կապվել - տեն Աշկերը հօփ կ'ան:

Աշկերը կըծըկածի/կըծըկըրակ անել - 1. Ուժեղ հարվածից աչքերի առաջ կայծեր երեւալ: Արջը վեր թըխում ա, կ'նլին աշկերը կըծըկածի՜ յա անում (Ձ): 2. **տեն Աշկերը ըռնալ լըցվել:**

Աշկերը կըռնանջիլ - Սաստիկ քաղց զգալ, քաղցածությունից տեսողությունը թուլանալ: Էրկու օր ա՝ պեն չըմ կերալ, աշկերըս կըռնանջալ ա (Բ):

Աշկերը կըրակ կըտըրէլ/կ'իրմիրիլ - տեն Աշկերը ըռնալ լըցվել:

Աշկերը կ'իր տանել - Շատ կարդալուց՝ գրելուց տեսողությունը թուլանալ: Էնքան տաա ա սըվը՞րալ, աշկերը կ'իր տարալ ա (Բ):

Աշկերը կօլ ք'ինիլ - 1. Հոգնածությունից կամ անքնությունից աչքերը փակվել: Աշկերըս կօլ ա ք'ինամ. սաղ քըջէրըս յը՞ս կօրծ ընէլիս (Բ): 2. Հիվանդությունից կամ սովածությունից նիհարել, հյուծվել: Խը՞ղըն Էնքան ցալ ա քաշալ, աշկերը կօլ ա ք'ը՞ցալ (Բ): 3. Աչքերը փոքրանալ (գիրությունից, ծիծաղից եւն): Էնքան ք'ուքա-ցալ ա, աշկերը կօլ ա ք'ը՞ցալ (Ձ): 4. Ուշաթափվել: Երհա օգ'ում ա, թա աշկերը կօլ ք'ինիլ, ըխճըկէրքը ծուլծուլամ ըն, յը՞տ պիրո՞ւմ (ԱԶ, 65): 5. Մեռնել: Տանջվից, տանջվից, աշկերը կօլ ք'ը՞ցալ (Բ):

Աշկերը հանգիլ - Աչքերի փայլը՝ արտահայտությունը՝ կենդանությունը կորչել: Մանրման ա-քէրը պըռավալ ա, աշկերը հանգ'ալ ա (Ձ):

Աշկերը հը՞տան ք'ինիլ - Մեկի՝ մի բանի ետեւից կարոտով մնալ: Հի՞նչ ախճիգ ա՞ր, լօխ-ճին աշկերը հը՞տան ք'ը՞ցալ (Բ):

Աշկերը հըլըղօրէլ - Քնից նոր արթնանալ: Մարթը հալալ Էն ա ինիս աշկերը հըլըղօրէս, վեր կընէգ'ը կալը քըթես ա, պըրծընես (Ձ):

Աշկերը հըլծրէլ/հըլծր-պըլծր անել - Աչքերի շարժումով սաստել՝ զայրույթը հայտնել: Աղա-թըն ա, մարթը վեր աշկերը հըլծրէ, կընէգը գին-քը կըհըվաքէ (Ձ):

Աշկերը հօփ - 1. Անվերապահորեն, վստահությամբ, առանց ավելորդ ջանք թափելու, հեշ-

տությամբ: Ըտը՞ղ հիշ կա՞, յը՞ս աշկերըս հօփ մին մուռնտումը կանիս (Բ): 2. Անփորձ, միա-միտ: Աշկերը հօփ մարթ ա, հու կարում ա խա-փո՞ւմ ա (Ձ): 3. Կուրորեն չտեսնելով: Աշկերը հօփ ք'ը՞ցալ, ընգալ քը՞րծընիվէր (Բ):

Աշկերը հօփ կ'ան - Քնել, չկարողանալ քունը հաղթահարել: ...Հիշքան օզըմ ա, թա քօն չինի, կարըմ չի, աշկերը հօփ ա կ'ամ... (ՀԺՀ, V, 17):

Աշկերը հօփ օնէլ/անէլ - 1. Աչքը կապնել, սկսել քնել: Լ'ըհա աշկերը հօփ ա օնում, ծեն ըն տամ, թա ճէլի յը՞ք կանցիլալը (Բ): 2. Չտեսնելու տալ, աննկատ թողնել, ներողամիտ լինել: Բըրիգադիրը ասմա.- Յը՞ս աշկերըս հօփ ըմ օ-նում, կարում ըս՝ նախագէն խաթիրը քըթիր (Ձ): 3. Մեռնել: Հանրը հալալ աշկերը հօփ չի կալալ, տըղէրքը տըռամաջը փայ-փայ ըն ընես (Բ):

Աշկերը ճըպի-ճըպի անել - Շվարել, շփոթվել, ապշել: Էտ վեր գ'իղանց, մընաց աշկերը ճը-պի-ճըպի ընես (Ձ):

Աշկերը ճիրըկալիլ - տեն Աշկերը լըցնէլ:

Աշկերը ճո՞րը տանել - Հոսող ջրին երկար նայելուց տեսողությունը խանգարվել, երբ թվում է, թե շարժվողն ինքն է, իսկ ջուրն անշարժ է: Կ'ը՞տեն վեր շատ յէշիս, աշկերըս ճո՞-րը կըտանէ (Ձ):

Աշկերը ճօկէլ - Կարողանալ տեսնել՝ տեսածն իրարից զանազանել: Աշկերըս ճօկում չի, Էն սարէն տծո՞ւմը վըխճըրնէ յը՞ն, թա կըվէ՞ր (Բ):

Աշկերը մըթն(ըվ)էլ/մըթէն կօխէլ - 1. Հիվանդությունից, սովածությունից եւն տեսողու-թյունը թուլանալ՝ աղոտանալ: Տո՞ւզըն Էնքան կացալ, վեր աշկերը մըթնըվից (Բ): 2. Հուզմուն-քից, զայրույթից իրեն կորցնել, աչքին ոչինչ չերեւալ: Վեր խաբարը յը՞կալ, թա տըղէն ըս-պանալ ըն, Միշա դային չօքից, աշկերը մըթնը-վից (Բ):

Աշկերը մընալ - տեն Աշկերը կօլ ք'ինիլ (2):

Աշկերը յըրան քըցիլ/մէխէլ - 1. Ուշադիր նայել՝ հետեւել: Աշկերը յըրան քըցից, տը՞սնա՞՛ էտ դերվիշը ըշտը՞ղ ա ք'իս (Ձ): 2. Աչքերով ցույց տալ: Ախճիգ'ը աշկերը քըցիւմ ա ըշկա-փէն յըրա, տըղան կըլծիս ա ըղնում, վեր պիլա-նին Էն ա ընդը՞ղ (Ձ):

Աշկերը նըհը՞տը տանել - Աչքը ետեւից կա-րոտով թողնել: Նըշանաճըս փըխճըցըրէն, աշ-կերըս նըհը՞տը տարէն (Ձ):

Աշկերը շաղվել - տեն Աշկերը մըթն(ըվ)էլ:

Աշկերը շըլծր քաղէլ - Նինջը հաղթել, նիր-
հել: Անքօն-անդարար բաղվանջի յա, աշկերը
շըլծր ա քաղում (Բ):

Աշկերը շըռըմօռ տալ/անէլ - տեն **Աշկերը**
հըլծրէլ:

Աշկերը շիւշնքանդ ըրած - հեզն. Ակնոց
կրող, ակնոցավոր: ...Ներակ ինձ տուված, վեր
աշկերը շիւշնքանդ ըրած Մովսիսն բիդի իմ
ըխճըկանըս օգի (Ձ):

Աշկերը շօռ ածէլ - 1. տեն **Աշկ ածէլ**: 2. Ցան-
կասեր՝ հեշտասեր՝ վավաշոտ լինել, սիրահե-
տել: Սաղ վախտը էն ա աշկերը շօռ ըծես,
նամուսը կըտըրվէ ընդըրա (Բ):

Աշկերը չըռէլ - 1. տեն **Աշկերը չծրք՝ անէլ**: 2.
տեն **Աշկերը հըլծրէլ:**

Աշկերը չըռվէլ - տեն **Աշկերը չծրք՝ տըռնալ:**

Աշկերը չըրաղվան - տեն **Աշկերը պարգ՝:**

Աշկերը չծրք՝ անէլ - 1. Ուշադրությունը լա-
րել, ուշադիր լինել, լավ հսկել: Օվջի Փիրումը,
աշկերը չօրս ըրած, յէշըմ ա, թա տեսնա կարըմ
ա՞՞ ճընանջի ծըմակըմը պըտահած օցէն
(ՆԼԴԺԲ, 11): 2. տեն **Աշկերը չծրք՝ տըռնալ:**

Աշկերը չծրք՝ տըռնալ - Անակնկալից ապ-
շել, գարմանալ: Պառավը վեր վըսկուն անըմըն
ըսկանում ա, աշկերը չծրք՝ ա տըռնըմ (Ձ):

Աշկերը պարգ՝ - Տեսողությունը լավ, լավ տե-
սողություն ունեցող: **Աշկերըտ պարգ՝ ա, կա էս**
ասըդը թիլի՝ (Բ):

Աշկերը պարգ(վ)իլ - Ուշքը վրան գալ, գի-
տակցությունը եւ տեսողությունը հստականալ:
Մութին վեր էրկու ըստաքան խըմից, աշկերը
պարգ՝ից (Բ):

Աշկերը պէնալ/պէց անէլ - 1. Բանիմաց
դարձնել: Մեր աշկերը էս կըռըվըն ա պէցալ (Բ):
2. տեն **Աշկը պէնալ:**

Աշկերը պէնվալ - 1. Կյանք մտնել, այլեւս
միամիտ չլինել, կյանքը հասկանալ: Տըռնալ քը-
սան տիրըկան, աշկերը անջախ-անջախ պէց-
վալ (Ձ): 2. Ծաղկել՝ բողբոջել: Գ՛նլանտն
աշկերը պէցվալ ա (Բ):

Աշկերը պէց - տեն **Աշկը պէց:**

Աշկերը պէց մընալ - տեն **Պերանը պէց մը-
նալ:**

Աշկերը պէց մընացած - տեն **Աշկը ծակ:**

Աշկերը պէց պահէլ - Ուշադիր լինել՝ հսկել:
Աշկերըտ պէց կըպահիս՝ դըրդին թուխսկանէն
ճօտերը տանէ վէջ (Ձ):

Աշկերը պըլըգիլ - տեն **Աշկերը չըռէլ:**

Աշկերը պիցըհօփ անէլ - տեն **Աշկերը ճը-
պի-ճըպի անէլ:**

Աշկերը պիւնան տիւս տըռնալ - տեն **Աշ-
կերը ըռնալ լըցվէլ:**

Աշկերը սըվանալ/սըվըտեղէն անէլ - տեն
Աշկերը մըթն(ըվ)էլ:

Աշկերըս ինձ կէնա/քուռանա - տեն **Աշկե-
րըտ քըգ կէնա:**

Աշկերը վեր տըռնալ - տեն **Աշկերը քու-
ռանալ:**

Աշկերը վըխաղնօյում - Անուշադիր: **Աշկե-
րըտ վըխաղնօյում ա՞, տըռնում չըս, վեր հապե-
րը Նի յըն տըռնալ բօստանը (Բ):**

Աշկերը տափէն օնէլ/վըռնանը/վըններէն
տակը քըցիլ - 1. Գետնին նայել, ներքեւ նայել:
Աշկերըտ տափէն կալած՝ ըշտըդ ըս քիւնիւմ:
2. Ամաչել, անհարմար զգալ: Հալալ կըթնակեր
ա, վեր յէշում ըս, աշկերը տափէն ա օնում (Ձ):

Աշկերը տըծըվըծի անէլ - տեն **Աշկերը մըթ-
ն(ըվ)էլ:**

Աշկերըտ ըշտըդ ա՞ իլնլ - Ասում են նրան,
ում անուշադրության պատճառով որեւէ բան է
կորսվել: Մարթը ասմա.- **Աշկերըտ ըշտըդ ա՞**
**իլնլ, վեր կավը ծընալ ա, դանան տակավըն ը-
րալ ըսպանալ (Ձ):**

Աշկերըտ կըփուջանա/կըքուռանա - Ասում
են գեղեցիկ աղջիկներին երկար նայողներին:
Խըրեգ՝ յէշի, աշկերըտ կըփուջանա (Բ):

Աշկերըտ քըգ կէնա/քուռանա - Ասում են
չար աչք ունեցողին՝ աչքով տվածը քեզ բռնի:
Աշկերըտ քըգ կէնա, խէ աշկավ տուվէլ (Ձ):

Աշկերը փըլըստըրատէ տալ - 1. տեն **Աշկե-
րը կըծըկածի անէլ**: 2. տեն **Աշկերը ծիլի-վի-
լի անէլ:**

Աշկերը փըյալա - Մեծ-մեծ աչքեր ունեցող:
Ախճիգ՝, հինջ ախճիգ՝ բօյալ, դաշանգ՝, աշկե-
րը փըյալա... (Ձ):

Աշկերը փըռ(նը)վէլ - 1. Աչքերը փակվել (հի-
վանդությունից): Ասըմըն՝ մըրսալ ա, աշկերը փըռ-
նըվալ ա, դիւզ ա՞ (Ձ): 2. տեն **Աշկերը քուռանալ:**

Աշկերը փօս ըղնէլ - Հյուծվելուց՝ նիհարելուց
աչքերի խոռոչները մեծանալ: Մին տարէ յա
տըղըպերցըմ, աշկերը փօս ա ընգալ, էնքան
մանջվալ ա (Բ):

Աշկերը քնլան ըղնէլ - տեն **Աշկերը բէյնին**
թըխէլ:

ԱԶԿԵՐԸ ԲՐԱՆՆԱԿԱՆ ՔՐԵՑԻՆ - Սաստիկ հուզմունքից, հարվածից, բարկությունից, սովածությունից, հիվանդությունից եւն աչքերը չռել: *Էտ ախմախը աշկերը ք'անն ա քըցիւմ, մին փօտում վըր ինգ'իւմ, թա մըհալ ըմ* (ՆԼՂԺԲ, 119):

ԱԶԿԵՐԸ ԲԻՆԻՆ - 1. տեն **ԱԶԿԵՐԸ ԽՈՓԻ ԿՐԱՆ**: 2. տեն **ԱԶԿԵՐԸ ԿՈՒ ԲԻՆԻՆ** (4): 3. Մի բանով հիանալ, զմայլվել: *Աշկերըս ք'ըհալ, յանի էսքան նախշուտ գ'անն կինի* (Բ):

ԱԶԿԵՐԸ ՔՈՒՄԱՆԱԿ - 1. Տեսողությունից զրկվել՝ կուրանալ: *Սնք'ի ապօրը աշկերը քուռացալ ա, էլ մըրթատըղ տինծղ չի կա* (Բ): 2. Անեծքի, վշտակցության, ակսոսանքի եւն արտահայտություն: *Աշկերըս քուռանա, յըս խեք'ըհե վեհ հըհտան, կ'իւլը կավըս կերալ* (Բ):

ԱԶԿԵՐԸ ՔՈՒՄՈՐԵՐՆԵԼ - 1. Տեսողությունից զրկվել՝ կուրացնել: *Պիրում ըն էտ ըխճըկանը աշկերը քուռըրնում, խօխան մաշկէն կապում, տանան տոն քըցիւմ* (2): 2. Տեսողության լարում պահանջել (աշխատանքի մասին): *Ջանջան կօրծ ա, աշկերըս քուռըրնում* (Բ):

ԱԶԿԵՐԸ ՕՆԵՔՈՒՄՈՐԵՐՆԵԼ - Անեծք, որ ասվում է երախտամոռին՝ հիշեցնելով արած լավությունը՝ աչքերը կուրացնել: *Աշկերըս օնե ըրածըս, իցցուն մանեթը հինչ ա, վեր պարթեկալ տամ չըս* (Բ):

ԱԶԿԵՐԸ ՕՏՅԻՆ - հեգն. Մեկի նկատմամբ անտարբեր չլինել, նրա մասին մտածել, ցավել, մտահոգվել (արտահայտվում է ժխտականով կամ հարցականով): *Աշկերըս օտչան ա' ընդըրա հըհտե, վեր ք'ինիմ ք'ծմնգ' անիմ* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԱՇԿԵՆ - տեն **ԱՇԿ ԱՇԿՈՒ**:

ԱԶԿԵՐ ԱՇԿԵՆ ՔՐԵՑԻՆ - տեն **ԱՇԿ ԱՇԿՈՒ ՔՐԵՑԻՆ**:

ԱԶԿԵՐ ԲԻՐԻՆ ԽՈՒՆ - տեն **ԱԶԿԵՐ ՉՕՐ**:

ԱԶԿԵՐ ՊՐԵԷՏ ԹՕՂ(Ն)ԷԼ - տեն **ԱԶԿԵՐ յՈՐԱ ԹՕՂ(Ն)ԷԼ**:

ԱԶԿԵՐ ՊՐԵԷՏ (ԻՆԻՆ, ԱԿԱԿԷԼ) - տեն **ՕՉԸ (մըհեկը) ՊՐԵԷՏ (ԻՆԻՆ, ԱԿԱԿԷԼ)**:

ԱԶԿԵՐ ՊՐԵԷՏ մըհնեկ/ք'ինի - տեն **ԱԶԿԵՐ յՈՐԱ մըհնեկ**:

ԱԶԿԵՐ ԷՐՈՒՉ ԱԿԵՆ չըտըհնալ - Մեկի կամ մի բանի մասին մտածելով, նրանով տարված լինելով՝ ամեն ինչ մոռանալ: *Յինչ ա էտ ըխճըկանը տըհալ ա, աշկը Էրոուչ պեն չի տըհնում* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԸՂՆԷԼ - տեն **ԱԶԿԱՎՈՐՆ ԸՂՆԷԼ**:

ԱԶԿԵՐ ԹԱԿԷԼ - Աչքը ցավացնել: *Աշկըս թալում ա. փըսօր ա ընգալ* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԹՐՔԱՆԱԿ - 1. Ուրախանալ, երջանկություն զգալ: *Տըղան բընակա յըհալ, Ռօզա տծտոն աշկը Թըքացալ* (2): 2. Մեկի նկատմամբ սիրալիր լինել: *Նախագեն տոն քըցիլի վախտը վեր կ'ամ ա, աշկը ժողովորթեն յըրա Թըքանում ա* (2):

ԱԶԿԵՐ ԹՐՔԱՎ ԽԱՆԷԼ/ԽՈՒՆ ՕՆԷԼ - տեն **ԱԶԿԵՆ ԹՐՔԷԼ, ՏԵՆ ԱՆԷԼ**:

ԱԶԿԵՐ ԼԻՊԸ - 1. տեն **ԱԶԿԵՐ ԼԻՊԸ**: 2. տեն **ԱԶԿԵՐ ԿՕՉՏ**:

ԱԶԿԵՐ ԼՊՆ(Ի) - 1. Բարեմաղթության արտահայտություն ուրախալի առիթով շնորհավորելիս կամ բարի լուր հաղորդելիս: *Աշկըտ լՊՆի, ասում ըն՝ հարթըտ ճօխտակ տըղա յա պերալ* (2): 2. Հեգնական արտահայտություն՝ վատ բան լսելիս՝ տեսնելիս՝ պատահելիս: *Աշկըս լՊՆ, էտ ախմաղըն ա փըսացոա* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԼՊՆՈՒՄ ԿԷՆԱ - Բարեմաղթություն, որ ասում են աչքալույս տվողին՝ աչքը լուսավոր լինի, աչքը լույս լինի: *-Հանքի, աշկըտ լՊՆի, Էծըտ ծընալ ա:- Աշկըտ լՊՆում կենա, Մանրի* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԽԱՊԱԿ - Լավ կամ վատ բան կանխագգալ: *Աշկըս խաղում ա, էտ խուխեն կըլխեն մին խաթա յա կ'ըլական* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԽՐՎԱՐԷԼ - տեն **ԱԶԿԵՆ ԼՊՆՈՒՄ ԽՐՎԱՐԷԼ**:

ԱԶԿԵՐ ԾԱԿ - Աչքածակ, ագահ, անկուշտ: *Մին աշկը ծակ պառալ ա ինիւմ, կամ ա, ասում - Վեն կեն տօ, յես ասիմ ճիրին տըղը* (ՆԼՂԺԲ, 143):

ԱԶԿԵՐ ԾԱԿՎԷԼ - Ագահանալ, աչքածակ դառնալ: *Էտ մարթին աշկը ծակվում ա, ասում ա:- Մին էլ ք'իննա, էլիա շէլանըս վըհսկալ, ըրծաթալ լըցած կ'ամ* (ՀԺՀ, V, 436):

ԱԶԿԵՐ ԾՐԷՏ ԼԱԿԱԾ - հեգն. Տեսողությունից զուրկ, կույր: *Աշկըտ ծրէտ լակած ա, էտ սուղանեն լաքը խե կօխ ըս տամ* (Բ):

ԱԶԿԵՐ ԿՈՒՆՆՈՒՄԱԿԱՎՈՐ ԿԱՆՆԵԾ - տեն **ԱԶԿԵՐ ՉՈՒԾ**:

ԱԶԿԵՐ ԿՕԽԷԼ - 1. Մի բան մեկին ցույց տալով՝ ասելով՝ հանդիմանել, երեսով տալ: *Հենգ' տառե առաջ մին փուլ ցօրեն ա տուվալ, ամմեն դծնում աշկըս ա կօխում* (2): 2. Դժգոհությամբ՝ անարգական ձեւով մի բան մեկին տալ: *Սա ասում ա. «Էրկուրը ըշկըրնեն կուխեցեք, մինը տուվեք պետությանը»* (ԱԶ, 114): 3. Ապացույցը ներկայացնելով՝ սուտ մեղադրանք տվողին ամոթանք՝ պարսավանք տալ: *Սուղյան լօխ պար-*

զ'ից, մին-մին ըտըրա աշկը կօխից (Բ): 4. Կորց-նել: Ցակատը հոր ա՛, աշկըտ ը՛ս կօխալ (Բ):

Աշկը կօշտ - Իր ունեցածով գոհ, ոչ ազահ, ուրիշներին չնախանձող: *Աշկը կօշտ մարթ ա, իւրան հը՛տէ ապրում ա (Ձ):*

Աշկը կօշտ պահել - Մեկին նյութապես ապահովել, անկարոտ պահել, խնամել: *Կընգանըտ աշկը վեր կօշտ չի պահիս, աշկը իւրիշին յըրա կինի (Ձ):*

Աշկը կօրէկ ջըքցիլ - Ոչինչ չտալ: *Վեզիրը ասմա.- Թաքալէրըն ապրած կէնա, յը՛ս ըտըրա աշկը կօրէկ էլ չըմ քըցիլ... (Ձ):*

Աշկը հանել - 1. Պատժել, դիմել: *Աշկըտ կը հանիմ, վեր մէհետ էլ կ'ուղթթուն անիս (Բ):* 2. Խիստ վնասել, մեծ վնաս պատճառել: *Աշկըս հանալ ա, բօստանըս սաղ քըրըքանդ ըրալ (Ձ):* 3. Մեկի նախանձը շարժել, ի հեճուկս մեկի՝ մի բան անել: *Շինանցից աշկը հանից, շէկին կըլ-խէ ախպիրը քաշից իւրան հայաթը (Ձ):*

Աշկը հանել, տը՛ղը վարել - Մեկին խաբել՝ հիմարացնել: *Էտ կընէճը մարթին աշկը հանալ ա, տը՛ղը վարալ, օխտը սիրական ա պահում (Բ):*

Աշկը հատ ըղնել - Աչքի եղջերաթաղանթի վրա ոսպի մեծությամբ սպիտակ բիծ առաջանալ: *Ապուն աշկը հատ ընգալ, տարէն դուխտորէն կօշտը (Բ):*

Աշկը հըղէ ըղնել/քինիլ - Աչքը առանց թարթելու եւ առանց մի բանի նայելու՝ սառած մնալ, որը համարվում է ցանկալի անձի գալստյան նախագուշակության նշան: *Ախճի, աշկըս հըղէ յա ընգալ, հանցա իմ քոր կըլական ա (Բ):*

Աշկը հըղէն - Մեկին երկար եւ կարոտով սպասելիս, սպասողական վիճակում: *Տըղան սիգօնա բիդի կ'ա, մարը էն ա աշկը հըղէն (Բ):*

Աշկը հըղէն թօղ(ն)ել - Երկար ժամանակ մեկին տեսնելու հույսով սպասեցնել: ... *Ղուշը լիւզվըվէրվում ա, թա. «Այ տըղա, վեր իմ ճուտէրէս աշկը հըղէն չըս թօղալ, ըշտեղ հարկավեր կ'ամ, կ'իլան ում հըրէյիտ հըսնիմ» (ԱԲ, 121):*

Աշկը հըղէն ինիլ/մընալ - Կարոտով ու երկար սպասել մեկի գալուն: *Մարը կ'իրում ա, թա. «Այ իմ անգիգ բալա, աշկըս հըղէտ ա մընացալ, իտ կ'ամ չը՛ս» (Ձ):*

Աշկը հընգ'իստին ինիլ - Մահամերձ լինել, մահը մոտ լինել: *Սանթուրը վեց ամէս ա՛տըղը-պէրցում, աշկը էն ա հընգ'իստին (Բ):*

Աշկ ըղնել - 1. *տեն* **Աշկի ըղնել**: 2. Սկսել հատունանալ (միրգը, պտուղը եւն): *Մայիսի վերջին թօթըն ա գ'իլանը աշկ ա ըղնում (Ձ):*

Աշկը ճիւր կըտըրէլ/տը՛սնալ - Անհամբեր շատ եկար սպասել, երկար սպասելուց աչքերը հոգնել: *Ըսպասից, ըսպասից իւրան նըշընածիւն, տը՛սալ կ'ամ չի, աշկը ճիւր կըտըրից (ԼՂԲ, 304):*

Աշկը մինակ ախտը տը՛սնալ - Ասում են որկրամուլ մարդկանց մասին: *Յինչ տըղամարթ ա՛ Տիկրանը. աշկը մինակ ախտըն ա տը՛սնում (Բ):*

Աշկը յը՛ղէ - Կաշառել, որեւէ բանով գոհացում տալ: *Աշկը յըղը՛ցէն, ծէնը կըտըրից (Բ):*

Աշկը յը՛ր օնէլ - Հանդուրժել, մեկի հաջողությանը չնախանձել: *Նահանց աշկը յօր չօնըմ, վեր Սարումը դանշանգ կընէգ' օնէ (ՅԺՅ, V, 190):*

Աշկը յըրա թօղ(ն)ել - Կարոտ՝ չհագեցած թողնել: *Բօստանը ծը՛րքան ինք' կալին, թուղէ-ցէն աշկը յըրա (Բ):*

Աշկը յըրա ինիլ/մընալ - 1. Շատ հավանել: *Էտ դուլուղուն աշկը շիւտանց ար թաքալէրին տըղին յըրան, օզըմ ար իւրան ըխճըկանը տա ընդըրան (ՅԺՅ, V, 43):* 2. Փափագել, տենչալ, բայց ձեռք չբերել՝ կարոտ մնալ: *Խուխէն աշկը մընաց խըրըվածէն յըրան (Բ):* 3. Հսկել, պահպանել: *Արխային կաց, խուխէտ վեշ մին պէն չի պըտահէլ, էն ա աշկըս յըրան (Ձ):*

Աշկը յըրա մը՛նէլ/քինիլ - Մի բանի կարոտ մեռնել, փափագին չհասնել: ... *Շէն ա տաս կընգանը, թա. «Յը՛ս մըռնէս ըմ, ամա աշկըս յըրա յըմ ք'իս, էտ հէրէնջը վեր ծընէ, կըկ'աս հինգ'իստիս յըրա կըռանաս, ծէն տաս ասիս, հանցուկը դինջանամ» (ԱԶ, 52):*

Աշկը յըրա պահել - 1. Ուշադրություն դարձնել, հետեւել: *Էտ ախպերացուն լըհն աշկը յըրան ա պահըմ, տը՛սնա՛ համին էտ վեզիրը հի՛նչ ա անելու (ՅԺՅ, V, 204):* 2. Խնամել, հոգ տանել: *Լ'ալ հարթնը աշկը պըտորունէն ա ըսկօսվորը յըրա յա պըհէս (Բ):*

Աշկըն էլ ըն հանալ - Մեկի հետ կատարվածի հանդեպ արհամարհանքի եւ անտարբերության արտահայտություն՝ պետքս չէ, ինձ չի հուզում: *Կ'ամ ըն, թա՛ Աթօ, կընգանըտ կօրծա տոնս ըն քըցնլ, Աթօս ասմա՛ աշկըն էլ ըն հանալ (Բ):*

Աշկը նի թօղ(ն)ել - 1. Երկար եւ սեւեռուն նայել մի բանի, ուշադրությամբ նայել: *Աշկը նի թօղից պատէն, ընգալ քընէնք'ու մաչ (Ձ):* 2. Երկար սպասել: *Աշկըս նի յըմ թօղալ, թա հիբ ըս*

կամ (Բ): 3. Մեկից օգնություն ակնկալել, հույսը մեկի վրա դնել: Աշկը նի յա թողայ, թա հիբ ա ախպերը փող դրկըլական (Ձ):

Աշկը նի մըն(ն)ել - 1. Մեկի համակրանքը՝ վստահությունը վայելել: Էրկու ամես ա, վեր կործի յա ընցալ, ամմա ուժժէ լօխճին աշկըն ա նի մըտալ (Ձ): 2. Նախանձ շարժել: Ալլահան էջըս հինչ ա՛, էն էլ ա հիրըվըններես աշկը նի մըննում (Բ):

Աշկը շըլծը - Ծուռ՝ շեղ աչքերով, շեղակն: Աշկը շըլծը ախճիգ ա, ընդըրա հու բի՛դի ծօղի (Բ):

Աշկը շիբիլը՛դ քաղէլ - Վարպետորեն խաբել: Բաղվանչուն աշկը շիբիլը՛դ քաղից, խըն-ծօրեն թափ տուվալ, տարալ (Բ):

Աշկը շինիլին տը՛դ օնքըն էլ ցըրը՛վ տալ - Մի բան կարգավորելու փոխարեն ավելի վատթարացնել՝ փչացնել: Սամվէլ դային ծօղից ցըկատեն կօթը շինի, ըմը՛խըն էլ կօտըրից. աշկը շինիլին տը՛դ օնքըն էլ ցըրը՛վ տուվալ (Ձ):

Աշկը շօր - Ցանկասեր, հեշտասեր, վավաշոտ, ամուսնական կյանքին անհավատարիմ: Ըտըրա կընգանը աշկը շօր ար, սիրականնի ար պահըմ, ամմա մարթըր գիլդում չար (ԼՂԲ, 357):

Աշկը չար - Նախանձոտ, չար աչք ունեցող: Աշկը չար մարթին անա հիշկան կըրես ըս, հը՛բէ բիդի շօռ տաս (Ձ):

Աշկը չնի - տեն Աշկը շըլծը:

Աշկը չըկըտըրէլ/յը՛տ չըքաշիլ - 1. Մեկից կամ մի բանից հայացքը չհեռացնել, ուշադիր նայել՝ հսկել: Հարը ասմա.- Սայաղ կըկենաս, հիյվանան աշկըտ կըտըրիս վէ՛... (Ձ): 2. Մեկով կամ մի բանով հիանալ, գմալվել: Տըղան պատմում ա, համ էլ աշկը էտ ըխճըգանը անա կըտըրում չի (ԱԲ, 126):

Աշկը պէնալ/պէց անէլ - 1. Արթնանալ, զարթնել: Աշկըս պէցէ, տը՛սէ՛ արը՛վը տո՛ւս յը՛կած (Բ): 2. Ուշքի գալ, սթափվել: Էտ ճըպաղած մարթին յըրա ցօրտ-ցօրտ ճիլը ըն ածում, աշկը պէնում ա (Ձ): 3. Կյանքը հասկանալ, գիտակցության գալ: Ախմաղ գատ ար, փըսակվից, մըհէնգ՝ աշկը պէցալ ա (Բ): 4. Զգաստանալ, աչալուրջ լինել: Աշկըտ պէ՛ց, տը՛ս կընէգ՛ըտ հինչէր ա ա-նում (Ձ): 5. Կյանք մտնել, ապրել սկսել, նախկին դժվարությունները չունենալ, հոգսերից թեթեանալ: Կըրը՛վը պըրծալ, անջախ-անջախ աշկ պէցէնը՝ (Բ): 6. Բացվել, ծաղկել: Հինիլին աշկերը պէցալ ա (Բ): 7. Լույս աշխարհ գալ, ծնվել: Յը՛ս աշկըս պէց ըմ ըրալ՝ Կիզոդանց Մըր-բըրան ըստո՛ւր-ընդո՛ւր անա փայ ձըգիլիս (Ձ):

Աշկը պէց - 1. Շրջահայաց, ճարպիկ, ձեռներեց: Կօզի Բուդդանը էշին ընգուճումը քօն իլած ա, ամմա իրը՛ք աշկը պէց տըղա օնէ (Բ): 2. Արթուն, չքնած: Սաղ քըշերը աշկը պէց հիվանդ մօրը քըշտեն նըստում ա (Ձ): 3. Կենդանի, չմեռած: Մարը ասմա.- Բա՛լա, հնչիլ էն ա աշկըս պէց, վեր ըտի յըք անըմ, պա վեր մը՛ռնիմ, հինչ ը՛ք ընական (Ձ): 4. Բացահայտ, բոլորի աչքի առջեւ: Աշկը պէց նի մըտալ հիրըվանեն բօստանը, լօբին քաղից, քը՛ցալ (Բ):

Աշկը պէց լիւսըցընէլ - Ամբողջ գիշեր չքնել, արթուն մնալ: Հարը ծանդըր ա, իրը՛ք օր ա՛ աշկը պէց ա լուսըցընում խը՛ղճ ախճիգ՛ը (Բ):

Աշկը պըլթալ - տեն Աշկը տըրաբէլ:

Աշկը պըրտծղէլ - տեն Աշկեն լիւսը խըվարէլ (1):

Աշկը սըվը՛րէլ - Ընտելանալ, վարժվել: Մին վեր կ'ուղությունեն աշկը սըվը՛րալ ա, էլ կարում չըն կըտըրցընին (Բ):

Աշկը սիրիլ - Դուր գալ, հավանել: Ըխճըկա-նը աշկը վեր տըղէն սիրից, էլ կարէլ չըս նը՛ստա պուք տաս (Ձ):

Աշկըս տը՛սնա վէ՛ - տեն Աշկեն ըրվաս վէ՛:

Աշկը սօր - Լավ տեսողություն ունեցող, սրատես: Աշկըտ սօր ա, մին տը՛ս էս հինչ ա՛ կիրած (Բ):

Աշկը վախէլ - 1. Փորձով մի բանից վախեցած լինել: Հանց բըդի անիս, վեր էշին աշկը պէռնան վախէ վուչ, վեր վախից՝ քէգ ծառայէլ չի (ՆԱԲ, II, 170): 2. Մի բան կատարելու՝ գլուխ բերելու անհնարինությունը կամ վտանգը կանխազգալ: Աշկըս վախում ա, թա չէ յը՛ս էլ պարթկ կանիմ, տօն շինիմ (Բ):

Աշկը վըխճըցընէլ - Երկյուղ ներշնչել: Ղօրօղչին էտ խօնցը աշկը հանց վըխճըցըրալ ա, վեր բաղը չըն քիւնամ (Բ):

Աշկը տանը յըրա (ինիլ, պահէլ) - տեն Աշկը տըռնանը յըրա (ինիլ, պահէլ):

Աշկը տը՛դան տո՛ւս կ'ալ - Աչքը սաստիկ ցավել: Աշկըս տը՛դան տո՛ւս ա կ'ամ, դօխտուր, մին ճար ըրա՛ (Ձ):

Աշկը տը՛սածըն ա սիրում - Մարդ հավանում՝ ընտրում է իր համար սովորական դարձածը: Աշկը տը՛սածըն ա սիրում, ա՛ ջիհիլնէ, ախճիգ՝ ըք ծօղում, ծեր շէնան ձըգէ՛ցէ՛ (Ձ):

Աշկը տընգէլ - 1. տեն Աշկը նի թօղ(ն)ել: 2. Մի բանի վրա աչք ունենալ, ցանկանալ իրենը

դարձնել, նախանձով նայել: Էրկու հեքտար վրէժ օնէ, ամմա աշկը տընգալ ա հիրըվանէն բուստանէն (Բ):

Աշկը տըռնանը յըրա (ինիլ, պահէլ) - 1. Տան վրա հսկել, պահպանել: Էն ա աշկըս տըռնանը յըրա, արխային կաց (Բ): 2. Ամուսնական կյանքին հավատարիմ լինել: Նըմուսավ կընէգ՝ ա, աշկը էն ա տըռնանը յըրա (Բ): 3. Առանց ուրիշից օգնություն ակնկալելու՝ իր միջոցներով ապրել: Աշկը տըռնանը յըրա յա, վէշ մինին ա-նա պէն չի օգնում (Ձ):

Աշկը տըսածան վախէլ - Վախենալ մի բանից՝ նախորդ փորձը աչքի առաջ ունենալով: Աշկը տըսածան ա վախում, հըռնէ արաշտ ըրավ, արտըս չորըցըրավ, ըստարէ ընական չըմ (Բ):

Աշկը տըրաբէլ - 1. Կուրանալ՝ աչքերը փչանալ: Յանրաբէլին աշկը տըրաբալ ա, վէշ մին պէն տըսնում չի (Ձ): 2. Անեծքի արտահայտություն՝ թող կուրանա, տեսողությունից զրկվի: Աշկըտ տըրաբէ, էտ մարթին տօնը խէ քանդում ըս (Բ):

Աշկըտ պըլլէս - Հանդիմանական կամ անեծքի բանաձև՝ ուղղված չար աչք ունեցողին: Աշկըտ պըլլէս, Խսակ, կըվէս աշկավ չի տաս (Բ):

Աշկը տնիզըն - տեն Աշկը ծակ:

Աշկը տնիս - տեն Աշկը շօր:

Աշկը տնիս կ'ալ - տեն Աշկը տըրաբէլ:

Աշկը տնիս օնէլ - տեն Աշկը հանէլ:

Աշկը ցամաք - Անարտասուք, դժբախտություն չտեսած: Ներակ ընդհուր կինի՝ աշկը ցամաք նի կըմընէ վրէժէն տակը (Ձ):

Աշկը ռըրնիլ յըրա - 1. Ուրիշներից օգնություն ակնկալող, աղքատ: Էտ մարթը ք'ասիթ մարթ ա ինըմ, աշկը օրիշի յըրա (ՀԺՅ, V, 575): 2. տեն Աշկը շօր:

Աշկը փըռնէլ - Հավանել՝ ձեռք բերելու ցանկություն ունենալ: ...Էս յէկած հընգերէն աշկը մին ըխճըկա փըռնում ա, հընգերէն յախան փըռնում ա, թա էտ ախճիգ՝ ինձ հետէ բեղմա օգիս (ՀԺՅ, VI, 219):

Աշկը փըսօր ըղնէլ - Փոքր ձախորդության հանդիպել, թեթեակի վնասվել: Սաղ-սըլմաթ կըռվան պըրծավ, աշկըն էլ չի փըսօր ընգալ (Բ):

Աշկը փըսօր քըցիլ - Մեկին թեթեակի վնասել: Վայ ա, վեր մինը աշկը փըսօր քըցալ, Մանծվը օխտը տարէ մըննան քըցիլ չի (Բ):

Աշկը քախճըր - Բարի, բարեհամբույր: Աշկը քախճըր կընէգ ար, էտ յիթիմներէն լավ պահից (Բ):

Աշկը քըխճըրանալ/քախճըր ինիլ/պահէլ - Բարյացական դառնալ, մեկին բարի աչքով նայել: Ըսկէսվօրը աշկը քըխճըրացալ ա, հարթնանը անա էլ կէնգատ չի անում (Ձ):

Աշկը քըցիլ - տեն Աշկը տընգէլ:

Աշկը քուշտանալ - Մի բանից հագնել, բավարարվել, լիանալ: Ալման աշկը քըցում ա էտ ըխճըկանը աշկէն, յէշում, յէշում, էլիա աշկը քուշտանում չի (Ձ):

Աշկը քուշտըցընէլ - Մեկին լիացնել, որեւէ բանի կարոտ չթողնել: Պիրում ըն էտ վըրդերը սաղ տամ ըտըրան, աշկը քուշտըցընում (Ձ):

Աշկը օնքան պիցըրանալ/ընցընէլ - Հանդուգն դառնալ: Վալօղ դային ասմա. «Կընգանը բէղը դաթըմը թակիս, վեր աշկը օնքան պիցըրանա վէշ...» (ԱԶ, 41):

Աշկը օնքէն կըլխան ինիլ - տեն Աշկը օնքան պիցըրանալ:

Աշկը-օնքը կախ - տեն Ըշկըօնքը կախ:

Աշկը-օնքը կօչ ածէլ - տեն Ըշկըօնքը կօչ ածէլ:

Աշկը-օնքը յըրա պիրիլ - տեն Ըշկըօնքը յըրա պիրիլ:

Աշկը-օնքը պէնվալ - տեն Ունքամաչը յըտ կ'ալ:

Աշկը-օնքը տըրդը - տեն Ըշկըօնքը տըրդը:

Աշկը օտէլ - Իր ուժերին համապատասխան համարել, իր ուժերին վստահել: Սըվ ծին ասմա. Էրկու օրումը չէ, ամմա իրը՞ք օրումը, աշկըս օտում ա, ք'ըգ կըրիսցընիմ ընդը՞ղ (Ձ):

Աշկ թօղ անէլ - տեն Աշկ կ'ուղանալ:

Աշկի ըղնէլ - 1. Նկատելի դառնալ, ուշադրություն գրավել: Էտքանէն մաչին էտ կաղնէն ա աշկի ըղնում (Բ): 2. Նշանավոր լինել, որեւէ հատկանիշով առանձնանալ: Հանմ մին խըրէգ՝ վախտ անց կացած վէշ՝ աշկի յա ընգըմ հունցու լնվ առուտուր անօղ (ՀԺՅ, V, 184):

Աշկ ինիլ - 1. տեն Աշկը փըռնէլ: 2. Չար աչք ունենալ: Դերվիշին աշկ ա ինիլ, աշկավ ա տամ, էտ բաղը իրը՞ք օրումը չորանում ա (Ձ):

Աշկ խնփիլ - 1. Տեսողական պատրանք ստեղծել: Հըռանցէ էտ քարը աշկ ա խնփիլ, գ'իտիլ ըս, թա մարթ ա նըստած (Ձ): 2. Բիչ բանով գոհացնել: Պատառ ցօրէն ա տամ էտ կընգանը, աշկ խնփիլ, ըխճըկանը տանում (Ձ):

Աշկ ծակէլ - 1. Խիստ աչքի զարնել, ակնառու երեւալ: Էտ ըխճըկանը թօշին խալը աշկ ա

ծակում (Բ): 2. Նախանձ շարժել: Իլնծ-ջիլնծը մին կավ ա, էն էլ ա աշկ ծակում (Բ):

Ա2կ կոդանալ - Հարմար պահ՝ առիթ որսալ: Աղվեսըն ան կ'իւլը օգում ըն աշկ կ'ուղանան, օղտեն անա թաքուն էտ հացըն օտըն (ՆԼԴԺԲ, 82):

Ա2կ նրհաշ տալ - Խստություն արտահայտել, սաստել: Արջը կ'իւլին աշկ ա նրհաշ տամ, կ'իւլը էլ ըլըբըստըրակեն ք'էփեն նի չի կ'ամ (Ձ):

Ա2կ նի կ'ան - Հար աչք դիպել, չար աչք ունեցողի հայացքից վնասվել: Շատ յեր կալած ծառեն տակեն ծոլ ըն տընում, վեր աշկ չի նի կ'ա (ՆԱԲ, 161):

Ա2կ չըկտըրել - տեն **Ա2կը չըկտըրել**:

Ա2կ չըքըպել - 1. Անվախ, աներկյուղ լինել: Օգում ըս լըհա մօրթէ, աշկ չի ճըպել (Բ): 2. Անամոթ՝ պնդերես լինել: Հիշկան ծոլում ըս՝ թըբըթծիմնթ օտ, աշկ չի ճըպել (Ձ):

Ա2կ պենալ/պէց անել - տեն **Ա2կը պենալ**:

Ա2կ տալ, իշըդ/պերի չըտալ - տեն **Օր տալ, իշըդ չըտալ**:

Ա2կ տինիլ - տեն **Ա2կը տընգել(2)**:

Ա2կու գ'իւլն - 1. Աչքի բիր: Փնդը նի յա կ'ամ, ըտըրա աշկեն գ'իւլնն ցըրըվ տամ (Բ): 2. տեն **Ա2կու լիւս**:

Ա2կու լիւս/իշըդ - 1. Տեսողություն, տեսողության կարողություն: Ա2կու լիւս չօնէ, քուռացալ ա (Բ): 2. Շատ սիրելի, թանկագին անձ կամ իր: Էտ տըղան յօխճին աշկեն լիւսըն ա (Ձ):

Ա2կու լիւս տըճնալ - Մեծ սեր՝ հարգանք վայելել, սիրելի դառնալ: Ըտի նախըրջուն ախճիգը թաքավերին աշկեն լիւսըն ա տըճնում (Ձ):

Ա2կու լիւսու նըման պահել - Մեծ խնամքով՝ հոգատարությամբ պահել՝ պահպանել, սիրել, փայփայել: Ղարաբաղցեն ասում ա.- Աստուծ, թա տու կարում չըս մըճ պահիս, քըշաճ, մունք ք'ըճ աշկու լիւսու նըման պահինք (Ձ):

Ա2կու լիւսու նըման չըփօխել - Շատ թանկարժեք՝ անգնահատելի համարել: Ղերվիշը թա.- Էս քարը ճօկ քար ա, աշկու լիւսու նըման չըփօխել չըմ (Ձ):

Ա2կու կիրօղ - տեն **Ա2կու փօշ**:

Ա2կու կուկում - տեն **Ա2կու գ'իւլն**:

Ա2կումը աղու մըգիլ - տեն **Պըկումը աղու մըգիլ**:

Ա2կումը իշըդ/լըճ/լիւս/պերի ինիլ - 1. Գեղեցիկ՝ գրավիչ լինել, հաճելի արտաքին ունենալ:

Օխտը ախճիգ տըճսէ, վէշ մինին աշկումը իշըդ չի կար (Ձ): 2. Երիտասարդ լինել: Հնլն պըռավալ չի, աշկումը էն ա իշըդ կա (Բ): 3. Լավ ընտրություն կատարել: Լ'ավ ախճիգ ըս օգ'ալ, աշկումըտ իշըդ կա (Բ):

Ա2կումը խուլ/մազ փըսնել/տոն կ'ան - 1. Երկար սպասել, սպասելուց հոգնել: Խէ կ'ամ չըճ, աշկումըս խուլ փըսավ (Բ): 2. Երկար ու դժվարին աշխատանք կատարել, նեղություն քաշել, չարչարվել: Աշկումըս խուլ ա փըսալ, մինչըճ էս տօնը շիննլ ըմ (Ձ):

Ա2կումը պիցըրանալ - Մեկի մոտ հեղինակությունը՝ վարկը բարձրանալ, հեղինակություն ձեռք բերել: Վեր անմահական ճոլըր պիրոմ ա, թաքավերը ասմա.- Միհենգ՝ աշկումըս պիցըրացեր (Ձ):

Ա2կումը պիցըրցընել - Մեկի հեղինակությունը՝ վարկը ուրիշների մոտ բարձրացնել, հեղինակավոր դարձնել: Տըղըմարթին ժողովուրդեն աշկումը պիցըրցընօղը կընէգըն ա (Ձ):

Ա2կումը քըցիլ - Մեկին ուրիշների մոտ վարկաբեկել՝ հեղինակազրկել՝ ատելի դարձնել: Էտ ախճիգ՝ ը ախպօրը յօխճին աշկումը քըցնլ ա (Բ):

Ա2կու չափավ - Մոտավոր չափով, որ որոշվում է նայելով: Էտ տանը իրկընթօնըն աշկու չափավ քըսան մետըր կինի (Բ):

Ա2կու պիրիլ - Գեղեցկացնել, հղկել: Դիւլգ'ւնը մըղակը շինից, ըսքըսից աշկու պիրիլը (Ձ):

Ա2կու փօշ/պըլ(լ)օր - Սաստիկ ատելի, անտանելի: Մարը ասմա.- Մին վըխտու վա իլնլ իմ ախպեր, մըհենգ աշկու փօշ ա (Ձ):

Ա2կու փօշ տոն օնօղ - տեն **Աըրտու փօշ տոն օնօղ**:

Ա2կու քըշէնք - Աչքով չափելու կարողություն, աչքաչափ: Տընաշինըտ ըսկի աշկու քըշէնք չօնէ (Բ):

Աշնա տըճնալ - տեն **Քիրվա տըճնալ**:

Ա2 տալ/տինիլ - 1. Կաշին՝ մորթին, գարու ալյուրի եւ թանի շաղախի մեջ պահելով, փափկացնել եւ պատրաստել հետագա մշակման համար: Մընացած իրէք կաշին էլ պակաս չըն, լնվ աշ ըմ տըվալ, հըզըրալ, տէսանք՝ մէջան հինչ տոն կըկ'ա (ՋՏԱ, 133): 2. Չորացրած մրգերը եռացրած ջրով անցկացնելուց հետո արեւի տակ չորացնել: Ախտան աշ տըվալ, մըկնից (Բ):

ԱՂՈՒ-ԱՂ ԿՈՒ - Մեկին դիմելու հեգնական արտահայտություն: *Հու կարում ա, կըլիսօգէն բօստանը թըլանում ա, մինը կա վէջ՝ ասէ.- ԱՂ շօն-աՂ կ'ո՞ւլ, էտ հինջ ըստ անում (Ձ):*

ԱՂՈՒՆԸ ԿԻՆԵՐԵՆԵԼԱՎ ԵՐԳՆԸ ԿԵՐՈՒՄ - Աշխատանքի արդյունքում է մարդ փորձառու դառնում: *ԱՂՈՒՆԸ ԿԻՆԵՐԵՆԵԼԱՎ ԵՐԳՆԸ ԿԵՐՈՒՄ, ԶԱՄԻՆ, տըղօրանցըտ խըրեժ՝ իրըստ սօ, մին կօրծի տի՛ր, կօրծ անին (Բ):*

ԱՂՈՒՆԸ ՎԵՐ ԾՐՐԱՆ ՄՈՒՍ Ա ԿՈՒ, ՈՒՍՏԱ յԵՐԳՆԱՆԸՆ ԸՆ ԹԱԿՈՒՄ - Անփորձի՝ սկսնակի թերությունների համար նրա դեկավարին՝ փորձառուին են մեղադրում՝ պատժում: *Զուբանեն տըղան հիյվընեն կուրցըրավ, չուբանեն ըշտըրավ ըրեն. ըստը՞ղ ըն ասալ. «ԱՂՈՒՆԸ ՎԵՐ ԾՐՐԱՆ ՄՈՒՍ Ա ԿՈՒ, ՈՒՍՏԱ յԵՐԳՆԱՆԸՆ ԸՆ ԹԱԿՈՒՄ» (Բ):*

ԱՂՈՒՄԻՉ ԻՆԻՒ - 1. Բացվել, պարզվել: *Հավան աջըլմիՉ ա իլնլ (Բ):* 2. տեն **ՈՒՆԵՄԱՄԱՅԸ ԵՐԿՈՒ ԿՈՒ**:

ԱՂՈՒ Ա ԾԵԽԸ ԶԵՓԻՊԱՆ/ԶԵԾՈԿԵԼ - Բոլորովին անտեղյակ՝ անփորձ լինել: *Հանլն շատ ա ջանիլ, աջըն ա ԾԵԽԸ ԶՈԿՈՒՄ չի (Ձ):*

ԱՂ(Ի) ԾԵՐԵՐ/ԹԵՎ/ԿՈՒՆԸ - Գլխավոր՝ առաջնակարգ օգնական՝ պաշտպան՝ զինակից: *Ռուբեն դայուն աջի ԾԵՐԵՐ կուճի թօռնըն ա (Բ):*

ԱՂԻ ԾԵՐԵՆ ԸՐԱԾԸ ԾԵԽՆԸՆ ԿԱՐԵԼ ՉԻ ԱՆԵ - Մեկը մյուսին փոխարինել չի կարող: *Ամեն մարթ էլ ուրան տը՞ղը օնե, աջի ԾԵՐԵՆ ԸՐԱԾԸ ԾԵԽԸ ԿԱՐԵԼ ՉԻ ԱՆԵ (Ձ):*

ԱՂԻ ԾԵՐԵՐ ԳՈՒՂՈՒՄ ՉԻ, ԹԱ ԾԵԽԸ ԻՆԻՉ Ա ԱՆՈՒՄ - Խառնաշփոթ վիճակ է: *Հըրսանեքը վեր ըսքըսում ա, լօխ ուրոսնցավ ըն ըղնում, էլ աջի ԾԵՐԵՐ ԳՈՒՂՈՒՄ չի, թա ԾԵԽԸ ԻՆԻՉ Ա ԱՆՈՒՄ (Բ):*

ԱՂԻ ԽԱՓՈՒՐԸ ՔՕՐ ԿՈՒ - Փող ստանալու կանխազգացում ունենալ: *Կընեժը թա. «ԱՂ մարթ, աջի ԽԱՓՈՒՐԸ ՔՕՐ Ա ԿՈՒ, աշկես ըսօր դաշպաշ ըս ընական» (Ձ):*

ԱՂԻ ՎԵՐՆԱՆԸ ԵՐԱ ԵՐԻ ԿԵՆԱԼ - Լավ տրամադրություն ունենալ: *Շափաղաթը հանց ա ասօր աջի ՎԵՐՆԱՆԸ ԵՐԱ ԵՐԻ ԿԱԳԱԼ, ՎԵՐ մինին ԵՐԱ ճըղճըղամ չի (Բ):*

ԱՂՄԱ ԱՆԵԼ - Արձակել, կապանքները՝ կապերը քանդել: *Հինջ ըստ տօշըտ աջմա ըրավ (Բ):*

ԱՂ ՄՈՒՆԵԼ, ԾԵԽ ԶՐԱՅՐՈՒՄԵԼ - Ազատ ու անհոգ լինել: *Վէջ կօրծ ա անում, վէջ դանդ օնե, աջ տըռում ա, ԾԵԽ ԶՐԱՅՐՈՒՄԵԼ (Բ):*

Ապան ամեն օր ք'անքան չի օտել - Միշտ հաջողություն չի լինի: *Հանը ասմա.- ԱՂ տըղերք, ապան ամեն օր ք'անքան չի օտել, պատառ հըթըրաթ ըրեք (Բ):*

Ապան դօրա կերավ, թօռնանը կըռքընեն առնից - տեն **Հանը ԶՐԱՅՐ ԿԵՐԱՎ, ԽՈՒԽԵՆ ԿԵՐՈՒՄ առնից**:

Ապելա կառնը - Հեգ, հնազանդ, խեղճ (մարդ): *Էս խեղճ Ապելա կ'առնը ուռռա յա անում, շըվշըվցընում, ծիյենը խըրտնում ըն... (ՆԱԲ, 63):*

Ապըրած կենա - Բարեմադրության արտահայտություն՝ երկար ապրի: *Ապըրած կենա Միմօնը, տըղէս ք'ծմանգ՝ ա անում (Բ):*

Ապուն դիւրվանց/թըվանց - տեն **Նօյին դիւրվանց**:

Ապուն դիւրվին/դծվրմըմը/թըվին - տեն **Նօյին դիւրվին**:

Ապօրը ծօցը դարկել - Սպանել, մեռցնել: *Ըտի մարթին բիդի ապօրը ծօցը դարկիս (Ձ):*

Ապօրը կ'ինը յորա տինիլ - Շատ թանկ վաճառել: *Ապօրը կ'ինը տիրնլ ա յըրա, մին կիլօ ցօրենը հանրուր իցցուն դըրամավ ա ծախում (Բ):*

Ապօրը հըրսանեքը մը՛ննը ըղնել - Շատ վատ վիճակի մեջ ընկնել, սաստիկ ծեծ ուտել: *Էնքան թակալ ըն, ապօրը հըրսանեքը մը՛ննըն ա ընգալ (Ձ):*

Ապօրը հըրսանեքը մը՛ննը քըցիլ - Խիստ պատժել՝ ծեծել: *Վեր մեհետ էլ նի մըտեր բաղը, քու ապօր հըրսանեքը մը՛ննըն ըմ քըցիլն (Բ):*

Աջալը ծըրավել - Պատահարից չխուսափել, իր արարքով իր օրհասը մոտեցնել: *Աջալը ծըրավալ ա, մին օր էլ ծառան վեր ա ընգընական, մը՛ռնե (Ձ):*

Աջալը հըսնել/կ'անլ - Մահը՝ վախճանը մոտենալ: *Թուրքերեն աջալը հըսալ ա, էլ կարում չըն կըռվին (Բ):*

Աջըղը/Աձին հանել/տոն ածել/տոն օնել - Վրեժխնդիր լինել, վրեժն առնել: *Ինքը կ'ան ա տօն, կընգանը փըռնես մին լանվ թըկես, ճըխ-ճըխպես, աջըղը կընգանան հըռնես (ԼՂԲ, 380):*

Աջըղը/Աձին վեր ածել - Բարկությունը, գայրությունը թափել, հանգստանալ: *Աջըղը վեր ածից, դինջացավ (Բ):*

Աջըղը/Աձին փըռ(ն)ել - Զայրանալ: *Թաքա-վերը էտ վեր ըսկանում ա, աջըղը փըռնում ա (Ձ):*

Անգլի քաջի - Գործած արարքի համար պատժվել, տույժը կրել: Մեղեք մին փիսթոն ա ըրալ նախագէն, մինչքով միհէնք անգլի քաջիւմ ա (Բ):

Առակ անէլ/շինիլ - Խայտառակել, ծաղրի առարկա դարձնել: Փիս հարթնը ըսկէսվորն էլ առակ կըշինի, մարթին էլ (Ձ):

Առակ տըճնալ - Խայտառակվել, ծաղրի առարկա դառնալ: Թորքերը փախեն, սաղ ըշխարքումըս առակ տըճեն (Ձ):

Առանց աշկ ճըպէլի - Անմիջապէս, առանց տատանվելու՝ երկմտելու: Խաբարը վեր ըսկանում ա, առանց աշկ ճըպէլի հըղէ յա իննում ծըմակը (Բ):

Առանց էն էլ - Նույնիսկ տվյալ բանի չլինելու դեպքում էլ: Առանց էն էլ շատ ար ք'անսիք, կավըն էլ ընդը՞ղ վեր ընգավ, ըստակից (Ձ):

Առանց էշու կըլծիս հըրսանէք՝ չինիլ - Ասվում է այն ժամանակ, երբ ուրախության կամ հավաքի ժամանակ մի անցանկալի անձ է հայտնվում: Ըհը՞, Ծատորը յը՞կավ, ախէր ըսես ըմ, թա առանց էշու կըլծիս հըրսանէք՝ չինիլ (Ձ):

Առանց էրկան մըտըծէլի - տեն Առանց աշկ ճըպէլի:

Առանց ըրտասունք լաց ինիլ - տեն Ըրտասունքը կօլ տալ:

Առանց ծըմէլի կօլ տալ - տեն Անծամ կօլ տալ:

Առանց կըրակ էրիլ/խըրավէլ - 1. տեն Առանց տէնակ մօրթէլ: 2. Խոսքով խիստ վիրավորել: Տըղան ըխճըկանը ասմա.- Լ'ավըն էն չի՞, ինձ ըսպանիս, քանց էտ խօսկը ասիս, ինձ առանց կըրակ էրիս (Ձ):

Առանց կըրակ էրվիլ/խըրավվէլ - տեն Առանց տէնակ մօրթըվէլ:

Առանց կըրակ ծօխ չինիլ - Առանց պատճառի հետեանք չի լինի: Առանց կըրակ ծօխ չինիլ, Մացակ, հանքանթ մին պէն ըրալ ըս, վեր կընէ՛գըտ փախալ ա (Ձ):

Առանց շունչ քըշիլի - Շատ կամաց՝ անձայն: 1. Առանց շունչ քըշիլի նի յա մըննում, էտ աջառը յօր օնում, տիւս կ'ամ (Ձ): 2. Առանց հանգստանալու: Տըղան չինը յօր ա ունէս, առանց շունչ քըշիլի էտ արտը հընձիս, տաս պըռավէն (Ձ):

Առանց շօն շէն չինիլ - Ամեն տեղ էլ վատ մարդ, թերություն կ'լինի: Կարօղ չի պըտահէ՛

ծեր շէնին մարթիք՝ը լօխ լ'ավ ինիւ. առանց շօն շէն չի ինում (Բ):

Առանց սապուն վըճ նի մըն(ն)էլ - Բացահայտ շողոքորթել: Վեր ըտի առանց սապուն վըճ ըս նի մըննում, հինչու վը՛ս հըսալ (Բ):

Առանց վընըկըլծիս ք'ըլըփաջա չինիլ - Առանց անհրաժեշտ միջոցների գործը չի հաջողվի: Առանց վընըկըլծիս ք'ըլըփաջա չինիլ, առանց թըվննգ՝ հինչ վը՛րս բիդի անիս (Բ):

Առանց տէնակ մօրթէլ - Տանջել, չարչարել: Էտ մարթը ամէն օր կընգանը առանց տէնակ մօրթում ա (Բ):

Առանց տէնակ մօրթըվէլ - Տանջվել, չարչարվել: Ախճիգ՝ը փախճում ա հանքանց տօն, թա.- Էլ կարում չըմ էն տանը կէնամ, առանց տէնակ մօրթըվում ըմ (Ձ):

Առանց տօռնը պէրան - Անգաղտնապահ, վայրախոս (մարդ): Առանց տօռնը պէրան ա, ըտորա քըշտէն պէն ըսէլի չի (Բ):

Առանց ձորձոր պատառ չըտիսիլ պիրըննէրումը - Շատ մտերիմ՝ համերաշխ լինել: Ըտըրանք մին էրկու տարե առաջ դիւշման ըն իլնը, միհէնք՝ Էլ առանց ձորձոր պատառ չըն տիսնում պիրըննէրումը (Բ):

Առանց փըջիլ վեր կըղնէ - տեն Փըջիս՝ վեր կըղնէ:

Առաջկը կապէլ - տեն Առաջկը կըտըրէլ (1):

Առաջկը կըտըրէլ - 1. Մեկի կամ մի բանի ճանապարհը փակել, արգելք ստեղծել: Զըղէցըն էտ տըղէն առաջկը կըտըրէս ա վէգիրին տըղան, վեր ձորան հընգէր ա ընիս (ՆԱԲԲ, 60): 2. Մեկից առաջ անցնել, առաջադիմելով գերազանցել: Էտ շնգ՝երդը էրկու ամսումը հանց սըվը՛րում ա փէշակը, վեր ուստեն առաջկը կըտըրում ա (Ձ):

Առաջկը կ'անլ - 1. Երեւալ, պատկերանալ, ներկայանալ: Թափէղը վեր պատառ ք'ընում ա, առաջկըն ա կ'ամ իրէք հըղէ... (ՆԱԲ, 39): 2. Որեւէ արարքի դիմաց փոխհատուցել: Զինչու անիս, յը՛տէ-ճէլի քու առաջկըտ կըկ'ա (Ձ):

Առաջկը ըղնէլ/ընցընէլ - տեն Առաջկը կըտըրէլ (2):

Առաջկըն անէլ - Առջեւը գցել տանել: Վըխ-ճըրնէն առաջկըն ըրավ, քըշից սարը (Բ):

Առաջկըն օնէլ - տեն Առաջկը կըտըրէլ (1):

Առաջկը պէնվալ - տեն Զըղէն պէնվալ:

Առաջկը պէց - 1. Անամոթ, լաիրշ, անբարո-

յական: Առաջկը պեց կընեզ՝ ա. վէջ համօթ օնէ, վէջ արուռ (Բ): 2. տեն **Վըհը պեց:**

Առաջկ ըս ք'ննհում՝ քըթէտ ըն թըխում, քամակ ըս ք'ննհում՝ դըբանէտ ըն թըխում - Անելանելի վիճակ է: Մարթը ասմա.- Ա՛ կընեզ, վէջ մին պէն կարում չըմ անիմ. առաջկ ըմ ք'ննհում՝ քըթէտ ըն թըխում, քամակ ըմ ք'ննհում՝ դըբանէտ ըն թըխում (Ձ):

Առաջկը քար քըցիլ - տեն **Առաջկը կըտըրել (1):**

Առաջկ կ'ան - Ծագել, սկիզբ առնել, առաջանալ: Ըշտըղա վերէ յա, մին դանդ ա մըզը՝ տէ առաջկ կ'ամ (Բ):

Առաջկ պիրիլ - 1. Առաջացնել, ստեղծել: Էտ կօրծը շատ տըժըրօթուն ա առաջկ պիրում (Բ):

2. տեն **Մաչտըհ պիրիլ:**

Առաջկ տալ/տանէլ - Ջարգացնել, կատարելագործել: Ափանիմ ըտի տըղա, հօրը փեշակը առաջկ ա տուվալ (Բ):

Առաջկ քաշիլ - 1. տեն **Առաջկ տալ:** 2. Առաջադրել, առաջարկել, արծարծել (խնդիրը, հարցը եւն): Ամմեն դօնհում կըլիսօգէն ժողովումը Էտ բըրիգադիրին տոնս քըցիլի հարցը առաջկ ըն քաշիւմ (Ձ): 3. Պաշտոնը բարձրացնել: Ասում ըն՝ Զընթալաց Սիրը՝ վէն թօռնանը առաջկ ըն քաշիւմ (Բ):

Առաջկ քըցիլ - 1. տեն **Առաջկ տալ:** 2. Շահել: Վեր ըտի յըս ըրալ, հինջ ըս առաջկ քըցիլ (Բ):

Առաջկ քիհիլ - 1. Առաջադիմել, դիրքով բարձրանալ: Դենգ տըռնըմը Էնքան առաջկ քըհցալ, վեր տիրեցէն նախագա (Բ): 2. Ջարգանալ: Ղարաբաղը օրկանցօր առաջկ ա ք'ննհում (Բ):

Առաջ Աստուծ - Աստծու առաջնորդությամբ՝ հովանավորությամբ (ասվում է որեւէ գործ սկսելիս): - Առաջ Աստուծ, - ասում ա Սիմօնը, ահէտ ըսկըսում տանը փընթամէնտը քանդիլը (Ձ):

Առէն պէն (չ)իհիլ - Կարող (չ)լինել, հնարավորություն (չ)ունենալ: Առէն պին չի կա, հունց ք'ծմազ ա՛նէ (Բ):

Առվախ անէլ - Վախեցնել, սարսափեցնել: Զօլէն քըմական մին աղվէտ ա տոնս կ'ամ, ըլըբըստըրակէն առվախ անում (Ձ):

Առվախ ինիլ/տըհնալ - Վախենալ, սարսափել: Թաքավերին մըծ տըղան, վեր դէվին տըհնում ա, առվախ ա ինիւմ (Ձ):

Առուտօր անէլ - Սակարկել, որեւէ գործի մեջ զիջումների ձգտել: Էծ ծախօղը ասմա.- Առուտօր մէր անէլ, կիսը Էտ ա, տօ՛, Էծը յօր կալ ք'իհիլ (Ձ):

Առուտօրը հնր-մար չօնէ - Առուտօրով զբաղվողը կարող է խաբել անգամ իր հարազատներին: Առուտօրը հնր-մար չօնէ. Էտ թնջիրը ախպօրցը անա թաքուն ապըրանքը ծախում ա, հարայ-հըրօց անում, թա՛կուղացալ ըն (Ձ):

Առօք-փառօք - Առանց նեղության, առանց նյութական դժվարությունների: Ինք՝ ըն ան իւրան տըղան առօք-փառօք ըսկըսում ըն ապրել, մինչէվ վըհր մարթը կ'ան (ՆԼԴԺԲ, 35):

Ասածը ասած ա - 1. Իր խոսքի տերն է, իր ասածից չի հրաժարվի: Մեր նախագէն ասածը ասած ա, վեր ասալ ա, ընական ա (Ձ): 2. Շատ համառ է: Էտ հարթնանը ասածը ասած ա, կարել չըս փօխիս (Ձ):

Ասած չըսկանալ - Համառել, ուրիշների խորհրդին չհետեւել: ... Էս պառաւը ասում ա. «Վեր տու ասած չըս ըսկանում, վեր ըտի աշկատ դաղած ըս, համ էլ վեր Էտքան պարի տըղա յըս, յըս քըհ կասիմ, թա հունց հընսիս Հազգարան բըլընիլիս կօշտը» (ԱԲ- 113):

Ասած տըհան կըտըրել - Ասածն անել՝ իրագործել: Թաքավերը ասում ա, ասած տըհան կըտըրում, Էքսը հիշքան պառաւ մարթ կա, յօխճին կըտօրում ըն (Ձ):

Ասէլը համօթ չինի - տեն **Համօթը տէն:**

Ասէլըն ա անէլը մին ինիլ/տըհնալ - Ասածն իսկույն՝ անմիջապես կատարվել: Ասէլըն ա անէլը մին ա տըհալ. կընեզըն ա օխտը խօխան յօր ա կալան, յըկալ Էս սարէն կըլիսէն վըհր յըհալ (ԱԱ, 18):

Ասէլըն ա անէլը ինիլ ախպէր ըն - Ասելն ու իրագործելը՝ կատարելը պետք է իրար համապատասխանեն: Ասէլըն ա անէլը ինիլ ախպէր ըն, վեր ասալ ըս, բիդի անիս (Ձ):

Ասէլը(տ) հինջ ա՛ - 1. Ի՛նչ մտադրություն ունի (ունեն): Ասէլը հինջ ա՛, վեր յըհալ ա (Բ): 2. Իհարկէ: Հնրը թա. «Պա ասէլըտ հինջ ա՛. տօն ըս շինում, բիդի չըրչարվիս» (Ձ):

Ասէլը քըցիլ - Առանց ասելու չանել՝ չհասկանալ, շնորհապակաս լինել: Խըհը կըտըրել չի՝ մին պէն անէ, Էզզանան ասէլըն ա քըցիւմ (Բ):

Ասէլ-խօսէլ - Ջրուցել, իրար հետ աշխուժորեն խոսել: Նըստում ըն, ասում-խօսում, քըհ անում (Բ):

Ասէլ չինիլ - տեն **Ըսէլի (պէն) չի:**

Ասըհ ածէլ - Թեթեւակի կարել: Կընեզը Էտ թօրքան ասըհ ա ածում տամ մարթին, հըղէ տինիւմ (Բ):

Ասըհը կրճրան շինիլ - տեն **Լնն օղտ շինիլ**:

Ասըհը կօտըրած - Անբան (տանտիկին):
Ասըհը կօտըրած կընեգ և Մանծվը (Բ):

Ասըհ կօլ տուված շօն - Սաստիկ նիհար, հյուծված (անծ): **Էտ հինչ ա՞ հնլըտ, հանցըս ա-**
սըհ կօլ տուված շօն (Բ):

Ասըհ կօլ տուված շօն տըհնալ - Սաստիկ նի-
հարել, հյուծվել: **Էնքան հաց չի կերալ, տըհնալ ա**
ասըհ կօլ տուված շօն (Ձ):

Ասըհ մաշկօղ/խօզօղ - Խիստ ժլատ, գծուծ:
Իզեն ասըհ մաշկօղ ա, կարել չըս նըհստա պեն
յօր օնիս (Բ):

Ասըհ տալ - Շանը վնասելու՝ սպանելու
նպատակով ուտելիքի մեջ ասել դնել: **Կ՛օղը**
չոբանեն շընեթեն ասըհ տուվալ ըսպանից,
վըհնալը քըշից տարալ (Ձ):

Ասըհ տաս, էն մին դօլավը տոնս կըկա -
Շատ նիհար է, հյուծված է: **Էնքան տոնս**
կացալ ա, վեր ասըհ տաս, էն մին դօլավը տոնս
կըկա (Բ):

Ասըհ տըհնալ - 1. տեն **Ասըհ կօլ տըված**
շօն տըհնալ: 2. Հեշտությամբ անհետանալ,
կորչել: **Ասըհ տըհնալ, կօրալ, էլ կըրըհցենք՝ վէշ**
քըթենանք (Բ):

Ասըհ փըռնելըն էլ չըգիդնլ - Տնային հա-
սարակ գործերն անգամ անել չիմանալ (կնոջ
մասին): **Էն հինչ կընեգ ա՞, ասըհ փըռնելըն էլ**
չի գիդնլ (Բ):

Ասըհ քաշիլ - տեն **Ասըհ ածել**:

Ասըհ քըցիլի տըհ չինիլ - Շատ բազմու-
թյուն հավաքված լինելով՝ ամենեփն ազատ
տեղ չլինել: **Էնքան էլ մարթ ա ինոն, վըհր ա-**
սըհ քըցիլի տըհ չի ինոն (ՀԺՀ, VII, 129):

Ասըհ քըցիս՝ տափը չի ըղնել - տեն **Ասըհ**
քըցիլի տըհ չինիլ:

Ասթըխերը հըղէ ըղնել - Գիշերն անցնել,
լույսը կամաց-կամաց բացվել: **Ասթըխերը հըղէ**
յըն ընգալ, պատառ վըխտանը յըհտը հիյվընեն
տոնս ընելի վախտըն ա (Բ):

Ասթըխերը հըմբարել - 1. Անհնարին կամ
անմիտ գործ ձեռնարկել: **Էտ պենը կարել չըս**
անիս, հնշըվ ըրա, թա օգուս ըս ասթըխերը
հըմբարիս (Բ): 2. Պարապ լինել, անգործու-
թյան մատնվել: **Կօրծ, գատ չի անուս, ասթըխ-**
երըն ա հըմբարուս (Բ):

Ասթըխերը հըմբարվել - Երկինքը պարզ լի-
նել: **Կ՛ուղերեն մըհըր ասմա-** - **Ասթըխերը հըմ-**
բարվում ա, էս քըշեր կարել չընք կ՛ուղօթուն
անինք (Ձ):

Ասթըխեր խօսկ տալ - Անհնարին՝ մեծ բա-
ներ խոստանալ: **Էտ տըղան մինչը՝ վըսակվե-**
լը ըխճըկանը ասթըխեր ա խօսկ տամ (Բ):

Ասթըխը խըվարել - 1. տեն **Ասթըխը ծըռ-**
վել: 2. տեն **Ասթըխը ծըլլալ**:

Ասթըխը ծըլլալ/հննգիլ/վեր ըղնել - Մեռ-
նել, վախճանվել: **Մին ուրոգ՝ ոնս ախալերը ըրն-**
գիւմը տեսնում ա, վեր ախալօրը ասթըխը
ծըլլաց... (ՀԺՀ, V, 557):

Ասթըխը ծըռվել/կօրչիլ/ծըլկավերը ըղնել/
մար մըննել/քուռանալ - Հաջողությունը դա-
դարել, անհաջողության մեջ ընկնել, դժբախ-
տանալ: **Էտ օրանց էլ ըտըրա ասթըխը ծըռվում**
ա (Բ):

Ասթըխը ծուվվալ/կօրծ անել/պենվալ/տոնս
կնլ - Բարի բախտի արժանանալ, հաջողու-
թյան մեջ ընկնել: **Ըտըրա ասթըխը ծուվվամ ա.**
Էտ վըհսկեն յօր ա օնում, փըսակվում լ՛ալ ապ-
րում (Ձ):

Ասթըխը տըհըր - տեն **Նախշը տըհըր**:

Ասթըխը փըռն(ն)ել - 1. Դուր գալ, հավանել:
Վեր ըտըրա տըհսալ, **ասթըխը փըռնից, կօրծի**
յեր կալնալ (Բ): 2. տեն **Ասթըխը ծուվվալ**:

Ասթըխը քօռ - Դժբախտ: **Ասթըխը քօռ**
մարթ ա Հըրանդիկը. Էրկու տըղա օնէ, ճօխտըն
էլ՝ բիդասըլ (Բ):

Ասթըխը օրախ - Բախտավոր, գործը հաջո-
ղակ: **Ասթըխը օրախ մարթ ա Զամանը. կավըն**
էլ ա ճօխտակ ծընալ, էշըն էլ (Բ):

Ասթըխու թիքն/կուտուր/պատառ - տեն
Լննու թիքն:

Ասինք՝ թա - Ենթադրենք, դիցուք: **Ասինք՝**
թա մինը յըհս տուվէ, պա էն իրըհք ըշտըղա յըհս
քըթինան (Բ):

Ասիս աննգ ինի - Անիրական անպատ-
կերացնելի է: **Լօղոտ Միշան միհենգ քըշեր-**
ցիրըհ կօրծ ա անուս. ասիս աննգ ինի (Բ):

Ասիս թա/լըհա - Կարծես թե, այնպես է թվում
թե: **Արըհ, հինչ անըհ, ասիս լըհա ամըհն ա** (Ձ):

Ասիս յըրկէ յա իլնլ - Շատ լավ հիշում եմ:
Քըսան տարէ յա ընգալ, վեր մեր տօնը պաժառ
ա ընգալ, ամիս մըննաս ըղնում չի, ասիս յըրկէ
յա իլնլ (Բ):

Ասիս՝ քիսի կախ իլ/ծովը ընգէր, կըքիսի - Ասում են մեկին շատ նվիրված, ինչպես նաեւ հաճոյակատար ու միամիտ մարդկանց մասին: *Իզէն քը՛գ շատ ա հավաղարիմ. վէր ասիս քիսի կախ իլ, կըքիսի (Բ):*

Ասլան բալասի - տէն **Ըսլանու ծը՛ծ ծըծած:**

Ասլանը ճանջ չի փըռնէլ - Ուժեղը իր կարողություններին համապատասխան է գործ ձեռնարկում: *Տըղան դէվին ասմա.- Ասլանը ճանջ չի փըռնէլ, էտ հուվ ա՛, վէր յը՛ս ըտըրա նըհը՛տ կըռ-վիմ (Ձ):*

Ասլան կըտըրէլ/տը՛ռնալ - Քաջ՝ անվախ՝ համարձակ դառնալ, արիանալ: *էտ վէր տը՛սամ, ասլան կըտըրից (Բ):*

Ասլը հո - Տեղի՝ գերդաստանի ժառանգական հատկանիշները չեն կորցում, շարունակվում են սերնդեսերունդ: *էս խօսկէրըքը ըսէլամ, դէրվիշը յէտ ա տը՛ռնում, թա.- Ասլի հօ՛ (ՅԺՅ, V, 603):*

Ասլին քաշիլ - Իր նախնիներին նմանվել: *...էն էլ ուրան ասլին ա քաշալ, հինչու տեսալ ա, էն ա աշկէն առաջը կալան (ՅԺՅ, V, 604):*

Անկանքան ակըթումը պըլօկված - Շատ թշվառ, չբավոր: *էտ հինչ ա՛ հանըտ, հանց ըս Անկանքան ակըթումը պըլօկված (Բ):*

Ասմանը յը՛ր ինիլ - տէն **Յէրգիսը(ը) յը՛ր ինիլ:**

Ասմանը յը՛ր հանել - տէն **Յէրգիսը(ը) յը՛ր հանել:**

Աստառը ծըկծըկօտ ինիլ - Ընդունված օրենքին՝ կարգերին դեմ լինել: *էն կարէլ չի մէր կօխկէն կօրծ անէ, ընդըրա աստառը ծըկծըկօտ ա (Բ):*

Աստառը շօռ տուված - Դավանանքը՝ համոզմունքը փոխած: *Աստառը շօռ տուված մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա (Ձ):*

Աստուծ ա գիւղիւմ - 1. Ոչ ոք չգիտէ, հայտնի չէ, ո՞վ գիտէ: *Քիւղիւմ ա, քիւղիւմ, շատ ա քիւղիւմ, թա խըրէգ՛, Աստուծ ա գիւղիւմ... (ՅԺՅ, V, 128):* 2. Ինչ-որ վատ բան, վարմունք են դատապարտելու, որեւէ մեկի կամ որեւէ բանի նկատմամբ պարսավանքի եւ ընդհանրապես բացասական վերաբերմունքի արտահայտություն: *Աստուծ ա գիւղիւմ, թա քանէ մարթու տօնըս քանդան տու (Բ):*

Աստուծ ախըր պարի անէ - Թող հաջողվի՝ վերջը բարի լինի: *Լ՛ալ կօրծ ըս փըռնալ, Անդրի, Աստուծ ախըր պարի անէ (Բ):*

Աստուծ ա կէս ըրալ - Պարզ՝ հասկանալի է, թե ինչպես պետք է կիսել՝ բաժանել: *Խաջի ապան յէշիւմ ա, թա. «Ապան քէ մատտա, դէ հինչ կէս ա՛նիմ, Աստուծ ա կէս ըրալ, վէրը լ՛ալ ա, չարդը քը՛գ» (ԱԶ, 109):*

Աստուծ անէ - 1. Երանի թե: *Աստուծ անէ՛ էլ կըռը՛վ չիսի, մէխկ ըն էս ցիհիլնէն (Բ):* 2. Եթե, եթե հաջողվի, եթե հաջողություն լինի: *Աստուծ անէ՛ արաշտ չիսի, ըստարէ լ՛ալ ցօրէն ընք հընծիլն (Բ):*

Աստուծ աշկան քըցիլ - Այլեւ բախտը չժպտալ՝ օգնություն չլինել: *Աստուծ մը՛գ աշկան քըցան ա, կարում չընք ապրիսը՛ (Ձ):*

Աստուծ ա տուվալ - Բնատուր է, բնականից հատուկ է: *Դէ հըրէվան Մինասէն լըկուտնէն էլ, Աստուծ ա տուվալ, մօր ծէծ կըտըրօղ ըն... (ԱԶ, 80):*

Աստուծ բանքանք տա - բրմդ. Թող առատություն լինի: *ժողօվորթը էք՛իւց հօնծը ըսքըտում ըն, Աստուծ բանքանք տա (Բ):*

Աստուծ դանդը տուվալ ա, դանմանըն էլ նըհը՛տը - Ամեն մի ներդրություն՝ դժվար իրավիճակ իր փրկության ելքը՝ միջոցն ունի: *Աստուծ դանդը տուվալ ա, դանմանըն էլ նըհը՛տը, Բէնօն կօգի կօրծ չի անում, ամմա ախպէրը միշտ քըղաքան փուլ ա դարկում (Բ):*

Աստուծ դիւշմանիս էլ չի տա - տէն **Դիւշմանըս էլ չի տը՛սնա:**

Աստուծ էլ չի յը՛ր օնէլ - տէն **Աստուծ յը՛ր չօնէլ:**

Աստուծ էրկու ծը՛րքալ ա տամ - Աստված շռայլ է (մեկի հանդեպ): *Ըտըրանց Աստուծ էրկու ծը՛րքալ ա տամ, էրկու տըռնումը հըրուստացալ ըն (Ձ):*

Աստուծ ըղօրմած ա - տէն **Աստուծ մը՛ծ ա:**

Աստուծ ըստը՛դծալ ա, վէր յը՛կալ/ քըշա-ցալ - Անթերի է, կատարյալ է, արտասովոր է: *Տօն, հինչ տօ՛ն, ասիս լ՛ըհա Աստուծ ըստը՛դծալ ա, վէր յը՛կալ (Բ):*

Աստուծ ինիլ - Խիղճ՝ գուր՝ խղճմտանք ունենալ: *Ընդըրա Աստուծ օնէ, նըհը՛տը հընգըրօթուն ըրա՛ (Բ):*

Աստուծ լ՛ավէն նըհը՛տ ա առուտօր անում - Միշտ լավը՝ բարին է կործանվում՝ մեռնում: *Աստուծ լ՛ավէն նըհը՛տ ա առուտօր անում, էն-քան փիս պըռըվնէն թօղալ ա, էտ ցանիլ, խէլունք, ըղուրմալ մարթին տարալ (Ձ):*

Աստուծ ծէն տալ - Աստծու անունը տալով՝ նրանից օգնություն խնդրել, Աստծուն ապավինել: Տարէն փիս արաջտ ա, կընանէք՝ը Աստուծ ըն ծէն տամ, վեր թօռ կ'ա (Բ):

Աստուծ ծըրք հըսցընէլ - Բախտը ժպտալ, օգնություն լինել: Աստուծ ծըրք հըսցըրաւ, թօռ չի յըկաւ, ժողովուրդը հծնծը ըրէն պըրծէն (Բ):

Աստուծ կըլխան փախչիլ/խըռավէլ - Դժբախտանալ, անհաջողակ դառնալ: Աստուծ կըլխան փախած ա, վէշ մին պէն կարում չի աւնէ (Ձ):

Աստուծ կըտա - Հուսադրելու բանաձեւ՝ մի ճար կլինի: Հիրքվանը սըրտ ա տամ, թա. «Դարդ մէլ անէլ, Աստուծ կըտա, մին խօխա յէլ կըպիրիս» (Ձ):

Աստուծ հազգար ու մին տօռնը օնէ, հազգարը վեր կապէ, մինը կըպէնա - Դժվար իրավիճակից դուրս գալու ելք կգտնվի: Դարդ մէր անէլ, հանես, Աստուծ հազգար ու մին տօռնը օնէ, հազգարը վեր կապէ, մինը կըպէնա, կալ ա, լի, ըստակալ ա, ըստակալ ա, էս ա հէրէնջըտ ծընակալն ա (Ձ):

Աստուծ համ տամ ա, համ տանում - տէն Աստուծ մին տըհա կըտըրում ա, մին տըհա՝ տամ:

Աստուծ հաց տըվօղէն հացը բօլ-բօլ ա անում - Բարի՝ առատաձեռն մարդը միշտ շահում է: Աստուծ հաց տըվօղէն հացը բօլ-բօլ ա անում, Ռուբէլը սաղ գ'անըքումը լիվօթուն ա ըրալ, մի-հէնգ էլ լօխ ուրան ըն ք'ծմնգ անում (Բ):

Աստուծ հըզգարէն փուլ ա տամ, մինին՝ խըլք - Ասում են ոչ ունետր, բայց լավ՝ պարկեշտ՝ խելքը մարդկանց հասցեին: Աստուծ հըզգարէն փուլ ա տամ, մինին՝ խըլք. մէր Խօրէնը կօզի ք'անսիք ա, ամմա համ խէլոնը ա, համ ուրոշոն հըրէլի հըսնօղ (Բ):

Աստուծ հըհէ պահէ/տանէ - Թող այդպիսի բան երբեք չպատահի, Աստված ազատի (փորձանքից, չարից եւն): Աստուծ հըհէ պահէ, ասում ըն հիրքվան շէնումը ազար կա (Ձ):

Աստուծ հիւքի յա տուվալ, կարում չի յըտ յօր օնէ - Ասում են չար՝ դաժան՝ վատ մարդու մասին, ով մեռնելիս տանջվում է: Աստուծ հիւքի յա տուվալ, կարում չի յըտ յօր օնէ. Սէթին սաղ գ'անըքումը լուխճին փիսօթուն ա ըրալ, միհէնգ օխտը օր ա տընջվիլիս, հիւքին տամ չի (Բ):

Աստուծ հիւքին լիւսըվէրէ - Բարեմաղթու-

թյուն հանգուցյալի մասին: Կ'էվանը մէգ շատ ա ք'ծմնգ՝ ըրալ, Աստուծ հիւքին լիւսըվէրէ (Բ):

Աստուծ դէնանը տակէն պահում ա - Աստված հովանավորում է: Հու Աստուծէն հըվատում ա, Աստուծ դէնանը տակէն պահում ա (Ձ):

Աստուծ դըվաթ տա - Բարեմաղթություն որեւէ աշխատանք կատարողին, որ նշանակում է՝ թող ուժ՝ եռանդ լինի աշխատանքն ավարտին հասցնելու համար: Շէնին ջիհիլնէն ուրոշ հէտա տընէր ըն շինում, Աստուծ դըվաթ տա (Բ):

Աստուծ մաչին նըստած - Գեղեցիկ, հիասքանչ, կատարյալ: Ասում ա. - Էս հինչ լնվ արտ ա, տարը մըհածը հունց ա փըսալ, լըհա ապիս Աստուծ մաչին նըստած ինի (ՀԺՀ, V, 662):

Աստուծ մըհ ա - Մի ելք կգտնվի, պետք չէ հույսը կորցնել: Նըղըսըրտէլ մէլ, Աստուծ մըհ ա, էս ա թօռ կըկ'ա, բօստանըտ կըճիրի (Բ):

Աստուծ մըհնը քըցիլ - Աստծո օգնությունը հայցել: Մարթը ըտի յա, վեր տըհսնում ա՝ պէն չի անն կալ, Աստուծ մըհնըն ա քըցիւմ (Ձ):

Աստուծ մըննան քըցիլ - Անօրեն՝ անխիղճ գործ բռնել, իր հավատը դրժել, անողոք դառնալ: Թաքավէրը Աստուծ մըննան քըցիւմ ա. ժուղովուրթէն տանջում ա (Ձ):

Աստուծ մին տըհա կըտըրում ա, մին տըհա՝ տամ - Դժբախտությունն ու բախտավորությունը հաջորդում են իրար: Աստուծ մին տըհա կըտըրում ա, մին տըհա՝ տամ. Սըք'անէն էշը յըրկէ ըստակալ ա, կավը՝ ըսօր ծընալ (Բ):

Աստուծ մին տօռնը կըպէնա - տէն Աստուծ կըտա:

Աստուծ յըհ չօնէլ/յըհ կօնէ - Արդարացի չէ, անընդունելի է, անօրեն՝ անխիղճ արարք է: Աստուծ յըհ չօնէլ, վեր ինծ էրկու ծի ինի, ք'ըհ մին էշ էլ չինի (Ձ):

Աստուծ շատ չի հըմարէ - Գոհունակության արտահայտություն՝ եղածը բավարար է, ավելին պետք չէ: Աստարէ բօլ-բօլ ցօրէն ընք հընծնլ, Աստուծ շատ չի հըմարէ (Բ):

Աստուծ շընքիավէր անէ - Բարեմաղթություն որեւէ հաճելի՝ ուրախալի առիթով՝ շնորհավոր լինի: Աստուծ շընքիավէր անէ, բօրջըն էլ փէշաք'արնէրին ինի (ԶԱ, Ա, 56):

Աստուծ չանէ - տէն Աստուծ վէչ անէ:

Աստուծ չինիլ - Անգութ՝ անխիղճ՝ դաժան լինել: Յէզըն թա. - Կըծէ ըսպանէ, էրկուվըննանուն Աստուծ չօնէ (ՀԺՀ, VII, 240):

Աստուծ պահէ - Բարեմաղթություն, որ նշանակում է՝ ապրի, երկար ապրի: *Աստուծ պահէ Յէնօկէն, ք'ծմնա՛ք ըրա՛վ, բօստանըս չը-փըրը՛ցէ (2):*

Աստուծ պարին կըդարէ - Մեկի նպատակի կամ իղձի բարեհաջող իրականացման ցանկություն, որ նշանակում է՝ թող հաջողություն լինի: *Ասթըխտ՛ք՝ աքերը օգու՛մ ա թօռնանը փըսակէ, Աստուծ պարին կըդարէ (Բ):*

Աստուծ սննդը ըսկանա - 1. Աղոթքը, խնդրանքը կատարվի: *Աստուծ սննդը ըսկանա, քը՛գ մին դօջ տըղա տա (Բ):* 2. Քո մաղթանքով իմ՝ նրա բաղձանքը կատարվի: *Ասում ա. «Սաղ ինիս, Աճխէն, հօր ա՛, Աստուծ սննդը ըսկանա, տըղաս կըռվան սաղ-սըլմաթ կա» (2):*

Աստուծ սարէն յէշնում ա, ծոնը տինոնում - Ամեն մեկին որեւէ բան տրվում է՝ ըստ իր կարողությունների եւ արժանիքների: *Մացակը ասմա. - Աստուծ սարէն յէշնում ա, ծոնը տինոնում, յը՛ս շատ ըմ հծնծ անում, բիդի շատ օտիմ (2):*

Աստուծ սը՛տ չի - 1. Խիստ գաղտնի է, թաքուն է: *Ըտըրա փըռնած կուրծէրան Աստուծ սը՛տ չի (Բ):* 2. Անօրեն՝ անարդար գործ է: *Ըտըրանա Աստուծ սը՛տ չի, յը՛ս կարէլ չըմ խառնըվիմ (Բ):*

Աստուծ վէջ անէ - 1. Երանի թե այդպես չլինի, աստված մի արասցե: *Աստուծ վէջ անէ՛ մարթին կընէգը մը՛ռնէ, տօնը կըքանդվի (2):* 2. Սպառնալիքի արտահայտություն: *Բաղվանչին ասում ա. - Ա՛ խօխէնք, էս դծնոնը բախշնում ըմ, ամմա հատէ ասում ըմ՝ Աստուծ վէջ անէ, մեհետ էլ բաղան կուղօթուն անիք... (2):*

Աստուծ տա - տեն Աստուծ անէ:

Աստուծ տալ - Բախտը բերել, հաջողության մեջ լինել: *Ըտըրա Աստուծ տամ ա, քանէ հետ ք'ոնում ա վը՛րս, տերտակ չի կ'ամ (Բ):*

Աստուծ տանէլ - Մեռնել, վախճանվել: *Ամմա ինդի յա պըտահում, վը՛ր Աստուծ մին տը՛ղ չի տանըմ. առաջ կընգանըն ա տանըմ (ՅԺՅ, V, 64):*

Աստուծ ուրան (քը՛գ) նըհը՛տ - 1. Աստված գորավիզ լինի նրան (քեզ), թող հաջողություն լինի: *Տըղէրքը քը՛գալ ըն կըռը՛վ, Աստուծ ուրանց նըհը՛տ (2):* 2. Ինքը (դու) է (ես) իր (քո) գլխի տերը, պետք չէ միջամտել, հարկ չկա նրա (քեզ) հետ վիճելու, համոզելու: *Իգէն ասած չի ըսկանում, հինչը օգում ա, թօղէ անէ, Աստուծ ուրան նըհը՛տ (Բ):*

Աստուծ քըշէրը կամ ա, կընանուցը ընգուն-նէրէն քըսը-փըսի անում - Կնոջ գաղտնիքը ոչ ոք չի կարող իմանալ: *Աստուծ քըշէրը կամ ա, կընանուցը ընգուններէն քըսը-փըսի անում, վէշ մին կընգա սէկրետ կարէլ չըս գիդնս (2):*

Աստուծ քօս ա տուվալ, դէյնը չի տամ, թա քանը դըրփէ - Անելանելի՝ ծանր կացության մեջ է: *Արտը վըրէլի վախտըն ա, կ'ոնթան չօնէ, թա վարէ. Աստուծ քօս ա տուվալ, դէյնը չի տամ, թա քանը դըրփէ (2):*

Ասում ա, լի՛ - Անտեղի է ասում, ճիշտ չի ասում, հենց այնպես է ասում: *Ասում ա, լի՛, էս շէփտումը կարէլ չի էտ պատը շարէ՛ (Բ):*

Ասում ըմ՝ ասու մէր, թա էշը քած ա, ասում ա՛ քօռակըն էլ ա քած - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը՝ հակառակ մյուսի ջանքերի, շարունակում է բացահայտել գաղտնիքները: *...խօսրօվ, քը՛գ ասալ չը՛մ, թա էտ պէնը էլ էրոնշ տը՛ղ ապիս վէջ. քու տօնը շինվի, յը՛ս ասում ըմ՝ ասու մէր, թա էշը քած ա, տու ասում ըս քօռակըն էլ ա քած (Բ):*

Ասող-խօսող - Զրուցասեր, մարդամոտ: *Ասող-խօսող մարթին անա լօխ հնձ կանին (2):*

Ավադ անէլ - Բարգավաճ դարձնել, շենացնել: *Թաքավէրը տըղէն կօլոնքըն ա ընգընէս, համ էլ թանրիփ ընէս. «Ափանրիմ իմ բալա, դիլնկըս տը՛ղ յը՛կալ, մը՛ռնիմ էլ՝ դանդըս չի, գիդնս ըմ, վէր թախտըս ավադ ըս ընական» (ԱԲ, 82):*

Ավադ ինիլ/տը՛ռնալ - Բարգավաճել, շենանալ: *Շէնումը վէր քանիլ չիլնմ, էն շէնը ավադ չի ինիլ (2):*

Ավան-ախըրը գիդնլ - տեն **Քէմբերը պըտըռէլ:**

Ավան մօրթէս, յը՛տնան վէրթիս - Սեփական անձը թանկ է անգամ որդուց: *Ավան մօրթէս, յը՛տնան վէրթիս. թօրքերը վէր նի յըն տը՛ռալ շէնը, Ասթիսին խօխան թօղալ ա ուրուրունցումը, ինքը փախալ (Բ):*

Ավգան անէլ - տեն Զանիլն(ն) տանէլ (1):

Ավգան ինիլ/տը՛ռնալ - տեն Զանիլն քինիլ:

Ավգօն անէլ - Մեկին մի բանում գերազանցել: *Խօտ հըրէլիս Բուդին լօխծին ավգօն ա անում (Բ):*

Ավրադ տը՛ռնալ - Շատ չորանալուց փտել (ճյուղերը, խոտաբույսերը): *Թա էրկու տըղնած տիրը՛վ ար մընացալ, էն էլ ա չուրանում, ավրադ տը՛ռնում (ԱԲ, 111):*

Ատակ անել - տե՛ս **Ակումի շինիլ**:

Ատակ(ը) ընցընել/ինիլ/թինիլ - անրգ. 1. Ան-
հետանալ, անհետ կորչել: *Թորքերը էտ վեր տը-
սեն, ատակը ընցեն* (Բ): 2. տե՛ս **Փռքաճօռ ինիլ**:

Ատակը տըժոխկ անել - Սաստիկ վիճաբա-
նել՝ կռվել: *Սաղ օրը էն ըն ուրուր նըհըտ ատա-
կը տըժոխկ ընէյիս* (Ձ):

Ատակ տըհնալ - տե՛ս **Ակումի տըհնալ**:

Ատրա անել - 1. Ուժգին հարվածով ճխել՝
ծանր վերք հասցնել: *Թըխից, դելին կըլծիւր ատ-
րա ըրալ* (Ձ): 2. Երկար խոսելով փորձել համոզել:
*Ավերջին շատ ա ատրա անում, վեր ըտըրա յըդէ
կավը ինք՝ օնէ, ամիա անննլ չի կամ* (Ձ):

Ատարավից անել - տե՛ս **Աղու տալ**:

Ատարավից ինիլ/տըհնալ - Թունավորվել:
*Էտ սոյնը իփում ըն, օտում, տընըհավան ատրա-
վից իննում* (Բ):

Ատօմ անել - Լցնելուց որոշ ժամանակ անց
գինու եւ օդու տակառների՝ կարասների թերին՝
պակասածը լրացնել: *Սոտումուն դային կինուն
կարասը ատօմ ըրալ, ըռըխը ծասկից* (Բ):

Արնազ ա՛, թա ըրըկ՝օճի - Անիրական է, թե՛
իրական: *Դերվիշը ասում ա.- Էս արնազ ա՛, թա
ըրըկ՝օճի* (Ձ):

Արնազը կըրակէն նաղլ անել - Երազը վատ
բան՝ դժբախտություն գուշակել: *...Ասըմ ա.- Ա-
րնազը կըրակէն ա նաղլ անըմ, ըտըրանք բա-
շայէթմիշ չըն ինէլու, էտ մարթը կընգանը
պըհէլու չի* (ՀԺՀ, VI, 184):

Արնազ պէնալ - Երազում տեսածը մեկնա-
բանել: *Պառավը էտ ըխճըկանը արնազը պէնում
ա, թա.- Արխային կաց, ըստարէ բախտըտ պին-
վըլական ա* (Ձ):

Արնազ ը՛ս խօսում/տըհսալ - Ի՛նչ ես ասում, ա-
նիրական բաների մասին ես խոսում, նման բան
չի կարող լինել: *Արնազ ը՛ս խօսում, ինձ վըհսկէ ըշ-
տըղան ա՛* (Ձ):

Արնազ տալ - Երազում մեկին ասել՝ հայտնել:
*Քըշէրը ըտըրան արնազ ըն տամ, վեր Թաղալ ըխ-
պիրին կօխկէ ծառէն տակէն էն ա մին պուլիզ
վըհսկէ թաղած* (Ձ):

Արնազ տըհնալ - 1. Անիրական դառնալ: *Նե-
րակ ըմ տըհսալ էս կարկուտը արնազ տըհնալ*
(Ձ): 2. Անեանալ, չքանալ: *Խօսնդից Իսակը
արնազ ա տըհնալ, ըրվամ չի* (Բ):

Արաթ անել - Սերմերն ու սածիլները ցանե-
լուց կամ տնկելուց առաջ մարգերը քրել: *Պի-*

*րում ա լաքէրը մին լ՛ավ արաթ անում, շիթիլը
տընգօտում* (Բ):

Արաթ տըհդ - Ջրարբի՝ արգավանդ դաշտ:
Արաթ տըհդ ա, լ՛ավ բօստան կըտըհնալ (Բ):

Արալըղավը սըվ կատու ընցընել - տե՛ս
Կատու ընցընել մըջըրներավը:

Արախսը տանել, ծարավ յըտ պիրիլ - տե՛ս
Ախպիրը տանել, ծարավ յըտ պիրիլ:

Արակը պերակ (կնն) - Եկամտի փոքր, սա-
կայն մշտական աղբյուր ունեցող (ունենալ): *Մեր
արակը պերակ ա կ՛ամ, մէզ բօլ ա* (Ձ):

Արակը փըռ(ն)ել - Մեկի թիակների տակով
անցնող երկու հիմնական երակները մատնե-
րով տրորել՝ իբր նրա խնթությունը անցկաց-
նելու համար: *Աբօն կ՛իժվնն ա, տա՛րէք
Մըրյանէն կօշտը՝արակը փըռնէ* (Ձ):

Արան փըռնել - Իրար հետ լեզու գտնել, լավ
հարաբերությունների մեջ լինել: *Մեր արան
փըռնում ա ռուսներէն նըհըտ* (Ձ):

Արաշտ անել - Տարին չորային լինել, չանձ-
րել: *Արաշտ ըրալ, բուստընէն չորըցըրալ* (Բ):

Արա չինիլ - 1. Մեկի հետ վատ հարաբերու-
թյունների մեջ լինել, հետը չշփվել, կապ չպա-
հել: *...Հու չի՞ գիղըմ, վեր աթա-բաթա թօրքը
հային նըհէտ արա չօնի...* (ՋՏ, Բ, 210): 2. Ցան-
կություն՝ տրամադրություն չունեցող: *Արա չօ-
նիմ հըրսանէք՝ ք՛ինիլի* (Բ):

Արար աշխար(ք) - Ամբողջ աշխարհը, հա-
մայն աշխարհ: *Արար աշխար գ՛ողում ա, վեր
մեր թօթէն ըրաղէն նըման խըմիշկ չի կա* (Բ):

Արբաթ անել - Առետրի մեջ խաբել: *Արբաթ
ըրալ, էտ քավթառ էշը էտ մարթին յըրա թաննզ՝
կ՛ինալ ծախից* (Ձ):

Արդաննը անել - 1. Աճել, փարթամանալ, զո-
րանալ: *Էտ կընէճըտ հինչքան խըխօցը թըկէս ա,
ընդըրանք էնքան արդան ըն ընէս* (ՀԺՀ, V, 590):
2. Շատանալ, բազմանալ, տարածվել: *Խաղուն
խըծապէրթ չի արդաննը ընէս, օղտը՝ Տումէ* (Ձ):

Արդավ/Արդու անել - 1. Այլուր անորակ ա-
ղալ: *Էս անլըր չի, վեր ըղացալ ըս, արդավ ըս ըրալ,
տիրան ընդըհ* (Բ): 2. Արագ-արագ խոսել: *Հինչ ը՛ս
արդավ անում, կամանց խօսէ, պէն կըլծիս ըղ-
նինք* (Բ):

Արդը տալ/կըտըրցընել - Մինչեւ վերջ սպա-
ռել, վերջացնել, վատնել: *Տանը պատառ փուլ
կար, արդը տըվալ, դինջացալ* (Բ):

Արգ անէլ - 1. Դիմում խնդրագիր ներկայացնել, դիմել, խնդրել: *Խըդ կընէգը հոլորը արգ ըրալ, քծմա՞ք չըրէն* (Բ): 2. Բողոքագիր ներկայացնել, բողոքել: *Պէլ ախպերը տոնս ա յէկալ, ճըղճըղացալ, թա.- 3ւյ, իմ ախպոր ըսպանէցին, յէս հէս ա քինում ըմ արգ անէմ* (ՅԺՅ, VI, 700):

Արքվո անէլ - Արեգակը դուրս գալ, արեւոտ օր լինել: *Թօռը պըրծընում ա, արքվո ա անում, խօխէնքը ուրխանում ըն* (Բ):

Արքվո էրած, թօռ թակած - 1. Շատ տանջված՝ չարհարված: *Արքվո էրած, թօռ թակած մարթ ա, հինչ ըս օգում ըտըրանա* (Բ): 2. Շատ փորձություններով անցած: *Արքվո էրած, թօռ թակած ա, ըտըրան կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

Արքվո բախշիլ (մինիս) - 1. Մեկի կյանքը խնայել, չսպանել: *Թէվանը ասմա.- Արքվո բախշիլ ըմ, ամմա էլ տի պէն չանիս, թա չէ...* (Ձ): 2. Մեռնել՝ կյանքի մնացած օրերը նվիրելով ուրիշներին: *Բըխցար դային արքվո թոռնէրէն բախշից* (Բ):

Արքվո ըպրուղներէն բախշիլ - տե՛ս **Արքվո բախշիլ (մինիս)** (2):

Արքվո խըվարէլ - 1. Հաջողությունը դադարել, դժվար կացության մեջ ընկնել, դժբախտությունների հանդիպել: *Կըռքվը ըսքըսից, մէր արքվո խըվարից* (Բ): 2. Մեռնել, մահանալ, սպանվել: *Սումբաթ դայուն արքվոն էլ խըվարից, շէնըմը էլ ասսախկալ մարթ չի մընաց* (Բ):

Արքվո խըվըրցընէլ - 1. Դժվար կացության մեջ գցել, դժբախտության մեջ գցել: *Թօրքէն բալան թաղիմ, վեր մէր արքվո խըվըրցըրալ* (Բ): 2. Սպանել, մեռցնել: *Ղաչաղը ասմա.- Օխտ ինձ տօ՛, թա չէ էս սըհաթէս արքվո կըխըվըրցընիմ* (Ձ):

Արքվո ծաքիլ/ծէք տալ - 1. Օրը բացվել, լուսանալ: *Արքվո ծաքից, չօբանը սոլորիս քըշից սարը* (Բ): 2. Լալ վիճակ ստեղծվել, կյանքը ժպտալ: *Մարը տըղէն ասմա.- Դարդ մէր անէլ, հալբաթ մին օր էլ արքվո կըծաքի, մունք էլ կըհըրուստանանք* (Ձ): 3. Դեմքը պայծառանալ, տրամադրությունը բացվել: *Արքվո ծաքիլ ա, հինչ ա՞ պըտահալ* (Բ):

Արքվո ծըռվէլ - տե՛ս **Ասթըխը ծըռվէլ**:

Արքվո կըծէլ - Արեւը այրել՝ կիզել, որ համարվում է անձրեւի գալու նախանշան: *Արքվո կըծում ա, թօռ ա կ'ըլական* (Բ):

Արքվո կըծիմ/ճէպըռիմ - Մեկին շատ սիրելու, մեկի արածը գնահատելու՝ մեկին ոգեւորելու փաղաքշական արտահայտություն: *Ամմա թաքավէրին տըղէն արքվո կըծիմ, ըլըըրմէս յա, քըմական տոնս թօրը քըշիս ա, ըտըրա օխտը կուլօխըն էլ թըռչըցընէս* (ԱԲ, 84):

Արքվո կօտըրէլ - Արեւը թուլանալ, այլեւս շոգ չլինել: *Արքվո կօտըրալ ա, ժուղօվորթը նի յըն տըռալ բուստընէն* (Ձ):

Արքվո հանգիլ - տե՛ս **Արքվո խըվարէլ**:

Արքվո հըղըցավը շօռ կ'ամ - Անչափ շոգ լինել: *Ա՛քու տօնը շինվի, միհէնգ՝ բաղ կըք'ինվի՞, արքվո հըղըցավը շօռ ա կ'ամ* (Ձ):

Արքվո հոլորթավը տըռնալ - Մեկուսացված ապրել, տնից դուրս չգալ: *Իզէն արքվո հոլորթավըն ա տըռնալ, ըշխարքաս խաբար չօնէ* (Բ):

Արքվո ճիճի անէլ - հեգն. Մեծ գործ կատարել: *Սիմօնը Էրկու օրումը մին մէշուկ խազնա՞ք ա քաղալ, արքվո ճիճի յա ըրալ* (Ձ):

Արքվո ճոլր խըմէլ - Արեւը ամպերի տակից երբեմն-երբեմն դուրս գալ ու նորից ծածկվել: *Արքվո ճոլր ա խըմում, մըհէնգ՝ կարէլ չըս հօնձ անիս* (Ձ):

Արքվո մար մըն(ն)էլ - 1. Արեւը արեւմուտքում հորիզոնի տակ, ծածկվել: *Մին օր՝ արքվո մար մըննէլանը յետը, Վարթիթէրը սըվ շալըմ փըթըթվէս ա, քիս Արսէնին կօշտը* (Ձ): 2. Դժբախտանալ, կյանքը վախճանին հասնել: *Տըղէն ըսպընվէլանը յըտը ընդըրը արքվո մար ա մըտալ* (Ձ): 3. Օտբանալ: *Արիսանկ աքէրը ասմա.- Արքվո մար ա մըտալ, ութասուն տըրէկան ըմ* (Բ):

Արքվո մըռնէլ - տե՛ս **Արքվո խըվարէլ** (2):

Արքվո մըթն(ըվ)էլ - տե՛ս **Արքվո խըվարէլ**:

Արքվո մըթնըցընէլ - տե՛ս **Արքվո խըվըրցընէլ**:

Արքվո յըրգ'ինք'ին պօրտէն հըսնէլ - Կեսօր դառնալ: *Արքվո յըրգ'ինք'ին պօրտէն հըսալ, քըղան ընուղնէն յըկէն տօն* (Բ):

Արքվո չըքընակէլ - Արեւը, գենիթում լինելով, այրել, կիզել: *Արքվո չըքընակում ա, էլ կարում չընք խօտ հարինք՝* (Բ):

Արքվո պիցըրանալ - Լրիվ լուսանալ, օրը բացվել: *Արքվո պիցըրացալ ա, հէյվանը հալնալ կ'ումումըն ա* (Բ):

Արքվո սըվանալ - տե՛ս **Արքվո խըվարէլ**:

Արքվո սըվըցընէլ - տե՛ս **Արքվո խըվըրցընէլ**:

Արժեք վրենս կենալ - տեն Արժեք յորգին- քին պօրտէն հըսնէլ:

Արժեքտ ապըրէ/երկան ինի - Բարեմաղ- թանքի արտահայտություն, որ նշանակում է՝ կյանքը երկար լինի, շատ ապրես: Արժեքտ եր- կան ինի, Բախշի, քժմնա՞ ըրա, էշըս պեռնիմ (Ձ):

Արժեքտ (ա) վըկա - տեն Է՛լ հինչ կօգիս:

Արժեքտ թաղիմ - անծ. Մեռնես: Արժեքտ թաղիմ, ճըղպօրես խե թափալ ըս (Ձ):

Արժեք տոն կ'ան - տեն Արժեք ծափի:

Արժեք-ըրվանա - Արեւոտ, պայծառ (եղա- նակ, օր եւն): Արժեք-ըրվանա հավա յա, խե տա- նը նըստալ ըս (Բ):

Արժեք փիս տըհ մար մըննէլ - տեն Օրը փիս տըհ մըննէլ:

Արժեք քանդիլ - հեզն. Մեծ՝ անհնարին գործ կատարել: Կընէ՞քը ասմա. «Ա՛ մարթ, հինչ ըս ըրալ, վեր վըստակալ ըս, արժեք քանդան ըս» (Ձ):

Արժեք քաշին կատարը երիլ - տեն Արժեք չըջընակէլ:

Արժեք թակէլ - Արեւի տակ մնալ, թեթեակի արեւահարվել: Արժեք թակալ ա, կըլծխըս ցա- վում ա (Բ):

Արժեք հըվաքէլ - Արեւի տակ կանգնել, տա- քանալ: Յը՛ք տոնս կ'անք, պատառ արժեք հը- վաքինք (Ձ):

Արժեք տալ - Արեւի տակ պահել, թեթեակի արեւահարել: Տոնս ա կ'աս, տըսնաս աղվէտը վըսկուն պարկերը տոնս ա կ'ան, թա արեւ տա (ՅԺՅ, V, 294):

Արժեք տըսնալ - տեն Ըրէվու իրըս տըս- նալ:

Արթար յըհ - 1. Մաքուր՝ անխառն յուր: Մեր շենին յըհը արթար յըհ ա (Ձ): 2. Հալած յուր: Ծէթը անարթ ընգալ, էլ արթար յըհ պինըցընօղ չի կա (Բ):

Արթար յըհու տըհ տինիլ/ընթունէլ - Կեղ- ծը՝ սուտը ճշմարիտ բանի տեղ ընդունել, ա- ռանց կասկածելու հավատալ: Հու հինչը ասում ա, արթար յըհու տըհ ա տինիլ (Բ):

Արթար քըրթնօնք/աշխաղանք - Օրինա- կան ճանապարհով ձեռք բերված վաստակ: Ար- թար քըրթնօնքալ ա ապըրում (Բ):

Արթաիշ անէլ/ինիլ - Հղիվանալ, պարծենկոտ դառնալ: ...Մըզաջափ փօխվալ չի, հերիք չի, հն-

լն մին քանէ պեներըմ էլ իվիլի արթաիշ ա ըրալ (ՋՏ, Բ, 34):

Արինտիրը կուրցընէլ - Շփոթվել, մոլորվել, չկողմնորոշվել: Արինտիրը կուրցըրալ ա, գոն- դում չի, թա հինչ անէ (Բ):

Արինտիրը յըհ օնէլ - Կողմնորոշվել, ուղղու- թյուն վերցնել: Արինտիրը յըհ ա օնում, կ'ամ թուշ էտ ըխպիրին կօշտը (Ձ):

Արխաջ անէլ - Նույն տեղում երկար պահել՝ սպասեցնել: Չօբանը հիյվըննէն տանձոն տա- կէն արխաջ ա ըրալ (Ձ):

Արխաջ ինիլ/տըհնալ - Նույն տեղում երկար մնալ՝ սպասել: Էս ա իրըք սըհաթ ա՛յըս ըս- տըհ արխաջ իլնծ (Բ):

Արխավը շատ ճոնր քինիլ - Շատ ժամանակ անցնել, շատ բան փոխվել: Էտ պենան յըտը արխավը շատ ճոնր ա քը՛ցալ (Ձ):

Արխու նըման կ'ան, կըտու նըման քինիլ - Երկար ժամանակ դժվարությամբ կուտակվածը կարճ ժամանակում վատնվել՝ կորսվել: Փուլը ըտի յա. արխու նըման կըկա, կըտու նըման՝ քինի (Ձ):

Արխու նըման փըլըխկալ/քըլքըլալ Առա- տորեն՝ վարար հոսել: Դեվին հէնգ կուլօխըն էլ կըտըրես ա վեր քըցիս, թուղես արոնը արխու նըման փըլըխկաս (ԱԲ, 83):

Արծանը վընն անէլ - Մեկին հետմահու հիշել, մեծարել, հիշատակը հարգել: Հնքին սաղ վախտը տըղէքը մըհալ չըն քըցան, միհէնգ արծանը վընն ըն ըրալ (Բ):

Արծան կըտըրէլ/տըհնալ - տեն Զար կըտըրէլ (3, 6):

Արծէվը ճանջ չի փըռնէլ - տեն Ասլանը ճանջ չի փըռնէլ:

Արկաթը տաք-տաք/թավումը թակէլ - Գոր- ծը առանց հապաղելու՝ ժամանակին կատարել: Կընէ՞քը ասմա.- Ա՛ մարթ, արկաթը տաք-տաք կըթակին, նըղանա մէր, յըհ կաջ մեր հիյվանէն ապուռ տօ (Ձ):

Արկաթ ինար՝ կըհանար - Շատ համբերա- տար՝ դիմացկուն է: Էտ կընէ՞քը տըղըմարթու նըման տեմ կաջալ, արկաթ ինար՝ կըհանար (Ձ):

Ար կ'ան - տեն Նամուս կ'ան:

Արմանք/Արմանք-զարմանք պիրիլ - 1. Խիստ զարմացնել, զարմանք պատճառել: Էտ կընգանը փըսակվէլը արմանք պերալ (Բ):

2. Հիացնել, հիացմունք պատճառել: ...Կ'ամբողջ խընծծորու մընան թօշերը, պերակ պըռըշեն յը- շօղէն արմանքըն ար պիւրիւմ (ՀԺՀ, VI, 177):

Արմանք/Արմանք-գարմանք տանել/կըտը- րել - 1. Խիստ զարմանալ: Էտ ք'սսիբ մարթը մը- նըմ ա տըհը կաղնած, արմանք տարած, վըննըծըհը տափան կըտըրած... (Ձ): 2. Ջմայլվել, հիանալ: Էտ ծիւկունը Էնքան դաշանգ ա ինիւմ, վեր թաքավերը արմանք տանում ա, վէջ օտում ա, վէջ խըմում, լըհա ըտըրան ա թիւնշան անում (Ձ):

Արմունգ տալ - 1. Արմնկաձել ծովել, արմն- կաձել ոլորան կազմել, թեքվել: Կ'ըհը արմունգ ա տամ (Բ): 2. Արմնկաձել ծովել, արմնկաձել ոլո- րել, թեքել: Սօգըրաթը քըշերը թաքուն ք'իւնիւմ ա արիւր արմունգ տամ բիդի իւրան հայաթը (Ձ):

Արշան ղղնել/կ'անլ - 1. Լույս աշխարհ գալ, հայ- տնվել, երեւան գալ: Մին օր թաքավըհէն քա- դաքըմը խաբար ա տըրածվում, վըհը քըղաքան մօտէ մին մըրթակէր դժվ ա արշան յեկալ... (ՆԼՂԺԲ, 20): 2. Աճել, մեծանալ, զորանալ: Էրկու տըռնումը Էտ ծառերը արշան յըն կ'ամ (Ձ):

Արշան պիւրիլ/քըցիլ - 1. Լույս աշխարհ բերել, ի հայտ բերել, երեւան հանել: Ըտըրանք Էլ Էտ կ'օղէն ըն արշան քըցիւմ, ժուղովուրթէն ջանէն անում (Բ): 2. Աճեցնել, մեծացնել, զորացնել: Էտ պառավը Էտ խօխօնցը պահում ա, արշան քը- ցիւմ (Ձ):

Արշիւնումը տըղըվարվել - տեն Հափը ճընանջիլ:

Արշը խաղավը իլանլ, տանծը մըննան քը- ցից - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը, տար- վելով ինչ-որ բանով, մոռանում է սկսած գործը: Արշը խաղանվը իլանլ, տանծը մըննան քըցից. շէնին տըղըմարթիքը քիւնամ ըն քըհի, արտերը մընամ ա հընծիլիւ (Ձ):

Արշը կալիւ/կամնէն լըծել - Մեկին անհա- մապատասխան գործի դնել, տգետին պաշտո- նի կամ աստիճանի հասցնել: Արշը կալիւ լըծալ ըն. Էտ ըխմաղէն տիւրանլ ըն նախագա (Բ):

Արշը պիւնան տիւս օնէլ - տեն Օխծը պիւ- նան տիւս օնէլ:

Արշը օխտը յըհը ա գ'իւղիւմ, օխտըն Էլ տանծին յըրա - Յուրաքանչյուրն իր սիրած թե- մայից Է խոսում: Արշը օխտը յըհը ա գ'իւղիւմ, օխտըն Էլ տանծին յըրա. մեր Աբրամը ըշտըհը նըստում ա, իւրան բաղան ա խօսում (Ձ):

Արշ խըղըցընէլ/շօռ ածէլ/պար ածէլ - Տգետներին՝ միամիտներին օգտագործել իր նպատակների համար: Սաղ օրը Էտ ջանիլնէ- րէն խանիում ա, արշ ա խըղըցընում (Բ):

Արշ խըղըցընօղ/շօռ ածօղ/պար ածօղ - Կեղտոտ՝ փնթի՝ անշնորհք մարդ: Արշ խըղըցը- նօղ ը'ս, Էտ հինչ ա' շիւրէրէտ հանը (Բ):

Արշ տըհնալ - Սաստիկ գիրանալ՝ չաղանալ՝ խոշորանալ: ...Էնքան կերալ ա, մին առչ ա տըհ- նալ... (ՀԺՀ, V, 70):

Արշու ըռըխ ընգած (մըղըրըծանջիւ քը- թօց) - տեն Կ'իւղիւ ըռըխ ընգած (կառնը):

Արշու պիւն - Ծխով լցված (սենյակ): Էս ար- չին պիւնումը հունց ը'ք քօն ինիւմ (Բ):

Արշու քօթէթ - 1. Գեր՝ թմբիկ (երեխա): Էր- կու խօխա օնէ, ճօխտըն Էլ՝ արշու քօթէթ (Բ): 2. Անտաշ, անկիրթ (մարդ): Էտ արչին քօթէթը հինչ բի'դի սըվըրցընէ մեր խօնցը (Բ):

Արշու օժ - Ֆիզիկական մեծ ուժ: Բըխցարէն արշու օժ օնէ. օխտը փութանուց խարարը մին ծըհըքալ պիցըրցընում ա (Բ):

Արշու օրում - Անհասկացող, անտաշ, կո- պիտ: Արշու օրում մարթ ա, ընդըրա կարել չըս պէն կըլխու քըցիս (Ձ):

Արտէն յըհը գանդան - տեն Յըհը բաղէն խընծծորը:

Արտը խասիլ ղղնել - Ցանած արտը ձյունից՝ ուժեղ անձրեւից՝ կարկուտից քըքըվել: Կար- կուտ յըհկալ, արտը խասիլ ղղգալ (Ձ):

Արտը կանանչ հընծիլ/օտել - Եկամուտը՝ աշխատավարձը, միևնույն ստանալը պարտք վերցնելով, ծախսել: Ընդըրա ըշտըղա յա' փուլ, արտը կանանչ ա հընծալ (Ձ):

Արտը կըտըրել - Հողի մեջ հունդը չծել: Ա- րաշտ ըրալ, արտը կըտըրից (Բ):

Արտը հաննանց քիւնիլ - Մեղմ քամուց հասու- նացած արտը ալիքաձեւ ծածանվել: Արտը հան- րանց ա ք'իւնիւմ, հանց ա ծով ինի (Բ):

Արտը՝ հեղէ, կընէգը՝ յըղէ - Երջանիկ՝ բախ- տավոր մարդ: Մէսրօփ, ք'ըհը հինչ ա իլանլ, ար- տըտ՝ հեղէ, կընէգըտ՝ յըղէ (Ձ):

Արտըն ընգած շօն - Յոփ ու շվայտ կյանք վարող, ընտանիքի հոգսերով չզբաղվող, պա- րապ-սարապ թափառող անձ: Արտըն ընգած շօն ա Արտօն, հինչ տօն բիդի պահէ Էն (Բ):

Արցը յորա քըցիլ - Որեւէ գործ սկզբնավորել՝ սկսել: Արտաշը սաբալ տօն ա շինում, արցը յորա յա քըցան, թօղալ ընդի (Բ):

Արհուն անէլ - 1. Սպանություն կատարել, արյունահեղություն կատարել: - Է՛, ա՛կընէգ՛, - թանանջ քըշէլալ ասում ա Փիրումը, - պա ըսօրէ մին արհուն ըմ ըրալ (ՆԼՂԺԲ, 10): 2. Մեկին հյուրասիրելու համար անասուն մորթել: Աթօն ասում ա. «Մեհէտ յը՛կէք՛ դօնադ, մին արհուն անիմ» (Ձ):

Արհունը աշկէն տակըն օնէլ - 1. Խիստ ջղայնացած լինել: Էտ խէ ըտի արհունը աշկէտ տակը կալանձ ը՛ս (Բ): 2. Կյանքը մահվան վտանգի ենթարկել: Տըղան արհունը աշկէն տակըն ա օնում, քիւնամ դէվին կօշտը (Ձ):

Արհունը աշկէրը կօխէլ/օնէլ - տեն **Աշկէրը ըռնալ լըցվէլ**:

Արհունը օջւ տալ - տեն **Արհունը ծօլ տը՛նալ**:

Արհունը ըռնալ լըվանալ - Սպանության վրեժը սպանությամբ լուծել: Էտ մարթը տու չի ա-նում, արհունը ըռնալ ա լըվանում (Բ):

Արհունը թան տը՛նալ - տեն **Աշկէրը ըռնալ լըցվէլ**:

Արհունը թըքանալ/իսի կան - տեն **Արհունը հը՛ն կան**:

Արհունը խառնէլ - տեն **Արհունը պըրտծղէլ (1)**:

Արհունը խառնըվէլ - տեն **Արհունը պըրտծղէլ (2)**:

Արհունը խըմէլ - Մեկին սաստիկ ատել, պատրաստ լինել սպանելու՝ արյունը թափելու: Աշկէս պըլլօր ա, ինձ տաս՝ արհունը կըխըմիմ (Ձ):

Արհունը ծըծէլ - 1. տեն **Արհունը խըմէլ**: 2. Մեկին հարստահարելով սևանկացնել, տանջել, շահագործել, կեղեքել: Էս էրկու տըռնումը Էտ նախագան մէր շինացուց արհունը ծըծալ ա (Ձ):

Արհունը ծըրավէլ - Փորձանքին ընդառաջ գնալ: Արհունը ծըրավալ ա, թըվանգի՛ն նըհը՛տ խաղ ա անում (Բ):

Արհունը ծիք տալ - 1. Բնավորությամբ՝ տեսքով՝ սովորությամբ իր ազգակիցներին՝ հարազատներին նմանվել: Ղըշինգ՛օթունը ուրան հըրաքվօրը ղըշինգ՛օթունըն ա. արհունը ծիք ա տամ (Ձ): 2. Ազգակցական մտերմություն զգալ: Ամմէն մարթ էլ ուրան պարիկամէն թանափըն ա պահում. արհունը ծիք ա տամ (Ձ):

Արհունը ծօլ տը՛նալ - Մեծ կոտորած՝ արյունահեղություն լինել: Մարթ ա դարկում, տես-

նում՝ սաղ կոտօրած, արհունը ծօլ տը՛նած (ՅԱԲ, 15, 76):

Արհունը կապէլ - Հաշտեցնել, վրեժխնդրության՝ արյունահեղության դեմն առնել: Ասախ-կալնէն հըվաքվում ըն, քիւնում ըտըրանց կօխը, արհունը կապում (Ձ):

Արհունը կըլխէն տալ - Սաստիկ զայրանալ՝ հուզվել, զայրույթից՝ հուզմունքից ինքն իրեն կորցնել: Ըստը՛ղ թաքավէրին արհունը տաս ա կըլխէն, լըհա կըտըղթունան ուզիս ա հըրա-մանը տա, վէր ճօխտ տըղէն կախ տան (ԱԲ, 81):

Արհունը կանմար - տեն **Արհունը մօք**:

Արհունը կը՛տու նըման քիւնիլ - տեն **Արհունը ծօլ տը՛նալ**:

Արհունը հալալ անէլ - Սպանությունը ներել, սպանության համար վրեժխնդիր չլինել: Հօրը ըսպընը՛ցէն, ինքը՛ր արհունը հալալ ըրալ (Ձ):

Արհունը հը՛ն կան - 1. Բորբոքվել, զայրանալ: Զը՛քալ տը՛սալ, արհունը հը՛ն յը՛կալ (Ձ): 2. Մեծ եռանդ ունենալ, ժիր՝ աշխույժ՝ ջահել լինել: Զան-հիլ տըղամարթ ա, արհունը հը՛ն ա կամ (Բ):

Արհունը հըղէ անէլ - տեն **Արհուն անէլ (1)**:

Արհունը հըղէ ինիլ - տեն **Արհուն ինիլ (1)**:

Արհուն ըղնէլ - տեն **Արհուն ինիլ (1)**:

Արհունը ճիրալ լըվանալ - տեն **Արհունը հալալ անէլ**:

Արհունը ճիւր կըտըրէլ/տը՛նալ - 1. տեն **Լը-դաճա(ն)ք ինիլ**: 2. Մարդասպանությունը սովորական դառնալ, արյունահեղությունը շատանալ: Կըտըրվէ ըստի դարը. արհունը ճիւր ա կըտըրալ (Ձ): 3. Սպիտակարյունություն հիվանդությամբ հիվանդանալ: Ասում ըն՝ Ըրտաշէն արհունը ճիւր ա կըտըրալ, խը՛ղճ ինիլ էն (Բ):

Արհունը մուռտառ - տեն **Արհունը պըրտծղ**:

Արհունը մուռտառէլ - տեն **Արհունը պըրտծղէլ**:

Արհունը մօք - Ուրիշների նկատմամբ իբրեւ առավելություն ունեցող, մյուսներից տարբերվող, արտոնյալ: Խէ, քու արհունըտ մօք ա՛, վէր ա-ռանց հէթ ըս քիւնում (Ձ):

Արհունըն ա ծիւնը/կաթնը ուրիւր խառնած - Վարդագույն: Էտ ըխճըկանը թօշէրը հանց ա արհունըն ա ծիւնը ուրիւր խառնած (Ձ):

Արհունըն օնէլ - Սպանությամբ վրեժը լուծել, վրեժխնդիր լինել: Տըղան հօրը հիւնգիստին ուր-թումն ա օտում, վէր հօրը արհունը ունական ա (Ձ):

Արհեստը չորանալ - 1. Նիհարել, հյուծվել: Էն-քան կործ ա ըրալ, արհեստը չորացալ ա (Բ): 2. Ծովանալ, եռանդը կորչել: Առաջ քըշեր-ցիրը՝ կործ ընելիս ա իլալ, միհենգ՝ ա, վեր արհեստը չորացալ ա (Բ):

Արհեստը պըրտծղ - Նեկզ, խարդախ: Ըտըրա արհեստը պըրտծղ ա, հու նըհը՝տը հընգըրթուն ա անում, վերջումը փուշմանում ա (Բ):

Արհեստը պըրտծղել - 1. Մեկին խիստ հուզել, վրդովել, զայրացնել: Խըրեզ՝ արհեստը պըրտծղել (Բ): 2. Խիստ հուզվել, վրդովվել, զայրանալ: Էտքանը վեր թաքավերին իմաց ըն տամ, արհեստը պըրտծղում ա, հըրամայում ա՝ Էտ մարթին ղընկիր-ղելնար անին... (ԱԲ, 168):

Արհեստը սառչիլ - 1. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**: 2. Կենդանությունը, առույգությունը կորցնել: Ծատորը կարմիր կածոն տըղամարթ ա իլալ, միհենգ՝ արհեստը սառչալ ա (Բ):

Արհեստը ըս ասում/խոսում - Ի՛նչ ես ասում, անիրագործելի է, անհնար է: Մարթը ասմա- Արհեստը ըս ասում, յը՛ս ծիս հունց քը՛զ տամ (Ձ):

Արհեստը տաք - 1. Տաքարյուն, դյուրագրգիռ: Տըղեն արհեստը տաք ար- Էտ վեր ըսկացալ, կըտաղից (Ձ): 2. Ջահել, եռանդով լեցուն: Արհեստը տաք տըղըմարթին ծըրքան պեն չի պըրծընել (Ձ):

Արհեստը տըկըտըյըր անել - տեն **Արհեստը պըրտծղել (1)**:

Արհեստը տըկըտըյըր ինիլ - տեն **Արհեստը պըրտծղել (2)**:

Արհեստը կըխըմիմ/կըծըծիմ - Սպանալիքի արտահայտություն: Մարթը թեթա յա տամ, թա. «Արհեստը կըխըմիմ, էլըստը՛ղերը ըրվաա վէջ» (Ձ):

Արհեստ-ըրտասունք - 1. Աղիողորմ լաց: Ըտըրա արհեստ-ըրտասունքը թաքավերին սը՛րտը կըկըղցընում ա (Ձ): 2. Մեծ վիշտ, դժբախտություն: Էս հինչ արհեստ-ըրտասունք ա՛, վեր մէզ պըրտահից (Ձ):

Արհեստ-ըրտասունք թափել/վեր ածել - Աղիողորմ լացել, մղկտալ: Հինչ ա տըղան մը՛ռալ ա, Էտ կընէզ՝ը ամմեն օր արհեստ-ըրտասունք ա թափում (Ձ):

Արհեստը ցըմաքել - տեն **Արհեստը չորանալ**:

Արհեստը քախծըր - Համակրանք՝ սեր առաջացնող, գրավիչ: Արհեստը քախծըր ախճիզ՝ ա լալ Սօսին (Բ):

Արհեստը քամել - տեն **Արհեստը ծըծել**:

Արհեստը քաշիլ - տեն **Արհեստը ծիք տալ**:

Արհեստ թափել - տեն **Արհեստ վեր ածել**:

Արհեստ թըքել - Հյուծախտով հիվանդ լինել: Խը՛ղճը արհեստ ա թըքում, մինը կա վէջ, թա տա- նէ դօխտուր (Բ):

Արհեստ ինիլ - 1. Արյունահեղություն՝ սպանություն կատարվել: Էտ յերզ՝իրումը արհեստ շատ ա իլալ (Ձ): 2. Մեծ իրարանցում, խռովություն կատարվել: Վայ ա վեր մինին հելվանը նի յա մընում Խաակեն բօստանը, արհեստ ա (Բ):

Արհեստ ծըրտել - Հիվանդ լինելով՝ արյուն արտաթորել (թոշունների մասին): Հապերը արհեստ ըն ծըրտում, հալթաթ պիւնը ցօրտ ա (Բ):

Արհեստ կին - Որեւ բանի ամենաբարձր գինը՝ արժեքը: Ասում ա. «Տընա՛շին, հինչ ըս հարայ-հըրօց անում, ցակատ ա, լի՛, կօրալ ա, կօրալ ա, արհեստ կինը դամիւրջխանումը մին մանէթ ա» (Ձ):

Արհեստ կուրցընել - Արյունահոսություն ունենալ: Ըռանգ՝ը սըփարթնալ ա, հարթաթ արհեստ շատ ա կուրցըրալ (Բ):

Արհեստ-հեղեղ - Կոտորած, արյունահեղություն: Անդար մընա ըստի աշխարքը, թօրնը յեշիւմ ըս, արհեստ-հեղեղ ա (Բ):

Արհեստ-հեղեղ անել/քըցիլ - տեն **Արհեստ անել (1)**:

Արհեստ հեղեղ ըղնել/ինիլ/տը՛ռնալ - տեն **Արհեստ ինիլ (1)**:

Արհեստ յը՛ր օնել - Բուժական նպատակով երակներից արյուն հանել: Դուխտուրնէն ըտըրանց անա արհեստն յը՛ր օնում (Բ):

Արհեստ պէց թօղելի դամար չինիլ - Շատ թշվառ՝ հյուծված լինել: Ըզեն արհեստ պէց թօղելի դամար չօնէ, քը՛զ հինչ բի՛ղի քը՛մա՛զ անէ (Բ):

Արհեստ պէց թօղնել - Ականջի կամ մարմնի այլ մասի երակը կտրելով՝ արյուն բաց թողնել՝ իբրեւ բուժման միջոց: Վը՛խճարը ազառու վար, արհեստ պէց թօղը՛ցէն, սըղացալ (Ձ):

Արհեստ վեր ածել - 1. տեն **Արհեստ անել (1)**: 2. Հիվանդ լինելով՝ արյուն արտաթորել: Սաք՛ի դային մըրսալ ա հիվընդացալ, արհեստ ա վեր ածում (Ձ):

Արհեստ վեր տը՛ռնալ - տեն **Արհեստ ինիլ (1)**:

Արհեստ ցըրը՛վ տալ - 1. տեն **Արհեստ անել (1)**: 2. Մեծ ողբերգություն ապրել՝ երբ սգվորը, եղունգներով ծվատելով իր մարմինը, արյունը ցողում է մյուս սգվորների եւ հանգույցալի դագաղի

վրա: Անվանումը կրնան էլ մարդկանց թողելիս անունը ըն ինչու ցրորդ տալիս, միհենգվա կրնան էլ ըսկի լաց էլ չըն ինչում (2):

Արհեստ-քրթնություն - Ծանր՝ տանջալից՝ դառն աշխատանք: Չծրք՝ տրոնը վա անուն-քրթնություն-քրթն սրհախ տը դան ար (2):

Արհեստ-քրթնությունը թափել/մըննել/վեր ածել - Ծանր՝ տանջալից՝ դառն աշխատանք կատարել, քրտնաթոր աշխատել: Խըդ մարթը էտ-քան անուն-քրթնությունը թափից բոստան ըրավ, տելը լը կավ քը շից տարավ (Բ):

Արհեստ քրթի - տեն **Արհեստ անել (1)**:

Արքանդը չուրանալ - Չծնողաբերել, գավակ չծնել, չսերել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Արքանդը չուրանա ընդորա (Բ):

Արք՝ անել/պինըցընել - Իրեն բարոյական իրավունք վերապահել: Արք՝ ա անում, թաքավերին անա հըրցընում (2):

Արած անել - 1. Առանց ախորժակի դանդաղ ուտել: Պառավը կըրպետին նըստում ա, ըսքըստում լոբին արած անելը (2): 2. Ուտելու բան չունենալ, քաղցած մնալ: Տանը ուտելի պեն չօնին, արուճ ըն անում (2):

Արօտ անել - Արածել: Օրերը իրկընացալ ա, կըվերը մինչը վ ժամի իննը արօտ ըն անում (Բ):

Ափաթ-գ՛հուրսնթ - Արտասովոր, զարմանալի, ընտիր, գեղեցիկ: Ափաթ-գ՛հուրսնթ ախ-ճիգ՝ ա Լեսոնյին թոռնը (Բ):

Ափաթը կըտըրել - 1. Ստիպել, պարտադրել: Էս մարթին կընեգ՝ը ափաթը կըտըրում ա, թա պիտի ք՛ըննս, մին պեն էլ տոն ասես... (ԼՂԲ, 265): 2. Ստիպված լինել: Ափաթըս կըտըրած՝ տոն լը կէ, ք՛ընցէ (2):

Ափաթը հըվաքել/օնել - տեն **Ափաթը կըտըրել (1)**:

Ափաթ(ը) տանել - 1. Զարմանալ: Մարթը մընըմ ա ափաթ տարած, մաթ մընացած (ԼՂԲ, 372): 2. Զարմացնել: Էտ խօխան հուրն լըրքավը լոխճին ափաթը տանում ա (2):

Ափլնթին կարթի/կըտըրել - Ճառաբանել, ճառախոսել: Դէ ափլնթին չի՞ կըրթըլան, վըր ըսկանաս... (ԼՂԲ, 271):

Ափորմիտ անել - 1. Հրամանով՝ որոշումով վավերացնել՝ ձեւակերպել: Տօնը ափորմիտ ըրավ տըղեն լըրա (Բ): 2. տեն **Աքան անել**:

Աքան անել - Ուրիշի փողերը՝ ունեցվածքը յուրացնել: Խնփում ըն, ըտըրա փուլերը աքան անում (2):

Աքն-բնքն - 1. տեն **Ծանդը-ծընդըմէ**: 2. Տնարար: Էտ ախճիգ՝ը հանց տօնը պահում ար, ասիս անքն-բնքն կընեգ՝ ա (2):

Բաբ անել - Իրար հետ համեմատել: Տոմարձ ընդդրանց ներդրձ տ բաբ մէր անել (Ձ):

Բաբայ անել - մնկ. Քնել: Խօխան բաբայ ա ըրալ (Բ):

Բաբաջուրի անել - Ոչ կարգին՝ անորակ կառուցել՝ սարքել: Վէր տօսը էրվից, էլ կարից վէչ սծրոն շինի, բաբաջուրի ըրալ, նի մըտալ մաչը (Ձ):

Բաբը բաբէն թուշ ինիլ/փըռնէլ/քըթէնալ - Իրար համապատասխանել: Վէր բաբը բաբէն չի թուշ իլնալ, օրը ախումլիշալ կընցընէ (ԱԲԲ, 88):

Բնգ տըրճալ - Շատ հարստանալ: ... Սօնիշկա հնսին ասում ա. «Սումբաթ, էս մունքը սկի հըրուստանում չընք, ամմա փըլանքնսը հանէ բնգ՝ ա տըրճալ» (ԱԶ, 66):

Բադա անել/տալ - Զոհաբերել, կորցնել: Իտի թաքավէրին տըղէրքը քընըմ ըն էտ ըխճըկանը դարդան կըլխընին բադա տամ (ՅԺՅ, 37):

Բնդանը կօտըրել - տեն Մաշկը կօտըրել:

Բնդանը կօտըրվել - տեն Մաշկը կօտըրվել:

Բնդանը պէրակ - Նրբակազմ, նրբիրան: Քիւնամ ա կօխկէ շէնան մին բնդանը պէրակ, դաշննգ՝ ախճիգ օգում (Ձ):

Բադարնքը օտել - Մեկի թաղման հոգեհացին ներկա լինել: Զնիլը ասմա.- Մպառաւ, ըստի վէր քիւնի, տու իմ բադարաքընս էլ ըս ուտըլական (Ձ):

Բադարնքու ջըհնծ օգճը - Ուրախությամբ լցված՝ համակված անծ: Բադարնքու ջըհնծ ուգճըու նըման լօք-լօք ա անում (Ձ):

Բադա քիւնիլ - Զոհաբերվել, կորչել: Զնիլ տըղէրքը բադա քըճէն էտ վըսկուն դարդան (Ձ):

Բազար անել - 1. տեն Առուտօր անել: 2. տեն Բազար շինիլ:

Բազարըղ անել - Շուկայից գնումներ կատարել: Քիւնում ա մին խըլլն բազարըղ անըմ, տանում մըճած հընգէրէն տօսը (Ձ):

Բազար շինիլ/պէնալ - Աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել, ժխոր ստեղծել: Շինըրնէտ կըտըրըճէք, հինչ ըք բազար շիննլ (Ձ):

Բազար տոնս պիրիլ - 1. Վաճառքի հանել: Մին օր էլ յըղէ կալըն ա բազար տոնս պիրում (Ձ): 2. տեն Մէյդան (տոնս) պիրիլ:

Բնզգնմիշ անել - 1. Զուգել, զարդարել: Ղօչը բնզգնմիշ ըրէն, տարէն հըրթնըցուվէն տօնը (Բ): 2. Գովել, գովաբանել: Բուդին ըշտըղ նըստում ա, ուրան կընգանը բնզգնմիշ ա անում (Բ): 3. տեն Ըրամակ քըցիլ:

Բնզգնմիշ ինիլ - 1. Զուգվել, զարդարվել: Էտ կընէգը բնզգնմիշ ա ինում, տանան տոնս կիւմ (Ձ): 2. տեն Ըրամակ ըղնէլ:

Բազին շահի տըրճալ - Գաղտնիքը բացահայտվել: Կուղուդունանը յըտը անց ա կէնում վէց ամէս, բազին շահի յա տըրճում (Ձ):

Բաթմիշ անել - Կորցնել, անհետացնել, վերացնել: Էտ խըսյաթը վէրչանք ասում ա բաթմիշ անէ, ամմա կարում չի (ՅԺՅ, V, 403):

Բաթմիշ ինիլ/տըրճալ - Կորչել, անհետանալ, վերանալ: ...Էտ տըղան մին էլ ա տըրճում ախճիգը աշկին առաչան կօրալ, բաթմիշ իլնալ (ՅԺՅ, V, 150):

Բալան կըծիմ/օտիմ - Գգվանքի՝ փաղաքշանքի արտահայտություն՝ ուղղված գավակներին, երեխաներին: Բալան կըծիմ, քիւնի ըխպիրան ճուր պէր, անին խըմէ (Ձ):

Բալատ տօն կա - տեն Քու մօր բալան տօն կա:

Բալդուրը դըռի - Աշխատասեր, արագաշարժ: Բալդուրը դըռի կընէգ՝ ա, քըշէր-ցիրէկ կօրծ ա անում (Բ):

Բալինցա ըղնէլ - Զիվանդանալ, հիվանդանոցում պառկել: Մին օր ըտըրա խօխան ազառմիշ ա լնլ, ընգալ բալինցա (ԱԱ, 36):

Բախճան քաղէլ - Դատարկածեռն մնալ: Բախճան քաղած մարթ ա (Բ):

Բախշայիշ/Բախշէյիշ անել - Առատորեն նվիրել, պարգևել, ծրի բաժանել: ...Շատ ուրխացի, վէր իմ բախշէյիշ ըրած գուռնա-տըմըլաս ըռէխըղ ըրած մէյդան ըս տոնս յէկալ ու օգում ըս փըջիս... (ՋՏ, Բ, 221):

Բախտան փախչիլ - Հաջողությունից՝ բարեպատեհ հանգամանքից հրաժարվել: Վեզիրը ասմա.- Ա՛ տըղա, բախտատ փախչը մէլ, յը՛ք ըխճըկանըս օգ՛ի, լ՛ալ ապրէ (Ձ):

Բախտավար կըլխէս (տուված) - տեն Նէրակ ինձ (տուված):

Բախտավեր ասթըխու տակ ծընվել - Բախտավոր՝ երջանիկ՝ հաջողակ լինել: Բախտավեր ասթըխու տակ ա ծընվալ, էրկու տըղա օնէ, ճօխտը՝ համիա (Բ):

Բախտէն աշկը փըսօր քըցիլ/քօռ անէլ - տեն Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

Բախտէն առաշկը քար քըցիլ - տեն Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

Բախտէն թօղ(ն)էլ - տեն Ըստուծէն ումէ-դին թօղ(ն)էլ:

Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ - Իր կամ մեկ ուրիշի հաջողությունը խափանել, հաջողությունից զրկել, գործերի ձախողման պատճառ դառնալ, անբախտացնել: Մարը ըխճըկանը բախտէն կըլխէն քար քըցնվ, թօղից վէ՛՛ էտ տըղէն նը-հէտ փըսակվէ (Բ):

Բախտէն կըծէճը յը՛տ տալ - Նախկին բախտավորությունը՝ հաջողությունը հետզհետե կորցնել, դժբախտությունները՝ անհաջողություններն իրար հաջորդել: Բախտէն կըծէճը յը՛տ ա տուվալ, էլ կարում չի փոկ ըշխաղէ (Ձ):

Բախտէն յէշիլ - 1. Հմայությամբ՝ բախտագուշակությամբ մեկի ապագան գուշակել: Բախտաջին թաքավերին տըղէն բախտէն յէշնի ա, լնվ չի տոնս յէկալ, ասալ ա՝ քու տըղատ օխձ կը-ծըլական ա (ՀԲ, 336): 2. Վնասել, սպանել: ...Մինչը՛վ ապան փնդը տնջից, Կոլը էշին բախտէն յէշից (ԱԲ, 431):

Բախտէն նըստէլ - տեն Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

Բախտէն չարիսը ծըռվել/շօռ կնիլ/ տալ - տեն Բախտէն կըծէճը յը՛տ տալ:

Բախտէն տարը տըճնալ - Կյանքը՝ ապագան՝ իրավունքը տնօրինել: Հնարը ասմա.- Էլ ըն-ցալ ա, բախտէտ տարը բիդի տըճնաս, յօլլա ք՛իսիս (Ձ):

Բախտէն տօռնը կապվել - տեն Բախտը կապվել:

Բախտէն տօռնը պէնկալ - տեն Բախտը պէնկալ:

Բախտէն քարալ տալ - Ճակատագրի տված հնարավորությունները չօգտագործել: Բախտէն քարալ ա տամ, կարում չի ապրէ (Ձ):

Բախտէն քար քըցիլ/քացէ տալ - տեն Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

Բախտը խըռավել/ծըռվել - տեն Բախտէն կըծէճը յը՛տ տալ:

Բախտը ծըծաղէլ - տեն Բախտը պիրիլ:

Բախտը կապել - Հմայությամբ մեկի բախտավորությունը՝ երջանկությունը խափանել: Տը՛ս-նաս էտ ըխճըկանը բախտը հու վա կապալ, վեր օզծղ չի կա (Ձ):

Բախտը կապվել - 1. տեն Բախտէն կըծէճը յը՛տ տալ: 2. Երկար ժամանակ չկարողանալ ամուսնանալ (աղջիկների մասին): Մըհէզ վեր իմ մարալ ըխճըկօրանց բախտը խտի կապվալ ա, լ՛ալ պէժինք էլ չօնիմ, վեր թամահ անօղ, տա-նօղ ինի... (ՁՏ, Ա, 71):

Բախտը կըտըրվել - 1. տեն Բախտէն կըծէ-ճը յը՛տ տալ: 2. Դժգոհության արտահայտու-թյուն: Բախտըս կըտըրվէ, հինչ օգում ըմ անիմ, անմնի չի կ՛ամ (Ձ):

Բախտը ճոլոր/ճըլկավէրը ըղնէլ - Գործը չհաջողվել, իղձը չկատարվել, անբախտանալ: Բախտըս ճոլորն ա ընգալ, վէ՛՛ մին պէն անմնի չի կ՛ամ (Ձ):

Բախտը ճոլոր/ճըլկավէրը քըցիլ - տեն Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:

Բախտը յը՛տ կնիլ - Անհաջողությունից հե-տո նորից հաջողության մեջ ընկնել: Բախտը յը՛տ ա յը՛կալ, հըրոատացալ ա (Ձ):

Բախտը յը՛տ տալ - տեն Բախտէն կըծէճը յը՛տ տալ:

Բախտը յը՛ր օնէլ, ք՛իսիլ - Իր ճակատագ-րին համակերպվել: Էտ մարթը, բախտը յեր կա-լնձ, ք՛ընում ա, համ փըշոմ-փըշոմ անում (ՆԱԲ, 63):

Բախտը շօռ կնիլ/տալ - տեն Բախտէն կը-ծէճը յը՛տ տալ:

Բախտը պէնալ/պէց անէլ - Հմայությամբ մեկին երջանկացնել՝ բախտավոր դարձնել: Բախտաջին ասմա.- Վեր իրը՛ք մանէթ տաս, բախտըտ պէց կանիմ (Ձ):

Բախտը պէնկալ/պէց ինիլ - 1. տեն Բախտը յը՛տ կնիլ: 2. Ամուսնանալ (աղջիկների մասին): Ըտըրա բախտը պէցվալ, մին տըղու ջիհից, փը-սակվից նըհը՛տը (Ձ):

Բախտը պիրիլ/տալ/քաշիլ - Մեկի գործերը իրենից անկախ հաջողվել, հաջողության հասնելիս: *Բախտը պերավ, թոռ յը՛կալ բոստանը ճիրից (Բ):*

Բախտը սըվանալ - տեն *Բախտը ճիրը ըղնել:*

Բախտը իւրան (քը՛գ) նըհը՛տ - տեն *Աստուծ իւրան նըհը՛տ (2):*

Բախտը փորցիլ - Հաջողության ակնկալիքով որեւէ բան նախաձեռնել: *Էտ տըղան էլ ա բախտը փորցիւմ՝ տը՛սնա՛կարում ա՛ էտ ծիլին փըռնել (2):*

Բախտը քարել - տեն *Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:*

Բախտը քարէն ու կապէն տէմ ըղնել - տեն *Բախտէն կըծէ՛գը յը՛տ տալ:*

Բախտը Թուռը ըղնել - տեն *Բախտը ճիրը ըղնել:*

Բախտը քուռըցընել - տեն *Բախտէն կըլխէն քար քըցիլ:*

Բախտի-բըրախտի - տեն *Բուխտը-բըրախտի:*

Բախտ ինիլ - Հաջողակ լինել, հաջողություն ունենալ: *Բախտ օնէ, հիրը քը՛ննում ա վը՛րս, տըրտակ չի կը՛ւմ (Բ):*

Բախտու շօռ կը՛ւլ - Երջանկություն որոնել: *Ջիհիլէն քը՛ննում ըն քաղաք, բախտու շօռ կը՛ւմ (Բ):*

Բախտու պէն ա - Ճակատագրից՝ պատահականությունից կախված է: *Արտը բախտու պէն ա. տարէն թուռոյին ինի՛ կըտը՛նա, ա-րաշտ ինի՛ տը՛նալ չի (2):*

Բախտ քըթէնալ - Երջանկություն ձեռք բերել, երջանկանալ: *Ըտի էտ տըղան բախտ ա քըթէնում (2):*

Բաղաժ տալ - Բեռնավորել, փոխադրելի ծանրությունները փոխադրական միջոցների վրա կամ մեջ դնել: *Մաշինը բաղաժ ըն տամ, քը՛ննում (2):*

Բայաթի ասել - Ողբալ, սգալ: *Կը՛ւմ ա տը՛ս-նըմ՝ հնարը մը՛ռած, մարըն էլ, քը՛շտէն նըստած, բայաթի յա ասում (2):*

Բայդուշ կըտըրել/տը՛նալ - Անընդհատ սուգ ու շփան անել, լացել: *Հինջ ը՛ս բայդուշ կըտըրալ, մէխլ չը՛ս (2):*

Բանգա քըցիլ - Գնդաձեւ անոթների մեջ որեւէ բան վառելով եւ օդը նոսրացնելով՝ դնել

հիվանդի մեջքին՝ մաշկը ներս քաշելու համար: *Բանգա քըցիլը միհէնգ՝ անդա՛ չի (2):*

Բանգի/Բանգու տիրը՛վ կերած - Գիժ, խեղճ: *Բանգի կերած ը՛ս, խըրէ՛գ կիժօթուն ըրա՛ (Բ):*

Բանդ անել - 1. Կապել, ագուցել: *Պիրում ա ըտըրա ծերքերըն ա վը՛նները բանդ անում, ըտը՛ղ վեր քըցում (2):* 2. Մեկին զբաղեցնելով՝ ուշացնել, սպասեցնել: *Էտ կընէ՛գը ըտըրանց ըտը՛ղ բանդ ա անում իւրան գըրո՛ւցավը, մինչէ՛վ մարթը կը՛ւմ ա (2):* 3. Փակել՝ արգելափակել որեւէ տեղում: *Հիլըննէն դալումը բանդ ա ըրալ (Բ):* 4. տեն *Կը՛վաթ անել:*

Բանդանու տը՛նալ - Օտարանալ, օտար դառնալ: *Ըտի էտ տըղան ռուս ա օգ՛ում, բանդանու տը՛նում (2):*

Բանդ ինիլ - Մի տեղ մնալ՝ հանգրվանել՝ կապվել մնալ: *Փալանդի՛ւ գուքանը սարքերը յոր օնում, Սըզնէ՛քա քը՛ննում Նընգիջան, մին տան բանդ ընում (ՆԱԲ, 140):*

Բանդ ու բնրան գիդօղ - Բանիմաց, ելու-մուտն իմացող: *Բանդ ու բնրան գիդօղ ա, հունց էլ ինի, մին պէն ընական ա (Բ):*

Բանդ ու բնրան կապել - 1. Ցանկապատն ամրացնել: *Բուստանէն բանդ ու բնրան կապից, վեր խօզէ՛րը նի չի տը՛նան (2):* 2. Մեկին արգելել, արգելք հանդիսանալ, խոչընդոտել: *Բանդ ու բնրան կապալ ա, թօղում չի, թա կօրծ անիմ (2):*

Բանթ անել - Մազերը կամ որեւէ այլ բան երիզով՝ ժապավենով փնջածել կապել: *Խուխէն մազէ՛րը բանթ ա անում, թաթան փըռնում, քը՛ննում հըրսանէ՛ք (2):*

Բաշայէթիշ անել - Հասցնել, գլուխ բերել, աճեցնել: *Էտ պառաւը յիթիմնուն պըհես ա, բաշայէթիշ ընես (2):*

Բաշայէթիշ ինիլ/տը՛նալ - Հասնել, գլուխ գալ, աճել: *...Ասըմ ա.- Էտ հոր ը՛ս էտքան խարջ անըմ, էտքան չըրջարվըմ, մըհէ տու էնքան կընական ըս, վը՛ր էտ թանգն շինած տանը բաշայէթիշ ինի՛ս... (ՀԺՀ, VI, 184):*

Բաշթօրտ ըստացած - Հափահաս, ոչ դեռահաս (անձ): *Սուդան թա. «Պա տու հըսած-փըսած ախճի՛գ, բաշթօրտ ըստացած, խէ դըրա ասածը ըրալ ը՛ս» (ԱԶ, 61):*

Բաշիր անել - Կարողանալ, գլուխ հանել: *Հատէ տի յա, վեր մարթ մուհալ ա ինիս, ալ-լահան քարըն էլ չի բաշիր ընես, թա հըվաքէ (ԱԱռ, 7):*

Բաշիր չանում, թա շալվարը մար տա - Ան-
ճարակ՝ ապիկար է, որեւէ բան կատարելու ըն-
դունակ չէ: *Ըտի տըղէն հու բի՛ղի ախճիգ՝ տա.*
բաշիր չանում, թա շալվարը մար տա (2):

Բաշ հաստն - տեն *Աշկէս յորա:*

Բասլամիշ անէլ - Գրգռել, կռվի մղել: ...*Կըն-*
գանը բասլամիշ ա անըմ, ինքը պըտըծական թը-
մաշա անըմ (ՋՏ, Բ, 77):

Բնս մըննէլ - 1. Հակառակվել, վիճել: *Սըրթը-*
կընէգ սաղ օրը էն ըն ուրո՛ւր նըհըտ բնս մըտած
(Բ): 2. Մրցել, կռվել, մրցակցել: *Մէլիքըն ասըմ ա-*
Դէ վըր խոի օժավ ըս, էն մին անո՛ւծին նըհետ էլ
բնս կըմըննիս, կըռըվ կանիս... (ՀԺՀ, V, 237):

Բասլաթթուն անէլ - Ցոփ ու շվայտ կյանք
վարել: *Հնրը ասմա.- Մ՛ բալա, մին կօրծ ըրա՛,*
թա չէ բասլաթթուն ընէլավ կարէլ չըս տօնըտ
պահիս (2):

Բնստմիշ անէլ - տեն *Պաղէվ տալ:*

Բաստուրմա կերած կատու - Գոհ, բարձր
տրամադրությամբ անձ: *Հանց ա բաստուրմա*
կերած կատու ինի, հնըմնթ կօրծէրը լ՛ավ ա (2):

Բաստուրմա օտէլ - Միսը, աղով, սոխով, պղ-
պեղով համեմված լինելով, փափկել, պատ-
րաստ լինել խորովածի համար: *Մէսը լ՛ավ*
բաստուրմա կերալ ա, խըրա՛վէ (Բ):

Բնրն անէլ - Ելումուտի համար անցք՝ տեղ
թողնել: *Մացակը բօստանը չըփարում ա, մըն-*
նան ըղնում ա բնրն անէ (2):

Բնրն պահէլ - Որսատեղում դարանակա-
լելով՝ որսին սպասել: *Մին սաղ օր բնրն յա*
պահում, մինչը՛վ կարում ա մին կըխտար վեր
քըցի (2):

Բնրնս կէնալ - Հակառակվել, մեկի հետ
վատ հարաբերությունների մեջ լինել: *Այ հայեր,*
բո՛լ ա, հէրիք՛ ա, խըրէգ՛ ուրո՛ւր նըհըտ բնրնս
կա՛ցէք՛ (2):

Բարաքալլան տօն կըքանդի - Ավելորդ խրա-
խուսանքը՝ գովասանքը վնասակար է: *Խըրէգ՛*
թնրիքի ըրա՛, բարաքալլան տօն կըքանդի (2):

Բարաքալլա տալ - հեգն. Խրախուսել՝ գո-
վել: *Խալխերըն էլ բարաքալլա յըն տամ, էլ գ՛ ու-*
ղում չըն, թա էտ կընէգ՛ը մարթին կըլխէն հինչ
ա տինում (2):

Բարբաղ անէլ - 1. Ավերել, քանդել, ավերակ
դարձնել: *Հըրամանք ա տամ, նի յըն տը՛ռնըմ,*
էտ շէնը բարբաղ անըմ (2): 2. Փչացնել, ապա-
կանել, անպետքացնել, այլանդակել: ...*Խազա-*

յինը յէշում ա տէսնում՝ ծառային ճակատը ճը-
ղած, բարբաղ ըրած (ՀԱԲ, 15, 134):

Բարբաղ ինի/տը՛ռնալ - 1. Ավերվել, քանդ-
վել, ավերակ դառնալ: *Էս տօնը կըռվէն վախտըն*
ա ըստի բարբաղ տը՛ռալ (Բ): 2. Փչանալ, ապա-
կանվել, անպետքանալ, այլանդակվել: *Քամէ ը-*
րալ, թօթը սաղ վեր տը՛ռալ, բարբաղ իլնւլ (Բ):

Բար-բարխանա - Տարբեր ապրանքներ, ու-
նեցվածք: *Թաքավերին էտ տըղան ուրնն յեր-*
գ՛իրըն ա մըննըմ, բար-բարխանալ հօրը
շըհնրը մըննըմ, թուշ հօրը պալատը ք՛իներմ
(ՀԺՀ, VI, 94):

Բնրգ՛նի տալ - Աղջկան նշանել: *Սանասա-*
րէն ըխճըկանը բնրգ՛նի ըն տուվալ, Աստուծ
շընըհավեր անէ (2):

Բարդ անէլ - Օղի թորելիս եփած եւ օղին
հանած հումքը թափել եւ նորը լցնել: *Հնրը*
բարդ ա անում, խօխան էլ ճուրը պիրո՛ւմ ա, վեր
ղըզղանը ածէ (2):

Բարդան կըտըրէլ - Ուռչել, փքվել, տռգել: *Էս*
սըտանին թաքավերին տըղան նաչաղ ար, պօ-
կըն էլ օռած, բարդան կըտըրած (ՀԺՀ, VI, 170):

Բար նըստէլ - Ծաղիկ, կարմրուկ եւ այլ հի-
վանդությունների ժամանակ ուռած բշտիկները
նստել՝ լավանալ: *Խը՛ղճ խօխան տանջվից*
պըծալ, անջախ-անջախ ծաղէգ՛ըն էս ա բար ա
նըստում (2):

Բար-նուբար - Տեսակ-տեսակ պտուղներ՝
բերք: *Էս թաքավերին մին մը՛ծ, բարը-նուբա-*
րալ լիգ՛ը բաղ ա ինըմ (ՀԺՀ, V, 83):

Բարու անէլ - Մարգի կամ առվի եզրերը հո-
ղով ամրացնել, որ ջուրը պատռվածք չտա: *Ար-*
խը բարու ըրալ, ճուրը պէց թօղից (2):

Բարութը կըլխէլ - Սնանկանալ: *Բարութը*
կըլխալ ա, կարում չըն ապըրին (Բ):

Բարութը չծր պահէլ - Միշտ պատերազմի,
պաշտպանվելու պատրաստ լինել: *Թօրքէն նը-*
հետ հիրըվընթթուն անօղը բարութը բիղի չծր
պահէ (2):

Բարութ կըտըրէլ - Խիստ բորբոքվել, զայ-
րանալ, կատաղել: *Էտ վեր ըսկանում ա, Մու-*
խան դային բարութ ա կըտըրում (Բ):

Բարութու վը՛տ կ՛նլ - Պատերազմի վտանգ
զգացվել: *Թաքավերնէն կըրը՛ցալ չըն մին խու-*
կու կ՛ան, բարութու վը՛տ ա կ՛ամ (2):

Բափա կ՛նլ - Վստահել, վստահություն տա-
ծել: *Յը՛ս ընդըրա բափա չըմ կ՛ամ (2):*

Բնօրինակ բառակցությունները - արհմ. Գործը ա-
վարտին հասնել: Բնօրինակ բառակցությունը ա իմ, էլ
էլ իմ պարծնական ընթ (Ձ):

Բնօրինակ հղի անել - արհմ. Ծննդ, գլուխը
ջարդել: Թաքավորին պուճուր տղան թորավը
թղիսում ա, ըտորա բնօրինակ հղի անում (Ձ):

Բնօրինակ ուտողեն քրթնել կոտկումը կինի
- Որեւ գործ ձեռնարկողը նախապես պետք է
հոգա միջոցների մասին: Ուտողեն քրթնել կոտկումը
ասում ա: Բնօրինակ ուտողեն քրթնել կոտկումը
կինի. ըտորա քրթնիս, հիջրթնեն քրթնել կոտկում
էր կալ (Ձ):

Բնօրինակ անել - Նեղացնել, վիրավորել, վշ-
տացնել: ...Թաքավորին էտրին խրեւ տուվին,
բնօրինակ ըրին, հերիք չար, մղիւ էլ ծիյին ան
ծորուն ջանին ըն ընգալ... (ՁՏ, Ա, 92):

Բնօրինակ ինի - Նեղանալ, վիրավորվել, վշ-
տանալ: Շատ ըխճրկերը ու կընանք ինձանա
խրեւալ ըն ու բնօրինակ ին... (ՁՏ, Ա, 68):

Բնօրինակ անել - խայտառակել, վարկաբեկել,
անվանարկել: Էտ տղան հորըն ա մորը սաղ
շենումը բնօրինակ ըրավ (Բ):

Բնօրինակ ինի/տրեւնալ - խայտառակվել,
վարկաբեկվել, անվանարկվել: Կոտկումը ը-
րավ, բնօրինակ տրեւնալ (Ձ):

Բնօրինակ վեր ընգած պրիսն - Անպատիվ,
պատվազուրկ, հարգանքից զրկված (մարդ): Ըխ-
ճրկանը յո՛ւ պերեն, իրե՛ր կընե՛ր տրեւնալ բե-
ղա վեր ընգած պրիսն (Բ):

Բնօրինակ չոսել - տեն Կեջնվը չոսել:

Բնօրինակ-մորթալ - Զատուն տարիքի, չափա-
հաս (տղամարդ): Բնօրինակ-մորթալ մարդ ըս, հը-
մանչում չը՛ս, խե կործ չը՛ս անում (Բ):

Բնօրինակ տակեն ծրծաղել - Զեպնանքով ծի-
ծաղել, քմծիծաղել: Կեզիրը վեր ըտի յա ասում,
թաքավորը բնօրինակ տակեն ծրծաղում ա (Ձ):

Բնօրինակ տակեն մորթամորթալ - տեն Զրթեն
տակեն մորթամորթալ:

Բնօրինակ տրեւնալ - տեն Բնօրինակ կըտրեւնալ:

Բնօրինակ կըտրեւնալ - Մեկին խայտառակել,
պատվազրկել: Կոտկումը ըրավ, բնօրինակ կըտրե-
ւնալ (Ձ):

Բնօրինակ կըծկործել - Զայրույթը լռությամբ
տանել: ... Կեր տղան, թաքավորին ըխճրկանը
ծերքան փրճանած, տո՛ւս ա կամ, թաքավորը
սըքըսում ա բնօրինակ կըծկործել (ԱԲ, 122):

Բնօրինակ հըծկործել/սըքել - 1. Ուրախությունից
կամ որեւէ հաջողությունից հպարտ կեցվածք
ընդունել: Զիհիլեն պար ըն կամ, Սուրբաթ դա-
յին էլ յեշում ա, բնօրինակ հըծկործում (Ձ): 2. տեն
Սըքելեն դոսը ըղնել:

Բնօրինակ փրսնել - տեն Բիղնալը սըվա-
նալ:

Բնօրինակ սոր ծիւն - Շատ երիտասարդ, պա-
տանի: Զիշկան բնօրինակ սոր ծիւն տղեք կուրցը-
րենք էս կըռվալը (Բ):

Բնօրինակ անել - Թաքցնել, անտեսանելի
դարձնել: ...Մաչը տո՛ւրավ տո՛ւս ա տամ, վեկեն
ածում մաչը, խորը տըշընեն ածում, բնօրինակ
անում... (ՆԱԲ, II, 29):

Բնօրինակ դանգ/դանգանալ անել - տեն
Կըծկը դանգ անել:

Բնօրինակ դանգ/դանգանալ ինի/տրեւնալ -
տեն Կըծկը դանգ ինի:

Բնօրինակ թափ տալ - տեն Խըլը թափ տալ:

Բնօրինակ թըքանալ - տեն Կատարը թըքանալ:

Բնօրինակ լըցնել - տեն Կըծկը լըցնել:

Բնօրինակ հաստ - տեն Կըծկը զը՛ռ:

Բնօրինակ նի մըն(ն)ել - տեն Խըլը լըցնել լըստել:

Բնօրինակ տանել - տեն Կըծկը դանգ անել:

Բնօրինակ տերտակ - տեն Կըծկը տերտակ:

Բնօրինակ տո՛ւս կալ - տեն Կըծկը հանել:

Բնօրինակ քըցիլ - տեն Կըծկը քըցիլ:

Բնօրինակ լըստել - տեն Խըլը լըցնել լըստել:

Բնօրինակ լըստըցընել - տեն Խըլը լըցնել
լըստըցընել:

Բնօրինակ տալ - տեն Պիճերը տալ:

Բնօրինակ տալ - Ծառի կտրած տեղից ընծյուղ՝
շիվ աճել, վերընծյուղվել: Էտ թուփտը ամմեն
տարե կըտորում ըն, ամմա միշտ էլ բեչա յա
տամ (Ձ):

Բնօրինակ անել - Անգործ՝ պարապ թողնել:
Ծո՛ւնը ժողովուրդեն բեքանալ յա ըրալ (Բ):

Բնօրինակ ինի/տրեւնալ - Անգործ՝ պարապ
մնալ: Էրկու օր ա՛ թօռ ա կաւ, բեքանալ յոք ի-
նի (Բ):

Բնօրինակ Զամբարցուն վը՛նները - Զա-
փից դուրս մեծ-մեծ ոտքեր (գործածվում է Մար-
տակերտի շրջանի Զափար գյուղի խոսվածքում):
Ըտորա վը՛նները Բնօրինակ Զամբարցուն
վը՛ններըն ա, հինչ վը՛ննաման վար ինք ըն
օնում, վը՛ններեն կամ չի (Բ):

Բըզըռ անէլ - Ստիպել, հարկադրել, պարտադրել: Պըրտքատարըն էլ կ'ամ ա բըզըռ անըմ, պարտքէն տեղակ տօնըն ինք օնում, խօխէք'ը թօղում դիւզումը (ՆԱԲ, 79):

Բըդուր-բըդուր կ'ան - 1. տեն **Բըրըբուրի կ'ան**: 2. Ցավից տառապել: Կըռքէն ցավը էլիս փըռնալ ա, խը'դըն բըդուր-բըդուր ա կ'ամ (2):

Բըդուրմիշ ինիլ - 1. Սայթաքել, շփոթվել: Ծիւն բըդուրմիշ իլնվ, պէռնը վեր ածից (2):

Բըզարու կ'ին - Շուկայական էօան գին: Իւնծ-չիւնծը բըզարու կ'ինալ ծախից, քօջից (Բ):

Բըզը-բազու կ'ան/խաղ անէլ - Վիճել, կռվել: Մըղըքընէզ էզգանն էն ըն ձըռնը նըհը'տ բըզը-բազու կ'անիս (Բ):

Բըթանի անէլ - Ծեծել, տանջել: ...Վեր էրկունջի դօնընըն յէկիր, ք'ը'զ բըթանի կանիւմ, հօքիտ կըհանիւմ (ՅԺՅ, V, 526):

Բըթմը-բաթմա խօսել - Մեծ-մեծ խոսել, պոռոտախոսել: Ծը'ռուքը պէն չի կամ, ամմա բըթմը-բաթմա խօսում ա (Բ):

Բըլբիլ կըտըրէլ/տը'ռնալ - 1. Ոգետրված խոսել (հաճախ գինովանալուց): Մացակը էրկու ըստաքան վեր խըմում ա, բըլբիլ ա կըտըրում (2): 2. Առուցական, կազդուրվել: Էտ ա, վեր ա-սալ ա. մին էրկու օրըմը խօխան սըղացալ ա, տը'ռալ բըլբիլ (ԱԱ, 36): 3. Ապիտակել, մաքրվել: Վըխճըրնէն կ'ը'տումը լըղանում ըն, բըլբիլ տը'ռնում (2):

Բըլբիլ շինիլ - 1. Ոգետրելով խոսեցնել, շատախոս դարձնել: Թօթէն արաղը մարթին բըլբիլ կըշինի (2): 2. Առուցացնել, կազդուրել: Դօխտուրը մին ամսումը Իսակ դայուն բըլբիլ շինից, դարկից տօն (2): 3. Ապիտակեցնել, մաքրել: Սիպտըկը'դէնը լըվանում ա, բըլբիլ շինում (2):

Բըլբիլն լիւզիլ - Ճարտար՝ քաղցրախոս լեզու: Բըլբիլն լիւզիլ օնէ, ըշտը'դ քունիւմ ա, կօրծ ա դիւզըցընում (2):

Բըլը-բալա - 1. Մաս առ մաս: Փնդը բըլը-բալա կըտօրում ա, ածում խարարը (2): 2. Աստիճանաբար, հետզհետե: Արը'վը բըլը-բալա մար ա մընում (Բ):

Բըլըմնի պար ածէլ - Չարհարել, տանջել: Էտ խօխան էնքան չար ա ինիս, վեր մօրը բըլըմնի յա պար ըծէս (2):

Բըխկալու դիւք'ան - Աղմկոտ տեղ: Էս բըխկալէն դիւք'անումը հունց ը'ս կօրծ անում (2):

Բըխկօնը յը'ր ինիլ - Ուժեղ բխկալ՝ հազալ: Մըրսալ ա, բըխկօնը յը'ր ա ինիւմ (Բ):

Բըխտամ անէլ - տեն **Չծր ծառը անիւն քըսէլ**:

Բըխօված էշ - տեն **Ընգունէն թակած (էշ)**:

Բըհամ ինիլ/կ'ան - տեն **Ամն կ'ան (2)**:

Բըհամ պիրիլ/քըցիլ - տեն **Ամն պիրիլ (2)**:

Բըղըրյար անէլ - տեն **Լըղաճա(նը) անէլ**:

Բըղըրյար ինիլ/մընալ/տը'ռնալ - տեն **Լըղաճա(նը) ինիլ**:

Բըղըմ-բօղում - Շատ-շատ, անհամար: Ըստը'դէրք սաղ հանդեր ա, սը'րտըս բըղըմ-բօղում դանդեր ա (2):

Բըմբունկ'ան շօն - 1. Սարսափազդու, ահարկու (անձ): Իզէն բըմբունկ'ան շօն ա, սայաղ կաց (2): 2. Շատ չաղ՝ գեր (անձ): Ըտըրան էլ ինըմ ա մին կընէզ', կընէզ', հինչ կընէզ'՝ օյալ, զըրփի, մին բըմբունկ'ան շօն (2):

Բըյաբուռ անէլ - 1. Խայտառակել, անարգանքի ենթարկել: Մարյանգիւլ աքէրը ըտըրան շինըմաչումը փըռնում ա, մին լալ բըյաբուռ անում (Բ): 2. Բռնաբարել: Մին օր էլ ծօրէն բուստանըմը փըռէս ա մին ըխճըկա բըյաբուռ ընէս, ըտըրա հէտէն տալտէ տոլումն նըստէս (2):

Բըյաբուռ-բէյսըրաթ - Խիստ կերպով խայտառակված, ծաղրուծանակի ենթարկված: Բըյաբուռ-բէյսըրաթ կընէզ' ա, ըշտը'դ ք'իւնիւմ ա, յը'տ ըն տամ (2):

Բըյաբուռ-բէյսըրաթ անէլ - Խիստ կերպով խայտառակել, ծաղրի առարկա դարձնել: Փախ-ջօղ դօջին տարըն էլ հիրսան նըհէտ տեղընտեղը կըմօրթի, վեր ձըրան բըյաբուռ-բէյսըրաթ ըրալ (ՋՏ, Բ, 23):

Բըյաբուռ-բէյսըրաթ ինիլ/տը'ռնալ - Խիստ կերպով խայտառակվել, ծաղրի առարկա դառնալ: Բօ', բօ', ախճի բըյաբուռ-բէյսըրաթ կըտըռնիք խախին մէջին, բա հունց ըրի'ր (ՋՏ, Ա, 5):

Բըյաբուռ ինիլ/տը'ռնալ - Խայտառակվել, անարգանքի ենթարկվել: Խօխան կ'ուղթօնըն ըրալ, հանըն ա մարը բըյաբուռ իլին (Բ):

Բըյանա դիւզ'չիլ - Ամայի՜ անմարդաբնակ տեղ: Քիւնամ ըն տը'սնըմ' մին բիյանա դիւզըմ մին պըռնալած, մաշկը յարալու, ջիդօ տը'ռաժ ծի ըրըծէլիս (ՅԺՅ, VII, 232):

Բըյանու տակըռէ քանդիլ - Ծանր աշխատանք կատարել: Բըյանու տակըռէ յը'ս քանդան, Էտ խէ վըստակած ը'ս (Բ):

Բընծվրան կըտըրէլ/տիսիլ/քըցիլ - Որեւէ գործ սկսել, սկիզբը դնել: *Կօրծեն տիժերը բընծվրան կըտըրէլըն ա (Բ):*

Բըշխընդի անէլ - Ցաքուցրիվ անել: ...Սը՛ր կ'ուղը խանէրը ըսկըսալ ըն բարբադ անէլը, մը՛գ թըլանէլը, մեր ունէցած-չունէցածը բըշխընդի անէլը... (ՅԲ, 358):

Բըրախ անէլ/թօղնէլ/տալ - տեն **Պէց թօղնէլ:**

Բըրախ ըղնէլ/ինիլ - տեն **Պէց ըղնէլ:**

Բըրակ տոնս պիրիլ - Խոտան համարել: Ախտը կ'իրեցէն, ըպրանքէն կէսը բըրակ տոնս պէրէն (Ձ):

Բըրատու ծառէն ճըղները քաշ կինի - տեն **Ծառը հիշկան բար յը՛ր օնէ, էնքան ճըղները կըկըռանա:**

Բըրբըթծվու հըղէ - Աստղափուշի եւ նման բույսերի միջուկի զիգզագածէ հետքերը, որ նման են լեռնային կածանի: **Բըրբըթծվու հըղէ ղըլղանէն քըջըված գո՛խէրէն յըրա յա ինո՛ւմ (Բ):**

Բըրը-բուրի կ'անլ - Արագ ու եռանդով որեւէ բան անել, քանալ՝ մեկին հյուրասիրելու համար: **Հարթները բըրը-բուրի յը՛կէն, պըտրօսեն հո՛ւրոն-մանթ ըրէն (Ձ):**

Բըրուշ-բըրուշ ածէլ - Փօթ՝ ծալք գոյացնել: **Հըլըղօրում ա, հարթնանը շօրը բըրուշ-բըրուշ ածում (Ձ):**

Բըրուշ-բըրուշ կ'անլ - Փօթ՝ ծալք առաքանալ: **Շօրը բըրուշ-բըրուշ ա յը՛կալ (Բ):**

Բըրոնշոն շինիլ - 1. Նրբացնել, նուրբ դարծնել: **Թիլը յը՛տ ա տամ, լըվանում, ըռանգ՝ տամ, շինո՛ւմ բըրոնշոն (Ձ):** 2. Հեգ՝ խոնարհ դարծնել, եկթարկեցնել: **Փըռնում ա ըտըրան մին լ'ալ թակում, բըրոնշոն շինում (Բ):**

Բըրոնշոն տը՛ռնալ - 1. Նրբանալ, նուրբ դառնալ: **Կաշին էտ ճիրքմը էրկան կէնըմ ա, բըրոնշոն տը՛ռնում (Ձ):** 2. Հեգ՝ խոնարհ դառնալ, եկթարկվել: **Վէր սուղի տըվէն, բըրոնշոն տը՛ռնալ (Բ):**

Բըրօ-բըրօ անէլ - Զորավոր պաշտպան ունենալով՝ մեծ-մեծ խոսել, պոռոտախոսել: **Ախպէրը պէցո՛ւր պաշտօնում ա, ըտըրա հը՛տէ յա բըրօ-բըրօ անում (Բ):**

Բիդի լոնըր քիսիլ - Շատ քահել լինել: **Հանլն բիդի լոնըրն ըս ք'ոնոնում, խէ փըսակվում չը՛ս (Բ):**

Բիդի մըթէնը քիսիլ - Տարեց լինել, ծերանալ: **Սիրգօն դային վացցուն տիրը՛կան ա, բիդի մըթէնըն ա ք'իս (Ձ):**

Բիդի տօն - Ընտանիքի կարիքները հոգացող, իր ընտանիքը սիրող: **Բիդի տօն մարթ ա, քըշէր-ցիրէլ կօրծ ա անում, խօխէնքը պահում (Բ):**

Բիդի ուրան թօխրէլ/ծիք տալ - Սեփական շահի համար քանալ: **Ամմեն մարթ բիդի ուրան ա թօխըրում (ԱԲԲ, 15):**

Բիդի ուրան քաշիլ - 1. տեն **Բիդի ուրան թօխրէլ:** 2. Վստահություն, համակրանք ձեռք բերել: **Խօրթ մարը հանց ըրալ, էտ խօխօսըր բիդի ուրան քաշից (Ձ):**

Բիզան ըլլիւսնը - Նիհար (անձ): **Բիզան ըլլիւսնը ա տը՛ռնալ, էնքան հաց չի կէրալ (Ձ):**

Բիզալ ծակած/ծըկօտած - Շատ փոքր՝ մանր: **Զօնթին բիզալ ծըկօտած աշկէրը պըլը-գո՛ւմ ա... (ՆԱԲ, II, 85):**

Բիզ-բիզ անէլ - 1. Շարունակ բզել, ծակծկել: **Բիզ-բիզ ըրալ, փանդան ճըղից (Ձ):** 2. Մեկին շարունակ դրդել, հրել, թելադրել մի բան անելու: **Բիզ-բիզ ըրալ, էտ կընգանը մարթին անա պիժէնից (Բ):**

Բիզիլիք բաբաջան - հեգն. երկարահասակ, բարձրահասակ (անձ): **Բիզիլիք՝ բաբաջան ա Վաղօն, բօյը էրկու մէտըր կա (Բ):**

Բիզ տալ - 1. Խեղել, մի սուր բանով խթել, հրել, ծակել: **Փանդան բիզ ա տամ, էշը չըփըրաղ ա ըղնում (Ձ):** 2. Դրդել, հրել, թելադրել՝ մի բան անելու: **Բիզաղիքը շինըցուց բիզ ա տամ, նախազէն թակում ըն (Ձ):**

Բիժի-բիժի անէլ - 1. Կովին՝ հորթին մոտ կանչել: **Բիժի-բիժի ըրալ, դընօտանըր հըվաքից:** 2. Սիրաշահելով մեկին եկթարկեցնել: **Բիժի-բիժի ըրալ, հարթնանը բիդի ուրան քաշից (Ձ):**

Բիժի տը՛ռնալ - տեն **Թանգի կըտըրէլ (1):**

Բիժի, վէր տու յը՛կէր, քուրուն ըստը՛ղ չա՛ր - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը փորձում է ստանալ իրենից առաջ եկածի հասանելիքը: **Էտ տըղան կ'ամ ա ուչրէդին ըռաչին վը՛ննը կէնում, Ռուբէն դային ասմա.- Բիժի, վէր տու յը՛կէր, քուրուն ըստը՛ղ չա՛ր (Ձ):**

Բիլանկը հաստ - Ուժեղ, զորեղ, հաղթանդամ: **Բիլանկը հաստ տըղա յար, փըռից էտ դէվին խէխտից (Ձ):**

Բիլանկը նըհը՛տը պուք տալ - Մեկի ձեռքից մի բան խլել: **Սըլէթա մարթ ա, վէր օգում ըս մին պէն տաս, բիլանկըր նըհը՛տը պուք ա տամ (Բ):**

Բիլանկը պէրակ - Թույլ, անզոր, վտիտ: **Էտ բիլանկը պէրակ տըղէն անա հինչ ը՛ս օգում (Բ):**

Բիւբիւիք սըրէլ - 1. տեն **Լնուվին տալ**: 2. տեն **Լնուվին պինըցընէլ**:

Բիւի-բիւի անէլ/կ'ան - 1. **Լնուվին տալ**: 2. Թոթովէլ (Երեխայի մասին): Մին տիրըկան հանն կա վէշ, ամմա բիւի-բիւի յա անում (Բ):

Բիհէշտ ըղնէլ - 1. Գիտակցությունը կորցնելուն մոտ լինել, չգիտակցել շուրջը տեղի ունեցածը: Վեր թըխում ա, դէվը բիհէշտ ա ըղնում (2): 2. Անկողին ընկնել, պառկել: Հիվանդ մարթ ա, սաղ օրը էն ա բիհէշտ ընգած (Բ):

Բիհէշտ քըցիլ - 1. Անզգայության, վատ վիճակի մեջ գցել: Թակում ըն, բիհէշտ քըցում (2): 2. Անկողին գցել, պառկեցնել: Էտ հիվանդօթունը ինձ բիհէշտ քըցից (Բ):

Բիղնտըղը սըվանալ - Արբունքի հասնել, երիտասարդ դառնալ: Թաքավէրը թա. «Զու բիղատըղըտ հանն սըվանալ չի, ներակ ինձ տոպած, վեր իմ պաղէվըս տու բիղի պահիս...» (ԱԲ, 81):

Բինն անէլ/պիրի/քըցիլ - Հիմնադրել, հիմնավորել: Ասում ըն, էս շէնը Մէլքում ընըմավ մին մարթ ա բինն ըրալ (2):

Բինն ըղնէլ - Հիմնադրվել, հիմնավորվել: Էտ անդնթը կընօխէ յա Ղարաբաղ բինն ընգալ (2):

Բինն տինիլ - Բնակություն հաստատել: Ղըրղըղը՝ցէլ՝ Հանդրոթա շինըթկընէրըմը Էրկու հանրուր տարէ առաջ ըն բինն տիրնալ (2):

Բիշտի-բիշտի անէլ - 1. Բոթեթել, հրահրել: Բիշտի-բիշտի ըրավ, կըվէրը փախէն (Բ): 2. տեն **Բիգ-բիգ անէլ (2)**:

Բիշտի տալ - 1. Բոթել, հրել: Էն մարթը մուտանում ա, կ'ամ նօրից քըմական բիշտի տամ... (ՀԱԲ, 15, 137): 2. տեն **Բիգ տալ (2)**:

Բիրնք'ան ըղնէլ - Արդյունավետ՝ արգասավոր՝ պտղաբեր դառնալ: Հինչ ա բաղէրը ճորը ըն քըցան, ծառէրը բիրնք'ան յըն ընգալ (2): 2. Որոշակի հիմք ստեղծվել: Վեր կօրծը բիրնք'ան յա ըղնում, լօխ օգում ըն հըրակաշ տըճնան (2):

Բիրնք'ան քըցիլ - 1. Արդյունավետ՝ արգասավոր՝ պտղաբեր դառնել: Վեր մին լավ թօռ կա, բուստընէն բիրնք'ան կըքըցի (Բ): 2. Որոշակի հիմք ստեղծել: Էտ ջիհիլէն յըճկէն, կօրծը բիրնք'ան քըցէցէն (Բ):

Բուղալա գ'անն - Ղատարկապարտ, անբան, պարապ-սարապ թափառող (մարդ): Էտ բուղալա գ'անն հօրը փուկէրը լօխ քամուն տըվավ (Բ):

Բուղալանց տալ - Դիմացիկի վրա ազդելու նպատակով կեղծ լաց լինել: Էտ անաբուտ կընէ-գ'ը, վեր տըճնում ա՝ կարում չի մարթին խնփի, ըսքըսում ա բուղալանց տալը (2):

Բութա անէլ - Ապավինել: Տահանք հըրըցնում ըն, թա փօղ օնէ՛ս, տա թա՝ չէ՛, օգում ըմ ծը՛գ բութա անէմ, կ'ամ (ՀԺՀ, VII, 203):

Բութա ինիլ/տըճնալ - Օգնել, սատարել: Բու-թա իլնավ, քըվօրը խօխօնցը կըրթըցըրավ (2):

Բուլաշմիշ անէլ - տեն **Ուրնուր(ն)ցավ ածէլ**: **Բուլաշմիշ ինիլ** - տեն **Ուրնուր(ն)ցավ ըղ-նէլ**:

Բուլդի-բուլդի անէլ/կ'ան - Արագ եւ անընդհատ շարժվել, թալտալ, անհանգիստ լինել, դեսուդես ընկնել: Կընկարէնք'ը կ'իրմըրած վեր ճիտըն ա քըցում, բուլդի-բուլդի ա կ'ամ... (ՀԱԲ, 15, 22):

Բուլդի կ'ան/կըտըրէլ - տեն **Բուլդի-բուլդի անէլ**:

Բուլդի կըտըրցընէլ - Անընդհատ շարժման մեջ պահել: Այան չըխարակը բուլդի յա կըտըր-ցըրալ (2):

Բուլդի Ղազմը - Անհանգիստ՝ անընդհատ շարժման մեջ եղող (մարդ): Իզէն բուլդի Ղազմը ա, դինջանալ չօնէ (Բ):

Բուլի-բուլի անէլ - տեն **Հանքի խըղըցընէլ**: **Բուխճամաչը պէնալ/պէց անէլ** - տեն **Բօխճան պէնալ**:

Բուխտը-բըրախտի - Առանց հսկողության, բախտի քմահաճույքին թողնված: Տըվըրնէն բուխտի-բըրախտի Էտ ծըմակըմը ըրըծես ըն (2):

Բուղա կըտըրէլ/տըճնալ - Գիրանալ, առույ-գանալ (հիմնականում տղամարդկանց մասին): Վալօրը Էն ա իլնալ ծիվանգ'անձ, միհէնգ' բուղա յա կըտըրալ (Բ):

Բուղազան խըճըճ - տեն **Պիրանան բօշ (2)**:

Բուղազան կըտըրէլ - տեն **Պիրանան կըտըրէլ**:

Բուղազան չծր/պէնդ - տեն **Պիրանան չծր (1)**:

Բուղազավը կօլ չըթ'ինիլ - տեն **Պըկավը կօլ չըթ'ինիլ**:

Բուղազէն հըսնէլ - տեն **Պըկէն հըսնէլ**:

Բուղազէն հըսընէլ - տեն **Պըկէն հըսընէլ**:

Բուղազէն հօփ տալ - 1. Սնունդը չափավորել, քիչ ուտել: Ծատ ըս ք'ուքացալ, պատառ բուղազէն հօփ տօ (Բ): 2. տեն **Պիրանան կըտըրէլ**:

Բողազէն յէջիլ - Սնվելուն ուշադրություն դարձնել: Կավը լըղարալ ա, բողազէն յէջի (Բ):

Բողազէն չօքէլ - տեն **Պըկէն չօքէլ**:

Բողազէն տէմ ըղնէլ - տեն **Պըկէն մընալ**:

Բողազու յէսիր - տեն **Բողազան խըհճ**:

Բողալ կ'անլ - տեն **Քըլլանլ կ'անլ**:

Բողը յըր ինիլ - 1. Շատ տաք, տոթ լինել: Ըստի տաք չինիլ, բողը յըր ա ինիս (Բ): 2. Շատ քրտնել: Էնքան կօրծ ա ըրալ, բողը յըր ա ինիս: 3. Թարմ լինել (կերակուրների, ուտելիքի մասին): Լ'ավ խօրանգ' ա, բողը յըր ա ինիս (Բ): 4. Առողջ, ամուր եւ ուժեղ կազմվածք ունենալ (մարդու մասին): Տըղամարթ, հինչ տըղա՝ մարթ, բողը յըր ա ինիս (Ձ):

Բողմախէխտ/Բողլամիշ անէլ - 1. Եռման ջրի մեջ գցելով՝ սպանել, խեղդել: Կընանէք'ը ը-տըրան փըռնում ըն, քըցնում հըհ ածած ճիրին մաչը, բողմախէխտ անում (Ձ): 2. Սաստիկ վշտացնել, վիշտ պատճառելով՝ խեղդել: Էտ մարթին Էնքան տըռալըրտըհէն, բողմախէխտ ըրեն (Բ):

Բողմախէխտ/Բողլամիշ ինիլ/տըհնալ - 1. Եռման ջրի մեջ ընկնելով՝ խեղդվել: Կատուն ընգալ փըլթփըլթայիս բանք'մանգին թէշտը, բողմախէխտ իլանլ (Բ): 2. Սաստիկ վշտից տառապել՝ խեղդվել: Դանդերը շըտացալ, բողմախէխտ իլանլ (Ձ):

Բողխաբումը պար կըվօղ - Լավ պարող: Թըխտըրըհէք' բողխաբումը պար կըվօղ ըն (Ձ):

Բուջի-բուջի անէլ - 1. Դժվարությամբ՝ գրկանքներով տուն ու տեղ դնել: Դէ անտըղամարթ տօնը հինչ կինիհ', Էն էլ աննամուս կընգա ծեռքի, վեր բուջի-բուջի չի անէլ, տօնը շինի... (ՀԺՀ, V, 524): 2. Կամաց-կամաց դրել բան անել: Բուջի-բուջի ընէլալ արտը վարից, պըրծալ (Ձ):

Բնս-բնս անէլ - տեն **Հըհտը կըտըրէլ (1)**:

Բնսը պահէլ - տեն **Հըհտը կըտըրէլ (1)**:

Բուսխուն ըղնէլ - Շատ շտապել, ավելորդ փութկոտություն ցուցաբերել: Կօրծ ա, լիհ', կանիս, խէ բուսխունըն ըս ընգալ (Ձ):

Բուսխուն կօխէլ - Շատ շտապեցնել, շուտափույթ անելու դրդել: Բըրիգաղիրը ժողովուրթեն բուսխուն կօխից, մին օրումը բաղէրը քաղէլ տուլալ (Ձ):

Բուրի-բուրի կ'անլ - տեն **Բըրը-բուրի կ'անլ**:

Բնս կէնալ - տեն **Մարաղ կէնալ**:

Բուստանու ույուղ - տեն **Դիքճա դաբան**:

Բուրմիշ անէլ - Մեկին շատ բանեցնել՝ աշխատեցնել: Շինանցուց բուրմիշ ա անում, ինք'ը հըրուստանում (Բ):

Բուրմիշ ինիլ - Շատ բանել՝ աշխատել: Սաղ օրը բուրմիշ ա ինիս (Բ):

Բօզու տըղա - Մատնիչ, խարդախ, ստոր (մարդ): Էտ բօզու տըղա յա, սաղ հընգէրունցը ծախալ ա (Բ):

Բօլ ա, հէրիք' ա - Այլեւս այդպես շարունակել անհնար է: Բօլ ա, հէրիք' ա, միհէնգանց տէնը յըհ էլ ըմ դաշապաշ ընական (Ձ):

Բօլ անէլ - Դադարեցնել, կանգ առնել, վերջ տալ: Շատ ըս չըրչարվալ, բօլ ըրա (Ձ):

Բօլըմիշ ինիլ - տեն **Բանք'մանգը բօլըմիշ ինիլ**:

Բօլթա թակէլ/տալ - 1. Փոքր տարածության վրա անընդհատ գնալ-գալ՝ անցուդարձ անել: Մին հետ էլ քըշէրալ-քըշըրիանալ յէր ա կացալ, տըռնալը բօլթա տըվալ (ՀԺՀ, VI, 148): 2. Թափառել, թրել գալ: Հօրը ք'ծմանգ' ինիլին տըհ'դ, սաղ օրը Էն ա բօլթա թըկէս (Բ):

Բօլ իլանլ, հէրիք' իլանլ - տեն **Բօլ ա, հէրիք' ա**:

Բօխճալամիշ անէլ - Շորերը՝ իրերը եւս կապոցի մեջ հավաքել: Յէտ ա տէռնում, բօխճալամիշ անում, Էտ շօրէրը տանում, վեր տա ըխճըկանը (ՀԱԲ, 15, 108):

Բօխճան կապած մընալ - Ունեցածը չվայելել, մուրազին չհասնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Սօնա բաջին հըրըրվանէն անէսլ ա տամ.- Բօխճատ կապած մընա (Ձ):

Բօխճան կապէլ - տեն **Վէշըրը հըվաքէլ**:

Բօխճան պէնալ/պէց անէլ - 1. Անցած-գնացած բաների մասին խոսել, շատախոսել: Մին օր էլ ջիհիւմ ըն, նըստում, բօխճան պէնում, ուրանց կըլխալը ընցածը պատմում (Ձ): 2. Գաղտնիքը բաց անել՝ հրապարակել: Կընէգ'ը ասմա.- Սոնա ըրա, քանէ բօխճատ պէցալ չըմ (Ձ):

Բողազը թըրչիլ/թըխծընէլ - Քիչ խմել, քիչ կոնծել: Սանքին ասմա.- Հանքի, ասում ըն, լ'ավ արաղ ըս քաշանլ, հիք կ'ամ, բողազըս թըրչիլ (Ձ):

Բողազը կօչ կ'անլ - Ուտել չկարողանալ: Վախան նըհըհտ բողազը կօչ ա յըհկալ (Բ):

Բողազը ճըղէլ/ճըրդօտէլ/ճօթընէլ/ճուրթնօտէլ - Բղավել, գոռգոռալ: Հիշկան բողազը ճըղում ա, վէշ մինը ըսկանում չի (Բ):

Բողազը չուրանալ - 1. Սաստիկ ծարավել: Սաղ օրը իրըհ'վէն տակէն հօնծ ա անում, բողա-

զը չուրանում ա, ճո՛ւր չի ինձում, թա խըմէ (Բ): 2. հեզն. Կոնծելու ցանկություն՝ տենչ ունենալ: Թի՛նում ա հըրըվանեն տօնը, թա.- Բողազըս չուրացալ ա, մին բօթուլ արաղ տօ՛ (Ձ):

Բողազը տը՛ղը - 1. Առողջ, ախորժակ ունեցող: Բողազը տը՛ղը մարթ ա, խե բի՛ղի մը՛ռնէ (Բ): 2. Ուտելիքով ապահովված: Թա՛թի բողազըս տը՛ղը ինի, մին էլ հըղըղօթուն ինի, մընացածը անալ ա կ'ըլական (Ձ):

Բողազը փըռ(նը)վէլ - 1. տեն **Բողազը կօջ կ'ալ**: 2. Ձայնը կտրվել: Բողազը փըռնըվալ ա, կարում չի խօսէ (Բ):

Բողազ թըխէլ - Բարձրաձայն երգել՝ ծիծաղել են: Աշըղը վեր ըսքըսում ա բողազ թըխէլը, լօխ հըվաքվում ըն (Ձ):

Բողմա օնէլ - տեն **Բողմու կ'ալ**:

Բողմիշ անէլ - 1. տեն **Բուղմախէխտ անէլ**: 2. տեն **Առանց տէնակ մօթթէլ**:

Բողմիշ ինի/տը՛ռնալ - 1. տեն **Բուղմախէխտ ինի**: 2. տեն **Առանց տէնակ մօթթէլ**:

Բողմու կ'ալ - Վշտախեղդ լինել: ...Էտ խեղճ սաննտկանը բողմու ա կ'ամ, մը՛ռնըմ (ՀԺՀ, VI, 185):

Բօմի անէլ - 1. Հանկարծակի վառվել՝ ճարճատել: Կըրակը բօմի ըրավ, նի կացավ (Բ): 2. Անսպասելի գոռալ: Կընեգը հինչը ասում ա, մարթը դանտի բօմիա անում (Ձ):

Բօմի անէլ, իրը՛սան կէնալ - տեն **Ժանգ անէլ, իրը՛սան կէնալ**:

Բօյավ-բուս(աթ)ավ - Բարձրահասակ եւ գեղեցիկ կազմվածք ունեցող: Բօյավ-բուսաթավ տըղա յա Թէվանը (Բ):

Բօյ-բուսաթ - Արտաքին տեսք՝ կազմվածք: Էտ ախճիգ'ը վը՛ր ընդըրա բօյ-բուսաթը, շէն-ք'ը-շընթօթը տը՛սնըմ չի՛, սիրահարվըմ ա... (ՀԺՀ, V, 126):

Բօյատ հըմանչում չը՛ս - տեն **Բօյիտ յէշի**:

Բօյը լաջին/ջիննրի/տընջըրի - Բարձրահասակ եւ գեղեցիկ կազմվածք ունեցող: Ախճիգ' ձագը՛ցէ Կըռնըքարա, Բօյը լաջին, աշկերը փըյալա... (ԱԲ, 422):

Բօյըտ թաղիմ/թիլ չափիմ/տափումը տի-նիմ - անծ. Մեռնես: Մարը ասմա.- Բօյըտ թաղիմ, ա՛րբէնամուս (Ձ):

Բօյիտ մատաղ/մը՛ռնիմ - Սիրալիրության, նվիրվածության փաղաքշական արտահայտություն, որով շեշտվում է մեկի բարձր հասակը: Այան թռնանը խըտտում ա, թա.- Բօյիտ մատաղ, էտ հիշկան ը՛ս մըծացալ (Ձ):

Բօյիտ յէշի - Հանդիմանական արտահայտություն՝ մեծ ես, չափահաս ես, քեզ վայել չէ նման բան անել: Համօթ ք'ը՛գ, բօյիտ յէշի, խալ-խերը հծնձ ըն անում, տու խօխօնցը նըհետ կ'ուղըրկանէ յըս տամ (Ձ):

Բօյ քաշիլ/տալ - 1. Հասակը բարձրանալ: Խօխան բօյ ա քաշալ (Բ): 2. Աճել, երկարել: ...Ճուղուպուրը ծիլիս ա, բօյ քըշիս... (ԱԱռ, 8):

Բօշ անէլ - տեն **Կօթը բօշ անէլ**:

Բօշա տը՛ռնալ, ըղնէլ տըռնէրը - Թափառել (կնոջ մասին): Էն հինչ կընեգ' ա՛, բօշա յա տը՛ռնալ, ընգալ տըռնէրը (Բ):

Բօշ բողազ/պէրան - տեն **Պէրանը ճըղած**:

Բօշ-բօշ տը՛ղէր - Փորի կախ ընկած մասերը: Խօգը մօթթում ա, թուքըջիգ'արըն ա բօշ-բօշ տը՛ղէրը խըրավում, մընացածը ծախում (Բ):

Բօշ տալ - տեն **Կօթը բօշ անէլ**:

Բօստանը քար քըցիլ (մինիս) - Մեկի հասցեին վատ խոսել, կռվի՝ վեճի առիթ տալ: Փիս մարթ ա, սաղ օրը Էն ա ըստըրա-ընդըրա բօստանը քար քըցիլիս (Բ):

Բովըր անէլ - Պրպտել, փնտրել: Հիշկան բովըր ըն անում, էտ վէքսիլը քըթէնում չըն (Ձ):

Գըղըլ անէլ - տէն Կարճ կապէլ:

Գըղըլէն ասալ ըն՝ բոյ պիժընէլիս ըշտըղ
ը՛ս իլնլ, ասալ ա՛ էն ըմ իլնլ խը՛լքէն
հը՛րթումը - Կարճահասակ մարդը խելոք է
 լինում: Սուրվէն Արծվիկը, բոյը մին մէտըր կա
 վէշ, ամմա օխծէն խը՛լքը էն ա կըլխումը:
 Նըհախ չըն ասալ, թա. «Գըղըլէն ասալ ըն՝ բոյ
 պիժընէլիս ըշտըղ ը՛ս իլնլ, ասալ ա՛ էն ըմ իլնլ
 խը՛լքէն հը՛րթումը» (Բ):

Գըրուշկում ծիլնծ - Վտիտ, նիհար: Էրկու
 խօխա օնէ՛ գըրուշկում ծիլնծ (Բ):

Գիղի-գիղի անէլ - 1. Ուլին՝ այծին մոտ
 կանչել: Գիղի-գիղի յա անում, մին հծլ փըռնում
 (Ձ): 2. տէն Մաշկը բօրէլ:

Գնդնլմիշ ինիլ/տը՛ռնալ - Վայրենանալ,
 վայրի դառնալ: Էտ խօզ՛էրը Էնքան ծըմակումը
 կացալ ըն, գ՛նդնլմիշ ըն իլնլ (Ձ):

Գնզ անց կըցընէլ - 1. Ստերջ մնալ (կովը):
 Կավը գ՛նզ անց կըցըրալ, խօխէնք՛ը մընացէն
 առանց թացան (Ձ): 2. Ժամանակին չամուսնա-
 նալ (աղջիկը): Էտ ախճիգ՛ը ըտի գ՛նզ անց կը-
 ցընէլալ մընամ ա տանը (Ձ):

Գնզմիշ ինիլ - Պարապ-սարապ թափառել:
 Հարը ասմա.- Բալա, գ՛նզմիշ ինիլնլ պէս չինիլ,
 մին կօրծ ըրա, խօխէնք՛ըտ պահէ (Ձ):

Գնի մէխին թըխէլ, գնի նալէն - Անկայուն
 լինել, հաստատակամ չլինել: Ընդըրա նըհէտ
 կօրծ փըռնէլի չի. գ՛նի մէխին ա թըխում, գ՛նի
 նալէն (Բ):

Գամա փախած - տէն Կապը կըտըրած:

Գամը ծը՛րքը հըվաքէլ/օնէլ - տէն Կապը
ծը՛րքը հըվաքէլ:

Գամը կըտըրած - տէն Կապը կըտըրած:

Գամը կըտըրէլ - տէն Կապը կըտըրէլ:

Գամը քաշիլ - տէն Կապը ծը՛րքը հըվաքէլ:

Գամումը նըստէլ, գամուշուն խըռէգ՛ տալ
- տէն Սըրտէն նըստէլ, մըրօքը քանդիլ:

Գամրն կապէլ - Մարմնի որեւէ մաս կեղտով

պատվել: Էնքան լըղացալ չի, մաշկը գ՛ամրն
 կապալ ա (Ձ):

Գանքը բախշիլ - Մեկի կյանքը խնայել, չս-
 պանել: Ասում ա.- Գ՛անքըտ բախշում ըմ, ք՛ի-
 նի՛, էլ ըստըղէրք ըրվաս վէշ (Ձ):

Գանքը ըզադէլ - Մահից՝ սպանվելուց
 փրկ(վ)ել: Հընգէրէն գ՛անքը ըզադից, ինք՛ը ըս-
 պանվից (Ձ):

Գանքը խըվարէլ - Մահանալ: Ըտի էլ ըտը-
 րա գ՛անքը խըվարում ա (Բ):

Գանքը խըվըրցընէլ - Սպանել, մեռցնել:
 Խօջան ասում ա.- Այ տըղա, մէխկ չի՛ Էտ ախճի-
 գ՛ը, խէ գ՛անքը խըվըրցընում ը՛ս (Ձ):

Գանքը մաշիլ - 1. Տանջվել, չարչարվել, տա-
 ռապել: Մարը ասմա.- Գանքըս մաշնլ ըմ, մինչը՛վ
 քը՛գ մըծըցըրալ ըմ (Ձ): 2. տէն Գանքը օտէլ:

Գանքը մինին նըհը՛տ կապէլ - Մեկի հետ
 ամուսնանալ: Մարը թըքըթծիմնթ ա անում, թա.
 «Բալա, յը՛ս էն ըմ ըսօր-էքիւցը ընգած, գանքըտ
 մինին նըհը՛տ կապէ, վէր էքսան օրը մընաս վէշ
 մինակ» (Ձ):

Գանքը տալ - Մեկի կամ մի բանի անմա-
 ցորդ նվիրվել, կյանքը չխնայել: Ախպօրը հէտէ
 գ՛անքը կըտա (Ձ):

Գանքը օտէլ - Խիստ տանջել, չարչարել: Էտ
 ըսկէտուրը հըրթնէրէն գ՛անքը օտում ա (Բ):

Գանք տալ - 1. Կենդանացնել, կենդանու-
 թյուն՝ շունչ հաղորդել: Էտ դօխտուրը շատ
 մարթկանց ա գ՛անք տուվալ (Ձ): 2. տէն Գան-
 քը տալ:

Գանք տը՛սած - տէն Աշխարք տը՛սած:

Գանք քաշիլ/տը՛սնալ - Ապրել, կենցաղա-
 վարել: Ըտըրանա յէտը Աժդահակը բախտավէր
 գանք ա քաշում (ՀԺՀ, V, 425):

Գառլմիշ ինիլ - Գոռզգամտել, պարծե-
 նալ: Փնլմնզը գառլմիշ ա ընոմ, թն.- Օլքու-
 մըս հինչու ասես, չընչոլնէրավըս կըլէխնէմ
 (ՀԺՀ, V, 520):

Փավ-գ'ավ անէլ - Պոռոտախոսել, շաղակ-րատել: Ծըբըքավը պէն չի կ'ամ, ամիս սաղ օրը գ'ավ-գ'ավ ա անում (Բ):

Փավուրի անէլ - Գործը իմիջիայլոց կատա-րել: Սաբավ պատ ա տիրան, գ'ավուրի յա ըրալ, տիրանը ընդդէմ (Ձ):

Փավուր մընաս - Նախատական արտահայ-տություն՝ ուղղված անխիղճ արարք գործողին: Գ'ավուր մընաս, էտ դուք իսէ ըսպանալ ը'ս (Բ):

Փանթոն տալ - Մորթին, կաշին ձգել՝ պրկել: Ըղվէսին մօրթէն գ'անթոն տուվալ, ըսքըսից բիջնրիլը (Ձ):

Փափը դըգ'աննակ տըռնալ - Կատակը կռ-վի՝ ծեծկոտուքի վերածվել: Խըմըքէն հիրփըք-ցէն, վերջըմըն էլ գ'ափը դըգ'աննակ տըռնալ (Ձ):

Փափը մին թանթի/տէն - Առանց կատակի, լուրջ: Ասում ա.- Գ'ափը մին թանթի, իցցուն մանէթ տօ՛, դօքը տա՛ր (Ձ):

Փէյ(ի)միշ անէլ - Զգեստ հագցնել, հանդեր-ծավորել, զուգել-զարդարել: Թանգան հարթանը գ'էյ(ի)միշ ըն անում, տանան տոնս օնում (Բ):

Փէյ(ի)միշ ինիլ - Զգեստ հագնել, հանդերծա-վորվել, զուգվել-զարդարվել: Մին էլ տըռնում ա՛ էտ կընէգ'ը գ'էյ(ի)միշ իլանձ տանան տոնս յըք-կալ բայկօնը (Ձ):

Փըմը-գ'անմի անէլ - տեն՝ ճիրճէմը տալ:

Փըրավան ա խօսում - Որոշիչը դիպվածն է: Գ'ըրավան ա խօսում, թա գ'ըրավա իլանվ, կօր-ծըտ անն կըկ'ա (Ձ):

Փըրավան պահէլ - Հարմար պահի՝ առիթի սպասել: Էս վանդումը մին վերսկան, քօլէն տա-կէն պարանց ընգած, վերսին գ'ըրավան պըհէ-յիս ա ինիլ... (ՆԱԲ, 63):

Փըրավան պէց թօղնէլ - Հարմար պահից՝ առիթից չօգտվել: Գ'ըրավան պէց թօղից, թօռ յըքկալ, արտը կարից վէչ հընձի (Բ):

Փըրավան քըցիլ - Հարմար պահից՝ առի-թից օգտվել: ...Էտ դուլլուղչին գ'ըրավան ա քը-ցըմ, էտ ըխճըկանը փըսակին շօրէրը հանըմ, ուրան ըխճըկանը կ'էց տամ... (ՀԺՅ, V, 44):

Փըրավա տալ - Հարմար պահ՝ առիթ ստեղ-ծել: Հավան գ'ըրավա չի տամ, թա բուստըննէն պիհինը (Բ):

Փըրգըված կաշի - Զոր՝ արեւահար իր: Էտ շօրէրը իրըվէն տական հըվաքէ, տըռնալ ա գ'ըրգըված կաշի (Ձ):

Փըրդանբիր քաշիլ - Մեծ սղոցով՝ խզարով, կտրել՝ սղոցել: Փըրդանբիր ըն քաշիլմ, էտ կ'էրանը մաչան կէս անում (Ձ):

Փըրդօն-գ'ըրդօն անէլ - Փայտը սղոցելով՝ կտրելով մեծ կտորների բաժանել: Կացէնը յէր կալի, էտ կ'էրանը գ'ըրդօն-գ'ըրդօն ըրէ (Բ):

Փըրվանա խօսող - Խոսքի առիթը բաց չթողնող: Գ'ըրվանա խօսող մարթ ա, տա՛րէք՛, թօ խօսէ (Ձ):

Փիդան վէր - Ուրեմն: Դարաբաղցէն վէր մին պէնը ասում ա, գ'իդան վէր ընական ա, օգում ա լըհա Աստուծ էլ քըշանա (Ձ):

Փիդանցնիլ ըս, թա... - տեն՝ Պա հինչ ը'ս գ'ի-դանցալ:

Փիդանցնիլ ինիս - տեն՝ Լ'ավ գ'իդան:

Փիդան չի (կ'ան) - Կարող է պատահել, որ...: Հանրը ասմա. «Յը՛ր կաց՝ կալը թակկինը՝ պըրծը-նինը, գ'իդան չի կ'ան, թօռը նի կօնէ, ցօրէնը մաղբուն անէ» (Ձ):

Փիլէ անէլ - Բողոքել, դժգոհություն արտա-հայտել: Սաղ օրը պատէն տակէն նըստում ըն ըստըրանա-ընդըրանա գ'իլէ անըմ (Ձ):

Փիրթ-գ'իրթ խօսէլ - Կոպտորեն խոսել: Էտ հարթըն ըսկըսվօրը նըհըքտ գ'իրթ-գ'իրթ ա խօ-սում (Ձ):

Փիլոնկումը պըլօկված - Ծայրաստիճան աղքատ: Գ'իլոնկումը պըլօկված ա՛, կարում չի՞ մին շօր ինք՛ օնէ, հարթանը կ'ըք տա (Ձ):

Փիլոնում ա, թա հիրըվանէն ջուրումը հիշկան փուլ կա, ամմա գ'իլոնում չի, թա ուրանց հըլաթումը քանէ հալ կա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր իրենց գործերը թողած՝ ուրիշների գործերով են հետաքրքրվում: Դէ մէր հիրըվան Յէրգինան էլ գ'իլոնում ա, թա հիրըվանէն ճուրումը հիշկան փուլ կա, ամմա գ'իլոնում չի, թա ուրանց հըլաթումը քանէ հալ կա. հոնր տան հինչը ինիլ ա, դանսի գ'իլոնում ա (Բ):

Փիլոնում ա, թա ճիւրը ըշտըղալ ա ք'իլոնում - Գործի եղբայնը տեղյակ է: Էտ պըրակուրօրը գ'իլոնում ա, թա ճիւրը ըշտըղալ ա ք'իլոնում, մարթ ա դարկում, Սիմօնէն փըռնում ըն, տանում կօշ-տը (Ձ):

Փիլոնում չի, թա հու վա մըռալ, ինքը «վա՛յ Սանթի» յա ծէն տամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր խոսում գործում են՝ առանց բանի եղբայնը իմանալու: Ասում ա. «Վէր մին պէնը

Պիղղիւմ չըս, ասը մէր. Պիղղիւմ չըս, թա հու վա մըճալ, տու «վայ Սանթի» յըս ծէն տամ (2):

Պիղղանկը տոնա քըցիլ - Բողոքօցել: Էրկու օր էլ վեր հալա անէ, ծըռերէն Պիղղանկը տոնա ա քըցըլանկան (Բ):

Պիղղ աջըմիշ ինիլ/պէնվալ - տեն **Ունքա-մաջը յըտ կ'ան**:

Պիղղ քաշիլ - տեն **Աշկէն Պիղղ քաշիլ**:

Պիղղաթակ անէլ - Գնդակոծել: Պիղղաթակ ըրէն, տանը մըղըկնէն կուտըրտըճէն, նի տըճէն (2):

Պիղղաթակ ինիլ/տըճնալ - Գնդակոծվել: Էս շէնը կըռվէն վախտը շատ ա Պիղղաթակ իլան (2):

Պիղղ կըտըրէլ - Շատ արագ վազել՝ շարժվել: Սուրէնը արջին վեր տըճնում ա, Պիղղ յա կըտըրում (Բ):

Պիղղ նի կ'ան - Զրագենի գնդակով վիրավորվել: Կըռվէն վախտը Պիղղ յա նի յըճկալ, մինչըճ վ մըհէնճ կըղըճի յա տամ (Բ):

Պիղղան հըճտան հըսնէլ չի - Շատ արագ է փախչում՝ հեռանում: Արջին վեր տըճնում ա, փախչում ա, հունց ա՛ փախչում. Պիղղան հըճտան հըսնէլ չի (2):

Պիղղան տափը չըղնէլ - 1. Անվրեպ կրակել, դիպուկահար լինել, ճիշտ նշանակետին խփել: Խօսողից Արշակը լ'ալ վըճոսկան ա. Պիղղան տափը չի ըղնում (2): 2. Միշտ հաջողության մեջ լինել: Ապան կըլօխը պըցըրցընում ա, թռնանը ճըկատան պաչնում, թա.- Աստուծ ք'ըճ ք'ծմանճ անէ, Պիղղան տափը չըղնէ (2):

Պիղղան տաք պահէլ - Միշտ զգաստ՝ պատրաստ լինել: Վըճոս ք'ինօղը Պիղղան տաք բիղի պահէ (2):

Պիղղբօրան անէլ - Գնդակների տարափ տեղալ: Պիղղբօրան ըրէն, լօխճին կուտուրըճէն (Բ):

Պիղղխարալ անէլ - Գնդակով սպանել: Թա քանէնին ա Պիղղխարալ անում, Աստուծ կըճիղա (ԱԱ, 39):

Պիղղխարալ ինիլ/տըճնալ - Գնդակով սպանվել: Զիշկան ջանիլ տըղէք՝ Պիղղխարալ իլին (2):

Պիղղիլ բաղ - Պտղաբեր այգի: Ըտըրանց ինիւմ ա մին Պիղղիլ բաղ (ԶԺ, V, 15):

Պիղղիլ ըռըճիլ ըղնէլ - Պատերազմ գնալ, զոհվելու վտանգի ենթարկվել: Կըռըճ վը թիւն-դից, ջիհիլնէն սաղ Պիղղիլ ըռըճիլ ընգէն (2):

Պիղղիլ ըռըճիլ քըցիլ - Ճակատ տանելով, ուղարկելով՝ զոհվելու վտանգի ենթարկել: Աղար-մաղար մին տըղա օնար, Էն էլ Պիղղիլն ըռըճիլ քըցէցէն (Բ):

Պիղղիլ նըման - Շատ արագ, սրարշավ (գնալ, փախչել, թռչել, հասնել եւն): Պիղղիլ նըման խըբարը հըսալ շէնը, թա իւրիւճիլ կըլու-բումը մնգանլիլ լէկցյա յա ինական (ԶԲ, 349):

Պիղղիլ փայ տըճնալ - Սպանվել, գնդակահարվել: Ընդինու նըման տըղան ք'ըճալ, Պիղղիլ փայ տըճնալ (Բ):

Պիղղիլ նըման պահէլ - Լավ խնամել, բոլոր կարիքները հոգալ: Խօրթ մարը ըտըրանց Պիղղիլ նըման ա պահում (2):

Պիղղիլ նըման պէնվալ/պըճըղվէլ - Գեղեցկանալ: Էտ ախճիճ օրկանցօր Պիղղիլ նըման պէնվում ա (2):

Պիղղիլ նըման պըրծընէլ - Փորձանքից անվնաս ազատվել: Պատը պարան յըճկալ, խօխէն-ք'ը փախէն, Պիղղիլ նըման պըրծէն (Բ):

Պիղղիլ պատառ - Շատ գեղեցիկ: Պիղղիլ պատառ ըխճըկանը ըտի էլ Էտ ախմաղ մարթին նըհէտ գօռալ վըսակում ըն (2):

Պիղղ քըղէլիս ծըճըքըտ փօշ կըծակէ - Որեւէ արդյունքի հասնելիս կրում են նաեւ դրա հետ կապված դժվարություններն ու անախորժությունները: Զարը ասմա.- Պիղղ քըղէլիս ծըճըքըտ փօշ կըծակէ, օգում ըս՝ տօն շինիս, բիղի չըր-չարվիս (2):

Պուման անէլ - Կասկածել, տարակուսել, կասկածի տակ առնել: Թաքալէրը ըսկըսես ա պըռալէն յըրա Պուման անէլը (ԶԺ, V, 576):

Պում անէլ - Կորցնել, անհետացնել: Զիլվըն-նէն տարալ ծըմակը, Պում ըրալ (2):

Պում ինիլ/տըճնալ - Կորչել, անհետանալ: Օշափը վեր կընգանը անըմը ըսկանում ա, ըտըղէրքատ Պում ա ինիւմ (2):

Պիղնաքար անէլ/թօղ(ն)էլ - Սաստիկ զարմացնել, ապշեցնել, շշմեցնել: Էտ տըղէք՝ը, Մարյանէն Պիղնաքար ընէլալ, տոն ըն կ'ամ, թա ք'ինան (ՆԼԴԺԲ, 50):

Պիղնաքար ինիլ/մընալ - Սաստիկ զարմանալ, ապշել, շշմել: Սնուշ աքէրը մընաս ա Պիղնաքար... (ԶԲ, 350):

Պիւնի աղվէտ - Շատ խորամանկ (անձ): Ըտըրա էլ մին ժողովի՝ հընգէր ա իննում մին գ'իւնիւ աղվէտ (2):

Պուռաշ տալ - 1. Հավաքվել, խմբվել, ժողովվել: Կամ ա տըսնում ժողովուրթը ըտըդ գ'ուռաշ տըված (2): 2. տէն **Դըլմըղալ անէլ**:

Պուվամիշ ինիլ - տէն **Փառլամիշ ինիլ**:

Պիւրգը տէրտակ մընալ - Երեխա չունենալ (գործածվում է նաեւ որպէս անեծք): Մարօն քըսան տարէ յա՝ փըսակված, ամմա գ'իւրգը տէրտակ ա մընացալ (Բ):

Պիւրգըտ լիգը ինի - բրմը. Շատ գավակներ ունենաւ: Այան թանգան հարթնանը ճըկատան պաչիւմ ա, թա. «Պիւրգըտ լիգը ինի» (2):

Պիւրգին քարէրը վէր ածէլ - տէն **Քարը գ'իւրգան վէր ածէլ**:

Պիւրգիւմ պահէլ/մըծըցընէլ - տէն **Հափը)-ռէն մաչին պահէլ (1)**:

Պծգանիշ անէլ - Զվալը՝ պարկը բերնբերան լցնել: Չըվալնէն գ'ծգանիշ ա անում, ըրիսընէն կըպօտում, պատէն տակէն շարում (2):

Պծգիւմ հատան - տէն **Աշկէս յորա**:

Պօլ կապէլ/տալ - Լծանալ: Թօռը վէր կ'ամ ա, ճիւրը տանը քըմակէն գ'օլ ա տամ (Բ):

Պօլում դարդու վէր տըվօղ - Խարդախ, ստոր: Իգէն հինչ մա'րթ, գ'օլում դարդու վէր տըվօղ ա (Բ):

Պօմրուդ անէլ - Սաքսագերծել: Պէլի, թա վէր կաշի ղըրկէլի ինիս, գ'օմրուդ ըրա, յէտան դարկի, առանց տամօժնու փէչատի հինչ ապրանք վէր կ'ամ ա Ղալան, փըռնօտըմ ըն, ըշտըրափու տակ քըցըմ (ՋՏ, Ա, 34):

Պօռան փախած - տէն **Էն ըշխարքան յըկած**:

Պօռալ ասէլ - Մեկի հանգուցյալներին հայհոյել: Կընէգը ճըղճըղամ ա, մարթին ուշունց ա տամ, մարթին հօրը գ'օռալ ասում, բըղբըղամ... (ՅԺՀ, V, 63):

Պօռապօռ անէլ - անրգ. Սպանել, շանսատակ անել: Չօբանը յօր ա ունէս պըռալէն ալ, իւրան ըխչըկանըն ալ մին մըծ քըրծա քըցիս տակը, գ'օռապօռ ընէս (ՅԺՀ, V, 616):

Պօռապօռ իլան/տըռած - Անգամ, ստոր: Վէգիր գ'օռապօռ տէռածը ք'իս ա թաքալըրին ըսէս, թա էտ տըղան ասալ ա, վըր թաքալըրէն պիրանան վըրտ ա կ'աս (ՆԼԴԺԲ, 60):

Պօռապօռ ինիլ/տըռնալ - անրգ. Մեռնել, շանսատակ լինել, մեռնելուց հետո էլ հանգստություն չգտնել, գերեզմանից գերեզման փոխադրվել: Ահադ ընունալ մին թօրք ըն պէրալ, իրըծ օրանը յըտըր գօռապօռ ա տըռնալ (ԱԱ, 82):

Պօռք անէլ - անրգ. Հուղարկավորել, թաղել: Ըտըրանց մէյդէրը ածում ըն փօսը, գ'օռք անում (2):

Պօռէն քաքէլ - Գերեզմանը ապականելով՝ անպատվել հանգուցյալին եւ նրա հարազատներին: Ըտի մարթին գօռէն քաքըղ շատ կ'ինի (2):

Պօռն չաթտասըն - Գոհունակության, խրախուսանքի, բարեմաղթության արտահայտություն: Պօռն չաթտասըն թաքալըրին կուճի տըղա, թօրալը հանց թըխում ա, դէվին օխտը կըլծիսը թըռչում ա (2):

Պօռն/գօռն/գօռն ըմը/սմը տընական - Պետք չէ, պետքական չէ: Մարթը ասմա.- Տանում ըս, տա'ր, գօռն ըմ տընական (2):

Պօռ քաշիլ - տէն **Պօռալ ասէլ**:

Պօռու թօխուր - Յուրայիններին միշտ վնաս՝ չարիք բերող, ստոր մարդ: Էտ տըղան գ'օռու թօխուր ա, հօրը կըլծիսը հալան շատ օյին ա պիրլանան (2):

Պօռում տըղվըրցընէլի չի - Խիստ անարգական խոսք՝ արարք եւն է: Ըտըրա ըրածնէն գօռում տըղվըրցընէլի չի (2):

Պօռու քար - արիւմ. Երկարահասակ մարդ: Հանց ա գօռու քար ինի, բօյը Էրկու մէտըր կա (Բ):

Պօռքըշըլատըդ ինիլ/տըռնալ - տէն **Պօռապօռ ինիլ**:

Պօսըռամիշ անէլ - 1. տէն **Ծիւծիւն անէլ**: 2. տէն **Կըվաթ անէլ**:

Պծվդանըն ընգած մուկուն - Խեղճացած, անելանելի վիճակ ընկած (անձ): Քըռակէնը տըռնում ա գ'ծվդանըն ընգած մուկուն, տըղտօղում ա... (ՀԱԲ, 15, 94):

Պծրդանիշ անէլ - Երկաթե հաստ գավազանով՝ դազանակով խփել՝ ծեծել: Էտ տատմարը Էնքան գ'ծրդանիշ ա անում, վէր էտ տըղան տիւս կ'ա (ՀԱԲ, 15, 37):

Պծրմամիշ ինիլ - Չտեսություն անել: Պծրմամիշ միւնիլ, համօթ ա (Բ):

Պօգօլը թափ տալ - տէն **Խըլքը թափ տալ**:

Պօգօլը տէրտակ - տէն **Կըլծիսը տէրտակ**:

Դաբալորդ թըխել/տալ - 1. Ծաղրել: *Ըտըրրան շինըմաջումը էզգանան դաբալորդ ըն թըխում (Ձ):* 2. Ակնարկել: *Մարթը վեր մին թիթը՝վ դաբալորդ ա թըխում, կընէգ՝ը ամմէն հինչ կըլխու վա ընգում (Ձ):* 3. տեն **Կըռ տալ (1, 2):**

Դաբան անէլ/հըլծըղէլ/նըհաշ տալ - Նահանջել, զիջել, փախչել, հեռանալ: *Դէվը վեր տը՛ս-նում ա՝ պըրծումըն չի կա, դաբան ա անում (Ձ):*

Դաբանը կըտըրէլ/կօխ տալ - տեն **Դըբըն-նէն կօխ տալ:**

Դաբանը նի կէնալ - Սաստիկ զայրանալ: *Յանը էտքանը ուրան աշկապը տը՛սնում ա, դաբանը նի յա կէնում (Ձ):*

Դաբբա անէլ - 1. Խոսքից՝ խոստացածից հրաժարվել: *Էտ մարթը տուդումը դաբբա յա ա-նում, թա.- Յը՛ս ըտի պէն չըմ ասալ (Ձ):* 2. Նեղը լծելով՝ կպչել, պոկ չգալ: *Դաբբա յա անում, էտ մարթին տանջում (Բ):* 3. Հակաճառել: *Մարթը հինչու ասում ա, կընէգը դաբբա յա անում (Բ):*

Դաբբա տալ - Վատություն՝ թշնամություն անել: *Հիդը՛վանըտ վեր ք՛ը՛գ դաբբա տըվալ, բիդի տօնըտ փօխիս (Ձ):*

Դադ անէլ - Բողոքել, գանգատվել: *Թանգան հարթըն ք՛ոննում ա մօրը կօշտը, ըսկէսվօրը ա-նա դադ անում (Ձ):*

Դադաստան տը՛սնալ - տեն **Դադաստանը կըտըրէլ:**

Դադաստանը կըտըրէլ - Վճիռ կայացնել: *Ախճիգ՝ըն ասում ա.- Թո՛ւլ տօ, էս դադաստանը ախճիգ՝ըտ կըտըրէ (ՆԱԲ, 54):*

Դանդավայ անէլ - Ողբալ, լացուկոծ անել: *Փըռնում ա ըտըրա մին լ՛ալ թակում, թա.- Դէ ք՛իկի՛, դանդավայ ըրա՛ (Ձ):*

Դանդաթոն անէլ/քըցիլ - Տնից-տեղից քշել, հալածել, թափառական դարձնել: *...Յէշան ա, թա.- Ընիծեվոր ինի՛ն, Աստուծ, քը՛գ հինչ ը՛նք ը-րալ, վեր մէգ դանդաթոն ըս ըրալ, քըցան հան-դէրը (ԱԱ, 45):*

Դանդաթոն ըղնէլ/ինիլ/տը՛ռնալ - Տնից-

տեղից քշվել, հալածվել, թափառական դառ-նալ: *...Խսկի ըսէցիր վէջ՝ էս դանդաթոն ընգած խաչանը էսքան վախտ թօրը կօրալ, հիշտէղ մընաց... (ՁՏ, Ա, 113):*

Դադմիշ ինիլ - Որեւէ հանցանք կատարե-լուց հետո անպատիժ մնալով՝ կրկին կատարել, սովորություն դարձնել: *Ըտի էտ խօխան դադ-միշ ա ինիւմ, վանրին կ՛ուղօթուն անում (Ձ):*

Դանլը կանլ - տեն **Պէր կանլ:**

Դալդա անէլ - տեն **Դալդան քըցիլ:**

Դալդալամիշ անէլ - տեն **Կօղը կըց(ը)նէլ:**

Դալդալամիշ ինիլ - տեն **Կօղը կէնալ:**

Դալդա կէնալ/Դալդան ըղնէլ - տեն **Կօղը կէնալ:**

Դալդան քըցիլ - Հարմար պահը որսալով՝ ո-րեւէ բան գաղտնի կատարել: *Կօղը դալդան ա քըցում, կ՛առը տանում (Բ):*

Դանլան մարթին իրը՛սէն ա յէշում, սապօժնիգ՝ը՛վըննէրէն - տեն **Դըլլանէն հը՛տէ քաչալը յա՛սաղ, յա՛ մը՛ռած:**

Դանլան քօշ - տեն **Մաշկան քօշ:**

Դալուն դըրբըզա յա - տեն **Դըլվէն յուր-դունդօշակ վեր կըքըցվի:**

Դալուն նըհաշ տալ - 1. Փախչել, նահանջել: *Վէր յըրա պըրծէնք՛, թօրքէրը դալուն նըհաշ տու-*

վեն (2): 2. Դժգոհությունը, մեկի հետ չշփվելու՝ հարաբերություն չունենալու ցանկությունն արտահայտել, արհամարհել: Թանգզան հարթը տը-նըցուց դալուն վա նըհաշ տամ (Բ):

Դալուն կեզնր քըջըվել - Խիստ չքավոր լինել: Ախպերը ասմա.- Ինձ ըշտըղա յա՛ վը՛սկե, դալուն կեզնր ա քըջըվում (2):

Դալուն կոտորել - տեն **Մաշկը կոտորել**:

Դալուն հարուստ - Շատ եւ մեծ հովանավորներ ունեցող: Իվանըն էլ դըվըրնեն հարուստ մարթկանցան ա... (ՀԲ, 362):

Դալուն հը՛ռ կ'ան/հը՛ռ ըղնել - Մեծ վիշտ՝ դարդ՝ ցավ ունենալ: Խը՛ղճեն իլնծը մին կավ ար, էն էլ ըստակից, դալուն հը՛ռ ա կ'ան (2):

Դալուն շոն ա - տեն **Դըվվեն յուրդունդծշակ վեր կըքըցվի**:

Դալուն պահել - տեն **Մաշկը պահել**:

Դալուն պենդ - տեն **Մաշկը պենդ**:

Դալուն պուք կ'ան - տեն **Մաշկը կոտորվել**:

Դալուն տափավը կ'ան/տալ - տեն **Մաշկը տափավը կ'ան/տալ**:

Դալուն տափը չըտալ - տեն **Մաշկը տափը չըտալ**:

Դալուն տեմ անել - տեն **Մաշկը տեմ անել**:

Դալուն քը՛րծ - Լայնաթիկունք, հաղթան-դամ: Դալուն քը՛րծ տըղա յա լըշավելը (Բ):

Դալուն քօրել - տեն **Մաշկը քօրել**:

Դանհանն ի յը՛ր ք'ինիլ - Ճիշտ ճանապարհով գնալ, կարգ ու կանոնից չջեղվել: Ջանհիլը վեր դանհանն ի յը՛ր չի ք'ը՛ցավ, ախրը փիս կինի (2):

Դանհանն կապել - 1. Ջուրը հունից կտրել: Ը-տըրանք դանհանն կապում ըն, բուստընեն թօ-ղում չօր (2): 2. Եկամտի աղբյուրից գրկել: Թանգզան թաքավերը թանջիրներեն դանհանն կա-պում ա (2):

Դանհանվը ք'ինիլ - տեն **Դանհանն ի յը՛ր ք'ինիլ**:

Դաղ անել - 1. Այրել, եռացնել (յուղի մեջ): Սօ-ղանը դաղ ըրավ (Բ): 2. Կսկծացնել՝ վիշտ պատ-ճառել: Զու խօսկերքըտ ինձ դաղ ա անում (2):

Դաղ-դաղ անել - տեն **Դաղ անել (2)**:

Դաղ-դաղ ինիլ/կ'ան - տեն **Դաղ ինիլ (2)**:

Դաղը սըրտումը պահել/մընալ - տեն **Սըր-տումը դաղ մընալ**:

Դաղ ինիլ/կ'ան - 1. Այրվել, եռալ (յուղի մեջ): Սօ-ղանը վեր դաղ ա ինիլ, մեւը ածում ա յըրան (2):

2. Կսկծալ, վշտանալ: Խաբարը վեր ըսկանում ա, դաղ ա կ'ամ, ամմա դե հինչ օ՞քուք (2):

Դաղմա թըխել/կօխել - Շիկացած երկաթով կամ խարանագործիքով խարանել: Թաքավե-րին կուճի փը՛սան ճօխտ բաջանաղեն վը՛ռեն դաղմա յա թըխում, պեց թօղնում (2):

Դաղմիշ ինիլ - Ջղջալ, փոշմանել: ...Զ'ինան ա, թա.- Ասածըտ մին թուխտու յիրան կըկ'իրիս ինձ տաս, հանցու յետնան քու ասածետ դաղմիշ չինիս (ՆԼԴԺԲ, 19):

Դամաղ/Դամախ անել - 1. տեն **Դըժի տալ**:

2. Մեկի աղքատությունը ծաղրել: Զ'անիք լա-կուտ ար, հըրուստացավ, միհենգ՝ ք'իսիքներեն դամաղ ա անում (2):

Դամաղը թըխծընել - 1. Ոգելից խմիչք խմել: Նըստում ըն, արաղը տոն օնում, դըմըղեն թըխծընում, էլիա հըղե ինիլ (2): 2. Տրամադ-րությունը բարձրացնել: Ամմեն մարթ կարում չար էտ կընգանը դամաղը թըխծընել (2):

Դամաղը չաղ - Ուրախ եւ կուշտ: Զ'ը՛գ հինչ կա՛. դամաղըտ չաղ ա (Բ):

Դամաղը քաշիլ - Խիստ սոված՝ ծարավ լի-նել, ուտելիքի՝ խմելիքի խիստ պահանջ զգալ: Վեր մին երկու ժամ կենում ա, դամաղը քաշիլ ա, նըստում ա հընգերեն փայըն էլ օտում (2):

Դամաղը քըխծըրցընել - Հաճույքով մի բան ուտել: Զ'անթան տոն ա օնում, դամաղը քըխ-ծըրցընում (2):

Դամաղ քաշիլ - Բավականություն ստանալ, տրամադրությունը բարձրանալ: Ինք'ը քըշեր-ցիրը՛կ փուկ ա ըշխաղում, կընեգ'ըն էլ հընգե-րունցը նըհը՛տ օտում ա, խըմում, դամաղ քաշիլ (2):

Դամարը բօշ - 1. Ոչ գաղտնապահ: Ըտըրա կընեգ'ըն էլ դամարը բօշ ա ինիլ, էտքանըտ ք'ինամ ա թաղեն կընանուցը քաթ անում (2): 2. տեն **Դամարը կակօղ**:

Դամարը կակօղ - Հեշտ համոզվող, մեղմ բնավորություն ունեցող: Դամարը կակօղ մարթ ա Սիմօնը, ըտըրա հը՛տե յել հըրուստանում չի (Բ):

Դամարը քըթենալ - տեն **Թոլ դամարը փըռնել**:

Դամար պըրծընել - Անասունների հիվան-դություն, երբ երակից արյուն է հոսում: Էշին դօխտուրը վըխճարեն յեշում ա, թա.- Դամար ա պըրծալ (2):

Դամար պրոծըցընէլ - Որոշ հիվանդություններին դեպքում անասունների երակից արյուն բաց թողնել: *Դամար պրոծըցըրէն, կ'առնը սը-դացալ (Բ):*

Դամ(ը) պահէլ/քաշիլ - 1. Նվագողին կամ երգողին ձայնակցել: *Ըստի ամմէն օր քիւնամ ըն հըրսանէք: Մըժ ախպէրը գոռոռա յա ածում, կուճիւնըն էլ դամը պահում ա (Ձ):* 2. Մեկի լացին՝ բողոքին՝ ձայնին ընկերակցել: *Վայ ա, վեր էտ էշէրան մինը գըռոռաց, դամը կըպահին... (ՁՏ, Բ, 152):* 3. Մեկի ասածը պաշտպանել, համակարծիք լինել: *Նախագան հինչը ասում ա, բըրիգա-դիրը դամը պահում ա (Ձ):*

Դամը տըհըր ինիլ - տեն **Դամ օտէլ:**

Դամկա թըխէլ/տոնս կ'անլ - 1. Շաշկի խաղի մեջ որեւէ քար առաջ տանելով՝ հասցնել հակառակ ուղղության վերջին հորիզոնականին: *Շաշկի յըն խաղ անում, վէշ մինը կարում չի դամկա տոնս կ'ա (Ձ):* 2. Մեծ հաջողության հասնել, բարձր պաշտոն ստանալ: *Հանրաբէրը դամկա յա թըխալ, միհէնզ քէնին գուխսավէտըն ա (Ձ):*

Դամ տալ/տիսիլ - Եփելուց հետո կերակրի կաթսան կամ թէյնիկը մեղմ կրակի վրա թողնել կամ սրբիչով փաթաթել, որպէսզի ջուրը ցամաքի կամ գույնը դուրս տա: *Օշափը երկու ախպօրցը նըհէտ կ'ամ ա տօն, տը՛սնում Ծիկանը առօք-փառօք նըստած, դըզղաննէն դամ ա տամ (ՆԱԲ, 25):*

Դամ օտէլ/կ'անլ - Կերակուրը կամ թէյը անհրաժեշտ չափով եփված լինել: *Խօրանքը տինոն ա պօղէն յըրա, վեր դամ օտէ (Ձ):*

Դամքաշօթուն անէլ - տեն **Դամ(ը) պահէլ (1):**

Դայաղ անէլ/տալ - Հենել, որեւէ բանի տակից բարձրացնել: *Մաշկը դայաղ ա անում, էտ կ'էրանը պիցըրցընում (Ձ):*

Դայաղ ինիլ/կէնալ - 1. Նեցուկ՝ հենարան լինել: *Դըրման դային չօրս կ'ումաշ ա լըծալ, ինքըն էլ դայաղ կացալ, էտ քարըտ տարալ, վը՛նն ըրալ (ԱԱ, 48):* 2. տեն **Դըլվումը վը՛ննը կէնալ:**

Դայամիշ անէլ - Ձանձրացնել, հոգնեցնել: *Էտ խը՛ղճ տըղէն դայամիշ ըրէն, քուցըցըրէն (Ձ):*

Դայամիշ ինիլ - Ձանձրանալ, հոգնել: *Դայամիշ իլանձ կ'ամ ա տօն, տը՛սնում՝ վէ՛ջ կընէ-գըն ա տանը, վէ՛ջ խօխէնք'ը (Ձ):*

Դայա անէլ - տեն **Դըրտըզ անէլ:**

Դանգըլա Դոռի/Դոռօշ - տեն **Դանգի դոռօշ:**

Դանգ(անսար) անէլ - տեն **Կըլծիսը դանգ անէլ:**

Դանգ(անսար) ինիլ/տը՛ռնալ - տեն **Կըլծիսը դանգ ինիլ:**

Դանը ըմբարումը քունը հանշը՛վ ըրա, հացը՝ փօրումըտ - Եկամուտը պետք է հաշվել այն ստանալուց հետո: *Այան ասում ար. «Դանը ըմբարումը քունը հանշը՛վ ըրա, հացը՝ փօրումըտ. հնլան կավը ծախալ չըս, փուլը հըմբարում ըս» (Ձ):*

Դան հայ անէլ/տալ - Որեւէ բանի կարիք ունենալ: *Հինչու ինոն ա տանը, ծախում ա, մը-նամ դան հայ տալը (Ձ):*

Դաշաղլու լօթի վարէլ նըհը՛տը - Մեկի հետ հարաբերությունները փչացնել: *Արսէմը ախպօրը տըղէն հըրսընքավը յը՛կալ չի, հանցա դաշաղլու լօթի յա վարալ նըհը՛տը (Ձ):*

Դաշպաշ անէլ - Կողմնակի՝ անօրինական ճանապարհով եկամուտ ստանալ: *Կըլխօզէն պահէտապէտը լ'ավ դաշպաշ ա իլան ընէն (Բ):*

Դառըշ կ'անլ - Վրա պրծնել, ազաւարաբ որեւէ բան անել: *Ըտըրանը դառըշ ըն կ'ան, էտ տաշտէն հացը մին մունտումը օտում (Ձ):*

Դասադ կ'անլ - Սրտնեղվել, մտատանջվել: *Տըղան տոնում ընգալ, ինքըն էլ դասադ յը՛կալ, մը՛ռալ (Ձ):*

Դասփիչ անէլ - 1. Շատ չորացնել: *Փնդը իրը՛վէն տակէն էնքան պահից, դասփիչ ըրալ (Ձ):* 2. Շատ նիհարեցնել՝ հյուծել: *Հիլվըննէն էնքան տոնգըն պահալ ա, լափ դասփիչ ա ըրալ (Բ):*

Դասփիչ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Շատ չորանալ: *Մարը մը՛ռէ վէ՛ջ հոպիսին իրէվէն, հէնգ՝ մունտումը շօրէրըս տըռաս ա դասփիչ (ՀԲ, 358):* 2. Շատ նիհարել՝ հյուծվել: *Էտ հինչ ա՛ հանլըտ, դասփիչ ըս տը՛ռալ (Բ):*

Դավէրըն ինիլ - Պարանոցի կապը՝ թոկը սեղմվելուց խեղդվել (անասունը): *Դանան դավէրըն իլան, ըստակից (Բ):*

Դավթաթան անէլ - Որեւէ բանի մասին գիրք գրել: *Տատը հինչու պատմալ ա, թօռնը լօխ մը՛տըն ա պահալ, դավթաթան ըրալ (Ձ):*

Դավթաթան կուրցընէլ - տեն **Էշը կուրցընէլ:**

Դավթաթան կօրած - տեն **Էշը կօրած:**

Դավթաթան ըղնէլ - 1. Գրքի նյութ դառնալ: *Պուլու-Պուլու ըսըծնէն դավթաթան ա ընգալ (Բ):* 2. Հաշվառվել, հաշվառման ենթարկվել: *Փիրմին կըվէրը դավթաթան ընգէն (Ձ):*

Դավթաթան քըցիլ - 1. Գրքի նյութ դարձնել: *Էտ շէնին պատմութիւնը դավթաթան ըն քըցիլ (Ձ):* 2. տեն **Դըվթաթանը կ'իրիլ:**

Դավի անէլ - տեն Դավի տալ:

Դավին թէ անէլ - Վեճը թողաւիւն: Էրկու աս-
տիսկալ ըն կ'ամ, տահանց դավին թէ անում (Ձ):

Դավի-շավի անէլ - տեն Կըռքվ-դավի անէլ:

Դավի-շավի/դանրման - տեն Կըռքվ-դավի:

Դավի տալ - 1. Կռվել, վիճել, վիճաբանել: Սա-
բավ ախպէրը ըն, սաղ օրը էն ըն իւրիւր նըրքտ
դավի տաս (Ձ): 2. Կռվելով՝ վիճելով պահանջել:
Շինացեք վըճու հըճտէ դավի յըն տամ (Բ):

Դանրդ մըզվիլ - Վիշտը՝ ցավը՝ հոգսը
հաղթահարել: Անջախ-անջախ դանրդ մըզվիլ
ընք (Բ):

Դանրդ անէլ - Վշտանալ, մտահոգվել: Դանրը
ասմա.- Դանրդ մէր անէլ, ըստըրանա նը՛ղ օր էլ
ա իննում (Ձ):

Դանրդանլ ըղնէլ - տեն Դանրդու կ'անլ:

Դանրդանլ քըցիլ - տեն Դանրդու հըսցընէլ:

Դանրդ դանրդու տալ - Իրար վշտակցել, միա-
սին վշտանալ: Իրփըվէրի կընանէք՝ ըն, հըվաք-
վում ըն, դանրդ դանրդու տամ (Ձ):

Դանրդէրը պիծը(վ)էլ - Շատ վշտերի՝ ցա-
վերի՝ հոգսերի՝ փորձանքների մեջ ընկնել:
...խաբար տարէք իմ յարէն՝ Դանրդէրըս պիծըրալ
ա (ԱԲ, 426):

Դանրդէրը տոնրոն կ'անլ - Դին վշտերը հիշել՝
մտաբերել՝ նորոգվել: Դանրդէրը էլիա տոնրոն
ա յը՛կալ, լաց ա իննում (Բ):

Դանրդէրը տոնրոն տալ - Դին վշտերը հի-
շեցնել՝ մտաբերել տալ՝ նորոգել: Մարթը աս-
մա.- Օխճ ախպէր, դանրդէրըս տոնրոն մէր տալ,
օգուր չըմ ըսկանամ (Ձ):

Դանրդէրը քամուն տալ - Վշտերը՝ հոգսերը
պատմելով՝ սփռվելով՝ թեթեւանալ: Զ'իկնամ ա
հըրըվանէն տօնը, կըլխավը յը՛կաճը պատմում,
դանրդէրը քամուն տամ (Ձ):

Դանրդը կըտըրէլ/ինիլ - Մեկի՝ մի բանի մա-
սին մտածել, մտահոգվել (գործածվում է հար-
ցականով կամ ժխտականով): ...Դիւր դանրդ ա՛
կըտըրալ, վէր միւլքտան-միւսանլանի յեր կէնա, մին
ժինգ'օտաճ սազ ք'օք անի... (ՋՏ, Բ, 24):

Դանրդը ճիտը քըցիլ, շօռ կ'անլ - Անընդհատ
վշտանալ, մտահոգվել: Էտ օրանց տեսը Էտ հիւ-
րի-մանլագ՝ ախճիգ՝ դանրդը ճիտըն ա քըցանլ,
շէնումը շօռ ա կ'ան (Ձ):

**Դանրդը քաշիլ - տեն Դանրդին դանրման ա-
նէլ:**

Դանրդին դանրման անէլ/ինիլ - 1. Վիշտը՝ ցա-
վը ամոքել: Մին կ'իւլ ա կ'ամ, ասում.- Է՛ջ ախպէր,
յէս հանքիմ ըմ, էս սըհաթէս դանրդիտ դանրման ըմ
ընան (ԱԱռ, 28): 2. Նեղ օրին հասնել, կարիքնե-
րը հոգալ: Լավ ա Էտ հըրըվանըն էլ կա, տա-
հանց դանրդին դանրման ա անում (Ձ):

Դանրդին տինիլ - տեն Դանրդը կըտըրէլ:

Դանրդիտ կաց - տեն Զու (հինգ) կօրծըտ ա՛:

Դանրդ-դէյո/բալա/ցավ - Վիշտ, ցավ, հոգս ու
փորձանք: Իզէն ժառանգ՝ չի ինձը՛տէ, մին
դանրդ-դէյո (Բ):

Դանրդ-դէյո անէլ - Մտահոգվել: Բախչագ՝ ու-
լը ասըմ ա.- Ըտըրա հէտէ դանրդ-դէյո մանէլ, կը-
ք'իկիմ մին էլ պիրիմ... (ԴԺՅ, V, 610):

Դանրդ տը՛ռնալ - Մտահոգության առարկա
դառնալ: Մարը ասմա.- Էտ շօնը տար կորցու-
րու, մըզը՛տէ դանրդ ա տը՛ռալ (Ձ):

Դանրդու կ'անլ/մաջ ըղնէլ - Մեծ վշտի՝ ցավի՝
հոգսի՝ փորձանքի մեջ ընկնել: Տըղէն սը՛վ
թօխտը յը՛կալ, խը՛ղճ մարը դանրդու յը՛կալ,
մը՛ռալ (Բ):

Դանրդու հըսցընէլ/պիրիլ/մաջ քըցիլ - Մեծ
վշտի՝ ցավի՝ հոգսի՝ փորձանքի մեջ գցել: Էտ
բիղասըլ տըղան հօրը դանրդու հըսցըրալ ըս-
պանից (Բ):

**Դանրդուն ըսը՛ցէն՝ քօջի, ասը՛ղը թէվըր կօ-
խից -** Մարդ միշտ ձգտում է իր հետ ունենալ ապ-
րուստ վաստակելու միջոցը: Դըզըլբաշնէն վէր նի
յըն տը՛ռնում շէնը, Էտ դիւլգանը հըջիթնէն յօր ա
օնում փախչում. ըստը՛ղ ըն ասալ թա. «Դանրդուն
ըսը՛ցէն՝ քօջի, ասը՛ղը թէվըր կօխից» (Ձ):

Դարթմիշ անէլ - տեն Դարթու տալ:

Դարթու տալ - Ուժգին ձգել՝ քաշել՝ հրել՝
շարժել: ...Տես դարթու տըվալ, տեն դարթու
տըվալ, կարաց վէ... (ԱԱռ, 50):

Դարթուզ անէլ, պիրիլ - 1. Դժվարությամբ
փող վաստակել: Ամմէն տարէ ք'իւննում ա սի-
գօն, չըրջարվում, դարթուզ անում, պիրում (Բ):
2. Անօրինական ճանապարհով շատ փող վա-
տակել: Փըլընք'անսին մարթը պահէստապէտ ա,
դարթուզ ա անում, պիրում (Ձ): 3. Համոզելով
բերել: Էտ տըղան շատ ա չըրջարվում, վէրջը Էտ
ըխճըկանը դարթուզ անում, պիրում (Ձ):

Դանրման անէլ - 1. Բուժել, հիվանդությունը
բուժելու համար միջոց գտնել: Էտ վախտը օրիշ
տը՛ղա մին դօխտուր ա յէկալ, ըսքըսալ դանրման

անելը (ԱԱ, 55): 2. Սփոփել, ամոքել, մխիթարել: Աղայթ ա, վեր մինին մին փիս պեն պըտահե, հընգեր-հըրը՝վան կըհըվաքվին, սը՛րտ տան, դարման անին (Ձ):

Դարյազ ածել/թըխել/քաշիլ - Գերանդիով հնծել: Սաքավ շինանցե յա, դարյազ ածելըն էլ չի գ' ուղիւմ (Բ):

Դարյազը քարեն նի կ'անլ - տեն **Խուփը քա-րեն նի կ'անլ**:

Դարյա կենալ - Համբերատար լինել: Կընե-գ'ը ասմա.- Ա' մարթ, դարյա կաց, լօխ լ' ավ ա ի-նանկան (Ձ):

Դարյա կընեգ' - Մեծահոգի կին: Մաշինկա աքերը դարյա կընեգ' ա (Բ):

Դարյան կըլխավը ածել - 1. Խայտառակել, հասարակական անարգանքի ենթարկել (կա-նանց): ժուղովուրթեն մէջին էտ կընգանը հին-չու ասիս, ասում ա, դարյան կըլխավը ածում (Ձ): 2. տեն **Մաշկավը լիւծ քաշիլ**:

Դարյա սը՛րտ - Մեծ՝ համբերող սիրտ: Այան դարյա սը՛րտ օնե (Ձ):

Դէ ասէ - Նշանակում է, ուրեմն: Դէ ասէ ըտը-րա հը՛տէ յա, լի՛, էնքան ք'ինամ-կ'ամ (Բ):

Դէլ տալ - 1. Զառանցել, քնած կամ հիվանդ ժամանակ անգիտակցաբար խոսել: Խօխան ըսքըսես ա դէլ տալը, դօխտուր ըն ծէն տաս (Բ): 2. Անմիտ՝ անիմաստ բաներ ասել: Մարթը կըգ-նըվում ա կընգանը յորա, թա.- Խըրեգ' դէլ տօ, բօլ ա (Ձ):

Դէմի կըտըրել - տեն **Դուռնա կըտըրել**:

Դէ յը՛ք - Արտահայտում է որեւէ բանի անհնար լինելը տվյալ պայմաններում: Դէ յը՛ք, էտքանա-նըտ յը՛տը ըտըրա նըրը՛տ հընգըրթուն ըրա (Բ):

Դէպուտատ անց կըցընել - Նեղել, չարչա-րել: Հինչ ը՛ս օգում ինձանա, դէպուտատ ը՛ս անց կըցընան (Բ):

Դէվերը կ'անլ/յը՛ր կենալ/նի տը՛ռնալ - տեն **Քաշկերը կ'անլ**:

Դէվերը փըռնել - տեն **Քաշկերը փըռնել**:

Դերը մըրօք չօնար, խօսկը ընցավ վէչ - Ար-տաքին տեսքը էական նշանակություն ունի: Դերը մըրօք չօնար.քօսկը ընցավ վէչ. թաքա-վերը ճըրդօտած շո՛ւրթերավ վեր նի յա մըռնում, թաքուիին ըսքըսում ա մազաղ անելը (Ձ):

Դերին հալավը օրթնել - Տերտերին՝ քահա-նային հայիոյել: Մակիչը կըզնըվես ա, դերին հա-լավը մին լ' ավ ուրթնես (Ձ):

Դերու մըրօք/շօն - Հոծ ուտերով ու տերեւ-ներով դալար շիվ թթենու եւ այլ ծառերի վրա: Թուփուն անա մին դերու շօն ա պուք տաս, տաս էծին (Ձ):

Դըբանան տո՛ւս կ'անլ - Պարկեշտության սահմանն անցնել: Դըբանան տո՛ւս յը՛կած կը-նեգ' ա (Բ):

Դըբանեն յորա յը՛տ տը՛ռնալ - Խսկույն՝ ան-միջապես՝ շատ շուտ վերադառնալ: Լըհա տը՛դ ա հըսնում, խաբարը գ' ուղիւմ, դըբանեն յորա յը՛տ տը՛ռնում (Ձ):

Դըբանեն փի կապել/յը՛դ քըսել - Շատ շտա-պելով՝ զնալով՝ հեռանալով համար միջոցներ ձեռնարկել: Աղվեսը դըբանեն փի յա կապըմ, մին բաշ ծըլկըմ (ՀԺՀ, VI, 254):

Դըբէտ կենալ - Ետ քաշվել, ետ կանգնել: Տը՛սնում ա, վեր կարում չի ք' ծմնգ' անե, դըբէտ ա կենում (Ձ):

Դըբէտ մընալ/ըղնել - տեն **Յը՛տ ըղնել (1, 2)**:

Դըբընեն աղալ - Ֆիզիկական մեծ ցավ պատճառել, տանջել (հիմնականում գործած-վում է որպես սպառնալիք): Հնարը ասմա.- Վեր կ'աս տօն, դըբընենտ ըղըլան ըմ (Ձ):

Դըբընեն/դըբընեն/դըբընենտ (էլ)թա-կիս/թակիմ/թակին - Ոչ մի դեպքում, երբեք: Հուրկան շատ ա ըսկուպօյ, դըբընեն էլ թակիս, մին կապել փուլ չի խարջիլ (Բ):

Դըբընեն կօխ տալ - Կրնկակոխ հետեւել՝ հետապնդել: Թաքավերին տըղան նըստում ա ծին, ըտըրա դըբընեն կօխ տալավ ք'ինամ (Ձ):

Դըգ'աննակ նըհաշ տալ - Ծեծով սպառնալ: Հնարը վեր դըգ'աննակ նըհաշ տուվամ, խօխենք'ը ծինըրեն կըտըրը՛ցեն (Բ):

Դըգ'աննակ տը՛ռնալ - 1. Փայտի նման դառնալ, կարծրանալ: Փիրփետը դըգ'աննակ ա տը՛ռալ, հիշկան իփո՛ւմ ընք, կըկըղում չի (Բ): 2. Յրտից սառչել՝ անդամներն ընդարմանալ: Ըտի ցօրտ Դարաբաղ հանլ իլան չի, վը՛նենըս դըգ'աննակ ա տը՛ռալ (Բ): 3. Փայտի նման ցցվել, անշարժ կանգնել: Հինչ ը՛ս դըգ'աննակ տը՛ռալ, խէ կօրծ չը՛ս անում (Ձ):

Դըգ'աննակ օտել - տեն **Թակ օտել**:

Դըգ'ընակեն տակը տալ - տեն **Սըհակեն տակը տալ**:

Դըլէ-դըլէ անել - 1. Հանդարտ երգել: Սա ք'ընում ա, սա էլ քըմըկան դըլէ-դըլէ ընելամ կ'ամ ա (ԲՀԲ, 44): 2. Ցավերը մտմտալ: Դիրդօտ-

ված նըստում ա, դըլէյ-դըլէյ անում (Բ): 3. Ձեռ-
նափայտը երկարությամբ արագ պտտել: Զօքա-
նը դիզ՝ անանկը դըլէյ-դըլէյ ա անում, վըխճըրնէն
քըշոմ (Ձ):

Դըլըդալու անէլ/ինիլ - Իրար օգնել՝ աջակցել՝
սատարել: Դըլըդալու յըն անում, ապըրում (Բ):

**Դըլլաքէն հըֆտէ քաջալը յա՛ սաղ, յա՛ մը-
ռած** - Ամեն ոք ուշադիր է միայն նրանց նկատ-
մամբ, ումից շահ ունի: Դըլլաքէն հըֆտէ քաջալը
յա՛ սաղ, յա՛ մըռած. ընդըրանա հինչ քար օ՛նիմ,
վէր նըհըֆտը հըրըվընօթուն անիմ (Բ):

Դըլվէն յուրդունդծակ վէր կըքըցվի - Թիկ-
նեղ՝ լայնաթիկունք է: Տըղա, հինչ տըղա՛, դըլ-
վէն յուրդունդծակ վէր կըքըցվի (Ձ):

Դըլվէն վըննը կէնալ - տեն **Դըլվումը վըն-
նը կէնալ**:

Դըլվումը մարթ կօղը կըկէնա - տեն **Դըլվէն
յուրդունդծակ վէր կըքըցվի**:

Դըլվումը սար ինիլ - Մեծ պաշտպան՝ հո-
վանավոր ունենալ: Զո՛ւր դըլվումը սար ինի, քե-
թը ցեց կինի (Ձ):

Դըլվումը վըննը կէնալ - Մեկին պաշտպա-
նել՝ հովանավորել: Վէր Զայաստանը Ղարաքա-
ղա դըլվումը վըննը չի կէնար, տիժէր կիննը (Բ):

Դըլծթը կէրած - Զամարծակ եւ անամորթ: Էտ
հարթնըն էլ դըլծթը կէրած ա իլնլ, վէչ տարալ
ա, վէչ պէրալ, թա.- Ապա՛, չօրսվըննանէ բի-
դիր... (ԱԱ, 87):

Դըխկադըխկ անէլ - Շատ կրակել: Զայէրը
սարան դըխկադըխկ ըն անում, թօրքէրը փախ-
չիմ ըն (Բ):

Դըխկօնի տալ - 1. Դիսկոց հանելով՝ խփել,
հարվածել, ընկնել: Կարասը դըխկօնի տուվալ
պատէն (Ձ): 2. Չոր հազալ: Դըխկօնի յա տամ,
հնլընթ մըրսալ ա (Բ):

Դըղըր-դաղլար անէլ - տեն **Լօբու արխէր
անէլ**:

Դըմաղէն նի կ'անլ - 1. Թեթեակի վիրավորել՝
նեղացնել: ...Մըզանըմ ամէն պէն ափաշկարա
կարելի ա անէլ, վէչ քէփիտ նի յէկօղ կինի, վէչ էլ
դամաղիտ... (ՋՏ, Ա, 173): 2. Թեթեակի վիրա-
վորվել՝ նեղանալ: Վայըն էն ա՝ մին պէն ըս ա-
տում, դանստի դըմաղէն նի յա կ'ամ (Բ):

Դըլը-դայի անէլ - Որեւ բան կորցնելով, որե-
ւ բանի համար խիստ զոջալով՝ ողբալ՝ լացուկոծ
անել: Մարթին անա տո՛ւս յըկալ, մընաց դըլը-
դայի ընէս (Ձ):

Դըննկօխ ինիլ/տըֆռնալ - Զրադացքարի
տակ չափից ավելի հացահատիկ լցվելով՝ քա-
րը պտտվել չկարողանալ: Ծըղըցպանը ասմա.-
Ծէղացը դըննկօխ ա իլնլ, բիդի ճիրանիմ (Ձ):

Դընգըղանգի անէլ - Զրաժարվել, հանձն
չառնել: Թաքավէրը վէզիրին ասմա.- Էլ դընգը-
ղանգի մէր անէլ, էտ կօրծը բիդի տու անիս (Ձ):

Դընգըլբազա փախած - Աղմուկ-աղաղա-
կից՝ ժխորից խուսափող: Էտ դընգըլբազա
փախածը վէչ մին պէնում խառնըվում չի (Բ):

Դընգըլբազ տըֆռնալ - 1. Գիրանալ: Օրը
իփըմ ա մին դագ, Աթօն օտում ա, տըֆռնըմ դըն-
գըլբազ (ԱԲ, 431): 2. Տրամադրությունը բարձ-
րանալ: Վէր մին էրկու կըֆլաթ կինի յա խըմում,
Զնշիմը տըֆռնըմ ա դընգըլբազ, ըսքըսում պար
կ'անլ (Ձ):

Դընգըլ-դընգըլ անէլ - տեն **Դընգըլէ տալ (1)**:

Դընգըլդըվա պէց անէլ - Աղմուկ-աղաղակ
բարձրացնել, խառնաշփոթ վիճակ ստեղծել:
Էտ քիհիլնէն ըշտըֆղ հըրսանէք՝ ըն ք'ոնոմ,
դընգըլդըվա յըն պէց անում (Ձ):

Դընգըլէ տալ - 1. Երկու ծայրերը գետնին կա-
ջելով՝ զլորվել՝ շարժվել: ...Կըլօխը ճըղում ա, լը-
հա փնլաքաննըն ի յեր դընգըլէ յա տամ (ՅԱԲ, 15,
107): 2. Ընկնել: Վէր նի կապից, դէվը դընգըլէ
տուվալ (Ձ): 3. հեզն. Մեռնել, վախճանվել: Զօ-
սոնց Միրզան էլ դընգըլէ տըվալ, շէնըմը էլ փա-
լանդո՛ւզ չի մընաց (Բ):

Դընգըլթանալ անէլ - Երերալ, շարժվել: Դն-
բըրէթկին վըննը դընգըլթանալ ա անում (Բ):

Դընըկալանծ լօբի - հեզն. Զդի (կին): Վէր էտ
դընըկալանծ լօբիտ կ'անլ վէչ հըրսանէք՝, անմնլ
չա՛ր կ'անլ (Բ):

Դըռդօռա(ն)չ անէլ - Այրել, վառել: ...Քըշէր չի
անց կէնըմ՝ խօտու տիզէր, տըրմանու մարաք,
հըրըվանու կ'ում չի դըռդօռանչ անին (ՋՏ, Ա, 179):

**Դըռը-դըռի ածէլ/խըղըցընէլ/պար ածէլ/պի-
րիլ** - տեն **Դըռի ածէլ**:

Դըռը(ւ)միշ ինիլ - 1. Կազդուրվել, ուժերը վե-
րականգնվել: Քըֆցալ կուրօրտ, դըռըմիշ իլնլ
(Բ): 2. Տնտեսապես ապահովվել, աղքատ վիճա-
կից դուրս գալ, սկսել հարստանալ: Թիվը փօխվալ
ա, հիշկան ք'անսիբ ա իլնլ, դըռըմիշ ըն իլնլ (Ձ):

**Դըռի ածէլ/խըղըցընէլ/պար ածէլ/պիրիլ/
տալ** - Տանջել, չարչարել, նեղել: Էտ հարթնը
տահանց լօխճին դըռի յա ածում (Բ):

ԴՐՈՒՅ ԼՕՔԻ - Լոբու ունեղ՝ հատիկը: Տումա դրոժի լօբուն նըման Դարաբաղ կա վէջ (Բ):

ԴՐՈՒՅ ԿՐՏՈՐԵՒԷ - տեն **Բուլդի-բուլդի անէլ**:

ԴՐՈՒՅ ԿՐՏՈՐԵՐԵՆԷԼ - տեն **Բուլդի ԿՐՏՈՐԵՐԵՆԷԼ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Շատախոսել: Խըրե՛ք դրոժան կըտըրէ՛, թօղէ՛ քօն ինիւն՝ (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ ԿԻՐԻՒԼ - Հաշվառել, հաշվառման ենթարկել: Նախագան ասմա.- Լօխ հան- շը՛վ ըրէ՛ք, դանվանումը կ'իւրեցէ՛ք, հանցու հիշտ ինի (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Տակնուկա անել, ավերել: Բորդան կընէ՛ք ը նի յա մըտնում տը՛ս- նում տօնը դըրըդարաղ ըրած (ՆԼՐԺԲ, 89): 2. տեն **ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ ԵՐԵՐԻՒՄ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Տակնուկ- րա լինել, ավերվել: Ըտը՛ղ մին դըրըդարաղ ի- լան տօն ա ինում, քըշէրը կէնում ըն, ծանձիւն էլիւն հըղէ ինում (Ձ): 2. Վտարվել, թափառական դառնալ: Էտ տըղան, ըտի դըրըդարաղ իլան, գ'իւրում չի, թա հինչ անէ (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ ԵՐԵՐԻՒՄ - Վտարել, թափառա- կան դառնել: Զըջալէն տոն ըն օնում, էտ շընէ- րեն դըրըդար ա քըջում... (ՀԱԲ, 15, 100):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Վշտահար անել, վշտով տանջել, վշտով լցնել: Բիդանը ժառանգ'ը մօ- րըն էլ դըրդանկօխ կանէ, հօրըն էլ (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Վշտահարվել, վշտից տանջվել, վշտով լցվել: Խը՛ղճը լափ դըր- դանկօխ ա իլան (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Սաստիկ վշտացնելով՝ մեռցնել՝ սպանել: Ըտի էլ էտ ախճի՛ք'ը մօրը դըրդանմը՛ն ըրավ (Ձ): 2. տեն **ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Սաստիկ վշ- տանալով՝ մեռնել: Տըղէն ըսպընվելի խաբարը ըսկանալուն ա դըրդանմը՛ն ինիւն մին ա տը՛ն- նում (Ձ): 2. տեն **ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Դարդերը՝ վշտե- րը մեկին պատմելով՝ սիրտը թեթեացնել: Իտի մին խըրե՛ք՝ դըրդանմ ա ինում, յը՛տնան էտ հի- լին տինում դօշանկին տակին, կ'էղում (ՀԺՀ, V, 411):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Կարելու եւ դժվար գործ կատարել: ...Ըսօրէ աշխատանքիտ անըմը շատ

ա իլան, ք'էցալ ըս բազար ինձ հետէ դըրէ՛յի կ'օր- ծալ (ՀԺՀ, V, 258):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Զանազան կողմեր քա- շել, քաշքշել, քաշկռտել: Տա վը՛ր դըրըդարաղ ընէլավ մոտըցընում ա, սիպտակ դօվը վէզը մը՛կնում ա, ճիւրը լօխ խըմում... (ՀԺՀ, VII, 102):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Մաննան պըտա- տան շինիլ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Մաննան պըտա- տան տը՛ննալ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Հափը ընցընել**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Ըղծալ, փափագել: Դիլան ա անում, վեր ըտի մին տօն շինի (Ձ): 2. Ուխտել: Դիլան ըն անում, վեր հինչ էլ ինի, էտ կօրծը կը- լծի պիրին (Բ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Մուրազը տը՛ն հըսնել**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Լիւզվավը հավը փըռ- նել**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Բերանով պարեղանակ նվա- գել: Չօբանը հանց դիլ-դիլ ա անում, դուշերը հը- վաքվում ըն (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Ձանձրացնել, ձանձրոյթ պատճառել: Էնքան խօսից, դիլխօր ըրավ (Բ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Տխրել, տրամադրություն ընկնել: Խօսքովը դիլխօր ա ընգալ, յը՛կալ ըստը՛ղ նըստալ (ԱԱ, 22): 2. Ձանձրանալ: Էնքան ք'ը՛ցալ-յը՛կալ, լափ առ- նէ դիլխօր ընգէնք՝ (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Ճակելույթի՝ խնջույ- քի ժամանակ սեղանի մոտ կանգնած մնացող անձ: Խէ նըստում չը՛ս, դիլխօր յը՛կալ յը՛ս (ԱԱ, 85):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Հավան նըստըցընել**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - տեն **Հավալա- միշ ինիլ**:

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - 1. Նեցուկ դնել, հենել: Խընծօրէն շատ ա յը՛ր կալան, վեր ճըղներէն դիւ- հան չի տանք, կուտըրտըլական ա (Բ): 2. Վրան հենվել՝ կռթնել: Էտ վեր տը՛սնում ա, կըլծիւք շօռ ա տամ, լըհա դիմանը ա անում կօխկէ ծառէն (Ձ):

ԴՐՈՒՅԱՆ ԿՐՏՈՐԵՒԷ/ՏՐԵՆՆԱԼ - Հարկադրել, ստիպել, պարտադրել: Էնքան դիմանը ըն անում, էտ կընէ՛ք լօխ նաղլ ա անում (Ձ):

Դինամոր-դինամոր անէլ - տէն Պըտըռ-պատառ անէլ:

Դինի-դինի խըղըցընէլ/պար ածէլ - տէն Դըռի ածէլ:

Դինը անգրիւն - Հանգիստ, հարմարավետ վայր: Միհէնգ հանց տըռալ ա՛ր ըշխարքէս ամմէնադինը անգրիւնը Ղարաբաղըն ա (Բ):

Դինը անգրիւնը ընցընէլ - Իր հանգստութիւնը ապահովել, գործի հեշտ կողմն ընտրել: Ի-գէն ջանէն ջափա չի տալ, էգզանան դինը անգրիւնըն ա ընցընում (Ձ):

Դինը թող(ն)էլ (միսին) - Մեկին չանհանգստացնել՝ չնեղել՝ զխացալանք չպատճառել: Կընէգը ասմա.- Տու վըս գրիւնում, քու մար, ինձ դինը թօղէ (Ձ):

Դինը կէնալ - 1. Հարաճճիություն՝ անկարգություն՝ անօրինություն չանել: Մարը խուխէն յըրա կըզընվում ա, թա.- Դինը կաց (Բ): 2. Հանհանգստանալ, չհուզվել, չմտաւտանջվել: Մարթը ասմա.- Արչ ախալէր, տու դինը կաց, լօխ լ'ալ ա իննանան (Ձ):

Դինը նըստէլ - Անհոգ, անտարբեր լինել: - Հինչ ը՛ս դինը նըստալ, քու արտըտ հու վա՛ր հըն-ծըլան (Ձ):

Դինը սըրտալ - Լրիվ համոզված լինելով գործի հաջողությանը, անվրդով: Էտ քըշէրը դինը սըրտալ կ'ամ ա տօն (Ձ):

Դինըջօթուն չինիլ - 1. Շատ աշխատասեր լինել, հանգստանալու մասին չմտածել: Էտ կընգանը դինըջօթուն չօնէ, քըշէր-ցիրը՛կ կօրծ ա անում (Բ): 2. Շատ չարաճճի լինել (երեխաների մասին): Էս խօխան դինըջօթուն չօնէ (Բ):

Դիպլօմը կոտնըտակէն - Բարձրագոյն կրթություն ունեցող: Դիպլօմը կոտնըտակէն ախճիգ ա Ասյան, ամմա չոքանու նըրի՛տ ա փըսակվալ (Բ):

Դիվանը անէլ/կըտըրէլ/կըտըրցընէլ - 1. տէն Դադաստանը կըտըրէլ: 2. տէն Դուվանը անէլ:

Դիրէտը վեր տինիլ - Լավ բերքի երաշխիք ունենալ: Տարէն թոռոպին ա, դիրէտը վեր ընք տիրանլ (Ձ):

Դիք-դիք խօսէլ - Աննրբանկատ, համարձակ խոսել, խոսքը երեսին ասել: Ըտի դիք-դիք խօսում ա, լօխճին աշկէն փօշ տըռնում (Ձ):

Դիք ծանծան - տէն Դիքճա դաբան:

Դիքճա դաբան - Անվարժ՝ անբան՝ աննրբանկատ (անձ): Դիքճա դաբան ախճիգ ա, ընդըրա հու բի՛ղի օգի (Բ):

Դիք մըռնէլ - տէն Դիք մընալ(2):

Դիք մընալ - 1. Շատ ուտելուց չկարողանալ ջարժվել: Էնքան կէրալ ա, դիք ա մընացալ (Ձ): 2. Հանկարծակիի գալով, ապշահար լինելով՝ կանգնած մնալ: Էտ վեր ըսկացալ, դիք մընաց (Բ):

Դիւզգրիւն-դանգրիւն անէլ - Պատրաստվել, նախապատրաստվել: Խաբարը կամ ա, թա հարթըն մին դօշ տըղա յա պէրալ, Արիսակ աքէրը ըսքը-տում ա դիւզգրիւն-դանգրիւն անէլը, վեր քիսի (Ձ):

Դուդա անէլ - տէն Դուդան ծըռէլ:

Դուդա-դուդա անէլ/ինիլ - տէն Դուդան ծըռէլ:

Դուդան թակէլ - 1. Սաստիկ ծեծել: Մին օր էլ դօրօղչին տըրան բաղումը փըռնում ա, դուդան թակում (Ձ): 2. Պատժել: Էտ մարթը ասմա.- Հու վեր կ'ուղթօթուն ըրալ, դուդան թըկըլական ըմ (Ձ):

Դուդան ծըռէլ - 1. Մեկից խռովել: Հըրը՛վա-նը մին օր էլ տըրան վը՛նն ա կըցընում, թա.- Յաղուգ դուդատ ծըռալ ը՛ս ինձանա (Ձ): 2. Մեկի հետ խոսելիս ծամածռություն անել: Հարթըն վեր պըտրունէն նըրի՛տ խուսէլիս դուդան ծըռից, վերջը փիս ա իննան (Բ):

Դուդան սօր - Անտաշ, կոպիտ, աննրբանկատ պատասխաններ տվող: Դուդան սօր ախճիգ ա (Բ):

Դուդան փըշըրթիքա անէլ - տէն Դուդան թակէլ:

Դուդարըն ըղնէլ - Հարմար պահը՝ առիթը ներկայանալ: Մէհէտ էլ դուդարըն ա ըղնում, թաքավէրին տըղան ըխպիրին Էտ ըխճըկանը ջիհում ա (Ձ):

Դուդարը քըցիլ - Հարմար պահը՝ առիթը որսալ՝ բաց չթողնել: ...Դուդարըն ա քըցում ջիյրա-նը՛ն ըսպանում, փօրը ճըղում, յանճիգը տոնս օնում կօտրում... (ՀԺՀ, VII, 73):

Դիւզմըն ըղնէլ - տէն Դիւզգրիւնը ըղնէլ:

Դիւզմըն քըցիլ - տէն Դիւզգրիւնը քըցիլ:

Դիւզմ փախած/փըռնած - տէն Ծըմակա փախած:

Դիւզգրիւնը ըղնէլ - 1. Կարգի գալ, կանոնավորվել, հարթվել: Կօրծը անջախ-անջախ դիւզգրիւնը ընգալ (Բ): 2. Ապաքինվել, առողջությունը վերականգնվել: Մին էրկու ամսանը յետը, վը՛ր սէրուն դիւզգրիւնըն ա ընգում, յէր ա կէնում, քի-նամ Լօղմանուն կօշտը... (ՆԼՂԺԲ, 81):

Դիւզգրիւնը ծըռէլ - 1. Կարգ ու կանոնից շեղվել: Ընդէլ մեր Շօշվա դըլան դիւզգրիւնը ծըռած մարթը ըն քէցալ, սօր համ գալօղնէրու տար ըն, համ նօթու բուրոդնէրու... (ՁՏ, Բ, 89): 2. Հիվանդանալ, առողջությունը քայքայվել: Դիւզգրիւնը ծըռած մարթ ա, էլ կարում չի կօրծ անէ (Ձ):

Դիւզմանք քրքիլ - 1. Կարգի բերել, կանոնավորել: Կործերը դիւզմանքն ա քրքիւմ, ինքը քիւնամ (Բ): 2. Ապաքինել: Լողմանին ճար-ճուր ա անում, քտըրա դիւզմանք քրքիւմ (Ձ):

Դիւզմանք քրքիլ - տեն **Չծէրը քրքիլ**:

Դիւզմանք քրքիլ - տեն **Չծէրը քրքիլ**:

Դիւզմանք քրքիլ ա - Անկեղծ ասած, իրա-կանում: Չօքանը թա.- Դիւզմանք ասած, օխտը չի ի-լան, օթըն ա իլան, մինը ծախալ ըմ (Ձ):

Դիւզմանք խոսկէն հինչ կըտան - Ճշմարտութիւնը՝ ճշմարիտ խոսելը վեր է ամեն ինչից: Դիւզմանք խոսկէն հինչ կըտան, դիւզմանք խօսէ, հանցու անգուճըտ միշտ դինջ ինի (Բ):

Դիւզմանք հըղէ - Կյանքի՝ դժվարություններից գերծ ընթացք: Սաղ գանքը չըրջարվալ ա, էն հինչ ա՛ գիւղիւմ, թա դիւզմանք հըղէն հինչ ա (Բ):

Դիւզմանք ինիլ - տեն **Դիւզմանք ինիլ**:

Դիւզմանք վեր - Իրոք որ, իսկապես, հիրավի: Կամ

ըն տըմանքմ թաքալերը դիւզմանք վեր մըճած (Ձ):

Դիւզմանք թօղնէլ - տեն **Չծիւմը թօղնէլ**:

Դիւզմանք մընալ - տեն **Չծիւմը մընալ**:

Դիւզմանք յըմ կէնալ/փըռնէլ - 1. Ուժեղ գլխացալ՝ գլխացալի նուազ ունենալ: Դիւզմանք փըռնում ա, կարում չի տէմ կէնա, ըսքըսում ա ծուլծուլալը (Ձ): 2. Խիստ ջղայնանալ, կատա-ղել: ...Դիւզմանք փըռնում ա, ասմա.- Շան քա՛ծ, էս թա կատուն ա, պա մածունը հօր ա՛... (ԱԱ, 86):

Դիւզմանք տալ - տեն **Դիւզմանք յըմ կէնալ**:

Դիւզմանք վըմնը կէնալ - Յսկել, մեկին միե-նույն տեղում երկար սպասել՝ դուրս գալուն նայել: Յինչ ըս ինձ յըրա դիւզմանք վըմնը կացալ (Ձ):

Դիւզմանք ըղնէլ/ինիլ - տեն **Մըթկէն դօնը ըղնէլ**:

Դիւզմանք քրքիլ - տեն **Մըթկէն դօնը քրքիլ**:

Դիւզմանք ինիլ - տեն **Դիւզմանք ջըհիլ**:

Դիւզմանք անէլ - Իմաց տալ, տեղեկացնել, հայտնել: Յանն մինչէլ հօրըն ան մօրը օտէլըն էտ ախճիգ՝ ըն օգըմ ա ախպօրըն օտէ, մին դուշ տիյէրան դույուղ ա անում... (ԼՂԲԲ, 14):

Դիւզմանք ջըհիլ - Անսպասելի կերպով տեղե-կանալ՝ վրա հասնել: ... Էրհան նի յըն մընում, թա ճուղուպուր կուղանան, տարը դույուղ ա ջըհիւմ (ԱԱ, 38):

Դիւզմանք գծանիլ - Չնաշխարհիկ գեղեցկուհի: Ըստը՛ղ շահը ըստ ա.- Աման հինչ էլ կըտամ, հանն մին դուշա գծանիլ յէլ կըտամ (ԼՂԲ, 391):

Դիւզմանք քրքիլ - տեն **Ըշխարքաւ** բէյխաբար:

Դիւզմանք դուշա շօռ յըմ կած - տեն **Աշխարք** տըմած:

Դիւզմանք կըրած պիրիլ - տեն **Դարխուզ** անէլ, պիրիլ (Ձ):

Դիւզմանք քանդիս՝ ընդըրա նըմանը քըթէ-նալ չըս - Շատ լավ կամ շատ վատ՝ յուրօրինակ՝ արտասովոր է: Մաքադաթ հանսին ասմա.- Ա՛ կը-նանէք, իմ հարթըն շատ ա լիւզվանէք, դուշա քանդիս՝ ընդըրա նըմանը քըթէնալ չըս (Ձ):

Դիւզմանք ըղնէլ - Յյուծվել, ուժասպառվել, տանջահար լինել: Առաջ շէնըմը քտըրա նըման տըղամարթ չի իլան, միհէնգ՝ ա, վեր ըտի դիւշ-կի՛ն ա ընգալ (Ձ):

Դիւզմանք քրքիլ - Յյուծվել, ուժասպառվել, տանջահար անել: Թանգն կընէք՝ Լըշակ դա-յուն մին տըռնըմը դիւշկի՛նըն ա քրքիւմ, ըս-պանում (Ձ):

Դիւզմանք էլ չի տըմանա - Ասում են մեծ դժ-բախտության՝ փորձանքի եւսի կապակցու-թյամբ. այնքան վատ բան է, այնքան մեծ դժբախտություն է, որ անգամ թշնամուս չեմ ցանկանա, որ պատահի: Սօվը գիւղիւմ պէն ա, դիւզմանք էլ չի տըմանա (Ձ):

Դիւզմանք քըմ գ տըմանալիս հըմանցի - օրի. Այնքան վեհանձն՝ մեծահոգի լինես, որ թշ-նամիդ ամաջի քեզանից: Դիւզմանք քըմ գ տըմանալիս հըմանցի, Սօնիշկա, մին ճար ըրա խոխէս ըզադէ (Բ):

Դիւզմանք աշկը հանէլ - Ի հեճուկս հակա-ռակորդի, մրցակցի, իրեն նախանձողի՝ որեւէ լավ բան կատարել, գործի մեջ հաջողություն ու-նենալ: Սիմօնը դիւզմանքին աշկը հանում ա, մին կալ էլ ինք՝ օնում (Ձ):

Դիւզմանք սըրտալը չինի - Թող հաջողվի՝ հաջողություն լինի, թող թշնամու ցանկացածը չկատարվի: Դիւզմանքին սըրտալը չինի, ըստարէ լիւզ պէրը յօր օնինք, մին ծի յըմ ինք՝ ունան (Ձ):

Դիւզմանք ապըրանք ա՛ջի - Ասում են նրան, ով անխնա օգտագործում կամ փչացնում է որեւէ բան: Էտ ծառերը խէ կըտօրում ըս, դիւշ-մանք ապըրանք ա՛ (Ձ):

Դիւզմանք տան ըս/չըս - 1. Ասվում է շա-տակերին, որ առանց քաղցած լինելու էլ ուտում է: Խըրէք՝ կեր, լի՛, դիւշմանք տան ըս (Ձ): 2. Աս-

Դժոթութեշ անէլ - տէ՛ս էն դօլր տես անէլ:

Զակուսկի անէլ - տեն **Նըհար անէլ**:

Զանիւն(ն) տանէլ - 1. Չանծրացնել, տաղտկացնել, գլուխը տանել: ...էնքան մերունց զանիւն տարալ ըն, վեր ըստահանք մըսըհաթ ըն ըրալ՝ բօշին... (ԱԱ, 24): 2. տեն **Զանիւն քիսիլ**:

Զանիւն քիսիլ - Չանծրանալ, տաղտկանալ, գլուխը գնալ: Էտ կընէգ'ը Էնքան խօսում ա, մարթին զանիւն ք'իսիւմ ա (Ձ):

Զանիւն չիսիլ - Տրամադրություն չունենալ՝ չլինել: Կընէգ'ը ասմա.- Զանիւն չօնիմ հըրսանէք' կ'անլի, տուք ք'ը'ցէք' (Ձ):

Զանիւնք'նիշ անէլ - տեն **Զանիւն(ն) տանէլ (1)**:

Զանիւնք'նիշ ինիլ/տը'ննալ - տեն **Զանիւն քիսիլ**:

Զանիւնք'նիշ ծօրը նըվէր ածէլ/իսիլ - Նեղությունը՝ ջանքը՝ կատարած աշխատանքը իզուր կորցնել՝ կորչել: Սաղ գ'անքը կօրծ ա ըրալ, վերջումը զանիւնք'նիշ ծօրը նըվէր ա իլնլ (Բ):

Զանիւնք'նիշ քաշիլ - Նեղություն կրել, հոգալ, ջանք թափել, չարչարվել: Թաքավէրը ասմա.- Շը-նուրհակալ ըմ, վեր զանիւնք'նիշ քաշնլ, յը'կալ (Ձ):

Զահմանը ընցընէլ/կօխ տալ - տեն **Չափը ընցընէլ**:

Զահման տիսիլ - Անջրպետել: Պիրոմ ըն զահման տիսիւմ, արտերը իւրոն անա ճօկում (Ձ):

Զանիւն (վեր) կօխէլ - Երկյուղել, սարսափել, վախից դողալ: Օխծը վեր տոն ա կամ, թաքավէրին տըղան էլ կարում չի խօսէ. զանիւն վեր ա կօխում (Ձ):

Զանիւն կօտըրէլ - տեն **Շընախտը կուտըր(հ)ատէլ**:

Զանիւն կօտըրվէլ - տեն **Շընախտը կուտըր(հ)ատվէլ**:

Զանիւն տալ - Ասպանդակով խփել՝ հարվածել: Թէվանը վեր զանգ'ն վա տամ, ծին թըռչում ա (Ձ):

Զանիւն քօռ անէլ - Մտադրությունները՝ ծրագրերը ձախողել՝ փլուզել: Թանգան հարթընը տըղոսնց զանիւն քօռ ըրալ (Ձ):

Զանիւնք'նիշ իրը'սէն - Համեստ, ամոթխած: Էս թըվումըս զանիւնք'նիշ իրը'սէն կընէգ' խըրէգ' կա (Բ):

Զանիւն անէլ - 1. Մեկին աշխատեցնել՝ որեւէ գործ անել տալ: Շէսին ջիհիլնէն հըպարապ ըն, միւնը կա վէջ՝ ըտահանց զանիւն անէ (Բ): 2. Գրավել, բռնել (տեղ, պաշտոն, տարածք եւն): Սաղ բաղը զանիւն ա ըրալ, թօղում չի՝ վէշ միւնը մուտանա (Բ): 3. Կողմնակի բանով մեկին աշխատանքից կտրել, ուշադրությունը շեղել, ժամանակը խլել: Հանը ասմա.- Բօլ ա, խըրէգ' ինծ զանիւն ըրէք, թուղը'ցէք՝ կօրծըս անիւմ (Ձ):

Զանիւն ինիլ/տը'ննալ - Զբաղված լինել, ժամանակը նվիրել որեւէ պարապմունքի՝ գործի: Ուստան մին օր զանիւն ա տը'ննում, ըշխարքէս ամէնափիս, աղու ճարը շիսիւմ... (ՀԺՀ, VII, 51):

Զանիւն անէլ - Անուշադության մատնել, չհիշել: Սօրը ասածը զանց ըրալ (Ձ):

Զանիւն ինիլ/տը'ննալ - Անուշադության մատնվել, չհիշվել: Ըտըրա Էտքան ըրածը զանց ա ինիւմ (Բ):

Զանիւն կալ - 1. Հավանություն տալ, ընդունել, համաձայնել: Սարթը զանիւն յա կամ, կընգանը մին շէփտալ դարկում հանանց տօն (Ձ): 2. Գութնը շարժվել, խղճահարվել: Թաքավէրը Էտ խօսըն վեր ըտի տըկլօր տը'սնում ա, զանիւն յա կամ (Ձ):

Զանիւն փըռ(ն)էլ - Նարդի խաղալիս զառերն այնպես նետել, որ ցանկացած նիշերը ստացվեն: Արտընը խալին ա խաղ անում. զան ա փըռնում (Ձ):

Զանիւն կապվէլ - Այլեւս չծննդաբերել, ծննդաբերելու հնարավորություն չունենալ, չբեր դառնալ: Անդար անիւմ ըստի թիվը. ջանիւն հարթները դասիդ տը'ղան ճար-ճուր ըն խըմում, վեր զանիւն կապվէ, խօխա չի պիրին (Բ):

Զարաժենի ընցընէլ/տը'ննալ - Վարակվել, վարակը ներթափանցել մարմնի մեջ, փոխանցվել առողջ օրգանիզմին: Խը'ղճէն վը'ննը զարաժենի տը'ննալ, տանջվից, տանջվից, մը'նալ (Ձ):

Զարբ անէլ/կօխէլ/յըբօ օնէլ - Ուժ գործադրել, թափ առնել: Մին խիլլան տէն գարբ ա անըմ, շէնան մուտանըմ, սըկսում կընգանը ծէն տալը (ՅԺՅ, V, 609):

Զարբ ըղնէլ - 1. Շատ կամ ծանր աշխատանք կատարելուց ձեռքի դաստակը ցավել՝ վնասվել: Էնքան քար ա քանդան, ծըբքը գարբ ա ընգալ (Բ): 2. Ուժասպառվելուց հետո սորից կազդուրվելով՝ թափ առնել: Էրկու շէքաթ դին ջանում ա Աղաջանը, Էլիան գարբ ըղնում (Ձ):

Զարբանը կ'ան/վէր կօխէլ - տէն **Զանիմը (վէր) կօխէլ**:

Զարկըն ըղնէլ - տէն **Զարբ ըղնէլ(2)**:

Զանիմմիշ ինիլ - անրգ. Ուտել, լափել, խմել, լակել: Կուրկուտը տինում ա ըռաչէն, թա. «Կա՛մ գանիմմիշ իլ» (Ձ):

Զանքին ուռռան - Անտեղի՝ անիմաստ արարք (գործածվում է Մարտակերտի շրջանի Հաթերք գյուղի խոսվածքում): Էտ օրվանից էլ, վար Հաթերք մինը մին անհամ պան ա անում, ասում ըն. **Զանքին ուռռան տանում** (ԱԱ, 84):

Զաքս քինիլ - Ամուսնությունը զագում գրանցել՝ վավերացնել: Մին օր էլ հօրը անա թաքուն քինում ըն գաքս, կամ, թա. - Փոսակվալ ընք (Ձ):

Զէնքը վէր տինիլ - 1. Անձնատուր լինել, իրեն պարտված ճանաչել: Թօրքը կարից վէչ էրկան տեմ կէնա, զէնքը վէր տիրանվ (Ձ): 2. Հաշտվել: Ըտի զէնքը վէր ա տինում, հարթանընը նըհըտ հաշտ-համերաշխ ապըրում (Ձ):

Զէնք՝ յըբօ օնէլ - Զինվել ու կռվի ելնել: Աստուծ տա՝ հըղըղօթուն ինի, ջիհիլնէն էլ զէնք՝ չի յըբօ օնին (Բ):

Զէնքու-զըրահու մաչի կօրած - Զենք ու զրահ կապած, լրիվությամբ զինված: Զէնքու-զըրահու մաչի կօրած՝ թաքավէրին տըղէրքը Էտ մարթին նըհըտ քինում ըն՝ քծիլան ծիյընը նըստած (Ձ):

Զէնք՝ քաշիլ - 1. Մեկին զենքով սպառնալ: Թաթօսը ըտըրանց յըրա զէնք՝ ա քաշում, տահանք փախճում ըն (Ձ): 2. Մեկի վրա զենքով կրակել: Զէնք՝ ա քաշում, ըտըրանց ըսպանում (Ձ):

Զըն-զըն - տէն **Սըն-մըն (1)**:

Զըխկըրտլամիշ ինիլ - տէն **Զանիմմիշ ինիլ**:

Զըկըռհատ կ'ան - Զկռտալ: Կիճի ապէրը վէր զըկըռհատ ա կ'աս, վընսկէ յա վէր տըռնաս (ՅԺՅ, V, 473):

Զըկըռու ճուվարան - արիւմ. Գեր՝ չաղ մարդ: Սաբալ ջանիլ տըղա յա, հանց ա զըկըռու ճուվարան (Բ):

Զըհանր անէլ - արիւմ. Լափել, զխկտվել: Նըստում ա, զըհանր անում, ք'ինում (Ձ):

Զըհանր անիւմ - արիւմ. տէն **Անդար մընա**:

Զըհանրլամիշ ինիլ - տէն **Զանիմմիշ ինիլ**:

Զըղօն-զըղօն անէլ - տէն **Պըտըռ-պատառ անէլ**:

Զըղօն-զըղօն ինիլ/տըննալ - տէն **Պըտըռ-պատառ ինիլ**:

Զըղօնի տալ - Ճղել, պատռել: Դէվը ըտըրա վըննէրան փըռնում ա, զըղօնի տամ (Ձ):

Զընգը տալ - Վերջացնել, ավարտին հասցնել: Մանուշար դային հծնծին զընգը տամ ա, մին վըբոց մօրթում, լօխճին ծէն տամ դօնաղ (Ձ):

Զընգանկէն թըխէլ - Ուշադրության հրավիրել: Դըռի-բըռին ըղնում ա, նախագան էլ կարում չի զընգանկէն թըխէլ (Ձ):

Զըռանախշ տալ - Ոսկեթելով նախշել՝ զարդարել: Էտ կընէգ'ը շալէր ա իք՝ ունէս, զըռանախշ տաս, թանգ՝ ծըխէս (Ձ):

Զըռավար անէլ - Վարը կամ այլ գործ ավարտելուց հետո անհարթությունները ուղղել, թերությունները վերացնել, գեղեցկացնել: Զըռավար անէլը ջանջանլ կօրծ ա (Բ):

Զըռ(զը)ռօնը տինիլ - Տեսականորեն եւ տհաճ կերպով լացել: Հինչ ը'ս զըռռօնըտ տինիլ, կալ ա, լի, ըստակալ ա, ըստակալ ա (Բ):

Զըռըզանթանը քաշկուտ քըցիլ - 1. Աներեւակայելի խորամանկություն անել: Ըտըրան վէր թօղիս, զըռըզանթանը քաշկուտ կըքըցի, իգէտ ըղվէսին անա ծիլիգ ա (Բ): 2. Տոնական՝ ուրախ տրամադրությունը փչացնել: Մին օր էլ շէնըմը հըրսանէք՝ ա ինում, Էտ օյինքագը հանրում ա զըռըզանթանը քաշկուտ քըցում (Ձ):

Զըռըկըլխօթուն անէլ - Հանդուգն՝ իր ուժերից վեր արարք թույլ տալ: Զըռըկըլխօթուն ա անում, թաքավէրին ծին կ'ուղանում, փըռնում ըն կախ տամ (Ձ):

Զըռթ/Զըրթ պըրակըրօր - Արիամարհական արտահայտություն, որով ծաղրում են պարծեկոտին, անտեղի սպառնացողին, որեւէ բան պահանջողին եւն: Հանդօ, յըս վէր օգիմ մին լիտըր թօթէն արաղը մին դիննումանց կըխըմիմ: - Զըռթ պըրակըրօր (Բ):

Զըվիր(ը) ածել/անել/պիրիլ - տեն Զանիան(ն) տանել (1):

Զըվիրը կ'ան - տեն Զանիան ք'իսիլ:

Զըտեգու ծո - Սիրուն, Նախշուն, գույնզգույն (իր, անծ): Փըռնում ա ըռանգէր քըսում, շինում գըտեգու ծո (2):

Զըռոցնավ անել - Մեկին խոսակցությամբ կլանել, գրույցի մասնակից դարձնել եւ անելիքը մոռացնել տալ: Կընանէք'ը էտ հարթնանը գըռոցնավ ըն անում, կ'ամ ա տը'սնում' ըսկէտուրը կըզնըված, ուշունց տայիս (2):

Զըռոցնավ ըղնել/իսիլ - խոսակցությամբ տարվել, գրույցի մասնակից դառնալ եւ անելիքը մոռանալ: Մարը գըռոցնավ ընգավ, խօխէսք'ը թօղից տոնգնը (Բ):

Զըրօ տը'ռնալ - տեն Նօլ' տը'ռնալ:

Զիբիլ տը'ռնալ - Անարծեք դառնալ, անպետքանալ: Թօռ յը'կավ, սաղ ախտան գիբիլ տը'ռնալ (Բ):

Զիլը-գիլը անել - տեն Պըտըռ-պատառ անել:

Զիլը-գիլը ինիլ/տը'ռնալ - տեն Պըտըռ-պատառ ինիլ:

Զիլ տըկըլօր - Ամբողջությամբ՝ լրիվ մերկ: Ըտի գիլ տըկըլօր տոնս ըն տը'ռնում, թաքավէրին ըռըշկին շարվում (2):

Զինքը ըսպանել - տեն Զինքը ցըրը'վ տալ:

Զինքը թափ տալ - տեն Զինքը շըղըհառել:

Զինքը (կըլծիսը) հըվաքել - 1. Սթափվել, զգաստանալ, ինքն իրեն տիրապետել: Թօմասը մին խըրէկ վախըմ ա, ամմա մին էլ զինքը հիվաքըմ ա (ԼՂԲ, 352): **2.** Հարստանալ: Հէնթօն էն ա իլնլ օրվա հացէն մծքտննջ, միհէնգ' ա զինքը հըվաքալ (2):

Զինքը կուրց(ը)նել - Շփոթվել, ինքնատիրապետումը կորցնել, անելիքը չիմանալ: Էտ տըղան օխծէն վեր տը'սնում ա, զինքը կուրցընում ա (2):

Զինքը նըհաշ տալ - Մեկին ներկայանալով՝ երկյուղ ներշնչել: Տը'սնում ա, վեր քըվօրը մարթը շատ ա համը հանում, քինամ ա զինքը նըհաշ տամ (Բ):

Զինքը շաղ տալ - տեն Զինքը ցըրը'վ տալ:

Զինքը շըղըհարէլ/տոնրոնր տալ - 1. տեն Զինքը (կըլծիսը) հըվաքել: **2.** Սաստել, սպառ-

նալով խրատել՝ կարգի հրավիրել: Նախագան ըտըրան ծէն ա տամ, զինքը մին լ'ավ շըղըհարում (2):

Զինքը պահել - 1. տեն Զինքը իւրան պահել: **2.** Ապրուստի միջոցներ հայթայթել, գոյությունը պահել: ...Ք'եցալ ա Ըստոծէն կօխկը, թա.- Մին թանհըր չօնիմ, թա զինքըս պահիմ (ԱԱ, 71):

Զինքը տալ - Անմնացորդ որեւէ մեկին կամ մի բանի նվիրվել՝ տրվել: Զինքը տըվալ ա խըմէլին, ընդըրանալ տօն պախօղ չիսիլ (Բ):

Զինքը տափավը կ'ան/տալ/տափէրը թա-կել - 1. տեն Զինքը ցըրը'վ տալ: **2.** Գետնին տապալվել: Տըղան իրը'քինջի դծնումը վեր թըխէս ա, դէվը զինքը տափավըն ա կ'աս, ըստըկէս (2):

Զինքը ցըրը'վ տալ - 1. Խիստ կատաղել՝ հուզվել, ինքնատիրապետումը կորցնելով՝ գոռ-գոռալ՝ ողբալ: Խաբարը վեր հըսցընում ըն մէլիք'ին, կըտաղում ա, զինքը ցըրը'վ տամ (2): **2.** Ամեն կերպ ձգտել իր ասածը համոզել՝ արդարանալ: Խը'դ լընէգ'ը հիշկան զինքը ցըրը'վ ա տամ, մին ա, մարթը հըվատում չի (2):

Զինքը իւրան պահել - Իրեն պարկեշտ, համեստ, զուսպ պահել: Սուղյան ասմա.- Զինքը տը'ք'ը'գ պահէ, թա չէ տոնրման կըքըցիմ (2):

Զինքը քըթէնալ - տեն Զինքը (կըլծիսը) հըվաքել:

Զինքը քըշըռնել - տեն Զինքը ցըրը'վ տալ (1):

Զինքը օտել - տեն Զինքը ցըրը'վ տալ:

Զիրանվ ածել - Որեւէ բանով ծածկել: Սողանը մը'կնում ա, մեզնրը գիրանվ ածում (Բ):

Զիրանվ անել - 1. տեն Զիրանվ ածել: **2.** Որեւէ բանով զբաղեցնել: Այան տըկօղէն ա կուտըրատում, խօխօնցը գիրավ անում, մինչը'վ հարթնէրը կ'ամ ըն (2): **3.** Որեւէ բան ցանել՝ շաղ տալ: Մէսը կըտօրում ա, աղը գիրավ անում (2):

Զիրանվ ըղնել - 1. Քայլելիս որեւէ բանի դեմ ընկնել: Զիրավ ա ըղնում քարավը, վեր ըղնում (2): **2.** Մի բանի վրա ամբողջ մարմնով պառկել՝ կախվել՝ փաթաթվել: Հանրը գիրանվ ա ըղնում տըղէն, պըչպըջօրում (Բ):

Զիրանվ ինիլ - Մի բանով զբաղվել: Թաքավէրը սաղ օրը էտ դուշավը գիրանվ ա ինում, ամմէն հինջ մըննան քըցնում (2):

Զիրանվ (հ)ընցընել - Մեկին տեսության գնալ, այցելել մի բանի: Արշակը հիվընդանում ա, մին

իրէք-չօրս հընգէր կ'ամ ըն, զիրավ հընցընում (ՆԱԲ, 110):

Զիրնավ տալ - 1. Փաթաթել: *Ք'անդիրը զիրավ ա տամ, ծիք' տամ, տոնս օնում* (Ձ): 2. Խճճվել, թնջուկ դառնալ: *Թիւէրը զիրավ ա տըվալ, կարում չըմ ուրիւր անա ճօկիմ* (Բ): 3. Փռել՝ տարածել բաց օդում՝ չորանալու կամ օդափոխվելու համար: *Տանըմ ա, թա լըվացը զիրավ տա, տը'սնում ա լըվացէն քօղը կա վէչ* (Ձ): 4. Շերամը բոժոժ մտնել եւ վրան թել փաթաթել: *Վէրթը զիրավ ա տամ, կընանէք'ը ըրիտընանըմ ըն* (Ձ): 5. տեն **Զիրնավ անէլ** (3):

Զիրնավ տը'ռնալ - Գլխին հավաքվել, շոջապատել: *Քըվէրը տըռանը էշան վէր ա կ'ամ, խօխէնքը զիրնավ ըն տեռնում* (ՆԱԲ, 125):

Զիրնավ քըցիլ - 1. տեն **Զիրնավ ածէլ**: 2. Որեւէ բան՝ հանցանք, զանցանք եւն, մեկի վրա բարդել: *Կոռօթունը ուրանք անում ըն, հարթանը զիրնավ քըցիւմ* (Ձ):

Զիրնավ օնէլ - տեն **Զիրնավ ածէլ**:

Զու անէլ - 1. Ոչ մի բան հաշվի չառնելով՝ սլաւալ, անցնել: *Կամ ա շինըմաջավը զու անում, վէշ մինին խուացունում չի* (Ձ): 2. տեն **Զու տալ**:

Զուբ(ը)րիտ անէլ - Մի բան շատ լավ տվորել, իմանալ: *Յօրը խօսկէրըն ա, զուբըրիտ ա ըրալ, ամմէն դօնում ասում ա* (Ձ):

Զուգա տալ - 1. Ոռնալ, կաղկանծել: *Շօնը վէր էրկան վախտ զուգա տուվալ, գ'իդան վէր տանան մինը մըռնըլական ա* (Ձ): 2. տեն **Զու տալ** (1):

Զու ըրած - Անընդհատ, առանց կանգ առնելու: *...Վէչ խօսում ա, վէչ ծըծադում, լըհան զու ըրած ախ ա քաշում* (ՅԺՅ, V, 133):

Զուլալ քըրթնօնք - տեն **Արթնք քըրթնօնք**:

Զուռնաս փըջիլան չըմ, թա քու էշըտ խըրթնում ա' - Գործելու եմ՝ առանց ուրիշի շահերը հաշվի առնելու: *Ասում ա. «Յը'ս խէ բի'դի ըսպասիմ' տու արտըտ հընծիս, յը'տնան կամ. զուռնաս փըջիլան չըմ, թա քու էշըտ խըրթնում ա'»* (Ձ):

Զու տալ - 1. Բարձրաձայն լացել, հեծեծալ:

Խօխան զու յա տամ, մօրը հը'տան ք'ինամ (Ձ): 2. Նույն ձայնը անընդհատ հանել: *Կունդըմըհակէ յըն խաղ անում, մինը կօնդը թըխում ա, հըռըցընում, էն մինըն էլ զու տալալ ք'ինամ ա, պիրում* (Ձ):

Զօկէրէն խօսէլ - Զոկերի՝ ագուլիսցիների նման անհասկանալի խոսել: *Յինչ ը'ս զօկէրէն խօսում, կարքէն խօսէ* (Ձ):

Զօռ անէլ - 1. Ստիպել, ուժ՝ ճնշում գործադրել, հարկադրել: *Էս մարթը շատ վէր զօռ ա անում, էս տըղան ք'ընում ա* (ՅԱԲ, 15, 83): 2. Զանք թափել, ճիգ գործադրել: *Յիշկան զօռ ըրալ, կարից վէչ էտ կօրծը էրկու օրումը պըրծընէ* (Բ):

Զօռէն տը'ղը չի - Ուժով, ճնշմամբ, բռնությամբ հնարավոր չէ անել: *Լէնգ' Թէմուրը տը'սնում ա, վէր զօռէն տը'ղը չի, յը'տ ա տը'ռնում* (Ձ):

Զօռ ըղնէլ/հըսնէլ - Ծանր աշխատանքից՝ մեծ ուժ գործադրելուց վնասվել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, ծը'րքը զօռ ա ընգալ* (Բ):

Զօռը քըցիլ - տեն **Զօռ անէլ**:

Զօռ պինըցընէլ - տեն **Զօռ անէլ**:

Զօռռամա անէլ - տեն **Զօռ անէլ**:

Զօռռավ-կիժ(ժ)ավ/գ'իւջավ - Մեծ դժվարությամբ, մի կերպ: *Էտ ծին զօռավ-կիժավ կըլծիլը պիցըրցընըմ ա, թա.- Կըծէ', օխծ ախպէր, կըծէ', էրկուլըննանուն լիվօթուն ընէլի չի* (ՅԺՅ, VI, 251):

Զօռ տալ - տեն **Զօռ անէլ**(2):

Զօրք կապէլ - Զօրք հավաքել՝ կազմել: *Թաքավէրը էտ վէր ըսկանում ա, դանստի զօրք ա կապում, տոնս կ'ամ տահանց առաշկը* (Ձ):

Զօփի տալ - 1. Գետինը դոփելով՝ պարել: *Ջըհիլէն ուրիւր ծը'րքա փըռնում ըն, զօփի տամ* (Ձ): 2. Իրար հետ կռվել, իրար խփել: *Ղօջէրը զօփի յըն տամ* (Բ): 3. Զվարճանալ, պարապ ժամանակ անցկացնել: *Կօրծ անօղ չի կա, լօխ զօփի յըն տամ* (Բ): 4. Սիրային կապերի մեջ լինել, կենակցել: *Նախագան ա էտ կընէգ'ը զօփի յըն տամ* (Բ):

Էլ ա - Գոնե, թեկուզ: *Ալլահան վըհըն էլ ա, կարում չի բըջալի* (Բ):

Էլ ասու մէլ - 1. Գործածվում է որպես խոսողի հետ համաձայն լինելու արտահայտություն: - *Համբովեն տըղան կ'օղ ա: - Էլ ասու մէլ* (Ձ): 2. Ասելով հնարավոր չէ նկարագրել, չես պատկերացնի: *Ըսօր մեր շէնումը Էնքան ծոն ա յըհալ, վեր էլ ասու մէլ* (Բ):

Էլ ընցալ ա - Կատարվածի համար պետք չէ ավստալ՝ տրտնջալ, անհրաժեշտ է մտածել հետագա անելիքների մասին: *Մարթը ասմա-Ա կընեգ', էլ ընցալ ա, յըհր կաց, ք'իհինք' մեր բուստանավը ինինք'* (Ձ):

Էլ ըսէլի/պէն չըմընալ, վեր ասէ վէչ - տեն Անըսէլին ասէլ:

Էլիան Էն ճոնրը, Էն ճէղացը - Ամեն ինչ նույնն է, ոչինչ չի փոխվել: *Հենգ' տըռնանը յըտը կ'ամ ա համան շէնը, տըհսնում' Էլիան Էն ճոնրը, Էն ճէղացը* (Ձ):

Էլ հինչ դանդ - Եթե այսինչ բանը այսպես լիներ, մեծ բախտավորություն կհամարվեր: *Վեր Աստուծ մին խօխա տար, էլ հինչ դանդ* (Բ):

Էլ հինչ կօգիս/կասիս - հեգն. Ասածդ՝ պահանջածդ անհավանական է՝ անտեղի է: - *Կալ-րօ, պեր ծիտ էշիս նըհըտ փօխինք': - Էլ հինչ կօգիս* (Բ):

Էլ չէրիք/չի հէրիք - Զիչ է: Էտ մարդիմագարը հօրը փուլերը կ'ուղացալ ա, էլ չէրիք', միհէնգ' էլ կավըն ա տարալ ծախալ (Բ):

Էծ-էծ անէլ - տեն Նազ ծախէլ:

Էծ-էծ ինիլ - Խրտնել: *Ծին կ'իլին վեր տըհսնում ա, Էծ-էծ ա ինում* (Ձ):

Էծ-էծ խօսէլ/տոն տալ - տեն Իվիլ-պակաս խօսէլ:

Էծերը ծըմակավըն անէլ - Որեւէ բան փռել, ցրտացան անել, ցրել: *Ախճի հինչ ը'ս Էծերըտ ծըմակավը ըրալ, էտ պիւրթըտ խէ հըվաքում չը'ս* (Բ):

Էծերը կան/յըհր կէնալ/փըռնէլ - Բարկություն-

նը՝ խենթությունը՝ կամակորությունը բռնել: *Մանշտուն Էծերը վեր կ'ամ ա, կընեգ'ը տանան փախչում ա* (Ձ):

Էծերը տոն տըհնալ/ք'իհիլ - Բարկություն-նը՝ խենթությունը՝ կամակորությունն անցնել, հանդարտվել: *Ըտի մին խիլլան վախտ կէնում ըն, միհչը'վ թաքավերին Էծերը ք'իհնալ ա, դին-ջանըմ ա* (Ձ):

Էծը Էծին հըտէ լ'ավ ա, կանց մին սոնրոն վըհնարը - Յուրաքանչյուրը իրեն համախա-տասխան մարդու հետ ավելի լավ է զգում: *Էծը Էծին հըտէ լ'ավ ա, կանց մին սոնրոն վըհնարը. պըլ Սօջին մինակ պըլ Ղըզմրին նըհըտ ա հըրակաջ տըհնում* (Բ):

Էծը մըկըկալալ կըրունքըհան իլան, վըհն-ճարը սուսըփուս ըստակից - Տրտնջացողը՝ բողբոջող շահում է: *Էծը մըկըկալալ կըրունքըհան իլան, վըհնարը սուսըփուս ըստակից. մեր Մանին վեր մաննըն էլ ա փօշ նի ինում, Էնքան վայ-վայ ա անում, վեր տըղան ճարը կըտըրած տանում ա դօխտուր* (Բ):

Էծ ընք, վըհնար չընք, վեր քըմըկնէս ծաս-կինք' - Հարուստի դիրքը իր թերությունները ծածկում է, աղքատինը՝ ոչ: *Թամահ ըրեն փուլէն, էտ դաշանգ ըխճըկանը տըվէն էտ կաղլէգ թան-ջիրին. նըհախ չըն ասալ. «Էծ ընք, վըհնար չընք. վեր քըմըկնէս ծասկինք'»* (Ձ):

Էծը ուրան վըհնան կախ կըտան, վըհնարը՝ ուրան - Յուրաքանչյուրին պետք է իր հան-ցանքին համապատասխան պատիժ սահմանել, յուրաքանչյուրի հետ պետք է վարվել նրան ար-ժանի ձեւով: *Էծը ուրան վըհնան կախ կըտան, վըհնարը՝ ուրան, ամմա էտ սուդյան, հու կու-դօթուն ար անում, ըռուշվաթ ար յօր օնում, պէց թօղում* (Ձ):

Էծու մըրօք - 1. Ցանցառ եւ սրածայր միրուք: *Էծու մըրօք օնէ Բաղիշ դային* (Բ): 2. Այդպիսի միրուք ունեցող: *Էծու մըրօք մարթ ա Հայկա-նուշին փըսան* (Բ):

Էյ գիրի - Ափսոսանքի արտահայտություն: Էյ գիրի Սավետ, վէճ հարուստ ա իլնի, վէճ քնն-սիր (Ձ):

Էյնը կնի/քրցիլ - 1. Ուշադրություն դարձնել, մտահոգվել: Դանգըլա մարթ ա. սաղ տօնը վեր կըրին տանին, էյնը չի կ'նի (Բ): 2. Հիշել, մտաբերել: Մին էյնը չըքրցող հարս ամման դծնըմ, վեր խօրագ' ա իփիս, մըտան քրցիս ա, շիրեփը թուղես տոնսումը (ԼՂԲ, 376):

Էն ա - 1. Այսինքն, ուրեմն, հետեաբար: Վեր յըկալ չի, Էն ա գ'իդն, վեր կօրծէրը լ'ալ չի (Բ): 2. Հենց, ահա: Էն ա օգ'ում ին, թա հաց օտին, թօռը նի կալ'ալ (Բ):

Էն ա խըհնէս/տննծիս/քննորթիս պըտկէն - անրգ. Ես ի՞նչ իմանամ՝ որտեղ է: - Հենո՞, անք-շիգ'ը ըշտըդ ա': - Էն ա խըհնէս պըտկէն (Բ):

Էն աշխարքը - Հանդերձյալ կյանք: Սօլլան ասմա. - Էն ըմ ինչ Էն ըշխարքումը, մըհաճ ըմ ինչ, Էս դէրը ինձ սըղըցըրալ ա (Ձ):

Էն աշխարքը դարկէլ - Մեռնել, սպանել: Դաչաղը ասմա. - Յա՛ծիտ իզ տօ, յա՛թա չէ ք'ըգ Էն աշխարքըն ըմ դըրկըլան (Ձ):

Էն աշխարքը քինիլ - Մեռնել, սպանվել: Շէ-նըմը աստախկալ մարթ չի մընաց, լօխ Էն աշխարքը ք'ըցէն (Բ):

Էն աշխարքը քինիլ, (յըտ) կնիլ - 1. Մահամերձ լինել ու հետո առողջանալ: Դուքէնին հնյը հնիլ չի ինչ, մին էլ քնորդան լըվացալ ա. Էն աշխարքըն ա ք'ըցալ, յըտ յըկալ (Բ): 2. Հոգեկան մեծ ցնցում ունենալ: Մարթը վեր աշկերը հըլծորում ա, կընեգը Էն աշխարքըն ա քինամ, յըտ կամ (Բ):

Էն առաչ - Վերջերս՝ վերջին ժամանակներս: Էն առաչ մին երկու մարթ ըն յըկալ, օգ'ում ըն շէնումը գալօղ շինին (Բ):

Էն Աստուծը - 1. Երդման բանաձեւ՝ Աստված վկա: Կընեգ'ը ուրթոմն ա օտում, թա. - Ա՛ մարթ, Էն Աստուծը, յըտ Էս մարթին ըռքչի դծնումըն ըմ տըհսնում (Ձ): 2. տեն **Աման(ը) գ'ննիդ(ը)**:

Էն ա վեր - 1. Բայց, սակայն: Էն ա վեր ըտըրանց խօխա չինում (Ձ): 2. տեն **Էն ա**:

Էն բաշտան - տեն **Էն կըլխան**:

Էն դունյան - տեն **Էն աշխարքը**:

Էն դունյան դարկէլ - տեն **Էն աշխարքը դարկէլ**:

Էն դունյան քինիլ - տեն **Էն աշխարքը քինիլ**:

Էն դունյան քինիլ, (յըտ) կնիլ - տեն **Էն աշխարքը քինիլ, յըտ կնիլ**:

Էն/Էս/Էտ էլ կա - Պետք է հաշվի առնել նաեւ: Էն էլ կա, վեր հըղէննի ախպո՞ւր չի ջիլնական (Ձ):

Էն էլ հիշկան - Արտահայտում է քանակական չափազանցություն՝ չափազանց, շատ: - Ըստարե խօտ ը՛ս հարալ: - Էն էլ հիշկան (Բ):

Էն էլ հոննց - Արտահայտում է որեւէ վիճակի, դրության, հատկանիշի սաստկություն, չափազանցություն՝ ուժեղ, սաստիկ: Ըսօրե կարկուտ ա յըկալ, Էն էլ հոննց (Բ):

Էն/Էս/Էտ ա, վեր ասալ ա/ըրալ ա/ք'ըցալ ա - 1. տեն **Էն ա(ը) ու Էն**: 2. Ասելուց (անելուց, գնալուց) անմիջապես հետո: Էս ա, վեր ասում ա, Թեկանը յըրա յա պըրծընում, խէխտում (Ձ):

Էն/Էս/Էտ ա, վեր կա - Միայն նա/սա/դա է, միայն է, այն է, ուրիշը չկա՝ պետք չէ: Տըղան ասմա. - Էն ա, վեր կա, յըտ մինակ ընդըրան ըմ օգ'ում (Ձ):

Էն/Էս/Էտ ա(ը) ու Էն/Էս/Էտ - Վերջին անգամն էր, դրանից հետո այլեւ չի կրկնվել: Էն ար ու Էն, Էտ տըղան էլ մօրը տըհսալ վէճ (Բ):

Էն/Էս/Էտ էլ մին պէն ար - Բարեբախտության կամ պատահականության արդյունք էր, այլեւ չի կրկնվի: Էն էլ մին պէն ար. Սիմօնէն կավը ճօխտակ ծընից (Բ):

Էն/Էս յըտը-հըտը - տեն **Էն առաչ**:

Էն ըշխարքան յըկած - Գունատ, վտիտ, մեռելի տեսք ունեցող: Էն ըշխարքան յըկած ը՛ս, Էտ հինչ ա՛ հնյըտ (Բ):

Էն ինձ/ք'ըգ յըրա ծաղէգ՝ ա տինանկան - հեզն. Նա ինձնից (քեզնից) երկար է ապրելու (ասում են ծերերի եւ հիվանդների մասին): Սօնին մըհնօղը չի, Էն ինձ յըրա ծաղէգ՝ ա տինանկան (Բ):

Էն խաչը/կնպոնտը/մեռունը/յըխծէն/նըհատակը/սօրփը - Երդման բանաձեւ. խաչը՝ երկինքը՝ մեռունը՝ եկեղեցին՝ նահատակը՝ սուրբը վկա: Յըտ մինակ ք'ըգ ըմ սիրում, սօտ չըմ ասում, Էն խաչը (ԼՂԲ, 89):

Էն կըլխան - Ի սկզբանե, նախապես, կանխավ, վաղուց: Էն կըլխան էլ գ'իդում ար, վըր տա ուրան նըշանածը չի (ՀԺՀ, V, 47):

Էն դօլը տէս անէլ - հեզն. Կարելո՞ր՝ օգտակար բան անել: Հինչ ա՛, իզէն Էն դօլը տէս ա՛ ընական, համան ախմաղըն ա, լի՞ (Ձ):

էն վաղ ար, վեր էշը կաղ ար - Ժամանակ-ները փոխվել են, նախկին միամիտը չեմ (չես, չէ): Մարթը ասմա.- Էն վաղ ար, վեր էշը կաղ ար, էլ կարել չըս խանիս (Ձ):

էն վեր ա - տեն էն ա վեր:

էն տըղըն ա ընգալ - Ճարահատյալ, ստիպված: Էն տըղըն ա ընգալ, վեր իլնծ-չիլնծ մին կավը ծախալ ա (Բ):

էն քինիլըն ար (վեր քըցալ) - Այլեւ չի վերադարձել: Մարթը կըզնվում ա, կըլծի յըր օտում քնննում, էն քինիլըն ար, վեր քըցալ (Ձ):

էն օրը ըղնէլ - Վատ՝ նեղ վիճակի մեջ ընկնել: Էն օրըն ըմ ընգալ, վեր կարում չըմ թա կըլծխըս պահիմ (Ձ):

էն օրը քըցիլ - Վատ՝ նեղ վիճակի մեջ գցել, ծեծել, հանդիմանել են: Խըղճէն էն օրըն ըն քըցալ, վեր տանան էլ չի տուս կ'ամ (Բ):

էշան կ'արի օգիլ - Մեկից նրա սիրելի բանը խնդրել: Ասմա.- Պա էշան կ'արի կօգիլ, էտ իմ ամմէնալ'ավ շօնըս ա, հունք քըց տամ (Ձ):

էշան կ'արունք հըրցընէլ - Անիմաստ հարցում անել, հիմարից լուրջ բան հարցնել: Մինակ ախմաղը կարող ա էշան կ'արունք հըրցընէ (Բ):

էշան վեր ըղնէլ - Խայտառակ դառնալ: Էշան վեր ընգած տօն ըն, ըտըրանց անա հու բիհ'դի ախճիզ' օգիլ (Բ):

էշ-էշ - տեն էշու նըման:

էշ-էշ խօսել/տուս տալ - Հիմար-հիմար խոսել, դատարկաբանել: Վեր ըտի էշ-էշ խօսում ա, փըռնում ըն, մին լ'ավ թակում (Ձ):

էշը անէ, էշը օտէ, պա իշատարը հինչ կօտէ - Յուրաքանչյուր մարդ պետք է բարիք ստեղծի ոչ միայն իր, այլև ուրիշների համար: Շաբօն ըշխաղածը լօխ տամ ա ըրաղու, վէջ կընգանըն ա մըհալ քըցում, վէջ խօսըն, մինը կա վէջ'ասէ. «Ա' ախմաղ, էշը անէ, էշը օտէ, պա իշատարը հինչ կօտէ» (Բ):

էշը անէ, ծին օտէ - Խեղճը՝ թույլը աշխատում է, ուժեղը՝ հզորը վայելում: Մունք տանջվում ընք, ուրանք հըրուստանում ըն, նըհախ չըն ասալ՝ էշը անէ, ծին օտէ (Բ):

էշը էլիմ էն էշըն ա, փալանըն ա փոխվալ - Էությանը նույնն է, միայն արտաքինապես է փոխվել: - Սոմբաթ, տըղատ ինիստուտը պըրծալ ա, աշկըտ լուսի: - Էշը էլիմ էն էշըն ա, փալանըն ա փոխվալ (Բ):

էշը էշին քըշտէն (վեր) կապիս՝ յա՛ խու-յը/քացէ տալը կըսըվըրէ, յա՛ խասյաթը/զըռ-ռալը - Իրար հետ ընկերություն անող՝ շփվող մարդիկ բնավորությամբ նմանվում են իրար: Էնքան էտ դըխպին նըհըտ հըրըվընօթուն ա ըրալ, ինքըն էլ ա հըղա տուս յըկալ, ըտի յա. էշը էշին քըշտէն կապիս՝ յա՛ քացէ տալը կըսըվըրէ, յա՛ զըռռալը (Ձ):

էշը ըխաքհարումը/մօխրումը թանվիլ ա տու-վալ, մօխէրը գիրալ ա տուվալ - Ասում են շատ հեռու ազգականի մասին: - Սօնա, Մարգօն քու հինչըտ ա՛: - Իմ ախպօր հանօրը մըրաքվէրը տըղէն կընէգը: - Դէ էն ա, ասէ՝ էշը ըխաքհարումը թանվիլ ա տըվալ, մօխէրը գիրալ ա տուվալ, լի՛ (Բ):

էշը թըկէլալ ճծրէ չի տըռնալ - Բնությունից ժառանգածը արհեստական միջոցներով հնարավոր չէ փոխել: Էշը թըկէլալ ճծրէ չի տըռնալ. հիշկան անում ըն, կարում չըն էտ վըռնը տըրէց կընգանը հըղու պիրին (Ձ):

էշը խըլթէն/կըլխէն քացէ տալ - տեն Կըլխէն ծի քացէ տալ:

էշը կապէլ, յըտ անէլ - Ոչինչ չանել, բայց աշխատել ձեռացնել: Հինչ ը՛ս էշը կապում, յըտ անում, խէ կօրծ չը՛ս անում (Ձ):

էշը կըկըտըրէ/կըմաշի, տանգը՝ վէջէ - Հիմնականը՝ կարելուը երկրորդականից շուտ է փչանում: Էշը կըմաշի, տանգը՝ չէ. թըվանգին լիլան ընջօտալ ա, կօթը հանլան հանանըն ա (Բ):

էշը կուրցընէլ - Շփոթվել, իրար խառնվել, մտորումների մեջ ընկնել: Բօլա, ալ իմ էշը կուրցըրած հայեր, բօլ ա՛ հինչքան մեր ծեռքավը մեր տօնը քընդէցինք... (ՋՏ, Բ, 239):

էշը կուրցընէլ, փըլանէն հըտան շօռ կ'անլ - Կարելուից՝ հիմնականից զրկվելուց հետո չինչին բաների մասին հոգալ՝ մտածել: Է՛, ա՛ ժուղօվուրթ, էշը կուրցըրալ ըք, փըլանէն հըտան ը՛ք շօռ կ'ամ... (Ձ):

էշը կօրած - Շփոթված, իրար խառնված, մտորումների մեջ ընկած: Էշը կօրած մարթ ա քանսպանը (Բ):

էշը հանքվան մօրթէլ - տեն էշը վըռնալ մօրթէլ:

էշը հինչ ա՛ գիղղում, մօշը հինչ ա՛ - Հիմարը՝ անհասկացողը լավի՝ գեղեցիկի արժեքը չի իմանա: Վիսեր էն վըլլամաղ-շարմաղ ախճիզը հօր ը՛ք տըվալ էտ ըխմաղէն. էշը հինչ ա՛ գիղղում, մօշը հինչ ա՛ (Բ):

Էջը հիշկան տանում ա՝ պեռնում ըն - Չտրտնջացողին՝ չբողբողին շահագործում են: Ըստի յա, էջը հիշկան տանում ա՝ պեռնում ըն, սուս ըս անում, ըտըրա հը՛տե էլ սաղ օրը քը՛գ ըն պինըցընում (Ձ):

Էջ ըռննգ տըվօղ - տեն Կատու կըրասկա տըվօղ:

Էջը (վեր էջ ա), մը՛հը՛տ ա ցը՛խումը մընամ - Մարդ պետք է իր գործած սխալից խրատվի՝ դաս առնի եւ այն չկրկնի: Մարթը էլիսն յա կ'ուղօթուն անում, կընէգ'ը ասմա.- Ա՛ մարթ, էջը վեր էջ ա, մը՛հը՛տ ա ցը՛խումը մընամ (Բ):

Էջը վեր ըղնէ, կըռէքը կըկօտըրէ - Ասում են շատ քարքարոտ տեղի մասին: Էտ հինչ տը՛ղ ա՛, վեր տօն ըս շինում. էջը վեր ըղնէ, կըռէք'ը կըկօտըրէ (Բ):

Էջը վեր կա՝ վը՛սկէ յա թըրթում - Ասում են՝ շէտշէլու համար էջի օգտակար լինելը: Հարը ասմա.- Ա՛ շան տըղա, էջը վեր կա՝ վը՛սկէ յա թըրթում, էջին լ'ավ պահէ (Բ):

Էջը վեր Յէրուսաղէմ էք քինի, էլիս անումը էն ա իւրան յորա - տեն էջը թըկէլավ ճծրէ չի տը՛ռնալ:

Էջը վը՛ռան մօրթէլ - Հակառակ գործել, ներհակ գործ ձեռնարկել: Կընէգ'ը թա.- Ա՛ մարթ, բօլ ա՛, հիշքան էջը վը՛ռան մօրթալ ըս, մին սա-փալու կօրծ փըռնէ (Ձ):

Էջըտ էշաս հը՛ռէ կապէ - Մի խառնվիր իմ գործերին: Ուրուր նըհը՛տ կըռվում ըն, Կօլին ա-մա.- Էլ ինձ նըհը՛տ կօրծ չօնիս, էջըտ էշաս հը՛ռէ կապէ (Ձ):

Էջ ըրըծըցընօղ - տեն էջ կըռտօղ:

Էջը ցը՛խան տիւս օնէլ - Ստեղծված դժվար կացությանից դուրս գալ, մի կերպ գլուխ հանել: Կյիւթանը կօտրում ա, վար անօղը ասմա.- Դէ յը՛ք էջը ցը՛խան տիւս կնլ (Ձ):

Էջը ցը՛խումը մընալ - Գործը խափանվել, առաջ չգնալ: Հինչա փըռնում ա, էջը ցը՛խումըն ա մընամ (Բ):

Էջը իւրան ըխօռէն կըզըռռա - Յուրաքանչյուր մարդ իր շահն է փնտրում: Ըստի յա, էջը իւրան ըխօռէն կըզըռռա, վէջ մինը իւրուշին հը՛տե դարդ չի անում (Բ):

Էջը իւրան իշօթունավը էտ պէնը անէլ չի - Ասվում է, երբ մեկը չափազանց անխիտմ՝ հիմար արարք է թույլ տալիս: Համօ, էս բըրատու

ծառը խէ կըտըրում ը՛ս, էջը իւրան իշօթունավը էտ պէնը անէլ չի (Բ):

Էջը փըլանավը կօլ տալ - 1. Ազահ, շատա-կեր լինել: Էջը փըլանավըն ա կօլ տամ, ընդըրա ըռը՛խը կարէլ չըս հըվաքիս (Ձ): 2. Որեւէ բան անհետ յուրացնել: Նախագան էտքան ապըրանքը թաքուն ծախից, էջը փըլանավը կօլ տըվավ, վէջ մինը գ'իդնց վէչ (Ձ):

Էջը օտէլ, հնք'վումը խըռավէլ/տէմ ըղնէլ - Գործի մեծ մասն արած լինելուց հետո մի աննշան պատճառով կիսատ թողնել՝ անելուց հրաժարվել, չշարունակել: Ժողովուրդը թըրթըծիմնյթ ա տաս, թա.- Գո՛գի, էտ տօնըտ խէ կեսատ ը՛ս թօղալ. էջը կերալ ըս, հնք'վումը խըռավալ (Ձ):

Էջը օտէլ, փալանը յը՛ր ինիլ - Անչափ լկտիանալ: Ընդըրա ճար չինիլ. էջը կերալ ա, փալանը յը՛ր իլնլ (Բ):

Էջը օտվէլ չի, կինը հօ կօ՛տվէ - Եթե որեւէ բան ուղղակի նպատակին չի կարող ծառայել, անուղղակի կարող է ծառայել: Հայրօն ասմա.- Բնք'մնզը թուփալ ա՝ յը՛ս էլ արաղ կըքաշիմ, խըմիմ. էջը օտվէլ չի, կ'ինը հօ կօ՛տվէ (Ձ):

Էջ իմաստուն - Թերուս՝ տգետ, բայց իրեն իբրեւ գիտուն ներկայացնող մարդ: Էտ էջ իմաստունը ըշտը՛ղ ք'իննմ ա, հնմին պէներըն ա ասում (Ձ):

Էջին դայի ասէլ - 1. Խիստ հարբած լինել: Հըրսընքա յը՛տ մըկըռնէն էջին դայի յըն ասում (Բ): 2. Խեղճանալ, հնազանդ դառնալ: Էնքան թակում ըն, էջին դայի յա ասում (Ձ):

Էջին գէտկէն/զըտէգին - Երբեք: - Վա՛գի, հիբ ը՛ս փըսըկվըլան: - Էջին գէտկէն (Բ):

Էջին ընգուռումը քօն իլնծ - 1. Շրջապատի իրադարձություններից՝ առօրյա անցուղարձից կտրված՝ անտեղյակ: Էջին ընգուռումը քօն իլնծ մարթ ա, էն հինչ ա՛ գ'իւղիւմ, թա կընէգ'ը ղըխպծթիւն ա անում (Բ): 2. Ապուշ, տխմար: Էջին ընգուռումը քօն իլնծ մարթին խնմփիը շատ ա հիշտ (Բ):

Էջին ընգուռումը քօն ինիլ - Շրջապատի իրադարձություններից՝ առօրյա անցուղարձից կտրվել՝ անտեղյակ լինել: Էջին ընգուռումը քօն ա իլնլ, վը՛ղէրը պիժէնալ ըն, իւրան տըվալ չըն, հու վա՛ մաղավեր (Ձ):

Էջին ըսը՛ցէն՝ աշկըտ լիւս, քօռակ ա իլնլ, ասից՝ ըտըրանավ պէռնըս թիթըվանում չի - Ասում են այն ժամանակ, երբ, չնայած կատար-

ված փոփոխություններին, մեկի հոգար չի թեթեւանում: Բենսովեն տրդէքը մըծացալ ըն մըծ տրդա տըհալ, ամհա մին ա, էն ա էլհա սաղ օր չըրչըրվէս, ըստըհ ըն ասալ, թա. «Էջին ըսըհէն՝ աշկըտ լիւս, քօռակ ա իլնլ, ասից՝ ըտըրանալ պէռնըս թիթըվանում չի» (Բ):

Էջին ըսըհէն՝ հըրսընքա ծէն ըն տամ, ա-սից՝ յա՛ ճիւրըն ա պակաս, յա՛ փնդը - Մեկին հիշում են նրա կարիքը զգալու ժամանակ: Դէ թաքավէրը դիւզմըին հինչու հըտէ բիդի ծէն տա՛. Էջին ըսըհէն՝ հըրսընքա ծէն ըն տամ, ասից՝ յա՛ ճիւրըն ա պակաս, յա՛ փնդը (Ձ):

Էջին ըրած, ծիյին կերած - Ասում են ուրիշի հաշվին ապրողի հասցեին: Էջին ըրած, ծիյին կերած. հինչ տրդա յա՛ Արմօն, հնարը սաղ օրը տանջվում ա, ինքըն էլ էն ա չծէրը չըփէլիս (Բ):

Էջին խըրատը թակըն ա - Անհասկացողին՝ հիմարին միայն ծեծելով կարելի է բան հասկացնել: Էջին խըրատը թակըն ա, ըտըրա էրիւշ փօրմի կարել չըս մարթ շինիս (Բ):

Էջին կինան խօսէլ - տեն Իշըկինան խօսէլ:

Էջին հնքին կըծէլ - Համառել, իր ասածը պնդել: Էտ կընէգ՝ Էջին հնքին կըծում ա, թա.- Չէ՛, վեր չէ՛, յը՛ս կ'ում չըմ նի մըննէլ (Ձ):

Էջին մընէշակ տըվէն, թա վըտ օնէ, հա-խըռից, կերալ - տեն Խօգին կըլծիս խալիչին կէնալ չի:

Էջին յէշում ըն, լօխտան/կնքին քըցիւմ - տեն Աստուծ սարէն յէշում ա, ծիւնը տինիւմ:

Էջին յըրա թանս նըստըցընէլ - Մեկին հրապարակորեն խայտառակել: Ըտըրա նըմանէն բիդի Էջին յըրա թանս նըստըցընիս, վեր հնքըն-վը յը՛ր օնէ (Ձ):

Էջին յըրա կըզնըվէլ, փալանը թակէլ - Մեղավոր ուժեղից վախենալով՝ զայրույթը թափել անմեղ թույլի վրա: Բըրիգադիրը Էջին յըրա կըզ-նըվալ ա, փալանըն ա թակում. կ'օղէն պէց ա թօղալ, բաղվանչուն յըրա յա կ'ուռկուռամ (Ձ):

Էջին նըհըտ ապըրօղը իշօթուն կըսըվը՛-րէ, շանը նըհըտ ապըրօղը՝ շընօթուն - տեն Էշը Էջին քըշտէն կապիս՝ յա՛ խոյը կըսըվը՛-րէ, յա՛ խասայթը:

Էջին նըստէլ, Էջին շօռ կնլ - Անփույթ՝ մոռացկոտ՝ հիմար լինել: Իզէն Էջին նըստում ա, Է-շին շօռ կնլ, հունց բիդի կալխօզ դէկավարէ (Ձ):

Էջին չու ասած - Անտրամադիր: Էջին չու ասած մարթ ա (Բ):

Էջին չու ասէլ - Թեթեւակի հանդիմանել՝ դիտողություն անել՝ վիրավորել: Վախում ըս, թա Էջին չու ասիս, դնստի խըռավում ա (Բ):

Էջին պէռնը հիշկան ծանդըր ինի, էնքան ճէլի կըքինի - Մարդ ինչքան շատ աշխատանք ունենա, այնքան կծգտի արագ կատարել: Մէլիքը՝ ասմա.- Ըտըրան շատ կօրծ տըվէք՝. Էջին պէռնը հիշկան ծանդըր ինի, էն-քան ճէլի կըքինի (Ձ):

Էջին պէռնը վեր ծըռէ վէշ, քարը դըրիթօթուն չի քաշիլ - Ոչինչ առանց պատճառի՝ անհիմա տեղի չի ունենում: Էջին պէռնը վեր ծըռէ վէշ, քարը դըրիթօթուն չի քաշիլ. ամմեն պէն էլ ձորան մանին օնէ (Ձ):

Էջին վեր քըցիլ, ծիյին նալէլ - տեն Էջին յը-րա կըզնըվէլ, փալանը թակէլ:

Էջին վը՛ռէն ածիս՝ կըզըռա - Աստուծ թաղ է (զինու մասին): Մին կօլա կինի յա տինում ըս-տօլէն, վեր Էջին վը՛ռէն ածիս՝ կըզըռա (Բ):

Էջին վը՛ռէն լիւս տալ - Արժեք չունենալ: Հն-բին ասմա.- Կնքի, էս հինչ կացէն ա՛. Էջին վը՛-ռէն լիւս կըտա (Ձ):

Էջին վը՛ռէն մախաթ տալը գիւղիւմ չի - Ան-չափ ապաշնորհ է: Էջին վը՛ռէն մախաթ տալը գիւղիւմ չի, ամմա պաշտօն ա օգիւմ (Բ):

Էջին վը՛ռէն մախաթ տըվօղ - Անխիղճ՝ անտաշ՝ վայրենի՝ տգետ (մարդ): Էտ Էջին վը՛ռէն մախաթ տըվօղը կօխ ա տամ, էտ ծըղըգիւնէն փուչըցընում (Ձ):

Էջին տնկըդկին տինիլ - տեն Էջին յըրա թանս նըստըցընէլ:

Էջին քէռի ասէլ - տեն Էջին դայի ասէլ:

Էշ խըրթնըցընօղ - Անարգ՝ ստոր՝ չարա-միտ (մարդ): Էտ Էշ խըրթնըցընօղը սաղ շինն-ցուց ձորիւր նըհըտ կըռվըցընում ա (Բ):

Էշ խօգօղ - տեն Ասըդ մաշկօղ:

Էշ կըռտէլ - Պարապ-սարապ թրել գալ: Ախ-պէրը կօրծ ա անում, ինքըն էլ սաղ օրը Էշ ա կըռտում (Ձ):

Էշ կըռտօղ - Տգետ, բռի, կոպիտ, անկիրթ (մարդ): Մարը լնց ա ինիւմ, թա.- Բալա, իզէն Էշ կըռտօղ ա, էն հինչացու վա՛, վեր քը՛գ օգի՛ (Ձ):

Էշ կըտըրէլ - Շվարել, ապշել, շվարած՝ ապ-շած մնալ: Չօբանը մընում ա Էշ կըտըրած... (ՀԱԲ, 15, 115):

Էշ մատաղ անէլ - հեզն. Ոչինչ չզոհաբերել: - Ափօ, վեր սաղ-սըլմաթ քիւնիւմ-կ'ամ, հինչ ըս ընական: - Էշ ըմ մատաղ ընական (Ձ):

Է2 նա բի՛լիր, մօշ նանդը՝ տեն Է2ը հինչ ա՛
գի՛ղնամ, մօշը հինչ ա՛:

Է2 նրհատակ - Զուր տեղը տուժած՝ զոհված:
Կամանդիրը ասում.- Մը՛գ կըռվօղ ա հարկավեր,
Է2 նրհատակ հարկավեր չի (Ձ):

Է2 նըստելը մին այիր, քըշանալը՝ էրկու -
Սկսած՝ ձեռնարկած գործը չպետք է կիսատ
թողնել: Տըղան ասում ա. «Յէս կարել չում յետ
տը՛ռնամ. Է2 նըստելը մին այիր, քըշանալը՝
էրկու...» (ԱԲ, 119):

Է2 տը՛ռնալ - տեն **Է2 կըտըրել**:

Է2ու դօխտուր - 1. Անասնաբույժ: Է2ին դօխ-
տուրը կըվէն յէշում ա, թա.- Դաբաղ ա (Ձ): 2.
Ապաշնորհ բժիշկ: Իգէն հինչ խիրո՛ւրգ, Է2ու
դօխտուր ա (Բ):

Է2ու լակուտ - տեն **Է2ու հանք**:

Է2ու կըլծիս - 1. Հիմար՝ տխմար մարդ: Էտ Է-
շին կըլծիսը էլ փըռնում ա յըղէ կավը մօրթում,
ծախում (Բ): 2. Մեծ, խոշոր (միրգ, բանջարեղեն
եւն): Խըյար, հինչ խըյա՛ր, ամմէն մինը մին Է2ու
կըլծիս (Բ):

Է2ու կին - Էժան գին, չնչին գումար: Մինակ
ախմաղ մարթը յըղէ կավը Է2ու կինակ կը-
ծախէ (Բ):

Է2ու կուխկըրստօթուն - Անկոտրում հա-
մառություն, մեծ համառություն: Թանգան հարթ-
նը Է2ու կուխկըրստօթուն օնէ. խը՛ղճ ընդըրա
ըսկէտուր (Ձ):

Է2ու հանք - Հիմարի՝ տխմարի ծնունդ: Է2ու
հանք ա, ընդըրանա մարթ չի տուս կ'անլ (Բ):

Է2ու հանքի - 1. Անարժեք (բան): Ասում ա.
«Էտ հինչ կա՛վ, Է2ու հանքի յա, տըրա հու բի՛ղի
փուլ տա» (Ձ): 2. տեն **Օղտու հանքի**:

Է2ու հանքի էլ չի կըտըրել - Բուք է (կտրող
գործիքի մասին): Դասաբը տէնակը յօր ա ու-
նէս, թա.- Էս Է2ու հանքի էլ չի կըտըրել, յը՛ս ըս-
տըրանակ հունց խօզ՝ մա՛շկիմ (Ձ):

Է2ու հըրիշտըրակ - Շատ տգեղ, այլանդակ
(հիմնականում կանանց մասին): Շէնին դա-
շանգ՝ ըխճըկերթը թօղալ ա, ք'ը՛ցալ մին Է2ու
հըրիշտըրակ օզ՝ալ (Բ):

Է2ու հըրսանէք՝ - 1. Աղմկալից, խառնաշ-
փոթ (հավաքույթ): Աշօտը ճըղճըղամ ա, թա.- Էս
ժօղօվ չի, Է2ու հըրսանէք՝ ա (Բ): 2. Ձգձգված
(գործ): Ըտըրա տօն շինիլըն էլ Է2ու հըրսանէք՝
տը՛ռնալ (Ձ):

Է2ու մազ էլ չի կըտըրել - տեն **Է2ու հանքի
էլ չի կըտըրել**:

Է2ու յերգիր - Անտիրություն, բարձիթողի վի-
ճակ: Է2ու յերգիր ա, հու հինչ օզում ա, անում ա (Բ):

Է2ու նալ - 1. հեգն. Մեկ ռուբլանց մետա-
ղադրամ (խորհրդային կարգերի ժամանակ):
Էրկու Է2ու նալ ա տամ, մին կիլօ մէս ինք՝ օնում
(Ձ): 2. հեգն. Շքանշան, կրծքանշան, մեդալ:
Կ'անփին Է2ին նալերը էլիսն տօշան կախ-կախ ա
անում, տուս կ'ամ շինամաչը (Ձ):

Է2ու նըման - Հիմարաբար, ապուշաբար:
Է2ու նըման քը՛ցալ սիգօն, կըլծիսը բաղա
տուվալ (Բ):

Է2ու նըման կօրծ անէլ - Շատ աշխատել,
չարչարվել: Է2ու նըման կօրծ ըն անում, էլիս
կարում չըն ապրին (Բ):

Է2ու նըման պինըցընէլ - Շատ աշխատեց-
նել, շահագործել, չարչարել: Բանձը ըտըրանց Է-
շու նըման պինըցընում ա, վերջումըն էլ
տերտակ պէց թօղում (Ձ):

Է2ու պերք - տեն **Է2ու հանք**:

Է2ու վը՛ններ - 1. Երկար ոտքեր: Հէնթօն Է2ու
վը՛ններ օնէ (Բ): 2. անրգ. Ժխտողական
պատասխան որեւէ պահանջ ներկայացնողին՝
պոռոտախոսին եւն: - Սո՛ւրէն, էշըտ ծախէ, ինք՝
օնինք՝: - Է2ու վը՛ններ (Ձ):

Է2ու տը՛ղ տիկիլ - Արհամարհել, հետը հաշ-
վի չնստել, հիմար՝ անհասկացող համարել: Կը-
նանէք՝ կան, վեր ուրանց մարթկանցը Է2ու
տը՛ղ տիկիլն ծոխտը սիրական ըն պահում (Ձ):

Է2ու տըղա - տեն **Է2ու հանք**:

Է2ու փըլանակ քըցանձ հիւնդիւշկա - Խեղճ
ու կրակ, ապիկար (անձ): Սումբաթը Հէրսիլին
հը՛տէ հինչ մա՛րթ, Է2ու փըլանակ քըցանձ
հիւնդիւշկա յա (Բ):

Է2ու քօռակ - 1. տեն **Է2ու հանք**: 2. Մտեր-
մական հանդիմանություն՝ ուղղված երեխանե-
րին: Հանքը խուխէն խըտտում ա, թա.- Է2ու
քօռակ, Էտ խակ խընծօրը հօր ը՛ս քաղալ (Ձ):

Է2ու օրում - 1. Հիմար, տխմար: Է2ու օրում
մարթ ա (Բ): 2. Վատ՝ ծանր վիճակի մեջ ընկած:
Էն ընք Է2ու օրում, մինը կա վէշ, թա ք'օմանգ ա-
նէ (Բ):

Է2 քօնօղ - տեն **Է2 կըռտօղ**:

Է2 օտէլ, Է2 մըծանալ - Ի ծնէ հիմար, կոպիտ,
անկիրթ լինելով՝ այդպես էլ շարունակել: Է2 կէ-

րալ ա, էշ մըծացալ, ընդորանա էրնիշ հինչ ըս
ըսպատում (Բ):

Հս ա - 1. Զրեա հա, հրեն է: Մին էլ ա տըս-
նում, վըր մինը թըմփթըմփալալ էս ա կ'ամ ա
(ՅԺՅ, V, 17): 2. Զիմա, շուտով: Տընատարը դու-
նադեն ասմա.- Պատառ նըստե, էս ա հարթըն
կըկ'ա (Բ):

Հս աշխարքը - Իրական, երկրային կյանքը՝
ի հակադրություն հանդերձյալ կյանքի: **Հս ըշ-
խարքումը հինչ ընք տըսալ, վեր էն ըշխարքու-
մը հինչ տըսնանք** (Բ):

Հս աշկը էն աշկեն տըդ լիս չի տալ - տեն
Աջի ծըրքեն ըրածը ծէխենը կարէլ չի անէ:

Հս գըմէ տըղան - Պարծենկոտության ար-
տահայտություն, որ ասում է խոսողը՝ մատնա-
ցույց անելով իրեն: - Կա'րո, էս կ'իւլը հու վա'
ըսպանալ: - Հս գըմէ տըղան (Բ):

Հս Հսհինչը, էս էլ Հսհինչը - Ամեն մարդ,
ամեն բան առկա է (ընտրի, կատարի): **Թա-
քավերը թա. էս ախճիգըս, էս էլ տըղաս, կարում
ըս'խուսցուրու** (Ձ):

Հս ըշխարքաս չինիլ - տեն **Ըշխարքաս
չինիլ:**

Հս ըրէվէն ծիւն չի տըմանալ - Ասվում է որե-
ւէ երեւոյթի ուժգնությունը՝ սաստկությունը ըն-
դգծելու համար: **Ըստի ցորտ հնլան իլանձ չի. էս
ըրէվէն ծիւն չի տըմանալ** (Ձ):

Հս լըհա գանգ, կախ տըվողը հու վա' - Կա-
րելորդ ոչ թե միջոցն է, այլ այն գործադրողը:
**Մեր շենին կոմբային ըն տուվալ, ամհա կոմ-
բայնավար չի կա. էս լըհա գանգ, կախ տըվողը
հու վա'** (Բ):

Հս խըմօրը հնլան շատ ճիւր ա տընական -
Խճճված՝ բարդ հարց է, դեռ շատ բաներ կբա-
ցահայտվեն, այս հարցը դեռ շատ կքննարկվի:
**Սաղ աշխարքը յորա տըրած կարում չի մեր
հարցը լուծէ. էս խըմօրը հնլան շատ ճիւր ա
տընական** (Բ):

**Հս ծօխը լօխճին հիւրթավըն էլ տիւն ա կը-
լական** - տեն **Հս օդտը լօխճին տըռնանըն էլ
չուքըլական ա:**

Հս կըլխան - Զենց այս պահից, առանց ու-
շացնելու: **Զարը ասմա.- Հս կըլխան փուլը տօ',
վեր յըտնան փուլմանէ վէշ** (Ձ):

Հս հնլա հինչ ա'ժուռնալն ա - տեն **Զնլան
ըշտըդ ա:**

Հսհինչը Հսհինչին հընգերթայ չի - տեն **Հս
հինչը՝ ըշտըդ, էն հինչը՝ ըշտըդ:**

Հսհինչը՝ ըշտըդ, Հսհինչը՝ ըշտըդ - Շատ
տարբեր են, անհամեմատելի են: **Մարյանը՝
ըշտըդ, Աբօն՝ ըշտըդ, ընդորանք կարէլ չըն
մինտըդ ապըրին** (Բ):

**Հսհինչը հու վա'հինչ իլանթ-միլանթ ա'հինչ
կ'իւլը սըրտ կերած ա'քանէ կըլխանէ յա'** -
Այսինչը ինչպէս է հանդգնում համարձակվում,
ի՞նչ է իրենից ներկայացնում: **Թաքավերըն
ասում ա. «Չուբանէն տըղան հու վա', վեր օգում
ա իմ ախճիգըս օգի»** (Ձ):

Հսհինչ ըմ ասալ է' - Զիացմունքի՝ գովա-
բանության արտահայտություն: **Դէ պալատ ըմ
ասալ է', վէշ ծօնդ օնէ, վէշ պուճախ** (Ձ):

**Հսհինչին անընը Հսհինչին ըռնան կ'ար-
միւր/մօք ա'չի** - Մեկը մյուսից ոչնչով առավել՝
արտոնյալ չէ: **Մա'ցակ, քու անընըտ իմ ախպօր
ըռնան կ'արմիւր ա', խէ բի'դի տու արտ անիս,
ինքը անէ վէշ** (Ձ):

**Հսհինչին էլ ա մար պերալ/Աստուծ ըստըդ-
ծալ** - Նա էլ մարդ է, մարդկային վերա-
բերմունքի արժանի է (գործածվում է նաեւ
հարցական ու ժխտական ձեւերով): **Ըրշակէն
մար չի' պերալ, խէ չըրշարում ըս** (Բ):

Հսհինչին ըստինը-ընդինը - Մեկին՝ մի բանի
«քողարկված» հայեցողութեւ բանաձեւ: **Թամարէն
ըստինը-ընդինը, իմ ախպօր խըլքա տարալ ա
(Բ):**

Հսհինչին նըման հազգարըն էլ ինի -
Այսինչի նման քանիսն էլ լինեն: **Ըստէփանա-
կըրտա նըման հազգարըն էլ ինի, մին ա, յըս
մեր շենըն ըմ սիրում** (Բ):

**Հսհինչին տըդ վեր մին շօն ինան, մըհէ
ըստակալ ար** - Շատ ծանր՝ անտանելի պայ-
մաններ են: **Ասում ա. «Բալա, պա տուք ըստըդ
հունց ը'ք ապրում, ծըր տըդ վեր մին շօն ինան,
մըհէ ըստակալ ար»** (Ձ):

Հսհինչ մէլ ասէլ, Հսհինչ անէ - Ճիշտ այդ-
պիսին է: **Զանդօ մէլ ասէլ, ագրահիլ անէ, ծըլըն-
գում ա, կ'իւլին պըկան փըռնում խէխտում** (Բ):

**Հսհինչ պէնը անօղը հնլան մօրա իլան/
ծընվալ չի** - Ոչ ոք չի կարող, չի համարձակվի
այսինչ բանը անել (հատկապէս գործածվում է
որպէս հոխորտանքի բանաձեւ): **Մա'ցակ, ինձ
խանփօղը հնլան մօրա իլան չի, նըհախ տըղան
փօրցիլ մէլ** (Բ):

Հս հինգ տըճնէնք - Այս ի՞նչ վիճակ է ստեղծվել (ինձ, քեզ, մեզ, ձեզ համար): **Հս հինգ տըճնէնք**, վեր մեր գոռապետը Թըսի Ծնտին ա տըճնալ (Բ):

Հս յաշը քաշնլ ըմ - Իմ ողջ կյանքում: **Հս պառավ մարթը յեշնում ա, թա.- Բա՛լամ, էս յաշը քաշնլ ըմ, հնլն ըտի պէն տըճսած չըմ** (Ձ):

Հս յըճտնան - տեն Հն առաջ:

Հս սըհաթէս - Յենց հիմա, իսկույն, անմիջապես: **Հս սըհաթէս էլ վեր ընդըրանց տօն քի՛նիս, էն ըն իննկան քի՛նի ընէլիս** (Ձ):

Հս վեր քամէն ա՛ պերալ - Ինչպե՛ս պատահեց, ի՞նչ պատահմունքով: **Յըրանտիկը քօջնլ ա յըճկալ շէնը, էս վեր քամէն ա՛ պերալ** (Բ):

Հս տարած - Ամբողջ (օր, գիշեր): **Մեզ մինըն օնիք՝ իրըճվըննանէ, Հս տարած օրը կըջըր-չարվէ** (Ձ):

Հս տըռնըվա ծըճտը ընցած տըռնըվա ծը-տէն ճիվ-ճիվ ա անում - տեն **Թնգ(զ)ն ճօտէր ըն տնիս յըճկալ՝ ըրկաթէ ծուվէն ըն ածում**:

Հս ու էն - Տարբեր մարդիկ: **Հս ու էն կ'ամ ըն ըտըրա բօստանը թըլանում, ինք'ըն էլ խաբար չօնէ** (Բ):

Հսքան փուլ փըռ(ն)էլ/նըստէլ - Այսքան գումար կազմել: **Հս տօնը շինիլը քըսան միլլօն դըրամ ա փըռնալ** (Բ):

Հս օղտը լօխճին տըռնանըն էլ չուքըլական ա - Այս պատուհասից՝ փորձանքից՝ դժբախտությունից ոչ ոք չի կարող խուսափել: **Շիննցուց հը-վաքում ա, թա.- Հս օղտը լօխճին տըռնանըն էլ չուքըլական ա, յըճկէք՝ թուփ տըճնանք, խըճը-խըճըու տանք, մին ճար անինք** (Ձ):

Էվնլ ածէլ - Ավելով սրբել, ավել: **Տօնը Էվնլ ա ածում** (Բ):

Էվնլըտ կըծիմ - հեզն. Սիրում եմ քեզ: **Սղա ապան հնրփնձ պըտահում ա Մաքաղաթէն, թա.- Էվնլըտ կըծիմ, յըճ մինտըճ ապրինք** (Ձ):

Էվնլին տակը տալ - տեն **Էվնլ ածէլ**:

Էվնլ կըծած էշ - Գլուխը տմբտմբացնող մարդ: **Ախճիգ՝ը ասմա.- Չէ՛հմին, էտ Էվնլ կը-ծած էշըն ա՛ մընացալ, վեր ինձ օգ'ի** (Ձ):

Հտ ասէ - Դիտողությունդ տեղին է, ճիշտ ես ասում: **Հտ ասէ, ախէր հօր ա՛ քըճալ, վեր հնլն խնփին էլ** (Բ):

Հտ ար պակաս - Անհնար է, այդ չի կարող լի-նել: **Հտ ար պակաս, վեր մեր վըճէրը յըճ տանը թուրքէրէն** (Բ):

Հտ էլ խօսկ ա՛ (, վեր ասում ըս) - 1. Ինչպե՛ս կարելի է դա ասել, անհարմար չէ: **Հտ էլ խօսկ ա՛, վեր ասում ըս, համօթ չի՞** (Ձ): 2. Իհարկե, մի կասկածիր: - **Աճօտ, ք'ծմնգ կանի՛ս, արտըս հընձիմ**: - **Հտ էլ խօսկ ա՛, Յէնդօ, միշտ պաղը-րաստ ըմ** (Ձ):

Հտ/էն ըգճրն - Եթե այդպես դիտենք՝ հաշվի առնենք, եթե այդպես է: **Վեր ըրաշտէն յեշինք, էտ ըգճրն բիդի վէ՛չ արտ անինք, վէ՛չ հէվան պահինք** (Բ):

Հտ վեր խաջա յա՛/խաջ ը՛ս քըճալ - Ասում եմ, երբ անսպասելիորեն մեկը մի լավ բան է կա-տարում այդ ինչպե՛ս եղավ: **Հտ վեր խաջա յա՛, վեր յըճկալ ըս ք'ծմնգ անիս** (Բ):

Էրալ չի, մըրկալ ա - Տարբերությունը մեծ չէ, համարյա նույնն է (ասում եմ վատ՝ բացասա-կան երեւոյթի՝ իրողության եւն առթիվ): - **Յեղի՛ սաբէթ, հոնք'վիւտ մէխկ մէր անէլ. Մարյանը օխտը սիրական չի պահըմ, վեցցըն ա պահում**: - **Էրալ չի, մըրկալ ա** (Ձ):

Էրած կաշի ինիլ - Յին ո՞ր ունենալ: **Ասում ա.- Էրած կաշի օնիմ, յըճս ըտըրա տօնը բիդի քանդիմ** (Ձ):

Էրգանքըն ա լէնքսը մին անէլ - տեն **Լէնքսըն ա Էրգանքը մին անէլ**:

Էրգանքըն ա լէնքսը մին տըճնալ - տեն **Լէնքսըն ա Էրգանքը մին տըճնալ**:

Էրիլ-խըրավէլ/փըթըթօրէլ - Տոչորել, տա-ռապանք՝ կսկիծ պատճառել, տանջել, չարչա-րել: **Հտ խօխէնք'ը սաղ օրը հօրըն ա մօրը Էրիւմ ըն-խըրավում** (Ձ):

Էրիլ մօխէր շինիլ - Կրակով ոչնչացնել, վե-րացնել, սպառել: **Սաղ շէնը մին ժամումը Է-րում ըն մօխէր շինում** (Ձ):

Էրկան ընայի, պըճլ դուդայի - Ասում եմ բարձրահասակ եւ տխմար մարդու հասցեին: **Էրկան ընայի, պըճլ դուդայի. քօյը Էրկու մէտըր կա, ամիա ախմաղ ա մեր Զավէնը** (Բ):

Էրկան լօլի - Երկարահասակ ու նիհար (մարդ): **Էրկան լօլի մարթ ա իլնլ Գնրնսիմը** (Բ):

Էրկու անգուն ինիլ, Էրկունըն էլ փօխ օնէլ - տեն **Ընգունէն խըլըշիլ**:

Էրկու անքամ Էրկուսը չծրք ա - տեն **Մեկին գումարած մեկ՝ տըճնում ա Էրկու**:

Էրկու աշկավ յեշիլ - տեն **Աշկէրը չծրք ա-նէլ** (1):

Էրկու աշկատ մինին հրվատալ մէլ - Զգույշ եղիր, ոչ մեկին մի վստահիր: Զարը տըղէն հըղէ յա քըցում, թա.- Սայաղ կաց, վեշ մինին դավերյա չանիս, Էրկու աշկատ մինին հրվատալ մէլ (2):

Էրկու աշկ ինիլ, Էրկունըն/Էրկուսըն էլ փօխ անէլ - տեն **Աշկէրը չծրք անէլ (1):**

Էրկու աշկու մաչտըդ - Զսկողության տակ, ուշադրության կենտրոնում: Կօզի էտ ծին քը-շեր-ցիրը՝ Էն ա ինում Էրկու աշկու մաչտըդ, ամմա Ծիլկանը Էրիա կարում ա կ'ուղանա (2):

Էրկու էշին կ'արին ճծթ անէլը չըգ'իդնիլ - Անճարակ՝ ապաշնորհ՝ տխմար լինել: Էրկու է-շին կ'արին ճծթ անէլը գ'իդնում չի, ամմա օ-գ'ում ա հարուստ ապըրէ (Բ):

Էրկու ըխօռա օտօղ - տեն **Էրկու մօր ծըծ ծըծած:**

Էրկու ըխօռու զըռռօղ - Շողոքորթ՝ երկերե-սանի (մարդ): Էտ Էրկու ըխօռու զըռռօղը ըտի հըրոստանում ա, լ'ավ տըներ շինում (2):

Էրկու ընգ'իլնանէ - Բազմագթաղ, գործերով ծանրաբեռնված: Խըդճը հինչ ա՛նէ, Էրկու ըն-գ'իլնանէ յա (Բ):

Էրկութըվանէ վարէլ - Աշխատանքն անկո-րուստ կատարել: Փարք Ըստոծու, կօրծը Էրկու-թըվանէ վըրը՛ցէնք (2):

Էրկու ժոլիգ'ին անա շընըկօտէգ' կինի - Խորամանկ ամուսինների զավակը կգերազան-ցի ծնողներին: Զարը՝ ժոլիգ, մարը՝ ժոլիգ, ին-քը հինչ բի՛դի տը՛ռնա. Էրկու ժոլիգ'ին անա շընըկօտէգ' կինի (2):

Էրկու իրքս ինիլ - տեն **Օխտը իրքս ինիլ:**

Էրկու խօսկ - Կարճ՝ համառոտ ասելիք: Ին-ք'ըն էլ կ'ամ ա Էրկու խօսկ ասում, դըրաղ կե-նում (2):

Էրկու ծըրք անէլ, մին բօղազ - Ազահաբար ուտել, խժռել: Էրկու ծըրք ա ըրալ, մին բօղազ, ջըլաման չի տամ, թա մինը մին պէն օտէ (Բ):

Էրկու ծըրք անէլ, մին կըլծիս թակէլ - տեն **Կըլխէն վայ տալ:**

Էրկու ծըրքավ ըռազի ինիլ - Լիովին կողմնակից՝ համաձայն լինել: Շինացէն ասում ա. «Յը՛ս Էրկու ծըրքավ ըռազի յըմ, թանքի տըղէս պէց թօղիս» (2):

Էրկու ծըրքը իրքս կըլծվանա, մին ծըրքը հինչ ա՛նէ - Մարդ միայնակ չի կարող անել այն, ինչ կարող է անել ընկերովի: Զիրքվանէրը թը-քըթծիմայթ ըն տամ.- Մո՛քի, Էրկու ծըրքը իրքս

կըլծվանա, մին ծըրքը հինչ ա՛նէ. յը՛ք մը՛գ նը-հը՛տ հընգըրաց, մին տը՛ղ արտ անինք՝ (2):

Էրկու կապէկ - Չնչին գումար: Էրկու կապէկ էլ չօնէ, թա հաց ինք օնէ (Բ):

Էրկու կէսը մին տը՛ռնալ - Ամուսնանալ: Էր-կու կէսը մին ա տը՛ռնալ, էլ հընգեր-հըրըվանու մըհալ չի քըցում (Բ):

Էրկու կըրակու դաթում/մաչի թօղ(ն)էլ - Ա-նելանելի դրության մեջ գցել: Էս կըռը՛վը մը՛գ Էրկու կըրակու դաթում թօղից (Բ):

Էրկու կըրակու դաթում/մաչի մընալ/էրվիլ - Անելանելի դրության մեջ ընկնել, անելիքը չի-մանալ: Խը՛դճը մընամ ա Էրկու կըրակու դա-թում, գ'իդնում չի, թա հունց անէ, վեր հա՛մ մօրը սըրտալը ինի, հա՛մ կընգանը (2):

Էրկու կիօ կ'արնո նըհը՛տ փօխէլ չըմ - Ա-սում են անարժեք մարդու՝ իրի հասցեին: Կընէ-գ'ը ասմա.- Տու հինչ տըղամարթ ը՛ս, Էրկու կիօ կ'արնո նըհը՛տ փօխէլ չըմ (2):

Էրկու կիծին մին խէլիլնք ա հարկավեր - Զամաձայնության չեկողներին՝ վիճողներին խորհրդատու պետք է լինի: Էրկու կ'իծին մին խէլիլնք ա հարկավեր, առանց ըսկետուր էտ հարթները կարէլ չըն յօլլա ք'իլին (2):

Էրկու հարուստ կըռվը՛ցէն, մին քըսիբու տօն քընդէցէն/ք'ամանչա՛ կուտըրը՛ցէն - Զա-րուստները՝ զորեղները իրենց վեճերը հարթեց-նում են՝ աղքատներին՝ թույլերին տուժելով: Էրկու հարուստ կըռվը՛ցէն, մին քըսիբու տօն քընդէցէն. նախագան ա բըրիգադիրը կըռվում ըն, վերջումը չօբանըն ա տո՛ւրմա ըղնում (2):

Էրկու հօ-հա ընօղէն մինը բիդի ինի, վեր ասէ՛հօ-հա ըրէ՛ք - Նույնիսկ փոքրաթիվ աշխա-տողներին ղեկավար է անհրաժեշտ: Զարը ասմա. «Ծը՛գ ք'արվանքաշիյ ա հարկավեր. Էրկու հօ-հա ընօղէն մինը բիդի ինի, վեր ասէ՛ հօ-հա ըրէ՛ք» (2):

Էրկու ճօխտ, մին կընդ - Քիչ, սակավաթիվ: Խը՛րխանը գ'ուռ շէն ա իլնի, միհէնգ՝ մընացալ ա Էրկու ճօխտ, մին կընդ մարթ (Բ):

Էրկու մաննան տը՛ղ - Շատ փոքր (տարա-ծություն): Էրկու մաննան տը՛ղ բօստան օնէ, Էն էլ չի բաշիր անում, թա բիջարի (Բ):

Էրկու մօր ծը՛ծ ծըծած - Ճարպիկ, խորա-մանկ: Էրկու մօր ծը՛ծ ծըծած ա, հունց էլ ինի, մին ճար ընական ա (2):

Երկու ներակ միևնույն ինչի չի - Երկու լավ բան միասին չի լինում: Երկու ներակ միևնույն տղի ինչի չի, մարթը բիդի տոն ա, կընէ՞ք՝ վը՞ռը կէրած (2):

Երկուսը/Երկուսը իրը՞ք տը՞ռնա - բրմդ. Ասում են Նորապատկերին՝ ակնարկելով ծնվելիք երեխան: Այան էլ ճըկըտըրներան պաչո՞ւմ ա, թաւ. Երկուսը իրը՞ք տը՞ռնա (2):

Երկու չաթած վը՞սկըռ՝ մին կաշի/մարթէ գիրավ ածած/կննծ - Շատ նիհար՝ հյուծված (մարդ. կենդանի): *Ղէ մին ամէս տո՞ւզը կացած մարթը հինչ բի՞դի ինչի*. Երկու չաթած վը՞սկըռ՝ մին կաշի գիրավ կննծ (Բ):

Երկու պատու դաթում/մաջի թող(ն)էլ - տեն Երկու կըրակու դաթում թող(ն)էլ:

Երկու պատու դաթում/ մաջի մընալ - տեն Երկու կըրակու դաթում մընալ:

Երկու պէրան - Զիչ, մի քիչ (խոսելու՝ ուտելու մասին): Երկու պէրան խօսում ա, մարթը մին տը՞ղան ըսքըսում ըն ճըղճըղալը (2):

Երկու ջան՝ մին հըլավում - Համերաշխ, հաշտ: Ըսէս ըն՝ հնն՝ միջէլ ըսօր ուրո՞ւր նըհէտ ըպրէս ըն հնն, Երկու ջան՝ մին հըլավում... (ՀԺՀ, V, 530):

Երկուսէն ճո՞րը մին արխավ քի՞նիլ - Հաշտ՝ համերաշխ՝ միաբան լինել: Մըրթըկընէ՞ք՝ շատ սերավ ըն ինիս. Երկուսէն ճո՞րը մին արխավ ա քի՞ս (2):

Երկուսը՝ մին ջան, մին հո՞ւքի - տեն Երկու ջան՝ մին հըլավում:

Երկու վը՞ննան յըրա - Հաստատուն վիճակում դիրքում: Հնրը ասում ա. «Բա՛յա, քանէ Երկու վը՞ննան յըրա յըմ, քը՞գ քը՞մնա՞ք ըմ ընական» (2):

Երկու վը՞ննավ թննկ ըղնէլ - Հանցանքի մեջ հանկարծակի բռնվել, անելանելի վիճակի մեջ ընկնել: Սաղ գ'անքը կ'ուղոթուն անօղը վերջումը Երկու վը՞ննավ թննկ ըղնէլ (2):

Երկու վը՞ննը ինիլ, Երկուսըն էլ փօխ անէլ փախճիլ - Շատ արագ փախչել, ճողոպրել: Թօրքերը էլ կըրը՞ցեն վէշ տէմ կենան, Երկու վը՞ննը ունին, Երկուսըն էլ փօխ ըրեն, փըխճը՞ցեն (Բ):

Երկու վը՞ննը մին չըմըշկում տի՞նիլ - Է՛ տեն Ծօխտ վը՞ննը մին չըմըշկում տի՞նիլ:

Երկու վըխճարավ սո՞ւրո՞ւ չի՞նիլ - Փոքր հնարավորություններով՝ միջոցներով հնարավոր չէ մեծ գործ ձեռնարկել: Հնրը ասմա. Ծան տըղա՛,

Երկու վըխճարավ սո՞ւրո՞ւ չի՞նիլ, Էտքան մատարյալավ կարէլ չըս տօն շինիս (2):

Երկուվըննանէ էջ - Հիմար, տխմար (մարդ): Ասում ա. Ես մարթ չըս է՛, Երկուվըննանէ էջ ըս (2):

Երկու տըռնան շօն - տեն Երկու ըխօռու զըռռօղ:

Երկու տըվարէն կըլծիւր մին դըզղանում իփվիլ չի - Անիմաստ է փորձել համատեղել անհամատեղելիները: Արջը ասմա. Ես մարթ ախպեր, մունք կարէլ չընք մին տը՞ղ ապրինք. Երկու տըվարէն կըլծիւր մին դըզղանում իփվիլ չի (2):

Երկու ցավու դաթում/մաջի թող(ն)էլ - տեն Երկու կըրակու դաթում թող(ն)էլ:

Երկու ցավու դաթում/մաջի մընալ - տեն Երկու կըրակու դաթում մընալ:

Երկու ուխայ - Մեծ ուրախություն, ցնծություն: Կըռքը՞վը պըրծընէլը լօխճիս հը՞տէ Երկու ուխայ ար (Բ):

Երկու փնիլիվան կարէլ չըն մին քընդիրու յըրա խաղ անին - տեն Երկու տըվարէն կըլծիւր մին դըզղանում իփվիլ չի:

Երկու քարու դաթում/մաջի թող(ն)էլ - տեն Երկու կըրակու դաթում թող(ն)էլ:

Երկու քարու դաթում/մաջի մընալ - տեն Երկու կըրակու դաթում մընալ:

Երկուվըննանէ կի՞նլ - Ազահ, գափող (մարդ): Էտ Երկուվըննանէ կի՞նլը սաղ կալխօզը կերալ ա (Բ):

Երվիլ-խըրավվէլ/փըթըթօրվէլ - Տանջվել, չարչարվել: Սաղ օրը երվում ըն-խըրավվում, էլիա պէն չի անն կամ (Բ):

Երվիլ մօխէր տը՞ռնալ - Վառվել, վերանալ: Էս կըռվավը շատ շէնէրք ըն երվալ-մօխէր տը՞ռալ (Բ):

Էրոն աշկավ յէշիլ - Ոչ բարյացակամ վերաբերվել, ետին միտք ունենալ: Թաքավէրը Էտ կընգանը Էրոն աշկավ ար յէշում (2):

Էրոն լիզվավ խօսէլ - 1. խոսելու ոճը փոխել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): Ափկնը, վեր մէհէտ էլ կըվերըտ նի տը՞ռէն արտըս, յը՞ս քը՞գ նըրը՞տ Էրոն լիզվավ ըմ խոսըլան (Բ): 2. Անհասկանալի բաներ ասել: Իգէն Էրոն լիզվավ ա խօսում, պէն չըմ կըլծիւր ըղնում (Բ):

Էրոն հննգի - Ուրիշ տեսակ, ոչ սովորական: Խորշինան մին Էրոն հննգի՛ի հաց ա տոնս օնում, լօխ մընամ ըն ըրմացած (2):

Էրիւշ պէն ա - 1. Շատ լավն է, արտակարգ է, հիասքանչ է: *Ղարաբաղա թօթէն արաղը Էրիւշ պէն ա, հու խըմում ա, համը մընամ ա պիրանու-մը (Բ):* 2. Խնդիրը տարբեր է, այլ բնույթ ունի: *Մարթը ասմա.- Էրիւշ պէն ա, վեր փուլը միհէնգ՝ տաս (Ձ):*

Էրիւշ քամէ փըջիւ - Իրադրությունը՝ պայ-մանները՝ հանգամանքները փոխվել: *Թաքավե-րը տը՛սնում ա, վեր Էրիւշ քամէ յա փըջիւմ, հըրամանք ա տամ՝ գորքը հըվաքին (Ձ):*

Էքսան/Էքցան/Էքսըվա օրը - Յետագայում, ապագայում: *Էտ լօխ օգըմ ար գիդն, վը՛ր Էքսան օրը նւրնն խազնան վեր կան կըտրին, գիդն (ՅԺՅ, V, 245):*

Էքսըվա կօրծէն յըրա ծիւն կըկա - Օրվա գործը չպետք է հետաձգել, այլապես խոչըն-դոտներ կառաջանան: *Ապան ասում ար.- Կօր-ծըտ վըխտէն ըրա՛, Էքսըվա կօրծէն յըրա ծիւն կըկա (Ձ):*

Էքսըվա փայը պահէլ - Կռվելիս՝ վիճելիս խոսքերը չափավորել, այնպիսի վիրավորական խոսքեր չասել, որոնց համար հաշտվելու դեպ-քում պետք է զղջալ: *Սիմօն, խըրէգ՝ ուշունց տօ՛, Էքսըվա փայը պահէ, համօթ ա (Ձ):*

Էքիւց-նլլծր - 1. տեն **Ըսօր-Էքիւց**: 2. Յետա-գայում: *Թնջիրը ասում ա. «Էս թոխտէն տակէն ծը՛րք քաշի, վեր Էքիւց-նլլծր խուսկատ յը՛տ չի տը՛ռնաս (Ձ):*

Ըբռնջին քարը - Անգուլթ, անխիղճ, անտարբեր (մարդ): *Իզեն հօ հա՞ր չի էտ խօսցը հը՞տե, հա՞շը՞վ ըրա ըբռնջին քարըն ա* (Բ):

Ըբռուռան տոնս օնէլ - Բռնաբարեւ, պատվագրկել, անպատիվ անել: *Մին օր էլ էտ խը՞ղճ ըխճըկանը ծօրոնը փըռնում ա, ըբռուռան տոնս օնում* (Ձ):

Ըբռուռն տար քիսիլ - տեն **Աբուռը պահէլ**:

Ըղայթան ըղնէլ - Ընդհանուր սովորույթը մոռանալ, վերացնել, չկատարել: *Ըղայթան ընգած մարթ ա, կարէլ չի մը՞գ նըղը՞տ խընըմօթուն անէ* (Բ):

Ըղայթան փէշկան կախ ինիլ - Սովորույթին կուրորեն հետեւել: *Էտ հարթնըտ, ըղայթան փէշկան կախ իլնծ, տանը մըծէրան հու հինչը ա-տում ա, անում ա* (Բ):

Ըղամա վէրթի - Մարդ արարած, մահկանացու, աղամորդի: *Խէղճ Ըղամա վէրթին տես ա հըլծօրվում, տես ա հըլծօրվում, ծէրք մէկնօղ չը-նում* (ՆԱԲ, 72):

Ըղամա տեսը - Մեծ քանակությամբ, շատ (մարդկանց մասին): *Ըղամա տեսը կըլխէն ա հըվաքալ, ըսքըսալ հարթնանը անա կ'էնգ'ատ անէլը* (Ձ):

Ըղամէն շիւրէրավը - Մերկ: *Խօխէնքը ըտի՞ Ըղամէն շիւրէրավը, մին օր տոնընը, մին օր կօշտ, մըծանում ըն* (Ձ):

Ըղամէն վըխտանց - Ի սկզբանե, Աղամից սկսած, շատ հնուց: *Ըղամէն վըխտանց ա էտ պէնը անդայթ ընգալ* (Բ):

Ըգարան ընգած հաւ - տեն **Թըրչըվնծ հաւ** (2):

Ըգըմ-անգըմ անէլ - տեն **Պըտըռ-պատառ անէլ**:

Ըգըմ-անգըմ ինիլ/տը՞ռնալ - տեն **Պըտըռ-պատառ ինիլ**:

Ըթտի-բաթտի անէլ - տեն **Իթտը-բաթտի անէլ**:

Ըթտի-բաթտի ինիլ/տը՞ռնալ - տեն **Իթտը-բաթտի ինիլ**:

Ըթնիսն ծոնը - Մարտ ամսի վերջին տեղացող ձյուն (գործածվում է Մարտունու շրջանի Զերիեր եւ հարեանի գյուղերի խոսվածքներում): Ըստ ավանդության՝ Մարտունու շրջանի Զերիեր գյուղի բնակիչ Աթունը մարտի 31-ին՝ մի արեւոտ օր, Ստեփանակերտից ոտքով ճանապարհվել է գյուղ, սակայն ճանապարհին մնացել է հանկարծահաս տեղացող առատ ձյան տակ եւ մահացել: *Էտ վըխտանց մինչէլ ըսօր էլ հիրիըրեցէ՞ր մարդի վէրջին կըվօղ ծոնիսն ասում ըն՝ Ըթնիսն ծոնը* (ԱԱ, 83):

Ըժըմըժէնք'ան ճոյր օգիլ - Մահամերձ լինել: - *Հիվանդը հունց ա՞՛: - Ըժըմըժէնք'ան ճոյր ա օգ'ում* (Ձ):

Ըլնլին տալ - Քաղցից, ծարավությունից տանջվել: *Հնորը տըղէն քըցոն ա կ'ումը, թա-Դէ ք'ինի իրը՞ք օր ըլնլին տօ՞՛(Բ):*

Ըլնծ-չըլնծ - տեն **Իլնծ-չիլնծ**:

Ըլըբաստըրակը քըռաս(ս)ուն յը՞րք ա գ'ոնդում, լօխ էլ կըզանին յըրա - տեն Արչը օխտը յը՞րք ա գ'ոնդում, լօխ էլ տննծին յըրա:

Ըլըբըստըրակէն նըղը՞տ ապըրօղը աշկէ-րը պէց բօն կինի - տեն **Էշը էշին քըշտէն կապիս՝ յա՛ խոյը կըսըվը՞րէ, յա՛ խասյաթը**:

Ըլըբըստըրակու սը՞րտ ինիլ - Թուլասիրտ՝ վախկոտ լինել: *Ա՛ խըղճ ու կըրակ թօրքէր, վէր ըլըբըստըրակու սըր՞տ օնիք՛, խէ ծինըրնէտ կը-տըրում չը՞ք, ծէր հէյվանը պահիք՛* (Ձ):

Ըլըբըստըրակու քացէ - Թույլ՝ անզգա հարված: *Ըտըրա թըխածը հինչ բի՞ղի ինի, ըլըբըստըրակու քացէ յա, լի՞* (Բ):

Ըլըկէզ տը՞ռնալ - Խիստ նիհարել: *Էտ խէ ը-տի ըլըկ'էզ ը՞ս տը՞ռալ* (Ձ):

Ըլըկօծըն ըղնէլ - տեն **Ուրոյր ըռըխա կէնալ**:

Ըլըմանչի տալ - 1. Ուտելիք կամ այլ բան գտնելու համար դես ու դեն ընկնել: *Սաղ օրը ը-լըմանչի յա տամ, վէր մին պէն քըթէնա, կօխէ բօղազը* (Բ): 2. Անընդհատ շարժվել: *Խօխան ը-լըմանչի յա տամ* (Բ):

Ընդարձակում(ը)ի գլուխ անել/տալ - տե՛ս **Ընդմանցի տալ**:

Ընդվ-ալավ անել - 1. Բոցկլտալ, բոցեր արծակել: *Թուրք չծր փանդը վեր նի տաս փիչը, ընդվ-ալավ կանե* (Բ): 2. տե՛ս **Փըրստըրատե տալ**: 3. Թշերը կարմրել (գեղեցկությունից, ջերմությունից): *Էտ ախճիգը լ՛ըհա ըտի ընդվ-ալավ ա անում* (Ձ):

Ըլլերէն չըվալէն թայ անել/շինիլ - Աղջիկը երկար ժամանակ չամուսնացնելով՝ տանը թողնել, պառնակվել: *Մարյանը հույժ կավ, ախճիգը տուվավ վէջ, պահից, պահից, ըլլերէն չըվալէն թայ ըրավ* (Բ):

Ըլլերէն չըվալը հիշկան թափ տաս, փուշի տոն կըկա - Գործը, գաղտնիքը ինչքան փորձիրես, նոր բաներ կբացվեն: *Հանրը ասմա. - Ա՛շան տըղա, ըլլերէն չըվալը հիշկան թափ տաս, փուշի տոն կըկա, բո՛լ ա, էտ կործը վիրջըցըրո՛ւ* (Բ):

Ըլլիրթաթաթա չըվալ - Կեղտոտ՝ փոշեթաթաթա շոր: *Էտ ըլլիրթաթաթա չըվալը հինչ ա՛, վեր կը՛ցալ ըս* (Ձ):

Ըխճըգալոխ ինիլ/տըճնալ - Շատ աղջիկ գավակներ ունենալ: *Խը՛ղճը ըխճըգալոխ ա իլալ, կարում չի, թա թաթը կոթեն հըսցընե* (Ձ):

Ըխճըգանը կէշը/փիսը չըտը՛սէնք, հարթնանը՝ լավը - Աղջկան միշտ գովաբանում են, հարսին՝ փնովում: *Վեր մեր Մարգուշին անա հըրցընիս, իւրան դուգ, անվալ ախճիգը հիւրի-փերի յա, հարթնանըն էլ՝ լոխ կէշ. նըհախ չըն ասալ, թա. «Ըխճըգանը կէշը չըտը՛սէնք, հարթնանը՝ լավը»* (Բ):

Ըխճըգորցը թըսան վը՛տ օնել/հը՛տը ըղնել/հը՛տան վազ տալ - Վավաշոտ լինել, ցոփ ու շվայտ կյանք վարել: *Վէ՛ջ հորըն ա ք՛ծմա՛գ՝ ընես, վէ՛ջ ախպորը, սաղ օրը էնա ըխճըգորցը թըսան վը՛տ ունես* (Բ):

Ըխպըրափայ անել - 1. Եղբայրների միջեւ ժառանգական ունեցվածքը հավասարապես բաժանել: *Թաքավերը մը՛ռավ, հըրըստօթունը տըղերը կըրը՛ցեն վէ՛ջ ըխպըրափայ անին, կըրը՛վը ընգավ պալատը* (Ձ): 2. Եղբայրաբար՝ հավասար բաժանել: *Ըտըրանք հընգըրանըմ ըն, մին տը՛ղ փուլ ըշխադում, ըխպըրափայ անում* (Ձ):

Ըխպիրան ճնր խըմէլ - Մեկից օգտվել: *Ժողովումը բըրիգադիրը յը՛ր ա կենում, թա. - Ա՛ծեր տօնը շինվի, էտ վեր ինձ ըտի տըռըպըռտում ըք, տուք իմ ըխպիրանս ճնր չը՛ք խըմալ* (Բ):

Ըխպիրան ճնր խըմէլ, ակնումը թըքէլ - Երախտամոռ լինել, լավությունը վատությամբ փոխհատուցել: *Ըխպիրան ճնր ա խըմում, ակնումը թըքում. էն հինչ մարթ ա՛, վեր ք՛ծմա՛գ՝ անիմ* (Բ):

Ըխպիրին ակնումը թըքէլ - տե՛ս **Ախպիրը պըրտծղէլ**:

Ըխպիրնո նըման փըրխկալ/քըրքըլալ - տե՛ս **Արխու նըման փըրխկալ**:

Ըխտըվերու էշ - տե՛ս **Ըղօթած էշ**:

Ըխտռում կապած - Հիմար, տիմար, անհասկացող: *Էտ ըխտռում կապածը կընգանը փըռնած կուրծերան խաբար չօնե* (Ձ):

Ըկնըհավաք ինիլ/կալ - Իրար գլխի հավաքվել եւ կոտորվել (թոշունների մասին): *Հավերը ըզարան ընգեն, ըկնըհավաք իլին* (Բ):

Ըղաճնր տալ/խըմըցընէլ - Խիստ տանջել՝ չարչարել: *Հինչ ա փըսակվալ ըն, կընգանը ըղաճնր ա տամ* (Բ):

Ըղըմ-աղամ անել - Պատեցնելով շարժել, տարուբերել: *...Օղտը կըտաղած բաշը ըղըմ-աղամ ընէլալ յետ յէկու...* (ԼՂԲԲ, 268):

Ըղըմ-աղամ ինիլ - Պատվելով շարժվել, տարուբերվել: *Վեր քամե յար ինիւմ, էտ չարխըտ ըղըմ-աղամ ար ինիւմ, շօռ տամ* (Ձ):

Ըղըփօխ անել - Աղուհացին՝ բարեկամությանը հավատարիմ չմնալ: *Ըղըփօխ ա անում, հընգերունքը նը՛ստա հըռանում ըն* (Ձ):

Ըղնէլ բիդիս՝ գիդնս - Նման վիճակներում պետք է հայտնվել՝ պատկերացում կազմելու համար: *Դերվիշը ասմա. - Ըսէլալ պէն չինիլ, ըղնէլ բիդիս՝ գիդնս* (Ձ):

Ըղնէլ-տոն կալ - Կյանքի փորձություններով անցնել, փորձառու դառնալ: *Ուստան ասում ա. «Հալա շատ բիդի ըղնիս-տոն կալ, վեր կարիս սիգօն քիլիս»* (Ձ):

Ըղվէսին անա օխտը օր ճէլլի ծընվէլ - Շատ խորամանկ լինել: *Խէ՛, ինք՛ը գ՛նըղում չի՛, հինչ անե, իգեն ըղվէսին անա օխտը օր ճէլլի յա ծընվալ* (Ձ):

Ըղվէսին անըմըն ա յը՛ր իլալ, ամմա ըշխարքես տօնը քանդօղը կ՛ոլըն ա - Հաճախ մեղադրում են անմեղին, իսկ մեղավորը մնում է ստվերում: *Ըղվէսին անըմըն ա յեր իլալ, ամմա աշխարքես տօնը քանդօղը կ՛ոլըն ա. լօխ գնըղում ըն, թա բաղվանչին ա կըլխօգեն խաղուն*

ծրխծրխօրում, ամհա էտ լօխ բըրիգադիրըն ա անում (2):

Ըղվեսին շըհադը հըրան հանքին ա - տենս Աղվեսը հըրան հանքին շըհադ կըպիրի:

Ըղվեսինը տալ - տենս Շախկա տալ²:

Ըղվեսու ժողիգօթուն - Մեծ խորամանկություն: Ըտըրան էլ ըղվեսու ժողիգօթուն ա ինոմ, հանց անում ա, թաքավերը ըռագի յա կենում (2):

Ըղվեսու կածան - Նեղ արահետ, ճանապարհ: Էս հըղէ չի, ըղվեսու կածան ա (Բ):

Ըղուվալ ըղնէլ - Թունավորվել: Օցը թա՝ չէ՛, վեր չէ՛, ամնալ չի կ'ալ, վը՛ր ասալ ըմ, տու պիտի ըղուվալ ինգ'իս, մը՛ռնէս (ՀԺՀ, VII, 233):

Ըղուրմածակը պէնվալ - Գթառատ դառնալ: Խօթը մօրը ըղուրմածակը պէցվալ ա, էլ խօնցը թախում չի (2):

Ըղուրմըցիք տը՛ռնալ - Վախճանվել: Շէնին լ'ալ մարթիք'ը լօխ ըղուրմըցիք' ըն տը՛ռալ (Բ):

Ըղուրմօթուն անէլ/տալ - Ողորմություն՝ գթարտություն ցուցաբերել: Էտ խանը մէհէտ ըղուրմօթուն ա անում, ք'իսիբներէն պարթկը բախշում (2):

Ըղուրմօթուն օգ'իլ - Ողորմություն՝ օգնություն խնդրել: Մին քըշըրիանա քօռը մուտանըմ ա մին առուտուրականի, ըղուրմօթուն օգում (ՀԺՀ, V, 371):

Ըղօթած էշ - Թմրած՝ ապուշ (մարդ): Իզէն տըղամարթ չի, ըղօթած էշ ա (Բ):

Ըղօրմի տալ/ասէլ - Մեռածին բարի հիշել ու գթություն հայցել Աստծուց: Էտ ժըղօվորթը ըղօրմի յըն տամ մը՛ռած թաքավերէն, քանի վեր պարի մարթ ա իլնալ (2):

Ըղօրմի հըրան/քը՛գ/քու հօր - Լավ գործի՝ հիշատակի համար մեռածի նկատմամբ գթություն հայցելու բանաձե: Դօ՛րմի քը՛գ, Պըլը-Պոնդի, քարավըտ, վը՛ղավըտ լոս տը՛ռնաս (ԼՂԲ, 377):

Ըմնգին դադիրը վեր գ'իդվար, սը՛վ յը՛գ-նանը տէնակ չար մուտանալ - Վաստակը, երախտիքը հաճախ չի գնահատվում: Միհէնգ հու վա՛ հըրան հօրը-մօրը տըրօթուն անում. ըմնգին դադիրը վեր գ'իդվար, սը՛վ յը՛գնանը տէնակ չար մուտանալ (Բ):

Ըմանէն տակէն թըթէլ/տակը լըպըգտէլ - Ամանը լոխ դատարկել, միսչեւ վերջ ուտել: Ըմանէն տակէն թըթալ ա, էլիս տոնգնը (Բ):

Ըմբըրկ'իտանկ անէլ - Ամբարի մեջ լցնել՝ կուտակել: Յօրէնը ըմբըրկ'իտանկ ըրավ, ըրիւընացավ (Բ):

Ըմբըրկ'իտանկ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Ամբարի մեջ լցվել՝ կուտակվել: Ըմբըրկ'իտանկ իլնծ ցօրէնը վեր չծր չիլնալ, կըլէշնի (Բ): 2. անրգ. Մեռնել, դագաղ մտնել: Ասում ըն՝ Էն օղռաշը ըմբըրկ'իտանկ ա իլնալ, դո՛ւզ ա՛ (Բ):

Ըմբըրնէն պընդըցընէլ - Շատ հացահատիկ կուտակել: Շարմաղը ասում ա.- Թաքավը՛րըն ապրած կէնա, աշխարքըս սօվ ա ըյնըլնական, ըմբըրնէտ պընդըցըրո՛ւ, վար ժօղօվըրթը կըտօրվէն հուչ (ՆԼՂԺԲ, 31):

Ըմըռնը՛նէ տանծ - Տարիքն առած, տարեց (մարդ): Ինք'ըն էլ ըմըռնը՛նէ տանծ ա, լի՛, էլ կարում չի առաչվա նըման կօրծ անէ (2):

Ըմըռնըվա թօռէն, ծըմըռնըվա ըրիք'նակէն հըվատալ մէ՛ր - Պետք չէ վստահել մի բանի, որն անժամանակ է լինում: Ըմըռնըվա թօռէն, ծըմըռնըվա ըրիք'նակէն հըվատալ մէ՛ր, կօրծըտ սափալու փըռնէ (Բ):

Ըմըռնըվա քարըն էլ ա ծըմը՛ռնը կըկըղում - Ամռանն անարժեք թվացող ուտելիքը ձմռանը գնահատվում է: Շըլծր ա, լի՛, քա՛ղէ չուրուցըրու. ըմըռնըվա քարըն էլ ա ծըմը՛ռնը կըկըղում (Բ):

Ընգած-տոնս յը՛կած - Փորձառու, կյանքի փորձություններով անցած (մարդ): ...Ընգած-տոնս յը՛կած մարթ ա Վանէսը... (ԼՂԲԲ, 282):

Ընգունա հը՛ռէ պահէլ - Գաղտնի պահել, ուրիշներին չհայտնել: Էտ կընէգ'ը ըխճըկանը ալէգ'ը ընգունա հը՛ռէ յա պահում (2):

Ընգուն-անգուն ըղնէլ - Լուրը, գաղտնիքը տարածվել: Մարթին ասածը կընէգը հիորըվըններէն պատմում ա, ըտի էլ ընգուն-անգուն ա ըղնում (2):

Ընգունան ծիք' տալ - 1. Խրատել, հանդիմանել, մի բան անելուց զգուշացնել: Հանց ա ընգունան ծիք' ըն տըվալ, էլ կ'ուղօթուն չի անում (Բ): 2. Շնորհավորելու, բարի լուր հաղորդելու համար ականջից քաշել: Միմօն, պեր ընգուն-ճատ ծիք' տամ, կավըտ ծընալ ա (Բ):

Ընգունան կախ - Ասվում է որեւէ ապրանք վաճառելիս՝ անկասկած այդ արժեքն ունի: Կավ, հինչ կա՛վ, հազար մանէթը Էն ա ընգուն-ճան կախ (2):

Ընգունան տոնս օնէլ - տենս Մըթկան հանէլ (1):

Ընգուման փրոնէլ - 1. տեն **Ընգուման ծիբ տալ**: 2. Ձերբակալել: **Ընգուման փրոնալ ըն, էն** ա տոնրմոմը (Բ):

Ընգուման փրոնէլ տոն քըցիլ - Բռնություն՝ ուժ գործադրելով՝ վռնել: Վեր տըսնում ըն շատ ա տական-կըլխան խօսում, ընգուման փրոնում ըն տոն քըցիւմ (Ձ):

Ընգումալըն ըղնէլ - Յարեանցի կերպով լսել, տեղեկանալ: ...էտ ճըղացէն կօխկալըն անց կընալիս թաքլին սնար ընգումալըն ա ըղնում... (ՆԼՂԺԲ, 112):

Ընգումէն ասէլ - Մեկին ցածրաձայն գաղտնի բան ասել, հայտնել: Վեզիրը թաքալէրին ընգումէն ասում ա, վեր թաքուհին սիրական ա պահում (Ձ):

Ընգումէն ըղնէլ - 1. տեն **Ընգումէն ասէլ**: 2. տեն **Անգումը լըցնէլ**:

Ընգումէն ծակէն թըխէլ - Մեկի ասածը չլսել, չանսալ: Յօրը ասածը տըղէն ընգումէն ծակէն ա թըխում (Ձ):

Ընգումէն ծէփէլ/հըսնէլ - տեն **Ընգումալըն ըղնէլ**:

Ընգումէն հըսընէլ - տեն **Անգումը քըցիլ**:

Ընգումէն ղըրաղալը ըսկանալ - 1. Թեթեակի, անուշադիր, խմիչիայլոց լսել, տեղեկանալ: **Ընգումէն ղըրաղալը մին պէն ա ըսկացալ, սաղ շինացուց ասալ** (Բ): 2. Ոչ հավաստի բան լսել: **Ընգումէն ղըրաղալըն ըմ ըսկացալ, հըվատում չըմ** (Ձ):

Ընգումէն մացին գումնա փըցիլ - Ականջին գոռալ, բարձրաձայն ասել: **Յըս քառ չըմ, ընգումէն մացին գումնա մէլ փըցիլ** (Բ):

Ընգումէն մըսէրըն օտէլ - Մի բան շատ խնդրելով, կրկնելով կամ շատախոսելով՝ մեկին ծանծրացնել: **Էնքան ասից, ընգումէն մըսէրը կէրալ** (Բ):

Ընգումէն մինը մաղ շինիլ, մինը՝ խախալ - 1. Ամեն ասած՝ տեղեկություն միատեսակ չընդունել, ճիշտն ու սխալը, գլխավորն ու երկրորդականը տարբերել: **Ընգումէն մինը մաղ ա շիննիլ, մինը՝ խախալ, ամմէն պէնու հըվատում չի** (Ձ): 2. տեն **Ընգումէն մին ընգումնալը նի մըննէլ, մինալը տոն կ'ալ**:

Ընգումէն մին ընգումնալը ըսկանալ - տեն **Ընգումէն ղըրաղալը ըսկանալ**:

Ընգումէն մին ընգումնալը նի մըննէլ, մինալը տոն կ'ալ - Չանսալ, չհասկանալ, լսածից

ոչինչ չհիշել: **Դանգըլա խօխա յա, ընգումէն մին ընգումնալը նի յա մըննում, մինալը տոն կ'ալ** (Ձ):

Ընգումէն մինը քառ պահէլ - Ամեն լսածի ու շաղկություն չդարձնել: **Պառալը ասմա.- Ա հարթը, մեր տանը շատ պէն ընք ըսըլական, տու ընգումէն մինը քառ կը պահիս** (Ձ):

Ընգումէն նի կ'ալ - տեն **Ընգումալըն ըղնէլ**:

Ընգումէն տակալը անց կէնալ - Յարեանցի կերպով իմանալ մեկի կարծիքը մի բանի մասին: **Յիրըվանէն ընգումէն տակալը անց կացալ, ամմէն հինչ գ'իդնից** (Ձ):

Ընգումէն տակէն - տեն **Աշկէն ըռաշկէն (2)**:

Ընգումէն տակէն գումնա փըցիս՝ գոլթընանալ չի - Շատ խորն է քնած: **Կուղէրէն մըժը ասում ա. «Արխային թըլընըճէք, էս տընըտարէն ընգումէն տակէն գումնա փըցիս՝ գոլթընանալ չի»** (Ձ):

Ընգումէն տակը քօրէլ - տեն **Խըզատակը քօրէլ**:

Ընգումէն տուր կ'ալ - Յաճելի լուր լսելով՝ ուրախանալ: **Ընգումէն տուր ա կ'ալ, վեր էտ պէնը ըսկանում ա** (Ձ):

Ընգումէն փըցիլ - տեն **Անգումը լըցնէլ**:

Ընգումէն փըսփըսալ - 1. տեն **Ընգումէն ասէլ**: 2. տեն **Անգումը լըցնէլ**:

Ընգումէն քամակը տըսնալ/ըրվալ - Ասվում է՝ մի բանի անկարելիությունը ցույց տալու համար: **Չէսմին լ'ըհա, ախջիգ'ըս տամ տըղէտ, տըս ընգումէն քամակը տըսնում ըս** (Բ):

Ընգումէն քամակը քըցիլ - 1. Չլսելու տալ, ուշադրություն չդարձնել, մոռացության տալ: **Յու վեր հօրը-մօրը ասածը ընգումէն քամակը քըցի, վըննը քարէն նի կըկ'ա** (Ձ): 2. Գործը, հանձնարարությունը ձգձգել, չկատարել: **Ընգումէն քամակը քըցնի, ծըմըճը յըկալ, էլ կարից վէչ անէ** (Բ):

Ընգումէն օղ անէլ - Մեկի պատվերը, խրատը միշտ հիշել, մտքում պահել: **Յնրը ասմա. - Ա տըղա, ընգումէն օղ ըրա՛, օղռաշ մարթու նը-հըտ հըրակաշ չի տըճնաս** (Ձ):

Ընգումըըր անէլ - տեն **Ընգումէն քամակը քըցիլ**:

Ընգումէն թակած (էշ) - Տխմար, ապուշ, անհասկացող (անձ): **Ընգումէն թակած էշ ա, իզէն հինչ բի՛ղի անէ** (Բ):

Ընգունեն թըփըհարել - Բան չհասկանալ, որեւէ բանից գլուխ չհանել: *Յը՛ս ասըմ ըմ, ասըմ, ինք՛ը ընգունեն թըփըհարըմ ա (Ձ):*

Ընգունեն խըլըշիլ - Լսողությունը լարել, մեծ ուշադրությամբ լսել: *Վեր տը՛սնում ա՝ տա-հանք գիրոնց ըն անում, ընգունեն խըլըշիլում ա (Ձ):*

Ընգունեն ծասկել/կասպել, պերանը պենալ - Առանց մտածելու, կշռադատելու, ուրիշների ուշադրություն դարձնելու՝ խոսել: *Ախմաղ գատ ա, ըշտը՛դ քիս ա, ընգունեն կըպես ա, պերանը պիննա (Բ):*

Ընգունեն ծընդըրանալ - Լսողությունը թուլանալ, դժվարությամբ լսել: *Յէյրան աքորը ընգունեն ծընդըրացալ ա, կընանուցը գիրոնցը ըսկանում չի (Ձ):*

Ընգունեն կասպել - Լսել չցանկանալ, դիտմամբ չլսել, ուրիշների ասածին ուշադրություն չդարձնել: *Յը՛ս ընգունեն կասպում ըմ, հինչը օգոնմ ըք, ըսը՛ցէք (Ձ):*

Ընգունեն չծրք՝ անել - տեն **Ընգունեն խըլըշիլ**:

Ընգունեն պենալ/պեց պահել/սըրել - տեն **Ընգունեն խըլըշիլ**:

Ընգունեն վեր թող(ն)ել - 1. տեն **Անգունը կախ անել**: 2. Հիվանդանալ (ծին, էշը): *Էշը ընգունեն վեր ա թողալ, պա հունց կա՛նինք (Ձ):*

Ընգունեն տալ - տեն **Սընննթու տակ ըղնել**:

Ընգունեն ցը՛ց կըցընել - տեն **Ընգունեն խըլըշիլ**:

Ընգունեն փըթել/պեմբակ կոխել - 1. *հեզն. տեն Ընգունեն ծընդըրանալ*: 2. արհմ. Չլսելու դնել, անտեսել: *Ընգունեն փըթելն յա կոխալ, յա՛ ասած, յա՛ ըսելու (Բ):*

Ընգունեն փըռ(նը)վել - Խլանալ: *Այուն ընգունեն փըռնըվալ ա (Բ):*

Ընգունեն քըրեհավ/փօխ տալ - Անուշադիր, ցրված լինել, չլսել: *Ընգունետ քըրեհավ տոպած ա՛, ինձ ըսկաց (Բ):*

Ընգունեն քիսիլ - Աղմուկից, շատախոսությունից, մի բան անընդհատ լսելուց հոգնել, ծանծրանալ: *Էնքան խօսից, ընգունետ քի՛ը՛ցալ (Բ):*

Ընգունեղան խը՛ղճ - տեն **Անգունը ծանդըր**:

Ընգունեղեն չըհըվատալ - 1. Իր լսածին չհավատալ: *Էնքան ծրոնշ պեներ ըն ասալ, ընգունեղետ հըվըտաս չըմ (Ձ):* 2. Անսպասելի լու-

րից ապշել: *Ընգունեղետ հըվատում չըմ, հունց կարող ա՛ Մաքսիմը ըտի պեն անե (Բ):*

Ընգունեղեն փըթել/պեմբակը տոն օնել - Ուշադիր լսել, լավ լսելով՝ ըմբռնել, հասկանալ: *Ընգունեղետ պեմբակը տոն կալ, տը՛ս հինչ ըմ ասում (Բ):*

Ընգունեղումը խուլ՝ փըսնել - Միեւնույն բանը շատ լսելուց կամ շարունակ լսելուց ծանծրանալ: *Բօլ ա, էնքան ասալ ըս, ընգունեղումըս խուլ՝ ա փըսալ (Բ):*

Ընգունեղումը հնչիլ - տեն **Հնչիլ, ընգունեղեն ածել**:

Ընգունումը խօսել - տեն **Ընգունեն ասել**:

Ընդը՛ղան նըհը՛տ - 1. Այնտեղից սկսած: *Ընդը՛ղան նըհը՛տ սաղ ծըմըկնե յա (Ձ):* 2. Նրանից հետո: *Ընդը՛ղան նըհը՛տ էտ վըրսկանը էլ վըրս չի քոնում (Ձ):*

Ընդը՛ղ մըթկալ քիսիլըն էլ ա համօթ - Ասում են անբարոյական միջավայրի մասին: *Ասում ա. «Յը՛ս ընդըրանց տօն էլ քիսիլ չըմ. ընդը՛ղ մըթկալ քիսիլըն էլ ա համօթ» (Ձ):*

Ընդըղան էլ տէն քիսիլ - Անտարբերության՝ արհամարհանքի արտահայտություն՝ թող չքվի, ինձ չի հետաքրքրում: *Կամ ըն, թա՛ Մոնիսի, տըղատ քը՛ցալ ա սիգօն, ասում ա՛ ի՛նձ հինչ, ընդըղան էլ տէն քիսիլ (Ձ):*

Ընդըրա/Ըստըրա/Ըտըրա մըտէք՝ Է՛ - 1. Հիացմունքի արտահայտություն՝ ապա նայիր, շատ գեղեցիկ է: *...Յէշնիլ ա, յէշնիլ, թա.- Ընդըրա մըտէք՝ Է՛, տըրախտ ա յԷ՛, տըրախտ (ԱԱ, 22):* 2. Արհամարհանքի, հեզնանքի արտահայտություն: *Ընդըրա մըտէք՝ Է՛. էս ա ասը՛ղ մաշկօղ Հնթին Էշին քօռակը ծըխըլական ա, հըրթընցուկեն հը՛տե վը՛սկե օղեր ինք օնե (Ձ):*

Ընդըրանա ծոն ինք՝ օնօղը մաջին տըղնօց չի քըթենալ - Ասում են խիստ խորամանկ ու խաբեբա մարդկանց մասին: *Մարը ասմա. «Բա՛լա, Ծատօրը օղռաշ մարթ ա, նըհը՛տը հըրակաշ մէլ տը՛ռնալ. ընդըրանա ծոն ինք՝ օնօղը մաջին տըղնօց չի քըթենալ» (Ձ):*

Ընդըրա վը՛ռը քու ըռըխատ թնմոնց ա - Ասում են գեղեցիկ՝ պարկեշտ՝ մաքրակենցաղ աղջկան զրպարտողին: *Մա՛րգուշա, էտ հարթնանը խըրեք՝ տըռըպըրտե. ընդըրա վը՛ռը քու ըռըխատ թնմոնց ա (Բ):*

Ընդի էլ - Առանց այն էլ: *Ընդի էլ մին պեն չար, մըհենգ՝ էլ աշկըն ա քուռացալ (Բ):*

Ընդհանու նըման - Լավ, ընտիր, գեղեցիկ: *Ընդհանու նըման ախճիգ՝ ը տուվըճէն էն կ'էշ մարթին (Բ):*

Ընէսկու պիւն - Շատ անեծքներ տվող (մարդ): *Իգէն ընէսկու պիւն ա, կօրծ չօնիս (Ձ):*

Ընըմավը ձորթնմը օտէլ (միսին) - 1. Մեկին շատ սիրել, հարգել, պաշտել: *Էտ նախագան Էնքան անթանր ա ինիս, վեր լօխ ընըմավը ձորթնմը ըն ուտէս (Ձ):* 2. Մեկի անունով երգվելով՝ հավատացնել: *Տըղէն ընըմավը ձորթնմը կերավ, վեր էտ պէնը ինք'ը չի ըրալ (Բ):*

Ընըմէն մատաղ/մըճնիս - Արտահայտություն՝ ի նշան մեկին շատ սիրելու եւ նվիրվածության: *Ըրամէն ընըմէն մատաղ, ինձ շատ ա ք'ծմանգ՝ անում (Բ):*

Ընըմէն մօր/յըճիս քըսէլ - Մեկին բամբաստելով, զրպարտելով անվանարկել: *Էտ ջաղուն խըճիս հարթանը ընըմէն մօր քըսից, տանան տուս քըցնվ (Ձ):*

Ընըմէն նըղէտ խաղ անէլ - Մեկի անունից հանդես գալով, նրա անունը օգտագործելով՝ հեղինակագրել: *Էնքան ամմէն խըտուրու պէնավ քըճավ տըղէն հընգերունցը կօշտը, տըղէն ընըմավը խաղ ըրավ, խըճիս տըղան քօշից (Ձ):*

Ընըմու տար - 1. Նշանավոր, համբավավոր: *Ղարաբաղ ընըմու տար մարթ ա իլնլ Պըլը-Պոտլին (Բ):* 2. Անբարոյական: *Ընըմու տար կընէգ՝ ա Ախշէնը. օխտը սիրական ա պահում (Բ):*

Ընթունէլի ինի - տե՛ս **Մատաղը ընթունէլի ինի**:

Ընիսկակօխ անէլ - Մեկին շատ անիծել: *Էնքան ընիսկակօխ ըրավ, էտ մարթը տուս-փուս հըռացավ (Ձ):*

Ընիսկակօխ ինի/տըճնալ - Շատ անեծքների ելթարկվել: *Սանամը ընիսկակօխ տըճնավ, մըճնավ (Ձ):*

Ընիսկաչծր անէլ - Անիծելով վնասել: *Էտ ըր-փըվերին ըտըրան ընիսկաչծր ըրավ (Ձ):*

Ընիսկաչծր ինի/տըճնալ - Անիծվելուց վնասվել: *Մարը ամմա.- Յըճս օգ'ում չըմ ընիսկաչծր տըճնամ, էն կընգանը ապըրանքը տար տօ՛ւրան (Ձ):*

Ընցած ինի - Մխիթարանքի արտահայտություն՝ վիշտը՝ նեղությունը եւս դրանով վերջանա, այլեւս չկրկնվի, չհիշվի: *Մուտանում ա էտ մարթին, թա.- Ընցած ինի, էլ դանրո մէր անէլ (Ձ):*

Ընցած-քըճած - Վաղեմի, վաղուց անցած ու մոռացված: *Ընցած-քըճած դիւշմունությունը նօրիցան ըն ըսկըսալ (Ձ):*

Ըշխարքաս բէխաբար - Միամիտ, անփորձ, արտաքին աշխարհին անծանոթ: *Տըղան ըշխարքաս բէխաբար ա ինիւմ, մարը հինչու ասում ա, հըվատում ա (Ձ):*

Ըշխարքաս խաբար չինիլ - տե՛ս **Ըշխարքաս չինիլ**:

Ըշխարքաս խըռավ ք'ինիլ - Կյանքից դժգոհ մեռնել: *Սաղ գանքը տանջվից, ըտի ըշխարքաս խըռավ քըճավ (Բ):*

Ըշխարքաս ծըճը յըճր օնէլ/քաշիլ - Կյանքի նկատմամբ հետաքրքրությունը կորցնել: *Յըճս ըշխարքաս ծըճը ըմ յըճր կանլն, տուք հինչը օգ'ում ըք, ըրէք՝ (Բ):*

Ըշխարքաս կըտըրվէլ/հըռանալ - Արտաքին աշխարհից, մարդկային հասարակությունից մեկուսանալ: *Ըշխարքաս կըտըրված՝ էն ըն էտ շէնումը ապրում ըն (Բ):*

Ըշխարքաս կօշտ - 1. Ամեն ինչով լիացած, հագեցած: *Ըշխարքաս կօշտ ըմ, ամմէն հինչ օնիս (Բ):* 2. Անտարբեր, ձանձրացած: *Էնքան տանջնլ ըն, ըշխարքաս կօշտ ա, վէշ մին պէնու խառնըվում չի (Ձ):*

Ըշխարքաս հըճնէ - 1. Մարդկանցից՝ բնականաբար չափանց հեռու: *Ըշխարքաս հըճնէ շէն ա, հինչը օգ'ում ըս, անում ըս (Ձ):* 2. Կյանքի իրադարձություններից հեռու, կյանքից կտրված: *Ըշխարքաս հըճնէ ձորան հըճտէ ապրում ա (Բ):*

Ըշխարքաս հինչ ա՛/ը՛ս/ը՛մ քաթ ընական - Ասում եւս նրանց մասին, ովքեր շատ եւս աշխատում, չարչարվում, տանջվում: *Յըճս աշկըս պէցալ ըմ, Սօջին հըմբըլթուն ընէս, էն ըշխարքաս հինչ ա՛ քաթ ընական (Բ):*

Ըշխարքաս հինչ բի՛ղի տանէ/տանիս/տանիս - Մարդը մահկանացու է, պետք չէ ագահ, չար եւս լինել: *Սամսունը սաղ գանքումը փիսօթուն ընէլիս. ըշխարքաս հինչ բի՛ղի տանէ (Բ):*

Ըշխարքաս հինչ կըպըկա՛սէ - Մեծ վնաս չի լինի, ոչինչ չի լինի: *Վեր ըսօր էլ խըռաված չօտիս, ըշխարքաս հինչ կըպըկա՛սէ (Բ):*

Ըշխարքաս չինիլ - Միամիտ, անփորձ լինել: *Յանց ա ըշխարքաս չինիլ, հու կարում ա, խանփում ա (Բ):*

Ըշխարքաս պէն կըլխու չըղնէլ - Կյանքի հաճույքները չվայելել, դժվար կյանքով ապրել: Էս ծծրոմը ըստի տընջվիլմով ըպրըճէնք՝, ըշխարքաս պէն չի կըլխու ընգէնք՝ (2):

Ըշխարքավըս մին - 1. Ամենուրեք: Ըշխարքավըս մին շօռ կ'աս, Ղարաբաղա դաշննգ՝ յերգ'իր չըս քըթենալ (Բ): 2. տեն **Ըշխարքու մընչանք**:

Ըշխարքավըս մին անէլ - 1. Յրել՝ սփռել ա-մեն կողմ: Քամէ ըրավ, տիրըվնէն ըշխարքավըս մին ըրավ (Բ): 2. Ամեն տեղ տարածել, հռչակել: Մարթը հինչու ասում ա, կընէգ'ը ըշխարքավըս մին ա անում (2):

Ըշխարքավըս մին ինի/տըճնալ - 1. Շատ ուրախանալ, ցնծալ: Վաճառականըն էլ ա շատ ուրիանըմ, ըշխարքավըս մին տմռնում (ՆԼԴԺԲ, 7): 2. Յրվել՝ սփռվել ամեն կողմ: Թօթը վեր տըճնալ, ըշխարքավըս մին տըճնալ (Բ): 3. Ամեն տեղ տարածվել, հռչակվել: Պըլըպուղուն անըմը ըշխարքավըս մին ա ինիս (ԼԲԲ, 391):

Ըշխարքէս աշկը հանէլ - Չնայած խանգարող հանգամանքներին՝ կյանքը վայելել, լավ ապրելով՝ բոլորի նախանձը շարժել, զարմացնել: Սաղ վախտը ք'ըճի ա անըմ, ըշխարքէս աշկըն էլ ա հանըմ (2):

Ըշխարքէս դմրդէրը յըճր օնէլ/նորան տալ - Անտեղի տարվել մեծ վշտով, հոգսերով: Ըշխարքէս դմրդէրը յըճր ա կնլան, օր-իշըճի չօնէ (Բ):

Ըշխարքէս ըռաշկէն - տեն **Աշկէն ըռաշկէն (3)**:

Ըշխարքէս ըռըխըն ըղնէլ - Ընդհանուրի՝ բոլորի խոսակցության նյութ դառնալ: Սաղ գ'ան-քումը մէհէտ մին ալէգ' ըրավ, ըշխարքէս ըռըխըն ընգավ (Բ):

Ըշխարքէս ըռըխըն քըցիլ - Ընդհանուրի՝ բոլորի խոսակցության նյութ դարձնել: Ասթըխէգը հիրըվանէն կընգանը սիրական պահէլը ըշխարքէս ըռըխըն քըցից (2):

Ըշխարքէս իրըճասն ճինջիլ - Իսպառ ոչնչացնել, կործանել, վերացնել: Թօթէն բիդի ըշխարքէս իրըճասն ճինջիս, վեր աշխարքըս խըղըրթօթուն ըղնէ (Բ):

Ըշխարքէս իրըճասն ճինջվիլ - Իսպառ ոչնչանալ, կործանվել, վերանալ: Վեր կ'ուղթօթունը ըշխարքէս իրըճասն ճինջվի, լօխ կըղնուվի (Բ):

Ըշխարքէս իրըճսէն - տեն **Ըշխարքէս տա-կէն**:

Ըշխարքէս լէփը կըլխէն ածէլ - տեն **Կըլ-խէն շան լէփ (վէր) ածէլ**:

Ըշխարքէս խէրան-շառան կըլխու ըղնէլ - Կյանքը հասկանալ, կյանքի լավ ու վատ կողմերն իմանալ: Ըշխարքէս խէրան-շառան կըլխու յա ըղնում, կօրծի յօր կնլ' (Բ):

Ըշխարքէս համ տակը գ'իդան, համ կըլծխը - Շատ փորձված լինել: Էտ ախճիգը ըշխարքէս համ տակըն ա գ'իդան, համ կըլծխը, կարէլ չըս խնփիս (2):

Ըշխարքէս հէրըն էլ անիծած - Անհոգության, կյանքին թեթեւ նայելու արտահայտություն: Ըշխարքէս հէրըն էլ անիծած, միհէնգանց տէնը հինչը օգիմ, ընական ըմ (Բ):

Ըշխարքէս ճօնդը փըռնէլ, ք'ինիլ - տեն **Ըշխարքէս նըիդէտ ք'ինիլ**:

Ըշխարքէս մաչը թըվանգըն ա նըմըրթօթուն քըցնլ - Բոլոր անօրինությունների պատճառը պատերազմն է: Ըշխարքէս մաչը թըվանգըն ա նըմըրթօթուն քըցնլ, վեր կըռըճ-վը նդանթ չինան, լօխ լ'ավ կըպրիս (2):

Ըշխարքէս մընաս պարավ ասէլ - Մեռնել, վախճանվել: Ըշխարքէս մընաս պարավ ասից, դօրմի ընդըրա, լ'ավ մարթ ար (Բ):

Ըշխարքէս յէշիլ - Ուրիշներին հետեւել, ուրիշներին ընդօրինակել: Ըշխարքէս յէշիլ ա, ինք'ըն էլ կ'ուղթօթուն անում (Բ):

Ըշխարքէս նըիդէտ հըխկըհնաշըճը պըրծը-ցընէլ - 1. տեն **Ըշխարքէս մընաս պարավ ասէլ**: 2. Շրջապատից մեկուսանալ, ակտիվ կյանք չունենալ: Խաչի դային ըշխարքէս նըիդէտ հըխկըհնաշըճը պըրծըցըրալ ա, սաղ օրը էն ա տանը նըստած (Բ):

Ըշխարքէս նըիդէտ չըփօխէլ - Իր համար շատ թանկ համարել, շատ սիրել, պաշտել: Ուրէլ նմին ասում ա. «Յըճս իմ էշըս ըշխարքէս նըիդէտ փօխէլ չըմ, հունց ծա'խիմ» (2):

Ըշխարքէս նըիդէտ ք'ինիլ - Տիրող պայմաններին, շրջապատին, ժամանակաշրջանին հարմարվել, հետեւել ընդունված կարգին: Մի-հէնգ' էն էլ ա փօխվալ. ըշխարքէս նըիդէտ ա ք'նունում (2):

Ըշխարքէս պէնը գ'իդան չի - Աշխարհի գաղտնիքներն՝ իրերի ընթացքն անհնար է գուշակել: Այան ասմա.- Ըշխարքէս պէնը գ'իդան չի, ամբարըտ ցօրնալ լըցէլ (2):

Ըշխարքես վերջն կ'ան/ինիլ - Աշխարհը կործանման եզրին լինել: **Ըշխարքես վերջն լը՛կալ ա**, ամմեն օր կըմը՛վ ա ըսքըսում (Ձ):

Ըշխարքես վերջնն ա՛/վերջն չի - տեն **Յօ ըշխարքես վերջն չի՛**:

Ըշխարքես տակէն - Ամբողջ աշխարհում: **Ըշխարքես տակէն հինչ ծառ, հինչ քօլ, հինչ ծաղեգ՝ ասիս**, էտ բախչըմը փըսնես ա... (ԱԲ, 80):

Ըշխարքես տակըն էլ գիղանլ, կըլծխըն էլ - տեն **Ըշխարքես համ տակը գիղանլ, համ կըլծխը**:

Ըշխարքու մընչանք - Անչափ, չափազանց շատ: **Վը՛րսկանը ուրխանում ա ըշխարքու մընչանք**, էլ գ'իւղիւմ չի, թա հուսնց հըսավ տօն (Ձ):

Ըշկաթօղ անէլ - Անուշադրության մատնել, անտեսել: **Յանրը մը՛ռավ, տըղէրք'ը մօրը ըշկաթօղ ըրեն** (Բ):

Ըշկաթօղ ինիլ/տը՛ռնալ - Անուշադրության մատնվել, անտեսվել: **Սաղ գ'անքը կօրծ ա ըրալ, միհէնգ էն ա պըռաված, ըշկաթօղ իլնծ** (Բ):

Ըշկամաջը լը՛տ կ'ան/լը՛տ ք'ինիլ/պէնվալ - տեն **Ունքամաջը լը՛տ կ'ան**:

Ըշկամաջը փօթ քըցիլ - տեն **Ունքամաջը փօթ քըցիլ**:

Ըշկաջօր անէլ - Չար աչքով վնասել՝ սպանել: **Իսակը հիւր աշկավ ա տամ, ըշկաջօր ա աւում** (Բ):

Ըշկաջօր ինիլ/տը՛ռնալ - Չար աչքից վնասվել՝ մեռնել: **Էնքան աշկավ տըվեն, խը՛ղծը լափ ըշկաջօր իլնվ** (Բ):

Ըշկերան ալավ/կըրակ վեր տը՛ռնալ - տեն **Աշկերը ըռնավ լըցվէլ**:

Ըշկերան ըրտասունք քամէլ - 1. տեն **Աշկերը ծօվ տը՛ռնալ**: 2. Լացացնել: **Էս կըմը՛վը մէր ըշկերան շատ ըրտասունք քամից** (Բ):

Ըշկերան խը՛ղծ - Տեսողությունը թույլ, լավ չտեսնող: **Լ'ավըն էն ա քառ ինիս, հինչ ըշկերատ խը՛ղծ** (Ձ):

Ըշկերան շըներ վեր տը՛ռնալ - Խորամանկ, վավաշոտ լինել: **Ըշկերան շըներ ա վեր տը՛ռնում, նը՛ստա ղըրաղ շօ՛ռ տօ** (Բ):

Ըշկերավը օտէլ/կօլ տալ/լէփիլ - 1. Տենչանքով՝ կրքով նայել մեկին, մի բանի: **Առաջին տըսնալավը տըղան ու ախճիգը ըշկերավ ձըռնօր օտում ըն** (ՆԱԲ, II, 25): 2. Ատելությանմբ՝ թշնամանքով նայել, սաստիկ հանդիմանական հա-

յացքով նայել: **Աշկէն փօշըն ա, ըշկերավը օտում ա** (Ձ): 3. Ազահությանմբ՝ մեծ ախորժակով ուտել: **Խըրաված, հինչ խըրաված, դունտոնեն ըշկերավը կերեն** (Բ):

Ըշկերէն ճիւղերը հըղէ ինիլ - Խիստ արտասվակալել: **Էլ կարում չի պըրանան վեր ածէ, ընդի էլ կօլ ա տամ, ըշկերէն ճըրերը հըղէ յա ընում** (ՆԱԲ, 126):

Ըշկերէն չըհըվատալ - Տեսածին չհավատալ, տեսածը անիրական համարելով՝ ապշել: **Կ'ամ ա տը՛սնում՝ շօնը էտ ճօխտ կ'իւլին խը՛խտած, ըշկերէն հըվատում չի** (Ձ):

Ըշկերէն տական տուարըկնէ կախ ինիլ - տեն **Ըշկերէն տակը փըջըգ'օտէլ**:

Ըշկերէն տակը փըջըգ'օտէլ - Օտբանալ: **Ըշկերէն տակը փըջըգ'օտալ ա, մըռնէլի վախտըս ա** (Բ):

Ըշկերէն-ունքերէն անէլ - տեն **Փուշերէն (-թըվերէն) անէլ**:

Ըշկերէն փուշի մաղ(վ)էլ - Ալեհեր դառնալ, ճերմակել: **Ըշկերէն փուշի յա մաղալ, էլիա էն ա ըստըրա-ընդըրա կընգանը հը՛տը ընգած** (Ձ):

Ըշկերէն մաջին յէ՛շի - Որեւէ մեկի ասածի ճշմարտությունը ստուգելու համար արվող արտահայտություն: **Տըղան վեր ըսքըսում ա պատմէլը, հանրը ասմա. «Ըշկերէն մաջին յէ՛շի»** (Ձ):

Ըշկերումը կարթիլ - Մեկի աչքերի՝ դեմքի արտահայտությունից հասկանալ՝ գուշակել՝ կռահել տրամադրությունը, մտադրությունը: **Աւտ, ասէ վէչ, լը՛ս ընդըրա ըշկերումը կարթում ըմ. մը՛թկը խային ա** (Ձ):

Ըշկերումը շընըկուտըգ'նէ ինիլ - տեն **Ըշկերան շըներ վեր տը՛ռնալ**:

Ըշկըլիւնանք տալ - Բարի՝ ուրախ լուր հայտնել, շնորհավորել: **Ք'էցալ ա ննգիր-վնգիրներէն ըշկըլիւնանք տըվալ, թա.- Թաքավերէն կընէգ'ը տըղա յա պերալ** (ՅԺՅ, VI, 21):

Ըշկըկապուկ խաղ անէլ - Իրար խաբել: **Մըրթըկընէգ' վեր ըշկըկապուկ խաղ ըրեն, տօն չըն տը՛ռնալ** (Ձ):

Ըշկըհօփէ անէլ/տալ - Մի քիչ քնել՝ ննջել: **Լ'ըհա օգում ա, թա ըշկըհօփէ տա, մին տըրաքուց ա ըսկանում** (Ձ):

Ըշկըմաջան աղու կաթէլ - տեն **Ունքըմաջան աղու կաթէլ**:

Ըշկըմաջան անիւն կաթէլ - տեն **Ունքըմաջան անիւն կաթէլ**:

Ընկերմաչան կախ ինիլ - տեն **Իրըսան կախ ինիլ**:

Ընկերմաչին յէշիլ - տեն **Ունքըմաչին յէշիլ**:

Ընկերմաչին յիշիլմիլ - Հանդգնորեն ու բացահայտ: *Իզեն հորը Ընկերմաչին յիշիլմիլ էլ ա խնիլում* (Բ):

Ընկերտիրան տըղ ինիլ - Նշանած՝ սիրած ունենալ: *Տըղան ասմա.- Թաքավերըն ապրած կենա, ինձ Ընկերտիրան տըղ օնիմ, կարել չըմ քու ախճիզը օգիլմ* (Ձ):

Ընկերցավան ըղնէլ - արիմ. Անուշադիր լինել: *Ընկերցավան ընգած ըս, Ընտըղ ըս իլնլ, վեր խօզիլըն նի յըն տըղնալ բօստանը* (Ձ):

Ընկերօնքան աղու կաթէլ - տեն **Ունքըմաչան աղու կաթէլ**:

Ընկերօնքան ընցընէլ - տեն **Աշկը օնքան պիցըրանալ**:

Ընկերօնքավ անէլ/ըսկըցընէլ/ նըհաշ տալ - Աչքունքի շարժումով մի բան ակնարկել՝ հասկացնել: *Էտ ախճիզը հիշքան Ընկերօնքավ ա անում, տըղան կըծի չի ըղնում* (Ձ):

Ընկերօնքավ ձորնոր օտէլ - Տենչանքով՝ կըքով իրար նայել, սիրահար նայվածքներ նետել: *Էտ տըղան ա թաքավերին ախճիզըն էլ լըհա ըստի ընկերօնքավ ձորնոր օտում ըն* (Ձ):

Ընկերօնք կախ - Անտրամադիր, տխուր: *Էտ մարթըն էլ կ'ամ ա, Ընկերօնք կախ ըտըղ նըստում* (Ձ):

Ընկերօնք կօչ ածէլ - Ամաչել, իրեն կաշկանդված զգալ: *Էտ դօնաղը Ընկերօնք կօչ ա ածում, գ'նըղում չի, թա հինչ անէ* (Ձ):

Ընկերօնքը յըրա պիրիլ - Վատ տրամադրությունը՝ տխրությունը դեմքի արտահայտությամբ ցույց տալ: *Ընկերօնքը յըրա յա պիրիլմ, ըտըրանց ք'ըփը հըրըմցընում* (Ձ):

Ընկերօնքը պէնվալ - տեն **Ունքըմաչը յըտ կ'նլ**:

Ընկերօնքը տըղը - Գեղեցկադեմ, սիրունատես: *Ընկերօնքը տըղը ախճիզ ա Նուրէն հըրթնացուն* (Բ):

Ընտանի կապվէլ - Ուտելու կամ այլ բանի տրամադրություն չունենալ, ցանկությունը վերանալ: *Էտ վեր տըղսնում ա, Ընտանի կապվում ա, էլ կարում չի հաց օտէ* (Ձ):

Ընտանի պէց անէլ/պէնալ - Ուտելու կամ այլ բանի ցանկություն առաջացնել, ախորժակը գրգռել: *Լալ կինին մարթին Ընտանի կըպէնա* (Ձ):

Ընտանի պէց ինիլ/պէնվալ - Ուտելու կամ այլ բանի ցանկություն առաջանալ, ախորժակը գրգռվել: *Հու վեր Իսաբուլաղա ճիրան խըմում ա, Ընտանի պէնվում ա* (Բ):

Ընտանի տալ - Ուտելու կամ այլ բանի ցանկություն ունենալ՝ տրամադիր լինել: *Հըղէննի Ընտանի տաս ա, նըստես ա ծըմէրնկը կըտըրես, մաչի զծգնկը ուտես...* (ԱԱռ, 20):

Ընտանի քըլըքօլա անէլ - Ուտելու կամ այլ բանի խիստ ցանկություն՝ փափագ առաջանալ: *...Հու վեր ըտըրանա ճիր ա խըմում, լըհա Ընտանի քըլըքօլա յա անում* (ԱԱ, 57):

Ընտանի քօռ անէլ - Տրամադրվածությունը՝ ցանկությունը՝ ախորժակը փչացնել: *Լըհա նըստում ըն, թա հաց օտին, մին մօրէի լօք ա տամ ըղնում խուրնգին մաչը, ըտըրանց Ընտանի քօռ անում* (Ձ):

Ընտանին աշկը փըսօր քըցիլ - տեն **Ընտանի քօռ անէլ**:

Ընտանի ինիլ - տեն **Ընտանի տալ**:

Ընտանին քացախ անէլ - տեն **Ընտանի քօռ անէլ**:

Ընտանի քացախ - հեզն. Ասում են որեւէ լավ բան ակնկալողին՝ զուր ես ակնկալում, ցանկությունդ չի իրականանա: - *Անդօն, մէհետ մին կ'առ մօրթէ, ք'ըփ անինք*: - *Ընտանի քացախ, Գորդէն* (Բ):

Ընտըղ անըփ, ընդըղ չուրաթանը մըկ-նում ա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր առիթը բաց չեն թողնում՝ նպաստավոր պայմաններից՝ հանգամանքներից օգտվելու: *Իզեն սանփանդան ա, Ընտըղ անըփ, ընդըղ ա չուրաթանը մըկ-նում* (Բ):

Ընտըղ մընաց - Արտահայտում է որեւէ բանի անհնարինությունը՝ հնարավոր չլինելը: *Իզեն ձորան ախաթըր չի ք'ծմազ անում, Ընտըղ մընաց՝ ք'ըգ ք'օմազ անէ* (Բ):

Ընտըղ մընաց - Ինչ եղավ, ինչո՞ւ չկատարվեց: *Հանօ, ասալ ըս՝ մին կ'առն ըմ տըլան, Ընտըղ մընաց* (Բ):

Ընտըղ նըստում ա/քիլում ա/վընն ա կէնում - Ամենուր, ամեն տեղ: *Խօսնարը Ընտըղ նըստում ա, ձորան ըխճըկանան ա թանրիփ անում* (Բ):

Ընտըղ վըրէ յա - Հիմա, շուտով, մոտ ապագայում: *Տընատարը ասմա.- Պատառ կ'աց, Ընտըղ վըրէ յա, կընէգըս կ'ըլան ա* (Ձ):

Ըշտըդ քինում ա, հորան չուրթանը պը-լիթում ա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր գործում են սեփական շահի համար՝ անկախ պայմաններից՝ հանգամանքներից: *Ընդըրա վեշ մին պեն խընգարել չի. Էն ըշտըդ քինում ա, հորան չուրթանը պըլիթում ա* (Զ):

Ըշտըդ քունը ասիս, ընդդդ էլ իմը կասիս - Հիշիր այս ամենը: Դերը ըտըրան մին լավ թակում ա, թա. «Քինի՛, միհենգաս տենը ըշտըդ քունը ասիս, ընդդդ էլ իմը կասիս» (Զ):

Ըշտըդա յա՛ - Որեւէ խնդրանք՝ առաջարկություն եւն մերժելու արտահայտություն՝ չկա, չեմ կարող: - *Կո՛ւքի, փոխավ մին էրկու լիտըր ա-րաղ տո:* - *Ըշտըդա յա՛* (Զ):

Ըշտըդա վերէ յա - 1. Ամեն կերպ, ինչ ուզում է լինի: Ասում ա. «Ըշտըդա վերէ յա, յը՛ս բիդի Էտ ըխճըզանը օգիւմ» (Զ): 2. Որտեղից որ է: *Ըշտըդա վերէ յա, մին դանդ կամ ա, մըզանա կենում* (Բ):

Ըշտըրափու տակ ըղնէլ - Տուգանքի եւ-թարկվել, տուգանվել: *Ըշտըրափու տակ ընգած մարթ ա* (Բ):

Ըշտըրափու տակ քըցիլ - Տուգանքի եւթար-կել, տուգանել: ...*Հու վեր փըռնըվում ա, ըշտըրա-փու տակ ըն քըցում* (ԶՏ, Ա, 142):

Ըշունքու աղվէս/ծէք/ճօտ - տեն Յամաթ ծծորու աղվէս:

Ըշունքու հավա - Անձրեւտ եղանակ: *Ա-մը՛ն ա, ամմա ըշունքու հավա յա անում* (Բ):

Ըշփիշկու կարօփկա տը՛ռնալ - Լրիվու-թյամբ ջարդվել (ավտոմեքենան): *Մաշինը ըղ-նում ա ծծոր, ըշփիշկու կարօփկա տը՛ռնում* (Բ):

Ըշփիշկու չօփ տը՛ռնալ - Շատ նիհարել, հյուծվել: *Էրկու օր տո՛ւզնը կացալ ա, լափ ըշփիշկու չօփ ա տը՛ռնալ* (Բ):

Ըչվըծէխ անէլ - 1. Այս ու այն կողմ գնալ, աննպատակ թափառել՝ գործել: *Տա ըչվըծէխ ա անում ք՛իւնջօցավը, տը՛սնում՝ հորան անա մու-տանօղ չի կա...* (ՀԺՀ, V, 624): 2. Մի կերպ ապ-րել՝ յուր գնալ: *Ըտըրանը շատ ք՛անսիք ըն ինձում, մին թանիրավ ըչվըծէխ ըն անում* (Զ): 3. Շռայլել, վատնել: *Հօրը փուկերը Էտ բիդասըլը լօխ ըչվըծէխ ըրավ* (Բ):

Ըչվըծէխ խօսէլ - Տակից-գլխից՝ վայրիվերո խոսել: *Յավա կընէգ՝ ա, ըշտըդ ք՛իւնում ա, ըչ-վըծէխ խօսում ա* (Բ):

Ըչվըծէխ յեշիլ - 1. Շուրջը նայել: *Ըչվըծէխ յե-շիւմ ա տը՛սնում՝ մարթ չի կա, նի յա մընում սի-րըկանէն տօնը* (Զ): 2. Կշռադատել, շրջահայաց՝ զգույշ լինել: *Հանրը ասմա.- Բա՛յա, վեր մին կօրծը օգում ըս անիս, ըչվըծէխ յեշիլ* (Զ):

Ըչվըծէխ վեր թակէլ - Խիստ անբարոյական լինել: *Մարթին մըռնէլանը յը՛տը Էտ կընէգը ըչվըծէխ վեր ա թակում* (Զ):

Ըպէլա կառնը - տեն Ապէլա կառնը:

Ըջըլաման տալ - Հարմար պահ՝ ժամանակ՝ միջոց ընձեռել: *Վերջը Էտ շօնը ըջըլաման չի տաս Էտ հարթնանը* (ՀԺՀ, V, 280):

Ըռնդ անէլ - արիւմ. 1. Հեռացնել, կորցնել, քշել, վռնել: *Մարթը կըզնըվում ա կընգանը յը-րա, թա.- Էտ խուխէն ըռնդ ըրա՛, հացըս օտիմ* (Զ): 2. Սպանել, ոչնչացնել, վերացնել: ...*Տի թի-քա-թիքա կըտըրէլավը ըռնդ ա անում* (ՀԱԲ, 15, 114):

Ըռնդը քաշիլ - տեն **Ըռնդ ինիլ:**

Ըռնդ ինիլ - արիւմ. Հեռանալ, կորչել: *Տըղէն մարը թըկէս ա տանան տո՛ւս քըցիս, թա.- Բի-նի՛ ըռնդ իլ, մէգ պիճ չի հարկավեր* (ԱԱ, 73):

Ըռնդ(յ)օ կօլ տըված - Շատախոս, չաչանակ: *Խըրէգ խօսէլ, լի՛, ըռնդ(յ)օ կօլ տըված ը՛ս* (Բ):

Ըռազի կէնալ/ինիլ - Համաձայնել, հավանու-թյուն տալ, բավարարված լինել: *Էտ գ՛անդան նան ախճիկը սիրահարվըմ ըն հորո՛ր, ամմա ըխճըկանը հանրը ըռազի չի կէնըմ...* (ԼՂԲ, 329):

Ըռազի կըց(ը)նէլ - Համաձայն դարձնել, հավանել տալ: *Թաքավերին պուճուր տըղան օ-գըմ չի, ամմա Էն ախճիգը ըռազի յա կըցընում* (ՀԺՀ, V, 76):

Ըռնհմ անէլ - Գթալ, կարեկցել: *Աստված ը-ռնհմ ա ըրալ, մին դօշ վերթի տըվալ...* (ԶՏ, Ա, 143):

Ըռնհմը վեր կօխէլ - Վախենալ, սարսափել, սարսռալ: *Էտ կընէգը արջին վեր տը՛սնում ա, ը-ռնհմը վեր ա կօխում* (Զ):

Ըռնմ-ըռնմ(ը) ածէլ - տեն **Ղըժի տալ:**

Ըռնմ-ըռնմ(ը) ըղնէլ/կնլ - Մի բան շատ ցանկանալով, բայց չկարողանալով ձեռք բերել, իրագործել՝ տանջվել, մտատանջվել: *Հինչ ա Էտ ըխճըկանը տը՛սալ ա, Էն օրվանից Էն ա ըռնմ-ըռնմ կ՛անլիս* (Զ):

Ըռամկան տո՛ւս կնլ - տեն **Հափը ընցընէլ:**

Ըռամկում պահէլ - Հսկել, զսպել, չթողնել, որ չափն անցնի: *Էտ կընէգ՛ը հըրթնէրէն ըռամկում ա պահում* (Բ):

Ընայ կ'անլ - Համախմբվել, միասնական դառնալ: Թախըլք օնիք, ըռայ յէկէք, թաչէ նէռը վէր ծընվալ ա, ըստըրանա լ'ալ վէտ չի կ'ամ... (ՋՏ, Ա, 58):

Ըռննգ անէլ - տեն Կըրասկա տալ:

Ըռննգ ան ըղնէլ - 1. Գունաթափվել, խամրել: Ծօրը ըռննգ ան ընգալ ա (Բ): 2. **տեն Ըռննգը մըռալու ըռննգ տըռնալ:**

Ըռննգը մըռալու ըռննգ տըռնալ/շինիլ - Խիստ գունատվել՝ դժգունել: Ըստըրան էլ ըն տոնս ընէս, տըսնաս ըշտըռն. ըռննգը տըռնած մըռալու ըռննգ... (ԱԲ, 82):

Ըռննգը յըրան - տեն Ըռննգը տըռն:

Ըռննգ-ըռննգ ինի/փըխըփօխ անէլ/փօխ տալ - տեն **Ըռննգը փըխըփօխ անէլ:**

Ըռննգըռուշ(տ)ը տըռն - 1. Գեղեցիկ արտաքինով, սիրունատես: Թաքավըռէն տըղան սաղ յէրգ'իոր շօռ ա կ'ամ, մին ըռննգըռուշ տըռն ախճիգ' չի ճարում (Ձ): 2. Առույգ, առողջ տեսք ունեցող: Կօզի սաղ օրը էն ա հիվանդ, ամմա էն ա ըռննգըռուշ տըռն (Բ):

Ըռննգըռուշ(տ)ը տըռն կ'անլ - Զվարճանալ, կազդուրվել, աշխուժանալ: ...էլիա աշխարքըս ուրանը տէռավ, ըռննգըռուշ տըռն յէկալ... (ՋՏ, Ա, 14):

Ըռննգըռուշ(տ)ը փօխէլ - Գունատվել: ...Վէրջը կ'ամ ըն էտ պատին տակէն տըրան քըթանում, տեսնում՝ վըռնը փըշըռած, ըռննգըռուշը փօխած... (ՀԺՀ, V, 403):

Ըռննգը վըռն/պատէն ծէփը տըռնալ/շինիլ - տեն **Ըռննգը մըռալու ըռննգ տըռնալ:**

Ըռննգը տըռն - 1. Նախկին՝ բնական գույնը պահպանած, չխամրած: Հէնգ տարէ յա՝ կըռնում ա էտ դարյան, ամմա ըռննգը էն ա հնւլն տըռն (Բ): 2. **տեն Ըռննգըռուշ(տ)ը տըռն:**

Ըռննգը տըռն կ'անլ - 1. Նախկին գույնը վերականգնվել: Գանթան քըցըխճիւնով լըվացալ, ըռննգը տըռն յըռնալ (Բ): 2. **տեն Ըռննգըռուշ(տ)ը տըռն կ'անլ:**

Ըռննգը տոնս տալ/տոնս քըցիլ - Թըջվելուց գույնը՝ ներկը տարածվել: Ծալվարը լըվացալ, ըռննգը տոնս տըռնալ (Բ):

Ըռննգը փախչիլ/փօխէլ/քըցիլ/ք'ինիլ/փօխ տալ - տեն **Ըռննգ ան ըղնէլ:**

Ըռննգը փըխըփօխ անէլ/տալ - Խիստ վախենալ՝ հուզվել: ...Մին դուլլուղջի էտ լօխ տեսնում ա, ըռննգը փըխըփօխ անում (ՀԱԲ, 15, 154):

Ըռննգ նըհաշ տալ - 1. Վախեցնել, սպառնալ: Թանգան նախագան ըտըրանց ըռննգ ա նըհաշ տամ, զինքըրոնէն հըվաքում ըն (Ձ): 2. Ընդդիմանալ, համառել: Էտ տըղան ըտըրանց ըռննգ ա նըհաշ տամ, կարում չըն կօխկէն քըցիլ (Ձ):

Ըռննգ տալ - տեն Կըրասկա տալ:

Ըռննգ տալ - 1. Կրթել, դաստիարակել: Թանգան հարթըն ըռննգ տըռնալ, Ըփկարէն մարթ շինից (Բ): 2. Ամբողջը ուտել, խժռել: Դոնաղը կուրկուտէն դըզղանը քաշոն ա առաշկը, մին մընուտումը ըռննգ տամ (Ձ):

Ըռաշկան խըռն - Թեթեաքարո (կանանց մասին): Ըռաշկան խըռն կընէգ ա, հու կարում ա՝ ճանգըն ա քըցիլ (Բ):

Ըռաշկան՝ հիլի, քըմական՝ ծիլի - Արտաքուստ՝ բարի, անկեղծ, լավ, ներքուստ՝ խարդախ (մարդ): Ըռաշկան հիլի յա, քըմական ծիլի, ընդըրա նըհըռն հու կըլծի տինի, տօնը կըքանդվի (Բ):

Ըռաշկէն դուժուրնի վըռնը կէնալ - տեն Ըռաշկէն վըռնը կէնալ (2):

Ըռաշկէն չօքէլ - տեն **Վըռնանը տական պաչիլ:**

Ըռաշկէն վըռնը կէնալ - 1. Դեմն առնել, դիմակայել: Ծատ օզից բուստանէս տար տըռնա, ամիա ըռաշկէն վըռնը կացէ (Բ): 2. Մեկին սպասարկել, ծառայել: Թանգան հարթըն սաղ օրը էն ա ըսկօսվօրը ըռաշկէն վըռնը կացած, էլիա հավան չի (Բ):

Ըռաշկէն փըրսօղ տալ/պար կ'անլ - Մեկին քծնել՝ շողոքորթել: Լօխ ըռաշիս փըրսօղ ըն տամ, վէնէրըս լոզոն, ինձ թարիփ անում (ՆԱԲ, II, 19):

Ըռաստ ինիլ/կ'անլ - Հանդիպել, պատահել: Զ'ինամ ա, ք'ինամ, ըռաստ կ'ամ մին պառալ մարդու (Ձ):

Ըռավալ անէլ - Վարի ժամանակ վարելահողի ծայրերը խոպան թողնել: Տըրախտըրը էտ տափը մին օրումը վարում ա, դըրդընէքըն էլ ըռավալ անում (Ձ):

Ըռավալը հըսնէլ - 1. Գործը վերջնակետին հասնել՝ ավարտվել: Մնջախ-անջախ կօրծը ըռավալը հըսալ (Բ): 2. Վերջը գալ, մեռնել: Հըմբարցիլ ըռավալըն էլ հըսալ (Բ):

Ըռէ կ'անլ - տեն **Հըղու կ'անլ:**

ԸՆԵԿՈՐԴ ԹԵՄԱՆԻ - Նվաճված հաջողությամբ՝ բարձր ցուցանիշով մյուսներին գերազանցել: Սոսան պառավ հանձն կույսագումը ռեկորդ ա թրխես (ՀԲ, 337):

ԸՆԵ ԿԻՐԻԼ - տեն **Հրդու Կիրիլ**:

ԸՌԴԳԱԹԿՈՒ ՔԱՐ ԷԼ ՋԻ ՏՈՐՆԱԼ - Շատ փոքր՝ նիհար է: Օսեփը ծրծրդես ա, թա.- Ա՛ կը-ծի՛նհար, էտ հինջ կ'առ ա՛, էտ ըրդգաթկու քար էլ Ջի տը՛ռնալ (2):

ԸՌԴԻՐ ԲԵՐԻՄ ԱՆԷԼ - տեն **Յըխըբողազ ա-նել (1)**:

ԸՌԴԻՐ ԲԻՐԻ ԵՐԳԻՆՔԸ - Գինը շատ բարձր: Բըզարեն ապրանքը ըրդիւր բիրի երգիւնքըն ա, ինք՛ օնօղ Ջի կա (Բ):

ԸՌԴԻՐ(Ը) ԸՂՆԷԼ - 1. Մեկի խոսակցության՝ բաժանանքի առարկան դառնալ: Էտ պէնը ըղ-նում ա շինացուց ըրդիւր, լօխ ըտըրանա յըն խօսում (2): 2. Պատահել, հանդիպել: Ըտի էտ տըղան ըղնում ա ըսլանէն ըրդիւր (2):

ԸՌԴԻՐ ԹԱՄՈՒԳ ԿԱՏԷԼ/ԿԷՆԱԼ - տեն **ՊԷ-րանը Թամուգ Կատել**:

ԸՌԴԻՐ՝ ԼԱԿ-ԼԱԿ, ԿՂԸԻՐ՝ ԹԱԿ-ԹԱԿ - Ա-տում են դատարկախոս մարդկանց մասին. դա-տարկախոսը միշտ ծեծ կուտի: Քանսպնը հինջ մարթ ա՛. ըրդիւր լակ-լակ, կղծիւր թակ-թակ (2):

ԸՌԴԻՐ՝ ԼԷՆ/ԳՐԷՆ, ՓՈԽԿԸ՝ ԾՈԹՆՈՒԾ - Մե-ծախոս աղքատ: Ամմեն տը՛ղ էլ ըրդիւր՝ լեն, փոխկը՝ ծօթնած մարթիք՛ կան (2):

ԸՌԴԻՐ ԾԱԿ - տեն **ԸՌԴԻՐ ՃԱՆԹԱ (2)**:

ԸՌԴԻՐ ԾԷՓԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԱՊԷԼ**:

ԸՌԴԻՐ ԾՐՈՒԼ - տեն **ՊԷՐԱՆ ԾՐՈՒԼ**:

ԸՌԴԻՐ ԿԱԽ ԱՆԷԼ/ՏԱԼ - Ոչինչ չանել: Հինջ ը՛ս ըրդիւրտ կախ տուվալ, հու վա՛ պըրտական անէ՛ տու օտիս (2):

ԸՌԴԻՐ ԿԱՊ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԱՊ**:

ԸՌԴԻՐ ԿԱՊԷԼ/ԿՈՒԱ(ԸՐ) ԱՆԷԼ - տեն **ՊԷՐԱ-նը Կապել**:

ԸՌԴԻՐ ԿԱՊԻԱ/ԿԱՐԻԱ՝ ՎՐԷՆԱՎՈՐ ԿՂԽՈՒՆ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԱՊԻԱ՝ ՎՐԷՆԱՎՈՐ ԿՂԽՈՒՆ**:

ԸՌԴԻՐ ԿՂՐԱԿ ԸՂՆԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿՂ-րակ ըղնել**:

ԸՌԴԻՐ ԽԱՎԱՔ ԿԱՏԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ Խա-վաք Կատել**:

ԸՌԴԻՐ ԽՂՂԱՂԷԼ/ԽՂ(Ղ)ԸՂՂՈՐԷԼ - տեն **ՊԷ-րանը Խղղաղել**:

ԸՌԴԻՐ ԽՂՎԱՔԷԼ - Ղեմն առնել, պահանջնե-րը բավարարել: Տիկօշը ասում ա. «Իլնծի ըրդի-

իւր կարում է՛մ Խղվաքեմ, վար մընացածըն էլ քըցեմ» (ԱԶ, 120):

ԸՌԴԻՐ ԽԻՆՋ Ա՛ - Այլընտրանք չունի, ստիպ-ված է: Թեկուսը ծիծաղում ա, թա. «Ընգէր վայինկօմ, իմ ըրդիւրս Խինջ ա՛, վար առանց իմ մը՛ծ դօրփեր պան փըռնեմ» (ԱԶ, 105):

ԸՌԴԻՐ ԽՈՓ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԱՊ**:

ԸՌԴԻՐ ԽՈՓ ՕՆԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԱՊԷԼ**:

ԸՌԴԻՐ ԾՐՂԱԾ/ԾՈԹՆՈՒԾ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ծրղած**:

ԸՌԴԻՐ ԾՐՂԷԼ/ԾՐՂՈՒՄԷԼ/ԾՈԹՆՈՒԾ/ԾՈՒԹՆՈՒ-տել - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԾՐՂԷԼ**:

ԸՌԴԻՐ ԵՐԴՏՈՒՄ - տեն **ԸՌԴԻՐ ՉԱՆ լրկաման**:

ԸՌԴԻՐ ԵՐԴԷԼ/ԵՐՂՈՒՄԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԵՐԷ-ղել**:

ԸՌԴԻՐ ԵՐՂՈՒՄԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԵՐՂՈՒՄԷԼ**:

ԸՌԴԻՐ ՉԱՂ ՏԱԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ՉԱՂ ՏԱԼ**:

ԸՌԴԻՐ ՉԱՆ ԼՐԿԱՄԱՆ - Անպարկեշտ խոսող, հայիռյասեր: Ըրդիւր Չան լրկաման մարթ ա Կանփուկ Սուրենը (Բ):

ԸՌԴԻՐ ՉՈՒ ԱԾԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ՉՈՒ ԱԾԷԼ**:

ԸՌԴԻՐ ՃԱՆԹԱ - 1. Մեծ բերան ունեցող: Ը-րդիւր Ճանթա մարթ ա (2): 2. Շատակեր, անկշ-տում: Ըտըրան էլ ըրդիւր Ճանթա էրկու խօխա յա իննում (2):

ԸՌԴԻՐ ԿԱԺԱՌ ԸՂՆԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ Կը-րակ ըղնել**:

ԸՌԴԻՐ ԿԷՆ ՔՐԳԻԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԷՆ Քը-ցիլ**:

ԸՌԴԻՐ ԿԷՑ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԷՑ**:

ԸՌԴԻՐ ԿԷՑ ԱՆԷԼ/ԿԷՆԱԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԷՑ ԱՆԷԼ**:

ԸՌԴԻՐ ԿԷՑ ԹՈՂ(Ն)ԷԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԷՑ Թօղ(ն)ել**:

ԸՌԴԻՐ ԿԷՑ ՄՂՆԱԼ/ԻՆԻԼ - տեն **ՊԷՐԱՆՔ ԿԷՑ մընալ**:

ԸՌԴԻՐ ԿՂԾՐՂԷԼ ԿՕԼ ՏԱԼ - տեն **Ժանգ՝ անել, իրը՛սան կենալ (2)**:

ԸՌԴԻՐ ԸՂԽՈՒ (ՏԱԼ/ՏԻՆԻԼ) - տեն **Քը՛թ ըը-թու (տալ/տինիլ) (1)**:

ԸՌԴԻՐ ԿՂԾԻՐՍ Ա՛ ԹԱԿԱԼ - Ինչո՛ւ պետք է անգաղտնապահության կամ որկրամոլու-թյան պատճառով նախատվեմ: Ըրդիւրս կը-լծիւրս ա՛ թակալ, խէ բի՛ղի ասիւմ (2):

ԸՌԴԻՐ ՎՐԷՍԿՐՈՒ ԿՕԽԷԼ/ՔՐԳԻԼ - տեն **ՊԷՐԱ-նը Վրէսկրո Կօխել**:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ՎՐԵՍՏԱԾ - տեն **ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ՉԱՆ ԸՆԿԱՄԱՆ**:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ՎՐԵՍՏԱԾ - տեն ՊԵՐԱՆՈՐ ՎՐԵՍՏԱԾ:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ՄԱՆ - 1. Բոլոր, սնել: Կորման ընդհանրապես ա տամ, էտ խօսքերը քուքանում ըն (Բ): 2. Հանձնել, մատնել: Հորդվանեն միլիցիան ընդհանրապես տրվավ (Ձ): 3. Որեւէ բանով կտրտել՝ տրորել՝ հնձել եւն: Մահմադը ճղղացեն քարը շաշկեն ընդհանրապես ա տամ, քարերը փրշորում (ՀԱԲ, 15, 16):

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ԿՐԵՄԱՎԷ - տեն ՊԵՐԱՆՈՐ ԿՐԵՄԱՎԷ:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ԳՆՔԻՆ/ԳՆՔԻՆ ԿՈՒՄԷ/ԳՐԵՒԷ - տեն ՊԵՐԱՆՈՐ ԿԱՊԷ:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ԳՐԵՐԷՎ ՄԱՆ - տեն **ՊԵՐԱՆՈՐ ՉԱՊ ՄԱՆ**:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ՊԵՐԱՆ ԿԱՊԷ - տեն ՊԵՐԱՆՈՐ ԿԱՊԷ:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ՎՐԵՍՏԱԾ - տեն ՊԵՐԱՆՈՐ ՎՐԵՍՏԱԾ:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ԲՐԵՅԻ (ՄԻՆԻՆ) - 1. Մեկի խոսակցության՝ բանբասանքի առարկան դարձնել: Ըսկետորը իւրան հարթանը հիրքվրենէրեն ընդհանրապես (Բ): 2. Հանդիպեցնել, մեկին՝ մի բանի հանձնել՝ եւթարկել: Կոպին ընդհանրապես, սաղ վրիճըրեն բաղա տրվավ (Բ):

ԸՈՐԻՍ ԾՐՈՒՆԷ - տեն ՊԵՐԱՆ ԾՐՈՒՆԷ:

ԸՈՐԻՍԱՏԱՆՔ ՄԱՆ - Վայրահաջել, դատարկախոսել, չարախոսել: Տըղամարթը վեր ընդհանրապես տրվավ, տըղամարթ չի (Ձ):

ԸՈՐԻՍԱՆ ԲՈՅ/ԳԻՂԻ/ԹՈՒ/ԽՐԷՂԸ/ յԱՎԱ - տեն ՊԵՐԱՆԱՆ ԲՈՅ:

ԸՈՐԻՍԱՆ ԳՐԷՆ ԿՈՐԾ ՎՐԵՆՆԷ - Ձգտել անել անկարելի: Ընդհանրապես գրԷՆ ԿՈՐԾ ՎՐԵՆՆՈՂԸ ԿՐԷՆՈՒՄ (Բ):

ԸՈՐԻՍԱՆ ԿԷՆԱՆ - 1. Սազել: Ծծորը կ'ընէրմ ա, ընդհանրապես կ'էնում (Բ): 2. արհմ. Կրքոտ համբուրել: Հինչ ըս ընդհանրապես կացալ, համոթ չի (Բ):

ԸՈՐԻՍԱՆ ՉՐՆԱՎԷՐ ԿՐԷՆ/ՉՐՆՈՐԹՈՒՄ ՎԵՐ ՄՐԷՆԱՆ - տեն **ՊԵՐԱՆԱՆ ՉՐՆԱՎԷՐ ԿՐԷՆ:**

ԸՈՐԻՍԱՆ ՉՐ/ԿԷՆՈՂ - տեն ՊԵՐԱՆԱՆ ՉՐ:

ԸՈՐԻՍԱՆ ՄՈՒՆ ԿՐԷՆ/ՄՈՒՆ ԿՐԷՆՈՐԷՆԷ/ՄՈՒՆ ԲՐԵՅԻ - տեն ՊԵՐԱՆԱՆ ՄՈՒՆ ԿՐԷՆ:

ԸՈՐԻՍԱՆ ՄՈՒՆ ԿՐԷՆ, ԾՈՅՐ ԸՂՆԷ - տեն ՊԵՐԱՆԱՆ ՄՈՒՆ ԿՐԷՆ, ԾՈՅՐ ԸՂՆԷ:

ԸՈՐԻՍԱՆ ԲՐԵՐԷՈՒՄ - տեն ՊԵՐԱՆԱՆ ԲՐԵՐԷՈՒՄ:

ԸՈՐԻՍԱՎՈՐ ԿՐԷՆ - տեն ՎՐԷՆԱՎՈՐ ԿՐԷՆ:

ԸՈՐԻՍԱՎՈՐ յՐԷՐ ԿԱՊԷ - տեն ՊԵՐԱՆԱՎՈՐ յՐԷՐ ԿԱՊԷ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԳՈՐ ՄԱՆ - տեն **ՊԵՐԱՆԷՆ ԳՈՐ ՄԱՆ:**

ԸՈՐԻՍԷՆ ԹԵՐ ԿԱՊԷ - Խիստ հանդիմանել, սաստել, լռեցնել: ...Մըհենգ հինչ ա ընդհանրապես ըն ԿԱՊԷ, կընքենէտ էլ քարփաթունավ հանալ, կատունէն էլ ըն յըրատ ասլան կըտրալ (ՋՏ, Բ, 130):

ԸՈՐԻՍԷՆ ԾՈՒՄՈՒՐ ԲԻՆԻՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԾՈՒՄՈՒՐ ԲԻՆԻՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԿԱՊԷ ԿՐԵՐՐԷ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԿԱՊԷ ԿՐԵՐՐԷ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԿԱՊԷ/ՄՐԵՂԱՐԸ ԳԻՂԱՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԿԱՊԷ ԳԻՂԱՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԿԱՊԷ/ՄՐԵՂԱՐԸ ԿՐԵՐՐԷՆԷ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԿԱՊԷ ԿՐԵՐՐԷՆԷ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԿՈՒՄ ՄԱՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԿՈՒՄ ՄԱՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԴԱՓԱՂ ՉԻՆԻՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԴԱՓԱՂ ՉԻՆԻՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԾԻՐԵՐԸ ԲԻՆԻՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԾԻՐԵՐԸ ԲԻՆԻՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ԾՈՒՐԸ ՎՐԷՆՆԷ ԿԷՆԱՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ԾՈՒՐԸ ՎՐԷՆՆԷ ԿԷՆԱՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ՄՐԷՎԱՆ ԿՐԷՆ/ԲՐԵՅԻ - Ասածին ուշադրություն դարձնել՝ հաշվի առնել: Խըճ ախճիճ՝ օգոմ չի քիՆԻ, ամմա դէ էն վախտերքը ըխճըկանը ընդհանրապես հու վա՞ մըհալ քըցալ, հոր խօսկը զալօն ա իլալ (ԱԱ, 68):

ԸՈՐԻՍԷՆ ՄԻՆ ԸՆԳՈՒՆԱՎՈՐ/ԸՐԵՂԱՎՈՐ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ՄԻՆ ԸՆԳՈՒՆԱՎՈՐ:

ԸՈՐԻՍԷՆ յԷՉԻՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ յԷՉԻՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ յՐԷՐԱՆԸ/ԲԱՔԵՐԸ ՎԵՐ ԿՐԷՆ/ԳՐԵՐԷՎ ՄԱՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ յՐԷՐԱՆԸ ՎԵՐ ԿՐԷՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ յՐԵՐԱ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ յՐԵՐԱ:

ԸՈՐԻՍԷՆ չԱՓԱՐ ԿՐԷՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ չԱՓԱՐ ԿՐԷՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ՉՐԱՎԱՆ ԿՐԷՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ՉՐԱՎԱՆ ԿՐԷՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ՉՐԱՎԱՆ/ՄՈՒՆՆԷ ԿՐԷՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ՉՐԱՎԱՆ ԿՐԷՆ:

ԸՈՐԻՍԷՆ ՄԱՆ - տեն ՊԵՐԱՆԷՆ ՉԱՊ ՄԱՆ:

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄԱՆ ԹՐԷՆ/ՄԱՆ/ՄՐԵՂԱՎՈՐ - Ուժեղ հարվածել: Տըղան ըտըրա ընդհանրապես թըխում ա, ըսպանում (Ձ):

ԸՈՐԻՍՏՈՒՄ ԿՐԷՆ/ԿՐԷՆ/ԿՐԷՆ/ԿՐԷՆ - Կրքոտ ծեծել: Փըռնում ըն ըտըրա

ընդհանրապես անհամար և անհամար, ըստ էության վերջին (2):

Ընդհանրապես ընդհանրապես - Բերնեյերի անհամար տարածվել: Ընդհանրապես ընդհանրապես և ընդհանրապես ընդհանրապես ընդհանրապես (2):

Ընդհանրապես անհամար - արհամարհ: Կոնստանտ, հարթեցողության զբաղվել: Էտ շեյնի տրոհման ընդհանրապես ամեն օր իրականացվում է միևնույն տանը, ընդհանրապես անհամար (2):

Ընդհանրապես քաղաք - տե՛ս **Ընդհանրապես**:

Ընդհանրապես ընդհանրապես - տե՛ս **Ընդհանրապես** տալ (1):

Ընդհանրապես անհամար - Ուրիշներից առաջ անհամար, գերազանցել: Կոնստանտ ընդհանրապես և անհամար, արտը միևնույն օրում իրականացվում է (2):

Ընդհանրապես անհամար - Առաջնորդել, ղեկավարել, ուղղություն ցույց տալ: Թաքավոր մեծ և, ժողովուրդը մեծ և անհամար, միևնույն ժամ չի ընդհանրապես անհամար (2):

Ընդհանրապես անհամար - Պատահական, անհամար: Կոնստանտ թա. «Ա՛յ մարդ ամեն ընդհանրապես անհամար մարդիկ վերջին անհամար, պա՛մունք կրկարի՜նք յոլա քիսիկս» (2):

Ընդհանրապես ընդհանրապես - Ամբողջ օրը՝ առավոտից մինչև երեկո: Զրահիկ տոնան խոսակուտակ չի մեծ և, ասում և. «Ընդհանրապես ընդհանրապես ըստ էության վերջին կացած, էս էլ իմ քննարկ և» (ԱԶ, 78):

Ընդհանրապես քիսիկ - Հանդգնել, համարձակվել: Թաքավոր մեծ և, ասում և. «Հանդգնել տրոհման միևնույն կա, վերջին և ընդհանրապես, յեկալ (ՀԺՀ, VII, 31):

Ընդհանրապես տաս/տաս կրկնում/կրկնում - Խիստ ատելի՝ թշնամի է: Հանդգնել ասում. «Հանդգնել ընդհանրապես՝ կրկնում, յեկալ հունց կարող և՛ ընդհանրապես ներքին խնամք տրոհում» (2):

Ընդհանրապես ընդհանրապես տալար - Ծայրաստիճան հուզված՝ հոգևած՝ վրդովված (մարդ): Ընդհանրապես ընդհանրապես ըստ էության, նրա տե՛ս, տրոհում՝ հի՛նչ և իլնալ (2):

Ընդհանրապես անհամար - 1. Արյան մեծ մասը մարմնից հանել, ուժասպառ անել: Դուխտորեն ընդհանրապես էնքան անհամար ընդհանրապես, լափ ընդհանրապես անհամար (2): 2. Սնանկացնել, ունեցվածքից՝ կարողությունից զրկել: Էս կոնստանտ մեր շինացուց լափ ընդհանրապես ընդհանրապես (2):

Ընդհանրապես ինքն/տրոհում - 1. Շատ արյուն կորցնելով՝ ուժասպառ լինել: Գոնալան և յա կ'ամ վերջին, ընդհանրապես տրոհում, մեծ և (2): 2. Սնանկանալ, ունեցվածքից՝ կարողությունից զրկվել: Բիդասը տրոհել անհամար ընդհանրապես կիսի (Բ):

Ընդհանրապես հաց փրկել - 1. Անտեղի վայրախոսել՝ գրադարել: Ընդհանրապես մեր փրկել, էս կրկնում նրա մասով կրկնում և (Բ): 2. Թշնամության կամ փորձանքի մատնել: Ընդհանրապես հաց փրկել, էս մարդիկ տոնը քանդից (2):

Ընդհանրապես մաքր (և) մեծ (և) էլ - Բնավորության գիծ՝ սովորություն դառնալ: Էս վրդապան էլ կոնստանտ ընդհանրապես մաքր և մեծ և (2):

Ընդհանրապես մաքր ինքն - Հատկանիշը ժառանգական լինել: Հանդգնել ասում. «Ընդհանրապես մաքր կ'իժոթուն կա, յե՛ս ընդհանրապես ախճի՛ք չօնիս տալի (2):

Ընդհանրապես մաքր խեղճ - Մեծ արյունահեղություն կատարել, անգթորեն կոտորել: Թաքավորին գործը և յա մեծ և, էս շեյն ընդհանրապես մաքր խեղճ (2):

Ընդհանրապես ջանք անել - Սպանության վրեժը լուծել: Կանսը քիսիկ և էս յերգի՛րը, իրագրությունը ընդհանրապես ջանք անել օնում, դիս-ջանում (2):

Ընդհանրապես/Ընդհանրապես անհամար - Խիստ ծեծելով՝ մարմնական վնասվածքներ հասցնել: Թաքավոր ընդհանրապես անհամար, թողում ըստ էության վերջին (Բ):

Ընդհանրապես/Ընդհանրապես ինքն/ տրոհում - Խիստ ծեծից մարմնական վնասվածքներ ստանալ: Ըստ ընդհանրապես իլնալ և յա մեծ և թաքավորին պալատը (2):

Ընդհանրապես անհամար - Դաժանորեն սպանուտել, կոտոր-կոտոր անել: Էս ընդհանրապես ընդհանրապես ընդհանրապես և անհամար (2):

Ընդհանրապես անհամար - տե՛ս **Կրակու կիս**:

Ընդհանրապես կիս - տե՛ս **Կրակու կիս**: 2. Սպանության դիմաց նյութական հատուցում՝ կյանքի գին՝ մեծ գոհողություն: Աստիճաններ քիսիկ և էս ըստ էության ընդհանրապես կիսը տալ, շինացուց ըզգողում (2):

Ընդհանրապես հալալ - Կռվի առիթ հանդիսացող՝ կռվարար մարդ: Սուրենը ընդհանրապես հալալ և, ընդհանրապես քիսիկ և, կոնստանտ և ընդհանրապես (2):

Ըռնու մաջի կուրցընէլ - տէն **Ըռնըթաթախ** անէլ:

Ըռնու մաջի կորցիլ/լըղ տալ - տէն **Ըռնը-թաթախ** ինիլ:

Ըռնու մաջի մըռնէլ - Արյունաքամ լինելով՝ մեռնել: **Կըցենավ վըռնը կըտըրից**, **ըռնու մաջի մըռնավ** (Բ):

Ըռնու մաջ/տակ ըղնէլ - Սպանության՝ արյունահեղության մասնակից դառնալ: **Խօլնը տըղա յար**, **էտ հնրամզադօցը հընգէր տըռնավ**, **ըռնու մաջ ընգավ** (Ձ):

Ըռնու մաջ/տակ քըցիլ - Մեկին դրդել՝ գրգռել, որ սպանություն կատարի, սպանության՝ արյունահեղության մասնակից դարձնել: **Մաղար տըղա յար**, **դային տարավ քաղաք**, **ըռնու մաջ քըցից** (Բ):

Ըռնու վըռտ կ'անլ - Սպանության վտանգ լինել: **էտ պենան ըռնու վըռտ ա կ'ամ**, **կործ չօ-նիս** (Բ):

Ըռնու ծըրք - Արյուն թափող, մարդասպան: **Հոնցը Ասլանըն ա իլնլ ըռնու ծըրք**, **ընդի էլ իւրան տըղան ա** (Բ):

Ըռնու անէլ - Անխնա օգտագործել՝ օգտվել: **Ըռնու յըն անում**, **էտ ծառէրը լօխ քաղում** (Ձ):

Ըռնուզավ ըղնէլ/ինիլ - Բարիքի՝ հարստության հանդիպել: **էտ կընէգը տաղատ քընում ա**, **մին չոքանու ըռնուզավ ինում** (ՀԱԲ, 15, 57):

Ըռնութանա անէլ - Առավոտյան տնային գործերը կատարել: **էտ կընէգը յըր ա կենում**, **վեր ըռնութանա անէ**, **ծըկըլթօնը ըղնում ա շէնը** (Ձ):

Ըռնուլըտ միշտ աչ ինի/աչ շօռ տա - Բարեմաղթանք՝ ուղղված վարորդներին, հատկապես նոր մեքենա գնելու առթիվ: **Մաշինըտ շընըրիավեր ինի**, **Ակօփ**, **ըռնուլըտ միշտ աչ շօռ տա** (Բ):

Ըռնուլին նըստէլ - Տրանսպորտային միջոցը վարել: **Ըռնուլին վեր խամ շօփեր նըստէ**, **էն մաշինը տըղ չի հըսնէլ** (Ձ):

Ըռնուաի ինիլ/կ'անլ - տէն **Ըռաստ ինիլ**:

Ըռնուսու բաբուշկու քամակ - Շատ կարմրած: **Արկաթը կ'իրմիրում ա**, **տըռնում ըռնուսու բաբուշկու քամակ** (Ձ):

Ըռնուլսին կանտօրը - Խառնաշփոթ՝ աղմկալից տեղ (գործածվում է Ստեփանակերտ քաղաքի խոսվածքում): **Թամաղան ասմա-Սոնս ըրէք**, **էտ հօ Ըռնուլսին կանտօրը չի** (Ձ):

Ըսածան տոնս կ'անլ - տէն **Խուսկան յըռտ տըռնալ**:

Ըսածավը քիսիլ - տէն **Խուսկավը քիսիլ**:

Ըսածէն (պէնդ) վըռնը կենալ/խըզ անէլ - տէն **Խուսկէն (պէնդ) վըռնը կենալ**:

Ըսածէն տարը ինիլ/տար վըռնը կենալ/տար քիսիլ - տէն **Խուսկէն տարը ինիլ**:

Ըսէլին ա ընէլին մաջին սար ու ծօրէր կա - Ասելն իրագործելը՝ կատարելը շատ դժվար է: **Նըհախ տըռնան ասէլ մէր**, **ըսէլին ա ընէլին մաջին սար ու ծօրէր կա** (Բ):

Ըսէլի (պէն) չի - 1. Անկարագրելի՝ արտակարգ է, չափազանց է: ... **էս մարթըն ու կընէգը էնքան ըն սիրում ըտըրա**, **վեր ըսէլի չի** (ԱԲ, 167): 2. Ասելն ամոթ է: **Մըծ ախպէրը լնց ա ինում**, **թա**. «**Ղէ հինչ ա'սըմ**, **ըսէլի չի**, **էն ըմ սօված-ծարավ տանը նըստած**» (ԱԲ, 134):

Ըսըղէն ծակավը անց կենալ - 1. **տէն Ասըղ կօլ տըված շօն տըռնալ**: 2. Շատ ճարպիկ լինել: **Ըսըղէն ծակավը անց կըկենա**, **տու ընդըրա կարէլ չըս խնիփիս** (Բ): 3. Շատ տանջվել, չարչարվել, նեղություններ կրել: **Հինչ կործ ա'նէլ**, **հն-շըմ ըրա'ըսըղէն ծակավը անց ըմ կացալ** (Բ): 4. Շատ բարակ՝ նուրբ լինել: **էտ ախծիգը մին հանց շալ ա կօրծում**, **վեր ըսըղէն ծակավը անց կըկենա** (Ձ):

Ըսըղէն ծակավը անց կըցընէլ - Շատ տանջել, չարչարել, նեղել: **էտ աղան Նօք'արներէն ըսըղէն ծակավը անց ա կըցընում**, **մինչըմ էտ կօրծը պըրծընըմ ըն** (Ձ):

Ըսըղէն ծակէն հնլ ածէլ - տէն **Ըսըղէն ծակավը անց կըցընէլ**:

Ըսըղէն ծակէն հնլ քիսիլ - տէն **Ըսըղէն ծակավը անց կենալ** (3):

Ըսըղէն ծակումը - տէն **Նալէն-մէխին դաթումը**:

Ըսըղու յըրա նըստած ինիլ/նըստէլ - Խիստ անհանգիստ լինել, անհարմար վիճակում գտնվել, նյարդայնանալ: **Ըսըղու յըրա յըս նըստած**, **էտ հինչ ա' պըտահալ** (Բ):

Ըսըղու շօք - Չնչին, աննշան (բան): **էտ ըսըղէն շօքը հինչ ա'**, **վեր վախտ ըս կուրցը-նում** (Ձ):

Ըսթըխահնչ տալ - 1. Դուռնը դեպի երկինք դարձրած՝ առանց պատճառի հաշել (շնեթի մասին): **Սաղ քըշէրը ըտըրանց շօնը ըսթըխահնչ**

ա տամ, թողնում չի, թա դոնաղը քօն ինի (Ձ): 2. Անտեղի՝ ավելորդ խոսել, դատարկաբանել: *Խըրտե՛ք՝ ըսթըխտահա՛յ տօ՛, ըջըլաման տօ՛՛ մուսք էլ մին պէն ասինք՝ (Ձ):*

Ըսթըխտէն հըմբարքավը մին - Անհամար: Էտ բնագին էլ ըսթըխտէն հըմբարքավը մին վըխճըրնէ յա իննում (Ձ):

Ըսթըխտէն հըսնէլ - Շատ բարձրանալ: Դէնք՝ տըռնումը Էտ ծառը հըսնըմ ա ըսթըխտէն (Ձ):

Ըսթըխտէն նըհըտ խաղ անէլ - Արագավա՛ճ՝ թոչկան լինել (ծիու մասին): *Շի, հինչ ծի՛, ըսթըխտէն նըհըտ խաղ ա անում (Բ):*

Ըսլանու ծը՛ծ ծըծած/ըռը՛խ ճօթըռօղ - Քաջ, կտրիճ (մարդ): Ըսլանու ծը՛ծ ծըծած մարթ ա իլնլ Ավօն (Բ):

Ըսլանու կաթնը - 1. Ոգելից խմիչք, հատկապես թթի: *Սիրգօն ապան խըմում ա, թա.- Էս ըսլանէն կաթնան հիշքան ը՛ք քաշնլ (Ձ):* 2. Հազվագյուտ բան: *Ըավ մարթը ըսլանու կաթն ա, տիժէր ա քըթէնալը (Ձ):*

Ըսլանու ճօտ - տեն **Ըսլանու ծը՛ծ ծըծած:**

Ըսլանու սը՛րտ ինիլ - Քաջ՝ անվախ՝ համարձակ լինել: *Մէր Սիրգան ըսլանու սը՛րտ օնէ (Ձ):*

Ըսկըմէ տըղան - տեն **Էս գըմէ տըղան:**

Ըսկի թա/հինչ - Գործածվում է որպես ժխտողական պատասխան՝ ոչինչ, ոչ մի բան: *Հանօ, հինչ ը՛ս անում: - Ըսկի թա (Բ):*

Ըսկի մարթու անա պէն օգնծ չը՛ս - Ասում են շատ՝ մեծ բան խնդրողին: - *Խօթէն, հնրո՛ւր մանէթ տօ՛: - Ըսկի մարթու անա պէն օգնծ չը՛ս (Բ):*

Ըսպահը՛տը կըցնահը՛տ տը՛ռնալ - Ասում են կոպիտ վարվողին՝ գործը ոչ նուրբ կատարողին: *Ասում ա. «Ուստա, Էս պատ ա՛, վէր տիրնլ ըս. ըսպահը՛տը տ կըցնահը՛տ ա տը՛ռալ» (Ձ):*

Ըսպընէլա քըցիլ - տեն **Թան ծըմէլն քըցիլ:**

Ըստակած էշու վա շօռ կամ, վէր նալէրը տոն օնէ - Շատ ազատ է: *Մէր Ըրտէմին նըման թամաքնը մարթ տը՛սած չըմ. ըստակած էշու վա շօռ կամ, վէր նալէրը տոն օնէ (Բ):*

Ըստաքան ըստըքանու թըխէլ - Իբրեւ բարեկամության նշան՝ միասին ոգելից խմիչք խմել: *Տընատարըն ա դօնաղը նըստում ըն ըստաքան ըստըքանու թըխում (Ձ):*

Ըստաքանը տիրտըկցընէլ/քամէլ - տեն **Ըստըքանէն տակը պէց անէլ:**

Ըստաքան պիցըրցընէլ - Կենաց առաջարկել: *Թամադան ըստաքան ա պիցըրցընում խընամուց մըհար (Բ):*

Ըստը՛դ-ընդը՛դ ըղնէլ - տեն **Տէսուտէն ըղնէլ:**

Ըստը՛դ մին «յէվ» կա - Ասում են այն ժամանակ, երբ կասկածում են որեւէ բանի: *Կնրնթէրը ք՛ծմնգ՛ ընէլի հը՛տէ կ՛նլ չի մէր տօն, վէր յը՛կալ ա, ըստը՛դ մին «յէվ» կա (Ձ):*

Ըստըկածէն ա թակում - Ասում են թույլ՝ անգոր՝ անկարող մարդու մասին: *Ասում ա. «Իզէն ըստըկածէն ա թակում, Էն հօնծ անօղ ա՛» (Ձ):*

Ըստըղան-ընդըղան թօխրէլ - Անկապ՝ կցկտուր խոսել, բուն նյութից շեղվել: *Կարում չի, թա կարքէն խօսէ, լըհա ըստըղան-ընդըղան թօխրում ա (Ձ):*

Ըստըղավ-ընդըղավ ըղնէլ - տեն **Տէսուտէն ըղնէլ:**

Ըստըղէս-ընդըղէն ծէփէլ/թըխէլ - տեն **Տէսուտէն ըղնէլ:**

Ըստըղէս հըսնէլ - տեն **Պըկէն հըսնէլ** (ասում են՝ ցուցամատով ցույց տալով կոկորդը):

Ըստըղէս հըսցընէլ - տեն **Պըկէն հըսցընէլ** (ասում են ցուցամատով ցույց տալով կոկորդը):

Ըստըրան/Ըտըրան/Ընդըրան յէ՛շի/տը՛ս - Ասում են ուժից վեր գործ ձեռնարկողին կամ մեծ-մեծ խոսողին: *Ըտըրան յէ՛շի, մին կ՛ը՛դ կա վէշ, ամմա օգ՛ում ա տօն շինի (Բ):*

Ըստըքանէն տակը/վը՛ռը պէց անէլ - Բաժակի պարունակությունը (հատկապես ոգելից խմիչքը) մինչեւ վերջ խմել: *Թամադան վէր մին քանէ հէտ ըստըքանէն տակը պէց ա անում, ըսքըսում ա յը՛րք ասէլը (Ձ):*

Ըստըքանու հընգէր - Մեկի հետ կերուխումի մշտական ընկեր, բաժակակից: *Սակիչըն ա Դէնդօն ըստըքանու հընգէրունք ըն (Բ):*

Ըստի-ըստի - Սա է եղածը, իրողությունը: *Կամ ա թաքավէրին կօշտը, թա. «Թաքավէրըն ապրած կէնա, ըստի-ըստի, տըղատ մինակ չուքանէն ըխճըկանէն ա հավան կացալ, օգ՛ում ա՛ նըհըտը փըսակվէ» (Ձ):*

Ըստի թա ընդի - Ինչպես էլ որ լինի, բոլոր դեպքերում էլ: *Ըստի թա ընդի ք՛ի նանկան ըս, նըհախ յըտանալ մէլ (Ձ):*

Ըստուծանա թաքուն չի - Իրական է, իրականություն է: *Ըստուծանա թաքուն չի, վէր*

ամէն մարթ էլ ուրան գանքումը լըհա մըհետ մին անարթնար կործ ա փըռնալ (Ձ):

Լստուծանա մին օր կուղացած - Անչափ ուրախ: Լիդա տծտան հանց ա Լստուծանա մին օր կ'ուղացած. տըղան բընակա յըհալ ա (Բ):

Լստուծանալ մըխիթանքիս - Սփոփանքի արտահայտություն՝ ուղղված ննջեցյալի հարազատներին կամ մեծ կորուստ ունեցողներին: Բադարնքանը յըտը մին-մին մուտանումըն մըռածէն տըղէն, թա.- Լստուծանալ մըխիթանքիս (Բ):

Լստուծ-Աստուծ անէլ - 1. Որեւէ բան կատարվելու, փափագը իրականացնելու համար Աստծուն երկրպագել: Լստուծ-Աստուծ ա անում, վեր կըռըվը ճէլի պըրծընէ (Ձ): 2. Շատ փափագել: Շատ ա Լստուծ-Աստուծ անում, վեր մին խօխա պիրի, ամմա անմալ չի կամ (Ձ):

Լստուծէն աշկան ըղնէլ - տեն Աստուծ աշկան քըցիլ:

Լստուծէն աշկը յըրան ինիլ - տեն Աստուծ տալ:

Լստուծէն էքսը վէրջ չօնէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ տված խոստումը չեն կատարում եւ անորոշ ժամանակով հետաձգում են: Լստուծէն էքսը վէրջ չօնէ. Սիմօնը մին ցակատ ա խօսկ տուվալ, մին տարէ յա' հնլան պերալ չի (Բ):

Լստուծէն ընէծածը - Թշվառ, խեղճ ու կրակ, անճարակ: Էտ Լստուծէն ընէծածը հինչը օգում ա անէ, թօղում չըն (Բ):

Լստուծէն ըշտանհավը - Մեծ ախորժակով: Դօնաղը վեր Լստուծէն ըշտանհավը չի հաց կերով, տընատըռնըն քըհէլէն նի կըկ'ա (Ձ):

Լստուծէն ըռաշկէն չօքէ, ամմա կօրծէտ հըտումը կաց - Հիմնականում պետք է ապավինել սեփական ուժերին: Հանքի, Լստուծէն ըռաշկէն չօքէ, ամմա կօրծէտ հըտումը կաց, քիւնի բօստանըտ ճիրի, ումէղըտ թօռէն յըրա մէլ տիւնիլ (Բ):

Լստուծէն ծաղէգը յըրան - Անարատ, մաքուր: Մըհըրը, հինչ մըհըրը, Լստուծէն ծաղէգը յըրան (Բ):

Լստուծէն ծըրան տոն կ'ան - տեն Հըղա տոն կ'ալ:

Լստուծէն ծըրավը քիւնիլ - տեն Լստուծէն հըղավը քիւնիլ:

Լստուծէն կըրակը կըլխէն վեր ածէլ - տեն Կըլխէն կըրակ անէլ:

Լստուծէն կըրակը կըլխէն վեր տըռնալ - տեն Կըլխէն կըրակ մաղվէլ:

Լստուծէն կիրոնը կիրիլի չի - Անգութ՝ անխիղճ՝ դաժան արարք է: Ըտըրա ըրածը Լստուծէն կիրոնը կիրիլի չի (Ձ):

Լստուծէն կօշտը դարկէլ - Սպանել, մեռցնել: Ծէնըտ կըտըրէ, թա չէ Լստուծէն կօշտը կըդարկիւմ (Ձ):

Լստուծէն կօշտը քիւնիլ - Սպանվել, մեռնել: Էրկու տըղա օնար, ճօխտը Լստուծէն կօշտը քըռէն (Բ):

Լստուծէն հըղան տոն կ'ան - տեն Հըղա տոն կ'ան:

Լստուծէն հըղավը քիւնիլ - Բարեպաշտ՝ օրինավոր լինել, կանոնավոր վարքով ապրել: Մեր շենումը փիս մարթ չի կա, լօխ Լստուծէն հըղավըն ըն քըռնում (Բ):

Լստուծէն հըղըցը (յըրա) - Բարեպաշտ, օրինավոր, արդար: ...Թոնի դային ըրեսուն տըրէկան տըղամարթ ար, Լստուծու հըղըցը յըրա մին անթանը մարթ ար (ՀԺՀ, VI, 177):

Լստուծէն հըպարապ վախտը ըստըհծած - տեն Աստուծ մաչին նըստած:

Լստուծէն մաննը խառնը/մաչին ինիլ - Աստծո կամքով կատարվել: Մին տըռնումը տու հունց հուրուստաճէլ, հանլընթ Լստուծէն մաննը խառնըն ա (Բ):

Լստուծէն պահած կ'առնը կ'իւլ օտէլ չի - Ում Աստված պահպանում է, ոչ ոք եւ ոչինչ չի կարող նրան վնասել: Մետրակը ըստուծասեր մարթ ա. Լստուծէն պահած կ'առնը կ'իւլ օտէլ չի, ընդըրա վէշ մինը կարէլ չի վընաս տա (Բ):

Լստուծէն պարալ չըտալ - Շատ գոռոզ լինել: Իզէն Լստուծէն պարալ չի տամ, հի'նչ մընաց, թա քըհգ ախճիգ տա (Բ):

Լստուծէն պարէվը մըննան քըցիլ/ըղնէլ - Սաստիկ շփոթված՝ հուզված լինել: Հօնծին վախտը վեր կ'ամ ա, ըրտըտարէրը Լստուծէն պարէվը մըննըրներան քըցիւմ ըն (Ձ):

Լստուծէն վըհնէրը էրիլ - Ասում են մեծ խարոյկին: Հուբըննէն հանց դըռըռաչ ըն ըրալ, վեր Լստուծէն վըհնէրը էրիւմ ա (Ձ):

Լստուծէն տակէն - տեն Ըշխարքէն տակէն:

Լստուծէն ումէղը ըղնէլ - Բախտի քմահաճույքին տրվել: Լստուծէն ումէղըն ընթ ընգալ. անդար անիւմ ըստի գանքը (Բ):

Լստուծէն ումէղին թօղ(ն)էլ - Բախտի քմահաճույքին թողնել: Բօստանը վէջ ճիրում ա, վէջ քըղանում, թօղալ ա Լստուծէն ումէղին (Բ):

Ըստուծէն փարք տալ - Բախտից գոհ լինել, Աստծուց շնորհակալ լինել: **Ըստուծէն փարք՝ ա տամ, վեր կարում ա կործ անե, խօխէնք՝ը պահե** (Բ):

Ըստուծէն փեշկը փրռնել - Յույսը չկորցնել, չվհատվել, Աստծուն ապավինել: **Ըստուծէն փեշկը փրռնէ, լօխ լ՛ալ ա ինանկան** (Բ):

Ըստուծէն փիսը - Ասում են ի ծնե վատ, ժառանգականորեն չարասիրտ մարդկանց մասին: **Հանքին Ըստուծէն փիսըն ա, ըտորա հը՛տե էլ հընգեր չօնէ** (Բ):

Ըստուծէն քարալ տալ - Եղածով չբավարարվել, բախտից դժգոհել: **Խըրեգ՝ Ըստուծէն քարալ տօ՛, էն ըս լ՛ալ ըպրելիս, հինչըտ ա՛ պալաս** (Ձ):

Ըստուծէն քըշտան կ՛ան - Շատ խելոք՝ ճարտար՝ բանիմաց լինել: **Հանց խօսում ա, հանց ա Ըստուծէն քըշտան ինի յը՛կած** (Բ):

Ըստուծէն օրը/ըռուօթանան/ տարէն/հրոհ-գհնը/քըշէրը - Ամեն օր/առավոտ/տարի/երեկո/գիշեր: **Ըստուծէն օրըն էլ դարիք, դօնադ, հու պըտըրէս ա, տընես ըն տօն, հիւրոհմանք ընես** (ԱԲ, 173):

Ըստուծու դանգա՛նի - Աստծու ստեղծած կարգ: **Ըստուծու դանգա՛նի ա. մինը անում ա, մինը՝ օտում** (Ձ):

Ըստուծու դադաստան - Արդար դատաստան: **Մին ա, հիք էլ ինի, Ըստուծու դադաստան ըն ընական** (Ձ):

Ըստուծու ըստը՛դծած - Կենդանի արարած: **Հեյվանըն էլ ա Ըստուծու ըստը՛դծած, հինչ ա՛նկնք, թա լիզոն չօնէ** (Ձ):

Ըստուծու թակած - տեն Ըստուծէն ընէծածը:

Ըստուծու լ՛ալ թըվալ - Բարի գործ կատարվել, բարություն արվել: **Լ՛ալ ըս ըրալ, վեր էտ յէթիմին ք՛ծմանգ՝ ըս ըրալ, Ըստուծու լ՛ալ կըթըվա** (Ձ):

Ըստուծու կըրակ - 1. Չար, դաժան, անգութ (անձ): **Իզէն մարթ չի, Ըստուծու կըրակ ա** (Բ): 2. Չարաճճի (անձ): **Ըստուծու կըրակ խօխէնք՝ ըն, մօրը շատ ըն չըրջարում** (Բ): 3. Մեծ ցավ՝ պատիժ՝ դժբախտություն: **Էտ Ըստուծու կըրակ ա, լօխճին էլ պըտահում ա** (Բ): 4. Շատ թանկ (գին): **Էշին կ՛իկը մըհէնգ՝ Ըստուծու կըրակ ա, կարում չընք ինք՝ օնինք՝** (Ձ):

Ըստուծու կ՛առնը - Ամեղ, պարկեշտ, հեգաբարո (մարդ): **Հինչ հա՛րթնը, հանշը՛վ ըրա, թա**

Ըստուծու կառն ա, հինչը ըսկօսուրը ասում ա, դանստի անում ա (Բ):

Ըստուծու կ՛իժ - Բացարձակ խենթ՝ գիժ: **Էտ տըղան Ըստուծու կ՛իժ ա, սա՛յադ կաց** (Ձ):

Ըստուծու կ՛օտէ - Ծիածան: **Թօռը պըրծալ, մին մը՛ծ Ըստուծու կ՛օտէ տոնս յը՛կալ, խօխէնք՝ը ուրխացէն** (Ձ):

Ըստուծու հըղէ - Բարություն, արդարություն, աստվածապաշտություն: **Կըռը՛վը ընգալ, յիրգ՛իրումըս Ըստուծու հըղէ չի մընաց** (Բ):

Ըստուծու դօնադ - Անսպասելի հյուր: **Հու Ըստուծէն դունադէն պահէ, Աստուծ էլ ընդորա կըպահէ** (Ձ):

Ըստուծու պահած - Աստծո հովանավորած, փորձանքներից փրկված: **Մեր յերգ՛իրը Ըստուծու պահած ա** (Ձ):

Ըստուծու պատիժ - տեն Ըստուծու կըրակ:

Ըստուծու տուված/տոնըք՝ - Բնության պարգևած, բնատուր, աստվածատուր: **Հեղուշ աքէրը թա. «Լօքի յա, լի՛, Ըստուծու տուված ռուզի յա, տու վէլ քաղէ, յը՛ս էլ քաղիմ»** (ԱԶ, 30):

Ըստուծու տօն - Եկեղեցի: **Վեր սալէտը մընար, մեր շինէրքումը հիշկան Ըստուծու տօն կար, լօխ կըքանդվար** (Ձ):

Ըստուծ-Քըրէստուծ անէլ - 1. տեն **Ըստուծ-Աստուծ անէլ**: 2. տեն **Ըստուծէն հըղավը ք՛ի-նիլ**: 3. Առավոտյան՝ նախաճաշին, օդի խմել: **Արոհիւնը ասմա.- Մանվէլ, յը՛ք մարթա մին ըստաքան Ըստուծ-Քըրէստուծ անինք՝, հըղէ ի-նինք՝, հանլան արը՛վը տոնս չի յը՛կալ** (Ձ):

Ըստուծէն (յը՛րէ) կըլխէն նըստըցընէլ - Հարգել, պատվել, մեծարել: **Շէնին մարթուցը հըվաքում ա, մին պառալ մարթու տանում ըստուծէն կըլխէն նըստըցընում** (ՆԼՂԺԲ, 127):

Ըստուծէն յըրա մընալ - Վիրահատության ժամանակ մեռնել: **Հիվանդը ըստուծէն յըրա մընաց** (Բ):

Ըստուծ թըքանալ - Խնջույքն աշխուժանալ: **Վեր մին էրկու ըստաքան խըմում ըն, ըստուծ թըքանում ա, էլ թամադէն ըսկանօղ չի ինում** (Ձ):

Ըստու հըզըրէլ/պէնալ/պէց անէլ/սարթէլ/քըցիլ - 1. Հացկերույթ՝ հրավերք կազմակերպել: **Թամար բաջին, տըղան վեր քըղաքան կամ ա, լ՛ալ ըստու ա քըցում, լօխճին ծէն տամ դօնադ** (Ձ): 2. Ուտելեղենը եւ ճաշի պարագաները սեղանի վրա դնել՝ դասավորել: **Մին խըրէգ**

յետը էտ հարսը ըստօլ ա պէց անըմ, էրկուսամ
նըստում ըն, օտըմ, խըմըմ (ՅԺՅ, V, 226):

Լսօրանց յըտը/տէնը - տէն Սըհէնգ'ան(ց)
յըտը:

Լսօր-էք'նից - Շուտով, մոտ ժամանակներս:
Ժըռընգ'նէն մըտածում ըն, վէր ըսօր-էք'նից
հանրը մըռնըլական ա... (ՆԱԲ, 66):

Լսօր-էք'նից անէլ - տէն Լսօր-էք'նիցը քըցիլ:

Լսօր-էք'նիցը ըղնէլ - 1. Ձգձգվել, զանազան
պատճառներով հետաձգվել: Կօրծը վէր ըսօր-է-
ք'նիցը ընգամ, նը'ստա ծը'րք քաշի (Բ): 2. Օր-
հասական վիճակում՝ մահամերձ լինել: Կամ ա
տը'սնում՝ հանրը-մարը տըղըպէրցում, էն ըն
ըսօր-էք'նիցը ընգած (ԱԲ, 107): 3. Ասում են հոյի
կնոջը, որը շուտով պետք է ծննդաբերի: ...Տը'է-
սալ ա, վէր հարթըն էն ա ըսօր-էք'նիցը ընգած,
յօր ա կալիւ, տարալ տատմօրը կօշտը (Ձ):

Լսօր-էք'նիցը քըցիլ - Ձգձգվել, զանազան
պատճառներով հետաձգվել: Էտ թանջիրը ըտի
խըփիլիւմ, ըսօր-էք'նիցը քըցիլիւմ, ըտըրա
պարթըր տամ չի (Ձ):

Լսօր ը'ս մը'նալ, թա է'ք'նից - Ասում են այն
ժամանակ, երբ մեկին անսպասելի որդեւ դժ-
բախտություն է պատահում: Լսօր ը'ս մը'նալ, թա
է'ք'նից. Մացակը նի յա մընում ծըմակը թա չէ,
մին զը'ն արջ յըրա յա պըրծընում (Ձ):

Լսօր կա, էք'նից կա վէչ - 1. Փոփոխական,
ժամանակավոր է: Հանրը ասում ա. «Բալա, փուլը
ըսօր կա, էք'նից կա վէչ, խըրեգ' քը'թըտ ցեց
պահէ» (Ձ): 2. Վաղ թե ուշ մեռնելու է: Մարը
յը'խան օնում ա, թա. «Մատաղ անիմ, յը'ս ըսօր
կամ, էք'նից կամ վէչ, ճէլլ ըրա փըսակվէ» (Ձ):

Լսօր կանք, էք'նից'վէչ - Մարդու կյանքը ժա-
մանակավոր է, պետք չէ վատություն՝ չարու-
թյուն՝ ժլատություն անել: Մանրդիրօս, ըսօր
կանք, էք'նից'վէչ, համօթ ա, էտ մարթին խըրեգ'
տանջի (Ձ):

Լսօրվա յըրա/օրը - Այսօրվա՝ այս պահի
դրությունը: Լսօրվա յըրա հանլ մունք շատ վը'է-
դէր օնինք' թուրքէրէն ծը'րքէն (Ձ):

Լսօրվա նըման - Շատ պարզ: Լսօրվա
նըման մը'ննըս ա, թա հունց ա իլիւլ այան ինձ
տաշտէն մաջին լըղըցընէլիս (Բ):

Լսօր օխտը օր բիդան - Մեկի մահը ցանկա-
նալու, մեկին մեռած տեսնելու արտահայտու-
թյուն, որ գործածվում է հեզնաբար կամ

արհամարհաբար: Ախճի, մը'ննում ըմ: - Լսօր
օխտը օր բիդան (Ձ):

Ըվարա անէլ - Մեկի ժամանակը անտեղի
խլել, գործից զրկել: ...Ըխալըհարըմ քըթօթ անօղ
հավէրըն ու դագէրըն էլ ըն կըռէվ տամ ու սաղ
խալիը ըվարա անըմ (ՋՏ, Բ, 232):

Ըվարա ինի/տը'ննալ - 1. Ժամանակը զուր
վատնել, գործից հետ ընկնել: Թօռը յը'կալ, էտ
օրը սաղ կալիսօզնիկնէն ըվարա իլին (Ձ): 2.
տէն Չծէրը ըղնէլ:

Ըվըզանումը պըպըգ'ան - Խելոք, ուշիմ,
կարգապահ: Նէրակ ընդիւր կինի, մին ըվըզա-
նումը պըպըգ'ան հարթըն կինի (Ձ):

Ըվիտըրանան թօխտ ճըղէլ - Մեծ մեղք՝
հանցանք գործել: Էտ ըվիտըրանան թօխտ ճը-
ղածէն կըպօտում ըն, քըցիւմ զընդանը (Ձ):

Ըվիտըրանումը կիրան - Օրինական, լավ,
ճշմարիտ (արարք, խոսք են): Տընըշինիտ մար-
թը ըսկի մին պէն չի անում, վէր ըվիտըրանումը
կիրան ինի (Ձ):

Ըվլըղըղում պըհէլի չի - Ասում են անիրավ՝
անզգամ մարդկանց մասին: Տընըշինիտ խօ-
խան ըվլըղըղում ըսկի պըհէլի չի (Բ):

Ըվիլանթակ անէլ/տալ - Ավելով ծեծել: Ազին
փըռնում ա, էտ խօսըն մին լ'ավ ըվիլանթակ ա-
նում (Ձ):

Ըտըկ-ատակ անէլ - Մանրամասն հարցու-
փորձի ելթարկելով՝ զաղտնիքներն իմանալ:
Մին պառազ կ'աս ա ըտըրանց տօն, ըտըկ-ա-
տակ ընէս, լօխ գ'իդան (Ձ):

Ըտի խօսկը մըթկումը ասէլըն էլ ա համօթ
- Խիստ անպարկեշտ խոսք է: Ըտի խօսկը մըթ-
կումը ասէլըն էլ ա համօթ, տու հունց ը'ս քու մօր
ասում (Բ):

Ըրանգիւմըն էլ չըտը'սնալ - Չկարողանալ ու-
նենալ՝ հասնել՝ իրագործել, խիստ անմատչելի
լինել: Հանրը ասմա.- Պըրծավ, մըհէնգ'աց տէնը
էս ծին ըրանգիւմըն էլ չըս տըսնըլական (Ձ):

**Ըրանգիւմը տը'սնալ - տէն Ըրագումըն էլ չը-
տը'սնալ:**

Ըրանգիւ նըման - Արագ եւ աննկատ: Դերվի-
շը ըրագու նըման հանց յը'կալ-քը'ցավ, խը'ղճ
թաքավէրը ըսկի հըսըրոուց վէչ, թա ըխճըլկանը
անա մին խաբար գ'իդան (Ձ):

Ըրախսէն ճիւրը - Վարար, հորդ, առատ
(աղբյուր, առու, անձրեւ են): Թօռ, հինչ թօ'ռ,
Ըրախսէն ճիւրըն ա (Բ):

Ըրածը առաջկը կ'անլ - Արածի համար ար-
ժանին ստանալ: Մարթու շատ ա փիսթթուն ը-
րալ, մըհէնգ՝ ըրածը առաջկըն ա կ'ամ (Բ):

Ըրածը վեր ածել - Մի վատ արարքով արած
լավ գործը՝ լավությունները հողին հավասա-
րեցնել: Ախպորը հըրտէ ըրավ, ըրավ, վերջումը
կըռվից նըհըտը, ըրածը վեր ածից (Բ):

Ըրած ցըխ/խըմօր - Հիվանդկոտ, թույլ,
տկար (անձ): Ըրած ցըխ ըս, պատառ տըղա-
մարթ կաց, լի՞ (Բ):

Ըրած ցըխէն մին քըթծլ ճիւրըն էլ ա բօլ -
տէն **Վըէնն իլնծ տըվարէն մին կուճի հօ-հան
էլ ա բօլ**:

Ըրակէն նըհըտ - Ըստ տրամադրվածու-
թյան: Ըրակէն նըհըտ ա կօրծ անում մեր
Սումբաթը (Բ):

Ըրակումը ինիլ - Տրամադրված լինել: Վեր ը-
րակումը ինի, էտքանըտ մին օրումը կանէ (Բ):

Ըրահունց անէլ - Խմորը առանց թթխմորի
հունցել: Ըրահունց ա անում, իծըմօրէ թըխում (Ձ):

Ըրամակ ըղնէլ - Մարդամեջ ընկնել, մարդ-
կանց շարքին դասվել, հեղինակություն ձեռք բե-
րել: Էշու օրում մարթ ա իլնլ, միհէնգ ա ըրամակ
ընգալ (Բ):

Ըրամակ քըցիլ - Մարդամեջ գցել, մարդկանց
շարքին դասել, հեղինակությունը բարձրացնել:
Մարթին ըրամակ քըցօղը կընէգըն ա (Ձ):

Ըրանու արաղ - Գովելի՝ ընտիր՝ պատվա-
կան օղի: Մելիք՝ ըտըրանց ըրանու արաղ ա
խըմըցընում (Ձ):

Ըրաշօտ անէլ/ինիլ/տըրննալ - Որեւէ բանի
կամ որեւէ մեկի հետ հաշիվները վերջացնել:
Քիւնամ ա կուրծատըրդը, ըրաշօտ անում, կօր-
ծա տիւս կ'ամ (Բ):

Ըրբան ճըռռալին տըրդ ըրբաշին ա ճըռռամ
- Նեղություն կրողի, իրավունք ունեցողի
փոխարեն ուրիշն է բողոքում: Մարթը քըշէր-
ցիլըրէ կօրծ ա անում, ամիա կընէգըն ա սաղ
օրը փընթփընթամ, նըհախ չըն ասալ, թա. «Ըր-
բան ճըռռալին տըրդ ըրբաշին ա ճըռռամ» (Բ):

Ըրբան տըրդան տիւրոնը չըկ'անլ - Դրություն-
ներ չփոխվել, վիճակը չբարելավվել: Շատ ա
չըրջարվում, վեր էտ քըրծը քանդի, ամիա մին
ա, ըրբան տըրդան տիւրոնը չի կ'ամ (Ձ):

Ըրբան ցըխումը մընալ - տէն **էշը ցըխու-
մը մընալ**:

Ըրբա վեր ընգած ծըմէրուկ - տէն **Բէղա
վեր ընգած պըրինծ**:

Ըրբէն ճաղը կօտըրէլ - տէն **Վըէննը քարու
նի կ'անլ**:

Ըրբէն չարխը յըտ շօռ տալ - Գործը հակա-
ռակ ընթացք ստանալ՝ ձախողվել: Հծնծին
վախտը սէլ յըէկալ, խըրդէն տօնը քանդից, ըր-
բէն չարխը յըտ ա շօռ տամ (Ձ):

Ըրգան տալ/քըցիլ - Դուռը սողնակով փա-
կել: Քընում ա, տըռնանը ըրգան տամ, տ'ուս
կ'ամ... (ՀԱԲ, 15, 146):

Ըրէնակ յըր օնէլ - Մեկին ընդօրինակել,
նրան հետեւել: Տընտըրի ախճիգ՝ ա, մօրը անա
յա ըրէնակ յըր կ'անլ (Բ):

Ըրէվալ ըղնէլ - Արեւահարություն ստանալ,
արեւահարվել: Էնքան հծնծ ըրավ, ըրէվալ ըն-
գալ (Բ):

Ըրէվալը իւրթիւմը օտէլ (միսին) - տէն
Ընըմալը իւրթիւմը օտէլ (միսին):

**Ըրէվէն ասում ա՝ տու տիւս չի կ'աս, յըս ըմ
տիւս յըէկալ/լիւս տըլան** - Շատ գեղեցիկ՝
չքնաղ է (հիմնականում աղջկա մասին): Էտ
թաքավէրին էլ մին ախճիգ՝ ա ինիւս, վեր լըհա
ըրէվէն ասում ա՝ տու տիւս չի կ'աս, յըս ըմ տիւս
յըէկալ (Ձ):

Ըրէվէն գահումը - 1. Կեսօրին, արեւի կիզիչ
պահին: Ըրէվէն գ'ահումը տանան տիւս յըէկէն,
հըղէ իլին (Ձ): 2. Լավ տեղ, նպաստավոր պայ-
մաններ: Ըրէվէն գահումըն ըս, էլ հօր ըս
փընթփընթամ (Բ):

Ըրէվէն գահումը նըստէլ - Իրեն բավարար-
ված՝ լավ զգալ, ուրախ լինել: Մակիչը ըրէվէն
գ'ահումըն ա նըստալ, հնլթնթ տըղան փուլ ա
դարկալ (Ձ):

Ըրէվէն լիւսին կարօտ/հասըրաթ թօղ(ն)էլ -
1. Տան մեջ պահել, արգելել դուրս գալ:
Իրթըկըլխանէ դէվը էտ տըղէն քըցիւմ ա վերին
մաչը, թօղնում ըրէվէն լիւսին հասըրաթ (Ձ): 2.
Կուրացնել: Աշկէրը տիւս ըն տամ, թօղնում
ըրէվէն լիւսին կարօտ (Ձ):

**Ըրէվէն լիւսին կարօտ/հասըրաթ ինիլ/մը-
նալ** - 1. Տնից դուրս գալ չկարողանալ՝ իրավունք
չունենալ: Ախճիգը ասում ա. «Այ տըղա, էս ա
չծրք տարէ յա՝ յըս տափէն տակէն էս պըլատու-
մը ըրէվէն լիւսին կարօտ ըմ» (Ձ): 2. Կուրանալ:
Պառավը թա. «Յըս պէն չըմ տըրսնում, չծրք տա-
րէ առաջ ըմ մընացալ ըրէվէն լիւսին կարօտ» (Ձ):

Ըրեվէն յորա - Մահվան գնով: Քըշէրը արագ ա ըրվամ թաքուհուն աշկէն. մինըն ասում ա՝ վեր թըփեղէն ախպէր դարկիմ, քու ըրեվէտ յորա յըմ դըրկըլական (ՆԱԲ, 38):

Ըրեվէն նըհըտ մար մըննէլ, ըրըվէն նըհըտ տոնս կ'ալ - Առավոտից իրիկուն աշխատել, շատ աշխատասեր լինել: Էտ մարթը ծոգում ա՝ հանց կընէ՞ք՝ ծոգի, վեր ըրըվէն նըհըտ մար մըննէ, ըրըվէն նըհըտ տոնս կ'ա (Ձ):

Ըրեվէն սըրտավը - տեն թանմիգ սըրտավ:

Ըրեվէն տակէն - տեն Ըշխարքէս տակէն:

Ըրեվէն տըրքըտըրքուտէլիս վախտը - տեն Ըրեվէն գահումը (1):

Ըրեվէտ մատաղ (ինիմ, անիմ)/մըհնիմ - տեն Քըգ մատաղ (ինիմ, անիմ):

Ըրեվու թիք'ան/կուտուր/պատառ - տեն Լնսու թիք'ան:

Ըրեվու իրըս տըհսնալ - 1. Տնից դուրս գալ (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Հինչ ըս տանը նըստալ, խէ ք'ոնոնմ չըս ըրեվու իրըս տըհսնաս (Ձ): 2. Լավ օր ու կյանք տեսնել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Սաղ գ'ան-քումը չըրչըրվէլիս ա իլան, ըգէն ըսկի ըրեվու իրըս ա՝ տըհսալ (Բ):

Ըրեվու իրըս տոնս կ'ալ - տեն Ճիրին իրըսը տոնս կ'ալ:

Ըրեվու իրըս տոնս օնէլ/անէլ/հանէլ/պիրիլ - տեն Ճիրին իրըսը տոնս օնէլ:

Ըրեվու նըման լիս տալ - 1. Շատ գեղեցիկ, չքնաղ լինել (հիմնականում աղջկա մասին): Դէ չուբանէն ախճիգըն էլ ճօկ ախճիգ՝ ար, ըրեվու նըման լիս ար տամ (Ձ): 2. տեն Փըլըստըրատէ տալ:

Ըրեվու պըրանէլ - Եղանակը արեւոտ դառնալ: Մստուծ, բո՛լ ա, հիշկան թօռ ա յըհկալ, ըրեվու պըրանէ, բուստըննէն անըն կ'ա (Ձ):

Ըրեվ-իրեվ անէլ - տեն Ըլըվ-ալալ անէլ:

Ըրըգախանի ինիլ/տըհնալ - Երագի մեջ սերմնահոսություն ունենալ: Հունց ա պըրտահում, էտ մարթը քըշէրը ըրըգախանի ա ինոն, հըմըն-չիլան նըհըտ թաքուն տոնս կ'ամ քիւնամ (Ձ):

Ըրըգակօխ ինիլ/տըհնալ - Երագում մղձավանջի ենթարկվել: Վաղօն ըրըգակօխ ա ինիս, յըհ կընաս ըսքըսէն ճըղճըղալը (Ձ):

Ըրըղաձէն ածէլ/տալ - հեգն. Օղի խմելու մեծ ցանկություն ունենալ: Հընէսին սէրտը ա-

րաղ ուգիյիս ընոնմ, ըրըղաձէն ա ածում, տանըն էլ ընոնմ չի (ՆԱԲ, 112):

Ըրըվաքօռ ինիլ/տըհնալ - Արեւի երկար նայելուց տեսողությունը խաթարվել: Էտ խօխան ըրեվէն էնքան յեշում ա, ըրըվաքօռ ա տըհնում (Ձ):

Ըրըվգ'ոննիջի անէլ/տալ - Արեւի տակ պառկել՝ նստել՝ ընկողմանել: Չօբանը վըխճըրնէն ա-նում ա հանդը, ինքըն էլ ըրըվգ'ոննիջի տամ (Ձ):

Ըրխըլին անէլ/կըցընէլ/պահէլ - Վստահեցնել, մտատանջությունը, երկմտությունը փարատել: Պառավը ըտըրա ըրխըլին ա անում, դարկում տօն (Ձ):

Ըրխըլինը ըղնէլ - Վստահ լինել, մտատանջությունը, երկմտությունը փարատվել: Վեր տըղէն տըհսնում ա, ըրխըլինըն ա ըղնում (Ձ):

Ըրխըլինը քըցիլ - տեն Ըրխըլին անէլ:

Ըրխըլին ինիլ/կէնալ - տեն Ըրխըլինը ըղնէլ:

Ըրծէվու ճօտ - տեն Կ'ոնիլ ճօտ:

Ըրկաթ յըմ/չըմ - տեն Քարա շինան ըմ:

Ըրկը-երկու խօսէլ - տեն Ճօխտ-ճօխտ խօսէլ:

Ըրչակ'օռ տալ - Ուժեղ վայնասուն բարձրացնել: Մուտանում ըն տըհսնում՝ մին մարթ ա, ըստակած յըհգնանը քըշտէն վըհնը կացած, ըրչակ'օռ ա տամ (Ձ):

Ըրչապար տալ - Իրար քաշքշել, քաշկռտվելով կռվել: Ըտըրանը խըմում ըն հանդիմ, յը-խըքօղազ անում, ըրչապար տամ (Ձ):

Ըրչաքօն տալ/նի մըն(ն)էլ - Խոր ու երկար քնել: Տընաշինըտ հանց ըրչաքօն ա տըվալ, ա-սիս լ'ըհա մին ամէս քօն չի իլան (Ձ):

Ըրվամ ա - Երեւի, կարծես: Ըրվամ ա էտ մարթը ըսկի մէխկ չօնէ (Ձ):

Ըրտասունքը աշկէն չուրանալ - Շատ լաց լինել, շարունակ սգալ: Խըհըճը հինչ ա՛նէ, իրըհ տըղա յա թաղալ, ըրտասունքը աշկէն չուրացալ ա (Բ):

Ըրտասունքը ըշկէրէն - Տխուր, վշտացած, լացի՝ սգի մեջ: ...Էտ ըխչըկանը հանըն ա մարը մըռէս ըն, խըհըճէն թուղէս ըրտասունքը ըշկէրէն (ԱԱ, 73):

Ըրտասունքը կօլ տալ - Լացը զսպել, վիշտը չարտահայտել՝ ինքնամիտ տանել: Էտ կընէ-գ'ը մարթին անա վըխէլան նըհըտ ըրտասունքը կօլ ա տամ (Ձ):

Ըրտասունքը հափըռումը ինիլ - Միշտ պատրաստ լինել լացելու, անգամ թեթեւ հուզմունքից լացել: Ըտըրա ըրտասունքը հափըռումըն ա, մին կուծի պէնան էլ լաց ա ինոմ (Բ):

Ըրտասունքը ցըմաքէլ - տէն **Ըրտասունքը աշկէն չուրանալ**:

Ըրտասունք թափէլ/վեր ածէլ - Արտասվել, լաց լինել: Պառավը ուրխընալան նըհէտ սըկ-սից ըրտասունք թափէլը (ՅԺՅ, V, 308):

Ըրտասունք չափէլ - Ռառնորեն՝ աղիողորմ լացել: Էնքան ըրտասունք ա չափալ, Էն ա մըռնէլիս (Բ):

Ըրտասունք օնէլ - տէն **Աշկէրը լըցնէլ**:

Ըրտըսունքէն մինը կամ ա, հազգարը քըշոմ - Արտասվելը՝ լացը թեթեացնում է վիշտը: Մարը ասմա. «Թօղէ լաց ինի. ըրտըսունքէն մինը կամ ա, հազգարը քըշոմ» (Ձ):

Ըրտըսունքէրը սըրփիլ - 1. Այլեւս չլացել՝ չարտասվել: Լ'ըհա մարթը տանան վեր տոն ա կ'ամ, կընէգ'ը ըրտըսունքէրը սըրփիլում ա (Ձ): 2. Մեկին մխիթարել, վիշտը սփոփել: Սաղ օրը մի-նակ սօք' ա ասում, մինը կա վէչ, թա ըրտըսունքէրը սըրփիլ (Բ):

Ըրոփոփունը կ'ոփան ա անում, ըռուփանան ալայթ էլ չի տըռնում - Ասում են շատ աշխատող, սակայն արդյունք չստացող մարդկանց մասին: Խըդճ ինին մէր շինացէք'. ըրոփոփունը կ'ոփան ըն անում, ըռուփանան ալայթ էլ չի տըռնում (Բ):

Ըրուտուհարատ անէլ - 1. տէն **Քունըհարամ անէլ**: 2. Մեկին նյարդայնացնել, վրդովել: Խօխէնք'ը հօրը ըրուտուհարատ ըրէն (Բ):

Ըրուտուհարատ ինիլ/տըռնալ - 1. տէն **Քունըհարամ ինիլ**: 2. Նյարդայնանալ, վրդովվել: Ըրուտուհարատ իլած տոն ա կ'ամ, տըռնում ծին կա վէչ (Ձ):

Ըրուրու(ն)ցախազ' անէլ - տէն **Ըրուրու(ն)ցը խազ'իլ**:

Ըրուրու(ն)ցը խազ'իլ - Տղա եւ աղջիկ երեխաների օրորոցների վրա խազ քաշել՝ որպէս նշան նրանց՝ իրար հետ ապագայում ամուսնացնելու: Կ'ամ ըն ուրուրունցը խազ'ում, Էտ օրվանից էլ պարիկըմօթուն անում (Ձ):

Ըրուրու(ն)ցը կըրակ ընգած/կ'ոփ կէրած - Անգամ (երեխաների մասին): ... Էտ կընէգ'ը ասում ա.- Էս ըրուրունցը կըրակ ընգածը ինձ տանջից, հօքիս հանից (Ձ):

Ըրուրու(ն)ցումը նի կապած - Նորածին, մանուկ: Տըղան մըծըն ա ինոմ, ախճիգը՝ կուծիներ՝ հալան ըրուրուցումը նի կապած (ԱԲ, 105):

Ըրփըվէրի կընգանը փէշկը նի կացած կինի - Որբեայրի կինը միշտ անհանգիստ՝ մտահոգ է: Ըրփըվէրուն փէշկը նի կացած կինի. հինչ ա'նէ Գ'ոփին, կարում չի խօխէնք'ը պահէ (Բ):

Ըրփըվէրուն տըռնանը պըպըլ-պապալ' ա-նէլ - Որբեայրու վիճակից վատթար վիճակի մեջ ընկնել: Խընըմէն սիրականը մըռալ ա, Էն ա ըրփըվէրուն տըռնանը պըպըլ-պապալ' ընէլիս (Ձ):

Թանքը ծանոթը - 1. Անտանելի բնավորություն, վատ վարվեցողություն ունեցող: *Ըսկեսվօրը թանքը ծանոթը ա ինձում* (2): 2. Դժվարությամբ եւ դանդաղ ապաքինվող: *Մէր Ուբէլին թանքը ծանոթը ա, վէր հիվընդանում ա, մին ամէս յըտ չի կամ* (Բ):

Թանքը յըր չօնէլ - Չհանդուրժել: *Էտ կընգանը թանքը յըր չօնում, վէր հարթնը ճէլլի-ճէլլի ք'ընհում ա հաննց տօն* (Բ):

Թանքը տաք - Կրակոտ բնավորություն ունեցող, աշխույժ: *Թանքը տաք հարթնը պըտորունէն աշկէն լիւսըն ա* (2):

Թաքուրդա ընգած - Անճարակ, խեղճ ու կրակ: *Թաքուրդա ընգած մարթ ա, կարում չի թա խօխէնքը պահէ* (Բ):

Թադարէք տըսնալ/քաշիլ - Որեւէ բանի համար նախապատրաստվել, անհրաժեշտ միջոցները հայթայթել: *Ընդըրանա յետը, քանի վէր Մէլիք Շահնազարը հարան թադարէքը քաշալ ար, ժողովորդըն ազադվից սօվան* (ՅԺՅ, V, 604):

Թանգ(զ)ան գ'անն բէխաբար - հեզն. Անտեղյակ, անփորձ, միամիտ: *Մին դօնհում մին թանգան գ'անն բէխաբար մարթ դօնադ ա ընգըմ մին տան* (ՅԺՅ, V, 453):

Թանգ(զ)անմիշ անէլ - 1. Թարմացնել: *Տանը պատէրը կըրասկա յա տամ, թանգանմիշ անում* (2): 2. Վերսկսել, որեւէ դադարեցված բան նորից սկսել: *...Բ'իկըմ ա օցին կօշտը, թա՝ յըք բըրըշիք, էլիա մեր ք'ծինն պարիկըմօթունը թանգանմիշ անինք* (2):

Թանգ(զ)անմիշ ինիլ/տըհնալ - 1. Թարմացվել: *...Կարունքը վէր կամ ա, յերգիր, աշխարք թանգանմիշ ա ինըմ, սարէրըն ու չօլէրը կընանչըմ ըն, ծառէրը ծաղկըմ...* (ԶՏ, Բ, 33): 2. Վերսկսվել, որեւէ դադարեցված բան նորից սկսվել: *Էտ օրվանից ըտըրանց հընգըրօթունը թանգանմիշ ա տըհնում* (2):

Թանգ(զ)ան ծընված կառնը - Աշխույժ, զվարթ,

կենսուրախ (անձ): *Տըդա, հինչ տըդա՛, թանգան ծընված կ'առնը, սադ օրը էն ա ք'ըփ ընէս* (2):

Թանգ(զ)ան հարթնը - Ամոթնած, ամաչկոտ (անձ): *Հինչ տըդամարթ ա՛ էն, հանշըվ ըրա՛մին թանգան հարթնը* (2):

Թանգ(զ)ան ճօտէր ըն տհօս յըկալ՝ ըրկաթէ ծուվէն ըն ածում - Ասում են մեծամիտ՝ պոռոտախոս երիտասարդների մասին: *Թանգան ճօտէր ըն տհօս յըկալ՝ ըրկաթէ ծուվէն ըն ածում. միհէնգվա ջիհիլէն սադ օրը էն ըն հարանց թանիփ ընէլիս* (Բ):

Թանգի կըտըրէլ/տըհնալ - 1. Հնազանդ դառնալ, խեղճանալ: *Ըտըրան էնքան թակում ըն, վէր թանգի յա կըտըրում* (2): 2. Նիհարել: *Մին ամսումը էտ կավը թանգի յա տըհնում* (2):

Թանգին քըս տալալ ըլըբաստըրակ չի փըռ-(ն)էլ - Անիմաստ է մեկից իր ուժերին անհամապատասխան բան պահանջելը: *Թանգին քըս տալալ ըլըբաստըրակ չի փըռնէլ, էտ տըդան դօխտուր տըհնօղը չի, նըհախ չըրչարվը մէլ* (2):

Թանգի շինիլ - 1. Հնազանդեցնել, խեղճացնել: *Էտ կընէգ'ը մարթին թանգի յա շիննլ* (Բ): 2. Նիհարեցնել: *Էնքան տհօզնը պահում ա, էտ խօգ'ին թանգի յա շիննում* (Բ):

Թա էս պատը/քարը խօսալ ա, ընդի էլ ինքը - Ասում են նրա մասին, ով որեւէ գրույցի՝ վիճաբանության եւն դեպքում ոչինչ չի ասում: *Հիրըվանէրը յըկալ ըն թըքթըծհմնթ ըրալ Բըփկէնին, ամմա թա էս քարը խօսալ ա, ընդի էլ ինքը* (Բ):

Թաթախ անէլ - Վրան մի բան քսել, քսելով կեղտոտել: *Նի յա մընում կ'ումը, շօրէրը թըրէք'ալ թաթախ անում* (Բ): 2. Մեկին որեւէ տհաճ՝ վնասակար գործի մեջ ներքաշել՝ խառնել: *Կ'օղէրը էտ տըղէն էլ ըն թաթախ անում* (2):

Թաթախ ինիլ/տըհնալ - 1. Վրան մի բան քսվել, քսվելով կեղտոտվել: *Սըլկըրիում ա ըղնում ցըհէն մաչը, ցըհալ թաթախ իննում* (2):

2. Զատկի կամ ծննդյան պատճառով լուծել: *Ըստըրանը ուրխանում ըն, վեր թաթախ ըն իլնալ* (Ձ): 3. Որեւէ ուտելիքից կամ խմիչքից քիչ ճաշակել, քիչ ուտել կամ կոնծել: ...*Դերերան մին քանենը օխտ ըն ը-րալ, վեր ըռըվօտանց չըրու ռորոգիւնը կիննալ թաթախ ինին* (ՋՏ, Ա, 76):

Թաթ անէլ, վրէնը կենալ - տեն ճօխտ վրէնը մին չըմըշկում տինիլ:

Թաթէն տինիլ - Մեկի պահանջածը՝ ուզածը տալ: *Ըսի էտ հըրեղան ծին տինում ըն էտ օղմաշ մարթին թաթէն* (Ձ):

Թաթէն քիլիլ, դըբանէն յըտ տըռնալ - տեն *Դըբանէն յըրա յըտ տըռնալ*:

Թաթէրը թաթման քըցանձ կատուն կարէլ չի մուկուն փըռնէ - Յուրաքանչյուր գործ որոշակի պատրաստություն է պահանջում: *Հարը ասմա.- Ա՛շան տըղա, թանգան շիրերալ տու հինչ բիդի հծնձ անիս. թաթէրը թաթման քըցանձ կատուն կարէլ չի մուկուն փըռնէ* (Ձ):

Թաթը կօթան կօտըրէլ - Անելանելի դրության մեջ ընկնել: *Խըդճէն թաթը կօթան կօտըրալ ա, գիւղիւմ չի, թա հինչ անէ* (Բ):

Թաթը կօթէն հըսցընէլ - Մի կերպ ապրուստի միջոցներ հայթայթել՝ կարողանալ որեւէ բան անել: *Մացակը օթ խօխա օնէ, մին թանիրնալ ա թաթը կօթէն հըսցընում* (Բ):

Թաթը յըրա տինիլ - Բռնությամբ՝ ապօրինաբար մի բանի տեր դառնալ, տիրանալ, ուրիշների թույլ չտալ օգտվելու: *Էտ օյինբազը թաթը տիրնալ ա սաղ շէնին վըղերէն յըրա, թօղում չի վէշ մինը վարին* (Բ):

Թանթռնալ անէլ - Բեղմնավորել, թեթևել (թոշունների, հեգնաբար նաեւ մարդկանց մասին): *Վըրցակը հավէն թանթռնալ ա անում* (Բ):

Թանթռնալ ինիլ/կիւն - Բեղմնավորվել, թեթևվել (թոշունների, հեգնաբար նաեւ մարդկանց մասին): *Թանթռնալ չիլնձ հավըն էլ ա ծոն ածում* (Բ):

Թանթռն բօստանը - Անտեր՝ բարձիթողի ինչք, որն օգտագործվում է յուրաքանչյուրի կողմից՝ ըստ ցանկության: *Կալխօզը տըռնալ ա թանթռն բօստանը, հու հինչը օզում ա, անում ա* (Ձ):

Թալաթ անէլ - արիւմ. Սպանել, մեռցնել: *Ատում ըն՝ կընէգը էտ ըխմաղէն թալաթ ա ըրալ* (Ձ):

Թալաթ ինիլ/տըռնալ - արիւմ. Սպանվել, մեռնել: *Թալաթ չի ինիւմ, թա նըստա պըրծընիք* (Բ):

Թալաթինու կաշի - Որակյալ կաշի: *Թալաթինու կաշի յա ինք օնում, վըննաման կարում* (Ձ):

Թալա-թուլակ քըցիլ - տեն *Հօփ քըցիլ*:

Թանակ ըղնէլ - 1. Հանցագործության մեջ բռնվել: *Անջախ-անջախ էտ կ'օղը թալակ ընգալ* (Ձ): 2. Փորձանքի մեջ ընկնել: *Խըդճէն կընէգը թանակ ա ընգալ, հինչ ա՛նէ* (Ձ):

Թանակ ընգաձ աղվէս - Խեղճացած՝ անելանելի վիճակի մեջ ընկած խորամանկ մարդ: *Կանփին միհէնգ թանակ ընգաձ աղվէս ա* (Բ):

Թանակ սարէլ - Դավ նյութել, որոգայթ լարել: *Անդար անիւմ ընդի կընէգը, վեր ռորան մարթին հըրտէ էլ ա թանակ սարում* (Բ):

Թանակ քըցիլ - 1. Հանցագործության մեջ բռնել: *Մին օր էլ թանակ ըն քըցիւմ, էտ կ'օղէն փըռնում* (Ձ): 2. Փորձանքի մեջ գցել: *Էտ տըղան հօրըն ա մօրը թանակ ա քըցալ* (Բ):

Թալան ա՛ջի՛ հօ - Ասում են, երբ մեկը չափից ավելին է պահանջում: *Հարը թա. «Բա՛լա, հէնգ վըխճար ա իլնալ, իրըքը քըգըմ տուվալ, բօլ ա, թալան չի՛ հօ»* (Ձ):

Թալաշա-թալաշա անէլ - 1. Շերտահատել, շերտ-շերտ կտրել՝ տաշել: *Հօբանը էտ տախտակը թալաշա-թալաշա յա անում, սըմակարը նի կըցընում* (Ձ): 2. Մեծ-մեծ կտրտել: *Տընաճին, էս պաները կարում չը՛ս պերակ-պերակ կըտօրիս. հինչ ը՛ս թալաշա-թալաշա ըրալ* (Բ):

Թալըխ ըղնէլ - Գունատվել, գունաթափվել: *Շօրը լըվացալ, թալըխ ընգալ* (Ձ):

Թալըղը կըտըրէլ - տեն *Բախտը պիրիլ*:

Թա լալ դանլանք ըս, խէ բու մըրօքըտ վեր չը՛ս անում - Հեգնաբար ասում են նրան, ով, իր կարիքները հոգալու հնարավորություն չունենալով, փորձում է ուրիշներին օգնել: *Ա՛րտոնշ, թա լալ դանլանք ըս, խէ բու մըրօքըտ վեր չը՛ս անում. տու բու հիյվընէտ կարում չըս պահիս, ինձ ըս օգնում ք՛օմնա՛լ անիս* (Բ):

Թախ կէնալ - տեն *Կօղը կէնալ*:

Թախ կըցընէլ - տեն *Կօղը կըցընէլ*:

Թախկուն ըղնէլ/ինիլ/տըռնալ - 1. Մազերը երկար չսանրելուց խճճվել՝ թնջուկ դառնալ: *Հըսնըմ ա տօս տըռննըմ քուրը, շօրերը ճըրդօտած, մազերը թախկուն տըռնած, հէն ա տանը նըստած* (ՀԺՀ, V, 56): 2. Առհասարակ խճճվել, թնջուկ դառնալ (թելը, լարը եւն): *Թիլը թախկուն ա ընգալ* (Բ):

Թախկուն տալ - Սանրով մազերի թնջուկը հանել, խճճված մազերը սանրելով հարդարել: *Պառավը ճիւր ա թըխծընում էտ ըխճըկանը լըղըցընում, մազերը թախկուն անում* (Ձ):

Թախտան (վեր) ըղնել - Գահընկեց լինել, իշխանությունից զրկվել: *Լօխ էլ ուրխացէն, վեր էտ թաքավերը թախտան վեր ընգալ* (2):

Թախտան (վեր) քըցիլ/վեր պիրիլ - Գահընկեց անել, իշխանությունից զրկել: *ժողովուրթը յեր ըն կենըմ, էտ թաքավերեն թախտան վեր քըցըմ, էտ տըղեն տիւնըմ թաքավեր* (ՀԺՀ, VI, 97):

Թախտեն (յըժրէ) կըլխէն նըստըցընէլ - տեն Ըստօլէն (յըժրէ) կըլխէն նըստըցընէլ:

Թախտեն (յըրա) նըստէլ - Գահակալել, թագավոր դառնալ՝ հռչակվել: *Թաքավերին մըռնէլանը յըժտը կուճուր տըղան մըժ ախպօրը ըսպանում ա, ինք՝ թախտեն նըստում* (2):

Թախտեն (յըրա) նըստըցընէլ - Գահակալ՝ թագավոր դարձնել՝ հռչակվել: *ժողովուրթը էտ ըռնըխըմէ թաքավերին ըսպանում ըն, իւրանց անա մին անթաթ մարթու թախտեն յըրա նըստըցընում* (2):

Թախտը շօռ կ'ան - Թագավորությունը կործանվել: *Կըռըժվը ըղնում ա յերգ'իրը, թախտը շօռ ա կ'ամ* (2):

Թախտը շօռ տալ - Թագավորությունը կործանել: *Թաքավերին կընէգը էտ դիւշմանին նըհըտ խօսկը մին ա անում, թախտը շօռ տամ* (2):

Թակած դօլմա - Թույլ, թուլակազմ (անձ): *Թակած դօլմա յըժս, իւէ կարում չըժս էտ փանդը ճըրդօտիս* (Բ):

Թակավը քըցիլ - Ծեծել: *Թակավըն ա քըցիւմ, մէտ փըրթան-փըրթան անում, ք'իւվթան իփում* (Բ):

Թակ կերած շօն - Խեղճացած՝ հնազանդ անձ: *Առաջ ա իլանլ գ'առ, միհէնգ' թակ կերած շօն ա* (Բ):

Թակ տալ - տեն Թակավը քըցիլ:

Թակ օտէլ - Ծեծվել: *...Ամմա ամըժն դօնում էլ թակ ըմ ուտելիս իլանլ* (ԼՂԲԲ, 271):

Թա հինջ ա - 1. Որպեսզի: *Սաղ օրը էշու նըման կօրծ ա անում, թա հինջ ա էրկու կապէլ ըստանա, խօխէնքը պահէ* (Բ): 2. Այն պատճառով, քանի որ: *Թա հինջ ա իւրան անա խօխա չի իւնում, վէշ մին խոփու սիրում չի* (Բ):

Թա հինջ (ինի) - Լավ, հիանալի, գեղեցիկ: *Ախճիգ' ըմ ասալ է՛, հանց ա թա հինջ ինի* (2):

Թանիրը, յօն չինիլ - Փրկության միջոց՝ ելք չլինել, անելանելի վիճակում լինել: *Էն ա ախպերը մըռնէլիս, թանիրը, յօն չօնէ, թա գ'անքը ըզադէ* (2):

Թանիրին յէշան - Հանգամանքներից՝ միջոցներից կախված, ըստ հնարավորության: *Մարթը ասմա.- Արջ ախպեր, թանիրին յէշան՝ ք'ծմանգ' կանիմ* (2):

Թաղած մըժալ տոնս օնօղ - 1. Ճարպիկ, հնարամիտ: *Իզէն թաղած մըժալ տոնս օնօղ ա, կարէլ չըս խանփիս* (Բ): 2. Ստահակ, ստոր մարդ: *Էտ թաղած մըժալ տոնս ընօղէն նըհըժտ հունց ըժս հընգըրթուն անում* (2):

Թաղիմ քըժ/ընդըրա - Անեծքի, երբեմն նաեւ հանդիմանական կամ փաղաքշական արտահայտություն՝ մեռնես, մեռնի: *Թաղիմ քըժ, էս վեր յօխ կերալ ըս, պա յըժս հինջ ըմ ուտըլական* (Բ):

Թաղ տալ՝/փըռնէլ/քըցիլ - Գետնատարած բույսերի թուփը աճել՝ ճյուղավորվել՝ տարածվել: *Բըրընին թաղ ա տուվալ, սաղ բօստանը կ'անլ* (Բ):

Թաղ տալ² - 1. Գետինը թաղածեւ փորել, շենքի հիմքի փորվածքը աջ ու ձախ ծավալել: *Բընծվրան թաղ ըն տամ, հանցու պէնդ ինի* (Բ):

Թաղում-թուռակում պըհէլի չի - տեն Ըվլըդըղում պըհէլի չի:

Թամահ անէլ/ըղնէլ - Ձգտել ունենալ, փափագել: *Թամահ ըրեն փուլէն, ախճիգ'ը տըվէն քըջալէն* (2):

Թամահը գօռ անէլ - Ազահությունից՝ աչքածակությունից դրոպել: *Թամահը գօռ ա անում, էտ տըղան վըժսկէ թամքըն ա յօր օնըմ...* (ՀԺՀ, V, 74):

Թամահը քըցիլ - Մեկին շահագրգռել, ազահության մղել: *Թամահը քըցէցէն, էտ տըղան թաքավերին ծին կ'ուղացալ* (2):

Թամամ խօսկը էշին կասին - Ասում են նրանց մասին, ովքեր չեն կռահում իրենց ուղղված ակնարկի՝ անուղղակի խոսքի բուն իմաստը: *Թամամ խօսկը էշին կասին. ասալ ըմ, կըլծիս չի ընգալ...* (2):

Թամբանի անէլ - Պատվիրել, հանձնարարել: *Մին օր էլ կընգանը թամբանի ա անում, վեր էտ տըղէն քըշէրը ըսպանէլ տա* (2):

Թամբի տալ - 1. Չարաճճիություն անել: *Էտ խօխան սաղ օրը թամբի յա տամ, մօրը չըրջարում* (2): 2. **տեն Շամբին տալ**:

Թամնուգ ծըրքատար - Ազնիվ, արդար (մարդ): *Թամնուգ ծըրքատար հարթըն լօխճին տուր կըկ'ա* (Բ):

Թանհուգ սրբոտավ - Անկեղծորեն, առանց հետին մտքի: Էտ մարթը հողի հրէտէ հինչը անում ար, թանհուգ սրբոտավ ար անում (Ձ):

Թանհուգ տոն կան - Արդար ճանաչվել: Սուր ըն անում, էտ կընէ՞ր թանհուգ ատոն կամ (Ձ):

Թանհուգ քաշ - Որեւ բանի զուտ քաշը՝ առանց տարայի եւ փաթեթավորման: Արբան տոն ըն կամ, թանհուգ քաշը տը՞նըմ ա հէն՞ կիլօ (Ձ):

Թանքը տինիլ յորան, քըշիլ - Մեկին լիովին իրեն եկթարկել: Կընէ՞ր կա՞րթանքը տիրան մարթին յորա, քըշում ա (Բ):

Թայ անէլ/շինիլ - Մեկի կամ մի բանի հետ համեմատել՝ հավասար համարել: Խէ յը՞ս ինձ քը՞րդ նըրէտ թայ անըմ... (Ձ):

Թայա տալ - Մեծ քանակությամբ հավաքել՝ կուտակել՝ դարսել: Դըմիշ չի անում, թա էն թայա տուլած փողան խարջի (Բ):

Թայդի կոխած մոթալ - Անորակ կատարած գործ: Հինչ կո՞րծ, թայդի կոխած մոթալ ա, լը՞հա ընդի կըլխըրնան ռադ ըն ըրալ (Ձ):

Թայ ինիլ/տը՞նալ - Մեկի կամ մի բանի հետ համեմատվել՝ հավասարվել: Իզէն մըհէն՞ հըրուտացալ ա, շէնին համիօցը թայ տը՞նալ (Ձ):

Թայիշ իլան - Չար, ատելի, վատ (մարդ): Էտ թայիշ իլան մորը վըսկը՞ղանը կ'ուղանում ա ծախում (Ձ):

Թայսըզ ըրբան տը՞ր չի հըսնէլ - Ընկերակից՝ լծակից չունեցողը արդյունքի չի հասնի: Հարը ասմա. «Ա՛յ շան տըղա, թայսըզ ըրբան տը՞ր չի հըսնէլ. միհին նըրէտ հըրակաշ տը՞ր, յը՞տնան արտ ըրա» (Ձ):

Թանբանին ինիլ - Չքվել, կորչել, անհետանալ: Սաղանան էտ կընգանը անըմը վեր ըսկանում ա, էտ ծըմական թանբանին ա ինում (Ձ):

Թանգան իծ(ծ)անը կա վէ - Թանկ ապրանքը ավելի որակյալ է, հետեւաբար եւ ավելի ձեռնտու, քան էժանը: Ծախօղը ասմա. Թանգան իծ(ծ)անը կա վէ, ինք՞ կալ՞, փուշմընական չըս (Ձ):

Թանգ-թանգ ըրվալ - Ուշ-ուշ՝ հազվադեպ երեւալ՝ հանդիպել: Թէմուր, թանգ-թանգ՝ ըս ըրվամ, հինչ ա՞ր պըտահալ (Բ):

Թանգ կըրակէն կինը - տէն Կըրակու կին:

Թանգ նըստէլ - 1. Շատ ծախս պահանջել: Էտ հըրսանէ՞ր ըտորա յորա թանգ՝ նըստից (Բ):

2. Որեւ բանի համար մեծ փոխհատուցում տալ: Էտ վը՞խճարը կ'ուղանալը ջըհիլուն յորա թանգ՝ ա նըստէս (Ձ): 3. Անախորժ հետեւանքներ ունենալ: Խըմած կ'ամ ա շէնը, կըմը՞վ քըցում, թանգ՝ ա նըստում ուրան յորա (Ձ):

Թանգ ու կըրակ - տէն Կըրակու կին:

Թանգինը Սանգինը ըն տը՞նալ, Սանգինը՝ Թանգինը - տէն Նծքանըս աղաս ա:

Թանէն թըթօ ասէլ - տէն Էշին չու ասէլ:

Թանը անծամ կոլ տալ - հեզն. Առողջ՝ առույգ լինել: Կոլին սագ տըղամարթ ա. թանը անծամ կոլ ա տամ (Բ):

Թան ընգած մուկուն - 1. Ամբողջությամբ թըջված: Թօռը նի յա ունէս, տը՞ր հանց թիրջըվիս ըմ, տըռաս ըմ թան ընգած մուկուն (ՀԲ, 358): 2. Ամոթահարությունից կուչ եկած, խայտառակված, ընկճված: Անան ըտորան Էնքան թըթըթծիմանք ըն տաս, վեր տըռաս ա թան ընգած մուկուն (Ձ):

Թան-թացան չինիլ - 1. Աղքատ՝ ընչազուրկ լինել: Խը՞րճը հինչ ա՞նէ, թան-թացան չօնէ, խօխէնք՝ կարում չի պահէ (Բ): 2. Կթան անասուն չունենալ: Շէնումը ըպըրօղէն վեր թան-թացան չիլան, վեր լը՞հա մին քըթէ կալ չիլան, տիժեր յոլա կըթինի (Ձ):

Թան ծըմէլա ըղնէլ - Թուլանալ, ուժասպառ լինել: ...Տիլերան վեր ըն քաշում, Էնքան թակում, վը՞ր թան ծըմէլա ըղնում ա (ՆԼԴԺԲ, 90):

Թան ծըմէլա քըցիլ - Թուլացնել, ուժասպառ անել: Հարթը, հինչ վը՞ր հըսնում ա, յորա յա ա-նում ըսկեստրին անա տամ, թակում, թան ծըմէլա քըցում (ՀԺՀ, VI, 232):

Թան չըս տը՞նալ, թընըթաթախ աման էլ չը՞ս տը՞նալ - Ասում եւ տվյալ գործին՝ իրավիճակին բոլորովին անտեղյակ մարդուն: Ա՛յ քու տօնը շինվի, էտ Էշին փալանը խէ թանքս ը՞ս տիրան. թան չըս տը՞նալ, թընըթաթախ աման էլ չը՞ս տը՞նալ (Ձ):

Թանչին/Թանչուց տալ - Շնչասպառ հեւալ: Տըղան թանչին տալավ հըսնում ա պալատը, թաքավերին յօխ նաղլ անում (Ձ):

Թանչուցը ըղնէլ/յը՞ր ինիլ - տէն Թանչին տալ:

Թան տը՞նալ - 1. Ճերմակել, սպիտակել: ...Մագերը սիպտակալ ա, թան տը՞նալ... (ՀԺՀ, V, 156): 2. Գունատվել, սփրթնել: Վախան նըրէտ սըփըրթնան ա, թան տը՞նալ (Բ): 3. Ոչ պարզ՝

պղտոր դառնալ (հեղուկների մասին): *Խըհճը մըրսալ ա, կ'իզը թան ա տըհալ* (Բ):

Թան անել - Բարձր տեղ նստեցնել: *Խուխեն թան ա անում* (Ձ):

Թառանջ քաշիլ - Տխրել, նեղսրտել: *Ասում ա. «Այ ախպեր, թառանջ մէլ քաշիլ, իմ էշըս տար պինըցըրու, մինչը՛վ տու թանգն էշ ինք՛ կօնիս»* (Ձ):

Թառաշ անել - Առեանգել, հափշտակել: *Դէվը էտ ըխճըկանը թառաշ ա անում փախչիւմ* (Ձ):

Թառաշ տալ - տես **Թըռ տալ**:

Թառը սիմին փըռնել - Համերաշխ լինել: *Ըտըրա թանը կընգանը սիմին փըռնում ա* (Բ):

Թանը տծին օնել - 1. Թառ նվագել: *Աշըղը վեր թանը տծին ա օնում, լօխ լանց ըն ինիւմ* (Ձ): 2. Շատախոսել: *Հինչ ըս թանը տծիտ կանլան, տոն ըրա* (Ձ):

Թանժանժ անել - 1. Անհանգստացնել, տեղից շարժել: *Շօնը հանցից, ըտըրանց թանժանժ ըրավ* (Բ): 2. տես **Քունըհարամ անել**:

Թանժանժ ինիլ/տըհնալ - 1. Անհանգիստ դառնալ, տեղահանվել: *Հավը թանժանժ իլանլ, էլ կըրըհցն վէջ փըռնին* (Ձ): 2. տես **Քունըհարամ ինիլ**:

Թան ինիլ - Բարձրադիր տեղում նստել: *Շօնը քօլէն տակէն պըրանվում ա, վերցակըն էլ ծառէն թան ա ինում* (ՆԱԲ, 69):

Թառլան դուշ - 1. Գեղեցիկ, չքնաղ (անձ): *Տու մին թառլան դուշ ըս Աըրտես խըղէրում* (ԱԲ, 426): 2. Ճարպիկ, կտրիճ (անձ): *Դէ թաքավերին տըղան էլ թառլան դուշ ա, լըրա յա պըրծընում, մին մընտտումը էտ դէվին ըսպանում* (Ձ): 3. Արագավազ (անձ, կենդանի): *Ծի լըմ ասալ է, մին թառլան դուշ* (Ձ):

Թառիկը տալ - Ուշադրություն չդարձնել, չլսելու տալ: *Էտ հարթը, պատրօնը հինչու ասում ա, թառին ա տամ* (Ձ):

Թառչըխ տալ - Փետուրները, մազերը, բուրդը թափվել: *Ղազերը թառչըխ ըն տըվալ* (Բ):

Թառչըխ տըված բեղեր - Կախ ընկած՝ չկոկված բեղեր: *Մին օր էլ Անուշ աքերըն ա քիհում, թա.- Սոնբաթ, էտ թառչըխ տըված բեղերըտ խէ խօզիւմ չըս* (Ձ):

Թան պահել - Լավ պահել՝ խնամել: *Խօրթ մարը էտ խօնցը թան ա պահում* (Ձ):

Թան տալ - 1. Բարձր տեղից կախել: *Լըվա-ցը թան ա տամ քուղան* (Բ): 2. Գործը վերջաց-

նել: *...Էքիւց միջի յըք ընական, հանցու վեր արտերը մի էրկու օրըմը թան տաք, վեր վըղըհա-նէ վէջ* (ՀԲ, 363):

Թանիք ըղնել - Պատվի խնդիր դարձնել, իր պատիվը պաշտպանած լինելու համար ձգտել մի բան անպայման անել: *Տըղան թանիք ա ըղ-նում, էտ ըխճըկանը քըշերը փըխչըցընում* (Ձ):

Թանիքը յըհ օնել - տես **Նամուսը յըհ օնել**:

Թանիքը պահել/քաշիլ - Մեկի պատիվը պաշտպանել: *Ախպերը ախպօրը թանիքը վեր պահէ վէջ, էլ հինչ ախպեր* (Բ):

Թանիքին վըհնը կենալ - տես **Թանիքը պահել**:

Թանիքու ըղնել - տես **Թանիք ըղնել**:

Թանիքու քըցիլ - Մեկին պատվախնդրու-թյան՝ ինքնասիրության դրդել՝ մղել: *Թանիքու քըցեցէն, Գուգին էշը ծախից, ծի ինք կանլան* (Բ):

Թանվան անել/տալ - Մատուցել, հրամցնել, հյուրասիրել: *Պուճուր ախպերը էտ իւրիւզիւն էլ-հա մին քէրան տօն պիրավ, հօրը թանվան ը-րավ* (ՀԺՀ, VI, 92):

Թավա ըղնել - Հարմար պահը անցնելով՝ անհետաքրքիր՝ ձանձրալի դառնալ: *Շըմըհնը յըհկավ, ծըմակը քիինիլը թավա ընգավ* (Ձ):

Թավախկա անել - Ընկերություն՝ բարեկա-մություն անել՝ հաստատել: *Սահանց քիինիլ-կիւլը, թավախկա անելը շըտացավ* (Ձ):

Թավ անել - Մասնակից դարձնել, հաշվի առնել: *Ըտըրան վէշ մին կօրծում թավ չըն ա-նում* (Բ):

Թավար դուշ - Մեծ գիշատիչ թռչուն: *...Մին թավար դուշ կիւմ ա, տըհնըմ մին մարթ ծա-ռին տակին թէք՝ ընգած...* (ՀԺՀ, VI, 93):

Թավը ընցընել - տես **Թավա ըղնել**:

Թավը կուրցընել - Գործը ժամանակին չա-նել, հարմար ժամանակը՝ պահը կորցնել: *Թա-վը կուրցըրավ ա, միհէնգ՝ ծիւնը կիւտանլ ա, կարում չի, թա փանդ պիրի* (Բ):

Թավը փըռնել/քըթէնալ - Մեկի լավ տրա-մադրության պահը, հարմար ժամանակը որ-սալ: *Էտ մարթը թավը փըռնում ա, էտ հըրուստէն անա պարթկ յօր օնում* (Ձ):

Թավիդ անել - Ուշադիր նայել՝ դիտել: *Թա-վիդ ա անում տըհնում էտ մարթը քուրան մին պէն տոն կանլան, վըհըմը թաղից* (Ձ):

Թավ ինիլ/տըհնալ - Հաշվի առնվել, մաս-նակից դառնալ: *Էտ խաղումը ինք՛ը թավ չի* (Բ):

Թավ տալ - Կաշվի, հեսանի կամ այլ իրի վրա շփելով՝ թեթեւակի սրել: *Տենակը թավ ա տամ, հավը մօրթում (Բ):*

Թավումը ինիլ - Տրամադրված լինել, որեւէ բան անելու տրամադրություն ունենալ: *Թավումըս կա վէջ, թա կօրծ անիմ (Բ):*

Թա տիյըր Աստուծ կա - Եթե արդարություն կա: *Թա տիյըր Աստուծ կա, թօրքը ըշխարքաս բիդի վիրանա (Բ):*

Թատրոն տալ - Կեղծ՝ շինծու արարքներ ցույց տալ: *Հինչ ըս թատրոն տամ (Բ):*

Թա տու աղվէս ըս, յըս քու հմքիտ ըմ - Մի՛ փորձիր խաբել ինձ, ես քեզնից խորամանկ եմ: *Կընէգը թա.- Ա մարթ, տու ինձ կարել չըս խն- փիս, թա տու աղվէս ըս, յըս քու հմքիտ ըմ (Ձ):*

Թա տու տըսալ ըս, յըս էլ ընդի - Երդման բանաձեւ՝ չեմ տեսել: *Էտ մարթը թաքավէրին ը- ռըջին ուրթոմն ա օտում, թա.- Թաքավէրըն ա- պըրած կենա, յըս էտ պենան սըստ չըմ, թա տու տըսալ ըս, յըս էլ ընդի (Ձ):*

Թարնալ անել/տալ - 1. Հարթ լինելը՝ հարթությունը՝ հավասարությունը եւն հարթաչափով որոշել: *Թարնալ վըն ընէս, տըսնաս՝ ծօռ (Բ):* 2. Հարթեցնել, հավասարեցնել: *Ըռննդնվը տննում ա, թարնալ անում (Բ):*

Թարնալ անել - Դեպի տվյալ կողմը պարզել՝ մեկնել՝ դեմ անել: *Էտ մարթը վախան նըհէտ պօլկէն ածէգը վըր ա ածում, դէրը մաննը թարնալ ա անըմ, տեսնում անուշ (ՆԼՂԺԲ, 90):*

Թարնալ կօտըր - տես **Անգիւնը կօտըր**:

Թարափը պահել/փրճել/անց կենալ (մի- նին) - տես **Անգիւնը պահել (միւսին)**:

Թարնալ ինիլ - տես **Անգիւն ինիլ**:

Թարնալմա յըստ մընացած/յըստ ընգած (վըխճար) - Տկար, հիվանդ (անձ, կենդանի): *Էտ թարնալմա յըստ մընացածը բիդի՞ մըսգ ք՝ծմնգ անէ (Ձ):*

Թարգ անել/Թարգը տալ - Մի բանից՝ սովորությունից ձեռք քաշել՝ հրաժարվել, վերջ տալ, թողնել: *Իմ սիրածըս ինձ տըվէք՝ կիծօթունըս թարգ անիմ (ԼՂԲ, 171):*

Թարթափըն ըղնէլ - 1. Վախից՝ երկյուղից ցնցվել՝ թպրտալ: *Դէվը թաքավէրին տըղէն վեր տըսնում ա, թարթափըն ա ըղնում (Ձ):* 2. Ձախորդության հանդիպել, փորձանքի մեջ ընկնել: *Խըղճը թարթափըն ա ընգալ, գիւղում չի, թա հինչ անէ (Բ):* 3. Շտապել, աճապարել, փոխալ:

Թարթափըն ա ըղնում, վեր հըսցընէ մինչըմ թօռը նի օնէլը կալը թակէ պըրծընէ (Ձ):

Թարիփ ըրէն խանումը, քաքից փոխանումը - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկին գովում են, սակայն հույսերը չի արդարացնում: *Թարիփ ըրէն խանումը, քաքից փոխանումը. հույըր ար կէնում, Բըփկէնին տըղէն խըլլունքթունան ար խօսում, մըծացալ, տըհալ կօղ (Բ):*

Թարս ըղնէլ - Հակառակել: *Հավան թարս ա ընգալ, անըմ չի անում, թա ժըղօվուրթը արտէ- ըրը հընձին (Բ):*

Թարս (-թարս) յէշիլ - տես **Ծօռ աշկալ յէ- շիլ**:

Թարս թօխուր - Հակառակ գործող (մարդ): *Թարս թօխուր ըս, խէ խէլլունք չըս կէնում (Բ):*

Թարսին ծին նըստէլ/յըր ինիլ - Իր ասածը պնդել, չգիջել: *Էտ տըղան թարսին ծին նըստում ա, թա.- Յըս էտ ըխճըկանը օգում չըմ (Ձ):*

Թարսու նըման - Հակառակի պես, դժբախտաբար: *Թարսու նըման էս կ'էտըն էլ վըրարած ա ինիւմ (ՀԺՀ, V, 499):*

Թարս քօն ինիլ/յըր կէնալ - Ասվում է, երբ մեկը տարօրինակ՝ ոչ սովորական վարքագիծ է դրսևորում կամ անտեղի ջղայնանում՝ բարկա- նում է: *Թարս ըս քօն իլնլ, էտ հինչ ըս ասում (Բ):*

Թարթան ըղնէլ - 1. Ողնաշարի հետեւի մա- սի ողերը խախտվել, հաշմվել: *Էտ ծին ըղնում ա քըրծէն տակը, թարթան ըղնում:* 2. Դիրքից՝ պաշտոնից զրկվել: *Էտ մարթը թարթան ընգալ ա, էլ վէշ մինը մըրթատըղ չի տինում (Ձ):*

Թարթան քըցիլ - 1. Ողնաշարի հետեւի մա- սի ողերը խախտել, հաշմանդամ դարձնել: *Փն- դնվ թըխում ըն, թարթան քըցում (Բ):* 2. Դիրքից՝ պաշտոնից զրկել: *Նախագէն թար- քան քըցում ըն, բըրիգադիրը ուրխանում ա (Ձ):*

Թարթին կապել, յըստ դարկել - Հարսին ու նրա բերած օժիտը ետ՝ հերանց տուն ուղար- կել: *Հըրսընքէն էքսը տըսնըմ ըն, վեր էտ հարթըն ախճիգ չի, թարթին կապում ըն, յըստ դարկում (Ձ):*

Թափանք զըռ/կախ - անրգ. Գեր, չաղ: *Էտ թափանք զըռ մարթը ըտըրանց նըրէտ ա տամ ըտըղան (Ձ):*

Թափանք զըռըցընէլ/կախ քըցիլ - անրգ. Գիրանալ, չաղանալ: *Էրկու շէբաթ ըտըրանց տանը կէնում ա, թափանք զըռըցընում (Ձ):*

Թափանը նի կենալ/կըրակ ըղնէլ - 1. անրգ. Սաստիկ ծարավել՝ քաղցել: Թափանըտ նի յա՛ կացալ, պատառ տըմաց, լի՞ (Բ): 2. տեն՝ (Թն-թնը) թուլամիջ ինիլ:

Թափանը տափէն տալ - անրգ. Բերանքսի-վայր գետնին ընկնել: Տըղան վեր տըրըքցընէս ա, դէվը թափանը տափէն ա տաս (Ձ):

Թափանը ցեց կըցընէլ - 1. անրգ. Անճոռնի կերպով կանգնել: Հինչ ը՛ս թափանըտ ցեց կը-ցըրալ, խէ նըստում չը՛ս (Բ): 2. տեն՝ Թափանը գըռըցընէլ:

Թափանչա տոնս օնէլ - Ջենքով սպառնալ մեկին: Էտ մարթը թափանչա յա տոնս օնում, թօրքը լո՛ւզվա կըտըրում ա (Ձ):

Թափան տալ - Խորամանկ՝ խաբուսիկ՝ հա-կառակորդին թյուրիմացության մեջ գցող գոր-ծողությունների դիմել: Թաքավերին տըղան թափան ա տամ, դուշմանին գօրքը քաշում ծը-մակը, կըտօրում (Ձ):

Թափան օտօղ - Աղքատ, ընչագուրկ (մարդ): Էտ թափան օտօղը միհէնգ համփա յա տը՛ռալ (Բ):

Թափալ տընջըրի - Հսկայամարմին: Տը-ղէք՛, հինչ տըղէ՛ք՛, ամէն միւրը մին թափալ տընջըրի (ՆԱԲ, 38):

Թափը կօտըրէլ - 1. Ուժգնությունը, եռանդը, սաստկությունը, ընթացքը թուլացնել: Թօռը նի կնլնվ, խօտ հըրոտընէրէն թափը կօտըրից (Բ): 2. տեն՝ Թափը կօտըրվէլ:

Թափը կօտըրվէլ - Ուժգնությունը, եռանդը, սաստկությունը, ընթացքը թուլանալ: Կօրծէն թափը կօտըրվալ ա (Բ):

Թափըրդա անէլ - Թալանելով՝ սննկացնե-լով թափառական դարձնել: Դո՛ւշմաննէն ըտը-րանց իլնծ-չիլնծը թըլանում ըն, տընէրը էրոնւմ, խը՛ղծ ժըղըվուրթէն թափըրդա անում (Ձ):

Թափըրդա ինիլ/ըղնէլ/տը՛ռնալ - Թալանվե-լով՝ սնանկանալով թափառական դառնալ: Թափուրդա ընգած մարթ ա, ընդըրա ըշտըղան ա՛ վը՛սկէ (Ձ):

Թնփիգ տալ - 1. Ձին խթանել: Տըղան ըրըխ-օրախ յեր ա ինում ծին, թափիգ՝ տամ (ՆԱԲ, II, 25): 2. Ուղքով հարվածել, աքացել: Էշը վեր թնփիգ՝ ա տամ, կի՛ւրը ըղնում ա քը՛րծէն տակը ըստակում (Ձ): 3. Մեկին նեղել՝ չարչարել: Սաղ օրը խը՛ղծ կընգանը Էն ա թնփիգ տալիս (Բ):

Թափշուր անէլ - 1. Մեկի՝ մի բանի պատաս-խանատվությունը վստահորեն դնել մեկի վրա՝

մեկին հանձնել՝ հանձնարարել: ...Թաքավերը շօրէրը փօխում ա, թաքավըրթունը ուրան վե-գիրին թափշուր անըմ, ինք՛ը ք՛ընըմ... (ՀԺՀ, V, 179): 2. Պատգամել, ավանդել: Ասում ըն՝ հնրը մինչէվ մը՛ռնէլը տի յա ըլնվ թափշուր ըրած (ՆԱԲ, 94):

Թնփչնկ տալ - Բահի բերանով մեկ հող կտ-րել՝ փորել: Լ՛ըհա վեր մէհէտ թնփչնկ ա տամ, թիլին կօթը կօտըրում ա (Ձ):

Թափ տալ - 1. Ծառը շարժելով կամ ճյուղե-րին խփելով՝ պտուղները թափել: Թափչին մին ճը՛ղնը թափ ա տամ, կընանէք՛ը նըստում ըն մին լ՛ալ թօթ օտում (Բ): 2. Սաստել, հանդիմա-նել, պարսավել: Ըտըրան շինըմաչումը վը՛նն ա կըցընում, մին լ՛ալ թափ տամ, թըքըթծիմնթ ա-նում (Ձ): 3. Աճել, հասակ առնել: Մին օր վեր կե-նում ա, խօխան թափ ա տամ, թաքուհին յէշում ա տեսնում՝ ուրէկանը տըրէկան տեռած (ՆԱԲ, 38): 4. Վառել (լուցկին, ինքնավառիչը): Ըշփիշ-կան թափ ա տամ, Էտ խօտէն թայան նի կըցը-նում (Ձ): 5. Կողոպտել, սնանկացնել: Էտ մարդիմագարը հօրըն ա մօրը լափ թափ ա տու-վալ (Բ):

Թաքավերըն ապըրած կենա - բրմը. Թաքա-վորին դիմելու ժողովրդական արտահայտու-թյուն՝ թաքավորին երկար կյանք թող լինի (սովորաբար ասվում էր թաքավորին դիմելիս, նրա հետ խոսելիս): Չօբանը ասմա.- Թաքավե-րըն ապըրած կենա, վեր կ՛առնը ասալ ըս, Էն ըմ մօրթալ (Ձ):

Թաքավերին թախտէն նըստըցընէլ - տեն՝ Ըստօլէն (յը՛րէ) կըլխէն նըստըցընէլ:

Թաքավերին լայաղ/սըզական - Լավ, ընտիր: Տա տը՛սնում ա, վեր Էտ ծո՛ւկները ծօկ փօրմի՝ թաքավերին լայաղ ծո՛ւկներ ըն (Ձ):

Թաքավեր նըստէլ - Թաքավոր դառնալ, թա-գավորել: Ըտըրանա յը՛տը Էտ տըղան ա թաքա-վեր նըստում, ժըղուվուրթէն լ՛ալ յէշում (Ձ):

Թաքավերու ախճիգ/տըղա - 1. Ինքնահա-վան, հպարտ, մեծամիտ (անձ): Էտ չուբանէն ախճիգ՛ը ուրան թաքավերու ըխճըկա նըման ա պահում, սնրփ չի անում, թա մինին խուսցընէ (Ձ): 2. Արտոնյալ, արտոնություններ ունեցող անձ: Խէ տու թաքավերու տըղա յը՛ս, վեր օգում ըս լօխ վը՛ղէրը տու վարիս (Բ):

Թաքավերու նըման - ճոխ, փառավոր կյանքով: Թաքավերու նըման ապըրում ա (Բ):

Թաքավորություն անել - Իշխել: *Տահանք ճօկ-ճօկ յերգի՜րներում ըն ընալ թաքավորություն ընելիս* (ՀԺՀ, V, 368):

Թա Թիրսը տըհան տոնրոնը կըկա, ինքըն էլ ընդի - Ասում են աներեր՝ անդրդվելի մարդու մասին: *Դե թաքավերին տըղան էլ, թա Թիրսը տըհան տոնրոնը կըկա, ինքըն էլ ընդի, հիշկան դեվը թըխում ա, վեր չի ըղնում* (Ձ):

Թաք կենալ - տեն **Կօղլը կենալ**:

Թաք կըցընել - տեն **Կօղլը կըցընել**:

Թա օգում ըս դիզը գիլան - տեն **Դիզը ա-սած**:

Թեգունքը լեն - տեն **Դալուն քըհո**:

Թեգունքը տափը չըտալ - տեն **Մաշկը տափը չտալ**:

Թեգունքը(տ) տափումը տինիմ - անծ. Մեռնես, մեռնի: *Մարյանը անեսկ ա տաս.- Թեգունքը տափումը տինիմ, Արշակ, վեր խուխես վեզը թողեցեր ծօռ* (Ձ):

Թեգունքը ինիլ - տեն **Դըվումը վընը կենալ**:

Թեգունքը նըհաշ տալ - տեն **Դալու նըհաշ տալ**:

Թեգունքը պահող - Որեւե մեկին, հատկապես բարձրաստիճան անձի պաշտպանությունն ապահովող եւ մշտապես նրան ուղեկցող մարդ, թիկնապահ: *Մին դժնում էլ թաքավերը ուրան թեգունքը պահողներեն նըհետ քիւնում ա վըհոսի* (ՀԺՀ, V, 170):

Թեթ անել - անրգ. Լռել, ձայնը կտրել: *Թեթ ըրա, քըհ գ խօսկ չի հըսնում*:

Թեթան տալ - Սպառնալ, սպառնալիքով նախազգուշացնել՝ երկյուղ ներշնչել: *Թանջիրը ըտըրան թեթան յա տամ, ամմա էտ տըղան վեջավը չի օնում* (Ձ):

Թեղ տալ - 1. Հարդախառն հացահատիկը կալում դիզել՝ կույտ անել՝ մաղելու կամ քամհարելու համար: *Յօրենը թեղ ըն տամ, ըսքըսում մաղելը* (Ձ): 2. Ընդհանրապես դիզել՝ կույտ անել: *Պենում ա տըռները, տեսնում մին տան վեսկե յա վեր ածած, մին տեղ արծաթ ա թեղ տըված...* (ՀԺՀ, V, 436):

Թեվ անել - Քաջալերվել, ոգետրվել: *Էտ տըղան վեր ըտի յա ասում, պառավը թեվ ա անում* (Ձ):

Թեվ անել-թըռչիլ - 1. Շատ ուրախանալ, ցնծալ, ուրախությունից թռչկոտել: *Մարյանը խաբարը ըսկանում ա, թեվ ա անում, թա թըռչի* (Ձ):

2. Մեկի պաշտպանությունը՝ հովանավորությունը զգալ, դրանով խրախուսվել՝ հպարտանալ: *Հօրը անավ խօխան թեվ ա անում, թա թըռչի* (Բ):

Թեվերը խաչ անել/խաչիլ - տեն **Ծըհքերը խաչ անել**:

Թեվը (նի) մըն(ն)ել - Մեկին թեանցով անել: *Մարթին թեվը նի մըտած՝ կ'ամ ա* (Բ):

Թեվը քաշ ըրած կ'ամ - Ասվում է, երբ անցանկալի մեկը առանց հրավերի հյուր է գալիս: *Հինչ ա, թա ինքը ըտըրա սիրում չար, էտ էլ էզզանան թեվը քաշ ըրած կ'ամ ար տահանց տօն* (Ձ):

Թեվ-թեգունք ինիլ - տեն **Դըվումը վընը կենալ**:

Թեվ-թեվ անել - տեն **Թեվ անել-թըռչիլ**:

Թեվին տակը անել/օնել - տեն **Թըվերեն տակը անել**:

Թեվին տակը նի մընել - Մեկի հովանավորության՝ պաշտպանության տակ լինել: *Ըտի էտ յեթիմ տըղան դօրփօրը թեվին տակըն ա նի մընում, կըլծիք պահում* (Բ):

Թեվ տալ - Մեկին խրախուսել, քաջալերել: *...Կընեգըն ա, վըհ տըրան թեվ ա տամ...* (ՀԺՀ, VII, 346):

Թեվ տինիլ - Բացօթյա հոտի պահապան շների համար հսկելու տեղ նշանակել: *Հօբանը շըներեն թեվ ա տինում, ինքը նի մընում ծըմակը* (Ձ):

Թեվքան կըտըրել, փեշկին քըցիլ - Աղբատ լինել, տնտեսելով մի կերպ ապրել: *Ընդըրա ըշտըղան ա՞ փուլ. թեվքան կըտըրում ա, փեշկին քըցում* (Ձ):

Թեվքաշ անել/տալ - 1. Թեվից քաշելով՝ տանել: *Ուջաղանց Սուրենը մին օր Առըստամեն թեվքաշ ա անում ուրանց տօն* (Ձ): 2. Մի կերպ որեւե տեղից դուրս պրծնել, աննկատ հեռանալ: *Մացակը մին թանհրավ թեվքաշ ա տամ, ըտըղատ քիւնամ* (Ձ):

Թեվքերը յըհ քաշիլ/քըշտիլ - Թեվքերը վեր բարձրացնելով՝ ջանադրաբար որեւե բան անել: *Էտ ախճիգը թեվքերը յըհ ա քաշում, պըռավեն տօնը մին լ'ավ թըմիզընում* (Ձ):

Թերը թերին հըսընել - տեն **Թաթը կօթեն հըսընել**:

Թեր տալ - Շերամորդին թթենու տերեւներով կերակրել: *Վերթըն էն ա տոնընը, տիրըհ վըրծալ ա, կա վեչ, թա թեր տան* (Ձ):

Թէր քըցիլ - 1. Նոր տերեւ ծլել: *Կընանջին թէր ա քըցիլ* (Բ): 2. Թթենու հասուն տերեւները իրարից հեռու շարել, որպէսզի շերամորդը սնվի: *Թէր ըն քըցիւմ, վերթները գիրնվ ըն տըճնում* (Ձ):

Թէփըռած հալ - *հեզկ*. Սնանկացած ու խեղճացած (մարդ): *Էտ թէփըռած հալը օ-գ'ում ա էտ դաշաննգ' ըխճըկանը նըհը՛տ փը-սակվէ* (Ձ):

Թէփըռէն տալ - *տեն Թըփըռ-թէփուտ անէլ*:

Թէփու նըման վեր տալ - Ծառերը՝ թփերը առատ պտուղ բռնել: *Խընծօրէն թէփու նըման վեր ա տըվալ* (Բ):

Թէփուռը կուրցընէլ - *տեն Զը՛տը-թէփուռը կուրցընէլ*:

Թէփուռը մըլլըցընէլ/քամուն տալ - Զախ-ջախել, ոչնչացնել: *Ըտը՛դ մէրունը թուրքերէն թէփուռը մըլլըցընում ըն* (Ձ):

Թէփուռէն ծոն շինիլ - Շատ ձու ածել (հավերի մասին): *Էտ հավերը թէփուռէն ծոն յըն շինում, ամմա պառավը էլիա մըրթմըրթամ ա, թա.- Զավերըս ծոն չըն ածում* (Ձ):

Թէք' ըղնէլ - 1. Մի կողմի վրա հենված՝ պառկել, կիսապառկել: *Ըտըրանք էնքան անպէն ին, վը՛ր սաղ վախտը թէք' ընգած ին, տեղըներան տոնրոն չին կ'ամ* (ԼՂԲ, 352): 2. Զիվանդանալ: *Սօջին մըրսալ ա, թէք' ընգալ* (Բ):

Թէք' տալ - Թեքվել: *Թաքավերին տըղան թէք' տըվալ բիդի Զէլահէլ թաքավերին պալա-տը* (ՅԺՅ, V, 209):

Թըզկափի տալ - Մարմանդ կրակի վրա կամաց-կամաց եփել: *Թանավը թըզկափի ըն տամ, վեր իլլն վէչ* (Բ):

Թըզկած պէխկ - *տեն Ճըլծրած պէնջան*:

Թըթախման քըշէր - Այն գիշերը, երբ պասը լուծում են: *Թըթախման քըշէրը ք'ինամ ըն, տը՛սնում դէրը, մին իփանծ հալ տիրանծ ըռըշ-կին, օտում ա* (Ձ):

Թըթըշ-թաթաշ կ'անլ - Արագ-արագ՝ հապճեպ որեւէ բան անել: *Թըթըշ-թաթաշ ա կ'ամ, վեր մինչը՛վ մարթին կ'ալը էտ գ'անան կ'օրծէ* (Ձ):

Թըթըրմաղու ումբուր - Կարճատեւ կյանք: *Ախճիգ'ը ասմա.- Ա' տըղա, յը՛ս թըթըրմաղու ումբուր օնիմ, ք'ինի ոնրիշին օգ'ի* (Ձ):

Թըթօ խօսկ - Տհաճութիւն պատճառող՝ վիրավորական արտահայտություն: *Այան ու-*

րան գ'անքումը հանլն հըրթներէն մին թըթօ խօսկ ասած չի (Բ):

Թըթօ ճոնր - Ածխաթթու պարունակող հանքային ջուր: *Ղարաբաղ Տումէ էլ կա թըթօ ճոնր, Զուպտակ էլ, Լիսագօր էլ, Ըստէփանակ'ը՛րտ էլ, Բ'անլընջան էլ, Լաջին էլ* (Բ):

Թըթօ յա, թան չի, ամէն մարթու պէն չի - Բոլորին հասանելի չէ, բարդ բան է, ամեն ոք չի կարող կատարել՝ գլուխ հանել: *Ճը՛դաց շինիլը տիծէր կ'օրծ ա, թըթօ յա, թան չի, ամէն մարթու պէն չի* (Ձ):

Թըթօն խըմէլ - Մեկից կամ մի բանից տու-ծած լինել, նրա վատ արարքներին, բացասա-կան կողմերին իրազեկ լինել: *Յը՛ս ըտըրա թըթօն խըմալ ըմ* (Բ):

Թըթօ շիլըպըլիթ - Շատ թթու: *Մեհէտ կը-ծում ա, թա.- Էս թըթօ շիլըպիլիթը հունց ը՛ք օ-տում* (Ձ):

Թըթօ տալ - Տհաճութիւն պատճառել, տանջել, չարչարել: *Էտ հարթըն տընըցուց թըթօ յա տամ սաղ օրը, վէշ մինըն էլ կարում չի ծըպուտ հանէ* (Ձ):

Թըլնկա հաց կ'ուղանօղ - Ճարպիկ, հնա-րամիտ: *Թըլնկա հաց կ'ուղանօղ մարթը տոնգ-նը չի մընալ* (Ձ):

Թըլնկա պըրծած - *տեն Օխտը թըլնկա պըրծած*:

Թըլըղրամ անէլ/տալ - Զեռագրով որեւէ բան հաղորդել, հեռագրել: *Սօր Մուսկօվա թըլըղրամ ա ըրալ, թա հալա քինըմ ըմ Պէտըրպօլկ, ընդէ-ղան քինալու ըմ Վէննա...* (ՋՏ, Ա, 149):

Թըլըսիմ անէլ - Կախարդական զորութեամբ որեւէ բան անել՝ ոյրթել, հմայել են: *Իմաստու-նը պըլլանը քաշում ա, թիլիսիմջին էլ թիլիսիմ ա անում* (ՀԱԲ, 15, 22):

Թըխէլ-ընց(ը)նէլ/տանէլ - 1. Որեւէ տարա-ծութիւն, առանց կանգ առնելու, արագ թափով կտրել-անցնել: *Էտ ծիլավերը մին մընուտումը էտ սարը թըխում ա-ընցնում* (Ձ): 2. Մեկին որե-ւէ բանում գերազանցել: *Թա հանը կ'օղ ա, խօ-խան էլ հօրը թըխալ ա-ընցալ* (Բ):

Թըխէ՛ կա - Ձեռքդ տո՛ւր՝ համաձայն եմ, հա-մամիտ եմք: *Ալիշանը ասմա.- Կանթբեդ, յը՛ս էլ ըմ էտ մըթկէն, թըխէ՛ կ'ա* (Ձ):

Թըխից դըբանէս - Ասում են այն ժամանակ, երբ որեւէ բան վայելելուց՝ ճաշակելուց գերա-

գույն հաճույք են ստանում: Նինէլ աքերը ասումա.- Նո՛րա, յաման ժինգ՝ալալ հաց ար, կերե, թըխից դըբանես (Բ):

Թըխմըխոսը յը՛ր ինիլ - Մրսելուց հիվանդության նշաններ ցույց տալ: Կարօս մըրսալ ա, թըխմըխոսը յը՛ր ա ինո՛ւմ (Բ):

Թըխմի2/Թըխմա ըղնէլ/ինիլ - Շատ ուտելուց՝ խմելուց փքվել՝ շնչառությունը դժվարանալ: Տահանը բիրանդի օտում ըն խըմում, թըխմի2 ինո՛ւմ... (ՀԺՀ, VII, 315):

Թըխտըմօրը թանհուգ - տեն Սը՛րտը թանհուգ:

Թըկըթակ ինիլ - Ծեծվելու՝ ծեծ ուտելու վիճակում լինել: Էտ տըղան թըկըթակ ար, վեր հընգերունքը յը՛կէն (Բ):

Թըկը(լ)մըհակ անէլ - Իրար ծեծել, վիճել, տուրուղումփոց բարձրացնել: Սըրթըկընէգ՝ սաղ օրը թըկըմըհակ ըն անում (Բ):

Թըղաղուսկ անէլ - Որեւ բան թաղել՝ թաքցնել: Էտ պօլիգ՝ը ծառէն տակէն թըղաղուսկ ըն անում, փախչո՛ւմ (Ձ):

Թըղըթաղէ անէլ - Շատ բան՝ շատերին թաղել, տարբեր տեղերում թաղել՝ թաքցնել: Վեր ըսկանում ըն, թա Լէնգ-Թէմուրը կամ ա, շինանցե՛ք՝ ուրանց իլանձ-ջիլանձը թըղըթաղէ յըն անում, փախչո՛ւմ (Ձ):

Թըմբանին հը՛տէ ամմէն օր կիրանկի յա - Ծույլ՝ անբան մարդը շաբաթվա բոլոր օրերին էլ հանգստանում է: Անպէն Անդօնէն հինչ կա՛. թըմբանին հը՛տէ ամմէն օր կիրանկի յա (Ձ):

Թըմփըկըլօլէ տալ - Գործը ի միջի այլոց՝ անորակ կատարել: Ուստան տը՛սնում ա, վեր տընատարը ախմաղ ա, թըմփըկըլօլէ յա տամ, տանը պօլէրը մին օրումը թըխում (Ձ):

Թըյաքամ անէլ/տալ - Թեղը թիով՝ հոսելիով քամուն տալ՝ հացահատիկը հարդից բաժանելու համար, երանել: Թըյաքամ անէլըն էլ ա փէշակ, ամմէն մարթ կարել չի անէ (Ձ):

Թըյը-թայա անէլ/տալ - տեն Թայա տալ:

Թընգ՝օթուն ըղնէլ - Ապրանքների գները բարձրանալ, ամեն ինչ թանկ դառնալ: Կըռը՛վը ըսքըսից, յերգ՝իրը թընգ՝օթուն ընգալ (Բ):

Թընգ՝օթուն քըցիլ - Ապրանքների գները բարձրացնել: Աշխարքըս թընգ՝օթուն քըցօղը առուտուրականէն ըն (Բ):

Թընըխըրավու չօփ - Շատ նիհար, վտիտ (անձ, կենդանի): Էրկու խօխա օնէ, ճօխտըն էլ թընըխըրավու չօփ (Բ):

Թընթըլօ2(ի) ուտըցընէլ - տեն Սիլլանմի2 անէլ:

Թընթօրանք տալ - Մեկի վրա հանդիմանություն՝ դժգոհությամբ մոթմոթալ: Կընդըմընդ ըսկետուր ա, վեր ուրան հըրթնէրեն թընթօրանք չի տամ (Բ):

Թըռըմառ(ի) անէլ - Արագ սպառել՝ վերջացնել՝ վատնել: Էնքան ապըրանքը մին օրըմը թըռըմառ ըրավ, տերտակ նըստից (Բ):

Թըռըմառ(ի) ինիլ/տը՛ռնալ - Արագ սպառվել՝ վերջանալ՝ վատնվել: Ըտի էլ Էտ բըղասըլ տըղէն դանդան Էտ մարթին փուկերը թըռըմառ իլան (Ձ):

Թըռընչ-թառանչ կանլ - Անընդհատ հոգոց հանել՝ հառաչել: Էտ կընէգը վեր ըտի թըռընչ-թառանչ ա կամ, թանջիրը մին վը՛սկէ յա տամ (Ձ):

Թըռը-վըռի(ն) ըղնէլ - Անսպասակ շարժվել, ինչ անելը չիմանալ: Մարթը վեր կ՛ամ ար օտն, Էտ կընէգը վախան նըհէտ թըռը-վըռի յար ըղնում (Ձ):

Թըռըռիէ անէլ - Երեխայի ձեռքերից բռնելով եւ բարձրացնելով՝ օդում պտտեցնել: Թըռըռիէ յըն անում, Էտ խօխան էլ լաց չի ինո՛ւմ (Բ):

Թըռվըռօսի տալ - Ուրախությունից թռչկոտել՝ ցատկոտել: Խօխէնքը դայուն վեր տը՛սնում ըն, ըսքըսում ըն թըռվըռօսի տալը (Ձ):

Թըռ տալ - Որեւ բան իրար ձեռքից խլելով՝ արագ գնել՝ վերցնել՝ սպառել: Ճըղուպուրը տանում ա բազար, մին սըհաթումը թըռ ըն տամ (Բ):

Թըս անէլ - Հաշվի չառնել, հեռացնել: Ախպօրը թըս ա ըրալ, հօրը իլանձ-ջիլանձը լօխ ինքը յը՛ր կանլան (Բ):

Թըսը խօր թաղէլ - տեն Հանքին խօր թաղէլ:

Թըսը քամէ տանէլ - հեզն. Մրսել: Լըհա վեր պատահ ցօրտ ա անում, Մուխին տանան տո՛ւս չի կամ, վախում ա թըսը քամէն տանէ (Բ):

Թըվաթափ անէլ - Հուսալքել, վիատեցնել: Էտ տըղան ըսպանվից, մօրը թըվաթափ ըրավ (Բ):

Թըվաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - Հուսալքվել, վիատվել: Տօնը նի կացալ, Օհան ապէրը թըվաթափ իլան (Ձ):

Թըվանգին լիլան բիդի տէս տը՛ռնալ - Իրավիճակը բարդանալ, վտանգավոր դառնալ: Հանրը ասմա.- Բալա, թըվանգին լիլան բիդի տէս ա տը՛ռնալ, կըռը՛վ ա ինանկան, սայաղ կացե՛ք (Ձ):

Թըվանգ քաշիլ - Զրացանով սպառնալ: Յա՛
նորնոր յըրա թըվանգ՝ ըն քաշիւմ, յա՛նորնոր ըռը-
խա կենում, հինչ ասիս՝ անում ըն (ՆԱԲ, III, 174):

Թըվերէն անէլ - տեն **Փուշերէն** (-թըվերէն)
անէլ:

Թըվերէն տակը անէլ/օնէլ - Ուշադրությամբ՝
հոգատարությամբ խնամել, հովանավորել,
պաշտպանել: Դօրփերը ախպօրը յէթիմսուն թը-
վերէն տակըն ա ընէս, մըծըցընէս (Բ):

Թըվըլ-թանիլ անէլ/տալ - Շատ թավալվել՝
գլորվել՝ թպրտալ: Էշը թըվըլ-թանիլ ա անում (Բ):

Թըրթընջուկ տըճնալ - Փափկել, թարմա-
նալ: Ազին ճոր ա շաղ տամ, չօր լավաշը
թըրթընջուկ ա տըճնում (Ձ):

Թըրդէ տըճնալ - 1. Շատ վարարել: Էնքան
թօռ ա յըճկալ, կըճտերը Թըրդէ յըն տըճալ (Ձ):
2. Վտանգավոր դառնալ: Զնշիմը վեր հանփում
ա, Թըրդէ յա տըճնում (Բ):

Թըրջըված հալ - 1. Ամբողջապես թըջված՝
ջուր դարձած (մարդ, կենդանի, իր): Ըղնում ըն
սէլին տակը, տըճնում Թըրջըված հալ (Բ): 2.
Խեղճ, անճարակ (մարդ): Էտ դաշանգ՝ ըխճը-
կանը փըսակում ըն էտ թըրջըված հալէն՝ էտ
ք՛անսիք կ՛էշ տըղէն Նըհըտ (Ձ):

Թըրջըված շօն կըրակ տալ - Ամեն վատ ա-
րարքի ընդունակ լինել: Իզէն թըրջըված շօն էլ
կըրակ կըտա (Բ):

Թըրջօց տինիլ - 1. Ընդեղենը՝ կաշին՝ լվա-
նալիք շորերը եւն դնել հեղուկի մեջ, որպեսզի
փափկի՝ կակղի: Սիսըճնում ա լօթին թըրջօց ա
տինում, վեր ուռթանան կըճէխաշ իփի (Ձ): 2.
տեն Աղ տինիլ:

Թըրսօթուն անէլ - տեն **Թըրսօթունը փըռնէլ**:

Թըրսօթունը փըռնէլ - Կամակորությունը
սկսվել, համառել: Զայրօվէն թըրսօթունը վեր
փըռնում ար, վէշ մինը կարում չար խօսէ (Ձ):

Թըրքած ճուվարան - անրգ. Որկրամիլ: Էտ
թըրքած ճուվարանը ջըլաման չի տամ, թա մի-
նը մին պէն օտէ (Բ):

Թըփանէն կօռնալ - Շահավետ մի բանից
ուշանալ՝ չհասնել: Խօսրօվը վըխճարէն մըսան
օտում չի, թըփանէն ա կ՛օռնում (Ձ):

Թըփընթըրէքը վեր ածէլ/ցըրք՝ տալ -
անրգ. Սպանել: Տըճը խէլիւնը չի կացալ, թը-
փընթըրէքը վեր ըճըճէն (Բ):

Թըփընթըրէքը/թըփընթը անէլ - 1. Թպրտալ՝
ցնցումներ գործել (թռչունը՝ մորթելու ժամա-

նակ): Վեր մօրթում ըն, հալը թըփընթը-թէփում ա
անում (Բ): 2. Անտեղի ճիգ գործադրել, վերջին
ուժերը լարել: Զիշքան թըփընթը-թէփում ըրալ,
կարից վէչ հըսկըցընէ, վեր էտ կ՛ուղթունը ին-
ք՛ը չի ըրալ (Ձ):

Թըփըռհան անէլ - 1. Կողոպտել, թալանել,
ունեցվածքը խլել: Խաբարը հըսնում ա շէնը,
թա դըջըղնէն չուբանէն փըռալ ըն թըփըռհան
ըրալ (Ձ): 2. Տարբեր խաղերում, հատկապես
թղթախաղում մեկին հաղթելով՝ փողերը լրիվ
կրել: Կարտ յըն տամ, Զէնդօն ըտըրանց թը-
փըռհան ա անում (Ձ):

Թըփըռհան ինիլ/տըճնալ - 1. Կողոպտվել,
թալանվել, ունեցվածքից զրկվել: Օղոռաշ մար-
թին Նըհըտ հընգըրթօն անօղը թըփըռհան
կինի (Ձ): 2. Տարբեր խաղերում, հատկապես
թղթախաղում պարտվելով՝ ունեցած փողերը
լրիվությամբ տանով տալ: Նըստում ըն փուլալ
կարտ խաղ անում, թաքալերին տըղան թը-
փըռհան ա ինիւմ (Ձ):

Թըքածը (յըճտ) լիւզիլ - Ասածից ետ կանգ-
նել, խոստումը չկատարել, խոսքի տերը չլինել:
Տըղամարթը ուրան թըքածը վեր յըճտ լիւզից, էլ
հինչ տըղամարթ, քած ա (Բ):

Թըքած ինիլ (յըրան, մաչին) - Արհամար-
հանքով մի բանից հրաժարվել, արհամարիել:
Յըճս թըքած օնիմ, ըտըրանց ըրած լ՛իվթօնը
օզում չըմ (Ձ):

Թըքած Նըճտա տուված - Ոչ ամուր, խա-
խուտ: Թըքած Նըճտա տուված մըղակ ար, մին
կուճի վեր թըխից, դանստի պուք յըճկալ (Ձ):

Թըքէլ դըրաղ կէնալ - Արհամարիելով
հրաժարվել, թողնել հեռանալ: Տըճսնում ա, վեր
մըճ ախպերը տընամաջը անթանը չի կէս անում,
թըքում ա դըրաղ կէնում (Ձ):

Թըքէլ Նըճտա տալ - Ոչ ամուր, անորակ կա-
ռուցել՝ կացնել: Սաքալ պատ ա տինում, թը-
քում ա, Նըճտա տամ (Բ):

Թըքըթծհմնյթ/Թըքըմօր/անէլ/տալ - Խիստ
նախատել, ամոթանք տալ, խայտառակել:
Նօ-
րից ըն հըվաքվում, մին լ՛ալ թըքըթծհմնյթ տամ
(ԱԱռ, 68):

**Թըքըթծհմնյթ/Թըքըմօր օտէլ/կօլ տալ/յըճ-
օնէլ** - 1. Անարգվել, նախատվել, խայտառակվել:
Տուլաշ մարթ ա, Էտքան թըքըթծհմնյթ ա օտում,
Էլիա յըճնըվում չի (Բ): 2. Աղաչանք-պաղա-
տանք անել, երեսը սեւացնել: Շատ թըքըթծ-

մայթ ա օտում, մինչը՛վ կարում ա տըղեն հը՛տե կօրծ քըթենա (Բ):

Թըքը կօլ տալ - 1. Ուտելու մեծ ցանկություն ունենալ: Աղվեսը հավեն յեշում ա, թըքը կօլ տամ (Ձ): 2. Անարգանքը՝ անպատվությունը անպատասխան թողնել՝ հանդուրժել: Էտ մարթը խըղճանում ա, թըքը կօլ տամ, ք՛ինամ (Ձ): 3. Մեկով կամ մի բանով շատ հիանալ, ունենալու փափագ ունենալ: Վը՛սկեն վեր տը՛սնում ա, թըքը կօլ ա տամ (Ձ):

Թըքը (պիրանումը) չուրանալ/ցըմաթել - 1. Սաստիկ ծարավել: Թըքըս չուրացալ ա, մին կաթ ճուր չի կա, թա խըմիմ (Բ): 2. Սաստիկ վախենալ, ահաբեկվել: Դեվը էտ տըղեն վեր տը՛սնում ա, թըքը չուրանում ա (Ձ):

Թըքիս՝ տափը չի ըղնել - 1. Սաստիկ շոգ է: Հավան էնքան տաք ա, վեր թըքիս՝ տափը չի ըղնել (Բ): 2. Սաստիկ ցուրտ է: Ըստի ծըմը՛ռ հանն իլանձ չի. թըքիս՝ տափը չի ըղնել (Ձ):

Թըք՛նվ կնի - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (այծերի մասին): Սաղ շենումը մին թնք՛ն կա, թա էծերը թըք՛նվ կ՛ան (Բ):

Թիթը՛ռ անել - Հանգիստ առնել, հանգստանալ: Նըստում ըն էտ ըխպիրին դըրաղեն պատառ թիթը՛ռ անում, էլիա քինամ (Ձ):

Թիթը՛վ (աշկավ) յեշիլ - Անտարբեր լինել, լուրջ չվերաբերվել: Էտ կընեգ՛ը ամեն հինչին թիթը՛վ աշկավ ար յեշում (Ձ):

Թիթը՛վ պըրծնել - Որեւէ բանից՝ դժվարությունից, աղետից, վտանգից, ծախսերից եւն, փոքրիկ տուժով՝ պատժով ազատվել՝ դուրս գալ: Թենուրը ճըղպօրան վեր ա ընգալ, ամմա, փարք՛ Ըստուծու, թիթը՛վ ա պըրծալ (Բ):

Թիթը-թիթի անել/կնի - Յրտից դողդողալ: Կամ ա տը՛սնում՝ ախճիգ՛ը, էտ ծառեն տակեն նըստած, թիթը-թիթի յա անում (Բ):

Թիթըռնըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Թիթըռ բոժոժից դուրս գալ: Բըրաման վըխտեն բիջըրը՛ցեն վէջ, թիթըռնըհան իլանվ (Ձ):

Թիթրիգը ցըմաթած մընալ - տեն՝ Մաթ մընալ:

Թիծաթօխ հաց - 1. Կարմրերես: Ախճիգ՛, հինչ ա՛խճիգ՛, մին թիծաթօխ հաց (Բ): 2. Սրտացավ՝ հոգեկցող մարդ: Մարուսա բիբին մըզը՛տե մին թիծաթօխ հաց ա (Բ):

Թիծ կըրակը ճելլի յա էրոմ, վեր ընցընում - Ուժեղ կիրքը՝ եռանդը տեւական չի լինում:

Հարը ասում ա. «Հանդարդ կօրծ ըրա՛. թիծ կըրակը ճելլի յա էրում, վեր ընցընում» (Ձ):

Թիլնն ծիք՝ տաս՝ հազգար կըրկատան վեր կըղնել - Ասում են աղքատ՝ հնամաշ շորերով մարդկանց մասին: Մըրյանեն ըշտըղա յա թանգզն շօր. թիլնն ծիք՝ տաս՝ հազգար կըրկատան վեր կըղնել (Բ):

Թիլը կըտըրել - Խիստ սովածությունից՝ հիվանդությունից եւն ուժասպառ լինել՝ թուլանալ՝ հյուծվել: Թաքավերըն էլ էրկան քընէնք՛ ընէլան լափ թիլը կըտըրում ա (ԱԲ, 112):

Թիլը կըտըրցընել - Մեկին ուժասպառ անել՝ թուլացնել: Խանը ըտըրանց էնքան պինըցընում ա, թիլը կըտըրցընում ա (Ձ):

Թիլ-թիլ անել - Մանրամասնորեն՝ հանգամանորեն վերլուծել՝ ներկայացնել՝ պատմել: Պառավը էտ լօխ տը՛սնում ա, կամ թաքավերին պալատը, թիլ-թիլ անում (Ձ):

Թիլ տը՛ռնալ - Խիստ նիհարել՝ տկարանալ՝ հյուծվել: Թալանին հիվընդանում ա, մաշվում, թիլ տըռնում... (ՆԱԲ, 122):

Թիլ քաշիլ - Ծերամի բոժոժը ջրի մեջ գցելով՝ թելի ծայրը գտնել եւ կծկել: Բըրաման վեր ճուրը չի ածիս, կարել չըս թիլ քաշիս (Բ):

Թիշի վը՛րցակ - Կնամուլ (տղամարդ): Էտ թիշի վը՛րցակը շենըմը կընեգ՛ չի թօղից, լօխճին բիյաբուռ ըրավ (Բ):

Թիսի անել - Կիսատ-պռատ խորովել: Մեսը քաշում ա շամփուրը, թիսի անում, թըրը-թայրի օտում ք՛ինամ (Ձ):

Թիվը փօխվել - Ժամանակները՝ պայմանները՝ իրավիճակը փոխվել, այլեւս նախկինի պես չլինել: Թիվը փօխվալ ա, միհենգ՛վա հարթները պըտրօնեն, ըսկեսվօրը մըհալ չըն քըցում (Բ):

Թիվ կա (յըրգինքին) ըսթըխտեն, թիվ չի կա... - Անչափ շատ է, անհամար է: ... Թինում ա թաքավերին պալատը, տը՛սնում հի՛նչ. թիվ կա յըրգինքին ըսթըխտեն, թիվ չի կա ըտը՛ղ հըվաքված ժուղուկություն (ԱԲ, 126):

Թիվ չի կա - տեն՝ Թիվ կա (յըրգինքին) ըսթըխտեն, թիվ չի կա...:

Թիրթեփ(նը) տինիլ - Նոսր ծյուն տեղալ եւ բարակ շերտով նստել: Վեր մին թիթը՛վ թիրթեփ ա տինում, Զինավուրը էլ տանան տուս չի կամ (Բ):

Թիփի անել - Սուտ ասել, փչել: Զիհիլեն հըվաքվում ըն, ըսկըսում թիփի անելը (Ձ):

Թիք'ան անէլ - Քիչ ուտել, թեթեւակի սնվել: Նըստում ա, թա թիք'ան անէլ, շօնը հանջում ա (Ձ):

Թիք'ան-թիք'ան անէլ - տեն **Պըտըռ-պատառ անէլ**:

Թիք'ա-թիք'ա անէլ ածէլ շընէրէն առաչը - Խիստ պատժել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): *Ըստը՞դ քարվանքաշին կըզնը-վում ա, թա. «Թա կըրէցէր վէշ, քէզ թիք'ա-թիք'ա յըմ ընկան ածիմ շընէրէն առաչը»* (ԱԲ, 110):

Թիք'ան-թիք'ան ինիլ/տըճնալ - տեն **Պըտըռ-պատառ ինիլ**:

Թիք'էքը հըմբարէլ - Մեկին ուտելու ժամանակ ակնդետ նայել, նայելով կաշկանդել: *Էտ պառապը դունադէն թիք'էքը հըմբարում ա, թօ-դում չի, թա հաց օտէ (Ձ):*

Թիւ անէլ - 1. Թքել: *Թիւ յա անում, հըռանում (Ձ):* 2. Զգվանք՝ արհամարհանք արտահայտել: *Մարթ կա՞ դանխան կընգանա հանգ ա անում, մարթ էլ կա՞ թիւ յա անում (Ձ):*

Թուբուն կապէլ - Խմբվել, խումբ կազմել: *Թուբուն ըն կապում, ք'իկամ նախագին կօշտը՝ կ'էնգ'ատ (Ձ):*

Թիւզըհան անէլ - Փռնի մաքրել, փռշուց ագատել: *Էվիւը յօր ա ունէս, էտ պըռապէն տօնը թիւզըհան ընէս (Ձ):*

Թիւզըհան ինիլ/տըճնալ - Փռնի մաքրվել, փռշուց ագատվել: *Նի յա մընում համամը, թիւ-զըհան ինիւմ (Ձ):*

Թիւզիւն լաշը կըկըդից, թիւզին պըթկըվից - Ասում են՝ նկատի ունենալով զարնան բացվելը: *Թիւզիւն լաշը կըկըդից, թիւզին պըթկըվից. հիյվընտարէրը էլ հինչ դարդ օ՞նին (Բ):*

Թիւթանգին տակէն պար կ'անլ (մինին) - Մեկի կամակատարը լինել: *Ագօն կընգանը թիւթանգին տակէն պար ա կ'ամ (Բ):*

(Թիւթիւնը) թութմիշ անէլ - Խիստ ջղայնանացնել, կատաղեցնել: *Մին օր էլ էտ տըղան ծին կուրցընում ա, թաքապէրին թիւթիւնը թութմիշ անում (Ձ):*

(Թիւթիւնը) թութմիշ ինիլ - Խիստ ջղայնանալ, կատաղել: *Էտ վեր տըսնաս ա՞ յըճընըն ա դընու կ'իկնալ տըվալ, թիւթիւնը թութմիշ ա ի-նիս (ՅԺՅ, V, 258):*

Թիւթիւն օնիս՝ պէր կըլօլինք - Ասում են ոչ ըստ Էության խոսողին՝ կարեւոր բան ասա՛, լուրջ առաջարկություն արա՛: *Ասում ա. «Թիւ-*

թիւն օնիս՝ պէր կըլօլինք, հինչ ը՞ս տական-կըլխան խօսում» (Ձ):

Թիւլնթափ անէլ - Հուսալքել: *Էտ տըղան մօ-րը լափ թիւլնթափ ըրալ (Ձ):*

Թիւլնթափ ինիլ/տըճնալ - Հուսալքվել: *Խըճէն արտը նի յա կացալ, ինք'ըն էլ լափ թիւլնթափ ա իլնլ (Ձ):*

Թիւլ անէլ - 1. Արծակել, բաց թողնել: *Ծիք' ա տամ պուկում, մըհէնգ՝ էլ թիւլ անըմ, քըցըմ քեր-ծէն տակը (ՅԺՅ, V, 309):* 2. տեն **Թիւլ տալ**: 3. Հետույքից զարշահոտ արծակել: *Հըմանչիւմ էլ չի, ժողովուրդէն մաչին թիւլ ա անում (Բ):*

Թիւլ դամար/տըճը - Մեկի՝ մի բանի խոցելի տեղը՝ թուլությունը՝ թերությունը: *Էտ մարթին թիւլ տըճըլ էն ա ինիւմ, վեր կընգանը շատ ար անգուճ օնում (Ձ):*

Թիւլ դամարը/տըճըլ փըռնէլ/քըթէնալ - Մե-կի թուլ կողմը՝ թուլությունն իմանալ եւ դրանից օգտվել: *Ըստի չուբանէն կընէգ'ը մարթին թիւլ դամարը փըռնում ա (Ձ):*

Թիւլըքօշ անէլ - 1. Թուլանալ, նվաղել: *Մին թանիրնալ, թիւլըքօշ ըրած, վըճնէրնէն քաշ տա-լալ, պըտըհէս ըն մին վըխճարու (ԼՂԲ, 323):* 2. Ծուլություն ցուցաբերել, ծուլանալ: *Հօնծ ընէլիս վեր թիւլըքօշ ըրել, արտըտ կըմընա հինծիլու (Բ):*

Թիւլ պէրան - տեն **Պէրանը ճըղած**:

Թիւլ տալ - Թուլատրել: *Թաքապէրը էտ օր-վանից թիւլ ա տամ, վեր արաղ քաշին (Ձ):*

Թուլութաջի անէլ/տալ - հեգն. Գլորել: *Քարը թուլութաջի յա անում, ըղնում ա ծօրը (Բ):*

Թուլու(լ) ըղնէլ/ինիլ/կ'անլ - 1. Գլորվել: *Ծառը պուք ա կ'ամ, իւրանք էլ նըհէտը թուլուլ ըն ին-գ'իւմ (ՆԼՂԺԲ, 117):* 2. անըգ. Մեռնել: *Հիք կինի՝ էտ օղոռաշը թուլուլ ըղնէ, ջէնը հըլալվէ (Բ):*

Թուլու(լ) ըղնօղ քարը մամուռ օնէլ չի - Գոր-ծածվող իրը՝ գործիքը չի փչանա: *Թուլուլ ըղնօղ քարը մամուռ օնէլ չի. էս հօրէնքը քըսան տարէ յա՛պինըցընում ըմ, հանլա փուչացալ չի (Բ):*

Թուլու(լ) տալ/անէլ - 1. Գլորել: *Դէ խօխէն-ք'ըն էլ շատ սօված ըն ինիւմ, ք'իկնամ ըն թուլուլ տըղված հացէն հէտան (ՅԺՅ, V, 488):* 2. անըգ. Սպանել, մեռցնել: *Հանլաքին յըրա յա անում, ը-տըրանց ճուխտըքանուց թուլուլ տամ (Ձ):*

Թուլուկ-թօլնակ քըցիլ - Ձեռքից ձեռք գցել: *Թուլուկ-թօլնակ ըն քըցիւմ, էտ թէշտը բարբաղ անում (Բ):*

Թուխկաթակ անէլ/տալ - Գոտիով ծեծել: Ծիլկան, տու Ծիլկան, էտ էրկու դէվին կը պօտում ա, թուխկաթակ անում, վըսկէ ջամը յօր օնում քիւնամ (2):

Թուխկան կախ ինիլ - տեն Կօտան կախ ինիլ:

Թուխսաթափ անէլ - 1. Թոչունների թուխս սատելու ներքին մղումը վերացնել: Յօրտ-ցօրտ ճուր ըն ածում թուխսուկանէն կըլխէն, թուխսաթափ անում (Բ): 2. Սիրելու ընդունակությունը՝ ցանկությունը սառեցնել, մարել տալ: Բախաջին կ'իլ ա անում, էտ ըխճըկանը թուխսաթափ անում (2):

Թուխսաթափ ինիլ/տըռնալ - 1. Թոչունների թուխս սատելու ներքին մղումը վերանալ: Էտ հավը ամմեն տարե թօխս ար նըստում, մին էլ թուխսաթ ինիլ (2): 2. Սիրելու ընդունակությունը՝ ցանկությունը մարել: Բարիշկա աքերը թուխսաթափ ա իլնլ, հըրթներեն էլ սիրում չի (Բ):

Թուխսըկանու նըման - Յոգատարությամբ: Խօրթ մարը ըտըրանց շատ լ'ավ, թուխսըկաու նըման ար պահում (2):

Թուխստեն յորա մընալ - Որոշումը ընդունվել, բայց չիրագործվել: Վօրօշ ըն ըրալ, վեր շինացուց ծըրի սըրմացու տան, ամմա թուխստեն յորա մընաց (Բ):

Թումբուզ անէլ - տեն Թուխ անէլ (3):

Թունբաթուն անէլ - Կորցնել, անեացնել: Մին շեփտումը էտ վըխճարեն սոնրուն թունբաթուն ըն անում, վեշ մինը գ'իլուն չի (2):

Թունբաթուն ինիլ/տըռնալ - Կորցել, անեանալ, չքվել: Դերվիշը խընձծորը տամ ա թաքուհուն, ինքը թունբաթուն ինիլ (2):

Թոնոլ քացախը ուրան ամանը կըճըքըքընէ - Շատ զայրացկոտ մարդն ինքն իրեն կվնասի: Թոնոլ քացախը ուրան ամանը կըճըքըքընէ. մեր Անդրին, մին ա, մըհէտ ուրան տօնը քընդիլան ա (Բ):

Թոնի հարայ - Ծաղրական արտահայտություն՝ ուղղված խեղճ ու կրակ, անճարակ մարդուն: Յարը կըզնըվըմ ա, ասըմ.- Տու նան քու մըժ ախպերըտ ճօխտըտ էլ թոնի հարայ ըք, համօթ ծըժ (ՀԺՀ, V, 17):

Թուշ/թուշ անէլ - 1. Դեմը հանել, հանդիպեցնել, պատահեցնել: Պառաւը էտ տըղէն տանում ա, ըսլանէն թուշ անում (2): 2. Արժանացնել, արժանի դարձնել: Բախտը ըտահանց ուրոնը

թուշ ա անում, փըսակվում ըն, լ'ավ ապրում (2):

3. տեն Թուշ օնէլ:

Թուշ/թուշ ինիլ - 1. Դիմացը դուրս գալ, հանդիպել, պատահել: Բ'իլնըմ ա, ք'իլնըմ, մին սարի լենջի թուշ ինըմ, ըտեղ մընըմ, վեր մին քանի օր դինջանա (ՀԺՀ, V, 220): 2. Արժանանալ, արժանի դառնալ: ...Ներակ էն ըխճըկանը՝ սիրած յարին թուշ կիկի (ԼՂԲ, 113):

Թուշ/թուշ օնէլ - Նշան բռնել: Տա թըվանգ'ը թուշ ա օնըմ, գ'իլլան յըրա անում, թուշ ճըկատան տամ (ՀԺՀ, V, 28):

Թուռըթաց անէլ - Շատ անձրել տեղալ, անձրելային եղանակ լինել: Մին տարե հավան շատ թուռըթաց ա անում... (ԼՂԲԶ, 259):

Թուրնա տոնս յըկած - Կեղտոտ, կեղտաթաթախ: Թուրնա տոնս յըկած ըս, էտ հիլնց ա՝ շոնրերտ հանը (Բ):

Թուրնու մօխեր վեր անօղ - 1. Անկարգ, չարաճճի: Էտ թուրնու մօխեր վեր անօղը մօրը շատ ա տանջում (2): 2. տեն Ասըդ մաշկօղ:

Թուրնու պառաւ - Ասում են շատախոս եւ հետաքրքրասեր աղջիկների մասին: Մարը ասմա. «Թուրնու պառաւ ըս, խըրէ գ'իլստ, լի» (2):

Թուրունը ածիս/քըցիս՝ մըկլավըտ/շոնրավըտ չի կ'անլ - Ասում են ծայրահեղ աղքատների մասին: Ընդերա հըրըստօթուն ըշտըղա բի՞դի ինի. թուրնը քըցիս՝ մըկլավըտ չի կ'անլ (Բ):

Թուրունը յըտ հըվաքէլ/ճըղէլ - Թոնրի ցրված պողերը կետրոնում հավաքել՝ կույտ անել, որպեսզի թեժությունը մեղմանա: Թուրունը յըտ ըն հըվաքում, հացը թըխում (Բ):

Թուրունը նըստէլ - Թոնրի կրակը՝ բոցը անցնել, մնալ վառված ածուխը: Թուրունը մինչըժ վեր նըստէ վէ, կարէլ չըս հաց թըխիս (Բ):

Թուրունը պոնլծրէլ - Թոնրի կրակը լրիվությամբ բոցավառվելով՝ պատերը կարմրել եւ պատրաստ լինել հացը թխելու համար: Թուրունը վեր պոնլծրում ա, Մարգուշա աքերը ըսքըսում ա պոնլ յըտ անէլ (2):

Թուխ անէլ - 1. Կուտակել, դիզել: Իտի մին քանի հետ ք'ընըմ ա քաղաք, կ'ամ, խիլլան փօղ թուխ անըմ (ՀԺՀ, V, 42): 2. Մի տեղ հավաքել, ամբօխել: Ժուղովորթեն թուխ ըն անում, թաքավերին հըրամանը կարթում (2): 3. Իրար վրա շարել, դարսել: Փանը թուխ ա անում պատեն տակէն (Բ):

Թուփ-թուփ անել - Կույտերի՝ խմբերի բաժանել, կույտեր սարքել: ...*էտ կընէգը թիւերը կ'ոտնում ա, թուփ-թուփ անում, վեր սովորաբար կ'ա, տանէ բըզարումը ծախէ...* (ՅԺՅ, VII, 255):

Թուփ-թուփ ինի/տըճնալ - Կույտերի՝ խմբերի բաժանվել, տարբեր տեղերում կուտակվել՝ հավաքվել: *Թուփ-թուփ ըն ինում, հըճթալ ք'ի-նամ մըռատուն* (Ձ):

Թուփ կ'ան/տըճնալ - 1. Կուտակվել, դիզվել: *Ծոնը կ'ամ ա, թուփ տըճնում* (Բ): 2. Մի տեղ հավաքվել, ամբողջվել: *Թուփ տըճած մարթիք՝ վըճը տըռա կըլիսէն ըն ածում, թաղում, ք'իւնամ ուրանց տընէրը* (ՅԺՅ, VII, 327):

Թոթըրհան անել - 1. Կենդանու մազերը պոկել: *Շընէրը կ'ուլին անալ ըն տըճնում, թոթըրհան անում* (Ձ): 2. տեն **Մէսը վէր անել**:

Թոթըրհան ինի/տըճնալ - 1. Կենդանու մազերը թափվել: *Ամըճնը վիրի շատ հէվան ա թոթըրհան ինում* (Բ): 2. տեն **Մէսը վէր կ'ալ**:

Թուքը վէր անել - տեն **Մէսը վէր անել**:

Թոթըր վէր կ'ան - տեն **Մէսը վէր կ'ան**:

Թոթըր քախծըր - տեն **Արոնը քախծըր**:

Թո՛ն, քու իրըճսէտ - Անարգանքի՝ նախատինքի արտահայտություն՝ ուղղված մեկին: *Հայրը ասում ա. «Թո՛ն, քու իրըճսէտ, պա տու հըմընէցել վէճ, վեր կ'ուղթթուն ըրէր»* (Ձ):

Թօբա անել - տեն **Թաճրգ' անել**:

Թօբա թա - Դժվար թե, հազիվ թե: *Թօբա թա օխտը տըղամարթ կարին էտքան խօտ հարին, հիջքան էտ կընէգ'ըն ա հարալ* (Բ):

Թծգ անել - հեգն. 1. Չքվել, փախչել: *Թօրքէրը վէր մէր տանգը տըճսէն, թծգ ըրէն* (Ձ): 2. Ազահաբար ուտել, խժռել, ոչինչ չթողնել: *Նըստում ա, էտ խորջինին մաջին հինչը ինում ա, թծգ անում, ք'իւնամ* (Ձ):

Թծգը լըճր անել/մըլըցընել - 1. Սաստիկ փոշի բարձրացնել: *Էըը շինըմաջըմը թանկի տըվալ, թծգը մըլըցըրալ* (Բ): 2. տեն **Թէփուռը մըլըցընել**:

Թծգը լըճր ինի/մըլըլ - 1. Սաստիկ փոշի բարձրանալ: *Վըխճարէն սո՛ւրոն ամըճնը վէր հանդան կ'ամ ա, թծգը լըճր ա ինում* (Բ): 2. Խիստ երաջտ լինել, ամեն ինչ չորանալ: *Էրկու ամէս ա՝ թօռ չի կ'ամ, բուստանէն թծգը լըճր ա ինում* (Բ): 3. Ոչնչանալ, վերանալ: *Ծըմըկնէն լօխ կըտօրում ըն, ըստի վէր ք'իւնի, թծգը լըճր ա ինում* (Բ):

Թծգը լըռա - տեն **Յառլիկը լըռա** (1):

Թծգը պըլիթիլ - 1. Թուզը հասունանալ եւ կախվել: *Թծգը պըլիթիլ ա, խօխէնք'ը բըղէրան տօն չըն կ'ամ* (Ձ): 2. տեն **Ծըծէրը պըլիթիլ**:

Թծգը քամուն տալ - տեն **Թէփուռը մըլըցընել**:

Թծգում կուրցընել - Խիստ փոշոտել, փոշով ծածկել: *Քամէն ծառէրը թծգում կուրցըրալ ա* (Բ):

Թծգում կօրցիլ - Խիստ փոշոտվել, փոշով ծածկվել: *Էըը թըվիլ-թանկիլ ա անում, թծգում կօրցում* (Բ):

Թօթ նըստել - Ուտքերը դնել թթով լցված խոր ամանի մեջ եւ որոշակի ժամանակ պահել՝ հողացավը բուժելու համար: *Դօխտուրը ասմա-Զըճգ վէճ մին ճար օքոպ չի, լ'ըհա հիշկան կա-րում ըս, թօթ նըստել* (Ձ):

Թօխկան բուշանալ/թո՛կանալ - տեն **Կօտէն բուշանալ**:

Թօխկան բուշըցընել/թո՛կըցընել/ բըրախ տալ/պէջ թօղ(ն)ել - տեն **Կօտէն բուշըցընել**:

Թօխկան պինդըցընել - տեն **Կօտէն պինդըցընել**:

Թօխկան փօրավը պատ չըլ'ան - տեն **Կօտէն փօրավը պատ չըլ'ան**:

Թօխպ(ը) կօխել - Ամպերով՝ մառախուղով պատվել: *Հանդէրը թօխպ կօխալ ա* (Բ):

Թօխպ օրը տօն կըլ'ա - Իրեն բավականաչափ առողջ՝ առույգ է զգում (ծերերի, հիվանդների մասին): *Ախպէրը ասում ա.- Ապուն հըճտէ դարդ մէր անել, իզէն թօխպ օրը տօն կըլ'ա* (Ձ):

Թօխս կ'ան/նըստել - 1. Ձագ հանելու նպատակով ձվերի վրա նստել: *Էտ սըճ'ի հավը թօխս ա կ'ամ, տըսնըջօրս ճօտ տո՛ւս օնում* (Ձ): 2. Մի տեղ երկար նստել՝ մնալ: *Հինչ ը՛ս թօխս յըճկալ, խէ ք'իւնամ չը՛ս ծէր տօն* (Բ): 3. Տնից դուրս չգալ, ամբողջ օրը տանը լինել: *Կանոնքէրը էլ տո՛ւս չի կ'ամ շինամաջը, թօխս ա նըստալ* (Բ):

Թօխս տինիլ/ածել - 1. Ձագեր հանելու նպատակով ձվերի վրա նստեցնել՝ նախօրոք տեղ պատրաստելով: *Մին դօնըմ էլ հավը թօխս ա տինըմ, ըսպասըմ միջէվ ճօտէրը տո՛ւս կ'ալը* (ՅԺՅ, V, 458): 2. տեն **Աղ տինիլ**:

Թօխրալ տալ - 1. Տակից-գլխից՝ վայրիվերո խոսել: *Խըրէգ' թօխրալ տօ՛, ք'ըճգ ըսկանօղ չի կա* (Բ): 2. տեն **Թօխուրը մաջը քըցիլ**:

Թօխուրը մաջը քըցիլ - Իրար հետ թշնամացնել՝ կռվեցնել: *Թօխուրը մաջըն ա քըցում, ըտըրանց ուրո՛ւր անա պիժէնում* (Ձ):

Թոխուրը տակըռավը կ'ան - 1. Մեկին նեղացնել՝ վիրավորել: *Ըսկեսուրը թոխուրը տակըռավըն ա կ'ամ, հարթնը ք'ինամ ա հանանց տուն* (Բ): 2. Գործը փչացնել՝ խանգարել՝ խոչնդոտներ ստեղծել: *Մարթը լ'ավ փուլ ար ըշխըդես, կընեգ'ը թոխուրը տակըռավը յը'կամ, էլ կարում չի* (Բ):

Թոկա փախած - Կարգուկանոնի չենթարկվող, սրիկա: *Էտ թոկա փախածը շինացուց շատ ա ք'ոռուդ տամ* (Ձ):

Թող անել - 1. Ձեռքից արձակել, նետել, շարտել: *Ըտըրանա յետը Էտ պառավ մարթը ճըպատը թող ա անըմ, քըցըմ օթախին մաչտեղը* (ՅԺՅ, V, 334): 2. Արձակել, բաց թողնել: *Կավը ծըմակումը թող ա ընես, ինք'ը կ'աս տուն* (Ձ): 3. Թույլ տալ, թույլատրել: *Վեր շատ ըղաչանք ըն անում, օշափը ըտըրանց թող ա անում, վեր ինրանց քըվերը տը'սնան* (Ձ): 4. *հեզն*. Մի ումպով խմել (ոգելից խմիչքի մասին): *Բուղդանը Էրկու ըստաքան թօթու արադ ա թող անում, տոնս կ'ամ շինամաչ* (Ձ):

Թողե ըտի ինի - Չեմ առարկում, համաձայն եմ: *Վեր շատ հօջանք ըն տամ, կընեգ'ը լաց ա ինում, թա.- Թողե ըտի ինի* (Ձ):

Թողե մեյղըս մեր հանդին քըչեղակը օտե - Յուրաքանչյուրի համար իր հայրենիքը քաղցր է: *Հարը ասում ա.- Յես իմ ուջադաս տոնս կըվօղը չըմ, մեյղըս թողե մեր հանդին քըչեղակը օտե* (ՆԱԲ, 66):

Թողե մեր ճընչիլիս կ'իլը մը'գ օտե - տե՛ս **Փօրցան թանը անփօրց մաձնան լ'ավ ա**:

Թո'ղե փախեր - Անտանելի է: *Էտ շենումը եզգանան կըռը'վ-դավի յար ինում, վեր լ'ըհա թո'ղե փախեր* (Բ):

Թողե փօրըս կօշտ ինի, հը'տաս տոնզնը ծեն տան - Կարետորը եուրթունն է, ոչ թե արտաքինը: *Ապան ասմա. «Թողե փօրըս կօշտ ինի, հը'տաս տոնզնը ծեն տան. ինձ մեղալ չի հարկավեր, փուլը տուվեք'»* (Ձ):»

Թող-թող անել - 1. Շատ բաներ այս ու այն կողմ նետել՝ շարտել: *Էտ քարերը լօխ թող-թող ա անում, ածում ծօրը* (Ձ): 2. Տատանել, տարուբերել, լիսխացնել: *Վըխճըրնեն, տըմըկնեն թող-թող ընելավ, ք'ինամ ըն* (Բ):

Թող-թող ինիլ - 1. Ցատկոտել, թռչկոտել: *Կընեգ'ը վը'ր սիրածու անում ա ըսկանում, տը'ղը*

թող-թող ա ինում (ՅԺՅ, VII, 282): 2. Տատանվել, տարուբերվել, լիսխալ: *Էնքան ք'օք ա, վեր ք'ինիս ջանեն մըսերը թող-թող ա ինում* (Բ):

Թող ինիլ - 1. Տեղից հանկարծակի շարժվել: *...Վեր վըխճարեն տըմակը թող ա իլնլ, վը'ռը պեց ա իլնլ* (ՅԱԲ, 15, 133): 2. Ցատկել: *Թաքավերին պուճուր տըղան թող ա ինում սիպտակ ծին նըստում, ք'ինում...* (ՅԺՅ, VI, 137):

Թօմփ անել - 1. Բարձր ծայնով վայր գցել: *Թեվուրը թա. «Տանի ապան հարթնեն նըման կ'արմուր կածօն մին հարթնը օգի, ք'իննմ շիլնկեմ, պիրիմ կանցիլարեն մըղակըմը թօմփ անեմ...»* (ԱԶ, 107): 2. Վայր ընկնել: *Խօխան թօմփ ա ըրալ* (Բ):

Թօշան արոն կաթել - Առողջ լինել, կարմիր թշեր ունենալ: *Պայծառ բիբին ըսօր-Էք'ից ութասուն տըրը'կան ա, ամմա թօշան արոն ա կաթում* (Ձ):

Թօշան կըտըրել, պիրանեն տեմ անել - տե՛ս **Վը'ռան կըտըրել, ըռըխեն տեմ անել**:

Թօշեն մին թանփիլը հանլն ախճիգ' ա - Ասում են երիտասարդ հասակում այրիացած կանանց մասին՝ շատ քահել է: *Հինչ ա'նե Մարօվեն թօնը. թօշեն մինը հանլն ախճիգ' ա, Էն ա քըմըխտացած տանը նըստած* (Բ):

Թօշերը խընծօր - Ուռուցիկ՝ լիքը այտեր ունեցող: *Թօշերը խընծօր ախճիգ' ա* (Բ):

Թօռան փախչիլ/պըրծընել, կըրկուտեն տակը ըղնել - Որեւէ վտանգից ազատվելով՝ ավելի մեծ վտանգի ենթարկվել: *Սօվան պըրծալ ընք, մըհենգ' էլ չուման ա ընգալ. ըստը'դ ըն ասալ՝ թօռան փախչիլ, կըրկուտեն տակը ըղնել* (Ձ):

Թօռը կըկ'ա, կըճիրի - Ասում են ծուլ մարդկանց հասցեին, ովքեր հույսը դնում են բնության վրա: *Կիման սաղ օրը Էն ա դինջընայիս, խե բի'դի կօրծ անե. թօռը կըկ'ա, կըճիրի բօստանը* (Ձ):

Թօռ թակած, արը'վ էրած - տե՛ս **Արը'վ էրած, թօռ թակած**:

Թօռ թակել/օտել - Անձրեւի տակ երկար մնալ: *Էնքան թօռ թակալ ա, Էտ փանդերը փըթալ ա* (Բ):

Թռռու պըրանել - Անձրեւային եղանակներ սկսվել: *Աշունքը յը'կամ, թօռու պըրանից, էլ կըրեցենք' վեչ, թա բուստընեն պիհինք պըրծըրնինք', մընաց կ'ըրրունքեն* (Բ):

ԹՅՈՒ ՕՐԸ ԿՕԼԱՍՏ յԵՐ ԿԱՆ, ԱՐԴՎ ՕՐԸ՝ ՋՕ-ԽԱՍՏ - Եղանակը խաբուսիկ է լինում, պետք է պատրաստ լինել: **ԹՅՈՒ ՕՐԸ ԿՕԼԱՍՏ յԵՐ ԿԱՆ, ԱՐԴՎ ՕՐԸ՝ ՋՕԽԱՍՏ.** մին էլ տըստը աճող օրը յերգ/ինքը մըթնըվից, թօռը նի կալնվ (2):

ԹՅՈՒ ՕՐԸ ԻՐՎԵՐԵՆ ԾՈՒՐ ՏՐՎՈՂ ՉԱՏ ԿԻՆԻ - Աստուծոյն յարիք չլինելու դեպքում օգնողները շատանում են: **ՀըրըՎանը թա.** «Մաքաղաթ, թօռ օրը իրվերեն ճո՛ւր տըվող շատ կինի, հինգիս ա՛ քու տուված կաթնըտ, իմ կավըս մին ամէս առաջ ա ծընալ» (2):

ԹԾՎԱՄԻՉ ԱՆԷԼ - 1. Անասունները գոմի մեջ պահել՝ փակի տակ պահել: Սաղ ծըմը՛նը հիյ-վըննէն թծվամիչ ըն անում, մինչը՛վ կ'արու-քը կ'ա (Բ): 2. Բանտարկել: Ըտի էտ օյինքազէն թծվամիչ ըն անում (2): 3. Բռնել, ճանկել, խլել: Մըհեզ վեր կըրիզիստ ա, մո՛ւշտմորի ըն թօվա-միչ անըմ, կըսըկ'ինու ապրանք տամ... (ԶՏ, Բ, 94): 4. տեն **Ըրամակ քըցիլ:**

ԹԾՎՅԻ ԱՆԷԼ - Հարկաբաշխում կատարել: Տը՛ղ յըրա տը՛ռէք՛, թօվճի ըրէք՛, իրէք տը՛ղ պէ-ժին ըրէք՛... (ՀԲ, 353):

ԹՅՐԱՆ ԱՐՈՒՆ ԿԱԹԷԼ - Ահեղ՝ վայրագ՝ ա-րյունարբու լինել: Էտ թաքավերին թօրան ա-րո՛ւն ար կաթում, յօխ նը՛ստա վախում ին (2):

ԹՅՐԷՆ ԸՈՂԵՒՐ ՍԱԼ - տեն **ԹՅՐԷՆ ՍԱԿԸ ՍԱԼ:**

ԹՅՐԷՆ ԿՐՏՈՐԱԾՈՂ ԿՐՆՎԱՆԱ, ԼՈՒՂՎԻՆ ԿՐ-ՏՈՐԱԾՈՂ ԼՐՎԱՆԱԼ ՋԻ - Խոսքով հասցրած վի-րավորանքը ավելի ծանր է, քան ֆիզիկականը: Արչը ասմա. «Չէ՛, մա՛րթ ախպեր, քու ասած խոսկերքանըտ յը՛տը յը՛ս էլ կարել չըմ քը՛զ նըրի՛տ հընգըրթօթուն անիմ. թօրէն կըտըրածը կըլըվանա, լու՛ղվին կըտըրածը լըվանալ չի» (2):

ԹՅՐԷՆ ԽԱՄ ԱՌԱՉԿՐ ԿՐՏՈՐԷԼ, ԽԱՄ ԲԱՄԱ-ԿՐ - տեն **ԹՅՐԸ ԱՋ ԷԼ ԿՐՏՈՐԷԼ, ԾԷԽ ԷԼ:**

ԹՅՐԷՆ ՄԱՋՆ ԲՐԵԿԻԼ - Իրեն ենթարկեցնել: Թաքավերը կըռը՛վ ա յը՛ր կենում, հըրը՛վան ժողովուրթեն թօրէն մաճը քըցո՛ւմ (2):

ԹՅՐԷՆ ՍՕՐ ՎԱԽԱՏՆ - Ուժերի՝ իշխանության ծաղկուն շրջանը: Նախագէն թօրէն սօր վախ-տըն ա ինձում, ախպօրը տինձում ա պահեստա-պէտ (2):

ԹՅՐԷՆ ՍԱԿԸ ՍԱԼ - Թրով շատ հարվածել՝ կոտորել: Տըղան թօրէն տակըն ա տամ էտ դէ-վերէն, ըխճըկանը ըզաղում (2):

ԹՅՐԸ ԱՋ ԷԼ ԿՐՏՈՐԷԼ, ԾԷԽ ԷԼ - Ուժեղ՝ ազդե-ցիկ լինել, ինչ ուզել, այն էլ անել: Ըտըրա մին վախտ ա իլնլ, վեր թօրը աճ էլ ա կըտըրալ, ԾԷԽ ԷԼ (Բ):

ԹՅՐԸ ԿՐՏՈՐԷԼ - Խոսքն անցնել, ամեն ցան-կության կատարել կարողանալ: Կօզի չօբան ար, ամիա թօրը կըտըրում ար շէնումը (2):

ԹՅՐԸ ԿՐՏՈՐՈՒՄ Ա՝ ԾՐԵՐՔՆ ԸՆ ԹԱՐԻԿ ԿՐՏՈՒՄ - տեն **ԾԻՆ ՀԱԿԻ Ա ՂՆՆՈՒՄ ԾԻՅՎՈՐԷՆ ԸՆ ԹԱՐԻԿ ԿՐՏՈՒՄ:**

ԹՅՐԸ ԻՆԷՎ ԿՐԵ ԿԱՐԷ ՎԷՋ ԿՐՏՈՐԷ, ԽԱՐԸ ԿՐ-ԿՐՏՈՐԷ - Բռնությամբ՝ հարկադրաբար չլուծվող հարցը խաղաղ ճանապարհով՝ հյուրասիրու-թյամբ հնարավոր է լուծել: **ԹՅՐԸ ԻՆԷՎ ԿՐԵ ԿԱՐԷ ՎԷՋ ԿՐՏՈՐԷ, ԽԱՐԸ ԿՐԿՐՏՈՐԷ.** Կարօ դային տը՛սավ,վեր հըրըրգօրբա ընէլավ պէն չի դո՛ւզում, նախագէն ծէն տըվավ դօնաղ, մին լ'ավ հո՛ւրո՛ւմնթ ըրավ, կընգանը կանցիլարումը կօրծի տիրավ (2):

ԹՅՐԸ ՍՕՐ - տեն **ԽՈՒՎՈՐ ՍՕՐ:**

ԹՅՐԸ ՍՈՒՆ ԾՆԷԼ/ԱՆԷԼ - Կռվել, վիճել, սպառնալ: Ասում ա. «Հինչ ը՛ս թօրտ տո՛ւս կնլնլ, քըզանա վախօղ չի կա» (2):

ԹՅՐԹԱՎԻ ԱՆԷԼ/ԻՆԻԼ - Սաստիկ քաղցած լի-նելով՝ ուտելիք տեսնելիս խիստ փափագել: Կո՛ւ-ը վըխճարեն սո՛ւրո՛ւն վեր տը՛սնում ա, թօրթափ ա անում (2):

ԹՅՐ-ԹՐՎԱՆՉ՝ 1. Զենք ու զրահ, սպառազի-նություն: Էտ թաքավերին թօր-թըվանՉ՝ շատ ա ինձում, ըտըրա հը՛տէ էլ հըրեվան թաքավերնէ-րեն թէթա յա տամ (2): 2. Բռնություն: **ԹՅՐ-ԹՐ-ՎԱՆՉ՝** ավ ամմեն պէն չի, վեր անմն ա կ'ամ (Բ):

ԹՅՐ-ԹՐՎԱՆՉ՝ ԿԱՊԷԼ - Կռվի պատրաստվել: Թաքավերը հըրամանք ա տամ, վեր թօր-թը-վանՉ՝ կապին... (2):

ԹՅՐՆՐ ԵՇՂՈՒՄ ԸՍ/ԲՈՒՆՈՒՄ ԸՍ - Ամեն տեղ, ա-մենուր: Թօրնը յեշո՛ւմ ըս, քըրըքանդ տը՛ռած տը-նէր ա. բալան թաղիմ մեզ էս օրը քըցօղէն (Բ):

ԹՅՐՈՒ ՆՐՄԱՆ ԿՐՏՈՐԷԼ - 1. Շատ սուր՝ հա-տու լինել: Էս ցակատը թօրու նըման կըտըրում ա (Բ): 2. Շատ ցուրտ լինել (եղանակի մասին): Հավան թօրու նըման կըտըրում ա (Բ):

ԹՅՐ ԲԱՉԻԼ - Թրով սպառնալ: Վեր թօր ա քաշո՛ւմ, էտ մարթը ծէնը կըտըրում ա (2):

ԹՅՐԵԱ ՓԱԽԱԾ - Երկյուղած, մտացրիվ: Թօրքա փախած ը՛ս, անէ, տը՛սնանք՝ հինչ ա պըտահալ (Բ):

Թօրքէն նըհըտ հընգըրթօնուն ըրա, մըհա-կը ծըրքատ վէր մէլ տիհիլ - տէն Շանը նը-հըտ հընգըրթօնուն ըրա, մըհակը ծըրքատ վէր մէլ տիհիլ:

Թօրքէն չըբէլանը թակիս վէչ, աշնա չի տըռնալ - Թուրքի հետ չպետք է մեղմ վարվել: Ապան ասում ա. «Թօրքէն իրըս չըբիդի տաս, թօրքէն չըբէլանը թակիս վէչ, աշնա չի տըռնալ» (Բ):

Թօրքը ասալ ա՝ հային յըտէ խըլքը իմը բիդնը - Ասվում է հայի՝ մի բան անելուց հետո ավելի խելք դատելը նկատի առնելով: **Թօրքը ասալ ա՝ հային յըտէ խըլքը իմը բիդնը, մըհէնգ մէր Քանսպնըն ա. ծառերը տընգօտալ ա, յըտ-նան կըլծի ընգալ, վէր շատ ա դալիլ (Բ):**

Թօրքը մին պէն չի, ամմա խօսկէրքը վըս-կէ յա - Ասվում է՝ նկատի առնելով թուրքական՝ ադրբեջանական առած-ասացվածքների խորի-մաստությունը: **Թօրքը մին պէն չի, ամմա խօս-կէրքը վըսկէ յա. մըհէնգ ըմ կըլծի ըղնում, թա էտ մօլլան հինչ ա իզըրցալ ըտըրանալ ասէ (Ձ):**

Թօրքու գառիկ/կաճի - գ. 1. Թրքուհի, ադրբե-ջանուհի: **Թօրքէն կաճին կըրէս չի հըսցընէ, լ՛ը-հա թըխածը թօղ ա ընէս, քըցիս սուփրէն յըրա, հայերը բիդնուն ուտէս ըն (ԲՅԲ, 179): 2.** Տգեղ՝ այլանդակ (կին): **Ըտըրան էլ ինում ա մին կ'էշ կընէգ՝ մին թօրքու գառի (Ձ):**

Թօրքու թըռըմասկ - Տգեղ՝ այլանդակ երե-խա: **Մարթը ասմա.-** **Էտ թօրքէն թըռըմասկը տար կուրցըրո՛ւ, յըս ըտըրան հըրթօնուն չըմ ա-նէլ (Ձ):**

Թօրքու մախլավա տըռնալ - Քրքրվել, պա-տառտովել (շորի մասին): **Էնքան կ'ըսցալ ա, էտ պէնքակը թօրքու մախլավա յա տըռնալ (Բ):**

Թօրքու մըթիլ - Ճմրթված, կեղտոտ (անկո-ղին): **Էտ թօրքէն մըթիլումը հունց ը՞ք քօն ի-նում (Բ):**

Թօրքու մօլլա - Թուրքերենին՝ ադրբեջա-ներենին գերազանց տիրապետող (հայ): **Տիկ-րանը թօրքու մօլլա յա, հանց թուրքերէն խօսում ա, վէր ըսկի թօրքը ընդի կարէլ չի խօսէ (Ձ):**

Թօրքու տավար - Հոգևած, ուժասպառ եղած (մարդ): **Թօրքու տավար ը՞ս, խէ տըռնատ տո՛ւրո՛ւր չը՞ս կ'ամ (Բ):**

Թօրքու ուստա - Անորակ աշխատող (վար-պետ): **Թօրքու ուստա յա, իզէն հինչ պա՛տ բիդի տիհիլ (Բ):**

Թօրքու փըսա - Ուշ-ուշ հայտնվող (բարե-կամ): **Աքէրը ասմա.-** **Մարյանը ինծըտէ քուր չի, թօրքու փըսա յա. տարանը մէհէտ էլ չի կ'ամ (Ձ):**

Թօփ էլ տըրաքէ - Ինչ էլ լինի, չնայած խան-գարող ցանկացած հանգամանքի: **Տըղան ա-տում ա.-** **Թոփ էլ տըրաքէ, յըս էտ ըխճըկանը բիդի օգ'իմ (Ձ):**

Թօփէն տըմանալ - Սպառնալիքները հան-դուրծել: **Կընէգ'ըն ա, վէր կարում ա Ղազնրին թօփէն տըմանալ (Բ):**

Թօփլամա անէլ - Շտապ եւ անորակ կատա-րել: **Ուստան թօփլամա յա անում, էտ տանը պօ-լէրը մին օրումը թըխում (Ձ):**

Թփու գ'իլլն - Թմբիկ եւ ամրակազմ երե-խա: **Էտ խօխան թփու գ'իլլն յա (Բ):**

Թփուղ տալ - Քայլելիս երկու ոտքերի կո-ճերը իրար քսել: ... **Էն պառալ մարթը թփուղ տալալ ք'իլնըմ ա... (ՋՏ, Բ, 85):**

Թքան կէնալ - Մեկին շատ սիրել: **Օգում ա, թա թքան կէնա էտ խոխէն (Բ):**

Թքէն տալ - 1. տէն **Թանչին տալ:** 2. Ուժեղ հազալ: **Մըրսալ ա, թքէն ա տամ (Բ):**

Թքը թքան տալ - տէն Թքան կէնալ:

Թքը նի կէնալ/էրիլ/մաշկան կէնալ - 1. տէն **(Թնթննը) թուրմիշ ինիլ:** 2. տէն **Թքը ցըմաքէլ (1):**

Թքը նի կըցընէլ - տէն (Թնթննը) թուրմիշ անէլ:

Թքը նի մըն(ն)էլ (միհին) - Շատ սիրվել, ի-րեն սիրել տալ: **Էտ խօխան Էնքան դաշանգ' ա ինում, վէր լօխճին թքըն ա նի մըննում (Ձ):**

Թքը պուք կ'նլ - Սաստիկ հուզվել: **Թաքավէրը վէր կ'ամ ա տըսնում՝ ուրան բախ-ճան ըտի չուրացած, թքը պուք ա կ'ամ (Ձ):**

Թքը պուք տալ - Սաստիկ հուզել: **Էտ խօխան Էնքան լնց իլնվ, լափ թքըս պուք տուվալ (Բ):**

Թքը պըտառվէլ - տէն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Թքը ցըմաքէլ - 1. Խիստ ծարավել: ...**Սըժ ախպէրըն ասից.-** **Թքէրըս ցըմաքալ ա, կըկա-րի՞ք պատառ ճուր հանիք'...** (ՀԺՀ, VI, 92): 2. տէն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ:**

Թքի քաշ/շօն - տէն Սըլէթա հալ:

Թքումը տիհիլ - տէն Թքան կէնալ:

Ժամ կ'անլ - 1. Շարժվել: Սուրճիկին թըխում ըն, տըսնում ժամ ա կ'ամ (Ձ): 2. Ցնցվել, երե-րալ: Տըղան ա օշափը վեր կըռըվ ըն անըմ, սաղ յերգ'իրը ժամ ա կ'ամ (Ձ): 3. Շտապել, փութալ: Կընեգ'ը ժամ ա կ'ամ, վեր խօրանգ'ը իփի, մար-թին հըրտե հանդը հաց տանե (Ձ):

Ժամ տալ - 1. Շարժել: Մըղակը ժամ ըն տամ, տըսնում կ'ապ (Ձ): 2. Ցնցել, թափահարել: Օշան տանում ա, հիշքան ժամ ըն տամ, օշը կըլծիքը չի կ'ամ (Ձ): 3. Շտապեցնել: Մարթը կընգանը հիշ-կան ժամ ա տամ, էլիա յըտանըմ ըն (Բ):

Ժաղա անել - տեն **Ժըժըպապա անել (1):**

Ժաման յըս ըմ կ'ամ, օրինըյա տերը տու վըս ասում - Ականատեսը ես եմ, բայց իրագե-կը դու ես ներկայանում: Սանսոն, տըսնոյը յըս ըմ իլնլ, երկու կ'ոկ ըմ տըսալ, տու հինչ ըս գ'ոհում քանենըն ա իլնլ. ժաման յըս ըմ կ'ամ, օրինըյա տերը տու վըս ասում (Ձ):

Ժամ ասել - Ժամերգություն կատարել: Դերը վեր ժամը ասում ա պըրծընում, էտ կընեգ'ը ը-տըրան մին դօլ ա քաշոմ... (Ձ):

Ժամ կաղնել - Ժամերգություն սկսել: Դերը վեր ժամ ա կաղնում, լօխ սուա ըն անում (Ձ):

Ժամ տանել - Ազավորին քառասուն օրից հետո սգահան անել: Քըռասունը վեր տամ ըն, հընգերունը հըվաքվում ըն, ք'ինամ Մելիք'ին ժամ տանում (Ձ):

Ժանգ անել, իրըսան կենալ - 1. Վրա պրծ-նել, հարձակվել (գիշատիչ կենդանիների մա-սին): Շօնը ժանգ ա անում ըտըրա իրըսան կենում (Ձ): 2. Անամոթաբար՝ կոպտաբար՝ լպիր-շորեն պատասխանել: Էտ կընեգ'ը հինչը ասում ա, հարթըն ժանգ ա անում, իրըսան կենում (Բ):

Ժանգ թըխել - տեն **Ժանգ անել, իրըսան կենալ**:

Ժանգ-ժանգ անել - 1. Թնձկալ, թնկթնկալ: Խօխան ժանգ-ժանգ ա անում (Բ): 2. Տրտնջալ, քրթմնջալ, մոթմոթալ: Էտ կընեգ'ը սաղ օրը

ժանգ-ժանգ ա անում (Բ): 3. Վնգվնգալ, վնգս-տալ: Շօնը ժանգ-ժանգ ա անում (Բ):

Ժարիտ անել - 1. Մեկին հոգեկան տառապանք՝ տանջանք պատճառել, տոչորել: Էտ ախմաղը մօ-րը ժարիտ ա անում (Բ): 2. Կոտորել, սպանոտել: Բախշին պիլիսօտը յօր ա ունե, նեմեցներեն ժարիտ ընե (Ձ): 3. Շատ վարժ խոսել, ճառախոսել: Էտ էլ հօ խօսում չի, ժարիտ ա անում (Ձ):

Ժարիտ ինիլ/տըհնալ - 1. Հոգեպես տառա-պել՝ տանջվել՝ տոչորվել: Խըհը կընեգ'ը Էտ բեյնամուս մարթին ծըրքեն լափ ժարիտ ա իլնլ (Բ): 2. Կոտորվել, սպանոտվել: Թըվանգ'ավը վեր յըրա ըրե, ծըտերը ժարիտ իլին (Բ):

Ժեռ քար - 1. Ամուր, պինդ (իր, անձ): Էս վըհ չի, ժեռ քար ա, կարում չընք քանդիք' (Բ): 2. Անգութ, անխիղճ, քարասիրտ, դաժան (մարդ): Ժեռ քար ա, խօխան լնց ա իննում, ծըհ չի տամ (Բ): 3. Ժլատ (մարդ): Էտ ժեռ քարըտ հնլն մե-հետ մին մարթու մին պեն տըված չի (Ձ):

Ժել կապել - 1. Պղպջակներ առաջանալ՝ ա-ռաջացնել: Ըրաղեն բօթուկը թըփըհարում ըս, վեր մըծ-մըծ ժելեր կապից, ըրեմըս բօթ ա (Բ): 2. Ասում են թմբիկ ձեռքեր ու ոտքեր ունեցող երեխաներին՝ ակնարկելով նրանց թմբիկու-թյունը: Խօխա, հինչ խօխա, ծերքերըն ա վըհ-ները ժել ա կապում (Բ):

Ժըժըպապա անել - 1. Ծամածռություններ անելով ծաղրել: Ըսկետուրը հիշքան անեսկ ա տամ, հարթըն Էնքան շատ ա ժըժըպապա ա-նում (Ձ): 2. Մի կերպ՝ հագիվ կարդալ: Դերը ը-վիտնրանը յօր ա ունե, ժըժըպապա ընե (Ձ): 3. Դատարկ ժամանակ անցկացնել: Կօրծ չի ա-նում, սաղ օրը Էն ա ժըժըպապա ընե (Բ):

Ժըլատեն ըսըցեն՝ տօնը պէց, կըսըհար ըրավ - տեն **Կօղեն ըսըցեն՝ տօնը պէց, կը-սըհար ըրավ**:

Ժընգըռ(ն)ած արտ - Արեախանձ՝ կծղած արտ: Խըհըճեն իլնծը մին ժընգ'ըռնած արտ ար, Էն էլ Էրվից (Բ):

Ժընգըվարանգ՝ անէլ - Իրար հետ կռվելով-հաշտվելով՝ գոյատեւել: Մըրթըկընէգ՝ ժընգըվարանգ՝ ընէլալ ապրում ըն (Ձ):

Ժինջիլնթակ անէլ - Շղթայով խիստ ծեծել: Ժինջիլնթակ ըն անում, էտ կ'իլտօռած շանը ըսպանում (Ձ):

Ժինջիլնծ շօն - Կատաղած, գազազած (մարդ): Էտ ժինջիլնծ շօնը օր-իշըէղ չի տամ տընըցուց (Ձ):

Ժնկիգ՝ աղվէս - Շատ խորամանկ (անձ): Մակարը ժնկիգ՝ աղվէս ա, ընդըրա կարէլ չըս խնփիս (Բ):

Ժնկիգ՝ աղվէսը ճօխտ վըննան ա թնլնկ ըղնում - Շատ խորամանկը առավել է տուժում: Ժնկիգ՝ աղվէսը ճօխտ վըննան ա թնլնկ ըղնում. Կամօն սաղ գանքումը լօխճին խնփնլ ա, միհէնգ՝ փըռնալ ըն տոլումն կօխալ (Բ):

Ժնկիգ՝ դուշը կըտուցան ա թնլնկ ըղնում

- տէն **Ժնկիգ՝ աղվէսը ճօխտ վըննան ա թնլնկ ըղնում**:

Ժուղուվութէն ըռըխը (մինին) յըրա անէլ - Բամբասանքի՝ նախատինքի առարկա դարձնել: Էտ հիրըվանը ժուղուվութէն ըռըխը էտ հարթանը յըրա յա անում (Ձ):

Ժուղուվութէն ըռըխը (մինին) յըրա ի-նիլ/տըռնալ - Բամբասանքի՝ նախատինքի առարկա դառնալ: Էտ կ'ուղուվութնանը յըտը ժուղուվութէն ըռըխը Յըմբնըցուն յըրա իլնլ (Ձ):

Ժողով ընէլալ տօն չի պահվէլ - Ապրելու՝ գոյատեւելու համար պետք է աշխատել՝ ապրուստի միջոցներ հայթայթել եւ ոչ թե խոսել՝ տեսություն քարոզել: Ժողով ընէլալ տօն չի պահվէլ, ա՛հ հայեր, կօրծ ըրէք, վեր կարիք՝ յօլլա քինիք (Բ):

Ժողովք անէլ - Յավաքել, համախմբել, ի մի բերել, ժողովել: Յիյվըննէն ժողովք ա անում, քը-շիւմ սարը (Ձ):

Ի

Իզը-թծը կուրցընէլ - տեն Զըտը-թէփուռը կուրցընէլ:

Իզը-թծը կորչիլ/չըրվալ/մնիլուն չանէլ - տեն Զըտը-թէփուռը կորչիլ:

Իթտը-բաթտի անէլ - տեն Զըտը-թէփուռը կուրցընէլ:

Իթտը-բաթտի ինիլ/տըռնալ - տեն Զըտը-թէփուռը կորչիլ:

Իծ(ժ)ան Խաչի - Զեղինակություն չունեցող (մարդ): *Իզէն իծժան Խաչի յա, ընդըրա հու քի՞ղի ըսկանա (Բ):*

Իծ(ժ)ան մըսան խօրնա՞ չի տըռնալ - տեն Իծ(ժ)ան մըսումը թընըխաշու չինիլ:

Իծ(ժ)ան մըսումը թընըխաշու չինիլ - Էծա-նագին ապրանքը անորակ կլինի: *Իծժան մըսումը թընըխաշու չինիլ. Էտ փըթած կըր-տօպլին հինչ ա՛, վեր իփիւմ ըս (Բ):*

Իծ(ժ)ան նըստէլ - 1. Մատչելի գնով ձեռք բե-րել: *Էտ կավը Մաքսիմին յըրա իծժան նըստից (Ձ):* 2. Շատ ծախսեր չպահանջել: *Տօն շինիլը առաջ ա իլնլ իծժան նըստէլիս, միհէն՞ շատ ա տիժեր (Բ):* 3. Պատիժ՝ հատուցում չստանալ: *Էտ կուղթթունը Լալազարէն յըրա իծժան ա նըս-տալ (Բ):*

Իծ(ժ)ան պըրծընէլ/տոն կ'անլ - Որեւէ բանից հետոյայամբ՝ առանց լուրջ հետեւանքների եւ անախորժությունների ազատվել: *Լալ կարկուտ յըկալ, ամմա շինըցէք՝ իծժան պըրծէն (Ձ):*

Իծ(ժ)ընթթուն ըղնէլ - Ապրանքների գները իջնել, ամեն ինչ էժան դառնալ: *Էտ տըղան տըռնըմ ա թաքալէր, յերգիլը իծժընթթուն ա ըղնում (Ձ):*

Իլնծը օրթնած ա - Եղածով պետք է գոհ լի-նել: *Իլնծը օրթնած ա, ա՛ հայեր, բօ՛լ ա, հիշկան ըշկըծըկթթուն ըք ըրալ (Ձ):*

Իլնծ-չիլնծ - 1. Ամբողջը, ինչ որ կա-չկա: *Իլնծ-չիլնծը հըրվաքում ըն, ածում ըրբան, հըղէ ինոմ (Ձ):* 2. Ուղղամենը: ...*Տահանց իլնծ-չիլնծ մին կալ ա ինոմ (ՆԼԴԺԲ, 62):* 3. Լինի թե չի-

նի: *Էտ մարթին հետէ կընեգ'ը իլնծ-չիլնծ մին ա (Ձ):*

Իլնծ-չիլնծ մին հնշըվ ա - Նշանակություն՝ արժեք չունի: *Թամարէն հըտէ մարթը իլնծ-չիլնծ մին հնշըվ ա (Բ):*

Իլիգը կըտըրած - Շատ աղքատ: *Իլիգը կը-տըրած մարթ ա, ամմա վէշ մինին մըննաթը յըր չի օնում (Բ):*

Իլիգը տալ - Անասունը մորթելուց հետո վի-զը մինչեւ վերջ կտրել՝ մարմնից անջատել, որ-պեսզի չթալտա: *Վըխճարը մօրթում ըն, իլիգը տալ, մաշկում (Բ):*

Իլիգին տափը քիսիլ - տեն Էն աշխարքը քիսիլ (գործածվում է Մարտունու շրջանի Կարմիր շուկա գյուղի խոսվածքում):

Իլիգ մանէլ - Իլիկով թել մանել: *Մին օր Էտ ախճիգը կ'առնէրը տանում ա հանդը, համ Էլ իլիգ ա մանըմ (ՅԺՅ, V, 490):*

Իլլնթ-միլլնթ ինիլ/տըռնալ - տեն Զըտը - թէփուռը կորչիլ:

Իլլնջ անէլ - տեն Ճար անէլ:

Իլլնջը կըտըրած - տեն Ճարը կըտըրած:

Իլլնջը կըտըրէլ - տեն Ճարը կըտըրէլ:

Իլխա անէլ - Զավաքել: *Էտ խօխան սաղ ապըրանքը իլխա յա անում, քըշոմ ուրննց շէ-նը (Ձ):*

Իծննա՞ տալ - Կեղծ եւ թույլ հազալ: *Իծն-ննգ ա տալ, վեր գիդան, թա հիվանդ ա (Ձ):*

Իծնմար էծ - Ծծկեր երեխային կաթից շուտ կտրած մայր: *Միհէնգ'վա հարթէրը իծնմար էծէր ըն, խօխօնցը մին ամէս Էլ չըն ծէծ տալ (Բ):*

Իծըշըրանուկ անէլ - Իրար հետեւից միա-շարք շարել: *Չօբանը վըխճըրնէն իծըշըրանուկ ա անում, ըսքըսում հըմբարէլը (Ձ):*

Իծըշըրանուկ ըղնէլ - Տողան կազմել, իրար հետեւից միաշարք շարվել: *ժուղօվուրթը իծըշը-րանուկ ըն ըղնում, Էտ տըղէն հըտան քիսում (Ձ):*

Իմ անըմըս էսհինչ չինի, թա... - տեն Յըս իմ հօր տըղան չինիմ, թա:

Իմ աջառն ընդորա յորա կամ ա/ընդորա նըհրտ փըռնում ա - Յետը կարողանում եմ լեզու գտնել: Ախճիգը ասում ա. - Իմ աջառն ընդորա յորա կամ ա, թողէ յըս քինամ, պիրիմ (Ձ):

Իմ ապոր/հոր էջին թայը/թան - հեզն. 1. Յասակ առած, ծեր (մարդ): Այդինը իմ ապոր էջին թան ա, ամմա հնչն սոր ա փըսակվում (Բ): 2. Շատ հին (իր): Էտ գնթան իմ ապոր էջին թան ա (Բ):

Իմ արքվ - Երդման բանածե՝ երդվում եմ իմ արեւով: Բախշին ուրթոմն ա օտում. - Իմ արքվ, Էտ պէնը յըս չըմ ըրալ (Ձ):

Իմաց անէլ/տալ - Յայտնել, տեղեկացնել: Էտ տըղան ծին նըստում ա, քընում ժողովորթին իմաց անում (ՅԱԲ, 15. 118):

Իմ էշ խըբըս (ասէ) - Ասում են մի հիմար՝ ապուշ՝ միամիտ բան արած լինելու առիթով: Իմ էշ խըբըս ասէ, վեր յորդա ծիս տըվէ, Էս քավթառ յարուն յեր կալի (Բ):

Իմը ինձ ա հըսալ/տուվալ - 1. Յամբերությունս հատել՝ վերջացել է: Էտ էլ վեր ասալ ա, իմը ինձ ա տուվալ (Ձ): 2. Խիստ վախեցել եմ: Արջին վեր տըսալ ըմ, իմը ինձ ա տուվալ (Բ):

Իմ խըմօրըս էլ ա խաշ ըրած - Իմ բաժինս էլ վերջացած է: Այան ըսես ա. - Իմ խըմօրըս էլ ա խաշ ըրած, ըսօր-էքոնց քինանկան ըմ էն դուկյան (Ձ):

Իմ կարճ խըբըս/իմ հնչվալ - Ասում է խոսողը, երբ համեստորեն ցանկանում է իր կարծիքը հայտնել մի բանի վերաբերյալ՝ կարծում եմ, իմ կարծիքով: Իմ կարճ խըբըս/իմ հնչվալ ըսօր ծոն ա կըլական (Ձ):

Ի(մ) մար ինձ չծլէն դնգնումըն ա՛ պէրալ/դնգնումըն չի պէրալ - Ես էլ եմ արժանի հոգատար՝ ուշադիր վերաբերմունքի: Կուճի ախպէրը լաց ա ինում, թա. - Իմ մար ինձ չծլէն դնգնումըն ա՛ պէրալ, խէ ինձ փայ չը՞ք տամ (Ձ):

Ի(մ) մօր սիրականը - Ատելի անձնավորություն: Իզեն ինձըտ ախպէր չի, իմ մօր սիրականըն ա, վեր տըսնում ըմ, գնիլնս տանում ա (Ձ):

Իմ պարթկըս ինի - Խոստում տալու արտահայտություն: Իմ պարթկըս ինի՝ ըստարէ հնրոն լիտըր արաղ քաշիմ (Բ):

Իմ ու քու անէլ - Խտրություն դնել, իրար հետ համերաշխ չլինել: Մանասը կըզնըվում ա կընզանը նախշում, թա. «Շան տըղու քած,

քըսան տարէ յա՛մուսը մին տըղ, Էլլա իմ ու քու յը՛ս անում» (ԱԶ, 104):

Իմ ու քու չինիլ - Իրենց ունեցածից հավասար օգտվել, իրար մեջ խտրություն չդնել, համերաշխ լինել: Խօսքը մին ըրած՝ սէրավ ապրում ըն, իմ ու քու չի կա (ՅԺՅ, VI, 237):

Իմ փայ նէմէցըս/թօրքըս - Իմ բաժին թընամին: Ստորակը ասմա. - Ա՛ կընէգ, իմ փայ նէմէցըս տու վըս, էլ հոր ը՛մ քինամ կըմը՛վ (Ձ):

Ինադ անէլ/ըղնէլ - Յամառել, կամակորություն անել, հակառակվել: Էտ կընէգը ինադ ա ըղնում, կավը ծախում չի (Ձ):

Ինիլի պէն - Յնարավոր՝ իրականանալի բան: Ասում ա. - Էտ ինիլի պէն չի, նըհախ տըղան չըրջարվէլ մէլ (Ձ):

Ինիստուտ ավարտ - Խելոք, կրթված: Ըտըրան էլ Էրկու ինստիտուտ ավարտ ախճիգ ա իննում (Ձ):

Ինձանա կըման ամէն հինչ կա մացին - Շատ կեղտոտ, ապականված է: Մին կըբվաթ ծոն ա տուվալ, հինչ ծո՛ւր, ինձանա կըման ամէն հինչ կա մացին (Բ):

Ինձանա հըրցըրու - Այդ մասին ես լավ գիտեմ: Տու ինձանա հըրցըրու, թա Էտ կընէգը հինչ ջուվար ա (Բ):

Ինձանա յըս հըրցընում - Դու ինձնից լավ գիտես, այդ մասին ավելորդ է ինձ հարցնելը: Ինձանա յը՛ս հըրցընում, տու սաղ գանքըս ընդը՛ղ ըս ապըրալ (Բ):

Ինձ Էսհինչ կասին - Մեծամտելու՝ սպառնալիքի արտահայտություն՝ ես այսպիսի մարդ եմ, իմացիր: Ծըբքան փըռնում ա, թա. «Ինձ Դնլի Մուկուչ կասին, յէշի հա՛, սայաղ կաց» (Ձ):

Ինձ ըստի չի տըսնաս - Ինձ ապաշնորհ՝ թույլ՝ խեղճ չկարծես, մի՛ թերագնահատիր իմ ուժը: Աղվեսը ասմա. - Կո՛ւլ ախպէր, ինձ ըստի չի տըսնաս, յըս կարօղ ըմ Էտ կումաշին էլ յը՛խնիմ (Ձ):

Ինձ թաղիս, թա... - Երդման բանածե՝ թող մեռնեմ, եթե տեղյակ եմ՝ արել եմ եւն: Յիրըվանը ասմա. - Ինձ թաղիս, թա յըս քու հավըտ մօրթած ինիմ (Ձ):

Ի՛նձ հինչ - Դա ինձ չի վերաբերում, դա իմ գործը չէ, չեմ ուզում խառնվել: Ի՛նձ հինչ, թա Պուղուսէն տըղէն թակալ ըն (Ձ):

Ինձ յէշի - Ուշադրությունը հրավիրելու՝ հորդորելու արտահայտություն: Յըլիվորը ասմա.

«Թաքավերին տղղա՛, ինձ յեշի, վեր ք'ինիս, ըռըջիտ մին ախայնոր ա ինան, ընդդղան ճո՛ւր չի խըմիս» (Ձ):

Ինձ յեշում ա, քը՛գ տը՛սնում - Ասում են շիլ՝ շեղ աչքերով մարդկանց մասին: *Ընդդրա դըշ-շինգօթունը վերըն ա՛. ինձ յեշում ա, քը՛գ տը՛ս-նում (Բ):*

Ինձ տը՛ս, քը՛գ խըղճա՛ - Իմ սխալները մի՛ կրկնիր, որ ինձ պես չդժբախտանաս՝ չծախող-վես: *Նանօվը ասմա. - Ծաղեգ, ինձ տը՛ս, քը՛գ խըղճա՛, հիշկան կարում ըս, հարթնանըտ նը-հը՛տ լլավ կա՛ց (Ձ):*

Ինձ տո՛ւս յը՛ք - Որեւէ պարտականություն հանձն առնելու արտահայտություն. ես դա կանեմ: *Արտոնը ասմա. - Արաղը ինձ տո՛ւս յը՛ք, յը՛ս կըպիրիմ (Ձ):*

Ինձ տո՛ւս յը՛ք - Որեւէ գործից հրաժարվելու, որեւէ բանի մասնակից չդառնալու արտահայ-տություն: *Ասում ա. - Ինձ տո՛ւս յը՛ք, յը՛ս օգնում չըմ ծը՛գ նըհը՛տ հըրակաշ տը՛ռնամ» (Ձ):*

Ինձ տօ, քը՛գ տամ - Չկա, չունեմ, որտեղի՛ց տամ: *Սըհեգ հոր ա՛, ինձ տօ, քեգ տամ, իտի էշե-րը մաննալ կըհըմբարվին... (ՋՏ,Բ, 150):*

Ինձ ու ինձ - Ինքս ինձ, ինքս ինձ հետ, ինքս իմ մեջ: *Ինձ ու ինձ խօսում ըմ, հո՛ւր ը՛մ խընգա-րում (Բ):*

Ինըը ամէս քոս/նորան մօր(ը) փօրումը հունց ը՛ս/ա՛ կացալ - Ասում են շատ անհամբեր մարդկանց մասին: *Տընա՛շին, մին պատառ ըս-պասե, լի՛, պա տու քու մօր փօրումը ինըը ամէս հունց ը՛ս կացալ (Բ):*

Ինըը(թ)միշ անէլ/տալ - Նեղացնել, տխրեցնել, վիրավորել: *Կընեգը էզզան մարթին նըհետ կըռեվ ա անըմ, մարթին ինըըմիշ անըմ... (ՅԺՅ, V, 15):*

Ինըը(թ)միշ ինիլ/տը՛ռնալ - Նեղանալ, տխ-րել, վիրավորվել, նեղսրտել: *Արանգին մին կընեգ ա կամ, ասում ա - Աբալա, յէր կաց, շատ մէլ ին-ըըմիշ ինիլ, կա՛ շօրէր տամ, կը՛ց ք'ինի դօ-նախըղ... (ՅԺՅ, U.495):*

Ինո՛ւմ ա, չինո՛ւմ - Չեքիաթները սկսելու բա-նաձեւ՝ հայտնի չէ՝ եղել է, թե ոչ: *Ինո՛ւմ ա, չի-նո՛ւմ մին թաքավեր (ՅԺՅ, V, 188):*

Ինքը ասում ա, ինքը՛ ըսկանում - Ասածը ոչ ոք չի լսում՝ ուշադրություն չի դարձնում, արձագանք՝ անկատար է մնում: *Յնրը տը՛սնում ա, վեր ինքը ասում ա, ինքը՛ ըսկանում, էլ պէս չի խօսում (Ձ):*

Ինքը-ինքը - տեն **Ինքը՛ նորան**:

Ինքը՛ մին, շէլանը՛ հազգար - 1. Ասում են հոգսերով ծանրաբեռնված մարդկանց մասին: *Խը՛ղճ ինի Արիսակը, օխտը յեթիմ ա պահում, ինքը՛ մին, շէլանը՛ հազգար (Բ):* 2. Ասում են շատ ճամպրուկներով տեղ գնացող մարդու մասին: *Քօնթունց Լիդին ամեսը մը՛հը՛տ ք'ի-նամ ա Իրեվան. ինքը՛ մին, շէլանը՛ հազգար (Ձ):*

Ինքըն ա գո՛ղո՛ւմ - Իր գործն է, ինչպես ցանկանում է, թող այնպես էլ վարվի: *Ասում ըն, Մարյանը ախճիգը տամ ա էն քօռ առտուրա-կանէն, ինքըն ա գո՛ղո՛ւմ, յը՛ս կօրծ չօնիմ (Ձ):*

Ինքըն ըգ՛ծրան - տեն **Ուրան ըգ՛ծրան**:

Ինք՛ ընօվի - Փողով առնված, գնված: *Շինն-ցեն վեր ինք՛ ընօվի լօթի կերավ, էլ շէնըմը ապը-րում ա հինչ ա՛նէ (Բ):*

Ինքը՛ նորան - 1. Առանց կողմնակի միջամ-տության: *Էտ տօնը ինքը՛ նորան պարան ա կամ (Ձ):* 2. Ինքնագլուխ կերպով: *Էտ տղղան ինքը՛ նորան, առանց հօրը ըսելի, կավը ծախում ա (Ձ):* 3. Ինքն իր հետ, իրեն-իրեն: *Ինքը՛ նորան խօսու-մ ա (Բ):*

Ինքը՛ նորան հնձը՛վ տալ - Կշռադատել, ծանրութեթեւ անել: *Մարթ հինչու անում ա, բի-դի ինքը՛ նորան հաշը՛վ տա (Ձ):*

Ինքը՛ նորան հը՛տէ - Առանձնացած, առանց շրջապատի հետ շփվելու: *Ըտի ինքը՛ նորան հը՛տէ ապըրում ա (Ձ):*

Ինք՛ օնէլ - 1. Գնել, գինը վճարելով՝ վերցնել, առնել: *Վալօղը մին ծի յա ինք՛ օնում, նըստում կամ շէնը (Ձ):* 2. Խլել, ուժով վերցնել, հափշտա-կել: *Թաքավերը մըտածում ա, թա հինչ փանդ սարքէ, վար էս մարթին կընեգը ինք՛ օնէ (ՅԺՅ, V, 387):* 3. Մեկից մի բան վերցնել: *Պուդին իրեք մանեթը ինք՛ ա օնում, խօսք տամ, վեր խօսէ վուչ (ՅԱԲ, 134):* 4. Կաշառել, մեկին կաշառելով՝ իր կողմը քաշել: *Ըտըրանք ստոյին ինք՛ ըն օնում, նորանց ախպօրը ըզադում (Ձ):*

Իշաթափ ինիլ/տը՛ռնալ - Էշից վայր ընկնել (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): *Իշ-աթափ ինիս տու, էտ էշին խէ ճո՛ւր չը՛ս տամ (Ձ):*

Իշանտը՛ղ տինիլ - տեն **Էշու տը՛ղ տինիլ**:

Իշը՛ղ անէլ/տալ - տեն **Լիս անէլ**:

Իշը՛ղ-իշը՛ղ անէլ - Մերթ ընդ մերթ փայլել՝ առկայծել՝ փայլվել: *Տըսնաս ըն՛ հէն ա մին հը՛ռ-ռէ տեղ մին պէն իշեղ-իշեղ ա ընես (ՅԺՅ, V, 591):*

Իշխման փուլ տալ - Էջի նման թավալվել: Տը-դան վեր տըրըքընես ա, օշափը վեր ա ըղնես, իշխման փուլ տաա (Ձ):

Իշխման փուլ տալ - Առանց լուրջ պատճառի մեկից խռովել: Էտ հարթըն վարին իշխման փուլ տաա (Ձ):

Իշխման փուլ տալ - Խոսել ըստ Երեւան (գործածվում է այն ժամանակ, երբ մեկն ուզում է հիշեցնել, որ խոսեն իր համար կարեւոր հարցի մասին): Տըղան ասմա - Ապա, յըք մեր իշխման փուլ տաա, ինձ հիք ըս փրսակում (Ձ):

Իշխման փուլ/Իշխման փուլ տալ - տեն Էջու տըդ տինի:

Իշխման փուլ - տեն Իշխման փուլ:

Իշխման փուլ - Ոգեւորվել, խանդավառվել: Զծնձ ընուղնէն թաքավերին վեր տըդնում ըն, իշխման փուլ կամ (Ձ):

Իշխման փուլ - Զիմար՝ կոպիտ արարք թույլ տալ: Էտ տըղան իշխման փուլ տաա, հանրը փիս կըզընվում ա, տանան տոնս քըցնում (Բ):

Իշխման փուլ խարջի/նըհաշ տալ - տեն Իշխման փուլ տաա:

Իստըր(բուջաղը) նի կենալ - Ջղայնանալ, գայրանալ: Դորթ ա, Դալին մին փարա մարթօց խստը նի ա կացալ, վեր քու կազեթընը ուրանց թանին թըթօ ըմ ասալ... (ՋՏ, Ա, 68):

Իստըր(բուջաղը) նի կըցընել - Ջղայնացնել, գայրացնել: Էտ Էրկունջի թըխելավը օշափը տըղեն խստըրբուջաղը լափ նի յա կըցընում (Ձ):

Իվիլ-պակասը ներել - Ավելորդ ասածը՝ արածը ներել, ներողամիտ լինել: Պարսեղը դու-նաղեն հըղէ յա տինում, համ էլ թա.- Իվիլ-պակասը կընէրիս (Ձ):

Իվիլ-պակաս խօսել/տոն տալ - Տեղի-ան-տեղի՝ ավելցուցիկ խոսել: Էտ մարթին տանըմ չըն հըրսանէք, ընդորա հըտէ, վեր Էզզաննան հանրիում ա, իվիլ-պակաս խօսում (Ձ):

Իրանա շահը - 1. Շատ հարուստ՝ ունեւոր (մարդ): Փուլը ըշտըղա տամ, Իրանա շահըն ըմ (Բ): 2. Արտոնյալ, ինքնիշխան (մարդ): Խէ տու Իրանա շահըն ըմ, վեր առանց հըրցընելի բա-ղը քաղում ըս (Ձ):

Իրանու աղվէտ - տեն Ժողովի աղվէտ:

Իրդեսան անց կենալ - Մերժել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): Էտ տըղան կարում չի իրդեսան անց կենա, մըտկումըն ասում

ա.- Փըսըկվըլական ըմ, տըդնամ՝ վերջը հինչ ա տըդնում (ԶԺՅ, VII, 150):

Իրդեսան ըղնել - 1. Անուշադրության մատն-վել, աչքաթող արվել: Իրդեսան ըղնա՞ծ բաղ ա, հու կարում ա, քաղում ա (Բ): 2. Արհամարհվել, ատելի դառնալ: Էտ կընէքը կուղօթուն ըրավ, մարթին իրդեսան ըղնալ (Ձ): 3. Գեղեցկությու-նը կորցնել: Զիւրի-մանա՞ք ախճիք՝ ար, միհենք՝ ա ըտի իրդեսան ըղնալ (Բ):

Իրդեսան անել - Լրիվ՝ լիքը չլցնել, մի քիչ տեղ թողնել: Պիլանսը ածում ա ճուվարանը, իրդեսան անում, շըլակում քիւնալ (Ձ):

Իրդեսան անել կաթել - Դեմքով առողջ՝ գե-ղեցիկ՝ կարմրեւա լինել: Թանգա՞մ հարթանը իրդեսան անում ա կաթում (Բ):

Իրդեսան անել - Զամարձակվել, հանդգնել, իրեն բարոյական իրավունք վերապահել, չամաչել, անհարմար չզգալ: Արջը մըրթմըրթում ա, յանի քի՛ես հինչ անիթես ըսսան ա՛, վեր Էնքանանը յե-տը իրես ա անում կամ ծըմակը (ԱԱ, 73):

Իրդեսան ըշփիշկա թափ տաա՝ նի կըկենա - Ասում են կարմրեւա՝ առույգ մարդկանց մա-սին: Դէ տըղամարթ ըմ ասալ Է՛, իրդեսան ըշփիշկա թափ տաա՝ նի կըկենա (Ձ):

Իրդեսան լին վեր ըղնէ՝ հազգար թիք՝ կը-տըդնա - Ասում են շատ գոռոզ՝ ինքնահավան մարդկանց մասին: Էտքան բանգըռաստ մարթ, հունցը մեր Շուրկան ա, վէշ մին տըդ ինիլ չի. իրդեսան լին վեր ըղնէ՝ հազգար թիք՝ կը-տըդնա (Բ):

Իրդեսան լին կաթել - Շատ գեղեցիկ ու սպի-տակամորթ լինել: Ախճիք, հինչ ա՛խճիք, իրդե-սան լին ա կաթում (Ձ):

Իրդեսան կախ ինիլ - Մեկին մի բան շատ խնդրելով՝ պահանջելով՝ հոգնեցնել, ծանծրաց-նել: Նախագան ասում ա.- Բօլ ա, հիշքան իրդե-սաս կախ ըս իլան, քըդ փուլ չօնիմ տալի (Ձ):

Իրդեսան կակօղ - Մեղմ բնավորություն ու-նեցող, մերժել չկարողացող: Իրդեսան կակօղ կընէք՝ ա, հու հինչ օգում ա, տամ ա (Բ):

Իրդեսան կենալ - 1. Վիճել, դիմադարձություն անել, կոպիտ պատասխաններ տալ, բողոքել: Վայ ա, վեր մինը Էտ ըխճըկանը մին պէն ա ասում, դաստի իրդեսան ա կենում (Բ): 2. Ասվում է որպես մեղադրանք անդաստիարակ՝ աներես՝ անամորթ անձի ծնողի՝ դաստիարակողի հաս-

ցեին: Խըրըտօղէտ իրո՞ւսան կէնաս, էտ ք'օրփին խէ թակում ը՞ս (Ձ):

Իրո՞ւսան կէնալ (պուք չըկնլ) - տեն **Նը՛ստա կէնալ**, պուք չըկնլ (1):

Իրո՞ւսան պէնդ - Զամառ, աներես, պնդաճա-կատ: Իրո՞ւսան պէնդ կընէ՞ք ա, յա՛ ասած, յա՛ ըսելու. ո՞ւրան հը՛տէ մին ա (Բ):

Իրո՞ւսան վեր ըղնօղը քըռաս(ս)ուն թիքն կըտը՛ռնա - տեն **Իրո՞ւսան լին վեր ըղնէ՛ հագ-գար թիքն** կըտը՛ռնա:

Իրո՞ւսան տալ - արհմ. 1. Մի բան մեկի երե-սին զարկել՝ շարտել: Տըղան կըզնըվում ա, վը՛սկէ ջամը հօրը իրո՞ւսան տամ, քի՛նում (Ձ): 2. Զետ վերադարձնել: Տուված պարթկէն հը՛տէ էն-քան միննա՞ք ըրավ, տարէ իրո՞ւսան տուվէ (Բ):

Իրո՞ւսան օնջ վեր տը՛ռնալ - Խոժոռ՝ մռայլ տեսք ունենալ: Ընդորա քը՛շտէն հարթը կը-կենա՞, իրո՞ւսան օնջ ա վեր տը՛ռնում (Բ):

Իրո՞ւս առնէլ - Շփանալ, լկստվել: Իրո՞ւս առած խօխա յա (Բ):

Իրո՞ւսավը կնլ/տալ - 1. Զանդիմանելու նպատակով շարունակ ակնարկել՝ հիշեցնել (մեկին արած լավությունը, մեկի կատարած վատ արարքը եւն): Օխտը տարէ առաջ հիրը-վանէն մին է՞ծ ա տուվալ, ամմեն օր իրո՞ւսավըն ա կամ (Ձ): 2. Երեսին շփել (հեղուկը): Կի՛նին ախաօրը իրո՞ւսավըն ա տամ, տո՞ւս կամ (Ձ):

Իրո՞ւսավը ճո՛ւր տալ - Թեթեակի լվացվել: ...Վեր ո՞ւզիս ա, թա քօնը տանէ, յը՛ր ա կընաս իրո՞ւսավը ճո՛ւր տաս, էլիա կաս տը՛ղը նըստես... (ԱԲ, 81):

Իրո՞ւսէն աբուռը վեր կնլ/տը՛ռնալ - տեն **Աբուռը վեր կնլ**: 2. տեն **Իրո՞ւսէն մէռունը վեր կալ**:

Իրո՞ւսէն աբուռ ինի - Արժանապատվու-թյուն՝ ամոթի զգացում ունենալ: Ընդորա իրո՞ւ-սէն վեր աբուռ ինի, մարթին թաղէլ չի, քըմակէն փըսակվէ (Բ):

Իրո՞ւսէն ասէլ - Առանց քաջվելու՝ համարձա-կորեն՝ դեմ առ դեմ մեկին նրան վերաբերող քն-նադատական՝ նախատական խոսքեր ասել: Շինացէք լօխ գիղո՞ւմ ին, ամա իրո՞ւսէն ասում չին (ԱԶ, 95):

Իրո՞ւսէն գօռուքը - Զամառությամբ, անե-րեսությամբ: Իրո՞ւսէն գօռուքը խաջօն էտ բաղէն տար տը՛ռավ (Բ):

Իրո՞ւսէն ըղնէլ - Աղաչել, խնդրել: Էտ մարթը հիշկան իրո՞ւսէն ա ըղնում, ամնն չի կամ: Մէլիքը աթկազ ա անում (Ձ):

Իրո՞ւսէն ըռննգ չինիլ - տեն **Ըռննգը մըռալու ըռննգ տը՛ռնալ**:

Իրո՞ւսէն թըքէլ - 1. Խիստ անպատվել, հան-դիմանել, խայտառակել: Զարթըն ասում ա. «Պա տու չը՞ս կիրնլ, վեր կընգանըտ շէմբաշէն շօռ ածինք, վեր լօխ իրո՞ւսէն թըքին» (ԱԲ, 165): 2. Խիստ արհամարհել: Էտ պէնանը յը՛տը լօխ իրո՞ւսէն թըքում ըն (Բ):

Իրո՞ւսէն թըքում ըս, ասում ա՛ հինջ լավ թօռ ա՛ կամ - Ասում են ինքնասիրություն՝ ար-ժանապատվություն չունեցող մարդկանց մա-սին: Ծատօրը հինջ տըղամարթ ա՛. իրո՞ւսէն թըքում ըս, ասում ա՛ հինջ լավ թօռ ա՛ կամ (Բ):

Իրո՞ւսէն խանչալ խըղըցընիս՝ աշկը ճըպէլ չի - Ասում են անվախ՝ աներկյուղ մարդկանց մասին: Զարթընը ճօկ տըղամարթ ա. իրո՞ւսէն խանչալ խըղըցընիս՝ աշկը ճըպէլ չի (Բ):

Իրո՞ւսէն խաջ անէլ/քաշիլ - Երեսը խաջա-կնքել, խաջի նշան անել: Դօնաղը դըզղանէն մոտանում ա, իրո՞ւսէն խաջ քաշո՞ւմ (Ձ):

Իրո՞ւսէն խօսէլ - տեն **Իրո՞ւսըն ի յը՛ր խօսէլ**:

Իրո՞ւսէն ծըծաղէլ - 1. Կեղծավորել, շողոքոր-թել: Զո՛ր տը՛սնում ա, իրո՞ւսէն ծըծաղում ա (Բ): 2. Գեղեցիկ՝ ընտիր լինել, փայլել, փայլատակել: Դերվիշը մին խընծօր ա տամ թաքավերին, հինջ խընծօ՞ր, լըհա իրո՞ւսէն ծըծաղում ա (Ձ): 3. տեն **Իրո՞ւս տալ**: 4. Զարախնդալ, ծաղրել: Էտ ախ-ճիգը դունաղէն իրո՞ւսէն ծըծաղում ա, դօնաղը տո՞ւս ա կամ, քի՛նամ (Ձ):

Իրո՞ւսէն կակօղ յէշիլ - տեն **Իրո՞ւս տալ**:

Իրո՞ւսէն կաշին հաստ - տեն **Իրո՞ւսը կու-մաշու կաշի**:

Իրո՞ւսէն կաշին տըրը՛խ շինիս, չըքէլանը Բաղդադ քի՛նիս, մաշիլ չի - Ասում են շատ անամոթ՝ անպատկառ մարդկանց մասին: Էտ-քան անիրո՞ւս կընէ՞ք յը՛ս տը՛սած չըմ. իրո՞ւսէն կաշին տըրը՛խ շինիս, չըքէլանը Բաղդադ քի-նիս, մաշիլ չի (Բ):

Իրո՞ւսէն կարթիլ - տեն **Ըշկէրումը կարթիլ**:

Իրո՞ւսէն կնլմնորը վեր կնլ - Զահեղություն-նը՝ առույգությունը տեղի տալ: Իրո՞ւսէն կնլմնո-րը վեր ա յը՛կալ, էլ առաջվա Նախշունը չի (Բ):

Իրո՞ւսէն կիրիլ - Ապտակել: Վեր իրո՞ւսէն մին երկու հը՛տ կիրի՛ցէն, վիզավ կալնվ, վեր ինքըն ա ըրալ (Բ):

Իրը՛սէն համօթը վեր կ'անլ/քիսիլ - տենս
Իրը՛սէն մէռունը վեր կ'անլ:

Իրը՛սէն ճըխէվլանվ թըխէլ - տենս **Իրը՛սէն թըքէլ:**

Իրը՛սէն ճիրանվը - Առանց ձեռք տալու, այն-պէս, ինչպէս եղել է: Փուլըն էլ խըրջիս չի, իրը՛սէն ճիրանվը ծիլիս ա տիկիս ջըքումը, շէնը կ'աս (ՅԺՅ, V, 258):

Իրը՛սէն ճիւղը վեր կ'անլ/քիսիլ -1. տենս **Աբու-ռը վեր կ'անլ:** 2. տենս **Իրը՛սէն մէռունը վեր կ'անլ:**

Իրը՛սէն մաղ օնէլ - Ամաչել, քաշվել: Էտ հարթըն իրը՛սէն մաղ կ'անլած ա ըսկէսվօրը քըշ-տեն կօրծ անում (Բ):

Իրը՛սէն մէռունը վեր կ'անլ/քիսիլ - Ամօթը կողքնել, աներես՝ անամօթ դառնալ, չպատկա-ռել: Ընդըրա իրը՛սէն մէռունը կընօխէ յա վեր յը-կալ, արոտ-հայա չօնէ (Բ):

Իրը՛սէն մէռուն չիսիլ - Անամօթ՝ աներես՝ լախիշ լինել: Կընգանը իրը՛սէն վեր մէռուն չի-լանվ, մարթին տօնը կըքանդըվի (Բ):

Իրը՛սէն մին անգիւնը զընդան շիսիլ, մի-նը՝ կըրակ - Բոլորովին չամաչել, աներեսաբար մի բան խնդրել՝ պահանջել: Լանջան կընէգ ա, իրը՛սէն մին անգիւնը զընդան ա շիսան, մինը՝ կըրակ, սաղ օրը ըստոնր-ընդոնր անա պէն ա օգում (Բ):

Իրը՛սէն մին հափուռ կօրէկ կըտըղ(ը)վար-վէ - Ասում են անհարթ՝ չեչոտ դեմքով մարդկանց մասին: Դու վա՛ ասալ, թա Նըխ-շունէն հարթըն դաշանգ ա. իրը՛սէն մին հա-փուռ կօրէկ կըտըղվարէ (Բ):

Իրը՛սէն մին հափուռ վըդ քըցծղ ինիլ - Զա-վակ՝ հարազատ ունենալ, մեռնելուց հետո իրեն հողարկավորող ունենալ (հաճախ գործածվում է ժխտական ձեւով): Խըդճը մը՛ռավ, իրը՛սէն մին հափուռ վըդ քըցծղ չիլանվ (Բ):

Իրը՛սէն յէշիլ - 1. Ապրուստը մեկից ակնկա-լել, մեկից ակնկալիք ունենալ: Վազգէնը կօրծ չի անում, սաղ օրը Էն ա ախպօրը իրը՛սէն յիշիլիս (Բ): 2. Ուշադրության արժանացնել, բանի տեղ դնել (հաճախ գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): Շէնըմը վէշ մինը Իսակէն իրը՛սէն յէշում չի (Բ): 3. Մեկի առաջ պարզերես լինել, պարտավորությունը՝ պարտքը՝ հանձնա-րարությունը կատարած լինել (հաճախ գոր-ծածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով):

Տա մըտածըմ ա, թա հունց քիսիլ իւրան հօրը իրը՛սէն յէշի, համութ ա... (ՅԺՅ, V, 17):

Իրը՛սէն յէշվում չի - 1. Շատ տգեղ է: ...Պէ-րած ըխճըկէքը կ'էշ ըն ընում, իրըսներեն յէշ-վում չի (ՅԺՅ, V, 495): 2. Շատ կեղտոտ է: Էտ ա՛ ըրած լըվացըտ. իրը՛սէն յէշվում չի (Բ):

Իրը՛սէն լըղըծոն անիս՝ կօտվէ - տենս **Իրը՛սէն փըլավ կօտվէ:**

Իրը՛սէն լըրա թօղնէլ - Բարձիթողի անել, խնամք չտանել: Արտը վեր իրը՛սէն լըրա թու-ղէցեր, պէրք չըս յօր օնէլ (Բ):

Իրը՛սէն լըրա մընալ - Բարձիթողի՝ ան-խնամ մնալ: Կըռըվը ըսքըսից, բաղէրը մընա-ցէն իրը՛սէն լըրա (Բ):

Իրը՛սէն լըրա վեր ընգած - Բարձիթողի վի-ճակում գտնվող, անուշադրության մատնված: Իրը՛սէն լըրա վեր ընգած տափ ա, մինը կա վէչ, թա բիջանրի (Բ):

Իրը՛սէն ցնքավ թըխէլ - տենս **Իրը՛սէն թը-քէլ:**

Իրը՛սէն փանդան ճըղվէլ - 1. տենս **Իրը՛սէն մէռունը վեր կ'անլ:** 2. Բուն էությունը բացահայտ-վել: Անց ա կենում մին տարէ, կընգանը իրը՛սէն փանդան ճըղվում ա, մարթը կըլծիս ա ըղնում, թա տա հինչ տիպ ա (2):

Իրը՛սէն փանդան շիսիլ - 1. Մեկին միջնորդ՝ բարեխոս դարձնել որեւէ գործ գլուխ բերելու համար: Դանթէրը ախպօրը տըղէն իրը՛սէն փանդան շիսից, քը՛ցավ սոտյին կոշտը (2): 2. Առիթ՝ պատրվակ բռնել: Մոլքին կացէնը սըրէ-լը իրը՛սէն փանդան յա շիսում, քինամ Միխայի-լին տօնը, արաղ խըմում (2):

Իրը՛սէն փանդան չիսիլ - տենս **Իրը՛սէն մէ-ռուն չիսիլ:**

Իրը՛սէն փըլավ/փըրթուշ կօտվէ - Շատ գե-ղեցիկ է: Ախճիգ ըմ ասալ է՛, իրը՛սէն փըլավ կօտվէ (Բ):

Իրը՛սէն փըլավ չընք ուտըլական/ը՛նք ուտըլական - Արտաքին գեղեցկությունը կա-րետր չէ: Թանգզն հարթըն շատ ա դաշանգ, ամ-հա իրը՛սէն փըլավ չընք ուտըլական, տու ասէ նըմուսավ ինի (2):

Իրը՛սէն օնէլ - 1. Երեսին՝ դեմքին մոտեցնել: Իմ հօր ծեռքէն մին փետ կար, իրեսին կալավ, նըշան տիրանվ... (ԼՂԲԶ, 26): 2. Մեկին այցելու-թյան՝ տեսության գնալիս որեւէ նվեր վերցնել՝

տանել: Ասում ըն, Զեղուշը Էն ա ազառու, մին պէն չի կա, թա իրոճսէս օնիմ, քիսիմ գիրանվ ըն-ցընիմ (Բ):

Իրոճսէս կըթըքիս - տեն **Քըթըքս կըկը-տըրիմ:**

Իրոճսը բիզվիլ (դէյնու մընչանք տըճնալ) - Խիստ Նիհարել, Խյուծվել, տկարանալ: Էնքան կօրծ ա ըրալ, իրոճսը բիզվիլ ա (Բ):

Իրոճսը դըղլարու կաշի - տեն **Իրոճսը կու-մաշու կաշի:**

Իրոճսը էրիլ - Մեկի՝ իր մասին խոսելը գու-շակել: Իրոճսըս Էրոճում ա, հնընթէ Էլիա Մնը-մնըր Էն ա ինձանա խոսէս (Բ):

Իրոճսը ըստառան կըտ(ը)րած - Անամոթ, լպիրշ, անպատկառ, լկտի: Իրոճսը ըստառան կըտըրած կընգանը ճար չիսիլ (Ձ):

Իրոճսը թալաթիսու կաշի - տեն **Իրոճսը կումաշու կաշի:**

Իրոճսը թըթված - Խոժոռադեմ, մռայլ, անտ-րամադիր: Իրոճսը թըթված մարթ ա (Բ):

Իրոճսը թըթվըցընել - Խոժոռվել, մռայլվել, անտրամադիր դառնալ: Թաքավէրը Էտ վէր ըս-կանում ա, իրոճսը թըթվըցընում ա (Ձ):

Իրոճսը թըթըմօր կնիլ - Նախատվել, հանդի-մանվել: Էնքան իրոճսը թըթըմօր ա յըկալ, Էլիա յըթնըվալ չի (Բ):

Իրոճսը իրոճսան կըիմանցի - Երես առ երես՝ դեմ առ դեմ դժվար Է մեկի խնդրանքը մերժել կամ մեկին վատ բան ասել: Իրոճսը իրոճսան կը-իմանցի. Էնքանէն մաջին մոտացալ փուլ օգից, Էտ մարթը ճարը կըտըրած տուվալ (Բ):

Իրոճսը լըպըգտած - 1. տեն **Իրոճսը ըստա-ռան կըտըրած:** 2. հեգն. Ողորկ՝ հարթ դեմք ու-նեցող: Իրոճսը լըպըգտած ախճիգ ա (Բ):

Իրոճսը խօսկ կնիլ - տեն **Իրոճսը թըթըմօր կնիլ:**

Իրոճսը ծաղկել - Վրան բորբոսի փառ կա-պել, բորբոսնել (հացի, գաթայի եւն մասին): Զա-ցէն իրոճսը ծաղկում ա, տամ ըն շանը (Ձ):

Իրոճս(ը) ծըռել - 1. տեն **Իրոճսէն ըղնել:** 2. տեն **Իրոճսէն ծըծաղել (1):**

Իրոճսը կակօղ - տեն **Իրոճսան կակօղ:**

Իրոճսը կըտըրել - տեն **Իրոճս անել:**

Իրոճսը կըրկատած - տեն **Իրոճսը կումաշու կաշի:**

Իրոճսը կիրմիրիլ - Անհարմար զգալ, ամա-չել: Անթաթ ա, պատրօնը վէր խօսէ, հարթըն

իրոճսը կըկիրմիրի, միհէնգվա հարթները ըսկի ջըլաման չըն տամ, թա պատրօնը մին պէն խօ-սէ (Ձ):

Իրոճսը կիրմիրցընել - Անհարմար վիճակի մեջ գցել, ամաչել տալ: Ուրան ըրած կուղոթու-նալը սաղ տընըցուց իրոճսը կիրմիրցըրալ (Բ):

Իրոճսը կումաշու կաշի - Շատ անամոթ՝ աներես՝ անպատկառ (անձ): Ըտըրա իրոճսը կումաշու կաշի յա, Էնքան թըթըթծիմնթ ըն ըրալ, Էլիա օքուք չի (Բ):

Իրոճսը կումաշու կաշի շիսիլ - Անամոթու-թյուն՝ աներեսություն անել: Իրոճսը կումաշու կաշի յա շիսնալ, հըրըվըններան փուլ հըվաքալ, տըղէն հըտէ հըրսանէք ըրալ (Բ):

Իրոճսը կումաշու օս - Կեղտոտ, կեղտոտ-ված (անձ): Իրոճսը կումաշու օս մարթ ա (Ձ):

Իրոճսը ճըկալընէլ/ճըկալընօտէլ/վէր ճըկալընէլ - տեն **Իրոճսը պուք տալ:**

Իրոճսը մաղ կնիլ - Ամաչկոտ: Միհէնգվա թըվումը իրոճսը մաղ կնիլ հարթըն չի կա (Բ):

Իրոճսը մաշկան կարած - տեն **Իրոճսը ըստառան կըտ(ը)րած:**

Իրոճսը մէռուն քըսած - տեն **Մէռունը իրոճսէն:**

Իրոճսը մօր շիսիլ - Խայտառակել, անպատ-վել: Էտ ախճիգը մօրը իրոճսը մօր շիսից (Ձ):

Իրոճսը յըթնըվել - Որեւէ բանի՝ վատ արարքի համար տուժելով՝ դաս առնել, խրատ-վել, այլեւս չկրկնել (հատկապէս գործածվում է ժխտական ձեւով): Կուղոթունէն հըտէ հէնգ տարէ տո՛ւրմն յա նըստալ, Էլիա իրոճսը յըթնըվալ չի, Նօրիցան ա կուղոթուն ըրալ, փըռնալ ըն (Բ):

Իրոճսը յըթր օնէլ - տեն **Իրոճս անել:**

Իրոճսը յըղըծնիլ - Գեղեցիկ: Իրոճսը յըղըծնիլ ախճիգ ա Ծօվիկը (Ձ):

Իրոճսը յըրա - Անխառն, անարատ: Իրոճսը յը-րա թօթու արաղ միհէնգ տիժէր կըթըթէնաս (Բ):

Իրոճսը յըրա օնէլ - Մեկին ապավինել: Զե-ղան աքէրը պըռալալ ա, մին պարիկամ էլ չօնէ, թա իրոճսը յըրա օնէ (Բ):

Իրոճսըն ի յըթր ինիլ - տեն **Իրոճսը տո՛նս կալ:**

Իրոճսըն ի յըթր խաղ անել - 1. տեն **Իրոճսէն ծըծաղել (2):** 2. Արգանդում գտնվող մանուկը մեկի ներկայությամբ շարժվել (հավատում էին, որ այդ դեպքում մանուկը նմանվելու է այդ ան-ծին): Դէրվիշը վէր Նի յա մընէս, Էտ հարթնանը խօխան փօրումը իրոճսըն ի յըթր խաղ ա ընէս,

պառաւոր ասմա. - Քոռանամ յըս, թռնըս դեր-վիշ ա տըռական (Ձ):

Իրո՞ւսըն ի յըր խօսէլ - Հանդիմանել, նախա-տել: ...Մարը սաղ օրը իրո՞ւսըն ի յըր խօսում ա, թա. - Խէ չըս փըսակվում (ՀԺՀ, VII, 77):

Իրո՞ւսըն ի յըր ծըծաղէլ - տեն **Իրո՞ւսէն ծըծաղէլ**:

Իրո՞ւսը շան կաշի - տեն **Իրո՞ւսը կումաշու կաշի**:

Իրո՞ւսը շինիլ թուրնում կիրմիրնծ վըռու թօշէր - 1. Առույգանալ, կարմրերես դառնալ: Սումբաթը հնարփից, իրո՞ւսը շինից թուրնում կիրմիրնծ վըռու թօշէր (Ձ): 2. տեն **Իրո՞ւսը կիրմիրիլ**:

Իրո՞ւսը շօռ տալ - Երես դարձնել՝ հարաբե-րությունները խզել, լքել: Ախճիգը քիննամ ա էտ տըղէն կօշտը, հնար, մարը, քուվերքը լօխ իրո՞ւսըն շօռ տամ... (ՀԺՀ, VII, 90):

Իրո՞ւսը չըտըհնալ - Աչքին չերեսալ, այլեւս չհանդիպել, մի բան կամ մեկին բոլորովին չտեսնել: Էտ մարթը հինչ ա՛նէ, հէն՞ք տարէ յա՛ տըղէն իրո՞ւսը տըհնալ չի (Ձ):

Իրո՞ւսը պաղօշ - տեն **Իրո՞ւսը կումաշու կաշի**:

Իրո՞ւսը պարզ - Գործը պատվով կատարած՝ ազնիվ, պարզերես: **Իրո՞ւսը պարզ մարթ ա** (Ձ):

Իրո՞ւսը պարզ անէլ - Մեկի հույսերը ար-դարացնել, ամոթով չթողնել, իրեն լավ դրսե-րել: Թանգա հարթըն հօրը-մօրը իրո՞ւսը պարզ ըրավ (Ձ):

Իրո՞ւսը պարզ(վ)իլ - 1. Հեղուկ նյութի երեսի շերտը մաքրվել, նստվածք տալ: Կինուն իրո՞ւսը վեր պարզվում ա, բիդի քամիս, հանցու թըթվէ վէչ (Բ): 2. Զվարթանալ, տրամադրությունը բարձրանալ: Կանփին վեր արաղը տըհնալ, պարզվից (Ձ):

Իրո՞ւսը պէնդ - տեն **Իրո՞ւսան պէնդ**:

Իրո՞ւսը պէց - 1. տեն **Իրո՞ւսը պարզ**: 2. Հա-մարձակ, հպարտ: **Իրո՞ւսը պէց շօռ ա կամ, ըն-դըրա հըտէ, վեր տըղան հէրօս ա** (Ձ):

Իրո՞ւսը պընդըցընէլ - Առանց ամաչելու՝ աներեսաբար՝ համառորեն որեւէ բան խնդրել՝ պահանջել: **Իրո՞ւսը պընդըցընէլ, կօրծի նի մը-տալ** (Ձ):

Իրո՞ւսը պըռօզու տեփ - Լիքը՝ չաղ երես ու-նեցող (անձ): **Իրո՞ւսը պըռօզու տեփ ա, Էն հինչ ա՛, վեր օզիմ** (Ձ):

Իրո՞ւսը պըտատած օզիլ - Ամաչելով՝ քաշ-վելով որեւէ բան խնդրել: **Ուրան կըռքէն յըխ-տավը յօլլա քինսղ մարթ ա Հայասէրը, վեր մինին անա էլ մին պէն ա օզում, իրո՞ւսը պըտա-տած ա օզում** (Ձ):

Իրո՞ւսը պըրթըծիրնվ լըվացած - Լիրբ, լկ-տի, անպատկառ, անամոթ: **Իրո՞ւսը պըրթըծի-րնվ լըվացած կընէ՞ք ա, ըտըրանա պըրծումըն չինիլ** (Բ):

Իրո՞ւսը պիրանան հըմանչիլ - Ազահաբար՝ աներեսաբար ուտել, շատ ուտել: **Էտ դօնաղը հանց օտում ար, իրո՞ւսը պիրանան հըմանչիմ ար** (Ձ):

Իրո՞ւսը պիլծը(վ)էլ - Երեսը լիքը դառնալ՝ չաղանալ: **Մանջանծ պիլծի՞ք ա իլնլ, միհէն՞ք ա իրո՞ւսը պիլծըվալ** (Բ):

Իրո՞ւսը պուք տալ - 1. Խիստ հանդիմանել, նախատել, անպատվել: **Հարթըն էլ, վեր քըշէ-րավ յըտէ ար յըր կէնում, էտ կընէ՞ք իրո՞ւսը պուք ար տամ** (Ձ): 2. Մեկին, անամոթաբար, համառորեն ինչ-որ բան խնդրելով, պահանջե-լով, ձանձրացնել: **Էնքան տանքիւրը իրո՞ւսը պուք տըվալ, մինչը՞վ վեր էտ բօստանը յըր կանլիլ** (Բ): 3. տեն **Մազէրը քանդիլ**:

Իրո՞ւսը սըվ - 1. Ամոթով մնացած, ամոթա-հար: **Իրո՞ւսը սըվ կընէ՞ք ա Ռօզան. տըղան հի-րըվանէն ըխճըկանը բըյաբուռ ա ըրալ, տիւրմն յըն քըցնլ** (Բ): 2. տեն **Իրո՞ւսը կումաշու կաշի**:

Իրո՞ւսը սըվանալ - տեն **Սըվիրո՞ւս մընալ**:

Իրո՞ւսը սըվըցընէլ - 1. տեն **Սըվիրո՞ւս անէլ**: 2. տեն **Իրո՞ւսը պընդըցընէլ**:

Իրո՞ւսըս վըհնանըտ/քու ծիյիտ վըհնանը տակը - Մեկին (հատկապես սրբերին) մի բան թախանձագին խնդրելու՝ աղերսելու բանաձե: ...Ասում ա.- Ա՛ սօրփ, իրո՞ւսըս վըհնանըտ տակը, հանց ըրա՛, տըղաս կըռվան սաղ-սըլմաթ կն (Ձ):

Իրո՞ւս ըս տամ, աստառ ա օզում - Ասում են նրա մասին, ով լավ վերաբերմունքից երես առ-նելով, ավելին է պահանջում: **Մըրթըրէն լըվօթուն ընէլի չի. իրո՞ւս ըս տամ, աստառ ա օզում** (Բ):

Իրո՞ւսը վըհնան կարած - տեն **Իրո՞ւսը ըս-տառան կըտ(ը)րած**:

Իրո՞ւսը տափէն թօղ(ն)էլ - Մենակ՝ անտեր թողնել: **Մարը հիշքան դաշանք-պըղատանք ա անում, վըր տըղան ուրան մէնակ, իրո՞ւսը տա-փէն չըթօղնէ, անջուկ չի օնում...** (ՀԺՀ, VII, 3):

Իրո՞ւսը տափերը քըսել - Ստորանալ, ամեն միջոցի դիմել որեւէ գործ գլուխ բերելու՝ ապրուստի միջոցներ հայթայթելու համար: *Իրո՞ւսը տափերը քըսելով էտ կընէ՞՞ր խօխէնքը պահում ա, մըծըցընում (2):*

Իրո՞ւսը տէմ անէլ/տալ - տեն *Իրո՞ւսը պընդըցընէլ:*

Իրո՞ւսը(տ) կարիմ/կըրկըրօտիմ/ մըրթըսը՝-դիմ/ շըմբիմ/քարէն նըկարիմ - Անեծքի՝ խիստ հանդիմանության արտահայտություն: *Իրո՞ւսըտ կարիմ, խուխէս խէ թակալ ը՞ս (Բ):*

Իրո՞ւսը տո՞ւս կ'ան - Մեկի՝ մի բանի դեմը ելնել, դեմ առ դեմ հանդիպել: *Ախպէրըն ասում ա.- Յէս հըմանչում ըմ մընէլ Մէծ Նըհըտակէն իրէսը տո՞ւս կ'ամ, մըհէնզ էլ տո՞ւ քընի՞ (ՆԱԲ, 83):*

Իրո՞ւսը ցըմաքէլ - տեն *Իրո՞ւսը բիզվիլ:*

Իրո՞ւսը ցորտ - Ոչ բարյացակամ, կոպիտ, խստաբարո: *Նախագան, վեր իրո՞ւսը ցորտ չիլնմ, կալխօզը կըքննդվի (Բ):*

Իրո՞ւսը փափուկ - տեն *Իրո՞ւսան կակօղ:*

Իրո՞ւսը փըռնէլ - տեն *Իրո՞ւս անէլ*

Իրո՞ւսը քաշիլ - Որեւէ բանի ընտիր մասը հավաքել: *Նի յըն մըննում բօստանը, իրո՞ւսը քաշո՞ւմ, տանում (2):*

Իրո՞ւսը քաշ կըտկօտած - Անհարթ՝ չեչոտ դեմք ունեցող (անձ): *Յըմբալաց Սնրթիսը աշխարքըս շօռ ա յըկալ, մին իրո՞ւսը քաշ կըտկօտած ախճի՞՞օ օգալ (Բ):*

Իրո՞ւս ինիլ - տեն *Իրո՞ւսատէղ ինիլ:*

Իրո՞ւս-իրո՞ւս անէլ/ինիլ - Խոսքով հակառակվել, վիճել: *Մը՛ծ ախպէրը օզըմ չար, վեր թաքա-վերին տըղան օշափներին տը՛սնա, իրո՞ւս-իրո՞ւս ինի... (ՅԺՅ, V, 202):*

Իրո՞ւս իրո՞ւսու - Ղեմառդեմ, բացահայտ: *Իրո՞ւս իրո՞ւսու վը՛ն ըն կէնում, յորո՞ւր անէսկ տամ (2):*

Իրո՞ւս իրո՞ւսու ասէլ - տեն *Իրո՞ւսէն ասէլ:*

Իրո՞ւս հանէլ - տեն *Ճիրին իրո՞ւսը տո՞ւս օնէլ:*

Իրո՞ւս յը՛ր օնէլ - տեն *Իրո՞ւս առնէլ:*

Իրո՞ւս պահէլ - Չթրաշվել, միտուք թողնել: *Առաջ վեր մարթ ար մը՛ռնում, մինչը՛վ քըռասունքը տալը շէնին տըղըմարթիքը իրո՞ւս ին պահում (2):*

Իրո՞ւս տալ - Մեկին շատ սիրելով՝ հովանավորելով՝ քմահաճույքները կատարելով՝ հանդուգն դարձնել, շփացնել, կամակոր դարձնել:

էտ ըխճըկանը հնարը էնքան իրո՞ւս ա տըվալ, էլ վէշ մինին անգուճ չօնում (Բ):

Իրո՞ւս տինիլ - տեն *Իրո՞ւսը պընդըցընէլ:*

Իրո՞ւսու ճո՛ւր/մէռուն - Ամոթի՝ պատվի՝ պատկառանքի զգացում: *Լնչնո կընէ՞՞ մարգօն, ըսկի իրո՞ւսու ճո՛ւր չօնէ (Բ):*

Իրո՞ւս փըռնէլ - Կաթի՝ մածուկի եւն երեսին ճարպային շերտ՝ սերուցք առաջանալ: *Կաթնը իփիւմ ըն, պատառ պահում, իրո՞ւս ա փըռնում (2):*

Իրո՞ւս քըցիլ - 1. Բարեկամաբար մեկին խնդրել՝ պարտադրել մի բան անելու: *Իրո՞ւս քըցնմ, հըրաքվէրը մարթին անա էրկու չումալ ցորէն ինք՛ կալնմ (Բ):* 2. Ակնարկելով խնդիրքը հիշեցնել: *Գեղամը ամմէն դծնում իրո՞ւս ար քըցո՞ւմ, ամմա ախպէրը մըհալ չար տինում (2):*

Իրո՞ւսըտըժանէ ուշունց - տեն *Օխտըըտըժանէ ուշունց:*

Իրո՞ւսաթափ տալ - Կրակի թեժ լինելու պատճառով թոնրի կողին կպցրած հացի երեսը թափվել՝ ընկնել: *Թուրունը վեր շատ ա ինում թիժ, հացը իրո՞ւսաթափ ա տամ (Բ):*

Իրո՞ւսաստառ անէլ - 1. Հակառակ կողմը շրջել (գուպան, շորը, պարկը եւն): *էտ չօբանը մին կ'առն ա մօրթում, թափանը իրո՞ւսաստառ անում, քըցո՞ւմ ըխճըկանը կըլծի՞ր (2):* 2. Գործը փչացնել: *Մին ամսըվա ըրածը մին օրումը լօխ իրո՞ւսաստառ ա անում, խը՛ղճ մարթին թօղնում օրվա հացէն մծք'տնջ (2):* 2. Գաղտնիքը բացահայտել: *Պառավը ըտըրա սէկրետը դնստի իրո՞ւսաստառ ա անում (2):*

Իրո՞ւսատնջ տալ - Երեսի կողմը թեթեւակի տաշել: *Մին փնդ ա յօր ունէս, իրո՞ւսատնջ տաս, ըստօլ շինիս (2):*

Իրո՞ւսատը՛ղ ինիլ - Բարոյական իրավունք՝ համարձակություն ունենալ, դիմելու՝ խնդրելու տեղ ունենալ (հատկապես գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Վէրչը, էտ մարթիքը հըսնըմ ըն օտօն, էլ իրո՞ւսատը՛ղ չի ընում, վար տանը խօսէն (ՅԺՅ, V, 406):*

Իրո՞ւսարանք անէլ/տալ - տեն *Թըքըթծիմնթ անէլ:*

Իրո՞ւսարանք օտէլ/կօլ տալ/յը՛ր օնէլ - տեն *Թըքըթծիմնթ օտէլ:*

Իրո՞ւսըհան՝ հիլի, տըղըհան՝ ծիլի - Արտաքուստ բարի՝ անվնաս, ներքուստ չար՝ նենգ՝ վնասող (մարդ): *էջմիյաճնա իրո՞ւսըհան՝ հիլի,*

տըկըհան՝ ծիլի վըրթըրէդնէն հըռնէ պէնը ընդէդ հըսցըրին, վըր կըռըվ սարթէլ տըվին... (ՉՏ, Բ, 37):

Իրըսկըվա հաց օտօղ - Ասում են երեխաների, ինչպէս նաեւ երեխայական արարք թույլ տվողների մասին: *Իրըսկըվա հաց օտօղ ըս, հինչ ըս խօխա-խօխա պէնէր անում (Բ):*

Իրըսկըհատա ըղնէլ - Ծերանալ, դեմքը կնճռոտվել, տգեղանալ: *Ջանիլ վըխտէն դաշանգ ախճիգ՝ ա իլնլ Նուբարը, միհէնգ՝ ա իրըսկըհատա ընգալ (Բ):*

Իրըսկըհատը ըրըվհատ ա - Ասում են շատ գեղեցիկ անձանց մասին: *Ախճիգ, հինչ ախճիգ, իրըսկըհատը ըրըվհատ ա (Բ):*

Իրըսկըհատ ինիլ/տըհնալ - տեն **Կօղը կէնալ**:

Իրըսկըման ինիլ - 1. տեն **Կօղը կէնալ**: 2. Պանդխտության՝ օտարության գնալ: *Վէց տա-րէ յա՝ ջիհիլնէն իրըսկըման ըն իլնլ, խաբար չի կա (Չ):*

Իրըսպարան անէլ - տեն **Իրըսը շօռ տալ**:

Իփանծ-թըխած - Լուրջ, բանիմաց, ծանրաբարո, փորձառու: *Իփանծ-թըխած ախճիգ ա Մարանգիլը (Բ):*

Իփանծ հավէն ծըծաղը կըկն - Ասվում է, երբ մեկը անհավանական՝ անբնական՝ անհետեթ բաներ է ասում կամ անում: *Նիկօլ նմին հանց պէնէր ա ասում, վէր իփանծ հավէն ծըծաղը կըկն (Բ):*

Իփանծ-ճանջ տըհնած - տեն **Փօփ տըհնած**:

Իփը-ծիփը կըտըրած - Ծայրաստիճան աղքատ: *Իփը-ծիփը կըտըրած տօն ա, կարում չըն յօլլա քինին (Բ):*

Իփը կըլխավը ածէլ - 1. Չափից շատ եփել՝ եռացնել: *Էտ կընէգը խուրանգին իփը կըլխավըն ա ածում, մաղբուն անում (Չ):* 2. Խիստ զայրացնել: *Շինացէք՝ Յանանէն իփը կըլխավըն ըն ածում (Չ):*

Իփը կըլխավը ընցընէլ - 1. Չափից շատ եփվել՝ եռալ, շատ եփվելով՝ բարձրանալ ու թափվել: *Յարթըն թանավը թօղում ա կըրակէն յըրա, կամ տըհնում իփը կըլխավը ընցած (Չ):* 2. Խիստ զայրանալ: *Սէտրակը Էտ վէր տըհնում ա, իփը կըլխավըն ա ընցընում (Բ):*

Իփը նըստէլ - 1. Եփվելը՝ եռալը դադարել: *Կըրակը վէր ա ընցընում, խուրանգին իփը նըստում ա (Չ):* 2. Խմորվելը դադարել: *Թօթէն իփը վէր նըստից, արաղը քըշիլի վախտըն ա (Բ):*

Իփը պակաս - 1. Անհրաժեշտ չափով չխմորված: *Իփը պակաս կինին ճէլլի կը հըր-փըցընէ (Բ):* 2. Անփորձ, տհաս: *Իփը պակաս ջանիլ ա (Բ):*

Իփը տըհը - 1. Անհրաժեշտ չափով եփված: *Կուրկուտէն իփը տըհըն ա (Բ):* 2. Անհրաժեշտ չափով խմորված: *Թօթէն իփը տըհըն ա, լիւլ արաղ ա տոն կամ (Բ):*

Իփիլ-թափէլ - Տան զանազան գործերն անել: *Ամմէն օր մարթը քինում ար ծըմակը, կընէգըն էլ իփում-թափում ար, մարթին ըսպասում (Չ):*

Իփ կնլ - 1. Խմորվել: *Կինին մինչըվ իփ կնլը Յանրաթըր լօխ խըմում ա (Չ):* 2. տեն **Իփը կըլխավը ընցընէլ (Չ):**

Իփօղ-թափօղ - Տան գործերի մեջ հմուտ, գործունյա, տնարար (կանանց եւ աղջիկների մասին): *Իփօղ-թափօղ ախճիգը տանը չի մընալ (Բ):*

Իփօղէն մէխկը չուտօղէն վըգին - Գովաբանական արտահայտություն ճաշ եփողի հասցեին՝ շատ համեղ է ճաշը, վայ չուտողին: *Կուրկուտ, հինչ կոկուրկուտ. իփօղէն մէխկը չուտօղէն վըգին (Բ):*

Իքլէյի անէլ - Բաց անել, բաց թողնել (դուռը, պատուհանը): *Էտ ակուշկան վար ըտըհէնց իքլէյի անէս, հիվանդը կըլիվանա (Չ):*

Լնձանթ քաշիլ - Հաճույք՝ բավականություն ստանալ: Մին ըռնըխըմէ թաքավէր ա ինիս, սաղ վախտը ժողովուրդէն տինջիս ա, մազաղ ընէս, ըտըրանա լնձանթ քըշիս (ԱԱ, 84):

Լնձգգի դօնաղ - Պատվավոր (հյուր): Մարթը ասմա.- Հօ լնձգգի դօնաղ չի՞, տէսան-տէնան տիր ըռըջին, թօղէ օտէ (Ձ):

Լնձգգու դօնաղ - Ամոթխած՝ անհամարձակ՝ ամաչկոտ (անձ): Լնձգգու դօնաղ ը՛ս, խէ հաց չը՛ս օտում (Բ):

Լն-լն-լն անէլ - 1. Երգել, ուրախանալ: Խըրե՛վ լն-լն-լն ըրա՛մ, սահլի՛զ չըս (Բ): 2. Պարապ ժամանակ անցկացնել, պարապ-սարապ թափառել: Էտ տըղէրքը կօրծ չին անում, սաղ օրը էն ին ինում լն-լն-լն ընէիս (Ձ):

Լալէճ քըլլան/քիւրդ - Լռակյաց, անհաղորդակից (մարդ): Լալէճ քըլլան ը՛ս, խէ մին պէն էլ տու չը՛ս ասում (Ձ):

Լալուշ անէլ - 1. Ոռնալ (շների եւ գայլերի մասին): Սաղ քըշէրը շէնին շընէրը լալուշ ընէիս (Բ): 2. Վիճել, աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել (կանանց եւ երեխաների մասին): Բռատընէրէն ծոն-րը վէր պըկասում ա, կընանէքը լալուշ ըն անում (Ձ): 3. տեն ժանճ անէլ, իրը՛սան կէնալ:

Լալուշ անէլ, իրը՛սան կէնալ - տեն ժանճ անէլ, իրը՛սան կէնալ:

Լալ-քառ - 1. Անմարդամոտ, ինքնամփոփ (մարդ): Էտ լալ-քառը վէշ մինին նըհը՛տ խառնը-վըմ չի, մինակ ախպօրը նըհը՛տ ա խօսում (Ձ): 2. Ծանրաշարժ, դանդաղաշարժ: Լալ-քառ ծիյա (Բ): 3. Ջերմություն չհաղորդող: Լալ-քառ փիչ ա, թըքանում չի (Բ):

Լախ անէլ - 1. Կապը՝ հանգույցը թուլացնել: Թօխկան լախ ա անում (Բ): 2. տեն Վը՛ննը կախ անէլ:

Լախըռ ըղնէլ - Ոչինչ չանել, ամբողջ օրը հանգստանալ՝ պառկել: Հնրը սաղ օրը տանջ-վում ա, ինքըն էլ լախըռ ընգած կիւրք ա կարթում (Ձ):

Լախ ինիլ - Կապը՝ հանգույցը թուլանալ: Քանն-դիրը լախ ա ինում, էշին պէռնը ծըռում ա (Ձ):

Լախ-լախ անէլ - Թույլ կերպով շարժել՝ տարուբերել: Վը՛խճարը քիւնում ա՛տըմակը լախ-լախ ընէլալ, էծը ծըծաղում ա (Ձ):

Լախկաթըխկ անէլ - Դատարկ լինելուց երեքալ՝ մեկ այս, մեկ այն կողմ շարժվել: Ըրբան լախկաթըխկ ընէլալ քիւնամ ա (Բ):

Լախտ անէլ - Ոլորել, ծալել: Քաննդիրը լախտ ա անում, քըցում էշավը, քիւնամ (Ձ):

Լակ անէլ - Անհամ՝ անորակ ջրալի կերակուր պատրաստել: Էտ կընէճը շօրվա իփիլըն էլ չար գոնդում, լակ ար անում, տամ մարթին (Ձ):

Լակը ծակը կօխէլ - 1. անրգ. Լռել, ձայնը կտրել: Վէր մէհէտ տըրըքցըրէն, լակը ծակը կօխից (Բ): 2. Լռեցնել, ձայնը կտրել տալ: Վէշ մինը կարում չար էտ անհամանջ կընգանը լակը ծակը կօխէ (Ձ):

Լակը կած - Տրամադրությունը վատ, ջղայնացած, բարկացած: Պոռլին քիւնամ ա տը՛ս-նում՝ Մէլիքը լակը կած (Ձ):

Լակ ծոն - Դատարկախոս, դատարկամիտ, թեթեւոլիկ (մարդ): Էտ լակ ծոն էլիա յը՛կալ, գանիլնքիւշ ա ընական (Բ):

Լակ ծոն շինիլ - Փչացնել: Ընդինու նըման տանձը պահից, պահից, լակ ծոն շինից, տէն ածից (Բ):

Լակ ծոնվու նըման իրը՛սան կէնալ - տեն ժանճ անէլ, իրը՛սան կէնալ (2):

Լանիլնմիշ ինիլ - Հեւալ, շնչապատառ լինել: Շօնը էնքան կիւլին հը՛տան վազ ա տամ, լանիլնմիշ ա ինում (Բ):

Լանի տալ - Հոգևած՝ խոնջացած լինելով՝ դժվարությամբ քայլել, տարուբերվել: Ըտի լանի տալալ Աղասը քիս ա հըսնէս տօն (Ձ):

Լաղ անէլ - Շուտ անել, շտապել, չհապաղել: Լաղ ա անում յիրան պըրծընում, էտ ծը՛ռքան պը՛նդ փըռնում... (ՀԺՀ, VII, 315):

Լադումնը տալ - 1. Հանքերը՝ ժայռերը ակա-
նով պայթեցնել: *Վեր լադումնը տըվէն, էտ քըր-
ծը նի տըրնալ հըղէն, կապից (Ձ):* 2. Խոր ու
երկար փոս փորել՝ կեղտաջրերը հոսելու հա-
մար: *Լադումնը տըվէն, էտ ճիրճէմնը չորըցը-
րէն (Բ):* 3. Ստորգետնյա անցք փորել: *Տափէն
տակավը լադումն ըն տամ, հըսնում էտ պըլա-
տէն (Ձ):*

Լամբը ձորան տակէն իջըղ չի տալ - Որեւէ
բան՝ երեսույթ հեռվից ավելի հեշտ է նկատվում
գնահատվում: *Լամբը ձորան տակէն իջըղ չի
տալ, տու հինչ ըս գիւղիւմ՝ քու մարթըտ հինչէր
ա անում (Ձ):*

Լայաղ/Լայըղ անէլ - Վայել՝ արժանի հա-
մարել, բարեհաճել: *Թաքավերին տըղան կամ
չի, լայըղ չանըմ, ձորան գանդան ա դարկըմ
(ՀԺՀ, V, 160):*

Լայաղ/Լայըղ ինիլ - Վայել՝ արժանի լինել,
պատշաճել: *Կընէգը մարթին ծէն ա տամ,
ասում.- Ա՛ մարթ, մունք ձորի սագում ը՛նք, ձ-
րիւր լայաղ ը՛նք, թա չէ՛ (ՀԺՀ, VII, 284):*

Լայ անէլ - Մերժել, չտալ: *Քինամ ա մըծ
ախաթը կոշտը, վեր պարթկ անէ, մըծ ախ-
պերըն էլ ա լայ անում (Ձ):*

Լայ - լայ անէլ - Երեխային քնեցնելու երգ
երգել: *Մարը էնքան լայ-լայ ա անում, մինչըմ
խօսան քոն ա ինում (Ձ):*

Լանգամը վեր թող(ն)էլ - Հապաղել, դանդա-
ղաշարժությամբ ուշանալ: *Սիմօնը լանգամը էլ-
հա վեր ա թողալ (Բ):*

Լանգու անէլ/տալ - 1. Օրորվել, երերալ, կա-
ղալ: *Քինիյիս վախտը տըղան մին պատառ լանգ
ա տամ... (ՀԱԲ, 15, 68):* 2. Ծփանքներով տարու-
բերվել, ալեծածանկվել (հեղուկի մասին): *Ճորը
լանգու վա տամ, պուժկան վեր տըրնում (Ձ):*

Լանթ անէլ (իրըսան կէնալ) - տեն ժանգ
անէլ, իրըսան կէնալ:

Լանթն տալ - Վայրիվերո խոսել, պոռոտա-
խոսել, շաղակրատել - *Մարթը կընգանը յըրա
կըզնըվում ա, թա. - Բօ՛լ ա, խըրէգ լանթն տո՛:*

Լանթ թըխէլ - տեն ժանգ անէլ, իրըսան
կէնալ:

Լանթ-լանթ անէլ - տեն ժանգ անէլ,
իրըսան կէնալ (2):

Լանթ տըրնալ - Հնանալ, քրքրվել, լայ-
նանալ (շորի, կտորի մասին): *Էնքան կըրնում
ա, էտ պէնջակը լափ լանթ ա տըրնում (Ձ):*

Լանց անէլ/ըղնէլ - Հակառակվել, ի հեճուկս
մեկի՝ մի բան անել: *Մարթը վեր տի յա ասում,
կընէգը լանց ա ըղնում, քինամ չի հըրսանէք՝ (Բ):*

Լապըռերը կախ-կախ - Պառավ ու նիհար:
Լապըռերը կախ-կախ կընէգ ա (Բ):

Լապըռերը կախ-կախ ինիլ - Շատ պառա-
վել ու նիհարել: *Ազին ըսօր-էքից իննանում տի-
րըկան ա, լապըռերը կախ-կախ ա իլնլ (Բ):*

Լապըռ տըրնալ - Շատ նիհարել: *Կավը էն-
քան կումամը կացալ ա, լափ լապըռ ա տըրնալ (Բ):*

Լառ ըղնէլ - Կախվել, թեքվել ու կախված մը-
նալ: *Ծուրը յըկավ, Պարսեղին տանը թախ-
տափուշը լառ ընգավ (Բ):*

Լառ քար - տեն Լալէգ քըլլան:

Լաստ փըռնէլ - տեն Իրըս փըռնէլ:

**Լավաշը շօնըն էլ ա օտում, պաները մաչին
պըտատէլը չի գիւղիւմ** - Արդյունքից օգտվելը
հաշտ է, արդյունք ստեղծելն է դժվար: *Հանը
ասում ա. «Ա՛ շան տըղա, լավաշը շօնըն էլ ա
օտում, պաները մաչին պըտատէլը չի գիւղիւմ,
կարում ըս՝ տու բաղ բիջանի, վէ թա ձորիւշին
բիջանածը քաղէ» (Ձ):*

Լավջի տալ - Ազահաբար ուտել, խժռել: *Էտ
ղօնաղը պըռավէն թըխած հացը լօխ լավջի յա
տամ, հըղէ ինում (Ձ):*

Լատարեյը ըղնէլ - Անակնկալ՝ մեծ հաջողու-
թյան հանդիպել: *Թօտունց Թամարէն լատարեյը
ընգալ ա. ճօխտ կավը ծընալ ա (Ձ):*

Լանցմը ձորան թըրջիլ - 1. Միայնակ իր ցա-
վը՝ դժբախտությունը տանել: *Էտ կընէգը ձորան
դարդը վէշ մինին ասում չար, լանցմը ձորան թըր-
ջիւմ ար (Ձ):* 2. Շատ լացել: *Խըրէգ քըգ լանցմը
թըրջի, հինչը իլնլ ա, իլնլ ա (Բ):*

Լանցը տինիլ - 1. Սկսել լալ: *Խօխան խըռա-
վում ա, լանցը տինում (Բ):* 2. Անընդհատ ձեռակա-
նորեն լացել: *Էրկու օր ա՝ լանցը տիննլ ա, վէշ
մինը կարում չի սուսավ անէ (Ձ):*

Լանց ինիլ, ծըծաղէլ - Բոլոր միջոցները ձեռ-
նարկել: *Լանց ըմ ինում, ծըծաղում, ամմա պէն չի
ամնլ կամ (Ձ):*

Լանց լանցու տալ - Իրար լացակցել, միասին
լալ, լացը լացին խառնել: *Մէրը տանան տոն
ընէլիս շէնին կընանէքը լանց լանցու վըն տամ (Ձ):*

Լանց ծէն տըվօղ - Մեռելների վրա ողբացող
կին, եղերամայր: *Լանց ծէն տըվօղը մըռալէն կը-
խանը յըրը վըրն ա կէնում, ըսքըսում սօք՝ ասե-
լը, կընանէքըն էլ լանց ըն ինում (Ձ):*

Լնացուկոծը տինիլ/քըցիլ - 1. Սկսել լացուկոծ անել: Վեր լնացուկոծը տինում ա, շէնին կընանէքը սնսին յըրա հըվաքվում ըն (2): 2. Անընդհատ՝ տեսականորեն լացուկոծ անել: Մարյանը հէնգ օր ա էտ կըվէն դանդան լնացուկոծը տիրանծ (Բ):

Լնացու հընգէր - Միասին սգակցողներից յուրաքանչյուրը, սգակից: Խըհըճը էտքան սծք ա ասում, մին լնացու հընգէր էլ չօնէ (Բ):

Լափ առռէ - 1. Բոլորովին լրիվ, ամբողջությամբ: Էտ վեր ըսկացէ, լափ առռէ կըտըղըճէ (Բ): 2. Հենց: Տըղան թն. «Լափ առռէ յըս ըմ ասալ, հինչ կամրիս անիս (2):

Լնի-ծնի անէլ - Գործը շտապ ու անորակ կատարել: Կընանէքը լնի-ծնի ըն անում, քըղանը մին օրումը պըրծընում (Բ):

Լափ մըհալ ա, թա խըրէգ ա՛ մըհալ - Մեռնելուց հետո ժառանգ թողել է, թե՛ ոչ: Վեզիրը վեր ասում՝ Էտ մարթը լափ մըհալ ա, թա խըրէգ ա՛ մըհալ, լօխ մընում ըն ուրուր իրըհու յիշիլիս, կըլծի չըն ըղնում, թա հինչ ա ասում (2):

Լէլի շինիլ - Մեկի մասին շատ բամբասելով՝ խայտառակել: Էտ քալթառը հարթնանը շէնումը լէլի յա շիննալ (Բ):

Լէլի տըհնալ - Շատ բամբասանքների ենթարկվելով՝ խայտառակվել: Նըմուսավ կընէգ ա, ամմա հիրըվանէրը հանց ըրալ ըն, լէլի յա տըհնալ (Բ):

Լէղակ տըհնալ - Վախից՝ ցրտից են կապտել: Մին վախտ Սանասարը լէշում ա, տէնում Բաղդասարը լէղակ ա տէնալ (ՀԱԲ, 15, 14):

Լէմէրը փօրը (նի) ածէլ/վէր անէլ - տեն Սըհէրը փօրը (նի) ածէլ:

Լէնինը մըհալ ա, Ըստալինը էն ա սաղ - Դաժանությունները դեռ շարունակվում են: - Ախճի, Յեղիսաբէթ, աշկըտ լո՛ւսի, քու պատրօն մըհալ ա, - Հինչ թափաղոպ, Լէնինը մըհալ ա, Ըստալինը էն ա սաղ, իմ ըսկէտուր ընդըրանա քէթնր ա (Բ):

Լէնինը քիննն ա, Ըստալինը կամ - Պատվավոր հյուրերի չեմ սպասում: - Խէ հայաթըտ սիրվիւմ չը՛ս, - Հինչու հը՛տէ, Լէնինը քիննն ա, Ըստալինը կամ (Բ):

Լէնջին տէմ անէլ/տալ - Դժվար կացության մեջ դնել: Ծուներ ժողովուրդէն լէնջին տէմ ա ըրալ (Բ):

Լէնջին տէմ ինիլ/ըղնէլ - Դժվար կացության մեջ ընկնել: Կավը ըստակից, Խսակը լէնջին տէմ իլնալ (Բ):

Լէն սըհոտ ինիլ - Մեծահոգի՝ սրտակից լինել: Մարուսա բիբին լէն սըհոտ օնէ (2):

Լէն ու բօլ ապըրէլ - Առանց նյութական կարիքի՝ ապահով՝ բարեկեցիկ կյանքով ապրել: Մըհ Նա մաշնակ ախպէրըն էլ ուրանց հըտէ յըն հըրուստանում, լէն ու բօլ ապրում (ԱԲ, 150):

Լէնքսավը մին մըհկնըվէլ - Անպարկեշտ ծեսով պառկել: Մըհ ախճիգ ա, հըմանչում էլ չի, դօրփօրը քըշտէն լէնքսավը մին մըհկնըվալ ա (Բ):

Լէնքսըն ա էրգանքը մին անէլ - Սաստիկ ծեծել, շատ ծեծել: Տանը վըրքան թակըմ ըն, լէնքսըն ա էրգանքը մին անում, Էլիա աննալ չի կամ... (ԼԴԲ, 305):

Լէնքսըն ա էրգանքը մին տըհնալ - 1. Շատ ծեծվել: Ըտըրան վեր ըն քըցիւմ, Էնքան կօխ տամ, լէնքսըն ա էրգանքը մին ա տըհնում (2): 2. Շատ չաղանալ՝ գիրանալ: Մանջված տըղա յա իլնալ, միհէնգ լէնքսըն ա էրգանքը մին ա տըհնալ (Բ):

Լէնքս տալ - տեն Լէնքսըն ա էրգանքը մին տըհնալ (2):

Լէն օր - Ապահով՝ բարեկեցիկ կյանք՝ կենցաղ: Ուրան գանքումը Սօսունց Ալիսանը մին լէն օր չի տըհնալ (2):

Լէն օրէն նըհ օր էլ կինի - Ապահով կյանքին՝ կենցաղին կարող է հաջորդել անապահովը (հիմնականում ասվում է ձախորդության՝ դժբախտության հանդիպածներին՝ որպես սփոփանք): Հըլիվուրը ասում ա. «Վէհնչ, նըղըսըտը մէլ, լէն օրէն նըհ օր էլ կինի» (2):

Լէշ անէլ - 1. տեն Լէնքսըն ա էրգանքը մին անէլ: 2. անրգ. Սպանել, սատկացնել: Ըտի ըտըրան լէշ ա անում, ըտըհ թաղում (2):

Լէշավ ըղնէլ - արիւմ. Ուտելու բան գտնելով՝ մոռանալ հիմնականը: Հայրումը քըշէրավ քինամ ա հիրըվանէն տօն, լէշավ ըղնում, բաղը մըննան քըցիւմ (2):

Լէշը վեր հանէլ/վեր փըռնէլ - տեն Լէշ անէլ:

Լէշին ճիւր ածէլ/քըցիլ - 1. Թեթևակի լողանալ: Էրկու շէբաթ ա՛ լէշին ճիւր չի ածալ (Բ): 2. Տրամադրությունը գցել: Էտ հինչ ա՛ իլնալ, լէշիտ հու վա՛ ճիւր ածալ (Բ):

Լէջակ չինիլ - Անամոթ՝ լիր լինել (կանանց մասին): *Ընդորա լէջակ չօնէ, օխտը սիրական ա պահում (Բ):*

Լէռը նըմանը ծընալ չի - Ասում են անբարոյական՝ լիր՝ անզգամ մարդկանց մասին: *Սիրանը լէրի ա, լէռը նըմանը ծընալ չի (Ձ):*

Լէռ քար - տեն **ժէռ քար**:

Լէրթ կապէլ - Թանձրանալ, մակարդվել: *Կավը մօրթում ըն, արիւնը դնստի լէրթ ա կապում (Ձ):*

Լէփը կըլխէն (վէր) ածէլ - տեն **Կըլխէն շան լէփ (վէր) ածէլ**:

Լըլը2-լալու2 անէլ - տեն **Ժանգ-ժանգ անէլ**: 2. տեն **Շանգ անէլ, իրքսան կէնալ (2)**:

Լըկըհան անէլ - Օստը պոկել (գործածվում է որպէս սպառնալիք): *Բաղվանչին ասում ա. - Զինն ըստըդաս, թա չէ քը՞գ լըկըհան ըմ ընական (Ձ):*

Լըկըցավան ըղնէլ - 1. Խոսելու ունակությունից զրկվել, համր դառնալ, համրանալ: *Խօսողուց Զամօն հէնգ տիրըկանումըն ա լըկըցավան ընգալ (Բ):* 2. Խոսելու անհրաժեշտության ժամանակ լուռ մնալ, ձայն չհանել, պապանծվել: *Կընէգը թա.- Մ մարթ, խէ լըկըցավան ընգալ ը՞ս, մին պէն էլ տու ասէ, լի՞ (Ձ):*

Լըխկըթըխկէ անէլ - Կիսատ լցված ամանի հեղուկը ծփալով շարժվել: *Կիսին լըխկըթըխկէ յա անում, ուշատան վէր տը՞նում (Բ):*

Լըծաթակ յը՞գնը - Զոգնած, խոնջացած (մարդ): *Լըծաթակ յը՞գն ը՞ս, խէ կօրծըտ թայրի չը՞ս անում (Ձ):*

Լըկաման շինիլ - Փչացնել, ապականել, անպետք դարձնել: *Էնքան էտ ըշկափը ըստըդաս ընդը՞դ ա տարալ, լըկաման ա շիննլ (Բ):*

Լըկաման տը՞նալ - Փչանալ, ապականվել, անպետք դառնալ: *Էնքան պինըցըրալ ըն, տիլիվիզըրը լըկաման ա տը՞նալ (Բ):*

Լըկըլըկէ անէլ - 1. տեն **Լըխկըթըխկէ անէլ**: 2. *անրգ. Շատերը եւ շատ բան խմել՝ կոնծել՝ լակել: Նըստում ըն էտ կըրասէն կիսին լըկըլըկէ անում, հիրփծտում (Բ):*

Լըկըկօնը յը՞ր անէլ - Լացելու՝ հեկեկալու մղել: *Քուրըն էլ մին թիրնփան ա լնց իննում, ըտըրա լըկըկօնը յը՞ր անում (Ձ):*

Լըկըկօնը յը՞ր ինիլ - Լաց լինելու՝ հեկեկալու մոտ լինել: *Էրկու օր ա՞կավը կօրած, Զէդան աքօրը լըկըկօնը յը՞ր ա իննում (Բ):*

Լըկուտամէսը վէր թօղ(ն)ել - Մարմինը մանկական չաղությունից՝ փափկությունից ազատվել, հասունանալ: *Լըկուտամէսը վէր ա թօղալ, տը՞նալ դաշննգ՝ ախճիգ՝ (Բ):*

Լըղաճա(ն)ք անէլ - Խիստ վախեցնել, ահաբեկել: *Շօնը քօլէն քըմական հնչում ա, ըղվէսին լըղաճաք անում (Ձ):*

Լըղաճա(ն)ք ինիլ/տը՞նալ - Խիստ վախեցնալ, ահաբեկվել: *Իգէտ ցակատը թուղէս ա գօլէն դըրաղէն, ինքը լըղաճաք տը՞նած նի հըսնէս շէնը... (ՅԲ, 351):*

Լըղար կաշի, օխծը մաշի - Ասում են նիհար՝ տկար, բայց քաջ՝ անվախ մարդկանց մասին: *Լըղար կաշի, օխծը մաշի. Մնորին կօզի ըտի նըվնժ, ամմա շատ ա դօջաղ (Բ):*

Լըղէն ճաքէլ/ճիւր կըտըրէլ/չուրանալ/պըտառ(վ)էլ/ցըմաքէլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Լըղէն ճըքըցընէլ/ճիւր կըտըրըցընէլ/չուրըցընէլ/պըտառնէլ/ցըմըքըցընէլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք անէլ**:

Լըղէ տը՞նալ - 1. Խիստ դառնանալ, դառն համ ստանալ: *Կիսին լըղէ յա տը՞ղալ, կարում չընք խըմինք (Բ):* 2. Թույն դառնալ: *Էտ ճիւրը լըղէ յա տը՞նում, ըտըրան ըսպանում (Ձ):*

Լըղ տալ - 1. Լիության՝ առատության մեջ լինել: *Կիւքիւնց Սաթէնիգը Էն ա վը՞սկըմ լըղ տալիս, ամմա հարթանը մաննըմը մին մուտանա չի կա (Բ):* 2. Որեւէ բանով պատված՝ թաթախված լինել: *Վը՞րսկանը կամ ա տը՞նում կըխտարը վէր ընգած՝ ընում լըղ տալիս (Ձ):*

Լընգըլանգու անէլ - տեն **Լանգու անէլ**:

Լըպըզտած դանա - Ողորկ՝ հարթ մաշկ ունեցող, կոկիկ, վայելուչ (անձ): *Պառավը մա-գէրը սանդըրում ա, իրքսը կաթնավ լըվանում, տը՞նում լըպըզտած դանա (ՆԱԲ, 43):*

Լըպըզտանու կապէլ - Գարնանը անասուններին թողնել նորաբույս կանաչի հույսին՝ չկերակրել: *Զիյվըննէն լըպըզտանու կըպէցէն (Բ):*

Լըպուտիգ(ի) տալ - 1. Թափառել, շրջել, բոլոր տեղերում լինել: *Խըրէգ լըպուտիգ՝ տօ՞, մին կօրծու կըցան տը՞ն, քու հօր քօմնգ՝ ըրա՞ (Ձ):* 2. Փնտրտել: *Շատ ա լըպուտիգի տամ, ամմա քըթէնում չի (Ձ):*

Լըվասկու փնդ - Նիհար ու բարձրահասակ (մարդ): *Էտ լըվասկէն փնդը վէ՞ջ քուքանում ա, վէ՞ջ պըռավում (Ձ):*

Լրվորկարկուտ անէլ - Արագ-արագ խոսել, վրա տալ: Էտ կընէգը վեր լրվորկարկուտ ա անում, բոստանչին մընում ա գոնաքար (Ձ):

Լըրփըծըծաղ տալ - Լիրփի նման՝ լրբորեն ծիծաղել: Մարթը հիշկան խօսում ա, Սանու-մը լըրփըծըծաղ ա տամ (Ձ):

Լըփըլափու անէլ/տալ - 1. Շատ՝ ան-ընդհատ հորձանք տալ: Խաչէնին Մէլիքին տը-ղան տոն ա կ'ամ, յէշում տըսնում՝ Թաթաւնէն ճոնը լըփըլափու ընէլալ կ'ամ ա (ԼՂԲ, 338): 2. Առատ՝ բարիքներով լեցուն լինել: Բաղէրը Էն ա լըփըլափու ընէս (Բ):

Լըփլափանք ինիլ - անրգ. Ազահաբար ուտել, լափել: Ղուսաղէն ըռքին վեր հաց տի-նին, պատառ կօտէ դըրաղ կէնա, վէջ թա լըփ-լափանք ինիլ (Բ):

Լըփըլփան անէլ - Բոլորովին թրջել: Շօրէրը ածալ ա կըտը լըփըլփան ըրալ (Բ):

Լըփըլփան ինիլ/տըռնալ - Բոլորովին թրջվել: Ընգալ ըմ թօռէն տակը, լըփըլփան ինիլ (Բ):

Լըքըքօնը ըղնէլ - Սիրտը ուժեղ բաբախել՝ տրոփել: Աղվէտը կ'ոնին վեր տըսնում ա, լըքըքօնը ըղնում ա (Ձ):

Լիգը հասկէն կըլծիւր կախ կինի - տէն Ծառը հիշկան բար յըր օնէ, Էնքան ճըղնէրը կըկըռանա:

Լիլիլիհօնը վեր կօխէլ - տէն Լնիլնմիշ ինիլ:

Լինգըրիօն անէլ - տէն Լինգը տակալը տալ:

Լինգը տակալը տալ - Լինգով որեւէ բան բարձրացնել՝ շարժել: Լինգը տակալըն ըն տամ, ճըղըքաբարը շօռ տամ (Բ):

Լիցախէխտ ինիլ/տըռնալ - Շատ լաց լինելուց շնչակտուր լինել՝ խեղդվել: Էնքան լաց ա իլնլ, լափ լըցախէխտ ա իլնլ (Ձ):

Լավ ա - 1. Շատ բարի, թող այդպէս լինի: Յարը ասում ա, - Լավ ա, թողէ կ'ա, տըսնում՝ հինչ ա օգում (Ձ): 2. Գերադասելի է, ավելի լավ է: Յն-րը ասմա. - Լավ ա քիւնիս վէջ, հավան փիս ա (Ձ):

Լավ ա ազադ չուրըքթաթ տաս, կանց ըռըշկին փախչիս - Ազատութիւնը գերադասե-լի է՝ անկախ հանգամանքներից: Լավ ա ազադ չուրըքթաթ տաս, կանց ըռըշկին փախչիս, հինչ գանք ա՝ մեր Սիրանէն գանքը. կօգի հարուստ ա, ամմա մարթը թօղում չի, թա տանան տոն ա կ'ա (Բ):

Լավ ա ասին՝ կէշ ա, կանց ասին՝ էշ ա - Լավ է տգեղ համարվել, քան՝ հիմար: Լավ ա ասին՝ կէշ ա, կանց ասին՝ էշ ա. Բարիշկան դուսյա գօգնիլ յա, ամմա խըքը չօնէ. վէշ մինը մըհալ չի քըցում (Բ):

Լավ ախճիգը օխտը տըղա ամփ - Կարեւո-րը ոչ թէ տղա ունենալն է, այլ լավ զավակ ունե-նալը (հատկապէս ասում են աղջիկ ծնվելու դեպքում): Սնքի, դիլիսօր մէլ ըղնէլ, ախճիգը հինչ փիս ա, լավ ախճիգը օխտը տըղա ամփ (Բ):

Լավ ա հիվանդ ինիս, կանց հիվընդատար - Յիվանդատերը՝ հիվանդին խնամողը ավելի է նեղվում՝ չարչարվում՝ տանջվում, քան հիվանդը: Մարյանգոնը օխտը տարէ յա՝ տըղը-պէրցըմ, խըղճ հարթըն ծըրքէն կըրակըն ա ընգալ, նըհախ չըն ասալ, թա. «Լավ ա հիվանդ ինիս, կանց հիվընդատար» (Բ):

Լավ ա մարթին աշկը տոն կ'ա, կանց անումը - Մարմնապէս հաշմվելը գերադասելի է վարկաբեկվելուց: Լավ ա մարթին աշկը տոն կ'ա, կանց անումը. ըսկէտուրը Էնքան Նիսուն տըռըպըրտալ ա, խըղճ հարթըն լուխճին աշկան ընգալ ա (Բ):

Լավ աշկալ յէշիլ - տէն Լավ յէշիլ:

Լավ ա վըննըտ ընջօտած արկաթ նի մըն-նէ, կանց սըրտըտ՝ ծանդըր խօսկ - Մարմնա-կան վնասվածքը գերադասելի է խոսքով վիրավորվելուց: Կընէգը թա. «Ա՛ մարթ, լավ ա վըննըտ ընջօտած արկաթ նի մըննէ, կանց սըրտըտ ծանդըր խօսկ, յըս քու ասածըտ կարէլ չըմ մըննաս քըցիմ» (Ձ):

Լավ ա տըռնալ - Տեղին էր, նրան այդ էր արժան: Ասում ըն՝ Էն կօղ Ահմէդին տոնումը ըսպանալ ըն, լավ ա տըռնալ, ինքը շատ մարթու տօն ա քննդնլ (Ձ):

Լավ ա տըռնանը շօնը ինիս, կանց տանը կուճուրը - Ասում են՝ ակնարկելով տան փոքրի չարչարանքը, ուրիշներից կախվածությունը: Կուճուր ախպօրը ըտըրանը շատ ին պինը-ցընում, նըհախ չըն ասալ. «Լավ ա տըռնանը շօնը ինիս, կանց տանը կուճուրը» (Ձ):

Լավ արագ չտըռնալ - Գործերը ձախողվել: Յաթի, Էտ խէ քէթըտ կախ ըս ըրալ, Էլիա լավ արագ չըս տըռնալ (Բ):

Լավ գիղն - Յաշվի առ, նկատի առ: Այ՛ հայեր, լավ գիղնցէք, թօրքը վեր վըսկէլ յէլ տըռնա, մին ա, Էլիա թօրք ա մընական (Ձ):

Լավը էն ա - տեն Լավ ա (2):

Լավը թըվալ - Հաճելի լինել: Ըստուծու լավըն ա թըվում, հըրամանք ա տամ, վեր ըղօնեգնեն սօրփ ըն (ԱԱ, 64):

Լավ ըմ անում (Նաեւ այլ ժամանակներով ու դեմքերով) - Ես այդպես եմ ուզում, իմ գործն է, ոչ մեկը իրավունք չունի խառնվելու: *Տըղան ասմա.- Լավ ըմ անում, իմ ծիս ա, հինչը օգիմ, կանիմ (2):*

Լավ ըս անում - Սպառնական արտահայտություն՝ ոչինչ, ես քեզ ցույց կտամ: *Մարթը կըզնըվում ա կընգանը յըրա, թա.- Լավ ըս անում, հանքանք կըթինինք տօն... (2):*

Լավ հընգերըն էն ա, վեր կօխկէն ճըկըռում ըս քաքում, ասում չի՝ պատառ տէն կաց, վըտ ա կամ - Լավ՝ հավատարիմ ընկերը դժվար պայմաններում է իր ընկերասիրությունը՝ նվիրվածությունը ցուցաբերում: *Լավ հընգերըն էն ա, վեր կօխկէն ճըկըռում ըս քաքում, ասում չի՝ պատառ տէն կաց, վըտ ա կամ. Ըրսեմին հընգերունքը հինչ հընգէրունք, հինչ ա քը-սիբացալ ա, էլ մըհալ չըն քըցիւմ (Բ):*

Լավ հծնծ անողը սամավ էլ հծնծ կանէ, կամնավ էլ - Շնորհքով՝ իր գործին քաջատեղյակ մարդը գործում է՝ անկախ ստեղծված խոչընդոտներից: *Ուստան վեր մեհետ էլ ա - սում՝ հօրէնքը սօր չի, Վաղօն ասմա. «Լավ հծնծ անողը սամավ էլ հծնծ կանէ, կամնավ էլ» (2):*

Լավ յէջիլ - Մեկին՝ մի բանի սիրով վերաբերվել, ուշադիր լինել, ամեն կերպ օգնել՝ օժանդակել՝ ինչպես: *Խօրթ մարըն էտ խօնըը լավ ար յէջում (2):*

Լավ յըգնը լիծին տակէն կըրվա - Խնկությունը գործով է պարզվում: *Լավ յըգնը լիծին տակէն կըրվա, էտ էջը թօղէ մին շէբաթ պինըցընիմ, թա լավ ինի, ինք կօնիմ (2):*

Լավ վըտ չըկնլ - Մեկից՝ մի բանից վատ բան սպասվել, կասկածելի՝ վտանգավոր երեւալ, լավ վախճան չսպասվել: *Ապան բեղերը սըղալիւմ ա, թա.- Չէ, բա՛լա, էս թաքավերին անա լավ վըտ չի կամ (2):*

Լավ տըղան փըռնէ/փըռնըցընէ - 1. Հարմար տեղից սկսել, նպատակին ուղղել: *Կընէգը թա.- Ա մարթ, լավ տըղան ըս փըռնալ, ըտի էլ խօսէ (2):* 2. Հարմար առիթը գտնել: *Տըղան լավ տըղան ա փըռնում, ըխճըկանը փըխճըցընում (2):* 3. Թույլ՝ խոցելի տեղը գտնել: *Շինացեթ*

նախագէն լավ տըղան փըռնըցընում ըն, բաղերը կէս-կէս անում (2):

Լավ տըղը ըռուշվաթ տօ՝ նի՝ քըցի, փիս տըղը ըռուշվաթ տօ՝ տոն քըցի - Կաշառքով հնարավոր է ամեն ինչ հաջողեցնել: *Հարը ասմա. «Ասված խօսկ ա՝ լավ տըղը ըռուշվաթ տօ՝ նի՝ քըցի, փիս տըղը ըռուշվաթ տօ՝ տոն քըցի, էտ կօրծը նախագան լըհա ընդի աննլ չի պիրլան, տար մին դօջ տօ՝» (2):*

Լավ-փիս/օսալ - 1. Որեւէ կերպ, մի կերպ, այս կամ այն կերպ: *Լավ-փիս ապըրում ընք, թանքի կըռըվ չինի (Բ):* 2. Լավ թե վատ, ինչպես էլ լինի, ինչպիսին էլ լինի: *Մացակը ասմա.- Ըրաղէն լավ-փիս չի ինում, ինում ա շատ, յա խըրէգ (2):* 3. Ինչ որ է: *Տըղան մօրը ասում ա.- Լավ-փիս՝ էս ա իմ կընէգըս (Բ):*

Լավ օր - Երջանիկ կյանք, ուրախություն: *Մարթ կա՝ հանրիւր տարէ ապըրում ա, ամմա լավ օր չի տըսնում (Բ):*

Ըրհա ընդի - Առանց որոշ նպատակի, առանց մտադրվելու, առանց որեւէ դիտավորության, հենց այնպես: *Էտ թաքավերին էլ խաս-յաթ ա ինում, շօրերը փօխում ար, տոն կամ լըհա ընդի շօռ կամ քըղաքումը (2):*

Ըրվըմարթի անէլ/շինիլ - Մեկին ուրիշի մոտ բարեկամ ներկայացնել: *Էտ կընէգը հանց անում ա, թաքավերին քըշտէն ուրան ախպօրը լըվըմարթի յա շինում (2):*

Ըրվըմարթի ինիլ/տըռնալ - Մեկի մեջ բարեկամի համարում ստեղծել: *Մարթին փուլերը պիժէնում ա քըվօրցը, լըվըմարթի տըռնում (Բ):*

Ըրվըփիս անէլ - Ջոկել, ընտրել: *Տըղան լըվըփիս ա անում, էտ հըրսընքէն ամմենա-ղաշանգ ըխճըկանը փըխճըցընում (2):*

Ըրվությունէն տական տոն կնլ - 1. Արած բարությանը բարությանը պատասխանել, լավության դիմաց փոխհատույց լինել: *Հըմբարցին քժմնգ ըրավ Հեղուշին բաղը պիհից, Հեղուշըն էլ լըվությունէն տական տոն յըկավ, մին հընդուշկա իփից, դարկից (2):* 2. Կաշառք խոստանալու արտահայտություն: *Տիկրանը քինամ ա սուրին կօշտը, թա.- Մատաղ ինիմ քըգ, տըղէս ըգաղէ, լըվությունէն տական տոն կըկամ (2):*

Ըրվությունու տակէ չըմընալ - տեն Ըրվությունէն տական տոն կնլ:

Լրվոթանը ըրա՛, ճնրը քըցի՛, տակ չանել - Լավությանը՝ բարեգործությունը չի մոռացվի՝ կփոխհատուցվի: *Հնրը ասմա. «Յը՛ս մըռես ըմ, ամմա հատե՛ ըսես ըմ՝ հիշկան կըրես ըս, լրվոթանը ըրա մարթկանց, լրվոթանը ըրա՛, ճնրը քըցի՛, տակ չանել»* (2):

Լրվոթանը մըննան քըցիլ - Երախտամոռ գտնվել: *Հու վեր հնրան մօրը լրվոթանը մըննան քըցում ա, ընդըրա մէխկ ա մարթ ասելը* (2):

Լրվոթանը քըթըծըկերավը տոնս ածել - Երախտիքը հիշեցնելով՝ բարոյապես ճնշել, ամաչեցնել: *Սաղ գանքումը Մելիքսէթը հիրը՝ վանեն մըհը՛տ լրվոթան ա ըրալ, ամմեն դծնում էտ լրվոթանը քըթըծըկերավը տոնս ա ածում* (Բ):

Լնվվա կըտըր(վ)ել - Սաստիկ վախենալուց՝ երկյուղից ելն պապանծվել՝ խոսելու ունակությունը կորցնել: ... *Լնվվա կըտըրում ըն, չօքում, մին թանիրնվ կըմկըմամ* (ԱԱռ, 37):

Լնվվակօխ անել - Ճարտար լեզվով դիմացիկին լռեցնել՝ խոսելու՝ պատասխանելու հնարավորություն չտալ: *Կընեգը հանց լնվվակօխ ա անում, թաքավերը մընում ա ծենը կըտըրած* (2):

Լնվվակօխ ինիլ/տը՛ռնալ - Մեկի ճարտարախոսության ազդեցությունից չկարողանալ խոսել՝ պատասխանել: *Բաղվանչին լնվվակօխ ա ինում, էլ կարում չի վեշ մին պէն ասե* (2):

Լնվվան թօխտ յը՛ր օնել - Մեկի ասածը՝ խոստացածը գրել ու ստորագրել տալով՝ պահել՝ հետագայում ապացուցելու համար: ... *Պահ ա տաս, լնվվան թօխտ յօր ունես, վեր հնրան տըղան տը՛ռնա տըսնըթ տիրէկան, հօրը փուլերը յօր օնե* (ԱԱ, 65):

Լնվվան թօխտ տալ - Իր ասածը՝ խոստացածը գրել ու ստորագրությամբ վավերացնել: ... *Մարթը լնվվան թօխտ ա տուվալ, վեր էշին մաշկեն ծանդըր պէռ չի տիննկան, ամմեն օր բօլ-բօլ կնրի յա տըլական* (ԱԱ, 88):

Լնվվան խը՛ղճ - Ճարտար՝ սուր լեզու չունեցող, խոսելու շնորհքից զուրկ: *Լնվվան խը՛ղճ մարթը էս դարըմըս կարել չի ապրե* (Բ):

Լնվվավը հավթ/քըչէղակ փըռնել - 1. Ճարտարախոս լինել, գեղեցիկ խոսել: *Յէփրեմը լնվվավը հավթ ա փըռնում, հու քինամ ար խընըմախօս, նըհը՛տը տանում ար* (2): 2. Ստախոս՝ սնապարծ լինել: *Իգէն լնվվավը հավթ ա փըռնում, վեշ մին պէն կարել չի անե* (2):

Լնվվավը չըրըխկըցընել - Կտրուկ խոսել՝ պատասխանել: *Հու խօսում ար, ինքը լնվվավը չըրըխկըցընում ար* (2):

Լնվվավը օխծը պոննան տոնս օնել - Շատ ճարտարախոս եւ շողոքորթ լինել: *Յէրեմը լնվվավը օխծը պոննան տոնս կօնե, ըտըրա հը՛տե յա ըտի հըրուստացալ* (Բ):

Լնվվատ քըրէհ ը՛ն օգնում - Հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված քչախոս՝ լռակյաց անձին, հատկապես երբ ցանկանում են նրանից ուրեւե բան իմանալ: *Լնվվատ քըրէհ ը՛ն օգնում, խե ասում չը՛ս, տը՛սնանք՝ հինչ ա իլնլ* (Բ):

Լնվվըհնշը՛վ տալ - Երկար խոսել, համոզել, սակարկել: *Պուղուսը Էրկու ժամ լնվվըհնշը՛վ տուվալ, մին թանիրնվ ծին ծախից* (2):

Լնվվին բօզը կընգանը բօզան փիս ա - Բամբասանքը՝ զրպարտանքը անբարոյակաւությունից վտանգավոր է: *Մարթը ասմա. «Լնվվին բօզը կընգանը բօզան փիս ա, խըրեգ՝ էտ հարթնանը շառավ տօ՛»* (2):

Լնվվին գամ տինիլ - 1. Լռել, չխոսել: *Լօխ խօսում ըն, ինքըն էլ լնվվին գամ ա տինում, նըստում* (2): 2. Լռեցնել: *Միփնրիմ Այդին, վեր կըրը՛ցալ էտ լնվվանեգ՝ կընգանը լնվվին գամ տինի* (Բ):

Լնվվին գօռ անել/տալ - տե՛ն Լնվլն պի-նըցընել:

Լնվվին թէթ անել - տե՛ն Ընըխեն թէթ ասել:

Լնվվին կապերը կըտօրել/քանդիլ - Խոսելու ազատություն ստանալ, համարձակ՝ սանձարձակ խոսել: *Առաջվա հարթները պիրընեն պէցալ չըն, թա մին պէն խօսին, մըհենգվա հարթները լնվվին կապերը կըտօրած ըն հարթնը քինամ* (Բ):

Լնվվին կըծածը օխծը կըծել չի - Խոսքով հասցրած վիրավորանքը շատ ազդու է: *Կընեգը ասմա. «Մ՛ մարթ, լնվվին կըծածը օխծը կըծել չի, իմ հօր էլ ըտի պէներ չասիս»* (2):

Լնվվին պըթկէն ինիլ - Մի մոռացված բառ՝ անուն հիշողության մեջ գալ ու անհետանալ, հիշելու մոտ լինել (միայն առաջին դեմքով): *Հանեսը ասում ա. - Վեգիրըն ապրըած կէնա, էն ա լնվվին պըթկէն, ամմա կարում չըմ մը՛տըս քըցիմ* (2):

Լիզվին տալ - 1. տեն **Լիզին պինըցընել**: 2. Անտեղի խոսել, շաղակրատել, շատախոսել: Խըրեզվ լիզվիտ տո՛, զանիւն տանում ըս (Բ):

Լիզվին տական տիւս պըրծընել - Անզգու-շաբար՝ անգիտակցաբար որեւէ բան՝ գաղտնիք ասել: Մէրոսիը խըմած քինամ ա շինամաչը, հունց ա պըտահում՝ կընգանը ասած սէկրետը լիզվին տական տիւս ա պըրծընում (Ձ):

Լիզվին տակէն պահել - Գաղտնիքը պահել, ոչ ոքի չասել: Տանը հինչը ինիւմ ար, այան լիզվին տակէն ար պահում (Բ):

Լիզվին տակէն վը՛սկըռ/փօշ չինիլ - Անար-գել եւ առանց հաշիվ տալու՝ մտածելու խոսել: Ընդըրա լիզվին տակէն վը՛սկըռ չի կա, հինչ օգնում ա, ասում ա (Բ):

Լիզվին տակէ քարերը վեր ածել - տեն **Լիզվին կապերը կըտօրել**:

Լիզվին տարը ինիլ - Իր ասելիքն իմանալ, խոսելիս չափը չկորցնել՝ զգույշ լինել: Ամմէն մարթ բիդի ուրան լիզվին տարը ինի, վեր խըտուրու-մըտուրու խօսէ վէշ (Ձ):

Լիզվում փնրգիւն - Ճարտար լեզու ունեցող, ճարտարախոս: Լիզվում փնրգիւն արծիգ ար թնգզն հարթըն (Բ):

Լիզվու տակ մընալ - Պատասխան չկարողանալ տալ, վիրավորանքը կու տալ (հաճախ գործածվում է ժխտական ձևով): Ըսկետորը անէսկ ա տամ, հարթըն էլ լիզվու տակ չի մընում, ջողաբը տամ ա (Ձ):

Լիզ տալ - Մեկին շատ սիրել, փայփայել, գուրգուրել: Այան թուռնէրէն շատ ար լիզ տամ (Բ):

Լիզու ածել - Խնդրել, աղաչել: Վեր շատ լիզու վա ածում, թաքավերը հըրամանը ա տամ, վեր տըղէն պէց թօղին (Ձ):

Լիզին թափել - 1. տեն **Լիզին պինըցընել**: 2. տեն **Լիզին ածել**:

Լիզին ինիլ - Խոսելու շնորհք ունենալ, լեզվանի լինել: Խընըմախօս քինօղէն վեր լիզին չիլնւ, կօրծը ամնւ չի կ'նւ (Ձ):

Լիզին-լիզին ինիլ - տեն **Լիզին ածել**:

Լիզին բըլբիլ տը՛ռնալ - Ոգետրվելուց՝ հարբելուց եւն սկսել ազատ՝ համարձակ՝ ճարտար խոսել: Փըսացուն վեր հնրփիւմ ա, լիզին բըլբիլ ա տը՛ռնում (Ձ):

Լիզին գըրնվ տինիլ - Որեւէ բան խոստա-նալ, բայց չկարողանալ անել: Հնրը ասում ա.- Ա՛

շան տըղա, վեր կըրըլան չըս անիս, նըհախ տը՛ղան լիզին տ հօր ը՛ս գըրնվ տինիլ (Ձ):

Լիզին գիդնլ - տեն **Լիզին կըլխու ըղնել**:

Լիզին դըմաղան կէնալ - տեն **Լիզվա կըտըր(վ)ել**:

Լիզին գօռնել - տեն **Լիզին պինըցընել**:

Լիզին էլ վեր ինի վէշ, քաշ-քըջեղակ յըրա կըտան տանին - Ասում են շաղակրատ ու ինքնահավան, բայց ձեռքից բան չեկող մարդ-կանց մասին: Արտօվէն խուսէլին յէշու մէլ, բէթըշըրըղ ա, լիզին էլ վեր ինի վէշ, քաշ-քըջեղակ յըրա կըտան տանին (Բ):

Լիզին էրկան - 1. Ըմբոստ՝ համարձակ խոսող: Լիզին էրկան կընգանը ճար չի ինիլ (Բ): 2. Մեկին նախատելու, մեկի մոտ մեծա-խոսելու՝ պարծենալու իրավունք ունեցող, խոսելու տեղ ունեցող: Հարթըն համ դաշանգ ար, համ հարուստ, ըտըրա հը՛տէ յար ըսկէսվօրը քըշտեն լիզին էրկան (Ձ):

Լիզին էրկու անել - Պատասխան տալ, հակաճառել: Սիմօնը թա.- Հայկօ, վեր իծծուն մանէթ տաս, էլ լիզին էրկու չըմ անել, ծիս քը՛գ կըտամ:

Լիզին նըհաշ տալ - տեն **Լիզին տիւս օնել**:

Լիզին ըրկուտակել - տեն **Լիզին կըռ անել**:

Լիզին իրկընանալ - Հանդուգն՝ համար-ձակ խոսել, այդպես խոսելու պատճառ՝ իրա-վունք ունենալ: Թամարէն լիզին իրկընացալ ա, հինչա տըղէն տիրնլ ըն գուղապէտ (Բ):

Լիզին իրկընցընել - 1. տեն **Լիզին իրկը-նանալ**: 2. Խոսելու առիթ՝ իրավունք տալ: Սուդյան ախպօրը լիզին շէնումը իրկընցը-րավ (Ձ):

Լիզին խըգըտակավը տիւս օնել - Տանջել, չարչարել (հատկապես գործածվում է որպես սպառնալիք): Մարթը ասմա.- Հնլն ըշտը՛ղ ը՛ս, վեր քինիլնք տօն, լիզին խըգըտակավը տ տիւս ըմ ունական (Ձ):

Լիզին խօղ տալ - Սկսել շաղակրատել՝ ճարտար խոսել: Ախճիգը վեր լիզին խօղ ա տամ, պատրօնը մընամ ա գունաքար (Ձ):

Լիզին ծակը կօխել - տեն **Լակը ծակը կօխել**:

Լիզին լակ-լակ, կըլծիւր՝ թակ-թակ - տեն **Ըռը՛իւր՝ լակ-լակ, կըլծիւր՝ թակ-թակ**:

Լիւզիւն ծրմծամէլ/ծրմծմօրէլ - 1. Ասելիքը պարզ՝ հստակ չարտահայտել, կցկտուր խոսել: *Չօքանը լիւզիւն ծրմծամում ա, ըտրանք վէջ մին պէն կըլխու չըն ըղնում (Ձ):* 2. Ճշմարտությունը՝ իսկությունը չհամարձակվել ասել՝ ասելուց շեղվել: *Նախագան ասում ա.- Լիւզիւտ ծրմծամէլ մէլ, անէ, տըսնամ՝ հու վա բաղը քաղալ (Ձ):*

Լիւզիւն ծրրավը տանէլ - Շիտակ խոսել: *Դիւզըլխա մարթը լիւզիւն ծրրավը կըտանէ (Բ):*

Լիւզիւն ծիլի - տեն Լիւզիւն սօր:

Լիւզիւն կախ անէլ/կախ ըղնէլ/կախ քըցիլ - Սաստիկ հոգնել: *Մինչըվ հըսնում ա սարէն պըտօկը, լիւզիւն կախ ա ըղնում (Ձ):*

Լիւզիւն կապ ըղնէլ/կապվէլ - Հուզմունքից, հարբելուց եւն լեզուն բռնվել, չկարողանալ կարգին խոսել՝ պատասխանել, կակազել, պապանծվել: *Վըէջ մին պէն կըրէլիս չի լալ կարքէն ասէ: լիւզիւն կապ ար ընգալ (ԼԴԲԶ, 273):*

Լիւզիւն կապ քըցիլ/կապէլ - Մեկին լռեցնել՝ պապանծեցնել՝ խոսելու՝ պատասխանելու հնարավորությունից զրկել: *Վէզիրը ճըղճըղամ ա, ըտըրանց լիւզիւն կապ քըցիւմ (Ձ):*

Լիւզիւն կատէգը ըղնէլ - տեն Լիւզիւն կապ ըղնէլ:

Լիւզիւն կարծ - 1. Խոսելու իրավունքից զրկված, անհամարձակ խոսող: *Լիւզիւն կարծ մարթ ա Զանքէղը, հու խօսում ա, ինքը տու ա անում (Բ):* 2. Իրեն մեղավոր զգալով կամ մեկից կախված լինելով՝ խոսելու համարձակություն չունեցող: *Շէնումը կուղօթուն ընօղէն հօրը-մօրը լիւզիւն շինացուց քըշտէն կարծ կինի (Բ):*

Լիւզիւն կարծ կապէլ - տեն Լիւզիւն գամ տինիլ:

Լիւզիւն կըլխու ըղնէլ - 1. Մեկին հասկանալ: *Պարզ խօսէ, լիւզիւտ կըլխու չըմ ըղնում (Բ):* 2. Որեւէ բանի եւությունը՝ հատկությունը իմանալ՝ հասկանալ, գործածելու ձեւն իմանալ: *Արշակ դային քարէն լիւզիւն լալ ար կըլխու ըղնում (Ձ):*

Լիւզիւն կըծէլ - 1. Հանկարծակի գլխի ընկնել, հանկարծ մի բան հիշել: *Թաքավէրը էտ պէնը վեր ըսկանում ա, լիւզիւն կըծում ա, գիւղում ա, թա թաքուինին հինչու հըստէ յա քըցալ (Ձ):* 2. Խոսելու միջոցին հանկարծ լռել: *Ճըղ-ճըղամ ա, ճըղճըղամ, մին էլ բոլորան լիւզիւն կըծում, էլ պէն չի խօսում (Ձ):*

Լիւզիւն կըռ/կըռըպատ(լ)ի անէլ - 1. Մի բան ձեռք բերելու համար շողոքորթել՝ քծնել՝ խոնարհաբար խնդրել: *Արտմը Էնքան լիւզիւն կըռ ըրալ, մինչըվ վեր նախագան բուստընատըղ տուվալ (Ձ):* 2. Ասելիքը դիտմամբ ձգձգել: *Արչը ասմա.- Մարթ ախպեր, լիւզիւտ կըռ մէլ անէլ, անէ, տըսնամ՝ հինչ ըս օզում (Ձ):*

Լիւզիւն կըռքընէրէն տակէն պահէլ - 1. Իրեն զապել եւ չխոսել, լուռ մնալ: *Էտ կընէգը հիշկան անում ա, կարում չի լիւզիւն կըռքընէրէն տակէն պահէ, խօսում ա (Ձ):* 2. Գաղտնիքը պահել, գաղտնապահ լինել: *Արիսակ աքերը մարթին ասածը շէնավը մին ըրալ, կարից վէջ լիւզիւն կըռքընէրէն տակէն պահէ (Բ):*

Լիւզիւն կըրծանալ - Մեղավոր լինելու՝ իրեն մեղավոր զգալու պատճառով ազատ՝ համարձակ չկարողանալ խոսել: *Էտ կուղոթունանը յըտը Մարմար բաջուն լիւզիւն կըրծացալ (Ձ):*

Լիւզիւն կըրծըցընէլ - 1. տեն Լիւզիւն կըրծանալ: *Խէ լիւզիւտ կըրծըցըրալ ըս, առաջ ըջըլաման չըս իլալ տալիս, թա մունք խօսինք (Բ):* 2. Մեկին կաշկանդել, այնպիսի վիճակի հասցնել, որ չկարողանա ազատ՝ համարձակ խոսել: *Տըղէն տոլումն ըղնէլը Բալաքէգին լիւզիւն կըրծըցըրալ (Բ):*

Լիւզիւն կօլ տալ/քիկիլ - 1. Համրանալ, պապանծվել: *Օշափը վեր ճըղղամ ա, ըխճըկանը լիւզիւն կօլ ա քիկնամ (Ձ):* 2. Ընկնավորության նույն ունենալ, երբ լեզուն հետ գնալով, փակում է շնչափողը, եւ հիվանդը սկսում է խեղդվել: *Խօխան լիւզիւն կօլ ա տամ, կիպտում, մարը քըթծլը քըցիւմ ա պերանը, վեր լիւզիւն տոնս օնէ (Ձ):*

Լիւզիւն շաղվէլ - տեն Լիւզիւն կապ ըղնէլ:

Լիւզիւն շաղ տալ - տեն Իվիլ-պակաս խօսէլ:

Լիւզիւն շան վըռն ա ծակում - Ասում եւ սուր լեզու ունեցողների մասին: *Հարթը, հինչ հարթը, լիւզիւն շան վըռն ա ծակում (Բ):*

Լիւզիւն շըփօթ տանէլ - տեն Լիւզիւն կօլ տալ (1):

Լիւզիւն չըրչարէլ - տեն Լիւզիւն տալ:

Լիւզիւն չինի՝ քաշ-քըջէղակ յըրա կըտան տանին - տեն Լիւզիւն էլ վեր ինի վէջ, քաշ-քըջէղակ յըրա կըտան տանին:

Լիւզիւն չուրանալ - տեն Թըքը (պիրանումը) չուրանալ:

Լիւզիւն պատ կ'ան - Սի բան ասել կարողանալ՝ հանդգնել՝ համարձակվել (հատկապես գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Պոռիկն ծրծրդէս ա, թա. «Մէլիքըն ապրած կէնա, լիւզիւն պատ չի կ'ասս'ասիս' տու մըկըկա, ամմա Էծին մօրթէն քու մաշկավըտ ա քըցանծ» (ԱԶ, 6):

Լիւզիւն պէնվալ/պէն ըղնէլ - 1. Նոր սկսել խոսել, լեզու ելնել: Էտ խօխան, հնչն քըռասունքը թըմըմէլի, լիւզիւն պէնվում ա (Ձ): 2. Խոսելու կարողություն ստանալ, լեզու առնել: Ծառը, լիւզիւն պէնվում ա, Էտ տըղէն լօխ նաղլ ա անում (Ձ): 3. Խոսելու համարձակություն ստանալ, սկսել հանդգնաբար խոսել: Մարըտ մըճնէ վէջ, թօթու արաղ, հու էրկու ըստաքան խըմում ա, լիւզիւն պէնվում ա (Բ):

Լիւզիւն պըտըպատ անէլ/քըցիլ - տեն Լիւզիւն կըռ անէլ:

Լիւզիւն պըրանէլ - Խոսքը՝ խոսակցության նյութը փոխել: Տըճսնում ա, վեր պէն չի աննալ կ'ամ, լիւզիւն պըրանում ա (Ձ):

Լիւզիւն պիրանումը դանդ անէլ - Երկար համբուրել: Յըճս ախճիգ ըմ, նազ կանիմ, Լիւզիւն պիրանումը դանդ կանիմ (Ձ):

Լիւզիւն պիրանումը չուրանալ/ ցըմաքէլ - տեն Թըքը (պիրանումը) չուրանալ:

Լիւզիւն պինը կօխէլ - տեն Լակը ծակը կօխէլ:

Լիւզիւն սօր - Սրամիտ, սուր՝ խայթող՝ ծաղրող լեզու ունեցող: ...Մին շատ լիւզիւն սօր, խէլիւնք տըղա յա ինըմ, ինքըն էլ ծուկնը փըռնող (ՅԺՅ, V, 78):

Լիւզիւն տէմ ըղնէլ - տեն Լիւզիւն կապ ըղնէլ:

Լիւզիւն տըճտ ա ծակում - տեն Լիւզիւն շան վըճ ա ծակում:

Լիւզիւն տըկըռըհան պուք տալ - Սպառնալիքի արտահայտություն՝ եթե խոսես՝ գաղտնիքն հայտնես, լեզուդ արմատից կ'ալկես: Կուղէրէն մըճը ասում ա.- Գու էս պէնը մինին ասից, լիւզիւն տըկըռըհան պուք կըտամ (Ձ):

Լիւզիւն տոն օնէլ - 1. Մեկին ծաղրել: Գնլն էրկու օրվա հարթն ա, ուժժէ լիւզիւն տոն ա օնում ըսկէսվօրը յըրա (Բ): 2. տեն Լիւզիւն ածել:

Լիւզիւն ցըմաքէլ - տեն Թըքը (պիրանումը) չուրանալ:

Լիւզիւն ձորան պահէլ/քաշիլ - 1. տեն Լիւզիւն տարը ինիլ: 2. Լռել, չխոսել, չպատասխանել: Մարթը հիշկան ուշունց ա տամ, կընէգը լիւզիւն ձորան ա պահում (Ձ):

Լիւզիւն փաթ ըղնէլ/փըռնըվէլ - տեն Լիւզիւն կապ ըղնէլ:

Լիւզիւն փըռնէլ - տեն Լիւզիւն պատ կ'ան:

Լիւզիւն փըսնէլ - տեն Լիւզիւն պէնվալ:

Լիւզիւն փուչիգ'ան մօտէ - Անգաղտնապահ: Կընանուցը լիւզիւն փուչիգ'ան մօտէ յա, ամմէն պէն բիդի ասիս վէջ (Ձ):

Լիւզիւն փօխէլ - 1. տեն Լիւզիւն կըռ անէլ (1): 2. Նախկինին հակառակ բաներ ասել: Վեր մին լավ թակում ըն, լիւզիւն փօխում ա (Բ):

Լիւզիւն փօրը ըղնէլ/քըցիլ - տեն Լիւզիւն կըտըր(վ)էլ:

Լիւզիւն քախճըր - Քաղցրախոս, շողոքորթ: Լիւզիւն քախճըր կընգանը կօրծէրը առաջ կըքիլնի (Ձ):

Լիւզիւն քըթէնալ - տեն Լիւզիւն կըլխու ըղնէլ:

Լիւզիւն քըխճըրցընէլ - Առականքով՝ ասացվածքներով՝ գեղեցիկ արտահայտություններով խոսել: Դէրվիշը լիւզիւն քըխճըրցընում ա, լօխ ըսկըսում ըն ըսկանալը (Ձ):

Լիւզիւն քօր կ'ան - Խոսելու, որեւէ գաղտնիք՝ ոչ պատշաճ խոսք ասելու ցանկություն զգալ: Վեր պատառ էլ կէնում ըն, Մուրաղը, լիւզիւն քօր ա կ'ամ, էլ կարում չի տու անէ (Ձ):

Լիւզիւն պինըցընէլ - Խոսքով, ճարտասանությամբ համոզել: Լիւզիւն վա պինըցընում, կավը թանգ' ծախում (Ձ):

Լիւզիւն լալէգ' մընա/լալկըվէ/չուրանալ - Ասում են որեւէ վատ բան հայտնելուց՝ արտահայտելուց առաջ կ'ամ հետո: Լիւզիւն լալէգ' մընա, ասում ըն՝ Սումբաթը քէնուն սիրականըն ա (Բ):

Լիւզիւն տըճնալ - Մեկի փոխարեն խոսել՝ ներկայանալ: Խէլիւնք ախպէրը վեր ըտի լիւզիւն կըտըրում ա, պըլ ախպէրը լիւզիւն վա տըճնում, թաքավէրին լօխ քաթ անում (Ձ):

Լիւզիւն քըթէնալ - Մեկի հետ մտերմանալ՝ համաձայնության գալ: Ըտի հըրթընըսկէտուր ձորիւր նըրիւն լիւզիւն յըն քըթէնում, մին տըճ ապըրում (Ձ):

Լուսկում տըռէլ/տըռօտէլ - Դեռ շատ փոքր լինել, խելքը բան չկտրել: Սանթուրը թա.-

Սըրքըրա՛, յը՛ս վեր էն ըմ իլնլ հծնծ ընէլիս, տու հնլն էն ըս իլնլ լուկակումը տըռէլիս (Բ):

Լուրերկէն ցէց կէնալ - Խիստ հյուծվել՝ նիհարել: Կավը իրը՛ք ամէս ա՛կումումը, լուրերկէն ցէց ա կացալ (Բ):

Լիւ կըտըրէլ/տըռնալ - Սաստիկ գինովանալ՝ հարբել: Զինչ դէ՛ր դալնթ կանար կերած-խըմած, լիւ կըտըրած, ժամին մըղակավը նի մըննար (ԶՏ, Բ, 154):

Լուխճին հէրըն էլ անիծած - տէ՛ս Ըշխարքէս հէրըն էլ անիծած:

Լուխճին պիրըններումը շնքնար տինծղ - Ծատ բարի՝ մարդամոտ (անծ): Լուխճին պիրըններումը շնքնար տինծղ ա մեր Կնփին, ըտըրա հը՛տէ յէլ շէնումը լօխ սիրում ըն (Բ):

Լիւ խօգօղ/մաշկօղ/մօրթօղ - տէ՛ս Ասը՛դ մաշկօղ:

Լիւծ անէլ - Արտը վարել, վար անել: Մարթը քինամ ա լիւծ անում, կամ տը՛սնում՝ կընէգը փախած (Զ):

Լիւծա փախած անքնը - Անկարգ, չարաճճի (անծ): Էտ լիւծա փախած անքնը կընգանըն ա խօխօնը հօքսը քաշում չի (Բ):

Լիւծը խըգըտակէն տինիլ - տէ՛ս Լիւծը վըգին տինիլ:

Լիւծը ծանղըր ա, օգում ա կաղնէ ինի, օգում ա՛ տըկօղնէ - Հանգամանքները՝ միջոցները աշխատանքի ծանրությունը չեն մեղմացնում: Զծնծ ընօղէն կօրծը շատ ա տի՛ծէր. լիւծը ծանղըր ա, օգում ա՛կաղնէ ինի, օգում ա՛ տըկօղնէ (Զ):

Լիւծը պօգէրը քըցիլ - Ըմբոստանալ, չենթարկվել: Տըղան լիւծը պօգէրըն ա քըցիւմ, թա՛ յը՛ս ընղը՛դ քիննլ չըմ (Զ):

Լիւծը վըգին տինիլ - 1. Լծել: Լիւծը տինում ա ըչէռէն վըգին, ըսկըսում վարելը (Զ): 2. Մեկի վրա ծանր պարտականություն դնել: Զըրսընքէն լիւծը Ըրշակէն վըգին ըն տինում (Զ): 3. Ամուսնացնել: Ագնփ վախտը Զնրնքէղը լօթի յա իլնլ, վեր լիւծը վըգին ըն տիրնլ, խըղճացալ ա (Զ):

Լիւծը տափան կըտըր(վ)էլ - Կռիվ՝ արհավիրք լինել: Լիւծը տափան կըտըրալ ա, կըտըրվէ ըստի տարէն (Բ):

Լիւծը տափէն մընալ - 1. Լծկան անասուն չունենալու պատճառով արտը անվար մնալ:

Խը՛ղճ Գնրնսիւմ, յը՛զնը ըստակից, լիւծը տափէն մընաց (Զ): 2. Տան տղամարդը՝ աշխատողը մեռնել: Քընարիկը սծք՝ ա ասում, Մստուծ, լիւծըս տափէն ա մընացալ, յը՛ս հունց կա՛նիւմ (Զ):

Լիւծիւ տակ (նի) մըննէլ/ըղնէլ - 1. Լծվել: Կումաշը լիւծիւ տակ ա նի մըտալ (Զ): 2. Ծանր պարտականություն՝ գործ հանձն առնել: Զն-բին օգում ա տըղէն հը՛տէ հըրսանէք՝ անէ, լիւծիւ տակ ա նի մըտալ (Բ): 3. Ամուսնանալ: Պը՛լ ջննիլ ար Սիմօնը, լիւծիւ տակ նի մըտալ, խըլիւնքացալ (Բ):

Լիւծիւ տակ տինիլ/քըցիլ - տէ՛ս Լիւծը վըգին տինիլ:

Լիւծ քաշիլ - տէ՛ս Մաշկավը լիւծ քաշիլ:

Լիւ կէնալ - 1. Մեկին հանգիստ թողնել, թույլ տալ որեւէ բան անելու: Խօխան լու չի կէնում, թա մարը կօրծ անէ (Զ): 2. Հլու՝ հնազանդ լինել: Թնգգն հարթըն լիւ չի կէնում, ըսկըսողը վնրին անէսկ ա տամ (Զ):

Լիւն թնրս թօխս տինիլ - տէ՛ս Լիւվէն էքըն ա վը՛րցը օթումը ճօկել:

Լիւն օղտ շինիլ - Փըքրիկ՝ աննշան բանին մեծ նշանակություն տալ, խիստ չափազանցնել: Մարթը վեր մին պէն ար ասում, կընէգը տասսըն էլ տինում ար յըրան, լիւն օղտ շինում, շէնավը մին անում (Զ):

Լիւսա մօտէ - Վաղ առավոտյան, լուսադեմին: Դօնաղը իփնծ դագը կօխում ա խուր-ջինը, լիւսա մօտէ տիւս կամ քինամ (Զ):

Լիւս անէլ - Ստվեր չանել: Պատառ տէն կաց ակուշկէն դըրաղան, լիւն ըրա (Բ):

Լիւս աշխարք - Հեքիաթներում այն աշխարհը, որտեղ ապրում՝ բնակվում են՝ ի հակադրություն խավարի թագավորության: Տըղան թա. «Թաքավերըն ապրած կէնա, թա կըրես ըս, մին թնիըր ըրա՛, ինծ հըսցըրու լիւս աշխարքը» (ԱԲ, 87):

Լիւս աշխարք կնլ - 1. Ծնվել, ստեղծվել, առաջանալ: Մանասը մին ալէգ օնար. ներքէ պըռօշը ճաքած ար. ըտի յա լիւս աշխարք յը՛կալ (ԱԶ, 150): 2. Որեւէ թաքուն բան երեւան գալ՝ բացահայտվել: Էտ կուղօթումը վերջը լիւս աշխարք ա կամ (Բ):

Լիւս աշխարք պիրիլ/քըցիլ/հանէլ/տիւս օնէլ - 1. Ծնել, ստեղծել, առաջացնել: Ամմէն

մարթ իւրան մօրը՝ իւրան լիւս աշխարք պիտօղէն հըտէ հիշկան անէ, էլիա խըրէգ ա (Ձ): 2. Որեւէ թաքուն բան երեւան հանել՝ բացահայտել: Անց ա կէնում մին տարէ, կընէգը ըտըրա ալէգը լիւս աշխարք ա պիտիւմ (Ձ):

Լիւսը բիդի տէս անէլ - տէս էն դօլը տէս անէլ:

Լիւսը իրըսան ծըլլալ/կաթէլ - Շատ գեղեցիկ լինել: Էտ չոբանէն էլ մին ախճիգ ա ինում, վեր լըիա լիւսը իրըսան ծըլլալ ա (Ձ):

Լիւսը հիւրթին ծակավը տըսնալ - տէս Արքիւր հիւրթավը տըսնալ:

Լիւս ըղնէլ - Անսպասելիորեն՝ հանկարծակի հայտնվել՝ երեւալ: Պատահ էլ վեր քիւսամ ըն, արքիւր թօխպէն տական լիւս ա ըղնում (Ձ):

Լիւսը՝ ճըկատէն, նըխշընըգձորը՝ վըննանը տակէն - Ասում են ճոխութեան մեջ ապրող գեղեցկուհիների մասին: Ըտի էտ վըլլամաղ-շարմաղ ախճիգը փըսակվում ա թաքավերին տըղէն նըիգ՝ ըստըդ ըն ասալ. «Լիւսը՝ ճըկատէն, նըխշընըգձորը վըննանը տակէն» (Ձ):

Լիւսըն էլ օնէ շօխլ - Ամեն ոք, ամեն ինչ էլ թերութիւն ունի: Զըլիւրը ասում ա. «Այ տըղա, լիւսըն էլ օնէ շօխլ, տու էտ ըխճըկանը շատ թարիփ մէլ անէլ» (Ձ):

Լիւսը պէնվա, պարին՝ նըիգ՝ տը - Բարեմաղթութիւն ծանր հիվանդներին՝ անելանելի վիճակում գտնվողներին՝ ձախորդութեան հանդիպածներին եւն, թող ցերեկը բարիք բերի: Ասում ա. «Նըղըսըրտու մէլ, լօխ լիւս ա ինան. լիւսը պէնվա, պարին՝ նըիգ՝ տը» (Ձ):

Լիւսը պըտըրավը տալ - 1. Չորս կողմը լուսավորել: Ըրիք՝ նակը լիւսը պըտըրավըն ա տուվալ (Ձ): 2. տէս Լիւսը իրըսան ծըլլալ:

Լիւսը պըտըծըկէրան ա տիւս կամ - հեզն. Բարեկիրթ վարմունքը՝ առաջադիմութիւնը հետամնաց մարդկանցից է առաջ գալիս: Լիւսը պըտըծըկէրան ա տիւս կամ. Դօրիւց Սուրէնը տառէրը ճիւնանչում չի, ամիա շէնին հըտէ ըշկօլ ա շինալ (Բ):

Լիւսին-լիւսին - Զազվադեալ: Լիւսին-լիւսին ըս ըրվամ, հինչ ա՞ պըտահալ (Ձ):

Լիւս-լիւս - Կիսամութ, ոչ շատ մութ: Զնլն լիւս-լիւս ա ինում, վեր Ափկարը քօն ա ինում (Ձ):

Լիւս լիւսանալ/ծնալ - Զոյսի՝ ուրախութեան՝ երջանկության դուռ բացվել: ...Վերջը, մին

լիւս ա ծիքիս, նի յա մընէս բնագին տօնը՝ Նծքնը (ԱԱ, 73):

Լիւսը վըղա տիւս յըկած - Դալուկ, գունատ: Էտ հինչ ա՞ հնլըտ, հանցըս լիւսը վըղա տիւս յըկած ինիս (Բ):

Լիւս(ն)ինգան ճըղած, մաչան տիւս յըկած - տէս Լիւսի թիքն:

Լիւս(ն)ինգան նօրէլ - Լուսնային ամիսը սկսվել: Լիւսինգան վեր նօրում ա, հավան փօխվում ա (Ձ):

Լիւս(ն)ինգին ասում ա՝ տու տիւս չի կաս, յըս ըմ տիւս յըկալ/լիւս տըլան - տէս Ըրէվէն ասում ա՝ տու տիւս չի կաս, յըս ըմ տիւս յըկալ:

Լիւս(ն)ինգին պօգին նըստած - Շատ թանկ: Սըսէն կինը էն ա լիւսինգին պօգին նըստած (Բ):

Լիւս(ն)ինգու թիքն/կուտուր/ պատառ - տէս Լիւսի թիքն:

Լիւս պահէլ - Մինչեւ առավոտ արթուն մնալ: Սաղ քըշէրը լիւս ըն պահում, կօղէն փըռնում (Ձ):

Լիւս տալ - տէս Լիւս անէլ:

Լիւս տըռնալ - 1. Բարեմաղթութիւնն ննջեց-յալի համար՝ իբր դրախտը գնալ: Լիւս տըռնալ Մամիկօնը, լիւս մարթ ա իլնլ (Բ): 2. Ասում են երկար ժամանակ անկողնային հիվանդների՝ շատ ծերերի մահվան լուրը լսելիս՝ լալ է, որ մահացել է՝ ազատվել է տանջանքներից: Ասում ըն Զայկուշը մըռալ ա, լիւս ա տըռնալ, խըդճ ա, էս ա էրկու տարէ յա՝ տըղը պէրցում (Բ):

Լիւսու թիքն/կուտուր/պատառ - Շատ գեղեցիկ, հմայիչ: Էտ լիւսու պատառ ախճիգը իւրան մաննան մըտանին հանըմ ա, տամ էս տըղին... (ԶԺ, V, 20):

Լիւսում կէնա - տէս Աշկը լիւսում կէնա:

Լիւս քըգ տըսնօղէն - Ասվում է նրան, ով երկար ժամանակ չէր երեւում. լուսավորվի քեզ տեսնողը: Լիւս քըգ տըսնօղէն, ըստըդ ըս, էրկու ամէս ա՝ ըրվամ չըս (Ձ):

Լիւս օրը ցիրըկալ - տէս Օրը ցիրըկալ:

Լիւզան յըդ քամօղ - տէս Ասըդ մաշկօղ:

Լիւզէն դարդան դծանկը կըրակ տալ - Ոչ կարեւոր բանի համար էականը զոհաբերել: Էտ մըրքավէր մարթը ասմա.՝ Այ տըղա, լիւզէն դարդան դծանկը կըրակ չըն տալ, քու հօր հըրըստօթունը էտ տիւս պըրծած կընգանը հըտէ ցըրըկ մէլ տալ (Ձ):

Լիւվէն էքըն ա վըրցը օթումը ճօկէլ - Շատ հնարամիտ՝ փորձված՝ ճարպիկ՝ ձեռներեց՝ խորամանկ լինել։ Սուքաթ դային լիւվէն էքըն ա վըրցը օթումը ճօկում ար, վէշ մինը կարում չար ընդըրա խանփի (Ձ)։

Լիւվըհան անէլ - Շորերը՝ սպիտակեղենը վերից մաքրել։ Սիպտըկըդանը տինըմ ըն իրըվէն տակէն, լիւվըհան անում (Բ)։

Լիւվըհան ինիլ/տըռնալ - Շորերը՝ սպիտակեղենը վերից մաքրվել։ Շօրէրը վէր լիւվըհան ա ինիւմ, կըց ըն տամ էտ մարթին, դարկում (Ձ)։

Լիւ տըռնալ, պատան կէնալ - անրգ. Շատ երկար ապրել, խոր ծերության հասնել։ Լալ մարթ կա՝ ջանիլ մըռնում ա, օղըռաշ մարթ էլ կա՝ լիւ վա տըռնում, պատան կէնում (Բ)։

Լուքտանէ տալ - Անբարոյականությամբ զբաղվել (կանանց մասին)։ Իգէն հինչ կընէգ ա՛. սաղ օրը էն ա ըստիւր-ընդիւր նըհըտ լուքտանէ տաա (Բ)։

Լօքի կէրած - Ասում են փորից հաճախակի գազեր արձակող մարդկանց մասին։ Լօքի կէրած ը՛ս, խըրէգ՝ թոլլ ըրա, լի՛ (Բ)։

Լօքին օտէլ - հեգն. տեն **Բադարաքը օտէլ**։

Լօքի օտօղ - Աղքատ, անճարակ, ձեռքից բան չէկող։ Լոքի օտօղ Միրզան էլ ա հըրոուս-տացալ (Բ)։

Լօբու արխէր անէլ/շինիլ - Գլուխը մկրատով անկանոն խուզել՝ անհարթություններ առաջացնել։ Էտ կըլծիւրտ հուվ ա՛ լօբու արխէր ըրալ (Բ)։

Լօդա տալ - Օրանը՝ խոտը դաշտում դիզել՝ անմիջապես տեղափոխելու համար։ Սուք քիս ըք խօտ հըվաքիք, լօդա տաք (ԼՂԲՔ, 285)։

Լօ - լօ անէլ - Կանչել, ձայն տալ։ Լօ-լօ յըն անում, խօխօնը հըվաքում (Ձ)։

Լօխ՝ մին թաննի, ինքը՝ մին - տեն **Աշխարքը՝ մին թաննի, ինքը՝ մին**։

Լօխ պըրծալ ընք, մընացալ ա ապուն/ապօրը/հօրը քօռը - Ասում են այն ժամանակ, երբ դեռ կարելու բաները չարած՝ առաջարկում են անել ոչ կարելուը։ Ասում ա. «Յալն հօնծը պըրծալ չըմ, հունց քի՛նիմ քըղան անիմ. լօխ պըրծալ ընք, մընացալ ա ապօրը քօռը» (Ձ)։

Լօխ քըգ, լօխ քըգ - Ասում են ուտելու ժամանակ զկռտացող երեխային՝ խփելով մեջքին. մի՛ շտապիր, բոլորը քոնն է։ **Խօխան վէր ըսքըսում ա ծըկակէն կիւլը, հարը մաշկէն թըխում ա, թա.** «Լօխ քըգ, լօխ քըգ» (Ձ)։

Լօկէն նաղը վէր/յըրա պիրիլ - Մանրամասն ու ձանձրալի կերպով որեւէ բանի շուրջ երկար խոսել, որեւէ բան ձգձգված պատմել։ Յըրըվաննին կիաս ըն լօկէն նաղը յըրա պիրիս... (ԼՂԲ, 318)։

Լօկը թօղ - թօղ ընէլալ - Դատարկ ձեռքով, դատարկաձեռն։ Յըմաննում էլ չի Ափկարը, լօկը թօղ-թօղ ընէլալ յը՛ր ա կացալ, քըդաքան յը՛կալ քըվօրը տօնը (Բ)։

Լօկը չըփարավըն ըղնէլ - Եղանակը շատ տաքանալ։ Լօկը չըփարավըն ա ընգալ՝ հանն մէր Բէնօն բօստանը պիհիլիլ (Բ)։

Լօպէն տալ - Խփել, հարվածել։ Լօպէն վէր տամ ըն, էտ կօղը լօխ վըզանլ ա օնում (Ձ)։

Լօփա-լօփա անէլ - Մեծ կտորների բաժանել։ Փանը լօփա-լօփա յա անում, վէր ածում (Բ)։

Լօփա-լօփա խօսել/տիւս տալ - Պոռռտախոսել, մեծախոսել։ Խըրէգ լօփա-լօփա խօսէ (Ձ)։

Լօք-լօք անէլ - 1. Ուրախությունից թռչկոտել։ Խօխէնքը աղանծը վէր տը՛սնում ըն, լօք-լօք ըն անում (Բ)։ 2. Հոխորտալ, սպառնազին խոսել, մեծախոսել։ Վէր ծը՛րքավըտ պէն չի կիաս, հօր ը՛ս լօք-լօք ընէս (Բ)։

Լօք տալ - տեն **Լուքտանէ տալ**։

Խաբար-աթար չինիլ - Ոչ մի լուր՝ տեղեկություն չլինել: Վաղօժ Էրկու տարե յա՝ քըճալ ա սիզօժ, խաբար-աթար չի կա (Բ):

Խաբարդար ինիլ - Մի բանից հեռու մնալ, անհաղորդ՝ անտեղյակ լինել: Մըժ քուրը ախպօրը դըրդէրան խաբարդար ար (Ձ):

Խաբար շօռ ածէլ/պըճըղէլ - Լուրեր տարածել: Տըղամարթը վեր խաբար շօռ ածից, տըղամարթ չի (Ձ):

Խաբար տալ - Խոսել, պատմել: Տահանց էլ թօղինք՝ հըղըցումը, քաջալ ախպօրը անա խաբար տանք (ՅԺՅ, V, 630):

Խաբար տանէլ - Լուր՝ տեղեկություն հասցնել: Խաբար ըն տանում թաքավէրին, վեր տըղան մըճալ ա (Ձ):

Խազալը վեր տալ - Ուրախությունն անցնել, անտրամադիր դառնալ: Էրկու օր էլ անց չի կենում, թանգան հարթնանը խազալը վեր ա տամ (Ձ):

Խազալ տալ - Աշնանային տերեւաթափը սկսվել: Շառերը վեր խազալ տան, սըրկէվիւրը Էն վախտը կըքաղին (Ձ):

Խազալ տըճնալ - տեն **Խըզնուգին տըճնալ**:

Խազը ընցընէլ/անց կէնալ - տեն **Չափը ընցընէլ**:

Խազըմը վեր ըղնէլ - Պատրաստ լինել: - Կո՛ւքի, Էքո՛ւց կըրըլական ը՛ս հօնձը ըսքըսիս: - Էն ըմ խազումը վեր ընգած (Ձ):

Խազը քաշիլ - տեն **Խաշ քաշիլ**:

Խազնա կապէլ/կըտըրէլ - Հարստություն կուտակել: Սավէտը ցըրըճ վ յըճկապ, Թո՛ւնո՛ւնց Սէտրակը ըսքըսից խազնա կապէլը (Բ):

Խաթան նըճտա կախ ինիլ/շըռշըռալ - Անընդհատ փորձանք՝ պատուհաս բերել՝ առաջացնել: Էն ա խաթան նըճտա կախ, ըտըրա հըճտէ յէլ վէշ մինը նըհըճտը հընգըրօթուն չի անում (Բ):

Խաթան նըհախ տըճնալ կինի - 1. Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը անսպասելի ընկնում

է փորձանքի մեջ: **Խաթան նըհախ տըճնալ կինի**. Մաքսիմը յէր ա իւնլ թուքէն, թա թօռնանը հըճտէ թօթ քաղէ, վեր ընգալ մաշկը կօտըրալ (Ձ): 2. Ասում են մեկին փորձանքից հետ պահելու համար: Մարը ասմա. - Էս թուխպալը հօր ը՛ս քինում վըճու, խաթան նըհախ տըճնալ կինի (Ձ):

Խաթան քաշիլ - Հեռանալ, գնալ, որպեսզի փորձանք չգա: Էտ թըվանգը յըճր կնլ խաթատ քաշի (Բ):

Խաթիր անէլ - տեն **Խաթիրը պահէլ**:

Խաթիրը կօտըրէլ - Մեկի հարգը՝ պատիվը չպահել, խնդիրը մերժել: Պըճին օզից վէշ Թո՛ւնի դայո՛ւն խաթիրը կօտըրէ (ՅԺՅ, VI, 181):

Խաթիրը պահէլ - Մեկի հարգը՝ պատիվը պահել, ի պատիվ մեկի՝ մի բան անել՝ կատարել՝ զիջել: Հիրըվանէն շանը քարավ չըն տալ, տըճնանը խաթիրը կըպահին (ԱԲԲ, 57):

Խաթիրը քըթէնալ - Մեկին իր լավ վերաբերմունքով՝ խոսքով սիրաշահել, մեկի վերաբերմունքը իր օգտին փոխել տալ: Էտ խուխօցը մուտանում ա խաթիրին քըթէնո՛ւմ, ծըճքին հացը տամ ուրանց շանը թուլան յօր օնում պիրո՛ւմ տօն (ՅԺՅ, VII, 93):

Խաթրան ընցընէլ/տո՛ւ կնլ - տեն **Խաթիրը կօտըրէլ**:

Խաթրանվը քինիլ - Մեկի տրամադրության՝ ցանկության համապատասխան գործել, նրա ցանկությունները կատարել: Հարթնը վեր ըսկէվօրը խաթրանվը չի քինի, տօնը կըռըճ վ կըղնէ (Բ):

Խաթրին նի կնլ - Մեկին անհանգստացնել՝ նեղություն տալ՝ վիրավորել՝ անպատվել: Մարթը ասում ա. - Յըճս քո՛ւնո՛ւմ ըմ, ամմա հու վեր քըմըկիս այուն խաթրին նի յըճկապ, ինձանա պըրծընական չի (Ձ):

Խալաթ անէլ/տալ - Նվիրել, ընծայել: Լօղմանին ասում ա. - Կըճր քու ասածըն ինի, յէս քէզ իրէք հազգար մանէթ տամ, հնլն մին պէն էլ խալաթ կանէմ (ՅԺՅ, VII, 168):

Խալաթլամիշ անէլ - Նվերներ տալ: Մին քան տարե վեր անց ա կենում, թաքավորըն էտ մարթին խորից ծէն ա տամ, վրէր էլլա խալաթլամիշ անէ, դարկէ (ՆԼԴԺԲ, 63):

Խալիչան տական տոնս քաշիլ - Պատվից՝ իշխանությունից՝ պաշտոնից գրկել, սնանկացնել: Ըստի ժողովուրդը էտ ախմաղ թաքավորին տական խալիչան տոնս ըն քաշիւմ, յիրգիրան խրիւրէտ տամ (2):

Խալիսէն աշկէն շէրանը/փօշը տըսնում ա, իւրան աշկէն կըրանը տըսնում չի - Ասում են նրա մասին, ով, իր մեծ պակասությունները անտեսելով, ուրիշների չնչին թերություններն է մատնացույց անում: Արիսակը, ինքը մին պէն չի, ամմա սաղ օրը էն ա ըստիւր-ընդիւր անա կէնգատ ընէս. ըստըդ ըն ասալ. «Խալիսէն աշկէն շէրանը տըսնում ա, իւրան աշկէն կըրանը տըսնում չի» (Բ):

Խալիսէն յըրա շօն ա հանիւմ, ինձ յըրա յէլ կատու վա մըլավում - Ուրիշների վրա արժանավորներն են խոսում, ինձ վրա՝ անարժանները: Վեր չօբանըն էլ ա թըքըթծիմնթ տամ, Սուրէնը ասմա. «Խալիսէն յըրա շօն ա հանիւմ, ինձ յըրա յէլ կատու վա մըլավում» (2):

Խալվաթ անէլ - Փակ պահել, մարդու ներս չթողնել: Էտ ախճիգը իւրան օթաղը խալվաթ ա անում (2):

Խալվաթ օր - Հանգիստ օր: Սաղ գանքումը Նուբար աքերը մին խալվաթ օր չի տըսամ (Բ):

Խալտուրա անէլ - Անբարեխղճորեն՝ իմիջի-այլոց անել՝ կատարել: Հինչ կօրծ, լօխ խալտուրա յըն անում (Բ):

Խանխանը ծակ - Անխելք, հիմար: Խանխանը ծակ մարթը երկան կապըրէ (2):

Խանխան տալ - Կուտակվել, հավաքվել: Վրիշ-ճրրէն ծառէն շուքումը խանխան ըն տըվալ (Բ):

Խակը վեր անէլ - տեն համը հանէլ:

Խակը վեր կան - տեն համը տոնս կալ:

Խակ կօրծ/պէն փըռնէլ - Չմտածված գործել, սխալ գործել: Ջըհիլէն խակ կօրծ շատ ըն փըռնում (2):

Խաղալիք շինիլ - 1. Ծաղրի առարկա դարձնել: Հարթները էլէսին խաղալիք ըն շինան, սաղ օրը էն ըն նըստավ մասխարա ընէս: 2. Հեշտ զբաղմունքի վերածել: Անդօնը բաննանիթունը խաղալիք ա շինան, օրը տասը մէտըր պատ ա տինում (Բ):

Խաղալիք տըռնալ - 1. Ծաղրի առարկա դառնալ: Ռուբէնին մին վախտ ա իլան՝ լօխ նըստա վըխէլիս ըն իլան, միհէնգ խաղալիք ա տըռնալ (Բ): 2. Հեշտ զբաղմունքի վերածվել: Միհէնգ արտ անէլը խաղալիք ա տըռնալ, լօխ անում ըն (Բ):

Խաղ անէլ - 1. Որեւէ առարկա շարժել՝ պտտեցնել: Մըհակը յօր ա ունէս, խաղ ընէս (Բ): 2. Թռչկոտել, վազվզել, շարժվել: Կարունքը վեր կամ ա, հիլվըննէն խաղ ըն անում (2): 3. Որեւէ գործի ակտիվ վերաբերվել: Հինչ ըս խաղ անում, իւէ կօրծըտ կարքէն չըս անում (Բ): 4. Որեւէ մեկին խաբել՝ մոռլորեցնել, ձեռ առնել: Հարթըն ըսկէսվօրը անավ խաղ ա անում (Բ): 5. Տարուբերվել, տատանվել: Ըստօլը վըննէրէն տակէն խաղ ա անում (Բ):

Խաղ ասէլ - տեն Յըրք ասէլ:

Խաղը բայաթի տըռնալ - Ուրախությունը տխրության վերածվել, դժբախտանալ: ...Սըգ իւրիւր անա հանօղ, Խաղըտ տըռնա բայաթի (ԼԴԲ, 111):

Խաղը պըռավէլ - Որեւէ գործ՝ երեսույթ ձանձրալի դառնալ, կարեւորությունը՝ պատասխանատվությունն այլեւս չգիտակցվել: Խաղը պըռավալ ա, հծնձ ընուղնէն էլ առաջվա նըման չըն հծնձ անում (2):

Խաղըտ ասէլ - տեն Յըրքըտ ասէլ:

Խաղ խաղ անէլ - Վտանգի ենթարկվել, փորձանք բերել: Էտ տըղան տուրման տոնս ա կամ, էլիա խաղ խաղ անում, հօրը քըցիւմ կըրակու մաչ (2):

Խաղ կապէլ - Երգ հորինել: Էս աշըղը սազը յէր կալավ, ըտեղ մին խաղ կապից... (ՀԺՀ, V, 660):

Խաղս ըղնէլ/ինիլ/կան/տալ - 1. Ուրախությունից թռվալ՝ ցատկոտել: Խօխէնքը վեր ըլ-բաստըրակը տըսնում ըն, խաղս ըն ըղնում (2): 2. Այս ու այն կողմ վազվզել, վխտալ (առատությունից): Մուկները ըրտէրումը խաղս ըն ընգալ (Բ): 3. Հորդել, եռալ (արյան՝ ուժի՝ եռանդի մասին): Կարունքը վեր կամ ա, ջանիլ տըղօրցըն ա ըխճըկօրցըն անումը խաղս ա կամ (2):

Խաղուն ծըծաղէլ - Խաղողը հասունանալ, հասունանալուց փայլել: Խաղուն ծըծաղում ա, քըղէլի վախտըն ա (Բ):

Խաղ ու պար - 1. Երգ ու պար, երգել ու պարել: Ջիհիլէն ամմէն օր հըվաքվում ին, խաղ ու պարավ իւրանց օրը անց կըցընում (2):

2. Շատ հեշտ՝ դյուրին բան՝ գործ: Գնձ անելը խաղ ու պար չի, ամեն մարթ կարել չի անե (Բ):

Խաղու պրոբանել - Գործը կատակի՝ ծաղրի վերածել: Էտ օյիւրբազնէն հանրիւմ ըն, կործը խաղու պրոբանում (Ձ):

Խաղք-խախտառակ անել - տէն Բըյաբուռ-բէյըրաթ անել:

Խաղք-խախտառակ ինիլ/տըճնալ - տէն Բըյաբուռ-բէյըրաթ ինիլ:

Խամավ ըղնէլ - Մարմնի որեւէ անդամ՝ մաս բռնվել՝ ընդարմանալ (շատ աշխատելուց կամ երկար ընդմիջումից հետո ֆիզիկական աշխատանք կատարելուց): Էնքան քար տանջից, ծըր-քը խամավ ընգավ (Բ):

Խամավ քըցիլ - Անվարժ անասունների շատ բանեցնելով՝ խիստ հոգնեցնել: Զէնդոն էտ խամ էշին Էնքան տարավ ծըմակը, լափ խամավ քըցավ (Բ):

Խամա տոնս կալ - Երկար ժամանակ չաշխատելուց հետո մի բանի դարձյալ վարժվել: Էրկու ամես ա՝ հըրպարապ, միհէնգ ա հանլա խամա տոնս կամ բաննանի Սամսոնը (Ձ):

Խամա տոնս պիրիլ - 1. Չմեռվա հանգստից հետո անասուններին վարժեցնել դաշտային աշխատանքներին: Կարունքը բիրի յըզնէրէն խամա տոնս օնիս, վեր խամավ չի ըղնին (Ձ): 2. Ապօրինի կենակցությամբ աղջկան կուսությունից զրկել: Ըտի էլ վէշ մինը գիդանց վէշ, թա հու վա էտ ըխճըկանը խանիւն, խամա տոնս պերալ (Ձ): 3. Ընդհանրապես՝ սովորեցնել, մի բանի վարժեցնել: Դիւլգանը մին ամսումը շանգերդին խամա տոնս պերալ (Բ):

Խամ ինիլ - Մեկին՝ մի բանի ծանոթ չլինել, նրա լավ ու վատ կողմերը չիմանալ (սովորաբար գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւերով): Խամ ը՛ս ընդըրանա, գիւդիւմ չը՛ս, վեր իզէն կործ անօղ չի (Ձ):

Խամ կործ/պէն փըռնէլ - Չմտածված բան անել, առանց փորձառության մի բան ձեռնարկել: Վալօղը խամ կործ փըռավ, կըլծիսը օյին պերավ (Բ):

Խամ յըճանը սամուն տալ - Անփորձ մարդուն դժվար գործ հանձնարարել: Ասում ա.- Էտ չըհիլին նըհախ չըջարէլ մէր, խամ յըճանը սամուն չըն տալ (Ձ):

Խայան անել - Հավաքած հասկերը՝ օրանը

ծեծել եւ պատրաստել մաղելու համար: Յօրնէն խօրթները մըճնում ըն, խայան անում (Ձ):

Խայան ինիլ/կապէլ/տըճնալ - Հավաքված հասկերը՝ օրանը ծեծվել եւ պատրաստվել մաղելու համար: Յօրնէն, խայան իլան, մինը կար վէշ, թա խըխալի (Ձ):

Խայինլանիշ անել - Մեկին կասկածել տալ, միտքը փոխել: Թաքավէրին տըղան էտ ըխճըկանը շատ ար սիրում, ամիս պառավը կարից ըտըրան խայինլանիշ անե (Ձ):

Խայինլանիշ ինիլ/տըճնալ - Կասկածել, միտքը փոխել: Աստուծ ըտըրա հըսնէլին ա յէշում, մին էլ սըփաթէն, խայինլանիշ ինիւմ... (ԱԱ, 66):

Խանէն առաշկը խօզ տանել - Մեծ համար-ծակություն՝ հանդգնություն ունենալ՝ գործել: Մարթը ասում ա. - Տու վը՛ս խըճ, քըճ վեր թօղին, խանէն առաշկը խօզ կըտանիս (Ձ):

Խաննան յաբա - արիւմ. Նիհար եւ սեւադեմ մարդ: Ախճիգը թա.- Էս խաննան յաբան հինջ ա՛, վեր նըհըտը փըսակվիւմ (Ձ):

Խանն տալ - Խիստ չորացնել (արեւի մասին) Արըճը բուստընէն խանն ա տըվալ (Բ):

Խաննուղ շինիլ - 1. Այրել, վառել: Ըտըրա տօնը մին ժամումը խաննուղ ըն շինում, ուրան էլ փըռնում, տանում (Ձ): 2. Սեւացնել, սեւագույն դարձնել: Մօրը քըսում ա իրը՛սը, խաննուղ շինում (Ձ):

Խաննուղ տըճնալ - 1. Այրվել, վառվել - Թօր-քերը սաղ շէնը նի յըն կըցընում, ժըղուփորթէն իլան-չիլանը լօխ խաննուղ ա տըճնում (Ձ): 2. Սեւանալ, սեւագույն դառնալ: ...Թաքավէրը լըղա-նում ա, ինքըն էլ խաննուղ տաննում (ԱԲ, 137):

Խանչալ քաշիլ - տէն Խընչալավ խօսել:

Խանչ-խանչ(ը) կալ - Ցավից՝ կսկիծից եւն աղիողորմ լացել, դառնորեն հեծկտալ: Խաբա-րը վեր կամ ա, թա արտը մօրէխ կերալ ա, այան խանչ-խանչըն ա կամ (Բ):

Խանում-խաթում - 1. Ծանրաբարո (կանանց մասին): Խանում-խաթուն կընէճ ա Մար-յանը (Բ): 2. Խանումի՝ տիրուհու նման, խանումավարի: Չուբանէն կընէճըն էլ կամ ա հըրսանէք, խանում - խաթուն նըստում (Ձ):

Խանութում նըման - 1. Արժանավայել, արժանապատիվ: Նադին ուրան խանութում նըման ա պահում: 2. Նյութապես ապահովված: Մարթը

ասում ա. «Էն ըս խանումու նըման ըպրելիս, Է՛լ հինչ ըս օգնում» (2):

Խառ անել - Թթխմորը խառնել խմորին եւ հունցել: *Խմորը խառ ա անում, ինքը քիւնամ բօստանը* (2):

Խառար չըվալավ անլէր կըրէլ - տէն Մաղավ ճող կըրէլ:

Խառար տըճնալ - Ծակծկվել: *Պոլլբան Էն-քան կըճցալ ա, խառար ա տըճնալ* (Բ):

Խառը իփիլ (մինին) - Մեկին շատ ծեծել, խիստ պատժել: *Մարթը Էտ վեր ըսկանում ա, քի-նում ա տօն, կընգանը խառը իփիլ (2):*

Խառը կ'անլ - Թթխմորը թթվել եւ պատրաստ լինել օգտագործելու: *Թըխտըմորամանը վեր տաք տըճի տինիս, խառը ճելլի կըկա* (Բ):

Խառ ըղնէլ/կ'անլ - տէն Առ ըղնէլ (3):

Խառը պակաս - Անհրաժեշտ չափով չթթված (թթխմորի մասին): *Խառը պակաս թըխ-տըմորավ հունցած խըմօրան լ'ավ հաց չի թըխվել* (2):

Խառիլը իփիլ (մինին) - տէն Խառը իփիլ (մինին):

Խառին ճիրին ճողը - 1. Անհամ, անորակ (ջրալի կերակուր): *Էս խառին ճիրին ճողը հինչ ա՞, վեր իփանլ ըս* (Բ): 2. Հեռու ազգական: - *Էս տղան քու հինչըտ ա՞: - Խառին ճիրին ճողըն ա* (Բ):

Խառխառ ինիլ/տըճնալ - 1. Մասերի վերածվել, պատառոտվել: *Հիլին վեր ա ըղնում, խառ-խառ տըճնում* (Բ): 2. Մարմինը պատառոտվել, մեռնել: *Գիրիշ դայուն տղան մին օր յեր ա իլանլ Էտ պըռըշին, վեր ընգալ, խառխառ տըճնալ* (2):

Խառ տալ - Մրգերը՝ բանջարեղենը չորաց-նելուց՝ թթու դնելուց՝ տապակելուց առաջ եռացրած ջրի մեջ քիչ պահել եւ հանել: *Փանվանլ խառ ըն տամ, յըճնան մըճկնում, վեր հիշտ չորանա* (Բ):

Խառփիշ անել - Հապճեպ եփել՝ թխել՝ խորո-վել: *Ծերը յեր ու քախցըր ա ըղնում, դաստի խառփիշ ա անում, օտում* (ՆԱԲ, II, 320):

Խաչան Զըրիստօսա ըռանգը - Ղեղին, դեղ-նագույն: *Ղազ, հինչ դա՞գ, մին տըրեկանը թըմը-մելու, ըռանգըն էլ խաչան Զըրիստօսա ըռանգը* (ՆԱԲ, 37):

Խաչավ-խըջմանավ յըճ օնէլ - Մեկին շատ հարգել՝ պատվել՝ մեծարել: *Էտ հըլիվորէն*

հառինըճըր խաչավ-խըջմանավ ըն յօր օնում, իւրանց պիրըններէն պատառըն էլ նըրան տէմ օնում (ՀԺՀ, VII, 290):

Խաչավ-մըտաղավ ինք կ'անլ - Մեծ դժվա-րությամբ ձեռք բերած: *Խաչավ-մըտաղավ ինք կ'անլ ըպըրանքէն յըրա հանսն կըկէնան* (Բ):

Խաչավ յըճ օնէլ, խըջմանավ վեր տինիլ - տէն Խաչավ-խըջմանավ յըճ օնէլ:

Խաչավ օրթնած - Սուրբ: *Խաչավ օրթնած ծառ ա պըռըշին* (2):

Խաչը առանց դեր ճողը ըղնէլ - Անօրեն՝ անբարոյական բան կատարվել: *Մարթը մըռնէ-լիս ասում ա.- Ա՛ կընէգ, դիւզըն անէ. փըսըկվէ-լանը յըճը քանէ հըճտէ յա՞ խաչըտ առանց դեր ճողը ընգալ* (2):

Խաչը իմըն ա, գորոթիւնը յըճ ըմ գողոթում - Ես լավ գիտեմ իմ ունեցածի կամ հարազատի՝ ծանոթի ինչ լինելը՝ կարողությունները: *Հանըր աս-մա.- Խաչը իմըն ա, գորոթիւնը յըճ ըմ գողոթում. իմ տըղաս կարող չի ըտի պէն ըրած ինի* (2):

Խաչը կըլխան խըռավէլ - Հավատքը չօգնել, փորձանքի՝ ձախորդության հանդիպել: *Խաչը մեր կըլխան էլ ա խըռավալ* (Բ):

Խաչը կօթավը կօլ տալ - Մեծ-մեծ երդում-ներ տալ: *Նախագան ժողովէն վախտը խաչը կօթավը կօլ ա տամ, ամիա յըճնան վէշ մին պէն չի անում* (2):

Խաչը ճողը ըղնէլ - տէն Ասթըխը ծըռվել:

Խաչը ճողը քըցիլ - Խաչը մեջն ընկղմելով՝ ջուրն օրհնել, ջրօրհնեքի տոնը կատարել: *Լը-հա խաչը ճողը քըցիլիս վախտը Էտ կընէգը դէ-րին աշկավըն ա ըղնում* (2):

Խաչըն էլ ա իւրանը, գորոթիւնըն էլ - Եվ իշխանությունը, եւ միջոցները իր ձեռքում են: *Խաչըն էլ ա իւրանը, գորոթիւնըն էլ, հինչը օգնում ա, անում ա* (2):

Խաչը քաշիլ - Տանջվել, տառապանք՝ վիշտ կրել՝ տանել: *Ամմէն մարթ իւրան խաչըն ա քաշիլ* (2):

Խաչին տակէն մատաղ մօրթէ, ժողովուր-թէն ըզըրօղէն՝ վընըտակէն - Ժողովրդի ազա-տարարը արժանի է ավելի մեծ երկրպագության, քան սուրբը: *Խաչին տակէն մատաղ մօրթէ, ժողովուրթէն ըզըրօղէն՝ վընըտակէն. Ավօն մարտունըճուց հըճտէ սօրի ա, սօրի* (Բ):

Խաչին փրոն(ըվ)ել - Դիվահարվել: Ասում ըն՝ մրհրէտ մին մարթ էտ սորփէն քըշտէն կ'իւզնի ա, մինչըվ տօս հըսնէլը՝ խաչին փրոնըվալ (Ձ):

Խաչին քարան պաչի, ք'ծմնգ՝ ընօղէն՝ ծըրքան - Ուրիշներին օգնողը՝ օժանդակողը արժանի է երկրպագության: Պառավըն ասում ա. «Խաչին քարան պաչի, ք'ծմնգ՝ ընօղէն՝ ծըրքան. մեր թաքավերին նըմանը ըշխարքումս կա վէս» (Ձ):

Խաչ քաշի/տիկիլ - Մեկից՝ մի բանից հրաժարվել՝ հույսը կտրել, չեղած՝ չունեցած համարել: Էտ օրվանից հանր տըղէն յըրա խաչ ա քաշում (Ձ):

Խաստալամիշ ինիլ - ծղր. Զիվանդանալ: Ասում ըն՝ Էն կըլխըպահէն Էլիա խաստալամիշ ա իլնի (Բ):

Խաստա խըմօր - ծղր. Զիվանդ, վատառողջ (մարդ): Էտ խաստա խըմօրը մեր կըլծխը հանն շատ օյիկնէն յա պիրլնկան (Ձ):

Խավար-խասիս մընալ - Խավարի մեջ խարխալել, լույսի երես չտեսնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Սօտ ասողը խավար-խասիս մընա, խըրըվ-խարավ կ'ա, աշկը պըլթա... (ՀԺՀ, V, 587):

Խարաբ անէլ - 1. Անհաջող՝ աննպաստ դարձնել: Մարթին կօրծը կընէգ'ըն ա խարաբ անում (Ձ): 2. Ավերել, քանդել: Գոռ շէն ա իլնի Չայլուն, թօրքերըն ըն խարաբ ըրալ (Բ):

Խարաբ ինիլ/տըհնալ - 1. Անհաջող՝ աննպաստ դառնալ, վատթարանալ: Քանի ք'ընըմ, քանի ժողովուրթէն տոնրոնթոնը խարաբ ա ինըմ... (ՀԺՀ, VI, 95): 2. Ավերվել, քանդվել: Տանը երկան վախտ վեր ապըրօղ չինի, խարաբ կինի (Ձ): 3. Զիվանդանալ: Էնքան էտ նամ ութաղումը ապըրում ա, վեր խարաբ ա ինում (Ձ):

Խարակ անէլ/քըցիլ - Որեւէ բան անորակ անել, բացթողումներով՝ թերություններով անել: Դոնվաճը մըղակը լ'ալ չի շիննի, խարակ ա ըրալ (Ձ):

Խարակը օնէլ - Բացթողումը՝ վրիպակը՝ թերությունը վերացնել: Տըղան անում ա, հանրն էլ հըհտան խարակը օնում ա (Ձ):

Խար անէլ - Անարգել, ստորացնել: Էտ կընէգ'ը մարթին Էգզանան խար ար անում (Ձ):

Խարքը տոնս օնէլ - Որեւէ բանի վրա ծախսված գումարը ետ շահել: Խաղուն ինք ա օնում,

կ'ինի շինում ծախում, մին թանիրնի կարում ա խարքը տոնս օնէ (Ձ):

Խարք տըհնալ - Ծախս կատարել, գնումներ անել: Խարք ա տըհնում, ք'ուխէն ծէն տամ դօնաղ (Ձ):

Խարքու տակ ըղնէլ - 1. Որեւէ բանի համար մեծ ծախս կատարել: Խարքու տակ ա ըղնում, տըղէն հըհտէ հըրսանէք՝ անում (Բ): 2. Տուրքադրել, հարկադրվել: Վըխճըրնէն կօրչում ըն, չօբանը խարքու տակ ա ըղնում (Ձ):

Խարքու տակ տիկիլ/քըցիլ/թօղ(ն)ել - Որեւէ բանի համար մեծ ծախս կատարել տալ: Էտ ըխճըկերքը խըհոն տըղէն խարքու տակ ըն քըցում (Ձ): 2. Տուրքադրել: Սուրի յըն տամ, էտ թանջիրներէն խարքու տակ քըցում (Ձ):

Խափանգ անէլ - 1. Ծածկել, փակել: Տօռնը խափանգ ըրալ (Բ): 2. Արձակել, իջեցնել, թողնել: Մագ'երըտ խափանգ ըս ըրալ, սըհտըս դաղ ըս ըրալ (Ձ):

Խանիան անէլ/տալ - տէն Խանի(ս) տալ:

Խանի յըհ օնէլ - Խաբվել: Տըղամարթը վեր խանի յըհ կ'աննի, նըհտալ մագաղ կանին (Ձ):

Խանի(ս) տալ - 1. Ճարպիկ շարժումով հարվածից՝ բռնվելուց խուսափել: Էտ խօխան խանիս ա տամ, կարում չըն փըռնին (Ձ): 2. Որեւէ ձեռով (կեղծ փախչելով, կաղ ձեռանալով եւն) մոլորության մեջ գցել: Էտ օրվանից էլ էս դուշը հըղէ ք'ինծղներէն ըռաչին փախչում ա, խանիս տամ, Էլիա մուտանում... (ԱԱ, 66): 3. Գործը ձգձգելով՝ անկատար թողնել: Էրկու տարէ յա՝ բաննանիը Ռուբէն դայուն խանի ա տամ (Բ):

Խաք'ա անէլ - Մանրացնել, փշրանքների վերածել: Զացը խաք'ա յա անում, տամ հըվէրէն (Բ):

Խէ՛, զըկըռ ա՛, հօփ տաս կօլ տաս - տէն Խէ՛, հավու ճօտ ա՛, կըլծխը պուք տաս տէն քըցիս:

Խէթ-խէթ անէլ - Խէթ-խէթ՝ խոժոռ հայացքով նայել: Զինչ ը՛ս խէթ-խէթ անում (Բ):

Խելոնքը մինչըվ քընէնք՝ անէ, պըհը կըհտը կընցընէ - Արդյունքի հասնելու համար պետք է ժամանակ չկորցնել: Զըլիվուրը ասմա. «Այ տըղա թայդի ընգէր, խելոնքը մինչըվ քընէնք անէ, կըհտը կընցընէ» (Ձ):

Խելոնք մարթին նըհրէտ քար կըրէ, կ'իծին նըհրէտ փըլալ մէլ օտէլ - Խելոնքի հետ տանջվելը գերադասելի է գիծի հետ ուրախա-

նալուց: Էտ պըլ հըրուստէն նըհըտ հընգըրացալ, ընգալ կըրակու մաչ. նըհախ չըն ասալ. «Խելինը մարթին նըհըտ քար կըրէ, կիծին նըհըտ փըլալ մէլ օտէլ» (Ձ):

Խելխտան աղվէս - հեգն. Պինդ հագնված՝ զգեստավորված, հատկապես օծիքը ամուր կապած (մարդկանց մասին): Էտ խելխտան աղվէսը հինչ կործ բիդի ա՛նէ (Ձ):

Խելխտըվանէն տանը չըվանէն/ քընդիրին անումը տալ չըն - Դժբախտության եկաբարկվածի՝ նրա հարազատների ներկայությամբ պետք է խուսափել այդ դժբախտության հանգամանքները վերլուծելուց: Խելխտըվանէն տանը չըվանէն անըմը տալ չըն. հինչ ա Ըբէլին տըղան Էտ գօլումը խելխտըվալ ա, հիրըվանէնը Ըբէլին կօխկէն գօլա խօսում չըն (Բ):

Խէ կախ ըս իննում - Ասում են նրանց, ովքեր, չնայած ունեցած հնարավորությանը, տրտնջում, բողբոջում են, իրենց աղքատ՝ անկարող ձեռացնում, ժլատություն անում: Մինը ինի, ասէ՝ Թէ՛նուր, խէ կախ ըս իննում, Էն ա կումըտ հիյվանալ լիզը, մինը մօրթէ, տըղէտ հը՛տէ հըրսանէք՝ ըրա (Ձ):

Խէ՛, հավու ճօտ ա՛, կըլծխը պուք տաս տէն քըցիս - Դեշտ բան մի կարծիր: Մարը ասմա.- Խէ՛, հավու ճօտ ա՛, կըլծխը պուք տաս տէն քըցիս, տու իմ ըխճըկանըս մազին էլ չըս կարելի կ'անս (Ձ):

Խէ՛, յըս Բադին ըմ/տէրման ըմ օտում - Ես հիմար չեմ, ինձ չես կարող խաբել: Դէրվիշը օգում ա ըտըրան խանփի, վը՛սկէն յօր օնէ, Էտ մարթը ասմա՛ խէ՛, յըս Բադին ըմ (Ձ):

Խէ՛, յըս մը՛ռալ ըմ - Ես թույլ չեմ տա, որ այդպես լինի: Սամսոն դային ասմա.- Խէ՛, յըս մը՛ռալ ըմ, վեր թօրքը մեր շէնումը տօն շինի (Ձ):

Խէր անէլ - 1. Օգուտ քաղել, շահել: Ժըղօվորթը ըստարէ բըղէրան շատ ըն խէր ըրալ (Բ): Բարեգործություն՝ բարերարություն անել: Էտ մարթը իւրանց շէնին հը՛տէ շատ խէր ա ըրալ (Ձ):

Խէրը ըրալ ըս, սուվաբըն էլ ըրա՛ - Լավությունը՝ բարեգործությունը կիսատ մի՛ թող, մինչեւ վերջ հասցրո՛ւ: Մաճակ, խէրը ըրալ ըս, սուվաբըն էլ ըրա՛, յըրկէ ք'օմմա՛ ըս ըրալ՝ արտըս հընձալ ըմ, ըսօր էլ ք'օմմա՛ ըրա՛ կալը թակիմ (Ձ):

Խէրը մաչան վեր ածէլ - Որեւէ շահավետ գործ փչացնել, անօգուտ դարձնել: Տարէն թու-

ռըլին ըրալ, պորոնտին կօրծէն խէրը մաչան վեր ածից (Ձ):

Խէրը-շառը գիդալ - Լավ ու վատը, բարին ու չարը ճանաչել՝ հասկանալ: Ախմադ մարթ ա Խսակը, իւրան խէրը-շառը գիդալ չի (Բ):

Խէրը-շառը խառնըվէլ - Իրավիճակը բարդանալ, խառնաշփոթություն ստեղծվել: Կըռը՛ վը ըսքըսում ա, խէրը - շառը խառնըվում ա (Ձ):

Խէրը-շառը կըտըրէլ - Դատ անել, վճռել, որոշել: Ասում ըն. «Մունը կարում չընք մեր հօր հըրըստօթունը կէս անինք, յը՛ք մեր խէրը-շառը կըտըրէլ» (Ձ):

Խէր(ը) տը՛սնալ - Մեկից՝ մի բանից օգտվել, շահ ունենալ: Ծառը բիդի բիջարիս, վեր խէրը տը՛սնալ (Բ):

Խէրը տը՛սնա Դարմաբէղը, ջարման քաշի Կարմաբէղը - Ասում են այն դեպքում, երբ որեւէ բանից շահում է մեկը, իսկ դրա վնասը քաշում է մյուսը: Խէրը տը՛սնա Դարմաբէղը, ջարման քաշի Կարմաբէղը. բըրիգադիրը կըլխօգէն խաղուն ծըխճըխօրալ ա, բաղվանչուն ըն տո՛ւրմա քըցալ (Ձ):

Խէր ինի - 1. Ի՞նչ բարի լուր՝ գործ կա, ի՞նչ լուր ես բերել, ինչի՞ համար ես եկել՝ զնում եմ: Վանի դայի, խէր ինի՛, Էտ քըշէրալ ըշտը՛ղ ըս ք'ոննում (Բ): 2. Բարեմաղթություն փռշտացողին: Սանքիր ա կ'ամ, մարթը թա՛խէր ինի (Ձ):

Խէր-շառ - Լավ ու վատ, բարի ու չար, շահավետ ու անօգուտ (դրություն, վիճակ են): Դային խէրը-շառը հայըն ա գիդալ (Ձ): 2. Տերողորմայով՝ համրիչով որեւէ մեկի՝ բանի վիճակը՝ վախճանը որոշելու ձեւ, երբ ամեն մի հատիկը քաշելիս հերթականությամբ ասում են՝ խէ՛ր, շա՛ռ, եւ որի վրա վերջանում է, ուրեմն վախճանը այդպես պետք է լինի: Դարման տի-րըղօրման քըցում ա՛ խէ՛ր, շա՛ռ.... (Ձ):

Խէ՛, փափուկ հաց ա՛, հօփ տաս կօլ տաս - տէն Խէ՛, հավու ճօտ ա՛, կըլծխը պուք տաս տէն քըցիս:

Խըզ անէլ - Նեղանալ, խռովել: Դարը վեր ըտի յա ասում, տըղան խըզ ա անում տանան տո՛ւս կ'ամ (Ձ):

Խըզըլալան էլ ա սը՛վ, ամմա լ'ալ պէն ա - Արտաքինը նշանակություն չունի, կարելիորդ եությունն է: Մարը ասմա. «Մատաղ անիմ, Էտ ըխճըկանը օգի, հինչ անինք՝ պատառ կ'էջ ա. խըզըլալան էլ ա սը՛վ, ամմա լ'ալ պէն ա» (Ձ):

Խրճատակը խօզանդ/հրնէծուտ - արիւմ. Կին՝ տղամարդու ամուսին: Մեծ ախպերը թա.- Ամեն միւնը մըզանա պետմա մին խրճատակը հրնէծուտ պիրի, խօսք տանք, վըր մունք մեր խէլը կընանուցը չըբիդի տանք... (ՅԺՅ, VI, 237):

Խրճատակը բօրէլ - Շվարել, ինչ անելը չիմանալ: Պարսեղը ըտորան վեր վեր ա քըցիւմ, էտ փանիլվանը մընում ա քըզատակը բօրէլիս (Ձ):

Խրճըտակէն կ'անլ/տալ - 1. Ծեծել: Յու պըլօթուն ար անում, հարը խրճըտակէն ար կ'ամ (Ձ): 2. Կռնել, պաշտոնանկ անել: Բըրիգադիրը կըրթօթուն ըրաւ, խրճըտակէն յըկէն (Ձ):

Խրճնըվերու նըստէլ - Շատ հարստանալ: Էս կըրճանը յըտը շատ մարթ ա խրճնըվերու նըստալ (Բ):

Խրճնըվիւն տըրնալ - Շատ՝ լրիվությամբ չորանալ: Խօսը հարում ըն, իրըվէն տակէն երկու օր պահում, խրճնըվիւն ա տըրնում (Ձ):

Խրճնիւտու մընալ/տըրնալ - Մատաղ հասակում մեռնել (սովորաբար գործածվում է որպէս անեծք): Խրճնիւտու մընաս, բաղըս խէ քաղալ ըս (Բ):

Խրճնկըհան անէլ - Մատաղ վարունգները, դդումները եւն լրիվությամբ քաղել: Էտ անըզկամը քըջերը նի յա մընում հըրըվանէն բօստանը, խըյարէն թաղերը լօխ խըզնկըհան անում (Ձ):

Խրճա ըղնէլ - Խելքը՝ դատողությունը մթազնել, ցնորվել: Իբնթ դային պըռավալ ա, խրճա ընգալ (Բ):

Խրճա հանէլ - տեն Խրճա տանէլ:

Խրճա հըրնէ - Անտրամաքանական, անհավանական, անիրագործելի: Խրճա հըրնէ կօրծ ըս փըռնալ (Բ):

Խրճա մօտէ - Տրամաքանական, հավանական, իրագործելի: Ըտըրա ասածըն էլ ա խրճա մօտէ, ըրածըն էլ (Բ):

Խրճ անէլ - Խելացիորեն՝ կշռադատելով որեւէ բան անել՝ որոշել: Ժողովուրդը խրճ ըրէն, վեր արտերը վըխտէն վըրըցէն, երկու ամէս ա՝ հավա չի անում (Բ):

Խրճան թիթըվ/խըղծ/հափըռած/ յօրդա/ նասագ - տեն Խրճան պակաս:

Խրճան ճնր խըմէլ - հեզն. Ասվում է չկշռադատված՝ հիմար խոսքի՝ արարքի տիրոջ հասցեին: Խրճատ ճնր խըմիմ, Բաղդասար, էտ հիւնէր ըս ասում (Ձ):

Խրճան նըհըտ կըրակը ըղնէլ - Անտրամաքանորեն՝ չկշռադատված գործելու պատճառով փորձանքի ենթարկվել՝ դժվար կացության մեջ ընկնել: Մարթ իւրան խրճան նըհըտ ա կըրակը ըղնում (Ձ):

Խրճան պակաս - Խելապակաս, հիմարավուն, խենթավուն: Խրճան պակաս մարթին կընէգը խէիւնք բիդի ինի, վեր կարին յօլա քիսին (Ձ):

Խրճան տէպէգ - Բոլորովին խելք չունեցող, անխելք: Ըտըրան էլ ինիւմ ա մին խրճան տէպէգ նծընր (Ձ):

Խրճալ էրկան - տեն Խրճը էրկան:

Խրճալը ըղնէլ (մինին) - Առանց խորհելու մեկին հետեւել՝ նրա ասածով առաջնորդվել: Պուճուր ախպերը կընգանը խէլքալըն ա ընգնում, մեծ ախպօրը նըհետ կըրէվ քըցում... (ՅԺՅ, VI, 213):

Խրճալ կարծ - տեն Խրճը կարծ:

Խրճա տանէլ - 1. Յմայել, ոյութել, գրավել, կախարդել: Էտ հարթըն տըրէն խէլքա տընէս ա... (ՅԺՅ, V, 279): 2. Յամոզել, մի վատ արարքի մղել, հիմարացնել: Պառաւը ըտըրա խրճա տանում ա, կըրթօթուն անէլ տամ (Ձ):

Խրճէն գօռ անէլ/գօռ տալ - Շատ՝ խորը մտածել: Էրկու օր խրճէն գօռ ա անում, թա հունց անէ, էտ կ'իւլին ըսպանէ (Ձ):

Խրճէն թծգ անէլ/թծգ փըջիլ - տեն Խրճէն փուշի անէլ:

Խրճէն ծըրքան կըրակը ըղնէլ - տեն Խրճան նըհըտ կըրակը ըղնէլ:

Խրճէն հըսնէլ - Ըմբռնել, հասկանալ: Անջախ-անջախ հօրը ասածը Սըհակէն խըլքէն հըսալ (Բ):

Խրճէն նըստէլ - տեն Խրճըումը նըստէլ:

Խրճէն պէնը ինիլ - Մեկի համար հասկանալի՝ ըմբռնելի լինել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Կուճուր քուրը յետ ա տըրնում, թա՝ տա քու խրճէտ պէնը չի (ՆԼՂԺԲ, 73):

Խրճէն փըջիլ - Մտքով հանկարծ մի բան անցնել, անսպասելիորեն անհետեւ միտք հղանալ: Էտ մարթին խրճէին փըջում ա, մին խիլլի փօղ ա տամ, էտ կարկաժը առնըմ, հըղէ ինըմ տօն (ԼՂԲ, 348):

Խրճէն փուշի անէլ/փուշի փըջիլ - Մեկին հիմարացնել՝ խաբել: Ղօջջաղ ըն իւրանց մար-

թօց խէլքին փուշի անօղ՝ գ'օզալ խանըմէն (ՋՏ, Բ, 122):

ԽըԷԼԷՆ քամէ նի կ'ան/քամէ փըջիլ - Խենթանալ: Կընէգը թա.- Անդա, էլիա խըԷԼԷՆ քամէ յա՛ նի յըԷԼԷՆ, էտ հինչ ը՛ս անում (Ձ):

ԽըԷԼԷՆ վազ տամ - հեգն. Ասում են հիմար՝ անխելք մարդկանց: ԽըԷԼԷՆ վազ տամ, Սօճի, էտ էշըտ խէ յըմանջան կապալ ը՛ս (Բ):

ԽըԷԼԷՆ աղապ անէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ ճիւղ խըմէլ:

ԽըԷԼԷՆ դըբանումը/դըբանէն կապած - Shau, մանկամիտ, պարզամիտ: Կօզի մըժ տըղա յա Զ'անսպորը, ամիա հանլա խըԷԼԷՆ էն ա դըբանումը (Բ):

ԽըԷԼԷՆ էրկան - Խելացի, հասկացող: Ներակ ընդհուր կիսի՝ ժառանգը խըԷԼԷՆ էրկան կիսի (Բ):

ԽըԷԼԷՆ թամամ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըլխէն (1):

ԽըԷԼԷՆ թափ տալ - 1. Մեկի մտադրությունը՝ գաղտնիքները են իմանալու համար խոսեցնել՝ հարցուփորձ անել: Կօղը ըտըրա խըԷԼԷՆ թափ ու տամ, վըԷսկուն տըԷղը գ'ոնդում (Ձ): 2. տեն ԽըԷԼԷՆ փուշի անէլ:

ԽըԷԼԷՆ խառ(նը)վէլ - Խելագարվել, դատելու կարողությունից զրկվել: Վեր տըԷսնում ա՛ հինչ ա կիրան, օգում ա, թա խըԷԼԷՆ խառվէ... (ԱԲ, 164):

ԽըԷԼԷՆ կարծ - Կարծամիտ, սահմանափակ խելք՝ միտք ունեցող: Ըտըրա հէտէ յա, վեր էշին խըԷԼԷՆ կարծ ա, անջուկնէն՝ էրկան (ԱԱ, 74):

ԽըԷԼԷՆ՝ կարծ, մազը՝ էրկան - տեն Մազը՝ էրկան, խըԷԼԷՆ կարծ:

ԽըԷԼԷՆ կըլխան ըղնէլ/կուրցընէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ ըղնէլ:

ԽըԷԼԷՆ կըլխէն - 1. Խելացի, խելոք: Էն մարթիք տեսնում ըն, վեր էն կընգանը խէլքը կըլխէն չի, մարթին ըգադում ըն (ՅԺՅ, V, 434): 2. Կարգին, լավ: ԽըԷԼԷՆ կըլխէն կործ ա (Բ):

ԽըԷԼԷՆ կըլխէն ինիլ - Գիտակցությունը տեղը լինել, սթափ լինել, զգոն լինել: Ընդըրա խըԷԼԷՆ վեր կըլխէն ինի, յըղէ կավը ծախէլ չի (Բ):

ԽըԷԼԷՆ կըլխէն ջամ/ժամ անէլ/պահէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըլծիսը հըվաքէլ:

ԽըԷԼԷՆ կըլծիսը հըվաքէլ/կ'անլ - 1. Հիմարությունները թողնել, խելոքանալ: Հորը մըռնէլանը յըԷԼԷՆ էտ տըղան խըԷԼԷՆ կըլծիսըն ա հըվաքում, ըշխադում, մօրըն ու քըվօրցը պահում (Ձ): 2. Սթափվել, զգաստանալ: Հանրիանծը

մուտանում ա, ըխալիրին ճիրանը իրըԷՆը լըվանում, խըԷԼԷՆ կըլծիսը հըվաքում (Ձ):

ԽըԷԼԷՆ կըտըրէլ - 1. Ըմբռնել, գլուխ հանել, հասկանալ: Հիշկան օգում ըս, անէ, խըԷԼԷՆ կըտըրում չի (Բ): 2. Ձեռնտու՝ ընդունելի՝ իրագործելի համարել՝ գտնել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձևով): Հանրը ասում ա.- ԽըԷԼԷՆ կըտըրում չի, թա էտ կօրծը կըլծիս ա կըլխական (Ձ): 3. Հասուն լինել՝ դառնալ, հասկանալու կարողություն ունենալ: Էտ տըղան, վեր ուժէ խըԷԼԷՆ կըտըրում ա, հորը թախտէն նըստում ա (Ձ): 4. Որեւէ գործից՝ իրողությունից՝ առարկայից գլուխ հանել, դրանց ծանոթ լինել: Կօզի անումը դ'ոլգ'անր ա, ամմա դ'ոլգ'ըրպէնան խըԷԼԷՆ կըտըրում չի (Ձ):

ԽըԷԼԷՆ կ'անլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըլծիսը հըվաքէլ:

ԽըԷԼԷՆ կուրցընէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ ըղնէլ:

ԽըԷԼԷՆ հացէն նըհըԷտ օտէլ - Հիմարանալ, կշռադատելու ունակությունը կորցնել: ԸՆՆան մին մարթ՝ Արսէմը՝ խըԷԼԷՆ հացէն նիհէտ կերած մին հայ, քիս ա էտ ճեղըն պիրիս, իրիս (ԱԱ, 49):

ԽըԷԼԷՆ հըԷտան քիսիլ - Մեկին կամ մի բան շատ հավանել, մեկով՝ մի բանով գրավվել՝ դրվել: Իրէք լավ դէրյա ա կարէլ տըվալ, վեր տեսնաս, խէլքըտ հէտան կըքիսա ... (ՋՏ, Ա, 156):

ԽըԷԼԷՆ հըսնէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըտըրէլ (3):

ԽըԷԼԷՆ ճիւղ խըմէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըտըրէլ (1):

ԽըԷԼԷՆ ճիւղ կըտըրէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ հացէն նըհըԷտ օտէլ:

ԽըԷԼԷՆ յըԷտ տալ - տեն ԽըԷԼԷՆ ըղնէլ:

ԽըԷԼԷՆ յըրան - տեն ԽըԷԼԷՆ կըլխէն:

ԽըԷԼԷՆ յըրան ինիլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըլխէն ինիլ:

ԽըԷԼԷՆ չափէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ թափ տալ (1):

ԽըԷԼԷՆ պակաս - տեն ԽըԷԼԷՆ պակաս:

ԽըԷԼԷՆ պարգ(վ)իլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըլծիսը հըվաքէլ (2):

ԽըԷԼԷՆ պէն կըտըրէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ կըտըրէլ:

ԽըԷԼԷՆ պըկասէլ - Խելապակաս դառնալ, խենթանալ: Հիւր խըԷԼԷՆ պըկասէ, հորը-մօրը անա կըպիժէնվէ (Ձ):

ԽըԷԼԷՆ վարէլ - տեն ԽըԷԼԷՆ փուշի անէլ:

ԽըԷԼԷՆ տալ (մինիս) - տեն ԽըԷԼԷՆ ըղնէլ (մինիս):

ԽըԷԼԷՆ տանէլ տալ - 1. Ամստորեն՝ հիմարաբար համաձայնել՝ ոչ ճիշտ բան անել: Թա-

քավերին տըղան խըԷԼը տանել ա տամ, էտ ըխճըկանը նըհըԷտ քիխում (2): 2. տեն **ԽըԷԼքա ըղնէլ**:

ԽըԷԼը տըԷղը - տեն **ԽըԷԼը կըլխէն (1)**:

ԽըԷԼը տըԷղը ինիլ - տեն **ԽըԷԼը կըլխէն ինիլ**:

ԽըԷԼը տըԷղը կ'անլ - տեն **ԽըԷԼը կըլծխը հըվաքէլ**:

ԽըԷԼը տըԷղը Է՛ - Ինչո՞ւ ուշադիր՝ սթափ չես: **ԽըԷԼը տըԷղը Է՛**, տըԷսնում չը՞ս, վեր հիյվընէն ինիլ տըԷճալ բօստանը (2):

ԽըԷԼը տօն անէլ - տեն **ԽըԷԼը կըլծխը հըվաքէլ**:

ԽըԷԼը քամէն տանէլ - տեն **ԽըԷԼը պը-կասէլ**:

ԽըԷԼը քիխիլ - 1. տեն **ԽըԷԼքա ըղնէլ**: 2. տեն **ԽըԷԼը հըԷտան քիխիլ**:

ԽըԷԼը օրումըս - Ասում են խելապական՝ խենթ մարդկանց մասին: ...**ԽըԷԼը օրումըս ա ընիւմ**, սուս ըրած քիխում ար, սուս ըրած կ'ամ (ՆԱԲ, 154):

ԽըԷԼ խըԷԼքու տալ/տիխիլ - Միասին մտածել՝ խորհրդակցել՝ քննարկել: ...**Ուրան մարթօ-ցը հըվաքում ար**, մըսըհաթ անում, խըԷԼ-խըԷԼքու վըն տամ, Նօր պատիժ տամ (ՀԺՀ, VII, 298):

ԽըԷԼ հըվաքէլ - տեն **ԽըԷԼը կըլծխը հըվաքէլ (1)**:

ԽըԷԼ պընըցընէլ - Լավ մտածելով՝ ճիշտ միջոցի դիմել, հնար գտնել: **Կընէգը խըԷԼ ա պընըցընում**, մարթին տիւրման ըգադում (2):

ԽըԷԼ սըվըԷրէլ - Մեկի խրատները՝ խորհուրդները լսել: **Ախճիգը տըղէն ասում ա** - Տըվըրածէն անա խըԷԼ սըվըԷրէ, տու էտ օշափէն կարել չըս յըԷխիս (2):

ԽըԷԼ սըվըրցընէլ/նըհաշ տալ - Մեկին խորհուրդներ՝ խրատներ տալ: **Հանը տըղէն հիշկան խըԷԼ ա սըվըրցընում**, մին ա, տըղան էլիա իւրան ասածըն ա անում (2):

ԽըԷԼքու ըղնէլ/կ'անլ - տեն **ԽըԷԼը կըլծխը հըվաքէլ**:

ԽըԷԼքու ծօլ - 1. Շատ խելոք՝ գրագետ՝ իմաստուն (անծ): **Էտ տըղան խէ շուտ-շուտ ա մըծանում**, ինքն էլ խէլիւնք, խէլիւնք, հունց վըԷր խըԷԼքու ծօլ (ՀԺՀ, VI, 141): 2. Հիմար, տիմար (անծ): **Կընէգը մարթին Էգզանան ծըԷրք ար քըցիւմ**, թա - Ա՛ խըԷԼքու ծօլ... (2):

ԽըԷԼքու կըտըրած - Ցանկացած, յուրաքանչյուր: **ԽըԷԼքու կըտըրած օրը քիխիս**, ըտահանց տանը քըԷփ ա (2):

ԽըԷԼքումը նըստէլ - 1. Մի բան հնարավոր՝ խելքին մոտ համարել, հավատալ: **ԽըԷԼքումը նըստում ա**, վեր կըկարէ Էրկու օրումը էտ արտը հընծի (2): 2. Լավ ըմբռնել՝ հասկանալ՝ համոզվել: **Ուստեն ըսըծնէն շաճԷրդին խըԷԼքումը նըստում ա** (2):

ԽըԷԼքումը նըստըցընէլ - 1. Մի բան հնարավոր՝ խելքին մոտ համարել տալ, հավատացնել: **Ըտըրա խըԷԼքումը նըստըցընում ըն**, վեր մինակ ինքը կըկարէ թաքավերին խազան կուղանա (2): 2. Լավ բացատրել, ըմբռնել տալ, հասկացնել, համոզել: **Վանժաճըրը ըտըրանց խըԷԼքումը նըստըցընում ա տանը** (2):

ԽըԷԼքու պէն - Դատողություն՝ կշռադատություն պահանջող գործ: **Կըղօթունըն էլ ա խըԷԼքու պէն**, ամմէն մարթ կարել չի անէ (Բ):

ԽըԷԼքու պիրիլ - Մեկին պատժելով՝ խրատելով ուղղել՝ մոլորությունից՝ սխալ ճանապարհից ետ դարձնել: **Արշակը կարից կընգանը խըԷԼքու պիրի (Բ)**:

ԽըԷԼքու տիխիլ - տեն **ԽըԷԼ սըվըրցընէլ**:

ԽըԷԼքու տօպըրակ - տեն **ԽըԷԼքու ծօլ (2)**:

ԽըԷԼը կ'անլ - տեն **Մէխիլը կ'անլ**:

ԽըԷԼը մըԷնէլ/կուրցընէլ/կըտըրվէլ - Չխոճալ, գուր՝ կարեկցանք չցուցաբերել, անխիղճ դառնալ: **ԽըԷԼը մըԷճալ ա մօրը**, խուխէն ծէծ չի տամ (2):

ԽըԷԼը քըփուրէն մազը ծըռէ վէջ/վընը սըվկըռէ վէջ/քարէն ինի կ'անլ - Չախորդության՝ թշվառության մեջ ընկնող կորցնում է հեղինակությունը՝ բարեկամներին՝ բարի կամեցողներին են: **ԽըԷԼը քըփուրէն մազը ծըռէ վէջ**. Աբօն ծառան վեր ա ընգալ մաշկը կօտըրալ, հարթները էլ մըհալ չըն քըցիւմ (Բ):

ԽըԷԼքան կըծէլ, յերգիւնք պիցըրանալ - Խիստ զայրանալ, կատաղել (տղամարդկանց մասին): **Խիկարը էտ վեր տըԷսնում ա**, խըԷԼքան կըծում ա, յերգիւնք պիցըրանում (2):

ԽըԷԼքան պըԷլ - Ցասկոտ, զայրացկոտ, գիժ: **Իգէն խըԷԼքան պըԷլ ա** (Բ):

ԽըԷԼքավը չօնէլ - տեն **Վէջանը չօնէլ**:

ԽըԷԼքավըս էլ տեն քիխիս - Ուր ուզում ես գնա, ինձ չի հետաքրքրում: **Կ'անլի, էքիւց քիխիս ըմ ճէղաց**. - **ԽըԷԼքավըս էլ տեն քիխիս** (Բ):

Խըմէլն հաւան կըլիսէն տալ - տէն Խըմէլն կըծէ, յէրգիւնք պիցըրանալ:

Խըմէլն չինիլ - տէն Վէջնվը չօնէլ:

Խըմէլն պըտկավը չօնէլ/պըտկէն չըտիւնիլ/ չինիլ - տէն Վէջնվը չօնէլ:

Խըմէլ ճըղուպուր կօտըրէլ - Երիտասարդ՝ ուժեղ լինել: Կօզի իծծուն տիրքէկան ա, ամմա հնլն խըմէլ ճըղուպուր ա կօտըրում (Բ):

Խըմէլ տըմսնա(ս)/թակիս/թակէ - Անարգական՝ հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված վատ արարք թույլ տվածին: Խըմէլ տըմսնա տու, խընծծրէս խէ խաղալ ըս (Բ):

Խըթէթիշը վէր կօխէլ - Սարսափազդու երազներ տեսնել: Խըթէթիշը վէր ա կօխում, յըր ա կէնում, ըսքըսում ծուլծուլալը (Ձ):

Խըթու շօր կ'նլ - Կամովին փորձանքի՝ պատուհասի եկթարկվել, վտանգավոր բան ձեռնարկել: Տընաշինըտ լըհա էն ա խըթու վա շօր կ'ամ (Բ):

Խըլ անէլ - 1. Մի տեղ հավաքել՝ կուտակել՝ համախմբել: Վէշ միւնը կարում չի էտ շիննցուց խըլ անէ (Բ): 2. Մի տեղ հավաքվել՝ կուտակվել՝ համախմբվել: Խըլ ըն անում, քինամ թաքա-վէրին կօշտը՝ կ'էնգատ (Ձ):

Խըլէնքը կախ - Անարժան, աննշան (մարդ): Խըլէնքը կախ մարթ ա Սէտրակը, վէշ միւնը մըրթատըղ չի տինում (Բ):

Խըլըխըլէ/Խըլի-Խըլի անէլ - Իրարից խել: Խօխէնքը ճըղուպուրը խըլըխըլէ լըն անում (Բ):

Խըլընքած, վէր քըցնծ - տէն Զըթան վէր ընգած (միսին):

Խըլըշտըրափած դանա - Խիստ շփոթված (մարդ): Խըլըշտըրափած դանա յըս, էտ խու-խէն խէ սուսալ չըս անում (Բ):

Խըլըպըտատուկ անէլ - Արագ-արագ եւ անորակ որեւէ բան անել: Սաքալ տօն ա շիննլ, խըլըպըտատուկ ա ըրալ, տիրնլ ընդըղ (Բ):

Խըլըփնլի անէլ - Մահվան տագնապի մեջ ցնցումներ գործել՝ թալտալ: Կօղէն ընգուճտա-կէն էտ տըղան մըհակավը վէր տըրըքընում ա, վէր ա ըղնում, խըլըփնլի անում (Ձ):

Խըլըփնլիշըն ըղնէլ - 1. տէն Օշան տանէլ: 2. Խոր քնել: Պարագ ա ըղնում խըլըփնլիշըն ըղնում (Ձ):

Խըլիւնքթուն անէլ - Խելոք վարվել, ճիշտ վարվել: Խըլիւնքթուն ըրէնք, վէր արտըրը վըխտէն հընծէցէնք (Բ):

Խըլըրհան անէլ - տէն Խըլըքա տանէլ:

Խըլըրհան ինիլ/տըմնալ - 1. Հմայվել, դուրս-վել, գրավվել, կախարդվել: Տըղան էտ հիւրի-փէ-րի ըխճըկանը վէր տըմնում ա, խըլըրհան ա ինիւմ (Ձ): 2. Համոզվելով մի վատ արարքի մղ-վել, հիմարանալ: Ախճիգը Խըլըրհան ա ինիւմ, էտ պըռավէն ըսըծնէն անում (Ձ):

Խըլօշ կէնալ/կ'նլ - Մարմաքել, որեւէ բան անելու բուռն ձգտում՝ գրգիռ ունենալ: Ուստան ասում ա.- Ծէնըտ կըտըրէ, թա չէ էն ըմ խըլօշ կացած, թըկըլական ըմ (Ձ):

Խըլօվուգ անէլ - Վախից պոչը իրեն քաշել եւ փախչել (շնեթի մասին): Շօնը կ'իւլին վէր տըմնում ա, խըլօվուգ ա անում (Ձ):

Խըխնլնվ ճիւր կըրէլ - տէն Մաղալ ճիւր կըրէլ:

Խըխնլին կըլծիւր պէն ըղնէլ/քըցիլ - Ձեռ-նարկած գործից օգուտ գալ, ունեցածի վրա մի բան ավելանալ: Սաղ տարէն կօրծ ըմ անում, ամ-հա ըսկի խըխնլին կըլծիւր պէն չի ըղնում (Բ):

Խըխըլ-խնլիւն անէլ - 1. տէն Լըպուտիգ(ի) տալ (Ձ): 2. տէն Թօղ-թօղ անէլ (Ձ): 3. տէն Նագ ծախէլ:

Խըղամաջ ըղնէլ - Սկսված՝ ձեռնարկված գործին մասնակից դառնալ: Տըմնում ա, վէր հիրըվանը լավ կօրծ ա փըռնալ, ինքըն էլ ա խըղամաջ ըղնում (Ձ):

Խըղ(ը)լըցավան ըղնէլ - Շարունակ պարել՝ շարժվել ցանկանալ, այդ ցանկությամբ տառա-պել: Խըղըլըցավան ընգած ըս, խէ տըղըտ կըս-տում չըս (Բ):

Խըղըրհան անէլ - Հոգը խախտել, ոսկորը դուրս գցել: Պատան վէր ա ըղնում, վըմնը խը-ղըրհան անում (Բ):

Խըղըրհան ինիլ/տըմնալ - Հոգը խախտվել, ոսկորը դուրս ընկնել: Մին օր էլ էտ խուխէն ծէր-քը խըղըրհան ա ինիւմ (Ձ):

Խըմա հըմէ - Խմիչք չսիրող՝ չգործածող: Խըմա հըմէ մարթ ա Խսակը (Բ):

Խըմա մօտէ - Խմիչք սիրող՝ գործածող: Խը-մա մօտէ մարթին ջուքումը փօղ չի մընալ (Բ):

Խըմբարու մըրօք - Եգիպտացորենի կողրի ծիւրը: Խըմբարէն մըրօքը հըվաքում ըն չու-րըցընում, ածում դիւշակէն մաչը (Ձ):

Խըմէլա կըման էրիւշ պէնու պէթկ չի - հեգն. Ասում են լավ խմիչքի մասին: Կիւնի, հինչ կիւնի, խըմէլա կըման էրիւշ պէնու պէթկ չի (Ձ):

Խըմը պակաս - 1. Խմիչքի պակասություն: Ըստարե արաշտ ըրալ, բաղերը չուրըցըրալ, խըմը պակաս ա (Բ): 2. Բավարար չափով խմիչք չգործածած՝ չկոնծած: Զննաբեղը, վեր խըմը պակաս ա ինոմ, կընգանը թակում ա (Ձ):

Խըմը տըհըղ - Բավարար չափով խմիչք գործածած՝ կոնծած: Վեր Մաքսիմին խըմը տըհըղն ա ինոմ, սըրտը պէնկում ա (Բ):

Խըմիշկա հըհե - տեն **Խըմա հըհե**:

Խըմիշկա մօտե - տեն **Խըմա մօտե**:

Խըմիշկու յէսիր - տեն **Խըմու յէսիր**:

Խըմ տըվօղ - Լավ, ախորժեղի, բարձրորակ (խմիչքի մասին): Բընըգուրա կիսին խըմ տըվօղ կիսի յա (Բ):

Խըմու յէսիր - Զարբեցող: Խըմու յէսիր մարթը կարել չի տօն պահե (Բ):

Խըմօղը ասում ա՝ կըվաթեն տակէն թօղ(ն)էլ չըն, պօգէր կանէ հարէ - Ամեն մեկը ձգտում է արդարացնել իր արարքները: Խըմօղը ասում ա՝ կըվաթեն տակէն թօղնէլ չըն, պօգէր կանէ հարէ, մըհենգ՝ մեր Շուրան ա, տանձին կըտըրալ ա, թա՝ շօք ա անում խընծծորն յըրա (Բ):

Խըմօրը խաշ ըրած ինիլ (մինիլ) - Մեկի՝ մի բանի վիճակը օրհասական լինել, մահվան՝ կործանման՝ ձախողման եզրին լինել: Զերսիլին խըմօրը խաշ ըրած ա, ըսօր-էքոց մընըլական ա (Բ):

Խըմօրը կ'ան - Խմորը հասունանալ, պատրաստ լինել հաց՝ թխվածք եփելու համար: Խըմօրը յըկալ ա, թուրունը նի՛ կըցըրէք՝ (Բ):

Խըմօր տըհնալ - Փափկել, թուլանալ: Էտ պէնդ ցըհըլ էնքան կօխ ըն տամ, խըմօր ա տըհնում (Ձ):

Խըյարը ծօռ առնէլ/կըսնէլ - Գործը ձախողվել՝ հակառակ ընթացք ստանալ: Կընէգը ասում ա.- Ա՛ մարթ, ըսի յըս անում է՛, վեր խըյարը ծօռ ա առնում (Ձ):

Խըյար կապէլ - Ուռչել, այտուցվել: Սառնէն յըրա վեր ա ըղնում, ծերքը խըյար ա կապում (Բ):

Խընդէղնա ճինջըհ քըցիլ - Երեխայամիտ՝ միամիտ գործ ձեռնարկել: Էտ տօն շինիլ չի, էտ խընդէղնա ճինջըհ քըցիլ ա (Բ):

Խընդէղնը հիշկան բըջնրիս, մընէշակ չի տըհնալ - տեն **Էշը թըկէլավ ճօրէ չի տըհնալ**:

Խընդէղնի տակընէն թույթեն ջալաղը յըր չօնէլ - տեն **Էշը թըկէլավ ճօրէ չի տըհնալ**:

Խընդէղնու տակընէ - Անարժեք բան: Էտ հինջ ըրբա յա՛, խընդէղնու տակընէ յա (Ձ):

Խընդըկէ տալ - տեն **Տըրտընգէ տալ**:

Խընդըրուզի տալ - 1. տեն **Տըրտընգէ տալ**:

2. Զետեւի գույզ ոտքերով աքացի տալ (անասունների՝ հատկապես էջի՝ ձիու՝ ջորու մասին): ... Խըրտընը ըն, հնլն վախ ա, վեր խընդըրուզի էլ տան, ծեգ տափը քըցին... (ՋՏ, Բ, 69):

Խընդըրուզ-խընդըրուզ անէլ - Շատ թռչկոտել՝ ցատկոտել: Վար նըստալ ա ճօրէն, էս ախմաղը խընդըրուզ-խընդըրուզ ա ըրալ, վըր քըցնլ (Ձ):

Խընդըցէն՝ յըղըկնլան, վըհաճարը՝ կըղըկնլան - Ասում են ունետր՝ հարուստ գյուղացու մասին: Սէտրակըն էլ մեր շէնին համկօցան ա. խընդըցէն՝ յըղըկնլան, վըհաճարը՝ կըղըկնլան (Ձ):

Խընըմապաչ անէլ/տալ - Խմիչքալոց՝ կեղծ համբուրել: Պոնդում ա, վեր էտ ուրան նըշանածը չի, ամմա հինջ ա՛նէ, ճարը կըտըրած խընըմապաչ ա անում (Ձ):

Խընթիր անէլ/տինիլ - Առաջարկել, հանձնարարել, պահանջել: Խօխէնքը քընում ըն հըրըվանէն կօշտը, խընթիր անում, վեր վէսկուն տեղըն ասէ... (ՆԱԲ, 66):

Խընթիրքալօրծ ինիլ - Խնդրել: ... Խընթիրքալօրծ ա ինըմ, վեր օթինջի դօնումը թօղին՝ քինի ախպօրը տըհնալ (Ձ):

Խընթիրքալ անէլ - տեն **Խընթիրքալօրծ ինիլ**:

Խընծուղներէն դաթումը թօղ(ն)էլ - Դժվար կացության մեջ թողնել: Մին քանէ վախտ անց կընալանը յետը տըղան կընգանը յօր ա օնում, տոնս կ'ամ, տահանց թօղում խընծուղներէն դաթումը (ՆԼԴԺԲ, 132):

Խընծուղներէն դաթումը մընալ - Դժվար կացության մեջ ընկնել: Մարթը մընէլանը յըտը Շարմաղ բիբին խընծուղներէն դաթումը մընաց (Ձ):

Խընծօղու ճոնր ածօղ - Նենգամիտ, խարդախ: Աթունը խընծօղու ճոնր ածօղ ա, նըրիտը վէշ մինը հըրակաշ չի տըհնում (Ձ):

Խընծծրավ տալ - Աղջկան առաջարկություն անել, աղջիկ խոսեցնել: Ջըհիլնէն էլ քըսօրէն քիննալ ին ախպոնը, վեր ըխճըկէրքը կ'ան, թա ճոնր տանին, մուտանան, խընծծրավ տան (Ձ):

Խընծծրը մաշկան տօ, վեր վեր չընգալ, փըսըկէլի վախտըն ա - Ասում են հասունացած

աղջիկների մասին: Այան ասում ա. «Խընծորը մաշկան տօ՛, վեր վեր չընգալ, փըսըկվելի վախտըն ա. էտ ըխճըկանըտ խե մարթու չը՛ն տամ» (2):

Խընծոր յըրա անէլ - տեն Խընծորալ տալ:

Խընչալալ խօսէլ - Խանչալով սպառնալ: Խա-նը կընգանը նըհը՛տ խընչալալ ար խօսում (2):

Խընչալէն քարը վեր ըղնէլ - Արժանապատ-վությունը վիրավորվել, անպատվությունը կրել (սովորաբար գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւերով): Դարը ասմա - Դինչ ա՛, վեր տըրը՛խ կը՛նաս, խընչալէտ քարը վեր ա՛ ըղնա-կան (2):

Խընչխարալ/Խընչըփութութ ածէլ/անէլ - Տանջել, մորմոքել: ... Խեղճ խոփխո խընչխա-րալ ըծէլալ յէտ ղըրկից... (ՋՏ, Ա, 71):

Խընչխարալ/Խընչըփութութ կ'ան/ըղնէլ - Տանջվել, մորմոքվել: Ազին սաղ քանքը խընչը-խարալ կ'անլալ ապըրից (Բ):

Խընչմանչի անէլ - տեն Խընչխարալ ածէլ:

Խընչծթին անէլ - Անարդար՝ անազնիվ վարվել: Դու խընչծթին ար ընես, խըղամարը խաղան տոն ար քըցիս (2):

Խընօցու չօփ - Շատ նիհար, վտիտ (անծ, կենդանի): Դինչ խօ՛խա, մին խընօցու չօփ ա (Բ):

Խընչպըտատուկ ածէլ/անէլ/կ'ան - Շտապել, աճապարել: Խընչպըտատուկ ըն ածում, կործը բարբաղ անում (2):

Խընչփուշ ինիլ/տը՛ռնալ - Անհետ կորչել: Էտ օրվանից օշափը խընչփուշ ա ինո՛ւմ (2):

Խընչտի անէլ/տալ - տեն Բիշտի տալ:

Խընչտի-բընչտի անէլ - 1. տեն Բիշտի-բիշտի անէլ: 2. տեն Խընչխարալ ածէլ:

Խընչք-խընչք անէլ - Շատերին հալածել՝ վտարել՝ վանել՝ հեռացնել: Շօնը հըյաթան խուզէրեն խընչք-խընչք ա անում (Բ):

Խընչք տալ - Դալածել, վտարել, վանել, հե-ռացնել: Մին օր էլ վար պարզ ա ինո՛ւմ, հըվաք-վում ըն, վար թօխալը խընչք տան (ԼՂԲԶ, 259):

Խընզընդհատ անէլ - 1. Չորացնել, խանձել: Արաշտը բաղերը խընզընդհատ ըրալ (Բ): 2. Ձայնը կտրել՝ խզել: Էտ ճո՛ւրը խընզընդհատ խը-նզընդհատ ար անում (2): 3. անրգ. Երիտա-սարդ հասակում սպանել՝ սատկացնել: Արչը յըրա յա պըրծընում, էտ օյինբազեն խընզ-նըհատ անում (2):

Խընզընդհատ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Չորանալ, խանձվել: Արաշտ ըրալ, ծառերը խընզընդհատ ինիլ (Բ): 2. Ձայնը կտրվել՝ խզվել: Էնքան ճըղ-ճըղացալ ա, սննք խընզընդհատ ա իլնլ (Բ): 3. անրգ. Երիտասարդ հասակում մեռնել՝ սատկել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Խընզը-նըհատ ինիլ տու (Բ):

Խըն(ն)ըխառ(ն)է անէլ - Խճճել, բարդացնել: Թօռը հօնծ ընօղներեն կործերը խընըխառնէ ըրալ (Բ):

Խըն(ն)ըխառ(ն)է ինիլ/տը՛ռնալ - Խճճվել, բարդանալ, խառնակ վիճակ ստեղծվել: ... Վեր տարեն խընըխառնէ ա ինո՛ւմ, տախանք վա-խում ըն, քօչում... (ՀԱԲ, 15, 151):

Խընօկը պըկան կէնալ - տեն Խընօկ օնէլ:

Խընօկ կ'անլած(ը) - տեն Տափը (նի) մըտած(ը):

Խընօկ օնէլ - Կոկորդի մահացու հիվանդու-թյամբ վարակվել (հաճախ գործածվում է որ-պես անեծք): ... Էս շաղված վախտը խընօկ կալած խօզը նի յա մըննում տօնը, ըսկըսում տաշտին խըմօրը թանհօզ օտիլ (ՀԺԳ, VII, 383):

Խըսարաթ անէլ - Մեկին վնաս պատճառել՝ խեղել, սպանել, վիրավորել եւն: ... Ուրանց մօ-րանցը հըթէթա ըն տամ, թա վեր փօղ չըտաք, մեզ խըսարաթ կանինք... (ՋՏ, Բ, 108):

Խըտէտը ըղնէլ - Անակնկալ հանդիպել: Աղվէսը քօլեն տական տոն ա պըրծընում, վըրս-կանեն խըտէտը ըղնում (2):

Խըտէտ-խըտէտ անէլ - Գրկաչափերով՝ խտիտներով վերցնել՝ տալ: Փնդը խըտէտ-խը-տէտ ա անում, տանսում (2):

Խըտէտ կապէլ - Շատ բան հավաքել գրկում: Շօրերը խըտէտ ա կապում, քիւնամ (2):

Խըտըտակօխ ըղնէլ/ինիլ - տեն Կօխ ըղնէլ:

Խըտըտպաչի անէլ/տալ - Իրար գրկելով՝ համբուրել: Մին օր էլ թաքավերին տըղան յե-շնում ա տը՛սնում՝ ուրան մարըն ա վեզիրը խը-տըտպաչի յըն անում (2):

Խըրաված օխծ ուտըցընէլ - Տանջել, չար-չարել, հոգին հանել: Էտ հարթըն տընըցուց խը-րաված օխծ ար ուտըցընում (Բ):

Խըրատ կարթիլ - տեն Կըլխէն խըրատ կարթիլ:

Խըրըվածան կերէնք վէչ, ամմա ծուխան ըշկըրնէս քուռացալ - Ասում են այն ժամանակ, երբ որեւէ բանի արդյունքից չեն օգտվում, բայց կրում են դրա հետ կապված վնասը:

Խըրըվածան կերենք վէջ, ամմա ծուխան ըշկըր-
նես քուռացալ. մեր բուստընեն քանդալ ըն
ծուկնու գօլ շինալ, մինչքէվ միհենգ հալմ ծու-
կուն չընք տըքսալ (Բ):

Խըրըվածու վըտ ըղնէլ քըթավը - Որեւէ
մեկին այցելել՝ նրանից սպասելիք ունենալով:
Մակիչը յըկալ ա, հալքնաթ էլիա խըրըվածու
վըտ ա ընգալ քըթավը (Բ):

Խըրըվ-խարալ ածէլ/անէլ/քըցիլ - Խիստ
մորմոքել, կսկիծ՝ վիշտ՝ ցավ պատճառել, տան-
ջել: Էտ հիվանդը տընըցուց խըրըվ-խարալ ա
ածում (Բ):

Խըրըվ-խարալ ինիլ/կնիլ - Խիստ մորմոք-
վել, կսկիծ՝ վիշտ՝ ցավ զգալ, տանջվել: ... Կօզի
խըրըվ-խարալըն ա կամ, ամմա ձուրն մարթին
թօրը հանըմ ա, տամ էտ տըղին... (ՅԺՅ, V, 150):

Խըրթըծկ չինիլ - Անգաղտնապահ լինել
(կանանց մասին): Կընանուցը քըշտէն պէն
ըսելի չի. ըտըրանք խըրթըծկ չօնին (Բ):

Խըրթնած ըլըբաստըրակ - Խիստ զարմա-
ցած, ապշահար (մարդ): Խըրթնած ըլըբաս-
տըրակ ըս, հինչ ըս աշկերըտ չըռալ (Բ):

Խիշմալ ըղնէլ - Մահացու հիվանդությամբ
վարակվել (հաճախ գործածվում է որպես
անեծք): Խիշմալ ըղնէ Անդօնը, կավըս կուղա-
ցալ ա (Բ):

Խուգձքանդ անէլ - Խոզի նման անկանոն
փորել: Շինըցէթ թիլըն յօր ըն ունես, էտ բուստը-
նատըղը մին շէփտումը խուգձքանդ ընես (Չ):

Խուլ կապէլ - Վրան ուռուցքներ առաջանալ:
Ուռուցքանան յըր ա կենում տըքսնում՝ պըկէն
տակը խուլ կապած (Չ):

Խուխա կըտըրէլ - 1. տէն Լըղաճա(ն)ք
անէլ: 2. տէն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Խուխամըռ ինիլ/մընալ - Երեխան մեռնել
(սովորաբար գործածվում է որպես անեծք):
Խուխամըռ ինիլ տու, էտ կառնանը խէ թակում
ըս (Բ):

Խուխալ ինիլ/մընալ - Հղիանալ: Կըլխօզէն
պարթկօմը մին ըխճըկա նըհըտ սիլի-բիլի յա
անում, պէնը պէնան ընցընում ա, էտ ախճիգը
մընամ ա խուխալ (ԱՋ, 61):

**Խուխէն ըսըգէն՝ խէ լանց ըս ինիլ, ասից՝
ըստի խօսկըս ընցընում ա** - Դժգոհողը՝
տրտնջացողը արդյունքի հասնում է: Խուխէն
ըսըգէն՝ խէ լանց ըս ինիլ, ասից՝ ըստի խօսկը

ընցընում ա. Թամարան Էնքան մըրթմըրթաց,
բուստանես կէսը տըվէ ձուրն (Բ):

Խուխէն կօրծու տիլ, հըտան քիլիլ՝ -
Երեխային հանձնարարած գործը վերջում
ստիպված ես լինելու ինքդ կատարել: Էրկու
ժամ առաջ ըմ թօռնանըս դարկալ ախպուրը,
հալմ յըկալ չի. ըստըղ ըն ասալ. «Խուխէն
կօրծու տիլ, հըտան քիլիլ» (Բ):

Խուխէն փուրացավը խօխան կըգիղմ -
Նմանը նմանին կհասկանա: Խուխէն փուրա-
ցավը խօխան կըգիղմ. Խօսրօվըն էլ ա դալի,
Արմօն էլ, ըտըրա հըտէլ յէլ հընգըրթօն ըն
անում (Չ):

Խուխու նըման - Խոնարհաբար, պատրաս-
տակամորեն: Մանասը հինչը ասում ա կընէգը
խուխու նըման անում ա (Բ):

Խուխու տաս՝ կըխըռավէ - Քիչ է, փոքր է
(ուսեստի մասին): Կընէգը մին կուտուր հաց ա
տամ մարթին, մարթը ասմա. - Ա կընէգ, էտ հինչ
ա՛. խուխու տաս՝ կըխըռավէ (Չ):

Խուխու տըղ տիլիլ - Կարծիքը հաշվի
չառնել, անտեսել: Օղտը թա. - Պա էս բօյին,
տոնք ինձ խուխու տըղ ը՞ք տիրալ (ՆԼՂԺԲ, 82):

Խուխօթուն անէլ - Միամիտ՝ անխոհեմ
արարք թույլ տալ: Մարթը ասում ա. - Ա կընէգ,
խուխօթուն մէլ անէլ, յըր կաց, քիլիլնք (Չ):

Խուխօթունը մըհնը քըցիլ - 1. տէն Խու-
խօթուն անէլ: 2. Մանկությունը հիշելով՝ այդ
տարիքի որեւ բան անել՝ խաղալ՝ վիճել են: Հէրիք-
նազը խուխօթունը մըհնըն ա քըցիլ, ըսքըսում
խօխօթունը նըհըտ մընըքարէ խաղ անէլը (Չ):

Խումար յըգնը - Անհասկացող, բթամիտ
(մարդ): Էտ խումար յըգնը փըռնում ա, շինըմա-
չումը կընգանը թակում (Չ):

Խունջիկ (-մունջիկ) անէլ/կնիլ - Նազել,
պչրել, սեթեւեթել: Միհենգվա ըխճըկերը հալմ
խօխա վըխտանց ըն խունջիկ անում (Բ):

Խուսէլի հըտէլ քըրէի օգիլ - Չխոսկան՝
սակավախոս լինել: Տընաշինըտ խուսէլի հըտէլ
քըրէի ա օգում, մին պէն չի խօսում, թա
ըսկանանք (Բ):

Խուսըլըցավան ըղնէլ - Անընդհատ խոսել,
շատախոսել: Հէղուշը խուսըլըցավան ընգալ ա,
տուս չի անում (Բ):

Խուսկակոխ անէլ - տէն Լիւզվակոխ անէլ:

Խուսկակոխ ինիլ/տըռնալ - տէն Լիւզվա-
կոխ ինիլ:

Խուսկահը՞րթ անց կըցընէլ - Անիմաստ՝ աննպատակ խոսել: *Խուսկահը՞րթ անց կըցընէլալ կործ չի դնուլն* (Ձ):

Խուսկան յը՞տ տը՞ռնալ/յը՞տ վը՞ննը կէնալ - Խոսքը դրժել, իր ասածից՝ տված խոստումից հրաժարվել: *Տըղամարթը, վեր ուրան խուսկան յը՞տ տը՞ռնալ, տըղամարթ չի (Բ):*

Խուսկա(ն) տո՞նս կ'ալ - 1. տեն **Խուսկան յը՞տ տը՞ռնալ**: 2. տեն **Խոսկը կօտըրէլ**:

Խուսկալ անէլ - Մեկին գրուցով գրադեցնել, մեկին խոսեցնել: *Կընէգը ըտըրան խուսկալ ա անում, կործա քըցնում (Ձ):*

Խուսկալ առաշկ ըղնէլ - Շատախոսելով՝ ճարտարախոսությամբ բոլորին գերազանցել՝ լռեցնել: *Հարթնը խուսկալ առաշկ ա ըղնում, թօղում չի, թա տընըցէք՝ մին պէն ասին (Ձ):*

Խուսկալ ասվէլ չի - Չափազանց է, արտասովոր է, շատ է: *...Ինքըն էլ էնքան նախշուն ա ինըմ, վը՞ր էլ խուսկալ ասվէլ չի (ՀԺՀ, V, 42):*

Խուսկալ ըղնէլ/ինիլ - Խոսակցությամբ տարվել: *Կընանէքը խուսկալ ընգը՞ցէն, հծնծ ընտղներեն հացը յըտըցըրեն (Բ):*

Խուսկավը ք'ինիլ - Մեկի ասածով՝ պատվերով առաջնորդվել, մեկին լսել, ասածը հարգել: *... Իրէքըն էլ խէլիւնք ըն ինում, հօրը խոսքավըն ըն քընում (ՀԺՀ, V, 188):*

Խուսկալ կապէլ - Ճարտար լեզվով ու հնարամտությամբ դիմացինին շփոթեցնել, պատասխանելու հնարավորությունից զրկել: *Իրանա շահը ըսկանում ա, վեր Մէլիք-Շահնազարեն մին ծառա օնէ, վեր լուխճին խուսկալ կապըմ ա (ԱԶ, 19):*

Խուսկալ՝ շինաշէն, կործալ՝ տընաքանդ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր Էովթամբ խարդախ են, բայց իրենց լավ մարդ են ձեւացնում: *Խուսկալ՝ շինաշէն, կործալ՝ տընաքանդ ա Կարօն, լօխ նըստա դըրաղ ըն շօռ տամ (Բ):*

Խուսկէն աղը - Խոսքի բուն Էովթունը՝ իմաստը: *Մարթին խուսկէն աղը բիդի հավայի չինի (Բ):*

Խուսկէն առաշկըն ա քամակը/էքըն ա վը՞րցը գ'իդնի/ճօկէլ - տեն **Խուսկէն տակըն ա կըլծիը գ'իդնի**:

Խուսկէն խօսկ կ'ալ - Մեկի խոսքին իբրեւ շարունակություն խոսք ավելանալ: *Խուսկէն խօսկ ա կամ, սաղ քըջէրը գըրոնց ըն անում (Ձ):*

Խուսկէն խօսկ պիրիլ/յըրա պիրիլ - Մեկի ասածին պատասխանել՝ հակաճառել, փոխադարձաբար իրար պատասխանել: *Հըրթնըսկէտուր խուսկէն խօսկ ըն պիրում, կըռվում (Բ):*

Խուսկէն կըծէգը յը՞տ անէլ/տալ/պէց անէլ/թօղ(ն)էլ - Երկար խոսակցություն՝ գրուց սկսել: *Ըխպիրին դըրաղէն նըստում ըն, խուսկէն կըծէգը յը՞տ տամ, համ էլ հաց օտում (Ձ):*

Խուսկէն մաջին խընըխաշու չինիլ - Խոսքը՝ ասածը լուրջ չլինել, դատարկաբանություն լինել: *Խալափ, խուսկէտ մաջին խընըխաշու չի կա, նըխախ տը՞ղան գնիլ մէլ տանէլ (Ձ):*

Խուսկէն յէշիլ - տեն **Խուսկավը ք'ինիլ**:

Խուսկէն չըվան տինիլ - Մեկի ասածին ուշադրություն դարձնել՝ չհակաճառել: *Կընէգը վեր մարթին խուսկէն չըվան չի տիրնալ, տօնը կըռը՞լ կըղնէ (Ձ):*

Խուսկէն (պէնդ) վը՞ննը կէնալ - Իր ասածը պնդել, համառել: *Չօբանը խուսկէն պէնդ վը՞նն ա կէնում, վը՞խճարը տամ չի (Ձ):*

Խուսկէն տական տո՞նս կ'ալ - 1. տեն **Խուսկան յը՞տ տը՞ռնալ**: 2. տեն **Խոսկը կօտըրէլ**: 3. Չխեղճանալ, կարողանալ մեկի ասածներին դիպուկ պատասխանել: *Կընէգը սուս չի անում, կարում ա մարթին խուսկէն տական տո՞նս կ'ա (Ձ):*

Խուսկէն տակէն-կըլխէն - Խոսելու ողջ ընթացքում: *Բուդդան դային խուսկէն տակէն-կըլխէն ուշունց ա տամ (Բ):*

Խուսկէն տակէն մընալ - Խեղճանալ, չկարողանալ մեկի ասածներին դիպուկ պատասխանել: *Բաղվանչին ճըղճըղամ ա, ինքըն էլ խուսկէն տակէն ա մընամ, կարում չի ջօղաքը տա (Ձ):*

Խուսկէն տակըն ա կըլծիը գ'իդնի/ճօկէլ - Խոսելիս կշռադատել, ավել-պակաս չխոսել: *Մարօն խուսկէն տակըն ա կըլծիը գ'իդնիմ ա, իզէն ըտի պէն ասէլ չի (Բ):*

Խուսկէն տարը ինիլ/տար վը՞ննը կէնալ/տար ք'ինիլ - Իր ասածի վրա հաստատուն մնալ, իր ասածը՝ խոստումը կատարել: *Հըլէվուրը թա. «Յը՞ս քու ըխջըգանըտ խուսցըրէ, մընաս ա՛տում էլ քու խուսկէտ տար վը՞ննը կէնաս...» (ԱԲ, 95):*

Խուսկերքը հազգար/մին փույթ մը՞դ(ը)րալ օտվէլ չի - Ասում են ծանր դիտողություն՝ նկատողություն անողի մասին: *Պառը կօշտ կընէգ ա Մանին, ընդըրա խուսկերքը հազգար փույթ մը՞դրալ օտվէլ չի (Բ):*

Խուսկերքը տինիս սըրընուցեն քարեն տակեն՝ մին կաթ ծէթ չի տոնս կ'անլ - Ասում են դատարկախոս՝ վայրախոս մարդկանց մասին: Հավայի խօսում ա, լի՞, ընդորա խուսկերքը տինիս սըրընուցեն քարեն տակեն՝ մին կաթ ծէթ չի տոնս կ'անլ (2):

Խուսկըզըրոնց շինիլ - 1. Բամբասանքի առարկա՝ նյութ դարձնել: *Կընանեքը Հերսիլին մարթին խուսկըզըրոնց ըն շինում (2):* 2. Վեճի առարկա դարձնել: *Ըտի էտ մարթը մըճնում ա, տըղէքը հօրը բաղը խուսկըզըրոնց ըն շինում (2):*

Խուսկըզըրոնց տըճնալ - 1. Բամբասանքի առարկա՝ նյութ դառնալ: *Էրկու ամես ա՝ Նըխ-շունեն սիրական պահելը շէնումը խուսկըզըրոնց ա տըճնալ (Բ):* 2. Վեճի առարկա դառնալ: *Վեր արաշտ ա ինում, արխեն ճուրը խուսկըզըրոնց ա տըճնում, շէնին կընանեքը էլ պեն չի մընամ, վեր ուրոն ասին վէջ (2):*

Խուսկու հըճտա շօռ չըկ'անլ/ հըճտա չըղնէլ - Սահուն՝ ճարտար խոսել, հանպատրաստից կարողանալ անմիջապես պատասխան խոսք ասել: *Նախագան խուսկու հըճտա շօռ չար կ'ամ, հինչու ասում ին, դնստի պաղասխանում ար (2):*

Խուսկու հըճտէ/մըհար - տեն Խօսկի օրինակ:
Խուսկու հըճտէ ծըրքը ջուրը չըտանէլ - տեն **Խուսկու հըճտա շօռ չըկ'անլ:**

Խուսկու տակ մընալ - տեն **Խուսկեն տակէն մընալ:**

Խուրդան անէլ - 1. Դրամը մանրել: *Մին տըսանուց ա խուրդան անում, թոռներեն պի-ժըճում (Բ):* Միտը՝ ասելիքը պարզեցնել՝ վերլուծել: *Հիշկան խուրդան լըմ անում, կըլծի չըն ըղնում (Բ):*

Խուրդոնիսաշ անէլ - 1. Կոտրատել, ջարդոտել, մանրացնել: *Ըստօլը տափավըն ա կ'ամ, խուրդոնիսաշ անում (Բ):* 2. Խիստ հոգնեցնել, ուժասպառ անել: *Հօնծը ժուղովուրթեն խուրդոնիսաշ ըրալ (Բ):*

Խուրդոնիսաշ ինիլ/տըճնալ - 1. Կոտրատել, ջարդովաշուր լինել, մանրացվել: *Կօլան վեր ընգալ քարեն լըրա, խուրդոնիսաշ իլնալ (Բ):* 2. Խիստ հոգնել, ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրենք, լափ խուրդոնիսաշ իլինք (Բ):*

Խուրխըհան անէլ - Կեղեքել, տանջել, չարչարել: *Էտ մէլիքը ուրան նօքնարնուն խուրխըհան ար ընես (2):*

Խուրխըհան ինիլ/տըճնալ - Կեղեքվել,

տանջվել, չարչարվել: *Հինանցք խուրխըհան իլին, մինչը՛վ էտ արխը պերեն հըսցըրեն բաղերը (Բ):*

Խուսի անէլ - Փակել, ծածկել: *Դըզդանը խուսի ա անում, տինում կըրակեն (2):*

Խուսիան մինչը՛վ ծըհանը - Ամբողջությամբ, լրիվությամբ: *Կօղերը քըշերես նի լըն մըտալ Ասատուրաց տօնը, իլնծ-չիլնծը խուսիան մինչը՛վ ծըհանը տարալ (Բ):*

Խուսի ասէլ - Դասն անգիր ասել: *Խօխան տնսը խուսի ա ասում (2):*

Խուսիը ծըրան տոնս կ'անլ - Կարգը խախտվել, ճիշտ ընթացքից շեղվել: *Խուսիը ծըրան տոնս ա լը՛կալ, կարում չընք կօրծ անինք (Բ):*

Խուսիը սօր - Զորեղ: *Խուսիը սօր մարթ ա Դնգարը (Բ):*

Խուսիը քարեն նի կ'անլ/տէմ ըղնէլ/ տէմ ինիլ - Անակնկալ արգելքի հանդիպել, գործը ձախողվել: *Խուսիը քարեն նի յա լը՛կալ, սըրմացու չընք քըթենում, թա արտ անինք (Բ):*

Խուսիը քարեն տական տոնս օնէլ - Արգելքը՝ դժվարությունը հաղթահարել, դժվար կացությունից դուրս գալ: *Անջախ-անջախ խուսիը քարեն տական տոնս կալինք, միհենգ կարում ընք յօլա քինինք (Բ):*

Խուսի նի լը՛կած - Վարած, հերկած (հաճախ գործածվում է ժխտական ձեռով): *Էս վը՛ղերը խամ վը՛ղեր ա, խուսի նի լը՛կած չի (2):*

Խօղ ըղնէլ/ինիլ - 1. Գործի ընկնել, գործարկվել: *Վագօնը վեր խօղ ա ինում քինում, էշը կարում չի հըսնէ... (ՀԺՀ, V, 647):* 2. Թափ առնել, թափ ստանալ: *Ջիհիլնէն խօղ ըն ըղնում, մին օրումը էտ արտը հընծում (2):*

Խօղ տալ/քըցիլ - 1. Գործի գցել, գործարկել: *Մաշինը խօղ ա տամ, քինամ (Բ):* 2. Թափ հաղորդել: *Նախագան կընանուցը խօղ ա տամ, մինչը՛վ քըսօր բուտըննեն քըղանում ըն (Բ):*

Խօղ տուված ռաղծ - Շատախոս, շաղակրատ (մարդ): *Իգէն խօղ տուված ռաղծ յա, վեր ըսըքում ա խօսէլը, էլ սուս չի անում (Բ):*

Խօգ'անծ էծ - տեն **Մաշկած աղվէս:**

Խօգ'անծ վը՛խճար/շօն - Ասում են մագերը անկանոն կտրած մարդկանց: *Տու դաշշանգ ըս, աննըման, Մագերըտ խօգ'անծ շան նըման (ԱԲ, 433):*

Խօզան տըճնալ - Շատ նիհարել: *Էնքան տննջվնալ ա, խօզան ա տըճնալ (Բ):*

Խօզը միշտ ցրճիս կըքըթենա - Ամեն մեկը միշտ գտնում է իրեն համապատասխան միջավայրը՝ զբաղմունքի առարկան (բացասական իմաստով): *Խօզը միշտ ցրճիս կըքըթենա. կօղ Ալիսանը կօխկէ շէնին կոողէրէն նըհըտ ա հընգըրթօն անում (Բ):*

Խօզին կըլծիսը խալիչին կենալ չի - Ասում են լավ բանի հարգը չիմացողի մասին: *Խօզին կըլծիսը խալիչին կենալ չի. դարացուն ախճիգը թաքավէրին տուված վըսկէն լօխ տամ ա էտ մարթին, մին էշ ինք օնում (Ձ):*

Խօզին կըլծիսը տիրին խալիչին յորա, թուլու ընգավ, ընգավ ցրճիսը - տեն **Խօզին կըլծիսը խալիչին կենալ չի**:

Խօզ տըռնալ - արիւմ. Խիստ գիրանալ: Ապրըհամէն պաշտուն ըն տուվալ, Էրկու ամսումը խօզ ա տըռնալ (Բ):

Խօզու ճօտ - Թմբիկ, գիրուկ (երեխա): Սամսոնիկը խօզու ճօտ ա (Բ):

Խօզու պոն - Կեղտոտ (տեղ): Մարօվէն տօնըն էլ հինջ տօն, խօզու պոն ա, վեր նի յըս մընում, սըրտըտ խառնում ա (Բ):

Խօխա-խօխա խօսէլ - Միամիտ բաներ ասել, պարզամիտ դատողություններ անել: Մարթը վեր խօխա-խօխա խօսում ա, կընէգը տոն ա կամ (Ձ):

Խօխա-խօխա պէներ անէլ - տեն **Խու-խօթուն անէլ**:

Խօխան ասած չըբիդնր՝ կիւզըս կամ ա, վեր ասալ ա, կիւզըլն ա - Եթե մեկը մտադրվել է ինչ-որ բան անել, անելու է: *Խօխան ասած չըբիդնր՝ կիւզըս կամ ա, վեր ասալ ա, կիւզըլն ա. Դերօն վեր մըթկէն տիրնլ ա՝ տօնը ծախէ, ծըխըլան ա (Բ):*

Խօխան լնց իլնվ, թա՝ փայըս խըրէգ ա, քաշը յորա տուվալ, իլնծըն էլ տարալ - Շատ դժգոհողը՝ տրտնջացողը ավելի է տուժում: *Խօխան լնց իլնվ, թա՝ փայըս խըրէգ ա, քաշը յորա տուվալ, իլնծըն էլ տարալ, մըհէնգ մեր Խիկառըն ա. Էնքան ասից՝ բուստընատըրդըս կուճուր ա, Էն էլ ծըրքան խըլէցէն (Բ):*

Խօխան խօխա յա - Որպես մխիթարական արտահայտություն՝ ասում են նրանց, ում աղ-ջիկ է ծնվել: *Խօխան խօխա յա, Զնմբնը, խըրէգ դնրդ ըրա՝ (Բ):*

Խօխան յըխան կախ - Ծծկեր երեխա ունենալով՝ խիստ զբաղված (կնոջ մասին):

Խօխան յըխան կախ հարթն ա, հըսցընում չի, թա մէհետ տանան տոն կա (Ձ):

Խօխա չի կենա - Միամիտ մի՛ եղիր, մի՛ հավատա: *Դէ Թէվանը ըտի պէն ըսկանա, տու ա՛նէ, խօխա չի կենա... (ԱԱ, 75):*

Խօխօնցըս խէրը տըսնամ վէ, թա... - Երդման բանաձեւ՝ երեխաներս մեռնեն, եթե սուտ եմ ասում՝ եթե այդ բանը արել եմ եւս: *Չօքանը ուրթնում ա օտում, թա.- Խօխօնցըս խէրը տըս-նամ վէ, թա քու վըխճարըտ մօթած ինիւմ (Ձ):*

Խօնար ծառա - Մեկի թելադրանքին հլու՝ հնազանդ՝ հպատակ (անձ): *Կըլծիսը քաշ քըցից, հունցու խօնար ծառա՝ հօրը աչ ծըռքը պաչից, տոն յէկալ (ՅԺՅ, V, 135):*

Խօնդուն օշնակը - Շատ մութ (տեղ): *Խօխէնքը Էնքան էտ խօնդուն ուշնակումը կենում ըն, հիվընդանում ըն (Ձ):*

Խօնդուն օշնակը կօխէլ - Նեղել, տանջել: *Ըսկէտուրը Էտ հարթնանը լափ խօնդուն օշնակըն ար կօխում (Ձ):*

Խօնչան փը(ր)սըվէր տիւսօղ - Երախտա-մոռ: *Իզէն խօնչան փըրսըվէր տիւսօղ ա, ընդը-րա լըվօթուն ընէլի չի (Բ):*

Խօշակ ըղնէլ - Փչանալ, միջուկը չաճել՝ դատարկ մնալ: *Արաշտ ըրալ, ցօրէնը խօշակ ընգալ (Բ):*

Խօշըբէշ անէլ - 1. Մտերիմ սիրալիր գրուցել: ... Քանի վախտ ա՝ տըսալ չըմ, յէք, մին խօշըբէշ անինք (ԼՂԲ, 286): 2. տեն **Սիլի-բիլի անէլ**:

Խօսած տըրդը - Խոսելու՝ արտահայտելու ժամանակ, խոսելիս: *Փնլննգը յեր ա կէնըմ, թա.- Պա խօսած տըրդը կասիս՝ ծըլնա տըկը-տիյըր կանիւմ, Էտ խէ կըրէցեր վո՛ւչ, թա մին մըսխալ մէս քըթէնա... (ՅԺՅ, V, 519):*

Խօսկը անց կենալ - տեն **Խօսկը ընցընէլ**:

Խօսկը առաշկ տանէլ - 1. Շարունակել տվյալ նյութի շուրջ խոսել: *Այան հիշկան խօսկը առաշկ ա տանում, մին ա, քաթը պըրծընում չի (Ձ):* 2. Ասածը պնդելով անցկացնել, ասածն անել տալ: *Շինըցէք խօսկը առաշկ տարէն, շէնը-մը բալինցա շինիլ տըվէն (Բ):*

Խօսկը բազար տոն օնէլ - Խոսքը՝ ասածը քննարկման դնել: *Կընանուցը քըշտէն վեր խօս-կըտ բազար տոն կնլի, Էլ պըրծումըն չի կա (Բ):*

Խօսկը էրկու չանէլ - Պատվերը՝ հանձնա-րարությունը՝ առաջարկությունը եւն անմիջա-պես կատարել, կրկնել չտալ, չսակարկել,

չհակաճառել: Էլ խօսկը Էրկու չըն ըրալ, քըճցալ ըն, մըսլըհաթ ըրալ, քօջնլ, յըճկալ (ԱԱ, 35):

Խօսկը ընցընել - Զեղիկականություն ունենալ, ասածը նշանակություն՝ ազդեցություն ունենալ՝ հարգվել: Վեզիրին խօսկը ընցընում ար պալատումը (Ձ):

Խօսկը իրըճսէն ասէլ/փըռնըցընել - տեն հրըճսէն ասել:

Խօսկը իրկընցընել - Մի բանի մասին երկար խոսել, մանրամասնությունների մեջ մտնել: Էնքան խօսկը իրկընցընում ա, լօխճին գնիլն տանում ա (Բ):

Խօսկը խօսկ ա պէնհում/պիրհում - Ասվածից՝ փոքր գրույցից երկար պատմություն է ստեղծվում՝ նոր մտքեր են արտահայտվում: Խօսկը խօսկ ա պէնհում, վեր մին պէն ըսըճեր, հնրոն պէն կըվիցընին (Ձ):

Խօսկը խօսկ ինիլ - տեն Խոսկէն տարը ինիլ:

Խօսկը կարճ կապէլ - Խոսելիս մանրամասնությունների մեջ չմտնել, խոսքը՝ գրույցը շուտ վերջացնել: Դերվիշը խօսկը կարճ ա կապում (Ձ):

Խօսկը կէմնը անէլ, կապէլ - Բարի խորհուրդներով համոզել՝ դարձի բերել: Կօղ կընգանը կարէլ չըս խօսկը կէմնը անիս, կապիս (Ձ):

Խօսկը կէսատ - տեն Խօսկը պիրանումը:

Խօսկը կէսատ թօղն(է)լ/կըտըրէլ - տեն Խօսկը պիրանումը թօղնէլ:

Խօսկը կէսատ մընալ - տեն Խօսկը պիրանումը մընալ:

Խօսկը կըտօրը քըցիլ - Բուն նյութից խոսափելով՝ խոսակցության նյութը փոխել: Լըհա վեր ըսընում ին կօրծ ընէլա խօսէլը, Մուխին խօսկը կըտօրըն ար քըցիլ (Ձ):

Խօսկը կիին քիինիլ - տեն Խօսկը ընցընել:

Խօսկը կօլ տալ - Վիրավորական խոսքին չպատասխանել, իրեն զսպել: Մարթը հիշկան ուշունց ա տամ, կընէճը խօսկը կօլ ա տամ, պէն չի խօսում (Ձ):

Խօսկը կօտըրէլ - Մեկի ասածը՝ խնդրանքը չկատարել՝ մերժել: Պիծի Նըհատակը ըխճըկանը խօսկը կօտըրում չի, մին պիծի ամըճն ա տամ (ՆԱԲ, 83):

Խօսկը հըլծրէլ - տեն Խօսկը փօխէլ:

Խօսկ ըղնէլ - տեն Խօսկ վեր կ'ան:

Խօսկը ճըկատէն ասէլ/փըռնըցընել - տեն հրըճսէն ասել:

Խօսկը մէր մաջին (մընա) - Ասում են խոսակցին՝ ասածս գաղտնիք է, ուրիշի չասես: Բաղվանջին ասում ա.- Խօսկը մէր մաջին, բըրիգադիրը հիրըվանէտ կընգանը սիրականըն ա (Ձ):

Խօսկը մըճըր ա, կօրծը՝ տնխտըճի - Ասելն հեշտ է, կատարելն է դժվար: Պառավըն ասում ա. «Այ բալա, խօսկը մըճըր ա, կօրծը՝ տնխտըճի. Էտ վեր ասում ըս, կըրըլական ը՛ս անխս» (Ձ):

Խօսկը մին անէլ/մին ըմանում տինիլ - Զամաճայնության գալ, միաբանվել: Տահանը խոսկությունէն մին ըն ըրալ, փախալ, յէկալ, ըստեղ կացալ (ԱԱ, 29):

Խօսկը յըճտ յըճր օնէլ/յըճտ օտէլ - տեն Խոսկան յըճտ տըճնալ:

Խօսկը շօռ տալ/պըրանէլ - տեն Խօսկը փօխէլ:

Խօսկը պահէլ - տեն Խոսկէն տարը ինիլ:

Խօսկը պէնու տըճի չըտինիլ - տեն Խօսկը տափը քըցիլ:

Խօսկը պիրանան ք'անրփանթննալ տոնս քաշիլ/տոնս օնէլ - Մեկին դժվարությամբ խոսեցնել: Էտ հարթըն Էլ վէշ մին պէն չար խօսում, խօսկը պիրանան ք'անրփանթննալ ին տոնս քաշում (Ձ):

Խօսկը պիրանումը - Ասելիքը դեռ չվերջացրած: Լըհա խօսքը պիրանումը՝ կըլծիս թըռչում ա (ՅԱԲ, 15, 25):

Խօսկը պիրանումը թօղ(ն)էլ - Խոսքը ընդհատել՝ ընդմիջել, չթողնել, որ մինչեւ վերջ արտահայտվի: Վեզիրը օգում ա խօսէ, թաքա-վերը խօսկը պիրանումըն ա թօղնում (Ձ):

Խօսկը պիրանումը մընալ - Խոսքն ընդհատվել՝ ընդմիջվել, չկարողանալ մինչեւ վերջ արտահայտել: Մարթը վեր ճըղղամ ա, կընգանը խօսկը պիրանումըն ա մընամ (Բ):

Խօսկը սարավ-քօլավ քըցիլ - տեն Խօսկը կըտօրը քըցիլ:

Խօսկըս մընա էս չծր՝ պատէն դաթումը - տեն Խօսկը մէր մաջին (մընա):

Խօսկը տափէն մընալ - Ասվածը՝ պատվերը՝ խնդրանքը չկատարվել՝ անուշադրության մատնվել՝ արհամարհվել: Մօրը խօսկը տափէն մընաց, վէճ տըղան ըրավ, վէճ ախճիճը (Բ):

Խօսկը տափը քըցիլ/տափավը կ'ան - Խոսքը՝ ասածը բանի տեղ չդնել, պատվերը՝ խնդիրը չկատարել՝ արհամարհել: Բիդասըլ տըղա յա Զամօն, հօրը խօսկը տափըն ա քըցիլ (Բ):

Խօսկը տըհ դնցընէլ - տեն Խօսկը ըն-
ցընէլ:

Խօսկը տըհ հըսնէլ - Մեկի հասցեին աս-
ված գաղտնի խոսքը նրա կողմից իմացվել:
Ըսկըտուրը հարթնանը անա կէնգատ ա անում,
խօսկը տըհ ա հըսնում (Բ):

Խօսկըտ մըղափհուն ա/չի - Չարժե ասել՝
խորհուրդ տալ, նա արժանի չէ դրան: *Ասթը-
խեզ, Մարովէն հօր ըս խըրատ տամ, խօսկըտ
մըղափհուն չի* (Բ):

Խօսկըտ շըք'անմ/մըհըրաւ ըմ կըտըրում
- Քաղաքավարական արտահայտություն, որ
ասվում է մեկի խոսքը ընդմիջելիս՝ ներողու-
թյուն ընդմիջելու համար: *Ջավէնը թա-
Պօղօս, խօսկըտ շըք'անմ ըմ կըտըրում, մին
պապոզոզ տօ* (Ձ):

Խօսկը փըռնէլ - Ասածը համապատասխանել
իրականությանը՝ մեկ ուրիշի ասածին եւն:
Ըտըրա խօսկը փըռնում չի կընգանը ըսածէն (Ձ):

- Խօսկը փօխէլ - 1. Խոսքի նյութը փոխել: *Վեր
տըհնում ա՝ խանը կամ ա, դանտի խօսկը փօ-
խում ա* (Ձ): 2. Նախապես տրված ցուցմունքից՝
վկայությունից՝ ասածից հրաժարվել, ուրիշ բան
ասել: *Ստըրումը Յեղանը խօսկը փօխում ա* (Բ):

Խօսկը քամուն տալ - Իզուր՝ ապարդյուն
խոսել: *Յինչ ըս խօսկըտ քամուն տամ, քըհզ
ըսկանօղ չի կա* (Բ):

Խօսկը քանդիլ - Պայմանը չեղյալ համարել:
*Էտ մարթը ուրանց խօսկը քընդիս ա, էլ ըտըրանց
նիհետ կօրծ չի ընէս* (Ձ):

**Խօսկը ք'անդիր ա, վեր փըռնիս, կըրկընա-
նա** - Առիթի դեպքում գրույցը ծավալվում՝ երկա-
րում է: *Խօսկը ք'անդիր ա, վեր փըռնիս,
կըրկընանա. վեր Յերսիլան էլ ըտի յա ասում,
ըտըրանք մինչըմ քըշէրը նըստում ըն, հըրթ-
նէրէն անա կէնգատ անում* (Ձ):

Խօսկը օրէնք ինիլ - Մեկի ասածը՝ որոշածը
մեկի համար վճռական ուժ ունենալ, կատար-
վել: *Ապուն խօսկը մըզըտէ օրէնք՝ ա լան* (Բ):

Խօսկ ինիլ - Խոսք բացվել, խոսվել, խոսակ-
ցություն տեղի ունենալ: *Խօսկ ա իլան, վեր յըհօղ տա-
րէն Ղարաբաղա լօխ շինէրումը բիդի գազ ինի* (Բ):

Խօսկի օրինակ - Որեւէ բան բացատրելու՝
հաստատելու եւն համար որպէս օրինակ ծառա-
յող, օրինակի համար: *Մարը ասմա.- Խօսկի
օրինակ, ասինք թա էտ ըխճըկանը նըհըտ փը-
սակվալ ըս, ըշտըհ ըժք ըպըրլական* (Ձ):

Խօսկ խառնէլ - Երկու հոգու իրար հետ
զժտեցնելու նպատակով զրգռել՝ բամբասել:
*Թանգան հիրըհանը խօսկ ա խառնում, ք'ծինն
հիրըվըններէն կըռվըցընում* (Ձ):

Խօսկ խընթըրիլ - Խոսելու թույլտվություն՝
իրավունք խնդրել: *ժողօվէն վախտը Մարյան-
գ'իլըն էլ ա խօսկ խընթըրիլ* (Ձ):

Խօսկ խօսկու կ'ան - Իրար հակաճառել:
*Խօսկ խօսկու վա կամ, մին մարթ մընին վէխճար
ա ասում* (ՆԱԲ, 107):

Խօսկ կա - Ասելիք՝ առարկություն ունե՞ք,
եթե ունեք, խնդրեմ: *Յարը ասմա.- Էք'ոնծ ծանքին
քինանկան ընք հօնծ անինք, խօսկ կա* (Ձ):

Խօսկ կապէլ - Պայմանավորվել: *...Ուրիւր
նըհետ խօսկ ըն կապըմ, վըր պուճուր ախպօրը
վըրըմը թօղին...* (ՅԺՅ, V, 21):

Խօսկ կըռվըցընէլ/կօխ(ըլ) կըցընէլ - Վիճա-
բանել, լեզվակոխվ տալ: *Ախճիգըն ուրան ասա-
ծըն ա ասում, թաքավըրը՝ ուրանը, վերջը խօսկը
կօխըլ ըն կըցընում* (ՅԺՅ, VII, 134):

Խօսկ հըսնէլ - Խոսելու իրավունք ունենալ
(հաճախ գործածվում է ժխտական ձեւով):
*Ախճիգը ասում ա.- Թաքավըրըն ապըրած
կէնա, ինծ խօսկ չի հըսնում, ամմա դոհ չըս
անում, վեր էտ տըղէն կախ ըս տամ* (Ձ):

Խօսկ յըր օնէլ - 1. Խնամախոսության
ժամանակ աղջկա համաձայնությունը ստա-
նալ: *Ք'ունում ըն խընըմախօս, վեր չուբանէն
ըխճըկանը անա խօսկ յըր օնին* (Ձ): 2. Խոս-
տում առնել՝ ստանալ: *ժողօվուրթը ըտըրանա
խօսկ ըն յըր ունէս, վեր էլ ուրանց շէնին ծըմակը
կ'ըլական չի* (Ձ): 3. Խոսելու թույլտվություն՝
իրավունք ստանալ: *Չօբանը թաքավըրին անա
խօսկ ա յըր օնում, լօխ պատմում* (Ձ):

Խօսկ յըրա անէլ/պիրիլ - Մեկի ասածը
շարունակել կամ հակաճառել: *Վեր մինը ասմա՝
կարունքը յէկամ, մինըն էլ խօսկ ա յըրա պի-
րում, թա.- Փիդվան չի, հանում Պըռապէն Էծէրը
պըրծալ չի* (ԱԱ, 83):

Խօսկ շինիլ - Կատարվածի մասին ամենուր
հայտարարել՝ բերնեբերան գցել: *Խըհճը գանքը-
մը մըհէտ կ'ուղթթուն ըրամ, խօսկ շինըցէն* (Բ):

Խօսկ շօռ ածէլ - տեն Խօսկ տանէլ-պիրիլ:

Խօսկ շօռ ածօղ - տեն Խօսկ տանօղ-
պիրիլ:

Խօսկ չի կա - 1. Առարկություն չկա, համա-
ձայն եմ: - *Էք'ոնց յըք, ք'ինինք՝ բազար.* - Խօսկ

չի կա (Բ): 2. Անթերի է, կատարյալ է: - Ուրբէ, հիրըվանէտ էշը օգնում ըմ ինք՝ օնիմ, հունց էշ ա՛: - Խօսկ չի կա, Յէգօր, փուշմընական չըս, ինք՝ կան (Ձ):

Խօսկ վեր կ'ան/պէնկալ/պէց ինիլ - Խոսակցության նյութ դառնալ, որեւէ բանի մասին խոսակցություն սկսվել: Մին օր էլ շինըմաչումը խօսկ ա վեր կ'ամ, վեր ծըմակը կըտօրին, տը՛ղը բաղ քըցին (Ձ):

Խօսկ վեր պիրի/պէնկալ/պէց անէլ - Խոսակցության նյութ դարձնել, որեւէ բանի մասին խոսակցություն սկսել: Ասախկալներան մինը խօսկ ա վեր պիրում, վեր էտ յիրիմին տօնը շինին (Ձ):

Խօսկ տալ - Խոստանալ, խոսքով որեւէ հանձնառություն ստանձնել, համաձայնել: Թաքավերին պուճուր տըղան խօսկ ա տամ, վը՛ր էտ լօխ կըծարի, պը՛րի (ՅԺՅ, V, 24):

Խօսկ տանէլ-պիրիլ - Մեկի ասածները մյուսին հայտնելով՝ գծություն առաջ բերել: Պառավը շէնումը էնքան խօսկ ա տանում-պիրում, լօխ ուրիւր անա խըռավում ըն (Բ):

Խօսկ տանող-պիրծղ - Մեկի ասածները գծնեցնելու նպատակով մյուսին հայտնող, խառնակիչ, խաբարեզիկ: Արփէնիզը խօսկ տանող-պիրծղ ա, սայաղ կացէք (Բ):

Խօսկ տոնս քաշի/տոնս օնէլ - Ջանազան միջոցներով մեկից որեւէ բան իմանալ՝ գաղտնիք դուրս կորզել: Կընէզը հիշկան անում ա, կարում չի մարթին անա խօսկ տոնս քաշի (Ձ):

Խօսկ քըցիլ - 1. տէն Խօսկ վեր պիրիլ: 2. Ակնարկել, որեւէ նպատակով խոսակցության նյութին անուղղակիորեն առնչվող մի բանի մասին ակնարկ անել: Սամսօնը խօսկ ա քըցում, հիրըվանէն անա ցօրէն պարթկ անում (Ձ):

Խօստան կըծէլ - Արբունքի հասնելով՝ առաջին անգամ սեռական՝ սիրային հարաբերության մեջ մտնել: Տըղան վեր խօստան կըծից, էլ տիճեր ա տանը պահէլը (Ձ):

Խօտը կ'իւլին առաշկը քըցիլ, մէսը՝ վըխճարէն - տէն էշը վը՛ռան մօրթէլ:

Խօտ ըրածէլ/օտէլ - Անասունի նման հիմար՝ ապուշ լինել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձևերով): Վաղօն ասմա.- ԽԷ՛, յը՛ս խօտ ը՛մ ըրածում, էտքանըտ կըլօխ չը՛մ ըղնում (Ձ):

Խօտ ըրածող/օտող - Հիմար, ապուշ (մարդ): Էտ խօտ ըրածողն էլ ա հըրուստացալ (Բ):

Խօտ ըրըծըցընէլ/ուտըցընէլ - Մեկին հիմարի տեղ դնել՝ խաբել: Սուրբաթէն անումըն ա դանգըլա, ամմա վեր թօղիս, օխտը ժողիգու խօտ կըրըծըցընէ (Բ):

Խօտու թայա - Դյուրագրգիռ, բարկացկոտ (անձ): Բաղվանչին էլ խօտու թայա յար, վեր մի-նին տը՛սալ բաղումը, ճըղճըղօցը տիւնում ար (Ձ):

Խօրնալ ինիլ (մինին) - Մեկին համապատասխան, նրա ուժերի՝ հնարավորությունների սահմաններում լինել, մեկի բանը լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձևով): Դօր-փերը ասմա.- Այ բալա, հծնձ անէլը քու խօրնալըտ չի, դըրահ կաց (Ձ):

Խօրնալ իփօղնէն վեր շատ ինին, խօրնալ յա՛ նալի կինի, յա՛ աղի - Տարբեր մարդկանց կողմից կատարված գործը արդյունքում տուժում է: Խօրնալ իփօղնէն վեր շատ ինին, խօրնալ յա՛ նալի կինի, յա՛ աղի. Էս պատը իրը՛ք ուստա յըն տիրնալ, ըտըրա հը՛տէլ յէլ ծօռ ա (Բ):

Խօրա մարթ - Անարժեք, ստոր (մարդ): Խօրա մարթիք՝ ամմէն տը՛ղ էլ կան (Բ):

Խօրթ աշկալ յէշիլ - Մեկին վատ վերաբերվել, նրա հետ վատ վարվել: Քանսպարը ախպօրցը խօսցը խօրթ աշկալ ա յէշում (Բ):

Խօրթի-փծրթի քըցիլ - Անհամերաշխություն առաջացնել: Էտ հարթընը ըտըրանց տօնը խօրթի-փծրթի յա քըցում, ինքը քինամ հարննց տօն (Ձ):

Խօրթ մար - Անբարյացակամ, ոչ հոգատար (մարդ): Շուշանը հինչ քո՛ւր, խօրթ մար ա Արիվհատէն հը՛տէլ (Բ):

Խօր խուրանալ - Մեռնել, գետնը մտնել (սովորաբար գործածվում է որպես անեծք): Խօր խուրանա Արմիկը, Էծըս կ'ուղացալ ա (Բ):

Խօրում-խօրում անէլ - 1. Հնձած եւ չորացրած խոտից փոքր կույտեր սարքել, խորումել: Մարթը խօտը խօրում-խօրում ա անում, կընէզըն էլ խօրթներ ա կապում (Ձ): 2. տէն Լավշի տալ:

Խօրուրթ նըստէլ/տը՛սնալ - Միմյանց հետ կամ որեւէ մեկի հետ մի բան քննարկել, խորհրդակցել: Ըտէղ էտ ախպէրքը կ'ամ ըն փըսէն նըհէտ խօրուրթ անում, վեր հիվըննէն տանին սարը (Ձ):

Ծանձն շծրը ինքը իւրան կըմաշի - Իրը չօգտագործելով կփչանա: Մարը ասմա. «Ծանձն շծրը ինքը իւրան կըմաշի, էտ չըխարակը վեր պիներցընան չըս, հօր ըս ինք կաննի» (Ձ):

Ծանձն չըվալ - Յոգնած, թույլ, անուժ (մարդ, անասուն): Ծանձն չըվալ ըս, խէ թայդի չըս ըղնում (Բ):

Ծանէրը յըտ տանէլ - Ընդարձակվել: Ժողովուրդը հիշքան նըստում ա, գանքան թանգանն ա ծանէրը յետ տանում, տէղ անում (ՅԺՅ, V, 192):

Ծանը կօտըրվէլ - Ծալագիծը վերանալ: Յիշկան լըվանում ըն, իւթն վըն տամ, էտ շծրին ծանը կօտըրվում չի (Ձ):

Ծանը պակաս - տէն խըքան պակաս:

Ծանը օտէլ - Ծալված տեղը մաշվել: Շծրը էնքան սընդօղումը ծանձն պահալ ա, ծանը կէրալ ա (Ձ):

Ծանիլ ղըրաղ տիևիլ - Գործը վերջացնել՝ փակել: Արտը հընձնում ըն, ծանիւմ ղըրաղ տիևում (Ձ):

Ծանիլ ջուբումը տիևիլ - Իր արժանիքներով՝ կարողություններով մեկին գերազանցել, մեկին կամ մի բան հեշտությամբ հաղթահարել: Մեր Վանին օխտը պըրափէտուրու իւրան խըքավը կըծանի ջուբումը տիևիլ (Բ):

Ծանիլ տակէն տիևիլ - 1. տէն Ծանիլ ղըրաղ տիևիլ: 2. տէն Ծանիլ ջուբումը տիևիլ: 3. Սեփականացնել, յուրացնել, իրենը դարձնել: Մին էրկու հօքի շէնին սաղ վըդէրը ծանիւմ ըն, տըկըրներէն տիրան (Բ):

Ծախ ըս/ըմ/չըս/չըմ քիևնն - Բավական է, ավելին պետք չէ: Յարը թա. «Շան տըղա, էտքան զըկըռը քաղըմ ըս հինչ ա՛նիս, ծախ ըս քիևնն» (Ձ):

Ծախս տըսնալ - տէն խարջ տըսնալ:

Ծախսը տիև օնէլ - տէն խարջը տիև օնէլ:

Ծախսու տակ ըղնէլ - տէն խարջու տակ ըղնէլ:

Ծախսու տակ տիևիլ/քըցիլ/թօղ(ն)էլ - տէն խարջու տակ տիևիլ:

Ծախ փըռնէլ - Վաճառելու՝ ծախելու գործը նթացը կազմակերպել: Քիևնա ա բազար, շիևացուց ապըրանքը ծախ փըռնում (Ձ):

Ծանձն անէլ - Առաջին անգամ ոտքի կանգնել (փոքր երեխաների մասին): Խօխան ծանձն ա ըրալ (Բ):

Ծակ աշկ - տէն Աշկը ծակ:

Ծակ բօղազ - Շատակեր, որկրամոլ (մարդ): Յամբօվէն նըման ծակ բօղազ վէշ մին տըդ ինիլ չի (Բ):

Ծակըծուկը գիղնիլ - Տեղանքին՝ վայրին՝ հանգամանքներին եւն լավ ծանոթ լինել, մանրամասնություններն իմանալ: Էտ դէրվիշը ծակըծուկը լւավ ար գիղնիւմ, ըտըրա հըտէ էլ կարում չըն փըռնին (Ձ):

Ծակը կօխէլ/քըցիլ - Բանտարկել: Թաքավէրէն տըղան քիևնա ա պըրիստավէն, քուխվէն փըռնըմ, կըպօտըմ, քըցըմ ծակը, պըռաւէն տըղէն էլ ըզաղըմ (ՅԺՅ, V, 308):

Ծակը նի մըն(ն)էլ - Թաքնվել, վախից թաքստոց մտնել: Խօսըօվը վեր թըվանգանվը մէհէտ յըրա յա անում, ըտըրանք ծակըն ըն նի մընում (Ձ):

Ծաղէգը յըրա(ն) - 1. Բուլորովին թարմ՝ մատղաշ: Ծաղէգը յըրան խըյար ա (Բ): 2. Խակ (պտուղների մասին): Խընձօրը հանա ծաղէգը յըրա յա ինիս, վեր էտ խօխէնքը քըղէն ըն (Ձ):

Ծաղէգ կիրիլ - Ծաղիկ հիվանդության դեմ պատվաստել: Միհէնգ լօխ խօխօսը կուռներէն ծաղէգ ըն կիրիւմ, վեր ծաղկան ըղնին վէշ (Բ):

Ծաղէգ շօռ ածօղ - Ըստ սևոտիապաշտության՝ հրեշտակ, որ իբր տարածում է ծաղիկ հիվանդությունը: Այան մատաղ ա անում, հանցու ծաղէգ շօռ ածօղը իւրանց տօնը կա վէշ (Ձ):

Ծաղէգ չափէլ - Յմայության ձեւ համբարձման նախորդ գիշերը աղջիկները թիզով որեւէ ծաղկաբույս էին չափում եւ կարմիր թելով նշան անում՝ հաջորդ օրը կրկին չափելու համար. եթե երկարում էր, լավ նշան էր, իսկ եթե ոչ՝ վատ:

Ըխճըկէրքը նի յըն տըճնում հանդէրը, ծաղեգ չափում (Ձ):

Ծաղեգ պահէլ - Լավ խնամել, լավ պահել: Խորթ մարդ էտ ըխճըկօրցը ծաղեգ ա պահում (Ձ):

Ծաղեգ տըճնալ - Դաշտանի ենթակա լինել, հասունացած լինել (աղջիկների մասին): Առաջ, վեր ախճիգը ծաղեգ ար տըճնում, էլ թօղում չի տանան տոն կ'ա (Բ):

Ծաղկած հաց - Արժանիքներից զուրկ՝ անպետք (մարդ): Էտ ծաղկած հացը յօխճին աշկէն պըլօր ա տըճնալ (Բ):

Ծաղկած շըլծրէ - Սիրուն, գեղեցկատես (հատկապես աղջիկ): Ախճիգ, հինչ ախճիգ, մին ծաղկած շըլծրէ յա (Բ):

Ծաղկում պըտըտօրվէ/փըթըթօրվէ - Ծաղկել, փթթել: Բաղէրը ծաղկում պըտըտօրվալ ըն (Բ):

Ծամէլ-պիրանումը տինիլ - Լավ՝ մանրամասն բացատրել՝ հասկացնել՝ սովորեցնել՝ դյուրըմբռնելի դարձնել, մեկի գործը հեշտացնել: Ծամում ըմ, պիրանումը տինում, էլիա կըլօխ չի ըղնում, դանգըլա խօխա յա (Բ):

Ծամը՝ էրկան, խըլքը՝ կարծ - տեն Մազը՝ էրկան, խըլքը՝ կարծ:

Ծամը կըտըրած - Անամոթ, անառակ, լիրբ (կանանց մասին): Ծամը կըտըրած կընէգ ա Զէդանէն հարթը, օխտը սիրական ա պահում (Բ):

Ծամը կըտըրէլ - Մագերը կարծ կտրելով՝ խուզելով՝ անառակել, խայտառակել (կանանց մասին): Առաջ վեր կընէգը բուզթուն ա իլնը ընէս, ծամը կըտըրէլիս ըն իլնը (Ձ):

Ծամը տափավը քաշ ինիլիս - Երկար ծամ մագեր ունեցող (աղջիկների մասին): Մաքաղաթէն էրկու ծամը տափավը քաշ ինիլիս ախճիգ օնէ (Բ):

Ծանսը կախ/կօտըրած - Դանդաղ՝ ծանր-ծանր խոսող: Ծանսը կախ մարթ ա Զեգօրը (Բ):

Ծանգանլ ըղնէլ - տեն Զաշկալ ըղնէլ:

Ծանգանլ քըցիլ - տեն Զաշկալ քըցիլ:

Ծանդըր անգուն - տեն Անգունը ծանդըր:

Ծանդըր լին - Մեծ պարտավորություն՝ հանձնառություն՝ ծանրաբեռնություն: Ժողովուրթէն յըրա ծանդըր լին ըն տիրալ, կարում չըն կըղարին (Բ):

Ծանդըր լծք - Գեր եւ դանդաղաշարժ (մարդ, անասուն): Ծանդըր լծք ա լիծքը, մինչը՛վ մին պէնը անում ա, օրը մըթնում ա (Բ):

Ծանդըր խօսկ - Վիրավորական խոսք, ամոթանք, նախատինք: Ըսկէսվօրը ծանդըր խոսկէրէն հարթըն քօղաք չի տամ (Բ):

Ծանդըր ծըրք - տեն Ծըրքը ծանդըր:

Ծանդըր-ծընդըրմէ - 1. Ծանրաբարո, խոհեմ, լուրջ, ծանրակշիռ: Ծանդըր-ծընդըրմէ մարթիքըն Ասթըխէգին խընամուքը (Բ): 2. Զանդիսավոր կերպով, հպարտորեն, ծանրակշիռ կերպով: Թաքուհին կ'ամ ա, ծանդըր-ծընդըրմէ նըստում (Ձ):

Ծանդըր հակէն նըստէլ - Շահադիտական նպատակներով կողմնապահություն անել, ուժեղի կողմն անցնել: Ըշտը՛ղ մին կըռը՛վ ար իննում, Զէյդարը ծանդըր հակէն ար նըստում (Ձ):

Ծանդըր նըստէլ - տեն Թանգ նըստէլ:

Ծանդըր նըստէլ, ծանդըր յըր կէնալ - տեն Ծանդըր պահէլ (նըրնն):

Ծանդըր պահէլ (նըրնն) - Լուրջ՝ հավասարակշռված լինել, հիմարություն՝ թեթևալիկություն չանել: Զէրսիլնն ծանդըր ար պահում նըրնն, ըտըրա հը՛տէ էլ լօխ հարգում ին (Բ):

Ծանդըր պէռնը - 1. տեն Ծանդըր լին: 2. Մեծ հոգս: Զիվանդ պահէլը ծանդըր պէռն ա (Բ):

Ծանդըր տըճըր թիթըվցընէլ - Լրջախոհությունը, արժանապատիվ կեցվածքը թողնել: Ասում ա. «Ա՛ մարթ, հօր ը՛ս նըղախ տըճըրան ծանդըր տըճըրտ թիթըվցընում, ճըղճըղա մէլ, խօխա յա, լի՛, սըխալվալ ա» (Ձ):

Ծանդըր քարը սըրտէն տինիլ - Դժբախտացնել: Թօրթէն բալան թաղիմ, վեր ծանդըր քարը մեր սըրտէն տիրնալ (Ձ):

Ծանդըր քըշքըքէն նըստէլ - տեն Ծանդըր հակէն նըստէլ:

Ծանսնուտ անէլ - հեզն. Կոնծել: Մին էրկու ըստաքան Մակիչը վեր թօթէն ըրաղան ծանսնուտ ա անում, քը՛վփը լըվանում ա (Ձ):

Ծառան ծըռատակը հիշտ ա ըրվամ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը, անփորձ՝ անտեղյակ լինելով, թերազնահատում է գործի դժվարությունը: Ծառան ծըռատակը հիշտ ա ըրվամ. Անդօնը գանքումը արտ հընծանձ չի, ասում ա.- Մին հեքտարը մին օրումը կըհընձիմ (Ձ):

Ծառան ճեղնը վեր կըղնէ - Մարդ իր ունեցածից՝ եղածից նաեւ կորցնում է: Ծառան ճեղնը վեր կըղնէ, Վալօր, կալ ա, լի՛, ըստակալ ա, ըստակալ ա, էն ա իրը՛քըն էլ օնիս (Բ):

Ծառէն շուքավը շօռ տալ - Իր օգտին գործել, անախորժություններից խուսափել: Լօխ ծառէն շուքավըն ըն շօռ տամ, հօքնումայէն հը՛տէ կօրծ անօղ չի կա (Բ):

Ծառը կը տըրբալ ըս, էլ հոր ըս ասում՝ ծըտէրը
հոր ըն - Երբ նման իրավիճակը դու ես ստեղծել,
ինչո՞ւ ես դժգոհում: Զակէն, արադը լօխ տու չըս
ծախալ. ծառը կը տըրբալ ըս, էլ հոր ըս ասում՝
ծըտէրը հոր ըն (Բ):

Ծառը հիշկան բար յըր օնէ, էնքան ճըղները
կը կըռռանա - Մարդ ինչքան խելոք, այնքան հա-
մեստ է լինում: Ծառը հիշկան բար յըր օնէ, էնքան
ճըղները կը կըռռանա. *Այն համ խելունք ա, համ*
սուսըփուս (Բ):

Ծառը յըր ինծոյ ծիյին քօռակը ճըղներըն էլ
յըր կինի - տէն Մարը վեր յըր ինի ծառը,
ախճիգըն էլ յըր կինի ճըղները:

Ծառը վեր շըղըհարում ըս, շէշման ա վեր
ըղնում - Փորձանքից, պատուհասից եւն տուժում
է լավը: Ծառը վեր շըղըհարում ըս, շէշման ա վեր
ըղնում. շէնին դօջաղ տըղէքը լօխ ես կըռվալը
գօհվեցէն (Բ):

Ծառը վեր վեր ըղնէ, կըցնավէրը կըշըտանա
- տէն Սըվ յըգնը վեր վեր ըղնէ, տընըկավէրը
կըշըտանա:

Ծառս անէլ/ինիլ - Ըմբոստանալ, ընդվզել:
Թաքավէրը ըտըրանց վեր շատ ա տանջում, ծառս
ըն ինում (Ձ):

Ծասկի-սաթկի անէլ - Շատ բան ծածկել՝
թաքցնել: Յօրէնը ըստըդ-ընդըդ ծասկի-սաթկի
յըն անում, հանցու դուշմաննէն տանին վէշ (Ձ):

Ծավ-ծավ անէլ - Շատ թըջել, հեղուկի մեջ
ընկղմել: Պիւրթըր ածում ա կըտէն գօլը, ծավ-ծավ
անում (Ձ):

Ծավ-ծավ ինիլ/տըգնալ - Շատ թըջվել, հեղու-
կի մեջ ընկղմվել: Թօռու տակ ընգըցէ, ծավ-ծավ
իլի (Բ):

Ծարավը անց կըցընէլ/կօտըրէլ - Խմելու
ցանկությունը՝ պահանջը մասամբ հագեցնել:
Ըտըդ էլ ախպրոր չի իլնլ, ջէրան ա վեր քըցնլ,
արունը խըմալ, ծարավը կօտըրալ (ԱԱ, 60):

Ծափ տալ - 1. Ձեռքի փփերը որեւէ եղանակի
կշռոյթով իրար խփել: Տըղան ծափ ա տամ,
ըխճըկէրը պար ըն կամ (Բ): 2. Ձեռքի փփերը
իրար խփել՝ ի նշան կանչի: *Վեգիրը իրըք հըտ*
ծափ ա տամ, ծառան նի յա մընում (Ձ): 3. Ձեռքի
փփերի նման իրար խփվել: *Քամէ յա անում,*
ծառէն ճըղները ծափ ըն տամ (Բ): 4. Թեաքախել:
Դուզողունը թէվէրը ծափ ա տամ, հըռանում (Ձ): 5.
Ուրախանալ, ցնծալ: *Խալխէրը մէյդին յըրա լաց ըն*
ինում, ինքը ծափ ա տամ (Բ): 6. Մեկին չափա-

զանց գովաբանել՝ փառաբանել: *Շինըցէք էնքան*
ծափ ըն տուվալ, չօբանը լափ աշկը օնքան պի-
ցըրացալ ա (Բ):

Ծաքը ծաքիլ/պէնվալ/պըտառէլ - Արշալույսը
բացվել, արելը նոր բացվել: *Լիւսըմօտէն՝ հալն*
ծաքը պըտըռէլու, տըսնաս ա՝ մին իրըքըլըխանէ
դէվ պիցըրացալ ծառը... (ԱԲ, 82):

Ծաքը ծաքիլ/ծըքը պըտառէլ/ծըքիլիլ/ծը-
քիլիլ - Վաղ առավոտյան՝ լուսաբացին: *Ճէղաց*
քիլիլուն ծաքը ծաքիլ ըն էշէրը պէռնում, հըղէ
ինում (Ձ):

Ծէխէ հափուռը քօր կնի - Փող կորցնելու
կանխագագում ունենալ: *Կընէգը վեր ասում ա՝*
ծէխէ հափուռը քօր ա կամ, Ափկարը դիլխօր ա
ըղնում (Բ):

Ծէխէ վըննանը յըրա յըր կէնալ - տէն Թաքս
քօն ինիլ:

Ծէխ ծըրքալ կօրծ անէլ - Գործը՝ աշխատան-
քը անփութ՝ կիսատ-պռատ կատարել: *Շատէրը*
նիւնըլին հըտէ ծէխ ծըրքալ ըն կօրծ անում (Ձ):

Ծէխ մարթ - Համառող, հակառակող բնավո-
րության տեր (մարդ): *Խսակը ծէխ մարթ ա (Բ):*

Ծէխ քօն ինիլ/յըր կէնալ - տէն Թաքս քօն
ինիլ:

Ծէղծամ տալ - Առանց ախորժակի ուտել,
ծամծմել: *Նըստում ա, մին թիքա հաց յըր օնում,*
ծէղծամ տամ (Ձ):

Ծէղպատ անէլ/տալ - 1. Արտը մանգաղով
հնձելու ժամանակ ամեն մի բուռ հասկը ցողուն-
ներից մեկով-երկուսով կապել: *Ամմէն մին չանգ*
հասկը չինալը կըտըրում ըն, ծէղպատ անում (Ձ):
2. տէն Ծէղծամ տալ:

Ծէն ածէլ/հ(անէլ) - տէն Սան անէլ:

Ծէնը կըտըրէլ - տէն Սանը կըտըրէլ:

Ծէնը կըտըրվէլ - տէն Սանը կըտըրվէլ:

Ծէնը կըտըրցընէլ - տէն Սանը կըտըրցընէլ:

Ծէն ծէնու տալ - տէն Սան սանու տալ:

Ծէն-ծըպուտ/ծուն - տէն Սան սէմիլ:

Ծէն-ծըպուտ/ծուն հանէլ - տէն Ծըպուտու
հանէլ:

Ծէն տալ - 1. Իր մոտ իրավիճակ: *Շախը ծէն ա*
տամ նիւնն իմաստունէրէն, վըր քըթէննն առու-
ծըն ըսպընօղէն (ՆԼՂԺԲ, 18): 2. Ընդհանրապէս
իրավիճակ: *Թաքավէրը ըխճըկանը հըտէ մըծ հըր-*
սանէք ա անում, սաղ ժուղովուրթէն ծէն տամ (Ձ):

Ծէն տըվէք՝ մին դուշ կա ինծ օտէ, ըստըդ
ծըրտէ - Հեզնաբար ասում եւ այն ժամանակ, երբ

մեկը բացարձակ սխալ բան է ասում եւ փորձում՝ պնդել իր ասածը կամ չնայած իր անգործությանը՝ պոռոտախոսում՝ հոխորտում է. ի՞նչ եւս ասում, ավելի լավ է թոշունների կեր դառնաւ, քան հավատամ հանդուրժեմ քեզ: *Ղազարը վեր էլիս ըսքըսում ա պատմելը, թա հունց ա արջին խէխտան, Մուքին ասմա. «Ծէն տըվէք՝ մին դուշ կա ինձ օտե, ըստը՞դ ծըրտե»* (2):

Ծերան-ծերան - 1. Ոչ շատ պնդացած, կիսաթույլ (խաշած ձկն դեղնուցի մասին): *Ծերան-ծերան թընըխարավ ա, հու օտե, փուշմընական չի* (Բ): 2. Քիչ հարբած՝ գինով, տրամադրությունը քիչ բարձր: *Ծերան-ծերան քիհիլնէ յըն, հըվաքվում ըն, կարտե տամ* (2):

Ծէք տալ - 1. Փեթակից առանձնակալ եւ նոր ընտանիք կազմել (մեղուների մասին): *Փէթակէն ճանջէրը ծէք ըն տամ, քինամ գավալուն ճըղնան կախ ինձում* (2): 2. Մի բանի վրա՝ մի տեղ հավաքվել: *Հըրեկանը ասում ա.- Սնս քըցի, վեր մին պօլիզ վը՛սկէ օնիս, հարթներըտ կըլական ըն քը՛գ յորա ծէք տան* (2):

Ծէքու ինիլ - Նոր ընտանիք կազմելուն մոտ լինել՝ պատրաստ լինել (մեղուների մասին): *Մայիսը վեր կամ ա, մըրըճանջէրը ծէքու վըն ինձում* (Բ):

Ծէքու մըղըր - Մաքուր՝ անարատ մեղր: *Բըզարումը կարել չըս ծէքու մըղըր քըթէնաս* (Բ):

Ծէք փըռնել - Մեղվի ձագը՝ պարսը փեթակի մեջ տեղափոխել՝ բնակեցնել: *Ծըմական ծէք ա փըռնալ Արշամը, ճինջնտար տը՛ռալ* (Բ):

Ծըզանում իլնիլ չի, հըրըվանում տը՛սալ չըս, ըսածու վէլ հըվատում չըս, մըզանա հինչ ը՛ս օգում - Ասում են անտեղի հակաճառողին: *Վա՛հան, ծըզանում իլնիլ չի, հըրըվանում տը՛սալ չըս, ըսածու վէլ հըվատում չըս, մըզանահինչ ը՛ս օգում. հինչը ասում ընք, ըռագի չըս կէնում* (Բ):

Ծը՛ծը չուրանալ/ցըմաքել/քուռանալ - Կուրծքը՝ պտուկը այլեւս կաթ չտալ, կաթը կտրվել: *Կը՛վէն ծը՛ծը չուրացալ ա, դանան մընացալ ա տո՛ւզըն* (Բ):

Ծը՛ծը չըր/ցամաք/քոռ - 1. Այլեւս կաթ չտվող, կաթը կտրված: *Ծը՛ծը չըր էծ ա* (Բ): 2. Փոքր կուրծք՝ պտուկ ունեցող: *Ծը՛ծը քոռ կալ ա, ըտըրա կօրծը ըսկի մին հափուռ կա վէջ, էտ հինչ կա՛թըն բիդի տա* (2):

Ծը՛ծ տալ - Նորածնին կրծքով՝ ծծերով կերակրել: *Միհէնգվա հարթները ռըանց խօխօսըն ծը՛ծ էլ չըն տամ* (Բ):

Ծը՛ծ օտել - 1. Կրծքով կերակրվել: *Աժդահակը քառասուն տարե ծը՛ծ կերալ, քառասուն տարանը յետը Թամամ բաջին ծը՛ծա յետ ըրալ...* (ՀԺՀ, V, 416): 2. Երեխա լինել (հեգնաբար ասվում է մեծերին): *Տու հնլն ծը՛ծ ըս օտում, տու հծնձ անօղ ը՛ս* (2):

Ծը՛տը կըլխէն ծըրտել - հեգն. Ծաղրվել, ծանակվել: *Հիբը տո՛ւս ա կամ շինամաչը, ծը՛տը կըլխէն ծըրտում ա* (2):

Ծը՛տը հինչ ա՛, թա ծըտըխաշուն հինչ ինի - Անարժեքից արժեքավոր արդյունք չի ստացվի: *Ծը՛տը հինչ ա՛, թա ծըտըխաշուն հինչ ինի. փըթած խաղու վա, ըտըրանա հինչ կի՛նի բիդի տը՛ռնա* (Բ):

Ծը՛տ մինակ - Բոլորովին միայնակ, մեն-մենակ: *Ղուկասը ծը՛տ մինակ էտ շէնումը ապըրում ա* (Բ):

Ծը՛տ տը՛ռնալ - Խիստ նիհարել, քաշով խիստ թեթեւանալ: *Մարօն էնքան կօրծ ա ըրալ, ծը՛տ ա տը՛ռալ* (Բ):

Ծը՛քբա ըղնել - 1. Փչանալ, ոչնչանալ: *Սաղ շէբաթը թօռ յը՛կալ, արտերը ծըրքըրնաս ընգալ* (Բ): 2. Հյուծվել, հալումաշ լինել: *Արամ դային էրկու ամես ա՛ հիվանդ, լափ ծը՛քբա ընգալ ա* (Բ): 3. Զրքըվել, մաշվել, պատառոտվել: *Էնքան կը՛ցալ ա, տըրըխնէն ծը՛քբա ընգալ ա* (2): 4. Շատ ծիծաղել, ծիծաղից ուշաթափվել: *Էտ պէնը հիբը պատմում ըն, Թէմուրը ծը՛քբա ըղնում ա* (Բ): 5. Սահանալ: *Խօնդոց Միրզան էլ ծը՛քբա ընգալ, մին ուստա էլ պըկասից* (2):

Ծը՛քբան ըզադվել - Մեկի ենթակայությունից դուրս գալ: *Մին թանիրնալ էտ ախճիգը ըըջըղներէն ծը՛քբան ըզադվում ա* (2):

Ծը՛քբան ըռնավը՛տ կ՛նլ - Սպանություն գործած լինել: *Ղերվիշը ասում ա.- Քու ծը՛քբատ ըռնավը՛տ ա կամ, տու կարել չըս ինձ նըրը՛տ հընգըրօթուն անիս* (2):

Ծը՛քբան ինք՝ օնել/խըլիլ - Հափշտակել: *Էրկու կապէկ ա ըշխադալ, էն կօղէրը ծը՛քբան ինք՝ կալին* (Բ):

Ծը՛քբան պաշիլ խաչ հանել/կըլխէն/ճըկատէն տինիլ - տէն Պաշիլ խաչ հանել:

Ծը՛քբան պէն չըպըրծընել - Բազմաշնորհ լինել, ամեն ինչ կարողանալ անել: *Վերջը, ընջուկավըն ա ինգո՛ւմ, վը՛ր մի նօր Լօղմանի յա լո՛ւս ախշարը յէկալ, ծը՛քբան վը՛ջ մին պէն պըրծընում չի...* (ՀԺՀ, VII, 50):

Ծըրքան պէց ըղնէլ/թօղ(ն)էլ/տալ - 1. Հարմար առիթը բաց թողնել, ունենալու՝ տիրելու հնարավորութիւնից չօգտվել: *Լաւ գըրաւալ յար խաղուն քըղէլի, ծըրքաս պէց ընգաւ, միհէնգ թօռը նի յա կնլան, էլ կարում չըմ, թա քաղիմ (Բ):* 2. Կորսվել, կորցնել, գրկվել: *Էնքան վըղէրը ծըրքաս պէց ըմ թօղալ, միհէնգ մին թիքն տըղ չի կա, թա բօստան անիմ (Ձ):*

Ծըրքան պըրծընէլ - տեն **Ծըրքան ըգաղվել:**

Ծըրքան տնա պըրծընէլ - 1. տեն **Ծըրքան ըգաղվել:** 2. տեն **Ծըրքան պէց ըղնէլ:**

Ծըրքան փըռ(ն)էլ - 1. Արգելել, թոյլ չտալ, կանգնեցնել: *Տըղան հինչը օգում ար անէ, հանը ծըրքան փըռնում ար (Ձ):* 2. Օգնել, օժանդակել, աջակցել: *Շինըցէք էտ կընգանը ծըրքան փըռնում ըն, յիթիմեն պահում ա, մըծըցընում (Ձ):*

Ծըրքան փըռ(ն)էլ, յէրգիլք հանէլ/ հըսըցնէլ/պիցըրցընէլ - Շատ գովել, փառաբանել: *Ըսկօսոր կա՝ հարթանը օր-իշըղ չի տամ, ըսկօսոր էլ կա՝ հարթանը ծըրքան փըռնում ա, յէրգիլք հանում (Ձ):*

Ծըրքան քըցիլ - 1. տեն **Ծըրքան պէց ըղնէլ:** 2. Գործը վերջացնել: *Կորնըքնըր տօնը շինից, ծըրքան քըցից (Ձ):*

Ծըրքաւ անէլ - Ձեռքի շարժումով նշան տալ՝ հրավիրել՝ կանչել՝ ողջունել են: *Էս ուշուփնէն էլ ծըրքաւ ըն անում, թա.- Ա՛ պիծի մարթ, յէկ... (ՆԱԲ, 29):*

Ծըրքավը ամմէն հինչ կ'անլ - տեն **Ծըրքան պէն չըպըրծընէլ:**

Ծըրքավը (յըր) կ'անլ - Կարողանալ, ընդունակ՝ ի վիճակի լինել մի բան անելու: *Անդիրի դայուն ծըրքավը կ'ամ ա պատ տինիլը (Բ):*

Ծըրքավը շընէր կ'անլ - տեն **Ծըրքան պէն չըպըրծընէլ:**

Ծըրքավը պէն (յըր) կ'անլ - տեն **Ծըրքավը (յըր) կ'անլ** (հատկապէս գործածվում է ժխտական ձեւով): *Վէր ծըրքավըտ պէն չի կ'ամ, հօր ըս խօսում (Բ):*

Ծըրքավը տալ - Մեկի հետ կռվել՝ վիճել, շշպռել, տեղը դնել: *Մանծվը ըտըրան շէնին տակէն պըտահում ա, մին լաւ ծըրքավը տամ (Ձ):*

Ծըրքատ/Ծըրքան փըռ(ն)օղը հու վա՛/հու վա՛ փըռնում/փըռնօղ չի կա - տեն **Հըրցընօղը հու վա՛:**

Ծըրքա քիսիլ - տեն **Ծըրքա ըղնէլ:**

Ծըրքէն էս ընգիւնանլը կ'ամ ա, էն ընգիւնանլը՝քիսիւմ - 1. Ասում են նրանց մասին, ովքեր

ուրիշների կարծիքը՝ խրատը՝ խորհուրդը են հաշվի չեն առնում՝ բանի տեղ չեն դնում: *Իգէն վէշ մինին անգուճ չօնում. ծըրքէն էս ընգիւնանլը կ'ամ ա, էն ընգիւնանլը քիսիւմ (Բ):* 2. Ասում են նրանց մասին, ովքեր վատապաշտ վատնում են: *Ուստա սիրօժը լաւ փուլ ա ըշխաղում, ամմա հինչ օ՛քութ. խըմու յէսիր ա, ծըրքէն էս ընգիւնանլը կ'ամ ա, էն ընգիւնանլը քիսիւմ (Ձ):*

Ծըրքէն թըխիս՝ կօրէկ/կապէկ/կակա չի վէր ըղնէլ - տեն **Հափուռը թակիս, կօրէկ չի վէր ըղնէլ:**

Ծըրքէն խաղալիք տըռնալ - Ամբողջովին մեկի կամքին՝ քմահաճույքներին ենթարկվել: *Մարթը վէր կընգանը ծըրքէն խաղալիք տըռնալ, էն տօնը կըքանդըվի (Բ):*

Ծըրքէն կըրակ(ը) ըղնէլ - Մեկի երեսից չարհարվել, մեկի պատճառով տանջվել: *Պառաւը թռնէրէն ծըրքէն կըրակըն ա ընգալ (Ձ):*

Ծըրքէն հինչէր ըմ/ըս/ա՛ քաշանլ - Այսինչի պատճառով ինչքան եմ (ես, է) տանջվել, նեղություններ կրել: *Այան ասում ա. «Զու ապու ծըրքէն հինչէր ըմ քաշանլ, էտ մինակ յըս կըրիղամ» (Բ):*

Ծըրքէն հօփ տալ - Ժլատ՝ ոչ առատաձեռն լինել: *Ա՛ ժըղօվորթ, խըրէք ծըրքըրնէրէտ հօփ տուվէք, հանրը տարէ ըպըրլական չըք (Բ):*

Ծըրքէն մաչը քօր կ'անլ - տեն **Հափուռը քօր կ'անլ:**

Ծըրքէն մաչին - տեն **Հափ(ը)ռէն մաչին:**

Ծըրքէն մաչին պահէլ - տեն **Հափ(ը)ռէն մաչին պահէլ:**

Ծըրքէն մինը կ'օղ - 1. Կիսով չափ գող: *Էտ մարթին ծըրքէն մինը կ'օղ ա ինում, մին կուճի պէն ա կ'ուղանում, տանում տօն (Ձ):* 2. Տնտեսող, տնտեսվար, խնայող: *Տանը կընգանը ծըրքէն մինը կ'օղ բիղի ինի, վէր կարին յօլա քիսին (Բ):*

Ծըրքէն մինը՝ յըղումը, մինը՝ մըղորումը - Ունեւոր, բարեկեցիկ կյանքով ապրող: *Սուռէն ծըրքէն մինը յըղումըն ա, մինը՝ մըղորումը, էլիա գանքան տըժկօհ ա (Բ):*

Ծըրքէն յէշիլ - Մեկի օգնությանը կարոտ լինել, մեկից օժանդակություն ակնկալել: *Թամամը սաղ գանքումը էն ա իլան ախաօրը ծըրքէն յիշիլիս (Բ):*

Ծըրքէն չօփ տինիլ - տեն **Հափ(ը)ռումը չօփ տինիլ:**

Ծըրքէն պէնը ինիլ (մինին) - տեն **Պէնը ինիլ (մինին):**

Ծըբբէն պէն ինիլ - 1. Գործով զբաղված լինել, գործ ունենալ: Այնչիս ծըբբէն պէն ա իլան, կըրը՝ ցալ չի քինի հըրսանէք (Բ): 2. Հնարավորություն՝ կարողություն՝ իշխանություն ունենալ: Վեր ծըբբէն պէն ինի, ախպորը քծմա՞ք կանէ (Բ):

Ծըբբէն տական տիւս կ'անլ - տեն **Ծըբբան ըզաղվէլ**:

Ծըբբէն տակավը ընցընէլ - Մեկի միջոցով՝ թույլտվությամբ՝ տնօրինությամբ եւն կատարվել: Շէնումը հինչ ինիւմ ար, լօխ նախագէն ծըբբէն տակավըն ար ընցընում (Ձ):

Ծըբբէն տակէն - 1. Մեկի ենթակայության՝ տրամադրության տակ: Փարօխէն ծըբբէն տակէն հնարիւր ուստա յա իլան (Ձ): 2. Մոտիկ, հասանելի: Ծըմակը Էն ա ծըբբէն տակէն, ինքը փուլ ա տամ, փնդ ինք օնում (Բ):

Ծըբբէն տակը բաշիլ - Իր հովանավորության՝ ենթակայության՝ տրամադրության տակ առնել: Շանիորը ախպորը խօնցը ծըբբէն տակըն ա բաշիւմ, պահում մըծըցընում (Ձ):

Ծըբբէն տիսիլ - Տալ, հանձնել: Մին օր էլ կընէգը կըռը՞վ ա անում, չաթուն տիսըմ ծեռքէն, թան-Քինի՞, հիշտեղա օգում ըս, մին շէլան փնդ պէր (ՀԺՀ, V, 515):

Ծըբբէն օխծ ինի՝ մարթու յըրա չի բըցիլ - Ասում են շատ բարի մարդկանց մասին: Էտքան պարի մարթ, հունցը Սունէն Սիմօնըն ա, յը՛ս տը՛սած չըմ. ծըբբէն օխծ ինի՝ մարթու յըրա չի բըցիլ (Բ):

Ծըբբէտ վեր մաննըն էլ կըտըրիս, ցավ կըտա - Ընտանիքի՝ զերդաստանի յուրաքանչյուր անդամի մահը վիշտ է պատճառում հարազատին: Ասում ա. «Պա հունց չի՞ լանց ինիս, իմ ախպեր ա, հինչ ա՛նիսը, թա իննանսիւն տըրըկանումըն ա մը՛ռալ. ծըբբէտ վեր մաննըն էլ կըտըրիս, ցավ կըտա» (Ձ):

Ծըբբէրը բիդի յերգինքը անէլ/օնէլ - Ձեռքերը դեպի երկինք կարկառելով՝ Աստծուն դիմել: Մարը ծըբբէրը բիդի յերգինքըն ա անում, ըղաչանք անում, վեր խօխան սըղանա (Ձ):

Ծըբբէրը ըռնավ լըվանալ/ըռնու մաջի թըթախէլ - տեն **Ծըբբան ըռնավը՛տ կ'անլ**:

Ծըբբէրը թանիւզ տիւս կ'անլ - Անմեղ ճանաչվել՝ համարվել: Սուդի տուվը՛ցէն, Արշակը ծըբբէրը թանիւզ տիւս յը՛կավ (Բ):

Ծըբբէրը թիւննալ - 1. Հոգնել, ուժասպառ լինել: Էնքան կօրծ ըրէ, ծըբբէրըս թիւննալ (Բ):

2. Վհատվել, հուսահատվել: Ըրբէն չարիւր վեր կօտըրում ա, խը՛ղծ Ըրշամէն ծըբբէրը թիւննում ա (Ձ): 3. Խիստ վախենալ: Արջը վեր յըրա յա պըր-ծընում, վըրսկանէն ծըբբէրը թիւննում ա (Ձ):

Ծըբբէրը թօղ-թօղ ընէլավ - տեն **Լօկը թօղ-թօղ ընէլավ**:

Ծըբբէրը լըվանալ/թափ տալ (հը՛ռէ կէնալ) - 1. Հրաժարվել, պատասխանատվությունը իր վրայից վերցնել, մի բանի չխառնվել՝ մասնակից չլինել: Դօխտուրը յէշիւմ ա, ծըբբէրը լըվանում, հը՛ռէ կէնում (Ձ): 2. Հույսը կտրել մի բանից: Արտը կարկուտ թակում ա, ըրտատարը ծըբբէրը լըվա-նում ա, հը՛ռէ կէնում, էլ քիւնիւմ չի արտը (Ձ):

Ծըբբէրը խաչ անէլ/խաչիլ - Տխրել, անտրա-մադիր լինել: Յաղուզ ծըբբէրըս խաչ ը՛ս ըրալ, հինչ ա՞ դանդղտ (Բ):

Ծըբբէրը ծանիլ նըստէլ - 1. Պարապ նստել, ոչինչ չանել: Սաբավ հարթն ա Բարիշկան, սաղ օրը Էն ա ծըբբէրը ծանիւմ նըստած (Ձ): 2. Եւս **Ծըբբէրը ծօցումը մընալ**:

Ծըբբէրը ծափ տալավ - տեն **Լօկը թօղ-թօղ ընէլավ**:

Ծըբբէրը ծօցումը թօղ(ն)էլ - Խեղճ՝ անօգնա-կան վիճակի հասցնել: Քափուր մընա ընդի հանը, խուխէն ծըբբէրը ծօցումը թօղից (Բ):

Ծըբբէրը ծօցումը մընալ/տիսիլ - Շվարել՝ հուսահատվել՝ տրտմել՝ ինչ անելը չիմանալ, խեղճ՝ անօգնական լինել: Խը՛ղծը ծըբբէրը ծօցումըն ա մընացալ, գիւնիւմ չի, թան հունց անէ, վեր կարէ խօ-խէնքը պահէ (Ձ):

Ծըբբէրը կապէլ - Խանգարել՝ արգելել՝ հնարա-վորություն չտալ մի բան անելու: Ծիւնը ծըբբէրըս կապալ ա, հանիւմ չի, թա բօստանըս պիհիւմ (Բ):

Ծըբբէրը ճիրիւմը շօռ ածէլ - տեն **Ծըբբէրը ջուբումը շօռ կ'անլ**:

Ծըբբէրը յըխտօտէլ - Ստորություն անել, անպատվաբեր՝ խարդախ մի բանի մասնակից լինել: Ջանիլ տըղա յար, դայուն խը՛լքավը ընգավ, ինքըն էլ ծըբբէրը յըխտօտից (Բ):

Ծըբբէրը նի քըսէլ - 1. Աշխատել ձեռացնել: Ուստան պատը տիսիւմ ա, Այխանըն էլ ծըբբէրը նի յա քըսում (Բ): 2. Ինչ-որ բանով զբաղվել: Մին կօրծ չի կա, թա ծըբբէրըս նի քըսիւմ (Բ):

Ծըբբէրը պիցըրցընէլ - Պարտվել, հանձնվել: Ըտըրանք տը՛սէն, վեր էլ կարում չըն տեմ կէնան, ծըբբըրնէն պիցըրցըրէն (Ձ):

Ծրբերը ջուրումը շոռ կ'անի - Պարապ-սարապ թափառել: Միհենգվա ջիհիլենե կործ չըն անում, սաղ օրը էն ըն ծրբերընեն ջուրումը շոռ կ'անիս (Բ):

Ծրբերը սըրտեն խաչ անել/խաչիլ - տեն Ծրբերը խաչ անել:

Ծրբերը վեր տըննա - տեն Ծրբերը կօտըր:

Ծրբերը վեր տըննալ - Շատ աշխատելուց (ծեռքերով) խիստ հոգնել: Ծրբերը վեր տըննալ, էնքան քար քընդեց (Բ):

Ծրբերը տըղտօղալ - Ռժկամությամբ որեւէ բան անել, հատկապես փող տալ՝ ծախսել: Մեր քըսպարին ծրբերը տըղտօղում ա, վեր օգում ա էրկու կապել ծախս (Բ):

Ծրբերը քըճ պահե/քաշի - Չհամարձակվես դիպչել խփել: Մշօտ, ծրբերը քըճ պահե, թա չէ փիս ա ինանկան (Բ):

Ծրբերը իւրիւր քըսէ - Ապրուստի օժանդակ միջոցնէլ ճարել: Ծրբերը իւրիւր ա քըսում, մին թանիրնիլ հորը-մորը պահում (Ձ):

Ծրբերը փըղանալ - Սաստիկ ցուրտ զգալ՝ մրսել: Պա ըստի այազ կիսի, ծրբերը փըղանցնի ա (Բ):

Ծրբերը քըմակեն հըլծրել/կապել - Պատժել, կալանավորել: Կուղթթուն ըրալ, ծրբերը քըմակեն հըլծրեցեն (Ձ):

Ծրբերը քըսըքըսէ անել - տեն Ծրբերը նի քըսել:

Ծրբերը քօր կ'անի - Որեւէ բան անելու՝ աշխատելու՝ կռվելու եւն խիստ ցանկություն զգալ: Ծրբերը քօր ա կ'ամ, հավա չի անում, թա բօստանըս պիհիմ (Բ):

Ծրբերը գօռնէլ - 1. տեն Ծրբերալը (յըր) կ'անի: 2. տեն Ծրբերը փըռնէլ (1, 2):

Ծրբերը էրկան - 1. Ունետր, հարուստ: *խաչին մին ք'անիս մարթ ա իլնի, միհենգ ա ծրբերը էրկան* (Ձ): 2. Զորեղ, իշխանություն ունեցող: Ծրբերը էրկան մարթ ար Մելիք Սաջումը, լօխ նըստա վըխես ին (Ձ):

Ծրբերը ըղնէլ - 1. տեն Ծրբը պիրիլ: 2. Մեկի կողմից բռնվել՝ գերվել՝ գրավվել: Ըտի էտ վըճերը դիւշմանին ծրբերըն ա ըղնում (Ձ): 3. Գործածվում է որպես սպառնալիք՝ մեկին պատժելու հարմար առիթով: *Բաղվանչին ասում ա.- Այ թա ծրբերըս ըղնիս հա՛...* (Ձ):

Ծրբերը ընցընէլ - Մեկի իշխանության՝ տրամադրության տակ ընկնել: Կըռըճվը պըրծընում ա,

էտ շեները նօրիցան Մելիք Յեգանեն ծրբերըն ա ընցընում (Ձ):

Ծրբերը ըստօլեն կ'անի - տեն Վըճնը տափեն կ'անի:

Ծրբերը թաննիլ - Ազնիվ, արդար, գողություն չանող (մարդ): Ծրբերը թաննիլ մարթ ա խիկարը (Բ):

Ծրբերը թըխծընէլ - Մեկին աշխատանքի վարժեցնել: Ապան թօռնանը իւրան նըրիտ տա-նում ա բաղը, վեր ծրբերը թըխծընէ (Բ):

Ծրբերը թիթըճ/բալ - Հաջողակ, հեշտու-թյամբ գործ անող (մարդ): Ծրբերը թիթըճ դօխ-տուր ա իլնի Լօղմանին (Ձ):

Ծրբերը լիգը - տեն Ծրբերը էրկան (1):

Ծրբերը խըղճէն (յըրա) տիսիլ - Արդարամիտ՝ ճշմարտախոս լինել: Մարթը ասմա.- Ծրբերը խըղճէտ տիր'անէ, յըս քըճ թակած կա՛մ (Ձ):

Ծրբերը խընթըրիլ - Ամուսնության առաջարկ անել (կնոջ, աղջկա): Գօհարեն ծրբերը խընթըրիլ շատ ա իննիմ, ամմա ըռագի չի կենում (Ձ):

Ծրբերը խընչալեն կօթէն - Կռվարար, կռիվ՝ արյունահեղություն սիրող: Ծրբերը խընչալեն կօթէն ընսան ա իլնի Լենգ Թեմուրը (Ձ):

Ծրբերը ծանդըր - 1. Անբարեհաջող, ծախորդ (մարդ): Ծրբերը ծանդըր ուստան հըպարապ կըմը-նա (Բ): 2. Ուժեղ՝ ծանր հարված ունեցող (մարդ): Ծրբերը ծանդըր մարթ ա Մարդին, հիւր թըխում ա, չօքում ա (Բ):

Ծրբերը ծըրբէն չըտալ/չըտիսիլ/չըթըխէլ - տեն Մանը մաննէն չըտալ:

Ծրբերը ծօռ - Անազնիվ, անարդար, գողություն անող (մարդ): Ծրբերը ծօռ մարթին Աստուծ էլ չի սիրում (Բ):

Ծրբերը ծօցումը թօղ(ն)էլ - տեն Ծրբերը ծօցումը թօղ(ն)էլ:

Ծրբերը ծօցումը մընալ/տիսիլ - տեն Ծրբերը ծօցումը մընալ:

Ծրբերը կապ - տեն Հափուռը կապ:

Ծրբերը կարճ - 1. Չունետր, աղքատ: Ծրբերը կարճ կընէճ ա Հեղանը, մին թանիրնիլ ա յօլլա քի-նում (Բ): 2. Անգոր, իշխանություն չունեցող: Կօզի պաշտօն օնէ Սարօն, ամմա ծրբերը կարճ ա (Բ):

Ծրբերը՝ կարճ, լիւզիլն՝ էրկան - Անկարող՝ գործելու հնարավորությունից զուրկ, բայց մեծ-մեծ խոսող: Ծրբերը՝ կարճ, լիւզիլն՝ էրկան մարթ ա Դեվանդը, մըհալ քըցօղ չի կա (Բ):

Ծըբբը կըլխան անպակաս - Մշտապես օգնող՝ հովանավորող: Ծըբբը կըլխան անպակաս ախպեր օնէ Մինասը (Բ):

Ծըբբը կըլխտակէն տինիլ - Չաշխատել, հանգստանալ: Ախպերը հծնծ ըն անում, ինքըն էլ ծըբբը կըլխտակէն ա տինիւմ (Ձ):

Ծըբբը կօջ յըկած - տեն Յափուռը կապ:

Ծըբբը կօտըրէ/չուրանա - Անեծք-հանդիմանություն խփողի՝ ձեռքով այլ վատ բան անողի՝ արածի հասցեին: Ծըբբը կօտըրէ, էտ ք'օրփին խէ թըխում ըս (Բ):

Ծըբբը հալալ - տեն Ծըբբը թամիւզ:

Ծըբբը հաճօղ - տեն Ծըբբը թիթըվ:

Ծըբբը հըսնէլ - 1. տեն Ծըբբավը (յըբ) կ'ան: 2. տեն Ծըբբը փըռնէլ (1, 2):

Ծըբբը հըվաքէլ - Իրեն եկթարկել, իր դեկավարության՝ տնօրինության՝ հպատակության տակ առնել, ստանձնել: ...Սաղ թուփը-ծուպը ծըբբը հըվաքած՝ պրհէյիս ա իլան (ԱԱ, 79):

Ծըբբը հօփ - տեն Յափուռը կապ:

Ծըբբը մըկնէլ - տեն Ծըբբը տէմ անէլ:

Ծըբբը մըրքավը անց կըցընէլ - Երկար ապրել (հաճախ գործածվում է որպես օրհնանք): Ծըբբը մըրքավը տանց կըցընիս, Մէխակ, վեր ըտի յօխճին ք'օմնազ ըս անում (Ձ):

Ծըբբը յըխտուտ - տեն Ծըբբը ծօռ:

Ծըբբը յըբ օնէլ - տեն Ծըբբը հըվաքէլ:

Ծըբբը(ը) յըբ օնէլ - Հրաժարվել, այլեւս չհսկել՝ չհետաքրքրվել, ետ կանգնել: Արմօ դային արտան ծըբբը յըբ ա կ'անլ (Բ):

Ծըբբը յըրան պահէլ/օնէլ - Հովանավորել, հսկել, իր խնամքի տակ առնել: Էտ օրվանից Մայխասը ծըբբը քըվօրցը յըրա յա պահում (Ձ):

Ծըբբը յըրա տինիլ - 1. տեն Թաթը յըրա տինիլ: 2. տեն Ծըբբը յըրա պահէլ:

Ծըբբը նի չըտալ - Ոչինչ չանել, ոչինչ չձեռնարկել, մի բանից հեռու մնալ՝ չխառնվել: Լօխ կօրծ ըն անում, ինքը ծըբբըն էլ չի նի տամ (Ձ):

Ծըբբը շօր - Գողության սովոր: Ծըբբը շօր կընգանը ճար չինիլ (Բ):

Ծըբբը պակաս - տեն Ծըբբը կարծ:

Ծըբբը պաջիլ - 1. Մեկին աղաչելով՝ մի բան խնդրել: Հիշքան թաքավերին ծըբբը պաջում ա, թաքավերը ըռազի չի կէնում (Ձ): 2. Մեկի առջեւ խոնարհվել: Խանը ասում ա.- Տուք լօխ բիդի իմ ծըբբըս պաջիլ (Ձ):

Ծըբբը պատ կ'ան - 1. տեն Ծըբբավը (յըբ) կ'ան: 2. տեն Ծըբբը փըռնէլ (1, 2):

Ծըբբը պարի - տեն Ծըբբը թիթըվ:

Ծըբբը պէնդ - տեն Յափուռը կապ:

Ծըբբը պէն կօխէլ/քըցիլ - տեն Յափուռը պէն կօխէլ:

Ծըբբը պէնջար քաղէլ - տեն Ծըբբը քարու տակէ ինիլ:

Ծըբբը՝ պէն, վըննը՝ կըրէզման - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, չնայած մահվան շեմին գտնվելուն, շարունակում են աշխատել: Ծըբբը՝ պէն, վըննը՝ կըրէզման. Սար անին ըսօր-էքից հանրօր տիրէկան ա, ամմա հանլ քաղ ա բիջարում (Բ):

Ծըբբը՝ պէն, վըննը՝ պէն - տեն Ծըբբը՝ սաղ, վըննը՝ սաղ:

Ծըբբը պէրանը տընէլին տըղ անգուճը/քըթը տանէլ - Դեռահաս լինել: Իզէն ծըբբը պէրանը տընէլին տըղ անգուճըն ա տանում, ընդորա հու բիդի ախճիգ տա (Բ):

Ծըբբը պէց - տեն Յափուռը պէց:

Ծըբբը պիրանէն հըսցընէլ - Որեւէ բան անելու կարողություն ունենալ, կարողանալ ապրուստը հոգալ: Կօզի իննանուն տիրէկան ա, ամմա ծըբբը պիրանէն հանլ հըսցընում ա (Բ):

Ծըբբը պիրանէն տինիլ - Լռեցնել, թույլ չտալ խոսել՝ կարծիք արտահայտել: Կընէզը լըրիս օզում ա խօսէ, մարթը ծըբբը պիրանէն ա տինիւմ (Ձ):

Ծըբբը պիրթիլ չըվալու նի կ'ան - Գործը հաջողվել: Մինասէն ծըբբը պիրթիլ չըվալու վա նի յըկալ, մին շէփտըմը արտը հընձալ ա, պըրծալ (Բ):

Ծըբբը ջուբան խըռավ - Աղքատ, դրամ չունեցող: Ծըբբը ջուբան խըռավ մարթ ա, վէշ մինը մըհալ չի քըցում (Բ):

Ծըբբը ջուբավը անց կըցընէլ/ջուբը տանէլ - Գրպանից դրամ հանել, դրամ ծախսել: Դօրիւց Էռնէստը ըսկուպօյ մարթ ա, վեր ըսպանիս էլ, ծըբբը ջուբավը անց չի կըցընէլ (Ձ):

Ծըբբը՝ սաղ, վըննը՝ սաղ - Առողջ, աշխատունակ: Ծըբբը՝ սաղ, վըննը՝ սաղ մարթ ա Ուբէլը, ամմա բաշիր չի անում, թա բօստան բիջարի, խօխէնքը պահէ (Բ):

Ծըբբը սընդըբէն տակէն ինիլ - տեն Ծըբբը քարու տակէ ինիլ:

Ծըբբը սըվըր - Որեւէ բան անելու հարմարված՝ փորձ ձեռք բերած: Էտ խուխէն ծըբբը կրողությունու սըվըր ա (Բ):

ԾճՐՔՐ սըվճՐէլ - Որեւէ բան անելու սովորութիւն՝ փորձառութիւն ձեռք բերել: Արտօվէն ծճՐՔՐ սըվճՐալ ա կարտէ տալիս (Բ):

ԾճՐՔՐ սըրտավը անց կըցընէ/կ'ան - տեն **ԾճՐՔՐ խըղճէն (յըրա) տիսիլ**:

ԾճՐՔՐ/սըրտէն (յըրա) տիսիլ - տեն **ԾճՐՔՐ խըղճէն (յըրա) տիսիլ**:

ԾճՐՔՐ կօտըրէ/կօտըրած բիղնի - Ասում են, երբ (ձեռքով) մի վատ, ոչ ցանկալի բան արած են լինում: **ԾճՐՔՐ կօտըրէ, յըս խէ էտ մուկնէն ճարը տիրըճէ սըհարումը**. կավը կէրավ ըստակից (Բ):

ԾճՐՔՐ տալ - տեն **ԾճՐՔՐ տիսիլ**:

ԾճՐՔՐ տաք - տեն **ԾճՐՔՐ էրկան (1)**:

ԾճՐՔՐ տէմ անէլ - 1. Մուրալ, մուրացկանութիւն անել: **ԾճՐՔՐ տէմ ընէլավ էտ յէթմը մըծանըմ ա** (2): 2. Ձեռքով ցուց տալ՝ հասկացնել են: **Վեր ծճՐՔՐ տէմ ա անում, նախըջին կըլծի ա ըղնում, վեր վըխճարը քըշնի ըն բիղի ծըմակը** (2):

ԾճՐՔՐ տէրտակ - 1. տեն **ԾճՐՔՐ կարճ (1)**: 2. տեն **Լօկը թօղ-թօղ ընէլավ**:

ԾճՐՔՐ մըկնիս՝ կըհըսնէ - Շատ մոտիկ է: **Պըռըվաթումըմ էն ա Կըղարծըվա քըշտէն, ծճՐՔՐ տէմ մըկնիս՝ կըհըսնէ** (Բ):

ԾճՐՔՐ իւրանն ծույնանը տիսիլ պիցըրանալ - Հոյսը իր վրա դնել, ուրիշների օգնութիւնը չակնկալել: **Մարթ, վեր ծճՐՔՐ իւրանն ծույնանը չըտիրանվ պիցըրացավ, վերջը փիս կիսի** (Բ):

ԾճՐՔՐ փըռ(ն)էլ - 1. Որեւէ բան անելու տրամադրութիւն՝ ցանկութիւն ունենալ (հատկապէս գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): **ԾճՐՔՐ փըռնում չի, թա արաղը քաշիմ** (Բ): 2. Խիղճը թույլ տալ (հատկապէս գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): **Թաքավէրին տըղան, ծճՐՔՐ փըռնէն չի, վեր մօրթէ, յեր ա ունէն յէտ քըցիս ծօվը...** (ԱԲ, 92): 3. տեն **ԾճՐՔՐ ան փըռ(ն)էլ**:

ԾճՐՔՐ փիս սըվճՐէլ - Որեւէ վատ բանի, հատկապէս գողութեան վարժվել: **Էտ խուխէն ծճՐՔՐ փիս ա սըվճՐալ, ամմէն օր քիսում ա հիրըվանէն բուստանան կուղթթուն անում** (Բ):

ԾճՐՔՐ քարու պատառ - տեն **Հափուռը կապ**:

ԾճՐՔՐ քարու տակէ ինիլ - Անկարող՝ անգոր լինել (հիմնականում գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): **ԾճՐՔՐ քարու տակէ յա՞, խէ քու հօր ք'օմնա՞ չը՞ս անում** (Բ):

ԾճՐՔՐ քըցիլ - 1. տեն **ԾճՐՔՐ պիրիլ**: 2. Մեկին տալ՝ հանձնել՝ փոխանցել, նրա տնօրինութեան՝

ենթակայութեան տակ դնել: **Ուրան վըղէրը էտ հըրուստէն ծճՐՔՐն ա քըցնի, մընացալ տիւզնը** (2):

ԾճՐՔՐ քիսիլ - տեն **ԾճՐՔՐ փըռ(ն)էլ (1, 2)**:

ԾճՐՔՐ օնէլ - 1. Վերցնել, բռնել: **Ըտի վօրօշում ա, մըհակը ծէրըն օնում, քըշանում** (ԱԲ, 150): 2. տեն **ԾճՐՔՐ հըվաքէլ**:

ԾճՐՔՐ ծճՐՔՐ - Միասին, համատեղ, համերաշխ: **Ըտըրանը ըտը՞ղ ծճՐՔՐ ծճՐՔՐ կօրճ ըն անում** (2):

ԾճՐՔՐ ծճՐՔՐ տալ - 1. Միասին հանդես գալ՝ աշխատել, միաբանել, իրար օգնել: **Մեր ժուղովութեն փիսը էն ա, վեր ծճՐՔՐ ծճՐՔՐն չըն տամ, ապըրին** (Բ): 2. Իրար ձեռքից բռնել, ձեռքերն իրար միացնել՝ ի նշան հաշտութեան՝ համերաշխութեան՝ համաձայնութեան են: **Ըտը՞ղ ծճՐՔՐ ծճՐՔՐն յըն տամ, իւրիւր անա հըռանըմ** (ԼՂԲ, 351):

ԾճՐՔՐ կըտըրէլ/յըր օնէլ - տեն **ԾճՐՔՐ յըր օնէլ**:

ԾճՐՔՐ հըսընէլ/մըկնէլ - Օգնել, օժանդակել: **Թօռնէրը ծճՐՔՐ հըսըրէն, Իշխան դային բաղը քաղից** (Բ):

ԾճՐՔՐ Նի կ'անիլ - Բոլորովին նոր՝ չօգտագործված՝ անարատ: **ԾճՐՔՐ Նի կ'անիլ յըրընդօշնի ա քըվօրը տուվալ** (Բ):

ԾճՐՔՐ պիրիլ - Գտնել, ճարել, նվաճել, տիրանալ: **Խուրէնին տըղան շատ վըխճըրնէ յա ծճՐՔՐ պէրալ** (2):

ԾճՐՔՐ պիրօվի - Ոչ բնատուր, ժամանակի ընթացքում ձեռք բերվող: **ԾճՐՔՐ պիրօվի շընօրը տէրտակ պէն ա** (2):

ԾճՐՔՐ պիցըրընէլ - 1. Ձեռքով խփել՝ ծեծել կամ խփելու՝ ծեծելու սպառնազին շարժում անել: **Էտ խօրթ մարը էնքան պարի յա ինիւմ, վեր մարթին խօխօնը յըրա վէշ մին վախտ ծճՐՔՐ չի պիցըրընում** (2): 2. Ձեռքը վեր բարձրացնելով՝ խոսելու՝ ելույթ ունենալու են թույլտվութիւն խնդել, ձայն խնդրել: **Ժօղօվէն վախտը չօբանըն էլ ա ծճՐՔՐ պիցըրընում, ամմա թօղում չըն՝ խօսէ** (2):

ԾճՐՔՐ տալ - 1. Ձեռքով դիպել, շոշափել: **Զօրը յըրա ծճՐՔՐ ա տաս, թա. «Էս իմ կ'անըս ա»** (2): 2. Ձեռքով բարեւել: **Ըտըրանը մուտանում ըն էտ տըղէն, ծճՐՔՐ տամ, զըրիւց անում** (2): 3. Ձեռքը սեղմելով՝ շնորհավորել կամ ցավակցել: **Բաղարաքանը յըտը տըղըմար-**

թիքը մին-մին մուտանում ըն մըռածէն տըղէն, ծըբբ տամ (Բ): 4. Վնասել, շահին դիպել: Վէշ մինը կարել չի Սաղունց Ըրշակէն ծըբբ տա (Բ): 4. Ձեռնտու՝ շահավետ լինել: Վըխճար պահելը Սարեն շէնըմը ըպրողներէն ծըբբ ա տաս (Բ):

Ծըբբ տոնրոն տալ - Շտապել, արագ աշխատել: Քըղան ընողներն ծըբբ տոնրոն տըվէն, մինչըվ թօռը նի օնէլը բօստանը քըղընըցէն (Բ):

Ծըբբու կօլա - Փոքր ծառայություններ մատուցող մարդ (հիմնականում փոքրահասակ տղա կամ աղջիկ): Դժնձ ընտղներն էտ խոխէն ուրանց նըղըտ տանում ըն հժնձ, էտ էլ ծըբբու կօլա յա լի՞, ըտըրանց հըբտէ միշտ քինամ ա ըխպիրան ճուր պիրուն (Ձ):

Ծըբբումը աղ չինիլ - տեն Դափ(ը)ռումը աղ ինիլ:

Ծըբբումը աղու ինիլ - տեն Դափռումը աղու ինիլ:

Ծըբբումը ինիլ - Ուժեղ լինել: Ուրան ծըբբ-բումըն էլ կար, լօխ վախում ին (ՆԼԴԺԲ, 134):

Ծըբբու յալլըխ - Կամակատար, ամեն տեղ օգտագործվող (մարդ): Խիկառըն էլ ծըբբու յալլըխ ա, հու հինչ ասում ա, անում ա (Բ):

Ծըբբու լըրա - 1. Ոչ պաշտոնական վաճառատեղում, մասնավոր վերավաճառողների մոտ: Ըղղամա բըզարումը հինչու օգիս, ծըբբու լըրա կըքըթէնաս (Ձ): 2. տեն Ծըբբէն տակէն (2):

Ծըբբու սըվըր - Ընտելացած, ձեռնասուն (կենդանիների մասին): Մաքաղաթ հանուն էլ երկու ծըբբու սըվըր կառն ա իլնլ (Ձ):

Ծըբբ փըռնէլ - տեն Ծըբբ հըսընէլ:

Ծըբբ քաշիլ - 1. տեն Ծըբբը լըբ օնէլ: 2. Ստորագրել, որեւէ բանի վրա կամ տակ ստորագրությունը դնել՝ որպես հաստատելու՝ վավերացնելու՝ համաձայնության եւն նշան: Էշը ռազի յա կացալ, ծըբբ քաշան թօխտը տիրնլ պըռըշին տակէն, հանցու վեր մարթը ասածը անէ վէ, քինի Ըստուծէն կօշտը կէնգատ (ԱԱ, 88):

Ծըբբ քըցիլ - 1. Ծաղրել: Դըղէննի Խաչին պըտահում ա, օգում ա Ակուփ ամուն խոսընէ, ծըբբ քըցի... (ԱԶ, 58): 2. Կենակցելու փորձ անել: Խաբարը հըսընըալ ըն մարթին, թա բնգը օգում ա կընգանըտ ծըբբ քըցի (ԱԱ, 64):

Ծըննգ-ծըննգ անէլ - տեն Ծընգը(հան) անէլ (1):

Ծըննգ-ծըննգ ինիլ/տըռնալ - տեն Ծընգը(հան) ինիլ (1):

Ծըննկըթը ըղնէլ - 1. Աշնանային անձրեւոտ օրերի շրջանը սկսվել: Ծըննկըթը ըղնում ա, էլ կարում չըն արտերը ցիլին (Բ): 2. Թթի թափվելու շրջանը սկսվել: Ծըննկըթը վեր ըղնում ա, ժողովուրդը թուրքըրդէրան տօն չըն կամ (Բ):

Ծըլա անէլ - 1. Փոքր ինչ բացել (դուռը, պատուհանը եւն): ... Տօնը մին պիծի ծըլա ա անում տըսնում՝ մին մարթ փիչին կօխկէն նըստած (ՆԼԴԺԲ, 89): 2. տեն Ծըպտուն (հ)անէլ:

Ծըլալ լըբ հանէլ - տեն Ծըպտուն (հ)անէլ:

Ծըլունգհան ինիլ - տեն Ծըլօնգ ինիլ:

Ծըլօնգ ինիլ/կնլ - Նստած տեղից իսկույն վեր թռչել՝ ցատկել: Յէս սարսամիշ իլնձ տեղաս ծըլօնգ իլի... (ՁՏ, Բ, 3):

Ծըլօնգ-ծըլօնգ ինիլ/կնլ - 1. Շատ անգամ շարունակ տեղից վեր թռչել, ծոլ լինել: Դնթին խաբարը վեր ըսկանում ա, ծըլօնգ-ծըլօնգ ա ինում (Ձ): 2. Ուժգնորեն բխել: Ախպիրը ծըլօնգ-ծըլօնգ ա ինում (Բ): 3. Ուժգնորեն բաբախել: Սըբտըս ծըլօնգ-ծըլօնգ ա ինում (Բ):

Ծըծախէխտ անէլ - Կրծքով կերակրելիս անզգուշորեն երեխային խեղդել՝ կրծքով նրա շնչառությունը փակելով: Մինչըվ միհէնգ էլ շէնումը պատմում ըն, թա հունց ա Ըվաքանց ժէնին ճօխտակ խոխէն ծըծախէխտ ըրալ (Բ):

Ծըծախէխտ ինիլ/տըռնալ - Կրծքով կերակրվելիս մոր ստինքի տակ մնալ եւ խեղդվել (երեխաների մասին): Միհէնգվա խօխէնը ըսկի ծէծ չըն օտում, հինչ մընաց, թա ծըծախէխտ ինիլ (Բ):

Ծըծած մամփասէր - Շատ նիհար (մարդ): Էտ ծըծած մամփասէրը օխտը տըղամարթու մըջանը օտում ա (Բ):

Ծըծա կըտըրէլ/լըբտ անէլ - 1. Երեխային՝ ձագին այլեւս կրծքով չկերակրել, այլեւս կուրծք չտալ: Մարը խոխէն ծըծա կըտըրալ ա (Բ): 2. Մեկին իր հովանավորությունից՝ օգնությունից զրկել: Ղօրփէրը Նինսօվէն ծըծա կըտըրալ ա, էլ փոլ չի տամ (Բ):

Ծըծա կըտըրվէլ/ըղնէլ/լըբտ ինիլ/լըբտ տըռնալ - Այլեւս կրծքով չկերակրվել, այլեւս կուրծք չուտել: Վէց տիրըկանումը Ղօնին ծըծա կըտըրվում ա (Բ):

Ծըծաղը իրըսան կըտըր(վ)էլ - Մշտապես տխուր՝ վշտոտ լինել: Մարթը մըռնէլանը լըբտը Վնրսիլն էլ առաջվանը չի. ծըծաղը իրըսան կըտըրվալ ա (Բ):

Ծրծաղը իրը՛սէն - Ծիծաղկուն՝ ուրախ դեմքով, ժպտադեմ: Ծրծաղը իրը՛սէն *ախճիգ ա Մանէն* (Բ):

Ծրծաղը լաց տը՛ռնալ - Ուրախությունը տխրության վերածվել: *Էն ինք՝ օրախ ըպրելիս, կըռը՛վը ըսքըսից, ծրծաղը լաց տը՛ռնալ* (Բ):

Ծրծաղըն էլ ա կըռըպատ(լ)ի - Վերին աստիճանի քննող՝ շողոքորթ է: *Կամօն հիւր տը՛սնում ա, վը՛ռ ա նի մըննում, ընդըրա ծը-ծաղըն էլ ա կըռըպատ(լ)ի* (Բ):

Ծրծաղը պըրծընէլ - Շատ եւ բուռն կերպով ծիծաղել, ծիծաղից թուլանալ: *Վը՛ր թաքուհին ասալ ա՛՝ վը՛րց օլաքանը աշկըս տը՛սնա վուչ, ծուկներէն ծրծաղը պըրծալ ա* (ՆԼՂԺԲ, 45):

Ծրծաղը փըռնէլ - Սկսել անգուսպ կերպով ծիծաղել, հատկապես այն դեպքում, երբ մեկը անհավանական՝ անհավատալի բան է ասում՝ պատմում: *Ավետը հիբը պատմում ար, թա հունց ա արչին խելստանլ, ջիհիլներէն ծրծաղը փըռ-նում ար* (Ձ):

Ծրծամը՛ռ ինիլ/մընալ - Ծծկեր հասակում մեռնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Խօխէնքըտ ծրծամը՛ռ մընան, խէ ք՛օրփիս թակում ը՛ս* (Բ):

Ծրծա յը՛տ մընացած (դանա) - Վտիտ, տկար, նիհար ու փոքրիկ (մարդ, կենդանի): *Էտ ծրծա յը՛տ մընացածը հինչ ա՛, վեր օգալ ըս* (Բ):

Ծրծա սօր կըտըր(վ)ած - Դեռահաս: Ծրծա սօր կըտըրված խօխա յա, մէխկ չի՛, խէ թըխում ըս (Բ):

Ծրծալ անէլ/քըցիլ - տեն **Ծրծախէխտ անէլ:**

Ծրծալ ըղնէլ - տեն **Ծրծախէխտ ինիլ:**

Ծրծէրը յըրա անէլ - Կրծքի կաթը առատ լինել, կուրծքը կաթով լցվել: *Կըվէն ծրծէրը յըրա յա ա-նում, համ ուրանց ա հերիք՝ անում, համ դընէն* (Ձ):

Ծրծէրը յըրան անէլ/վեր թօղ(ն)էլ - Հոգարել՝ համաձայնել մի բան անելուն, մի գործի հանդեպ տրամադրվել: *Մանվէլը ծրծէրը յըրան ա անում, էտ բաղը բիջմընում* (Բ):

Ծրծէրը պըլիթիլ/ծըմըրըկէլ/ճըղուպուր տը՛ռ-նալ - Արբունքի հասնելով՝ կուրծքը մեծանալ՝ գնդաձե դառնալ (աղջիկների մասին): *Լըհա վեր ծրծէրը պըլիթում ա, Ըշխէնին մարթու վըն տամ* (Ձ):

Ծրծըտակէրը կըտօրէլ - Թարմությունը կորցնել, պառաժել (աղջիկների եւ կանանց մասին): *Մըրմարին ծրծըտակէրը կըտօրալ ա, մին լալ տըղա չի կա, թա մարթու քիսի* (Բ):

Ծըկակէն կ՛ալ/տալ - 1. Կոկորդում փուշ կամ այլ բան մնալուց սուր ծղրտոցներ հանել

(սովորաբար ասվում է հավերի, արհամար-հաբար՝ նաեւ մարդկանց մասին): *Հալը էրկու օր ծըկակէն ա կամ, մօրթում ըն* (Բ): 2. Փողային գործիքները խաթարվելուց բարակ ու անդուր ձայն հանել: *Կըլառնէտը ծըկակէն ա կամ* (Բ): 3. Խիստ սոված լինել, ուտելու մեծ ցանկություն ունենալ: *Մարթը ծըկակէն ա կամ, ամմա կընէգը պէն չի տամ ուտելի* (Ձ):

Ծըկըծոկ(ի) անէլ - Մի բանի ետեւից՝ արանքից՝ տակից թաքուն նայել, ծիկրակել: *Շառան մըղակէն ծակավը ծըկըծոկի յա ընէս, ամմէն հինչ տըսնաս, քիս թաքավէրին խաբար տաս* (Ձ): 2. Երեւալ ու ծածկվել (լուսատուների մասին): *Միսչը՛վ միհէնգ էլ ուրան մօրը լուս-նընգան մըննան քըցում չի, յըրգիւնքան միշտ ծըկըծոկի յա անում* (ՆԱԲ, 78):

Ծըկլուկու անէլ/տալ - 1. Հեղուկը բարակ շիթով ուժգին դուրս ցայտել՝ հոսել: *Կարասը ծակվում ա, կիսին ծըկլուկու վա տամ* (Բ): 2. Միգել (երեխաների մասին): *Խօխան ծըկլուկու վա անում* (Բ): 3. Բարակ ձայնով կանչել (դեռա-հաս աքլորի մասին): *Կուճի վըրցըկնէն վեր ծըկլուկու վըն անում, Միսա անգին ուրխանում ա, ըշխարքավըս մին տը՛ռնում* (Ձ):

Ծըհընաթակ հաց - Անհարթ, տգեղ (դեմք): *Ըտըրա իրը՛սըն էլ հօ իրը՛ս չի՛, ծըհընաթակ հաց ա* (Ձ):

Ծըհուր անէլ - Ծածուկ գողանալ՝ թռցնել: *Ա՛գի, մին սիպտակ էրկու շըհանուց թօղալ ըմ կամօղին յըրա, տը՛ս ընդը՛դ ա՛, թա գ՛անդան ծըհուր ա՛ ըրալ* (Ձ):

Ծըդանալ փըռնէլ - Որեւէ բան մեծ դժվա-րությամբ անել: *Կարօն հինչը անում ա, ծըդա-նալ ա փըռնում* (Բ):

Ծըդկաքաղ անէլ - Որեւէ բանի լալ՝ ընտիր մասերը՝ հատիկները քաղել՝ ընտրել: *Կօղէրը նի յըն մըննում բօստանը, ծըդկաքաղ անում* (Ձ):

Ծըմակա փախած/փըռ(ն)ած - Անկիրթ, բռի, վայրենի (մարդ): *Էտ ծըմակա փախածը հօրը կըլխէն հանլն շատ ա օլին պիլլանան* (Բ):

Ծըմակէն թաքավէրը - Առյուծ: *Մին օր ծըմակէն թաքավէրը հըրաման ա տամ, վեր լօխ հիյվըննէն հըվաքվին, լօխ կամ ըն՝ ըղվէսին անա կըման* (Ձ):

Ծըմակը առանց կէզան/չաղալ չինիլ - տեն **Առանց շօն շէն չինիլ:**

Ծըմակ տը՛ռնալ - Շատ՝ խիտ՝ փարթամորեն

աճել: Կըբոջը կըլծիս ըն ինգիւմ, վար աղէն տըղը ժէխըռ ա փըսալ, ծըմակ տանալ (2):

Ծրմակու արչ - տեն Ծրմակա փախած:

Ծրմակում մըծացած - տեն Ծրմակա փախած:

Ծրմերուկ կա՝ կօլան տէն - Ձմերուկը լոիվ փոխարինում է ջրին, ձմերուկ եղած դեպքում ջրի կարիք չկա: *Բաղվանչին ասմա. «Ծրմերուկ կա՝ կօլան տէն, ճորը պիրում ըս, հինչ ա՛նիս»* (2):

Ծրմըճնը ծոն օգիս՝ տալ չի - Ասում են խիստ ժլատ մարդկանց մասին: ... *Իգէն քըճ փոլ չի տալ. ընղըրանա ծրմըճնը ծոն օգիս՝ տալ չի* (2):

Ծրմըճնը յը՛տ ըղնէլ - Ձմռանը ձյուն չտեղալ, ձմեռն առանց ձյան անցնել: *Ծրմըճնը յը՛տ ա ընգալ, արաշտ ա ինանկն* (Բ):

Ծրմըռ(նը)հան անէլ - Օգնել՝ նպաստել, որ ձմռան դժվարությունները հաղթահարեն՝ ձմեռն անցկացնեն: *Խօջան էտ յիթիմուն տանում ա ձմռանց տօն, ծրմըռնըհան անում* (2):

Ծրմըռ(նը)հան ինիլ - Ձմռան դժվարությունները հաղթահարել, ձմեռը հանել՝ անցկացնել: *Էճը մըկըկալալ ա ծրմըռնըհան ինիւմ* (ԱԲԲ, 24):

Ծրմըրուկու կօղ - Մանր բաներ գողացող, մանրախնդիր (մարդ): *Իգէն հինչ մա՛րթ. ծրմըրուկու կօղ ա* (Բ):

Ծընած էձ - տեն Մաշկած աղվէ:

Ծընած կալ - տեն Քըթէ կալ:

Ծընգանք՝ ըղնէլ - 1. տեն **Ծընը-ծընէ ըղնէլ:** 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ:**

Ծընգըլ(հան) անէլ - 1. Շատ քրքրել, ծվեն-ծվեն անել, բզկտել: *Շօնը տըրը՛խը տանում ա ծընգըլհան անում* (2): 2. տեն **Մէսը վէր անէլ:**

Ծընգըլ(հան) ինիլ/տըճնալ - 1. Շատ քրքրվել, ծվեն-ծվեն լինել, բզկտվել: *Էտ կընէճը ծըմակումը Էնքան կէնում ա, շօրէրը սաղ ծընգըլհան ա ինիւմ* (2): 2. տեն **Մէսը վէր կալ:**

Ծընգըլնէն նը՛ստա կախ-կախ - Աղքատ, ցնցոտիավոր: *Էն ա ծընգըլնէն նը՛ստա կախ-կախ, ընղըրա ըշտըղա յա՛ վը՛սկէ* (2):

Ծընղըրթիթը՛վ անէլ - 1. Ձեռքի մեջ շարժելով՝ վեր ու վար անելով՝ առարկայի ծանրն ու թեթեւը որոշել: *Ինք՝ օնօղը ծընղըրթիթը՛վ ա անում, թա.- Էս էրկու կիլօ կա վէշ* (2): 2. Մի բան անելուց առաջ խորհրդածել՝ երկար

կշռադատել: ...*Մանաս ապէրը քինալ-չըքինալին յըրա հալա՛ ծընղըրթիթը՛վ ա անըմ...* (ԶՏ, Ա, 35): 3. Մեկին խոսեցնել՝ նրա տրամադրությունը՝ մտադրությունը՝ ցանկությունը իմանալու համար: *Պառապը էտ ըխճըկանը ծընղըրթիթը՛վ ա անում, ամմէն հինչ գիւղիւմ* (2):

Ծընէ-ծընէ ըղնէլ - Դժվար կացության մեջ ընկնել: *Ապըրանքը կիւղանում ըն, առուտուրականը ծընէ-ծընէ յա ըղնում* (2):

Ծընէ-ծընէ քըցիլ - Դժվար կացության մեջ գցել: *Ծոնը ժուղովուրթէն ծընէ-ծընէ յա քը-ցալ* (2):

Ծընված օրան(ց) - Ամբողջ կյանքի ընթացքում: *Դադաշը ծընված օրանց կօրծ ընէլիս, ամիա էլլա համան քա՛սիքըն ա* (Բ):

Ծընու յըրա - 1. Ծնելուն մոտ, հղիության վերջին շրջանում (անասունների մասին): *Ծընու յըրա էտ կալը կօրչիւմ ա* (2): 2. Անհանգիստ վիճակում: *Հինչ ա՛ պըտահալ, հանց ըս ծընու յըրա ինիս* (Բ):

Ծըպտունը/Ծըպուտը յը՛ր (ի)անէլ - տեն **Ծըպտուն հանէլ:**

Ծըպտուն/Ծըպուտ (ի)անէլ - 1. Թույլ ձայն հանել: *Էս մարթը ծըպտուն չի հանում* (ՀԺԳ, VII, 394): 2. Թեթեալի առարկել, անհամաձայնություն պարունակող որեւէ բան ասել: *Էս խազ-նադարը ասըմ ա.- Յէս խազնադար ինիլալ, ըտըրանք հինչ ը՛ն, վէր իմ ըսածես ծըպտուն հանին* (2):

Ծըպիլի անէլ/տալ - 1. Թեթեալի լույս տալ՝ արձակել՝ վառվել: ...*Նըմուսալ մարթկանց աթթիտը պարգ՛ ըն լիւս տալ, բէյնամուս մարթկանց աթթիտը՝ շատ թո՛ւլ, լըհա ինղի ծոպիլի յըն անում* (ԱԱ, 15): 2. Թեթեալի լուսավորել՝ լուսավոր դարձնել՝ վառել: *Պըլըպուղին տընէս ա փա-ղէր տիկիս, մին կուծի ծոպիլի ընէս...* (ԼԲԲ, 379):

Ծըռըծառը վազիլ - Անելանելի դրության՝ հուսահատության մեջ ընկնելով՝ սրա-նրա օգնությանը դիմել: *Խը՛ղճ Աբէլը ծըռըծառը վազից, վէշ մինը ք՛ծմաճ՛ չըրալ* (2):

Ծըռըմօռ անէլ - Օրորվել, օրորվելով քայլել (հատկապես հարբած լինելու պատճառով): *Մացակը հըրսընքան տոն ա կամ, ծըռըմօռ ընէլալ ք՛ոնիւմ տօն* (2):

Ծըսկըղըմփոց(ի) անէլ - հեզն. 1. Թաքցնել, պահել, երեսան չհանել: *Կընէճը մարթին կիւղօթունը կարից ծըսկըղըմփոցի անէ* (2):

2. Գաղտնաբար սպանել՝ մեջտեղից վերացնել: Մինչդե՛վ միհենգ՝ էլ վե՛շ մինը գոհողմ չի, թա էտ թորքէն հու վա ծըսկըղմփոցի ըրալ (2):

Ծըվանագր կըտորէլ - տեն **Թիւը կըտորէլ**:

Ծըտաքօն տալ - Կարճ ժամանակով քնել: Մին պատահ ծըտաքօն ըն տամ, յըր կէնում, էլիա կօրծ անում (2):

Ծըտու աշկ - 1. տեն **Օղտու աշկ**: 2. տեն **Սօր աշկ**:

Ծըտու լըղէ - Շատ դառն (ուտելիք): **Ծըտու լըղէ** խօրանգ ա, կարում չըմ օտիւմ (Բ):

Ծըտու լըղէ ինիլ - տեն **Ծըտու սըրտ ինիլ**:

Ծըտու խաշու - Քիչ, աննշան (ուտելիք): Մին ծըտու խաշու վա տինում դունաղէն ըռաշկէն (2):

Ծըտու խըլք - Ստավոր փոքր ունակություն: Ընդերա վեր ծըտու խըլք ինան, կընգանը տոնս չար քըցիլ (Բ):

Ծըտու կէր անէլ - Շատ քիչ ուտել, քչակեր լինել: Սաբալ տըղամարթ ա, ծըտու կէր ա անում (Բ):

Ծըտու նըման - Թեթեւությամբ, արագությամբ: Ռուբէն անին պառալ մարթ ա, ամիա ծըտու նըման ա հըղէ քոնում (Բ):

Ծըտու շօռ տուված պին - Ասում են զգզված մազերի մասին: Ասում ա. «Բա՛լա, էտ հինչ ան մըգէրէտ հանը, խէ սանդըրում չըս, հանց ա ծըտու շօռ տուված պին» (2):

Ծըտու սըրտ ինիլ - Անհամարձակ՝ վախկոտ լինել: Օսեփը կօզի ջանալ տըղամարթ ա, ամմա ծըտու սըրտ օնէ (Բ):

Ծըրավը տանէլ - Ճիշտ ուղղությամբ տանել՝ վարել: Կօրծը բիդի ծըրավը տանիս (2):

Ծըրավը քիսիլ - տեն **Ըստուծէն հըղավը քիսիլ**:

Ծըրա տոնս կ'անլ - տեն **Յըղա տոնս կ'անլ**:

Ծըրա տոնս (յըկած) - տեն **Յըղա տոնս (յըկած)**:

Ծըրա տոնս օնէլ - տեն **Յըղա տոնս օնէլ**:

Ծըրըկուտուր անէլ - Արտը երկարությամբ հերկելուց հետո լայնությամբ ես հերկել: Վըղը բիդի ծըրըկուտուր անիս, վեր փափուկ ինիլ (Բ):

Ծըրու կ'անլ - տեն **Յըղու կ'անլ**:

Ծըրու պիրիլ - տեն **Յըղու պիրիլ**:

Ծըրքաթակ անէլ - Ձեռքով թակել՝ ծեծել: Խըմօրը հունցում ըն, իրըսը ծըրքաթակ անում, ծասկում (2):

Ծըրքերալ խօսէլ - տեն **Ծըրքերէն անէլ**:

Ծըրքերէն անէլ - 1. Ձեռքերը շարժելով՝

խոսել՝ պատմել՝ հասկացնել: **Յիշկան ծըրքերէն ա անում**, ըտըրանք ըսածան պէն չըն կըլխու ըղնում (2): 2. Ձեռքերով հրելով՝ բոթելով՝ սպառնալ՝ վիճել: **Յինչ ըս ծըրքերէն անում**, քըզանա վախօղ չի կա (2):

Ծըրքերէն յըրա շօռ ածէլ/պահէլ - տեն **Կըլխէն յըրա շօռ ածէլ**:

Ծըրքերէն (յըրա) պար ածէլ/խըղըցընէլ - տեն **Մանանը (յըրա) պար ածէլ**:

Ծըրքերէն-վըննէրէն անէլ - տեն **Վըննէրէն-ծըրքերէն անէլ**:

Ծըրքըծըրք ըղնէլ/ընցընէլ - Մերթ մեկին, մերթ մյուսին պատկանել, ձեռքից ձեռք անցնել: Էտ թեշտը շէնումը էնքան ծըրքըծըրք ա ընգալ, լըկաման ա տըհալ (Բ):

Ծըրքըծըրք քըցիլ - Իրար փոխանցել, ձեռքից ձեռք գցել: **Ծըրքըծըրք ըն քըցում**, էտ թանը կօտըրում (2):

Ծըրքըտակէն պահէլ - Մեկին հովանավորել՝ պաշտպանել: Նախագան էտ իրփըվէրուն ծըրքըտակէն պահում ար (2):

Ծըրքըտակու կօլա - տեն **Ծըրքու կօլա**:

Ծըրքըտակու պընըցընէլ - Մեկին կամ մի բան առօրյա կարիքների համար աշխատեցնել՝ բանեցնել: Էտ յեթմին տանում ա տօն, ծըրքըտակու պընըցընում (2):

Ծըրքըտըղէն նի կ'անլ - Տնից գողություն անել, առանց տանտիրոջ թույլտվության որեւէ բան օգտագործել (տան անդամների, հատկապես հարսների մասին): **Մարյան աքէրը մին օր էլ կըլծիս ա ըղնում**, վեր մաշնակ հարթնը ծըրքըտըղէն նի յա յըկալ (2):

Ծըրքըտըղէն նի կ'անլ - 1. Ծփանքներ տալ, շատ ծփալ: **Քամէ յա անում**, գ'օլէն ճոնը ծըրքըտըղէն նի անում (Բ): 2. Բարձր ձայնով շատախոսել: Էնքան ծըրքըտըղէն ըրալ, լափ քըռացէնք (Բ):

Ծըրքըպուր(ի) անէլ - Քաշքշելով ջանալ մի բան պոկել՝ կորզել՝ խլել: **Ղաջաղը ծըրքըպուր ա անում**, ըտըրա խուրջինը խըլում (2):

Ծիւի ածէլ - Ածիլել, ածելիով սափրել (երեսը, գլուխը եւն): **Յանն խօխա յար**, ամմա ուժժէ իրըսը ծիւի յար ածում (2):

Ծիւի-ծաղկէլ - 1. Փարթամորեն աճել, փթթել: **Բաղէրը ծիւի-ծաղկալ ա**, քու դանդաղըտ ինձ կաննալ ա... (2): 2. Ողջ-առողջ ապրել եւ շատ զավակներ ունենալ (հաճախ գործածվում է

որպես օրհնանք): Այսն թռնանքն ա հըրթ-
նըցուվէն ճըկատան պաչոմ ա, օրհնանք տամ.-
Ծիւիք, ծաղկիք տուք (2):

Ծիւի լիւզ տալ - Շատ քաջ լինել: Թըմասանց
Աերօփը դօճճաղ, ծիւի լիւզ տըվօղ մարթ ա (Բ):

Ծիւի-ծիւի անէլ - 1. Հեշտությամբ կտրտել,
կտրատել: Տըղան փնդը ծիւի-ծիւի յա անում,
տնրսում (2): 2. Արագ-արագ ուտել: Վըխճարը
խըրափում ըն, ծիւի-ծիւի անում, էլիա քինամ (2):

Ծիւի-ծիւի տալ - Խիստ զայրանալ, կատա-
ղել: Ալի-Վալի խանը վեր տեսնում ա, ծիւի-ծիւի
յա տամ (ՀԱԲ, 15, 114):

Ծիւ ինիլ - տեն **Ծիւ տալ** (2, 6, 7):

Ծիւի շինիլ - Արելով շատ սուր՝ հատու
դարձնել: Կացէնը էնքան սըրում ա, ծիւի յա
շինում (Բ):

Ծիւի տըճնալ - Արվելով շատ սուր՝ հատու
դառնալ: Դարյազը թակում ըն, սըրում, ծիւի յա
տըճնում (2):

Ծիւլըհան անէլ - Բարձր եւ սուր ձայն հանել:
Ախճիգը քօլէն քըմական վեր ծիւլըհան ա
անում, ըտըրանք լըղաճանք ըն տըճնում (2):

Ծիւ տալ - 1. Ծլել, աճել, բուսնել: Լօթին ծիւ
ա տուվալ (Բ): 2. Դեպի վեր ձգվել, շատ երկարել՝
բարձրանալ: Ծառը ծիւ ա տուվալ, յերգինքը
հըսալ (Բ): 3. Արագ վեր նետել: Պիճ ախպերը
վեր քարը ծիւ ա տամ, օշափնէն մընամ ըն
ըռիխընէն պէց (2): 4. Բարձր ձայնով կանչել:
Ծիւ ա տամ, հընգերունքը կամ ըն (2): 5. Արագ
վազել: Տըղան ծիւ ա տամ, հըսնում հօրը
պալատը, լօխ ասում (2): 6. տեն **Բօյ քաշիլ**: 7.
տեն **Շըլօնգ ինիլ**:

Ծիւ քաշիլ - տեն **Ծիւ տալ** (2, 6):

**Ծիւյան վեր ըղնօղը ապըրից, էճան վեր
ըղնօղը ըստակից** - Ասում են այն ժամանակ,
երբ ծանր հիվանդը ապաքինվում է, իսկ թեթեւ
հիվանդը՝ մեռնում: Ծիւյան վեր ըղնօղը ապըրից,
էճան վեր ըղնօղը ըստակից. Հանքանը օխտը
տարէ յա՝ չըխօթկան ընգած, հանք էն ա սաղ,
ամա կընէգը գըրիպան ընգալ ա մըճալ (Բ):

Ծիւյան վեր կնիլ/քըշանալ, էշ նըստէլ -
Բարձր պաշտոնից գրկվել ու ավելի ցածր պաշ-
տոն ստանալ: Թօսանց Արծվիկը ծիւյան վեր ա
յըճկալ, էշ նըստալ, էլ մըհալ քըցօղ չի կա (2):

**Ծիւյան վեր կնիլ/քըշանալ, ծին մըննան
քըցիլ** - Երախտամոռ լինել: Սանթուրը ծիւյան

վեր ա կամ, ծին մըննան քըցիլ, ըտըրա հըճտէ
էլ վէշ մինը ծըճը չի մըճկնում (Բ):

Ծիւյին կըլծիւր պէց թօղ(ն)էլ - Ձին արագ
քշել, ձիով արագ սլանալ: Ափկարը ծիւյին
կըլծիւր պէց ա թօղնում, մին մունտումը
հըսնում հանդը, տըճնում՝ արտը էրած (2):

Ծիւյին հանքին քըշկըռէլ - Ձիով ճանապարհ
գնալու պատրաստություն տեսնել: Հըրոտըղա
ծիւյին հանքին քըշկըռում ըն, վեր ծանքին հըղէ
ինիլ (2):

**Ծիւյին յէշնում ըն, կնիլին քըցիլ/ նալը
թըխում** - տեն Աստուծ սարէն յէշնում ա, ծինը
տինիւմ:

Ծիւյին քացըվէն ծին կըտըմանա - Մեծ
դժվարությանը՝ վշտին եւն ուժեղ մարդը կարող
է դիմանալ: Սամսունը ա, վեր կըրըճալ էտ մըճ
դանդին տէմ կենա, ըստըճ ըն ասալ. «Ծիւյին
քացըվէն ծին կըտըմանա» (Բ):

Ծին էշին վըճան կապէլ - տեն **Օղտը էշին
վըճան կապէլ**:

Ծին ծիւլվուրան վեր պիլիլ/վեր քաշիլ -
Համարձակ՝ ճարպիկ՝ ձեռներեց լինել: Էտ ա՝
խըճ, էտ ծին ծիւլվուրան վեր կըպիլիլ (Բ):

**Ծին չափ ա ըղնում ծիւլվուրէն ըն թանրիփ
անում** - Գովում են ոչ թե միջոցը, այլ միջոցը
կիրառողին: Ծին չափ ա ըղնում ծիւլվուրէն ըն
թանրիփ անում. թանգան տըրախտըրը մին
օրումը էս տափը վարալ ա, լօխ ասում ըն՝
անիւրիմ տըրախտըրիստ Աթօ (Բ):

Ծին պէց թօղ(ն)էլ/չափ քըցիլ - Ջահելու-
թյուն անել: Ապան ութաստուն տըրըճկան ա,
ամմա հանք դաթումը ծին պէց ա թօղնում (2):

Ծին վըճան կապէլ - տեն **Էշը վըճան
մօրթէլ**:

**Ծի չիլնծ տըճը Էշին կինը կըպիցըրանա/
Էշին ըն թանրիփ անում** - Արժանավորի բացա-
կայության դեպքում անարժանին են մեծարում:
Ծի չիլնծ տըճը Էշին ըն թանրիփ անում. շէնին
ջըհիլներան մինակ ախմաղ Սամսունը ա
մընացալ, կընանէքը կըլիւրընէրէն յըրա ըն շօռ
ածում (Բ):

Ծիպլի Ծատօր - Շատ նիհար, վտիտ (մարդ):
Էտ ծիպլի Ծատօրը հինչ ա՝, վեր նըստա վախում
ըս (2):

Ծիպլիպոսի անէլ - Գործն իմիջիպայոց
կատարել: Ուստան կօրծը ծիպլիպոսի յա ընէս,
քիս (2):

Ծիվ-ծիվ անէլ - տեն **Պըտըռ-պատառ անէլ**:

Ծիվ-ծիվ ինիլ/տըռնալ - տեն **Պըտըռ-պատառ ինիլ**:

Ծիվսը լաւ/տըռը - 1. Շնորհալի, շնորհքով: Ծիվսը տըռը դիւզար ա խընումանց Վաղաշակը (Բ): 2. Գեղեցիկ կազմվածք ունեցող, գեղանի: Ծիվսը տըռը ախճիգ ա Մարյանը, ամհա պատառ շիլդի յա (Բ):

Ծիվսը ճընանցիլ - տեն **Չափը ճընանցիլ**:

Ծիտ պահէ՝ թըրքէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը անհամբերություն՝ շտապողականություն է ցուցաբերում՝ մի՛ շտապիր, համբերիր: Էտ խէ ըտի թայդի յըս ըղնում. ծիտ պահէ՝ թըրքէ, արտ ա, լի՛, հընծիլան ընք (Բ):

Ծի քըշիլ - Երկար եղեգի՝ ճիպոտի մի ծայրին թել՝ լար կապելով եւ իբրեւ ձիու հեծնելով ու քշելով՝ խաղալ: Խօխէնքը ճըպըտնեն նըստում ըն, ծի քըշում (Բ):

Ծիք-ծիք անէլ - Պարբերաբար հետաձգել: Ուստան կօրծը Էնքան ծիք-ծիք ըրավ, վեր ծուկը յըկալ (Զ):

Ծիք տալ - 1. Երկարացնել, ծոր տալ: Զոռնանցին զոռնեն սանը ծիք ա տամ (Զ): 2. Ամրացնել, պնդացնել: Սէրգին շալվարը կըռնում ա, լաւ ծիք տամ, քինամ (Զ): 3. Մեկի հետ կարողանալ հավասարվել, նրա կարողությունների չգիշել: Ըխճըկանը հարըն ասից. - Թինա քու ճըպատըտ քու քօլատ կըտըրէ, վեր կարին ծըզընըրէտ ծիք տան (ՆԼՂԺԲ, 55): 4. տեն **Ծօխ անէլ** (2):

Ծիք տան յըգնէքը, տըռօտին ըջըռօտէնքը - տեն **Անէ Զիւրին, ծաղկէ Փիւրին**:

Ծիք տըված, ըրկընցըրած - տեն **Ծիք տըված սաղունձ**:

Ծիք տըված սաղունձ - 1. Բարձրահասակ եւ նիհար (մարդ): Էտ ծիք տըված սաղունձը վեր շօռ ա կամ, ծըծաղըս կամ ա (Բ): 2. Ձգձգված (գործ): Էտ կօրծը Էս ա հէնգ տարէ յա, ծիք տըված սաղունձ ա տըռալ (Զ):

Ծիւ ածէլ - Մեկից սաստիկ վախենալ՝ երկյուղել: Զօրը անա ծիւ վա ածում (Բ):

Ծիւ ածող հալ - Օգտակար՝ շահութաբեր գործ՝ իր եւն: Էտ իլիգը անգին հըտէ մին ծիւ ածող հալ ա (Բ):

Ծուկուր կախ/թօշավը ընգած - 1. Կեղտոտ, փնթի, թափթփված: Ծուկուր կախ կընէգ ա Թամարան, տօնը՝ յըխտոտ, շօրէրը՝ ճըր-

դօտած (Բ): 2. Խեղճ, ողորմելի: Ծուկուր կախ մարթին մըհալ քըցօղ չինիլ (Զ):

Ծուկուր հըղէ ինիլ/քինիլ - տեն **Պիրանէն ճիրէրը քինիլ**:

Ծիւ խօգօղ - տեն **Ասըղ մաշկօղ**:

Ծիւծիւ նա ծիւծիւ - 1. Իսկ եւ իսկ, ճիշտ եւ ճիշտ: Արսօն ծիւծիւ նա ծիւծիւ հօրը նըման ա խըսյաթավ (Բ): 2. Ծայրեծայր, ամբողջովին, պոնկեպոնկ: Թօթէն արաղը ածում ա չէթվէ-ռը, ծիւծիւ նա ծիւծիւ լըսնում (Բ): 3. Մի կերպ, մեծ դժվարությամբ, ծայրը ծայրին հասցնելով: Ծիւծիւ նա ծիւծիւ ապրում ընք (Բ):

Ծիւծիւ անէլ - Սաստիկ ծեծել: ...Յըրան ըն տըռնում թակում, ծիւծիւ անում... (ՆԱԲ, 63):

Ծիւկ անէլ - Շատ կարճ ժամանակով մի տեղ գնալ: Զըգալ ա ախպօրը տօնը, ծիւկ ըրալ յըկալ (Բ):

Ծիւ կուղանօղը ծի յէլ կըկուղանա - Փոքր բաներ գողացողը կվարժվի նաեւ մեծ գողություններ անելուն: ...Ծիւ կուղանօղը ծի յէլ կըկուղանա. խօխան վեր մին կուծի պէն էլ կուղանա, քիդի ընգուճան ծիք տաս, վէջ թա թարիփ անիս (Զ):

Ծիւկնու նըման լըղ տալ - Լալ լողալ: Էտ տըղան էլ ծիւկնու նըման լըղ ար տամ, դաստի նի յա մընում ծօվէն տակը, թաքավէրին ըխճըկանը մուտանան տիւս օնում (Զ):

Ծիւկունը ծօվումը սծվդա անէլ - տեն **Մին-չըգվ կըտը հըսնէլը փօխկէրքը յըր քաշիլ**:

Ծիւկունը կըլխան ա վըտում/ վըրթնում - Անօրինությունները՝ անկարգությունները եւն պաշտոնյաներից են բխում: ... Ծիւկունը կըլխան ա վըտում. բաղվանցին հինջ մէխկ օ՛նէ, բըրիգադիրըն ա խաղուն ծախէլ տուվալ (Զ):

Ծիւկունը կըլխան փըռնէլ - տեն **Կօրծը սափալու փըռնէլ**:

Ծիւկունը տիւս օնէլ, ճիւրը քըցիլ - Բուն նպատակը քողարկելով՝ այլ զբաղմունքի պատրանք ստեղծել: Ծիւքիւրը ծիւկունը տիւս ա օնում, ճիւրը քըցիւմ, կարէլ չըս գիդան, թա մըթկէնը հինջ ա (Զ):

Ծուղորուղու անէլ - Ընկույզի միջուկը ամբողջական ձեւով հանել: Ծուղորուղու ծուղորուղու վըն անում, տանում ծախում, տանը հըտէ տէս-տէն առնում (Բ):

Ծիւ մաշկօղ - տեն **Ասըղ մաշկօղ**:

Ծում լնգփի - Խիստ քակեր: Իգէն ծում

լնագրի յա, մին թիքա հացավ իրըք օր յօլլա յա քննում (2):

Ծում կենալ/պահել - Որեւէ բան չուտել, ուտելուց (նաեւ այլ բաներից) իրեն զրկել: Մարթըն էլ գիտում ա, թա տա լիհն միշտ ծում ա կենում (ՆԼԴԺԲ, 85):

Ծոյներէն դաթը ըղնէլ - տեն **Ծընը-ծընէլ ըղնէլ**:

Ծոյները թնկանալ/ծնկվիլ - 1. Ուժասպառ լինել: Էնքան քար ըմ քանդնլ, ծոյներըս թնկանալ ա (Բ): 2. Իրեն կորցնելով՝ թուլանալ, ուշքը գնալ (վախից, վշտից, որեւէ բանի բուռն ցանկությունից եւն): Արչը վեր կօռռում ա, Կանիռն ծոյները թնկանում ա (2): 3. Ծերանալ, անզոր դառնալ: Մուքի ապան ըսօր-էքնից հնրիւր տըրըկան ա, ծոյները թնկանալ ա (Բ):

Ծոյները չըկնլ - Նստած տեղից չկարողանալ բարձրանալ: Ծոյներըս կամ չի, թա քիսիմ բօստանը ճիրիմ (Բ):

- **Ծոյները (վեր) թակել** - 1. Վիշտը լացով՝ հեծեծանքով արտահայտել, հեծեծել, ողբալ: Յըտնան պառապը ճինանչնլ ա իրան յըրա ըրած քարը, մընացալ ծոյները թըկես (ԱԱ, 69): 2. Խիստ զղջալ՝ փոշմանել: Ծոյները վեր ա թակում, վեր վըրստեն հիրըվանեն կավը ինք չի կնկնլ (2):

Ծոյներծափէ տալ - 1. տեն **Ծոյները (վեր) թակել**: 2. Մնկներն իրար զարկել՝ քսել: Ծոյներ-ծափէ տալալ ա շօռ կամ (Բ):

Ծոյնու կըրկատան - տեն **Վըռու կըրկատան**:

Ծոնան սիպտակ պէն չի կա, ամմա վընըտակու կօրչում ա - տեն **Ծոնըն էլ ա սիպտակ, ամմա վեր յըրա կիզում ըս, տըղնում ա**:

Ծոնանլ ըղնէլ - տեն **Աշկերը ծոնը տանէլ**:

Ծոնանվըն էլ շօռ կա՝ հըտը ըրվալ չի - Ասում են շատ զգուշավոր մարդկանց մասին: ...Ընդըրա վէշ մինը կարել չի խնկի. իզէն ծոնանվըն էլ շօռ կա՝ հըտը ըրվալ չի (2):

Ծոնանվ ըրած յըխտ - Վաղ թե ուշ բացահայտվելիք արարք: Կուղթթունը ծոնանվ ըրած յըխտ ա, յըտէ-ճէլլի մնիլում ա ընան (2):

Ծոնանվ ըրած յըխտը երկան կենալ չի - Վատ արարքը շուտ կբացահայտվի: Ծոնանվ ըրած յըխտը երկան կենալ չի. մին շէբաթ էլ չի անց կենում կօղէն փըռնում ըն (2):

Ծոն բիդի կա, վեր վընընը մըրսէ - Որեւէ բան կատարվելու՝ տեղի ունենալու համար պատճառ պետք է լինի: ...Ծոն բիդի կա, վեր վընընը մըրսէ: վեր ախճիք չի հավան կենում, հունց փըսակվէ (2):

Ծոնըն ա անոնը իրիւր խառնած - տեն **Կաթըն ա անոնը իրիւր խառնած**:

Ծոնըն էլ ա սիպտակ, ամմա վեր յըրա կիզում ըս, տըղնում ա - Ամեն ինչ հնարավոր է արատավորել՝ փչացնել: Գինչ օքոյթ, վեր Մարյանը լալ հարթ ա, ըսկետորը սաղ օրը էն ա տըղնըպըռտես. ծոնըն էլ ա սիպտակ, ամմա վեր յըրա կիզում ըս, տըղնում ա (Բ):

Ծոնը տանէլ - 1. տեն **Աշկերը ծոնը տանէլ**: 2. Ձյունից ցրտահարվել՝ սառչել: Խօխան ծոնալը Էնքան խաղ ըրալ, մանները ծոնը տարալ (Բ):

Ծոն կուղանալ - տեն **Խաթիրը քըթէնալ**:

Ծոն կուրցըրած հալ - Շփոթված, անհանգիստ՝ անել վիճակում գտնվող (մարդ): Ծոն կուրցըրած հալ ա Մարգուշան, գիտում չի, թա հունց անէ, վեր տըղէն հըտէ հըրսանէք անէ (Բ):

Ծոն կօծկէլ ծախէլ - Ճարպկություն՝ հնարամտություն դրսեւորել: Ափսրիմ Սամսօն, հանց ծոն կօծկիծ ծախից, լօխ մընացէն գիտնաքար (Բ):

Ծոնիւ նըման - Շատ սպիտակ, ձյունասպիտակ: Գծգնլ աքերը ծոնիւ նըման հացէր ա թըխում (Բ):

Ծոնիւ նըման հնլ(վ)իլ - տեն **Աղու նըման հնլ(վ)իլ**:

Ծոնվածէն ածէլ - Արածի մասին բարձրագոյ հայտարարել: Դըստանց Սումբաթը վեր մին ծէտ էլ ա փըռնում, ծոնվածէն ա ածում (Բ):

Ծոնվա կըտըր(վ)էլ - 1. Ձու ածելուց դադարել: Ծըմըռնը վեր ցօրտ ա ինում, հալերը ծոնվա կըտըրում ըն (Բ): 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Ծոնվա մազ խօզօղ - տեն **Ասըղ մաշկօղ**:

Ծոնվա նօր տոնա յըկած - Նորելուկ, անփորձ, դեռահաս: Ծոնվա նօր տոնա յըկած խօխէնք ըն, ամիա բըզարումը առըտօր ըն անում (Բ):

Ծոնվէր տակը անէլ - 1. տեն **Թօխս տիկիլ (1)**: 2. հեզն. Ամուսնացնել: Վառիկ ասում ա.- Ախճի, Վարթի, տըղատ մըծ տըղա յա տըռալ, խէ ծոնվէր տակը չըս անում (2):

Ծնվել մաշին մազու շոռ կալ - Խիստ բծախնդիր՝ չմահավան լինել: Ծնվել մաշին մազու վա շոռ կամ, ըտրրա հըտե էլ վեշ մինը նըհըտը հընգըրթուն չի անում (2):

Ծնվըհան ինիլ - տեն **Ծնվա կըտըր(վ)ել**:

Ծուվվանը կըտըր(վ)ել - Պապանձվել, չկարողանալ խոսել: Վեր տեսի վե՛չ Կափրել դային ա, յեկալ ա ինձ էն դուսյան քուչըցնի, ծուվվանը կըտըրից... (ՋՏ, Բ, 3):

Ծուվվացած, յըտ պերած - Վտիտ, տկար (անձ): Ծուվվացած, յըտ պերած ախճի՞ ա (Բ):

Ծն տըճնալ - Չվանման այտուցվել՝ ուռչել: Վեր ճըկատեն տըրըքընում ա, ծն վա տըճնում (2):

Ծուցաքաղ անել/տալ - Պտուղը քաղելով ծոցը լցնել: Խօխենքը նի յըն տըճնում բաղը, շնվթալը ծուցաքաղ անում, փախչում (2):

Ծն քըշըռոզ - տեն **Ասըճ մաշկօղ**:

Ծն քըշկըռել - Թռչունի փորի մեջ մանր-մանր ձվիկներ աճել: Կարունքը թաճզա՞ տծխե-րը ծն վըն քըշկըռում (2):

Ծօխ անել - 1. Ծխացնել, ծխալ տալ: Տերմա-նը ծօխ ըն անում, իւրանք քինամ (2): 2. հեզն. Շատ ծխախոտ ծխել: Էնքան հուրըտըղա տա-նը ծօխ ըն ըրալ, տանան շընավըտ ա կամ (Բ):

Ծօխը կըտըր(վ)ել - 1. Օջախը քանդել, տունը կործանվել: Էտ կընեգը ասում ա. «Զու ծօխըտ կըտըրված կենա, վեր իմ ծօխըս կըտըր-ցըրէր» (ԱԶ, 103): 2. Սերունդը ընդհատվել՝ վերջանալ: Մեյիքին էտ թռնըն էլ վեր մըճնում ա, ծօխը կըտըրվում ա (2): 3. տեն **Թիլը կըտըրել**:

Ծօխը կըտըրցընել - 1. Օջախը քանդել, տունը կործանել: ... Ըտըրանք էն հնրանքա-թըմըն ըն, վեր շիւտ անին իւրանց օջախը քանդին, ծօխը կըտըրցընին... (ՋՏ, Բ, 187): 2. Սերունդը ոչնչացնել, բնաջնջել: Թաքավերը հըրաման ա տամ, վեր ըտըրա ազկեն-ծուպեն ծօխը կըտըրցընին (2): 3. տեն **Թիլը կըտըր-ցընել**:

Ծօխը յըր անել/հանել/տանել - 1. Օջախը շեն պահել: Մարթին ուջախեն ծօխը յըր անօղը տըղան ա (2): 2. Ավերել: Լենգ Թեմուրը շատ շենու ծօխ ա յըր ըրալ (2):

Ծօխը յըր ինիլ - 1. Օջախը շեն լինել: Յինչ ա տըղան բընակա յըկալ ա, Նուրեն օջախեն

ծօխը յըր ա ինում (2): 2. Ավերվել: Թօրքերը նի յըն տըճեն շենը, ծօխը յըր ա ինում (Բ):

Ծօխը փօրը ածել - տեն **Փօրը ծուխավ լըցնել**:

Ծօխը քամուն տալ - տեն **Ծօխը կըտըր-ցընել**:

Ծօխը քըթըծըկերավը տիւս կալ - տեն **Քըթեն ծուխերը յըր ինիլ**:

Ծօխը քըթըծըկերավը տիւս օնել/ տիւս ածել - տեն **Քըթեն ծուխերը յըր (հ)անել**:

Ծօխ թակել - Ծխից սեւանալ: Տանը պատալօկը ծօխ թակալ ա (Բ):

Ծօխ կօխել - 1. Ծխով լցվել: Փիչը ծօխ ըրալ, տօնը ծօխ կօխից (Բ): 2. տեն **Ծօխ թակել**:

Ծօխ կօլ տալ - 1. Ծուխ ներշնչել: Թուրունը ծօխ ա անում, կընանեքը ծօխ ըն կօլ տամ, օգում ըն, թա խեխտըվին (2): 2. տեն **Ծօխ անել (2)**:

Ծօխ տալ - 1. տեն **Ծօխ անել**: 2. Որոշ ժամանակ ծխի մեջ պահել, ծխահարել: Չուրը-ցըրած գավալը ծօխ ըն տամ, ածում քըսըկեն (2): 3. Փեթակները բացելիս ծուխ փչել մեղու-ների կողմը, որպեսզի չկծեն: Մըղըրը վեր օգում ըն կըտըրին, լավ ծօխ ըն տամ, հանցու ճանջերը կըծին վե՛չ (Բ): 4. Ծառերը ցրտահա-րույթունից փրկելու համար տակը անբոց կրակ վառել: Փիս ցօրտ ա ինում, շինանցե՛ք ծառերը ծօխ ըն տամ, վեր ցօրտ տանե՛ վե՛չ (2):

Ծօծը ծըծել - Հարստահարել, կեղեքել: Էտ անխըճըճը ախպօրցը ծօծը ծըծալ ա (Բ):

Ծօծը պերակ - 1. Անկարող, աղքատ, խեղճ ու կրակ: Ծօծը պերակ տըղա յա, մին թանիրավ յօլլա յա քինամ (Բ): 2. Վտիտ, նիհար: Ծօծը պերակ ախճի՞ ա, տա հինչ կօրծ բի՞ղի անե (Բ):

Ծօյնը ծուխավը քըցիլ - Պարապ նստել, հանգստանալ: Լօխ կօրծ ըն անում, Արշանկըն էլ ծօյնը ծուխավըն ա քըցում, կիրք կարթում (2):

Ծօյնը կապած նն - Ուժեղ, զորեղ (մարդ): Օսունց Ջավադը ծօյնը կապած նն ա, վեշ մինը կարում չի ընդըրա ծքտան կա (2):

Ծօյնը կըրկատած - 1. տեն **Վըճը կըրկա-տած**: 2. Աշխատասեր: Ծօյնը կըրկատած մար-թը տիւզնը չի մընալ (2):

Ծօյնը օնել - Մի բան ջարդելու՝ ծռելու համար ծնկի տակ դնել եւ երկու ձեռքով դեպի իրեն քաշել: Դեվը կիւթանը ծօյնըն ա օնում, ծըռըցընում, ըխճըկանը ախպերքը մընամ ըն մաթ մընացած (2):

Ծօյնը տալ - տե՛ս Արմունգ տալ:

Ծօնդոր տալ/տիկիլ - Աղոթքի՝ աղերսանքի՝ երկրպագելու եւն համար ծնկի գալ, ծնրադրել: *Լըհն վեր մոտանում ա, լօխ ժողովուրդը ծօնդոր ըն տամ, ուրան հըղէ տամ* (ՀԺՀ, VI, 189):

Ծօռ աշկավ յէշիլ - 1. Խեթ՝ խոժոռ նայել մեկին՝ մի բանի: *Մարթը վեր ծօռ աշկավ յէշում ա, կընէգը հնջըվը յը՛ր ա օնում* (2): 2. Անբարյացակամորեն՝ վատ վերաբերվել մեկին՝ մի բանի: *Էտ մարթը խօրթ տըղէն միշտ ծօռ աշկավ ար յէշում* (2): 3. Վատ մտքով՝ ցանկական հայացքով նայել մեկին, մեկի նկատմամբ ստոր նպատակներ ունենալ: *Շաբօն հինչ մարթ ա՛, ախայօրցը կընանուցըն էլ ա ծօռ աշկավ յէշում* (Բ):

Ծօռ խօսկ - Վիրավորական՝ տհաճ արտահայտություն: *Էտ հարթըն ուրան գանքումը հնչյն ըսկեսվօրը ծօռ խօսկ ասած չի* (Բ):

Ծօռ-ծօռ յէշիլ - տե՛ս **Ծօռ աշկավ յէշիլ:**

Ծօռ հըղէ - Անազնիվ՝ ոչ շիտակ ճանապարհ՝ վարքագիծ՝ վերաբերմունք՝ միջոց եւն: *Հնրը ասմա - Քու ըրածըն ծօռ ա, ծօռ հըղավ կարել չըս լավ մարթ տը՛ռնաս* (2):

Ծօռ հըղու յըրա ինիլ/հըղավ քիկիլ - տե՛ս **Հըղա տոն կ'անլ:**

Ծօռ մաշկը դնիզ փնդը կըղնըցընէ - Խարդախ՝ անազնիվ՝ անարդար մարդուն միայն դագաղը՝ մահը կարող է ուղղել: *Ծօռ մաշկը դնիզ փնդը կըղնըցընէ. անջախ-անջախ էտ օղռա-շը մը՛ռավ* (Բ):

- **Ծօռ մըթկավ յէշիլ** - տե՛ս **Ծօռ աշկավ յէշիլ** (3):

Ծօռ յէշիլ - տե՛ս **Ծօռ աշկավ յէշիլ:**

Ծօռնը ծուռնատար ա տը՛ռալ - Անարդարությունները բազմապատկվել եւն: *Հինչա Դօրնը Սէրգին նախագա յա տը՛ռալ, կըլխօգումը ծօռնը ծուռնատար ա տը՛ռալ* (2):

Ծօռ նըստինք՝ դնիզ/դօղուր խօսինք՝ - Արի ճշմարտությունն ասենք՝ անկեղծորեն խոսենք: *Մացակը ասմա - Խո՛ղան, ծօռ նըստինք՝ դնիզ խօսինք՝ մինչըվ խըռավէլը յը՛ս քը՛գ փիսօթուն ըրած ը՛մ* (2):

Ծօռ պէն - Անվայել, անբարոյական, անարդար արարք՝ գործ: *Ապան ծօռ պէնը սիրում չար* (Բ):

Ծօռ վէգ դնըցընէլ - Խեղճին՝ թույլին օգնել: *Արշակը ծօռ վէգ դնըցընէլ ա, շատ ա՛յրէ* (Բ):

Ծօռ փնդը չնիգ՝ շինիլ - Անարդարություն անել, ճշմարտության դեմ մեղանշել: *Ապան հնրնր տարէ ապըրից, ծօռ փնդը չնիգ՝ չի շինից* (Բ):

Ծօռ փնդին վեր մաշկըտ տէմ ըրէր, մաշկըտ էլ կըծըռէ - Անարդար մարդուն՝ անարդարությանը ապավինողը ի վերջո տուժում է: *Սարօն լավ ջնիիլ ար, դօրփօրը ումէղը ընգավ, ինքըն էլ տը՛ռավ կ'օղ. նըհախ չըն ասալ. «Ծօռ փնդին վեր մաշկըտ տէմ ըրէր, մաշկըտ էլ կըծըռէ»* (Բ):

Ծօվէն դումը հըմբարէլ - տե՛ս **Ասթխէրը հըմբարէլ:**

Ծօվէն մընչանք մը՛ծ, ըսթխէրան իվիլ - Շատ մեծ եւ բազմաքանակ: *Լէնգ՝ Թէմուրէն էլ ծօվէն մընչանք մը՛ծ, ըսթխէրան իվիլ գօրք ա ինում* (2):

Ծօվը կըրակ տալ - 1. տե՛ս **Ասթխէրը հըմբարէլ** (1): 2. Ստաբանել, ստախոսել: *Հինչ ը՛ս ծօվը կըրակ տամ, ըտի պէն ինիլ չի* (2):

Ծօվը ըղնէլ - տե՛ս **Ճնրը ըղնէլ:**

Ծօվը ըղնօղը տիրմանան/օխծէն հնք՝վան էլ ա փըռնում - տե՛ս **Ճիրումը խէխտվօղը տիրմանան էլ ա փըռնում:**

Ծօվը մէրօղ, մածուն շինօղ - Շատ ճարպիկ՝ ձեռներեց: *Ծօվը մէրօղ, մածուն շինօղ տըղա յար Ափկարը* (2):

Ծօվը նի մըն(ն)էլ, չծր/ցամաք տոն կ'անլ - Դժվար կացությունից անվնաս պրծնել: *Տըղա յըմ ասալ է՛, ծօվը նի մըտավ, չծր տոն յը՛կավ, ընդըրա տը՛ղ հու իննր, կարէլ չար էտ դէվին ծը՛րքան ըզադվէ* (2):

Ծօվը տանէլ, ծարավ յը՛տ պիրիլ - տե՛ս **Ախպիրը տանէլ ծարավ յը՛տ պիրիլ:**

Ծօվը քիկիլ՝ (ճնրը) կըցըմաքէ - տե՛ս **Ախպիրը քիկիլ՝ (ճնրը) կըցըմաքէ:**

Ծօվ կապէլ - 1. Ջուրը՝ հեղուկը մի տեղ հավաքելով՝ լճացնել: *Արխը հըսցընում ա հայաթը, ծըռէրէն տակը ծօվ կապում* (2): 2. տե՛ս **Ծօվ տը՛ռնալ:**

Ծօվ տը՛ռնալ - Շատանալ, բազմանալ: *...Հայասըգօթունը, անաբուռ ու անխըղճըր-տանք պէները ծօվ ա տէռալ, յերգիրը Սօթօմ-Գօթօր շինանլ* (ՉՏ, Բ, 35):

Ծօվու մայա - Խառնակիչ, խառնակություն անող: *Ք՛ծսննց Նուբարը ծօվու մայա յա, սաղ շինանցուց ուրնր նըհըտ կըռվըցըրալ ա* (Բ):

Ծծրան սարը պիցցըրանալ/քիսիլ - Հասակ առնել, չափահաս դառնալ: *Ըհմըղնէն մըծանըմ ըն՝ ծծրան քընում ըն սարը...* (ՆԱԲ, 53):

Ծորը կաթէլ - տէն **Սաթը կաթէլ**:

Ծոր ըղնէլ - տէն **Ծոր տալ**:

Ծոր(ը) պահէլ - տէն **Դնմ(ը) պահէլ**:

Ծոր տալ - 1. Երկարորեն՝ անընդմեջ հնչել (ծայնի մասին): *Հտ սնսը ծոր ա տամ, յը՛խ-ծավը մին տը՛ռնում* (Զ): 2. Ձայնը երկարացնելով խոսել՝ հնչեցնել: *Հինչ ը՛ս ծոր տամ, կարծ ասէ* (Բ):

Ծոր քըցիլ - 1. Ծորով թափել՝ հոսեցնել: *Խօխան բնքմնազը ծոր քըցից, շօրէրը մուր-տառից* (Բ): 2. տէն **Ծոր տալ**:

Ծօց անէլ - Խոռոչի ձեւ տալ: *Փնղը տննջում ա, ծօց անում* (Զ):

Ծօցը թըխծընէլ - Լավ վաստակել, շատ փող աշխատել: *Խուզանց Այդինը էրկու տարէ քինամ ա սիզօն, ծօցը թըխծընում կամ* (Զ):

Ծօցը լիգը - 1. Խոշոր ստիւքներ ունեցող: *Ծօցը լիգը ախճիգ՝ ա, ջիհիլնէն աշկ չըն կըտըրում նը՛ստա* (Բ): 2. Ունետր, հարուստ: *Ծօցը լիգը մարթ ա Առըստամը, ամմա ճըրղօ-տած շօրէր ա կը՛նում* (Զ):

Ծօցը ծաղկավ լիգը - Ջավակներ ունենալու, սերելու, պտղաբերելու մեծ հնարավորություն ունեցող (հատկապես ասում են որդեկորույս ցահել կանանց մասին): *-Մըրյանէն խօխան մը՛ռալ ա: - Վէջինչ, էն ա ծօցը ծաղկավ լիգը, մինըն էլ կըպիրի* (Զ):

Ծօցը կըրակ ըղնէլ - 1. Սրտում սեր բողբոջել: *Տու մէլ ասէլ, թաքավէրին տըղան էլ էտ ըխճըկանը տըսնալանը յը՛տը ծօցը կըրակ ա ընգալ* (Զ): 2. Սրտում մեծ վիշտ ունենալ, մտատանջվել: *Էն ա ծօցըս կըրակ ընգած, գ՛նդում չըմ՝ հունց անիմ, վէր արտըս հընձիմ* (Զ):

Ծօցը նի մըն(ն)էլ - 1. Մեկի անկողինը մտնել, մեկի հետ միասին քնել: *Թօռնը այուն ծօցըն ա նի մըննում, այուն նըհը՛տ քօն իննում* (Զ): 2. Մեկի հետ սիրաբանել՝ կենակցել: *Դնխպն կընէգ՝ ա, հոկր տը՛սնում ա, ծօցըն ա նի մըննում* (Բ):

Ծօցը պէրակ - Նրբակազմ, նրբամարմին: *Աննան ծօցը պէրակ ախճիգ՝ ա իլնլ, միհէնգ՝ ա ըտի քուքացալ* (Բ):

Ծօց տալ - տէն **Ծօց անէլ**:

Ծօցումը կըրակ տինիլ - Մեծ վիշտ պատճառել, մտատանջել: *Հտ ախճիգը հօրը ծօցումը կըրակ ա տիրնլ* (Բ):

Ծօցումը քար տինիլ - Համարձակություն ստանալ, սրտապնդվել: *Տըղան հօրը խուս-կէրքան սըրտըհանվում ա՝ ծօցումը քար ա տիննում, փնիլիվանէն վէր քըցում* (Զ):

Ծօցումը օխճ թըխծընէլ - Մեկին խնամել՝ օգնել՝ հովանավորել՝ չգիտակցելով, որ նա իր թշնամին է կամ իր թշնամին է դառնալու: *Չօբանը էտ կ՛ողին ճօտէն պիրում ա պահում, էլ գ՛նդում չի, վէր ծօցումը օխճ ա թըխծընում* (Զ):

Ծօցում, փէշկում օտէլ - Մի բան թաքուն՝ ծածուկ ուտել: *Նծքնրը վախան նըհը՛տ հինչը օտում ար, ծօցում, փէշկում ար օտում* (Զ):

Կնձգ տալ - տեն **Ծըրք քըցիլ (1):**

Կազէթ ըղնէլ - Լրագրում տպագրվել, լրագրի նյութ դառնալ: *Պօրնոց Մաքաղաթէն էծը իրը՞ք հծլ ա ծընալ, Էտ պէնը կազէթ ա ընգալ (Բ):*

Կազէթ կ'իրծղ - Լրագրի աշխատակից, լրագրող: *Պէ էլ հինչ կ'իրի'մ, պարոն կազէթ կ'իրծղ, կ'իլծխըտ շատ ցըվըցըրի... (ԶՏ, Ա, 37):*

Կազէթ քըցիլ - Լրագրում տպագրել, լրագրի նյութ դարձնել: *Ատում ըն'մին քանէ տարէ առաջ Յէրէվանա յը'կալ ըն Սըցակէն բաղը նըկարալ, տարալ կազէթ քըցալ (Բ):*

Կաթը կըտըր(վ)էլ - Եկամտի նվազ աղբյուրից գրկվել: *Կավըն էլ վէր ըստակում ա, տա-հանց կաթը կըտըրում ա (Ձ):*

Կաթը կըտըրցընէլ - Եկամտի նվազ աղբյուրից գրկել: *Նախագան դօրօղչուն կօրծա տոն ա քըցնում, կաթը կըտըրցընում (Ձ):*

Կաթ ըղնէլ - Կաթել, ծորալ, կաթիլ առ կաթիլ թափվել: *Արը'վը տոն ա կ'ամ, տանը կըլխէ ծոնը կաթ ա ըղնում (Բ):*

Կաթ չըկաթէլ - Անծրել չտեղալ, երաշտ լի-նել: *Յէնգ' ամէն ա՝ կաթ չի կաթալ (Բ):*

Կաթնա կըտըրէլ - տեն **Ծըծա կըտըրէլ:**

Կաթնա կըտըրվէլ - տեն **Ծըծա կըտըրվէլ:**

Կաթնանը ըգծրան պըռանչիլ - Իր արածի՝ ստեղծածի համապատասխան խոսել: *Վէր ամէն մարթ ուրան կաթնանը ըգծրան պըռանչի, աշխարքըս դուգծթուն կըղնէ (Ձ):*

Կաթնէն նըհը'տ նի մըտածը հիլք'վիլն նը-հը'տ տոն կըկա - Ժառանգականությամբ պայմանավորված հատկանիշները՝ բնավորու-թյան գծերը մինչեւ մահ պահպանվում են: *...Յնրը՝ կօղ, մարը՝ կօղ, Սուրէնը Էրնոջ հինչ բի'դի տը'ռնա. կաթնէն նըհը'տ նի մըտածը հիլք'վիլն նըհը'տ տոն կըկա (Ձ):*

Կաթնը ըղնէլ - Սկսել հասունանալ, կաթնա-մոմային հասունության շրջանում լինել (պտուղ-ների եւ հացաբույսերի մասին): *Վէր մին Էրկու օր էլ անը'վ անէ, ցօրէնը կաթն ա ըղնական (Բ):*

Կաթնըն ա անոնը ուրոնը խառնած - Վար-դագույն: *Կաթնըն ա անոնը ուրոնը խառնած թօշեր օնէ Նինիկը (Բ):*

Կաթնը շաղէլ - 1. Գործը փչանալ՝ խանգար-վել՝ զուլս չգալ: *Մէր կաթնը շաղալ ա, հինչ ա Էտ օյինբազը մը'գ նըհը'տ հըրակաշ ա տը'ռալ (Ձ):* 2. Հարաբերությունները խզվել, իրար հետ գժտվել: *Ըտըրանց կաթնը Էրկու տարէ առաջ ա շաղալ, ուրուր նըհը'տ խօսում չըն (Բ):*

Կաթն ըս օգում՝ կավ պահէ - Արդյունք ու-նենալու համար պետք է միջոցներ ձեռնարկել: *Կաթն ըս օգում՝ կավ պահէ, Բոնդան, Էտ խէ թոթոնն չըս վարում, վէր սաղ օրը ըստոնը-ընդոնը անա պապոսօգ չծգիս (Բ):*

Կաթնը տալ - տեն **Ծը'ծ տալ:**

Կաթնը օտէլ - տեն **Ծը'ծ օտէլ:**

Կանթիկը վէր վէր ըղնէ, ծառէն տակը կըղ-նէ - Յուրաքանչյուրը իր ծնողներից է նման-վում: *Կանթիկը վէր վէր ըղնէ, ծառէն տակը կըղնէ. պէց ընգած Սիրանէն ախծիգըն էլ ուրան նըման պէց ընգած ա (Բ):*

Կանթիկ տալ - 1. Շատ հասնելուց ծառից ընկ-նել (պտուղների մասին): *Աշունքը հոնը կանթիկ ա տամ, արչը օտում ա, քուշտանում (Ձ):* 2. Շատ ծերանալ, մեռնելու շեմին լինել: *Սաղ շէնումը Էր-կու պառալ կա, ըտըրանք էլ Էն ըն կանթիկ տու-ված (Բ):* 3. Գլորվել, ընկնել: *Էշէրը կ'ամ ըն թանկիլ տամ, մին-մին կանթիկ տամ, վը'ր տը'ռ-նում քը'րծէն տակը, ըստըկօտում (ՆԼԴԺԲ, 101):*

Կանթիկ տը'ռնալ - տեն **Փօփ տը'ռնալ:**

Կալաս անէլ - 1. Կալսել, կալում փռված հասկերը տորթել կամ ծեծել՝ հատիկը առանձ-նացնելու համար: *Խօրթները կալումը մը'կնում ըն, կալաս անում (Ձ):* 2. Շատ ծեծել: *Փըռում ըն ըտըրա կալաս անում (Ձ):*

Կալ'ա յը'տ - Ուշացումով, ուշ: *Պուդին կալ'ա յը'տ ք'ունում ա տը'սնում՝ արտը հընծան (Ձ):*

Կալ' անէլ - 1. տեն **Կալաս անէլ:** 2. տեն **Կալ'մաջ անէլ:** 3. Միեւնույն տեղում շատ գնալ, գալ: *Հիվըննէն բօստանը կալ' ըն ըրալ (Բ):*

Կալ թակել - տեն Կալաս անել (1):

Կալմաչ անել - 1. Լծկաններին կալի մեջ բերել կամին լծելու համար: *Յրճները կալմաչ ըն անում, վեր կալը թակին (2):* 2. Շրջապատել, շրջափակել: *Կուկերը ծիլին կալմաչ ըն անում, օտում (2):* 3. Մեկի վրա թափվել, մեկի շուրջը հավաքվելով՝ նեղել, ստիպել: *Մըծըխըլունքեն հըվաքվում ըն, թաքավերեն կալմաչ անում, վեր փըսակվե (ՆԱԲ, 38):*

Կալմաչ ինիլ - Շրջապատվել, շրջափակվել: *Թօրքերը, վեր կալմաչ իլին, էլ կըրքեցեն վեչ փախճին (2):*

Կալմանիլ անել - Անորակ աղալ: *Յօրենը տարալ ա ճեղաց, կալմանիլ ըրալ, պերալ (2):*

Կախան անել - Ձմեռվա համար մրգեր՝ խաղող կախել, կախանել: *Տանձը, խընձօրը, խաղուն կախան ըն անում, վեր ծըմբեռնը օտին (2):*

Կախ ըղնել/ինիլ - 1. Կախվելով ինքնասպանություն գործել: *Վեր խաբարը կամ ա, թա տըղան մարթ ա ըսպանալ տոլման նըստալ, մարը կախ ա ինիլ (2):* 2. Թեքվել, մի կողմի վրա շուռ գալ: *Էշին պեռնը կախ ա ընգալ (Բ):* 3. Խիստ ժլատություն անել: *Կախ ա ինիլ, թա ախպօրը մին թօրթա անլեր տա (2):*

Կախ ընգած/իլնծ - ծծկ. Տղամարդու՝ արու կենդանու սեռական անդամ, առնանդամ: *Հինչ ըս կախ ընգածը տ ցեց կըցըրալ, համօթ չի (2):*

Կախ տալ/քըցիլ/օնել - 1. Կախաղան բարձրացնել: *Թաքավերը հըրամանք ա տամ, վեր ծուկուն փըռնօղեն տըղեն կախ տան մեյդանումը (2):* 2. Իջեցնել, խոնարհեցնել: *Հավերը թեվերը կախ ըն քըցալ (Բ):*

Կած արկաթ կօլ տալ - Խիստ անհանգիստ լինել, անընդհատ շարժվել: *Կած արկաթ ա կօլ տըվալ, տըղը նըստում չի (Բ)*

Կակարող ցեվքին պըթկեն - Սաստիկ ինքնահավան՝ գոռոգ: *Հերիքնագեն կուճի հարթնանը կակարող էն ա ցեվքին պըթկեն (Բ):*

Կակօղ դամար - տեն Թոկ դամար:

Կակօղ դամարը փըռնել/քըթենալ - տեն Թոկ դամարը փըռնել:

Կակօղ քօլ - Հեգաբարո՝ մեղմ բնավորություն ունեցող (անձ): *Մեխակ դային կակօղ քօլ ա (Բ):*

Կա հօ կա - Մշտապես գոյություն ունի: *Ղաբաբաղուն տանը հինչ էլ ինի վեչ, թօթեն արաղըն ա հացը կա հօ կա (2):*

Կաղլեգ էշավ քարվան նի մըննել - Իր ուժերից վեր գործ ձեռնարկել: *Կաղլեգ էշավ քարվան նի մըննօղը կըփուշմանե (2):*

Կաղլեգ էշին քօռ նանթանդ քըթենալ - Անարժանին համապատասխան ընտրություն կատարել: *Կաղլեգ էշին քօռ նանթանդ ըն քըթանլ. Էտ դանգըլա ըխճըկանը Էտ ըխմաղեն նըհըփտ փըսակալ ըն (2):*

Կաղ կաց, սաղ կաց - Կաղ՝ հաշմանդամ լինելը գերադասելի է մահից: *Կաղ կաց, սաղ կաց. հինչ ա՛նիլնք, թա ծեխե վը՛ննըտ կըտըրալ ըն, քու հընգերունքըտ լըհա կընօխե յըն մը՛ռալ (Բ):*

Կաղնէ խուլ - Դիմացկուն, տոկուն, ամուր, համառ (մարդ, առարկա): *Սիրգօն դային կաղնէ խուլ ա. իննանոն տիրըկանումը արտ ա անում (Բ):*

Կամ անել/տալ - Ցանկություն՝ կամք հայտնել, համաձայնվել: *Տըղան շատ ա չըրջարվում, մինչը՛վ վեր ախճիգը կամ ա անում, վեր ուրան նըհըփտ փըսակվե (2):*

Կամար կապել - Ծիածան գոյանալ: *Թոռը յը՛տ կալանվ, յիրգինքումը մին դաշանգ կամար կապից (Բ):*

Կամը անել - տեն Կալաս անել (1):

Կամսամօլեն գընիշկան կուռնըտակեն - Կույս (նորահարսի մասին): *Թանգան հարթնը մին դաշանգ ախճիգ ար, մին հալալ ծըծկեր, կամսամօլեն գընիշկան կուռնըտակեն (2):*

Կամսամօլեն գընիշկան կուրցըրած - Միևեւ ամուսնանալը կուռնությունից գրկված (նորահարսի մասին): *Թանգան հարթնը վեր կամսամօլեն գընիշկան կուրցըրած իլանվ, պենը պոլթթ ա (2):*

Կա յէ - տեն Ալա յէ:

Կանանչ անը՛վ - Երիտասարդ կյանք, երիտասարդություն: *Ըտըրանք ուրանց կանանչ անը՛վը Էտ շենումըն ըն անցկըցըրալ (2):*

Կանանչ խօտան կըծել - 1. տեն **խօտան կըծել:** 2. Առուցանալ, տրտնգի տալ (անասունների մասին): *Էծերը կանանչ խօտան կըծալ ըն, իծանրածը շատ ա չըրջարվում (2):*

Կանանչ խօտեն կըրակ անել - 1. Շատ երիտասարդ հասակում ամուսնանալ՝ ընտանիքավորվել: *Մըրյանեն տըղեք՛ը կանանչ խօտեն կըրակ ըն ըրալ (Բ):* 2. Աղքատ՝ ապրուստի միջոցներից զուրկ լինել: *Դէ՛, Էն վախտըն էլ կըռը՛վ ա իլան, Էն ընք իլան կանանչ խօտեն կըրակ ըրած (2):*

Կանանց խօստեն քիկի՝ կըչուրանա - Ասում են ձախորդ մարդկանց մասին: *Մեր Աբրիկը կանանց խօստեն քիկի՝ կըչուրանա, հինչը օգնում ա անէ, փօզվիշ ա տըճնում (Բ):*

Կանանց հըղէ - Որեւէ բանի իրագործման համար անարգել առաջընթաց՝ լայն հնարավորություն: *Միհէնգ առուստօրէն հըճտէ կանանց հըղէ յա, հու բաշիր ա անում, հըրուստանում ա (Բ):*

Կանանց մըրտոց - Հստակ կանաչ, վառ կանաչ: *Կանանց մըրտոց բօստան ա (Ձ):*

Կանկառ կըրծկործէլ - հեզն. Աղքատ՝ սոված լինել: *Իզէն Էն ա կանկառ կըրծկործէլ, ընդըրա ըշտըղա յա՛ փուկ (Բ):*

Կանչ դարկէլ - Հրավեր ուղարկել, հրավիրել: *Կանչ ա դարկում, շինանցուց հըվաքում (Ձ):*

Կանցէրտ տալ - Աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել, վիճաբանել: *Կըզնըված քիւննում ա քըվօրը տօնը, կանցէրտ տամ (Ձ):*

Կանօխ անէլ - տէն Լաղ անէլ:

Կանօխ կանչծղ վըրցակէն կըլծիը կըտըրում ըն - Շտապ՝ արագ կատարվող գործը ձախողվում է, շտապողը արդյունքում տուժում է: *Հարը ասմա. «Այ բայա, անմինծվին թայդի չըղնիս, կանօխ կանչծղ վըրցակէն կըլծիը կըտըրում ըն» (Ձ):*

Կաշի կըտըրէլ - 1. տէն Կաշի տըճնալ: 2. տէն Կաշին ա վըսկըռ(ք)նէն մընալ:

Կաշի կըրծկործօղ - Ստոր ձգտումներ ունեցող (անձ): *Բուղանց Միսակը կաշի կըրծկործօղ ա, լօխ նըստա սայաղ ըն կընաս (Բ):*

Կաշին ա վըսկըռ(ք)նէն մընալ - Շատ նիհարել, կմախքանալ, հյուծվել: *Խըճը Էնքան տիւզնը կացալ ա, կաշին ա վըսկըռքնէն ա մընացալ (Բ):*

Կաշին գ'անրգ'ու/թ'ան տալ - տէն Կաշին մաշկել (1):

Կաշին դաբաղխանումը ճընանչիլ - Մեկի բացասական՝ վատ հատկություններին վաղուց տեղյակ լինել: *Յըճա կաշին դաբաղխանումըն ըմ ճընանչան, լիավ ըմ գ'ուղում, վեր Նէսին մարթ չի (Բ):*

Կաշին ըզադէլ - Վտանգից խույս տալ, իր գլուխն ազատել: *Վեր ըսքըստում ըն կըռվէլը, Խօյլունց Սիրօժը մին թանիրնվ կաշին ըզադում ա, փախչում (Ձ):*

Կաշին հաստ - տէն Իրըճը կ'ումմաշու կաշի:

Կաշին մաշկէլ/պըլօկէլ/վեր օնէլ - 1. Խիստ պատժել՝ տանջել՝ չարչարել (հաճախ գործածվում է որպես սպառնալիք): *Հարը ասում ա. - Վեր մեհէտ էլ կ'ուղօթուն ըրեր, կաշիտ մըշկըլան ըմ (Ձ):* 2. Հարստահարել, կեղեքել: *Էտ օյինքազը ախպօրցը կաշին մաշկալ ա, թօղալ օրվա հացէն կարօտ (Ձ):*

Կաշին փօխէլ - Պայմաններին՝ հանգամանքներին հարմարվել, իր սկզբունքներից հրաժարվել: *Հու փուկ ա տըճնում, կաշին փօխում ա (Ձ):*

Կաշի տըճնալ - Կարծրանալ, պնդանալ, կոշտանալ: *Հացը չուրացալ ա կաշի տըճալ (Ձ):*

Կաշվան վախէլ - Զգուշանալ, անձը վտանգի չենթարկել: *Մանվէլը, ըշտըճ կըռք'վ ա իննում, կաշվան վախում ա, ղըրաղ կենում (Ձ):*

Կաշվան տիւս կ'անլ - 1. Մի բան անելու համար մեծ ջանք գործադրել, խիստ չարչարվել՝ մտատանջվել՝ ճգնել: *Կաշվաս տիւս ըմ կ'աս, էլ-հա կըրես չըմ տօնըս շինիմ, պըրծընիմ (Բ):* 2. Իր չափը չիմանալ, իր ուժերից վեր գործ ձեռնարկել: *Հու վեր կաշվան տիւս կ'ա, վերչումը ծոյնէրը վեր կըթակէ (Ձ):*

Կաշվավը մին տըճնալ - տէն Հըլավավը մին տըճնալ:

Կաշվին յըրա փօրցիլ - Սեփական փորձով զգալ՝ համոզվել: *Ղարիքօթունը փիս պէն ա, կաշվիտ յըրա բիդի փօրցիս, վեր գիղան (Ձ):*

Կաշվի քըշէռք - Շատ նիհար (մարդ, կենդանի): *Էտ կաշվի քըշէռքը օտում ա, օտում, Էլիա համանը (Բ):*

Կաշվումը մընալ - Իր չափն իմանալ՝ ճանաչել: *Ամմէն մարթ վեր կաշվումը մընա, լօխ կըղիւզվի (Ձ):*

Կա-չըկա - Ամենայն հավանականությամբ, անշուշտ: *Մըտածում ա, վար կա-չըկա, սա յա Էշին ծիւն (ՆԼՂԺԲ, 124):*

Կապած Էվիւլ - 1. Հավաք, դասավորված (բան): *Էտ ախճիգ'ը տօնը հանց պահում ար, լը-հա ասիս՝ մին կապած Էվիւլ (Ձ):* 2. Համերաշխ, միաբան (մարդկանց մասին): *Պիլթընէցէք կապած Էվիւլ ըն, հինչը անում ըն, մինտըճ ըն անում (Բ):*

Կապ անէլ - Սառույցով պատել, սառցապատել: *Յօրտը տափերը սաղ կապ ա ըրալ (Բ):*

Կապավ ըղնէլ - Կապը՝ թոկը՝ պարանը՝ շղթան վզով փաթաթվելուց խեղդվել (անասուն-

ների մասին): Քիս ըն տըսնաս'եջը կապավ ըն-
գած (2):

Կապա փախած - տեն Կապը կըտըրած:

Կապէկը(ս)/Կապէկըտ մաջին քըճցալ ա'ջի
- Ինձ (քեզ, նրան) ի՛նչ փույթ, ես (դու, նա) դրա
վրա փող չեմ (չես, չի) ծախսել: Մարթը ասմա.-
Հինչ ա'նիմ կ'ուղացալ ըն, կապէկըտ մաջին
քըճցալ ա' (2):

Կապէկ չնժիլ - Անարժեք՝ աննշան լինել, ոչ
մի արժեք՝ նշանակություն չունենալ: Ախպորը
ըրածը ըտըրա հը՛տե կապէկ չնժի (Բ):

Կապէկ պէց չըթող(ն)էլ - Խիստ ազահու-
թյուն՝ փողատիրություն ցուցաբերել: Էն մինըն
էլ շատ բիղի ուրան քաջող ա ինձ, կապէկըն
էլ ա' պէց չար թողում (ՀԺՀ, VII, 257):

Կապը ծը՛րքը հըվաքէլ/օնէլ - Մեկին խրա-
տելու՝ դաստիարակելու գործն ստանձնել, կար-
գի բերել, ուղիղ ճանապարհի բերել: Դային
ըտըրա կապը ծը՛րքըն ա հըվաքում, մարթ շի-
նում (2):

Կապը կըխավը տալ/քըցիլ - 1. տեն Կապը
կըտըրէլ: 2. տեն Կապը պէց թող(ն)էլ:

Կապը կըտըրած/կըխավը տըված/քըցնձ
- 1. Անառակ, լիրբ, անզգամ: Կապը կըտըրած
կընգանը ճար չի ինիլ (2): 2. Ապօրինություններ
անող: Կապը կըտըրած նախագալ յա իլնլ Թե-
մուրը, կալխօզը քանդնլ ա (Բ):

Կապը կըտըրէլ - 1. Անբարոյական դառնալ,
լրբանալ: Մարթը մըռնէլանը յը՛տըն ա Սիրանը
կապը կըտըրալ, առաջ ըբուռու կընէ՛ք ա իլնլ
(Բ): 2. Անկարգապահ դառնալ: Բարուն տըղան
կապը կըտըրալ ա, հօրը անգուճ չի օնում (2):

Կապը հըվաքէլ/քաշիլ/ծիք' տալ - տեն Կա-
պը ծը՛րքը հըվաքէլ:

Կապ ըղնէլ - 1. Թելը խճճվել: Թիլը կապ ա
ընգալ, կարում չըմ յը՛տ անիմ (Բ): 2. տեն Լի-
զոն կապ ըղնէլ:

Կապը պէց թող(ն)էլ - Այլեւս չիտեւել՝ չսաս-
տել՝ չդաստիարակել, անկարգապահ՝ սանձար-
ձակ դարձնել: Ըխճըկանը կապը վեր պէց
թողէցէր, էլ կարել չըս հըղէ պիրիս (2):

Կապը վըններէն տակը քըցիլ - տեն Կապը
կըտըրէլ:

Կապըրիսը՝ կըտը՛սնանը - Ապագան ցույց
կտա: - Հանձ, կավըտ վեր ծախիս, փուլը հինչ
ը՛ս ընան: - Կապըրիսը՝ կըտը՛սնանը (Բ):

Կապ պէրան - տեն Պէրանը կապ:

Կանպսողնէն տոնս տըված - հեզն. Վնասա-
գերծված, անվնաս: Կանպսողնէն տոնս տըված
լօքի յա, արխային կերէք (Բ)

Կապու կ'նլ - Կարգի գալ, սանձահարվել, ու-
ղիղ ճանապարհի գալ: Կապը կըտըրած ախճի՛ք
ա իլնլ, միհէն՛ք ա ըտի կապու յը՛կալ (Բ):

Կապու պիրիլ - տեն Կապը ծը՛րքը հըվաքէլ:

Կապ քըցիլ - 1. Թելը խճճել: Թօռնը թիլէրը
կապ ա քըցոնլ, այան կըզնըվում ա (2): 2. տեն
Լիզոն կապ քըցիլ:

Կասկամ անէլ - Կասկածել, երկբայել: Ըսկե-
տուրը կասկամ ա անում. ախէր հացը ճէլլի յա
պըրծընում (Բ):

Կավը դընու տը՛ղ ծախէլ - Ապրանքը Էժան
վաճառել: Կավը դընու տը՛ղ ծախող առուտու-
րականը հըրոտատանալ չի (2):

Կավը յըրա անէլ - Կովը հեշտ կթելու հա-
մար հորթը տակը մտցնել, որ մի քիչ ծծի: Կավը
բիղի յըրա անիս, վեր հիշտ քըթիս (Բ):

**Կավըս յըղէ ինի՝ հէնգ/օխտը ամէս յը՛տէ
ծընէ** - Կարելորդ արդյունք ստանալու մեջ հա-
մոզված լինելն է: Ասում ա. «Վէչինչ, հիբը կը-
տաս կըտաս, թնթի տաս. կավըս յըղէ ինի՝ հէնգ
ամէս յը՛տէ ծընէ» (2):

Կավը վեր աշկավ չանէ, քնլնլ յօք չի տալ
- Ոչինչ առանց պատճառի չի լինում: ... Կավէ
վեր աշկավ չանէ, քնլնլ յօք չի տալ, Նախշուն,
հնլքնթ մին պէն կա, վեր բըրիգադիրը քու
ուրականըտ շատ ա կիրում (2):

Կավ ճիրիլ - հեզն. Ոգեվից խմիչքը առատո-
րեն լցնել բաժակները: Կավ ը՛ս ճիրում, էտ ըս-
տըքընէն պատառ թէհրատ ածէ (Բ):

Կատարը թըխճընէլ - տեն Կատարը թըքա-
նալ (1):

Կատարը թըքանալ/կըծանալ/կիրմիրիլ -
1. Գինովանալ, հարբել: Վեր էրկու ըստաքան
խըմում ա, կատարը թըքանում ա (2): 2. Բար-
կանալ, բորբոքվել: Կընէ՛քը վեր ջողաքը տամ
ա, Մարդիրծսէն կատարը թըքանում ա (2):

Կատարը/Կատիլծկը տէրտակ - տեն Կըլծ-
խը տէրտակ:

Կատարը սօր - Ժիր, աշխույժ: Կատարը սօր
ախճի՛ք ա իլնլ Սօնան (Բ):

Կատարը տաք/կած/կիրմիրնձ - 1. Գինով,
հարբած: Կատարը տաք մարթին նըղըտ հծ-
ջնթ չըբիղի տաս (2): 2. Բարկացած, բորբոք-

ված: Զանգուն կըլիսօգէն ժողովուրդը թըքըթծիմանթ ըն անում, ըտի կատարը տաք կամ ա տօն, կըն-գանը թակում (Ձ):

Կատկեն թըռչիլ - Կերածը կամ խմածը ջն-չափողի բերանն ընկնել: Կամանց բիդի օտիս, վեր կատկետ չի թըռչի (Ձ):

Կատկեն տէմ ըղնէլ/մընալ - Չկարողանալ մարսել, կուլ չգնալ: Խըդճը հինչը օտում ա, կատկեն ա ըղնում (Բ):

Կատկումը մընալ - տեն Կատկեն տէմ ըղ-նէլ:

Կատկեն վազ տալը մինչը՛վ մարմքըն ա իննում - Ասվում է, երբ ակնարկում են որեւէ բա-նի ոչ տեական լինելը: Կատկեն վազ տալը մին-չը՛վ մարմքըն ա իննում: Սուրենը տանը պատերը տիրալ ա, թօղալ ընդի (Բ):

Կատկէքը քը՛ցէն, մուկներէն հըղէն պէց-վալ - տեն Վըխճարէն սնորհուն յը՛տ տը՛ռալ, կաղէճը առաջլ ընցալ:

Կատկու աղանձ - Չորուկ ուտելիք: Էս էլ հօ խըրաված չի՞, կատկու աղանձ ա (Բ):

Կատկու լըպըզտած - Շատ մաքուր՝ դա-տարկ (ափսեների՝ ամանների մասին): Նըս-տում ա լօխ օտում, մարը կամ ա, տը՛սնում՝ ըմանումը կուրկուտ չի կա, հանց ա կատկու լը-պըզտած (Ձ):

Կատկու կըլխընէ - Մեծ-մեծ, խոշոր (սովորաբար ասվում է պտուղների մասին): Գանվան, հինչ գանվան՝ կատկու կըլխընէ (Ձ):

Կատկու նըման մաշկէն չըղնէլ - 1. Զամա-ռել, իր ասածը պնդել: Մարթը հիշկան թակում ա, կընէճը էլիա կատկու նըման մաշկէն չի ըղ-նում (Ձ): 2. Վտանգից՝ վնասից խուսափել կա-րողանալ: Իզէն կատկու նման մաշկէն չի ըղնէլ, հինչը իննում ա, ինքը լալ ա պըրծընում (Ձ):

Կատկու քըշէռք - տեն Կաշվի քըշէռք:

Կատրէջ կըտըրցընէլ - Պատժել, ամեն ին-չից գրկել: Տըղան կուղթթուն ըրալ, հարը կատ-րէջ կըտըրցըրալ (Ձ):

Կատու ընցընէլ մըջըրնէրավը - Զարաբե-րությունները վատանալ, անհամերաշխություն ծագել, գժտվել: Դուլգանսըն ա Սումբաթը էլ մին-տը՛դ արտ չըն անում. կատու վա ընցալ մըջըր-նէրավը (Ձ):

Կատու կըտըրէլ/տը՛ռնալ - տեն Թանգի կը-տըրէլ:

Կատու կըրասկա տըվօղ - Խաբեբա, կեղ-ծարար: Կատու կըրասկա տըվօղ ա Դանվոթը, վէշ մինը նըստա պէն չի ինք՝ օնում (Բ):

Կատու ճըղէլ - Ընտանիքում իր իշխանու-թյունը հաստատել (տղամարդու մասին. ըստ հին սովորության՝ հարսանիքից հետո փեսան հարսի ներկայությամբ կատվի ծնոտներից բռ-նում եւ քաշելով պատռում էր, որպեսզի հարսը նման վիճակում չհայտնվելու համար հնա-գանդվի իրեն): Առաջ փը՛սան կատու վա իլան՝ ճըղէլիս, վեր հարթըն հանջը՛վը յը՛ր օնէ, միհէնգ՝ վա տըղէքըն էլ հըրսընքանը յը՛տը ճո՛ւր ըն տի-նում, հըրթնէրէն վը՛ննէրը լըվանում, անդար անիմ ըստի դարը (Բ):

Կատուն աղանձ ա օտում - Ասում են, երբ մեկը անզգույշ՝ հանդուգն քայլ է անում: Կա-տուն աղանձ ա օտում. մեր Սանթուրը Էլիա մինակ քը՛ցալ ա արչու վը՛րս, խըթու մաչ ա ընզընական (Բ):

Կատուն բիղէրէն յըղըպարան ա՛ տըվալ - Որտեղի՞ց նրան հարստություն՝ շռայլ ապ-րուստ: Կատուն բիղէրէն յըղըպարան ա՛ տըվալ, Սամսօնը հաց չի քըթէնում, թա օտէ, քը՛գ հինչ բի՛դի ք՛ծմանգ՝ անէ (Բ):

Կատուն մաչին թանվիլ չի տալ - Շատ՝ չա-փազանց փոքր է (տեղի՝ տարածության մա-սին): Էտ կում ա՛, վեր շինան ըս. կատուն մաչին թանվիլ չի տալ (Բ):

Կատուն ձորան հը՛տէ փիս անանգ չի տը՛ս-նալ - Ոչ ոք իր վատը չի ցանկանում: Կատուն ձորան հը՛տէ փիս անանգ չի տը՛սնալ. Զանդօն վեր հէրէնջը տուվալ ա հիրըվանէն, հանքանթ մին քար օնէ (Բ):

Կատուն ձորան փօրէն հը՛տէ յա մուկուն փըռ(ն)ում - Յուրաքանչյուրն իր օգտին է գոր-ծում՝ իր կարիքներն է հոգում: Զըլո՛ւվո՛ւրը թա. «Այ տըղա, կատուն ձորան փօրէն հը՛տէ յա մուկուն փըռնում, կարում ըս՝ կըլխէտ ճարը տը՛ս» (Ձ):

Կատու շինիլ - տեն Թանգի շինիլ:

Կարասը ընգած մուկուն - 1. Անելանելի՝ խեղճացած վիճակում գտնվող (անձ): Առաջ ա իլան Բըխցարը ազդուն, միհէնգ՝ կարասը ընգած մուկուն ա (Բ): 2. Չնչին, բայց վնասակար մարդ: Իզէն կարասը ընգած մուկուն ա, սաղ շինանցուց վը՛ննանը տակը քանդալ ա (Ձ):

Կարանք յըդ - Ընտիր յուղ: *Խօզին փութայեղը կարանք յըդ ա (Ձ):*

Կարոսնի յնջիգ - Խախուտ, ոչ ամուր (շինություն): *Էտ էլ Խօ տօն չի, կարոսնի յնջիգ ա, վեր քամէ յա անում, օգնում ա, թա պարան կա (Բ):*

Կարել չըս դիւզ քինիս, վեր հըղէն ծօռ ա - Անարդար միջավայրում անհնար է շիտակ ապրել: *Ըտի էտ տղան ղըչըղներէն նըհըտ հընգըրօթուն ըրավ, ինքըն էլ դաչաղ տըհավ. նըհախ չըն ասալ. «Կարել չը դիւզ քինիս, վեր հըղէն ծօռ ա» (Ձ):*

Կարել չըս, թա էրկու հէտ յէշիս - Գեղեցիկ՝ չընաղ է: *Թաքավերին տղան վագ ա տաս, տըսնաս հի՛նչ. մին վըսկէ ծուկուն կա էտ թօռըմը, կարել չըս թա էրկու հէտ յէշիս... (ԱԲ, 92):*

Կարթած էշ - Կրթություն ստացած, բայց տգետ՝ տխմար (մարդ): *Կարթած էշեր էլ ըն շատ ինձում (Բ):*

Կարկաժը ժժժ/տերտակ - տեն Կըլծխը տերտակ:

Կարկառը վըհէն կապիս՝ վըհը թըրջիլ չի - Ասում են խիստ զգուշավոր եւ խորամանկ մարդկանց մասին: *Արտեմին վէշ մինը կարել չի խափի. իզէն Կարկառը վըհէն կապիս, թըրջիլ չի (Բ):*

Կարկուտը թակած տըղըն ա թակում - Տուժում է տուժածը: *Կարկուտը թակած տըղըն ա թակում. խըդճ Թամարէն արտը նի յա կացալ էրալ, հերիք չի, կավըն էլ ըսօր ա վեր ընգալ ըստակալ (Բ):*

Կարկուտ թակած տանձ - 1. տեն **Իրըսը քաշ կըտկօտած**: 2. Խեղճ ու վտիտ (անձ): *Իզէն կարկուտ թակած տանձ ա, կարում չի, թա յօլլա քինի (Ձ):*

Կարկուտ թակած սուղանու լաքեր - Անհամաչափ եւ ևոսր աճած (որեւէ բան): *Վագծվէն կընէգըն էլ շատ կէշ ա ինձում՝ քէթը մըժ, բօյը կարճ, օնքերը՝ կարկուտ թակած սուղանու լաքեր (Ձ):*

Կարկուտ տանէլ - Կարկտահարությունից փչանալ: *Ըստընըվա բարը կարկուտ տարալ ա (Բ):*

Կարկուտու նըման յըրա տալ - տեն **Լըվըր-կարկուտ անէլ**: 2. Անսպասելի հարձակվել: *Ըտըրանը կարկուտու նըման յըրա յըն տամ, քարվանը թըլանում (Ձ):*

Կարճ խըլք - Անհեռատեսություն: *Կարճ խըլքը մարթին դիւշմանըն ա (Ձ):*

Կարճ կապէլ/կըտըրէլ - Ասելիքը՝ անելիքը համառոտել: *Թամարան վեր տըհսնում ա՝ վըհը կըտըրէլ ա տըռնըլական, կարճ ա կապում կէնացնէն (Ձ):*

Կարճ կապէլ, էրկան թակէլ/կըտըրէլ - Առանց կշռադատելու մեծ որոշում ընդունել՝ գործի անցնել: *Հու վեր կարճ կապում ա, էրկան կըտըրում, վերջումը փուշմանում ա (Բ):*

Կարճ կանի հընձիլ - 1. Հոգնեցնող՝ դժվար գործ կատարել, հոգնել: *Կարճ կարի յըս հընձիլ, խէ տըհաղտ յըր չըս կէնում (Բ):* 2. Անհաջողության՝ նեղության մեջ ընկնել: *Մէխկ ա Սիմօնը, էրկու տարէ յա՝ կարճ կանի յա հընձիլ (Բ):*

Կարճ կընալ - Հայավարի հագնվել (կանանց մասին): *Նախշուն աքերը չըթօրանը մը-հէնգ էլ կարճ ա կընում (Բ):*

Կարճ մըտածէլ - Որեւէ բան ասելուց՝ անելուց առաջ չկշռադատել: *Հու վեր կարճ ա մըտածում, վէշ մին պենու հըսնում չի (Ձ):*

Կարճ մըտածէլ, էրկան կըտըրէլ - տեն **Կարճ կապէլ, էրկան թակէլ**:

Կարտէրը խառն(ն)ել - Մեկի մտադրությունները՝ ծրագրերը իրագործելը ձախողել: *Տըղէն ըսպանէլը Սերգուն կարտէրը խառնից (Բ):*

Կարտէրը պէց անէլ - Մեկի գաղտնի մտադրությունները՝ ծրագրերը բացահայտել: *Ըտըրան թակում ըն, կարտէրը պէց անում (Ձ):*

Կարում չի, թա խօնջանը կապէ - Ասում են ֆիզիկապես շատ թույլ՝ հիվանդ մարդկանց մասին: *...Կիման կարում չի, թա խօնջանը կապէ, էն արտ հընձօղ ա՞ (Ձ):*

Կարքու ըղնէլ/կընլ - 1. Կարգավորվել, կանոնավորվել, բարելավվել: *...Յէտավ սըկըսում ա ձըննց տօնը կարքու կընլ... (ՀԺՀ, V, 116):* 2. Կարգի հրավիրվել, կարգի ենթարկվել: *Օյինբազ տըղա յա իլնլ Սիմօնէն տըղան, փըսակվալ ա կարքու ընգալ (Բ):*

Կարքու պիրի/տիկի/քըցիլ - 1. Կարգավորել, կանոնավորել, բարելավել: *Տա ըսկըսում ա հօրը կօրծէրը կարքու պիրիլ (Ձ):* 2. Մեկին կարգի հրավիրել, կարգի ենթարկել: *Մարը հիշկան ա-նում ա, կարում չի տըղօրանցը կարքու պիրի (Ձ):*

Կարօղ ա՞ տափէն պէն ըս կուրցըրալ, քըթէնում չըս - հեգն. Ասում են կորամեջք մարդկանց: *Կանթբեր, կարօղ ա՞ տափէն պէն ըս կուրցըրալ, քըթէնում չըս. էտ հինչ ա՞ հնլըտ (Բ):*

Կա ու կա - տեն **Կա հո հա**:

Կացենը յըր օնէլ, տակըռավը կ'անլ - տեն քարը գօլէն կ'անլ:

Կացենը քարէն նի կ'անլ - տեն խուփը քարէն նի կ'անլ:

Կէմ կէմու տիսիլ - 1. Կապերն իրար կցել: Կէմ կէմու տիրին, կըպուտըճեն (Ձ): 2. Իրար օգնել՝ օժանդակել: Կէմ կէմու վընք տիսիւմ, ապըրում (Բ):

Կէնացը ծըղկըցընէլ/քըխծըրցընէլ - Խնջույքի ժամանակ մեկի կենացի վրա պարել՝ երգել՝ արտասանել եւն՝ դրանով նրան պատվելով՝ մեծարելով: Թաքավէրին կէնացը վեր խըմում ըն, լօխ յըր ըն կէնում մին լավ պար կ'ամ, կէնացը ծըղկըցընում (Ձ):

Կէնդու մինակ - Բոլորովին մենակ, մեն-մենակ: Կ'ամ ա, էտ ծըմակումը կէնդու մինակ ապըրում (Ձ):

Կէսանը յըրը - Գոտկատեղից վերել: Կէսանը յըրը ամմէն օր լըվանում ա ցօրտ ճիրնվ (Բ):

Կէսանը վէրը - Գոտկատեղից ներքե: Դօխտուրը ասմա. «Ա՛գի, կէսանըտ վէրը շօրէրըտ հանէ, տը՛սնաւ» (ԱԶ, 42):

Կէսան յըտ տը՛ռնալ - տեն Կէս հըղ(ըց)ան յըտ տը՛ռնալ:

Կէսը իվիլ ա - Ասում են այն ժամանակ, երբ որբէ բան պահանջված չափից շատ է լինում: Շօնը ասում ա. «Հինչ ը՛մ անում վացցուն տարվա գանքը, կէսը իվիլ ա...» (Ձ):

Կէսը հնլի/մընալ/ք'ինիլ - 1. Վախից՝ երկյուղից՝ ամաչելուց հալումաշ լինել: Մարթը վեր ճըղղամ ա, կընգանը կէսը հնլում ա (Բ): 2. Մեծ վնաս կրել, կիսով չափ վնասվել: Խօխա յա, լի՛, թըխալ ըմ, թըխալ ըմ, հինչ ա՛, կէսը հնլալ ա՛ (Ձ): 3. Շատ հյուծվել՝ նիհարել: Խը՛ղճ Աբօն երկու ամես ա՛տըղըպէրցում, կէսը հնլալ ա (Բ):

Կէսը քըցիլ - Կես դարձնել, կիսատել, կեսն անել: Սաղ օրը բօստանը պիհիւմ ա, մինչը՛վ կարում ա կէսը քըցի (Ձ):

Կէսին կէսին կէսը - Շատ փոքր՝ քիչ՝ աննշան բաժին: Հավը իփիւմ ըն, կըտօրում, կէսին կէսին կէսը տամ խօխօցը (Ձ):

Կէս-կէս անէլ - 1. Շատ մասերի բաժանել: Կացենը յըր ա օնում, էտ կը՛րանը կէս-կէս անում (Ձ): 2. Շատերի միջեւ բաժանել: Հէնգ հօքավ մին կըխտար ըն վեր քըցիւմ, ուրանց մաշին կէս-կէս անում (Ձ):

Կէսկը գըրգըվիլ - Գոտկատեղը ոսկրանալ, ճկունությունը կորցնել: Ըխճըկանը կէսկը վեր գըրգըվից, էլ մըհալ քըցօղ չի ինիլ (Ձ):

Կէսկը ըղնէլ - Գոտկատեղի մասից ողնաշարը խախտվել: Վեր էս զը՛ռ ռուքը պիցըրցընէս ա, կէսկը ըղնէս ա (Ձ):

Կէսկը քըցիլ - Գոտկատեղի մասից ողնաշարը խախտել: Մըհակավը թըխում ըն, Միշին կէսկը քըցիւմ (Բ):

Կէս կօրէկ - Չնչին, անարժեք (բան): Կէս կօրէկ ըն տամ ըտըրա, տուսավ անում (Ձ):

Կէս հըղ(ըց)ան յըտ տը՛ռնալ - Ձեռնարկած գործը կիսատ թողնել, ավարտին չհասցնել: Հն-րը ասում ա. «Ըռագի յում, ամիա յեշի հա՛, վեշ մին վախտ կէս հըղըցան յետ չի տը՛ռնաւ» (ԱԲ, 124):

Կէս մարթ - Անդամալույծ, հաշմանդամ, տկար, ծեր (անձ): Խաչին հինչ ա՛նէ, կէս մարթ ա, կարում չի, թա տը՛ղան յեր կէնա (Բ):

Կէս պէրան - տեն **Պիրանէն մին ընգիւնավը**:

Կէս տը՛ռնալ - տեն **Կէսը հնլիլ**:

Կէսումը մընալ - Կիսատ մնալ, չկարողանալ վերջացնել: Տօնը ըսքըսում ա շինիլը, ամմա կէսումըն ա մընում, փուլը հէրիք չի անում (Ձ):

Կէտ անէլ/ըղնէլ/ինիլ - Պոչը վեր տնկած՝ փախչել (կովերի՝ հորթերի մասին): Կըվէրը կէտ ըն ըղնում, խը՛ղճ չօբանը գ'իւղիւմ չի, թա հինչ անէ (Ձ): 2. հեզն. Արագ վազել՝ փախչել: Վեր նի տը՛ռնէք՝ շենը, թօրքէրը կէտ ընգէն (Բ):

Կէրածը կուրցընէլ - Հիվանդ՝ վտիտ լինել: Իզէն կէրածը կուրցընում ա, կօգի տօնը էն ա ամմէն հինչավ լըցցած (Բ):

Կէրածը մաշկավը ք'ինիլ - տեն **Մաշկավը ք'ինիլ**:

Կէրած-խըմած - 1. Այլեւս ուտելու եւ խմելու պահանջ չզգացող, կուշտ: Հըղըցէն դըրադան մին կէրած-խըմած մարթ ա տիւս կ'ամ՝ բեղէրը սըղըլիլավ (ՆԱԲ, 51): 2. Առատ եւ ապահով կյանք վայելած, պարարտ: Ըտըրան էլ ինիւմ ա մին կէրած-խըմած հիրը՛վան (Ձ):

Կէրած քաքէն յեշի, փըռնած կօրծէն - Ասում են նրանց մասին, ում խոսքն ու գործն իրար չեն համապատասխանում: Կէրած քաքէն յեշի, փըռնած կօրծէն. Սումբաթը ասալ ա՛թօռնըս վեր բընական կ'ա, մին դօջ ըմ մուրթըլան, ամմա մին կուճի հօլ ա մօրթալ (Բ):

Կեր անէլ - Ուտել, խմել: Խօզէրը էնքան կեր ըն ըրալ, կարում չըն, թա տիւրիւր կ'ան (Բ):

Կերկոխ անէլ - Շատ ուտեցնել՝ կերակրել: Էնքան կերկոխ ըրեն, էտ էշը ըստակից (Բ):

Կերկոխ ինիլ/տըճնալ - Շատ ուտել, շատ ուտելուց գիրանալ՝ տառապել: Պառապը էտ հաւէն Էնքան կօտ տըվալ, կերկոխ տըճնալ, փըյը-կալից, օրը մին ծու վար ածում, նանա էլ կըտրից (ՆԱԲ, II, 64):

Կըզակալը ինիլ - Մեկի քմահաճույքով կատարվել: Շէնումը ամմեն հինչ նախագէն կըզակալըն ար ինիւմ (Ձ):

Կըզակէն յէշիլ - Մեկի ասածով առաջնորդվել, մեկի ասածին կարեւորություն տալ: Տըղամարթը վեր կընգանը կըզակէն յէշից, տըղամարթ չի (Բ):

Կըզակը թիթըճ/թիլ - Շատախոս, շաղակրատ: Կըզակը թիթըճ մարթին անա գնիլնս տարած ա (Բ):

Կըզաքս անէլ - Կգել, կռանալ: Կըզաքս ա անում, թա ծոկունը տոնս օնէ, ըղնում ա կըճտը (Ձ): 2. Խեղճանալ, հնազանդվել: 3. Իշկան թա-կում ըն, կըզաքս չի անում (Ձ):

Կըզըկնիւզ անէլ - 1. տեն Նագ ծախել: 2. տեն Կըզըմըզ ճանէլ (2):

Կըզըրօկ պուք տըվօղ - Առույգ, կայտառ, ճարպիկ: Կըզըրօկ պուք տըվող կընէ՞ք ա Սիրէ՛վ աքէրը (Բ):

Կըզըմըզ ճանէլ - 1. Այրել, խանձել: Արը՛վը բուստուննէն կըզըմըզ ըրալ (Բ): 2. Գործը դժ-վարացնել, ձգձգել: Էնքան կըզըմըզ ըրալ, հա-վան փիսացալ, էլ կարից վէշ արտը վարէ (Բ):

Կըզըմըզ ինիլ/տըճնալ - 1. Այրվել, խանձ-վել: Բաղէրը կըզըմըզ իլին (Բ): 2. Գործը դժ-վարանալ, ձգձգվել: Կօրծը վեր կըզըմըզ իլնալ, էլ աննալ չի կնալ (Ձ):

Կըզըմօցը կնալ - Բարկանալ, գայրանալ: Սարումը վեր տի յա ասում, նանուն կըզըմօցը կամ ա Սարումէն յըրա (ՅԺՅ, V, 194):

Կըթկըթօցան պըրծընէլ, ծըլլօնէն տակը ըղնէլ - տեն Թօռան փախչիլ, կըրկուտէն տակը ըղնէլ:

Կըթնավըճտը նըճտա շըռըռալ - Շատ թարմ լինել (յուղի՝ կարագի մասին): Յաման կա-րնա՞ք ա, կըթնավըճտը նըճտա շըռըռալ ա (Ձ):

Կըթնատու կալ - տեն Զըթէ կալ:

Կըթնատու կըվու նըման քացէ տալ, կաթ-նէն ամանը պարան տալ - Մի վատ արարքով բոլոր արած լավությունները չեզոքացնել: Սաղ

գանքումը Սարգօ աքէրը քըվօրը քժմնա՞ք ըրալ, վերջումը կըթնատու կըվու նման քացէ տըվալ, կաթնէն ամանը պարան տըվալ (Ձ):

Կըթնըկօրէկ տըճնալ - Իրար հետ շատ մտերմանալ: Կաղօն ա Սարգուշան առաջ ամ-մեն օր կըռվէլիս ըն իլնալ ձորիւր նըիճտ, միհէնճ կըթնըկօրէկ ըն տըճնալ (Բ):

Կըթնըհունցու պիլ - տեն Սիպտակ պիմ-բըկբօլա:

Կըլապանը կապէլ - անրգ. տեն Պէրանը կապէլ:

Կըլալ-կըլալ անէլ/կնալ - տեն Կիւշ-կիւշ անէլ:

Կըլափէն տալ - արիւմ. 1. Բերանը բաց ու խուփ անել (հոգեվարքի ժամանակ, սովածու-թյունից, վշտից եւն): Մուշէղը վեր ըսքըսում ա կըլափէն տալը, կընէ՞ք ծովծովալ ա, սաղ շէ-նը կըլիւնէ հըվաքում (Ձ): 2. Շատախոսել: Խը-րէ՞ք կըլափէտ տօ՞, դանձք ըս անում (Բ):

Կըլէյու նըման նըճտա կէնալ - տեն Նըճ-տա կէնալ (պուք չըկնալ):

Կըլը(խ)կօնձի անէլ/տալ - 1. Գլորվել, տա-պալվել: Էշէրը քըճոնէ կըլիւնէ կըռվում ըն, կը-լըկօնձի տալ ծօրը (Բ): 2. հեզն. Մեռնել: Սուղունց 3. Երանըն էլ կըլըկօնձի տուվալ, շէ-նումը էլ պառալ չի մընաց (Բ):

Կըլընջ մուսուլման - Մահմեդականացած, հավատափոխ եղած (հայ): Փնիւղի կըլընջ մու-սուլմաննէ յէլ ըն իլնալ ըպըրէլիս (Բ):

Կըլըվ-կըլալ անէլ/կնալ - 1. Մլալոց հանել, մլալել (կատվի մասին): Կատուն վեր կըլըվ-կըլալ ա անում, շօնը յըրա յա պըրծընում (Ձ): 2. Սեռական ցանկություն ունենալ, զուգընկեր փն-տրել: Աշկը շօր մարթ ա Թէմուրը, սաղ օրը Էն ա կըլըվ-կըլալ ընէլիս (Բ):

Կըլիզմա անէլ - անրգ. Խիստ հանդիմանել՝ պատժել: Բըրիզադիլին կըլիզօգէն ժողովումը մին լալ կըլիզմա յըն անում (Ձ):

Կըլլանը կըլիսընէր անէլ/ցըճ տինիլ - անրգ. Պարապ՝ անգործ լինել, պառկել, հանգս-տանալ: 3. անրգ. սաղ օրը չըրջըրվէն ա, ինքըն էլ Էն ա կըլլանը կըլիսընէր ըրած (Բ):

Կըլլան շինիլ - Ձյունը հալեցնելով՝ քուր հա-վաքել: Ծոնը կըլլան ըն շինում, լըվաց անում (Բ):

Կըլխա հանէլ - տեն Խըթա տանէլ:

Կըլխան անպակաս անէլ - Մեկին միշտ իր կողքին պահել՝ որպէս իրեն հովանավորող՝

պաշտպանող եւն: Կընէգը մարթին կըլխան անպակաս բիդի անէ (2):

Կըլխան անպակաս ինիլ/մընալ - Միշտ մեկի կողքին լինել, նրան հովանավորել՝ պաշտպանել եւն: Դային ըտըրանց կըլխան անպակաս ար (2):

Կըլխան էլ պըրծընէլ, կըլխըցավան էլ - տեն Աշկան էլ պըրծընէլ, ըշկըցավան էլ:

Կըլխան ըգադէլ - տեն Կըլխան ըռնդ անէլ (2):

Կըլխան(ը) գըճ/իվի/մըճ պէն փըռ(ն)էլ/քաք օտէլ - տեն Կըլխան(ը) տոնս պէն փըռ(ն)էլ:

Կըլխանը յըճը հոնրթ ինիլ - Տան՝ ընտանեկան հարկի տեր լինել: Խըճը քիհիլնէն հինջ ա՛նին, կըլխըրներանը յըճը հոնրթ չօնին, թա փըսակվին (Բ):

Կըլխանը յըճը վըճնը կէնալ - 1. Հսկել, հսկողության տակ պահել, տիրություն անել, պաշտպան կանգնել: Տըղամարթը միշտ բիդի կընգանը կըլխանը յըճը վըճնը կէնա (2): 2. Անսպասելիորեն հայտնվել՝ վրա հասնել՝ մեկի՝ մի բանի կողքին կանգնել: Լըհա վըճնարը կոտլանում ա մօրթում, չօբանը կըլխանը յըճը վըճնն ա կէնում (2):

Կըլխանը յըճը տար ինիլ - 1. Տիրակալ՝ իշխող՝ ղեկավար ունենալ: Ըտըրանց կըլխանը յըճը տար չի կար, հինջը օգում ին, անում ին (2): 2. Պաշտպան՝ հովանավոր՝ ամուսին ունենալ: Ըրփըվէրուն կըլխանը յըճը վէր տար իննը, նըստավ շուկուդ չին անէլ (2):

Կըլխանը յըճը տար տըճնալ - 1. տեն Կըլխանը յըճը վըճնը կէնալ (1): 2. տեն Կըլխէն տար տըճնալ:

Կըլխան ըռնդ անէլ/հըռըց(ը)նէլ - 1. Ձանձրույթ՝ տհաճություն եւն պատճառողին որեւէ հնարքով իր մոտից հեռացնել: Մին մարթ ինրան կընգանան շատ գնիլն տարած ա ինիւմ, օգում ա կըլխան ըռնդ անէ (ՀԺՀ, VII, 339): 2. Որեւէ բան անորակ ու հապճեպ կատարել: Ուտան սըվադը կըլխան ըռնդ ա անում, էրկու օրումը պըրծընում (2):

Կըլխան ըռնդ ինիլ/հըռանալ - Հեռանալ մեկի մոտից, այլեւս ձանձրույթ՝ տհաճություն չպատճառել: Անջախ-անջախ Մնշտին կըլխան ըռնդ իլնվ (Բ):

Կըլխան(ը) տոնս պէն փըռ(ն)էլ - Իր ուժերից՝ կարողություններից՝ իրավունքից վեր մի բան անել: Հու վէր կըլխանը տոնս պէն ա փըռնում, վէրչումը փուշմանում ա (2):

Կըլխան թիթըվ/խըճ/հափըռած/յօրդա/նասագ/պակաս/տէպէգ - տեն Խըճքան պակաս:

Կըլխան ծըճը յըճ օնէլ/ծըճը քաշիլ - Հանդգնություն անել, մի բան անելու՝ ձեռնարկելու համար կյանքը վտանգի ենթարկել: ... Թն կըլխան ծեռք յէր կալած հիշտեղ ա քըննմ, միջէվ մըհէնգ էլ գոտում չընք (ՀԺՀ, V, 660):

Կըլխան ճոնր խըմէլ - Վերջացնել: - Հանձ, բօտանը պիհալ ը՛ս: - Կըլխան ճոնր ըմ խըմալ (2):

Կըլխան մագ՝ պըկասէլ - տեն Մագը ծըռ(վ)էլ:

Կըլխան պէն հընարէլ - Սխալ բան մտածել, իրենից հնարել: Դէ, ինքըն էլ գիւղում չի պադասխանը, լըհա կըլխան պէն ա հընարում, ասում (2):

Կըլխան տոնս չըկնլ - Սեւեռուն միտք դառնալ, երբեք չմոռանալ: Կըլխան տոնս չի կնմ, վէր բիդի թաքավէրին ախճիգը օգի (2):

Կըլխան տոնս օնէլ - Մի բանի մասին չմտածել, մտքից հանել: Հնրը կըզնըվում ա, թա.- Կըլխատ տոնս կնլ փըսակվէլը (2):

Կըլխան փըռ(ն)էլ (վէր ըղնէլ) - 1. Սաստիկ գլխացավ զգալ, գլուխը ուժեղ ցավել: Պատառ էլ վէր ըրէվէն տակէն կէնում ա, կըլխան փըռնում ա վէր ըղնում (2): 2. Սաստիկ վշտանալ, վշտին չդիմանալ: Էտ վէր ըսկանում ա, Մարգօ աքէրը կըլխան փըռնում ա վէր ըղնում (Բ):

Կըլխավ անէլ - 1. Գլխի շարժումով համաձայնություն արտահայտել, կանչել, հրավիրել, դիմացինի ասածը հաստատել եւն: Մարթը կըլխավ ա անում, կընէգը մուտանում ա (2): 2. Գլխի շարժումով բարեւել՝ ողջունել: Թաքավէրը վէր կըլխավ ա անում, լօխ ծափ ըն տամ (2):

Կըլխավը ընցընէլ/անց կէնալ - 1. Մեկի կյանքում որեւէ բան, հատկապես փորձություն՝ փորձանք տեղի ունենալ՝ պատահել: Տըղան թաքավէրին ըռաշկէն չուքես ա, հինջը կըլխավը ընցալ ա, մին-մին լօխ պըտմես... (ԱԲ, 86): 2. Մի բանի մասին մտածել, հանկարծակի միտք ծագել: Մին օր էլ կըլխավը ընցընում ա, վէր քիւնի թաքավէրին ծին կոտլանա (2): 3. տեն Կըլխա-

վը լօք տալ: 4. Տեւել, որոշակի ժամանակ անցնել: Քըսան տարէ յա կըլխավը ընցալ, ամմա էտ օրը մըննաս ըղնում չի (Բ):

Կըլխավը լօք տալ/շըքըռէլ - Մեկին հաշվի չառնել, հետը չխորհրդակցել: Կընէգը մարթին կըլխավը լօք տըվալ, կալը ծախից (Բ):

Կըլխավը կ'ան - տէն **Կըլխավը ընցընէլ(1)**:

Կըլխավը հիւշ ըղնէլ - Խելագարվել: Մարը ձորանան քըճալ ա, կըլխավը հիւշ ընգալ, պի-ցըրացալ ա էս քըճը, ձորան թօղ ըրալ (ԱԱ, 47):

Կըլխավը մատաղ ինի/քինիլ - տէն **Կըլխավը շօռ տալ(1)**:

Կըլխավը շօռ տալ/շըռտըշօռտու անէլ/պը-տըպատ անէլ - 1. Մեկի նկատմամբ արտակարգ հոգատար լինել, անմնացորդ նվիրվել, պաշտել (գործածվում է նաեւ որպէս օրհնանք՝ կըլխավը(տ) շօռ տամ, եւ անեծք՝ կըլխավըս շօռ տա(ս): Հարթները պըտըռնէն կըլխավը շօռ ըն տամ (Ձ): 2. Մեկի՝ մի բանի շուրջը պտտվել՝ պտույտ գալ: Խօխէքը էտ քարը տիկում ըն մաշ-տըղը, կըլխավը շօռ տամ (Ձ):

Կըլխավը տալ - տէն **Կըլծիսը յըճուտ անէլ**:

Կըլխավը տանն քըշըռէլ - տէն **Տանն քըշըռ-նէլ**:

Կըլխավը ձորթնմը օտէլ (մինիս) - տէն **Ընըմավը ձորթնմը օտէլ (մինիս)**:

Կըլխավը քամէ ըղնէլ - տէն **Կըլխավը հիւշ ըղնէլ**:

Կըլխավը քամէ ընցընէլ/անց կէնալ - Երեւակայական՝ անիրական՝ սնոտի բաներ մտածել, խաբուսիկ միտք հղանալ: Մին օր էլ էտ մարթին կըլխավը քամէ յա ընցընում, վեր ինքը կըկարէ թաքավեր տըճնա (Ձ):

Կըլխավը քըցիլի - Գլխաշոր, գլխաշալ: Ասում ա. «Ա՛ կընէգ, դէ էրհիւշ պէն կըրըճալ չըմ, լըհա քըզըճտէ սիգունտըճա մին կըլխավը քըցիլի յըմ պէրալ» (Ձ):

Կըլխա տանէլ - տէն **Խըլքա տանէլ**:

Կըլխէն ախտա խան կըտըրէլ - տէն **Կըլխէն տար տըճնալ**:

Կըլխէն աղ անէլ - տէն **Խըլքը թափ տալ**:

Կըլխէն անէլ - տէն **Կըլխէն հըվաքէլ**:

Կըլխէն արկանը/աղուն աղալ - 1. Սաստիկ տանջել՝ չարչարել: Խանը էտ ժողովուրդին կըլխէն արկանը ար աղում (Ձ): 2. Խիստ նախատել՝ պատժել: Կօղ կընգանը կըլխէն հիշկան օգում ըս՝ արկանը աղա, օքուլ չի (Բ):

Կըլխէն բալա/ղըրղըբալա/ղնրղ տըճնալ - տէն **Ղնրղ տըճնալ**:

Կըլխէն բօմփէլ - Մեկին ճնշել՝ լռեցնել: Հու-օգում ար թաքավերին անա փիս պէն ասէ, կըլխէն բօմփում ին (Ձ):

Կըլխէն դարդա տըճնալ - տէն **Կըլխէն տար տըճնալ**:

Կըլխէն դուքմա թըխէլ/դուքման յըճ կէ-նալ/փըռնէլ - տէն **Դուքման յըճ կէնալ**:

Կըլխէն գօռ անէլ/գօռ տալ - տէն **Խըլքէն գօռ անէլ**:

Կըլխէն ըվիտնրն կարթիլ - տէն **Կըլխէն խըրատ կարթիլ**:

Կըլխէն թափէլ - 1. Մեկին գործերով՝ հոգե-րով ծանրաբեռնել: Սուսանը տանը կօրծերը ըս-կէսվօրը կըլխէն ա թափում, ինքը քինամ հըրսանէք (Ձ): 2. տէն **Կըլխէն հըվաքէլ**:

Կըլխէն թափչան տըված - տէն **Խըլքան պակաս**:

Կըլխէն թափվէլ - տէն **Կըլխէն տըճնալ (1)**:

Կըլխէն թըխած/գարկած/յըճկած (հավ) - արիւմ. Խիստ շփոթված, շշմած (մարդ): Կըլխէն թըխած հավ ը՛ս, խէ կօրծըտ անում չը՛ս (Բ):

Կըլխէն թըխէլ - 1. Ազդելով հարբեցնել (ոգե-լից խմիչքների մասին): Վեր թօթէն ըրաղան մին ըստաքան խըմում ա, կըլխէն ա թըխում (Բ): 2. Ստիպել: Կըլխէն թըխում ըն, ճարը կըտըրած տօնը ծախում ա (Ձ):

Կըլխէն թըխէլ, ծըճքան ինք օնէլ - ճնշելով՝ հարստահարելով խլել՝ կողոպտել: Իլնծը պա-տառ վըճ ար, էն էլ կըլխէն թըխըճէն, ծըճքան ինք կալին (Բ):

Կըլխէն թըքըմօր ածէլ - տէն **Թըքըթծիմնթ անէլ**:

Կըլխէն թուխպեր հըվաքվէլ/կ'նտվիլ - Մե-կի համար վտանգավոր իրավիճակ ստեղծվել: Մարումէն կըլխէն թուխպեր ա հըվաքվալ, գիւ-դում չի, թա հինչ անէ (Բ):

Կըլխէն լէչակ չինիլ - տէն **Լէչակ չինիլ**:

Կըլխէն լէչակ քըցիլ - Վախկոտ՝ թույլ՝ ան-գոր լինել (տղամարդու մասին): Իզէն կըլխէն լէ-չակ ա քըցնլ, վախում ա, թա մինակ քինի ծըմակը (Ձ):

Կըլխէն խաթա կ'ան - տէն **Կըլխէն օյին կ'ան**:

Կըլխէն խաթա պիրիլ - տէն **Կըլխէն օյին պիրիլ**:

Կըլխէն խաթա տըճնալ - տեն Կըլխէն օյին տըճնալ:

Կըլխէն խաղ խաղ անէլ/խաղալ/սարքէլ - Խորամանկությամբ մեկին դժվար կացության՝ փորձանքի՝ անախորժ դրության մեջ գցել: Հարթը ըսկեսվորը կըլխէն խաղ ա խաղ անում, շենումը բըյաբուտ անում (Ձ):

Կըլխէն խըրատ կարթիլ - Մեկին զուր տեղը խրատներ տալ, անօգուտ խրատներ կարդալ: Կօղեն կըլխէն խըրատ կարթիլը օքուօ չի (Ձ):

Կըլխէն ծի քացէ տալ - Խիստ շփոթվել, շարժվել: Ընդորա կըլխէն ծի յա քացէ տըվալ, տըճը գիտում չի (Ձ):

Կըլխէն ծի քացէ տուված - տեն Կըլխէն թը-խած (հալ):

Կըլխէն ծոն կան - Մեծ դժբախտության՝ փորձանքի եկթարկվել: Ծօխտ տըղան ըս-պանվալ ըն, խըճը հինչ ա՛նէ, կըլխէն ծոն ա յըճալ (Բ):

Կըլխէն ծոն նըստէլ - Մագերը ճերմակել, ծերանալ: Հանրաբերին կըլխէն ծոն ա նըստալ, ամմա հանն թանգան յա օգում փըսակվէ (Ձ):

Կըլխէն կապէլ - 1. Խորամանկությամբ մեկին մի բան ընդունել տալ՝ վաճառել՝ պարտավորեցնել եւ: Էտ կօրծը Կիւրիւն կըլխէն ըն կա-պում, իւրանը քիւնում (Ձ): 2. Տանը մնացած աղջիկը ամուսնացնել: Պառապը փուլը յօր ա ու-նէս, Էտ կաղլեգ ըխճըկանը չուբանէն կըլխէն կըպէս (Ձ):

Կըլխէն կարկուտ աղալ - տեն Կըլխէն ար-կանը աղալ:

Կըլխէն/Կըլխէտ մին մագը բիդի - Մեկին նախանձելու՝ երանի տալու՝ նրա հաջողության գոնէ մի մասը ունենալու արտահայտություն: Ներակ քըճ, Մարուսա, հապերըտ լօխ թօխս ըն յըճալ, կըլխէտ մին մագը բիդի (Բ):

Կըլխէն կըրակ անէլ/մաղել/վէր ածել - 1. Մեկին մեծ դժբախտության՝ փորձանքի եկ-թարկել: Էս քամէն մէր կըլխէն կըրակ մաղից (Բ): 2. տեն Կըլխէն արկանը աղալ:

Կըլխէն կըրակ մաղվել/վէր տըճնալ - 1. տեն Կըլխէն ծոն կալ: 2. Սաստիկ տանջվել՝ չարչարվել: Կըլխէս կարկուտ ա մաղվալ, մին-չըճ Էս կօրծը պըրծալ ըմ (Բ):

Կըլխէն կըրակ տըճնալ - տեն Կըլխէն օյին տըճնալ:

Կըլխէն կան - 1. Գլխին խփել՝ հարվածել: Էտ խըճը մարթը քօռ ու փէշման քար ա յօր օնում, արջին կըլխէն կամ (ՆԼԴԺԲ, 139): 2. տեն Կըլ-խալը ընցընէլ (1): 3. Ունեցածին ավելացվել: Հըրըստությունէն կըլխէն վէր կա վէչ, կըպըրծը-նէ (Ձ):

Կըլխէն կանիքը գիդան - Իրեն սպասվող դժբախտությանը՝ փորձանքին տեղյակ լինել: Պառապը ծիծանողում ա, թա. «Տու ինձ մին ծերքալ չի յօր օնիս, Էտ վէգիրին տըղան հանն իւրան կըլխէն կանիքը գիդան չի» (ԱԲ, 156):

Կըլխէն կինը գիդան - Մեկի հարգը՝ արժե-քը իմանալ, ըստ արժանվույն գնահատել: Կը-նէգը բիդի մարթին կըլխէն կինը գիդան (Ձ):

Կըլխէն կիւրիւն ըվիտանան կարթիլ - տեն Կըլխէն խըրատ կարթիլ:

Կըլխէն կիւտիլ - տեն Կըլխէն թափել:

Կըլխէն կիւտվիլ - տեն Կըլխէն տըճնալ:

Կըլխէն կուրկուտ աղալ - տեն Կըլխէն ար-կանը աղալ:

Կըլխէն համամ շինիլ - տեն Թըքըթիման անէլ:

Կըլխէն հարամ անէլ/հըրըմցընէլ - Թույլ չտալ մինչեւ վերջ վայելել, որեւէ բան վայելելը խանգարել, վայելելուց հետո անհանգստացնել, տրամադրությունը գցել: Թըճի ընէլիս վախտը կընէգը ծուլծուլալ կամ ա, Խօրէնին կերա-ծը կըլխէն հարամ անում (Ձ):

Կըլխէն հարամ ինիլ/տըճնալ/հըրամվել - Չվայելել որեւէ բան, վայելելը խանգարվել, չմարսել: Ըտըրանց կըրած-խըմածը կլխէնին հարամ ա տըճնըմ (ՀԺՀ, V, 226):

Կըլխէն հըվաքէլ - Իր շուրջը՝ մոտ հավա-քել՝ խոնել: Յէշում ա տըճնում մին օգ, իւրան ճօտըրը կըլխէն հըվաքած, լօխճին մին-մին լիւզ ա տամ (ՀԺՀ, VII, 57):

Կըլխէն հըվաքվել - տեն Կըլխէն տըճնալ (2, 3):

Կըլխէն հըրսանէլ շինիլ - տեն Թըքըթիմ-անէլ:

Կըլխէն հօքսը քաշիլ - Իր մասին հոգալ՝ հոգ տանել: Ամմէն մարթ իւրան կըլխէն հօքսըն ա քաշում, ըտըրա հըճտէ յէ աշխարքըս դիւզ-վում չի (Ձ):

Կըլխէն դափաղը - Գլխի՝ գանգի վերին մա-սը: Էս դօխտուրը Էտ տըղէն կըլխէն դափաղը

պիցըրցընում ա, տըճսնում՝ մին սըճ տեզ ըտը-րա հըղօղան կացած (ԱԱ, 77):

Կըլխէն դափաղը յըճր կէնալ/պիցըրանալ - տեն **Ղուխման յըճր կէնալ**:

Կըլխէն դուղու կանչիլ - Միշտ իր ցավը պատմելով՝ մեկին ձանձրացնել: Սանամը ամ-մեն իւրիւնքին քինամ ար իրիսակաց տօն, կըլ-խէն դուղու կանչում (Ձ):

Կըլխէն դուռ թան անել - տեն **Ղուշը կըլխէն թան անել**:

Կըլխէն դուռ թան ինիլ - տեն **Ղուշը կըլխէն թան ինիլ**:

Կըլխէն ճար անել/ճարը տըճսնալ - 1. տեն **Կըլխէն հօքսը քաշիլ**: 2. Դժվար իրավիճակից դուրս գալու ելք՝ միջոց՝ հնարք գտնել: ...Մենակ ըտըրան ա արագ տամ, վար կըլխէն ճարը տըճսնա (ԱԱ, 16):

Կըլխէն ճըղուպուր կօտըրել - տեն **Կըլխէն արկանը աղալ**:

Կըլխէն ճիւր ածել/մաղել - տեն **Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ածել**:

Կըլխէն ճիւր մաղվել - տեն **Կըլխէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր մաղվել**:

Կըլխէն մածուն մերած - Դանդաղաշարժ: Արտօն կըլխէն մածուն մերած ա, մինչըճ քի-նամ ա ախպիւրը կ'ամ, հծնծ ընօղնէն փիս ծը-րավում ըն, ըսքըսում ուշունց տալը (Բ):

Կըլխէն մատաղ ինիլ/քինիլ - տեն **Կըլխա-վը շօռ տալ (1)**:

Կըլխէն մընալ - տեն **Կըլխու մնալ**:

Կըլխէն մօխեր ածել/շաղ տալ - տեն **Մազէ-րը քանդիլ**:

Կըլխէն մօխեր մաղվել/վեր տըճնալ - տեն **Կըլխէն օյին կ'անլ**:

Կըլխէն յըրա - Գլուխը դեպի ներքե: Ըտըրան փըռնում ըն, կըլխէն յըրա քըցիւմ էտ փօսը (Ձ):

Կըլխէն յըրա անել/կըղարել - Սիրով՝ ա-ռանց փոքր-ինչ տրտնջալու անել: **Ղուշը ասում ա**. «Յըճս քու ծառաւ ըմ, հինչը ասիս, գիղան վեր կըլխէն յըրա կըղըրլական ըմ» (ԱԲ, 88):

Կըլխէն յըրա ըղնել մաչը - Ագահաբար ու-տել՝ խմել՝ վերցնել: **Ղօնաղը կուրկուտեն ամանը վեր տըճսնում ա, կըլխէն յըրա ըղնում ա մաչը (Բ)**:

Կըլխէն յըրա կուրցընել - Սպանել, վե-րացնել, անհետ կորցնել: **Ըտըրան կըլխէն յըրա հանց կուրցընում ըն, վէջ մինը գիղիւմ չի, թա մինչըճ միհենգ՝ ըշտըճ ա (Ձ)**:

Կըլխէն յըրա կօրցիլ - Անհետ կօրցել, սպան-վել: **Ըտի թաքավերին մըճ տըղան քինամ ա կըլխէն յըրա կօրցիւմ (Ձ)**:

Կըլխէն յըրա շօռ ածել/պահել - Մեկի նկատմամբ շատ հոգատար լինել, շատ սիրել՝ հարգել: **Յէտավ էտ տըղան չօքըմ ա էտ ըխճը-կանը առաջին, ասըմ.- Յըճս քըճ կըլխիս յըրան կըպահիւմ...** (ՅԺՅ, V, 574):

Կըլխէն յըրա վեր ըղնել - 1. Ընկնել, գետնին գլորվել: **Յըճր ա ինիւմ, թա տանծ քաղէ, կըլխէն յըրա վեր ա ըղնում, մըճնում (Ձ)**: 2. Կործանվել, պատվազուրկ՝ պաշտոնանկ լինել: **Թաքավերը կըլխէն յըրա վեր ա ըղնում, ժողովուրթը ուրխա-նում ըն (Ձ)**:

Կըլխէն յըրա վեր պիրիլ - 1. Գետնին գլորել՝ գցել: **Քանդիլը կապում ըն, ծիք՝ տամ, ծառը կըլխէն յըրա վեր պիրիւմ (Ձ)**: 2. Կործանել, պատվազուրկ՝ պաշտոնանկ անել: **Նախագէն կըլխէն յըրա վեր ըն պիրում, բըրիգադիրին տի-նում նախագա (Ձ)**:

Կըլխէն յըրա վըճնը կէնալ - 1. տեն **Կըլխա-նը յըճր վըճնը կէնալ**: 2. տեն **Կըլխէն յըրա անել**:

Կըլխէն յըրա տըճ անել/տըճ տալ - Մեկին շատ պատվելի՝ հարգելի համարել, սիրով նրան ընդունել՝ հյուրընկալել: **Ուրանց շէնան հու կ'ամ ար քաղաքը, Մեսոփը կըլխէն յըրա տըճ ար անում (Ձ)**:

Կըլխէն յըրա տըճ ինիլ - Մեկի համար պատվելի՝ հարգելի լինել, սիրով նրա կողմից ընդունվել՝ հյուրընկալվել: **Կուճիր ախպերըն ասում ա**. «Այ դօրփեր, կըլխէն յըրա տըճ օնիս, քանի օր օգում ըս, կ'անց...» (ԱԲ, 151):

Կըլխէն յըրա տընգել - տեն **Կըլխէն յըրա վեր պիրիլ**:

Կըլխէն յըրա տընգըվել - 1. տեն **Կըլխէն յը-րա վեր ըղնել**: 2. Որեւէ գործի մեջ խորանալով՝ չկարողանալ գլուխ հանել, ձախորդության՝ փորձանքի մեջ ընկնել: **Մանվէլը օխտը տըճ բօստան ա ըրալ, կըլխէն յըրա տընգըվալ (Բ)**:

Կըլխէն յըրա քինիլ - տեն **Կըլխէն յըրա անել**:

Կըլխէն նըստել - 1. Մեկի վրա բռնանալ՝ իշ-խել, մեկին լիովին իր ազդեցությանը ենթարկել: **Կընէգը՝ Սառան, ըտըրա կըլխէն ճուղուպուր ար կօտըրըմ, ըտըրա կըլխէն նըստալ ար (ՅԺՅ,**

V, 521): 2. Երես առնել, չենթարկվել: Էտ խոխէն էնքան իրըս ըմ տուվալ, կըլիսէն նըստալ ա (Բ):

Կըլիսէն նըստըց(ը)նէլ - 1. Մեկին իր վրա իշխող դարձնել, նրա ազդեցությանը ենթարկվել: Ըտի Մէլիք-Շահնազարը խանէն ռորան կըլիսէն նըստըցընում ա (Ձ): 2. Երես տալ, լսիրջացնել: Հանր տըղէն շատ ա կըլիսէն նըստըցըրալ (Բ):

Կըլիսէն շան լեփ (վեր) ածէլ - Խիստ նախատել՝ հանդիմանել՝ պախարակել՝ ամոթանք տալ: Ըսկէսուրը հարթնանը կըլիսէն շան լեփ վեր ածից (Բ):

Կըլիսէն շարիկնէն/շուրուփնէն թնկանալ/բուշանալ/վեր տըրնալ - հեզն. **Խըլթը պըկասէլ**:

Կըլիսէն շէկէլ - տեն **Կըլիսէն թըխէլ**:

Կըլիսէն շօռ տալ - տեն **Կըլծխը շօռ տալ (1)**:

Կըլիսէն չնթնիւն կօտըրէլ/տըրնալ - տեն **Կըլիսէն արկանք աղալ**:

Կըլիսէն պըտատէլ - տեն **Կըլիսէն կապէլ**:

Կըլիսէն պըտըրհաս պիրիլ - տեն **Կըլիսէն օյին պիրիլ**:

Կըլիսէն պըտըրհաս տըրնալ - տեն **Կըլիսէն օյին տըրնալ**:

Կըլիսէն սառած ճիւր ածէլ/մաղէլ - տեն **Կըլիսէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ածէլ**:

Կըլիսէն սառած ճիւր մաղվէլ - տեն **Կըլիսէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր մաղվէլ**:

Կըլիսէն սըվ անէլ - Ուրախությունը տրտմության՝ վշտի վեր ածել: Հարթնանը հըրսընքէն վախտը փըխըըցընէն ըն, խըղճ Ծատօրէն ուրխօթունը կըլիսէն սըվ ընէն (Ձ):

Կըլիսէն սըվ ինիլ/տըրնալ - Ուրախությունը տրտմության՝ վշտի վեր ածվել: Հիշկան ուրխացէնք, վերջումը կըլիսըրնէրէն սըվ իլնվ (Բ):

Կըլիսէն վայ տալ - 1. Սգալ, ողբալ: Պառաւլը վայ ա տամ կըլիսէն, դանրան կօծը կօտրում... (ՀԺՀ, V, 242): 2. Խիստ ափսոսալ՝ զղջալ: Թաքաւէրը շատ ա դիլխօր տըրնում, շատ ա կըլիսէն վայ տամ, շատ ա փուշմանում... (ԱԲ, 111):

Կըլիսէն վեր ըղնէլ - Մեկի հաշվին ապրել, մեկի վրա բեռ դառնալ: Սաքավ մին լւավ օրում ա իլնվ, ըսկէսուրըն էլ ընդըղ ա տըղըպէրց ընգալ, կըլիսէն վեր ընգալ (Բ):

Կըլիսէն վեր քըցիլ - Մեկի համար բեռ դարձնել, նրա խնամակալությանը թողնել: Հօրը - մօրը Էտ հարթնանը կըլիսէն վեր ա քըցիւմ, ինքը քիւնամ (Ձ):

Կըլիսէն վըղ ածէլ - տեն **Սազէրը քանդիլ**:

Կըլիսէն վըղ մաղվէլ - տեն **Կըլիսէն օյին կ'նլ**:

Կըլիսէն վըրնը կէնալ - տեն **Կըլիսանը յըրօր վըրնը կէնալ**:

Կըլիսէն վըրթնը տոնրոն կ'նլ - տեն **Դուրթման յըր կէնալ**:

Կըլիսէն վըրթնը տոնրոն տալ - Խիստ ջղայնացնել՝ կատաղեցնել՝ խենթացնել: Մարթը ասմա.- Ա կընէգ, կըլիսէն վըրթնը տոնրոն չի տաս, թա չէ փիս ա իննկան (Ձ):

Կըլիսէն տալ - 1. տեն **Կըլիսէն կ'նլ (1)**: 2. տեն **Կըլիսէն թըխէլ**:

Կըլիսէն տարը - 1. Տեր, տիրակալ: Ըտըրանց կըլիսէն տարը Խօշանքաճըն ա իլնվ (Ձ): 2. Ամուսին, այր: Կընգանը կըլիսէն տարը բիդի սազ ինի (Ձ):

Կըլիսէն տար ինիլ - տեն **Կըլիսանը յըրօր տար ինիլ**:

Կըլիսէն տար տըրնալ - Մեկին իշխել: Ըտի Մանին մարթին կըլիսէն տար ա տըրնում (Բ):

Կըլիսէն տըրնալ - 1. տեն **Յըրա տալ (1)**: 2. Մեկի շուրջը՝ մոտ հավաքվել՝ խոնկել: ...Ախպէրքըն էլ կըլիսէն ըն տըրնաս, ըսքըսէն լըպըգտօտէլը (ԱԲ, 177): 3. Համատեղ մի բան անել: Կըլիսէն ըն տըրնում, արտը մին օրումը հընծիւմ (Ձ):

Կըլիսէն տինիլ (շօռ ածէլ/շօռ կ'նլ) - 1. տեն **Կըլիսէն նըստըց(ը)նէլ**: 2. տեն **Կըլիսէն յըրա շօռ ածէլ**:

Կըլիսէն տուված - Իրեն լինի, թող վայելի: Հանր ասմա. «Հինչ ա'նիմ կոտղացալ ա, կըլիսէն տուված, թանքի խոխէն խըսարաթ չանէ» (Ձ):

Կըլիսէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ածէլ/մաղէլ - Հուսախաբ անել՝ հիասթափեցնել, եռանդը՝ թափը կոտրել: Շատ ար օգում փըսակվէ, կըլիսէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ըծըցէն (Բ):

Կըլիսէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր մաղվէլ - Հուսախատվել, հիասթափվել, եռանդը՝ թափը կոտրվել: Մէխակէն կըլիսէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ա մաղվալ, էլ բիդի բաղը քիւնամ չի (Բ):

Կըլիսէն փըթաթէլ - տեն **Կըլիսէն կապէլ**:

Կըլիսէն փափաղ չինիլ - Պատվի զգացում չունենալ, պատվազուրկ լինել (տղամարդկանց մասին): Վեր տըղըմարթին կըլիսէն փափաղ չիլնվ, կընգանը ծըրթ քըցօղ շատ կինի (Ձ):

Կըլիսէն (քամէ) փըցիլ - տեն **Խըլթէն փըցիլ**:

Կըլխէն քաշիլ - 1. Շիշը՝ բաժակը՝ ամանը վեր բռնած՝ մինչեւ վերջ արագ խմել: *Տի ասում ա, չանաղը յօր օնում կըլխէն քաշում* (ՅԱԲ, 15, 130): 2. Որեւէ բանով՝ ծածկոցով գլուխը՝ մարմինը ծածկել: *Յօրդանը կըլխէն ա քաշում, քօն ինում* (2):

Կըլխէն քար աղալ/մաղել - տեն **Կըլխէն արկանք աղալ**:

Կըլխէն քար ըղնել - 1. տեն **Կըլխէն ծոն կ'ան**: 2. Չհաջողվել, ձախողվել: *Հինչը օգում ըմ անիմ, կըլխէն քար ա ըղնում* (2):

Կըլխէն քար մաղվել - տեն **Կըլխէն կըրակ մաղվել**:

Կըլխէն քար քըցիլ - 1. տեն **Կըլխէն օյին պիրիլ**: 2. Որեւէ բանի իրագործումը խափանել՝ ձախողել՝ խոչընդոտել: *Սէրանը օգում ար հիրըվանէն տօնը ինք'օնէ, ախպէրքը կըլխէն քար քըցէցէն* (Բ): 3. Մի բան անխնայ վատնել՝ ծախսել՝ սպառել: *Հօրը փուկերը կոտղացալ, կըլխէն քար քըցից* (Բ):

Կըլխէն քարուզ կարթիլ - տեն **Կըլխէն խըրատ կարթիլ**:

Կըլխէն օյին/ք'անլանգ կ'ան - Դժբախտության՝ փորձանքի՝ անախորժության՝ մտահոգության մեջ ընկնել: *Կըլխէն օյին ա յը'կալ, հինչ ա էտ օյինքազը ինձ հիրէվան ա տը'ռալ* (Բ):

Կըլխէն օյին/ք'անլանգ պիրիլ - Դժբախտության՝ փորձանքի՝ անախորժության՝ մտահոգության մեջ գցել: *Կըլխէն տըղէն ասըմ ա. Քիւնի մէր, վեր քիւնիս, քու հանր կըլխէն մին օյին ա պիրլանկան* (ՀԺՀ, V, 509):

Կըլխէն օյին/ք'անլանգ տը'ռնալ - Դժբախտության՝ փորձանքի՝ անախորժության՝ մտահոգության պատճառ դառնալ: *Էտ վը'սկէն էտ ք'անսիր մարթին կըլխէն օյին ա տը'ռնում* (2):

Կըլխէն հինչ քար տա'մ/քըցի'մ - Հուսահատության արտահայտություն՝ ի՛նչ անեմ, որեւէ միջոց չունեմ: *Կ'ողը վեր ըղնում ա նըխէրէն մաջը, Ծանտին ըսքըսում ա հարայ տալը. «Աստոնձ, կըլխէն հինչ քար տա'մ»* (2):

Կըլխէն յըրա - տեն **Աշկէն յըրա**:

Կըլխէն ծոն կ'ան - Նախատական- մտերմական արտահայտություն՝ հիմար՝ անխելք՝ միամիտ բան է ասածդ՝ արածդ: *Կըլխէն ծոն կ'ան, Մանրդի, էս ցուրտավը էտ դընօտէնքը հօր ը'ս տոնս ըրալ* (Բ)

Կըլխէն փափաղը քամէն տանէ - Նախատական-մտերմական արտահայտություն՝ որտե՛ղ է քո արժանապատվությունը: *Կըլխէն փափաղը քամէն տանէ, կընգանըտ խէ թօղում ը'ս՝ մինակ բազար քիւնի* (Բ):

Կըլխըհան անէլ - տեն **Խը'լքա տանէլ**:

Կըլխըհան ինիլ/տը'ռնալ - տեն **Խըլքըհան ինիլ**:

Կըլխըյը'ր անէլ - 1. Դեպի վերեւ՝ բարձր տեղ քշել (անասուններին): *Հիյվընէն կըլխըյը'ր ա անում, ինքը քըշանում ծօրը* (2): 2. տեն **Կըլխէն քաշիլ** (1):

Կըլխըյը'ր-կըլխըվէր անէլ - Անպատակ թափառել: *Էս տըղան շատ ա շօռ կ'ամ, կըլխըյը'ր-կըլխըվէր անում, իսկի մինը պըտահում չի* (ՆԼՂԺԲ, 54):

Կըլխըյը'ր տինիլ/օնէլ - Դեպի վեր պահել: *Վեր փօսան տոնս ըն օնում կըլխըյը'ր օնում, հողը տը'ղըն ա կ'ամ* (2):

Կըլխըպէցին հըղէն փափաղչուն տըռնա-վը կինի - Որեւէ բանի կարիք ունեցողը դեպի այն բավարարելու հնարավորությունն է ձգտում: *Կըլխըպէցին հըղէն փափաղչուն տըռնա-վը կինի. հօնձին վախտը վեր կ'ամ ա, շինանցէք՝ կօմբայնավար Խօրէնին ամմէն օր դօնաղ ըն անում* (Բ):

Կըլխըվէր անէլ - 1. Դեպի ներքեւ՝ ցածր տեղ քշել (անասուններին): *Պիցըրնաս ա սարը, էժէ-րը կըլխըվէր ընէս* (2): 2. Ազահաբար ուտել՝ խմել: *Վեր մին էրկու ըստաքան կիւնի յա կըլխըվէր անում, ունքամաջը յը'տ ա քիւնում* (2):

Կըլխըվէր քիւնիլ - անրգ. Մեռնել (հաճախ գործածվում է որպէս անեծք): *Կըլխըվէր քիւնի Ջավէնը, բաղըս քաղալ ա* (Բ):

Կըլխըվէր օնէլ - Գլուխը դեպի ներքեւ պահել: *Տըղան վըննէրան փըռնում ա, ըխճըկանը կըլխըվէր օնում, ճօտէրը պիրանավը վեր ըն տեռնում* (ՆԱԲ, 37):

Կըլխըտակէն փափուկ պէրց տինիլ - 1. Սուտ հոպսերով խաբել, միամտացնել: *Կըլխըտակէն փափուկ պէրց ըն տինում, ըխճըկանը տանում* (2): 2. Խրախուսել մի վատ բան կատարելու: *Քոնի մարթ ա իլան Բափկէնը, քըրիզա-դիրը կըլխըտակէն փափուկ պէրց ա տիրան, քը'ցալ ա նախագէն ծին կոտղացալ* (Բ):

Կըլխու ըղնել - 1. Հասկանալ, ըմբռնել: *Էտ խօխան խը'լքան պակաս ա ինում, դասատուն*

հինչը ասում ա, կըլխու չի ըղնում (2): 2. Կռահել, իմանալ, գուշակել: Էտ տըղան դնստի կըլխու յա ըղնում, վեր ուրան տանում ըն՝ կախ տան (2):

Կըլխումը այբու թիքն չինիլ - տեն Կըլխումը ծէթ չինիլ:

Կըլխումը խաթա ինիլ - Կյանքը վտանգելով՝ հանդուգն քայլ կատարել: Աբովէն կըլխումը խաթա կա, քըշէրը առանց թըվանգ քըճալ ա ծըմակը (2):

Կըլխումը խըճը/հնիշ չըթող(ն)ել - Մեկի ուշադրությունը զանազան բաներով ցրել, խիստ զբաղեցնել: Թռռները այուն կըլխումը խըճը չըն թողալ, դըզղանը տիրան ա կըրակէն յորա, մընսան քըցան (Բ):

Կըլխումը խըճը/հնիշ չըմընալ - Խիստ զբաղված լինելով՝ մտացրիվ դառնալ, հիշողությունը թուլանալ: Էս խօխէնքը Էնքան ինձ չըր-չարալ ըն, կըլխումըս խըճը չի մընացալ (Բ):

Կըլխումը խըճը/հնիշ տինիլ - տեն Կըլխու քըցիլ:

Կըլխումը ծէթ/ծէթու կաթ/խըճը/հնիշ չինիլ - Անխելք՝ հիմար լինել: Ծախօղը տեսնում ա, վեր էս մարթին կըլխումը ծէթու կաթ չըկա (ՆԱԲ, 62):

Կըլխումը հանիլ - տեն Գնիլ, ընգունեն ածել:

Կըլխումը մէխվել - Հիշողության մեջ ամրապնդվել, միշտ հիշել, չմոռանալ: Հորը ըսըծ-նեն ըտըրա կըլխումը մէխվում ա (2):

Կըլխու մընալ - 1. Որպես ավելցուկ մնալ, չօգտագործվել, չվաճառվել: Էնքան մէսը կըլ-խու մընաց, կըրեցենք վէճ՝ ծախիսը (Բ): 2. Տա-նը մնալ, չամուսնանալ (աղջկա մասին): Հայրսովէն ըխճըկերքը կըլխու վըն մընացալ, օգժող չի կա (Բ): 3. Խաբեությանը, մեկի հետ կենակցելով՝ ամուսնանալ (աղջկա մասին): Էտ ժողիգ ախճիգը Էտ տըղեն խանիում ա, կըլխու մընում (2):

Կըլխումը նըստել - տեն Խըճըլումը նըստել:

Կըլխումը նըստըցընիլ - տեն Խըճըլումը նըստըցընել:

Կըլխումը շընէր ցըղն(օտ)ել - 1. Վատ՝ չար մտադրություն առաջանալ: Մին օր էլ Մանասեն մըթկումը շընէր ա ցըղնում, հիրըվանէն կավը կուղանում ա ծախում (2): 2. Ցանկական միտք հղանալ: Մըթկումը շընէր ա ցըղնում, յորա յա պըրծընում Էտ կընգանը (2):

Կըլխումը տըղվարել - տեն Խըճըլումը նըս-տըցընել:

Կըլխումը տըղվարվել - տեն Խըճըլումը նըստել:

Կըլխումը տըղվել - տեն Կըլխումը մէխվել:

Կըլխումը քամէ ինիլ/տնորնոր կ'ան - Փոփո-խամիտ՝ տարօրինակ լինել: Լուսաբերին կըլ-խումը քամէ յա տնորնոր կ'ան, ամսեն օր խօսկը փոխում ա (Բ):

Կըլխու քըցիլ/տինիլ - 1. Հասկացնել, բա-ցատրել: Ըտի յէ կարում չըն ըտըրան կըլխու քըցին, վեր նօռնան էլ ըն կինի շինում (2): 2. Տեղեկացնել, կռահել տալ: Էտ ախճիգը ըտը-րան կըլխու յա քըցում, վեր դանրվիշը օզըմ ա ըտըրան օտի (ՀԺՀ, V, 144):

Կըլխօզու ժողով - Խառնաշփոթություն, իրարանցում: Հնորը ասմա.- Դօ կըլխօզու ժողով չի՞, սուա ըրըճէք (2):

Կըլըմարանք կըրակ տըվօղ - Անզգամ՝ անօ-րեն մարդ: Իզեն կըլըմարանք կըրակ տըվօղ ա, սայաղ կաց նըճստա (Բ):

Կըլըպըծծ անէլ - Արագ-արագ եւ անհաս-կանալի խոսել՝ թոթովել: Խօխան կըլըպըծծ յա անում, այան պէն չի կըլխու ըղնում (2):

Կըլտին լըլեգան լալ ա - տեն Ծիլդին քօ-ռան լալ ա:

Կըլօլ ածել - 1. Գնդաձեւ փաթաթել՝ ծրարել՝ կլոր դարձնել: Ծօրը կըլօլ ա ածում, քըցում թօր-բան (2): 2. Որեւէ առարկա իր առանցքի շուր-ջը պտտեցնելով՝ տեղից շարժել, գլորել: Կըլօլ ըն ածում, Էտ զըճ քարը քըցում ծօրը (2): 3. Գե-տին տապալել, վայր գցել: Ծառը կըտըրում ըն, կըլօլ ածում (Բ): 4. Սպանել, մեռցնել: Վըրսկան Ավօն յորա յա անում, արջին կըլօլ ածում (2):

Կըլօլակ անէլ - 1. **Կըլօլ ածել (1):** 2. Մեծ-մեծ պատաններով ուտել: Խօխան Էնքան տնուգն ա ինում, մին մընուտում Էտ հացը կըլօ-լակ ա անում (2):

Կըլծխը աբարօղ անէլ - տեն Կըլծխը կօրծ անէլ:

Կըլծխը ազաղ - Անկախ, ինքնիշխան, ուրի-շից կախում չունեցող: Ասում ա. «Կըլծխըս ազաղ մարթ ըմ, հունց օզիմ, ընդի յըմ ընան...» (2):

Կըլծխը աղ տինիլ - Թաքուն՝ զաղտագողի սպանել: Բըխցար դային շատ դըջաղու կըլծխ ա աղ տիրան (Բ):

Կըլծխը անց կէնալ - տեն **Կըլծխը ընցընէլ**:
Կըլծխը բարբաղ անէլ - տեն **Խըլքը թափ տալ**:

Կըլծխը բըրընի - տեն **Կըլծխը տէրտակ**:
Կըլծխը դանգ/դանգանսնը անէլ - Շատախոսութեամբ՝ աղմուկ-աղաղակով ձանձրացնել՝ հոգնեցնել: **Խըրեզ/կըլխըրնէս դանգ ըրալ** (Բ):

Կըլծխը դանգ/դանգանսնը ինիլ/տըռնալ - Մեկի շատախոսութեանից՝ աղմուկ-աղաղակից եւն ձանձրանալ՝ գլուխը ցալել՝ հոգնել: **Էնքան խօսից, կըլծխըս դանգ իլնալ** (Ձ):

Կըլծխը դինջ - Հանգիստ, խաղաղ, առանց մտահոգւելու: **Ըտըրանալ յըտը թաքաւէրը կըլծխը դինջ ապըրում ա** (Ձ):

Կըլծխը դինջանալ - Հանգստանալ, խաղաղվել, հոգսերից ազատվել: **Ըխճըկէրքը մարթու քըճէն, Սօնա բաջուն կըլծխը դինջացալ** (Բ):

Կըլծխը զըռ - 1. Բթամիտ, անհասկացող: **Էտ կըլծխը զըռը վէշ մին պէն կըլխու չի ըղնում** (Բ): 2. Հանդուգն, անպատկառ: **Կըլծխը զըռ տըղալ յա, լօխճին նըիլէտ հօջանթ ա տամ** (Բ):

Կըլծխը զըռըց(ը)նէլ - տեն **Զըռըկըլխօթուն անէլ**:

Կըլծխը ըզադէլ - Մեկից՝ մի բանից ազատվել՝ փրկվել՝ խուսափել: **Շախըմ ա, կըլծխը ըզադըմ** (ՀԺՀ, V, 181):

Կըլծխը ըղնէլ - տեն **Խըլքումը նըստէլ**:

Կըլծխը ընցընէլ - Գլխավոր՝ ղեկավար դառնալ, գլխավորել, առաջնորդել, ղեկավարել: **Դէրը ըտըրանց կըլծխը ընցալ, քըճէն մին օրումը պատը տիրին** (Ձ):

Կըլծխը ըրօրէլ - Գլուխը շարժելով՝ համաձայնություն կամ մերժում արտահայտել: **Մարթը վէր կըլծխը ըրօրում ա, կընէգը հիրըվանէն ասմա** - Չէ, օնիսը վէշ (Ձ):

Կըլծխը թակէլ - 1. Մեկին պատժել՝ ծեծել: **Կոռթօթուն ընօղէն կըլծխը բիդի թակիս** (Ձ): 2. տեն **Կըլխէն վայ տալ**:

Կըլծխը թակ օտէլ - Պատժվել, ծեծվել: **Կըլծխը Էնքան թակ ա կերալ, Էլիա իրըսը յըխնըվալ չի** (Ձ):

Կըլծխը թաղիմ - Մեռնի (գործածվում է որպէս անեծք՝ հաճախ մտերմաբար): **Կընէգը մարթին ասմա**, - Կըլծխը թաղիմ, իմ հանրանց բաղը խէ քաղալ ըս (Ձ):

Կըլծխը թափ տալ/թըփըհարէլ - 1. տեն **Կըլծխը ըրօրէլ**: 2. տեն **Խըլքը թափ տալ**:

Կըլծխը թըխծընէլ - տեն **Կատարը թըքանալ** (1):

Կըլծխը թըռչըց(ը)նէլ - տեն **Կըլծխը կըտըրէլ**:
Կըլծխը թըռչիլ - Գլխատվել, սպանվել: **Տըդան վէր թօրավը թըխում ա, դէվին չօրթ կըլծխը թըռչում ա** (Ձ):

Կըլծխը թըքանալ - տեն **Կատարը թըքանալ**:

Կըլծխը թիմնրիլ/ժէժտիլ - տեն **Խըլքը թափ տալ**:

Կըլծխը լըվանալ - 1. տեն **Թըքըթծիմնթ անէլ**: 2. Որեւէ բանով ուրիշին գերազանցել: **Իզէն իւրան խըլքավը լօխճին կըլծխը կըլըվանալ** (Բ):

Կըլծխը լըցնէլ - 1. Անօգուտ՝ ոչ պիտանի բաներ սովորել, անպետք բաներով միտքը ծանրաբեռնել: **Հօրը քծմազ ինիլին տըղ՝ սաղ օրը խըտուրու-մըտուրու կիլըքէր ա կարթում, կըլծխը լըցնում** (Բ): 2. տեն **Անգուճը լըցնէլ**:

Կըլծխը խառ(նը)վէլ - 1. տեն **Կըլծխը շաղվէլ**: 2. տեն **Խըլքը խառ(նը)վէլ**:

Կըլծխը (խըլքալ) լիգը - Շատ խելոք՝ գրագետ: **Կըլծխը լիգը մարթ ա մէր Սիմօնը, ամիա կարում չի տօնը պահէ** (Բ):

Կըլծխը խըխնիլ/խօգիլ - տեն **Խըլքը թափ տալ**:

Կըլծխը ծակ - 1. տեն **Խըլքան պակաս**: 2. Ծշմարտախոս: **Կըլծխը ծակ մարթ ա Թանսպիրը, սօտ պէն ասէլ չի** (Բ):

Կըլծխը ծընդըրանալ - Հոգնածությունից՝ հիվանդությունից շշմած լինել՝ գլխացալ զգալ: **Կըլծխը ծընդըրանում ա, Էլ կարում չի կօրծը պըրծընէ** (Ձ):

Կըլծխը ծըռէլ - տեն **Վէզ ծըռէլ**:

Կըլծխը կախ - 1. Իր գործով զբաղված, ուրիշների գործերին չմիջամտելով: **Էտ հարթնը կըլծխը կախ ըտըղ կօրծ ա անում** (Ձ): 2. Ամոթից գլուխը կախած, ամոթահար: **Մարը թըքըթծիմնթ ա տաս, ինքըն Էլ կըլծխը կախ ըսկընաս ա** (Բ):

Կըլծխը կախ անէլ/տալ/քըցիլ/օնէլ - 1. Գլուխը հակել՝ խոնարհել: **Կըլծխը կախ ա անում, ըտըղ վըռնը կէնում** (Ձ): 2. Ընկճվել, տիրել: **Էտ հինջ ա պըտահալ, խէ կըլծխը կախ ըս կարալ** (Բ): 3. Ամոթահար լինել: **Էնքան իրըսէն խուսըճէն, խըղճը կըլծխը կախ ըրալ** (Ձ):

Կըլծխը կապել - տեն **Կըլծխը վարել**: 2. Ամուսնացնել: Մարը շատ ար օգնում տրդեն կըլծխը կապել, ամմա տրդան ըռազի չար (2):

Կըլծխը կըլէկել - տեն **Կըլծխը յըհել**:

Կըլծխը կըծանումը տինիլ - տեն **Աջալը ծըրապել**:

Կըլծխը կըծանալ - 1. տեն **Կատարը թըքանալ**: 2. տեն **Կըլծխը ծընդըրանալ**:

Կըլծխը կըծըց(ը)նել - տեն **Կատարը թըքանալ (1)**:

Կըլծխը կըտըրած - Ամուսինը մեռած, այրի: Կըլծխը կըտըրած կընեք ա Մարօն, մին թանհրանվ ա խօխենքը պահում (Բ):

Կըլծխը կըտըրել - Գլխատել, սպանել: Զըշերը մեծ ախպերը դաման յոր ա օնում, մօրը կըլծխը կըտըրում (ՅԺՅ, V, 464):

Կըլծխը կըրակու մաչ քըցիլ - Իր միամտության՝ անխոհեմության պատճառով փորձանքի՝ դժվար կացության մեջ հայտնվել: Գուրգենը մին հայաստադ ախճիք օգից, կըլծխը կըրակու մաչ քըցնվ (Բ):

Կըլծխը կնլ - տեն **Կըլխավը ընցընել (1)**:

Կըլծխը կընհատել (մինիս) - Մեկին սպանելու կամ գերեվարելու համար վարձատրություն սահմանել: Թաքավերը ասում ա. «Ըտըրա կըլծխը մին փուր վըհսկե յըմ կընհատում, հու կարում ա պիրի» (2):

Կըլծխը կուրցընել - 1. Շփոթվել, մոլորվել, շշկվել, շշմել: Դուևըղեն վեր նի յըն մըննում, հարթը կըլծխը կուրցընում ա, քիւղիւմ չի, թա հինչ անէ (2): 2. Խուճապի մատնվել: Թօրքերը կըլծխընեն կուրցըրած փախճում ըն (2): 3. տեն **Խըլքա ըղնել**:

Կըլծխը կօխել - տեն **Աշկը կօխել**:

Կըլծխը կօխել (մաչը) - Մի բանի խառնվել՝ մասնակից դառնալ (հաճախ անտեղի): Շենումը հինչ իննում ա, մեր Բօրիկը կըլծխը կօխում ա մաչը (Բ):

Կըլծխը կօտըրել - 1. տեն **Կըլծխը թակել (1)**: 2. տեն **Կըլծխը ճըքըցընել**:

Կըլծխը կօրծ անել - Դատելու, մտածելու՝ տրամաբանելու՝ հասկանալու կարողություն ունենալ: Տըհսնում ըն, վեր ըտըրա կըլծխը կօրծ ա անում, ուրանց նըհըտ տանում ըն թաքավերին պալատը (2):

Կըլծխը հաստ - տեն **Կըլծխը զըհ**:

Կըլծխը հըստըց(ը)նել - տեն **Ջըռըկըլխօթուն անել**:

Կըլծխը դըլմըդալու մաչ քըցիլ - տեն **Կըլծխը կըրակու մաչ քըցիլ**:

Կըլծխ ըղնել - տեն **Կըլխու ըղնել**:

Կըլծխը ճաքել - Շատ մտածելուց՝ աշխատելուց՝ հոգնելուց եւն ուժեղ գլխացավ զգալ: Էնքան պեն ըմ կիրանլ՝ կըլծխս ճաքում ա (Բ):

Կըլծխը ճըքըցընել - Մի բանի վրա շատ մտածել, միտքը լարել, չարչարվել: Թաքավերը կըլծխը ճըքըցընում ա, ամմա կարում չի էտ դերվիշին ասածը կըլխու ըղնէ (2):

Կըլծխը մածուն քըսել - տեն **Կըլծխը յըհել**:

Կըլծխը մատաղ/դուրբան անել - Իր անձը՝ կյանքը գոհաբերել հանուն մեկի՝ մի բանի: Շատ ջիհիլնէ էս կըռվավը կըլծխընեն մատաղ ըրեն, մուք ընդըրանց միշտ բիդի հիշիք (Բ):

Կըլծխը մըհըրուտ անել - տեն **Կըլծխը յըհըրուտ անել**:

Կըլծխը մըհնէ - տեն **Կըլծխը թաղիմ**:

Կըլծխը մըննել - տեն **Խըլքումը նըստել**:

Կըլծխը մին անել (մինին նըհըտ) - 1. Մեկի հետ ամուսնանալ, միանալ: Ըտի Սուդումուն դային Նուրի աքօրը նըհըտ կըլծխը մին ըրավ, մինտըհ էտ խօխօնցը պըհըհցեն մըծըցըրեն (Բ): 2. Մեկի հետ արտամուսնական հարաբերությունների մեջ մտնել: Սումբաթը քծփանք շօն ա, շէնումը էլ կընեք չի թօղալ, լօխճին նըհըտ կըլծխը մին ա ըրավ (Բ):

Կըլծխը մին պերցու տինիլ - 1. Միասին ապրել՝ քնել: Ապան ա այան վացցուն տարէ յա՝ կըլծխընեն մին պերցու յըն տիննում, հնլան ուրոն մին փիս պեն ասած չըն (Բ): 2. Մեկի հետ սեռական հարաբերություն ունենալ՝ կենակցել: Միմօնեն խաբար ըն տամ, վեր կընեքը բաղըմը բրիգադիրին նըհըտ կըլծխը մին պերցու վա տիրանլ (2):

Կըլծխը մին սօղան տըհնալ - Մարդու կյանքն արժեզրկվել, սպանությունները սովորական դառնալ: Լէնք Թէմուրեն վախտը կըլծխը մին սօղան ա իլանլ տըհնած, հու հիւր ծօնլ ա՝ ըսպանալ ա (2):

Կըլծխը մին քըշըռքու տինիլ - տեն **Կըլխումը խաթա ինիլ**:

Կըլծխը մօշավ անիմ - Մտերմական-հանդիմանական արտահայտություն: Կըլծխը մօշավ անիմ Սօկրաթէն, կամ չի, թա բօստանըս պիհի (Բ):

Կըլծխը յըդէլ/յըդէլ քըսէլ - Քաղցր խոսքերով՝ խոստումներով խաբել՝ համոզել: Կը-նէգը ըտըրա կըլծխը յըդում ա, քինամ հանանց տօն (Ձ):

Կըլծխը յըդում/յըդում-մըդում անէլ - հեզն. Ապահով կյանք՝ ապրուստ ստեղծել, լիա-նալ, լիացնել: Սըհակը գընդում ա, թա վեր քի-նի քըղաքումը ապըրէ, կըլծխը յըդում ա ընական (Բ):

Կըլծխը յըր ինիլ - տեն **Կըլխէն նըստէլ**:

Կըլծխը յըր օնէլ - տեն **Աշկը յըր օնէլ**:

Կըլծխը յըղօտվէլ - հեզն. Ապահով կյանք՝ ապրուստ ստեղծվել մեկի համար: Սըրյանէն էծը ճօխտակ ա ծընալ, կըլծխը յըղօտվալ ա (Բ):

Կըլծխը յըրա ինիլ - 1. Ողջ՝ կենդանի լինել: Մին ախճիգ՝ ա կամ, թա. «Ա՛ տըղա, քանէ կըլծխըտ քըգ յըրա յա, փախէր» (ԱԲ, 115): 2. տեն **Խըթը կըլխէն ինիլ**:

Կըլծխը՝ յըրգինքումը, վըննէրը՝ տափումը - Շատ բարձրահասակ, հսկա: Յէշում ա տըհ-նում դըբա ուրան ա կամ մին աճղահա, վըր կը-լծխը յըրգինքումըն ա, վըննէրը՝ տափումը (ՅԺՅ, VI, 132):

Կըլծխը նըհըտը մին անէլ - տեն **Կըլծխը մին անէլ (մինին նըհըտ)**:

Կըլծխը նըվէր ածէլ/շըռշըռցընէլ - Մեկին առատության մեջ պահել, լիացնել: ...Աստուծ մինին կըլծխը նըվէր ա ածում, մինին էլ մին պէն չի տամ (ՆԱԲ, 130):

Կըլծխը նի մըննէլ - տեն **Խըթըումը նըստէլ**:

Կըլծխը շաղ կ'ալ - տեն **Կըլծխը ճաթէլ**:

Կըլծխը շաղվէլ - 1. Շատ զբաղված լինել, գործերի մեջ խճճված լինել: Ծափին ասմա.- Կըլծխըն շաղված ա, էքուց կըկ'ամ (Ձ): 2. Այլեւայլ բաներով միտքը ծանրաբեռնված լի-նել: Կըլծխըն շաղված ա, կարում չըմ վէշ մին պէն անիմ (Բ):

Կըլծխը շօռ տալ - 1. Գլխապտույտ ունենալ, հավասարակշռությունը կորցնել: Էտ ախճիգը վըր Էտ տըղին տըհսավ, կըլծխը շօռ տըվավ, օզից, թա յեր ընգնի... (ՅԺՅ, V, 90): 2. Ուղղությունը՝ ընթացքը փոխել: Տըղան ծիյին կըլծխը շօռ տըվավ բիդի Էտ պալատը (Ձ):

Կըլծխը չըր քարէն մընալ/տինիլ - Չարքաշ կյանք վարել, անթափանց՝ անապահով վիճա-

կում լինել՝ մնալ: Խըդճը հինչ ա՛նէ, կըլծխը չըր քարէն ա մընացալ (Ձ):

Կըլծխը պահէլ - 1. տեն **Կըլծխ պահէլ**: 2. Գլուխը ուղիղ պահել, հավասարակշռությունը պահել: Էտ խօխան հէնգ տիրէկան ար, ամմա հանլն կարում չար կըլծխը պահէ (Ձ): 3. Սանձը քաշել, սանձահարել: Թաքավէրը հիշկան անում ա, կարում չի Էտ ծիյին կըլծխը պահէ, ինքըն էլ գընդում չար, վեր Էտ կըտաղած ծի յա (Ձ):

Կըլծխը պատավը կ'ալ/տալ - տեն **Կըլծխը քարավը կ'ալ**:

Կըլծխը պերցին տինիլ - Պառկել, հանգս-տանալ, քնել: Չօբանը լըհա օգում ա, թա կըլծ-խը պերցին տինի, ծէն ըն տամ, թա.- Կ'ոլը վըհիճարը տարավ (Ձ): 2. Հիվանդանալ: Կը-նէգը ասմա.- Ա՛ մարթ, վեր տու կըլծխըտ պեր-ցին տինիս, մունք հինչ կա՛նինք (Ձ):

Կըլծխը պէց թօղ(ն)էլ - տեն **Կապը պէց թօղ(ն)էլ**:

Կըլծխը պէցնըր - Հպարտ, ինքնավստահ: Կարօն կըլծխը պէցնըր տըղամարթ ա (Բ):

Կըլծխը պէցնըր պահէլ - Իրեն հպարտ պա-հել, չընկճվել: Էտ տըղան վեր ըտի կըլծխը պէ-ցնըր ա պահում, թաքավէրը ավիլի յա կըտաղում (Ձ):

Կըլծխը պըկան ըղնէլ - տեն **Կըլծխը թըռ-չիլ**:

Կըլծխը պըտըպատ/պըտէրավը կ'ալ/տալ - տեն **Կըլծխը քարավը կ'ալ**:

Կըլծխը պըրծըց(ը)նէլ - տեն **Կըլծխը ըգա-ղէլ**:

Կըլծխը պիրիլ - Մեկին որեւէ բանի՝ փոր-ծանքի՝ վշտի եւն եւթարկել՝ հանդիպեցնել: Թա Էտ տըղան մօրը կըլծխը հինչէր ա պերալ, մինակ ինքըն ա գընդում (Բ):

Կըլծխը պուք տալ - տեն **Կըլծխը կըտըրէլ**:

Կըլծխը ջընըղնէրէն ինիլ - տեն **Կըլծխը յը-րա ինիլ (1)**:

Կըլծխը սապուն տալ/սըղալիլ - տեն **Կըլծ-խը յըդէլ**:

Կըլծխըս կըկըտրիմ - տեն **Քըթըս կը-կըտըրիմ**:

Կըլծխը վարէլ - 1. Խաբել, մոլորեցնել, խա-բելով համոզել՝ մտադրությունը փոխել տալ: Վէրջը, Էտ սօղաքարին կըլծխը վարում ըն, ըխ-ճըկանը ըտըրա նըհըտ դարկում (Ձ): 2. Սպա-

նել: Էտ կընէգը ուշափէն ասում ա.- Զանց ա-
նինք, վեր տըղէս կըլծխը վարինք յա կուրցնինք
(ՀԺՀ, V, 532):

Կըլծխը վեր թակել - տեն Կըլծխը թակել:

**Կըլծխը վեր պէց թող(ն)իս, հանքին էլ ըս
պէց թող(ն)ըլական** - Որեւէ գործում խստու-
թյուն՝ պահանջկոտութիւն պէտք է ցուցաբերել
հենց սկզբից: Խուփէն լափ ըռքէն էլ բիրդի
իրը՝ս չի տաս, թա չէ կըլծխը վեր պէց թողնիս,
հանքին էլ ըս պէց թողնըլական (Բ):

Կըլծխը վեր տինիլ - 1. տեն Կըլծխը պէրցին
տինիլ: 2. Մեռնել: Մարգուշան էլ էս ծըմը՝ռնը
կըլծխը վեր տիրավ (Բ): 3. տեն Կըլծխը տալ:

Կըլծխըս վեր քարէն/պատէն կ'ա՛մ/տա՛մ -
տեն Կըլծխէս հինչ քար տա՛մ:

Կըլծխը վը՛դալ անէլ/վը՛դէլ - տեն Կըլծխը
թաղէլ:

Կըլծխը տալ - 1. Զանուն մեկի՝ մի բանի
կյանքը զոհաբերել: Ամմէն մարթ չի կարել
նորան վնթանին հը՛տէ կըլծխը տա (Ձ): 2. տեն
Կըլծխը կըտըրէլ:

Կըլծխը տակավը/տակը տալ - տեն Կըլծխը
տակավը տալ:

Կըլծխը տանէլ - տեն Կըլծխը դանգ՝ անէլ:

Կըլծխը տափէն տինիլ - տեն Կըլծխը վեր
տինիլ (2):

Կըլծխը տաք/կած - տեն Կատարը տաք:

Կըլծխը տէրտակ - Անգետ, հիմար, տխմար,
ապուշ: Կըլծխը տէրտակ մարթը մինակ կարօղ
ա Ղարաբաղա բօջի (Բ):

Կըլծխը տը՛ղը ինիլ - տեն Կըլծխը յըրա
ինիլ:

Կըլծխը տըրաբէլ - տեն Կըլծխը ճաբէլ:

Կըլծխը տըրըքցընէլ - տեն Կըլծխը ճը-
քցընէլ:

Կըլծխը տինիլ - տեն Կըլծխը տալ (1):

Կըլծխը տինիլ կըծանումը - տեն Աջալը
ծըրավէլ:

Կըլծխը տիրմանավ լիգը - տեն Կըլծխը
փէյնավ լիգը:

Կըլծխըտ հինչ ցըվըցընի՛մ - Չեմ ուզում
երկարացնել՝ մանրամասները պատմել: Վիսը-
րը, կըլծխըտ հինչ ցըվըցընի՛մ, էս ուստան էտ
շօնըն ա կատուն տընէս ա պալատը... (ԱԲ, 89):

Կըլծխը տնիս կ'ա՛լ - տեն Կըլծխ հանէլ:

Կըլծխը տնիւրնիւր տալ - տեն Կըլծխը ըրօրէլ:

Կըլծխը ցավէլ - տեն Կըլծխը ճաբէլ: 2. տեն
Աջալը ծըրավէլ:

Կըլծխը ցըվըցընէլ/ուռըցընէլ - 1. տեն
Կըլծխը դանգ՝ անէլ: 2. տեն Կըլծխը ճըքը-
ցընէլ: 3. Գլխացականք՝ հոգս՝ մտատանջու-
թյուն պատճառել: Էտ բաղը կըլծխը շատ ա
ցըվըցընում, ըտըրա հը՛տէ էլ ծախում ա (Ձ):

Կըլծխը ցօրտ տարած - տեն Կըլծխը տէրտակ:

Կըլծխը նիթնիւ տալ/փալավատ անէլ - տեն
Կըլծխը յը՛դէլ:

Կըլծխը նորանը չինիլ - 1. Սաստիկ շփոթ-
ված՝ շշմած՝ թմրած լինել: Կըլծխը նորանը չի,
գ'նորնում չի, թա հինչ անէ (Բ): 2. Սաստիկ գլխա-
ցավ ունենալ: Սիրը՛վէն կըլծխը նորանը չի, էն ա
տըղըպէրցըմ (Բ):

Կըլծխը փէյնավ լիգը - տեն Կըլծխը
տէրտակ:

Կըլծխը փէշկը քըցիլ - Կըլծխը կախ անէլ:

Կըլծխը փէշկին տակէն - Իր ուժերին՝
հնարավորություններին ապավինող, ուրիշի
օգնությանը չդիմող: Կըլծխը փէշկին տակէն
կընէգ ա Արշալոյսը, վէշ մինին անա վէշ մին
պէն օգնում չի (Ձ):

Կըլծխը փէշկումը տինիլ - տեն Կըլծխը
տալ (1):

Կըլծխը փօլ ածէլ - տեն Կըլծխը ճըքըցընէլ:

Կըլծխը փօլ կ'ա՛լ - տեն Կըլծխը ճաբէլ:

Կըլծխը փօխէլ - 1. Զինը նորով փոխել: Տը-
նամաջը ք'նիւնացալ ա, հարկավեր ա կըլծխը
փօխած (Բ): 2. տեն Պէրցը փօխէլ:

Կըլծխը քամակը քըցիլ - Նվաղել, ուշա-
թափվել: Կ'ամ ըն տը՛սնում՝ կըլծխը քամակը
քըցած, ըտը՛ղ վեր ընգած (Ձ):

Կըլծխը քամավ լըցնէլ - տեն Կըլծխը
քամէ ընցընէլ:

Կըլծխը քամէ ըղնէլ - տեն Կըլծխը քամէ
ընցընէլ:

Կըլծխը քամուն տալ - Զիմարություններ
անել: Զանիլ տըղէրք ըն, լի՛, հանքիում ըն, կըլ-
խըրնէն քամուն տամ (Ձ):

Կըլծխը քաշ - տեն Կըլծխը կախ:

Կըլծխը քաշ անէլ/քըցիլ/օնէլ - տեն Կըլծխը
կախ անէլ:

Կըլծխը քաշիլ - տեն Կըլծխը քաշիլ:

Կըլծխը քարավը կ'ա՛լ/տալ - 1. Այս ու այն
կողմ ընկնել, չարչարվել: Զիշկան օգնում ըս՝

կըլծխըտ քարավը յըժք, վեր արաշտ իլնվ, մը-
նական ընք առանց ցորեն (Բ): 2. տեն Կըլխէն
վայ տալ (2):

Կըլծխը քարէն տակէն մընալ - Ծանր՝
անօգնական վիճակում հայտնվել: Կընէ՞ղն էլ
վեր մը՞ռավ, Սումբաթ դային լափ կըլծխը
քարէն տակէն մընաց (2):

Կըլծխը քարը - Ինչ ուզում է թող լինի՝ անի:
Հայրը ասմա.- Կըլծխը քարը, քիւնամ ա, թօղէ
քիւնա (2):

Կըլծխը քըռըցընէլ - տեն Կըլծխը կախ
անէլ:

Կըլծխը քըցիլ - Մեկին մի բան ներշնչել՝
հավատացնել: Յէնօքէն կըլծխըն ըն քըցնլ, վեր
ինքը շէնին ամմէնաօժժավ մարթըն ա (Բ):

Կըլծխը քիւնիլ - տեն Կըլծխը դանձ քիւնիլ:

Կըլծխը քիւնիլ/քօնէլ - տեն Խըժքը թափ տալ:

Կըլծխը քօրէլ - 1. տեն Խըժքատակը քօրէլ:
2. տեն Կըլծխը յըժէլ:

Կըլծխը քօր կ'նլ - Իրեն ծեծելու՝ նախա-
տելու՝ վնասելու առիթ տալ: Ըտըրա կըլծխը
քօր ա կամ, շատ ա ուրան անա տուս կամ (Բ):

Կըլծխը օյին/ք'նլնձ կ'նլ - տեն Կըլխէն
օյին կ'նլ:

Կըլծխը օյին/ք'նլնձ կ'իրիլ - տեն Կըլխէն
օյին կ'իրիլ:

Կըլծխը օռչիլ - 1. տեն Կըլծխը դանձ քիւնիլ:
2. տեն Կըլծխը ճաքէլ:

Կըլծխը օտէլ - 1. Մեկի մահվան պատճառ
դառնալ կամ սպանել: ...Հարցը էտ չի, օգում ա,
վեր էտ Զամկիօլադէն կըլծխըն էլ օտէ... (ՀԱԲ, 15,
19): 2. Վերացնել, ոչնչացնել: Մին քանէ ծառ ար
մընացալ հանդին, շինըցէք ըտըրանց կըլծխըն
էլ կէրէն (Բ):

Կըլծխը թափէլ - 1. տեն Կըլծխը ըզադէլ: 2.
Կարողանալ մի բան՝ գործ մինչեւ վերջ կատա-
րել: Շատ ա չըրչարվում, մինչեւ վ կարում ա էտ
կօրծան կըլծխը թափէ (2):

Կըլծխը ինիլ - 1. Խելացի՝ գիտուն՝ ներհուն
լինել: Էս դարըմըս հիւրը կըլծխը օնէ, ք'սափ ա,
հիւր կըլծխը չօնէ, էն ա հարուստ (2): 2. Մի բա-
նով հետաքրքրվելու՝ զբաղվելու՝ ուշադրություն
դարձնելու տրամադրություն՝ ցանկություն ու-
նենալ (գործածվում է ժխտական եւ հարցական
ծեւերով): Մարթը ասմա.- Յըժս խօխա պըհէլի
կըլծխը չօնիմ, հինչը օգում ըս, ըրա՛ (2):

Կըլծխը ծըռէլ - տեն Վէզ ծըռէլ:

Կըլծխը կըլխու տալ/տիւնիլ - 1. Գլուխները՝
ծայրերը իրար մոտեցնել՝ կպցնել: Ծիյէրը կը-
լծխը կըլխու վըն տամ, կ'իւլէրէն քըցըքացէ
անում (2): 2. տեն Խըժք խըժքու տալ:

Կըլծխը կըլխու տիրած ծըմակ - Շատ խիտ
անտառ: Դէ՛, կըլծխը կըլխու տիրած ծըմակ ա,
մին թանիրնվ ըն տոհրիւր կ'նմ մաչին (2):

Կըլծխ կ'նլ - Հաջողվել, իրագործվել: Մին պէն
վեր շատ ըս օգում, կըլծխ չի կ'նմ (Բ):

Կըլծխ կօտըրէլ - տեն Կըլծխը ճըքըցընէլ:

Կըլծխ հանէլ - 1. Որեւէ բանի ելույթունը
հասկանալ՝ իմանալ: Իզէն լալ կըլծխ ա հանում
մարթին կուրծէրան (Բ): 2. Որեւէ կնճռոտ հարց
լուծել, որեւէ խճճված գործ կարողանալ ավար-
տին հասցնել: Շատ չըրչըրվէցէնք, մինչեւ վ կը-
րէցէնք էտ կօրծան կըլծխ հանինք (2):

Կըլծխ ճըքըցընէլ - տեն Կըլծխը ճըքըցընէլ:

Կըլծխ յըժ օնէլ քիւնիլ/հըռանալ/ կօրչիլ -
Թողնել հեռանալ, անհետանալ: ...Մին օր սա
կըլծխ ա յըժ օնում քընում, թա թօրը, ինքըն էլ
չի գ'իւրում (ՀԱԲ, 15, 130):

Կըլծխ պահէլ - 1. Մի կերպ ապրել՝
գոյատեւել: Ամմէն օր քիւնում ար քօլը, մին
շէլնվ փեղ պիրում ծախում, կըլծխ ին պահում
(ՀԺՀ, V, 637): 2. Ծուլություն անել, աշխատանքի
մեջ եռանդ չցուցաբերել: Հօնձ ընուղներէն
մաչին մինակ Յեղին ար կըլծխ պահում (Բ): 3.
Որեւէ բանի մասնակցելուց խուսափել, հեռու
մնալ: Էս կըռվավը շատ տըղըմարթիք ըն
կըլծխ պահալ (Բ):

Կըլծխ պիրիլ - Հաջողացնել, իրագործել:
Պառավը նան սըտանան մանջ ըն կ'նմ, թա հու
կըկարի մին կօրծ կըլծխ պիրի... (ԼՂԲ, 365):

Կըլծխ պիցըրըցընէլ - 1. Ոտքի կանգնել,
նախկին դիրքը՝ հեղինակությունը վերստանալ:
Վաղաշակը, հինչ ա տըղէն պաշտոն ըն տու-
վալ, էլա կըլծխ ա պիցըրըցըրալ (Բ): 2. Ապաքին-
վել, կազդուրվել, առույգանալ, կայտառանալ:
Հիվանդը անջախ-անջախ կըլծխ ա պիցըրըցը-
րալ (Բ): 3. Ըմբոստանալ, ապստամբել: Ժըղօ-
վուրթը ըտի կըլծխ ըն պիցըրըցընէս, թաքավերին
թախտան վեր քըցիս (2):

Կըլծխ տալ - 1. տեն Կըլխավ անէլ (2): 2.
Գլուխ խոնարհելով՝ շնորհակալություն՝ ակնա-
ծանք հայտնել: Շահը ամմէն կ'ալալ քօռը յեր ա
կէնում, կըլծխ տամ (ՀԱԲ, 15, 80):

Կըլծիս տըրըքցընէլ - տեն **Կըլծիսը ճըքը-ցընէլ**:

Կըլծիս տիսիլ - 1. Մեկի հետ գործ ունենալ՝ հարաբերության մեջ մտնել՝ խոսքի բռնվել՝ վիճել են: *Խելիւնքը խըլիւնքէն նըհըտ ա կըլծիս տիսիւմ, պըլը՝ պըլէն* (Ձ): 2. Մի բանի հետամուտ լինել, հետաքրքրվել մի բանով, ջանալ, ուշադրություն դարձնել: *Ապան խաղվէն բաղէն նըհըտ շատ ար կըլծիս տիսիւմ* (Բ): 3. տեն **Կըլծիսը տալ** (1): 4. տեն **Կըլխու քըցիլ**:

Կըլծիս ցըվըց(ը)նէլ/ուռչըց(ը)նէլ - տեն **Կըլծիսը ցըվըց(ը)նէլ**:

Կըլծիս փըռնէլ - տեն **Կոսոդ անէլ**:

Կըլծիս քըցիլ - 1. տեն **Կըլխու քըցիլ**: 2. տեն **Կոսոդ անէլ**: 3. Դրամագլուխ գոյացնել, փող կուտակել: *Սաղ գանքը Շաբոս փող ա կըլծիս քըցիլ, ամամ մըհէտ կոշտ փորավ հաց չի կէրալ* (Բ):

Կըլծիս քուրէլի վախտ չիսիլ - Չափազանց զբաղված լինել, բոլորովին ազատ ժամանակ չունենալ: *Սաղ օրը կործ ա անում, կըլծիս քուրէլի վախտ էլ չօնէ* (Բ):

Կըխըծծր անէլ/տալ - տեն **Վըննատակ տալ**:

Կըխըծծր ինիլ/տըհնալ - տեն **Վըննատակ ինիլ**:

Կըծանկէն անէլ/տալ - Կայծակը փայլատակել: *Մեհէտ էլ վեր կըծակէն ա անում, տահանք լափ սըրտաճանք ըն տըհնում* (Ձ):

Կըծած կորէկ չմծիլ - տեն **Կապէկ չմծիլ**:

Կըծեգը թուլուլ ա ընգալ, ասըղը քըթանլ - Ասում են իրար պատշաճող՝ համապատասխանող գոյգին: *Գուգին աշխարքըս շօռ ա յըկալ, քըլցալ իւրան նըման մին բէլքըշըրըղ ախճիգ օզանլ, ըստըղ ըն ասալ. «Կըծեգը թուլուլ ա ընգալ, ասըղը քըթանլ»* (Բ):

Կըծեգը յըտ անէլ/պէց անէլ/թօղ(ն)էլ - 1. Որեւէ խճճված բան (գործ, խնդիր են) լուծել: *Ախճիգը ասմա.- Տիծեր կործ ա, տու կըրըլան չըս էտ կըծեգը յըտ անիս* (Ձ): 2. տեն **Խուսկէն կըծեգը յըտ անէլ**: 3. Գաղտնիքը բացել: *Դերվիշը վեր կըծեգը յըտ ա անում, թաքավերը ամմեն հինչ կըլխու վա ըղնում* (Ձ):

Կըծեգը յըտ տալ - տեն **Կըծեգը յըտ անէլ**: 2. տեն **Բախտէն կըծեգը յըտ տալ**:

Կըծեգը պատան չի կէնում - Իզուր՝ անտեղի են զրպարտում: *Կըծեգը պատան չի կէնում, էն ըխճըկանը տըռըպըռտէլ մէլ* (Բ):

Կըծեգ տըհնալ - Կծկվել, կուչ գալ: *Վախան նըհըտ կըծեգ ա տըհնում, տըղտօղում* (Ձ):

Կըծըկածի անէլ - Կայծերով շողշողալ, կայծկլտալ: *Թուրթ փանդը վեր քըցիւմ ըս կըրակը, կըծըկածի յա անում* (Բ):

Կըծըկըրակու նըման - տեն **Ազրահիլու նըման**:

Կըծըմօվու տըղա - տեն **Քու տօնը շինվիլ** (վէչ):

Կըծըպօղէն տալ - տեն **Կըծըկածի անէլ**:

Կըծըպօղունը յըր ինիլ - Շատ կայտառ՝ ժիր՝ աշխույժ լինել: - *Սոմբաթ դայի, Արիսակ աքերը հունց ա՛ր:- Էն ա լալ, քըլց մատաղ, կըծըպօղունը յըր ա ինիս* (Բ):

Կըծըպօղուն կըտըրէլ/տըհնալ - 1. Շատ կարմրել՝ շիկանալ: *Շամփուրը փիչումը կըծըպօղուն ա կըտըրալ* (Բ): 2. Առույզանալ, կայտառանալ: *Ամմեն հանօրը տօնը քիսիւնվ մին կօլա կինի յա լան խըմէս, կըծըպօղուն կըտըրէս* (ԱԶ, 36):

Կըծուզնը տըհնալ (,նըստա կէնալ/ պուք չըկանլ) - տեն **Նըստա կէնալ** (,պուք չըկանլ):

Կըծիւկան կըծէլ - տեն **Խօտան կըծէլ**:

Կըծօ խօսլ - տեն **Թըթօ խօսլ**:

Կըկօղան մին տիւս կըկա, պէնդան՝ էրկու - Ժլատ մարդը կրկնակի տուժում է ժլատության պատճառով: *Կըկօղան մին տիւս կըկա, պէնդան՝ էրկու. Արտուշը մըհըտ մին կրառնը չի մօրթից, թա խօխէնքը օտիւն, կիւլը նի մըտավ վըխճըրներէն մաչը լօխ կըտօրից* (Բ):

Կըիօլ տալ - 1. Փոս փորել, գետնափոր խուց պատրաստել: *Էտ լէնջումը կըիօլ ըն տամ, նի տըհնում մաչը* (Ձ): 2. Գրոհել, հարձակվել: *Վեր կըիօլ տըվէնք, նեմէցնէն մին բաշ փախէն* (Ձ):

Կըղաղակը քըցիլ - Ամրացնել, ագուցել: *Հանրը ասմա.- Լալ չըս կապալ, կըղաղակը քըցիլ, վեր ծըռէ վէչ* (Ձ):

Կըղը յըրէն ա փըռնում - Վատը վատին է պատշաճում: *Կըղը յըրէն ա փըռնում. Հանրէն կընէգըն էլ իւրան նըման աշկը շօր ա* (Բ):

Կըղըլըգի տալ - Կաղալ: *Տըղան վեր քընամ ա, դուշը տէսնում ա, վեր կըղըլըգի յա տամ...* (ՀԺՀ, V 273):

Կըղ կապել - 1. Կեղտակալել: *Հիմանցում էլ չի, շօրերը էնքան կըլցը պահալ ա, սաղ կըղ ա կապալ* (Բ): 2. Վերքը չորանալ, վերքի վրա չոր կեղեւ առաջանալ: *Յարան կըղ ա կապալ* (Բ):

Կըճըմթած նըհստա տուված - Շատ փոքր (հատկապես ասվում է մարմնի մասերի մասին): Ախճիգ, հինչ ախճիգ, բոյավ, դաշանգ, քեթըն էլ կըճըմթած նըհստա տուված (Բ):

Կըճըպուն տըհնալ (նըհստա կէնալ/պուք չըկալ) - տէն նըհստա կէնալ (պուք չըկալ):

Կըճիպին տակէ յըհը հնիլ - հեզն. Նիհարել, տկարանալ: Խըսէն կըճիպին տակէ յըհը հնիլ ա, հնրընթ յըհը պակաս ա (Բ):

Կըճիպին տակէն յըհը հնիլ - հեզն. Երիտասարդ առույգ լինել: Ապան ասմա.- Ա կընէգ, հնիլ կըճիպիտ տակէն էն ա յըհը կա, փընթա փընթա մէլ (Բ):

Կըճոճ կալ - Շուրջ բոլորը հավաքվել: Ապան վեր ըսքըսում ար քաթ ասէլը, թօնէրը կըճոճ ին կամ (Բ):

Կըմախկ տըհնալ/կըտըրէլ - Խիստ նիհարել: Կըվերը սաղ ծըմըհըն էնքան կումումը կացէն, կըմախկ տըհնէն (Բ):

Կըմըհան ինի/տըհնալ - Յրվել, հավաքական ուժից զրկվել: Ղարաբաղէք վեր կըմըհան ինի, թօրքէրը դնստի մեր յիրգիրին տար կըտըհնան (Բ):

Կընանչին տալ - 1. Կանաչ գույն ստանալ, կանաչ երեւալ: Զըռանցէ էտ բաղը կընանչին ա տամ (Ձ): 2. Կանաչ երանգ ունենալ (ուրիշ հիմնական գույնի հետ): Էտ խընծօրը տեղէն ա ինիւմ պատառ կընանչին տալիս (Ձ):

Կընանչու ըղնէլ - 1. Գարնանամուտին՝ կանաչը նոր բուսնելու ժամանակ, սկսել կանաչ արածել, չոր կերից կանաչ խոտի անցնել (անասունների մասին): Կարունքը յըհավ, հիյվընէն կընանչու ընգէն (Բ): 2. Գարնանամուտին թարմ կանաչ ուտելուց ստամոքսի խանգարում ստանալ (անասունների մասին): Կապը կընանչու ընգավ, ըստակից (Ձ):

Կընգածէն ածէլ - հեզն. Կին փափագել՝ ցանկանալ, կնոջ կարոտել: Գուրգենը շատ ա կընգածէն ածում, ամմա պէն չի աննլ կնմ (Բ):

Կընգանը մին ծըրքը կօղ բիդի ինի - Տանտիկինը եղածից պետք է թաքցնի՝ խնայի նեղ օրվա համար: Կընգանը մին ծըրքը կօղ բիդի ինի, միհէնգվա կընանէքը մարթին ըշխաղածը մին օրումը խարջում ըն (Բ):

Կընգանը շինած տօնը Աստուծ կարէլ չի քանդի, Ըստուծէն շինած տօնը կընէգը մին մընտուումը կըքանդի - Կինը հնարամտու-

թամբ՝ ճարակությամբ՝ խորամանկությամբ գերազանցում է բոլորին: ...Կընգանը կարէլ չըս խնփիս, կընգանը շինած տօնը Աստուծ կարէլ չի քանդի, Ըստուծէն շինած տօնը կընէգը մին մընտուումը կըքանդի (Ձ):

Կընգանը պերածը տըռնան կախ զընգօլակ ա. Նի մըն(ն)էլիս-տոնս կալիս ճըկատէտ կըթըխէ - Կինը իր բերածի մասին ամուսնուն եւ նրա հարազատներին միշտ կիիշեցնի՝ երեսով կտա: Զնրը ասմա. «Այ բալա, մէգ լավ պէժիք չի հարկավեր. կընգանը պերածը տըռնան կախ զընգօլակ ա. Նի մըննէլիս-տոնս կալիս ճըկատէտ կըթըխէ» (Ձ):

Կընգանը պերած փուլը մայա չի տըհնալ - Կնոջ վաստակածը Էական չի լինի, մեծ նշանակություն չի ունենա: ...Կընգանը պերած փուլը մայա չի տըհնալ, տըղամարթը բիդի ձորան տանը հօքսը քաշի (Ձ):

Կընգանը վեր թակիս վէ, կըգիդն, թա ըրփըվէրի յա - Կնոջը պետք է միշտ ծեծել՝ սաստել, որպեսզի զգա ամուսնու իշխանությունը: Զնրը ասմա. «Կընգանը վեր թակիս վէ, կըգիդն, թա ըրփըվէրի յա, ծեր կընանուցը շատ մէք իրըհ տալ» (Ձ):

Կընգանը վըհումը/փէշկումը փըրթնիշ/ըղուծու օտօղ - Կնոջը հնազանդվող (տղամարդ): Կընգանը վըհումը փըրթնիշ օտօղ մարթին մըհալ քըցօղ չի ինիլ (Ձ):

Կընգանը օխտը ծակ կինի, մարթը մինին տըհը կըգիդն - Կինը շատ գաղտնապահ էակ է: Մարը ասմա. «Յէշի հա, կընգանը օխտը ծակ կինի, մարթը մինին տըհը կըգիդն, սայաղ կալ» (Ձ):

Կընգան կըրկատան - Կանացի հատկություններ՝ շնորհք չունեցող (կին): Աշխէնը հինչ կընէգ ա, կընգան կըրկատան ա (Բ):

Կընգա շառ - Մեծ փորձանք՝ զրպարտություն: Աստուծ մըհը հըհէ պահէ կընգա շառան (Բ):

Կընգա օրում - Կանացի բնավորությամբ (տղամարդ) Կընգա օրում տըղամարթը հինչ կալնին (Բ):

Կընգըգի-կընգըգի անէլ - Սանձը ձգելուց գլուխը բարձր բռնած՝ ետ-ետ գնալ (ձիու մասին): Կապը վեր ծիքըն տամ, ծին կընգըգի-կընգըգի յա անում (Ձ):

Կընդահանգ տալ - Ընդհատ-ընդհատ՝ հատ-հատ հազալ: Զայրօն ուրթընանց մինչըվ ձորիդն կընդահանգ ա տամ (Բ):

Կընդահան տալ - Ոսկիատ-ընդիատ՝ հատ-հատ հաչել: *Շօնը կընդահան ա տամ* (Բ):

Կընդըկնթուկ տալ - 1. Շատ հասնելուց ծառից հատ-հատ ընկնել (պտուղների մասին): *Տանձը հըսալ ա, կընդըկնթուկ ա տամ* (Բ): 2. Առանձին-առանձին՝ մեկ-մեկ՝ ոչ միասին գալ՝ հավաքվել՝ գլորվել են: *Ժողովուրդը կընդըկնթուկ տալալ նի յըն տըճնում կըլուրը* (Բ): 3. *հեզն*. Մեռնել: *Կնիկն ասմա. Յնթի, վեր կընդըկնթուկ տաս, դուքիտ յըս ըմ շինակն* (Բ):

Կընդիջը պիցըրցընել - Բերանը բացելով՝ գոռալ, շատախոսել, չարախոսել, անիծել են: *Հանց կընդիջը պիցըրցընի, ծըվվա, ծըկըլթա, վեր տօն-տընըհավա բըղըրյար կըտէռնան...* (ՋՏ, Բ, 30):

Կընդիջը սըրել - տեն **Կըտօցը սըրել**:

Կընդիջը սօր - տեն **Կըտօցը սօր**:

Կընէգ անէլ/պիրիլ - Ամուսնանալ, կին առնել: *Էս մարթըս կընէգ ա ըրալ, էս կընէգըս մին ախճիգ ա պերալ, մըճալ* (ՅԺՅ, VI, 46):

Կընէգ արմատ/հարմաթ - Կին: *Կընէգ արմատը իւրան ծանդըր կըպահէ* (Բ):

Կընէգը դարյա կըկըճա - Կինը գաղտնապահ կլինի: *Ըսկետուրը թըթըթծիմնթ ա անում, թա. «Խըրէգ մեր տանը խօսկըզըրիցը նաղլ ըրա. կընէգը դարյա կըկըճա»* (Ձ):

Կընընչկնթմիւրը կապած մընալ - Չամուսնանալ (հատկապես գործածվում է որպես անեծք): *Կընընչկնթմիւրը կապած մընա, Սօճնի, վեր տըղէս էս օրը քըցէցէր* (Բ):

Կընընչկնթմիւրը կապել - 1. Ամուսնացնել, պսակել (տղայի մասին): *Հնլա տըղէն կընընչկնթմիւրը կապալ չի, հարթնանը անէսկ ա տաս* (Բ): 2. Հարսանիքից առաջ կարմիր ու կանաչ թելերով՝ կտորներով տան ճակատն ու մուտքը զարդարել: *Կընընչկնթմիւրը կապում ըն, հանցու քիւնօղ-կըվօղ գիղա, վեր էտ տանը հըրսանէք կա* (Ձ):

Կընընչկնթմիւր կապել - Ծիածան առաջանալ, ծիածանել: *Քընում ըն տեսնում՝ Ըրախսէն յըրա կընընչկնթմիւր կապած...* (ՆԱԲ, 37):

Կընծըմընէշակ պահել - Մեկին՝ մի բան լավ պահել՝ խնամել: *Խօրթ մարը ըտըրանց կընծըմընէշակ ա պահալ* (Բ):

Կընյազ Կուտուգօվէն ախճիգը/թօռնը/տըղան - տեն **Մանթաշօվէն ախճիգը** (2):

Կըշվըհան անէլ - Թալանել, կողոպտել: *Էտ օյիւրազը սաղ շինանցուց կըշվըհան ա ըրալ* (Բ):

Կըշվըհան ինիլ/տըճնալ - Թալանվել, կողոպտվել: *Կըշվըհան իլնծ մարթիք ըն մեր շինըցէք, կարում չըն յօլա քիւնին* (Բ):

Կըպէկին ապա/ըզդըրաստի/կակա ասէլ/չէստ տալ - Ֆինանսական ծանր կացության մեջ լինել, բոլորովին փող չունենալ: *Հըրանդիկը առաջ ա իլնլ հարուստ, միհէնգ կըպէկին ապա յա ասում* (Բ):

Կըպէկու հըճտա ըղնէլ - տեն **Կապէկ պէց չըթօղ(ն)էլ**:

Կըպէկու հըճտա մըճած - Խիստ ժլատ: *Կըպէկու հըճտա մըճած մարթ ա Սնմին* (Ձ):

Կըպէկու հըճտէ ըստակէլ/մըճնէլ/գանքը տալ/տըղտօղալ - Խիստ ժլատ լինել: *...Նա շատ մըճ հարըստօթուն օնար, ամմա կըպէկու հըճտա տըղտօղում ար* (Ձ):

Կըպըկանուց շինիլ - Հեղինակագրկել, խայտառակել: *Կընէգը մարթին շէնումը կըպըկանուց շինից* (Բ):

Կըպըկանուց տըճնալ - Հեղինակագրկվել, խայտառակվել: *Էտ կոտօթունանը յըճտը Ծնվին կըպըկանուց տըճնալ* (Բ):

Կըպըկուտուր ինիլ - տեն **Կապը կըտըրէլ**:

Կըպից տալ - Թեթեւակի կապել՝ կպցնել՝ կարել: *Մէշուկնէն ցօրնալ լըցնում ըն, կըպից տամ ըտըճ տնթսիւմ* (Ձ):

Կըռաժմունք անէլ/տալ - Անիծել, նզովել: *Էնքան կըռաժմունք ըրալ, հարթնանը կըլծիւր կէրալ* (Ձ):

Կըռաճիւր աղալ/ծամէլ/կըրծկօրծէլ - Տանջել, չարչարել: *Էտ կընէգը սաղ գանքումը մարթին կըռաճիւր աղալ ա* (Բ):

Կըռաճիւր կըտըրէլ - Մեծ վնաս հասցնել: *Էս կարկուտը մեր կըռաճիւր կըտըրից* (Բ):

Կըռ անէլ - տեն **Կըզաքս անէլ**:

Կըռացած խընծօրէ - Հոգնած, վաստակյալ (մարդ): *Սաղ օրը կօրծ ա անում, իւրիւրիւնը, հունցը մին կըռացած խընծօրէ, կամ տօն* (Ձ):

Կըռէնդըլնկ կըտըրէլ/տըճնալ - Ծերությունից կամ շատ աշխատելուց մեջքը կորանալ: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, կըռէնդըլնկ ա կըտըրալ* (Բ):

Կըռէջան տըճնալ - Մեջքը կորանալ եւ նիհարել: *Խըճը Էնքան չըռչարվալ ա, կըռէջան ա տըճնալ* (Բ):

Կըռէջան տըճնալ, նըճստա կէնալ/պուք չըկնլ - տեն նըճստա կէնալ (պուք չըկնլ):

Կըռէքը առնէլ - 1. Թթու բան ուտելուց ատամները բռնվել՝ հարվել: *Խօխան խակ շըլծը կերալ, կըռէքը առնից* (Բ): 2. Անարդարություններ՝ անախորժություններ շատ տեսնելուց ծանծարանալ՝ վախենալ: *Կըռէքըս առնալ ա էս կանտորումը* (Բ): 3. Մեկից հիասթափվել: *Ընդըրանա կըռէքըս առնալ ա, էլ նըհըտը հընգըրթուն չըմ անում* (Բ):

Կըռէքը ըռնուտ տըճնալ - Հաճույքի՝ փողի՝ շահի եւն համը ճաշակել: *Կէվնի կըռէքը ըռնուտ ա տըճնալ, առանց կընէք էլ կարում չի ապըրէ* (Ձ):

Կըռէքը կըտըրածըն ա ծամում - Յուրաքանչյուրն օգտվում է ըստ իր վաստակի: *Կըռէքը կըտըրածըն ա ծամում, այ հայեր, խըրէք՝ իւրնուշին ըշխըդածէն աշկ տիրիք...* (Ձ):

Կըռէքը կըտըրէլ - տեն **Օժ(ժ)ը յըխնէլ**:

Կըռէքը մօտ անէլ - Մեկին խաբելու փորձ անել, խաբել ցանկանալ: *Թաքուհին շատ ա կըռէքը մօտ անում, ամմա թաքավերին կարում չի խնիփ* (Ձ):

Կըռէքը սօր - Կարող, զորեղ: *Կըռէքը սօր մարթ ար Բըխցարը, լօխ նըճստա քաշվում ին* (Ձ):

Կըռէքը քարու նի կնլ - տեն **Խուփը քարէն նի կնլ**:

Կըռէքը ինիլ (մինին յըրա) - Մեկի հանդեպ ոխ՝ քեն ունենալ: *Ըսատուրէն էլ կըռէքը ա ինում Բըփկէնին յըրա* (Ձ):

Կըռէքը-կըռէքը անէլ - Մանր կտորների բաժանել, ծվեն-ծվեն անել: *Էշը քըշէրը մընաց հանդին, կնկէրը կըռէքը-կըռէքը ըրէն, կերէն* (Բ):

Կըռէքը-կըռէքը ինիլ/տըճնալ - Մանր կտորների բաժանվել, ծվեն-ծվեն դառնալ: *Վեր գումփուկավը թըխում ա, էտ քարը կըռէքը-կըռէքը ա ինում* (Բ):

Կըռէքը կըռքու թըխէլ/տալ - 1. Դողալ: *Վըճրսկանը արչին վեր տըճնում ա, կըռէքը կըռքու վա տամ* (Ձ): 2. Դիմանալ, տոկալ, համբերել: *Կընէգը ասում ա.- Շատ ըմ կըռէքը կըռքու թըխալ, էլ կարում չըմ* (Ձ): 3. Զայրանալ, կատաղել: *Կընէգը ասմա.- Նըհախ տըճնալ կըռէքը կըռքու չի թըխիս, յըճ ըմ ըրալ, լիւմ ըմ ըրալ* (Ձ):

Կըռէքը կըռքու տըված ապըրէլ - Դժվարությանամբ՝ նեղություն կրելով ապրել: *Կըռվէն*

վախտը ժողովուրթը կըռէքը կըռքու տըված ըն ապըրալ (Բ):

Կըռէքը նըհաշ տալ - 1. տեն **Սիպտակ կըռէքը նըհաշ տալ**: 2. Իր թշնամական՝ չար եւթյունը՝ գիշատիչ բնույթը դրսևորել: *Թօրքը կընօխէ յա կըռէքը նըհաշ տըվալ, մունք չընք կըլխու ընգալ* (Բ): 2. Պատասխանելու՝ դիմադրելու պատրաստակամություն՝ կարողություն արտահայտել: *Հարթընը ըռըջի օրանց էլ ըսկէսվօրը կըռէքը ա նըհաշ տըվալ* (Ձ):

Կըռէքը անէլը չի տըղըմըրթօթուն, յըխնէլըն ա տըղըմըրթօթուն - Կարելորդ ոչ թե ընթացքն է, այլ արդյունքը: *...Ատում ա. «Կըռէքը անէլը չի տըղըմըրթօթուն, յըխնէլըն ա տըղըմըրթօթուն, սաղ տարէն ըստնուր-ընդուր հըճտէ կօրծ ըս անում, ըշխադած փուլըտ վերըն ա՛»* (Ձ):

Կըռէքը-դալի - Վեճ, վիճաբանություն, տուրուդումփոց: *Կըռէքը-դալին էտ շէնան անպակաս ար* (Ձ):

Կըռէքը-դալի անէլ - Վիճել, վիճաբանել: *Էտ հարթընը սաղ օրը կըռէքը-դալի յա անում, վեր կավը ծախին, իւրան հըճտէ վըճսկէ օղեր ինքը օնին* (Ձ):

Կըռէքը-դալին կապէլ - տեն **Կըռէքը-դալի անէլ**:

Կըռէքը թափէլ - Կռվին վերջ տալ, խաղաղեցնել, հաշտեցնել: *Հաբէդ ապան կամ ա կըռէքը թափում, խընծօրը կէս անում, մին լափուճ մընին տամ, մին լափուճ էլ՝ էն մընին* (ՆԱԲ, II, 50):

Կըռէքը կնլ/յըճը կէնալ/քաշիլ - Կռիվ՝ պատերազմ սկսել, հարձակվել: *Վեր ըսկընաս ա, գօրքը յօր ա ունէս, կաս կըռէքը* (ԱԱ, 20):

Կըռքը կըտըրցընէլ - Որեւէ բան վերջացնել, ավարտին հասցնել, սպառել: *Արտը հընծում ըն կըռքը կըտըրցընում, թօռը նի յա օնում* (Ձ):

Կըռքըկօռ տըճնալ - Շատ ծերանալ, ծերանալուց մեջքը կորանալ: *Հէդան աքէրը կըռքըկօռ ա տըճնալ, կարում չի հըղէ քիւնի* (Բ):

Կըռքըհօ անէլ - արիւմ. Ազահորեն խմել՝ կոնծել: *Վեր մին էրկու ըստաքան թօթէն ըրադան կըռքըհօ յըն ընէս, Մուփին սըքընէս ա, փափաղը վեր կալած, ըխչըկանը թափիփ անէլը* (ԱԶ, 48):

Կըռըճիլին թըխէլ - տեն **Կըռաճիլը կըտըրէլ**:

Կըռքպատ(լ)ի անէլ/տալ - 1. Ուղիղ ճանապարհից շեղվել, կողմնակի ճանապարհով գնալ: Ծիյալէրը կըռքպատլի յա անում, վեր ըտըրանց ջիհի վէջ (Ձ): 2. տէն **Լհագնէն կըռ անէլ**:

Կըռ թըխէլ - Ազուցել: Քարը քարէն կըռ ըն թըխում, վեր պէնդ ինի պատը (Ձ):

Կըռճօնք անէլ - 1. Ուտելիքի՝ կերի լավ մասերն ուտել, վատերը թողնել: Էծէրը խօտը թամնուզ չըն օտում, կըռճօնք ըն անում (Բ): 2. Ուտելիքի՝ կերի մնացորդները՝ կտորտանքը ուտել: Էրկու օրանը յըտըրանք քինամ ըն հըրսընքատօն, կըռճօնք անում (Ձ):

Կըռման տալ - Ճանապարհը թեքել: Թաքավերին տըղան էտ սնսէրը վեր ըսկանում ա, կըռման ա տամ բիդի էտ տօնը (Ձ):

Կըռվա թափէլ - տէն **Կըռքվը թափէլ**:

Կըռվումը մընալ - Պատերազմից չվերադառնալ, պատերազմում զոհվել: Ծոլշան աքօրը իրքք տըղան կըռվումըն ըն մընացալ (Բ):

Կըռվումը չամէնջ/քնթան չըն/ըն՝ պիծընում - Կռվի ժամանակ դժբախտություններ եւ լինում, կռիվը հաճույքի՝ զվարճանքի տեղ չէ: Մարը ասմա.- Ա՛ բալա, կըռվումը չամէնջ չըն պիծընում, ըշտըդ ըս քինամ (Բ):

Կըռվու պոն - Կռվի տեղիք՝ առիթ՝ պատճառ: Էտ բաղը Սուրէնին ա Սըկատէն հըտէ միշտ էլ կըռվու պոն ա իլնլ (Բ):

Կըռ տալ - 1. Ոտքը ուրիշի ոտքերի արանքը դնելով ու կորացնելով՝ սայթաքեցնել՝ վայր գցել: Վազ տալիս կըռ ըն տամ, վեր ա ըղնում (Ձ): 2. Դալել, խարդախել, խաբել: Մարթ վեր հըրըվըննէրէն կըռ տըվալ, ընդի մարթին Աստուծ չօնէ (Ձ): 3. Թեքվել, ծռվել (ճանապարհի մասին): Էտ հըղէն ըխպիրին քըշտան կըռ ա տամ բիդի Ծնմծօր (Բ):

Կըռտած խօզ/դազ - 1. Չաղ, գեր (անձ): ԴԷ, Գագաշէն կընէզըն էլ հինջ կընէ՞զ, մին կըռտած խօզ՝ ա, օխտը փութ կա (Ձ): 2. Անտաշ, կոպիտ, տգեղ (անձ): Անթա ա, թանգան հարթըն դաշանգ կինի, էս հարթըն հանց ա կըռտած դազ (Բ): 3. Անամթօ, աներես, լպիրշ (անձ): Կըռտած խօզու նըման հինջը տըսնում ա, օգում ա (Ձ):

Կըռուկէն տալ - Պոռոտախոսել: Կօզի ծըբքավը պէն չի կասս, ամմա սաղ օրը էն ա կըռուկէն տաս (Բ):

Կըռքան էլ պըրծընէլ, կըռքըցավան էլ - տէն **Աշկան էլ պըրծընէլ, ըշկըցավան էլ**:

Կըռքան կըտըրէլ - Իրեն գրկելով՝ տնտեսել: Մարը կըռքան կըտըրում ա, փուլ թուփ անում, վեր ըխճըկանը փըսակէ (Ձ):

Կըռքալ ըղնէլի պէն - Ուտելիք: Տանը կըռքալ ըղնէլի պէն չի կա (Բ):

Կըռքալը տալ - Մեկին՝ մի բան փորձելով՝ ծանրութեթեւ անելով՝ ճանաչել: Թաքավերը կըռքալըն ա տամ, տըսնում, վեր էտ ախճիգը լավ ախճիգ՝ ա (Ձ):

Կըռքէն յըխտավը/օնջավը ապըրէլ/յօլ(լ)ա քինիլ - Իրեն գրկելով՝ նյութական կարիքի մեջ ապրել, բայց ուրիշների օգնությանը չդիմել: Մարթը սաղ օրը քիս ա հանդին գօրծ ընէս, կընէզըն էլ տանը գօրծէրըն ա ընէս, ըտի ուրանց կըռքէն յըխտավը յօլա յըն քիս... (ԱԲ, 173):

Կըռքէն տակէն շիրա մընալ - Մի բանի համը՝ հաճույքը չմոռանալ եւ կրկին ցանկանալ: Զավէնը մեհէտ պիվա յա խըմալ, կըռքէն տակէն շիրա յա մընացալ (Բ):

Կըռքէն տակէն պէն տինիլ - Մի քիչ ուտել: Թայդի կամ ա տօն, կըռքէն տակէն պէն տինում քինամ (Ձ):

Կըռքընէն առնէլ - տէն **Կըռքը առնէլ**:

Կըռքընէն հանջըվ անէլ/հըմբարէլ - Մեկի թույլ կողմն իմանալ եւ նրան իրեն ենթարկել՝ շահագործել: Կընէզը վեր մարթին կըռքընէն հըմբարից, վերջը փիս կինի (Ձ):

Կըռքընէն դըլալ տալ - տէն **Կըռքընէն սըրէլ**:

Կըռքընէն դըրծըրծընէլ - տէն **Կըռքը կըռքու թըխէլ**:

Կըռքընէն ճըկատէն շարէլ - տէն **Սըբպէրը փօրը (նի) ածէլ**:

Կըռքընէն մագ մանէլ - Մեծ ախորժակ ունենալ, փափագել, բայց չկարողանալ փափագն իրականացնել: Շատ մարթու կըռքընէն յար մագ մանում էտ ըխճըկանը նըրիտ փըսըկվելի մըհար (Ձ):

Կըռքընէն պէց անէլ - տէն **Սըբպէրը պէց անէլ**:

Կըռքընէն պէց մընալ - տէն **Սըբպէրը պէց մընալ**:

Կըռքընէն պըրինծ - Գեղեցիկ՝ կանոնավոր՝ մանր ատամներ ունեցող: Կըռքընէն պըրինծ ախճիգ՝ ա (Բ):

Կըռքընէն սընդողումը տինիլ - Քաղցած կյանք վարել: Կըռքընէն սընդողումը տիրանձ մարթ ա Ուբէլը, ձորան գանքումը հանն մէհէտ կօշտ փօրավ հաց կերած չի (Բ):

Կըռքընէն սըրէլ/յըհէլ - Պատրաստվել՝ տրամադրվել ախորժակով ուտելու կամ այլ բան անելու: Կըռքընէն սըրած քինամ ա հըր-սանէք՝ տըհսնում հըրսանէքը պըրծած (Ձ):

Կըռքընէն վէր անէլ - տեն Սըհէրը փօրը (նի) ածէլ:

Կըռքընէն վէր տըհռած կինլ - Ուծից՝ իրավունքից՝ իշխանությունից զրկված, ծերացած, վնասագերծված (մարդ): Էտ կըռքընէն վէր տըհռած կինլը էլ կարում չի վէշ մինին փիսօթուն անէ (Բ):

Կըռքընէն վէր տըհռնալ - 1. Ուծից՝ իրավունքից՝ իշխանությունից զրկվել, ծերանալ: Խաչատրյան Սօսոն մին վախտ ա իլն, վէր յօխ կըլծի ըն իլն տալիս, միհէնգ ա, վէր ըտի կըռքընէն վէր ա տըհռնալ (Ձ): 2. Մի բան ապար-դյուն շատ ասել: Էնքան մարթին իրըհսն խօսալ ա, կըռքընէն վէր ա տըհռնալ (Բ):

Կըռքընէն տընդըղէլ - 1. տեն Կըռքընէն հանշըհ վանէլ: 2. Անասունների, հատկապես ծիերի ատամները ստուգելով՝ տարիքը որոշել: Ռուբէն անին ծիին կըռքընէն տընդըղում ա, թա.- Պառալ ա (Ձ):

Կըռքընէն ձորիւր թակէլ/թըխէլ/ տալ - տեն Կըռքընէն կըռքու թըխէլ:

Կըռքընէն փօրը (նի) ածէլ/վէր անէլ - տեն Սըհէրը փօրը (նի) ածէլ:

Կըռքընէն հօփ տալ - տեն Մէսը օտէլ (Ձ):

Կըռքու պէն ինիլ - Հնարավորությունների սահմաններում լինել, հաղթահարելի լինել: Հանրը ասմա.- Տօն շինիլը կըռքու պէն չի, մէգ էտքան փով չօնիք (Ձ):

Կըռքու տակալ անց կըցընէլի պէն - տեն Կըռքավ ըղնէլի պէն:

Կըռքու տակ(է) մընալ - Քիչ՝ չնչին լինել (ուտելիքի մասին): Օշափը ասմա.- Էտ հինչ ա՛, վէր իփան ըս, էտ կըռքես տակէն կըմընա (Ձ):

Կըռքու տակ ըղնէլ - Բամբասանքի՝ ծաղրի առարկա դառնալ: Հնր կընէգ Սանթօրէն կըն-գանը կըման ինի, ինքըն էլ կըռքու տակ կըղնէ (Բ):

Կըռօճ տըհռնալ - Կարծրանալ, պնդանալ (աղը, շաքարավազը, հողը եւն): Աղը վէր նամ տըհղ պահիս, կըռօճ կըտըհռնա (Բ):

Կըտավ կօրծէլ - Ծանր աշխատանք կատա-րել: Խէ կըղացած ըս, կըտավ ըս կօրծալ (Բ):

Կըտըրած հօռ - Անպիտանի, անգործա-ծելի (բան): Հանրը ասմա.- Էտ փըրած չաթուն պէրալ ըս հինչ ա՛նիս, էտ կըտըրած հօռ ա (Ձ):

Կըտըրած դէյնը չանի - Անարժեք է, ոչինչ է: Հանրը ասմա.- Մըհէնգանց տէնը քու ըշխաղած փուլըտ ինծըտ կըտըրած դէյնը չանի (Ձ):

Կըտըրած դէյնը չանիլ (մինին) - տեն Մազը չանիլ (մինին):

Կըտըրէլու ծըմէրուկ - տեն Անկըտըրէլ ծը-մէրուկ:

Կըտի-կըտի անէլ - Մեծամտել, գոռո-գամտել: Հանքվին տակէն պատառ յըհ կա, կըտի-կըտի յա անում (ԱԲԲ, 55):

Կըտվաքօն տալ - 1. Կատվի նման քնած ծեւանալ: Մարթը կըլծի ա ըղնում, վէր կընէգը կըտվաքօն ա տըվալ (Ձ): 2. Թեթեւակի՝ կարճ ժամանակով քնել: Հաց ըն օտում, պատառ կըտվաքօն տալ, էլիս կօրծը ըսքըսում (Ձ):

Կըտվըլըվա անէլ/տալ - Քիչ ջրով երեսն արագ լվանալ: Մին կըհվաթ ճոր ա յըհ օտում, կըտվըլըվա անում, քինամ (Ձ):

Կըտօր անէլ - Մեկի տունը հաճախակի գնալ-գալ: Մէյնը հիրըվանէն տօնը կըտօր ա ըրալ (Բ):

Կըտօրը քար քըցիլ - Կողմնակի կերպով մեկի մասին ոչ հաճելի բան ասել՝ ակնարկել: Ըսկէտօրը վանին հարթնանը կըտօրը քար ար քըցիս (Ձ):

Կըտօց անէլ - տեն Կըտօցը սըրէլ:

Կըտօցը սըրէլ - 1. Աշխուժանալ, ժրանալ: Կարունքը վէր կամ ա, չօքանը կըտօցը սըրում ա (Բ): 2. Համարձակ պատասխաններ տալ, չքաշվել, չամաչել: Հանն էրկու օր ընցալ չի, թանգան հարթնը ուժժէ կըտօցը սըրալ ա (Բ):

Կըտօցը սօր - 1. Ժիր, աշխույժ: Կըտօցը սօր խօխա յա Կուկուն (Բ): 2. Համարձակ պատաս-խաններ տվող, լեզվանի: Կըտօցը սօր կընգանը մարթին օրը սըհվ կինի (Ձ):

Կըտօց տալ - տեն Չըրթմա թըխէլ:

Կըռախմալ տուված - հեզն. Փափկասուն, փափկակյաց: Կըռախմալ տուված հարթնը կա-րէլ չի կալ քըթէ (Բ):

Կըռախտին անէլ/տինիլ - Արգելք դնել, արգելել: Նախագան կըռախտին ա անում, թօ-ղում չի վէշ մինը քինի բաղէրը (Ձ):

Կըրակ ա - Փորձանք է: Ըսկետուրը վայ ա, վեր հարթանը մին պէն ա ասում, կըրակ ա (Բ):

Կրական տոնս կ'ան, ըլավէն մաջը ըղնէլ - տեն **Թռռան փախչիլ, կըրկուտեն տակը ըղնէլ**:

Կըրակէ թօր - Կախարդական (թուր): ... Էս պառավը ասում ա. «Քեզ հըրըդան ծին ա հարկավեր, մին էլ կըրակէ թօրը» (ԱԲ, 113):

Կըրակէն (յըրա) ճոնր ածէլ - Կրքերը հանդարտեցնել, խաղաղեցնել: Լավ ըսկետուրը Էն ա, վեր հարթները կըռվէիս կըրակէն յըրա ճոնր ածէլ, վէջ թա ինքըն էլ մին թիրանփան բիզ-բիզ անէ (Բ):

Կըրակէն (յըրա) յըդ ածէլ - Կրքերը բորբոքել, գրգռել, լարված հարաբերությունները սրել: Ըտըրանք իւրիւր նըհըտ կըռվում ըն, Ազին էլ կըրակէն յըրա յըդ ա ածում (Ձ):

Կըրակէն նըհըտ խաղ անէլ - Վտանգավոր քայլ կատարել, կյանքը վտանգի ենթարկել: Հարը տըհսնում ա, վեր խօխան ցըկատավը չօփ ա տանջում, ասմա.- Կըրակէն նըհըտ խաղ մէլ անէլ, վըհնըտ կըտըրական ըս (Ձ):

Կըրակէն փըջիլ - տեն **Կըրակէն (յըրա) յըդ ածէլ**:

Կըրակէն քըցիս/օնիս՝ խընծըրնավըտ չի կ'ան - Շատ աղքատ՝ սևանկ՝ խղճուկ է: Ման-վէլին հըրըստօթուն ըշտըղա յա՛, կըրակէն քըցիս՝ խընծըրնավըտ չի կ'ան (Բ):

Կըրակէն քըցիս/օնիս՝ վայ չի անէլ - Յավին դիմացող՝ քաջ՝ անվախ է: Դէ չուրանէն տըղան էլ, կըրակէն քըցիս՝ վայ չի անէլ, հիշկան տան-ջում ըն, սէկըտը ասում չի (Ձ):

Կըրակը էրանծ տըդըն ա էրիւմ - տեն **Կարկուտը թականծ տըդըն ա թակում**:

- **Կըրակը ըղնէլ** - Փորձանքի՝ անելանելի դրության մեջ ընկնել: Աստուծ ասալ ա.- Տուք ծեր խէքան, ծեր չար լուզվան ըք կըրակըն ընգալ (ԲՅԲ, 174):

Կըրակը թիժ պահէլ - Հարցը մոռացության չտալ, հետետողական լինել: Ապան ասալ ա.- Կօրծը մըննատ քըցիս վէջ, կըրակը թիժ կըպահիս (Բ):

Կըրակը ջանը/ծօցը ածէլ/ըղնէլ/քըցիլ - Բուռն զգացումով համակվել, մտատանջվել: Հինչ ա Էտ ըխճըկանը տըհալ ա, կըրակը ջանըն ա ընգալ (Բ):

Կըրակը իւրան քըթըվէրեն տակը քաշիլ - Սեփական օգուտի՝ շահի համար ջանալ: Էս

թըվումըս ամմեն մարթ կըրակը իւրան քըթըվէրեն տակըն ա քաշում (Բ):

Կըրակը քըցիլ - Փորձանքի՝ անելանելի դրության մեջ գցել: Տըղան իւրան էլ կըրակը քըցից, հօրըն էլ (Ձ):

Կըրակ կըտըրէլ - 1. Շիկանալ: Մաշան քըցում ըն կըրակէն մաջը, կըրակ ա կըտըրում (Ձ): 2. Զայրույթից՝ բուռն զգացումից՝ հարբելուց եւն կարմրել՝ կարմրատակել: Թաքավերը ըտըդ կըտաղում ա, կըրակ կըտըրում (Ձ):

Կըրակ վեր ածէլ/թափէլ - 1. Սաստիկ շոգ անել: Արըվը կըրակ ա վեր ածում (Բ): 2. Խիստ բարկանալ, զայրանալ: Հարը Էտ վեր տըսնաս ա, կըրակ ա վեր ըծէս (Ձ): 3. Տանջել, չարչարել: Էտ ախճիզը տընացուց յըրա կըրակ ա վեր ըծէս (Բ):

Կըրակ տըհնալ - 1. տեն **Կըրակ կըտըրէլ**: 2. Ծիգ թափել, չարչարվել: Օգում ըս կըրակ տըհ, մին ա, առանց ճոնր քօստան չի տըհնում (Բ): 3. Պատուհան՝ փորձանք դառնալ: Էտ տըղան հօրը-մօրը հըտէ կըրակ ա տըհալ (Բ):

Կըրակու թիք'ան - Դուրաբորբոք, պոռթկուն բնավորությամբ (մարդ): Զէմքուծը տըհս-նում ա, վեր փըհսան կըրակու թիք'ան յա, սուս ա անում (Ձ):

Կըրակու կ'ան - 1. տեն **Կըրակը ըղնէլ**: 2. Ասում են նրա մասին, ով շտապում է հետ գնալ: Հիրըվանը ասում ա. «Կըրակու վըս յըհալ, նըստէ պատառ քաթ անիւնք» (Ձ):

Կըրակու կ'ին - Շատ թանկ, արժեքը շատ բարձր (ապրանք): Ալիորին փութը Էրկու մանէթ կէս ա տեռալ, պըրինծը, ք'ծմիւրը կըրակու կ'ին տեռալ (ՋՏ, Ա, 113):

Կըրակու մաջ ըղնէլ - տեն **Կըրակը ըղնէլ**:

Կըրակու մաջի (ինիլ, մնալ) - Փորձանքի՝ պատուհասի ենթարկված՝ անելանելի դրության մեջ ընկած (լինել): Խըդճ թաքավերը, առանց Էն էլ պըռաված, աշկերը քուռացած, լըհա մընացալ ա կըրակու մաջի... (ԱԲ, 90):

Կըրակու մաջ քըցիլ - տեն **Կըրակը քըցիլ**:

Կըրակու յըրա իփանծ - հեգն. Շատ տաք (թեյի՝ կերակուրի մասին): Էս չայը հիշկան ա՛ տաք, կըրակու յըրա իփանծ ա (Բ):

Կըրակու նըման/մաջի էրվիլ - Բարձր ջերմություն ունենալ: Խօխան վեր ըսքըսում ա կըրակու նըման էրվիլը, դօխտուր ըն ծէն տամ (Բ):

Կըրակու պատառ - տեն **Կըրակու թիք'ան**:

Կըրակու պատիժ - տեն Պատիժ-կըրակ:

Կըրակու պըտատան/փըթաթան - հեզն.
Վառարան: Յերենը ժեժտանչուն ասմա.- Ռուս-տա, հինչ տամ, վեր ինձըտե մին կըրակու պըտատան կապիս (2):

Կըրասեն հինչ վեր ծեն տաս, էն էլ կըսկանաս - տեն Զինչ վեր վարիս, էն էլ կըհընձիս:

Կըրասկա տալ - Կեղծել, արտաքին ձեռով բուն եղբայրը թաքցնել: Մարյան աքերը կըրասկա յա տամ, հարթանը փոչերը պեց չի անում (2):

Կըրասու կինի - տեն Տըղըմարթու կինի:

Կըրասու պեներ - Թթու դրած ուտելիք: Ըտըրանց տանը միշտ կըրասու պեներ ա ինձում (Բ):

Կըրըհան անել - Կարերը քանդել, պատռոտել: Շալվարը էնքան լըվացալ ա, կըրըհան ա ըրալ (Բ):

Կըրըհան ինի/տըհնալ - Կարերը քանդվել, պատռոտվել: Զնլն շենան տոն կալու՝ Պատուն տըրըխեն կըրըհան ա ընձում (2):

Կըրըվաթ քըշիլ - Ոչինչ չանել, ամբողջ օրը տանը հանգստանալ: Մարը ասմա.- Բալա, էտ վեր տու սաղ օրը, տանը թեթ՝ ընգած, կըրըվաթ ըս քըշիլ, քու քիւրփեթըրտ հու վա՛ պըհըլալան (2):

Կըրկաժեն թըխած/գարկած/յըհկած (հավ) - տեն Կըլխեն թըխած (հավ):

Կըրկաժու ծաղեփ - Շատ գեղեցիկ (անձ, իր): Ախճիփ, հինչ ախճիփ, մին կըրկաժու ծաղեփ (2):

Կըրկատած տըրըխ - Ոչ դիմացկուն, թույլ առողջություն ունեցող (մարդ): Խաս աքերը կըրկատած տըրըխ ա, սաղ օրը էն ա հիվանդ (Բ):

Կըրկուփ ածել - 1. Լռեցնել, պապանձվել տալ: Մարը խօխօնցը կըրկուփ ա ածալ (Բ): 2. Ախորժակը կորցնել տալ: Ցամաք հացը կըրկուփ ա ածալ, ըշտանի չօնիս, թա հաց օտիս (Բ):

Կըրկուփ կան/ինիլ - 1. Լռել, պապանձվել: Կընեգըն ասում ա.- Յեք կըրկուփ կանք, հու խօսե, նա յել յեզնը տանե ճուր տա (ՆԼՂԺԲ, 89): 2. Ախորժակը փակվել, ոչինչ չուտել: Կըրկուփ ըմ յըհկալ, գիւղիւն չըմ, թա հինչան ա (Բ): 3. Չանձրեւել, երաշտ լինել: Յերգիւնքը կըրկուփ ա յըհկալ, թօռ չի կամ, թա բուստընեն ճիրի (2):

Կըրճըրկան անել - 1. տեն Ծընդըրթիթըմ անել (2): 2. Ընտրել, ջոկել: Ապան խաղուն կըրճըրկան ա անում, յըշիգնումը տալսում (2):

Կըրճըրկան ընելալ կան/քինիլ - Ուտըմ գալ/գնալ: Խընամեն կըրճըրկան ընելալ յըհկալ, կըրճըրկան ընելալ քըհգալ (Բ):

Կըրպետին փուլ չի տուվալ, ամմա մաչ-տըհըն ա նըստում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, որեւէ գործում մասնակցություն չունենալով, առատորեն օգտվում են դրա արդյունքներից: Արիսը շինիլիս Մակիչը քիմանք չի ըրալ, ամմա մըհենգ ամմենամըծ բօստանը իւրանըն ա, ըստըհ ըն ասալ. «Կըպետին փուլ չի տուվալ, ամմա մաչտըհըն ա նըստում» (Բ):

Կըրպետին քացե տալ - տեն Յուրդանեն քացե տալ:

Կըրույնամաշ ինի/տըհնալ - Շատ գնալ-գալուց հոգնել: Էնքան քըհցե հանըր յըհե, լափ կըրույնամաշ ինի (2):

Կըրույնըհան անել - Դուռը՝ պատուհանը ծխսից՝ հիմքից հանել՝ պոկել: Տօռը կըրույնըհան ըրալ (2):

Կըրույնըհան ինի/տըհնալ - Դուռը՝ պատուհանը ծխսից՝ հիմքից հանվել՝ պոկվել: Վեր քացե յա տաս, տօռը կըրույնըհան ա ինիս (2):

Կըցան անել/տալ - տեն Զալաղ անել:

Կըցան տըհնալ - Մի բանի միանալ՝ մասնակցել: Զինամ ա ըտեղ մին կօրծու կըցան տըհնում, ըտըհ էլ փըսակվում, ապըրում (2):

Կըքավեն ծոն/ճօտը հավեն տակեն կենալ չի - Յուրաքանչյուրն իր յուրայինին՝ համապատասխանին է հանդուրժում: Կըքավեն ծոն հավեն տակեն կենալ չի. Սիրանը հունց կարօղ ա՛ խօրթ ըխճըկանը լալ պահե (Բ):

Կըքավու ծոն - Սիրուն, ժպտերես (երեխա): Խօխա, հինչ խօխա, մին կըքավու ծոն (2):

Կինօղամօյ անել - Առանց հարսանիքի ամուսնանալ, կինոյից հետո նշանածին տուն բերել: Միհենգվա ջիհիլեն վէ՛ խընըմախօս ըն քինամ, վէ՛ հըրսանեթ՝ ըն անում, մարթա մին ախճիփ ըն քըթենում, կինօղամօյ անում (Բ):

Կիտայըսկի տախտըհ - 1. Շատ կծու (բան): Էս էլ հօ սօղան չի՛, կիտայըսկի տախտըհ ա (Բ): 2. Սուր՝ խայթող լեզու ունեցող (մարդ): Արսեմին կընեգը կիտայըսկի տախտըհ ա (Բ):

Կից(կ) անել - Բռնվ վերցնել: Կիցկ ա անում, էտ ճիրան խըմում (2):

Կանեն էլ քինիլ կինի - Ասում են նրանց մասին, ովքեր որեւէ տեղ երկար մնում՝ հյուր-

ընկալւում են: Կնլէն էլ քիւնիլ կիւնի. Սիւրոժիւն իւրնամէն էս ա էրկու շէրաթ ա Սիւրոժաց տանը, լօխ նըհոու վըն յըհլալ (Բ):

Կնայիւտ լէղակ - Մուգ կապույտ: Կնայիւտ լէղակ կըտօր ա ինք՝ օնում, շալվար կարել տամ (Ձ):

Կնայիւտ լէղակ անէլ/շիւնիլ - 1. Մուգ կապույտ դարձնել: Կըրասկա յա տամ, կնայիւտ լէղակ անում (Ձ): 2. Հարվածելով՝ ճգմելով՝ կսմթելով եւն մաշկի վրա կապտուկ առաջացնել: Թըխում ա, աշկէն տակը կնայիւտ լէղակ շիւնում (Ձ):

Կնայիւտ լէղակ ինիլ/տըհնալ - 1. Մուգ կապույտ դառնալ: Էնքան լէղակ ա խառնալ, լըվացէն ճոյրը կնայիւտ լէղակ ա տըհալ (Բ): 2. Հարվածից՝ ճգմումից՝ կսմթից եւն մաշկի վրա կապտուկ առաջանալ: Էնքան կըքըմթօտալ ըն, ջանը կնայիւտ լէղակ ա իլնլ (Ձ):

Կառնը կիւլիւն պահ տալ - Անվստահելի՝ անհավատարիմ մարդուն որեւէ բան վստահել: Այան փուլը տամ ա կօղէն, վեր տանէ տա քըվօրը. կառնը կիւլիւն պահ ա տամ (Ձ):

Կառնը շիւնիլ - տեն Սըռամօշ շիւնիլ:

Կառնը տըհնալ - տեն Սըռամօշ տըհնալ:

Կառնու մօրթէ կըհնալ - Հեզաբարո ձեւանալ: Հիթը մարթը կամ ար, էտ հարթը կառնու մօրթէ յար կըհնում (Ձ):

Կառնու մօրթէ կըհցած կիւլ - Արտաքուստ հեզաբարո, բայց իրականում չար՝ խարդախ՝ վնասակար (մարդ): Սաղ շիւնացէք գիւղիւմ ին, վեր Ասլանը կառնու մօրթէ կըհցած կիւլ ա (Ձ):

Կառնու նըման - Հլու-հնազանդ, խոնարհաբար, խեղճացած: Թնգն հարթը կառնու նըման էտ տանը հըրթնօթուն ա անում (Ձ):

Կնվ-կնվ անէլ - 1. Հաչել (աղվեսների, շնագայլերի եւն մասին): Քըշէրը վեր կամ ա, ըղվըսեն ա չըղըլնեն կնվ-կնվ ըն անում (Ձ): 2. տեն Անգան ծէն տալ:

Կնրմվ ըղնէլ - Շատ զարի ուտելուց հիվանդանալ: Էշը կնրմվ ընգալ, ըստակից (Բ):

Կնրի քիւթ - 1. Գարուց պատրաստած, անորակ (հաց): Մին օր կընէգը մին տասը հաց ա թըխում, հինչ հաճ, կնրի քիւթը (ՀԺՀ, V, 502): 2. Ծանրաշարժ եւ անճոռնի կազմվածքով (մարդ): Ախճիգը ասմա.- Էտ կնրի քիւթըն ա՝ մընացալ, վեր ըտըրա նըրիւտ փըսակվիմ (Ձ):

Կնրին կնրի յա օտում, ցօրէն՝ ցօրէն - Յուրաքանչյուրն գնահատվում է ըստ իր արժանիքների: ...Կնրին կնրի յա օտում, ցօրէն՝ ցօրէն, այ տըղա, նըհախ տըհղան չըրչարվել մէլ, քըհգ վէշ մինը գիւղապետ չի տինան (Ձ):

Կնրին չծր - Թեթեւութիկ, թեթեամիւտ: Ըտըրան էլ ինում ա մին կնրին չծր հարթըն (Ձ):

Կնրի քըցիլ - Գարու հատիկների դասավորությամբ գուշակություն անել: Շուշի էտ վախտը մին լիւվ կնրի քըցօղ ա իլնլ (Ձ):

Կնրի օտօղ ծին վէրչիւմը կնրի կըրօղ կըտըհնա - Խնամվողը՝ շահ ստացողը արդյունքում տուժում է: Թնցիթը ըտըրան պահում ա մըծըցընում, շիւնում ուրան քօծը. ըստըղ ըն ասալ. «Կնրի օտօղ ծին վէրչումը կնրի կըրօղ կըտըհնա» (Ձ):

Կնրմիւր արըհլ - 1. Բախտավոր՝ երջանիկ կյանք: Թամաղան ասում ա.- Կնրմիւր արըհլ ծըհգ. Աստուծ տա, վեր վէշ մին վախտ տըծըրօթուն չի քաշիք (Ձ): 2. Հույս, ապավեն: Էտ տըղան սաղ շիւնացուց կնրմիւր արըհլըն ա (Բ):

Կնրմիւր դըրօշակ շիւնիլ - տեն Մանանս պըտատան շիւնիլ:

Կնրմիւր դըրօշակ տըհնալ - տեն Մանանս պըտատան տըհնալ:

Կնրմիւր ըրէմուկ - 1. Կարմրաթուշ (անձ): Կնրմիւր ըրէմուկ ախճիգ ա իլնլ Սօնան (Բ): 2. տեն Կնրմիւր պէխլ:

Կնրմիւր ըրէվան ըղնէլ - Երիտասարդ հասակում մեռնել: Քանէ-քանէ՝ ջըրիլնէ էս կըռվավը կնրմիւր ըրէվան ընգէն (Բ):

Կնրմիւր թիլ կապէլ - Նշան դնել: Կնրմիւր թիլ ա կապում, վեր յըտնան ճընանչի (Ձ):

Կնրմիւր խընծօր - Գեղեցիկ, պայծառ (երեխա, աղջիկ եւն): Խօխա, հինչ խօխա, մին կնրմիւր խընծօր (Ձ):

Կնրմիւր խընծօրէն մաչը փօշ կիւնի - Արտաքինով գեղեցիկը եուրթամբ վատն է լիւնում: Կնրմիւր խընծօրէն մաչը փօշ կիւնի. տու մէլ ասէլ էտ թնգգն հարթըն, կօզի էտքան դաշանգ, ամմա համ բէթըշըրըղ ա ինում, համ աշկը շօր (Ձ):

Կնրմիւր խընծօրէն քարավ տըվօղ շատ կիւնի - Գեղեցիկին՝ լավին զրպարտողներ շատ կլինեն: Կնրմիւր խընծօրէն քարավ տըվօղ շատ կիւնի. Էտ դաշանգ հարթնանը շէնին կընանէքը Էզգանան շառավ ին տամ... (Ձ):

Կոմունիստական խորհուրդի քաղաքականություն - 1. Ձգտել լավ բանի տիրանալ: Լոխ ըն կոմունիստական խորհուրդի քաղաքականություն, ամեն ամառ չի կամ (Բ): 2. Գեղեցիկ՝ լավ մարդու մասին անպատշաճ խոսել, նրան զրպարտել: Էտ անըզկամը վարին կոմունիստական խորհուրդի քաղաքականություն, շենին հըրթենրեն խըյտառակ անում (Ձ):

Կոմունիստական խորհուրդի դարկել հըտան - տեն Չըտան կոմունիստական խորհուրդի դարկել:

Կոմունիստական կամ - Բարկացկոտ, ցասկոտ (անծ): Մեր բըրհադիրը կոմունիստական կամ ա, լոխ նըհտա վախում ըն (Ձ):

Կոմունիստական կամը հորան կաշին փոխել չի - Մարդ իր եղբայրը՝ բնավորությունը (բացասական) չի փոխի: Կոմունիստական կամը հորան կաշին փոխել չի. Սուբաթը ցանկի վախտը հունցը կոխ ինչ ա, ըտի յէ մընացալ ա (Բ):

Կոմունիստական կումաշը ճէլ(ւ)ի կըստակէ - Առույգ՝ ժիր մարդը ավելի շուտ է մահանում: Կոմունիստական կումաշը ճէլի կըստակէ. կըծըպողուն տըղամարթ ա ինչ վանին, ամեն իցցուն տիրը-կանումը հիվընդացալ ա մըհալ (Բ):

Կոմունիստական պէխկ/ճակընդէղ/կիւ/ կումաշ/ կածծռ - Առույգ, ժիր, առողջ (մարդ): Մերքին կոմունիստական պէխկ ա, հանց ա ցանկի տըղա ինչ, վէ թա պառալ մարթ (Բ):

Կոմունիստական պըտոութեան - տեն Կոմունիստական պըտոութեան:

Կոմունիստական ցորեն - Ընտիր ցորեն: Խալիը կոմունիստական ցորեն ըն աղում, Սըրքըրան էլ՝ կմրի (Ձ):

Կոմունիստական քամէ - Հիվանդություն, որ արտա-հայտվում է մաշկի կարմրությամբ, խիստ ցավով ու տենդով: Սադին կոմունիստական քաման ընգավ, մըհալ, խըդճ ընդըրա մար (Բ):

Կոմունիստական օր - տեն Կոմունիստական օր (1):

Կարունքը սըվանալ - Երիտասարդ հասակում մեռնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Կարունքը սըվանալ Թամարեն տըղեն, ըխճըկանըս չանփին թըխալ ա (Բ):

Կարունքը վարէ, ամըհընը հընծի, ծըմըհընը կիսնծի - Որեւէ բան վայելելու համար պետք է մինչ այդ աշխատել՝ չարչարվել: Շինացեք ասում ըն. «Վահո, Կարունքը վարէ, ամըհընը հընծի, ծըմըհընը կիսնծի. Էտ վեր սաղ օրը են ըս հըպարապ շօռ կմլիս, տօնըտ հունց ըս պըհըլական» (Ձ):

Կէզան կըտըրէլ - Սաստիկ կատաղել, գազազել: Լէնգ-Թեմուրը Էտ վեր տըհսնում ա, կէզան ա կըտըրում (Ձ):

Կէզ պինըցընէլ - Գազով չափելիս խաբել, կտորը պակաս չափել: Մադագինչին կէզ ա պինըցընում, ըտըրա կըտօրը կէս կէզ պակաս տամ (Ձ):

Կէզըն ա չծրը հըրիս անա ճօկէլ - տեն Չծրը թացան ճօկէլ:

Կէզըն էլ ա չծրին հըվուրավը Էրիս - Անմեղը մեղավորի հետ տուժում է: Մարդ սըհտ ա տամ, թա. «Վէչինչ, դիլխօր մէլ ըղնէլ, վախտ ա ինում՝ կէզըն էլ ա չծրին հըվուրավը Էրում» (Ձ):

Կէզ չծրին նըհըտ չէրիլ - տեն Չծրը թացան ճօկէլ:

Կէնգան քիսիլ - Գանգատով՝ բողբոջով մեկին դիմել: Չօբանը, ճարը կըտըրած, նա-խագէն կէնգան ա քիսիլում, լոխ, հինչու ինչ ա, տըղը տըղէն պատմում (Ձ):

Կէ2 աշկավ յէշիլ - Անբարյացակամորեն վերաբերվել: Թաքավերը ժողովուրդէն կէ2 աշկավ ար յէշում (Ձ):

Կէ2 դանան նըխըրեն անըմը կըքըցի - Վատ մարդը իր շրջապատին՝ կոլեկտիվին՝ գերդաստանին կհեղինակագրվի: Կէ2 դանան նըխըրեն անըմը կըքըցի. Էտ կապը կըտըրած հարթըն Դծրից ցըղէն կըպըկանուց շինից սաղ շենումը (Բ):

Կէ2-լամփօշ - Շատ տգեղ, այլանդակ: Չինարին կըռանըմ ա, Էտ կէ2-լամփօշ ախճիգը պըցընըմ ա ծառը... (ՀԺՀ, V, 159):

Կէ2 լիզիլ - Չարախոս, զրպարտող (մարդ): Ամմեն շենում էլ կէ2 լիզիլ կա (Բ):

Կէ2 լիզիլն ծիվան սօր ա - Չարախոսությունը՝ զրպարտանքը ավելի հատուկ՝ վնասակար է, քան կտորող գործիքը: Մարթը ասմա. «Էտ հարթանը խըրէգ շառավ տօ. կէ2 լիզիլն ծիվան սօր ա» (Ձ):

Կէ2 հըղէ քիսիլ - Անբարոյական լինել: Կընէգը վեր կէ2 հըղէ քիզավ, բիդի տուս քըցիս տանան (Ձ):

Կէ2 պէրան - 1. Հայհոյող (մարդ): Կէ2 պէրան մարթ ա Անդոն դային (Բ): 2. Չարագուշակ, չար լեզու ունեցող (մարդ): Էտ կէ2 պէրանը մեհտ մին լավ պէն չի ասում (Ձ):

Կրեդած կինձ - Ուշ-ուշ հայտնվող (մարդ): Իզեն կրեդած կինձ ա, կընդըմընդ ա կամ շինամաչը (2):

Կրեդած-պըտատաձ - Պահաձ, թաքցրաձ (լավ բան): Տանը հինչ կրեդած-պըտատաձ ա ինոմ, կընեգը տոն ա օնում տինում ըստօլեն (2):

Կրեդ անեւ - 1. Թիգով չափել: Կրեդ ըն անում, ծանոմ կօխում թօրբան (2): 2. Զավթել: Ասում ըն հային վեղը շատ ա, աչան, ծեխան կեղ ըն անում (ՆԱԲ, III, 292):

Կրեդ-կրեդ անեւ - Թիգ առ թիգ չափել: Էտքան կըտօրը մին ժամումը լօխ կրեդ-կրեդ ըրավ (Բ):

Կրեդ չափել - Թիգով գուշակություն անել. գուշակը աջ ձեռքով ձախ ձեռքի մատերի ծայրերից մինչեւ արմունկը չափում է եւ ցույց տալիս երկու թիգ, ապա նույնը անում է հակառակ ուղղությամբ. եթե տարբերություն չկա, գործը հաջող է, եթե կա՝ անհաջող: **Շուշի ջինդար** Ակօփըն ա իլնի կրեդ չըփելիս (2):

Կրեւթան կըլծիս ասե, փափաղ քըթենալը հիշտ ա - Կարետորը ոչ թե միջոցն է, այլ այդ միջոցը գործածողը: ...Էս լըհա վըդ, հու բիդի բիջարի. կրեւթան կըլծիս ասե, փափաղ քըթենալը հիշտ ա (2):

Կրեվաթ անեւ - 1. Սեռական հարաբերություն ունենալ (տղամարդու մասին): Բաղվան չին էտ կընգանը նըհըտ դօստ ա ինոմ, ամմեն դծնոմ բաղումը ըտըրան կրեվաթ ա անում (2): 2. Պատժել: Նախագան չուրըններեն կրեվաթ ըրավ (2):

Կրեվաթ-կրեվաթ անեւ - Հաճախակի գինի կամ ճաշ ակնարկել: Ղօնաղը կրեվաթ-կրեվաթ ա անում, ամիա տընատարը մըհալ չի քըցնում (2):

Կրետեն իրըսը ընգաձ տնջըդ - Բախտի քմահաճույքին մատնված (մարդ): Կրետեն իրըսը ընգաձ տնջըդ ա Ղուկասը, վեշ մինը քծմնա՞ չի անում (2):

Կրետեն նըստել, անլեր աղալ/մաղել - Զուր չարչարվել, ապարդյուն գործ կատարել, արդյունքի չհասնել: - Սայի, հունց ըս: - Կրետեն նըստաձ՝ անլեր ըմ աղում (2):

Կրետեն պերաձը կըտը կըտանե - Հեշտությունա՞ր առանց աշխատանքի ձեռք բերվածը հեշտությամբ էլ կկորչի՞ կվատնվի: Կրետեն պերաձը կըտը կըտանե. Սերգին կոտորությունավ

հիշկան փուլ ա ըշխաղալ, տըղան լօխ ցըրըվ ա տուվալ (2):

Կրետը ամմեն օր կըրան չի պիրիլ - տեն Ապան ամմեն օր քնթան չի օտել:

Կրետը ըղնել - տեն ճիւրը ըղնել:

Կրետը ըղնօղը ճըղնըճըղնը վազ կըտա - տեն ճիրոմը խեխտվօղը տիրմանան էլ ա փըռնում:

Կրետը ընցընել, արխումը խեխտըվիլ - Մեծ դժվարությունը՝ վտանգը հաղթահարելով՝ փոքր դժվարության՝ վտանգի առաջ կանգնել՝ ընկրկել: Սուրենը կըռվան սաղ-սըլըմաթ յըկավ, վերջումը թօթը թըփելիս ծառան վեր ընգավ մաշկը կօտրից. նըհախ չըն ասալ. «Կրետը ընցընել, արխումը խեխտըվիլ» (2):

Կրետը չըհըսաձ՝ փօխկերքը յըր քաշիլ/վընըմաները հանել - տեն Մինչըվ կրետը հըսնելը փօխկերքը յըր քաշիլ:

Կրետը տանել, ծարավ յըտ պիրիլ - տեն Ախպիրը տանել, ծարավ յըտ պիրիլ:

Կրետը տանել/քըշիլ/քըշիլ-տանել - տեն ճիւրը ըղնել:

Կրետը քըցիլ - տեն ճիւրը քըցիլ:

Կրետը քինի՝ ճիւրը կըցըմաթե - տեն Ախպիրը քինի՝ ճիւրը կըցըմաթե:

Կրետ կապել - Կուտակվել, շատանալ: Զըխարեն վըխճըրնեն կրետ ըն կապալ (Բ):

Կրետու ծոկուն - Սանր (ծուկ): Կրետու ծոկուն ա, տիժըր ա թըմիզընելը (Բ):

Կրետու նըման - 1. Առատ, հորդ: Կրետու նըման ախպիր ա Շախբուկաղա ախպիրը (Բ): 2. Առատորեն: Համ ըսես ա, համ ուրան գանքը նաղ ընես, ըրտասունքըն էլ լըհան կրետու նըման ըշկերան շըռըռոռա ա (ԱԲ, 177):

Կրետու պերաձ կըրան - Անաշխատ (եկամուտ): Ըտըրա սաղ հըրըստօթունը կրետու պերաձ կըրան ա (2):

Կրետու քըշան - Ղժբախտ, մեծ փորձանքի եկթարկված: Կրետու քըշան կընե՞ ա Յեղի-սաթթը (2):

Կրեց տալ - Ազուցել՝ ամրացնել մի բանի վրա: Ուստան փանդըրը տնջնում ա, ուրիւր կրեց տամ (2):

Կրեփերը ծոծոն անել - անրգ. տեն Ծոծոն անել (մարդկանց մասին):

Կրեփերը պենալ/պեց անել - անրգ. Շատ կարճ շրջագգեստ հագնել (կանանց մասին):

Հրմանչում էլ չի, կրճիտը պեց ա ըրալ, տնքիւրը ըռաշկէն վրէնը կացալ (Բ):

Կրթականություն աշկ - 1. Ուռուցիկ ակնագնդով, դուրս ընկած (աչք): *Կրթականություն աշկեր օնէ Բուդին (Բ):* 2. Եփվող դոշաքի մակերեսին առաջացած մեծ-մեծ պղպջակներ, ինչը դոշաքը պատրաստ լինելու նշան է: *Բնքմնզ իփիլիս վեր կրթականություն աշկերը ըրվաց, գիղն վեր բնքմնզը իփնլ ա, վեր ունելի վախտըն ա (Ձ):*

Կրթականություն գօլ - Անկարգ, խառնաշփոթ (հավաք, միջոցառում, տեղ): *Թամադան ասմա-Ա ժողովուրթ, էս հօ կրթականություն գօլ չի, սոնս ըրէք (Ձ):*

Կրթականություն քաք - Կեղտոտ ջրամբարներում՝ լճակներում աճող տարբեր խոտաբույսերի՝ ջրիմուռների փտած եւ ջրի երեսին տարածված զանգվածը: *Գօլէն իրըսը սաղ կրթականություն քաք ա (Բ):*

Կրթականություն անել - Սալիկները պատի վրա մետաղալարով ամրացնել եւ ցեխով կպցնել: *Կրթականություն ըն անում, հանցու պուք չի կ'ա (Ձ):*

Կրթականություն մին վրէնը շինիլ - Շատ ծերանալ, ձեռնափայտով ման գալ: *Հրնցավ մին յերեսուն տարե, հնրը մաշկան կըռացավ, կրթականություն մին վրէնը շինից, գոռավ շօռ ար կ'ամ (ՆԼԴԺԲ, 84):*

Կրթականություն վրէնան պաչծղ - Գինեմոլ, հարբեցող: *Կրթականություն վրէնան պաչծղ մարթը քնսիթ կինի (Բ):*

Կրթականություն տակը տալ - Գավազանով ծեծել: *Կրթականություն տակըն ա տամ, էտ ղըջ-չաղէն ըսպանում (Ձ):*

Կրթականություն անել - Շատ գարի կերցնել: *Կնրին բօլ ա ինձում, ծիյապանը ծիյընցը կըրահնրի ա անում (Ձ):*

Կրթականություն ինիլ/տըռնալ - Շատ գարի ուտել, գարուց լիանալ: *Էշերը նի յըն տըռնում պահեստը, կըրահնրի ինիլ (Ձ):*

Կրթականություն անել - Ջրով մարմինը լվանալ, լողանալ: *Կըրկամօտ ա անում տոնս կ'ամ, տըռնում խօխան կա վէջ (Ձ):*

Կրթականություն ծրփնթան ճէլի յըկավ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մի անակնկալ բան է պատահում, որը խափանում է որոշված գործը: *Թաքավերը մըթկէն տինձում ա'էքսը էտ վըրսկանէն ըսպանել տա, ամմա քըշերը ինքը*

մըռնում ա. ըստըդ ըն ասալ. «Կըրկամօտը ծրփնթան ճէլի յըկավ» (Ձ):

Կրթականություն անել - Օգնել՝ նպաստել, որ գարնան դժվարությունները հաղթահարեն՝ գարունն անց կացնեն: *Թնջիրը ըտըրանց փուլ ա տամ, կըրունքիան անում (Ձ):*

Կրթականություն ինիլ - Գարնան դժվարությունները հաղթահարել, գարունն անց կացնել: *...Ա' մարթ, ցօրէնը տանք, թօղ տանին կըրունքիան ինիլ (ՀԺՀ, VI, 140):*

Կրթականություն սիբէխ(նը) - Գունատ, դալուկ (անծ): *Ըտըրան էլ մին կընէք ա ինձում, հինչ կընէք, կըրունքիարու սիբէխնը (Ձ):*

Կրթականություն թօռ/ծնիլ - Կարճատե (երեւոյթ): *Կըռանուցը կըռըվը կըրունքու թօռ ա (Ձ):*

Կրթականություն կընէք - Տնտուն շրջող (կին): *Կի-գիրու կընէք ը'ս, խէ ծեր տանը նըստում չը'ս (Բ):*

Կրթականություն սնս չի ըսկացալ - Ասում են շատ բարձրահասակ մարդկանց մասին: *Տըռաշի-նըտ կիգիրու սաս չի ըսկացալ. բօյը երկու մետրը կա (Բ):*

Կրթականություն փախած - Գծություններ՝ խենթություններ անող (մարդ): *Կրթականություն փախած ը'ս, էտ հինչեր ը'ս անում (Բ):*

Կրթականություն դամար - Զայրույթի՝ կատաղության արտահայտություն՝ տրամադրություն: *Ըտըրան կիծ դամար ա ինձում, ըտըրա հը'տէ էլ լօխ վախում ին նըստա (Ձ):*

Կրթականություն տոնրիլ կնիլ/փըռ(ն)ել - տես **Կրթականություն փըռ(ն)ել**:

Կրթականություն դանա/մօզի - Սանձարձակ, չարաճճի (պատանի, երեխա): *Իզէն կիծ դանա յա, վէջ հօրըն ա անգուծ օնում, վէջ մօրը (Բ):*

Կրթականություն դանան լ'ավ յըզնը կըտըռնա - Սանձարձակ՝ չարաճճի տղան՝ աղջիկը հասունանալուց հետո լավ մարդ կդառնա: *Կիծ դանան լ'ավ յըզնը կըտըռնա. Բէնօվէն տըղան դալիդօլիլ խօխա յա իլնլ, միհէնք շէնին գուդապէտըն ա (Բ):*

Կրթականություն հըմանչում չի, կիծին տարըն ա հըմանչում - Խենթ՝ չարաճճի մարդու գործած սխալների համար նրա հարազատներն են պատասխանատու: *Էտ դնլին ամմէն դօնում մին ալէք ար անում, հօրը խարջու տակ քըցնում. նըհախ չըն ասալ. «Կիծը հըմանչում չի, կիծին տարըն ա հըմանչում» (Ձ):*

Կիժը մին քար քրցից գօլը, հանրուր խելոնք կըրդեցէն վէջ՝ տոնս օնին - Խենթի գործած սխալը խելոքների կողմից շատ դժվար է ուղղել: Կիժը մին քար քրցից գօլը, հանրուր խելոնք կըրդեցէն վէջ տոնս օնին. դանի Ղաղաշը մին օր էլ քինամ ա ճըղացէն տաշտը քանդում, ժողովուրդն թողում մայրան (2):

Կիժին աղունը Աստուծ ա աղում - Խենթ՝ հիմար մարդու գործը հաջող է լինում: Կիժին աղունը Աստուծ ա աղում. ախմաղ Բօրանը իրդեք կալ օնէ, իրդեքան էլ ճօխտակ ըն ծընալ (Բ):

Կիժվիլի պէն - Արտասովոր՝ ահավոր, անտանելի, ցնցող, գեղեցիկ, հրաշալի եւն (իրողություն, դէպք, երեւոյթ, անձ, առարկա եւն): Ըսօր կարկուտ ա յըկալ, հինչ կա՛րկուտ, կիժվիլի պէն (Բ):

Կիժօթունը փըռ(ն)էլ - 1. Զայրանալ, մոլեգնել, կատաղել: Դնգանին կիժօթունը վեր փըռնում ա, կընէգը փախճում ա հանանց տօն (Բ): 2. Զարածծիություն անել, չհնազանդվել, չենթարկվել: Խուլխէն կիժօթունը էլիա փըռնալ ա, թակ ա ուտըլական (2):

Կին անէլ - Գինը՝ արժեքը սահմանել, գնահատել: Շէկին ճըղըպօթօտը կին ըն անում պիժընում ժողովուրդն (Բ):

Կինը ըղնէլ - Մեկի՝ մի բանի հեղինակությունը՝ հարգը՝ վարկը պակասել՝ նվազել՝ իջնել: Այան պըռալից, կինը ընգալ (Բ):

Կինը կըտըրցընէլ - Գինը սահմանել: ... Էլ տըմացալ չի՝ լուսանա, քըշէրվա կեսին քը՛ցալ ա ուստա Պուղուսէն կօխկը, կինը կըտըրցըրալ... (ԱԱ, 48):

Կինը յըրգինքումը/կըրալ - Շատ թանկ: Աշունքը կամ ա, մարթըն ասում ա. - Մին քընիմ սօրաղ անիմ տեսնամ՝ կըվէն կինը յըրգինքումըն ա՛, թա տափէն յըրա՛ (ՆԱԲ, 55):

Կինը տափէն յըրա - Շատ եժան: Ըստարէ խօզէրը չուման ընգալ ըն, խօզին մըսէն կինը տափէն յըրա յա, ամմա ինք օնօղ չի կա (Բ):

Կինը տոնս օնէլ - Վճարված գինը՝ կատարված ծախսերը փոխհատուցել: Կավը մօթթում ա ծախում, մին թանկանալ կինը տոնս օնում (2):

Կինը քըցի/կօտըրէլ - 1. Գինն իջեցնել: Առուտուրականը կինը քըցում ա, ըտըրանց ապըրանքը լօխ ինք օնում (2): 2. Մեկի՝ մի բանի վարկը գցել, հեղինակագրկել: Տըղան կուղօթուն ըրալ, հօրը կինը քըցալ (Բ):

Կինի յա, թան չի, ամէն մարթու պէն չի - Զեշտ բան մի կարծիր (ասում են իր հնարավորություններից դուրս գործ ձեռնարկողին): ...Սամսօն, բաղ բիջանիլը կինի յա, թան չի, ամմէն մարթու պէն չի, տու բաղ բիջանիլ չըս (2):

Կին ինիլ - 1. Թանկ գնահատվել: Մը՛ղըրը բըզարումը կին օնէ (Բ): 2. Զեղինակություն ունենալ, վարկը բարձր լինել: Ըտըրան շէնումը կին չօնէ, լօխ նըստա դըրաղ ըն շօռ տամ (2):

Կինին իրդեքէն համօթը տոնս կօնէ - Զարբեցողը անամոթ՝ աներես կլինի: Ալկաշ ա Զավէնը, սըլէթու նըման սաղ օրը էն ա ըստուր-ընդուր տօն քինանիս. նըհախ չըն ասալ, թա. «Կինին իրդեքէն համօթը տոնս կօնէ» (Բ):

Կին կըտըրէլ - 1. տե՛ս Կին անէլ: 2. տե՛ս Կինը կըտըրցընէլ:

Կին չօնէ - Անգին, անգնահատելի է: Դարաբաղա թօթէն ըրաղէն կին չօնէ (Բ):

Կին կըտըրցընէլ - Վաճառել: Ծուղուպուրը տարալ բազար, կին կըտըրցըրալ յըկալ... (2):

Կին տալ - Ապրանքին համապատասխան գնահատել՝ վճարել: Օգում ա՛ ծախէ, կըլխան ռաղ անէ, կին տըվօղ չընում (ՆԱԲ, 107):

Կինուն կարասը ըղնէլ - Շատ խմել, կոնծել, հարբել: Էտ ըշտը՛ղ ը՛ս կինուն կարասը ընգալ, վեր կարում չըս խօսիս (Բ):

Կինուն կը՛վաթը դայիմ/պէնդ փըռ(ն)էլ/ծը՛րքան պէց չըթօղ(ն)էլ - Զարբեցող լինել: Կինուն կը՛վաթը պէնդ ա փըռնալ, իգէն կարել չի հըրուստանա (Բ):

Կինուն նըհը՛տ ճիւր խառ(ն)էլ - Կեղծ միջոցներ գործադրել: Կինուն նըհը՛տ ճիւր խըռնէլալ կարել չըս տօն տը՛ռնաս (Բ):

Կինուն փարչէն վը՛ռը պէց ըրէր, ինքըն էլ քունը պէց կանէ - Շատ՝ մինչեւ վերջ խմողը՝ հարբեցողը կխայտառակվի: Զամանը լակում ա վը՛ռան ըղնում, ըսքըսում շինըմաչումը կընգանը ուշունց տալը, լօխ նը՛ստալ մազաղ ըն անում. ըստը՛ղ ըն ասալ. «Կինուն փարչէն վը՛ռը պէց ըրէր, ինքըն էլ քունը պէց կանէ» (Բ):

Կին քինիլ - 1. Բարձր գնով վաճառվել: Թօթէն արաղը միշտ էլ կին ա քինում (Բ): 2. Գնահատվել, հարգանքի արժանանալ: Ամմէն մարթու խօսկ կին չի քինիլ (ԱԲԲ, 16):

Կիպտի տալ - Կապույտ երեւալ, կապտավուն նշույլով նշմարվել: Զըռանցէ մին պէն ար կիպտի տամ (2):

Կիրանկի անէլ - Զանգստանալ, չաշխատել: Սարթ կա՝ շեփտըվա մին օրը կօրծ ա անում, մընացած օրերը՝ կիրանկի անում (Բ):

Կիրանկի պահէլ - Ոչինչ չանել, անգործ նստել: Խալխէրը սաղ օրը կօրծ ըն անում, մէր Արտուշըն էլ կիրանկի յա պահում (Բ):

Կիր անէլ - 1. Գրել: Սաղ օրը նըստած՝ կիր ա անում, ճինջոն, մին էլ կիրոն (Ձ): 2. Գրով հմայություն անել՝ կախարդանքի ենթարկել: Զիշքան դօխտուրնէ ըն կամ, կիր անողնէ ըն կամ, կարմ չըն, թա էս թաքավէրին աշկերը սըղըցընին (ԶԺՅ, VI, 100):

Կիր առնէլ - Ստորագրությամբ հաստատված պարտավորագիր վերցնել: Կիր ա առնում ըտըրանա, վեր ախճիգը տասսը տըռնանը յը՛տը տըլան ա ուրան (Ձ):

Կիրը կիրիլ - տեն **ճըկըտակիրը կիրիլ**:

Կիրը կուրցընէլ/կօրջիլ - Կենցաղավարության հմտությունը կորցնել, շփոթվել: Էս կիրը կօրած մարթը մի կերպ չուբանէն մըհական պըրծընում ա, ուրան քըցում տօն (ՆԱԲ, 64):

Կիրիլ-կարթիլ - Գրաճանաչություն, գրագիտություն: Աբէլը խուխէն տանում ա դերին կօշտը, վեր կիրիլ-կարթիլ սըվըրցընէ (Ձ):

Կիրիլ-ճինջիլ - հեզն. Գրել, գրի առնել: Մէր Սուրէնըն էլ սաղ օրը կիրում ա, ճինջոն, ամիա ըսկի պէն չի տը՛ռնում (Ձ):

Կիրիլ-ճինջիլը/կարթիլը գիդնիլ - տեն **Կիրին սը՛վըն ա սիպտակը ճօկէլ**:

Կիրին մաջան - Ճշմարիտ, արդարացի (խոսք): Տը՛սնում ըն, վեր ըտըրա ասածը կիրին մաջան ա, հըվատում ըն (Ձ):

Կիրին մին իրը՛սը կարթիլ/յէշիլ - Զարցին՝ գործին միակողմանիորեն մոտենալ՝ ծանոթանալ: Զնրը ասմա.- Տու կիրին մին իրը՛սըն ըս կարթնիլ, Էտ կօրծը շատ տիժէր կօրծ ա (Ձ):

Կիրին սը՛վըն ա սիպտակը ճօկէլ/գիդնիլ - Փոքր-ինչ գրել-կարդալ իմանալ, մի քիչ գրագետ լինել: Շէնումըն էլ մինակ դէրըն ար կիրին սը՛վըն ա սիպտակը ճօկում (Ձ):

Կիրին տակըն էլ գիդնիլ, կըլծիլըն էլ - Գրագետ եւ փորձառու լինել: Զնրաբէրը կիրին տակըն էլ ա գիդնիլ, կըլծիլըն էլ, ընդըրա կարէլ չըս խնփիս (Բ):

Կիրկապ անէլ - 1. Տառերն իրար կապելով՝ կարդալ, դժվարությամբ կարդալ: Դէրը կիր-

կապ ընէլավ կարթոն ա, լօխ ծըծաղում ըն (Ձ):

2. տեն **Կիր անէլ**:

Կիր կապէլ - տեն **Կիրկապ անէլ**:

Կիրկապ ինիլ/տը՛ռնալ - Չար գուշակության արժանանալ, կախարդանքի ենթարկվել: Ըտի էտ թաքավէրը կիրկապ ա ինիլ, մը՛ռնում (Ձ):

Կիրկանց կիրանկի - Զազվադեա: Տըղան կիրկանց կիրանկի յա հօրը հը՛տէ փուլ դարկում (Ձ):

Կիրկանց կիրանկի խօսէլ - Քչախոս լինել: Թնագան հանթնը կիրկանց կիրանկի յար խօսում (Ձ):

Կիրմիրնծ շամփուր կօլ տալ - Կատաղել, գազազել: Կընէգը ասմա.- Ա՛ մարթ, էլիա կիրմիրնծ շամփուր ը՛ս կօլ տըվալ, Էտ խօնցը խէ թակում ը՛ս (Ձ):

Կիրմիրի տալ - Կարմիր երեսալ, կարմրավուն նշույլով նշմարվել: Աշունքը վեր խընծօրը, նօռնը հըսնում ա, սաղ բաղէրը հըռանցէ կիրմիրի յըն տամ (Ձ):

Կիրմիրօկ տը՛ռնալ - Շատ կարմրել: Աբէլը հըրսընքումը հանփոնում ա, կիրմիրօկ տը՛ռնում, կամ տօն (Ձ):

Կիր պէց անէլ/քանդիլ - Գրբացություն անել: Թինամ ա շինըթկընէն, կիր պէց անում (Ձ):

Կիրումը կա վէչ - Բախտ չունի, անբախտ է: Խը՛դճը հինչ ա՛նէ, կիրումը կա վէչ (Ձ):

Կիր-փըթիգ - Կախարդական հմայանք, կախարդություն: Ըտի վէշ մին կիր-փըթիգ ք՛ծ-մնա՞ չի անում. թաքավէրին տըղան չուբանէն ըխճըկանը նըհը՛տ փըսակվում ա (Ձ):

Կիր-փըթիգ անէլ - տեն **Կիր անէլ (Ձ)**:

Կիրքում կիրիլի - Պարկեշտություն արտահայտող՝ պարունակող, օրինական: Տընաշինըտ ըսկի մին կիրքում կիրիլի պէն չի խօսում (Բ):

Կիրօղէն ծօցը/ճիտը դարկէլ - անրգ. Մեռցնել, սպանել, կորցնել, անհետացնել: Դը-չըղնէն Սաղուն կիրօղէն ծօցըն ըն դարկում (Ձ):

Կիրօղէն ծօցը/ճիտը քիսիլ - անրգ. Մեռնել, կորչել, անհետանալ: Զերիք՛նազը կիրօղէն ծօցըն ա քը՛ցալ, ըրվամ չի (Բ):

Կիրօղէն չընթան վեր ընգած - հեզն. Մահից՝ վտանգավոր իրավիճակից փրկված (մարդ): Ասատուրը կիրօղէն չընթան վեր ընգած ա (Բ):

Կիրօղը տանէ - Զայրույթի՝ վրդովմունքի՝ տհաճության արտահայտություն: Կիրօղը տանէ, Էս թօռը ըշտըղան ըսքըսի՛ց (Բ):

Կիրոզու պեժին/վայ տըճնալ - տեն Կիրոզն ծօցը քինիլ:

Կնիլը պարգ - Ազնիվ, արդար: Կնիլը պարգ մարթը քըշերը դինջ բօն կինի (Ձ):

Կնիլը պըրտօղ - Ստոր, խարդախ: Կնիլը պըրտօղ մարթը ախպօրըն էլ բադա կըտա (Ձ):

Կնիլի, մըզիլ, թնա տալ - Կեղտոտ՝ ստոր արարքները սքողել: Յարթը հանց կնիլում ար, մըզիլ, թնա տալ, վեր վեշ մինը պեն չար կըլխու ըղնում (Ձ):

Կնիլ քինիլ - տեն Չծլ քինիլ:

Կնիլան անել - Գութանով վարել՝ հերկել: Սաղ օրը կնիլան ըն անում, վըստակած կամ տոն... (Ձ):

Կնիլանըն ա գնիլիլ, թա ժինջիլը հունց ա ծիք տամ - Իրը գործածողը գիտի նրա հետ վարվելու ձեւը: Խաջօ, կնիլանըն ա գնիլիլ, թա ժինջիլը հունց ա ծիք տամ, տու գանքումըտ դըրյազավ խօտ հարած ըս, վեր ասում ըս՝ Էս դըրյազեն կօթը կարծ ա (Բ):

Կնիլանիլ ծիվիչ - Յամարծակ, դժվարությունները հաղթահարող (մարդ): Սունեն հարթ-նը կնիլանիլ ծիվիչ ա (Բ):

Կնիլանը մեա - Զրքրված, բզկտված (իր): Ըտըրա դծանկը հանց ա կնիլանըն մեա ինի (Բ):

Կնիլը թիլթը կըփօխէ, խասյաթը փօխէ չի - Մարդը փոխում է իր արտաքինը, իսկ էությունը՝ բնավորությունը՝ ոչ: Կնիլը թիլթը կըփօխէ, խասյաթը փօխէ չի. Սետրակեն կընեգը միհենգ թինգանուց շօրեր ա կընում, ամմա համան փընթին ա (Բ):

Կնիլը թօխալ օրը կըծըծաղէ - Չարագործը ուրախանում է իր համար հարմար պահ ստեղծվելիս: Կնիլը թօխալ օրը կըծըծաղէ. վեր մըթենը վեր ա կօխում, Էտ կնիլերեն ունքամաջը յըտ ա քինում (Ձ):

Կնիլը թօխալ օր կօգի, կօղը՝ մըթեն քըշեր - Յուրաքանչյուր չարագործ իր չար գործերը կատարելու համար հարմար պահ է տեսնում: Էտ էլ ըստուծ-աստուծ ա անում, վեր հավան թուփալի, նի մընէ նըխերեն մաջը կառնը կնիլանա, հատե տի յա. Կնիլը թօխալ օր կօգի, կօղը՝ մըթեն քըշեր (Ձ):

Կնիլըն ա կառնը մինտըղ ըրածէլ - Թշնամությունը վերանալ, խաղաղություն հաստատվել: Տըսնասս հի՛ք կինի, վեր կնիլըն ա կառնը մինտըղ կըրածին (Ձ):

Կնիլը վըխճարը կերավ՝ վայ մինատար, կօղը վըխճարը տարավ՝ վայ մինատար - Դժբախտությունը միշտ աղքատ մարդուն է բաժին ընկնում: Էդօվին իլնծը մին կավ ար, ըստակից, մին արտ ար, նի կացավ էրից. ըստըղ ըն ասալ. «Կնիլը վըխճարը կերավ՝ վայ մինատար, կօղը վըխճարը տարավ՝ վայ մինատար» (Բ):

Կնիլը տնիլանությունան կարից վէչ սարը պիցըրանա, ըսըցեն՝ էնքան կերալ ա, կարում չի տնիլիլ կա - Արտաքին տեսքը խաբուսիկ է լինում: Կնիլը տնիլանությունան կարից վէչ սարը պիցըրանա, ըսըցեն՝ էնքան կերալ ա, կարում չի տնիլիլ կա, միհենգ մեր Շաբօն ա. բօյ-բուսաթեն յեշնում ըս՝ քըփըտ կամ ա, ամմա ախմաղ գատ ա (Բ):

Կնիլը ցըղնալ ա - Ասում են, երբ արել ժամանակ բարակ անծրել է մաղում: Կնիլը ցըղնալ ա. համ անըմ վա անում, համ թօռ ա կամ (Բ):

Կնիլը փուշըքաղվել - տեն Ասթըխը ծըռվել:

Կնիլը օռնալ - տեն Ասթըխը ծուվվալ:

Կնիլին ա կօղեն ըռըխը տալ - Գռփողներին մի բան հանձնել: Կալխօզը կնիլին ա կօղեն ըռըխը տըվեն, քընդեցեն (Ձ):

Կնիլին անա փախչիլ, արջին ճանգը ըղնէլ - տեն Թօռան փախչիլ, կըրկուտեն տակը ըղնէլ:

Կնիլին աշկերը ըղվէսին ուստա յըն շիննլ - Մարդ իր տեսածից է դաս առնում: Կնիլին աշկերը ըղվէսին ուստա յըն շիննլ. վեր հիրըվանեն արտը էրնում ա, Արտաշը քըշեր-ցիրըկ ձուրան արտեն հմասս ա կենում (Բ):

Կնիլին աշկերը տըսնալ - Երկյուղելով՝ վախ զգալով՝ դաս առնել: Իզեն կնիլին աշկերը տըսալ ա, էլ ըտի պեն չի անել (Բ):

Կնիլին բաստուրմա նըհաշ տալ - Գռփող՝ անկուշտ մարդու ախորժակը գրգռել: Սաբավ խըրեգ ա աշկը ծակ, տու վել կնիլին բաստուրմա յըս նըհաշ տամ (Ձ):

Կնիլին բաստուրմա չինիլ - Անկուշտ մարդը խնայողություն չի ունենա: Կնիլին բաստուրմա չինիլ. Սերօփը սաղ օրը Էն ա ըռըխը շօռ ըծես, ընդըրա ըշտըղա յա՛ հըթըյաթ (Բ):

Կնիլին ըռաշկեն կառնանը թակէլ - Յանցավորի փոխարեն անմեղին պատժել: Կընեգը

ասում ա. - Ա՛ մարթ, յը՛ս մաղավեր չըմ, կո՛ւլին ըռաշկէն կառնանը թակել մէլ (Ձ):

Կո՛ւլին ըռըխը կապէլ - Աղոթքով՝ հմայական խոսքերով գայլի բերանը փակել, որպեսզի չկարողանա վնասել հանդում մնացած անասուններին (կացինը խրում են սանդերքի ատամների արանքը կամ մոխրով լի գդալը՝ պատի մեջ եւ ասում. - Կիր անիմ, կո՛ւկապ անիմ՝ օխտը մաննալ, օխտը պոտնալ, եւ իբր դրանից հետո գայլի բերանը փակվում է): *Առաջ, վեր հեյվանը քըշերը մընալիս ա իլնի հանդին, կո՛ւլին ըռըխը կըպէլիս ըն իլնի, հանցու վընաս չի տա* (Բ):

Կո՛ւլին ըռըխան կառնը խըլի - Քաջություն, խիզախություն ցուցաբերել: *Շատերըն ըն փորցո՛ւմ կո՛ւլին ըռըխան կառնը խըլին, ամմա ամմա չի կամ, վեշ մինը կարում չի թաքավերին ըխճըկանը կուղացած դէվին ըսպանէ* (Ձ):

Կո՛ւլին ըռըխան պըրծընէլ/տոնս կ'նիլ, ար-ջին/օխծէն ըռըխը ըղնէլ - տեն՝ *Թոռան փախ-ջի, կըրկուտէն տակը ըղնէլ*:

Կո՛ւլին խըրատ տալալ կառնը չի տը՛ռնալ - Գազանաբարո մարդուն խրատելն անհնար՝ անիմաստ է: *Յըրըվաները տը՛սնում ըն, վը՛ր կո՛ւլին խըրատ տալալ կառնը չի տը՛ռնալ, թողում ըն, քիսնմ (ՆԼՂԺԲ, 86):*

Կո՛ւլին կըլխէն ըվիտնորան/խըրատ կարթիլ - Ապարդյուն կերպով անուղղելի մարդուն խրատներ տալ: *Յնորը ասմա. - Կո՛ւլին կըլխէն ըվիտնորան մէլ կարթիլ, էտ մարթ տը՛ռնոջ չի* (Ձ):

Կո՛ւլին կըլխէն փի քըսէլ - Գոփող՝ հափշտակող մարդուն նպաստել՝ ոգետրել: *Թա մեր բըրիգադիրը կո՛ւլ ա, նախագան էլ լափ կո՛ւլին կըլխէն փի յա քըսում* (Ձ):

Կո՛ւլին կըտըրէն - Ողորմելի, ընչազուրկ, աղքատ: *Կո՛ւլին կըտըրէն մարթ ա Յամբոն* (Բ):

Կո՛ւլին ճանգը քըգնը ըղնէլ - Ոչ արժանավորին արժանի՝ լավ բան բաժին ընկնել: *Ըտի էտ ախմաղը թաքավերին ըխճըկանը նը-հը՛տ փըսակվում ա. կո՛ւլին ճանգը քըգնը ա ըղնում* (Ձ):

Կո՛ւլին մորթէն/հալավը կը՛նալ/շոռ օնէլ/ճիտ(ավ)ը ըղնէլ/քըցիլ - Սաստիկ հակառակել՝ համառել՝ սանձարձակ դառնալ: *Ախշենը հնլն էրկու օրվա հարթն ա իլնի, վեր կո՛ւլին մորթէն կը՛ցալ ա, ըսկեսվորը նըհը՛տ ըսքըսալ պուզը-պօզէ անէլը* (Բ):

Կո՛ւլին նըհը՛տ քը՛փ քը՛նոջը շօնը նըհը՛տը բիդի տանէ - տեն՝ *Շանը նըհը՛տ հընգը-րօթուն ըրա, մըհակը ծը՛րքատ վեր մէլ տինիլ*:

Կո՛ւլին նըհը՛տ օտէլ, տը՛ռնանը նըհը՛տ օռնալ - Իր մեղսակցությունը քողարկելու համար տուժողին ցավակցել, ծպտված գող՝ ավագակ լինել: *Կամօն օղռաշ մարթ ա. կո՛ւլին նըհը՛տ օտում ա, տը՛ռնանը նըհը՛տ օռնում* (Ձ):

Կո՛ւլին պերանը կապէլ - տեն՝ *Կո՛ւլին ըռըխը կապէլ*:

Կո՛ւլին վեզը ընդըրա հը՛տէլ յա հաստ, վեր ուրան պէնը ուրան ծը՛րքավըն ա փըռնում - Յաջողության հասնելու համար պետք է ապավինել սեփական ուժերին: *Յնորը ասմա. «Ա՛ շան տըղէք, կո՛ւլին վեզը ընդըրա հը՛տէլ յա հաստ, վեր ուրան պէնը ուրան ծը՛րքավըն ա փըռնում, հիշկան կարում ըք, ըշխըղը՛ցէք, ուրո՛շին տուված փուլավը կարել չըք տօն պահիք»* (Ձ):

Կո՛ւլին փորը քուշտանալ չի - Անկուշտ՝ ազաի մարդը իր ունեցածով չի բավարարվի: *Աշկը ծակ մարթ ա Դերօն, հիշկան վը՛ղ ընք տամ, էլիա յա օզում, նըհախ չըն ասալ. «Կո՛ւլին փորը քուշտանալ չի»* (Բ):

Կո՛ւկապ անէլ - տեն՝ *Կո՛ւլին ըռըխը կապէլ*:

Կո՛ւկապ ինիլ - Շարժվել չկարողանալ, տեղում մեխված մնալ: *Դէվը տըղէն վեր տը՛սնում ա, կո՛ւկապ ա ինում* (Ձ):

Կո՛ւլ կերած - Փարթամ, գեղեցիկ: *Կո՛ւլ կերած կընէք ա մեր Սօնիշկան* (Բ):

Կո՛ւլ կըտըրէլ/տը՛ռնալ - 1. Կատաղել, գազազել: *Յնորը էտ վեր ըսկանում ա, կո՛ւլ ա կըտըրում* (Ձ): 2. Անկուշտ՝ անհագուրդ դառնալ: *Պահեստապետը կո՛ւլ ա կըտըրալ, պահեստը թըլանում ա* (Ձ):

Կո՛ւլ-կո՛ւլ անէլ - տեն՝ *Կո՛ւշ-կո՛ւշ անէլ*:

Կո՛ւլ տը՛ռնալ, օտէլ - Անտանելի դառնալ, մեկին իր գոյությամբ՝ ներկայությամբ խիստ ճնշել՝ նեղել: *Մարթին մըռնէլանը յը՛տը Արուսը էլ կըրը՛ցալ չի էտ տանը ապըրէ, պատերը կո՛ւլ ա տը՛ռալ, թա օտէլ* (Ձ):

Կո՛ւլտօռած շօն - Կատաղած, գազազած, անտանելի (մարդ): *Խընումանց Արիսակը կո՛ւլ-տօռած շօն ա, սաղ շիննցէք՝ նը՛ստալ յը՛խա յըն ճըղում* (Բ):

Կոմունալ աշխատանք - Երկրորդական, առաջին և երրորդական (բան)։ Էտ վերջնական էլ էտ կոմունալը շեղված խոսքերը հրեմե կոմունալ աշխատանք (2)։

Կոմունալ աշխատանք տալ - Երկրորդական առաջին և երրորդական։ Մարդը կրկնական կոմունալ աշխատանք տալով, զինքնը հրավաքից (Բ)։

Կոմունալ ընկալություն - Կեղծ բարեկամություն։ Տղան կրկնական չի ընկալում, վեր էտ մարդը իրան և ընկալում կոմունալ ընկալություն առաջին (2)։

Կոմունալ ընտանի - Անհագուրդ ախորժակ։ Էտ դերին էլ կոմունալ ընտանի առաջին (2)։

Կոմունալ ընդհանրական ընդհանրական - Մեծ փորձանքի հանդիպել։ Խնդիրը Արշամը հինգ աճում, արտ ա ընդհանրական, կոմունալ ընդհանրական կարկուտը սաղ փոքրընդհանրական (Բ)։

Կոմունալ ընդհանրական ընդհանրական (կառնը) - Զոնտական, բազմական (բան)։ Ընդհանրական կրկնական էլ մին ճորդոտած պենցանկ առաջին, հանքով ընդհանրական կոմունալ ընդհանրական կառնը (2)։

Կոմունալ ընկալություն - Անոգուտ խրատ։ Ընդհանրական հինգուտ առաջին, կոմունալ ընկալություն առաջին (2)։

Կոմունալ թաք - Գալլատունկ։ Կոմունալ թաք վեր չորանում ա, լոխում ըս, թեզ առաջին (Բ)։

Կոմունալ խաղու - Մի տեսակ բույս, որ տալիս է ողկույզներով պտուղ։ Կոմունալ խաղու վառում, ատրակից ինքն (2)։

Կոմունալ խոտ - 1. Թելանման մակաբույս բույս, գաղձի տեսակ, գալլատուն։ Բուստանը սաղ կոմունալ խոտ ա, շիթիկեն անշան չըն կամ (Բ)։ 2. Կեզն. Լեզ, միս, անասուն։ Զանգ, էս հինգ լավ դոջ օնիս, էս հինգ լավ կոմունալ խոտ ա՞ (2)։

Կոմունալ խոտ օտել - Խիստ գալլատուն, մոլեզնել։ Կոմունալ խոտ ըս կերակ, հինգ ըս ճորդընդհանրական (Բ)։

Կոմունալ հորսանեք - տեն էշու հորսանեք։

Կոմունալ ճոտ - Ծարպիկ, համարձակ (մարդ)։ Դե Զանգան էլ կոմունալ ճոտ ա, ծըրընգում ա էտ փանիկանեն պրկան փրոնում, վեր քըցում (2)։

Կոմունալ մորթե/հալավ կրեցած - Կատաղած, սանձարձակ։ Մին կոմունալ մորթե կրեցած կրկնական դունաղեն վրենները լըվընաս տրեղը տընաս ա, վեր քօք վրեններ ա (ԱԱ, 15)։

Կոմունալ նրման - Գազանաբար, վայրենաբար։ Կոմունալ նրման յորա յա պրծընում, էտ ըխճըկանը փրծընում (2)։

Կոմունալ նրման իրար աշխատանք - Իրար նկատմամբ անհավատարիմ խաղալիս լինել։

Մորթըկընեք վեր կոմունալ նրման իրար աշխատանք յորթընեք, տոն չըն տրեմնալ (2)։

Կոմունալ նրման օտել - Ազահաբար խժռել՝ լափել։ Դոնաղը էտ կուրկուտեն դըզղանը քաշում ա առաջին, կոմունալ նրման օտում (2)։

Կոմունալ սրբոտ կերած - Անվախ, համարձակ, աներկյուղ։ Տումըցե Թեվանը կոմունալ սրբոտ կերած մարթ ա իլնլ (Բ)։

Կոմունալ վեզ - Զաստ վիզ։ Սումբաթը կոմունալ վեզ օնե (Բ)։

Կոմունալ փայ տրեմնալ - Աստեղի կորչել՝ վատնվել։ Խըդընտ կըպըկ-կապել փուլ թուփ ըրակ, լոխ կոմունալ փայ տրեմնալ (Բ)։

Կոմունալ փի օտել - Անխոցելի լինել։ Թեվանը կոմունալ փի յա կերակ, կարում չըն ըսպանին (2)։

Կոմունալ անեկ - Գազանաբար վերաբերվել։ Խորթ մարթ կոմունալ անեկ առաջին, էտ խոխենը տանան փախճում ըն (2)։

Կոմունալ կանեկ տալ - Բացահայտ գործողություններին խոսափել, թաքուն գործել։ Ծինանցեք թըքթըծհանք ըն անում, թա. «Դնկան, խե կուրկըկանե լըս տամ, յոք մեզ նըրեմ հընգեր տրեմ, մինտրեկ կործ անինք» (2)։

Կոմունալ բուրդություն չի/չըմ ըրակ - Խիղճը(ս) հանգիստ է, որեմ հանցանք չի (չեմ) գործել (գործածվում է նաեւ հարցական ձևով)։ Ասում ա. «Յոք կոմունալ-բուրդություն չըմ ըրակ, խե չի՞ բիդի ճակատըս պեց շոռ կամ» (2)։

Կոմունալ բըռասունք չօնե - Գողությունը շուտ է բացահայտվում։ Մին շեթաթ էլ չի ընցընում կօղեն փրոնում ըն. և ընդհանրական ասալ. «Կոմունալ բըռասունք չօնե» (2)։

Կոմունալ բիդի մորթիս, վեր անում կամ - Արդյունք ստանալու համար մեծ գործ պետք է անել։ Զանգ, կոմունալ բիդի մորթիս, վեր անում կամ, մին ստան տրեղ արտ ըս ըրակ, էտ հիշկան ցորեն բիդի հընձիս, վեր կարիս տոնըս պահիս (Բ)։

Կոմունալ կաշի - Զաստ՝ դիմացկուն կաշի։ Էտ կըվեն կաշին էլ կոմունալ կաշի յա ինքն, կըտորում ըն, տըրընիս անում (2)։

Կոմունալ մածուն կերած - տեն ծենու մածուն կերած։

Կոմունալ մը(ն)ջանք - Մեծ, խոշոր։ Մին կոմունալ մընջանք կամ ա մորթում, լոխճին ծեն տամ դոնաղ (2)։

Կումաշու (մը(ն)չանք) կէր անէլ - Շատ ուտել՝ խժռել: Սըմսօնէն կընէ՞քը կումաշու մընչանք կէր ա անում (Բ):

Կումաշու օժ - տեն Արչու օժ:

Կումաշու օս - տեն Սը՛վ նօթ:

Կումէն մը՛ծ էշը մըննան քըցիլ - Ամենակարեւոր բանը մոռանալ: Խօրէնը կ'ամ ա լօխ նաղ անում, ամմա կումէն մը՛ծ էշը մըննան քըցիլում ա (Ձ):

Կիւն անէլ/տալ - Վառված ածուխները իրար գլխի հավաքել: Ըսկէտուրը ասմա.- Թուրունը կ'իւն ըրա՝ հացը թըխիկնը՝ (Ձ):

Կիւշ անէլ - 1. Գոգավոր դարձնել՝ փորել: Էտ փաղը կ'իւշ ա անում, շիրքէփ շինում (Ձ): 2. տեն **Կիւշը կախ անէլ**:

Կիւշը կախ - 1. Տգել: Կիւշը կախ ախճի՞գ ա, ընդորա հու բի՛ղի օգի (Բ): 2. Խոժոռ, մռայլ: Կիւշը կախ մարթին անա զանիւս տանում ա (Բ):

Կիւշը կախ անէլ/տալ - Խոժոռվել, մռայլվել: Ըսկէտուրը Էտ վեր տը՛սնում ա, կ'իւշը կախ ա անում, ղըրաղ կէնում (Ձ):

Կիւշ-կ'իւշ անէլ - արիւմ. Արագ-արագ՝ ագա-հաբար ուտել՝ խժռել: Խօխէնքը յըրա յըն տը՛ռնում, խաշիլը կ'իւշ-կ'իւշ անում (Ձ):

Կուտկատը՛ղը հըստըցընէլ - տեն **Կօտէն հըստըցընէլ**:

Կուրծըվարու հըրակաշ - Գործին չմասնակցող, բայց արդյունքից բաժին պահանջող (մարդ): Իզէն կուրծըվարու հըրակաշ ա, նը՛ստա հը՛ռէ շօ՛ռ տօ (Ձ):

Կօղէն ա բօզէն մանգիլը քըռաս(ս)ուն օր ա - Գողթությունն ու անբարոյականությունը շուտ է բացահայտվում: Կօղէն ա բօզէն մանգիլը քըռասուն օր ա, ամմա մին ա՝ միհէնձ կուրթթունըն էլ ա շատ, բուզօթունըն էլ (Բ):

Կօղէն ա բօզէն քըռաս(ս)ուն հալավ կինի - Գողն ու անբարոյականը շարունակ փոխում են իրենց արտաքինը: Գարը ասմա. «Ըտըրանց անա սայաղ կաց. կօղէն ա բօզէն քըռասուն հալավ կինի» (Ձ):

Կօղէն ըսը՛ցէն՝ պըտըրիանավը յէշի, ծըկը-ծիկի ըրավ - տեն **Կօղէն ըսը՛ցէն՝ տօնը պէ՛ց, կըսըհար ըրավ**:

Կօղէն ըսը՛ցէն՝ տօնը պէ՛ց, կըսըհար ըրավ - Մարդու բնավորությունը ցանկացած իրադրության մեջ դրսևորվում է: Էտ աշկը շօր կընէ՞քը լըհա վեր Էտ տըղէն տը՛սնում ա, ըսըբ-

տում ա մօտ թակէլը. ըստը՛ղ ըն ասալ, թա. «Կօղէն ըսը՛ցէն՝ տօնը պէ՛ց, կըսըհար ըրավ» (Ձ):

Կօղը հինչ կօ՛գի՝ մըթէն քըշէր - տեն **Քօռը հինչ կօ՛գի՝ էրկու աշկ, էն էլ պըլը՞-պըլը՞ձ**:

Կօղը մըթնու շօռ կըկա - Չարագործը իր չար գործերը կատարելու համար հարմար պահ է փնտրում: Կօղը մըթնու շօռ կըկա. Աբօն Էն ա ինիւմ աշկէն տակավը յիշիլիս, վեր գըրավուն քըցի, Ըշօտէն Էծը կ'ուղանա (Ձ):

Կօղը յը՛կավ՝ վա՛յ մինատար, կ'իւլը յը՛կավ՝ վա՛յ մինատար - տեն **Կ'իւլը վը՛խճարը կէրավ՝ վա՛յ մինատար, կ'օղը վը՛խճարը տարավ՝ վա՛յ մինատար**:

Կօղը վեր տանան ինի, կավը հիւրթանվը տիւս կօնին - Երբ վնասողը յուրային է, փորձանքն անխուսափելի է: Կօղը վեր տանան ինի, կավը հանրաժանը տիւս կօնին. ըտի թաքու-հին վէզիրին նըհը՛տ խօսկը մին ա անում, թաքավէրին կըլծիւր օտում (Ձ):

Կօղը կացած օղտ(ը) չինիլ - Մեծ բաները՝ հնարավոր չէ թաքցնել: Գարը ասմա.- Կօղը կացած օղտը չինիլ, նըհախ տը՛ղան չըրչարվել մէլ (Ձ):

Կօղը կէնալ - Թաքնվել: Էտ վախտը վէզիրին թօնը կ'օղըլ ա կէնում, վը՛ր թաքուհին տը՛սնա վուչ (ՆԼՂԺԲ, 45):

Կօղը կըցընէլ - Թաքնել: ... Կ'իւլը արչին դաչանք ա անըմ, վը՛ր առաչ իւրան մին տը՛ղ կ'օղը կըցընէ, յետավ ինքը պըցընան ծառը (ԼՂԲ, 360):

Կօղ կատու - 1. Զգուշավոր եւ խորամանկ (անձ): Ռուբէնը կ'օղ կատու վա, կարել չըս խանիիս (Բ): 2. Իրեն հանցավոր զգացող, անհամարձակ (անձ): Էտ կ'օղ կատուն իրը՛ս չօնէ, թա շինամաչ տիւս կա (Բ):

Կօղ կատու տը՛ռնալ - Խեղճանալ, համարձակությունը կորցնել: Բարիշկան կ'օղ կատու վա տը՛ռալ, էլ վէչ մինին նըհը՛տ յըխըբօղազ չի անում (Բ):

Կօղ շօն - 1. տեն **Կօղ կատու**: 2. Անարգանքի՝ հանդիմանության արտահայտություն՝ ուղղված գողություն արած անձին: Կօղ շօն, տու հուվ ը՛ս, վեր հանլն խօսում էլ ըս (Ձ):

Կօղ տափ - Բուրբերով, թումբերով եւն սահմանագատված, թաքնված (տեղ, վայր): Էտ կ'օղ տափումը մին դանձա՛յ յըն շինիս, ըտը՛ղ կընաս (Ձ):

Կօդու հըղէ - Գաղտնի ճանապարհ՝ արահետ: Ըտըդ մին կօդու հըղէ յա իննում, ամմա ըտըրանք տըդըր զիւրում չըն (2):

Կօդու ճիրնք - Աղոտ (լույս, լամպ): Էտ լամբըն էլ հօ լամբ չի՞, կօդու ճիրնք՝ ա, մին թիքն յա լիւս տամ (2):

Կօդու մնորդվան - հեզն. Նիհար եւ երկարահասակ (մարդ): Զամօն կօդու մնորդվան ա, բօյը երկու մետըր կա (Բ):

Կօդու նըման - Զգուշորեն, զգուշաբար, գաղտագողի: Կօդու նըման հանց նի յա մընում, վէշ մինը կըլծի չի ըղնում (2):

Կծծի անէլ - 1. Այրել, խանձել: Ըտըրանք ըցնում ըն կըրակէն մաջը, կ'ծծի անում (2): 2. Տանջել, չարչարել: Էտ հարթըն սաղ օրը ըսկէսվօրը կ'ծծի յար անում (2):

Կծծի տըճնալ - 1. Այրվել, խանձվել: Զավը ըղնում ա կըրակը, կ'ծծի տըճնում (Բ): 2. Տանջվել, չարչարվել: Զծնծին վախտը վեր կ'ամ ա, խըճծ ժըղօվորթը կ'ծծի յըն տըճնում (Բ):

Կօտան կախ ինիլ - Պարտվել, ներում հայցել: Տըղան կօխում ա տակը, դէվը կօտան կախ ա իննում, թա.- Ինձ ըսպանէլ մէլ, հինչու օգիս՝ կանիմ (2):

Կօտէն բուշանալ/թնկանալ - Սովածանալ, քաղցել: Դերին կօտէն բուշանում ա, քինամ ա էտ կընգանը տօնը (2):

Կօտէն բուշըցընէլ/թնկըցընէլ/ բըրախ տալ/պէց թօղ(ն)էլ - 1. Գործը վերջացնել, հանգստանալ: Զէնզ օր ա՝ Աբօն հծնձ ընէլիս, անջախ-անջախ կօտէն թնկըցըրավ (2): 2. Պատրաստվել ուտելու՝ զրուցելու եւն: Զավէնը հըրսընքէն անումը վեր ըսկանում ա, կօտէն բուշըցընում ա (2):

Կօտէն հըստըցընէլ - 1. Գիրանալ, չաղանալ: Սային ըտըրանց տանը երկու ամէս կէնում ա, կօտէն հըստըցընում (2): 2. Զարստություն դիգել: Ըտըրանք էտ յիրգիրումը լիավ կօրծ ըն անում, կ'ծտէն հըստըցընում (2):

Կօտէն պինդըցընէլ - 1. Գոտեմարտի նախապատրաստվել: Փնիլիվանը կօտէն պինդըցընէս ա, տոն կ'աս մէյդանը (2): 2. Կուշտ ուտել: Դօնաղը նըստում ա, մին լիավ կօտէն պինդըցընում, քինամ (2): 3. Ուտելիքը չափավորել, քիչ ուտել: Շատ ըս քուքացալ, կօտէտ պատառ պինդըցըրու (Բ):

Կօտէն փօրավը պատ չըլնլ - Չափազանց գեր՝ չաղ լինել: Էնքան կերալ ա, կօտէն փօրավը պատ չի կ'ամ (Բ):

Կօրծ վարէլ - տէն Զըռավար անէլ:

Կօք յը՛ր օնէլ - Զորդորվել, համոզվել: Թնգ-գն հարթըն կօք յը՛ր օնօղ չար (2):

Կօք տալ - Զորդորել, համոզել: Կօք ա տամ, սա յեր ա իննում թարքը, քըշում ա անց կէնում, մընտում դօքին (ՅԱԲ, 15, 107):

Կօք տօ՛, բարը կէ՛ր - Մարդուն հորդորելով՝ համոզելով՝ կարելի է օգուտ քաղել՝ ստանալ: Կօք տօ՛, բարը կէ՛ր. Էտ հայասըզը հանց կուլըկապ ա անում, թաքավերին տըղան ուրան ըխճըկանը յըրա կըծանում ա (2):

Կուժէն ըմըջին կօլա յէլ ա կօտըրում - Սպասվածի փոխարեն անսպասելին է կատարվում: Մարը թա. «Վէ՛ջինջ, մատաղ անիմ, կուժէն ըմըջին կօլա յէլ ա կօտըրում, էք՛նօց էլ քինի, ըռագի յա կընական» (2):

Կուլակաթափ անէլ - Զարստությունից՝ հողից՝ անասուններից եւն գրկել: Ըտի մարթկանց բիդի կուլակաթափ անիս, վեր չափը ճընանջին (Բ):

Կուլ յերգինք - Անսահման տարածություն, անսահմանություն: Դուշը թըռչնում ա, կուլ յերգինքումը կօրչնում (2):

Կուլըկապ անէլ - 1. Մեկին շփոթեցնել՝ մոլորեցնել՝ պապանձեցնել: ...Զադուն նըհէնց ա կըլըկապ անում, վար էտ կընէգը էլ պէն չի խօսում (2): 2. Զամոզել (խաբելով): Կուլըկապ ըրավ, քավթառ ծին թանգ ծախից (Բ):

Կուլըկապ ըղնէլ/ինիլ - Շփոթվել, մոլորվել, պապանձվել: Տըղան վեր դէվին տըճնում ա, կուլըկապ ա ըղնում (2):

Կուլըկատէգը կ'արմոն - Առողջ, առույգ: Կուլըկատէգը կ'արմոն տըղամարթ ա իսակ դային (2):

Կուլըկօլ անէլ - Իրար գրկել, գրկախառնվել: Ըտը՛դ Թափէղըն ա Պարսէղը ուրոնը ճընանջում ըն, կուլըկօլ անում (2):

Կուխկըճաղէրը անլէր անէլ/կուտըր(հ)ա-տէլ/հըմբարէլ - Շատ ծեծել: Դօրօղջին մըհակը յօր ա ունէս, ըտըրա կուխկըճաղէրը անլէր ընէս (2):

Կուխկըճաղէրը հըմբարվէլ/նըրոն նի կ'անլ - Շատ նիհար լինել: Խըճըճըտ Էնքան տոնգը կացալ ա, կուխկըճաղէրը հըմբարվում ա (2):

Կուկվածէն անէլ - Զուր կանչել: Զիշկան կուկվածէն ա անում, կընէ՞ք մըհալ չի քըցոն (2):

Կուկուն անէ, ճիճին տանէ - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը աշխատում է, մյուսը՝ արդյունքը վայելում: **Կուկուն անէ, ճիճին տանէ. հանրը սաղ օրը տանջվում ա, տըղան էլ հօրը ըշխադածը լօխ տամ ա օտէլ-խըմէլու (Բ):**

Կուկուն մաջին պոն շինիլ/տինիլ - Ավերվել, ավերակ դառնալ: **էտ տօնը մին վըխտու վա իլնի գոռ, միհէնք կուկուն մաջին պոն ա շիննիլ (2):**

Կուռի խուխու նըման - տեն **խուխու նըման:**

Կուռի քօն - Շերամի երկրորդ քունը, որ կարճատեւ է լինում: **Վըրթընը կուռի քօնան յըր ա կէնում, թուրթու տիրը՞վ չի իննում, թա ուտը-ցընին (2):**

Կուռըկըծէք տըռնալ - 1. տեն **Կըծէք տըռնալ:** 2. Ձեռն ու ոտը քաշվել, անդամալույծ դառնալ: **Շէնըմը մընացալ ըն էրկու կուռը-կըծէք տըռնալ պառալ (Բ):**

Կուռուր անէլ/կնն - Կուռ գալ, կծկված նստել՝ կանգնել: **Վէր քը՞ցալ ա տըռնալ՝ խը՞քը պըր-ծած, մին ծառու տակէ կուռուր ա ըրալ, ըսքըսալ զըռզըռալը (ԱԱ, 74):**

Կուռուր-կուռուր անէլ/կնն - Շատերը կամ շատ տեղերից կուռ գալ՝ կծկվել: **Թօռը նի յա օնում, վըխճըրընէն պատեն տակէն կուռուր-կուռուր ըն անում (2):**

Կուռալավը չօնէլ - տեն Վէջավը չօնէլ:

Կուռալ անէլ - անրգ. Լռել, ձայնը կտրել: **Մարթը ասմա.- Կո՞ւալ ըրա, թա չէ փիս ա ինն-կան (2):**

Կուռար անէլ - 1. Շատ երթեւեկելով՝ պնդացնել, չորացնել: **Կումըշնէն ըխպիրին հըղէն կուռար ըն ըրալ (Բ):** 2. Նույն տեղով շատ գնալ, մեկին՝ մի տեղ շատ այցելել: **Սիրըկաները Ըշխէնին տօնը կուռար ըն ըրալ (2):**

Կուռար ինիլ/տըռնալ - Շատ երթեւեկելուց պնդանալ՝ չորանալ: **էնքան քը՞ցալ ըն-յը՞կալ, հըղէն կուռար ա տըռնալ (2):**

Կուռալտ անէլ - Գործը հապճեպ ու անորակ կատարել, ի միջի այլոց անել: **Կուռալտ ա անում պըրծընում, քինամ, թա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, հունցը ասալ ըս, ընդի էլ ըրալ ըմ (2):**

Կուռնաթափ ինիլ/տըռնալ - տեն **Կուռնէրը կուտըր(հ)ատ(վ)էլ (1):**

Կուռնան փըռնէլ - տեն **Մըրքան փըռնէլ:**

Կուռնավը տալ - տեն **Մըրքավը տալ:**

Կուռները թնկնալ - տեն **Մըրքերը թնկնալ:**

Կուռները կուտըր(հ)ատ(վ)էլ/վէր տըռնալ -

1. Ուժասպառ լինել, սաստիկ հոգնել: **էնքան կօրծ ըրէ, կուռներըն կուտըրատից (Բ):** 2. Յուսահատվել, վիատվել, դժբախտության հանդիպել: **Խը՞ղճըտ հինչ ա՞նէ, կուռները կուտըրատած մարթ ա, էրկու տըղա օնար, ճօխտըն էլ ըսպընվը՞ցէն (Բ):**

Կուռները յըր քաշիլ - տեն **Թէվէրը յըր քաշիլ:**

Կուռները(տ) կանանչ կէնա - Գործածվում է որպես բարեմաղթություն՝ միշտ եռանդով՝ ուժով լինի (լինես): **Կուռները կանանչ կէնա էրնու յըրգիրներում ապըրօղ հըլէրէն, վէր Ղարաբաղա էտքան ք՞ծմա՞ք ըն անում (Բ):**

Կուռնըտակէն ծըմէրուկ չի տըղվար(վ)ում - Ասում են շատ գոռոզ՝ մեծամիտ մարդու մասին: **Սիրանը շատ ա բնա՞ռաստ. կուռնըտը-կէրէն ծըմէրուկ չի տըղվարվում (Բ):**

Կուռնըտակէն ծոն կըխնշվի - Ասում են մեծ եռանդ՝ ավյուն ունեցող մարդու մասին: **Ափ-կարը ճօկ տըղամարթ ա. կուռնըտակէն ծոն կըխնշվի (Բ):**

Կուռնըտակէրը տալ - Մեկին անընդհատ դրդել՝ գրգռել մեկ ուրիշի դեմ: **Մարը տըղէն կուռնըտակէրը տըվալ, հարթնանը նըղըտ կըռըվցըրալ (Բ):**

Կուռնըտակէրը տըռըզցընէլ - Խիստ գոռոզամտել, մեծամտանալ: **էս թանրիփան խիտըղընը փուչփուչացալ ա, կուռնըտակէրը տըռըզցըրալ... (ՆԱԲ, II, 47):**

Կուռնըտըկէրէն ծըմէրուկ/կըծէք/ փափուկ պէրց տինիլ - Փաղաքական խոսքերով մեկին գովել՝ խրախուսել՝ քաջալերել: **Խօխան վէր կուռթօթուն անէ, հանրը կըթակէ, վէջ թա կուռնը-տըկէրէն ծըմէրուկ կըտինի (2):**

Կուռնումը (թափ) ինիլ - Ուժեղ՝ զորեղ լինել: **Փըսէն քը՞փէն նի յա կաս, ըսիս ա. «Հանէր, տէնակը-գատը տէրտակ ա, փըսէն կուռնումը բէղը ինի...» (ԱԶ, 41):**

Կուռնումը խօսէլ - Հակառակվել, հակառակ լինել: **Մարթը հինչը անում ար, կընէ՞քը կուռնումըն ար խօսում (2):**

Կոռնուսը կենալ (մինին) - տեն Անգիւնը պահէլ:

Կոռնուսը թափ տալ - տեն Խըլքը թափ տալ:

Կոռնուսը տէրտակ - տեն Կըլծխը տէրտակ:

Կոռնուս ինիլ/տըհնալ/քինիլ - Հաշմվել, հաշմանդամ դառնալ: Խասան հինըրսըզ կընէ՞՞ք ա իլնլ, մըհէն՞ք ա ըտի կոռնուս տըհնալ, խըղճացալ (Բ):

Կոռնուս հըվաքէլ - Մուրացկանություն անել, մուրալ: Կոռնուս հըվըքէլալ Ափին համ ուրան ար պահուլ, համ քըվօրը (Բ):

Կոռնուսը ճիրիլ - հեզն. Մոր գոգում միզել (փոքր երեխայի մասին): Խօխան կուտեն ա ճիրու (Ձ):

Կոռնուսը փնիլ/տըհնալ/թօռնը/տըղան - տեն Մանթաշօվէն փնիլ/թօռնը/տըղան (2):

Կոռնուր ինիլ/տըհնալ - Մասնատվել, բաժանվել: Հինչ ա էտ հարթը պէրալ ըն, Ուջա-դանց տօնը կոռնուր ա տըհնալ (Բ):

Կոռնուր-կոռնուր անէլ - Մարմինը կտրատելով՝ չարաչար սպանել: Լէնք Թէմուրը հըր-րամմայում ա, վէր էտ պըռալէն կոռնուր-կոռնուր անին (Ձ):

Կոռնուր-կոռնուր ինիլ/տըհնալ - Մարմինը կտրատվելով՝ չարաչար սպանվել: Հու էտ դըջաղէն ճանքըն ար ըղնում, կոռնուր-կոռնուր ար ինում (Ձ):

Կոռնուր տալ - Որեւէ բանի վրա կարկատան դնել: Թօրբան կոռնուր ա տամ, քինամ (Ձ):

Կուրի-մուրի անէլ - Գործը ձգձգել, գործից խուսափել: Կուրի-մուրի անօղ մարթին նըհըտ վէշ մինը հըրըկըշվէ կօրծ չի անէլ (Ձ):

Կուրկուտ անէլ - 1. Երկյուղել, վախենալ: Մարթը վէր ճըղղամ ա, կընէ՞՞ք կուրկուտ ա անում, կօջ կամ (Ձ): 2. տեն Լըվըկարկուտ անէլ:

Կուրկուտը օտէլ - հեզն. տեն Բադարաքը օտէլ:

Կուրկուտ քըցիլ - տեն Մըթկումը կուրկուտ քըցիլ:

Կուրցընէլի պէն չօնիմ/չօնիս/չօնէ - տեն Հինչ օնիմ կուրցընէլի:

Կուփէ-կուփէ անէլ - Շարունակ հրել՝ բոթել, հրհրել, հրմշտել: Էշին կուփէ-կուփէ ընէլալ

տանում ա ծըմակը, փնդ կըտորում, պէռնում (ՆԱԲ, III, 124):

Կուփէ տալ - Հրել, բոթել: Հօրանը քընամ ա, թա ծօվէն յէշի, շինացէք՝ կուփէ յըն տամ, քըցում ծօվը (ՀԺՀ, V, 305):

Կօզկած կօժ - Ամուր, դիմացկուն, տոկուն (անձ, իր): Ուբէլ անին կօզկած կօժ ա (Բ):

Կօզնու նըման կօջ ա կամ, կըռթնուկու նըման տըռըզիւմ - Ասում են վախկոտ, բայց մեծամիտ մարդկանց մասին: Ընդորա զըհ-զըհ խուալէին յէշու մէլ, իզէն կօզնու նըման կօջ ա կամ, կըռթնուկու նըման տըռըզիւմ (Բ):

Կօզնուն կըլծխը խալիչին կէնալ չի - տեն Խօզին կըլծխը խալիչին կէնալ չի:

Կօզնուն կըլծխը տիրին խալիչին յըրա, թուլուլ ընգալ, ընգալ ցըխը - տեն Խօզին կըլծխը խալիչին կէնալ չի:

Կօթ անէլ - 1. Մատղաշ ծառից հանած կեղեւի մեջ ծնեթել, թրթնջուկ եւ այլ կանաչեղեն լցնելով ու աղ ցանելով՝ ծայրերը մամուռով խցանել եւ մոխրի մեջ անթեղելով՝ եփել: Մարտակէրտցէք ըն սիրում կօթ անէլը (Բ): 2. տեն Կըվաթ անէլ:

Կօթէն կ'նլ - Համառոտակի բացատրել: Ուստան կօթէն ա կամ, ըտըրանց կօրծու տի-նում (Ձ):

Կօթը բօշ անէլ - Հսկողությունը՝ հետեւողականությունը թուլացնել: Ուստան լըհա վէր մին պատառ կօթը բօշ ա անում, շնագէրդը աշկ ա կ'ուղանում, դինջանում (Ձ):

Կօթը յըրա անէլ - Գործը վերջացնել՝ ավարտին հասցնել: Արտը հընձում ըն, կօթը յըրա անում, նըստում մին լավ քըփ անում (Ձ):

Կօթը սըվանալ - Միջուկը հասունանալ (ընկույզի մասին): Ճուղուպուրէն կօթը վէր սըվանում ա, ջիհիլնէն ծուրէրան տօն չըն կամ (Բ):

Կօթ կըտըրէլ - 1. Հորանալ: Լօթին կօթ ա կըտըրալ, խէ քաղում չըս (Բ): 2. Նիհարել, հյուծվել: Խըղճ փնդիքը Էնքան հըհ ա քաշան, կօթ ա կըտըրալ (Ձ):

Կօթու անէլ - տեն Կըվաթ անէլ:

Կօժը ըխալիրին հըղէնի յա կօտըրում - Որեւէ իր՝ գործիք աշխատանքի ժամանակ է փչանում: Կօժը ըխալիրին հըղէնի յա կօտըրում. Էնքան քըշան ըմ, մաշինըս խըրըբացալ ա (Բ):

Կօժը կուտըրօղէն ըն կօզկէլ տամ - տեն Ծօնը ըսպընօղէն ըն քաշ տալ տամ:

Կօժըն ա կօլան կըլխէն կօտըրդէլ - Հան-ցանքը մեկի վրա բարդել, գայրույթը մեկի վրա թափել: *Կըլխօգէն վըխճըրնէն կ'ուղանում ըն, նախագան կօժըն ա կօլան չուբանէն յըրա յա կօտըրում (Ձ):*

Կօժըն ա կօլան կըլխէն կօտըրվէլ - Հանցանքը մեկի վրա բարդվել, գայրույթը մեկի վրա թափվել: *Տանան հինչը կօրչնում ար, կօժըն ա կօլան կուճի հարթանը կըլխէն ար կօտըրվում (Ձ):*

Կօժը շինծղը օյնըն էլ կըշինի - Մեծ գործ կատարողը այն ավարտին կհասցնի: *Բափկէն, կօժը շինօղը օյնըն էլ կըշինի. տօնը շիննալ ըս, խէ համամըն էլ չը՞ս շիննում (Բ):*

Կօլան ըխպիրին հըղէնի յա կօտըրում - տեն Կօժը ըխպիրին հըղէնի յա կօտըրում:

Կօլէնջը յը՞տ անէլ - Որովայնի ցավը վերացնել. երկար թելը երեք անգամ ագուցում էին այնպես, որ մի ձգելով արծակվեր, որից հետո հիվանդին պառկեցնում էին փորի վրա եւ մեջքը տրորում: *Մինակ բախաջին ա կարում ըտըրա կօլէնջը յը՞տ անէ (Ձ):*

Կօլ՝ անէլ - 1. Կոկորդը վեր տնկել: *Կավը վեր կօլ՝ ա անում, կըվարածը յէշում ա տը՛սնում՝ մին մը՛ծ պըղօճ կօլան կացած (Ձ):* 2. *տեն Վըգալը ըղնէլ:*

Կօլալը/Կօլուքը ըղնէլ/օնէլ - տեն Վըգալը ըղնէլ:

Կօլալը/Կօլուքը օնէլ, պիրիլ - հեզն. Աղջիկ փախցնել: *Մին օր էլ մին ախճիգ՝ ա կօլալը օնում, պիրում, թա.- Էս ա իմ կընէգըս (Ձ):*

Կօլալը/Կօլուքը օնէլ, տանէլ - Առաջնորդել, իր հետեւից տանել: *Թաքավերին տըղան նըստում ա սը՛վ ծին, Էտ ջըհիլներին կօլալը օնում, տանում կըռը՛վ (Ձ):*

Կօլին տակէն պահէլ/տակը քըցիլ/օնէլ - Իր պաշտպանության՝ հովանավորության՝ ենթակայության տակ առնել: *Մէլիք՝ Սաջումը ըտըրանց կօլին տակէն ա պըհէս (Ձ):*

Կօլին տակը քօրէլ - տեն Մաշկը քօրէլ:

Կօլ՝ կօլու տալ - տեն Կուլվըկօլ՝ անէլ:

Կօլ տալ - 1. Կոկորդով ներս տանել, կլանել: *Ճարը կօլ ա տամ, դնասի մը՛ռնում (Ձ):* 2. Կլանելով մահացնել՝ ոչնչացնել: *Էտ օշափը հազարներալ մարթ ա կօլ տըվալ (ՀԺԳ, V, 22):* 3. Վիրավորանքը՝ անպատվությունը հանդուրժել, ներքին հուզմունքը զսպել: *Մարթը հիշկան*

ուշունց ա տամ, կընէգը կօլ ա տամ, խօսում չի (Ձ): 4. *արիւմ.* Ապօրինաբար յուրացնել՝ սեփականացնել: *Նախագան կըլխօգէն վըխճըրնէն սաղ կօլ ա տուվալ (Ձ):*

Կօլ քիւնիլ - Կոկորդով ներս գնալ, կլանվել: *Հացը կօշտ ա, կօլ չի քիւննում (Բ):*

Կօխած տը՛ղը կընա(ն)չիլ - Բարի ոտք ունենալ, հաջողություն բերել: *Սիրգօն ապան պարի մարթ ա իլնլ, կօխած տը՛ղըն էլ կընաչում ար (Բ):*

Կօխած տը՛ղը չուրանալ - Չար ոտք ունենալ, ձախողություն բերել: *Ընդըրա կօխած տը՛ղը չուրանում ա, ըտըրա հը՛տէ էլ վէշ մինը դօնաղ չի ծէն տամ (Ձ):*

Կօխած օտէլ - Ազահորեն ուտել, խժռել: *Էշէրը նի յըն տը՛ռնում յօնջին արտը, կօխած օտում (Ձ):*

Կօխը թափէլ - Կօխը՝ գոտեմարտելը վերջացնել, կռվելը դադարեցնել: *Հնրը վեր կամ ա, տըղէքը կօխը թափում ըն (Ձ):*

Կօխըկանէ տալ - տեն Կօխ ըղնէլ:

Կօխըլ կէնալ - տեն Կօխ ըղնէլ:

Կօխըլ-կօխըլ անէլ/կէնալ/փըռնէլ - տեն Կօխ ըղնէլ:

Կօխըլ քըցիլ - տեն Կօխ քըցիլ:

Կօխ ըղնէլ/կէնալ/փըռնէլ - 1. Ըմբշամարտել, գոտեմարտել: *Վերչը, Էտ տըղան օշափէն նըհը՛տ կօխ ա կէնում, յը՛խնում (Ձ):* 2. Պայքարել, մաքառել: *Շուղօվուրթը ցուրտին նըհը՛տ կօխ ըն կացալ (Բ):*

Կօխկան կէնալ - Կերածը՝ ըմբռնանաճը մարտել: *Հինչը օտում ա, կօխկան ա կէնում (Ձ):*

Կօխկան յէշիլ - Չխառնվել, չմասնակցել: *Կընէգը հիրըվանէն մարթին նըհը՛տ կըռը՛վ ա անում, Փալանդուգ Սիմօնըն էլ կօխկան յէշնում ա (Բ):*

Կօխկան փըսած - Ոչ հարազատ, խորթ: *Կօխկատ փըսած ա՛, Էտ խուխէն խէ սիրում չը՛ս (Բ):*

Կօխկալը ընցընէլ - Անտեսել, չնկատելու տալ: *Կամ ա տը՛սնում հնրը կալաս ա անում, կօխկալը ընցընում ա, հանցու կօրծ չանէ (Ձ):*

Կօխկալըն էլ չի ընցընում - Տվյալ բանից՝ գործից շատ հեռու է՝ ապաշնորհ է: *Սաբալ դիւլգա՛ր ա, դիւլգըրպէնին կօխկալըն էլ չի ընցընում (Բ):*

Կօխկէն ըղնէլ - 1. Համառել, կամակորու-թյուն անել: *Ախճիգը կօխկէն ա ըղնում, թա.- Չէ*

վեր չէ, յըս էտ տըղէն օգնում չըմ (Ձ): 2. Զիջել, ընկրկել: Վեր հիրըվաները շատ թըքըթծհմայթ ըն անում, Կանփրիյէլը կօխկէն ա ըղնում, ըռագի կէնում (Ձ):

Կօխկէն մարթ ըսպանիս՝ասէլ չի - Խիստ գաղտնապահ է: Տըղամարթը Յէրէմիկն նըման կիկի յէ, կօխկէն մարթ ըսպանիս՝ասէլ չի (Բ):

Կօխկէն քըցիլ - Մեկի համառությունը՝ կամակորությունը կոտրել, զիջել տալ: Կօխկը հաստ մարթին միակ Աստուծ կըկարէ կօխկէն քըցի (Ձ):

Կօխկէրը յըր հըվաքէլ - Տարածված՝ սփռված որեւէ բանի եզրերը դեպի կենտրոնը հավաքել, կիտել: Յօրէնը մըկնում ա չուրը-ցընում, կօխկէրը յըր հըվաքում, մեզարավը ծասկում (Ձ):

Կօխկը կացնալ տնջվիլ չի - Սաստիկ համա՝ կամակոր, իրասածի է: Ընդըրա կօխկը կացնալ տնջվիլ չի, վէր ասալ ա, ընական ա (Բ):

Կօխկը կըտըրոէլ - Մեկի՝ մի բանի մոտից չիեռանալ, միշտ մոտը լինել: Մուկունը քընում ա տըռռօնէն կօխկը կըտըրում, թա.- Յէկ իւրիւր նըիէտ փըսակվիկնը... (ՆԱԲ, 70):

Կօխկը հաստ/տըջիլի - Համառ, կամակոր, իրասածի: Կօխկը հաստ մարթ ա Բօրիկը (Բ):

Կօխկը հըստըցընէլ - 1. տեն Կօխկէն ըղնէլ (1): 2. Կուշտ ուտել, կշտանալ: Ղօնաղը նըստէս ա կօխկը մին լալ հըստըցընէս, քիս (Ձ):

Կօխկը տէմ անէլ/տէմ տալ - տեն Կօխկէն ըղնէլ (1):

Կօխ-կօխ անէլ/կէնալ - տեն Կօխ ըղնէլ:

Կօխ տալ - Անտեսել, արհամարհել: Բի-դասըլ տըղան հօրըն էլ կօխ կըտա, մօրըն էլ (Ձ):

Կօխտանջ անէլ - Կոխկոտել: Հիյվըննէն նի յըն տըրնում բօստանը կօխտանջ անում, լօխ փուչըցընում (Բ):

Կօխ քըցիլ/կըցընէլ - Ըմբշամարտել՝ գոտեմարտել տալ: Խանը իւրան նըհըտ մին փանիլիվան ա պիրում, վէր կօխ քըցի (ԱԱ, 46):

Կօծէգ յըր օնէլ - Կեղծիքը քողարկելու փորձ անել: Թաքավէրը կըլծիս ա ըղնում, վէր վէգիրը կօծէգ ա յըր կննալ (Ձ):

Կօկօշը տէրտակ - տեն Կըլծիսը տէրտակ:

Կօծակ քըցիլ - Կախարդանքով մեկին կաշկանդել: Էտ ջաղուն թաքավէրին տըղէն կօծակ ա քըցիւմ, հարթնանը տանում (Ձ):

Կօծէրը հաց տըրնալ - Ծայրաստիճան աղքատ լինել: Կըռըվը ըսքըսից, Հանրէրդին կօծէրը հաց տըրնալ (Ձ):

Կօծէրը վըսկէ - Շատ հարուստ: Կօծէրը վըսկէ յա, ամմա կօշտ փօրավ հաց չի օտում (Բ):

Կօծէրը վըսկէ շինիլ - Շատ հարստացնել: Էտ ծըմակը մին փարա մարթկանց կօծէրը վըսկէ յա շինալ (Բ):

Կօծէրը վըսկէ տըրնալ - Շատ հարստանալ: Ափին, կօզի կօծէրը վըսկէ յա տըրնալ, Էլիա ճըրդօտած շօրէր ա կըրնում (Բ):

Կօծին տակը - Տուն, բնակարան: Ազին ասմա.- Յըս Էրիւշ տըրդ կարէլ չըմ ապըրիւմ, յըս էս կօծին տակէն ապըրալ ըմ, էս կօծին տակէն էլ բիդի մըրնիւմ (Ձ):

Կօմ քըցիլ - տեն Նումէր քըցիլ:

Կօնդ անէլ - Գնդածեւ արմատ՝ կոճղեզ ձեւացնել (սոխը, սխտորը եւն): Սօղանը կօնդ ա ըրալ (Բ):

Կօնդավ անէլ - ծղր. Գլուխը շարժել՝ տարութել: Ծանջէրը յըրա յըն տըրնում, Սակիչը կօնդավ ա անում (Ձ):

Կօնդը զըրմ/մըրծ - տեն Կըլծիսը զըրմ:

Կօնդը(տ) թաղիւմ/մօշալ անիւմ - ծղր. Մեռած տեսնեմ (գործածվում է որպէս հանդիմանություն): Կօնդըտ թաղիւմ, խէ մէիէտ ինծ դօնաղ չըմ ծէն տամ (Բ):

Կօնդը կախ - ծղր. Տխուր, ամոթահար: Գանդան, կօնդը կախ, կամ ա թաքավէրին պալատը (Ձ):

Կօնդը տէրտակ - տեն Կըլծիսը տէրտակ:

Կօնդ մօրէխ - Շատ ծուլ՝ դանդաղաշարժ (մարդ): Ըսատուրը կօնդ մօրէխ ա, սաղ շինանցէք արտէրը հընծալ ըն, ինքը հնալ ըսքըսալ չի (Բ):

Կօնդ փըռնէլ/քըցիլ - տեն Կօնդ անէլ:

Կօշտը հինչ ա՛ գիւղիւմ, թա տիւզնին փօրը դըռըռամ ա - Կարիք չունեցողը չի հետաքըքըվում կարիքավորի վիճակով: Կօշտը հինչ ա՛ գիւղիւմ, թա տիւզնին փօրը դըռըռամ ա. Ակօփը Էն ա վըսկավ խաղ ընէս, ամմա մէիէտ էլ չի կաս՝ տըրնալ՝ իւրան օրվա հացէն մօքտանջ ախպէրը հունց ա ըարէս (Բ):

Կօշտը տիւզնին ամանը խուրդան նի կըփըրթի - Մեկի դրությունը հասկանալու համար պետք է նույն իրավիճակում հայտնվել: ... Կօշտը տիւզնին ամանը խուրդան նի կըփըրթի.

թանջիրը քու դանդաղ կըլծի չի ըղնէ, ինքը հարուստ ա, տու՛ք՝ անսիր (Ձ):

Կօշտ-կօշտ անէլ - Կոպիտ՝ անբարյացակամորեն վերաբերվել: Ըսկէսուրը հըրթներէն նըհըտ կօշտ-կօշտ ար անում (Ձ):

Կօշտ պիւրթը ախճիգըս կիգի, կակօղը՝ հարթնըս, կօշտ պիւրթը հարթնըս մանէ, կակօղը՝ ախճիգըս - Յուրաքանչյուրը իր հարազատի լավն է ցանկանում: Նուրէնը հըրթներէն սաղ օրը պիւրթընում ա, ըխճըկանըն էլ թօղում չի, թա մին պէն անէ. նըհախ չըն ասալ. «Կօշտ պիւրթը ախճիգըս կիգի, կակօղը՝ հարթնըս, կօշտ պիւրթը հարթնըս մանէ, կակօղը՝ ախճիգըս» (Բ):

Կօշտ փօրավ հաց օտէլ - Կուշտ ուտել, կշտանալ: Խըդճը հինչ ամէն, օթ խօխա օնէ, հանլ մէհէտ կօշտ փօրավ հաց կերած չի (Բ):

Կօշ ածէլ/պիրիլ - 1. Կծկել, սեղմել: Կընները կօշ ա ածում, ըտըդ նըստում (Ձ): 2. Ընկճել, խեղճացնել, խոնարհեցնել: Թանգան հարթնը երկու շէփտումը տընըցուց կօշ ա ածում (Ձ):

Կօշ կիւլ - 1. Կծկվել, սեղմվել: Լըղար հավը վեր քուքանա, վըդը կօշ կըկա (ԱԲԲ, 34): 2. Ընկճվել, խեղճանալ, խոնարհվել: Ազդուն տըղամարթ ա իւլ Բըխցարը, կընգանը մընէլանը յըտըն ա ըտի կօշ յըկալ (Բ):

Կօշ յըկած, կըծէգ տըռած - 1. Հոգսաշատ, շատ հոգսեր ունեցող: Շինանցուն օրը կըտըրվէ, թօրնը յէշում ըս՝ կօշ յըկած, կըծէգ տըռած մարթիք՝ ըն (Բ): 2. Ծեր, ալետր, շատ ծերացած: Ջիհիլնէն շիներքան քօչալ ըն, մընացալ ըն կօշ յըկած, կըծէգ տըռած մարթիք՝ (Ձ):

Կօպալըս տըսնա(ս)/թակիս/թակէ - տէս Խըդըս տըսնաս:

Կօպիտ անէլ - Որեւէ բան թեթեակի մշակել՝ հետազայում հղկելու՝ կատարյալ դարձնելու նպատակով: Դանմուրչին ցըկըտնէն կօպիտ ա անում, տինում դըրաղ (Ձ):

Կօպիտ կառնը - Անտաշ՝ անքաղաքավարի՝ անկիրթ մարդ: Արշօն էլ Մանյին հըտէ հօ տըղամարթ չի, կօպիտ կառն ա (Բ):

Կօռ անէլ - Ծանր աշխատանք կատարել (գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով կամ հեգնաբար): Խէ վաստակ ը՛ս, կօռ ը՛ս ըրալ (Բ):

Կօռը ծանդըր - Ուրիշների հոգսերը իր վրա վերցնող, հոգսաշատ: Կօռը ծանդըր մարթ ա Իգնաթը, քըվօրցըն էլ ա ինքը պահում (Բ):

Կօռը քաշիլ - տէս Դօքսը քաշիլ:

Կօռնը էրկան - տէս Ծըրքը էրկան:

Կօռնը կարճ - տէս Ծըրքը կարճ:

Կօռնը կուռնավը քըցիլ - տէս Թէվը (նի) մըն(ն)էլ:

Կօռնը հըլծըծղ չինիլ - Չափազանց ուժեղ լինել: Արշակ դային կօգի պառաւ, ամմա կօռնը հըլծըծղ չի կա (Բ):

Կօռնը չափէլ - Մեկի բազուկը չափելով՝ գուշակություններ անել: Տանում ըն բախաջոն կօշտը, կօռնը չափում ա, թա.- Էս տըղէն էն ա կիր ըրած (Ձ):

Կօռնը տալ - 1. Ապրանք կշռելիս խաբել: Դասարը կօռնը տըվալ, մէսը պակաս քըշըռից (Բ): 2. տէս Արմունգ տալ: 3. տէս Ծըրքը հըսըցնէլ:

Կօռտ անէլ - 1. Տորենի հասկի վերելի մասը կտրել՝ միջին մասը լավ աճելու եւ սերմացու դառնալու համար: Հասկերը կօռտ ըն անում, վեր սըրմացու յըր օնին (Ձ): 2. Հիմնական՝ էական՝ արժեքավոր մասերը ջոկել՝ վերցնել եւն: Կօղերը քըշերը նի յըն տըռնում Ջըմանէն բաղը, կօռտ անում (Ձ): 3. Խաղի մեջ հաղթել՝ կրել: Խաղ ըն անում, Վաղարշակը լօխճին կօռտ ա անում (Ձ):

Կօտավ անէլ - Մեկին կերուխումով գբաղեցնելով՝ կարեւոր գործից ուշացնել՝ մի բանից ուշադրությունը շեղել: Ըտըրանք չուքանէն կօտավ ըն անում, քինամ ա տըսնում՝ վըխճըրնէն կուղացած (Ձ):

Կօտավ ըղնէլ/ինիլ - 1. Կերուխումով տարվելով՝ կարեւոր գործից ուշանալ՝ ուշադրությունը շեղվել: Էտ տըղան կօտավ ա ըղնում, կամ տըսնում՝ նըշընածէն փըխճըցըրալ ըն (Ձ): 2. Շահավետ գործի հանդիպել: Անդըրին քըցալ ա սիգօն, կօտավ ընգալ (Բ):

Կօտէգը շանը փօրէն տակէն ա կօղը կէնում - Ամեն մեկն իր յուրայինին է ապավինում: Կօտէգը շանը փօրէն տակէն ա կօղը կէնում. Էտ յէթիմը քինամ ա դօրփօրը կօխկը, ըտըդ կօրծ անում, տօն-տըդ տինում (Ձ):

Կօտըրած շիրքի - տէս Կօտըրած քըթծի:

Կօտըրած շիրքի - տէս Կօտըրած քըթծի: Կօտըրած շիրքի փու նըման մաչըն ըղնէլ - տէս Կօտըրած քըթծի: Կօտըրած շիրքի փու նըման մաչըն ըղնէլ:

Կօտորած պըլաստինկա - Նույն բանը տհաճորեն կրկնող (մարդ): Մանծվը կօտորած պըլաստինկա յա, ըշտըդ նըստում ա, լօխճին զանիւքնու ա անում (Բ):

Կօտորած սըրտավ - Հիասթափված, անտրամադիր, ընկճված: Կօտորած սըրտավ կարել չըս քրէփ անիս (Ձ):

Կօտորած տըշտակէն ըռաշկէն մընալ/վըննը կէնալ - Նախկին թշվառ վիճակին հասնել: Քանիքը վեր բիրդանանց հըրուստացալ, էրկան կէնալ չի, էլիա կօտորած տըշտակէն ըռաշկէն վըննը կըկէնա (Ձ):

Կօտորած քըթծլ - Իրեն չվերաբերող ամեն բանի խառնվող (անծ): Սարիբեգին կընէգը կօտորած քըթծլ ա, քըթը ամմեն տըդ կօխում ա (Ձ):

Կօտորած քըթծլու նըման մաչը ըղնէլ - Իրեն չվերաբերող բանի մեջ խառնվել՝ միջամտել: Ուրիշին զըրոցին խառնըվել չըն, կօտորած քըթծլու նըման ըղնէլ չըն մաչը (ՆԱԲ, 162):

Կօտորած քըսկարէնք - Խախտված միաբանություն՝ համերաշխություն՝ դաշինք: Ըտըրանց ըխաբըթօթունը կօտորած քըսկարէնք ա (Բ):

Կօտոր ըղնէլ - Նվաստանալ, ընկճվել, խեղճանալ: Տըղան տուրմն ըղնէլանը յըտը Համաս ապան շատ ա կօտոր ընգալ (Ձ):

Կօտոր կածան/հըղէ - Կարճ կածան՝ ճանապարհ: Մին կօտոր կածան սարան հըսնում ա մինչըվ Կօղէն ախպորը (Ձ):

Կօտոր քըցիլ - Նվաստացնել, ընկճել, խեղճացնել: Ղանխան կընէգը տըղըմարթին շէնումը կօտոր կըքըցի (Բ):

Կօտ տալ - Կաշառել: Կօտ ա տամ, տըղէն տուրմն ըգադում (Ձ):

Կօրած տըդ չի - Ապարդյուն չի անցնի, անպայման որեւէ ձեռով կփոխատուցվի: Ղօնադը Ըստուծէնըն ա, դունաղէն հուրումնաթ անէլը կօրած տըդ չի (Ձ):

Կօրած տինակէն կօթը վըսկէ կինի - Իրը կորչելուց հետո ավելի է արժեւորվում գնահատվում: Կօրած տինակէն կօթը վըսկէ կինի. Ըշօղէն մին քավթառ, վըննը վըննալը ընգած էշ ա իլնը, ըստակալ ա, միհէնգ՝ Աշօղը հիբը խօսում ա, ասում ա՝ իմ էշիս նըման քժիլն էշ չի կա (Բ):

Կօրէկ անէլ - տեն Կուրկուտ անէլ (2):

Կօրէկ կէրած կումաշ - Շատ գեր՝ չաղ (մարդ): Սուրէնին կընէգըն էլ հօ կընէգ չի, կօրէկ կէրած կումաշ ա, վըմը օխտը փոթ կա (Բ):

Կօրէն չընաղան տուս ա յըկալ, չընաղէն հավան չի կէնում - Ասում են չմահավան երիտասարդների մասին: Կօրէն չընաղան տուս ա յըկալ, չընաղէն հավան չի կէնում. փալանդուգ Ըրշակէն տըղան շէնին ըխճըկօրանցը լօխճին փօթ ա տինում (Բ):

Կօրէն չընաղան տուս կ'ան - Աշխարհի գործերը խառնվել, ամեն ինչ տակնուվրա լինել: Կօրէն չընաղան տուս ա յըկալ, ժուղօվորթը գ'ողում չըն, թա հինչ անին (Ձ):

Կօրծա ըղնէլ - 1. Աշխատանքից ետ մնալ՝ ուշանալ, աշխատանքի ժամանակը կորցնել: Կընանէքը ուրուր պըտահում ըն, գ'ողուց անում, կօրծա ըղնում (Ձ): 2. Անաշխատունակ դառնալ, աշխատունակությունը կորցնել: Խըդճ նըստին վըննէրը չուխացալ ա, կօրծա ընգալ ա, էն ա տանը նըստած (Բ):

Կօրծան աշկ չըպէնալ - Անընդհատ աշխատել: Կարունքը վեր կ'ամ ա, գ'իշըցէք՝ կօրծան աշկ չըն պէնում (Բ):

Կօրծ անէլ - Պաշտոն զբաղեցնել, ծառայող լինել: Սուրփիկին տըղան պէցուր պաշտօնում ա կօրծ անում (Բ):

Կօրծ անէլ - 1. Հիվանդության ժամանակ ստիկքը մեծանալ (անասունների մասին): Կավը կօրծ ա ըրալ, էրկու ամսանը յըտը ծընան ա (Ձ): 2. Ստիկքը կաթով լցվել (անասունների մասին): Էծը ամմեն օր քինամ ար ըրածում կօրծ անում, ուրուգ'ունը կ'ամ, պառալը քըթում ար մըխթանում (Ձ):

Կօրծա քըցիլ - Աշխատելուն խանգարել: Թօռը հծնճ ընուղներէն կօրծա քըցիլ ա (Բ):

Կօրծէն կէնալ - Իր գործով զբաղվել, ուրիշի գործերին չխառնվել, ուշադրություն չդարձնել: Վէր ամմեն մարթ ուրան կօրծէն կէնա, լօխ կըղուգի (Բ):

Կօրծէն/կօրծէտ/կօրծէս անըմը հինչ ա - տեն Փըշմկէն անըմը հինչ ա:

Կօրծէն մաշկը կօտըրէլ - Գործի՝ աշխատանքի մեծ մասը կատարել, հիմնական դժվարությունները հաղթահարել: Հծնճ ընուղներէն մինչըվ քըսօր կօրծէն մաշկը կօտըրում ըն, նըստում մին լալ հաց օտում (Ձ):

Կործէն մաջին թաղվել/խըրվել - Որեւէ գործով խիստ զբաղված լինել: *Քըղան ընտուղ-նէն կործէն մաջին թաղվում ըն, կըլծիս էլ չըն ըղնում, թա հունց մըթնից (2):*

Կործէն մաջին կ'իւզի/քաքէլ - Գործը փչացնել՝ ծախողել: *Արտը ըսքըսըճէն հընծիլը, թօռը նի կ'իւլւմ, կործէն մաջին կ'իւզից (2):*

Կործէն յըրա ծոն կ'ալ - Գործը փչանալ՝ ծախողվել՝ ձգծգվել: *Թամարէն մարթը հիբը կործ ա փըռնում, կործէն յըրա ծոն ա կ'ամ (Բ):*

Կործէն նըմտա կէնալ - Գործը ավյունով սկսել՝ ջանադրաբար կատարել: *Ջըհիլէն կործէն նըմտա յըն կէնում, մին օրումը պըրծընում (2):*

Կործէտ կաց - տէն **Քու (հինչ) կործըտ ա՛:**

Կործը աչ ք'ինիլ - Գործը հաջող ընթացք ստանալ: ... *Վէրը, սահանց կործը աչ ա քընում, կարում ըն ըզադվին... (ՀԱԲ, 15, 37):*

Կործը ըղնէլ մինիս - Գործի լուծումը մեկից կախված լինել: *Քինամ ա թանջիրին կօշտը, թա.- Կործըս ընգալ ա քըճ, ք'ծմաճ ըրա (2):*

Կործը իրըճէն յըրա թօղ(ն)էլ - Գործին ընթացք չտալ՝ ավարտին չհասցնել, իրեն վերաբերող գործը անուշադրության մատնել: *Լօղուր մարթը կործը իրըճէն յըրա կըթօղնէ (2):*

Կործը խարաք/պիւրթ (ինիլ, տըճնալ) - տէն **Պէնը պիւրթ (ինիլ, տըճնալ):**

Կործը ծէխվել/ծէխ ք'ինիլ/թանսվիլ/ թանս ք'ինիլ - Գործը անհաջող ընթացք ստանալ: *Էտ օրվանից էլ Փանօսէն կործը ծէխվում ա (2):*

Կործը ծըճըքէն մաջին հանիլ - Եռանդով աշխատել, գործը շուտ ավարտել: *Ազրահիլ դիւլգ'անր ա Սունէն Արմիկը, կործը ծըճըքէն մաջին հանում ա (Բ):*

Կործը կործէն օտէլ - Գործերը կուտակվել: *Կարունքը վեր կ'ամ ա, շէնումը կործը կործէն օտում ա (Բ):*

Կործը հինչումըն ա՛ - տէն **Պէնը հինչումըն ա՛:**

Կործը շինիլ Քիրսա սարը - Առատորեն կաթ տալ (կովերի մասին): *Կարունքը վեր կ'ամ ա, Նաղաշը կործը շինում ա Քիրսա սարը (2):*

Կործը սափալու փըռնէլ - Գործին հմտությամբ՝ դժվարությունները հաշվի առնելով ձեռնամուխ լինել: *Հու վեր կործը սափալու չի փըռնում, յըճտէ-ճէլլի փուշմանում ա (2):*

Կործը տանէլ տալ - Գործը ծախողել, անհաջողության հանդիպել: *Շատ ա չըրջարվում, վերջումը կործը տանէլ տամ (2):*

Կործը տափավը քաշ ինիլիս - Մեծ կուրծք ունեցող եւ շատ կաթ տվող (հիմնականում կովերի մասին): *Ըտըրան էլ մին լ'ավ քըթէ կ'ավ ա ինում՝ կործը տափավը քաշ ինիլիս (2):*

Կործը տափէն թօղ(ն)էլ - տէն **Կործը իրըճէն յըրա թօղ(ն)էլ:**

Կործը տըճղան տոնրոնր կ'ալ - Աշխատանքն ընթացքի մեջ ընկնել՝ առաջ մղվել: *Թօռը յըճտ ա օնում, քըղան ընտուղներեն կործը տըճղան տոնրոնր ա կ'ամ (2):*

Կործը տըճղան տոնրոնր տալ - Աշխատանքն ընթացքի մեջ դնել՝ առաջ մղել: *Շան՝ գէրդնէն կ'ամ ըն, ուստէն կործը տըճղան տոնրոնր տամ (2):*

Կործը տըճնալ - 1. Մի բան անել՝ իրակա-նացնել, իր անելիքն անել: *Կործը տէսնում ա, իլանձ-չիլանձ պէռնում ծիլերը... (ՀԱԲ, 15, 128):* 2. Մեկի հետ սեռական հարաբերությունների մեջ մտնել, կենակցել: *Սիրականը Նըխշունէն նը-հըճտ կործը տըճնում ա, ք'ինամ (2):* 3. Որեւէ դեր խաղալ, օգտակար նշանակություն ունե-նալ: *Էրկան վախտ արաշտ ըրալ, անջախ-անջախ մի լ'ավ թօռ յըճկալ, կործը տըճնալ (Բ):*

Կործըտ պըրծալ ա՛ - տէն **Քու (հինչ) կործըտ ա՛:**

Կործը քունալ անէլ - տէն **Կործը իրըճէն յըրա թօղ(ն)էլ:**

Կործի տինիլ - Մեկին աշխատեցնել՝ աշխատանքի լծել: *Թանգան հարթնը ըսկէսվօրը կործի յա տինում, ինքը դինջանում (2):*

Կործի քըցիլ - Աշխատեցնել, բանեցնել (մեքենաների՝ սարքերի մասին): *Հիշկան անում ըն, կարում չըն տըրախտըրը կործի քըցին (2):*

Կործ չօնի՛ս/Կօրծ չօնիս - տէն **Քու (հինչ) կործըտ ա՛:**

Կործ պէց անէլ/պէնալ - Հոգսի՝ մտա-տանջության առիթ ստեղծել: *Տըղան կուրթօնը ըրալ, հօրը հըճտէ կործ պէց ըրալ (2):*

Կործ պէց ինիլ/պէնվալ - Հոգսի՝ մտատան-ջության առիթ ստեղծվել: *Ըշտըղա վերէ յա, ինծըճտէ մին կործ ա պէց ինում, միհէնգ էլ քամէ յա ըրալ, կումէն կըլծիք քըշալ (Բ):*

Կործ տըճնալ - տէն **Կործը տըճնալ:**

Կործու յըրա ինիլ - տէն Պէնու յըրա ինիլ:

Կործու տար - Որեւէ աշխատանք՝ զբաղմունք՝ արհեստ ունեցող, որեւէ բանով զբաղված: Կործու տար մարթը էս թըվումը տո՛ւզնը չի մընալ (Բ):

Կործու տինիլ - տէն Կործի տինիլ:

Կործ փըռ(ն)էլ - Որեւէ աշխատանք սկսել, մի բան ձեռնարկել: Ըշխարքէս կործը հունցու փըռնիս, ընդի էլ աննալ կըկա (ՆԱԲ, II, 26):

Կորկու սըվը՛ր կումաշ - Նույն հանցանքը կրկնող, չխրատվող (անձ): Կօղ կընէգը կորկու սըվը՛ր կումաշ ա, հինչը օգում ըս՝ ըրա, խըրատվէլ չի (Ձ):

Կորմիտ ըրած (խօգ՝) - Գեր, չաղ, պարարտ (մարդ, կենդանի): Կորմիտ ըրած խօգ՝ ա Յէղուշը (Բ):

Կորու յէրիշ - Դանդաղ ընթացք: Էտ հարթնը մինչը՛վ կորու յէրիշավ քի՛նամ ա արտը, մըթնում ա (Ձ):

Յա ասէլ - 1. Դրական պատասխան տալ, համաձայնել: *Նուշիկը առջին հա յա ըսիս, ամմէն օր մըտըծիս՝ առջին խափի քիկնի տօն* (ՀԲ, 352): 2. Ամուսնության առաջարկն ընդունել (աղջկա մասին): *Լըհա ախշիգը վեր հա յա ըսէս, Մուշէղը էքսը հօրը-մօրը յօր ա ունէս քիս խընըմախօս (Ձ):*

Յնգ անէլ - Սիրել, ախորժել, հաճել: *էտ մարթը վըրսը շատ ար հնգ անում (Ձ):*

Յազ(զ)արան մին - 1. տեն **Յըզ(զ)էրանց(ը) մին**: 2. Եզակի, հազվագյուտ: *Յազգարան մին մարթ ա կարում ծըմըռնը պիցըրանա Կըրխ-կըզը (Բ):*

Յազ(զ)ար ասէ - Նախատական արտահայտություն՝ ինչքան ուզում ես՝ ասա, նա իրենն է անելու: *Ղըխպին հազգար ասէ, մին ա, էլիա ղըխպօթուն ա ընական (Բ):*

Յազ(զ)ար թիքն/կըտօր ինիլ/տըռնալ - 1. Կտոր-կտոր լինել, ջարդուփշուր լինել: *Կըվա-թը վեր ընգավ, հազգար թիքն հլնվ (Բ):* 2. Շատ չարչարվել, բազում հոգսերի ու գործերի մեջ լինել: *Խըդընը հազգար թիքն յա տըռնում, էլիա կարում չի յօլլա քիկնի (Բ):*

Յազ(զ)ար թուման պարթկըս ինի, մըր-թըմաչի մարթըս ինի - Թող աղքատ լինեմ, բայց լավ ամուսին ունենամ (կանանց մասին): *Կընէգըն էլ վէչ տանում ա, վէչ պիրոմ, թա. «Յազգար թուման պարթկըս ինի, մըրթըմաչի մարթըս ինի, տու ինծըտէ հինչ մարթ ըս, սաղ շէնումը ինծ մըզըղատըդ ըս շիննլ» (Ձ):*

Յազ(զ)ար իննը հնրոնր հէնգ թըվանց - տեն **Նօյին դիրվանց**:

Յազ(զ)ար իննը հնրոնր հէնգ թըվին - տեն **Նօյին դիրվին**:

Յազ(զ)ար կըլծիս - Շատ անգամ, շատ ավելի: *Մեր շէնը հազգար կըլծիս լավ ա, քանց ծըր քաղաքը (Բ):*

Յազ(զ)ար հըրտ(է) - Բազմիցս, շատ անգամ: *Յազգար հըրտէ փօրցնլ ըմ, ամնլ չի կամ (Բ):*

Յազ(զ)ար մաղա հաց կէրած - 1. Շատ բան տեսած, փորձառու: *Յազգար մաղա հաց կէրած մարթ ա Կոնքիկ, խնփվիլ չի (Բ):* 2. Անամոթ, աներես: *Յազգար մաղա հաց կէրած կընգանը Աստուծ չօնէ (Բ):*

Յազ(զ)ար մաղավ ընցած - տեն **Յազ(զ)ար մաղա հաց կէրած**:

Յազ(զ)ար պարի - Յարգալից պատասխան ողջունողին: - *Պարյօր, Յանօ: - Յազգար պարի, Շաբօ, էտ ըշտըդ ըս քինամ (Ձ):*

Յազ(զ)ար պէրան ասէլ - Շատ անգամ ասել, հաճախակի հիշեցնել: *Յազգար պէրան ասալ ըմ, էլիա կըլծիս չի ընգալ (Ձ):*

Յազ(զ)ար տօռնը թակէլ - Շատերին դիմել, շատերից օգնություն խնդրել: *էտ ըրըփըվէրին հազգար տօռնը թակից, մինչըվ կըրըգավ տըղէն կօրծի տինի (Բ):*

Յազ(զ)ար ու մի - Շատ, բազմաթիվ, բազմազան: *Յազգար ու մի դանդ զեն դարա-բաղցէն (Բ):*

Յազըր էշը կաշվին/կաշվումըն ա - Զանի դեռ ուշ չէ: *Յազըր էշը կաշվին ա, արտըտ հընծի (Բ):*

Յազրաթաբ(բ)ասըս տըրսնա(ս)/թակիս/թակէ - տեն **Խըռնըս տըրսնա**:

Յնթնրան-բնթնրան խօսէլ/տոն տալ - տեն **Իվիլ-պակաս խօսէլ**:

Յայթէ-հայթէ անէլ - Հաճախակի փոշտալ: *Խոռնընը ըտի յա, վեր մէհէտ սանքիր կա, էլ վըրնը չի կընան, հայթէ-հայթէ յա ընական (Ձ):*

Յնլն աշկ ճըպէլու - Ակնթարթորեն, շատ կարճ ժամանակում: *Յնրը հնլն աշկ ճըպէլու՝ տըղան արտէն կէսը հընծում ա (Ձ):*

Յնլն ըղնէլ/ինիլ - Ուժասպառ լինել, ուժասպառվել, հյուծվել, վիճակը վատթարանալ: *Կամ ա տըրսնում՝ հնրը-մնրը բէքէփ, պըռա-ված, հնլն ինգնած (ՀԺՀ, VII, 17):*

Յնլն ըշտըդ ա/ըս/ըմ - Հիմնական դժվարությունները՝ փորձությունները առջեւում են:

Հանրը ասմա.- Հանլն ըշտըդ ըս, էքուց բիդի սաղ արտը հընծիս (Ձ):

Հայալ ա - 1. Արժանի է, վայել է: Ապրըհամ աղան ճարը կըտըրած ասըմ ա.- Պոնդի, վըր տի յա, քէզ հալալ ա... (ՆԼՂԺԲ, 92): 2. Կեցցե՛, ապրի՛: ... Հայալ ա թաքավերին կուճուր տըղէն, օշափէն ըսպանից (Ձ):

Հայալ անէլ - 1. Արժանի՝ արդարացի համարել: Ապան հըրան աշխաղանքը թուռնէրէն հալալ ըրալ (Բ): 2. Վայելել: Ըստարէ լիւլ խաղոյ թըղը՛ցէնք, հալալ ըրը՛ցէնք (Բ): 3. Վիզը կտրելով՝ կենդանու՝ թռչունի միսն ուտելի դարձնել: Մին դօջ ա վեր քըցնում դունաղէն ըռաշկէն, հալալ անում (Ձ):

Հայալ ապըրանք - Արդար՝ ազնիվ աշխատանքով ձեռք բերած ունեցվածք՝ հարստություն: Հայալ ապըրանքը աշկ չի ծակել (Բ):

Հայալ ինի - Թող վայելի, արժանի է դրան: ...Պիրիս ըն քըսան վըխճար տաս, թա.- Հայալ ինի, տարէք՝ քըլի անէ (ԱԱ, 76):

Հայալ ծըծ(ը)կէր/ծէծ ծըծած/կըթնակէր/կաթնը կէրած - Ազնիվ դաստիարակություն ստացած, առաքինի (հատկապես աղջիկների մասին): ...Իրանա շահը մարթ ա դարկալ, վար ըխճըկանը պիրին, ամա էտ հալալ կըթնակէրը ռազի չի կացալ... (ԱԱ, 31):

Հայալ մազը կըտըր(վ)էլ չի, հարամ կէրանը կըկօտըրէ - Թույլ արդարը՝ ազնիվը ուժեղ խարդախից տոկուն է: Հայալ մազը կըտըրվէլ չի, հարամ կէրանը կըկօտըրէ: Սումբաթ դային անթանը մարթ ա, ըսօր-էքուց հանրուր տիրըկան ա, ամմա կօղ թէմուրը քըռասսուն տարէ յէլ չի ապըրալ (Բ):

Հայալ քըրթնօնք - տեն Արթնր քըրթնօնք:

Հանլն խըլքը հըրտան հըսալ չի - Ղեռ տհաս է, դեռ չի հասունացել: Իզէն հունց ա՛ փըսակ-վում, հանլն խըլքը հըրտան հըսալ չի (Բ):

Հանլն խօսկը պիրանումը - Ղեռ ասելիքը չվերջացրած: Հանլն խօսկը պիրանումը՝ մարթը սաղ ջանալը ընգում ա յեզնանը յիրան... (ԱԱ, 39):

Հանլն ածէլ/անէլ/տալ - 1. Մանրամասնել: Հիշկան հանլ ըմ ածում, էլիա կըլծիս չի ըղնում (Բ): 2. Չարչարել, ուժասպառ անել: Էտ կօրծը մը՛զ լափ հանլ ածից (Բ):

Հանլն յըդու ըրման - Հեշտությամբ, առանց որեւէ դժվարության՝ խոչընդոտի: Ըտըրա կօրծըրը հանլն յըդու ըրման ա քընամ (Բ):

Հանլն յըդու տըդ ընթունէլ/տիսիլ - Առանց կասկածի ընդունել, անառարկելի ճշմարտություն համարել (մեկի ասածը): Կընգանը ասածը մարթը հանլն յըդու տըդ ար ընթունում (Ձ):

Հանլն ծիւվա նօր ա տիւս յըկալ, օգում ա՛ թան ինի - Ասում են իրենց ուժերից վեր գործ ձեռնարկող երիտասարդներին: Բուդդին քըսան տիրըկան կա վէջ, օգում ա՛ էրկուրտըծանէ տօն շիսի. ըստըդ ըն ասալ. «Հանլն ծիւվա նօր ա տիւս յըկալ, օգում ա թան ինի» (Բ):

Հայալ կանլ - 1. Զուգերի բաժանվել: Խօխէնքը հալալ յըն կամ, խաղ անում (Բ): 2. Ընկերակցել, համերաշխ լինել: Մըրթըկընէք վեր հալալ չի յըկէն, կարէլ չըն տօն տըռնան (Բ):

Հայալ-հալալ անէլ/կանլ - տեն Հայալ կանլ:

Հանլն շատ բիդի հաց ու պանէր օտէ/օտիս/օտիս - Ղեռ շատ ժամանակ է պետք, որպեսզի հասունանա՝ հմտանա՝ փորձ ձեռք բերի՝ մեկի հետ կարողանա մրցել: Ծանգէրը հանլն շատ բիդի հաց ու պանէր օտէ, վեր կարէ ուստէն նըման պատ տիսի (Բ):

Հանլն անէլ - 1. Մի բանի շատ ձգտել, ջանալ: Ծատ ա հանլն անում, ամիա կարում չի էտ ծին կուղանա (Ձ): 2. Կազդուրվելու նշաններ ցույց տալ: Ապան հէնգ ամէս ա տըղըպէրցում, անջախ-անջախ էն ա հանլն ա անում (Բ): 3. Ծտապել: Հիշկան հանլն ա անում, կարում չի կօրծը վըխտէն պըրծընէ (Բ): 4. Ձեռ առնել: Մէլիքը Պըղը-Պուղուն Էզգանն օգում ար հանլն անէ, ամիա ամանլ չար կամ (Ձ): 5. Շողոքորթել: Վէզիրը թաքավերին միշտ հանլն ար անում (Ձ): 6. Սեռական ցանկություն ունենալ: Չօբանը մին էլ ա հանլն անում, քիւնամ էտ կընգանը կօշտը (Ձ):

Հայալը լաշան մօտէ յա ինիւմ - տեն Ամէն մարթ ծըրքը հըրան պէրանըն ա տանում:

Հայալը կըլխէն կապ տալ/կըլխավը ածէլ - Անվանարկել, վարկաբեկել: Էտ կընէգը սաղ շի-նըցուց հալալը կըլխըրնէրէն կապ տըվալ (Ձ):

Հայալը հանէլ - Հայրական տան սովորություններից հրաժարվել՝ նոր ընտանիքի նիստ ու կացին հարմարվելու համար (նորահարսի մասին): Թանգան հարթնը բիդի հալալը հանէ, վեր կարէ հըրթնօթուն անէ (Բ):

Հայալը փօխէլ - Բնավորությունը փոխել: Վէզիրը հալալը փօխալ ա, էլ ճըղճըղամ չի (Ձ):

Հայկական օրթոնեյ - Պսակից առաջ հարս ու փեսայի զգեստներն օրհնել: Առաջ հորսընթան առաջ դերը կանխա ա իմա հայկական օրթոնեյիս (Բ):

Հայկական տրեմնալ, դըլվան կենալ - տեն Նըստա կենալ (պուք չըկան):

Հայկական անեյ - տեն Հայկական քըցիլ:

Հայկական ըղնեյ/ինիլ/տրեմնալ - տեն Հայկական ըղնեյ:

Հայկական քըցիլ - Ուժասպառ անեյ, ուժասպառնեյ, հյուծեյ, վիճակը վատթարացնել: Խանը ըտըրանց էնթան պինըցընում ա, լափ հանկա քըցիլում ա (Ձ):

Հայկական տալ - Վեր նետել: Հայկական յա տամ, էտ խորցընը քըցիլ թախտափուշը (Ձ):

Հայկական կըտըրեյ - տեն Հայկական ըղնեյ:

Հայկական հանլ չի - 1. Վատ վիճակի մեջ է, դրությունը լավ չէ: Զարգանքը ասմա. «Այ դարիք տըղա, մեր յիրգիրին հանլըն հանլ չի» (ԱԲ, 89): 2. Շատ առատ է: Խաղվելն հանլըն հանլ չի ըստարե, հըսցընան չընթ քաղինթ (Բ):

Հայկական ըղնեյ/ինիլ/կանլ - 1. Սկսել հալվել: ...Հայկական կընեթ արմատը վեր կա, հանլ ընգած մուսու նըման հինջ դալիք ասիս՝ կըմըննի... (ՁՏ, Ա, 152): 2. Վրա պրծնել, ազահաբար անել: Դուսըղնեյն հանլ ըն կամ փըլավելն յըրա, լոխ օտում (Ձ):

Հայկական անեյ - տեն Հայկական ածել:

Հայկական ինիլ/տրեմնալ - 1. Սաստիկ ամաչել: Ախճիգը դուսաղեն վեր տըրսնում ա, հայկական ա ինիլում (Ձ): 2. Հյուծվել, տառապել (սիրուց, կարոտից, հիվանդությունից ելն): Թաքավերը տըրսնում ա, վեր ախճիգը օրը օրեն յըրա հայկական ա ինիլում (Ձ):

Հայկական ընգունեն/կըլծիսը ածել - 1. Մարամասնորեն բացատրել՝ հասկացնել: Հայկական ըմ, ընգունեն ածում, էլիս կըլծիս չի ըղնում (Բ): 2. Համոզել: Էտ պառավը հանլում ա, ընգունեն ածում, վեր կընգանը տիս քըցի (Ձ):

Հայկական անեյ - Շատ բան եւ անընդհատ վեր նետել: Հայկական ըն անում, էտ քըլիմեն ածում թումբեն քամակը (Ձ):

Հայկական-հանլթ - Արագ, շտապ: ...Հայկական-հանլթ ջօղաբըս տօ, դօրթ ա՛ (ՁՏ, Ա, 61):

Հայկական-հանլթ - Զգուշացման արտահայտություն՝ իմացած լինես, որ... Յեր ըն կենում Մարդորոսին յըրա փըսպարում, վար հանլ-հանլթ կընեթըն օրեկան երկու ջանիլ ա փօխ տամ (ՆԼԴԺԲ, 29):

Հայկական չինիլ (յըրան) - Վիճակը՝ դրությունը ծանր՝ վատ լինել: Խըդճեն յըրան հանլ չի կա, էն ա մընեյիս (Ձ):

Հայկական-մանլիլ - տեն Հայկական ինիլ (2):

Հայկական տանեյ - Անհետ կորչել: Խըդճեն կավը հանլ տարալ ա (Բ):

Հայկական անեյ - Պահանջել, պահանջ ներկայացնել: Էս մարթը վէջ մին պեն կարում չի կընգանը յըրա հայկական անեյ (ՆԱԲ, 108):

Հայկական կանլ - Հայկական գալ, պատժել: Կիժ-ժին հայկական հանլիմծըն ա կամ (ԱԲԲ, 47):

Հայկական-նըհախե/Հայկական-նըհախի - Տեղի-անտեղի, ամեն առիթով: Շընաճանջը կըտաղում ա, հայկական-նըհախե լօխճին կըծում (ԱԱԲ, 46):

Հայկական թօղե դերին հըսնե, մըհալը օգում ա յըրա գօռթագօռ ինիլ/տրեմնալ - Յուրաքանչյուր ոք իր շահի մասին է մտածում: Թանջիլը ասմա. «Հայկական թօղե դերին հըսնե, մըհալը օգում ա յըրա գօռթագօռ ինիլ, երկու օրանը յըտը վեր փուլը տըվեր վէջ, վալըտ ա» (Ձ):

Հայկական(յ)ամիշ անեյ - Ամբողջ բերանով խածել, ազահորեն կծել՝ խլել՝ խոժել: Ասում ա, յեզնանը պըկան փըռնում հայկական(յ)անում, մին լավ օտում մօջօտը մաչին պըրանվում (ՀԺՀ, VII, 209):

Հայկական տըված, կըռըվ ինթ կանլ - Ասում են անընդհատ եւ անտեղի վեճի՝ կոմի մեջ ընկնողի մասին: Հայկական տըված, կըռըվ ինթ կանլ. մեր Բենօն ըջտըղ մին կըռըվ ա ինիլ, մաչըն ա տամ (Բ):

Հայկական(դայաղ) կենալ/ինիլ - Օգնել, աջակցել, սատարել: Ամեն ուռթանա յեր ըմ կացալ, Նըհըտակեն յեշալ, ասալ.- Ա՛ Նըհատակ, խօցըս հակեն կենաս (ՆԱԲ, 319):

Հայկական ըղնեյ - Մի կողքի վրա թեքվել: Էշին պենըն հակ ա ընգալ (Բ):

Հայկական-կուկուշ կըտըրեյ/տրեմնալ - Խիստ հարթել: Մըկըրեն խըմում ըն հանլ-կուկուշ կըտըրում, հարթանըն ա փըսեն մընընընթան քըցիլում (Ձ):

Հայկական տալ - Գրաստի բեռը համետի երկու կողքերից կախ զցելով՝ բարձել: Փանղը հակ ա տամ, ինթըն էլ մաչին նըստում, շուվշուվալավ կամ տօն (Ձ):

Հայկական-հուկումը ինիլ - Գործը զլուխ գալու վրա լինել: Ըսլանեն տօնը հայկական-հուկումըն ա, էս շեքաթը պըրծընական ըն (Ձ):

Հա-հա - Գրեթե, համարյա: Սանվել դային հա-հա մը՞նում ար, դոխտուրը ըզադից (Բ):

Համա ըղնել - տեն **Համը տոնս կ'անլ**:

Համամ քիւնօղը կըքըրթնընքէ - Գործ ձեռնարկողը դժվարությունների՝ նեղությունների կհանդիպի: **Համամ քիւնօղը կըքըրթնընքէ**, Ար-տոն, օգնում ըս տօն շինիս, բիդի չըրջարվիս (Բ):

Համան բըրդադէն տակէն ինիլ - Համախոհ լինել: Նախագան ա բըրիգադիրը համան բըրդադէն տակէն ըն ինում (Ձ):

Համան էշըն ա, փալանըն ա փոխվալ - տեն **էշը էլիմ էն էշըն ա, փալանըն ա փոխվալ**:

Համան խըմօրան հունցած (ինիլ) - տեն **Մին խըմօրա (ինիլ)**:

Համան հանջըվըն ա - տեն **Մին հանջըվ ա**:

Համան հացան կըծել - տեն **Մինտըդ հաց կըտըրել**:

Համան ճիրան խըմել - Իրար հետ հաշտ ու համերաշխ լինել, գաղափարակից լինել: **Ըտըրանք համան ճիրան ըն խըմալ**, իրոր ծախել չըն (Բ):

Համան ճորըն ա, համան ճեղացը - Ամեն ինչ նույնն է, ոչինչ չի փոխվել: **Քըսան տըռնանը յըտը կամ ա** իրանց շէնը տըսնում համան ճորըն ա, համան ճեղացը, մինակ շէնին անըմըն ա փոխվալ (Ձ):

Համան յըթըր ասել/յըթել - Նույն խոսքերը՝ հորդորները եւն ձանձրալիորեն կրկնել: **Մարթը տըսնում ա**, վեր կընէգը իրան ասածը անում չի, ամմա էլիա համան յըթըրն ա ասում (Ձ):

Համանց-հարկ - Ամոթ ու պատկառանք: **Տը-նըշինիտ կընգանը ըսկի համանց-հարկ չօնէ** (Բ):

Համբող անել/տալ - տեն **Թուփ անել**:

Համբող ինիլ/տըճնալ - տեն **Թուփ կ'անլ**:

Համեն ըղնել - Հավանելով՝ ախորժելով մի բանից ձեռք չքաշել: **Խօխենքը համեն ըն ընգալ**, ամմեն օր քիւնամ ըն խաղվեն բաղը (Բ):

Համեցէք անել - 1. Հյուրասիրել, հրամցնել: **Տահանք վար շատ նըստում ըն**, էտ ճըղաց-պանը վըէ մին պանի համեցէք չանըմ (ՆԼՂԺԲ, 105): 2. Հրավիրել: **Մուտունալավ ինք մին բաղու**, տարը հըտըռնէրաս կ'ամ ար, մըգ համեցէք ըրավ (ԼՂԲԲ, 262):

Համը կ'անլ - Համեղ՝ ախորժահամ դառնալ: **Խաշին մաչը սըխտօր բիդի ածիս**, վեր համը կ'ա (Բ):

Համը հանել/տանել - 1. Հափն անցնել, չափի զգացումը կորցնել: **Թանգան հարթըն համը հանում ա**, տոնս ըն քըցում (Ձ): 2. Ձանձրացնել: **Շուլուղըն էլ էնքան բիդի անիս**, վեր համը հանիս վէչ (Բ):

Համը պիրանումը թօղնել - Մեծ հաճույք՝ բավականություն պատճառելով՝ կարոտ թողնել: **Ըտի էտ ախճիգը** իւրան խուրըգնէրեն համը տըղեն պիրանումըն ա թօղնում (Ձ):

Համը պիրանումը մընալ - Մեծ հաճույք՝ բավականություն ստանալով՝ փափագել կրկին ճաշակել: **Հտ խըրըվածէն համը դունաղէն պիրանումըն ա մընաս** (Բ):

Համը տըսնալ/օնել - Համն առնել՝ փորձել, համտեսել: **Վերչը, լօխճինին համըն օնում ա...** (ՀԺՀ, VII, 317):

Համը տոնս կ'անլ/քիւնիլ - 1. Համը՝ համեղությունը կորչել: **Վեր թօռ յըկալ, գիդան վեր թօթէն համը տոնս կըկ'ա** (Բ): 2. Տաղտկալի՝ ձանձրալի՝ անախորժ դառնալ: **Հտ կընէգը էնքան խօսից**, լափ համը տոնս յըկալ (Ձ):

Համ կ'օղէն նըիդտ ա հընգեր, համ քըրվանէն նըիդտ պարիկամ - Ասում են նենգ՝ խարդախ մարդու մասին: **Օղռաշ մարթ ա Ռիմին փըսան**. **համ կ'օղէն նըիդտ ա հընգեր, համ քըրվանէն նըիդտ պարիկամ** (Բ):

Համ հավէն փըչիլ, համ կածիլ - տեն **Համ նալէն թըխել, համ մէխիլ**:

Համ յըր ինիլ, համ վեր - Շատ լինել, լրիվությամբ բավարարել: **Ասում ա**.- **էլ օգնում չըմ**, էսքանը ինձըտէ համ յըր ա, համ վեր (Ձ):

Համ յըր օնել - Տհաճ համ ստանալ: **Կինին կըրասումը վեր շատ կենա**, համ յըր կօնէ (Բ):

Համ նալէն թըխել, համ մէխիլ - Իրար հակասող բաներ ասել՝ անել: **Ըտըրանա պէն չընք կըլխու ըղնում**. **համ նալէն ա թըխում, համ մէխիլ** (Բ):

Համ վըճնան տէպէգ ինիլ, համ կըլխան - Եվ աղքատ, եւ հիմար լինել: **Ընդըրա հու բիդի ախճիգ տա**. **համ վըճնան ա տէպէգ, համ կըլխան** (Բ):

Համ տալ - Իր իսկական համի հետ ուրիշ՝ տհաճ համ էլ ունենալ: **Մարթը խըմում ա**, թա.- **Մ կընէգ, էս կինին լավ կինիլ յա իլան**, էս խէ համ ա տաս (Ձ):

Համ տանան, համ շանան - Եվ օրինավոր, եւ անօրեն, բնավորության դրական եւ բացա-

սական գծեր ունեցող: Միհենգվա թըվումը տը-
դամարթը բիդի համ տանան ինի, համ շանան,
վեր կարե տոն պահե (Բ):

Համվա կըտըրել/տըհնալ - տեն Բնգ
տըհնալ:

Համվ անել - իսել՝ հափշտակել ու անմիջա-
պես ուտել՝ խոճել՝ կուլ տալ: Էտ կընգանը աշկը
ծակ ար, ինքըն էլ հինչ ինըմ ար, համվ ար
անըմ... (ՅԺՅ, V, 524):

Համոզ անել/կըցընել - Հորդորել, համոզել:
Համոզ ըն անում, Էտ կավը ինք՝ օնում (Ձ):

Համոզ ինի/կենալ - Համոզվել: Տըղան հինչ
անում ա, ախճիգը համոզ չի կենում (Ձ):

Համոթեն ծառը յըր ինի - Ամոթի
պատրվակի տակ անամոթություն անել: Դնիս-
պն կընեգը շատ հիշտ ա համոթեն ծառը յըր
ինիում (Բ):

**Համոթը տեն/մին դոլ/մին թաննի/մին
անգին** - Խոսքի մեջ բանաձեռային արտահայ-
տություն, երբ ցանկանում են անպարկեշտ
արտահայտություն անել կամ խոսակցի նեղ
անձնական որեւէ հարց շոշափել: Միմօն,
համոթը տեն, քու մըրաքուր էլիա ղըխպօթուն
ա՞ ընես (Բ):

**Համոթը տեն/մին դոլ/մին թաննի/մին ան-
գին տինի** - Ամոթի զգացումը կորցնել, անա-
մոթություն անել: Համոթը տեն ա տինում, քինամ
հիրըվանեն մարթին անա փուլ օգում (Բ):

Համոթ չինի (հըրցընելը) - տեն Համոթը
տեն:

**Համ օղտան վախել, համ կըտըտան/
գծգռական** - Բուրդից՝ եւ մեծից՝ ուժեղից, եւ
փոքրից՝ թույլից վախենալ: Վեր քուխեն խօխան
էլ ա ըսքըսես ճըղճըղալը, Մացակը էլ տեմ չի
կընաս, մեհետ տըրըքցընես ա, թա.- Հինչ ա՞,
համ օղտան ըմ վըխըլան, համ կըտըտան (Ձ):

Հայ-բույ անել/քըցիլ - տեն Հայ-հույ անել:

Հայ գիդի հա՛ - Անցած երանության՝ լավ
բանի վերհիշելու բացականչություն՝ երանի՛:
Հայ գիդի հա՛, հինչ քըփ ընք ըրա՛լ մըկալ
տարեն Արչին ըխպիրին ղըրաղեն (Բ):

Հայ դադ, հայ բեդադ - Ասում են, երբ մեկը
անտեսում է տված խորհուրդները: Ասում ա.
«Հայ դադ, հայ բեդադ, նըխախ տըղան հօր ը՛մ
ասում, մին ա՛տու էլլա քու էշըտ ըս քըշո՛ւմ» (Ձ):

Հային կնի/հըսնել/քինիլ - 1. Օգնության
հասնել: Շենումը հիւր մին պեն ար պըտահում,

Արշակ դային հային հըսնում ար (Բ): 2. Որեւէ
բանի հետեւից գալ՝ գնալ: Տըղան ասում ա.-
Վըր յեկալ ըն կըխտարին հային, կիխտարեն
յես հըվաքած ըմ իլնլ... (ՅԺՅ, VI, 125):

Հային տըղը՝ օրը քըցիլ - Դժվար կա-
ցության մեջ դնել: Շահը ասմա.- Վեր մեհետ էլ
ըտի պեն ըսկանամ, ծըգ հային տըղըն ըմ
քըցիլն (Ձ):

Հայկա բալա - Հայորդի: Հայկա բալան թօղել
չի, վեր Ղարաբաղը թուրքերեն մընա (Բ):

Հայկան թըխից, մունք կերենք - Ասում են
այն դեպքում, երբ մեկն անընդհատ ինչ-որ բան
է անում, մյուսներն օգտվում են (գործածվում է
Մարտակերտի շրջանի Հաթերք եւ հարեւան
գյուղերի խոսվածքներում): Հանը ըշխաղում ա,
Կօլին էլ հօրը փուկերը ցըրըվ ա տամ. ըստըղ
ըն ասալ. «Հայկան թըխից, մունք կերենք» (Բ):

Հայ-հայ անել - 1. Գոռգոռալ, աղաղակել: Էտ
կընանեքը շատ հայ-հայ ըն անում, վեր ուրննք
ուշուինէ չըն, ընդըրանք հըվատում չըն (ՅԺՅ, V,
547): 2. Զգուշացնել, մի բանից հետ պահել:
Հիշկան հայ-հայ ըրե, օքուք չի ըրալ, նըստից
ծին քըցալ (Ձ):

Հայ-հայը քինիլ, վայ-վայը մընալ - Երիտա-
սարդությունը՝ լավ օրերն անցնել, ծերությունը՝
վատ օրերը վրա հասնել: Ուրնն էլ մենակ մին
տըղալ յա ինիւմ, տըրան ասում ա.- Դէ, իմ հայ-
հայըս քըցալ ա, մընացալ ա վայ-վայըս, էքիւծ-
նլծր մընըլական ըմ... (ՅԺՅ, VII, 99):

Հայ-հույ անել/քըցիլ - 1. Սպառնալ,
հոխորտալ: Արեշիգը վեր շատ հայ-հույ ա
անում, իշըվերեն փնդը թօղնում ըն, յըտ
տըհնում շենը (Ձ): 2. տեն Հարայ-հըրօց անել:

Հայ տալ - 1. Շտապեցնել, փութացնել: Հայ
տօ՛, արտը հընծին, թօռը նի յա ունական (Ձ): 2.
Վանել, քշել: Ըտի թուրքերեն հայ տուվեցենք
մեր շինըթկըներան (Բ): 3. Կանչել, գոռալ:
Հիշկան հայ տըվե, վեշ մինը ըսկացալ վեշ (Բ):
4. Մեծ դժվարություններ հաղթահարելով՝ տեղ
հասնել: Հայ ա տուվալ յըկալ, տըհալ հանը
մըհած (Բ):

Հայու ընանգալ - Ցորնագույն: Էտ ռուսնե-
րեն մաչին հայու ընանգալ մին մարթ ա տըհ-
նում (Ձ):

Հայում՝ տըվարած, թօրքում՝ տըվարած -
Ասում են նրանց մասին, ում կենսամակարդակը
չի փոխվում՝ անկախ բնակության տեղից: Հա-

յում՝ տրվարած, թորքում տրվարած. մեր Արծի-
վիկը համան քանիքըն ա, պեն չի փոխվալ (Բ):

Հայոց հարցը - Ղվար՝ անլուծելի հարց:
Հայոց հարցըն ա տըհալ, կարում չընք, թա
տոսը շինինք՝ պըրծընինք (Բ):

Հաննա՞րը դըգաննալ տըհնալ - տեն **Փափը**
դըգաննալ տըհնալ:

Հաննա՞րը մին թաննալ/տեն - տեն **Փափը**
մին թաննալ:

Հանգ(եր)ը անել - Մեկին նմանակել, նրա
արարքը՝ խոսելածեղ՝ կեցվածքը եւն նմանո-
ղությամբ վերարտադրել: Էտ խոխան լոխ
դասատըվոցը հանգերը անում ա (Բ):

Հանդարդ կըտ - Հանգիստ բնավորությամբ
(մարդ): Արտաշը հանդարդ կըտ ա, գանքումը
մեհետ էլ չի կըզնված (Բ):

Հանդերը օռվել - Շատ խոտ աճել, խոտա-
ռատ լինել: Տարեն թուռույին ա իլն, հանդերը
օռվալ ա (Բ):

Հանդին խօսկը տոս պիրիլ - Անգաղտնա-
պահ լինել: Տըղամարթը վեր հանդին խօսկը
տոս պերալ, տըղամարթ չի (Բ):

Հանդին կըտըրէ, վեր կալումը թծգ չանէ -
Հետագա դժվարություններից՝ անախորժու-
թյուններից խուսափելու համար գործը պետք է
հերթակալությամբ եւ մաքուր անել: Հանդը
ասմա. «Հանդին կըտըրէ, վեր կալումը թծգ
չանէ, կործրտ սանք-սանք՝ ըրա՛» (Զ):

Հանդին մընացած դանա - Խեղճ, անօգնա-
կան, տկար (անձ): Իզեն հինչ մա՛րթ, հանդին
մընացած դանա յա (Բ):

Հանդե՞ծ անել - Բազմացնել: Հիյվընտարերը
հիյվընեն հանե՞ծ ըն ըրալ, հանդերը լըցալ (Բ):

Հա-ն հա յա, չէ-ն՝ չէ - Իր խոսքի տերն է: Մեր
նախագեն հա-ն հա յա, չէ-ն՝ չէ, տըղամարթը
ըտի բիդի ինի (Բ):

Հանց ա աշխադանքըս ուտելիս ինի -
Ասում են տհաճ՝ ատելի՝ անպետք՝ ձրիակեր
մարդկանց մասին: Սուրենը հանց ա աշխա-
դանքըս ուտելիս ինի, վեր տըհնում ըմ, գաննա
տանում ա (Բ):

Հանց ա թորք/մօլլա ինի՝ խօգու մըսու
յըշիլիս - Ասում են, երբ մեկը խորշում զգվում է
մեկից՝ մի բանից: Ըսկօսուրը ասում ա. «Բալա,
քը՞զ հինչ ըմ ըրալ, վեր հանց ըս թորք ինիս՝
խօգու մըսու յիշիլիս» (Զ):

Հանց ապըրիս - Խնդրանքի արտահայ-
տություն: Հանց ապըրիս, էքո՞ւ լը՞ք ք՞ծմա՞գ
ըրա՛, արտըս հընձիմ (Զ):

Հանց գիդանք/գիդան/սաբէ (թա) - Եւ-
թադրենք թե, դիցուք: Կընէ՞ք թա. «Ա՛ մարթ,
հանց գիդանք քը՞ցալ ըս, հինչ բի՞դի անիս» (Բ):

Հանց ըմ (գիդոնում) - Կարծում եմ, կարծեմ: -
Գիդոնում չըմ, հանց ըմ Զարայըն ա տաննալ
(ՆԱԲ, 118):

Հանց ըմ մօրա (թանգ(զ)ան) իլն - Ինձ շատ
լավ եմ զգում: Հիվանդը ասմա. «Հանց ըմ մօրա
իլն, լը՞ս էլ ըմ կամ ծըմակը» (Զ):

Հանց խօսկ կասէ՝ ծըմընը խօտ կըփըսնէ,
ամընը կըչուրանա - Ասում են համարձակ՝
դիպուկ խոսողների մասին: Լիզվանէ՞զ,
կըտօցը սօր հարթն ա Մարօլեն հարթնը. հանց
խօսկ կասէ՝ ծըմընը խօտ կըփըսնէ, ամընը
կըչուրանա (Բ):

Հանուրը օնել - Ուղղությունը որոշել: Շօնը
վըտ-վըտ ա անում, հանուրը օնում (Զ):

Հաշան անել - 1. Հացահատիկը կալսելու
համար կալի մեջ փռել: Խօրթները լը՞տ ըն
անում հաշան անում, վեր կալաս անին (Զ): 2.
Ցրել, ցաքուցրիվ անել: Ծօրերը տանավը մին
հաշան ա ըրալ (Բ):

Հաշան ինի/տըհնալ - Ցրվել, ցաքուցրիվ
լինել: Վեր թըխում ա, պերցը ճըղվում ա, թեփու-
ռը տանավը մին հաշան ինում (Զ):

Հանգը ա - Ընդունելի է (հատկապես գործած-
վում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): Մար-
թը ասմա. Էտ հանգը չի, խըյիսթուն ըս ըրալ (Զ):

Հանգը անել - 1. Համարել, ընդունել: Մարը
ասմա. Հանգը ըրա, թա էտ փուկը ըսկի իլն չի
(Զ): 2. Նկատի ունենալ, նկատի առնել: Տօն
շինիլիս հանգը բիդի անիս, վեր հանն
տընամաչ էլ ըս ինք՝ ունական (Բ):

Հանգը կուրցընել - Շփոթվելով չկարողա-
նալ հաշվել: Փուլը էնքան շատ ա ինում, վեր
հըմբըրելիս հանգը կուրցընում ա (Զ):

Հանգը մաքրել - 1. Վրեժ լուծել, պատժել:
Ըտի էտ քանիլը խանեն հանգը մաքրում ա
(Զ): 2. Որեւ բան մինչեւ վերջ անել՝ վերջացնել:
Ուստան ասմա. Պեն չի մընացալ, էքո՞ց
պատեն հանգը մըքըրլական ըմ (Զ):

Հանգը մաքուր - Վատ՝ անելանելի վիճա-
կում, պատժի ենթակա: Թաքավերը թա. Վեր
լը՞ք, հանգը մաքուր ա (Զ):

Հանգանակ յոթն օր - Զգաստանալ, մի բանի երկուսը հասկանալ: Վեզիրը վեր թափալ յեշնում ա, չօրանը հանգանակ յոթն օր ա օրում (2):

Հանգանակ ըրեք՝ ծեր տանըն ըք - Ասում են հյուրերին՝ մի՛ ամաչեք, ազատ զգացեք: Տընա-տարը ասում ա. «Հանգանակ ըրեք՝ ծեր տանըն ըք, ըրեք ըրեք» (2):

Հանգանակ չօնե - Անհամար է, շատ է: Դե Չան-չախ թաքավերին կըվերեն ա վըխճըրներեն էլ հանգանակ չօնե (2):

Հանգանակ տըսնալ - Դրամական հաշիվները քննել եւ կարգավորել: Ուրիշները առատութեան կանոնները կըվաքում ըն, հանգանակ տըսնում (2):

Հանգանակ խաշիլ (ինիլ, տըսնալ) - տեն Դէնը պիտի (ինիլ, տըսնալ):

Հանգանակ անեկ/քըցիլ - Բողոքել, պահանջել, աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել: Էն-քան հանգանակ քըցիլ ըրալ, վեր ուրան օգաճը ըստացալ (2):

Հանգանակ անեկ/քըցիլ - տեն Ըննիլ ինիլ:

Հանգանակ անեկ - տեն Կըվալալ անեկ:

Հանգանակ անեկ կըծել չի - Շատ խոսողը չի գործի: Հանգանակ անեկ կըծել չի, Ղոնդին լըհը ընդի խօսում ա, իզեկ կործ անօղ չի (2):

Հանգանակ անեկ - Քայլել սովորել, սկսել քայլել (երեխաների մասին): Էտ խօխան հանգանակ օխտը ըմսըկան ինիլ չի, վեր հանգանակ անեկ յա անում (2):

Հանգանակ անեկ - Շատ առաջադիմել: Տահանց վեր թողնիս, հանգանակ կըհըսնիս (2):

Հանգանակ անեկ - Ուխտի գնալ: ...Հանգանակ Սայաղը ամսեն տարե կըքինի հանգանակ (ՀԱԲ, 15, 106):

Հանգանակ անեկ - 1. Արգելքները հաղթահա-րելով՝ առաջանալ: Կումաշը հանգանակ ըրալ, նի մըտալ բօստանը (Բ): 2. տեն Հանգանակ անեկ:

Հանգանակ անեկ - տեն Հանգանակ անեկ:

Հանգանակ անեկ - Կարողությունը ընդհատել/տըված - Մեջմեջված, հասկերը տարբեր կողմերի վրա թեքված (արտի մասին): Հանգանակ անեկ պը-կալ ընգաճ արտը ամսեն տըղամարթ չի կարել հընծի (Բ):

Հանգանակ անեկ - Երկար մտածել, մանրամասն քննել: ...Հանգանակ էլ նի յա մըննես, հաստ ու պերակ մըտըծելալ կըլծի ըղնես... (ՀԺՅ, V, 477):

Հանգանակ անեկ - Տղայի եւ աղջկա միջեւ ամուսնությունը թույլատրելի համարելու հա-

մար ազգականության եւ տարիքի աստիճանը որոշել: Հաս ու չըհաս ըն անում, թա.- Ախճիճըտ չըհաս ա, կարել չընք փըսակինք (2):

Հանգանակ անեկ - Պայծառ եղանակ անել: Հանգանակ անում, թա խաղուն քաղինք (Բ):

Հանգանակ անեկ - Կատաղեցնել, զայրաց-նել, կատաղի՝ մոլի դարձնել: Մարթին ճըղճըղօ-ցը կընգանը էլ իվիլ ա հանգանակ ընես (2):

Հանգանակ անեկ/տըսնալ - Կատաղել, զայրանալ, կատաղի՝ մոլի դառնալ: Էս այալին ըխճըկերքը հանց հանգանակ ըն իվիլ, կապը-նեն կըտըրըմ ըն մեղան ընգըն... (ՋՏ, Բ, 122):

Հանգանակ անեկ/տալ - 1. Ցուրտ եղա-նակին թեթեւ հագնվել, ցուրտն արհամարհել: Հանգանակ անեկ յա՞ թըխում, Էս ծոննվը ըր-քընգաճ ըշտըղ ըս քիւննում (Բ): 2. Բարձր տրամադրություն ունենալ: Մըկընեքեն հանգանակ անեկ յա թըխում, լիվ պար ըն կամ (Բ):

Հանգանակ անեկ/տալ - Խառն՝ ամպամած՝ ան-ծրեւտ եղանակ սկսվել: Հանգանակ անեկ/տալ, կը-րըցենք վէջ, թա բուստընատըղը պիտինք (Բ):

Հանգանակ անեկ - տեն Հանգանակ անեկ:

Հանգանակ անեկ/տալ - տեն Հանգանակ անեկ/տալ:

Հանգանակ անեկ/կըտըրել - Եղանակը մեղ-մանալ: Հանգանակ անեկ կըտըրում ա, Մարթին ըսընսում ա տանը բընծվրան կըտըրել (2):

Հանգանակ անեկ - 1. Հանգանակ անեկ, զայրություն անցնել: Մարթը տեսնում ա, վեր դօնաղը կար-մունքըն անց ա կացալ, հանգանակ անեկ ա... (ՀԺՅ, V, 454): 2. Խեղճանալ, խոնարհ դառնալ: Նախագէն տոն քըցեցեն, հանգանակ անեկ (2):

Հանգանակ անեկ/օնեկ - 1. Հանգանակ անեկ, հանգստացնել: Հիշկան կընեք անում ա, կարում չի մարթին հանգանակ անեկ (2): 2. Խեղճացնել, խոնարհ դարձնել: Ազդուն մարթ ա իվիլ Հանգանակ, Էնքան թակալ ըն, հանգանակ անեկ (Բ):

Հանգանակ անեկ - Անհնարին գործ ձեռնարկել: Շատ մարթ ա փօրցիւմ հանգանակ անեկ տոն օնե, անեկ չի կամ (Բ):

Հանգանակ անեկ/պէսկալ - տեն Հանգանակ անեկ:

Հանգանակ անեկ - տեն Հանգանակ անեկ/տալ:

Հանգանակ անեկ - Չմտաւորվել: Ասում ա.- Ինձը՛տե հանգանակ անեկ ա, օգում ըս՝ ըրա՛, օգում ըս՝ անեկ մէլ (2):

Հավա պինըցընել - Աղմուկ-աղաղակ՝ վայ-նասուն բարձրացնելով՝ ինչ-որ բան պահանջել՝ փորձել ապացուցել եւն: **Հարթը հավա պի-նըցըրաւ, ըսկեսվորը տանան տոնս քըցնվ (Բ):**

Հավանս անել - 1. Տրամադրվել, մտադրվել: **Հավանս չի անում, թա մի կործ անել (Բ):** 2. Ցանկանալ, փափագել: **Հավանս ըրէն հըրըստոյթու-նէն, էն քժգնլ ախճիգը տըվէն էտ կըղէգին (Ձ):**

Հավանսը կ'ալ - Տրամադրությունը բարձ-րանալ, հետաքրքրությունը շարժվել: **Բախճան վեր ծաղկում ա, թաքավերին հավանսը կ'ամ ա (Ձ):**

Հավանսը փախչիլ - Անտրամադիր դառնալ, հետաքրքրությունն անցնել: **Վեր ըտի տըսնում ա, հավանսը փախչում ա (Ձ):**

Հավանսը փորումը մընալ - Փափագին՝ ցանկությանը չհասնել: **Ըտի թաքավերին ըխճըկա-նը հավանսը փորումը մընաց (Ձ):**

Հավատը ծօռ - Այլադավան: **Հավատը ծօռ մարթին անա ամմէն հինչ ըսալըսէլի յա (Բ):**

Հավատը կ'ալ - Հավաստի համարել, հավա-տալ (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): **...Սօրը հավատը կ'ամ չի, թա թաքավերը ուրան տըղին ախճիգ կըտա... (ՀԺՀ, V, 230):**

Հավատը կուրցընել/կորչիլ/ճաք տալ/քի-նիլ - 1. Այլեւս չհավատալ՝ չվստահել: **Մարթը հավատը կուրցըրալ ա, էլ կընգանը հըվատում չի (Ձ):** 2. Անհավատ՝ այլադավան դառնալ: **Էն-քան թուրքերէն մաչին կ'էնում ա, հավատը կուրցընում ա (Ձ):**

Հավաք անել - Գոմը՝ բոյնը տանել, գոմի՝ բնի մեջ հավաքել (անասուններին եւ թռչուն-ներին): **Հավերը հավաք ա անում, քիւնամ հիրըվանէն տօնը (Ձ):**

Հավաք ինիլ - 1. Կոկիկ լինել: **Կընէգը վեր հավաք չիլնվ, մարթը մըհալ չի քըցիլ (Ձ):** 2. Գոմի՝ բնի մեջ մտնել՝ հավաքվել (անասունները եւ թռչունները): **Հավերըն ա հիյվըննէն հավաք ըն ինում էտ կումումը (Ձ):** 3. **տեն Թան ինիլ:**

Հավաք կ'էնալ - 1. Ինքն իրեն զուսպ պահել: **Մարթը ասմա. «Հավաք կ'աց, թա չէ փիս ա ինանան» (Ձ):** 2. **տեն Հավաք ինիլ (1):**

Հավաք պահել - 1. Մի բան՝ մեկին ամփոփ՝ զուսպ պահել: **Վըննէրըտ հավաք պահէ, հինչ ըս մըկնալ (Բ):** 2. Մաքուր՝ կոկիկ պահել: **Հարթըն տօնը հավաք ար պահում (Ձ):**

Հավէն ծոն վեր ծըռվէ, նէյնիմ-նէյնիմը կըղնէ - Որեւէ բանի խիստ պահանջ զգացողը անհանգիստ կլինի: **Հավէն ծոն վեր ծըռվէ, նէյնիմ-նէյնիմը կըղնէ. հօնձին վախտը վեր կ'ամ ա, հոն ուլախ չօնէ, տըհը քըթէնում չի (Ձ):**

Հավէն հանրիլ հըտ կօտ տօ, էլիա կըտօցը տափերըն ա քըսըլ(ակ)ան - Ժառանգական սովորությունը անհնար է վերացնել: **Հավէն հանրիլ հըտ կօտ տօ, էլիա կըտօցը տափերըն ա քըսըլական. Ծատօրը Էնքան հըրուստացալ ա, ամմա էլլա հօրը նըման ասըղ մաշկօղ ա (Բ):**

Հավէն ճիրին ճոնը - տեն **Խաշին ճիրին ճոնը:**

Հավէն նըհըտ քօն ինիլ, վըրցակէն նըհըտ յըր կ'էնալ - Ազատ՝ անհոգ կյանք վարել: **Իզէն հինչ կընէգ ա. հավէն նըհըտ քօն ա ինում, վըրցակէն նըհըտ յըր կ'էնում (Բ):**

Հավէն վերը թօխս կ'ա, ծոնվէնը տակը կանին - Առիթը չպետք է բաց թողնել: **Մարը ասմա. «Հավէն վերը թօխս կ'ա, ծոնվէնը տակը կանին. քանէ հավա յա անում, յըր կաց, քիւնի՛ բօստանը պիհի» (Ձ):**

Հավէն քիշ անել - տեն **Էշին չու ասել:**

Հավէն քիշ ըրած - տեն **Էշին չու ասած:**

Հավը ըրագի կօտ ա տըսնում - Յուրա-քանչյուր ոք երագում է իր չունեցած բանը: **Հավը ըրագի կօտ ա տըսնում. Միշան քըշէր-ցիրըկ մըտածում ա, թա հունց անին՝ ծի ինք՝ օնին (Ձ):**

Հավը տանը կ'էնա, կօտը օտէ - Բարիք-ներից օգտվել կամեցողը պետք է ժամանակին եւ անհրաժեշտ տեղում ներկա գտնվի: **Վեր շատ հարալ-հըրօց ա անում, թա խէ չըն ուրան փայը պահալ, հանրը ասում ա. «Հավը տանը կ'էնա, կօտը օտէ» (Ձ):**

Հավ պահել - Հոգատարությամբ շրջա-պատել, փափկասուն դարձնել: **Դէ, թաքավերին ախճիգըն էլ հավ պահած խօխա յա, լի, էտ տիժըրթունէն կարում չի տէմ կ'էնա (Ձ):**

Հավանան կըտըրէլ - Համբերությունը հատել, այլեւս չհամբերել: **Քաչալին հանանան կըտըրում ա, կ'ամ ա ասում.- Այ ախպէր, իմ փայըս տըվէք, յըս քիւնան ըմ (ՀԺՀ, V, 630):**

Հավու խըլք - Խելքի պակասություն: **Արտոնը հավու խըլք օնէ, վէշ մինը մարթու տըղ չի տինում (Բ):**

Հավու հիւշ - Թույլ (հիշողություն): Էտ կընգանըն էլ հավու հիւշ ա ինձում, հինչը տինձում ա մին տըհ, մըննան ըղնում ա (2):

Հավու ճօտ - Թույլ, անգոր, խեղճ (անձ, կենդանի): Տըղան յէշում ա, թա.- Էտ հինչ ա՛սլան, հավու ճօտ ա (2):

Հավու նըման թան/հավաք ինիլ - 1. Բարձր տեղ նստել՝ մնալ: Ըտըրանք ամմէն օր շինը-մաջումը հըվաքվում ին, պատէն կըլխէն հավու նըման թան ինձում (2): 2. Շատ շուտ քնել: Սաղունք լըհա անըվը վեր մար ա մըննում, հավու նըման թան ըն ինձում (2):

Հավու պանէր - Հագվագյուտ, չճարվող (բան): Էս թըվումըս բըզարումը հավու պանէր էլ ըն ծախում (Բ):

Հավու քօն - Շատ թեթեւ ու կարճ քուն: Ծը-դասպանը ասմա.- Էս հօ քօն ինիլ չա՛ր, հավու քօն ար (2):

Հավը՝ թէվավը, մարթը՝ խը՛լքավը - Յուրա-քանչյուրը գոյատեւելու իր հիմնական միջոցն ունի: Հավը՝ թէվավը, մարթը՝ խը՛լքավը. Սարօն էլ կընանչի ծըխէլավ ա տօնը պահում (Բ):

Հավը ձորան թէվավը, օխծը ձորան պօրտավը - Ոչ մեկը եւ ոչ մի միջոցով: Օշափը հըռնանցէ տէսնում ա, ծէն տամ.- Տու հու վը՛ս, ա՛ շան տըղա, հանլա հավը ձորան թէվավը, օխծը ձորան պօրտավը Էս սըմթէրքավը անց չի կացալ (ՆԱԲ, 27):

Հատ ըղնէլ - տեն Աշկը հատ ըղնէլ:

Հատը յը՛ր քաղէլ - տեն Աշկէն հատը յը՛ր քաղէլ:

Հարամ թիքի - 1. Գողացած, խարդախ ճանապարհով ձեռք բերած (բան): Հարամ թիքի տօն կըքանի (Բ): 2. Անբարոյական արարք: Կընէ՞ք ասմա.- Յը՛ս ըտի պէն կարել չըմ անիմ, Էտ հարամ թիքի յա (2):

Հարամ ծըծ(ը)կէր/ծէծ ծըծած/կըթնակէր/կարթնը կէրած - Ի ծնէ անագնիվ՝ անզգամ (անձ): Ըտի Էտ հարամ ծըծակէրըտ Էտ ըխ-ծըկանը քըմբըխտըցընում ա (2):

Հարամ ուլախ - 1. Ասում են հույսերը չարդարացնող բեռնակիր անասուններին: Էտ հարամ ուլախը պէռնանը տակէն նըստում ա (2): 2. Շատ տխմար (մարդ): Իզէն հինչ մա՛րթ, հարամ ուլախ ա (Բ):

Հարայ անէլ/տալ/քըցիլ - Օգնություն աղաղակել՝ կանչել, տագնապ բարձրացնել:

Խանէն ծառանէն հարայ ըն տամ, քիւնամ Զօռօղուն դիստին նըհը՛տ կըռը՛վս տամ... (ՀԺՀ, VII, 180):

Հարայ-հըրօց/մանդաթ անէլ/տալ/քըցիլ - Աղմուկ-աղաղակ՝ ժխոր բարձրացնել: ...Կար մըթէնը ինձում ար, տոն ին կամ մին թումբու յիրա, ըսկըսում հարայ-հըրօց անէլը (ԱԱ, 80):

Հարայցու կօռնը - հեգն. Մահակ, գավազան: Ասում ա.- Էտ հարայցուն կօռնավը բիղի՞ արջ ըսպանիս (2):

Հաննեց քիւնիլ - տեն Արտը հաննեց քիւնիլ:

Հաննեց քիւնիլ - Զանալ, քանք գործադրել: Տըղան հաննեց քիւնիլ ա անում, թա սիպտակէն յըրա ընգի, հունց ա պըտահում, ընգնում ա սը՛վին յըրա (ՀԺՀ, V, 272):

Հաննեց քիւնիլ կըտըրէլ/կուրցընէլ - Ուժը հա-տել, ուժասպառ լինել: Էնքան քար ըմ քանդալ ըսօր, հաննեց քիւնիլ կըտըրալ ա (Բ):

Հաննեց քիւնիլ/նիլ մըն(ն)էլ - Սպառնալ, վիճել: ...Զիւնչին մէջին փըռնալ ա, հաննեց քիւնիլ յա կամ, թա.- Յէս ծէր տան դօխտուրըն ըմ, խէ օրիշ դօխտուրի կօշտ ը՛ս քիւնըմ (ԶՏ, Բ, 81):

Հաննեց քիւնիլ/տը՛ռնալ - Մեռնել: Հաննեց քիւնիլ մըմիկանը, կառնըս կուրցալ ա (Բ):

Հաննեց քիւնիլ օր - տեն Լէն օր:

Հաննեց քիւնիլ օրէն նը՛ղ օր էլ կիւնի - տեն Լէն օրէն նը՛ղ օր էլ կիւնի:

Հաննեց քիւնիլ կէրավ, խօխան հաննեց - տեն Հաննեց քիւնիլ կէրավ, խուխէն կըռէքը առնից:

Հաննեց քիւնիլ քաշիլ - տեն Հօրավ-մօրավ ասէլ:

Հաննեց քիւնիլ - 1. Խեղճ, անօգնական, առանց հոր մնացած (մարդ): Հաննեց քիւնիլ մարթ ա Սումբաթ դային, հաց չի քըթէնում, թա օտէ (Բ): 2. Անզգամ (մարդ): Էտ հաննեց քիւնիլ մըռնածը շինացուց օր ա տաս, իշը՛ղ չի տաս (Բ):

Հաննեց քիւնիլ կէրավ, խուխէն կըռէքը առնից - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկի ստացած հաճույքի վնասը կրում է ուրիշը: Հաննեց քիւնիլ կէրավ, խուխէն կըռէքը առնից. Հայրօն ձորան հըլաթումը ճիրավէր ա քանդալ, մէր ախպիւրը ցըմաքալ ա, Էն ընք ճիրու հասըրայթ (Բ):

Հաննեց քիւնիլ ա, խօխան՝ մըծըցըրալ, կօղը յը՛կալ ա տար վը՛ննը կացալ - Տարի-ներով ձեռք բերածը հաճախ ուրիշին՝ անար-

ժանիւն է հասնում: Ըստի Դժոհաց բաղէրը էտ օյիւնբազէն ըն տամ. ըստըդ ըն ասալ. «Հանրը տընգալ ա, խօխասն՝ մըծըցըրալ, կ'օղը յըկալ ա տար վըհնը կացալ» (Զ):

Հարթահողորթ անէլ - Զրախոսել, ավելորդ սպառնալիքներ տալ: Վեր շատ հարթահողորթ ա անում, ախճիգը տոն ա կ'ամ, փախճոն (Զ):

Հարթանը վըհավը փըսէն լըվօթուն անէլ - Մեկի միջոցներով մյուսին լավութիւն անել: Սունէն նըման ժողովք կընէ՞ չի կա. հարթանը վըհավը փըսէն լըվօթուն ա անում, լըվամարթ տըհնում (Զ):

Հարթը պըլօթուն ըրավ, ըսկէսվօրը քըթը դըղըհէն - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեղավորի փոխարեն պատժվում է անմեղը: Հարթը պըլօթուն ըրավ, ըսկէսվօրը քըթը դըղըհէն. բըրիգադիրը կ'ուղօթուն ա ըրալ, բաղ-վանչուն ըն կօրծա տոն քըցնլ (Զ):

Հարթը՝ վէց, վըհը՝ պէց - Շատ հարս ունեցողը աղքատ կլինի: Հարթը՝ վէց, վըհը՝ պէց. Զընարիկը լօխ տըղօրանցը փըսակալ ա, մի-հէնգ կարում չի, թա թաթը կօթէն հըսցընէ (Բ):

Հարթը ձըրան հըտէլ յա ցըրըվ տամ, ըսկէսուրը՝ ձըրան - Ասում են անկազմակերպ՝ անհամերաշխ ընտանիքի մասին: Ընդըրանք հինչ տօն ըն. հարթը ձըրան հըտէլ յա ցըրըվ տամ, ըսկէսուրը՝ ձըրան (Բ):

Հարցը կապէլ - Խնդիրը ավարտին՝ լուծմանը հասցնել, քննարկումը դադարեցնել: Հարցը կապում ըն, քինամ մարթա ձըրանց կօրծէն (Զ):

Հարցը մաչտըդ պիրիկ/պիցըրընէլ/տիւնիլ - Հարցը՝ խնդիրը քննության առարկա դարձնել: Հարցը մաչտըդ պերավ հանրը, տըհնա՝ կըլխան հինչ ա տոն կ'ամ (ՆԼԴԺԲ, 55):

Հարց չի կա - տեն Աշկէս յըրա:

Հարուստը թանգան շժը կըհցալ, ըսըհէն՝ շընըհավէր ինի, քանսիքը կըհցալ, ըսըհէն՝ ըշտըղալ յա՛ - Անսովոր երեւոյթը հարցում անելու տեղիք է տալիս: Խըդճըտ կըպըկ-կապէկ թուփ ա ըրալ, մին ծի ինք՝ կալալ, լօխ մընացալ ըն ըրմացած. նըխալ չըն ասալ. «Հարուստը թանգան շժը կըհցալ, ըսըհէն՝ շընըհավէր ինի, քանսիքը կըհցալ, ըսըհէն՝ ըշտըղալ յա՛» (Բ):

Հարուստը ջուբէն ա թըխում, քանսիքը՝ ծույնանը - Կարիքի դեպքում ունեւորը իր հարստութեանն է ապավինում, իսկ չքավորը

ողբում է: Հարուստը ջուբէն ա թըխում, քանսիքը ծույնանը. Ասատուրէն ծին ըստակալ ա, դանստի մինըն էլ ա ինք՝ կալալ, Սէրօփէնըն էլ ըստակալ ա, էն ա դանդոն յըհած (Բ):

Հարուստը օխծը կէրավ, ըսըհէն՝ ճար ա, քանսիքը կէրավ, ըսըհէն՝ տոնալ ա - Մարդկանց արարքները դիտվում են որպէս նրանց կենսակերպի արտահայտություն: Հարուստը օխ-ծը կէրավ, ըսըհէն՝ ճար ա, քանսիքը կէրավ, ըսըհէն՝ տոնալ ա. միհէնգ մէր Սօնին ա, վէր աղանձ՝ ա անում, լօխ ասում ըն. «Խըդճըտ հինչ ա՛նէ, քանսիք ա, աղանձալ ա տօնը պահում» (Բ):

Հանրը անց կըցընէլ/խուրդան անէլ/չըն-գըլընէլ - Խոր ծերության հասնել: Սուղումուն դային հանրը անց ա կըցըրալ, էլիա բաղան տօն չի կ'ամ (Բ):

Հանրը կուրցընօղը մինավը ախ չի քաշիլ - Մեծ կորուստ ունեցողը փոքր դժվարու-թյուններից չի նեղվի: Հանրը կուրցընօղը մինավը ախ չի քաշիլ, Սիմօնը Էնքան դանդ ա տըհալ, էտ հինչ ա՛, վէր տմ չի կէնա (Զ):

Հանրը թըխօղէն մինը բիդի ինի, վէր ասէ՛ թըխէ՛ - Ցանկացած բնագավառում առաջնորդի առկայությունը պարտադիր է: Հանրը ասմա. «Հան-րը թըխօղէն մինը բիդի ինի, վէր ասէ՛ թըխէ՛, տուք առանց ինձ կարել չըք փանդ անիք» (Զ):

Հանրը թօկա պըրծած - Փորձառու սրիկա: Հանրը թօկա պըրծած մարթ ա կ'օղ Հանրին (Բ):

Հանրը կապալ ընցած - տեն Հագ(զ)ար մաղա հաց կէրած:

Հանրը կապալ կապէլ - Խիստ հսկողու-թյան տակ պահել: Դըխպին օգիւմ ըս լըհա հանրը կապալ կապէ, մին ա, դըխպօթուն ա ընակալ (Զ):

Հանրը հըտ(է) - տեն Հագ(զ)ար հըտ(է):

Հանրը ճըղուպուրան հէնգը փօչ կինի - Շատերի՝ մեծ քանակության մեջ նաեւ վատերն են լինում: Մա՛ցալ, հանրը ճըղըպուրան հէնգը փօչ կինի, քըսան կալ օնիս, մինը սըբէ չինի՛ (Բ):

Հանրը մաղա հաց կէրած - տեն Հագզար մաղա հաց կէրած:

Հանրը մըրքա մին-մին մազ՝ կըտըհնա մին սաղ մըրօք - Ամբողջը՝ մեծը մասնիկներից՝ փոքրից է գոյանում: Ասում ա. «Բա՛լա, հանրը մըրքա մին-մին մազ՝ կըտըհնա մին սաղ մըրօք, շէլանկ-շէլանկ բիդի պիրիս, վէր թայա կույանա» (Զ):

Հանրույթ տարե ապրիլ - տես Հանրույթ անց կրքընէ:

Հանրույթ տըռնըվա/տարվա - Վաղուցվա: Կօզի հանրույթ տարվա մըրթըկընէ՞, էլիա մարթը կընգանան բըդի հըմանչի, կընէ՞՞ մարթան (ՆԱԲ, III, 175):

Հանրույթ տըռնըվա է2 - արիւմ. Բագում տարիների փորձ ունեցող (աշխատավոր): Հանրույթ տըռնըվա է2 ա, էլիա կարում չի կարքէն կօրձ անէ (Բ):

Հանրույթ տըռնըվա փըսած կաղնէ - Ամուր, անսասան (մարդ, իր): Հանրույթ տըռնըվա փըսած կաղնէ յա ապան (Բ):

Հանրույթ տօկօսավ - 1. Լրիվ, լիովին, ամբողջովին: Կօրձը հանրույթ տօկօսավ պըրձալ ըմ (Բ): 2. Հաստատ, անպայման: Հանրույթ տօկօսավ կըլական ըմ, պաղըրաստ կըկէնաս (Ձ):

Հանրույթ ցավու ածէլ/պիրիլ - Մեկին մեծ տառապանքներ պատճառել, հոգսերի մեջ գցել: Բիդասըլ ժառանգը հօրը-մօրը հանրույթ ցավու կածէ (Բ):

Հանրույթ ցավու կ'ան - Շատ տառապել, հոգսերի մեջ ընկնել: Սինամ աքէրը հանրույթ ցավու յըկած կընէ՞ (Բ):

Հանրույթ փարչավ ճիւր խըմած - տես Հագ-գար մաղա հաց կէրած:

Հանրույթ ըռու - Շատ հարբած, հարբելուց ինքնատիրապետումը կորցրած (մարդ): Հանրույթ ըռու ըմ, խէ յըր չըմ կէնում (Բ):

Հացա (-ճիրա) կըտըր(վ)էլ - Ախորժակը փակվել, ոչինչ չուտել (եւ չխմել) (հիվանդության եւն պատճառով): Քըշէր-ցիրէլ կըտըրա հէտի յա քընէնէ՞ անըմ, հացա-ճիրա կըտըրվըմ, տան-չըվըմ (ՀԺՅ, V, 229):

Հացա մօտէ - Եկամտաբեր: Հացա մօտէ փէշակնէ շատ կա (Բ):

Հաց անէլ - Հաց թխելու համար խմոր հունցել: Յըր ա կէնում հաց անում, տընէրը հըվա-քում, քիւնամ բօստանը (Ձ):

Հացան կըտըրէլ - 1. Մեկի տանը հյուրասիրվել: Ասում ա.- Կարէլ չըմ, յըմս ըտըրա հացան կըտըրալ ըմ (Ձ): 2. Ուտելիս ընդհատել: Մարթը լըհա վեր օգում ա հաց օտէ, կընէ՞՞ հացան կըտըրում ա (Ձ):

Հաց ասէլ, Ըստուծէն յէշիլ - Սոված լինել: Դէ դօնաղըն էլ հունց քօն ինի՞. հաց ա ասում, Ըստուծէն յէշիլ (Ձ):

Հացէն ծառան վէր ըղնէլ - Օգտվելու՝ եկամուտ ստանալու հնարավորությունից զրկվել: Պաշտօնը ծըրքան ինք՝ կալին, խըրդը հացէն ծառան վէր ընգավ (Ձ):

Հացէն կըտըրածը թօրը կըտըրէլ չի - Հյուրասիրությամբ ձեռք բերածը ուժով հնարավոր չէ ձեռք բերել: Իմ ապա ասում ար. «Հացէն կըտըրածը թօրը կըտըրէլ չի. հիշկան կարում ըս՝ դունուդասեր կա՞ց» (Բ):

Հացէն մաշին աղ չինիլ - տես Հափ(ը)ռումը աղ չինիլ:

Հացէն յըր քըսէլ - 1. Մեկին անուղղակիորեն օգնել, նրա օգտին խոսել՝ գործել: Էտ ախմաղը կըլծի չի ըղնում, վէր հիրըվանէն հացէն ա յըր քըսում (Ձ): 2. Շողոքորթել, քծնել: Մարթ կա՛սաղ քանքումը ըստիւր-ընդիւր հացու յըր ա քըսէս, կըլծիւր պըհէս (Բ):

Հացէն (պըտառէն) թըքէլ, տէմ անէլ - Մեկին ստորացնելով՝ նրան օգնել՝ օժանդակել: Իզէն հինչ մարթ ա՞. հացէն պըտառէն թըքում ա, տէմ անում ախպօրը (Բ):

Հացէն (պըտառէն) թըքիս, տէմ անիս՝ յըր կօնէ - Ասում են արժանապատվությունից զուրկ՝ ստոր մարդկանց մասին: Ընդըրա նամուս չօնէ. հացէն թըքիս, տէմ անիս՝ յըր կօնէ (Բ):

Հացէն տանմ/պապա ասէլ - 1. հեզն. Երեխա լինել, տհաս լինել: Հանրը ասմա.- Տու հանլն հացէն տանմ յըս ասում, քու փըսըկվէլի վախտըտ չի (Ձ): 2. տես Տանմվայ անէլ:

Հացէն քացէ տալ - Իր օգուտից՝ շահից անգիտաբար հրաժարվել: Իզէն կընօխանց ա հացէն քացէ տաս (Բ):

Հացը դիւշմանին տօռնը կըտանէ - Հացի կարիքը՝ սովը մարդուն ամեն քայլի կորդի: Հացը դիւշմանին տօռնը կըտանէ. վէր տըմսում ա՛կարում չի խօխէնքը պահէ, քիւնամ ա ուրան առաչվա նծքիւրին վըտըր (Ձ):

Հացը ըղուվէլ - Դժբախտության մեջ լինել: Խըրդէն տըղէն ըսպանալ ըն, հացը ըղուվալ ա (Բ):

Հացը թուրնան չըկէնալ - Գործը ձախողվել: Մէր հացը թուրնան չի կէնում (Բ):

Հացը խըլէր ա տըրնալ - հեզն. Ասում են ռուս հարս ունեցողների մասին: Թամում հացը խըլէր ա տըրնալ. էրկու հարթըն օնէ, ճօխտը՝ ըռուս (Բ):

Հացը (ծըրքան) խըլիլ - Ապրուստի՝ եկամուտի միջոցներից զրկել, պաշտոնից զրկել:

Պահեստապետը լիակ ապրում ար, հացը ծըր-քան խըլեցէն (Բ):

Հացը՝ ծոյնանը, աշկը՝ կընգանը - Ասում են երախտամոռ՝ խարդախ մարդկանց մասին: Օղորաշ մարթ ա իլնլ Ղաղաշին հիրը՛վանը. հացը՝ ծոյնանը, աշկը՝ կընգանը (Բ):

Հացը ծոյնանը ինիլ - 1. Խիստ ժլատ լինել: Ըփկարեն հացը էն ա ծոյնանը, էն քը՛գ փուլ չի տալ (Բ): 2. Երախտամոռ լինել: Միլիցին հացը ծոյնանըն ա (Ձ):

Հացը ծոյնանը քիւրդ - 1. Խիստ ժլատ (մարդ): Մինասը հացը ծոյնանը քիւրդ ա, էն մարթու պէն չի տալ (Բ): 2. Երախտամոռ (մարդ): Իզեն հացը ծոյնանը քիւրդ ա, էնքան լըվօթուն ըմըրալ, միհենձ ինձ ըսկի մըհալ էլ չի քըցո՛ւմ (Բ):

Հացը կըտըրէլ - 1. տեն Հացան կըտըրէլ (1): 2. տեն Հացը (ծըրքան) խըլիլ:

Հացը կըտըրցընէլ - տեն Հացը (ծըրքան) խըլիլ:

Հացը կ'անրի/կուտանա տը՛ռնալ - տեն Հացը թուրնան չըկէնալ:

Հացը կուտուր տը՛ռնալ - 1. Իդձերը լրիվ չիրականանալ՝ կիսատ մնալ: Պառաւը համ հըզըրվում ա, վեր մահեն նըհետ քընի, համ էլ բըլբըլամ: - Հացըս կուտուր տեռած ըմ քընում, մստուծ, լնվ անգուձ կալ՝ (ՆԱԲ, 65): 2. Ընտա-նիքը կիսվել: Հանքունց հացըն էլ կուտուր տը՛ռնալ տըղան փըսըկվէլանը յը՛տը (Բ):

Հացը հարամ անէլ/հըրըմցընէլ - 1. Ուտելու ժամանակ խանգարել, չթողնել, որ մինչեւ վերջ ուտի: Ծը՛տը ծըրտում ա ըմանէն մաչին, Վաղօ-վէն հացը հարամ անում (Ձ): 2. Չթողնել, որ խաղաղ՝ հանգիստ ապրի: Թօրքերը մեր հացը հըրըմցըրէն (Բ):

Հացը հարամ ինիլ/տը՛ռնալ/հըրամ(վ)էլ - 1. Ուտելը խանգարվել, չկարողանալ մինչեւ վերջ ուտել: Թօռը նի կալ՛ալ, ուտը՛ցը հացը հարամ տը՛ռնալ (Ձ): 2. Խաղաղ՝ հանգիստ կյանքը խան-գարվել: Կըռը՛վը ըսկըսվից, մեր հացը հըրամից (Բ):

Հացը հըլալ(վ)էլ - Խաղաղ՝ հանգիստ կյանք սկսվել: Թուրքերէն տո՛ւս ըրէնք, մեր հացը հըլալվից (Բ):

Հացը միստը՛դ թուրնան չըկէնալ - Իրար հետ լեզու չգտնել, գժտվել, վատ հարաբերու-թյունների մեջ լինել: Ըտըրանց հացը միստը՛դ թուրնան չի կէնում, սաբալ հիրըվաներ ըն (Բ):

Հացը պատան չըկէնալ - տեն Հացը թուրնան չըկէնալ:

Հացը պէրանը տընէլին տը՛դ անգուձը/քը՛թը տանէլ - տեն Ծը՛րքը պէրանը տընէլին տը՛դ անգուձը տանէլ:

Հացը պըկավը չըքի՛նիլ - Հուզմունքի՝ մտա-հոգության՝ վշտի եւն պատճառով չկարողանալ որեւէ բան ուտել: Խը՛դձ Թամարէն հացը պըկավը քի՛նում չի. մարթը էն ա ծանդըր (Բ):

Հացը վըննատակ տալ - Երախտամոռ լինել, հյուրասիրությունը՝ լավությունը մոռանալ՝ արհամարհել: Հացը վըննատակ տըվօղ մար-թիք՝ ամմէն տը՛դ էլ կան (Ձ):

Հացը տանան անէլ - Իր միջոցներով ապրել: Էտ կընէ՛գը կօզի իրփըվէրի, ամմա հացը տանան ա անում, ուրո՛ւշո՛ւ միսնանթու տակ չի ըղնում (Ձ):

Հացը ցամաք օտէլ - Աղքատանալ, աղքատ ապրել: Կո՛ւքիւնք մին վըխտու վըն իլնլ համփա, միհէնձ հացը ցամաք ըն օտում (Բ):

Հացը ցեց տինիլ, քըմակէն կօղլը կէնալ - Ստորություն՝ խարդախություն անել: Էն հինչ տըղամարթ ա՛. հացը ցեց ա տինում, քըմակէն կօղլը կէնում (Բ):

Հացը ցօրէն տը՛ռնալ - Գործը հաջողվել: Քուրըն ասում ա.- Տըղաս կըտանիս շէնը, հացըս ցօրէն ա տըռնըլական (ՀԺՀ, VII, 259):

Հացը քըրթնօնքըն ա սիրում - Եկամուտ՝ արդյունք ստանալու համար պետք է չար-չարվել: Հանքը ասում ա. «Հացը քըրթնօնքըն ա սիրում, հիշկան կարում ըք՛կօրծ ըրէ՛ք» (Ձ):

Հացը օտէլ - 1. տեն Հացան կըտըրէլ (1): 2. տեն Ուրան հացը օտէլ:

Հացը օտէլ, էշը յը՛ր ինիլ - Գործը ավարտել: Ուստան հացը կերալ ա, էշը յը՛ր իլնլ, մընամ ա հախը տանք (Բ):

Հացը օտէլ, խօնչան կըրակէն տինիլ/օնէլ - տեն Հացը վըննատակ տալ:

Հացը օտվէլ - Հյուրասեր լինել: Ջավէնը լիակ մարթ ա, ընդըրա հացը օտվում ա (Բ):

Հաց (-ծուր) շինիլ - Ճաշ պատրաստել, կե-րակուր եփել: Մարթըն ասում ա.- Դէ հաց շինի, օտէնք՝ (ՀԺՀ, V, 398):

Հաց նըստէլ - Ճաշել, սեղան նստել: Վեր հաց ըն նըստէս, Էտ կընէ՛գը թաքուն դուռնաղէն խորշինան Էտ քըթօլը կուղընաս ա (Ձ):

Հաց տալ - 1. Հյուրասիրել, կերակրել: *Կընէ՞ք ըտըրանց հաց ա տաս, քունալ ընէս* (Ձ): 2. Հանգուցյալի պատվին ճաշկերույթ կազմակերպել: *Հորը մըռնէլալը Մէլիքը ժողովորթէն լալ հաց ա տուալ* (Ձ):

Հաց տինիլ - տեն **Հաց քըցիլ**:

Հացու հընգէր - Մտերիմ ընկեր, հացի՝ ճաշի ընկեր: *Ըտըրանք էլ հացու հընգէրունք՝ ըն իննում* (Ձ):

Հացու հըսցընէլ - տեն **Հացու տար շինիլ**:

Հացում կ'իլ, պէնում՝ թիլ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր օգտվելիս շատ ակտիվ են, աշխատելիս՝ ծուլ: *Լօրու տըղա յա էրօն. հացում կ'իլ, պէնում՝ թիլ* (Բ):

Հացում քօռ - Անհյուրասեր, ժլատ: *Հարուստը հացում քօռ կ'ինի* (Բ):

Հաց ու պանէր - Համեստ ուտելիք: *Ըսվըն էն ա սաղ գանքումըտ հաց ու պանէր օտէս, ամհա անգուճըտ դինջ ինի* (Բ):

Հացու տար ինիլ/տըճնալ - Ապրուստի միջոցներ ունենալ, իր ապրուստը կարողանալ հոգալ: *Մաքսիմը հացու տար տըճնալ, հորը մըննան քըցից* (Բ):

Հացու տար շինիլ - Մեկին օգնել՝ օժանդակել, որ կարողանա իր ապրուստը հոգալ: *Ախպէրը կործի տիրին, Համօվէն հացու տար շինըճէն* (Բ):

Հացու տինիլ - Ծառի հրավիրել, ճաշել տալ: *Հացու վըս տիննում՝ նըստում ա, պէնու վըս տիննում՝ կորցնում ա* (ԱԲԲ, 55):

Հացու փուլ/փօղ - Ապրուստի չնչին միջոց: *Մաքսիմը հացու փուլ էլ չօնէ, հունց փըսակվէ* (Բ):

Հաց քըցիլ - Սեղան բացել: *Հացը վըր քըցնում ըն, տընատարըն արաղըն ածում ա ըստըքանէրը, մինը ինքը յօր օնում, մինը տամ դունաղէն...* (ՆԼՂԺԲ, 65):

Հափափ անէլ - տեն **Հափափը ըղնէլ**:

Հափափը ըղնէլ/կըտըր(վ)էլ - 1. Հեալ, շնչասպառ լինել: *Էս մարթը, հափափըն ընգած, վազ ա տաս* (ԱԱԶ, 5): 2. Մեռնելու շեմին լինել, մահամերձ լինել: *Հիվանդը ծանդըր ա, էն ա հափափը կըտըրած* (Ձ): 3. Շատ ծերանալ, ծերությունից խոսել չկարողանալ: *Մէյրան ապան հանրի տիրըճկան ա, հափափը կըտըրալ ա* (Բ):

Հափափը քըցիլ - Մեկին շատ չարչարելով՝ հեասպառ անել: *Ուստան շնճէրդին Էնքան պինըքընում ա, լափ հափափըն ա քըցիում* (Ձ):

Հափ(ը)ռան վըտ օնէլ - Նախագգալ, գուշակել (հիմնականում գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): - *Էքնիծ ծոն ա կըլական: - Հինչ ըս գ'ոնդում, հափըռատ վըտ ըս կննլ* (Ձ):

Հափ(ը)ռէն մաջին - 1. Մեկին ենթարկված, մեկից լիովին կախված: *Հարթները առաջ էն ըն իլնլ ըսկէսվօրը հափըռէն մաջին* (Բ): 2. Լավ տեսանելի, բացահայտ: *Քիրսա կըլխան վեր յէշնում ըս, սաղ Ղարաբաղը էն ա հափըռէտ մաջին* (Բ):

Հափ(ը)ռէն մաջին պահէլ - 1. Լավ խնամել, հոգատարությամբ պահել: *Մարը խօխօնցը շատ ա սիրում, հափըռէն մաջին ա պահում* (Բ): 2. Իր ենթակայության տակ պահել, ճնշել, նեղել: *Կընէ՞քը մարթին ուրան նծքնարըն ար շիննլ, հափըռէն մաջին ար պահում* (Ձ):

Հափ(ը)ռիմ՝ պըրծընիս - Սպառնական արտահայտություն, որ նշանակում է՝ քեզ հեշտությամբ կհաղթեմ: *Փնիլվանը ասում ա. «Տու բիդի» ինձ նըհըտ կօխ կենաս. հափըռիմ՝ պըրծընիս»* (Ձ):

Հափ(ը)ռու մաջ - Լավ խնամված: *Բաղ հինջ բաղ, մին հափըռու մաջ ա* (Ձ):

Հափ(ը)ռումը աղ չինիլ - Երախտիքը չգնահատվել: *Հափըռումըս աղ չի կա, Էնքան լըվօթուն ըս անում, վէշ մինը կընհատում չի* (Բ):

Հափ(ը)ռումը աղու ինիլ - Չախորդ լինել, ձեռնարկած գործը ձախողվել: *Անդրի դայուն հափըռումը աղու կա. հինջը օգում ա անէ, աննլ չի կամ* (Բ):

Հափ(ը)ռումը թըքէլ - Վստահ լինել, ստույգ տեղեկություն ունենալ (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): *Հափըռումըս թըքալ ըս, վեր ըստարէ արաշտ չիննլ* (Բ):

Հափ(ը)ռումը չօփ տինիլ - 1. Մեկին գերազանցել հնարամտությամբ՝ խորամանկությամբ՝ գործով եւն: *Կընէ՞քը շատ ար ժոլիզ, մարթին հափըռումը չօփ ար տիննում* (Ձ): 2. Մեկին խաբել: *Հափըռումը չօփ տիրին, կավը ծըրքան ինք կալին* (Ձ):

Հափ(ը)ռումը պէն տինիլ - տեն **Հափուռը պէն կօխէլ**:

Հափ(ը)ռումը տինիլ - Մանրամասնորեն հաղորդել՝ տեղեկացնել: *Մարթը հինջը անում ար, կընէ՞քը վազ ար տամ, Նախագէն հափըռումը տիննում* (Ձ):

Հափուուը թակիս՝ կօրէկ/կապէկ/ կակա չի վեր ըղնէլ - Ասում են խիստ ժլատ մարդկանց մասին: Մին սապօժնիկ ա ընում, շատ ըսկուպօյ, վրէր հափուուը թակիս, կօրէկ չի վեր ընգնիլ... (ԼՂԲ, 354):

Հափուուը կապ/հօփ/կօչ յըկած/ պէնդ/քարու պատառ - Ժլատ, կծծի: Աստուծ էլ տիյէրան յէշում ա, համ էլ ասում. «Հու աշկը ծակ, հափուուը կապ ա, ընդորա իլածըն էլ կըտըրցընում ըմ» (ԱԲ, 152):

Հափուուը հըվաքէլ - տեն **Ծըրքը հըվաքէլ**:

Հափուուը (նի) մըն(ն)էլ - Մեկի իշխանութանը ենթարկվել, հպատակվել, հնազանդվել: Սաղ շինանցք՝ նախագէն հափուուըն ըն իլան նի մըտած (Բ):

Հափուուը պէն կօխէլ/քըցիլ - Կաշառք տալ, կաշառել: Սուրդին հափուուը պէն ըն կօխում, կօրծը դուզըցընում ա (Ձ):

Հափուուը պէց - Առատածեռն: Հափուուը պէց կընէգ ա Մաքաղաթը (Բ):

Հափուուը պըճըղէլ - Գաղտնիք կորզել: Ըտըրան հիրփըցընես ըն, հափուուը պըճըղէս (Ձ):

Հափուուը պօղ ածէլ - Տանջել, չարչարել: Էն ըռնըխըմէ թաքավերը մարթկանցը հափուուը պօղ ա իլան ըծես (Ձ):

Հափուուը քօր կ'անլ - Փող ստանալու կամ կորցնելու՝ ծախսելու նախազգացում ունենալ: Վեր ծէխէ ծէրքետ հափուուըն ա քօր կ'ամ փուլ ըս ըստընան, վեր աչինը փուլ ըս կուրցընան (Ձ):

Հաքը քըցիլ - Հագնել: Պէնջակը հաքըն ա քըցիլ, տուս կ'ամ... (Ձ):

Հափի խըղըցընէլ/թակէլ/թըխէլ - 1. Շողորթթել, քծնել: Շատ ա հափի խըղըցընես, մինչըվ կըրես ա վեգիրին խաթիրը քըթէնա (Ձ): 2. տեն **Ուրան թանգ ծախէլ**: 3. Խորամանկել: Դէ Ծիլկանըն էլ ծուլիգ ա, չէ, հափի յա խըղըցընում, տուս պըրծընում (Ձ): 4. Ուրախանալ: Շօնը, վեր տըրմնը տըրսնում ա, հափի յա խըղըցընում (Ձ):

Հափին բուլի-բուլի անէլ - տեն **Հափի խըղըցընէլ**:

Հափին խօզիլ - տեն **Հափին քըշկըռէլ (2, 3)**:

Հափին խօր թաղէլ - 1. տեն **Ուրան թանգ ծախէլ**: 2. Նենգութիւն՝ խարդախութիւն անել: Իգէն հափին խօր թաղօղ ա, սախղ կաց (Բ):

Հափին ծանիլ - տեն **Հափին քըշկըռէլ**:

Հափին ծանիլ, տակէն տինիլ/քամակը կօխէլ - Հեռանալ, մի կողմ քաշվել: Թըշնամին տըրսնում ա, հափին ծանում, կօխում քամակը, ըտըղատ հաշտամփոշտան քաշում (ԱԱ, 41):

Հափին ծաղէգ - 1. Պոչի վրա այլ գույնի մագափունջ ունեցող: Էտ պըռապէն էլ մին հափին ծաղէգ կապ ա ինում (Ձ): 2. Չմահավան, քաղքենի: Մէլիքին էլ էրկու հափին ծաղէգ ախճիգ ա ինում (Ձ):

Հափին ծաղէգ աղվէս - Կեղծավոր, երկերեսանի (մարդ): Դէ, Արշամըն էլ հափին ծաղէգ աղվէս ա, հանց անում ա, էտ կընէգը լօխ նաղլ ա անում (Ձ):

Հափին ծառավըն օնէլ - Մեկի հանդեպ դատական գործ հարուցել, դատաստանն անել, պատժել: Ըտի վեգիրին հափին ծառավըն ըն օնում (Ձ):

Հափին կախ - Խեղճացած, հնազանդ: Առաջ շատ հըրուստնէ յըն իլան, միհէնգ էն ըն հափին կախ (Բ):

Հափին կըզկէլ - տեն **Հափին քըշկըռէլ**:

Հափին կըտըրած (քօչու) շօն - Պարապսարապ թափառող (մարդ): Խօրէնըն էլ հօ տըղամարթ չի, հափին կըտըրած շօն ա (Ձ):

Հափին կըտըրած օխծ - Կատաղի, վրիժառու (մարդ): Դէ խանըն էլ հինջ խա՛ն, հափին կըտըրած օխծ ա, լի՛ (Ձ):

Հափին նի քաշիլ - 1. Մեղմանալ, հանդարտվել, խեղճանալ: Տըղան վեր մէհետ թըխում ա, օշափը հափին նի յա քաշում (Ձ): 2. Զգուշավոր կյանք վարել: Հափին նի քաշանծ՝ ապրում ա (Ձ):

Հափին չարխու օնէլ - հեզն. Անընդհատ շարժվել՝ շարժման մեջ լինել: Հափը կըզնըվէս ա, թա.- Հինջ ըս հափիտ չարխու կանլ, տըրղտ նըստէ՛ (Ձ):

Հափին չափէլ - հեզն. Մեկին փորձել, նրա էությունը պարզել: Ասում ա.- Հափին չըփըճէք, տըրսէք՝ հինջ մարթ ա (Ձ):

Հափին (պէնդ) փըռ(ն)էլ - Մեկից ձեռք չքաշել: Էտ կընէգը տաքօրը հափին պէնդ ա փըռնալ (Բ):

Հափին սառնումը/տըռնանը դաթումը թօղ(ն)էլ/մընալ - Հանցանքի մեջ բռնվել: Շատ ա կ'ուղօթուն ըրալ, մէհետ էլ հափին սառնումըն ա թօղալ (Ձ):

Հանրահայտ ստեղծելու անհավանականությունը - տե՛ս **Հանրահայտ քաղաք**:

Հանրահայտ տեղեկություն/անհավանականություն/տեղեկություն/
օրենք - 1. Օրենք, փախչել, ամոթահար մի կողմ
քաղաք: Վեր մին քանի հրճար յուրա տուվեցենք,
թորքերը հրճարներն տեղեկցեն, էլ կըրեցենք
վե՛, թա հիտըրներան հըսնինք (2): 2. արհմ.
Մեռնել, սատկել: Տըղան վեր թորավը թըխես ա,
դեվը հանրահայտ տեղեկ ա (2):

Հանրահայտ տոնոնոր տալ - տե՛ս **Հանրահայտ խը-
ղըցընել**:

Հանրահայտ ցեղ - Ինքնահավան, գոռոգ: Հանրահայտ
ցեղ քանիք էլ կա շատ (Բ):

Հանրահայտ ձորան քաղիլ - տե՛ս **Հանրահայտ նի
քաղիլ**:

Հանրահայտ քանդած վերցրակ/քըջեղակ - Տգեղ
(կին, աղջիկ): Մեղիքին կընգանավը Պուդին
Էզզան շուկուդ ար ընես, թա.- Հանրահայտ քանդած
վերցրակ ա (2):

Հանրահայտ քանդիլ - տե՛ս **Հանրահայտ քըջկըռել (2, 3)**:

Հանրահայտ քաղ անել/տալ - Դժվարությամբ
քայլել: Հոնքանթին վընեները ցըվես ա, ըտըրա
հըտե յա ըտի հանրահայտ քաղ տաս (Բ):

Հանրահայտ քաղիլ - 1. տե՛ս **Հանրահայտ տեղեկ (1)**: 2.
Մի բանից հրաժարվել (իրեն ապահովելու
նպատակով): Տըսնում ա, վեր էտ կործը կը-
րըլան չի անե, հանրահայտ քաղում ա (2):

Հանրահայտ քըջկըռել - 1. Խեղճանալ, մի կողմ
քաղվել: Արջը վեր ըտի տըսամ, հանրահայտ քըջ-
կըռից նի մըտավ պոնը (2): 2. Խեղճացնել,
պատժել, վռնդել: Թուրքերեն հանրահայտ քըջկըռալ
ընք, էլ տիժեր ըն կամ Դարաբաղ (2): 3. Պաշ-
տոնից՝ ծառայությունից հանել՝ հեռացնել: Պա-
հեստապետը պըհեստան կուղոթուն ըրավ,
հանրահայտ քըջկըռըցեն (Բ):

Հանրահայտ տըսնալ - տե՛ս **Հանրահայտ (պենդ) փըռ-
(ն)ել**:

Հանրահայտ ուրխացած կատու - Որեւե բա-
նով շատ ուրախացած, անչափ ուրախ (անձ):
Դե խոխենքըն էլ հանրահայտ ուրխացած կատու
վըն, լի՞. դային քըղաքան յըկալ ա (2):

Հանրահայտ նըղըտ խաղ անել - Իր տարիքին
անհամապատասխան կատակներ անել, ման-
կական արարքներ թույլ տալ: Մըծ ախճի՞ք ա
Մարուսան, ամմա հանըն էն ա հանրահայտ նըղըտ
խաղ ընես (Բ):

Հանրահայտ տակեն կըծուզնը/փօշ տինիլ -
Անհանգիստ դարձնել, անհանգստություն պատ-
ճառել: Մարթը կընգանը հանրահայտ տակեն փօշ ա
տիրան, խըղճըն էն ա չըռըվըռին ընգած (Բ):

Հանրահայտ տակե յըղը հանիլ - տե՛ս **Կըծիպին
տակե յըղը հանիլ**:

Հանրահայտ տակեն յըղը ինիլ - տե՛ս **Կըծիպին
տակեն յըղը ինիլ**:

Հանրահայտ տակը կետ ըղնել - Անհանգիստ
լինել, անհանգիստ շարժումներ անել: Հանրահայտ
տակը կետ ա՞ ընգալ, խե էտքան տոնոնոր ըս
կամ (Բ):

Հեղե ինիլ/տըսնալ - Սկսել հասունանալ:
Խաղուն հեղե յա տըսնալ (Բ):

Հեյ գիդի հա՛ - տե՛ս **Հայ գիդի հա՛**:

Հեյդարիայ անել - 1. Խնդրել, աղաչել, օգնու-
թյուն կանչել: Շատ ըն հեյդարիայ անում, ամմա
վեշ մինը մուտանում չի (2): 2. Անմշակ լինել,
խնամքի կարոտ լինել: Բաղերըն էն ըն հեյդար-
իայ ընելիս, մինը կա վե՛, թա բիջնի (Բ):

Հեյվան կըտըռել - տե՛ս **Հեյ կըտըռել**:

Հենգ ախպեր - հեզն. Ապտակ: Վեր հենգ
ախպեր տըվե, ծենը կըտըռից (Բ):

Հենգ գըրըվընքանուց քարը քըջում ա -
Ասում են վարար հորդող՝ ժայթքող հեղուկի
մասին: Ըտըրա վընենան անոն ար պըզզամ,
հինչ անոն, հենգ գըրըվընքանուց քարը քըջում
ար (2):

Հենգ մաննան նըման (գիդան, ճընանչիլ) -
Շատ լավ, լիովին, ամբողջապես (իմանալ, ճա-
նաչել): Միկանըն էտ ծըմըկնեն հենգ մաննան
նըման ար գիդում (2):

Հեչ անել - 1. Չեղյալ համարել: Հորը ըսըծնեն
հեչ ըրավ (2): 2. Ոչնչացնել: Էնքան բաղերըն հեչ
ըրեն, միհենգ մին ճիթ խաղու չի կա, թա օտին (Բ):

Հեչ վեր չե - 1. Գոնե, գեթ: Էս թօռը հեչ վեր չե,
լըհա բօստանը կըծիրի (Բ): 2. Ինչ էլ որ լինի:
Հեչ վեր չե, քու հանր ա (Բ):

Հեվ տալ - Բարակ շերտերով՝ թերթ-թերթ
թափվել: Թուրունը նըմացավ, հեվ տըվավ (Բ):

**Հերենջը վեր աշկավ չանե, քանլան լօք չի
տալ** - տե՛ս **Կավը վեր աշկավ չանե, քանլան լօք
չի տալ**:

Հերը անիծիլ - 1. Պատժել (հաճախ գործած-
վում է որպես սպառնալիք): Ասում ա.- Վեր
մեհետ էլ կուղոթուն անիս, փըռնըլական ըմ,

հերըտ անիծիմ: 2. Վնասել, ոչնչացնել: Կումըշ- նեն կի տըհեն բոստանը, հերը անիծըցեն (Բ):

Յերբն էլ անիծած - տեն Կըլծիը քարը:

Յը անիս/ըրած - Մոտավորապես, համարյա: Ըրտաշեն խօզը հը ըրած իրըք հնրոն կիօ կինի (Բ):

Յըդրոնթօցու սուփրա - Աղքատ սեղան՝ ճաշկերույթ, որտեղ հատկապես հացը պակաս է: Յինչ ա՛, հըդրոնթօցու սուփրա յա՛, էտ հացան խէ բօլ-բօլ պիրում չը՛ք (Բ):

Յըգ(գ)արում(ը) հընդըր(վ)ած - Շատ լավ, ընտիր: ...Յըգարում հընդըրված ախճիկ, քը՛գ տանօղին հազար նը՛րակ (ԼՂԲ, 161):

Յըգ(գ)ընանց(ը) մին/մըհըտ - Շատ ուշ-ուշ, հազվադեպ: Միհեն՛ էլ, վար հըգգընանցը մին պըտահում ըն, արչը մըրմըրթամ ա, թըքօտում... (ԱԱ, 73):

Յըզըրու յաղի/տար - Պատրաստ բանի ձգտող: Իզեն հըզըրու յաղի յա, կօրծ չի անում (Բ):

Յըհ ածել/տալ - 1. Եռացնել: Ծո՛րը հըհ ա ածում, մօրթած հավը կօխում մաչը, թէփըռում (Ձ): 2. Ցավ՝ կսկիծ՝ մարմաջ պատճառել: Էտ տըղան պենջանը պուք ա տամ քըվօրը թըխում, հըհ ածում (Ձ):

Յըհն ինիլ (մին պենա) - Որեւ բանից՝ արիեստից՝ մասնագիտությունից եւն գաղափար չունենալ՝ չտիրապետել: Աշօտը դոկտոր- թոնա հըհն յա (Բ):

Յըհն կենալ/մընալ/շօռ տալ/քաշվիլ - 1. Յեռանալ, մի կողմ քաշվել: Տը՛սնում ա, վեր կըրակը բիդի ուրան ա կամ, հըհն յա կենում (Ձ): 2. Մի բանի հետ գործ չունենալ, չխառնվել, զգուշանալ, խուսափել: Էտ օրվանից էտ տըղան կուղությունա հըհն յա կընաս (Ձ):

Յըհն կըցընել/պահել/քաշիլ - 1. Յեռացնել, մի կողմ քաշել: Փիչը շատ ա թիժ, էտ շօրերը հըհն կըցըրո՛ւ, էրի վէչ (Բ): 2. Մի բանից խուսափել տալ: Յնրը շատ չըրչարվից, մինչը՛վ կարից տըղեն կուղությունա հըհն կըցընէ (Ձ):

Յըհն մըզանա - Բարեմաղթություն, որ պատմվող չարիքը չպատահի: Յըհն մըզանա, ասում ըն՝ Իրան չումա յա ըսքըսալ (Բ):

Յըհն յէշիլ - Յեռատես լինել, ապագան նկատի ունենալ: Մարթ բիդի հըհն յէշի, վեր կարէ կըլծիը պահէ (Բ):

Յըհն շօռ ըս կամ, մօտէ քըթենում - Ասում եւ, երբ այլ տեղերում փնտրածը ճարվում է շրջապատում:

Յըհն տըհեն հալվան շիրքփավ կօտին - տեն Յըհն տըհեն սօրփը զըրավուր կինի:

Յըհն տըհեն սօրփը զըրավուր կինի - Անորոշը՝ անծանոթը ավելի լավն է թվում: Յըհն տըհեն սօրփը զըրավուր կինի. մեր Արտոնը շենին կըվերեն հավան չի կացալ, քը՛ցալ ա կօխկէ շենան կավ ինք՝ կալնլ (Բ):

Յըհն քիսիլ - 1. Առաջ գնալ, մեծ հաջողություն ունենալ: Ասում ա.- Շատ ըշկապեց խօխա յա, հըհն յա քիսնկան (Ձ): 2. Յեռավոր՝ տվյալ բանի հետ անմիջական կապ չունեցող հանգամանքները քննել՝ հիշել, նյութից շեղվել: Տը՛ս- նում ա, վեր գո՛րոնց ընէլիս տա շատ ա հըհն քիսնում, դըրաղ ա կենում (Ձ): 3. Չափազանցության՝ ծայրահեղության մեջ ընկնել, չափն անցնել: Էտ տըղան շատ ա հըհն քը՛ցալ, խըտուրու-մըտուրու պենէր ա անում (Ձ):

Յըհն կնլ - 1. Խմորվել: Թօթը հըհն ա յը՛կալ, արաղը քըշիլի վախտըն ա (Բ): 2. Մարմնի վրա ցավ՝ կսկիծ՝ մարմաջ զգացվել: Էնքան պենջանը ըմ քաղալ, ծը՛րքըս հըհն ա կամ (Բ): 3. Յուզվել, բորբոքվել, զայրանալ: Մէլիքը էտ վեր ըսկա- նում ա, հըհն ա կամ (Ձ): 4. Բուռն կերպով տեղի ունենալ, թափ ստանալ: Կօրծը հըհն ա կամ (Բ):

Յըհն քաշիլ - տեն Ցավ քաշիլ (1):

Յըհտան անէլ - Իր հետեւից բերել՝ տանել եւն: Էտ մարթը, շընէրը հետան ըրած, կամ ա շօռ կամ, ըղվէսին քըթենում, փըռնում խէխտում... (ՅԺՅ, VII, 237):

Յըհտան գո՛ւլլան չի հըսնէլ/կըհըսնէ՛ - Ասում եւ շատ արագ վազողին: Սա թա. «Արա, նըրա հըհտան գո՛ւլլան կըհըսնէ՛» (ԱՁ, 114):

Յըհտան գո՛ւլլան քըցիլ - Մեկի՝ մի բանի կարիքը խիստ զգալ, ձեռք բերելու համար մտատանջվել: Սօվ ա ինում, ժուղօվուրթը հացեն հըհտան գո՛ւլլան յըն քըցում (Ձ):

Յըհտան ըղնէլ - 1. տեն Յըհտը կըտըրէլ: 2. տեն Յըհտումը ինիլ:

Յըհտան թանթանծ ծի դարկէլ - տեն Յըհտան կիւրմիւր խընծծը դարկէլ (2):

Յըհտան թըլըթափէլ/կախ ինիլ/կիժվիլ/ հանիլ - Մեկին շատ սիրել: Շենին ըխճըկերթը Ըղանսուն հըհտան թըլըթափում ըն (Բ):

Յըհտան խօսէլ - Մեկի մասին նրա բացա- կայությամբ չարախոսել՝ բամբասել: Շենին կընանէթը նախագէն կընգանը հըհտան շատ ին խօսում (Բ):

Հրէտան ծէն տալ - Կոչել, անվանել, հորջորջել: *Լօխ ըտըրա հրէտան կօղ կատու ին ծէն տամ (Ձ):*

Հրէտան կանթնիւր խընծծոր դարկել - 1. Որպես հավանելու երաշխիք՝ աղջկան կարմիր խնծծոր ուղարկել. եթե ընդունում է, ուրեմն համաձայն է: *Առաջ, վեր մին տըղա մին ըխճըկա հավան կընալիս ա իլնի, հրէտան կանթնիւր խընծծոր ա իլնի դըրկելիս (Ձ):* 2. Հանդիսավոր հրավիրել (հաճախ գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւերով): *Հրէտատ կանթնիւր խընծծոր ըմ դարկալ, հոր ըմ յըկալ (Բ):*

Հրէտան կուտանա ինիլ/տըհնալ - Մեկին անմնացորդ նվիրվել: *Կընէգը վեր մարթին հրէտան կուտանա չիլնի, էն տօնը տօն չի տըհնալ (Բ):*

Հրէտան կուտան ծէն տալ - Արհամարհել: *Շինացեք՝ ըտըրա հրէտան կուտան ըն ծէն տաս (Բ):*

Հրէտան հաց տանել - Այսինքն մահացածի բախտին արժանանալ՝ մեռնել (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): *Քա հոր հրէտան հաց տանիս, բաղըս խէ քաղալ ըմ (Բ):*

Հրէտան հըսնել - Իր հնարավորություններով՝ կարողություններով մեկին հավասարվել: *Կէցըն էլ վըհ մին լնի շծոր կար, վըհ էլ մին մարթու հրէտա հըսնում ար (ՀԺՀ, VII, 259):*

Հրէտան հըրավէրք/պըրիգլասիտէնի դարկել - տեն **Հրէտան կանթնիւր խընծծոր դարկել (Ձ):**

Հրէտան ճիւր թօղ անել - Բարի ճանապարհ մաղթել: *Վեր պարիկամներան մինը հրէմ տըղ ա քիւնիւմ, հրէտան ճիւր ըն թօղ անում (Ձ):*

Հրէտան ճիւր ինիլ/տըհնալ - տեն **Հրէտան կուտանա ինիլ:**

Հրէտան մարթ դարկել - Մեկի միջոցով մեկին կանչել՝ հրավիրել: *Կիւքիւն հրէտան մարթ ըն դարկում, ամմա քիւնամ չի (Բ):*

Հրէտան մըհնէլ/մըհնէլ-կըտըրէլ - տեն **Հրէտան թըլըթափել:**

Հրէտան յէշիլ - 1. Հմայվել, գմայլվել: *Թաքավէրին տըղան էտ ըխճըկանը վեր տըսնում ա, մընամ ա հրէտան յիշիլիս (Ձ):* 2. Ջղջալ, փոշմանել: *Կավը իժժան ծախից, մընաց հրէտան յիշիլիս (Բ):*

Հրէտան շօռ կիւլ - Մեկին՝ մի բան փնտրել՝ որոնել: *Շիւտ ըն ընէս քիս մօտե ծըմակը, էծին հրէտան շօռ կիւս (ԼՂԲ, 317):*

Հրէտան պէրած - Երկրորդ անգամ ամուսնացող կնոջ՝ նախորդ ամուսնուց ունեցած զավակը նոր ամուսնու եւ նրա հարազատների համար: *...էտ կընէգը յըտվակէն ա ինիւմ՝ հրէտան էրկու տըղա խօխա պէրած (ՆԼՂԺԲ, 7):*

Հրէտան պըրծընէլ - Մեկի՝ մի բանի հետեւից վազել: *Պուղին չօր ճաթը յօր ա օնում, հրէտան պըրծընում (ՆԱԲ, 132):*

Հրէտան քաշ ինիլ/քաշ կիւլ - 1. տեն **Հրէտը կըտըրէլ:** 2. տեն **Հրէտան հաց տանել:**

Հրէտան քարավ տալ - Քշել, ծաղրել: *Հինչ ա կօրծա տիւս ըն քըցնի, լօխ հրէտան քարավ ըն տամ (Բ):*

Հրէտան քըցիլ - տեն **Հրէտան անէլ:**

Հրէտան քիւնիլ - 1. տեն **Հրէտումը ինիլ:** 2. տեն **Հրէտան հաց տանել:**

Հրէտատ պըրծընօղ կա/պըրծընօղ չի կա - Ինչո՞ւ ես շտապում: *Հրէտատ պըրծընօղ կա, խէ հանդարդ չըմ կօրծ անում (Բ):*

Հրէտը անէլ/քըցիլ - տեն **Հրէտան անէլ:**

Հրէտը ըղնէլ/ընցընէլ - 1. տեն **Հրէտը կըտըրէլ:** 2. տեն **Հրէտումը ինիլ:**

Հրէտը-թէփումը կուրցընէլ - Անհետ կորցնել՝ ոչնչացնել: *Ըտի էտ տըղէն տանում ըն, հրէտը-թէփումը կուրցընում (Ձ):*

Հրէտը-թէփումը կօրցիլ/չըրվալ/մնիլիւմ չա-նէլ - Անհետ կորչել, ոչ մի լուր՝ տեղեկություն չլինել: *Համամչին բաղասխանում ա. Թաջիւր, վախել միւր, հրէտը-թէփումը մնիլիւմ չի (ՀԺՀ, VII, 114):*

Հրէտը կըտըրէլ/պահէլ/քաշիլ - 1. Հետեւել, հետապնդել: *էտ կընէգը տըսնում ա, վըր մարթըն իւրան հրէտը պահում ա, խըրատվում ա (ՆԼՂԺԲ, 67):* 2. Սիրահետել: *Շատ տըղա յա ինիւմ էտ ըխճըկանը հրէտը կըտըրած, ամմա ինքը մինակ չուքանէն տըղէն ա ինիւմ սիրիլիս (Ձ):*

Հրէտը կուրցընէլ - 1. Մեկի հետքից շեղվել: *Շօնը արջին հրէտը կուրցընէս ա (Ձ):* 2. տեն **Հրէտը-թէփումը կուրցընէլ:**

Հրէտումը ինիլ/կէնալ - Հետամտել, հետամուտ լինել: *Վեր կօրծէն հրէտումը չըկացեր, գիղն վեր աննիլ չի կըլնի (Բ):*

Հրէրթը կիւլ/հըսնէլ - Ժամանակը վրա հասնել: *Վըր հրէրթը կիւս ա բաղը քըղէլին, թօռը նի յա օնում (Ձ):*

Հրէրթը մըգ հըսավ՝ Լէնիսը մըհավ/ճը-դացէն քարը կօտըրից - տեն **Մըգ յըկավ՝ Լէնիսը մըհավ:**

Հոգեբանական հետազոտություն - Մեծ հետազոտություն: Քիմիական, թափափափ, տեղական հոգեբանական հետազոտություն (Հ):

Հոգեբանական փորձ - Իր հետազոտության հասանելիության պայմաններում, վեր կարել էրկու հաջ ինքն օրինակ (Հ):

Հոգեբանական անհատ - 1. Հալածել, վտարել: Շօշուփ հետազոտության պարզություն, ընդհանրական հոգեբանական անհատ (Հ): 2. տեղական հոգեբանական անհատ:

Հոգեբանական ինքն/տեղական - 1. Հալածել, վտարել: Էտ թափափափական վախտը շատ կողմեր ըն էտ յիրգիրան հոգեբանական ինքն (Հ): 2. տեղական հոգեբանական ինքն:

Հոգեբանական միջավայր - 1. Շատ կիրառել: Ետ էնքան շատ ար մղտածը, քննենք անըմ, վեր հանվում-մանջվում ար, չոր չօփ տեղական, հղա-վաճակ միջավայր (ՀՅՅ, V, 85): 2. Շատ գիրանալ, չափանալ: Էնքան կերալ ա, հղաճակ միջավայր տեղական (Հ):

Հոգեբանական անհատ, ընդհանրական/կրթական ածել - տեղական հոգեբանական անհատ:

Հոգեբանական քոլ - Չնչին, անարժեք (բան): Էտ հինգ կազմել ա, հղաճակ քոլ ա (Հ):

Հոգեբանական չինի - Ոչինչ չունենալ: Նիկե-լին ընտրող ա, հղաճակ տեղական, ըսկի հղաճակ քոլ չօրն (Հ):

Հոգեբանական տալ - Փոքրիկ փայտով պատելով բեռների պարանը՝ թուր պրկել՝ ամրացնել: Պեռ-նը ծիլին յորա կրպոտում ըն, հղաճակ տալ (Հ):

Հոգեբանական անհատ - Տարբեր տեղերից ուղղել, ծռնել: Էտ արկաթը յոր ա օրնում հղաճակ-պղծոր անհատ, տեղական քոլն (Հ):

Հոգեբանական-հախտալ անհատ - տեղական հախտալ(լ)ամիշ անհատ (շատ բան):

Հոգեբանական-հակալ անհատ - 1. Շատ չարհարել՝ հոգնեցնել: Իզեն ինձ շատ ա հղաճակ-հակալ ըրալ (Հ): 2. տեղական հոգեբանական անհատ:

Հոգեբանական-հակալ ըղնել - 1. տեղական Ըսոր-էքիցը ըղնել: 2. տեղական հոգեբանական անհատ:

Հոգեբանական-հակալ քոլ - տեղական Ըսոր-էքիցը քոլ:

Հոգեբանական-հակալ(ն) անհատ/ըղնել - Երկու կողմից կաղալ, օրորվել, լնգնգալ: Էտ վախտը տըս-նա ա՝ միջ օխձ համ հղաճակ-հակալ ընելալ, համ փոշոցնելալ կա ա, նի մընենա վերը (ՀՅՅ, V, 592):

Հոգեբանական տալ - Չթողնել, որ շարունակի, արգելել մի բան անել: Շատ մարդ ա փորցնում էտ խընձօրը պիրի, ամմա էտ պառալը հղաճակ տալ (Հ):

Հոգեբանական տեղական - Գործը կիսատ թող-նել, միջնել վերջ չհասցնել: Զավենը հինգ կործ ըսքստա ա, հղաճակ տալ տըռնաա (Հ):

Հոգեբանական կամ - Ճիշտ ճանապարհից՝ կարգ ու կանոնից շեղվել, մոլորությունների անձնատուր լինել: Զանիլը վեր մըձեն ասածը անել վէ, հղաճակ տալ կըկա (Հ):

Հոգեբանական (յոկաձ) - 1. Անկարգ: Հոգեբանական յոկաձ խօսենք ըն, մօրը շատ ըն չըրհարում (Հ): 2. Անբարոյական: Հոգեբանական յոկաձ կըն-գանը տիժեր ա հղաճակ պիրիլը (Հ):

Հոգեբանական օրնել - Ճիշտ ճանապարհից՝ կարգ ու կանոնից շեղել, մոլորեցնել: Դանապա կընեզը ինքն ըխճըկանըն էլ հղաճակ տալ կօնել (Հ):

Հոգեբանական - 1. տեղական հոգեբանական: 2. Յոսեցնել: Թօրալը թըխում ա կարասը կօտըրում, կինին հղաճակ անհատ (Հ):

Հոգեբանական/ինիլ - 1. ճանապարհվել, ուղեւորվել: Ինքը ծին նըստում ա հղաճակ ինիլ, քի-նամ (ՆԼԴԺԲ, 15): 2. Յոսել: Բալօսը կօտըրում ա, բանքմանգը հղաճակ յա ինիլ, նի տեղական խոր-ջինը (Հ):

Հոգեբանական կըտըրել - Որոշ տարածությամբ ճա-նապարհ անցնել: Վեր մին խիլլան հղաճակ յոն կըտըրում, հըսնում ըն մին շեն (Հ):

Հոգեբանական կամ - տեղական հոգեբանական:

Հոգեբանական նըհաշ տալ - Բարի խորհուրդ տալ, որեւէ անցանկալի վիճակից դուրս գալու ելք՝ միջոց՝ հնարավորություն թելադրել՝ ասել: Անիլը բիդի ջըհիլին հղաճակ նըհաշ տա (Հ):

Հոգեբանական ծըռել - 1. Ընթացքը՝ ուղղությունը փո-խել: Ըտըրանք վեր արհին հըռանցե տըճնում ըն, դանտի հղաճակ ծըռում ըն (Հ): 2. տեղական հոգեբանական կամ:

Հոգեբանական կանանց ինիլ - Ազատ գործելու հնա-րավորություն ունենալ: Կարօ, միհենգ էլ հղաճակ կանանց ա, խե կօրծ չը՛ն անհատ (Հ):

Հոգեբանական կըտըրել/կապել - 1. Մեկի առջեւ ելնելով՝ թույլ չտալ գնալ, ընթացքը արգելել: Հոգեբանական կըտըրում ըն, էտ մարդին փըռնում (ՆԼԴԺԲ, 148): 2. Մեկի առաջադիմությանը՝ հաջողությանը՝ զարգանալուն խանգարել՝ ար-գելել լինել: Պահեստապետը լալ հըրոստանում

ար, նախագան հրդեն կըտորից (2): 3. Թալանել, կողոպտել: *Ղըջըղեն շատ մարթու հրդէ յըն կըտորալ* (2): 4. Ավանդույթ, երբ հարսանիքի ժամանակ հարսի հարազատները փակում են նորապսակների ճանապարհը՝ փեսայից, քավորից կամ նրանց յուրայիններից դրամ պահանջելու ակնկալիքով: *Էնքան հրդեն կըտորեցեն, խըղճ պէղն ջուքումը փով չի մընաց* (Բ):

Հրդեննի թող(ն)ել - Գործը կիսատ թողնել՝ չավարտել: *Սմրսնող մարթ ա Վանին. հինչը ըսքըսում ա, հրդեննի յա թողնում* (Բ):

Հրդեննի մընալ - Գործը կիսատ մնալ՝ չավարտվել: *Կըռըվը ըսքըսից, տոնը շինիլը հրդեննի մընաց* (Բ):

Հրդեն շիլ քըցիլ/կուրցընել - Մոլորվել, անելանելի վիճակի մեջ ընկնել: *Էս թըվումըս շատ ցիհիլնէ յըն հրդեն շիլ քըցում* (Բ):

Հրդեն պահել/յէշիլ - 1. Մեկի գալուն կարոտով սպասել, անհամբեր մեկին սպասել: *Մարը օխտը տարէ տըղեն հրդեն պահում ա, ամմա տըղան ըտի էլ կամ չի* (2): 2. Դարան մտած սպասել, դարանակալել: *Ղաջաղը էտ ծիյըվուրեն հրդեն պահում ար* (2):

Հրդեն պէնվալ/պէց ինիլ - 1. Մեկի երթելու՝ գործելու համար նպաստավոր պայմաններ ստեղծվել՝ արգելքները վերանալ: *Թաքավէրը մըռնում ա, վէգիրին հրդեն պէնվում ա* (2): 2. Իրենից մեծ եղբոր կամ քրոջ ամուսնանալուց հետո իր հերթը գալ: *Բըգրատեն հրդեն պէցվալ ա. մըժ ախպէրը փըսակվալ ա* (Բ):

Հրդեն պէց ա - Արգելի չկա, կարող է ազատ գնալ՝ գործել (հաճախ գործածվում է հեգնաբար): *Արփենիք, քըճ հինչ կա յէ, քու ըսկեսուր մըռալ ա, հրդենտ պէց ա* (Բ):

Հրդեն ցնթիլ/ցնթ քըցիլ/քար քըցիլ - տեն **Հրդեն կըտորել** (2):

Հրդեն փըռ(ն)ել - 1. Ուղղություն վերցնել, որոշ ուղղությամբ գնալ: *Տահանք քըշերը ըտըղ կենում ըն, ուռթանան հրդեն փըռնում բիդի Սիպտակ դէվին պալատը* (2): 2. Մեկի վարքագիծը՝ կեցվածքը ընտրել: *Հունցը հանրն ա իլալ դաղալ, ընդի էլ ինքը. հորը հրդեն ա փըռնալ*: 3. Որեւէ բանով զբաղվել: *Խօսողին կ'ուղօթունեն հրդեն ա փըռնալ* (Բ):

Հրդեն քուռանալ - Ճանապարհը խոպանանալ, աներթելեկելի դառնալ: *Շէնըմը վէր մարթ չի ապըրից, հրդեն կըքուռանա* (Բ):

Հրդեն օնել - տեն **Հրդեն կըտորել**:

Հրդեն օտել - Ճանապարհով հեշտ ու արագ ընթանալ (հիմնականում ձիու մասին): *Ղէ թաքավէրին ծին էլ ճօկ ծի յա իննում, հրդեն օտում ա* (2):

Հրդէ պէնալ/պէց անել - 1. Ճանապարհ կառուցել: *Ուգեցալ ըն տըրանալ ծծըր քարալ լըսնեն, բիդի բերթը հրդէ պէնան...* (ՆԼՂԺԲ, 142): 2. Առաջադիմության՝ առաջընթացի հնարավորություններ ստեղծել, ուղի հարթել: *Ղայուն պաշտօն տըվեն, Միսակեն հրէտէ հրդէ պէցալ* (Բ):

Հրդէ պիրիլ - տեն **Հրդու պիրիլ**:

Հրդէ տալ - 1. Գնալուն չխանգարել՝ չարգելել: *Շուղօվուրթը հրդէ յըն տամ, վէր էտ կընեգը անց կենա* (2): 2. Առաջադիմության՝ առաջընթացի՝ որեւէ գործով զբաղվելու հնարավորություններ տրամադրել: *Թաքավէրը հրդէ յա տամ, վէր էտ տըղան առուտուր անէ ձորան յիրգիրումը* (2):

Հրդէ տիհիլ/քըցիլ - Ազատել, արձակել, վտարել (պաշտոնից, գործից են): *Կ'ուղօթուն ըրալ, հրդէ տիրին* (Բ):

Հրդէտ կանանչ ինի - Բարեմադրության արտահայտություն՝ հաջողություն ունենալ: *Ապան ճըկատան պաչնում ա, թա. «Հրդէտ կանանչ ինի, ք'ինի»* (2):

Հրդըցա փըռ(ն)ած - Պատահական ծանոթ: *Մօսին հրդըցա փըռնած հու ցիհնում ա, տանում ա դօնաղ անում* (Բ):

Հրդկիմ քըճ - տեն **Բօյըտ թաղիմ**:

Հրդու կ'ալ - Ուղղվել, ուղիղ ճանապարհի գալ, կարգ ու կանոնի ենթարկվել: *Էտ տըղան տըրանալ յըտը հրդու յա կ'ամ, հորը-մօրը տըրօթուն անում* (2):

Հրդու յըրա - Ճանապարհ գնացող, ճանապարհագնաց: *Էտ մարթը հինչքան դանչանք ա անում, վար հըվըտցընէ, վար հրդու յըրա մարթ ա, կ'օղ չի, աննալ չի կ'ամ* (2):

Հրդուն էս անգիւնըն էլ ա ձորանը, էս անգիւնըն էլ - Բոլոր հնարավորությունները՝ միջոցները իր ձեռքում են: *Սունեն ըսկեսուրը մըռալ ա, միհենգ հրդուն էս անգիւնըն էլ ա ձորանը, էս անգիւնըն էլ* (Բ):

Հրդու պիրիլ - Ուղղել, ուղիղ ճանապարհի բերել, դաստիարակել: *Հանրը շատ ա չըրջարվում, վէրջը կարում ա տըղեն հրդու պիրիլ* (2):

Յրդօղը թափ տալ - տեն հըլքը թափ տալ:

Յրդօղը հըղէ անէլ - Գլուխը քարդել: *Թօրա-վը թըխես ա, հըղօղը հըղէ ընէս (Ձ):*

Յրճարէն ածել/անէլ - տեն Լըվըկարկուտ անէլ:

Յրճըրկուրկուտ անէլ - տեն Լըվըկարկուտ անէլ:

Յրմանչավ թօղ(ն)էլ - Ամոթալի վիճակի մեջ գցել: *Ըսատուրը մեզ շատ ա ք'ծմա՞ք անում, հըմանչավ թօղում (Բ):*

Յրմանչավ մընալ - Որեւէ պատճառով ամոթալի վիճակի մեջ ընկնել: *Խօսկ տըվէցէ, ըրէցէ վէջ, ըտի էլ հըմանչավ մընացէ (Բ):*

Յրմբալու յըճնը - Բազմաչարչար, բազմաշխատ (մարդ): *Սլծն հըմբալու յըճն ա, սաղ օրը էն ա չըրջըրվէս (Բ):*

Յրմբարած վըխճարը կ'իւլը օտէլ չի - Անհրաժեշտ ուշադրությունը խնամքը իր արդյունքը տալիս է: *Յրմբարած վըխճարը կ'իւլը օտէլ չի. վեր ամմէն մարթ ձորան բաղէն յըրա հանսան կէնա, կուտթօն չի ինիլ (Բ):*

Յրմընչիւնն մըճնէլ/տափը նի մըննէլ - Շատ ամաչել, ամաչելուց մարդկանց աչքին չերեւալ: *Յինչ ա տըղէն տոնրման յըն քըցան, Ափկարը հըմընչիւնն մըճնում ա (Բ):*

Յրյիլ-մայիլ ինիլ/կըտըրէլ/մընալ/ տըճնալ - Զմայրվել, սքանչանալ, դյուզվել: *Մարդորոնը լըին վար էտ ըխճըկանը տըճնում չի, հըյիլ-մայիլ ա տանում, թա խէլը կուրցնէ (ՆԼՂԺԲ, 27):*

Յրթօթունա ըղնէլ - Յայոց լեզուն՝ հայկական սովորույթները կորցնել՝ մոռանալ: *Յրթօթունա ընգած հայը հայ չի (Բ):*

Յրնարքավ ըղնէլ - տեն Զաշկավ ըղնէլ:

Յրնարքավ քըցիլ - տեն Զաշկավ քըցիլ:

Յրնարքու պէն - տեն Զաշկու պէն:

Յրնգէր-հըրըճվան չըկա՞մ - Ստերմաբար ասում են նրան, ով փորձում է որեւէ բան մենակ վայելել: *...Ուսուր դային ասում ա. «Արա, Ար-տաշ, հինչ ըս թաքուն չաննա՞ք անում, պա հըն-գէր-հըրըճվան չըկա՞մ» (ԱԶ, 115):*

Յրնգէր տըճնալ - տեն Յըրակաշ ինիլ:

Յրնդանվարը կօխէլ - Որեւէ մեկի տունը գնալ: *Էն օրը վէջ պիտար, վեր Բարիբախանց ախչիգը մեր հընդավարը կօխից... (ՋՏ, Ա, 167):*

Յրնդըկըտըրը ըղնէլ - հեզն. Շատ շտապել, անհամբերություն ցուցաբերել: *Յինչ ըս հընդը-կըտըրը ընգալ, բօստան ա, լի, էք'ուց կըճիրիս (Բ):*

Յրնդըրէլ, հընդըրվասկավ ըղնէլ - Շատ փնտրել, սակայն վատը գտնել: *Լօխ ըն օգ'ում դաշան՞ք ախճի՞ք օգ'ին, ամմա հընդըրում ըն, հընդըրվասկավ ըղնում (Ձ):*

Յրնդըրվասկավ ըղնէլ - Վատը ընտրել, մնացուկներին տիրանալ: *Օգ'օղը ամմէն օր ք'ինամ ար շէնին բուստըննէն, հընդըրվասկավ ըղնում (Ձ):*

Յրնձնկապ անէլ - 1. Գործը արագ եւ մաքուր կատարել: *Էտ հարթըն լ'ավ հարթն ա ինիւմ, հինչ կօրծ տանը ինիւմ ա, հընձնկապ ա անում (Ձ):* 2. հեզն. Միաժամանակ եւ ուտել, եւ գինի խմել: *Ղօնաղը տընատըճնըն նըհը՛տ նըս-տում ա, հընձնկապ անում (Ձ):*

Յրնձըպօճախ անէլ - Գործը ավարտին հասցնել: *Սաղ օրը քափ-քըրթնօնը ընգած էտ արտը հընձիւմ ըն, ըրգ'օնվա յըրա հընձըպօ-ճախ անում (Ձ):*

Յրպարապ-ս(ըպ)արապ ման կ'ան/ շօռ կ'ան - Ոչ մի բանով չգբաղվել: *...Չըրու սօր հըպա-րապ-սարապ ման ի կամ... (ՋՏ, Ա, 157):*

Յրպարապ-ս(ըպ)արապ նըստէլ - Բոլորովին անգործ մնալ՝ նստել, անգործության մատնվել: *Ջըհիլնէն, հըպարապ-սըպարապ նըստած, կօրծ չի կա, թա անին (Ձ):*

Յրպըն-հնայիւն անէլ/ըղնէլ - 1. Ձու ածելու տեղ որոնել (հավերի մասին): *Յավերը շատ ըն հըպըն-հնայիւն անում, տըճը չըն քըթէնում, թա ծիւ ածին (Բ):* 2. Ծիվարել, այս ու այն կողմ վազել, ինչ անելը չիմանալ: *Ըստեղ, պէլի, վէճ ամըճնը կա, վեր խալիսը հըպըն-հնայիւնը ըղ-նին, դաչէք փախչին, վէճ ծըմէնը... (ՋՏ, Բ, 9):*

Յրպըն-հնայիւնը քըցիլ - Յալածել, անհանգստություն պատճառել: *Աղվեսը հըվերէն հըպըն-հնայիւնըն ա քըցան (Բ):*

Յրպըրապէ տալ - Պարապ մնալ, ոչ մի բանով չգբաղվել: *Յօնձ անօղը վեր հըպըրապէ տա, տուզնը կըմընա (Ձ):*

Յրաթէվը ըղնէլ - Ղեպի մայրամուտ թեքվել (արեգակի մասին): *Ըրիք'նակը վեր հըրաթէվը ընգավ, չօբանը վըխճըրնէն ըսքըսից սարան քըշիլը բիդի շէնը (Ձ):*

Յրոաքաշ անէլ/տալ - 1. Ընթացքը դանդաղեցնել: *Ախպերը ճընապար ա ընգընըմ, ըտըրա հէտան հըսնըմ, հըրոաքաշ ըրած ք'ինըմ (ՅԺՅ, V, 110):* 2. տեն **Վըճնէրը հըճտան քա(ր)շ անէլ:**

Հրոնանցէ ըսկանալ - տէն **Ընգունէն դըրա-
դավը ըսկանալ**:

Հրոնանցէ ըսքըսէլ - Նյութն անմիջակա-
նորէն չներկայացնել, նախապատմության մեջ
բերել: *Թաքավէրը կըզնըվէս ա, թա. «Այ տըղա,
հրոնանցէ մէլ ըսքըսէլ, անէ տըքսնամ հինչ ըս
օգում»* (2):

Հրոնանցէ յէշիլ - Սեփականին ուրիշի աչ-
քով նայել՝ քննադատաբար մոտենալ: *Մարթ
նորան կործէն հրոնանցէ բիդի յէշի (2):*

Հրո(ռ) անէլ - Արու կենդանուն գրգռել՝
սեռական ակտի մղել: *Հիշկան հրո ըն անում,
վըրց էշը ծիյան մուտանում չի (2):*

Հրսած-փըսած - Չափահաս, արբունքի
հասած: *Մարովէն իրըք հըսած-փըսած ախճիգ
օնէ, ամմա օգոց չի կա, թա մարթու տա (Բ):*

Հրսած փօփ տըքնած - տէն **Փօփ տըքնած**:

Հըսկաքաղ անէլ - Որեւէ բանի ընտիր մա-
սերը հավաքել: *Նի յա մընում խաղվէն բաղը,
հըսկաքաղ անում (2):*

Հըվավը պար կ'անլ (մինին) - տէն **Թնիթն-
գին տակէն պար կ'անլ (մինին)**:

Հըվատու կ'անլ - Տվյալ հավատին՝ դավանան-
քին հետեւել: *Էտ օրան յըտը Էտ մարթը
հըվատու վա կ'ամ (2):*

Հըվատու պիրիլ - Տվյալ հավատին՝ դավա-
նանքին հետեւել տալ: *Ախճիգը կարում ա
թաքավէրին կուճուր տըղէն հըվատու պիրի (2):*

Հըվաքած անլէրը թուրնան չի կէնալ -
Մուրացկանությամբ հնարավոր չէ գոյատեւել:
*Հանըր ասում ա. «Այ տըղա, հըվաքած անլէրը
թուրնան չի կէնալ. մին կործ քըթիլ ըրա»* (2):

Հըվըտմիշ անէլ - Հավատացնել: *...Էտ տը-
ղատ Էտ ըխճըկանը հըվըտմիշ ա անում,
սըկսում ըն ասէլ-խօսէլ (ՀԱԲ, 15, 43):*

Հըվըքտըղակ անէլ - Ժողովել, ի մի բերել,
կարգի գցել: *...Ծէն ա տաս, թա.- Դէ քըքցէք,
քըքցէք՝ ծէր իլանծ-չիլանծը հըվըքտըղակ ըրէք՝
(ԱԱ, 76):*

Հըվըքտըղակ ինիլ/տըքնալ - Ժողովել, ի
մի գումարվել, կարգի գցվել: *Հիյվընէն նի յըն
տըքնում կումը, հըվըքտըղակ ինիւմ (Բ):*

Հըվումը վըքնը չի կէնվում - Ասում եւ
կատաղի՝ մոլի՝ գոռոզ եւն մարդկանց մասին:
*Դծրոնց Սիրանը շատ ա ազդուն, հըվումը
վըքնը չի կէնվում (Բ):*

Հըվու պըրանէլ - տէն **Հավա անէլ**:

Հըտակօխ ինիլ - Զրադացքարը՝ երկանքը
հատիկների շատության պատճառով դժվար
պտտվել: *Արկանքը հըտակօխ ա իլան, շօռ չի
տամ (Բ):*

Հըտըկօրուստ անէլ - Հետքը կորցնել, ան-
հետացնել: *Ըտըրան տանում ըն ծըմակը, հըտը-
կօրուստ անում (2):*

Հըտըկօրուստ ինիլ/տըքնալ - Հետքը կոր-
ցել, անհետանալ: *Շատ մարթ ա օգում Էտ
հըտըկօրուստ իլան տըղէն քըթէնա (2):*

Հըտըպըտ անէլ - Հետամտել, հետամուտ
լինել, հալածել: *Էնքան հըտըպըտ ըրէն, խըդճ
կընէգը շէնան քօչից (Բ):*

Հըրակաշ ինիլ/տըքնալ - 1. Ընկերովի՝
կիսովի որեւէ բան ձեռնարկել: *Կոլը, աղվէսը
նան արչը մին ծըմէնը հըրակաշ ըն տըռնաս
(ԼՂԲ, 323):* 2. Իր բաժինը պահանջել: *Վեր
վըրսը օգում ըն կէս-կէս անին, անէլիգըն Էլ ա
կ'ամ հըրակաշ տըքնում (2):*

Հըրամաք ըղնէլ - տէն **Ըրամակ ըղնէլ**:

Հըրամաք քըցիլ - տէն **Ըրամակ քըցիլ**:

Հըրբըզօրբա անէլ - Հոխորտալ, վիճել,
վիճաբանել, քաշկռտել: *Վեր շատ հըրբըզօրբա
յա անում, պիրում ըն մին լ'ավ թակում, քըցում
վէրը (2):*

Հըրէյին կ'անլ/հըսնէլ/թիսիլ - տէն **Հային կ'անլ**:

Հըրըղան ծի - Կախարդական, թոչկան (ծի):
... *Պառավը ասում ա. «Թէզ հըրըղան ծին ա
հարկավէր...»* (ԱԲ, 113):

Հըրըղան կըտըղէլ/տըքնալ - Խիստ արա-
գաշարժ դառնալ: *Կամ ա տէսնում՝ ախճիգը
հըրըղան ա տըքնալ, Էն ա պոլթըր կ'իգիլիս
(ՀԱԲ, 15, 83):*

Հըրըհաս ինիլ - տէն **Հային կ'անլ (1):**

**Հըրըվանէն հավը հըրըվանէն աշկէն դագ
կըրվա** - Ուրիշի ունեցվածքը միշտ շատ է
թվում: *Հըրըվանէն հավը հըրըվանէն աշկէն
դագ կըրվա, խըդճ նըսէմը քըսան վըքնալ
օնէ, սաղ շինանցէք՝ սաղ օրը ըտըրանա յըն խօ-
սում, թա՝ Ըրսէմին նախէրը համբարը չօնէ (Բ):*

**Հըրըվանէն վըքնալ տարավ,
հըրըվանը նըրանէն յըրա սայաղ/մըղէլիդ
կացավ** - Մարդ ուրիշի հետ տեղի ունեցածից է
դաս առնում: *Վեր խաբարը կ'ամ ա, թա Ըշօղէն
արտը նի յա կացալ Էրալ, շինանցէք՝ քինամ ըն
նըրանց ըրտէրէն յըրա դարավոլ քաշում. ըս-
տըղ ըն ասալ. «Հըրըվանէն վըքնալ տարավ
կ'անլ»*

տարավ, հորթՎանը հորանեն յորա սայաղ կացավ» (2):

Հորթնություն անել - Համեստ՝ հեզ լինել, մեկին հնազանդվել: *Շինացեք՝ նախագէն քըշտեն հորթնություն ըն անում* (2):

Հորիշտըրըկակոխ ինիլ/տըճնալ - Հոգեառ հրեշտակի սարսափից մեռնել: *Առաջ շատ մարթ ա իլնիլ հորիշտըրըկակոխ ինիլիս* (Բ):

Հորկըշօթուն անել - Ծախսը եւ արդյունքը կիսելու պայմանով իրար հետ գործ ձեռնարկել: *Հարուստըն ա քնսիքը կարել չըն հորկըշօթուն անին* (Բ):

Հորսանէքը կըտօրըտ կըտըրալ ա՛ - տեն՝ Հրէտատ պըրծընօղ կա՛:

Հորսանէքը փըռ(ն)ել - Հարսանիք սկսել: *...էն ա հորսանէքը փըռնած, վէշխարը մօրթած, ամմա ախճիգը համօզ չի՛ (ՀԺՀ, V, 327):*

Հորսանէքը օտել - Մեկի հարսանիքի խնջույքին ներկա լինել, հարսանիքի սեղանը վայելել: *Նծքարնեն էլ ըն թաքավերին տըղէն հորսանէքը օտում* (2):

Հորսընքա յը՛տ - Հանգիստ՝ ազատ ժամանակ: *Մին հորսընքա յը՛տ վախտ հըվաքվում ըն, ախպուրը շինում* (2):

Հորսընքա յը՛տ նըղարա - Ասում են այն ժամանակ, երբ ինչ-որ բան ուշացած է կատարվում, երբ դրա կարիքն այլեւս չի զգացվում: *Հորսընքա յը՛տ նըղարա. բուստընեն չուրացալ ա, միհենք ա թօռ կամ* (2):

Հորսընքում տըռած հարթըն - Խայտառակված (անձ): *Ախսախկալնեն պուճուր ախպօրը լաղ ըն անում, շինում հորսընքում տըռած հարթըն* (ՀԺՀ, VI, 214):

Հորսընքու շիրք՛փ/քըթծլ - 1. *տեն Կօտըրած քըթծլ*: 2. Բոլորին օգնող, անկողմնակալ (անձ): *Զամանը հորսընքու շիրք՛փ ա* (Բ):

Հորցակօխ անել - Հարցերի տարափով շփոթեցնել՝ շշմեցնել: *Էնքան հորցակօխ ըրավ, լափ ինձ նըղը ածից* (Բ):

Հորցակօխ ինիլ/տըճնալ - Հարցերի տարափից շփոթվել՝ շշմել: *Ըտըրա ճանգը ըղնօղը հորցակօխ կինի* (Բ):

Հորցընէլը համօթ չինի - *տեն Համօթը տէն*:

Հորցընէլ՝ սաղ ը՛ս, թա մը՛ռած - *տեն Քը՛փ-հնլ հորցընէլ*:

Հորցընօղը հուվ ա՛ - Ոչ-ոք չի հետաքրքրվում՝ չի արգելում՝ չի սաստում: *Հնր-*

քնրքինա աշխարք ա, հինչ օգնում ըս, ըրա՛, հորցընօղը հուվ ա՛ (Բ):

Հորցընօղ չի կա - *տեն Հորցընօղը հուվ ա՛:*

Հորցըպարօվ անել - Ողջունել, որպիսությունը հարցնել: *Նա էլ հորցըպարօվ ընէլանը յետը ասից.- խաջան, նըհախ ըս յեկալ...* (ԶՏ, Բ, 91):

Հորուստեն վը՛րցակըն էլ ա թօխս կամ, ճօտըր անում - Ամեն ինչ նպաստում է ունեւորի ինչքի ավելանալուն: *Հորուստեն վը՛րցակըն էլ ա թօխս կամ, ճօտըր անում, ժօրան շէնին համփան ա իլնլ, միհենք էլ գուղապետ ա տըճնալ* (Բ):

Հորուստեն օժ(ժ)ըն ա հնլքին ջուբումը կինի - Ունեւորն իր հարստությանը համապատասխան է գործում: *Հորուստեն օժ(ժ)ըն ա հնլքին ջուբումը կինի. Իզնայը Էն ա փուվալ խաղ ընէս, ըտըրա հը՛տէ յէ օրը մին կընէք ա փուխէս* (Բ):

Հորուստօթունը Էն ա էշին/շանը տըռըծա-կումը, լիզդիտ կըռ բիդիս անէլ, տիւս օնէլ - Հարստանալը՝ հարստություն կուտակելը դժվար է՝ մեծ ջանք է պահանջում: *Հարը ասում ա. «Հորուստօթունը Էն ա էշին տըռըծակումը, լիզդիտ կըռ բիդիս անէլ, տիւս օնէլ. տու մինչը՛վ վեր քըշէր-ցիրը՛կ կօրծ չանիս, կարել չըս մը՛ծ-մը՛ծ տընէր շինիս»* (2):

Հըցակեր բննդն - Մարդ արարած, բանական էակ: *Ասում ա.- Պա տու ըսկի հըցակեր բննդն չը՛ս* (2):

Հըփըռամաչը քօր կնլ - *տեն Հափուռը քօր կնլ*:

Հըփըռ(ը)մաչան վը՛տ օնէլ - *տեն Հափ(ը)-ռան վը՛տ օնէլ*:

Հըփըռ-հափուռ անել - Բուռեղով շուտ-շուտ վերցնել: *...Յէշում ա տէսնըմ՝ սահանք թօթը հըփըռ-հափուռ ըն անում* (ՆԼԴԴԲ, 116):

Հըքը-հնլքի անել - *տեն Հնլքի խըղըցընէլ*:

Հըք՛վալէր սօտ - *տեն Չալ սօտ*:

Հիբ էլ ինի - Երբեւէ, որեւէ ժամանակ: *Հիբ էլ ինի, բիդի քինիմ մեր շէնին սօրփը. Էս ա քըսան տարէ յա՛ քը՛ցալ չըմ* (Բ):

Հիբը խօզը յը՛ր ինի ծառը/խօզը տուռնիք՝ ածէ/կօրէն վազ տա, փըռնէ/մարթին հափըռնէ մաչին մազ փըսնէ/օղտէն հնլքին տափէն կի կնլ - Երբեք, ոչ մի դեպքում, ոչ մի ժամանակ: *- Հնլքի, պարթկըս հիբ ը՛ս տըլան. - Հիբը խօզը յեր ինի ծառը* (Բ):

Հիդրոլին ծակէն տէմ անէլ/հնէլ ածէլ/պար ածէլ - Նեղել, չարչարել, տանջել, անելանելի վիճակի մեջ գցել: *Խանը ժողովուրդէն հիդրոլին ծակէն տէմ ա ըրալ (2):*

Հիլ անէլ/տալ - 1. Բաց թողնել, արձակել: *Վըխճըրնէն հիլ ա անում, ինքը քունալ ընցընում ծառէն տակէն (2):* 2. Թույլատրել, թույլ տալ: *Խանը հիլ ա անում, վեր ըտըղ արտ անին (2):* 3. Սպասել, դանդաղել: *Հանը հիլ ա անում, մինչքէլ տըղան կա (2):* 4. *տէն Կըվաթ անէլ:*

Հիլի շինիլ - Շատ մաքրելով՝ ողորկելով՝ փայլեցնել: *Էնքան պօլը շօրալը թըմիզցըրալ ա, հիլի յա շինալ (Բ):*

Հիլի տըռնալ - Ողորկ՝ հարթ՝ սահուն՝ փայլուն դառնալ: *Ծըմըռնը հըղըցկընէն սառչում ա, հիլի տըռնում (Բ):*

Հիլլան անէլ - 1. Ուժ գործադրել: *Հիլլան ըրէն, էտ քարը թուլու տումէն (2):* 2. Բանդագուշանքով խաբել: *Պառալը հիլլան ըրալ, էտ ըխճըկանը հըղա տոնս կանալ (2):*

Հիծիլ կապէլ - Իրար հետեւից շարքով գնալ: *Էծերը, հիծիլ կապած, սարան քըշանում ըն (Բ):*

Հի-հի անէլ - Զրքջալ, քրքջալով ծաղրել: *Կը-նեգը վեր հի-հի յա անում, մարթը կըտաղում ա (2):*

Հի-հին օնէլ - *տէն Ափաթը կըտըրէլ (1):*

Հիյվանու նըման - *տէն Էշու նըման:*

Հիյվանու օրում - *տէն Էշու օրում (1):*

Հինանծ անէլ - 1. Գործվածքի հիմնական թելերը ձգել: *Կարպէտը հինանծ ըրէն, ըսքը-սըճէն կօրծէլը (2):* 2. Առատորեն աճել՝ բազմանալ՝ տարածվել: *Մուկները հինանծ ըն ըրալ, արտէրը փուչըցըրալ (2):* 3. Լուրը բոլորին հայտնել: *Սանծվըն էլ, վեր մին պէն ար ըսկանում, շէնալը մին հինանծ ար անում (2):*

Հինանր անէլ - Ճար՝ միջոց գտնել: *Հինանր ըրալ, ըտըղատ տոնս յըկալ (2):*

Հինանր պընըցընէլ - Խորամանկության՝ հնարագիտության դիմել: *Հինանր պինըցըրալ, կաղէթ ըխճըկանը մարթու տըվալ (Բ):*

Հինգըստարանը խըլիլ (մինին) - Մեկից շուտ մեռնել: *Կընեգը մարթին հինգըստարանը խըլից (Բ):*

Հինգըստարանը քանդիլ (մինին) - Մեկի մահը՝ վախճանը մոտեցնել, չարիք՝ կործանում պատրաստել: *Բիդասը ժառանգը հօրը հինգըստարանը կըքանդիլ (Բ):*

Հինգըստարան դարկէլ - *տէն Էն աշխարքը դարկէլ:*

Հինգըստարան տըռնալ - Ամայնալ, անբնակ դառնալ: *Շէնումը վեր քանիլ չիլան, յըտէ-ճէլլի հինգըստարան կըտըռնալ (Բ):*

Հինգըստարան քինիլ - *տէն Էն աշխարքը քինիլ:*

Հինգըստարանան յըտ յըկած/ օտպուսլ յըկած - *տէն Էն աշխարքան յըկած:*

Հինգըստարանէն մըռըլնէն տոնս օնէլ - *տէն Սըռըլքըշօթուն անէլ:*

Հինգըստարանէն տըռնան յըտ տըռնալ - Մահից մի կերպ ազատվել, մահամերձ վիճակից փրկվել: *Էն ար մըռնէս, թա հունց պըտահից՝ հինգըստարանէն տըռնան յըտ տըռնալ (Բ):*

Հինգըստարանէն տօռնը հըսնէլ - 1. Մահամերձ վիճակում լինել: *Կամ ըն, տըռնում թանջիրը մըկընըված, հինգըստարանէն տօռնը հըսած (2):* 2. Խոր ծերության մեջ լինել: *Ապան հինգըստարանէն տօռնըն ա հըսալ, ամմա էլիա կօրծ ա անում (Բ):*

Հինգըստարանէն տօռնը տանէլ - Հյուծել, մահվան շեմին հասցնել: *Էտ կօրծը մըգ լափ հինգըստարանէն տօռնը տարալ (Բ):*

Հինգըստարանէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ածէլ - Հանգուցյալին մոռանալ՝ մոռացության տալ: *Միհէնգվա կընանէքը, հնէլ մարթկանցը քըռասունքը տալու, հինգըստարանէն ցօրտ-ցօրտ ճիւր ըն ածում (2):*

Հինգըստարանէտ յըրա կինի ածիմ - *տէն Բօյըտ թաղիմ:*

Հընգըստարանու քար - Լռակյաց, անհաղորդ, անզգա (մարդ): *Հինգըստարանու քար ա Սէյրանը, խօսում չի, թա ըսկանանք (Բ):*

Հինէ ա՛ մընում - Ոչինչ չի մնում այլևս: *Շինանցէն ասմա.- Վեր կալըս էլ տարէլ, էլ տըռանըս հինէ ա՛ մընում (2):*

Հինէ ա՛նիմ/ա՛նինք - 1. Ոչինչ, փույթ չէ: *Դէ հինէ ա՛նիմ, կալ ա, լի՞, ըստակալ ա, ըստակալ ա, մին ծրոշը ինք՝ կօնիմ (Բ):* 2. Ինձ չի վերաբերում՝ հետաքրքրում: *Հանը ասմա.- Հինէ ա՛նիմ, տու վըս գիւղում, քինամ ըս՝ քինա (2):*

Հինէ ա՛նիմ, հինէ չա՛նիմ - Ինքն իրեն խորհրդածելու ձեւ՝ ի՛նչ միջոցի դիմել, անելիքս չգիտեմ: *Չօքանը նըստում ա քընէնք անում.- Հինէ ա՛նիմ, հինէ չա՛նիմ, խօխէնքըս էն ըն տոնըն (2):*

Հին ասել ա - Ինչ է նշանակում, ինչ բան է: Յժու քննարկում կըտամ, թա հին ասել ա թակ օտել (Բ):

Հին ասել կոգի - Հայտնի բան է, անշուշտ, ինքնին հասկանալի է, անկասկած, իհարկե: Հին ասել կոգի, հարուստ բոլորի լավ ապրե, քննարկում փիս (Ձ):

Հին ասիս - Այլեւս ասելիք չմնաց, չարժե խոսել (ասում են այն ժամանակ, երբ մեկին մեծ դժբախտություն է պատահում, կամ երբ մեկը բազում խրատներից հետո շարունակում է նույն սխալը գործել են): *Ինքն էլ ա մոտանում էտ տղան մեծած մարդին, թա.- Հին ասիս, Աստուծ քննարկում համարումս տա (Ձ):*

Հին ասիս - Ամեն ինչ, ամեն բան: Թաքավերին տղեն հըրսընքավը հին ասիս, ըստօլեն ինձում (Ձ):

Հին ասիս ըմ/ըմ/ամ պակաս (մինին անա) - Ոչնչով չեմ/չես/չի գիշում: Ասում ա. «Յժու կոմի հարթանըտ անա հին ասիս ըմ պակաս, վեր ինքն հըրտե մոտանա յոք ինք կալմ, ինձըտե ինք չըք կալմ» (Ձ):

Հին ամ տըմսում - Անակնկալից զարմանքի՝ հիացմունքի արտահայտություն: Մին էլ հին ամ տըմսում. մին պեն էտ վերին մաշին ըլըվ-ալավ ա անում (Ձ):

Հին գիղմ - տեն Յում ամ գիղմ:

Հին էլ ինի/անե - Անկախ ամեն ինչից, անկախ հանգամանքներից: Սիրգոնը ասմա.- Հին էլ ինի, յոք բոլոր էտ ըխճըկանը օգիմ (Ձ):

Հին էր ըմ տըմսալ/քաշմ Է՝ - Շատ անախորժությունների՝ խոչընդոտների՝ դժբախտությունների եմ հանդիպել: Այան թառան ամ քաշմ, թա.- Այան մատաղ ծըգ, հին էր ըմ տըմսալ Է (Ձ):

Հին հին ասիս ա - Իրերի վիճակը՝ իրադրությունը՝ եղելությունը որն է: Հըրցըփօրց ա անում, թա տըմսալ շենումը հին հին ասիս ա (Ձ):

Հին ըմ ասում - Համաձայն եմ, դեմ չեմ: Թանջիրը ասմա.- Հին ըմ ասում, վեր օգում ըս քինիս, քինի (Ձ):

Հին ըմ ասում - Անթերի է, պակասություն չունի: - Էն ըխճըկանը հին ըմ ասում, վեր օգում չըս (Բ):

Հին ըմ ասում - Ինչպե՞ս թե, մի՞թե, չի կարող պատահել: - Հին ըմ ասում, հունց կարող ամ Մարքարը կոտորոն անե (Բ):

Հին ըմ/ըմ տուվալ, վեր կարում չըս/չըք յոք օնիս/օնիք - Ասում են անընդհատ վիճողներին՝ հակառակության մեջ եղողներին: Մարգուշա, Էտ իսկ Արիսական նըհըտ սաղ օրը Էն ըմ յոք չըք օնիս, հին ըմ տուվալ, վեր կարում չըս յոք օնիս (Բ):

Հին ըմ կուրցըրալ (էսին ասիս) - Ինչո՞ւ ես հայտնվել այսին տեղում, ի՞նչ գործ՝ հետաքրքրություն ունես: Միքի, հին ըմ կուրցըրալ մեր բաղումը, վեր ամեն օր կամ ըս (Բ):

Հին ըս կուրցըրալ, հին ասիս վըս շոռ կամ - Հիմնականը թողած՝ երկրորդականի հետեւից ես ընկել: Պառալը ասմա.- Այ տղա, նըշանածըտ տարեն, հին ըս կուրցըրալ, հին ասիս վըս շոռ կամ (Ձ):

Հին ըրա՞ծ - Ճարահատյալ, ստիպված: Դե հին ըրա՞ծ, բոլորի ախճիգը տա ինքն (Ձ):

Հին ըրե (-չըրե)/ըրե (-չըրե)/ըրալ (-չըրալ) - Չնայած գործադրած բոլոր միջոցներին՝ ջանքերին: Խօսքը հին ըրալ-չըրալ, կարից վե՛ս էտ քարը պուք տա (Ձ):

Հին իլմ ա, իլմ ա - Եղածն անցյալում է մնացել, պետք չէ հետաքրքրվել: Ասում ա. «Հին իլմ ա, իլմ ա, էլ դադ-դադ մէլ ինի» (Ձ):

Հին իս/հին իս/հին ամ - Ինձ/ քեզ/նրան պետք չէ՝ հարկավոր չէ: Մարը ասմա.- Հին իս ամ փուլը, Էն ա յոք ըշխադում ըմ (Ձ):

Հին իրը՞սալ - Ինչպիսի՞ր համարձակությամբ, բարոյական ո՞ր իրավունքով: Կընե՞ք ասմա.- Յժու միհենք հին իրը՞սալ քինիմ շինամալ (Ձ):

Հին իրկընցընիմ - տեն Հին կըլծխըտ ցըվըցընիմ:

Հին խաբար ամ - Զարմանքի՝ դժգոհության արտահայտություն (հատկապես ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը յուր ապրանքը՝ աշխատանքը շատ թանկ է գնահատում): - Հանքեղ, հին խաբար ամ, համոթ չի՞, Էծըտ հանքը մանեք ըս կընհատալ (Ձ):

Հին ծո՞ն տամ կըլխես - տեն Հին մո՞խեր ածիմ կըլխես:

Հին կա, կա - տեն Հին իլմ ա, իլմ ա:

Հին կա՞, հին չի կա/հին կա՞-չըկա - Ի՞նչ իրադարձություններ են տեղի ունեցել, ի՞նչ նորություններ կան: Էրկու հայ լըհա վեր ջիհիմ ըն, Էտ ըն հըրցընում.- Հին կա՞, հին չի կա՞ (Բ):

Հին կահին - Պետք չէ, հարկավոր չէ: Հին կահին կավը, վեր կաթնը չի տամ (Բ):

Հին կա-ըկա - տեն **Իլնծ-չիլնծ (1, 2):**

Հին կահիս - 1. Ինչ կարծիքի ես: - Սալխան, օգնում ըմ ծի ինք օնիս, հին կահիս (Բ): 2. Պատկերացնում ես: - Հին կահիս, ըտի քննիք հանվել մըծ-մըծ տըներ ա շինան (Բ): 3. հեգն. Անհավանական է ցանկացած, ցանկությունը չի կատարվի: - Խօրեն, պեր ծիտ էշիս նըհըտ փօխիմ: - Հին կահիս (2):

Հին կըլծխըտ ցըվըցընիմ - Չեմ ուզում երկար պատմել՝ երկարացնել: - Վերջը, հին կըլծխըտ ցըվըցընիմ, լիվ հըրսանեք ա անում, ախճիքը տամ էտ տըղեն... (ՀԱԲ, 15, 60):

Հին կըտան դնոգ խուսկեն - Ճշմարտությունը՝ ճիշտ խոսքը վեր է ամեն ինչից: Հեղուշ, բոլ ա, լի, խըրեք սուտեր անե. հին կըտան դնոգ խուսկեն (Բ):

Հին կինի - 1. Չեմ կարող: Դերվիշը ասմա. «Թաքավերըն ապըրած կենա, հին կինի, մին վըսկե յել տաա...» (2): 2. Երանի թե: Մին օր էլ կամ ա ասըմ.- Ախ, Աստուծ, հին կինի, յեր կենամ, տըսնամ արտըս հինծած... (ՀԺՀ, V, 559):

Հին կինի, կինի - Ասում են, երբ մի գործ են ձեռնարկում: Ըստ օխտը թիրան կըրտօպլի յըմ վարալ, հին կինի, կինի (Բ):

Հին կըդհած/կըդհիմ - Պարզ է, հայտնի է, բացահայտ է: Դե տըղան էլ հին կըդհիմ, մին կաթ խըլքան յօրդա յա ինիս (ԱԶ, 43):

Հին կօրծ օնիմ/օնիս/օնե - Ինչո՞ւ պետք է խառնվեմ/խառնվես/խառնվի, ինձ/քեզ/նրան չի վերաբերում: - Հին կօրծ օնիմ ըտըրանց կըռվումը, վեր հանն քըհիս էլ նի կան (Բ):

Հին հմշըվ ա - Ինչ է եղել, ի՞նչն է պատճառը: Վալի, էտ քըշերավ յաղուզ յըկալ ըս, հին հմշըվ ա (Բ):

Հին հավա ածիս, պար կըկա - Ասում են փոփոխամիտ՝ անողնաշար՝ թուլակամ մարդկանց մասին: Վարսենիգին մարթըն էլ հին տըղամարթ. հին հավա ածիս, պար կըկա (Բ):

Հին մեխկըս կըդհիմ - Ասում են վատ՝ անպատշաճ արարքը խոստովանելուց առաջ, անկեղծ ասած: Կընեգը ասմա.- Ա մարթ, հին մեխկըս կըդհիմ, մեհետ էլ յըս ըմ ուրնուշու նըհըտ սիլի-բիլի ըրալ (2):

Հին մընաց - տեն **Ըշտըդ մընաց (2):**

Հին մօխեր ածիմ կըլխես - Հուսահատության արտահայտություն՝ անելանելի վիճակում եմ, ելք՝ միջոց չկա: Կընեգը սծք ա ասում.- Աստուծ, էս հին գնլնում ա, հին մօխեր ածիմ կըլխես (2):

Հին պենե յըս - տեն **Հին յըրա յըս:**

Հին պեն օնիմ/օնիս/օնե - տեն **Հին կօրծ օնիմ/օնիս/օնե:**

Հին սաղանա յա նի մըտալ մաչը - Ասում են, երբ մեկը անակնկալ որեւէ վատ բան է մտածում կամ անում: Սամիկօնը կընգանըն ա խօսը թակալ ա տանան տոն քըցալ. հին սաղանա յա նի մըտալ մաչը (Բ):

Հին սըրտամվ - Ինչպիսի՞ տրամադրությամբ: Ախճիքը թա.- Յըս հին սըրտամվ կամ հըրսանեք (2):

Հին վաճ տամ կըլխես - տեն **Հին մօխեր ածիմ կըլխես:**

Հին վեր վարիս/վըրթիս, էն էլ կըհընծիս/կօտիս - Յուրաքանչյուր արարք արժանի կերպով է վարձատրվում: Ասում ա. «Հին վեր վարիս, էն էլ կըհընծիս. տու ուշունց ըս տոպալ, յըս էլ ջօղաքըտ տոպալ ըմ» (2):

Հին տըդ տամ կըլխես - տեն **Հին մօխեր ածիմ կըլխես:**

Հին տըդ քինի՝ կըկընանչի - Ասում են բարի՝ վեհանձն՝ աշխատասեր՝ հաջողակ մարդկանց մասին: Կարօ դային էլ ճօկ մարթ ա. հին տըդ քինի՝ կըկընանչի (Բ):

Հին տըդ քինի՝ կըչուրանա - Ասում են չար՝ նախանձ՝ ծուլ՝ ձախորդ մարդկանց մասին: Դաղալ մարթ ա Սարումը. հին տըդ քինի՝ կըչուրանա (Բ):

Հին տըսնամ - Զարմացական արտահայտություն որեւէ անակնկալի հանդիպելիս: Տըղան ասմա.- Էն ի քինանիս, մին էլ հին տըսնամ, թաքուհին ա վեգիրը բըխճումը սիլի-բիլի յըն անում (2):

Հին կա - տեն **Իլնծ-չիլնծ (1, 2):**

Հին կա, կա - տեն **Հին իլն ա, իլն ա:**

Հին յըրա յըս - 1. Ինչո՞ւ ես զբաղված, ի՞նչ ես անում: - Կնկի, առաջ տըվարած ըս իլն, միհենգ հին յըրա յըս (Բ): 2. Ասում են՝ արգելելով որեւէ բան անելը՝ սխալ ես անում գործում: Հմքի, հին յըրա յըս, էտ ճեղացը խե քանդում ըս (2):

Հին վաճ նըման - Դժգոհության՝ անբավականության արտահայտություն՝ վատ է, անտա-

նելի է, տգեղ է եւն: *Կընէգը յէջնում ա, թա.- Էս հինգու վա՛ր նըման, վեր ինք՝ ըս կաննալ (2):*

Հինգու տար ըմ/ըմ/ա՛ - Ասում են որեւէ կորուստ ունենալիս՝ այդքանից հետո ոչինչ չունեմ (չունես, չունի): *Մարյանը մին մադար տըղա օնար, Էն էլ կըմվումը ըսպանվից, էլ հինգու տար ա՛ (Բ):*

Հինգու տըմ/ըմ/ա՛ տիրանլ - Ասում են, երբ մեկը անտեսում՝ թերագնահատում է մեկ ուրիշին: - *Ա՛րտեմ, տու ինձ հինգու տըմ/ըմ/ա՛ տիրանլ, վեր առանց հըրցընէլու նի յըս մըտալ բօս-տանըս (2):*

Հինչ օգիս - Ցանկացած բան, ամեն ինչ: *Միհէնգ բըզարումը հինչ օգիս, կա (Բ):*

Հինչ օգիւմ ա ինի/անէ - տեն **Հինչ էլ ինի**:

Հինչ օնէ-չօնէ - տեն **Իլան-չիլան (1, 2):**

Հինչ օնիմ/օնիս/օնէ - Ինձ (քեզ, նրան) չի վերաբերում, ինչո՞ւ պետք է խառնվեմ (խառնվես, խառնվի): *Հըրըվանէրըս ձորիւր նըհըտ ամմէն օր կըմվում ըն, յըս էլ խառնըվում չըմ. հինչ օնիմ (Բ):*

Հինչ օնիմ/օնիս/օնէ կուրցընէլի - Հետ կանգնելու, տվյալ քայլին չդիմելու որեւէ պատճառ՝ արգելք չունեմ (չունես, չունի): *Յըս էլ ըմ քինան սիգօն, հինչ օնիմ կուրցընէլի (Բ):*

Հինչ օնիս/օնիք՝ կէս ընէլի/տալի-յը՛ր ունէլի - տեն **Հինչ ըմ/ըմ տուվալ, վեր կարում չըս/չըք յը՛ր օնիս/օնիք՝**:

Հինչ օ՛քուք - Անտեղի է, անօգուտ է, իզուր է: *Մըննէլանը յը՛տը օգիւմ ըս լըհա հընգիստին յըրա պալատ շինի, հինչ օ՛քուտ (Բ):*

Հիշադակը տաք/կա՛ծ պահէլ - Երբեք չմոռանալ, հիշողությամբ անմահացնել: *Կընէգը Էն ա, վեր մարթին հիշադակը տաք պահէ (Բ):*

Հիշկան հանջը՛վ անիս՝ հանրիւր կապէկը մին մանէթ ա - տեն **Մէկին գումարած մեկ՝ տըմնում ա էրկու**:

Հիշկան չինի - Այնուամենայնիվ, համեմատելու: *Սամսունը, հիշկան չինի, տըղա-մարթ ա, ծէն տուվէք, կա, ք՛ծմանգ՝ անէ (2):*

Հիշկան տափէն իրը՛սէն ա, էրկու էնքան էլ տափէն տակէն ա - Ասում են կարճահասակ եւ խորամանկ մարդկանց մասին: *Մուխին հիշկան տափէն իրը՛սէն ա, էրկու էնքան էլ տափէն տակէն ա, ընդըրա վէշ մինը կարէլ չի խանի (Բ):*

Հիշկան օգիս/ասիս - Անսահմանափակ, շատ: *Բըղէրումը հիշկան օգիս՝ տանն կա, լըհա քաղօղ բիդի ինի (Բ):*

Հիշկան օժ(ժ)ումը կա - Ամբողջ ուժով՝ զորությամբ: *Էքսը մուտանում ա, հիշկան օժժումը կա՛լուզվան կըծում (ԱԱԶ, 46):*

Հիշմունք անէլ - 1. Մեկի՝ մի բանի մասին ասել՝ հիշել, հիշատակել: *Ղարաբաղ անդա՛ր ա. ամմէն հըրսընքու, բադարանքի՛ն վախտ զօհված տըղօրանցը անումը հիշմունք ըն անում (Բ):* 2. Հայիդել: *Բըխցար անմին սաղ օրը Էն ա կընգանը հիշմունք ընէս (Բ):*

Հիշտ ա ասէլը - Իրականում շատ ծանր՝ դժվար բան է: *Հծնձ անէլը հիշտ ա ասէլը. ամ-մէն մարթ չի կարում անէ (2):*

Հիշտ անգիւնը ընցընէլ/փըռ(ն)էլ - Դժվարություններից՝ դժվար գործից խուսափել: *Էտ ջանիլը հիշտ անգիւնըն ա ընցընում, խըրըվածէն հը՛տէ փանդ կըտօրում (2):*

Հիշտան տըժէրը կա վէչ - Հիշտ թվացող գործը իրականում շատ դժվար է լինում: *Հիշտան տըժէրը կա վէչ. յօխ գիւղիւմ ըն թա պատ տինիլը կըկարին, ամմա կարում չըն (Բ):*

Հիս ինիլ - Մեծ խմբով՝ քանակով հարձակվել՝ տարածվել: *Վըրչէմնէն հիս ըն ինիւմ, ցօրէնը յօխ կըրում (2):*

Հիվանդը չի հիվանդ, հիվանդատարըն ա հիվանդ - տեն **Եավ ա հիվանդ ինիս, կանց հիվանդատար**:

Հիվանդը վեր մընէլի յա ինիւմ, մատաղը ք՛ծմանգ՝ չանում - Ի վերուստ սահմանվածը արհեստական միջոցներով հնարավոր չէ փոխել: *Հիվանդը վեր մընէլի յա ինիւմ, մատաղը ք՛ծմանգ՝ չանում. Մըրյանէն հինչ ճար-ճուր ըրէն, օքուք չըրավ (Բ):*

Հու ասիս - տեն **Հու օգիւմ ա**:

Հիւ ինիլ - Վեր բարձրանալ, օդ բարձրանալ: *Քամէ ըրավ, պիւրթը հիւլ իլան (Բ):*

Հիւլլան կըտըրէլ - 1. Շփոթվել, շվարել: *Էտ խօսքէն յըրա լափ հիւլլան կըտըրէցի, ուզեցի տոնս ծըկիմ...* (ԶՏ, Բ, 93): 2. Խիստ զարմանալ, ապշել: *Մէլիք-Շահնազարը մընաս ա հիւլլան կըտըրած (ԼՂԲ, 387):*

Հիւլ տալ - 1. Վեր նետել: *Հիւլ ա տամ, քըցնում տանը կըլծիլը (2):* 2. Որեւէ բան մեկը մյուսին փոխանցել (հատկապես խաղերի ժամանակ):

հոսիւնը՝ ուրիշ հոս տալով թօսաւոր խաղ ըն աւնում (2):

Հիմնական տալ - տէն Թուու(1) տալ:

Հիմնական կ'ան - տէն Թուու(1) ըղնէլ:

Հոս կըգի'ղան հիւր դարդ - Ուրիշը ուրիշի վիշտը չի կարող իմանալ՝ տանել: **Հոս կըգի'ղան հիւր դարդ.** հըրըվանը հըրըվանէն դարդին հինչ դարման բի'ղի անէ (2):

Հոս կըկա'րէ ասէ՝ տը'ղըտ ծօխ ա/կըլխա- նըտ յը'րը Աստուծ կա - Ոչ մէկը անգամ թէթեւակի վիրավորելու՝ հանդիմանելու իրա- վունք չունի: **Կըտաղած կընէ՞ք ա լնրփէնիքը, հոս կըկա'րէ ասէ՝ տը'ղըտ ծօխ ա (Բ):**

Հոս կուղացաւ կարաքը, հիւր քըցէցէն մարաքը - տէն **Հարթըն պըլօթուն ըրաւ, ըսկէսվօրը քը'թը դըղը'ցէն:**

Հոս կօ'գի'ն ուրան աշկը քօռ ինի/ քօռ տը'ս- նա - Ոչ ոք իր վատը չի ցանկանա: **Ամմէն մարթ էլ օգում ա ուրան տօնը լ'աւ պահէ, հոս կօ'գի'ն ուրան աշկը քօռ տը'սնա (Բ):**

Հոս կօխկաւը ընցընում ա - տէն **Հոս (տը'ղան) յը'ր ա կէնում:**

Հոս հինչը ասէ, քը'գ ասէ - հեզն. Ասում են նրան, ով անտեսում՝ անուշադրության է մատնում ասածը՝ խրատը՝ հանձնարարությունը եւն: ... Արսէն, հոս հինչը ասէ, քը'գ ասէ, քը'գ քանէ հը'տ ը'մ ասալ, շօնըտ կապած պահէ, էլիա խէ պէց ը'ս թօղալ (2):

Հոս մը'ռած, հոս սաղ - տէն **Հում ա' գի'ղի'նում:**

Հում կըթնակէր/կաթըն կէրած - տէն **Հա- րամ ծըծ(ը)կէր:**

Հում-հում օտէլ - Հեշտությամբ հաղթահարել՝ հաղթել: **Ուստան կօրծը հում-հում օտում ա (Բ):**

Հոյ անէլ - Անսպասելիորեն սպառնալ՝ վա- խեցնել: **Բաղվանչին վէր հոյ ա անում, խօ- խէնքը խաղուն վէր ըն ածում փախճիւմ (2):**

Հիւնգի'նտտիւվա պաշար - Մեծ քանակու- թյամբ ուտելիքի պաշար (գործածվում է Հաղ- րուպի շրջանի Կարմրակուն գյուղի խոսվածքում): **Հարը ասմա -** Էտ հիւնգի'նտտիւվա պաշարը յօր ըս օնում հինչ ա'նիս, ուրիշի'նը կըլան չը'ս (2):

Հունց ա'նիմ/ա'նիսը - տէն **Հինչ ա'նիմ:**

Հունց ա'նիմ, հունց չա'նիմ - տէն **Հինչ ա'նիմ, հինչ չա'նիմ:**

Հունց ա' վէր - Ինչո՞ւ, ի՞նչ պատճառով: **Հունց ա' վէր կըրը'ցալ չի ըզաղվէ (2):**

Հունց էլ ինի/անէ - տէն **Հինչ էլ ինի/անէ:**

Հունցը ըրվամ ա - Ըստ երեւոյթին, հավա- նաբար: **Հունցը ըրվամ ա, ըստարէ արաշտ ա իննկան (Բ):**

Հունցը յը'կալ ըս/ա, ընդի յէլ ք'ինի/թօղէ ք'ինի - Մեկին հեռացնելու՝ վտարելու արհա- մարհական արտահայտություն: **Յը'ս քը'գ պէն չօնիմ տալի, հունցը յը'կալ ըս, ընդի յէլ ք'ինի' (Բ):**

Հունցը պըտահէ - Որեւէ կերպ, առանց ջանք թափելու: **Ասմա -** Հունցը պըտահէ, կանիս, ջանետ ջափա չի տաս (2):

Հիւշըհան ինէլ - տէն **Օշան տանէլ:**

Հիւշտ անէլ - Խրտնեցնել: **Ծիլին հիւշտ ա անում, ծիլ փախչում ա:**

Հիւշտ ինիլ - 1. Խրտնել: Ըլբաստըրակը վէր քօլէն տական տիւս ա պըրծընում, ճօրէն հիւշտ ա ինում (Բ): 2. Խոսապիւլ, մի բանից խոյս տալ: **Էրիա վէր օգում ընք մին կօրծ անինք, մէր Վաղօն հիւշտ ա ինում (Բ):**

Հիւշմթիւ կ'ան - Թշնամանալ, հակառակվել, իրար հետ վիճել: **Հիրըվանէրը Էտ վը'ղէն դար- դան հիւշմթիւ վըն կամ (2):**

Հիւշմթիւ պիրիլ - Թշնամացնել, իրար հետ վիճել տալ: **Էտ հարթըն տնք'օրըը հիւշմթիւ վա պիրիս (Բ):**

Հիւշում անէլ/կ'ան/քաշիլ/ք'ինիլ - Մեկի վրա հարձակվել՝ սպառնալ: **Սափարալիքէքը հիւ- ջում ա անում, դնման կօխում շահէն պուկը, կըլօխը կըտրում (ՀԱԲ, 15, 154):**

Հուս անէլ - Մեծ ամանից, շունչը ներս քա- ջելով, խմել: **Ղօնաղը հուս ըրաւ, ամանը տիր- տըկցըրաւ (2):**

Հում ա' գի'ղի'նում - Հայտնի չէ, չգիտեմ: **Հում ա' գի'ղի'նում, հնլն հինչէր ա իննկան ըշխար- քումըս (Բ):**

Հում ա' տը'սալ/ասալ/ըսկացալ - Այդպիսի բան չի եղել՝ չկա: **Առաջ հում ա' տը'սալ, վէր հարթըն պըտրօնէն ջօղաք տա, միհէնգվա հարթընէրը պըտրօնէն ըռաշկէն ժըժըպապա յէլ ըն անում (Բ):**

Հում էլ ինի - տէն **Հոս (վէր) օգում ա ինի:**

Հոս վէր ասում ա՝ մաննըս խըյար ա, աղը յը'ր ա օնում վազ տամ - Ասում են խիստ շահախնդիր՝ ազաի մարդկանց մասին: **Էն էլ հօ տըղամարթ չի'.** հոս վէր ասում ա՝ մաննըս խըյար ա, աղը յը'ր ա օնում վազ տամ (Բ):

Հու վեր տակէն փափուկ պէրց ա տիննում, **դմաստի յըրան նըստում ա** - Ասում են նրանց մասին, ովքեր շուտ ոգետրվում են՝ խայծը հեշտությամբ կոչ են տալիս: *Ըսլանէն խանփիլը հինչ ա՛. հու վեր տակէն փափուկ պէրց ա տիննում, դաստի յըրան նըստում ա* (Բ):

Հու վեր քամուն հըկառակ թըքէ, իրը՛սավը կըտա - Ընդունված կարգին հակադրվող կտուծի: *Հըրէվանը ասում ա. «Մարդի, հու վեր քամուն հըկառակ թըքէ, իրը՛սավը կըտա, նախագէն ասածը ըրա՛»* (Ձ):

Հու վեր օգից էրկու պիհիրու յըրա նըստէ, մինը նաղդը վը՛ռըն ա նի ինանկան/մըն(ն)ա-կան - Միանգամից երկու գործ ձեռնարկողը՝ մեծ շահի հետապնդողը անապայման կտուծի: *Հարը ասմա. «Շան տըղա՛, տու մին տըռնումը կարել չըս համ տօն շինիս, համ կում. հու վեր օգից էրկու պիհիրու յըրա նըստէ, մինը նաղդը վը՛ռըն ա նի ինանկան»* (Ձ):

Հու (վեր) օգիւմ ա ինի - Ինձ համար միեւնույն է, որեւէ խտրություն՝ ընտրություն չեմ անում: *Մարթը ասում ա. - Հու վեր օգում ա ինի, վեր ասալ ըմ, բիդի ըսպանիմ* (Ձ):

Հուվորումը վը՛ննը չի կէնվում - 1. Շատ տաք է: *Փիչը շատ ա թիժացալ, հըվորումը վը՛ննը չի կէնվում* (Բ): 2. *տեն՝ Հըվումը վը՛ննը չի կէնվում:*

Հուվորութք ինիլ - տեն Թէթն տալ:

Հուվօթուն կնլ - տեն Սըրտը հուվանալ:

Հու (տըղան) յը՛ր ա կէնում - Ցանկացած, պատահական (մարդ): *Հու տըղան յը՛ր ա կէնում, Թննունց Սօկրատէն անալ մագաղ ա անում* (Բ):

Հնետ տալ - Դրդել, գրգռել: *Էտ պառավը թա-քավերին տըղէն հնետ ա տամ, կընգանը նըհըտ կըռվըցընում* (Ձ):

Հնւր ա՛ հարկավէր - 1. Անպետք է, անպիտանի է: *Ասում ա. - Հնւր ա՛ հարկավէր, քավթառ ծի յա, տար ծըմակումը պէց թօղէ* (Ձ): 2. Ոչ ոք չի մտահոգվում՝ ուշադրություն չի դարձնում: *Հիյվընէն նի տը՛ռած արտէրը օտում ըն, վէշ մինը խօսում չի. հնւր ա՛ հարկավէր* (Բ):

Հնւր անա յը՛մ պակաս - Ես էլ կարող եմ անել, ես էլ իրավունք ունեմ, ուրիշներին չեմ զիջում: *Հոբանէն կընէգը նըստում ա փայտօնը, թա. - Հնւր անա յը՛մ պակաս, քըշի՛ բագարը* (Ձ):

Հնւր ա՛սիմ, հնւր թօղիմ - Շատ են, բոլորին չեմ կարող թվարկել: *Բաղվանչին ասում ա. - Հնւր ա՛սիմ, հնւր թօղիմ, լօխ էլ կուտօթուն ըն անում* (Ձ):

Հնւրմնթ անէլ/տալ - Հյուրասիրել: *Մըկը-ծը՛ռնը պնւրում ա իլնծ-չիլնծան հնւրմնթ անում* (ԱԱԶ, 38):

Հնւր ը՛մ մին թիքն հաց տուվալ - Ասում են այն ժամանակ, երբ փորձանքից մի կերպ ազատվում են՝ հաջողությունը կապելով երբեւէ արած իր բարության հետ: *Հնւր ը՛մ մին թիքն հաց տուվալ. ծառան վեր ընգէ, սաղ սըլմաթ պըրծէ* (Բ):

Հնւր ը՛ս ասում - Ասում են նրա մասին, ով չի լսում ուշադրություն չի դարձնում: *Կընէգը խօսում ա, խօսում, թա. - Հնւր ը՛ս ասում* (Ձ):

Հնւր ըրբա նըստում ա, ընդըրա յը՛րքըն ա ասում - Ումից օգուտ՝ շահ ունի, նրան է ծառայում (ասում են քծնող՝ շողոքորթ մարդու մասին): *Էրկուիրը՛սանէ մարթ ա Արշամը. հնւր ըրբա նըստում ա, ընդըրա յը՛րքըն ա ասում* (Բ):

Հնւրթնվ յիշիլիս կատու - Տենչանքով՝ ձեռք բերելու ցանկությամբ մեկին՝ մի բանի ակնդետ նայող (անձ): *Հնւրթնվ յիշիլիս կատու վը՛ս, հինչ ըս աշկըտ նի թօղալ էտ ըխճըկանը* (Ձ):

Հնւրթէրը թափ տալ - *հեզն*. Բուք մատով եւ ցուցամատով քիթը բռնելով եւ օդը ուժեղ արտաշնչելով՝ խլիսքը դուրս թափել: *Մարօն հա-մանչ չօնէ, ըշտը՛ղ օգում ա, հնւրթէրը թափ ա տամ* (Բ):

Հնւրթը ծակ - տեն Վը՛ռը կըրկատած:

Հնւրի-մնլնգ/մնլնք/փէրի - Շատ գեղեցիկ, չնաշխարհիկ, հեքիաթային գեղեցկություն ունեցող (կին, աղջիկ): *Էտ վախտը նըկարիչը կ'օղը կացած տը՛ղան տոն ա կամ տը՛սնում՝ մին հնւրի-մնլնգ ախճիգ* (ՀԺՀ, V, 177):

Հնւրի-մնլնգ/մնլնք ինիլ - Սիրահարվել, դյուրվել: *Էս խազնադարը վեր լըսըմ ա էս կընգանը խօսելը, յըրան հնւրի-մնլնգ ա ինլմ...* (ՀԺՀ, VI, 198):

Հնւր կըտա՛ն - Ասում են՝ նկատի առնելով որեւէ մեկի՝ որեւէ բանի անթերի՝ լալ լինելը: *Դէ Մէլիքին ծին էլ ճօկ ծի յա, ընդի ծին հնւր կըտա՛ն* (Ձ):

Հնւր շօն ա՛/ը՛ս - անրգ Ասում են անարժան մարդկանց մասին. ո՛վ է նա (դու), արժանի չէ

(չես): Մէլիքը ասմա.- Խանը հիւր շօն ա՛, վեր հանլն դօնադ էլ ծէն տամ (2):

Հիւր քաք ը՛մ/ը՛ն/ա՛ **օտում ըստը՛դ/ընդը՛դ** - անրգ. Ինչո՞ւ եմ (ես, է) եկել (գնացել), ինձ (քեզ, նրան) այստեղ (այնտեղ) ոչ ոք չէր սպասում: Վեզիրը կըզնւրվում ա յորան, թա. «Կօրէր ըստը-դաս, հիւր քաք ը՛ն օտում ըստը՛դ» (2):

Հիւրի-հավատ անէլ - Երդվել: Հառհները հիւրի-հավատ ըն անում, վեր հիւրանք հացան կոտլացալ չըն (2):

Հիւրին առնէլ - 1. Սպանել, մեռցնել: Էս մար-թը ասում ա.- Յը՛ս էս քըշէր ծըզանա էրկու մարթու հուքին պետմա առնիմ (ՀԺՀ, VI, 281): 2. Տանջել, չարչարել: Էտ թաքավէրը լօխճին հիւ-քին առնում ար, լօխճին զանլան տանում ար (2):

Հիւրին բողազը հըվաքէլ - տեն **Հիւրին առնէլ** (2):

Հիւրին բողազը հըվաքվէլ - Շատ տանջվել, չարչարվել: Հիւրիս բողազըս հըվաքվից, մինչը՛վ էտ տօնը շինը՛ցէ (Բ):

Հիւրին ըզադէլ - Տանջանքից՝ չարչարան-քից ազատել՝ ազատվել: Մը՛ռավ, հիւրին ըզա-դից (Բ):

Հիւրին ըսը՛դէն ծակը հըվաքէլ - Խիստ նեղել, տառապեցնել: ...Մին չար հարուստ ա ինու՛մ, ժողովուրդէն հիւրին ըսը՛դէն ծակըն ա հըվաքում (ԱԱ, 26):

Հիւրին ըսը՛դէն ծակը հըվաքվէլ - Խիստ նեղվել, տառապել: Մարը ասմա.- Հիւրիս ըսը՛դէն ծակըն ա հըվաքվալ, մինչը՛վ ծը՛գ մըծը-ցըրալ ըմ (2):

Հիւրին Ըստուծէն պահ տալ/բախշիլ - տեն **Հիւրին տալ**:

Հիւրին լիւս տը՛ռնա - Մաղթանք հանգուց-յալին՝ հանդերձյալ կյանքում թող դրախտ գնա՝ լուսավորվի: Հիւրին լիւս տը՛ռնա Բուդրան դայուն. լւավ մարթ ա իլան (Բ):

Հիւրին ծախէլ/կուրցընէլ - Մեղք գործել, անարդար՝ հանցավոր գործ կատարել: Աղվէսը ասմա.- Մարթ ախպեր, հիւրիս ծախէլ մէլ, պէց թօղէ, քինիմ. մէխլ ըն ճօտէրքս (2):

Հիւրին ծը՛րքէն ինիլ/տինիլ - Գոյությունը մեկից կախված լինել, կախման մեջ լինել: Վեզիրին հիւրին թաքավէրին կընգանը ծը՛րքէն ա, կարում չի պէն ասէ (2):

Հիւրին ծօռ - Անարդար, ստոր: Հիւրին ծօռ մարթին անա ամմէն հինչ ըսպըսէլի յա (Բ):

Հիւրին հանէլ - տեն **Հիւրին առնէլ**:

Հիւրին ճիրանվ լըցնէլ - Հոգեկան մեծ բա-վարարություն՝ հաճույք պատճառել: Հազգա-րան բըլբուլըն էլ էտ բախճըմը ծըլվըլաս ա, լը՛րք ըսես, լուխճին հիւրին ճիրանվ լըցնես (2):

Հիւրին ճիրանվ լըցվէլ - Հոգեկան մեծ բավա-րարություն՝ հաճույք ստանալ, շատ գոհ լինել: Թաքավէրը, վեր հիւրան բախճան ըտի ծաղկած տը՛սնում ա, հիւրին ճիրանվ լըցվում ա (2):

Հիւրին պարգիլ - տեն **Հիւրին տալ**:

Հիւրին պէրանը/պօկը կանլ/հըսնէլ - տեն **Հիւրին բողազը հըվաքվէլ**:

Հիւրին պէրանը/պօկը հըսցընէլ/ հըվաքէլ - տեն **Հիւրին առնէլ** (2):

Հիւրին պիրանավը/պըկավը տիւս կանլ - տեն **Հիւրին բողազը հըվաքվէլ**:

Հիւրին պիրանավը/պըկավը տիւս օնէլ/ քաշիլ - տեն **Հիւրին առնէլ** (2):

Հիւրին տալ - Հոգին ավանդել, շունչը փչել, մեռնել: Մին օր էլ հըլիվուրը հիւրին տամ ա (ՀԺՀ, VII, 290):

Հիւրին տը՛դ տալ - Սկսած՝ ձեռնարկած գործն ավարտել՝ վերջացնել: Ուստան ասմա.- Յը՛ս մինչը՛վ վեր հիւրիս տը՛դ չի տամ, հաց չըմ ուտըլական (2):

Հիւրին տիւս կանլ - 1. տեն **Հիւրին տալ**: 2. տեն **Հիւրին բողազը հըվաքվէլ**: 3. Մի բան մեծ դժվարությամբ՝ չկամությամբ անել՝ տալ: Հիւրին տիւս ա կամ, վեր մինիս մին պէն ա տամ (Բ):

Հիւրին (տիւս) օնէլ/քաշիլ - տեն **Հիւրին առնէլ**:

Հիւրին փառավէրէլ - տեն **Հիւրին ճիրավ լըցնէլ**:

Հիւրին փառավէրվէլ - տեն **Հիւրին ճիրավ լըցվէլ**:

Հիւրին փըչիլ - տեն **Հիւրին տալ**:

Հիւրին օտէլ - տեն **Հիւրին առնէլ** (2):

Հիւրիս ծը՛րքէս ինի, պէց կըթօղ(ն)իմ - Ասում են հուսահատության պահերին՝ անչափ հոգնել՝ զգվել եմ կյանքից՝ ապրելակերպից, ա-վելի լավ է մեռնեմ: ...Անդար անիմ ըստի ապ-րուստը. հիւրիս ծը՛րքէս ինի, պէց կըթօղ(ն)իմ (2):

Հիւրի տալ - 1. Հոգեվարքի մեջ լինել: Կամ ըն տօն տը՛սնում՝ մարը հիւրի տալիս (2): 2. Սաս-տիկ տենչալ՝ փափագել՝ սիրել: Ըրաղու հը՛տէ

հոգեբանական տարր (Բ): 3. Շունը հարգորդել, կյանք տալ: Թռչնները ըն ապուն հոգեբանական տարր (Բ):

Հոգեբանական տարր - Փառաքանական արտահայտություն՝ ուղղված սիրելի՜ հարազատ անձին: Այսպես ասում աս.- Հոգեբանական տարր, մին ըստաքան չայ անձ, խղճում (2):

Հոգե(վ)ան մեխանիզմներ - տե՛ս **Հոգեբանական մեխանիզմներ**:

Հոգե(վ)ան լուր - Մահվան շեմին, մահամերձ: ...Իրեքան ըստաքան անումը տամ ըն, հիշում յեշում տըսնում հիվանդ, հոգեբանական լուր (ՀԺՀ, VII, 36):

Հոգե(վ)ան նրբագործ խաղ անել - Կատակներ անելով՝ մեկին զայրացնել: Կրկնապարտ մարտն հոգե(վ)ան նրբագործ խաղ ար անում (2):

Հոգե(վ)ան պարթև ինի - Նվիրական՝ անխախտելի խոստման բանաձև: Խորեն ապան ասում աս.- Հոգե(վ)ան պարթև ինի՝ յո՛ւս Նրբագործ մին լավ թըմիզդնիմ (Բ):

Հոգե(վ)ան-հոգե(վ)ան ինի/կնի - Կսկծագին լացելով՝ գանգատվել: Էտ կրկնապարտ քինամ ա վեգիրին կոշտը, հոգե(վ)ան-հոգե(վ)ան ինի (2):

Հոգ օգնում աս - Ամենքը, ամեն մարդ: Հոգ օգնում աս, Էտ բաղան խաղու վա քաղում. վե՛ք տար կա, վե՛ք տըրական (2):

Հոգ օտում աս, ինքնըն ա մարտում - Ասում են գեր՝ չաղ մարդկանց մասին: Դե Սոսին էլ, հոգ օտում աս, ինքնըն ա մարտում, տասսը փոթ կա (2):

Հոգ ասը՝ չի, վեր կորչի - Չի կորչի, կգտնվի: Մարտում, դանդաղ մե՛ր անել, կավը հո ասը՝ չի՛, վեր կորչի (Բ):

Հոգ անը չը՛ս տը՛սալ - տե՛ս **Հինը ը՛ս ասում**: **Հոգա(լամի) անել** - հեգն. տե՛ս **Կրկնապարտ անել**:

Հոգ օգնում չի՛ - Բռնանալով, ստիպողաբար գլուխ չի գա: Տըղան ասում.- «Ա՛՛ հանր, ա՛՛ մար, յո՛ւս օգնում չը՛ս փըսակվիմ, հո օգնում չի՛» (2):

Հոգ ընթացքի վերջի չի՛ - Կարիք չկա մտահոգվելով՝ շտապելով՝ կտրուկ քայլեր անելու, դեռ ժամանակ կա, հնարավորություններ կան: Ասում աս. «Ա՛՛ ժողովուրդ, խե՛թ թայդի յո՛ւս ըղնում, հո ընթացքի վերջի չի՛» (2):

Հոգե(վ)ան կենսա - Խիստ համառել: Հարթնը հոգե(վ)ան կենսա, մարթին ասածը անում չի (2):

Հոգե(վ)ան կըտըրել - Շատախոսել, շաղակրատել: Հինը ը՛ս հոգե(վ)ան կըտըրել (Բ):

Հոգ կենսա - 1. Ճակատ ճակատի խփելով՝ կռվել (խոյերի, այծերի եւն մասին): Դո՛ւրըն հո՛ւ ըն կենսա, հո՛ւրնը էլ թըմնըն յոն անում (2): 2. Մեկի՛ մի բանի հետ պայքարի մեջ մտնել: Սամ-սոնը երկու օր էտ քարեն նրբագործ հո՛ւ ա կենսա, վերջը պուք տամ (2):

Հոգ կըցընել - Իրար հետ կռվեցնել: Պերալ ըն, փողերըն էլ վեր յեկալ, դո՛ւրըն հո՛ւ ըն կըցընում (ՀԱԲ, 15, 23):

Հոգ-հոգ անել - 1. տե՛ս **Հոգ կենսա**: 2. տե՛ս **Կուսի-կուսի անել**:

Հոն անողը սամալ էլ ա հոն անում, կամալ էլ - Լավ աշխատողն աշխատում է՝ անկախ հանգամանքներից: Սո՛ւրեն, հոն անողը սամալ էլ ա հոն անում, կամալ էլ, վեր մըթկումըտ կա վե՛ք խօտ հարիս, հոր ը՛ս ասում՝ դարյազը քամե՛ յա ընգալ (Բ):

Հոջան անել/ըղնել/տալ - Հակառակել, վիճել: ...Հոյրըտըղա հոջան ըն տաս, հոյրըտ անա խըռըվես (ԱԱ, 22):

Հոջանի՛ն անել/ինի/կնի - տե՛ս **Հոջան անել**:

Հոջանի՛ն ինի/կնի - տե՛ս **Հոջան անել**:

Հոռ անել - 1. Ոլորել, ճմլել: Էս տըղան հոռ ա անըմ առյուծին տինըմ տակեն, մաջան ճըղըմ երկու կես անըմ (ՆԼԴԺԲ, 19): 2. արիմ. Խժռել, ագահաբար ուտել: Հոյրը մին երկու ճանք տըղա՛ծ ա ինիս, մինը թըխծընես ըն, հոռ ընես (ՀԺՀ, V, 591):

Հոռ-հոռ անել - 1. Շատ ոլորել՝ ճմլել՝ բոթել: ... Թընում ա հոռ-հոռ անում, մին ծառնը պուք տամ, վեր պիրի քըցի Պոտղոն յոռա... (ԲՀԲ, 201): 2. Իրար քաշկռտել: Սա ըսկըսում ա հոռ-հոռ անելը ախպոր նրբետ (ՀԱԲ, 15, 13):

Հովեն կնի/հըսնել/քինիլ - տե՛ս **Հային կնի**:

Հոտաղը սավա քըցիլ - Որդուն ուշ ամուսնացնել: Հիննցեք՝ ասում ըն.- Սավաղ, հոտաղըտ սավա մե՛լ քըցիլ, փուշմընական ըս (2):

Հոր ա՛ - 1. Չկա, գոյություն չունի: Հոր ա՛՛ փուլը, վեր փուլ ինան, մին կավ ինք՝ կունի (2): 2. տե՛ս **Հոր ա՛՛ թա**:

Հոր ա՛՛ թա - Որքան ցանկալի կլինեք, երանի՛ թե: Հոր ա՛՛ թա մին թոռ կա, բուստանըս ճիրի, մին շեքաթ ա՛՛ ճիրան չըմ (Բ):

Հորավ-մորավ անել - 1. Յուրացնել, տնօրինել: Ըտի էտ օյինքազը ախպորը հըրըստոթունը հորավ-մորավ ա անում (2): 2. Գլուխ

բերել: Ժըղօվուրթը էտ վարը հորավ-մօրավ ըն անում (2):

Հօրավ-մօրավ ասել - Ծնողներին հայիոյել: Հօրան ասալ ա. «Այա, էտ շատ փիս պէն ա, հաշը՛վ ըրա, թա քը՛գ հորավ-մօրավ ա ասալ...» (ԱԶ, 37):

Հօրավ-մօրավ ինի - Բարեմաղթություն երեխային, հատկապես նորածնին՝ թող միշտ ծնողների հովանավորության տակ լինի: Նախ-շուն աքերը պանրահան պաչում ա, թա.- Հօրավ-մօրավ ինի (Բ):

Հօրը կինը յորա տինիլ - տեն Ապօրը կինը յորա տինիլ:

Հօրը հըրսանէքը մը՛նը ըղնէլ - տեն Ապօրը հըրսանէքը մը՛նը ըղնէլ:

Հօրը հըրսանէքը մը՛նը քըցիլ - տեն Ապօրը հըրսանէքը մը՛նը քըցիլ:

Հօրը-մօրըն էլ կըծախէ - Ասում են անգամ տմարդի՝ անօրեն մարդու մասին: Հանրը թա. «Բանա, էտ թանջիրը հօրը-մօրըն էլ կըծախէ, ընդըրանա սայաղ կաց» (2):

Հօրը տըղան ինիլ - Արտաքինով կամ բնավորությամբ՝ վարքագծով են հոր նման լինել: Սիմօնը հօրը տըղան ա, համ դօջաղ ա, համ բոյավ (Բ):

Հօրթըմըն քաշիլ - Հոտոտել, հոտ քաշել: Էշը գիղանց, թա խօտ ա, յորա պըրծավ ըսկըսից հօրթըմըն քաշիլ (ՀԲ, 349):

Հօրթուր կարթիլ - Մեղմ խոսքերով մեկին համոզել, հորդորել: Էնքան հօրթուր կըրթը՛ցէ, վեր Աբօն կավը ծախից (Բ):

Հօր նըման - տեն Սօր նըման:

Հօփ ածէլ/անէլ/օնէլ - Փակել, գոցել, սեղմել, կծկել: Աշկերը հօփ ա ածում, մին էլ պէց անում (2):

Հօփ կանլ - Փակվել, գոցվել, սեղմվել, կծկվել: ...Սարը կամ ա հօփ կամ, Ալահվերդին մընամ ա սարեն մաչին (ՀԱԲ, 15, 54):

Հօփ տալ - 1. Սեղմել, ճնշել: Ախճիգը քըշանում ա ծոն ճարըմ, էրկու ծը՛ռքավ հօփ

տամ կօտըմ (ՀԺՀ, V, 168): 2. Հյուսելը վեր-ջացնել, վերջին հատը ամրացնել: Գոլլբան հօփ ա տամ, տինում դըրաղ (2): 3. Նեղել, ստիպել: Տըղան վեր շատ հօփ ա տամ, հանր վըխէլան պատմում ա (ՆԱԲ, 49): 4. Կարգի հրավիրել, քննադատել: Կըլխօգէն ժողովումը նախագէն մին լավ հօփ տըվէն (2): 5. Տանել, հաղթել: Նանրի խաղ ըրէնք, Ծըտօրէն հօփ տըվէ (Բ): 6. Որեւէ բան թափով՝ եռանդով անել: Հօփ տըվէնք, հօնձը պըրծէնք (Բ): 7. Ագահորեն ուտել կամ խմել: Ղօնաղը մին մընտումը խըրավածը լօխ հօփ տըվավ (2):

Հօփ տօ, կօլ տօ - Ասում են փափով՝ կակուղ ուտելիքի մասին՝ ծամելու կարիք չկա, շատ փափով է: Խըրաված, հինչ խըրաված, լըհա հօփ տօ, կօլ տօ (Բ):

Հօքում անէլ - 1. Ստիպել, պարտադրել: Հարթըն հօքում ա անում, պատրօնը կավը ծախում ա, փուլը տամ ուրան (2): 2. Հրաման արձակել, կարգադրել: Ախմախ թաքավերը հօքում ա անըմ, վեր ամէն օր ամէն տանան մին մարթ պիրին, քըցին էտ կըրավեր... (ՀԺՀ, VI, 187):

Հօքումը օնէլ - Խեղճացնել, հնազանդեցնել: Թօրթերը շատ վեր լօք-լօք ըրէն, հօքումը կալինք (Բ):

Հօքս անէլ/քաշիլ - 1. Մտատանջվել, մտահոգվել, վշտանալ: Հատ ա հօքս անում, ամմա պէն չի աննլ կամ (2): 2. Կարիքները հոգալ, հոգ տանել: Ծինանցէք մըսլըհաթ ըն անըմ, վըր հարկավը՛ր ա փաղու հօքս անել (ՀԺՀ, VI, 277):

Հօքսը քաշիլ - Մեկի կարիքները հոգալ: Տա առօք-փառօք ապրում ա. վէջ ժըռընգներէն հօքսըն ա քաշում, վէջ հօրը-մօրը (2):

Հօքստօսու աղվէս - տեն Մաշկած աղվէս:

Հօքօց-հանգուցէլօց ինիլ/տը՛ռնալ - Վախճանվել, հոգին ավանդել: Տենում ա, վեր հօքօց-հանգուցէլօց ա տըռնըլական, ծէն ա տամ մէծ տըղէն, վըսյաթ անում... (ՆԱԲ, 122):

Ղաբուլ անել/ինիլ/կենալ - Համաձայնել: *Չօքանը ղաբուլ ա անում, կօվը մօրթում ըն...* (ՀԺՀ, VII, 168):

Ղադիրը գիդնիլ - Հարգել, արժեւորել, նշանակություն տալ: *Աղվեսը ասըմ ա. «Էտքանը յը՛ս կանիմ, թա վերջըմըն էլ իմ ղադիրըս գիդնիս»* (ՀԺՀ, V, 628):

Ղաթան տոնս օնել - 1. Շարքից հանել, հաշվի չառնել: *Մէլիքը ցուցակը կարթում ա, Պըլըպուղուն ղաթան տոնս օնում* (2): 2. Վերացնել, սպանել: *Ըտըրանը մըտածում ըն, թա հունց անին՝ թաքավերին ղաթան տոնս օնին, յերգիրին հւրանը տըրօթուն անին* (2): 3. Մի բան ավարտել՝ վերջացնել: *...Բօստանը պիհը՛ցէ, ղաթան տոնս կալի* (2):

Ղաթավը սը՛վ կատու ընցընել - տեն **Կատու ընցընել մըջըրնէրավը**:

Ղաթավը քամէ ընցընել - Նվազագույն ժամանակ անցնել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Հնլն ղաթավը քամէ չի ընցալ, թանգան հարթնը պօզէրը տոնս ա կնլնլ* (Բ):

Ղաթնր անել - Խումբ՝ շարք կազմել: *...Ղաթնր ըրած՝ հըզերա իվիլ փնդնվ, ցնքնվ պէռնած մարթեք ըն քինըմ...* (ՋՏ, Բ, 18):

Ղաթ(ը) ըղնել - տեն **Մաջը ըղնել**:

Ղաթը խըրթ ըղնել - 1. տեն **Կատու ընցընել մըջըրնէրավը**: 2. Գործը խանգարվել՝ խափանվել: *Հինչը օզիում ըմ անիմ, ղաթը խըրթ ա ըղնում* (Բ):

Ղաթը ծակէ/ճըղէլ - Միջոց՝ ժամանակ գտնել (մի բան անելու): *Հծնծին վախտը ղաթը ծըկէցէ, քը՛ցէ բօստանը ճիրը՛ցէ* (Բ):

Ղաթը կըտըրէլ - 1. Ընդհատել: *Վէր օզիում ըմ մին պէն անիմ, հիրը՛վանըս ղաթը կըտըրում ա* (Բ): 2. Ընդհատվել: *Լաւ փուլ ար ըշխադում, ղաթը կըտըրից* (Բ):

Ղաթը քամէ ըղնել - Սոռացվել: *Պարիկամը վէր պարիկըմօթուն չանէ, ղաթը քամէ կըղնէ* (Բ):

Ղաթ տալ - 1. Արանքը մտցնել, խառնել, միացնել: *...Կօնյա պատառ էտ ցօրէն հացատ*

մը՛գ տըվէք, էս կօրէ հացէս նիհէտ ղաթ տաք. բնլքն կօլ քիսի (ՀԲ, 359): 2. Ընդմիջել, ընդհատել: *Կօրծը ղաթ ըն տամ, գնլրոնց անում* (2):

Ղնլնմ ածել - Գրիչով գրել: *Թօխտը յօր ա օնում, ղնլնմ ածում* (2):

Ղնլնմը քար ա ծակում - Ասում են սուր գրիչ ունեցողի մասին՝ լավ է գրում, սրամիտ է գրում: *Դէ ըտըրա կիրնծըն էլ ճօկ պէն ա. ղնլնմը քար ա ծակում* (2):

Ղալ անել - 1. Արգելված տեղերում արածող անասուններին փարախում՝ գոմում եւն արգելափակել: *Շինացուց տըվըրնէն նի տը՛ռէն կըլխօզէն արտը, դօրօղչին քըշից, տարավ ղալ ըրավ* (2): 2. անրգ Բանտարկել: *Ախճիգը յօր ա օնէս սաղ քըղաքէն ժողօվուրթը հըվըքէս, պիրիս ղալ ընէս* (ՀԺՀ, V, 302):

Ղալա շինիլ - տեն **Ակուռի շինիլ**:

Ղալա տը՛ռնալ - տեն **Ակուռի տը՛ռնալ**:

Ղալը յը՛զնու աշկէր - Մարած՝ անհրապույր աչքեր: *Ըտըրա աշկէրը հինչ ա՛շկէր ա, ղալը յը՛զնու աշկէր ա* (Բ):

Ղալիք տալ/քըցիլ - Կաղապարի վրա անցկացնել, կաղապարի մեջ դնել՝ լցնել, կաղապարել: *Շանը հնքին ղալիք տալավ դիւզվիլ չի* (ԱԲԲ, 77):

Ղալին քիւլնշը ճէլլի յա նի կէնում - Մեծ հարստությունը արագ է սպառվում: *...Ասում ա. «Այ ախպէր, խըրէգ՝ փուլ թո՛ւփ ըրա, ղալին քիւլնշը ճէլլի յա նի կէնում»* (2):

Ղալմաջ անել - տեն **Կալմաջ անել (2)**:

Ղալմաջ ինիլ - տեն **Կալմաջ ինիլ**:

Ղախաջ անել - Գործից զգել, ավելորդ տեղը սպասեցնել: *Էս թօռը մեզ ղախաջ ըրավ* (Բ):

Ղախաջ ինիլ/տը՛ռնալ - Գործից ընկնել, ավելորդ տեղը սպասել: *Ժողօվուրթը էրկու օր ղախաջ ըն ինիւմ, ամմա վէգիրը ըտի էլ կամ չի* (2):

Ղնխպն չուրէլի - Վառ կարմիր (գույն): *Ինքըն էլ էզգանան ղնխպն չուրէլի շօրէր ար կը՛նում* (2):

Ղահլու տըճնալ - Թշնամանալ: Էտ օրվա-նից ինձ նըհըճտ ղահլու վա տըճնալ (Բ):

Ղանամիշ անէլ - Մեղադրել, քննադատել: Խօսխերքը վեր տըսնաս ըն՝ շատ ա ուրանց ղանամիշ ընէս, փըխչիս ըն (ՅԺՅ, V, 590):

Ղանձաւտ անէլ - տէն Աղանձ անէլ:

Ղանձաւտ տըճնալ - տէն Աղանձ տըճնալ:

Ղանձ(2)անգ ըշկերէս/ըշկերէտ/ըշկերէն հըճտէ յա/չի - Ասում են՝ ակնարկելով, որ այս կամ այն բանը արվել՝ արվում է առաջին հերթին սեփական շահի համար: Պա հինչ ը՛ս գիղանցնի, Կարօս ղանձանգ ըշկերէտ հըճտէ յա՛ քըճ կօր-ծի տիրանլ (Բ):

Ղանձ(2)անգ պատան թըրէք չի նըճտա կէնալ - Կատարյալին՝ անթերիին չես կարող թերություն վերագրել՝ քննադատել: Նըհախ տըճնալ Էն կընգանը շառաւ մէլ տալ. ղանձանգ պատան թըրէք չի նըճտա կէնալ (Բ):

Ղաչաղ Նաբի - Նիհար եւ տգեղ (մարդ): Էտ ղաչաղ Նաբին ըսկի ղարաբաղցու շընօրք չօնէ (Բ):

Ղաստ անէլ - Ջանալ, ձգտել: Միճիճը ասըմ ա.- Տու պըտըհէլու յըս մին պուճուր, կ'էղէցիկ խօսի, ղանտ ըրա, վեր պաչիս վէչ, թա վեր պըչէցի, ինձ մօռանալու յըս (ՅԺՅ, V, 176):

Ղավուր անէլ - Հիվանդին այցելել՝ տեսակցության գնալ: Կարօս տըղըպէրց ա ըղնում, շինանցէ՛ք հերթալ ղավուր ըն անում (Բ):

Ղարազ անէլ - Վնասել, թշնամություն անել: Տա յէլ ասում ա.- Յըճս նըրա նըհըճտ հաց ըմ կըտրալ, կարէլ չըմ նըրան ղարազ անեմ (ՅԺՅ, VII, 36):

Ղարաչու բազար - տէն Չաբչո բազար:

Ղարա տալ - 1. Երկար ու շատ ծամել, ծամծամել: Ծիլ մէս ա, հիշկան ղարա յըմ տամ, կօլ չի ք'ոննում (Բ): 2. Կակազել: Թանջիթը թա-քավերին ըռաշկէն վը՛նն ա կէնում, ըսքըսում ղարա տալը (Ձ):

Ղարարը ըղնէլ - Հանգստություն տիրել, կարգավորվել, կանոնավորվել: ... Լօխ մըհէգ դոլգմիշ ա իլնի, ղարարըն ընգալ... (ՁՏ, Ա, 83):

Ղարիթթուն քաշիլ - Նոր միջավայրին՝ պայմաններին դժվար ընտելանալ, հայրենիքը կարոտել, օտարություն զգալ: Ամմա Էտ տըղան կարում չար թաքավերին պալատումը կէնա, ղարիթթուն ար քաշոն (Ձ):

Ղարիս անէլ - Խրել, խոթել: Ղանան յօր ա օնում, ըտըրա սըրտումը ղարիս անում (Ձ):

Ղարիս ինիլ/տըճնալ - 1. Խրվել, խոթվել: Մին էլ բոլորան յիրգինք'ան մին թօր ա վեր ըղնում, Էտ դերվիշին ջանումը ղարիս իննում (Ձ): 2. Մի բան ձեռնարկել եւ չկարողանալ գլուխ բերել: Մացակը առըտօրէն մաչին ղարիս ա իլնի, գ'ոնդոն չի, թա հինչ անէ (Բ):

Ղարդու բիզձղ - տէն Փօլում ղարդու վեր տըվօղ:

Ղարդուվէն ծակը քըցիլ - տէն Հիդիդին ծակէն տէմ անէլ:

Ղանփանք ընգած դուշ - Արգելափակված, գործելու հնարավորություններից զրկված (անձ): ...Ղանփանք ընգած դուշ ըմ, արար աշխարք սիրըմ ա (ԼՂԲ, 37):

Ղափ տալ - Կծել, խածել: Ծօնը օգում ա ղափ տա, Գուգին մին թանիրնվ փախչոնում ա (Ձ):

Ղէյըր քաշիլ - տէն Հօքսը քաշիլ:

Ղէյըր ծըծէլ - տէն Մանըր ծըծէլ:

Ղէյըր կըտըրէլ, տանը յըրա տինիլ - Խիստ տնտեսել: Կընէգը Էն ա, վեր դէյըր կըտըրում ա, տանը յըրա տիննում (Բ):

Ղէյըր մըսան տոն օնէլ - Մեծ ցավ պատճառել, տանջել, չարչարել: Հարթըն տընըցուց դէյըր մըսան տոն ար օնում, օր-իշը՛դ չար տամ (Ձ):

Ղէյըր չաճիլ (մինին) - տէն Մազը չաճիլ (մինին):

Ղէյըր պըրտըտոնիլ - 1. Գաղտնիքները իմանալ: Պառաւը ըտըրա դէյըր պըրտըտոնիլում ա, ք'ինամ յօխ թանջիթին պատմում: 2. Գաղտնիքները ուրիշին պատմել: ...Ղանգալ կընէգ ա, հոնր տըճսնում ա, դէյըր պըրտըտոնիլում ա (Ձ):

Ղէյնին յէշիլ - Եղունգին նայելով՝ գուշակություն անել: Ծուշի մին դէյնու յէշօղ ա իլնի՝ անումը Յէփրաքայա (Ձ):

Ղէյնու մը(ն)չանք - տէն Մին թիքն:

Ղըղըղա անէլ - Արգելել, թույլ չտալ: ...Յասաղուկէն Քուռան ճոնր յօր օնօղ մարթօց ու կընանօց ղըղըղա ըն անըմ, վեր ճոնր տանին... (ՁՏ, Ա, 142):

Ղըզմիշ անէլ - Կատաղեցնել, գազազել տալ: Փիս կընէգը մարթին ղըզմիշ կանէ (Բ):

Ղըզմիշ ինիլ - Կատաղել, գազազել: Թաքա-վէրը Էտ վեր ըսկանում ա, ղըզմիշ ա իննում (Ձ):

Ղըթ ինիլ/տըճնալ - Անհետանալ, անհետ կորչել: Էտ օրվանից օշափը Էտ ծըմական ղըթ ա իննում (Ձ):

Ղըժը-բըժի անէլ - տէն Ղըժը-բըժի անէլ:

Ղըժի տալ - Մեկին, չունեցած բանը ցույց տալով, գրգռել: *Խօխան խաղալիկը յօր ա օնում, տոնս կ'ամ շինամաչը, շէնին խօխօնցը ղըժի տամ (2):*

Ղըլմամալ քաշած - Նրբակազմ, գեղեցիկ: ... Ըտըրան էլ իլմլ ա մին հոնրի-մմլմալ, ղըլմամալ քաշած ախճի՞լ անումը Փէրի (ԱԱ, 33):

Ղըլավը յըրա - Չօգտագործված, մաքուր, նոր: Մին ղըլավը յըրա կացէն ա տամ, էտ ցակատը ինք' օնում (2):

Ղըլավ կ'օրծէլ - 1. Չարչարվել, տանջվել: Հմբին սաղ զանքումը ղըլավ ա կ'օրծալ, էլիա քմսիք ա (Բ): 2. Հապաղել, ձգձգել: Մարը ա-մա.- հըրե՞վ ղըլավ կ'օրծէ, ճէլ ըրա պըրծէր (2):

Ղըլղըր-ղալղար անէլ - Անկանոն՝ ոչ հավասարաչափ անել՝ խուզել՝ հերկել՝ վարել եւն: Մըկըրատը յօր ա օնում, ըտըրանց մազէրը ղըլղըր-ղալղար անում, հըղէ տինոն (2):

Ղըլղի ածէլ/անէլ/տալ - Գրգռել, մի բանի մղել: Ղըլղի տըվավ, հիրըվըններէն կըռվը-ցըրավ (Բ):

Ղըլղի-բուղի անէլ - տեն **Բուղի կ'մլ:**

Ղըլղի-ղուղի ածէլ/անէլ/տալ - Շատ՝ ան-ընդհատ գրգռել՝ մի բանի մղել: Ըսկէտուրը ղըլ-ղի-ղուղի ըրավ, տըղէն ա հարթնանը խըռըվցըրավ (Բ):

Ղըլէ(զ)նու դծանկ - Զրքըված, զգգված (իր): Ըտըրա շծրէրըն էլ հօ շծրէր չի, ղըլէզնու դծանկ ա (Բ):

Ղըլըմաջէրը քըշկըռէլ - տեն **Թէվէրը յըր քաշիլ:**

Ղըլմըղալ անէլ - 1. տեն **Հարայ-հըրօց անէլ:** 2. Վիճել, վիճաբանել: Ղըլմըղալ ըն անում, ուրոնր թակում, հիրըվանէրը կ'ամ ըն, ուրոնր անա պիժընում (2):

Ղըլմըղալու յանջի՞վ - հեզն. 1. Երաժշտական սարք, մագնիսոֆոն: Էտ ջիհիլնէն էլ, մարթը մին ղըլմըղալու յանջի՞վ յըր կալած, ք'ոչէքը չափում ըն (2): 2. Շատախոս, շաղակրատ (անծ): Նրիվհատը ղըլմըղալու յանջի՞վ ա, ջըլա-ման չի տաս, թա մին պէն խօսինք (Բ):

Ղըհաթ ինիլ - տեն **Չանմիշ ըղնէլ:**

Ղըմիշ անէլ - Հիսնայել, չափսոսալ, չմեղքա-նալ (սովորաբար գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւերով): Էս ախճի՞քը ք'ինացալ ա ասալ, Սուրփ Սարքիսըն էլ ասալ ա.- Ղըմիշ չըմ անէլ ք'էզ տանիմ (ՀԺՀ, VI, 67):

Ղըլնամաչը նըյըր անէլ - տեն **Ղէյնը մըսան տոնս օնէլ:**

Ղըլնէրէն մէսը օտէլ - տեն **Մէսը օտէլ (2):**

Ղըլնիր-ղէյնան անէլ - տեն **Ղինան-ղինան անէլ:**

Ղըլնիր-ղէյնան ինիլ/կալ/տըռնալ - տեն **Ղինան-ղինան ինիլ:**

Ղընջէրը հըվաքէլ - Ծայրերն ի մի բերել: Շծրին ղընջէրը հըվաքում ա, ծանոն տինոն թախտէն մաչին (2):

Ղընջըղ(ն)ած շօն - անրգ. Մռայլադեմ, դժգոհություն արտահայտող դեմքով (մարդ): Էտ ղընջըղնած շօնը վէշ մինին նըհըտ հիրըվընթօուն չի ընէս (Բ):

Ղըջի տալ - տեն **Ղըժի տալ:**

Ղըռը-բըռի անէլ - 1. Աղմուկ հանել: Ժըղօ-վուրթը վէր ըսքըսում ըն ղըռը-բըռի անէլը, թա-քավէրը սասին յըրա տոնս ա կ'ամ (2): 2. Վխտալ, գեռալ: Սուկնէրը ղըռը-բըռի յըն անում (Բ):

Ղըռըխմիշ անէլ - Մտահոգել, ան-հանգստացնել, նեղել: Ըլըչափան մին տըրդան ա վըր թակում, ցօրտըն էլ մին տըրդան ա ղըռըխմիշ անում... (ՀԺՀ, VII, 213):

Ղըռըխմիշ ինիլ/տըռնալ - Մտահոգվել, անհանգստանալ, նեղվել: Վըր հըղէ յա ինոն ղըռըխմիշ իլած քընամ, հըղըցէն քըշտան մին օց ծէն ա տամ... (ԼՂԲԲ, 265):

Ղըռը կըտըրցընէլ - տեն **Կըռը կըտըրցընէլ:**

Ղըռիշ ածէլ - Չարչարել, նեղել, տանջել: Թաքավէրը ժողովուրթէն ղըռիշ ա ածալ (2):

Ղըսըլմիշ անէլ - Մտրակով խփել, մտրա-կել: Ղըսըլմիշ ա անում, ծին ըսքըսում ա վազ տալը (2):

Ղըսըլմիշ ինիլ - տեն **Սաթաշմիշ ինիլ:**

Ղըսըղսա անէլ - Տնտեսել, խնայողություն անել: Ղըսըղսա ընէլավ ըն հըրրուտանում (Բ):

Ղըրաբլի տալ - Փոցխով հավաքել, փոցխել: Ղըրաբլի տըվէ, հայաթը թըմիզցըրէ (Բ):

Ղըրաղ անէլ/կըցընէլ/պահէլ/քաշիլ - տեն **Հըռնէ կըցընէլ:**

Ղըրաղ կէնալ/մընալ/շօռ տալ/քաշվիլ - տեն **Հըռնէ կէնալ:**

Ղըրաղ տինիլ/քըցիլ - տեն **Տէն տինիլ:**

Ղըրըն-ղարան անէլ/քըցիլ - Հալածել, այս ու այն կողմ քշել, դէս ու դէն ցրել: Կ'ոչը ըղնում ա վըխճարէն սոնոն, ղըրըն-ղարան անում (Բ):

Ղըրըն-դարան ինիլ/տըճնալ - Հալածվել, այս ու այն կողմ քշվել, դես ու դեն ցրվել: *Լօխ էլ ղըրըն-դարան ըն ընըմ, էս ախմախ թաքավերը կ'ամ ա, էլ գ'ոնըմ չի, թա հինչ անէ, հինչ ասէ* (ՀԺՀ, V, 187):

Ղըրթ անէլ - Միանգամից կտրել: *Ցակատը յեր կալնվ էտ շէվէն ղըրթ ըրավ* (Ձ):

Ղըրթ ինիլ/տըճնալ - Միանգամից կտրվել: *Կառնանը կըլծիւր ղըրթ իլնվ* (Բ):

Ղըրտըզ անէլ - Մագերը շատ կարճ կտրել: *Այան սիրում չար, վեր թօռնը ղըրտըզ ար անում* (Բ):

Ղըրփը(շ)միշ ինիլ - Իրար քաշկռտել: *Մըր-թըկընէզ ամսէն օր ղըրփըմիշ ըն իննւմ* (Բ):

Ղըփըլ տինիլ - Փակել, ծածկել, կողպել: *Տըճնում ա վեր հարթները ծըրքըտըճնէն նի յըն կ'ամ, ղըփըլ ա տիննւմ* (Ձ):

Ղիժի անէլ - Անքթիթ նայել: *Հինչ ը՞ս դիժի ըրալ, ախճիզ տըճսած չը՞ս* (Ձ):

Ղիննը-ղիննը անէլ - Կտրտել, կտոր-կտոր՝ ծվեն-ծվեն անել: *էտ ախճիզը ըտըրանց ասըմ ա.- Քէցէք ըստըղան, թա չէ օշափը կ'ալու ա ծըճ ղիննը-ղիննը անէ* (ՀԺՀ, V, 555):

Ղիննը-ղիննը ինիլ/կ'նվ/տըճնալ - Կտրտվել, կտոր-կտոր՝ ծվեն-ծվեն լինել: *Կառնը ընգավ կ'ոնլին ճանգը, ղիննը-ղիննը իլնվ* (Բ):

Ղի տալ/անէլ - տեն **Ծէն տալ** (1):

Ղուզէգին ախճիզ չըն տամ, ամհա ինքը օգնում ա՝ գէմքունըն էլ ինի ղնշշանգ - Մարդ պահանջներ է ներկայացնում՝ առանց հաշվի առնելու, թե ինչի է ինքը արժանի: ...*Սերգին վէճ վարէն ա ք'օմնգ ըրալ, վէճ հօնծին, էրկու չըվալ ցօրէն ընք տըվալ, էլիա ըռագի չի. ըստըճ ըն ասալ. «Ղուզէգին ախճիզ տամ, ամհա ինքը օգնում ա՝ գէմքունըն էլ ինի ղնշշանգ»* (Ձ):

Ղուզ կէնալ - Կռանալ: *Ղուզ ա կէնում, թաքուն յէշնում* (Ձ):

Ղոկթոն անէլ - տեն **Կալմաչ անէլ** (2):

Ղոկթոն ինիլ - տեն **Կալմաչ ինիլ**:

Ղուլլուղ անէլ - Ծառայել, սպասարկել: ... *Ուրանց հօրըն էլ թաքավեր ըն տիրան, հու ուրանք էլ ընդըրա ղուլլուղ ըրալ* (ՀԺՀ, VI, 45):

Ղուլուղնէն թակած (էշ) - տեն **Ընգունէն թակած (էշ)**:

Ղու-ղու կանչիլ/ծէն տալ - Միայնակ՝ անտեր մնալ: *Մարթիս կընէգըն էլ մեռնում ա, ինքը մը-նամ ա կօճին տակէն ղու-ղու կընչիլիս* (ՆԱԲ, 65):

Ղում անէլ, իրըճսէն թըքէլ - Խիստ անպատվել: *Ղում ա անում, կընգանը իրըճսէն թըքում, կըլծիս յօր օնում, քիւնամ* (Ձ):

Ղումաշը դանդ ա անում, թա՝ ինծ հու բի՞ղի մաշի - Գեղեցիկը՝ լավը մտահոգվում է, որ իր համապատասխանը՝ արժանին չի գտնվի: *Ղումաշը դանդ ա անում, թա՝ ինծ հու բի՞ղի մաշի. ըտի թաքավերին էտ հոնրի-մանվա՞ ախճիզը սաղ օր քընէնք՝ ա անում, վեր ուրան արժան տըղա չի ճարվըմ* (Բ):

Ղում տըճնալ - Ավերվել, քանդվել: *Տըճնում ա՝ վըճ մին քարու տըճ մանիլում չի անում, լօխ դում ա տըճալ* (ՀԺՀ, VII, 197):

Ղումու յըրա տօն շինիլ - Անհիմն գործ ձեռնարկել: *Ղումու յըրա տօն շինծղը կարէլ չի հըրուստանա* (Բ):

Ղումու նըման մաղվէլ - Շատ աշխատել՝ չարչարվել՝ տանջվել: *էս էլ հօ կօրծ անէլ չի՞, դումու նըման մաղվում ընք* (Բ):

Ղունաղա փախճծղ - Անհյուրասեր: *Ասում ա. «Տու ղունաղա փախճծղ մարթ ըս, յը՞ս կարէլ չըմ քըճ նըհը՞տ հընգէր տըճնամ»* (Ձ):

Ղունաղու նըման ուրան պահէլ - Անհամարձակ լինել, անհարմար զգալ, քաշվել (հատկապես ճաշելիս): *Այան ասմա.- Այան մանտաղ, ղունաղու նըման մէլ քըճ պահէլ, հաց կէր* (Ձ):

2. Տան տնտեսության հոգսերով չգբաղվել՝ չմտահոգվել (տան անդամի մասին): *Հարթնը վեր ղունաղու նըման ուրան պահից, էն տօնը տօն չի տըճնալ* (Ձ):

Ղուշերէն թաքավերը - Արծիվ: *Ղուշերէն թաքավերը՝ արծեվը հիշկան ղուշ-ղաննանք կա, մին օրէ հըվաքում ա կօշտը...* (Ձ):

Ղուշը ծըրքան պէց ըղնէլ/թօղ(ն)էլ - Հնարավորությունից զրկվել, գործը ձախողվել: *Ղուշը ծըրքատ պէց ա ընգալ, էլ նըհախ տըճղան լաց մէլ ինիլ* (Ձ):

Ղուշը կըլխէն թան անէլ - Մեծարել, պատվել: ... *Յարըս դարիք տըճղա կ'ա, Ղուշը կըլխէն թան կանիմ* (ԱԲ, 434):

Ղուշը կըլխէն թան ինիլ - Մեծարվել, պատվվել: *Վեր ղուշը կըլխէն թան էլ ինի, էլիա Մըխթարին կընէգը քըթէն տակէն մըրթմըրթ-լական ա* (Բ):

Ղուշը ուրան թէվավը, օխծը ուրան պօրտավը կարէլ չի - տեն **Օխծը ուրան պօրտավը, ղուշը ուրան թէվավը կարէլ չի**:

Ղուշին թէվավը - Արագ, շտապ: ...Ղուշը լուզվելովում ա, թա. «Էս թէվոտը տոնս կօնիս թըփըհարիս, ղուշին թէվավը կիլան ում հըրէ-յիտ հըսնիս» (ԱԲ, 121):

Ղուշ չըմ պըհըլական, ջըմդաթի՞ն յըրա պէց թօղ(ն)իմ - Աշխատանքս պետք է գնահատվի ըստ արժանվույն (գործածվում է նաեւ հարցական ձեւով): *Շիննցէն ասմա. «Շատ ըս իժժան օգոււմ, իմ կավըս կարէլ չըմ հէնգ՝ մընէթավ ծախիմ. ղուշ չըմ պըհըլական, ջըմդաթի՞ն յըրա պէց թօղնիս» (Ձ):*

Ղուշու նըման ապըրէլ - Անհոգ կյանք վարել: *Խուխատար մարթը կարէլ չի ղուշու նըման ապըրէ:*

Ղուրախլւմմիշ ինիլ - Առույգանալ, կայտառանալ, ժրանալ: *Սուղումունը ղուրախլւմմիշ ա իլան. իննանոն տըրըկանըմը բօստան ա անում (Բ):*

Ղուրուղ անէլ - Մուտքն արգելել: *Էտ խուտատըղը ղուրուղ ըն անում, հանցու խօտը հարին (Ձ):*

Ղօլքը տալ - տէն **Կալմաչ անէլ (2):**

Ղօնաղ անէլ - Յյուրասիրել: *Էքսը Բախշուն մարը կանչում ա լօխճին, լան ղօնաղ անում (ՆԼԴԺԲ, 97):*

Ղօնաղը Ըստուծէնըն ա - Ասում են հյուր (հատկապես անծանոթ) ընդունելիս՝ համեցեք, խնդրեմ: *Էտ մարթը ասում ա. «Համեցեք, ղօնաղը Ըստուծէնըն ա, իսէ չը՞նք ընթունէլ» (Ձ):*

Ղօնաղ ըղնէլ - Յյուրընկալվել: *...Փաննի խանը Բանդի խաներան մինին քըշտին ղօնաղ ա ընգընըմ (ԼԴԲ, 333):*

Ղօնաղ խըռէգ տըվօղ - տէն **Ղունաղա փախճծղ:**

Ղօջի-ղօջի անէլ/տալ - տէն **Ղօջի տալ:**

Ղօջի տալ - 1. Իրար պոզահարել, պոզերով իրար խփել: *Վէր ղօջի յըն տաս, կածանկ ա կույունաս, ուրօտուցը ընգընէս ա ախշարքըս (ԱԱ, 16):* 2. Վիճել, կռվել: *Մըրթըկընէգ սաղ օրը էն ըն ղօջի տալիս (Բ):*

Ղօրտ-ղօրտ անէլ - Կռկռալ (գորտի մասին): *Կուրթնուկնէն ղօրտ-ղօրտ ըն անում, զանիւն տանում (Բ):*

Ճանթը ծօցումը փըշըր(վ)էլ - Հիասթափվել: Խըդճը հինչ անէ, կարում չի կօրծի նի մըննէ, ճանթը ծօցումը փըշըրվալ ա (Բ):

Ճանթ-ճանթ անէլ - տեն Պըտըռ-պատառ անէլ:

Ճանթ-ճանթ ինիլ/տըճնալ - տեն Պըտըռ-պատառ ինիլ:

Ճակատը աշ տըված կաշի/թօքի/կըտըր-ված/կումաշու կաշի - տեն Իրըճը կումաշու կաշի:

Ճակատը ծաղէճ/դաշխա - Ճակատին մարմնի ընդհանուր գույնից տարբերվող գույնի նշան կամ մագափունջ ունեցող (կենդանի): Պուղուն էլ մին ճակատը ծաղէճ հէրէնջ ա ինիւմ(Ձ):

Ճակատը մէռուն քըսած - տեն Սէռունը իրըճնէ:

Ճակատը մօր քըսէլ - Անպատվել, զրպարտել, խայտառակել: Էն հինչ կընէճ ա՛, սաղ օրը էն ա հըրթնէրէն ճակատը մօր քըսէս (Բ):

Ճակատը յըտ քիսիլ - տեն Ունքամաշը յըտ կիւլ:

Ճակատը նըմանալ - Շատ աշխատել, աշխատելուց քրտնել: Ճակատըն նըմացալ ա, մինչըճ էտ քարը պուք ըմ տըվալ (Ձ):

Ճակատը պատավը կիւլ - 1. Ձեռնարկված գործը ձախողվել՝ արգելքի հանդիպել: Հինչը օգիւմ ըմ անիւմ, ճակատըն պատավըն ա կիւմ (Բ): 2. Խիստ զղջալ՝ փոշմանել: Ալէճը ընէլանը յըտը հիշկան օգիւմ ըս՝ ճակատըտ պատավը յըճք, օքուտ չի (Բ):

Ճակատը պէնդ/շան կաշի - 1. տեն Իրըճը կումաշու կաշի: 2. Տոկուն, դիմացկուն, համառ: Ճակատը պէնդ մարթ ա Համթօն, Էնքան չըրջարվում ա, էլիա վըստակում չի (Բ):

Ճակատը պէց - տեն Իրըճը պէց:

Ճակատը պընդըցընէլ/տէմ անէլ/ տէմ տալ - տեն Իրըճը պընդըցընէլ:

Ճակատ ինիլ - Անամոթ, պնդերես լինել: Ընդըռ ճակատ օնէ, վէր ասալ ա, բիդի տանէ (Բ):

Ճակատ ճըկատու - Իրար դիմաց, դեմ հանդիման: Ճակատ ճըկատու վըճնն ըն կէնում, հծջանթ տամ (Ձ):

Ճանճը ըղնէլ - տեն Ծըճըք ըղնէլ:

Ճանճը ըղնէլ/տալ - 1. տեն Ծըճըք պիրիլ: 2. Հաջողվել, ստացվել: ...Պարիկամնէն շօռ յէկին, վէր մին շընօրքին մարթ ճարին, Ջոռնա-Տըմ-բըլան թափշուր անին, ճանճ չընգալ... (ՋՏ, Բ, 2):

Ճանճը քըցիլ - տեն Ծըճըք քըցիլ:

Ճանջան յըդ քամէլ - Շատ ժլատ՝ ագահ լինել: Իզէն ճանջան յըդ ա քամում, մարթու պէն չի տալ (Բ):

Ճանջան անէլ - 1. Գլուխը շարժել՝ տարուբերել: Ծին ճանջան ա անում (Բ): 2. Աշխատել ձեւացնել, գործի մեջ գլուխ պահել: Հինչ ըս ճանջալ անում. խէ կարքէն չըս կօրծ անում (Բ): 3. տեն Ճանջ փըռ(ն)էլ:

Ճանջըրը իրըճնէն ծէք տալ - Շատ ծուլ՝ անճար լինել: Ճանջըրը իրըճնէն ծէք տըված տըղէն հու բիդի ախճիճ տա (Բ):

Ճանջըրը հանջըճ անէլ - տեն Ճանջ փըռ(ն)էլ:

Ճանջը ածում ա, ճիծին՝ տանում - Մեկն աշխատում է, մյուսը՝ օգտվում վայելում: Ճանջը անում ա, ճիծին տանում. մուսը բաղէրը բիջնիւմ ընք, բըրիգադիրը խաղուն ծըխծըխօրում ա, ջուքը կօխում (Ձ):

Ճանջը մին պէն չի, ամիա վէր ըղնում ա թանէն մաշը, սաղ մուրտառում ա - տեն Մուկունը մին պէն չի, ամիա վէր ըղնում ա կիսուն կարասը, սաղ մուրտառում ա:

Ճանջըս՝ կօրած, աշկըտ՝ օռած - Ոչինչ առանց հետեւանքի չի անցնում: Ճանջըս՝ կօրած, աշկըտ՝ օռած. Արշնվիլը հանրփան ա, բըրատու ծառէրը սաղ կըտօրալ (Բ):

Ճանջը փօրան կըծալ ա - Հեգնաբար ասում են հղի կնոջ մասին: Պա՛խ, պա՛խ, պա՛խ, Մարյանը կարում չի կօրծ անէ, ճանջը փօրան կըծալ ա (Բ):

Ճանաչիւ տրոգոցը ըսկանվալ - Կատարյալ լռութիւն տիրել: Թամադան ասմա.- Յըս վեր խօսում ըմ, բիրդի ճանաչիւ տրոգոցը ըսկանվալ (2):

Ճանաչիւ զակուսկի - 1. Զիչ (ոստիլիք): Մարթը ասում ա. «Ա կընեգ, էս ա՛ իփնծ խօրնագըտ, էս ճանաչու զակուսկի յա...» (2): 2. հեգն. Փոքրամարմին (էակ): 3ինչ ա՛խճիգ, ճանաչիւ զակուսկի յա (Բ):

Ճանաչիւ նրման ծէք տալ - 1. Շատ զավակներ՝ ծագեր ունենալ, բազմանալ: Խօզէրը ճանաչու նրման ծէք ըն տամ, ծըմակը լըցնում (2): 2. տեն **Օէք տալ** (2):

Ճանաչ փռն(ս)էլ/քըշիլ - Գործ չանել, պարապ-սարապ մնալ: Զանիլ տըղա յա, մին պէն ընէլին տըղ սաղ օրը էն ա ճանաչ փռնէս (Բ):

Ճանաչ իփիլ (մինիս) - Մեկին ծեծել՝ խիստ պատժել: Կընէգը թա.- Կօրի քինն, մարթըս վըր գիղն, կիլնկան ա ճանաչտ իփի... (3Ժ3, VII, 364):

Ճանաչոս տալ - Ճաշելուց հետո քնել: Էտ հարթըն ամմէն օր ճանաչոս ար տաս, ըսկէսվօրը խստըն նի կըցընէս (2):

Ճապկէ ճըպատ - 1. Ճկուն, դյուրաթեք (բան): 3ինչ ա՛, ճապկէ ճըպատ ա՛, վեր ծըռը-ցընիմ (2): 2. Գեղիրան, նրբակազմ (անձ): Ախճիգ, հինչ ա՛խճիգ, մին ճապկէ ճըպատ (2):

Ճանտոի տալ - Չարչարվել, տանջվել: Խօխան մընամ ա էն կընգանը ծէքէն ճանտոի տայիս (ՆԱԲ, 50):

Ճար անէլ - Միջոց գտնել, դարման անել: Էլ դօխտուր չի թօղում, հըրցընում ա, վըէ մինըն կարում չի ճար անէ (3Ժ3, VII, 202):

Ճարէրը ճիւր տըռնալ - Բժշկությունը չօգնել, հիվանդը մեռնել: Շատ դօխտուրի կօշտ տարէն, ամիա ճարէրը ճիւր տըռնալ (2):

Ճարը կըտըրած - 1. Ճարահատյալ, ստիպված: Ճարը կըտըրած քընում ա հանդին լանց ընում, մինչէվ հանը կամ ա (ՆԱԲ, 51): 2. Ողորմելի, թշվառ: Էտ մարթը ճարը կըտըրած մարթ ա ինում, կարում չար թա կըլծիսը պահէ (2):

Ճարը կըտըրէլ - 1. Միջոցները սպառվել, այլեւս հնար՝ միջոց չունենալ: Ճարը կըտըրալ ա, քըրցալ ա խանէն ըռաշկէն չօքալ, թա.- Ըռազի յըմ, մինակ թա տըղէս պէց թօղէ (2): 2. 3ոգնել, ուժասպառ լինել: Էնքան կօրծ ըրէ, լափ ճարըս կըտըրից (Բ):

Ճարը/ճարըս/ճարըտ հինչ - տեն ճարը կըտըրած (1):

Ճարը/ճարըս/ճարըտ նանդ, ճուվարան - տեն ճարը կըտըրած:

Ճարը ճուվարանը ըղնէլ/ճուվարան տըռնալ - տեն ճարը կըտըրէլ:

Ճարը տըռնալ - տեն ճար անէլ:

Ճարթ տալ - Մասսայաբար կոտորել, ջախջախել: Թաքավէրին դօշունը նի յա մընում էտ շէնը, ճարթ տամ (2):

Ճար-ճուր/փըթիգ - Փրկության տարբեր միջոցներ: Ըտի վէշ մին ճար-փըթիգ օքուր չի անում, թաքավէրին կընէգը մըռնում ա (2):

Ճար-ճուր/փըթիգ անէլ - Տարբեր միջոցներ կիրառել: ... Խաբար ըն անում, վեր հու կարէ մին ճար-ճուր անէ, վեր բաղը նօրիցան կընանչի, թաքավէրը քաշավը մին վըսկէ յա տամ (ԱԲ, 111):

Ճար տալ - Թունավորել, դեղել: Ըտի տատմարը ճար ա տամ, թաքավէրին հարթնանը ըսպանում (2):

Ճարումը ճար ինի - Եթե հնարավորություն ունենա: Ճարումը ճար ինի, ըտըրան կըսպանէ (Բ):

Ճարումը ճար ինի, թըրթէվունքան մագ պուք կըտա - Ասում են շատ վատ մարդկանց մասին: Էտքան քուծուծ մարթ, հունցը Կըրի-քօրըն ա, յըս տըսած չըմ. ճարումը ճար ինի, թըրթէվունքան մագ պուք կըտա (Բ):

Ճաքած հափուռ - Աշխատավոր ձեռք: Ապան ասում ա.- 3ասէք, էս ճաքած հափուռըն ա ծըգ պահալ, մըծըցըրալ (2):

Ճաքած նօռն - Ծեր (մարդ): Այան ճաքած նօռն ա, ամիա էլիա բուստանան տօն չի կամ (Բ):

Ճաք-ճաք ինիլ/կնիլ - 1. Անզորությունից լաց լինել: Շատ ա ճաք-ճաք կամ, ամմա վէշ մինը մըհալ չի քըցում (2): 2. Գոռոզամտել, սեթեւեթել: Խանումը ճաք-ճաք ինիլնիլ նի յա մընում, լօխ տա ըն անում (2): 3. Իր արդարացիությունը կամ այլ բան համոզելու համար ջանք թափել՝ երդվել: Էտ տըղէրքը ինիլնիլն ըն օտում, ճաք-ճաք ինիլն, վեր մունք ծառէն նի չընք յէկալ (ՆԱԲԺԲ, 50):

Ճէլ(ւ)ի թըքանօղ - Դյուրագրգիռ, բարկացկոտ, զայրացկոտ: Թաքավէրըն էլ կօզի ճէլի թըքանօղ ար, ամմա պարի մարթ ար (2):

Ճէլ(ւ)ի նըհըտ կըվօղ - Անոխակալ, անհիշաչար, շուտ հաշտվող: Ճէլի թըքանօղը ճէլի նըհըտ կըվօղ կինի (Բ):

Ճէխ տալ - Շերամի որդին թթենու տերեւալից ոստերով կերակրել: *Վերթնը վեր վերջին քունան յըր ա կենում, բիդի ճէխ տաս, վեր լ'ավ անշան կ'ա* (Բ):

Ճէխ քիսիկ - 1. Վիստալ, մեծ բազմութեամբ շարժվել, գեռալ: *Վըրջեմեն ճէխ ըն քիսիկ* (Բ): 2. Շերամորդը ցախերի ճյուղերի վրա բարձրանալ՝ բոժոժ հյուսելու համար: *Քըռասուն օրանը յըտը վերթնը ճէխ ա քիսիկ, ըսքըսում բըրամա անէլ* (Չ):

Ճէղաց անէլ - Լիկզով որեւէ բան բարձրացնել՝ շարժել: *Ճէղաց ըն անում, էտ ըռուքը շօռ տամ* (Չ):

Ճէղացը կուրցընէլ, չընչախէն հըտան շօռ կ'ալ - տեն **Էշը կուրցընէլ, փըլանէն հըտան շօռ կ'ալ**:

Ճէղացը պէնու ինիկ - Անընդիատ ուտել կամ խոսել: *Հիբը Սընթուրէն տըսնաս, էն ա ճէղացը պէնու* (Բ):

Ճէրմում չի, տանդիւմ ա - տեն **Էրալ չի, մըրկալ ա**:

Ճըգըրաքօն տալ - Ճագարի նման արագ-արագ կենակցել: *Փըռնում ա էտ կընգանը ճըգըրաքօն տամ, փախչիւմ* (Չ):

Ճըգտը տիւս կ'ալ/տիւս տըռնալ - Խիստ չարչարվել, ուժասպառ լինել: *Էնքան դում կըրից, ճըգտը տիւս յըկալ* (Բ):

Ճըգտը տիւս օնէլ - Խիստ չարչարել, ուժասպառ անել: *Մարթը Էշին Էնքան պէռնում ա, լափ ճըգտը տիւս ա օնում* (Չ):

Ճըլալուի տըռնալ - Թուլանալ, թմրել: *Տըղան էտ ճիւրը վեր խըմում ա, ճըլալուի ա տըռնում վեր ըղնում* (Չ):

Ճըլըպըզտ անէլ - Հանկարծակի որեւէ բան հանել՝ բխեցնել՝ հոսեցնել եւն: *Խօխան ծուն կօխում ա, տըղնօցը ճըլըպըզտ անում* (Բ):

Ճըլխած փըրթիւշ - 1. Գոռոգամիտ, փքված (մարդ): *Էտ ճըլխած փըրթիւշը սնրփ չի անում, թա քօղաքըս տա* (Բ): 2. Ծանրամարմին, դանդաղաշարժ (մարդ): *Դէ, Սիրանըն էլ հօ կընէգ չի, ճըլխած փըրթիւշ ա, կարում չի, թա տըռնալ տիւրիւր կ'ա* (Չ):

Ճըլուս անէլ - տեն **Առաշկ քիսիկ**:

Ճըլօլանք ըղնէլ - Որեւէ բանից կախվել եւ ընկնելու ենթակա լինել: *Տանձը հըսալ ա, ճըլօլանք ընգալ* (Բ):

Ճըլծրած պէնջար - Թույլ, ուժասպառ, թմրած (մարդ): *Էտ ճըլծրած պէնջարը կընգանը յեսիրըն ա* (Բ):

Ճըխաթակ անէլ - 1. Խիստ հոգնեցնել: *Էնքան պիւնցըրալ, էտ խըդը կընանուցը լափ ճըխաթակ ըրալ* (Չ): 2. Դժբախտացնել: *Էս կըռըվը շատերէն ա ճըխաթակ ըրալ* (Բ):

Ճըխաթակ ինիկ/տըռնալ - 1. Խիստ հոգնել: *Ըտի ճըխաթակ իլան կ'ամ ըն էտ ծառէն տակէն քունալ ընցընում, քըշէրը մընամ ըտըդ* (Չ): 2. Դժբախտանալ: *Սիրանը ճըխաթակ իլան կընէգ ա. համ մարթըն ա մըռալ, համ ճօխտ տըղան* (Բ):

Ճըխէվլան հըվաքած - Տարբեր տեղերից հավաքած (անպետք բաների մասին): *Ըտըրա տանը սաղ ճըխէվլան հըվաքած ապըրանք ա* (Բ):

Ճըխըպիւրթ անէլ - Կոտորել, ջախջախել: *Էտ տըղան հըրէղան ծին նըստում ա, քիւնամ կըռէվ յէկած թաքալըրէն գօրքը ճըխըպիւրթ անում, յետ տըռնում կ'ամ* (ՀԺՀ, VII, 91):

Ճըխըպիւրթ ինիկ/տըռնալ - Կոտորվել, ջախջախվել: *Թաքալըրէն Էրկու փըսէնէն իւրանց գօրքալը տիւս ըն կ'ամ, ճըխըպիւրթ տըռնում...* (ՀԺՀ, VII, 90):

Ճըխճըխպուրիգը քըցիլ - 1. տեն **Ջըմջըման անէլ**: 2. տեն **Ծիւծիւն անէլ**:

Ճըկատան մէղալ կախ տալ - հեգն. տեն **Ճըկատան պաչիլ**: *Հանքին ըսօր հէնգ ճանջ ա ըսպանալ, ճըկատան մէղալ ըմ կախ տըլան* (Բ):

Ճըկատան պաչիլ - Հիացմունքը՝ գոհունակությունը արտահայտել, գովաբանել: *Թաքալըրը շատ ա հավան կէնում, կանչում ա ճըկատան պաչում...* (ՀԺՀ, VI, 139):

Ճըկատավըտ վազ տամ - Հեգնաբար՝ մտերմաբար ասվում է պնդերես մարդկանց: *Ճըկատավըտ վազ տամ, Ալծ, խէ ասած չըս ըսկանում* (Բ):

Ճըկատատ կէնա - արհմ. Թող քեզ լինի, չեմ ուզում: *Սերգին ասմա.- Ցակատըտ ճըկատատ կէնա, ինձ հարկալէր չի* (Բ):

Ճըկատէն ասէլ - տեն **Իրըսէն ասէլ**:

Ճըկատէն կիրիլ - Նախասահմանել, կանխորոշել: *Էտ մըրքավորը ասմա.- Էս խուխէն ճըկատէն կիրէցէ, վար փըսակվէլի օրը սէլու տակ ընի, մըռնէ* (ԱԱ, 82):

Ճրկատէն կիր(վ)ած ա՛ջի - Ենթադրելի՝ ակնհայտ չէ: Տըղան ասմա.- Ճրկատէն կիրված ա՛, յըս հինչ ըսմ գիւղում, թա էն թաքավերին ախճիզըն ա (Ձ):

Ճրկատէն կիր(վ)ածը ճինջվիլ չի - Ի վերուստ սահմանվածը արհեստականորեն հնարավոր չէ վերացնել: Ճրկատէն կիրվածը ճինջվիլ չի. Աստուծ վեր դարդ ա տուվալ, բիդի տանիս (Ձ):

Ճրկատէն կիր(վ)ած ինիլ - Նախասահմանված լինել, նախասահմանվել: Չըրջարվելը դարաբաղուն ճրկատէն կիրված ա (Բ):

Ճրկատէն յէշիլ - տեն Իրըսէն յէշիլ:

Ճրկատէն պօգէր ա՛ջի փըսնան - տեն Պօգէր ա՛ջի ընն(ակ)ան:

Ճրկատու գօռուք - տեն Իրըսէն գօռուքը:

Ճրկատու բըրթնօսը - տեն Արթնր բըրթնօսը:

Ճրկըռ-ճրկըռ անէլ - Կուգեկուգ գնալ՝ շարժվել: Ճրկըռ-ճրկըռ ընելալ հըսնում ա շէնը (Ձ):

Ճրկըտակիրը կիրիլ - Բախտը նախասահմանել, ճակատագրել: Մին օր մին դերվիշ ա կաս ըսիս.- Քու տըղէտ ճրկըտակիրը կիրալ ըմ, վեր մըծանա, օխց կըծըլական ա, ըսպանէ (ԱԱ, 17):

Ճրկըտմաջան տալ - Կտրուկ եւ համարձակ պատասխանել՝ պատասխաններ տալ: Դասատուն հինչը հըրցընէ ա, խօխան ճրկըտմաջան ա տաս (Բ):

Ճրկըտմաջին ասէլ - տեն Իրըսէն ասէլ:

Ճրկըտմաջին յէշիլ - տեն Ունըքմաջին յէշիլ:

Ճրկըտմաջին յէշիլ, դիւզըն ասէլ - տեն Ճրկըտմաջան տալ:

Ճըղած տէփ - Բացբերան եւ շատախոս (մարդ): Էն էլ հօ տըղամարթ չի՞, ճըղած տէփ ա (Բ):

Ճըղապէն անէլ - Ճաղերով գործել՝ հյուսել: Կընանէքը, սաղ օրը յըսծուն պըռըշուն տակէն նըստած, ճըղապէն ըն անում (Բ):

Ճըղացա յըկած - Յոգնած: Ճըղացա յըկած ըս, խէ կօրծ չըս անում (Բ):

Ճըղացան յըս ըմ կամ, ըլլէրուտը տու վըս - տեն Ըրբան ճըռռալին տըղ ըրբաջին ա ճըռռամ:

Ճըղացէն կըլխավը բըցիս՝ տակավը չծր տիւս կըկա - տեն Քարէն տակէն տիւսիս՝ կապըրէ:

Ճըղացէն ճիւր ըվիցընէլ/ածէլ (միսին) - Յօգուտ մէկի, սովորաբար՝ հակառակորդի՝ մի բան ասել կամ անել: Յամօն էլ կընգանը

թարնափը պըհէլին տըղ հիրըվանէն ճըղացէն ճիւր ա ըվիցընում (Ձ):

Ճըղացու հըղէ - տեն Ճիրու հըղէ:

Ճըղացու քար - Շատ ծանր, ծանրամարմին (իր, մարդ): Կէրանը պիցըրցընէ ա, թա.- Էս ճըղացու քար ա, յըս կարել չըմ միսակ տանիմ (Ձ):

Ճըղըթմա անէլ - Պատառոտել: Թնջիթը ըտըրա կիրած թօխտը յօր ա օնում ճըղըթմա անում... (Ձ):

Ճըղըցահըրթը անց կըցընէլ - Գործը ժամանակին չանել: Վեր ճըղըցահըրթըտ անց կըցըրէլ, յըստան տիժէր կիսի (Բ):

Ճըղըցօն/ճըղկօնի տալ - Շատ ճչալ՝ գոռալ՝ բղավել: Արտաշը, վեր տըսնում ա՝ կիւլը վըսճարը տանում ա, ըսքըսում ա ճըղկօնի տալը (Բ):

Ճըղնէր տալ - 1.Կողմնային հատվածների բաժանվել: Խըծըպէրթա հըղէն շէնին տակէն ճըղնէր ա տամ (Բ): 2. Բազմանալ, շատ զավակներ ունենալ, սերունդ աճեցնել: Այան, հու փըսակվում ար, օրթնանք ար տամ.- Աստուծ տա՝ ճըղնէր տաք (Բ):

Ճըղնըկուտուր ինիլ/տըռնալ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, հարազատներին կորցնել: Էս կըռվավը շատ հայ ա ճըղնըկուտուր իլնիլ (Բ):

Ճըղնըճէղնը վազ տալ - Անհույս օգնություն փնտրել: Կընէգը ասմա.- Յինչ ա՛նիմ, կարում չըմ խօխէնքըս պահիմ, ճըղնըճէղնը վազ ըմ տամ (Ձ):

Ճըղպօրու մաջ - Ամբողջական, կատարյալ, ակթերի (բան): Խուրջինան մին կըռօճ պանէր ա տիւս օնում, հինչ պա՛նէր, մին ճըղպօրու մաջ (Ձ):

Ճըղպօրու մաջու նըման պահէլ - Շատ լավ պահել՝ խնամել: Այան կուճուր թօռնանը ճըղպօրու մաջու նըման ար պահում (Բ):

Ճըղպօրու մաջու նըման պըրծնէլ - Որեւէ փորձանքից՝ նեղ իրավիճակից անվնաս ազատվել: Նէսին ճըղպօրան վեր ընգալ, ճըղպօրու մաջու նըման պըրծալ (Բ):

Ճըղպօրու նըման չըխկըխկամ - Խնդալ, ծիծաղել: Խօխէնքը ապուս ըսածան ճըղպօրու նըման չըխկըխկամ ըն (Ձ):

Ճըղպօրու քըսակ - Աղմուկ-աղաղակով լեցուն, աղմկոտ (տեղ): Լօխ միստեղ ուրխանում ըն, օբան տէռնում ա ճըղպօրու քըսակ (ՆԱԲ, 50):

Ճըղուպուրը քըջէվան ա տիւս կամ - Արժեքավորը անարժեքից է ստացվում: Ասում

ա. «Ջէջան տէն չածիս, թօ կէնա՝ արաղ քաշինք՝. ճըղուպուրը քըջէվան ա տոնս կ'ամ...» (Ձ):

Ճըմբարակը կըտըր(վ)էլ - Անգործ մնալ: Ճըմբարակըս կըտըրալ ա, գ'իւղիւմ չըմ, թա հինջ անիւմ (Բ):

Ճըմըրդիւն անէլ - Շատ տրորելով՝ կոխկռտելով ճգմել՝ ճխլել: Դիւլընէնէն կօխ ըն տամ, պամադօրը սաղ ճըմըրդիւն անում (Բ):

Ճըմըրդիւն ինիլ/տըճնալ - Շատ տրորվելով՝ կոխկռտվելով ճգմվել՝ ճխլվել: Խաղուն կընընտակու ճըմըրդիւն իլնվ (Բ):

Ճըմճըմօնը յըճ ինիլ - Թարմ ու մատղաշ լինել: Յամա՛ն ծընէփակ ա, ճըմճըմօնը յըճ ա ինիւմ (Բ):

Ճըմիւնիատ ածէլ - տէն **Ճըմօն-ճըմօն անէլ:**

Ճըմօն-ճըմօն անէլ/ածէլ - տէն **Ճըմըրդիւն անէլ:** 2. Ագահորեն ուտել, խժռել: Երստում ա, էտ դըզդանէն կուրկուտը լօխ ճըմօն-ճըմօն անում, խօխօնցը թօղնում տոնգըն (Ձ):

Ճընգ անէլ - Ակնարկել: Լըհա հու ճընգ ա անում, մէր Մուխին հըճտըն ա ըղնում, քիւնամ արաղ խըմում (Բ):

Ճընգ-ճընգ անէլ - Անընդհատ ակնարկել: Ռիման Էնքան ճընգ-ճընգ ըրավ, մարթը հիյվընէն լօխ ծախից (Բ):

Ճընգու մայթնիլ - Որեւէ առիթի՝ պատրվակի սպասելիս, առիթ՝ պատրվակ փնտրող: Դէ կէնէգըն էլ էն ա ճընգու մայթնիլ, լըհա մարթը ասում ա, դանստի ըռագի յա կէնում (Ձ):

Ճընընջօթիւն ինիլ - Մեկի՝ մի բանի հետ ծանոթ լինել, ճանաչել: Էտ մարթին էլ ըտըրանց նըհըճտ ճընընջօթիւն ա ինիւմ (Ձ):

Ճընընջօթիւն տալ - Զգացնել տալ, որ ճանաչում է, ծանոթ լինելը՝ ճանաչելը ցույց տալ՝ չթաքցնել: Վէր ճընընջօթիւն ա տամ, դէրվիճը մըճնըն ա քըցիւմ ըտըրան (Ձ):

Ճընթըրմ խաչ - Ցնցոտիավոր, անհրապույր տեսքով (մարդ): Էտ ճընթըրմ խաչը լօխճին գնիւն տարալ ա (Բ):

Ճըշմարիդը չըպէրք ա - Արդար՝ ճիշտ՝ շիտակ խոսքը՝ արարքը չի տարածվում: Ճըշմարիդը չըպէրք ա. դիւզ խօսկէն մըհալ քըցօղ չի կա (Ձ):

Ճըպատէն տակը տալ - տէն **Ճըպըտաթակ անէլ:**

Ճըպատը յըրան կուտըր(հ)ատէլ - տէն **Ճըպըտաթակ անէլ:**

Ճըպատը (իւրան) քօլան կըտըրէլ - Իր դիրքին՝ կարողությանը համապատասխան ընտանիքից աղջիկ ուզել: Չէ, էն մէզ սազ չի, ճըպատը քօլան կըկըտըրին, մունք քասիթու ախճիկ չընք օգէլ... (ՋՏ, Ա, 63):

Ճըպըտաթակ անէլ/տալ - Ճիպոտահարել: Ասըմ ա պըրծընըմ, ընգընըմ կընգանը ջանէն, մին լնվ ճըպըտաթակ տամ ընդըրան (ԼԴԲ, 309):

Ճըպի-ճըպի անէլ - 1. **տէն Աշկէրը ճըպի-ճըպի անէլ:** 2. Յուլալ, առկայծել: Ասթըխէրը ճըպի-ճըպի յըն անում (Բ):

Ճըռըխած հալ - Սի տեղ երկար ժամանակ նստած (մարդ): Ճըռըխած հալ ը՛ս, խէ յըճ չը՛ս կէնում տըճդատ (Ձ):

Ճըռըճընթ անէլ - տէն **Ճըմօն-ճըմօն անէլ:**

Ճըռըմըզի անէլ/քըցիլ - 1. Լավ մզել: Լըվա-ցը ճըռըմըզի ըրավ, կախ տըվավ (Բ): 2. Շատ նեղել՝ չարչարել՝ հյուծել՝ ծեծել եւն: Թաքավէրը ժուղուկուրթէն ճըռըմըզի յար անում (Բ):

Ճըռըմըզի ըղնէլ - Շատ նեղվելով՝ չարչարվելով հյուծվել: Դարթըն Էնքան տանջվում ա, ճըռըմըզի յա ըղնում (Ձ):

Ճըռըմըզին հանէլ - տէն **Ճըռըմըզի անէլ:**

Ճըռճօռը վէր/տոնս ածէլ - Խիստ ծեծել՝ պատժել, սպանել: Թակում ըն, ճըռճօռը տոնս ածում (Ձ):

Ճըռուպունը կըտըր(վ)էլ - Փչանալ, անօգտագործելի դառնալ: Ըրթէն ճըռուպունը կըտըրալ ա, էն ա հըլաթումը վէր ընգած (Բ):

Ճըրակօխ անէլ - Դիվանդին շատ դեղ տալով՝ վնասել, թունավորել: Ճըրակօխ ըրէն ըս-պընըճէն (Բ):

Ճըրակօխ ինիլ/տըճնալ - Շատ դեղ ընդունելով՝ վնասվել, թունավորվել: Էնքան ճար խըմըճէլ, լափ ճըրակօխ իլի (Բ):

Ճըրթըփըշուր անէլ - Զախջախել, ծանր պարտության մատնել: Թէվանը իւրան մարթ-կանցը հըվաքում ա, քիւնամ էտ թուրքըրէն ճըրթըփըշուր անում (Ձ):

Ճըրթըփըշուր ինիլ/տըճնալ - Զախջախվել, ծանր պարտություն կրել: Լէնգ՝ Թէմուրէն գօրքը ըտըճ ճըրթըփըշուր ա ինիւմ (Ձ):

Ճըրտըրըճու սուփրա - Աղքատիկ սեղան՝ ճաշկերույթ: Ասում ա.- Էս հինջ քըճփ, էս ճըրտըրըճու սուփրա յա (Ձ):

Ճիթ անել - Ողկույզները՝ պտուղները տերեւների արանքից փայլել: *Խաղուն ճիթ ա անում* (Ձ):

Ճիթերը կախ-կախ - Առատորեն պտղավորված (խաղողի որթի մասին): *Ճիթերը կախ-կախ թաննա՞ք ա* (Բ):

Ճիթը ճիթին նըստել - Առատորեն պտղավորվել, շատ ողկույզներ բռնել (խաղողի որթի մասին): *Ըստարե բօլ խաղու կա, ճիթը ճիթին նըստալ ա* (Բ):

Ճիթ-ճիթ տըճնալ - Առատորեն պտղավորվել: *Ծառերը ճիթ-ճիթ ըն տըճնալ* (Բ):

Ճիլմօրթ անել - Տանջել, չարչարել, հոգին հանել: *Խանը ժողովուրթէն ճիլմօրթ ար անում* (Ձ):

Ճիլմօրթ ինիլ/տըճնալ - Տանջվել, չարչարվել, հոգին դուրս գալ: *Էտ կօրծը ընէլիս լափ ճիլմօրթ իլինք* (Բ):

Ճիլ(եր)ը տալ/ածել/ծամել/կըտորել - Տանջել, չարչարել, վնասել: *Խեղճերը էլ քօն չօնին, ձորանց պէնը, կօրծը թօղած, հային ճիլըն ըն ծամըմ...* (ՁՏ, Բ, 192):

Ճիլկուտուր անել - տեն *Լըղաճա(ն)ք անել*:

Ճիլկուտուր ինիլ/տըճնալ - տեն *Լըղաճա(ն)ք ինիլ*:

Ճիլի-մծլի անել - Տարակուսել, տատանվել, վարանել: *Էտ տըղան ճիլի-մծլի յա անում, գոնիւմ չի՞ քիսի, թա չէ* (Ձ):

Ճիլպօրտ անել - Հարցին՝ գործին լրջորեն չմտնել, գործը անորակ անել: *Ուստան վեր կօրծը ճիլպօրտ ըրալ, էլ հինչ ո՞ւստա* (Բ):

Ճիճը՛խ անել - 1. Ճվել, տրորել, ջախջախել: *Ծին կօխ ա տամ էտ վըրչէմներին սաղ ճիճը՛խ անում* (Ձ): 2. տեն *Ծոնծոն անել*:

Ճիճի կըտորել - Անընդհատ խոսել, շատախոսել: *Էտ կընէգը սաղ օրը ճիճի յա կըտորում* (Ձ):

Ճինջըպօմբի անել - Ճոճվել, օրորվել, տատանվել (թօյլ՝ տկար՝ հարբած եւս լինելու պատճառով): *Ղնգան ապերը յեր ա կէնում չաթուն յօր օնում, ուռութանան վըխվըխելալ, ճինջըպօմբի ընէլալ տանան տոնս կամ* (ՀԺՀ, V, 515):

Ճիվ-ճիվ անել - տեն *Ճիճի կըտորել*:

Ճիտավը ըղնել - տեն *Վըգավը ըղնել*:

Ճիտը ծօռ - տեն *Վէզը ծօռ*:

Ճիտը ծօռ թօղ(ն)ել - տեն *Վէզը ծօռ թօղ(ն)ել*:

Ճիտը ծօռ մընալ - տեն *Վէզը ծօռ մընալ*:

Ճիտ-ճիտ անել - տեն *Կուլվըկօլ անել*:

Ճիրանկօխ անել - Մեկին շատ ջուր՝ հեղուկ տալով՝ խմեցնելով՝ վնասել: *Էնքան ճիրանկօխ ըրալ, պատառ մընաց, թա մը՛ռնիւմ* (Բ):

Ճիրանկօխ ինիլ/տըճնալ - Շատ ջուր՝ հեղուկ խմելով՝ վնասվել: *Էնքան ճիրանկօխ իլինք* (Բ):

Ճիրան չծր տոնս կ'ան - Պատժից՝ պատասխանատվությունից պրծնել, անպատիժ մնալ: *Էտ տըղան ճիրան չծր ա տոնս կ'ամ, կօզի ամմենամը՛ծ մեղավերը ինքըն ա ինոն* (Ձ):

Ճիրան չծր տոնս պիրիլ/օնել - Պատժից՝ պատասխանատվությունից ազատել, անպատիժ թողնել: *Սուրյան ըռուշվաթ յը՛ր կալ'ալ, կ'օղ Հըրանտիկին ճիրան չծր տոնս պերալ* (Բ):

Ճիրան տոնս կ'անած ծոնկուն - Անգոր, մահամերձ (մարդ): *Ճիրան տոնս կ'անած ծոնկուն ը՛ս, խէ կօրծ չը՛ս անում* (Բ):

Ճիրանց անել - Ջուր չտալ՝ չխմեցնել, չջրել: *Ճիրանց ըրալ, էտ մարթին ծարալ ըսպանից* (Ձ):

Ճիրան ընցընել - տեն *Ախցալ ընցընել*:

Ճիրան(ած) ճէղաց - տեն *Անճիւր ճէղաց*:

Ճիրանփօխ անել - Մեկին կազդուրելով՝ ջուրն ու օդը փոխելու նպատակով մի տեղից այլ տեղ տանել: *Մեր Սերգին ամմեն ամը՛ռնը խօնցը քըղաքան պիրում ա շէնը ճիրանփօխ անում* (Բ):

Ճիրանփօխ ինիլ/տըճնալ - Կազդուրելով՝ օդն ու ջուրը փոխելու նպատակով մի տեղից այլ տեղ գնալ: *Մըրթըկընէգ քիւնամ ըն կուրօրտ ճիրանփօխ ինոն* (Բ):

Ճիրանք'անվ շօռ կ'ան (հը՛տան) - Սակավադեպ՝ հազվագյուտ լինելու պատճառով դժվարությամբ գտնել: *Պարի մարթին հը՛տան ճիրանք'անվ ընք շօռ կ'ամ* (Ձ):

Ճիրանք'անվ շօռ կ'աս՝ քըթէնալ չըս - Հազվագյուտ է: *Մարը ասմա- Իզէն ճօկ ախճիգ ա, ճիրանք'անվ շօռ կ'աս՝ քըթէնալ չըս* (Ձ):

Ճիրանք'ը հանգիլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ժառանգը մեռնել: *Սունեն ճիրանք'ըն էլ հանգալ, թաղիմ թօրքէն տըղան* (Բ):

Ճիրանք'ը հինգըցընել - Մեկին մեծ դժբախտություն պատճառել, ժառանգին սպանել: *Էս կըռը՛վը շատ հայու ճիրանք ա հինգըցըրալ* (Բ):

Ճիրանք'ու նըման հանգիլ - տեն *Յերու-սաղէմ քիսիլ*:

Ճիրերը ըղնել (միսին) - Մեկին ընդօրինակել, նրա արարքներին (հաճախ՝ բացասա-

կան) մասնակից դառնալ: Էտ տրդան դայուն ճիրերն ա ըղնում, ըսքըսում կուղթթուն անելը (2):

Ծիրերը քըցիլ (նւրան) - Մեկին իր նման դարձնել, իր արաքներին (հաճախ՝ բացասական) մասնակից դարձնել: Էտ կօղ մարթը խօսսօցըն էլ նւրան ճիրերը քըցից (2):

Ծիրերը քինիլ - Ծննդաբերության ժամանակ արգանդից հեղուկ հոսել: Վեր ըսքըսում ա ճիրերը քինիլը, տատսօրը ծէն ըն տամ (2):

Ծիրըծաղէ՞ք անէլ - Ջրծաղիկ հիվանդության դեմ շիճուկ ներարկել: Լօխ խօսըն ճիրըծաղէ՞ք ըն անում, հանցու ճիրըծաղկան ըղնին վէչ (Բ):

Ծիրըպարան անէլ - Կրկնակի ջրել: Բօստանը ճիրըպարան բիդի անիս, վեր անշան կա (2):

Ծիրըպըրտօղ անէլ - 1. Գինուն ջուր խառնել: Կինին ճիրըպըրտօղ ա անում ծախում (Բ): 2. Անորակ կերակուր եփել, կերակուրը շատ ջրալի եփել: Մարթը ասմա.- Էս հինչ խծրանք ա, ճիրըպըրտօղ ըս ըրալ, տիրան ըստըղ (2):

Ծիրըքլինսալ տըհնալ (մինիս) - Մեկին կաշառել, կաշառք տալ: Ապէլը նախագէն մընչանք ճիրըքլինսալ տըհնալ, պահեստապետ տըհնալ (Բ):

Ծիրի՛ մըծանա - Զեգնաբար ասում են փոքր խաղալույթ ունեցողին թղթախաղի ժամանակ. իմ խաղալույթը մեծ է, դու չես կարող հաղթել: Արտօն վեր ասմա՝ քըսան աջօլ ըմ, Բուդին թա՛ ճիրի՛ մըծանա (2):

Ծիրին ըշտըղալ քինիլը գիդան - Գործի ետքությունը՝ ընթացքը հասկանալ՝ ըմբռնել: Ուստան ճիրին ըշտըղալ քինիլը լ՛ալ ար գիդան (2):

Ծիրին իրըսը տոնս կան - 1. Պարզել, բացահայտվել, հայտնի դառնալ: Ամբռնը ըրած կուղթթունը ծըմբռնը ճիրին իրըսը տոնս կըկա (2): 2. Զանդես գալ, հայտնվել: Զանքին էրկու տարե յա՛ սիգօնում, անջախ-անջախ ճիրին իրըսըն ա տոնս յըկալ (Բ):

Ծիրին իրըսը տոնս օնէլ/տոնս անէլ/հանէլ/պիրիլ - 1. Պարզել, բացահայտել: Էտ տըղան կարում ա մին շեփթումը ըտըրանց ըրածնեն սաղ ճիրին իրըսը տոնս օնէ: 2. Ասպարեզ հանել՝ բերել: Թանջիրըն էլ նւրան տըղէն ա ճիրին իրըսը տոնս օնում (2):

Ծիրին կաթուցը քար կըծակէ - Փոքր՝ աննշան բանն էլ կարող է գորավոր լինել:

Ծիրին կաթուցը քար կըծակէ. Էտ մուկունը մին ամսումը էրկու չըվալ ճըղուպուրը լօխ կըրում ա տանում (2):

Ծիրին նըհըտ բարուք խառնած - Կռվարար, կատաղի: Ծիրին նըհըտ բարուք խառնած կընգանան պըրծումըն չի կա (Բ):

Ծիրին պերածը ճնւրը կըտանէ - տեն Կըստէն պերածը կըտըն կըտանէ:

Ծիրին սանը ծարավը կըսկանա - Ամեն մեկը ուշադիր է իրեն հետաքրքրող բաների նկատմամբ: Ծիրին սանը ծարավը կըսկանա, վեր տօնը նի յա կէնում դիւլգար Ակօփը ըմբռնան նւրան հիջիթենն ա տոնս օնում (2):

Ծիրին տակը ընցընէլ/նի) մըն(ն)էլ - տեն Կըստէն տակը ընցընէլ (2):

Ծիրճէմնը տալ - Շատ ջրել, ճահճուտ առաջացնել: Բօստանը ճիրճէմնը տըղէ (Բ):

Ծիրճէմնումը ճէղաց շինիլ - տեն Ղումու յըրա տօն շինիլ:

Ծիրն կին - Չափազանց Էժան (գին): Էշը ճիրն կինալ ծախում ա, յըտ տըհնում (2):

Ծիրու հըղէ - Զաճախելու՝ երթելու համար սովորական՝ շատ մատչելի դարձած (տեղ): Միհէնք Զերեկան քինիլը ճիրու հըղէ յա (Բ):

Ծիրումը խէխտվօղը տիրմանան/ օխծէն հանքվան էլ ա փըռնում - Անհուսալի վիճակում գտնվող ցանկացած միջոցի դիմում է: Ծիրումը խէխտվօղը տիրմանան էլ ա փըռնում. վեր կարկուտը նի յա օնում, Սամսօնը պէնջակը հանում ա քըցում սուղանեն լաքէն յըրա (2):

Ծիրումը նըստում ա, ցըմաքումը լըղանում/ըսկանում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր ներհակ գործ են ձեռնարկում: Խօրէնը կարէլ չի հըրուստանա. իզէն ճիրումը նըստում ա, ցըմաքումը լըղանում (Բ):

Ծիրն նըման - 1. Շատ լավ՝ վարժ՝ սահուն (կարդալ, սովորել, տիրապետել են): Ուստան նւրան փէշակը ճիրն նըման ար գիդան (2): 2. տեն Զանծ յըղու նըման:

Ծիրն նըման քիննում ա, դումու նըման՝ մընում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր պատրաստվում են որեւէ տեղ գնալ, սակայն ձգձգում են: Ծիրն նըման քիննում ա, դումու նըման՝ մընում. Մակար դային մին ամէս ա՝ օգնում ա քինի ճարտար՝ քըվօրը նըստալ ընցընէ, ամմա հանք քըցալ չի (Բ):

Ճուրղոնպատառ անէլ - տէն Պըտըռ-պատառ անէլ:

Ճուրղոնպատառ ինիլ/տըռնալ - տէն Պըտըռ-պատառ ինիլ:

Ճոկէրը կըլիսէն հըվաքէլ - տէն Չոկէրը կըլիսէն հըվաքէլ:

Ճոկ կօրծէլ - տէն Չոկ կօրծէլ:

Ճոկ տըռնալ - տէն Չոկ տըռնալ:

Ճուխտըլափակ էշ - Զիմար, անհասկացող, բռի (մարդ): Էտ ճուխտըլափակ էշը կընգանը ամմէն օր թակում ա (Բ):

Ճոկ-ճոկ անէլ հըվաքէլ - Շատերին՝ շատ բան հավաքել: **Ճոկ-ճոկ վըս ըրալ հըվաքալ**, Էտքանը հինչ ըս ընական (Բ):

Ճունդան փըռնիս, յէրգիները յըր ինիս - Շատ վարար՝ հորդ է (անձրեփ, ձյան, կարկուտի մասին): **Ճոն ա կամ, հինչ ծոն**, լըհա ճունդան փըռնիս, յէրգիները յըր ինիս (Բ):

Ճուվըրանու վըռա չի վէր տըռնում - Զեգ-նաբար ասում են խոսակցին, որը ասածներին ուշադրություն չի դարձնում. անարժեք բաներ չեմ ասում, լսիր: **Թամարան ասում ա.** «Ճուվըրանու վըռա չի վէր տըռնում, ըսկացէք» (Ձ):

Ճոկ անէլ - 1. Շատ լավ սովորել, անգիր անել: **Խօխան տանը ճոկ ա ըրալ** (Բ): 2. Խիստ ծեծել: **Ըտըրան փըռնում ըն ճոկ անում, ըտըր Վէր քըցոն** (Ձ):

Ճոկը ածել - տէն Ճոկը քըցիլ:

Ճոկը ըղնէլ - 1. Ապարդյուն անցնել՝ կորչել, իրեն չարդարացնել: **Էնքան չըրչարմունքըս ճոկը ընգալ** (Բ): 2. Ասվում է որեւէ բանի համար մեկի չափազանց անարժան լինելը ցույց տալու համար: **Դէ վէր Ծատօրըն էլ ա ինձ թըքթծհմաթ տամ, Էն ա քիսիմ ճոկը ըղնիմ, լի»** (Բ):

Ճոկը ըղնօղը քիւլանն էլ կըփըռնէ - տէն **Ճիրոնը խէխտվօղը տիրմանան էլ ա փըռնում**:

Ճոկը թայդի յա քիւլանն - Կյանքն արագ է անցնում: **Ճոկը թայդի յա քիւլանն, ա՛ ջըհիլնէ, ճէլ ըրէք փըսըկվէցէք** (Բ):

Ճոկը իրքսավը տալ - Թեթեակի լվացվել: **Ճոկը իրքսավըն ա տամ, տանան տոն կամ** (Ձ):

Ճոկը կակօղ - 1. տէն **Իրքսան կակօղ**: 2. Թեթեաբար (կանանց մասին): **Դէ Զէրսիլան էլ ճոկը կակօղ կընէք ա, լի՞, դանստի հըտըն ա ըղնում քիւլանն** (Ձ):

Ճոկը կապէլ - Զուրը որեւէ տեղ հոսեցնել: **Ճոկը կապում ա բուստանէն յըրա, ինքը տանձոն տակէն թէք ըղնում** (Ձ):

Ճոկ ըղանձիլ - տէն **Ճոկ թակէլ**:

Ճոկ ըղնէլ - 1. Զյութակալել, սկսել հասունանալ (պտուղների մասին): **Մայիսի վէրչին քիւլանը ճոկ ա ըղնում** (Բ): 2. Գարնան սկզբին բույսերի հյութաշարժությունը սկսվել: **Ծառը միւնչըվ ճոկ ըղնէլը բիդի տընգիս** (Ձ):

Ճոկը ճիրին հըրթ չի տամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր շատ ջուր են խմում: **Տընաշինըտ մին ժամումը մին կօծ ճոկը խըմալ ա. ճոկը ճիրին հըրթ չի տամ** (Բ):

Ճոկը մաղվէլ - տէն **Լըղաճալ(ն)ք ինիլ**:

Ճոկը մաստ պահէլ - Մինչեւ երեկո ոչինչ չուտել: **Էնքան ճոկը մաստ ա պահալ, տըռալ ա մին թիքն** (Բ):

Ճոկը յըր օնէլ - 1. Որեւէ տեղի օդին՝ եղանակին հարմարվելով՝ կազդուրվել՝ գիրանալ: **Ըտըրանք Շուշվա ճոկը յըր ըն օնում, ըտըրա հըրտէ ամմէն տարէ կամ ըն դաչ** (Ձ): 2. Նոր ընտանիքի բարքերին՝ նիստուկացին հարմարվել: **Էտ հարթըն ըտի էլ Դօրոնց ճոկը յըր չըկանալ** (Ձ):

Ճոկը պարգ(վ)իլ - Անորոշությունը՝ խառնաշփոթությունը անցնել, խաղաղություն՝ անդորություն տիրել: **Ասում ա.** - **Միւնչըվ վէր ճոկը պարգ(վ)ի վէ, յըս փըսըկվըլական չըմ** (Ձ):

Ճոկը պերակ - Թույլ, քիչ հնարավորություններ ունեցող: **Ճոկը պերակ մարթ ա Զաւէնը, մին թանիւնալ ա խօխէնքը պահում** (Բ):

Ճոկը տանէլ/քըշիլ/քըշիլ-տանէլ - տէն **Ճոկը ըղնէլ**:

Ճոկը տանէլ, ծարավ յըտ պիրիլ - տէն **Ախպիրը տանէլ, ծարավ յըտ պիրիլ**:

Ճոկը ուրան հըղէն քըթէնն/տըղալը քիսիլ - Կյանքը բնականոն ընթացք ստանալ: **Յըլիվորը ասմա.** - **Բալա, շատ դիրխօր մէլ ըղնէլ, ճոկը ուրան հըղէն քըթիսնական ա** (Ձ):

Ճոկը քաշ(վ)իլ - Զուրը գոլորշիանալով՝ թանձրանալ (կերակուրի մասին): **Խուրանքին ճոկը քաշալ ա** (Բ):

Ճոկը քըցիլ - Ապարդյուն կորցնել, անտեղի վատնել: **Ըտի Էտ մարթը հիշկան ըշխադից, տըղան սաղ ճոկը քըցից** (Ձ):

Ճոկը քըցիս, խըմիս - Ասում են գեղեցիկ եւ լավ բնավորությամբ մարդկանց մասին. հրա-

շալի անձնավորություն է: Ախճիգ, հինջ ախճիգ, ճողոր քղցիս, խըմիս (Բ):

Ճողոր քիսի՝ կըցըմաքէ - տէն Ախպիւրը քիսի՝ (ճողոր) կըցըմաքէ:

Ճողոր թակէլ - Անօգուտ՝ ապարդյուն խոսել կամ գործել, իզուր տեղը ժամանակ վատնել: Զարը ասմա.- Նըհախ տըղան ճողոր մէք թակէլ, տուք տօն շինօղ չըք (Ձ):

Ճողոր կըտըրէլ - տէն ճողոր տըղանալ:

Ճողոր կուղանալ - Վերքի մեջ ջուր լցվել՝ ներծծվել: Յարան ճողոր ա կուղացալ, ըտըրա հո՛ւտէ յա յը՛տէ սըղանում (Բ):

Ճողոր յըր օնէլ - Արծարծվել, խոսակցություն-ների առարկա դառնալ: Էտ կուղօթունը հալա՛ն շատ ճողոր ա յըր ունական (Բ):

Ճողոր պըրտծղէլ/լըղլըղէլ - Խառնակություն գցել, խառնել, խճճել: Խալխէրը կօրծ ըն անում, ինքն էլ սաղ օրը ճողոր ա պըրտծղում (Բ):

Ճողոր վէր ածէլ/թափէլ/թօղ անէլ - Միգել: Դերվիշը ըխճըկանը թօղում ա ըտըղ, ինքը տոնս կամ չօը, վէր ճողոր վէր ածէ (Ձ):

Ճողոր տալ - 1. Զրոյ ոռոգել (հողը, արտը եւն): Բաղը, վէր ճողոր չի տաս, բար չի տալ (Բ): 2. Զուր խմեցնել: Զիյվընէն տանում ա ախպիւրը ճողոր տալ (Բ): 3. Կարծրություն եւ ճկունություն տալու համար մետաղը շիկացնել եւ արագորեն ջրի մեջ մտցնելով՝ սառեցնել, ջրոգեղել: Դանձուր չի կացնը ճողոր ա տալ (Բ):

Ճողոր տըղանալ - 1. Սաստիկ թրջվել: Ընգալ կըտըր, ճողոր տըղանալ (Բ): 2. Սաստիկ քրտնել: Շատ ա տաք, տանը նըստած՝ ճողոր ըս տըղանում (Բ): 3. տէն Լըղաճա(ն)ք ինիլ: 4. Փչանալ, որակագրկվել (պտուղների, բանջարեղենի, խմիչքների եւն մասին): Բացախը ճողոր ա տըղալ (Բ): 5. Շատ կակղել՝ փափկել: Ամընը սառչում ա, քար տըղանըմ, ծըմընը հալըմ, ճողոր տըղանըմ (ԱՅ, 26):

Ճողորտըքըջի անէլ - Առանց որակին ու շաղրություն դարձնելու՝ արագ՝ շտապ կատարել: Ուստէքը ճողորտըքըջի ըրէն, մին շէփտումը տանը պատերը տիրին (Ձ):

Ճողոր տիսիլ - Զուր տաքացնել: Գողոր ա տիսիլ, դերվիշին լըղըքընում (Ձ):

Ճողոր քաշիլ - Խոնավություն ներծծել, խոնավանալ: Պատը ճողոր ա քաշում, պարան կամ (Բ):

Ճծթ անէլ - Բաժանել, կիսել, ճեղքել, պատռել: Զացը ճծթ ա անում, տամ ըտըրանց (Ձ):

Ճօթըռած պէրան - Պոռոտախոս (մարդ): Էտ ճօթըռած պէրանը սաղ օրը մըծ-մըծ խօսում ա, ամմա ծըռուքը պէն չի կամ (Բ):

Ճծթ ինիլ/տըղանալ - Բաժանվել, կիսվել, ճեղքվել, պատռվել: Էս տըղան վէր ծառավը թըխալ ա, էս օշափը մէջան ճծթ ա իլալ... (ՅԺՅ, V, 76):

Ճծթ կըտըրէլ - Զգեստ ձեւել՝ պատրաստել: Զինամ ըն դարգուն կօշտը, վէր ճծթ կըտըրին (Ձ):

Ճծթ-ճծթ անէլ - Պատառոտել, բզկտել: ... Առնուծին օզըմ ըն, թա էտ պառապին ճօթ-ճօթ անին, ամմա էտ տըղան թօղըմ չի... (ՅԺՅ, V, 154):

Ճծթ-ճծթ ինիլ/տըղանալ - Պատառոտվել, բզկտվել: Ըտի էտ տըղան ըղնում ա կիլէրէն ճանգը, ճծթ-ճծթ ինիւմ (Ձ):

Ճօժկ տալ - Ծոճվել: Նըստում ա ճինջըխէն, ճօժկ տամ (Ձ):

Ճծլան տոնս յըկած - տէն Կապը կըտըրած:

Ճօխտ անգիւնը յըխտուտ մըհակ - Ամեն կողմից վնասակար՝ վտանգավոր մարդ: Անանը ճօխտ անգիւնը յըխտուտ մըհակ ա, լօխ նըստա սայաղ ըն կէնում (Բ):

Ճօխտ աշկէն յըրա տըղ ինիլ - տէն Կըլխէն յըրա տըղ ինիլ:

Ճօխտ աշկէն յըրա - տէն Աշկէն յըրա:

Ճօխտը մըղարէլ - Զավակներից մեկը մեռնել: Աստուծ վէջ անէ, վէր մինին ճօխտը մըղարէ (Ձ):

Ճօխտ ծըծալ/վըննալ թանկ ըղնէլ - տէն Էրկու վըննալ թանկ ըղնէլ:

Ճօխտ-ճօխտ անէլ - Զույգերով հաշվել: Ամէն ըրնգիւն հավերը ճօխտ-ճօխտ ա ըրալ (ՆԱԲ, III, 123):

Ճօխտ-ճօխտ խօսէլ - 1. Զարբել, գիտով՝ հարբած լինել: Զըրսընքանը յըտը մըղըրնէն ճօխտ-ճօխտ ին խօսում (Ձ): 2. Շփոթվել, շփոթված լինել: Վըրսկըննէն, արջին վէր տըղսնում ըն, ըսըքսում ըն ճօխտ-ճօխտ խօսէլը (Ձ):

Ճօխտ վըննը մին չըմըշկում տիսիլ - Զամառնել, իր ասածը պնդել, չզիջել, դիմադրել: Զարթընը ճօխտ վըննը մին չըմըշկում ա տիսիւմ թա.- Ինձըտէ բիդի վընսկէ մուտանա ինք օսիք (Ձ):

Ճօնդը ըրվամ չի - 1. Շատ երկար է: Փնքն, հինջ փնքն, ճօնդը ըրվամ չի (Բ): 2. Ասում եմ խճճված՝ ձգձգվող՝ երկար ժամանակ պահանջող գործի մասին: Էս տօնը շինում ընք, շինում, հալա՛ն ճօնդը ըրվամ չի (Բ):

Ճօսդը ճուռդէն հըսընէլ - տէն Թաթը կօթէն հըսընէլ:

Ճօսդը պէց թօղ(ւ)էլ - Հարմար առիթը՝ հնարավորությունը կորցնել՝ բաց թողնել: Կօրծը զըրվին բիդի անիս, ճօսդը վեր պէց թոտըճէր, էլ աննալ չի կնալ (Բ):

Ճօսդը փըռ(ւ)էլ, քիսիլ - Որեւէ ուղղությամբ կողմնորոշվել եւ առաջ ընթանալ: Հիւսիսը արեւմտային քիսիլ, հըրըցան տոնս չի կաս (Ձ):

Ճօսդը քըթէնալ/փըռ(ւ)էլ - տէն Մաստը քըթէնալ:

Ճօսդ-պուճախ չօնէ - 1. Շատ է, անհամար է: Շօշվա Ղալին խերին ու շառին ճօսդ-պուճախ չօնի, վեր մին-մին շարիս, ըստեղան Հընդըստան կըրիսնի... (ՋՏ, Ա, 17): 2. Շատ մեծ՝ ընդարձակ է: Աշկերը պինան ա տըսնաս՝ տափէն տակէն մին պըլատըմ, հինչ պալատ, ճօսդ-պուճախ չօնէ (Ձ):

Ճօսդը ա՛ ընական/չի ընական - հեզն. Խնամելու կարիք չկա: Հարը ասմա.- Էտ դօջը մօրթէ, օտիկը, ճօսդը չի ընական (Ձ):

Ճօսդը անէլ - Խիստ անհանգստանալ: Բալա, խէ քիսնամ չը՛ս ծէր տօն, քու մար ճօսդը ա ըրալ, Էնքան ըսպասալ ա (Բ):

Ճօսդը աշունքըն ըն հանջըճ վ անում/հըմ-բարում - Արդյունքը վերջում է երեւում: Հարը ասմա. «Ճօսդը աշունքըն ըն հանջըճ վ անում, թայդի մէլ ըղնէլ» (Ձ):

Ճօսդը ծուվումըն ա մանիլում անում/անա անում - Մարդու բնավորությունը ի սկզբանե է դրսեւորվում: Ճօսդը ծուվումըն ա մանիլում անում. Աթօն հանն իրըճ տիրըճկան ա իլնալ, վեր էն ա իլնալ կուղօթուն ընէս (Բ):

Ճօսու ճիրանան - Փոքր, վտիտ, փոքրամարմին, ցածրահասակ (մարդ, կենդանի, իր): Թանգան հարթըն էլ հինչ հա՛րթըն, մին ճօսու ճիրանան ա (Բ):

Ճծրուն հըրցըրէն՝ քու հան հու վա՛, ասից՝ ի(մ) մար ծին ա - Ամեն մեկը ձգտում է թաքցնել իր թերությունները եւ ներկայացնել առավելությունները: Ճծրուն հըրցըրէն՝ քու հան հու վա՛, ասից՝ իմ մար ծին ա. միհէնգ՝ կօղ Թիվանէն տըղան ա, վեր խօսկ ա վեր կամ, հօրը անա խօսում չի (Բ):

Ճծրուն պիհիրը վեր տոնս պըրծընէ, առաջ հուան նի կըկա - Մեկին զսպող արգելքը վերանալու դեպքում նախ ինքը կըտուժի: Ճծրուն պիհիրը վեր տոնս պըրծընէ, առաջ հուան նի կըկա. Էշին կապը յը՛տ ըրէ, ընգալ ըր՛րծէն տակը ըստակից (Բ):

Ճծրու պիճ - Շատ խորամանկ (անձ): Դծրուց Զամանը ճծրու պիճ ա, ընդըրա վէշ միսը կարել չի խանփի (Բ):

Ս

Մանկ - արիմ. Խնդրել, աղաչել: *Խնդրե՛ք ըստոյր-ընդոյր ման ըրա՛, լի՛, համօթ չի՛...* (Ձ):

Մանկ/տալ - Անասունների, հատկապես ոչխարների ստվերոտ տեղ հավաքել՝ հանգստի, շոգից պատսպարելու եւն համար: *Պիծի ախպերը պիրիս ա վըխճըրնէն ծառէն տակէն մանկան ընէս, ինքը քօն ինիս* (Ձ):

Մանկ ինի/տըճնալ - Հանգստի՝ շոգից պատսպարվելու եւն համար ստվերոտ տեղ հավաքվել: *Լըհա վեր հիվընէն մանկան ըն ինիս, չօթանը նի յա մընում ծըմակը, վեր մըհակ կըտըրէ* (Ձ):

Մաղամ բիզ-բիզ/թէփում - հեզն. Մոդայամուլ (կիկ): Այան ասմա.- Միհէնգվա հարթները լօխ մաղամ բիզ-բիզ ըն, ըտըրանց անավ տօն պափօղ չիկի (Բ):

Ման ըղնէլ - Ոգետրվել: *Մարթը վեր ըտի յա ասում, կընէգը ման ա ըղնում* (Ձ):

Մազգին կըրուտիտ անէլ - տեն **Խըլթը թափ տալ**:

Մազա կախ իլնծ - Խիստ վտանգավոր՝ օրհասական վիճակում: *Հիվանդը էն ա մազա կախ իլնծ* (Բ):

Մազան ծիք տաս՝ յը՛ղ կըկաթէ - Ասում են գեր՝ պարարտ անասունների մասին: *Դէ դօջ ըմ ասալ է՛, մազան ծիք տաս՝ յը՛ղ կըկաթէ* (Ձ):

Մազան մինըն էլ չի տոնրոնր կամ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր նեղ իրավիճակներում չեն շփոթվում, չեն հուզվում, շատ սառնասիրտ են: *Լօխ չանշմիշ ըն ըղնում, ըսքըսում ծովծովալը, ամմա Մարուսան վէջավը չօնում. մազըն էլ չի տոնրոնր կամ* (Ձ):

Մազան յը՛ղ կաթէլ - Գեր՝ պարարտ լինել (անասունների մասին): *Խօզ, հինչ խօզ, մազան յը՛ղ ա կաթում* (Բ):

Մազա պըրծընէլ - Փորձանքից՝ աղետից հազիվհազ արձնել, մազապուրծ լինել: *Մաշիկը ընգավ ծօրը, շօփերը մազա պըրծավ* (Բ):

Մազերը բիզ-բիզ/դիք-դիք վը՛ննը կենալ/ցը՛ց կենալ - 1. Սաստիկ վախենալ: ... *Մընէլ աշկես առաջը յէկէն ըստա խօխէնքը, կընէգը, մազերըս դիք-դիք վը՛ննը կացավ* (ԼՂԲԶ, 272): 2. Սաստիկ զարմանալ: *Վեր ըսկացէ, թա Մէլիքը քէնուն սիրականըն ա, մազերըս բիզ-բիզ վը՛ննը կացավ* (Ձ):

Մազերը ծոն տը՛ռալ - տեն **Մազերը սիպտակէլ**:

Մազերը կուռներավը տալ - Սաստիկ ծեծել (կնոջը, աղջկան): *Էտ վեր ըսկանում ա, դանտի նի յա հըսնում տօն, կընգանը փըռնում, մազերը կուռներավը տամ* (Ձ):

Մազերը յէլթան անէլ - Մազերը գլխին փնջածն՝ հովանոցածն հավաքել եւ կապել (կանանց մասին): *Հերիք՛նազը մազերը յէլթան ա անում, տոն կամ* (Ձ):

Մազերը շիթիլ ըրած - Նոսր մազեր ունեցող, սակավամազ (մարդ): *Բախշին ինքը քաչալ ա, էլ չերիք, մին մազերը շիթիլ ըրած էլ ախճիզ ա օզնիլ* (Բ):

Մազերը սիպտակ - Ծեր: *Մազերըս սիպտակ մարթ ըս, համօթ չի՛, վեր ըտի խօսկ ըս ասում* (Բ):

Մազերը սիպտակէլ - 1. Ծերանալ: *Շատ վախտ ա անց կէնում, էտ մարթին մազերը սիպտակում ա, մըրօքը իրկընանում, տը՛ռնում ա մին պառավ, մաշկան կըռացած մարթ* (Ձ): 2. Որեւէ գործում՝ բնագավառում մեծ փորձ ձեռք բերել, հմուտ դառնալ: *Մազերըս դոկտոր պէնում ա սիպտակալ* (Բ):

Մազերը ոնրոնր խառնէլ - տեն **Մազ թաղէլ**: **Մազերը փուշըքաղ(վ)էլ** - տեն **Մազերը բիզ-բիզ վը՛ննը կենալ**:

Մազերը քանդիլ - Ողբալ, կոծել, սգալ: *Թաքավերը էս վը՛ր ըսկանում ա, ըսկըսում ա մազերը քանդիլը, խուխու նըման լանց ինիլը* (ՆԼՂԺԲ, 44):

Մագը գիլլանվ կես անել - տեն Մագը մաջան կես անել (1):

Մագը էվիլ շինիլ (մինիս) - Խիստ տանջել՝ չարչարել: Ըսկետուրը էտ հարթանը մագը էվիլ ա շինիլ (2):

Մագը՝ էրկան, խըլը կարծ - Անխել, կարճամիտ (կանանց՝ աղջիկների մասին): Էս Սուդումունեն էլ մին մագը էրկան, խըլը կարծ կընեք ա ինիս (2):

Մագը իրըսեն չուրանալ - Խիստ հյուծվել՝ նիհարել: Էնքան կործ ա ըրալ, մագը իրըսեն չուրացալ ա (Բ):

Մագը ծըռ(վ)ել - Շատ թեթեւ վնաս հասնել՝ վնասվել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձևով): Տա թա.- Ըրխըլին կա՛ց, տըղէտ մին մագըն էլ ա, ծըռվել չի (ՅԺ, VII, 101):

Մագը կակոլ - տեն ճիւրը կակոլ:

Մագը կըտըրած - տեն Ծամը կըտըրած:

Մագը կըտըրել - տեն Ծամը կըտըրել:

Մագը կըրան շինիլ - տեն Լին օղտ շինիլ:

Մագը կօշտ - Կոշտ՝ կոպիտ բնավորություն ունեցող: Մագը կօշտ կընեք ա իլնլ Յէղիսա-բէթը (Բ):

Մագը մագան ճօկէլ/տիւս օնել - Ճարպիկ՝ աչքաբաց՝ հնարագետ՝ ուշադիր լինել: Դէ թաքավերին տըղան էլ մագը մագան ճօկում ա, հունց կարող ա՛ Էտքանըտ կըլծի չըղնէ (2):

Մագը մաջան կես անել - 1. Կարողանալ լավ նշան բռնել, դիպուկ կրակել: Վըրսկան Ավէտը մագը մաջան կես ա անում (Բ): 2. Մեծ ճշգրտությամբ որոշել՝ գործել: Համբօն լավ ուստա յա, մագը մաջան կես ա անում (Բ):

Մագը չնժիլ (մինիս) - Մեկի՝ մի բանի համեմատությամբ արժեք չունենալ՝ ոչինչ չարժենալ: Ըշխարքէս հըրըստօթունը մէր Դարաբաղա մագը չնժի (Բ):

Մագը չծր - տեն Մագը կօշտ:

Մագը պըկասէլ - տեն Մագը ծըռ(վ)ել:

Մագը քախծըր - տեն Արիւնը քախծըր:

Մագ թաղել - Մտերմանալ, ընկերանալ (հին սովորությամբ յուրաքանչյուրը իր գլխից՝ մարմնից մի մագ պոկելով՝ միասին թաղում էին, ինչը համարվում էր մտերմանալու նշան): Ըտըրանը կընօխանց ըն մագ թաղալ (Բ):

Մագի կարմունջ - 1. Կիրճերի՝ ձորերի մեջ բնական՝ նեղ ու վտանգավոր կամուրջ: Էտ

ծօրիւմըն էլ մին մագի կարմունջ ա ինիւմ (2): 2. Վտանգավոր ուղի՝ ձեռնարկություն՝ գործ: Հըլիվուրը ասմա.- Էտ ասածըտ մագի կարմունջ ա, քանէ ընգալ չըս կըրակու մաջ, ծըրք քաշի (2):

Մագին ծըրք տալ/նի կնլ - Թեկուզ ան-նշան չափով վնաս պատճառել: Վայըն Էն ա՛ մինը էտ ըխճըկանը մագին ծըրք տա, թաքա-վէրը դնստի կախ կըտա (2):

Մագին նըհըտ չըփօխէլ (մինիս) - Մեկին՝ մի բան չափազանց հարազատ՝ թանկ՝ արժեքավոր համարել: Թաքավէրըն ասմա.- Յըս վէշ մինին իմ ծիլիս մագին նըհըտ փօխէլ չըմ (2):

Մագ-մագ անել - Մանրամասն ստուգել՝ փնտրել: Հիշկան մագ-մագ ըն անում, էտ մուտանան քըթենում չըն (2):

Մագ մընալ - Քիչ մնալ: Վըր մագ ա մընալ, թա ծառը պուք կն վըր ինգի, լօք ա տամ յեր ինիւմ Էն մին ծառը (ՆԼԴԲ, 16):

Մագ պըլօկէլ - Կեղեքել, հարստահարել: Մագ պըլօկէլավ շատ մարթ ա համկա տըրնալ (Բ):

Մագ պըկասէլ - 1. տեն Մագը ծըռ(վ)ել: 2. տեն Մագ մընալ: 3. Որեւէ բան պակասել, ինչ-որ չափով պակաս զգացվել: Վէր ըմբարան մագ էլ ար պըկասում, այյան դնստի գիւղում ար (2):

Մագ պուք տալ - Շատ ժլատ՝ աչքածակ լինել, ժլատություն՝ աչքածակություն անել: Հնքին մագ պուք տալավ ա սաղ գանքը ապըրալ (Բ):

Մագ տըրնալ - Սաստիկ բարակել, նի-հարել: Կէրանը Էնքան տնշնլ ա, մագ ա տըրնալ (Բ):

Մագու մը(ն)ջանք - Շատ քիչ, չնչին չափով: Մարթ կա՛ մագու մընջանք էլ չի իւրնն մօրը հարգում (Բ):

Մագու նըման - Շատ բարակ՝ նուրբ: Մին մագու նըման չաթու վա յօր օնում, էտ փնդը կապում շըլակում (2):

Մնգրն ըղնէլ - տեն Ըրամակ ըղնէլ:

Մնգրն քըցիլ - տեն Ըրամակ քըցիլ:

Մագօլ տըրնալ - Կոշտանալ, կարծրանալ: Էնքան վըննըտեպէք շօռ ա յըկալ, վըն-նըտակէրը մագօլ ա տըրնալ (Բ):

Մն քրած - Որեւէ բանի պատրաստ՝ համա-ծայն: Դէ Հարօն էլ Էն ա մն քրած, լըհա վէր ասում ըն, դնստի քիւնիւմ ա (2):

Մնթան անէլ/թօղ(ն)էլ - Մեկին զբաղեցնել՝ մոլորեցնել, չթողնել, որ իր իր գործը շարու-

նակի: Դերվիշը ըտըրանց մանկավարժական աշխատանքում, հոնքը մընամ ա կեսատ (2):

Մանկավարժական/մանկավարժական - 1. Սովորվել, շիվարել, ինչ անելը չիմանալ, պարապ մնալ: *Քոխվան կըրթիս ա, մընամ մանկավարժական...* (ԼՂԲ, 380): 2. տեն **Մաթ մընալ**:

Մաթ կաթել - 1. Շատ հասունանալ (պտուղը): *Թծող մաթը կաթում ա (Բ):* 2. Պայմանները հասունանալ, որեւէ բանի պատրաստ լինել՝ կարիքը զգալ: *Ըխճըկանըտ խէ մարթու չը՛ս տամ, էն ա մաթը կըթելիս (2):*

Մաթը-դուրը կըտըր(վ)ել - տեն **Մաթ մընալ**:

Մանկավարժական թըմամել - 1. Բնականորեն՝ ցանկությունը կատարվել: *Թաքավերը ասմա-Յինչը օգիւմ ա՝ տըվէք, ըտըրա մանկավարժական միւնչը վեր թըմամել վէ, տու չի ընական (2):* 2. Ժամանակը լրանալ: *Վեր մանկավարժական թըմամում ա, դերվէշը կ'ամ ա... (2):*

Մանկավարժական կորկու տինիլ - Իր քմահաճությամբ՝ ցանկությամբ առաջնորդվել: *Տանը հարթը վեր մանկավարժական կորկու տիրամ, էն տոնը տոն չի տըճնալ (Բ):*

Մաթ մընալ - Խիստ զարմանալ՝ ապշել: *Սիմոնը մընըմ ա մաթ մընացած, ըշկերին հըվատըմ չի...* (ԼՂԲ, 307):

Մանկավարժական անել - Վիատեցնել, ընկճել, հոգեպես տառապել տալ: *Ըտըրա խուսկերը ըխճըկանը մանկավարժական (2):*

Մանկավարժական ինիլ/կան/տըճնալ - Վիատվել, ընկճվել, հոգեպես տառապել: *Ըշտըճի քընըմ ըս՝ շիտ յէք, յարըտ մանկավարժական (ԼՂԲ, 116):*

Մանկավարժական/կըցընել/պահել/քըցիլ - Մեկին վստահեցնել՝ հուսադրել (հաճախ անտեղի): *Ըտըրանք էտ խըճի մարթին մանկավարժական անում դարկում (2):*

Մանկավարժական/ինիլ/կանալ - Հավատալ՝ հուսադրվել՝ վստահանալ (հաճախ անտեղի): *Էտ կընէգը մանկավարժական ըղնում, ծին տամ էտ տըղեն (2):*

Մալա տալ/քաշիլ - 1. Սվաղ քսել, սվաղել: *Սին ուստա չըմ քըթենում, թա կ'ա տանը պատերը մալա տա (Բ):* 2. արհմ. Շպարել: *Յըմանչում էլ չի ժենին, իրըճը մալա յա տըվալ, յըճկալ մըռատոն (Բ):* 3. Սքողել, քողարկել: *Լավ ըսկեսուրը հարթանը ալէգը մալա կըտա (Բ):* 4. Թթեակի կապել՝ կպցնել: *Էտ նըկարը պատան մալա յա տամ քինամ (2):*

Մախաթ միշուկումը/չըվալումը կըճիվել/փըրթակվել չի - Ակնհայտ բանը թաքցնել հնարավոր չէ: *Մախաթ միշուկումը կըճիվել չի, Դագմը, տու էտ կ'ուղթունը կըրըլական չըս փըրթակիս...* (2):

Մախաթ կոլ տըված (շոն) - տեն **Ասըդ կոլ տըված (շոն)**:

Մախաթը տալ - Դուռը հետեւից կողպել: *Նի յա մընէս տոն, մախաթը տա քոն ինիս (2):*

Մախաթա շինիլ - տեն **Սըռամօշ շինիլ**:

Մախաթա տըճնալ - տեն **Սըռամօշ տըճնալ**:

Մախաթը վեր ածել - Բարկությունը՝ զայրույթն արտահայտել: *Կ'ամ ա տոն կընգանը յըրա ճըղճըղամ, մախաթը վեր ածում (2):*

Մանկավարժական շինիլ - տեն **Սըռամօշ շինիլ**:

Մանկավարժական տըճնալ - տեն **Սըռամօշ տըճնալ**:

Մածնէն թըթօ ասել - տեն **Էշին չու ասել**:

Մածնէն սըճի ասել - տեն **Սըճիկն սիպտակ ասել, սիպտակէն՝ սըճի**:

Մածնու մէրան - Բանասարկու, խառնակիչ (անձ): *Ամեն շէնում էլ մածնու մէրան մարթիք կան (Բ):*

Մածնու տօ՛, կըլծիւրտ քըսէ՛ - արհմ. Ասում են, երբ մեկից վիրավորված՝ հրաժարվում են նրա առաջարկած բանից՝ քեզ լինի, չեմ ուզում: *Ասում ա. «Դալմիք ըս ըրալ, ինձ փուլ չի հարկավեր, մածնու տօ, կըլծիւրտ քըսէ՛» (2):*

Մածնու քըսակալ ճէղաց քինսոլ - Ժլատ: *Մածնու քըսակալ ճէղաց քինսոլ մարթին անա հըճէ բիդի շոռ տաս (2):*

Մածնու առանց փըցիլի օտել - ծղր. Բաջ՝ խիզախ լինել: *Յըլիվուրը ասմա-Յա՛, դօչչաղ տըղա յա, մածնու առանց փըցիլի յա օտում (2):*

Մածնու կատուն կէրալ, թակը՝ խօխան - տեն **Յարթըն պըլթուն ըրալ, ըսկեսվորը քըթըն դըղճէն**:

Մածնուն էլ ա փըցիլ, յըճտնան օտում - Խիստ զգուշավոր է: *Թէվանը մածնուն էլ ա փըցիլ, յըճտնան օտում, ընդըրա հու կըկա՛րէ ք'անլալ կա (Բ):*

Մածնուն վեր տըճնալ - Տրամադրությունը փչանալ՝ ընկնել: *Էտ վեր ըսկանում ա, խանէն մածնուն վեր ա տըճնում (2):*

Մածնուն տըճնալ - Թանձրանալ (հեղուկների մասին): *Խաշը էնքան խիլի բիդիս, վեր մածնուն տըճնալ (Բ):*

Մահա պըրծընել - Փորձանքից մի կերպ ազատվել: Տօնը պարան յըկալ, Ասատուրըն ա կընէգը մահա պըրծէն (Բ):

Մահէն իրըսէն մընացած - Մահամերձ: Մահէն իրըսէն մընացած մարթ ա Սիմօնը (Բ):

Մահէն հըստան շօռ կ'ան - Ինքն իրեն վտանգի՝ մահվան ենթարկել: Խըջատօրը էն ա մահէն հըստան շօռ կ'անիս, մին օր էլ ծըմակումը ըղնական ա կ'ողո՞ւ ճանգ (Բ):

Մահը կ'ան - Մահամերձ լինել: Գնորը ասմա-հմ մահըս յըկալ ա, յըս էլ կարէլ չըմ վէշ մին պէն անիմ (Ձ):

Մանիլում անէլ - 1. Երեւալ, նշմարվել, նկատվել, պարզվել: Թա հիշտէղ ա օգըմ քիսի, մանիլում չի անում (ՅԺՅ, V, 63): 2. Ցույց տալ, նկատելի դարձնել, պարզել: Կաքավը յըրք ա ասում, մանիլում անում ուրան քօլէն տըրը (Ձ):

Մանիլում ինիլ - տեն **Մանիլում անէլ (1)**:

Մահնա փըռնէլ/քըցիլ - Պատրվակ՝ առիթ՝ պատճառ բերել՝ բռնել, պատրվակել: Շարմաղը, մին պան մահնա քըցած, տոն ա կամ տօնը... (ՆԼՂԺԲ, 30):

Մահվան վըրը քըշքընէլ - տեն **Մահ տալ**:

Մահ տալ - Սպանել, մեռցնել: Կածակը շատերէն ա մահ տուվալ (Բ):

Մանիլում-մաղբուն անէլ - տեն **Մաղբուն անէլ**:

Մանիլում-մաղբուն ինիլ/մընալ/ տըհնալ - տեն **Մաղբուն ինիլ**:

Մահու յըրա - տեն **Մահէն իրըսէն մընացած**:

Մաղազինը կապէլ - Շալվարի առջեւի կոճակները կոճկել: Մաղազինըտ կապէ, համօթ ա (Բ):

Մաղազինը պէց ինիլ - Շալվարի առջեւի կոճակները բաց լինել: Յէշում ա, տըհնում դերին մաղազինը պէց ա (Ձ):

Մաղավը/Մաղէն ծակավը անց կէնալ - Խիստ նիհարել, հյուծվել: - Էտ հինչ ա՞ հանլըտ, մաղավը անց ըս կէնում (Բ):

Մաղավը/Մաղէն ծակավը անց կըցընէլ - Խիստ ընտրություն կատարել, մանրագնիս ստուգել: Խաչօն մաղէն ծակավը անց կըցընալ, մին լ'ալ ծի ճօկից (Ձ):

Մաղավ ճոր կըրէլ - Ապարդյուն՝ անօգուտ գործ անել: Խալիսը հըրոստանում ըն, մէր Արտեմըն էլ սաղ օրը մաղավ ճոր ա կըրում (Բ):

Մաղբուն անէլ - Անպետքացնել, փչացնել: Թօռը յըկալ, արտերը մաղբուն ըրալ (Բ):

Մաղբուն ինիլ/մընալ/տըհնալ - Անպետքանալ, փչանալ: Խօտը թօռէն տակէն վեր կէնա, մաղբուն կըտըհնա (Բ):

Մաղէն իրըսէն մընալ - 1. Շատ քիչ լինել (այլուրի մասին): Ասում ա.- Էտ ա՞ պերած անլէրտ, էտ մաղէն իրըսէն ա մընական (Ձ): 2. տեն **Մաղէն կըլծիսը պէն ըղնէլ**:

Մաղէն կըլծիսը պէն/փուշի ըղնէլ/ քըցիլ - Ձեռնարկած գործից օգուտ գալ, ունեցածի վրա մի բան ավելանալ՝ ավելացնել: Էտ մարթը քըշէր-ցիրըկ կօրծ ա անում, ամիա մաղէն կըլծիսը պէն չի ըղնում (Ձ):

Մաղը ծակ - 1. Անխելք, հիմար: Մաղը ծակ մարթ ա Աբէլը, լօխ խանփիւմ ըն (Բ): 2. Անգաղտնապահ, բացբերան: Մաղը ծակ տըղամարթը կընգան անա բէթանր ա (Ձ):

Մաղը կըռէանը քըցիլ - 1. Գործը լրիվ վերջացնելով՝ հանգստանալ: Կամ ըն տըհնում՝ ուստէքը կօրծը պըրծած, մաղը կըռէանը քըցած (Ձ): 2. Մեկին ունեցվածքից՝ ապրուստի միջոցներից զրկել: Խանը ըտըրանց մաղը կըռէանըն ա քըցանլ (Ձ):

Մաղ ծախօղ/կապօղ - Աներես, անամոթ: Մաղ ծախօղ կընգանը ճար չի ինիլ (Բ):

Մաղ տըհնալ - Մաշվելով ծակծկվել (շորի՝ կտորի եւն մասին): Էնքան կըհցալ ա, պէնջակը մաղ ա տըհնալ (Բ):

Մաճը մաճէլ, մըճակօթը վըհը կօխէլ - Գործը վերջացնելուց հետո խորհուրդ հարցնել: Պառավը ասում ա.- Մաճը մաճալ ըս, մըճակօթը վըհը կօխալ, յըս հինչ ա՞սիմ (Ձ):

Մաման լանց ինիլ - տեն **Մարը լանց ինիլ**:

Մաման լիցըցընէլ - տեն **Մարը լիցըցընէլ**:

Մամաքուրի տալ - Մեկի հետ շատ մտերիմ համերաշխ լինել: Գըրթընըսկետուր առաջ ըն իլան խըռըվիւթ, միհէնգէն ըն մամաքուրի տաս (Բ):

Մամուն անըհլ - Երդման բանաձեւ՝ որպես հաստատում իր ասածի՝ երդվում եմ մայրիկի արեւով: Մամուն անըհլ, տըհնալ չըմ (Բ):

Մամուն բալա - հեզն. 1. Փափկասուն՝ դժվար իրավիճակներին անընտել մարդ: Իզէն մամուն բալա յա, կարէլ չի կօրծ անէ (Բ): 2. Լոտո խաղի մեջ 1 թվակիր խաղաքարը: Գիրք լօտօ յըք խաղ ընէս, մամուն բալան ինձ ա ընգընէս (Բ):

Մայալամիշ անէլ - 1. Մեկին կերակրել, կազդուրել: Պառավը կըրած պիրում ա տօն, էտ խոփսէն մայալամիշ անում (2): 2. Մեկին ունեցվածքի՝ հարստության տեր դարձնել: *Դօրոնց Սէտորակը ախպօրցը մայալամիշ ա ըրալ* (2):

Մայան բայթմիշ ինիլ/կօրչիլ - Ունեցվածքը վատնվել: Մայան բայթմիշ իլնծ մարթին օրը սըբլ ա (2):

Մայա տալ - 1. Կաթին մերան խառնել՝ մածուն կամ պանիր ստանալու համար, մակարդել: *Կայթը մայա յա տամ, ինքը քիւնամ* (2): 2. Մեկին դրդել՝ գրգռել մի բանի՝ մեկ ուրիշի դէմ: *Պառավը մայա տըվալ, տահանց խըռըվցըրալ* (2):

Մայա տըռնալ - Որեւէ բանի՝ հարստության, ունեցվածքի հիմք դառնալ: *Կընգանը պերած մոլլըր մայա չի տըռնալ* (ԱԲԲ, 45):

Մայա փըռ(ն)ել - Որեւէ բանի՝ հարստության, ունեցվածքի հիմքը դնել: *Ըտըրանք ըտըր լլալ ըշխադում ըն, մայա փըռնում* (2):

Մայիսի մէկի շօրէրը - Նոր (հագուստ): Մայիսի մէկի շօրէրը կըռնում ա, տոն կամ շինամաչը (2):

Ման ամ, քի վար ամ - տէն Յըս ըմ, վեր կամ:

Մանգիլ չինիլ - 1. Երկար վագել չկարողանալ: *Կատուն մանգիլ չօնէ* (2): 2. Հետեւողական չլինել: *Խանէն վեր մանգիլ չինի, տօնը կըքանդվի* (2):

Մանթաշօվէն ախճիգը/թօռնը/ տըղան - հեզն. 1. Հարուստ, ունետր (անձ): *Հինչ ա, տու Մանթաշօվէն ախճիգըն ըս, վեր օգում ըս էրկուրտըժանէ տօն շինիս* (Բ): 2. Արտոնյալ, արտոնություններ ունեցող (անձ): *Հինչ ա, Խօնարը Մանթաշօվէն ախճիգըն ա, վեր օգում ա առանց հերթ վըռնը կընալի մէս ինք օնէ* (Բ):

Մանթի տըռնալ - Մեկից կախման մեջ ընկնել: *Քիւնամ ա քաղաք, մըրաքվէրը տըղէն մանթի տըռնում* (2):

Ման կնլ - տէն Շօռ կնլ (1):

Մաննան բէշ-բէթնր - Շատ վատ, շատ տգեղ: *Ըտըրան էլ մին մաննան բէշ-բէթնր ախճիգ ա ինում* (2):

Մաննանը (յըրա) պար օծել/խըղըցընէլ - 1. Խորամանկությամբ՝ ճարպկորեն խաբել՝ մոլորեցնել: *Փաննա խանը, Մէլիք-Շահնազարէն իւրան մաննանը պար ըծէլալ, ընդըրա վըրդէրըն էլ ա զավթըմ* (ԼՂԲ, 335): 2. Տանջել, նեղել,

չարչարել: *Խօխան մօրը մաննանը յըրա պար ա օծում* (Բ):

Մաննանը փօշը տոն օնէլ - Մեկին որեւէ բանով օգնել՝ նեղ վիճակից հանել: *Հիրըվանէտ նըհըտ հիրըվընօթուն ըրա, վեր նըրը ընգած տըրդը մաննանըտ փօշը տոն օնէլ* (2):

Մաննան պըտատան/փըթաթան շինիլ - Մշտական խոսակցության՝ կշտամբանքի՝ երեսով տալու առարկա դարձնել: *Էտ կ'ուղթթունը մաննան պըտատան ըն շինում, էզզաննան Սում-բայթէն թըքըթօհմնթ տամ* (2):

Մաննան պըտատան/փըթաթան տըռնալ - Մշտական խոսակցության՝ բամբասանքի՝ կշտամբանքի՝ երեսով տալու առարկա դառնալ: *Ըտի էլ էս կընգանը կ'ուղթթուն անէլը շէնումը մաննան պըտատան ա տըռնում* (Բ):

Մաննան վըտ օնէլ - տէն Հափ(ը)ռան վըտ օնէլ:

Մաննալ հըմբար(վ)ել/հնշըբլ ան(վ)ել - Շատ քիչ՝ սակավաթիվ լինել: *Միհէնգ անթանթ մարթիք մաննալ ըն հըմբարվում* (Բ):

Մաննալ նըհաշ տալ - Ասվում է որեւէ բանով աչքի ընկնող մարդու մասին: *Սալաթէն ախճիգը շատ ա դաշանգ, մաննալ ըն նըհաշ տամ* (Բ):

Մաննալ նի կնլ - 1. Թեթեւակի դիպչել: *Լըհա վեր մաննալ նի յա կամ, էտ վըսկէ քամը թուլուլ ա ըղնում, ըղնում ծօվը* (2): 2. Թեթեւ վնաս հասցնել: *Վայըն էն ա՝ մինը բաղէն մաննալ նի յըկալ, դօրօղչին դանտի նախագէն կօշտըն ար տանում* (2):

Մաննէրը լիւզ տալ - Մի համեղ բան ճաշակելով եւ շատ հավանելով՝ չհագնել: *Էտ խըրավածը ուտէլանը յըտը մաննէրը լիւզ ար տամ* (2):

Մաննէրը ծնլիլ/կուտըր(հ)ատէլ - Մատները ծալելով՝ հաշվել: *Վեր ըսկըսում ա մաննէրը ծնլիլը, կընէգը թաքուն էրկու ծոն կըրդում ա* (2):

Մաննէրը ճիրնք անէլ/շինիլ - Շատ չարչարվել, քանալ, շատ ճիգ գործադրել: *Սաղ օրը մաննէրը ճիրնք ըմ անում, էլիա պէն չի տըռնում* (Բ):

Մաննէրը ճիրնք/մում շինիլ, ըռաշկէն նի կըցընէլ - Մեկին անմնացորդ նվիրվել, նրա հանդեպ շատ հոգատար լինել: *Մարը ըխճըկանը շատ ար սիրում, մաննէրը ճիրնք ար շինում, ըռաշկէն նի կըցընում* (Բ):

Մանկերը նրհրտը կօլ տալ/օտէլ - Ասում են շատ համեղ կերակուրների՝ ուտելիքի մասին: Այան լուրուշօրվա յար իփոմ, վեր մանկերը տ նրհրտը կօլ իր տամ (Բ):

Մանկերը պուր տալ - տեն **Մանկերը ճիրնք՝ անէլ:**

Մանկերը վըսկէ - Նուրբ եւ բարձրորակ գործ կատարող, բազմաշնորհ: ... Ասըմ ա.- Յըս պիտի քինիմ իմ խէլնը, կ'էղեցիկ, մանկերը վըսկէ կընգանըս ճարիմ (ՅԺՅ, V, 182):

Մանկերը տոնրոն տալ - 1. Որեւէ բան գրել: Էրկու ամէս ա պէն չըմ կ'իրն, բիդի ըսքըսիմ մանկերըս տոնրոն տալը (Բ): 2. տեն **Մանկեր խղղըցընէլ:**

Մանկեր թափ տալ/թըփըհարէլ - Տուցա-մատը վեր բարձրացնելով ու օդում շարժելով՝ սպառնալ: Փըրանսայացի մանկեր թըփըհըրէս ա Պոլոն յըրան (ԼՂԲ, 381):

Մանկեր թիլ կապէլ - Ձգտել չմոռանալ որեւէ բան (չմոռանալու համար մատին թել էին կապում, որ ամեն անգամ նայելիս հիշեն): Պոլոն թա. «Մէլիք, այան էտքանը հունց պա՛հէ մըտը, մանկը թիլ կապէ, վեր մընանս քըցի վէչ» (ԱԶ, 9):

Մանկեր թուշ օնէլ/անէլ - 1. Մատով ցույց տալ, մատնացույց անել, շեշտել: ... Տա մանկը թուշ ա օնում, նըշանց տամ (ՅԺՅ, VII, 241): 2. Մեկից հաշիվ պահանջել: Յնորը ասմա.- Կօրծ չօնիս, էքիւց էլ քըզ ըն մանկը թուշ ընական (Ձ):

Մանկեր լըպըզտէլ/լիւզ տալ - 1. Օգտվել, օգուտ քաղել: Դէ պահէստապէտըն էլ, մըծ պահէստ ա, լի՞, ցօրնամ, կ'անրնվ լիզը, մանկը լըպըզտում ար (Ձ): 2. Մի բան կորցնելուց՝ անելուց հետո ափսոսալ: Կավը իծժան ծախից, մընաց մանկը լըպըզտէլիս (Բ): 3. տեն **Մանկեր ծըծէլ:**

Մանկեր խառն(ն)էլ/խառն(ն)ը ինիլ - Մի բանի մասնակցել, միջամտած լինել: ... Էտ պէնը փօզմիշ իլնվ, դիւշմանին մանկը խառնըն ա (ԼՂԲ, 49):

Մանկեր խղղըցընէլ - Դրդել, գրգռել, խառնա-կույթուն անել: Պառնավը մանկը խղղըցըրամ, ըտըրանց ուրոն անա պիծէնից (Ձ):

Մանկեր ծըծէլ - Աղքատ՝ ընչագուրկ՝ սոված լինել: Առաջ ա իլնվ հարուստ, միհէնզ Էն ա մանկը ծըծէլիս (Բ):

Մանկեր կըծէլ - 1. Կռահել, հասկանալ: Ըստեղ մարթը մանկը կըծում ա, կըլծիս ինգում պէնը հինչումըն ա, ամմա կընգանը պէն չի ասում (ՆԼՂԺԲ, 21): 2. Խիստ զարմանալ, ապշել: Էտ վեր տըսնում ա, մանկը կըծում ա, մընամ քըրացած (Ձ):

Մանկեր կըռ անէլ/կըռ տալ/կըռըցընէլ - տեն **Մանկեր ճիրնք՝ անէլ:**

Մանկեր կըտըրիս՝ գիդնլ չի - Ասում են որեւէ բանով խիստ զբաղված՝ տարված մարդու մասին: Դիւզմար Ասատուրը վեր Էն ա իննւմ կօրծ ընէլիս, մանկը կըտըրիս՝ գիդնլ չի (Բ):

Մանկեր մաննէն չըտալ/չըտիսիլ/չըթըխէլ - 1. Բոլորովին չաշխատել՝ ջանք չթափել: Յնորը սաղ օրը կօրծ ա անում, ինքըն էլ մանկը ման-նէն էլ չի տիննւմ (Ձ): 2. Անտարբեր՝ անուշադիր լինել, որեւէ միջոց չձեռնարկել: Կալ/սօզը թըլանում ըն, նախագան էլ մանկը մաննէն չի տամ, ասիս լըհա ինքը չի կըլխօզէն տարը (Ձ):

Մանկեր մաչին ինիլ - տեն **Մանկեր խառ-ն(ն)էլ:**

Մանկեր մուտանա քըցիլ - Յարսնախոսու-թյան գնալ, նշանել: Տըղան մօրը յօր ա օնում, քինամ ըն քուխանց տօն Սաթէնիգին մանկը մուտանա քըցում (Ձ):

Մանկեր յըրա տինիլ - 1. տեն **Թաթը յըրա տինիլ:** 2. տեն **Մանկեր թուշ օնէլ:**

Մանկեր յըրէն յըրա տինիլ - Կարելորդ՝ հիմնական պատճառը շոշափել: Վեր տըսնում ա՝ վէզիրը խօսկը կըտօրըն ա քըցում, մանկը տինում ա յըրէն յըրա (Ձ):

Մանկեր շըղըհարէլ - տեն **Մանկեր թափ տալ:**

Մանկեր պէրանը տընէլին տըդ անգուրը/քըթըր տանէլ - տեն **Ծըթըր պէրանը տընէլին տըդ անգուրը տանէլ:**

Մանկեր պիրանումը մընալ - Խիստ զար-մանալ՝ շիվարել, զարմացած՝ շիվարած մնալ: Էտ էլ վեր ըսկանում ա, մանկը պիրանումըն ա մընամ (Ձ):

Մանկեր պիրանումը պահէլ - Երեխայություն անել, տհաս լինել: Իզէն մանկը պիրանումըն ա պահում, ընղըրանամ փըսակվօղ չինիլ (Բ):

Մանկեր վեր պիցըցընէլ՝ լօխ կըզըռռան - Յեղինակավոր է, իշխող է: Էտ շէնումըն էլ մին մարթ ա իննւմ, հինչ մա՛րթ, մանկը վեր պիցըր-ցընէլ, լօխ կըզըռռան (Ձ):

Մաներ տալ - 1. տեն **Մաննավ նի կ'այլ**: 2. Ցուցամատը կոկորդը խրելով՝ փսխում առաջացնել: **Մաներ տըվավ սըրտը թափից, դին-ջացավ** (Բ):

Մաներ տանել, վըհան խաբար պիրիլ - Ստել, անտեղի կռահումներ անել: **Հիրը ըսքը-տում ըն մըսըրիաթ անելը, ինքը մաներ տանում ա, վըհան խաբար պիրում** (Ձ):

Մաներտ աշկը կոխիս՝ տըհսնալ չի - Տեսողությունը խիստ թույլ է: **Այան ասմա.- Աշկերըս լավ չի, մաներտ աշկըս կոխիս՝ տըհսնալ չում** (Բ):

Մաներ տաս՝ կըտըրաքէ - Ասում են շատ գոռոզ՝ փքված մարդկանց մասին: **Սունեն հարթը, մաներ տաս՝ կըտըրաքէ, սնրփ չի անում, թա պըտըրոսեն նըհետ խօսէ** (Բ):

Մաներ տէմ անէլ - տեն **Մաներ թուշ օնէլ**:

Մաներտ ըշտըղէն տինիս - Զո ուզած տեղից: **Ղասաքը թա. «Խանում, էս ա խօզին շախկան, մաներտ ըշտըղէն տինիս, կըկըտըրիմ քըհգ տամ»** (Ձ):

Մաներ տինիլ յըրա - տեն **Մաներ յըրա տինիլ**:

Մաներտ կոխիս վըհը մին տարէ պահիս՝ թըքանալ չի - Ասում են խիստ սառնասիրտ մարդկանց մասին: **Կափին ըտի յա. մաներտ կոխիս վըհը մին տարէ պահիս՝ թըքանալ չի** (Բ):

Մաներտ մարթու աշկ կոխիս՝ տըհսնալ չի - Խիստ մոլթ՝ ամպամած՝ անտեսանելի է: ... **Հըսնում ա մին հեռու տըհ՝ չօրս անգիւնը թուփ-պըկալած, վըր մաներտ մարթու աշկ կոխիս, տըհսնալ չի** (ՀԺՀ, VII, 372):

Մաներ քըթումը պահէլ - տեն **Մաներ պիրանումը պահէլ**:

Մաննուք նըհաշ տալ - տեն **Մաննավ նըհաշ տալ**:

Մանն ծլիւմ - 1. Հակառակորդին ծաղրելու արտահայտություն: **Մարթը ասմա.- Մանն ծլիւմ, էտ բիդի՝ ինձ յըհսնէ** (Ձ): 2. Ի սեր Աստծու: **Տընատարը ասմա.- Մանն ծլիւմ, մին թանհըր ըրա, էս դազաբան պըրծընիմ** (Ձ):

Մաշինը տակէն - Ավտոմեքենա ունեցող: **Մաշինը տակէն տըղա յա, շէփտանը մըհըտ քըղաքան կ'ամ ա մօրը անավ ընցընում** (Բ):

Մաշկած աղվէս/ըլըբաստըրակ - Շատ նիհար (մարդ, կենդանի): **Ըտըրան էլ ինում ա մին կամ, հինչ կամ, մին մաշկած աղվէս** (Ձ):

Մաշկան բօշ/թիւ - 1. Ֆիզիկապես թույլ: **Մաշկան բօշ մարթը կարէլ չի հծնծ անէ** (Բ): 2. Ծույլ, անբան, դժվարության չդիմացող: **Հըքէքէ Ալիսանէն մին թանբնլ, մաշկան բօշ ծի յա ընում** (ՆԱԲ, 107): 3. Հովանավոր՝ պաշտպան՝ օգնական չունեցող: **Մաշկան բօշ մարթ ա, ք'ծմնգ չօնէ** (Բ): 4. Չունետր, աղքատ: **Մաշկան բօշ տըղա յա, ընդըրա հու բիդի ախճիգ տա** (Ձ):

Մաշկան կըռանալ - Ծերանալ: ... **Հանը օրը օրէն մաշկան կըռանում ար** (ՆԱՂԺԲ, 54):

Մաշկավը լիւծ/քար քաշիլ/կըրէլ - հեզն. Ծանր գործ կատարել, չարաչար աշխատել (հաճախ գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): **Մաշկավըտ լիւծ ըս քաշնլ, վեր կարում չըս տըհատ յըր կենաս** (Բ):

Մաշկավը քիսիլ - Կերածը՝ խմածը՝ վաստակածը եւն չկարողանալ մարսել՝ խանգարվելով՝ մեծ վիշտ ունենալու եւն պատճառով: **Հաց ուտէլիս թօռը նի կնլմ, լօխ մըշկըրնէրավըս քըհցավ** (Բ):

Մաշկէն ըղնէլ - տեն **Կօխկէն ըղնէլ**:

Մաշկէն իլիգը/հօռը/սըհը - Ողնաշար: **Մըհակավը թըխում ա էծին մաշկէն իլիգին** (Ձ):

Մաշկէն իլիգը/հօռը/սըհը կօտըրէլ - տեն **Մաշկը կօտըրէլ**:

Մաշկէն իլիգը/հօռը/սըհը կօտըրվէլ - տեն **Մաշկը կօտըրվէլ**:

Մաշկէն մածուն մեր(վ)ած - Շատ դանդաղաշարժ՝ ծույլ: ... **Մէքին մածուն կա մերված, ըստա-րի տըժեր թա տեղան տուրիւր կա** (ՋՏ, Ա, 194):

Մաշկէն մամուռը փըսնէլ - Անդադար աշխատելուց խիստ քրտնել: **Մաշկէն մամուռը փըսավ, մինչէվ էս ծառը կըտըրըհցէ** (Բ):

Մաշկէն քըցիլ - տեն **Կօխկէն քըցիլ**:

Մաշկը բօշ/թիւ - տեն **Մաշկան բօշ**:

Մաշկը ըղնէլ - Ծանր բան վերցնելուց կամ շատ աշխատելուց մեջքի հողերը խախտվել: **Վեր էտ մըծ քարը պիցըրըցընում ա, մաշկը ըղնում ա** (Ձ):

Մաշկը թակէլ - Գովել, խրախուսել: **Խօխան կ'ուղթթուն ըրավ, հանը կըզնըվէլին տըհ մաշկը թակից** (Բ):

Մաշկը ծըռէլ/հօռ անէլ - 1. Շատ աշխատել, չարչարվել: **Սաղ գանքումը Սօնա աքերը մաշկը ծըռալ ա, մինչըվ յիթիմնէն մըծըցըրալ ա** (Բ): 2. Ենթարկվել, հնազանդվել: **Ըտի Մէլիք-Շահնազա-րը Փաննի խանէն ըռաշկէն մաշկը ծըռում ա** (Ձ):

Մաշկը կօտորած վիճիլ - տեն Յըդէ կօրէ:

Մաշկը կօտորել - 1. Մեկին ընկճել՝ խեղճացնել՝ ուժասպառ անել՝ դժբախտացնել: *Էս կըռքէվը շատ մարթու մաշկ ա կօտորալ (Բ):* 2. Հաղթահարել, գործի մեծ մասն անել: *Ուստան շնագէրդին ասմա.- Պէն չի մընացալ, կօրծեն մաշկը կօտորալ ընք (Ձ):* 3. **տեն Մաշկը կօտորվել:**

Մաշկը կօտորվել - 1. Ընկճվել, խեղճանալ, ուժասպառ լինել, մեծ դժբախտության հանդիպել: *Խըդճը հինչ ա՛նէ, մաշկը կօտորվալ ա, էրկու տըղա օնար, ճօխտը ըսպընվը՛ցեն (Բ):* 2. Հաղթահարվել, գործի մեծ մասը կատարվել: *Վեր կօրծեն մաշկը կօտորվում ա, նըստում ըն, հաց օտում (Ձ):*

Մաշկը Նախճիվանա աղ կըրօղ ծիյու/օղտու մաշկ տը՛ռնալ - Մեքքի կաշին քրքրվել, մեքքին վերք առաջանալ (շատ բան շալակելուց): *Էնքան շըլակալ փնդ ա կըրալ, մաշկը Նախճիվանա աղ կըրօղ ծիյու մաշկ ա տը՛ռնալ (Բ):*

Մաշկը նըլըր/նըվեր քիհիլ - **տեն Մաշկավը քիհիլ:**

Մաշկը շօր - Ծույլ, անբան: *Մաշկը շօր քանիլը հօրը հը՛տէ դանդ ա (Բ):*

Մաշկը պահել - Մեկին թիկունք կանգնել՝ հովանավորել: *Նախագան բըրիգադիրին մաշկը պահում ար (Ձ):*

Մաշկը պէնդ - 1. Ֆիզիկապես ուժեղ, դիմացկուն: *Մաշկը պէնդ տըղամարթ ա իլնլ Ռուբէն դային (Բ):* 2. Հզոր հովանավոր՝ պաշտպան ունեցող: *Խասեն մաշկը պէնդ ա. ախպերը պէցիւր պաշտօնում ա (Բ):* 3. Ունետր, հարուստ: *Մաշկը պէնդ մարթ ա Սիմօնը, փուլը կացեն չի կըտըրում (Բ):*

Մաշկը սըղալիլ - **տեն Մաշկը քօրէլ:**

Մաշկը տափավը կ'ան/տալ - 1. Հաղթել: *Կըռվում ըն, խիկարը փնիվիվանեն մաշկը տափավըն ա կ'ամ (Ձ):* 2. Հաղթվել: *Հըլիվուրը ասում ա. «Յը՛ն թօղէլ չըմ տու մաշկըտ տափավը կ'աս» (Ձ):*

Մաշկը տափը չըտալ - 1. Համառել, դժվար գործը հաղթահարել: *Տըղան էն ա, վեր հիշկան էլ տի՛ծեր կօրծ տան, մաշկը տափը չըտա (Բ):* 2. Դժվար գործից խուսափել: *Էտ կուճի ախպերը մաշկը տափը չար տամ, ուրան հը՛տէ հը-պարապ շօռ ար կ'ամ (Ձ):*

Մաշկը տէմ անէլ - 1. Օգնել, սատարել, թիկունք կանգնել: *Ախպերը մաշկը տէմ ըրալ, քըվօրը խօխենքը մըծըցըրալ (Ձ):* 2. Մեկից վիրավորվելով, մեկին արհամարհելով՝ շրջվել, խռովել: *Ըսկետուրը վեր ըտի յա ասում, հարթըն մաշկը տէմ ա անում (Ձ):* 3. Փախչել, ճողոպրել: *Վեր յըրա տըվենք, թօրքերը մըշկըրնեն տէմ ըրեն (Բ):*

Մաշկը տըկըլօր էշ - Անարժեք (բան): *Ասում ա.- Յօրենը տուք յօր ըք կ'անլ, տէրմանը ինձ տուվալ, էտ մաշկը տըկըլօր էշը հինչիս ա՛ (Ձ):*

Մաշկը քօրէլ - Մեկին գովելով՝ խրախուսելով՝ շողոքորթելով՝ քաղցր խոսքերով եւս հորդորել՝ համոզել: *Էտ կընէգը թանջիրին մաշկը քօրում ա, տըղէն նըհը՛տը դարկում (Ձ):*

Մաշկ մաշկու տալ - 1. Մեքքով իրար հենվել: *Մաշկ մաշկու վըն տամ, վեր մըրսին վէչ (Ձ):* 2. Միաբանվել, իրար սատարել: *Մեր հայերը վեր մաշկ մաշկու տան, վէշ մին ազկ կարէլ չի մեր սնմթանվը անց կէնա (Բ):*

Մանվիլ-մաքըրվել - Խիստ նիհարել, հյուծվել: *Էն օրանը տը՛նը համ ախճիգը, համ ծին, համ դուշը մաշկըմ ըն, մաքըրվըմ, հնլնք տը՛ռնըմ... (ՀԺՀ, V, 76):*

Մաշուր անէլ - Աճել, մեծանալ: *Բարը ծաղկեն յըրա մաշուր կանէ (ԱԲԲ, 22):*

Մաչ անէլ - 1. Ընկույզի՝ պնդուկի եւս միջուկը հանել: *Սա հինչքան տըկօղէն ա մաչ անում, Մահմուդը յօր ա օնում օտում (ՀԱԲ, 15, 18):* 2. Բուրդը գզել եւ պատրաստել մանելու: *Պոլորթը մաչ ա անում, տինոն չըխըրակեն քըշտեն, վեր մանէ (Ձ):*

Մաչան (երկու) կէս անէլ - Սպանել: *Տըրանք յեր ըն կընաս, նամարդ ախպօրը ըտըղան տոն ունես, մաչան երկու կէս ընես (ՀԺՀ, V, 295):*

Մաչան (երկու) կէս տը՛ռնալ - 1. Ծգնել, քանք չխնայել: *Օգում ըս լըրհա մաչատ երկու կէս տը՛ռ, մին ա, անլ չի կըլական (Բ):* 2. Խիստ բարկանալ՝ հուզվել: *Կընէգը վեր ըտի պար ա կ'ամ, մարթը մաչան կէս ա տը՛ռնում (Ձ):*

Մաչան կէս ըրած խընձծր - **տեն Մին խընձծր՝ մաչան կէս ըրած:**

Մաչաս (երկուքանէ) կէս տը՛ռնամ - Խիստ զբաղված եմ, ժամանակ չունեմ՝ չեմ կարող այլ բան անել: *Կընէգը ասմա.- Յը՛ս կարէլ չըմ համ խըմօր հունցիմ, համ հիյվընեն տանիմ նա-խերը, մաչաս կէս տը՛ռնամ (Ձ):*

Մաչէրքը տալ - Ծառի՝ վազի ավելորդ ճյուղերը՝ շիվերը կտրել՝ էտել: *Ցակատը տալ ա ըտըրան, թա.- Զինի թութօտը մաչէրքը տօ՛(2):*

Մաչը ալալ ըղնէլ - Խիստ սիրահարվել: *Մաչը ալալ ընգած՝ սըկըսըմ ըն ուրոն պըջպըջօրիլը... (ՅԺՅ, V, 226):*

Մաչը ըղնէլ - 1. Շատ հասունանալուց միջուկը փչանալ՝ լիսկել (պտուղների մասին): *Ծըմէրուկը վեր շատ պահիս, մաչը կըղնէ (2):* 2. *տեն Մաչ ըղնէլ:*

Մաչ ըղնէլ - Հայտնվել, միջամտել, խառնվել: *Ըշտըղ մին կըմըմ վար ինհում, Թէվանը մաչ ար ըղնում (Բ):*

Մաչը տալ - տեն **Մաչ ըղնէլ:**

Մաչը փօջ - Անպետք, անգոր, թվացյալ հատկություններից զուրկ: *Ըտըրա մը՛ծ-մը՛ծ խուսէլին յէշիլ մէլ, մաչը փօջ ա (Բ):*

Մաչը փօջ ճըղուպուր/պուպու - Անպետք, անարժեք (մարդ, իր): *Ամմէն շէնում էլ մաչը փօջ պուպու կա (Բ):*

Մաչի մարթ - Միջնորդ: *Ասում ա.- Էտ պէնը տու կարել չըս կըլծիս պիրիս, մաչի մարթ ա հարկավեր (2):*

Մաչին ինիլ - Որեւէ բանի ներկա լինել՝ խառնված լինել: *Արշակը սաղ գանքումը. կուղութունու մաչի յա իլնլ (Բ):*

Մաչին ինիլ - Որեւէ հատկություն՝ շնորհք բնատուր ունենալ: *Սըվըրէլավ լ'ավ ուստա տը՛մնալ չըս, մաչիտ բիդի ինի (Բ):*

Մաչին լըղ տալ - 1. *տեն Լըղ տալ:* 2. Վրան մեծ լինել (հագուստը, կոշիկը): *Մարյանգիլը թանգան հարթնանը հը՛տէ մին դարյա յա ինք՝ կալնլ, խը՛ղծ հարթնը մաչին լըղ ա տամ (Բ):*

Մաչին կիլգիլ/քաքէլ - տեն **Քաքմաչ անէլ:**

Մաչին կօրջիլ - 1. Որեւէ բանով առատորեն պատվել: *Բօստանը քըղանէն մաչին կօրալ ա (Բ):* 2. Որեւէ բանով խիստ տարվել: *Կօրծէն մաչին կօրալ ըմ (Բ):* 3. Շատ խիտ լինել: *Ծըմակ ըմ ասալ Է՛, մաչին կըկօրջիս (2):*

Մաչին պած ինիլ - Շնորհալի՝ ընդունակ լինել: *Խուխէն մաչին պած չի կա (Բ):*

Մաչ կընէգ - Միջին տարիքի կին: *Պայծառը մաչ կընէգ ա, ամհա հանց ա քանիլ ախճիգ՝ (Բ):*

Մաչ մըննէլ - տեն **Մաչ ըղնէլ:**

Մաչտըղա տոն օնէլ - Վերացնել, ոչնչացնել, սպանել: *Թաքավերը հըրաման ա տամ, վեր էտ թանջիրին մաչտըղա տոն օնին (2):*

Մաչտըղ ըղնէլ/կնլ/մըննէլ - տեն **Մաչ ըղնէլ:**

Մաչտըղ պիրիլ/քըցիլ - Տրամադրել, ներկայացնել, հանդես բերել: *Սուղեն վախտը շատ պէն ըն մաչտըղ պիրում (2):*

Մաչտըղ փուլ խաղ անէլ - Մի բան փողով՝ կաշառքով գլուխ բերել, կաշառել, կաշառք տալ: *Ասում ա.- Էտ տիժէր կօրծ ա, մինչըմ վեր մաչտըղ փուլ չի խաղ անէ, աննլ չի կըլական (2):*

Մաչտըղ օտնէլ, դըրաղ/տոն տըղ շօռ տալ - Բարիքներից օգտվել՝ դրանց ստեղծման հետ կապված անախորժություններից խուսափելով: *Մաչտըղ օտում ա, դըրաղ շօռ տամ, Էն հինչ մարթ ա՛ (Բ):*

Մաչումը կըտօրէլ - Ներքուստ զայրանալ՝ հուզվել, բայց չարտահայտվել, զայրույթը՝ հուզմունքը մի կերպ զսպել: *Հնկնվերը Էս դծնանըս թոնդումը կըգնըվէ ա, մաչումըն էլ կուտուրէս (ՀԲ, 343):*

Մաչ քըցիլ/պիրիլ - 1. Միջնորդ դարձնել: *Ախպօրը տըղէն մաչ քըցից, կօրծէրը դիզը-ցըրավ (2):* 2. *տեն Մաչտըղ պիրիլ:*

Մաննլ վեր պիրիլ - Երկար խոսել՝ պատմել: *Ջավէնը մաննլ ա վեր պիրում, ըտըրանց կօրծա քըցիլ (2):*

Մասաննօրին անէլ/կըցէլ - Նույն բանը մի քանի անգամ ասել՝ պատմել: *Տէսնըմ ա, վեր Հերսիլն ճոնըր կակօղ կընէգ ա, մասաննօրին ա կըցըմ (ՋՏ, Ա, 169):*

Մասնը առնէլ - Հաղորդվել, հաղորդություն ընդունել: *Հոկըցէ հայէրը կ'ամ ըն շըհնըր, վեր մասնը առնին... (ՋՏ, Ա, 189):*

Մաստը քըթէնալ/փըռ(ն)էլ - Որեւէ բան անելու հարմար ձեւը՝ միջոցը ընտրել: *Մաստը փըռնում ա, ըսքըսում ք'օթոնկը ճըրդօտէլը (2):*

Մանրանփ անց կըցընէլ - Մի բանի ծառայեցնել: *...Նըստա յա կընաս, կըրէս չի մանրանփ անց կըցընէ (ՅԺՅ, V, 591):*

Մատաղը ընթունէլի ինի - Ասում են գոհ մատուցողին՝ թող նպատակդ իրականանա: *Մարթը ուրանց ըստաքանը յօր ըն օնում, ասում մատաղը ընթունէլի ինի, յը՛տնան խըմում (2):*

Մատաղ ինիլ/տը՛մնալ/քիլնիլ - Կյանքը մեկին նվիրաբերել: *Օգում ա թա թոռնէրէն հը՛տէ մատաղ ինի (Բ):*

Մատաղ-սատաղ անէլ - Քաղցր խոսքերով խրախուսել՝ փաղաքշել: *Տատը մատաղ-սատաղ ա անում թոռնանը (Բ):*

Մատ անէլ - Անսպասելի կերպով մեկին լռեցնել՝ ձախողման մատնել: *Մարթը լռեցաւ օգու՛մ ա խօսէ, կընէ՞ք մատ ա անում (Ձ):*

Մարադ կէնալ/մըննէ/նըստէլ - Թաքնվել, դարան մտնել, դարանակալել, դարան մտած՝ հարմար պահի՝ առիթի սպասել: ... *Վերսկան շան նըման մարադ ըն կացած, յէշըմ ըն, թա հըշտըղան ա վերսը տոնս կալու...* (ՋՏ, Բ, 114):

Մար անէլ - տեն **Մար տալ**:

Մարդոն հավա/քամէ - Զեղիեղուկ բնավորությամբ, փոփոխամիտ (մարդ): *Մեր Ալիսանը մարդոն հավա յա, մէհէտ ասում ա՝ կավը ծախում ըմ, մէհէտ էլ թա՛ջէ, ծախում չըմ (Բ):*

Մարդոն կատու - Կրքոտ, վավաշոտ (մարդ): *Հու չի՞ Գոնդոն, վեր Մացակը մարդոն կատու վա (Բ):*

Մարը լաց ինիլ - Խիստ նեղվել, մեծ վշտի՝ ձախողողության՝ չարիքի հանդիպել: *Թօռըն էլ վեր նի կանլվ, հծնձ ընտընէն մարը լաց իլնվ (Ձ):*

Մարը լիցըցընէլ - Մեկին խիստ նեղել, մեծ վիշտ՝ չարիք պատճառել: *Թունի դային թա. «Քիւնացալ ում տեսալ՝ իմ մօր լիցըցըրած, խօտըս տարած, յըս էլ ուրանց մարը լիցըցըրէ, տակէն մընացածը պիրա»* (ԱԶ, 113):

Մարը խօխան մըննան քըցիլ - Խառնաշփոթ իրավիճակ ստեղծվել, մեծ աղետ՝ պատահար՝ կոտորած լինել: *Ղօշունը նի յա տըճնում շէնը, մարը խօխան մըննան քըցոն ա (Ձ):*

Մարը մըճած(ը) - 1. Խեղճ, անօգնական (անձ): *Մարը մըճած մարթ ա Սէյրանը (Ձ):* 2. Անզգամ (անձ): *Էտ մարը մըճածը լօխճին տօնը քանդից (Բ):*

Մարը մըճնէլ - Դժբախտանալ: *Շինանցուն կավը վեր ըստակից, Գիդան վեր մարը մըճնավ (Բ):*

Մարը մըճնէ (վէջ) - 1. Խղճալու արտահայտություն: *Մարը մըճնէ Սիմօնէն, հինջ ա՛նէ, ք՛նսիթ ա (Բ):* 2. Գոհունակության՝ գովքի արտահայտություն: *Մարը մըճնէ վէջ ըտի կըվէն, օրը քըսան լիտըր կաթն ա տամ (Բ):*

Մարը վեր յըճր ինի ծառը, ախճիգըն էլ յըճր կինի ճըղնէրը - Վատ արարքի՝ անբարոյական կնոջ աղջկան ավելի վատը կլինի: ...*Թա մարը կապը կըտըրած ա, ինքըն էլ ընդըրանա բէթնար ա, նըհախ չըն ասալ. «Մարը վեր յըճր ինի ծառը, ախճիգըն էլ յըճր կինի ճըղնէրը»* (Ձ):

Մարը վեր տակըռավը յըճր ինի, ախճիգը տըլլիտանլ շօռ կըկա - տեն **Մարը վեր յըճր ինի ծառը, ախճիգըն էլ յըճր կինի ճըղնէրը**:

Մարը տըղա պիրիլ - Գործը հաջողվել, մեծ հաջողության հանդիպել: *Հաննաբէղին մարը տըղա յա պերալ. կավը ճօխտակ ա ծընալ (Բ):*

Մարը քօնած(ը) - Անզգամ, ստոր, խարդախ (անձ): *Էտ մարը քօնածը շէնում էլ մարթ չի թօղալ, լուխճին խայտառակ ա ըրալ (Բ):*

Մարը քօնէլ - 1. տեն **Մարը լիցըցընէլ**: 2. տեն **Քաքմաչ անէլ**:

Մարթ ա - Կարող է պատահել, բնական է մարդու համար: *Հանը ասմա. - Վէջինջ, թըխալ ա, թըխալ ա, հինջ ա՛ իլնլ, մարթ ա, սըխալվալ ա (Ձ):*

Մարթ էլ ա վեր ըղնում մըճնում - Պետք չէ վշտանալ՝ տրտնջալ, ավելի մեծ դժբախտություններ են լինում (հատկապես ասում են մեկին սփոփելիս): *Էշ ա, լի՞, հինջ ա՛նինք, թա ըստակալ ա, մարթ էլ ա վեր ըղնում, մըճնում (Բ):*

Մարթ էլ թաղիս՝ կըփըսնէ - Ասում են լավ մշակված եւ բերրի հողերի մասին: *Դէ Ղարաբաղա վըճըն էլ ճօկ վըճ ա. մարթ էլ թաղիս՝ կըփըսնէ (Բ):*

Մարթը կարունքը վըճրս ըրավ, Ըստուծէն փայը տարավ, օրթնանքէն տըճղակ անէսկ յըճր կանլնվ - Ասում են գարնանը որս անողներին՝ գարնանը որս անելը չարագործություն է, քանի որ կենդանիները ծննդաբերում են: *Հանը ասմա. «Բա՛լա, մարթը կարունքը վըճրս ըրավ, Ըստուծէն փայը տարավ, օրթնանքէն տըճղակ անէսկ յըճր կանլնվ, էս իրըճ ամէսը քինիս վէճ վըճրս, մէխկ ըն կըխտըրնէն»* (Ձ):

Մարթ ըս - Մեկ էլ տեսար, չես իմանա: *Հանը ասմա. «Էտ ք՛ննդիրըն էլ յըճր կալ, մարթ ըս, կարօղ ա հարկավեր կա (Ձ):»*

Մարթին աշկը (մին հափոռ) վըճը կըքուշտըցընէ - Մարդը միայն մեռնելուց հետո է կորցնում ազահոությունը: *Աղվեսը ասմա. «Օխձ ախպեր, կըծէ՛ ըսպանէ, մարթին աշկը շատ ա ծակ, մարթին աշկը մինակ վըճը կըքուշտըցընէ»* (Ձ):

Մարթ ինիլ - Հովանավոր՝ պաշտպան՝ որեւէ գործ գլուխ բերելու համար միջնորդ ունենալ: *Հոնր մարթ չօնէ, կարում չի կօրծ քըթէնա (Բ):*

Մարթին վեր թանրիս անիս, պօգէրը տոնս կօնէ - Մարդը գովելուց գոռոզամտում է: ...*Ասում ա. «Ըտըրա վէջ իրըճս կըտաս, վէջ թանրիս*

կանխա. մարթին վեր թանրիսի անխա, պօզէրը տոնա կօնէ» (Ձ):

Մարթ լիզվան ա թանկ ըղնում - Մարդը իր խոսքերի՝ ասածի պատճառով է տուժում: *Էտ խոսակէն դանդան թաքավէրը չուբանէն կախ ա տամ, ըստըդ ըն ասալ. «Մարթ լիզվան ա թանկ ըղնում» (Ձ):*

Մարթ կօլ տալ - 1. Շատակեր՝ անկուշտ լինել: *Ըտըրան վեր թողնիս, մարթ կօլ կըտա. սաղ օրը էն ա կեր ընէլիս (Բ):* 2. Լպիրշ՝ լեզվանի լինել: *Թանգան հարթնը շատ ար ազդուն, մարթ ար կօլ տամ (Ձ):*

Մարթ ճընանջի - Շատ մարդկանց հետ շփվել, շրջապատ ունենալ: *Քինամ ա քաղաք, կօրծ անում, մարթ ճընանջում (Ձ):*

Մարթ մընալ - Մարդկային բարձր հատկությունները պահպանել: *Էտ տըղան կօզի դըջըղներէն նըրիդտ հընգըրթօթուն ա անում, ամմա մարթ ա մընամ (Ձ):*

Մարթ շինիլ (մինիս) - Մեկին օգնել՝ նպաստել պաշտոն՝ հաստատուն վիճակ՝ բարձր արժանիքներ ձեռք բերելու գործում: *Հաները հըջըտորէն մարթ ա շինում (Բ):*

Մարթ տըճնալ - Պաշտոն՝ հաստատուն վիճակ՝ բարձր արժանիքներ ձեռք բերել: *Ղանգարը իծարան ա իլան, միհէնգ՝ ա մարթ տըճնալ (Բ):*

Մարթու թայ տըճնալ/հըճտա հըսնէլ - տեն **Մարթ տըճնալ**:

Մարթու իրըճս չըտըճսնալ - 1. Անմարդաբնակ լինել, մարդը այնտեղ այցելած չլինել: *Ղարաբաղ տըճէր կա, վեր մարթու իրըճս չըն տըճսալ (Բ):* 2. Միայնակ լինել, որեւէ տեղ մենակ ապրել: *Ըտի էտ շէնումը ապըրում ա, մարթու իրըճս չի տըճսնում (Ձ):* 3. Կույս լինել: *Ասում ա. - Էն ախճիգը հանն մարթու իրըճս չի տըճսալ, սօտ ըս ասում (Ձ):*

Մարթու նըման - Պատշաճ ձեռով: *Կըրըճը պըրծավ, անջախ-անջախ ըսքըսըճէնք՝ մարթու նըման ապըրէլը (Բ):*

Մարթու չիր - ծղր. Տկար, հյուծված, վտիտ (մարդ): *Դէ Ըսատուրըն էլ հինջ մա՛րթ, մարթու չիր ա (Բ):*

Մարթու ջնրգ՝ ըղնէլ - տեն **Ըրամակ ըղնէլ**:

Մարթու ջնրգ՝ քըցիլ - տեն **Ըրամակ քըցիլ**:

Մարթու վըճա ինիլ/վէր ըղնէլ - Մարդկային արժանիքներ ունենալ, մարդուց ծնված լինել (հատկապես գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձեւերով): *Ասում ա. - Արա, պա բօլ ա, լի՞, հիշկան մըճ տանջան ըս, պա տու մարթու վըճա չը՞ն (Ձ):*

Մարթու տալ - Ամուսնացնել (աղջկան): *Մա-նի աքէրը թօռնանը մարթու տըվավ, ըրիսը-նացավ (Բ):*

Մարթու տըճ տինիլ/տըճ քըցիլ - տեն **Սըրթատըճ տինիլ**:

Մարթ ձընան աշկը քօռ չի օզիլ - Ոչ ոք չի ցանկանա վնասվել՝ անհաջողության մեջ ընկնել: *Սէտրակը ասմա. «Մարթ ձընան աշկը քօռ չի օզիլ, յըս հունց կարօղ ա՞ իմ արտըս թօղիմ կըծըղաս, կամ քըճ քժմանգ անիմ» (Ձ):*

Մարթու քինիլ - Ամուսնանալ (աղջկա մասին): *Էտ ըխճըկօրանցան մինը մարթու վա քըննում էրիշ շէն (Ձ):*

Մարթ քըցիլ մաջըղաթը - Որեւէ գործ գլուխ բերելու համար մեկին միջնորդ դարձնել: *Մարթ ըն մաջ քըցիլ, էտ տըտմարէն Կանիլուն նըրէտ փըսակում (ՅԺՅ, VII, 322):*

Մարթ օտէլ - տեն **Մարթ կօլ տալ**:

Մարթ կըտըրէլ - Երկու կողմերի գրագ գալը հաստատել. գրագ եկողներն իրար ճկույթ կամ ձեռք բռնում են, իսկ երրորդը, աջ ձեռքով խփելով, անջատում է դրանք, որ նշանակում է՝ գրագն ուժի մեջ է: *Հանին ա Կանիլուն մարթ ըն կամ, Բէնօն էլ մարթ կըտըրում ա (Բ):*

Մարթ տանէլ - Գրագի պայմանի համաձայն՝ հաղթանակ շահել: *Շատ ըն չըրջարվըմ, վէշ մինը կարըմ չի մարթ տանէ (ՅԺՅ, V, 227):*

Մարթ կան/փըռնէլ - Գրագ գալ, գրագով պայմանավորվել. որ կատարվում է կամ իրար ձեռք՝ ճկույթ բռնելով ու քաշելով (նաեւ երրորդ անձի կողմից անջատելով), կամ էլ՝ հավքաշի երկու ճյուղերից քաշելով ու ջարդելով: *Մարթ ըն կամ, Պոռիկն էտ շանըտ տանում ա ձընանց տըռնանը կապում... (ԱԱ, 82):*

Մարթ կամ - Մեկին մի բան համոզելու՝ հավատացնելու բանաձեւ՝ պատրաստ եմ գրագ գալու՝ երդվելու: *Մարթ կամ՝ Էքոնց թօռ ա կըլական (Բ):*

Մար տալ/քըցիլ - 1. Կոճակը օղակի միջով անցկացնելով՝ զգեստի երկու եզրերն իրար միացնել, կոճկել: *Ըրբաշկատ մա՛ր տօ, համօթ*

ա (Բ): 2. Զորթը՝ գառը եւն բաց թողնել, որ մոր կուրծքը ծծի: Կապը քըթում ըն, յը՛տնան դանան մար տամ (Բ):

Մէխավ ըղնէլ - 1. Անասունը պայտելու ժամանակ մեխը մսի մեջ խրվել: *Էջը մէխավ ա ըն-գալ, կըղըզի յա տամ* (Բ): 2. Արգելքի հանդիպել: Զինչը օգնում ըմ անիմ, *մէխավ ըմ ըղնում* (Բ):

Մէխին թըխէլ - Բուն նյութը՝ ցավոտ խնդիրը շոշափել: Ասում ա.- *խօսկըտ կըտօրը մէլ քըցիլ, մէխին թըխէլ* (Ձ):

Մէխկա թափել - Մեկին արդարացնել, մեղքերից ազատել: *Ղաթը ինգիւն, էտ տըղէտ ու քըվօրըս մէխկա թըփեցէ* (ԼՂԲԹ, 265):

Մէխկա թըմիզվի/մըզվի/թափվել - Մեղքերը քափել, մեղքերից ազատվել: *Ղերը ասում ա.- Թա իւզիս ըք՝ մէխկա մըզվիք, բիդի մին յը՛խցէ շինիք, մաչին աղօթք անիք* (ԱԱ, 49):

Մէխկը կ'անլ - Մեղքանալ, խղճալ: *Վեր շատ ա ըղաչքմ, դարվիշը մէխկըն ա կ'ամ, էլ ըսպանըմ չի* (ՅԺՅ, V, 642):

Մէխկըս հինչ կը՛ղիմ - Խոստովանության արտահայտություն՝ մեղավոր եմ: *Տըղան ասում ա.- Մէխկըս հինչ կը՛ղիմ, յը՛ս ըմ ըսպանալ* (Ձ):

Մէխկը վեզը - Ինքն է պատասխանատուն, իր գործն է: *Ղերվիշը ասմա.- Մէխկը վեզը, վեր օգնում ա, թօղէ ք'ինի* (Ձ):

Մէխկը վըզ'ավ օնէլ - Հանցանքը խոստովանել: *Քիւնամ ա թանջիրին կօշտը, մէխկը վըզ'ավ օնում* (Ձ):

Մէխկը (նորան յըրա) յօր օնէլ - 1. Մեկին անհիմն կերպով մեղադրել: *Ըտի տոդյան էտ տըղէն տուրման յա քըցիս, մէխկը նորան յըրա յա յօր ունէս* (Ձ): 2. Մեկի վատ արարքի պատասխանատվությունն իր վրա վերցնել: *Հանրը, ճարը կը-տըրած, տըղէն մէխկը նորան յըրա յօր կ'անլ* (Բ):

Մէխկին տական տոնս կ'անլ - տեն **Մէխկա թըմիզվի**:

Մէխկին տական տոնս օնէլ - տեն **Մէխկա թափել**:

Մէխկում փըլալվել - Մեծ ու շատ մեղքեր գործել: *Ըտի Մէլիք-Շահնազարը, Շուշին Փաննահ խանէն տալալ, մէխկում փըլալվում ա* (Ձ):

Մէխկու տակ ըղնէլ - Մեկի դժբախտության պատճառ դառնալ: *Մարը ասմա.- Յէթիմ ախ-ճիգ՝ ա, կօրծ չօնիս, մէխկու տակ մէլ ըղնէլ* (Ձ):

Մէխկու տակ քըցիլ - Մեկին դժբախտության պատճառ դարձնել: *Ըտի մարը նորան տըղէն մէխկու տակ ա քըցիս* (Ձ):

Մէկավ մեկ - Շատ հեշտ՝ դյուրին: *Ըտըրան խանիլը մէկավ մեկ ա* (Ձ):

Մէկին գումարած մեկ - տեն **Մէկավ մեկ**:

Մէկին գումարած մեկ՝ տը՛ռնում ա էրկու -

Հստակ՝ ապացուցված բան է, կարիք չկա քննարկելու՝ վիճաբանելու: *Նախագան ասում ա.- Մեկին գումարած մեկ՝ տը՛ռնում ա էրկու, հենգ աշխօրէտ հենգ՝ կիյօ ցօրէն ա հըսնում, էլ հօր ը՛ս հօջնթ տամ* (Ձ):

Մէխման անէլ - հեզն. Ծեծել, ջախջախել: *Պա-ռակը Աժդահակէն ասում ա.- Տիւն յէք, թան չէ օշա-փը յէր ա կըննական քը՛գ մէխման անէ* (ՅԺՅ, V, 422):

Մէղա Աստըծօ - 1. Մեղքին՝ հանցանքին թողություն խնդրելու բացականչություն: *Էտ վեր կըլծիս ա ըղնում, վեր փիս պէն ա ըրալ, խըջըկըն-քում ա, թա.- Մէղա Աստըծօ, էս հինչ ըրէ՛* (Ձ): 2. Զարմանքի եւ երկյուղածության բացականչություն: *Մէղա Աստըծօ, էս հինչ ծոն ա՛ կ'ամ* (Բ):

Մէղա կ'անլ - Մեղքը խոստովանել եւ ներում խնդրել: *... Թաքավէրին տըղան մէղա յա կ'ամ, ախճիգը ներում ա* (ՅԺՅ, V, 177):

Մէղաց հացու տար ինիլ/տը՛ռնալ - Մեղք գործել: *Տիւ ինձանն լափ արխա՛յին կաց, Ըս-տուծէն անալ նորթմնըմ օտում, վար յէս մէղաց հացու տար ինիլ չըմ* (ՆԼՂԺԲ, 28):

Մէղա քը՛գ, Աստուծ - տեն **Մէղա Աստըծօ**:

Մէղմուց տալ - Հանդարտ վառվել: *Կըրակը մէղմուց ա տամ* (Բ):

Մէյո անէլ - անրգ. Խիստ ծեծել, սպանել: *Փըռնում ըն ըտըրա ըտը՛ղ մէյո անում* (Ձ):

Մէյոան ըղնէլ/տոնս կ'անլ - Ասպարեզ ընկնել, հայտնվել: *Վեր Ծատօրը մէյոան ա ըղնում, լօխ ծըծաղում ըն* (Ձ):

Մէյոան (տոնս) պիրիլ/քըցիլ - Ասպարեզ հանել: *Ափկար դային էլ նորան քօտուտ ծին ա մէյոան տոնս պիրում* (Ձ):

Մէյոյս թօղէ մեր հանդին քըջեղակը օտէ - Թող իմ հայրենիքում մեռնեմ: *Ապան ասմա.- Յը՛ս էրոնշ տը՛ղ կ'անլ չըմ, մէյոյս թօղէ մեր հանդին քըջեղակը օտէ* (Բ):

Մէյոյիտ յըրա պըպըլ-պապալ՝ անիմ/նըս-տիմ/ջօքիմ - անծ. Մեկին մեռած տեսնելու ցանկություն: *Մէյոյիտ յըրա պըպըլ-պապալ՝ անիմ, խէ հավըս կուղացալ ը՛ս* (Բ):

Մէյո տը՛ռնալ - Խիստ հյուծվել ու դալկանալ: *Մին օր մին մարթ, լըհա մէյո տեռած, կամ ա Մէլիք-Շահնազարէն կօշտը* (ՀԱԲ, 15, 130):

Մէշուկ տըմնալ - տեն **Չանթա տըմնալ**:

Մէջիդում տըռաժ մօլլա - տեն **Յըրսընքում տըռաժ հարթնը**:

Մէջլիս կանչիլ - Յանդիսավոր ժողով հրավիրել՝ անել: Վեզիրը թըղէլան յետը շահը մէջլիս ա կանչըմ, հարցը տինըմ, թա.- Յունց ա՛նինք, վըր վեզիրին ըսպընօղէն ճարինք (ՂԺԶ, VI, 112):

Մէշուն արտը քինիլ - տեն **էն աշխարքը քինիլ** (գործածվում է Յադրութի շրջանի Պլեթանց գյուղի խոսվածքում):

Մէռունը իրըսէն/ճըկատէն - Պարկեշտ, խոնարի: Մէռունը իրըսէն ախճիգ ա Թամարէն հըրթնացուն (Բ):

Մէսը առանց վըսկըռ չինիլ - տեն **Առանց շօն շէն չինիլ**:

Մէսը ծամէլ/կըրծկօրծէլ - տեն **Մէսը օտէլ**:

Մէսը կերած - տեն **Աշկան դադած**:

Մէսը կըծէլ, պուք տալ - 1. տեն **Մէսը օտէլ**: 2. Մեկի հանդէպ մեծ ոխ ունենալ: Իզէն Ըշօտէն մէսը կըկըծէ, պուք տա, հունց կարօղ ա՛ հընգէր տըմնան (Բ):

Մէսը հանիլ/քինիլ, վըսկըռը մընալ - Խիստ նիհարել, հյուծվել: Էնքան կօրծ ա ըրալ, մէսը հանլա ա, վըսկըռըն ա մընացալ (Բ):

Մէսը հաց անէլ, վըսկըռը՝ ճիւր - Սաստիկ ծեծել՝ տանջել: Աղան էտ նծքա՛րէն մէսը հաց ար անում, վըսկըռը ճիւր (Ձ):

Մէսըն ա ծիւկունը մին տըմը իփվիլ չի - տեն **էրկու տըվարէն կըլծիւր մին դըզդանում իփվիլ չի**:

Մէսը պէց - 1. տեն **Վըմը կըրկատած**: 2. Թեթել հագնված: Էս ցուրտավը մէսըտ պէց ըշտըմը ը՛ս քիւնում (Բ):

Մէսը պուք տալ - տեն **Մէսը օտէլ**:

Մէսը վէր անէլ/թըփըցընէլ - Մեկին զգվեցնել՝ ձանձրացնել՝ հոգնեցնել՝ հիասթափեցնել: Էնքան խօսից, լափ մէսըս վէր ըրալ (Բ):

Մէսը վէր կանլ/թափվէլ - Զգվել, ձանձրանալ, հոգնել, հիասթափվել: Մէսըս վէր յըկալ, էնքան քար քընդէցէ (Բ):

Մէսը օտէլ - 1. Մեկին տանջել՝ չարչարել: Թաքավէրը ժուղովորթէն մէսը օտում ար (Ձ): 2. Զայրույթը՝ հուզմունքը մի կերպ զսպել: Կընէգը վըմնէրը պէց պար ա կամ, մարթըն էլ նըստած տըմը լըհա մէսը օտում ա (Ձ):

Մէս-մօրթա ըղնէլ - Նիհարել, հյուծվել: Ըտի մէս-մօրթա ընգած կամ ա, թաքավէրին պըլա-տէն ըռաշկէն կօջ կամ (Ձ):

Մէս-մօրթէ փըռ(ն)էլ - Գիրանալ, չաղանալ: Ըտըմը մին էրկու շէքաթ կէնում ըն, մէս-մօրթէ փըռնում (Ձ):

Մէր ածէլ/տալ - տեն **Մայա տալ (1)**:

Մէրած մածուն - տեն **Սըրտը մէրած մածուն**:

Մէր բախտը էն ա մըգ նըհըտ - Ասում են վտանգավոր գործ ձեռնարկող հարազատներին՝ մի՛ գնա այդ քայլին, առանց այն էլ մենք փորձանքների շատ ենք հանդիպել: Մարը ասմա.- Կօրծ չօնիս, տու վըրս անօղ չըս, մէր բախտը էն ա մըգ նըհըտ (Ձ):

Մէր էշին թայը/թան - տեն **Իմ ապօր էշին թայը**:

Մէր լիւզնի շօղու կաղնէլ յա. օգում ըս՝ համնը շինի, օգում ըս՝ մանան - Յայերենը (Ղարաբաղի բարբառը) ճիւ ու ճկուն լեզու (բարբառ) է: Չօբանը ասում ա. «Յըս խէ բի՛դի մէր գծգալ լիւզնի թօղիմ, թուրքէրէն խօսիմ. մէր լիւզնի շօղու կաղնէլ յա. օգում ըս՝ համնը շինի, օգում ըս՝ մանան» (Ձ):

Մէր կանլ/օտէլ - Մակարդվել: Կաթնը ուռ-թընանց ըմ մայա տըվալ, ամիա հանլա մէր չի յըկալ (Բ):

Մէր կանլուն բըրըբար չի - Մերն էլ էծան չէ, պետք է ըստ արժանվույն գնահատել: Յէգօրը ասմա.- Ասածըտ մէր կանլուն բըրըբար չի, իմ կավըս լալ կալ ա, կարքէն կին տօ (Ձ):

Մէր կօռնը թօղէ մէր թէվըումը մընա - Մեր աղջկան՝ տղային ճիշտ կլինի համագյուղացու՝ համերկրացու՝ բարեկամի հետ ամուսնացնելը: Մարը ասմա. «Մէր կօռնը թօղէ մէր թէվըումը մընա. հինչ կօրծ օ՛նիս էրնիշ շէտումը, հանէ մէր հըրէվան Մարյանգիւլին ախճիգը հինչ պակաս ա՛, հավան կա՛ց, օգի՛» (Ձ):

Մէր մաջին ասած/մընա - տեն **Խօսկը մէր մաջին (մընա)**:

Մըզան խօռնը - հեզն. Յյուծված, նիհար (մարդ): Էտ մըզան խօռնը օխտը տըղըմարթու մըջանք օտում ա (Բ):

Մըզաճաք տալ - Թեթելակի ճաքել: Կա-րասը մըզաճաք ա տըվալ (ՆԱԲ, III, 360):

Մըզամար դանա - 1. Կաթը ցամաքած մայր ունեցող (հորթ): Մըզամար դանան տիւզընը

կըմընա (Բ): 2. Տկար, վտիտ (անձ, կենդանի): Էտ մըզամար դանսան հօրը-մօրը օր-իշը՞դ չի տաս (Բ):

Մըզամար կավ - 1. Կաթը ցամաքած (կով): Իլանձ-չիլանձը մին մըզամար կավ ա ինո՞ւմ, Էն էլ ա ըստակում (Ձ): 2. Բարիք չարարող (մարդ): Էրկու տըղա օնե, ճօխտըն էլ՝ մըզամար կավ (Բ):

Մըզէրան ճըլօլանք ինիլ - Ապշել, գարմանալ, քարանալ: Մէլիք-Շահնազարը մընաս ա ըրմացած, մըզէրան ճըլօլանք իլանձ, թան հունց ա պըրալ ծին (ԼՂԲ, 391):

Մըզէրէն հըմբարքավը (մին) - Շատ, անթիվ, անհամար: Զօբանը ասում ա.- Կօզիմ, վեր ինձ մըզէրէս հըմբարքավը մին վըխճար ինի (Ձ):

Մըզէրէն մօխեր շաղ տալ - տեն Մազէրը քանդիլ:

Մըզըմօրթա ղընէլ - տեն Մէս-մօրթա ղընէլ:

Մըզըմօրթէ փըռ(ն)էլ - տեն Մէս-մօրթէ փըռ(ն)էլ:

Մըզմագուտ ճանջ - արիմ. Մագմզուտ (անձ): Ախջի, մինը կա վէ՞ջ, Մըրյանէն ասէ.- Էտ մըզմագուտ ճանջըտ հինջ ա՞, վեր օզալ ըս տըղէտ հըտէ (Բ):

Մըզ էլ ա մար պերալ - Մենք էլ ենք արժանի՝ կարոտ հոգատար վերաբերմունքի՝ ուշադրության: Նծը՛ւնեն ասում ըն.- Վեգիրըն ապըրած կենա, մըզ էլ ա մար պերալ, մըզ էլ հաց տօ (Ձ):

Մըզ յըկավ՝ Լէնինը մըռավ/ճըղացէն քարը կօտըրից - Ասում են այն ժամանակ, երբ անհրաժեշտության դեպքում մի բան սպառվում՝ խափանվում է: Մըզ յըկավ՝ Լէնինը մըռավ. քը՛ցէնք, թա անլէր աղանք, ճըղացպանը ասից.- Ճըղացը ճիրանալ ըմ (Ձ):

Մըթկ անէլ - Մտածել, խորհել: Էտ կընէգը մըթկ ա անըմ, մըթկ, վօրօշում ա, վեր մարթը տօն կիւ, մարթին ասէ... (ԼՂԲ, 294):

Մըթկը խային/ծօռ - 1. Նենգավոր, խարդախամիտ, հետին միտք ունեցող: Տու մի ասիլ, սոտյին մըտքըն էլ ա խային, ասըմ ա.- Յէտնան կըտամ (ՆԼԴԺԲ, 122): 2. Գայթակեցնելու տրամադիր, շնանալու մտադրություն ունեցող: Էս հարթանը մըթկըն էլ խային ա ինո՞ւմ, օզո՞ւմ ա Էտ մարթին չանգանլ քըցի (ԱԶ, 137):

Մըթկը ծըռ(վ)էլ/փօխ(վ)էլ - 1. Մտադրությունը փոխվել, նախկին մտադրությունից հրաժարվել: Մըթկըս ծըռվում ա, հըղան յը՛տ ըմ տըռնում (Բ): 2. Ցանկական միտք հղանալ: ...Մըտքը ծըռվում ա, օզում ա ըխճըկանան մուտանա (ՅԺՅ, VII, 115):

Մըթկը կըրըհան ինիլ - Հիշողությունը թուլանալ: Ապան ասում ա.- Պըռապալ ըմ, մըթկըս կըրըհան ա իլանլ (Բ):

Մըթկը կիւլ - տեն Մըռնը ղընէլ:

Մըթկը հըլծրէլ/տանէլ - Մեկին մտափոխել՝ մոլորեցնել: Պառապը Էս ըխճըկանը մըթկը հըլծրում ա, տանում ծըմակը (Ձ):

Մըթկըտ հինջ ա՞ - Ի՞նչ ես ուզում՝ մտածում, ի՞նչ մտադրություն ունես: Դերվիշը ասում ա.- Մըթկըտ հինջ ա՞, խէ ըտի շատ ը՛ս մըտածում (Ձ):

Մըթկ ինիլ - Մտադրություն ունենալ, մտադրվել: Օխճը, կըլծիք բիդի ինձ ըրած, ըսքը-սից յէշիլ, ամմա մէթկը չօնար կիւլի (ԼՂԲԶ, 268):

Մըծան կուճուր - Ամենքը, բոլորը՝ առանց տարիքային տարբերության: Շինանցէ՛ք մըծան կուճուր յօխ հըվաքվում ըն, վեր թըմանշան անին (Ձ):

Մըծ աշխարք ա - Ամեն ինչ էլ կարող է պատահել: Հիրը՛վանը կիւմ ա, թա. «Արշակ, դարդ մէլ անէլ, մըծ աշխարք ա, ամմէն մարթ էլ մին դարդ օնէ» (Ձ):

Մըծ դանդին մըծ խըլք ա հարկավեր - Մեծ վշտին՝ դժբախտությանը՝ աղետին դիմակայելու համար պետք է լրջորեն գործել: Հանրը ասմա. «Մըծ դանդին մըծ խըլք ա հարկավեր, քը՛գ կուրցընէլ մէլ, կօրծըտ սափալու փըռնէ» (Ձ):

Մըծէն նըհըտ մըծ ա, կուճուրէն նըհըտ՝ կուճուր - Ասում են բարյացակամ՝ մարդամոտ՝ մարդկանց մասին: Մեր Յերվանդը ճօկ մարթ ա. մըծէն նըհըտ մըծ ա, կուճուրէն նըհըտ՝ կուճուր (Բ):

Մըծ էշը թծվի՞մը/կումումը թօղնէլ - տեն Կումէն մըծ էշը մըննան քըցիլ:

Մըծ ըշկօլ - տեն Պէցնիլ ըշկօլ:

Մըծը ձըռն տըղը օնէ, կուճուրը՝ ձըռն - Ամեն մեկին պետք է ըստ արժանվույն գնահատել: Մարը ասմա. «Հինջ ա՛նիլք, թա հանլան խօխա յա, ձըռն էլ փայ տուվէ՛ք. մըծը ձըռն տըղը օնէ, կուճուրը՝ ձըռն» (Ձ):

Մըծ թիքան/պատառը անգուճը/ կըռէրը թօղ(ն)էլ - Ջարդուփշուր անել, կտոր-կտոր անել (գործածվում է նաեւ որպես սպառնալիք): Բաղ-

վանջին ասում ա.- Վեր մեհետ էլ յըճեր բաղը. մըժ թիքատ անգուճըտ ըմ թողնըլական (Ձ):

Մըժ թիքան/պատառը անգուճը/կըռէքը մընալ - Ջարդուփշուր լինել, կտոր-կտոր լինել: Ըտըրա մօրըն էլ ծիլին հանքվան կապըմ ըն քաշ-քաշ անըմ, մըժ պատառը անգուճըն ա մը-նամ (ՅԺՅ, V, 48):

Մըժ-մըժ - 1. Շատ կարեւոր: Տա վեր յեշում ա տըճսնում՝ լօխ լնվ կ'եցված, մըժ-մըժ պաշտօնու տար, հըմընջիլան կուչօռ ա անում (ՅԺՅ, VII, 206): 2. Ծեր, մեծահասակ: Մըժ-մըժ մարթիք ասում ըն, վեր մին էլ քըսան թըվին ա ըստի քամ էլնվ (Բ): 3. Պաշտոն՝ բարձր դիրք՝ կոչում ունեցող: Թաքավերը ձորան մըժ-մըժ մարթօցը նըհետ նըստըմ ա տըռնին աջ դօլին, ժողովուրթը՝ ծախ դօլին (Ձ):

Մըժ-մըժ խուսէլավ փըլավ չի իփվում, յըճ ու պըրինձ բիդի - Միայն խոսելով գործը գլուխ չի գա, միջոցներ են պետք: ...Այ ջըհիլնէ, մըժ-մըժ խուսէլավ փըլավ չի իփվում, յըճ ու պըրինձ բիդի, էտքան խուսէլին տըճ մին կօրծ ըրէք, ծեր հօր մին պէնավ դայաղ կացէք (Ձ):

Մըժ-մըժ խօսէլ/կուտըր(հ)ատէլ/յըրա տալ/ տըռօտէլ/տըրքընէլ/տոնա տալ/փըրթիլ - Մեծախոսել, հոխորտալ, պոռոտախոսել: Մեր Պալլին մըժ-մըժ խօսում ա, ամհա ծըրքավը պէն չի կ'ամ (Բ):

Մըժ-մըժ տընէր, տոնգընը շընէր - Ասում են ունեւոր, բայց ժլատ մարդկանց մասին: Մըժ-մըժ տընէր, տոնգընը շընէր. Կանոնգիներ են ա վըճավը սէլ քիս, ամմա կըրկատած շըլվարավ ա շօռ կաս (Բ):

Մըժ պէնու յըրա ինիլ - հեզն. Կարեւոր գործով զբաղված լինել: Զանք կօրծ ա անում, տըղէրքըն էլ մըժ պէնու յըրա յըն. կարտ ըն խաղ անում (Ձ):

Մըժ պէրան - Շատակեր, որկրամոլ (անձ): Մըժ պէրան մարթ ա Ռութէնը (Բ):

Մըժ քօն/նէնջ - 1. Շերամի երրորդ՝ վերջին քունը: Մըժ քօնանը յըճը վերթնը բըրամա յա անում (Բ): 2. Մահ, վախճան: Իսակ դային իննն-սոն տըրըկան ա, մըժ քօնէն վախտըն ա (Բ):

Մըճկալ օրվա/օրէն խօխան - Անշափահաս, անփորձ (անձ): Պուղին մէկալ օրէն խօխան չի, վեր մէլիքին հըվատա. հըղէննի պէց ա անում, նամակը կարթում (ՆԱԲ, 133):

Մըճիքտ աղի ինիլ, մըճիքտ՝ ննլի - 1. Անփորձ լինել: Էն հինջ ուստա յա՛, մըճիքտ աղի յա, մըճիքտ՝ ննլի (Ձ): 2. Անիմաստ լինել: Պուղին ասմա.- Մէլիք, խուսկէրքըտ մըճիքտ աղի յա իննմ, մըճիքտ՝ ննլի, մին փուր ցօրէն տօ՛, քըճ խօսէլը սըվըրցընիմ (Ձ):

Մըճիքտ էլ ծեր տըռանը տնջի գըղըլ - Մտերմաբար ասում են ժլատ մարդկանց՝ մի անգամ էլ դու հյուրասիրություն կազմակերպիր: Գուգին ասմա. «Մոնջէղ, մըճիքտ էլ ծեր տըռանը տնջի գըղըլ, հօ շիննցէք պըրտական չը՛ն քըճ ամմէն օր դօնաղ անին» (Ձ):

Մըճիքտ մըճնէլ - Մահից չվախենալ: Տըղամարթը Էն ա, վեր մըճիքտ մըճնէ (Բ):

Մըճըր ծախօղը/կըտըրօղը/քամօղը ման-նը լոնգ կըտա - Որեւէ գործով զբաղվողը դրանից կօգտվի: Բաղվանջին ասմա. «Մըճըր ծախօղը մաննը լոնգ կըտա, պա ասէլըտ հինջ ա՛, Էս խաղվէն բաղը պահում ըմ, մին ճիթ խաղու չը՛մ տըռական մեր տօն» (Ձ):

Մըճըր կըտըրէլ - Մեղուների պատրաստած մեղրը հավաքել՝ հանել: Փէթակնէն պէնում ըն, մըճըրը կըտըրում (Ձ):

Մըճըր տըճնալ - 1. Շատ քաղցրանալ՝ քաղցր դառնալ: Թօթը ծառէն յըրա չըմընջնլ ա, մըճըր տըճնալ (Բ): 2. Նախանձ շարժելով՝ կարեւորություն ստանալ: Խամ վըճէր ա իլնլ, վէշ մինը մըհալ չի քըցնլ, լըհա վեր յըճ բօստան ըմ ըրալ, մըճըր ա տըճնալ (Բ): 3. Զարգի դառնալ, արժեւորվել: Թըթօ լավաշը ամըճնը չի օտվում, Էս ա ծըմըճնը մըճըր ա տըռնըլական (Բ):

Մըճննը ըղնէլ/կ'ննլ/պիթիլ/քըցիլ - Զիշել, մտաբերել: Բնորդան էտ մարթին խօսկը մըճննըն ա ինգիւմ... (ՆԼԴԺԲ, 63):

Մըճննը ինիլ/կէնալ - Դեռեւս հիշողության մեջ լինել, չմոռացվել: Մացակը ասմա.- Կննլի, մըճննըտ ա՛, վեր մեհետ սըրմացու յըմ օգալ, տուվալ չըս (Ձ):

Մըճննը պահէլ - 1. Հիշողության մեջ պահել, չմոռանալ: Ցականը ձորան անումը կարում չի մըճննը պահէ, ճըլը-ճէլլի մըննան ըղնում ա (ՆԱԲ, 125):

Մըճննըտ պահէ - Վրեժխնդիր լինելու սպառնալիքի արտահայտություն: Յէգօր տըղա, մըճննըտ պահէ, հիթ էլ ինի, քըթըծըկէրավըտ տոն ըմ ըճըլական (Ձ):

Մըճալը հընգիստան տոնս օնէլ (շընէրէն առաշկը քըցիլ) - Մեկի հանգուցյալ(ներ)ին անիծել՝ հայիոյել: *Ըտըրանք կըռվում ըն, ուրոնր անէսկ տամ, ուրոնր մըճալ հընգիստան տոնս օնում (2):*

Մըճալը շօն տըճնալ/շընէրը քաշ-քաշ անէլ - Հայիոյական արտահայտություն՝ անեծք հանգուցյալների հասցեին: *Ասում ա.- Մըճալըտ շօն տըճնալ, խուխես խէ թակում ըս (2):*

Մըճալը վայ տամ - Նախատական՝ զարմացական՝ հիացական արտահայտություն: *Հս նախազան չօրս անգիւնը թըմնշմ յա անում, թա.- Սա մըճալը վայ տամ, հանգիստը ըստի կինի, յէ... (ԱԱ, 85):*

Մըճալը տըճնալ յըճը կըցընէլ - Բոլորին աշխատանքի լծել: *Հծնծին վախտը վէր կամ ար, կըխօզէն նախազան մըճալըն էլ ար տըճնալ յըճը կըցընում (2):*

Մըճալը տըղըհան անէլ - 1. Հանգուցյալի մարմինը գերեզմանից հանել եւ այլ տեղ թաղել: *Այան մազէրը քանդում ա, թա.- Յըս թօղէլ չըմ իմ մըճալը տըղըհան անիք, թա հինչ ա՝ հըղէ յըք շինում (2):* 2. տեն **Մըճալը հընգիստան տոնս օնէլ**:

Մըճալ կուղանօղ/քանդօղ - Շատ ստոր՝ խարդախ՝ գծուծ: *Մըճալ կուղանօղ մարթ ա Սէտրակը, վէշ մինը նըհըճը տըղընգըրօն չի անում (Բ):*

Մըճալ պինըցընօղ - Խիստ գործարար: *Իգէն մըճալ պինըցընօղ ա, ըշտըճը էլ քինի, հըրուստընական ա (Բ):*

Մըճաճէն հըճտան հաց/ճիւր տանէլ - Մեռնել, մահանալ (հատկապես գործածվում է որպես անեծք): *Մըճաճէն հըճտան հաց տանիս տու, էտ վըխճըրնէն խէ նի յըս ըրալ հանգիստը (Բ):*

Մըճաճ ինիլ, թաղ(վ)ած չինիլ - Ծանր վիճակում լինել: *Խըճըճ Դափուքը մըճաճ ա, թաղած չի. կարկուտը թակալ ա, համ արտը փուչըցըրալ, համ բօստանը (Բ):*

Մըճաճ մէյդ - 1. Խիստ դալուկ՝ հյուծված (մարդ): *Մըճաճ մէյդ ըս, էտ հինչ ա՝ հանըտ (2):* 2. Խոր քուն մտած (մարդ): *Իգէն վէր նի յա մընում տըճըղ, մըճաճ մէյդ ա, տօնըն էլ կըտրիս տանիս, կըլխու չի ըղնէլ (2):*

Մըճնիսմ էլ՝ դանդըս չի - Բավարարվածության արտահայտություն՝ գոհ եմ, այլեւս

ուրիշ իղծ չունեմ: *Ապան ասում ա. «Վէր թօնըս էլ փըսակիս, մըճնիսմ էլ՝ դանդըս չի» (Բ):*

Մըճնիսմ կաս վէչ, մըճնիսմ կան չըմ - Ասում եմ, երբ մեկի հետ վիճում եմ, վիրավորվում, խռովում եւ նրա հետ հարաբերությունները խզում: *Արչը ասալ ա.- Մէր հընգըրօթունը պըրծած ա, մըճնիսմ կաս վէչ, մըճնիսմ կան չում (ԱԱ, 73):*

Մըթէն աշխարք - Երկիր, որտեղ միշտ մուր է լինում: *Ըտի սըճ էծը էտ տըղէն տանում ա մըթէն աշխարքը (2):*

Մըթէն աշխարքը քինիլ - տեն **Հիւքին տալ**:

Մըթէն ըղնէլ - Ցերեկով չհասցնել տեղ հասնել, ճանապարհին մուրը վրա հասնել: *Հտ տըղան քընըմ ա յարմուրկա, յէտ տըղնալիս մըթէն ա ընգընըմ (ՀԺՀ, V, 36):*

Մըթէնը (վէր) կօխէլ - Խափարը՝ մթությունը պատել: *Մըթէնը կօխում ա, էլ վէչ մին պէն տըճնում չըն (2):*

Մըթէն տըճըղ լիւս տալ - 1. Շատ գեղեցիկ լինել: *Կամ ա տըճնում՝ ըտըճը մին ախճիճ կա, վէր լիւսա մըթէն տըճըղ լիւս ա տամ (2):* 2. Մեծ գորություն ունենալ: *Փուլը մըթէն տըճըղ լիւս կըտա (2):*

Մըթէն տըճըղ մազ մանէլ - 1. Շատ ժլատ՝ կծծի լինել: *Իգէն մըթէն տըճըղ մազ ա մանում, ընըրա փուլ շատ կինի (Բ):* 2. Բանասարկությամբ զբաղվել: *Մարթ կա՝ պէն-փէշակ չօնէ, սաղ օրը մըթէն տըճըղ մազ ա մանում, ըստուր-ընդիւր տըղըպըռտում (2):*

Մըթէն տըճըղ քար թօղ անէլ/քըցիլ - Առանց որոշակի նպատակի որեւէ բան անել: *Հինչ ըս մըթէն տըճըղ քար թօղ անում, էտ քարը հօր ըս թուլուլ տամ (Բ):*

Մըթէն օթի/կըրօնէզ - Շատ մուր, ականակիր: *Մըթէն օթի քըշէր ա (Բ):*

Մըթիլ շինիլ - 1. Շատ տրորելով՝ լվանալով՝ գործածելով՝ քրքրել: *Էնքան լըվացալ ա, պէնջակը մըթիլ ա շինալ (Բ):* 2. Խիստ ծեծել: *Մըմսօնէն փըռնում ըն մըթիլ շինում, ըտըճը վէր քըցիւմ, ուրանք քինում (2):*

Մըթիլ տըճնալ - 1. Հնանալ, քրքրվել: *Յօրդանը մըթիլ ա տըճնալ (Բ):* 2. Խիստ հոգնել: *Մըթիլ տըճնած կամ ա տօն, տըճնում վէչ կընէզը կա, վէչ խօխէնքը (2):* 3. Խիստ հարբել: *Մըկըրնէն խըմում ըն մըթիլ տըճնում... (2):*

Մըթկան հանել/տհուս օնէլ/քըցիլ - 1. Մոռանալ, չհիշել, այդ մասին չմտածել: Դօրը ըսըծնէն մըթկան հանում ա (Ձ): 2. Մոլորեցնել, խելքից հանել: Պառավը էտ ըխճըկանը մըթկան հանում ա (Ձ):

Մըթկավը(ն) ընցընէլ/անց կէնալ/անց կըցընէլ - 1. Կարծել, միտք հղանալ: Մըթկավըս ընցալ, վեր էտ պէնը Արտաշը կինի ըրած (Ձ): 2. Դիշել: ... էտ վախտը մըթկավըն անց ա կը՛նըմ, վեր հըրէվանին կընէգը ըրկուսիւքիս ա (ՅԺՅ, V, 59):

Մըթկէն դօնը/Մըթկատօս ըղնէլ - Մտքերի մեջ խորասուզվել, մտածմունքի մեջ ընկնել, մտմտալ: Էտ առուտուրականը շատ ա մըտածում, նըստում ընգնում մըթկէն դօնը (ՅԺՅ, V, 59):

Մըթկէն դօնը/Մըթկատօս քըցիլ - Մեկին մտքերի մեջ խորասուզել, մտածմունքի մեջ գցել: Տըղան իւրան խուսկէրքավը հօրը մըթկէն դօնըն ա քըցիս (Ձ):

Մըթկըհան անէլ - Մոռանալ, մտքից հանել: Անց ա կէնում մին քանէ տարէ, տըղան էտ ըխճըկանը մըթկըհան ա անում (Ձ):

Մըթկըհան ինիլ - Մոռացվել: Մըթկըհան իլանձ պէնէր շատ կա (Բ):

- Մըթկումը ինիլ - Դամաձայն լինել, մտադիր լինել: Էտ կուճուր ըխճըկանը մըթկումըն էլ ա ինիւմ, վեր էտ տըղէն նըհէտ ման կա (ՅԺՅ, V, 395):

Մըթկումը ծըծաղէլ - Առանց արտահայտվելու մեկին՝ մի բան ծաղրի ենթարկել՝ արհամարհել՝ չհավանել: Վէգիորը մըթկումը ծըծաղում ա թաքավէրին յըրա (Ձ):

Մըթկումը կուրկուտ քըցիլ - Մի բանի մասին շատ մտածել, կշռադատել: ...էտ ուստան մըտքումը կուրկուտ ա քըցըմ, թա.- Աստուծ ինձ պահալ ա, վեր քինամ իւրան դուլը տէնում... (ՋՏ, Ա, 31):

Մըթկումը մէխէլ/տըպէլ - Տպավորել, հիշողության մեջ ամրապնդել: Ըտըրա մըթկումը մէխում ըն, վեր կընէգը սիրական ա պահում (Ձ):

Մըթկումը մէխվէլ/տըպվէլ - Տպավորվել, հիշողության մեջ ամրապնդվել: Տը՛ղ հանըն ասում ա.- Մըտկըրնէրումըս տըպված ա իլան, վը՛ր սա մեր տըղան չի (ՅԺՅ, VII, 76):

Մըթկումը շընէր ցըղն(օտ)էլ - 1. Վատ՝ չար մտքեր հղանալ: Մարթին մըթկումը վեր շընէր

ա ցըղնօտում, բիդի ճէլլ անիս առաշկըն օնիս (Ձ): 2. տէն **Մըթկը ծըռ(վ)էլ (Ձ)**:

Մըթկումը տինիլ - Վճռել, նպատակադրվել: Մըթկըմը տինըմ ա, վեր, հինչ էլ ինի, էտ ծօխին յըրան քինի (ՅԺՅ, V, 54):

Մըթնըղըռռան կըտըրէլ/տը՛ռնալ - տէն **Դըռռան կըտըրէլ**:

Մըժմնիու մաջի պար կ'ան - 1. Լավ պարել իմանալ: Դըշըղը՛ցէք՝ մըժմնիու մաջի պար կ'ըփօղ ըն (Բ): 2. Իր գործի վարպետը լինել: Դէ ուստա Անդրին էլ ճօկ ուստա յա, մըժմնիու մաջի պար ա կ'ամ (Ձ):

Մըլըմալա կ'ան - Խիստ կարոտել՝ տենչալ: Սար մմիւն կընէգը քինամ ա Իրէվան, Սար մմին մընամ ա մըլըմալա կ'անիս (Ձ):

Մըլըմանջի/Մըլընչ-մալանչ կ'ան - Աղերսագին լացել: Խը՛ղճ խօխան մըլընչ-մալանչ ա կ'ամ, ամմա մարը ծէծ չի տամ (Ձ):

Մըլը-շիլի անէլ - Գործը դիտմամբ ձգձգել, ծուլություն անել: Էտ տընատարը ըտի մըլը-շիլի ընէլավ յէտ ա տը՛ռնում... (ՅԺՅ, V, 453):

Մըխուր կ'ան - Խոստովանել: Վեր տանում ըն սուղը, դմստի մըխուր ա կ'ամ (Ձ):

Մըծակու հիրս (ինիլ) - տէն **Մըկըծը՛ռնու հիրս (ինիլ)**:

Մըծացած-կուճուրացած - Մեծի նման խոտող՝ գործող (երեխաների մասին): Մըծացած-կուճուրացած խօխա յա Ափկարէն թօռնը (Բ):

Մըծըհանա/Մըծութունալ անց կըցընէլ/տանէլ - Իրեն պատճառած նյութական՝ բարոյական վնասը՝ ցավը՝ վիրավորանքը առանց բարձրաձայնելու տանել՝ կրել: Ըսկէսուրը հարթնանը շատ ա անէսկ տամ, ամա հարթնը պէն չի խօսում, մըծըհանա տանում ա (Ձ):

Մըծը՛ծը՛ռնալ խօսէլ - տէն **Մը՛ծ-մը՛ծ խօսէլ**:

Մըծմըծհան անէլ - Եղածների միջից ավելի մեծերը՝ խոշորները զատել՝ առանձնացնել: Ասում ա.- Էտ վեր տու մըծմըծհան ըս անում, պա էն խուրդէքը հու բի՛դի ինք օնէ (Ձ):

Մըկըլավը՛տը յը՛ր անէլ - 1. արիմ. Խիստ ծեծել: Ըտըրան փըռնում ըն, մըկըլավը՛տը յը՛ր անում (Ձ): 2. Ավերել: Քըշէրը նի յըն տը՛ռնում էտ շէնը, մըկըլավը՛տը յը՛ր անում (Ձ):

Մըկըլավը՛տը յը՛ր ինիլ - 1. Ծայրահեղ աղքատ լինել: Խը՛ղճը փոպ չօնէ, թա հաց ինք օնէ, մըկըլավը՛տը յը՛ր ա ինիւմ (Բ): 2. Խիստ

երաշտ լինել: Չծրք՝ ամես ա՝ թօռ չի յըկալ, մրկըլավըտը յըր ա իննւմ (Բ):

Մրկըծըճնու հնքի - Փարթամ, շքեղ (բան): Ծաղեգ՝ հինչ ծաղեգ, մին մրկըծըճնու հնքի յա (Բ):

Մրկըծըճնու հիրս (ինիլ) - Թույլ՝ անգոր (լի-նել): Թըվաղէն հիրսը մրկըծըճնու հիրս ա (Բ):

Մրկըծըճնու ճնր - Անարժեք, չնչին (բան): Ավաքը մին կըվաթ խըմում ա, թա.- էս կինի չի, էս մրկըծըճնու ճնր ա (Ձ):

Մրկըծըճնու պնն - Բարձրադիր (տեղ): Սարէն շէնը մրկըծըճնու պնն ա (Բ):

Մրկըծըճնու պնն քանդիլ - Անիրավ՝ անգութ բան կատարել: Մրկըծըճնու պնն քան-դիլ մարթիք՝ ամմէն տըդ էլ կան (Բ):

Մրկըրատըն էլ ա ձորանը, կըտօրըն էլ, հունցը օգում ա, կըտըրում ա - տեն Տէնակըն էլ ա ձորանը, տըմակըն էլ, հունցը օգում ա, կըտըրում ա:

Մրկըրատ-մրկըրատ անէլ - Բերանը բացու-խուսի անել: Տըղան վեր մըհէտ էլ ա թըխում, դէ-վը վեր ա ըղնում մրկըրատ-մրկըրատ անում (Ձ):

Մրհալ տինիլ/քըցի/անէլ - Ուշադրություն դարձնել, հաշվի առնել, բանի տեղ դնել (հիմ-նականում գործածվում է ժխտական եւ հար-ցական ձեւերով): Թաքավերին տըղան էլ մրհալ չի քըցիս ըտըրա ըսածէն, ընգնես ա հըղէն քիս (ՅԺՅ, V, 529):

Մրհակէն տակը տալ - Մահակով խիստ ծեծել: Խանը հըրաման ա տամ, վեր էտ նծքն-րէն մրհակէն տակը տան (Ձ):

Մրհակը լծրէն նի կնն - Գործը հաջողվել: Կէվին էն ա օրախ, հննքնաթ մրհակը լծրէն նի յա յըկալ (Բ):

Մրհակը ծըրքան վեր չըտինիլ - Միշտ զգոն՝ ուշադիր լինել: Չօբանը մրհակը ծըրքան վեր չըբիդի տինի (Բ):

Մրհակը յըրան կուտըր(հ)ատէլ - տեն **Մրհակէն տակը տալ:**

Մրհակը յըր օնէլ, դաթը ըղնէլ - Կռվող կողմերին իրարից բաժանել: Յնքին ա Կննփին վեր ըսքըսըցէն ձորնը վեր թակէլը, Սիրգօն ապան մրհակը յըր կննվ, դաթը ընգավ (Ձ):

Մրհակ թըխէլ - Մահակով խաղալ՝ կռվել: Ըտըրանք սաղ օրը էն ըն իննւմ մրհակ թըխէ-լիս (Ձ):

Մրհէնգան(ց)/Մրհէնգաս յըտը/ տէնը - Այսուհետեւ: Էտ խօխէնքը լնց ըն ընիս, թա.- Յունց կապրինք՝ մրհէնգան տէնը (ՅԺՅ, V, 550):

Մրհըկաթակ օտէլ - Մահակով խիստ ծեծ-վել: Նծքննէն լնվ ին գննըն, վեր հու ըտըրա ասածը անում չի, մրհըկաթակ ա օտում (Ձ):

Մրղակը մրղակէն/Մրղակ մրղակու - Դրկից, մոտիկ (հարեան): Մրղակը մրղակէն մարթիք՝ ըն, ամմա ձորնը Նըղըտ խօսում չըն (Բ):

Մրղափնն էն հաց, վեր էն/տու ա/վըս օտում - Արհամարհանքի արտահայտություն անարժան՝ անզգամ՝ ստոր մարդու հասցեին՝ արժանի չէ (չես) ապրելու: Մրղակը ամմէն օր լակում ա, կընգանը թակում. մրղափնն էն հաց, վեր էն ա օտում (Բ):

Մրղափնն(ը) կնն - Ափսոսալ, ցավել: Մրղա-փննըն ա կամ, վեր տի դաշնաթ վանքը փըչա-ցալ ա (ՅԱԲ, 15, 146):

Մրղափնն մընացած - Խեղճ, թշվառ: Մրղափնն մընացած ախճիգ ա. վէչ հնր օնէ, վէչ մար (Բ):

Մրղէյիդ ինիլ/կէնալ - Զգույշ՝ ուշադիր լինել մեկի՝ մի բանի նկատմամբ, հոգ տանել: Յը-րըվանը մրղէյիդ կացալ, մինչըվ Աբօն յըկալ արտը հընճից (Ձ):

Մրղըլախէ անէլ/տալ - 1. տեն **Կըլը(խ)-կօնճի անէլ:** 2. տեն **Գնննննի ինիլ:**

Մրղըմըդ հաց - Մեղմ կրակի վրա տա-քացրած՝ չորացրած (հաց): Յու վեր մրղըմըդ հացա, մընէլ էծու պընէրա քուշտացալ, գիդն վեր հիվանդ ա (Բ):

Մրղըրակապ ինիլ/տըճնալ - Գետինը սառ-չել ու փայլուն դառնալ: Քըշէրը, վեր ցօրտը վեր ա կօխում, տափը մրղըրակապ ա տըճնում (Բ):

Մրղըր(ը)հացու կըրօյնը - Գեղեցիկ (անձ): Էտ տըղան տեսնում ա՝ մին ախճիգ յէկալ, ա-սիս լըհն մրղըրհացու կըրօյնը ինի (ՅԺՅ, V, 476):

Մրղըր(ը)ննննն նըման - Ժրգան: Մրղըրը-ննննն նըման կօրծ ա անում վեր Տիկրանը (Բ):

Մրղըր(ը)ննննն պնն - Բազմամարդ (տեղ): Ըտըրանք տօնըն էլ հօ տօն չի, մրղըրըննննն պնն ա (Բ):

Մրղմէրուց տալ - Մեղմ՝ հանդարտ վառվել: Փիչը մրղմէրուց ա տամ (Բ):

Մընալ վըճը/խըգատակը/ընգունէն քամա-կը քուրէլիս - Դատարկածեռն եւ փոշմանած մալ: Փուլէրը սաղ տամ ա էտ կընգանը, մընամ վըճը քուրէլիս (Ձ):

Մընանա անէլ - Մի քիչ ուտել՝ սնվել: Յըր-կանց տըսնա մընանա յէլ չի ըրալ (Ձ):

Մընանալ ապըրէլ - Կիսաքաղց ապրել: Քանսիբ մարթ ա Ղուլգանսը, մընանալ ա ապը-րում (Բ):

Մընանա տըհնալ - Քաղցածությունը մի քիչ մեղմվել: Մին պէն կեր՝ մընանա տըհնա, մինչըվ ճանը հիփիմ (Բ):

Մընաս պարալ ասէլ - 1. Հրաժեշտ տալ: ... Տըմբըլիս վերջին դժնըմ թըխըմ ըմ ու իմ անգիզ ղըլըցուց մընաս պարալ ասըմ, տոնս կ'ամ (ՋՏ, Ա, 102): 2. տեն **Ըշխարքէս մընաս պարալ ասէլ**:

Մընէլ տարէ լիւսանն - Հաջորդ անգամ տարի: Մարթը ասմա.- Մընէլ տարէ լիւսանն, յըս էլ ըտըրա նըհըտ հըրկըշվէ կործ չըմ փըռնէլ, բոլ ա հիշկան խանփվալ ըմ (Ձ):

Մընըթանուց շինիլ - տեն **Կըպըկանուց շինիլ**:

Մընըթանուց տըհնալ - տեն **Կըպըկանուց տըհնալ**:

Մընըթեն քինիլ, կըպըկեն մընալ - տեն **Հայը-հայը քինիլ, վայ-վայը մընալ**:

Մընըմանի անէլ - 1. Հարցուփորձ անել: Շատ ա մընըմանի անում, ամմա կարում չի էտ մարթին քըթէա (Ձ): 2. Բծախնդրություն անել: Մընըմանի անող մարթին անա գնիլնա տա-նում (Բ):

Մընըմընի անէլ - 1. Ցածր ձայնով խոսել: Հինչ ըս մընըմընի անում, պէցնիլ խոսէ (Բ): 2. Զրթնաչալ, քթի տակ փնթփնթալ: Հարթենը պար ըն կ'ամ, ըսկեսուրըն էլ մընըմընի յա անում (Ձ):

Մըննաթ անէլ/կ'ան - Արած լավությունը՝ երախտիքը երեսով տալ՝ ավելորդ անգամ հի-շեցնել: Էրկու տարէ առաջ մին էծ ա տըվալ հիրըվանէն, ամմէն օր միննաթ ա ընէս (Բ):

Մըննաթին տական տոնս կ'ան - Երախտիքը՝ լավությունը փոխհատուցել: Ատում ա.- Տու ինիս, էն յըրէ կ'անաթուր, տըղէս ըգաղէ, յըս քու մըննաթիտ տական տոնս կըկ'ամ (Ձ):

Մըննաթ յըր օնէլ - Երեսով տալը հանդուր-ծել: Հանը ասմա.- Հօր ըս մըննաթ յըր օնում, հինչը տըվալ ա, տար յըտ տօ պըրծէր (Ձ):

Մըննաթու տակ ըղնէլ - Մեկին իրեն երեսով տալու առիթ տալ՝ պատճառ ստեղծել: ... Ըստի

յօլլա յըն քիս, ղուրդնի միննաթու տակ չըն ընգէս, համ էլ շատ սերավ ըն ինիս... (ԱԲ, 173):

Մըննաթու տակ թօղ(ն)էլ/քըցիլ - Մեկին լավություն անելով՝ նրան երեսով տալու առիթ՝ պատճառ ստեղծել, նրան ճնշել: Թաքավերը ըտի վէզիրին մըննաթու տակ ա քըցիս (Ձ):

Մըննամաջ անէլ - Մի բան չափելիս՝ հաշ-վելիս՝ կշռելիս մատերը արագ շարժելով՝ խա-բել՝ գողանալ: Առուտորականը կըտօրը չըփէլիս կէս մետրը մըննամաջ ա անում (Ձ):

Մըննան ըղնէլ/քըցիլ/քինիլ - Մոռանալ, չհի-շել, չմտաբերել: Վեր Մուքին էտ ըխճըկանը տե-նում ա, տավարը մըննան ըղնում ա (ԲՀԲ, 189):

Մըննեքավը շընէր յըր կ'ան - Բազմաշնորհ լինել: Խըսրօվէն հարթանը մըննեքավը շընէր ա յըր կ'ամ (Բ):

Մըննեքէն դաթավը յէշիլ - Չտեսնելու տալ, անուշադրության մատնել, իմիջիայլոց անել: Մարթ վեր կործէն մըննեքէն դաթավը յէշից, էն կործը անալ չի կ'ան (Ձ):

Մըննեքէն մըսէրը օտէլ - տեն **Մանէրը ճիրնք անէլ**:

Մըննեքէն յըրա հըմբար(վ)էլ/հանըվ ան-(վ)էլ - տեն **Մաննալ հըմբար(վ)էլ**:

Մըննեքէն (յըրա) պար ածէլ/խըղըցընէլ - տեն **Մաննանը (յըրա) պար ածէլ**:

Մըննեքէն պըտկընէրէն յըրա - տեն **Վըն-նէրէն պըտկընէրէն յըրա**:

Մըննըհանըվ անէլ - Մատներով հաշվել: Այան ամմէն ըրիւգնիւս վըրցըկնէն մըննըհանըվ ա իլալ ընէս (Բ):

Մըննըմաջի տալ - Իրար հետ արտամուս-նական սիրային կապերի մեջ լինել: Խօսրօվըն ա հիրըվանէն կընէգը մըննըմաջի յըն տամ (Բ):

Մըշկածնի վեր քըցիլ - 1. Հիվանդ լինել (հավերի մասին): Հավերը մըշկածնի վըն վեր քըցնում, հարկավեր ա մըրթօտած (Բ): 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Մըշկահոռ/Մըշկըհան անէլ - Խիստ չարչա-րել՝ տանջել: Հանը տըղէն տարալ հծնծ, մըշ-կահոռ ըրալ (Ձ):

Մըշկահոռ/Մըշկըհան ինիլ/տըհնալ - Խիստ չարչարվել՝ տանջվել: Էնքան մըշկահոռ ա ինիւս փուլ ըշխարում, տըղան լօխ տանում ա ցըրըվ տամ (Բ):

Մըշտըմըդը չմծիլ (միսին) - տէն Մազը չմծիլ (միսին):

Մըջըրներավը (սըփ) կատու ընցընէլ - տէն Կատու ընցընէլ մըջըրներավը:

Մըջալ անէլ/տըֆնալ - Դադար առնել, հանգստանալ: Դէ հըսած տանն, տոնընը, մըջալ տէռած հէյվան, լըրան ըն տըռնաս, հանց օտէս, վէր միսըն էլ չըն թուղէս (ՅԺՅ, V, 549):

Մըռալան խարջ չըն օգիլ - Անգործունյա՝ չունէտը մարդուց կարիք չկա եկամուտ ակնկալել: Մըռալան խարջ չըն օգիլ. Միշան էն ա օրվա հացէն կարօտ, քըֆ ըշտըղա բիղի պարթկ տա (Բ):

Մըռալան հախկ օգիլ - տէն Մօր ծըծ կըտըրօղ:

Մըռալէն կօխկավըն էլ չըմ անց կէնում - Յետը վատ հարաբերությունների մեջ եմ: Պօղօսը ասում ա.- Յըֆս Սընթուրէն անա պէն չըմ օգիլ, յըֆս ընդըրա մըռալէն կօխկավըն էլ չըմ անց կէնում (Չ):

Մըռալէն յըրա տարը լանց կիսի, դէրը կուրխանա - Մեկի դժբախտությունը մյուսի համար բարեբախտություն է: Կանիին մըռալ ա, բօստանը մընացալ ա հըրըվանէն. ըստըֆ ըն ասալ. «Մըռալէն յըրա տարը լանց կիսի, դէրը կուրխանա» (Բ):

Մըռալէն պարթկը տալ - 1. Ննջեցյալի հիշատակին հոգեհաց կազմակերպել: Դօրը մըռնէլավը հէնֆ վըֆիսճար ա մօրթալ, մըռալէն պարթկը տուվալ (Չ): 2. Հանգուցյալի շիրիմին գերեզմանաքար դնել: Լավ տըղան էն ա, վէր միսընֆ տարէն թըմամէլը մըռալէն պարթկը տա՝ հօրը լըրա քար քըցի (Չ):

Մըռալու անըֆ - Թույլ՝ անզոր ծման արեւ: Մըռալու ըրէվալ պէն չի չուրանալ (Չ):

Մըռալու ըզդաչի - Հիւսիս, գունատ (մարդ): Էտ մըռալու ըզդաչի յա, հիսն կօֆրծ բիղի անէ (Չ):

Մըռալու ըռանֆ - Դժգույն, սփրթնած: Էտ հիսն ա՝ հանլըտ, իրըֆսըտ հանց ա մըռալու ըռանֆ (Բ):

Մըռալու կըլխա տաս՝ յըֆ կըկէնա - Շատ չոր՝ կարծր է: Պուղին թուրբան մին չօր կանրի հաց ա տոն օնում, հիսն հաճ, մըռալու կըլխա տաս՝ յըֆ կըկէնա (Չ):

Մըռալու կըփէր - 1. Նիհար, դժգույն (ազդեր): Զըմանչում չըֆ, հիսն ըֆս էտ մըռալու կըփ-

փէրտ պէց ըրալ (Բ): 2. Ծուռումուռ (բան): Ասում ա.- Էտ հիսն սոկթունէլ յա՝, մըռալու կըփէր ա (Չ): 3. հեզն. Լոտո խաղի մեջ 77 թվակիր խաղաքարը: Ծըֆթը քըցում ա քըսական մին քար տոն օնում, թա՝ մըռալու կըփէր (Չ):

Մըռալու մակառ - հեզն. Մռայլադեմ, խոժոռադեմ (անձ): Ասում ա, խէ պար չըֆս կամ, մըռալու մակառ ըֆս (Չ):

Մըռալու նըման քօն իսիլ - Շատ խոր քնել: Արշակը մըռալու նըման քօն ա ինում, կամ ըն հիյվընէն կուղանում (Բ):

Մըռալու շիթիլ - տէն Մըռալու ըզդաչի:

Մըռամօշ շիթիլ - Հնազանդեցնել, խեղճացնել, մեղմացնել: Տըղան էտ կըտաղած ծիլին Էնքան քըցում ա, մըռամօշ ա շիթում (Չ):

Մըռամօշ տըֆնալ - Հնազանդվել, խեղճանալ, մեղմանալ: Վէր մին էրկու հէտ տըրըքընէս ա, դէվը մըռամօշ ա տըռնաս (Չ):

Մըռավա լաշը կըկըղէլ - Գարունը բացվել: Վար Մըռավա լաշը կըկըղում ա, ժողովուրդը ուրխանում ըն (Բ):

Մըռըլակօխ իսիլ/տըֆնալ - Նույն ընտանիքից՝ գերդաստանից՝ գյուղից եւս իրար հետեւից շատ մարդ մեռնել: Զումէն վախտը Պիլիթանուցը մըռըլակօխ ա տըֆնալ (Բ):

Մըռըլէն տոն օնէլ ածէլ շընէրէն առաշկը - տէն Մըռալը հընֆիստան տոն օնէլ:

Մըռըլքըշօթուն անէլ - տէն Մըռալը հընֆիստան տոն օնէլ:

Մըռըլքըշօթուն տըֆնալ - Անեծքի՝ հայիտանքի թիրախ դառնալ: Մարօն հիւրըվանէն բուստանան կուղօթուն ըրալ, մըռըլքըշօթուն տըֆնալ... (Բ):

Մըռմըռօսը յըֆ իսիլ - Առուց՝ կայտառ լինել: Թէվան անին կօզի ութաստուն տիրըֆկան ա, ամմա հանլը մըռմըռօսը յըֆ ա ինում (Բ):

Մըռունչ-մըռունչ կ'ան - Ցավից անընդհատ մոնչալ՝ գոռալ: ... Նանը նըստում ար, յէր կէնում, դուղան տափէն քըսում, մըռունչ-մըռունչ կ'ամ (ԼԴԲԲ, 268):

Մըսան կըտըրէլ, ըռըխէն տէմ անէլ - տէն Վըֆնան կըտըրէլ, ըռըխէն տէմ անէլ:

Մըսէն իսիլ - տէն Զանէն ըղնէլ:

Մըսէն փուլ չի տուվալ, ամմա զըֆն-զըֆն թիթէթըն ա օտում - տէն Կըրպէտին փուլ չի տուվալ, ամմա մաշտըմըն ա նըստում:

Մըսէրը կախ-կախ - Շատ գեր: Մըսէրը կախ-կախ կընէ՞ք ա Սօնիկը (Բ):

Մըսէ քըլլան - ծծկ. Պահապան (շուն): Չօքանը ասում ա.- Մին մըսէ քըլլան տօ, էրկու վըֆխճար տամ (Ձ):

Մըսըմօրթա ըղնէլ - տեն **Մէս-մօրթա ըղնէլ**:

Մըսըմօրթէ փըռ(ն)էլ - տեն **Մէս-մօրթէ փըռ(ն)էլ**:

Մըսըլիաթ տըֆսնալ - Խորհրդակցել, խորհրդակցելով պայմանավորվել՝ որոշել: **Տըֆ մըսըլիաթ** ըն տըսնաս, **կիաս ըստըֆ շէն շինիս** (ՀԲ, 358):

Մըսըլիաթու կիւլ - Պայմանավորվել, համաձայնել: **Սոռտուրականը հիշկան անում ա, թա Խսախանէն կավը ինք օնէ, Խսախանը մըսըլիաթու չի կամ** (Բ):

Մըտըծմուսըու մաջ ըղնէլ - տեն **Մըթէկէն դօնը ըղնէլ**:

Մըտըծմուսըու մաջ քըցիլ - տեն **Մըթէկէն դօնը քըցիլ**:

Մըտըկ-մըֆտակ կիւլ - Տառապել, խիստ մտահոգվել: **Կընէ՞ք թա.- Խաջի, էտ վէր տի մըտըկ-մըֆտակ ըս կիաս, ինձ շատ ըս սիրիս, թա խըրէֆ** (ՀԺՅ, V, 470):

Մըտըղիդթա պըրծընէլ - հեզն. Փորձանքից՝ մահից ազատվել՝ փրկվել: **Նեսին էշան վէր ընգալ, վէշ մին պէն չիւնվ, մըտըղիդթա պըրծալ** (Բ):

Մըրաթու կատու - Խարդախ (մարդ): **Իզէն մըրաթու կատու վա, ախպօրըն էլ ա փիսօթուն ըրալ** (Բ):

Մըրըմար անէլ - Կովը կթելուց առաջ հորթը մի քիչ ծծեցնել, որ հեշտ կթվի: **Ղանան բիդի մըրըմար անիս, վէր կավը թօղէ՝ քըթիս** (Բ):

Մըրընատաթ անէլ/տալ - Կաթը քիչ տաքացնել՝ պանիր՝ մածուն եւն պատրաստելու համար: **Կաթըն բիդի մըրընատաթ անիս, յըֆտան մայան քըցիս** (Բ):

Մըրըքըշօթուն անէլ - Ծնողին՝ մորը հայիռյել: **Բաղվանչին համ խօսըն բաղան նըհըտ ա տամ, համ էլ մըրըքըշօթուն անում** (Ձ):

Մըրթամաջ ըղնէլ/տիւս կիւլ - տեն **Ըրամակ ըղնէլ**:

Մըրթամաջ քըցիլ/տիւս պիրիլ - տեն **Ըրամակ քըցիլ**:

Մըրթատըֆ տիւսիլ/քըցիլ - Մարդ համարել, որպես մարդու՝ մեծարել, կարծիքը հաշվի առնել: **Տըֆսնում ա, վէր ծիյավուրը իւրան մըրթատըֆ չի տիւսում, կիւս ա կըլխէն թըխում, քըցում ծիյին տակը** (ՀԺՅ, VII, 376):

Մըրթութունա ըղնէլ - Մարդկային վեհ հատկանիշներից զրկվել, անօրեն դառնալ: **Ըտի էտ տըղան դաշաղնուն նըհըտ հընգըրօթուն ա ընէս, մըրթութունա ըղնէս** (Ձ):

Մըրթութունա քըցիլ - Մարդկային վեհ հատկանիշներից զրկել, անօրեն դարձնել: **Էտ կօղ կընէ՞ք մարթին էլ ա մըրթութունա քըցում, տըղէն էլ** (Բ):

Մըրթօթուն անէլ - 1. Մարդկային վեհ արարք՝ քայլ կատարել, օրինական քայլ ձեռնարկել: **Թաքավէրը մըրթօթուն ա անում, տահանց ըսպանէլ չի տամ** (Ձ): 2. Այրական պարտականությունները կատարել, որպես ամուսին վարվել կնոջ հետ: **Տըղան ասում ա.- Թաքավէրըն ապրած կէնա, քըզանա կըման էս վէց հիւքին քու կընգանը մըրթօթուն ըն անում** (ՀԺՅ, VI, 144):

Մըրթանց քաշկը - Շատ տգեղ անձ: **Ղէ էն էլ հինչ հա՛րթըն, Մըրթանց քաշկըն ա** (Բ):

Մըրթէն թըթէլ - Անպատվել, խայտառակել: **Ջավթառ մարթ ա Սիմօնը, շընօթուն ըրավ, հարթները մըրթէն թըթըցէն, տանան տիւս քըցցէն** (Բ):

Մըրթէն հըֆտան քիւսիլ, բեղէրըն էլ կուրցընէլ - տեն **Աշկը շինիլին տըֆ օնքըն էլ ցըրըֆ տալ**:

Մըրօքը մինչըֆ թուխկատըֆղը/ծույնէրը/կիւտկատըֆղը/վըննէրէն տակը/տափը (հըսած) - Ծեր: **Տըսնաս ա մին մարթ, մըրօքը մինչըֆ թուխկատըֆղը հըսած, նըստած հըղէցը ղըրաղէն** (ՆԼՂԺԲ, 37):

Մըրօքը չըլէլ - Չասուն՝ տարեց մարդ դառնալ: **Անդօնը, մըրօքը չըլալ ա, ամմա հանլն խուխօթուն ա անում** (Բ):

Մըրօքուրա ընգած ըս - Ասում են մարմինը հաճախակի քորոզին: **Մըրօքուրա ընգած ըս, ջանըտ խըրէֆ քօրէ, լի՞** (Բ):

Միլլծնէրավ խաղ անէլ - տեն **Վըֆսկավ խաղ անէլ**:

Միյամիդը ըղնէլ - Միամտանալ, հոգեպես հանգստանալ, կասկածը փարատվել: **Թաքավէրը վէր ըտի յա ասում, կընէ՞ք միյամիդըն ա ըղնում քիւսում** (Ձ):

Միյամիդը քըցիլ - Միամտացնել, հոգեպես հանգստացնել, կասկածը փարատել: *Էտ Շըր-մադեն միյամիդըն ա քըցում պըրծնում, բոլորանն դաման տոն օնում, թըխում...* (ՆԼԴԺԲ, 30):

Մին ա - տեն **Հինչ էլ ինի**:

Մինակ ըրագումը տըսնալ - Չկարողանալ ունենալ՝ հասնել՝ իրագործել, փափագել, բայց չունենալ: *Հանրը ասմա.- Տու էտ ծին մինակ ըրագումըտ կըտըսնաս (Ձ):*

Մինակ ինքըն ա գոնդում (մին էլ Աստուծ) - Նրան դժվար է հասկանալ, նրա գաղտնիքները դժվար է իմանալ: *Ըտի հըղէ յա ինում քինամ, թա ըշտըդ ա քինամ, մինակ ինքըն ա գոնդում, մին էլ Աստուծ (Ձ):*

Մինակ մէյոխ կըլխավը ընցընէլավ/անց կընալավ - Ասում են մի բան կատարելը, իրագործելը թույլ չտալու վճռականությամբ՝ ես դա թույլ չեմ տա երբեք, քանի կենդանի եմ: *Տըղան ասում ա. «Մինակ մէյոխ կըլխավը անց կընալավ տու կըկարիս էտ հըլիվորէն տանիս» (Ձ):*

Մինակ մըռնէլի օրը չըգիդնլ - Քաջատեղյակ լինել, ամեն ինչ իմանալ: *Ասում ա.- Թաքավըրն ապըրած կենա, յըս մինակ մըռնէլի օրըս չըմ գոնդում (Ձ):*

Մինակ փալանը փօխվէլ - Միայն արտաքինապես փոխվել: *Հանքին հըրրուստացալ ա, լլավ կընվում ա, ամմա հանան կըռծին ա, մինակ փալանըն ա փօխվալ (Բ):*

Մին ամանի - Թեթեւակի, մակերեսորեն: *Մին ամանի էտ թօխտը կարթում ա, տամ տըղէն (Ձ):*

Մին աման շօրվա տալ - Տղային ամուսնացնել: *Այան ասմա.- Մէխկ ա էտ տըղան, մին աման շօրվա տօ, թօղէ տօն տըռնա, կըլծխը պահէ (Ձ):*

Մին անգին չօնէ - Թերի կողմեր ունի, պակասավոր է: *Տընաշինըտ ըսկի մին անգին չօնէ (Բ):*

Մին աշխարք - 1. Մեծ քանակությամբ, շատ: *Մին աշխարք լօբի յըմ քաղալ (Բ):* 2. Անչափ սիրելի՝ պաշտելի (մարդ): *Այուն հըտէ մըծ թօնը մին աշխարք ա (Բ):*

Մին աշխարք մըռավ - Ասում են լավ մարդու մահվան դեպքում: *Մին աշխարք մըռավ, Հանրաբէր դային էլ քըցալ էն աշխարքը, շէնումը էլ աստիկալ մարթ չի մընաց (Բ):*

Մին աշկավ լնց ինիլ - Արտաքուստ վշտացած ձեռնալ: *Հարթըն ըսկեսվօրը թըղէլիս մին աշկավ ար լնց ինում (Բ):*

Մին աշկավ լնց ինիլ, մինավը՝ ծըծաղէլ - 1. Թեթեամիտ՝ դեռահաս լինել, վիշտը խորը չզգալ: *Իզէն մին աշկավ լնց ա ինում, մինավը՝ ծըծաղում, հանն կըլխու չի ըղնում, թա սօվը հինչ ա (Ձ):* 2. Առերես ուրախ ձեռնալով՝ վիշտը քողարկել: *Խըդճ Խօնար, մարթին մըռնէլանը յըտը մին աշկավ լնց ա ինում, մինավը՝ ծըծաղում, հանցու խօխէնքը դարդ չանին (Բ):*

Մին աշկավ յէշիլ - 1. Թերազնահատել, կարեւորություն չտալ, արհամարհել: *Թաքավըրը վէզիրին մին աշկավ ար յէշում (Ձ):* 2. Խտրություն չդնել: *Խանը հորան կընանուցը մին աշկավ ար յէշում (Ձ):*

Մին աշկը էն մինին տըդ լնա չի տալ - տեն **Աչի ծըրքէն ըրածը ծէխէնը կարէլ չի անէ**:

Մին աշկը կըլխըյըր/աչ յէշիլ, մինը՝ կըլխըվէր/ծէխ - Շիլ՝ շեղակն լինել, շեղ աչքեր ունենալ: *Ջանդրոկը քաշում ըն տըսնում՝ հի՛նչ. էտ հըրթընըցումէն մին աշկը կըլխըյըր ա յէշում, մինը՝ կըլխըվէր (Ձ):*

Մին աշկը՝ քօն, մինը՝ գերթին - Կիսարթուն, կիսաքուն: *Պառավըն էլ, մին աշկը՝ քօն, մինը՝ գերթուն, բոլորանն էտ սնաին յըրա յըր ա կենում (Ձ):*

Մին ասըդ բիդի ինք օնէ, պուղվատէն փուպըն ա հըրցընում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր չնչին բանի համար մեծ պահանջներ են ներկայացնում: *Տընաշինըտ մին ասըդ բիդի ինք օնէ, պուղվատէն փուպըն ա հըրցընում. Էրկու մէտըր պատ ա տինում, տասսը փուպ կեր ա օգնլ (Ձ):*

Մին արշինավ չափէլ - Նույն վերաբերմունքն ունենալ՝ առանց հաշվի առնելու անհատական առանձնահատկությունները, լավն ու վատը չտարբերակել: *Բըրիզադիրը լօխ կօրծ ընօղնէրէն մին արշինավ ար չափում, քըշէր-ցիրէկ կօրծ ընօղէն ա լօղումէն ճօկում չար (Ձ):*

Մին բաշ - 1. Իսկույն, անմիջապես: *Մարթը կըտաղում ա, մին բաշ տօն կամ...* (ԼԴԲ, 309): 2. Անընդհատ, շարունակ: *Էշը օրիշ հինչ ա՛նէ, լըրիա մին բաշ զըռում ար (ԱԱԶ, 47):*

Մին բծլնկ - տեն **Մին խիլ(լ)ն**:

Մին գրքում - տեն Մին թիքն:

Մինգինին դաթը/մաչը/տակը քըցիլ - Ստի-պել, հարկադրել: Վեր մինգինին դաթըն ըն քըցիլ, չօբանը լօխ վըզնվ ա օնում (Ձ):

Մին գիլլնվ էրկու ըլըբաստըրակ վեր քը-ցիլ - տեն Մին ծըրքավ էրկու ծըմէրուկ փըռ(ն)էլ:

Մին դամարը - Մի քիչ, ինչ-որ չափով: Ըտըրա մին դամարը կիժ ա, լօխ վախում ըն նըհստա (Բ):

Մին դարդ ինիլ - տեն Մին փուրացավ ինիլ:

Մին էլ վեր քինիս, հիբ կըկաւ - Ասում են նրան, ով որեւէ տեղ՝ որեւէ բանի է գնում եւ շատ ուշանում: Ուստան կըզըվում ա, թա. «Շան տըղա, օրը մըթնից՝ տու հնլն ըխպիրան կնլն, մին էլ վեր քինիս, հիբ կըկաւ» (Ձ):

Մին էլ տըհսէ - Հանկարծ(ակի): Մին էլ տըհսէ՝ արջը քօլէն տական տոնս պըրծավ փախավ (Բ):

Մին էլ տըհսէր - Հնարավոր է, կարող է: Ասում ա. «Ծէլլ ըրէք՝ կալը թըկը՝ցէք, մին էլ տըհսէր թօռը նի կալավ» (Ձ):

Մինը դէրըն ա սիրում, մինը՝ դըրակէնը - Յուրաքանչյուրը գործում է ըստ իր ճաշակի եւ շահի: Մինը դէրըն ա սիրում, մինը՝ դըրակէնը. Արտաշը ամմէն տարէ ցօրէն ա վարում, Մուքին՝ խամբար (Բ):

Մինը էրկու/հազ(զ)ար անէլ/շինիլ - Կրկնա-պատկել, շատացնել, բազմացնել: Կընէգը պիտի խելունք ինի, մինըն էրկու անէ, վըհ թա լօխ տոնս տա քամուն տա (ՆԼԴԺԲ, 36):

Մինը էրկու/հազ(զ)ար տըհնալ - Կրկնա-պատկվել, շատանալ, բազմանալ (թերքը, հարստությունը, երեխաները եւն): Սուըցէ Սումբայթ դային օտօղ-խըմօղ մարթ, Սօնիշկա հնսին էլ նըմուսքէշ կընէգ, ըտըրանց մինը ըսկի էրկու չի տըհնում (ԱԶ, 66):

Մինը հինան ա, մինը կօրծէ - հեզն. Ոչինչ չեն անելու (ասում են ծուլ մարդկանց մասին): Պառավը ասում ա. - Հինչ ըմ ա՛նում հարթները, մինը հինան ա, մինը կօրծէ՞ (Ձ):

Մին ըղտըրի - տեն Մին թիքն (1):

Մին ըմանա/ըխօռա օտէլ - Սիրով՝ հա-մերաշխ լինել: Մըրթըկընէգ վեր մին ըմանա չըկէրէն, տօնը սաղ օրը կըմըվ կըղնէ (Բ):

Մինը մըհըտ գիդի-գիդի ընէլավ մին հծլ ա քըթնլ/փըռ(ն)ալ, էզզանան գիդի-գիդի յա անում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, մի անգամ հաջողության հասնելով, միշտ նույն միջոցին են դիմում: Սուրէնը մըհըտ շիլ ընգած մին արչ ա վեր քըցնլ, միհէնգ ամմէն օր թըվնն-գը յօր ա օնում քինամ ծըմակը. ըստըղ ըն ա-սալ. «Մինը մըհըտ գիդի-գիդի ընէլավ մին հծլ ա քըթնլ, էզզանան գիդի-գիդի յա անում» (Բ):

Մինը մինին ըրէվավը իւրթնմնը օտէլ - տեն Մին ըմանա օտէլ:

Մին ըմսական պէխկ - Գեղեցիկ (անծ): Ախճիգ՝ հինչ ա՛խճիգ, մին ըմսական պէխկ (Բ):

Մին ընգիւնանէ - Ոչ բազմազբաղ, միայն մի գործ՝ զբաղմունք՝ հոգս ունեցող: Արտը հընծիւն ա, մընամ ա կալըն էլ թակէ, մին ընգիւնանէ տըհնա (Ձ):

Մին ընգիւնավը/ընգուճավը նի մըննէլ, մինավը տոնս կաւ - Չանսալ, չհասկանալ, լսա-ծից ոչինչ չհիշել, լսածին ուշադրություն չդարձ-նել: Մարթը խօսում ա, խօսում, ամմա կընգանը վէջըն էլ չի. մին ընգիւնավը նի յա մըննում, մինավը՝ տոնս կաւ (Ձ):

Մին ըշկըճըպ(էլ)ումը/ըշկըհօփումը - Ակնթարթորեն, վայրկենապես, շատ արագ: Տա մին հէնց գիւնն յա ինըմ, վըր լըրան կաղնիս, ըշտեղ ասիս՝ կըտանէ մին ըշկըճըպէլումը (ԼԴԲ, 326):

Մին ըրտասունք - տեն Մին թիքն (1):

Մինը քինամ ա, մինը՝ կամ - Իրար ետեւից այցելում են, շատերն են այցելում: Տահանց տանը ամմէն օր դօնաղ ա իննում. մինը քինամ ա, մինը՝ կամ (Բ):

Մին թանիրնվ - Դժվարությամբ, հազիվհազ: Լըհա մին թանիրնվ քընում ա... (ՀԱԲ, 15, 26):

Մին թանիրը անէլ - Միջոց՝ ելք ճարել: Մըտա-ծըմ ա, մըտածըմ, վեր մին թանիրը անէ, էծը պահէ (ՀԺՀ, VI, 190):

Մին թանիրը/թանիր - Ոչ սովորականի պես: Մին թանիր ըս ըրվամ, հինչ ա՛ պըտահալ (Բ):

Մին թանիրն տինիլ - Խիստ նեղել՝ տանջել՝ չարչարել: Ըսկէտուրը հարթնանը մին թանիրու վար տինում (Ձ):

Մին թըխավ ծառ չի պարան կնլ - Չնչին ջաքերով՝ միայնակ գործելով մեծ գործ գլուխ չի գա: ...Մին թըխավ ծառ չի պարան կնլ, Սան-

սօն, տու մինակ կարել չըս էտքան հեյվանը պահիս (2):

Մին թըվանէ վարել - 1. Զողը մեկ կողմից սկսել վարել: Մին թըվանէ վարելը տիժեր ա (2): 2. Աշխատատար գործ կատարել: Ամմէն մարթ չի կարել մին թըվանէ վարել (Բ):

Մին թիլ քաշիս՝ հազ(զ)ար կըրկատան վեր կըղնէ - 1. Ասում են մաշած՝ հնացած շորի մասին: Զամօթ չի՞, էտ հինչ պէնջակ ըս կըճցալ. մին թիլ քաշիս՝ հազգար կըրկատան վեր կըղնէ (Բ): 2. Ասում են աղքատ՝ չքավոր մարդու մասին: Խըճ-ճը հինչ ա՞նէ, կարըմ չի խօխենքը պահէ. մին թիլ քաշիս՝ հազգար կըրկատան վեր կըղնէ (2):

Մին թիքիւմ - 1. Մի քիչ, քիչ: Ախճիգը բոլոր-դան կըլխի յա ընգնում, վեր հոլորթավը մին թիքիւմ լիւս ա ըրվամ (ՅԺՅ, V, 60): 2. Փոքրիկ, փոքրամարմին: Մին թիքիւմ ախճիգ՝ ա մեր Սօնան (Բ):

Մին թիքիւմ անէլ - տեն Նըհար անէլ:

Մին թիքիւմն օտէլ, մինը մատաղ անէլ - Փորձանքից հաջողությամբ ազատվել: Ծառան Ծատօրը վեր ընգալ, սաղ մընաց. մին թիքիւմն կերալ ա, մինը մատաղ ըրալ (Բ):

Մին թիքիւմ տըճնալ - Փոքրանալ: Վախան նըղիւտ կօչ ա յըկալ, մին թիքիւմ տըճնալ (2):

Մին թծգ - տեն Մին թիքիւմ (1):

Մին թօշէն վեր սիլլւմ տաս, էն մինը տէմ կանէ - Ասում են խեղճ՝ հյու մարդկանց մասին: Խըճճ մարթ ա Քամալը. մին թօշին վեր սիլլւմ տաս, էն մինը տէմ կանէ (Բ):

Մինին աշկը տոնս յըկալ/տոնս պըրծալ, էն մինըն ասից՝ ինձ տօ, տանիւմ տամ կատ-վէս - տեն Մինին տօնը նի կացալ, էն մինը կըրակէն յըրա խըրաված ըրալ:

Մինին ասըղը թիլիլ - Մեկի օգտին խոսել՝ գործել: Իզէն սաղ օրը հիրըվանէն ասըղըն ա թիլիւմ, հունց կարող ա տօն տըճնալ (Բ):

Մինին ավար անէլ, մինին՝ խավար - տեն Մինին յըճէլ, մինին դաղէլ:

Մինին ըշկերէն յէշիլ - Ամաչելու, ամոթահար լինելու առիթ չունենալ: Էտքանանը յըճտը հունց ը՞ս քու մօր ըշկերէն յիշիլւմն (Բ):

Մինին ըրէվէն տակէն կենալ - Մեկի իշխանության՝ հովանավորության տակ լինել: Բըրիգադիրնէն նախագէն ըրէվին տակէն ին կենում (2):

Մին ինիլ - 1. Միություն կազմել, միաբանվել, միանալ: Մեր հայերը վեր մին ինիլն, լօխ կըղնուզի (Բ): 2. Միաժամանակ՝ անմիջապես կատարվել՝ տեղի ունենալ: Դէվին վեր ըղնէլըն ա մըճնէլը մին ա ինիւմ (2): 3. Տարածվել: Էտ օրվանից էլ էտ խօսկը սաղ Ղարաբաղալ մին ա ինիւմ (2):

Մինին խաչավը թաղվել/խաչվիլ - Մեկի ձեռքով՝ պատճառով կորսվել՝ անհետանալ՝ կործանվել: Մարթը քիւղիւմ ա, վեր տանը փուլը կընգանը խաչավըն ա թաղվալ, ամմա սնն չի անում (2):

Մինին ծափավը պար կ'ալ - Մեկի խորհրդով շարժվել: Մարթը վեր կընգանը ծափավը պար յըկալ, տօնը կըքանդըվի (Բ):

Մինին ծօխը վեր կըտըր(վ)է վէչ, էն մինինը յըճր չինիլ - Մեկի շահը պայմանավորված է մյուսի դժբախտությամբ՝ վնասով: Բահադուրը չուխացալ, բօստանը մընաց Կիմին, ըշխար-քէս պէնըն ա ըտի. մինին ծօխը վեր կըտըրվէ վէչ, էն մինինը յըճր չինիլ (Բ):

Մինին կօխկէն հնլւմ խօխա/շատ կուճի ինիլ - Մեկին խիստ զիջել (խեղճով, ճարպկու-թյամբ, խորամանկությամբ եւն): Պարսէղը Սըմ-սօնէն կօխկէն հնլւմ խօխա յա, իզէն Սըմսօնէն կարել չի խնիլի (Բ):

Մինին հըճտէ մըճաճ ինիլ - Մեկի հետ հարաբերությունները վերջնականապես խզած լինել: Արմօն Գուրգենին հօրը մընէլավը յըկալ չի, Արմօն Գուրգենին հըճտէ մըճաճ ա (Բ):

Մին ինձանա հըրցըրոն - Ես այլ կարծիքի եմ, ես կարող եմ ճիշտն ասել: Կընէգը ասմա.- Մին ինձանա հըրցըրոն, էտ պէնը ըտի չի իլւմ (2):

Մինին մըրօքը նի կացալ, էն մինը ասից՝ հինգըցընիս վէչ, թօղէ, թըքանամ - տեն Մի-նին տօնը նի կացալ, էն մինը կըրակէն յըրա խըրաված ըրալ:

Մինին մին թիքիւմ հաց տալ - Մեկին լավություն անել: Իզէն գ'անքումը մինին մին թիքիւմ հաց տուված չի (Բ):

Մինին մին ցօրտ խօսկ չի ասէլ - Ասում են բարի՝ քնքուշ՝ կիրթ մարդկանց մասին: Սօնիշ-կա աքէրը ճօկ կընէգ՝ ա. մինին մին ցօրտ խօսկ չի ասէլ (Բ):

Մինին յըճէլ, մինին դաղէլ - Աջառու՝ անար-դար լինել: Էտ դիրքտըրը լօխ դասատվօրցը մին աշկալ չի յէշիւմ, Էզգանան մինին յըճում ա, մինին՝ դաղում (ԱԶ, 73):

Մինին յորա վրէննը կէնալ - Վերջնական ընտրություն կատարել: Շատ ախճի՞ք ըն տը՛ս-նում, ախճը, Թխպանին ըխճըկանը յորա վրէննը կէնում (2):

Մինին յորա տաք-տաք/կած-կած ինիլ - տէն Սըրտը յորա (տաք-տաք/կած-կած) ինիլ:

Մինին շուքումը կէնալ/ապըրել - Մեկի հովանավորությամբ ապրել: Զուրը ախպորը շուքումըն ար կէնում (2):

Մինին տունը նի կացալ, էն մինը կըրակէն յորա խըրաված ըրալ - Մարդկային հարաբերություններում որոշիչը շահն է: Շահէնը վեր մը՛ն-նում ա, հըրըվանը բուստանէն չափարը տէն ա տամ. նըհախ չըն ասալ. «Մինին տունը նի կացալ, էն մինը կըրակէն յորա խըրաված ըրալ» (Բ):

Մին իրը՛սը՝ լաց, մինը՝ ծըծաղ - Արտաքուստ՝ ուրախ, ներքուստ՝ վշտացած: Դերվիշը ասմա. - Էտ ըխճըկանը մին իրը՛սը լաց ա, մինը՝ ծըծաղ, մին գիհն, թա հինչ ա պըտահալ (2):

Մին լիւս լիւսանալ/ծալի/կարթել - Դժվար իրավիճակից դուրս գալու հույս ծագել՝ միջոց առաջանալ: Մարը ասմա. - Դիրխոր մէլ ըղնէլ, հալքաթ մին լիւս կըլիւսանա (2):

Մին խանխալ ծիւ ածել - տէն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Մին խաչալ թաղվել/խաչվիլ - տէն Մին խըմօրա ինիլ:

Մին խըմօրա (ինիլ) - Բնավորությամբ՝ հալացքներով եւն իրար նման (լինել), մեկը մյուսին արժան (լինել): Ըտըրանը մին խըմօրա յըն, իւրիւր նըհը՛տ լալ հընգըրթուն կանին (Բ):

Մին խընծողա դաղվել - Նույն պատճառով տուժել՝ վնաս կրել՝ դժբախտանալ: Զանը վըխէ-լան պատմում ա. - Յէս ու տըղէքըս մին խըն-ծողա յըք դաղվալ (ՆԱԲ, 49):

Մին խընծոր՝ մաչան կէս ըրած - Իրար շատ նման (մարդկանց մասին): ...Դուգանըն նան Սու-քանը իւրիւր եւքան նըման ըն ընում, վեր հենց ըն մին խընծոր՝ մեչան կէս ըրած (ՅԺՅ, V, 353):

Մին խիլ(լ)ան/խըտէտ - Զգալի, շատ: Զանը մին խիլլան փոլ ա տամ, հըղէ տինում (2):

Մին խուխու պատառ - Միևուճար, միակ (զավակ): Թամարէն իլանը մին խուխու պա-տառ ար, էն էլ կընվումը ըսպանվից (Բ):

Մին խուսկու (ինիլ) - Համամիտ, համե-րաշխ (լինել): Սըրթըկընէք Էզգանան մին խուսկու վըն (Բ):

Մին խուսկու կ'անլ - Համաձայնության գալ: ...Վերջը կ'ամ ըն մին խուսկու, վըր առըտօր անին, հըրուստանան (2):

Մին խուսկալ - Կարճ ասած, առանց ման-րամասնությունների մեջ ընկնելու: ...Մին խուս-կալ, շատ չըրչըրվէյիս ընք ըլնլ (ԼՂԲԲ, 271):

Մին խուսկը օխտը փուր մը՛ղրալ օտվէլ չի - Ասում են շատ ծանր՝ խիստ նկատողություն անողի՝ նախատողի մասին: Դէ ըսկէտուրըն էլ, մին խուսկը օխտը փուր մը՛ղրալ օտվէլ չի, վեր ըտի յա ասում, հարթըն լաց ինիլնլ տիւս ա կամ, քինամ հանրանց տօն (2):

Մին խօրում խօտը էրիւմ չի - Հոգ չէ, փուրջ չէ: Մարը ասմա. - Վէչինչ, ասալ ա, ասալ ա, մին խօրում խօտը էրիւմ չի (2):

Մին ծաղկալ կարունը չինիլ - տէն Մին ծը՛րքը ծափ չի տալ:

Մին ծաղկա օխծը զըհար ա շինում, մըղըրաճանը՝ մը՛ղըր - Յուրաքանչյուրը նույն նյութը օգտագործում է իր բնույթին համապա-տասխան: Մին ծաղկա օխծը զըհար ա շինում, մըղըրաճանը՝ մը՛ղըր. մունք թուրօտը բիջան-րում ընք, վեր արաղ քաշինք, Ալօն էլ կըտօրում ա էրում (Բ):

Մին ծամ - 1. Մի անգամ բերանը դնելու եւ ծամելու չափով (ուտելիք): Ծը՛րքը քըցիւմ ա թօրբան մին ծամ հաց տիւս օնում, տամ պըռալեն (2): 2. տէն Մին թիք'ն (1):

Մին ծամ սաղունձ շինիլ, ծամել - Շարունակ մեկի մասին բամբասել: Պատրօնը ըսկէսվօրը յորա կըզնըվում ա, թա. - Հինչ ը՛ս մին ծամ սա-ղունձ շիննլ, ծամում ըս, մէխլ չի՛ Էտ հարթըն (2):

Մին ծամ սաղունձ տը՛ռնալ - Ընդհանուրի խոսակցության՝ բամբասանքի առարկա դառ-նալ: Էտ կուղությունանը յը՛տը Զէյրանը մին ծամ սաղունձ ա տը՛ռնում (Բ):

Մին ծեղ - տէն Մին թիք'ն:

Մին ծէնու ծուվվալ/կ'օռնալ - Շարունակ ճչալ՝ գոռալ՝ լացել եւն: Կամ ա տը՛սնում՝ մին արչ, մին մը՛ծ դաննլ վը՛ննումը, մին ծէնու վա ծուվվալ (2):

Մին ծը՛րք - 1. Նման իրերի, հատկապես՝ հանդերձանքի ամբողջություն: Թաքավը՛րը ծը-ղըցպանէն մին ծէնը շօր ա տամ, տանըմ ա ըտէղ Շըրմաղէն կ'էց տամ... (ՆԼՂԺԲ, 31): 2. Մի բաժին, քիչ: Ըստարէ խընծօրէն մին ծը՛րք ա յը՛ր կաննլ (Բ):

Մին ծըբրբալ էրկու ծըմէրուկ փըռ(ն)էլ - Ձգտել՝ նպատակադրվել միանգամից շատ հարցեր լուծելու՝ շատ բան ձեռք բերելու: *Մին ծըբրբալ էրկու ծըմէրուկ փըռնէլը հիշտ պէն չի (Բ):*

Մին ծըբրբալ ծափ տալ/քըշկօռ յըտ անէլ - Հնարավորություն չունենալ, բայց գործ ձեռնարկել: *Մին ծըբրբալ ծափ տըվօղը վերչումը կըլծիը կըթակէ (Բ):*

Մին ծըբրբալ յըբ օնէլ - տեն *Մին աշկալ յէշիլ:*

Մին ծըբրբ ծափ չի տալ - Միայնակ մարդը արդյունքի հասնել չի կարող: *Մարը ասմա.- Այ բալա, մին ծըբրբ ծափ չի տալ, մին մարթու նըհըտ հընգըրաճ, հըրկըշվէ արտ ըրէք (Ձ):*

Մին ծըբրբ ծըբր քա լըվանում, էրկու ծըբրբ իրըս - Միասին՝ խմբովին ավելի մեծ գործ կարելի է գլուխ բերել: *Հարը ասում ա. «Հիշկան կարում ըբ, միապան կաճէք. մին ծըբրբ ծըբր քա լըվանում, էրկու ծըբրբ իրըս» (Ձ):*

Մին ծըբրբ յըդումը, մինը՝ մըդումը - Հարուստ, նյութապես ապահովված: *Մին ծըբրբ յըդումը, մինը՝ մըդումը խալիս ըն Դօրոնը (Բ):*

Մին կայթ - տեն *Մին թիքմ (1):*

Մին կայթ ճիւր չի տալ, թա տինիս պըռըշիտ - տեն *Մըմըռնը ծիւն օգիս տալ չի:*

Մին կակա յէլ չի փըսալ - Տարին անպտուղ է եղել, խիստ երաշտ է եղել: *Ըստարէ մին կակա յէլ չի փըսալ, բուստընէն սաղ չուրացալ ա (Բ):*

Մին կըլծիս - տեն *Մին բաշ (2):*

Մին կըլծիս պէցիւր ինիլ - Իր արժանիքներով՝ ընդունակություններով եւն մեկին գերազանցել: *Նօքարը տըղըմըրթութունալ խանէն անա մին կըլծիս պէցիւր ա ինիւմ (Ձ):*

Մին կըծէյնը/կընջէմնը/կըռքըպըտըռէ/կից - տեն *Մին թիքմ:*

Մին կըրակում էրվիլ - տեն *Մին խընծօղա դաղվէլ:*

Մին կըրիս օխտը տըդ ճօթ անէլ - Հնարամիտ լինել: *Իգէն մին կըրիս օխտը տըդ ճօթ կանէ, ընդըրա կարէլ չըս խանփիս (Բ):*

Մին կըդ (,մին թաթ)/կըղանուց - Ցածրահասակ, թզուկ, թզաչափ: *Մին կըդ մարթ ա Սամուն Անուշավանը (Բ):*

Մին կումաշ/խօզ/վըխճար կերած - տեն *Օխտը վըխճար կերած:*

Մին կումաշ/խօզ/վըխճար կըխըրավվէ - Ասում են թե՛ կրակի մասին, հատկապես՝ երբ

մեկը մտահոգություն է հայտնում, որ կրակը կարող է չհերիքել խորոված անելու համար: *Հինչ ըս ասում, էս կըրակը բօլ-բօլ ա. մին կումաշ կըխըրավվէ (Բ):*

Մին կումաշը մին ծըբրբավըն ա խըղը-ցընում - Ասում են ֆիզիկական մեծ ուժ ունեցողի մասին: *Դէ էտ փանիլվանէն էլ հու կըկա՛րէ յըխնէ. մին կումաշը մին ծըբրբավըն ա խըղը-ցընում (Ձ):*

Մին կութանէ - տեն *Մին ընգիւնանէ:*

Մին կուտի յէլ չի կա - Ամայություն է, անմարաբնակ տեղ է: *Նի յըն մընում էտ շէնը, տըսնում մին կուտի յէլ չի կա (Ձ):*

Մին կուտուր/կուծի - տեն *Մին թիքմ:*

Մին կուտուր հաց - Ապրուստի չնչին միջոց: *Խըդը մին կուտուր հաց էլ չօնէ (Բ):*

Մին կուտուր հացու հաս(ը)րայթ թօղ(ն)էլ - Ապրուստի նվազագույն միջոցներից գրկել: *Խըդը պըռավէն էծըն էլ կուղանում ըն, մին կուտուր հացու հաս(ը)րայթ թօղնում (Ձ):*

Մին կուտուր հացու հաս(ը)րայթ մընալ - Ապրուստի նվազագույն միջոցներից գրկվել: *Արտը էրվից, Ասլանը մին կուտուր հացու հաս(ը)րայթ մընալ (Բ):*

Մին կուտուր հացու տար ինիլ/ տըռնալ - տեն *Հացու տար ինիլ:*

Մին կուտուր հացու տար շինիլ - տեն *Հացու տար շինիլ:*

Մին կօլտում - Շատ քիչ (հեղուկի մասին): *Ծոքը կըլխէն ա քաշոմ, տամ չի, թա մին կօլտում էլ հընգէրը խըմէ (Ձ):*

Մին հալավ իվիլ կըցաճ - Մեկի համեմատությամբ ավելի ճարպիկ՝ խորամանկ եւն: *Կուծի ախպէրը մըծ ախպօրը անա մին հալավ իվիլ ար կըցաճ, դաստի փանդը քըթէնում ա (Ձ):*

Մին հաշըվ ա - Միեւնույն է, մեկ է: *Ասում ա.- Ինձըտէ մին հաշըվ ա, օգիւմ ըս՝ քիսի, օգիւմ ըս՝ մընա՛ (Ձ):*

Մին հավէն թըխէլ, մին տաքէն - տեն *Պան մէխին թըխէլ, Պան նալէն:*

Մին հափուռ/հափ(ը)ռու մը(ն)չանը - տեն *Մին թիքմ:*

Մին հափուռ վըդէն արժան անէլ - Օրինական ծեսով թաղել՝ հուղարկավորել: *Հիրըվանէրը հըվաքվում ըն, էտ պըռավէն մին հափուռ վըդէն արժան անում (Ձ):*

Մին հափուռ վրդէն արժան ինիլ/տըճնալ - Օրինական ծեսով թաղվել՝ հուղարկավորվել: Ըստի էտ հարուստը ծըմակումը մըճնում ա, մին հափուռ վրդէն արժան չի տըճնում (2):

Մին հափուռ վրդու հաս(ը)րաթ մընամ, թա... - Երդման՝ իր ասածը հաստատելու արտահայտություն: Կընէ՞ք թա. «Ա՛յծ՛, մին հափուռ վրդու հասրաթ մընամ, թա յը՛ս քու մօր մին թըթօ խօսկ ասած ինիլ» (2):

Մին հափուռ տըճնալ - տեն **Մին թիքի՛մ տըճնալ**:

Մին հըլավում մըծացած - Խիստ մտերիմ: Ըտըրանք մին հըլավում մըծացած ըն, ուր ուր խանիլ չըն (Բ):

Մին հըլավում քօն ինիլ - տեն **Մին ըմանա օտէլ**:

Մին հըլավ պար կ'անլ - տեն **Մին ըմանա օտէլ**:

Մին հըրցընօղ ինի - Հետաքրքիր է, տեսնես: Կընէ՞քը ասմա.- Ա մարթ, մին հըրցընօղ ինի, քըճէրվա կեսին ըժտը՛ղ ը՛ս ք'ոնում (2):

Մին հօթըումը - տեն **Մին ըժկըճըպ(էլ)ումը**:

Մին դաղմը - տեն **Մին աշխարք (1)**:

Մին դաշմնա՞ օր - տեն **Մին օր**:

Մին դէլնը/դէլնու մը(ն)չանք/դընջ - տեն **Մին թիքի՛մ**:

Մին ճըղացէն վը՛ռը լիւզ տալ, մին՝ ճըղըցպանէն - Բուրիին շողոքորթել: Խաչին հինչ մարթ ա՛. մին ճըղացէն վը՛ռըն ա լիւզ տամ, մին՝ ճըղըցպանէն (Բ):

Մին ճըղնանէ - Միևուճար զավակ ունեցող: Մին ճըղնանէ կընէ՞ք ա Սիրվարթը (Բ):

Մին ճըպատավ քըճնծ - Նույն բացասական հատկանիշներն ունեցող: Թաքավէրը թա. «Իրը՛քըտ էլ մին ճըպատավ քըճնծ ըք, իրը՛քըտ էլ թ'ունի հարայ ըք (ԱԲ, 81):

Մին ճըպէլումը - տեն **Մին ըժկըճըպ(էլ)ումը**:

Մին ճօխտ, մին կընդ - Բիչ, սակավաթիվ: Շէնին ջիհիլնէն քուչէցէն, մին ճօխտ մին կընդ պառավ մընաց (Բ):

Մին ճօխտ տըրը՛խ շինիլ - արիմ. Խիստ ծեծել: Ըսկանալըն ըբաթ Խալդին փանիլվանէն կօխում ա տակը, մին ճօխտ տըրը՛խ շինում (2):

Մին ճօնդը՛ըստը՛ղ, մինը...՝ Ասում են շատ մեծ թափորի մասին: Աղ ապուն թըղէլավը շատ մարթ ա յը՛կալ. մին ճօնդը՛ ըստը՛ղ, մինը Թուրանըմը (Բ):

Մին մաննը - 1. տեն **Մին թիքի՛մ**: 2. Կարճ: ...Չըրու սօր կըրէցի վէչ թա քէզ մին մաննը կիոր կիորիմ, կըլօխըս խառնըված ա... (ՉՏ, Ա, 153):

Մին մաննը մը՛ղըր շինիլ, ծամէլ - տեն **Մին ծամ սաղունծ շինիլ, ծամէլ**:

Մին մաննը մը՛ղըր տըճնալ - տեն **Մին ծամ սաղունծ տըճնալ**:

Մին մարթու կընանէք - Համերաշխ, մտերիմ (մարդկանց մասին): Էտ շէնին կընանէքը հանց ըն մին մարթու կընանէք (2):

Մին մարթու նըման - Միաբանված, համախմբված, միահամուռ: Լօխ մին մարթու նըման յըրա յըն տըճնում, էտ իրփիվէրուն արտը մին օրումը հընծ'ում, տամ ուրան (2):

Մին մէխին թըխէլ, մին նալէն - տեն **Փան մէխին թըխէլ, ք'ան նալէն**:

Մին մըթկու ինիլ - Միեւնույն կարծիքը կամ մտադրությունն ունենալ: Մըթըկընէ՞ք մին մըթկու վըն ինում (2):

Մին մըթկու կ'անլ - տեն **Մըսլըհարթու կ'անլ**:

Մին մընուտումը - տեն **Մին ըժկըճըպ(էլ)ումը**:

Մին մըսխալ - տեն **Մին թիքի՛մ**:

Մին-մին անէլ - Մանրամասն փնտրել՝ ստուգել՝ հետաքրքրվել: Սաղ տօնը մին-մին ա անում, մուտանան քըթէնում չի (2):

Մինմինանվը տալ - տեն **Մին ջան տըճնալ (2)**:

Մինմինաքէ տալ - Ինքն իր մտքերի հետ լինել, մենակ լինել: Կամ ըն տըճնում՝ ախճիզը ըխպիրին դըրաղէն մինմինաքէ տալիս (2):

Մին մօթ անրուն տինիլ կըլխէն - Խիստ ջղայնանալ՝ մռայլվել: Մարթը, մին մօթ անրուն տիրանծ կըլխէն, նի յա մընում (2):

Մին մօրա իլանծ - 1. տեն **Մին խընծծը՛մաչան կէս ըրած**: 2. տեն **Մին մարթու կընանէք**:

Մին յօլլուղ - Վերջնականապես: Հարը ասմա.- Մին յօլլուղ դըրաղ կաց, էտ օյինբազէն անա պըրծէլ (2):

Մին յօն անէլ - տեն **Յօն անէլ**:

Մին յօն ինիլ - տեն **Յօն ինիլ**:

Մին շէլանկ - տեն **Մին խիլ(լ)ան**:

Մին շընչումը/նըփանտումը - տեն **Մին ըժկըճըպ(էլ)ումը**:

Մինչքով աշկըտ ճըպէլը - տեն **Մին ըժկըճըպ(էլ)ումը**:

Մինչդեռ դերին խազը - 1. Մինչեւ վերջին սահմանը: Մինչդեռ դերին խազը քինամ ըն, յըտ տըռնում... (2): Լիակատար կերպով, լիովին, ամբողջովին: Կործը մինչդեռ դերին խազը բիդի անիս (2):

Մինչդեռ էշին զատեզը - Անորոշ ժամանակ, երբեք: - Պարթկըս հիբ ըս տըլական: - Մինչդեռ էշին զատեզը (2):

Մինչդեռ ընգունեն/ընգունտակերթ/թըվըր-պըտոկը/խըզատակը - Շատ, խիստ, չափազանց: Մարթիք էլ գիդացալ ըն, ըսքըսալ իշերեն մինչդեռ խըզատակը պեռելը (ԱԱ, 88):

Մինչդեռ ըշխարքես վերջը - Ամենահեռավոր տեղը՝ սահմանը: Միսիզը ասմա.- Յըս քըզ նըհըտ մինչդեռ ըշխարքես վերջը կըկամ (2):

Մինչդեռ ըստըդըս/պոկըս ա հըսալ - Այլեւ չեմ կարող դիմանալ՝ համբերել (ասում են՝ մատով կոկորդը՝ վիզը ցույց տալով): Կընեզը ասմա.- Մինչդեռ ըստըդըս ա հըսալ, էլ քու մոր նըհըտ կարել չըմ կենամ (2):

Մինչդեռ ըստըդը/պոկըս կոշտ ըմ - Այսինչ վատ բանը շատ եմ տեսել՝ ճաշակել, այլեւ չեմ ուզում (ասում են՝ մատով կոկորդը՝ վիզը ցույց տալով): Ասում ա. «Ինձ քու քծմազըտ հարկավեր չի, մինչդեռ ըստըդը կոշտ ըմ» (2):

Մինչդեռ խոխան լաց չինի, մարը ծըծ չի տալ - Մինչեւ պահանջ չներկայացվի, չեն բավարարի: Ըշխարքես պենը ըտի յա, բիդի օգիս, վեր տան. նըհախ չըն ասալ. «Մինչդեռ խոխան լաց չինի, մարը ծըծ չի տալ» (2):

Մինչդեռ կըտը/ծնորը/ծովը հըսնելը փոխկերթը յըր քաշի/վըննըմաները հանել - Շտապել, առանց կշռադատելու պատրաստություն տեսնել: Հնորը ասմա.- Մինչդեռ կըտը հըսնելը փոխկերթըտ յըր մէլ քաշի, հնլւն մինչդեռ հըրսանեքը երկու ամես վախտ կա (2):

Մինչդեռ կըրեզման - Մինչեւ մահ: Ապան մինչդեռ կըրեզման էն ա իլնլ բաղ բիջիդիլիս (Բ):

Մինչդեռ դըյներեն/մըզերեն պըտոկը/պոկը - տեն Մինչդեռ ընգունեն:

Մինչդեռ յերգիլնք՝ շընուրիակալ/կոհ ինիլ - Անչափ շատ շնորհակալ լինել: Պառավը ասում ա.- Մինչդեռ յերգիլնք՝ շընուրիակալ ըմ, էլ օգում չըմ (2):

Մինչդեռ վերջին կաթը - տեն Մինչդեռ դերին խազը (2):

Մինչդեռ վերջին մարթը - Բոլորը, ամենքը: Հինացեք մինչդեռ վերջին մարթը տոն ըն կամ, ըտըրանց շենան նըհըտ տամ (2):

Մինչդեռ վերջին շունչը - տեն Մինչդեռ կըրեզման:

Մինչդեռ վերջ քինիլ/հըսնել - Ձեռնարկած գործը հետետղականորեն, համառորեն ավարտին հասցնել: Կարօն մինչդեռ վերջ քըզալ, տըղեն տոնումն ըզադից (Բ):

Մինչդեռ վըսկըռքեն - տեն Մինչդեռ ընգունեն:

Մինչդեռ վըրթըբերին խազը - տեն Մինչդեռ դերին խազը:

Մին պատառ - տեն Մին թիքի:

Մին պարկ անրին կըլծիլն օնել - տեն Մին մօթ անրին տինիլ կըլծիլն:

Մին պեն - Որոշակի չափով եկամուտ՝ օգուտ՝ արդյունք: Չըրչարվում ըմ, չըրչարվում, ըսկի մին պեն չի տըռնում (Բ):

Մին պեն անել - Որեւ միջոցի դիմել, ելք գտնել: Հնորը ասմա.- Վախել մէլ, մին պեն ըմ ընական, քըզ տոնումն ըզադիլ (2):

Մին պեն ասած/ըրած ինիլի հըտե/մըհար - Ձեռնականորեն, հենց այնպես ասած (արած) լինելու համար: Յըս էլ մին պեն ասած ինիլի հըտե ըսըցե՝ շընուրիակալ ըմ (Բ):

Մին պեն էլ պարտը մընացել(նք) - Ասում են, երբ մեկի կողմից ակնկալվող պատասխանը (երախտագիտություն, արածի համար զոջում են) չեն ստանում: Էնքան լըվօթունը ըրե հօրենին, շընուրիակալ չիլնլ, էլ չերիք, հնլւն մին մին պեն էլ պարթկ մընացել (Բ):

Մին պենու մաջի կորչիլ/փըթել - Մի բանով ապականված, թաթախված լինել: Յըխտու մաջի փըթում ա, բաշիր չի անում, թա լըղանա (Բ):

Մին պենում կումակ չինիլ - Ոչինչ չիմանալ, ոչնչի ընդունակ չլինել: Տընըշինիտ տըղան ըսկի մին պենում կումակ չի (Բ):

Մին պենու յըրա վըննը կենալ - տեն Մինիլ յըրա վըննը կենալ:

Մին պերան - 1. տեն Մին բաշ (2): 2. Մեկ անգամ: Ապան խօսկը մին պերան ար ասում (Բ): (1): 3. տեն Մին թիքի:

Մին պերցու - տեն Մին մարթու կընանեք:

Մին պերցու ծըրանալ - Մինչեւ ծերություն անդավաճան ամուսնական կյանքով ապրել (հիմնականում գործածվում է որպես

բարեմադրություն՝ ուղղված նորապսակներին): Այան էլ ճուխտըքանուց ճրկատան պաչում ա, թա՛ մին պերցու ծըրանաք (2):

Մին պերցու կնիլ - Ամուսնանալ: Այան ասմա.- Յըսս վեր քու ապու նըհրէտ մին պերցու վըմ յըկալ, հնիւն խօխա յըմ իլնիլ (Բ):

Մին պըլ մըգ ունինք, մինըն էլ խընուշի-նակա/Յըթէրքա/Քըրըհուսնա յըկալ - Ասում են, երբ մեկը խելթություն է անում: Մին պըլ մըգ ունինք, մինըն էլ խընուշինակա յըկալ. մեր Սուրէնին հարթըն հնիւն մին շէփտըվա հարթն ա, ամմա վեր մին պեն ըս ասում, պըլթունը փըռնում ա (2):

Մին պըցաչափ - արիւմ. տեն **Մին թիքն**:

Մին պիրընպատառ - տեն **Մին թիքն**:

Մին պուք կնիլ - տեն **Պուք կնիլ (3)**:

Մին պոլկ սըլդաթու մաչի կըկէնա - Ասում են համարձակ՝ հանդուգն կանանց՝ աղջիկների մասին: Ազդուն հարթն ա ժէնուն հարթըն, մին պոլկ սըլդաթու մաչի կըկէնա (Բ):

Մին ջան ասէլ, մին չօռ - տեն **Փնի մէխին թըխէլ, Գնի նալէն**:

Մին ջան տըռնալ - 1. տեն **Մին ըմանա օտէլ**: 2. Կենակցել, սեռական հարաբերությունների մեջ մտնել: Կամ ըն տըռնում տահանք քոլէն տակէն մին ջան տըռնած (2):

Մին ջըլնիլ - Կարճ ժամանակ, մի քիչ: Կուճի մարթըն ասից.- Էս քըշեր անդար լըվէնը թուղէցէն ուշ, թա մին ջըլնիլ քօն ինիլ (ՆԱԲ, 30):

Մին ջուռառ - տեն **Մին թնիքը**:

Մին սըհաթ - 1. Մի ժամանակ, մի պահ: Մին սըհաթ յէշում ա տըռնում էշը կա վէշ (2): 2. տեն **Մին ըշկըճըպ(էլ)ումը**:

Մին սնիթ - Բազմաթիվ, շատ: Տանը իրէք հարթն ա ընում, մին ըսկեսուր, մին սնիթ խօխէք... (ՆԱԲ, 140):

Մին սօտան/վըննան/վըռան տըր - Փոքր (տարածություն): Մին սօտան տըր վարում ըն, յըտ տըռնում (2):

Մին վըրդու, մին ճիրն - Նույն կարգի (մարդկանց մասին): Մին վըրդու, մին ճիրն մարթիք ընք, իւրիւր լ'ալ ընք կըլխու ըղնում (Բ):

Մին վըննը կանօխ/ճէլի - Մի քիչ շուտ: Մին վըննը կանօխ ա հըսնում տօն (2):

Մին վըննը հինգիստին/կըրըզմանումը (ինիլ) - 1. Մահամերձ (լինել): Զիվանդը լ'ալ չի, մին վըննը էն ա հինգիստին (Բ): 2. Շատ

ծերացած, ծեր (լինել): Ապան ասմա.- Մին վըննըն էն ա հինգիստին, յըս քաղաք կըվօղ չըմ (2):

Մին վըսկըն՝ մին կաշի/մօրթէ գիրավ ածած/կնիւն - տեն **Էրկու չաթած վըսկըն՝ մին կաշի/մօրթէ գիրավ ածած**:

Մին վըրցըկապէնը - Քաշով՝ կշռով՝ ծավալով քիչ՝ փոքր (քեռ): Մին վըրցըկապէնը ցօրէն ա տանում ճեղացը, վեր աղէ (2):

Մին տակ թըխէլ, մին կըլծի - տեն **Փնի մէխին թըխէլ, Գնի նալէն**:

Մին տնշըր - տեն **Մին թիքն**:

Մին տապակ՝ մաչան կէս ըրած - տեն **Մին խընծըր՝ մաչան կէս ըրած**:

Մին տաս՝ էրկու կօզի - Ասում են աներես՝ անամոթ մարդկանց մասին: Կօլին՝ մին տաս՝ էրկու կօզի, ըտըրա հըտէ էլ վէշ մինը նըհրէտը հըրակաշ չի տըռնում (Բ):

Մին տէս թըխէլ/փըջիլ, մին տէն - տեն **Փնի մէխին թըխէլ, Գնի նալէն**:

Մինտըրդա տնիս - Միանգամից: Կօրծը մինտըրդա տնիս անվէլ չի (ԱԲԲ, 51):

Մինտըրդ հաց կըտըրէլ/հաց նըստէլ/հաց օտէլ/մին փուր աղ օտէլ - Աղուհացով իրար հետ կապված լինել, մտերիմ ծանոթ լինել: Թնջիրը ասմա.- Մուք մինտըրդ հաց ընք կըտըրալ, կարէլ չըմ քըգ թօղնիմ ըստըրդ մինակ (2):

Մինտըրդ նըստէլ, մինտըրդ յըր կէնալ - Միշտ միասին լինել, մտերիմ համերաշխ լինել: Էտ հըրիվանէրը իւրիւր նըհրէտ շատ մօտէ ըն ինիւմ, մինտըրդ նըստում ըն, մինտըրդ յըր կէնում (2):

Մինտըրդ վըրդ վեր չածէլ - Իրար հետ մտերիմ համերաշխ չլինել: Սաքալ քուվէրք ըն Մարյանըն ա Միրունը, մինտըրդ վըրդ չըն վեր ածում (Բ):

Մին տըրդ վըրդ վեր չածէլ - Զիմնական բնակատեղ՝ աշխատատեղ չունենալ: Իզէն մին տըրդ չի վըրդ վեր ածում, ըտըրա հըտէ էլ տօն չի տըռնում (Բ):

Մինտըրդ քօն ինիլ - տեն **Մինտըրդ նըստէլ, մինտըրդ յըր կէնալ**:

Մինտըրդ օտէլ, ճօկ-ճօկ քաքէլ - տեն **Մինտըրդ վըրդ վեր չածէլ**:

Մին տըռնալ - տեն **Մին ինիլ**:

Մին տըռնան կապած ջան նըման - տեն **Մին մարթու նըման**:

Մին տիրութիւն - տեն Մին թիքն:

Մին տուն ինի/տըհնալ - Ստերիմ համեաշխ լինել, մտերմանալ, համերաշխվել: Ուրանց տըղին հետի մին լնվ հըրսանիք ըն անըմ, լօխ, մին տուն տըհնած, օրախ ապրըմ (ՀԺՀ, V, 336):

Մին տօպ - տեն Մին թիքն (1):

Մին տօռնը պէնվալ - տեն Մին լնա լնասալ:

Մին տօռնը վեր կապվէ, մինը՝ կըպէնվա - տեն Աստուծ մին տըհնա կըտըրում ա, մին տըհնա՝ տամ:

Մին ուգօղէն էրկու տալ - Ունեցվածքը առատորեն բաժանել, առատաձեռն լինել: Հու մին ուգօղէն էրկու տա, Աստուծ ընդըրա թաննիք կըպահէ (2):

Մին փուհ մընալ/քինիլ-կնլ - Մահամերձ լինել: Հիվանդը ծանդըր ա, մին փուհ ա մընացալ (Բ):

Մին փուրացալ/ցալ ինիլ - տեն Փուրացալ ինիլ:

Մին փօր հաց - 1. Մեկ անգամ սնվելը: Մին փօր հացու դանդա՞յ յըր ըն կենում, քիննմ տոնա կամ կօխկէ շէնը (2): 2. Նվազագույն վարձատրություն: Ըտըրա ըստացած ոճիկը հինչ ա, մին փօր հաց ա (2):

Մին փօր հացը մին վեր հացա կըքըցի - Չնչին եկամուտը կարող է մեծ եկամուտից գրկել: Հանրը ասմա. «Մին փօր հացը մին վեր հացա կըքըցի, խըտուրու պէնու հըհտա մէլ ըղնէլ» (2):

Մին փօրմի - տեն Մին թանիր:

Մին քանէ կըծիս պէցնիլ ինիլ - տեն Օխտը թաքաղա իվիլ ինիլ:

Մին քար ըս թօղ անում, գօլը պըրտծղում ա - Չնչին միջամտությունն էլ կարող է մեծ գործը ձախողել: Հունց ա պըրտահում խօխան մուկնէն ճարը ածում ա կինուն պօժկան, սաղ կինին բարբաղ ա տըհնում. նըհախ չըն ասալ. «Մին քար ըս թօղ անում, գօլը պըրտծղում ա» (2):

Մին քար ըստըղաս/գփննան, մինը՝ ընդըղան/ղուգան յըր օնէ, կըծիսը (վեր) թակէլ - Խիստ ափսոսալ՝ զղջալ՝ փոշմանել: Մին քար ըստըղաս յըմ յըր օնում, մինը՝ ընդըղան, կըծիսը վեր թակում, վեր էտ ըխմաղէն նըհըտ հըրակաշ տըհնէ (Բ):

Մին քար կըլխէն տինիլ, մինը՝ տակէն - Թաքցնել, թաքուն պահել: Հանդօն մին քար էշին կըլխէն ա տիրանլ, մինը՝ տակէն. վախում ա՝ աշկ նի կն (Բ):

Մին քըթա վեր ընգած - տեն Մին խընծծր՝ մաչան կէս ըրած:

Մին քըթվ - տեն Մին թիքն (1):

Մին քնլմն - տեն Մին պերան (2):

Մին օր ըստըհ, մին օր ընդըհ - Թափառելով, աստանդական կյանք վարելով: Ըտի էտ տըղան յօլա յա քինում՝ մին օր ըստըհ, մին օր ընդըհ (2):

Մին օր իլնլ ընք, մին օր էլ քիննան ընք - Կյանքն անցողիկ է, պետք չէ մտատանջվել: Ապէլ, խըրէգ դանդըրա, մին օր իլնլ ընք, մին օր էլ քիննան ընք (Բ):

Մին օր՝ կօշտ, մին օր՝ տոնըն - Կիսաքաղց: ... Ըտի մին օր՝ կօշտ, մին օր՝ տոնըն յօլա յըն քննում (ԱԲ, 167):

Մին օր՝ սաղ, մին օր՝ կաղ - Հաճախակի հիվանդացող: Դէ հանըն ա մարըն էլ պառալ ժըղօվորթ ըն, լի՞. մին օր՝ սաղ, մին օր՝ կաղ (2):

Մին օրվա - 1. Կարճատե: Ըփկարէն մին օրվա գանք ա մընացալ, տըղօրանցը քըղաքան պիրիլ ա տուվալ (Բ): 2. Մեկ օրում կատարելի: Մին օրվա կօրծ ա մընացալ (Բ):

Մին օր վեր մինը մինին/նըրնը տըհնում չի/չըն, օրը մըթնում չի - Ասում են իրար շատ մտերիմ համերաշխ մարդկանց մասին: Ըտըրանք էլ էնքան ըն իննում սերալ, լըհա մին օր վեր մինը մինին տըհնում չի, օրը մըթնում չի (2):

Մուգէյում տինիլի - Հազվագյուտ, հնաոճ: Թանջիրը ասմա.- Էս թօրը մուգէյում տինիլի ապըրանք ա, կարէլ չըմ իժժան ծախիմ (2):

Մութալու պանէր - Ընտիր պանիր: Այան պանէր ար շինում, հինչ պա՛ներ, մութալու պանէր (Բ):

Մուխըրի օխծ - Նենգ, խարդախ (մարդ): Հու չի՞ գփնում, վեր Մարանգփնլը մուխըրի օխծ ա (Բ):

Մուկ(ը)ն(ը)կատու տալ - Իրար հետ անընդհատ վիճել՝ գժտվել: Սաքալ քուվէրք ըն, վանրին էն ըն մուկընկատու տաա (Բ):

Մուկ(ը)ն(ը)կատու տըհնալ - Իրար հետ թշնամանալ: Հարթնըն ա ըսկէտըրը մուկընկատու վըն տըհնալ, ինըր էլ պէն չի մընաց, վեր ասին վէչ (Բ):

Մուկնէն ծակէն հըզ(զ)ըրանուց նըհաշ տալ - Սարսափահար լինելով՝ փախչել եւ թաքնվելու տեղ փնտրել: Ուջադանց Տիկրանը վեր կ'իջին տըհսնում ա, մուկնէն ծակէն հըզըրանուց ա նըհաշ տամ (2):

Մուկնէն կ'իզըն էլ ա Ըրախսէն/ճըղացէն/Քուռէն օքուր/փէյդա - Չնչին օգնությունն էլ նշանակություն ունի: Ասում ա. «Թօղէ կ'ա, մուկնէն կ'իզըն էլ ա Ըրախսէն փէյդա» (2):

Մուկնէն հըհտէ կատվան օժ(ժ)ավ կէ-զան/պէն չի կա - Յուրաքանչյուրի համար իր թշնամին ամենագործողն է: Ծըհտը ասմա. «Մուկնէն հըհտէ կատվան օժժավ կէզան չի կա. ինծըհտէ ամենավըրիսէլին լէանկըն ա» (2):

Մուկնէն ճօտըն էլ ա չըվալ ծակում - Անգորներն էլ կարող են մեծ վնաս հասցնել: Մուկնէն ճօտըն էլ ա չըվալ ծակում. հավերը նի մըտէն, բըրըմէն վերթընը սաղ կերէն (2):

Մուկնէն շըռը ճըղացէն շահ/փէյդա յա - տէն **Մուկնէն կ'իզըն էլ ա Ըրախսէն օքուր**:

Մուկնու աման լըպըզտօղ - Մուրացկան, չքավոր: Էտ մուկնու աման լըպըզտօղըն ա՛ մընացալ, վեր խընամէ տըհնանը (2):

Մուկնու ծակ - Շատ նեղ՝ փոքր (կացարան): Տիկրանը մին մուկնու ծակ օնէ, օթ հօքավ մաչին կէնում ըն (Բ):

Մուկնու կածան - Շատ նեղ (արահետ): Էտ մուկնէն կըծանավը քիսամ ըն, հըսնում մին շէն (2):

Մուկունը ըսպընէլի/փըռնէլի հըհտէ տօնը կըրակ տալ - Չնչին օգուտի համար զոհաբերություններ անել: Ախմաղ մարթիք՝ շատ կան, վեր մուկունը ըսպընէլի հըհտէ տօնը կըրակ ըն տամ (Բ):

Մուկունը կատվէն հըհտէ լ'ավ աննազ չի տըհսնալ - Յուրաքանչյուրը իր թշնամու վատն է ցանկանում: ...Ամիրը հունց կարօղ ա՛ դիւշ-մանին ք'ծմա՞ք անէ. մուկունը կատվէն հըհտէ լ'ավ աննազ չի տըհսնալ (2):

Մուկունը կարում չար ծակը նի մըն(ն)է, ճըխէվիլըն էլ հանքվան կըպըհէն - Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկը, չկարողանալով ստացած հանձնարարությունը՝ գործը կատարել, լրացուցիչ հանձնարարություն՝ գործ է ստանում: Հանքին ըսկի ուրան խօխէնքը չի կարում պահէ, ախպօրը յիթիմնէն էլ ըն քօչալ յըհալ կօշտը, ըստըհը ըն ասալ, թա. «Մուկունը կարում

չար ծակը նի մըննէ, ճըխէվիլըն էլ հանքվան կըպըհէն» (Բ):

Մուկունը մին պէն չի, ամմա վեր ըղնում ա կիսուն կարասը, սաղ մուրտառում ա - Չնչին՝ անարժան մարդիկ կարող են մեծ վնաս հասցնել: Մուկունը մին պէն չի, ամմա վեր ըղնում ա կիսուն կարասը, սաղ մուրտառում ա. Էտ թօրնըք'իւնիւմը քըշէրը մուկնու ճար ա տամ, շինացուց հիյվըննէն կըտօրում (2):

Մուհալ անէլ - Մեկի բացասական հատկանիշները՝ արարքները քննադատել: Մուհալ ըրալ հիյրըվանէն մարթին, ուրան մարթըն էլ յօրուր տըհալ (2):

Մուդուր-մուդուր կ'անլ - Մորմոքվել, կսկծալ, տանջվել: Շատ ա քիս, խըրէք՝ ա քիս, տըսնաս ա մին ախճիք՝ նըստած, մուդուր-մուդուր կ'ալալ լաց ա ինիս (ՀԺՀ, V, 616):

Մում հանլի - Մումը հալելով եւ ջրի մեջ թափելով՝ ստացվող ձեւերից գուշակություններ անել: Բախաջին մում ա հանլում, Էտ ըխճըկանը բախտէն յէշում (Բ):

Մում շինիլ - տէն **Մըռամօշ շինիլ**:

Մում վառէլ - Որպես աղաչանքի կամ շնորհակալության նշան՝ եկեղեցում՝ սրբավայրում եւն մում վառել: Մին օր սա ըխճըկօրանցը յեր ա կըցըրալ, թա՛ քընիւմ ընք կըքալա սարը՝ մում վառիւք (2):

Մում տըհնալ - տէն **Մըռամօշ տըհնալ**:

Մումու նըման հանվիլ - Հյուծվել, նիհարել: Թաքուհին տըհսնում ա, վեր օրկանցօր թաքա-վէրը մումու նըման հանվում ա (2):

Մունթըռուշ անէլ - Մռայլվել, խոժոռվել: Հինչ ըս մունթըռուշ ըրալ, յըհ կաց հաց օտիւք (Բ):

Մունթըռուշը կախ անէլ/տալ - տէն **Մու-թըռուշ անէլ**:

Մունք էլ ընք մարթ - 1. Մենք էլ ենք հասկանում՝ ցանկանում, մենք էլ արժանապատվություն ունենք: Չօքանը ասմա.- Մունք էլ ընք մարթ, խէ յըս ուշունց տամ (2): 2. Մենք էլ մեր լավությունը կանենք, վարձահատույց կլինենք: Տըղան թանջիրին ասում ա.- Տու ինձ ք'ծմա՞ք ըրա՛ հըսնիմ իմ յերգ'իրըս, մունք էլ ընք մարթ, հանքիւք էլլա կըջիհիւք (2):

Միւշտմարի կըծըցընէլ - Խոսքով՝ շարժու-ծեով՝ արտաքին տեսքով հաճախորդին՝ ձեռք բերելու ցանկություն ունեցողին գրգռել՝ գրավել՝

թովել: Էտ ախճիգը հորան պար կանգնող միւշտմարի յար կըծըցընէս (Ձ):

Միւշտմարի աշկալ յէշիլ - Մանրամասն՝ ուշադիր զննել՝ ուսումնասիրել: Ուստան հորան ըրածէն միւշտմարի աշկալ ար յէշում (Բ):

Մուտառ շօն - տէս Մուխըրի օխծ:

Մուտանան տիյըրավը քըցիս՝ տիվերավը վեր կըղնէ - Ասում են նրբամարմին աղջիկների մասին: Դէ թանգան հարթնըն էլ ճօկ ախճիգ՝ ար. մուտանան տիյըրավը քըցիս՝ տիվերավը վեր կըղնէ (Ձ):

Մուրազը սըրտումը/փօրումը թօղ(ն)էլ - Իղծը՝ փափագը անկատար թողնել: Թօրքէն բալան թաղիմ, քանէ՛ ջըհիլիմ մուրազ սըրտումը թօղից (Ձ):

Մուրազը սըրտումը/փօրումը մընալ - Իղծը՝ փափագը չկատարվել: Ըտի էտ տըղէն մուրազը սըրտումը մընաց (Ձ):

Մուրազը տըրդ հըսնէլ - Իղծը՝ փափագը կատարվել: Դէ իմ մուրազըս տըրդ չի հըսալ, տոք էլ յօխ հըսնիք՝ ծեր մուրազին (ՅԺՅ, V, 477):

Մուր անէլ - Մուրալ, մուրացկանություն անել: Մուր ա անում, խօխէնքը պահում (Ձ):

Մուրէխու կըրփէր - Նիհար եւ երկար (ազդրեր, ոտքեր): Էտ կընգանըն էլ մուրէխու կըրփէր ա ինիս, լօխ նըստալ շուրուղ ըն ընէս (Ձ):

Մուրէխու փայ տըրմնալ - Փջանալ, մորէխների կողմից ոչնչանալ: Արտերը սաղ մուրէխու փայ տըրմէն (Բ):

Մուքտան դուրթու յաղի - Ժլատ, կծծի: Էղօս մուքտան դուրթու յաղի յա (Բ):

Մուքտան-միւսանլլան(ի) - Տեղի-անտեղի: ...Կամ ա յօր օնըմ, ըստոյր-ընդոյր քըթին մուքտան-միւսանլլան թըխելալ հըղէ տիւնըմ... (ՋՏ, Ա, 76):

Մուքտան պատան ինի՝ կըպըտատվէ - Ասում են շատ ազատ մարդկանց մասին: Էտքան աշկը ծակ մարթ, հունցը մեր Բէնօս ա, վէշ մին տըրդ ինիլ չի. մուքտան պատան ինի կըպըտատվէ (Բ):

Մօղա ըղնէլ/տըրմնալ - տէս Անյաթ ըղնէլ:

Մօղա՝ ըղնէլ/տնիւ կանլ - Այլեւս ընդունելի չլինել, տարածում չունենալ: Դարաբաղ էլ ա երկան շօր կըրնալը մօղա՝ ընգալ, միհէնգ անիլ-ջանիլ, լօխ կարծ ըն կըրնում (Բ):

Մօզի ըրած - Նիհար, վտիտ: Մօզի ըրած կալ ա, հինչ կաթնը բիղի տա էտ (Բ):

Մօթ տըրմնալ - Փաթաթվելով գունդ կազմել, կծկվել (օծի մասին): Կամ ա տըրմնում՝ դիւշանկէն յըրա մին զըր օխծ՝ մօթ տըրմած (Ձ):

Մծլ անէլ - հեզն. 1. տէս Ծօխ անէլ: 2. Գարշահոտ արծակել: Հիմանցում չըս, խէ մծլ ըս անում (Բ): 3. Հիվանդ լինել, հիվանդանալ: Պարսէղը մծլ ա ըրալ, էն ա տըղըպէրցում (Բ):

Մօլլէն տան կըտա - Ասում են նրանց մասին, ովքեր գերազանց տիրապետում են թուրքերենին՝ աղբերջաներենին: Դէ Սօզըրաթըն էլ, Աստուծ ա տուվալ, մօլլէն տան կըտա, հանց խօսում ա թուրքերեն, էտ թօրքերը մընամ ըն մաթ մընացած (Ձ):

Մօխէրը կըտըղէլ - Թօնրի՝ վառարանի եւն մոխիրը մաքրել: Մըրծ ախպէրը չօբան ա տաննում, կուճուրը թուռնու մօխէր կըտըղ (ՆԼԴԺԲ, 8):

Մօխէրըս կըլխէտ/կըրկաժիտ - տէս Վըրըս կըլխէտ:

Մօխէրը քամուն տալ - տէս Թէփուռը մըլըցընէլ:

Մօխէր շիւի/անէլ - 1. տէս Թէփուռը մըլըցընէլ: 2. Հրկիզել, կրակի տալ: Քըշէրը նի յա մընում ըտըրանց շէնը, հիշկան խօտու թայա յա ինում, մօխէր շիւում (Ձ):

Մօխէր տըրմնալ - Այրվել, ոչնչանալ, ավերվել: Թաքավէրին պալատը մին սըհաթումը մօխէր ա տըրմնում (Ձ):

Մօխ(ը)րալ անէլ - 1. Քողարկել, ծածկել: Կընէգը մարթին ըրըծնէն մօխրալ ա անում (Բ): 2. Վնասագերծել: Կանփին շատ ա հորան անա տնու կամ, հարկավէր ա մօխրալ ըրած (Բ):

Մօխ(ը)րէն յըրա նըստէլ - Կործանվել, թշվառանալ, սևանկանալ: Դօրոնց Մուրէնը շատ մարթու տօն ա քանդալ, միհէնգ էն ա մօխըրէն յըրա նըստած (Բ):

Մօխ(ը)րէն յըրա նըստըցընէլ - Կործանել, թշվառացնել, սևանկացնել: Բիղասըլ տըղան հօրը-մօրը մօխըրէն յըրա կընըստըցընէ (Բ):

Մծիլնթ անէլ - Ժամանակ սահմանել: Թաքավէրը մծիլնթ ա ընէս, վեր ըխճըկանը տա ըտըրան (ՅԺՅ, V, 592):

Մօղը հանէլ/տնիւ ածէլ/տնիւ օնէլ - տէս Աջըղը հանէլ:

Մօղը վեր ածէլ - տէս Աջըղը վեր ածէլ:

Մօղը փըռ(ն)էլ - տէս Աջըղը փըռ(ն)էլ:

Սօսնէ ինիլ (մինին նըհըտ) - Մեկի հետ մտերիմ՝ սրտակից լինել։ Ափկարը հիրըվանէն նըհըտ շատ ար մօտէ (Բ)։

Սօսնէ ինիլ (մին պէնա) - Որեւէ բանից՝ ար-հեստից՝ մասնագիտությունից եւն գաղափար ունենալ, տիրապետել։ *Դնկգըրթունա մօտէ յա Զամանը* (Բ)։

Սօս թակէլ - Որեւէ, հատկապես՝ ամուս-նանալու կամ սեռական հարաբերության մեջ մտնելու նպատակով շարունակ մեկի մոտ գնալ՝ մտերմություն հաստատել։ ... *Թաքուհին սիրա-հարվում ա էս մարթին յըրա, ամմա էս մարթը մօտ չի թակում* (ՅԺՅ, VI, 243)։

Սօս-մօտ անէլ - տեն **Սօս թակէլ**։

Սօրա թանգ(զ)ան իլան/ծընված - 1. Ասում են մեծ պատահարից փրկվածի մասին։ *Սօրա թանգան իլան ա Սէյրանը. մաշինը ընգալ ա ծօրը, ճըղպօրու մաչու նըման ա պըրծալ* (Բ)։ 2. Ասում են տարեց, բայց առույգ մարդկանց մասին։ *Այան հանց ա մօրա թագզա իլան* (Բ)։

Սօրա իլան ըմ՝ ըստի պէն չըմ տըմսալ - Անբնական՝ անիրական՝ արտասովոր է, երբեւէ այդպիսի բան չեմ տեսել։ *Յըլիվորը կամ ա յէշում, թա.- Սօրա իլան ըմ՝ ըստի պէն չըմ տըմսալ, յըս կարէլ չըմ ըտըրա մանին ասիմ* (Ձ)։

Սօրա ինիլ - տեն **Լնա աշխարք կան (1)**։

Սօրա խըռաված - Անդաստիարակ։ *Սօրա խըռաված ըս, խէ խէլունը չըս կենում* (Բ)։

Սօրգանէն ախճիգը/թօռնը/տըղան - տեն **Մանթաշովէն ախճիգը**։

Սօրը թանրիփ ըրածը թօղէ փախէր, հըրը-վանէն թանրիփ ըրածը յըր կան փախէր - Իրականը՝ ճշմարիտը ոչ թե հարազատի, այլ օտարի կարծիքն է։ *Յըլիվորը ասում ա. «Սօրը թանրիփ ըրածը թօղէ փախէր, հըրըվանէն թանրիփ ըրածը յըր կան փախէր. տու մօրը ըսածէն հըրվատալ մէլ, էտ ըխճըկանը անա փիս ըն խօսում շինանցէլ»* (Ձ)։

Սօրը ծօցը քինիլ - տեն **Արըվը մար մըն(ն)էլ**։

Սօրը յէշի/տըմս, ըխճըկանը օգի - Աղջկա մասին կարծիք կարելի է կազմել նրա մոր եռությունից ելնելով, աղջիկը մորը կնամանվի։ *Յանը ասմա. «Ա՛ շան տըղա, մօրը յէշի, ըխճըկանը օգի, Սօնին հինչ կընէգ ա՛, վեր ընդըրա ըխճըկանը օգիկնը»* (Ձ)։

Սօրըն էլ կըծախէ - տեն **Յօրը-մօրըն էլ կըծախէ**։

Սօրը պէժինքը ըխճըկանը կ'օտկումը կինի - Մոր բախտը աղջկան բաժին կընկնի։ *Սօրը պէժինքը ըխճըկանը կ'օտկումը կինի. հունցը Մարօս ա քամբախտ, ընդի էլ իրան ախճիգը* (Բ)։

Սօրը քանթան էն ա ըխճըկանը կուռ-նըտակէն - տեն **Սօրը պէժինքը ըխճըկանը կ'օտկումը կինի**։

Սօրթան տնու կան - տեն **Կաշվան տնու կան**։

Սօր ծըծ/կարթըն ծըծած/կէրած - տեն **Յալալ ծըծ(ը)կէր**։

Սօր ծըծ կըտըրօղ - Խորամանկ՝ ճարպիկ սրիկա։ *Իզէն մօր ծըծ կըտըրօղ ա, նըստա սանյաղ կաց* (Բ)։

Սօր ծըծվանքը վեր ածէ/վեր թափէլ - Տառապել, տանջվել, չվայելել, զզվել։ *Խըդճը լափ մօր ծըծվանքը վեր ածից, էնքան տըղը-պէրցում կացալ* (Բ)։

Սօր ծըծվանքը վեր թըփըցընէլ - Տանջել, զզվեցնել։ *Մէլիք-Շահնազարը ժողովուրթէն մօր ծըծվանքը վեր ար թըփըցընում* (Ձ)։

Սօր նըման - Յարազատորեն, կաթոգին։ *Էտ դարիք կընէգը ըտըրան մօր նըման ա սիրում* (Ձ)։

Սօր պահած - Զնքշորեն խնամված՝ փայ-փայած։ *Սօր պահած տըղա յա Սիրգօնը* (Բ)։

Սօր քըսէլ (մինին) - տեն **Ընըմէն մօր քըսէլ**։

Մծք'տանց ըղնէլ/ինիլ (մինին) - Մեկից ապ-րուստի միջոցներ մուրալ, նրանից կախման մեջ լինել։ *Աստուծ տա՛ ծեր յէղումը տըպակվիք, քասիք-քուսուքու մծք'տանց չընգնիք* (ՁՏ, Բ, 197)։

Յա՛ աղըն ա պակաս, յա՛ մաղը - Մի բանի կարիք ունի (ասում են, երբ մեկը անակնկալ հայտնվում է): *Յարը ասմա.- Կըրիքօրը լըհա ընդի կանլ չի մեր տօն, վեր յը՛կալ ա, հանլընթ յա՛ աղըն ա պակաս, յա՛ մաղը* (Ձ):

Յա ասած, յա ըսելու - Ասում են համառ՝ աներես մարդկանց մասին: *Ըտըրան յա՛ ասած, յա՛ ըսելու, հինչ էլ անիս, մին ա, էլիա ռւրան ասածըն ա ընական* (Բ):

Յա բախտի(նա) - Պատահականության վրա հույս դնելով: *Յա բախտիսնա ապրում ընք* (Բ):

Յաղը յաղեն մը՛ռալը խաղ ըսելավ կըթա-դէ - Օտարը օտարի համար չի ցավա, չի վշտանա: *Յաղը յաղեն մը՛ռալը խաղ ըսելավ կըթաղէ. Սումբաթեն հինչ դարդըն ա՛, թա հըրըվանեն արտը կարկուտը թակալ ա* (Բ):

Յա՛ էջը կըստակէ, յա՛ իշատարը - Ասում են, երբ մեկը երկար ժամանակով պարտք է վերցնում կամ որեւէ բան խոստանում: *Մինչը՛վ միհենք էլ Ղարաբաղ, վեր մինը էրկան վըխտավ պարթկ ա յեր օնում, յա մին պէն խօսկ տամ, ասում ըն.- Էն վախտը յա՛ էջը կըստակէ, յա՛ իշատարը* (ԱԱ, 84):

Յա՛ էս/էսհինչը, յա՛ էն/էնհինչը - տե՛ս **Յա՛ յը՛ս, յա՛ ինքը**:

Յա՛ ընդըրա/քը՛գ ասած, յա՛ էն քարէն/պա-տէն - Ասում են անհասկացող՝ խորհուրդ չլսող մարդկանց մասին: *...Բո՛ղի, իսէ ըտի ասած չը՛ս ըսկանում. յա՛ քը՛գ ասած, յա՛ Էն պատէն* (Ձ):

Յաթաղ տալ - Պառկել, նստել (կենդանի-ների մասին, անարգաբար՝ նաեւ մարդկանց մասին): *Կամ ըն տը՛սնում՝ արչը ըտը՛ղ յաթաղ տուված* (Ձ):

Յալըն ա հնքին խօգ՛նծ ծի - Գեղեցիկ, անթերի (իր, գործ): *Ծառ, հինչ ծա՛ռ, մին յալըն ա հնքին խօգ՛նծ ծի* (Բ):

Յալլի հարայ անէլ - Բոլորին պարի հրա-վիրել: *Մակառքաշին ծը՛րքէրը յը՛տ ա տանում, յալլի հարայ անում* (Ձ):

Յալլին շաղ(վ)էլ - Տրամադրությունն ընկ-նել, շփոթվել: *Մարթը վեր ըտի յա ասում, կընգանը յալլին շաղում ա* (Ձ):

Յալլին շըղ(վ)ըցընէլ - Տրամադրությունը գցել, շփոթմունքի մեջ գցել: *...Սըհէնց կըրի-գիստ հանլա տեսալ չընք, մեր յալլին լափ շըղվըցըրալ ա...* (ՁՏ, Բ, 93):

Յալվար ըղնէլ/ինիլ - Որեւէ բան ձեռք բերե-լու՝ զլուխ բերելու համար սրան-սրան դիմել՝ պատեպատ ընկնել: *Շատ ա յալվար ըղնում, ամմա պէն չի դիզո՛ւմ* (Ձ):

Յաղին ճըմփածը/տարածը/նի կացածը - 1. Անօրեն, ավագակ, գող (մարդ, կենդանի): *Էտ յաղին ճըմփածը շէնըմը էլ հավ չի թօղալ, լօխ կրողացալ ա, լէփանլ* (Բ): 2. Հիացմունքի արտա-հայտություն (չքնաղ, ճարպիկ են): *Յաղին տարածըտ հանց ա մին մարալ ինի* (Բ):

Յաղին ճըմփէլ/նի կէնալ/տանէլ - Անհե-տանալ, անհետ կորչել: *Յակատը յաղին ճըմ-փալ ա, ըրվամ չի* (Բ):

Յաման յարա - Անբուժելի (վերք, հիվան-դություն): *Ասում ա.- Էտ յաման յարա յա, ըտըրանա պըրծումնը չի կա, մըռնըլական ա* (Ձ): 2. Սրիկա, խարդախ (մարդ): *Էտ յաման յարան հօրը-մօրը օր ա տամ, իշը՛ղ չի տամ* (Բ):

Յա՛ յը՛ս, յա՛ ինքը - Ընտրության կտրուկ պայման դնելու արտահայտություն: *Կընէքը ասմա. «Յը՛ս քու մօր նըհը՛տ ապրօղը չըմ, յա՛ յը՛ս, յա՛ ինքը»* (Ձ): 2. Երկուսն էլ նույնն են, տարբերություն չկա: *Ասում ա. «Յա՛ յը՛ս, յա՛ ինքը, թափաղուք չի կա»* (Ձ):

Յնյմիշ ինիլ - Անհետանալ, տեսադաշտից կորչել: *Տը՛սնում ա, վեր վերչը կըռը՛վ ա տըռ-նըլական, յնյմիշ ա ինիւմ* (Ձ):

Յանգին քըցիլ - Հարմարեցնել: *Յանգին ա քըցիւմ, ըտը՛ղ նըստում* (Ձ):

Յննգի կըտըրէլ - Շատ նիհարել, հյուծվել: *Էտ թօրքը մին ամսումը յննգի յա կըտըրում, մը՛ռնում* (Ձ):

Յանը տարած - Միամիտ, պարզամիտ, մի քիչ անխելք: Յանը տարած մարթ ա Սիրօժը, խափհում ըն, կավը տանում (2):

Յան-յան անել - Տարբեր կողմերի վրա ցրել՝ շարժել: Էտ մարթը ճախը յան-յան ա անըմ, տըսնըմ տակին մին սանդուղ... (ՀԺՀ, V, 113):

Յան-յան ինիլ/տըհնալ - Տարբեր կողմերի վրա ցրվել՝ շարժվել՝ գնալ: Էս մըծ քուրը, վըր տանը լօխ յան-յան ըն տըհնում, յօր ա օնում շըփօթ իփիւմ, դէհա-դէհա օտում... (ՆԼՂԺԲ, 73):

Յան տալ - 1. Շրջանցել, կողքով անցնել: Դնվրիշին տըղան մին կերպ յան ա տամ... (ՀԺՀ, VI, 123): 2. Մի կողմի վրա գնալ՝ թեքվել: ... Պատառ տիվեր Զնսանը յան տըվավ, թա մին ճըպատ կըտրէ, բիրդան մին տըրաքուց յեկավ (ԼՂԲԶ, 274):

Յաշը անց կըցընել - Ծերանալ, հասակ առնել: Մին մըծացած, յաշը անց կըցըրած թաքավըրու մին շատ դնշանգ ախճիգ ա ինում (ՀԺՀ, VII, 30):

Յաշ քաշիլ - տեն **Յաշը անց կըցընել**:

Յառլիկը յըրա - 1. Նոր, չօգտագործված: Փուլը տամ ա, տըղէն հըտէ մին յառլիկը յըրա մաշին ինք օնում (2): 2. տեն **Կամսամօլէն գընիշկան կուռնըտակէն**:

Յառլիկը պուք տըված - 1. Ոչ նոր, օգտագործված: Թնսիքը միշտ յառլիկը պուք տըված շօր կըկընա (2): 2. տեն **Կամսամօլէն գընիշկան կուրցըրած**:

Յավա էծ/կավ - Տնետուն շրջող՝ ման գալ սիրող (մարդ): Իզեն հինչ կընէ՞գ, յավա էծ ա, սաղ օրը էն ա ըստըրա-ընդըրա տանը (Բ):

Յավից ինիլ - Որեւէ նպատակով մի տեղ՝ հիմնարկություն կամ անձի մոտ գնալ՝ գալ՝ ներկայանալ: Ժամի հենգին սալդաթը յավից ա ինում (2):

Յա' տօնըս, յա' կըտօրըս - Ասում են աղքատ՝ ընչագուրկ մարդկանց մասին: Յա' տօնըս, յա' կըտօրըս. Զըրիստափօրը էն ա օրէն հացէն կարօտ (Բ):

Յարա դիւզ(վ)իլ/տըղանալ - Մեկի կարիքը բավարարվել, որեւէ գործ հաջողությամբ ավարտվել (հիմնականում գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձևերով): Կընէ՞քը ասմա.- Ա' մարթ, էտքան փուլավ յարա չի դիւզիլ, էլլա տօ' (2):

Յարա յըր օնօղ - Ներողամիտ: Յարա յըր օնօղ ար թաքավերին կուռնուր ախճիգը (2):

Յարա տըհէն նի կ'ան - Զգայուն տեղին դիպչել, վիրավորանք՝ հոգեկան ցավ պատճառել: Կեզիրը էտ վեր ասում ա, թաքավերին լափ յարա տըհէն ա նի կամ (2):

Յարի տալ - Զորդորել, համոզել, մի բանի մղել, դրդել: Շինացէք յարի տըվէն, Կաղօն խօզը մօրթից (Բ):

Յէլքան անել - տեն **Սազէրը յէլքան անել**:

Յէվիշին ըավը չաղալը կօտէ - տեն **Տննծին ըավը արջը կօտէ**:

Յէսիր անել - 1. Գերի տանել, գերեվարել: Պըռըվնուն կըտօրում ըն, ջիհիլնուն էլ յէսիր անում (2): 2. Մեկից՝ մի բանից կախման մեջ դնել, հլու՝ հպատակ դարձնել: Խանը իւրան ժուղուկորթէն յէսիր ա ըրալ (2): 3. Զրապուրել, հմայելով՝ թուլելով տիրել: ... Տու ինձ յէսիր ըս ըրալ ուռթանա քըշէրալ (ԼՂԲ, 259):

Յէսիր ըղնէլ/ինիլ/տըհնալ - 1. Գերի ընկնել, գերության մեջ լինել: Զուկն ա պըտահում՝ Առըստամէն ճօխտ տըղան կըռվէն վախտը յէսիր ըն ըղնում (2): 2. Մեկից՝ մի բանից կախման մեջ ընկնել՝ լինել, նրա ենթական դառնալ՝ լինել: Մարթը վեր կընգանը յէսիր ընգավ, էլ հինչ տըղա'մարթ (Բ): 3. Մեկով՝ մի բանով հրապուրվել՝ տարվել: Թաքավերին տըղան էտ հիւրի-մնլնգ ըխճըկանը տըսնալըն ըբնստ յէսիր ա տըհնում (2):

Յէսիր կըտըրէլ - տեն **Յէսիր ըղնէլ (2)**:

Յէվըս/Յէվ-յէվըս անել - 1. Գողանալ, հափշտակել, յուրացնել: Պահեստապետը կըլ-խօզէն սիսըհը սաղ յէվըս ըրալ (2): 2. Սպանել, անհետացնել, վերացնել: Դըջըղնէն վօրօշում ըն, վեր ըտըրան յէվըս անին (2): 3. Գործը ծախողել, անուշադրության մատնել: Ուստան կօրծը յէվըս ա ըրալ (2):

Յէվըս/Յէվ-յէվըս ինիլ/տըհնալ - 1. Գողացվել, հափշտակվել, յուրացվել: Թնջիրին մըռնէլանը յըտը հըրըստօթունը սաղ յէվըս ա տըհնում (2): 2. Սպանվել, անհետացվել, վերացվել: Ըտի թաքավերին ճօխտ տըղան յէվըս ըն տըհնում էտ ըխճըկանը ծըրքավը (2): 3. Գործը ծախողվել, անուշադրության մատնվել: Զնրը մըհնում ա, տանը կօրծը յէվըս ա ինում (2):

Յէվ-յէվ անել - տեն **Կիրկապ անել (1)**:

Յէվրեյու ճօտ - 1. Անխիղճ ու կծծի (մարդ): Էտ յէվրեյու ճօտ ա, խըղճ կընգանը փուլէրը լօխ

խըլնալ ա, թողալ տոնգնը (2): 2. Խորամանկ (մարդ): Քանսպանը յեկրեյու ճօտ ա, սայաղ կաց՝ խանփի վէջ (Բ):

Յերալաշու մատարյալ - Ծաղրի՝ ծիծաղի առարկա: Իզէն յերալաշու մատարյալ ա, վէշ մինը մըրթատըղ չի տինում (Բ):

Յերան անէլ - տէն **Քամէ տալ**:

Յերգինքը ծըծերը վեր ա թողալ - Ասում են, երբ անձրեւը՝ ձյունը երկար ժամանակ չի դադարում: Յերգինքը ծըծերը վեր ա թողալ, կարում չընք, թա մին կօրծ անինք (Բ):

Յերգինքը կարում չի, թա քամակը հըվաքէ - տէն **Յերգինքը ծըծերը վեր ա թողալ**:

Յերգինքը կըլխէն մըթնէ/շօռ կ'ան/ փօլ կ'ան - Անակնկալ աղետից ընկճվել՝ խուճապահար լինել: Կընէգը էտ վեր տըսամ, յերգինքը կըլխէն մըթնից (2):

Յերգինքը կ'նուկապ ինի/տըգնալ - Անձրեւ չգալ, երաշտ լինել: Յերգինքը կ'նուկապ ա իլնալ, բուստունեն լօխ չուրընական ա (Բ):

Յերգինք(ը) յըր ինի/հըսնէ/ պիցըրանալ - Շատ վերեւ բարձրանալ: Թաքավերնին յըշիս ըն տըսնա՝ թօզը յեր ա ըլնալ յերգինքը, ամմա գօրք չի ըրվաա (ՅԺՅ, V, 477):

Յերգինք(ը) յըր հանէ/հըսընէ/ պիցըրընէ - 1. Շատ վերեւ բարձրացնել: Դըրդին ճօտը կ'ուղանում ա, յերգինքը յըր հանըմ (Բ): 2. Շատ գովել՝ գովաբանել (հաճախ անտեղի): Այան սաղ օրը կընանուցը քըշտեն թօռնանը յերգինք ա յըր հանում (Բ):

Յերգինքըն ա յերգիրը իւրիւր խառնըվէ - Մեծ իրարանցում՝ ավերվածություն տեղի ունենալ, ամեն ինչ տակնուվրա լինել: Էս կըրվավը յերգինքըն ա յերգիրը իւրիւր ա խառնըվալ (Բ):

Յերգինքը պարզ(վ)ի/պէնվալ - Եղանակը բացվել, պայծառ եղանակ անել: Վեր յերգինքը պէնվում ա, չօբանը վըխճըրնէն քըշում ա սարը (2):

Յերգինքը սըվանալ/մըրկ(ըվ)է/մըթն(ըվ)է - Խավար դառնալ, մթնել, երկինքը սեւ ամպերով պատվել: Յերգինքը սըվանում ա, ըսկըսում ըրօտալը (2):

Յերգինք(ը) քըցիլ - Շատ վերեւ նետել: Ըրխութունան Ծիկկանը փափաղը յերգինք ա քըցում (2):

Յերգինք քինիլ - տէն **Յերուսաղէմ քինիլ**:

Յերիմիշ անէլ - 1. Կիրառել, գործածել, օգտագործել, իրացնել: Տըսնում ա, վըր յերիմիշ ընէլի թանիրը չի կա, վըսկէն տանում ա էտ կընգանը հոյրթավը վըր ածում... (ՅԺՅ, VII, 184): 2. Մի բանի մասին շատերին հայտնել, տարածել: Էտ խաբարը Մըրտիրօսէն կընէգը դանսի շէնումը յերիմիշ ա անում (2):

Յերիմիշ ինիլ - 1. Կիրառվել, գործածվել, օգտագործվել, իրացվել: ... Կաշին ծըկծըկօտվալ ա, էլ տըմըրլու յերիմիշ չինըմ... (ՉՏ, Ա, 28): 2. Շատերին հայտնի դառնալ, տարածվել: Սօտ խօսկը ճէլլի յա յերիմիշ ընում (ՆԱԲ, 66):

Յերիշ ծանդըր - Դանդաղաբայլ, դանդաղաշարժ: Յերիշ ծանդըր կընգանը մարթին օրը սըվ կինի (2):

Յերիշ յըր օնէլ - Ընթացքն արագացնել, արագ քայլել՝ շարժվել: Վեր յերգինքը թուխպում ա, հօնձ ընօղեն յերիշ ըն յըր օնում (2):

Յերմանիմ անէլ - Մեկի ունեցվածքը բռնի կերպով գրավել՝ յուրացնել: Թանջիրը ըտըրա իլնձ-չիլնձը սաղ յերմանիմ ա անում (2):

Յերուսաղէմ քինիլ - Վախճանվել, մեռնել: Սանքիս դային էլ Յերուսաղէմ քըցալ, դօրմի ընդըրա, լ'ավ մարթ ա իլնալ (Բ):

Յեր օնէլ - տէն **Յըր օնէլ**:

Յըբաթակ անէլ/տալ - Յաբայով՝ եղանով ծեծել: Դօրօղչին յըբաթակ ա անում, չըղալէն ըսպանում (2):

Յըզըհավաք անէլ - Ունեցածը ի մի բերել: Տանը իլնձ-չիլնձը յըզըհավաք ա անում, քօչում (2):

Յըգնանը տակէն դընու շօռ կ'ան - տէն **Յըգնը յըր կըցընէլ, տական դանա օգիլ**:

Յըգնանը քըմական դանա կապէլ - տէն **Չծր ծառը անիլն քըսէլ**:

Յըգնը յըր կըցընէլ, տական դանա օգիլ - 1. Չեղած տեղը որեւէ բան պահանջել: Դանը ասմա.- Դօր ըս յըգնը յըր կըցընում, տական դանա օգում, տու վէլ ըս գիւղում, վեր փով չօնիմ (2): 2. Մեկին մեղադրելու համար պատրվականեր փնտրել: Կընէգը թա.- Մ'մարթ, յըս ըտի պէն ըրալ չըմ, յըգնը յըր մէլ կըցընէլ, տական դանա օգիլ (2):

Յըգնը վեր վեր ըղնէ, տընըկավէրը կըշըտանա - տէն **Սըվ յըգնը վեր վեր ըղնէ, տընըկավէրը կըշըտանա**:

Յրճգնու նրման - 1. տեն էշու նրման: 2. Տքնաջան: Յրճգնու նրման ըշխադում ա Սամսոնը (Բ): 3. տեն Կառնու նրման:

Յրճգնու օժ - տեն Արչու օժ:

Յրճգնու օրում - տեն էշու օրում:

Յրճխա թափել/թափ տալ/ճրդել - Մեկից խիստ դժգոհ՝ բողոքավոր լինել, դժգոհել, բողոքել: Ըսկէտուրը հարթնանը անա յրճխա յա թափ տամ (Բ):

Յրճխան ասըճ/բըլափկա/մըրթասըճ քաղել - տեն Յրճխան հըվաքել:

Յրճխան ըզաղել/թափել/թափ տալ/ թոնլ անել/պեց թող(ն)ել/պըրծըցընել - 1. Մեկից՝ մի բանից դժվարությամբ ազատվել՝ պոկ գալ: Ըտի էտ մարթը մին թանհրանվ յրճխան ըզաղում ա էտ կընգանան (Ձ): 2. Մեկին բաց թողնել, այլեւս չնեղել՝ չստիպել, ձեռք քաշել: Էս մարթը Քըջալեն յէխան թոնլ չի անում, նըհետը յէր ա կենում, քընում... (ՀԱԲ, 15, 96):

Յրճխան ծախել/ծըրթեն տինիլ - Մեկից կախման մեջ ընկնել: Մարթ վէր յրճխան կընգանը ծախից, պըրծած ա (Ձ):

Յրճխան հըվաքել/կըտըրել/փըռնել/օնել - Ստիպել, հարկադրել, նեղել: Հարթը տընըցուց յրճխան հըվաքում ա, թա.- Կավը ծըխըճեք, ինծըտե վըսկըճան իճ կանիք (Ձ):

Յրճխա(ն) ճըղել - Լացելով՝ կոծելով՝ երդվելով եւն հավատացնել: Նծքանը յրճխան ճըղում ա, թա.- Յրճս չըմ ըրալ (Ձ):

Յրճխան յըխան կարել - տեն Յրճխան ծախել:

Յրճխտը ծոնին տակեն կենալ չի - Վատ արարքը վերջիվերջո կբացահայտվի: Յրճխտը ծոնին տակեն կենալ չի. մին երկու շէփտանը յըտը լօխ գոնընում ըն, վէր էտ կոտոթունը Ղուզաճըն ա ըրալ (Ձ):

Յրճխտ թըղաղուսկ անել/փըրթակել - Կեղտոտ արարքներ՝ չարագործություններ քողարկել: Մարթը ամմեն դծնում կըղոթուն ա անում, կընէգըն էլ յրճխտ ա թըղաղուսկ անում (Ձ):

Յրճխտում կօրած/փըլալված - 1. Շատ կեղտոտ, կեղտակուլ: Էն հինչ կընէգ ա. տօնը Էն ա յրճխտում կօրած (Բ): 2. Կեղտոտ արարքների տեր, չարագործ: Յրճխտում կօրած մարթին անա հիշկան հըճե 2օռ տաս, Էնքան քու օքուրթտ ա (Բ):

Յրճխտու 2օռ կըվօղ - Խառնակիչ: Յրճխտու 2օռ կըվօղ կընէգ ա Օլինկան (Բ):

Յրճխտուտ յալլըճխ - Կեղտոտ՝ անօգտագործելի իր: Մոնշտանին էտ գիբին յէշում ա, թա.- Էս յրճխտուտ յալլըճխը հու բիճի ինք օնէ (Ձ):

Յրճխտ քըսել (մինին) - տեն Ընըմէն մօր քըսել:

Յրճկած կըռնըկանի - Հավելյալ եկամուտ: Էտ տըղեն ըշխադածը հօրը հըճտե յըճկած կըռնըկանի յար (Ձ):

Յրճկած հըղեն մըննան քըցի/ըղնել - Շփոթմունքի՝ մոլորության՝ վատ վիճակի մեջ հայտնվել: Խըճը վէր ըտի տըճսնում ա, յըճկած հըղեն մըննան քըցում ա (Բ):

Յրճը կըրակեն իլլան - Շտապել (հաճախ գործածվում է հարցական ձևով): Յրճըղտ կըրակեն իլլում ա, խէ հանդանտ չըճ քինամ (Բ):

Յրճը մածնան ա կույանում - Դա է ճշմարտությունը, ապացուցելու կարիք չկա: ...Յրճը մածնան ա կույանում, Իսակ, նըհախ տըճան ուրթումը մէլ օտել (Ձ):

Յրճըմը օտել - Քիչ ցրտահարվելով՝ քաղցրանալ (պտուղների մասին): Խաղուն Էնքան պահում ըն, վէր յըճըմը օտել (Բ):

Յրճը մօխերը տըճնալ - 1. Գործը ձախողվել, մեծ վնաս կրել: Խըճը հինչը օգում ա անէ, յըճը մօխերըն ա տըճնում (Ձ): 2. Մեծ վշտի տեր դառնալ: Ըրշակեն յըճը մօխերըն ա տըճնալ. յըղէ կավը ընգալ ա քըրծեն տակը ըստակալ (Բ):

Յրճը յըրա - տեն Յառլիկը յըրա (1):

Յրճըն ու մէսը հան(վ)իլ - Նիհարել: Խօզը Էնքան տոնգը կացալ ա, յըճըն ա մէսը հանվան ա (Բ):

Յրճը(ը) վէր ածիս՝ կըհըվաքվէ - Չափազանց մաքուր է: ... Քուչէք, հինչ քուչէք, յըճը վէր ածիս՝ կըհըվաքվէ... (ՋՏ, Բ, 25):

Յրճը տըմակըն ըն քըսում - տեն Փուլը փուլեն յըրա յա կամ:

Յրճ ինի՝ պարիկըճնթան շատ կա - Կարելորդ միջոցներն են: Յրճ ինի՝ պարիկըճնթան շատ կա. միհենգ հըրսանէք՝ անէր հիշտ ա, թանքի փուլ ինի (Բ):

Յրճ կապել - տեն Յրճ փըռ(ն)ել:

Յրճ տըճնալ, ջանավը ընցընել - 1. Լավ մարսվել: Կինի, հինչ կիճի, լըհա վէր խըմում ըս, յըճ ա տըճնում, ջանավըն ընցընում (Բ): 2. Նպատակին ծառայել, օգուտ տալ: Էտ կավը

յըհու ա տըհոնում, էտ յիթիմներեն ջանավը ընցը-
նում (2):

Յըհու թիքն/պատառ - տեն Յըդալի թիքն:

Յըհումը տըպակվել (նորան) - Իր
աշխատանքով իր ունեցածով գոյատևել՝ յուր
գնալ, ուրիշի օգնությանը չդիմել: Թօղում չըն,
թա մունք մեր յըհումը տըպակվինք (2):

Յըհու նըման - տեն Զնլնծ յըհու նըման:

Յըհու նըման հնլ(վ)իլ - 1. տեն Վըդեն
տակը ընցընել (2): 2. Սպառվել, վատնվել: Ըտի
թանջիրին հըրըստօթունը մին ամսումը յըհու
նըման հնլվում ա (2): 3. Զուգվել, նվաղել
(հրապուրանքից, սիրուց եւն): Ախծիգը էտ
տըդեն տըհսնալըն ըբնստ յըհու նըման հնլվում
ա (2):

Յըհու պոն - Թմբիկ, փափիկ (երեխա):
Խօխա, հինչ խօխա, մին յըհու պոն (Բ):

Յըհուտ-մըհորուտ - տեն Յըդըպուլիգա
տոնս յըհած:

Յըհու քըցիլ - Տապակել: Պառավը էրկու ծոն
վա կօտրում յըհու քըցիւմ, ըտըրա ըռաշկեն
տիկնում (2):

Յըհ փըռ(ն)ել - Գիրանալ, ճարպակալել:
Խօգէրը ծըմակումը կաղեն ըն օտում, յըհ
փըռնում (Բ):

Յըմ անել - Սնվել, կերակրվել: Ուշըփնեն
նըստում ըն, թա յըմ անին, Պիծ ախպերը
մոտանում ա (2):

**Յըս ասիմ էսբան/հնրիւր, տու ասէ էսբան/
հազգար** - Որեւէ բանի մեծությունը՝ մեծ
քանակությունը ընդգծելու արտահայտություն:
Միհենգիս մին խիլլն կիւ մեր տանը կըլխավը
ընցեն. յըս ասիմ քըսանը, տու ասէ իցցունը (Բ):

Յըս ասում ըմ, յըս՝ ըսկանում - Ասածս ոչ
ոք չի լսում՝ ուշադրություն չի դարձնում,
անարձագանք՝ անկատար է մնում: Վեր յըս
ասում ըմ, յըս ըսկանում, էլ հինչ օքքուք (Բ):

Յըս զըհնր օտիմ, տուք կէրէք -
Դժգոհության արտահայտություն մի բան
ուսելուց հրաժարվելու դեպքում: Ասում ա.
«Յըս մինչըվ վեր մարդըս ծըմական կա վէչ,
կարել չըմ հաջ օտիմ, յըս զըհնր օտիմ, տուք
կէրէք» (2):

Յըս էլ ասիմ - Ասում եւ, երբ պարզում
կռահում եւ, թե ինչ է եղել: Զնրը կըզընվում ա,
թա.- Յըս էլ ասիմ էս ըշտըդան ա ըստըրա
էսբան փուլը (2):

Յըս էն յըհսանը յըհիմ, տու՝ էն հըրէնջին
- Մեծը եւ լավը՝ ինձ, փոքրը եւ վատը՝ քեզ: Վեր
օգում ըն, թա վըրսը կես անին, Միշան կաքավը
յըհ ա օնում, մուշահավը տամ Կարօվեն.
ըստըհ ըն ասալ. «Յըս էն յըհսանը յըհիմ, տու
էն հըրէնջին» (2):

Յըս էշըս իմ հըդըցավըս ըմ քըշիլն - Ես
իմ անելիքն անելու եմ: Բուդդանը ասմա.
«Բըրիգադիրը հինչը օգում ա՝ ասէ, յըս էշըս իմ
հըդըցավըս ըմ քըշիլն» (2):

Յըս ըմ, վեր կամ - Մեծամտելու՝ գո-
ռոգամտելու արտահայտություն: Կատուն վեր
մուկուն փըռնած կերած ա ընում, առուծու նըման
վէնները նորոն ա փըթաթում, յանի՝ յըս ըմ, վեր
կամ (ՆԱԲ, 75):

Յըս ըմ տըհալ, ինքըն ա տըհալ - Չնայած
բոլոր ջանքերիս՝ չի հաջողվել համոզել: ...Յըս
ըմ տըհալ, ինքըն ա տըհալ, օքքուք չի ըրալ,
յըդէ կավը վեր ա քըցնլ մօրթալ (2):

Յըս իմ հօր տըդան/էսհինչը չինիմ, թա... -
Երդման կամ սպառնալիքի արտահայտություն
մի բան անպայման կատարելու՝ վրեժ լուծելու
եւն մասին: Վըրսկանը շինըմաչումը վըհն ա
կենում, թա.- Յըս իմ հօր տըդան չինիմ, թա էտ
կիւլին ըսպանիմ վէչ (2):

**Յըս ի(մ) մօր ծըծըն էլ չըմ մընննթալ
կերալ** - Ոչ ոք իրավունք չունի երեսովս տալու
արած լավությունը, ես բոլորի լավությունը
փոխհատուցել եմ: Ասում ա. «Յըս ի մօր ծըծըն
էլ չըմ մընննթալ կերալ, էտ ար պակաս, վեր քու
մընննթիտ տակը ըղնիմ (2)»:

**Յըս ի(մ) մօր մընննթըն էլ չըմ յըհ կնլնլ -
տեն Յըս ի(մ) մօր ծըծըն էլ չըմ մընննթալ
կերալ:**

**Յըս ի(մ) մօր փօրան մըհըտ ըմ
ծընվալ/տոնս յըհալ** - Ես մի բանը մի անգամ
եմ ասում, իմ խոսքը չեմ փոխի: Տըդան ասմա.
«Յըս ի մօր փօրան մըհըտ ըմ ծընվալ, վեր
ասալ ըմ, բիդի քիկիմ» (2):

**Յըս՝ ինծըտէ, տու՝ քըզըտէ/ ինքը՝ նորան
հըտէ** - Մենք այլեւս իրար հետ գործել՝
մտերմություն անել՝ լինել չենք կարող:
Արչը ասմա. «Տու էտ պէնը ըրած չի բիդիր, վեր ըրալ
ըս, էսօրվանից յըս՝ ինծըտէ, տու՝ քըզըտէ» (2):

Յըս կնլնծ ըմ ասում, տու/ինքը՝ տնլնծ - Իմ
ու քո (նրա) ասածներն իրար չեն համընկնում,
դու (նա) ինձ չես (չի) հասկանում: Կընէգը թա.

«Ա՛ մարթ, յրԷս կ'անձ ըմ ասում, տու՛ տանձ, մունք էլ կարել չընք մինտըդ ապըրինք» (2):

ՅրԷս հինչու տար ըմ - Ո՛րն է իմ օգուտը՝ ունեցածը՝ աշխատանքի արդյունքը: Դարձրա՛ս ասմա.- Էտ վեր լօխ տանում ըս ծախիս, յրԷս հինչու տար ըմ (2):

ՅրԷս հուվ ըմ, վեր... - Ես իրավասու չեմ, անգոր եմ: Կընեգը թա.- Խանըն ապըրած կեևա, յրԷս հուվ ըմ, վեր քըգ քօղաբ տամ (2):

ՅրԷս՝ մըհաձ, տու՛ սաղ - Երբեմն կհամոզվես իմ ասածների ճշմարտության մեջ: Մարթ թա.- ՅրԷս՝ մըհաձ, տու՛ սաղ, էս լակուտը կըլծխըտ օյին շատ ա պիրլանկան (2):

ՅրԷս մըհնիմ, թա... - Երդման բանաձե: Նծքանը ասմա.- Աղա, յրԷս մըհնիմ, թա էտ պեևան սըտ ինիմ (2):

ՅրԷս յրԷս չինիմ, թա... - տեն ՅրԷս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...

ՅրԷս պեև ըմ ասում, տու/ինքը պեմբակ ըս/ա ըսկանում - տեն ՅրԷս կ'անձ ըմ ասում, տու՛ տանձ:

ՅրԷս վե՛ջ մաչումըն ըմ, վե՛ջ տո՛ւսիմը - Ես ոչ մի գործի չեմ խառնվում, չեզոք դիրք եմ բռնում: Դարձրա՛ս կըզնըվում ա, թա. «Ինձ ծեր դըլմըղալեն խառնել մեք. յրԷս վե՛ջ մաչումըն ըմ, վե՛ջ տո՛ւսիմը» (2):

ՅրԷս տանձն յըմ խօսում, տու/ինքը կ'անձն - տեն ՅրԷս կ'անձ ըմ ասում, տու՛ տանձ:

ՅրԷս տարը չըմ - Ես այդ գործին չեմ խառնվի, պատասխանատու չեմ: Մարթ թա. «Վեր մըհըրտ էլ քըգել, յրԷս տարը չըմ» (2):

ՅրԷս քու շօնըտ ըմ - Մեկին իր նվիրվածությամբ՝ հպատակ լինելը ցույց տվող արտահայտություն: Ասում ա.- ՅրԷս քու շօնըտ ըմ, հինչը ասիս, էն էլ կանիմ (2):

ՅրԷս՝ քօն, մեխկըս՝ գերթին - Ինչքան էլ անմեղ լինեմ, միեևույն է՝ մեղավոր կհամարեն: ...Ըշտըղա վերե յա, մին շառ կամ ա ինձանա կենում, ըստըդ ըն ասալ. «ՅրԷս՝ քօն, մեխկըս՝ գերթին» (2):

ՅրԷս անել - 1. Խմորի գնդերը բացել: Պոկը յրԷտ ա անում, հաց թըխում (Բ): 2. Ետ դարձել, ետ գցել, ետ թողնել: Դանան նըխերան յրԷտ ըն ա-նում, վեր մօրը ծըծե վե՛ջ (Բ): 3. Երեխային կրծքից կտրել: Խօխան վեր տըհա՛վ էրկու տիրըկան, մարը յրԷտ ըրա՛վ (2): 4. տեն ՅրԷտ օնել (1):

ՅրԷտ խընք - Ուշ արված ճիշտ կռահում՝ եզրակացություն: ՅրԷտ խընքը լ'ա՛վ պեև ա, վեր շատ չի յըտանա (Բ):

ՅրԷտ-ճել(լ)ի - Երբեմն: Պիճօթունը յրԷտ-ճելի աշխարքըս ունևական ա (ՆԱԲ, 34):

ՅրԷտ օր - Ծերության օրեր: Մարթ բիրի յրԷտ օրվա հըրտ էլ մըտածե (2):

ՅրԷտ ըղնել - 1. Ուշանալ: Ըստարե ծըմընը յրԷտ ա ընգալ (Բ): 2. Չառաջադիմել, հետադիմել: Էտ խօխան ըշկօլումը յրԷտ ա ըղնում (2): 3. Հղիանալ: Էս կընեգը յրԷտ ա ընգալ մին ախճիգ պերալ, մըհալ (ՀԺՀ, VI, 46):

ՅրԷտ ընգածը - տեն Տէն ընգածը:

ՅրԷտ ընցած - Ուշացումով, կեսօրից հետո: ՅրԷտ ընցած քինամ ա հօնձ, տըսնում հընգե-րունքը ուրանց արտերը հընձնլ ըն, պըրծալ (2):

ՅրԷտ ընցընել - Ուշանալ, կեսօրն անցնել: Մին պատառ վըր օրը յետ ա ընցընլ, էս կընեգը կօժը յօր ա օնըմ, վըր քինի ախպո՛ղը, ճո՛ւր պերի (ՀԺՀ, VI, 202):

ՅրԷտ կաղնել/կենալ - տեն ՅրԷտ վընըն կենալ:

ՅրԷտ կ'անլ - 1. Վերականգնվել: Ընցածը լանց ինիլանլ էլ յրԷտ չի կ'անլ (ԱԲԲ, 28): 23. Փսիսվել, կե-րածը ետ թափվել: Վեր մանըն կօխում ա պե-րանը, կերածը յրԷտ ա կ'ամ (2): 3. Ուշքի գալ, վերականգնանալ, սթափվել, կազդուրվել: Ծըպաղում ա վեր ըղնում, մընել, վեր ճո՛ւրը ածում ըն կըլխեն, յրԷտ ա կ'ամ (2): 4. Փափկել, կակղել, նախկին վիճակն ընդունել: Սառած մեսը տինում ա փիչին կօխկեն, էնքան պահում, մինչը՛վ յրԷտ ա կ'ամ (2): 5. Նյութականը փոքր-ինչ բարելավվել: Սիրօժը հաց չի իլանլ քըթի-նանլիս, թա օտե, միհեն՛գ կօրծի յա նի մըտալ, յրԷտ յըկալ (Բ): 6. Փթթել, ծաղկել, փարթա-մանալ: Թօռը յըկալ, բաղերը յրԷտ յըկեն (Բ):

ՅրԷտ մաչիլ - 1. Ետ շարժվել, ընկրկել: Օշափնեն էտ վեր տըսեն, յրԷտ մըչեցեն (2): 2. Տրամադրությունը բարձրանալ, տրամությունը՝ մոայլությունն անցնել: Վեր թօռնանը տըսնում ա, յրԷտ ա մաչում (2): 3. Եղանակը բացվել, ան-ձրեղ՝ ձյունը՝ ամպամածությունը դադարել: Թօխալը մին խըրեգ վեր յրԷտ ա մաչում, յեշում ըն տեսնում՝ ծօրան մին լո՛ւս ա ըրվամ (ՆԱԲ, II, 60):

ՅրԷտ մընալ - տեն ՅրԷտ ըղնել:

ՅրԷտ յըկած - 1. Աչքաբաց, ճարպիկ, փոր-ձառու: ՅրԷտ յըկած մարթ ա Սուղումունը (Բ):

2. Ամուսնալուծված եւ հայրական տուն վերադարձած (կին): *Խըդճ Խօսրօվը հինչ ա՛նէ, իրը՛ք ախճի՞՞ օնէ, իրը՛քան՝ յը՛տ յը՛կած (Բ):*

ՅՐԷՄ-յՐԷՄ անէլ - Փորփրել: *Մը՛ծ հառհնը թէն ա յօր օնում, քինւմ մը՛ծ տանձուն տակը յը՛տ-յը՛տ անում...* (ՅԺՅ, VII, 290):

ՅՐԷՄ-յը՛տ ինիլ/տը՛ննալ - Փորփրել: *Պի-րում ա էտ յը՛տ-յը՛տ իլւծ վը՛ղումը սըխտօր վարում (2):*

ՅՐԷՄ յը՛տ օնէլ - Յրաժարվել (խոսքից, ասածից, խոստացածից եւն): *Ասում ա.- Անէսկըտ յը՛տ յը՛ր կնլ, թա չէ փիս ա իննկնն (2):*

ՅՐԷՄ-տան հինչ/ՅՐԷՄ-տան հինչ - 1. Ի՛նչ ես ուզում ասել, ասելիքդ ի՛նչ է: *Վեզիրը ասմա.- Ասինք՝ թա տու վըս ըզադալ, յը՛տնան հինչ (2):* 2. Ի՛նչ կա որ, դա ոչինչ չի նշանակում: *ՅՐԷՄ-տան հինչ, թա փըսացուն կաղէ՞՞՞ ա, զատօ հարուստ ա (2):*

ՅՐԷՄ պէրած - Ամուսնուց վտարված եւ հայրական տուն ուղարկված (կին): *ՅՐԷՄ պէրած կընգանը հու բի՛ղի օգի (Բ):*

ՅՐԷՄ պիրիլ - Ուշքի բերել, վերակենդանացնել: *Ճո՛ւր ըն շաղ տաս, էտ խուխէն յը՛տ պիրիս (ԱԱ, 17):*

ՅՐԷՄ վը՛ննը կէնալ - 1. Խոստումից հրաժարվել, խոսքը չկատարել: *Տըղամարթը վեր խօսկ ա տամ, բիղի անէ, վէ՛ թա յը՛տ վը՛ննը կէնա (2):* 2. Մի բան անելուց դադարել, թողնել, ձեռք վերցնել: *Էտ օրվանից վը՛րսկանը վը՛րս ընէլան յը՛տ ա վը՛ննը կէնում (2):*

ՅՐԷՄ տալ - 1. Ութացքը շուտ տալ, շրջել: *Տըղան կըռէվ ա անում հախտում, գորքը յը՛տ տամ կամ...* (ՅԺՅ, V, 482): 2. Բացել, քանդել (կծիկը, փաթեթը եւն): *Էտ թիլը հըղըցումը յը՛տ տալավ էտ ախճի՞՞՞ կաս ա տօն (ՅԺՅ, V, 255):* 3. Փսխել, կերածը թափել: *Էնքան օտում ա, մինչը՛վ յը՛տ ա տամ (2):*

ՅՐԷՄ տանէլ - 1. Մի կողմ քաշել՝ ձգել: *Փնր-դան յը՛տ ա տանում տը՛սնում՝ հըրթնացուն ըտը՛ղ կօղը կացած (2):* 2. Տարածել, մեկնել, փռել: *Վը՛ննէրը յը՛տ ա տանում, փիչին ղըրա-դէն նըստում (2):*

ՅՐԷՄ տը՛ննալ - 1. *տէն ՅՐԷՄ կնլ (1):* 2. Շրջվել: *ՅՐԷՄ ա տը՛ննում յէշում (2):*

ՅՐԷՄ ու առաջկ անէլ - Տեղերը փոխել, ետեփել՝ առաջ, առջեփնը ետ տանել (հատկապես՝

հնացած շորը նորոգելիս՝ կարկատելիս): *Այան ապուն չօխան յը՛տ ու առաջկ ա անում (Բ):*

ՅՐԷՄ քաշիլ - 1. *տէն ՅՐԷՄ տանէլ (1):* 2. Քաշելով ետ պահել՝ խանգարել՝ զսպել: *Դանան յը՛տ ա քաշում, վեր մօրը ծըծէ վէ՛ (2):*

ՅՐԷՄ քաշվիլ - Նահանջել, հետ գնալ, հեռանալ: *Քըննում ըն մուտանում, վեր ճո՛ւր յօր օնին, ճո՛ւրը յը՛տ ա քաշվում ճիրըվէրէն տակը (ՅԺՅ, V, 170):*

ՅՐԷՄ քըցիլ - 1. Մեկին ետ թողնել, զարգացումը՝ առաջխաղացմանը խանգարել: *Սաբավ դասատու վա, խօխօնցը յը՛տ ա քըցում (Բ):* 2. Ուշացնել, հետաձգել: *Էս ծո՛ւնը մեր կօրծը յը՛տ քըցից (Բ):* 3. *տէն ՅՐԷՄ տանէլ (1):* 4. Խնայելով հավաքել, տնտեսել: *Այան փուլ ա յը՛տ քըցում, թօռնանը հը՛տ մին լավ կաստում ինք՝ օնում (2):* 5. Դժվարությամբ խնամել՝ պահել՝ մեծացնել: *Էրկու խօխա յա յը՛տ քըցնլ, ճօխտըն էլ բըղասըլ ըն տո՛ւս յը՛կալ (Բ):*

ՅՐԷՄ քիսիլ - Յետադիմել: *Խալխը առաջկ ըն քո՛ւնում, մեր Օըտօրէն տըղան էլ յը՛տ ա քո՛ւնում, իլւծըն էլ դընգըլացալ ա (Բ):*

ՅՐԷՄ օնէլ - 1. Դադարել, այլեւս չստեղծել (անձրեւի՝ ձյան՝ կարկուտի մասին): *Թօռը վեր յը՛տ ա օնում, խօխէնքը տո՛ւս ըն կամ, վեր խաղ անին (2):* 2. *տէն ՅՐԷՄ անէլ (3):*

ՅՐԷՄ ածէլ - *տէն Սը՛րտը թափէլ (1):*

ՅՐԷՄ անէլ - 1. Տարածել: *Վեր խորջինը պէ-նում ա շըվթնլին վը՛տը յը՛ր անում, խօխէնքը դաստի հըվաքվում ըն (2):* 2. Մի տեղ բարձրացնել, վեր բարձրացնել, վերել տանել: *Մին մը՛ծ արծիվ ա կամ, չանգէրավը փըռնում, ըտըրան յը՛ր անում սարէն պըտօկը (2):*

ՅՐԷՄ-բայը՛ր անէլ/թօղ(ն)էլ - անրգ. Սպանել, սատկացնել: *Տըղան թըխում ա, էտ դէվին յը՛րբայը՛ր անում (2):*

ՅՐԷՄ-բայը՛ր ինիլ/մընալ/տը՛ննալ - անրգ. Սպանվել, սատկել: *Կամ ըն տը՛սնում՝ էտ քավթառը յը՛րբայը՛ր իլւծ (2):*

ՅՐԷՄ ակնան ճո՛ւր խըմէլ - Գոռոզանալ, գոռոզամտել: *Էտ ախճի՞՞՞ ըն էլ կօգի չուբանու ախճի՞՞՞ ար, ամհա յը՛րէ ակնան ար ճո՛ւր խըմում (2):*

ՅՐԷՄ ատաժ - Գլուխ, խելք: *Մին թաքավեր ուրան վեզիրին կանչըմ ա, ըտըրա յը՛րէ ատաժը փօրցելի հետի, տըս՛նալի հետի՝ խէլոնք ա՛, թն չէ՛...* (ՅԺՅ, V, 568):

ՅճՐԻՏ ատաժը պակաս/սըլկըհած/տէրտակ
- տէն **հըլքէն** պակաս:

ՅճՐԻՏ արտէն գնորդան - տէն **ՅճՐԻՏ բաղէն**
խընծորը:

ՅճՐԻՏ բաղէն խընծորը/գնորդ/ծաղէգը-
Արտոնյալ, ընտրյալ (անծ): Ասում ա.- Զինչ ա՛, տու
յճՐԻՏ բաղէն խընծորըն ը՛ս, վէր առանց
հըրցընէլու բաղը քաղում ըս (Ձ):

ՅճՐԻՏ էլ ա, վէր էլ - Լիովի բավարար է: Մըծ
հառնը ասում ա.- Էս պօլիգը վճՐ վճսկավ
լիգըն ինի, մըգ յճՐԻՏ էլ ա, վէր էլ (ՅԺՅ, VII, 290):

ՅճՐԻՏ ծըկէրէն ածէլ - Զոխորտալ, գոռո-
գամտել: Տա վէր շատ ա յճՐԻՏ ծըկէրէն ածում,
փըռնում ըն կըպօտում, քըցնում վէրը (Ձ):

ՅճՐԻՏ կըխէն - Ամենավերետում: Կըխըյեր
լէշում ա տըսնում լափ բերթին յճՐԻՏ կըխէն
մին արմաղ-շարմաղ ախճիգ՝ վճննը կացած
(ՆԼՂԺԲ, 69):

ՅճՐԻՏ կնայնու - 1. Երկինք: ՅճՐԻՏ կնայնուտը
սըլկացալ ա, սէլ ա կըլական (Բ): 2. Աստված:
Ախճիգը թա. Ա յճՐԻՏ կնայնու, տու ինծ հըրօ-
թուն ըրա... (ԱԱ, 73):

ՅճՐԻՏ սիմին թըխէլ/ճընգըցընէլ - Վերեփց՝
գլխավորից սկսել: Ասում ա.- Զինչ ը՛ս յճՐԻՏ
սիմին թըխում, գինքըտ հըվաքէ (Ձ):

ՅճՐԻՏ վճննումը/վճննէրումը ինիլ - 1.
Շտապել, արագ գնալ: Էտ ինչ յճՐԻՏ վճննումըն
ը՛ս (Բ): 2. Պատրաստ լինել մի բանի՝ մի բան
անելու: Զարթըն էլ էն ա իննում յճՐԻՏ վճննումը,
լըհա մարթը վէր ասում ա, դնաստի հըղէ յա
իննում (Ձ):

ՅճՐԻՏ դըբըլն - Ամենեփն: Կամ ըն թաքա-
վէրէն կօշտը ասում, վճՐ ինքնը ծնկուն չըն
կըրըցալ փըռնին, յճՐԻՏ դըբըլն (Ձ):

ՅճՐԻՏ ըղնէլ - 1. Մեկի հետ կատակներ անել:
Շինացէք վարին Էտ կընգանը նըհըտ յճՐԻՏ ին
ըղնում (Ձ): 2. Տրորելուց՝ մաժելուց թիակների
տակով անցնող երկու գլխավոր երակները
տոգել: Էնքան հըլըդօրում ըն վէգիրին մաշկը,
վէր դըմըրնէն յճՐԻՏ ըղնում (Ձ):

ՅճՐԻՏ թըռնած - 1. Զամարձակ խոսող: Մընա-
սէն էլ մին յճՐԻՏ թըռնած կընէգ ա իննում (Ձ): 2. Ի-
րեն բարձր գնահատող, ինքնահավան: Էտ
հարթըն էլ քէթը ցըց, յճՐԻՏ թըռնած կընէգ ար (Ձ):

ՅճՐԻՏ ինիլ - 1. Տարածվել: Խըրըվածէն վճՐտը
յճՐԻՏ ա իլն, շէնավը մին տըռալ (Բ): 2. տէն
Կըվաթ անէլ: 3. տէն **Քօնէլ թօղ(ն)էլ** (1):

ՅճՐԻՏ խըմէլ - Քթից կախված խլիքը ետ
քաշել: Խըլէնքը յճՐԻՏ խըմէլավ վէր նի յա մընում,
լօխ ծըծըդօտում ըն (Ձ):

ՅճՐԻՏ խուրտակվէլ - Վերանալ, չքանալ
(հատկապես գործածվում է անեծքներում):
ՅճՐԻՏ խուրտակվէլ Զնրնթըդ, բօստանըս քաղալ
ա (Բ):

ՅճՐԻՏ կէնալ - 1. Զարձակվել: ...Կըռէլ ա յճՐԻՏ
կացալ հըրէվան պարի թաքավճրէն յըրն, սաղ
լէրգիլը քըրըքանդ ըրալ... (ԱԱ, 68): 2. Ծագել,
առաջանալ, տեղի ունենալ, բարձրանալ, առաջ
գալ, սկսվել: Քըշէրը մին փիս քամէ յա յճՐԻՏ
կէնում, կալին խօրթները սաղ քըշնում տանում
(Ձ): 3. Վերանալ, անհետանալ: Յէտնան, վէր
ծննը յճՐԻՏ ա կէնում, պառավը քօռ ու փօշման
քննում ա հննը... (ԱԱ, 83):

ՅճՐԻՏ կըցընէլ - Կռվի՝ պայքարի մղել: Էտ
ախճիգը խըլքա տանում ա թաքավէրին, հիլը՝
վան թաքավէրին յըրա կըռըվ յճՐԻՏ կըցընում (Ձ):

ՅճՐԻՏ հանէլ - տէն **ՅճՐԻՏ անէլ**:

ՅճՐԻՏ հըմբնըցվիլ - Մեռնել, վախճանվել:
Արշօն էլ յճՐԻՏ հըմբնըցվից (Բ):

ՅճՐԻՏ հըվաքէլ - Իրար վրա հավաքել, կիտել:
Յօրէնը յճՐԻՏ ըն հըվաքում, ծասկում (Ձ):

ՅճՐԻՏ քաղէլ - 1. Զավաքել (սեղանը, սփռոցը
եւն): Մին լ՛ավ քըլփ ըն անում, ըստօլը յճՐԻՏ
քաղում, քինամ (Ձ): 2. արիմ. Լափել, խժռել:
Ըտըրանք երկու հօքավ նըստում ըն, Էտ խուր-
ջինին մաջի տէս-տէնը լօխ յճՐԻՏ քաղում (Ձ):

ՅճՐԻՏ քաշնծ մըռալ - Նիհար ու դալուկ
(մարդ): ՅճՐԻՏ քաշնծ մըռալ ա Զինավուրը (Բ):

ՅճՐԻՏ ասէլ - Ճովողել, դայլայլել: Դուշէրը
վէր յճՐԻՏ ըն ասում, քըլփըս կամ ա (Բ):

ՅճՐԻՏ յճՐԻՏ վէլ/յճՐԻՏ ված ինիլ - Բանը
վերջացած լինել, անկումը՝ պարտությունը՝ կոր-
ծանումը՝ վերջը անխուսափելի լինել: Թուրքէ-
րէն յճՐԻՏ յճՐԻՏ ված ա, էլ կարէլ չըն նի մընին
Դարաբաղ (Բ):

ՅճՐԻՏ անէլ - Բուն ասելիքը ասալ: Վէգիլը
ասում ա.- Ըստըղավ-ընդըղավ մէլ ըղնէլ, յճՐԻ-
քըտ անէլ (Ձ):

ՅճՐԻՏ քըցիլ - Ուռչել: Կօռնըս յճՐԻՏ ա քըցնլ (Բ):

ՅճՐԻՏ կապէլ - տէն **Խաղ կապէլ**:

ՅճՐԻՏ օնէլ - 1. Իր վրա կրել, տանել: Պէռնէրը
շըլըկօտում ըն, ամմէնածանդըն էլ նկիսանըն
ա յճՐԻՏ օնում (Ձ): 2. Զետն առնել (մի տեղ գնալու
համար): Զէնգ ծիյավէր ա յճՐԻՏ օնում, քինամ

(2): 3. Հանձն առնել, ստանձնել: Թաքավերին մըռնէլանը յըտը թաքավըրթոնը կուճի տը-դան ա յըր օնում (2): 4. Կարողանալ տանել, հանդուրժել: Մեր համփա մարթէքը իտի պէնը յըր չըն օնըմ, վայը յէկալ ա կիթօղէն տարալ... (ՋՏ, Ա, 17): 5. Ընդօրինակել: Լուդուրթոնը հօրը անա յա յըր կանլ (Բ): 6. Գրավել, նվաճել, տիրել: Կես տարէ կըրըճալ չի, թա պերթը յօր օնէ (ԱԱ, 57): 7. Ընդունել: Մին հարուստ մին ախկադ, էթիմ տըղի նծքնը ա յօր օնըմ (ԼՂԲ, 356): 8. Հուղարկավորել: Էտ օրը Էտ շէնումը չօրս մըճալ ըն յըր օնում (2): 9. Հյուրընկալել: Էտ օրը մին դարիթ մարթ ա կամ, թա ինձ դօն-աղ չըճ յօր օնէլ (ՀԺՀ, VII, 309): 10. Պողպատ-վել: ...հաղվէն թաննագը քախծըր խաղու վա յօր կալնլ, մարթիթ կերալ ըն, մըխթաննլ (ԱԱ, 62): 11. Արդյունք ստանալ: Ըստարէ թուռույին ա, հու վեր մին փութ ցօրէն վարէ, քըսան փութ յըր ա ունական (Բ): 12. Բաց անել, բացել, հանել: Իրըծասկանը յըր ըն օնում, տըճսնում Էտ ձորանց հարթըր չի (2): 13. Տարածվել: Թէցալ ըն տեսալ, վըր մագըր սաղ ջանը յըր ա կալալ... (ՀԺՀ, VI, 23):

Յըլընթըրադ անէլ - հաբել, սուտ ասել: Յըլընթըրադ ըն անում, տահանց դարկում ծըմակը... (2):

Յըխան կախ ինի/կախ կէնալ (պուք չը-կանլ) - տեն Յըխան հըվաբէլ:

Յըխըթօղազ անէլ/ինիլ - 1. Վիճել, լեզ-վակոյիլ տալ: ... Վեր մին խիլլն յըխըթօղազ ըն ինում, կուճուր ախպէրը իլնծ-չիլնծը յօր ա օնում, տոն կամ քիւնամ (2): 2. Ստիպել, պարտադրել: Մին օր տահանք հօրը յըխըթօղազ ըն անում, թա մըճ պիտի փըսակես (ՀԺՀ, VII, 149):

Յըխըլամիշ անէլ/ինիլ - տեն Յըխան հը-վաբէլ:

Յըխըղ անէլ/ինիլ - տեն Յըխան հըվաբէլ:

Յըղալի թիքն/պատառ - 1. Առավել արժե-քավոր, շահավետ (բան): Էտ ճըղպօրէն մին յըղալի թիքն յա մըզըտէ (2): 2. Հաճելի, գրգռիչ (կին): Դէ Սօնան էլ մին յըղալի թիքն յա, թանջիրը օգում ա ծըրքը քըցի (2):

Յըղէ կալ - Անձ, որից կարելի է օգտվել: Ծահէնը շինանցուց հըտէ մին յըղէ կալ ա (Բ):

Յըղէ կօրէ - Խիստ դանդաղաշարժ (մարդ, կենդանի): Չանլուն ծին յըղէ կօրէ յա (Բ):

Յըղէ յըս ըրալ՝ ծընէ - արիւմ. Խոստացել ես՝ կատարիր: Ասում ա.- Իմ կօրծըս չի, թա ըշտըղան ըս քըթէնում, յըղէ յըս ըրալ՝ ծընէ (2):

Յըղէ յըս՝ ծընէ, սըբէ յըս՝ ծընէ - արիւմ. Որտեղից որ է՝ գտիր: Կընէգը թա.- Ինձ փուլ ա հարկապէր, յըղէ յըս՝ ծընէ, սըբէ յըս՝ ծընէ (2):

Յըղէ շինիլ - արիւմ. Ենթարկեցնել, համառու-թյունը կոտրել, իրենից կախման մեջ դնել: Թան-ջիրը ըտըրան պարթկ ա տամ, յըղէ շինում (2):

Յըղէ տըճնալ - արիւմ. Ենթարկվել, հա-մառությունը կոտրվել, մեկից կախման մեջ ընկնել: Տըրան Էնքան թակում ըն, վեր յըղէ յա տըճնում (2):

Յըղըլավաշ անէլ - Հանդարտ՝ առանց շտա-պելու աշխատել: Խալխը յըրա պըրծած դըր-յազալ խօտ ըն հարում, մեր Արտաշըն էլ, օրաղը յըր կանլն, յըղըլավաշ ա անում (Բ):

Յըղըծոն օտէլ, քըթըվէրէն մաչին թըբէլ - տեն Ըխպիրան ճնր խըմէլ, ակնումը թըբէլ:

Յըղըծոնվէն խաթրոն քըթըվէրէն կօթան կըպաչին - Օգուտի՝ շահի համար նվաստու-թյան են դիմում: Յըղըծոնվէն խաթրոն քըթը-վէրէն կօթան կըպաչին. Ծատօրը, վեր արաղը քըշիլի վախտը կամ ա, զավօղչուն վըննա-տակըն ա ըղնում (Բ):

Յըղըպարան անէլ - Ծայրերը յուղ քսել եւ ոլորել: Սարօ անին ամմէն ձորիւմիլն բեղէրը յըղըպարան ար անում, տոն կամ շինամաչ (Բ):

Յըղըպուլիգա տոն յըկած - Շատ գեղեցիկ: Յըղըպուլիգա տոն յըկած ախճիգ ա Սօնան (Բ):

Յըղըրմըղըրը շան տըկում - Ասում են ժլատ հարուստների մասին: Յըղըրմըղըրը շան տը-կում. Սօնին Էն ա փուլալ խաղ ընես, ամմա ախպօրը յիթմներէն մեհետ մին պէն չի տալ (Բ):

Յըղուրէն/Յըղուրումը կէնալ/ջան տալ - Մեկին հովանավորել՝ օգնել, նրա հաջողու-թյանը նպաստել: Ախպէրը քըվօրը յըղուրէն կացալ, մինչըվ խօխէնքը մըծացէն (2):

Յըղուրէն/Յըղուրումը տինիլ - Մեկի օգտին գործել: Հինչը օնէ, թօռնանը յըղուրէն ա տի-նում (2):

Յըղուլմիլ ճնր/թան խըմէլ - Իրարից խռով լինել, իրար թշնամի լինել: Ընդըրանք յըղուլմիլ ըն ճնր խըմում, ընդըրանք հինչ ախպէր (Բ):

Յըմբըրուդաթակ/Յըմբըրուդամիշ անէլ - Բռնցքահարել: Դաչաղնէն յըմբըրուդաթակ ըն անում, ըտըրա ըսպանում (2):

Յրմբրրուդաթակ/Յրմբրրուդամիշ ինիլ/տըճնալ - Բռնցքահարվել: Կամ ըն տըճնում էտ տըղան յրմբրրուդաթակ իլնծ, ըտըճ վեր ընգած (2):

Յրմբրրուդէն տըմանօղը քացուն էլ կըտըմանա - Դիմացկուն՝ տոկուն մարդը ամեն ինչի կդիմանա: Հայրը ասմա. «Յրմբրրուդէն տըմանօղը քացուն էլ կըտըմանա. յըս շատ դարդեր ըմ տըճալ. ըստըրան էլ տեմ կըկենամ» (2):

Յրմբրրուդը բօղազը կօխէլ - տեն **Յըճխան հըվաբէլ**:

Յրմբրրուդը ըստօլէն կ'նլ - տեն **Վըճնը տափէն կ'նլ**:

Յրմբրրուդը կըլխան անպակաս անէլ/կըլխէն պահէլ - Մշտապես ճնշման՝ սպառնալիքի տակ պահել: Թաքավերը յրմբրրուդը ժողովորթէն կըլխան անպակաս ար անում (2):

Յրմբրրուդ նըհաշ տալ - Իր ուժով սպառնալ: Մարթը վեր կընգանը յրմբրրուդ չի նըհաշ տըվալ, կընէգը հավալամիշ կինի (2):

Յրմբրրուդ տըճնալ - 1. Կուչ գալ, կծկվել, խեղճանալ: Վըճնականը սըրտածաք ա իննում, յրմբրրուդ տըճնում, քօլէն տակէն կօղը կենում (2): 2. Կուտակվելով՝ միավորվելով մեծ ուժ կազմել: Հայերը յրմբրրուդ տըճնէն, մեր յերգիորը էտ խաշփուշներան ըզըղըճէն (2):

Յրմբրրուդու տակէ պահէլ - տեն **Յըմբրրուդը կըլխան անպակաս անէլ**:

Յընըյանա կ'նլ - Կսկծալ, մղկտալ: Էտ կընէգը շատ ա լնց իննում, շատ ա յընըյանա կամ, ամմա պէն չի աննլ կամ, վէշ միներ ք'ծմնաք չի անում (2):

Յըվը-յավա խօսէլ/տոն տալ - տեն **Իվիլ-պակաս խօսէլ**:

Յըտվափակ տալ - Դուռը հետեւից սողնալով փակել: Տօնը էզգանան յըտվափակ ար տամ, վեր կօղ չի նի մըննէ (2):

Յըրա անէլ - 1. Նետել, ձգել: Քարը յըրա յա անում, նըստա տամ (2): 2. Կրակել, հրագեն արծակել: Յըրա յա անըմ, թա կ'էշ օխծը ըսպանէ, նի յա կամ, նախշուտը ըսպանվըմ (ՀԲ, 346): 3. Արծակել, բաց թողնել: Վըխճըրնէն յըրա յա անում խօստէն թըլին, օտում ըն քուշտանում (Բ): 4. Ամրացնել, կպցնել, տեղադրել: Նըշընածէն թօղում ա բերթումը՝ ըրկաթ դըրբըզէլը յըրան ըրած... (ՆԼԴԲ, 68): 5. Լցնել վրան: Յօր ա օնում մէյըը հըղըցան տոն օնըմ, մին կըրբեզման քնն-

դում, վըճր տընի մաջին, վըճան յըրա անէ ծասկէ (ՀԺՀ, VI, 181):

Յըրա ըղնէլ - տեն **Յըրա պըրծ(ը)նէլ (1, 2)**:

Յըրա թափվէլ - տեն **Յըրա տալ (1)**:

Յըրա թըռչիլ - տեն **Յըրա պըրծ(ը)նէլ**:

Յըրա խուվկալ/խըվկալ - տեն **Յըրա պըրծընէլ (3)**:

Յըրա խօսէլ - տեն **Իրըճսըն ի յըճր խօսէլ**:

Յըրա ծաղէք տինիլ - Մեկի շիրմին այցելել: Հէնգ տարէ յա՝ Բեթրուքը մըճած, ամմա կընէգը ամմէն օր յըրա ծաղէք ա տիննում (Բ):

Յըրա ծիվնծ ինիլ - Ծիշտ ու ճիշտ պատշաճել, չափերով խիստ համապատասխանել (հագուստի մասին): Հըրսընքէն շօրը ասիս լըհա էտ հըրթընցուկէն յըրա ծիվնծ ինի (Բ):

Յըրա կապէլ - տեն **Կըլխէն կապէլ**:

Յըրա կէնալ - Հսկել, հետեւել, ուշադրության կենտրոնում պահել: Ատում ա. - Յըրա՛ կացէք, վեր էտ պէնը սաղ-սըլմաթ տանին տըճաց անին (2):

Յըրա՛ կ'նլ - Զարկել, հարվածել: Թափեղը տօնը յըրա յա կամ, պալատան տոն կամ քընում... (ՆԼԲ, 39):

Յըրա կ'նլ - 1. Նպաստավոր լինել, լավ ազդել: Էտ ըխպիրին ճոյըը ինծ յըրա կ'նլ ա (Բ): 2. Հարմար լինել, պատշաճել, չափերով համապատասխանել, սազել (հագուստի մասին): Դարյան փօրցոն ա, յըրա կ'նլ չի (2): 3. Կուտակվել, շատանալ, ավելանալ: Ամմէն տարէ ըտըրան հըրըստոյթունէն յըրա կամ ա (2):

Յըրա կիրիլ - 1. Մեկի հաշվին իբրել պարտք գրել: Պարթկը կուճուր ախպօրը յըրա յըն կիրում (2): 2. Մեկին կտակել, նրա անունով գրանցել: Հայրը տօնը մըճ տըղէն յըրա յա կիրում (2):

Յըրա կօխէլ - Սեղմել, ճնշել: Յըրա յըն կօխում, էտ ծուվէնը լօխ կուտրատում (2):

Յըրա հըսնէլ - 1. Հանկարծ կամ պատահաբար գալ՝ հայտնվել: Վըճր ըտըրանք տըճնըմ ըն՝ մարը յըրա յա հըսալ, մինը ծառ ա տըճնըմ, մինը՝ օխծ... (ՀԺՀ, V, 52): 2. Ծիշտ ժամանակին՝ անհրաժեշտ պահին գալ՝ հասնել: Տըղան Էն վախտըն ա յըրա հըսնում, վեր ըխճըկանը օգում ըն, թա կախ տան (2): 3. Տեղեկանալ: Թաքավերը յըրա յա հըսնում, վեր կընէգը վէգիրին նըհըճտ թաքուն սիլի-բիլի յա անում (2):

Յըրա մընալ - 1. Կիսատ մնալ: Յուրտերը ըսքըսում ա, տանը պատերը յըրա յա մընամ (Բ): 2. Ապրանքը չվաճառվել՝ չիրացվել, վաճառողի հաշվին մնալ: *Էնքան ապրանքը թանջիրին յըրա յա մընամ* (Ձ):

Յըրա նըստել - 1. տեն *Յըրա կ'ան* (2): 2. Տիրանալ, տեր դառնալ: *Խանը կ'ամ ա մեր յերգիրին յըրա նըստում* (Ձ): 3. Արժենալ, ծախս նստել: *Էտ գ'անքան ըտըրա յըրա նըստում ա իծծուն մանեթ* (Ձ):

Յըրան մին հափուռ վըդ քըցիլ - Յուղա-րկավորել: *Խըդդ մարթը թա. «Պա էքսան օրը ինձ յըրա մին հափուռ վըդ քըցօղը տում ըս, ինձ թուղես ըս, թորը՝ քիս...»* (ԱԲ, 174):

Յըրա պըրծ(ը)նել - 1. Հարձակվել: *Էտ վեր լըսըմ ա, քաջալ ճօտը յըրա յա պըրծընըմ աղվեսին կօլ տամ* (ՀԺՀ, V, 459): 2. Եռանդով մի բան անել, արագ-արագ աշխատել: *Յըրա յըն պըրծընում, մին օրումը սաղ արտը հընձում* (Ձ): 3. Սպառնալ, սպառնալով սաստել: *Հանրը յըրա յա պըրծընում, թա.- Մեհետ էլ վեր ըտի պեն ըրեր, էլ էս տօնը կ'աս վէջ* (Ձ):

Յըրա պիրիլ - 1. Հարվածել, հասցնել: *Էտ տըղան մըհակալը յըրա յա պիրում ըտըրանց, լօխ էլ էշեր ըն տըճնըմ* (ՀԺՀ, V, 216): 2. Ծալել, ետ շրջել: *Սուփրան յըրա յա պիրում տըճսնում մուտանան տակեն* (Ձ):

Յըրա սըվըրեղ - Ընտելանալ: *Էտ շօնը ըտըրա յըրա սըվըրում ա, նըիը՝տը միշտ քիսամ ծըմակը* (Ձ):

Յըրա վագիլ - Թափով դիմել դեպի մեկը՝ մի բան, հարձակվել: ... *Հանց յըրա կըվագի, մըսին կըտօրը չանթի, ծեռքատ էլ կըծի, վեր խըրըվ-խարավ կըկ'աս* (ՁՏ, Ա, 185):

Յըրա տալ - 1. Շատ հոգով հարձակվել: *Մին ալ տըսնաս ըն՝ չօրս դօլան ք'նորդըրը յըրա տումէն* (ԱԱ, 36): 2. Շատ կրակել: ... *Մարթիք էլ տափան ըն հարայ-հըրօց ընես, թըվանգ'ավ յըրա տաս, իրիք'նակեն ըզըդես* (ԱԱ, 15): 3. Կրան ածել՝ լցնել՝ դարսել՝ բարձել: *Հըրթըր-քեցեք էտ ծիյին քօռակը փըռնում ըն, կի-ցըրներեն շօրերը հանում յըրա տամ, վեր քօռակը տակեն ըստակե* (ՀԺՀ, VII, 253): 4. Արագ-արագ խոսել՝ ասել: *Հինչ ըս յըրա տամ, հանդարդ խօսե* (Բ):

Յըրա տըճնալ - տեն *Կըլխեն տըճնալ*:

Յըրա տինիլ - 1. Զոհաբերել, նվիրաբերել: *Այան նորան գանքը խօնցը յըրա յա տիրան* (Բ): 2. Մեկին վերագրել, մեկի գլխին բարդել, մեկին պարտավորեցնել: *Ըտի էլ խըճդ տըղեն տա-նում ըն սուղը, կ'ուղօթունը յըրա տինում* (Ձ):

Յըրա քըցիլ/քաշիլ - 1. Գործվածքը՝ հյուս-վածքը՝ շինությունը եւն սկսել՝ հիմնել: ... *Մին պալատ ա յըրա քըցում թաքավերեն դարկած վըճակալը* (ՀԱԲ, 15, 62): 2. տեն *Յըրա տինիլ*: 3. Որեւ բանով ծածկել՝ ծածկվել, ծածկույթ գցել վրան: *Մարը յափունջիներան մինը կ'էցալ, մինըն էլ տըղեն տըվալ, վար յըրան քըցի* (ՀԺՀ, V, 376):

Յըրա քինիլ - 1. տեն *Յըրա վագիլ*: 2. Մեկի մոտ՝ նրա բնակության վայրը տեղափոխվել՝ բնակվելու, աշխատելու, նրա հովանավորու-թյան տակ լինելու եւն համար: *Մեր շէնին ջի-հիլեն լօխ խօնդից Ըրշակեն յըրա յըն քըճալ Դնւշմարի* (Բ):

Յըրա օնել - Մի բանի վրա կամ վերելը բռնել՝ պահել: *Շալը խուխեն յըրա յա օնում, վեր թօռը թըրջի վէջ* (Ձ):

Յըրգինքան ասթըխեր վեր պիրիլ/քըշը-ցընել - Շատ հնարագետ՝ իմաստուն լինել, հրաշքներ գործել: ... *Իզեն յըրգինքան ասթը-խեր վեր կըպիրի, ընդըրա նըիը՝տ հընզըրթօնն ըրա՝* (Ձ):

Յըրգինքան կաթած/վեր ընգած/քըշացած

- 1. Արտոնյալ: *Ասում ա.- Հինչ ա՛մ, տու յըրգինքան կաթած ը՛ս, վեր օգ՛ում չըս կօրծ անիս* (Ձ): 2. Արտասովոր, չքնաղ, աննման: *Ըտըրան էլ ինձում ա մին յըրգինքան կաթած ախճիգ* (Ձ): 3. Երկրային կյանքին անտեղյակ, կյանքից բան չիմացող: *Տընաշինըտ հանց ա յըրգինքան կաթած, վէշ մին պեն կարում չի անե* (Բ):

Յըրգինքան կախ իլան - Շատ թանկ: *Էշին կիներ յըրգինքան կախ իլան ա* (Բ):

Յըրգինքան կախ տալ - Մեկին՝ մի բան շատ գովել՝ մեծարել: *Մաքաղաթեն մին տան մընացած ախճիգ օնե, ամմա ըշտըդ նըստում ա, յըրգինքան կախ ա տամ* (Բ):

Յըրգինքան կըրակ վեր տըճնալ - Սաստիկ շոգ անել: *Յըրգինքան կըրակ ա վեր տըճնում, արտերը չուրացալ ա* (Բ):

Յըրգինքան վեր տըճած - Հեշտությամբ ձեռք բերված, ըստ բախտի ստացված: *Բաշիր*

չի անում, թա լըհա էն յըրգինքան վեր տըճած մօշը, զըկըռը, սըճընը քաղէ, պիրի խօխենքը պահէ (Բ):

Յըրգինքան վըսկէ վեր տըճնալ - Երկար ժամանակ տեղումներ չլինելուց հետո հանկարծակի առատորեն ձյուն կամ անձրեւ տեղալ: *Չծրք՝ ամես ա՛կաթ չի կաթալ, միհէնգ՝ յըրգինքան վըսկէ յա վեր տըճնում, շինացէք՝ էն ըն պար կանլիս* (Բ):

Յըրգինքին տակէն - տեն **Ըշխարքէս տակէն**:

Յըրգինքին փնրդան ճըղվալ ա - տեն **Յէրգինքը ծըծէրը վեր ա թօղալ**:

Յըրգինքումը թըռչիլ - Շատ ուրախ՝ երջանիկ լինել: *Սօնա աքօրը թռնը բընական յըկալ ա, աքէրը էն ա յըրգինքումը թըռչիս* (Բ):

Յըրգիրիս տակէն - տեն **Ըշխարքէս տակէն**:

Յըրէն յըրա աղ ածէլ - Վիշտը բորբոքել՝ նորոգել: *Հիրըվանը վեր դանդու մաչի ինի, սըրտ կըտան, վէշ թա յըրէն յըրա աղ ածին* (Բ):

Յըրըյըր խաղալ/թըռչիլ - Ուրախությունից թռչկոտել, ցնծալ: *Սանամը էն ա յըրըյըր ա խաղում. տըղան բընական յըկալ ա* (Բ):

Յըրըվէր անէլ - Թրթռալ: *Քըլոնգին ամման թըխկօցին նրիէտ Սիմօնէն սըրտը յըրըվէր ա ա-նըմ, դուշի նըման թըրթըռում...* (ԼԴԲ, 307):

Յըրըփարա անէլ - Վերքերով պատել, վերքեր առաջացնել: *Կոկը չընգըռօտում ա, ըտըրա ջանը սաղ յըրըփարա անում* (Ձ):

Յըրըքար անէլ/ինիլ - Օգնել, օժանդակել, նպաստել: *Ասըմ ըն խօսըմ, մինմինու դանդի յըրըքար ինըմ* (ՁՏ, Բ, 25):

Յըրկըվա խօխան - տեն **Սըկալ օրվա խօխան**:

Յըրկըվա կերածը մըննան քըցիլ/մըննը չինիլ - Հիշողությունը շատ թույլ լինել, մոռացկոտ լինել, չհիշել: *Ասում ա.- Յը՛ս ըսկի յըրկըվա կերածը մըննա քըցիւմ ըմ, էտքանը հունց մը՛տըս պահիմ* (Ձ):

Յըրկըվա նըման - տեն **Ըսօրվա նըման**:

Յըրտըրվէրտըր անէլ - 1. տեն **Յըրըվէր անէլ**: 2. Իրար հետ ապրել՝ կենցաղավարել: *Ըտըրանք էտ ծըմակումը մին տօն ըն շինում, ըտը՛դ յըրտըրվէրտըր անում* (Ձ): 3. Տակնուվրա անել, ամեն տեղ նայել՝ խուզարկել: *Սաղ տօնը յըրտըրվէրտըր ա ըրալ, էտ թօխտը քըթալ չի* (Ձ): 4. Շատ մտածել՝ խորհել՝ մտմտալ: *Թաքա-*

վէրը հիշկան յըրտըրվէրտըր ա անում, կարում չի մանին քըթէնա (Ձ):

Յըրտըրվէրտըր ըղնէլ - Անհանգիստ լինել: *Էտ խէ յըրտըրվէրտըրն ը՛ս ընգալ, տը՛ղըտ նըստէ՛* (Ձ):

Յըրու նի կանլ - Շատ զգույշ՝ կամաց դիպչել՝ բռնել եւն: *Տընըշինիտ տըղան կացէնը հանց փըռնում ա, ասիս յըրու վա նի կամ* (Բ):

Յըրքըշ-վէրքաշ անէլ - Հավաքել, կարգի բերել: *Տանը իլանծ-չիլանծը յըրքըշ-վէրքաշ ա անում, էլիս կօղլը կէնըմ* (Ձ):

Յուգ պէնալ - Շատ արագ գնալ՝ փախչել՝ սլանալ: *Թօրքէրը էտ վէր տը՛սեն, յուգ պէցէն* (Ձ):

Յուխուլայ տըճնալ - Վատթար դառնալ, վատթարանալ: *Փըրըմագանց Ըշօտէն կօրծէրը յուխուլայ ա տըճնալ* (Բ):

Յուխումը տալ - տեն **Վէրջը տալ**:

Յուրդը(տ) քանդվի - տեն **Տօնը(տ) քանդվի**:

Յուրդանէն տակը ըղնէլ - Հիվանդանալ, անկողնային հիվանդ դառնալ: *Էս ցուրտերա-վըս շատ մարթ ա յուրդանէն տակը ընգալ* (Բ):

Յուրդանէն քացէ տալ - Շարունակ հիվանդ՝ անկողնում պառկած լինել: *Էտ օրվանից Սէտրակը յուրդանէն քացէ յա տամ* (Բ):

Յուրդունդծանկ ծըռըցընէլ - Անհանգիստ քնել, տեղաշարժի մեջ անընդհատ շուռուժուռ գալ: *Սաղ քըշէրը յուրդունդծանկ ա ծըռըցընում, ուռնոթանա ըտի քունըհարամ քինամ* (Ձ):

Յօլ(լ)ա տանէլ - 1. Գործը մի կերպ կատարել՝ կառավարել: *Նախագան կալխօզը կարում չար լավ դեկավարէ, լըհա յօլա յար տանում* (Ձ): 2. Հանդուրժել: *Այան կուճուր հարթանը ըրըծնէն յօլա յա տանում* (Բ):

Յօլ(լ)ա քինիլ - 1. Մի կերպ ապրել՝ կառավարվել: *Ըտըրանց մին արտ ա ինըմ, էտ արտավըն էլ մին թանիրավ յօլա յըն քինըմ* (ՀԺՀ, V, 337): 2. Իրար համակերպվել, հաշտ ապրել: *Դէրը ժուղովուրթէն ըսէս ա.- Մուք էս տոնս պըրծըծնուն նիհէտ կարէլ չըք յօլա քինիք՝ լավըն էն ա՛ քօջիք* (ԱԱ, 23):

Յօխ անէլ - Վերացնել, ոչնչացնել, անհետացնել: *Ըտըրան տանում ըն ծըմակը յօխ անում* (Ձ):

Յօխ իլանծ - տեն **Օխծը կըծած**:

Յօխ ինիլ - Վերանալ, ոչնչանալ, անհետանալ: *Օշափը էտ վէր ըսկանում ա, ըտըղէրքատ յօխ ա ինում* (Ձ):

Յօւմ կ'անի - տեն **Ըռագի կէնալ**:

Յօն անէլ - Միջոց՝ հնար՝ ելք գտնել: Ասում
ա.- Թաքավը՛րըն ապըրած կէնա, դաջանք ըմ
անում, մին յօն ըրա, խօխաս ըզադէ (2):

Յօն ինիլ - Հանդուրժելու, միջոց՝ հնար՝ ելք
գտնելու հնարավորություն լինել: Աքան աշկէրը
սիրփիւմ ա, թա. «Իմ ըսկեսվօր էլիա մին յօն
իլան ա, իմ տիքիլընանէք լըհա ինձ դանձմտ
ըն ըրալ» (ԱԶ, 65):

Յօվ-յօվ անէլ - Կատակել, գվարճաբանել:
Զիհիլնէն ամմէն օր հըվըքվէլիս ըն իլան էտ ըխ-
պիրին կօխկէն, յօվ-յօվ ընէլիս ծըծուդտէլիս (2):

Յօրթ-յօրթ անէլ - 1. Ռանդադ ու ցատկո-
տելով գնալ՝ քայլել՝ վազել: Ծին էնքան յօրթ-
յօրթ ըրալ, լափ վըստըկէցէ (Բ): 2. տեն **Նագ
ծախէլ**:

Յօրդա ըղնէլ - Վարգով ընթանալ՝ վազել՝
քայլել, վարգել: Ծին վէր յօրդա յա ըղնում,
Մէլիք-Շահնագարը ուրխանում ա (2):

Յօրդանըն ըգժրան վը՛ննը մը՛կնէլ - Իր
չափը ճանաչել, իր հնարավորությունների սահ-
մաններում գործել: ...Վէր ամմէն մարթ յօր-
դանըն ըգժրա վը՛ննը մը՛կնէ, յօխ կըղիւզվի
(ԱԱռ, 11):

Յօր օնէլ - տեն **Յը՛ր օնէլ**:

Ն

Նաբաթը կաթել - տեն Մաթը կաթել:
Նաբհնն դհուրվանց/թըվանց - տեն Նոյին դհուրվանց:

Նաբհնն դհուրվին/դծվրհմը/թըվին - տեն Նոյին դհուրվին:

Նագ(ը)րուզկու տակ ըղնէլ - Ծանրաբեռնվել: Էտ մարթը նագըրուզկու տակ ա ըղնում, մըճնում (Ձ):

Նագ(ը)րուզկու տակ քըցիլ - Ծանրաբեռնել: Կործըս խըրեք ա՛, վէր թանգան կործ ըս տամ, ինձ նագըրուզկու տակ քըցիլ (Բ):

Նադ ըղնէլ - 1. Հակառակել, ընդդիմանալ: Կընէքը նադ ա ըղնում, մարթին ասածէն (Ձ): 2. Համառել, կամակորոպություն անել: Նադ ա ըղնում, քինամ չի (Բ):

Նադինջ պըղօծ - Չարաճճի (անձ, հատկապես՝ երեխա): Խըճը Ասըըխէքը Էրկու Նադինջ պըղօծ օնէ, սադ օրը էն ա տինջվիլիս (Բ):

Նագ ծախէլ - Սեթեւեթել, պչրել: Ակռավը պէկումը քըթօթ ա անում, տոնս կամ նագ ծըխէլալ շօռ կամ (ԱՍԶ, 36):

Նագար կըտըրէլ - Չար աչքից ոչնչանալ՝ մեռնել՝ տուժել: Հու վէր ըտըրան ջիհիւմ ար, դանսի նագար ար կըտըրում (Ձ):

Նագըտուզը տանէլ - Մեկի սեթեւեթանքը՝ պչրանքը հանդուրժել: Մարթը կարում չար կընգանը նագըտուզը տանէ (Ձ):

Նագը ք՛ծգ անէլ - տեն Նագ ծախէլ:

Նաթը կաթել - տեն Մաթը կաթել:

Նալքանի թէրթօղ - Պնակալեզ, հացկատակ: Կանփին հինջ տըղամարթ ա՛, Նալքանի թէրթօղ ա (Բ):

Նալէն մէխին դաթումը - Խիստ զբաղված լինելու ժամանակ: Այան համ պոնորթը կիզոն ա, համ էլ նալէն մէխին դաթումը մածունը մէրում (Ձ):

Նալէրը յըրգիլնքին տէմ անէլ/տընգէլ - 1. Սատկել (եջի՝ ձիու՝ ջորու մասին): Կամ ըն տը՛ս-նում է՛ըը ըտը՛դ վէր ընգած, նալէրը յըրգիլնքին տէմ ըրած (Ձ): 2. անրգ. Մեռնել (մարդկանց

մասին): Հանց կըթըխիմ, նալէրըտ յըրգիլնքին տէմ կանխս (Բ):

Նալի մարթ - Անհետաքրքիր (մարդ): Նալի մարթան զանիւս տարած ա (Բ):

Նալի պար կըվօղ - 1. Անտեղի աշխատող: Նալի պար կըվօղ ը՛ս, էտ քարէրը հօր ը՛ս առանց ցը՛խ ուրոնը յըրա շարում (Բ): 2. Թեթեաբարո: Նալի պար կըվօղ կընէք ա լան Գոնլէթարը, վէշ մին տըղըմարթու աթկազ չի ըրալ (Բ):

Նախշան ծոն/ճըպատ/քար - Զարդարված, գեղեցիկ (բան): Տօն, հինջ տօ՛ն, մին նախշան ծոն (Բ):

Նախշը իրը՛սան ծըլլալ - Սիրուն՝ հմայիչ լինել: Ախճիգ, հինջ ա՛խճիգ, նախշը իրը՛սան ծըլլալ ա (Բ):

Նախշը տը՛ղը/յըրան - Դուրեկան, հմայիչ, գեղեցիկ: Նախշը տը՛ղը ախճիգ ա Սօնան (Բ):

Նախլանք քը՛գ, չա՛ր սադանա - Ասում են մի վնասակար բանից հետ կանգնեցնելու, չարիքը վանելու համար. իբրեւ այդ բանի դրոշմը չար սատանան է: Նախլանք քը՛գ, չա՛ր սադանա, էս հինջ փիս անանգ ա՛ր, վէր տը՛սէ (Բ):

Նադաշը բիժին յը՛ր կանլան - Ասում են՝ ակնարկելով երանելի՝ խաղաղ կյանքը: Թուրքէրէն անա պըրծէնք, մըհէնգ մըզը՛տէ դինջ ապըրում ընք, հունցը ասում ըն՝ Նադաշը բիժին յը՛ր կալան (Բ):

Նադը թօղ(ն)էլ, նիսին հը՛տան ըղնէլ - Իրական հնարավորը ձեռքից բաց թողնելով՝ անիրականի հետեւից ընկնել: Ուրան բաղը թօղալ ա, քը՛ցալ ուրոշին բաղըմը հըցափօր կօրծ ա անում. Նադը թօղալ, նիսին հը՛տան ա ընգալ (Բ):

Նադը ինի, սօղան ինի - Ավելի լավ է քիչ, բայց կանխիկ: Նադը ինի, սօղան ինի. մի-հէնգվա թըվումը լավըն էն ա ապրանքըտ իժ-ժան ծախիս, նադը փուլը յը՛ր օնիս, կանց պարթկալ թանգ տաս (Բ):

Նամագ անել - Շատ դանդաղել, դանդաղորեն գործել՝ գործ բռնել: *Հինչ ըս նամագ անում, խեճել չըս անում, արտըտ հընձիս (Բ):*

Նամ յըբ օնել/քաշիլ - Խոնավանալ, թացանալ: *Տօրեկը նամ ա յըբ կալնի, կարում չընք աղանք (Բ):*

Նամ-նամ անել - 1. Անհարկի ձգձգել: *Կօրծը վեր նամ-նամ ըրել, նամ չի կալ (Բ):* 2. Դանդաղ ուտել (երեխաների մասին): *Խօխան շօրվան նամ-նամ ա անում (Բ):*

Նամ տըդ պարանց չըղնել - Հաշվենկատ լինել, իր շահերին վնասող գործ չբռնել: *Միր-զան նամ տըդը պարանց չի ըղնել (Բ):*

Նամուր յըբ օնել - Արժանապատվությունը թույլ տալ, հանդուրժել (հաճախ գործածվում է ժխտական ձևով): *...Նամուր յըբ չի կալալ, վար էն դնշանգ օցեն նըհետ մին կէշ օց ա իլնի չըթըլակված (ՆԼՂԺԲ, 10):*

Նամուր յըբ օնել դըրաղ կենալ - Իր արժանապատվությունը պահելու համար մի կողմ քաշվել՝ անախորժություններից խուսափել: *Տըսնում ա, վեր հընգերունքը կըղօթուն ըն անում, նամուր յըբ ա օնում դըրաղ կենում (Ձ):*

Նամուր շանը տալ - Արժանապատվություն չունենալ, պատվազուրկ լինել: *Նամուր շանը տըված մարթը յա՛ իլնծ, յա՛ չիլնծ (Ձ):*

Նամուր շանը տըվեն, կերավ վէ - Մարդ պետք է արժանապատվություն ունենա: *Անում ա. «Նամուր շանը տըվեն, կերավ վէ. յըս կարել չըմ էտ օյինքազեն նըհըտ հըրակաշ տըռնում» (Ձ):*

Նամուր պահել - 1. Մեկին հարգել՝ պատվել, նրան հարգելով՝ տարիքը, հեղինակությունը եւն հաշվի առնելով՝ հետը զիջողաբար վարվել: *Թաքավերը ասըմ ա.- Յես քեզ հինչ լըվօ՞թուն անիմ, վեր տու իմ նամուրս պահալ ըս (ՀԲ, 347):* 2. Ամուսնու մահից հետո ուրիշ տղամարդկանց հետ սեռական կապեր չունենալ, անբարոյականություն չանել (կանանց մասին): *...Տասը տարե ա՛նամուս ըմ պահալ, բօլ ա, էլ կարում չըմ (ՆԱԲ, II, 280):*

Նամուր վըդեն/ցըխեն (նըհըտ) հըվը-սարվել/վըննատակ ինիլ/տափը/ցըխը նի մըն(ն)ել - Անարգել, պատվազրկվել: *Նամուր վըդեն հըվըսարված մարթ ա Նիխօլը, վէշ միլը նըհըտը հընգըրօթուն չի անում (Բ):*

Նամուր վըդեն/ցըխեն (նըհըտ) հըվըսըր-ցընել/վըննատակ տալ/վըննատակ քըցիլ/տափավը կնիլ/տափը/ցըխը կօխել/տափումը տիկիլ - Անարգել, պատվազրկել: *Էտ ախճիզը համ նըմն նամուր վըդեն հըվըսըրցըրալ, համ հօրը-մօրը (Ձ):*

Նամուս կնիլ - Արժանապատվությունը թույլ չտալ, չհանդուրժել: *Թաքավերին մարըն ա վէ-զիրը նըմն հօրը ըտի խնփոմ ըն, նըստալ տընազ անում, նամուս ա կամ, ճուխտըքանուց ըսպանում ա (Ձ):*

Նամուս-դէյրաթ անել/պինըցընել - Պատվախնդրություն ունենալ՝ ցուցաբերել: *... Հալալ աշխադանքալ ապրօղ, նամուս-դէյրաթ անօղ, աբուռըն իրեսին մարթէքը վըննըտակի կօրչըմ ըն... (ՁՏ, Բ, 123):*

Նանէ-նանէ խօսել - Մեծավարի խոսել (աղ-ջիկ երեխաների մասին): *Էտ խօխան վեր ըտի նանէ-նանէ խօսում ա, թաքավերին տուրըն ա կամ (Ձ):*

Նանը մանէ, անը տանէ - տեն **Կուկուն անէ, ճիճին տանէ**:

Նաչարը վեր թօղ(ն)ել - Երկար ժամանակ մի տեղ մնալ: *Ղօնաղը, վեր նաչարը վեր թօղից, չօլումը կըմընա (Ձ):*

Ննառ տափըն ա կօխալ, սարը տափըն ա կօխալ - Ուժեղը՝ հարուստը ոտնահարում է թույլի՝ աղքատի իրավունքները: *Միհենգվա թըվումը հու հարուստ ա, քըսիքին կօխ տալալ ապրում ա. նըհախ չըն ասալ. «Ննառ տափըն ա կօխալ, սարը տափըն ա կօխալ» (Ձ):*

Ննառա քաշիլ - Տանջվել, չարչարվել: *Էտ մարթը շատ ա ննառա քաշում, մինչըվ էտ քարը պուք ա տամ (Ձ):*

Ննառ նըման վըննը կենալ - Պատրաստ լինել առաջնորդելու՝ ղեկավարելու: *Վէզիրը էն ա ննառ նըման վըննը կացած, թա թաքվերը հինչ հըրամանք ա տամ (Ձ):*

Ննառ օղտեն չուքըցընել - Ուժեղին հաղթել՝ ենթարկեցնել: *Ննառ օղտեն չուքըցընօղ կընէգ՝ ար Սիրանուշը (Բ):*

Ննաս ըղնել - տեն **Թնրս ըղնել**:

Ննասոննց անա - Հակառակվող՝ դեմ ելող: *Իզեն ննասոննց անա յա, հինչը ասիս, ինքը ննաս ա ըղնական (Բ):*

Նավթալիսնում տիրած - 1. Հին, հնաոճ: *Նավթալիսնում տիրած շօրեր ա կընում Աշ-*

խելը (Բ): 2. Ոչ ժամանակակից,՝ հետադիմական հայացքներ ունեցող: Նամթանինում տիրած մարթ ա մեր նմանակիցը (Ձ):

Նամվար լորա տինիլ/բըցիլ - Ծանր շնչով՝ չարակամությամբ մեկի գործը ձախողել: Էտ մարթը նամվար լորա յա տինում, Ըրշակեն կործր աման չի կամ (Ձ):

Նարմադա անէլ - Տախտակների վրա ելուստներ եւ ակոսներ անել՝ իրար հազցնելու համար: Պոլէն տըխտըկեն նարմադա յա անում (Բ):

Նամիան անէլ - Հանգստանալ, դադար առնել: Խըլլան հընծիականը յըտը Էտ հընծիականը յըտըն տըռաս, վեր միկա նամիան անին, Էլիա հընծին (Ձ):

Նամիանը ծանդըր - Ճնշող ու կաշկանդիչ ազդեցություն թողնող: Նամիանը ծանդըր ուստա յա Պատվականը (Բ):

Նամիանը կըտըր(վ)էլ - Հոգնել, ուժասպառ լինել: Էնքան կործր ըրէ, նամիանը կըտըրից (Բ):

Նամիանը պերանը/բողազը հըսնէլ - 1. տեն Նամիանը կըտըր(վ)էլ: 2. Համբերությունից դուրս գալ: Էտ էլ վեր տըսնում ա, նամիանը պերանըն ա հըսնում (Ձ):

Նամիանը տըհըր կ'անլ - Հուզմունքը՝ վախն անցնել, հանգստանալ: Արչը վեր ծառան քըշանում ա քինամ, Ըբէլին նամիանը տըհըրն ա կ'ամ (Ձ):

Նամիանը տըհըր պիրիլ - 1. տեն Նամիան անէլ: 2. Մեկին հանգստացնել: Հիշկան անում ըն, կարում չըն ըտըրա նամիանը տըհըր պիրին (Ձ):

Նամիանը տոնս կ'անլ - տեն Հիլքին տոնս կ'անլ:

Նամիանը փորը ըղնէլ - տեն Լըդաճա(ն)ք ինիլ:

Նամիանը փորը քըցիլ - Շնչառությունը դադարեցնել, չնչել (լավ լսելու, իրեն չմատնելու եւն համար): Օերքը ճըկատեն տիրած, նամիանը փորը քըցած՝ ըսպատում ա սիրէկանեն (ՀԺՀ, VII, 393):

Նամիան քաջիլ - տեն Նամիան անէլ:

Նամիան քըշիլի վախտ չինիլ - տեն Զըբէ սըրփիլի վախտ չինիլ:

Նեմէցին կըռքվը - Հայրենական մեծ պատերազմը: Նեմէցին կըռքվեն վախտը շէնին ջիհիլներեն յոխճին տարալ ըն փըրոնտ (ԱԱ, 34):

Նեմէցու պայոյ - Փոքր սննդաբաժին, քիչ ուտելիք: Ասում ա.- Յըբ նեմէցու պայոյկալ կարէլ չըմ յոլա քինիլ (Ձ):

Նէյնարը տինիլ/բըցիլ - Անուշադրության մատնել, ծուլություն անել: Չօբանը նէյնարը տիրալ, կ'իլը վըբժարը տարալ (Ձ):

Նէյնիմ-նէյնիմը ըղնէլ - Անորոշ բաներ ասել՝ անել, ասելիքը՝ անելիքը չիմանալ: Աշըղը խաղը ասում ա պըրծընում, նէյնիմ-նէյնիմը ըղնում (Ձ):

Նէնջը կ'անլ/կոխէլ/վեր կոխէլ - Քնել ցանկանալ: Լանց ինիլիս նէնջը կ'ամ ա, տըհէնց էլ կէս քօն, կէս զանթոն, բիւրդան տեսնում ա ծառնեն լորա մին դուշ ծըլվըլում ա (ՀԺՀ, V, 355):

Նէռը նըմանը ծընալ չի - Ասում են շատ դաժան՝ արյունարբու՝ խարդախ մարդկանց մասին: Թամարեն մարթը շատ փիս մարթ ա. նէռը նըմանը ծընալ չի (Բ):

Նէտ անէլ - Ծակել ու ներս խցկել՝ խցկվել: Մուկունը խարարը նէտ ա ըրալ (Բ):

Նէտ տաս՝ անթուն չի կայթէլ - տեն Սրտէն տէնակ թըխիս՝ անթուն չի կայթէլ:

Նէրակ ըմ տըհսալ - Երանի թե: Նէրակ ըմ տըհսալ՝ մին լ'ավ ծոն կ'ա (Բ):

Նէրակ ինծ (տուված) - Հեգնական արտահայտություն մեկի կողմից խոսողին նախատելու՝ վիրավորելու՝ գերազանցելու եւն մասին: Նէրակ ինծ, վեր Փալանդիզանց Սէտրակը բիդի ինծ թըքըթծիմաթ անէ (Բ):

Նէրակ տալ - 1. Երանի ասել, երջանիկ՝ բարեբախտ համարել: Կ'անթուն կալը ճօխտակ ա ծընալ, լօխ նէրակ ըն տամ (Բ): 2. Ցանկալի՝ երանելի համարել: Նէրակ ըմ տամ, վեր ըշխարքումըս խըղըղօթուն ինի (Բ):

Նէրվալը խաղ անէլ - Դիտավորյալ մեկին գրգռել՝ ջղայնացնել: Կընէզը միշտ մարթին նէրվալը խաղ ար անում (Ձ):

Նէրվը հանած/տոնս կ'անլ - Սառնասիրտ, չբորբոքվող: Նէրվը տոնս կ'անլ մարթ ա Սախկալը (Բ):

Նէրքէ պըռօշը պօլը/տափըն ա սիրփիլում, յըբէ պըռօշը՝ պատալօկը - Ասում են շատ ծեր մարդկանց մասին: Սէտրակ դայուն նէրքէ պըռօշը պօլըն ա սիրփիլում, յըբէ պըռօշը՝ պատալօկը, իզէն բօստան անօղ ա՞ (Ձ):

Նըզամա ըղնէլ - Կանոնավորությունը խախտվել: Էնքան Էտ մըղակը պէցալ ըն, կապալ, նըզամա ընգալ ա (Ձ):

Նըզամա քըցիլ - Կանոնավորությունը խախտել: Բաղը նըզամա քըցիլ ա (Բ):

Նըզամը ծըռել - տեն **Նըզամա ըղնել**:

Նըզամիան անել - տեն **Նըզամա քըցի**:

Նըզամիան ինիլ/տըհնալ - տեն **Նըզամա ըղնել**:

Նըզօվք քըցի - Անիծել, նզովել: ...Ասում ա.- Ազի, յըս մըհնելը մըռնըլական ըմ, քեզ նըզօվք ըմ քըցիւմ, վար իմ վերջի ասածըս անես վուչ... (ՅԺՅ, VII, 201):

Նըհըդ ածել/լըծել/տիսիլ/քըցի - Նեղել, ճնշել, դժվարին վիճակի մեջ գցել: *Խանը ըտըրանց շատ ար նըհըդ ածում* (2):

Նըհըդ ըղնել - Դժվարին դրության՝ կացության մեջ ընկնել: *Վեր նըհըդն ըն ըղնում, կավըն էլ ըն ծախում* (2):

Նըհը-նըհը տըհըդ - Սրբանի եւ արտաքին սեռական օրգանների մեջ տեղը, շեքամեջ: *Ջանի աքերը քիս ա դուխտուրեն կօշտը, թա. «Դօխտուր, էս նըհը-նըհը տըհըդըս հըլծոնեզ ա տոնս յըհկալ, հինչ ա՛նիս»* (ԱԶ, 42):

Նըհը տըհը - Դժվար վիճակ՝ կացություն: *Թաքավերին ախճիզը ըրանգըմը տըհսնըմ ա, վըր ուրան սիրած տըղան նըհը տըհը ա...* (ՅԺՅ, V, 128):

Նըհըու ածել/պիրիլ - տեն **Նըհըդ ածել**:

Նըհըուքին կըրել/քաշիլ - Անհանգստանալ, մտատանջվել: *Ժողովուրթը շատ ա ուրխանըմ, վըր էլ ճիրի նըհըուքին չըն քաշիլ...* (ՅԺՅ, V, 22):

Նըհըուքին տալ - Անհանգստություն՝ մտատանջություն պատճառել, անհանգստացնել: *Էտ շէնին ժողովուրթեն պարսիկեն էգզանան նըհըուքին ըն լալ տաս, թըլընես* (ԱԱ, 19):

Նըհըու կալ - Մտատանջության մեջ ընկնել, նեղվել: *Ուստան շատ մըտըծելան նըհըու վա կամ, սըրտը ճաքում ա, մըհնում* (ՅԺՅ, VII, 51):

Նըհը օր - Դժվար կյանք՝ կենցաղ, ծանր կացություն: *Լավ պարիկամը նըհը օրըն ա մանիլում անում* (ԱԲԲ, 35):

Նըհը օրեն լեն/հանրգան օր կինի - Դժվար կյանքին՝ կենցաղին կհաջորդի ապահով կյանքը՝ կենցաղը, պետք չէ հուսահատվել: *Դօրպերը սըրտ ա տամ, թա. «Վէջինչ, նըհը օրեն լեն օր կինի, մըտածու մէլ»* (2):

Նըհը օրեն հըսնել - Ծանր կացության մեջ գտնվողին օգնել: ... *Միևը վար նըհը տեղ ար ը- նում, էս միևը նըհը օրեն հըսնում ար* (ՅԺՅ, V, 443):

Նըհստա կենալ (, պուք չըկալ) - 1. Մեկից մի բանից ձեռք չքաշել՝ չհրաժարվել, օձիքը բաց

չթողնել: *Անիրըս մարթ ա Կարօն, վեր օգում ա միևին անա պարթկ յօր օնե, նըհստա յա կենում, պուք չի կամ* (Բ): 2. Ամուր բռնել, ամուր կպչել որեւէ բանի: *Խօխան նըհստա յա կենում, պուք չի կամ մօրը անա* (2):

Նըհստա մըրթավըտ կալ - Մարդկային լավ հատկանիշներ ունենալ: *Ախմաղ մարթ ար էտ չօբանը, նըհստա ըսկի մըրթավըտ չար կամ* (2):

Նըհստա մին պատառ կըվախե - Այսինչից՝ այսինչ բանից գրեթե չի տարբերվում (մեծությամբ, ուժով, խելքով եւն): *Դե թաքավերին տըղան էլ աժղահա յա, լի՛, էտ օշափեն նըհստա մին պատառ կըվախե...* (2):

Նըհստա Յէրուսաղէմ քիսիլ - Մեկից դժգոհ՝ բողոքավոր լինել: *Կըլխօզեն նախագան փիս մարթ ա ինում, լօխ նըհստա Յէրուսաղէմ ըն քիսնում* (2):

Նըհստա շըռըռալ - Որեւէ վատ հատկանիշ մեկի մոտ ակներեւ լինել: *Դըխպօթնը նըհստա շըռըռամ ա, էս հինչ կընգօթուն բիդի անե* (Բ):

Նըհստա պուք չըկալ - 1. Մեկի հետ շատ կապված լինել, շատ սիրել: *Այան կուճուր թօռ- նանը նըհստա պուք չար կամ* (2): 2. *տեն նըհստա կենալ (, պուք չըկալ)*:

Նըհստա քար չի պուք կալ - տեն **Յափուռը թակիս՝ կօրեկ չի վեր ըղնել**:

Նըլըհան անել - Սնանկացնել: *Նըհըճեն լափ նըլըհան ըն ըրալ, փուլ չօնե, թա հաց ինք օնե* (Բ):

Նըլըհան ինիլ - Սնանկանալ: *Առաջ ա իլնի հարուստ, միհենզ նըլըհան ա իլնի* (Բ):

Նէլըմէխը վեր թափել - տեն **Նըլըհան ինիլ**: **Նըխըն-նախուն անել** - տեն **Ծօռ աշկալ յէշիլ** (1, 2):

Նըխշընըգան անել - Գեղեցիկ գործ կատարել: *Էտ ուստան նըխշընըգան անող ուստա յա* (Բ):

Նըխշընըգան ա՛ջի - Այդքան նախշագար- դելու՝ գեղեցկացնելու կարիք չկա: *Չօբանը ասմա.- Էտ մըհակը հօր ը՛ս էտքան նախշում, հինչ ա՛, նըխշընըգան ա՛* (2):

Նըհախ տըհղան քժմիլը էրիլ - Ապարդյուն կերպով՝ անտեղի գործ անել կամ խոսակցու- թյուն բացել: *Մարթը ասմա.- Էտ պէնը աննիլ կալի չի, նըհախ տըհղան քժմիլը մէր էրիլ* (2):

Նըհաշ տալ - 1. Երեւցնել: *Նօքմարը տոնս ա օնում, էտ նամակը թաքավերին նըհաշ տամ* (2): 2. Ապացուցել, փաստերով՝ օրինակով համոզել: *Դերվիշը ասմա.- Յըհ կարիմ նըհաշ տամ, վեր*

ըտի չի իլնլ (2): 3. Տալ, տրամադրել, հանդես բերել, դրսևորել: Ղըչըղներեն ըռըչքաջին ասում ա.- Բեղմա քու օծըտ նըշանց տաս, վըր մեզ հընգեր անինք (ՆԼԴԺԲ): 4. Սովորեցնել, բացատրել, հասկացնել: Յնրը տըղորանցը նըհա2 ա տամ, թա հունց հծնծ անին (2): 5. Ցուցադրել, ներկայացնել: Շէնումը մին օր կինս յըն նըհա2 տամ (2): 6. Հաստատել, հայտնի դարձնել: Վըն-նահետը նըհա2 ա տամ, վեր օղտը մին ըշկանէ յա ըլնլ, պեռնըն էլ բնհմնգ ա ըլնլ (ՆԱԲ, 53): 7. Գործածվում է որպես սպառնալիքի արտահայտություն: Խանը ասմա.- Յըս տըղանց նըհա2 կըտամ, թա հինչ ասել ա ծի կոտանալը (2):

Նըհա2 տալ, թա ըշտըդ ա թաղած (Ղարթունց) շանը կըլծիսը - տեն Նըհա2 տալ (7):

Նըհար անել - Թեթևակի նախաճաշել՝ ճաշել: Ըտըրանք շատ ըն իննում թայդի, նըհար ըն անում, տոն կամ (2):

Նըհըտ անել - Փակել, գոցել (դուռը, լուսամուտը եւն): Տօնը նըհըտ ա անում, քօն իննում (2):

Նըհըտը ըղնել - 1. Մեկի հետ գործ ունենալ, հարաբերության մեջ մտնել: Նըհըտը ընգնում ա, տըսնում, վեր տա փիս մարթ ա (2): 2. Մեկի հետ սիրային կապերի մեջ լինել: Խաբար ըն տամ, վեր կընեգը նախագեն նըհըտը ընգալ ա (2): 3. տեն Յըր ըղնել (1): 4. Մեկի հետ թշնամանալ, վատ հարաբերությունների մեջ լինել: Ննչնլնիգը ըտըրա նըհըտը ըղնում ա, կօրծա տոն քըցոն (2):

Նըհըտը ինիլ - 1. տեն Նըհըտը ըղնել (1, 2): 2. Մեկի հետ լավ հարաբերությունների մեջ լինել: Ասում ա.- Յըս ընդըրա նըհըտ օնիմ, յըս կասիմ կանե (2):

Նըհըտը ծիր չըծըրել - Մեկի հետ վատ հարաբերությունների մեջ լինել՝ խռով լինել: Ասում ա.- Յըս Կնփոն նըհըտ ծիր էլ չըմ ծըրում (2):

Նըհըտը խօսել չիննում - Ասում են խստաբարո, մեծամիտ, գոռոզամիտ, ինչպես նաեւ անտրամադիր մարդկանց մասին: Հինչ ա տըղեն պաշտօն ըն տըվալ, Զընթալանց Հեղուշին նըհըտ խօսել չիննում (Բ):

Նըհըտը հաց կըտըրել/հաց նըստել/հաց օտել/մին փուր աղ օտել - տեն Մինտըդ հաց կըտըրել:

Նըհըտը չըխօսել - Մեկի հետ խռով լինել՝ հարաբերությունները խզած լինել: Մարօն էտ օրվանից քըվօրը նըհըտը խօսում չի (2):

Նըհըտը քօն ինիլ - Մեկի հետ սեռական հարաբերությունների մեջ մտնել: Ուտես ըն խըմես, հըրփիս, յետնան էն հարթնեն, մին էլ կընգանը նըհետ քօն ինիս (ԼԴԲ, 314):

Նըհըտ ին(վ)իլ - Փակվել, գոցվել (դուռը, լուսամուտը եւն): Արչը օգում ա, թա փախչի, տօնը նըհըտ ա ինվում (ՆԼԴԺԲ, 112):

Նըհըտ կնլ - 1. տեն Նըհըտ ին(վ)իլ: 2. Թեքվել, մեկի՝ մի բանի կողմը դառնալ: Նըհըտ ա կամ հիրըվանեն տօնը, յօխ նաղլ անում (2): 3. Տեղի տալ, համառությունը՝ բարկությունը անցնել: Շատ ըն կօք տամ, մինչըվ վեր էտ մարթը նըհըտ ա կամ (2): 4. Կազդուրվել: Սամին էն ա լնլ մըռես, միհենգ նըհըտ ա յըկալ (2):

Նըհըտ պիրիլ - տեն Յըրա պիրիլ:

Նըհըտ տալ - Քշել, հեռացնել, վռնել, վտարել, հալածել: Յալլըխը կատու վա տըռնաս, մուկներեն նըհըտ տաս (ԱԱ, 72):

Նըմանը չինիլ - Արտասովոր՝ անման լինել: Ախճիգ, հինչ ախճիգ, նըմանը կա վէշ (2):

Նըմըկակօխ անել - Մեկին շատ նամակներ գրելով՝ ծանծրացնել: Էնքան նամակ կիրից մարթին յըրա, լափ նըմըկակօխ ըրալ (2):

Նըմըկակօխ ինիլ - Շատ նամակներ ստանալով՝ կարդալով՝ ծանծրանալ: Էնքան նամակ ըստացե, նըմըկակօխ իլի (Բ):

Նըմընօթուն անել/տալ - Նման լինել, նմանվել, հիշեցնել: Էտ քօլը հըռանցե մարթու նըմընօթուն ա տամ (2):

Նըմուտու յեսիր - Արժանապատվության՝ բարոյականության անձնվեր պաշտպան, խիստ պատվազգաց՝ առաքինի: Նըմուտու յեսիր կընեգ ա Սօնա աքերը (Բ):

Նըյաթու կնլ - տեն Աշկ նի կնլ:

Նըշան անել - Նշանադրությամբ աղջկա եւ տղայի ամուսնանալու համաձայնություն կնքել, նշանել: Առաջ առանց նըշան ընելու հըրսանեք չըն ըրալ (Բ):

Նըշանը կուրցընել - 1. Շփոթվել, չկարողանալ տեղը ճարել: Վըրսկանը նըշանը կուրցընում ա, ախպիւրը քըթէնում չի (2): 2. Նախկին շուքից գրկվել: Խանումը էն ըռըչկա խանումը չի էլ, նըշանը կուրցըրալ ա (2):

Նըշանը յըտ տալ - Նշանածից հրաժարվել, նշանադրությունը չեղալ համարել, որպես նշան բերված մատանին եւ այլ իրերը վերա-

դարձնել: Նըշանըս յըտ ըն տըվալ, տըկտը-կօնըս յէր ա ինըմ... (ՋՏ, Ա, 172):

Նըշանը(տ)/Նըշանըս յըտ ըն/չըն տըլան - Վնաս չուսի, նրա՝ քեզ՝ ինձ հետ ոչ մի վատ բան չի պատահի (ասում են, երբ մեկը, պատվից ցածր համարելով կամ ամաչելով, հրաժարվում է որեւէ բան անելուց): *Մարը ասմա.- Խէ քինամ չըս տու վէ փնդ պիրիս ծախիս, Նըշանըս յըտ ըն տըլան (2):*

Նըշան տալ - 1. Որեւէ շարժումով կամ ազդանշանով մեկին մի բան հայտնել՝ հասկացնել: *Հրոնացէ Նըշան ա տամ, հընգէրունքը մուտանում ըն (2):* 2. *տեն Նըշան անել:*

Նըշան տիկիլ - 1. *տեն Նըշան անել:* 2. *տեն Նըշան փըռ(ն)ել:*

Նըշան փըռ(ն)ել/յըր օնել - Հրազենով՝ նետով են Նշանառություն կատարել: *Թօմասը Նըշան ա փըռնըմ ծառին յըրա Նըստած արչէրին, ընդըրանցան էրկուսին ըսպանըմ (ԼՂԲ, 352):*

Նըստել-յըր կէնալ - 1. Գործել, վարվել: *Բըրիգադիրը Նախագէն ըսածավըն ա Նըստում-յըր կէնում (2):* 2. Մեկի հետ կապ ունենալ, հարաբերություն պահպանել: *Ասում ա.- Մունը Նըստել-յըր կէնալ չօնինք՝ ուրոյր Նըհըտ (2):*

Նըստել-յըր կէնալ(ը) գիդնիլ - Վարվեցողություն՝ բարեկրթություն ունենալ: *Էտ ախճի-գըն էլ, կօզի չուբանու ախճիգ, համ դաշննալ ա ինում, համ էլ Նըստել-յըր կէնալ ա գիդնում (2):*

Նըվալա տալ - արիւմ. Մեծ-մեծ կտորներով ուտել՝ խժռել: *Խաշլաման քաշում ա առաշկը, Նըվալա տամ (2):*

Նըրընջան թօթ - Շատ ծերացած (մարդ): *Էտ Նըրընջան թօթը հանրոյ տիրըկան ա, ամմա հնլան կօրծ ա անում (Բ):*

Նըրիստան ինիլ/տըռնալ - *տեն Նմփանը կըտըր(վ)ել:*

Նի ածել - Մի բանի մեջ լցնել, ներս լցնել: *Շարմաղը քինամ ա հացէն տաշտը պիրում, ճորը Նի ածում, Էտ մարթին վըռնէրը լըվա-նում... (ՆԼՂԺԲ, 29):*

Նի անել/թակել - արիւմ. Ազահորեն ուտել, խժռել: *Խըրեգ Նի՝ ըրա, փօրըտ ցըվըլական ա (Բ):*

Նի ըղնել/ընցընել/ինիլ - 1. Սկսվել: *Կըռըվը Նի յա ընգալ (Բ):* 2. Ստատանջվել: *Խէ յըս ըտի Նի ընգալ, հինչ ա՛ պըտահալ (Բ):*

Նի խառ(նը)վել - Միջամտել: *Ըշտըդ մին կըռըվ ար ինում, Բօրիկը Նի յար խառնըվում (Բ):*

Նի խառ(նը)վել - Ամեն ինչի միջամտող, մարդամոտ: *Նի խառնըվել մարթ ա իլնլ Զա-մանը (Բ):*

Նի խըրել/խըզկել/խըռկել - *տեն Նի քըցիլ:*

Նի խըրվել/խըզկըվել/խըռկըվել - Մի բան մեջ մտնել՝ խորանալ՝ խցկվել: *Էտ տըղան վէր թըխըմ ա Էտ օցին, օցը Նի յա խըրվըմ պատը (ՀԺՀ, V, 30):*

Նի ծըծել - Հեղուկը՝ խոնավությունը իր մեջ քաշել, ներծծել: *Թօռ յըկալ, բօստանը լիւլ Նի ծըծից (Բ):*

Նիկալային դիւրվանց/թըվանց - *տեն Նօյին դիւրվանց:*

Նիկալային դիւրվին/դծվրիւմը/թըվին - *տեն Նօյին դիւրվին:*

Նի կապել - 1. Զարկել, հարվածել: *Վէր Նի յա կապում, դէվը ըղնում ա ցօրնէն վէրը (2):* 2. Երեխային օրորոցում կապել: *Մին թաքավըրու բաղին մաչին ծառան ճօժկը քըցնծ ա իլնլ, խօխան մաչին Նի կապած (ՀԺՀ, VII, 229):* 3. Ազահորեն խմել: *Յօրտ ճիրան Նի յա կապալ, հիվընդացալ (2):*

Նի կացած կըրակ - 1. Բարձր ջերմություն ունեցող, ջերմությունը շատ բարձր: *Կամ ա տըսնում՝ խօխան հիվանդ, Նի կացած կըրակ (2):* 2. Ժիր, աշխույժ, չարածճի: *Էտ էլ հօ խօխա չի՞, Նի կացած կըրակ ա, մօրը դըռի յա ածում (Բ):*

Նի կէնալ - 1. Վառվել, բռնկվել: *Այրօսալանը վառվըմ ա, թաքավըրըն էլ Նի յա կէնում էրվըմ (ԼՂԲ, 330):* 2. Զերմությունը բարձրանալ: *Հիվանդը էլիա Նի յա կացալ (Բ):* 3. Լուսավորության սարքը սնող աղբյուրին միանալ: *Հիշկան անում ա, լիւսը Նի չի կէնում (2):* 4. *տեն Վըռնան Նի կէնալ:*

Նի կըթըցընել - Մի բանի մեջ կաթեցնել: *Ծէթը ընգուռումը Նի յա կըթըցընում, պէց թօ-ղում (2):*

Նի կըտըրցընել - *տեն Նի կապել (1):*

Նի կըցընել - 1. Վառել, բռնկեցնել: *Խօտէն թայան Նի յա կըցընում, ինքը փախճում (2):* 2. Լուսավորության սարքը միացնել սնող աղբյուրին: *Լիւսը Նի՛ կըցըրու (Բ):* 3. *տեն Վըռնան Նի կըցընել:*

Նի կիւլ - 1. Դիպչել: *Շատ ա ընցընըմ, թն խըրեգ, Սիմօնէն պիհըրը մին պը՛նի Նի յա կիւմ (ԼՂԲ, 307):* 2. Զարկվել, խփվել: *Վէր էրկու հըրտ չըմփալախ ա Նի կիւմ, Էտ կօղը լօխ վըզնվ ա*

օնում (Ձ): 3. Վնասել, վնաս տալ: ... Կիրիլ ա տամ, ասըմ.- Ա՛բալէք, հու վը՛ր Ղարաբաղին նի կիւ, փը՛շման ա մընալու... (ՀԺՀ, V, 239): 4. Վիրավորական թվալ: Զէմբուհին ասածը փըսէն փիս նի յա կամ (Ձ): 5. Հարբել: Էրկու ըստաքան էտ ըրաղան վեր խըմում ա, դնստի նի յա կամ: 5. Մի տեղ գնալ՝ այցելել: Թափեղըն ասում ա.- Ախպէր, տուք մընացէք ըստեղ, յես քաղաքին նի կամ, յետ տեռնամ (ՆԱԲ, 48):

Նի կուտըր(հ)ատէլ - Արագ-արագ խոսել, շատախոսել: Էնքան նի կուտըրհատից, լափ գնիլն տարալ (Բ):

Նի կոթէլ - Խիստ նախատել, հանդիմանել: Մարթը հինչը ասում ար, էտ կընէգը նի յար կոթում (Ձ):

Նի կոխէլ - տեն նի քըցիլ:

Նի հանէլ - տեն նի անէլ:

Նի հըսնէլ - Արագորեն մի տեղ գնալ՝ հասնել: Թէվանը իլբիհալմըս վըրըքէս ա ուրան մարթկանը, նի հըսնէս (ԱԱ, 76):

Նի հըսընէլ - 1. Արագորեն տեղ հասցնել: Յըրգինը սըվանում ա, չօբանը վըխճարէն սոնրուն նի յա հըսընում շէնը (Ձ): 2. Ուժեղ հարվածել՝ խփել: ... Տըվարածը խոպանան տոնա ա կամ, մէհետ դերին կըլխավը նի հըսընում... (ՀԺՀ, VII, 311):

Նի(հ) ինիլ - Ձիու՝ ուղտի՝ էջի եւն վրա նստել, հեծնել: ... Մին օր էլ ծիյանը նիի իւնծ քիւնըմ ըն բիդի էտ սարը (ՀԺՀ, V, 202):

Նի ճըժկէլ/ճըզկէլ - 1. Մետաղյա ամանի՝ իրի մի տեղը հարվածելուց՝ ուրեւ բանի զարնվելուց փոս ընկնել: Կօժը նի յա կամ քարէն, նի ճըժ-կում (Ձ): 2. Փլվել: Ծոնը յըկալ, մարանքը նի ճըզկից (Բ):

Նի մաշիլ - 1. Նախահարձակ լինել, հարձակվել: Կոնը վըխճարէն սոնրուն տը՛սալ, նի մա-շից, վեր մինը փըռնէ (Ձ): 2. տեն նի խառ(նը)վէլ:

Նի մընալ - Մի բանով տարված կամ զարմացած լինելով՝ հետաքրքրվել: Թաքավէրը նի յա մընալ, թա էս մարթը խէլունը ա, թա պէ՛լ (ՀԺՀ, VI, 242):

Նի մըն(ն)էլ/մըտնէլ - 1. Դրսից ներս գալ, ներս գնալ: Ծառան նի յա մըննում ըխճըկանը տօնը տը՛սնում՝ մին օխճ ըխճըկանը փօրավը պատ յէկած, կըլօխըն էլ տըրնճ սըրտին (ՆԱԲ, 37): 2. Իջնել, սուզվել, խորասուզվել: Տըղան դնստի նի յա մընում, ծօվէն տական մուտանան

տոն օնում (Ձ): 3. Խրվել մեջը, խցկվել: Տըղան թօրը հանց յըրա յա անում, նի յա մընում դէվին սը՛րտը (Ձ): 4. Ստացվել, գանձվել: Ըտըրա ջու-բը օրը հանրոյ մանէթ ա նի մընում (Ձ): 5. Թաքնվել, ապահով տեղ պահվել: Ըլըբաս-տըրակը վըրսկանէն տը՛սալ, նի մըտավ քօլօտը (Բ): 6. Մի տեղ ընդունվել, մի գործ ստանձնել: Թաքավէրէն տըղէրքը, թափըրղա տը՛ռած, կնիլիս ըն էտ թաքավէրէն տանը ծառա նի մըննում... (ՀԺՀ, V, 632): 7. Մի բանի խառն-վել, մեջ ընկնել, միջամտել: Ըշտը՛դ մին կըրը՛վ ա ինոն, մէր Մէրօփը նի յա մըննում մաշը (Բ): 8. Սկսվել, վրա հասնել: Աշունը հանլն նի չի մըտալ, ամմա ծըլըկըթը ըսքըսալ ա (Բ): 9. Ներխուժել, հարձակումով մուտք գործել: Զօրքը նի յա մըննում շէնը, լօխճին կըտօրում (Ձ): 10. Լվանալուց հետո նեղանալ՝ կարճանալ (շորը): Պէնջակը լէն ար, լըվացէն, նի մըտավ (Բ):

Նի մըն(ն)էլիս պարէվըտ/պադէվըտ մըն-նատ կըքըցիս - Ասում են շատ շքեղ տան՝ բնակարանի եւն մասին: Դէ էտ թաքավէրին ըխճըկանը օթաղըն էլ ճօկ պէն ա. նի մըննէլիս պարէվըտ մըննատ կըքըցիս (Ձ):

Նի յը՛մ/չըմ մընացալ - Չեմ ուզում, չեմ ձգտում, չեմ հետաքրքրվում: Կընէգը ասում ա. «Չէ՛ք՝մին լըհա, նի յը՛մ մընացալ, ինձ լօքի չի հարկավէր, քը՛գ հարկավէր ա, տու վէլ քիւնի վարէ» (Ձ):

Նիսի կուկու - Մանկան վարմունք ունեցող մարդ: Իզէն նիսի կուկու յա, կօզի բեղէրը փըսալ ա (Բ):

Նի շարէլ - Շամփուրի՝ մետաղալարի՝ ոստի՝ թելի եւն վրա իրար ետեփց անցկացնել՝ ամ-րացնել, շարան անել (միսը, պտուղները եւն): Մէսը կըտօրում ըն, նի շարում շըմփուրնէն, տինում պօղէն յըրա (Բ):

Նի շուլալէլ - 1. Խոշոր եւ անորակ կարել: Դանրգին շալվարը նի յա շուլալում տամ ըտը-րան (Ձ): 2. տեն Թըքըթծիմնթ անէլ: 3. տեն նի կապէլ:

Նի չըռէլ - Ապշահար եւ ակնապիշ նայել: Հինչ ը՛ս նի չըռալ (Բ):

Նի պըրանէլ - տեն նի կապէլ (1):

Նի պըրծընէլ - տեն նի խըրվէլ:

Նիսյա բազար անէլ - Անտեղի՝ անհիմն խոսակցություն տանել: Հինչ ը՛ս նիսյա բազար անում, կավըս ինը՝ ըս օնում, ինը՝ կալ՝ (Բ):

Նիսյա խըմօղը էրկու հը՛տ կըհնարփի - Պարտքով բան վերցնողը կրկնակի է տուժում: Հնարը տըղօրանցը ասում ա. «Բա՛լա, Նիսյա խըմօղը էրկու հը՛տ կըհնարփի, խըրէ՞ք պարթկ ըրէ՞ք» (Ձ):

Նի տալ - 1. Դիպցնել, մի բանի զարնել: Կարասը պատեն Նի յա տամ, կօտրում (Ձ): 2. տեն **Նի անել**:

Նի տը՛ռնալ - Մի բանի մեջ լցվել, ներս լցվել: Հինացէք լօխ քինում ըն Նի տըռնում ծօվը, ամամ Թօսակը լնվ ա ապրում (ՀԺՀ, V, 305):

Նի փըրթիլ - Բրդէ: Քըսօրվա վախտը յետ ա տը՛ռնում, մածունը ածում կիւշին մաչը, հացը Նի փըրթում, ճիրան խառնում, թա օտէ... (ՀԺՀ, V, 609):

Նի փըրթանձը տոնա տալ - Ստեղծած խառնաշփոթությունը վերացնել՝ կարգի բերել: Ըտըրանա յը՛տը թաքավէրը հինչը անում ա, կարում չի Նի փըրթանձը տոնա տա (Ձ):

Նի քաղէլ - 1. տեն **Նի քըցիլ**: 2. տեն **Կը՛վ վաթ անել**:

Նի քաշիլ - 1. Ներս տանել, ներս քաշել: Կըլծիւր պիցըրցընում ա, մին էլ Նի քաշում (ՀԱԲ, 15, 46): 2. Հապճեպորեն հագնել: Հալ-վարը Նի յա քաշում, տանան տոն կամ (Ձ):

Նի քըսէլ - Մի բանի դիպցնել, շփել: Թէվը Նի յա քըսում փիչին դուրբէն, մօրուտ անում (Բ):

Նի քըսվէլ - 1. Մի բանի դիպցել, շփվել: Փօխ-կըս Նի յա քըսվալ ցը՛խէն, յըխտօտալ (Բ): 2. Շողոքորթությամբ մեկին մոտենալ, քծնել: Աթօն շատ Նի քըսվից, Մուրադէն Նըհըտ հըրակաշ տը՛ռնալ (Բ):

Նի քըցիլ - Մի բանի մեջ զցել՝ խցկել՝ լցնել: Դօնաղը հիւնձ դազը Նի յա քըցում խուրջինը, շըլակում քինում (Ձ):

Նի օնէլ - 1. Ամանով կամ այլ բանով վերցնել: Տըղան Նամակը կըլօլում ա ըստաքան շինում, իրէք հէտ ըխպիրան ճոնր Նի օնում խըմում... (ՀԺՀ, VII, 58): 2. Սկսել տեղալ (անձրել, ձյուն, կարկուտ): Վէր պըրծընում ըն, թօռը Նի ա օնում (ՆԱԲ, 83):

Նու անէլ - 1. Վտանգն արհամարհելով՝ առաջ գնալ՝ հարձակվել: ... Մարըտ մը՛ռնէ, ռոնս, վը՛հ ահըն ա գոնոն, վը՛հ էլ վախը, Նուլ ըրած քընոն ա (ԼՂԲԲ, 263): 2. Վիրավորվել, խռովվել: Վայ ա վէր մին պէն ըս ասում, մէր հարթնը դանտի Նու վա անում (Բ):

Նուլը կըտըր(վ)էլ - տեն **Նանիանը կը-տըր(վ)էլ**:

Նուխվա սէրոն - Բարակիրան եւ բարձ-րառոք (գեղեցկուհի): Հարթնը հինչ հա՛րթնը, մին Նուխվա սէրոն (Ձ):

Նումէր քըցիլ - Խորամանկելու՝ խաբելու փորձ կատարել: Մարթը ասմա.- Նումէր մէլ քըցիլ, անն չի կըլնն (Ձ):

Նօթէրը կիւտիլ - տեն **Օնքէրը բէշ անէլ**:

Նօթուտ կօլա - տեն **Սը՛վ Նօթ**:

Նօթուտ Նան - Կեղտոտ շորերով (մարդ): Հտ Նօթուտ Նանը ըշտը՛դ քինում ա, լօխճին զան-լան տանում ա (Բ):

Նօլ տը՛ռնալ - 1. Արդյունք չստանալ, երախ-տիքը իզուր անցնել: Հնքան չըրչըրվէցէ արտ ըրէ, կարկուտը թակից փուչըցըրալ, լօխ Նօլ տը՛ռնալ (Բ): 2. Անարժեք դառնալ: Վըխճարէն պիւրթը Նօլ ա տը՛ռնալ, էլ ինք օնօղ չի կա (Բ):

Նօղդուր-նօղդուր անէլ - 1. Մանրագնին հաշվել: Նըստում ա, էտքան փուլը Նօղիցան Նօղդուր-նօղդուր անում (Ձ): 2. տեն **Ծընդըր-թիթը՛վ անէլ**:

Նօյին դոնվանց/թըվանց - Հին, հինավուրց: Մացակը Նօյին թըվանց մին կացէն օնէ (Ձ):

Նօյին դոնվին/դոնվոնմը/թըվին - Հին ժա-մանակներում: Կընէ՞քը ասմա.- Ա՛ մարթ, Հտ Նօյին թըվին ա իլն, վէր կընէ՞քը մարթին վը՛ն-նէրը լըվացալ ա (Ձ):

Նօս տը՛ռնալ - Պարտվել ու խեղճանալ՝ ար-համարհվել: Կօխըլ կացէն, Թոնին Նօս տը՛ռնալ (Ձ):

Նօրավը անց կըցընէլ - Նոր պատրաստած գինուց՝ մաճառից մի-մի գավաթ կարասների հին գինուն խառնել: Անոթ ա իլն, վէր թանգան կինին քըմէլիս ըն իլն, ք՛ծինն կինուն կըրըսնէն պիննիս ըն իլն, Նօրավը անց կըցընէլիս (Ձ):

Նծքնորդ ըմ ըռաշկէտ - տեն **Յը՛ս քու շօնըտ ըմ**:

Նծքնորդս աղաս ա - Աշխարհը հիմնովին փոխվել է, Նախկին ծառաները իշխում են իրենց տերերին: Սավէտը ցըրը՛վ յը՛կալ, ըշ-տը՛դ մին չօքան կար, համփա տը՛ռնալ, միհէն՞ք Նծքնորդս աղաս ա (Ձ):

Շագ անել - Շախմատ եւ շաշկի խաղերի մեջ խաղաքայլ կատարել: *Տըղան էրկան մըտածում ա, յը՛տնան շագ անում, վեր մատ անէ (Ձ):*

Շադդադ անել - Հրճվել, ուրախանալ: *Սա-րումը քընամ ա հօրը տօնը տը՛սնում՝ հանրը մըռնէլու յորա յա, շատ ա ուրխանում, շադդադ անըմ (ՀԺՀ, V, 197):*

Շադըրանի կըտըրէլ - տեն **Բուլդի-բուլդի անել**:

Շալա-քիլան հըվաքէլ/քաշիլ - Մի տեղից հեռանալ՝ փախչել: *Ըտեղ խագէլինը թոնկըմը ըջըղվից ըտըրա յորա, շալա-քիլան հըվաքից... (ՀԺՀ, V, 97):*

Շալվարը լըցընէլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Շալվարը հանէլ/վեր քաշիլ - Պատժել, խայ-տառակել: *Նախագան ասմա- Վեր մէհէտ էլ կու-դօթուն ըրեր, շալվարըտ վեր ըմ քըշիլանկան (Ձ):*

Շալվարըն էլ չի կարում մար տա - Ասում են ինքնուրույն գործելու ընդունակությունից զուրկ՝ անճարակ մարդկանց մասին: *Միջան շալ-վարըն էլ չի կարում մար տա, էն փըսակվում ա, հինչ ա՛նէ (Բ):*

Շալվարը վը՛ռը նըվէր ըղնէլ - Խիստ նի-հարել, հյուժվել: *Էնքան տո՛ւզնը կացալ ա, շալվարը վը՛ռը նըվէր ա ընգալ (Բ):*

Շալ տալ - 1. Փաթաթվել: Օխժը ծառավը շալ ա տըվալ (Բ): 2. Կողքերի վրա ձգվել՝ տարածվել՝ ճյուղեր արձակել: *Ծառը շալ ա տըվալ (Բ):*

Շալքը յը՛ր ինիլ - Թարմ լինել: *Ղասաբը ասում ա.- Ը՛ւալ մէս ա, շալքը յը՛ր ա ինո՛ւմ (Ձ):*

Շախկա թըխէլ/նի կիլ/տալ¹ - Շախկա հի-վանդությամբ հիվանդանալ (բույսերի մասին): *Կարկուտ թակած թուփան արաղ չի տո՛ւս կալ, շախկա տըված թուփան ըրկուտակ տո՛ւս կըկա (ԱԲԲ, 44):*

Շախկալամիշ անել - տեն **Շախկա տալ**²:

Շախկա տալ² - Մորթած եւ քերթած անա-տունը բարձր տեղից կախելով՝ վերեւից ներքեւ մեջտեղից կիսել: *Ռօստամ թաքավէրը քառա-*

տուն վէջխար ա մօրթում, շախկա տամ, քե՛ւփ սարքում (ՀԺՀ, V, 329):

Շահ դամար - Զարկերակ: *Շահ դամարը վեր կըտըրէցէլ, մարթը կըմը՛ռնէ (Բ):*

Շահէն առաշկը խօզ՝ տանէլ - տեն **Խանէն առաշկը խօզ՝ տանէլ**:

Շահէն գիլ հա գիլը տը՛ռնալ - Ձգձգվել: *Ըրամէն հըրսանէք՝ անէլը շահէն գիլ հա գիլըն ա տը՛ռնալ (Բ):*

Շահ Ըբասէն ախճիգը/թօռնը/տըղան - տեն **Սանթաշօվէն ախճիգը**:

Շաղան փախչիլ/պըրծընէլ, թօռէն տակը ըղնէլ - տեն **Թօռան փախչիլ, կըրկուտէն տակը ըղնէլ**:

Շաղէնքը կօլ տալ - տեն **Թըքը կօլ տալ**:

Շաղէնքը (պիրանումը) չուրանալ/ցըմաքէլ - տեն **Թըքը (պիրանումը) չուրանալ**:

Շաղը յըրա - 1. Թարմ: *Շաղը յըրա մէս ա (Բ):* 2. Գեղեցիկ, սիրունատես: *Շաղը յըրա ախճիգ՝ ա Սանօն (Բ):*

Շաղ ընցընէլ/կիլ - Սփռվել, ցրվել, տարած-վել: *Կը՛վաթը վեր ա ըղնում կօտըրում, պէզ-նիգի՛նէն տափավը մին շաղ կամ (Ձ):*

Շաղ տալ - 1. Սփռել, ցրել, տարածել: *Վիւրը, էտ մարթը, ճարը կըտըրած, տանում ա քերծէն կըլխէ արտէն դըրաղէն մօխէր շաղ տամ... (ԼՂԲ, 346):* 2. Ցողել, ցայել: *Տա ճո՛ւր ա շաղ տամ, էտ ըխճըկանը յէտ պէրըմ... (ՀԺՀ, V, 47):*

Շաղ քիլնիլ - 1. տեն **Շաղ ընցընէլ**: 2. տեն **Ճէխ քիլնիլ**:

Շաննջ անել - տեն **Կը՛վաթ անել**:

Շանքին տալ - Փախչել, ճողոպրել: *Թօրքերը մեզ վեր տը՛սէն, շանքին տըվէն (Բ):*

Շամփուրը նի քաշիլ - Տանջել, նեղել, չարչա-րել: *Հարթընը ըսկեսվօրը շամփուրըն ար նի քաշիլմ (Բ):*

Շամփուր կօլ տալ - Ուղիղ՝ գազաթնահայաց դիրքով կանգնել կամ քայլել՝ առանց թեքվելու: *Հինչ ը՛ս դիք՝ վը՛ննը կացալ, շամփուր ը՛ս կօլ տըվալ (Բ):*

Շամփուր կօլ տուված - Նիհար, բարձրահասակ եւ ձիգ քայլով (մարդ): *Էտ շամփուր կօլ տուվածը մինչքով տըհան տնորնուր կա, կը-մըթնէ (Բ):*

Շամփուր տալ - Փորը սաստիկ գալարվել: Փորը շամփուր ա տամ, խըհճը ցավան պըռան-չոմ ա (Բ):

Շայիր կըտըրէլ - Մի բանով տարվել, ամբողջությամբ նվիրվել: ...Սօվդաքարը թամաքնար ա, ուսումնականը՝ փողի լըրա շայիր կըտըրած (ՋՏ, Բ, 138):

Շանա իլնծ/ծընված - Անառակ, անզգամ (մարդ), անառակ կնոջ գավակ: *Իզէն շանա իլնծ ա, յըս ընդըրա նըհըտ հընգըրթոն չըմ անէլ (Բ):*

Շանա իլնծ/ծընված ինիմ, թա... - տեն Յըս իմ հոր տըղան չինիմ, թա...

Շան անմաք - 1. տեն Շանա իլնծ: 2. Չնչին՝ անարժեք (վաստակ): *Մեծ տըղան լնվ ա կործ ընես, պիծի տըղան շան անմաք էլ չի ընես (ՅԺՅ, V, 548):*

Շան անմաք տըհնալ - Վաստակածը՝ ունեցվածքը վատնվել, անտեղի ծախսվել՝ կորչել: *Սաղ գանքումըս ըշխադածըս մին օրումը շան անմաք տըհնալ (Բ):*

Շանան կօտէզ կինի - Անարժան՝ վատ մարդուց անարժան՝ վատ գավակ կծնվի: *Շանան կօտէզ կինի. կօղ Յնրաքէդին տըղան էրնոջ հինչ բիհի տըհնա, հորը նըման կօղ ա, լի՞, տըռըլական (Բ):*

Շանան մազ պուք տալըն էլ ա օքուտ - Ժլատից՝ անարժան մարդուց՝ թշնամուց ինչ էլ որ վերցնես, խրախուսելի է՝ օգուտ է: *Դնրգին կիզիրին անա մին մանէթը յըր ա օնում, համ էլ մըթկումը թա. «Վէչինչ, էս էլ ա մին պէն, շանան մազ պուք տալըն էլ ա օքուք» (Ձ):*

Շանան շօն տալ - Խիստ ծեծել՝ հանդիմանել: *Փըռնում ըն էտ կօղէն շանան շօն տամ (Ձ):*

Շանա շատ ինիլ, կիլնիլ խըրէզ - Չափազանց շատ՝ բազմաթիվ լինել: *Կօզի թօրքէրը շանա շատ ըն, կիլնիլ խըրէզ, ամիա մին ա, մըհզ կարէլ չըն յըխնին (Ձ):*

Շան անք քաշիլ - տեն Շան օր քաշիլ:

Շան բախտ ինիլ - Չաջողակ՝ բախտավոր լինել: *Շան բախտ օնէ Մացակը (Բ):*

Շան դըմըզլըհ - տեն Շան ցըհ:

Շանը ըռըխը մինին լըրա անէլ - Չայիո-յասեր՝ բամբասկոտ՝ վայրահաջող մեկին գրգռել մեկ ուրիշի դեմ: *Մարյամը ասմա.- Կըլխավըտ շօռ տամ, տու ինիս, էն յըրէ կիմպիտը, շանը ըռըխը ինծ լըրա մէլ անէլ (Բ):*

Շանը ըռըխը շնքնար ըղնէլ - անրգ. Լավ բան ձեռք բերել, բայց հարգը՝ արժեքը չիմանալ: *Յնրանքէդը հինչ ա՞ գիւղնում՝ վըսկէն հինչ ա, շանը ըռըխը շնքնար ա ընգալ (Ձ):*

Շանը ըռըխը վըսկըռ քըցիլ/քըխծըրցընէլ - անրգ. Կաշառք տալ, կաշառել: *Յնրը ասմա.- Էտ տուրյան նիսյա կօրծ չի ընական, շանը ըռըխը քըխծըրցըրոն (Ձ):*

Շանը ըռըխան պատառ խըլիլ - Մեծ դժվարությամբ որեւէ բան ձեռք բերել: *Շանը ըռըխան պատառ խըլիլ ա փուլ ըշխադէլը (Բ):*

Շանը թնգնած տըհը յըհուտ վըսկըռու շօռ կնիլ - Իզուր քանալ՝ փնտրել: *Դերվիշը թա.- Շանը թնգնած տըհը յըհուտ վըսկըռու շօռ մէլ կնիլ, էտ բաղըմըտ խընծծը չի կա (Ձ):*

Շանը լէփը կըլիէն (վէր) ածէլ - տեն Կըլիէն շան լէփ (վէր) ածէլ:

Շանը կըլծիլը ըշտըհ ա՞ թաղած - Ռ՛րն է գաղտնիքը, ի՞նչ հանգամանքների տակ է թաքնված գաղտնիքը: *Վէչ մինը ըտի էլ գիլնաց վէչ, թա շանը կըլծիլը ըշտըհ ա թաղած (Ձ):*

Շանը կըտըրէն - տեն Կիլիլ կըտըրէն:

Շանը հնիլ - տեն Էշու օրում (Ձ):

Շանը հափըռավը մին - Չնչին, քիչ: *Շանը հափըռավը մին աղանծ՝ ըն տամ, սուսավ ա-նում (Ձ):*

Շանը յէշի, քաշ տըված տըրիսէն - Անարժանը արժանավորին է տիրացել: *Շանը յէշի, քաշ տըված տըրիսէն, կաղլէզ լըտոնոջը մինիս-տըրու ախծիզ ա օզալ (Բ):*

Շանը նըհըտ հընգըրթոն ըրա, մըհակը ծըհըքատ վէր մէլ տինիլ - Չար՝ գազանաբարո մարդու հետ միշտ պետք է զգույշ՝ պաշտպանված լինել: *Սաղ շինանցէլ էտ դաղալ մարթին անա սայաղ ին կէնում. նըհախ չըն ասալ. «Շանը նըհըտ հընգըրթոն ըրա, մըհակը ծըհըքատ վէր մէլ տինիլ» (Ձ):*

Շանը նըհըտ կապէլ - տեն Կըլիէն շան լէփ (վէր) ածէլ:

Շան ըռըխ ընգած - տեն Կիլնիլ ըռըխ ընգած:

Շան ըռըխավ ասել - Արհամարհական՝ լայիրջ ձեռով ասել: *Տընաշինըտ հինչը ասում ա, շան ըռըխավ ա ասում (Բ):*

Շան ըռըխավ վեր ընգած - 1. Անհամ, տհաճ: Շան ըռըխավ վեր ընգած խօրանք ա, կարում չըմ օտիմ (Բ): 2. տեն **Կոնկո ըռըխ ընգած**:

Շանը քըթան ճոնր խըմել - Շատ տանջվել՝ չարչարվել: Շանը քըթան ճոնր ըմ խըմալ, մինչքիլ էս կիրքը կիրնալ ըմ (Բ):

Շանը քըթան ճոնր խըմըցընել/տալ - Շատ տանջել՝ չարչարել: ...*Խազանյինեն սաղ օրը շանը քըթան ճոնր կըխըմըցընին, վերջըն էլ մին թուլուփայի ըռէխը կըքըցին, պեց թօղին (ՁՏ, Բ, 119):*

Շան թակ - Սաստիկ ծեծ: Շան թակըն էլ չի ըտըրան օքուք ըրավ. էլիա կոնդօթուն ա անում (Բ):

Շան թակ տալ - տեն **Շընաթակ տալ**:

Շան թըզնանուց - Կեղտոտ (բնակարան, տուն, կացարան): *Ըտըրանց տօնըն էլ շան թըզնանուց ա, վեր նի յըս մընում, գնիլնտ տալում ա (Բ):*

Շան թուլա/լակուտ - Հանդիմանական (հաճախ մտերմական) արտահայտություն՝ ուղղված երեխաներին: *Շան թուլա՛, քու հօր խէ քժմնա՛ չը՛ս անում (Բ):*

Շան իրըս ինիլ - Աներես լինել, չամաչել: Շան իրըս օնէ Ըփկարէն կընէգը (Բ):

Շան լէփ - Անորակ, տհաճ (կերակուր): *Էս շան լէփը հունց ը՛ս օտում (Բ):*

Շան լըկաման - 1. Ապականված, կեղտոտ (աման): *Տանը մին կարքէն աման չօնէ, լօխ շան լըկաման ա (Բ):* 2. Անպարկեշտ խոսող, վայրահաչող, հայիոյասեր (մարդ): *Շան լըկաման ը՛ս, խըրէգ ուշունց տօ, լի՞ (Բ):*

Շան ծըժ ծըծած/կէրած - Անդաստիարակ: Շան ծըժ ծըծած ախճիգ ա, էն հինչ հըրթնօթուն բիդի անէ (Բ):

Շան-կոնկո փայ անել - տեն **Շան փայ անել**:

Շան-կոնկո փայ տըժնալ - տեն **Շան փայ տըժնալ**:

Շան հնչծց - Վայրահաչ, անտեղի եւ անիմաստ խոսակցություն՝ բամբասանք: *Շան հնչծցա գնիլնտ տանում ա (Բ):*

Շան մըսա հըրամ(վ)ել - Լրիվությամբ՝ շատ հարամվել՝ հարամ դառնալ: *Ապրէլը շան մըսա հըրամալ ա (Ձ):*

Շան նըման - 1. Անարգելով: *Շան նըման տանան տոնս ըն քըցնալ, դարկալ հնրանց տօն (Բ):* 2. Ստորաբար: *Շան նըման մարթին սաղ շէնումը խայտառակ ըրավ (Բ):*

Շան նըման ապըրէլ - տեն **Շան օր քաշիլ**:

Շան նըման ըստակել - տեն **Շընըսատակ ինիլ**:

Շան նըման ըստըկցընել - տեն **Շընըսատակ անել**:

Շան նըման հնչիլ - Վայրախոսել, վայրահաչել: *Ըսկէտուրը սաղ օրը շան նըման հնչում ա, ամիա հարթըն վէջավը չօնում (Ձ):*

Շան նըման վախել - Սաստիկ վախենալ: *Տըղան հօրը անա շան նըման ա վախում (Բ):*

Շան պըլօճիգ խօգօղ - տեն **Ասըճ մաշկօղ**:

Շան վըճսկը - Ամուր, կարծր: *Հինչ փնդ, շան վըճսկը ա, կացէնը կըտըրում չի (Բ):*

Շան վըճտ - Խիստ անախորժ (հոտ): *Մանծվէն տօնը վեր նի յըս մընում, շան վըճտ ա կամ (Բ):*

Շան տարէ - Անբարեհաջող՝ անբարենպաստ տարի: *Ըստարէ շան տարէ յա, մին բար չի կա, թա օտինք (Բ):*

Շան տըղ տինիլ - Բանի տեղ դնել, հաշվի առնել, ուշադրություն դարձնել (գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Կընէգը վեր մարթին շան տըղ չըտիրնալ, էն տօնը կըքննդըվի (Ձ):*

Շան տըղա/վերթի/տըղու լակուտ - Հայիոյական, հաճախ մտերմական հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված տղաներին կամ տղամարդկանց: *Շան տըղա՛, բօստանըս խէ քաղալ ը՛ս (Բ):*

Շան տըղա ինիմ, թա... - տեն **Յըս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...**

Շան տըռ աղալ - Դատարկ բաներ խոսել, դատարկաբանել: *Խալխէրը կօրծ ըն անում, մեր Սէրօփըն էլ, սաղ օրը շինըմաչումը նըստած, շան տըռ ա աղում (Բ):*

Շան ցըճ - Անզգամ, անառակ, անդաստիարակ (մարդկանց խումբ, ընտանիք, գերդաստան, ազգ): *Ըտահանք շան ցըճ ըն, դըրա՛ղ կաց (Բ):*

Շան ցիրթ - տեն **Շանա իլնծ**:

Շան փայ անել - Ունեցվածքը վատնել՝ փչացնել՝ անարժանների բաժին դարձնել: *Բիդասըլ տըղան հօրը իլնծ-չիլնծը շան փայ կանէ (Ձ):*

Շան փայ տըհնալ - Ունեցվածքը վատնվել՝ փչանալ՝ անարժանների բաժին դառնալ: *Տը-նամաչը սաղ շան փայ տըհնալ (2):*

Շան օր ըղնէլ - Վատ՝ խղճալի դրության մեջ ընկնել: *Հարուստը վեր շան օր ըղնէ, քըսիբին դադիրը կըգիդն (2):*

Շան օրում - տեն **էշու օրում (2):**

Շան օր քաշիլ - Տանջվել, չարչարվել: *Աստուծ կըզնըվալ ա, թա.- Դէ վար տըհէնց ա, չըրչարվէ, վերջումըն էլ պըռալէ շան օր քաշի (ԱԱ, 87):*

Շան օր քըցիլ - Վատ՝ խղճալի դրության մեջ գցել: *Խանը ըտորանց շան օր ա քըցիլ (2):*

Շնշտ ինիլ/տըհնալ - Անակնկալ արգելքի հանդիպելով՝ շվարել՝ տրամադրությունն ընկնել: *Թօռը նի յա օնում, հօնծ ընտղնէն շնշտ ըն ինիլ (2):*

Շառավ ըղնէլ - Զրպարտվել: *Ըշխարքումըս ըտի անթանր մարթ չի կա, վեր շառավ ընգած չիկի (Բ):*

Շառավ տալ - Զրպարտել: *Թաքուհին մըհէ-տէ շառավ ա տըվալ Թափէղէն, Էն էլ կըլօխ ա յեր կալալ, յիրգիրան տիւս յէկալ (ՆԱԲ, 49):*

Շառը կըտըրէլ - տեն **խէրը-շառը կըտըրէլ:**

Շառը նըհստա շըռըռաւ ա - Ասում են գրպարտող, նաեւ փորձանք բերող մարդկանց մասին: *Շառը Ըրշակէն նըհստա շըռըռաւ ա, տըրա հըհտէ էլ վէշ միկը նըհըտը հընգըրօթուն չի անում (2):*

Շառը քաշիլ - Հեռանալ, որպեսզի փոր-ծանք չլինի: *Հանրը ասմա.- Տու վըհս անօղ չըս, շառըտ քաշի ըստըղան (2):*

Շառ սըհաթու ջիհիլ - Գործը ձախողվել, ձախորդության հանդիպել: *Խըհըճը հիկնը անում ա, շառ սըհաթու վա ջիհիլ (Բ):*

Շառ տիկիլ - տեն **Շառավ տալ:**

Շառու շօռ կ'ան - Կռվելու՝ վիճելու՝ փորձանքի առիթ փնտրել: *Էն հիկն մարթ ա, սաղ օրը Էն ա շառու շօռ կ'ան (Բ):*

Շատ(ան)-խըրէգ(ան) - Որոշ չափով: ...Շատ-խըրէգ քըհցալ ըն, Էս Ասլան Բալասուն կ'իւզը յէկալ ա (ՀԺՀ, VI, 26):

Շատան շատ չիկիլ - տեն **Աստուծ շատ չի հըմարէ:**

Շատգիդ աղվէս - տեն **Ժնկիդ աղվէս:**

Շատ էլ - Հետո ի՛նչ, դրանից ի՛նչ օգուտ: *Շատ էլ խէլիւնը ա, վեր կարում չի փուլ ըշխարէ, հիւր ա՛հ հարկավեր (Բ):*

Շատ լ'ալ/պարի - Գոհունակության՝ հավա-նության՝ համաձայնության՝ հոժարության ար-տահայտություն: *Վէգիրը ասմա.- Շա՛տ լ'ալ, էք'իւց կըկաս տանիս (2):*

Շատ ճիւր ք'իկիլ - Բավական ժամանակ անցնել, շատ դեպքեր՝ փոփոխություններ կա-տարվել: *Էտ պէնանը յըտը շատ ճիւր ա քըհցալ, ամմէն հիկն փօխվալ ա (Բ):*

Շատ մըհըր-մըհըր ընէլալ պէրանըտ քըխծըրանալ չի - տեն **ժօղօլ ընէլալ տօն չի պահվէլ:**

Շատ պէթըս ա՛հարկավեր ա՛ - Ինձ հա-մար ոչ մի կարեւորություն՝ նշանակություն չու-նի: *Խօսում ա՛ խօսէ, շատ պէթըս ա՛ (Բ):*

Շատ պէն կասէ/կօգի - Նրա ասելը նշանա-կություն չունի, պետք չէ ուշադրություն դարձնել: *Հանրը ասմա.- Էն շատ պէն կասէ, մըհալ մէլ տիկիլ (2):*

Շատ պէն տըհսած - տեն **Աշխարք տըհսած:**

Շատ իւրան ըսպանէ - տեն **Քարը տըրաքէ:**

Շար ըղնէլ - Շարվել՝ պատրաստ լինելով ինչ-որ բան անելու: *Կամ ա տըհսում՝ սըլըթը-նէն շար ըն ընգալ, օգում ըն ափտամատնէն յօր օնիկն ք'իկիլ (2):*

Շարքա տիւս կ'ան - Գոյություն ունենալուց դադարել, անպետքանալ, փչանալ: *Տըրախ-տըրը շարքա տիւս ա յըկալ (Բ):*

Շարքա տիւս օնէլ - 1. Անպետքացնել, փչաց-նել: *Էնքան քարէն թըխալ ա, դարյազը շարքա տիւս ա կ'ան (Բ):* 2. Վերացնել, ոչնչացնել, սպանել: *Օգում ին, վար մարթին շարքա տիւս օնէն, կընգանը յօր օնէն (ՆԼԴԲ, 25):*

Շար քըցիլ - Որեւէ բանից շատ ձեռք բերել՝ ունենալ՝ կուտակել: *Մարթըն ասում ա. «Ա՛կ կընէգ, Էտքան թինգանուց ըմըննէն հօր ը՛ս շար քըցան, վեր պիկըցընան չըս» (2):*

Շափաղ տալ - Ցուլալ, փայլել: *Արըհը շա-փաղ ա տամ (Բ):*

Շնքարը վեր շատ/ամմէն օր օտիս, շէպու համ կըկ'ան - Նույնիսկ ամենալավ բանը տեսա-կանորեն գործածելու դեպքում ձանձրալի է դառնում: *Էս շէփտին շէնումը ամմէն օր օտէլ-խըմէլ ա իլան, Էնքան խըրաված ընք կերալ, լափ գիկըրնէս տարալ ա. նըհախ չըն ասալ. «Շն-քարը վեր շատ օտիս, շէպու համ կըկ'ան» (Բ):*

Շնքար կըտըրէլ - Շաքարային գնդիկների վերածվել, շաքարակալել (հիմնականում մու-

րաբայի մասին): Ազին հիբը Գրիգորի վարենինի յար իփում, շանքար ար կըտըրում (Բ):

Շանքար չըմ, վեր հանիմ - Անձրեփց՝ ջրից չեմ վախենում, դիմացկուն եմ: Պառավը ասում ա. «Այ տղա, շանքար չըմ, վեր հանիմ, տու քիսի՛ կործետ, յո՛ւ լըդ տալավ կը՛տը ընցընան ըմ» (Ձ):

Շանք տինիլ - Մեկին թերություն վերագրել, անտեղի մեկին անվանարկել: Ըսկետուրը վանիս հարթանը շանք ար տինում (Ձ):

Շելանկը յո՛ր ինիլ - Մեկին իրեն ենթարկել, մեկի վրա իշխել: Կընեգը վեր մարթին շելանկը յո՛ր իլնվ, էն տօնը տօն չի տը՛ռնալ (Ձ):

Շելանկը շըլծը քաղէլ - Շատ աղքատ լինել: Խը՛ղծ Գանգան հինչ ա՛նէ՛ տօնը, տը՛ղը երված, շելանկը շըլծը ա քաղում (Բ):

Շելանկըս շըլծը ա՛ր՛նս տը՛սալ - Ինձ մի թերազնահատիր: Մուկունը ասում ա. «Ասլան ախպեր, շելանկըս շըլծը ը՛ս տը՛սալ, արչը հինչացու վա՛, վեր ինձ քանլանգ կա» (Բ):

Շելանկ-շելանկ տը՛ռնալ - Առատորեն պտղավորվել (ծառերի մասին): Ըստարե թուռըյին ա իլնվ, խընծծծծտը շելանկ-շելանկ ըն տը՛ռնալ (Բ):

Շելանկ տալ - Մեկի շալակին դնել, շալակել տալ: Օղտը ըսկըսում ա էշին ըղաջանք անելը, վար նա յերք չասե, թա չէ կըկան իւրանց տանեն քարվան, ծանդըր պեռնը շելանկ կըտան (ՆԱՂԺԲ, 83):

Շէխ անել/տալ - Փռել, տարածել: Գավը թեվերը շէխ ա ըրալ (Բ):

Շէմբաշէն յո՛ւտ ասէլ - Շատ գովել՝ գովաբանել: Էտ օրան յո՛ւտը ըսկետուրը ըսքըսում ա հըրթնէրէն շատ թանրիփ անելը, շէմբաշէն յո՛ւտ ասէլ (Ձ):

Շէնավը մին անէլ - Ի լուր ամենքի հայտնել՝ տարածել (լուրը): Խաբարը շէնավը մին ըն անում (Ձ):

Շէնավը մին ինիլ/տը՛ռնալ - Ամենուր տարածվել (լուրը): Շէնավը մին ա ինիւմ, թա Քանսպարը հիբըվանէն կընգանը սաթաշմիշ ա իլնվ (Ձ):

Շէնին յըրա ճո՛ւր ա մաղվալ/քաք ա յո՛կալ - Ասում են անակնկալ փորձանքի ժամանակ: Շէնին յըրա ճո՛ւր ա մաղվալ. հիշկան արտ ընք ըրալ, կարկուտը սաղ թակալ ա (Բ):

Շէն կէնա(ս)/մընա(ս) - Բարեմադթության՝ շնորհակալության արտահայտություն: Շէն

կէնա Մաքսիմը. ք՛ծմնգ՛ ա ըրալ, թօթը թափալ ընք (Բ):

Շէնու մածուն կերած - Ուժեղ, առույգ: Շէնու մածուն կերած տըղա յա Տիկրանը (Բ):

Շէնքա-շընօրքա ըղնէլ - Տգեղանալ, այլանդակվել: Ըտի էտ քը՛թը ցեց ախճիգը մընամ ա տանը, շէնքա-շընօրքա ըղնում (Ձ):

Շէնքա-շընօրքա քըցիլ - Տգեղացնել, այլանդակել: Կացէնը յօր ա օնում տանիւմ, կէրանը շէնքա-շընօրքը քըցում (Ձ):

Շէնքավ-շընօրքավ/Շէնքը-շընօրքը տը՛ղը - Գեղեցիկ, բարետես: Շէնքավ-շընօրքավ տըղա յա Մանուն փը՛սան (Բ):

Շէնք-շընօրք - Արտաքին տեսք, կերպարանք: Ախճիգը ասմա. «Քու շէնքըտ-շընօրքըտ վերըն ա՛, վեր քը՛գ նըհրէտ փըսակվիմ» (Ձ):

Շէնքու-շընօրքու կանլ - Գեղեցկանալ, բարետես դառնալ: Լըղանում ա, շէնքու-շընօրքու կամ (Բ):

Շէշմա անէլ - Լավերը ջոկել՝ ընտրել: Միսը՛նը մը՛կնում ա, շէշմա անում (Բ):

Շէփտանը օխտը օր - Շարունակ, ամբողջ շաբաթվա ընթացքում, միշտ: Շէփտանը օխտը օր կօրծ ըմ անում, էլիա պեն չի տը՛ռնում (Բ):

Շըլղըբալդի կըտըրէլ - տեն Բուլդի-բուլդի անէլ:

Շըլղըդէն ըռը՛խը/տակը տալ/քըցիլ - Մտրակով սաստիկ ծեծել: Թեվանը ըտըրան շըլղըդէն ըռը՛խըն ա տամ, ըսպանում (Ձ):

Շըլղըդաթակ անէլ/տալ - տեն Շըլղըդէն ըռը՛խը տալ:

Շըլվարա հանգ անօղ - Թեթևաբարո (կանացի մասին): Գու չի՞ Գրիգորիւմ, վեր Ասրիւն կընէգը շըլվարա հանգ անօղ ա (Բ):

Շըլծը չի/չըմ կերալ, վեր կըռէքը(ս) առնէ - տեն Կուղօթուն-բուգօթուն չի/չըմ ըրալ:

Շըլծը ուտօղէն կըռէքը կառնէ - տեն Գրիկ քըղէլիս ծը՛րքըտ փօշ կըծակէ:

Շըխկարա տալ - Բարձր ծիծաղել: Ջիհիլ-նէն գիւրիւց ըն անում, շըխկարա տամ (Բ):

Շըկըկու տալ - Ուժեղ ցայտել՝ ժայթքել՝ հորդել (հեղուկների մասին): Վեր թօրավը թըխես ա, արիւնը շըկըկու վա տաս (Ձ):

Շըհադ վը՛ննը կէնալ - Որպես վկա՝ որբեմբան հաստատել, ցուցմունք տալ, վկայել: Գիրքվանը շըհադ ա վը՛ննը կէնում, վեր Կանփին Մընվէլին կավը մօրթալ ա (Բ):

Շրջադարձի կամ - Անկարգորեն ցրվել, խառնաշփոթ վիճակ ստեղծվել: ...Կեսը ըստի յա թըռչում, կեսը՝ ինդի, շրջադարձի յըն կամ (ՀԱԲ, 15, 19):

Շրջադարձի ինի - տեն Շոդուկա ըղնել:

Շրջադարձի քրթած խոխա - Շատ ուրախ՝ ուրախացած անձ: Քրթածը հանց ա շրջադարձի քրթած խոխա. տըղան բընակա յըկալ ա (Բ):

Շրջադարձի տալ - Երկարել, բարձրանալ: Էտ շո- շըտ էլ շրջադարձի տալ, ծառ տըճալ (ԱԱ, 34):

Շրջադարձի տալ - Խիստ ծեծել, քոթակել: Բաղվանջին կոթելն փըռնում ա, մին լ'ալ շրջա- թակ տալ (Ձ):

Շրջադարձի տալ/անել - Թաղել, ինչպես շա- նը, անպատվորեն ել իմիջիայլոց թաղել: Ան- դար-ընդերու մըռալեն շրջադարձի կըտան (Ձ):

Շրջադարձի կուտըր(ի)ատել/կոտ(ը)րել - 1. Հիսաթափեցնել, եռանդը կոտրել: Կարկուտը բօստանըս փուլըցըրալ, շրջադարձի կոտրից (Բ): 2. տեն Շրջադարձի կուտըր(ի)ատել:

Շրջադարձի կուտըր(ի)ատել/կոտըրվել - Հի- ասաթափվել, եռանդը կոտրվել: Ըստի շրջադարձի կուտըրատված, մըթկեն դօնը ընգաճ՝ Էտ տըղան թօրը յօր ա ունե, հըղէ ինիս բիդի բախչան (ԱԲ, 82):

Շրջադարձի տըր անել - տեն Շրջադարձի տալ:

Շրջադարձի անել - 1. Անպատակ կերպով ծախսել՝ վատնել: Էտ բիդասըլը հօրը փուլերը սաղ շրջադարձի ըրալ (Ձ): 2. Շնեթի՝ անարժան մարդկանց բաժին դարձնել: Խըճ Մարյանը կալը պահից, պահից, շրջադարձի ըրալ (Բ):

Շրջադարձի ինի/տըճալ - 1. Անպատակ կերպով ծախսվել՝ վատնվել: Ըստի թաքավերին հըրըստօթունը ըղնում ա Էտ օյիսբազեն ճանգը, շրջադարձի ինի (Ձ): 2. Շնեթի՝ անարժան մարդ- կանց բաժին դառնալ: Այլիսանեն կառնը շրջա- դարձի ա տըճալ (Բ):

Շրջադարձի կապած, ինիս պեթ թօղած - Ասում են սաստիկ բարկացած՝ կատաղած մարդկանց մասին: Դէ Ժուլին էլ, հունցը շրջադարձի կապած, ինիս պեթ թօղած, նի յա մընում կանցիլարը, նախագեն յըխան փըռնում (Ձ):

Շրջադարձի քուլուկ կացեն, ըգժողեն պենը օնգա- տըն ընգալ/փայը բուղ ընգալ - Ասում են այն ժամանակ, երբ անարժան մեկը կարողանում է

ստեղծված խառը վիճակից օգտվել՝ շահել: Շրջադարձի քուլուկ կացեն, ըգժողեն պենը օնգատըն ընգալ. հըրըվաները ինիս անա խըռըվըճեն, յօդուն Աթոն տահանց հըրըվըճել արտը իժժան կինալ իք՝ կալնալ (Բ):

Շրջադարձի ըղնել փօրը - Սաստիկ լուծել՝ փորլուծություն ունենալ: Շրջադարձի վա ընգալ փօրը, մընուտանը մին չօլ ա քինում (Բ):

Շրջադարձի տըճալ - Իրար հետ թշնա- մանալ՝ հակառակվել: Առաջ Մօսին ա Համօն Մօսն հընգերունը ըն իլն, միհենգ ըն շրջա- կատու տըճալ (Բ):

Շրջադարձի պինիս բիշտի տալ - Կրքերը բորբոքել, գործը բարդացնել: Փիդանալ, վեր Ափոն կըզնըված ա, ինքըն էլ լափ շրջադարձի պինիս բիշտի յա տալ (Ձ):

Շրջադարձի անել - Փչացնել, այլանդակել, կեղտոտել: Կօրծը շրջադարձի ըրալ, տիդալ ընդէլ (Բ):

Շրջադարձի ինի/տըճալ - Փչանալ, այլանդակվել, կեղտոտվել: Կարկուտը թակից, բուստընեն սաղ շրջադարձի տըճալ (Բ):

Շրջադարձի/Շրջադարձի անել - արիմ. Շատ ծեծել, սպանել: Էտ իփան ճիւղը ածից իրեքին կըլիսեն, իրեքին շրջադարձի ըրալ... (ԼԲ, 310):

Շրջադարձի/Շրջադարձի ինի/տըճալ - արիմ. Շատ ծեծվել, մեռնել, սպանվել: ...Նի յըն մընում, տըճալում՝ Խօշանքաճը շրջադարձի տըճալ (ԱԱ, 51):

Շրջադարձի կապել - արիմ. Մեծ քանակով հավաքվել՝ խմբվել: Թօրքերը շրջադարձի վըն կապում, նի տըճալում շենը:

Շրջադարձի տալ - անրգ. Շան պես կենակ- ցել: Էտ տըղատ ա Էտ ախճիգըտ Էզգանան պըտըրին, շրջադարձի տըլին (Ձ):

Շրջադարձի ըմ/ընը - Որեւէ բանից քաղա- քավարի կերպով հրաժարվելու՝ մերժելու ար- տահայտություն: Դերվիշը ասմա.- Շրջադարձի ըմ, օգում չըմ (Ձ):

Շրջադարձի ինի/տըճալ - Գոհ լինել: ...Ասում ա. «Կեր մին հալալ ծըծըկեր ախճիգ էլ ջըրի՝ նըհետը փըսակվիմ, շատ շրջադարձի կինիմ» (ԱԲ, 149):

Շրջադարձի ըղնել - տեն Շենքա-շրջադարձի ըղնել:

Շրնօրքա քըցիլ - տէն Շէնքա-շրնօրքա քըցիլ:

Շրնօրքը կ'ան - տէն Շէնքա-շրնօրքու կ'ան:

Շրնօրքը(տ) կըտըրվէ - Հանդիմանական արտահայտություն՝ անարգ՝ անքաղաքավարի՝ անփույթ արարքի համար: Շրնօրքը կըտըրվէ Մինասէն, մօրը հըրտէ վէշ մին պէն չի անում (Բ):

Շրնօրք նըհաշ տալ/պիկըցընէլ - Հնա-րամտություն՝ ճարպկություն՝ խելք գործադրել՝ ցուցաբերել: Շրնօրք ա նըհաշ տամ, տո՛ւրման փախչո՛ւմ (Ձ):

Շրնօրքու մըհար - Ձեւի համար, արտաքին տպավորության համար: Շրնօրքու մըհար մէհէտ էլ չի կամ, թա ուրման պառնալ մօրը տըհսնա (Բ):

Շրնօրքու տար - 1. տէն Շէնքա-շրնօրքալ: 2. Քաղաքավարի, բարեկիրթ: Շրնօրքալ ջնհիլ ա Ափկարը, լօխ նըստա հնգ ըն անում (Բ):

Շըշծթունը փըռնէլ - Խենթանալ, մոլեգնել, կատաղել: Էտ վեր ըսկանում ա, շըշծթունը փըռնում ա (Ձ):

Շըպարիտ անէլ - Թափով՝ ուժգին՝ շեշտակի որեւէ բան անել (նետել, խփել, աշխատել եւն): Շըպարիտ ըրալ, կօրծը պըրծալ մին օրումը (Բ):

Շըպըրտ-շըպըրտ անէլ - Այս ու այն կողմ՝ վեր ու վար նետել: Շըպըրտ-շըպըրտ ըն անում, քարերը բուստանան տո՛ւս օնում... (Ձ):

Շըռավանք/Շըռափէն տալ - Ճառագայթել, փայլել, ցոլցալ: Արը՛վը շըռավանք ա տամ (Բ):

Շըռտըպանի/Շըռդըբըրդանի կըտըրէլ/տալ - տէն Բուդի-բուդի անէլ:

Շըռուփկանը պէց թօղնէլ - հեգն. Առատորեն միգել (տղամարդկանց մասին): Հինչ ը՛ս հըղը՛ցը մաչին շըռուփկանըտ պէց թօղալ, համօթ չի՞ (Բ):

Շըվէնը ճօկէլ - Խիստ նեղել, տանջել: Խանը ժողովուրթէն շըվէնը ճօկում ար (Ձ):

Շըտըրդունի տալ - տէն Շըկուկու տալ:

Շըտօլի անէլ - 1. Խորամանկորեն գործը գլուխ բերել: Շըտօլի յա անում, կաղլէ՛ք ըխճը-կանը մարթու տամ (Բ): 2. Ապօրինի երեխա ունենալ: Միհէն՛ք շատերըն ըն շըտօլի անում (Բ):

Շըրըշուղ անէլ - Փնտրել, հետաքրքրվել: Շատ ա շըրըշուղ անում, ամհա կարում չի ուրման օգա՛ծ կընէ՛քը քըթէնա (Ձ):

Շըրըպարան անէլ - Շարք առ շարք շրջել՝ շուռ տալ: Խոտը շըրըպարան ըն անում, վեր չուրանա (Բ):

Շըրշուփը նի կ'ան - Թեթեւակի ազդեցության ենթարկել՝ ենթարկվել: Տընըշինիտ տըր-դան լըհա ցուրտէն շուրշուփը նի յա կ'ամ, դանտի հիվընդանում ա (Բ):

Շըփըղ-շափաղ անէլ - տէն Փըլըստըրատէ տալ:

Շըփօթէն ճիւր աճաճ - Դժգոհ, խռով, մռայլ-վաճ: Ըտի՛շըփօթէն ճիւր աճաճ, կամ ա տօն (Ձ):

Շըքըռմաչին քացէ տըվաճ - Տղամարդկա-յին ունակություններից գուրկ: Շըքըռմաչին քացէ տըվաճ մարթ ա Ծանին (Բ):

Շըքըռ-շըքըռ անէլ - Կուչ-կուչ անելով գնալ՝ շարժվել: Խը՛ղճ մարթը ճօխտ չըվալը շըվալում ա, շըքըռ-շըքըռ ընէլալ հըսնում տօն (Ձ):

Շըք՛աստա յը՛ր օնէլ - Այդ եղանակը նվազել կամ երգել: ...Օտըմ ըն, խըմըմ, շըք՛աստա յօր օնըմ (ՋՏ, Բ, 12):

Շիդդաթ անէլ - 1. Ուրախանալ, հրճվել: Խօխնէ՛քը ծերանը վեր տըհսնում ըն, շիդդաթ ըն անում (Ձ): 2. Բազմանալ, շատանալ: Կըլխէն վիչիլէն շիդդաթ ա ըրալ (Բ):

Շիթ կէնալ - Թեթեւոլիկություն անել: Հարթը վեր շիթ կացալ, ըսկեսվօրը աշկէն պըլօր կըտըռնա (Բ):

Շիլդին քօռան լալ ա - Պակասավոր՝ թերի բան ունենալը գերադասելի է չունենալուց: Բուդին ասմա. «Վա՛ղօ, շիլդին քօռան լալ ա, ինձ մին կաղլէ՛ք էշ օնիս, քը՛գ էտ էլ չօնիս, նըհախ տը՛ղան մազաղ մէլ անէլ» (Ձ):

Շիլդի շըլծր - Շեղակն, շեղ՝ ծուռ աչքերով (մարդ): Էրկու ախճի՛ք օնէ, ճօխտըն էլ՝ շիլդի շըլծր (Բ):

Շիլդի շըփօթ - Խճճված, խառնաշփոթ (գործ): Ըշտը՛ղ մին շիլդի շըփօթ կա, ինձ ա ջիհի՛ւմ (Բ):

Շիլէխճան անէլ/շինիլ - Խիստ ծեծել, ջարդոտել, բզկտել: Պիրում ա կընգանը ծիլին քըմական կապում, ծին քըշո՛ւմ, շիլէխճան շինո՛ւմ... (ՀԺՀ, VII, 68):

Շիլէխճան ինիլ/տըռնալ - Խիստ ծեծվել, ջարդոտվել, բզկտվել: Ծառան վեր ա ըղնում, շիլէխճան ինի՛ւմ (Ձ):

Շիլ ըղնէլ - 1. Մխավել, շփոթփել: Էտ տըր-դան շիլ ա ընգնում դուշը տինում վը՛սկէ դանփանումը (ՀԺՀ, V, 73): 2. Մոլորվել, մոլորվե-լով առանձնանալ: Հոնց ա պըտըրէս՝ էտ խօխան մօրան շիլ ա ընգընէս կուրչիս (ԱԱ, 49):

Շիւ ընգած - Պատահաբար, սխալմամբ: *Հրթրքըճի դարգի Զնքին գանքումը միհետ շիւ ինգած քինամ ա ժողով (ԱԱ, 83):*

Շիւքընթ տըճնալ - Իրար գլխի թափվել: *Հիւ-վըննէն շիւքընթ ըն տըճնում, ըստըկօտում (Ձ):*

Շիւի-վիւի անէլ - տեն **Փըլըստըրատէ տալ**:

Շիւ քըցիւ - Շփոթել, սխալմամբ մի բան՝ մեկին մի այլ բանի՝ ուրիշի տեղ դնել՝ ընդունել՝ խառնել: *Էտ մարթը շիւ ա քըցում, հիրըվանէն էշը նըստում քինամ (Ձ):*

Շինըմաչումը վեր մարթին տանան կըռ տըվօղ չինի, մարթ վեր չի ըղնէլ - Մարդու թշնամին առաջին հերթին իր յուրայիններն են: *Շինըմաչումը վեր մարթին տանան կըռ տըվօղ չինի, մարթ վեր չի ըղնէլ. կընէգը Էնքան Ածօշին անա ըստըդ-ընդըդ կ'էնգատ ըրամ, խըդճ մարթին կըպըկանուց շինից (Բ):*

Շիրազ բայաթի - Արեւելյան երաժշտական եղանակ՝ երգ: *Զոռնաչին մին լլամ Շիրազ բայաթի յա ածում հըրսընքավը (Ձ):*

Շիրըճիամ աշկէն յըդը քաշիւ - Տանջել, չարչարել: *Շիրըճիամ աշկէն յըդը քաշի, ամհա ինծ ասել մէլ, թա էշ ըս (Ձ):*

Շիրըճիամ ընգած, վեր ընգած - տեն

Շիրըճիամ ընգած վերմիշիւ:

Շիրըճիամ ընգած վերմիշիւ - Նիհար, վտիտ (մարդ): *Էտ շիրըճիամ ընգած վերմիշիւ ըտ օխտը տըղըմարթու մըչանք օտում ա (Բ):*

Շիրըճիէն կօթը ծըրքէն ինիւ - Տան մեծավորը լինել: *Շիրըճիէն կօթը այուն ծըրքէն ա (Ձ):*

Շիրըճի-շիրըճի ըղնէլ - ՂԺվարության՝ նեղ կացության մեջ ընկնել, անելիքը չիմանալ: *Շիրըճի-շիրըճի ըմ ընգալ, մինը կա վէչ, թա քժմաճ անէ (Բ):*

Շուլալ քինիւ - Ուղիղ գծով մեծ-մեծ կարերով կարել: *Էս այամին կընանէքը վէչ պիւրթ ըն կիզըմ, վէչ ծիվըմ, վէչ կարըմ յա լըհա մին շուլալ քինըմ (ՁՏ, Բ, 101):*

Շուլուղը դըգաննակ տըճնալ - տեն **Փափը դըգաննակ տըճնալ**:

Շուլուղը մին թաննի/տէն - տեն **Փափը մին թաննի**:

Շուլուղ ըս անում - Անհավանական է ասած(ներ)դ: *Մակար, շուլուղ ըս անում, հօրէն դային ըտի պէն չանէլ (Բ):*

Շուխկավը անց կէնալ - տեն **Էշին չու ասէլ**:

Շուիը յըրա - Նոր, թարմ, չօգտագործված: *Շուիը յըրա մէս ա (Բ):*

Շուղումբուր կառնը - Շողոքորթ (անծ): *Տըղան շուղումբուր կառնու նըման ծըռայում ա... (ԱԲ, 107):*

Շունչը կըտըր(վ)էլ - տեն **Նանփանը կըտըր(վ)էլ**:

Շունչը տըդը կ'ան - տեն **Նանփանը տըդը կ'ան**:

Շունչը տըդը պիրիւ - տեն **Նանփանը տըդը պիրիւ**:

Շունչը փըջիւ/տալ - տեն **Հնքին տալ**:

Շունչը փօրը ըղնէլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիւ**:

Շունչը փօրը քըցիւ - տեն **Նանփանը փօրը քըցիւ**:

Շունչ տալ/փըջիւ - Շունչ ներարկել, կենդանացնել: *Ախճիգը շունչ ա տամ, ըտըրան սըղը-ցընում (Ձ):*

Շունչ քաշիւ - տեն **Նանփան անէլ**:

Շունչ քըշիւի վախտ չինիւ - տեն **Քըթ սըրփիւի վախտ չինիւ**:

Շնւշն չի, վեր կօտըր(վ)է - Չի վնասվի, չի տուժի: *Խօխա յա, լի՛, թըխալ ըմ, թըխալ ըմ, շնւշն չի, վեր կօտըրէ (Բ):*

Շնւշտարի տալ - տեն **Բուլղի-բուլղի անէլ**:

Շնւշտըպարան տալ - Արագորեն մի վիճակից այլ վիճակի փոխվել: *Հավան շնւշտըպարան տըվամ, ծնւնը նի կալամ (Բ):*

Շնւրէրավը կիժ/պըլ - Խիստ բարկացկոտ՝ խենթ: *Սօցին շնւրէրավը կիժ ա (Բ):*

Շնւրէրավը մին տըճնալ - տեն **Հըլավավը մին տըճնալ (2)**:

Շուքրհան անէլ - Հովացնել, զովացնել: *Էտ ծառը քինօղ-կըվօղու շուքրհան ա անում (Ձ):*

Շուքրհան ինիւ - Հովանալ, զովանալ: *Ծըմակը կըտօրալ ին, մին քանէ ծառէր թօղալ, վեր մարթ շուքրհան ինի... (ՁՏ, Ա, 104):*

Շուքում մըծացած - 1. Փափկասուն: *Շուքում մըծացած ախճիգը կարէլ չի տօն պահէ (Ձ):* 2. Անհամ (պտուղ, բանջարեղեն): *Շուքում մըծացած խըյար ա (Բ):*

Շուքում փըսած - Նիհար՝ բարակ եւ երկարահասակ: *Տընաշինըտ հանց ա շուքում փըսած ինի. քօյը երկու մետըր կա (Բ):*

Շօխկը պիմբակավ հըվաքէլ (մինին) - Մեկին շատ սիրել՝ պաշտել: *...Ընդըրա շօխկը պիմբակավ ին հըվաքում հարթները (Ձ):*

Շօխկըտ մաջին ըրվամ ա - Ասում են շատ մաքուր՝ փայլուն՝ վճիտ առարկաների մասին: Ախպիր, հինչ ախպիր. շօխկըտ մաջին ըրվամ ա (Ձ):

Շօխկ քըցիլ (մինին յըրա) - Մեկի արժեքը պակասեցնել, նրան ստվերում թողնել: Խանումը կըլծիս ա ըղնում, վեր էտ ախճիզը յըտե-ճելլի ձորան յըրա շօխկ ա քըցիլան (Ձ):

Շօղուկա ըղնէլ - 1. Ուղղությունից՝ ուղղագծությունից շեղվել: Պատը շօղուկա վեր ըղնում ա, ուստան մընամ ա դայամիջ իլնծ (Ձ): 2. Կողմնորոշումը՝ հավասարակշռությունը կորցնել: Ապան շօղուկա ընգալ ա (Ձ): 3. Նախկին լավ տեսքը՝ վիճակը չունենալ: Գիրի-փերի ախճիզ ա իլնլ Նազովը, մարթու վա քըճալ, շօղուկա ընգալ (Բ):

Շօն ա, կիլ ա, մերըն ա - Թեեւ վատ մարդ է, բայց մերն է՝ հարազատ է, պետք է ներել՝ պաշտպանել՝ օգնել: Կընէճը ասմա. Ա՛ մարթ, շօն ա, կիլ ա, մերըն ա, մեր տըղան ա, տոնուման ըզադէ (Ձ):

Շօնը գօռնավ վըրս չըն տանէլ - տեն Թանգին քոս տալավ ըլըբաստըրակ չի փըռ(ն)էլ:

Շօնը ըսպընօղէն ըն քաշ տալ տամ - Որեւէ վատ բան կատարողը վերջում տուժում է: Շօնը ըսպընօղէն ըն քաշ տալ տամ. Ըրշակէն կանցիլան ծէն ըն տամ, թա. «Գունցը էտ պատը քանդալ ըս, ընդի էլ քիկի Նօրիցան շարէ» (Ձ):

Շօնը ծըրքան հաց/պէն չի յըր օնէլ - Անարգ՝ ստոր, ինչպես նաեւ ողորմելի մարդ է: Շօնը ծըրքան հաց չի յըր օնէլ, էն հու վա՛, վեր դօնադ ըս ծէն տըվալ (Բ):

Շօնը հըրտան պըրծած - Շտապող, շնչասպառ: Շօնը հըրտան պըրծած մարթու նըման ա կօրծ անում (Բ):

Շօն(ը) հըջիլնվ յըխծէն մուռտառվէլ չի - Չարախոսությունից ազնիվ մարդու անունը չի արատավորվի: Շօնը հըջիլնվ յըխծէն մուռտառվէլ չի. հիրըվաները հիշկան էտ կընգանը յըրա շառ ըն տինում, էնքան մըրթըկընէճ սերավ ըն ապըրում (Ձ):

Շօնը ճըղած, մաջան տոնս յըկած - Ճարպիկ, խորամանկ, հնարագետ: Շօնը ճըղած, մաջան տոնս յըկած տըղա յա Արտիկը (Բ):

Շօնըն էլ կապիս՝ կէնալ չի - Անտանելի պայմաններ են: Վէշ միներ կարում չի ըտըրանց տանը տընգեց կէնա. շօնըն էլ կապիս՝ կէնալ չի (Ձ):

Շօնը շանը մէսը կերավ, վըսկըռը տէն չի քըցից - տեն Շօնը շանը մէսը օտէլ չի:

Շօնը շանը մէսը օտէլ չի/վըսկընը կօխէլ չի - Նույն բացասական հատկանիշներ ունեցողներն իրար հանդուրժում՝ պաշտպանում են: Շօնը շանը մէսը օտէլ չի. Գնքին էլ ա կօղ, Մակին էլ, ընդըրանք ձորիւր անա կընգատ չըն անէլ (Բ):

Շօնը պիւնան տոնս չի կիլ - Սաստիկ ցուրտ է: Շօնը պիւնան տոնս չի կիլ, էտ ըշտըդ ըս քիւնում (Բ):

Շօնը վեր քաղաք/շըհնըր նի մըն(ն)է, փըրսըվեր կըհնջի - Տգետը՝ հետամնացը քաղաքակիրթ միջավայրում կմեծամտի: Շօնը վեր քաղաք նի մըննէ, փըրսըվեր կըհնջի. փալան-դուզ Կիւքիւն ախճիզը սմրփ չի անում, թա դասատվօցը նըհըտ խօսէ (Բ):

Շօնը տարը կուրցընէլ - Մեծ ամբոխ՝ բազմություն հավաքվելով՝ խառնաշփոթություն առաջանալ: Մըհաթի իննին պարը թոնկում ա, շօնը տարը կուրցընըմ (ՁՏ, Ա, 60):

Շօնը տարը ճընանջիւմ չի - Կարգ ու կանոն չկա, խառնակ իրավիճակ է: Թաքավերը մըրն-նում ա, էլ շօնը տարը ճընանջիւմ չի (Ձ):

Շօնը ձորան շընօթունավը էտ պէնը անէլ չի - Խիստ անարգ՝ ստոր բան է կատարվածը: Փըռնում ա ճօխտ խօխան շէլնկ տամ, էտ ցուրտավը տանան տոնս քըցիւմ. շօնը ձորան շընօթունավը էտ պէնը անէլ չի (Ձ):

Շօնը քաքէ ըտըրա/ըստըրա/ընդըրա մաջին - Արհամարհանքի՝ խորշելու արտահայտություն՝ անպետք է, զգվելի է: Մաքսիմը շօռ ա տամ մուկունը մաջին ըստակած կինուն կարասը պարան տամ, թա. «Շօնը քաքէ ըտըրա մաջին, յըս էտ կինին խըմէլ չըմ» (Ձ):

Շօնը քոս տալավ ըլըբաստըրակ չի փըռ(ն)էլ - տեն Թանգին քոս տալավ ըլըբաստըրակ չի փըռ(ն)էլ:

Շօն թըկէլավ - Մեծ դժվարությամբ, մի կերպ: Կըռվէն վախտը շօն թըկէլավ ընք իլնլ ըպըրէլիս (Բ):

Շօն խօգիլ - Սաստիկ աղքատ լինել: Ասում ա. Ինձ ըշտըղա յա՛ փուլ, էն ըմ շօն խուգիլիս (Ձ):

Շօն խօգօղ - տեն Ասըդ մաշկօղ:

Շօն կըռտօղ - տեն էշ կըռտօղ:

Շօն կըտըճնամ, տըռնանըտ հնջիլ չըմ - Ատելության՝ արհամարհանքի արտահայտու-

թյուն՝ ուղղված մեկին: *Ըտըրանք կըռվում ըն նորնոր անեսկ տամ, Սօնին ասում ա. «Մանի, պըրծավ, յըս էլ քը՛գ նըհը՛տ հըրըվընօթուն անօղը չըմ, շօն կըտը՛ռնամ, տըռնանըտ հնչիլ չըմ»* (Ձ):

Շօն-կի՛նկ - Անհայտ՝ օտար եւ անարժան՝ անօրեն (մարդիկ): *Շօն-կի՛նկ հըվաքվում ըն, էտ բաղը թըլանում* (Ձ):

Շօն հիչըցընէլ - Անտեղի առիթ տալ չարախոսելու: *Էն հու վա՛, վէր ջօղաքը տամ ըս, հօր ը՛ս շօն հիչըցընում* (Բ):

Շօն շան տըղա/վէրթի - Հայհոյական արտահայտություն՝ ուղղված տղաներին կամ տղամարդկանց: *Շօն շան տըղա՛, վը՛խճարըս խէ կոտղացալ ը՛ս* (Բ):

Շօն շինիլ - Կատաղեցնել, չարացնել: *Կը-նէգը նորան ջոտըքներավը էտ մարթին շօն ա շինում* (Ձ):

Շօն պար ածօղ/փըռ(ն)օղ - Խեղկատակ, լուրջ բանով չգբաղվող: *Հինչ տըղամարթ ա՛ Սէրօփը, շօն պար ածօղ ա* (Բ):

Շօն տը՛ռնալ/կըտըրէլ - Կատաղել, չարանալ: *Մարթը էտ վէր տը՛սնում ա, շօն ա տը՛ռ-նում, փըռնում կընգանը տըմբըզըմ* (Ձ):

Շօն տը՛ռնամ, թա... - տեն **Յը՛ս իմ հօր տըղան չինիմ, թա...**

Շօն տը՛սած կատու - Սարսափահար եղած (մարդ): *Շօն տը՛սած կատու վը՛ս, հինչ ը՛ս կօչ յը՛կալ, կարկուտ ա, լի՛, էս ա կըտըրլական ա* (Բ):

Շծձ տալ - Հասակը բարձրանալ: *Էտ տըղան շծձ ա տամ, տը՛ռնում մը՛ծ տըղա* (Ձ):

Շօն կի՛նկ - 1. Անբարոյականությամբ զբաղվել: *Թաքուհին էտ նո՛ւքարին քըշտին նորան կընգանը անա փիս-փիս պէներ ա ասում, վը՛ր սաբալ սըրա-նըրա նըհը՛տ շօն կի՛նկս ա իլնիլ* (ՀԺՀ, VII, 26): 2. Գինին պղտորվել: *Կի՛նկն վէր շօն յը՛կալ, էլ խըմէլի չի* (Ձ):

Շօն կըվօղ կի՛նկը տի՛զնը կէնալ չի - Հետաքրքրվողը՝ որոնողը՝ ջանք թափողն արդ-

յունքի կհասնի: *Հնրը ասմա. «Շօն կըվօղ կի՛նկը տի՛զնը կէնալ չի, հիշկան կարում ըք, կօրծ ըրէ՛ք, վէր կարիք՛ ծեր խօխէնքը պահիք»* (Ձ):

Շօն տալ - 1. Շրջել, մյուս երեսը դարձնել: *Քարը շօն ըն տամ տը՛սնում՝ պէն կա կիրնծ* (Ձ): 2. Գլորել: *Էտ ք՛ծթնկը շօն ա տամ, քըցում ծօրը* (Ձ): 3. Դարձնել, թեքել: *Կըլծխը շօն ա տամ բիդի շէնը, տը՛սնում ծօխ ա պիցըրանում* (Ձ): 4. Աղավաղել, փոխել (խոսքը, ասածը եւն): *Սուրումը էտ մարթը ասածը շօն ա տամ* (Ձ): 5. Շրջվել, թեքվել դեպի... *Շօն ա տամ, անց կէնում մին պէցի՛ր տը՛ղ, ընդըղան յըրա անըմ մը՛ծ արչին յըրան* (ԼՂԲ, 352):

Շօն օնէլ/անէլ/ածէլ - Վրան առնել, մեջը փաթաթվել՝ ծածկվել: *Էտ տըղան շանը մօրթէն շօն ա օնում քօն ինում* (Ձ):

Շօտու կաղնէլ - Գրանցվել, հաշվառման մեջ մտնել: *Քիւնամ ա, թա.- Օգ՛ում ըմ շօտու կաղնիմ* (Ձ):

Շծրէրը ածիս կըրակը՝ մըկլավը՛տ չի կի՛նկ տեն **Կըրակէն քըցիս՝ խընճըրնավը՛տ չի կի՛նկ**:

Շծրէրը հանիս՝ կըլխու չի ըղնէլ - 1. Խիստ զբաղված է: *Մացակը, շծրէրը հանիս՝ կըլխու չի ըղնէլ, քըշէր-ցիրը՛կ էն ա կօրծ ընես* (Բ): 2. Շատ միամիտ՝ հիմար է: *...Շծրէրը հանիս՝ կըլխու չի ըղնէլ, էն հունց բի՛դի կալխօզ դէկավարէ* (Ձ):

Շծրը չօփավը տալ, պընըցընէլ - Աշխատանքի բոլոր միջոցներն օգտագործել: *Լ՛ավ ուստան շծրըն էլ ա չօփավը տամ, պընըցընում* (Ձ):

Շօք անէլ - Հովանավորել, պաշտպանել: *Ախ-պէրը շօք ըրավ, ախպօրը յիթիմէն մըծացէն* (Բ):

Շօքը քըցիլ - 1. Գողանալ, թռցնել: *Նըստում ըն հաց օտում, Կամօն Աբրիկին տէնակը շօքըն ա քըցում* (Բ): 2. Թաքցնել: *Կընէգը էրկու բօթօկ արաղ ա շօքը քըցում, վէր տա ախպօրը* (Բ):

Շծքը տի՛ւս տալ - Շոգից նեղվել՝ շոգեհարվել՝ մարմնի վրա բշտիկներ առաջանալ: *Ըստի տաք չինիլ, վէր մին կօրծ ըս անում, շծքը տի՛ւս ա տամ* (Բ):

Չաբալաշմիշ կ'անլ - Անհանգիստ շարժումներ անել, այս ու այն կողմ շրջվել՝ պտտվել: *Գուլումը տընքտընքում ար, կօջ կ'ամ յա չաբալաշմիշ կ'ամ...* (ՋՏ, Ա, 11):

Չաթալ-չաթալ անել - Իրար միացնել, կցմցել: *Չաթալ-չաթալ ըն անում, մին էրկան ք'աննդիր շինում* (Ձ):

Չաթ-չաթ ինի/կ'անլ - տե՛ն **Ճաթ-ճաթ ինի**:

Չաթու կապած - Իրար հետեւից շարան կազմած: *...Մին դօլան սիպտակ լավաշեն ա չաթու կապած տո՛ւս կ'ամ, էն մին դօլան հընդուշկի ժարկօս ու կ'առնալ փըլավը...* (ՋՏ, Բ, 7):

Չաթուն կըտըրած (դանա) - Անգուսպ, սանձարձակ, կատաղի (մարդ): *Իզէն չաթուն կըտըրած դանա յա, սա՛յաղ կաց* (Բ):

Չաթուն ճո՛ւր խըմից, դընէն փօրը օռալ - Ասում են, երբ մեկը հանցանք՝ զանցանք է գործում, իսկ նրա փոխարեն տուժում է անմեղը, որը ինչ-որ բանով կապված է նրա հետ: *Տըղան կըղօթուն ըրալ, հօրը փըռնեցէն. ըստը՛դ ըն ասալ. «Չաթուն ճո՛ւր խըմից, դընէն փօրը օռալ»* (Բ):

Չաթուն չըվանէն տալ - Գործը ձգձգել: *Ուստան էնքան չաթուն չըվանէն տըվալ, մինչը՛վ կ'արունքը յը՛կալ* (Ձ):

Չաթուն պօգի՛ն տարալ ա՛ - Հոգ չէ, ի՛նչ վնաս: *Սիմօնէն հի՛նչ, թա կարկուտ ա կ'ամ, չաթուն պօգի՛ն տարալ ա՛, վէ՛ջ բօստան օնէ, վէ՛ջ արտ* (Բ):

Չաթուն չըմ տալ, վէր կախ ինի/խէխտըվի - տե՛ն **Քաննդիր չըմ տալ, վէր կախ ինի**:

Չալըշ/Չալմիշ ածել/պիրիլ - Շատ աշխատեցնել, չարչարել, ճգնել տալ: *Սաղ օրը տա-հանց չալըշ ա ածում, վէրչումըն էլ տո՛ւզնը հըղէ տինո՛ւմ* (Ձ):

Չալըշ/Չալմիշ կ'անլ - Շատ աշխատել, չարչարվել, ճգնել: *...Շատ չալիշ յէկին, կըրը՛ցին վը՛ջ լըհան մին ըլըբաստըրակ էլ ա վէր քըցին* (ՀԺՀ, VI, 91):

Չալմիշ անել - Հանկարծակի խփել՝ զարկել՝ բռնել եւն: *Օխձը լըհան չալմիշ ա անըմ, թա կըծէ, էս մարթը շատ ա ըղաչանք անըմ, թա՛ պատառ էլ ք'ինանք...* (ՀԺՀ, VI, 250):

Չալ սօտ - Բացահայտ սուտ: *Ամմէն մարթ չի կարել չալ սօտ ասէ* (Բ):

Չախկաչուխկ անել - Գործիքներն՝ առարկաներն իրար խփելով՝ ինչ-որ բան անել՝ աշխատել: *Չախկաչուխկ ըն անում, էրկու օրումը էտ մըղըկենն շինում* (Ձ):

Չամէն ըղնէլ - Դասավորվել, կարգավորվել, ընթացք ստանալ: *Կօրձը չամէն ա ընգալ* (Բ):

Չամէնչ ը՛ն/չըն պիժը՛նում - Ասում են, երբ մարդիկ հավաքվում խռնվում են մի տեղ. ի՛նչ է պատահել, ինչո՞ւ եք հավաքվել: *Նախագան ասմա.- Հինչ ը՛ք շինըմաչումը նըստօտալ, չամէնչ ը՛ն պիժը՛նում, խէ ք'ինամ չը՛ք հծնձ* (Ձ):

Չամէնչը օխտը տը՛ղան կըծէլ - Շատ թույլ՝ հիվանդ լինել: *Չամէնչը օխտը տը՛ղան ա կըծում, էն արտ անօղ ա՛* (Բ):

Չամէնչ տը՛ռնալ - 1. Սմբել, չորանալ: *Խըրավածը կըրակէն էնքան պահալ ըս, չամէնչ ա տը՛ռալ* (Բ): 2. Ծերանալ: *Ռուբէն դային չամէնչ ա տը՛ռալ, էլ ք'ինամ չի վը՛րս* (Բ):

Չամէն քըցիլ - Դասավորել, կարգավորել, ընթացք տալ: *Ամմա մուրագըս սըրտուլըս մընաց. լանլ իշտանի ունի վը՛րս ընէլի, հանգիր չամէն ի քըցանլ* (ԼՂԲԲ, 263):

Չայլաղ քար - Պնդաճակատ (մարդ): *...Իզէն չայլաղ քար ա, մը՛ռնօղը չի* (Ձ):

Չայու փուլ - Մանր դրամ, քիչ դրամ: *Ծը՛րբէն չայու փուլ էլ չի կա* (Բ):

Չանն թակէլ - 1. Շատախոսել, դատարկաբանել: *Չանն թըկէլալ կարել չըս տօս պահիս, ըշխաղէլ բըրիս* (Ձ): 2. Երկար սակարկել: *...Էրկու դաստա փիրփետը մին կապէկալ առնէլու մըհար իրէք սըղաթ չանն ին թակըմ...* (ՋՏ, Ա, 72):

Չանն ծըռէլ - Ստորանալով խնդրել՝ աղերսել: *Չանն ծըռից, կօրձը դիւզըցըրալ* (Բ):

Չանան բիզվիլ - տեն **Իրդեւը բիզվիլ**:

Չանան բոշ/թիթըվ/թնիլ/լախ/ծակ - Շատախոս: Չանան բոշ տրդըմարթին անա զանիլն տանում ա (Բ):

Չանան ծոռ - Տգեղ դեմք ունեցող: Չանան ծոռ Ալծն էլ ա հըրամաք ընգալ (Բ):

Չանան կախ անէլ/տալ - Լռել, այնտեղ, ուր անհրաժեշտ է խոսել, հիմար կեցվածք ընդունել: Բըրիգադիրը ըտըրան ուշուսց ա տամ, ինքըն էլ չանան կախ ա անում, ըսկանում (Ձ):

Չանան հըպըրապում չի - Ասում են Նրա մասին, ով անընդհատ խոսում կամ ուտում է: Շարմաղը վեր քինամ ա հըրսանեք, չանան հըպըրապում չի (Բ):

Չանան լըր կապած - Խեղճ ու լռակյաց (մարդ): Էտ չանան լըր կապածը կընգանը յեսիրըն ա (Բ):

Չանան լըր կապել - Ննջեցյալի ծնոտի տակով շոր անցկացնել եւ գլխի վերետում կապել, որ բերանը բաց չմնա: Աղան ա, վեր մարթ մըհումում ա, չանան լըր ըն կապում (Բ):

Չանան չարխու տինիլ/քըցիլ/օնէլ - 1. տեն **Չանան թակէլ**: 2. Անընդհատ ուտել: Չանան չարխու վա տինիւմ, մինչըվ ըստօլէն ուտէլի պէնէրը պըրծընում ա (Ձ):

Չանան պէնու կէնալ - տեն **Չանան չարխու տինիլ** (2):

Չանափալ(ը) քըցիլ - 1. տեն **Փըրափան քըցիլ**: 2. տեն **Թանկ քըցիլ**: 3. տեն **Ծըրք քըցիլ** (2):

Չանգէրը սըրէլ - Պատրաստվել հարձակվելու: Յինչ ըս չանգէրըտ սըրալ, տու կարէլ չըս ընդըրա լըխիս (Բ):

Չանթա տըհնալ - Շատ լայնանալ (շորի մասին): Էնթան կըգալ ա, դարյան չանթա յա տըհնալ (Բ):

Չանչախ կըտըրէլ - Շատախոսել: Յինչ ըս չանչախ կըտըրալ, խըրեգ խօստ (Բ):

Չաշկա-լօշկա անէլ - Սիրային խոսակցություն վարել, սիրաբանել: Ամըհըն ցանիլ տըղէթըն ա ըխճըկէրքը քինան ին էտ բաղէրը, չաշկա-լօշկա անում (Ձ):

Չաշմիշ անէլ/քըցիլ - Շփոթեցնել, շիվար վիճակի մեջ գցել: Էտ տըղան ուրան խուսկէրալը թաքավէրին չաշմիշ ա քըցում (Ձ):

Չաշմիշ ըղնէլ/ինիլ - Շփոթվել, շիվարել: Դոխտուրը չաշմիշ ա ըղնում, գոհում չի, թա հինչ անէ (ԱԱ, 77):

Չառը պըկան կէնալ/տանէլ/օնէլ - Մահացու հիվանդությամբ վարակվել եւ սատկել՝ մեռնել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Չառը պըկատ կէնա, ինէ խուխէս թակում ըս (Բ):

Չառլանիշ ինիլ - տեն **Չառը պըկան կէնալ**:

Չավ անէլ/քըցիլ - Յռչակել, բոլորին ասել, տարածել (լուրը, խոսքը): ...Ինքը կամ ա ուրանց շէնումը չավ անում, թան- Կաշին տարալ ըմ վըսկալ փոխալ, պէրալ (ՅԺՅ, V, 305):

Չավ ըղնէլ/ինիլ/տըհնալ - Յռչակվել, տարածվել (լուրը, խոսքը): ... Մին խաբար ա չավ ընգնըմ, թան թաքավէրին մաղար տըղան ծանդըր հիվանդ ա... (ՅԺՅ, V, 69):

Չար աշկ - Չարագուշակ, չարաբեր, նախանձկոտ (հայացք, նայվածք): Լօխ ըն գոհում, վեր Խսակը չար աշկ օնէ (Բ):

Չար աշկալ յէշիլ - Անբարյացակամորեն՝ նախանձկոտ հայացքով նայել: Տընաշինըտ ուրան ախպօրըն էլ ա չար աշկալ յէշում (Ձ):

Չար աշկ նի կալ - Չար աչքից վնասվել՝ անհաջողության՝ փորձանքի մեջ ընկնել: Վեր խօխա վախտը հիվընդընալիս ընք իլան, այան ըսէլիս ա լան- Յանթա չար աշկ ա նի յըկալ (Բ):

Չար ասթըխ/բախտ - տեն **Սըվ բախտ**:

Չար ասթըխու տակէ ծընվէլ - Դժբախտ՝ անհաջողակ լինել: Չար ասթըխու տակէ յա ծընվալ Ատէլը, հէնգ ախճիգ օնէ՝ Լօխ տանը մընացած (Բ):

Չարդախ/Չարդօշ անէլ - տեն **Կըվաթ անէլ**:

Չար թիլ - Շուտ՝ հեշտությամբ խճճվող (թել, քուղ եւն): Մին կըծեգ չար թիլ ա տամ, թա- Ինճըտ գոհում կոթծէ (Ձ):

Չար թիլ հըլծրէլ - Չարիք նյութել: Էտթան ամպաթկը մարթ վէշ մին տըղ ինիլ չի. սաղ օրը չար թիլ ա հըլծրում (Բ):

Չար լիզիլ - 1. Չարասեր՝ բամբասասեր լեզու: Կօգի չար լիզիլ օնէ, ամիա փիս կընէգ չի Մարօն (Ձ): 2. Չարախոս՝ բամբասկոտ մարդ: Ամմէն շէնում էլ չար լիզիլ կա (Բ):

Չարխած պահէլ - Ամեն ինչ տեղը տեղին պահել, ընթացքին հետեւել: Կուճուր հարթըն տօնը չարխած ար պահում (Ձ):

Չարիս անէլ - Տնկել, ցցել: Էթը կամ ըն տըհնում արտը հընճան, կալը քըցած, ցօրէնը թա- կած, մին թէ էլ մաչին չարիս ըրած (ՅԺՅ, VI, 145):

Չարխը ծըռ(վ)ել - տեն **Բախտէն կըծէ՞՞քը** յըտ տալ:

Չարխ(ու) տալ - Չորս կողմը պտտվել: Ըշ-տըդ խըրաված ըն անում, Բափկէնը քինամ ա չարխու տամ (Բ):

Չար կըրակէն պատառը - Խիստ չարածնի (երեխա, մարդ): Յուկան չար կըրակէն պատառն ա (Բ):

Չարքն բազար - Խառնաշփոթ (տեղ): Էս էլ հո ծոցով չի, չարքն բազար ա (Ձ):

Չարքն էշը շինիլ - Շատ գովել: Գինչ ըս չարքն էշը շինիլ, մին ա, վէշ մինը հըվատում չի (Բ):

Չափ անել - Ամանը բերնբերան լցնել: Վեդրան իլլերավ չափ ա անում, տամ ըգօղէն (Ձ):

Չափարը ճըմօռէլ/ճըղէլ - տեն **Չափը ընցընել**:

Չափը ընցընել/անց կէնալ/ կուրցընել - Պատշաճ սահմանից դուրս գալ, կարգը խախտել, ծայրահեղության հասնել: Մարթը վեր տըսնում ա՝ ուրան կընէ՞քը չափը ընցընում ա, կըզընվում ա տանան տոնս քըցնում (Ձ):

Չափ ըղնել - 1. Արշավասույր վազել: Ծին չափ ա ըղնում, մին մունուտումը ըտըրան հըսընում տօն (Ձ): 2. Արագորեն աշխատել՝ որբեւ բան անել: Գծնծ ընօղնէն չափ ըն ըղնում, մինչը՞վ քըսծր սաղ արտը հընծնում (Ձ): 3. Մեկի հետ մրցել: Բօրիկ դային ք՛ծիլան դիլվար ա, վէշ մինը կարում չի նըհըտը չափ ըղնել (Բ):

Չանի ըղնել - Գակառակվել: Ըտի թաքավերը վեգիրին նըհըտ չանի ա ըղնում (Ձ):

Չափը ճընանչիլ - Իր վիճակին՝ դիրքին՝ հեղինակությանը եւն համապատասխան պահել իրեն: Վեր ամմէն մարթ ուրան չափը ճընանչի, աշխարքը կըղնուվի (Բ):

Չափ ընգած ծի - Այս ու այն կողմ ընկնող, անհանգիստ (մարդ, կենդանի): Չափ ընգած ծի յըս, իւ տըդըտ նըստում չըս (Բ):

Չափ թօղ(ն)ել/տալ/քըցիլ - Արշավասույր վազեցնել: Բաչալը նըստում ա ծին չափ քըցում, վէսկէն էլ, թարքէն կապած, հանում ուրանց շէնը (ՅԺՅ, VII, 390):

Չափին թըխել - Մեկին զրպարտել: Շէնումը հիշկան ջանիլ ախճի՞՞ կա, Թամարան լօխճին չափին թըխալ ա (Բ):

Չափմիշ անել - Գործակվել, արշավել: Բանի, քանի՞ հետ մեր շըհարնէն վեր ա կօխալ,

չափմիշ ըրալ, տանելին տարալ, չըտանելին կըրակի ռէխ տըվալ... (ՋՏ, Բ, 210):

Չափ-չափ անել - Պարապ-սարապ թափառել: Էտ տըղան կօրծ չի անում, սաղ օրը էն ա չափ-չափ ընես (Բ):

Չափսումը կնիլ - Որոշակի չափի համապատասխանել: Էշին փալանը չափում ա տըսնում չափսումը կնիլ չի (Ձ):

Չափն տըհնալ - Խստություն ցուցաբերել, մեկի նկատմամբ խստաբարո լինել: Նախագան հօնծ ընօղնէն յըրա չափն ա տըհնալ (Ձ):

Չէ ասել - Մերժել, մեկի առաջարկը՝ խնդրանքը չընդունել, խոսք չտալ: Էտ կընէ՞քը չէ յա ասում, թաքավերը կըտարում ա, ըսպանել տամ (Ձ):

Չէթ կապէլ - տեն **Զօռ կապէլ**:

Չէթ կապէլ չանիլ - տեն **Կապէլ չանիլ**:

Չէթ կապէլ չինիլ - տեն **Զօռ կապէլ չինիլ**:

Չէ մի - Ժխտական պատասխան՝ ոչ մի դեպքում (հաճախ գործածվում է հեզևաբար): - Գնի, պեր էշըտ հերէնջիս նըհըտ փօխինք: Չէ մի (Բ):

Չէ մի՝ պօգէր/փըրթնծ մածուն՝ քըթծըլ մաչին տընգած - տեն **Էլ հինչ կօգիս**:

Չէմուչում անել - Չհամաձայնել, հրաժարվել՝ մերժել (հաճախ առերես): Օգ թաքավըրը մըխրէ չէմուչում ա անում, վերցումըն էլ թա-Վըր ասալ ըս, պիտի քէզ տամ (ՅԺՅ, VII, 94):

Չէստ տալ - Մեկին կուրորեն ենթարկվել՝ մեծարել, նրա ասածներն անմիջապես անել: Կընէ՞քը հինչը ասում ար, մարթը չէստ ար տամ (Ձ):

Չէ վեր չէ - Ոչ մի դեպքում, լինելու բան չէ: Պիծի ախպերըն ասալ ա.- Չէ վըր չէ, վեր իմ հնրըն ասալ ա, տալ պիտիմ (ՅԺՅ, VI, 37):

Չըբուխէն պօղ տինիլ - տեն **Գացէն յըդ բըսել**:

Չըգիղանը տինիլ - 1. Անտեղյակ ձեւանալ: Գարը չըգիղանըն ա տինում, վեր խօխան նըղըսըրտե վէչ (Ձ): 2. Անուշադրության մատնել: Տըղան հօրը ասածը չըգիղանը տիրանվ (Բ):

Չըգիղան՝ հիբ ա մըթնում, հիբ ա լիւսանում - Բուն ու դադար չունենալ: Կարօն սաղ օրը կօրծ ա անում, ըսկի գիղնում չի՝ հիբ ա մըթնում, հիբ ա լիւսանում (Բ):

Չըղանք էշ - Տխմար, անհասկացող (մարդ): Գանթօն էլ հո մարթ չի, չըղանք էշ ա (Բ):

Չըղանք հալ - տեն **Չըփարալ ընգած լօկ**:

Չըլըբալի անէլ - Թովմալ, թալրտալ: Վեր յորա յա անում, կըրտարը վեր ա ըղնում, ըսկը-տում չըլըբալի անէլը (Ձ):

Չըլընգի տալ - Պարապ-սարապ թափառել: Խալխը կօրծ ըն անում, Մարուսէն մարթըն էլ չըլընգի յա տալ (Բ):

Չըլումի-չըլումի անէլ - Չլմփալու ձայներ հանելով՝ լողալ՝ լողանալ: Խօխան չըլումի-չըլումի ա անում (Բ):

Չըխարակ մանէլ - Փքվելով եւ թեւերը տա-րածելով՝ շարժվել (հիմնականում հնդկահավի մասին): *Յիւնդիւշկան չըխարակ ա մանում* (Բ):

Չըխօսկան հարթը - Անտրտունջ, հան-դուրծող, լուռ մնացող (մարդ): *Չըխօսկան հարթն ըս, խէ մին պէն չըս ասում* (Ձ):

Չըմընջած թօթ - Սմբած, ծերացած (մարդ): *Այան էլ հինջ կընէ՞՞՞, մին չըմընջած թօթ ա* (Ձ):

Չըմջըմէ տալ - Ծոխ՝ փարթամ կյանք վարել, հաճույք ստանալ: *Մին օր էտ տըղան ասըմ ա.- Մին հետան օցին ըսպանիմ խազնան տիւս տամ, չըմջըմէ տալամ ապրիմ* (ՋՏ, Բ, 142):

Չընգըռ-մանգուռ անէլ - Մի կերպ՝ դժվարու-թյամբ ապրուստ հայթայթել: *Չընգըռ-մանգուռ ընէլամ ապրում ընք* (Բ):

Չընթըպուկի անէլ - Գռփել, կողոպտել: *Էտ նախագան սաղ շինացուց չընթըպուկի ըրամ* (Ձ):

Չընին տակէն չանն փըսնէլ/նըստէլ - տեն **Պըկէն տակէն պօկ փըսնէլ**:

Չըշմանգոփիլի թաղան չըշմանգոփ կըփըս-նէ - Զավակը իր ծնողներին կնամակի: *Չըշմանգոփիլի թաղան չըշմանգոփ կըփըսնէ. Մինասէն տըղան հօրը նըման համ բօյամ ա, համ դօջաղ* (Ձ):

Չըպէրք ճծրէ - արիւմ. Չբեր (կին): *Էտ չը-պէրք ճծրէն մարթին էլ չի մըհալ քըցոն* (Բ):

Չըռէն կէնալ - Իր գործով զբաղվել: *Միւստ էն ա ամէն մարթ, ուրան չըռէն կացած, ըշխըդէս, օրախ ապրէս* (ՅԲ, 337):

Չըռըկոնան ծիք տալ - տեն **Չէմուցում անէլ**:

Չըռըվըռի անէլ/ըղնէլ - Նեղվել, այս ու այն կողմ ընկնել, ինչ անելը չիմանալ: *Աջեռը խամ ա ընում, օժըն էլ պակաս, չըռըվըռին ա ըղնում* (ՆԱԲ, 71):

Չըսաբու տալ - Արհամարհել, հետը հաշվի չնստել, ծաղրել: *Կընէգը վեր մարթին չըսաբու տըվամ, էն մարթին տօնը կըքանդըվի* (Բ):

Չըսկանալը տիկիլ - Արհամարհել, մեկի ա-սածին ուշադրություն չդարձնել: *Ծին չըսկա-նալըն ա տիկնում, էշին լաչունա էլ գառ-գառ քիկում* (ԱԱռ, 24):

Չըստըհան անէլ - Մասերը՝ մեխանիզմները հանելով՝ փչացնել, գործածությունից հանել: *Սըհաթը չըստըհան ա անըմ, թօղ անում* (Բ):

Չըստըհան ինիլ/տըմնալ - Մասերը՝ մեխա-նիզմները հանվելով, փչանալ, գործածությու-նից դուրս գալ: *Չըստըհան իլնծ տըրախտըրամ հունց վա՛ր անիմ* (Բ):

Չըտըմնալը տալ - տեն **Աշկերը հօփ օնէլ** (Ձ):

Չըրաղվան(ը) ըղնէլ/կըտըրէլ - Պայծառ լուսավորվել: *Ջուբէն անկին քարը տիւս ա օնում, չըրաղվանը ըղնում ա...* (ՅԺՅ, 15, 59):

Չըրթի քաք - Մեկից կաչող եւ պոկ չեկող՝ ձանձրացնող (անձ): *Չըրթի քաք ըս, հինջ ըս գնիլնա տանում* (Բ):

Չըրթմա թըխէլ/տալ - Բուք մատի ու միջ-նամատի ծայրերը միացնելով ու հանկարծակի արձակելով՝ խփել: *Տըղան չըրթմա յա թըխում, բօթուլը փըշուր-փըշուր ա ինում...* (ՅԺՅ, V, 271):

Չըրուքթաթ տալ - Ձեռքերն ու ոտքերը գետնին դնելով՝ գնալ՝ շարժվել: *Խօխան չըրուք-թաթ տալամ բըղն անոնը քընաց, սըկսէց անոնէն կաթնը ծըծել* (ՅԺՅ, V, 375):

Չըփարալ ընգած լօկ - Անշարժունակ, թմրած, ծուլ (մարդ): *Էտ չըփարալ ընգած լօկը բաշիր չի անում, թա լըրիա փիչը նի կըցընէ թըքանա* (Բ):

Չըփարու պիհիր - տեն **Չըփարալ ընգած լօկ**:

Չըքըջօք անէլ/կ'նիլ - Աղաչել: *Մարթը ուր-թոնն ա օտում, չըքըջօք անում, ասում.- Յըս խնքնը չըմ իտի պէնի...* (ՅԺՅ, V, 411):

Չըքոննալ կըլխէն թըխած/զարկած - Ծփոթված, շշմած: *Չըքոննալ կըլխէտ թըխած ա՛, խէ օշըտ կըլօխըտ չըս հըվաբում*:

Չիլքան տալ - Առվի երեսին՝ առջեւը աղբը կուտակվել եւ ընթացքը խանգարել: *Արխը չիլ-քան ա տըվալ* (Ձ):

Չիւնկօթ անէլ - տեն **Պարլոն ասէլ**:

Չիւները վեր կ'նիլ - Աստիճանից՝ կոջումից՝ պաշտոնից զրկվել: *Յնրանբէղին չիւները վեր ա յըկալ, էլ առաջվա նըման ճըղճըղամ չի* (Բ):

Չիւները վեր օնէլ - Աստիճանից՝ կոջումից՝ պաշտոնից զրկել: *Թաքալէրը հըրաման ա տամ, վեր էտ յանարալէն չիւները վեր օնին*:

Չինեղոտ վեր ա՛ջի կըլան/վեր ը՛ն/չըն ունան - Զեզնաբար ասում են նրան, ով, պատվից ցածր համարելով, հրաժարվում է որեւէ բան անելուց: *Ըսկետուրը ասմա.- Յինչ ա՛, չինեղոտ վեր ա՛ կըլան, վեր կու՞մը սըրփիս (Բ):*

Չինը քամէ ըղնէլ - Ծովուփոխու անել: *Կը- նեգը ասմա.- Ա՛ մարթ, բո՛լ ա՛ հիշկան չինըտ քա- մէ յա ընգալ, յը՛ր կաց քի՛նի բօստանը պիհի՛ (Ձ):*

Չինի թա - 1. Կարո՞ղ է պատահել: *Կօլին աս- մա.- Սի՛րգօս, չինի՞ թա փուշմանալ ըս, օգում չըս հըրկըշվէ արտ անինք՝ (Ձ):* 2. Գուցե, թերեւս: *Չինի՞ թա թօռ կա (Բ):*

Չինիս-չըգիդամ - Երբեք, ոչ մի դեպքում, արգելում եմ: *Յարը ասմա.- Չինիս-չըգիդամ մի- նին բուստանան կուղօթուն ըք ըրալ (Ձ):*

Չիչըհան անէլ - տե՛ն **Չիչը հանէլ**:

Չիչը հանէլ/տոն օնէլ/քամէլ - 1. Մինչեւ վերջ օգտագործել: *Էտ պէնջակը Էնքան կը՛ցալ ա, լափ չիչը հանալ ա (Ձ):* 2. Տանջել, հալումաշ անել (հաճախ գործածվում է որպէս սպառնա- լիք): *Յարը ասմա.- Վեր մէհետ էլ կըղօթուն ըրեր, չիչըտ հընան ըմ (Բ):*

Չիք անէլ - Ավագ շաբաթվա չորեքշաբթի օրը տան բոլոր անկողինները՝ սպիտակեղենը՝ շորերը եւն արեւի տակ փռել՝ մաքրելու համար: *Չիք ըն անում, վեր չարը կօրչի (Ձ):*

Չիլէրը կըլխէն հըվաքէլ - *հեզն*. Շատ տաք հագնվել: *Յինչ ը՛ս չիլէրը կըլխէտ հըվաքալ, այյազ ա՛ (Բ):*

Չիլ կօրծէլ - Դավ նյութել: *Սաղ օրը չիլ ա կօրծում, Էտքան օղռաշ մարթ վէչ մին տը՛ղ ինիլ չի (Բ):*

Չիլ տը՛ռնալ - Մաշվել, քրքրվել (հագուստը, գործվածքը): *Էտ պէնջակը Էնքան կը՛ցալ ըմ, չիլ ա տը՛ռնալ (Բ):*

Չիւշտան տալ - 1. Ռանդայով տաշել՝ ողորկել: *Կէրանը չիւշտան յա տաս, տիլթուն շինիս (Բ):* 2. Կրթել, դաստիարակել, բարեկիրթ դարձնել: *Կարօն պը՛լ տըղա յա իլնլ, կընեգըն ա չիւշտան տուվալ (Բ):* 3. արհմ. Ամբողջը ուտել՝ խժռել: *Ղօնաղը կուրկուտեն դըզղանը քաշում ա առաշկը չիւշտան տամ (Ձ):*

Չուռ անէլ - Ողջը ցրիվ տալ՝ ուտել՝ ծախսել: *Էնքան փուլը չուռ ըրալ, մընաց տիլզն (Ձ):*

Չուրացած լօթու տիրը՛վ - Թեթևաքայլ՝ թեթևոտ մարդ: *Յայրօն չուրացած լօթու տիրը՛վ ա, հանց հըղէ կըքի՛նի, կըլծի չըս ըղնէլ (Բ):*

Չուրացած ծառ - Ծեր, ուժասպառ (մարդ): *Իզէն չուրացած ծառ ա, հինչ կօրծ բիղի ա՛նէ (Բ):*

Չուրացած հօռ - Իր կյանքն ապրած, ոչ պետքական (մարդ, իր): *Ազրահիլ մարթ ա իլնլ Սուղումունը, միհէնգ ա չուրացած հօռ (Բ):*

Չուրաթանը անը՛վ տը՛ղ պըլիթիլ/չուրը- ցընէլ - Իր համար հարմար տեղ՝ պայմաններ ընտրել: *Սօնին չուրաթանը անը՛վ տը՛ղ ա պըլի- թում, իզէն էս նամ տանը կէնալ չի (Բ):*

Չուրթանու ույուղ - արիւմ. Բարձրահասակ եւ նիհար (մարդ): *Աբօն էլ չուրթանու ույուղ ա, բօյը Էրկու մէտըր կա (Բ):*

Չօթկէն տակը տալ - Զամրիչով հաշվել, քանակը՝ գինը որոշել: *Թանջիրը լօխ չօթկէն տակըն ա տամ, տը՛սնում, վեր էտ մարթը ուրան խնփնլ ա (Ձ):*

Չօթկ(ը) տալ - Խոզանակով մաքրել, խոզա- նակել: *Լա՛վ կընեգը Էն ա, վեր մարթին կաս- տումը ամմէն օր չօթկը կըտա (Ձ):*

Չօթկ(ը) քըցիլ - տե՛ն **Չօթկէն տակը տալ**:

Չծլն ը՛մ/չըմ քըթնլ - Կարեւոր է, անարժեք չէ: *Ասում ա. «Յինչ ա՛, վը՛խճարը չծլն ը՛մ քըթնլ, վեր իժժան ծախիմ» (Ձ):*

Չծլն փախած/փըռնած - տե՛ն **Ծըմակա փախած**:

Չծլէն դիլզնմը օխտը մէտըր լօք ա տամ - Զեզնաբար ասում են պարծենկոտների մասին: *Արմայիսը չծլէն դիլզնմը օխտը մէտըր լօք ա տամ, սաղ օրը գառ-գառ խօսում ա (Բ):*

Չծլէրը ըղնէլ - Թափառել, թափառական դառնալ: *Քանէ՛ ջանիլ, չծլէրը ընգած, կարում չըն թա կօրծ քըթէնան (Ձ):*

Չծլէրը չափէլ - Պարապ-սարապ թափառել: *Յարը սաղ օրը կօրծ ա անում, ինքըն էլ չծլէրըն ա չափում (Բ):*

Չծլէրը քըցիլ - Թափառական դարձնել: *Պիրիս ըն հըրցըփօրց ընէս, թա. «Էտ հինչ ախպեր ա՛, վեր քէգ քըցնլ ա չծլէրը» (ԱԲ, 176):*

Չծլնմը թօղ(ն)էլ - Տնից վտարել, անապաս- տան թողնել: *Ըտըրան թակում ըն, իլնծ-չիլնծը յօր օնում, չծլնմը թօղնում (Ձ):*

Չծլնմը մընալ - Տնից վտարվել, անապաս- տան մնալ: *Ղանխպն կընեգը վէրչումը չծլնմը կըմընա (Ձ):*

Չծլ քի՛նիլ/տոն կ'նլ - Բնական կարիքը հո- գալ: *Կիլզկապ ա տը՛ռնալ, կարում չի, թա չծլ քի՛նի (Բ):*

Չողուն(ը) տանել - տեն **Ցորտ(ը) տանել**:

Չօռ ու ցավ/Չօռ-գանձըմար - Անարգելու՝ արհամարհելու արտահայտություն: - **Յէ՛ Աբօ՛:** **Չօռ ու ցավ**, ասալ չը՛մ էլ ինձ ծէն չի տաս (Բ):

Չօփ անել - Գանգատվել: **Ախճիգը շատ ար ըսկեսվօրը անա չօփ անում**, ամսա մարը մըհալ չար քըցնում (Ձ):

Չծր արկաթ - 1. Շատ չորացած, պինդ, կարծր (բան): **Պուղին էլ թուրբան մին չծր արկաթ կ'արի հաց ա տոնս օնում** (Ձ): 2. տեն **Չծր չօփ**:

Չծր արկաթ տըճնալ - 1. Շատ չորանալ, պնդանալ, կարծրանալ: **Հացը չծր արկաթ ա տըճնալ**, կարում չընք օտինք (Բ): 2. տեն **Չծր չօփ տըճնալ**:

Չծր արնուն վեր անել - Հին թշնամությունը վերացնել: **Մին օր էլ ըտըրանք հըվաքվում ըն քը՛փ անում**, չծր արնունը վեր անում հընգըրանում (Ձ):

Չծրերը տալ - Ծառի չոր ճյուղերը հատել: **Ցակատը յը՛ր ա օնում**, թութօտը չծրերը տամ (Բ):

Չծրը թացան/կէճան ճօկել - Վատը լավից՝ մեղավորը անմեղից՝ անարդարը արդարից եւն զանազանել՝ տարբերել: **Էտ սուղյան չծրը թացան ճօկում չար** (Ձ):

Չծր խազալ/խըզնիզն - Շատ՝ լրիվությամբ չորացած (խոտ, տերեւ, փայտ եւն): **Չծր խըզնիզն փանդ ա**, տըղա յըս՝ էրի (Բ):

Չծր խօտէն քիկի՝ կըկընանջի - Ասում են ճարպիկ՝ բանիմաց՝ գործարար մարդկանց մասին: **Ասում ա**. «**Ընդի տըղէն հու չի՛ ախճիգ տալ**. չծր խօտէն քիկի՝ կըկընանջի» (Ձ):

Չծր ծառը արնուն քըսել - Ամեղին անտեղի մեղադրել: **Ասում ա**. - **Չծր ծառը արնուն մէլ քըսել**, **Էտ մարթը գանքումը կ'ըղօթուն ըրած չի** (Ձ):

Չծր ծառը յը՛ր (ի)անել - Տանջել, չարչարել, խիստ նեղել: **Խանը ըտըրանց չծր ծառըն ար յը՛ր հանում** (Ձ):

Չծր կըլծի - Ընտանիք՝ հարազատներ չունեցող, մեն-մենակ (մարդ): **Ասում ա**. - **Բա՛լա, յը՛ս մին չծր կըլծի ըմ**, **վէչ մին պարիկամ չօնիմ** (Ձ):

Չծր կը՛տը քըշիլ - տեն **Ցամաք կը՛տը քըշիլ**:

Չծր հաց - Ծայրահեղ աղքատիկ (գոյա-միջոց): **Չծր հաց էլ չօնէ**, **հունց ա՛պըրէ** (Ձ):

Չծր հացէն նըստել - տեն **Չծր տափէն մընալ**:

Չծր հացէն նըստըցընել - տեն **Չծր տափէն թօղ(ն)ել**:

Չծր-չծր անել - 1. Շատ չարչարել, տանջել: **Աղան նիւքնարէն լափ չծր-չծր ար անում** (Ձ): 2. **հեզն**. Բռնաբարել: **Փըռնում ըն**, **Էտ ծըմակումը ըտըրան չծր-չծր անում** (Ձ): 3. տեն **Կօշտ-կօշտ անել**:

Չծր չօփ/վը՛սկըռ/տախտակ/տառէխ - Շատ նիհար (մարդ, կենդանի, թռչուն): **Չծր չօփ ա Սամսօնը** (Բ):

Չծր չօփ/վը՛սկըռ/տախտակ/տառէխ տըճնալ - Սաստիկ նիհարել: **Խը՛ղճը Էնքան տոնգընը կացալ ա**, **չծր չօփ ա տըճնալ** (Բ):

Չծր տափէն թօղ(ն)ել/նըստըցընել - Ապրուստի միջոցներից զրկել, աղքատության դուռը հասցնել, անթեան թողնել: **Էտ ախմաղ թաքավերը ժողովուրթէն չծր տափէն ա թօղալ** (Ձ):

Չծր տափէն մընալ - Ապրուստի միջոցներից զրկվել, աղքատության դուռը հասնել, անթեան մնալ: **Ուրիշին փուկերավը հըրուստացածը վերջումը չծր տափէն կըմընալ** (Ձ):

Չծր-ցամաք - 1. Շատ չոր: **Չծր-ցամաք ծառեր ա** (Բ): 2. Շատ նիհար: **Չծր-ցամաք մարթ ա Խօնդին** (Բ): 3. Անհետաքրքիր: **Չծր-ցամաք խուսկերք ա ասում** (Ձ): 4. Ոչ առատ, աղքատիկ: **Չծր-ցամաք գանք ա մեր գանքը** (Ձ):

Չծր-ցամաք թօղ(ն)ել - տեն **Չծր տափէն թօղ(ն)ել**:

Չծր-ցամաք մընալ - տեն **Չծր տափէն մընալ**:

Չծրու կապել - Պահեցողություն սահմանել: **Ղօխտուրը ինձ չծրու վա կապալ** (Բ):

Չծր քարէն քիկի՝ կըկընանջի - տեն **Չծր խօտէն քիկի՝ կըկընանջի**:

Չծր քաքու շօռ կ'ան - Անտեղի վիճելու՝ կռվելու առիթ փնտրել: **Մարդիմազար մարթ ա Խօսրօվը**, **սաղ օրը չծր քաքու վա շօռ կ'ամ** (Ձ):

Չծրք՝ անգինը/թանափը/կիւսը/դօլը կըտըրէլ - Շրջապատել: **Բուղան կըզնըվում ա**, **մին տարէ բերթին չօրս անգինը կըտըրած պահում** (ՆԼՂԺԲ, 143):

Չծրք՝ աշկավ յէշիլ - Ուշադիր նայել՝ դիտել՝ հետեւել՝ հսկել: **Բաղվանջին չծրք՝ աշկավ ար յէշում բաղէն** (Ձ):

Չծր քէթնիկ - Կենդանությունը կորցրած, անպտուղ, ոչ պիտանի (մարդ, իր): **Ասում ա**. - **Հնր ը՛մ հարկավեր, չծր քէթնիկ ըմ** (Ձ):

Չծրք՝ ընգիւնան/թըրմփան/կիւսան/դօլան
յըրա պըրծընէլ/յըրա տըրմնալ/յըրա տալ - Բո-
 լոր կողմերից հարձակվել: Չծրք՝ ընգիւնան յըրա
 յըն տըրմնում, էտ դըչըդընէրէն փըռնօտում (Ձ):

Չծրք՝ ընգիւնալը/թըրմփալը/կիւսալը/
դօլալը տըրմնալ - տէն Կըլխէն տըրմնալ:

Չծրք՝ ընգիւնին/թըրմփէն/կիւսին/ դօլէն
քաքէլ, մաչտըղը նըստէլ - Սաստիկ փնթի՝
 անմաքրասեր լինել: Էն հինչ կընէգ ա՛, չծրք՝
 ընգիւնին քաքում ա, մաչտըղը նըստում (Բ):

Չծրք՝ ընգիւնէ տըրմնալ - 1. հեգն. Ակնոց կրել:
 Հնչիւնը հնչում իցցուն տիրըկան էլ չի կա, ամմա
 չծրք՝ ընգիւնէ յա տըրմնալ (Բ): 2. տէն **Աշկերը չծրք՝**
անէլ:

Չծրք՝ պատէն դաթումը դու-դու կանչիլ/
դուդու ծէն տալ - տէն **Ղուդու կանչիլ:**

Չծրք՝ պատէն դաթումը մընալ/նըստէլ -
 Տնից դուրս չգալ, ոչ ոքի հետ չշփվել: Հինչ ը՛ս
 չծրք՝ պատէն դաթումը նըստալ, խէ տոնս չը՛ս
 կամ շինամաչը (Ձ):

Չծրք՝ վըրնը մին տըրդ տինիլ - Իրար հետ՝
 միասին լինել: Թաքալէրըն ու թաքուհին, չօրք՝
 վըրնը մին տըրդ տիրած, տըղտօղում ըն...
 (ՆԱԲ, 50):

Չծր օտէլ - 1. Զրիկ կերակուրներ չընդունել:
 Չծր օտօղը էրկան ապըրէլ չի (Ձ): 2. Օտա-

րույթան՝ վշտի մեջ լինել: Խըրդը չծր ա օտում,
 վէչ տօն օնէ, վէչ պարիկամ (Բ):

Չօփալը փալազ տալ, պընըցընէլ - տէն
Շծրը չօփալը տալ, պընըցընէլ:

Չօփէ չարդախ - տէն **Չծր չօփ:**

Չօփէ չարդախ տըրմնալ - տէն **Չծր չօփ**
տըրմնալ:

Չօփը ըղնէլ - տէն **Բախտը պիրիլ:**

Չօփը յըր (հ)անէլ - տէն **Չծր ծառը յըր**
(հ)անէլ:

Չօփ կօլ տըրված - Գլուխը վեր ցցած եւ
 դանդաղ քայլոյ: Էտ չօփ կօլ տըրվածըն ա՛
 մընացալ, վեր մէր Հոռոռն օգի (Ձ):

Չօփ չի տալ, վեր աշկըտ կօխիս - տէն
Ծըմըրմընը ծիւն օգիս՝ տալ չի:

Չօփ տըրմնալ - տէն **Չծր չօփ տըրմնալ:**

Չօփ քըցիլ - Վիճակ գցել, վիճակահանու-
 թյամբ որեւէ բան որոշել: Ասլան-Բալասին քէ-
 ցալ ա տըրմնալ, վըր էտ իրէք մարթը ըխճըկանը
 յըրան չօփ ըն քըցում, թա տըրմնան՝ հոռ կընզնէ
 (ՀԺՀ, VI, 31):

Չօքէրը թիւննալ/ծանլիլ - տէն **Ծույնէրը**
թիւննալ:

Չօքմիշ անէլ - Ստիպել, պարտադրել: Չօք-
 միշ ըն անում, փուլէրը ծըրքան յօր օնում (Ձ):

Պա ասել չըս/չըք - Պարզվում է որ, իմացիր որ: Դաստի խաբարը կամ ա, թա.- Պա ասել չըք, խուջեն կախ ըն տըլական (ՀԱԲ, 15, 68):

Պագոսնէտ վէր ըն/չըն ունան - տեն **Չի-նէրըտ վէր ա՛ կըլան:**

Պաղէվ անէլ - տեն **Պաղէվ տալ:**

Պաղէվը ծախէլ - Շահադիտական նկատառումներով խղճին կամ բարոյականությանը դեմ գործ բռնել: Տըղամարթըն էն ա, վէր վէչ մին վախտ պաղէվը ծախէ վէչ (2):

Պաղէվը կ'ուղանալ - տեն **Պաղէվը քըցիլ:**

Պաղէվը պահէլ - 1. Իրեն կամ ուրիշին վարկաբեկող բան չանել: Էտ կընէգը կարում ա ուրան պաղէվը պահէ (2): 2. Մեկին հարգելով՝ հետը զիջողաբար վարվել: Յըրըվանէն հիյվանէն թըխէլ չըն. հըրըվանէն պաղէվը կըպահին (2):

Պաղէվը քըցիլ/տափը քըցիլ/վըննատալ անէլ/տալ/տափավը կ'ալ/տալ - Անվանարկել, վարկաբեկել: Ըտի էտ կընէգը սաղ շէնին պաղէվը քըցից (2):

Պաղէվ պըհանցիլ - Վիրավորանքի՝ սուտ մեղադրանքի եւն համար բավարարող պատասխան՝ հատուցում պահանջել: Ժողովէն վախտը բօստանչին յը՛ր ա կէնում բըրիգադիրին անա պաղէվ պըհանցիւմ (2):

Պաղէվ տալ - 1. Անհրաժեշտ՝ վայել հարգանք մատուցել: Պիրիս ա ըտըրան լնվ պաղէվ տաս, վը՛սկէ տաս... (ՀԺԳ, V, 297): 2. Հյուրասիրել: Դօչը մօրթում ա, էտ դունըղնէրէն մին լնվ պաղէվ տամ (2):

Պա էսհինչին/քը՛գ էլ կըպա՛հվէ - Ասում են, երբ մեկը անակնկալ մեծ հաջողության է հասնում: Սիրանէն տըղան մինխտըր ա տը՛ռալ, պա Սիրանէն էլ կըպա՛հվէ (Բ):

Պա ըսկի թա/հինչ - տեն **Ըսկի թա:**

Պա ըստի պէն կինի՛ - Ասում են հուսահատության՝ նեղ իրավիճակի մեջ ընկնելիս կամ անակնկալ բան լսելիս: Պա ըստի պէն կինի՛, մին մարթ չըմ քըթէնում, թա նը՛ստա պարթկ անիմ (2):

Պա թօթ չօտի՛ն՝ պէրանըտ յը՛խտուտ ինի - տեն **Պա ծո՛ւ չածի՛ն՝ վը՛ռըտ ծըրտօտ ինի:**

Պաժառ ա՛/չի - Ի՛նչ է պատահել, ինչո՞ւ ես շտապում: Հնրը ասմա.- Պաժառ ա՛, արտ ա, լի՛, կըհընծինք, թայդի մէ՛լ ըղնէլ (2):

Պա ծո՛ւ չածի՛ն՝ վը՛ռըտ ծըրտօտ ինի - Ասում են, երբ անտեղի մեղադրվում՝ զրպարտվում են: Պա ծո՛ւ չածի՛ն՝ վը՛ռըտ ծըրտօտ ինի. յը՛ս էտ օրը ըսկի շէնումը չըմ իլնլ, ամմա կուղօթունը օգ՛ում ըն ինձ յըրա տինին (2):

Պակաս խօսկ - Shաճ խոսք, հայիոյանք: Թաջիրը կըզնըվում ա, էտ կ'ըրանձ ճըկըտակիրը ճըղօրտում, մին քանէ պակաս խօսկ էլ ասըմ ըտահանց (ՀԺԳ, VII, 110):

Պակաս-պըռատ - 1. Թերի, անավարտ: Պակաս-պըռատ կօրծը ապան սիրում չար (Բ): 2. Թերություն, բացթողում: Մո՛ւշտանին տանը յէ՛շնում ա, թա. «Պակաս-պըռատը շատ ա, իժժընցըրո՛ւ» (2): 3. Կարիքավոր, աղքատ: Պակաս-պըռատ մ'արթիք՝ շատ կան (Բ):

Պակաս-պըռատը դո՛ւզըցընէլ - Թերությունները վերացնել, ուղղել, թերի կողմերը լրացնել: ... Էս տըղան յը՛տ ա տը՛ռնում ուրան յէրգիրին պակաս-պըռատը դո՛ւզըցընում... (ԱԲ, 118):

Պակաս տարէ - Ոչ բարեբեր՝ անբարենպաստ տարի: Պակաս տարէ յա իլնլ, մին պէն չի իլնլ ուտելի... (ԲԳԲ, 249):

Պակաս տը՛դ չինիլ - Անթերի՝ կատարյալ լինել: Էտ ըխճըկանը ըսկի պակաս տը՛դ չօնէ (Բ):

Պակաս օր - Նեղություն, նեղ վիճակ: Ասում ա.- Վէ՛չինչ, պակաս օր ա, յօ՛լա քը՛ցէք (2):

Պահէտապէտու կընէգ՝ - Փարթամ, գեր (կին): Պահէտապէտու կընէգ ը՛ս, էտ հիժկան ը՛ս քոքացալ (Բ):

Պա հի՛նչ/հո՛ւնց - Իհարկե: Պա հի՛նչ, յը՛ս էլ ըմ կ'ըլական (2):

Պա հինչ/հունց ա՛նիմ - Ինձ ի՛նչ փոյթ: Պա հինչ ա՛նիմ՝ քը՛ցալ ա, քի՛նա ա, քի՛նա (2):

Պա հինգ ըս գիդանցն - Այդպես էլ պետք է լիներ: Ասում ա. - Պա հինգ ըս գիդանցն, կավըս ծախալ ըս՝ ցանքան բիդի տաս (2):

Պանի տալ - տես **Պիհալ տալ**:

Պահ տալ - 1. Պահպանության հանձնել, պահելու համար մեկին՝ մի տեղ հանձնել: Մըռնելան առաջ ձորան իլան-ջիլանը պահ ա տաս մին էրիւշ առըտուրականու (ԱԱ, 65): 2. Հանձնարարել, պարտավորեցնել: Տըրանք ամեն օր իտի պահ ըն տաս, քիս վըրսի (ՀԺՀ, V, 254):

Պահքը պենալ - Պահեցողությունը ավարտել, պասը լուծել: Պահքը պենում ըն, մին լավ քըհի անում (2):

Պահք պահել/փրոնել - Ուտիսվա կերակուրներից հրաժարվել: Շատ մարթ ա օգում պահք պահել, ամմա կարում չի (2):

Պահք տըհնալ - 1. Չափավորվել: Ջըհիլ-նուն քըհի անելը պահք ա տըհնալ (2): 2. Չերելալ: Պահք ըս տըհնալ, էտ ըշտըդ ըս, մին ամես ա՝ տըհնում չըմ (Բ):

Պահքու պուժուժ - Փոքրիկ զանգույակ՝ բոժոժ, որ կախում են մատաղացու գառան վզից: Մին պահքու պուժուժ ա ինք՝ օնում, կառնանը վիզան կախ տամ (2):

Պամբուլի կըտըրել - 1. Թեթևաոլիկություն անել: Հինգ ըս պամբուլի կըտըրալ, համօթ չի՞ (Բ): 2. Հարբել: Կիսին խըմում ըն, պամբուլի կըտըրում (2):

Պամբուլի շինիլ - Մեկին ծաղրի առարկա դարձնել: Հիրըվաները ըտըրան պամբուլի յըն շիննալ (2):

Պա յըտնան - Իմաստ չունի, արդյունք չի լինի, հետետանքը վատ կլինի: Ասում ա. - Էտ վեր խալխեն բաղը քաղում ըս, պա յըտնան (2):

Պայման նըստել - Պայմանավորվել, համաձայնության գալ մի բանի շուրջ: Թանսիքը մըտածում ա, մըտածում, ասում. - Թիննալ կընգանըս նըհետ պայման նըստիմ, կամ... (ՆԼԴԺԲ, 34):

Պաշյուլը քաշիլ - արիմ. Հեռանալ, կորչել: Էտ վեր տըհնում ա, պաշյուլը քաշում ա (2):

Պա չէ - Մեկի ասածին՝ հարցումին հակադրվելու արտահայտություն: - Հանքի, էս ծառը կըտըրալ ըս. - Պա չէ, թողալ ըմ, վեր տու կըտըրիս (2):

Պաջիլ խաջ հանել/կըխեն/ճըկատեն տիսիլ - Անչափ սիրել, երկրպագել, պաշտել (հաճախ

գործածվում է հեգնաբար): Արտօն ասմա. «Հինգ ա՛, Մընասեն պաջում ըմ խաջ հանում, մի ախմաղըն էլ էն ա, լի՞» (Բ):

Պապալ անել - մսկ. Պարել: Խօխսան պապալ ա անում (Բ):

Պապըռօզը պապըռօզան նի կըցընել - Շատ՝ հաճախակի ծխել: Տընաշինըտ պապըռօզը պապըռօզան ա նի կըցընես (Բ):

Պապըրավիտ անել - Գլուխը խուզել, մազերը կարգի բերել: Ամսանը մըհըտ քիսամ ար դաննալ Սըմսօնեն կօշտը, կըլծիք պապըրավիտ անում (2):

Պապուն անըհ - Երդման բանաձե՛ որպես հաստատում իր ասածի՝ երդվում եմ հայրիկի արեւով: Պապուն անըհ, յըս չըմ ըրալ (2):

Պապուս/Պապուց տօն - Հարազատ (միջավայր): Ասում ա. «Պա բանակ ա, հինգ ըս գիդանցն, հօ պապուս տօն չի՞» (2):

Պառավը գիթկան չար, ամմա կըլծիք յըկած ար - Ասում են շատ բան տեսած՝ փորձառու մարդկանց մասին: Հանքը ասմա. «Պառավը գիթկան չար, ամմա կըլծիք յըկած ար. էտ հըլիվուրը հունցը ասում ա, ընդի ըրէք, փուշմընական չըք» (2):

Պառավը հիշկան կուտըր(ի)ատվէ, ախճիգ չի տըհնալ - Արհեստական միջոցներով հնարավոր չէ բնականի տպավորություն թողնել: Մարթը թա. «Ա՛ կընեգ, պառավը հիշկան կուտըրատվէ, ախճիգ չի տըհնալ, էտ չօխաս հիշկան ձիթի տաս, օքութ չի, ծընծօրալ ա» (2):

Պառավը ձորան թանեն թըթօ չի ասել - Մարդ իր ունեցածը չի վատաբանի: Շիննացեն ասում ա. «Թանջիրըն ապրած կենա, պառավը ձորան թանեն թըթօ չի ասել, պա իմ հեյվանըս ա, հունց չի՞ թանրիս անիմ» (2):

Պառավ կիլ/քըթծլ - Փորձառու (ավագակ): Պառավ կիլ ա քըթծլ (Բ):

Պառը կակօղ - Մարդամոտ, մեղմ բնավորություն ունեցող: Պառը կակօղ մարթ ա Անդրին (2):

Պառը կօշտ - Կոպտող, կոպիտ բնավորություն ունեցող: Էտ տըղին կօխկը հաստ ար, պառը՝ կօշտ (ՀԺՀ, V, 29):

Պատանը կարել - Թաղել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Պատանըտ կարիմ քու, խէ կառնըս կիողացալ ըս (Բ):

Պատանը կերած մըհալ - Աղքատ, չքավոր (մարդ): Ասում ա.- Յը՛ս մին պատանը կերած մըհալ ըմ, ըշտըղա տա՛մ պարթկըս (Ձ):

Պատանը ճըղած, մաջան տոնս յը՛կած - Շատ ճարպիկ՝ գործարար: Իզէն պատանը ճըղած, մաջան տոնս յը՛կած ա, կարել չըս խն՝ փիս (Բ):

Պատանը ճիտը քըցիլ - Մահամերձ լինել: ...Էլ բօռ, կօնդ, պատանը ճիտը քըցած՝ լօխճու էլ առանց ճարի սըղըցնըմ ա... (ՁՏ, Բ, 141):

Պատառ անել - Ուտելիքը մինչեւ վերջ չուտել, կտորներ թողնել: Խօխան հացը պատառ ա անում (Բ):

Պատառ տէմ անել - Մեկին օգնության ձեռք մեկնել, օժանդակել: Վէջ մինը պատառ չի տէմ ընես՝ վէջ ք՛նսիր, վէջ հարուստ (ԱԱ, 88):

Պատէն իրըսէն յէշիլ - տեն **Չծրք պատէն դաթումը մընալ**:

Պատէն տէմ անել/տէմ տալ - Նեղը գցել, նեղել, ստիպել: Պատէն տէմ ա ըրալ, խը՛ղճէն իլած-չիլածը լօխ յեր կալնալ (Ձ):

Պատէն տէմ ինիլ/ըղնէլ - Խոչընդոտների հանդիպել, նեղ վիճակում հայտնվել: Ըսլանէն տըղէքը լըհա վեր պատէն տէմ ըն ինոմ, կամ ըն հօրը կօշտը (Ձ):

Պատըն էլ անգուն/աշկեր օնէ - Գաղտնիքը կտարածվի՝ կլսեն՝ կտեսնեն: Ասում ա.- Ախճի, տոն ըրա, պատըն էլ անգուն օնէ (Ձ):

Պատը չօփ կօխէ/կուխը՛ցէք - Յեզնաբար ասում են, երբ մեկը անսպասելիորեն որեւէ լավ բան է անում: Պատը չօփ կուխը՛ցէք, Սանթուրը կառնը մօրթալ ա, մը՛գ դօնաղ ա ծէն տամ (Բ):

Պատը պարան տալ - հեզն. Ամուսնության առաջին գիշերն անցկացնել, հարսնացուի հետ կենակցել (տղայի մասին): Ասում ըն փը՛սան կըրը՛ցալ չի հըրսընքէն քըշէրը պատը պարան տա (Բ):

Պատիժ-կըրակ/Պատիժ-կըրակ - 1. Չափազանց չար՝ չարածճի (անձ): Պատիժ-կըրակ խօխա յա Յուկան (Բ): 2. Շատ գլխացավանք պատճառող (անձ, իր, դեպք): Ըտի էտ վը՛սկէն պատիժ-կըրակ ա տը՛ռնում քըսիքին հը՛տէ (Ձ): 3. Փորձանք, պատուհաս: Ըշտըղա վերէ յա՛մին պատիժ-կըրակ ա կամ մըզը՛տէ (Ձ):

Պատ պիրիլ - Խփել, հարվածել: Մըհակավը պատ ա պիրում, օխճէն ըսպանում (Ձ):

Պա տո՛ւ հոնր շօն ը՛ս/հուվ ը՛ս - Անարգական արտահայտություն՝ դու ո՞վ ես, ի՞նչ իրավունքով ես խառնվում գործին՝ խոսքին: Մը՛ծ ախպէրը ասմա.- Լավ ըմ անում, պա տո՛ւ հոնր շօն ըս (Ձ):

Պար ածել - Չարչարել: Խօխէնքը մօրը պար ըն ածում, էնքան պըլօթուն ըն անում (Ձ):

Պարան կնլ - 1. Փվել, փլուզվել: Խեղճ Զառուն մին սըթոնանէ տօսը կըլխըրնէրէն պարան ա կամ (ՆԱԲ, 143): 2. Շուռ գալ, շրջվել, կողքի վրա դառնալով՝ պարունակությունը թափվել: Ճովարանը պարան ա կամ, զըկը՛ռը սաղ վեր տը՛ռնում (Ձ):

Պարան տալ/ածել - 1. Փվել, փլուզվել: Կուփէ յա տամ պատը պարան տամ (Ձ): 2. Շուռ տալ, շրջել, կողքի վրա դարձնելով՝ պարունակությունը թափել: Տաշտը ճիրավ լըցալ ըն, անլըր պարան տըվալ մէջը, հունցալ հու պէղարճ թըխալ (ՅԺՅ, VI, 260):

Պարա(ն)ց ըղնէլ/կնլ - Պառնել, ընկողմանել: Քընում ըն վերս, տեղ պարանց ըն ըղնում, քունալ ա ընցնում էտ Սանասարը (ՅԱԲ, 15, 12):

Պարա(ն)ց քըցիլ - Պառնեցնել, ընկողմանել տալ: Ըտըրան ծառէն տակէն պարանց ըն քըցիւմ քունալ անում (Ձ):

Պարավը մընան քըցիլ - Շփոթվել (զարմանքից): Չօբանը վեր նի յա մընում թաքա-վերին պալատը, պարավը մընան քըցիւմ ա, էլ գոնդում չի, թա հինչ անէ (Ձ):

Պարավ ըս յը՛կալ - Յեզնանքի կամ դժգոհության արտահայտություն՝ անցանկալի մեկի գալու կամ անտեղի պահանջի՝ ասածի առթիվ: Պարավ ըս յը՛կալ, տուվ իր պակաս, վեր քը՛գ փուլ տամ (Ձ):

Պարավ-խէրավ - Յաջողությամբ, առանց փորձանքի: Լավ ա՛ հավա ըրավ, պարավ-խէրավ հըրսանէք ըրենք պըրծէնք (Բ):

Պարավ մաշիս - Բարեմաղթություն եւ շնորհավորանք նոր զգեստի՝ բնակարանի եւն առթիվ: Պարավ մաշիս, էտ հինչ լավ շծր ըս կը՛ցալ (Ձ):

Պարավ-պարլոնսը կըտըրցընէլ - Մեկի հետ գժտվել՝ հարաբերությունները լրիվ խզել: Էտ օրվանից Այդինը հըրըվանէն նըղէտ պարավ-պարլոնսը կըտըրցընէս ա (Ձ):

Պարավ տը՛սէնք - տեն **Պարավ ըս յը՛կալ**:

Պարթևներ տական պրծնել/տիս կ'ան - 1. Պարտքը մարել, պարտքից ազատվել: Պարթևներ շատ ա, կարում չըմ պարթևներ տական պրծնել (Բ): 2. Մեկին վարձահատույց՝ երախտահատույց լինել: Մարթ վէջ մին վախտ կարել չի ուրան մօրը-հօրը պարթևներ տական պրծնել (Ձ):

Պարթևը քօլ տալ - տեն Պարթևու մաջի թաղվել:

Պարթևը, լիւ տըճած, նի կըմըն(ն)է տօնը, օղտ տըճած՝ տիւս չի կ'ան - Պարթևը չմարելու դեպքում հետզհետե կշատանա: Հանրը ասմա. «Այ բա՛լա, պարթևը, լիւ տըճած, նի կըմըննէ տօնը, օղտ տըճած՝ տիւս չի կ'ան. կավը ծախե, տար պարթևըրտ տօ, պրծնէր» (Ձ):

Պարթևը պըկէն/վըգ'ին քօլ տալ/չօքել/տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ - տեն Պարթևու մաջի թաղվել:

Պարթևըս ա/ինի - Պարտավոր եմ, իմ պարտականությունն եմ համարում: Ասում ա. - Պարթևըս ա, յըս քու խօխօնցըրտ յէթիմ չըմ թողլական (Ձ):

Պարթև մընալ - Որեւէ բան անհատույց թողած լինել: Արշակը ինձ լըվօթուն շատ ա ըրալ, պարթև ըմ մընացալ (Բ):

Պարթևու մաջի թաղվել/խըրվել - Շատ պարտք ունենալ: Էն ըմ պարթևու մաջի թաղված, մինը կա վէջ, թա ք'ծմնգ անէ (Բ):

Պարթևու տակ(է) թօղ(ն)էլ/քըցիլ - 1. Պարտքեր կուտակել: Բիդասըլ տըղան հօրը-մօրը պարթևու տակ կըքըցի (Ձ): 2. Լավություն անելով, օգնություն ցույց տալով եւն մեկին բարոյապէս պարտավորեցնել: Սանթուրը յըճկավ մէր բաղէն մանը կըտըրից, ինձ պարթևու տակ թօղից (Բ):

Պարթևու տակ ըղնէլ/մընալ - 1. տեն Պարթևու մաջի թաղվել:

Պարի աշկ - Բարի ցանկություն, բարեբեր՝ բարյացակամ հայացք՝ նայվածք: Պարի աշկ օնէ հօնար աքերը (Բ):

Պարի աշկավ յէշիլ - Մեկի հանդեպ բարյացակամ լինել, հաջողություն՝ բարեբախտություն ընձեռնել: Նախագան պարի աշկավ ա յէշում ժողովորթէն (Բ):

Պարի ասթըխ - Բախտավորություն, երջանկություն, հաջողություն: Մարթին բիդի պարի ասթըխ ինի:

Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն - Անփորձանք, հաջող: Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն հօնձը պրծնէք (Ձ):

Պարի ասթըխու տակէ ծընվէլ - Բախտավոր՝ երջանիկ՝ հաջողակ լինել: Պարի ասթըխու տակէ յա ծընվալ Մամիկօնը, հինջը օգում ա անէ, աննալ ա կ'ամ (Բ):

Պարի Ըստուծէն - տեն Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն:

Պարիկըմակօխ ինիլ/տըճնալ - Բարեկամների շատ գնալ-գալուց նեղվել: Խըճ ճանրանբեղըն ա Նախշունը լափ պարիկըմակօխ ըն տըճնալ (Ձ):

Պարի կ'անիւստ - տեն Պարավ ըս յըճկալ:

Պարի ճանապար - հեզն. Ասում են այն ժամանակ, երբ մեկի հետ չեն ցանկանում գործ ունենալ, խոսել: Ըսի կըռվում ըն, Արտաշը ասում ա. «Պարի ճանապար, Վահօ, յըս ք'ըգ նըհըտ էլ հըրակաշ չըմ տըճնալ» (Ձ):

Պարի պըտօղ չի - Անարժան՝ խարդախ մարդ է: Իզէն պարի պըտօղ չի, սայաղ կաց (Բ):

Պարի սըհաթէն - տեն Պարի ասթըխէն, պարի սըհաթէն:

Պարլիւս ասէլ - Առավոտյան իրար հետ բաժակ խփելով՝ օղի խմել: Ասում ա. - Յըճ մին պարլիւս ասիւք, էլիա կըքիւնիս (Ձ):

Պարլիւս, Արշակիւս - տեն Պարավ ըս յըճկալ:

Պարլուսը մըթնըքըշէր շինիլ - Կոնծելով տարվել ու ժամանակի մասին մոռանալ: Կինուն կարասը պէնում ըն, պարլուսը մըթնըքըշէր շինիւմ (Բ):

Պարլիւսը տըճը պահէլ - Իրար հետ չգժտվել, համերաշխ լինել: Տահանք վէջ մին վախտ ուրիւր նըհըտ կըռվում չըն, պարլիւսը տըճըն ըն պահում (Ձ):

Պարկավը լիւս ա՛ պէրալ - Հեզնական արտահայտություն մեկի գալստյան առթիվ՝ հազիվ թէ լավ բանի համար եկած լինի: - Հանքի, քու հանէր յըճկալ ա: - Պարկավը լիւս ա՛ պէրալ (Ձ):

Պարկը կօխէլ - 1. Մեկին խոսքով հաղթել: Հօջանք ըն տամ, Մարուսան մարթին պարկըն ա կօխում (Ձ): 2. Նեղել, ճնշել: Թաքավէրը ուրան նանգիր-վէգիրներէն պարկըն ար կօխում (Ձ):

Պար կ'ան - 1. Ուրախությունից թռչկոտել: Խօխան վէր խաղալիկը տըճնում ա, ըսքըսում

ա պար կ'անլը (Ձ): 2. Երեբայ, շարժվել: Ուստան ասմա.- Էս ա՛ր ծեր տիրանձ սըթոնը, Էն ա պար կ'անլիս (Ձ):

Պար կ'անլավ - 1. Հեշտությամբ: Էշին պեռնը վեր թիրթրվ ինի, պար կ'անլավ կըքինի (ԱԲԲ, 26): 2. Ուրախությամբ: Փիս հարթնը ըսկեսվորը պար կ'անլավ կըթաղէ (Բ):

Պարյոր տըվօղ չինիլ - Վատ մարդ լինել, հետը շփվող՝ մտերմություն անող չունենալ: Բափկենը հինչ մարթ ա՛ր, պարյոր տըվօղ էլ չօնէ (Բ):

Պարտիյնի բիւէթը (ծըրքան) ինք օնէլ/յըր օնէլ - Կուսակցությունից (հատկապես կոմունիստական) վտարել: Սավետին վախտը լ'ավըն Էն ա իլնլ՝ մարթին տոնրմն քըցին, քանց թա պարտիյնի բիւէթը ծըրքան յըր օնին (Բ):

Պէգան կըտըրէլ - հեգն. Անքուն մնալ, չքնել: Սաղ քըշէրը պէգան յա կըտըրալ, մէգ էլ թօղալ չի, թա քօն ինինք (Բ):

Պէժինքը կապած մընալ - Չամուսնանալ (հաճախ գործածվում է որպես անեծք՝ ուղղված ցափել աղջիկներին): Պէժինքըտ կապած մընալ, տըղէս խէ Էն օրըն ըս քըցնլ (Բ):

Պէժինքին յըրա նըստէլ - Հին սովորույթ, երբ աղջկա օժիտը փեսայի տուն տանելիս ազգականներից մեկը՝ սովորաբար տղա երեխա, նստում է օժիտի կապոցների վրա եւ փեսայի հարազատներից որոշակի գումար ստանալով միայն՝ թույլատրում, որ օժիտը տուն տանեն: Պէժինքին յըրա տըղա խօխա յա նըստում (Ձ):

Պէխկու նըման - Քաջառողջ, պնդակազմ, առույգ: Պէխկու նըման հըլիվուր ա Սըրքըրա դային (Բ):

Պէխկ-պէխկ անէլ - Կայտառ՝ առույգ՝ քաջառողջ լինել: Կօզի ինննսոն տըրըկան ա Սերգի ապան, ամիա հնլն Էն ա պէխկ-պէխկ ընէս (Բ):

Պէմբակ տըմնալ - 1. Սպիտակել: Սազէրը պէմբակ ա տըմնալ (Ձ): 2. Մեղմանալ, հնազանդ դառնալ: Ըտըրան վեր մին էրկու հետ թըխում ըն, պէմբակ ա տըմնում, ըսքըսում կօրծ անէլը (Ձ):

Պէն ա - Ով գիտե, հնարավոր է, եթե հանկարծ: Ասում ա.- Պէն ա, վեր վըմնըտ ըղնէ մեր շէնը, իմ ախպօր ապիս վէչ, վեր յըս սաղ ըմ (Ձ):

Պէնա բէխաբար - տեն Էշին ընգունումը քօն իլնծ:

Պէնա ըղնէլ - 1. տեն Կօրծա ըղնէլ: 2. Գործածությունից դուրս գալ, փչանալ: Չըխարակը պէնա ընգալ ա (Բ):

Պէն ածէլ - Աշխատեցնել: Էտ ախպոնը Էնքան վարար ա իլնլ, վեր էրկու ճեղաց ա իլնլ պէն ըծէլիս (Ձ):

Պէնան ըրվալ/մնիլում անէլ/պարգվիլ/տոնս կ'անլ - Բացահայտվել, հայտնի դառնալ: Պէնան ըրվամ ա, վեր Սէյրանը ըսկի Էտ կըղու-թունէն սըտ չի (Ձ):

Պէն ա, պըտահմունք ա - տեն Պէն ա:

Պէնա պըրծընէլ - Աշխատանքներից թեթեւանալ: Սաղ օրը կօրծ ըմ անում, Էլիա պէնա պըրծընում չըմ (Բ):

Պէն ասէլ/խօսէլ - Իր կարծիքն ասել, համաձայն լինելը կամ չլինելն արտահայտել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): Տըղան ըխճըկանը շատ ա խուսցընում, ամիա ախճիզը պէն չի ասում (Ձ):

Պէն անէ՝ պէն ըսկանանք - Այնպես խոսիր, որ հասկանալի՝ հաճելի լինի: Ասում ա.- Հինչ ըս լըվըկարկուտ անում, պէն անէ՝ պէն ըսկանանք (Բ):

Պէն անէ՝ պէնու նըման ինի - Ասածը անհեթեթություն՝ հիմարություն է, կարգին բան ասա: Խըրէզ՝ խըտուրու-մըտուրու խօսէ, պէն անէ՝ պէնու նըման ինի (Բ):

Պէնավ ըղնէլ/ինիլ - Գործով՝ աշխատանքով տարվել, որեւէ բանով զբաղված լինել: Պէնավ ա ըղնում, մըննան քըցնում, վեր բիդի քինի հըրսանէք (Ձ):

Պէնա քըցիլ - 1. տեն Կօրծա քըցիլ: 2. Գործածությունից հանել, փչացնել: Էնքան պինըցըրալ, ըրբան պէնա քըցից (Ձ):

Պէն գիդնլ - 1. Որեւէ գաղտնիք՝ տեղեկություն իմանալ: Թաքավէրը կըլխու վա ըղնում, վեր նծքնարը պէն ա գիդնում (Ձ): 2. Որոշ չափով գիտելիքներ ունենալ՝ գրագետ լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Սաքավ դասատու վա, պէն չի գիդնում (Բ):

Պէնդ կապէլ - Որեւէ բան հիմնավոր անել: Կօրծը բիդի պէնդ կապիս (Բ):

Պէնդ կէնալ - Հաստատ մնալ, չընկճվել: Ասում ա.- Պէնդ կացէք, մին շէփթանը յըտը կըլան ըմ (Ձ):

Պէնդ նըստա կէնալ - 1. Եռանդուն ու հաստատակամորեն ձեռնարկել մի բան: Սարթ կօրծան պէնդ բիդի նըստա կէնա, վեր անլ կա (Ձ): 2. Ձեռք չբաշել, օձիքը բաց չթողնել: Նանգիրը

տըսնում ա, վեր տա պէնդ ա նըստա կացալ, ըռազի յա կէնում (2):

Պէնդ վըննը կէնալ - 3ամառել, իր ասածը պնդել, դիմադրել: Էտ խօսխան պէնդ վընն ա կընաս, թա.- Ասել չըմ, վեր ասել չըմ (ՅԺՅ, V, 289):

Պէնդ վըսկըռ - Առողջ, դիմացկուն (մարդ, իր): Պոռոռա դային պէնդ վըսկըռ ա (Բ):

Պէնը աչ քիսիլ - տեն Կօրծը աչ քիսիլ:

Պէնը էն ա/ընդըրանում ա, վեր... - Իրողութիւնն այն է՝ այնպես է: Պէնը էն ա, վեր կ'ընթան չօնէ՝ վար անէ (2):

Պէնը ըղնէլ միսին - տեն Կօրծը ըղնէլ միսին:

Պէնը ընդըդ հըսնէլ, վեր... - Գործը՝ իրավիճակը այնքան բարդանալ՝ սրվել, որ...: Պէնը ընդըդ ա հըսնում, վըր ըսկըսում ըն տահանը կըռէվ անէլը (ՆԼՂԺԲ, 133):

Պէնը ինիլ (միսին) - 1. Մեկին վերաբերել: Ասում ա.- Մեր շէնին կօղը էն ա, էտ ընդըրա պէնըն ա (2): 2. Մեկի կարողություններին՝ հնարավորություններին՝ ուժերին համապատասխան լինել: Դարիք մարթըր ասմա.- Էտ լըհա իմ պէնըս ա, յըս բաննանի ըմ (2):

Պէնը խարաբ (ինիլ, տըռնալ) - տեն Պէնը պիւրթ (ինիլ, տըռնալ):

Պէնը ծէխվէլ/ծէխ քիսիլ/թանսվիլ/թանս քիսիլ - տեն Կօրծը ծէխվէլ:

Պէնը կըտըր(վ)էլ - Գործ չունենալ, պարապ լինել (հաճախ գործածվում է հարցական ձեւով): Պէնըս կըտըրվալ ա՞, վեր յըս տըռնալ, քըզըտէ խօրնա՞ք իսիւմ (2):

Պէնը կըրակ ըղնէլ - Խիստ կըքոտվել, սեռական հարաբերություն ունենալու մեծ պահանջ զգալ (սովորաբար կանանց մասին): Պէնըտ կըրակ ա՞ ընգալ, հինչ ըս էտ տըղըմարթկանցը հըտըր ընգալ (Բ):

Պէնը հըսալ դիվանբաշուն - Ասում են, երբ իրավիճակը բարդանում է: Թօռըն էլ վեր նի կալնվ, պէնը հըսալ դիվանբաշուն. հծնծ ընօղ-նեն գիղանցէն վէչ, թա հինչ անին (2):

Պէնը հինչումըն ա՞ - Ո՞րն է իրողությունը՝ պատճառը: Պէնը հինչումըն ա՞, խէ թակում ըս էտ հիսվանէն (Բ):

Պէն ըղնէլ - Աշխատել, բանել, գործել սկսել: Զիհիլնէն պէն ըն ընգալ, հծնծ ըն անում (2):

- **Պէն ըմ ասում** - տեն Զըգ պէն ըմ ասում:

Պէնը յըմբըրողէն հըսնէլ - Ծեծկռտուք սկսվել: Օտում ըն խըմում, վերջումը պէնը յըմբըրողէն ա հըսնում (2):

Պէնը պէնան անց կէնալ/ընցընէլ - Ուշ լինել, այլեւս ամեն ինչ անօգուտ լինել, ելք չլինել: Թաքավէրը շատ ա դանդընէն, կիծի տըղէն դանդան շատ ա կուլօխը վեր թըկէս, ամմա դէ հինչ կա՞րէ անէ. պէնը պէնան ընցալ ա (ԱԲ, 85):

Պէնը պէնին օտէլ - տեն Կօրծը կօրծէն օտէլ:

Պէնը պէն կըպէնա/նըհաշ կըտա - Գործի՝ աշխատանքի ընթացքում նոր հանգամանքներ կապարզվեն, գործը ցույց կտա հետագա անելիքը: 3անը ասմա.- Կօրծը ըսքըսէ՞, յըտնան պէնը պէն նըհաշ կըտա (2):

Պէնը պէնվալ/պէցվիլ - Գաղտնիքը բացահայտվել: Պէնը պէնվում ա, Կանիւնց Կրամա-յիսին տուդի յըն տամ (2):

Պէնը պէց անէլ - Գաղտնիքը բացահայտել: Սուդյան պէնը պէց ա անում, կօղէն քըցնում տո՞ւրման (2):

Պէնը պընդիլ - Գործը՝ իրավիճակը բարդանալ: Պէնը պընդիլ ա. հալա չի անում, թա բուստըննէն պիհինը (Բ):

Պէնը պըրծընէլ - 1. տեն Պէնը պէնան անց կէնալ: 2. տեն Պէնը կըտըր(վ)էլ:

Պէնը պիւրթ (ինիլ, տըռնալ) - Վիճակը՝ գործերի ընթացքը վատ՝ անհուսալի (լինել, դառնալ): Զաչալը տէսնում ա, վեր պէնը պիւրթ ա, յէխծան տո՞ւս ա կամ փախճում... (ՅԺՅ, VII, 387):

Պէն ըս գիւղիւմ՝ պէն անէ - տեն Թիւրթիւն օնիս՝ պէր կըլօլինը:

Պէնը տըսնալ - տեն Կօրծը տըսնալ:

Պէնըտ պըրծալ ա՞ - տեն Զու (հինչ) կօրծըտ ա՞:

Պէնը օնգատըր ըղնէլ - Գործը հաջողվել: Ժըղօվուրթը նի յա մըտալ դօթալ, պէնըն էլ օնգատըրն ա ընգալ (ՆԱԲ, 94):

Պէնին/Պէնիտ/Պէնիս անըմը հինչ ա՞ - տեն Փըշանկէն անըմը հինչ ա՞:

Պէնին կէնալ - տեն Կօրծէն կէնալ:

Պէնին տակըն էլ գիղան, կըլծխըն էլ - Ամեն ինչ իմանալ, գործի՝ իրավիճակի բոլոր մանրամասնություններին տեղյակ լինել: Ալծն լավ դիւլգար ա, պէնին տակըն էլ ա գիւղիւմ, կըլծ-խըն էլ (Բ):

Պէնիտ տակէն պէն ինիլ - Գործի մեջ գաղտնիք կամ այլ հանգամանքներ լինել: *Վէ-գիրը կըլծիս ա ըղնում, վեր պէնիտ տակէն պէն կա, ամմա սնս չի անում* (Ձ):

Պէն կըլխու ըղնէլ - 1. Գլխի ընկնել, հասկանալ (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Յիշկան ասում ա, էտ խօխան պէն չի կըլխու ըղնում* (Ձ): 2. Բավականություն նալ (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Անհամ մէս ա, օտում ընք, օտում, պէն չընք կըլխու ըղնում* (Բ):

Պէն շինիլ - 1. Որեւէ գործ զուլիս բերել: *Յիշկան չըրջարվում ա, կարում չի պէն շինի* (Ձ): 2. Խոսակցության՝ բամբասանքի նյութ դարձնել: *Ըսկէտուրը հարթանը ալեգը պէն ա շինում, շէնավը մին անում* (Ձ):

Պէն չի կա - Ոչինչ, հոգ չէ: *Պէն չի կա, լնց մէր ինիլ* (Բ):

Պէն չօնիս - տէն **Զու** (հինգ) **կործըտ ա**:

Պէն պէնավ ածէլ - Որեւէ բանով գբաղվել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Կարօն հըպարապ ա, պէն չի պէնավ ածում* (Բ):

Պէն տըհնալ/տիւն կ'ալ - Արդյունք՝ ցանկալի հետեւանք ստացվել, հաջողվել: *Կործ բիդի անիս, վեր պէն տըհնալ* (Բ):

Պէն տըհնալ - Օգտվել, բավականություն ստանալ (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Մէր Անդօնը հէնգ տօննա խաղու վա քաղալ, ամմա յըս պէն չըմ տըհնալ* (Բ):

Պէնու ըղնէլ - տէն **Պէն ըղնէլ**:

Պէնու իրըս տըհնալ - Որեւէ բան ստանալ՝ վայելել՝ ճաշակել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): *Կընէգը թա. - Ա մարթ, կօգի բաղվանչի յըս, ըսկի պէնու իրըս չըմ տըհնում* (Ձ):

Պէն ու կործա ըղնէլ - տէն **Կործա ըղնէլ**:

Պէն ու կործա քըցիլ - տէն **Կործա քըցիլ**:

Պէն ու կործը ջիյրանէն պօգէրը յըր ինիլ - Գործ՝ գբաղմունք չլինել՝ չճարվել, պարապ մնալ: *...Բախտըս քարին ու կապին տէմ ար ընգալ, պէնըն ու կործը ջիյրանէն պօգէրը յեր իլնլ* (ՋՏ, Ա, 125):

Պէնու յըրա ինիլ - 1. Գործ ունենալ, գործով գբաղված լինել (հաճախ գործածվում է հեգնաբար): *Յինչ պէնու յըրա յըս միհէնգ* (Բ): 2. *հեգն*. Յդի լինել: *Իգէն էն ա պէնու յըրա, կործ չօնիս* (Բ):

Պէնու նըման ինիլ - Որեւէ արժեք ներկայացնել, արժեք ունենալ (հաճախ գործածվում է

ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Յնրը կըզնըվում ա, թա. - Էս պէնու նըման չի, մինըն էլ շինի* (Ձ):

Պէնու պէթկ ինիլ/կ'ալ - Պետքական՝ պիտանի լինել: *Ասում ա. - Պէնու պէթկ կինի, յըհր կ'ալ* (Ձ):

Պէնու վըհա ինիլ/վէր ըղնէլ - տէն **Սարթու վըհա ինիլ**:

Պէնու տար - 1. *տէն Կործու տար*: 2. Որեւէ վատ արարք՝ զանցանք՝ հանցանք կատարած: *Ասում ա. - Թաքավէրըն ապրած կէնա, սօտ ըն ասում, յըս ըտի պէնու տար չըմ, յըս գ'անքումըս կըղթթուն ըրած չըմ* (Ձ): 3. Ինչք ունեցող: *Պէնու տար խալիս ըն Դօրիւնք* (Բ):

Պէնու տըհ տիւնիլ - 1. Գնահատել, կարեւորություն տալ, ուշադրության արժանացնել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Յասան բեգը տահանց պէնու տըհ չի տիւնում* (ՅԺՅ, VII, 187):

Պէնու տիւնիլ - տէն **Կործի տիւնիլ** (2):

Պէն-փէշակ չօնիս - տէն **Զու** (հինգ) **կործըտ ա**:

Պէն փըռ(ն)էլ - տէն **Կործ փըռ(ն)էլ**:

Պէնանը տակէն տընքալ - 1. Ծանր բեռ ունենալ մեջքին: *Ծին պէնանը տակէն տընքամ ար, կարում չար պիցըրանա էտ կըծանավը* (Ձ): 2. Խիստ ծանրաբեռնված լինել: *Ամըհնը, վեր թօռները կ'ամ ին դաչ, այան պէնանը տակէն տընքամ ար* (Բ):

Պէնը տըհնալ մինին հըհտէլ/յըրա - Մեկին ծանրաբեռնել իր հոգսերով: *Յիվանդը պէնը կըտըհնա տընըցուց հըհտէլ* (Ձ):

Պէնը փըռ(ն)էլ - Ճանապարհվելու պատրաստ լինել: *Յաղուգ պէնըտ փըռնալ ըս, էտ ըշտըհ ըս օգում քինիս* (Բ):

Պէր ածէլ - Զուգավորել, բեղմնավորել (կենդանիների մասին): *Քնլնն քըցիւմ ըն նըխէրէն մաչը, վեր կըվէրէն պէր ածէլ* (Ձ):

Պէրակ ախպիւր - Քիչ, բայց մշտական եկամուտ: *Էտ բօստանը Կըրիքօրէն հըհտէլ մին պէրակ ախպիւր ա* (Ձ):

Պէրակ մանէլ - Յիվանդության պատճառով հետզհետեւ հյուծվել՝ նիհարել: *Էտ ախճիգը ըտի պէրակ մանում ա, մըհնում* (Ձ):

Պէրանը էրանը մածնէն էլ ա փըցիւմ, յըտնան օտում - Մի բանից տուժածը խիստ

զգուշավոր է դառնում: Վաղօն մըհըտ կըտու-
մը օգալ ա խէխտըվէ, էտ օրվանից արիւն
կըլխավըն էլ ա անսանց անց կենում. ըստըդ ըն
ասալ. «Պէրանը էրանծը մածնէն էլ ա փըջիւմ,
յըտնան օտում» (Բ):

Պէրանը ըղանծվիլ - տեն **Պէրանը չուրա-
նալ**:

Պէրանը թամիւզ - Պարկեշտ խոսող, չհայ-
հոյող: Պէրանը թամիւզ մարթ ա ապան (Բ):

Պէրանը թամիւզ պահէլ/պէնալ - Պարկեշտ
խոսել, չհայհոյել: Ուշունց չի տան, պէրանըտ
թամիւզ պահէ (Բ):

Պէրանը թըրջիլ/թըրծընէլ - տեն **Բօղազը
թըրջիլ**:

Պէրանը խէրավ պէց անէլ - Լավ բարի բան
ասել: Պէրանըտ խէրավ պէց ըրա, հունց թա՛
թա կարկուտ ա կըլական (Բ):

Պէրանը ծէփէլ - տեն **Պէրանը կապէլ**:

Պէրանը ծըռէլ - տեն **Պէրանը ծըռէլ**:

Պէրանը ծուխավ լըցնէլ - տեն **Փօրը ծու-
խավ լըցնէլ**:

Պէրանը ծիւլավ կապէլ - Բարեկենդանին
վերջում ծու ուտել: Աղանթ ա՛ պարիկընթանէն
վեր քըփ անին, պէրանը ծիւլավ կըկապին (Ձ):

Պէրանը կաթնուտ ինիլ - տեն **Պիրանան
կըթնավըտ կիւլ**:

Պէրանը կապ - 1. Գաղտնապահ (մարդ): Պէ-
րանը կապ մարթ ա Վաղօն, կօխկէն մարթ էլ
մօրթիս, վէշ մին տըդ ասէլ չի (Բ): 2. Չխոսկան
(մարդ): Պէրանը կապ հարթնու նըման մին պէն
չի խօսում, թա ըսկանաս (Բ):

Պէրանը կապէլ/կուպ(ըր) անէլ - 1. Խոսել
չթողնել, խոսքով լռեցնել: Լիւզվանէֆ կընէֆ ա
Արիսակը, վէշ մինը կարում չի ընդըրա պէրանը
կապէ (Բ): 2. Լռել, պապանծվել: Յինչ ը՛ս պէրա-
նըտ կապալ, մին պէն էլ տու անէ (Ձ): 3. Կաշա-
ռել, կաշառելով լռեցնել: Փոպ ա պարթկ անում,
տույլին պէրանը կապում (Ձ):

Պէրանը կապէլ նըստէլ - 1. Լուռումունջ
նստել, խոսակցությանը չխառնվել: Լօխ զըրոնց
ըն անում, ծըծըրդօտում, ինքըն էլ պէրանը
կապում ա նըստում (Ձ): 2. Ոչինչ չուտել՝ չխմել:
Պէրանը կապալ ա. նըստալ, վէշ մին պէն
օտում չի (Բ):

**Պէրանը կապիս/կարիս՝ վըռավը կըխօսէ -
արիւմ**. Ասում են շատախոս մարդկանց մասին:
Տընաշինըտ ըջըլաման չի տամ, թա մին պէն էլ

մունը ասինք. պէրանը կապիս՝ վըռավը կը-
խօսէ (Բ):

Պէրանը կըրակ ըղնէլ - Ուտելու մեծ ցան-
կություն՝ տենչ ունենալ (սովորաբար գործած-
վում է հարցական ձևով): Պէրանըտ կըրակ ա՛
ընգալ, էս շօրվան խէ լօխ կէրալ ը՛ս (Բ):

Պէրանը համ ըղնէլ - 1. Բերանից անախորժ
հոտ գալ: Էնքան սըխտօր ա կէրալ, պէրանը
համ ա ընգալ (Բ): 2. տեն **Կըռքէն տակէն շիրա
մընալ**:

Պէրանը հավաք պահէլ - Խոսելիս չափա-
վոր լինել, ավել-պակաս չխոսել: Վեր ամմէն
մարթ պէրանը հավաք պահէ, լօխ կըղիւզի (Ձ):

Պէրանը հըղաղէլ/հը(ղ)լըղօրէլ - Սաստիկ
ծեծել: Ըտըրան մին օր էլ կըղօթուն ընէլիս
փըռնում ըն, պէրանը հըղաղում (Ձ):

Պէրանը հըմըղընէլ - 1. Քաղցր բան ուտել
կամ մեկին քաղցր բան հյուրասիրել: Իվան
Մարկօվիչը յալլը՛խը պինան ա, մեր պիրըննէն
հըմըղընէս... (ՅԲ, 345): 2. Մեկին կաշառելով
կամ խոստումներ տալով՝ լռեցնել: Բըրիգադիրը
նախագէն պէրանը հըմըղընում, վեր կօրծա
տոնս չըքըցի (Ձ):

Պէրանը հինչու հըտէլ յա՛ - Ասում են լռակ-
յացներին՝ ինչո՞ւ չես խոսում: Թէ՛մուր, մին պէն
էլ տու ասէ, լի՛, պէրանը հինչու հըտէլ յա՛ (Բ):

Պէրանը հօփ - տեն **Պէրանը կապ**:

Պէրանը հօփ օնէլ - տեն **Պէրանը կապէլ**:

Պէրանը ճըղած/ճօթըռած - 1. Անգաղտ-
նապահ, բացբերան: Պէրանը ճըղած մարթին
քըշտէն բիդի վէշ մին պէն չասիս (Բ): 2.
Վայրահաչ, շատախոս, ավել-պակաս խոսող:
Պէրանը ճօթըռած կընէֆ ա, սաղ օրը էն ա
տական-կըլխան խուսէս (Բ):

**Պէրանը ճըղէլ/ճըրդօտէլ/ճօթըռէլ/ճուլթը-
ռօտէլ** - տեն **Բօղազը ճըղէլ**:

Պէրանը ճիրըկանիլ - տեն **Պիրանէն ճի-
րէրը քիւնիլ**:

Պէրանը յըխտուտ - տեն **Ըռըխը շան
լըկաման**:

Պէրանը յըկածը ասէլ - Առանց մտածելու՝
կշռադատելու խոսել: Պէրանը յըկածը ասէլ
չըն, կըմըտածին, յըտնան խօսին (Ձ):

Պէրանը յըղէլ/յըղօտէլ - 1. տեն **Պէրանը
կապէլ (3)**: 2. Կերուխում քե՛ֆ անել: Լըրիա վեր
ծըրքը փոպ ա ըղնում, մեր Արսէմը դանտի
հընգէրունցը հըվաքում ա, պէրանը յըղում (Ձ):

Պէրանը յըղօտվել - Զարստանալ: Պահեստապէտը եւքան ցօրէն ա ծախալ, պէրանը յըղօտվալ ա (2):

Պէրանը նի մըն(ն)էլ (միսին) - 1. տեն Զըթը նի մըն(ն)էլ (միսին): 2. Մեկի խոսքը ուշադիր լսել: Նախագան վեր խօսում ար, բըրի-գաղիքներ պէրանըն ին նի մըննում (2):

Պէրանը շաղ տալ - 1. Վայրահաջել, ավել-պակաս խոսել: Էտ կընէ՞ք սաղ օրը քիւնամ ար ըստըդ-ընդըդ պէրանը շաղ տամ (2): 2. տեն **Պէրանը հըղաղէլ**:

Պէրանը շան լըկաման - տեն Ըռըխը շան լըկաման:

Պէրանը շօռ ածէլ - 1. Ուտելու համար այս ու այն կողմ ընկնել: Սաղ օրը էն ա պէրանը շօռ ըծէս, թա տըսնա՝ ըշտըդ ա հաց ուտըլական (Բ): 2. Վալաշոտ լինել, սեռական հարաբերություն ունենալու համար զուգընկեր փնտրել: Զավթառ մարթ ա, ամմա սաղ օրը էն ա, կընա-նուցը հըտը ընգած, պէրանը շօռ ըծէս (2):

Պէրանը չափէլ - Մեկի տրամադրությունը՝ մտադրությունն իմանալ: Պառավը շատ ա իննում ժողի՞ք, դաստի էտ տըղէն պէրանը չափում ա (2):

Պէրանը չըփարէլ - տեն Պիրանէն չափար տինիլ:

Պէրանը չուրանալ - 1. տեն Բօղազը չուրանալ: 2. Զամրանալ, պապանծվել, խոսել չկարողանալ (սաստիկ վախենալուց): Վըրսկանը արչին վեր տըսավ, պէրանը չուրացավ (2):

Պէրանը պաժառ ըղնէլ - տեն Պէրանը կըրակ ըղնէլ:

Պէրանը պահէլ - Ուտելիք՝ սնունդ հայթայթել: Ըստըրա-ընդըրա հըտէ կօրծ ա անում, պէրանը պահում (2):

Պէրանը պէն քըցիլ - 1. Մի բան ուտել, քիչ ուտել: Թայդի կամ ա տօն, պէրանը պէն քըցիւմ, քիւնամ (2): 2. տեն **Պէրանը կապէլ (3)**:

Պէրանը պէց - 1. Ապշահար, զարմացած, զմայլված: Թաքավերին տըղան պէրանը պէց թըմնշյա անում (2): 2. տեն **Պէրանը ճըղած (1)**:

Պէրանը պէց անէլ/պէնալ - 1. Սկսել խոսել, խոսք բաց անել: ... Զատ չըմ օզըմ, վեր գիդի՝ էտ ըս տըլական, ըսկի պէրան չի պէց անէլ (ԶՏ, Ա, 15): 2. Զանդնել խոսելու, իր կարծիքը հայտնել: Զու վա՛ կըրը՞ցալ ընդըրա քըշտէն պէրան պէց

անէ (2): 3. տեն **Պէրանը պէց մընալ**: 4. Պասը լուծել: Զատէ՞ք յըկալ, պահք պըհուղնէն պիրըննէն պէց ըրէն (2): 5. Մեկին գրգռել՝ դրդել խոսելու՝ գանգատվելու՝ հայողելու եւն: Զինչ ըս ըտըրա պէրանը պէց անում, խէ թօղում չըս դինջ նըստինք (2):

Պէրանը պէց թօղ(ն)էլ - Ապշեցնել, զարմացնել, զմայլել: Էտ ախճի՞քը հուրան յըրքավը լօխճին պէրանը պէց թօղից (2):

Պէրանը պէց մընալ/ինիլ - Ապշել, զարմանալ, զմայլվել: Էտ հարթը վեր պար յըկալ, թաքավերին պէրանը պէց մընաց (2):

Պէրանը պիցըրօփ անէլ - տեն Զափափը ըղնէլ:

Պէրանը վըսկավ պէռնած - հեզն. Ատամները ոսկի: Սավետին վախտը պէրանը վըսկավ պէռնած մարթ շատ ա իլնլ (2):

Պէրանը վըսկըռ կօխէլ/քըցիլ - 1. տեն **Պէրանը կապէլ (3)**: 2. Անասունների զբաղեցնելու համար քիչ ուտելիք տալ: Կըվէն պէրանը վըսկըռ ա կօխում, քըթում (2):

Պէրանը վըտած - տեն Ըռըխը շան լըկաման:

Պէրանը վըտէլ - Որեւէ բան անընդհատ ասել՝ կրկնել՝ հիշեցնել: Պէրանըտ վըտալ ա, էլ էտ պէնը ասիս վէչ (2):

Պէրանը վըսկըրիւնծ - Քաղցրախոս, ճարտարախոս: Պէրանը վըսկըրիւնծ մարթը տիւզ-նը կէնալ չի (2):

Պէրանըտ կըցա՛վէ - Ասում են նրան, ով դժվարանում է մի լավ՝ հաճելի բան ասել: Պէրանըտ կըցա՛վէ, վեր տուվ էլ ասիս՝ շընըր-հավեր ինի (Բ):

Պէրանըտ պարի պէց ըրա - Ասում են չարագուշակ բաներ ասողին: Կընէ՞ք էլիա վեր ըսքըսում ա հըվերէն ազար ընգընէլան խօսէլը, մարթը ասմա. «Պէրանըտ պարի պէց ըրա» (2):

Պէրանը տիւրիւր տալ - տեն **Պէրանը պէց անէլ (1, 2)**:

Պէրանը ցավէլ - Երկար՝ շատ խոսել: Պէրանը ցավում ա, մին պէն էլ տու անէ (Բ):

Պէրանը ցա՞լի/ցա՞ք կօխէլ/ցը՛խէլ - անրգ. տեն **Պէրանը կապէլ**:

Պէրանը ցըմաքէլ - տեն **Պէրանը չուրանալ**:

Պէրանը ցըրը՛վ տալ - տեն **Պէրանը շաղ տալ**:

Պէրանը ձորան պահէլ - տեն **Պէրանը հա-վաք պահէլ**:

Պէրանը փըրփըրէլ - Խիստ զայրանալ, կատաղել: *Խանը էտ վեր տըֆսնում ա, պէրանը փըրփըրում ա* (Ձ):

Պէրանը քըխծըրցընէլ - տեն **Պէրանը հը-մըղցընէլ**:

Պէրանը քըցիլ (մինին) - տեն **Ըռըֆիւր քըցիլ (մինին)**:

Պէրան ծըռէլ - 1. Ծամառություններ անելով՝ ծաղրել: *Խըդճ Սօնիշկան հինչու ասում ա, հարթները պէրան ըն ծըռում* (Բ): 2. Յոխորտալ, ամբարտավանալ: *Պէրան չի ծըռիս, քըֆ մըհալ քըցօղ չի կա* (Բ): 3. Աղաչել, խնդրել: *Պէրան ծըռից, մին փուք կ'անրի ինք կալնվ* (Ձ):

Պէրան-պէրան լնց ինիլ - Իրար ձայնակ-ցելով լացել՝ սգալ: *Կընանէքը հըվաքվում ըն էրած արտումը, պէրան-պէրան լնց ինում* (Ձ):

Պէր ըս յըֆկալ՝ ծընէ - Հեզաբար ասում են նրանց, ովքեր որեւէ բան են խոստացել կամ պարտավորություն են վերցրել. խոստացել՝ պարտավորվել ես, ուրեմն կատարիր: *...Ծա՛-տօր, պէր ըս յըֆկալ՝ ծընէ, ասալ ըս՝ մին էծ ըմ տըլան, խէ տամ չըս* (Ձ):

Պէր կ'անլ - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (կենդանիների մասին): *Շէնումը ք'անլն չի կա, թա կըվէրը պէր կ'ան* (Բ):

Պէրցը ճօկէլ - Ամուսնալուծվել: *Անց ա կէ-նում մին ամէս, էտ հարթնը էլ կարում չի տէմ կէնա, պէրցը ճօկում ա* (Ձ):

Պէրցը փօխէլ - Ամուսնական ուխտը խախտել, ուրիշի հետ կենակցել (հատկապես զավակ ունենալու անկալությամբ): *Օխտը տարէ ըտը-րա նըհըտ ապըրում ա, վէրչը, տըֆսնում ա, վէր ըտըրանա խօխա չի ինում, պէրցը փօխում ա* (Ձ):

Պէրցին տակէն օտէլ (ըշխադածը) - Վաստակածը՝ ձեռք բերածը հիվանդ՝ անկողնային վիճակում գործածել, հիվանդության վրա ծախսել, չվայելել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): *Պէրցին տակէն օտիս ըշխադածըտ, խէ խուխես տօնը քանդում ըս* (Ձ):

Պէրցու հընգէր - Ամուսին, կողակից: *Անիլը ջըհիլին պէրցու հընգէր չի* (Ձ):

Պէց ամանը շօնըն էլ լիւզ կըտա, կատուն էլ - Անտեր՝ չհսկվող ինչքից բոլորն էլ կօգտվեն: *Հանը ասում ա. «Բօստանըտ չըփարէ, վէր նի*

չի մընին թըլանին. պէց աման շէնըն էլ լիւզ չըտալ, կատուն էլ» (Ձ):

Պէց անէլ - 1. Ղեպի աջ եւ ձախ տարածել: *Ծըրքէրը պէց ա ըրալ, խըտտալ* (Ձ): 2. Բացա-հայտել, երեւան հանել: *Սուղյան կ'ուղօթունը պէց ըրալ* (Բ):

Պէց աշկալ լիւսըցընէլ - Ամբողջ գիշերը չքնել՝ անքուն մնալ: *Խըդճ կընէգը սաղ քըշէրը պէց աշկալ ա լիւսըցընում, մինչըվ մարթը կ'ամ չի* (Ձ):

Պէց ասէլ - Առանց թաքցնելու՝ բացահայտո-րեն ասել: *Տըղամարթը էն ա, վէր պէց ասէ* (Ձ):

Պէց ըղնէլ - 1. Բաց թողնվել, արձակվել: *Էշէրը պէց ընգէն փըխչէցէն* (Ձ): 2. Վրիպել, սպրդել: *Թա հունց ա պէց ընգալ, գ'ուղում չըմ* (Բ): 3. *տեն Կապը կըտըրէլ*:

Պէց ընգած - տեն **Կապը կըտըրած**:

Պէց թօղ(ն)էլ - 1. Հարմար առիթը կորցնել: *Էն անըվ օրէրը պէց ա թօղալ, ծիւնը յըֆկալ ա, էլ կըրքցալ չի փանդ անէ* (Ձ): 2. Գրելիս՝ խոսելիս որեւէ բան՝ անուն՝ թիվ են չարտահայտել: *Տու-ցակ ա անում, հունց ա պըտահում Ըրտէմին անումը պէց ա թօղում* (Ձ): 3. Տալ, տրամադրել, հատկացնել: *Կալիսօզը աշխօրէն էրկու կիլօ ցօ-րէն ա պէց թօղալ* (Ձ): 4. Թողարկել: *Ջալօղը օրը հազգար բօթու կիլնի յա պէց թօղում* (Ձ): 5. Որեւէ նյութի արգելքը վերացնելով՝ հոսեցնել: *Ճիւրը պէց ա թօղում, ծառէրը ճիւրում* (Բ): 6. Այլեւս չհսկել՝ չմշակել են, ձգել հեռանալ: *Բօս-տանը պէց ա թօղալ, էլ բիջանում չի* (Ձ): 7. Թույլ տալ, արտահայտել: *Շատ սըխալնէ յա պէց թօ-ղալ* (Ձ): 8. Սանձը թուլացնելով՝ թույլ տալ, որ ձին արշավի: *Ծին պէց ա թօղում, մին մընուտումը հըսնում պէրթը* (Ձ): 9. Արձակել, որպեսզի արա-ծի: *Հիյվընէն պէց ա թօղում, ինքը ծառէն տա-կէն թէյնը տամ* (Ձ): 10. Թույլատրել՝ իրավունք տալ աշխատանքից՝ պարապմունքներից բացա-կայել: *Կըլիսօգէն նախագան Թէմուրէն հէնգ օ-րալ պէց ա թօղում, վէր քիլնի Բաքու* (Ձ): 11. Չկոճկել, չկապել: *Հինչ ըս յըֆխատ պէց թօղալ, քամուն ըռխումը վըֆնը կացալ* (Բ): 12. Հրազե-նից կրակել: *Վեր թըվանգը պէց թօղից, արջը փախալ* (Ձ):

Պէց ինիլ - Բացահայտվել: *Կուղօթունըն ա բուզօթունը կարէլ չըս թաքուն պահիս, յըտէ-ճէլի պէց ա ինան* (Ձ):

Պէց իրըճապ/ծըկատալ - Համարձակ ու պարզերես, ամաչելու՝ քաշվելու ոչ մի առիթ չունենալով: Մարթ քիդի հանց անէ, վեր ամմէն տըճ պէց իրըճապ խօսէ (2):

Պէց պէրան - տեն **Պէրանը ճըղած**:

Պէց պէրանը ճանջ նի կըմընէ - տեն **Պէց ամանը շօնըն էլ լիւզ կըտա, կատուն էլ**:

Պէց սըրտալ - 1. Սրտանց, անկեղծորեն, առանց ձեռակախության: Մելիքը ըտորանց պէց սըրտալ դօնադ ա անում (2): 2. տեն **Սըճտոր էլն**:

Պէցված գիւլ/վարթ/ծաղէգ - տեն **Պըճըղ-ված գիւլ**:

Պէց վըճը լօխ կըքօնին - տեն **Պէց ամանը շօնըն էլ լիւզ կըտա, կատուն էլ**:

Պէց սոռնը թակէլ - Անտեղի գործել, փորձել ապացուցել այն, ինչ անառարկելի ճշմարտություն է: ...Ասում ա.- Շահ-Աբասըն ապրած կէնա, խէ պէց սոռն ըս թակում, մէր հընգէրէն մինը տու չըս ըլնի (ՆԱԲ, II, 28):

Պէցիւր ըշկօլ - Բարձրագույն ուսումնական հաստատություն: Չծրք ախճիգ օնէ Սիրանու-2ը, չծրքըն էլ պէցիւր ըշկօլում ըն կարթում (2):

Պէցիւր տըճան յէշիլ - տեն **Պիցիւրան յէշիլ**:

Պէցիւր տըճան փըռ(ն)ըցընէլ - տեն **Պիցիւրան փըռ(ն)ըցընէլ**:

Պըղըրըստօթուն տըճնալ/քաշիլ - Մի բան անելու համար նախապատրաստվել: Քնսիքը մին լնվ պըղըրըստօթուն ա տըճնում, դօնախ-լըղ անում հանօրը հէտէ (ՆԼԴԺԲ, 36):

Պըլ դամար - տեն **Կիժ դամար**:

Պըլ դամարը տիւրիւր կիւլ/փըռ(ն)էլ - տեն **Կիժօթունը փըռ(ն)էլ**:

Պըլ դանա/մօզի - տեն **Կիժ դանա**:

Պըլ դանան լալ յըճը կըտըճնա - տեն **Կիժ դանան լալ յըճը կըտըճնա**:

Պըլը հըմանչիւմ չի, պըլէն տարըն ա հըմանչիւմ - տեն **Կիժը հըմանչիւմ չի, պըլէն տարըն ա հըմանչիւմ**:

Պըլը մին քար քըցից գօլը, հանրիւր խէ-լիւն կըրըճէն վէճ՝տիւն օնին - տեն **Կիժը մին քար քըցից գօլը, հանրիւր խէլիւն կըրըճէն վէճ՝տիւն օնին**:

Պըլէն աղունը Աստուծ ա աղում - տեն **Կիժին աղունը Աստուծ ա աղում**:

Պըթկըճապէրքա յըկած - տեն **Յըճրէ բաղէն խընձծրը**:

Պըթկըճապէրք քըճած - Անծանոթ՝ չտեսած լինելուց զարմացած՝ շշմած (անծ): **Պըթկըճապէրք քըճած** ըս, հինչ ըս աշկերըտ չըռալ (Բ):

Պըլաստիկան փօխէլ - Խոսակցության նյութը՝ թեման փոխել: Տըճնում ա, վեր վէրչը փիս ա իննկան, պըլաստիկան փօխում ա, ըսքըսում էրիւշ պէնա խօսէլը (2):

Պըլիւլիւնք կիւնի - Նոր՝ եփը դեռ չավարտված (գինի, մաճար): **Պըլիւլա քձգնլը** ըտորանց պըլիւլիւնք կիւնի յա տամ, լօխճին հիրփըցընում (2):

Պըլիւլիւտըրի կըտըրէլ - Խենթանալ: Կընէ-գը ծըկըլթամ ա, թա. «Աղնի հինչ ա՛ պըլտահալ, հինչ ըս պըլիւլիւտըրի կըտըրալ» (ԱԶ, 56):

Պըլպէճուկ կըտըրէլ - Շաղակրատել, շատախոսել: **Պըլպէճուկ ա կըտըրալ, ջըլաման չի տամ, թա մին պէն էլ մունք խօսինք** (2):

Պըլպըլէ անէլ/տալ - Գծություններ՝ խենթություններ անել: **Վեր պըլպըլէ յըն տաս, սաղ յերգիրը տիւրիւր ա կաա...** (ԱԱ, 16):

Պըլը-Պուղուն առըտօրը - Անշահավետ (գործ, առեստուր): **Ասում ա.- Խէ՛, Պըլը-Պուղուն առըտօրըն ա՛, վեր մին մընէթալ ինք օնիմ, մին մընէթալ ծախիմ** (2):

Պըլը-Պուղուն դըգղանը - Ձգձգված (գործ): **Պըլը-Պուղուն դըգղանըն ա շիննլ, էրկու ամես ա՛ պըրծընում չի** (2):

Պըլ(ւ)ան կըդարէլ - հեզն. Շատ, բայց անորակ գործ անել: **Պըլան ըս կըդարում, էտ բօստանը խէ կարթէն չըս պիհիւմ** (Բ):

Պըլ(ւ)անու ըռըխ/տակ ըղնէլ - Որեւէ նախագծի՝ ծրագրի իրականացման խանգարելով՝ քանդման՝ վերացման ենթակա լինել: **Խաբարը կամ ա, վեր ծծրիւմը ճիրամբար ըն շինում, շէնին բուստընէն պըլլանու ըռըխ ա ընգալ** (2):

Պըլ(ւ)ան քաշիլ - 1. Հատակագիծ կազմել, հատակագծել: ...Մէտըն էն ա, վեր դիւզըմը մին լնվ ժամ շինի, ամմա ըտորան պըլլանը քաշօղ չի կա (ՋՏ, Ա, 37): 2. Ծրագրի կազմել, ծրագրել: **Պըլլան ըն քաշիւմ, վեր թուփօտը կըտօրին, տըճը խաղվու բաղ քըցին** (2):

Պըլ(ւ)ան քըցիլ - Աշխատանքների կատարման կարգը՝ հետեւողականությունը՝ ժամկետը

նախատեսող կարգ սահմանել: ...Պըլլան քըցանծ ա իլան. ըրբէքը ցօրնալ պէռնալ ըն, տարալ Ըստեփանակըրտ մըթէրում ըրալ (ԱԱ, 34):

Պըլլէն պաչիլ - անրգ. Աղաչել, խնդրել: Քի-նամ ա բըրիգադիրին պըլլէն պաչնում, վեր աշ-խօրը պըկըսցընէ վէչ (2):

Պըլլէն քօր կ'անլ - հեգն. Տոլմա ուտելու ցանկություն ունենալ: Պըլլէտ քօր ա' կ'ամ, հինչ ը'ս խուսկէտ տակէն-կըլխէն դօլմա ասում (Բ):

Պըլլօր անէլ - Ձեռքի մատները լայն բացած՝ ուղղել դեպի մեկը՝ չարիք մաղթելով: Պառավը բիդի յերգինքը պըլլօր ա անում, թա.- Անիծված ինին, Մստուծ... (ԱԱռ, 40):

Պըլկանը ճնր ըղնէլ - Սեռական արքունքի հասնել: Խուխէն պըլկանը վեր ճնր ընգալ, տիժէր ըս տանը պահում (Բ):

Պըլլուծկընէն ծափ տալ/նրոնր տալ - Սաստիկ վախենալուց դողալ: Էտ վեր տը'սէ, պըլլուծ-կընէն ծափ տըվալ (2):

Պըլլութիան անէլ - 1. Մաշկը՝ մորթը՝ կաշին քերթել՝ քերել: Էնքան քօրալ ա, ծերքը սաղ պըլլութիան ա ըրալ (Բ): 2. Պտուղները լրիվ քաղել: Խընծօրուն բաղը պըլլութիան ընք ըրալ (Բ): 3. Կողոպտել: Խաբարը կ'ամ ա, թա խանէն քարվանը պըլլութիան ըն ըրալ (2):

Պըլլութիան ինի/տը'ռնալ - 1. Մաշկը՝ մորթը՝ կաշին քերթվել՝ քերվել: Էշին մաշկը պըլլութիան ա իլան (Բ): 2. Պտուղները լրիվ քաղվել: Բաղը պըլլութիան ա իլան (Բ): 3. Կողոպտվել: Յնր բիդասը ժառանգ' ինի, պըլլութիան կինի (Բ):

Պըլծգ' անէլ - տեն Աշկերը չըռէլ:

Պըլթօրունը փըռ(ն)էլ - տեն Կիժօթօրունը փըռ(ն)էլ:

Պըծըպածի անէլ - 1. տեն Կըծըկածի անէլ: 2. տեն Փըլըստըրաստէ տալ:

Պըկան կըտըրէլ - տեն Պիրանան կըտըրէլ:

Պըկան փըռ(ն)էլ - տեն Պըկէն չօթէլ (1):

Պըկան փըռ(ն)էլ ըղաչանք անէլ - Թախան-ծագին աղաչել, աղերսել: Քանսիքը պըկան փըռնում ա ըղաչանք անում, ամմա հարուստը տամ չի (2):

Պըկավը կօլ չըքինիլ - 1. Կոշտ լինել (ուտե-լիքի մասին): Էս տանծը պըկավըս կօլ չի քինում, տու հունց ը'ս օտում (Բ): 2. Իրեն վատ զգալու պատճառով ուտել չկարողանալ: ...Դէ չօբանը թաքավերին նըհը'տ հունց քը'փ անէ:

հինչը տինում ա պիրանումը, պըկավը կօլ չի քինում (2):

Պըկավը պէն քըցիլ - Յնագանդեցնել, խեղճացնել: Կընէգը վեր մարթին պըկավը պէն քըցից, Էն տօնը տօն չի տը'ռնալ (Բ):

Պըկավը քինիլ - Կերածը՝ վաստակածը մարսել՝ վայելել: Մարթ հանց բիդի անէ, վեր ըշխադածը պըկավը քինի (2):

Պըկէն դըմըրնէն ցը'ց կէնալ/ցը'ց կըցընէլ - Սաստիկ ջղայնանալ, զայրանալ: Կընէգը վեր ջօղաք ա տամ, մարթին պըկէն դըմըրնէն ցը'ց ա կէնում (2):

Պըկէն հարէլ - Կոկորդը սեղմել, խեղդել: ...Կափրէլ դային ինծ տակին տիրալ, պըկիս հարից... (ՋՏ, Բ, 5):

Պըկէն հըսնէլ - Այլես չհամբերել, համբերու-թյունը հատել: Էնքան կըզնըվցըրալ ա, պըկէս ա հըսալ (Բ):

Պըկէն հըսցընէլ - Յամբերությունից հանել: Կընէգը ասմա.- Քու մար պըկէս ա հըսցըրալ, Էնքան իմ հօր անէսկ ա տըվալ (2):

Պըկէն մընալ/տէմ ըղնէլ - 1. Չկարողանալ մարսել՝ վայելել: Քանսիքը ասմա.- Մին ա, հինչը ինծանա յը'ր ըս կալան, պըկէտ ա մընական (2): 2. Խոսքը չկարողանալ ավարտել: Օգում ա մին պէն էլ ինքը ասէ, ամա պըկէն ա մընում, կարում չի մինչը'վ վերչ ասէ (2):

Պըկէն չօթէլ/տէմ անէլ - 1. Ստիպել, հար-կադրել: ... Կընէգը մարթին պըկէն չօթում ա, թա.- Անէ, տը'սնամ' քինանիս հինչու հէ'տէ ծըծըղէցէր (ՅԺՅ, VII, 192): 2. Նեղել, ազատ գոր-ծելու հնարավորությունից զրկել: Թօղում չի, թա խը'ղճ հարթը նըրան կըլխու մին պէն անէ, սաղ օրը Էն ա պըկէն չօթած (2):

Պըկէն տակէն պօկ փըսնէլ - արիմ. Շատ գիրանալ, գիրությունից ծնոտի տակի փափուկ մսերը կախվել: Էնքան կէրալ ա հըպարապ շօռ յը'կալ, պըկէն տակէն պօկ ա փըսալ (Բ):

Պըկէն տակը քօրէլ - տեն Մաշկը քօրէլ:

Պըկէրը տալ - Յողը փխրեցնել եւ հավաքել՝ լցնել բույսի ենթացողունի շուրջը՝ պարար-տացնելու համար: Կարտօշկան, վեր պըկէրը տասս վէչ, լ'ալ չի պէրք տալ (Բ):

Պըկըպօկ անէլ/ինիլ/կ'անլ - 1. Դիմադրել, վիճել: Ըտըրանք նըրոնր պըկըպօկ ըն անում, մինչը'վ վեր հիրը'վանը կ'ամ ա ճօկում (2):

2. Աղաչել, աղերսել: *Քըճցալ նախագէն կօշտը, պըկըպօկ ըրալ, մին փուրթ կ'անրի ըստացալ (Ձ):*

Պրկըսոթուն քաշիլ - Որեւէ բանի պակաս լինելուց նեղվել: *Ինքըն էլ վէշ մին պանի պըկըսոթուն չար քաշում, վերերը դաննալ ար լիզը, տօնը հըյվանալ ար լիզը... (ՅԺՅ, V, 403):*

Պրկումը աղու մըգիլ - Տանջել, չարչարել: *Կուճի հարթնը տընըցուց պըկումը աղու վա մըգիւմ (Բ):*

Պրկումը մընալ/քըշկըռվել - տէն **Պրկէն մընալ**:

Պրճըղված գ'իւլ/վարթ/ծաղէգ - Շատ գեղեցիկ (աղջիկ, երեխա եւն): *Էտ չոբանէն էլ մին մաղար ախճիգ ա ինոմ մին պըճըղված գ'իւլ (Ձ):*

Պընգըլ պէն - Աննշան, անարժէք (բան, խոսք): *Պընգըլ պէն ա խօսում Արտեմը (Բ):*

Պընըխափան անէլ - Գործից՝ աշխատանքից կտրել, չթողնել աշխատի, գործը խափանել: *Նըհախ տըճիւն ինձ պընըխափան ա ըրալ, դարկալ տօն (ՅԲ, 344):*

Պընըխափան ինիլ/մընալ/տըճնալ - Գործից՝ աշխատանքից կտրվել, չբանել, գործը խափանվել: *Թօռը նի կ'ալմալ, հօնձ ընօղնէն պընըխափան իլին (Ձ):*

Պընըկըլխու տինիլ - Մեկին խորհուրդ՝ ուղղութիւն տալով՝ աշխատանքի լծել: *Էս մէծ ախպէրը ասում ա. - Պահ, տո՛ւ իր մընացալ, ա՛քաչալ, վեր մըճ պընըկըլխու տինիս... (ՅԺՅ, V, 630):*

Պընըտակու շօր - 1. Աշխատանքային (հագուստ): *Մին ծերը պընըտակու շօր ա ինք' օնում, տամ ուստէն (Ձ):* 2. Քրքրված (հագուստ): *Էտ հինչ ա՛ շո՛ւրերէտ հանը, հանց ա պընըտակու շօր (Բ):* 3. Անբարոյական (կին): *Էն հինչ կընէգ ա՛, պընըտակու շօր ա (Բ):*

Պընջըրաթակ անէլ/տալ - Խիստ նախատել: *Յըրըվաները հըվաքվում ըն, պընջըրաթակ անում կընգանը տո՛ւս քըցիլի հը՛տէ (Ձ):*

Պընջըրաքօլ տըճնալ - Տունը ավերվել, տան տեղը եղինջով պատվել (հաճախ գործածվում է որպէս անեծք): *Պընջըրաքօլ տըճնալ տօնըտ (Բ):*

Պըպէրէն տըղըհան անէլ - Պապերին՝ նախապապերին՝ հանգուցյալներին հայիոյել: *Յըրըճվանը վեր հըրըվանէն պըպէրէն տըղըհան ըրալ, էլ հինչ հըրըճվան (Ձ):*

Պըպ(ը)լըկանցի անէլ/շինիլ - Ծիծաղի՝ ծաղրի առարկա դարձնել, խայտառակել:

Թանգա հարթնը հիըրվանէն տանան կուղօթուն ըրալ, մարթին սաղ շէնումը պըպլըկանցի շինից (Բ):

Պըպ(ը)լըկանցի ինիլ/տըճնալ - Ծիծաղի՝ ծաղրի առարկա դառնալ, խայտառակվել: *Էտ պէնանը յը՛տը ժէնին թաղըմը պըպլըկանցի յա տըճնալ (Բ):*

Պըպըլ-պապալ անէլ - տէն **Պապալ անէլ (տեւականորեն)**:

Պըպըպապէ խօսէլ - Մեծի պէս՝ մեծավարի խոսել (տղա երեխաների մասին): *Յէնգ՝ տիրըճ կան տըղա յա, ամմա պըպըպապէ յա խօսում (Ձ):*

Պըռավէն էծէրը - Մարտ կամ ապրիլ ամսին տեղացող անսպասելի ձյուն: *Ըտըրա հը՛տէ էլ աքրէլին ծո՛ւնին ասում ըն Պըռավէն էծէրը (ԱԱ, 83):*

Պըռավու խօրանգ - Փափուկ (ուտելիք): *Լըբը-շօրվան պըռավու խօրանգ ա (Բ):*

Պըռըկնէն ըղնէլ - տէն **Չծէրը ըղնէլ**:

Պըռըկնէն քըցիլ - տէն **Չծէրը քըցիլ**:

Պըռըղնած կ'առնը - Խեղճ, անճարակ (մարդ): *Էն էլ հօ տըղամարթ չի՞, պըռըղնած կ'առն ա (Բ):*

Պըռընչ-պառանչ անէլ/կ'ալ - Շատ լացելով՝ աղաչել՝ աղերսել: *Քիւնամ ա խանէն կօշտը պըռընչ-պառանչ կ'ամ, վեր տըղէն ըսպանէ վէշ (Ձ):*

Պըռըշին ճիւրը ք'ինիլ - տէն **Պիրանէն ճիւրը ք'ինիլ**:

Պըռըշին ճիւր տինիլ - Մեկին հիվանդ եղած ժամանակ խնամել՝ օգնել: *Խըճ Սանամը մընացալ ա մինակ, մինը կա վէշ, թա պըռըշին ճիւր տինի (Բ):*

Պըռըշնան կէնալ - Ազահորեն եւ բուռն կերպով համբուրել: *Պըռըշնան ա կէնում, ախճիգը կարում չի ջանքանը ինի (Ձ):*

Պըռըշնէն ըղըվէրճվիլ - տէն **Պըռըշնէն յը՛ր քաշվիլ**:

Պըռըշնէն թակած - Բարակ եւ տգեղ շուրթեր ունեցող: *Պըռըշնէն թակած ախճիգ ա, ընդըրա հինչին ը՛ս հավան կացալ (Բ):*

Պըռըշնէն լըպըգտօտէլ/լիւզ տալ - 1. տէն **Պիրանէն ճիւրը ք'ինիլ**: 2. Շվարել, ինչ անելը չիմանալ: *Կէտը կընգանը յօր ա օնում ք'ընում, չօբանը պըռըշնէն լիւզ տալալ յէտ ա տէնում կ'ամ (ՅԱԲ, 15, 57):*

Պըռըշնէն կըծօտէլ - Զայրանալ, հուզվել: *Էտ վեր տըճնում ա, պըռըշնէն կըծօտում ա (Ձ):*

Պրոբընէն հօփ տուված - Մեծամիտ, ուրիշ-ներին արհամարհող: Պրոբընէն հօփ տուված ախճի՞՞ք ա Յեղանէն հարթնը (Բ):

Պրոբընէն մինչքով տափը կախ ընգած - Շատ ծեր՝ ծերացած: Կամ ըն տըսնում հնորը՝ պրոբընէն մինչքով տափը կախ ընգած, պրոբա-ված (Ձ):

Պրոբընէն յըտ թակած - Հաստ եւ տգեղ շուրթեր ունեցող: Պրոբընէն յըտ թակած մար-թին աշկըս տըսնա վէչ (Ձ):

Պրոբընէն յըտ տանէլ/պէնալ - Ժպտալ, ժպիտ արտահայտել, թեթեւակի ծիծաղել: Թա-քավէրին ախճի՞՞քը էտ վեր տըսնում ա, պրոբը-նէն յըտ ա տանում (Ձ):

Պրոբընէն յըր քաշվիլ/չըբջըքօտէլ/չուրա-նալ/ցըմաքէլ - Խիստ ծարավել (գործածվում է նաեւ որպէս անեծք): Տըղան ասմա. «Այա, էն ա պրոբընէն ցըմաքած, լըհա մին կաթ էլ ա, պէր՝ լըզիս թըրջիմ» (ԱԲ, 85):

Պրոբընէն պիմբակալ թըրջիլ - Այնպիսի ծանր հիվանդ լինել, որ անգամ ջուր խմել չկա-րողանալ (հիմնականում գործածվում է որպէս անեծք): Պրոբընէն պիմբակալ թըրջիմ ընդըրա, կապըս կուղացալ ա ծախալ (Բ):

Պրոբընէն ձորնոր անա կէնալ - Սիրո ուժեղ զգացում ունենալ: Թաքավէրին տըղան չուրա-նէն ըխճըկանը վեր տըսնում չի՞, պրոբընէն ձորնոր անա յա կէնում (Ձ):

Պրոբընէն մին ղըզղան քըլըփաչա կիփվիլ - Ասում են շատ հաստ շրթունքներ ունեցողի մասին: Ընդըրա ղըզղան քըլըփաչա վե-րըն ա՛. պրոբընէն մին ղըզղան քըլըփաչա կիփվի (Բ):

Պրոբոզու տէփ - Գեր՝ չաղ երեսով եւ տգեղ (անձ): Էտ պրոբոզու տէփ ա, ըտըրա հու բի՛ղի հավան կէնա (Ձ):

Պրոբոկ տինիլ - Պատվաստել՝ որպէս պատ-վաստաշիվ պատվաստակալի վրա միացնելով բողբոջը՝ ծառի աչքը: Ընդօնանց Յըմբարցին լալ պրոբոկ ա տինիւմ (Ձ):

Պրոբոկ քաշիլ - Շերամորդին կերակրելու համար թթենու դալար շիվերից տերեւները քա-շելով պոկել: Կընանէքը ամմէն օր քիւնալիս ըն իլալ թըխմըջարը, վեր պրոբոկ քաշին (Ձ):

Պրոբոկ քըցիլ - Բողբոջել, բողբոջներ արծա-կել: Ըստարէ շատ ա տաք, փեղըրվարի վերջին ծառերը պրոբոկ ըն քըցալ (Բ):

Պրոբոշ անէլ - 1. Լացկումել, լացելու պատ-րաստվելով՝ շրթունքները ծռմեղ (հիմնա-կանում երեխաների մասին): Խօխան պրոբոշ ա անում (Ձ): 2. Նեղանալ, խռովել: Պառաւը պր-ոբոշ ա անում կըրպէտին նըստում (Ձ):

Պրոբոշ կախ անէլ/տալ/քըցիլ - Դեմքին դժգոհության արտահայտություն տալ: Յինչ ը՛ս պրոբոշը կախ ըրալ, խէ գըրիւց չը՛ս անում (Բ):

Պրոբոշ կըծէլ - տէն Սաննը կըծէլ:

Պրոբոշ ճաքէլ - 1. Սաստիկ վախենալ: Յէ-շում ա տէսնում՝ հըղէցը տակէն էլ կա մէյր, կըլիէն էլ, թաքավէրէն տըղէն պրոբոշ ճաքում ա (ՀԱԲ, 15, 52): 2. Շատ կարոտել: Մարը նամակ ա կիւրում, թա.- Բալա, խէ կամ չը՛ս, պրոբոշըս ճաքալ ա (Ձ):

Պրոբոշ նի չըտալ - Ուտելիքից բոլորովին չօգտվել, ոչինչ չուտել: ... Յէտնան քիս ըն, տըս-նաս՝ կ'ծրէն, հունցը առաչընըն քըցալ, ընդի, ծին պրոբոշըն էլ ա, նի չի տըվալ (ՀԺՀ, V, 259):

Պրոբոշ պրոբոշին տալ/տինիլ - տէն Պէ-րանը պէց անէլ (1, 2):

Պրոբոշ-պրոբոշ անէլ - տէն Պրոբոշ անէլ (1) (շատերի մասին): Պրոբոշ-պրոբոշ ըն անըմ, համ ձորանք լաց ինըմ, համ խալիսին լըցըցընըմ... (ՋՏ, Բ, 136):

Պրոբոշտի անէլ - Համբուրել, համբուրվել: Թասակը կըլիան յօր ա օնում տէսնում՝ ձորան նըշանածը, պրոբոշտի ըն անում... (ՀԱԲ, 15, 28):

Պրոպըղէ տալ - տէն Փըլըստըրատէ տալ:

Պրոտէրէն տակէն թօղ(ն)էլ - տէն Չծր տափէն թօղ(ն)էլ:

Պրոտէրէն տակէն խօսէլ - Բամբասել, ոչ առերես ասել: Տըղամարթը, վեր պրոտէրէն տա-կէն խօսից, էլ հինչ տըղամարթ, կընգանա բե-թար ա (Ձ):

Պրոտէրէն տակէն մընալ - տէն Չծր տափէն մընալ:

Պրոտըծակումը մընալ - Ընկճվել, թշվառա-նալ, այլեւս որեւէ բանի չխառնվել՝ պետք չգալ: Խըջատուրը առաչ ա իլալ հինըրսըզ, միհէն՞ պրոտըծակումըն ա մընացալ (Բ):

Պրոտրպատ անէլ/տալ - Մի բանի շուրջը պտտվել: Խօխէնքը հըվաքվում ըն, բըք'մազին թէշտին ղըրաղավը պրոտրպատ անում (Ձ):

Պրոտրպատ ըղնէլ/կալ - 1. Այս ու այն կողմ ընկնել, մոլորվել: Յըղավը քիւնօղը պրոտրպատ

չի ըղնէլ (ԱԲԲ, 55): 2. տեն **խօսկը կըտօրը քըցիլ**:

Պըտըպատ քըցիլ - Այս ու այն կողմ գցել, մոլորեցնել: Էտ չար պառապը խըղճ ըխճըկանը պըտըպատ ա քըցիլ (Ձ):

Պըտըռ-պատառ/Պըտըռթիք'ան անէլ - Հոշոտել, մարմինը պատառոտելով՝ սպանել: ...Աշկ ըծեցէ, թա հինչ տըղալ քընան, շընէրէն ըռխան պըրծընիմ, թա չէ ինձ պըտըռ-պատառ կանին (ԼՂԲԶ, 298):

Պըտըռ-պատառ/Պըտըռթիք'ան ինիլ/տըռ-նալ - Հոշոտվել, մարմինը պատառոտվելով՝ սպանվել: Սունէն մին դաշանգ ախճիգ ա իլան, թուրքերէն ճանգըն ա ընգալ, պըտըռ-պատառ իլան (Բ):

Պըտըռօսկ անէլ - Որեւէ բանի ներսում մի բան շատ որոնել: Պըտըռօսկ ըն անում, էտ ըխճըկանը պերցին տակէն ըռնուտ տենակը քըթէ-նում (Ձ):

Պըտկան ծաղկած - Ուշ ձեռք բերած հաջողությունից իրեն երեւակայող, գոռոզամիտ: Զանիւն տանում ա պըտկան ծաղկած մարթին ան (Բ):

Պըտկավը չօնէլ - տեն **Վէջանվը չօնէլ**:

Պըտկէն չըտինիլ - տեն **Վէջանվը չօնէլ**:

Պըտմէլի (պէն) չի - տեն **Ըսէլի (պէն) չի**:

Պըտօկ անէլ - 1. Սկսել բողբոջել, բողբոջի ծայրը երեւալ: Կարունքը կամ ա, մին օր էլ յէշում ա տըրսնում էտ ծաղեգը պըտօկ ա ըրալ (Ձ): 2. Վերքը հասունանալ: Յարան պըտօկ ա ըրալ (Բ):

Պըտօկը յըղէլ - Գործիքը աշխատանքի նախապատրաստել: Հօնձին վախտը վեր կամ ա, ժըղօվորթը չինին պըտօկը յըղում ըն (Ձ):

Պըտօկըն օնէլ - 1. Թուք թափելիս շալը ձգել թափվող ճյուղի տակը: Թափչին տիյըրան ճըղ-ճըղամ ա. Պըտօկը կալիք, թօթը վեր ա տըռ-նում (Բ): 2. Որեւէ բանի ծայրին դնել: Յանքը յըբին պըտօկըն ա օնում, շըլակում կամ (Բ):

Պըտօկ կ'անլ - Գործը ավարտին մոտենալ, վերջանալու վրա լինել: Օխտը տարէ յա'տօն ըմ շինում, ամմա հանլ պըտօկ չի կամ (Բ):

Պըտօկ պիրիլ - Գործը ավարտին հասցնել, վերջացնելու վրա լինել: Պիլգարը քըշեր-ցիրէկ կօրծ ա անում, թաքավերին պըլատէն տըռնէր մին ամսում պըտօկ պիրում... (Ձ):

Պըտօկ տալ - Մաղը այնպէս շարժել, որ ընդդէմը պտույտ տալով՝ ավելորդ բաները

մեջտեղը հավաքվեն: Ամմէն կընէգ չի կարում պըտօկ տա (Բ):

Պըրապիսկա տըռնալ - հեգն. Որեւէ տեղում հաճախակի լինել: Իգէն պըրապիսկա տըռնած ա, սաղ օրը մեր բաղան տոն չի կամ (Բ):

Պըրափէսըր կըտըրէլ - հեգն. Իրեն խելոքի տեղ դնել: Հինչ ը'ս պըրափէսըր կըտըրալ, տու գանքումըտ ըսկի կիրք էլ չըս կարթան (Բ):

Պըրգ'աճիւր անէլ/տալ - 1. Որեւէ գործ վերջում շտկել՝ թերությունները վերացնել՝ կատարելության հասցնել: Լավ ուստան կօրծը պըրծընէլանը յըտը պըրգ'աճիւր ա անում (Բ): 2. Ճաշելուց հետո մի համով բան ուտել: Լավ քըրէի ըն անում, վերջումըն էլ փախլավալ պըրգ'աճիւր անում (Ձ):

Պըրգ'իրըս անէլ - Պատվով դուրս բերել, ամոթով չթողնել: Լավ տըղան հօրը-մօրը պըր-գ'իրըս կանէ (Ձ):

Պըրգ'իրըս տոն կ'անլ - Պատվով դուրս գալ, ամոթով չմնալ: Ուստան կօրծը հանց բիդի անէ, վեր պըրգ'իրըս տոն կ'ա (Բ):

Պըրըն-պարան անէլ - 1. Այս ու այն կողմ դարձնել՝ շուտ տալ՝ շրջել: Հիշքան տափըրը պըրըն-պարան ըն անում, աղ չըն քըթանում (ՆԼՂԺԲ, 100): 2. Այս ու այն կողմ դառնալ՝ շուտ գալ՝ շրջվել: Սաղ քըշերը պըրըն-պարան ըմ ըրալ, կըրըցալ չըմ քօն ինիմ (Բ):

Պըրըվատըղը քօր կ'անլ - Վերին շրթունքը քօր գալ, որ հյուր գալու նշան է: Ամմա. Պըրը-վատըղը քօր ա կամ, դօնաղ ա կըլական (Ձ):

Պըրթանթակ տալ - Սաստիկ ծեծել: Հընգէ-րունքը կըլծիս ըն ըղնում, փըռնում պըրթանթակ տամ (Ձ):

Պըրթանննջ տըռնալ - Երկար ժամանակ չսափրվելուց դեմքը մազով ծածկվել: Իրըսըտ խէ վեր չը'ս անում, պըրթանննջ ըս տըռնալ (Բ):

Պըրթիւմ-պըրթիւմ անէլ - Պոռոտախոտել, հոխորտալ, մեծ-մեծ խոսել: Հինչ ը'ս պըրթիւմ-պըրթիւմ անում, քըզանա վըխըլկօտ մարթ չի կա (Ձ):

Պըրթծտ արջ/շօն - արիւմ. Շատ մազմզոտ (մարդ): Էտ պըրթծտ արջը կընգանը ամմէն օր թակում ա (Բ):

Պըրիշակ անէլ/շինիլ - Ավերել, քանդել, կործանել: Ախճիգը նաղ ըրալ, վըր սիպտանկ օշափը յէկալ ա իւրանց յերգիրը պըրիշակ ըրալ, լօխճին կըտօրալ... (ՀԺՀ, V, 90):

Պրիշակ ինիլ/մընալ/տըմնալ - Ավերվել, քանդվել, կործանվել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Պրիշակ մընա թորքեն տօնը, վեր իմ տօնըս քանդից (2):

Պրիստավեն ախճիգը/տըղան/թօնը - տեն Սանթաշօվեն ախճիգը (2):

Պրծավ քըցավ - 1. Վերջ, բավական է: Ասում ա.- Պրծավ քըցավ, էլ խօսիս վէջ (2):

Պրտըրըր ըղնէլ/ընցընէլ - Անշնորիք կերպով պառկել: Վըխճարը տանում ար մին սարավ անում, ինքը պըրտըրըր ընցընում, բօն ինձում (ՀԺՀ, VII, 183):

Պրտըրըր տինիլ/քըցիլ/օնէլ - Պորտը՝ երեսը դեպի վեր դարձնել՝ շուռ տալ: Ասում ա.- Հտ մարթը էս քըղաքեն տարըն ա, օգի՝ քաղաքը փըսըվեր կըտընի, օգի՝ պըրտըրըր կըտինի (ՀԱԲ, 15, 17):

Պրտըրվեր տինիլ/օնէլ - Պորտը՝ երեսը դեպի ներքեւ դարձնել՝ շուռ տալ: Ըտըրան պըրտըրվեր ըն տինում, մաշկը հըլըղօրում (2):

Պրտօղ կըտան ճիւր խըմէլ - Անագնիվ՝ խարդախ միջոցների դիմել: Արթար մարթ ա Յըմայակը, իւրան գանքումը պըրտօղ կըտա ճիւր խըմած չի (2):

Պրտօղ կըտում/ճիրիւմ ծիկուն փըռնէլ - Իրարանցումից՝ խառնաշփոթ վիճակից օգուտ քաղել: Հատ մարթ ա պըրտօղ կըտում ծիկուն փըռնէլավ հըրուստացալ (Բ):

Պրտօղ տալ - տեն Պրտըրըր ըղնէլ:

Պրուժիննէն բուշանալ/թիւննալ - Խելապակաս դառնալ: Կանփին հիշկան պըռավում ա, պըրուժիննէն բուշանում ա (Բ):

Պրուժիննէն բօշ/թիւ - Խելապակաս: Ընդըր պըրուժիննէն բօշ ա, սայաղ կաց (2):

Պրոբը տըսնալ - Փորձել, համտեսել: Սարքիս աղա, կարիս՝ մին ճօխտ դըզըբաշու կաշի դարկէ: Ըտըրա պըրոբըն էլ տեսնանք... (ՋՏ, Ա, 146):

Պիթըռի տալ - Ագահորեն ուտել, խժռել: Հացը յօր ա օնում, պիթըռի տամ (Բ):

Պիթի-պիթի անէլ - Հրահրել, գրգռել, դրդել: Պառավը պիթի-պիթի յա անում, ըտըրանց կըռվըցընում (2):

Պիծըն-պիծըն անէլ - 1. Անջատել, զատել, հեռացնել: Հըրըվաննին կ'ան ըն իւրիւր անա պիծըն-պիծըն ընես, մին հանգավ բըրըջցընես քիս... (ԼԴԲ, 318): 2. Մասերի վերածել: Քանթան պիծըն-պիծըն ա անում, տամ խօնցը (2):

3. Պառակտել: Ըտըրանք շատ ըն ինձում սերավ, վէշ միսը կարում չար ըտըրանց պիծըն-պիծըն անէ (2): 4. Բաժանք կատարել: Ըտըրանք իւրանց մաչին պըծըն-պիծըն ըն անում, ամեգա իւրանց պանթինը յեր կալած քինամ (2):

Պիկկաթաղ անէլ/տալ - Անշուք ձեռով՝ խմիչիայլոց հուղարկավորել՝ թաղել: Քըցիւմ ըն մին յանջիգ, տանում հանգիստը պիկկաթաղ տամ (2):

Պիծի ամըմնը - Աշնանային տաք եղանակների շրջանը, հատկապես սեպտեմբերի 20-ից հոկտեմբերի 10-ը: Հանլա պիծի ամըմնը ըրըջնէրես ա, փիչը վեր ըս տինում հինչ ա՛նիս (Բ):

Պիծ(ի) ապա - Ավագ եղբայրը, տան ավագ որդին: Իմ պիծ ապա ինձանա քըսան տըռնավ մըծ ա (2):

Պիծիկըրակու նըման - տեն Ագրահիլու նըման:

Պիհավ տալ - Բահով հողը փխրեցնել: Հնքան պիհավ ըմ տուվալ, կարում չըմ, թա տո՛ւրո՛ւր կամ (Բ):

Պիհիթօց տալ - Ցիցով խփել՝ ծեծել: Բօստանչին ըտըրան մին լավ պիհիթօց ա տամ (2):

Պիճէրը տալ - Բույսի ավելորդ շիվերը հատել՝ կտրել: Թառնանը պիճէրը վեր տաս վէջ, խաղոյ չի յըր օնէլ (Բ):

Պիճըն էլ իւրան կընօնքըն ա օգում - Յուրաքանչյուր ոք որոշակի վերաբերմունք է պահանջում: Պիճըն էլ իւրան կընօնքըն ա օգում. Էտ հարթըն կըռըվը քըցիւմ ա տօնը, թա. «Վեր մըծ հարթնանը հըտե մուտանա յըք ինք՝ կալան, ինձըտե յէլ բեղմա ինք օնիք» (2):

Պիմբակու մաչի պահած - Փափկասուն: Պիմբակու մաչի պահած ախճիգը կարել չի կալ քըթէ (Բ):

Պիմբակու քըթավ ճիւր խըմէլ/ խըմըցընէլ - տեն Պըռըշնէն պիմբակավ թըրջիլ:

Պիննկալը կուրցըրած հավ - տեն Ծոն կուրցըրած հավ:

Պիննկալ տըմնալ/տինիլ - Որեւ տեղում առաջինը հաստատվել՝ բնակվել: Հտ շէնումը Սուդունք ըն պիննկալ տըմնալ (2):

Պիրանան բօշ/գիդի/թիւ/խըդճ/յավա - 1. տեն Պէրանը ճըղած: 2. Ուտելիքի հանդեպ անզուսպ, անկշտում: Պիրանան բօշ մարթ ա ճաթօն, հինչը տաս՝ կօտէ (Բ):

Պիրանան լալաջավահիր/մըղըրաճհոր/ վըսկէ վէր ածէ/վէր տըռնալ/շըռշըռալ - Գեղեցիկ՝ ճարտար խոսել: Տըղա, հինչ տըղա՞, պիրանան լալաջավահիր ա վէր ածում (Ձ):

Պիրանան կըթնավըտ կ'անլ - Դեռ երեխա լինել, անփորձ լինել: Ժողովուրթը զըրմանում ըն, ասում.- Էս պիրանան կըթնավըտ կ'անլիս խո- խա՞ն պիտի մըր թաքավէրըն ինի (ՅԺՅ, VII, 40):

Պիրանան կըտըրէլ - Իրեն գրկելով՝ տնտե- սել, խնայողություն անել: Պիրանան կըտըրէ- լավ էտ խոնցը պահում ա մըծըցընում (Ձ):

Պիրանան կըրակ վէր ածէ/վէր տըռնալ - 1. Խիստ զայրացած լինել, զայրույթով խոսել: Վէր տըռնում ա՞ թաքավէրը պիրանան կըրակ ա վէր ածում, թաքուհին սուս ա անում (Ձ): 2. տեն **Պիրանան լալաջավահիր վէր ածէլ**:

Պիրանան հախ օգիլ - տեն **Պիրանան քը- րէի օգիլ**:

Պիրանան մըռալու վըտ կ'անլ - Շատ ծեր կամ հիվանդ լինել, մահամերձ լինել: Խօսքով դային հանրուր տիրըկան ա, պիրանան մըռալու վըտ ա կ'ամ (Բ):

Պիրանան շընավըտ կ'անլ/շընըթուլա վէր տըռնալ - Հայիոյասեր լինել, անպարկեշտ խոսել: Մեր Խօնդին էլ ի՞նչ մարթ չի՞, պիրանան շընավըտ ա կ'ամ (Բ):

Պիրանան չըր/պէնդ - 1. Ուտելիքի հանդեպ ժուժկալ, քչակեր: Պիրանան չըր մարթ ա քա- վենը, ծըտու մըջանք ա օտում (Բ): 2. տեն **Պէրանը կապ**:

Պիրանան պէն չի տոն կ'անլ - Խիստ գաղտ- նապահ է: Հըմքնըցին տըղամարթ մարթ ա. պիրանան պէն չի տոն կ'անլ (Բ):

Պիրանան տոն կ'անլ/տոն պըրծընէլ/տոն քըցիլ - Միամտաբար՝ անգիտակցաբար՝ պատա- հաբար մի բան՝ գաղտնիք՝ ավելորդ խոսք ասել: Ասում ա.- Թէջի հա՞, հանց կանխ, էս պէնը պիրանատ տոն չի կա (Ձ):

Պիրանան տոն կ'անլ, ծօցը ըղնէլ - Ասածն իսկույն կատարել՝ կատարվել: Տըղամարթը էն ա, վէր պիրանան տոն յըկածը ծօցը ըղնէ (Ձ):

Պիրանան քըրէի օգիլ - Դժկամությամբ խոսել (հիմնականում գործածվում է հարցա- կան կամ ժխտական ձեւերով՝ որպէս հան- դիմանություն՝ ուղղված լռակյաց՝ քչախոս մարդկանց): Պիրանատ քըրէի ըն օգում, մին պէն ասէ, լի՞ (Բ):

Պիրանավը հավք փըռնէլ - Չափազանց ճարտար լեզու ունենալ: Իզէն պիրանավը հավք կըփըռնէ, տու կարէլ չըս ընդըրա նըրհէտ վըսնը մըկնխ (Բ):

Պիրանավը յըտ ասէլ - Ճշմարտություն ասել, մեղքը վիզ առնել: Վէր մին էրկու հըտ շըլ- լաղավ տըրըքըքընէ, պիրանավը յըտ ասից (Ձ):

Պիրանավըտ անգուճըտ պահէ - Հանդի- մանական արտահայտություն՝ խրատող պահիր քեզ: Վէր տըռնում ա կընէգը շատ ա կըլխէն խըրատ կարթոն, կըզնըվում ա, թա. «Պի- րանավըտ անգուճըտ պահէ» (Ձ):

Պիրանէն գօռ տալ - 1. Շատախոսել: Հինչ ըն պիրանէտ գօռ տամ, տոն ըրա (Բ): 2. Շատ ուտել: Դօնաղը վէր պիրանէն գօռ տըվավ, տը- նատըռնը աշկէն պըլօր կըտըռնա (Ձ):

Պիրանէն թըքը չուրանալ - տեն **Պէրանը չուրանալ**:

Պիրանէն թիքան խըլիլ - Մեկին ապրուստի միջոցներից գրկել: Մըծ ախպէրը շատ ա փիս ինոն, կուճի ախպօրը պիրանէն թիքան էլ ա խըլում (Ձ):

Պիրանէն թիքան կէս/տէմ անէլ - Բարի՝ հոգատար՝ առատաձեռն լինել: ... Ըստըղ մին կընէգ ա ինոն՝ պարի, պիրանէն թիքան կէս անօղ, ուրոշին հըրէյին հըսնօղ (Ձ):

Պիրանէն ծուլուլը քիսիլ - տեն **Պիրանէն ճիրէրը քիսիլ**:

Պիրանէն կապը կըտըրէլ - Սանձարձակ՝ համարձակ խոսել: Թանգան հարթըն մին շէբաթ ա սուս ըրած կէնում, յըտնան պիրանէն կապը կըտըրում ա (Ձ):

Պիրանէն համը/մըղդարը գիղանլ - Լավ ճա- շակ ունենալ, համադամ եւ ընտիր ուտելիք գործածել: Արշակը պիրանէն համը գիղոնում ա, խըտուրու-մըտուրու պէն չի օտում (Բ):

Պիրանէն համը/մըղդարը կուրցընէլ - Կերածի համը չզգալ: Պիրանէս համը կուր- ցըրալ ըմ (Բ):

Պիրանէն հօփ տալ - 1. Իրեն զսպել, չխոսել: Պիրանէն հօփ ա տամ, պէն չի խօսում (Ձ): 2. Սնունդը չափավորել, քիչ ուտել: Տըսնում ա, վէր անլէրը պըրծընական ա, պիրանէն հօփ ա տամ (Ձ): 3. տեն **Պիրանան կըտըրէլ**:

Պիրանէն դափաղ չինիլ - 1. Շատախոս լինել: Շուշվա կընանէքը պիրանէնէրէն դափաղ չունին, սաղ օր հըվաքվում ին, զըրոնց անում (Ձ):

2. Շատակեր՝ որկրամուլ լինել: *Տընաշինըտ պիրանեն դափաղ չօնե, սաղ օրը կեր ա անում* (Բ):

Պիրանեն ճիրերը քինիլ - 1. տեն **Փօրը վեց-վեց անել**: Համեղ՝ հաճելի՝ գեղեցիկ բան տեսնելիս ճաշակելու՝ վայելելու՝ ձեռք բերելու մեծ ցանկություն ունենալ՝ տենչալ: *Ղօնաղը վեր կուրկուտեն դըզղանը տըսնում ա, պիրանեն ճիրերը քինում ա* (Ձ):

Պիրանեն ճուրը վըսնը կենալ - Սովածություն անցնել: *Պատառ հաց ա օտում, պիրանեն ճուրը վըսն ա կենում* (Ձ):

Պիրանեն մին ընգրնամվը/դըրաղավը - Ի միջի այլոց, հենց այնպես, քաղաքավարության համար: *Պիրանեն մին ընգրնամվը համեցեք ա անում* (Ձ):

Պիրանեն յեշիլ - 1. Մեկից սպասելիք՝ ակնկալիք ունենալ: *Կօրծ չի անում Մուշեղը, էն ա ախպօրը պիրանեն յիշիլիս* (Ձ): 2. Մեկին լսել՝ հնազանդվել: *Տըղան, վեր հօրը պիրանեն յեշից վեչ, վըսնը քարեն նի կըկա* (Ձ): 3. Ուտելիքով ապահովել, կերակրել: *Մարը տըղեն պիրանեն լնվ ար յեշում* (Բ): 4. տեն **Պերանը կապել** (3):

Պիրանեն յըխտերը/քաբերը վեր ածել/ցըրըվ տալ - Անպարկեշտ խոսել, հայհոյել: *Էն հինչ մարթ ա՛, սաղ օրը պիրանեն յըխտերը վեր ա ածում, էլ ասում չի՝ ախճիգ կա, կընեգ կա* (Ձ):

Պիրանեն յըրա - Բերանքսիվայր: *Պիրանեն յըրա վեր ա ընգալ* (Բ):

Պիրանեն չափար տինիլ - 1. Ոչինչ չասել, չխոսել: *Հարթըն խըռավում ա, պիրանեն չափար տինում, վեչ մինին նըհըտ խօսում չի* (Ձ): 2. Ոչինչ չուտել, ուտելիքից հրաժարվել: *Սաղին պիրանեն չափար ա տիրնլ, օրը օրեն լըղարում ա* (Բ): 3. *հեզն*. Բերանի շուրջը բեղեր՝ միտք թողնել: *Համասը պերանը չըփարալ ա, հու տըսնում ա, ծըծաղում ա* (Բ):

Պիրանեն պատառը խըլիլ - տեն **Պիրանեն թիքան խըլիլ**:

Պիրանեն պատառը կես/տեմ անել - տեն **Պիրանեն թիքան կես անել**:

Պիրանեն ջըլնվ չինիլ - Սանձարձակ՝ լկտի լինել: *Ընդըրա պիրանեն ջըլնվ չի կա, լօխ նըստա հըռն յըն շօռ տամ* (Բ):

Պիրանեն ջըլնվ/տօռնը տինիլ - Լռեցնել, զսպել, հնազանդեցնել: *Էտ կընգանը պիրանեն մինակ մարթըն ար կարում ջիլնվ տինի* (Ձ):

Պիրանեն սաղունձը կուղանալ - Սիրտը շահելով՝ մեկի գաղտնիքն իմանալ: *Կընեգը մարթին պիրանեն սաղունձը կուղացավ, ըշ-խարքավըս մին ըրավ* (Բ):

Պիրանեն քիլիդ տինիլ - տեն **Պիրանեն չափար տինիլ** (1, 2):

Պիրանումը թիքան/մընանա/պատառ/պեն չըտինիլ - Ոչինչ չուտել՝ չճաշակել, անոթի լինել: *Յըրկանց տըսնա պիրանումըս թիքան չըմ տիրնլ* (Բ):

Պիրանումը իփան/խըրաված կըրտօպի/կարտօշկա ինիլ - Անհասկանալի՝ ոչ պարզ՝ ոչ հստակ խոսել (հիմնականում գործածվում է հարցական ձևով): *Պիրանումըտ իփան կըրտօպի կա՞, հանց խօսե, պեն կըլխու ըղնիք* (Բ):

Պիրանումը լիզդիլ չինիլ - Խոսելու՝ ճարտասանելու շնորհք չունենալ, չկարողանալ պատասխաններ տալ: *Պիրանումը լիզդիլ չի կա, հինչը ասում ըն, տուս ա անում* (Ձ):

Պիրանումը լիզդիլ տինիլ - 1. Իր թույլ տված արարքով մեկին առիթ տալ խոսելու՝ բամբասելու: *Մարյանգրիլը Ըփկարեն նըհըտ քըցավ բօստանը, շենին կընանունցը պիրանումը լիզդիլ տիրնլ* (Բ): 2. Մեկին գրգռել՝ թեյադրել՝ սովորեցնել մեկ ուրիշի դեմ խոսելու, լեզվանի դարձնել: *Կընեգը մարթին պիրանումը լիզդիլ յա տինում, դարկում հիրըվանեն տօնը* (Ձ):

Պիրանումը լօբի չի թըրչվիլ - Ասում են անգաղտնապահ՝ բացբերան մարդկանց մասին: *Հըմասեն պիրանումը լօբի չի թըրչվիլ, վեր մին պեն ըս ասում, էքսը սաղ շենը գիլդում ա* (Բ):

Պիրանումը կըռեք չըթօղնել - Հոգին հանել, նեղ օրը գցել: *Պիրանումըս կըռեք չի թօղալ, էնքան չըրչարալ ա ինձ* (Ձ):

Պիրանումը շիրա մընալ - տեն **Կըռքեն տակեն շիրա մընալ**:

Պիրանումը շունչ ինիլ - Կենդանի լինել: *Նի մըտենք տօն տըսենք՝ իրըք պառավ՝ մինը մըռած, իրըքեն պիրանումըն էլ ըսկի շունչ չի կա* (Ձ):

Պիրանումը չե չինիլ - Ոչ մեկին չմերժել, շատ բարի լինել: *Մեր Մարուսեն պիրանումը չե չի կա, հու հինչ օգում ա, տամ ա* (Բ):

Պիրանումը տաք ճուր չի պահել - տեն **Պիրանումը լօբի չի թըրչվիլ**:

Պիրանու սաղունձ շինիլ, ծամել - տեն **Մին ծամ սաղունձ շինիլ, ծամել**:

Պիրանու սաղունձ տըճնալ - տեն Մին ծամ սաղունձ տըճնալ:

Պիցըհոփ անէլ - Բացել-փակել, բացութուփ անել: Հանքվին հոփ տամ, պերանը պիցըհոփ անէ (ԱՅ, 49):

Պիցըհոփ ինիլ - Բացվել-փակվել, բացութուփ լինել: Քամէ յա անում, տոռնը պիցըհոփ ա ինիւմ (Բ):

Պիցըհոփ յէշիլ - Գոռոգամտել, ուրիշներին արհամարհանքով վերաբերվել: Քըճը ցեց կը-նէճ՝ ա պահեստապետին կընէճը, պիցըհոփն ա յէշում (Ձ):

Պիցըհոփ փըռ(ն)ըցընէլ - 1. տեն Յըճը սիմին թըխէլ: 2. Մեծ բաների հավակնել: Մեր Լենտրուշը պիցըհոփն ա փըռնըցընում, օգում ա շէնին տակէ բաղերը լօխ ինք՝ օնէ (Բ):

Պուբլի կըտըրէլ - Հարբել, զինովանալ: Խըմում ըն պուբլի կըտըրում (Ձ):

Պուգճալէր սօտ - տեն Հալ սօտ:

Պուգճալէրտօկ անէլ - Պոգ(եր)ի վրա բարձ-րացնել: Ջէրանը հիշքան օգում ա, վըճ տըրան պուգճալէրտօկ անէ, կարում չի... (ՀԺՀ, VII, 73):

Պուգճալէրտօկ անէլ/տալ - 1. Պոգերով հար-վածել, պոգահարել: Կավը պուգճալէրտօկ յա ըրալ էշին ըսպանալ (Բ): 2. Նեղել, հետը կոպիտ վար-վել: Հանն մին ամսըվա հարթն ա Վալան, ամիա ըսկէսվօրը պուգճալէրտօկ յա անում (Բ):

Պուգճալէրտօկ քըցիլ - Անուշադրության մատնել, զործը ժամանակին չանել: Էնքան պուգճալէրտօկ քըցից, ծըրկըթը ընգալ, կարից վէջ արտը վարէ (Բ):

Պուկէրը կօխ տալ - տեն Հափը ընցընէլ:

Պուկը կուճի - Փոքրամարմին: Պուկը կուճի հարթն ա Հերիքնազը (Բ):

Պուկը տարէլ - Ամբողջ տարին: Դէ խաղուն պուկը տարէլ հունց պաճիս, կէնալ չի (ԱԱ, 62):

Պուկըթաճ լիւս(ն)ինգալ - Շատ գեղեցիկ (մարդ, իր): Մին շատ կէղեցիկ ախճիճ՝ ըրվաց, հունցը մին պուկըթաճ լիւսինգալ (ՀԺՀ, V, 88):

Պուկ-պուկ անէլ - Սիրալիր՝ հոգատար վերա-բերմունք ցուցաբերել, փայփայել: Խուխէն վեր շատ պուկ-պուկ անիս, կըլխէտ կընըստէ (Ձ):

Պուղուսէն էճը - Կամակատար (մարդ): Իզէն Պուղուսէն էճըն ա, կընէճը հինչ ասէ, Էն ա ընական (Բ):

Պուղուս-Պէտրօս չինիլ/տիւս չըկալ (մինին անա) - Անկարող՝ անընդունակ լինել՝ որեւէ բան

անելու՝ ձեռնարկելու: Հանը ասմա.- Քըզանա Պուղուս-Պէտրօս չի տիւս կալ, տուս ըրա մեր տանը նըստէ՛ (Ձ):

Պուճախումը վեր ընգաճ էվիլ - Արհա-մարիված (մարդ): Կանգալինը պուճախումը վեր ընգաճ էվիլ ա, ընդըրա մըհալ քըցօղ չի կա շէնումը (Բ):

Պուճախատակէրը անօղ - Ամաքասեր, մաքրություն չսիրող (կին): Էն էլ հօ Լիւսիգին հըճտէ հարթնը չի՛, պուճախատակէրը անօղ ա (Բ):

Պիւն անէլ - Բնի մեջ մտցնել, բույնը քշել: Հավէրը պիւն ա անում, տոռնը կապում (Բ):

Պիւնխատատ անէլ - Փաթաթվել, զրկել: Էս օխծը պիւնխատատ ա անում, անց կըցնում (ՀԱԲ, 15, 53):

Պիւնքիւս անէլ - 1. Գաղթեցնել, հայրե-նիքից հեռացնել: Մէգ պիւնքիւս ընօղէն տօնը Աստուծ քանդի (Բ): 2. Պատյանից հանել: Սի-սըճը թակում ըն, պիւնքիւս անում (Բ):

Պիւնքիւս ինիլ/տըճնալ - 1. Գաղթել, հայրե-նիքից հեռանալ: Մեր ժըղօվորթը շատ ա պիւնք-իւս ինիլ, բօլ ա (Բ): 2. Պատյանից հանվել: Էնքան թակում ըն, վեր աշկը պիւնքիւս ա ինիւմ (Ձ):

Պիւն տիւսիլ - Սի տեղ մնալ, բնակություն հաստատել: Խըծըպըթեցէ՛ Իրանան ըն յըճ-կալ ըստըճ պիւն տիւսիլ (Բ):

Պուպու անէլ - Մաքրել, զտել, պատրաստի վի-ճակի բերել: Տըղան ասմա.- Էն ա պուպու ըրաճ ընդըճ տաննաճ, կարիս յօր օնիս քիւնիս (Ձ):

Պուպուճ անէլ/կէնալ - Կկգել, ծնկները ծա-լելով նստել, պագել: Մէգ մինըն օնիք՝ չըքը-պիւնը լըպըգտըմ ա, մին տըճը պուպուճ անըմ (ԱՅ, 54):

Պուպուճ կըցընէլ - Կուկուզ նստեցնել, պագեցնել: Խուխէն պուպուճ կըցըրալ, կիւզը-ցըրալ (Ձ):

Պիւտ անէլ - Ձեռքի մատների ծայրերն իրար միացնել: Էնքան ցօրտ ա, կարում չըմ, թա մաններըս պիւտ անիւմ (Բ):

Պիւտնը բօղազը կօխէլ (մինին) - Լռեցնել, չթողնել խոսի, նեղել: Կընէճը պիւտնը մարթին բօղազըն ա կօխում (Ձ):

Պիւտնը պըկէն հարէլ/տէմ անէլ - Ստիպել, պարտադրել: Վար քըննա՛մ ըն հըսնըմ հընէ-րանց տօն, կընէճըն էլիա յա պիւտնը պըկէն հարում, թա.- Անէ, տէսնամ հինչալ ըս ծիծաղալ (ՆԼՂԺԲ, 12):

Պոեմներ տալ - Բթամատը կոկորդը խրելով՝ փսխում առաջացնել: Հիշկան պոեմներ տրվում, կարից վեջ սրբորոշ թափել (Բ):

Պոեմ-պոեմ անել - տե՛ս **Պոեմների տալ**:

Պոեմը կիզիլ (մինիլ) - Սաստիկ պատժել՝ ծեծել: Յորան ըն տեռնում մին լնվ պոեմը կըզում, քըցում հըղեն (ՆԱԲ, 63):

Պոեմը ճիւղը ածել - Գործը վատ վիճակի հասցնել, իրավիճակը բարդացնել: Ղորփերըն էլ կամ ա քժմնգ ընելին տըղ պոեմը ճիւղը ածում (Ձ):

Պոեմը պեմբակ շինիլ - Խորամանկել, խաբել: Պոեմը պեմբակ ա շինում, ըտըրանց փոպերը լօխ ինք՝ օնում (Ձ):

Պոեմը տոնսոմը կիզիլ - Ճշմարտախոս լինել: Պոեմը տոնսոմը կիզիլ տըղամարթ ա իլնլ Սար անին (Բ):

Պոեմը քամուն տալ - տե՛ս **Թեփուռը մըլըցընել**:

Պոեմ տալ, պեմբակ կիզիլ - տե՛ս **Պոեմը կիզիլ (մինիլ)**:

Պոեմ կնլ - 1. Դժվարությամբ մեկից մի բան կորզվել: Ըտըրա հափուռը կապ ա, ըտըրանա պեն պոեմ կնլ շատ տիժըր ա (Բ): 2. Իրարից բաժանվել, օտարանալ: Քուրըրախպեր ուրոն անա պոեմ ըն կամ (Բ): 3. Փախչել, ծլկել, ճողպել: Վըրսկանը էտ վեր տըրսավ, պոեմ լըկավ ըտըղատ (Ձ): 4. Ուժեղ քոր առաջանալ: Ծըրքըս պոեմ ա կամ, էնքան քորալ ըմ, յարա յա տըրնալ (Բ):

Պոեմ-պոեմ անել - տե՛ս **Պոեմ տալ** (շատ բան կամ շատ անգամ):

Պոեմ-պոեմ կնլ - տե՛ս **Պոեմ կնլ** (շատ բան կամ շատ անգամ):

Պոեմ տալ - 1. Դժվարությամբ մեկից մի բան ստանալ՝ կորզել: Դերը հըրրուստեն ըզադում ա, նըրանա մի քանի վըրսճար պոեմ տամ (ՆԼԴԺԲ, 128): 2. Իրարից բաժանել, իրար օտարացնել: Պառավը հիշկան անում ա, կարում չի էտ տըղեն ա էտ ըխճըկանը ուրոն անա պոեմ տա (Ձ): 3. Ուժեղ քորել: Հինչ ըս ջանըտ պոեմ տամ, համթա ա (Բ):

Պոեմ սանդերք շինիլ - Դժվար՝ անհնարին գործ ձեռնարկել: Հանը ասմա - Պոեմ սանդերք մել շինիլ, փուշմընական ըս (Ձ):

Պոեմը ա՛ջի ընն(ակ)ան - հեզն. Ոչինչ չի փոխվելու, ոչ մի արդյունքի չի հասնելու:

...Կընեզը ասմա. «Էտ մինըն էլ թօ կաց կենա՝ տի-նիս թուխսըկանեն տակեն, մին թընըխարավ ուտելնվ հու պօզեր չըս ըննական» (ԱԲ, 167):

Պոեմը նըհաշ տալ/տոն օնել/ հանել - Չարություն՝ կոպտություն՝ ուժ՝ դաժանություն գործադրել: Մարթին վեր թանրիփ անիս, պօզե-րը տոն կօնե (ԱԲԲ, 66):

Պոեմը սըրել/սըխտօրել/սըխտօր քըսել - Վիճելու՝ հարձակվելու նախապատրաստվել: Հարթը վեր պօզերը սըրում ա, ըսկետուրը սու-սուփուս տոն ա կամ (Ձ):

Պոեմը վեր անել/կուտըր(հ)ատել - արիմ. Վնասագերծել, անվտանգ դարձնել: Սուդի լըն տամ քըցում տոնման, պօզերը վեր անում (Ձ):

Պոեմը վեր տըրնալ/վեր կնլ - արիմ. Վնասագերծվել, անվտանգ դառնալ: Կնվիոն պօզերը վեր ա տըրնալ, էլ կարում չի ըստոն-ընդոն փիսօթուն անե (Բ):

Պօզ-պօզ անել - տե՛ս **Պուզըպօզ անել**:

Պօկը թակել/հարել - Ծայրաստիճան աղ-քատ լինել: Խուրենին իլնծը մին կավ ա իլնլ, էն էլ կոկը կերալ ա, խըղճը էն ա պօկը թըկե (Բ):

Պօկը թըրջիլ/թըխճընել - տե՛ս **Բօղազը թըրջիլ**:

Պօկը ժինջիլ անել - 1. Վզին շղթա անց-կացնել՝ կապել: Շանը պօկը ժինջիլ ըրավ (Ձ): 2. Ամուսնացնել: Տըղան վեր տըրնալ քըսանը-հենգ տիրըկան, բիդի պօկը ժինջիլ անիս (Բ):

Պօկը հըվաքել/փըռ(ն)ել/օնել - տե՛ս **Պըկեն չօքել**:

Պօկը ճըղել/ճըրդօտել/ճօթընել/ճութըռօ-տել - տե՛ս **Բօղազը ճըղել**:

Պօկը լըղ քըսել - Առանց կշռադատելու՝ մտածելու խոսել: Հինչ ըս պօկըտ լըղ քըսալ, խըրեզ հավայի խօսե (Բ):

Պօկը նանն/նաննիս մըզիլ - 1. տե՛ս **Պըկու-մը ադու մըզիլ**: 2. Խիստ նախատել: Խօխան կուրթթուն ըրավ, մարը պօկը նանն մըզից (Բ):

Պօկը չուրանալ - տե՛ս **Բօղազը չուրանալ**:

Պօղ կըտըրել/տըրնալ - Խիստ կարմրել (ջղայնությունից, հարբածությունից ելն): Խանը էտ վեր ըսկանում ա, պօղ ա կըտըրում (Ձ):

Պօղու լըրա նըստած ինիլ - տե՛ս **Ըսըղու լըրա նըստած ինիլ**:

Պօռնոց ամբռնը - տե՛ս **Պիծի ամբռնը** (գործածվում է Ասկերանի շրջանի Այգեստան գյուղի խոսվածքում):

Պոյեզդան յըտանալ - Մի բան ժամանակին չկատարել՝ չնախաձեռնել: *Մակին ասում ա. «Կարօ, պոյեզդան յըտացալ ըս, քու ասած կա-վըտ յըրկէ յըմ ծախալ»* (Ձ):

Պոյեզդը քըճալ ա - Արդեն ուշ է այսինչ բանը կատարելու համար, ժամանակը բաց է թողնվել: *Սարօ, պոյեզդը քըճալ ա, միհէն՞ էլ կարել չըս արտ անիս* (Բ):

Պօջէրը կըտըրած/պըկավը տուված - տեն **Ծամը կըտըրած:**

Պօջէրը կըտըրէլ - տեն **Ծամը կըտըրէլ:**

Պօջ(էր)ը սիպտակ - տեն **Մագէրը սիպ-տակ:**

Պօջ(էր)ը սիպտակէլ - տեն **Մագէրը սիպ-տակէլ:**

Պօջէրը կըտօրիմ - Զարմանքի՝ վշտի արտահայտություն: *Վա՛յ, պօջէրը կըտօրիմ, էս հինչ փիս կարկուտ ա՛ կ'ամ* (Բ):

Պօջէրը քանդիլ - տեն **Մագէրը քանդիլ:**

Պօս(ի)-պօս(ի) անէլ/կ'անլ - տեն **Պուգըպօգէ անէլ:**

Պօրտէն ըղնէլ - տեն **Պըրտըրը՞ր ըղնէլ:**

Պօրտէն յըրա պօրտ փըսնէլ - *արիմ*. Շատ գիրանալ՝ ճարպակալել: *Էնքան կերալ ա քօս իլնլ, պօրտէն յըրա պօրտ ա փըսալ* (Բ):

Պօրտէն քըցիլ - տեն **Պըրտըրը՞ր տիսիլ:**

Պօրտը ըղնէլ - տեն **Պօրտը տիս ըղնէլ:**

Պօրտը կըլխըրը՞ր անէլ - տեն **Պըրտըրը՞ր ըղնէլ:**

Պօրտը հըստըցընէլ - տեն **Պօրտ քըցիլ:**

Պօրտը մին պէնու մաջի կըտըրվէլ - Մանուկ հասակից մի բանի՝ մասնագիտության՝ արհեստի վարժվել՝ հմտանալ: *Ուստան ասմա-*

իմ պօրտըս դիւզիւթունումըն ա կըտըրվալ, տու բիդի ինծ սըվըրցընի՞ս (Ձ):

Պօրտը մին տը՞ղ կըտըրվէլ - Մանկությունը մի տեղ անցկացնել, այդ տեղանքին լավ ծանոթ լինել: *Դէ՛, Սաքովէն պօրտը ծըմակումըն ա կը-տըրվալ, ամմէն ծառու տը՞ղ գիւղիւմ ա* (Բ):

Պօրտը շօն տարած - Ղատարկապորտ, անբան, պարապ-սարապ թափառող: **Պօրտը շօն տարած տըղա յա Աղասուն թօնը** (Բ):

Պօրտը պէց - տեն **Վը՞ռը պէց:**

Պօրտը տափէրը քըսէլ - *արիմ*. 1. Աղաչել, աղերսել: *Հիշկան պօրտը տափէրըն ա քըսում, թանջիրը ըռագի չի կէնում* (Ձ): 2. Ստորաքար-շույթուն անել, շողոքորթել: **Պօրտը տափէրը քըսէլալ պաշտօն ըստացալ** (Բ):

Պօրտը տը՞ղը տիսիլ/քըցիլ - Մեկին պատ-ժելով ընկճել՝ խրատել՝ վրեժ լուծել: *Հանրը ասմա-Թօղէ կ'ա տօն, յը՛ս ըտըրա պօրտը հանց տը՞ղը կըտիսիմ, վէր էլ ըտի պէն չանէ* (Ձ):

Պօրտը տիս ըղնէլ/տիս կ'անլ - Ծանր իրեր վերցնելուց կամ ծանր աշխատանք կատարե-լուց պորտը տեղից խախտվել, պորտը ցավել: *Յօրնէն չըվալը պիցըրցըրալ, պօրտը տիս ընգալ* (Ձ): 2. Ուժասպառ լինել: *Էնքան կօրծ ըրէ, լափ պօրտըս տիս ընգալ* (Բ):

Պօրտը տիսնիւմը կըտըրած/քիւջան ընգած - տեն **Պօրտը շօն տարած:**

Պօրտը տու վը՞ս կըտըրալ - տեն **Անըմը տու վը՞ս տիրանլ:**

Պօրտ-պօրտ անէլ - տեն **Մի-մին անէլ:**

Պօրտ քըցիլ - *արիմ*. Գիրանալ, չաղանալ, փորը մեծանալ: *Էնքան հըպարապ կացալ ըս, պօրտ ըս քըցալ* (Բ):

Ջալադ անէլ - 1. Զանցանքը քողարկել: *Լավ հիրը՛վանը հիրըվանէն կոտորթունը ջալադ կանէ (Բ):* 2. Ամուսնացնել: *Արփէնիզը տըղորանցը ջալադ ըրավ, ըրխըյնացավ (Բ):*

Ջահտ/Ջախտ անէլ - Շտապել, աճապարել, փութալ: *Ջահտ ըրա շիտ տօն ընգի, դիւշմաննին շըտացալ ա (ԼՂԲ, 24):*

Ջամբար անէլ - Սի կերպ իրենից հեռացնել: *Մարթը հիշկան անում ա, կարում չի էտ կընգանը ջամբար անէ (Ձ):*

Ջամբար ինիլ - Սի կերպ ազատվել՝ պրծնել՝ հեռանալ: *Էս կընէգը տըսնաս ա, վեր ջամբար ինիլի ճար չի կա, քիս ա պիրիս տաս ըտըրա (ԱԲ, 85):*

Ջանա ըղնէլ/ինիլ - Ուժասպառ լինել, հյուծվել: *Խը՛ղըն էնքան տոնգըն կացալ ա, լափ ջանա ընգալ ա (Բ):*

Ջանա կանլ - Դոգնել, նեղվել, տառապել: *Վերջը մարդ էտ խօսէն ծեռքէն ջանա յա կամ... (ՅԺՅ, V, 324):*

Ջանան բիզարի/զըզվել - Զիասթափվել, հուսահատվել: *Էտ մարթը կըլծիս ա յօր օնում, ջանան զըզված քիսնամ, վըր հանդին մը՛ռնէ (ՆԼՂԺԲ, 81):*

Ջանան ծըրք յըր օնէլ/քաշիլ - Զանդգնություն անել, կյանքը վտանգի ենթարկել: *Ասմա.- Ջանատ ծըրք ըս քաշանլ, վեր օգում ըս խանէն ըխճըկանը փըխճըցընիս (Ձ):*

Ջանան կէնալ - 1. Կերածը՝ խմածը մարսել: *Արթար մարթը հինչ օտէ, ջանան կըկէնա (Ձ):* 2. Ունեցածը՝ ձեռք բերածը վայելել: *Ամմէն մարթու հըրըստօթուն չի ջանան կէնում (Ձ):*

Ջանան կըտըրէլ - 1. Իրեն գրկելով՝ տնտեսել: *Ըտի էտ ըրփըվերի կընէգը ջանան կըտըրէլալ խօխէնքը մըծըցընում ա (Ձ):* 2. Դժկամությամբ տալ՝ զիջել՝ մի բանից հրաժարվել: *Տընաշինըտ վեր մինին մին պէն ա տամ, ջանան կըտըրէլալ ա տամ (Բ):*

Ջանան պըտկ(ըվ)ած - Զարագատ, իրենից ծնված: *Պա հունց չի՛ լնց ինի. ջանան պըտկըված ըխճըկանը փըխճըցըրալ ըն (Ձ):*

Ջան ասէլ, ջան ըսկանալ - Իրար հետ սիրով՝ համերաշխ լինել: *Չօբանը նան Աստված ըխպըրանում ըն, իրիւր ջան ասում, ջան ըսկանում (ՅԺՅ, VII, 172):*

Ջանավը ընցընէլ - Զաճույքով վայելել, մարսել: *Էս խըրավածը լափ ջանավըս ընցավ (Բ):*

Ջանա քըցիլ - Ուժասպառ անել, հյուծել: *Փըռնում ըն, ըտըրան թակում, ջանա քըցում (Ձ):*

Ջանբէզար անէլ - տէն **Ջանա քըցիլ**:

Ջանբէզար ինիլ - 1. տէն **Ջանա ըղնէլ**: 2. տէն **Ջանան բիզարիլ**:

Ջանէն անէլ - Մեկի դեմ գրգռել, հարձակվել տալ: *Չօբանը շընէրէն կիւլին ջանէն ա անում, ըսպանում (Ձ):*

Ջանէն ըղնէլ/ինիլ - Մեկի վրա հարձակվել, նեղել: *Էն տըղան դաման քաշում ա ջընըրընէրէն ինիւմ, լօխճին մըրթօտում... (ՅԺՅ, V, 618):*

Ջանէն լէլնկ անէլ - Ուրախացնել: *Տըղան դէվին ըսպանում ա, էտ ըխճըկանը ջանէն լէլնկ անում (Ձ):*

Ջանէն կէսը կա վէչ - Ասում են հաշմանդամ՝ հիվանդ մարդկանց մասին: *Խը՛ղըն Սարօն հինչ ա՛նէ. ջանէն կէսը կա վէչ, մին թանիրանլ ա տոնրիւր կամ (Բ):*

Ջանէն դուրբան/մատաղ ինիլ/տը՛ռնալ/մը՛ռնէլ - Մեկին անչափ սիրել՝ պաշտել: *Մարդ խօսցը ջանէն դուրբան ար ինիւմ (Ձ):*

Ջանէն յը՛ղը քաշիլ - տէն **Աշկէն յը՛ղը (շիրը՛փալ) քաշիլ**:

Ջանէն յըրա սաղ տը՛ղ չըթօղնէլ - տէն **Ջանը լէղակ անէլ**:

Ջանէն յըրա սաղ տը՛ղ չըմընալ - տէն **Ջանը լէղակ տը՛ռնալ**:

Ջանէն յըրա սըկսըկալ/տըրարվէլ - Իր մասին հոգալ, իրեն խնայել, իրեն նեղություն չտալ: *Ջանէն յըրա սըկսըկօղ մարթ ա Ղազարը (Բ):*

Ջանէն ջափա տալ - Շատ աշխատել, չար-չարվել, ջանալ, ծանրությունը իր վրա վերցնել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Ջանէն ջափա չըտըվօղ մարթը կարէլ չի տօն պահէ (Ձ):*

Ջան էսհինջին օր - Որեւէ մեկի վատ վիճակը ներկայացնելու արտահայտություն՝ մեղք է: *Ամալին տըղան մին օխտըլըքըկանէ ախճիգ՝ ա օգլալ, ջան Ամալին օր (Բ):*

Ջանը ըզադէլ - տեն **Կըլծխը ըզադէլ**:

Ջանը ըղուվէլ/կըծվէլ - 1. Հիվանդանալ, մարմինը ցավել: *Ջանը ըղուվալ ա, էն ա տըղը-պէրցում (Բ):* 2. Դառնանալ, մռայլ տրամադրության մեջ ընկնել: *Էտ խէ ըտի ջանըտ ըղուվալ ա՞, հու վա՞ քըփէտ նի յըփալ (Բ):*

Ջանը (թակած) դօլմա/պէնջան - Շատ հոգնած: *Ջանըս թակած դօլմա մարթ ըմ, ըսօր օխտը թիրա լօթի յըմ վարալ (Բ):*

Ջանը (թակած) դօլմա/պէնջան շինիլ - Խիստ ծեծել: *Մըհակը յօր ա ունէս, կօղէն ջանը դօլմա շինիս (Ձ):*

Ջանը (թակած) դօլմա/պէնջան տըճնալ - Շատ հոգնել: *Էնքան կօրծ ըմ ըրալ, ջանըս թակած դօլմա յա տըճնալ, էլ կարում չըմ (Բ):*

Ջանը լէղակ անէլ/շինիլ - Շատ ծեծել, մարմնի վրա կապտուկներ առաջացնել: *Բաղվանջին կօղէն փըռնում ա, ջանը լէղակ անում (Ձ):*

Ջանը լէղակ տըճնալ - Շատ ծեծվել, մարմնի վրա կապտուկներ առաջանալ: *Իգէն լլալ ար գոողում, վեր ըղնէ մարթին ծըրքը, ջանը լէղակ ա տըռնըլական (Ձ):*

Ջանը կըրակ ըղնէլ - Խիստ գրգռվել, բուռն ցանկություն ունենալ: *Քանէ հը՛տ էտ կընզանը տըճնում ար, ջանը կըրակ ար ըղնում (Ձ):*

Ջանը կլան - Ինքնազգացողությունը բարձրանալ, կազդուրվել, առույգանալ: *Շատ վեր կէնում ըն, օտում-խըմում, ջընըրնէն կամ ա... (ՆԱԲ, II, 38):*

Ջանը հըճնալ (մինին՝ մին պէնու հըճնէլ) - Մտահոգվել, ցավալ (մեկի՝ մի բանի համար): *Տըճնողնէն ըսըճէն.- Է՛ջ ախպեր, էտ հիբանց ա՞ յըճնանը հէտէ ջանըտ հէռում... (ԱԱռ, 61):*

Ջանը հըճն ըղնէլ - 1. տեն **Ջանը ըղուվէլ**: 2. տեն **Ջանը կըրակ ըղնէլ**:

Ջանը մաջին - Մարմնեղ: *Ջանը մաջին կընէգ ա Յէփրաքսիյան (Բ):*

Ջանը մըղըմօղ ըղնէլ - Անհանգիստ վիճակի մեջ ընկնել, հոգին կսկծալ: *Ամմա վար անագ ար տէսնում, ջանը էլիա մըղմօղ ար ըննում (ՀԺՀ, V, 405):*

Ջանը յը՛ր օնէլ - տեն **Սը՛րտը յը՛ր օնէլ**:

Ջանը պահէլ - տեն **Ջանէն յըրա սըկսըկալ**:

Ջանը սափ/պէնդ/տը՛ղը - Առողջ, առույգ, ամրակազմ: *Ջանը սափ մարթ ա Սուղումում (Բ):*

Ջանը վախ ըղնէլ - տեն **Սը՛րտը վախ ըղնէլ**:

Ջանը վախ քըցիլ - տեն **Սը՛րտը վախ քըցիլ**:

Ջանը տակավը տալ/յըրա քըցիլ - Ջանադրաբար աշխատել, աշխատանքի ծանրությունն իր վրա վերցնել: *Ուստան ջանը տակավը տըվալ, պատը էրկու օրումը տիրալ (Ձ):*

Ջանը տը՛ղը ըղնէլ/կլան - տեն **Ջանը կլան**:

Ջանըտ ինի սաղ - Ասում են կորուստ ունեցողին՝ որպես մխիթարական խոսք: *Կալ ա, լի՞, հինջ ա՛նինք, թա ըստակալ ա, ջանըտ ինի սաղ (Բ):*

Ջանը տոնա կլան - տեն **Հիքիլն տոնա կլան**:

Ջանը տօղ ըղնէլ/տըղտօղալ - Սաստիկ վախենալ, սարսափից դողալ: *Սխըր, ջանը տօղ ինգլան՝ քըննալ ա բիդի օցը... (ԼՂԲԲ, 266):*

Ջանը տօղ քըցիլ - Սաստիկ վախ՝ երկյուղ պատճառել: *Էտ օշափը թաքավերին մը՛ծ տըղէն ջանը տօղ ա քըցում (Ձ):*

Ջանը քամէ ըղնէլ - Հիվանդանալ: *Խը՛ղճ Արտեմը մին շէքաթ ա՛ կամ չի կօրծի. ջանը քամէ յա ընգալ (Ձ):*

Ջանը քօս/քօր ըղնէլ - տեն **Ջանը մըղըմօղ ըղնէլ**:

Ջանը քօր կլան - 1. տեն **Ջանը մըղըմօղ ըղնէլ**: 2. Ծեծվելու ցանկություն ունենալ: *Ջանըտ քօր ա՞ կամ, խէ խէլունք չը՛ս կէնում (Բ):*

Ջանը օխլալ - Գեղեցիկ կազմվածքով, նրբիրան (անձ): *... Նուրի աքերը ճըկատան պըջիս ա, թա. «Կըլխավըտ շօռ տամ, Թէ՛վան, լափ լլալ ախճիգ՝ ըս ծգանլ՝ վը՛նները քըքըված ծուվէն, ջանը օխլալ, բօյը տինաջիրի...» (ԱԶ, 40):*

Ջանջանը ըղնէլ - Դժվարանալ, ձգձգվել, խոչընդոտներ առաջ գալ: *Կօրծը քանէ քոնում ա, ջանջանըն ա ըղնում (Բ):*

Ջանջանը քըցիլ - Դժվարացնել, ձգձգել, խոչընդոտներ առաջ բերել: *Հինջը օգում ընք անինք, մեր Սուփին ջանջանըն ա քըցում (Բ):*

Ջան տալ - 1. տեն **Յիլքի տալ**: 2. տեն **Ջա-նեն ջափա տալ**:

- **Ջան տու, ջան էսհինչը** - Ասում են, երբ որեւէ մեկին կամ որեւէ բան են հանձնում մեկին՝ պահպանելու՝ հոգ տանելու են համար: ... **Էս մարթը թա**. «**Ա կընե՞, ջան տու, ջան մեր ախճի-գը, յես քիս ըմ տըղորանցըս հետան...**» (ԱԲ, 174):

Ջանու կ'ան - 1. տեն **Ջանը կ'ան**: 2. տեն **Յիլքին տոն կ'ան**:

Ջան օգիլ - Յիվանդ՝ տկար լինել: ... **Ինքըն էլ պերանը հանց պիցըրօփ ա ընես, ասիս լըրհա ջան ա ուզիս** (ԱԲ, 92):

Ջառ ածել/ասել - Անհամոզիչ բաներ ասել, գլխին քարոզ կարդալ: **Յիլչ ըս ջառ ածում** (Բ):

Ջառլամիշ անել/ինիլ - տեն **Ջառ կանչիլ**:

Ջառ կանչիլ - Մունետիկի միջոցով հրապարակավ հայտարարել: **Էտ ննգիր-վնգիրնեն ջառ կանչիլ ըն տամ, ամմա վեշ մինը կարքմ չի էտ տըղին խուսցընի...** (ՅԺՅ, V, 231):

Ջանրման քաշիլ - Պատճառած նյութական վնասը փոխհատուցել: **Կօղը ճարը կըտըրած ջանրման քաշիւմ ա քինամ** (Ձ):

Ջանրմա քաշիլ - տեն **Ջըրմն տակ ըղնել**:

Ջէյրան կըտըրել - տեն **Վըննանը յըրա վըննը փըսնել**:

Ջէջա տալ - Խաղողը մզելուց հետո մնացած չանչը լըցնել հյութի մեջ, որ գույնը մզանա ու խմոր-վի: **Շիրան բիդի ջէջա տաս, վեր կինի տըռնա** (Բ):

Ջըգ'արը նի կենալ/երիլ/մաշկան կենալ - տեն **Թօքը նի կենալ**:

Ջըգ'արը նի կըցընել - տեն **(Թնթննը) թոյզմիշ անել**:

Ջըգ'արը պուղերեն ըղնել/հըվաքել/քըցիլ - տեն **Սըրտը պուղերեն ըղնել**:

Ջըգ'ար ինիլ - 1. Անվախ լինել: **Իգեն ջըգ'ար օնե, վեշ մին պենա վախել չի** (Ձ): 2. Բարի լինել, գույթ խիղճ ունենալ: **Թամարը ջըգ'ար չօնե, հինչ հիրըվընթուն բիդի ա'նե** (Բ):

Ջըգ'ըրբանդերը նի կենալ - 1. տեն **Թօքը նի կենալ**: 2. Յմայվել, հրապուրվել, սիրահարվել: **Տըղան չուբանեն ըխճըկանը վեր տըսնում ա, ջըգ'ըրբանդերը նի յա կենում** (Ձ):

Ջըգ'ի-ջըգ'ի անել - տեն **Պըկըպօկ անել** (2):

Ջըլմվը ծըրքեն տինիլ/ծըրքը տալ - Իշխանությունը՝ իրավունքը մեկին հանձնել: **Թա-քավերը ջըլմվը վեր վեգիրին ծըրքեն տիրավ, յերգիրը կըքանդըվի** (Ձ):

Ջըլմվը ծըրքը հըվաքել/օնել - տեն **Կապը ծըրքը հըվաքել**:

Ջըլմվը ծըրքումը պահել - Իշխանությունը՝ իրավունքը չզիջել: **Տըղամարթը ջըլմվը ծըրքումը բիդի պահե** (Ձ):

Ջըլմվը կըլխավը տալ - 1. տեն **Կապը կըտըրել**: 2. տեն **Կապը պեց թօղ(ն)ել**:

Ջըլմվը կըտըրած - տեն **Կապը կըտըրած**:

Ջըլմվը կըտըրել/վըններեն տակը քըցիլ - տեն **Կապը կըտըրել**:

Ջըլմվը հըվաքել/քաշիլ - տեն **Կապը ծըրքը հըվաքել**:

Ջըլմվը պեց թօղ(ն)ել/կըլխավը քըցիլ - տեն **Կապը պեց թօղնել**:

Ջըլմվու կ'ան - տեն **Կապու կ'ան**:

Ջըլմվու պիրիլ - տեն **Կապը ծըրքը հըվաքել**:

Ջըհննդամը քինիլ - արիւմ. Յեռանալ, կորչել, գրողի ծոցը գնալ: **Ասում ա**.- **Ջըհննդամըն ա քըցալ, յըս հինչ ըմ գ'ոնդում, ըշտըդ ա՞ քըցալ** (Ձ):

Ջըհննդամը քըցիլ - արիւմ. Յեռացնել, անհետացնել, գրողի ծոցն ուղարկել: **Մըհենգ՝ էլ մարթին յախան օնում ա, թն**.- **Ախճիգըտ տար ջըհննդամը քըցի կուրցուրոն** (ՅԺՅ, V, 496):

Ջըհընդամեն տակեն - արիւմ. Անհայտ տեղ: - **Ախճի, հօր ա՞ մարթըտ, - Էն ա ջըհընդամեն տակեն** (Բ):

Ջըհընդամու դըրքըզա - Խոչընդոտ: **Ըշը-տըդ քինիւմ, մին ջըհընդամու դըրքըզա կըպը-տահե** (Բ):

Ջըհընդամու յաբա - արիւմ. Երկարահասակ (մարդ): **Էտ ջըհընդամեն յաբան հինչ ա՞, վեր օգալ ըս** (Ձ):

Ջըհընդամու սադանա - Շատ տգեղ (անձ): **Իգեն հինչ հըրթնա՞ցու, ջըհընդամու սադանա յա** (Բ):

Ջըհիլին ըռըջի համավ թիք'ան հարամ անել - Ամուսնության առաջին գիշերը ուրիշի հարսնացուի հետ անցկացնել: **Էն վախտըն էլ էտ ըռըխըմե խանը, հու փըսըկվես ա իլնլ, ջըհիլին ըռըջի համավ թիք'ան հարամ ա իլնլ ընես** (Ձ):

Ջըհիլծթունը մըննը քըցիլ - Երիտասարդ տարիքի որեւէ գործ՝ արարք կրկնել: **Սիրգօն անին իննանուն տըրըկանումը մեհետ ջըհիլծթունը մըննըն ա քըցիւմ, քինամ վըրս** (Ձ):

Ջրղըբ-ջողաբ անէլ/ինիլ - Համարձակ՝ հաճախ անպարկեշտ պատասխաններ տալ, վիճաբանել: Վեր շատ ջրղըբ-ջողաբ ա անում, փրռնում ըն տանան տոնս քըցոնւմ (Ձ):

Ջրմջըման անէլ - Շատ թըջել: Կարպէտը կօխում ա գօլը, ջրմջըման անում (Ձ):

Ջրմջըման ինիլ/տըհնալ - Շատ թըջվել: Ըղնում ա թօռէն տակը, ջրմջըման ինիւմ (Ձ):

Ջրնազ(ա) անէլ - Ուժասպառ անել: Ըտըրան թակում ըն ջրնազ անում, ըտըրդ վեր քըցոնւմ (Ձ):

Ջրնազ(ա) ինիլ/տըհնալ - Ուժասպառ լինել: Էնքան քար քընդեցէ, ջրնազա տըհնէ (Բ):

Ջրնաղ անէլ - Մռայլվել, տխրել (շատ աջխատելուց՝ հոգնելուց եւն): Յաղուզ ըտի ջրնաղ ըս ըրալ, հինչ ա՛ պըտահալ (Բ):

Ջրնաղը լոնծ թակած (յըգնը, կումաշ) - Շատ չարչարված՝ հոգնած՝ տանջված (մարդ): Ջրնաղը լոնծ թակած ա, կարում չի շօռ կա (Ձ):

Ջրնաղը տէմ անէլ/տէմ տալ - 1. Ուսով հրելու՝ տեղաշարժելու եւն ճիգ գործադրել: Ջրնաղը տէմ ա անում, պատը պարան տամ (Ձ): 2. Դիմագրավել, դիմադրել: Ջրնաղը տէմ ըրամ, թողից վէջ ծառը կըտըրին (Ձ):

Ջրնաղ ըրած (յըգնը/կումաշ) - Տխուր, մռայլ, հոգնած (մարդ): Ջրնաղ ըրած յըգն ըս, խէ յըր չըս կէնում տըհատ (Բ):

Ջրնըղնէն յըր/նի քաշիլ/պիցըրցընէլ/թօղ անէլ - Ուսերը շարժելով, վեր բարձրացնելով՝ անտեղյակություն, նաեւ արհամարհանք, կասկածանք եւն արտահայտել: Թնջիրը հինչու հըրցընում ար, էտ տըղան ջրնըղնէն յըր ար քաշոնւմ (Ձ):

Ջրնըղնէրէն յըրա կըլծի ինիլ - Խելացի՝ ուշիմ՝ կշռադատող լինել: Կընէգը ասմա.- Ջրնըղնէրէտ յըրա վեր կըլծի ինի, յըղէ կավը մօրթէ չըս ծախիս (Ձ):

Ջրնըղնէրէն նըստէլ - Մեկին շահագործել, իրեն ենթարկել: Էտ կընէգը կընօխանց ա մարթին ջրնըղնէրէն նըստալ (Բ):

Ջրնըղնէրն ի վեր ածէլ - հեզն. Լիացնել, ուրախություն պատճառել, գոհացնել (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): Հինչ ա՛, վեր Սիմօնը կա, ջրնըղնէրն ի վեր ա՛ ըծըլական (Բ):

Ջրնջանլոն ըղնէլ - տէն Ջանջանլոն ըղնէլ:

Ջրնջանլոն մաչ ըղնէլ - Բարդ խնդրի առաջ կանգնել, ինչ անելը չիմանալ: Թաքավէրին տըղան ըտըրդ ջրնջանլոն մաչ ա ըղնում, գիւրդում չի, թա հինչ անէ (Ձ):

Ջրնջանլոն մաչ քըցիլ - Բարդ խնդրի առաջ կանգնեցնել, անելանելի վիճակի մեջ գցել: Ըտի էտ հարթնը տընըցուց ջրնջանլոն մաչ ա քըցիս (Ձ):

Ջրնջանլոն քըցիլ - տէն Ջանջանլոն քըցիլ:

Ջրնջանլոն քաշիլ - Չարչարվել, նեղություն կրել: Էտ տըղէրքը վեր մըծացէն, հանրը ըրիսը-նացալ, էլ ջրնջանլոն չի քաշից (Ձ):

Ջրռըմը հանէլ/քաշիլ - Խիստ պատժել: Մարթը ասում ա.- Տու գիդա՝ հուլ ա ըրալ, յըս ընդրա ջրռըմը քըշիլան ըմ (Ձ):

Ջրրմիւ տակ/Ջրրմանտակ ըղնէլ - Նյութական վնաս կրել: Բիդասըլ տըղէն հանրը Էզգանան ջրրմիւ տակ կըղնէ (Ձ):

Ջրրմիւ տակ/Ջրրմանտակ քըցիլ - Նյութական վնաս պատճառել: Կընէգը կըղօթուն ըրալ, մարթին ջրրմիւ տակ քըցանլ (Ձ):

Ջիւմ-ջիւմ անէլ - արիւմ. Կենաց թխել, կոնծել: Նըստում ըն մին բօթուլ արաղ տինում ըռը-նէրէն, ջիւմ-ջիւմ անում (Ձ):

Ջիյրանէն դալուն/պօգէրը յըր ինիլ - Գինը բարձրանալ, թանկանալ: Մըսէն կիկը բըզարու-մը ջիյրանէն պօգէրըն ա յըր իլան (Բ):

Ջիյրանէն դալուն/պօգէրը յըր (հ)անէլ - Գինը բարձրացնել, թանկացնել: Ալլահան ժէն-գալը վեր ծախում ա, կիկը ջիյրանէն պօգէրըն ա հանում (Բ):

Ջինէրը սըրէլ - անրգ. Պատրաստվել խժռելու: Հինչ ըս ջինէրըտ սըրալ, ուտելի պէն չի կա (Բ):

Ջիվթ անէլ/տալ - 1. Սեղմել: Ջիվթ ա անում, մըղակէն ըրգան կօտըրում (Ձ): 2. Սղոցի ա-տամները աջ ու ձախ թեթեւակի թեքել: Մա-շառը ջիվթ ըրա, վեր լալ կըտըրէ (Ձ):

Ջուբէրը թափ տալ - 1. Ունեցած դրամը տալ: Էտ մարթը ջուբէրը թափ ա տամ, էրկու կիլօ մէս ինք օնում (Ձ): 2. Մեկի ունեցած դրամը վերցնել՝ խլել, սևանկացնել: Դըջըղնէն ըտըրա ջուբէրը թափ ըն տամ, պէց թօղնում (Ձ):

Ջուբը լըղար - Զիչ փող ունեցող: Ջուբը լըղար մարթը էս դարումը կարէլ չի տօն շինի (Ձ):

Ջուբը լըցնէլ - 1. Փող դիգել, հարստանալ: Նախագան կըլխօգէն ցօրէնը ծախում ա, ջուբը լըցնում (Ձ): 2. տէն Հափուռը պէն կօխել:

Ջութը լիզը - Շատ փոքր ունեցող, հարուստ:

Ջութը լիզը մարթը ըսկուպոյ կինի (Բ):

Ջութը խաշէմնը կօխէլ - տեն **Հափուռը պէն կօխէլ:**

Ջութը ծակ - 1. Փոքր չունեցող, չունեւոր: **Ջութը ծակ մարթին միհէնզ մըհալ քըցծղ չի կա (Բ):** 2. Շռայլորեն ծախսող՝ վատնող: **Ջութը ծակ մարթը տօն չի տըռնալ (Բ):**

Ջութը կըտըրէ/նի մըն(ն)էլ (մինին) - Գրպանահատություն անել: **Ըզէն ըստըրա-ընդըրա ջութը կըտըրէլալ ա հըրուստացալ (Բ):**

Ջութը կօխէլ - Յուրացնել: **Հիրըվանէն վըրխ-ճարը թաքուն ծախում ա, ջութը կօխում (Ձ):**

Ջութը հաստ/տըռօզ/օռած - տեն **Ջութը լիզը:**

Ջութը պէն կօխէլ/քըցիլ - տեն **Հափուռը պէն կօխէլ:**

Ջութը տէրտակ - տեն **Ջութը ծակ (1):**

Ջութը տըրտակէլ/տըրտըկցընէլ/ քամէլ - տեն **Ջութէրը թափ տալ:**

Ջութը օտէլ/քամէլ - Մեկի ունեցվածքը՝ հարստությունը ծախսել տալով, յուրացնելով՝ սնանկացնել: **Ըտի էտ ախճիզը թանջիրին ջութը օտում ա (Ձ):**

Ջութումը մուկներ խաղ անէլ/պար կ'ան/վազ տալ - Ծախսելու դրամ չունենալ, աղքատ լինել: **Ընդըրանա հինչ ըս օգում, ջութումը մուկներ ըն խաղ անում (Բ):**

Ջութումը տինիլ - տեն **Ջութը կօխէլ:**

Ջութումը քամէլ խաղ անէլ - տեն **Ջութումը մուկներ խաղ անէլ:**

Ջութու փուլ - Առօրյա ծախսերի փոքր, քիչ փող: **Խըղճը հինչ ա'նէ, ջութու փուլ էլ չօնէ (Բ):**

Ջօշ կ'ան - տեն **Յըխըբօղազ անէլ (1):**

Սագան վրձսկե խրնծծրնե կախ - Հայտնի,
շնորհալի, տաղանդավոր (աշուղների մասին):
Դե աշըղ Սնրքիսըն է ճօկ աշըղ ա իլնլ՝ սագան
վրձսկե խրնծծրնե կախ (Ձ):

Սազը սիմին փըռնել - տեն թանը սիմին փըռնել:

Սազը տծշին օնել - տեն թանը տծշին օնել:

Սազ կ'անլ - 1. Հարմար լինել, պատշաճել: Դանդաղ հինգ շօր կարում ա, թաքավերին ըխճըկանը սազ չի կ'ամ (Ձ): 2. Համերաշխ լինել: Պառը կօշտ կընեգ ա Սարյան աքերը, վեշ մին հարթնան նըհըտ սազ չի կ'ամ (Բ):

Սա'ըշտը'դ, նա'ըշտը'դ - Բոլորովին տարբեր են, անհամեմատելի են: Թաքավերը վեգիրին կընգանըն ա յեշում, մին էլ ռորան կընգանը, մըթկումը ասում: Սա'ըշտը'դ, նա'ըշտը'դ (Ձ):

Սաթաշմիշ ինիլ - Սեռական ոտնձգություն կատարել, բռնաբարության փորձ կատարել: Վար Շարմաղը լիվանում ա, խօջան տըրա յըրա օգում ա, վար սաթաշմիշ ինիլ (ՆԼԴԺԲ, 30):

Սաղըն ըղնել - 1. Խսկությունը պարզել, լրիվ տեղեկանալ: Թաքավերը վեր սաղըն ա ըղնում, հըրամանը ա տամ, վեր վեգիրին կըլծիը կըտըրին (Ձ): 2. Փորելով հասնել հողի կարծր շերտին: Փընթամենտը Էնքան բիդի քանդիս, վեր սաղըն ըղնիս (Բ):

Սաղ ըս'խըտետ ըս, կաղ ըս'կըտետ ըս - Օգուտ'շահ բերողը սիրո եւ հարգանքի է արժանանում, չբերողը՝ ատելության: Սաղ ըս'խըտետ ըս, կաղ ըս'կըտետ ըս: Ասլան դային վեր էն ա իլան փով ըշխըդելիս, հըրթնեթեն աշկեն լիւսըն ա իլան, միհենգ պըռափալ ա տըղըպերց ընգալ, էլ մըհալ քըցօղ չի կա (Բ):

Սաղ թիբ'ան/պատառը անգուճը/կըռեթը թօղ(ն)ել - տեն Սը'ծ թիբ'ան անգուճը թօղ(ն)ել:

Սաղ թիբ'ան/պատառը անգուճը/կըռեթը մընալ - տեն Սը'ծ թիբ'ան անգուճը մընալ:

Սաղ ինիս - Շնորհակալական արտահայտություն՝ ապրես: Արմօ, սաղ ինիս, վեր ք'ծմանգ ըրեր էշը պիռնը'ցե (Բ):

Սաղ-սաղ ըլըբաստըրակ փըռն(ն)օղ - ճարպիկ (անձ): Սաղ-սաղ ըլըբաստըրակ փըռնօղ տըղա յա մեր հօրենը (Բ):

Սաղ-սաղ թաղել - Բարոյական մեծ վնաս հասցնել, մեծ տառապանք պատճառել, տանջել: Խը'ղճ մարը թա. «Բալա, պա ինձ թուղես ըս, թօրը՝ քիս, էն ա ասէ՝ ինձ սաղ-սաղ թըղես ըս, լի» (ԱԲ, 174):

Սաղ վը'դ - Ածովի՝ լցնովի հող: Սաղ վը'դու-մը ճըղպօթ չի աննլ կ'անլ (Ձ):

Սաղունձը կ'ուղանալ - տեն Պիրանէն սաղունձը կ'ուղանալ:

Սանն տըռռօն - Պարզամիտ, միամիտ (անձ): Էտ սանն տըռռօնը, կընեգը հինչու ասում ա, հըվատում ա (Ձ):

Սանթավը ընցընել - Մեկի՝ մի բանի հետ համեմատվել՝ մրցել, մեկին նեղել: Էտ կընեգը Էնքան դօջաղ ար, վեր վեշ մին տըղամարթ կարում չար ընդըրա սանթավը ընցընե (Ձ):

Սանթը ըղնել - Հարմար պահ ստեղծվել: Սանթըն ա ըղնում, մին ըլըբաստըրակ ա վեր քըց'ում (Բ):

Սանթը քըթենալ - Հարմար ձեւը՝ միջոցը գտնել: Սանթը քըթանլ, ըսքըսից արտը հըն-ծիլը (Ձ):

Սանթը քըցիլ - Հարմար պահը որսալ: ...Սանթըն ա քըցում, մին մարթու անա հըրց-նում... (ՀԱԲ, 15, 67):

Սամուն տակեն տինիլ - Սանձահարել, կարգի հրավիրել, դաստիարակել: Ռանչպարը ասում ա.- Թաքավերըն ապըրած կենա, Էտ կընգանը մին ամսալ ինձ տօ՝ սամուն տակեն տինիլ, վեր ք'ը'գ էլ ըտի ջօղաք չի տա (Ձ):

Սայաղ ինիլ/կենալ - Հսկել, պահպանել: Ըտի Էնքան սայաղ ա կենում, վեր տընըցեթ' կամ ըն բաղը քաղում (Ձ):

Սայաղլամիշ անել - Զգուշացնել, վտանգի՝ վատ հետեւանքի մասին հիշեցնել՝ տեղեկաց-նել՝ ակնարկել: Դանդաղ վախըն ա, մըտածըմ.- Հանթնթ մըծացալ ըմ, Աստված ինձ սայաղլա-միշ ա անում, վեր էլ շօր կըրելիս նը'ստա կ'ուղանամ վեշ (ՀԺՀ, VII, 384):

Սայաղլամիշ ինիլ/կենալ - տեն Սայաղ ինիլ:

Սայմիշ անել - Ուշադրություն դարձնել, հաշվի առնել: Թօռօղլին տըրան քըմականը տոնս մին էրկու հետ թօփուգալ թըխում ա, տա սայմիշ չի անում... (ՀԺՀ, VII, 186):

Սանջու անել - Որովայնը սաստիկ ցավել՝ գալարվել: Դըրդին ասում ա.- Լավ չըմ, փօրըս սանջու վա ընես (ԱԱԼ, 11):

Սանջու տը'ռնալ - Որովայնի սաստիկ ցավ՝ գալարում ունենալ: Էշը սանջու տը'ռալ, ըստա-կից (Բ):

Սապըր անել - Համբերել: Տընատարը ասում ա.- Պատառ սանպըր ըրա, միսչը'վ հավը իփի (Ձ):

Սապունը ծակած, մաշան տոնս յըկած - Շատ մաքուր: Շօր, հինչ շօ՞ր, հանցա սապունը ծակած, մաշան տոնս յըկած (Ձ):

**Սաջավ աղանձ անէլ, մըննընուցավ պի-
ժընէլ** - Շատ երեխաներ ունենալ: *Խըհճը հինչ
ա՛նէ. սաջավ աղանձ ա անում, մըննընուցավ
պիժընում, կարում չի թաթը կթաէն հըսցընէ (Բ):*

**Սաջէն ընգած ցորէն - տէն Սաջու մաջի լօք
տալիս պէկլա՛:**

Սաջէն թըխէլ, խընծուղկոթէն օտէլ - հեգլ. Գործը հապշտապ կատարել, արագ վերջաց-
նել: *Դէ, դիւզար Կարօն էլ ծօկ ուստա յա. սա-
ջէն թըխում ա, խընծուղկոթէն օտում (Ձ):*

Սաջու մաջի լօք տալիս պէկլա՛/սիսը՛ - Տա-
քարուն, անհանգիստ, չարաճճի (անձ): *Մէր
Սիսօնը սաջու մաջի լօք տալիս պէկլա՛ յա (Բ):*

Սառած լօկ/ճանձ - Անկենդան, անկիրք, դան-
դաղաշարժ, թմրած (անձ): *Էտ սառած լօկը
մինչը՛վ հաց ա շինում, օրը մըթնում ա (Բ):*

Սառած/Սառած-սըքըռնած մընալ - Զար-
մանքից՝ հուզմունքից՝ վախից եւն քարանալ՝
քար կտրել: *Թաքավէրը ըտըրան վէր ըտի սաղ
տը՛սնում ա, մընալ ա սառած (Ձ):*

Սառ(ն)ավը քինծո դանա - Զգուշորեն քայ-
լող (մարդ): *Յայրօն սառնավը քինծո դանա յա,
սըլկըհէլ չի (Բ):*

Սառ(ն)էն կիրիլ, ըրէվէն տէմ անէլ - 1. Անուշադրության մատնել, ասածը չկատարել: *Իզէն հօրը անգուճ չի օնում, սառնէն կիրում ա,
ըրէվէն տէմ անում (Ձ):* 2. Անիմաստ՝ միամիտ
գործ ձեռնարկել: *Յակօփը էտ քըրքարուտ տա-
փումը հինչ բօստան բիդի ա՛նէ. սառնէն կիրում
ա, ըրէվէն տէմ անում (Բ):*

Սառ(ն)ը կօտըրվէլ - Վերաբերմունքը՝ դիր-
քորոշումը եւն փոխվել, ջերմ հարաբերություն
հաստատվել: *Էտ օրանը յըտը սառնը կօտըր-
վում ա, մըրթըկընէ՛ք էլիա ըսքըսում ըն սերավ
ապըրէլ (Ձ):*

Սառ(ն)ը քըրթնօնք պատէլ - 1. Խիստ վախե-
նալ: *Վըրսկանը վէր արջին տը՛սավ, սառնը
քըրթնօնք պատից (Ձ):* 2. Մեռնելու շեմին լինել,
հոգեվարքի մեջ լինել: *Վէր սառնը քըրթնօնք պա-
տից, կըծի ընգէն, վէր Սաղին մը՛ռնում ա (Ձ):*

Սառ(ն)ու պատառ/թիք՛ - Շատ սառը (հիմ-
նականում ասվում է հեղուկների մասին): ... *Դէ
Իրէվանա ճիւղըն էլ, Աստուծ ա տուվալ, սառու
պատառ ա (ԱԶ, 93):*

Սնն անէլ/ածէլ/հանէլ - 1. Խոսել, մի բան
ասել: *Տիւս ա կամ շինամաջ, ամիա սնն չի
անում, մին քարու նըստում ա, ըտըրանց ըսկա-
նում (Ձ):* 2. Առարկել, ընդդիմանալ, արդարա-
նալու՝ առարկելու համար պատասխան տալ,
բողոքել (հիմնականում գործածվում է ժխտա-
կան ձեւով): *Ըսկէտուրը հըրթնէրէն շատ ար
անէսկ տամ, ամմա հարթնէրը սնն չին անում,
վախում ին (Ձ):* 3. **տէն Ծէն տալ (1):**

Սնանվ ըղնէլ - Ձայնային պատրանք ունե-
նալ: *Կընէ՛քըն ասում ա.- Ա՛մարթ, ծէն տըվօղ չի
իլալ, հանլանթ սնանվ ըս ընգալ (Ձ):*

Սնսը աշխարքը/ասմանը/յերգիկնք՝ քըցիլ
- 1. **տէն Սնսը կըլծիք քըցիլ:** 2. Ի լուր ամենքի
բարձրաձայն հայտարարել: *Ուրանք քըշէր-
ցիլէլ ուրանց մարթունցը նըհէտ չըմջըմէ ըն
տամ, յես մին մարթու կօխկավ անց ըմ կէնում,
սնսը ասմանըն ըն քըցում (ՆԱԲ, III, 149):*

Սնսը ընգուճումը մընալ - Անընդիատ վեր-
հիշել, միշտ թվալ, թե լսում է: *Ընդըրա սնսը
մինչը՛վ ըսօր էլ ընգուճումըն ա մընացալ (Բ):*

**Սնսը ըշխարքավը(ս) մին անէլ - տէն Սնսը
աշխարքը քըցիլ:**

Սնսը կըլծիք քըցիլ - Բարձր ու անդուր
ձայնով խոսել՝ գոռալ՝ երգել՝ լացել՝ մռնչալ եւն:
*Կամ ա մին մըթէն ծըմակ, տը՛սնում ա՛մին էք՝
ասլան սնսը կըլծիքն ա քըցալ... (ՅԺՅ, VI, 137):*

Սնսը կըտըրէլ - 1. Լռել, սսկվել, այլեւ
չխոսել՝ չլացել՝ չտրտնջալ՝ չբողոքել եւն: *Կընէ-
՛քը, վէր մարթին ըտի կըտաղած տը՛սնում ա,
դանստի սնսը կըտըրում ա (Ձ):* 2. **տէն Սնսը
կըտըրվէլ:** 3. **տէն Սնսը կըտըրցընէլ:**

Սնսը կըտըրվէլ - 1. Ձայնը խզվել՝ նվազել՝
թուլանալ: *Խըհճը Էնքան լանց ա իլալ, սծք ա
ասալ, սնսը կըտըրվալ ա (Ձ):* 2. Ձայն չլսվել,
անդորրություն տիրել: *Ղուշէրը լ՛ավ ծըլվըլամ
ին, յերգիկնքը թուխպից, սնսէրը կըտըրվից (Բ):*

Սնսը կըտըրցընէլ - Լռեցնել, թույլ չտալ, որ
խոսի՝ լացի՝ տրտնջա՝ բողոքի եւն: *Մարթը աս-
մա.- Էտ խուխէն սնսը կըտըրցըրո՛ւ, մին թիք՛ն
հաց օտիմ (Ձ):*

Սնսը մին դժնո՛ւմ պէց անէլ/պէց թօղ(ն)էլ -
անրգ. Մեռնելիս՝ սատկելիս վերջին անգամ
ձայն արձակել: *Թաքավէրին կուճի տըղան օշա-
փէն հանց տափավը յը՛կավ, վէր օշափը սնսը
մին դժնո՛ւմ պէց ըրավ (Ձ):*

Սանս յերգինքը հըսնէլ/յըր ինիլ - 1. տեն **Սանս կըլծիւր քըցիլ**: 2. Աստծուն լսելի դառնալ: Պառաւր ինքան աղոյթի ա անում, վեր սանս յերգինքըն ա հըսնում (Ձ):

Սանս յըր ինիլ/տնիւ կ'ան - Մի բանի մասին խոսվել՝ լուր տարածվել: Կողոթունը հունց էլ ա-նիս, մին ա, յըտէ-ճէլի սանս յըր ա իննկան (Բ):

Սանս յըր (հ)անէլ/պիցըրցընէլ - 1. Սպառ-նագին՝ զայրագին խոսել: Մարթը վեր սանս յըր ա անում, կընէվը տանան տնիւ ա կ'ամ (Ձ): 2. Բողոքել, տրտնջալ: Խըդճ հարթն ա, մարթը հիշկան թակում ա, սանս յըր չի անում (Բ):

Սանս պահէլ - տեն **Սանս իւրան պահէլ**:

Սանս պէնվալ - 1. Խզված ձայնը վերա-կանգնվել: Դնիւր սանս կըտըրվում ա, բիդի հում ծնի խըմէ, վեր սանս պէնվա (Ձ): 2. Համարձա-կողություն ստանալ, համարձակորեն խոսել: Ծա-տորը խուսէլիս չի իլնի, թա ըսկանանք, միհէնգ պաշտոն ա ըստացալ, սանս պէնվալ ա (Բ):

Սանս պէց թող(ն)էլ - Սկսել բարձրաձայն երգել՝ լացել՝ բղավել եւն: Աշըղը վեր սանս պէց թողից, լոխ սուս ըրէն (Ձ):

Սանս տաք տըրդա տնիւ կ'ան - տեն **Տըռք տաք տըրդա տնիւ կ'ան**:

Սանս տըրդը ինիլ - Ձայնը բացված՝ չխզված լինել: Յըրք ըսողէն սանս տըրդը բիդի ինի, վեր կարէ յըրք ասէ (Ձ):

Սանս իւրան պահէլ/քաշիլ - տեն **Սանս կըտըրէլ (1)**:

Սանս փորան տնիւ կ'ան - Շատ թույլ ձայնով խոսել (հիմնականում գործածվում է ժխտական ձեւով): Տընաշինըտ հանցա ըսկի տըղամարթ չիլի. սանս փորան տնիւ չի կ'ամ (Բ):

Սանս փորը ըղնէլ - Սսկվել, պապանձվել, խեղճանալ: Թաքավերին մըծ տըղան օշափէն վեր տըրսալ, սանս փորը ընգալ (Ձ):

Սանս փորը քըցիլ - 1. տեն **Սանս փորը ըղնէլ**: 2. Շատ զգույշ լինել, վերահաս վտանգից խուսափելու համար ոչինչ չխոսել: Կողերը, սանս փորը քըցնի, յըվըշ-յավաշ նի յըն մընում էտ մարթին տօնը (Ձ):

Սանս ինիլ - Երգեցիկ ձայնով օժտված լինել: Էտ չուբանէն ըխճըկանըն էլ լ'ավ սանս ա իննում (Ձ):

Սանս սանու տալ - 1. Իրար ձայնակցել: Կընանէքը սանս սանու վըն տամ, սօք ասում (Ձ): 2. տեն **Խօսելը մին անէլ**:

Սանս-սէմիւր - Թեթեւ՝ թույլ ձայն, ձայն-ծպտուն: Վեր տըրսնըմ ա՝ սանս-սէմիւր չի կա, Էտ ախճիզը տնիւ ա կ'ամ, նի մըննըմ ծըմակը... (ՀԺՀ, V, 44):

Սանս-սէմիւր (հ)անէլ - տեն **Ծըպտուն (հ)անէլ**:

Սանսմնգ անէլ - տեն **Սանս կըտըրց(ը)նէլ**:

Սանու ըղնէլ - տեն **Սանս կըլծիւր քըցիլ**:

Սանս քըցիլ - տեն **Սանս աշխարքը քըցիլ (2)**:

Սավա ըղնէլ - Ուշանալ, ժամանակից ուշ ծնվել՝ աճել՝ բերք տալ եւն: Բօստանը սավա յա ընգալ (Բ):

Սավա ճօտ - Տկար, թույլ, ոչ լիարժեք (մարդ, կենդանի եւն): Էտ սավա ճօտը մօրը օր ա տամ, իշըրդ չի տամ (Բ):

Սավա քըցիլ - Ուշացնել, ժամանակին ծնվե-լուն՝ աճելուն՝ բերք տալուն եւն խանգարել: Էտ ծնիւրը արտը սավա քըցնի (Բ):

Սատօր անէլ - Կտրտել, կտրտալ: Ծուղու-պուրը սատօր ըրալ, ածից թօրբան (Ձ):

Սատօր-սատօր անէլ - Հոշոտել, բզկտել, ծվեն-ծվեն անել: Կնիւրը ընգալ սնիւն, հէնգ կ'առնը սատօր-սատօր ըրալ (Բ):

Սարան ծծրը քըշանալ/բիլիլ - Ծերանալ: Հնարը պըռավում ա՝ սարան քըշանում ա ծծրը (ՆԱԲ, 53):

Սարան մին խըրէգ/մըխըրէ կինի կուճիւր - Շատ մեծ է, հսկա է: Յէշիւմ ա տըրսնում մին զըրփի օշափ, դէ օշափ ըմ ասալ, Է՛, սարան մըխըրէ կինի կուճիւր (ԱԲ, 154):

Սարան յըկած/քըշացած - Թարմ, քաջա-ռողջ, առույգ, դիմացկուն: Ընդըրա հինչըն ա՝ պառալ, հանց ա սարան յըկած (Բ):

Սարան տօն կ'ան/քըշանալ - տեն **Սարան ծծրը քըշանալ**:

Սարավ-քօլավ/ծծրնիլ ըղնէլ - 1. Թափառա-կան դառնալ: Խըդճ յէթիմը ըտի սարավ-քօլավ ա ըղնում (Ձ): 2. Որեւ բանի պատասխանը ուղղակիորեն չտալով՝ մոլորության մեջ ընկնել: Նօքնըրը սարավ-քօլավ ա ըղնում, կարում չի խանէն ջօղաքը տա (Ձ):

Սարավ-քօլավ/ծծրնիլ քըցիլ - 1. Թափառա-կան դարձնել: Ըտըրան տանան տնիւ ըն անում, սարավ-քօլավ քըցիւմ (Ձ):

Սարա փախած/փըռ(ն)ած - տեն **Ծըմակա փախած**:

Սարա-քօլավ/ծծրա հըրնէլ - Գլուղական աշ-խատանքներին անծանոթ: Ըտըրանը սարա-

քօլա հըճէ մարթիք՝ ըն, հինչ ը՞ն գիւղում բօստան բիջարիլը (Բ):

Սարէն ծաղէ՞ք - Զիւնալի, ճարպիկ (անծ): Ծիկկան ասէ, սարէն ծաղէ՞ք, մին քէջա յօր կօնէ, քընի նի մըննէ ուշափէն կումը (ՆԱԲ, 27):

Սարէն յէջիւ, ծոնը տիկիւ - Յուրաքանչյուրին ըստ նրա հնարավորությունների՝ կարողությունների՝ արժանիքների տալ՝ վարձատրել եւն: Էտ թաքավէրըն էլ շատ անթարթ թաքավէր ա ինում, սարէն յէջում ա, ծոնը տիկում (Ձ):

Սարէրը ըղնէլ - տեն **Չծէրը ըղնէլ**:

Սարէրը ըրուտալին տը՞ղ ծծրէրըն ըն ըրօտում - տեն **Ըրբան ճըռռալին տը՞ղ ըրբաջին ա ճըռռամ**:

Սարէրը տակ անէլ - Տխրել, տրտմել (հաճախ գործածվում է հարցական ձեւով): Էտ խէ ըտի սարէրըտ տակ ը՞ն ըրալ, հինչ ա՞ պըտահալ (Բ):

Սարէրը քըցիլ - տեն **Չծէրը քըցիլ**:

Սարէր-ծծրէր պիժը՞նէլ (նորնոր անա) - 1. Միմյանցից շատ հեռու լինել: Քուրըախպէր Էն ըն նորնոր հասըրաթ, սարէր-ծծրէր ա պիժը՞նում նորնոր անա (Ձ): 2. Չափազանց տարբեր լինել: Ըտըրանց սարէր-ծծրէր ա պիժը՞նում նորնոր անա, մինը անթարթ ա, մինը՝ օղռաջ (Բ):

Սարէր շօռ տալ - հեզն. Շատ մեծ՝ անհնարին գործեր կատարել (հաճախ գործածվում է հարցական ձեւով): Զինչ ը՞ն թէք՝ ընգալ. սարէր ը՞ն շօռ տըվալ (Բ):

Սարը լակ/տէրտակ - տեն **Կըլծիք տէրտակ**:

Սարը կարէլ չըս չըվալումը կը՞ղիս - Մեծ բանը հնարավոր չէ թաքցնել: Զարը ասմա. «Սարը կարէլ չըս չըվալումը կը՞ղիս, էտ կումաշը ըշտըղա կոտղացալ ըս, տար թօղէ ընդը՞ղ» (Ձ):

Սարը ճըղած, մաջան տոնս յը՞կած - տեն **Սարան յը՞կած**:

Սարը սարէն յըրա տիկիւ - Գործը դժվարացնել՝ բարդացնել: Տըղան հօրը հըճտան քիւնում ա հծնծ, ամմա քժմա՞ք ընէլին տը՞ղ սարը սարէն յըրա յա տիկում (Ձ):

Սարը տը՞ղան տոնորնոր տալ - տեն **Սարէր շօռ տալ**:

Սարիկումիջ անէլ - Զովություն պատճառել, հովացնել: Էտ ախպրորըն ա մէգ սարիկումիջ անում (Բ):

Սարիկումիջ ինիւ - Զովություն զգալ, զովանալ, հովանալ: Զանիւ ըխճըկէրը ըն, լի՞, հըսալ ըն

կը՞տը, նորնոր ճիրավ տուվալ, սարիկումիջ իւնի (ԱԱ, 61):

Սարսումիջ անէլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք անէլ**:

Սարսումիջ ինիւ/տը՞ռնալ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիւ**:

Սար տըսնալիս էծ տը՞ռնալ, ճոնր տըսնալիս՝ ծոնկուն - Սկզբունքային չլինել, ամեն ինչի հարմարվել: Իզէն հինչ տըղամարթ ա՞. սար տըսնալիս էծ ա տը՞ռնում, ճոնր տըսնալիս՝ ծոնկուն (Բ):

Սարու արջ - 1. տեն **Ծըմակա փախած**: 2. Զաղթանդամ եւ ուժեղ (մարդ): Դէ Խօսըօվըն էլ սարու արջ ա, էտ փանիլվանէն փըռնում ա, թօղ անում քըցում մօշէն քօլը (Ձ):

Սարու ճաք - Շատ մեծ (բան): Էս էլ հինչ մըղա՞կ, սարու ճաք ա (Ձ):

Սարու մը(ն)ջանք - 1. Շատ մեծ, հսկա, վիթխարի: Մին սարու մըջանք օշափ ա տոնս կամ, թա.- Յը՞ս ըմ քու քըվօր կոտղացալ (Ձ): 2. Չափազանց շատ: Սարու մըջանք օտում ա (Բ):

Սարու նըման - 1. Զաղթանդամ: Էտ լնջնոը սարու նըման մարթին թաղալ ա, մինչը՞վ քըռատունքը տալը փըսակվալ նորնոշոն. նըհը՞տ (Բ): 2. Մեծ, վիթխարի (կույտի մասին): Սարու նըման մին խօտու թայա յա ինում ըտը՞ղ (Ձ): 3. Անհողորդ, անընկճելի, անսասան: Սարու նըման տըղէրը ըն մէր տըղէրը, թօրքը դալանթ կանէ՝ նի կըմընէ Դարաբաղ (Բ):

Սարու նըման վը՞ննը կէնալ դըվումը/ քըմակէն - Մեկին ուժեղ՝ անընկճելի պաշտպան լինել, պաշտպանել, հովանավորել: Կընէ՞քր ասմա.- Տու ինծ հինչ կըկա՞րիս անիս. իմ ախպէրը Էն ըն սարու նըման դըվումըս վը՞ննը կացած (Ձ):

Սարու տալ - Լոբու՝ պոմիդորի եւ բանջարանոցային այլ բույսերի մոտ ձող՝ ճիպոտ տնկել: Սաղ օրը բուստանումը սարու յա տամ, վըստակած կամ (Ձ):

Սարփ անէլ - տեն **Լայաղ անէլ**:

Սարփ ինիւ - տեն **Լայաղ ինիւ**:

Սարքա ըղնէլ - Կանոնավորությունը խախտվել: Սէլը յը՞կալ, բօստանը սարքա ընգալ (Բ):

Սարքած ծառ - Շատ գեղեցիկ (իր): Տօն, հինչ տօ՞ն, մին սարքած ծառ (Բ):

Սարքա քըցիլ - Կանոնավորությունը խախտել: Նի յա մընում տօն, լօխ խառնում սարքա քըցում (Ձ):

Սարքու կ'անլ - Կանոնավորվել: *Անջախ-ան-ջախ կործերըս սարքու յը՛կավ* (Բ):

Սարքու պիրիլ/քոցիլ - Կանոնավորել, կարգի բերել: *Շատ ա չըրջարվում, ամիա կարում չի էտ պէնը սարքու պիրի (Ձ):*

Սանփանլամիշ անէլ - արիւմ. տեն **Յըդէ տի-նիլ**:

Սանփանլամիշ ինիլ - արիւմ. տեն **Յըդէ ըղնէլ**:

Սանքիթ անէլ - անրգ. Սպանել, սատկացնել: *ոչնչացնել: ...Ինքը ուրան սանքիթ ըրավ* (ՁՏ, Ա, 205):

Սանքիթ ինիլ/տը՛ռնալ - անրգ. Սպանվել, սատկել, ոչնչանալ: *Ըտի էտ խանը սանքիթ ա տը՛ռնում, ժըղօվորթը ըսքըսում ըն լ'ավ ապը-րէլը* (Ձ):

Սանք-սանք ըղնէլ - Շատ աճելով՝ հունձքը իրար վրա փռվել՝ դարսվել: *Արտը սանք-սանք ա ընգալ* (Բ):

Սէլու նըման - տեն **Կը՛տու նըման (2)**:

Սէպարատըրավ քաշան - Շատ նիհար, վտիտ, հյուծված: *Սէպարատըրավ քաշան ը՛ս, էտ հինչ ա՛ հանլըտ* (Բ):

Սէր անէլ - Սիրային կապի մեջ լինել: *Խաբա-րը յէր ա ինիս, թա թաքավէրը վեգիրին կըն-գանը նըհը՛տ սէր ա անում* (Ձ):

Սէրա-սիրըմանա խօսէլ - Սիրային խոսակ-ցություն վարել, փոխադարձաբար սեր բա-ցատրել՝ խոստովանել: *Ջանիլ տըղէրքըն ա ըխճըկէրքը քինամ ին բաղէրը, սէրա-սիրըմա-նա խօսում* (Ձ):

Սէրը Սըհակավըն ըղնէլ - Տարեց հասակում սիրահարվել: *Բուղղան դային, սէրը Սըհա-կավըն ա ընգալ, Փառանձին աքօրը նըհը՛տ սաղ օրը էն ա սիլի-բիլի ընէս* (Բ):

Սէրը սըրտէն բանդ անէլ - Սիրարարվել: *Տըղան էտ ըխճըկանը տը՛սնալըն ըբանտ սէրը սըրտէն բանդ ա անում* (Ձ):

Սէր-սօհբանք անէլ - Սիրալիր գրուցել: *Թա-քավէրը, վէր տը՛սնում ա՛ կընէգը վեգիրին նը-հը՛տ սէր-սօհբանք ա անում, կըտաղում ա* (Ձ):

Սէր տալ - Սիրել: *էտ չախը էտ ախճիգը էտ տըղէն սէր ա տամ* (ՅԺՅ, V, 62):

Սէր տալ, սէր առնէլ - Փոխադարձաբար սիրել: *Ըտըրանք սէր ըն տամ, սէր առնըմ, ըտը՛ղ օրախ ապըրում* (Ձ):

Սէրոն ծառ՝ Ըստուծէն ծաղէգը յըրան - Ասում են գեղեցիկ արտաքինով եւ պարկեշտ

մարդկանց մասին: *Դէ էտ թանջիրին ախճիգըն էլ ախճիգ՝ ըմ ասալ, Է՛. սէրոն ծառ՝ Ըստուծէն ծաղէգը յըրան* (Ձ):

Սէր փըշըրէլ - Սիրաբանել: *Մին օր հանդին մին չօբան տեսնում ա էտ ըխճըկանը, ըսկըսում ընդըրա նըհէտ սէր փըշըրէլը* (ՅԺՅ, V, 490):

Սը՛պէրը պէց անէլ - Բարձր եւ անախորժ ծիծաղել, հռհռալ, քռքռալ: *Յինչ ը՛ս սը՛պէրըտ պէց ըրալ, համօթ չի՞* (Բ):

Սը՛պէրը պէց մընալ - 1. անրգ. Մեռնել: *Այան մընաս ա թէշտումը, մընաս սը՛պէրը պէց* (ՅԺՅ, V, 548): 2. անրգ. Սաստիկ նիհարել: *էն-քան տոնգըն պահալ ըն, սը՛պէրը պէց ա մընա-ցալ* (Ձ):

Սը՛պէրը փօրը (նի) ածէլ/վէր անէլ - անրգ. Սաստիկ ծեծել: *Ըտըրան ըտը՛ղ փըռնում ըն, սը՛պէրը փօրը նի ածում* (Ձ):

Սը՛պ տալ - Որեւ բանի արանքը սեպ կամ այլ բան խրել, սեպել: *...Սըտանօցը ասալ ա.-Յէկէթ ծեռքընէտ սեպ տըվէթ, վը՛ր կ'երանը ճըղվէ* (ՅԺՅ, VI, 51):

Սը՛վ անէլ - Ղօթախտացնել: *թռվառ վիճակի մեջ գցել: էտ տըղան մօրը գանքը սը՛վ ըրավ* (Ձ):

Սը՛վ անձօղ(նը) - տեն **Սը՛վ խանձուղ**:

Սը՛վ աշխարք - տեն **Սըղէն աշխարք**:

Սը՛վալ սիպտակէն յըրա կ'իրան - Պար-գորոշ կերպով, պարզ արտահայտված, ասված, գրված: *Ասում ա.- Խէ չը՛ս կըլծիս ըղնում, էն ա սը՛վալ սիպտակէն յըրա կ'իրան* (Ձ):

Սը՛վ ատակ(ը) ընցընէլ/ք'ինիլ - տեն **Ատա-կ(ը) ընցընէլ**:

Սը՛վ բախտ - տեն **Քօռ բախտ**:

Սը՛վ բախտան - տեն **Քօռ բախտան**:

Սը՛վ էծ - տեն **Սը՛վ քաշ**:

Սը՛վ էծը սը՛վ օր կըծընէ - Յուրաքանչյուրի արարքները բխում են նրա բնույթից: *...Սը՛վ էծը սը՛վ օր կըծընէ. կ'օղ Յաննաբէղը էրոն ինչ բի՛ղի անէ կըղդութունա կըման* (Ձ):

Սը՛վէն սը՛վ ասէլ, սիպտակէն՝ սիպտակ - Ճշմարտությունն ասել: *Տըղամարթըն էն ա, վէր սը՛վէն սը՛վ ա ասում, սիպտակէն՝ սիպտակ* (Բ):

Սը՛վէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը՛վ - Որեւ բան բոլորովին հակառակ կերպով ներ-կայացնել՝ գնահատել՝ մեկնաբանել: *Յըվատալ մէլ, իզէն սը՛վէն սիպտակ ա ասում, սիպտակէն՝ սը՛վ* (Բ):

Սըբվըն ա մըթէնը կըլիսէն կ'ալ - Դժբախտաւալ: Խըհդը հինչ ա'նէ. սըբվըն ա մըթէնը կըլիսէն ա յըկալ (Բ):

Սըբվըն ա սիպտակը ճօկէլ/գիդալ - տեն Կիրին սըբվըն ա սիպտակը ճօկէլ:

Սըբվըն սիպտակըցընէլ, սիպտակը սըվըցընէլ - տեն Սըբվէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սըբվ:

Սըբվ թըխօց - Շատ մուգ, շատ սեւ: Սըբվ թըխօց շօրէր ա կըլցալ (Բ):

Սըբվ թըխօց կըտըրէլ/տըհնալ - 1. Խիստ սեւանալ, սեւ գոյն ստանալ: Պուլիգը պէնում ա տըհնում պիւրին սըբվ թըխօց ա կըտըրալ (Ձ): 2. Շատ հասունանալ, հասունանալուց սեւանալ (որոշ պտուղների մասին): Խաղուն սըբվ թըխօց ա կըտըրալ (Բ): 3. Սաստիկ տխրել: Էտ հինչ ա' պըտահալ, խէ ըտի սըբվ թըխօց ը'ս կըտըրալ (Բ):

Սըբվ թըրէթ/թըրքըկըլօլէ - տեն Սըբվ քաշ:

Սըբվ թուխպա տիւս յըկած կըծըկըրակ - Շատ արագաշարժ եւ ճարպիկ (անձ): Էրկու ախպէրը Էլիա քընում ըն թաքալէրէն կօշտը, թա.- Պա ասէլ չը'ս՝օշափը մին հըրէղան ծի օնէ, հանց ա սըբվ թուխպա տիւս յըկած կըծըկըրակ ընի (ՆԱԲ, 27):

Սըբվ թօխպ - Աղետի՝ վտանգի՝ չարիքի սպառնալիք: Ասում ա.- Ըտըրա ասածը սըբվ թօխպ ա մըզը'տէ, սայաղ կա'ցէթ (Ձ):

Սըբվ թօխտ - Պատերազմում գոհվածի մասին ծանուցում, որ սովորաբար գրվում է սեւ շրջանակով թղթի վրա: Մին օր Էլ սըբվ թօխտը յըկալ ա (ԱԱ, 47):

Սըբվ ինիլ - անրգ. Չքվել, կորչել, կործանվել, չլինել: Կընէգը ասում ա.- Սըբվ ինիլ էն օրը, վեր յը'ս քը'գ նըհը'տ փըսակվալ ըմ (Ձ):

Սըբվ իշըխառանչ - տեն Սըբվ քաշ:

Սըբվ լալա - Շատ տխուր (անձ): Էտ հինչ ա լալ, հանց ըս սըբվ լալա (Բ):

Սըբվ խանձուղ/խընձուղակօթ - 1. տեն Սըբվ քաշ: 2. Վառված, ածխացած, խանձված (բան): Տօնը Էրվից, տըհնալ սըբվ խանձուղ (Բ):

Սըբվ խավար - տեն Սըբվ ատակ:

Սըբվ կապէլ - տեն Զօռ կապէլ:

Սըբվ կապէլ չաժիլ - տեն Կապէլ չաժիլ:

Սըբվ կապէլ չինիլ - տեն Զօռ կապէլ չինիլ:

Սըբվ կատու ընցընէլ մըջըրնէրավը - տեն Կատու ընցընէլ մըջըրնէրավը:

Սըբվ կըրակէն տարէ - Դաժան (տարի, ժամանակ): Սըբվ կըրակէն տարէն Էլիա յըկալ ա, սօլ ա (Ձ):

Սըբվ կը'նալ - Ագի մեջ լինել, սուգ պահել: Ասում ա.- Թաքալէրին մաղար տըղան մըհալ ա, ըտըրա հը'տէ յա ժողօվուրթը սըբվ կը'ցալ (Ձ):

Սըբվ կիր - 1. տեն Սըբվ թօխտ: 2. տեն Սըբվ բախտ:

Սըբվ կօրծ - Դավադիր, նենգ (արարք), չարագործություն: Լօխ Էլ գիւղիւմ ըն, վեր Էտ սըբվ կօրծը Բէհրութըն ա ըրալ (Բ):

Սըբվ հավը ծըկըլթալ - Պատերազմ՝ կոտորած սպասվել: Զնորը դիրխօր կ'ամ ա, թա.- Բալալ, սըբվ հավը ծըկըլթալ ա, սայաղ կա'ցէթ (Ձ):

Սըբվ հաց - 1. Ննջեցյալի հիշատակին թահովից անմիջապես հետո հարազատների կողմից տրվող ծիսային ճաշկերույթ, հոգեհաց: Էտ տըղան հօրը թաղում ա, սըբվ հացը լըհա վեր պըրծընում ա, Էլ կէնում չի Էտ յիրգիրումը, կըլծիս ա յը'ր օնում քինամ (Ձ): 2. Ապրուստի նվազագույն միջոց: Խըհդը հինչ ա'նէ, սըբվ հաց Էլ չօնէ (Բ):

Սըբվ հացէն կարօտ/հասրաթ/մծթ'տնջ թօղ(ն)էլ/նըստըցընէլ - Ապրուստի նվազագույն միջոցից զրկել, սնանկացնել: Էտ ըննըխըմէ խանը ժողովուրթէն լափ սըբվ հացէն կարօտ թօղից (Ձ):

Սըբվ հացէն կարօտ/հասրաթ/մծթ'տնջ մընալ/նըստէլ - Ապրուստի նվազագույն միջոցից զրկվել, սնանկանալ: Զու իմ սիրածես տա վուչ, կարօտ մընալ սեվ հացէն (ԼԴԲ, 68):

Սըբվ ճիւր մաղէլ կըլիսէն - Դժբախտացնել: Ըսկէստըրը Էնքան անեսկ տըվալ, խըհդ հարթ-նանը կըլիսէն սըբվ ճիւր մաղից (Ձ):

Սըբվ ճիւր մաղվէլ կըլիսէն - Դժբախտանալ: Ըտի Էտ մաղար տըղան մըհալ, թաքալէրին կըլիսէն սըբվ ճիւր մաղից (Ձ):

Սըբվ մըրտօց - տեն Սըբվ թըխօց:

Սըբվ յը'գընը վեր վեր ըղնէ, տընըկապէրը կըշըտանա - Զեշտությամբ ձեռք բերվող եկամուտից շատերն են փորձում օգտվել: Բաղվանչին մին օր Էլ ազառմիշ ա ինում ըղնում տըղըպէրց, ժողովուրթը ըսքըսում ըն բաղէրը թըլանէլը, հատէ ըտի յա. սըբվ յը'գընը վեր վեր ըղնէ, տընըկապէրը կըշըտանա (Ձ):

Սըբվ նօթ/նուրթկօլա/սըրոց - Շատ կեղտոտ, կեղտից սեւացած (բան): Զըմանչիւմ Էլ չի, շօրէրը հանց ա սըբվ նօթ (Բ):

Սըբվ սադանա - 1. Խորամանկ, հնարագետ, ճարպիկ (անծ): Սեվին սըբվ սադանա յա, հանց ըրավ, քօռ ըխճըկանը մարթու տըվավ (Բ): 2. տեն **Սըբվ քաշ**:

Սըբվ սաթ - տեն **Սըբվ թըխօց**:

Սըբվ սապի - տեն **Սըբվ քաշ**:

Սըբվ սար/սընդաքար - Շատ ծանր, ծանրաքաշ, ծանրամարմին (մարդ, իր): Մին օր ըտըրանց պալատըն ա կամ մին դանդիշ, նըհըտըն էլ մին քօք մարթ՝ մին սըբվ սար (Ձ):

Սըբվ սիրըկ - 1. տեն **Սըբվ թըխօց**: 2. Ատելի (բան): Ասում ա.- Էտ սըբվ սիրըկ ա, օգում չըմ (Ձ):

Սըբվ վըդ - Հումուսով հարուստ արգավանդ (հող): Ղարաբաղա վըդը սըբվ վըդ ա, հինչու տընգիս, պերք կըտա (Բ):

Սըբվ վըդէն արծան տըճնալ/կէրի քինիլ - Վախճանվել, մեռնել: Սուղումուն դային էլ սըբվ վըդէն արծան տըճնալ (Ձ):

Սըբվ տըճնալ - տեն **Սըբվ ինիլ**:

Սըբվ քաշ/տեզ - Չափազանց սեւադեմ սեւամաշկ եւ տգեղ (մարդ): Ըտըրան էլ ինըմ ա մին անթէջար կընէգ՝ մին սըբվ քաշ, վեր լըհա յէշում ըս, զանիւնտ տանում ա (Ձ):

Սըբվ քար - 1. տեն **Սըբվ սար**: 2. Գերեզմանաքար, շիրմաքար: Էն հինչ տըղա յա՛, հօրը յըրա սըբվ քար էլ չի քըցալ (Բ): 3. Մռայլադեմ, դաժան, անհաղորդ (մարդ): Սըբվ քար ը՛ս, Էտ խուխէս խէ մէհտ խըտտում չը՛ս պաշոմ (Բ):

Սըբվ քարան պաջիլ - Ագի մեջ լինել (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): Սըբվ քարան պաջիս տու, վեր մաղար խուխէս կօրծա տոն ըս քըցալ (Բ):

Սըբվ քափում կօրջիլ - Խիստ քրտնել: Էն-քան քար տանջից, սըբվ քափում կօրավ (Բ):

Սըբվ քժմիւր - տեն **Սըբվ խանձուղ**:

Սըբվ օթի - Խիստ մռայլ տխուր: Կընէգըն ասըմ ա.- Էտ հինչ ա՛ պըտահալ, վըբ սըբվ օթի յըս տեռալ (ՅԺՅ, V, 243):

Սըբվ օխծ - տեն **Սուխըրի օխծ**:

Սըբվ օխծ տըճնալ սըբվ չաթվան կըվախէ - տեն **Պերանը երանը մաճնէն էլ ա փըջիւմ, յըտնան օտում**:

Սըբվ օր - Ծանր՝ դժվարին վիճակ՝ կյանք, դժբախտություն: Սեր ժուղօվուրթը սըբվ օրեր շատ ա տըճալ (Բ):

Սըբրտ անէլ - Համարձակվել, հանդգնել, խիզախել: Ղի մին ծըմըճն ա լան, վեր վէջ մինը սըբրտ չի լան ըրիս, թա տանան տոն կա (ՅԲ, 334):

Սըբրտ գիդծղ - տեն **Սըրտամաջ գիդծղ**:

Սըբրտը ահ ըղնէլ - տեն **Սըբրտը վախ ըղնէլ**:

Սըբրտը ահ քըցիլ - տեն **Սըբրտը վախ քըցիլ**:

Սըբրտը ասէլ - 1. Նախագգալ, կանխագուշակել, սիրտը վկայել: Մարթը ասմա.- Սըբրտըս ասում ա, վեր էս կօրծը անան չի կըլան (Ձ): 2. Ներքին մղում՝ զգացում՝ ցանկություն ունենալ: Սըբրտըս ասում ա՝ քինամ ծըմակը, մին ջէրան վեր քըցիմ, պիրիմ (Ձ):

Սըբրտը գիդանլ - 1. տեն **Սըբրտը ասէլ (1)**: 2. Մեկի վշտին՝ զգացումներին ծանոթ լինել, նրան լավ հասկանալ: Հանը ըխճըկանը սըբրտը գիդանլ չի... (ՅԺՅ, V, 118):

Սըբրտը դադէլ/դադ անէլ - Ծանր վիշտ պատճառել: Էտ ախճիգը ուրան մընէլավը թաքավերին սըբրտը դադում ա (Ձ):

Սըբրտը դադվէլ/դադ ինիլ - Ծանր վիշտ ունենալ: Ընդերանք շատ ին քընէնք անըմ, վըբ ուրանք խօխա չօնին, վըբ ուրանք սըբրտը դադված ա, օջաղը հանգան ա (ՅԺՅ, V, 122):

Սըբրտը դանդիւմ խըրվէլ - Մեծ վշտի՝ հոգսի՝ ցավի մեջ լինել: ... Յար ջան, սալդաթ մի՛ քինիլ, սըբրտըս դանդիւմ խըրվալ ա (ԼՂԲ, 21):

Սըբրտը դինջ - 1. տեն **Անգուճը դինջ**: 2. Հոգեպես հանգիստ: Կօգի կըռըվը էլիա ըսքըսալ ա, ամիա սըբրտըս դինջ ա, փիս պեն չի ինանկան (Բ):

Սըբրտը դինջանալ - 1. տեն **Անգուճը դինջանալ**: 2. տեն **Սըբրտը թիթըվանալ**:

Սըբրտը դիբիլ/դիբանմիշ ինիլ - 1. Սիրտը վատ բան գուշակել: Ասում ա.- Սըբրտըս դիբանլ ա, հանց ա խուխէս պեն ա պըտահալ (Ձ): 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Սըբրտը էրիլ - 1. տեն **Սըբրտը դադէլ**: 2. Տիպ զգացողություն առաջանալ՝ առաջացնել: Կըծօ տանտըդ կերավ, սըբրտը էրից (Բ): 3. Խիստ մտահոգվել, ցավել, կարոտել: Էտ կընգանը սըբրտը շատ ար էրում տըղէն հըտէ (Ձ): 4. Կրծքավանդակի մասում այրող ցավ զգալ: Սըբրտը էրում ա, վեր ա ըղնում մըճնում (Բ): 5. տեն **Սըբրտը դադվէլ**:

Սըբրտը էրկու տըճնալ - տեն **Սըբրտը թըմփթըմփալ**:

Սըբրտը ըռանիլ ըղնէլ - 1. Խղճմտանքով լցվել, գթասիրտ դառնալ: ...Սուլթանին սերտը

ռանհամ և ընգալ, օգըմ ա Յայաստանը հայերին փէշքէշ անի... (ՋՏ, Բ, 22): 2. տեն **ԱՐԴՐՈՒՄ փօրը ըղնէլ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ ըռնալ լըցվէլ - տեն **ԱՐԴՐՈՒՄ սը-վանալ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թանհուգ - Արդար, ազնիվ: **ԱՐԴՐՈՒՄ թանհուգ մարթիք**՝ քինանով խըրըգանում ըն (Բ):

ԱՐԴՐՈՒՄ թափէլ - 1. Փսխել: **Էնքան չըբիդի օտիս**, վեր վերջումը սըրտըն թափիս (Բ): 2. Վիշտը՝ ապրումները եւն մեկին պատմելով՝ թեթեւություն զգալ: **Թինամ ա քըվօրը կօշտը**, դարդերը նաղլ անում, սըրտը թափում դին-ջանում (Ձ):

ԱՐԴՐՈՒՄ թըխէլ - 1. Ապրել, կենդանի լինել: **Ըտըրան փօսան տոնս ըն օնում**, տըսնում հանլ սըրտը թըխում ա (Ձ): 2. տեն **ԱՐԴՐՈՒՄ թըմփ-թըմփալ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թըխծընէլ մինին՝ մին պէնու յըրա - Յրապուրել, սիրահարեցնել: **Էտ ջադուն հանց անում ա**, **Էտ տըղէն սըրտը թըխծընում ա**, **Նը-հըտը փըսակվում (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թըմփթըմփալ/թօղ ինիլ - Յուզ-մունքից՝ վախից եւն սիրտը տրոփել: **Էս դօնադը վեր դըրըլթուն աշկըն ա քըցոնում**, **սըկսում ա սերտը թըմփթըմփալ (ՅԱԲ, 15, 145)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թըքանալ մինին՝ մին պէնու յըրա - Մեկի՝ մի բանի հանդեպ ջերմ զգացումներ տա-ծել, սիրահարվել: **Ըտի թաքավերին տըղէն սըր-տը թըքանում ա չուքանէն ըխծըկանը յըրա (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թիթըվանալ - Յոգեպես հանգստա-նալ: **Լանց ա ինոն**, սըրտը թիթըվանում ա (Բ):

ԱՐԴՐՈՒՄ թիթըվցընէլ - Յոգեպես հանգստաց-նել: **Քուրը կամ ա Նըհըտը գըրոնց անում**, սըր-տը թիթըվցընում (Ձ):

ԱՐԴՐՈՒՄ թիթն-թիթն անէլ - տեն **ԱՐԴՐՈՒՄ տըկըտիյըր անէլ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թիթն-թիթն ինիլ/տըռնալ - տեն **ԱՐԴՐՈՒՄ տըկըտիյըր ինիլ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ թուխպէլ - Վշտանալ, տխրել: **Յանը ասմա** - Վէջինջ, սըրտը թուխպած մարթ ա, **կըգ-նըվէլ մէլ (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լէն - Սրտաբաց, մեծահոգի: **ԱՐԴՐՈՒՄ լէն մարթին անա քըփըս կամ ա (Բ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լէն, ծըրքը՝ կարծ/ջուքը տէրտակ - Սրտաբաց՝ մեծահոգի, բայց աղքատ՝ անկարող: **ԱՐԴՐՈՒՄ լէն, ծըրքը՝ կարծ մարթ ա Ըսատօրը (Բ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լէն պահէլ - Չնեղվել, չհուսա-հատվել: **ԱՐԴՐՈՒՄ լէն պահէլ, լօխ լամ ա ինանան (Բ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լըցնէլ - տեն **Լըկըկօնը յըր անէլ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լըցվէլ - տեն **Լըկըկօնը յըր ինիլ**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լիգը - Յուզված, զգացված: **Էն ա սըրտը լիգը, լըհա վեր մին պէն ասիս**, **լանց ա ինանան (Բ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լինանալ/լէն քինիլ - 1. Ուրախա-նալ, հրճվել, տրամադրությունը բարձրանալ: **Թօռը վեր Նի կանամ, շինացուց սըրտը լինա-ցալ (Բ)**: 2. Բարիանալ, խղճմտանքով լցվել: **ԱՐԴՐՈՒՄ լինանում ա**, **պըռապէն խընթիթը կը-դարում ա (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ լինըցընէլ - Ուրախություն՝ հրճվանք պատճառել: **Մարթին սըրտը լինըցընօղը ին-րան ժանանգըն ա (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խային - Նենգամիտ, խարդախ: **ԱՐԴՐՈՒՄ խային մարթին Նըստա հիշկան կա-րում ըս**, **հըռէ բիդի շօռ տաս (Բ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խառն(ն)էլ - 1. Սրտախառնուք զգալ, փսխելու պատրաստ լինել: **Էնքան խակ խըն-ծոր ա կերալ**, **սըրտը խառնում ա (Բ)**: 2. Մեկից՝ մի բանից զգվել՝ խորշել: **Ընդըրանա սըրտըս խառնում ա (Բ)**: 3. տեն **ԱՐԴՐՈՒՄ տըկըտիյըր անէլ**: 4. Սուր բանով սրտին հարվածելով՝ սպա-նել: **Տէնակը կօխում ա**, **սըրտը խառնում (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խարաբ անէլ - Տրամադրությունը զցել: **Մարթը ճըղճըղամ ա**, **կընգանը սըրտը խարաբ անում (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խարաբ ինիլ/տըռնալ - Տրամադրու-թյունն ընկնել: **Էտ վեր ըսկանում ա**, **սըրտը խա-րաբ ա ինոն (Բ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խըշարէլ - Յոգեպես նեղվել՝ տանջ-վել: **Իմ հանր քըգ ախճիկ չի տալ**, **սըրտը խըշա-րած տըղամ (ԼՂԲ, 34)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խըրած թօր/դանմ - Մեծ (վիշտ): **Էրված, տըրտակված Շուշին սըրտըս խըրած թօր ա (ԱԲ, 430)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խըրթնէլ - Կասկածել, կասկածա-միտ դառնալ: **Պառապը վեր ըտի յա ասում**, **Էտ տըղէն սըրտը խըրթնում ա (Ձ)**:

ԱՐԴՐՈՒՄ խուսկալ բանդ անէլ - Մեկին խուսքերով հրապուրել, սիրտը նվաճել: **Չուքա-նէն տըղան ըտի թաքավերին ըխճըկանը սըր-տը խուսկալ բանդ ա անում (Ձ)**:

Սըբրտը ծակել - 1. Սրտի շրջանում սուր ցավ զգալ: Սըբրտըս բռնողան ծակում ա (Բ): 2. Խիստ վիրավորել: *Քու խուսկերքըս իմ սըբրտըս ծակից (Բ):*

Սըբրտը ծըլօնգ ինիլ - տեն **Սըբրտը թըմփ-թըմփալ**:

Սըբրտը ծըծաղել - Ուրախ՝ երջանիկ լինել: Մարթին սըբրտը հունց կարօղ ա՞ ծըծաղել, վեր ժանանգը բիրասըլ ինի (Բ):

Սըբրտը ծըտըծինջըխ տըբնալ - տեն **Լը-դաճա(ն)ք ինիլ**:

Սըբրտը ծիք տալ - Սրտամոտ մեկին ցանկանալ: *Կընէգը թա.- Իմ քըվօր էրկու տարէ յա՛ տըբնալ չըմ, սըբրտըս ծիք ա տամ (Ձ):*

Սըբրտը կախ - 1. Դժկամորեն, առանց ցանկություն ունենալով: *Թանջիրը, սըբրտը կախ, տոն ա օնում փուլը տամ (Ձ):* 2. Անտրամադիր, տխուր: Սըբրտը կախ մարթ ա. ծօխտ կավը ըստակալ ա (Բ):

Սըբրտը կախ ըղնել - տեն **Ունքըմաչան աղու կաթել**:

Սըբրտը կախ քըցիլ - տեն **Ունքամաչը փօթ քըցիլ**:

Սըբրտը կարթիլ - Մեկի ներքին ապրումները՝ մտքերը հասկանալ: *Վեզիրը թաքավերին սըբրտը կարթիլ ա, Գոնդիլ ա, վեր կօզի ծըծաղում ա, ամիս շատ ա դիխօր (Ձ):*

Սըբրտը կէս անէլ/կըտօրէլ - տեն **Սըբրտը տըկըտիյըր անէլ**:

Սըբրտը կէս տըբնալ - տեն **Սըբրտը տըկըտիյըր ինիլ**:

Սըբրտը կըկըղէլ - Մեղմանալ, զիջել: *Մահեն ահը վեր մարթին սերտըն ա ըղնում, սերտը կըկըղում ա (ՆԱԲ, 127):*

Սըբրտը կըկըղցընէլ - Մեղմացնել, զիջել տալ: *Ամնա էտ տըղան ասըմ ա.- Յըս տօն չըմ կալու, միչէվ էս ըխճըկանը օզիմ վէչ, միչէվ ըստըրա սըբրտը կըկըղցընիմ վըբչ (ՅԺՅ, V, 47):*

Սըբրտը կըտըրէլ - 1. տեն **Լըդաճա(ն)ք ինիլ**: 2. Մեկի՝ մի բանի նկատմամբ նախկին սերը՝ հարգանքը՝ ձգտումը չունենալ: *Ըտի էտ տըղէն սըբրտը թաքավերին ըխճըկանը անա կըտըրում ա (Ձ):*

Սըբրտը կըրակ ըղնել - տեն **Ջանը կըրակ ըղնել**:

Սըբրտը կնլ բուղագէն տէմ ըղնել - տեն **Սըբրտը պիրանալը տոն կնլ**:

Սըբրտը կիրմիրցընէլ - 1. Շատ ուրախացնել: *Թաքավերը պըռավէն սըբրտը կիրմիրցընում ա. ըտըրա տըղէն ըզաղում ա տոնման (Ձ):* 2. Մեծ վիշտ պատճառել, կսկծացնել: *...Աստուծ վէչը մեր սերտը կիրմիրցընէլի հետէ յա ըստեղ-ծալ (ՆԱԲ, 317):*

Սըբրտը կուտուր տըբնալ - Սիրած մարդուց բաժանվել: *Ըտի թաքավերին տըղէն սըբրտը կուտուր ա տըբնում. չուբանէն ըխճըկանը կու-դանում ըն տանում (Ձ):*

Սըբրտը կօշտ - տեն **Աշկը կօշտ**:

Սըբրտը կօչ ածել - 1. Սրտնեղություն պատճառել: *Խուխէն հիվընդօթունը ըտըրա սըբրտը կօչ ածից (Ձ):* 2. տեն **Սըբրտը կօչ կնլ**:

Սըբրտը կօչ կնլ - Սրտնեղել: *Խըդըն հինչ ա՞նէ, իլնծը մին արտ ար, էն էլ կարկուտը թա-կից. սըբրտը կօչ ա յըկալ (Բ):*

Սըբրտը կօտըրէլ - Վշտացնել, տխրեցնել, ընկճել: *էտ խէ դիրխօր ը՛ս, հու վա՞ սըբրտըս կօտըրալ (Բ):*

Սըբրտը կօտըրվէլ - Վշտանալ, տխրել, ընկճվել: *Թաքավերը վեր ըտի ասից, թաքուիուն սըբրտը կօտըրվից (Ձ):*

Սըբրտը հնլ(վ)իլ - Երանություն՝ հաճույք զգալ: *Թօթեն արաղը վեր խըմում ըս, սըբրտըս հնլվում ա (Բ):*

Սըբրտը հնրգնլ - տեն **Սըբրտը լէն**:

Սըբրտը հըբնալ - 1. Սրտի ցավ զգալ, վշտանալ: Սըբրտըս հըբնում ա, վեր տըբնում ըմ մեր շէնին տընէրը քննդված (Բ): 2. Մեկի՝ մի բանի համար մտահոգվել՝ ցավ զգալ: *Մօրը սըբրտը հըբնում ար ըխճըկանը հըբտէ (Ձ):*

Սըբրտը հըբտան քիինիլ - տեն **Խըբըք հըբտան քիինիլ**:

Սըբրտը հուվանալ - 1. Փափագը՝ ցանկությունը կատարելով՝ հանգստանալ, բավարարություն զգալ: *Ըտի ծարավ հըսնում ա մին լավ ըխպիրու, ցօրտ-ցօրտ ճիրան խըմում, սըբրտը հուվանում ա (Ձ):* 2. Վիշտը՝ տանջանքը մեղմանալ: *Պարիկամներան էլ յէկէն լնց իլին, վըբ սըրտըրնէն հուվանա... (ԼՂԲԶ, 272):*

Սըբրտը հուվըցընէլ - 1. Փափագը՝ ցանկությունը կատարելով՝ հանգստացնել, բավարարություն պատճառել: *Աստուծ ըսկանում ա, ըտըրանց մին դօչ տըղա տամ, սըրտըրնէն հուվըցընում (Ձ):* 2. Վիշտը՝ տանջանքը մեղ-

մացնել: Սոնքըվերեն սըբրտը մինակ սոնքըվերը կըկարէ հոսկըցընէ (2):

Սըբրտը հօփ ածել/տալ - տեն Սըբրտը կօջ ածել:

Սըբրտը հօփ կ'ալ - տեն Սըբրտը կօջ կ'ալ:

Սըբրտը ճաքել - 1. տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ: 2. Ձանձրանալ, խիստ նեղվել: Անտուծ, սըրտըր-նես ճաքում ա, բօլ ա, հիշկան արաշտ ա իլալ (2): 3. Ինֆարկտ ստանալ, մեռնել: Ըստըդ Պըրըպուղին սըբրտը ճըքես ա, դանտի մըռնես ա (ԼԴԲ, 397):

Սըբրտը ճըղէլ տինիլ մաջին - տեն Յըտան թըրըթափել:

Սըբրտը ճըքըցընէլ - 1. տեն Լըղաճա(ն)ք ա-նէլ: 2. Ձանձրացնել, սրտնեղություն պատճառել: Էնքան հըրթներեն անա կ'ենգատ ըրավ, լափ սըրտըրնես ճըքըցըրավ (Բ): 3. Ինֆարկտի հասց-նել, մեռցնել: Տըղէն տոնումն ըղնէլը Փառանձին աքօրը սըբրտը ճըքըցըրավ, ըսպանից (2):

Սըբրտը ճինջըխ ածել/տըռնալ - տեն Լը-ղաճա(ն)ք ինիլ:

Սըբրտը ճիրավ լըցվէլ - տեն Սըբրտը լի-նանալ (1):

Սըբրտը ճնր կըտըրէլ/տըռնալ - տեն Լը-ղաճա(ն)ք ինիլ:

Սըբրտը մաշիլ - 1. Տանջվել, տառապել: Լօ-թուն ջըբումը վեր փօղ չիլավ, սերտը մաշում ա (ՀԱԲ, 15, 103): 2. Տանջել, տառապանք պատճա-ռել: Էս արաշտը շինացուց սըբրտը մաշից (Բ):

Սըբրտը մերած մածուն - Յանգիստ, խաղաղ, անխռով (մարդկանց մասին): Սըբրտը մերած մածուն մարթ ա մեր Սօսեսը (Բ):

Սըբրտը մըթեն - տեն Սըբրտը կախ (2):

Սըբրտը մըթնըվէլ - տեն Ունքըմաջան աղու կաթէլ:

Սըբրտը մըրսէլ - Վախենալ: Ըստի էտ թա-քավերեն սերտըն էլ ա պատառ մըրսում... (ՀԱԲ, 15, 63):

Սըբրտը մին թանկոր տըռնալ - Ինչ-որ զգա-ցումով՝ մտքով համակվելով՝ տրամադրությունն ընկնել: Էտ հինչ ա՞ իլալ, խէ սըբրտըտ մին թան-կոր ա տըռնալ (Բ):

Սըբրտը մին պոկ/փուլ յըդ քըսէլ - 1. Ուրա-խանալ, հաճույք զգալ (հատկապես ուրիշի ծա-խորդության՝ դժբախտության դեպքում): Լաւ հիրըվանը հիրըվանեն դանդաղ կըտըրխըրվէ,

վէշ թա սըբրտը մին պոկ յըդ կըքըսէ (2): 2. Մեկին ուրախացնել՝ հաճույք պատճառել: Թա-քավերը ասում ա.- Տու էտ խաբարը պիրիլալ սըբրտըս մին պոկ յըդ քըսէցէր (2):

Սըբրտը մուտընէն աշկը հըվաք(վ)էլ - Խիստ վշտանալ՝ տխրել: Թաքավերը կամ ա տըռնում կընէգը, սըբրտը մուտընէն աշկը հը-վաքած, նըստած (2):

Սըբրտը յարա - Վիշտ ունեցող, վշտոտ, հո-գեպես վիրավորված՝ խոցված: Թօրնը յէշում ըս, սըբրտը յարա մարթիք ըն, Անտուծ, հիք ա՞ աշ-խարքըս խըղըղօթուն ըղնական (2):

Սըբրտը յըդէլ - տեն Սըբրտը կիրմիրցընէլ (1):

Սըբրտը յըտ տալ - տեն Սըբրտը թափել (1):

Սըբրտը յըտ քինիլ - տեն Սըբրտը լինանալ:

Սըբրտը յըր օնէլ - 1. Տանել, հանդուրժել (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցա-կան ձևերով): Սըբրտը յօր չունես, վեր կ'էշը դըշանգէն տար տըռնա... (ԱԱ, 76): 2. Խիղճը թույլ տալ (հաճախ գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձևերով): ...Ամհա սըբրտը յըր չօ-նում, վեր խօխօցը խէխտի, տանում ա քըցոն՝ ճըղացէն դօնգուզուղը (ԱԲ, 164):

Սըբրտը յըրա (տաք-տաք/կած-կած) ինիլ - Մեկին՝ մի բան հավանել, համակրել, սիրել (հաճախ գործածվում է ժխտական ձևով): ... Սըբրտը էն տըղէն յըրա չի, Զօռաւ յըրա յըն կապալ (ԱԲ, 424):

Սըբրտըն էլ ճաքել, սըրտըպըտըրհանըն էլ - տեն Սըբրտը ճաքել (1):

Սըբրտը նըդ - 1. Շուտ նեղացող, նեղացկոտ: Սըբրտը նըդ մարթ ա, լըհա մին պէն ըս ասում, դանտի քըփեն նի յա կամ (Բ): 2. Փոքրոգի, գծուծ: Զահլան տանում ա սըբրտը նըդ մարթին անա (Բ):

Սըբրտը նըստա կենալ - Յավանել, ախոր-ժել, սիրահարվել: Տու մէլ ասէլ՝ թաքավերին տըղէն սըբրտը չուբանեն ըխճըկանը նըստա յա կացալ (2):

Սըբրտը նըղանալ/նըղ անէլ/նըղվար(վ)էլ - 1. Ձանձրանալ: Էնքան խօսից, լափ սըբրտըս նըղացալ (Բ): 2. Ճնշվել, մտահոգվել, մտա-տանջվել, նեղսրտել: Արըվ չի անում, թա արտե-րը հընձինք, սըրտըրնես նըղացալ ա (Բ):

Սըբրտը նի մըն(ն)էլ - Մեկին գրավել, նրա սիրուն՝ մտերմությանը՝ վստահությանն արժա-

նաևալ: Էտ նծք'արըն էլ Էնքան դաշանգ, Էնքան խելոնք ա ինոն, վեր թաքավերին ա թաքուիուն սըբրտըն ա նի մըննում (2):

Սըբրտը շահել - Իր նկատմամբ լավ տրամադրել, սիրաշահել: Աղվեսը քինըմ ա, վըբր կատվին հետի վըբրս պըբրի, ընդըրան սըբրտը շահի... (ԼՂԲ, 360):

Սըբրտը չօքերը ըղնել - տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Սըբրտը պարան տալ - տեն Սըբրտը թափել:

Սըբրտը պենալ/պեց անել - 1. Գաղտնիքները մտատանջությունները վշտերը մեկի մոտ բացել՝ պատմել: Մեր Թոնի դային սըբրտը պեց ըրավ ու հինչ վըբր կար, ասից ընդըրան... (ՅԺՅ, VI, 78): 2. Զվարթացնել, ուրախացնել: Կինին մարթին սըբրտը պենում ա (2):

Սըբրտը պենվալ/պեց ինիլ - Զվարթանալ, ուրախանալ: ...Կընգանը սիրելան գիղըմ չի, թա հինչ անի, դաչա յա տարալ, վեր սերտը պենվա... (ԶՏ, Բ, 168):

Սըբրտը պեց - տեն Սըբրտը լեն:

Սըբրտը պըլթալթալ - Խիստ անհանգստանալ՝ մտահոգվել: Ասում ա.- Տըղաս քըբցալ ա ծըմակը, մինչըվ միհենգ յըկալ չի, Էն ա սըբրտըն պըլթալթալիս (2):

Սըբրտը պըրտծղ - 1. Կասկածների՝ հոգեկան անորոշության մեջ, հուզված: Սըբրտը պըրտծղ ջահիլին բիղի սըբրտ տաս (Բ): 2. տեն Սըբրտը խային:

Սըբրտը պըրտծղել - 1. Կասկածների մեջ գցել, հուզել: ... Վախըմ ըմ դըրամափօնըս քօք անիմ, Էլիա իստի խաբարնե պիրի, իմ սերտըս Էլ պըրտծղի, ծեր սերտըն Էլ... (ԶՏ, Բ, 174): 2. տեն Սըբրտը պըրտծղվել:

Սըբրտը պըրտծղվել - Կասկածների մեջ ընկնել, հուզվել: Թաքավերը Էտ վեր տըբսնում ա, սըբրտը պըրտծղվում ա (2):

Սըբրտը պիրանավը տոնս կ'ան - Յոգեկան խռովքի մատնվել, սաստիկ նեղվել՝ տանջվել: Սըբրտըս պիրանավըս տոնս յըկալ, մինչըվ Էս կօրծը պըրծե (Բ):

Սըբրտը պիրանավը տոնս օնել - Յոգեկան խռովքի մեջ գցել, սաստիկ հուզել, տանջել: Վեգիրը ըտըրա սըբրտը պիրանավը տոնս ա օնում (2):

Սըբրտը պիրանեն տալ - տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Սըբրտը պուղերեն ըղնել/հըվաքել/քըցիլ - հեզն. Մեկի համար խիստ ցավալ՝ մտահոգվել (հաճախ գործածվում է հարցական եւ ժխտական ձևերով): Յինչ ա, Ըփկարեն հըբտե սըբրտըս պուղերեն ա ընգալ, հինչ ա'նիմ'տոնգն ա (2):

Սըբրտը պուք կ'ան - տեն Սըբրտը տըկը-տիյըբր ինիլ:

Սըբրտը պուք տալ - տեն Սըբրտը տըկը-տիյըբր անել:

Սըբրտը պօղ ըղնել - տեն Զանը կըրակ ըղնել:

Սըբրտը սեր ըղնել - Մեկին սիրել, սիրով լցվել: ԴԷ, Կանին Էլ սըբրտը սեր ընգած տըղա յա, լի, ուրխությունան գիղոն չի, թա հինչ անե (2):

Սըբրտը սըբվ - Վշտացած, սգավոր: Սըբրտը սըբվ կընեգ ա Սիրանը (Բ):

Սըբրտը սընդաքար - տեն Սըբրտը քար:

Սըբրտը սըվանալ - Վշտանալ, դժբախտանալ: Մաղար-գիղոն տըղան մըբալ, Լիւսի-գին սըբրտըն Էլ սըվացալ (Բ):

Սըբրտը վախ ըղնել - Վախի զգացումով տոգորվել: Կոնին սըբրտը վախ ա ընգընըմ (ԼՂԲ, 360):

Սըբրտը վախ քըցիլ - Վախի զգացումով տոգորել, վախ ներշնչել: Ըտի կըբտը ըտըրա սըբրտը վախ ա քըցոն (2):

Սըբրտը վեր ածել - տեն Սըբրտը թափել:

Սըբրտը վընները/վըններեն տակը ըղնել - տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Սըբրտը վըննը կենալ - 1. Սրտի աշխատանքը կանգ առնելով՝ մեռնել: Ըրշակեն սըբրտը վըննը կացալ, Մարանգիլը ըսքըսից ծուլծուլվալը (Բ): 2. տեն Սըբրտը ճաքել (2):

Սըբրտը վըկայել - տեն Սըբրտը ասել (1):

Սըբրտը տալ - տեն Սըբրտը օգիլ:

Սըբրտըս Էլ հինչ ա օգիւմ - տեն Էլ հինչ կօգիւ:

Սըբրտը տըբղը ըղնել/կ'ան - Յուզմունքը՝ վախը եւն անցնել, հոգեպես հանգստանալ: Վըբր տի յա ասում, մարթին սըբրտը կ'ամ ա տըբղը (ՅԺՅ, VII, 235):

Սըբրտը տըբղը քըցիլ - Յոգեպես հանգստացնել: Քինամ ա հիրըվանեն քծմնգ անում արտը հընծոն, սըբրտը տըբղը քըցոն (2):

Սըբրտը տըկըտիյըբր/տըղըրհան անել - Յուզել, վշտացնել: Պառավը յօխ նաղլ ա անում, Էտ ջիհիլին սըբրտը տըկըտըյըբր անում (ՆԼՂԺԲ, 70):

Արժեքի տրեկտորիա/տրեկտորիա ինքն/տրեկտորիա - Հոգևոր, վշտանալ: ...Յեշիմ ա, յեշիմ, սրբորդ տրեկտորիա ա ինքն, ընկերան մին կաթ ըրտասունք ա վեր ընգում տալիք (ԱԲ, 123):

Արժեքի տրեկտորիա/տրեկտորիա-տրեկտորիա անել - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** թըմփթըմփալ:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն:

Արժեքի տրեկտորիա - Տոկալ, հոգեպես տանել՝ դիմանալ (հաճախ գործածվում է ժխտական ձևով): Մին օր էլ, էլ սրբորդ տրեկտորիա չի, յը՛ր ա կենում քինամ թաքավերին լօխ նաղլ անում (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա**:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա**:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** անել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** վախ ըղնել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** վախ ըղնել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա**:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա**:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** կը-կըղցընել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** պու-ղերեն ըղնել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** աղու կաթել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** ըղնել:

Արժեքի տրեկտորիա - Փղծկալ տալ, լացացնել: Էտ կընեգը իւրան դանդաղեղ պատմում ա, լօխ-ծին սրբորդ փօլ ածում (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - Փղծկալ, լացել: Մարդ տը-ղեն վեր ըտի տը՛սնում ա, սրբորդ փօլ ա կամ (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** ծըլօնգ-ծը-լօնգ ինքն/կամ - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն:

Արժեքի տրեկտորիա - Ղյուրագգաց: Արժե-տը քամէ տարած մարթ ա Ափօն, հինչ ասում ըս, կըզնըվում ա (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** անել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** տըկը-տիյը՛ր ինքն:

Արժեքի տրեկտորիա - Քարասիրտ, անխիղճ, ան-կարեկից (անծ): Էտ կընեգը խօխա չօնար, գիւ-դում չար, թա հինչ պը՛ն ա մար ինելը, ըտըրա հը՛տի էլ սրբորդ քար ար... (ՀԺՅ, V, 115):

Արժեքի տրեկտորիա - Քարա-սիրտ՝ անխիղճ՝ անկարեկից դառնալ: Ըսկետու-րը ասմա.- Ախճի, սրբորդ քար ա՛ կըտըրալ, էտ խուխեն խէ ծեծ չը՛ս տաս (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** պուղերեն ըղնել:

Արժեքի տրեկտորիա - 1. տեն **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն: 2. Սաստիկ սոված լինել: **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն ա, պէն չի կա՛օտիմ (Բ):

Արժեքի տրեկտորիա - Ջգվել, խորշել: **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն ա, յը՛տ կամ, վեր ըտըրան տը՛սնում ըմ (Բ):

Արժեքի տրեկտորիա - Ցանկանալ, ախորժել, փա-փագել: Սօրը սրբորդ օգում ար, վեր քինի շէնը, ամմա տըղան թօղում չար (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - Շատ ազ-նիվ՝ անքեն՝ մաքրասիրտ: **Արժեքի տրեկտորիա** ինքն լըվացած մարթ ա Առըստամը, խանփիլ չի (Բ):

Արժեքի տրեկտորիա - Ծանր վիշտ՝ տառապանք պատճառել, տանջել: Ըսկետուրը հըրթենբեն սրբորդ օտում ար (Ձ): 2. տեն **Արժեքի տրեկտորիա** օտել:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա**:

Արժեքի տրեկտորիա - տեն **Արժեքի տրեկտորիա** (1):

Արժեքի տրեկտորիա - Սրտաճմլիկ: **Արժեքի տրեկտորիա** զըրիւցնէ յա պատմում, լօխծին լիցը-ցընում (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - 1. Անգութ՝ անխիղճ լինել: Իգէն սրբորդ չօնէ, ընդըրա նըհը՛տ հօր ը՛ս հըն-գըրթօթուն անում (Բ): 2. Տրամադրություն չունե-նալ: Ասում ա.- Յը՛ս կամ չըմ. սրբորդ չօնիմ (Ձ):

Արժեքի տրեկտորիա - Մտերմորեն զրուցել: Հայկանուշըն ա Բարիշկան բուստանումը ճի-րու դանդաղ կըմվում ըն, կամ շինըմաչումը սրբորդ սըրտու տամ (Բ):

Արժեքի տրեկտորիա - 1. Մխիթարել: ... Էտ մարթը, հիւր հինչ պըտահում ա, սրբորդ ա տամ, թա. «Լավ ա պըրծալ» (ԱԶ, 64): 2. Սրտապնդել, խիզախություն ներշնչել: Կընեկը սրբորդ ա տինըմ, վը՛ր վախի վէշ (ԼՂԲ, 359):

Արժեքի տրեկտորիա - Մրսեցնել, թըքաբորբով հիվանդացնել: Էս ցօրտը լօխծիս սըթիթա՛մ ըրավ (Բ):

Աղթորջամ ինի/տըճնալ - Մրսելով թոքաբորբով հիվանդանալ: Կավը սղթորջամ իլնվ, ըստակից (Բ):

Աղթորի անէլ/տալ - 1. Հողը վարելու ժամանակ գույքանի խոփը խոր չմտնել՝ հողի երեսով սահել անցնել: Կոյթանը սղթորի յա անում (Ձ): 2. Ոչ խոր վարել, անորակ վարել: Ասում ա.- Էս հինչ վար ա՛, վեր ըրալ ըս, սղթորի յըս տըվալ, պըրծալ (Ձ):

Աղէթա հավ/շօն/քաշ - Շատ անամոթ, պնդերես (մարդ): Էտ սղէթա հավը սաղ օրը էս ա ըստոնր-ընդոնր տանը (Բ):

Աղըտըրած քաշ - տէն **Աղէթա հավ**:

Աղկըհած, բիստի քըթանծ - հեզն. Ասում են անսպասելի հաջողության հանդիպած՝ հասած մարդկանց մասին: **Աղկըհած, բիստի քըթանծ**. յօդոռ Անդոնօ երկու կավ օնէ, ըրկօքան էլ ճօխտակ ըն ծընալ (Բ):

Աղկըհած, ուրոնր քըթանծ - հեզն. Ասում են իրար սիրահարված՝ իրարով հմայված մարդկանց մասին: **Աղկըհած, ուրոնր քըթանծ**. Վաղօն ա Մաքաղաթը վեր ուրոնր ջըհոն ըն, աշխարքը մընընընըրան քըցոն ըն (Բ):

Աղխէն սըխտօր (վարէլ) - Վատության դիմաց ավելի մեծ վատություն (անել): Հանրը ասմա.- **Աղխէն սըխտօր**, ինքը իմ բօստանըս ա քանդալ, յըս բիդի ընդըրա տօնը քանդիմ (Ձ):

Աղխկօվան ընգած - Շատ հազող: Էտ սըխկօվան ընգածը թօղնում չի, թա պատառ քօն ինիկը (Բ):

Աղխտուրթակէ տըճնալ - Շշմել, անշարժանալ: Էտ վեր ըսկանում ա, սըխտուրթակէ յա տըճնում (Բ):

Աղխտօրու պահակ - Պարապ (մարդ): **Աղխտօրու պահակ** ըս, խէ յըճ չըս կենում մին կօրծ անիս (Ձ):

Աղ կիրիլ - տէն **Սիք(տիր)ը քաշիլ**:

Աղհաթու նըման - Կանոնավոր, ռիթմով: Այուն չըխարակը սըհաթու նըման կօրծ ա անում (Բ):

Աղմախէխտ անէլ - Վիշտ պատճառելով՝ սոված պահելով հյուծել՝ մեռցնել: Էնքան տոնգ-նը պահից, սըմախէխտ ըրալ (Ձ):

Աղմախէխտ ինի/տըճնալ - Վշտից՝ սովածությունից հյուծվել՝ մեռնել: ...Հոռոխս դանդընէլան լափ սըմախէխտ ա ինըմ (ՁՏ, Ա, 117):

Աղմավարը վեր տինիլ - Թեյի համար ինքնաեռով ջուր եռացնել: Խաշլաման իփոն ըն, սըմավարը վեր տինիլ, քըճի անում (Ձ):

Աղմընդոնկու կարաս/պուլիք/տօծ - Չաղ, ուռած, փքված (մարդ): **Աղմընդոնկու կարաս** ըս, էտ հինչ ա՛ փօրէտ հանը (Բ):

Աղմկած ճանթ - Նիհար, հյուծված (մարդ): Էտ սըմկած ճանթը կընգանը օր-իշըճի չի տամ (Ձ):

Աղնդերքան վեր ածէլ - Տեղի տալ, զիջել: Բօլ ա, հիշկան կուխկըհստօթուն ըս ըրալ, սընդերքան վեր ածէ (Բ):

Աղնդըրսապուն անէլ - Լավ լվալ՝ մաքրել: Օրը երկու հետ էտ ջօրը սընդըրսապուն ա անում կախ տամ, ամմա մին ա՛ վըճտը անց չի կենում (Ձ):

Աղնդըրու իրըս չի տըճսալ - Ասում են շատ զգգգված՝ խճճված մազերի մասին: Ասում ա. «Մին ամէս ա՛ մազէրըս սընդըրու իրըս չի տըճսալ, մին սանդըր տօ՛, սանդըրիմ» (Ձ):

Աղնդոնի ծակը կօխէլ/ծակավը յըճ (հ)անէլ - տէն **Չօր ծառը յըճ (հ)անէլ**:

Աղռըպարան ինիլ - 1. Վայրէջք կատարել, վերելից դեպի ներքեւ իջնել: **Աղռա վեր սարավը** սղռըպարան ըն ինիլ, օրը մըթնում ա (Ձ): 2. Աստիճանաբար ավարտվել՝ նահանջել: **Կըռըճ վը սղռըպարան ա ինիլ** (Ձ): 3. Արելը խոնարհվել, սարի հետեն անցնել: **Աղըճ վը սղռըպարան ա ինիլ**, չօբանը վըխճըրնէն քըշոն ա (Ձ): 4. Ծերանալ: Սումբաթ դային սղռըպարան ա իլնլ, էլ կարում չի բօստանը բիջանի (Բ):

Աղռնու քամէ - Հեղեղով բնավորություն ունեցող (մարդ): Դէ Ալիսանըն էլ սղռնու քամէ յա, ըսօր մին պէն ա ասում, էքոնց՝ մին (Ձ):

Աղվէ տալ - 1. Սեւ երեսալ, սեւավուն նշույլով նշմարվել: Մին էլ յէշում ա տըճսնում՝ հըռանցէ մին պէն սըվէ յա տամ (Ձ): 2. Քիչ հասունանալ, հասունանալով քիչ սեւանալ (որոշ պտուղների մասին): **Աղռա վեր խաղուն սըվէ յա տամ**, խօ-խէնքը բըղէրան տօն չըն կամ (Ձ):

Աղվըրուպկու պար - Շուրջապար: Միհէնգ էլ շէնումը սըվուրուպկու պար կըվօղ չի կա (Բ):

Աղլթան անէլ - Փորձել, սկսել: Պըլըպուդին ըսես ա.- Տըճի հայր, առաջին վօդօրմոթոնը տօ՛, մին սոնվթան անիմ (ԼՂԲ, 396):

Աղվիրդու անէլ/թօղ(ն)էլ - Խայտառակել, ամոթահար անել: **Կընէգ՝ը բիդի մարթին** սղվիրդու չանէ, մարթը՝ կընգանը (Բ):

Սըվիրըհս ինիլ/տըհնալ/մընալ/տոնս կ'անլ - Խայտառակվել, ամոթահար լինել (տված խոստումը՝ պարտականությունը չկատարելու եւն պատճառով): Ասում ա.- Պա ըտի պէն կ'ինի, սըվիրըհս իլինք (2):

Սըրավէր ինիլ - Գորգի՝ կարպետի կեսից ավելին գործած լինելով՝ դազգահի վերին գերանից՝ սարից, կախել: Պանն կ'ործողը ասւմա.- Վէր պատառ էլ կ'ործինք, սըրավէր ընք ինանկան (2):

Սըրընուցու կումաշ - Մեծ ուժի տեր (մարդ, կենդանի): ...Իզէն սըրընուցու կումաշ ա, ճըղը-ցաքարը մինակ էն կըկարտ տըհնալ տոնս օնէ (2):

Սըրընուցու քար - տէն Սըրվ սար:

Սըրըսար ըղնէլ - Տնից-տեղից հեռանալ, թափառումների մատնվել: ...Ինքը կ'ամ ա, էլիա ման կ'ամ սըրըսար ընգած (ՅԺՅ, V, 221):

Սըրըսար քըցիլ - Տնից-տեղից վտարել, թափառումների մատնել: Խանը կըզնըվում ա, ուրան տըղէն տանան տոնս քըցում, սըրը-սար քըցում (2):

Սըրտախաղ ինիլ - Յուզվել, սիրտը ելեւեջել՝ տրոփել: Տըղան վէր ըխճըկանը սանը ըսկա-նում ա, սըրտախաղ ա ինում (2):

Սըրտա հըհէ - Ոչ սրտամոտ, ոչ սրտակից: Յիրըվանը վէր սըրտա հըհէ իլնվ, էլ հինչ հի-րըվան (Բ):

Սըրտամաչ գ'իդը - Ուրիշին լավ հասկացող, նրա վշտին՝ զգացմունքներին կարեկցող: Սըր-տամաչ գ'իդը կընէգ ա իլնվ Մանիշ աքերը (Բ):

Սըրտամաչը պէնալ/պէց անէլ - տէն Սըր-տը պէնալ:

Սըրտամաչը պէնվալ/պէց ինիլ - տէն Սըր-տը պէնվալ:

Սըրտա մօտէ - Սրտամոտ, սրտակից: Ըտը-րան էլ մին լ'ավ, սըրտա մօտէ հընգեր ա ինում, անումը՝ Խօսքօվ (2):

Սըրտա մօտէ ընթունէլ - Մեկի ասածը լուրջ ընդունել, ազդվել: Մարթը ասմա.- Սըրտա տ մօտէ մէլ ընթունէլ, շուրուղ ըմ ըրալ (2):

Սըրտան անիլ կաթէլ - Սաստիկ տխուր՝ վշտացած՝ անտրամադիր լինել: Վէգիրը կ'ամ ա տօն՝ սըրտան անիլ կըթէլալ (ՆԼՂԺԲ, 41):

Սըրտան լէն ք'ինիլ - տէն Սըրտը լինանալ:

Սըրտան խօսէլ/ճիւր խըմէլ (մինին) - Մեկի կամքի՝ ցանկության համաձայն խոսել՝ վարվել: Թաքավէրը վէգիրին սըրտան ար խօսում (2):

Սըրտան կըճըմթէլ - Բարոյական հարված հասցնել: Էտ անըզկամը յօխճին սըրտան էլ կը-ճըմթալ ա (Բ):

Սըրտան մին փույթ քար վէր ըղնէլ - Յոգսե-րից՝ մտատանջությունից ազատվել, հանգստա-նալ: Տօնը շինըցէ պըրծէ, սըրտա մին փույթ քար վէր ընգալ (Բ):

Սըրտան յըհտ ք'ինիլ - տէն Սըրտը լինա-նալ:

Սըրտան պէրակ - Զգայուն սիրտ ունեցող, սրտացալ: ...Էտ տըղան, կօզի ըտի կօխկը էտ-քան հաստ, կօզի էտքան դօջաղ, սըրտան շատ պէրակ ա ինում... (ԱԲ, 120):

Սըրտան պիրակէլ - Զգայուն՝ սրտացալ դառնալ: Կօլին սըրտան պիրակալ ա, շինացուց ք'ծմալ ա անում (Բ):

Սըրտան (քացէ) տալ - տէն Սըրտը օզ'իլ:

Սըրտավը աղու/անիլն ք'ինիլ - տէն Սըր-տան անիլն կաթէլ:

Սըրտավը ինիլ - Մեկի ցանկության՝ ձգտու-մին համապատասխան լինել: Ամմա ուրան սըրտավը չի ինիս, էզգանան քընէնք ա ընէս, վէր մին թանիլը անէ, ըտըղատ ըզաղվէ (ԱԱ, 65):

Սըրտավը պէն տըհնալ - տէն Սըրտը մին պիլ յըհ քըսէլ:

Սըրտավը ք'ինիլ (մինին) - տէն Սըրտան խօսէլ (մինին):

Սըրտէնը լիւզվին պըտկէն (ինիլ) - Անկեղծ խոսող՝ պարզասիրտ (լինել): Լալ մարթը էն ա, վէր սըրտէնը էն ա լիւզվին պըտկէն (2):

Սըրտէնը սըրտումը մընալ - Իդը՝ փափա-զը չկատարվել: Ջանիլ-ջիվան մըհալ, սըրտէնը սըրտումը մընաց (Բ):

Սըրտէնը տըհ տալ - Իդը՝ փափազը կա-տարել: Յիշքան դաշանգ դուշեր կան, Թույթուն ըխպիրին ակնան ըն տոնս կ'ամ, հանցու վէր ուրանց յերքերն ասին, սըրտէնը տեղ տան (ՆԱԲ, 92):

Սըրտէն խաթիրը կօտըրէլ - տէն Խաթիրը կօտըրէլ:

Սըրտէն ծընդըրանալ - Մտահոգություն պատճառել, մի բանում իրեն շարունակ մեղա-վոր զգալ, խիղճը տանջել: Վըրսկանը ասում ա.- Մին շէքաթ առաչ մին յըղէ ջէրան ըմ ըս-պանալ, սըրտէն ծընդըրացալ ա (2):

Սըրտէն կալ կըթակվէ - Ասում են մեծա-հոգի՝ լայնասիրտ մարդկանց մասին: Մէր շի-

նացէ Ուբէլ դային, սըրտէն կալ կըթակվէ, հանն մինին մին ցօրտ խօսկ ասած չի (Բ):

Սըրտէն կըրակը թոնդ (ինիլ) - Տաքարյուն (լինել): Սըրտէն կըրակը թոնդ տըղամարթ ա իլնլ Թունի դային (Ձ):

Սըրտէն ճոնր շաղ տալ - Հանգստացնել, խաղաղեցնել: Տըսնում ա, վեր հիրըվանը շատ ա կըզնըված, ասում ա.- Ըստըրա վերջը փիս ա ինանկան, քիսիմ սըրտէն ճոնր շաղ տամ (Ձ):

Սըրտէն մաչին յարա տըճնալ - Հոգեպես խոցվել: Քու խոսկերթատ սըրտէն մաչին յարա յա տըճնալ (Բ):

Սըրտէն մըթէնը տոն անէլ/քըցիլ/օնէլ - տեն Սըրտ տալ:

Սըրտէն մին պոնկ/փուրթ յըճ քըսէլ - տեն Սըրտը մին պոնկ/փուրթ յըճ քըսէլ:

Սըրտէն յըրա յըճ օնէլ - տեն Սըրտա մօտէ ընթունէլ:

Սըրտէն նըստէլ, մըրօքը քանդիլ - Մեկին սիրելի դառնալով, նրա վստահությունը շահելով՝ նրան վնասել, նրա հաշվին ապրել: Վէզիրըն էլ կըծի չի ըղնում, վեր էտ նծքարը ուրան սըրտէն նըստալ ա, մըրօքը քանդիլ ա (Ձ):

Սըրտէն նի կալ - Վիրավորել, նեղացնել: Յարը յարեն սըրտէն նի չի կալ (Ձ):

Սըրտէն պերթ կըշինվի - տեն Սըրտէն կալ կըթակվէ:

Սըրտէն սառնը կօտըրվէլ - տեն Սըրտը պէնկալ:

Սըրտէն սոնը (ինիլ) - Ամենասիրելին, թանկագինը (լինել): Թանջիրը ասմա.- Էտ օղտը իմ սըրտէն սոնըն ա, կարէլ չըմ ծախիմ (Ձ):

Սըրտէն սոնը կօտըրվէլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ամենասիրելիին կորցնել: Ըստի թաքավերին սըրտէն սոնը կօտըրվում ա. մադար տըղան մըճնում ա (Ձ):

Սըրտէն վըճնը կէնալ - տեն Սընանա տըճնալ:

Սըրտէն տէնակ թըխիս/տասն արոն չի կաթէլ - Ասում են չափազանց տխուր՝ վշտահար մարդկանց մասին: Դէ թաքավերըն էլ, սըրտէն տէնակ թըխիս, արոն չի կաթէլ, հունց ուր-խա՛նա... (Ձ):

Սըրտէն տըճըն էլ չի գոնդում - Ասում են առողջ՝երբեք չհիվանդացած մարդկանց մասին: Ափկար դային ըսօր-էթոնց հանրուր տիրըկան ա, ամմա սըրտէն տըճըն էլ չի գոնդում (Բ):

Սըրտէն տըճ վեր կըքըցվի - տեն Սըրտէն կալ կըթակվէ:

Սըրտէն ուգածէն նըման - Իր ցանկությունը՝ ուզածով: Մին լալ, սըրտէն ուգածէն նըման տօն ա շինալ (Բ):

Սըրտէն փօշը տոն օնէլ - Մեկին օգնել, նեղ վիճակին հասնել: Սաղ ըշխարքումըս մինը կա վէշ, վեր ըտըրա քժմաճ անէ, սըրտէն փօշը տոն օնէ, լօխ նըհըտը ըռնատար ըն (Ձ):

Սըրտըկուտուր անէլ - տեն Սըրտը կօտըրէլ:

Սըրտըկուտուր ինիլ/տըճնալ - տեն Սըրտը կօտըրվէլ:

Սըրտըմ(ը)նա անէլ - Խորշանք պատճառել, զգվեցնել: Չօքանը ըտի յըխտուտ շոլըրէրալ նի յա մընում թաքուհուն սըրտըմընա անում (Ձ):

Սըրտըմ(ը)նա ինիլ/տըճնալ/փըռնէլ - Խորշել, զգվել: Մարթըն էլ շընուրիակալ ինիլին տըճ յետ ա տանալ, թա.- Արջ ախպեր, կըլօխըտ պատառ տէն քաճի, սըրտըմընա յում ինիլ (ԱԱ, 72):

Սըրտըքըթծլան ճոնր խըմէլ (մինին) - տեն Սըրտան խօսէլ:

Սըրտըքըթծլը նի կանլած - Խոժոռ, զայրացած: Էտ հինջ ա՛ իլնլ, ին ըտի սըրտըքըթծլըտ նի կանլած ա (Բ):

Սըրտըքըթծլը նի կէնալ - Հուզվել, սիրտը կսկծալ: Սըրտըքըթծլըս նի յա կէնում, վեր տըճնում ըմ մեր յըխծէն քանդված (Ձ):

Սըրտուգիլիթը տըճագ անէլ - Ցանկությունը՝ իղծը կատարել: Նօր հարթանը սըրտուգիլիթը տըճագ կանին, հանցու վըսկըթանքիլ տըղա պիրի... (ՆԱԲ, III, 245):

Սըրտումը դաղ թօղնէլ/տիսիլ - Չմոռացվող վիշտ պատճառել: Էս կըռըվը շատ դարաբաղցու սըրտում ա դաղ թօղալ (Բ):

Սըրտումը դաղ մընալ - 1. Չմոռացվող վիշտ ունենալ, վիշտը՝ կսկիծը չմոռանալ՝ միշտ հիշել: ...Ասում ա. «Այ դօրփէր, էս ա քանէ տարէ յա՛ սըրտումըս դաղ ա մընացալ, վեր էն պարի մարթին կըրըճալ չըմ, թա շընօրիակալ ինիլ էսքան լըվօթունէն հըտէ...» (ԱԲ, 152): 2. Մեկին օգնած՝ լավություն արած չլինելու պատճառով անհանգիստ լինել: Դօրմըցիթի Բըխցարը մըճիթ տ ինձանա պարթկ օգից, տըվէ վէշ, սըրտումըս դաղ մընաց (Բ):

Սըրտումը ման/շօռ կալ - Ատելի լինել: Ասում ա.- Էն իմ սըրտումըս ման ա կալ, յըճ ընդըրա նըհէտ հունց տըճնամ խընամէ (Ձ):

Սըրտումը պին տինիլ - Մեկի մեջ մի բան արմատավորվել: ... Չարոպթունը սըրտումը պին տիրած մարթը ուրան օրըմը հըղէ չի կ'ան (ՋՏ, Բ, 209):

Սըրտումը տալ/տըպվել - Մի բան կանխագգալ եւ համոզվել: Ասըմ ա. - Ա' մարթ, լնվ ըս ըրալ, վը'ր յեկալ ըս, ախէր սըրտըմըս տըվալ, վը'ր կալու յըս... (ՅԺՅ, V, 226):

Սըրտումը տը'ղ ինիլ - Մեկի կողմից սիրված լինել: Լօխըս էլ այրուս սըրտումը տը'ղ օնինը, ամմա ամմենաշատը կուճի քըվօրըս ա սիրում (Բ):

Սըրտումը տինիլ - տեն Յը'տան թըլըթափել:

Սըրտու փօշ տոն օնօղ - Բարյացակամ, հոգատար, ուրիշի նեղ վիճակին հասնող: Սըրտու փօշ տոն օնօղ կընէ՞ք ա Յեփրաքսյան (Բ):

Սըրփանթ թօր - Գեղեցիկ եւ կտրիճ (երիտասարդ): Դէ թաքավէրին կուճուր տըղան էլ սըրփանթ թօր ա, վեր նի յա մընում, լօխ մընամ ըն պիրընէն պէջ (Ձ):

Սըրփանթան անէլ - տեն Ըռնդ անէլ:

Սըրփանթան ինիլ - տեն Ըռնդ ինիլ:

Սըրփաթէ/Սըրփաթէտ կարօտ չըմ/կարօտ ը'մ - Ասում են տհաճ մարդու հասցեին, որին տեսնել չեն ցանկանում: Յըրաստիկը յը'կալ ա մեր տօն հինչ ա'նէ. սըրփաթէ կարօտ չըմ (Բ):

Սըրփաթը(տ) կըտըրվէ - Որեւէ մեկին նախատելու՝ ամոթանք տալու արտահայտություն: Սըրփաթըտ կըտըրվէ, Անուշ, ընդինու նըման հարթանը խէ տանատ տոն ը'ս քըցնլ (Բ):

Սըրփաթնանտ սուկի - Գունատ եւ տգեղ (մարդ): Աշխարքըս շօռ ա յը'կալ, քը'ցալ մին կիշըկիրօղ ախճի՞ք օգալ, հինչ ա'խճի՞ք, մին սըրփաթնանտ սուկի (Բ):

Սիբիր դարկէ/քըշիլ - Աքսորել: Ըստալինին վըխտեն Դարաբաղան էլ ըն շատ մարթ Սիբիր դարկալ (Ձ):

Սիբին պըտկէն - տեն Տը'վքէն պըտկէն:

Սիլըսն անէլ - Երկար ժամանակ հորդ անձրեւ տեղալ: Քըշէրը սիլըսն յա անում, կ'ետը վըրարում, էտ քարվանը քըշնում տանում (ՅԺՅ, VII, 138):

Սիլի-բիլի անէլ - Մտերմաբար խոսել՝ զրուցել, սիրաբանել: Մին մարթ ըրագումը տեսնում ա'կընէ՞քը ուրուշն ըրիէտ սիլի-բիլի յա անում (ՆԱԲ, 104):

Սիլլանմիշ անէլ - արիւմ. Ապտակել: Յնմին էտ վախտը մին առչ ա մուտընաս, աղվեսին մին լնվ սիլլանմիշ ընէս (ԼՂԲ, 300):

Սիլլա տամ, ջօղաքըս տօ' - Ասում են այն մարդկանց մասին, ովքեր միջոցներ են ձեռնարկում միայն տուժելուց՝ վնաս կրելուց հետո: Սիլլա տամ, ջօղաքըս տօ'. Յնբին մինչը'վ վեր արտը կըծըղում չի, հընձնում չի (Ձ):

Սիլլա օտէլ - Ապտակվել: Խօխսան պըլօթուն ըրալ, սիլլա կերալ (Բ):

Սիմին թըխէլ/ճընգըցընէլ - Մեկին գրգռել՝ հրահրել: Խըրէ՞ք ըստըրա-ընդըրա սիմին թըխէ, բօլ ա, համօթ ա (Բ):

Սիմսիմ անէլ - Դանդաղորեն եւ իմիջիայլոց որեւէ բան անել: Յինչ ը'ս սիմսիմ անում, խէ ճէլ չը'ս անում կօրծըտ պըրծընիս (Ձ):

Սիմսիմ մէլ անէլ, Սիմօն անէլ - Ասում են պարզ չարտահայտվողին, խոսքը կտուրը գցողին: Վեր տը'սնում ա' հընգէրը ըստըղալ-ընդըղալ ա ըղնում, կըզնըվում ա, թա. «Սիմսիմ մէլ անէլ, Սիմօն անէլ» (Ձ):

Սիմօն ծիրունի տը'ռնալ - Խոր ծերության հասնել (հաճախ գործածվում է որպես բարեմաղթանք): ...Սիմօն ծիրունի տը'ռնաս, Մօ'սի, վեր ք'ծմնա՞ք ըրէր՝ արտըս հընձէցէ (Ձ):

Սիպտակ աշխարք - տեն Լին աշխարք:

Սիպտակ բըլքնլ/դիլքննլ - տեն Սիպտակ պիմբըկքլա:

Սիպտակէն սը'վ ասէլ, սը'վէն՝ սիպտակ - տեն Սը'վէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը'վ:

Սիպտակէն սիպտակ ասէլ, սը'վէն՝ սը'վ - տեն Սը'վէն սը'վ ասէլ, սիպտակէն՝ սիպտակ:

Սիպտակ ըմանու հասրաթ - Աղքատ, չունեւոր: Մարթ կա՞ փուլը կացէն չի կըտըրում, մարթ էլ կա՞'են ա սիպտակ ըմանու հասրաթ (Ձ):

Սիպտակը սը'վէն վէզ չի ծըռէլ - Ունեւորը չունեւորին չի խնդրի: Ասում ա. «Սիպտակը սը'վէն վէզ չի ծըռէլ, փալանդո՞ւզ Կոնքննը հու վա՞, վեր ք'իսիմ վը'տքը» (Ձ):

Սիպտակը սըվըցընէլ, սը'վը սիպտըկցընէլ - տեն Սը'վէն սիպտակ ասէլ, սիպտակէն՝ սը'վ:

Սիպտակ կըռէ՞ք նըհաշ տալ - Մեկին շփախալու՝ քմահաճ դառնալու առիթ տալ: Խուխէն վեր սիպտակ կըռէ՞ք նըհաշ տըվէլ, պըրծա՞ծ ա (Բ):

Սիպտակ ճիրնք/լին - 1. Պայծառ, պարզ (անձ, իր): Սիպտակ ճիրնք՝ ասթըխ ա (Ձ): 2. տեն Սիպտակ պիմբըկքլա:

Սիպտակ ճիւղ - հեգն. Օղի: Ուստան ասմա.- Յը՛ս կիկի չըմ խըմում, թա սիպտակ ճիւղ օնիս, պէր (Ձ):

Սիպտակ մազեր - Երկարատեւ կյանքի ընթացքում ձեռք բերված (փորձ): ...Էտ պառաւ մարթը ասում ա. «Ինձ հըվատում չըս, սիպտակ մըզերիս հըվատա, ընդը՛դ քիւնծողը յըտ չի կամ...» (ԱԲ, 119):

Սիպտակ մըզավոր/մըրըքավոր - Ծեր (մարդ): Մեր շէնըն էլ ա տիրտակվալ, մընա-ցալըն մին քանէ սիպտակ մըզավոր (Բ):

Սիպտակ մըրօքը սըրտէն նըստած - տեն **Սըրօքը մինչը՛վ թուխկատը՛ղը (հըսած)**:

Սիպտակ պիմըկըթալ/փըրփօր - Շատ սպիտակ, ճերմակ, ճերմակամաշկ (անձ, իր): Կըլխավը մին տարի էլ ընցավ, Աստուծ մին դօջ վերթի տըրվալ, հինչ խօխա, մին սիպտակ պիմ-ըկըթալ (ՋՏ, Ա, 168):

Սիրըկաները հըրթթ/օջըրէդ վը՛ննը կէնալ - Հայտնի անբարոյական դառնալ, անբարոյա-կանի անուն վաստակել (կանանց մասին): Ալի-սան դայուն հարթըն հըրդա տիւս ա կամ, պէնը պէնան Էնքան ա ընցընում, վեր սիրըկաները հըրթթ ըն վը՛ննը կէնում (ԱԶ, 141):

Սիրի-սիրի անէլ - տեն **Կօք տալ**:

Սիբ(տիր)ը քաշիլ - անրգ. Հեռանալ, վտար-վել: Սիբ(տիր)ը քաշի ըստըղաս (Բ):

Սիբ(տիր)/Սիբ(տիր)ւմիշ անէլ - անրգ. Կռնել, վտարել: Ըտըրան թակում ըն, տանան սիբ(տիր) անում (Բ):

Սիբ(տիր)/Սիբ(տիր)ւմիշ ինիլ - տեն **Սիբ(տիր)ը քաշիլ**:

Սուդի տալ/քըցիլ - Մեկի դեմ դատական գործ հարուցել: Վերչը, տեսնըմ ա, վեր ըտըրանց անա պէն չի տիւս կամ, սուդի յա քըցում... (ՀԺՀ, V, 434):

Սիւթ տալ/անէլ - 1. Գայթել, սայթաքել: Կավը սիւթ ա տըրվալ, ընգալ ծօրը ըստակալ (Բ): 2. Սահելով շարժվել: Վարթաբէրըն էլ էտ ա օգում, յավաշ-յավաշ սիւթ ա տամ սիրածէն տեղերը (ՀԺՀ, VI, 280): 3. տեն **Վը՛ննը սըկըհէլ**:

Սիւթում անէլ/շիկիլ - Հիմնահատակ ավե-րել, կործանել: ... Սին հէնց քամի յա պըցըն-նում, վեր լօխ պարան ա տամ Սիւթում շիկըմ, իլւնծ-ջիլւնծըն էլ քըշըմ, տանըմ (ՀԺՀ, V, 207):

Սիւթում ինիլ/տը՛ռնալ - Հիմնահատակ ա-վերվել, կործանվել: Նէմէցին կըռվավը շատ քը-ղըքնէ յա Սիւթում տը՛ռնալ (Ձ):

Սիւլի-բիւլի անէլ - տեն **Նազըտուզ անէլ**:

Սիւլի-բիւլին տանէլ - տեն **Նազըտուզ տանէլ**:

Սուլուլ տալ - Սողալ: Էն ցանավար օխծը սուլուլ տալալ օղտէն յըրան հիւնըմը քիւնաց... (ԼՂԲԶ, 268):

Սուկըհան անէլ - Չարչարել, կեղեքել, ու-ժասպառ անել: Խանը ժողովուրթէն սուկըհան ա իլւլ ընէս (Ձ):

Սուկըհան ինիլ/տը՛ռնալ - Չարչարվել, կե-ղեքվել, ուժասպառ լինել: Էնքան կօրծ ըրէնք, լափ սուկըհան իլինք (Բ):

Սուղանէն քախծըրը ինիլ չի - Հիմնական հատկանիշը չի փոխվում: Սուղանէն քախծըրը ինիլ չի. Ափկարը հիշկան էլ հըրուստանա, մին ա, համան կըռճին ա (Բ):

Սուղանու քըլէվ - Շատ բարակ (բան): Էտ էլ ho հաց չի՛, սուղանու քըլէվ ա (Ձ):

Սիւմբան տալ - 1. Իրար վրա դարսել, դիզել, կուտակել: Փնդը Էշալ կըրում ա, պիրում հըլա-թումը սիւմբան տամ (Ձ): 2. արհւմ. Խժռել: Ղու-նըղէն մին մունուտումը սաղ խըրավածը սիւմբան տըրվէն (Ձ):

Սիւնգը տալ/կըտըրցընէլ/Սիւնգ անէլ - Կո-տորել, բնաջնջել, ոչնչացնել: Մը՛ծ ախպերը կամ ա տեսնում՝ սիւրիւվէն սիւնգը տուված (ՀԺՀ, VII, 342):

Սիւնգ ինիլ/տը՛ռնալ - Կոտորվել, բնաջնջվել, ոչնչանալ: Էտ չումէն վախտը սաղ ժողովուրթը սիւնգ իլին (Ձ):

Սուս անէլ/կէնալ/մընալ - Տրտունջ՝ բողոք չիայտնել, չընդդիմանալ, համբերել: Գըրիշան կըտաղում ա, թա. «Նախագա, չօր ծառը անիւն մէլ քըսել, պա վեր սուս ըմ անում, նախագա յըս կէնում, էտ ք՛ծմնգ չի՛» (ԱԶ, 82):

Սուս անէլ նըստէլ - Չհետաքրքրվել, ծու-լանալ, անհոգ լինել: Կընէգը ասում ա. «Ա՛ մարթ, էտ վեր սուս ըս ըրալ նըստալ, մեր արտը հու վա՛ հընծիլան» (Ձ):

Սուսավ անէլ - Լռեցնել, չթողնել, որ խոսի՝ տրտնջա եւն: Խօխան լւնց ար ինիւմ, ամմա մարը կարում չար սուսավ անէ (Ձ):

Սիւսնը ծըռէլ - հեգն. Գործը ձախողվել, անհաջողության հանդիպել: Յաղուզ սիւսնընը ծըռալ ա՛, հինչ ա՛ պըտահալ (Բ):

Սուտավ հանած/հանած-պէրած - Ստախոս, սուտասան: Սուտավ հանած-պէրած մարթ ա իլնի Սէվունց Տիկրանը (Բ):

Սուտէն կըրկատան չինիլ - Սուտն ակնհայտ է: Սուտէն կըրկատան չօնէ, նըհախ տըհան հօր ըս սօտ ասում... (Ձ):

Սուտէն պարկը պէց անէլ - Ստել սկսել: Տա վեր սուտէն պարկը պէց ա անում, լօխ ըսքըսում ըն ծըծաղէլը (Ձ):

Սուտմէռուկի տալ - Մեռած՝ սատկած ձեանալ: Մին օր մարթը սուտմէռուկի յա տամ (ՆԱԲ, 114):

Սուտքունի տալ - Զնած ձեանալ: Ինքը նի յա մընում տեղը, սուտքունի տամ, աշկէն տակավը թաքուն յէշում (ՆԱԲ, II, 21):

Սոլրնալ անէլ - Աղաղակներով որսի կենդանուն թշել դեպի որսկանի կողմը: Կըխտարէն սոլրնալ ա անում բիդի վըրսկան Սաքօն (Ձ):

Սոլրնին անէլ - 1. Աքսորել: Ըստալինին վախտը շատ մարթ ըն սոլրնին ըրալ (Բ): 2. Կտարել, վնդել: Ըտըրան թակում ըն, շէնան սոլրնին անում (Ձ):

Սուրը վեր ածէլ - Տրտնջալ, դժգոհել, գանգատվել, լացել: Կօզի էն ա փոլավ խաղ ընէս, ամմա սաղ օր սուրը վեր ա ըծէս (Բ):

Սոլրնիմիշ անէլ/ինիլ - տէն Սուլու տալ:

Սոլրնի կապէլ/փըռնէլ - Բազմանալ, շատանալ: Կոլը թառանջ ա քաշում, թա.- Տահանք հալալ ըն՝ սոլրնի վըն փըռնում... (ԱԱԲ, 78):

Սուրփաստուծը կըտըր(վ)էլ - տէն Լըղա-ճա(ն)ք ինիլ:

Սուրփաստուծը կըտըրցընէլ - տէն Լըղա-ճա(ն)ք անէլ:

Սուրփըսըրփօց անէլ - Լավ խնամել: Էտ տըղան սուրփըսըրփօց անէլավ պահիւր ա... (ՅԺՅ, V, 158):

Սուփ(ը)րան հըվաքէլ - 1. Ամանեղենը եւ կերակրի մնացորդները սեղանի վրայից վերցնել: Նծքնընէն դնստի սուփրան հըվաքում ըն (Ձ): 2. Ավարտել: Ասում ա.- Զինչ կօրծ, սուփրան հըվաքալ ընք, էլ պէն չի կա ընէլի (Ձ): 3. Մահանալ: Ըրամէն սուփրան հըվաքած ա (Բ):

Սուփ(ը)րա (սեղան) պէց անէլ/քըցիլ - Զացկերույթ կազմակերպել: Կոլը սուփըրա-սեղան ա քըցում, սաղ հէլվաններէն ծէն տամ դօնաղ՝ մուկունէն անա կըման (ԱԱԲ, 34):

Սոլքըհան անէլ - Սգից հանել: Զընգէրունքը հըվաքվում ըն, քինամ սոլքըհան անում (Ձ):

Սոլքըհան ինիլ/տըհնալ - Սգից հանվել: Անքա ա՝ վեր մըռածէն քըռասունքը տամ ըն, մըռըլատարը սոլքըհան ա ինըմ (Ձ):

Սօդօմ-Գօմօր անէլ/շինիլ - տէն Սոլքնիւմ անէլ:

Սօդօմ-Գօմօր ինիլ/տըհնալ - տէն Սոլքնիւմ ինիլ:

Սօկը մըզիլ/քամէլ - տէն Սուկըհան անէլ:

Սօկը մըզվիլ/քամվէլ - տէն Սուկըհան ինիլ:

Սօդան չըմ կերալ, էլիւն սըրտըս մըրմըռամ ա - Ասում են այն ժամանակ, երբ առանց պատճառի ինչ-որ բացասական բան է կատարվում: Յըն մէր տանը նըստած՝ ինծ յըրա շառ ըն տինում. ըստըդ ըն ասալ. «Սօդան չըմ կերալ, էլիւն սըրտըս մըրմըռամ ա» (Բ):

Սօյնու նըման փըսնէլ - Արագ աճել, բազմանալ, շատանալ: Վըրջէմնէն սօյնու նըման ըն փըսնում (Ձ):

Սօյնու յըհ - տէն Զավու պանէլ:

Սօնէն հավը տըհնալ - Գործը ձգձգվել (գործածվում է Մարտունու շրջանի ճարտար քաղաքի խոսվածքում. ըստ ավանդության՝ ճարտարի բնակիչ Սոնա անունով մի կին հավը եփելը ձգձգել է, որպեսզի հյուրը չսպասի եւ գնա): Էտ վըխտանց էլ, վեր ճարտար մին պէն շատ յըտանում ա, ասում ըն.- Սօնէն հավը տըհնալ (ԱԱ, 83):

Սօվա պըրծած/փախած - անհագուրդ, անկշտում: Սօվա պըրծած ըս, խէ խըրէգ չըս օտում (Բ):

Սծվդն անէլ - Պայմանավորվել, խորհրդակցել, որեւէ բանի շուրջ սակարկել: Սահանք ըստեղ սծվդն ընէլիս մին մարթ ըսկանում ա, վազ տամ էս մարթին կընգանը կօշտը (ՆԱԲ, 55):

Սօտ ասօղը շան տըղա յա - Ասածը հաստատելու արտահայտություն: Սօտ ասօղը շան տըղա յա, յըրկէ ծըմակումը իրըք արչ ըմ տըհսալ (Բ):

Սօտը-ըղծրթը կըտըրալ ա/պըրծալ ա - Ռրեւէ բան հաստատ անելը հավաստելու արտահայտություն: Սօտը-ըղծրթը կըտըրալ ա, էրիւց մին դօշ ըմ մուրթըլան, քըհ անինք (Բ):

Սօտը մըհնէ/շան տըղա յա, թա... - Ասվում է սուտ խոսողին՝ ստում ես, ասածներդ անհավանական են: Սօտը մըհնէ, թա տու գանքումըտ արչ ըսպանած ըս (Բ):

Սօտը փրոշ(ն)էլ - Մեկի սուտ խոսելը՝ խաբելը բացահայտել: Ըտըդդ Պէտին Ըփկարէն սօտը փրոշնում ա (Ձ):

Սօտ տըդդան - Կեղծ՝ սուտ կերպով: Էս տըդդան յէր ա կէնըմ մին աբա կընըմ, մին դանվթար յօր օնըմ, սօտ տըդդան կ'իրպէց տըդդնում, քինըմ... (ՀԺՀ, VI, 112):

Սօրադ անէլ - Հետաքրքրվել, փնտրել: Հինացին օդտը կօրչում ա, հիշքան շօռ ա կ'ամ, սօրադ ա անում, քըթէնում չի (ԱԱռ, 52):

Սօր աշկ - Սուր (տեսողություն): Սօր աշկ օնէ վըրսկան Մուխին (Բ):

Սօրփը խըտէտը կ'ան - Ցանկալին ինքնիրեն կատարվել: Հանքուն կավը ճօխտակ ա ծընալ. սօրփը խըտէտըն ա յըկալ (Բ):

Սօրփը մատաղը չընթունէլ - Չար՝ անզգամ մարդ լինել: Իզէն հինչ մարթ ա՞, սօրփը մատաղը ընթունում չի (Բ):

Սօրփ-սօրփ անէլ - Շատ լավ խնամել՝ պահել: Սօրփ-սօրփ ընէլավ ա էտ խօնցը մըծըրալ (Բ):

Սծք' կապէլ/փրոշ(ն)էլ - Սգալ, ողբալ: ... Տիւս ա կ'ամ քընըմ, տըսնըմ՝ էս ա սծք' կըպէլավ կ'ամ ըն (ՀԺՀ, V, 22):

Սծք'ը վէր անէլ - 1. տեն Սոքըրհան անէլ: 2. տեն Սոքըրհան ինիլ:

Սծք' նի մըն(ն)էլ - 1. Մեծ տխրություն՝ վիշտ ապրել, երկար ժամանակ սգալ: Թաքավէրը մըննում ա, լօխ սծք' ըն նի մըննում (Ձ): 2. տեն Սծք' պահէլ:

Սծք' պահէլ - Սգո ընդունված արարողությունները եւ կանոնները որոշակի ժամանակաընթացքում կատարել (սեւ զգեստ հագնել, երեսի մազերը պահել եւն): Էտ տըդդան տիւս ա կ'ամ մին օրիշ թաքավըրու յէրգիր, տըսնում ա՝ լօխ սեվ կէցած, սծք' ըն պահում (ՆԼԴԺԲ, 51):

Սծք'պար անէլ - Ննջեցյալի մահվան՝ թաղման ժամանակ պարել: Վէլէլէն Թույթուն մէյորը յօր ըն օնում, սծք'պար ընէլավ տանում Յըդնախոյթ, էն պէցիր տէղը թաղում (ՆԱԲ, 92):

Վազ անէլ - Ծաղրական արտահայտություն որեւէ բան չկատարելու՝ չկատարվելու մասին: - *Տըղատ փըսակվալ ա՛, - Վազ ա ըրալ (Ձ):*

Վազ-վազ անէլ - Մի բանի հասնելու համար ջանալ, այս ու այն կողմ դիմել: *Հանքին ջատ վազ-վազ ըրալ, ամա կարից վէջ տըղէն կործի տինի (Բ):*

Վազ տալ - 1. Ձգտել: *Պաշտօնու հը՛տա վազ ա տամ (Ձ):* 2. տեն **Վազ անէլ**:

Վազ տըվօղ ճիւղը կը՛տէն կըհըսնէ - տեն **Քինօղը կըպիրի**:

Վազ տըվօղ փըռ(ն)օղ - Ճարպիկ, գործուն-յա: *Վազ տըվօղ փըռնօղ տըղա յա Ալծն (Բ):*

Վալը բընէլ - Կանոնավորվել, գեղեցկանալ: *Ուստան վեր ըսքըսում ա պատերը սըվաղէլը, տօնը վալըն ա ըղնում (Ձ):*

Վալը տը՛ղը/ըրան - տեն **Նախը տը՛ղը**:

Վալը բըցիլ - Կանոնավորել, գեղեցկացնել: *Պէլին հիշքան գափչի ինի, մին ա, հըրսանէքը դաշանճ՛ հըրթնացուն վալը կըբըցի (ԱԲԲ, 83):*

Վալօղիայ անէլ - ծղր. Կորուստը ողբալ: *Ան-դօնը էն ա ըստակած էշին բըշտէն Նըստած՝ վալօղիայ ընէլիս (Բ):*

Վախէ էն ճիրան, վեր վէ՛ թըշշամ ա, վէ՛ խըշշամ - Լռակյաց մարդիկ ավելի վտանգա-վոր են: *Ասում ա. «Ընդըրա սուս-փուս ինիլին յէշո՛ւ մէլ. վախէ էն ճիրան, վեր վէ՛ թըշշամ ա, վէ՛ խըշշամ» (Ձ):*

Վախը յը՛ր քաղէլ - Վախից տուժածին ժո-ղովորական՝ սնտի միջոցներով բուժել: *Դերվի-շը ասում ա.- Տարեք՛ վախը յը՛ր բըղը՛ցեք՛, վըխը՛ցած ա (Ձ):*

Վախը չափէլ - Վախը՝ վախեցած լինելու աստիճանը չափելու սնահավատ արարողու-թյուն կատարել: *Տանում ըն բախաջուն կօշտը, վախը չափում (Ձ):*

Վախը ջանը/սը՛րտը ըղնէլ - տեն **Սը՛րտը վախ ըղնէլ**:

Վախը ջանը/սը՛րտը բըցիլ - տեն **Սը՛րտը վախ բըցիլ**:

Վախը ջանումը/սըրտումը - Երկյուղած: *Ըտի՛ վախը ջանումը, բըշէրը էտ ծըմակումը կէնում ա (Ձ):*

Վախ չինիլ - Համարձակ՝ անվախ լինել: *Մեր Արտեմը վախ չօնէ, բըշէրը մինակ քինամ ա ծըմակը (Ձ):*

Վախ տալ - Վախեցնել (սպառնալով): *Ըտի ըտըրան հանց վախ ըն տամ, վեր շէնան քօջո՛ւմ ա (Ձ):*

Վախտ(ը) անց կըցընէլ - 1. Զվարճության մեջ լինել, զվարճանալ, հօրը փոկէրը յօր ա ունէս, քիս հընգէրունցը Նիհէտ վախտ անց կըցընէս (Ձ): 2. տեն **Օր(ը) անց կըցընէլ**:

Վախտ ա՛րը՛ս բըթա՛լ - Նախատական ար-տահայտություն, որով դիմում են անպատեհ պահին որեւէ գործ ձեռնարկողին կամ որեւէ մեկին դիմողին: *Վախտ ը՛ս բըթա՛լ պո՛ւրթ թըկէլի (Բ):*

Վախտը ընցընէլ - 1. Մի բան անելու ժամա-նակն անցնել: *Վախտը ընցալ ա, կըրը՛ցալ չըմ, թա բօստանը պիհիմ կարտօշկան վարիմ (Բ):* 2. Ծերանալ, ուժից ընկնել: *Ապուն վախտը ընցալ ա, էլ կարում չի վը՛րս անէ (Բ):* 3. Շատ հասու-նանալ, թառամել, փչանալ եւն: *Կըմըզո՛ւկէն վախտը ընցալ ա, էլ ուտէլի չի (Բ):*

Վախտ բըթէնալ - Հարմար՝ ազատ ժամա-նակ ստեղծել մի բանի համար: *Ասում ա.- Վախտ բըթի՛, մէհէտ քինիք՛ վը՛րս (Ձ):*

Վահիս տը՛ռնալ - Անցանկալի բանի պատ-ճառ դառնալ, ականա մեկին՝ մի բանի վնասել: *Լըհա օգ՛ում ըն, թա հօնծը ըսքըսին, թօռը Նի յա օնում, վահիս տը՛ռնում (Ձ):*

Վաղգալա փըռ(ն)ած - տեն **Հըղըցա փըռ-նած**:

Վաղէ հանգըն ըղնէլ - Նախկին վիճակին հասնել: *Հըղէննի էշըն ըղնում ա վաղէ հանգը (ՆԱԲ, II, 39):*

Վաղէ փորթնիւշը - Նախկին վիճակը, դարձ-
յալ նույնը: *Համբին համան ք'անսիրըն ա՛ վաղէ
փորթնիւշը* (Ձ):

Վա ա - տեն Վայը էն ա:

Վայ անէլ - 1. Զղջալու՝ անսոսանքի հառաջ
արձակել: *Տօնը աշկէն ըռըշկին էրվից, ինքը
մէհէտ էլ չի վայ ըրալ* (Ձ): 2. Սգալ, ողբալ: *Տըղէն
մըռնէլանը յըտը Անուշ աքէրը սաղ օրը էն ա
վայ ընէլիս* (Բ):

Վայ էն (հնչիւն, ըպրէլին են) - Շատ վատ է,
խղճալի է: *Էն էլ ho ապրէլ չի՞, վայ էն ըպրէլին* (Ձ):

Վայը էն ա - Եթե հանկարծ, Աստված մի
արասցե: *Վայը էն ա՛ մին պէն ըս ասում, դաստի
կըլիսէտ բօմկում ըն* (Ձ):

**Վայը յըկալ ա (տարալ)/տարալ ա - տեն
Վայը էն ա:**

Վայ ընդի ընէլին - Ասում են, երբ մեկը որեւէ
գործ անորակ՝ խմիջիայլոց է կատարում: *Անթօնը
սաքալ պատ ա տիրնլ, վայ ընդի ընէլին* (Բ):

Վայ ինիլ - Վերջը՝ արդյունքը վատ՝ ողբալի
լինել: *Ըխճըկանը հնրը մընացալ ա էրկու կը-
րակու դաթում. տա վէշ՝ վայ ա, տա՛ ըխճըկանան
պիտի ծէրք քաշի* (ԱԱ, 42):

Վային կ'ան/հըսնէլ/ք'ինիլ - տեն Հային կ'ան:

Վայ հիւք'ի - Կասկածանքի բացականչու-
թյուն՝ հոգուս ի՛նչ մեղք անեմ, գուցե այդպէ՛ս չէ:
*Կընէգը ասմա.- Ա՛ մարթ, վայ՛ հիւք'ի, բնիլ դիւզ
ա՛ ասում, յը՛ս տը՛սալ չըմ* (Ձ):

Վայնաստուն պիցըրցընէլ/քըցիլ - Լացուկոծ
անել, աղմուկ-աղաղակ բարձրացնել: *Կընէգը
վեր գիրում ա՛ պէնը հինչումըն ա, վայնաստուն ա
պիցըրցընէս* (ՆԱԲ, 144):

Վայ-վայ անէլ - տեն Վայ անէլ:

**Վայվըրիտ պիցըրցընէլ/քըցիլ - տեն Վայ-
նաստուն պիցըրցընէլ:**

Վայ տալ (կըլիսէն) - Թշվառությունը ողբալ:
*Մըրըրան էլ ըստակած յը՛գնանը քըշտէն նըս-
տում ա, վայ տամ* (Ձ):

Վայ քու (հինչըտ ըմ ասալ) - Մեկի արար-
քից, կեցվածքից են ղժգոհելու արտահայ-
տություն: *Վայ քու հինչըտ ըմ ասալ Մանվէլ, էս
ծառը խէ կըտըրալ ը՛ս* (Բ): 2. Զարմանքի ար-
տահայտություն: *Վայ քու, էս հիշկան ծոն ա՛
յըկալ քըշէրըս* (Բ):

Վարէլ բիդիս, վեր հընծիս - Պետք է աշխա-
տես, որ արդյունք ստանաս: *Հնրը թա. «Շան*

*տըղա՛, վարէլ բիդիս, վեր հընծիս, վեր թօթ չըս
թափալ, արաղը ըշտըղան բի՛դի ինի՛»* (Ձ):

Վարը դիւզ - Գործը լավ՝ բարեհաջող՝ կա-
նոնավոր: *Թանքի վարըտ դիւզ ինի, մընացածը՝
հէջ* (Ձ):

Վարը ըղնէլ/յը՛ր օնէլ - Աշխատանքի լծվել,
աշխատանքին ընտելանալ: *Վարը ընգած՝ կօրծ
ընք անում* (Բ):

**Վարը ընցընէլ/անց կէնալ/կուրցընէլ - տեն
Հափը ընցընէլ:**

Վարը կանած - Անընդհատ, շարունակ: *Էտ
ըսկէտուրը վարը կանած հըրթնէրէն անեսկ ա
տամ* (Ձ):

Վարը նանի յա - տեն Վը՛ղը նանի յա:

Վարը պէնալ - Գործը սկսել, գործի հիմքը
դնել: *Տիժէրը վարը պէնալըն ա* (Ձ):

Վարըս վարէտ անվազ, խարակըս էլ իվիլ -
Ասում են՝ ակնարկելով որեւէ բան լրիվությամբ
փոխհատուցած լինելը: *Ասում ա. «Էս քու տու-
ված փուլըտ, էս էլ հէնգ մանէթ ընդըրա հը՛տէ,
վեր էրկու օր յըտըցըրալ ըմ. վարըս վարէտ
անվազ, խարակըս էլ իվիլ»* (Ձ):

Վարը քըցիլ - Աշխատանքի լծել, աշխա-
տանքին ընտելացնել, հունի մեջ դնել: *Խամ
յը՛գնանը վարը քըցիլը հիշտ չի* (Ձ):

Վարթանհայ անէլ - Զիմացած բանի մասին
խոսել: *Հինչ ը՛ս վարթանհայ ընէս* (Բ):

Վարի տալ - Ոչնչացնել, վերացնել: *Արաշտը
բուստընէն վարի տըվալ* (Բ):

Վարի ք'ինիլ - Ոչնչանալ, վերանալ: *Կարկու-
տը յըկալ, էնքան թօթը սաղ վարի ք'ըցալ* (Բ):

Վարսըտ կըտըրվէ - Բարեկամական հան-
դիմանական արտահայտություն: *Վարսըտ կը-
տըրվէ, էս հացը հունց ը՛ս թըխալ* (Ձ):

Վեզր դիւզըցընէլ - Օգնել, աջակցել (թշվա-
ռին, անօգնականին): *Տըզափադ սարը ըտի
սօրի ա. խը՛ղծ-բէք'անրէն վեզր կըդիւզըցընէ,
թանքի հուվատաս, մատաղ անիս* (ԱԱ, 36):

Վեզր թանրս կըտըրվէ - Խիստ պատժել (հատ-
կապես գործածվում է որպես սպառնալիք): *Խի՛կառ, վեր մէհէտ էլ ք'ը՛գ մէր բուստանումը
տը՛սէ, վեզըտ թանրս կըտըրվական ըմ* (Բ):

Վեզր թըխծընէլ - տեն Վը՛ռը թըխծընէլ:

Վեզր ծըռէլ - տեն Վե՛զ ծըռէլ:

Վեզր ծօռ - Թշվառ, կարիքավոր: *...Էտ
տըղան հըղէննի ըշտեղ ք'անսիր, օրվա հացէն
մծք'տանջ, վեզր ծօռ մարթ ա ջոնհոն, լուխճին
ք'ծմանգ ա անում* (ԱԲ, 120):

Վեզը ծօռ թօղ(ն)էլ - Թշվառացնել, կարիքավոր դարձնել: Պալական աքերը ըղաջանք ա ըրալ.- Թէվան, մատաղ անիւմ, վեց յիթիմու տար ա, թօռները թօղը մէլ վեզը ծօռ (ԱԱ, 75):

Վեզը ծօռ մընալ - Թշվառանալ, կարիքավոր դառնալ: Զնորը մըռնէլանը յո՛ւտը խօսցը վեզը ծօռ մընաց (Ձ):

Վեզը կըտըրէլ - 1. Սորթել (անասունների մասին): Կառնանը վեզը կըտըրում ա, ծառան կախ տամ (Ձ): 2. Գլխատել (հաճախ գործածվում է որպէս սպառնալիք): Ասում ա.- Վէր մէհէտ էլ յո՛ւկեր բիդի էս բաղը, վեզըտ կըտըրական ըմ (Ձ):

Վեզը կօտըրէլ - տեն Մաշկը կօտըրէլ:

Վեզը կօտըրվէլ - տեն Մաշկը կօտըրվէլ:

Վեզը հըստանալ/հըստըցընէլ - արիւմ. 1. Գիրանալ, չաղանալ: Էնքան կերալ ա, վեզը հըստացալ ա (Բ): 2. Զարստանալ: Վեզը հըստացալ ա, էլ քըսիբներէն մըհալ չի քըցո՛ւմ (Ձ):

Վեզը շուքումը պահէլ - Ծուլություն անել, գլուխ պահել: Իգէն վեզը շուքումըն ա պահում, ընդորանավ կօրծ անօղ չի ինիլ (Բ):

Վեզըս կըկըտըրիւմ, թա... - Մեկի ասածը ժխտելու՝ անհավանական՝ անհնարին համարելու արտահայտություն: Վեզըս կըկըտըրիւմ, թա տու կարիս քըշէրը մինակ քինիս հանգիստը (Բ):

Վեզը տակավը տալ - Մի բան հանձն առնելով՝ ջանադրաբար աշխատել: Էտ մարթը վեզը տակավըն ա տամ, քըվօրը տօնը մին ամսումը շինում (Ձ):

Վեզը տանձնու կօթ տը՛ռնալ - Վիզը բարակել, շատ նիհարել՝ հյուծվել: Էտ հինչ ա՛ հանլըտ. վեզըտ տանձնու կօթ ա տը՛ռալ (Բ):

Վեզը տընակու տակէ տինիլ - տեն Կըլծիւր կըծանումը տինիլ:

Վեզ ծըռէլ - 1. Խեղճանալ, ընկճվել: Մէլիքը առաջ հինըրսըզ տըղամարթ ա իլան, միհէնք՝ ա ըտի վեզ ծըռալ (Բ): 2. Մեկի առջեւ խոնարհվել, հպատակվել: Մինակ էտ տըղան ար, վեր խանէն ըռըջին վեզ չար ծըռում (Ձ): 3. Ուրիշի օգնությունը աղերսել: Վեզ ծըռէլավ յիթիմեն պահից, մըծըցըրավ (Բ):

Վեզ (յո՛ւր) օնէլ - տեն Վըզ՛ավ օնէլ:

Վեշէրը հըվաքէլ/կապէլ - Զեռանալ, գաղթել, հեռանալով՝ գաղթելու պատրաստվել: Խանը ասում ա.- Քը՛գ Էրկու օր վախտ ըմ տամ, վեշէրըտ հըվաքէ, թա չէ, վեր մընացէլ, կախ ըմ տըլական (Ձ):

Վէչ Ալոն յէշիլ, վէչ Վանոն - Ոչ մեկին՝ ոչ մի բանի ուշադրություն չդարձնել, հանգամանքները հաշվի չառնել, իր ուզածն անել: ... Էլ վէչ Ալոն ա յէշում, վէչ Վանոն, պատը քանդում ա, տակը պանց անում... (ՅԺՅ, V, 402):

Վէչ ախ ինիլ, վէչ վախ - տեն Վէչ ահը գիդանլ, վէչ մահը:

Վէչ ահը գիդանլ, վէչ մահը - Խիստ համարձակ լինել: Դէ թաքավէրին կուճուր տըղան էլ վէչ ահըն ա գիդանլ, վէչ մահը, թուշ քինամ ա նի մըննում օխտը կըլխանէ դէվին օթաղը (Ձ):

Վէչ անվալ ախճիգ տը՛սէնք, վէչ դաշմնագ հարթըն - տեն Ըխճըգանը կ'էշը չըտը՛սէնք, հարթանը՝ չ'ավը:

Վէչ աշկավ ա տը՛սած, վէչ ընգունավ ըսկացած - Խիստ արտասովոր է, անմամն է: Ուշափեն մին վէսկէ պընայի օնէլ, վեր ընդի սէրուն պէն վէչ աշկավ ա տը՛սած, վէչ ընգունավ ըսկացած (ՆԱԲ, 26):

Վէչ դանդ ինիլ, վէչ դէյո - Ոչ մի հոգս չունենալ, լրիվ անհոգ լինել: Քը՛գ հինչ կա՛. վէչ դանդ օնիս, վէչ դէյո (Բ):

Վէչ գանգա՛ւր ա, վէչ դիւզա՛ւր - Ասում են ապաշնորհ արհեստավորի մասին: Ալծօը հինչ ո՛ւստա. վէչ գանգա՛ւր ա, վէչ դիւզա՛ւր (Բ):

Վէչ Էն ա՛ լանց ինիս, վէչ Էն ա՛ ծըծադիս - Ասում են, երբ որեւէ երեւոյթ առաջ է գալիս իր դրական եւ բացասական կողմերով: Մարյան աքօրը մադար տըղան քըռասսուն տըրըկանումը անջախ-անջախ փըսակվալ ա, մին կապը կըտըրած ըռուս օգ՛ալ պերալ. վէչ Էն ա՛ լանց ինիս, վէչ Էն ա՛ ծըծադիս (Բ):

Վէչ Էս, վէչ Էն - Առանց երկմտելու՝ վարանելու՝ երկար մտածելու: Թաքավէրը վեր ըսկանում ա, վէչ Էս, վէչ Էն, հըրամանք ա տամ, վեր ձըրան մադար տըղէն մէյդանըմը կախ տան (Ձ):

Վէչ ըռըջինըն ա, վէչ վերջինը - Միակը չէ, սովորական է, օրինաչափ է: Պառավը ասում ա.- Էտ վէչ ըռըջինըն ա, վէչ վերջինը, ըտի շատ ա իլանծ (Ձ):

Վէչ լանց ա, վէչ ծըծադ - տեն Վէչ Էն ա՛ լանց ինիս, վէչ Էն ա՛ ծըծադիս:

Վէչ լըծէլի յա, վէչ քըթէլի - Անպիտան է, օգտակար չէ: Զնորը ասում ա.- Էտ սըթէ կավը մօրթէ. վէչ լըծէլի յա, վէչ քըթէլի, նըհախ տը՛ղան խօտ ա օտում (Ձ):

ՎԷՋ լրավավըն ա ուրխընալի, վԷՋ փիսավը տըխըրվելի - Ասում են անսպասելի՝ տարօրինակ արարքների ընդունակ մարդկանց մասին: Սնրսնդ մարթ ա խօրենը, ընդըրա վԷՋ լրավավըն ա ուրխընալի, վԷՋ փիսավը՝ տըխըրվելի (Բ):

ՎԷՋ լիւսը գիղան, վԷՋ մըթէնը - Անհուսալի հիվանդ կամ խելակորույս լինել: Սին մարթ վԷր վԷՋ լիւսը գիղան, վԷՋ մըթէնը, հինչ կա՛նին (Բ):

ՎԷՋ խերը գիղան, վԷՋ շառը - Միամիտ՝ հիմար՝ անհոգ լինել: Ախմաղ գատ ա Յամօն, վԷՋ խերըն ա գիղան, վԷՋ շառը (Բ):

ՎԷՋ խերին խառնըվել, վԷՋ շառեն - Չեզոք դիրք գրավել, շրջապատի անցուղարձին չխառնվել: Ծատօրը իւրան հը՛տե շէտումը ապըրում ա, շինանցուց վԷՋ խերին ա խառնըվում, վԷՋ շառեն (Բ):

ՎԷՋ խընթ ինիւ, վԷՋ դանդ - տեն՝ ՎԷՋ դանդ ինիւ, վԷՋ դեդ:

ՎԷՋ ծոն օնե, վԷՋ յը՛դ, ամմա քըթըվերու վա շօռ կ՛ամ - Ասում են նրանց հասցեին, ովքեր, առանց նախապայմանների՝ միջոցների մասին հոգալու, մտածում են հետագայի մասին: Տընաշինըտ հնայն կումը շինանլ չի, կըվու յա շօռ կ՛ամ. ըստը՛դ ըն ասալ. «ՎԷՋ ծոն օնե, վԷՋ յը՛դ, ամմա քըթըվերու վա շօռ կ՛ամ» (Ձ):

ՎԷՋ կասվե, վԷՋ կըկիրվի - Աննկարագրելի է, չափազանց է: Դէ էլ թա հիշկան ա ուրխընաս, էտ վԷՋ կասվե, վԷՋ կըկիրվի (ԱԲ, 91):

ՎԷՋ կերածըն ա կերած, վԷՋ խըմածը՝ խըմած - Ասում են հոգսերով՝ վշտերով տարված մարդկանց մասին: Խը՛դ ինիսակը հինչ ա՛նե, օխտը յերթիմ ա պահում. վԷՋ կերածըն ա կերած, վԷՋ խըմածը՝ խըմած (Բ):

ՎԷՋ հա ասէլ, վԷՋ չէ - Հստակ պատասխան չտալ, ո՛չ համաձայնել, ո՛չ մերժել: Դերվիշը շատ ա դաչանք անում, ամմա թաքավերը վԷՋ հա յա ասում, վԷՋ չէ (Ձ):

ՎԷՋ հակումըն ա, վԷՋ հուկումը - Պարզորոշ չէ: Կօրծը վԷՋ հակումըն ա, վԷՋ հուկումը (Ձ):

ՎԷՋ հըղըցեն կըլխեն ա, վԷՋ հըղըցեն տակեն - Ո՛չ երիտասարդ է, ո՛չ ծեր: Խը՛դ Սումբաթը հինչ ա՛նե, կընեգը մը՛ռալ ա, ինքըն էլ վԷՋ հըղըցեն կըլխեն ա, վԷՋ հըղըցըն տակեն, միհենգանց տենը հունց փըսմկվե (Բ):

ՎԷՋ ճօնդ օնե, վԷՋ պուճախ - տեն՝ ճօնդ պուճախ չօնե:

ՎԷՋ մը՛ծ ասէլ, վԷՋ կուճի - տեն՝ ՎԷՋ ինիւն յէշիւ, վԷՋ Վանիւն:

ՎԷՋ մը՛ռած ինիւ, վԷՋ սաղ - տեն՝ Սը՛ռած ինիւ, թաղ(վ)ած չինիւ:

ՎԷՋ մըռածու, վԷՋ սաղու - Շատ քիչ: Էտ ա՛ պերած սօյնըտ, վԷՋ մըռածու վա, վԷՋ սաղու (Ձ):

ՎԷՋ մին պէն - Հոգ չէ, փույթ չէ, պետք չէ անհանգստանալ: Չօքանը ասմա. «ՎԷՋ մին պէն, յը՛ս քու ըխճըկանըտ կըքըթէնամ» (Ձ):

ՎԷՋ մին պէն ծը՛րքան պըրծընում չի - Ամենակարող՝ ամենագոր՝ բազմաշնորհ է: Ռուբենը ճօկ ուստա յա. վԷՋ մին պէն ծը՛րքան պըրծընում չի (Բ):

ՎԷՋ մին պէնու ըռաշկե վը՛ննը չըկենալ - Ամեն ինչ անել՝ բոլոր միջոցները ձեռնարկել նպատակին հասնելու համար: Փիլիս վԷՋ մին պէնու ըռաշկե վը՛ննը չի կենում, մինչը՛վ վԷր տըղեն ըգադում ա (Ձ):

ՎԷՋ մին տը՛դ - Ոչ մեկի մոտ՝ ներկայությամբ: ... Ինձ հիշքան էլ էս թուխտես նըման գիլըն-գիլըն անիս, մԷր էս պենին մըհար վԷՋ մին տը՛դ ըսըլական չըմ (ՀԲ, 341):

ՎԷՋ շամփուրը էրիւ, վԷՋ խըրավածը - Ոչ մեկը՝ ոչ մի բան չվնասվել: Հիլըվանեն նըհը՛տ վԷր կըռը՛վ անիս, հանց բիղի անիս, վԷր վԷՋ շամփուրը էրիւ, վԷՋ խըրավածը (Ձ):

ՎԷՋ շանան վախէլ, վԷՋ չուբանան - Ոչ մեկից՝ ոչնչից չվախենալ: Ասում ա.- Հինչը օգում ըս, ըրա՛, յը՛ս վԷՋ շանան ըմ վախում, վԷՋ չուբանան (Ձ):

ՎԷՋ սաղ ինիւ, վԷՋ մը՛ռած - տեն՝ Սը՛ռած ինիւ, թաղ(վ)ած չինիւ:

ՎԷՋ Սայի յա, վԷՋ Մուսայի - տեն՝ ՎԷՋ լըծելի յա, վԷՋ քըթելի:

ՎԷՋ սըրըցե յա, վԷՋ չիւլըցե - Ասում են անընդհատ տեղից տեղ տեղափոխվող՝ ոչ նստակյաց մարդկանց մասին: Կամօն վԷՋ սըրըցե յա, վԷՋ չիւլըցե, ամմեն տարե քօցում ա (Բ):

ՎԷՋ տալիս հըմանչիլ/բաշվիլ, վԷՋ ուգիլիս - Պարզերես լինել: Տըղամարթը բիղի հանց անե, վԷր վԷՋ տալիս հըմանչի, վԷՋ ուգիլիս (Ձ):

ՎԷՋ տակըն ա ըրվամ, վԷՋ կըլծիւր - Շատ խորն է: ...ՎԷր, հինչ վԷ՛ր, վԷՋ տակըն ա ըրվաս, վԷՋ կըլծիւր (ԱԲ, 82):

ՎԷՋ տանէլ, վԷՋ պիրիւ - Անսպասելի կերպով՝ համարձակորեն՝ առանց կշռադատելու

ասել՝ պատասխանել: Կընեգը, վէճ տանում ա, վէճ պիրում, ասում ա.- Առեւ լ'ավ ըմ ըրալ, աշկըտ էլ ըմ հանալ (Ձ):

Վէճ տես, վէճ տես - Առանց այլեայլության, առանց ավելորդ պատճառաբանությունների: Էտ հարթընը էլ, վէճ տես, վէճ տես, տո՛ւս ա կ'ամ քիսնամ հնրանց տոն (Ձ):

Վէճ տոն ա պէնում, վէճ տոնը ծասկում - տեսն **Վէճ լըծէլի յա, վէճ քըթէլի**:

Վէջուփոջ անէլ - Փջացնել, ոչնչացնել, վատնել: Էտ տըղան հորը իլանծ-ջիլանծը սաղ վէջուփոջ ա անում (Ձ):

Վէջուփոջ ինիլ/տըճնալ - Փջանալ, ոչնչանալ, վատնվել: Կարկուտը յըճկավ, արտերը սաղ վէջուփոջ իլանվ (Ձ):

Վէճ փիս ախճիգ տըճէնք, վէճ լ'ավ հարթընը - տեսն **Ըխճըկանը կ'էշը չըտըճէնք, հարթընանը**՝ լ'ավը:

Վէճ փուլ ինիլ, վէճ պարթոլ - տեսն **Վէճ դնրդ ինիլ, վէճ դէր**:

Վէճ քըշէր ինիլ/ասէլ, վէճ ցիրըճ - տեսն **Քըշէր-ցիրըճ անէլ**:

Վէճ քուր ա, վէճ քըռակէն - Հարազատ չէ, ազգակցական՝ բարեկամական ոչ մի կապ չունի: Ասում ա.- Վէճ քուր ա, վէճ քըռակէն, Էն հու վա՛, վեր ք'ծմա՞ք անիմ (Ձ):

Վէճ օգում ա, վէճ տամ - Ասում են ուրիշների հետ չգլխորդ ինքնամիտ մարդկանց մասին: Արեգան ըտի յա. վէճ օգում ա, վէճ տամ (Ձ):

Վէճ օտիս, վէճ խըմիս, թըմնջն անիս - Շատ գեղեցիկ՝ չքնաղ է: Էտ թաքավերին էլ մին ախճիգ ա ինու՛մ, հինջ ախճիգ. վէճ օտիս, վէճ խըմիս, թըմնջն անիս (Ձ):

Վէճ օր ինիլ/տըճնալ, վէճ իշըճ - տեսն **Օր-իշըճ չտըճնալ**:

Վէճ օր տալ, վէճ իշըճ - տեսն **Օր տալ, իշըճ չըտալ**:

Վէջն չըքըցիլ - տեսն **Վէջնվը չօնէլ**:

Վէջնվը չօնէլ - Բանի տեղ չդնել, կարեւորություն չտալ, ուշադրություն չդարձնել: Էտ տըղան հնր-մար վէջնվը չի լնլ ունէս. աշկը մինակ փուլըն ա լնլ տըսնաս (ՀԲ, 338):

Վէջընըճը չանէլ - տեսն **Վէջնվը չօնէլ**:

Վէջին/Վէջը չըտիսիլ/չինիլ - տեսն **Վէջնվը չօնէլ**:

Վեր ածած - Շատ առատ: Թէցալ ըն հրանց շէնը, թա.- Տըճը ընդի կինի, յէ՛, ամմէն հինջը բօլ-բօլ, վեր ածած... (ԱԱ, 26):

Վեր աղվէս ինի, թըլնկավ փըռնըվէլ չի - Ասում են շատ խորամանկ մարդկանց մասին: Բօրիկին կարել չըս ք'նլնա՞ք կ'աս. իզէն վեր աղվէս ինի, թըլնկավ փըռնըվէլ չի (Բ):

Վեր աշխարքըն էլ ցըրըճ կ'ա/փօլ կ'ա - տեսն **Վեր Աստուծ էլ քըշանա**:

Վեր Աստուծ էլ քըշանա/աշխարքըն էլ հնրան տան - Ոչ մի դեպքում, երբեք, ինչ էլ լինի: Մարթը ասում ա.- Վեր Աստուծ էլ քըշանա, տըղաս Էտ կընգանը էլ պահէլ չի (Ձ):

Վերնվ ա՛, թա ծծ՞րավ - Ասում են, երբ մեկը, մի բան ստանալով, էլի է պահանջում. որտեղի՞ց տամ, էլ չկա: Մարը ասմա.- Վերնվ ա՛, թա ծծ՞րավ, էլ փուլ չօնիմ (Ձ):

Վեր դնլը ասինք/խօսինք - տեսն **Դնլը ասած**:

Վեր գըրթէլ - տեսն **Պարան կ'նլ (1)**:

Վերը ա՛սիմ, վերը թօղիմ - տեսն **Վեր մի՛նըն ասիմ**:

Վեր ընգած-յըճ կացած - Փորձառու: Վեր ընգած-յըճ կացած մարթ ա Ռուբէնը (Բ):

Վեր ընցընէլ - Շիջել, մարել (կրակը, թոնիրը): Թուրունը բիդի վեր ընցընէ, վեր կարիս հաց թըխիս (Բ):

Վեր ըսպանիս էլ - տեսն **Օգում ըս (լ՛ըհա) ըսպանէ**:

Վեր թակէլ/թըկըկօրէլ - 1. Շատ հարվածել, ծեծել (ծեռքով, փայտով են): ... Ուշուփնէն վեր ըն թակում Էս մարթին տեղէն (ՆԱԲ, 30): 2. Մեծ ուժգնությամբ տեղալ (անձրեւը, կարկուտը): Կարկուտը վեր ա թակալ, բուստըննէն սաղ փուլըցըրալ (Բ): 3. Որեւէ գործ արագ եւ անորակ անել: Վեր ըն թակում, տանը պատերը մին շէփտումը շարում (Ձ): 4. Կենակցել, անբարոյականությամբ զբաղվել (կանանց մասին): Կապը կըտըրած կընէ՞ք ա, սաղ օրը Էն ա ըստո՛ւր-ընդո՛ւր նըհը՛տ վեր թըկէս (Բ):

Վեր թափ(վ)էլ - Քայքայվել: Էտ հավը՛ն վը՛սկուռը ճիրան չըքըքօտում ա, վը՛ր թափում (ՀԺՀ, VII, 171):

Վեր թօղ(ն)էլ - Մի բանի վրա ամրացնել՝ տնկել՝ հաստատել: Մին պիհիր ա վեր թօղում, Էշը նըստա կապում (Ձ):

Վեր թօփ էլ տըրաքէ/իմ հնր էլ հընգիստան յըճ կէնա կ'ա - տեսն **Վեր Աստուծ էլ քըշանա**:

Վերին անա պաշի, խուլեր կրփրսնէ քանէն - Ասում են ատելի՝ խորշելի մարդկանց մասին: Ընդերա նըհրէտ հու բի՞դ փըսակվէ. իզէն վերին անա պաշի, խուլեր կրփրսնէ քանէն (Բ):

Վեր խաչա յա/խաչ ըս քըցալ - Ասում են, երբ անսպասելի կերպով որեւէ լավ բան է կատարվում: Մարթը ասում ա.- Ա՛ կընեգ, էտ վեր խաչա յա, վըր մըզէտէ հաց ըս պերալ (ՀԺՀ, VII, 260):

Վեր ծոն ա յըկալ, վըննըտ բիդի մըրսէ - Դժբախտությունից՝ փորձանքից խուսափել հնարավոր չէ: Հանրը թա. «Մատաղ անիւմ, վեր ծոն ա յըկալ, վըննըտ բիդի մըրսէ, պա ասէլըտ հինչ ա՞, արաշտ ա, լօխճին արտերըն էլ փուչացալ ա, հօ միսակ մուսը չը՞նք» (Ձ):

Վեր կըլխըրէր յէշիւմ ըս, յերգինքը ըրվամ չի - Շատ խիտ՝ թավ է (անտառի, այգու, պուրակի եւն մասին): Շատ ա քիս, խըրեգ ա քիս, հըսնէս ա մի խօր ծըմակ, ծըմակ, հինչ ծըմա՛կ, վեր կըլխըրէր յիշիս ըս, յերգինքը ըրվաս չի (ԱԲ, 175):

Վեր կըլծիւր յըրա ինի, մըհէ յըկալ ա - Ասում են կորած անասունի (նաեւ մարդու) մասին՝ անկենդան է: Կընէգը լաց ա ինիւմ, թա. «Իմ կավըս վեր կըլծիւր յըրա ինի, մըհէ յըկալ ա, նըհախ տըղան շօռ մէ՞ք կալ» (Ձ):

Վեր կըտըրդըր - Մեկի դեմ որոգայթ լարել՝ դավ նյութել: Վեր կըտըրդըր ինքը կըղնէ մաչը (Ձ):

Վեր կ'ալ - 1. Նստել, տեղավորվել: Էտ դուշը քիս ա մին ք՞ծինա դարադամու յըրա վեր կ'աս (ՀԱԲ, 15, 27): 2. Իջեանել, մի տեղ հաստատվել: ... Դըլաք, Քաշանք, Շըրվանաք մին թաղըմ ըն վեր յըկալ, Սինամաք, Մըրքըրաք, Դուրուշաք՝ մին, Բիջանաք, Մըկըրտիչաք, Ըբաղաք էլ՝ մին (ԱԱ, 22): 3. Մարմնի վրա առաջանալ՝ դուրս գալ: Կերթնուկ ըսպանօղէն ծէրքէն կ'երթնուկ վեր կըկա (ՆԱԲ, 161): 4. Գումար դնել՝ հավաքել: Շինանքը՝ մարթա էրկու մանէթ ըն վեր կ'աս, էտ անդար մըռալէն թըղէս (Ձ): 5. Մեկին քջելու՝ հեռացնելու՝ նրա ասածը հաշվի չառնելու եւն արհամարհական արտահայտություն: Ասում ա.- Վեր ըս կ'ամ, քըգ նըհրէտ յըս կօրծ չըմ փըռնէլ (Ձ):

Վեր կօխէլ - 1. Ուժեղ սեղմել՝ խցկելու՝ մոցնելու եւն համար: Հիշկան վեր ա կօխում, կարում չի քըցի տըղը (Ձ): 2. Ստիպել, հարկադրել: Վեր շատ վեր ըն կօխում, նծքանըր լօխ, հունցըր իլան ա, նաղլ ա անում (Ձ): 3. Հարձակվել, վրա պրծնել: Կոկերը վեր ըն կօխալ, վըխճըրնէն

կըտօրալ (Բ): 4. Տարածվել, պատել: Վեր մըթէնը վեր ա կօխում, կօղէրը հըղէ յըն ինիւմ (Ձ):

Վեր կօճէրըն էլ վըսկէ տըռնա - տեն **Վեր վըսկէ էլ տըռնա**:

Վեր հանգ'անծ թուրուն/ճոնր ըղնի՛մ - տեն **Հինչ մօխէր ա՛ծիւմ կըլխէս**:

Վեր հացան կըծում ա, տըղըր կիպտում ա - Ասում են առողջ՝ առույգ մարդկանց՝ հատկապես երեխաների մասին: ...Խօխա, հինչ խօ՞խա, վեր հացան կըծում ա, տըղըր կիպտում ա (Ձ):

Վեր հընցընէլ - տեն **Վեր ընցընէլ**:

Վեր հինգըստըրանէս նանգիգ էլ փըսնէ - տեն **Վեր մըռնիւմ էլ**:

Վեր դըզղանումը շօրվա չի կա, հօր ըս շիրը՛փըր ինծ տամ - Պետք չէ լավամարդ ձեւանալ: ...Մանրդի, էս փըթած սըրմացուն պերալ ըս, հինչ ա՛նիւմ. վեր դըզղանումը շօրվա չի կա, հօր ըս շիրը՛փըր ինծ տամ (Ձ):

Վեր ճաքէ-տըրաքէ յէլ - Ինչ էլ որ անի, ինչքան էլ ձգտի, ինչ քայլի էլ դիմի: Վեր ճաքէ-տըրաքէ յէլ, յըս ընդըրա փուլ տըվօղը չըմ (Ձ):

Վեր ճըկալընէլ - 1. Ակնթարթորեն մաշկը քերծել՝ պատռել՝ ճանկռել: Վեր ա ճըկալընէլ, իրըսը սաղ յարա անում (Ձ): 2. Ազահորեն պոկել՝ քաղել՝ խլել: Յէր ա ինիւմ խընծօրէն վեր ճըկալընէլ, թօրբան խընծօրանվ լըսնում քիւնում (Ձ):

Վեր մաշկէլ - 1. Ակնթարթորեն մորթագերծ անել: Արչըն ասում ա.- Փըռնէմ քեզ օտըմ. համ ասում ա, համ փըռնում տըրան վեր մաշկում (ՀԺՀ, VII, 373): 2. տեն **Վեր ճըկալընէլ**:

Վեր մէ՛խկիս/մէ՛խկին հըրտէ - Ինչո՞ւ, ի՞նչ վատ բան եմ (է) արել: Հակոփ, տըղէտ հըրսըն-քավը խէ ինծ ասալ չը՛ս, վեր մէ՛խկիս հըրտէ (Բ):

Վեր մըռնիւմ էլ - Անպայման, անգամ կյանքի գնով: Վեր մըռնիւմ էլ, յըս Դօրոնց Սուրէնէն ախ-ճիգը բիդի օգիւմ (Բ):

Վեր մըռնիւս էլ - Երբեք, բնավ: Վեր մըռնիւս էլ, յըս քըգ պարթկ չըմ տալ (Բ):

Վեր մըռնիւս էլ, մին կաթ ճոնր չի տալ - Խիստ անգութ է: Մեր Մարութն Նըման կընէգ չիւնիլ, վեր մըռնիւս էլ, մին կաթ ճոնր չի տալ (Բ):

Վեր միւնը(ն) ա՛սիւմ - Շատ է, բազմաթիվ է, ասել՝ թվարկել հնարավոր չէ: Ախճիգը թա. «Ա՛ մար, ինծ շատ ըն տանջան, վեր միւնըն ա՛սիւմ» (Ձ):

Վեր մին շօն ինան, միհէ ըստակալ ար - Ասում են անտանելի պայմաններում հայտնվածների մասին: Էս մարթը թա. «Յէս ըմ, վեր

տեմ ըմ կընաս, իմ տեղ վեր մին շօն ինանք, միհե ըստակալ ար» (ԱԲ, 177):

Վեր մին տըդ կըրակ չինի, ծօխ չի պիցը-րանալ - տեն Առանց կըրակ ծօխ չինի:

Վերմիջիլն շինան - հեզն. Անճարակ, խեղճ ու կրակ: Մարովեն մին վերմիջիլն շինան մարթ օնե, խըդճը հինչ ա՛նե (Բ):

Վեր յէնում ըս, շօխկըտ մաչին ըրվամ ա - տեն **Շօխկըտ մաչին ըրվամ ա**:

Վեր յէնում ըս, փափաղըտ կըլխատ վեր ա ըղնում - Շատ բարձր է: Էտ թաքավերին էլ մին պալատ ա ինում, վեր յէնում ըս, փափաղըտ կըլխատ վեր ա ըղնում (Ձ):

Վեր յըր ինի յերգինքը, վեր էլ կա/յերգինքըն էլ պիցըրանա-քըշանա - տեն **Վեր ճաքե-տըրաքէ յէլ**:

Վերչը տալ - 1. Սպառել, վերջացնել: Զորը փուլերէն վերչը տամ ա, մընամ տո՛ւզնը (Ձ): 2. Սպանել, վերջացնել: Շատ ըն կենում, թա խըրեգ, մին օր էլ ուշուփնէն մըսլըհաթ ըն անում, վեր պիծի մարթին վերչը տան (ՆԱԲ, 30):

Վերչին խօսկ - 1. Դատավարությունը վերջանալուց հետո՝ նախքան վճիռ կայացնելը, մեղադրալի խոսքը, որի իրավունքը վերապահված է օրենքով: Սուդյան ասում ա.- Վերչին խօսկըտ անե (Ձ): 2. Ժողովներում՝ բանավեճերում եւն գեկուցողի ամփոփիչ՝ եզրափակիչ պատասխանը: Տա վեր շատ խօսում ա, էլ թողում չըն՝ վերչին խօսկը ասե (Ձ): 3. Վճռական պատասխան՝ գործողություն՝ որոշում: Թաքավերը ասում ա.- Վերչին խօսկըտ անե, Էտ պէնը անում ը՛ս, թա չէ՞ (Ձ):

Վերչին խօսկը առաչ ասել - Զայրացած՝ հուզված եւն լինելով՝ խոսքերը չհափավորել՝ խառնել: Վեր տըսնում ըն, տա վերչին խօսկը առաչ ա ասում, թողում ըն տո՛ւս կամ (Ձ):

Վերչին կապէկը - Ունեցած-չունեցած փողը: Վերչին կապէկըն էլ տամ ա, Էտ ծին ինք օնում (Ձ):

Վերչին հալավը ծախել - Լրիվ սնանկանալ: Տըղէն տո՛ւրման ըզըղէլի հըտե վերչին հալավըն էլ ծախից (Ձ):

Վերչ տալ - տեն **Թաքա՞ անել**:

Վեր պիրիլ - 1. Զարվածել, խփել: Մըհակը յօր ա օնում, վեր պիրում, ըտըրան յըբբայըր անում (Ձ): 2. Պաշտոնից վտարել, պաշտոնանկ անել: Նի յըն մընում, թա. «Նախագա, մին տարե նա-

խագօթուն ըս ըրալ, բօլ ա՛, օգ՛ում ընք քը՛գ վեր պիրիլնք՝» (ԱԶ, 60):

Վեր վըռան էլ բօնիս - տեն **Վեր Աստուծ էլ քըշանա**:

Վեր վըսկէ յէլ տըռնա - Ինչպիսի արժեք էլ ներկայացնի, ինչքան էլ շահութաբեր լինի: Մարթը ասմա.- Վեր վըսկէ յէլ տըռնա, յըս Էտ բաղը բիջնրիլ չըմ (Ձ):

Վեր տալ - 1. Բեռնաթափել, դատարկել: Մա-շինը վըռն ըն անում, խօտը վեր տամ (Ձ): 2. Ճյուղերը հատել՝ կտրտել: Ծառերը վեր ա տամ, վեր թանգան շըմըլնե տո՛ւս կա (Բ): 3. Խրել, տնկել: Մին պիհիր ա վեր տամ քո՛ւննումը, ծին կապում (Ձ): 4. տեն **Վեր կալ (3)**: 5. տեն **Կըր-վաթ անել**:

Վեր տանան կըռ տըվօղ չինի, տո՛ւսնումը վեր չըն ըղնել - Մարդուն վնասել կարող են նախ եւ առաջ իր հարազատները: Տու մէլ ասել Էտ կոտօթունը լօխ ըտըրա կուճուր ախպերըն ա իլնլ ընէլիս. ըստըդ ըն ասալ. «Վեր տանան կըռ տըվօղ չինի, տո՛ւսնումը վեր չըն ըղնել» (Ձ):

Վեր տափը պընդում ա, յը՛գնը յը՛գնանը անա նըղանում ա - Նեղություն՝ կարիքի պայմաններում մարդիկ իրարից շուտ են վիրավորվում: Վեր տափը պընդում ա, յը՛գնը յը՛գնանը անա նըղանում ա. ըստարե արաշտ ա, շէնին կընանէքը ամմէն օր ճիրու դա՛րդա՛ն ուրուր նը-հը՛տ կըռվում ըն (Ձ):

Վեր տըսնում ըմ, կատուն մաշկըս չընգը-ռօտում ա/մըրօքուրըս/ջանըս տո՛ւս ա տամ/հըղէս փօխում ըմ - Ասում են խիստ ատելի մարդու՝ իրի մասին: Ափկարը հինչ մա՛րթ, քէ-նուն էլ ա սաթաշմիշ իլնլ. ընդըրա վեր տըս-նում ըմ, կատուն մաշկըս չընգըռօտում ա (Բ):

Վեր տիկիլ - 1. Սեղանի՝ սփռոցի վրա ուտելիք դնել: Ախպերը քընում ա քըվերը տօնը դօ-նադ, քուրը Էծու պաներ ա վեր տիկում, թըխծըրած հաց (ՆԱԲ, 118): 2. Նիհարել: Ա-րաշտ ա, խօտ չի կա, հիյվըննէն մին խիլլն վեր ըն տիրնլ (Բ): 3. տեն **Թաքա՞ անել**:

Վեր փըռ(ն)ել - 1. Գետնին տապալել: Տըղան թօրավը թըխում ա, սիպտակ դէվին վեր փըռ-նում (Ձ): 2. Սփռել, տարածել: Քըշերը վեր փըռ-նիմ, ցիրըկը վըհաքիմ (ԱՅ, 89):

Վեր քաշիլ - տեն **Վեր մաշկել**:

Վեր քըցիլ - 1. Բացելով գցել՝ սփռել: Պիրա տեղը վեր քըցեցէ, նըշընած-նըշանած բօն ըրե

(ԼՂԲԲ, 265): 2. Սպանել (հրազենով): Մին խիլլան վախտ ըտեղ կընալանը յետը յըրան յա անում վեր քըցնում (ՆԼՂԺԲ, 7):

Վեր քըզըտե ուխայ ա, ինծըտե ըշշան ա - Եթե դու անտարբեր ես, ապա ինձ ընդհանրապես չի մտահոգում: Կընեզը տըսնում ա, վեր մարթը կըվեն հըրտան ուրուն չի անում, ասում ա. «Վեր քըզըտե ուխայ ա, ինծըտե ըշշան ա» (2):

Վեր քինիլ - 1. Վերջանալ, պրծնել, վերանալ: Զօքտմբերի վերջին ճուղուպուրը վեր ա քինում, էլ ծըռերեն տակեն ճուղուպուր չի ինում (2): 2. արիմ. Անհետանալ, կորչել: ... Նըրա չնչնիտ իրեսը վեր քինի, վեր մին լաք կօրեկ ածիս, կըտանի (ՋՏ, Ա, 63):

Վեր օնել - 1. Տանիք՝ ծածկ սարքել: Ժեժտ ա ինք՝ օնում, տանը կըլծիսը վեր օնում (2): 2. Զերթելով, դանակով մսից բաժանելով՝ հանել: Խօզը մաշկում ըն, յըհը վեր օնում, մեսը ծախում (2):

Վեր օրվա հըտե յա՛ - Ուրիշ էլ ի՛նչ պարագայի համար, եթե ոչ հենց այս: Ասում ա.- Փուլը վեր օրվա հըտե յա՛, տո՛ւս կալ խաղի (2):

Վեր օրվա հընգերըն/պարիկամըն ը՛նք - Ասում են՝ ակնարկելով ընկեր-բարեկամ լինելու պատճառով լավություն կամ զիջում անելը: Ասում ա.- Զըմանցու մէլ, հինջը տամ ըմ, յէր կալ, վեր օրվա հընգերըն ը՛նք (2):

Վերին ալջու կաղնել - Գործերը հաջող գնալ: Սիմօսեն վէթին ալջու վա կաղնալ, ամմեն օր քըփ ա անում (Բ):

Վըզ քինիլ - Իզուր անցնել՝ կատարվել: Էնքան ըրածս լօխ վըզ քըփալ (2):

Վըզան թօղ անել - Զրաժարվել, չստանձնել, հանձն չառնել: Զինչ կօրծ տամ ըն, վըզան թօղ ա անում (Բ):

Վըզան փըռ(ն)ել - տեն Պըկեն չօքել (2):

Վըզավը ըղնել - Գրկախառնվել: Յետնան տծնը պըփց ա անըմ, մարթին վըզավը ընգընըմ պըջպըջօրըմ... (ԶԺՅ, V, 226):

Վըզավ օնել - 1. Ստանձնել, հանձն առնել: Զիշքան դաշանը ա անում, վէջ մինը վըզավ չօնում... (ՆԱԲ, 60): 2. Խոստանալ: Խուխեն պըլիթ չըբիդի վըզավ օնիս, սօրփեն՝ մատաղ (ԱԲԲ, 38): 3. Իր հետ կապված որեւէ բան՝ իր արարքը՝ արածը՝ մեղքը հայտնել, խոստովանել: Մեծ ախպերը ըսես ա.- Վեր վըզավ չըք օնում, յէկըք

քընիլը փըլան թաքավերեն կօշտը, կէնգատ անիլիք (ԶԺՅ, V, 316):

Վըզըհօռ անել - Վիզը ոլորելով՝ սպանել: Վըզըհօռ ա անում հավեն ըսպանում, կօխում խուրջինը քինում (2):

Վըզըհօռ ինիլ/տըռնալ - Վիզը ոլորվելով՝ մեռնել: Կամ ըն տըռնում՝ անբեշիզը, վըզըհօռ իլան, ծըմակումը վեր ընգած (2):

Վըզին թօղ(ն)ել/քըցիլ - Մեկի վրա թողնել՝ դնել (գործը, դժվարությունը): Զարը հծնծը թօղում ա տըղեն վըզին, ինքը քինում (2):

Վըզին խարջ մընալ/պին տըռնալ - Իզուր հոգս՝ ծանրություն դառնալ: Տըղան յէշում ա տըռնում, վըր հարը վըզին պին ա տըռալ, տանում ա մին քերծավ վեր քըցնում (ԶԺՅ, VII, 229):

Վըզին մընալ/ինիլ - Ծանրությունը՝ պարտականությունը՝ խնամքը մեկի վրա լինել՝ ընկնել՝ ծանրանալ: Տանը սաղ կօրծերը կուծի հարթանընը վըզին ա մընում (2):

Վըզին նըստել - 1. տեն Վըզին մընալ: 2. Մեկի հաշվին ապրել, մեկին շահագործել, կեղեքել: Մըծ ախպերըն էլ, կուծի ախպօրը վըզին նսըտած, հինջը օգում ար, անում ար (2):

Վըզին չօքել - տեն Պըկեն չօքել:

Վըզին տինիլ/կապել - 1. տեն Վըզին թօղնել: 2. Ակամա համաձայնեցնել, համոզել, վզին փաթաթել: Կուղօթունը ըտըրա վըզին ըն տինում (2):

Վըզումը ծըռմըռօտել/հըրտում-հօրտում անել - Տրտնջալ, դժգոհել: Վար շատ քինան ըն, ըսկըսում ա վըզումը ծըռմըռօտելը (ՆԼՂԺԲ, 83):

Վըզտվըզտեն ըղնել - հեզն. Փորլուծություն ունենալ, լուծել: ...Խըրեզ՝ գավալ կեր, վըզտվըզտեն ըս ըղնական (Բ):

Վըթէսը խալիջին կենալ չի - տեն Խօզին կըլծիսը խալիջին կենալ չի:

Վըթէսին կըլծիսը տիրին խալիջին յըրա, թուլուլ ընգավ, ընգավ տափը - տեն Խօզին կըլծիսը խալիջին կենալ չի:

Վըթճարը օտել, տըռնանը նըհըտ կըռըփ անել - Երախտամոռ լինել: Ասում ա.- Էն վըթճարը օտում ա, տըռնանը նըհըտ կըռըփ անում, յըս ընդըրա հունց լըվօթուն ա՛նիմ (2):

Վըդավ անել - 1. Թաքցնել, քողարկել: Կընեզը Էզգանան մարթին կուղօթունը վըդավ ար անում (2): 2. Ավարտել, վերջացնել: Կօրծը անջախ-անջախ վըդավ ըրենը (Բ): 3. Սոռացու-

թայն տալ, չհիշել: Ասում ա.- Տու ինձ շատ փի-
սօթուն ըս ըրալ, ամմա վրդէն ըմ ըրալ (Ձ):

Վրդէն թափշուր անել - 1. Յանել (սերմը):
Աստուծ, պատառ ցօրէն ընք վրդէն թափշուր
ըրալ, թօռ յըք, վեր ծիլի (Բ): 2. Թաղել, հուղարկա-
վորել: ... Սաղ ժողովուրդը սըվ ըն կ'էնում, սօք
ասում, ուրննց սիրելի թաքավերին առօք-փառօք
տանում վրդէն թափշուր անում (ԱԲ, 118):

Վրդէն իրդէսան ճինջիլ/սըրփիլ - տէն **Վրդ-
դէն (Նըհրէտ) հըվըսըրցընէլ** (1):

Վրդէն իրդէսան ճինջիլ/սըրփիլ - տէն
Վրդէն (Նըհրէտ) հըվըսարվէլ:

Վրդէն իրդէսէն - տէն **Ըշխարքէս տակէն**:
Վրդէն Նըհրէտ կըռքվ տալ/կօխ(ըլ) կէնալ
- Յողի վրա տքնաջան աշխատել: Կանդի դա-
յին սաղ օրը էն ա իլնալ վրդէն Նըհրէտ կըռքվ
տալիս (Բ):

Վրդէն (Նըհրէտ) հըվըսարվէլ - Յիմնահա-
տակ կործանվել՝ ավերվել՝ ոչնչանալ: Նէմէցին
կըռքվալը շատ քըրքընէլ յա վրդէն Նըհրէտ հը-
վըսարվալ (Ձ):

Վրդէն (Նըհրէտ) հըվըսըրցընէլ - 1. Յիմնա-
հատակ կործանել՝ ավերել՝ ոչնչացնել: Թաքա-
վերը կըտաղում ա, հըրամմայում, վեր էտ շէնը
վրդէն Նըհրէտ հըվըսըրցընէլ (Ձ): 2. Խայտառա-
կել, պատվազրկել: Կընէգը մարթին շէնումը
վրդէն Նըհրէտ հըվըսըրցըրալ (Բ):

Վրդէն պահ տալ - տէն **Վրդէն թափշուր
անել**:

Վրդէն տակը ընցընէլ/ըղնէլ/նի) մըն(ն)էլ -
1. տէն **Վրդէն (Նըհրէտ) հըվըսարվէլ**: 2. Կորչել,
անհետանալ: Զնքին վրդէն տակըն ա ընցալ,
ըրվամ չի (Բ): 3. Մեռնել: Ըտի նիգ'արան էլ նի
մըտալ վրդէն տակը (Ձ):

Վրդէն թիթըվ ինի (յըրան) - Մեռելին թաղե-
լիս ասվող բարեմաղթություն: Չուքանէն թա-
ղում ըն, մարթա իրդէք հափուռ վրդէն քըց'ում, թա.
«Վրդէն թիթըվ ինի յըրան» (Ձ):

Վրդէն խաբար չի տանէ/տա - Ասում են, երբ
խոսք է բացվում հանգուցյալի պակասություն-
ների՝ բացասական հատկանիշների մասին. թող
չիմանա՝ չլսի: Վրդէն խաբար չի տանէ, Անդօնը
աշկը ծակ մարթ ա իլնալ (Բ):

Վրդէն խըտտէլ - տէն **Վրդէն տակը ընցը-
նէլ** (3):

Վրդէն ծիք տալ - Յայրենիքի կարոտը քա-
շել: Ապան ասմա.- Վրդէն ծիք ա տամ, ինձ

տարէք մեր շէնը, յըս քըղաքում կարում չըմ
կէնամ (Բ):

Վրդէն կըլխէն տալ - Ողբալ, կոծել: Կամ ըն
տըսնում՝ թաքուհին, թաքավերին մէրդին քըշ-
տէն Նըստած, վրդէն կըլխէն ա տամ (Ձ):

Վրդէն կըլխէն տըռնալ - Թշվառանալ,
դժբախտանալ: Էտ մաղար տըղան էլ ըսպան-
վից, վրդէն Թամարէն կըլխէն տըռնալ (Բ):

Վրդէն կըլխէն տըված - տէն **Կըլծիք քարը**:

Վրդէն ննլի յա - Անհրաժեշտ քանակու-
թյամբ սերմացու չէ ցանված: ...Ասում ա. «Վրդէն
ննլի յա, պերքը խըրէգ ա իննկան» (Ձ):

Վրդէն Նըմանը ծընալ չի - Անման՝ արտա-
սովոր է (հաճախ գործածվում է բացասական
առումով): Ալծվէն կընէգը կապը կըտըրած ա.
վրդէն Նըմանը ծընալ չի (Բ):

Վրդէն չը(ր)չարէլ - Յողը լալ մշակել: Վրդէն
բիդի չըրչարիս, վեր պերք տա (Ձ):

Վրդէն կըլխէտ/կըրկաժիտ - 1. Անեծքի
արտահայտություն՝ մեռնես: Մարյանըն էլ կըզ-
նըվէս ա, անէսկ տաս.- Վրդէն կըլխէտ, վրդի-
ճարըս խէ մօրթալ ըս (Ձ): 2. Ստերմական
հանդիմանության արտահայտություն՝ անխելք,
հիմար: Վրդէն կըլխէտ, էս ցուրտավը վրէն-
նէրըտ պէց ըշտըղ ըս քիսնալ (Բ):

Վրդէն վրդէտ - տէն **Վրդէն կըլխէտ** (2):

Վրդէն վրդթնիլ - Անօրինակությունը՝
անբարոյականությունը տարածվել՝ համատա-
րած դառնալ: Ասում ա.- Յըս ըստըղ կարէլ չըմ
ապըրիմ, ըստըղէն վրդէն վրդթնիլ ա (Ձ):

Վրդէն քըցիլ - տէն **Վրդէն թափշուր անել**:

Վրդէն տըռնալ - Մեռնել, վերանալ, ոչնչանալ:
Էտ տըղան ասըմ ա.- Սիրածըտ շիտի յա վրդէն
տըռնալ, թա՛ն հըվատըմ չըս, պըք անիմ, տըքս
(ՅԺՅ, V, 573):

Վրդէն ծընօնը - Մարդ արարած: Ըշխարքու-
մըս հիշկան վրդէն ծընօնը կա, վեր հըվաքվին,
էլիա կարէլ չըն մեր դարաբաղցուց յըխնին (Ձ):

Վրդէն տիսիլ - տէն **Վրդէն թափշուր
անել**:

Վրդէն ածէլ - 1. տէն **Վրդէնընը հըրտան
քա(ր)շ անէլ**: 2. Ոտնձգություն անել: Թաքա-
վերը հըրամանք ա տամ, վեր վրդէն ըծօղէն կախ
տան (Ձ):

Վրդէն անէլ - 1. տէն **Վրդէնը կըցընէլ**: 2. Յոգ-
նեցնել, հոգնություն պատճառել: Զօնձը ժողու-
վորթէն լափ վրդէն ըրալ (Բ):

Վրենականը ըռաշկեն նըստէլ - Մեկին աշակերտել, նրանից դաս առնել: Ասում ա.- Յքնա քու վրենականը ըռաշկեն հենգ տարէ նըստալ ըմ, յքն հունց կարող ա՛ք քը՛գ թողիմ էս ծըմակումը (Ձ):

Վրենականը մինը առաշկ տինիլ, մինը՝ դըբէտ - 1. Տեղը ամուր կանգնել: Վրենականը մինը առաշկ ա տինիւմ, մինը՝ դըբէտ, թա.- Դէ՛, տըղա յըք, ինձ վեր քըցէցէք՝ (Ձ): 2. Կռվի նախապատրաստվել: Խաբարը կ'ամ ա հըսնըմ թաքավերին, թա.- Պա ասէլ չը՛ս, քու հիրը՛վան յիրգիւրիտ թաքավերը վրենականը մինը առաշկ ա տիրաւ, մինը՝ դըբէտ, օգնում ա կըռը՛վ յը՛ր կենա քը՛գ յըրա (Ձ):

Վրենականը մինը ըստը՛դ, մինը՝ հինգիս-տին/կըրըզմանումը (ինիլ) - տեն Մին վրենը հինգիստին (ինիլ):

Վրենականը մինը ըստը՛դ պահէլ - Մեկի՝ մեկի տան նկատմամբ ուշադիր լինել՝ հաճախակի այցելել՝ հովանավորել: Դամօն քըվօրը խօնցը շատ ար սիրիս, վրենականը մինը ըստը՛դ ար պը-հէս (Ձ):

Վրենականը մինը ըսոր յը՛ր օնէլ, մինը՝ էքիւց - Շատ դանդաղ շարժվել՝ դանդաղաշարժ լինել: Շուշանէն էշը կըհալ ա ընում. վենականը մինը սոր ա յօր օնում, մինը՝ էքիւց (ՆԱԲ, III, 123):

Վրենականը մինը դաչ(չ)աղ - տեն Վրենը դաչ(չ)աղ:

Վրենականը յըրա յը՛տ տը՛ռնալ - Իսկույն՝ շուտ վերադառնալ: Կընէգըն ասում ա.- Դէ վեն-նանըտ յըրա յետ տեռ էն մարթին քըթի՛ր, հըր-ցըրո՛ւ (ՆԱԲ, 62):

Վրենականը յըրա չուրանալ/փըսաչծր տը՛ռ-նալ/հալ(վ)իլ - Խիստ նիհարել՝ հյուծվել: Մին տեղ մարթէք քուքանըմ ըն, յըղըկալըմ, մին օրիշ տեղ՝ մաշվըմ, վենի յըրա չուրանըմ (ՋՏ, Բ, 87):

Վրենականը յըրա վրենը փըսնէլ - 1. Ուրա-խանալ, ցնծալ: Վեր խաբարը պերէն, թա տը-դան կըռվան կ'ամ ա, Շօդօ աքէրը, վրենականը յըրա վրենը փըսալ (Ձ): 2. Առույգանալ, ջահե-լանալ: Սոււքաթ դային, վրենականը յըրա վրեն ա փըսալ, հանց ա ըսկի ութաստուն տիրը՛կան չինի (Բ):

Վրենականը տական մին կը՛դ հալ(վ)իլ - Սաստիկ ամաչել: Այան ասմա.- Ջա՛հիլ վախտըս վեր տըղամարթ ըմ իլնլ տըսնաս, վրենականըս տական մին կը՛դ հիլիս ա լնլ, միհենգվա

հարթներըն էլ պատառ ա մընամ, թա լօք տան, յեր ինին տըղըմարթուցը ջընըղեն (Բ):

Վրենականը տական մինչը՛վ մըգէրէն պը-տօկը - տեն Վրենան (մինչը՛վ) կըլծիսը:

Վրենականը տական պաչիլ - Աղաչել: Քիւնամ ա թաքավերին վրենականը տական պաչիւմ, վեր իւրան տըղէն կախ չի տա (Ձ):

Վրենականը տակէ թծգը/յը՛խտը/վը՛ղը չա՛ծիլ (մինին) - տեն Մազը չա՛ծիլ (մինին):

Վրենականը տակէն մօրթէլ - տեն Վընըտա-կէն մօրթէլ:

Վրենականը տակը սըրփիլ - Մեկին ծառայել, նրա եկթական՝ ծառան լինել: Չօքան Մադդին համփա յա տը՛ռալ, առաչվա հըրուստեն մը-հենգ ընդըրա վրենականը տակըն ըն սըրփիւմ (Բ):

Վրենականը տակը տալ/քըցիլ - տեն Վըննա-տակ տալ:

Վրենականը տակը քանդիլ - տեն Վըննա-տակը քանդիլ:

Վրենականը տը՛դ անէլ - Մի տեղ հաստատվել: Դային ք'ծմա՛գ ա անում, Թէվանը ըտը՛դ վը՛ն-նանը տը՛դ ա անում, ըսքըսում կօրծ անէլը (Ձ):

Վրենական թիթը՛վ - 1. Արագագնաց, արա-գոտն, արագաշարժ: Վրենան թիթը՛վ մարթ ա Սոււքաթ դային, մի ժամումը վրեննալ Պիթու-նուցա հըսնում ա Դադրիւթ (Բ): 2. Գալուստը՝ այցելությունը բարեհաջող՝ նպաստավոր: Վրեն-նան թիթը՛վ կընէգ ա Սօնան, հիթը կ'ամ ա, լիւվ պէն ա ինիւմ (Ձ):

Վրենական թիթը՛վ, կըլխան թիթը՛վ - Առույգ եւ ոչ լուրջ՝ թեթեամիտ: Վրենական թիթը՛վ, կըլ-խան թիթը՛վ կընէգ ա Մարուսան (Բ):

Վրենական ծանդըր - 1. Դանդաղ քայլող, ծանրաքայլ, դանդաղաշարժ: Վրենական ծանդըր կընէգ ա Սիրանը, մինչը՛վ տանան քինամ ա ախպիւրը, օխտը սըհաթ քաշիւմ ա (Ձ): 2. Գա-լուստը՝ այցելությունը անբարեհաջող՝ աննպաստ: Ռուքէնը վրենական ծանդըր մարթ ա, ըշտը՛դ քի-նամ ա, ընդըղէն կօրծը աննլ չի կ'ամ (Բ): 3. Դիլ: Մէհէտ վրենական ծանդըր կընանէքը հըվաքվում ըն, Ըստուծէն դաչանք անում, վեր ցալէն կետը տա մարթկանցը (ԱԱ, 87):

Վրենական (մինչը՛վ) կըլծիսը - Ամբողջու-թյամբ, ամբողջապես, ամբողջ մարմնով: Դա-րաթէրը խըմա՛ծ տօն կ'ալիս ըղնում ա գ'օլը, վրենական մինչը՛վ կըլծիսը ցը՛խուտ տը՛ռնում (Ձ):

Վրենական (մինչդեռ) կրթությունը - 1. Հայացքով վերից վար տեսողել: Նրանց մինը յեկողէն վրենական մինչեւ կրթությունը հասնում է, թա. - Պարավ յեկեր, նրստէ՛ (ՆԱԲ, II, 27): 2. Հայացքով խիստ սաստել: Մարթը վեր վրենական մինչդեռ կրթությունը հասնում է, կրնե՞ք դաստի տալ և անում (2):

Վրենական յորա - 1. Կանգնած վիճակում, առանց նստելու՝ պառկելու: Վրենական յորա էնքան կործ ըմ ըրալ, լափ վրստակալ ըմ (Բ): 2. Խսկույն, անմիջապես, հապճեպ: Քինամ և քրվորը տոնը, վրենական յորա յր՛տ տրե՛նում (2): 3. Ոչ հաշմանդամ, առողջ, աշխատունակ: Հնորը ասմա. - Հնչն էն ըմ վրենական յորա, ինձ ծեր քծմանքը հարկավեր չի (2): 4. Մի բանի պատրաստ, մի բան՝ հանձնարարություն՝ խնդիրք եւն սիրով կատարելու տրամադիր, պատրաստակամ: Տըղան ասմա. - Էն ըմ վրենական յորա, անէ, դաստի անիմ (2):

Վրենական յորա հիվանդ - Ոչ լուրջ՝ թեթեւակի հիվանդ: Վրենական յորա հիվանդ ըս, հինչ ըս տընքտընքամ (Բ):

Վրենական պաշիլ - տեն Վրենական տական պաշիլ:

Վրենական տակե կորչիլ/քինիլ - տեն Վրենական տակու կորչիլ:

Վրենական տորեց-տորեց - Անբարոյական (կանանց մասին): Կրնե՞ք պաղասխանում և, վրե՛ր լոխ լնալ և, ամմա վրենական տորեց-տորեց ըմ (ՆԱԲԺԲ, 67):

Վրենական կրնը(ն)չկամրմոր թիլ քրցիլ - Մեծ պատվի արժանացնել, պատվել: Քուրը ասըմ և. - Այ ախպեր, պարավ ըս յրկալ, պէր վրենական կրնը(ն)չկամրմոր թիլ քրցիմ (2):

Վրենական-ծրեքավ - 1. տեն Վրենական-կըլխավ: 2. Առողջ, մարմնեղ, աշխատունակ: Վրենական-ծրեքավ տըղա յա, ամմա վե՛շ մին կործ անում չի (Բ):

Վրենական-կըլխավ - Ամբողջովին, ամբողջապես: Վրենական-կըլխավ կի՛ժ և մեր Համոն (Բ):

Վրենական քրցիլ - Ուժասպառ անել: Էս կործը ինձ լափ վրենական քրցնալ (Բ):

Վրենական գոլպա կործել - Ծառ ծանրաբեռնված լինել: Խրե՛ղճը հինչ անէ, վրենական գոլպա յա կործում (2):

Վրենական դոդոշ անել - տեն Վրենական մըտակել (2):

Վրենական ըղնել - 1. տեն Վրենական տական պաշիլ: 2. տեն Վրենական(ք)նէն ըղնել:

Վրենական թափ քրցիլ - Ութացքն արագացնել, արագ քայլել: Է՛շը տո՛ղն և ընձ, քանէ շենան մոտանում և, Էնքան վրենական թափ և քրցնալ (ՆԱԲ, 115):

Վրենական թոկնալ - տեն Վրենական ըղնել:

Վրենական լախ անել - տեն Վրենական մըտակել (2):

Վրենական լըվանալ, ճոլոր խըմել - Մեկին շատ երախտապարտ լինել՝ պաշտել: Ասում և. - Տու բիդի քու հանօր վրենական լըվանալ, ճոլոր խըմիս. քրե՛ք ինքն և մարթ շինալ (2):

Վրենական լոկիլ/լոկ տալ - տեն Վրենական տական պաշիլ:

Վրենական խընա տինիլ - Մի տեղ հաճախելուց դադարել, ոչ մի տեղ չգնալ: Արշակը վրենական խընա յա տիրալ, էլ բիդի մե՛ք կամ չի (Բ):

Վրենական ծովումը քոն - Անտարբեր, անվրդով: Վրենական ծովումը քոն մարթ և Ռուբենը (Բ):

Վրենական կապել - 1. տեն Վրենական կապել: 2. Ննջեցյալի ոտքերը իրար մոտեցնելով՝ շորով կապել, որ բացված չմնա: Լըրհա վեր մընում և, կրնե՞ք վրենական կապում և (2):

Վրենական կուտըր(ի)ատ(վ)ել - Սաստիկ հոգնել: Սաղ օրը Էնքան շօռ յըկե, վրենական կուտըրատվից (Բ):

Վրենական հըտան քա(ր)շ անել/տալ - Դժվարությամբ՝ մի կերպ քայլել, կաղալ: Կո՛ղը, վրենական հըտան քաշ տալավ, փախճում և... (ԱԱԲ, 28):

Վրենական ճիրոմը - Միամիտ, պարզամիտ: Վրենական ճիրոմը կրնե՞ք և Հայկանուշը, հուկարում և, խնդում և (Բ):

Վրենական ճոլոր անել, խըմել - տեն Վրենական լըվանալ, ճոլոր խըմել:

Վրենական ճոլոր մաղվել - 1. Երկար կանգնելուց սաստիկ հոգնել: Վրենական ճոլոր մաղվից, Էնքան դանգահին ըռըջին վրենական կացե (Բ): 2. տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Վրենական մըտակել/մըկնել - արիմ. 1. Անշնորհք ձեռով նստել՝ պառկել: Հինչ ըս վրենական մըտակալ, համօթ չի՞ (Բ): 2. Մեռնել, սատկել: Նի յա մընում ախօռը, տըսնում է՛շը վրենական մըտակած (2):

ՎՐԷՆՆԵՐ ԻՆ ՏՐԱՆՍԿՐԻՄԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒՄԻՆ - տե՛ս **ԾՕԽԱՏ**
ՎՐԷՆՆԵՐ ԻՆ ՏՐԱՆՍԿՐԻՄԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒՄԻՆ:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԵՐԵՂԷ - Որեւէ բան անելու՝ մի տեղ գնալու եւն պատրաստ լինել՝ մտադրություն ունենալ: *Տընաշինըտ էն ա վրէնները յըդաժ, հու դօնաղ ա ծէն տամ, դանստի քինամ ա (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԵՐԵՂԱՆԸ ԵՐԵՂԷՄ ԵՐԵՂԷ - Իր հնարավորությունների սահմաններում գործել: *Ամմեն մարթ բիդի վրէնները յորդանը երբորն մըկեն (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԵՐԵՂԷՐԻՆ - տե՛ս **ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԱԿԷ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԵՆՎԱԼ - Քայլելու կարողությունը վերականգնվել: *Դօխտուրը ասմա.- Արջու յըդ բիդի քըսիս, վեր վրէններըտ պենվա (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԶԵՆՆԵՐՆԵՐԵՆ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒՄԻՆ - 1. Շատ զգույշ քայլել, որ հատակը չկեղտոտվի (ասում են շատ մաքրասեր կանանց տուն հաճախողների մասին): *Ընդդրա տօնը էնքան թամուզ ա, վեր վրէններըտ ջընըղներէտ բիդի տինիս, յըտ-նան շօռ կաս (Ձ):* 2. Կենակցել: *Յէշում ըն տըտ-նում՝ քօլէն տակէն բաղվանջին բըրիգադիրին կընգանը վրէնները ջընըղներէն տիրանձ (Ձ):* 3. Մեկին իր կամակատարը դարձնել: *Կընէգը վեր վրէնները մարթին ջընըղներէն տիրանվ, էն մարթը էլ հինջ տըղամարթ (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐՈՒ ԿՕՏԻՍ/ԿՕՏԷ - անրգ. Չես (չի) կարող անել: *Քանին բիդի՞ ինձ վըխծըցընէ, վրէններըս կօտ (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՄԱԿԵՆ ԾԻՆՋԵՐԻՍ/ՔՄԱՄԱՆՋԱՄԱԾԷԼ/ԾՕԽ-ԾՕԽ ԱՆԷԼ - Սաստիկ վախենալուց՝ հուզվելուց եւն դողալ: *Սալը պուք ըն տամ տէսնում տակէն պօլիգ, վընըրեն տըկըրներէն ճինջէս ա ածում (ՆԱԲ, 66):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՄԱՓԱՆ ԿՐԵՐԵԼ - 1. տե՛ս **ՄԱԹ** մընալ: 2. տե՛ս **Լըղաճա(ն)ք ինի**:

ՎՐԷՆՆԵՐ՝ ՄԱՓԷՆ, ԻՆՔԸ՝ ԵՐԵՂԻՆՔԻՄԸ - Շատ բարձրահասակ: *Էտ թանջիրին էլ մին լիավ օղտ ա ինում՝ վրէնները՝ տափէն, ինքը՝ յըրգինքումը (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՄԱՓԷ(ԷՐ)Ր ԹԱԿԷԼ - Բողոքել, պահանջել: *Հանքին վրէնները տափէրը թակից, թանջա տընատըդ յըր կաննվ (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՄՐԵՂԷԼ - տե՛ս **ՎՐԷՆՆԵՐ ՄՐԵՂԱԿԷԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ՈՐԻՈՐ ԱՆԱՎ ԸՂՆԷԼ - տե՛ս **ՎՐԷՆՆԵՐ ՎՐԷՆՆԱՎ ԸՂՆԷԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ՎՐԵ(ՆՐ)ՎԷԼ/ՕՆՎԷԼ - Քայլելու կարողությունից զրկվել: *Հերիքնագէն վրէնները վըռնըվալ ա, կարում չի շօռ կա (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԵՐԵՂԷ - Հագնել (կոշիկ, մաշիկ): *Կալուշնէն վրէններըն ա քըցում, տոն կամ (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԵՐԵ ԿՄԷԼ - Ճանապարհ գնալու ցանկություն ունենալ (հաճախ գործածվում է հարցական ձևով): *Վրէններըտ քօր ա՞ կամ, խէ տըդըտ նըստում չը՞ս (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԴՐԵՄԱՆՋ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒՄԻՆ - 1. Մի քայլ անել, քայլ զցել, քայլել: *Լըհա վրէնը դըբառա՞ ա տինում, օխծը կըծում ա (Ձ):* 2. Կարգը խախտել՝ խանգարել, հանդգնություն անել: *Թաքավերը կըզնըվում ա, հըրամանք ա տամ, վեր հու վրէն-նը դըբառա՞ տինի, կախ տան (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԳՄԱՆՎՈՒՄԸ - Որեւէ բան անելու, հատկապես գնալու՝ ճանապարհորդվելու՝ ամուսնանալու պատրաստ: *Խօրէնը էն ա վրէնը գանգվումը, ախճիգ չի կա, թա փըսակվէ (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԸՂՆԷԼ (ՄԻՆ ՄՐԷՂ) - Որեւէ տեղ գնալ: *Ասում ա.- Վէջինջ, վեր մէհէտ վրէնըտ ըղնէ մեր շէնը, պարթըրտ կըտամ (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԹԱԿԷԼ - Ոտքով գնալ, շատ քայլել: *Քըշէրավ շատերը վէնըն թըկէլավ ժամ ըն քէ-ցալ... (ՁՏ, Ա, 79):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԹԻԹԷՎ - տե՛ս **ՎՐԷՆՆԱՆ ԹԻԹԷՎ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԾԱՆՈՐԸ - տե՛ս **ՎՐԷՆՆԱՆ ԾԱՆՈՐԸ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԾԻՔ՝ ՄԷՄ ԱՆԷԼ - տե՛ս **ԾՕԽԱՏ ՎՐԷՆՆԵՐ ԻՆ ՏՐԱՆՍԿՐԻՄԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒՄԻՆ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԱԽ ԱՆԷԼ/ՄԱԼ/ԵՐԵՂԷ - Դիտմամբ դանդաղել՝ հապաղել, գնալը՝ մի բան անելը ձգձգել: *Ալամ թաքավերը էլ վէ՞ս մի տըդ վրէնը կախ չըրավ, թո՞ւ թըցավ ուրան պալատը (ՀԺՀ, V, 134):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԱԿԷԼ - 1. Մի բան անելուն՝ մի տեղ գնալուն խոչընդոտել՝ արգելք լինել: *Թօռը հծնձ ընուղներէն վրէնը կապալ ա, յըտ չի օնում, թա քինին հծնձ անին (Բ):* 2. Ամուսնանալու հնարավորությունից զրկել: *Հերիքնագըն էլ թա.- Բա՛լա, հօր ը՞ս էն մարթին ըխճըկանը վրէնը կապալ, օգրում չը՞ս, թօ՞ղէ, ուրոշու տան (Ձ):* 3. Ամուսնացնել: *Մարյան աքերը տըղէն վրէնը կապից, մին լիավ հարթըն պերավ (Ձ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԱՐԾ - Անգոր, հնարավորություններից՝ կարողություններից զուրկ: *Վրէնը կարծ մարթին մըհէնգ՝ հու վա՞ մըհալ քըցում (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԱԳԱԾ յՐԵՂՆԵՐ ՆՐԱՏՈՒԹ յՐԵՂՆԱՆՆԵՐ ԿՐԼԻՒՆԵՆ ԿՐԹԵՐՈՐԵՔԷ - Հարուստը աղքատին կնեղի՝ կստորացնի: *Դէ էն էլ ասիմ, վեր էտ հարուստ ախպերը քնսիք ախպօրը անավ մագաղ ար անում. նըհախ չըն ասալ, թա. «ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԱԳԱԾ յՐԵՂՆԵՐ ՆՐԱՏՈՒԹ յՐԵՂՆԱՆՆԵՐ ԿՐԼԻՒՆԵՆ ԿՐԹԵՐՈՐԵՔԷ» (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԷՆԱԼ - 1. Վեր խոյանալ, հառնել, դեպի վեր ձգվել: *Մին քանի վախտ անց կընալանը յետը յէշըմ ա տեսնըմ՝ մին պալատ ա վրէնը կացալ, վեր թաքավերին պըլատան պէցոյր ա (2):* 2. Ելնել՝ համախմբվել մի բանի համար: *Մեր ժողովուրթը լավ վրէնը կացէն, թուրքերէն Ղարաբաղա տոնս ըրէն (Բ):* 3. Հգործել, չբանել, չաշխատել, գործելուց դադարել: *Տըրախտըրը վրէնն ա կացալ, վարը մընացալ ա կեսատ (Բ):* 4. Անհողողող՝ անսասան լինել: *Ասում ա.- Յըս էն ըմ վրէնը կացած, վէշ մինը կարել չի իմ սամթանվըս ընցընէ (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿՐՏՈՐԵԼ - 1. Այլեւս չհաճախել՝ չայցելել, գնալ-գալը դադարեցնել: *Էտ օրանց էլ փըսէն վրէնը կըտըրում ա հանօրը տանան (2):*

2. տեն **ՎՐԷՆՆԵՐ ԿՐՏՈՐԵՐԵՆԵԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿՐՏՈՐԵՐԵՆԵԼ - Մեկին մի տեղ հաճախելը՝ այցելելը դադարեցնել՝ մի տեղ գնալ-գալ չթողնել: *Բաղվանչին ըտի էտ խօսըր վրէնը կըտըրըրում ա բաղան (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿՐԵՐԵԼ - 1. Կառուցել, կերտել, բարձրացնել (շէնք, հուշարձան եւն): *Թաքավերը հըրաման ա տամ, վեր մին ամսումը էտ ծօվէն կօխկէն մին պալատ վրէնը կըցընին (2):* 2. Կանգնած վիճակում որեւէ տեղ ամրացնել, տնկել, ցցել: *Ուստան շատ ա չըրչարվում, մինչ չըվ վեր էտ սոթոնը վրէնն ա կըցընում (Բ):* 3. Աշխատանքը՝ գործողությունը դադարեցնել: *Նախագան կամ ա հօնձը վրէնը կըցընում (2):* 4. Ոտքի հանել, մի բանի հրահրել: *Թաքավերը գօրքը վրէնն ա կըցընէս, ըտըրանց լօխճին կուտուրէս (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿԼՈՒ - Գալուստը բարեհաջող՝ նպատավոր լինել: *Էս հարուստ մարթը փըսակվալ ա թա չէ, կընգանը վրէնը յէկալ չի, ամմէն օր վընաս ա ըրալ (ՀԺՀ, VI, 197):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԿՕԽԵԼ - 1. տեն **ՎՐԷՆՆԵՐ ՏՈԽՆԻԼ**: 2. Մեկի շահերին՝ ինքնասիրությանը դիպել: *Փիս մարթ ա Սամսոնը, էլ հընգէր չի թօղալ, լօխճին վրէնը կօխալ ա (2):* 3. Մեկի ոտքը տրորելով՝

ինչ-որ բան ակնարկել՝ հասկացնել: *Մարթը կընգանը վրէնը կօխում ա, կընէգը դնստի կըլծիս ա ըղնում, վեր բիդի արաղ պիրի (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԻՐԷՏԱՆ ՔԱ(Ր)Չ ԱՆԷԼ/ՏԱԼ - տեն **ՎՐԷՆՆԵՐԻՆ ԻՐԷՏԱՆ ՔԱ(Ր)Չ ԱՆԷԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ՂԱՅ(Յ)ԱՂ - Գնալու՝ փախչելու պատրաստ՝ մտադրություն ունեցող: *Զօրքըն էլ էն ա ինձմ վրէնը Ղաչչաղ, լըհա վեր խաբարը ըսկանում ա, դնստի փախչոն ա (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՂԵՂԵՃԻԼ - Անբարոյականություն անել: *Այ կընէգ, իմ մըռնէլանըս յետը վեր վէն-նըտ ղըղըճիս, մըռած տէղըս մէհէտ շօռ ըմ տըլական (ՆԱԲ, III, 117):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՄՐԷԿՆԷԼ (ՄԻՆԻՆ ՆԵՐԻՐԷՏ) - Ձգտել մեկին հավասարվել, մեկի հետ չափվել: *Մարը ասում ա.- Մունք կարել չընք ընդըրանց նը-հըրտ վրէնը մըրկնինք, ընդըրանք շատ ըն հարուստ (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ յՐԷՐ ՕՆԷԼ - տեն **ՎՐԷՆՆԵՐԻՆ ԹԱՓ ԲԵՐԻԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԱԿԱՅԻԼ - տեն **ՎՐԷՆՆԱՆՆԵՐ ՏԱԿԱՆ ԱԿԱՅԻԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԱԿԵՆՂ ՏԷՄ ԱՆԷԼ - տեն **ԾՕԽՏ ՎՐԷՆՆԵՐ ՄԻՆ չըմըշկում տինիլ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԱԿԵՆՎԱԼ - Մի տեղ այցելելը՝ գնալ-գալը հաճախակի դառնալ: *Փըսէն վրէնը պէց-վալ ա, ամմէն օր քինամ ա հանօրը տօնը (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ԱՐԵԿԵՆ ՏՈԽՆԻԼ - տեն **ՅԵՐԽԱՆ ԻՐԵՎԱՔԷԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ԱՐԻԳՐԵՐԵՆԵԼ - Իշխել ցանկանալ: *Անց ա կէնում մին քանէ օր, թնձգն հարթը վրէնը պիցըրըցընում ա (2):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՍՐԼԿՐԻԷԼ - Մխալ թույլ տալ, մոլորվել: *Հու մըրժէն ասածը ըսկանա վէչ, վրէնը կըսըլ-կըհէ (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՍՏՈՐԵԼ/ՍՏՈՐԵՐԱԾ ԲԻՂՈՒՄ - Ասում են, երբ զոջում են մի տեղ գնացած լինելու համար, որի պատճառով վատ բան է կատարվել: *Վրէնըս կօտըրէ, յըս խէ քըրցէ բազար. աղվէտը յըրկալ թուխըրկանըս տարալ (Բ):*

ՎՐԷՆՆԵՐ ՎՐԷՆՆԱՆՆԵՐ ԸՌԱՉԿԵՆ ՏՈԽՆԻԼ - տեն **ՎՐԷՆՆԵՐ ՂԵՐԲԱՌԱՅ ՏՈԽՆԻԼ**:

ՎՐԷՆՆԵՐ ՎՐԷՆՆԱՎՈՐ ԸՂՆԷԼ - Շատ սոված՝ հիվանդ՝ ծեր լինել, մի կերպ քայլել: *Ասում ա.- Իզէն էն ա վրէնը վրէննավը ըղնէլիս, էն կարել չի մարթ ըսպանէ (2):*

Վրէնը վրէննավը քըցիլ - Ոչինչ չանել, մի ոտքը մյուսի վրայից կախելով՝ նստել: *Խալիսը կօրծ ըն անում, ինքըն էլ, վրէնը վրէննավը քըցած, զըրոց ա անում* (Բ):

Վրէնը վրէնէն ծըփիյիս - Բարձր տրամադրությամբ, ուրախ: *Վրէնը վրէնէն ծըփիյիս հարթն ա, վէջ դարդ օնէ, վէջ դէդ* (Բ):

Վրէնը տալ - 1. *տեն Կըռ տալ*: 2. Շտապել: *Այ տըղա, տու բաղավը յէք, վրէնը տօ՛, շաղավը յէք...* (ԼՂԲ, 284):

Վրէնը տափէն կ'ան - Սաստիկ բարկանալ, գայրանալ (մեկի՝ մի բանի վրա): *Թաքավէրը վրէնը տափէն ա կ'ամ, ասըմ.- Տարէք ըտըրան էս սըհաթիս կախ տըվէք* (ՅԺՅ, V, 568):

Վրէնը տափէն նի չըտալ - Շատ արագ քայլել՝ վազել: *Դէ՛, ծին էլ հըրէղան ծիյա, վրէնը տափէն նի չի տամ, մին մունուտումը հըսնում ա պալատը* (Ձ):

Վրէնը (տափը) փըռ(ն)էլ - Քայլել կարողանալ: *Կօխկէ շինէրքան հիւր վրէնը տափը փըռնում ար, յըկալ ար՝ թըմանան անէ* (Ձ):

Վրէնը տէմ անէլ - *տեն ճօխտ վրէնը մին չըմըշկում տինիլ*:

Վրէնը տըշտըդ տինիս, կընանչի - Բարեմադրության արտահայտություն: ...*Վրէնը տըշտըդ տինիս, կընանչի, Վաճգէն, վեր ք'ծմանգ ըրէր՝ բօստանըս չըփըրըցէ* (Ձ):

Վրէնը տըրէց/տոն - *տեն Վրէնան տըրէց-տըրէց*:

Վրէնը տինիլ (մին տըդ) - 1. Մի տեղ գնալ՝ հաճախել՝ այցելել՝ լինել: ...*Թիւլ չի տամ էլ վրէնը տինիլ իւրան վըղըմը...* (ԼՂԲ, 336): 2. Թեւակոխել, սկսվել: *Շըմըռնը վրէնը տիրավ, ծիւնը կ'իւտից, հիյվընէն մընացէն տոնգը* (Բ):

Վրէնը տոն պըրծընէլ - *տեն Վրէնը սըլ-կըհէլ*:

Վրէնը տոնրոն տալ - *տեն Վրէնէրը թափ քըցիլ*:

Վրէնը իւրան վըղումը տինիլ - Յայրենիք վերադառնալ: *Քըսան տարէ դարիքթունում կընալանը յըտը անջախ-անջախ մեր Ռուբէնը վրէնը իւրան վըղումը տիրանվ* (Բ):

Վրէնը փըռ(ն)էլ (մինիս նըհըտ) - *տեն Վրէնը մըկնէլ (մինիս նըհըտ)*:

Վրէնը փօխէլ - 1. *տեն Վրէնը դըբառաչ տինիլ*: 2. *տեն Վրէնէրը թափ քըցիլ*:

Վրէնը փօշ նի ըղնէլ/ինիլ/մըն(ն)էլ - Փորձանքի՝ դժբախտության՝ ձախորդության հանդիպել: *Ըտի մարթ չի կա, վեր վրէնը փօշ նի ընգած չինի* (Ձ):

Վրէնը քարու նի կ'ան - Արգելքի՝ անհաջողության հանդիպել: *Պառավըն ասում ա. «Տու վեր ասած չըս ըսկանում, վրէնըտ հանն շատ քարու վա նի կ'ըլան...*» (ԱԲ, 117):

Վրէնը քիսիլ (մինիս) - Մեկի մոտ գնալ՝ խնդրելու՝ աղաչելու համար: *Պոռին ճարահատյալ քընում ա Մէլիք-Շահնազարէն վէնը* (ՆԱԲ, 133):

Վրէնը իլան տավար - Սաստիկ հոգնած (մարդ): *Վրէնը իլան տավար ըս, խէ տըղատ յըր չըս կ'էնում* (Ձ):

Վրէնը իլան տըվարէն մին կուճի հօ-հան էլ ա բօլ - Հասունացած պայմաններում վերջնական նպատակին հասնելու համար քիչ ջանք է պահանջվում: *Վրէնը իլան տըվարէն մին կուճի հօ-հան էլ ա բօլ. էտ դէվը էն ա ինոն հափափը ընգած, տըղան լըհա մէհէտ թըխում ա, ըստակում ա* (Ձ):

Վրէնը ինիլ - Հոգնել: ... *էս քառըս տանըմ ա ըստէղ-ընդէղ մընչաք փօսէր անում, վար վրէն ա ընում...* (ԼՂԲԶ, 259):

Վրէնը էվիլ/վէղըրա կախ տալ - Ծաղրել, նշանակել: *Կընէգը մարթին վրէնը էվիլ ա կախ տամ, խըյտառակ անում* (Ձ):

Վրէնը կըճըմթէլ - 1. Սեռական ակտի ակնարկ անել: *Կընէգը մըռնէլանը յետը մարթը սըկըսում ա հըրթնէրէն վէռան կըճըմթէլը* (ՆԱԲ, 114): 2. Հետույքը կսմթել՝ իբր չար աչքից խուսափելու համար: *Իսակ դային փիս աշկավ տըվօղ ա իլան, ըտըրա հըտէ էլ հու տըսնում ար, դանտի վրէնը կըճըմթում ար* (Բ):

Վրէնը կըտըրէլ, ըռըխէն տէմ անէլ - Սեկին արհամարհել՝ ստորացնել՝ անարգել: *էն էլ հօ հարթնը չի՛, ըսկէսվօրը վրէնը կըտըրում ա, ըռըխէն տէմ անում* (Բ):

Վրէնը ճըղըցաքար/սըրընուցու քար կախ տըված - Դանդաղաշարժ, ծանրաշարժ: *Վրէնատ ճըղըցաքար կախ տըված ա՛, խէ ճէլ չըս անում, կօրծըտ պըրծընիս* (Բ):

Վրէնը նի կէնալ - Խիստ ջղայնանալ՝ վրդովվել (նախանձությունից): *Սանթուրը վեր հիըրվանէն արտը ըտի տըսնում ա, վրէնը նիյա կ'էնում* (Ձ):

Վրճան նի կրցընել - Նախանձ շարժելով՝ մեկին խիստ ջղայնացնել՝ վրդովել: *Կուճուր հարթընդ ամմեն օր թանգզն շօրեր ար կրճնում, տըթըրկընգանը վրճան նի կրցընում (Ձ):*

Վրճան պաջիլ - տեն **Վրճնանը տական պաջիլ**:

Վրճան պրել - 1. տեն **խրճան պրել**: 2. Ասում են հետույքը շարունակ աջ ու ձախ շարժող կանանց մասին: *Վրճան պրել կընգա նըման վըխճըրեն տըմըկեն թօղ-թօղ ընելավ քինամ ըն... (Ձ):*

Վրճան տալ - Ավելացնել, կցել: *Մին ճըպատ ա յըր օնում, մին չաթու վրճան տամ քինամ (Ձ):*

Վրճավը անել/կօրծ փըռ(ն)ել/պէն փըռ(ն)ել - Որեւէ բան իմիջիպայլոց անել: *Մարթ վեր կօրծը վրճավը ըրավ, էտ կօրծը կօրծ չի (Ձ):*

Վրճավը խօսել - Թարս խոսել, հակառակ խոսել: *Իզէն վրճավըն ա խօսում (Բ):*

Վրճավը կնիլ - Ի գորու լինել, ուժերին համապատասխան լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): *Ասում ա.- Վեր վրճավըտ կամ չի, հօր ըս անում (Ձ):*

Վրճավը նի մըն(ն)ել, ըռըխավը տոնս կնիլ - Մեկին կոպորեն սիրել՝ պաշտել: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա՛. զիմքուճէն վրճավը նի յա մըն-նում, ըռըխավը տոնս կամ (Բ):*

Վրճավը չօնել - տեն **Վէջնվը չօնել**:

Վրճավը պէն փըռնել - տեն **Վրճավը անել**:

Վրճավը սել քինիլ - Շատ հարուստ լինել: *Սետրակը, կօզի վրճավը սել ա քինում, շատ ըսկուպօյ մարթ ա (Բ):*

Վրճավը տընագ/մասխարա/շուպուղ անել/տալ/քըցիլ - Ծաղրել: *Հէյրանը հինչ կընէ՞ ա՛. շիննցէ՛ սաղ օրը էն ըն վրճավը մասխարա ընես (Բ):*

Վրճեն գօռ կնիլ/հըսնել - հեզն. տեն **Ջօռ ըղ-նել** (հիմնականում գործածվում է հարցական ձեւով): *Վեր մին օր էլ տու քինիս հօնձ անիս, վրճետ գօռ կըկ'ա՛ (Բ):*

Վրճեն գօռ տալ - տեն **Ջօռ անել (2)**:

Վրճեն ըղնել - 1. Պարտվել: *Կօխըլ ըն կէ-նում, Սնըքիսը վրճեն ա ըղնում (Ձ):* 2. Սնանկանալ: *Իզէն առաջ ա իլնիլ հարուստ, միհեն՞ վրճեն ա ընգալ (Բ):*

Վրճեն խըբարեն չինիլ - Լրիվ անտեղյակ լինել: *Նախշունը օխտը սիրական ա պահում, մարթը վրճեն խըբարեն չի (Բ):*

Վրճեն ծակը կուրցընել - անրգ. Սաստիկ հարբել, հարբելուց ինքատիրապետումը կորցնել: *Մակառքաշին էնքան խըմում ա, լափ վրճեն ծակը կուրցընում ա (Ձ):*

Վրճեն կաշին իրըսավը կնիլ - տեն **Իրըսը ըստառան կըտ(ը)րած**:

Վրճեն կնիլ տոնս քըցիլ - Անպատվելով վտարել: *Մարթը էտ էլ վեր տըսնում ա, կըն-գանը վրճեն ա կամ տոնս քըցիլ (Ձ):*

Վրճեն հիննրնվը ապըրել - Անբարոյակա-նությամբ ապրուստ հայթայթել (կանանց մա-սին): *Էտ կընէ՞ վրճեն հիննրնվըն ար ապըրում (Ձ):*

Վրճեն հօփ տալ - 1. Համբերել, դիմանալ: *Ասում ա.- Պատառ էլ վրճետ հօփ տօ, էս ա խօրնա՞ր իփում ա (Ձ):* 2. Հանձնել, անձրել չտեղալ: *Յերգինքը վրճեն հօփ ա տըվալ, բուս-տընեն չուրընական ա (Բ):*

Վրճեն յըրա նըստել - տեն **Հավան նըստել**:

Վրճեն չըտինիլ - տեն **Վէջնվը չօնել**:

Վրճը աղ/ախտա ածել - Խիստ պատժել, տանջել: *Կուրթթուն ըրավ, փըռնէցէն վրճը աղ ըծըցէն (Ձ):*

Վրճը բօշ/թնիլ - տեն **Մաշկան բօշ (2)**:

Վրճը դաղել/թըխծընել - Պատժել, ծեծել: *Բաղվանչին փըռնում ա, էտ խօնցը վրճը դա-ղում (Ձ):*

Վրճը զըռ/ծանդըր - անրգ. Դանդաղաշարժ (անձ): *Էտ վրճը զըռը կարում չի, թա հըտըր-նէրաս հըսնէ (Բ):*

Վրճը իրըսան կարած/կնիլ - տեն **Իրըսը ըստառան կըտ(ը)րած**:

Վրճը կէրած - տեն **Վրճը պէց (2)**:

Վրճը կըրկատած - Աղքատ, չքավոր: *Վրճը կըրկատած մարթ ա Հայրօն, կարում չի թա տօնը պահէ (Բ):*

Վրճը կօկել - հեզն. Զուգ(վ)ել-գարդար(վ)ել, պճն(վ)ել: *Էտ հարթըն ամմեն օր վրճը կօկում ար, տանան տոնս կամ (Ձ):*

Վրճը հըվաքել - Որեւէ բան հասցնել անել: *Ըստարէ ցօրենը շատ ա, ժուղօփուրթը կարում չըն, թա հօնձին վրճը հըվաքին (Ձ):*

Վրճը հօզա/պիհիր/չօփ կօխել - տեն **Վրճը աղ ածել**:

Վրճը ճըղել/ճըրդօտել/ճուրդօտել/ճօթըռել - Ամեն կերպ ջանալ գործը գլուխ բերելու՝ իր ասածը ապացուցելու եւն: *Հիշկան օզում ըս՝*

վրէժըտ ճըղէ, մին ա, տու կարել չըս էտ քարը պուք տաս (Բ):

Վրէժը յըր ա կացալ, կըլխէն խըրատ կարթալ - Ասում են այն դեպքում, երբ փոքրը մեծին, անփորձը փորձառուին փորձում է խրատել՝ խորհուրդ տալ: ...Նէրակ ինձ տուված, վեր անպէն ժողին բիդի ինձ ժինգալավ հաց թըխէլը սըվըրցընէ: Վրէժը յըր ա կացալ, կըլխէն խըրատ կարթալ (Ձ):

Վրէժը շըպըրտօտէլ/շըպըրտ-շըպըրտ ա-նէլ/թօղ-թօղ անէլ - Արհամարհել, անպարկեշտ վարվել: Անց ա կենում մին քանէ օր, էս թանգալ հարթըն ըսքըսում ա վրէժը շըպըրտօտէլը (Ձ):

Վրէժը պաջիլ - տեն **Վրէժնանը տական պաջիլ**:

Վրէժը պէց - 1. տեն **Վրէժը կըրկատած**: 2. Վատնող, չտնտեսող: Վրէժը պէց կընէգը կարել չի տօն պահէ (Ձ):

Վրէժը պըրթալըթծտ - Ուժեղ, հաղթանդամ: Վրէժը պըրթալըթծտ տըղամարթ ա իլալ Սուրվանց Յայկան (Բ):

Վրէժը վեր թօղ(ն)էլ - 1. Նստել, հանգստանալ: Պատահալ վրէժը վեր ա թօղում, էլիա յըր կենում քինամ (Ձ): 2. Հիմնավորվել, բնակություն հաստատել: Ախըրը, կամ ըն էս շէնումը տընէր շինում, վըռընէն վեր թօղում (Ձ):

Վրէժը տալիստըդ ածած/քըսած - Անընդհատ շարժման մեջ գտնվող՝ շարժվող: Վրէժը տալիստըդ ածած ա, խէ նըստում չըս (Բ):

Վրէժը տալիստըդ ածէլ - տեն **Վրէժը աղ ածէլ**:

Վրէժը տալիստը թակէլ/տըրփէրէն կալ - Դժգոհել, բողոքել, պահանջել: Հարթըն վրէժը տալիստըն ա թըկէս, թա.- ինձըտէ խէ վըրսկէ սըհաթ չըք ինք ունէս (Ձ):

Վրէժը տալիստը չըտըսնալ - Անընդհատ աշխատել, չհանգստանալ: Ըշխըդասէր մարթ ա մեր Ըստէփանը, վրէժը տալիստը տըսնում չի (Բ):

Վրէժըտ կէր - Ասում են, երբ մեկը անհավանական որեւէ բան է ասում. ստում ես, չի կարող պատահել, չափազանցում ես: - Ըսօր ծըմակումը արչ ըմ տըսալ. - Վրէժըտ կէր, մեր ծըմակումը արչ չի կա (Բ):

Վրէժը տոն կալ/տոն տըռնալ - տեն **Ծըզտը տոն կալ**:

Վրէժը ցըց տինիլ - արհմ. 1. Մեռնել: Հանրաբեղըն էլ վրէժը ցըց տինիլ, շէնումը էլ չօբան չի մընաց (Ձ): 2. Քնել: Աղանթ ա, թանգալ հարթըն տանը կօրծէրը կանէ, խօրանք կիփի, Մարյան-գիլին հարթըն սաղ օրը էն ա վրէժը ցըց տինիլ (Բ):

Վրէժը փանթըքէղակ կօխէլ - տեն **Վրէժը աղ ածէլ**:

Վրէժը փըռ(ն)էլ (մինիլ) - Մեկի հետ հույս կապելով՝ նրա հետ գործակցել: Տըսնում ա, վեր էրիւշ ճար չի կա, հիփըվանէն վրէժըն ա փըռնում (Ձ):

Վրէժը քաքուտ (լակուտ/շօն) - Անարժան, ողորմելի (մարդ): Ասում ա.- էտ վրէժը քաքուտ լակուտըն ա՞ մընացալ, վեր ախճիգըս տամ ըտըրան (Ձ):

Վրէժը քըմական կացած - Շատ նիհար (հիմնականում կանանց մասին): Վրէժը քըմական կացած ախճիգ ա, ընդըրա հու բիդի օգի (Բ):

Վրէժը քօնէլ - տեն **Վրէժը աղ ածէլ**:

Վրէժը քօրէլ - տեն **Խըգատակը քօրէլ**:

Վրէժը օխտը փուլ - անրգ. Մեծ հետույք ունեցող (կանանց մասին): Կընէգ, հինչ կընէգ, բօյը՝ էրկու մետըր, վրէժը՝ օխտը փուլ (Ձ):

Վրէժը խըղըցընէլ - տեն **Ուրան թանգ ծախէլ**:

Վրէժը ըղնէլ - Վարկաբեկվել: Վրէժը ըղնէլը ընգած ըրփըվէրին քամախտ կինի (Ձ):

Վրէժը ըղնէլ - Վարկաբեկվել: Սիրանը շէնումը էլ ջանիլ հարթըն չըթօղից, լօխճին վրէժընըվէր քըցնալ (Բ):

Վրէժը նի մըն(ն)էլ - Բծնել, շողորթորթել: Իգէն վրէժը նի մըննէլավ ամմէն հինչու հըսալ ա (Բ):

Վրէժը վրէժու անէլ - տեն **Մաշկ մաշկու տալ**:

Վրէժը տալ - արհմ. Սաստիկ տանջվել՝ չարչարվել: Սաղ օրը վրէժը ա տամ, ամմա կարում չի, թա տօնը պահէ (Բ):

Վրէժու կըրկատան - 1. Ուշ եկած, ուշացած, ոչ բնիկ (մարդ): Ասում ըն.- Տու վրէժու կըրկատան ըս, քըգ փայ չի հըսնում (Ձ): 2. Որեւէ բանի վրայից դրված՝ կցված (մաս, շերտ, կտոր են): Ասում ա.- Մին փուլ ցօրէն կըտամ, հնալ մին վրէժու կըրկատան էլ նըհըտը (Ձ):

Վրէժուքը կալ - տեն **Վրէժավը կալ**:

Վրէժուքը շօռ տալ - Ինքն իր առանցքի շուրջը պտտվել: Կընէգը թանգալ շօռը կընում ա, վրէժուքը շօռ տամ, վեր մարթը տըսնալ (Ձ):

Վրճաբանը շօռ տալի վախտ - Կարճ ժամանակամիջոց: Էնքան կօրծը շատ ա, վրճաբանը շօռ տալի վախտ էլ չօնիմ, թա պատառ դին-ջանամ (Բ):

Վրճաբան տալ - 1. Հեղուկը լցնելիս ամանի կողքով թափվել: Կինին ըծելիս վրճաբանն ա տամ, լօխ վեր տըճնում (Բ): 2. Անհաջողության հանդիպել, հակառակ սպասվածի կատարվել, հույսերը չարդարանալ: Հանքին կօրծերը լամ չի, վրճաբանն ա տըվալ (Բ):

Վրճակալ խաղ անել - Շատ հարուստ լինել: Սըհականց Աթոն Էն ա իլնլ քանիք մընելիս, մըհենգ վրճակալ խաղ ա անում (Բ):

Վրճակ Էվնվ սըրփանծ - Շատ մաքուր, մաքրամաքուր: Սնք-սնք կընեգ ա Նախշունը, տօնը, հայաթը թամնոգ, վրճակ Էվնվ սըրփանծ (Ձ):

Վրճակ ծըրքեր/մաններ ինիլ - Մեծ վարպետություն ունենալ, շատ վարժ հմուտ ձեռքեր ունենալ: Վրճակ ծըրքեր օնե ուստա Օհանեսը (Բ):

Վրճակ կացենըն էլ ա ծըմակը քինում - Կարիքը բոլորին ստիպում է աշխատել: Վրճակ կացենըն էլ ա ծըմակը քինում. վեր տըճնում ա՝ ճար չի կա, թանջիրը Էտ քարվանսարումը նծ-քանր ա տըճնում, հըցըրփօր կօրծ անըմ (Ձ):

Վրճակեն չօփալ պըրանել - տեն Վրճակալ խաղ անել:

Վրճակեն վրճակալ վըսկըծիրիլ - Մաքուր բանը կրկին՝ անտեղի մաքրել: Ասում ա.- Տըճնում չըճ, վեր Էն ա թամնոգ, հինչ ըճ վրճակեն վրճակալ վըսկըծիրիլ (Ձ):

Վրճակեն ցըփեն մաչին էլ ա պըծըպածի անում - Արժեքավորը՝ կարեւորը բոլոր պայմաններում էլ դրսևորվում է: Վրճակեն ցըփեն մաչին էլ ա պըծըպածի անում, Էտ տըղան ինրան ըշխըղօվոր ինիլնվը ըտըղ էլ ա լօխճին աշկեն լնսը տըճնում (Ձ):

Վրճակ սարեր խօսկ տալ - Անկարելի բաներ խոստանալ, շատ բաներ խոստանալ: Մինչըճ վըսակվելը հըրթընըցուկեն վրճակ սարեր ըն խօսկ տամ (Ձ):

Վրճակը հաստ/պենդ - Ամրակազմ, ուժեղ (մարդու մասին): Վրճակը հաստ տըղամարթ ա իլնլ Առըստամ Ապան (Բ):

Վրճակը մըսումը - Պարարտ, չաղ, առողջ: Վրճակը մըսումը անչեռն ա (Բ):

Վրճակը տնդն - Երկարատև սովածություն: Ենթարկված, սովահալած, սովատանջ:

Սաղին կըռվեն վըխտանց վրճակը տնդն ա, հիշկան օտում ա, քուշտանում չի (Բ):

Վրճակ տըճնալ/կըտըրել - 1. Ոսկորի պես կարծրանալ, ոսկրանալ: Ծըմընը շենին հըղեն սառչում ա, վրճակը կըտըրում (Ձ): 2. տեն Վրճակ տըճնալ:

Վրճակ թիքն/կուտուր/պատառ - Դրական բարձր արժանիքներ ունեցող մարդ: Մեր հըրե-վան խօնար աքերը վրճակ թիքն յա, լօխ սի-րում ըն (Բ):

Վրճակ կին - տեն Կըրակու կին:

Վրճաճ ճիլ - Խարդախ, ստոր, նախանձ (մարդ): Հանքին հինչ մարթ, վրճաճ ճիլ ա (Բ):

Վրճաճ անել - տեն Թիլ անել (3):

Վրճաճ հըղէ - Արտաքնոց, պետքարան: Տատմարը Էտ պանրիլը յօր ա օնում, տանում քըցում վրճաճ հըղէն (Ձ):

Վրճաճ ըղնել - տեն Վրճաճ քըթեն նի կնլ:

Վրճաճ աշխարքը օնել - 1. Հոտը՝ բույրը տարածվել: Ծառերը վեր ծաղկում ա, վրճաճ աշխարքը օնում ա (Բ): 2. Լուրը տարածվել: Կանիին սաղ գանքումը մեհետ կուղօթուն ըրավ, վրճաճ աշխարքը կնլնվ (Բ):

Վրճաճ ընելալ գիղն - Հնարամտությամբ կռահել՝ իմանալ: Լալ վրճաճ կանը վրճաճ տըղը վրճաճ ընելալ ա գիղն (Ձ):

Վրճաճ քըթեն նի կնլ - 1. Հոտ զգալ: Վեր նի յա մընում բաղը, սըրկելիլն վրճաճ քըթեն նի յա կամ (Ձ): 2. Ինչ-որ բան կռահել՝ իմանալ՝ կանխազգալ: Կուղօթունեն վրճաճ քըթեն նի յա կամ, բաղվանչին քըշերը քօն չի ինիլ (Ձ):

Վրճաճ կնլ - 1. Սկսել հոտել, նեխվելու հոտ զգացվել: Կամ ըն տըճնում՝ կավը ըստակած, մըսան վրճաճ ա կամ (Ձ): 2. Սպասվել: Կըռվում վրճաճ ա կամ (Բ):

Վրճաճ քինիլ (մինին) - տեն Վրճաճ քինիլ (մինին):

Վրճաճ խալիչին կենալ չի - տեն Խօգիլ կըլծիլ խալիչին կենալ չի:

Վրճաճ ջանը ըղնել/նի մընել - տեն Զանը մըղըմօղ ըղնել:

Վրճաճ տիրին խալիչին յըրա, թուլուլ ընգավ, ընգավ տափը - տեն Խօգիլ կըլծիլ խալիչին կենալ չի:

Վրճաճ փախած ըլըբաստըրակ - Սարսափած, ահաբեկված (մարդ, կենդանի): Վրճաճ փախած ըլըբաստըրակ ըճ, հինչ ա՝ պըտահալ (Բ):

Վճիռը բըրոնը/գըրվումը վեր կըբըցին - Գործը հարմար պահին պետք է անել, առիթը չպետք է բաց թողնել: *Հարը ասմա. «Վճիռը բըրոնը վեր կըբըցին. քանէ թօռը նի չի կալն, յճր կաց, քիւնի բօստանը պիհի»* (2):

Վճիռցակ կըտըրէլ - Գոռոգամտել, արլորանալ: *Հանշիմը շինըմաչումը սուա ա անում, կամ տանը վճիռցակ կըտըրում (Բ):*

Վճիռը էշին քօռակ կինի - Հեգնաբար ասում են երեխայի կենցաղային հոգսերը հոգացող տղամարդու մասին: *Կանի, վճիռը էշին քօռակ կինի, էտ կընէգըտ հինչ պէնի յա, վեր տու վըս խոփեն շօրերը լըվանում (Բ):*

Վըլամաղ-շարմաղ - տէն **Հնրի-մաննա**:

Վըխըկօտէն աշկէն կատուն բըշէրը օշափ ա քրվամ - Վախկոտը երկյուղ է կրում անգամ չնչին բաներից: *Վըխըկօտէն աշկէն կատուն բըշէրը օշափ ա քրվամ. մեր Արսէմը վեր մին աղվէտ էլ ա տըմնում, սըրտաճանք ա ինում (Բ):*

Վըխճարէն թօզը կիւլին ըշկերէն օքուփ ա - Լավ՝ շահավետ արդյունքի հետ կապված դժվարությունները հաճելի են: *Վեր ծնունը կիւլտում ա, վըրսկան Ավետը ուրխանում ա. ըստըդ ըն ասալ. «Վըխճարէն թօզը կիւլին ըշկերէն օքուփ ա»* (Բ):

Վըխճարէն սնորհն հըմբարվում չի - Ասում են շատ ունեւոր մարդկանց մասին: *Դէ, Մանվէլըն էլ մեր շէնին համփան ա. վըխճարէն սնորհն հըմբարվում չի (Բ):*

Վըխճարէն սնորհն յըտ տըմալ, կաղէգը առաշկ ընցալ - Հանգամանքների անսպասելի շրջադարձից անարժանները շահում են: *Վըխճարէն սնորհն յըտ տըմալ, կաղէգը առաշկ ընցալ. ախպերքը քօչնլ ըն, Դօրոնց բաղէրը լօխ մընացալ ա ախմաղ Սըմսօնէն (Բ):*

Վըխճարէն տըմակը վեր քօր ա կամ, տանում ա քըսում չուբանէն մըհակը - տէն **Օխ-ծէն կըլծխը վեր ցավում ա, պիրում ա տինում հըղըցէն մաչին**:

Վըղըմօխեր անէլ/շինիլ - 1. Քամուն տալ, վատնել, փչացնել: *Էտ ախմախը հօրը իւնծ-չիւնծը լօխ վըղըմօխեր քրալ (2):* 2. Ավերել, կործանել: *Լէնգ-Թէմուրը ուրան գօրքէն հըրամանք ա տաս, վեր էտ վանքը վըղըմօխեր շինին (2):*

Վըղըմօխեր կըտ(ը)րէլ/տըմնալ - 1. Վատնվել, փչանալ, փռոխանալ: *...Վըսկոռնէն էլ փըթըմ ըն, վըղըմօխեր կըտըրմ...* (ՋՏ, Բ, 136): 2.

Ավերվել, կործանվել: *Վըմվէն վախտը շատ շէնէրք ա վըղըմօխեր տըմնալ (Բ):*

Վըղըփարտակ անէլ - Հողով ծածկել, հողի տակ թողնել: *...Վեր հայօց ծօլին մին քանէ տարէ էլ մընա ծօլին տակին, յա ավագը պէտմա վըղըփարտակ անի, յա ծնկնին ռէխը պէտմա ընգնի (ՋՏ, Բ, 68):*

Վըղըփարտակ ինիլ/տըմնալ - Հողով ծածկել, հողի տակ մնալ: *Յերգըրաշարժին վախտը էտ յըխծէն էլ ա վըղըփարտակ իւնլ (2):*

Վընաս չօնէ - Ոչինչ, փոյթ չէ, հոգ չէ: *Թաքավերը թա.- Թօկաց դօնաղնէն յօր օնէ կա, վընաս չօնէ (ՀԱԲ, 15, 84):*

Վընասու տակ ըղնէլ - Նյութական կորուստ ունենալ, վնաս կրել: *Խախը հէլվան ըն պահում օքուփ անում, մեր Սէտրակըն էլ պահում ա, պահում, վըրջումը վընասու տակ ըղնում (Բ):*

Վընասու տակ քըցիլ - Վնաս՝ նյութական կորուստ պատճառել: *Ըտըրա հէտէ էլ ամմէն շէն նի մընէլալ հըրցընէս ա, թա թօրքէրը հօ վընասու տակ չըն քըցնլ (2):*

Վընաս քաշիլ - տէն **Վընաս անէլ**:

Վըննաթակ/Վըննակօխ անէլ - տէն **Վըննատակ տալ**:

Վըննաթակ/Վըննակօխ ինիլ/տըմնալ - տէն **Վըննատակ ինիլ**:

Վըննամուտը(տ) պարի ինի - Մեկի մի տեղ գալը ողջունելու քաղաքավարական արտահայտություն, գալուստը (գալուստը) բարի լինի, բարով եկալ (եկար): *Թանգան հարթնանը վըննամուտը պարի ինի (Բ):*

Վըննատակ ըղնէլ - 1. տէն **Վըննատակ ինիլ**: 2. Փոքր՝ տկար լինելով՝ ուրիշներին՝ աշխատողներին խանգարել: *Էս խօխան վըննատակ ա ըղնում, թօղում չի, թա կօրծ անինք (Բ):* 3. Ստորանալ, արհամարհվել: *Շատ վըննատակ ընգալ, մինչըվ կարից կօրծի նի մըննէ (Բ):*

Վըննատակը փարշ անէլ - տէն **Վըննատակէն գանք մըկնէլ**:

Վըննատակը քանդիլ - Մեկի դեմ դավ նյութել՝ որոգայթ լարել: *Բըրիգադիրը նախագէն վըննատակը քանդից, փըռնէլ տըվալ (2):*

Վըննատակ ինիլ/տըմնալ - 1. Ոտնակոխ արվելով՝ կոխտովելով փչանալ: *Էնքան ժէնգանլ լօխ վըննատակ իւնլ, մինըն էլ չի մընաց (Բ):* 2. Ոտնակոխ արվել՝ կոխտովել: *Հըղէն Էնքան վըննատակ ա իւնլ, պինդնլ ա (2):*

Վրննատակ տալ/քրցի/անէլ - 1. Ոտնակոխ անել, կոխոտել: *Հիյվրննէն վրննատակ տրվէն, յոնջան փուչըցըրէն (Ձ):* 2. Շատ տեղեր շրջել՝ ման գալ՝ լինել: *...էլ շէն ու քաղաք չի թուղէս՝ սաղ վրննատակ ա տաս, ամմէն տեղ սօրաղ ա ընէս, տըղօրանցը քըթիննա չի...* (ԱԲ, 174): 3. Ոտնահարել, անտեսել, մոռանալ, կոպիտ կերպով խախտել: *Շատօրը մեր պայմանը վրննատակ տըվավ (Բ):* 4. Անարգել, անպատվել, ստորացնել: *Լավ թաքավէրը էն ա, վեր ուրան ժողովորթէն վրննատակ չի տամ (Ձ):*

Վրննաքա(ր)2 տալ - տեն **Վրննէրը հըրտան քա(ր)2 անէլ:**

Վրննէրէն գօռ տալ - տեն **Վրննէրը թափ քըցիլ:**

Վրննէրէն-ծըրքէրէն անէլ - Ռիմադրել: *...էտ հարթը վրննէրէն-ծըրքէրէն ա անում, թօղում չի (ԱԱ, 47):*

Վրննէրէն պըտկընէրէն յըրա - Զգույշ, անձայն: *Վրննէրէն պըտկընէրէն յըրա մուտանում ա, թաքավէրին ըխճըկանը պէրցին տական աչառը յօր օնում... (Ձ):*

Վրննէրէն տակէն կըրակ էր(վ)իլ - Անհանգիստ լինել: *Վրննէրէտ տակէն կըրակ ա՞ էրիւմ, խէ տըրդտ նըստում չը՞ս (Բ):*

Վրննէրէն տակը տալ/քըցիլ - տեն **Վրննատակ տալ:**

Վրննէրէն տակէն ըմ տիրանլ - Որեւէ բան մերժելով՝ չկատարելով արտահայտությունն չի դեպքում: - *խէ քինամ չը՞ս հօնծ.* - *Վրննէրէն տակէն ըմ տիրանլ (Բ):*

Վրննըծըրքա ըղնէլ - 1. Հաշմվել, գործունակությունից զրկվել, ինչպես նաեւ՝ շատ ծերանալ: *Սօնէն, վեր ծիրքըվըննա ընգընէս ա, տանան տիւս ըն ընէս (ՀԲ, 337):* 2. Խիստ վախենալուց՝ ահաբեկվելուց ուշաթափվել: *Արչը վեր կ'օռռաց, Ավետը վրննըծըրքա ընգավ (Ձ):* 3. Ծիծաղից՝ ուրախությունից թուլանալ: *էտ սօտըն էլ վեր ասում ա, հընգէրունքը վրննըծըրքա ըղնում ըն (Ձ):*

Վրննըծըրքավ անէլ/խօսէլ - Նշանացի բան հասկացնել: *Մարթը շատ ա վրննըծըրքավ ընէս, ամհա կընէգը մըհալ չի տինիս (Ձ):*

Վրննըծըրքա քըցիլ - Ուժասպառ անել, թուլացնել, գործունակությունից զրկել: *էս կօրծը ինծ լափ վրննըծըրքա քըցից (Բ):*

Վրննըծըրքը թիւանալ - տեն **Վրննըծըրքա ըղնէլ:**

Վրննըծըրքը կապէլ - տեն **Վրննը կապէլ:**

Վրննըծըրք ըղնէլ - 1. Զանալ, ճիգ թափել, այս ու այն կողմ ընկնել: *Հիշկան վրննըծըրք ա ըղնում, կարում չի էտ քարը պուք տա (Ձ):* 2. Խուճապի մեջ ընկնել, տագնապի մատնվել: *Կըռվէն խաքարը հըսավ շէնը, ժողովորթը վրննըծըրք ընգէն (Ձ):*

Վրննըծըրքը պընդըցընէլ - Ճանապարհի պատրաստություն տեսնել: *Խօրէնը վրննըծըրքը պընդըցընէս ա, վեր էք'սը հըղէ ինի (Ձ):*

Վրննըծըրքը սաղ/տըրդը - տեն **Շըրքը՝ սաղ, վրննը՝սաղ:**

Վրննըծըրքը տափան կըտըրէլ - 1. տեն **Արմանք տանէլ:** 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ:**

Վրննըծըրքը տծղ ըղնէլ/տըղտծղալ - տեն **Ջանը տծղ ըղնէլ:**

Վրննըկանլիք(տ) պարի ինի - տեն **Վրննամուտը(տ) պարի ինի:**

Վրննըհան անէլ - Խիստ հոգնեցնել, ուժասպառ անել: *էս հըղէն մեզ լափ վրննըհան ըրավ (Բ):*

Վրննըհան ինիլ/տըրդնալ - Խիստ հոգնել, ուժասպառ լինել: *Ասում ա.- էս ա մին շէրէթ ա՝ էծէրըս կօրած, էնքան շօռ ըմ յէկալ, լափ վրննըհան ըմ իլնլ... (ՀԺՀ, VII, 286):*

Վրննըպըկէ անէլ/տինիլ - տեն **Յըխան հըվաքէլ:**

Վրննըվըննը անէլ - Մի կերպ քայլել, դեռ նոր քայլել սովորել (երեխաների մասին): *Տահանց մին քօրփա խօխա յա իննում հըլն վրննըվըննը ընէլիս... (ՀԱԲ, 15, 131):*

Վրննըտական մինչը՝վ մըգէրէն պըտօկը - տեն **Վրննան (մինչը՝վ) կըլծիք:**

Վրննըտական պաջիլ - տեն **Վրննանը տական պաջիլ:**

Վրննըտակէն գ'աբան մըկնէլ - Մեկին պատվաւոր ընդունելություն արժանացնելով՝ նրա ուղեւորի տակ գորգ փռել: *Հարթանը հանրը վեր կ'ամ ա, Նուրի աքան վրննըտակէն գ'աբան յա մըկնում (Բ):*

Վրննըտակէն մօրթէլ - Մեկին մեծարելով՝ նրա ուղեւորի առաջ գառ, աքլոր եւն մորթել: *Մին դօջ ա պիրում, դունաղէն վրննըտակէն մօրթում (Ձ):*

**Վրենքտակէն սապուն տինիլ - տեն Վրեն-
նատակը քանդիլ:**

Վրենքտակու կորջիլ/քինիլ - 1. տեն **Վրեն-
նատակ ինիլ (1):** 2. Անտեղի կորսվել՝ վատնվել՝
ծախսվել: *Էնքան հըրըստօթունը լօխ վրենք-
տակու կորավ (2):*

Վըջփօջ անէլ - Ոչնչացնել, փչացնել,
կորստյան մատնել: *Կումաշը նի մըտավ բօս-
տանը, սաղ վըջփօջ ըրավ (Բ):*

Վըջփօջ ինիլ/տըճնալ - Ոչնչանալ, փչա-
նալ, կորստյան մատնվել: *Տօնը Էրվից, Մաքա-
ղաթէն իլնծ-ջիլնծը լօխ վըջփօջ իլնվ (Բ):*

Վըռըկըխան կըտըրած գըկըճ - արիւմ.
Յածրահասակ եւ չաղ (մարդ): *Էտ վըռըկըխան
կըտըրած գըկըճը լօխճին գըվիըր պէրալ ա (Բ):*

Վըռըկըխան յըրա ածէլ - Անհիմն՝ անտեղի՝
տակից գլխից խոսել: *Հինչ ը՛ս վըռըկըխան
յըրա ածում, մին ա, քըճ ըսկանօղ չի կա (Բ):*

Վըռըկըխէն անէլ - 1. Պարել, պարային
շարժումներ անել: *Սնրքիսը հըրսընքումը հնր-
փում ա, յը՛ր կէնում ըսքըսում վըռըկըխէն ա-
նէլը (2):* 2. Վերջին պտույտները գործել: *Ճնրը
կըտըրվում ա, ճըղըցաքարը վըռըկըխէն ա
անում (2):*

Վըռըկըխէն յէշիլ - 1. Տնտղել, հանգամա-
նորեն գննել: *Վըռըկըխէն յէշում ա, թա.- Էս ծին
քավթառ ծի յա, իծծուն մընէթա իվիլ չնծի (2):*
2. Մի բանի արդյունքին սպասել, ակնկալիք
ունենալ: *Մին քանէ տարէ վըռըկըխէն յիշիս ա,
ամա Էտ հէրէնջը մընաս ա սըբէ (ԱԶ, 52):*

Վըռըկըծիս անէլ - Գործը վերջացնելու վրա
լինել: *Էրիս վէր կամ ա վըռըկըծիս ընէլի վախ-
տը, տընատարը կամընը մօրթում ա, վէր ուս-
տօցը մին լավ հնրումնաթ անէ (2):*

Վըռըկըծիսը մընալ - 1. տեն **Վըռըկըծիս ա-
նէլ:** 2. Անօգտագործելի մասը մնալ: *Էնքան
ցօրէնը լօխ Էրվից, վըռըկըծիսըն ա մընացալ (Բ):*

Վըռըջօռտուն(ն) անէլ/ըղնէլ - Շփոթմունքից
անընդհատ պտտվել՝ դես ու դեն ընկնել՝ ինչ անելը
չիմանալ: - *Հա, Էն վըռըջօռտուն ընգած Սահա՛կը,
Էն ա տըկօղնէ քօլէն տակէն... (ՆԱԲ, III, 107):*

Վըռըսննդի տալ/անէլ - Հետույքի վրա սա-
հելով՝ շարժվել: *Էտ խօխան հնլն օթ ըմսը՛կան
կա վէջ, ամմա վըռըսննդի յա տամ (Բ):*

Վըռըվըճ անէլ - Ետ-ետ գնալ: *Օշափը վը-
ռըվըճ ընէլավ մին քէրծավ թօկուլ ա ինըմ,
սատկըմ (ՀԺՀ, VI, 97):*

Վըռըվըճ քինծղ քը՛ստ - Համառ, իրասածի
(մարդ): *Մէր Ակօփը վըռըվըճ քինծղ քը՛ստ ա,
վէր ասալ ա, բիդի անէ (Բ):*

**Վըռըտակու քինիլ - տեն Վրենքտակու
կօրջիլ (2):**

Վըռըքէց անէլ - 1. տեն **Վըռըվըճ անէլ:** 2.
Հետույքը արհամարհաբար դեպի մեկի կողմը
շրջել: *Սօնին Նըխշունէն Նըհը՛տ խըռավ ա,
ըտըրա հը՛տէ յա վըռըքէց անում (2):*

Վըռըքէց պար կնլ - Հետույքը տարուբե-
րելով՝ պարել: *Հարթըն փը՛սան կըտանէ, շաքա-
շը՛ ածօղը, մըկառէն լըհա մին վըռըքէց պար
կնլ ա մընամ (ԱԲԲ, 53):*

**Վըռըսօնի կըտըրէլ - տեն Վըռըջօռտուն(ն)
անէլ:**

Վըսկըռ(ք)նէն անլէր անէլ/աղէլ - Սաստիկ
պատժել՝ ծեծել: ... *Թակում ա, վըսկըռքնէն անլէր
անում... (ՀԺՀ, VII, 325):*

**Վըսկըռ(ք)նէն ա կաշին մընալ - տեն
Կաշին ա վըսկըռ(ք)նէն մընալ:**

Վըսկըռ(ք)նէն ըղնէլ - Ազդել, ներգործել,
համակվել մի բանով: *Ջոռնաչին մին լավ հա-
վա յա ածում, այուն վըսկըռնէն ա ըղնում, յը՛ր ա
կէնում, պար կամ (2):*

**Վըսկըռ(ք)նէն մընալ - տեն Կաշին ա վըս-
կըռ(ք)նէն մընալ:**

Վըսյաթ անէլ - 1. Կտակել, կտակով ունեց-
վածքը տնօրինելու կարգադրություն անել,
կտակով իբրեւ ժառանգություն թողնել: *Հնրը
հըրըստօթունը վըսյաթ ա անում տըղէն (2):* 2.
Պարտավորություն դնել, պատգամել: *Մարը
տը՛սնում ա, վար ինքը մըռնէլու յըրա յա, մար-
թին վըսյաթ ա անում.- Վար մը՛ռնէմ, իմ աչի
ծը՛ռքըս կըտը՛ պահէ (ՆԼՂԺԲ, 108):*

Վըստանա թանգ(զ)ն կըտըրած - Շատ նոր,
չօգտագործած (գորգ, կարպետ են): *Սիրը՛վ ա-
քէրը թօռնանը Էրկու վըստանա թանգզն կըտը-
րած քանքն տըվավ (2):*

Վըրըվնրդ անէլ - Ջննել, տնտղել: *Ավազակ-
նէրէն վըրըվնրդ անում, կարում չի ճինանչի
(ՆԱԲ, 42):*

Վըրջէմն էլ չի կօխ տալ - Ասում են շատ
բարի՝ ազնիվ՝ արդար մարդու մասին: *Մուկուչ
դային շատ պարի մարթ ա. վըրջէմն էլ չի կօխ
տալ (Բ):*

Վըրջէմնու նըման - Մեծ աշխատասիրու-
թյամբ: *Վըրջէմնու նըման կօրծ ա անում (2):*

Վերսակախ հոռէ - Սգվոր (անձ): Մարյան աքերը վրսակախ հոռէ յա, սաղ օրը էն ա սծք ըսելիս (Բ):

Վերսկանան փախած ըլբաստըրակ - տեն Վրբաս փախած ըլբաստըրակ:

Վերսկանէն լիւզիւն կըցավէ, ծոկհանէն՝ աչի կոռնը - Ասում են՝ ակնարկելով որսկանների սուտ խոսելը, իսկ ծոկորսների՝ շատ հոգնելը: Վրբսկան Քամալը էլիա ըսքըսում ա իւրան տուտըրը, ամիա ծոկհան Աթօն էն ա ինում նընջած. նրիա չըն ասալ. վրսկանէն լիւզիւն կըցավէ, ծոկհանէն՝ աչի կոռնը (Ձ):

Վերսկանէն ծիյան վեր քաշծղ - Շատ ճարպիկ: Վրսկանէն ծիյան վեր քաշծղ տըղա յա Ութին (Բ):

Վերսկանէն ցիրբկը տըրբխը կըմաշի, ըրիւզիւնը՝ ըրբխը - Ասում են՝ ակնարկելով որսկանների՝ ամբողջ օրը որսի ման գալը, իսկ երեկոները՝ սուտ պատմություններ պատմելը: Վրբսկանէն ցիրբկը տըրբխը կըմաշի, ըրիւզիւնը՝ ըրբխը. մեր Ակկարը ամմեն օր քիւնամ ա վրբս տերտակ կ'ամ, իւրան չալ տուտըրավը կըլիւրնես դանգ անում (Բ):

Վրվըրթօնը յրբ անէլ - Կսկծացնել, հեծեծալ տալ: Մրիակավը ծերթէն թըխում ա, վրվըրթօնը յրբ անում (Ձ):

Վրվըրթօնը յրբ ինիւ - Կսկծալ, հեծեծալ: Հիւթին կըռքը տոնս ա կալնի, վրվըրթօնը յեր ա ինում (Բ):

Վրրցակէն պէռ(ն)էլ - Թշվառության հասցնել, սնանկացնել: Բիդասը տըղան հօրը-մօրը վրրցակէն կըպէռնէ (Ձ):

Վրրցակէն պէռ(ն)իս՝ կըտանէ - Ասում են քիչ՝ աղքատիկ ունեցվածքի մասին: Ըտըրա իլած-չիլածը հինչ ա, վրրցակէն պէռնիս՝ կըտանէ (Բ):

Վրրցակու կանչ - Անտեղի ասված խոսք: Ըտըրա ըսքծնէն սաղ վրրցակու կանչ ա, մրիալ մէլ քըցիւ (Բ):

Վրրցակու պէռնը - Քիչ քանակությամբ՝ չնչին բեռ՝ ունեցվածք: Հէլսիլին տանը իլածըն էլ հինչ ա, վրրցակու պէռն ա (Ձ):

Վրրցատու կ'էգան/պէխկ - Կոպիտ, անտաշ, տղամարդու հատկանիշներով օժտված (կին, աղջիկ): Թէմուրը մին վրրցատու կ'էգան ա օգալ պէրալ (Բ):

Վրրցըկասան/Վրրցակու սան ըսկընալու - Ազնիվ, մաքուր, չարատավորված, միամիտ: Վրրցըկասան ըսկընալու ախծիգ ա Սանամը (Ձ):

Վրրցըկըռըվ տալ - Անտեղի վիճաբանել: Զիհիլնէն հարփում ըն, ըսքըսում վրրցըկըռըվ տալը (Ձ):

Վրրցթօն անէլ - Կենակցել, բեղմնավորել: Էրիւշ տըղա մին ք'ալն յըն պիրում քըցիւն կըվէրէն մաչը, վեր վրրցթօն անէ (Բ):

Վրրքըզի տալ - Ցատկոտել, խաղալ, անհոգ ու անգործ ման գալ: Դէ, խօխէնք ըն, լի, սաղ օրը էն ըն վրրքըզի տալիս (Ձ):

Վիւ(լ)ի-թէլ(լ)ի անէլ - արիւ. 1. Առանց կշռադատելու՝ հետեւանքները հաշվի առնելու գործ ձեռնարկել: Հու վիլի-թէլի անէ, վերչումը կըլծիւր կըթակէ (Ձ): 2. Պարապ-սարապ թափառել: Խալիսը հծնծ ըն անում, մեր Մայիսըն էլ սաղ օրը էն ա վիլի-թէլի ընէլիս (Բ):

Վիճի-վիճի անէլ - Արագ-արագ եւ անտեղի խոսել: Խըրէգ վիճի-վիճի ըրա՝ (Բ):

Վիչըլիւտ շօն - Կեղտոտ, ոչ մաքրասեր, վրան ոջիլներ ունեցող (մարդ): Էտ վիչիլիւտ շօնըն ա՝ մընացալ, վեր նրիւրտը հըրակաշ տըռնամ (Բ):

Վիչիլը օտէլ - Շատ ոջլոտ լինել: Խուլիւտ կըլծիւր վիչիլը օտում ա (Բ):

Վիչիլն յերիշ - Արագ ընթացք: Ծատօրը վիչիլու յերիշնալ ա հըղէ քիւնում (Բ):

S

Տազ անէլ - 1. Լռել, սսկվել: ... Էս քառքս տազ ըրած պիտոն ա բէջիթ մին փօս կըտրում, լօխ ածըմ մէջը... (ԼԴԲԲ, 259): 2. Համբերել, սպասել: Աղվէսըն ասում ա.- Ճըղացպան ախպէր, տու տա՛գ ըրա, յըս քըզը՛տէ թաքավէրէն ախճի՛զըն ըմ հօգլական (ՀԺՀ, V, 626):

Տալի-յը՛ր ունէլի պէն ինիլ - Մեկի հետ չլուծված հարց՝ հաշիվ ունենալ: Թոնի դային թա. «Սիրանուշ, վար մեր կընգանը նըհետ տալի-յը՛ր ունէլի պան չօնէս, հօր ըս սանսըտ կըլծիսըտ քըցալ» (2):

Տալ-յը՛ր օնէլ - Մեկի հետ որոշակի հարաբերությունների մեջ լինել: Ըտի էլ էտ շէնումը տահանը ապրում ըն, տամ ըն-յը՛ր օնում, ուրոնր դայաղ կէնում (2):

Տախ կըտըրէլ - Գիրանալ: Խօզէրը կաղէնը օտում ըն, տախ կըտըրում (2):

Տակ անէլ - 1. Սուզվել, խորտակվել: Էտ խընծօրնէն քըցիս ա ճիրին մաչը, տըսնաս՝ մինը տակ ա ընէս... (ՀԺՀ, V, 291): 2. Անհետանալ, այլեւս չերեւալ: Չօբանը թա.- Մըտկավըտ էտ պէնըտ անց չի կըցընիս, վը՛ր անց կըցըրէր, ճուրը տակ ա ըննական (ՀԺՀ, VII, 191):

Տական-կըլխան խօսէլ/տոն տալ/թօխըրէլ - տեն Իվիլ-պականա խօսէլ:

Տական (մինչը՛վ) կըլծիս(ը) - Ամբողջովին, ամբողջապես: Մացակը խըմած ըղնում ա գօլը, տական մինչը՛վ կըլծիսը թըրջվում (Բ):

Տական նամ յը՛ր օնէլ/քաշիլ - 1. Թեթել դիտողությունից՝ խոսքից վիրավորվել: Վայ ա, վեր մինը մին պէն ա ասում, մեր Հայկուշը տական նամ ա յը՛ր օնում (Բ): 2. Կասկածամիտ լինել: Տական նամ յը՛ր օնօղ կընէ՛գ ա էլէսը, մօրը ըսածէն էլ չի հըվատում (Բ):

Տական նի կէնալ - տեն Վը՛ռան նի կէնալ:

Տական նի կըց(ը)նէլ - տեն Վը՛ռան նի կըց(ը)նէլ:

Տական տալ - Խանութի լավ ապրանքը թաքուն թանկ վաճառել: Սավէտին վախտը

մաղազինչէքը լավ ապըրանքը տական ըն իլնլ տալիս (2):

Տական տոն կ'նլ - 1. Ստանձնած գործը հաջողությամբ ավարտել՝ գլուխ բերել: Խը՛ղճ Մուխանը հէն՛գ տարէ յա՛տօն ա շինոն, ամմա կարում չի տական տոն կ'ա (Բ): 2. Պրծնել, ազատվել: Էս գոլոնմէն տական վեր կարինք՝ տոն կ'անք, լավ ա (Բ): 3. Լավության փոխարեն հատուցել: Ասում ա.- Թնջիրըն ապըրած կէնա, յըս քու ըրած լըվոթունէն տական հունց տո՛ն կ'ամ (2):

Տակավ(ը) անէլ - 1. Մի բան իր տակը թողնել (փլվելով, վրաերթ անելով եւն): Պատը պարան յը՛կավ, Մըրքըրէն տակավը ըրավ, ըսպանից (Բ): 2. Գողանալ, յուրացնել: Նախագան կըլխօզէն ցօրէնը տակավ ըրավ ծախից (2): 3. Թաքցնել, ծածկել, խողարկել: ... Էլ կօլ տըված վէքսիլնէ, տակավըն ըրած կումարնէ չի մընալ, վեր լոն աշխարք չի կ'ան... (ՀՏ, Բ, 71):

Տակավ(ը) ինիլ - 1. Մի բանի տակ մնալ: Մըշինին տակավը իլնվ մը՛ռավ (2): 2. Գողացվել, յուրացվել: Վեր բաղէն դօրօղչին Աշօտը ինի, էն բաղէն խաղուն տակավը կինի (Բ): 3. Թաքցվել, ծածկվել, քողարկվել: Ըտի էտ կուդօթունը տակավը իլնվ (2):

Տակավը պէն փըռ(ն)էլ - Գաղտնի՝ ծածուկ գործել: Իզէն տակավըն ա պէն փըռնում (Բ):

Տակավը սէլ ք'ինիլ - տեն Վը՛ռավը սէլ ք'ինիլ:

Տակավը տալ - Ամանը՝ շերտփը՝ գդալը եւն մի բանի մեջ մտցնելով եւ հանելով՝ լցնել: ... Պիրիս ըն ըծէս կարասը, կըվըթնէն տակավը տաս, թա խըմին, մընաս մին մինոն իրը՛սու յիշիս (ԱԱռ, 6):

Տակավը տալ/նի մըննէլ, կըլխավը տոն կ'նլ - Ձեռն ընկածը անխնա վատնել՝ շռայլել: Էն էլ հօ կընէ՛գ չի՞, լըհա վեր ծը՛րքը փոլ ա ըղնում, տակավը տամ ա, կըլխավը տոն կ'ամ (Բ):

Տակավը օնել - Մի բան մի այլ բանի տակ պահել: *Էրկու հափուտը ծրծերեն տակավըն ա կալն, մինչեվ կաթալ ա հափուտը լըցալ...* (ՆԱԲ, 84):

Տակեն-կըլխեն - Անընդհատ, սկզբում եւ վերջում: *Մանծվը շեփտին տակեն-կըլխեն են ա հընդերան ժենգալ քըղելիս* (Բ):

Տակեն կըրակ էրիլ (հաճախ գործածվում է հարցական ձևով) - Անհամբեր՝ անհանգիստ լինել: *Տակեն կըրակ ա՛ր էրում, խե՛ նըստում չը՛ս* (Բ):

Տակեն կ'նզիլ - 1. Անկողնու կամ վարտիքի մեջ միգել: *Էտ խօխան մը՛ծ խօխա յա, ամմա հննա տակեն կ'նզիլ ա* (Ձ): 2. Վախից, սաստիկ ծիծաղելուց եւն տակը միգել: *Արչը վեր կ'օռռում ա, վը՛րսկանը տակեն կ'նզիլ ա* (Ձ):

Տակեն պարա(ն)ց ըղնել - Մեկին թույլ տալ իր հետ կենակցել: *...Կապը կըտըրած կընեգ ա, ըշտը՛ղ տըղամարթ ա տը՛սնում, տակեն պարանց ա ըղնում* (Ձ):

Տակեն պեն կա - Մի գաղտնիք կա, մեջը մի բան կա թաքնված: *Էտ վեր յը՛կալ չի, գիղն վեր տակեն պեն կա* (Ձ):

Տակեն տինիլ - Զգեստնել, հաղթել: *Վալօղը ըտըրան տինում ա տակեն, վեր թակում* (Բ):

Տակեն տինիլ նըստել - տեն **Աղ տինիլ** (2):

Տակեն քաբել - տեն **Տակը լըցնել**:

Տակե քարը կըլծիսը ըղնել, կըլխե քարը՝ տակը - 1. Հիմնահատակ ավերվել, քարոքանդ լինել: *Լենգ Թեմուրը ռւրան գորքավը վեր շեն քիւսամ ար, տակե քարը կըլծիսըն ար ըղնում, կըլխե քարը՝ տակը* (Ձ): 2. Աշխարհը՝ կարգերը հիմնովին փոխվել: *Սավետը ցըրը՛վ յը՛կալ, տակե քարը կըլծիսը ընգալ, կըլխե քարը՝ տակը* (Ձ):

Տակե քարը կօտըրած - Հիմքը խախտու: *Կօրծեն տակե քարը վեր կօտըրած իլնւ, են կօրծը աննւ չի կ'նւ* (Ձ):

Տակը ըղնել - 1. տեն **Տակավ(ը) ինիլ**: 2. Մի բանի ազդեցությանը ենթարկվել: *Պարթևու տակ ա ընգալ* (Բ):

Տակը թըրչիլ/ճիրիլ - տեն **Տակեն կ'նզիլ**:

Տակը լըցնել - 1. Տակը կեղտոտել (եղեխայի մասին): *Խօխան տակը լըցցալ, մարը թակից* (Բ): 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Տակը կապել - Կաշառել: *Սուղյին տակը կապից, տըղեն ըգաղից* (Բ):

Տակը կըլծիս անել, կըլծիսը՝ տակ - Ավերել, քարոքանդ անել: *Ջօրքեն հըրամանք ա տամ, վեր էտ պըռապեն տօնը տակը կըլծիս անին, կըլծիսը՝ տակ* (Ձ):

Տակը կըրկատած - Անբարոյական, կուսությունից զրկված (աղջիկների մասին): *Էրկու ախճիգ՝ օնե՛ տակը կըրկատած* (Ձ):

Տակըն էլ գիղն, կըլծիսըն էլ - Լավ ճանաչել, բոլոր մանրամասներին տեղյակ լինել: *Ասում ա.- Արխային կաց, յը՛ս էս ծըմակեն տակըն էլ ըմ գիղն, կըլծիսըն էլ* (Ձ):

Տակըն էլ լիգը/լըցցած, կըլծիսըն էլ - տեն **Տըկըկըլծիսը լիգը**:

Տակը պեց անել - 1. տեն **Տակը կըլծիս անել, կըլծիսը՝ տակ**: 2. տեն **Փախըրը պեց անել**:

Տակը պօղ ածած - Անհանգիստ: *Տակըտ պօղ ածած ա՛, էտ խե՛ ըտի չըռը-վըռին ը՛ս ընգալ* (Բ):

Տակըռ(է) տալ/փըռ(ն)ել/քըցիլ - 1. Արմատներ արծակել, արմատակալել: *Պըռըշնին էտ քը՛րծըմը տակըռ ա տաս, տըռաս մը՛ծ ծառ* (Ձ): 2. Մի տեղ հաստատվել, բնակվորվել, հիմնավորվել: *Էտ ցը՛ղան մին քանեսըն էլ կ'ամ ըն Շուշի, ըստը՛ղ տակըռե քըցիլ* (Ձ):

Տակըռը/Տակըռեն խօր ինիլ - Ամուր կերպով հաստատվել: *Կաղնեն ասում ա.- Իմ տա-կըռես խօր ա, տու ինձ կարել չըս պուք տաս* (Ձ):

Տակը տալ - 1. Մի բանի՝ մեկի տակ այլ բան լցնել դնել: *...Կուճուր ախպերը շօր-շիրթ, յուր-ղընըծնակ, պեն լօխ տակըն ա տամ, քօս իննւմ* (ՀԺՀ, VII, 343): 2. Բորբոքել (կրակը): *...Վը՛խ-ճարը մօրթում ա կըտօրում, նի տամ դըզղանեն մաչը, կըրակեն տակը տամ* (ՀԺՀ, VII, 204): 3. Գրգռել՝ դրդել՝ լարել (մեկի դեմ): *Արչին ք'ծինն կըռեք՝ ա իննւմ ըղվեսին յիրն, ըսքըսում ա ըս-լանեն տակը տալը...* (ԱԱԶ, 29): 4. Մի բանի՝ մեկի տակը մտնել: *... Սը՛վ դօչը տակըն ա տամ, ըտը-րան տանըմ սը՛վ աշխարքը* (ՀԺՀ, V, 21):

Տակը տակ թօղնել, կըլծիսը՝ կըլծիս - Ամեն ինչ նույնը թողնել, ոչնչի ձեռ չտալ: *Կամ ա, տը՛սնում՝ հիրը՛վանը տօնը լավ պահած, տակը տակ թօղած, կըլծիսը՝ կըլծիս* (Ձ):

Տակը տէրտակ, կըլծիսը տէրտակ - Ոչինչ չունեցող, աղքատ: *Տակը տէրտակ, կըլծիսը տէրտակ մարթ ա Սուղումունը, կարում չի, թա խօխենքը պահե* (Բ):

Տակը քըցիլ - տեն **Տակավ(ը) անել**:

Տակ ինիլ - տեն **Տակ անել**:

Տակ տալ - Նյութական կորուստ կրել, անհաջողության մատնվել: *Ըստարե փիս արաշտ ա, հու ցօրեն ա վարալ, տակ ա տըլական* (Բ):

Տակ տալ, կըլծի տալ - Երկար քննել, կշռադատել: *Շատ ըն տակ տամ, կըլծի տամ, ախրըրը, վորօշ ըն անում, վեր կան ըստըդ շէն շինին (Ձ):*

Տանա մարթ - Ընտանիքին հարազատ՝ մտերիմ անձ: *Ապան ասում ա.- Սամսօնը տանա մարթ ա, քըփեն նի՛ չի կաք (Ձ):*

Տանան տոնս չըկնիլ - տեն **Տանը նըստել**:

Տանավ անել - 1. Տան՝ ընտանիքի հետ կապելով՝ մեկին վատ ճանապարհից հետ կանգնեցնել: *Շատ ա չըրջարվում, մինչքով կարում ա էտ կապը կըտըրած տըղեն տանավ անե (Բ):* 2. Ամուսնացնել (տղային): *Մարյանգիլը ճօխտ տըղեն տանավ ըրավ ըրխըյնացավ (Ձ):*

Տանավը ածել - 1. Ընտանիքի՝ գերդաստանի անդամների ջանքերը օջախի շենացմանն ուղղել: *Տըղօրանցը լօխճին տանավը ածից հըրուստացավ (Բ):* 2. տեն **Տանավ անել**:

Տանավը էվիլ ածիս՝ պեն չի ըղնել ըռքիսը - Ասում են ծայրաստիճան աղքատ մարդկանց մասին: *Ըրտաշին ըշտըղան ա՛ փուլ. տանավը էվիլ ածիս՝ պեն չի ըղնել ըռքիսը (Բ):*

Տանավը նի մըն(ն)իս՝ պարավըտ մըննատ կըքըցիս - Ասում են շքեղ եւ լավ կահավորված տան՝ բնակարանի մասին: *Դէ էն էլ ասիմ, վեր էտ տըղան ըտըդ հըրուստանում ա, մին հանց տօն շինիւմ, վեր տանավը նի մըննիս՝ պարավըտ մըննատ կըքըցիս (Ձ):*

Տանավը ցնք՝ շօռ ածիս՝ թիլ չի գիրնվ ըղնել - տեն **Տանավը էվիլ ածիս՝ պեն չի ըղնել ըռքիսը**:

Տանդծռ շինիլ - տեն **Սըռամօշ շինիլ**:

Տանդծռ տըփռնալ - տեն **Սըռամօշ տըփռնալ**:

Տանել ախպիրը/Արախսը/ճիրը/Քուռը, ծարավ յըփտ պիրիլ - տեն **Ախպիրը տանել, ծարավ յըփտ պիրիլ**:

Տանել-(յըփտ) պիրիլ - Կշռադատել, ծանր ու թեթև անել: *Շատ ա տանում-պիրում, ամմա կարում չի փանդը քըթենա (Ձ):*

Տանել տալ - 1. Պարտվել, հաղթվել (մրցության՝ խաղի՝ կռվի մեջ): *Էս կըռվումը թօրքերը փիս տանել տըվեն (Բ):* 2. Ձախողվել, անհաջողության մատնվել: *Մընըմ ա մաթ մընացած, կօրծը տանել տըված (ՅԺՅ, V, 50):* 3. Որոշ գումար կամ որեւէ բան տարվել՝ կրվել՝ կորցնել

(թղթախաղում, գրավով եւն): *Ըտըրանը յա՛ տանել տըված փօղը բեղմա տան, յա՛ կըլխընէս պուք ըն տալու (ՅԺՅ, V, 73):*

Տանը թօղ(ն)ել - Աղջկան մարդու չտալ, առանց ամուսնանալու թողնել: *Փիս կընէփ ա Փառանձիմը. Էն գժգնիլ ըխճըկօրանցը տանը թօղից (Բ):*

Տանը կըլծիսը - Ընտանիքի գլխավորը: *Դեր-վիշը տըփսնում ա, վեր ըտըրանց տանը կըլծիսը էտ հարթնըն ա (Ձ):*

Տանը հըղէն կընանչիլ - Տունը անտեր մնալ՝ ավերվել: *Բիդասըլ տըղէն հօրը տանը հըղէն կըկընանչիլ (Բ):*

Տանը ճիրնքը - Ընտանիքի միակ հույսը՝ նեցուկը: *Ասում ա.- Իմ տանըս ճիրնքը էտ խօխան ա, վեր տանիս, էլ յըփս հօր ըմ ապըրում (Ձ):*

Տանը մընալ - Մարդու չգնալ, առանց ամուսնանալու մնալ (չափահաս աղջիկների մասին): *Յըղէնի մին տանը մընացած ախճիփ ա ջըրիմ (ԼՂԲ, 366):*

Տանը նըստել - Ոչինչ չանել, չշփվել, անգործ լինել: *Խալխը հծնծ ըն անում, Կանիունց Սերգիս էլ սաղ օրը էն ա տանը նըստած (Ձ):*

Տանը սնիթնը/սնիւնը - Ընտանիքը կերակրողը՝ պահողը, միակ աշխատողը: *Ասում ա.- Մեր տանը սնիւնը էս ախճիփըն ա (ՅԺՅ, V, 633):*

Տանը տըփը սըխտօր վարել/ փըսնել - Տունը ավերվել (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): *Պառավըն էլ համ էծերը բուստանան քըշում ա, համ էլ իծըտարեն անեսկ տամ.- Տանըտ տըփը սըխտօր վարիմ, Արմի-նանկ, Էս հինչ օյին ա, վեր պերել կըլծիսը (Ձ):*

Տանը տօռնը ըռաշկէն պէց ինիլ - Մեկին հյուրընկալելու միշտ պատրաստ լինել: *Ասում ա.- Տանըս տօռնը քու ըռաշկէն պէց ա, հիրը օգում ըս, յըփք (Ձ):*

Տանը քանիոր չի կա, թա կախ ինի - տեն **Տանավը էվիլ ածիս՝ պեն չի ըղնել ըռքիսը**:

Տան կընէփ - Տնարար, տնտեսվար (կին, աղջիկ): *Մանգունց Սօնիշկան լավ տան կընէփ ա (Բ):*

Տանձ ա՛/չի յըփր ունական - հեզն. Արդյունք չի տա, օգտակար չէ: *Էտ քավթառ էշը հօր ըմ պահում, տանձ ա՛ յըփր ունական (Բ):*

Տանձնվը չօնել - տեն **Վէջնվը չօնել**:

Տանձնվըս էլ տէն քինիս - տեն **Խըփռավըս էլ տէն քինիս**:

Տանձը՝ ինձ, խընձօրը՝ ինձ, սըլկեվիկի՝ էլ և ըշտանհըս տամ - Ասում եմ աչքածակ՝ ազահ մարդու մասին: Տընաշինըտ հինչը տըսնում ա, օգում ա տար տըճնա. ըստըճը ըն ասալ. «Տանձը՝ ինձ, խընձօրը՝ ինձ, սըլկեվիկի՝ էլ և ըշտանհըս տամ» (Բ):

Տանձ ըսելիս - հեզն. Յիվանդ: - Մրշակ դայի, հունց ը՛ս. - Էն ըմ տանձ ըսելիս (Ձ):

Տանձը վեր հըսալ, ծառէն կէնալ չի - Եթե պայմանները հասունացել են, գործն իր ընթացքը կստանա: **Տանձը վեր հըսալ, ծառէն կէնալ չի**. կարունքը պեցվալ ա, շինացեք՝ բուստըններան տօն չըն կամ (Բ):

Տանձին լավը արջը կօտէ - Լավ բանը անարժանին է բաժին ընկնում: **Տանձին լավը արջը կօտէ**. ժիրըճը ընք քըցալ, ամմենալ՝ ամբողջատընստըճը թոնի Օըտօրէն ա ընգալ (Բ):

Տանձին (պըտկէն) չըտինիլ - տեն **Վեջնալ չօնէլ**:

Տանձու կըլծիս - Ապուշ՝ բթամիտ՝ անարժան (մարդ): Ասում ա. - Տու հինչ տանձու կըլծիս ը՛ս, վեր քըճ ըսկանամ (Բ):

Տանձու կօթ - 1. տեն **Տանձու կըլծիս**: 2. Բարակ, նիհար (բան): **Ըտըրա վեզը հանց ա տանձու կօթ ինի** (Բ):

Տանձ քըշըռէլ - Նստած տեղը քնել, ննջել, ննջելիս գլուխը վեր ու վար անել: **Իմ քըռակէն տանձ ա քըշըռում, իմ քեռի էլ դօկի յա անում** (ՆԱԲ, II, 102):

Տան քէթիկ - 1. Ընտանիքի՝ գերդաստանի նահապետ: Ապան մեր տան քէթիկըն ա, հինչը ասում ա, դնստի անում ընք (Բ): 2. Արմատական՝ կոթողային՝ առանցքային (բան՝ մատյան, սնդուկ են): Այան ասում ար. - Էս սանդօղը տան քէթիկ ա, լավ կըպահիք (Բ):

Տանձած փնդ - հեզն. Նիհար (մարդ): Էտ էլ հօ հարթըն չի՞, տանձած փնդ ա (Բ):

Տանձած քարը տափէն չի մընալ - Լավ մասնագետը՝ արհեստավորը եւն միշտ էլ գնահատվում է՝ անուշադրության չի մատնվում: **Տանձած քարը տափէն չի մընալ**. Մարքարը լավ ուստա յա, հունց էլ ինի՝ կօրծ քըթինանկան ա (Բ):

Տանձ յըճ օնէլ - Տաշվել, հոկվել, կոկվել: **Յըրավա քարը լավ տանձ ա յըճ օնում** (Բ):

Տաշտակ անէլ - Մեջքի վրա պառկած՝ լողալ: **Տաշտակ ընէլալ մին թանիրնալ ճիրան տոն ա կամ** (Ձ):

Տաշտէն մին հացը - Միևուճար (զավակ): Էտ կընէզը ըղնում ա խանէն վըճնէրը, թա. - Էտ տըղան իմ տաշտէն մին հացըն ա, ըսպանէլ մէլ (Ձ):

Տաշտը ծակվէլ - Գործը ձախողվել՝ անհաջողության մատնվել: **Մեր տաշտը ծակվալ ա, կարում չընք ապըրինք** (Ձ):

Տաշտը տէրտակ/ցամաք - Աղքատ, ապրուստի միջոցներից զուրկ: **Խըճ Յանրաբէրը հինչ ա՛նէ, տաշտը տէրտակ ա, խօխէնքը՝ շատ** (Բ):

Տապըն/Տառռա անէլ - 1. Թաքնվել, պահ մտնել: **Ախքաղըն էլ լօք կըտա պատէն լիւսը-ծակալը** Նի մըննէ յէսծէն, ընդէղ տապըն անէ, յէշի վարթաբէրին կալին (ՆԱԲ, 60): 2. Ձայնը կտրել, լռել: **Տըղան տապըն ա անըմ, աշկէն տակալը տահանց հետը պահում** (ՆԱԲ, II, 90):

Տապըն/Տառռա անէլ նըստէլ - տեն **Սուս անէլ նըստէլ**:

Տառէրը ճընանչիլ - Գրաճանաչ լինել, մի քիչ գրել-կարդալ իմանալ (հաճախ գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձևով): **Իզէն տառէրը ճընանչում ա՛, վեր նամակ կիրի** (Բ):

Տառէրը պիրանումը հը(դ)ըդօրէլ - տեն **Կիրկապ անէլ (1)**:

Տառկապ անէլ - տեն **Կիրկապ անէլ (1)**:

Տաս(ս)ը հըճտ(է) - տեն **Յազգար հըճտ(է)**:

Տաս(ս)ը չափէլ, մին կըտ(ը)րէլ - տեն **Օխտը չափէլ, մին կըտըրէլ**:

Տան տալ - 1. Թելադրել, սովորեցնել մեկին մի բան անելու կամ չանելու, խրատ տալ: **Ըսկէտըրը հարթնանը տան ա տամ, դարկում հանրանց տօն** (Ձ): 2. Պատժել, պատժելով խրատել: **Մէհէտ էլ հայէրը հըվաքվալ ըն, տահանց մին լավ տան տուվալ** (ԱԱ, 29):

Տան տըճնալ/քաղէլ - Խրատվել, փորձից՝ իրողությունից խրատ առնել: **...Թաքալէրին մըճ տըղան թա**. «Յըճ կըքինիմ էտ կօղէն պիրիմ մէյդանըմը կախ տամ, վեր լուխճու հետե տան տըճնա» (ԱԲ, 80):

Տավարը վըճան մօրթէլ - տեն **Էշը վըճան մօրթէլ**:

Տավար կըտըրէլ - Յիմարանալ, տիմարանալ: **Առաչ կարքէն մարթ ա իլնլ Սէտրակը, մըհէնգ ա ըտի տավար կըտըրալ** (Բ):

Տավար տըճնալ - Ֆիզիկական ծանր աշխատանք կատարելուց խիստ հոգնել: **Տավար տըճնած կամ ա տօն տըճնում կընէզը հաց չի շիննլ** (Ձ):

Տնտեսական անել - հեզն. հիստ կարիքի՝ սովի՝ աղքատության մեջ լինել: Մին վրիստու հստովը շենին համփան ա իլնլ, միհենգ էն ա տնտեսական ընեն (Բ):

Տարած-յը՝ տ պերած - Ամուսնացած եւ կույս չլինելու պատճառով ամուսնուց վտարված (աղ-ջիկ): Տարած-յը՝ տ պերած ըխճըգ՝ անը օրը սը՝ վ կինի (Բ):

Տար անել/շինիլ - Մի բանի տեր դարձնել (հիմնականում նյութական): Թնջիրը ըտըրան ռորան նըիը՝ տ անում ա, մը՝ կօրծու տար անում (Ձ):

Տարեն (կըլխավը) շօռ տալ - Մի տարի անցնել: Տարեն կըլխավը շօռ ա տամ, կամ ա աշունքը (ՆԼԴԺԲ, 100):

Տարեն պոլծրել - Տարին լրանալ: Տարեն պոլծրում ա, ամիս հասան պարթկը պոլծում չի (Ձ):

Տարեն տըսըրկու ամէս/բնթիւն - Շարունակ, ամբողջ տարվա ընթացքում, միշտ: Տարեն տըսըրկու ամէս մեր Բափկենը հմման շօր-րըն ա կը՝ նում (Բ):

Տարեն քուռըկատել - Անբարենպաստ տա-րի լինել: Ըստարե տարեն քուռըկատալ ա (Ձ):

Տարը հու վա՞ - Անիշխանություն է, կարգ ու կանոն չկա: Հու հինչ օգում ա, անում ա, տարը հու վա՞ (Բ):

Տնրը մը՝ հա՞ծ - տեն Օխճը կըծած (1):

Տարը(ը) չինիլ - Հրաժարվել, հանձն չառնել, տիրություն չանել: Ասում ա. - Վեր փուլը վրիստեն տաս վէջ, յը՝ տ տարը չըմ (Ձ):

Տար ը՞ս - Կարո՞ղ ես տնօրինել՝ դեկավարել՝ պատասխանատվություն վերցնել եւ: Հնրը աս-մա. - Վեր փուլ տամ, կըկա՞րիս առըտօր անիս, տար ը՞ս (Ձ):

Տար վը՞նը կենալ/տը՞ռնալ - 1. Տիրություն անել, որպես տեր հանդես գալ, տիրանալ, տեր դառնալ: Էնքան վը՞ղերը բիջարում ըն, վերջումը Կանիոնց Ղանգարըն ա կամ տար վը՞նը կենում (Բ): 2. Հովանավոր՝ պաշտպան կանգնել: Ապ-րեսը ախպօրը յիթիմներեն տար վը՞նը կացավ (Բ): 3. Հանձն առնել, ստանձնել: Վէշ միևը օգում չի էտ կօրծեն տար վը՞նը կենա (Ձ):

Տարուն առաշկը կըտըրել - Մինչեւ մեկ տարեկան դառնալը սկսել քայլել (երեխաների մասին): Խօխա, հինչ խօխա, տարուն առաշկը կըտըրալ ա (Բ):

Տարուն հախկան ըղնէլ - Հիվանդ լինելով եւ այլ պատճառներով չկարողանալ տարվա բերք ու բարիքից օգտվել: Խը՞ղճ Գորգէնը ծառան վեր ընգավ, տարուն հախկան ընգավ (Բ):

Տարուն հախկան քըցիլ - Խանգարելով՝ վնաս հասցնելով տարվա բերք ու բարիքից զրկել: Դավութեն տորմն ղըրկը՞ցէն, տարուն հախկան քըցէցէն (Բ):

Տարուն պէնը գիղվնլ չի - Տարվա բա-րենպաստ կամ անբարենպաստ լինելը անկան-խատեսելի է: Հնրը ասմա. - Տարուն պէնը գիղվնլ չի, թոռույին ինիլին յէշիլ մէլ, մին էլ տը՞սեր՝ վերջը արաշտ իլնվ (Ձ):

Տափ անել - տեն Վը՞ղէն (նըիը՝ տ) հըվը-սըրցընէլ:

Տափան կացած - Շատ ցածր՝ ցածրահասակ: Ազին ծիծանդում ա, թա. «Վար փուլ իննր, մեր շենին գ՞ծանլ ափտօրուս թօղած՝ քու տափան կացած մաշինըտ կընըստէ՞մ» (ԱԶ, 117):

Տափան կենալ - 1. Գետնին պառկել՝ հպվել: Մըրթըկընեգ՝ մընըմ ըն տափան կացած (ՀԺՀ, V, 49): 2. Մեռնել, սատկել (հիմնականում գոր-ծածվում է որպես անեծք): Տափան կենա Արի-սակը, բօստանըս քաղալ ա (Բ):

Տափան կըտըրել/կըտըրցընէլ - Մի ծանր բան գետնից վեր բարձրացնել: Հիշկան անում ա, կարում չի էտ քարը տափան կըտըրցընէ (Ձ):

Տափան ճնր խըմէլ - Մեջքը խիստ կորա-նալ (ծերությունից՝ հիվանդությունից եւ): Սօ-նիշկա աքերը պըռավալ ա, տափան ճնր ա խըմում (Բ):

Տափան (մինչը՝ վ/չըքօրանը) յերգիլը(ը) - Խիստ շատ: Ախճիգը տափան մինչեվ յերգիլը ուրխացավ, աշխարքըս ռորանը տը՞ռավ... (ՀԺՀ, V, 91):

Տափան յը՞ր կնլնծ/քըթնծ - Արժեք չունե-ցող: Ասում ա. - Էտ տափան յը՞ր կնլնծ ա, էտ հինչ ա՞, վեր ըտըրան մին վը՞սկէ տամ (Ձ):

Տափան նամ յը՞ր օնէլ/քաշիլ - տեն Տական նամ յը՞ր օնէլ:

Տափան տոնս յը՞կած - 1. տեն Տափան յը՞ր կնլնծ: 2. Գունատ: Էտ տափան տոնս յը՞կած ախճիգը հինչ ա՞, վեր ծգնլ ըս (Բ):

Տափան փըսնէլ - տեն Տափեն տական փըսնէլ:

Տափավը ընցընէլ - տեն Վը՞ղէն տակը ընցընէլ:

Տափավը մին անել - Գետին շաղ տալ՝ թափել՝ ցիրուցան անել: **Շօրերը տափավը մին ա ըրալ** (Բ):

Տափավը մին ինիլ/տըհնալ - Գետին թափվել՝ ցիրուցան լինել: **Յօրենը ըրբան վեր ա տըհնում**, տափավը մին ինում (Ձ):

Տափեն թըքում ըս՝ յերգինքըն ա ըղնում - Ամեն ինչ հիմնովին փոխվել է: **Տափեն թըքում ըս՝ յերգինքըն ա ըղնում**. **Էլ առաջվա գանքը կա վէջ** (Բ):

Տափեն թօղ(ն)ել - 1. Անուշադրության մատնել: **Զավենը խըմալ ա, կօրծը տափեն թօղալ** (Բ): 2. Թշվառ վիճակի մեջ թողնել: ... **Էսքան տարի տու ընդրանց յօղութին քան ըս տըվալ**, **ընդրանք քեզ տափին կըթօղին** (ՋՏ, Բ, 91):

Տափեն իրըհսան ճինջիլ/սըրփիլ - տեն **Վըհէն (նըհըտ)** **հըվըսըրցընէլ** (1):

Տափեն իրըհսան ճինջվիլ/ սըրփվիլ - տեն **Վըհէն (նըհըտ)** **հըվըսարվէլ**:

Տափեն իրըհսեն - տեն Ըշխարքէս տակէն:

Տափեն իրըհսեն չըրվալ - Շատ փոքր՝ ցածրահասակ լինել: **Սըրյանեն մին շօն օնէ՝ տափեն իրըհսեն ըրվալ չի** (Բ):

Տափեն իրըհսը տոնս կ'անլ - տեն **Ճիրին իրըհսը տոնս կ'անլ**:

Տափեն իրըհսը տոնս օնէլ/տոնս անէլ/հանէլ/ պիրիլ - տեն **Ճիրին իրըհսը տոնս օնէլ**:

Տափեն մընալ - 1. Անուշադրության մատնվել, չգործածվել, չվաճառվել եւն: **Ապըրանքը տափեն ա մընացալ**, **ինք'օնօղ չի կա** (Բ): 2. Թշվառ վիճակի մեջ հայտնվել: **Սիրան աքերը տափեն ա մընացալ**, **մին պարիկամ չօնէ**, **թա ք'օմնգ' անէ** (Բ):

Տափեն (նըհըտ) հըվըսարվէլ - տեն **Վըհէն (նըհըտ) հըվըսարվէլ**:

Տափեն (նըհըտ) հըվըսըրցընէլ - տեն **Վըհէն (նըհըտ) հըվըսըրցընէլ**:

Տափեն վեր ընգած ինի՝ յըհը չըս օնէլ/կըռա-նալ չըս յըհը օնիս - Անպետք, անարժեք բան է: **Յըմբարցին մին ըրբա յա ինք' կալնլ**, **հինջ ըրբա՛**. **տափեն վեր ընգած ինի՝ յըհը չըս օնէլ** (Ձ):

Տափեն տական էլ ա/ինի - Որտեղից էլ լինի, ինչպիսի դժվարությամբ էլ լինի: **Սա կամ ա պալատը**, **թա**. «**Թաքավերըն ապըրած կենա, յես տափեն տական էլ ա**, **քու ըխչըրգ'անըտ կըքը-թեննալ պիրիմ**, **թաքի տու քու խօսկատ յըտ չի տըհնաս**» (ԱԲ, 153):

Տափեն տական փըսնէլ - Հանկարծակի հայտնվել, անսպասելիորեն երեւալ: **Ըշտըհը քըհի կա**, **Ջարմենը ընդէլ տափեն տական փըսնում ա** (Բ):

Տափեն տակը ընցընէլ/ըղնէլ/նի) մըն(ն)էլ - տեն **Վըհէն տակը ընցընէլ**:

Տափերը ճըպըռօտէլ/չընգըռօտէլ/պուք տալ/քանդիլ - 1. Ցավից գալարվել: **Կընգանը ցավը վեր փըռնում ա**, **ըսքըսում ա տափերը ճը-պըռօտէլը** (Ձ): 2. Հարաջար աշխատել, տքնել: **Սաղ օրը տափերը ճըպըռօտում ա**, **էլիա կարում չի տօնը պահէ** (Բ): 3. Աղերսագին խնդրել՝ աղոթել (մի բանի կարիքը խիստ զգալով, մի բան փափագելով): ... **Էն ա Հաջի Սայադը խուխու հետի տափերը պուք տայիս** (ՀԱԲ, 15, 105): 4. Շատ փնտրել՝ որոնել: **Ըտըրանք իրըք օր**, **իրըք քըշէր տափերը պուք ըն տամ**, **ամմա էտ մարթին քըթենում չըն** (Ձ):

Տափերը տըփտըփէլ - 1. Անորոշության մեջ հայտնվել, մոլորվել, խարխափել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): **Տափերը տըփտըփէլ նա ըսկեստըր**, **տի հարթանը կըթօղին՝ ծերքէ-րը ցօրտ ճիւր քըցի** (ՆԱԲ, III, 180):

Տափը ընցընէլ - 1. տեն **Վըհէն տակը ընցընէլ**: 2. Սաստիկ ամաչելուց չհամարձակվել մարդկանց աչքին երեւալ, սաստիկ ամոթահար լինել: **Առաջ հարթները վեր պըտրօնեն տըսնա-լիս ըն իլնլ**, **տափըն ըն իլնլ ընցընէլիս**, **մի-հէնգվա հարթները պատառ ա մընամ**, **թա պըտրօնեն ջընըղներեն նըստին** (Բ):

Տափը թումբ անէլ/կ'անլ - տեն **Վըհէն տակը ընցընէլ** (3):

Տափը ծակէլ/ճըղէլ, (նի) մըննէլ - տեն **Տա-փը ընցընէլ**:

Տափը կօխէլ - 1. տեն **Տափը կօխէլ-տոնս օնէլ**: 2. տեն **Տափումը տինիլ**:

Տափը կօխէլ-տոնս օնէլ - Խիստ նախատել՝ հանդիմանել՝ անպատվել՝ ամոթանք տալ: **Ժօ-ղօվումը կալխօզնիկներեն նախագեն տափըն ըն կօխում-տոնս օնում** (Ձ):

Տափը (նի) մըննէլ - տեն **Տափը ընցընէլ**:

Տափը (նի) մըտած(ը)/մընացած(ը) - Անա-մոթ, անզգամ, անպատկառ (մարդ): **Էտ տափը մըտածներեն կըզնըվալ ըն**, **մօրը աշկեն ըռըչին ըխճըկանը մօրթալ** (ԱԱ, 33):

Տափը տըհը չըտալ (, **թա նըստէլ**) - Ռադար՝ հանգստություն չունենալ, հանգստանալու տեղ

չգտնել, խիստ անհանգիստ լինել: Էն պէնին յորա Մարդիբօսը շատ ա կըզնըվալ, տափը տըհ չի տամ (Ձ):

Տափը քըցիլ - 1. Բանի տեղ չդնել, անտեսել: Դէ Մէլիքին հըրամմանը հու կըկա՞րի տափը քըցի... (ՅԺՅ, V, 236): 2. Ինչ-որ բան ցանել: Ըստարէ հիշկան ցօրէն ընք տափը քըցնլ, սաղ մուկուն կէրալ ա (Բ):

Տափը քըցիլ-տոնս օնէլ - տէն Տափը կօխէլ-տոնս օնէլ:

Տափ շինիլ - տէն Վըհէն (Նըհըտ) հըվը-սըրընէլ (1):

Տափ տալ - Որեւէ բան բարձր տեղից գլորվելիս, ուժով գետնին հարվածելով, վեր թռչել եւ նորից գլորվել: Քարը տափ տալալ թուլուլ ա ըղնում, ըղնում ծծորը (Բ):

Տափ տըհնալ - տէն Վըհէն (Նըհըտ) հըվը-սարվէլ:

Տափումը տինիլ - Մեկի մահը ցանկանալ (հիմնականում գործածվում է անեծքներում): Տափումը տինիլ Դուլգանգին, խուխէս թակալ ա (Բ):

Տափ ու տըհնար պուք տալ - տէն Տափէրը ճըպընօտէլ:

Տափ ու տըհնար տալ - տէն Տափէրը ճըպը-նօտէլ (4):

Տաք կըլխալ - Առանց կշռադատելու՝ խորհելու: Ջանիլը տաք կըլխալ ա կօրծ փըռնում (Բ):

Տաք չի, գոնդում ըս, թա ցօրտ ա - Մի բանի՝ երեւոյթի բացակայությունը դրա հակառակի առկայության տպավորություն է թողնում: ...Մոն-քի, տու կալ չօնիս, գոնդում ըս, թա կալ պահէլը հիշտ ա. տաք չի, գոնդում ըս, թա ցօրտ ա (Բ):

Տաք տըհ - Լավ վարձատրվող, եկամտաբեր, պատվավոր (պաշտոն, աշխատանք): Դան-րը շատ ա օգում մին տաք տըհ տըղէն կօրծի տինի (Բ):

Տաքութոնիւմը խօսէլ - Կցկտուր՝ անկապ խոսել (բարձր ջերմություն ունենալու ժամանակ): Վեր լիխսանը ըսքըսում ա տաքութոնիւմը խօսէլը, կընէգը դօխտուր ա ծէն տամ (Ձ):

Տէգ շինիլ - Ուռցնել, փքել: Էնքան կէրալ ա, փօրը տէգ ա շիննլ (Բ):

Տէգ տըհնալ - Ուռչել, փքվել: Պօկը տէգ ա տըհնալ, Էնքան ցօրտ ճուր ա խըմալ (Բ):

Տէգա մագ խօգօղ - տէն Ասըհ մաշկօղ:

Տէգէրը քանդիլ - Մեկին միամտացնելով՝ մանրամասնությունները իմանալ՝ բացահայ-

տել: Էտ խուխէն խուսընում ըն, տէգէրը քանդում (Ձ):

Տէգ կօխած դանա - Կեղտոտ, փնթի (մարդ): Ասում ա.- Էտ տէգ կօխած դանան ա՞ մընացալ, վեր ինձ օգի (Ձ):

Տէգ տըհնալ, նըստա կէնալ - տէն Նըստա կէնալ (պուք չըկնլ):

Տէգ տըհնալ, պատան կէնալ - տէն Լիւ տըհնալ, պատան կէնալ:

Տէլին տալ - Ջառանցել, անկապ՝ կցկտուր բաներ ասել: Ուռթունանց մօտէ հիվանդը ըսքը-սում ա տէլին տալը (Ձ):

Տէղէն խօնգ/զանիւն/ճիրնալ - Վառ դեղին, ոսկեգույն: Տէղէն խօնգ տանձ ա (Բ):

Տէղէն ծըտ ըսպանօղ - Անխիղճ, անգութ: Իգէն տէղէն ծըտ ըսպանօղ ա, Էն հինչ յէթիմ բիդի պահէ (Բ):

Տէղէն կակա - Գունատ, դալուկ: Ըտըրան էլ մին մանջված, տէղէն կակա ախճիգ ա ինում (Ձ):

Տէմ անէլ - 1. Մատուցել, առաջարկել, հրամցնել: Միժմանին խաղվալ լըցնում ա, տէմ անում դունըղներէն (Ձ): 2. Որեւէ արգելքի առջեւ կանգնեցնել: Մէգ էս դանդին տէմ ընօղէն բալան մըհնէ (Բ): 3. Մեկի՝ մի բանի ուղղութեամբ՝ առջեւ բռնել՝ պահել մի բան: Ըռնը-թաթախ պիրում ըն մօրը տէմ անում (Ձ):

Տէմը խաղ անէլ - Հիդույթյան ժամանակ սաղմը մեկի ներկայությամբ արգանդի մեջ շարժվել, որ իբր նշան է, թէ մանուկը այդ անձին կնամանվի: Խօխան մօրը փօրումը թաքալէրին տէմը խաղ ա անում, մարը ուրխանում ա (Ձ):

Տէմը խաղ չինիլ - Անհաղթելի՝ անկառավարելի լինել, արգելող՝ խանգարող չունենալ: Դէ, Թէվանըն էլ ճօկ մարթ ա իլնլ, ընդըրա տէմը խաղ չիլնլ (Ձ):

Տէմ ըղնէլ/ինիլ - 1. Կանգ առնել, չշարժվել, չշարունակել: Խուսէլիս տէմ ա ըղնում, էլ կարում չի պէն ասէ (Ձ): 2. Հանդիպել: Դըղէցը մին ծառու տէմ ա ընգնում ասում.- Էս լիհն կըտրիմ քիննմ, էլ հօր ըմ հեռէ քիննմ (ՆԼԴԺԲ, 110):

Տէմ կէնալ - Դիմանալ, դիմադրել, հարատեսել: Ապրէլը տիժըրացալ ա, էլ կարում չընք տէմ կէնանք (Բ):

Տէմհար անէլ/տալ - 1. Հենել, նեցուկ դնել: Խընծօրնն ճըղներէն տակէն փանդէրը տէմհար ա տամ, վեր կուտըրիստվին վէչ (Բ): 2. Նեցուկ դարձնել, հենվել, կռթնել: Չալիգը տէմհար տալալ քինամ ա (Բ):

Տէմ տալ - 1. տեն **Տէմ անէլ**: 2. տեն **Տէմ տինիլ**:

Տէմ տինիլ - Ստիպել, հարկադրել: *էտ կը-նէզը տէմ ա տիրալ, թա.- Յա՛յէս, յա՛ քու խօխատ, թա օգում ըս՝ մընամ, ըտըրան պիտի մօրթիս (ԱԱ, 77):*

Տէմ օնէլ - տեն **Տէմ անէլ**:

Տէնակըն էլ ա իւրանը, տըմակըն էլ, հունցը օգ՛ում ա, կըտըրում ա - Բոլոր միջոցները իրենն են, գործի բնույթը ինքն է որոշում: *Ասում ա. «Մէր տանը տարը կընէզըս ա. տէնակըն էլ ա իւրանը, տըմակըն էլ, հունցը օգ՛ում ա, կըտըրում ա...» (2):*

Տէնակը պըկավը քաշիլ - տեն **Վէզը կը-տըրէլ**:

Տէնակը պըկէն տէմ անէլ/տինիլ/օնէլ - Բռնությամբ ստիպել, հարկադրել: *Տէնակը պըկէն տէմ ըն օնում, ծին յը՛ր օնում (2):*

Տէնակը վըսկըռէն/պըկէն հըսնէլ/տէմ ըդ-նէլ - Այլեւ չկարողանալ համբերել, համբերու-թյունը սպառվել: *Մին օր էլ տէնակը վըսկըռէն ա հըսալ, ժողովուրթը էլ տէմ չի կացալ, դիւշ-մաններէն նի յա ածալ շէնին յը՛րէ խըրա-մատնէն, մուրթօտալ (ԱԱ, 32):*

Տէնակը վըսկըռէն/պըկէն հըսընէլ/տէմ քըցիլ - Համբերությունից հանել: *Խանը տէնա-կը վէր վըսկըռէն տէմ ա քըցիւմ, ժողովուրթը բուռն ա պիցըրընում (2):*

Տէնակը տըմակումը քիսիլ - Գործը հաջող-վել, հաջողության՝ բախտավորության հանդի-պել: *Ըսլանէն տէնակը տըմակումըն ա քը՛ցալ. կավը ճօխտակ ա ծընալ (Բ):*

Տէնակը իւրան կօթը կարէլ չի տնջի - տեն **Լամբը իւրան տակէն իշը՛դ չի տալ**:

Տէնակ թըխիս/տաս՝անիւն չի կաթէլ - տեն **Սըրտէն տէնակ թըխիս/տաս՝անիւն չի կաթէլ**:

Տէնակ նըհաշ տալ - Ղանակով սպառնալ: *Վէր տէնակ ա նըհաշ տամ, կօղը փախճիւմ ա (2):*

Տէնակ քաշիլ - 1. Ղանակով մեկի վրա հար-ծակվել: *Հօրը յըրա տէնակ ա քաշիւմ... (2):* 2. տեն **Վէզը կըտըրէլ**:

Տէնակ քըցիլ - Գուշակության ձեւ, երբ դա-նակը նետում են եւ նրա ընկած դիրքից ելնելով՝ գուշակություններ անում: *Բախաջին ասմա.- էքիւց կըկաս՝ տէնակ քըցիւմ (2):*

Տէն անէլ - Վտարել, վնդել: *Ըտըրան թակում ըն, շէնան տէն անում (2):*

Տէն ըղնէլ - Հյուսիս, ուժասպառ լինել: *Այան քանէ քինամ ա, տէն ա ըղնում (Բ):*

Տէն ընգած - Չնչին՝ անպետք՝ անարժան (բան): *Տէն ընգած մարթ ա Սաղին (Բ):*

Տէն ընգածը - Ամենաքիչը, առնվազն: *Ասում ա.- էս էծը տէն ընգածը հէնգ մանէթ անի (2):*

Տէն կացէք - Հեղինակաւ արտահայտություն՝ ուղղված իրեն ոչ հատուկ կամ իր ուժերից վեր որեւէ բան անողին: *Տէն կացէք, Սնորհին իրը՛քըտըմանէ տօն ա շինիւմ (Բ):*

Տէն կէնալ/քիսիլ - 1. Մի կողմ քաշվել՝ հե-ռանալ՝ կանգնել: *Տը՛սնում ա, վէր հանը կամ ա, ինքը տէն ա կէնում (2):* 2. Ըստ ժամանակի՝ հեռանալ՝ անցնել: *Ծըմը՛ռնը վէր տէն ա կէնում, ծառէրը ըսքըսում ըն ծաղկէլը (Բ):*

Տէն տինիլ - 1. Մի կողմ դնել, պահել: *Ճու-ղուպորէն փօջէրը ճօկում ա տէն տինում, վէր տա խուգէրէն (2):* 2. Խնայելով կուտակել՝ հա-վաքել: *Այան ամմէն ամէս պատառ փուլ ար տէն տինիւմ նը՛դ օրվա հը՛տէ (Բ):* 3. Հաշվի չառնել: *Կընէգ կա, մարթին ասածը տէն ա տինիւմ (2):*

Տէն քըցիլ - Շատ եժան՝ ինքնարժեքից ցածր գնով վաճառել: *Տը՛սնում ա, վէր մուշտարի չի կա, յըղէ կավը քըսան մընէթալ տէն ա քըցիւմ, կամ տօն (2):*

Տէսուտէն ըղնէլ/անէլ - 1. Այս ու այն կողմ ընկնել, թափառել: *Շատ ա տէսուտէն ըղնում, շատ ա շօռ կամ, ամհա էտ մարթին քըթէնում չի (2):* 2. Ելք՝ միջոց փնտրել: *Շատ տէսուտէն ընէլան յետը վը՛չ մին պան կարում չըն անէն (ՆԼԴԺԲ, 100):* 3. Որոշակի չասել, խոսքը ծամծմել: *Հինչ ը՛ս տէսուտէն ըղնում, կարքէն անէ, տը՛սնամ՝ հինչ ա իլնի (Բ):*

Տէս քիսիլ, տէն քիսիլ - տեն **Տէսուտէն ըղնէլ**:

Տէր ըղօրմի ասէլ - տեն **Ըղօրմի տալ**:

Տէրմանը մըլըցընէլ/քամուն տալ - տեն **Թէփուռը մըլըցընէլ**:

Տէրման ուտըցընէլ - տեն **Խօտ ըրըծըցընէլ**:

Տէրման օտէլ - տեն **Խօտ ըրածէլ**:

Տէրման օտօղ - տեն **Խօտ ըրածօղ**:

Տէրտակ ա - Հօգ չէ, փույթ չէ, մի՛ ան-հանգստացիր: *Վը՛խճար ա, լի՛, ըստակալ ա, ըստակալ ա, տէրտակ ա (Բ):*

Տէրտակ բնօղլի - Աղքատ, բայց գոռո-գամիտ (մարդ): *էտ տէրտակ բնօղլին սաղ օրը իւրան անա թնրիփի ա անում (Բ):*

Տերտակ ըրուրու(ն)ց ըրորէլ - 1. Աննպատակ՝ անհիմն գործ բռնել: Մինը կա վէջ՝ մէր Միխակէն ասէ.- Միհէնգ հու վա՞ խաղուն քաղում, վեր տու քաղում ըս, հինչ ըս տերտակ ըրուրունց ըրորում (Բ): 2. Պարապ լինել, ոչինչ չանել: Խալխը հծնծ ըն անում, մէր Ղանգարն էլ տերտակ ըրուրուց ա ըրորում (Բ):

Տերտակ թող(ն)էլ - Ամեն ինչից՝ ունեցվածքից զրկել, կողոպտել: Ղըչըղնէն ըտըրան պըլօկում ըն, տերտակ թողնում (Ձ):

Տերտակ խօսկ - Անիմաստ զրույց, դատարկաբանություն: Տերտակ խօսկան օքուֆ չի կա (Բ):

Տերտակ ծըրքբալ - Առանց նվերի՝ կաշառքի եւն: Ինքըն էլ տերտակ ծըրքբալ հըղէ յա ըղնում բըղի յերգինը (ՀԺՀ, VI, 180):

Տերտակ կարաս - Դատարկամիտ, դատարկախոս (մարդ): Հըմբնրցին տերտակ կարաս ա, յօխճին զանիւն տանում ա (Բ):

Տերտակ կըրասէն սանը պէցնիւր կինի - Դատարկամիտ՝ դատարկախոս մարդիկ բարձր եւ շատ են խոսում: Տերտակ կըրասէն սանը պէցնիւր կինի. Էտ պէրանը ճըղածը թօղում չի, թա մին պէն ըսկանանք (Բ):

Տերտակ-մէրտակ խօսէլ/տոնա տալ - Հիմար-հիմար խոսել, անմիտ բաներ ասել: Սահանք ասում ըն.- Սա պըլ ա, յեր պիտի կէնա, տերտակ-մէրտակ տոնա տա (ՆԼՂԺԲ, 131):

Տերտակ մըհակէն շօն չի հանում - 1. Առանց պատճառի ոչինչ չի լինում: ...Տերտակ մըհակէն շօն չի հանում. հանքայթ մին պէն ըրալ ըս, վեր քու հար կըզնըվալ ա (Ձ): 2. Դատարկածեռն այցելողին ուշադրության չեն արժանացնում: Բուղին լօկը թօղ-թօղ ընելալ յըր ա կացալ շէնան յըկալ ախպօրը տօն, ընդըրա հու բի՞ղի մըհալ քըցի. տերտակ մըհակէն շօն չի հանում (Բ):

Տերտակ մընալ/նըստէլ - Զուրկ՝ ձեռնունայն մնալ: Տօնը-տըհը երվում ա, Փառանծինը տերտակ ա մընալ (Ձ):

Տերտակ պէն - տեն **Քօռ կապէկ (2)**:

Տերտակ ջուբալ - տեն **Ջուբը ծակ (1)**:

Տերտակ տուալ(ը)րակէն/ըխօռէն էշ չի զըռնալ - տեն **Տերտակ մըհակէն շօն չի հանիլ**:

Տէփը ճըղած (դավալ) - Աշխույժ, համարձակ խոսող (մարդ): Տէփը ճըղած դավալ ա մէր Խօրէնը (Բ):

Տէփին տիկիլ, պատան տալ - Գործը տեղը տեղին՝ կարգով՝ ճիշտ կատարել: Ուստա Կոն-

քին ամմէն հինչը լ'ալ ա անում, տէփին ա տիկնում, պատան տալ (Բ):

Տըզմփնդ տըհնալ - Ուղիղ՝ ձիգ կանգնել:

Հինչ ըս տըզմփնդ տըհնալ, խէ նըստում չըս (Բ):

Տըզնիւրիք անէլ - Աղոտ կերպով լուսավորել՝ լույս տալ: Էս լամբը տըզնիւրիք ա անում (Ձ):

Տըհակ անէլ - Մի բանի մասին հետաքրքրվել՝ հարցուփորձ անել: Ծին ինք կալնծ վէջ՝ ջըլմփու տըհակ չըն անէլ (ԱԲԲ, 41):

Տըհ անէլ - Տեղավորելու՝ տեղավորվելու համար տեղ բաց անել: ...Աղվեսը կ'իւլին ասում ա.- Դէ վանքումը տըհը ըրա, յես էլ նի մըննէմ (ՀԺՀ, VII, 227):

Տըհան յըր կէնալ/տոնորնիւր կ'ան/ժաժ կ'ան/տըմբըհան ինիլ - Որեւէ բանի ձեռնամուխ լինել, որեւէ բան ձեռնարկել (հիմնականում գործածվում է ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Ըէնումը յօխ կօրծ ըն անում, մէր Արտաշըն էլ ըսկի տըհան յըր չի կէնում (Բ):

Տըհան յըր կէնօղը - Ամեն մարդ, ցանկացած մեկը: Դէ Ռուբէնը հինչ բաղվանչի՞. տըհան յըր կէնօղը նի յա մըննում բաղը, կ'ուղթօռն անում (Բ):

Տըհավը մին - Իր ողջ եույթամբ, ամբողջովին: Էս էլ հօ ցօրէն չի՞, տըհավը մին վըսկէ յա (Բ):

Տըհավը մին կըրակ տըհնալ - Զանք չխնայել, բոլոր միջոցները կիրառել: Էտ մարթը մըտածում ա, ասում.- Վըր յես տըհավըս մին կըրակ էլ տըհնալ, մինչէվ լիւսը իծծուն մէխ էլ չըմ կարէլ կըտրէմ... (ՀԺՀ, VII, 199):

Տըհավը մին վըսկէ/ճիւրնք/լիւս տըհնալ - Մեծ արժեք ներկայացնել, շատ թանկարժեք լինել: Տըհան ասում ա.- Վեր տըհավը մին վըսկէ էլ տըհնալ, յըս Էտ կ'ուղացած ըպրանքան մուտանալ չըմ (Ձ):

Տըհաց անէլ - 1. տեն **Տըհ հըսընէլ**: 2. Ամուսնացնել: Գոնլին տըղէն ա ըխճըկանը տըհաց ըրալ, ըրիսընացալ (Բ):

Տըհաց ինիլ - 1. տեն **Տըհ հըսնէլ**: 2. Ամուսնանալ: Հանքուն կուճի տըղան էլ տըհաց իլմլ, տօն տըհալ (Բ):

Տըհ գիղծղ - Ուրիշներին հարգող՝ օգնող, երախտապարտ: Տըհ գիղծղ մարթ ա Մըրքըրան (Բ):

Տըհէն անթանկ - 1. տեն **Տըհավը մին**: 2. տեն **Տըհը տըհէն**:

Տըհէն տակը ըղնէլ - Անկողնային հիվանդ դառնալ: Մին օր էլ էտ թաքավէրը տըհէն տակըն ա ըղնում (Ձ):

Տըհէն տակը քըցիլ - Անկողնային հիվանդ դարձնել: Էս ցօրտը շատ մարթու տըհէն տակը կըքըցի (Բ):

Տըհը անէլ - Տեղը որոշել՝ իմանալ: Տըհը անում ա, քիւնամ մին լւավ ծի ինք՝ օնում (Ձ):

Տըհը գիղնլ - Գնահատել, հարգել: Տըհան վեր իւրան մօրը տըհը գիղնց վէջ, Էն հինջ տըղա՝ (Բ):

Տըհը դինջ կէնալ - տեն **Դինջ կէնալ**:

Տըհը ընգած տըհը - Հարկ եղած դեպքում: Տըհը ընգած տըհը մինը ինում չի, թա քժմաճ անէ (Բ):

Տըհը թըխծընէլ - տեն **Տըհը պընդըցընէլ**:

Տըհը թօղ(ն)էլ - 1. Անմիջապէս մեռցնել՝ սպանել: *Գիւլլան տամ ա ճըկատան, տըհը թօղում* (Ձ): 2. Անմիջապէս ազդել՝ ներգործել՝ բուժել: *Ասում ա.- Էս ճարը խըմէ, կըխացավըտ տըհըն ա թողլական* (Ձ):

Տըհը լէն/հնրգանլ - Նյութապէս ապահով, ապրուստի միջոցներով ապահովված: *Ախճիգը թա.- Մմար, իմ տըհըն լէն ա, արխային կանց* (Ձ):

Տըհը լինանալ/հըրգակ(վ)էլ - Ապրուստի միջոցներն ավելանալ, ապահով կյանք ստեղծվել: *Մին հարուստ ախճիգ ա օգում, տըհը լինանում ա* (Ձ):

Տըհը լինըցընէլ/հըրգըկըցընէլ - Ապրուստի միջոցներն ավելացնել, ապահով կյանք ստեղծել: *Ըսի նախըրջուն տըղան էտ պալատումը տըհը լինըցընում ա, թաքավէրին ըխճըկանը նըհըտ լւավ ապըրում* (Ձ):

Տըհը ծանդըր ինի/կէնալ/նըստէլ - 1. Իրեն լուրջ պահել, անմտություն՝ թեթեամտություն չանել: *Աղանթ ա՛ պառավ մարթը տըհը ծանդըր կըկէնա, միհէնգվա պըռըվէն ջիհիլներան քէ-թար ըն* (Բ): 2. Մի տեղ ամուր հաստատվել, հեռանալու՝ լքելու մտադրություն չունենալ: *Մէ-լիքըն ասում ա.- Քըցէք խանէն ըսըցէք, վեր մունը մըր տըհը ծանդըր ընք նըստալ, մունք մեր վըհան տոնս յըկօղը չընք* (Ձ):

Տըհը կանլ/ըղնէլ - 1. Հարմար առիթը ներկայանալ, դրություն ստեղծվել: *Լըհա վեր տըհըն ա կամ, Շըմավօնը ըրած լիվօթունը Սիմօնէն իրըսավըն ա կամ* (Բ): 2. Իր նախկին

վիճակին վերադառնալ, դուրս ընկած մասը տեղը գցվել: *Սընըխչին հիշկան անում ա, ըտը-րա տոնս ընգած վըհնը տըհի չի կամ* (Ձ):

Տըհը մնիլիւմ չանէլ - 1. տեն **Հըտը-թէփուռը կօրչիլ**: 2. տեն **Վըհէն (նըհըտ) հըվըսարվէլ**:

Տըհը մէխէլ - Իր տեղում պահել, անշարժ պահել: *Կօղէն վիզան փըռնում ա, տըհը մէ-խում* (Ձ):

Տըհը մէխվէլ - Իր տեղում մնալ, անշարժ մնալ: *Արջը վեր կօռռում ա, Սար անին տըհը մէխվում ա* (Բ):

Տըհը մընալ - Անմիջապէս մեռնել՝ շունչը փչել: *Ուստան ամմէնափիս, աղու ճարը շինում ա, վեր մարթ լիհն լիւզին նի տալըն ըբաստ տըհըն ա մընամ* (ՀԺՀ, VII, 51):

Տըհըն ա - Արժանի է: *Քժմաճ ընօղէն Աս-տուն հիշկան քժմաճ անէ, տըհըն ա* (Ձ):

Տըհը նըհ (ինիլ) - Նյութապէս անապահով՝ դժվար վիճակում (լինել): *Ասում ա.- Մստուծ, տըհըն նըհ ա, կարում չըմ խօխէնքըս պահիմ, մին ճար ըրա՝* (Ձ):

Տըհը նըղանալ - Ապրուստի միջոցները սպառվել, դժվար կացության մեջ ընկնել: *Մարթ, վեր տըհը նըղանում ա, Ըստուծէն մը-նըն ա քըցում* (Բ):

Տըհը նըղըցընէլ - Ապրուստի միջոցներից զրկել, դժվար կացության մեջ դնել: *Էս կըռըվը շատ մարթու տըհ ա նըղըցըրալ* (Բ):

Տըհը նըստէլ - 1. Վերջ տալ, այլեւս չջարու-նակել: *Հարը ասմա.- Տըհըտ նըստէ, տու հօնձ անօղ չըս* (Ձ): 2. Մեկին փոխարինել, պաշտոնը գրավել: *... Նանգիրը օգում ա, վըր թաքավըրէն ըսպանէ, տըհը նըստէ* (ՆԼԷԺԲ, 63): 3. տեն **Տանը նըստէլ**:

Տըհը նըստըցընէլ - 1. Ուղիատել, չթողնել, որ շարունակի: *ժօղօվէն վախտը խուզանքը օգում ա ինքըն էլ խօսէ, նախագան տըհը նըս-տըցընում ա* (Ձ): 2. Մեկի փոխարեն՝ պաշտո-նում մեկ ուրիշի նշանակել: *Ըսի թաքավէրին թախտան վեր ըն պիրում, էտ մարթին տըհը նըստըցընում* (Ձ):

Տըհը ընցընէլ - Պիտանի՝ պետքական լինել, արդյունք տալ, հաճույք պատճառել եւն: *Էս խըրավածը լւավ տըհը ընցալ* (Բ):

Տըհը չըքըթէնալ - Շփոթված՝ հուզված՝ անհանգիստ լինել: *Մէլը յըկալ ա բօստանը քըջնլ. Քանին տըհը քըթէնում չի* (Բ):

Տըհը պէնդ նըստէլ - տէն Տըհը պըն-դըցընէլ:

Տըհը պընդըցընէլ - Որեւ տեղում վայրում դիրքում պաշտոնում եւն հաստատապես հիմնավորվել: Տահանք իտի հըսնում ըն Չամլիբէլ, ըտըհ տըղըրնըն պընդըցնում (ՅԺՅ, VII, 190):

Տըհը պիրիլ - 1. Կարգի գցել, սարքել, թերութիւնները պակասութիւնները լրացնել, վերջնական տեսքի բերել: Ուստան կամ ա տըղըրնէն ա մըղըկնէն էլ տըհը պիրիլ, փուլը յոր օնում քինամ (2): 2. Հիշել, ճանաչել: Հանրը շատ ա իննում պըռաված, տըղան տըհը չի պիրիլ (2):

Տըհը տալ - 1. Փոխարինել: Վէշ մին հընգեր ախպորը տըհը տալ չի (2): 2. Մի բանի դիմաց վճարել՝ փոխհատուցել: Չօբանը Ջըվէնին կավը կուրցըրավ, տըհը հէնգ վըխճար տըվավ (Բ):

Տըհը տաք - տէն Տըհը լէն:

Տըհը-տէրտակը մանիլում չանէլ - 1. տէն Յըտը-թէփումը կօրչիլ: 2. տէն Վըհէն (նը-հըտ) հըվըսարվէլ:

Տըհը-տէրտակը չըփիլմ - 1. Ոչ մի լուր՝ տեղեկութիւն չունենալ: Հէնգ տարէ յա՝տըղան սիգօնում, մարը տըհը-տէրտակըն էլ չի գիլիլ (Բ): 2. Սթափ չլինել, շուրջը կատարվածը չգիտակցել: Կամ ըն տըսնում հարթըն տըմըլա-չուն նըհըտ փախած, փըսան էլ տըհը-տէրտակը գիլիլ չի (2):

Տըհը տէրտակ մընալ - 1. Մահանալ: Ըրշա-կէն տըհըն էլ տէրտակ մընաց, ըղօրմի ընդըրան (Բ): 2. Փոխարինող չլինել: Ուստա Կարօն քօջից, տըհը տէրտակ մընաց (Բ):

Տըհը տըհէն - 1. Կարգին, կանոնավոր, ինչ-պես որ պետք է: Վէր քիլնում ա տըսնում ամէն հինչ տըհը տըհէն ա, կամ ա... (ԱԱ, 87): 2. Ամենայն մանրամասնությամբ, կետ առ կետ: Խօխան հօրը տըհը տըհէն լօխ պատմում ա (2):

Տըհը տըհ չըտալ (թա նըստէլ) - տէն Տափը տըհ չըտալ (թա նըստէլ):

Տըհը տիկիլ - 1. Վերցրածը կրկին իր տեղում գետեղել: Կօղը փուշմանում ա, ապըրանքը պիրիլ տըհը տիկիլ (2): 2. Մեկին մի ուրիշի փոխարեն ընդունել՝ կարծել: Թաքավէրին աշկերը լավ չի իննում տըսնալիս, ըտըրան նըրան նօքնալէն տըհըն ա տիկիլ (2): 3. Հարկ եղած պատասխանը տալ, շջպել: Հարթը կըզնըված կամ ա, ըսկըսվօրը տըհը տիկիլ (2):

Տըհը տիտիգ անէլ - հեզն. տէն Տըհը նըստէլ:

«Տըհըն ծօխ ա, յըր կաց էն դօլէն/տէն նըստէլ» ասէլ - Թեթեալի հանդիմանել: ... Մին փիս պէնու խառնըվում չար, հնչն մին մարթու ասած չար, թա.- Տըղըն ծօխ ա, յըր կաց տէն նըստէլ... (ՅԺՅ, VI, 177):

Տըհը տիւս ածէլ/հանէլ/տիւս օսէլ - Փոխարենը հատուցել կամ ստանալ: Ասում ա.- Մալը-րիս, հանրեմք մին օր էլ յըս քըզ լըվօթուն կանիւ, տըհը տիւս ածիւ (2):

Տըհը ցուրտէլ - տէն Տըհը նըղանալ:

Տըհը ցօրտ (ինիլ) - տէն Տըհը նըհ (ինիլ):

Տըհը փափուկ քըշըրպըղօժ - Գիշերը չընող (երեխա): Դէ, Վազիկըն էլ տըհը փափուկ քըշըրպըղօժ ա, սաղ քըշըր անքօն ա կէնում (Բ):

Տըհը փըռ(ն)էլ - 1. տէն Տըհը նըստէլ (2): 2. Իր հատկութիւններով (հիմնականում բացասական) ամբողջովին մեկին նմանվել: Կօղ Յըրվանդէն տըղան հօրը տըհը փըռնալ ա (2):

Տըհը քըցիլ - 1. Տեղից դուրս եկած որեւէ բան իր տեղը դնել՝ տեղը հագցնել: Տանում ըն սընըխչուն կօխկը, տիւս ընգած ծըրքը տըհըն ա քըցիլ (2): 2. Իր ընթացքի մեջ դնել, կարգավորել: Կամ ա կօրծէրը տըհը քըցիլ, էլիա քինամ (2):

Տըհ ինիլ - 1. Գոյություն ունենալու հնարավորություն ունենալ: Հանց բիլմ, վեր փիսին ըշխարքումըս տըհ չինի (Բ): 2. Սիրվել՝ հարգվել: Էտ դէրվիշին պալատումը տըհ ա իննում (2): 3. Իրավունք ունենալ: Ասում ա.- Սոն քրա, տու խուսէլի տըհ չօնիս (2):

Տըհ հըսնէլ - 1. Հայտնի դառնալ, իմացվել, լուրը՝ խոսքը եւն հասնել: Խաբարը տըհ ա հըսնում, լօխ մընամ ըն մաթ մընացած (Բ): 2. Նպատակին հասնել: Վէր ամմէն մարթու օգա-ծը տըհ հըսնէ, էլ հինչ դմրդ (Բ): 3. Հասկացվել, ըմբռնվել: Հօրը ըսըծնէն տըհ չի հըսնում, էլլա յա կուղթօթուն անում (2):

Տըհ հըսընէլ - Ասել՝ հայտնել ում որ պետք է, լուր տալ: Նօքնը խաբարը տըհ ա հըս-ցընում, թաքավէրը կըտաղում ա (2):

Տըհպատըհ անէլ - տէն Տըհ հըսընէլ:

Տըհպատըհ ինիլ - տէն Տըհ հըսնէլ:

Տըհ տալ - 1. Որեւ բանի մասնակից դարձնել, աշխատանք՝ պաշտոն տալ: Շատ վեր դաշանք ա անում, տըհ ըն տամ, վեր նըրանց

կանտորումը կործանե (Ձ): 2. Կատարել, լրացնել, հատուցել, ավարտին հասցնել եւն: ...էտ մարթը Էն համին մէյդըն ա ըլն, յէկալ ա լըվոթունը տեղ տա (ՆԱԲ, 37):

Տըհ տիսիլ - տեն **Տըհը տիսիլ (2)**: Տու ինծ հոյր տըհ ըս տիրնլ (Ձ):

Տըհ փըռ(ն)էլ - 1. Տեղավորվել, տեղ գրահեցնել: Տըհ ա փըռնում, պարանց ըղնում (Ձ): 2. Մրցույթում որեւէ տեղ գրավել: Վազ ըն տամ, Տիկոն էրկունցի տըհըն ա փըռնում (Բ):

Տըհսաճը տըհսնալ - Ձախորդության՝ դժվար կացության եւն հանդիպելուց դաս քաղել, այլեւս նման քայլի չդիմել: Վըհսկանը ասում ա. - Յըհս իմ տըհսաճը տըհսալ ըմ, յըհս էլ արջու յըրա չըմ անէլ (Ձ):

Տըհսնում ա հինչ - տեն **Հինչ ա՛ տըհսնում**:

Տըժէր ա ասէլը - տեն **Տըժէր թա**:

Տըժէր(ը) ըղնէլ/կնլ - Դժվար կացության մեջ ընկնել, նեղվել: Թոռն էլ վէր նի յա օնում, հօնծ ընողնէն լափ տիժէրըն ըն ըղնում (Բ):

Տըժէր(ը) քըցիլ - Դժվար կացության մեջ գցել, նեղել: Էտ բըղասըլ տըղան հօրը տըժէրըն ա քըցնլ (Ձ):

Տըժէր թա - Հագիվ թե, կասկածելի է, անհավանական է: Տըժէր թա էս ըրաշտանը յըհտը ցօրէն հընծինք (Բ):

Տըժէր օր - տեն **Նըհ օր**:

Տըժէր օրէն լէն/հմրգանկ օր կինի - տեն **Նըհ օրէն լէն/հմրգակ օր կինի**:

Տըժըրօթուն անէլ - Դժգոհել: Մըհէտ Պըլը-պոդուն կընէգը տըժըրօթուն ա անըմ մարթան (ԼՂԲ, 389):

Տըժըրօթուն տըհսնալ/քաշիլ - Նեղություն կրել, չարհարվել, հոգեկան անհանգիստ վիճակ ապրել: Ըտըրանա յետը մին խիլն վախտ տըժըրօթուն չըն քըշիս (ՀԺՀ, V, 299):

Տըժօխկու մաշալ(լ)ա - Շատ տգեղ (անծ): Դէ Սումբաթըն էլ հինչ մա՛րթ, տըժօխկու մաշալլա յա (Բ):

Տըժօխկու տըռնապահ - Խստաբարո եւ ժլատ (մարդ): Տըժօխկու տըռնապահ ըս, էտ խուխէն խէ փոլ չըս տամ (Բ):

Տըժօխկու փայ ինիլ/տըհնալ - 1. Մեռելուց հետո դժոխքը գնալ: Փիս մարթիք տըժօխկու փայ ըն տըհնում (Ձ): անրգ. 2. Հարաչար մահով մեռնել՝ սպանվել (գործածվում է նաեւ որպէս անեծք): Ըտի էտ թաքավէրը քօսան ըղնում ա, տըժօխկու փայ տըհնում (Ձ):

Տըժօխկու քէթնիկ - Համառ, պնդաճակատ (մարդ): Իգէն տըժօխկու քէթնիկ ա, հինչը օգում ըս, ըրա, վէջը չի (Բ):

Տըխկըտէնակը ըղնէլ - տեն **Ճօխտ վըհնը մին չըմըշկում տիսիլ**:

Տըխկըտէնակ տըհնալ, նըստա կէնալ - տեն **Նըստա կէնալ** (, պուք չըկնլ):

Տըկըլօրէն լէշին կատու շըլակէլըն ար պակաս - տեն **Այուն վըհնէն դընգըլորվան ար պակաս**:

Տըկըլօր թաթար - 1. Հագին կարգին շոր չունեցող, հագուստները մաշած (մարդ): Տըկըլօր թաթար խօխէնք ըն, հու վէր հինչ տամ ա, կըհնում ըն (Բ): 2. տեն **Լօկը թօղ-թօղ ընէլալ**: 3. տեն **Ջուբը ծակ (1)**:

Տըկըլօր ցնք՝ շըլակէլ - Տանջվել (հաճախ գործածվում է որպէս անեծք): Տըկըլօր ցնք՝ շըլակիս տու, խէ բաղըս քաղալ ըս (Բ):

Տըկըկըլծիս անէլ - 1. տեն **Տըկըտիյըհ անէլ**: 2. Ընտրել, ջոկել: Տըկըկըլծիս ա անում, լիւվէրը յօր օնում (Ձ): 3. Խորապէս քննել, կշռադատել: Տըկըկըլծիս ըն անում, վօրօշում, վէր էտ տըղէն տանին կուրցընին (Ձ):

Տըկըկըլծիս գիդնլ - տեն **Տակըն էլ գիդնլ, կըլծիսըն էլ**:

Տըկըկըլծիս լիգըլըցցած - Հարուստ, ունեւոր: Ըտի էտ քնսիթ տըղան մին տըկըկըլծիս լիգը ախճիգ ա օգում, լիւվ ապըրում (Ձ):

Տըկըկըլծիս ինիլ/տըհնալ - տեն **Տըկըտիյըհ ինիլ**:

Տըկըռըհան անէլ - Իսպառ վերացնել: Էտ թաքավէրը կուրօթունը տըկըռըհան ա անում ձորան յիրգիրան (Ձ):

Տըկըռըհան ինիլ/տըհնալ - Իսպառ վերացվել: Հիրը ըշխարքաս օղռաշօթունը տըկըռըհան ինի, էն վախտը աշխարքըս դիւզվըլան ա (Ձ):

Տըկըտիյըհ անէլ - 1. Քարուքանդ անել, ավերել: Դիւշմանին զօրքը նի յա տըհնում էտ շէնը տըկըտիյըհ անում, ժուղուվորթէն էլ կըտօրում (Ձ): 2. Իրար խառնել, մի բան գտնելու համար ամեն ինչ քրքրել, ամեն տեղ նայել՝ փնտրել՝ խուզարկել: Սաղ տօնը տըկըտիյըհ ըն անում, ամմա էտ մուտանան քըթէնում չըն (Ձ):

Տըկըտիյըհ ինիլ/տըհնալ - 1. Քարուքանդ լինել, ավերվել: Տըհսնում ա՛ տըհէրք տըկը-

տիյըր իլնծ, վրէջ մին քարու տըղ մնիլնում չի անում... (ՅԺՅ, VII, 197): 2. Ամեն ինչ իրար խառնվել: Քամե ըրավ, կալին խօրթները սաղ տըկըտիյըր իլնվ (2):

Տրկտրկոսը յըր ինիլ - Լացակումել, ցած-րաձայն լացել: *Խըղճ Մարոն, հավերը ըգարան ընգալ ըն, էն ա տըկտրկոսը յըր ինիս (Բ):*

Տրհնլ ըղնել - 1. Հալիլել: *Խըծնպերթ մայի-տումըն ա ծոնը տըհնլ ըղնում (Բ):* 2. Հեւալ: *Վըրսկանը կամ ա տըսնում շօնը տըհնլ ա ընգալ (2):*

Տըղակօխ ինիլ/տըղնալ - Շատ տղա զավակներ ունենալ: *Մարյանը տըղակօխ ա իլնլ (Բ):*

Տըղամարթ բիդի ինիս, վեր տեմ կենաս - Այսինչ բանը մեծ ուժ՝ կամք՝ համբերություն է պահանջում: *Հնրաբեդին նըհըտ հըրակաշ ինիլը տիծեր պեն ա. տըղամարթ բիդի ինիս, վեր տեմ կենաս (Բ):*

Տըղամարթ կենալ - Համարձակ՝ տոկուն լինել, իր խոսքի տերը լինել: *Ասում ա.- Տըղա-մարթ կաց, լօխ լ'ավ ա իննկն (2):*

Տըղամարթ մըղնել - Երիտասարդ հասա-կում մեռնել: *Յաշին էլ տըղամարթ մըղնալ (Բ):*

Տըղա յըս - Եթե կարող ես, եթե ի վիճակի ես: *Բադ, հինչ բա՛դ, լըհա տըղա յըս՝ բիջնրի (Բ):*

Տըղա յը՛ս, թա ա՛խճիգ՝ տեն Ախճիգ ը՛ս, թա տըղա՛:

Տըղան թաքավերին թախտեն ա ծընվում, ախճիգը՝ շանը թախտեն - Ասում են՝ նկատի ունենալով որդու առավելությունը դուստրից: *Էն վախտը ըխճըգանը հու վա՛ իլնլ մըհալ քըցիլիս, լօխ տըղա յըն իլնլ ուզիլիս. նըհախ չըն ասալ. «Տըղան թաքավերին թախտեն ա ծընվում, ախճիգը՝ շանը թախտեն» (2):*

Տըղաշծր ըղնել - տեն **Տըղեն տակը ըղնել:**

Տըղաշծր քըցիլ - տեն **Տըղեն տակը քըցիլ:**

Տըղապետ տըղնալ - Հազվագյուտ դառնալ, չճարվել: *Խօզին մեսը տըղապետ ա տըղնալ (Բ):*

Տըղեն անա տըղա յա ինիւմ, լ'ավ տըղեն անա՝ ախճիգ - Ասում են նորածին աղջկա հորը՝ որպես սփոփանք: *Հենդօն տըղսնում ա, վեր Վազին էրկունջի ըխճըկանը ծընվելանը շատ ա դիրխօր ընգալ, սըրտ ա տամ, թա. «Տըղեն անա տըղա յա ինիւմ, լ'ավ տըղեն անա՝ ախճիգ» (2):*

Տըղըկօթուն ինիլ - Տեղյակ լինել: *Էտ տըղեն տըղըկօթուն չի ինիւմ հօրը կուրծերան (2):*

Տըղըկօթուն տալ - Իմաց անել, տեղե-կացնել: *Տըղըկօթուն ըն տամ, վեր դիւշմնին գօրքը կամ ա (2):*

Տըղըհան անել - Հայրենիքից՝ բնակավայ-րից հանել՝ քշել, գաղթեցնել: *Ըտըրանց տըղը-հան ըն անում, տըներըն էլ սաղ էրում (2):*

Տըղըհան ինիլ/տըղնալ - Հայրենիքից՝ բնա-կավայրից հեռանալ՝ հանվել՝ քշվել, գաղթեցվել: *Կըռվեն վախտը Էտ շինանցեք տըղըհան ըն ինիւմ, կամ մեր շենը (2):*

Տըղըմարթու խօսկ - Հաստատ խոսք, ազ-նիվ խոսք: *Դե թաքավերին խօսկըն էլ տըղը-մարթու խօսկ ա, հինչը ասում ա, անում ա (2):*

Տըղըմարթու կինի - Թունդ գինի: *Դե Բընը-գուրա կինին էլ տըղըմարթու կինի յա, լի՛, խըմում ըն հըրփծտում (2):*

Տըղըպէտու հը՛տէ էլ չինիլ - տեն **Տըղապէտ տըղնալ:**

Տըղըպէց ըղնել - տեն **Տըղեն տակը ըղնել:**

Տըղըպէց քըցիլ - տեն **Տըղեն տակը քըցիլ:**

Տըղնած ճնթ - Գունատ (մարդ): *Էտ տըղնած ճնթը օխտը տըղըմարթու մըջանը օտում ա (2):*

Տըղնըկօթած կարունք - Մարդու կյանքի վերջին շրջանը: *Խօսրօվը շատ ա պըռավալ, ըստարե հանց ա ընդըրա հը՛տէ տըղնըկօթած կարունք ա (Բ):*

Տըմակը ըջվըծէխ շըպըրտօտել/շըպըրտ-շըպըրտ անել - 1. տեն **Տըմըկծափէ տալ:** 2. *հեզն. Սեթեւեթել (կանանց մասին): Խանումը տը-մակը ըջվըծէխ շըպըրտտուտելալ քինամ ա (2):*

Տըմակը տափավը քաշ ինիլ/խըղըտական ըսքըսել - Շատ գեր՝ չաղ լինել, մեծ դմակ՝ հետույք ունենալ (ոչխարների, հեզնաքար՝ նաեւ կանանց մասին): *Միշան թա. «Սըրա մըղնալը վայ տամ, տընըշինիս կընգանը տըմակը խը-գըտական ա ըսքըսում» (ԱԶ, 123):*

Տըմակը օտում չըն, թա՝ վըղնան մօտէ յա, ամմա թափանը օտում ըն, վեր մաչը քաքավ լիգըն ա - Անհամոզիչ են պատճառաբանում: *Թաքավերը ծեն ա տամ ննգիր-վեգիրներեն, վեր մանին գիրա, սահանք ըստըղավ-ընդըղավ ըն ըղնում, կարում չըն հըմօզին. ըստըղ ըն ասալ. «Տըմակը օտում չըն, թա՝ վըղնան մօտէ յա,*

ամմա թափանքը օտում ըն, վեր մաջը քաքալ լիզըն ա» (2):

Տըմակ փըռ(ն)էլ/քըցիլ - Գիրանալ, չաղանալ, դմակը մեծանալ (ոչխարների, հեզնաբարձ նաեւ կանանց մասին): *Վըխճըրնէն մին էրկու ամէս սարումը կէնում ըն, տըմակ փըռնում (Բ):*

Տըմքըհան անէլ - Մի կերպ՝ մի քիչ շարժել: *Հիշկան անում ըն, կարում չըն էտ քարը տըմքըհան անին (2):*

Տըմքըհան ինիլ - Մի կերպ՝ մի քիչ շարժել: *Էտ պառնալ մարթը տըմքըհան իլնիլ, ասից.- Չէ, բալա, յէկող չիլնիլ (ՀԺՀ, V, 92):*

Տըմքըռած հալ - տէն **Թըրջըվնծ հալ (2):**

Տըմըկծափէ տալ - Դմակի երկու մասերն իրար հարել: *Ղօչէրը տըմըկծափէ տալալ քի-նամ ա (Բ):*

Տընակէն տակէն մընալ - Վիրահատության ժամանակ մեռնել: *Տանում ըն, վեր անլէցն անին, տընակէն տակէն ա մընամ (Բ):*

Տընակու տակ ըղնէլ - Վիրահատության ենթարկվել: *Խըդճ Կիրիքօրը ըստարէ իրըք հըտ տընակու տակ ա ընգալ (Բ):*

Տընքհան անէլ - Տնից հանել՝ վտարել: *Ըտը-րանց տընքհան ըն անում, քըցնում չծլէրը (2):*

Տընքհան ինիլ/տըհնալ - Տնից հանվել՝ վտարվել: *Տընքհան ա իննում, խօխէնքը յօր օտում քինամ էրնիշ շէն (2):*

Տընքշինու տըղա - տէն **Քու տօնը շինլի:**

Տընքտընէ/Տընքտօնէ տալ - 1. Գործը իմի-ցիայլոց անել: *Հինչ ըս տընքտընէ տամ, խէ կարքէն չըս կօրծ անում (Բ):* 2. Տնետուն շարունակ շրջել: *Ըվարա կընէգ ա Մանծվը, սաղ օրը էն ա տընքտօնէ տաս (Բ):*

Տընքըմահ անէլ - Շատ չարչարել, ուժա-սպառ անել: *Էս կօրծը մէգ լափ տընքըմահ ըրալ (Բ):*

Տընքըմահ ինիլ/տըհնալ - Շատ չարչարվել, ուժասպառ լինել: *Տընքըմահ իլինք, մինչըվ էս քարը տըհնալ պուք տըվէնք (Բ):*

Տընքըճըռ անէլ - Տրտնջալ, նվնվալ: *Լըհա վեր օգնում ըն, թա քինին հծնծ, Ռուբէնը ըսքը-տում ա տընքըճըռ անէլը (2):*

Տըշըդու նըման - Թեթեւորեն: *Քամէն տը-շըդու նըման տանը թախտափուշը յըր կալնիլ տարալ (Բ):*

Տըշըտծի անէլ/տալ - Խաղի ժամանակ կամ կռվելիս կուրծք կրծքի զարկել, կրծքերով

իրար խփել: *Ըտըրանք հծջնթ ըն տամ, յըտ-նան էլ ըսքըտում տըշըտծի տալը (2):*

Տըշտըմաղը վեր տինիլ - Հարսանիքի պատրաստությունը սկսել: *Հնլն էրկու ամէս կա մինչըվ հըրսանէքը, ամմա մեր Մարյան-գիւլը տըշտըմաղը վեր ա տիրնլ (Բ):*

Տըպըկ-տապակ ըղնէլ/ինիլ/կնլ - Շատ չարչարվել, տանջվել, տառապել: *...Լնսու մը-հար տըպըկ-տապակ յէկող ժողովուրթը սօր լիւս աշխարք ա տիւս կամ (ԶՏ, Բ, 204):*

Տըռասնալ ըսկանալ - Կողմնակի ճանա-պարհով իրեն վերաբերող՝ հետաքրքրող տե-ղեկություն ստանալ: *Ըշտըղա վերէ յա, մեր Դավիթը մին տըռասնալ ա ըսկանում (Բ):*

Տըռէլ տըկըղնօտալը տալ - Սպասված հույսերը չարդարացնել: *Կիւքին ըռուշվաթ տըվալ տըղէն կօրծի տիրնլ, էտ էլ կարից վէջ կօրծ անէ, տըռից տըկըղնօտալը տըվալ (Բ):*

Տըռըթըսօ անէլ - հեզն. Անտեղի ծախսել, վատնել: *Հօրը փուկըր լօխ տըռըթըսօ ըրալ (Բ):*

Տըռըթըսօ ինիլ/տըհնալ - հեզն. Անտեղի ծախսվել, վատնվել: *Սաղ հըրըստօթունը Վալօ-ղէն մըռնէլանը յըտը լօխ տըռըթըսօ իլնիլ (2):*

Տըռըհալ տալ - Դատարկախոսել, վայրա-հաչել: *Խըրէգ տըռըհալ տօ, մին ա, քըգ ըս-կանօղ չի կա (Բ):*

Տըռը ճաքէլ - տէն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ:**

Տըռը մըծ, փօխկը ճօթըռած - Մեծ-մեծ խո-տող՝ գոռոզամտող, բայց աղքատ: *Տըռը մըծ, փօխկը ճօթըռած մարթ ա Հայասէրը (Բ):*

Տըռըշըրանուկ անէլ - հեզն. Անփութորեն շարել՝ դասավորել: *Էս ըմընէքը ըստօլէն յըրա տըռըշըրանակ ըս ըրալ, հինչ ա՛նիս (Բ):*

Տըռը վըհնալ շիլ ըղնէլ - Խիստ զբաղված լինել, խառնաշփոթ վիճակի մեջ ընկնել: *Էքիւց Թամարէն տըղէն հըրսանէքըն ա, Թամարէն տըռը վըհնալ շիլ ա ընգալ (Բ):*

Տըռը տաք տըհա տիւս կնլ - Ապահով լինելով՝ ուրիշների նեղ դրությունը հաշվի չառնել, նրանց մասին հոգ չտանել: *Մըրյանէն տըռը տաք տըհա յա տիւս կամ, գիւղում ա, թա վեր ինքը հարուստ ա, քըվէրքըն էլ ըն լալ ապ-րում (2):*

Տըռըտըռէ ըղնէլ - 1. տէն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ:** 2. տէն **Տընքըմահ ինիլ:**

Տըռըտօղէն կնրի հացը մահնալ յա - Վատ արարքներ թույլ տվողը անհիմն պատճառներ է

փնտրում: Տրորտողէն կ'անդին հացը մահնա յա. Շուրկան հիրըվանէն խօզը ծըմակումը վեր ա քըցնլ, թա. «Գիղանցնլ ըմ, թա վիրի խօզ ա» (Բ):

Տրոր ցորտ տանէլ - տեն թըսը քամէ տանէլ:

Տրորիմ յըս, բօմփիմ քըգ - Ասվում է, երբ մեկը, վատ արարք թույլ տալով, մեղադրում է ուրիշին: Տրորիմ յըս, բօմփիմ քըգ. Մարգուշան բօստանըս քաղալ ա, ինձ ա շառաւ տամ (Բ):

Տրունանը անին քըսէլ - տեն Զծր ծառը անին քըսէլ:

Տրունանը շօնը ինիլ (մինիս) - Անվերապահորեն մեկին նվիրված՝ հնազանդ լինել: Դէ բըրիգադիրըն էլ նախագէն տրունանը շօնըն ա (Ձ):

Տրունանը չօքէլ - Անսպասելիորեն վրա հասնել՝ բաժին ընկնել (աղետ, դժբախտություն եւն): Էլիա քիսըբօթունը կամ ա, նահանգ տրունանը չօքում (ԶԶ, VII, 142):

Տրունանըս էլ չըմ կապէլ, վեր հանցի - Ասում են անարժան՝ ստոր մարդկանց մասին: ...Թծտունց Աբօն հու վա՛, վեր ինձ նըրիտ խընամէ տըռնա. տրունանըս էլ չըմ կապէլ, վեր հանցի (Ձ):

Տրունանը (քըմակէն) թօղ(ն)էլ - Անթեւան՝ անտեր-անտիրական թողնել: Փիս հանը ձորան խօխէն էլ տրունանը կըթօղէ (Ձ):

Տրունանը (քըմակէն) մընալ - Անթեւան՝ անտեր-անտիրական մնալ: Տրունանը մընա-ցած մարթին օրը սըվ կինի (Բ):

Տրունան յըտ տալ - Չընդունել, մերժել: Ծատօրը քինամ ա, վեր Սադուն նըրիտ հանց տըվի, ամմա Սադին տրունան յըտ ա տամ (Բ):

Տրունան յըտ տըռնալ - Ներս չմտնել: Պիրում ա փուլը տամ, տրունան յըտ տըռնում (Ձ):

Տրունավը տիւս քըցիս՝ ակուշկավը նի կըմըն(ն)է - Ասում են խիստ աներես՝ անամոթ մարդկանց մասին: Էտքան սըլէթա մարթ յըս տըսած չըմ. տրունավը տիւս քըցիս՝ ակուշկավը նի կըմընէ (Բ):

Տրուներան փուշի հըվաքէլ - տեն Փուշի հըվաքէլ:

Տրուներէն թօղ(ն)էլ - տեն Տրունանը (քըմակէն) թօղ(ն)էլ:

Տրուներէն մընալ - տեն Տրունանը (քըմակէն) մընալ:

Տրունըրը ըղնէլ - տեն Տրունըտօնը ըղնէլ:

Տրունըրը թակէլ - Շատերին դիմել (որեւէ խնդիրքով): Շատ տրունըր ա թակում, ամիս քծմա՞ անօղ չի իննւմ (Ձ):

Տրունըրը լէն պէնալ/պէց անէլ - Մեծ սիրով ընդունել՝ հյուրընկալել: Վեր դօնաղ ար կամ, Ասթըխէգը տրունըրը լէն ար պէնում (Բ):

Տրունըրը կուտըր(հ)ատէլ - Որեւէ խնդիրքով՝ պահանջով անընդհատ նույն տեղը՝ մարդկանց դիմել: Սօնին տըղէն կօրծի տինիլի հըտէ տըրունըրս կուտըրատում ա (Բ):

Տրունըրը պէց (ինիլ) - Զյուրասեր՝ հյուրընկալ (լինել): Ասում ա. - Իմ ախպօր տրունըրը պէց ա, հիբը օզում ըք, քը՛ցէք (Ձ):

Տրունըրը քըցիլ - տեն Տրունըտօնը քըցիլ:

Տրունըտօնը ըղնէլ - Ուրիշների դներն ընկնել, մուրացկանի վիճակի հասնել: Մարըն էլ վեր մըռնում ա, Էտ խօխէնքը տրունըտօն ըն ըղնում (Ձ):

Տրունըտօնը քըցիլ - Տնից դուրս անել, ուրիշների դները գցել: Մինակ անխը՛դճ մարը ձորան խուխէն տրունըտօնը կըքըցի (Ձ):

Տրունըփալազ շինիլ - 1. Ճմռել, քըքել: Էնքան տափէն նըստալ ա, շալվարը տրունըփալազ ա շիննլ (Բ): 2. Վարկաբեկել: Փիս ըսկէտուրը ձորան հարթանը տրունըփալազ կըշինի (Բ):

Տրունըփալազ տըռնալ - 1. Ճմռվել, քըքվել: Էնքան կը՛ցալ ա, պէնջակը տրունըփալազ ա տըռնալ (Բ): 2. Վարկաբեկվել: Էտ կուղութունանը յըտը Սիրանը շէնումը տրունըփալազ տըռնալ (Ձ):

Տրոռօն տըռնալ - Մեծամտել, փքվել: Զինչ ա տըղէն գուղապէտ ըն տիրնլ, խուջաց Արիսակը տրոռօն ա տըռնալ (Բ):

Տրոռօտօղ վըռը թանթ չի անէլ - Վատ սովորությունները անհնար է վերացնել: Տրոռօտօղ վըռը թանթ չի անէլ. Սօնիշկան ախճիգ վըխտանց ա կապը կըտըրած, ընդըրա կարել չըս հըղու պիրիս (Բ):

Տրսածէն հըվատում չի - Ասում են խիստ կասկածամիտ մարդկանց մասին: Իգէն տըսածէն հըվատում չի, ընդըրա նըրիտ շատ ա տիժեր հըրկըշվէ կօրծ անէլը (Բ):

Տրտըգ՝տատէգ՝ խօսէլ - տեն Նանէ-Նանէ խօսէլ:

Տրտաքած շըմբալուր - Մեկից՝ մի բանից նեղացած՝ վիրավորված (մարդ): Տրտաքած շըմբալուր ը՛ս, հու վա՛ Էշիտ չու ասալ (Բ):

Տրորքմանէն կանլ - Մեկի խոսքից՝ հանդիմանությունից խիստ նեղանալ՝ վիրավորվել՝ խռովել: Վայ ա, վեր մին պէն ըս ասում, մեր Ասթըխէգը դաստի տրորքմանէն ա կամ (Բ):

Տըրխավէր աղվակաղ - Իրեն բանիմաց ներկայացնող տգետ (մարդ): *Էտ տըրխավէր աղվակաղ ա, Էտ հինչ դասա՛տու (Բ):*

Տըրմանու տակավ քինօղ/տակու ճնր - Խորամանկ՝ ծածկամիտ մարդ: *Ծատօրը տըրմանու տակավ քինօղ ճնր ա (Բ):*

Տըրվըտար անէլ - Տերերին հանձնել: *Չօբանը կ'իւլէրէն նըհըտ ա տամ, վըխճըրնէն սաղ-սըլմաթ պիրում շէնը, տըրվըտար անում (Ձ):*

Տըրտակավ լիգը - հեգն. Դատարկ: *Տըրտակավ լիգը քըսակը պէնում ըս հինչ ա՛նիս (Բ):*

Տըրտընգէ տալ - 1. Յատկոտել (կենդանիների մասին): *Յօլէրը տըրտընգէ յըն տամ (Բ):* 2. Ուրախությունից թռչկոտել (մարդկանց, հատկապես՝ երեխաների մասին): *Խօխէնքը, վէր մօրը տըրտնում ըն, ըսքըսում ըն տըրտընգէ տալը (Ձ):*

Տըրույթակ անէլ/տալ - Սաստիկ ծեծել: *Տըրան էլ պըրծնում ա, մինգէլ կընգանը ըսկըսում տըրույթակ անէլը (ՅԺՅ, VII, 315):*

Տըրփէրան փուշի հըվաքէլ - տեն **Փուշի հըվաքէլ**:

Տըրփէրէն կ'ան - Դժգոհելով՝ փնթփնթալով աշխատել: *Հինչ ը՛ս տըրփէրէն կ'ամ, խէ կարքէն չը՛ս կօրծ անում (Ձ):*

Տըրփէրէն յըկած(ը) - տեն **Տափը (նի) մըտած(ը)**:

Տըքըհավ անէլ - 1. Փոփոխվել՝ մեկ տաք, մեկ հով լինել (եղանակի մասին): *Հավան տըքըհավ ա անում (Ձ):* 2. Փոփոխամիտ լինել, կարծիքը հաճախակի փոխել (մարդկանց մասին): *Հինչ ը՛ս տըքըհավ անում, տըղամարթ չը՛ս (Բ):*

Տիգ անէլ/տալ/տիկնիլ - հեգն. Արտաթորել: *...Օխտը դըզղան կուրկուտ ա կէրալ, քէցալ Շըլ-լուվէն քըմակէն օխտը տէղ տիգ ըրալ (ՆԱԲ, 84):*

Տիկնի տալ - Տիկնիկով խաղալ: *Խօխան էլ տափէն նըստում ա, տիկնի տամ (Ձ):*

Տիյըրան յէշիլ - տեն **Քըթըր ցը՛ց օնէլ**:

Տիյըրան յէշիլ - տեն **Քըթըր ցը՛ց**:

Տիյըրան նասազ - տեն **Խըթըրան պակաս**:

Տիյըրան տիվէր - Ամբողջովին, ամբողջապես, ծայրեծայր: *Նի յա մընում փօսը, տիյըրան տիվէր վը՛դուտ տըրճնում (Ձ):*

Տիյըր Աստուծ կա - Ասում են այն դեպքում, երբ մեկը մեղանջում է ճշմարտության դեմ՝ Աստված տեսնում է, Աստված կպատժի: *Հայկօ, Էտ ամմէղ կընգանը շառավ մէլ տալ. տիյըր Աստուծ կա (Բ):*

Տիյըր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու - 1. Երդման բանաձեւ: *Քառը Նօրըմինան ռւրթնումը-հավատ ա անում, ասում.- Տիյըր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու, յը՛ս քու էծըտ տը՛սալ չըմ (Ձ):* 2. Մեկին մեծարելու արտահայտություն՝ Աստծուց հետո հույսս դու ես: *Վէզիրը ասմա.- Թաքավէրըն ապըրած կէնա, տիյըր՝ Աստուծ, տիվէր՝ տու, անէ, հինչ ա՛նիս (Ձ):*

Տիյըր թըքիմ՝ օնքըս ա, տիվէր թըքիմ՝ մըրօքըս ա - տեն **Տիվէր ըմ թըքում՝ աշկ ա, տիյըր ըմ թըքում՝ օնք ա**:

Տիյըր-տիվէր անէլ - Շատ փնտրել, թափառել, ման գալ: *Շատ վէր տըլըր-տըվէր ա անում, տեսնում ա՛ էշին կ'իւլէրը ուտէյիս (ՆԱԲ, II, 149):*

Տիյըր-տիվէր մըտածէլ - Շատ մտածել՝ կշռադատել: *Տըլըր-տիվէր մըտըծէլանը յէտը թաքավըրէն ախճիգըն օզում ա ծանօթանա տըրա նըհէտ (ՆԼՂԺԲ, 8):*

Տիվէր ըմ թըքում՝ աշկ ա, տիյըր ըմ թըքում՝ օնք ա - Անելանելի՝ դժվար վիճակի մեջ եմ: *Համ կավըս ա ըստակալ, համ արտըս ա էրվալ. տիվէր ըմ թըքում՝ աշկ ա, տիյըր ըմ թըքում՝ օնք ա (Բ):*

Տու՛ աղա, յը՛ս՛ աղա, պա մէր աղունը հու կա՛ղա - Երբ բոլորը հրամայող են, գործը առաջ չի գնա: *Տու աղա, յը՛ս՛ աղա, պա մէր աղունը հու կա՛ղա. ըտի վէշ մինը քինամ չի հօնծ, արտը փուչանում ա (Ձ):*

Տու՛ ապըրիս - Բարեմաղթության եւ մեծարման արտահայտություն: *Տու՛ ապըրիս, ք՛օմմազ ըրա, կօրծի նի մըննիս (Բ):*

Տու ասէ - 1. Գործածվում է այն ժամանակ, երբ խոսողը մոռանում կամ չի ուզում ասել ասելիքը եւ ուզում է, որ խոսակիցը հիշեցնի: *Հայրի, տո՛ւ ասէ, Մացակէն հիշկան պարթկ կի-նի՛մ տումված (Ձ):* 2. Հուսանք որ, երանի թե: *Ըստարէ թուռային ա, տու ասէ վէրչը լ՛ավ ինի (Բ):*

Տու ասիս, Աստուծ ըսկանա - տեն **Աստուծ սմնըտ ըսկանա**:

Տուդի-սուդի անէլ - տեն **Տէտուտէն ըղնէլ**:

Տնւզնը զըկըռհատ կ'ան - 1. Սաստիկ քաղցած լինել: *Դօնաղըն էլ էն ա ինձում տո՛ւզնը զըկըռհատ կ'անիս, կուրկուտէն դըզղանը քաշնում ա առաչը, լօխ օտում (Ձ):* 2. Ծայրահեղ աղքատ լինել: *Դօրնընք էն ըն իլան տո՛ւզնը զըկըռհատ կ'անիս, միհէնգ փուլավ խաղ ըն անում (Բ):*

Տնօրեն կոնկրետ նրան - Ազատաբար, ազատ-
հորեն: Տնօրեն կոնկրետ նրան յորա պրոբալ,
կոնկրետ լույս կերպ (Բ):

Տնօրեն փորձով բուն ինքն - Ազատ, կիսա-
բաղ լինել: Նրա տես ա ըստուծն պրոբալ, թա
հունց ա քրոն-ցիրեկ չըրջըրվես, ալն տնօրեն
փորձով բուն ինքն (ԱԲ, 77):

**Տնօրեն էն չըն, վեր համ հանգում ըս, համ
տրոնում** - Ասում են սնապարծ՝ գոռոզամիտ
մարդկանց: Վեր տընսնում ա՝ փալանդիւզ Խա-
կը շատ ա մըծ-մըծ խօսում, վէ՛չ տանում ա, վէ՛չ
պիրում, թա. «Արա՛, տու էն էծը չըն, վեր համ
հանգում ըս, համ տրոնում» (Չ):

Տնօրեն ըստը՛դ, էն ըստը՛դ - Զե եւ նրա միջեւ
տարբերությունը շատ մեծ է: Վե՛ր ըստը՛դ, էն
թաքավերն ապրած կենա, տու ըստը՛դ, էն
ըստը՛դ, էն հու վա՛, վեր քը՛գ նըրհտ խընամե-
տը՛նա (Չ):

Տնօրեն ըստը՛դա յը՛կեր - Ասում են անտեղի
միջամտողին՝ խորհուրդ տվողին: Խօսը՛ս, տու
ըստը՛դա յը՛կեր, էտ ար պակաս, վեր տու վէ՛ իմ
կըլխես խըրատ կարթիս (Բ):

Տնօրեն ըստը՛գեր, յը՛ս էլ հըվըտացե - Որեւէ մեկի
ասածը կասկածի տակ դնելու՝ անհավանական
համարելու արտահայտություն: Գո՛ւրգէն, հէնգ՛
արջը ըստը՛դա յը՛ս ըսպանալ. տու ըստը՛գեր, յը՛ս
էլ հըվըտացե (Բ):

Տնօրեն կըլծխըս, յը՛ս բու վը՛ննըստ - տեն
Յը՛ս բու շօնըստ ըմ:

Տնօրեն ինքն, էն յը՛րե կնայնտը - Խնդրանքի՝
աղերսանքի արտահայտություն՝ ի սեր Աստծո:
Ժողովուրդը մընամ ըն չնշմիշ իլնծ, ասում ըն.
«Պո՛ղի, տու ինքն, էն յը՛րե կնայնտը, մըրթը-
վարի ածե» (ԱԶ, 24):

Տնօրեն ինքն, տու - Մեկին սաստելու արտահայ-
տություն: Տնօրեն ինքն, տու, էլ միհենգանց տենը էտ
ծառը յեր չի ինքն (Չ):

Տնօրեն ինքն, բու անը՛վըտ - Ճիշտն ասա: Տնօրեն
ինքն բու անը՛վըտ, կավըս հու վա՛ կոտացալ (Բ):

Տնօրեն ինքն մեկի՛ք ասե, յը՛ս քը՛գ՝ Մեկի՛ք սե՛ -
Ասում են այն ժամանակ, երբ երկու հոգի իրար
գովում մեծարում են: Տնօրեն ինքն մեկի՛ք ասե, յը՛ս
քը՛գ Մեկի՛ք սե՛. Կոլին ա Սաշօն սաղ օրը էն ըն
նըրնը թանրիկ ընես (Բ):

**Տնօրեն ինքն պահե բուխճըմաջի, յը՛ս քը՛գ
պահիմ մըրթըմաջի** - Հագուստը պետք է

խնամքով պահել, որպեսզի մարդկանց շրջա-
պատում գեղեցիկ երեալ: Մարը ասում ա. «Տնօրեն
ինքն պահե բուխճըմաջի, յը՛ս քը՛գ պահիմ մըր-
թըմաջի. շնորհընես թանուզ պըրճե՛ցեք» (Չ):

Տնօրեն ինքն - 1. Պատասխան բարե-
մաղթություն՝ ուղղված իր առողջությանը՝ նիստ
ու կացով հետաքրքրվողին: - Սո՛ւրեն, հունց ը՛ս,
- Տնօրեն ինքն, Գո՛ւգի (Բ): 2. Ասվում է որպես
միսթարանք՝ ուղղված կորուստ ունեցողին: Տնօրեն
ինքն, Մանի՛ց, կավ ա, լի՛, ըստակալ ա, ըս-
տակալ ա, մին էրնօշը ինք՛ կօնիս (Բ):

Տնօրեն կըրթկըրթա՛, յը՛ս ծո՛ւ ածիմ - տեն Տնօրեն
տըրգ ըրա՛, յը՛ս՝ մը՛ղըր:

Տնօրեն հինգ (ըրհա) - տեն Տնօրեն մեկ ասել:

**Տնօրեն հու վը՛ս/հինգացու վը՛ս/հինգ իլննթ-
միլնթ ը՛ս/հինգ կոնկրետ սը՛րտ կերած ը՛ս** - տեն
Տնօրեն քանե կըլխանե յը՛ս:

Տնօրեն խալ տալ - Յրտից ատամներն իրար
գարնել՝ կափկափել: Կամ ըն տը՛սնում՝ ծառեն
տակեն նըստած, տնօրեն խալ ա տամ (Չ):

Տնօրեն անե՛լ/տալ, յե՛շիլ - Աջքերը մեկին՝ մի
բանի հառել, ակնապիշ նայել: Սաղ հըրսընթեն
վախտը էտ տըրհան տումար ա անում, հըրթըն-
ցովեն յեշում (Չ):

Տնօրեն անե՛լ - Բերնեբերան լցնել: Մեշուկ-
նեն ճըղուպուրավ տնօրեն անում, պեռնում
եշին (Բ):

Տնօրեն ասել - Բանից պարզվում է, որ...
Կամօղը պեռնում ա տը՛սնում՝ ամանը տերտակ,
տու մեկ ասել՝ կընե՛գ թըմիցըրալ ա (ԱԱ, 86):

Տնօրեն վըրթեց կընըստը՛վե - Հեզնա-
բար ասում են մեծ եւ ցցուն հետույք ունեցող
կանանց մասին, իբր այնքան մեծ է հետույքը,
որ հնարավոր է վրան նստել: Տընըշինիտ կըն-
գանը վը՛րթ օխտը փուր կա. տնօրեն վըրթեց
կընըստը՛վե (Բ):

Տնօրեն նըրհա՛շօռ տալ - Արհամարհաբար
շրջվել՝ երես դարձնել: Իգէն հինգ կընե՛գ ա՛, վայ
ա, վեր տօնը դօնաղ ա կամ, ինքը տնօրեն
նըրհա՛շ ա տամ (Բ):

Տնօրեն ածել - տեն Տը՛ղը տնօրեն ածել:

Տնօրեն սաղ ինքն - տեն Տնօրեն ինքն:

Տնօրեն անե՛լ - 1. տեն Տնօրեն քըցիլ (1): 2. Տեղ
հասնել: Օրը մըրթնալ ա, ամմա վըրսկըննեն հն-
լն տնօրեն չըն ըրալ (Բ): 3. տեն Տնօրեն օնե՛լ (1): 4.
Ձվից՝ բշիջից հանել: Թուխըկանը ճօտերը
տնօրեն ա ըրալ (Բ):

Տիւս ըղնէլ - Որեւէ բան, հատկապես՝ ոսկորը՝ հողը բնական վիճակից ելնել՝ խախտվել, տեղահան լինել: ... **Վեր ընգէ. ծերքըս կօտրում** ա, վրէնըս էլ տիւս ընգում (ԼՂԲԶ, 275):

Տիւսըտօս անէլ - 1. Շարունակ մի տեղ մտնել ու դուրս գալ, ներսուդուրս անել: **Ըսկէ-տուրը կըզնըվում ա, թա.- 3ամօթ ա, թանգան հարթըն էտքան տիւսըտօս չանէլ** (2): 2. Տան գործերը լավ կատարել: **Տիւսըտօս անօղ կընէգ** ա մեր Սիրանը, սաղ օրը էն ա կօրծ ընէս (Բ):

Տիւս թօղ(ն)էլ - 1. Որեւէ բանի մեջ չընդգրկել՝ չընդունել: **Յուցակ ըն անում, ամմա հըլափէն անըմը տիւս ըն թօղում** (2): 2. տէն **Ըշկաթօղ անէլ**:

Տիւսի պատ - Տնից դուրս եղող՝ աշխատող մարդ: **Սիւծիգը տիւսի պատ ա** (Բ):

Տիւս կիւլ - 1. Հայտնվել, երեւալ: **Վրէր շատ քըշանում ըն, ըրըչնէն ա տիւս կամ մին պա-լատ...** (ՆԼՂԺԲ, 45): 2. Պարզվել, բացահայտվել: **էտ ախճիգը տիւս ա կամ օշափ** (ԲՅԲ, 41): 3. Հաջողվել, մի բան ստացվել: **Թաքավէրը հիշ-քան դօխտուրնի յա կանչըմ, պէն չի տիւս կամ, վէչ միւնը կարում չըն լըվըցնին** (ՅԺՅ, V, 331): 4. Հասնել: **Թիս ըն, քիս, տիւս կիւս հըրանց տօնը, տըսնաս մարը պըռաված** (ՅԺՅ, V, 256): 5. Լույս տեսնել, հրատարակվել: **Ասում ըն՝ մին կիրք ա տիւս յըկալ, մաչին մեր Ըրշակէն նըկարըն էլ կա** (Բ): 6. Ազատվել, փրկվել: **էս գիւլիւման լիւվ տիւս յըկէնք** (Բ): 7. Հրաժարվել, թողնել, հեռանալ (աշխատանքից, պաշտոնից, ուսումնական հաստատությունից եւն): **Ըտի մեր Մարդին ըշկօլան տիւս ա կամ, չօբան տըռնում** (Բ): 8. Հաստատվել, իրականանալ (ենթադրու-թյունը, կանխատեսածը, կարծիքը եւն): **Վերչը իմ ասածըս տիւս յըկալ. Մարյանըն ար կուդօթունը ըրալ** (Բ): 9. Հանգել (ճանապարհի՝ գետի եւն մասին): **էս կածանը տիւս ա կամ Թըղլարա հըղէն** (Բ): 10. Հրապարակ գալ, գտնվել: **Մին հարուստ մարթ չի տիւս կամ, թա մեր շէնին յըխծէն շինիլ տա** (Բ): 11. Ար-տադրվել: **Սիիէնգ թանգան մըշիննէ շատ ա տիւս կիւս** (Բ): 12. Հանդիսանալ, լինել: **Հու վեր խօ-տում ա, սաքի յա տիւս կամ** (ՆԱԲ, 197): 13. Պատկերվել, նկարվել: **Նըկարումը լիւվ ա տիւս յըկալ** (Բ): 14. Ծնունդով սկիզբ առնել՝ սերվել: **Ղարաբաղա ընըմօվուր մարթիք շատ**

ըն տիւս յըկալ (Բ): 15. Լրանալ: **Լըհա վեր քըռասունը տիւս ա կամ, էտ խօխան ըսքըսում ա չըրանալը** (2): 16. Ամուսնուց բաժանվել, ամուսնալուծվել: **Տըսնում ա, վեր մարթը խը-մէլը թանգիւմ չի, տիւս ա կամ** (2):

Տիւս կիրիլ - 1. Յուցակից՝ մատյանից՝ անծ-նակազմից՝ որեւէ վայրում գտնվողների կազմից եւն հանել: **Բալնիցան տիւս կիրիլնը յըտը Ափկարը էրկու օր ա ապըրում** (Բ): 2. Մեկին վճարելով՝ հատկացնելու համար որոշ գումար կամ իր՝ ապրանք բաց թողնել՝ հաշվապահական ձեւակերպումով ելք անել: **Նախագան էտ ըր-փըվըրուն հըտէ կըլիսօգէն պըհեստան հէնգ փոպ ցօրէն ա տիւս կիրիւմ** (2):

Տիւս պըրծած - 1. Անբարոյական, անօրէն, անզգամ: **էտ բանին էլ մին տիւս պըրծած կընէգ ա լին...** (ԱԱ, 66): 2. Անսպասելի, պատա-հական: **Տիւս պըրծած մին մաշին ա ջիհիւմ, նըստում ա, քիւնալ** (2):

Տիւս պըրծընէլ - 1. Ճարպկությամբ խուսա-փել՝ վտանգից ազատվել: **Ղըչըղնէն գիրալ ըն տըռնում, ամմա Ավանք անմին կարում ա տիւս պըրծընէլ** (2): 2. Դեպի դուրս ցցվել՝ տարածվել: **Կամ ա տըսնում կիւլը նի մըտած էտ պիւնը, լըհա մինակ հանքին ա տիւս պըրծալ** (2): 3. Տեղից դուրս թռչելով՝ վազել, փախչել: **Շօնը վեր հանչում ա, կատուն տիւս ա պըրծընում փախչում** (ՅԱԲ, 15, 47): 4. Պոկվել, անջատվել: **Ծօրէն վեր դարթու վա տամ, կապը Սըմսօնէն ծըրքան տիւս ա պըրծընում** (2): 5. Իր տեղից դուրս գալ՝ ելնել: **Վեր թըխում ա, ուշափէն աշկը տիւս ա պըրծընում** (2):

Տիւս պիրիլ - 1. Դժվար վիճակից ազատել: **Կանփին պարթկու տակ ա ըղնում, ախպէրքը մին թանիրնալ տիւս ըն պիրում** (Բ): 2. Հասցնել: **Սէվ էծը սըրան տանում ա տիւս պիրում սէվ աշխար** (ՅԱԲ, 15, 25): 3. Պատրաստել, գլուխ բերել: **Տա-շըմ ա, տաշըմ, մին կէղէցիկ ախճիկ տիւս պէրըմ** (ԼՂԲ, 327): 4. Որեւէ գործողություն կատարելով՝ պահանջվածը ստանալ: **Հիշկան հանշըվ ա անում, կարում չի մէլիքին ասածը տիւս պիրի** (2): 5. Իր ցանկացած ձեւով նկարագրել՝ ներ-կայացնել, բնորոշել որպէս: **Յէլիսաբէթը հիրըվըննուն սաղ կօղ ա տիւս պիրում** (Բ): 6. Հրատարակել: **Յէս կըկամրիմ կազէթ տիւս պիրիմ, սաղ տարին ուշունց տամ...** (ՋՏ, Ա, 134):

7. Արտատպել, նկարել: *Էտ տըղէն նըկարը տոնու ա պիրոն, պատան կախ տամ* (2):

Տնու տալ - 1. Մեջը փորել: *Էտ քարը տնջոնմ ա տոնու տամ, լըկաման շինում* (2): 2. Հիմար-հիմար՝ տակից-գլխից խոսել, դատարկաբանել: *Պըլը-Մէլը կըզնըվում ա յըրան, թա.- Հինչ ըս տոնու տամ, մարթը ընդէղ հինչ ա՛ն անըմ* (ՀԺՀ, VI, 194): 3. Մարմնի վրա բշտիկներ գոյանալ: *Խու-խէն ջանը տոնու ա տըվալ* (Բ):

Տնու տըհնալ - Ուռչել, ցզվել: *Էնքան քուքա-ցալ ա, պըկէն տակէ մըսէրը տոնու ա տըհնալ* (2):

Տնու փըջիլ - տեն **Տնու տալ** (3):

Տնու քաշիլ - Գաղտնիքը՝ խոսքը հնարքով իմանալ՝ դուրս կորզել: *Պառաւը Էտ թնգզն հարթնանը խուսցընում ա, իւրան ծզնծը տոնու քաշում* (2):

Տնու քըցիլ - 1. Հեռացնել, ազատել (պաշտոնից, աշխատանքից, ուսումնական հաստատությունից եւն): *Կործա տոնու ըն քըցում, էլ կարում չի փոլ ըշխաղէ* (Բ): 2. Ներսից բխեցնել՝ հանել: *Էս քնսիքը մին կէղեցիկ պալատ ա շոնում, հըլաթումը լնվ քնհիդ տոնու քըցում...* (ՀԺՀ, VII, 111): 3. Որեւէ բան, հատկապէս՝ ոսկորը՝ հողը բնական վիճակից հանել՝ խախտել, տեղահան անել: *Տըհանցա մինը ծառան վեր ա ըղնում, վէնըն տոնու քըցում* (ՆԱԲ, 129): 4. Կնոջը արծակել, կնոջից բաժանվել: *Մինչէվ Օվջի Փորումը անդա՛ չընալ, վար մարթը կընէ՛ք տոնու քըցի* (ՆԱԼԺԲ, 13): 5. Արտահոսել, դուրս բխել: *Կարասը ճաքած ա, կիսին տական տոնու ա քըցում* (Բ): 6. Ուժը՝ գույնը տալ: *Չայը բիդի դամ տաս, վեր լւավ տոնու քըցի* (Բ):

Տնու քիսիլ - տեն **Չծլ քիսիլ**:

Տնու օնէլ - 1. Տանել՝ առաջնորդել դեպի: *Էտ խօխան ղըջըղներէն տոնու ա օնում իւրանց շէկին կըլծիլը* (2): 2. Ազատել: *Վերջը, մըր սավէտին հօքուն մըհնիմ, վըր մըրգ էն գնկուման տոնու կնլնվ* (ԼՂԲԲ, 271): 3. տեն **Տըհը տոնու ածէլ**: 4. Վաճառքի՝ ցուցադրելու եւն հանել: *Բազարը լւավ մըսէր ըն տոնու կնլնվ* (Բ): 5. Արտադրել: *Ջավօղը լւավ ապրանք ա տոնու օնում* (Բ):

Տու վէլ բիդի ասիս՝ մարթ ըմ - Հանդիմանական՝ արհամարհական արտահայտություն՝ արժանի չես մարդ կոչվելու, տմարդի ես: *Կն՛փի, էն ամմէղ կընգանըտ խէ տանան տոնու ըս քըցնլ. տու վէլ բիդի ասիս՝ մարթ ըմ* (Բ):

Տու վըս քիւղոնմ - Քո գործն է, ինչպես ցանկանում ես, այնպես էլ վարվիր, ես չեմ խառնվում: *Ասում ա.- Տու վըս քիւղոնմ, օգում ըս՝ քիսիլ, օգում ըս՝ քիսիլ մէլ* (2):

Տու վըս, վէր կաս - Միակն ես, ուրիշը չկա՝ պետք չէ: *Տըղան ասում ա.- Տու վըս, վէր կաս, յըս էրոնշ ախճի՛ք օգիլ չըմ* (2):

Տու վիր պակաս/մընացալ - տեն **Տո՛ւ ըշտըղա յըկէր**:

Տու տըզզ ըրա՛, յըս՝ մըհըր - Դու նախա-ծեռնիր, ես իրագործեմ: *Հնրը ասըմ ա. «Հիք ըս օգալ փըսակվիս, վէր հըրսանէ՛ք չըմ ըրալ. տու տըզզ ըրա՛, յըս՝ մըհըր»* (2):

Տուտուշ կըտըրէլ - տեն **Սըխտուրթակէ տըհնալ**:

Տնւրմին ծակը կօխէլ/քըցիլ - Բանտ նստեցնել: *Ըտի Էտ օյիսբազէն փըռնում ըն տոնւրմին ծակը կօխում* (2):

Տուրուն քընդիլի քիսիլ - Մեռնել: *Բօրիկըն էլ տուրուն քընդիլի քըհցալ* (2):

Տնւրնը կնլ - 1. Նորից սկսվել՝ զգացնել տալ: *Վեր մըրսում ա, ցավէրը էլիա տոնւրնը ա կամ* (2): 2. Օգտագործվել, մի բանի մեջ դեր խաղալ: *Էտ խէլունքը ըսէս ա.- Ըստէղ արաղ բըդի տոնւրնը կա, վէր կարիմ մին պէն ասիմ* (ՀԺՀ, V, 264): 3. Այս կամ այն կերպ վերաբերմունք ցույց տալ: *Հնրը լւավ տոնւրնը յըկավ, տըղէն տոնւմն ըզադից* (2): 4. Մի բանով առաջնորդվել՝ ղեկավարվել: *Էտ մարթը կընգանը ըսածավըն ա տոնւրնը կամ* (Բ): 5. Արագ՝ եռանդով որեւէ բան անել՝ կատարել: *Հնրը ասում ա.- Տնւրնը յըկէք, թօռը նի յա ունական* (2):

Տնւրնը կնլի տըհ չիսիլ - Խիստ նեղվածք լինել: *Ապուն թըղէլավը Էնքան մարթ ա յըկալ, հընգիստումը տոնւրնը կնլի տըհ չիլնվ* (Բ):

Տնւրնը տալ - 1. Առաջացնել, առաջ բերել, նորոգել (վիշտ, ցավ եւն): *Վեր ցօրտ ճոնը ա խըմում, ցավը տոնւրնը ա տամ* (Բ): 2. Մեկին տալ: *Փուլ բիդի տոնւրնը տաս, վէր կօրծ աննլ կա* (2): 3. Դրդել, որեւէ բան անելու մղել: *Հնրը տըղօրանցը տոնւրնը տըվալ, ըսքըսըհէն հծնծ անէլը* (2): 4. Օնանկզմով՝ ձեռնաշարժությամբ զբաղվել: *Իզէն հինչ տըղամարթ ա, քըռասուն տիրըկան ա, հնլն տոնւրնը ա տամ* (Բ):

Տու քանէ կըլխանէ յըս/կըլծիս օ՛նիս - Ինչպես հանդգնեցիր՝ համարձակվեցիր, ինչ ես

քեզանից ներկայացնում: Թաքավերը ասում ա.
«Տու հու վը՛ս, հինչացու վը՛ս, տու քանե
կըլխանե յը՛ս, վեր քըշերվա կեսըմը յեկալ ըս նի
մըտալ իմ ըխճըզանըս օթադը» (ԱԲ, 159):

Տու՝ քըզը՛տե, յը՛ս՝ ինճը՛տե - Վիրավորվելու՝
գժտվելու արտահայտություն՝ ես ու դու այլևս
իրար հետ առնչություն՝ հարաբերություն
ունենալ չենք կարող: Ըտը՛դ կըռվում ըն, հօջանթ
տամ, մը՛ծ ախպերըն ասում ա. «Տու՝ քըզը՛տե,
յը՛ս՝ ինճը՛տե» (Ձ):

Տու քու դանդըտ քաջի/դանդետ կաց -
Ասում են նրան, ով մտահոգվում է (հաճախ
անտեղի) ուրիշի համար՝ ակնարկելով նրա
մտահոգության ավելորդ լինելը: Ասում ա. - Տու
քու դանդետ կաց, յը՛ս գիւղիւմ ըմ՝ հինչ ըմ
անում (Ձ):

Տուկ անէլ - Գրավ դնել: Պիրում ըն տօնը
տուկ անում, էլլըհան պըրծնում չըն (ՀԱԲ, 15, 60):

Տծխու ծու - 1. Առաջին (բերք, բարիք): Մին
խընճծր ա պուք տամ, թա. - Էս տծխու ծու վա
(Ձ): 2. Անարատ (սևուկ): Շինացեք տծխու ծու
յըն օտում, ըտըրա հը՛տե յա ջընըրնէն սափ (Բ):

Տծըր ջանը ըղնէլ - տեն Ջանը տծը ըղնէլ:

Տծըր ջանը քըցիլ - տեն Ջանը տծը քըցիլ:

Տծըր փըռ(ն)էլ - Ղող զգալ, սկսել դողալ: Վեր
արջին տը՛սնում ա, տծըր փըռնում ա (Ձ):

Տծը ինիլ - տեն Տծըր փըռ(ն)էլ:

Տոս անէլ - 1. Ներս անել՝ քշել՝ տանել՝ բերել:
Այան ասում ա. - Բալա, ցորենը տօն ըրա, քանե
հավան լավ ա (Ձ): 2. տեն Ղալ անէլ:

Տոնը կըլխէն փօլ ածէլ/քանդիլ - Մեծ վնաս
հասցնել, թշվառացնել, դժբախտացնել: Էս կը-
ռը՛վը շատ մարթու տօն ա կըլխէն փօլ ածալ (Ձ):

Տոնը կըլխէն փօլ կիւլ/քանդիլ - Մեծ
դժբախտություն պատահել, մեծ վնաս կրել,
թշվառանալ: Վեր կավըն էլ ըստակում ա, քիւ-
սիքը լափ ըղնում ա կըրակու մաց, տօնը կըլխէն
փօլ ա կամ (Ձ):

Տոս ըղնէլ - Հիվանդության՝ ծերության եւն
պատճառով տանը մնալ, տնից դուրս չգալ:
Հանրաբերըն էլ ա տօն ընգալ, էլ տուս չի կամ
շինամաչ (Բ):

Տոնը մին մագու կապէլ - տեն Վըրցակէն
պէռ(ն)էլ:

Տոնը նի կըցընիս՝ մըկըլավը՛տ չի կիւլ -
տեն Տանավը էվիւլ ածիս՝ պէն չի ըղնէլ
ըռը՛խը:

Տօնը շըլակած՝ շօռ կիւլ - 1. Շատ աղքատ
լինել: Ասում ա. - Մոխայիլին ըշտըղա յա՛ փուլ,
էն ա, տօնը շըլակած, շօռ ա կամ (Ձ): 2. Շատ
տնարար՝ աշխատասեր լինել (տանտիկնոջ
մասին): Հարթնը, հինչ հա՛րթնը, տօնը շըլա-
կած՝ շօռ ա կամ (Բ):

Տօնը վըրցակէն պահ տալ - Տոնը՝ ունեց-
վածքը առանց պահպանության՝ հսկողության
թողնել: Տօնը վըրցակէն պահ տըվօղը վերջումը
ծույնէրը վեր կըթակէ (Բ):

Տօնը վըրցակէն պէռ(ն)էլ - տեն Վըրցակէն
պէռ(ն)էլ:

Տօնը(տ) շինվի (վէյ)/(չը)քանդվի - տեն Քու
տօնը շինվի (վէյ):

Տօնը(տ) քանդվի - Անեծքի արտահայտու-
թյուն՝ մեծ փորձանքի գա(ս), դժբախտություն
պատահի: Տօնը քանդվի թօրքէն, վեր իմ տօնըս
քանդալ ա (Բ):

Տօնը փը(ր)սըվեր անէլ - Տանը եղածը տակ-
նուվրա անել՝ խառնել: Կամ ա տը՛սնում՝ մը-
ղակը կօտըրած, տօնըն էլ փըրսըվեր ըրած (Ձ):

Տօնը քանդիլ - 1. տեն Տօնը կըլխէն փօլ
ածէլ: 2. Ուտանիքը քայքայել: Էտ պառավը էտ
ջըհիլներէն ուրուր նըհը՛տ կըռըվցընում ա,
ըտըրանց տօնը քանդում (Ձ):

Տօնը քանդվիլ - 1. տեն Տօնը կըլխէն փօլ
կիւլ: 2. Ուտանիքը քայքայվել: Ըտի Համօվէն
տօնըն էլ քանդվից. կընէվը Էրուշ մարթու
նըհը՛տ փախալ (Ձ):

Տոս թօղ(ն)էլ - Ներս ընդունել, թույլ տալ իր
տունը մտնելու: Ըտըրանա յը՛տը մը՛ծ քուրը
շատ ա կամ, ամիա կուճի քուրը տօն չի
թօղնում (Ձ):

Տոս չօնէ՛ տըռնան ա շօռ կամ - Ասում են
նրանց մասին, ովքեր, հիմնականը թողած,
երկրորդականին են ուշադրություն դարձնում:
...Տընաշինըտ արտը թօղալ ա հընճիլիւ, ինքը
քը՛ցալ վը՛րս. ըստը՛դ ըն ասալ. «Տոս չօնէ՛
տըռնան ա շօռ կամ» (Ձ):

Տոս տալ - 1 Գրգռել, դրդել: Հարթները կըռ-
վում ըն, նրփէնիգըն էլ դըրաղան տօն ա տամ
(Բ): 2. Վերքը թարախակալել եւ հանկարծ
բացվել: Յարան տօն ա տըվալ (Բ):

Տոս-տը՛դ անէլ - Տնային գործերը կատարել:
...Էտ շամփուրը ախճիգ՝ ա տը՛ռնըմ, տօն-տը՛դ
անըմ, հըվաքըմ, սըրփըմ, սարքըմ (ՀԺՅ, V, 159):

Sol (-տըհ) տիկի/տըհնալ - Ուտանիք կազմել, տնային տնտեսություն հիմնել: *Ըտի էտ տըղան չուբանէն ըխճըկանը հավան ա կէնում, տոն տըհ տիկում, լ'ավ ապըրում (Ձ):*

Sol քըցիլ - տեն **Sol անէլ (1):** Սա ասում ա.- Ահա, յես կըքինամ էտ օխճէն, թանքի լըհն տու դանը տոն քըցիս (ՅԺՅ, VI, 146):

Sծշմ կըտըրէլ/յըհ տ անէլ - տեն **Սըծա կըտըրէլ:**

Sծշմ կըտըրէլ/ըղնէլ/յըհ տ ինիլ/յըհ տ տըհ-նալ - տեն **Սըծա կըտըրէլ:**

Sծշ անէլ - տեն **Sծշ տէմ տալ:**

Sծշն կէնալ (պուք չըկ'ան) - 1. Վախից փարվել մեկի կրծքին (երեխաների մասին): *Խօխան շանը վեր տըհսնում ա, մօրը տծշն ա կէնում, պուք չի կամ (Ձ):*

Sծշէրը ծըմըրէլ/ճըղուպոր տըհնալ/պը-լիթիլ - տեն **Սըծէրը պըլիթիլ:**

Sծշը ասըհ/բըլափկա բաղէլ - տեն **Յըհ-խան հըվաքէլ:**

Sծշը թակէլ - 1. Գոռոզանալ, հպարտանալ: *Ճանտին մէհտ մին արչ ա ըսպանալ, ըշտըհ նըստում ա, տծշը թակում ա (Ձ):* 2. Երդվել, իր ասածը հաստատելու համար ջանք չինայել: *Ծառան հիշկան տծշը թակում ա, վեզիրը հըվատում չի (Ձ):* 3. Կոծել, ողբալ: *Մարը տըղէն մէյը վեր տըհսնում ա, շատ ա ծուվծուվում, տծշը թակում, մագէրը քանդում, ամմա դէ հինչ օ'քուք (Ձ):* 4. Հասարակական որեւէ պարտականություն՝ որեւէ գործ իր վրա վերցնել: *Շէնումը հինչ կործ ար ինում, մեր հաշին տծշը թակում ար (Բ):*

Sծշը չուրանալ/ցըմաքէլ/քուռանալ - տեն **Սըծը չուրանալ:**

Sծշը չծր/ցամաք/քոն - տեն **Սըծը չծր:**

Sծշը տէմ տալ/տէմ անէլ - 1. Դիմադրել, դիմագրավել: *Մեր ջիհիլնէն տիւշըրնէն տէմ տըվէն, թուրքերէն մարը լիցըցըրէն (Բ):* 2. Համարձակորեն՝ խիզախորեն գործել, ջանք չինայել: *Կարօ դային տծշը տէմ տըվալ, արտը մին օրումը հընձից (Ձ):*

Sծշը փարախ - Լայն կուրծք ունեցող, լայնալանջ: *...Աշկերըտ փիյալա, տծշըտ փարախ, դայուտ քըրծ, Ջալալ ջան (ԱԲ, 443):*

Sծշին նըստէլ, մըրօքը բանդիլ - տեն **Սըրտէն նըստէլ, մըրօքը բանդիլ:**

Sծշ տալ - 1. տեն **Սըհ տալ:** 2. տեն **Sծշ տէմ տալ:**

Sծշ տծշն տալ - 1. Կրծքականդակները իրար հենելով՝ պաշտպանվել (հիմնականում ծիերի մասին): *Սիյըհը տծշ տծշն վըն տամ, քըցըքացէ անում, կ'իւլերը փախչում ըն (Ձ):* 2. Միաբանվել, իրար սատարել: *Շինացէք տծշ-տծշն տըված ապրում ըն (Բ):*

Sծշ օտէլ - տեն **Սըհ օտէլ:**

Sօալ(ը)րակ-տօալ(ը)րակ խօսէլ/տիւ տալ - Գոռոզամտել: *Ըտըրա տօալակ-տօալակ խոսէլին յէշիլ մէլ, շատ ա վըխըլկօտ (Բ):*

Sօնը իրըհսէն ծասկէլ/կապէլ/նըհըհ տ անէլ - Մեկին թույլ չտալ մտնել՝ արհամարհաբար չընդունել՝ մերժել: *Սըվիրըհս կընէք ա Մարգուշան, հիւր տոն քինամ ա, տօնը իրըհսէն կապում ըն (Բ):*

Sօնը կապէլ - Հարսին հայրական տնից տանելիս դուռը փակել՝ բացելու համար փեսայից կամ նրա մտերիմներից գումար պահանջելով: *Հարթնանը ախպերը տօնը կապում ա, պէլին մին տըսսանուց ա տամ, վեր պէնա (Ձ):*

Sօնը կըտըրէլ - 1. Մեկի տան մուտքի մոտ երկար կանգնել եւ սպասել նրա դուրս գալուն: *Ասում ա.- Էրկու ժամ ա'յըս քու տօնըտ կըտըրած, խէ տիւս չըհս կամ (Ձ):* 2. Տունը շրջապատել: *Միլիցէքը քըշէրալ կամ ըն ըտըրա տօնը կըտըրում (Ձ):* 3. Կտրականապես պահանջել (հարկը, պարտքը եւն): *Անց ա կէնում մին ամես, պըրթկատարը կամ ա տօնը կըտըրում, թա'պարթկըս տօ' (Ձ):*

Sօնը յըրա կ'ան/շըրըխկըցընէլ - Մի տեղից՝ մեկի տնից դժգոհ՝ բարկացած հեռանալ՝ դուռը թափով փակելով: *Էտ վեր ըտի յա ասում, դօնա-դը տօնը յըրա յա կամ քինամ (Ձ):*

Sօնը նըհաշ տալ - 1. Մեկին արհամարհաբար տնից դուրս հրավիրել: *Հծջանք ըն տամ, տընատարը դունաղէն տօնը նըհաշ ա տամ (Բ):* 2. Մերժել: *Քինամ ա'հիրըվանէն անա պարթկ յօր օնէ, հիրըվանը տօնը նըհաշ ա տամ (Ձ):*

Sօնը պէնօղ չինիլ - 1. Անհյուրընկալ՝ անմարդամոտ լինել, բոլորի հետ գժտված լինել: *Խսակը հինչ մարթ ա'. տօնը պէնօղ չի կա (Բ):* 2. Բարեկամ՝ հարազատ չունենալ, միայնակ լինել: *...Մինակ կընէք ա, հինչ ա'նէ, տօնը պէնօղ չի կա (Ձ):*

Տօնը պէց (իսիլ) - տէն **Տըռները պէց (իսիլ)**:

Տօնը տըռնանը (յըրա) - Իրար շատ մոտիկ՝ հարեան, տները՝ բնակարաններն իրար կպած: **Տօնը տըռնանը հիրըվանէր ըն հասան ա Մայրանը (Բ)**:

Տօտա-տօտա անէլ/ման կ'ան/շօռ կ'ան - 1. Շատ գեր լինելով՝ կամաց-կամաց եւ օրորվելով քայլել: ... Մին ջանավար մարթ տօտա-տօտա ման ա կ'ամ, ասըմ ըն՝ յէկալ ա, վեր լըղարէ (ԶԲ, Բ, 84): 2. Քայլել սկսել (երեխաների մասին): **Խօխան տօտա-տօտա յա անում (Բ)**:

Տօրս անէլ - տէն **Առուտօր անէլ**:

Տօր վէր կըտաս (շանը ճըկատէն) - Սաստիկ ծեծելու արտահայտություն: **Ափանդին տոնա ա կ'ամ, կընգանը յըրա պըրծնում, տօր վէր կըտաս, էնքան ա թակում, վըր թան ծըմէլա քըցում ա (ՅԺՅ, VI, 233)**:

Տօրու տալ - 1. Հարթեցնել, ողորկել: **Փանդ տօրու տըվէ (Բ)**: 2. Փաղաքշել: **Կամ ա տըտանում տըղան կըլծիսը տիրանծ ըխճըկանը գ'նուր-գ'նումը, ախճիգը տօրու վա տամ (Զ)**:

Ցամաք աշկավ - Առանց արտասուքի՝ լացի՝ վշտի: *Էս կըռվանը յը՛տը Ղարաբաղ ցամաք աշկավ կընէ՞ք չըս քըթէնալ (Բ):*

Ցամաք ծծրո՛ւ աղվէս - Շատ նիհար՝ հյուծ-ված (մարդ, կենդանի): *Մէր Արսէմըն էլ ցամաք ծծրո՛ւ աղվէս ա, փըջիս՝ վէր կըղնէ (Բ):*

Ցամաք կը՛տը քըշիլ - Շատ թույլ՝ տկար՝ վտիտ լինել: *Ասում ա.- Տու հու վը՛ս, վէր ինձ թակիս, ցամաք կը՛տը քը՛գ կըքըշի (Ձ):*

Ցամաք կը՛նզ - Մեզ: *Յէշում ա տը՛սնում՝ ցամաք կը՛նզը սաղ անողն ա (Ձ):*

Ցամաք հաց - Միայն հաց՝ առանց ուրիշ ուտելիքի՝ թացանի: *Սանքըն էն ար, վը՛ր ուս-տան ըտահանց ցամաք հաց ար ուտուցընըմ... (ԼՂԲ, 354):*

Ցամաք հացու կապէլ - Ծայրահեղ աղքատության՝ թշվառության մատնել՝ հասցնել: *Խա-նը ժողովուրդէն ցամաք հացու վար կապալ (Ձ):*

Ցամաք հացու կարօտ/հասրաթ/մծթումջ - Ծայրահեղ աղքատ: *Դէ էն վախտըն էլ կըռը՛վ ա իլան, լօխ էն ըն իլան ցամաք հացու կարօտ (Բ):*

Ցամաք հացու նըհը՛տ կօտվէ - հեզն. Ոչինչ, տանելի է (հատկապես ասվում է որեւէ մեկի արտաքինի մասին): *Թանգան հարթըն դաշանձ ա՛: - Վէջինչ, լի՛, ցամաք հացու նըհը՛տ կօտվէ (Բ):*

Ցամաք հըրսանէք - Ծեծ, լաց ու կոծ: *Ըտը-րանց տանը սաղ օրը ցամաք հըրսանէք ա (Բ):*

Ցամաք մընալ - Առանց թացանի մնալ: *Կավը ըստակից, Յանթուն խեզանը ցամաք մընաց (Ձ):*

Ցամաք քըթծըլ պէրանը չըտանէլ - Հաշ-վենկատ լինել, առանց շահի ակնկալության որեւէ բան չանել: *Ղուլ՝անսին տու լ՛ալ չըս ճը-նանչում, իզէն ցամաք քըթծըլ պէրանը չի տա-նէլ (Բ):*

Ցավ գիղծղ - Ուրիշի նեղ վիճակին հասնող, բարյացակամ: *Ցավ գիղծղ մարթ ա Սիրօժը (Բ):*

Ցավըս տանիս/տանէ՛քաղիս/քաղէ - Անեծ-քի արտահայտություն՝ թող իմ ցավը քեզ/նրան հասնի: *Կընէ՞քը թա.- Ցավըս տանիս տու, էտ ար պակաս, վէր ախճի՞քըս քը՛գ տամ (Ձ):*

Ցավը(տ) տանիս/քաղիս - Փաղաքշական արտահայտություն, ցանկություն՝ իր վրա կրելու ուրիշի ցավը՝ նրան ցավից ազատելու: *Ցավը տանիս Արտօվէն, յը՛կավ քը՛մանձ ըրավ, բօս-տանըս պիհէցէ (Բ):*

Ցավը փըռ(ն)էլ - 1. Երկունքի՝ ծննդյան ցա-վերը սկսվել: *Ուրէրան մին օր էտ կընանուցան մինին ցավը փըռնում ա... (ԱԱ, 87):* 2. Ընդհան-րապես որեւէ կարգի ցավերը սկսվել: *Կըլխէս ցավը փըռնալ ա (Բ):*

Ցավուտ տը՛ղէն նի կընլ - տե՛ս **Յարա տը՛ղէն նի կընլ**:

Ցավու (-ցըցու) կընլ - Ցավով բռնկվել՝ տա-ռապել (հաճախ գործածվում է որպես անծեք): *Տա ցավու-ցըցու յա կամ, վը՛ր էտ ախճի՞քը էտ-բան կըղէցիկ ա, ինքը՛ կը՛շ (ՀԺՀ, V, 159):*

Ցավ քաշիլ - 1. Ծանր ցավ՝ վերք՝ հիվան-դություն ունենալ, ծանր հիվանդությամբ տառա-պել: *Լնու ա տը՛ռալ, վէր Ափկարը մը՛ռալ ա. խը՛ղճը էս ա չօրք տարէ յա՛ ցավ ա քաշում (Բ):* 2. Նեղություն՝ չարչարանք կրել: *Շատ ցավ քը-շէցէ, մինչը՛վ էս տօնը շինը՛ցէ, պըրծէ (Բ):*

Յանթին յըրա վարթ չի փըսնէլ - Անարժան ծնողներից արժանավոր զավակ չի ծնվի: *Յան-թին յըրա վարթ չի փըսնէլ. կօղ Միշին տըղան հունց կարօղ ա՛ լ՛ալ տըղա ինի (Բ):*

Յանթում-կըրակում տի՛նիլ, էրիլ - Խիստ պատժել՝ չարչարել: *Հու կուղօթուն ար անում, խանը ցանթում-կըրակում ար տի՛նում, էրում (Ձ):*

Յանթու յըրա նըստէլ - տե՛ս **Ըսը՛ղու յըրա նըստէլ**:

Յանթու տակըռ(է) կէրած - տե՛ս **Կընլն սը՛րտ կէրած**:

Յանթու փօշ - Կոշտ՝ կոպիտ բնավորությամբ (մարդ): *Մէր Բուղդանէն փը՛սան էլ հինչ փը՛սա, ցանթու փօշ ա (Բ):*

Տերցէն տալ - Զրով ցողել՝ թրջել, ցրցամել: *Էնքան ցերցէն ա տըվալ, խըրեգ ա մընացալ՝ ըստակէ* (ՀԱԲ, 15, 101):

Ցըխ անէլ - Վատնել: *Էտ ախմախ կընէգը մարթին ըշխաղած փուկերը լօխ ցըխ ըրալ* (Բ):

Ցըխալ էշ քըշիլ - Դժվար գործ կատարել: *Էս էլ հօ քըփ անէլ չի՞, ցըխալ էշ քըշիլ ա* (Բ):

Ցըխէն նըհըտ հըվըսըրցընէլ - տեն **Ցըխը կօխէլ**:

Ցըխը ընգածէն կօխ տալ/քացէ տալ - Նեղ վիճակում գտնվողին տմարդորեն ավելի նեղ վիճակում դնել: *Ցըխը ընգածէն կօխ տըվօղէն Աստուծ սիրիլ չի* (Ձ):

Ցըխը կօխէլ/քըցիլ (տոնս օնէլ) - Անպատվել, խայտառակել: *Կընէգը կամ ա շինըմա-ջումը մարթին ցըխը կօխում, Էնքանէն մաջին խըյտառակ անում* (Ձ):

Ցըխում կումաշին օրթնըյա տեր ասէլ - տեն **Էշին դայի ասէլ** (1):

Ցըխ օրը տօն կըկա - տեն **Թօխալ օրը տօն կըկա**:

Ցըխ օրու մըհակ - Հույս: *Ասում ա.- Ցըխ էլ ցըխ օրու մըհակ չօնիմ, լօխ պըրծած ա* (Ձ):

Ցըվքան վեր ըղնէլ - Մեծ դժբախտության հանդիպել, ծանր վիճակի մեջ ընկնել: *Հանրաբէ-ղը ցեվքան վեր ա ընգալ. համ կավըն ա ըստա-կալ, համ արտը Էրվալ* (Ձ):

Ցըվքեն պըտկեն - Շատ բարձր տեղ: *Խըծա-պէրթը էն ա ցըվքեն պըտկեն* (Բ):

Ցըց անէլ/կըցընէլ/տինիլ/օնէլ - 1. Վեր բարձրացնել, դեպի վեր պարգել: *Էտ մարթը մինգէլ ուրան մին մանըն ա ցեց օնում, Էս դծ-նումըն էլ ա օգում Պըրըպուդուն խնփի...* (ՀԺՀ, VII, 349): 2. արիւմ. Սպանել: *Յըրա յա անում, ըտըրան ըտըղ ցըց տինում* (Ձ):

Ցըլքփ տալ - Փայտից՝ քարից՝ ապակուց եւն մանր կտոր պոկվել: *Կօլան նի յա կամ քարէն, ցըլքփ տամ* (Ձ):

Ցըկըտ-ցակատ անէլ - 1. Վայրիվերո խոսել: *Խըրեգ ցըկըտ-ցակատ ըրալ, մին ա, քըգ ըսկա-նօղ չի կա* (Բ): 2. տեն **Կօշտ-կօշտ անէլ**:

Ցըղնած շօն - Կատաղի (մարդ): *Ցըղնած շօն ըս, հինչ ըս օգում ինձանա* (Բ):

Ցըմըքաթ ածէլ/ինիլ/մընալ - տեն **Քար կըտըրէլ** (6):

Ցըմըթթուն անէլ - Միայն հաց ուտել, ուտելու այլ բան չունենալ: *Ցըմըթթուն ընէլալ յօլա յընք քիւնում* (Բ):

Ցընծուխ(նը) տալ - Արելը ծագել, հորիզոնը արելի ճառագայթներով լուսավորվել: *Ըռալօ-տը՝ լիւսըպէցին՝ Էն ցունծուխնը տամ վախտը, գուրթնացի, տեսնամ՝ ուխտավերնէն հըղէ ըն իլնլ պիտի սարին տակը* (ՋՏ, Ա, 109):

Ցըռան ըղնէլ - տեն **Փօրան քիւնիլ**:

Ցըռան Վէրգօ - Վախկոտ, երկչոտ (մարդ): *Կընէգը ասմա.- Տու հինչ տըղա՞մարթ, Ցըռան Վէրգօ յըս* (Ձ):

Ցըռէլ պըտէրավը տալ - տեն **Ցըռէլ տը-կըղնօտավը տալ**:

Ցըռըցընէն ըղնէլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Ցըռուտ/Ցըռան ընգած դանա - Կեղտոտ, փնթի, անպատիվ (մարդ): *Էտ ցըռուտ դանան ամէսը մըհըտ էլ չի լըղանում* (Բ):

Ցըրըվ կնլ - 1. Վերանալ, գոյությունը դադարել: *Ըտի մեր կալիօզը ցըրըվ յըկալ* (Բ): 2. Իրարից հեռանալ, բաժան-բաժան լինել: *Հըրսանէթը պըրծնում ա, լօխ ցըրըվ ըն կամ* (ՀԺՀ, V, 628): 3. Անտեղի վատնվել՝ ծախսվել՝ փչանալ: *Ըտի էտ հըրուստէն փուկերը սաղ ցը-րըվ ա կամ* (Ձ): 4. Հոշոտվել, պատառոտվել: *Կամ ըն տըսնում՝ Էշին քօռակը էտ քօլէն տա-կէն ցըրըվ յըկած* (Ձ):

Ցըրըվ տալ/ածէլ - 1. Վերացնել, գոյությունը դադարեցնել: *Գարբաջօվէն բալան թաղիմ, վեր սավտը ցըրըվ տըվալ* (Բ): 2. Իրարից հե-ռացնել, բաժան-բաժան անել: *Էս կըրըվը ինձ ու հընգերուցըս ցըրըվ ա տըվալ* (Բ): 3. Անտեղի վատնել՝ ծախսել՝ փչացնել: *Վըռը կերած կը-նէգը մարթին փուկերը ցըրըվ կըտա* (Բ): 4. Հո-շոտել, պատառոտել: *Ասըմ ա.- Էշին կիւլը ցըրէվ ա տըվալ* (ԲՀԲ, 188):

Ցըրթի-փըրթի անէլ - Դատարկաբանել: *Ցըրթի-փըրթի անօղ շատ կա, ամմա ըսկանօղ չի կա* (Բ):

Ցըցանակ ինիլ - Գլխիվայր տնկվել: *Ցըղան վեր թըխում ա, օշափը ցըխէն մաջին ցըցանակ ա ինում* (Ձ):

Ցըցըռնակէն թէվըն էլ ա տինում կըրպէ-տին/գըբին մաջին, կ'օրծում - Ասում են հմուտ՝ շնորհալի կարպետ՝ գորգ գործողների մասին: *Այուն կ'օրծած կըրպէտին նըման կա վէջ. այան ցըցըռնակէն թէվըն էլ ա տինում կըրպէտին մաջին, կ'օրծում* (Բ):

Ցիթծղ շօն - Ասում են անկողնում միզող երեխաներին:

Ցիրթերը կախ - Անամոթ, անզգամ: Ասում ա. - *Իզեն ցիրթերը կախ կընե՞ք ա, կօրծ չօնիս (Ձ):*

Ցիրթերը կախ տալ/հըղէ անէլ/շաղ տալ/վեր ածել - անրգ. Լացել: *Հինչ ըս ցիրթերը տ վեր ածում, ըռըհէլըտ քաջի ըստըղաս (Բ):*

Ցիրթըտ կըտըրվէ - Անարգական արտահայտություն՝ ուղղված անամոթ՝ անզգամ մարդուն (հատկապես կնոջը): *Մարթը կըզնըվում ա, թա. «Ցիրթըտ կըտըրվէ, հինչ ըս իմ հօր կըհը՛տ յըխըբողազ անում» (Ձ):*

Ցիրկու մէյմուն - Անլուրջ, թեթեալիկ (անծ), խեղկատակ: *Մարթը կըզնըվում ա, թա. - Ցիրկու մէյմուն ըս, խէ տը՛ղըտ կըստում չըս (Ձ):*

Ցօրէն արտը կօրէկ շինիլ - Մեկի գործերը ձախողել, հիասթափեցնել: *Ապան մատաղ, խէ կըզնըվում ըս, իմ ցօրէն արտը կօրէկ շինում (ՆԼՂԺԲ, 84):*

Ցօրէն արտը կօրէկ տը՛ռնալ - Գործերը ձախողվել, հիասթափվել: *Կարկուտ յը՛կալ, մէր ցօրէն արտը կօրէկ տը՛ռնալ (Ձ):*

Ցօրէնը կ'անն/տիքմանան ճօկէլ - Լավը վատից, անմեղը մեղավորից, արդարն անարդարից զանազանել՝ տարբերել: *Ասում ա. - Յը՛ս քը՛զ կըհէտ հըրակաջ չըմ տը՛ռնալ, տու ցօրէնը կ'անն ճօկում չըս (Ձ):*

Ցօրէնը կըհաջ տալ, կ'անն ծախել/կ'աննալ ապըրէլ - Կեղծարարություն անել, խաբել: *Բու-*

դին էլ հօ մարթ չի՞. ցօրէնը կըհաջ ա տամ, կ'անն ծախում (Բ):

Ցօրէն հացէն պօզէր ա իննում - Մարդ պետք է երախտամոռ չլինի, կարողանա արժանիքը գնահատել: *Պուդին ասում ա. «Ղանձն, ցօրէն հացէն պօզէր ա իննում, հիշկան կարում ըս՝ լըվօթունէն լըվօթուն ըրա՛» (Ձ):*

Ցօրնու մը(ն)չանք - տէն Մին թիք՛ն:

Ցօրտ անէլ - Եղանակը ցրտել: *Ըսօր ցօրտ ա անում (Բ):*

Ցօրտը թըխէլ/նի կ'ան/տալ - Ցրտահար անել, ցրտահարել: *Ցօրտը թըխալ ա, ծառէրը ըստարէ տիժէր թա պէրք տան (Բ):*

Ցօրտ(ը) տանէլ - Ցրտից վնասվել, ցրտահարվել: *Ցօրտ տարած խընծծորը հինչ բի՛ղի ինի (Ձ):*

Ցօրտ խօսկ - Կոպիտ, վիրավորական (խոսք): *Թաքավէրը էնքան պարի մարթ ա ըննում, վար տահանց մին ցօրտ խօսկ էլ ա, ասում չի... (ՅԺՅ, V, 496):*

Ցօրտ կօլ տալ - Մրսել, ցրտից վնասվել: *Էտ շէնը ք'իկօղը ցօրտ ա կօլ տամ (Ձ):*

Ցօր(տ)-ցօրտ ճիւր խըմէլ - հեզն. Սառը ջուր խմել՝ իբր հանգստանալու՝ բարկությունը՝ հուզմունքը եւս անցնելու համար: *Հու վէր ինձանա կըղացած ա, թօղէ ցօրտ-ցօրտ ճիւր խըմէ (Ձ):*

Ուրա կապած թուլա/շօն - տեն Ցըղնած շօն:

Ուղի կըտըրցընէլ - Չարչարել, տանջել: Խօսխէնքը մօրը ուղի յըն կըտըրցընում (Բ):

Ուղօջաղ անէլ - Մի տեղ ապրել՝ հաստատվել՝ բնակություն հաստատել: Ըտի էտ իրըք ախպերքը կամ ըն էս շէնումը ուղօջաղ անում (Ձ):

Ուզբէկու բէղէր - Նոսր, ցանցառ (բան): Էս էլ հօ կընանցու լաք չի՞, ուզբէկու բէղէր ա (Բ):

Ուզծղու իրըքս ինիլ - Անամոթ լինել: Ընդըրա ուզծղու իրըքս օնէ, հինչը օգնում ա, տօ՛, մին ա, ծըրք չի քըշիլան (Ձ):

Ուզուն ախմախ/դուլաղ - Հիմար, տխմար (անծ): Կոտլացին ասըմ ա.- Յըքս պէն չըմ գնդոնում, յըքս հունցու մին ուզուն ախմախ (ՀԺՀ, V, 340):

Ութըփօթ անէլ - տեն **էն դօլը տէս անէլ:**

Ութոն տալ - 1. Հարթել, հավասարեցնել: Սօղանը վարում ա, վըղը ութոն տամ (Ձ): 2. տեն **Կըքվաթ անէլ:**

Ուլը ուլին կերավ, վըքսկըռը տէն չի քըցից - տեն **Շօնը շանը մէսը օտէլ չի:**

Ուլլոնիս անէլ - տեն **Խօսկը կըտօրը քըցիլ:**

Ուլոննու ծաղէգ՝ 1. Բուրավետ (միրգ, կեղևակուր եւն): Էս էլ հօ տանծ չի՞, ուլոննու ծաղէգ ա (Բ): 2. Գեղեցիկ (մարդ, առարկա): Ախճիգ՝, հինչ ախճիգ՝, մին ուլոննու ծաղէգ՝ (Բ):

Ումբուրաքամ անէլ - Մեռնել: Շօքը մարթին ումբուրաքամ կանէ (Ձ):

Ումբուրաքամ ինիլ/տըքնալ - Մեռնել: Տըղէն թըղէլանը յըքտը Թամարը էլ կարից վէչ ապըրէ, ումբուրաքամ իլնվ (Ձ):

Ումբուրէն դըվա անէլ - Կյանքի տեւողությունը կրկնապատկել: Ապան ասում ար.- Մէր թօթէն արաղը մէր ումբուրէն դըվա յա անում (Բ):

Ումէղ անէլ (մինին՝ մին պէնու յըրա) - տեն **Ումէղը տինիլ (մինին՝ մին պէնու յըրա):**

Ումէղը ըղնէլ (մինին՝ մին պէնու) - Հոյսը մեկի՝ մի բանի հետ կապվել, մեկի՝ մի բանի

հույսին մնալ: Կընգա ումէղ ըղնօղը տոնգընը կըմընա (ԱԲԲ, 45):

Ումէղը կըտըր(վ)էլ/կուրցընէլ - Այլեւս չհուսալ, հուսահատվել: Յէշում ա, յէշում, մինչէվ ումէղը կըտըրում ա (ՆԱԲ, 71):

Ումէղը կըտըրցընէլ - Մեկի հոյսը կտրել տալ, հուսահատեցնել: Էս կարկուտը լափ շինացուց ումէղը կըտըրցըրավ (Բ):

Ումէղը տինիլ/քըցիլ (մինին՝ մին պէնու յըրա) - Հոյսը մեկի՝ մի բան հետ կապել, մեկին՝ մի բանի ապավինել: Քըշէր-ցիթէլ մըտածըմ ա, մըտածըմ, ումէղը քըցըմ Աստըծու, թա.- Հնարանք մին ճար կինի (ՀԺՀ, V, 187):

Ումէղին մընալ (մինին՝ մին պէնու) - տեն **Ումէղը ըղնէլ (մինին՝ մին պէնու):**

Ումէղ տալ - Հոյս ներշնչել, հուսադրել: Էտ յիթիմնէն ուրոն ումէղ տալավ ըտըղ ապրում ըն (Ձ):

Ունքամաչը խային/ծօռ - տեն **Մըթկըր խային:**

Ունքամաչը յըքտ կըն/յըքտ քինիլ/պէնվալ - Մռայլությունն անցնել, տրամադրությունը բարձրանալ: Ամմա հինչ կախիս, վէր ըտըրա ունքամաչը վէշ մին վախտ յըքտ չի քըցալ... (ԱԲ, 118):

Ունքամաչը փօթ ըղնէլ - տեն **Ունքամաչան աղու կաթէլ:**

Ունքամաչը փօթ քըցիլ - Մռայլվել, տխրել: Կընէգը ասմա.- Ա՛ մարթ, ունքամաչըտ փօթ մէլ քըցիլ, յըքր կաց դօշը մօրթէ՛ք՝ քըքի անինք՝, լոնսը կըծանքի, պարին նիհէտը (ԱԱ, 84):

Ունքէրէն (-փուշէրէն) անէլ - տեն **Փուշէրէն անէլ:**

Ունքմաչան աղու կաթէլ/ծըլլալ - Շատ մռայլ՝ տխուր լինել: Թաքավէրըն էլ հիշքան անում ա, տըղան էլ փըսակվում չի, ունքմաչան աղուն կաթում ա (ՆԼԴԺԲ, 49):

Ունքմաչան անոն կաթէլ - 1. տեն **Ունքմաչան աղու կաթէլ:** 2. Խիստ բարկացած՝

կատաղած լինել, արյունարբու լինել: ... Տը՛ղ էլ ըպրելիս ա ինձում մին այբեջան, ունեքմաշան անուն կըթելիս մարթ (ՅԺՅ, VII, 158):

Ունեքմաշին յէջիլ - Ակնապիշ մեկին նայել՝ ասելիքը չիմանալով, նրա հրահանգին սպասելով, ինչ-որ բան ակնարկելով են: **Թաքավերը վեր ըտի յա ասում, վեգիրը մընամ ա ունեքմաշին յիշիլիս (Ձ):**

Ուշկիճան անել - Շատ ծիծաղեցնելով՝ թուլացնել, ուշաթափության հասցնել: Տընատարը ծըծըղէի պէներ ա պատմում, դունըղներէն ուշկիճան անում (Ձ):

Ուշկիճան ինիլ/քինիլ - Շատ ծիծաղելուց թուլանալ՝ ուշագնաց վիճակի հասնել: Մարթը ուշկիճան յա ընձում, թա.- Ծը՛տ ախպեր, մին լիտըր յը՛ղը ըտըղա հիլըցըրէ՛ր (ԱԱռ, 23):

Ուշունցակոխ անել - Մեկին՝ մի բանի շատ հայիոյել: Բաղվանչին էտ վեր տը՛սնում ա, էտ խոսը ուշունցակոխ ա անում (Ձ):

Ուշունցակոխ ինիլ/տը՛սնալ - Հայիոյանքների ենթարկվել: Էտ կընէ՛զը շատ ա ուշունցակոխ ինձում, ամմա պըտըոնէն ջողաբը տամ չի, տու ա անում (Ձ):

Ուջաղու սալ/քար - Գերդաստանի՝ ընտանիքի նահապետ: Ռուբէն ապան ուջաղու սալ ա, հունցը ասում ա, լոխ ընդի յըն անում (Ձ):

Ուռնա անել - 1. Յնծությունից՝ հիացմունքից՝ ուրախությունից գոռալ: **Թաքավերը վեր տոն ա կամ, լոխ ուռնա յըն անում (Ձ):** 2. Առանց կշռադատելու՝ հանգամանքները հաշվի առնելու՝ որեւէ բան անել: Էս մարթը, լոխ մըննան քըցան, ուռնա ընէլավ քընում ա (ՆԱԲ, 63): 3. Գործը արագ եւ անորակ անել, վերջացնել: Ուռնա յըն անում, տանը պատերը մին շէփտումը տինում (Ձ):

Ուստը կըտըրէլ/հըվաքէլ/օնէլ - տեն Ա-փաթը կըտըրէլ (1):

Ուրան աղավ-կինծավ/տըխտեղավ անել - տեն Ուրան թանգ՝ ծախել:

Ուրան աղունը աղէլ - տեն Ուրան էշը քըշիլ:

Ուրան անա հըռըցընէլ/քըցիլ - Դիտավորյալ կերպով մի բանի չխառնվել, չմասնակցել՝ պատասխանատվություն չկրելու համար: Շէ-նումը հիկ չործ ինձում ար, նախագան ուրան անա հըռըցընում ար (Ձ):

Ուրան անավ անել - 1. Իր հմայքին եւ-թարկել, ուշադրություն գրավել: Տա ամմէն օր

բախրի մօրթի ար շօռ օնըմ տոն կամ, ջանիլ-ջըհիլ ուրան անավ անըմ (ՅԺՅ, V, 144): 2. տեն **Կըլխէն հըվաքէլ**: 3. Սեփականել, տիրանալ, հափշտակել: Շէնըմը հիշկան վը՛ղ կա, Յէնօքը ուրան անավ ա ըրալ (Բ):

Ուրան անա տոն կալ - 1. Ջանալ, տքնել: Այէռը ուրան անա տոն ա կամ, կարում չի ծը-րավը քընի (ՆԱԲ, 72): 2. Հափն անցնել, հո-խորտալ: Տըղան տը՛սնում ա, վեր օշափը ուրան անա տոն ա կամ, թօրավը թըխում ա կըծիլը կըտըրում (Ձ): 3. Համբերությունը սպառվել, զայրանալ, կատաղել, ինքնագապումը կորցնել: **Թաքավերը, վեր էտ տը՛սնում ա, ուրան անա տոն ա կամ (Ձ):**

Ուրան անգիճընը քաշիլ - Մեկի սիրտը շահել, սիրաշահել: Խօխէքը ամէն մինը ուրան հէտէ հօրը կօք ա տամ, վեր քաշի ուրան անգիճընը... (ՆԱԲ, 66):

Ուրանան քինիլ - Ուշաթափվել: **Թաքավերէն տըղան ուրանան քինալ ա, վեր ընգընըմ (ՅԺՅ, V, 313):**

Ուրան աշկավը տը՛սնալ - Անձամբ տեսած լինել, հաստատ իմանալ: Կարօն ուրան աշկա-վըն ա տը՛սալ, վեր փուլը հըմբարալ ըմ տըվալ կընգանը (Բ):

Ուրան աշկէն կէրանը մըննան քըցիլ/չը-տը՛սնալ, ուրիշին աշկէն շէրանը տը՛սնալ - Իր մեծ պակասություններն անտեսել, ուրիշի չնչին թերությունները մատնացույց անել: Ատում ա.- Համօթ ա, համօթ, էն էլ ա՛ խօսում, ուրան աշկէն կէրանը մըննան քըցալ ա, ուրիշին աշկէն շէրանըն ա տը՛սնում (Ձ):

Ուրան արշինավը չափէլ - Որեւէ մեկի կամ որեւէ բանի մասին միակողմանի՝ իր տեսանկյունով դատել: Անդօնը ինքը կօղ ա, ինծ էլ ա ուրան արշինավը չափում (Բ):

Ուրան դանը ապըրէլ - Նոր ժամանակների պահանջներին չհամապատասխանել, հնացած լինել, հարգի չլինել: Խըլը՛ղը ուրան դանը ապը-րալ ա. միհէնգվա կընանէքը շալվար ըն կը՛-նում (Բ):

Ուրան էշը քըշիլ/գոռնան/թոթաճը փըջիլ - 1. Համառել, իր ասածը պնդել՝ անել: Հանը շատ ա իրը՛սէն խօսում, ամմա տըղան, մին ա, ուրան էշըն ա քըշիլ (Ձ): 2. Ուրիշների գործերին չխառնվել, իր գործով զբաղվել: Մի-

հենգվա դարումը ըսկի հիրըվանը հիրըվանեն ճընանչում էլ չի, ամմեն մարթ Ուրան էշըն ա քըշիւմ (Բ):

Ուրան էշ խըլքան - տեն Ուրան խըլքան:

Ուրան էշու տըդ տիկիլ - Որեւ բանի հաս- նելու կամ որեւէ պատասխանատվությունից խուսափելու համար հիմար՝ անտեղյակ ձեւա- նալ: ...էտ խուխեն սըվըրցընում ա, վեր Ուրան էշու տըդ տիկի, հանց անէ, իփըր թա սաղ սը- վերանծը մըննան ընգալ ա (ԱԲ, 99):

Ուրան ըգծրան - Ինքն իր չափով, իրեն հա- մապատասխան: Օղտեն պեռնը շատ ա ծան- դըր ընհում, էշինըն էլ Ուրան ըգծրան յա ընհում (ՆԼՂԺԲ, 83):

Ուրան ըխոռեն զըռռալ - տեն Ուրան էշը քըշիլ (2):

Ուրան ընգուճավը ըսկանալ - Անձամբ լսած լինել, հաստատ իմանալ: Ուրան ընգուճա- վըն ա ըսկացալ, վեր յըս ընդըրա ախճիգ տը- վօղը չըմ (Բ):

Ուրան ըսածեն/ըսածի - տեն Կօխկը հաստ:

Ուրան ըսածեն տարըն ա - տեն Ասածը ասած ա:

Ուրան ըսպանէ - տեն Քարը տըրաքէ:

Ուրան ըսպանէլ - տեն Զինքը ցըրըվ տալ:

Ուրանը Ուրան հըսնէլ/տալ - Համբերու- թյունը հատել՝ վերջանալ, ծանր ապրումների մեջ ընկնել: Թաքավերը շատ ա յէշում, տըղան կրամ չի, Ուրանը Ուրան ա հըսնում (Ձ):

Ուրան թանգ՝ ծախէլ - Ղիտմամբ որեւէ պա- հանջի՝ առաջարկի եւն դժվարությամբ համա- ձայնել, որպեսզի խնդրեն՝ զիջումներ անեն եւն: Էս դանրումը հու Ուրան թանգ՝ ա ծախում, օքուրթ ա անում (Բ):

Ուրան թանէն թըթօ չասէլ - Իրենը չփնովել՝ վատ չհամարել (գործածվում է նաեւ հարցա- կան ձեւով): Մարթ Ուրան թանէն թըթօ կասէ՞, Հեղուշը սաղ օրը էն ա քօռ ըխճըկանը անա թանրիփ ընէս (Բ):

Ուրան թափ տալ - տեն Զինքը (կըլծխը) հըվաքէլ:

Ուրան թըվուռնէն պուր տալ - տեն Զինքը ցըրըվ տալ:

Ուրան թիլը մանէլ - տեն Ուրան էշը քըշիլ:

Ուրան թիքին յըրա հանչիլ - Իր բաժինը՝ հա- սանելիքը պահանջել: Տըղէքը ամմեն մինը Ուրան թիքին յըրա յա հանչում, ամմա հանրը հըրըստօթունը լօխ տամ ա ըխճըկանը (Ձ):

Ուրան խաղը ասէլ/խաղալ - տեն Ուրան էշը քըշիլ:

Ուրան խերան փախած - Իր օգտին չգոր- ծող, իր լավը չհասկացող: Սումբաթը Ուրան խերան փախած մարթ ա, կավը էծու կինալ ծախալ ա (Բ):

Ուրան խըլքան - Իր հիմարության՝ միամտության եւն պատճառով: Քանսիքը Ուրան խըլքան ա քանսիք (Ձ):

Ուրան ծանդըր պահէլ - տեն Տըղը ծանդըր ինիլ (1):

Ուրան ծըհուքը/ծըհքավը - Իր ուժերով, առանց ուրիշների մասնակցության: Վեր ամ- մեն մարթ Ուրան կօրծը Ուրան ծըհուքը անէ, լօխ կըղիւզի (Ձ):

Ուրան ծըհուքը/ծըհքավը Ուրան տօնը քանդիլ - Ինքն իրեն մեծ վնաս հասցնել: Մի- նակ ախմաղ մարթը կարօղ ա Ուրան ծըհքավը Ուրան տօնը քանդիլ (Բ):

Ուրան ծըհքէն ա - Ինքն է որոշողը: Ասում ա.- Էտ թաքավերը բիդի հըրաման տա, Ուրան ծըհքէն ա, յըս կարէլ չըմ (Ձ):

Ուրան ծիվիլ/կըտօրէլ - տեն Զինքը ցըրըվ տալ:

Ուրան կաթէն յըրա ծիք՝ տալ - Իր օգուտի՝ շահի համար ջանալ: Ամմեն մարթ Ուրան կա- թէն յըրա յա ծիք՝ տամ (Բ):

Ուրան կըլխէն տարը - Որեւ մեկից կամ որեւէ բանից կախման մեջ չգտնվող, անկախ: Սիրանէն հըտէ հինչ կա՞, Ուրան կըլխէն տարըն ա. վէչ մարթ օնէ, վէչ խօխա (Բ):

Ուրան կըլխու - 1. Ինքնագլուխ կերպով: Դէ վեր օտում չի, Ուրան կըլխու պօվըրըն էլ չի ուտըլական (ՀԱԲ, 15, 15): 2. Մաքուր, անխառն: Էրկու կիլօ Ուրան կըլխու վըսկէ յա տամ, էտ- քարը ինք՝ օնում... (Ձ):

Ուրան կըծիպին շօք անէլ - տեն Ուրան կաթէն յըրա ծիք՝ տալ:

Ուրան կիկնիլ - 1. տեն Ական-սական: 2. Կուսությունը տեղը (նորահարսի մասին): Ու- րան կիկնիլը ախճիգ՝ ա իլնլ Մըրյանէն հարթընը (Բ): 3. Հարգանք ներշնչող, պարկեշտ: Ուրան կիկնիլը մարթ ա իլնլ Սամսօն դալին, ըղօրմի ընդըրա (Բ):

Ուրան կուրց(ը)նէլ - տեն Զինքը կուրց(ը)նէլ:

Ուրան կօսթի/հանլիլ - տեն Ուրան ըգծրան:

Ուրան կործր տըսնալ - տեն **Կծրծր տըսնալ**:

Ուրան հացը օտել - Իր պատիժը կրել, պատժվել: Կուղօթուն անօղը ուրան հացը կօտել (Ձ):

Ուրան հըռե պահել - Խուսափել, զգուշանալ, չմիջամտել, չմասնակցել: Մըրթըկընեգ՝ վեր կըռվում ին, այսան խառնըվում չար, ուրան հըռե յար պահում (Բ):

Ուրան հըտե - Ինքն իր համար, առանց ուրիշների գործերին խառնվելու: ...Մին փիս պենու խառնըվում չար, կըլօխը քաշ քըցած՝ ուրան հըտե ըշխաղըմ ար (ՅԺՅ, VI, 177):

Ուրան հըտե քոն ա ինոն, ուրոշին հըտե արնա տըսնում - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, սեփական գործերը թողած, ուրիշների գործերին են խառնվում կամ ուրիշների շահի համար են գործում: Արշակը ուրան հըտե քոն ա ինոն, ուրոշին հըտե արնա տըսնում, իզեն կարել չի օտն տըռնա (Բ):

Ուրան հըղեն քըթենալ - Ապրելու՝ գործելու միջոցներին տիրապետել, իր ընթացքն ապահովել: Էտ տըղան շատ ա չըրջարվում, ամմա ուրան հըղեն քըթենում ա, ըտըդ էլ ապրում (Ձ):

Ուրան հըվաքել - տեն **Ջինքը (կըլծխը) հըվաքել**:

Ուրան հիմնական տօնը քինիլ - տեն **Ուրան տօնը քինիլ**:

Ուրան ճըղել - տեն **Ջինքը ցըրըվ տալ**:

Ուրան մաչումը/մաչին - Ինքն իր հետ՝ իր մեջ, ինքն իրեն: Տա վեր տի կարթում ա, ուրան մաչումը կըզնըվում ա... (ՅԱԲ, 15, 12):

Ուրան մըննան քըցիլ - 1. տեն **Ջինքը կուր-ցընել**: 2. Իր անձնականը հաշվի չառնելով՝ ուրիշին նվիրվել: Թօռնէրը վեր կ'ամ ին, այսան ուրան մըննան քըցում ար (Բ):

Ուրան յըդը ուրան կըլծխը/վարսը քըսել - Իր վաստակը իր վրա ծախսել: Իզեն ուրան յըդը ուրան կըլծխըն ա քըսում, ուրոշն պեն չի տալ (Բ):

Ուրան յըդումը տըպակվել - տեն **Յըդումը տըպակվել (Ուրան)**:

Ուրան յըրա յըր օնել - 1. Մի բանի պատասխանատվությունը կամ ուրիշի գործած մեղքը իր վրա ընդունել: Տըղան կուղօթուն ըրամ, հարը ճարը կըտըրած ուրան յըրա յըր կ'անվ (Բ): 2. Մեկի ասածը իրեն վերագրել, իր հասցեին ընդունել: Յու հինչ ասում ա, Աքոն ուրան յըրա յա յըր օնում (Բ):

Ուրան նըհաշ տալ - 1. Իր կարողությունները մեջտեղ բերել՝ ցուցադրել: Վեր պարը ըս-քըսում ըն, Նարգիզը նի յա մընում ուրան նըհաշ տամ (Ձ): 2. Գոռոգամտել, հոխորտալ: ...Քըթը ցըց կընեգ ա, սաղ օրը ուրան նըհաշ ա տամ (Ձ):

Ուրան նըհըտ տանել (հանգիստը, էն աշ-խարքը/էն դույան) - Մեռնելով գաղտնիքը եւս փոխանցած՝ հայտնած չլինել: Ուստա Վաղօն ճեղաց շինիլի փեշակը ուրան նըհըտ տարալ էն դույան (Բ):

Ուրան շուխկան խըրթնել/վախել - 1. Խիստ երկչոտ լինել: Սերգին ուրան շուխկան էլ ա խըրթնում, վախում ա, թա տանան քըշէրը տոնս կ'ա (Ձ): 2. Խիստ կասկածամիտ լինել: Ուրան շուխկան խըրթնող մարթ ա Գուրգենը, լօխճին յըրա կըսկածում ա (Բ):

Ուրան չըխարակը մանել - տեն **Ուրան էշը քըշիլ**:

Ուրան չինավը, ուրան ըռըշկըտանավը - Իր հնարավորություններով, իր միջոցներով, առանց ուրիշի օգնության դիմելու: Կանփին ուրան չինավը, ուրան ըռըշկըտանավը յօլա յա քինամ (Բ):

Ուրան չուրաթանը պըլիթիլ - տեն **Ուրան էշը քըշիլ**:

Ուրան պահել - 1. Իր հոգսը քաշել, իրեն խնամել: Իզեն ուրան պահում ա, ըտըրա հըտե յա ջանիլ ըրվամ (Բ): 2. Իրեն դրսևորել: Արշակը ժողովեն վախտը ուրան լ'ավ չի պահում, նա-խագան տոնս ա քըցում (Ձ): 3. Ինքն իրեն զսպել, հավասարակշռությունը պահել: Կընէկը գօռի վազ տալան կարըմ չի ուրան պահի, ընզնըմ ա կ'ետը (ԼՂԲ, 358):

Ուրան պըլիթին կին տինիլ - տեն **Ուրան թանգ ծախել**:

Ուրան պիրանավը ասել - Անձամբ ասել՝ խոստանալ: Ասում ա.- Վեգիրըն ապըրած կենա, թաքավէրը ուրան պիրանավըն ա ասալ, յըս էլ պերալ ըմ (Ձ):

Ուրան սիրփին - Իր շահը հետապնդող, իր շահի համար գործող: Ուրան սիրփին մարթ ա Ջավենը (Բ):

Ուրան վըռնավը կ'ան - 1. Իր հոժար կամքով ներկայանալ: Ախճիգը գ'ոնում ա, վեր տըղան ուրան վըռնավըն ա յըկալ (Ձ): 2. Ինքնուրույն քայլերով՝ առանց որեւէ մեկի օգնության ներկայանալ: Անց ա կենում մին շէքաթ, թաքավէրին

տրդէն վրէնը սրդանում ա, ուրան վրէննավը կամ ա պալատը (2):

Ուրան վրէնավը ինիլ - Զուգվել-զարդարվել, իր արդուզարդով զբաղվել: Միհենգվա հարթները հինգ հարթներ ըն, սաղ օրը էն ըն ուրանց վրէնավը իլնծ (Բ):

Ուրան տըղը գիղնի/ճընննչիլ - 1. Իր վիճակին՝ դիրքին՝ հեղինակությանը եւն համապատասխան պահել իրեն, իր չափը ճանաչել: Վեր ամմէն մարթ ուրան տըղը գիղա, աշխարքըս կըղոզի (2): 2. Սթափ լինել, ինքն իրեն տիրապետել (գործածվում է հիմնականում ժխտական եւ հարցական ձեւերով): Մըկըրնէն հնարիում ըն, վէշ միըն ուրան տըղը գիղում չի (2):

Ուրան տըղը ինիլ - 1. Իր ընդունակություններին՝ հնարավորություններին համապատասխան աշխատանքով զբաղվել՝ պաշտոն զբաղեցնել եւն: Անջախ-անջախ մեր Զնրնթեղին տիրնը ըն կըլխօզու նախագա, լիավ ըն ըրալ, ուրան տըղըն ա (2): 2. Նույն վիճակում՝ անխաթար լինել: Կամ ըն տըսնում՝ ամմէն հինգ ուրան տըղըն ա (2):

Ուրան տըղը քթէնալ - Իր ցանկություններին եւ հնարավորություններին համապատասխան դիրքի հասնել՝ պաշտոն զբաղեցնել: Կօլին խէղունը տըղա յա, ուրան տըղը քթինան ա (Բ):

Ուրան տըղը տանէլ կօխէլ ուրոշին վրէնէն ծակը - Իր թերությունները ուրիշին վերագրել: Օղոնաշ մարթ ա Սիմօնը, ուրան տըղը տանում ա կօխում ուրոշին վրէնէն ծակը (Բ):

Ուրան տօնը քինիլ - Մեռնել: Ահայեր, յըտեճէլի ամմէն միընտ էլ ուրան տօնըն ա քիննկան, հիշկան կարում ըք, սէրավ կացէք (Բ):

Ուրան ուտէյիս կնրին ուրոշիլ շէլնկ տալ - Խորամանկ լինել, խորամանկել: Խօրէն դային սաղ գանքը ուրան ուտէյիս կնրին ուրոշիլ վա շէլնկ տըվալ (Բ):

Ուրան ցէլկու տըղ տինիլ - Անմեղ՝ չքմեղ՝ ազնիվ եւն ձեւանալ: Ասում ա.- Նըհախ տըղան ա ուրան ցէլկու տըղ տինում, յըս տըսալ ըմ, վեր կիւռնը ինքըն ա կիւռնացալ (2):

Ուրան քանդնծ փօսը ըղնէլ - Իր նյութած դավադրության զոհը դառնալ: Ալխանը շատէրէն ա փիսօթուն ըրալ, ամմա վէշինգ, մին օր էլ ինքըն ա ուրան քանդնծ փօսը ընգընան (Բ):

Ուրան քթէնալ - տէն Զինքը (կըլծխը) հըվաքէլ:

Ուրան քթծլան օտէլ - Իր հասանելիքը՝ իրենն ստանալ: Վեր ամմէն մարթ ուրան քթծլան օտէ, ախշարքըս կըղոզի (2):

Ուրան քջալէն ճար անէլ - տէն Կըլխէն հօքսը քաշիլ:

Ուրան քթթնընքավը - Իր արդար վաստակով: Մացակը ուրան քթթնընքավըն ա խօխէնքը պահալ մըծըցըրալ (Բ):

Ուրան քցիլ (մին տըղ) - 1. Զապշտապ մի տեղ գալ՝ գնալ՝ հասնել: Թաքավէրին տըղան վազ ա տամ, ուրան քցիլ պալատը, լօխ հօրը նաղլ անում (2): 2. Դժվարությամբ՝ մի կերպ մուտք գործել՝ մտնել՝ թափանցել մի տեղ: Էտ տըղան շատ ա չըրջարվում, մինչըմ ուրան քցիլ ա էտ բաղը... (2):

Ուրան քրէփինա/քրէփավը - Իր ցանկությամբ, իր ուզածի պես, ապահով, անհոգ: Կուճուր ախպըրը ասում ա, վրէր տըրան լնվ հաց տան, թօղէն՝ հինգ օզում ա, ուրան քրէփավը օտը-խըմը (ԱԲ, 133):

Ուրան քժմնըր էրիլ/բօջը քջիլ - տէն Ուրան էջը քջիլ:

Ուրան օտէլ - տէն Զինքը ցըրըմ տալ:

- **Ուրան օրումը** - 1. Իր վիճակում: Կամ ա տըսնում ախպերըն էլ ա ուրան օրումը՝ օրվա հացէն կարօտ (2): 2. Իր ողջ կյանքում: Մուքի դային ուրան օրումը մէհէտ մին ուրխօթուն չի տըսալ (Բ):

Ուրէկանը տըրէկան տըռնալ - Շատ արագ մեծանալ, մեկ օրում մեկ տարվա չափ մեծանալ (երեխաների մասին): Էտ տըղան Էնքան ճէլլի յա մըծանում, վրէր ուրէկանը տըրէկան ա տըռնում (ՅԺՅ, VII, 57):

Ուրէնքու յէսիր/մըռնած - Ազնիվ, արդար, կարգ ու կանոնի ենթարկվող: Ուրէնքու յէսիր մարթ ա Վանին, մըհէնգ ըտի մարթ շատ խըրէգ կա (2):

Ուրէրան մի(ն) օր - Մի անգամ, ինչ-որ ժամանակ: Ուրէրան մին օրէլ կուլօխ ա ընգընէս, վեր ախճիգը էն ա վընընծանդըր (ԱԱ, 71):

Ուրթոմնաճաք ինիլ/կնիլ/տըռնալ - Մի բան հավատացնելու համար շատ երդվել, երդվելով ճաքել՝ պատռվել: Զիշկան կընէգը ուրթոմնաճաք ա ինիւմ, մարթը հըվատում չի (2):

Ուրթնամնացծոր ինիլ/տըճռնալ - Անընդհատ երդվել, շատ երդվելուց չորանալ: *Էնքան ուրթնամնացծոր ա իլնլ (Ձ):*

Ուրթնամնացծոր-հավատ օտել/տալ/անել - Հաստատապես երդվել: *Ասում ա.- Թաքավերըն ապըրած կենա, կարել չըմ, յըճս ուրթնամնացծոր-հավատ ըմ ըրալ, վեր էլ կըխտար չըմ ըսալընական (Ձ):*

Ուրթնամնաց յըճս օտել/փօլ ածել - Երդմանագանց լինել: *Տըղամարթը էն ա, վեր ուրթնամնաց յըճս չօտել (Ձ):*

Ուրթնամնաց օտել/տալ/անել - Երդվել: ... *Մին քըշեր մարթին քըշտին էտ կօղ կընէկը ուրթնամնաց օտըմ, վեր էլ կտորթուն չի անել... (ԼՂԲ, 374):*

Ուրթնամնաց ալիսըցընիս - Բարեմաղթություն սոր զգեստ՝ մեքենա՝ գործիք եւն ունեցողին: *Ուրթնամնաց ալիսըցընիս, Մարօ, էտ հինչ լալ շօր ը՛ս կըճալ (Բ):*

Ուրթնամնաց տըճի տալ - Ուրթնամնացը՝ կերուխումը ավարտին հասցնել՝ վայելել: *Օտում ըն խըմում, ըրթնամնաց տըճի տալ (ՆԱԲ, 101):*

Ուրթնամնաց անել - 1. Փնտրել, որոնել, հետաքրքրվել: *Սայու կումուռնէն կօրչիս ըն, տա քիս ա, թա կումուռնուն ուրթնամնաց (ՀԲ, 357):* 2. Հոգ տանել, տիրություն անել, խնամել: *Վեր ամմեն մարթ ուրթնամնաց հիլվանէն ուրթնամնաց, կիլը տիլը կըստակել (Ձ):*

Ուրթնամնաց հացը օտել - Ուրթնամնաց հաշվին ապրել: *Ասում.- Պա տու հըմննչն չըճս, վեր էրկու տարէ յա՝ ուրթնամնաց հացըն ըս օտում (Ձ):*

Ուրթնամնաց պըտառէն յըճ քըսել/ճըղացէն ճիւր ածել - Ուրթնամնաց օգտին գործել, ուրթնամնաց ծառայել: *Բօլ ա՛, ա՛յ իմ էշը կտորցըրած հայէր, հիշքան օրիշին պըտառէն յէլ քըսէցինք (ՋՏ, Բ, 239):*

Ուրթնամնաց փուլավը ինք կաննծ շալվարը կարծ կինի - Ուրթնամնաց միջոցներով հնարավոր չէ կարիքները լիարժեք բավարարել: *Մ՝ ջիհիլնէ, կօճի ըրէք՝ ծէր տօնը պըհըճէք, ուրթնամնաց փուլավը ինք կաննծ շալվարը կարծ կինի (Ձ):*

Ուրթնամնաց աման աղալ անել - Ուրթնամնաց գործերին խառնվել: *Ուրթնամնաց կօրծերը թօղած՝ ուրթնամնաց աման աղալ անում (Ձ):*

Ուրթնամնաց աշկալ յէշիլ - 1. Օտարի նման՝ անտարբեր վերաբերվել: *Էտ տընաշիլը ուրթնամնաց խօսըն էլ ա ուրթնամնաց աշկալ յէշիլ (Ձ):* 2. Քննադատական՝ անաչառ վերաբերմունք ունենալ: *Վեր օգում ըս կօրծըտ լալ ինի, ըրածէտ ուրթնամնաց աշկալ յէշիլ (Ձ):*

Ուրթնամնաց խոսակալ ինիլ/պիրանալ հաց օտել - Ուրթնամնաց թելադրանքով՝ խորհրդով վարվել՝ գործել: ...*Ախպերը ուրթնամնաց խոսակալ ընծղար... (ՀԺՀ, V, 40):*

Ուրթնամնաց ծըճիլ յէշիլ - Ուրթնամնաց օգնություն ակնկալել, հույսը ուրթնամնաց վրա դնել: *Կօրծ չի ա-նում, սաղ օրը էն ա ուրթնամնաց ծըճիլ յիշիլիս (Բ):*

Ուրթնամնաց կըտօր թակել/պինըկալու յըրա ծիւ ածել - տեն **Ուրթնամնաց պըտառէն յըճ քըսել:**

Ուրթնամնաց յըրա շօն ա հանչում, ինծ յըրա յէլ կատու վա մըլավում - տեն **Խալխէն յըրա շօն ա հանչում, ինծ յըրա յէլ կատու վա մըլավում:**

Ուրթնամնաց տան ճիւրնք - Հարս գնացած (աղջիկ): *Դաղաշըն էլ էրկու ուրթնամնաց տան ճիւրնք օնէ, ըտըրանցալ հօ ժըռընգատար չի՞ (Բ):*

Ուրթնամնաց (տըռնան) շօն - Ուրթնամնաց օգտին գործող, ուրթնամնաց ծառայող մարդ: *Իզեն հինչ տըղա-մարթ ա՛, ուրթնամնաց տըռնան շօն ա (Ձ):*

Ուրթնամնաց փարչալ ճիւր խըմել - Աներես՝ համարձակ լինել: *Հըլիվորը ասմա.- Տու ուրթնամնաց փարչալ ըս ճիւր խըմում, հունց էլ ինի, կըրըլա-կան ըս կըլծիլըտ պահիս (Ձ):*

Ուրթնամնաց անում - տեն **Ուրթնամնաց քըռնում:**

Ուրթնամնաց անա ըղնել - Իրարից բաժանվել: *Օգերըն ուրթնամնաց անա ըննում ըն, փախճում (ՆԼՂԺԲ, 10):*

Ուրթնամնաց անալ ածել/անել/տալ/քըցիլ - տեն **Ուրթնամնաց (ն)ցալ ածել:**

Ուրթնամնաց անալ ըղնել/ընց(ը)նել/ինիլ/կիլ - տեն **Ուրթնամնաց (ն)ցալ ըղնել:**

Ուրթնամնաց անել - 1. Կարգավորել, կարգի բերել: *Պառալը էս փօղավը մըճ-մըճ տընէր ա շի-նում, պակաս-պըռատը ուրթնամնաց անում, ըսկըսում մըրթըվարի ապրելը (Ձ):* 2. Մի կերպ հայթայթել՝ ճարել՝ հավաքել՝ լրացնել: *Հանրու մանէթ ա ուրթնամնաց անում, մին էշ ինք օնում (Ձ):* 3. Հնարել, հորինել, մոգոնել: *Ըշտըղա վերէ յա, Ղիլգանը մին պէն ուրթնամնաց անում, ասում (Բ):*

Ուրթնամնաց աշկ տիւն օնել/անում վեր ածել - Իրար հետ ոխերիմ թշնամի լինել, իրար հանդեպ թշնամական արարքներ կատարել: *Մին ծառու դանդա՛ ծատօրըն ա Մէխակը կըռվալ ըն, էտ օրվանից էլ ուրթնամնաց աշկ ըն տիւն օնում (Բ):*

Ուրթնամնաց ըղնել - 1. Կարգավորվել, կարգի ընկնել: *Հինչ ա էտ ախճիզը հարթն ա յըճալ, Մըրթըրաց տօնը ուրթնամնաց ընգալ (Բ):* 2. Պայմա-

նազիրվել, համաձայնության գալ: Իրեք քծսն ուրիշը ըն ընգես, վեր յեզնը դընու կիսավ ինք՝ օնին (ՀԺՀ, V, 257): 3. Ստերմանալ, համե-րաշխվել: Հընգերըտ քըգ նըհըտ ուրիշը չի ըղնում՝ անխօս հըռաճ (ԱԲԲ, 56): 4. Իրար համապատասխանել, պատշաճել: Ասում ա.- Թաքավերըն ապըրած կենա, տու՝ թաքավեր, յըս՝ չուբանու ախճիգ, մունք կարել չընք ուրիշը ըղնինք (2):

Ուրիշը ընգ(ը)նել - տեն Ուրիշո(ն)ցավ ըղնել:

Ուրիշը ըռքիսա կենալ/ըռքիս կըրծկործել/ իրքս ճեպըռել - Իրար հետ վիճել՝ լեզվակոխվ տալ, անհաշտ լինել, իրար անպատվել: Մըրթը-կընեգ սաղ օրը էն ըն ուրիշը ըռքիսա կացած (Բ):

Ուրիշը ըռքիսում թըբել - Համամիտ՝ համե-րաշխ լինել: Ըտըրանք ուրիշը ըռքիսում թըբած ըն, ըտըրանք յըխըթողագեն հըվատալ մէլ (Բ):

Ուրիշը իրքսու յեշի - Մի բանից գլուխ չհանելով, անհարմար դրության մեջ ընկնելով՝ իրար նայել՝ ակնարկել: Էքսը հընգերունքը կաս ըն, մընաս ուրիշը իրքսու յիշիս (ԱԱԶ, 17):

Ուրիշը լըղըցընել - Իրար հետ կենակցել: Սահանք ամսեն օր քինամ ըն բաղերը, ուրիշը լըղըցընում, ամսա վէչ էտ մարթին կընեգըն ա ինիւմ խաբար, վէչ էտ կընգանը մարթը (2):

Ուրիշը խառ(ն)ել - տեն Ուրիշո(ն)ցավ ածել:

Ուրիշը խառ(նը)վել - տեն Ուրիշո(ն)ցավ ըղնել:

Ուրիշը ծըրքա խըլի - տեն Ուրիշը կըլօխ կօտըրել:

Ուրիշը կատար կըրծկործել - տեն Ուրիշը ըռքիսա կենալ:

Ուրիշը կըլխավ ածել/տալ/քըցիլ - տեն Ուրիշո(ն)ցավ ածել:

Ուրիշը կըլխավ ըղնել/ընցընել/ինիլ/կնիլ - տեն Ուրիշո(ն)ցավ ըղնել:

Ուրիշը կըլխէ տուված - Բոլորը միասին, ամբողջը: Էտ շենումը, ուրիշը կըլխէ տուված, ըսկի իցցուն մարթ չի կա (Բ):

Ուրիշը կըլխէ տըռնալ/կըլծիս յըր ինիլ - Խառնաշփոթության մեջ ընկնելով՝ իրար վրա հավաքվել՝ թափվել: Վար յեզանցը հօ վըն ա-նում քըշում, հօղը պուք ա կամ, յեզենքըն ա կու-մըշեն ուրիշը կըլխէ յըն տանում (ՆԼԴԺԲ, 99):

Ուրիշը կըլծիս կօտըրել/ճըղել - Մի բան ձեռք բերելու համար իրար հետ վիճել, մրցման մեջ

լինել: Բաղվանչին կըզնըվում ա, թա. «Մնշ-տանրեքըն ուրիշը կըլծիս ըն ճըղում, կարօղ ա՝ լիւվը քըգ տամ, փիսը՝ ծախիմ» (ԱԲ, 151):

Ուրիշը կնիլ - Իրար մոտենալ՝ հանդիպել: Վեր մուտանում ըն, յեշում ըն տեսնում՝ սարերը ուրիշը յեկան... (ՀԱԲ, 15, 22):

Ուրիշը կիգիլ/կըտարա կենալ - տեն Ուրիշը ըռքիսա կենալ:

Ուրիշը հըտա - Առանց ընդհատելու կամ քիչ ընդհատումներով: Սապօժիգը համ ասում ա, համ էլ արաղը ուրիշը հըտա ածըմ, էտ դարավուչուն հըրփըցընում (ՀԺՀ, V, 68):

Ուրիշը հըրթ չըտալ - 1. տեն Ուրիշը կըլծիս կօտըրել: 2. Անընդհատ խոսել, խոսքն իրար բերանից խլել: Հըրթնըսկետիւր ուրիշը հըրթ չըն տամ, անըսելին ասում ըն (2):

Ուրիշը դըյնամաչ յըր ինիլ/մէս կըրկօրծել/ օտել/մըսու ինի - տեն Ուրիշը ըռքիսա կենալ:

Ուրիշը յեշիլ - տեն Ուրիշը իրքսու յեշիլ:

Ուրիշը յըրա - 1. տեն Ուրիշը հըտա: 2. տեն Ուրիշը կըլխէ տըված:

Ուրիշը պըկա կենալ/պօկ/ջըլմվ կըրծկործել - տեն Ուրիշը ըռքիսա կենալ:

Ուրիշը պիրանում թըբել - տեն Ուրիշը ըռքիսում թըբել:

Ուրիշը սըրտա ճիւր խըմել - Մեկը մյուսի սրտով լինել՝ խոսել՝ վարվել: Հանին ա Կոթիլն լիւվ հընգերունք ըն, ուրիշը սըրտա ճիւր ըն խըմում (2):

Ուրիշը քըթենալ - Իրար լիովին համապա-տասխանել՝ պատշաճել (հաճախ գործածվում է հեզնաբար): Գիրիշըն ա Հայկանուշը ուրիշը քըթնիլ ըն. համ էն ա ծնիլ պակաս, համ էն (Բ):

Ուրիշը քըցիլ - տեն Ուրիշը անել:

Ուրիշո(ն)ցավ ածել/անել/տալ/քըցիլ - Խառնել, խառնակել, խառնաշփոթություն՝ իրա-րանցում առաջ բերել: Իտի էտ պառավը սաղ շենը ուրիշոնցավ ա ածում (2):

Ուրիշո(ն)ցավ ըղնել/ընցընել/ինիլ/կնիլ - Իրար խառնվել, խառնաշփոթության՝ իրա-րանցման մեջ ընկնել: Էտ տըղան շիւտ ա անըմ քիւչան տիւս կամ, տըսնըմ էն ըն ժողովուրթը ուրիշոցավ ընգած... (ՀԺՀ, V, 95):

Ուրիշը օտել - 1. տեն Ուրիշը ըռքիսա կենալ: 2. տեն Ուրիշը կըլծիս կօտըրել:

Ուրիշիլ ինիլ - տեն Բաթմիշ ինիլ:

Փանդը էրկու անգին օնէ - Յանկացած բան ունի եւ լալ, եւ վատ կողմեր: ...Ասում ա. «Փանդը էրկու անգին օնէ. կալը պահում ըս խէրը տը՛սնում, թըրէքըն էլ բիդի թիմիզցընիս» (Ձ):

Փանդը վը՛ռավը կանն - Ուժեղ, հսկա: Դէ Արշակ դային էլ փանդը վը՛ռավը կանն տըղա-մարթ ա իլն, արջին կոխում ա տակը, ըսպա-նում (Ձ):

Փանդի կիւշը կըլէկէ - Անկարելին անել՝ կատարել: Շատ մարթ ա օգում փանդի կիւշը կըլէկէ, ամմա կարում չի (Ձ):

Փանդի մարթ կըշինի - Ասում են շնորհալի՝ արիեստավարժ հյուանի մասին: Ճօկ դիւզմար ա Օհանը, իզէն փանդի մարթ էլ կըշինի (Բ):

Փանդ կըտըրէլ/տը՛ռնալ - 1. Փայտի նման դառնալ, կարծրանալ: Փիրփետը փանդ ա տը՛ռնալ, հիշկան իփիւմ ընթ, կըկըղում չի (Բ): 2. Յրտից սառչել՝ անդամներն ընդարմանալ: Ըստի ցօրտ Դարաբաղ հնւն իլնձ չի, վը՛ններըս փանդ ա կըտըրալ (Բ): 3. Հիվանդության հետեւանքով շարժունությունը կորցնել (մարմնի անդամների մասին): Ասում ըն՝ Արսէմ դայուն պարալիչ ա թըխալ, ծէխէ ծը՛րքը փանդ ա տը՛ռնալ (Բ): 4. Փայտի նման ցցվել, անշարժ կանգնել: Հինչ ը՛ս փանդ կըտըրալ, խէ կօրծ չը՛ս անում (Ձ): 5. Զարմանքից՝ վախից են շշմել, քարանալ, ապուշ կտրել-մնալ: Սօնին կիւլին վէր տը՛սալ, փանդ կըտըրից (Ձ): 6. Անշարժ դառնալ, ձգվել-սառչել (սոր մեռածի մասին): Կամ ըն տը՛սնում՝ հնրը մը՛ռած, փանդ տը՛ռած (Ձ):

Փագէրը քըցիլ - Խելքը թոցնել, խենթանալ: Առաջ կարքէն մարթ ա իլն Արսէմը, միհէնզ՝ ա ըտի փագէրը քըցնլ (Բ):

Փաթ ըղնէլ - տեն Կապ ըղնէլ:

Փալազ ծամօղ - Սեփական կարծիք չունեցող, անողնաշար: Ծիրանիգը մին փալազ ծա-մօղ մարթ օնէ, ըշտը՛ղ նըստում ա, թանրիփ ա անում (Բ):

Փալազ շինիլ - 1. Մաշել, անպետքացնել (զգեստի՝ գորգի՝ կարպետի են մասին): Էտ գիւ-բան Էնքան ցը՛խուտ վըններալ կօխ ըն տըվալ, լափ փալազ ըն շիննլ (Բ): 2. Վարկաբեկել, կամագուրկ դարձնել: Դախպան կընէգը ուրան մարթին փալազ կըշինի (Ձ):

Փալազ տը՛ռնալ - 1. Մաշվել, անպետքանալ (զգեստի՝ գորգի՝ կարպետի են մասին): Էնքան կը՛ցալ ա, յափընջին լափ փալազ ա տը՛ռնալ (Ձ): 2. Վարկաբեկվել, կամագուրկ դառնալ: Էտ կու-ղույթունանը յը՛տը Մանրդին շէնումը փալազ տը՛ռնալ (Ձ):

Փալանը վէր օնէլ - Պաշտոնից հեռացնել, պաշտոնազրկել: Մէլիքը ասում ա.՝ Օխտը ծիյապէռնը ցօրէն կըղարկիս, թա չէ փալանըտ վէր կօնիմ (Ձ):

Փալանը փոխէլալ էշը փօխվում չի - Ար-տաքին տեսքը փոխելով՝ բուն էությունը՝ բնույթը չի փոխվում: Փալանը փոխէլալ էշը փօխվում չի. Ծատօրը հիշկան հըրուստանա, մին ա, էլիա հնման քաննչին ա (Բ):

Փալանը փօխէլ - Առանց էությունը՝ բնույթը փոխելով՝ արտաքին տեսքը՝ հագուստը փոխել: Շատ կօղ ա ուրան փալանը փօխում, ամմա կուղօթունը մըննան քըցնում չի (Ձ):

Փալանը փօրէն տակը ըղնէլ - արիւմ. Խղճուկ վիճակի հասնել (սնանկանալ, պաշտոնազրկվել են): Սամսօնը մին վախտ համկիա յա իլն, միհէնզ՝ փալանը փօրէն տակըն ա ընգալ (Բ):

Փալավատ անէլ - տեն Կըլծխը յը՛ղէլ:

Փաննքան-փաննքան տարէ յա - Ասում են՝ ակնարկելով որեւէ բանի ոչ հարատեւ՝ անցողիկ լինելը: ...Փաննքան-փաննքան տարէ յա. ըսօր մինը փիս ա ապրում, մինը՝ լիւլ, էքիւծ էս մինը՝ լիւլ, Էն մինը՝ փիս (ԱԱռ, 65):

Փալ տալ - 1. Բախտ բացել: Թաքալէրը փալաքախան ա ծէն տամ, վէր փալ տա, տը՛ս-նա՝ վէրջը հինչ ա իննկան (Ձ): 2. տեն Կըռ տալ:

Փախորդ պեց անէլ - Կեղծիքը բացահայտել, դիմակագերծել, խայտառակել: Սուղէն վախտը կընէգը յը՛ր ա կէնում, մարթին փախորդը պեց անում (Ձ):

Փախս անէլ/տալ - Փախչել: Թորքերը վեր մը՛գ տը՛սէն, փախս տըվէն (Բ):

Փանիլվանու քծսա - Քնձոռոտ եւ կամագուրկ մարդ: Էտ փանիլվանու քծսա յա, էտ հինչ տըղամարթ ա՛ (Բ):

Փան-փան անէլ - Հանույքի՝ վայելքի՝ հիացման՝ բավականության բացականչություններով գոհունակությունը արտահայտել: Ահան էտ քիշէրէտ տը՛ղ մըշկէտ ըք խըրըվէս, փան-փան ընէլալ ուտէս (ՀԲ, 363):

Փայը կը՛տը քըշիլ - Բաժին չհասնել, բախտ չվիճակվել: Ասում ա.- Իմ փայըս կը՛տը քըշալ ա, յը՛ս վէշ մին պէն չօնիմ (Ձ):

Փայը շատ - Հոգսը՝ դարդը շատ: Էս կըռվանը յը՛տը մէր փայը շատ ա, մունք շատ դանդ օնիւք (Բ):

Փայը պըրծընէլ - Մահանալ, մահամերձ լինել: Կոռոնքո՛ր դայուն փայըն էլ ա պըրծալ (Բ):

Փայ հըվաքէլ/օգիլ - Մուրացկանություն անել: Վերջը տահանք ուրո՛ր նըհէտ քիւնամ ըն, ըսկըսում փայ հըվաքէլը (ՆԼԴԺԲ, 90):

Փայ հըվաքօղ - Մուրացկան: Մին օր տըրանց տօնը Էրկու փայ հըվաքօղ ըն կամ (ՀԺՀ, V, 118):

Փայումը ինիլ - Բախտավոր լինել: Մարթին փայումը բիդի ինիլ, մընացածը սօտ ա (Ձ):

Փայ-փայ անէլ - Բաշխել, բաժանել: Վըրսկընէն կըխտարը մաշկում ըն կըտօրում, փայ-փայ անում (Ձ):

Փանդ/Փանդ ու փարա անէլ - Հնարք՝ միջոց ճարել: Կոկէրը օրը մին կալ ըն օտում, վէշ մինը կարում չի փանդ անէ (Ձ):

Փանդ/Փանդ ու փարա գիդօղ - Հնարամիտ: Փանդ գիդօղ մարթ ա Սանքիսը (Բ):

Փանդ/Փանդ ու փարա պինըցընէլ - Ճարպիկ հնարքներ գործադրել: Արմիկը փանդ պինըցըրալ, քավթառ ծին թանգ ծախից (Բ):

Փանտան անէլ/թըխէլ/տալ - Ուժգին հոսանքով շատրվանի նման ժայթքել՝ ցայտել՝ բխել: Տըղան օշափէն կըլօխը վեր կըտըրում ա, արոնը փանտան ա տամ (Ձ):

Փառաշը սավա քըցիլ - Գործը ժամանակին չանել: Լօղուր մարթը փառաշը սավա կըքըցի (Ձ):

Փառթ անէլ - Անհարմար վիճակի մեջ գցել, շշկլել: Կընէգը ուրան խուսկէրքավը մարթին փառթ ա անում (Ձ):

Փառթ ինիլ/մընալ/տը՛ռնալ - Անհարմար վիճակի մեջ ընկնել, շշկլվել: Էտ մարթը կամ ա տօն տը՛սնում՝ կընէգը սիրականին նըհէտ քէփ ա անում, մընում ա փառթ տը՛ռած (ՀԺՀ, V, 621):

Փասամիշ անէլ - տէն Սըհալ տիւնիլ:

Փասա-փուսան հըվաքէլ/քաշիլ - տէն Ը-ռանդ ինիլ:

Փանին տալ - 1. Ծեծել, հարվածել: Փանին տամ ըն, տանան տոն քըցո՛ւմ (Ձ): 2. Ծաղրել: Ըտըրա փանին միշտ տամ ին, ծըծըղօտում (Ձ):

Փասօն տալ - Երեսակայել, ծեծծեքել: ... Ամմա իրը՛սանց հանն սուա ա անըմ, գըվանքի թա նըղացած ա, հանն փասօն ա տամ (ԼԴԲ, 364):

Փարշ անէլ - Հատակը՝ գետինը գորգերով պատել: Ասում ըն, վեր խըրիմյան Հայրիկը յը՛կալ ա Նօր շէն, ժուղօվուրթը Ըշանա մինչը՛վ Նօր շէն հըղէն փարշ ա ըրալ (Ձ):

Փարչավը ճո՛ւր խըմէլ (մինին) - Մեկին նմանվել (բացասական հատկանիշներով): Կօղ Սանքիսին տըղան հօրը փարչավը ճո՛ւր խըմած ա. հանն օխտը տիրը՛կան կա վէշ, կոտօթուն ա անում (Բ):

Փարվան(ա) անէլ/տալ - 1. Պտտվել, պտույտ գալ: Բիրդան հանո՛ւր, Էրկու հանո՛ւր յըղօնէ՛ք յեր ըն կէնըմ, յերգինքըմը փարվանա անըմ, էլիա ժամին յըրա վեր կամ (ՁՏ, Բ, 158): 2. Ուրախությունից թռչկոտել: Խօխէնքը վեր կըթնահոնցը տը՛սնում ըն, փարվանա յըն անում (Ձ):

Փարու տալ/անէլ - 1. Իլիկը կամ ճախարակի անիվը ոչ հավասարաչափ պտտվել: Կանոնը կօվը հարու կըտա, չըխարակը փարու կըտա... (ԼԴԲ, 59): 2. Օրորվել, տարուբերվել: Հանքըրը փարու տալալ քիւնամ ա (Ձ):

Փարք՝ ա - Ավելի լավ է, գերադասելի է: Ասում ա.- Ծը՛ր յերգիլին յէշան՝ մեր յերգիլը փարք՝ ա (Ձ):

Փարքըտ շատ ինիլ - Փառաբանական արտահայտություն՝ ուղղված Աստծուն կամ որեւէ մեկին՝ մի բան խնդրելիս՝ ստանալիս եւն: Փարքըտ շատ ինիլ, Աստուծ, ըստարէ բօլ-բօլ ցօրէն ընք հընծալ (Բ):

Փափաղ անէլ - Անօրինական կարգով ձեռք բերել (հիմնականում դրամ): Էտ պահէստապէտը լալ փափաղ ա անում, ուրան հը՛տը տընէր շինում (Ձ):

Փափաղը աշկերը քրցիլ - 1. Խիստ ամաչել, ամոթով մնալ: *Էտ օրանը յըտը Ծատօրը փափաղը աշկերը քրցած ա տոնս կաս շինամաչ (Բ):* 2. տեն **Փափաղը տափավը կ'անլ (1):**

Փափաղը աշ տալ - Հոգիվների մեջ տարածված հին սովորություն, երբ մահակներով ծեծում եւ քրքրում էին այն հոգիվի գլխարկը, ով նորածին տղա էր ունենում, եւ նա հաջորդ օրը պետք է ներկայանար նոր գլխարկով: *Առաջ վեր մին չուբանու տըղա յա իլնլ ծընվելիս, հընգերունքը ընդըրա փափաղը աշ ըն իլնլ տալիս (Բ):* 2. Խիստ ծեծել: *Ըտըրանը կ'օղէն փըռնում ըն, փափաղը աշ տամ (Ձ):*

Փափաղը ծակ - Հրջապատում հարգանք՝ պատիվ չունեցող: *Փափաղը ծակ տըղըմարթին կընեգը մըհալ չի քրցիլ (Բ):*

Փափաղը ծօռ/պեցիկ/թանթի տինիլ - Ինքնագոհ ինքնավստահ լինել, գոռոզամտել (գործերը հաջող լինելուց, նորածին տղա ունենալով եւն): *Հայկօվէն կընեգը տըղա յա պերալ, ըտըրա հըտէ յա Հայկօն փափաղը ըտի ծօռ տիրնլ (Բ):*

Փափաղը վեր կ'անլ թանթի անեւ - Շատ գովել: *Կեվանը վըրդեղ նըստում ար, փափաղը վեր կ'անլ թանթի ար անում... (ՀԺՀ, V, 623):*

Փափաղը տափավը/տափէն կ'անլ/ տալ - 1. Անպատվել, ամոթով թողնել, վարկաբեկել: *Կընեգը ղըխպծթուն ըրալ, մարթին փափաղը տափավը յըկ'ալ (Ձ):* 2. Խիստ վիրավորվելով՝ զայրանալով եւն՝ թողնել հեռանալ: *Խօսրօվը, վեր տըսնում ա՝ հընգերունքը թանթի խնիփում ըն, փափաղը տափավըն ա կ'ամ քինամ (Ձ):*

Փափաղը նի կէնալ - 1. տեն (**Թնթիւնը**) թուրմիշ ինիլ: 2. տեն (**Թօքը** **ցըմաբէլ (1):**

Փափաղը նի կըցընէլ - տեն (**Թնթիւնը**) թուրմիշ անէլ:

Փափաղը ցըմաբէլ - տեն (**Թօքը** **ցըմաբէլ:**

Փափաղը լամիշ ինիլ - տեն **Փափաղը կըտըրէլ:**

Փափաղը կըտըրէլ - Հիվանդությունից՝ ծերությունից մարմինը ուռչել՝ գունափոխվել եւ փխրուն դառնալ: *Սանթուրը փափաղը ա կըտըրալ (Բ):*

Փափուկ տըղ(եր) - Հետույքի փափուկ եւ ուռուցիկ մաս(եր)ը: *Ասում ա. - Հու վըր օգում ա, քըմակներին փափուկ տեղը փէշատ ըմ ճըխտում (ՀԺՀ, VI, 138):*

Փեյդա անեւ - Օգնել, օգտակար ազդեցություն ունենալ: *Տըսնաս ըք, վեր վէշ մին պէն փեյդա չի ընէս, ճէխերը կըրալ ըք տաս... (ՀԲ, 353):*

Փեյնում փըսած (ղըղան) - Փարթամ (հիմնականում բույսերի մասին): *Կընանչի, հինչ կընա՞նչի, փեյնում փըսած ղըղան (Բ):*

Փեշակ շինիլ - Մի բան զբաղմունք դարձնել, միշտ նույն բանով զբաղվել (հաճախ գործածվում է բացասական իմաստով): *Խօրէն դային սօտ ասէլը փեշակ ա շիննլ (Բ):*

Փեշակ քինիլ - Միգելու գնալ: *...Տըռնանը ըրգան տամ ա, տիուս կ'ամ փեշակ քընում (ՀԱԲ, 15, 141):*

Փեշկան ծիք՝ տալ - Զգուշացնել, մի բան անելուց ետ պահել: *Կընեգը տըսնում ա, վեր մարթը հանքիում ա, փեշկան ծիք՝ ա տամ (Ձ):*

Փեշկան կախ ինիլ/կէնալ - 1. տեն **Փեշկեր(ք)ը ըղնէլ:** 2. Մեկից չպոկվել՝ ձեռք չբաշել: *Մըծ խօխա յա, ամմա սաղ օրը էն ա մօրը փեշկան կախ (Բ):*

Փեշկան կըտըրէլ, ծույնանը քրցիլ - Շատ աղքատ ապրել, մի կերպ տնտեսելով՝ ծայրը-ծայրին հասցնել: *Դէ՛, Ազնեվըն էլ ըրփըվերի կընեգ ա, լի՞, փեշկան կըտըրում ա, ծույնանը քրցիւմ, խօխէնքը պահում (Ձ):*

Փեշկալ սըրփած խընծօր - Աչքի ընկնող, ուշադրություն գրավող (անձ): *Փեշկալ սըրփած խընծօր ա մեր Այթըխեգը, ըտըղը քիւնում ա, լօխ թուրան ըն յէշում (Բ):*

Փեշկեր(ք)ը ըղնէլ - Մեկին թախանձագին խնդրել, աղաչել: *Քինամ ա խանէն փեշկերը ըղնում, տըղէն ըգադում (Ձ):*

Փեշկեր(ք)ը լիւզիլ/լիւզ տալ - Ստորաքարշություն անել, քծնել: *Էն հինչ մարթ ա՛, ըստըրա-ընդըրա փեշկերը լիւզիւմ ա ապըրում (Բ):*

Փեշկեր(ք)ըն էլ ա ըռագի - Լիովին համաձայն է: *Ասում ա. - Հու վա՛ մասալ, թա Դծրիւց Թամարան օգում չի՝ թանթի ախճիգը տա իմ տըղէս, փեշկերըն էլ ա ըռագի (Ձ):*

Փեշկեր(ք)ըն էլ ա պըլ - Լրիվությամբ գիտ՝ խենթ է: *Սօջուն փեշկերըն էլ ա պըլ, սայաղ կաց (Բ):*

Փեշկեր(ք)ը վըսկէ - Շատ աշխատասեր: *Փեշկերը վըսկէ մարթ ա իլնլ Սուլէն Ալիսանը (Բ):*

Փեշկը թափ տալ - Հրաժարվել, ձեռք քաշել: *Հարը տըսնում ա, վեր տըղան կ'ուղթթունը թանթիում չի, փեշկը թափ ա տամ նըստա (Ձ):*

Փեշկը կըլխան կապ տալ - տեն **Ղարյան կըլխավը ածել**:

Փեշկը կուսմաշին պոգավը օնել - տեն **Քանդիրը ծըմակավը օնել**:

Փեշկը նի կենալ - Արագ-արագ որեւէ բան անել, շտապել: **Փեշկըտ նի յա՛ կացալ**, խե՛ կամանց չը՛ս քի՛նամ (Բ):

Փեշկը պեց թող(ն)ել - Մեկի հովանավորութիւնից՝ խնամակալութիւնից՝ ընկերակցութիւնից հրաժարվել՝ զրկվել: **Ըտի էտ կընեգը ախպորը փեշկը պեց ա թողնում** (Ձ):

Փեշկը փըռ(ն)ել - 1. Մեկի հովանավորութեանը՝ խնամակալութեանը՝ ընկերակցութեանը ապավինել, հույսը մեկի վրա դնել: **Ըրփըվերին էտ հըրուստեն փեշկը փըռնում ա**, յըթիմնէն պահում մըծըցընում (Ձ): 2. **տեն Փեշկան կախ ինիլ** (2):

Փեշկը քօլէն տալ - Չարչարվել, տքնել: **Շատ ա փեշկը քօլէն տամ**, **ամմա պէն չի աննլ կամ** (Ձ):

Փեշկին տակէն - Մեկի հովանավորութեան՝ խնամակալութեան տակ: **էտ խօխան դայուն փեշկին տակէն մըծացամ**, **փըսակվից տօն տը՛ռավ** (Ձ):

Փեշկին տակը օնել - Մեկին հովանավորել՝ խնամել: **Պառավը էտ յիթիմնուն փեշկին տակը կաննավ**, **պահից** (Ձ):

Փեշկին քարէրը վեր ածել - տեն **Քարը գո՛րգան վեր ածել**:

Փեշկու տակէ պահել - Լավ խնամել՝ հոգ տանել: **Մարը խօխօնցը փեշկու տակէ յար պահում** (Բ):

Փեշքէշ տուված ծիլին կըռքընէն հըմբարէլ չըն - Նվերի որակը՝ արժեքը քննարկելու կարիք չկա: **Փեշքէշ տուված ծիլին կըռքընէն հըմբարէլ չըն**, **Արմօ, ցօրէն ա**, **տուվալ ըն**, **տա՛ր տօն**, **էլ հօր ը՛ս փօթ տիննում** (Բ):

Փը՛սան ասում ա՛ հաս ա, դէրը ասում ա՛ չըհաս ա - Յուրաքանչյուրն իր շահն է հետապնդում: **Ըշխարքէս պէնըն ա ըտի**, **փը՛սան ասում ա՛ հաս ա, դէրը ասում ա՛ չըհաս ա**, **ամմէն մարթ իւրան քարըն ա օգում անէ** (Ձ):

Փըթըթ-փօթութ կ'անլ - 1. Մի բան անելու՝ գլուխ բերելու համար ջանալ՝ չարչարվել՝ դեսուդեն ընկնել: **Փըթըթ-փօթութ ա կ'ամ**, **ամմա կարում չի էտ քարը տը՛ղան տո՛րո՛ր տա** (Ձ): 2. Յավից կսկծալ: **խը՛ղճը ցավէն կարում չի տէմ կէնա**, **սաղ օրը էն ա փըթըթ-փօթութ կ'անլիս** (Ձ):

Փըթըրաղու մաչ ըղնէլ - Փորձանքի եւ-թարկվել: **Ղնգանը փըթըրաղու մաչ ա ընգալ**, **խը՛ղճը հինչ ա՛նէ** (Բ):

Փըթըրաղուտ կօրէկ քանդիլ - տեն **Կարծ կ'անի հընձիլ**:

Փըլագու թիք'անկըտօր - Թուլկամ, անարժան (մարդ): **Իգէն Մաշինկին հը՛տէ հինչ ա՛խպէր**, **փլագու թիք'ան յա** (Բ):

Փըլավ օտէլ - Անհոգ լինել, գործ չանել: **խալխը սաղ օրը կօրծ ըն անում**, **ինքըն էլ փըլավ ա օտում** (Ձ):

Փըլընամաչը/Փըլանէն մաչը վեր ածել/տո՛նս տալ - 1. Մեկին խիստ վիրավորել՝ խայտառակել: **Առաչ Վազօն Ըփկարէն նըհէտ մօտէ հընգէր ա իլնլ**, **միհէնգ՝ փըլընամաչը վեր ա ածալ** (Ձ): 2. Ամեն ինչ ասել, գաղտնիքը բացել: **Կընեգը տո՛նս ա կ'ամ շինամաչ**, **նըրանց տանը փըլընամաչը վեր ածում** (Ձ):

Փըլըստըրատէ տալ - Փայլփլել: ... **Յէշում ա տեսնում՝ յիրգինքավը մին դուզդուն ա թըռչում**, **վըննէրէն դաթումը մին պէն փըլըստըրատէ ա տամ** (ՅԱԲ, 15, 79):

Փըլըփալի անէլ - Թավալվել: **Ըտըրանց քըմական վազ ա տամ**, **մին քանիսին էլ մըհակավ թըխէլավ տափէն յէր քըցըմ**, **թօղըմ փըլըփալի ընէլիս** (ԼՂԲ, 370):

Փըլթը-փալթի կ'անլ - տեն **Չալըշ կ'անլ**:

Փըխըլօթունը քաշիլ - Մեկի առավելութիւնը՝ հաջողութիւնը եւն տեսնելով՝ նախանձի զգացումով լցվել, նախանձել: **Սը՛վ դուշըն էլ տը՛սալ ա**, **փըխըլօթունը քաշալ** (ԱԱ, 88):

Փըխըտօրս անէլ - 1. Փոխանակութիւն կատարել, ապրանքներ փոխանակել: **Գիշիցէք՝ կիկի յըն իլնլ տընէլիս փըխըտօրս ընէլիս** (Ձ): 2. Ստերմութիւն՝ բարեկամութիւն անել, իրար հետ գնալ-գալ ունենալ: **Ըխճըկանը հանըն անից**.- **Մունք ք'անսիք խալիս ընք**, **հարուստ մարթու նըհէտ կարէլ չընք փըխըտօրս անինք**... (ՆԼՂԺԲ, 55):

Փըխկ անիս՝ լըղաճա(ն)ք/սըրտաճա(ն)ք կիկի/կըտը՛ռնա - Ասում եմ շատ վախկոտ մարդկանց մասին: **էն հինչ տըղամարթ ա՛**, **փըխկ անիս՝ լըղաճանք կիկի** (Բ):

Փըխկը քաշիլ - տեն **Ըռնդ ինիլ**:

Փըխչը-փախչի անէլ/ըղնէլ - Մեկից՝ մի բանից խուսափել: **Ըշտը՛ղ մին տի՛ժէր կօրծ ար իննում**, **Քանսպանը փըխչը-փախչի յար անում** (Բ):

Փընթամէնտը պէնդ/դայիմ - Հաստատուն, անքակտելի: *Իմ ու Ըրշակէն հընգըրըթունէն փընթամէնտը պէնդ ա (Բ):*

Փընջան մընէշակ - Գեղեցիկ (անձ, իր): *Էտ չուբանէն էլ մին լիւս ախճիգ ա իննում, մին փընջան մընէշակ (Ձ):*

Փընջան մօրու նըման պահէլ - տեն ճըղպօրու մաչու նըման պահէլ:

Փըշնկէն/Փըշակէտ/Փըշակէս անըմը հինջ ա՛ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր, ազատ՝ անգործ՝ պարապ լինելով, չեն ցանկանում որեւէ բան անել: *Նախագան ասում ա.- Փըշնկէտ անումը հինջ ա՛, վեր օգում չըս կըլխօգէն խօգէրը պահիս (Ձ):*

Փըշնկէտ կաց - տեն **Զու (հինջ)** կօրծըտ ա՛:

Փըշնում-փըշնում անէլ - 1. Անասուններին ու տելիք մոտեցնելով՝ մոտ կանչել: *Փըշնում-փըշնում ա անում, էտ հօը փըռնում մօրթում (Բ):* 2. Սիրաշահել: *Կուճի հարթնը ժողիգ ա իննում, ըսկէսվօրը փըշնում-փըշնում ա անում, լիւս ապըրում (Ձ):*

Փըշէնէն կըրակ տալ/Փըշէնին կըրակ ածել - տեն **Կըլխէն վայ տալ**:

Փըշիս՝ վեր կըղնէ - 1. Նիհար է: *Էտ կալ ա՛, վեր ինք ըս կալալ: փըշիս՝ վեր կըղնէ (Բ):* 2. Թույլ՝ ուժասպառ է: *Ըտըրան էլ մին խաստա տըղա յա իննում, վեր լըրհա փըշիս, վեր կըղնէ (Ձ):*

Փըռի տալ - Փողային երաժշտական գործիք նվագելիս խոր ներշնչել՝ օղ հավաքելու համար: *Ջոռնաչին փըռի յա տամ (Ձ):*

Փըռնիս յերգիները յը՛ր ինիս - Ասում են հորդ անձրեւի՝ ձյան՝ կարկուտի մասին: *...Մին ծռն ա նի օնում, հինջ ծռն. փըռնիս յերգիները յը՛ր ինիս (Ձ):*

Փըսըխումի տալ - Նշանդրեքից հետո աղջկա տանը ի պատիվ փեսայի կազմակերպված հրավերի գնալով՝ քեֆ անել: *...Նըշան ըն տամ, փըսըխումի տամ, օթ ամսանը յետը նըշանը փօզմիշ անըմ... (ՋՏ, Ա, 77):*

Փըսըկվէլու մըրթըկընէգ՝ - Անհաշտ ամուսիններ: *Ըտըրանք սաղ օրը տանը կըռքվ ըն անում, հանց ըն լըրհա փըսըկվէլու մըրթըկընէգ ինիս (Ձ):*

Փըստ անէլ - Նպատակակետին չդիպել՝ չհասնել, վրիպել: *Լալ վը՛րսկանը փըստ չի անում (Ձ):*

Փըստը նըստէլ - տեն **Հավան նըստէլ**:

Փըստ ընցընէլ/տը՛ռնալ/քի՛նիլ - Չհաջողվել, ձախողվել: *Կօրծը փըստ քը՛ցալ (Բ):*

Փըստօկը տոնս կնիլ/տոնս քըցիլ - Հասունանալ, արթունքի հասնել: *Լըրհա վեր փըստօկը տոնս ա յը՛կալ, հանրը փըսակալ ա (Ձ):*

Փըսնում-փըսնում անէլ - տեն **Փըշնում-փըշնում անէլ**:

Փըսննգ՛ն անէլ - Խիստ անհավանական բաներ ասել, ստել: *Հինջ ը՛ս փըսննգ՛ն անում, ըտի պէն չի կա (Բ):*

Փըրթան-փըրթան անէլ - տեն **Պըտըռ-պատառ անէլ**:

Փըրթան-փըրթան ինիլ/տը՛ռնալ - տեն **Պըտըռ-պատառ ինիլ**:

Փը(ր)սըվէր ըղնէլ - 1. Հիվանդ լինել, անկողնային վիճակում լինել: *Խը՛ղճը էրկու տարէ յա՛ փըրսըվէր ընգած (Ձ):* 2. Խռովել, նեղանալ: *Հօրը ըսածան էտ ախճիգը փըրսըվէր ա ըղնում (Ձ):* 3. տեն **Թանս ըղնէլ**:

Փը(ր)սըվէր թաղէլ - Անարգաբար՝ խայտառակաբար թաղել: *Իգէն ըսկի մարթ չի, ընդըրա փըրսըվէր բիդի թաղիս (Բ):*

Փը(ր)սըվէր յարա - Ստոր, նենգ, խարդախ (մարդ): *Դավութըն էլ հօ մարթ չի՛, փըրսըվէր յարա յա (Բ):*

Փը(ր)սըվէր յէշիլ - տեն **Ծօռ աշկալ յէշիլ**:

Փը(ր)սըվէր տի՛նիլ/քըցիլ/օնէլ - Երեսի վրա շուռ տալ: *Ըտըրան փըրսըվէր ըն օնում, մաշկէն բանգա քըցիւմ (Ձ):*

Փը(ր)սըվէր քօս ինիլ/յը՛ր կէնալ - տեն **Թանս քօս ինիլ**:

Փըրսօղ տալ - Բծնել, շողոքորթել: *Փըրսօղ տալալ պաշտուն ըստացալ (Բ):*

Փըք(վ)ած հընդիշկա - Գոռզգամիտ (մարդ): *Էտ փըքված հընդիշկան լայաղ չի անում, թաշինացուց խուսցընէ (Ձ):*

Փիչին տակէն վեր ընգած մաշա - Նիհար, հյուծված (մարդ): *Էտ հինջ հա՛րթնը, փիչին տակէն վեր ընգած մաշա յա (Ձ):*

Փիչ-փիչ անէլ - Ուժեղ վառվել՝ բոցավառվել: *Հօր փանը նի յըն կըցընում, փիչ-փիչ ա անում (Ձ):*

Փիս աշկալ յէշիլ - Անբարյացակամորեն վերաբերվել: *Էտ թաքավէրը ժուղուվորթէն փիս աշկալ ար յէշում (Ձ):*

Փիսը թըվալ - Չհանդուրժել, վիրավորվել: *Ըստըծու փիսըն ա թըվում. էտ քը՛րծէն ծըծէր ա տամ, խօխան օտում ա մըծանում (ԱԱ, 40):*

Փիս ինիլ - Լավ հետեանք չունենալ: Ասում ա.- Սոն ըրա, թա չէ փիս ա ինանկան (Ձ):

Փիսի-փիսի անէլ - Փաղաքշել, շոյել: Սաղ օրը էն ա կընգանը փիսի-փիսի ընէլիս (Ձ):

Փիսլամիշ անէլ - տեն Անըմը տափավը կ'ան:

Փիսլամիշ ինիլ - տեն Անըմը ըղնէլ:

Փիս խօսէլ - Մեկի մասին վատ արտահայտվել: Ըտորանա շէնումը փիս ըն խօսում (Ձ):

Փիս հըղէ - Մոլորություն, սխալ, կորստաբեր (ընթացք): Խաբարը հըսնում ա հօրը, վեր տըղան փիս հըղու յըրա յա (Ձ):

Փիս սըվըրէլ - 1. Երես առնել, շփանալ: Էնքան իրըս ըն տըվալ, փիս ա սըվըրալ (Ձ): 2. Որեւէ բանի ընտելացած լինելով կամ որեւէ բանից ախորժելով՝ միշտ նույնիս ձգտել, ավելին ուզել: Նախագէն կընէ՞՞ր փիս ա սըվըրալ, միշտ խըրաված ա օգում (Ձ):

Փիս սըվըրցընէլ - Երես տալ, շփացնել: Դանը խուխեն փիս ա սըվըրցըրալ, ամմեն դօնում փուլ ա օգում (Բ):

Փիս վըտ կ'ան - տեն Լավ վըտ չըկ'ան:

Փիս-փիս տըղէր - Սեռական գործարաններ: Շօնը կ'ամ ա կընգանը սիրըկանէն էն փիս-փիս տըղէրան փըռնում, խըղճըցընում (ՀԺՀ, VII, 271):

Փիրփէտ անէլ - Մեկնաբանել: ...Թաքավերըն ապրած կենա, յես յէկալ ըմ արագըտ փիրփէտ անիմ (ՆԱԲ, III, 107):

Փիրփէտ տըռնալ - 1. Քրքովել, մաշվել: Էտ յափընջին Էնքան կընգալ ա, լափ փիրփէտ ա տըռնալ (Բ): 2. Խիստ հարբել, հարբելուց ինքնատիրապետումը կորցնել: Մըկըրնէն խըմում ըն փիրփէտ տըռնում, էլ կարում չըն պար կան (Ձ):

Փիրփէտու տարէ - 1919 թվականը (գործածվում է Ասկերանի շրջանի Նորագյուղ գյուղի խոսվածքում): Դագար ինը հանրուր տասնըինը թիվը նուրըկըղըցուց հըտէ գիւղում տարէ յա իլն, սօվ ա ընգալ, միսակ փիրփէտըն ա իլն բօլ-լուղ, ըտըրա հըտէ էլ շինացէք՝ Էտ տարուն անումը տիրան ըն՝ փիրփէտու տարէ (ԱԱ, 85):

Փութի-փութի ածէլ/պիրիլ - տեն Չալը2 ածէլ:

Փութի-փութի անէլ/կ'ան - տեն Չալը2 կ'ան:

Փուլա բիզնիս - Շատ ունետր: Մարթ կա՝ փուլա բըզնիսն ա, մարթ էլ կա՝ Էն ա օրվա հացէն մօքտանջ (Ձ):

Փուլավ խաղ անէլ - տեն Վըսկավ խաղ անէլ:

Փուլէն փուլ չասէլ - տեն Վըսկավ խաղ անէլ:

Փուլը կացէն չի կըտըրում - Ասում են շատ հարուստ մարդկանց մասին: Վաղօն էլ ա՝ դանդ ընական. փուլը կացէն չի կըտըրում (Բ):

Փուլը մըթէն տըղը լիւս կըտա - Փողով՝ հարստությամբ ամեն ինչի կարելի է հասնել: Փուլը մըթէն տըղը լիւս կըտա. Զըրանտիկը ըռուշվաթ տուվալ, տըղէն տոնումն ըզադից (Բ):

Փուլ ըմ/ըս/ա տուվալ, ինք կ'անմ - տեն Կապէկըս մաջին քըցալ ա՝:

Փուլ ըշխըղօղէն խըլքը՝ մին, թուփ ընօղէնը՝ տըսնըմին - Կարետրը փող վաստակելը չէ, այլ տնտեսելը: Մարյանը կըպըկ-կապէկ թուփ ըրալ տօն շինից, Աշխէնըն էլ մարթին սաղ աշխադանքը ցըրըվ տըվալ. ըստըղ ըն ասալ. «Փուլ ըշխըղօղէն խըլքը՝ մին, թուփ ընօղէնը՝ տըսնըմին» (Ձ):

Փուլըտարէն խօսկը ամմէն տըղ անց ա կէնում - Փող ունեցողը՝ ունետրը ամեն ինչի կարող է հասնել: Փուլըտարէն խօսկը ամմէն տըղ անց ա կէնում. թանջիրը հանց անում ա, ձորան տըղ էտ ք'անսիր տըղէն ըն տոնումն քըցում (Ձ):

Փուլը փուլէն յըրա յա կ'ամ - Փող ունեցողի՝ ունետրի համար փող կուտակելն ավելի հեշտ է: Փուլը փուլէն յըրա յա կ'ամ. Դայրօն շէնին ամմէնահարուստըն ա իլն, միհէնգ՝ էլ ըռայօնէն ամմէնահարուստըն ա (Բ):

Փուլ լօխ ըն ըշխադում, պէնը պահէլըն ա - տեն Փուլ ըշխըղօղէն խըլքը՝ մին, թուփ ընօղէնը՝ տըսնըմին:

Փուլ խըղըցընէլ - Որեւէ գործ գլուխ բերելու համար կաշառք տալ: Ասում ա.- Միւնըվ վեր փուլ չի խըղըցընիս, Էտ կօրծը անմ չի կըլա-կան (Ձ):

Փուլ կըտըրէլ - Դարուստ՝ ունետր լինել (հիմնականում գործածվում է հարցական կամ ժխտական ձեւերով): Դանը կըգընըվում ա, թա. «Շան տըղա, փուլ ըմ կըտըրում, ըշտըղան տամ» (Ձ):

Փուլու թանկ - Թանկ ապրանք՝ առետրի տեղ: Ըստէփանակըրտա բազարը փուլու թանկ ա (Բ):

Փուլ օնիս՝ աղա յըս, փուլ չօնիս՝ գ'անմ յըս - Դարստությամբ է որոշվում մարդկանց կար-

գավիճակը: Փուլ օնիս՝ աղա յըս, փուլ չօնիս՝ գ'անդան յըս. Էն խելոնք քըսիքին տոնս ըն քըցոն, տօնը տամ Էտ ախմաղ հըրրուստեն (Ձ):

Փուխանան փըռ(ն)ած - Դեռահաս, մանկահասակ: Իզեն հանլն Էն ա փուխանան փըռնած, հօրը հինչ բի՛ղի ք'օմանգ՝ անէ (Ձ):

Փուխանէն քօղը դայիմ/պէնդ փըռ(ն)էլ - Բարոյական լինել (կանանց մասին): Սումբաթ դային թա. «Մ կընէգ, տու փուխանէտ քօղըն ըս դայիմ փըռնալ, յը՛ս Էլ՝ կիսուն կը՛վաթը, ըշտըղան հըրրուստամ՝նանք» (ԱԶ, 66):

Փուխանումը փըթըրաղ ինիլ - 1. Մեղավոր լինել, թերություն ունենալ: Ասում ա.- Թա փուխանումըտ փըթըրաղ չի կա, խէ պերալ չը՛ս (Ձ):

Փուխանումը քաքած - Ծույլ, դանդաղաշարժ, ապիկար: Փուխանումը քաքած դօրօղչին կարել չի բաղ պահէ (Բ):

Փուկ անէլ - Դուրս թողնել, մասնակից չդարձնել: Լօխճին ցօրեն ըն պիժենում, մինակ Ծըտօրեն փուկ անում (Ձ):

Փուկ ինիլ/տը՛ռնալ - Դուրս մնալ, մասնակից չդառնալ: Ըշտը՛ղ մին լավ կօրծ ա ինիւմ, մեր Յայկան փուկ ա տը՛ռնում (Բ):

Փուհ անէլ - 1. Փչել, բերանից օդի հոսանք արտամղել: Փուհ ա անում կըրակը հինգըցընում (Ձ): 2. հեզն. Շունչը փչել, հոգին ավանդել: Լըհա վեր մարթը փուհ ա անըմ, կընէգը ըսքընում ա մարթու շօռ կ'անը (Ձ):

Փուհ-փուհ անէլ - Անընդհատ փնչալ՝ փնչացնել: Մըռընչալավ, փուհ-փուհ ընէլավ դարվիշը կամ ա... (ՅԺՅ, V, 166):

Փուշէրեն (-թըվէրեն) անէլ - 1. Խստություն բացնել: Ըսկեստըր շատ ար փուշէրեն անում, կուճուր հարթըն տեն չար կենում (Ձ): 2. Թոնթորալ, դժգոհել: Մարթը ասմա. «Յինչ ա՛ պըտահալ, Էլլա խէ փուշէրետ ը՛ս անում» (Ձ):

Փուշէրու յըրա նըստած ինիլ/նըստէլ - տեն Ըսը՛ղու յըրա նըստած ինիլ:

Փուշի հըվաքէլ - Ծայրահեղ աղքատության մեջ ընկնել, մուրացկանություն անել (հաճախ գործածվում է որպես անեծք): Փուշի հըվաքիս տու, խէ խուխես թակում ը՛ս (Բ):

Փուշի շինիլ - Ոչնչացնել, վերացնել, ավերել: Լանգ՝ Թէմուրը մին օրումը Էտ քաղաքը փուշի շինից (Ձ):

Փուշի տը՛ռնալ - Ոչնչանալ, վերանալ, ավերվել: Էտ ժանժին վախտը շատ շէն ա փուշի տը՛ռնալ (Ձ):

Փուշուն թըխէլ/նի կ'անլ - Մեկին վնաս հասցնել՝ սնանկացնել: Յարուստը քըսիքին փուշուն կըթըխէ (Ձ):

Փուշիգ'ումը պէն չըպահէլ - Անգաղտնապահ լինել: Տընաշինըտ փուշիգ'ումը պէն չի պահում, հինչու ըսկանում ա, լօխճին ասում ա (Բ):

Փուստին տալ - տեն Վէրչը տալ:

Փուստի-փուստին ըղնէլ - Շփոթվել, անե-լիքը չիմանալ: Այուն թօռնէրը քըղաքան յը՛կալ ըն, փուստի-փուստին ա ընգալ (Բ):

Փուրասօթ տալ - Փորի վրա սողալ՝ սահել: Փուրասօթ տալավ ըտըղատ հըռանում ա (Ձ):

Փուրացավը քաշիլ - Ուտելով զբաղվել: Յան-բոն փուրացավը քաշալ ա, խօխէնքը տո՛ւզը կըմընան (Ձ):

Փուրացավ ինիլ - Գաղտնի նպատակ՝ ցանկություն՝ պահանջ ունենալ: Իսակ դային ասալ ա. «Ըստըրա փուրացավ օնէ, ըստըրա փօրեն կըռը հարկավեր ա կըտըրցըրած» (ԱԶ, 36):

Փուրըմընա մընալ - Ամուսնու մահից կամ երկար ժամանակով այլ տեղ գնալուց առաջ հղիանալ: Նախշունը փուրըմընա մընացած ա իւնլ, վեր Վաղօն մը՛ռալ ա (Բ):

Փուրըցավան ըղնէլ - 1. Նախանձից իրեն վատ զգալ: Կուճուր հարթըն ճօխտակ տըղա պերավ, մը՛ծ հարթըն փուրըցավան ընգալ (Ձ): 2. Որեւ խնդրի, պահանջի հետեւից ընկնել՝ հետամուտ լինել: Ազօն փուրըցավան ընգալ ա. օզում ա Ըրտաշէն բօստանը ծը՛րքան խըլի (Բ):

Փուրըցավու ըղնէլ - տեն Փուրացավը քաշիլ:

Փօզմիշ անէլ - 1. Չեղյալ համարել՝ հայտարարել: Դօղվօրը փօզմիշ ըրեն (Ձ): 2. Ձախողել: Էտ մարթը լօխճիս կօրծէրը փօզմիշ ըրավ (Բ):

Փօզմիշ ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Չեղյալ համարվել՝ հայտարարվել: Էտ օրվանից Էլ ըտըրանց պայմանը փօզմիշ ա ինիւմ (Ձ): 2. Ձախողվել: Էս մարթը ռազի յա կենըմ, ամմա դէ վախըմ ա՛ մարթը քըշէրավ կա պըտահէ, կօրծէրը փօզմիշ կիսի... (ՅԺՅ, V, 204):

Փօթ անըմ - Մականուն: Ըտըրա փօթ անըմը Սօլախի յա (Բ):

Փօթ անըն - Յիվանդ՝ վարակված արյուն: Յարան պուր ա տամ, վեր փօթ անընը տո՛ւս կա (Ձ):

Փօլ ածէլ - 1. Քանդել, փլուզել, փլցնել: Ըտըրանք մին օրումը Էտ յը՛խծեն փօլ ըն ածում (Ձ):

2. տեն **Փօզմիշ անէլ**: 3. Մաշէլ, քրքրել: *Էտ շօրը Էնքան կըճցալ ա, փօլ ա ածալ* (Բ):

Փօլ կ'ան - 1. Բանդվել, փուլվել, փլվել: *Ուստեքը լնվ ուստեք ին, ամմա լրհն քանի հետ շինըմ ին, Էլիա փօլ ար կ'ան* (ԼՂԲ, 342): 2. տեն **Փօզմիշ ինիլ**: 3. Մաշվել, քրքրվել: *Փօլ ա կ'ամ, աստէլ մին ճօխտըն ա կ'էնում, Էտ մին ճօխտըն էլ ա փօլ կ'ամ* (ՀԱԲ, 15, 28): 4. Թուլացած ընկնել՝ փռվել: *Կօրծա վըստակած կ'ամ ա տօն, թախտեն յըրա փօլ կ'ամ* (Ձ):

Փօխ անէլ - Փոխարինաբար մի բան վերցնել: *Ասում ա.- Այ ախալէր, տու տանը կաց, յէս քինան հըրըվանան հաց փօխ անիմ, պիրիմ...* (ՀԺՀ, VII, 62):

Փօխանը լըցնէլ - տեն **Տակը լըցնէլ**:

Փօխանը կատու/մուկուն ըղնէլ - 1. Սաստիկ վախենալ՝ անհանգստանալ՝ շփոթվել: *Փօխանըտ կատու յա՛ ընգալ, խէ խօսում չը՛ս* (Ձ): 2. տեն **Փօխանը կըրակ ըղնէլ**:

Փօխանը կըրակ ըղնէլ - Մի բանի հասնելու՝ մի բան անելու ցանկությունից խիստ անհանգստանալ՝ անհանգիստ լինել: *Տընաշինըտ տը՛ղը նըստում չի, հանց ա փօխանը կըրակ ընգած ինի* (Բ):

Փօխանը վը՛նները ըղնէլ - Խայտառակվել: *Ղնիպան կընգանը մարթին փօխանը վը՛նները կըղնէ* (Ձ):

Փօխը քը՛գ/ծը՛գ ինի - Նույն բախտին արժանանալ՝ արժանանալ (ասվում է իբրեւ պատասխան՝ մի լավ՝ ուրախալի առիթով շնորհավորողին): - *Աշկըտ լի՛նի, Սոմբաթ, թօռնըտ փըսակվալ ա: - Փօխը քը՛գ ինի, Սանիչ* (Ձ):

Փօխկէն ծիք՛ տալ - Վայնասուն բարձրացնել: *Հինչ ը՛ս փօխկէտ ծիք՛ տամ, կավ ա, լի՛, ըստակալ ա, ըստակալ ա* (Ձ):

Փօխկէր(ք)ը յը՛ր քաշիլ/քըշտիլ - տեն **Թէվբէրը յը՛ր քաշիլ**:

Փօխկը ճօթըռած լօղվա - Աղքատ, բայց պարծենկոտ (մարդ): *Փօխկը ճօթըռած լօղվա յա մէր Անթօնէն տըղան* (Բ):

Փօխկումը փըթըրաղ ինիլ - տեն **Փուխանումը փըթըրաղ ինիլ**:

Փօխս ըղնէլ - Մի բան սխալմամբ մյուսի տեղ ընդունվել, իրար հետ շփոթվել: *Օրյապահը մուտանում ա ասում, վը՛ր Էտ ծի՛ն ձրանը չի, փօխս ա ընգալ* (ԼՂԲ, 331):

Փօխս քըցիլ - Սխալմամբ մի բան մյուսի տեղ ընդունել, իրար հետ շփոթել: *Էտ տըղան ձրան ա հօրը տըրըխնէն փօխս ա քըցիլ* (Ձ):

Փօխ տալ - 1. Փոխարինաբար մի բան տալ: *Մին թուրուն հաց ա թըխում, կէսը փօխ տամ* (Ձ): 2. Մեկին մեկ ուրիշով փոխարինել: *Փըսպարում ըն, թա.- Կընէգըտ օրանը Էրկու սիրական ա փօխ տամ, ճէլլի յը՛ք* (Ձ):

Փօխ օնէլ - տեն **Փօխ անէլ**:

Փօշէրը տոն օնէլ/անէլ - տեն **Փուշէրէն անէլ**:

Փօշտու թընըկաման - Անբարոյական (կին): *Մատօրը քի՛ղիւմ չի, վէր ձրան կընէգը փօշտու թընըկաման ա* (Բ):

Փօշտու ճօրէ/ծի - Շատ չարչարվող (մարդ): *Փօշտու ճօրէ յա մէր Համօն* (Բ):

Փօշ անէլ - Փչացնել, անպետքացնել: *Էնքան ապըրանքը թօղից թօռէն տակէն, փօշ ըրավ* (Բ):

Փօշէրը պէց անէլ - Մեկի թերությունները՝ գաղտնիքները են բացահայտել: *Աղվէսը կ'ամ ա, թան կընգանը քըշտէն փօշէրը պանց անէ, թաքավէրը թօղում չի...* (ՀԺՀ, V, 628):

Փօշէրը պէց ինիլ - Մեկի թերությունները՝ գաղտնիքները են բացահայտվել: *Էտ կընանէ-քը տը՛սնում ըն, վէր ձրանց փօշէրը պէց ա ինում, յը՛տ քի՛նում ըն Ըստուծէն վը՛տըր...* (ԱԱ, 87):

Փօշիգը ծակ/պիրանան մօտէ - Անգաղտնապահ: *Փօշիգը ծակ տըղամարթը հինչ կա՛նիլ* (Բ):

Փօշիգը վը՛ռան մօտէ - Բարկացկոտ, շուտ բարկացող: *Փօշիգը վը՛ռան մօտէ մարթ ա մէր Ապըրհամը* (Բ):

Փօշիգը տըրաքէլ - Միզելու խիստ ցանկություն ունենալ: *Ղէ, թաքավէրին տըղան էլ, փօշիգը տըրաքում ա, հունց նըստէ՛* (Ձ):

Փօշիգըտ տըրաքում ա՛ - Ինչո՞ւ ես շտապում, համբերիր: *Փօշիգըտ տըրաքում ա՛, փանդ ա, լի՛, կըկըտօրինք, նըստէ՛ պատառ զըրոնց անինք՛* (Բ):

Փօշ իլան - Անպիտան, սրիկա: *Էքսը մարթը, կընէգը, խօխէնքը յէր ըն կէնում, թան քինան, Էս փօշ իլաննէն թօղում չըն* (ՀԺՀ, V, 499):

Փօշ ինիլ - Փչանալ, անպետքանալ: *Արաշտ ըրավ, բարը սաղ փօշ իլանվ* (Ձ):

Փօշ ճըղուպուր/պուպու - տեն **Մաջը փօշ ճըղուպուր**:

Փօսը ըղնէլ - տեն **Կըլխէն օյին կ'ան**:

Փօսք քըցիլ - տեն **Կըլխէն օյին պիրիլ**:

Փօս քանդիլ (մինին հըտէ) - Դավ Նյուբէլ մեկի դէմ, որոգայթ լարել: Ուրոշին հըտէ փօս քանդօղը ինքը կըղնէ մաջը (2):

Փօս քըցիլ - Փոս գոյացնել, փոսացնել: Վեղրան թըխում ա քարէն, փօս քըցիւմ (2):

Փօրան ըղնէլ - տեն **Պօրտը տոնս ըղնէլ**:

Փօրան փըռ(ն)էլ - Որովայնի ուժեղ ցավ զգալ՝ ունենալ: Կամ ըն տըսնում թաքավէրը, փօրան փըռնած, ճըղճըղաւ ա (2):

Փօրան փըռ(ն)էլ վէր ըղնէլ - տեն **Ուշկիւնն ինիլ**:

Փօրան քիւնիլ - Փորը լուծել, փորլուծություն ունենալ: Զու շատ գիւլնս օտէ, փօրան կըքիւնի (Բ):

Փօրավը չըվան/քանդիլ չի պատ կանլ - Ասում են շատ գեր՝ մեծ փոր ունեցող մարդկանց մասին: Բըխցարը Էնքան քուքացալ ա, փօրավը չըվան չի պատ կանլ (2):

Փօրէն կըռը - Բուն նպատակը՝ ցանկությունը: Ըտըրա փօրէն կըռը Էն ա ինոմ, վէր հիրըվանէն նըիւրտ հըրակաշ տըռնա (2):

Փօրէն կըռը/ցավը կըտըրցընէլ - Բուն նպատակին՝ ցանկությանը վերջ տալ: Պոտըտը շատ ար օգում Սումբաթէն բօստանը թըլանէ, Սումբաթը դոյուղ ջըիից, փօրէն կըռը կըտըրցըրավ (2):

Փօրէն կուտընէքը - Մարդու որովայնի ճարպը: Ասում ա.- Ըտըրան Էնքան թըկէցէք, վէր փօրէն կուտընէքը հանլի (2):

Փօրէն մին անգիւնը տոնգը - Կիսաքաղց: Ըտի Մըխթարը ամմէն օր փօրէն մին անգիւնը տոնգը քօն ա ինոմ (2):

Փօրէն վըրթընը կօտըրէլ - Մի քիչ սնվելով՝ քաղցը մեղմել: Զիշկան շօռ ա կամ, մին պէն չի քըթէնում, թա լ'ըրիա փօրէն վըրթընը կօտըրէ (2):

Փօրէն տակը քօրէլ - տեն **Մաշկը քօրէլ**:

Փօրէն ցավը - տեն **Փօրէն կըռը**:

Փօրը իփիլ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Փօրը լըցնէլ - Ազահաբար ուտելով՝ կշտանալ: Նըստում ա փօրը լըցնում, քիւնում (2):

Փօրը լիգը - 1. Կուշտ կերած, հագեցած: Փօրը լիգը մարթին էլ հինչ դարդ կիւնի՞ (Բ): 2. Զղի: Փօրը լիգը կընէք ա Զեղուշը, ամմա սաղ օրը Էն ա բուստանումը կօրծ ընէս (Բ):

Փօրը լիգը, կօխկը՝ տէրտակ - Ասում են այն կանանց մասին, որոնց երեխաները ծնվելիս

մահանում են: Փօրը լիգը, կօխկը՝ տէրտակ կընէք ա Զեղիքնազը, սաղ օրը սծք ա ասում (2):

Փօրը խնփիլ - տեն **Փօրէն վըրթընը կօտըրէլ**:

Փօրը խէխտանծ բըրամա - Գոտկատեղը բարակ, նրբիւրան (հատկապես աղջիկ, կին): Սնըքիս դայուց շէնին ըշկօլը քըղաքան մին դասատու վա կ'աս՝ մին հոլրի-փէրի, փօրը խէխտանծ բըրամա (ԱԶ, 29):

Փօրը խըշարէլ - Ծննդաբերությունից առաջ մարմինը փխրուն դառնալ: Սօնէն փօրը խըշարալ ա, խօխա պիրիլի վախտըն ա (Բ):

Փօրը ծակէլ - 1. Զանգիստ չտալ, անհանգստություն պատճառել: Կընգանը ջօղաբը մարթին փօրը ծակում ա (2): 2. Նախանձը շարժել: Նըխշունէն դըշընգօթունը հիրըվըննէրէն փօրը ծակում ա (Բ):

Փօրը ծափ տալ - Խիստ սոված լինել: Էրկու օր ա՝ պէն չի կէրալ. փօրը ծափ ա տամ (2):

Փօրը ծըմըրըկէլ - տեն **Փօրը տոնս կանլ**:

Փօրը ծուխավ լըցնէլ - Զրազենով սպանել: Թափանջան տոնս ա օնում, ըտըրա փօրը ծուխավ լըցնում (2):

Փօրը կապվէլ - Փորկապություն ունենալ: Խըհըն հինչ ա՛նէ, փօրը կապվալ ա, կարում չի, թա չօլ քիւնի (Բ):

Փօրը կատու/մուկուն ըղնէլ - տեն **Փօխանը կատու ըղնէլ**:

Փօրը կըլխան պէցիւր/զըռ - 1. Շատ գեր (մարդ, կենդանի): Փօրը կըլխան պէցիւր ա, Էտ հինչ կօրծ բիդի ա՛նէ (Բ): 2. Զղիության վերջին շրջանում գտնվող (կին): Փօրը կըլխան պէցիւր հարթն ա, խօխա պիրիլի վախտըն ա (Բ):

Փօրը կըտօրէլ - Որովայնը խիստ ցավել: Էնքան կէրալ ա, փօրը կըտօրում ա (Բ):

Փօրը կօշտ - 1. տեն **Փօրը լիգը (1)**: 2. Տնտեսապես ապահով: Դօրոնք փօրը կօշտ խալիս ըն (Բ):

Փօրը կօշտ պահէլ - Իր կամ ուրիշի մասին հոգ տանելով՝ երբեք քաղցած չմնալ՝ չթողնել: Սօնա բաջին քըշէր-ցիւրդկ ըշխաղում ար, համ ուրան փօրը կօշտ պահում, համ խօսցը (Բ):

Փօրը հաստ - տեն **Թափանը զըռ**:

Փօրը հացուտ անէլ - տեն **Փօրէն վըրթընը կօտըրէլ**:

Փօրը դաժավ լիգը - Նախանձ, չարակամ, խարդախ: Փօրը դաժավ լիգը մարթ ա Շաքօն (Բ):

Փորը ճրրդոտել - 1. Բղավել, բարձր ձայնով կանչել: *Ծեն տալավ, փորը ճրրդոտելավ քի-նամ ա, տեսնում լիհն հըղըցեն կըլխեն՝ մին փօսում, պըրանած (ՆԼԴԺԲ, 119):*

Փորը մայա/կօտ/պէն ըղնել - Քաղցը անցնել: *Միկա վեր օտըմ ըն, խըմում, էտ տըղեն փորը մայա յա ըղնում, ըսկըսում ա խաղ անել... (ՀԺՀ, VII, 110):*

Փորը մաշկան կէնալ - Սաստիկ նիհարել: *Էնքան կօրծ ա ըրալ, փորը մաշկան ա կացալ (Բ):*

Փորը յըր չօնել - Նախանձել: *Մըծ հարթ-նանը փորը յըր չի օնում, վեր կուծի հարթնանը ըտի սիրում ըն (Ձ):*

Փորը յըղըկնիլ - տեն **Փորը փիյըկնիլ**:

Փորը շինիլ - Հավի՝ նապաստակի են փորը բրնձով՝ թթվեղենով են լցոնել՝ եփելու համար: *Հունդիշկան մօրթում ա թեփռում, փորը շինիւմ, հանցու վեր տըղան կա, իփի (Ձ):*

Փորը շօն ըղնել - տեն **Փօխանը կատու ըղնել**:

Փորը պըլիթիլ - տեն **Փորը տոն կնիլ**:

Փորը պընդըցընել - Կուշտ ուտել, հագնալ: *... Ըստըդ մին լավ փորը պընդըցընես ա, հըղէ ինիս (Ձ):*

Փորը վախավ լիգը - Սարսափի մատնված, սարսափահար: *Հիշտեղ ը՞ք տեսալ, վեր փորը վախավ լիգը մարթը քօն ինի (ՆԱԲ, 30):*

Փորը վեր ածել - 1. Փորոտիքը հանել՝ դուրս թափել՝ մաքրել: *Ծոկնեն փորը վեր ըն ածում, լըվանում, իփիւմ (Ձ):* 2. Սպանել (հաճախ գործածվում է որպես սպանալիք): *Ասում ա.- Ծենըտ կըտըրէ, թա չէ փորըտ վեր կածիւմ (Ձ):*

Փորը վէց-վէց անել - Շատ քաղցած լինել, ուտելու մեծ ցանկություն ունենալ: *Էտ դանըմը փորը վէց-վէց անելավ, խըլուշկուտալավ մին աղվես ա անց կէնըմ... (ՋՏ, Բ, 155):*

Փորը վըրթնած/վըրթնավ լիգը - տեն **Փորը դաժավ լիգը**:

Փորը տափավը քաշ ինիլ - 1. արիւմ. Սաստիկ գիրանալ, փորը շատ մեծանալ: *Տընաշի-նըտ կարում չի, թա տոնրոն կա, փորը տափավը քաշ ա ինիւմ (Ձ):* 2. Ծնելու ժամանակը մոտ լինել (կենդանիների մասին): *Խօզին փորը տափավը քաշ ա ինիւմ, էքիւց ծընական ա (Բ):*

Փորը տափերը քըսել - տեն **Պօրտը տափերը քըսել**:

Փորը տէրտակ - Քաղցած, անոթի: **Փորը տէրտակ մարթը կարել չի հծնձ անէ (Բ):**

Փորը տըղըգիլ/տըղըզցընել - արիւմ. տեն **Փորը տոն կնիլ**:

Փորը տըռօզ - 1. տեն **Թափանը զըռ**: 2. արիւմ. տեն **Փորը լիգը (2)**:

Փորը տըրաքել - 1. Չափազանց շատ կերած լինել: **Փորը տըրաքում ա, կարում չի թա նըստէ (Բ):** 2. Խիստ նախանձել, նախանձից պայթել: *Սունեն փորը տըրաքում ա, վեր տըքրակէնը ըտի դաշանգ ա (Բ):*

Փորը տոնբնգ անել - տեն **Փորը պընդըցընել**:

Փորը տոն կնիլ - 1. Գիրանալ, չաղանալ: *Հինչ ա պաշտօն ըն տըվալ, Մըցակէն փորը տոն ա յըկալ (Բ):* 2. Հղիանալ, հղի դառնալ: *Անց ա կէնում մին քանէ վախտ, թաքուհուն փորը տոն ա կամ (Ձ):*

Փորը տոն տալ - Հոշոտել: *Մարգուշա հն-սոն դանան քըշէրը մընամ ա հանդին, չըղըլեն գիրավ ըն տըռնում, փորը տոն տամ (ԱԶ, 73):*

Փորը ցավել - տեն **Փուրըցավան ըղնել**:

- Փորը փիյըկնիլ - 1. տեն **Փորը տոն կնիլ (1)**: 2. Հարստանալ: *Սումբաթեն փորը փիյըկնիւմ ա, էլ մէզ մըրթատըդ չի տինիւմ (Բ):*

Փորը քըթեն տէմ ըղնել - 1. տեն **Փորը տափավը քաշ ինիլ (1)**: 2. Ծննդաբերելու ժամանակը մոտ լինել (կանանց մասին): *Հերիքնազէն փորը քըթեն տէմ ա ընգալ, էս շէրաթը հանրանթ խօխա կըպիրի (Բ):*

Փորը քըշանալ - Սովածանալ: *Հիշկան կօրծ ա անում, Էնքան փորը քըշանում ա (Ձ):*

Փորը քըշիլ - 1. տեն **Փօրան քիսիլ**: 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Փորը քուշտըցընել - տեն **Փորը պընդըցընել**:

Փորթափ անել - տեն **Լըղաճա(ն)ք անել**:

Փորթափ ինիլ/տըռնալ - տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ**:

Փորմու հըտէ/մըհար - Արտաքուստ ցույց տալու համար, ձեւականորեն: *Փորմու հըտէ ինքըն էլ ա ըսքըսում խօտ հարելը (Ձ):*

Փոր պահել - 1. Ախորժակ պահել ավելի լավ ուտելիքի համար: *Ասում ա.- Փօր պահէ, էս ա խըրաված ըմ անում (Ձ):* 2. Այստեղ-այնտեղ սնվելով՝ գոյատևել: *Փոր պըհելավ տօն չըս տըռնալ (Ձ):*

Փորցանծ թանը անփօրց մածնան բավ ա - Ծանոթ՝ փորձված մարդը՝ իրը՝ երեւոյթը եւն, իրենց թերութիւններով հանդերձ, գերադասելի են անծանոթից՝ անփորձից, թեկուզ եւ դրանք նախորդներից ավելի առավել լինեն: *Հանրը թա. «Բա՛լա, փորցանծ թանը անփօրց մածնան լիւսվ ա. հինչ կօրծ օ՛նիս էրիւշ շէնում, յը՛ք մէր կըլիսօգումը կօրծի նի մը՛տ ըջխադէ» (Ձ):*

Փորումը այբու/այիփայէնու թիք/անկուտուր/պատառ չինիլ - Տգետ՝ անգրագետ լինել: ... Էտ դէրըն էլ պէն չի ինիւմ գիդանիս, փորումը այիփայէնու կուտուր չի ինիւմ... (ՀԺՀ, VII, 303):

Փորումը անթիւն կաթէլ - տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Փորումը կըռ ինիլ - Գաղտնի նպատակ՝ ցանկութիւն՝ պահանջ ունենալ: *Ընդըրա փօրումը վէր կըռ չինի, էս ծիւն-ծըմը՛ռ օրը կ'անլ չի մէր շէնը (Ձ):*

Փորումը կըտօրէլ - Զայրույթը մի կերպ զսպել: *Հարթնը ուտես ա, ըսկէտուրըն էլ փօրումը կըտուրես ա (Ձ):*

Փորումը սաղանա/օխծ ինիլ - Չար մտադրութիւն՝ դիտավորութիւն ունենալ: *Թաքալէրը դանստի յա կըլծիս ըղնում, վէր վէզիրին փօրումը սաղանա կա (Ձ):*

Փորումը սը՛րտ չըմընալ - տեն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Փորումը օխտը աղվէս ինիլ - Շատ խորամանկ, խաբէբա լինել: *Ղըզանին փօրումը օխտը աղվէս կա, ընդըրանա լօխ հը՛ռէ յըն շօռ տամ (Բ):*

Փօրու յէսիր - Միայն ուտելու մասին մտածող, ամեն ինչ փորին ծառայեցնող: *Փօրու յէսիր մարթը կարէլ չի տօն պահէ (Ձ):*

Փօր քըցիլ - տեն Փօրը տիւս կ'անլ:

Փօփ տը՛ռած - Շատ ծերացած (անձ): *Փօփ տը՛ռած կընէգ՛ ա Հէղան աքէրը, կարում չի, թա տը՛ղան տիւրիւր կ'ա (Բ):*

Փօփ տը՛ռնալ - Շատ ծերանալ, ծերութիւնից մարմինը փափկել: *Մէր ազնավուրը քընում ա տէսնում՝ ուշափէն մարը պըռաւած, փօփ տէռած... (ՆԱԲ, 26):*

Փօքսը նըստէլ - տեն Հաւան նըստէլ:

Քաթան տըճնալ - տեն **Ըռանգը մըռալու ըռանգ տըճնալ**:

Քաթավ անէլ - տեն **Ջըրնիցնի անէլ**:

Քաթավ ըղնէլ/իսիլ - տեն **Ջըրնիցնի ըղ-նէլ/իսիլ**:

Քնլմանագո տըճնալ - հեգն. Սաստիկ մըսել: Այագ ա, քնլմանագո յընք տըճնում (Ձ):

Քախծըր աշկ - Բարյացակամություն, բարեհաճ վերաբերմունք: Էտ թաքավէրին էլ քախ-ծըր աշկ ա իննում ժողովուրդէն յորա (Ձ):

Քախծըր աշկավ յէշիլ - Բարյացակամ բարեհաճ լինել մեկի նկատմամբ: Կօզի խօրթ, ամ-մա քախծըր աշկավ ար յէշում էտ խօնցը (Ձ):

Քախծըր լիւզիւ - Ախորժալուր՝ դուրեկան խոս-վածք՝ խոսք: Քախծըր լիւզիւ օնէ Մաքաղաթը (Բ):

Քախծըր լիւզիւն օխծըր պիւնմն տիւս կօնէ - Հաճելի՝ դուրեկան՝ դուրեկող խոսքերով ամեն ինչի կարելի է հասնել: Շօշանը հանց խօսից, խընամէն դաստի ըռագի կացավ. նըհախ չըն ասալ. «Քախծըր լիւզիւն օխծըր պիւնմն տիւս կօնէ» (Ձ):

Քախծըր լիւզիւ պընըցընէլ - Հաճելի՝ դուրե-կան խոսքով մեկին հմայել: ...Քախծըր լիւզիւ պը-նըցըրավ, թաքավէրին աշի թէվը տըճնավ (Ձ):

Քախծըր խօսկ - Հաճելի՝ մխիթարիչ արտա-հայտություն: Հըրսանէք՝ ինի, թա բաղարանք, Արտուշը մեհէտ մին քախծըր խօսկ չի ասէլ (Բ):

Քած ասթըխը տիւս կ'անլ - հեգն. Շատ ժա-մանակ անցնել: Տընաշիւնըտ միւնչը՛վ մին պէն ա ասում, քած ասթըխը տիւս ա կ'ամ (Բ):

Քած արմատ - Կին, աղջիկ: Քած արմատ ա, էն հինչ ա՛րտ բիդի անէ (Ձ):

Քած արջ/շօն - տեն **Տըղնած շօն**:

Քածի Մանաս - Կնամարդի, կանացի հատ-կություն ունեցող (տղամարդ): Էտ քածի Մա-նասը կընգանը անա փիս վախում ա (Բ):

Քած ննիմն - Չար շունչ, որ իբր հիվանդի ներսում ծավալվում եւ սպանում է նրան: Չար ննիմնը Ալծվէն էլ ըսպանից (Բ):

Քած պըրիստավ - Խստաբարո (կին դեկա-վար): Էտ քած պըրիստավը բաղվանչօցը օր-իշը՛դ չար տամ (Ձ):

Քաղ տալ - Գուպայի մաշած տեղերը կտրե-լով՝ նոր թելերով գործել: Ամմէն աշունք այան տընըցուց գիւլքէքը քաղ ար տամ (Ձ):

Քամակ անիլ - Ոչինչ չարժենալ: Քըմակէն ասած խօսկը քամակ անի (ԱԲԲ, 100):

Քամակը աղ/ախտա ածէլ - տեն **Վըճըր աղ ածէլ**:

Քամակը զըճ/ծանդըր - տեն **Վըճըր զըճ**:

Քամակը ըղնէլ/ընցընէլ - 1. տեն **Հըճտը կըտըրէլ**: 2. տեն **Հըճտումը ինիլ**:

Քամակը ծըռէլ - տեն **Մաշկը ծըռէլ**:

Քամակը կըտըրէլ - տեն **Հըճտը կըտըրէլ**:

Քամակը դայիմ/պէնդ - տեն **Մաշկը պէնդ**:

Քամակ ըղնէլ - տեն **Յըճտ ըղնէլ**:

Քամակը ճըղէլ/ճըրդօտէլ/ճուլթըռօտէլ/ճօ-թըռէլ - տեն **Վըճըր ճըղէլ**:

Քամակը ննշանդըր ածած - 1. Համարձակ: Ընդըրա քամակը ննշանդըր ածած ա, վէշ մին պէնա վախում չի (Բ): 2. Արագաշարժ, արագ-ընթաց: Քամակըտ ննշանդըր ածած ա՛, խէ հմն-դանդ չը՛ս կօրծ անըմ (Բ):

Քամակը նըրիճտ չըկ'անլ - 1. Սկսած գործը ավարտին չհասնել: Տօնը շիւնում ընք, շիւնում, քամակը նըրիճտ չի կ'ամ (Բ): 2. Նյութական մի-ջոցները չհերիքել: Քամակըս նըրիճտ չի կ'ամ, թա արտըս վարէլ տամ պըրծընիմ (Ձ):

Քամակը շօռ տալ - տեն **Իրըճըր շօռ տալ**:

Քամակը չօփ/պիհիթ/հօզա/փնդ/քըչէղակ կօխէլ - տեն **Վըճըր աղ ածէլ**:

Քամակը պահէլ - տեն **Մաշկը պահէլ**:

Քամակը պէց - տեն **Վըճըր պէց**:

Քամակը պըլթալթալ - տեն **Վըճան նի կէնալ**:

Քամակը տնիստը՛դ ածած/քըսած - տեն **Վըճըր տնիստը՛դ ածած**:

Քամակը տնիստը՛դ ածէլ - տեն **Վըճըր աղ ածէլ**:

Քամակը տանիս՝ առաջը գիղնի չի - Ասում են անուշադիր՝ անկազմակերպ մարդկանց մասին: **Բորիկին անա հինչ բաղվանչի՞:** Քամակը տանիս՝ առաջը գիղնի չի (Բ):

Քամակը տափերը թակել/տըփերեն կ'անի - տեն **Վըռը տափերը թակել:**

Քամակը տափերը քըսել - Խիստ զոջալ: Յըղէ կավը ծախում ա, մընամ քամակը տափերը քըսելիս (Չ):

Քամակը տէմ անել - տեն **Իրը՛սը շօռ տալ:**

Քամակը տ ըրա տըղէտ, հաց կէր, իրը՛սը տ ըրա մարթիտ, հաց կէր - Ասում են՝ նկատի ունենալով ամուսնու եւ ոչ թե որդու նվիրվածությունը: **Քամակը տ ըրա տըղէտ, հաց կէր, իրը՛սը տ ըրա մարթիտ, հաց կէր.** Թամարը էրկու ամէս ա՝ տըղը պէրցում, մարթըն ա պահում, տըղէրը ըսկի մըհալ էլ չըն քըցում (Բ):

Քամակը քըշիլ/քաշիլ/խըշուր անել/շուհ անել/պըզզան ածել - 1. տեն **Փօրան քիսիլ:** 2. տեն **Լըղաճա(ն)ք ինիլ:**

Քամակ թօղ(ն)ել - տեն **Յը՛տ քըցիլ (1, 2):**

Քամակ մընալ - տեն **Յը՛տ ըղնել (1, 2):**

Քամակ նի մըն(ն)ել - տեն **Վը՛ռ նի մըն(ն)ել:**

Քամակ քըցիլ - տեն **Յը՛տ քըցիլ (1, 2, 3):**

Քամակ քիսիլ - տեն **Յը՛տ քիսիլ:**

Քամավ ըղնել - 1. Քամու ազդեցությանն ենթարկվելով՝ մըսել ու հիվանդանալ: **Կանփին քամավ ա ընգալ,** էրկու օր ա՝ տոնս չի կամ շինամաջ (Բ): 2. Խենթանալ, գլուխը կորցնել: **Յինչ ը՛ս տական-կըլխան խօսում, քամավ ը՛ս ընգալ (Բ):**

Քամէ անել - 1. տեն **Քամէ տալ:** 2. Ստել, սուտումուտ բաներ ասել: **Ժօրան մէհէտ մին դո՛ւզ պէն չի ասել, սաղ օրը քամէ յա անում (Բ):**

Քամէ ըղնել - Կտրող բարակ գործիքների, հատկապես՝ գերանդու սայրը, ալիքածել դառնալով, անպետքանալ: **Քամէ ընգած դըրյազավ կարել չըս խօտ հարիս (Բ):**

Քամէ թակել - 1. Քամու տակ ընկնել, քամու ազդեցությանն ենթարկվել: **Լըվացը քամէ թակալ ա, չուրացալ (Բ):** 2. տեն **Ճիւր թակել:**

Քամէ խաղ անել - Օդի մեղմ շարժում լինել, մեղմ քամի փչել: **Ըստը՛ղ շատ ա տաք, ըսկի չի քամէ խաղ անում (Բ):**

Քամէ խըռեգ/նըհը՛տ տալ - տեն **Քամէ անել (2):**

Քամէ կօլ տալ - 1. տեն **Քամավ ըղնել (1):** 2. Անգործ թրել գալ: **Միհէնգվա ջիհիլնեն սաղ օրը**

էն ըն քամէ կօլ տալիս (Չ): 3. Ծայրահեղ կարիքի՝ աղքատության մեջ լինել, ուտելու բան չունենալ: **Ասում ա.- Ինձ ըշտըղա յա՛ փուլ, էն ըմ քամէ կօլ տալիս (Չ):**

Քամէն թնրս փըջիլ - Գործը ձախողվել՝ չհաջողվել: **Յինչը օգում ըմ անիմ, քամէն թնրս ա փըջում (Չ):**

Քամէ նի կ'անի - տեն **Քամավ ըղնել:**

Քամէ տալ - 1. տեն **Քըմըքամէ անել:** 2. Քամու առջեւ պահելով՝ մաքրել՝ զտել (ցորենը, գարին եւն), երնել: **Այան սիսը՛ռնը ածում ա խախալը, կըլխանը յը՛րը պահում վէր ածում, քամէ տամ (Չ):**

Քամէ տաս՝ կըտանէ - տեն **Փըջիս՝ վէր կըղնէ:**

Քամէ տըռնալ - Անկատարելիորեն հեռանալ՝ անհետանալ: **Կամ ըն տըռնում՝ ախճիգ չի կա, քամէ յա տըռնալ (Չ):**

Քամէ քօնօղ/խըռեգ/նըհը՛տ տըվօղ - Ստախոս, փչան: **Քամէ քօնօղ ա Ըսատուրը (Բ):**

Քամ ըղնել/կ'անի - Քամվել: **Մածունը ածում ա մըզնըքըսակը կախ տամ, վէր քամ ըղնէ (Բ):**

Քամու նըման - Շատ արագ, արագորեն, սրընթաց: **Ծիւն քամու նըման հըսնում ա պալատը (Չ):**

Քամուն ըռը՛խը ըղնել - Քամուց քշվել՝ տարվել: **Էնքան պէմբակը քամուն ըռը՛խը ընգալ, փուչացալ (Չ):**

Քամուն (ըռը՛խը) տալ - 1. Քամու ազդեցությանը ենթարկել, քամու առաջ պահել, որ քամին քշի: **Ամէն տարէ ուրան խօխեքը պըցըրընայիս ըն ըլալ Սըռալը, կըրըզմանան էրկու հափուտ վէղ քամուն տայիս (ՆԱԲ, 94):** 2. Յրիվ տալ, ցրել, հետք չթողնել: **Էնքան չծր խօտը լօխ քամուն տըվալ, տը՛ղըն էլ չի մանիլում (Բ):** 3. Վատնել, մսխել: **Էտ հօրը փուլէրը սաղ քամուն տըվալ (Չ):**

Քամուն պէրածը քամէն կըտանէ - տեն **Կը՛տէն պէրածը կը՛տը կըտանէ:**

Քանդիլ տը՛ղը սըխտօր վարել - տեն **Վը՛ղէն (նըհը՛տ) հըվըսըրըցնել (1):**

Քանդված չըվըստան - Հաշմված (մարդ): **Խը՛ղճը հինչ ա՛նէ, քանդված չըվըստան ա, կարում չի, թա մին կօրծ անէ (Բ):**

Քանդ-քանդ անել - 1. Մի կերպ յուլա գնալ, ապրուստի քիչ միջոցներ վաստակել: **Քանդ-քանդ ընելալ Էտ խօքէնքը պահում ա, մըծը-**

ցընում (Ձ): 2. Փոքր ինչ պատկերացում ունենալ: Աթոս հինգ դիվանք ա, լրիս քանդ-քանդ ա անում (Բ):

Քանկ էջը կաշվին ա - Քանի դեռ ուշ չէ: Ասում ա.- Քանկ էջը կաշվին ա, քինի, թա չէ փիս ա իննան (Ձ):

Քանկ կապեկ անի - Ոչ մի արժեք չունի, ոչ մի նշանակություն չունի: Մրցակեն ըշխադածը քանկ կապեկ անի, վեր ըշխադածը լոխ տամ ա ըրադու խըմում (Բ):

Քանկ կես/թիք/կուտուր տըռնամ - տեն Մաջաս (էրկու) կես տըռնամ:

Քանկ տըռնըվա շոն ըս, խե մըհենգ ըս հանում - Ասում են նրանց, ովքեր որեւէ բանի մասին ուշացումով են նախազգուշացնում՝ բողոքում են: ...Հանքեդ, քանկ տըռնըվա շոն ըս, խե մըհենգ ըս հանում, կացալ ըս՝ մուկները արտը սաղ կերալ ըն, յետնան ըս ասում (Ձ):

Քանկ քինիում ա/քինի - Հետզհետե, աստիճանաբար: Խըմում ա, ամմա մըռնում չի, քանի քինիում ա, լիվանում ա (ՆԼԴԲ, 81):

Քանթալ շոն - Ծանրաշարժ, դանդաղաշարժ (մարդ): Էտ քանթալ շոնը հենգ օր օր ա, կարում չի, թա բոստանը պիհի պըրծընէ (Բ):

Քաշած արաղ - Տնական թունդ օղի: Ապան միկակ քաշած արաղ ար խըմէս (Բ):

Քաշ անկ/տալ - 1. Բռնությանը՝ զոռով տանել: Միսհիզը ըտըրան քաշ ա տաս, տընես ձորան տոնը (ՀԺՀ, V, 286): 2. Քստացնել, գետնին քսել: Մըծ-մըծ վընըմաները քաշ ընէլավ մին թանիսով տոն ա կամ էտ ցըխան (Ձ):

Քաշ անկ² - տեն Քաշ օնկ:

Քաշերը սըվ ըն կընական - Ասվում է ծաղրաբար՝ ոչինչ չի փոխվելու: Ասում ա.- Պախ, պախ, պախ, տու վեր կաս վէջ հըրսանէք, քաշերը սըվ ըն կընական (Ձ):

Քաշը հիշկան լըղանա, լըղօնէք չի տըռնալ - տեն էջը թըկէլավ ճծրէ չի տըռնալ:

Քաշը ձորան ճօտէն ասում ա՝ մաման պիմ-բըկբօլա վըններէտ մատաղ - տեն Քաշին հըտէ ամմէնաղաշանգը ձորան ճօտըն ա:

Քաշը քարէն տինի, քըչէղակը՝ ծառէն - Իբր թե շատ մեծ՝ դժվար աշխատանք կատարել: - Հինգ պէնէ լըս, - Քաշը քարէն ըմ տընում, քըչէղակը՝ ծառէն (ՆԱԲ, III, 36):

Քաշին ըսըցէն՝ ամմէնաղաշանգ դուշին նըհաշ տօ, ձորան ճօտէն թուշ ըրալ - տեն

Քաշին հըտէ ամմէնաղաշանգը ձորան ճօտըն ա:

Քաշ ինի/կնի - 1. Թրեւ գալ, թափառել: Խալ-խէն տըղէքը Էն ըն կօրծ ընէլիս, մեր Վաղօն էլ սաղ օրը Էն ա քիւչէքումը քաշ կնիս (Բ): 2. Հետամտել, մեկի հետեւից ընկնել: Շատ ա էտ ըխծըկանը հըտան քաշ կամ, ամմա պէն չի անն կամ (Ձ): 3. Հարչարվել, տքնել: Սաղ օրը քաշ ա կամ, ամմա կարում չի տօնը պահէ (Բ):

Քաշին խընամէն/շըհաղը քըչէղակը կինի - Նմանը նմանին կգտնի, նմանը նմանի հետ ընկերություն՝ բարեկամություն կանի: Քաշին խընամէն քըչէղակը կինի. Արտօն ձորան նըման մին սանսան ա քըթալ, նըհըտը հըրակաշ տըռնալ (Բ):

Քաշին կատարը էրիլ - Սաստիկ տաք՝ տոթ լինել: Քաշին կատարը էրիւմ ա, կարում չընք, թա կօրծ անինք (Բ):

Քաշին կըտուցան վեր ընգած - Անճոռնի, այլանդակ, տգեղ (մարդ): Մարը ամմա. «Բալա, էտ քաշին կըտուցան վեր ընգածըն ա՝ մընա-ցալ, վեր օգիս» (Ձ):

Քաշին հըտէ ամմէնաղաշանգը ձորան ճօտըն ա - Յուրաքանչյուր իր գավակին՝ յուրայինին գերադասում է մյուսներից: Քաշին հըտէ ամմէնաղաշանգը ձորան ճօտըն ա. մեր Մարուսան մին այթէջար ախճիգ օնէ, սաղ օրը Էն ա նըստա թանիսի ընէս (Բ):

Քաշին պընէրան մինչըվ սօյնին լըղը - Ամեն ինչ (ուսույթների մասին): Էտ հըրսընքէն վախտը ըստօլէն լըրա հինչու ասիս, իլնալ ա՝ քաշին պընէրան մինչըվ սօյնին լըղը (Ձ):

Քաշին պօգին - Ոչ մի տեղ, անհայտ տեղ: Ասում ա.- Էտ ախալորը Էն ա քաշին պօգին, վէշ մինը գիւղում չի ըտըրա տըղը (Ձ):

Քաշին քօնածը - տեն Քաշին կըտուցան վեր ընգած:

Քաշկավ ըղնէլ - 1. Կատաղել, մոլեգնել: Քաշկավ ա ըղնում, ըսքըսում կընգանը թանկէլը (Ձ): 2. Դիվտել, դիվահարվել, խենթանալ: Առաջ կարքէն մարթ ա իլնալ Ռուբէնը, միհէնգ ա ըտի քաշկավ ընգալ (Բ):

Քաշկավ քըցիլ - 1. Կատաղեցնել: Կընէքը վեր ջօղուրը տամ ա, մարթին լափ քաշկավ ա քըցում (Ձ): 2. Դիվահար դարձնել, խենթացնել: Ըտըրանք Էնքան էտ մարթին վըխծըցընէս ըն, լափ քաշկավ ըն քըցիս (Ձ):

Քաշկերը կանյամբ կենալ/նի տրեճնալ - 1. տեն **Քաշկավ ըղնէլ**: 2. Հակառակել, համառել: Սիմօնէն քաշկերը վեր կամ ա, էլ կարել չըս պինըցընիս (Բ):

Քաշկերը փըռ(ն)ել - 1. տեն **Քաշկերը կան**: 2. Համոզել: հանգստացնել: Մին թանկանալ ըստ րա քաշկերը փըռնում ըն, դարկում հծնծ (Ձ):

Քաշկը յըրան նըստել - Անհասկանալի պատճառով գործը ձախողվել՝ չհաջողվել՝ ձգձգվել: Քաշկը յըրան նըստալ ա, անըմ չի անում, թա հծնծը պըրծընիսը (Բ):

Քաշ կըտկոտած/չընգըռտած - 1. Չեչոտ (դեմքի մասին): Ըտըրա քաշ կըտկոտած իրը՝ սը կըտըրվէ (Ձ): 2. Քաղցր, համով (պտուղների մասին): Քաշ կըտկոտած տանծ ա, լըհա տըղա յըս՝ կէր (Բ):

Քաշկ նըհը՛տ տըվօղ - Ճարպիկ: Քաշկ նըհը՛տ տըվօղ տըղա յա Արսէմը (Բ):

Քաշկ տրեճնալ - Այլանդակվել, տգեղանալ: Ղաշաննօ ախճիգ ա իլն Նանօվը, փըսակվալ ա քաշկ տրեճալ (Բ):

Քաշկու ժըմատօն/հըրսանէք՝ - տեն **Էշու հըրսանէք (1)**:

Քաշկու կըտօր - Շատ մուգ (տեղ): Էս քաշկու կըտօր ա, ըստը՛ղ հուկը ը՛ք կօրծ անում (Բ):

Քաշկու հըրիշտըրակ - տեն **Էշու հըրիշտըրակ**:

Քաշկու պէն - Անհասկանալի, տարօրինակ (երեւույթ): Քաշկու պէն ա. վեր ըխպիրան մուտանում ըն, ճուրը կըտըրվում ա, վեր հըռանում ըն՝ կամ ա (Ձ):

Քաշկուտ անէլ/քըցիլ - տեն **Քաշկավ քըցիլ**:
Քաշկուտ ըղնէլ/տրեճնալ - տեն **Քաշկավ ըղնէլ**:

Քաշ տրեճնալ - արիւմ. խիստ նիհարել: Էնքան տոնգը կացալ ա, քաշ ա տրեճալ (Բ):

Քաշու ըռըխա վեր ընգած - Անհամ, ոչ արժանի: Էս էլ հօ խօրանգ չի՞, քաշու ըռըխա վեր ընգած ա (Բ):

Քաշու խաղու - Մեծ-մեծ հատիկներով խաղող: Մին ճուլարան քաշու խաղու վա քաղում, դարկում խընամուկ տօն (Ձ):

Քաշու ծէն/սնն - 1. Խռպոտ, տհաճ, անարժան (ծայն): Քաշու ծէնավ կարել չըս լ՛ալ յը՛րք ասիս (Ձ): 2. Չարագուշակ (ծայն): Ըտըրա

սննը քաշու սնն ա, հիբը խօսում ա, մին փիս պէն ա պըտահում (Բ):

Քաշու ճօտ - Տգեղ, այլանդակ, անճոռնի (երեխա): Ըտըրան էլ իննում ա էրկու ախճիգ՝ էրկու քաշու ճօտ (Ձ):

Քաշումը ինիլ/կան - Ծանր լինել, կշիռ ունենալ: Խօգէրը քօլ-քօլ կաղէն ըն կէրալ, քաշումը կա, հարկավէր ա մուրթօտած (Ձ):

Քաշու նըման կըռկըռալ - Չարագուշակ բան ասել, չարախոսել: Էնքան քաշու նըման կըռկըռաց, խը՛ղծ ախճիգը տանը մընաց (Բ):

Քաշու նըման յըրա տալ տանէլ - Խլել, հափշտակել: Ըտըրանք քաշու նըման յըրա յըն տամ, պըռավէն վըխճըրնէն տանում (Ձ):

Քաշու չանգէր - Անվարժ, տգեղ (ձեռագիր): Կըտըրվէ ըտըրա խատտը, հանց ա քաշու չանգէր (Բ):

Քաշու չընգէրա վեր ընգած - տեն **Քաշին կըտուցան վեր ընգած**:

Քաշու պանէր - տեն **Հավու պանէր**:

Քաշու պիրանալ կարունք չի կան - Չարագուշակությամբ լավ վիճակ չի ստեղծվի: Քաշու պիրանալ կարունք չի կան. Սիրանը Էնքան կըռկըռաց, հարթըն տոնս յը՛կավ քը՛ցալ հնրանց տօն (Բ):

Քաշու սաղունծ - Ծառերից հոսող թանձր խեժ: Պիլանսն ճըղներան քաշու սաղունծ ա վեր տրեճնում (Բ):

Քաշ-քաշ անէլ - 1. Բռնի կերպով տանել: Էնքան քաշ-քաշ ըրէն տուղը, լափ գնիլան տարավ (Ձ): 2. Ուշացնել, ձգձգել: Էս կօրծը շատ քաշ-քաշ ըրէն (Բ):

Քաշ-քաշ ըղնէլ/ինիլ/կան - Չարչարվել, տքնել: Սա թա.- Յէս քառասուն տարէ ուրոշոն տըռնէրէ քաշ-քաշ ինծղը, պէնըն կըրօղը չըմ... (ՀԺՀ, VII, 194):

Քաշ-քըչէղակ - տեն **Շօն-կիլ**:

Քաշ քըցիլ¹ - Կախ անել, կախ տալ: Կավը մօրթում ըն, թուրուն ճըղնան քաշ քըցիլ (Ձ):

Քաշ քըցիլ² - Գիրանալ: Կըվէրը մին ամէս ծըմակումը կէնում ըն, քաշ ըն քըցիլ (Ձ):

Քաշ օնէլ - Փոքր երեխային հարմար դիրքով կկգեցնել՝ բնական կարիքը հոգալու համար: Մէհէտ էլ մին կընէգ խօխան էտ ծըռէրէն տակէն քաշ ա կալնը, կիւզըցըրալ, Աստուծ կըգնըվալ ա... (ԱԱ, 82):

Քաջալ Ամիրը տըճնալ - Անտեղի հարցադրումներով (սովորաբար ողջությունը հարցնելով), մեկի ժամանակը խլել (գործածվում է Մարտակերտի շրջանի Չափար գյուղի խոսվածքում): *Հինչ ըս Քաջալ Ամիրը տըճնալ, խէ թողում չըս՝ էտ մարթը կործը անէ* (Բ):

Քաջալը պէց անէլ - Թերությունները երեւան հանելով՝ խայտառակել: *Ըտի էտ կընէգը շինը-մաշումը ձորան մարթին քաջալը պէց ա անում* (Ձ):

Քաջալը վեր ճար անող ինի, ձորան կըլխէլ/քըջալէն կանէ - Որեւէ պակասություն ունեցողը, եթէ հնարավորություն ունենա, իր պակասությունը կվերացնի (ասում են, երբ մեկից պահանջում խնդրում են այն, ինչի կարիքը հենց նա ունի): *Ասում ա. «Քաջալը վեր ճար անող ինի, ձորան քըջալէն կանէ. յըս իմ արտըս չըմ կարում հընձիմ, քըճ հունց քժմանգ ա՛նիմ»* (Ձ):

Քաջալը ձորան փըրփաղէն թանրիփ կանէ/հավան կըկենա - Յուրաքանչյուրն իր ունեցածն է գովում՝ հավանում: *Քաջալը ձորան փըրփաղէն թանրիփ կանէ. Արտաշը քըշէր-ցիրէկ ձորան շինան թըթօ կինան ա թանրիփ անում* (Բ):

Քաջալ խաթա - Անտեղի (փորձանք): *Ըշտըճի մին քաջալ խաթա կա, մըզը՛տէ յա կամ* (Բ):

Քաջալ խան - Առույգ, կայտառ, նյութապէս ապահով (մարդ): *Ղէ հըզալանց Ակօփըն էլ քաջալ խան ա, սաղ օրը էն ա քը՛փ ընէս* (Ձ):

Քաջալ խաշու - հեզն. Անյուտ, հասարակ (կերակուր): *Քաջալ խաշու օտօղը կարէլ չի հօնձ անէ* (Ձ):

Քաջալ կըլծի խօգիլ - 1. Անիմաստ գործ կատարել: *Քաջալ կըլծի խուգիլանլ տօն չըս տըճնալ* (Ձ): 2. Ճարակորեն՝ խորմանկորեն մեկին խաբել: *Քաջալ կըլծի խօգում ա, ըտըրա կալը էծու կինալ ինք՝ օնում* (Ձ):

Քաջալ դուզդուն - հեզն. Փորձառու (մարդ): *Քաջալ դուզդուն ա Սէտըրակը, կարէլ չըս խանփիս* (Բ):

Քառ գիւղը - Խարդախ եւ անգութ (մարդ): *Էտ քառ գիւղըն ախպօրը տօնը քանդից* (Բ):

Քառ Թռնի/դուլի - 1. Խուլ (մարդ): *Էտ քառ Թռնին ըսկանում չար, ամմա լալ ար տը՛սնում* (Ձ): 2. Շրջապատի հանդէպ անտարբեր, ամեն ինչից անտեղյակ (մարդ): *Ղէ, Քանսպարըն էլ քառ Թռնի յա, ըշխարքաս խաբար չօնէ* (Բ):

Քալթառ աղվէս - Փորձված ու խորամանկ (ծերունի): *Քալթառ աղվէս ա Աշօտ դային, վէշ մինը կարէլ չի ընդըրա խանփի* (Բ):

Քալթառ էշը/ծին/ծծրէն էլ ա կանրի օտում - Տարիքի հետ պահանջները չեն նվազում: *Քալթառ էշըն էլ ա կանրի օտում. Ծատօրը ութաստուն տիրը՛կան ա, ամմա հանլ սիրական ա պահում* (Բ):

Քալթառ շանը քուչի-քուչի չըն անէլ - Փորձված մարդուն խաբելը անիմաստ՝ անհնար է: *Քալթառ շանը քուչի-քուչի չըն անէ, Բէնիկ, տու Սուղումուն դայուն կարէլ յըս խանփիս* (Բ):

Քալթառ շօն - 1. տէն *Քալթառ աղվէս*: 2. տէն *Քծիմնգ շօն*:

Քալթառ քօսի - 1. Բորենի: *Ասում ըն, առաջ էտ ծըմակումը քալթառ քօսի յէլ ա իլանլ* (Ձ): 2. անրգ. Շատ ծեր եւ խարդախ (մարդ): *Էտ քալթառ քօսին լօխճին տօնը քանդից* (Բ):

Քարա կըտըրած - 1. Կարծր, պինդ (առարկա): *Քարա կըտըրած վը՛ղ ա, կարում չընք պիհիկը* (Բ): 2. Առողջ մարմին ունեցող (անձ): *Քարա կըտըրած տըղամարթ ա Յայրօ դային* (Բ):

Քար անէլ - Ներգործել, հակազդել, վնասել, հաղթել: *Հանըր ասըմ ա.- Ըտըրան վէ՛ջ թօփ, վէ՛ջ թըվանգ, վէ՛ջ զօրք քար չի անէլ...* (ՀԺՀ, VI, 97):

Քարան կակօղը օտէլ - Ամեն ինչ ուտել (հատկապես քաղցած լինելով): *Սօվէն վախտը քարան կակօղը ուտէլիս ըն իլանլ* (Ձ):

Քարան հաց քամէլ - Ղեկարկությամբ՝ չար-չարանքով ապրուստ վաստակել: *Քարան հաց քըմէլալ ապրում ընք* (Բ):

Քարան ճիւր կըթըցընէլ - Ուժեղ լինել, ֆիզիկական մեծ ուժ ունենալ: *Ասում ա.- Տու կարէլ չըս ընդըրա յը՛խնիս, էն քարան ճիւր ա կըթըցընէս* (Ձ):

Քարան փըռ(ն)է՝ կըկընանչի - տէն *Չծր խօտէն քիկի՝ կըկընանչի*:

Քարա շինան - Ամուր, հաստատուն հիմքեր ունեցող: *Ապուն քուման հանց ա քարա շինան, հիշկան քամէ յա անում, տը՛ղան տոնընը չի կամ* (Բ):

Քարա շինան ը՛մ/չըմ - 1. Մարդկային հատկություններից զուրկ չեմ, խիղճ ունեմ: *Ասում ա. «Յըս քարա շինան չըմ, կարէլ չըմ էտ յէթմին թօղիմ էս ծըմակումը»* (Ձ): 2. Ամեն ինչի չեմ կարող դիմանալ: *Խէ յըս քարա շինան ը՛մ, էս այազալը հունց քիկի՛մ սարը* (Ձ):

Քարավ-կարկուտավ/մըհակավ - Մեծ դժվարությամբ: ...Էս տօնը քարավ-կարկուտավ ըմ շինանլ պըրծալ (Ձ):

Քարավ մըհակ կըտըրէլ/քարզու անէլ - Դժվար գործ կատարել, մեծ դժվարությամբ որել բան գլուխ բերել: Էն վախտը ապրէլը հանց ա լանլ քարավ մըհակ կըտըրէլ (ՅԲ, 347):

Քարավ մօրթէլ - Տանջամահ անել, տանջել, չարչարել: Խանը ըտըրանց քարավ մօրթում ար (Ձ):

Քարավ տալ - տեն **Քըրըպըրանուկ անէլ**:

Քարավ-բօլավ ըղնէլ - տեն **Սարավ-բօլավ ըղնէլ**:

Քարավ-բօլավ բըցիլ - տեն **Սարավ-բօլավ բըցիլ**:

Քարա-բօլա հըռէ - տեն **Սարա-բօլա հըռէ**:

Քարէ կարկուտ - 1. Կարկուտի խոշոր տեսակը: Քարէ կարկուտ ա յըկալ, բուստընեն լօխ փուլըցըրալ (Բ): 2. Կարկուտի նման տեղացող քարեր, քարերի տարափ: Ըտըրանք ըսքը-տում ըն քարավ տալը, խանեն մարթիքը մին թանիրանլ էտ քարէ կըրկուտան պըրծընում ըն, փախչում (Ձ):

Քարէ յըմ/չըմ - տեն **Քարա շինանլ ըմ**:

Քարէն ածիս՝ կըչըքըքօտէ - Ասում են շատ թունդ օղու եւ այլնի մասին: Արաղ, հինչ ա՛րաղ. քարէն ածիս կըչըքըքօտէ (Ձ):

Քարէն կուծինը չի մըծանում - Օրգանական ամեն ինչ մեծանում աճում է: Քարէն կուծինը չի մըծանում, խօխա յա, լի՛, մըծընական ա (Ձ):

Քարէն մըծը կըլծիըն ըղնէլ, կուծինը՝ տակը - տեն **Տըկըտիյը՝ ինիլ**:

Քարէն մըծը կըլծիըն բըցիլ, կուծինը՝ տակը - տեն **Տըկըտիյը՝ անէլ**:

Քարէն տակէն տինիս՝ կապըրէ - Ասում են ճարպիկ՝ ձեռներեց մարդկանց մասին: Սէթօն ըշտը՛դ էլ քիսի, փուլ ա ըշխըղան. ընդըրա քարէն տակէն տինիս՝ կապըրէ (Բ):

Քարէն տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ/նի կանլ - տեն **Խուփը քարէն նի կանլ**:

Քարէն քացէ տալավ ապըրէլ - Մի կերպ՝ մեծ դժվարությամբ գոյատևել: Քանիք մարթ ա, քարէն քացէ տալավ ապըրում ա (Բ):

Քարէ սանդ - Անդրդվելի, անսասան (մարդ): Աղա ապան քարէ սանդ ա, վեր ասալ ա, էլ կարէլ չըս փօխիս (Բ):

Քարէրը կըրօտան - Ամեն ինչ պարզ կդառնա՝ կբացահայտվի՝ ծածուկ չի մնա: Կըրթօրունը թաքուն կենալ չի, քարէրը կըրօտան (Ձ):

Քարը գոլգոթան/փէշկան վէր ածէլ - Զիջել, տեղի տալ, համաձայնել: Ասում ա. - Յը՛ք քարը գոլգոթան վէր ածէ, իցցուն մընէթավ էտ էշըտ ծախէ, ինք օնիմ (Ձ):

Քարը գօլէն/մաշկէն կանլ - Գործը միանգամից ձախողել: Լըհա վէր օգում ըմ, թա մին պէն անիմ, տընաշինըտ քարը գօլէն ա կամ (Բ):

Քարը թոկուլ տօ, հըտան յէշի - Ռ՛վ իմանա, ի՛նչ ընթացք կստանա գործը՝ երեւոյթ: Քարը թոկուլ տօ, հըտան յէշի, յը՛ս հինչ գի-դանլ, հավան փուխըլան ա՛, թա չէ՛ (Բ):

Քարը թօղ ըրած - 1. Նոր ժամանակների պահանջներին չհամապատասխանող, հնացած: Ըլաթէն քարը թօղ ըրած ա, միհէնգ տըրախտըրավ ըն վար անում (Ձ): 2. Տարօրինակ, հետը հոյս չկապելի: Քարը թօղ ըրած մարթ ա Ջամանը (Բ):

Քարը կապէն տէմ ըղնէլ - տեն **Խուփը քարէն նի կանլ**:

Քարը կըլծիըն/փօրէն - Ինչ ուզում է անի, ինչպես ուզում է լինի, Աստված իր հետ: Քարը կըլծիըն, յը՛ս ընդըրա կուրծէրէն էլ խառնըվօղը չըմ (Բ):

Քարը կըծէլ յերգինքը յը՛ր ինիլ - տեն **Զինքը ցըրը՛վ տալ**:

Քարը կըտօրը բըցիլ - տեն **Կըտօրը քար բըցիլ**:

Քարը հօփ տալ, ճիւր կըթըցընէլ - տեն **Քարան ճիւր կըթըցընէլ**:

Քարը ճըթըցընէլ - Խայթող՝ կծու լինել (լեզուն, խոսքը): Ընդըրա լիւզոն քարը կըթըցը-ցընէ (Ձ):

Քարըն էլ տըրաքէ - տեն **Վէր Աստուծ էլ բըշանա**:

Քարը տըրաքէ - Չագիվ, հագիվ թե, մի կերպ: Քարը տըրաքէ՝ էս արտը մին տօննա ցօրէն տա (Ձ):

Քարը քարավը տուված - Քարերով լի, քարոտ: Քարը քարավը տուված բուստընատը՛դ ա, կարում չընք պիհինք (Բ):

Քարը քարէն (յըրա) չըթօղ(ն)էլ - Չիմնահատակ ավերել՝ քանդել: Նի յըն տը՛ռնում էտ շէնը, քարը քարէն յըրա չըն թօղնում (Ձ):

Քարը քարեն (յորա) չմընալ - Հիմնահատակ ավերվել՝ քանդվել: *Դիւշմանին գործը կ'անանը յո՛ւրը ետ քողաքումը քարը քարեն յորա չի մընաւ (Ձ):*

Քարը քարեն չտոհնիլ - Ոչինչ՝ ոչ մի գործ չանել: *Լօղուր մարթ ա Սաղին, քարը քարեն չի տոհնում (Բ):*

Քարը քարեն օտել - 1. Սով լինել՝ տարածվել: *Էտ տարեն էլ փիս արաշտ ա ինձում, քարը քարեն օտում ա (Ձ):* 2. Խիստ քաղցած լինել: *Ասում ա.- Քարը քարեն օտում ա, մը՛ռնում ըմ. մին պեն տըվէ՛ք, քըցիմ պերանըս (Ձ):* 3. Ջրադացի աղալու հատիկը վերջանալ: *Ճըղասպանը ասում ա.- Քարը քարեն կերալ, ճէլ ըրէ՛ք՝ ցօրեն պէ՛րէք (Ձ):*

Քարկապ անել/քըցիլ - Քարերը իրար ամրացնել՝ ագուցել: *Քարկապ ա անում, մին լ'ավ կարմունջ շինում (Ձ):*

Քարկապ ըղնէլ - Քարերն իրար ամրացվել՝ ագուցվել: *Քարերը քարկապ ըն ընգալ (Բ):*

Քար կըտըրէլ/տը՛ռնալ - 1. Քարային գոյացության վերածվել: *Աղը քար ա կըտըրալ (Բ):* 2. Քարի նման պնդանալ՝ կարծրանալ: *Թուփ ըն տը՛ռնալ ռըռըր կըլիսէ կ'ոտվան, քար կըտըրալ, սար ա կոյաջալ (ԱԱ, 32):* 3. Անշարժանալ, անշարժ կանգնել: *Վախան քար ա կըտըրալ (Ձ):* 4. Քարի փոխարկվել (կախարդությամբ, հմայքով եւն): *Էտ ջադուն ռըռն մըհակավը վեր թըխում ա, տըղան քար ա կըտըրում (Ձ):* 5. Անգութ՝ անխիղճ դառնալ: *Էտ խօրթ մարը հանց անըմ ա, խօսըը հնըրն էլ ա քար կըտըրըմ, ռըռն խօսըը թակում (Ձ):* 6. Ապշել, շշմել: *Ամմա վեր թաքավէրը տը՛սալ՝ պուճուր տըղան կա վէջ, շատ զըրմացալ, քար կըտըրից... (ՀԺՀ, V, 94):*

Քար հիլըցընէլ - 1. Չափազանց աղիոդորմ լացել՝ աղաչել եւն: *Շատ ա քար հիլըցընում, ամմա թաքավէրը հըրամանը փօխում չի (Ձ):* 2. Առողջ լինել, առողջ ստամոքս ունենալ: *Իզէն քար ա հիլըցընըմ, հու վա՛ ասալ, թա հիվանդ ա (Բ):*

Քարճիգ՝ ինիլ - 1. Գաղտնապահ լինել (հիմնականում գործածվում է ժխտական կամ հարցական ձեւով): *Ընդըրա քարճիգ՝ չօնէ, հինչու ասում ըս, ըշխարքավըս մին ա անում (Բ):* 2. Առնականություն ունենալ: *Տըղըմարթին բիդի քարճիգ՝ ինի, մեր Միշան քածի յա (Բ):*

Քարուզ ասել/կարթիլ/տալ - 1. Երկար ու անհամ խոսել, շաղակրատել: *Էնքան քարուզ ասից, լափ զանիւնս տարալ (Բ):* 2. Խրատաբանել, երկար ու ծանծրալի խրատներ կարդալ: *Հնրը հիշկան քարուզ ար կարթում, տըղան Էնքան չըրանում ար (Ձ):*

Քար ու կապէն տէմ ըղնէլ/տէմ ինիլ/նի կ'անլ - *տէն խուփը քարեն նի կ'անլ:*

Քարու կէս/պատառ - Խիստ ժլատ: *Իզէն քարու կէս ա, ընդըրանա կարէլ չըս մին պէն յը՛ր օնիս (Բ):*

Քարու նըման - 1. Կարծր, պինդ: *Ըստըղէս վը՛ղը քարու նըման վը՛ղ ա (Բ):* 2. Անհաղորդ, անխոս: *Լօխ ասում ըն, խօսում, ծիծաղում, ինքըն էլ քարու նըման նըստալ ա, պէն չի խօսում (Բ):*

Քար ու քացախ օտել - *տէն Քար օտել (քացախ օտել):*

Քար ու քացախ օտիմ - *տէն Քար օտիմ (քացախ օտիմ):*

Քարքամ անել/տոհնիլ - Ծանր քարի տակ դնելով՝ հյուսթը՝ միջի խոնավությունը քամել՝ մզել: *Քարքամ ըն անում, շիրան ածում պուճ-կէնէն (Ձ):*

Քարքամ ինիլ/տը՛ռնալ - Ծանր քարի տակ դրվելով՝ հյուսթը՝ միջի խոնավությունը քամել՝ մզվել: *Էրկու օր ըտի պահում ըն, մինչը՛վ քարքամ ինի (Ձ):*

Քար քաշիլ/քանդիլ - 1. *տէն Մաշկավը լի՛ռծ քաշիլ:* 2. *տէն Քար քըցիլ:*

Քար քընդիւնվ ապըրէլ - Դժվարությամբ՝ չարարչար աշխատելով գոյատևել: *Քար քընդիւնվ ապըրում ընք (Բ):*

Քար քըցիլ - Գերեզմանի վրա շիրմաքար դնել: *Վեր լօխ պարզվում ա, պիրում ըն կ'ոլը թաղում, յըրան քար քըցում (ԱԱ, 54):*

Քար օտել (քացախ օտել) - Չարքաշ կյանք վարել: *Տըղէրքը քըղաքումը քը՛փ ըն անում, Մարյանըն ա Սիմօնըն էլ քար ըն օտում (Բ):*

Քար օտիմ (քացախ օտիմ) - Թող ես գրկված մնամ, վնաս չունի (սովորաբար ասվում է որպես դժգոհության արտահայտություն): *Այան ամմա.- Յը՛ս քար օտիմ, քացախ օտիմ, թանքի տուք լալ ապըրիք՝ (Ձ):*

Քացախ խըմէլ - Ախորժակ պահել՝ որեւէ բան ակնկալելով: *Քացախ ը՛ս խըմալ, խըրէ՛ք խըրը-վածու անըմ տօ, լի՞ (Բ):*

Քաջախ կըտըրէլ - 1. Թթվել (գինու մասին): Կիսին վեր երկան պահիս, քաջախ կըկըտըրէ (Բ): 2. Տրամադրությունն ընկնել, մոայլվել: Դն- շիմը, վեր բաղը ըտի կարկուտ թակած տըսնում ա, քաջախ ա կըտըրում (Բ):

Քաջախ օտէլ - տէն Քար օտէլ (քաջախ օտէլ):

Քաջախ օտիմ - տէն Քար օտիմ (քաջախ օտիմ):

Քաջէ տալ պարան տալ - Ամեն ինչ փչացնել, արվածը գրոյի հավասարեցնել: Վա- դօն հինչ մարթ ա՛, անում ա, անում, վերջումը քաջէ տամ պարան տամ (Բ):

Քափ անէլ - Սաստիկ չարչարել՝ տանջել: Խօխենքը այուն քափ ըն անում (Ձ):

Քափ-քըրթնօնք(ը) ըղնէլ/(վեր) կօխէլ/(նի) մըն(ն)էլ - Խիստ քրտնել, քրտինքի մեջ կորչել: Կիսըրիղէնի էշը քափ-քըրթնօնքը կօխում ա... (ԱԱԶ, 24): 2. Շատ չարչարվել, մեծ ջանքեր գոր- ծադրել, ջանասիրաբար աշխատել: Ըտըրանք քափ-քըրթնօնք ըն ըղնում, էրկու օրումը էտ արտը հընձնում (Ձ):

Քափ-քըրթնօնք ընգած/(վեր) կօխած/(նի) մըտած - Ջանադրաբար: ...Հիջըթնէն հըվաքում ա, կամ քափ-քըրթնօնք կօխած կօրծը ըսքը- սում (ԱԱ, 60):

Քաքա(ն) փուլ շինիլ - Խիստ գործարար լինել: Սըրհակէն նըմանը ըխշարքումըս կա վէջ, քաքան էլ ա փուլ շինում (Բ):

Քաքէլ, յըրան/մաջին նըստէլ - Ծուլ՝ դան- դաղաշարժ եւ փնթի լինել: Էն հինչ կընէ՞ք ա՛, վեր ընդըրա ախճի՞ք օգիս, քաքում ա, յըրան նըստում (Բ):

Քաքէլ, ձորան դօղէլ - Վատ արարքով իրեն խայտառակել: Կօղը կըքաքէ, ձորան դօղէ (Ձ):

Քաքէլ, քըրթնէն ցըճ անէլ/կըցընէլ/ տի- նի/օնէլ - հեզն. Առատության մեջ լինել, հա- րուստ լինել: Պախ-պախ-պախ, տէն կաքէք, Մանծվը քաքալ ա, քըրթնէն ցեց կըցըրալ (Բ):

Քաքէն յըրա մօխէր ածէլ - 1. Անհաջողու- թյունից՝ դժվար վիճակից դուրս գալ: Քաքէն յըրա մօխէր ա ածալ, էլ պարթկ չօնէ (Բ): 2. Մի վատ բան քողարկել: Մարթը շատ ար կըրթթուն անում, ամմա կընէ՞ք քաքէն յըրա մօխէր ար ածում (Ձ):

Քաքէն փօփ ասէլ - Անհասկացող՝ տխմար լինել: Իզէն հինչ մարթ ա՛, քաքէն փօփ ա ասում (Բ):

Քաքը կիճին (նըհը՛տ) խառ(նը)վէլ - Խառ- նաշփոթ վիճակ ստեղծվել: Լըրհա օգում ըն, թա կալը թակին, թօռը նի յա օնում, քաքը կիճին նըհը՛տ խառնըվում ա (Ձ):

Քաքը մըղակավը տիճա տըճնալ - Շատ կեղտոտ լինել: Ըտըրա տօնը վեր նի մըննիս, գնիլնտ կըտանէ. քաքը մըղակավը տիճա ա տըճնում (Բ):

Քաքը նը՛ստա շըռշըռալ - 1. Վտանգավորը լինել: Օղոռա մարթ ա Յերվանդը, Էն ա քաքը նը՛ստա շըռշըռալիս (Բ): 2. Շատ կեղտոտ՝ փնթի լինել: Էն հինչ կընէ՞ք ա՛, Էն ա քաքը նը՛ս- տա շըռշըռալիս, տանավը վեր նի յըս մընում, սըրտըտ խառնում ա (Բ):

Քաքը շաղէլ/սառչիլ/կատէ՞ք հըսնէլ - տէն Լըղաճա(ն)ք ինիլ:

Քաքը վը՛ռան շիլ ըղնէլ - տէն Տըռը վը՛ռան շիլ ըղնէլ:

Քաքը քաշիլ - տէն Խաթան քաշիլ:

Քաք կերած շօն - Իր վատ արարքը գի- տակցող եւ իրեն դրան համապատասխան պա- հող (մարդ): Յէղին էտ կուղույթունանը յը՛տը հանց ա քաք կերած շօն, վախում էլ ա, թա շի- նամաջը տիճա կա (Բ):

Քաքմաջ անէլ - Փչացնել, ձախողել: Թօռը յը՛կավ, հօնձ ընտղնէրէն կօրծը քաքմաջ ըրալ (Ձ):

Քաքմաջ ինիլ/տըճնալ - Փչանալ, ձախող- վել: Հինչ ա Սէտրակը մը՛գ նըհը՛տ հըրակաշ ա տըճնալ, մեր կօրծէրը քաքմաջ ա իլնլ (Բ):

Քաք չուրըցընօղ - անրգ. Խիստ ժլատ, կծծի: Իզէն քաք չուրըցընօղ ա, գանքումը հնլն մէհէտ կօշտ փօրալ հաջ կերած չի (Ձ):

Քաքու մաջ ըղնէլ - տէն Կըրակը ըղնէլ:

Քաքու մաջի (ինիլ) - տէն Կըրակու մաջի (ինիլ):

Քաքու մաջ քըցիլ - տէն Կըրակը քըցիլ:

Քաքում տըռըզանձ տանձ - արիւմ. Ամբար- տավան՝ մեծամիտ (մարդ): Քաքում տըռըզանձ տանձ ա Դօնդին, ըտըրա հը՛տէ էլ վէշ միներ նըհը՛տը հընգըրթուն չի անում (Բ):

Քաքուտ կօղ - արիւմ. Բռնված (գող): Էտ քաքուտ կօղէն անջախ-անջախ տիճում քը- ցեցէն (Բ):

Քաքուտ շօն - արիւմ. Կեղտոտ՝ անմաք- բասեր (մարդ): Էտ քաքուտ շօնը տարանը մէհէտ էլ չի համամ քիւնում (Ձ):

Քաթ օտել - Սխալ թույլ տալ՝ գործել, չարաչար սխալվել, անխոհեմ քայլ կատարել: *Չօրանըն ասում ա. «Թաքավերըն ապրած կենա, քաթ ըմ կերալ, էլ ըտի պեն չըմ անել, ներող կհնխս»* (Ձ):

Քէծ տալ - Կաշին քերծվել, քցիմ գոյանալ: *Սաննըս քէծ ա տըվալ* (Բ):

Քէմքերը պըտըռել - Մեկին հարցաքննելով՝ միամտացնելով եւս կարծիքն իմանալ՝ զարտնիքները կորզել: *Պառավը ետ ըխճըկանը քէմքերը պըտըռում ա, քինամ լօխ թանջիրին ասում* (Ձ):

Քըթթ անել - 1. Խռովել, նեղանալ, թթվել: *Հարը կըզնըվում ա, ախճիգը քըթթ ա անում* (Ձ): 2. Ծայրը դուրս գալ՝ հասունանալ (վերքի՝ պալարի եւս մասին): *Հըլծոնէգը քըթթ ա ըրալ* (Բ):

Քըթթը բաղըմջան - տեն **Քըթթը տօմբալան**:

Քըթթը բաղըմջան տըռնալ - տեն **Քըթթը տօմբալան տըռնալ**:

Քըթթը բիզվիլ - տեն **Իրըսը բիզվիլ**:

Քըթթը դաղել/թակել - Մեկին պատժել՝ ծեծել (հիմնականում խրատելու նպատակով): *Կըղօթուն ըրալ, քըթթը դըղըցեն* (Ձ):

Քըթթը դաղվել/թակվել - Պատժվելով՝ ծեծվելով խրատվել՝ դաս առնել: *Էդօվեն քըթթը դաղվալ ա, էլ ըղըրան խաղու չի կրողանում* (Բ):

Քըթթը ըռնել - Թեթեւակի վնասվել՝ տուժել: *Մարթ կա՛սաղ օրը են ա խըթու մաջի, մարթ էլ կա՛գանքումը մէհետ էլ չի քըթթը ըռնած* (Բ):

Քըթթը ծօռը քըմական ճընննչիլ - տեն **Լիւվեն էքըն ա վըրցը օթումը ճօկել**:

Քըթթը կաննծ թանգ(զ)ան հարթնը - տեն **Թանգ(զ)ան հարթնը**:

Քըթթը կախ - 1. Տխուր, շվարած, մռայլ: *Փախչօղ դօջին տարըն էլ քէթը կախ տօն կըքինի...* (ՁՏ, Բ, 231): 2. Հիվանդ: *Հըվէրեն քըթթը են ա կախ, հանց ա ազար ա ընգալ* (Ձ):

Քըթթը կախ անել/տալ/քըցիլ/օնել - 1. Տխրել, շվարել, մռայլվել: *...Հանրուր մարթու կօշտ քէցի, լօխ էլ ինծ տըսնալուց քըթթնեն կախ տըվին...* (ՁՏ, Բ, 90): 2. Հիվանդանալ: *Վեր հավը քըթթը կախ ար անում, այան դանստի մօրթում ար* (Ձ):

Քըթթը կօխել - 1. Իրեն չվերաբերող բանի խառնվել: *Տընաշինըտ ամմեն տըրդ քըթթը կօխում ա, հըմանչիւմ էլ չի* (Բ): 2. Մի բանով

խիստ զբաղված լինել, մի գործի մեջ խորանալ: *Ասում ա.- Բաղ քըցիլը հիշտ կօրծ չի, նըհախ տըրդան ըս քըթթտ կօխալ* (Ձ):

Քըթթը կօխել - տեն **Աշկը կօխել**:

Քըթթը կօտըրել/հըղաղել/հըղըղօրել - տեն **Քըթթը դաղել**:

Քըթթը կօտըրվել/հըղաղվել/հըղըղօրվել - տեն **Քըթթը դաղվել**:

Քըթթը հըղ(ը)լակ քըցիլ - Սանձել, հնազանդեցնել, խեղճացնել: *Շինանցեն ասում ա.- Թաքավերըն ապրած կենա, ետ լանջան կընգանըտ ինծ տօ՛, յըս ըտըրա քըթթը հըղըլակ քըցիլ* (Ձ):

Քըթթը դընջըղ(ն)ել - Տհաճ հոտ առնելիս, արհամարհանք դրսևորելիս եւս քիթ ու մոռքը ծռմռել: *Խըրդ հարթնը լըհա վեր մին պեն ա ասում, ըսկետուրը քըթթը դընջըղնում ա* (Բ):

Քըթթը մըհասուր/կանրմիւր տանխտըրդ տըռնալ - Բիթը կարմրել (հատկապես հարբելուց): *Մէլիքը Էնքան խըմում ա, քըթթը մըհասուր ա տըռնում* (Ձ):

Քըթթը յերգիսը կաննծ/յըրգիսըումը - տեն **Քըթթը ցըց**:

Քըթթը յըր խըմել - Խլինքը ներշնչելով ներս քաշել: *Հինչ ըս քըթթտ յըր խըմում, համօթ չի՞* (Բ):

Քըթթը յըր քաշիլ - 1. տեն **Քըթթը յըր խըմել**: 2. տեն **Խըթթը ցըց օնել**: 3. Դժգոհություն արտահայտել, դեմքը թթվեցնել: *Ըսկետուրը վեր ըտի յա ասում, հարթնը քըթթը յըր ա քաշում* (Ձ):

Քըթթը յըրգիսըումը - տեն **Քըթթը ցըց**:

Քըթթը յըրգիսըումը տընգել/պէցնիւր պահել/պիցըրցընել - տեն **Քըթթը ցըց օնել**:

Քըթթն ա պերանը մին անել - տեն **Լէնքսըն ա էրգանքը մին անել**:

Քըթթը նի մըն(ն)ել (մինին) - Չափազանց մոտենալ մեկին: *Կըխտարը քըթթն ա նի մըտալ, էլհա կըրըցալ չի, թա ըսպանէ* (Ձ):

Քըթթը շըռռալ/պըզզան ածել - Խլինքը ծորալ: *Պուղին տեսնում ա, վեր Մէլիքին քէթը շըռռում ա, թափվում ըմանեն մէջը...* (ԲՀԲ, 200):

Քըթթը սըվ - 1. Կատաղի (շան մասին): *Քըթթը սըվ շօն ա, սայաղ կաց* (Բ): 2. Ավյունով՝ եռանդով լի (մարդկանց մասին): *Քըթթը սըվ ջիհիլնէ յըն, մին օրումը արտը հընձիւմ ըն* (Ձ):

Քըթթն կըկըտըրիմ - Իր ասածը պնդելով՝ ասածի վավերականությունը հաստատելու արտահայտություն: *Քըթթն կըկըտըրիմ, թա Ջավէնը չինի ետ կրողթունը ըրած* (Բ):

Քրեքն վեր մին քրսիքու կալ իննր, մրհէնգ ցըմաքալ ար - հեզն. Ասում են նրանց մասին, ում խլինքը անընդհատ ծորում է: **Յըրանտիկին քրեքն էզզանան էն ա իննում շըռռալիս.** ընդըրա քրեքն վեր մին քրսիքու կալ իննր, մրհէնգ ցըմաքալ ար (Բ):

Քրեքն տափան կացած - Շատ ցածրահասակ: **Քրեքն տափան կացած մարթին ծըծաղը կ'ալ չի** (ՆԱԲ, II, 74):

Քրեքն տափէն նի կ'ալ - Ծանր բեռան տակ լինել: **Պա կարում ա', վեր քիսի, քրեքն տափէն նի յա կ'ամ** (Ձ):

Քրեքն Տըրըպըզօսնավը քիսի - Շատ մեծամիտ՝ գոռոզ լինել: **Ընդըրա քրեքն Տըրըպըզօսնավըն ա քիսում, մունք կարել չընք ընդըրա նըրհ'տ խընամէ տըռնանք** (Բ):

Քրեքն տոն կ'ալ/տոն օնէլ/անէլ - Ծագել, սկսել դուրս գալ: **Էրկու սըհաթան քիսի արեվը քեքն տոն ա ընէս** (ՅԲ, 358):

Քրեքն տօմբալան - Մեծ քիթ ունեցող (մարդ): **Քրեքն տօմբալան մարթ ա իլալ Արշակ դային** (Բ):

Քրեքն տօմբալան տըռնալ - Քիթը մեծանալ՝ ուռչել: **Մըղըրաճանջը կըծում ա, Անթօնէն քրեքն տօմբալան ա տըռնում** (Ձ):

Քրեքն ցըհ - Ինքնահավան, գոռոզամիտ, մեծամիտ: **Քրեքն ցըհ ախճիգը տանը կըմընա** (Ձ):

Քրեքն ցըհ օնէլ/ցըհ պահէլ/տընգէլ - Գոռոզամտել, մեծամտել, մյուսներին արհամարհանքով վերաբերվել: **Հանց քրեքն ցըհ ա օնում, ասիս չուբանու ախճիգ չի** (Ձ):

Քրեքն քամէ ըղնէլ - Հովերով տարվել, ոգեւորվել: **Քրեքն քամէ ընգած ջիհիլին խնփիլը հիշտ ա** (Ձ):

Քրեքն քարէն նի կ'ալ - տեն հուսիքը քարէն նի կ'ալ:

Քրեքն քըշանալ - Խեղճանալ, այլեւ չմեծամտել՝ չգոռոզամտել: **Հարուստը վեր քըսըբանա, քրեքն կըքըշանա** (Ձ):

Քրեքն օնքան պիցըրանալ/ընցընէլ - տեն Աշկը օնքան պիցըրանալ:

Քրեքն օնքէն կըլխան ինիլ - տեն Աշկը օնքան պիցըրանալ:

Քրեթկալը վեր թօղ(ն)էլ - Երկար սպասել: **Քրեթկալը վեր ա թօղալ, ամմա ըտի էլ վեշ միւնը յըհալ չի** (Ձ):

Քրեթկալը վեր քաշիլ - Քիթն ու բերանը բացել: **Վեր քրեթկալը վեր ա քաշում, տըռնում ըն' էտ կընէգ չի** (Ձ):

Քրեթկալը տալ - Շորի կտորով քիթն ու բերանը ծածկել: **Ղէ ինքըն էլ թանգն հարթն ա, լի', քրեթկալը տըված տուա ա կ'ամ...** (ՀԱԲ, 15, 118):

Քրեթ սըրփիլի վախտ չիսիլ - Չափազանց զբաղված լինել: **Հօնձը ըսքըսալ ա, շիւնցէք' քրեթ սըրփիլի վախտ չօսիս** (Ձ):

Քրեթ տըռնալ - Մի տեղ՝ որեւէ բանում՝ գործում են հիմնավորվել՝ հմտանալ: **Քիւնամ ա էտ շէնումը քրեթ տըռնում, ըսքըսում վըհաճար պահէլը** (Ձ):

Քրեթ-քրեթ անէլ - Դժգոհել, դժգոհություն արտահայտել: **Վեր շատ ա քրեթ-քրեթ անում, մարթը տանան տոն ա քըցում** (Ձ):

Քրեթ-քրեթ ըղնէլ - Քննադատվել, դժգոհության տեղիք տալ: **Հըլիվորըն էլ տըռնում ա, վըր ինքը քրեթ-քրեթ ա ընգալ, օգում ա ուրան կըլխէն ճարը տըռնա** (ՀԺՀ, VII, 289):

Քրեթ քըթու (տալ/տիսիլ) - 1. Իրար կպած՝ մոտիկ (լինել): **Քրեթ քըթու տըված՝ զըրոնց ըն անում** (Ձ): 2. Ստերիմ (լինել): **Քրեթ քըթու հընգէրունք ըն** (Բ):

Քրեստ կըծած - Արագ շարժվող՝ վազող, շտապող (մարդկանց մասին): **Էտ քրեստ կըծածը մին մընուտումը հըսնում ա տօն** (Ձ):

Քրեթա ժաման էլ ըղնէլ, քըրըհունջա բադարնքան էլ - տեն **քըռասնըվա բադարնքան էլ ըղնէլ, Շուշվա հըրսընքան էլ:**

Քրեթէն պըտկէն - տեն **Ցըհվէն պըտկէն:**

Քրեթ տըռնալիս էծ տըռնալ, ճիւր տըռնալիս՝ ծիւկուն - տեն **Սար տըռնալիս էծ տըռնալ, ճիւր տըռնալիս՝ ծիւկուն:**

Քրեթու մը(ն)չանք - տեն **Սարու մը(ն)չանք:**

Քրեթու նըման - տեն **Սարու նըման:**

Քրեթու նըման վընը կէնալ դըլվումը/քըմակէն - տեն **Սարու նըման վընը կէնալ դըլվումը:**

Քրթան կէնալ - 1. Սագել, պատշաճել: **Հինջ շօր կըհում ա, քրթան ա կէնում** (Ձ): 2. Հղիանալ: **Հալան մին շէքաթ ա, վեր փըսակվալ ա, քրթան ա կացալ** (Ձ):

Քրթան վեր ըղնօղը հազգար թիք'ն/կուտոր կըտըռնա - Ասում են շատ գոռոզ՝ ինքնահավան մարդկանց մասին: **Էտքան քրեքն ցըհ ախճիգ՝ յըս տըսած չըմ. քրթան վեր ըղնօղը հազգար թիք'ն կըտըռնա** (Բ):

Քըթան վեր ընգած (մինիս) - Շատ նման: Պոռտիս յըտ ա տըռաս, թա. «Դա՛գան, տը՛ս հիշ-կան ա յէ՛ քը՛գ նըման, հանց ա լիհան քըթատ վեր ընգած ինի» (ԱԶ, 10):

Քըթան տէնը չըտըսնալ - Անհեռատես լինել, շրջահայաց չլինել: Քըթան տէնը չըտըսնալ մարթը կարել չի հըրուստանա (Ձ):

Քըթան փըռ(ն)ած շօռ ածել/տանել - Իրեն եկարկել, հնազանդեցնել, իր կամակատարը դարձնել: Թա՛գան հարթը տընըցուց քըթան փըռնած շօռ ա ածում (Բ):

Քըթան փըռ(ն)ել - Տհա՛ճ գարշելի հոտ առնել: Ըտըրա տօնը վեր նի մընիս, քըթատ կը-փըռնիս. շընավը՛տ ա կամ (Բ):

Քըթան փըռ(ն)իս՝ հիլքին/նանփանը/շունչը տոնա կըկա/շունչը կըկըտըրէ - տեն Փըցիս՝վեր կըղնէ:

Քըթավը կան/վեր տը՛ռնալ/տոնա տը՛ռնալ - Չկարողանալ վայելել, հարամ դառնալ՝ լինել: Շատ լավ ապըրում ինք, կըռը՛վը ըսքըսից, քը-թըռնէրավըս յը՛կալ (Ձ):

Քըթավը պիրի/վեր ածել/տոնա ածել/տոնա օնել - Թույլ չտալ վայելելու, հարամ անել: Լավ ապըրուստ օնար Դօրից Սուրենը, ամմա քըթա-վը պերեն (Բ):

Քըթավ-քըթավ անել - Յոտոտել: Էշերը ըշտը՛ղ Էշու թըրէք՛ըն տը՛սնում, քըթավ-քըթավ ըն անում (Բ):

Քըթե կալ - Եկամտի աղբյուր, հատկապես մարդ, որից օգուտ՝ շահ են ստանում: Յիրը՛վա-նը խուարովեն հը՛տե քըթե կալ ա (Բ):

Քըթեն առաշկը չըտըսնալ - տեն Քըթան տէնը չըտըսնալ:

Քըթեն թըխել/տալ - տեն Քըթը դաղել:

Քըթեն թըխել/տալ, յը՛տ տալ - 1. Պատժելով քշել՝ վտարել: Բուդան մին քանե հետ կաս ա, վեր Քըթեշ պերթը յօր օնե, ամմեն դօնըմ քըթեն թըխես ըն, յը՛տ տաս (ԱԱ, 38): 2. Արհամար-հաբար խնդիրքը մերժել: Քինամ ա, թա քըվօրը անա պարթկ անե, քուրը քըթեն թըխում ա յը՛տ տամ (Ձ):

Քըթեն թուշին - 1. Ուղիղ դեմը՝ դիմացը: Արչը կամ ա քըթեն թուշին վը՛ննը կենում (Ձ): 2. Առանց երկար մտածելու՝ կշռադատելու: Էլ ծընդըրթիթը՛վ չի անում, լըհա ինդի քըթեն թու-շին կօրծ ա փըռնում (Ձ):

Քըթեն ծուխերը/ծօխը յը՛ր ինիլ - Սաստիկ կսկծալ՝ մորմոքվել: Աղվեսը թա.- Իմ կուրցըրած կաքավըս բիդի քըթենամ. ախեր, գի՛ղո՛ւմ ըմ, վեր ամմեն ըստըղավ հընցընէյիս քըթես ծօխը յեր ա իննանկան (ԱԱռ, 26):

Քըթեն ծուխերը/ծօխը յը՛ր (հ)անել - Սաս-տիկ ցավ՝ կսկիծ պատճառել: Էս կարկուտը շինացուց քըթեն ծուխերը յը՛ր ըրավ (Ձ):

Քըթեն կանրի/կըռճօնք քըցիլ - տեն Պե-րանը վը՛սկըռ կօխել:

Քըթեն պըտկեն վեր կան - տեն Քըթեն փըսնել:

Քըթեն տակեն - տեն Աշկեն ըռաշկեն (1, 2, 3):

Քըթեն տակեն ասել/խօսել են - Շատ ցածր ձայնով՝ ինքն իրեն ասել՝ խոսել են: Ասում ա.- Քըթետ տակեն ըս խօսում, յը՛ս հունց ըսկա՛նամ (Բ):

Քըթեն տակեն ծըծաղել - տեն Բեղեն տա-կեն ծըծաղել:

Քըթեն տակեն մըրթմըրթալ - Փնթփնթալ, քրթմնջալ, տրտնջալ: Թաքավերը վեր ըտի յա ասում, վեգիրը քըթեն տակեն մըրթմըրթալալ տոնա ա կամ (Ձ):

Քըթեն տէմ անել/(տէմ) օնել - տեն Աշկը կօխել (1, 2, 3):

Քըթեն տըռե/տըռիմ/տըռիս - Անարժան՝ չնչին մարդկանց՝ առարկաներին ուղղված արտահայտություն: Ծանոն քըթեն տըռիմ, Էս հինչ մարթ ա՛, վեր դօնաղ ըս ծեն տամ (Բ):

Քըթեն տըռոզ չինիլ - Արհամարիված՝ ա-նարժան՝ ուշադրությունից զրկված լինել: Առաջ Աղալարեն անա լօխ լըղաճաք ըն իլնլ տըռաս, միհենգ քըթեն տըռոզ չի կա (Բ):

Քըթեն փըսնել - Իր հետ կատարվել: Էնքան հիրըվանեն քըսըթթունավը տըռագ ա ըրալ, քըթեն փըսալ ա (Ձ):

Քըթես կըտըռիս - տեն Քըթըս կըկըտըռիմ:

Քըթետ հանը հան չի - Ասում են խիստ հար-բած մարդուն՝ ակնարկելով քթի կարմրու-թյունը: Սի՛մօն, քըթետ հանը հան չի, համօթ ա, էլ խըսէլ մէլ (Բ):

Քըթըմ վ անել/տալ - Մարմնի կամ զգեստի վրա ոջիլ՝ լու եւ այլ միջատներ որոնել եւ ոչնչացնել: Էս մարթը քըռնում ա տեսնում՝ հըղը-ցեն դըրաղեն մին չօբան նըստած, քըթըմ ա անում (ՆԱԲ, 63):

Քրթթվ-քրթթվ անել - 1. Մատներով որոնել, քրթրել: *Շատ ա քրթթվ-քրթթվ անում, ամհա մուտանան քրթենում չի* (2): 2. Ախորժակով չուտել, իմիջայլոց ուտել: *Ղոնաղը քրթթվ-քրթթվ ա անում, տոն կ'ան* (2):

Քրթթծըկերավը կ'ան/վեր տըռնալ/տոնա տըռնալ - տեն **Քրթթվը կ'ան**:

Քրթթծըկերավը պիրի/վեր ածել/տոնա ածել/տոնա օնել - տեն **Քրթթվը պիրի**:

Քրթթպրոշ անել - 1. Դեմքը թափեցնել, խռովել: ... *Յես գիղըմ չըմ' հինչ ըմ ըրալ, վեր Բաքվա նանան-սանան խանըմեն քրթթպրոշ ըն ըրալ...* (ՋՏ, Բ, 107): 2. Լացակումել: *Խօխան վեր քրթթպրոշ ա անում, ըտըրա մեխկըն ա կ'ամ...* (2):

Քրթթպրոշը անոն անել - Սաստիկ ծեծել: ... *Քրթթանում ա, էտ թաքավերեն քրթթպրոշը անոն անում...* (ԱԱ, 81):

Քրթթպրոշը վեր մաշկել/վեր քաշի - Սպանել: *Օրկանը ծիյան քրթթանում ա, էտ ուշափեն քրթթպրոշը վեր քաշում, քրթթում վերը* (2):

Քրթթվանիսում անել - Գդալով խմել՝ ուտել (ջրիկ կերակուրը): *Նըստում ա, թանավը քրթթվանիսում անում* (2):

Քրթթվանիս անել - Նույն գդալով ուտել, գդալն իրար փոխանցելով՝ ուտել: *Մին մըծ բըղյա փրթիւշ ըն անում, էտ քրթթը տինում մաշին, ըսքսում քրթթվանիս անելը* (2): 2. Մտերիմ՝ համերաշխ լինել: *Մըրթըկընեզ վեր քրթթվանիս չի ըրեն, տօն չըն տըռնալ* (2):

Քրթթու ծակ - Բանականություն, խորհելով՝ կռահելով՝ ըմբռնելով՝ կանխատեսելու եւն ունակություն: *Սիմօնեն վեր քրթթու ծակ ինան, քրթթ կավը ծախել չար* (Բ):

Քրթթու մազ - 1. Ծայրահեղորեն բծախնդիր (անծ): *Իզեն քրթթու մազ ա, ամմեն պենու հավան չի կենալ* (Բ): 2. Աներես, օծիքից պոկ չեկող, իր ներկայությամբ միշտ տհաճություն պատճառող (անծ): *Էտ քրթթու մազ ա լօխճին գանիան տարալ ա* (2):

Քրթթումը խօսել - 1. *տեն Քրթթն տակեն ասել*: 2. Ռնգային արտասանությամբ խոսել, ռնգախոսել: *Իզեն քրթթումըն ա խօսում, պեն չըմ կըլխու ըղնում* (Բ):

Քրթթումը դընջող(ն)ել - տեն **Քրթթը դընջող(ն)ել**:

Քրթթ անել - 1. Կտուցով եւ ճակերով հողը, աղբը եւն փորփրելով՝ կեր որոնել (հիմնականում հավերի մասին): *Հավը կօզի՝ տեռնը տօնը վերան ընի, հանցու մաշին քրթթ անել* (ՆԱԲ, 78): 2. Փորփրել, քրթրել, քրթրելով որոնել: *Էս պալատին առաջին քրթթ անելիս մին վըսկե յա ճարմ...* (ՀԺՀ, V, 460):

Քրթթան մինչը վերանը խիլան հողե կա - Գործի ընթացքից արդյունքը կանխատեսել հնարավոր չէ: *Քրթթան մինչը վերանը խիլան հողե կա, թայդի մեր ըղնել, հանա գիղվան չի՝ վերջը հինչ կինի* (Բ):

Քրթթան ճիւղ տալ, կօթավը աշկը հանել - Լավություն անելուց հետո վատություն անել: *Էն հինչ կընեզ ա՛. քրթթան ճիւղ ա տամ, կօթավը աշկըտ հանում* (2):

Քրթթան ուտըցընել, շիրքեփավ տոն տալ - Բիչ տալ, շատ պահանջել՝ վերցնել: *Էն էլ հօքուր չի՛. քրթթան ուտըցընես ա, շիրքեփավ տոն տաս* (Բ):

Քրթթեն քամակը լիւզ տըվօղը մաշինըն էլ վեր կածել - Շողոքորթողը՝ ծնողը մեծ վնաս կպատճառի: *Մարը ասում ա. «Քրթթեն քամակը լուզ տըվօղը մաշինըն էլ վեր կածել. երկուիրը սանե մարթու նըրդետ հընգըրթուն չանիս»* (2):

Քրթթ փըռ(ն)օղ - Նա, ով կարողանում է ձեռքը շարժել՝ ձեռքով աշխատել: *Հիշկան քրթթ փըռնօղ կա, լօխ քրթթալ ըն հօն* (2):

Քրթթ-քրթթ թուփ անել, շիրքեփ-շիրքեփ տոն տալ/վեր ածել - Երկար ժամանակ դժվարությամբ՝ խնայողությամբ կուտակածը կարճ ժամանակում վատնել՝ ծախսել՝ տալ: *Շատ մարթ կա, վեր քրթթ-քրթթ թուփ ա անում, շիրքեփ-շիրքեփ տոն տամ* (2):

Քրթթվան անել - Զգեստի փեշերը գոտու մեջ խրել: *Մակարեն շաղղըղ կընին. էլ մաշալ-լեք, էլ չուխա քրթթվանը ըրած թագա հարսին ըռաշին պար կալ, խաղ ասել. էտ քրթթ սաղ Ղալան կըղըրընգար...* (ՋՏ, Բ, 139):

Քրթթըցե անել - Գործը արագ եւ անորակ՝ անփութորեն՝ իմիջիպալոց անել: *Քրթթըցե լըն անում, մին օրումը վարում* (2):

Քրթթուա անել - 1. Մաքրությունից՝ սպիտակությունից փայլել: *Վեր լըվանում ըն, ըմընեքը քրթթուա յա անում* (Բ): 2. Բուռն ցանկություն ունենալ: *Շատերըն ըն քրթթուա անում, ամմա կարում չըն էտ ըխճըկանը խաթիրը քրթթենան* (2):

Քրլլած սանդոդ - Գաղտնապահ (մարդ):
Մանկշակը քրլլած սանդոդ ա, պէն չի ասէլ (Ձ):

Քրլլած սըրոտ - Ինքնամփոփ, չշփվող (մարդ):
Իզէն քրլլած սըրոտ ա, զըրո՞ւց չի անում, թա
ըսկանանք (Բ):

Քրլլանա կապած շօն - տեն **Ցըղնած շօն**:

Քըլքըքալքու անէլ - 1. Խոխոջել, քջքալ: Ախ-
պոլոր քըլքըքալքու յա անում (Բ): 2. Գեղգեղալ,
դալլալել: Ծըտէրը քըլքըքալքու յըն անում (Բ):

Քըլօլած փալան - Քըքըված, զգզգված (հա-
գուստ): Էտ քըլօլած փալանը հինչ ա՞, վեր
կըճցալ ըս (Բ):

Քըղ(ըղ)ան կօխէլ - Արտը՝ ցանքը՝ բանջա-
րանոցը եւն մոլախոտերով պատվել: Արտը քը-
ղըղան կօխալ ա (Բ):

Քըմական էվնիլ/վէղըրա կախ տալ - տեն
Վըճան էվնիլ կախ տալ:

**Քըմական ճըղըցաքար/սըրնուցու քար
կախ տըված** - տեն **Վըճան ճըղըցաքար կախ
տըված**:

Քըմական՝ պիյանէր, ըռաշկան՝ պէնսյանէր
- Ասում են Նրբակազմ, բայց տգեղ ու կնճռոտ
դէմք ունեցող կանանց մասին: **Քըմական՝
պիյանէր, ըռաշկան՝ պէնսյանէր**. Նանօվը հանց
ա փօրը խէխտանձ բըրամա, ամմա իրը՛սը շատ
ա անկալ (Բ):

Քըմական վը՛տ օնէլ - Սեռական տրամադ-
րույթունը՝ հակումը ստուգել՝ մերժենալու
նպատակով: Սաղ օրը էն ա ըստըրա-ընդըրա
քըմական վը՛տ ունէլիս (Ձ):

**Քըմակավը անէլ/կօրծ փըռ(ն)էլ/պէն փըռ-
(ն)էլ** - տեն **Վըճակը անէլ**:

Քըմակէն գօռ կ'ան/հըսնէլ - հեզն. տեն **Վըճ-
ռէն գօռ կ'ան**:

Քըմակէն գօռ տալ - տեն **Ջօռ անէլ (2)**:

Քըմակէն էլ աշկեր ինիլ - Խիստ զգոն, աչա-
լուրջ լինել, աչքից բան չվրիպել: Անդրի դային
քըմակէն էլ աշկեր օնէ, տըրա հը՛տէ ամմէն
տարբ հորանն ըն իլան խաղվէն բաղէն յըրա
դօրօղչի տինիս (Բ):

Քըմակէն խօսէլ - տեն **Յը՛տան խօսէլ**:

Քըմակէն մարթ ինիլ - Յովանավոր՝ պաշտ-
պան ունենալ: Ընդըրա վեր քըմակէն մարթ
չինի, կարէլ չի ըտի մը՛ծ-մը՛ծ խօսէ (Ձ):

Քըմակէն վը՛նըր կէնալ - տեն **Մաշկը պահէլ**:

**Քըմակէն նըստում ա, թա՛ ըռաշկաս յը՛ր
կաց** - Ասում են անհիմն՝ անարդար պահանջներ

ներկայացնողի մասին: **Սէթօ, էտ վեր ասում ըս՝
բօստանըտ ինձ տօ՛, պա վեր քը՛գ տամ, յը՛ն հինչ
բիջան՝րիմ**. քու տօնը շինվի, քըմակէս նըստում ըս,
թա՛ ըռաշկաս յը՛ր կաց (Բ):

Քըմըկ-քամակ անէլ - 1. Ետ-ետ գնալ, նա-
հանջել: Թօրքէրը, վեր մը՛գ տը՛սէն, ըսքըսը՛ցէն
քըմըկ-քամակ անէլը (Ձ): 2. Ձախողվել, չառա-
ջադիմել, վատթարանալ: Կօրծը առաջ քինիլին
տը՛ղ քըմըկ-քամակ ա անում (Ձ):

Քըմըքամէ անէլ - 1. Մի բան շարժելով՝ զով
անել: Ղըզղանէն ղըփաղավը քըմըքամէ յա
անում, վեր պօղը թիժանա (Ձ): 2. Փոփոխամիտ
լինել, կարծիքը՝ խոսքը հաճախակի փոխել:
Քըմըքամէ անօղ տըղամարթը կընգանա բէ-
թանր ա (Ձ):

Քընար հանէլ - տեն **Կըլխու ըղնէլ**:

Քընդըքար(ակ) անէլ - Քըքըլելով՝ տակնու-
վրա անելով փնտրել: Սաղ տօնը քընդըքար ա
անում, էտ մուտանան քըթէնում չի (Ձ):

Քընէնք անէլ - Խորիել, մտածել: Էս վէզիրը
քընէնք՝ ա անում, ասում ա.- Դանց մին քաննա՞
կամ էս դուշին, վը՛ր թաքավը՛րըն հորանն կուր-
ծէրավըն ինի (ՆԼԴԺԲ, 42):

Քընէնքու մաջ/տակ ըղնէլ - Ստբերի մեջ
խորասուզվել: Էտ էլ վեր տը՛սնում ա, քընէնքու
մաջ ա ըղնում (Ձ):

Քընթած ճէխ - Նիհար եւ բարձրահասակ
(մարդ): Էտ քընթած ճէխը մէզ դըռի յա ածում (Բ):

Քընթըռնըղան անէլ - 1. Ողկույզի հատիկ-
ները պոկել՝ թափել: Չըղըլնէն խաղվին ճիթէրը
սաղ քընթըռնըղան ըն ըրալ (Բ): 2. Ողկույզի
ողկուզակները պոկել: Քընթըռնըղան ա անում,
ամմէն խոփոս մին քընթըռնը տամ (Ձ):

Քընթըռնըղան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Հատիկ-
ները պոկվել՝ թափվել: Խաղուն էնքան թօռէն
տակէն կացալ, քընթըռնըղան իլան (Ձ): 2. Ող-
կուզակները պոկվել: Վեր ծիք՝ ա տամ, ճիթը
քընթըռնըղան ա ինում, քընթը՛ռնէն մընամ
հափըռումը (Ձ):

Քըշէրը թակէլ - Ծանր լինել: Կօրմիտ ըրած
խօզը քըշէրը կըթակէ (Բ):

Քըշէրը կօխէլ - Գիշերը՝ մույթը վրա հասնել՝
ընկնել: Վեր քըշէրը ըղնում ա, կօղէրը նի յըն
տը՛ռնում շէնը (Բ):

Քըշէրը լիւսըցընէլ - Ամբողջ գիշեր մի տեղ
մնալ մինչեւ լուսանալը: Թաքավէրին կուճի տը-
ղան խընծօրուն տակէն քըշէրը լիւսըցընում ա (Ձ):

Քրճէրը կ'ուղօթուն անէլ, ցիրըկը տէր ըղօրմի ասէլ - Արտաքուստ բարեպաշտ ձեւա-
նալ: *Իզէն հինչ մարթ ա'.* Քրճէրը կ'ուղօթուն ա
անում, ցիրըկը տէր ըղօրմի ասում (Բ):

Քրճէրը ըղնէլ - Չկարողանալ՝ չհասցնել ցե-
րեկով՝ լույսով տեղ հասնել՝ գործը վերջացնել:
Յրէտ տրէռած վախտը ըտըրանք Քրճէր ըն ընգ-
նըմ (ԼՂԲ, 327):

**Քրճէրը մըռնէլ, ցիրըկը յըր կէնալ/սը-
ղանալ** - Շատ ծեր կամ հիվանդ լինել: *Խըհճը
հինչ ա'նէ.* Քրճէրը մըռնում ա, ցիրըկը յըր
կէնում (Բ):

Քրճէրը պըռապէլ - Գիշերվա մեծ մասն
անցնել, լուսանալուն մոտ լինել: *Վէր Քրճէրը
պըռապում ա, հըղէ յըն ըղնում (Ձ):*

Քրճէրը ցիրըկ անէլ/չինիլ - Գիշերն աշխա-
տել: Քրճէրը ցիրըկ ա շինում, էլիա կարում չի
պըրծընէ (Ձ):

Քրճէրը քօն չինիլ, ցիրըկը՝ դարար - Գի-
շեր-ցերեկ՝ օրնիբուն աշխատել, շատ աշխա-
տասեր լինել: *Մէր Յայրօն Քրճէրը քօն չօնէ,
ցիրըկը դարար, ամմա էլիա կարում չի տօնը
պահէ (Բ):*

Քրճէրվա արնալ - Անախորժ (անակնկալ),
այդպիսի անակնկալ մատուցող (մարդ): *Քրճէր-
վա արնալ ըս, էտքան փուլը ըշտըղան տա'մ (Բ):*

Քրճէրվա սաղանա - տէն էշու հըրիշ-
տըրակ:

Քրճէր-ցիրըկ - Շարունակ, միշտ: *Նա Քր-
ճէր-ցիրըկ մըտածում ար, թա կօրծը հունց
փըռնի, վէր վէրջը լալ ինի (ՅԺՅ, V, 134):*

Քրճէր-ցիրըկ անէլ/չինիլ - Ամբողջ օրը՝
գիշեր-ցերեկ աշխատել՝ գործել: *Քրճէր-ցիրըկ
անօղ մարթը տիւզը չի մընալ (Ձ):*

Քըջըպէցիւր անէլ - Իջնել-բարձրանալ:
...Վընընէրէն թըրըմփօցան պօլը Քըջըպէցիւր
ա անըմ... (ՋՏ, Ա, 60):

Քըջըռած վէր տիրած - Գեր եւ դանդաղա-
շարժ: *Քըջըռած վէր տիրած կընէ՞ր ա Նաբա-
թը (Բ):*

Քըջըռքավը մին - Կշռին հավասար: *Թաքա-
վէրըն էլ պէրալ ա տըղէն էրկու Քըջըռքավը մին
փօղ տըվալ (ՅԺՅ, VI, 22):*

Քըջըռքէն ծանդըր թաթէն նըստէլ - տէն
Ծանդըր հակէն նըստէլ:

Քըջըռքէն տինիլ - Կշռելով՝ չափելով՝
քննարկելով եւն համեմատել՝ ճիշտն ու սխալը

որոշել: *Ըտըրա ըսըծնէն սօտ ա, հարկավէր ա
Քըջըռքէն տիրած (Ձ):*

Քըջկօռ ըղնէլ - Վիճակը բարդանալ՝ խճճվել՝
կնճռոտ դառնալ: *Կօրծէրըս Քըջկօռ ա ընգալ (Բ):*

Քըջկօռը յըտ անէլ/քանդիլ - Դժվարին՝
կնճռոտ խնդիրը լուծել, գաղտնիքը բացահայ-
տել: *Սուրյան շատ ա չըրջարվում, վէրջը կարում
ա էտ Քըջկօռը յըտ անէլ, կ'օղէն փըռնէ (Ձ):*

Քըջկօռը յըտ ինիլ/քանդիլ - Դժվարին՝
կնճռոտ խնդիրը լուծվել, գաղտնիքը բացա-
հայտվել: *Վէր Քըջկօռը յըտ ա ինիւմ, էլ վէշ մի-
նը ըտըրա նըհըտ հընգըրթօն չի անում (Ձ):*

Քըջկօռ քըցիլ - Վիճակը բարդացնել՝ խճճել՝
կնճռոտ դարձնել: *Էս թօռը հօնձ ընտղնէրէն
կօրծը Քըջկօռ քըցալ (Բ):*

Քըջտէն մարթ ըսպանիս՝ ասէլ չի - տէն
Կօխկէն մարթ ըսպանիս՝ ասէլ չի:

Քըջօշ կ'ալ - Մի տեղ հավաքվել, խմբվել:
Վըխճըրնէն ծառէն տակէն Քըջօշ ըն յըկալ (Բ):

**Քըջալէն հըտէլ դալլաքիսանս յա'իլած, յա'
չիլած** - տէն Դըլլաքէն հըտէլ քաջալը յա' սաղ,
յա' մըռած:

**Քըջալէն վէր ճար ինի, ձըռն կըլծիւր/քա-
ջալը կըքօրէ** - տէն Քաջալը վէր ճար անօղ
ինի, ձըռն կըլծիւր/քըջալէն կանէ:

Քըջէղակը հաքիս ցըց ա քաք օտում -
Մեծամիտ մարդիկ իրականում զուրկ են արժա-
նապատվությունից եւ ցանկացած ստորութեան
կարող են դիմել: *Քըջէղակը հաքիս ցըց ա քաք
օտում. Ջըվէնին զըռ-զըռ խուսէլին յէշը մէլ,
իզէն մին կըպէկու հըտէլ կարօղ ա ըղնէ
վընէրըտ լիւզ տա (Բ):*

Քըջէղակ տըռնալ/կըտըրէլ - Շատախոսել,
թեթեւալիկություն անել: *Ծանդըր-ծըղըրմէ մարթ
ա իլալ, մըհէն՞ ա ըտի քըջէղակ տըռնալ (Բ):*

Քըջողակէն պիւնը քանդիլ - Գաղտնիքը
բացահայտել: *Պառաւը ըտըրանց խուսըցընէն
ա, քըջողակէն պիւնը քընդիս, կ'աս թաճիրին
ըսէս (Ձ):*

**Քըջողակէն քարվանքաշի տինիս՝ լօխճին
կըկըտօրէ** - Անարժան մարդուն չպետք է դե-
կավար կարգել: *Ժողօվէն վախտը Կալիւստը
յըր ա կէնում, թա. «Ա՛ ժըղօվուրթ, քըջողակէն
քարվանքաշի տինիս՝ լօխճին կըկըտօրէ, Ծա-
տօրը օղռաշ մարթ ա, Ծատօրը հու վա՛, վէր
օգում ըք նախագա տինիք» (Ձ):*

Քրեական ծառը յը՛ր (հ)անել - տեն Չծր ծառը յը՛ր (հ)անել:

Քրեական ծո՛ւ - Շատ ողորկ, հարթ, սահուն (մարմնի մաս, իր): **Վը՛նները քրեական ծո՛ւ ախ՝ ճիգ՝ ա նանեն (Բ):**

Քրոահ ինիլ/տը՛ռնալ - Շատ ուտելով ու կշտանալով՝ այլեւս ուտելիքին ուշադրություն չդարձնել: **Ղուկըղեն քրոահ ըն իլալ (Բ):**

Քրոասնըվա բադարնա՛ն էլ ըղնել, Շուշ-վա հըրսընքան էլ - Միանգամից մի քանի գործ ձեռնարկել եւ բոլոր ակնկալիքներից՝ սպասելիքներից զրկվել: **...Հու վեր մին դո՛ւնումանց օգո՛ւմ ա էրկու կործ անէ, վէշ մինը անալ չի կամ, ասում ըն՝ Քրոասնըվա բադարնա՛ն էլ ընգավ, Շուշվա հըրսընքան էլ (ԱԱ, 85):**

Քրոաս(ս)ուն լիտըրանուց բիտօն շինիլ - Երկու ոտքը ծնկից վերեւ կտրել: **Ապլեցա լըն անում, խը՛ղճեն քրոասուն լիտըրանուց բիտօն շինում (Բ):**

Քրոաս(ս)ուն օր, քրոաս(ս)ուն քըշեր - տեն Օխտը օր, օխտը քըշեր:

Քրոավ ածել - Զուգավորել, բեղմնավորել (հիմնականում այծերի եւ ոչխարների մասին): **Էտ դըբըռը շէնին սաղ իծերեն քրոավ ա ածում (Ձ):**

Քրոավ կալ - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (հիմնականում այծերի եւ ոչխարների մասին): **Ղարաբաղա վըխճըրնեն տարանը էրկու հը՛տ ըն քրոավ կամ (Բ):**

Քրոնըգէց անել - Խանգարել, խոչընդոտել, ձախողել: **Շէնումը հու օգում ար մին կործ փըռնէ, Էտ մարդիմագարը քրոնըգէց ար անում (Ձ):**

Քրոսունքրհան անել - 1. Ծննդկանին ու նորածնին լողացնելով քառասունքից հանել: **Տատմարը կամ ա ծըմըթկանեն ա խուխեն քրոսունքրհան անում (Ձ):** 2. Ննջեցյալի քառասունքը լրանալուց հետո նրա հարազատներին սգից հանել: **Աշօտը, հիրըրվանեն կընգանը քրոսունքը վեր պըրծընում ա, հիրըրվանեն ծեն ա տամ ուրանց տօնը, քրոսունքրհան անում (Բ):**

Քրոսունքրհան ինիլ/տը՛ռնալ - 1. Ծննդկանը եւ նորածինը քառասունքից դուրս գալ: **Խօխան քրոսունքրհան բիդի ինի, վեր կարիս չծըլ տանիս (Ձ):** 2. Ննջեցյալի քառասունքը լրանալուց հետո սգից դուրս գալ (հարազատների մասին): **Սացակը կընգանը քրոսունքը տամ ա, քրոսունքրհան ինո՛ւմ, փըսակվում (Ձ):**

Քրոքօռէ անել/տալ - տեն Քուռօքօռէ անել:

Քրոի-քրոի անել - տեն Կուփէ-կուփէ անել:

Քրոուշ տալ - տեն Կուփէ տալ:

Քրս անել/տալ - 1. Շանը գրգռել մեկի՝ մի բանի դեմ: **Էտ մարթը վեր շընէրը քրս ա տամ ըղվէսին հետան, շընէրը հըսնըմ ըն, ըղվէսին փըռնըմ (ՀԺՀ, VI, 254):** 2. Գժտվելու հրահրել, կռվեցնել: **...Սը՛գ քրս ա տամ, ուրո՛ւր անավ ա-նըմ, կըռվըցընըմ, ինքը դըրաղէն վը՛նը կենըմ (ՀԲ, 356):**

Քրսը-փըսի անել - 1. Ցածր ձայնով գաղտնի գրույց վարել: **...Ասլանը ըռըչներան տո՛ւս ա կամ, թա.- Էտ հինջ ը՛ք քրսի-փըսի անըմ... (ԱԱԶ, 37):** 2. Բամբասել, չարախոսել: **Էտ կընէգը սաղ օրը ըստըրանա-ընդըրանա քրսը-փըսի յա ա-նում (Բ):**

Քրսը-փըսին ըղնել - Որեւ գաղտնիք թաքուն տարածվել, որեւ չբացահայտված՝ չհաստատված բանի մասին այստեղ-այնտեղ խոսվել: **Քրսը-փըսին ըղնում ա շէնը, թա. «Ուշադանց Նըխշունեն տըղան պիճ ա» (Բ):**

Քրսըքըսէ անել - Շարունակ ու անփույթ կերպով քսել՝ շփել՝ տրորել, այստեղ-այնտեղ քսել, քսմսել: **Ոռանգը յօր ա ունէս քրսըքըսէ ընէս, պատերը լըպըտես (Ձ):**

Քրսկարէնք՝ տը՛ռնալ - Միաբանվել, համերաշխվել: **Ոտըրանք հօրը մըռնէլանը յը՛տը քրսկարէնք ըն տը՛ռնում, մին տը՛ղ ապըրում (Ձ):**

Քրսկըրէնքին մին վը՛նը կօտըր(վ)ել - Երեք եղբայրներից՝ ընկերներից եւս մեկը մահանալ: **Ոտըրանք իրը՛ք ախպեր ին, լ՛ավ փուլ ին ըշխադում, ամմա հըրամից. քրսկըրէնքին մին վէնը կօտըրվից (Ձ):**

Քրսկըրէնքու վը՛նը - Որեւ կերպ իրար հետ կապված երեք անձից՝ իրից յուրաքանչյուրը: **Իրը՛ք հընգեր ըն ինո՛ւմ, ամմէն մինը մին քրսկըրէնքու վը՛նը (Ձ):**

Քրստ-քըստ անել - տեն Քիշ-քիշ անել (Ձ):

Քրոախէխտ անել - Քարերով պատելով՝ քարկոծելով սպանել՝ ոչնչացնել: **Քրոապըրա-նուկ ըն անում, ըտըրան ըտը՛ղ քրոախէխտ անում (Ձ):**

Քրոէի անել - Վարձով աշխատել՝ ծառայություն մատուցել: **Վար քօջը կամ ա, թա պըցը-րանա սարը, Էն մարթը ըսկըսում ա օղտավը քրոէի անելը (Ձ):**

Քրեատվածը մեղսներ քրեիլ - տեն Աստուծ մեղսներ քրեիլ:

Քրեատվածը մեղսան քրեիլ - տեն Աստուծ մեղսան քրեիլ:

Քրեռճիճճիլ անէլ - Քարով՝ քարկոծելով ջախջախել՝ ճմռել: Թաքավերը հրդամանք ա տաս, վեր էտ օյինբագեն քրեռճիճճիլ անին (2):

Քրեռճիճճիլ ինիլ/տըճնալ - Քարով՝ քարկոծելով ջախջախվել՝ ճմռվել: Վըճնը մընամ ա քարեն տակեն, քրեռճիճճիլ տըճնում (2):

Քրեռպըրանուկ անէլ - 1. Քարերով խփել՝ հարվածել, քարկոծել: Քրեռպըրանուկ ըն անում, ըսպանում (2): 2. Խիստ պարսավել, վատաբանել: Ժողովեն վախտը կալխօզնիկեն նախագեն մին լավ քրեռպըրանուկ ըն անում (2):

Քրեռվըճ անէլ - տեն Վըճն (նըհըճտ) հըվըսըրընէլ (1):

Քրեռվըճ ինիլ/տըճնալ - տեն Վըճն (նըհըճտ) հըվըսարվէլ:

Քրեռքաշան անէլ - Ոտքերը քարշ տալով՝ դժվարությամբ քայլել կամ որել բան անել: Քրեռքաշան ընէլավ կամ ա հընում տօն (2):

Քրեռքաշան ինիլ/տըճնալ - Ծանր աշխատանք կատարել, ծանր աշխատանքից խիստ հոգնել: Էնքան կօրծ ըրէ, լափ քրեռքաշան տըճնէ (Բ):

Քրեռքաշ կնիլ - Չարչարվել, տանջվել, շատ աշխատել: Շատ ա քրեռքաշ կամ, մինչըճ էտ տօնը շինում ա պըրծընում (2):

Քրեռքար ըղնէլ/ինիլ/կնիլ - տեն Դնդնր-գնիլ ըղնէլ:

Քրեռքար քրեիլ - տեն Դնդնր-գնիլ անէլ:

Քրեռքըճու ըռըճիլ - տեն Պըտըռ-պատառ ինիլ:

Քրեռքըճու ըռըճիլ քրեիլ - տեն Պըտըռ-պատառ անէլ:

Քրեռնընքախաշ ինիլ/տըճնալ - Քրտինքից խաշվել, շատ քրտնելուց մարմնի վրա բշտիկներ առաջանալ: Շատ ա տաք, լափ քրեռնընքախաշ իլինք (Բ):

Քրեռնընքավ ըշխադած կապէկը օղտու հնքիլ յա, ըրկընանալ չի - Արդար աշխատանքով հնարավոր չէ մեծ հարստություն կուտակել: Քըշը-ցիրըճ կօրծ ըմ անում, էլիա կարում չըմ տօնըս պահիմ, նըհախ չըն ասալ, թա. «Քրեռնընքավ ըշխադած կապէկը օղտու հնքիլ յա, ըրկընանալ չի» (Բ):

Քրեռնընքեն մաչին լըղանալ/կօրչիլ - տեն Քրեռնօնքը կօխէլ:

Քրեռնընքօղը ըշխըղօղեն դադիրը/մըղ-դարը կըգիղն - Շատ աշխատողը աշխատավորին կհարգի: ...Քրեռնընքօղը ըշխըղօղեն դադիրը կըգիղն. կըլխօզեն նախագան մաննը մաննեն տըված չի, մեզ խէ բիճիլ հարգէ (2):

Քրեռնօնքը ծըծէլ - տեն Արնընը ծըծէլ (2):

Քրեռնօնքը կօխէլ/կնիլ/ծըլլալ/պատէլ/օնէլ/տնիլ կնիլ - տեն Քափ-քըրթնօնքը ըղնէլ:

Քրեռնօնքը վըճնէլ խառնէլ - տեն Քըրթնօնք թափէլ:

Քրեռնօնք թափէլ - Քրտնաջան՝ չարչար աշխատել: Քինն ա քըրթնօնք թափում, փօղ ըստանում, կամ հօրը կօշտը (ՆԼԴԺԲ, 58):

Քըրիստօսա մէխին թըխէլ - Թշնամություն անել: Ասում ա.- Ա՛ հիրըճվան, Քըրիստօսա մէխին թըխէլ մէլ, յըճ քու դիշմանըտ չըմ (2):

Քըրիստօսէն խնթըն - Խնդրելու՝ աղերսելու բանաճէլ ի սեր Քրիստոսի: Քըրիստօսէն խնթըն մին պատառ ցօրէն տօ՛ (Բ):

Քըրիստօսը վըկա - Երդման բանաճէլ: Քըրիստօսը վըկա, տըճալ չըմ (Բ):

Քըրքարուտ հըղէ - Դժվարություններով լեցուն (կենսուղի): Սաղ գանքըս քըրքարուտ հըղէ յա իլնիլ (Բ):

Քըրքըղի տալ - Քըքջալ, ծաղրաբար ծիծաղել: Թաքուհին վեր տի յա ըսէս, ծիծկները քըրքըղի յըն տաս (2):

Քըցախած թըխտըմօր տըճնալ - տեն Քացախ կըտըրէլ (2):

Քըցքացէ ընէլավ ապըրէլ - Դժվարությամբ գոյատևել: Քնսիթ մարթ ա, քըցքացէ ընէլավ ապըրում ա (2):

Քըցիլ-փըռնէլ - Երկար խորիել, կշռադատել: Աստուծ ըսկանում ա, քըցիլ-փըռնում, ցավէն կէսը տամ խօխօնցը հօրը (ԱԱ, 87):

Քըքըլըմնստըլի անէլ - հեգն. Որել բան արագ ու անփութորեն՝ անորակ կատարել: Ուստան կօրծը մին օրումը քըքըլըմնստըլի ըրավ, քըճավ (2):

Քըքըլըվա անէլ - արիմ. Իմիջիայլոց՝ ոչ մաքուր լվանալ: Շօրէրը քըքըլըվա յա անում, կախ տամ (2):

Քաբինը կըտըրէլ - Ամուսնանալու կամ այլ բան անելու խոչընդոտները կապանքները վերացնել՝ վերանալ, թույլտվություն տալ՝ ստանալ:

Շահին ախճիզը նաև փրճացում կալու յըն մե-
ջիդ, մօլլին քըշտին փըսակվին, քաբինը կըտը-
րին (ՀԺՀ, V, 183):

**Քննարկ յըն/չըն պիժընում - տեն Չամէնչ
ըն պիժընում:**

Քննարկ շընէրէն տալ - Ունեւոր լինելով՝
իրեն շոյալութիւններ թույլ տալ: Մակիչին
հարթըն էն ա իլլալ օրվա հացէն կարօտ, միհէնգ
քննարկ շընէրէն ա տամ (Բ):

Քննարկ կնի/պիրի - Խորամանկորեն մե-
կին վնասել՝ խաբել՝ ծիծաղելի վիճակի մեջ
դնել: Իտի Պըրպուրին քննարկ ա կնի Մելիք-
Շահնազարէն (ԼՂԲ, 379):

Քննարկ ինի - տեն Կըլծիս ինի:

Քննարկ-միլլալ անէլ - տեն Խըրքը թափ
տալ:

Քննարկ-միլլալ կարթիլ - տեն Թըքըթըծիմար
անէլ:

Քննարկ խաղ անէլ - Կովերի բեղմնավոր-
վելու շրջանն սկսվել: Կարունքը յըկալ ա,
քննարկ խաղ ա անում (Բ):

Քննարկ տերտակ - տեն Կըլծիս տերտակ:

Քննարկ տալ - տեն Ղօջի տալ:

Քամ յըր օնէլ - տեն Լնգնթ քաշիլ:

**Քննարկ թօրը քիսի, վէրջումը կըլ(ակ)ան
ա կըփալը անց կէնա -** Ասում են՝ նկատի
ունենալով այս կամ այն գործի մեջ տվյալ մար-
դու՝ ղեկավարի կարեւորությունը. վերջնական
արդյունքը նրանից է կախված: Բուրդանը ա-
տում ա. «Դէվանդ, տու առանց ինձ կարել չըս
արտ անիս. քննարկ թօրը քիսի, վէրջումը
կըլակալ անց կէնա» (...):

Քննարկ ծըմակալը օնէլ - Դժվարին՝ ուժե-
րից՝ կարողություններից վեր գործ ձեռնարկել:
Շատ մարթ ա քննարկ ծըմակալը օնում
նորան խըրքան (Ձ):

**Քննարկ ծըմակալը օնէլ, մին ճըպատ
կըտըրէլ -** Մեծ՝ դժվարին գործ ձեռնարկել,
սակայն չնչին արդյունք ստանալ: Ախմադ մարթ
ա. քննարկ ծըմակալըն ա կնիլ, մին ճըպատ
կըտըրալ (Բ):

Քննարկ կըփալը անց կէնա - Գործը
կարեւոր մարդու՝ ղեկավարի միջոցով գլուխ
գալ: Միւսը՝ վեր ապան կա վէ, քննարկ
կըփալը անց չի կընան (Ձ):

Քննարկ պօկը/վէզը քըցի/վըզին տիսի -
1. Խեղդել, կախել: Ըտի թաքավէրը հըրաման ա

տամ, վեր էտ կօղէն տանին քննարկը պօկը
քըցին (Ձ): 2. Ստիպել, պարտադրել: Քննարկը
պօկըն ա քըցում, թա. - Ախճիզըտ ինձ բիդի տաս
(Ձ): 3. Իրեն ենթարկեցնել, իր կամակատարը
դարձնել: Անց ա կէնում մին տարե, էտ հարթըն
քննարկը տընըցուց պօկըն ա քըցում (Ձ):

Քննարկ կապած - տեն Չաթու կապած:

Քննարկ չըմ տալ, վեր կախ ինի/խէխտըլի -
Ոչ մի բանի արժանի չէ, նույնիսկ խեղդվելու
պարանի էլ արժանի չէ: Սիրանը թա. «Էն հու
վա՛, վեր ախճիզըս օգի, յըս ըսկի ընդըրա քնն-
արկ չըմ տալ, վեր կախ ինի» (Ձ):

**Քննարկ վեր հալ օտէ, յա՛ հալըն ա հի-
վանդ, յա՛ ինքը -** Աղքատը հաճույքների դիմում
է միայն ծայրահեղ դեպքերում: Քննարկ վեր
հալ օտէ, յա՛ հալըն ա հիվանդ, յա՛ ինքը, Աղն-
թուրէն իլնձ-չիլնձը էտ կալըն ա, հնալթալ մին
պէն կա, վեր մօրթալ ա (Բ):

**Քննարկ օխծ(ը) կերալ, ըսըցէն՝ տնիզն ա,
հարուստը կերալ, ըսըցէն՝ ճար ա -** տեն Դա-
րուստը օխծը կերալ, ըսըցէն՝ ճար ա, քն-
արկ կերալ, ըսըցէն՝ տնիզն ա:

Քննարկ - Խաղը սկսելուց առաջ վիճակ
զցել. խաղամայրերից մեկը, որեւէ բան թաքց-
նելով ձեռքերի փերից մեկում, երկու ձեռքը
բռնուցնելով պարզում է մյուս խաղամարդը. վեր-
ջինս պետք է գուշակի, թե որ բռնուցնի մեջ է
այն, որպեսզի խաղը սկսի իր թիմը: Քննարկ
կամ, ըսքըսում բաբադուշի խաղ անէլը (Ձ):

Քննարկ արկալ - Արագ հեռանալ, փախ-
չել: Մին տեղ տեսնում ա՝ խաղային ղեկավարը ըն
կըտըրում քննարկ արկալ անում, մին տեղ օրը ցի-
րեկալ արկալ-ըրկալ կուղանում... (ՁՏ, Բ, 119):

Քննարկ թօ իշէրէն մընալ - Ասպարեզը՝
բնագավառը անարժաններին մնալ՝ անարժան-
ների տնօրինության տակ ընկնել: Էտ յըրգի-
րումը էլ լալ ուստա չի կա, քննարկ մընալ
ա թօ իշէրէն (Ձ):

Քար անէլ - 1. Օգուտ՝ շահույթ՝ եկամուտ
ստանալ: Միհէնգ հու վըխճար ա պահում, լալ
քար ա անում (Ձ): 2. Արդյունք տալ, նպաստել,
ազդել: Վէրջը, տըղէրքը տեսնում ըն, վըր նունս
ըջըղվէլը, կըզըղվէլը, թըկըմըհակը քննարկ չանում...
(ԼՂԲ, 305):

Քննարկ տալ - Հոգը փխրեցնել: Վըրդը
հիշկան քննարկ տաս, էնքան պէրքը շատ
կինի (Ձ):

Քարվան կապել - Քարավանի նման երկար շարք կազմել: Շատ ըն քինամ, թա խըրեզ, տեսնում ըն՝ մըրջըմեն, քարվան կապած, կըրմունջավըն անց ըն կենում (ՅԺՅ, VII, 75):

Քարվան կըտըրելի քըշեր - Պարզ լուսնկա գիշեր: Մին քարվան կըտըրելի քըշեր ըտըրանք քինամ ըն ծըմակը (Ձ):

Քարփանթունավ պիրանան խօսկ տոն օ-նել/քաշիլ - Դժվարությամբ խոսեցնել: Տընա-շինըտ մին պեն չի ասում, թա ըսկանանք, քարփանթունավ ընք պիրանան խօսկ տոն օնում (Բ):

Քափուր մընա(ս) - Հանդիմանական արտահայտություն՝ ուղղված անխիղճ արարք թույլ տվողին (հաճախ գործածվում է մտերմաբար): Քափուր մընաս, հացը խե լօխ կերալ ըս, պա յըս հինչ օտիմ (Բ):

Քըզանա կըդած, Ըստուծանա հօ կըդած չի/հինչ կըդած - Նախապես պահած գաղտնիքը խոստովանելու արտահայտություն: Կընե-գը ասմա. «Ամարթ, քըզանա կըդած, Ըստուծանա հօ կըդած չի, էրկու հըտ մեր հիրըվան Սըն-թուրեն Նըհըտ Դօրունց բաղումը սիլի-բիլի յըմ ըրալ» (Ձ):

Քըզանա յըրըն ա, թա քըզանա վէրը - Ասում են ազաի մարդկանց՝ պետք չէ ազաիության անել: Արտաշ, քըզանա յըրըն ա, թա քըզանա վէրը, բօլ ա, լի, հիշկան արաղ ըս քաշնլ (Բ):

Քըզըտե փալանքնսը չըմ - Մի փորձիր ինձ խաբել՝ միամտացնել, ինձ ուրիշի հետ մի համեմատիր: Կընեզը թա. «Քըզըտե փալան-քնսը չըմ, հինչու իլնլ ա, լօխ պանմե, թա չէ ինձ էլ ես տանը տըսնան չըս» (Ձ):

Քըզ հըրցընօղ չի կա - տեն Զու (հինչ) կօրծըտ ա:

Քըզ հինչ - տեն Զու (հինչ) կօրծըտ ա:

Քըզ մատաղ (ինիմ, անիմ) - 1. Խնդրելու՝ աղերսելու փաղաքշական արտահայտություն: Քըզ մատաղ, քժմնգ ըրա, պեռնը քըցիմ էշավը (Բ): 2. Սիրո՝ խանդաղատանքի արտահայտություն: Քըզ մատաղ, ասօր կըկասս մեր տօն խըրաված օտիմք (Բ):

Քըզ պեն ըմ ասում - Ասածս կարեւոր է՝ արժեքավոր է, հավատա՞ ինձ: Հանը թա. Քըզ պեն ըմ ասում, քինի՞ Ըրշակեն կօշտը, փուշ-մընան չըս (Ձ):

Քըզ տըս - Արհամարհական արտահայտություն՝ քո մասին հոգ տա՛ր: Ասում ա. - Ինձ Նըհըտ կօրծ չօնիս, տու քըզ տըս (Ձ):

Քըզ տըսնամ - Խրախուսական՝ հորդորական արտահայտություն՝ աշխատիր պատվով դուրս գալ: Քըզ տըսնամ, Սինօն դայի, էտ փնի-լիվանեն յըխնե, վեր էլ մըծ-մըծ խօսե վեչ (Ձ):

Քըզ ու քըզ - Ինքդ քեզ հետ, ինքդ քո մեջ: Բուդի, քըզ ու քըզ խուսելավ ըշտըղ ըս քինամ (Բ):

Քըզ անել - Իր կամքով՝ իր ուզածի պես ապրել՝ վարվել՝ շարժվել, իրեն ազատ զգալ: Ըտըրանք խանեն քըշտան փախչում ըն քինամ ծըմըկեն, ուրանց հըտե ազաղ քըզ անում (Ձ):

Քըզավը քինիլ - Մեկի տրամադրությանը կամ կամքին համապատասխան վարվել: Խըդ ըմ իրանկը օխտը հարթըն օնե, գնողն չի, թա վերին քըզավը քինիլ, վեր լավ ինի (Բ):

Քըզիեն թօղ(ն)ել/թօղ անել - Իր կամքին թողնել: Թաքավերը ասում ա. - Զու քըզիեն ըմ թօղում, հունցը օգում ըս, ըրա՛ (Ձ):

Քըզիեն ի կնլ - 1. Վիրավորել, նեղացնել, տհաճություն պատճառել, տրամադրությունը զցել: Վեր ուրոն քեփե ի կնլ, կօրծը տուդ յըն տամ (ՅԺՅ, V, 334): 2. Վիրավորվել, նեղանալ, տհաճություն զգալ, տրամադրությունն ընկնել: Էտ վըր ըստի յա ասըմ, թաքավերին տըղին քեփին ի կնլ յա կամ... (ՅԺՅ, V, 88):

Քըզիեն քըզի չըհըսնել - Շատ ուրախ՝ գոհ՝ երջանիկ լինել: Մաքաղաթ աքօրը թօնը բը-նական յըկալ ա, քըզիեն քըզի չի հըսնում (Բ):

Քըզի արամիշ անել/զօղ անել - Բավականություն՝ հաճույք վայելել: Մին տեղ հազարնե յըն խարշըմ, քեփը արամիշ անըմ, մին օրիշ տեղ կապել չըն քըթենըմ՝ դօխտուրի յա ճարի տան... (Ձ):

Քըզի թօղ(ն)ել - տեն Քըզի խարաք ինիլ:

Քըզի լավ - տեն Քըզի քօք:

Քըզի լըվանալ - տեն Քըզի քուքանալ:

Քըզի լըվըցընել - տեն Քըզի քուքըցընել:

Քըզի խարաք - Անտրամադիր, տրամադրությունն ընկած: Քըզի խարաք մարթ ա, հինչ ըս շուլուղ անում (Բ):

Քըզի խարաք անել/խըրըբըցընել - Տրամադրությունը զցել: Թօռը հօնձ ընուղեներեն քըզի խարաք ըրավ (Բ):

Քրեփը խարաբ ինիլ/խարաբ տըճնալ/խըրըբանալ - Տրամադրությունն ընկնել, անտրամադիր լինել, իրեն վատ զգալ: ...Տը-դերքը յեր ըն կընաս տըսնաս՝ մօրը քեփը խա-րաբ ա (ՅԺՅ, V, 251):

Քրեփը կնիլ - Հիանալ: ...Տընէր ըն շինալ, վեր յեշիս, քրեփըտ կըկա... (ՀԲ, 348):

Քրեփը կօտըրել - 1. տեն Քրեփը խարաբ անել: 2. տեն Քրեփը խարաբ ինիլ:

Քրեփը հազգար/միլլծն/յըճխծուն խութումը - Տրամադրությունը խիստ բարձր (հիմնական-ում հարբելուց): Քրեփը հազգար մարթին անա հինչը օզիս, կըտա (Ձ):

Քրեփը հազգար/միլլծն տըճնալ - Տրա-մադրությունը խիստ բարձրանալ (հիմնական-ում հարբելուց): Թամադան մին էրկու կըճվաթ վեր խըմում ա, քրեփը հազգար ա տըճնում (Ձ):

- **Քրեփը հարամ անել/հըրըմցընել/սըխ-տօրել** - 1. տեն Քրեփը խարաբ անել: 2. Ուրա-խությունը՝ խնջույքը փչացնել՝ խափանել (անախորժ արարքով՝ վարմունքով են): Ըտը-րանք հարփում ըն կըռըճվ անում, հըրսըն-քըվորներեն քրեփը հարամ անում (Ձ):

Քրեփը հարամ ինիլ/տըճնալ/հըրամել - 1. տեն Քրեփը խարաբ ինիլ: 2. Ուրախությունը՝ խնջույքը փչանալ՝ խափանվել (անախորժ արարքով՝ վարմունքով են): Էտ ախմախը քա-ցե յա տամ կինուն կօլան պարան տամ, քրեփ ընօղներեն քրեփը հըրամում ա (Ձ):

Քրեփը տալ/օզիլ - Ցանկանալ, հաճել, ուզել: ... Մին սաղ քըղաքու մըժ ա, վեր սըհաթ քեփը հինչ տա, ինդի յէ կարօղ ա անէ (ՀԲ, 338):

Քրեփը քուքանալ/պէնվալ - Տրամադրու-թյունը բարձրանալ: Նծքանը վըխվըխելալ մին կըճվաթ խըմալ ա, քրեփը քուքացալ ա (ԱԱ, 62):

Քրեփը քուքըցընել/քօք անել - Տրամադրու-թյունը բարձրացնել: Ըտըրան խըմըցընում ըն քրեփը քուքըցընում, դարկում տօն (Ձ):

Քրեփը քօք - 1. Տրամադրությունը բարձր, ուրախ: Քընիս ա մին մեծ քաղաք հըսնես, տըս-նաս ժօղօվորթը, քըփըրնեն քօք, ամմենը ուրանց կօրծեն (ՅԺՅ, V, 297): 2. Հարուստ, ապա-հով, երջանիկ: Առաջ Մացակը շատ ա իլնալ քանիք, միհենգ քրեփը քօք ա (Բ):

Քրեփը քօք ինիլ/պահել - Ուրախ՝ լավ տրա-մադրության մեջ լինել: Մարթին քրեփը բիդի քօք ինիլ, վեր սըրտան տա՝ մին պէն անէ (Բ):

Քրեփ-հնիլ հըրցընել - Վիճակով՝ առողջու-թյամբ հետաքրքվել, որպիսությունն իմանալ: ...Էնքան լայաղ չանում, թա լըհա կա, քեփ-հնիլ հըրցընէ (ԱԱ, 29):

Քրեփի Հնսնն/Մուխաս - Քեֆասեր, խրախ-ճասեր (մարդ): Էտ էլ հօ կօրծ անօղ չի՞, քրեփի Հնսնն ա (Ձ):

Քրեփ չինիլ - տեն Քրեփը խարաբ ինիլ:

Քրեփ քաշիլ - տեն Քրեփը արամիշ անել:

Քըթնկա վեր ընգած վըրթընը - Գեր եւ դանդաղաշարժ (մարդ): Իզէն քըթնկա վեր ընգած վերթն ա, էն հինչ հօնծ բիդի ա՞նէ (Ձ):

Քըթնկու վըրթընը - տեն Քըթնկա վեր ընգած վըրթընը:

Քըրբաստըրի անել - 1. Շատ տեղերից կամ շատ բան խանձել, խանձխնձել: Տըվարէն վըճ-ները քըրբաստըրի յա անում, խաշ իփում (Բ): 2. Գործը արագ եւ անփութորեն անել: Էն էլ հօ հօնծ չի՞ ըրալ, քըրբաստըրի յա ըրալ, մին օրումը պըրծալ (Ձ):

Քըլիդ անել - Կողպեքով փակել, կողպել: Փուլը տինում ա սընդօղումը, քըլիդ անում (Ձ):

Քըլիդու տակէ պահել/տինիլ - Հսկողության տակ պահել, արգելքի ենթարկել, փակի տակ դնել: Էտ ըռընըխըմէ թանջիդը ուրան կընգանը քըլիդու տակէ յար պահում (Ձ):

Քըլլաֆու մաջ ըղնել - Մեկի խորամանկ արարքից վնասվել՝ ծիծաղելի վիճակի մեջ ընկնել՝ փորձանքի ենթարկվել: Մէլիքը էս դօ-նումըն էլ ա քըլլաֆու մաջ ըղնես (Ձ):

Քըլլաֆու մաջ քըցիլ - տեն Քըլլաֆ կնիլ:

Քըլլաֆ կնիլ - Բեղմնավորվել, զուգավորվել (կովերի մասին): Սաղ շէնումը մին քըլլաֆ չի կա, թա կըվէրը քըլլաֆ կան (Բ):

Քըլլին գարկած (հավ) - տեն Կըլլին թըխած (հավ):

Քըմսամըճ մընա(ս) - Անեծքի արտահայ-տություն՝ ամուսինը (ամուսինը) մեռնի: Քըմսա-մըճ մընաս, Թամարա, ըխճըկանըս չանփին խէ թըխում ը՞ս (Բ):

Քընդիրա փախած - տեն Թօկա փախած:

Քընդիրին էրկանըն ա լավ, խուսկեն կար-ճը - Ամեն ինչի չափը պետք է պայմա-նավորված լինի նրա բնույթով: ...Ա՛՛ ժըղօվորթ, քընդիրին էրկանըն ա լավ, խուսկեն՝ կարճը, բօստանը շատ ճիրքեթ, արտը՝ խըրեթ (Ձ):

Քրոնիկ կնիք/ընկեր - Հագեցնել, բավարարվել: Էնքան օտոմ ա, վեր լափ քրոնիկ ա կամ (2):

Քրոնիկ տալ - Հագեցնել, բավարարել: Պի-րում ըն վրճակավ թորթան լըցնում, քրոնիկ տամ, հըղէ տինում (2):

Քրոնիկություն անել - Մուրացկանություն անել, մուրալ: Էտ տըղան ամմեն օր քինամ ար քր-սըթթություն անում, պիրում քըվօրցը պահում (2):

Քրոնիկությունը նըստա ծըլծըլալ - Շատ աղ-քատ լինել: Սահանք էն ըն ընում նեղութունու մաջի, քրոնիկությունը նըստըրներան ծըլծըլայիս (ՆԱԲ, 28):

Քրոնիկին արտը կըջուրանա, խօխան կը-թնկանա - Աղքատներն են փորձանքի եկթարկ-վում: Կոկը նի մըտավ վըխճարեն սոկոն, խըղճ Ապրըհամեն իլնծ իրըք վըխճարը կըտօրից, ըստըղ ըն ասալ. «Քրոնիկին արտը կըջուրանա, խօխան կըթնկանա» (Բ):

Քրոնիկին հանը քնսիրը կըգիղան - Նույն կարգավիճակում գտնվող մարդիկ են իրար հասկանում: Քրոնիկին հանը քնսիրը կըգիղա, Կեվանը էն ա փուլավ խաղ ընես, էն հինչ ա՛ գոնոն, թա ախայօրը խօխենքը օրվա հացեն հասրաթ ըն (Բ):

Քրոնիկու դանա/հծլ - Նիհար, վտիտ (մարդ, կենդանի): Էտ էլ հօ խօխա չի՛, քրոնիկու դա-նա յա (Բ):

Քրոնիկու խօրան - 1. Ոչ յուղալի, ոչ սննդա-րար (կերակուր): Թանալը քրոնիկու խօրան ա (Բ): 2. Հեշտ, դյուրին (գործ): Պատ տինիլը լավ ուստեն հըտեն քրոնիկու խօրան ա (Բ):

Քրոնիկություն անել - Կեսօրին հանգստանալ եւ ճաշել: Պատառ էլ ըն հընծոն, քրոնիկություն անում (2):

Քրոնիկությունը հանջանք կնիք - Մեկի՝ մի բանի հարգը՝ արժեքը ուշ հասկանալ: Զարվանքը քրոնիկությունը հանջանք ա յըկալ, տըղէրքը ամմեն շէթաթ կամ ըն գիրավ ընցընում (2):

Քրոնիկ յըտ - Ուշացումով: Մեր Արմօն քրոն-րա յըտ ըսքըսալ ա պարկկամօթուն անելը (Բ):

Քրոնիկ ծըլծըլալ - Օրը թեքվել դեպի երե-կո: Քրոնիկ վեր ծըլծում ա, ըտըրանը հըղէ յըն ինոն (2):

Քրոնիկանեն ճօնը ըրվալ/պէնվալ - Քարա-վանը շարժվել՝ ճանապարհ ընկնել: Լըհա վեր քրոնիկանեն ճօնը ըրվամ ա, թօրը նի յա օնում (2):

Քրոնիկ/Քրոնիկին դուրբան - Ասում են որեւէ կորուստի դեպքում՝ հոգ չէ, փույթ չէ, մի՛ մտահոգվիր, քեզ մի՛ մեղադիր: Կավ ա, լի՛, ըս-տակալ ա, ըստակալ ա, քրոնիկ դուրբան (2):

Քրոնիկ(տ) ինի, կնիք(տ) չինի - Անեծքի արտահայտություն՝ այլեւս չվերադառնա(ս), ան-հետանա(ս): Պատալը անեսկ ա տամ ծիլըվու-րեն. «Քրոնիկ(տ) ինի, կնիք(տ) չինի» (2):

Քրոնիկ-կնիք - 1. Այցելել, հաճախել: Էտ ախ-ճիգը շատ ա քրոնիկ-կնիք, մին օր էտ տըղէն վար տեսնում ա, խըրեգ ա մընամ խէլքը կուր-ցընէ (ՆԱԲԺԲ, 8): 2. Օրորվել, տատանվել, տա-րուբերվել: Վեր քամէ յա ինոն, էտ սոթոնը քրոնիկ ա-կնիք (Բ):

Քրոնիկ-կնիք ինիլ - Իրար հետ ընկերական՝ բարեկամական հարաբերությունների մեջ լի-նել: Մացակըն ա Ալօն ուրոնը նըղէտ քրոնիկ-կնիք օնին (Բ):

Քրոնիկ կօրծէտ/փըշնկէտ - տէն քու (հինչ) կօրծէտ ա՛:

Քրոնիկ կըպիրի - տէն ճօն կըվօղ կնիք տոնընը կէնալ չի:

Քրոնիկ-կըվօղ/յըկօղ - 1. Հյուր, այցելու, հաճախորդ: Ըտըրանց տօնը քրոնիկ-կըվօղ շատ կա (Բ): 2. Ծամփորդ, երթեւեկող: Քրոնիկ-կըվօղ էլ վար հըրցըրալ ըն շէնին անումը, ասալ ըն՝ հայ Ադիլին շէնըն ա (ԱԱ, 30):

Քրոնիկ անել - հեզն. Մեկին վտարել՝ վռնել: Հանը տըղէն տանան քիշ ըրավ (Բ):

Քրոնիկ-քիշ անել - Որեւէ բանով խմիջիայլոց գբաղվել: Հինչ կօ՛րծ անել, քիշ-քիշ ա անում, կըլծիք պահում (Բ):

Քրոնիկ տըրնալ - Իրար հետ բարեկամու-թյուն՝ ծանոթություն հաստատել, մտերմանալ: Ըտի ըտըրանը քիշալ յըն տըրնում (2):

Քրոնիկ տէն ըղնել - Դժվարության՝ ար-գելքի հանդիպել: Տընաշինըտ հինչը օգում ա անէ, դաստի քրոնիկ տէն ա ըղնում (Բ):

Քրոնիկու քնիլ - Ժիր, առույգ (մարդ): Ռու-բէն անին քրոնիկու քնիլ յա, կօզի ութաստուն տիրըկան ա (Բ):

Քրոնիկ(ը) տանէ քըգ - Ասում են ոչ հմուտ՝ անվարժ՝ հատկապես ձեռքից ինչ-որ բան գետ-նին գցող մարդկանց: Ըսկէտըտ հարթանը յըրա կըգնըվում ա, թա. - Քրոնիկ տանէ քըգ, էտ պօլիգը խէ վեր ըս քըցալ կօտըրալ (2):

Քննարկ վերաբերում է - տե՛ս Վերադարձ կրթության (2):
Քննարկ բաժնի ղեկավար - տե՛ս Խճերի պահպանում:
Քննարկ կրթության - տե՛ս Վերադարձ կրթության (2):
Քննարկ(վ)ին ընդամենը հասց տե՛ս - Ազատ
 ընթացիկ լինել: Ասում ամ. - Իզել քննարկին ընդամենը և հասց տե՛ս, մոտեց կարելի չընթացիկ ընդամենը հրապարակում տե՛ս (2):
Քննարկ(վ)ին ընդամենը կրթության և - տե՛ս Աղյուսակում հանրային ընդամենը կրթության:
Քննարկ(վ)ին տե՛ս, չենք կրճատ - Գյուլի վիճակը տանուտեղում է պայմանավորված: Քննարկին տե՛ս, չենք կրճատ. մին տե՛սին քննարկին վեր Յանին ինչ, էն չենք հինգ բնորոշ ինչ (2):
Քննարկ անել - Ստել, ստել բաներ խոսել: Էնթան քննարկ և ընթաց, էլ վե՛ս մինը հրապարակում չի ընթացան (Բ):
Քննարկ անել/տալ - Կեղծ գովեստներով ոգեցրել: Ընթացին հրապարակում քննարկ ընթացան, ընթացը դարձրել ծրարկ (2):
Քննարկ ընթաց - Կեղծ գովեստներից ոգեցրել: Ժողովուրդին էլ ընթացահանց քննարկին և ընթացում, կամ ըստը՛ն չեն շինում... (ԱԱ, 27):
Քննարկում չանել - տե՛ս Քննարկ անել:
Քննարկ ընթաց - տե՛ս Քննարկ ընթաց:
Քննարկ տալ - տե՛ս Քննարկ անել:
Քննարկ-քննարկ անել - Կեղծ գովեստներով խաբել՝ գլխին փորձանք բերել: - Դու վեր կարել քննարկ-քննարկ անել, էս վերադարձ մտքով տա, յես ևս տրդամարթ կասիս,- հորթուր կարթից Դերանց Դավույթը (ՆԱԲ, 99):
Քննարկային անել - Տունը ծայրից ծայր մաքրել: Էս հարթը ամեն օր քննարկային ար անում (2):
Քննարկային օտոյ - Տան բարիքները անտեղի ծախսող՝ վատնող: Քննարկային օտոյ կրնե՛ք կարել չի օտո պահել (2):
Քննարկում տիրան մղահանք յորա շուն չի հանք - Անշան՝ անարժեք իրին ուշադրություն դարձնող չի լինի: Ասում ամ. «Քննարկում տիրան մղահանք յորա շուն չի հանք, էս հինգ էջ ամ, վեր ինք օնիս» (2):
Քննարկ փախած/փրկանած - տե՛ս Ծրարկ փախած:
Քննարկ ընթաց - տե՛ս Չծերը ընթաց:
Քննարկ չափել - տե՛ս Չծերը չափել:

Քննարկ ընթաց - տե՛ս Չծերը ընթաց:
Քննարկ թող(ն)ել - տե՛ս Չծերը թող(ն)ել:
Քննարկ մղահանք - տե՛ս Չծերը մղահանք:
Քննարկ վեր ածած - Շատ, առատ: Ըստարե ծրարկում էն և քննարկ վեր ածած, ամեն էլ և թանգ ամ (Բ):
Քննարկ ճիշտ հինգ կրթական - Ոչ մի տարբերություն, էական նվազում չի լինի: Դինք կրնի, կրտամ. Քննարկ ճիշտ հինգ կրթական (ՆԱԲ, 137):
Քննարկ մղարար - տե՛ս Այն թոր:
Քննարկ ածել/ընթաց - տե՛ս Չծերը ընթաց:
Քննարկ ընթաց/տանել/ընթաց/ընթաց տանել - տե՛ս Չծերը ընթաց:
Քննարկ տանել, ծարավ յորա պիրի - տե՛ս Ախարկում տանել, ծարավ յորա պիրի:
Քննարկ քննարկ - Ուշահաս (միթոս): Խաղուն քննարկ քննարկ ամ տե՛ս, հրանում չի, թաքանք (Բ):
Քննարկ անել - 1. Լարերը թուլացնել, լարումից զրկել: Թանք քննարկ և ընթաց (Բ): 2. տե՛ս Նրդամա ընթաց:
Քննարկ ինչ/տե՛ս - Լարերը թուլանալ, լարումից զրկվել: ... Էնթան էս խեղճ սազը խոխա-ըրախու ծերը և ընթաց, քննարկ և իլալ, էլ ածվում չի (ՋՏ, Բ, 23): 2. տե՛ս Նրդամա ընթաց:
Քննարկ տալ - Վրան ծծումբի փոշի շաղ տալով կամ ծծումբ ծխելով՝ ախտահարել: Բաղերը ազար և ընթաց, հարկավեր և քննարկ տրված (Բ):
Քննարկ ինչ/տե՛ս - Շատ ուտելուց կամ վատ մարսողությունից փքվել՝ շնչառությունը դժվարանալ: Կրթերը շատ ղըղղալ կերեն, քննարկ ինչ ինչ (Բ):
Քննարկ աղվես - տե՛ս Զավթառ աղվես:
Քննարկ դարդերը տիրան կրճատ - տե՛ս Դարդերը տիրան կրճատ:
Քննարկ դարդերը տիրան տալ - տե՛ս Դարդերը տիրան տալ:
Քննարկ դարձնել/ընթաց/վերադարձ - տե՛ս Նոյին դարձնել:
Քննարկ դարձնել/ընթաց/ընթաց - տե՛ս Նոյին դարձնել:
Քննարկ կրճատ - 1. Խորամանկության՝ խարդախության՝ հարստահարության վարժված (մարդ):

խօսողից իսակը քծինա կ'իլ ա, սաղ կըլխօգէն ցօրէնը ծըխծըխօրալ ա, տիրալ ցութումը (Ձ): 2. Իր գործի մեջ՝ տվյալ բնագավառում հմտացած՝ փորձառու (մարդ): Ռութէնը քծինա կ'իլ ա, ընդորա տիրած պատը պարան չի կ'իլ (Բ):

Քծինա մըհալ տոնս օնէլ - տեն Քծինա տէրման քամուն տալ:

Քծինա յըրք - Վաղուց հայտնի՝ շատ կրկնված ու հետաքրքրությունը կորցրած (բան): Ասում ա.- էտ քծինա յըրք ա, տու հանց պէն ասէ, վեր ըսկացած չիկիմ (Ձ):

Քծինա չըվալէն թանգ(զ)ան տանգ - Անտեղի, անիմաստ (բան): Ասում ա.- էս քալթառ էջ ա, կարում չի, թա շօռ կ'ա, փալան ըս կարել տըվալ՝ հինչ ա'նիս. քծինա չըվալէն թանգան տանգ (Ձ):

Քծինա վըսկըռ/քէթիկ - 1. Ծեր, բայց ամբողջով, առույգ (մարդ): Ապան քծինա վըսկըռ ա, քըշէր-ցիրէկ կօրծ ա անում (Բ): 2. տեն Ընգած-տոնս յըհկած:

Քծինա տէրման քամուն տալ/քամէլ - Անցածը քըքրել, հնացած անախորժ՝ վատ բաները նորից հիշել՝ հիշեցնել: Ասում ա.- Սոմբաթ, քծինա տէրման մէլ քամուն տալ, կընգանըտ նը-հըտ հանձնորդի, մին տըհ ըպըրըցէք (Ձ):

Քծմանգ ծէն տալ - Օգնություն խնդրել: Կ'իւ-լը, ճարը կըտրած, ուռնաս ա, քծմանգ ծէն տաս... (ԱԱռ, 9):

Քծմիր շինիլ - տեն Խանձուղ շինիլ:

Քծմիր տըհնալ - տեն Խանձուղ տըհնալ:

Քօռուղ տալ - Վնասակար ազդեցություն ունենալ, վնասել: Չըքէլանը վեր մին պէնը լանվ գիղան չի իլան, մարթու քօռուղ չի տըվալ (ՀԺՀ, V, 284):

Քօռուղ քաշիլ - տեն Պըկըսօթուն քաշիլ:

Քծրփան յըխան կախ - տեն Խօխան յըխան կախ:

Քծրփի ըղնէլ - Ծայրը՝ կեռը մի բանի մեջ մտնելով՝ ագուցվել: ... Դէրը կըվազանը կ'ծտէն ա կօխում, վեր փախչի, կըվազանը տըռնալը քծրփի յա ընգընըմ (ԼԴԲ, 349):

Քծփանգ շօն - անրգ. Անպատկառ, շնացող (ծերունի): Դէ, Դազանըն էլ քծփանգ շօն ա, էտ հարթանը ծըրք ա քըցիւմ, սաղ շէնումը խը-տառակ անում (Ձ):

Քօքած թան/խաչ - Տխուր գագուռներով լի՝ լացելու պատրաստ (մարդ): Կ'ամ ա տըհնում

կընէգը լըցըկումած, հինչ կընէգ, մին քօքած թան (Ձ):

Քօք անէլ - 1. Լարավոր նվագարանը լարել՝ սարքի բերել: Թանը քօք ա անում, յօր օնում քինամ (Ձ): 2. Գործը կարգի բերել: Շատ ըն չըրջարվում, մինչըվ կարում ըն էտ կօրծը քօք անին (Ձ): 3. Կտորը՝ հագուստը ձեւելուց հետո նախնական կերպով կարել: Շօրը քօք ա անում տամ շանգէրդին, վեր կարէ (Ձ):

Քու ասած/ասմունք - տեն Քու օգ'ած:

Քու անըվ - Երդման բանածել՝ երդվում եմ քո արեւով: Քու անըվ, սօտ չըմ ասում (Բ):

Քու գիղանցած ըղօնէգը յըհ օթումըն ըմ փըռնում - տեն Քու ցիրէկվա շօռ յըհած տըհէրը յըհ քըշէրըն ըմ շօռ կ'ամ:

Քու թա'լըղըտ հինչ - տեն Քու (հինչ) կօրծըտ ա':

Քութահ անէլ - Շտապել: Ասում ա.- Քութահ մէր անէլ, հանվախտ կա (Ձ):

Քուլըմաչան/Քուլըմաչալ խօսէլ/ասէլ - Ակնարկել, կողմնակիորեն ասել: Մարթը վեր ըտի քուլըմաչան խօսում ա, կընէգը դանտի կըլծիս ա ըղնում (Ձ):

Քուլըտըկէրալը կ'ան - 1. տեն Քուլըմաչան խօսէլ: 2. Գործը փչացնել՝ ձախողել: Թօռը նի կալանվ, հծնծ ընտղներէն կօրծը քուլըտըկէրալը յըհալ (Բ):

Քուլու կէնալ - Իրար գգել, գգվոսվել, իրար հետ կռվել: Շընէրը վեր քուլու ըն կէնում, կատուն դանտի փախչիւմ ա (Ձ):

Քուլու կըցընէլ - Իրար գգել տալ, իրար հետ կռվեցնել: Պառավը ժուլիգ ա ինիւմ, ըտըրանց քուլու ա կըցընում, ինքը վըհսկէն յօր օնում քինամ (Ձ):

Քուլուփախէ անէլ - Գործը արագ-արագ եւ անորակ անել վերջացնել: Ուստան քուլուփախէ յա անում, քինամ (Ձ):

Քու կօրծըտ ա - տեն Տու վըս գ'իղիւմ:

Քու հավան կացած - տեն Քու օգ'ած:

Քու հան լիւս տըհնա - տեն Ըղօրմի հուրան:

Քու հան շօն տըհնա/թաղիմ - Հանդիմանական արտահայտություն (հաճախ ասվում է մտերմաբար): Քու հան թաղիմ, էջը խէ տարալ չը'ս ճիւր տաս (Բ):

Քու (հինչ) կօրծըտ/դանդըտ ա' - Քո գործը չէ, քեզ չի վերաբերում, մի' խառնվիր: Կընէգը թա. «Տուվալ ըմ իմ ախպօր, քու հինչ կօրծըտ ա'» (Ձ):

Քուղա տոն կ'ան - 1. Ուղղությունից շեղվել, ծռվել (շարվող պատի մասին): Ուստան մին վախտ յեշում ա տըսնում պատը քուղա տոն ա յըկալ (Ձ): 2. Ազնվությունը՝ շիտակությունը՝ պարկեշտությունը կորցնել: Արթնք մարթ ա իլնալ հսուրովը, միհենգ ա ըտի քուղա տոն ա յըկալ (Բ):

Քուղումը կենալ - 1. Ուղղությունից չեղվել, չծռվել (շարվող պատի մասին): Ուստա Ռուբենին տիրանծ պատը միշտ քուղումըն ար կենում (Բ): 2. Միշտ ազնիվ՝ շիտակ՝ պարկեշտ մնալ: Այան ասում ա.- Մունք քուղումըն ընք կացալ (Բ):

Քու մար մըռնէ - Մեկին խղճալով՝ գթալու արտահայտություն: Քու մար մըռնէ, պա հունց ըս ապըրում առանց փող (Ձ):

Քու մար մըռնէ վէ - Գովքի արտահայտություն: Քու մար մըռնէ վէ, Թէվան, մին մուսուտումը հըսնում ա, էտ օխտը թորքէն մէյդ անում (Ձ):

Քու մար քըգ նըման քանէնըն ա՛ պերալ - Ասում են խորամանկություն անողին՝ ինձ խաբել չես կարող: Թնջիրը ասմա. «Էտ օգում ըս ինձ խնիփիս. քու մար քըգ նըման քանէնըն ա՛ պերալ» (Ձ):

Քու մըռալը վայ տամ - տեն Մըռալը վայ տամ:

Քու յըղըտ քըգ ինի, իմ չուրըթանէս նի մէլ կ'ան - Որեւէ մեկի կասկածելի օգնությունից հրաժարվելու արտահայտություն՝ քո տվածը չեմ ուզում, միայն թե իմ ունեցածին ձեռ մի՛ տուր: Էտ օյինբազը վեր կ'ամ ա թա հծնին քծմնա՞ք անէ, դորփերը կըզնըվում ա, թա. «Քու յըղըտ քըգ ինի, իմ չուրըթանէս նի մէլ կ'ան» (Ձ):

Քունա ըղնէլ - Չքնել, չկարողանալ քնել: Կօրծը Էնքան շատ ա, խըղծը Էրկու օր ա՛ քունա ընգալ ա (Բ):

Քունալ անէլ - 1. Ձանձրացնել, ձանձրալի բան պատմելով՝ ձանձրույթ պատճառել: Էնքան տական-կըլխան խօսից, մեզ քունալ ըրալ (Բ): 2. Թմրեցնել, թմրածության մեջ գցել: Արըվը հծնձ ընտղներէն քունալ ըրալ (Բ): 3. Առանց օգտագործելու՝ իր նպատակին ծառայեցնելու թողնել՝ պահել: Փուկերը տանը քունալ ա ըրալ (Ձ):

Քունալ ըղնէլ/ընցընէլ - 1. Քունը տանել, քնել: Կուճուր քուրը վըր քունալ ա ընցընում, մընացած քուվերքը ըսկըսում ըն տըրա կըլծիր

քըթըվէլը (ՅԺՅ, VII, 19): 2. Երկար քնել, ժամանակին զարթնել չկարողանալ: Մին օր էլ մըրթըկընէ՞ք քունալ ըն ընցընես, յեր կընաս տըսնաս՝ մըթնալ ա (ԼՂԲ, 317):

Քունըհարամ անէլ - Խանգարել, չթողնել, որ քնի: Ըրօտուցը մեզ քունըհարամ ըրալ (Բ):

Քունըհարամ ինի/տըռնալ - Քունը խանգարվել: Մըծըկնէն Էնքան կուճըտը՞ցէն, լափ քունըհարամ իլինք (Բ):

Քունըտըղա յըր կենալ - Ուշացումով իմանալ՝ հասկանալ՝ ձեռնարկել: Մունք կալը թակալ ընք պըրծալ, Քնսպնըրը հնալն սօր ա քունըտըղա յըր կացալ հծնձը ըսքըսալ (Ձ):

Քուշու-քուշու անէլ - Մեկին քաղցր խոսքերով համոզել՝ խաբել: Քուշու-քուշու ըրալ, Միտրակէն ծին իծժան կինալ ինք կ'անալ (Բ):

Քու շօնըտ ըմ - Հպատակվելու՝ աղերսանքի բանաձեւ՝ քո ենթական եմ: Ասում ա.- Քու շօնըտ ըմ, ինձ ըսպանէլ մէլ (Ձ):

Քուշի-քուշի անէլ - Քաղցր լեզու բանեցնել, շողոքորթել: Քըթը ցըց ըխճըկանը քուշի-քուշի ընէլալ կօզին (Ձ):

Քունանամ յըս - 1. Երդման բանաձեւ: Քունանամ յըս, թա տըսած ինիմ (Բ): 2. Մեկին խղճալով՝ գթալու արտահայտություն: Քունանամ յըս, պա էտքան կօրծը մինակ հունց ըս անում (Բ):

Քունընի՛ տըսնի վէ - Ասում են որեւէ վատ բան տեսնելիս. ալելի լալ կլիներ կուրանայի, բայց այդ ամենը չտեսնելի: Քը՞ցէ տը՞սէ՛ կումըշնէն նի յըն տըռալ բօստանըս կօխ տըվալ, սաղ փուլըցըրալ. քունընի՛ տըսնի վէ... (Ձ):

Քունըկօց կ'անրի կերած - Աշխույժ, ժիր, առույգ: Իզէն քունըկօց կ'անրի կերած ա, լ'ալ ա կօրծ անում (Բ):

Քունըփուշ անէլ - Վատնել, սպառել, փչացնել, ոչնչացնել: Հօրը հըրըստօթունը սաղ քունըփուշ ըրալ (Բ):

Քունըփուշ ինի/տըռնալ - Վատնվել, սպառվել, փչանալ, ոչնչանալ: Էնքան ապըրանքը կըրը՞ցէնք վէ ծախինք, լօխ քունըփուշ իլնալ (Բ):

Քունըքօնէ անէլ/տալ - Մթան մեջ խաբխափել: Մարթը քըռըքօնէ տալալ մին թանիրալ տեղերը քըցում ա, մըրափում (ՅԺՅ, V, 502):

Քու տօնը շինվի (վէջ/չը)քանըղվի - Հանդիմանություն՝ ուղղված սխալ՝ միամիտ՝ տարօրինակ՝ ոչ տեղին որեւէ բան անողին՝ ասողին

կամ որեւէ շատ հայտնի բանի մասին տեղեկություն չունեցողին: Մին մարթ յըտ ա տըռնունում, թա. «Պա քու տօսը շինվի, Պոնդի, քա հօր կինը տիրանլ ըս յըրան» (ԱԶ, 11):

Քուրըն ասից՝ ախպեր օնիմ, ախպերըն ասից՝ քուր չօսիմ - Ասում են՝ ակնարկելով քրոջ սրտացավությունը, եղբոր անտարբերությունը: **Քուրըն ասից՝ ախպեր օնիմ, ախպերըն ասից՝ քուր չօսիմ**. Քընարիկըն ա ռւրան ախպօրցը պահալ մըծըցըրալ, ամմա միհենգ վեշ մինը մըհալ չըն քըցնում (Բ):

Քուր ցիրըկվա շօռ յըկած տըդէրը յըս քըշէրըն ըմ շօռ կամ - Ես քեզից ավելի բանիմաց՝ խորամանկ՝ փորձառու եմ: Ուստան ասում ա.- **Քու ցիրըկվա շօռ յըկած տըդէրը յըս քըշէրըն ըմ շօռ կամ**, տու ինձ կարել չըս խնիհս (Ձ):

Քու ուստատ իմ շնգէրըն ա - տեն Քու ցիրըկվա շօռ յըկած տըդէրը յըս քըշէրըն ըմ շօռ կամ:

Քու/Քա հօր տանան ըս/չըս պէրալ - Քո սեփականությունը չէ: Մոկուչ, կըլխօգէն ծին խէ մինակ տու վըս պինըցընում, քա հօր տանան ըս պէրալ (Բ):

Քու/Քա հօր տօսը շինվի (վէչ)/ (չը)քանդվի - տեն **Քու տօսը շինվի (վէչ)**:

Քու/Քա հօր փնիլան ըս/չըմ - Դու իրավունք չունես ինձ կարգադրելու, ես քո հպատակը չեմ: Ասում ա.- **խէ բիդի անիմ, քա հօր փնիլան ըս** (Ձ):

Քու/Քա մօր աշկէրը վեր տըռնա/քուռանա - տեն **Քու մօր մըռնէ**:

Քու/Քա մօր բալան տօն կն - Հանդիմանական մտերմական արտահայտություն: **Քա մօր բալան տօն կն**, էս ծառը խէ կըտըրալ ըս (Ձ):

Քու/Քա մօր կաթնանը նըման քըգ հալալ (ինի) - Բարեմաղթանքի արտահայտություն՝ բարով վայելեն՝ տեր դառնաս, դու արժանի ես դրան:

Քու/Քա մօր կաթնը քըգ հալալ (ինի) - Բարեմաղթանքի արտահայտություն՝ ուղղված լավ արարքի տեր՝ լավ գործ կատարող՝ մեկի հույսերն արդարացնող անձին: **Թաքավէրը ուրիշընա ա, մըծ տըդէն ճըկատան պըչիս, թա. «Քա մօր կաթնը քըգ հալալ ինի...»** (ԱԲ, 80):

Քու քըռակէն փըլալ անէ - տեն **Քու մօր բալան տօն կն**:

Քու օգած - Հիանալի, լավ, հոյակապ: ...**Սըկսում ըն լալ, առռէ քու օգած ապրէլ** (ՀԱԲ, 15, 68):

Քօլա փախած/փըռն(ս)ած - տեն Մըմակա փախած:

Քօլ տալ - 1. Որոշ խաղերի ժամանակ հակառակ խմբի խաղացողներից մեկի ոտքը կոխել, որ համարվում է հաղթանակի նշան: **Հիշկան անում ա, կարում չի ըտըրանցանա մի-նին քօլ տա** (Ձ): 2. Հոգու հետ խաղալ: **Քնսպարը սիրում ա հիրըվըններէն քօլ տա** (Ձ):

Քօլ տըռնալ - Համախմբվել, ժողովվել: **Շի-նանցէք՝ քօլ ըն տըռնում, դիշմանին շէնան քըշնում** (Ձ):

Քօղը քաշիլ - 1. Բամբասել: **Մաքաղաթ աքէրը էզգնան հարթանը քօղը քաշնում ար** (Բ): 2. Նախանձել: **Տիքըրակէնը տիքըրկըն-գանը քօղը կըքաշի** (Ձ):

Քօղ տալ - 1. Պատը ուղիղ շարելու համար ծայրից ծայր քող ձգել: **Պատը վեր քօղ չի տաս, կարել չըս դիւզ շարիս** (Բ): 2. Գործը շիտակորեն կատարել: **Իզէն հինչը անում ա, քօղ ա տամ** (Բ):

Քօնած ըրէվէն կնլան/տէմ ըրած/ քըցնծ - անրգ. Ուղարմացած, թմրած: **Տընաշինըտ մինչըվ մին պէն ա անում, էրկու ժամ ընցընում ա, հանց ա քօնած ըրէվէն կնլան** (Բ):

Քօնէլ ըրէվէն տալ/տէմ անէլ/քըցիլ/օնէլ - անրգ. Մեկին չարաչար պատժել: **Ասում ա, վեր մըհէտ էլ էս սըմթէրքումըս ըրվացէլ, քըգ քու-նական ըմ ըրէվէն տամ** (Ձ):

Քօնէլ թօղ(ն)էլ/տինիլ ընդդդ - անրգ. 1. Ձանձրացնել, ձանձրույթ պատճառել: **Էնքան խօսից, լափ քօնից-թօղից** (Ձ): 2. Գործը անորակ անել: **Էս մըղակ ա, վեր շինանլ ըս, քօնալ ըս-թօղալ** (Ձ):

Քօնէլ քունքուն(հ)ատէլ/քունքուն(հ)ատ ա-ծէլ - տեն **Քօնէլ ըրէվէն տալ**:

Քօնը աշկէրը օնէլ/ըցվէլ - Քնելու խիստ պահանջ զգալ: **Դուլլուդին հիշկան անում ա, թա զերթնին կէնա, կարում չի, քօնը աշկէրը օնում ա** (Ձ):

Քօնը ըշկէրան վեր տըռնալ - տեն **Քօնը աշկէրը օնէլ**:

Քօնը ըշկէրան փախչիլ - 1. Քնելու ցանկությունն անցնել, այլեւս չկարողանալ քնել: **Վեր ըրօտուցը ըսքըսում ա, բաղվանչուն քօնը ըշկէրան փախչում ա** (Ձ): 2. Մտատանջու-

թյունների մեջ լինել, անվերջ մի բանի մասին մտածել: Էտ ըխճըկանը տըսնալանը յը՛տը թաքավերին տըղեն քօնը ըշկերան փախչում ա (Ձ):

Քօնը ըշկերեն/կըլխէն - Կիսարթուն, քնաթաթախ: Քօնը ըշկերեն յը՛ր ա կենում, հըղէ ըղնում (Ձ):

Քօնը կըլխէն տալ - տեն **Քօնը աշկերը օնէլ**:

Քօնը կ'ալ - տեն **Քօնը տանէլ**:

Քօնը կօրջիլ/փախջիլ - տեն **Քօնը ըշկերան փախջիլ**:

Քօնը տանէլ - Քնելու պահանջ զգալ: Պարանց ա ըղնում, քօնը տանում ա (ՅԱԲ, 15, 26):

Քօնը տիկիլ - Քնած ձեւացնել: Աղվեսը քօնըն ա տիկում, քաշը կ'ամ ա, վեր աշկերը տիւս անէ (Ձ):

Քօնթալ կ'ալ - Զուգավորվել, բեղմնավորվել (շան՝ գայլի՝ կատվի մասին): Շընէրը քօնթալ ըն կ'ամ (Ձ):

Քօն իլածը յը՛ր կացալ, գերթնէն վըխծըցըրալ - Ասում են, երբ անփորձը՝ անտեղյակը փորձում է փորձառուին՝ տեղեկացվածին խորհուրդ՝ խրատ տալ: Զննոր տարվա ուստա յըմ, շնագերդըս ա ինծ օգում պէն սըվըրցընէ, ըստըդ ըն ասալ, թա՛քօն իլածը յը՛ր կացալ գերթնէն վըխծըցըրալ (Ձ):

Քօն իլած հալ/ճիւճիլ - հեզն. Միամիտ, անտեղյակ, անտարբեր, անկարող (մարդ): Էտ քօն իլած ճիւճիւն էլ ա հըրոստացալ, մունը հնամնս քնսիբըն ընք (Ձ):

Քօն իլած տըղը աշկէն մին հաց տիկիլ կապէլ - Աջքածակ՝ ագահ լինել: Իգէն քօն իլած տըղըն էլ ա աշկէն մին հաց տիկում կապում (Բ):

Քօն իլ, յը՛ր կաց, բախտ օգ'ի - Ասում են նրանց մասին, ովքեր ոչինչ չեն անում, բայց հաջողության են հասնում: Քօն իլ, յը՛ր կաց, բախտ օգ'ի. յօղոտ Իսակէն վըխճըրնէն յօխ ճօխտակ ըն ծընալ (Բ):

Քօն իկիլ - 1. Ձանձրանալ: Էնքան խօսից, քօն իկիլք (Բ): 2. Թմրել, թմրածության մեջ ընկնել: Էնքան քար ա քանդալ, լըհա էն ա վըննանը յըրա քօն իլած (Ձ): 3. Կենակցել, ապրել: Շէնումը էլ տըղամարթ չի մընաց, յօխ դնիպաա Սիրանուշէն նըհէտ քօն իլին (Բ): 4. Առանց օգտագործելու՝ իր նպատակին ծառայելու մնալ: Կոթըննէն էն ըն քօն իլած, պիւնըցընօղ չի կա. յօխ քը՛ցալ ըն կըռը՛վ (Ձ): 5. Անտարբեր լինել, չհետաքրքրվել: Խալիսը բաղէ-

րը թըլանած պիրում ըն, մեր Բուդղանըն էլ էն ա քօն իլած (Բ):

Քօն նի մըն(ն)էլ/մըտնէլ - Քնի մեջ խորասուզվել: ...Տեսնում ա մին դնշանգ ախճիգ՝ նըստած, օշափէն կըլծիսը տըրած գ'ոկը՛նումը, օշափը քօն մըտած (ՅԺՅ, V, 270):

Քօն պիրիլ - Քնելու ցանկություն առաջացնել: Սնրին հավան էլ մին տըղան ար քօն պիրում բաղվանցուն հը՛տէ (Ձ):

Քօն տալ - 1. Քնել: Պարանց ա ըղնում էտ խուտընէն մաջին քօն տամ (Ձ): 2. տեն **Քօն պիրիլ**:

Քօն տըղը ծարալ - Անհայտ (բան): Ասում ա.- Էտ քօն տըղը ծարալ ա, յը՛ս գ'ոկը՛նում չըմ՝ էտ հինչ ա (Ձ):

Քօշը քարէն տիկիլ - հեզն. Մեծ՝ դժվարին գործ կատարել: Ասում ա.- Զինչ ը՛ս ըրալ, քօշը քարէն ը՛ս տիրալ (Ձ):

Քօշա յը՛տ ընգած/յը՛տ մընացած (վըխճար) - Որեւէ բանից՝ որեւէ տեղից ուշացած խեղճ՝ անկարող (մարդ): Էտ քօշա յը՛տ ընգած վըխճարը կ'ամ ա տը՛սնում՝ հըրսանէքը պըրծալ ա (Ձ):

Քօշը կապէլ - 1. տեն **Վէշէրը հըվաքէլ**: 2. Մեռնելու պատրաստվել, մահվան մոտ լինել: Կոթի դային քօշը կապալ ա, էլ կարում չի տանալ տիւս կ'ա (Բ):

Քօշը յը՛տ տը՛ռալ, կաղէգը առաշկ ընցալ - տեն **Վըխճարէն սնորնէն յը՛տ տը՛ռալ, կաղէգը առաշկ ընցալ**:

Քօշը շատ - Զոգաշատ: Քօշը շատ մարթ ա Վըռըթուփալանց Նեսին, հինչ ա՛նէ (Բ):

Քօշը շօռ տալ - տեն **Թիվը փօխվէլ**:

Քօշը վեր տիկիլ - Իջեւանել, մի տեղ բնակություն հաստատել: Կամ ըն ըտը՛դ, էտ թումբէն յըրա քօշը վեր տիկում (Ձ):

Քօշին մաջին չըխարակ մանէլ - Իրարանցման՝ խառնաշփոթության մեջ անտեղի՝ անհարկի գործ ձեռնարկել: Կըռը՛վը աշխարքըս կ'ալած՝ մեր Զէնդօն տօն ա շինում. քօշին մաջին չըխարակ ա մանում (Բ):

Քօռակը մօրը ըռաշկէն տըրտընգէ տըվալ, կ'ոլը տարալ - Չափն անցնողը տուժում է: Քօռակը մօրը ըռաշկէն տըրտընգէ տըվալ, կ'ոլը տարալ. Ըրտաշին տըղան մը՛ծ փոլ ա պարթկ ըրալ տընէր շինալ, միհէնգ՝ էն ա կըրակու մաջի կարում չի, թա պարթկերը տա (Բ):

**Քօռակը վեր մըծանա, էլիան էշ ա տըռ-
ն(ըլ)ական** - Յուրաքանչյուրն ի վերջո իր
ծնողին է նմանվում: Քօռակը վեր մըծանա,
էլիա էշ ա տըռնըլական. Կօղ Գիրիշին տըղէն
անա էրիւշ հինչ ըս ըսպասաւ, Կուղօթուն ըրած
վէշ, հինչ բիդի ա՛նէ (Բ):

Քօռ աղադիսա - 1. Կույր: Վեր Մարդին էլ
քօռ աղադիսա Զերիք՛նագին ինի սիրում, Էն
վախտը հունց ա՛նիս (ՋՏ, Բ, 184): 2. Ապաշնորի:
Քօռ աղադիսա մարթ ա իսակը, քօստան էլ չի
կարում անէ (Բ):

Քօռ աղէնք - Ավելորդ, նշանակություն
չունեցող (բան): Սըբէ կավը քօռ աղէնք ա,
պահում ըս հինչ ա՛նիս (Բ):

**Քօռան շիւղին լավ ա - տեն Շիւղին քօռան
լավ ա:**

Քօռ աշկան ըրտասունք չի կ'ան - Անկեն-
դանը զգայունություն չի ունենա: Քօռ աշկան
ըրտասունք չի կ'ան. Էտ չօր ծառը ճիրում ըս
հինչ ա՛նիս (Բ):

Քօռ բախտ - Վատ, դաժան (ճակատագիր):
Ասում ա. - Իմ բախտըս քօռ բախտ ա (Ձ):

Քօռ բախտան - Հակառակի պես, դժբախ-
տաբար: Մեր քօռ բախտան էլ Էտ օրը փիս թօռ
ա կ'ամ (Բ):

**Քօռը հինչ կօ՛գի՝ էրկու աշկ, Էն էլ պըլըզ-
պըլծգ** - Իմ/քո/նրա ուզածն էլ հենց դա է: - Ի՛նչօ,
թօթու արաղ ինի, կըխըմի՛ս: - Քօռը հինչ կօ՛գի՝
էրկու աշկ, Էն էլ պըլըզ-պըլծգ (Բ):

Քօռըն էլ կըտըսնա - Շատ բացահայտ՝
ակներել է: Ասում ա. - Քա հօր տօնը շինվի,
հունց չը՛ս տը՛սալ, քօռըն էլ կըտըսնա (Ձ):

Քօռ թօխալ - Թանձր (մառախուղ): Քօռ թօխալը
աշխարքըս կալալ ա, վէշ մին պէն ըրվամ չի (Բ):

Քօռ կածան/հըղէ - Աներթելեկ, ոչ բանուկ
(կածան, ճանապարհ): Քօռ կածան ա, տասը
տարէ յա՛ ըտըղավ վէ՛շ մարթ ա քը՛ցալ, վէ՛շ
հէլվան (Ձ):

Քօռ կապէկ - 1. Չնչին (գումար): Ըտի սաղ
օրը կօրծ ա անում, մին քօռ կապէկ էլ չի կարում
ըշխաղէ (Բ): 2. Անարժեք (բան): Մարթը Թան-
մուն հը՛տէ մին քօռ կապէկ ա, օրը հէնգը փօ-
խում ա (Բ):

Քօռ կապէկ չամիլ - տեն Կապէկ չամիլ:

Քօռ կապէկ չիսիլ - Բոլորովին փող չունե-
նալ, չքավոր լինել: Քօռ կապէկ էլ չօնէ, հունց
փըսա՛կվէ (Բ):

Քօռ հանսի - հեզն. Կույր (մարդ): Էտ քօռ
հանսին կարում էլ չի, թա տանան տո՛ւս կա (Բ):

Քօռ հանսի կըտըրէլ - տեն Զուռուքօնէ անէլ:

Քօռ հավքէն պի՛նը Աստուծ կըշինի -
Անկարող՝ անբան են մարդկանց գործերն ինքն-
ըստինքյան հաջողվում են: Անպէն Սէտըրակը
մինիստըրու ախճիգ ա օգալ, նըհախ չըն ասալ.
«Քօռ հավքէն պի՛նը Աստուծ կըշինի» (Բ):

Քօռ տինակավ մօրթէլ - տեն Զարավ
մօրթէլ:

Քօռ ուգօղու մըհակ - Անկայուն, խախտ,
ոչ ամուր (բան): Էտ էլ հօ հասար չի՛, քօռ ըգօղու
մըհակ ա (Ձ):

Քօռու հըղէ - 1. Ուղիղ, հարթ (ճանապարհ):
Միհէնգ մեր շէնին հըղէն շինալ ըն, քօռու հըղէ
յա, լըհա կարում ըս՝ քիսի (Բ): 2. տեն Զօռու պէն:

Քօռ տինակավ մօրթէլ - տեն Անտէնակ
մօրթէլ:

Քօռ ուղուք - տեն Քօռ աղադիսա:

Քօռու ճանկ ընգած վիչիլ - տեն Կի՛կիլ
ըռը՛խ ընգած (Կառնը):

Քօռու պէն/փէշանկ - Հեշտ, դյուրին (գործ):
Փափուկ վը՛դ ա, ըստը՛դ վար անէլը քօռու պէն
ա (Բ):

Քօռ ու փէշման - Իր ասածի՝ արածի համար
զղջացած, դառը զղջումով: Կօզնուն մարդ քօռ ու
փէշման յետ ա տը՛ռնըմ, կամ տօն... (ՀԺՀ, V, 50):

Քօռ քըշաթօխալ - տեն Քօռ թօխալ:

Քօռ օր - Ամպամած (օր): Մին քօռ օր վը՛րս-
կան Առըստամը թըվանգը յօր ա օնում, քիսամ
բիդի ծըմակը (Ձ):

Քօսան ըղնէլ - Անհամբեր՝ անհանգիստ
լինել, շտապել: Քօսան ընգած ըս, մին պատառ
ըսպասէ, լի՞ (Բ):

Քօսը ջանը ըղնէլ - տեն Քօսան ըղնէլ:

Քօսուտ էծ/դանա/թանգի/շօն - Անպետք,
փուչ, ողորմելի, չնչին (մարդ, կենդանի): Էտ քօ-
սուտ դանան կընգանը ամմէն տը՛դ բիյաբուռ ա
անում (Բ):

**Քօսուտ էծը ըխպիրին յը՛րէ ակնան ճիւր
կըխըմէ** - Անարժանն է իրեն երեւակայում: Քօ-
սուտ էծը ըխպիրին յը՛րէ ակնան ճիւր կըխըմէ.
Կաղլէգ Մաքսիմը ինքը մին պէն չի, հանա մեր
գօզնալ Սիրանէն էլ հավան չի կէնում (Բ):

Քօսուտ էծ, հանքին ցը՛ց - Ասում են ողորմելի
պարծենկոտների մասին: ...Քօսուտ էծ, հիւքին

ցը՛ց. Ըփկարէն մը՛ծ-մը՛ծ խուսէլին յէշու մէր, Էն ա օրվա հացէն մծքտնա՛ց (Բ):

Քօր ածէլ - Քոր առաջացնել: Պիրթի շծրը տըկլօր ջանէն վեր կը՛նաս, քօր կածէ (Չ):

Քօփս կըտըրէլ/տը՛ռնալ - Հեղուկի մեջ երկար մնալով կամ շատ եփվելով՝ խխմել եւ խյուս դառնալ: Կուրկուտը Էնքան իփնալ ըն, քօփս ա տը՛ռալ (Բ):

Քօքը կըտըրէլ/կըտըրցընէլ - Արմատախիլ

անել, իսպառ վերացնել, բնաջնջել: Թաքա-վէրըն ասում ա.- Մունք մինչը՛վ վեր ըտըրանց քօքը կըտըրինք՝ վէչ, կըրըլական չընք մեր յիրգիրումը դինջ ապըրինք՝ (Չ):

Քօքը(տ) կըտըրվէ - Անեծքի արտահայտություն՝ իսպառ վերանա(ս), հետևորդ չթողնի (չթողնես): Քօքը կըտըրվէ Խօսողոնց Միսակէն, բաղըս սաղ քաղալ ա (Բ):

Օբաբանգան էծ - Պարապ-սարապ թափա-
ռող (մարդ): *Էտ օբաբանգան էծը հօրը ըսկի քծ-
մանք չի անում, սաղ օրը էն ա չծլերը չըփես (Բ):*

Օբրուջը պընդըցընէլ - Հաստատուն դարձ-
նել, կայունացնել: *Աշխարքըս խըռնըխառնէ յա
տըռալ, մինը կա վէշ՝ օբրուջը պընդըցընէ (Ձ):*

Օդու ալավ - Մեծ փորձանք՝ պատուհաս:
*Բըդասըլ ժառանգը մին օդու ալավ ա հօրը-
մօրը հըտէ (Բ):*

Օզգա՛ն բաբաթ - Արտասովոր, բացառիկ: *Էս
այսմին էշերան Աստուծ ըզադէ, օզգա բաբաթ
զատեր ըն (ՋՏ, Բ, 150):*

Օզանծ-ջօզանծ/Օզի(ս)-ջօզի(ս) - Ստիպված,
ակամա, կամքից անկախ: *Վեր ցուրտերը ըդ-
նում ա, օզանծ-ջօզանծ ըսքըսում ըն բաղերը
քաղէլը (Ձ):*

Օզան ա թօթ օտէ՛ պերանը դօդէ վէշ -
Ասում են նրանց մասին, ովքեր ցանկանում են
հաճույք ստանալ՝ արդյունքի հասնել առանց
դրա հետ կապված դաժնությունների ճաշակ-
ման: *Թէմուրը համ օզում ա տըղէն հըտէ մըծ
հըրսանէք՝ անէ, համ փուլ չի խարջի, հունցը
ասում ըն. «Օզան ա թօթ օտէ՛ պերանը դօդէ
վէշ» (Բ):*

Օզան ա շալվար կընա՛ վըռէն նի չի կա -
տեն **Օզան ա թօթ օտէ՛ պերանը դօդէ վէշ**:

Օզում ըս (լըհա) ըսպանէ - Որքան էլ ստի-
պես, երբեք: *Չօբանը թա. «Թաքավերըն ապը-
րած կենա, օզում ըս լըհա ըսպանէ, մին ա, յըս
կարէլ չըմ քու ասածըտ անիմ» (Բ):*

**Օզում ըս կըքավու յըրիշավ քինիս, քըջը-
ղակէնըն էլ ըս մըննատ քըցիւմ** - Ուրիշի լավը
ընդօրինակել ցանկացողը իրենն էլ կորցնում է:
*Ակօփը շէնին դամուրջին ար, քըցավ քաղաք,
վեր գանգանթօթուն սըվըրէ, կարից վէշ էլ չէրիք,
դամուրջօթունըն էլ մըննատ քըցավ. ըստըդ ըն
ասալ. «Օզում ըս կըքավու յըրիշավ քինիս,
քըջըղակէնըն էլ ըս մըննատ քըցիւմ» (Ձ):*

Օթան կախ իլան - 1. Հենարան չունեցող,
անապահով վիճակում գտնվող: *Օթան կախ
իլան ճըղներ ա, մին խէշակ տէմ տօ, թա չէ, վեր
քամէ անէ, լօխ կուտըրտըլական ա (Բ):* 2.
Անկատար, չիրագործված: *Կօրծը էն ա օթան
կախ իլան, կօրծ անօղ չի կա, թա անէ (Ձ):*

Օթան քըսան պակաս - հեզև. Ասում են
հարբած մարդուն: *Իզէն օթան քսան պակաս ա.
Էն հինչ պատ բիդի տինի՞ (Բ):*

Օթը բէշ անէլ - 1. Հարկահավաքին խաբել:
*Ափանին տումըճէք, օթը բէշ ըրէն, էտ դարդէն
հըղէ տիրին (Ձ):* 2. *տեն էն դօլը տէս անէլ:*

Օթը փօխէլ - 1. *տեն ճիրափօխ անէլ:* 2.
տեն ճիրափօխ ինիլ:

Օթի ծրփան - Քրիստոսի խաչման գիշերը,
ավագ ուրբաթ: *Ըսօր օթի ծրփան ա (Ձ):*

Օթի ծրփան/մըրաքուր տըռնալ - 1. Մթնել,
խավարչտին դառնալ: *Օրը օթի ծրփան ա տըռ-
նալ, վէշ մին պէն ըրվամ չի (Բ):* 2. Շատ տխրել,
վշտանալ, ոչինչ չխոսել: *Նծքանը օնքերը
նորիւր տըրված, օթի ծրփան տըռնած, նըստած
ար... (ԼՂԲ, 301):*

Օթ կիրիլ - Ութածու քայլել՝ շարժվել (հար-
բածությունից, տկարությունից եւն): *Մացակը
հնրփիւմ ա, օթ կիրիլան վիկամ (Ձ):*

Օթուզը բէշ անէլ - *տեն Օթը բէշ անէլ:*

Օթումը խօսէլ - Անկատարակ՝ անտեղի
խոսել: *Հինչ ըս օթումը խօսում, տոն ըրա (Բ):*

Օթումը ճօկէլ/չանթէլ/փըռնըցընէլ - Իսկույն
կռահել՝ հասկանալ՝ կողմնորոշվել: *Վէզիրը թա-
քավերին ըսըծնէն օթումըն ար ճօկում (Ձ):*

**Օթումը պապալ/պըպըլ-պապալ անիս/
անէ** - Մեռնես (մեռնի) (գործածվում է որպես
անեծք՝ նկատի առնելով հանգուցյալի դիակը
տևից հանելիս դազաղը օդում պտտելը): *Օթու-
մը պապալ անիս, խէ կավըս կոտղացալ ըս (Բ):*

Օծ(ժ)ա ըղնէլ - Ազդեցությունը՝ նշանա-
կությունը կորցնել: *Ամմէն հինչ թինգան ա, մեր
փուլը օծա ընգալ ա (Բ):*

Օժ(ժ) անէլ - տեն **Օժ(ժ) տալ** (1):

Օժ(ժ)ը կ'անլ - Ուժերը վերականգնվել: Վեր հաց ա օտում, օժժը կ'ամ ա (2):

Օժ(ժ)ը կուրցընէլ - տեն **Օժժա ըղնէլ**:

Օժ(ժ)ը հախտ/պատ - Որեւէ մեկին կամ որեւէ բանի հաղթելու, որեւէ բան հաղթահարելու, կատարելու եւն համար բավական ուժ ունեցող: *Ընդըրա օժժը հախտ ա, կըրըլական ա էտ փնիլիվանէն յըխնէ (2):*

Օժ(ժ)ը յըխնէլ/պատէլ - Ի գորու լինել, ուժը բավել, կարողանալ, հնարավորություն ունենալ: *Ըստեղ էլ կընէգըն ա օժը յէխնածըն անում (ՆԱԲ, 64):*

Օժ(ժ)ը տըղը - Ֆիզիկապես ուժեղ՝ կարող: *Օժժը տըղը տըղամարթ ա Զավէն դային (Բ):*

Օժ(ժ)ը հըվաքէլ - Հետզհետեւ ուժեղանալ՝ ուժգնանալ՝ հզորանալ: *Տըղան էտ ճիւղը վեր խըմում ա, օժ ա հըվաքում, տըղան յըր կէնում (2):*

Օժ(ժ)ը պընըցընէլ - Ուժ գործադրել: *Օժժ ըն պինըցընում, մաշինը ցըխան տիւս օնում (2):*

Օժ(ժ) տալ - 1. Ճիգ գործադրել, ջանք թափել: *Հիշկան օժ ա տամ կավը, կարում չի ծընէ (2):* 2. Հզորություն ներշնչել, զորացնել: *Մեր վըղըն ա մըգ օժ տամ (Բ):* 3. Ուժ՝ էներգիա հաղորդել՝ տալ: *Թթթէն արաղը ըտըրան օժ ա տամ, յըր ա կէնում արտը հընծում, մին օրումը պըրծընում (2):*

Օլիւմը կ'անլ - տեն **Մահը կ'անլ**:

Օլիւմ չիսիլ - տեն **Մահ չիսիլ**:

Օխծանչու թորբա - Կեղտոտ (շոր, զգեստ եւն): *Էտ հինչ դարյա յա՛, վեր կը՛ցալ ըս, հանց ա օխծանչու թորբա (Բ):*

Օխծէն աջըղը լօկան տիւս օնէլ - Մեղավորին պատժելու փոխարեն անմեղին պատժել: *Ասում ա.- Թանջիղըն ապըրած կէնա, յըս մէխկ չօնիւմ, օխծէն աջըղը լօկան մէլ տիւս օնէլ (2):*

Օխծէն ըռըխան պըրծընէլ - Մեծ վտանգից՝ փորձանքից ազատվել: *Ղըչըղներէն վեր տըս-նում ա, մին թանիրնվ ըտըղատ փախչում ա, օխծէն ըռըխան պըրծընում (2):*

Օխծէն ըռըխումը մըգիս՝ կըստակէ - Շատ կեղտոտ է (հիմնականում շորի մասին): *Կը՛ցը մին պէնջակ կա, օխծէն ըռըխումը մըգիս՝ կըստակէ (Բ):*

Օխծէն խըլքը կըլխումը - Շատ հնարամիտ՝ խորամանկ՝ խելոք: *Օխծէն խըլքը կըլխումը ախճիգ՝ ա, կարէլ չըս խանփիս (2):*

Օխծէն կըլծիւր վեր ցավում ա, պիրում ա տինում հըղըցէն մաչին/կըծանումը/չութանէն մըհակէն տակէն - Անօրենը՝ անզգամը ինքն է ներկայացնում իրեն պատժելու առիթը: *Օխծէն կըլծիւր վեր ցավում ա, պիրում ա տինում հըղըցէն մաչին, միհէնգ էտ օյինքազըն ա. քը՛ցալ ա վէգիրին կօշտը, թա՛ յըս ըմ թաքավէրին ծին կ'ուղացալ (2):*

Օխծէն հալավը կ'ը՛նալ/շօռ օնէլ/ճիտ(ավ)ը ըղնէլ/քըցիլ - տեն **Կ'իլին մօրթէն կը՛նալ**: 2. Փոփոխամիտ լինել: *Իգէն օխծէն հալավը կ'ը՛ցալ ա, ընդըրա հըվատալ մէլ (Բ):* 3. Իրեն ստրկության դատապարտել, մեկին իլու-հնազանդ ծառայել: *Ըտի էտ թանջիղը օխծէն հալավը կ'ը՛նում ա, իւրան առաջվա նծքանրին նծքանրը տը՛նում (2):*

Օխծէն հօռը - տեն **Հօռ ու ցալ**:

Օխծէն պիրանումը աղու մըգիլ - տեն **Խանէն առաշկը խօզ՝ տանէլ**:

Օխծը կըծած - 1. Սաստիկ չար եւ անգութ (անձ): *Էտ օխծը կըծածը քիւնամ ա, էն տըղէն ըսպանում (2):* 2. Հնարամիտ, խորամանկ, փորձառու (անձ): *Ամմա գէմքուչըս շատ օխծը կըծածըն ար, խօրամանգ աղվէս... (ՀԺՀ, V, 33):*

Օխծը կըծածէն քօն կըկ'ան, տիւզըն մարթին կ'անլ չի - Սոված մարդը չի կարող քնել: *...Օխծը կըծածէն քօն կըկ'ա, տիւզըն մարթին կ'անլ չի. էրկու օր ա՛ պէն չըմ կերալ, հունց քօն ինի՛մ (2):*

Օխծը կըծածէն քօն կըկ'ան, իւրան կ'անլ չի - Ասում են նրանց մասին, ում քունը չի տանում, ով չի կարողանում քնել: *Օխծը կըծածէն քօն կըկ'ա, Ըշօտէն կ'ալ չի. կըռքէն ցավան էրկու քըշէր ա՛ զէրթուն (Բ):*

Օխծը հալավը կըփօխէ, խասայթը փօխէլ չի - տեն **Կ'իլը թիւքը կըփօխէ, խասայթը փօխէլ չի**:

Օխծը պիւնան/ծական տիւս օնէլ - Ճարպիկ լինել, ճարտար լեզու ունենալ: *Իգէն օխծը պիւնան տիւս կօնէ, վեր ասալ ա, ընական ա (2):*

Օխծը իւրան պօրտավը, դուշը իւրան թէվավը կարէլ չի... - Անհասանելի է, անմատչելի է, շատ բարձր է (պարսպի, բերդի եւն մասին): *...Պէրալ ա չըրքըպիւնիւր պատ շարալ, հինչ պա՛տ. օխծը իւրան պօրտավը, դուշը իւրան թէվավը կերէլ չի նի մընա մաչդօլ... (2):*

Օխժ խօզձող/մաշկող - տեն **Ասըդ մաշկող**:
Օխժ տըճնալ պըկավը տալ - Մեկին խիստ նեղել՝ չարչարել: *խօնդից Նախշունըն էլ հօ ըսկետուր չի՞, օխժ ա տըճնալ հըրթներեն պըկավը տուվալ (Բ):*

Օխժու ըռըխավ/կըռքավ քաշանձ - Հոյակապ, գեղեցիկ: *Օխժու ըռըխավ քաշանձ գանբնյա (Բ):*

Օխժու լըղէ - Շատ դառը (բան): *Էս էլ հօ տանձ չի՞, օխժու լըղէ յա (Բ):*

Օխժու լիւզիլ թափէլ/պիւնըցընէլ - Ճարտար լեզվով համոզել: *Օխժու լիւզիլ պիւնըցըրավ, քօռ ըխճըկանը մարթու տըվալ (Ձ):*

Օխժու լիւզիլ ինիլ - 1. Ճարտար լեզու ունենալ: *Համբարը օխժու լիւզիլ օնէ, հանց խօսից, թանցիրը ապըրանքը իժժան կիւնալ ծախից (Ձ):* 2. Հարախոս լեզու ունենալ: *Փխ կընէ՞՞ ա Սօնան, օխժու լիւզիլ օնէ, սաղ օրը էն ա շէնիս հըրթներեն տըռըպըռտէլիս (Ձ):*

Օխժու խըճը - Հնարամտություն, խորամանկություն: *Աստուծ ըտըրան օխժու խըճը ա տամ, հըղէ տիւնու (Ձ):*

Օխժու ծակ - Անգտանելի, ամենադժվար (տեղ): *Ասում ա.- Արխային կաց, վեր օխժէն ծակումըն էլ ինի, քըթինանկան ըմ (Ձ):*

Օխժու ծիւկաթըն - տեն **Հավու պանէր**:

Օխժու կըլխում խըճը տիւնդ - տեն **Օխժէն խըճը կըլխումը**:

Օխժու հալալ - Շատ բարակ, նուրբ (շոր, զգեստ են): *Ղարյա, հինչ դա՞րյա, մին օխժու հալալ (Ձ):*

Օխժու ճօտ - տեն **Կիւլիլ ճօտ**:

Օխժու նըման - Սուր՝ խոցող լեզվով: *Օխժու նըման ա խօսում լիւզիլիստը (Բ):*

Օխժու նըման փըշըցընէլ - Մեկի հետ շատ անբարյացակամորեն վերաբերվել, կոպիտ պատասխաններ տալ: *Էն էլ հօ հարթըն չի՞ Բարիշկին հը՞տէ, վեր մին պէն ա ասում, օխժու նըման փըշըցընում ա (Բ):*

Օխժու պիւն - Հար մարդկանց հավաքատեղի: *Դէ էտ էլ հօ տօն չի՞, օխժու պիւն ա, հիշկան դաղալ, օղաշ մարթ կա, սաղ օրը հըվաքվում ըն էտ դըջադէն տանը (Ձ):*

Օխժու սըճուր կէրած - տեն **Կիւլիլ սըճուր կէրած**:

Օխժու օրում - Հարանենգ, օժաբարո: ... *Դիւզ օցու օրում զատեր ըն տէռալ... (ՁՏ, Բ, 35):*

Օխտաքիշ անէլ - հեզն. Իրենից վանել, հեռացնել: *Մարուսան տըղօրանցըն ա հըրթներեն օխտաքիշ ա ըրալ, մընացալ միւնալ (Բ):*

Օխտը աման - Ուտելիքի մեծ չափ: *Էտ օշափը վեր նըստում ա, օխտը աման խօրանգ ա օտում (Ձ):*

Օխտը դիւբանդալ անց կըցըրած/քաշանձ - տեն **Օխտը մաղալ անց կըցըրած**:

Օխտը ըմսըկան - 1. Մանկամիտ: *Իզէն օխտը ըմսըկան ա, ընդըրա հու բի՞դի ախճիգ տա (Բ):* 2. Անհամբեր: *Օխտը ըմսըկան ը՞ս, խէ հնմ-սնն չը՞ս անում խօրանգը իկի... (Ձ):*

Օխտը ըռանգ փօխ տալ/փօխէլ - Բարկությունից՝ հուզմունքից՝ վախից են գույնը գցել: *Պը՛լին կըզնըվէլան նըհը՞տ թըռըշնից, կըպտից, օխտը ըռանգ փօխից (ՀԺՀ, VI, 181):*

Օխտը տըռանէ սօտ - տեն **Հալ սօտ**:

Օխտը տըռանէ ուշունց - Թունդ, հայիտյանք: *Քօռ Վանէսը Էզգանան օխտը տըռանէ ուշունցնէ յար տամ կընգանը (Ձ):*

Օխտը թաբաղալ իվիլ ինիլ - Մեկին՝ մի բանի շատ գերազանցել: *Թա Բանսպարը ժուլիգ ա, տըղան էլ նըստա օխտը թաբաղալ իվիլ ա (Բ):*

Օխտը թըլանկա պըրծած/թանկալ չըրթըցըրած/թըլանկու քօղ կըտըրած - Խորամանկ, ճարպիկ, փորձառու: *Սունէն Կանփին օխտը թըլանկա պըրծած ա, խանփիլ չի (Բ):*

Օխտը ժամ - Երկար ժամանակ: *Օխտը ժամ ա՞ ըսպասում ըմ, խէ կամ չը՞ս (Ձ):*

Օխտը իրը՞ս ինիլ - Երկերեսանի՝ քծնող՝ շողոքորթ լինել: *Սունէն օխտը իրը՞ս օնէ, հանց ըրավ՝ Մըրյանէն նըհը՞տ դուստից, վերջումըն էլ մարթին ծը՞րքան ինք կալանվ (Բ):*

Օխտը խաչ քիւնիլ - Շատ տեղեր՝ սրբավայրեր այցելել՝ գնալ: *Օխտը խաչ ա քը՞ցալ, Ըստուծէն դանչանք ըրալ, ամմա մին ա, խօխան սըղացալ չի (Ձ):*

Օխտը՝ ծօվան, մինը՝ կըվան - 1. Ասում են մեջը շատ ջուր խառնած կաթին: *Օխտը՝ ծօվան, մինը՝ կըվան. Սուրփիկին ծախած կաթըն հինչ բի՞դի ինի (Ձ):* 2. Ասում են շատ ջրալի ու անհամ կերակուրին: *Էս էլ հօ խօրանգ չի. օխտը՝ ծօվան, մինը՝ կըվան (Բ):*

Օխտը ծօվու մէրան - 1. Բանասարկու, խառնակիչ (անձ): *Ասթըխէզը օխտը ծօվու մէրան ա, սաղ օրը էն ա ըստըրա-ընդըրա իւրիւր նըհը՞տ կըռըվցընէլիս (Բ):* 2. Գործարար, խորամանկ,

ճարպիկ (անձ): ...Իզէն օխտը ծովու մէրան ա, վեր քրէցալ ա, պիրլանկան ա (Ձ):

Օխտը կաշի մաշկէլ - Խիստ շահագործել՝ տանջել՝ չարչարել: Խանը ըտըրանց շատ ար չըրչարում, օխտը կաշի մաշկում (Ձ):

Օխտը կապով կապէլ/կապու տակէ պահէլ - Պինդ՝ ամուր կապել՝ պահել: ...Օգիւմ ըս լըրիա օխտը կապով կապէ, մին ա, վեր օգի, փըրչիլան ա (Ձ):

Օխտը կարաս պէց անէլ - Սրտաբաց հյուրընկալել, առատորեն հյուրասիրել: Դօրնոց Սիրօժը, վեր տօնը դօնաղ ար կամ, օխտը կարաս ար պէց անում (Բ):

Օխտը կըլծի պէցիւր ինիլ - տեն **Օխտը թաքաղա իվիլ ինիլ**:

Օխտը կիւթանիւ տար - Ունետր, հարուստ (անձ): Օխտը կիւթանիւ տար ա, էն էլ ա՛ դնորդ ընական (Ձ):

Օխտը կումաշ կերած - տեն **Օխտը վըխճար կերած**:

Օխտը կումաշու կեր անէլ - Շատ ուտել: Դօնաղը հըմանչկուտ կինի, էս դօնաղը օխտը կումաշու կեր ա ըրալ (Ձ):

Օխտը կորածէն մինը - Խիստ անճարակ՝ անօգնական (մարդ): Մեր Կիման օխտը կորածէն մինըն ա, բաշիր չի անում, թա լըրիա բօստան անէ (Բ):

Օխտը հարթանը սըվ սիրըկը - Անասունի թափանը (նկատի է առնվում մաքրելու դժվարությունը): Օխտը հարթանը սըվ սիրըկը թըմիզ-ցընում ըն, իփիւմ (Ձ):

Օխտը հըտ թըղըթաղէ անէլ/թըղըթըղէլ - Շատ անգամ գրպարտել՝ անիծել՝ հայիոյել են: Էտ քավթաղը շէնումը էլ հարթնը չի թօղից, օխտը հըտ թըղըթաղէ ըրալ (Ձ):

Օխտը ճիրավ լըվացած - Շատ մաքուր: Զեղուշին տօնը վեր նի մընիս, քըփըտ կըկիս. հանց ա օխտը ճիրավ լըվացած (Բ):

Օխտը մաղավ անց կըցըրած/քաշան - Մաքուր, գտված: Օխտը մաղավ անց կըցըրած ցօրէն ա էտ արտէն ցօրէնը (Ձ):

Օխտը մէյդու տակավ ընցընօղ/ընցած - Զամարձակ, անվախ: Օխտը մէյդու տակավ ընցընօղ մարթ ա Ութէլ (Բ):

Օխտը մօր պահած խուխէն մին աշկը քօռ կինի - Անչափ խնամվածը՝ փայփայվածը կվնասվի: Մարթը ասմա. «Էտ խուխէն խըրէփ

հափըռէտ մաշին պահէ. օխտը մօր պահած խուխէն մին աշկը քօռ կինի» (Ձ):

Օխտը յըթիմավ մին դիւզիւմ մընացած - Անճար՝ անհուսալի՝ վատթար վիճակում գտնվող: Օխտը յըթիմավ մին դիւզիւմ մընացած ժուղօվուրթ ըն էտ շէնին ժուղօվուրթը. վէչ վըդ օնին, վէչ հէվան (Ձ):

Օխտը շէն կօխ տալ - Շատ տեղեր այցելել, շատ տեղերում լինել: Թաքավէրին մարթիքը օխտը շէն ըն կօխ տամ, ամմա ըտի ծառ քըթէնում չըն (Ձ):

Օխտը չափէլ, մին կըտըրէլ - Մի բան անելուց առաջ լավ մտածել՝ կշռադատել: Զու վեր օխտը չափում չի, մին կըտըրում, վըֆնը քարէն նի յա կամ (Ձ):

Օխտը պօգ՝ անէլ - տեն **Պօգ՝ անէլ**:

Օխտը պօրտ - 1. Նույն ծնողների յոթ սերունդը: Ըտըրա էնքան վըֆսկէ յա իլնի, վեր օխտը պօրտէն էլ հըսալ ա (Ձ): 2. Ամբողջ տոհմը, ազգուտակը: Թաքավըրը հառնէն ան պըտրունէն լնվ վըսկըդան, խազնա յա տամ, տահանց օխտը պօրտէն էլ խարջա-բօրջա ըզադում (ՅԺՅ, VII, 246):

Օխտը պօրտը գիդնիլ - Մեկին՝ մի բան լավ ճանաչել, բոլոր մանրամասնություններն իմանալ: Ասում ա.- Յըֆս էտ ծըմակէն օխտը պօրտը գիդնիւմ ըմ, կօրչիլ չըմ (Ձ):

Օխտը պօրտը նախշիլ/նիւրիւր խառ(ն)էլ - Մեկին շատ հայիոյել՝ անիծել: Վայ ա վեր մինը նի յա մընում Թիվանէն բաղը, Թէվանը օխտը պօրտը նախշիւմ ա (Բ):

Օխտը պօրտը չուրանալ - Ամբողջ գերդաստանով՝ տոհմով վերանալ (հիմնականում գործածվում է որպես անեծք): Օխտը պօրտը չուրանա, խուխէս հացը խէ կըտըրալ ըֆս (Բ):

Օխտը պօրտը պըրտըտիւսիլ - Մեկին լավ ուսումնասիրել՝ նրա էությունը պարզելու համար: Թամարան հըրթընցուկէն օխտը պօրտը պըրտըտիւսիւմ ա, յըֆտան քիւնամ նըշան (Բ):

Օխտը սարէն քամակը քըցիլ - Խիստ բարդացնել՝ դժվարացնել: Տընաշինըտ, վեր մին պէն ըս օգում, օխտը սարէն քամակըն ա քըցիւմ (Բ):

Օխտը սարէն քըմակէն - Շատ հեռու: Ասում ա.- Էտ ախպիւրը էն ա օխտը սարէն քըմակէն, տու կարէլ չըս հըսնիս ընդըդ (Ձ):

Օխտը սըհաթ - տեն **Օխտը ժամ**:

Օխտը վրձնար կերած - Կուշտ, ախորժակ չունեցող: Ասում ա.- Ըշտանի չօնիմ, հանց ըմ օխտը վրձնար կերած (Ձ):

Օխտը տարե - Երկար (ժամանակ): Վեր քեզ ձորնու չի տան, օխտը տարե էլ կըսպասիմ (ԱԲ, 445):

Օխտը տըղըմարթու կեր անել - տեն օխտը կումաշու կեր անել:

Օխտը տըռան (հնչծղ) շօն - Անսկզբուն-քային, հեղիեղով բնավորությամբ (մարդ): Ի-գէն օխտը տըռան հնչծղ շօն ա, նըհըտը կործ մէլ փըռնել (Բ):

Օխտը տըռան մատաղ օտօղ - Խիստ անե-րես՝ շողոքորթ: Օխտը տըռան մատաղ օտօղ մարթ ա Զօփունց Խասան (Ձ):

Օխտը ցնքավ ցնքիլ - Փշոտ թփերով՝ ցա-քով, ամուր ցանկապատ սարքել: Օխտը ցն-քնվ ցնքիլում ա, ամմա մին ա, էլիա խօզերը նի լըն տըռնում բօստանը (Բ):

Օխտը փուֆ - 1. Շատ ծանր: Ասում ա. «Էտ չուվալը օխտը փուֆ ա, յըս կարել չըմ շըլակիմ տանիմ» (Ձ): 2. Շատ, մեծ քանակությամբ: Ռու-բել դային ասում ա. «Տուք հինչ ը՞ք փուֆում, էտ ջանեն մաջին օխտը փուֆ գիհար կա» (ԱԶ, 132):

Օխտը փութանուց - տեն օխտը փուֆ (1):

Օխտը քըրանէ ճեղաց - Շատ աշխատասեր (մարդ): Մեր Արտաշը օխտը քըրանէ ճեղաց ա, քըշեր-ցիրէկ կործ ա անում (Ձ):

Օխտը քիլիդավ կապել/քիլիդու տակէ պահել - տեն օխտը կապավ կապել:

Օխտը օր, օխտը քըշեր - Երկարատեւ, շատ երկար ժամանակ: ... Օխտը օր, օխտը քըշեր հըրսանէք՝ ըն ընես, ջան ըսելավ, ջան ըսկընա-լավ ըպըրես (ԱԲ, 98):

Օղերըն ըղնէլ - Ոգետրվել, խանդավառվել: Արիսակ աքերը Էն ա օղերը ընգած. էքիւց թօռ-նը փըսակվում ա (Բ):

Օղի-մօղի անէլ - տեն Տէտուտէն անէլ:

Օղկ անէլ - 1. Փսիւել: Միհետ օղկ ա ըրալ, պիրանան քարեր ա վեր տըռնալ, աշխարքըս լըցցալ (ԱԱ, 88): 2. Օղի թորելու ժամանակ կրակը թեժ լինելու պատճառով օղու հետ նաեւ եռացող մրգի մասնիկներ թափվել: Արաղը վեր ըսքըսում ա կիւլը, կըրակը բիդի հանդարդ ինի, թա չէ օղկ ա ընական (Բ):

Օղկը կիւլ - Զգվել, փսիւելու ցանկություն առաջանալ: Ըտըրան վեր տըռնում ըմ, օղկըս կիւլ ա (Բ):

Օղտէն դալուն յըր ինիլ - տեն Զիյրանէն դալուն յըր ինիլ:

Օղտէն դալուն յըր (հ)անէլ - տեն Զիյրանէն դալուն յըր (հ)անէլ:

Օղտէն ընգունումը բօն իլմծ - տեն Էշին ընգունումը բօն իլմծ:

Օղտէն ընգունումը բօն ինիլ - տեն Էշին ընգունումը բօն ինիլ:

Օղտէն յըրա չօխա կարել - Անիմաստ՝ զուր աշխատանք կատարել: Զարը ասում ա.- Ըտըր դ բօստան չի տըռնալ, օղտէն յըրա չօխա մէլ կարել (Ձ):

Օղտէն քըթծլմվ ճիւր տալ - Քիչ միջոցներով մեծ կարիք հոգալ: Լավ կընէգըն Էն ա, վեր կարե օղտէն քըթծլմվ ճիւր տա, խօխէնքը պահե մըծըցընէ (Ձ):

Օղտէր փըրթակէլ - Մեծ բաներ՝ շատ բա-ներ թաքցնել՝ քողարկել: Կընէգըն թա.- Յըս օղտէր ըմ փըրթակալ, քու կոտօթունըս կըրը-լական չըմ փըրթակիմ (Ձ):

Օղտը Էշին վըռնան կապէլ - 1. տեն Էշը վըռնան մօրթէլ: 2. Մեկին, իրենից արժանիք-ներով ցածր մարդու ստորադասը դարձնելով, խիստ վիրավորել: Ուստան ասում ա. «Նախա-գան ապըրած կէնա, օղտը Էշին վըռնան ըս կապում. յըս հանրու տըռնըվա բօնդուր ըմ, էտ մըկալ օրվա խօխան հու վա՛, վեր յըս ընդըրա շնագերդը տըռնում» (Ձ):

Օղտը ըրբէն/յըգնանը նըհըտ լըծէլ - տեն Էշը վըռնան մօրթէլ:

Օղտը թօղ(ն)էլ, գիւզնակէն հըրտան շօռ կիւլ/մըծակէն փաջին յըրա դավի տալ/լիւն փըռ(ն)էլ - Կարեւորը՝ մեծ բաները թողնել, երկրորդականի՝ մանր բաների ետեւից ընկնել: Զարը ասում ա.- Մ շան տըղա, սեզնը մէլ քաղէլ է՛, տանն քաղէ, օղտը թօղալ ըս, գիւզնակէն հըր-տան ընգալ (Ձ):

Օղտը հնքվավը կօլ տալ - տեն Էշը փըլանավը կօլ տալ:

Օղտը հիշկան ըստակած ինի, կաշին մին իշապէնը կինի - Մեծարժեք իրը, ինչքան էլ արժեքը կորցնի, էլի արժեք ունի: Օղտը հիշկան ըստակած ինի, կաշին մին իշապէնը կինի. վարար ախպիւր ա Դօրիւց ախպիւրը, տարէն հիշկան արաշտ ա ինիւմ, էլիա ցըմաքում չի (Ձ):

Օղտըն ա յըր ինիւմ կըզըկիւզ - Ասում են նրանց մասին, ովքեր փորձում են գաղտնի

կերպով մեծ գործ ձեռնարկել: Մարուսեն մարթը օղտըն ա յեր իննում կըզըկնոգ, ընդըրա պեները կարել չըս գիդնս (Բ):

Օղտը տըռնանը չօքել (միսին) - Դժբախտություն՝ փորձանք պատահել: Էնքան մուհալ ըրալ հիրըվանեն քըսիթթունավը, օղտը նորան տըռնանըն էլ չօքից (Բ):

Օղտը քըճալ վէչ, մաղըն էլ վըճան կըպըճէն - տեն Մուկունը կարում չար ծակը նի մըն(ն)է, ճըխէվնոյըն էլ հնքվան կըպըճէն:

Օղտու աշկ - Փոքր (աման, գավաթ, բաժակ): Մին օղտու աշկ արաղ ա տըվալ, սաղ վախտը միննանը ա անում (Ձ):

Օղտու հնքի - Ո՛չ ավելացող, ո՛չ պակասող, անփոփոխ (բան): Մեր շէնին ախպուրը օղտու հնքի յա. վէչ վըրարում ա, վէչ պիրակում (Բ):

Օղտու քնլլանգի - Իր գործած սխալը քողարկելու համար ուրիշի վրա գոռգոռալը: Օղտու քնլլանգին էտ թաքավերին փէշակըն ար (Ձ):

Օյամիշ անէլ - տեն Այիմիշ անէլ:

Օյամիշ ինի/տըճնալ - տեն Այիմիշ ինի:

Օնգատը ըղնէլ - Հաջողվել, բարեպատեհ առիթ ներկայանալ: Էտ վախտըն էլ, օնգատըն ընգած, մին հարուստ խօջա յա կամ... (ՀԱԲ, 15, 75):

Օնգատը քըցիլ - Հաջողեցնել, բարեպատեհ առիթը օգտագործել: Պառավըն ասում ա. «Տու բիդի հը՛տը պահիս, օնգատը քըցիս էտ դուշէն ըսպանիս» (ԱԲ, 154):

Օնջ կըտըրէլ/փըռ(ն)էլ/օնէլ - 1. Ժանգոտվել, վրան ժանգ նստել: Ցակատը օնջ ա կըտըրալ (Բ): 2. Ծխնելույզը՝ վառարանի խողովակը եւն մրով լցվել: Փիչին դուրբան օնջ ա կըտըրալ, խէ թափ չը՛ս տամ (Բ): 3. Ժանգագույն կեղտով պատվել (ատամների մասին): Կըռքընէն օնջ ա կըտըրալ (Բ): 4. Կեղտոտվել, հատկապես՝ մրով: Տանը պատերը օնջ ա կըտըրալ (Բ):

Օնքեր անէլ - տեն Փուշէրէն անէլ:

Օնքերը բէշ անէլ/բըխկալու բըշէռ շինի/կախ անէլ/կախ տալ/կիտի/մին փութ շինի/վեր պիրի/վըննէրէն տակը քըցիլ/նորնոր տալ - Տխրությունից՝ բարկությունից եւն մռայլվել՝ հոնքերը սեղմել: Ուրոգիւնը, վեր մարթը կամ ա տօն, կընէգը օնքերը նորնոր ա տամ (ՀԺՀ, V, 556):

Օնքերը կախ - Տխուր, անտրամադիր: Կընէգը պիրում ա ինդի՝ օնքերը կախ, յաբան տամ նորան մարթին (ՀԱԲ, 15, 135):

Օնքերը յը՛տ մաչիլ - Տխրությունը՝ մռայլությունն անցնել, տրամադրությունը բարձրանալ: Սիրականը վեր նի յա մընում, էտ կընգանը օնքերը յը՛տ ա մաչնում (Ձ):

Օնքերը սըլկէվի՛ն թէփուկ/մընթնլլա՛ն շինանձ/զըծած - Բարակ՝ նուրբ հոնքեր ունեցող: Օնքերը սըլկէվի՛ն թէփուկ ախճիգ ա Նագօն (Բ):

Օնքերը քանդիլ - Հոնքերի եզրերի մագերը պոկելով՝ բարակացնել՝ սիրունացնել: Օնքերը քանդիլ ա, տըճնում դաշանգ ախճիգ (Ձ):

Օնքը շինիլին տը՛ղ աշկըն էլ հանէլ/ցըրը՛վ տալ/քուռըցընէլ - Մի բան կարգավորել՝ ուղղել կամենալով՝ ավելի փչացնել: Սաբալ օգալ ա կըրասեն ճաքը կօզկէ, վեր ա քըցնլ կօտրալ. օնքը շինիլին տը՛ղ աշկըն էլ հանալ ա (Ձ):

Օնքը փօթ ըղնէլ - տեն Ունքըմաչան աղու կաթէլ:

Օնքը փօթ քըցիլ - տեն Ունքամաչը փօթ քըցիլ:

Օշան տանէլ/քիսիլ/ըղնէլ - 1. Ուշաթափվել, շշմել: Կընէգը վեր ըտի տըճնում ա, իրը՛սը ճըպըռօտում ա, մագէրը քանդում, օշան տանում վեր ընգում (ԱԲ, 168): 2. Մի բանի համար խելքը գնալ, ծայրահեղորեն տարվել, մոլի սիրահարվել: Էտ թաքավերին էլ մին ախճիգ ա ինիս, վեր լըհա հու տըսնա ա, օշան տընէս ա (Ձ):

Օշո կըլխան թըռչիլ/քիսիլ - տեն Օշան տանէլ:

Օշո կըլխէն/յըրան/տը՛ղը - 1. Սթափ, զգաստ: Կամ ա տըճնում լօխ հնրփանձ, օշո կըլխէն մարթ չի կա (Ձ): 2. Բանիմաց, խելքը: Օշո կըլխէն ախճիգ ա, խէ օգում չը՛ս տըղէտ հը՛տէ (Բ): 3. Կարգին, պիտանի: Սաղ շէնումը մին օշո կըլխէն տօն չի կա, սաղ քանդված ա (Բ):

Օշո կըլխէն ինի/կէնալ/պահէլ - Սթափ՝ զգաստ՝ աչալուրջ լինել: Վեր օշո կըլխէն կէնար, էտքան օյինը կնլ չար մեր կըլխէն (Ձ):

Օշո (կըլծիւր) կնլ/հըվաթէլ - Սթափվել, զգաստանալ, աչալուրջ դառնալ: Վար օշո կըլծիւրն ա հըվաթում, յէշըմ ա տըճնում՝ նորան չօրս անգիւնը խընծօրնի յա, մինըն օտըմ ա, խօզ ա տաննում... (ՆԼԴԺԲ, 9):

Օշո կուրցընէլ - տեն Օշան տանէլ:

Օշո հը՛տան տանէլ/քիսիլ - տեն Օշան տանէլ (2):

Օշո հըլծրէլ - 1. Շրջվել, հայացքն շրջել դեպի... Ախճիգը օշո հըլծրում ա բըդի Պիծի

Նըհատակը (ՆԱԲ, 83): 2. Երես դարձնել, արհամարհել: Էտ օրանց էլ էտ ախճիզը օձը հըլծորում ա մըժ քըվօրը անա (Ձ):

Օձը (-մըժթկը) դըբէտ (ինիլ/պահէլ) - Ուշքն ու միտքը դեպի ետ՝ իր ծննդավայրի՝ ընտանիքի եւն վրա (պահէլ): Կօզի քըճալ ա շէնան, ամմա օձը դըբէտ ա պահում (Բ):

Օձը (-մըժթկը) խալխէն վըճէն/տոննդվին - Ուրիշների կանանց սիրահետող: Օղռաշ մարթ ա Մամիկօնը, օձը սաղ օրը էն ա խալխէն վըճէն (Բ):

Օձը (-մըժթկը) յորան ինիլ/կէնալ/պահէլ - 1. տեն **Օձը կըլխէն ինիլ**: 2. Ուշադրության կենտրոնում պահել: Օձըտ հիյվըններէն յորա պահէ, շէնումը կօղ կա (Ձ):

Օձը (-մըժթկը) տէն - Ուշքն ու միտքը դեպի գերեզմանոցը (ասում են ծեր եւ հիվանդ մարդկանց մասին): Խօսքով ապան էն ա օձը տէն, ըսօր-էքոնց մըռըլական ա (Ձ):

Օձը (-մըժթկը) տէս - Ապրելու ունակ, կենտունակ: Դօխտուրը թա. «Քընէնք մէլ անէլ, հիվանդը օձը տէս ա» (Ձ):

Օձը (յըճտ) պիրիլ - Սթափեցնել, վերակենդանացնել: Ծուր շաղ տօ, ա՛յ ախճիզ, օձըս յըճտ պեր, ա՛յ ախճիզ... (ԱԲ, 431):

Օձը տանէլ/քինիլ - տեն **Օձան տանէլ**:

Օձը տէն անէլ - տեն **Օձը հըլծորէլ**:

Օձը տըճը - տեն **Օձը կըլխէն**:

Օձը տըճը ինիլ/կէնալ/պահէլ - տեն **Օձը կըլխէն ինիլ**:

Օձնակը պարան տալ - Առատորեն միզել (կանանց մասին): Էտ կընգանը կոնը կամ ա, քինամ ա մին դալդա տըճ օձնակը պարան տամ (Ձ):

Օչըրէդը կ'ան/հըսնէլ - տեն **Յըճթը կ'ան**:

Օչըրէդը մըճ հըսամ՝ Լէնինը մըճամ, ճըղացէն քարը կօտըրից - տեն **Յըճթը մըճ հըսամ՝ Լէնինը մըճամ**:

Օչըրէդը ձորիկը կըտօրէլ/օտէլ - տեն **Յըճթը ձորիկը կըտօրէլ**:

Օչըրէդը փըռ(ն)էլ - տեն **Յըճթը փըռ(ն)էլ**:

Օջաղը հանգիլ/քանդվիլ - Յայրական տունը քանդվել՝ սերունդը չշարունակվելու՝ արուժառանգ չունենալու պատճառով: Բափկէնին օջաղը հանգից (Ձ):

Օջաղը շէն/վառ պահէլ - Յայրական տունը շենացնել: Լավ ջանիլը էն ա, վեր օջաղը շէն պահէ (Ձ):

Օջաղը(տ) շէն կէնա - բըմդ. Տունը(դ)՝ գերդաստանը(դ) շէն մնա: Օջաղըտ շէն կէնա, Մակիչ, ք'ծմնգ՝ ըրեր՝ թօթը թըփըճէնք (Բ):

Օռած տըռռօն - Մեծամիտ, գոռոզամիտ, փքված (մարդ): Էտ օռած տըռռօնը սնրփ չի անում, թա մարթու պարէլ տա (Բ):

Օռնավ կըլխէն թըխած/գարկած - տեն **Չըքոնճնվ կըլխէն թըխած**:

Օս ա վեր անում - հեզն. Սաստիկ թթու է: Էս հինչ կ'ինի յա՛, օս ա վեր անում, էս հունց ը՛ք խըմում (Բ):

Օսէտ ծոն կա - տեն **Վըճըս կըլխէտ (2)**:

Օսերըն ի վեր ածէլ - տեն **Ջընըղներըն ի վեր ածէլ**:

Օսը լոնծ թակած (յըճըն, կ'ումաշ) - տեն **Ջընաղը լոնծ թակած (յըճըն, կ'ումաշ)**:

Օս վեր անող - 1. Անշնորհք (վարսավիր): Այդինըն էլ հինչ դա՛լլաք, օս վեր անող ա (Բ): 2. Ընդհանրապես անշնորհք՝ անծիրք (մարդ): Էտ օս վեր անողը կարում չի՝ մին պէն անէ (Ձ):

Օսփօխ անէլ - 1. Բեռը մի ուսից մյուս ուսի վրա տեղափոխել: Կերանը շատ ա ինոմ ծանդըր, Մինասը օսփօխ ընէլավ մին թանիրնվ հըսընում ա շէնը (Ձ): 2. Գործը թեթեացնել՝ հեշտացնել (իրար օգնելով՝ հերթափոխելով եւն): Օսփօխ ըն անում, արտը էրկու օրումը հընձում (Ձ):

Օվտան կ'ան/օնէլ - 1. Ըստ արժանվույնի հատուցել՝ պատժել, հախիցը գալ: Ըբուռէն մարթին օվտան հայասըզը կըկա (ԱԲԲ, 27): 2. Զսպել, խեղճացնել: ... Տըճսնըմ ա, վըճը կարէլ չի ըտըրա օվտան կ'ան, քըցըմ ա կ'ետը, ճոնըր ըտըրան յօր ա օնըմ տանըմ (ԼՂԲ, 373):

Օտէլ-խըմէլ - տեն **Քըճփ անէլ**:

Օտէլ-խըմէլը ձորիկը ծըճթամ - Անդամալույծ, անկողնային հիվանդ: Օտէլ-խըմէլը ձորիկը ծըճթամ ա, հինչ ա՛նէ, լ'ավըն էն չի՛, մըճնէ պըրծընէ (Բ):

Օտէլ, կըլխէն ճոնը խըմէլ - 1. Գործը լրիվությամբ վերջացնել: Լավ ուստան էն ա, վեր օտում ա, կըլխէն ճոնը խըմում, յըճտան հախը յօր օնում (Ձ): 2. Յետքերը ծածկել՝ անհետացնել: Կօղ Յանին օպըտնի կօղ ա, օտում ա, կըլխէն ճոնը խըմում (Բ):

Օտոդը պէր կըլկ'ն - տէն **Օս ա վէր անում**:
Օտոդը(տ)/Օտոդըս հուվ ա' - Ասում են ագահ մարդու մասին՝ ո՛ւմ համար ես (է, եմ) այդքան կուտակում, պետք չէ ագահ լինել: *Խըրէգ՝ կործ ըրա, լի՛, օտոդըտ հուվ ա' (Բ):*

Օտոդ-խըմօղ - Կերուխում սիրող՝ խրախճատեր: *Օտոդ-խըմօղ մարթ ա իլնլ Դօրնւնց Սուրէնը (Բ):*

Օտոդ պէրան - Մեկի խնամքի տակ գտնվող՝ նույն ընտանիքում կերակրվող (անձ): *Խըդճ Աթոն հինչ ա՛նէ, տասսը օտոդ պէրան օնէ (Բ):*

Օրան անէլ - Ավերել, քանդել, փչացնել: *Հիյվըննէն նի յըն տըհնում բօստանը, սաղ օրան անում (Ձ):*

Օր անէլ - Լավ՝ նպաստավոր եղանակ լինել: *Օր չի անում, թա բուստըննէն պիհինը (Բ):*

Օրան ինիլ/տըհնալ - Ավերվել, քանդվել, փչանալ: *Շէնումը մին տօն չի մընացալ, լօխ օրան ա տըհնալ (Բ):*

Օրանց կա, տարանց կա - Դեռ շատ ժամանակ կա: *Փնդ ա, լի՛, կըպիրիս. օրանց կա, տարանց կա (Ձ):*

Օրանց/Օրաս յըտը/տէնը - Այսուհետեւ: *Մինակ մընաս ա էն, վէր օրաս յէտըն էլ լնվ ըշ-խադիք, հանցու վէր կամուհիզմէն ճէլլի հըսնիք (ՀԲ, 348):*

Օրավ առաչ - 1. Վաղորոք, նախօրոք: *Օրավ առաչ թնջիրը պըղըրըստօթուն ա իննում տըհ-սած (Ձ):* 2. Հնարավորին չափ շուտ: *Ըտըրանք շատ ըն չըրչարվում, վէր կարին օրավ առաչ տօնը շինին, պըրծընին (Ձ):*

Օր-մըրճվ - տէն **Օր-իշըհ**:

Օր-մըրճվ չըտալ - տէն **Օր տալ, իշըհ չըտալ**:

Օր-մըրճվ չըտըհնալ/չինիլ - տէն **Օր-իշըհ չըտըհնալ**:

Օրէն էքսին մծք'տնջ - Հաջորդ օրվա լավ ակնկալիքով ապրող: *Օրէն էքսին մծք'տնջ մարթ շատ կա (Ձ):*

Օրէն հացէն կարօտ/հասրաթ/մծք'տնջ - Ապրուստի ամենօրյա՝ նվազագույն միջոցներից զուրկ, չքավոր: *Տըհանցա մօտէ յէլ իւրան կըն-գանը նըհէտ մին ք'նսիք մարթ ար ապրում օրէն հացէն մծք'տնջ (ՀԺՀ, VII, 377):*

Օրէն հըսնէլ (մինին) - տէն **Օրը ըղնէլ (մինին)**:

Օրէն մանուկը - Նոր ծնված երեխա, նորածին: *Թօրքէն Աստուծ չօնէ, թօրքը մէր օրէն մա-նուկըն էլ ա մօրթալ (Ձ):*

Օրէն յըրա - Հետզհետեւ, օրեցօր: *էտ մարթը օրէն յըրա պըռավում ա, քանէ քընում ա, օժը պըկասում ա, վըհնէրը թնկնում... (ՆԱԲ, 34):*

Օրէն վէր քըցնծը - Շատ թարմ (ծվի մա-սին): *Ծո՛ւ, հինչ ծո՛ւ, օրէն վէր քըցնծը (Բ):*

Օրէնք տըհնալ - Սովորական երեւոյթ դառնալ: *Անդար անիմ ըստի թիվը, առանց փը-սըկվէլի խօխա պիրիլըն էլ ա օրէնք տըհնալ (Բ):*

Օրէնք տոնս պիրիլ/տոնս օնէլ - Օրէնք ընդունել: *էտ տըղան լնվ-լնվ օրէնքնէ յա տոնս պիրում, ժողովուրթէն խարջա ըզարում (Ձ):*

Օրերը հնշըվ ըրած/հըմբարած/թամամ (ինիլ) - Մահամերձ, վախճանը՝ մահը մոտ (լի-նել): *Պառավը ասմա. «Յէս իմ յաշըս անց ըմ կըցըրալ, իմ օրերըս հնշըվ ըրած ա, ինձ թուղէցէք՝ մի ըխպիրոն դըրադէ, տուք քէցէք...» (ԱԲ, 177):*

Օրը անէլ, օրը օտէլ - Օրական աշխա-տանքով ապրել, առանց ուրիշ եկամտի ապրել, աղքատ լինել: *Օրը անում ա, օրը օտում, ընդըրա ըշտըղա յա՛ փուլ (Ձ):*

Օր(ը) անց կըցընէլ/ըսպանէլ - Օրը՝ ժամա-նակը մի կերպ՝ ապարդյուն անցկացնել: *Կօրծ չի կա, ջըհիլնէն հըպարապ օրը անց ըն կը-ցընում (Ձ):*

Օրը ըժըմըժէնքիլ (մինին) - Ծերանալ: *Բուղդան դայուն օրը ըժըմըժէնք'նլ ա, էլ տոնս չի կ'ամ շինամաչը (Բ):*

Օրը ըղնէլ (մինին) - Վատ վիճակում հայտն-վել: *Ասում ա.- Պառավ մարթ ա, խէ տընագ ը՛ս անում, տու վէլ ըս ըտըրա օրը ըղնական (Ձ):*

Օրը խըվարէլ/կըտըրվէլ/մըթնէլ - Թշվառու-թյան՝ վշտի ու տանջանքի մեջ լինել, դժբախ-տանալ: *Ամէյին օրըն էլ խըվարից. ջնհիլ-ջիվան տըղան մըհալ (Բ):*

Օրը խըվըրցընէլ/կըտըրցընէլ - Թշվառու-թյան՝ վշտի ու տանջանքի դատապարտել, դժբախտացնել: *էս կըռըվը շատ մարթու օր ա խըվըրցըրալ (Ձ):*

Օրը ճնշ տըհնալ - Կեսօր դառնալ՝ լինել: *Օրը ճնշ ա տըհնալ, հնլն մէր հարթնը էն ա քօն (Ձ):*

Օրը մըթնըցընէլ - 1. տէն **Օրը խըվըրցընէլ**: 2. տէն **Օր(ը) անց կըցընէլ**:

Օրը պակաս - 1. Հիփոթեզան լրիվ ժամանակը դեռեւս չլրացած՝ ծնված, բնականոն ժամանակից շուտ ծնված: Օրը պակաս խօսքն *ճէլի կըմըծանա* (2): 2. Թույլ, տկար: Օրը պակաս մարթ ա, լի՞, մեր Զամանը, կարում չի կործ անէ (Բ): 3. Չափազանց անհամբեր: Օրը պակաս ը՞ս, պատառ հանվանլն ըրա, լի՞ (Բ):

Օրը պէնժալ - 1. Լույսը բացվել, լուսանալ: Լըհա վեր օրը պէնժում ա, շինանցեք՝ քինամ ըն խաղվէն բաղէրը (2): 2. Եղանակը պարզել: Թոխապէրը անց կացէն, օրը պէցվալ (Բ): 3. Նպաստավոր՝ բարվոք վիճակ ստեղծվել: Խըդ-ճը շատ ա տանջվանլ, մէխկ ա, անջախ-անջախ օրը պէցվալ (Բ):

Օրը սըվ անէ/սըվըմըթէն անէ/ սըվըցընէ - տեն **Օրը խըվըցընէ**:

Օրը սըվ ինի/սըվըմըթէն ինի/սըվանալ - տեն **Օրը խըվարէ**:

Օրը տարէ ընցընէ/տըռնալ - ժամանակը շատ երկար թվալ՝ դժվարությամբ անցնել: ...Օրըս տարէ յա ընցընըմ, տօռնըս պը՛նօղ մարթ չի կա (ԼԲԲ, 30):

Օրը տըրէկան (տըռնալ) - Շատ արագ (աճել, մեծանալ): Ըտի էտ ախճիգը մին դաշանգ տըղա յա պիւրիւմ, իտ էլ մըծանում ա՛օրը տըրէկան (ԱԲ, 102):

Օրը ցիըրէկալ/քըսծրէն - Բացահայտորեն, բոլորի աչքի առջեւ, բոլորի գիտությամբ: ...Ասում ա. «Տուք քանէ կըլխանէ յը՛ք, վեր օրը քըսծրէն նի յըք մըտալ իմ ծիյանօցըս կ'ուղօթուն ըրալ» (ԱԲ, 163):

Օրը փիս/տըծէր տըռ մըթնէլ - Անհաջողության՝ ձախողության հանդիպել, գործերը վատ գնալ, աննպաստ պայմաններ ստեղծվել: Թօռը նի կանլանլ, հծնձ ընտընուն օրը փիս տըռ մըթնից (2):

Օրը քըցիլ (միսին) - Վատ վիճակի հասցնել: Թաքուհին լանց ինիլալ ասում ա.- Հասէ ինձ էս օրըն ա քըցալ, տոնս յէկալ (ՆԱԲ, 39):

Օրը քըսծր տըռնալ - տեն **Օրը ճանջ տըռնալ**:

Օրը օրէն մատաղ անէլ/տալ - Օրերն ապարդյուն անցկացնել, ձգձգել: Էնքան օրը օրէն մատաղ ըրալ, թուռըթացը ըսքըսից, էլ կարից վէչ բաղը քաղէ, սաղ խաղուն փուչացալ (Բ):

Օրը օրէն (յըրա) - տեն **Օրէն յըրա**:

Օրը օր չինիլ - Ծանր վիճակում լինել: Կարկուտը սաղ արտերը փուչըցըրալ ա, ժուղուվորթէն օրը օր չի (Բ):

Օրթնած աղ - Քահանայի կողմից օրհնված աղ, որ կերցնում են մատաղացու անասունին: Օրթնած աղը կ'առնանը ուտըցընէս ըն, յը՛տնան մուրթէս (2):

Օրթնանք անէլ/տալ - 1. Օրհնել, գովեստով եւ երախտագիտությամբ հիշել: Մինչը՛վ միհէնգ էլ շինանցեք՝ էտ ախպիւրը շինօղէն օրթնանք ըն տամ (2): 2. Հայիողել, նգովել, անիծել: Ղէ՛, վերջը, մին լ'ալ օրթնանք ա տամ, լի՞, մին լ'ալ քու ասած ուշունց ա տամ... (ԲՀԲ, 193):

Օրթնըյա տէր ասէլ - Քահանային ողջունել: Հըղէննի ջիհիւմ ա դերին, ամմա մըննան ըղ-նում ա՛օրթնըյա տէր ասէ (2):

Օրիգ տալ - 1. Ուտակապով ոտքերը կապել, ոտակապել: Օիյը՛նը ծրիգ ըն տամ, պէց թօղում հանըր (Բ): 2. Երկար պարանի մի ծայրը ոտքից կապելով՝ մյուս ծայրը հողի մեջ խրած ցցին ամրացնել: Օիյան վէր ա կ'ամ ծիւն ծրիգ տամ, ըխպըրան ճուր խըմում քօն ընում (ՆԱԲ, 42):

Օր-իշըդ/պէրի/ումբուր - Բարեկեցիկ ապրուստ, երջանիկ կյանք: Խըդճ Մարյանէն օրը-իշըդը վէրըն ա, սաղ օրը էն ա հը՛ռ քըշիս (Բ):

Օր-իշըդ/պէրի/ումբուր չըտալ - տեն **Օր տալ, իշըդ չըտալ**:

Օր-իշըդ/պէրի/ումբուր չըտը՛սնալ/չինիլ - Տանջվել, չարչարվել, հանգիստ կյանք չունենալ: Արաքներէն վախտը խընըբըղըցեք օր-իշըդ չըն իլան տըսնալիս (ԱԱ, 80):

Օրկուն-օրկուն անէլ - Հորդաբար հոսել՝ թափվել: Թօռը օրկուն-օրկուն ա անում (Բ):

Օր հանը՛վ անէլ/հըմբարէլ - Որեւէ բանի անհամբեր սպասել: Օր ա հըմբարում, վէր կ'արունքը կ'ա, հանցու քինի շէնը (Բ):

Օր չի ինիւմ/չի կա, վէր... - Ամեն օր, միշտ: Օր չի ինիւմ, վէր Քանսպիւրը խըմած չինի (Բ):

Օրպատ անէլ - Արեւը մայր մտնել, օրը վերջանալ: Լըհա վէր օրպատ ա անում, հծնձ ընօղ-նէն կ'ամ ըն տօն (2):

Օրվա կերածը մը՛նընը չինիլ/մըննան քըցիլ - Շատ թույլ հիշողություն ունենալ: Պառաւը ասում ա.- Բալա, հունց մը՛նընըս պի՛րիւմ, ըսկի օրվա կերածըս մը՛նընըս չի (2):

Օրվա հաց - Ապրուստի ամենօրյա՝ նվազագույն միջոց: Օրվա հաց էլ չի կարում քըթէնա (Բ):

Օրվա հացէն կարօտ/հասրաթ/մծբ'տանջ - տէն Օրէն հացէն կարօտ:

Օր տալ, իշնդ/պէրի/ումբուր/անրէվ չըտալ - Տանջել, չարչարել, նեղել: Էս պառաւը շատ չար ըսկետոր ա ինում, էս հարսէրին օր ա տամ, իշնդ չի տամ (ՀԺՀ, VI, 230):

Օրումըս/Օրումըտ/Օրումը տըսալ չըմ/չըս/ չի - Այսպիսի բան չի եղել, բնավ չեմ (չես, չի) տեսել: Ըստի կարկուտ օրումըս տըսալ չըմ, ամմէն մինը մին յումբուրոդու մըջանք կա (Բ):

Օր ու քըշէր - տէն քըշէր-ցիրըկ:

Օր ու քըշէր անէլ/չինիլ - 1. տէն քըշէր-ցիրըկ անէլ: 2. Մեկի հետ ապրել՝ կենակցել: Ղըզարանց Հակօթջանըն ասալ ա.- Ա՛ ժողօվուրթ, մէր Օսաննէն նրիէտ էնքան օր ու քըշէր ըմ ըրալ, քուրախպէր ընք տըմալ... (ՆԱԲ, 137):

Ծրփանթը կըրկըմօտան ճէլլի կան - Մի անսպասելի բան սպասելի բանից շուտ կատարվել՝ տեղի ունենալ: Ամմա դէ հունց պըտա-հից՝ էտ թաքավէրը հօրը անա ճէլլի մըմալ, հունցը ասում ըն. «Ծրփանթը կըրկըմօտան ճէլլի յըկալ» (Զ):

Ծրտան կան/օնէլ - տէն Ծվտան կան/օնէլ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Աբեղյան Մ.**, Ժողովրդական խաղիկներ, Երեւան, 1940
2. **Աբրահամյան Ե.**, Մեծ Թաղեր, Ստեփանակերտ, 2009
3. **Ադելա (Սարգսյան Ա.)**, Սըբերտըս լիզն ա, լափու վա տամ, Ստեփանակերտ, 2003
4. **Աթաբեկյան Լ.**, Բանաստեղծություններ, Երեւան, 1970
5. **Ադաբեկյան Մ., Հանեյան Ա., Ուռուտյան Ռ.**, Հայերենի հնչատարբերակների տառադարձման նոր համակարգը, «Հայերենի բարբառագիտական ատլաս», պրակ 3, Երեւան, 2010
6. **Ադայան Է.**, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, հհ. 1-2, Երեւան, 1976
7. **Ադայան Է.**, Ընդհանուր եւ հայկական բառագիտություն, Երեւան, 1984
8. **Ադայան Ղ.**, Հեքիաթներ, Երեւան, 2004
9. **Ադաջանյան Մ.**, Հաթերք, Ստեփանակերտ, 2012
10. **Աճառեան Հր.,** Թուրքերենէ փոխառեալ բառեր հայերենի մէջ, Էմինեան ազգագրական ժողովածու, հ. Գ., Սոսկուա-Վաղարշապատ, 1902
11. **Աճառեան Հր.,** Հայ բարբառագիտութիւն, Սոսկուա-Նոր Նախիջեւան, 1911
12. **Աճառեան Հր.,** Հայերեն գաւառական բառարան, Թիֆլիս, 1913
13. **Աճառեան Հր.,** Քննութիւն Ղարաբաղի բարբառին, Վաղարշապատ, 1901
14. **Աճառեան Հր.,** Հայերեն արմատական բառարան, հհ. Ա-Դ, Երեւան, 1971-1979
15. **Ամատունի Ս.**, Հայոց բառ ու բան, Վաղարշապատ, 1912
16. **Առաքելյան Վ.,** Ավետիք Խաչատրյանի պոեզիայի բառապաշարի ոճական առանձնահատկությունները, Երեւան, 1954
17. **Առաքելյան Վ., Խաչատրյան Ա., Էլոյան Ս.,** Ժամանակակից հայոց լեզու, հ.1, Երեւան, 1979
18. **Առձեռն բառարան հայկազնեան լեզուի,** 2-րդ հրատ., Վենետիկ, 1865
19. **Առուշանյան Մ.**, Կո՛ւժ, քեզ ասեմ, կուլա՛, դու լսի՛ր, Ստեփանակերտ, 2001
20. **Ավետիսյան Ն.,** Իմ Պըլը Պոուլին, Ստեփանակերտ, 2002
21. **Բաղիկյան Խ.,** Ղարձվածային ոճաբանություն, Երեւան, 2000
22. **Բաղիկյան Խ.,** Ժամանակակից հայերենի ղարձվածային միավորները, Երեւան, 1986
23. **Բարխուդարեանց Գ.,** Արագը տարին կտարի, Շուշի, 1883
24. **Բարխուդարեանց Գ.,** Բարոյական առածներ, Թիֆլիս, 1898
25. **Բարխուդարեանց Գ.,** Չոբանն ու Նշանածը, Թիֆլիս, 1896
26. **Բարխուդարեանց Ս.,** Պըլը Պոուլի, Թիֆլիս, 1883
27. **Բաքվի հայոց բանահյուսությունը** (կազմել, ներածությունը գրել եւ ծանոթագրել են Ա. Ղազիյանը, Ս. Վարդանյանը), Երեւան, 2004
28. **Բեգլարյան Մ.,** Ղարաբաղի մեր Քարահունջը, Ստեփանակերտ, 2004
29. **Բեդիրյան Պ.,** Ժամանակակից հայերենի ղարձվածաբանություն, Երեւան, 1973
30. **Բեդիրյան Պ.,** Հայերեն ղարձվածքների բացատրական բառարան, Երեւան, 2011
31. **Բեդիրյան Պ.,** Հայերեն ղարձվածքների ընդարձակ բացատրական բառարան, Երեւան, 2011
32. **Գաբրիելյան Գ.,** Արցախյան նվազարան, Երեւան, 2002
33. **Գաբրիելյան Գ.,** Ընտրանի, Ստեփանակերտ, 2007
34. **Գալստյան Գ.,** Ղիցաբանական անունների եւ ղարձվածքների համառոտ բացատրական բառարան, Երեւան, 1966
35. **Գեւորգյան Ե.,** Եղանակավորող ղարձվածներ, «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1966, № 1
36. **Գեւորգյան Ե.,** Հայերենի ղարձվածները, Երեւան, 1969
37. **Գրիգորյան Գ.,** Սոխրաթաղյան ժպիտներ, Ստեփանակերտ, 1998
38. **Գուսան Աշոտ,** Գուսանի սերը, Երեւան 1958
39. **Գուսան Բագրատ,** Երգարան, Երեւան, 1971

40. **Գուսան Բագրատ**, *Մանուշակ*, Երեւան, 1968
41. **Ղադեան Ա.**, *Վարանդայի ժողովրդական գրականության հանդես*, «Ազգագրական հանդես», գգ. 17, 18, 19, Թիֆլիս, 1908-1910
42. **Ղադյան Խ.**, *Հողվածների ժողովածու*, Էջմիածին, 2007
43. **Ղավթյան Կ.**, *Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը*, Երեւան, 1966
44. **Էլոյան Ս.**, *Ժամանակակից հայերենի բառային ոճաբանություն*, Երեւան, 1989
45. **Թառսիւնի (Ներսէս Սազանդարեան)**, *Նոր երգարան*, Թիֆլիս, 1898
46. **Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան**, հհ. 1-4, Երեւան, 1969-1980
47. **Իշխանյան Ռ.**, *Բակունցի լեզվական արվեստը*, Երեւան, 1965
48. **Խորայեցյան Ս.**, *Ղարաբաղի գվարճախոս Պըլը Պուղին*, Երեւան, 1956
49. **Լալայան Ե.**, *Երկեր*, հ.2 (Վարանդա), Երեւան, 1988
50. **Լալայեան Ե.**, *Վարանդա. Նիւթեր ապագայ ուսումնասիրութեան համար*, «Ազգագրական հանդես», գիրք Բ, Թիֆլիս, 1897
51. **Լալայեան Ե.**, *Վարանդա. Նշանավոր տոներ*, «Ազգագրական հանդես», գիրք Գ., Թիֆլիս, 1898
52. **Լեռնային Ղարաբաղի բանահյուսությունը** (գրառումը, բնագրի պատրաստումը եւ ծանոթագրությունները Մ. Գրիգորյան-Սպանդարյանի), Երեւան, 1971
53. **Լիսիցյան Ստ.**, *Զանգեզուրի հայերը*, Երեւան, 1969
54. **Լիսիցյան Ստ.**, *Լեռնային Ղարաբաղի հայերը*, «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ.12, Երեւան, 1981
55. **Խանզադյան Ս.**, *Պըլը Պուղի*, Երեւան, 1988
56. **Խանյան Ս.**, *Ընտիր երկեր*, հհ.1-4, Ստեփանակերտ, 2010
57. **Խաչատրյան Ա.**, *Մեր գյուղի մարդիկ (Արցախյան գվարճապատումներ)*, Երեւան, 2014
58. **Հակոբյան Վ.**, *Արցախա ծուխ*, Երեւան, 1989
59. **Հակոբյան Վ.**, *Զատիկը ջրավազանի հատակին*, Ստեփանակերտ, 2010
60. **Հակոբյան Փ.**, *Դրմբոն գյուղի պատմությունը*, Ստեփանակերտ, 1999
61. **Հայ ժողովրդական հեքիաթներ**, հ.5, 6, 7, Երեւան, 1966, 1973, 1979
62. **Հայոց լեզվի բարբառային բառարան**, հհ. Ա-Է, Երեւան, 2001-2012
63. **Հայրապետյան Թ.**, *Երզնիքան իրեք խնձոր վեր ընգավ ու տասը խրատ*, Երեւան, 2014
64. **Հայրապետյան Ռ.**, *Ղարաբաղյան խաղիկներ*, Ստեփանակերտ, 2000
65. **Հարությունյան Լ.**, *Կաթնակորեկ*, Երեւան, 1998
66. **Հարությունյան Լ.**, *Նշխարներ Արցախի բանահյուսության*, Երեւան 1991, 2-րդ մաս, Ստեփանակերտ, 2004, 3-րդ մաս, Ստեփանակերտ, 2007, 4-րդ մաս, Ստեփանակերտ, 2009, 5-րդ մաս, Ստեփանակերտ, 2011
67. **Հարությունյան Ս.**, *Անեծքի եւ օրհնանքի ժանրը հայ բանահյուսության մեջ*, Երեւան, 1975
68. **Հարությունյան Ս.**, *Հայ ժողովրդական հանելուկներ*, Երեւան, 1965
69. **Հովհաննիսյան Լ.**, *Գրաբարի բառարան (Նոր հայկազյան բառարանում չվկայված բառեր)*, Երեւան, 2010
70. **Հովհաննիսյան Լ.**, *Գրաբարի եւ Ղարաբաղի բարբառի առնչության հարցի շուրջ*, «Պատմա-բանասիրական հանդես», Երեւան, 1977, № 1
71. **Հովհաննիսյան Ս.**, *Երկեր*, հհ. 1-3, Ստեփանակերտ, 2005-2008
72. **Հովհաննիսյան Ս.**, *Չաստվածների խնջույքը*, հհ. 1-2, Ստեփանակերտ, 2009
73. **Հովսեփյան Հ.**, *Ղարաղաղի հայերը*, հհ. 1-2, Երեւան, 2009
74. **Ղազարեան Ռ.**, *Գրաբարի դարձուածաբանական բառարան*, Երեւան, 2012
75. **Ղազարյան Ռ., Ավետիսյան Հ.**, *Միջին հայերենի բառարան*, Երեւան, 2009
76. **Ղազարյան Ռ.**, *Գրաբարի բառարան*, հհ. Ա-Բ, Երեւան, 2000
77. **Ղազարյան Ռ.**, *Միջին գրական հայերենի բառապաշարը*, Երեւան, 2001

78. **Ղազիյան Ա.**, *Արցախ*, «Հայ ազգագրություն եւ բանահյուսություն», հ.15, Երեւան, 1983
79. **Ղահրամանյան Կ.**, *Օջախի գիրք. Նշխարներ*, Երեւան, 2002
80. **Ղահրամանյան Ռ.**, *Առածանի*, Ստեփանակերտ, 2003
81. **Ղահրամանյան Ռ.**, *Խաղիկներ*, Երեւան, 2005
82. **Ղահրիյան Ա.**, *Լեռան հուշ*, Ստեփանակերտ, 2008
83. **Ղանալանյան Ա.**, *Առածանի*, Երեւան, 1960
84. **Ղանալանյան Ա.**, *Ավանդապատում*, Երեւան, 1969
85. **Ղարաբաղի ժողովրդական ջրօրհնեաց երգերից**, «Արարատ», 12, Վաղարշապատ, 1895
86. **Ղարիբյան Ա.**, *Հայ բարբառագիտություն*, Երեւան, 1953
87. **Մալխասեանց Ստ.**, *Հայերէն բացատրական բառարան*, հհ. 1-4, Երեւան, 1944-1945
88. **Մանասյան Ա.**, *Արցախյան սիրո հեքիաթ կամ Արա պա ըստի պեն կիկի*, Երեւան, 2010
89. **Մարգարյան Ալ.**, *Գորիսի բարբառը*, Երեւան, 1975
90. **Մարգարյան Ալ.**, *Ժամանակակից հայոց լեզու (բառակազմություն, դարձվածաբանություն, բառարանագրություն)*, Երեւան, 1990
91. **Մարգարյան Ալ.**, *Հայերէնի հարադիր բայերը*, Երեւան, 1966
92. **Մարգարյան Լ.**, *Արցախի բանահյուսության լեզուն*, Ստեփանակերտ, 2011
93. **Մելիք-Շահնազարեան Կ.**, *Առակներ Ղարաբաղի բարբառով*, «Հանդես ամսօրեայ», Վիեննա, 1930
94. **Մելիք-Շահնազարեան Կ.**, *Հանելուկներ Ղարաբաղի լեզվով*, «Հանդես ամսօրեայ», 1930
95. **Մելիք-Շահնազարեան Կ.**, *Ղըլըցէ կնանոց պընը-փեշակը*, Թիֆլիս, 1882
96. **Մելիք-Շահնազարեան Կ.**, *Շոշվա դալին խերն ու շառը*, Թիֆլիս, 1887
97. **Մելիք-Շահնազարեան Կ. (Տմբլաշի Խաչան)**, *Զուռնա-տմբլա*, գիրք Ա-Բ, Վաղարշապատ, 1907-1908
98. **Մելքոնյան Ս.**, *Ակնարկներ հայոց լեզվի ոճաբանության*, Երեւան, 1984
99. **Մինասյան Շ.**, *Անվանական դարձվածային միավորները Ղարաբաղի բարբառում*, «Գիտության եւ մշակույթի հիմնահարցերն Արցախում. հանրապետական գիտաժողովի նյութեր», Ստեփանակերտ, 2000
100. **Մինասյան Շ., Բաբայան Ն.**, *Մակբայական եւ եղանակավորող դարձվածային միավորները Ղարաբաղի բարբառում*, «Հայ բարբառագիտության միջազգային համագումար (թեզիսներ)», Ստեփանակերտ, 2001
101. **Մինասյան Շ.**, *Բազմիմաստությունը եւ համանունությունը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում*, «Կրթությունը եւ գիտությունը Ղարաբաղում», Երեւան, 1997, №2
102. **Մինասյան Շ.**, *Գրաբարի եւ Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների որոշ առնչություններ*, «Լեզվաբանության արդի խնդիրները (գեկուցումների թեզիսներ)». Վ. Բրյուսովի անվան օտար լեզուների ինստիտուտ», Երեւան, 2000
103. **Մինասյան Շ.**, *Հաղորդակցական դարձվածները Ղարաբաղի բարբառում*, «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1999, №1
104. **Մինասյան Շ.**, *Հոմանիշությունը եւ հականիշությունը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում*, «Բնօրրան», Երեւան, 1999, №1 (10)
105. **Մինասյան Շ.**, *Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները*, Ստեփանակերտ, 2007
106. **Մինասյան Շ.**, *Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների բառիմաստային առանձնահատկությունները*, «Հայ բարբառագիտության միջազգային համագումար (թեզիսներ)», Ստեփանակերտ, 2001
107. **Միքայելյան Ժ.**, *Գորիսի խոսվածքի հնչյունա-հնչույթաբանական մի քանի առանձնահատկություններ*, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1980, №8
108. **Մուրվալյան Ա.**, *Հայոց լեզվի բառային կազմը*, Երեւան, 1955
109. **Մուրվալյան Ա.**, *Հայոց լեզվի դարձվածաբանություն եւ բայակազմություն*, Երեւան, 1959

110. **Նավասարդեան Տ.**, *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ*, պրակ 1, Վաղարշապատ, 1882
111. **Նավասարդեան Տ.**, *Հայ ժողովրդական հեքիաթներ*, պրակ 8, 9, 10, Թիֆլիս, 1894, 1902, 1903
112. **Նմուշներ Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական բանահյուսությունից** (կազմողներ՝ Մ. Առաքելյան, Ռ. Ղահրամանյան), Երեւան, 1978
113. **Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի**, հհ. 1-2, Երեւան, 1979-1981
114. **Շալունց Ռ.**, *Հակակնիշ դարձվածներ*, «Հայոց լեզուն եւ գրականությունը դպրոցում», Երեւան, 1978, №2
115. **Շալունց Ռ.**, *Համանուն բառերը ժամանակակից հայերենում*, «Լեզվի եւ ոճի հարցեր», IV, Երեւան, 1977
116. **Շերմազանեան Գ.**, *Անեկդոտներ, զուարճալի զրոյցներ, համառօտ դէպքեր եւ առակներ մեծ մասամբ ազգային կեանքից առած*, Թիֆլիս, 1878
117. **Շերմազանեան Գ.**, *Ասրի բեզ եւ Գիքի*, «Կռունկ Հայոց աշխարհին», Թիֆլիս, 1862, 1863
118. **Պետրոսյան Հ.**, *Ղարաբաղի բարբառի հնչյունական կազմը*, «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1986, № 2
119. **Պետրոսյան Մ.**, *Առածանի*, Ստեփանակերտ, 1999
120. **«Պըլը-Պուղի»**, Ստեփանակերտ, 1991-2011
121. **Պողոսյան Ա.**, *Հաղորդի բարբառը*, Երեւան, 1965
122. **Պողոսյան Ա.**, *Նի մասնիկը եւ նրա բառակազմական նշանակությունն ու իմաստային առումները հայերենի բարբառներում*, «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1974, № 2
123. **Պողոսյան Պ.**, *Խոսքի մշակույթի եւ ոճագիտության հիմունքներ*, II մաս, Երեւան, 1991
124. **Ջահուկյան Գ., Աղայան Է., Առաքելյան Վ., Քոսյան Վ.**, *Հայոց լեզու*, 1-ին մաս, Ա պրակ, Երեւան, 1980
125. **Ջահուկյան Գ.**, *Արցախահայ (Ղարաբաղի) բարբառի կազմավորման մասին*, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», Երեւան, 1991, № 5
126. **Ջահուկյան Գ.**, *Հայ բարբառագիտության ներածություն*, Երեւան, 1972
127. **Ռուս-հայերեն դարձվածաբանական բառարան (Ռ.Մելքումյան, Պ.Պողոսյան)**, Երեւան, 1975
128. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախահայ բանահյուսության գրառման պատմություն*, «Նարեկ», Ստեփանակերտ, 2002, № 2
129. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախահայ բարբառի հնչույթային համակարգը*, « Հայ բարբառագիտության միջազգային գիտաժողով (թեզիսներ)», Ստեփանակերտ, 2001
130. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախահայ բարբառի ուսումնասիրության պատմություն*, "Ученые записки (приложение).", АргУ, Степанакерт, 2002
131. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախի բանահյուսությունը*, Երեւան, 2015
132. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախի բանաձեւային բանահյուսությունը*, Ստեփանակերտ, 2009
133. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախյան առակներ*, Ստեփանակերտ, 2011
134. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախյան ավանդություններ*, Ստեփանակերտ, 2007
135. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախյան զվարճախոսություններ*, Ստեփանակերտ, 2014
136. **Սարգսյան Ա.**, *Արցախյան հանելուկներ*, Ստեփանակերտ, 2002
137. **Սարգսյան Ա.**, *Բարբառային բառարանների արդիական պահանջները*, «Հայոց լեզվի պատմության հարցեր (միջազգային հայերենագիտական ութերորդ գիտաժողովի զեկուցումներ)», Ստեփանակերտ, 2008
138. **Սարգսյան Ա.**, *Բարբառային բառերը եւ բառաձեւերը Ղազարոս Աղայանի հեքիաթներում*, «ԱրՊՀ տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 2008, № 1
139. **Սարգսյան Ա.**, *Բարբառային օրինաչափությունների պահպանման կարելիությունը բանահյուսական ժողովածուներում (Ղարաբաղի բարբառի օրինակով)*, ԱրՊՀ գիտական տեղեկագիր, Ստեփանակերտ, 2012, № 1

140. **Սարգսյան Ա.**, Հատուկ անուններով կազմված դարձվածները Ղարաբաղի բարբառում, «Հայերենագիտական միջազգային տասներորդ գիտաժողով (Զեկուցումների ժողովածու)», Երեւան, 2015
141. **Սարգսյան Ա.**, Ղարաբաղի բարբառը 19-20-րդ դարերի լեզվաբանական ուսումնասիրություններում, «Հայագիտական միջազգային երկրորդ համաժողով. Զեկուցումների ժողովածու», Երեւան, 2014
142. **Սարգսյան Ա.**, Ղարաբաղի բարբառի բայական դարձվածների սեռային առանձնահատկությունները, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2010
143. **Սարգսյան Ա.**, Ղարաբաղի բարբառի բառապաշարի արտացոլումը հայերենի բարբառային բառարաններում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», Երեւան, 2011
144. **Սարգսյան Ա.**, Ղարաբաղի բարբառի բառարան, Երեւան, 2013
145. **Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.**, Հարցական եւ հեգնական հնչերանգը Ղարաբաղի բարբառի դարձվածներում, «Կանթեղ», Երեւան, 2007, № 1
146. **Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.**, Հողային կարգը Ղարաբաղի բարբառում (որոշյալ եւ անորոշ առումներ), «Կրթությունը եւ գիտությունը Արցախում», Երեւան, 2004, № 1-2
147. **Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.**, Միայն դարձվածներում պահպանված Ղարաբաղի բարբառին հատուկ բառեր ու բառաձեւեր, «ԱրՊՀ գիտական տեղեկագիր», Ստեփանակերտ, 1999, № 1
148. **Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ.**, Ստացականությունը եւ դիմորոշությունը արցախահայ բարբառում, «Կրթությունը եւ գիտությունը Արցախում», Երեւան, 2004, № 3-4
149. **Սարգսյան Ա.**, Շաղախի ենթաբարբառը Հաղրուփի ենթաբարբառի միջավայրում, Ստեփանակերտ, 2009
150. **Սարգսյան Ա.**, Շաղախի ենթաբարբառի հնչույթային համակարգը, «Բանբեր Երեւանի համալսարանի», Երեւան, 1995, № 2
151. **Սարգսյան Ա.**, Տառադարձության կարետությունը բանահյուսության մեջ, «Միջազգային գիտաժողովի կյութեր. Մեսրոպ Մաշտոց համալսարան», Ստեփանակերտ, 2007
152. **Սուքիասյան Ա., Փալստյան Ս.**, Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարան, Երեւան, 1975
153. **Սուքիասյան Ա.**, Հայերենի դարձվածների եւ դարձվածաբանական հոմանիշների մասին, «Պատմաբանասիրական հանդես», Երեւան, 1970, № 1
154. **Սուքիասյան Ա.**, Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան, Երեւան, 2003
155. **Սուքիասյան Ա.**, Հոմանիշները ժամանակակից հայերենում, Երեւան, 1971
156. **Տիգր, Ծպատըղ քօլադ կտրի, Թիֆլիս**, 1889
1597. **Օհանյան Հ.**, Ժամանակակից հայոց լեզվի բառապաշարը եւ նրա հարստացման միջոցները, Երեւան, 1982
158. **Օվյան Վ.**, Եվ Պըըը Պուդին մի առակ պատմեց, Ստեփանակերտ, 1993
159. **Օվյան Վ.**, Կապույտ տարիներ, Ստեփանակերտ, 2007
160. **Абакумов С.**, Устойчивые сочетание слов, "Русский язык в школе", № 1, Москва, 1936.
161. **Акопян А.**, Морфологические категории глагольных фразеологизмов русского и армянского языков, Ереван, 1984.
162. **Амосова Н.**, Основы английской фразеологии, Ленинград, 1963.
163. **Архангельский В.**, Устойчивые фразы в современном русском языке, Ростов-на Дону, 1964.
164. **Архангельский В.**, Некоторые вопросы русской фразеологии в связи с историей ее изучения, "Ученые записки (РПИ)", вып. 4, Ростов-на Дону, 1955.
165. **Ахатов Г.**, О составлении фразеологического словаря татарского языка, Уфа, 1979.
166. **Ахатов Г.**, Фразеологический словарь татарского языка, Казан, 1982.
167. **Бабкин А.**, Русская фразеология, ее развитие, источники и лексикографические разработки, Ленинград, 1968.
168. **Виноградов В.**, Русский язык (Грамматическое учение к слову), изд. 2-е, Москва, 1972.

169. **Виноградов В.**, *Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины*, "Труды юбилейной научной сессии", Ленинград, 1946.
170. **Вульфийс И.**, *К вопросу о классификации идиомов*, "Русский язык в современной школе", № 6, Москва, 1929.
171. **Гаврин С.**, *Фразеология современного русского языка*, Москва, 1974.
172. **Гаврин С.**, *К вопросу о постоянстве лексического состава ФЕ*, "Ученые записки", вып. 25, Пермский пед. институт, 1960.
173. **Диброва Е.**, *О фразеологии верхнедонских говоров*, "Вопросы изучения русского языка", Ростов-на Дону, 1962.
174. **Ефимов А.**, *О языке художественных произведений*, Москва, 1954.
175. **Ефимов А.**, *Стилистика художественной речи*, Москва, 1961.
176. **Ефимов А.**, *Язык сатиры Салтыкова-Шедрина*, Москва, 1953.
177. **Ефимов А.**, *Фразеологическое новаторство Салтыкова-Шедрина*, "Литературная учеба", № 12, Москва, 1939.
178. **Копыленко М.**, *Исследования в области славянской фразеологии древнейшей поры*, Ленинград, 1967.
179. **Кунин А.**, *Английская фразеология*, Москва, 1970.
180. **Кунин А.**, *Большой англо-русский фразеологический словарь* (4-е изд.), Москва, 1984.
181. **Кунин А.**, *Фразеология современного английского языка*, Москва, 1972.
182. **Ларин Б.**, *Очерки по фразеологии*, "Очерки по лексикологии, фразеологии и стилистике", Ленинград, 1956.
183. **Лексика и фразеология. Материалы для факультативного курса по русскому языку в школе** (отв. ред. проф. Г.В.Валинова), Ростов-на Дону, 1970.
184. **Мельниченько Г.**, *Задачи изучения диалектной лексики и фразеологии*, "Ученые записки", том 160, вып. 11, МОПИ им. Н.К.Крупской, Москва, 1966.
185. **Мокиенко В.**, *Славянская фразеология*, Москва, 1980.
186. **Молотков А.**, *Основы фразеологии русского языка*, Ленинград, 1977.
187. **Назарян А.**, *Фразеология современного французского языка*, "Вопросы языкознания", № 4, Москва, 1979.
188. **Патканов К.**, *Исследование о диалектах армянского языка*, Санкт Петербург, 1969.
189. **Попов Р.**, *Фразеологизмы современному русскому языку, с архаичными значениями и формами слов*, Москва, 1976.
190. **Руднев А.**, *Проблемы фразеологии (лекции по современному русскому литературному языку)*, ЛТПИ им. Герцена, Ленинград, 1960.
191. **Телия В.**, *Что такое фразеология?*, Москва, 1966.
192. **Фразеологический словарь русского языка** (ред. Молотков А., 7-е изд.), Москва, 2006.
193. **Хамоян М.**, *Курдско-русский фразеологический словарь*, Ереван, 1979.
194. **Хамоян М.**, *Основы фразеологии курдского языка*, Ереван, 1988.
195. **Шанский И.**, *Фразеология современного русского языка*, (изд. 3-е), Москва, 1985.

Ձեռնագիր ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ

Աղայան Ղ., Ղարաբաղի բառարանը, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Ղ.Աղայանի ֆոնդ

Առաքելյան Մ., Բանահյուսական նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Առաքելյանի ֆոնդ

Բաբայան Ա., Ղարաբաղի Վարանդայի բարբառը, Ա. Բաբայանի անձնական արխիվ

Բահաթրյան Ա., Բահաթրյան Գ., Բանահյուսական նյութեր, ՀՀ ազգային արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Բահաթրյան Ա., Ղարաբաղու գավառական բառգիրք, Երեւանի պետական համալսարանի գրադարան

Գեւորգյան Մ., Բանահյուսական նյութեր Գորիսի ենթաբարբառով, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Գեւորգյանի ֆոնդ

Գրիգորյան Մ., Բանահյուսական նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Գրիգորյանի ֆոնդ

Գրիգորյան Մ., Ղարաբաղի բարբառը եւ Շուշվա ենթաբարբառը, ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Դադյան Խ., Բանահյուսական եւ ազգագրական նյութեր, ՀՀ ազգային արխիվ, Խ.Դադյանի ֆոնդ

Դանիելյան Թ., Լեռնային Ղարաբաղի Ղզղալա գյուղը, ԼՂՀ Մարտունու շրջանի Բերդաշեն (Ղզղալա) գյուղի թանգարան

Դավթյան Կ., Բարբառային նյութեր Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի եւ հարակից շրջանների խոսվածքներով, Արցախի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի Կ.Դավթյանի անվան կաբինետ

Թավրիզյան Հ., Հեքիաթներ Շուշվա խոսվածքով, ՀՀ ազգային արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Իսրայելյան Ս., Ազգագրական նյութեր Լեռնային Ղարաբաղի Փիրջամալ, Նախիջեւանիկ գյուղերի եւ Շուշի քաղաքի մասին, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի ազգագրության բաժնի արխիվ, Ս.Իսրայելյանի ֆոնդ

Իսրայելյան Ս., Բանահյուսական նյութեր Արցախից, Շամշադինից, Զանգեզուրից, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ս. Իսրայելյանի ֆոնդ

Իսրայելյան Ս., Բառարան Ղարաբաղի բարբառում գործածվող բառերի, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ս.Իսրայելյանի ֆոնդ

Խանզադյան Ս., Բանահյուսական նյութեր Պրլը Պուղու մասին, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ս.Խանզադյանի ֆոնդ

Խանզադյան Ս., Զանգեզուրի երգեր, հանելուկներ, շուտասելուկներ, առածներ, ասացվածքներ, առակներ, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Ս.Խանզադյանի ֆոնդ
Հայերենի բարբառագիտական ատլասի ծրագրով հավաքված նյութեր Արցախի եւ Սյունիքի տարբեր խոսվածքներով, ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժին

Հայրիյան Ա., Բանահյուսական եւ այլ կարգի ժողովրդագիտական նյութեր Արցախից, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ա.Հայրիյանի ֆոնդ

Ղազարյան Ն., Բանահյուսական եւ այլ կարգի նյութեր Հյուսիսային Արցախից, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ն. Ղազարյանի ֆոնդ

Ղազիյան Ա., Բանահյուսական նյութեր, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Ա.Ղազիյանի ֆոնդ

Ղազիյան Բ., *Բանահյուսական նյութեր*, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Բ.Ղազիյանի ֆոնդ

Մեծունց Բ., *Շաղախի ենթաբարբառը*, ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Մելիք-Շահնազարյան Կ., *Բանահյուսական եւ այլ կարգի նյութեր*, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մելիք-Շահնազարյան Կ., *Բանահյուսական եւ ժողովրդագիտական այլ կարգի նյութեր*, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մելիք-Շահնազարյան Կ., *Հավելված Ղարաբաղի լեզվի բառերի*, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մելիք-Շահնազարյան Կ., Մելիք-Շահնազարյան Ա., Առածներ եւ ասացվածքներ Ղարաբաղի բարբառով, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Կ.Մելիք-Շահնազարյանի ֆոնդ

Մինասյան Շ., *Բարբառային նյութեր*, Շ. Մինասյանի անձնական ֆոնդ

Մինասյան Շ., *Ղարաբաղի բարբառի դարձվածների բառարան* («Ղարաբաղի բարբառի դարձվածները» թեկնածուական ատենախոսության հավելված), ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Մխիթարյան Մ., *Բանահյուսական նյութեր*, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ.Մխիթարյանի ֆոնդ

Մխիթարյան Մ., *Շուշվա Ղլեն օյինքազ պըներան*, ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գրադարան

Սարգսյան Ա., *Արցախյան գվարճախոսություններ*, Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Սարգսյան Ա., *Արցախյան ժողովրդական խաղեր*, Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Սարգսյան Ա., *Արցախյան հեքիաթներ*, Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Սարգսյան Ա., *Բանահյուսական, բարբառային եւ ազգագրական նյութեր*, Ա.Սարգսյանի անձնական արխիվ

Տեր-Հովհաննիսյան Մ., *Ազգագրական բովանդակությամբ բարբառային բառերի բառարան*, ՀՀ ազգային արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Տեր-Հովհաննիսյան Մ., *Բանահյուսական տարբեր ժանրերի նյութեր*, ՀՀ ազգային արխիվ, Տ.Նավասարդյանի ֆոնդ

Տեր-Հովհաննիսյան Տ., *Գավառագիտական բառարան*, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Տ. Տեր-Հովհաննիսյանի ֆոնդ

Տեր-Հովհաննիսյան Տ., *«Գավառական բառարանի» սեւագիր հավելված*, ՀՀ Ե.Չարենցի անվան գրականության եւ արվեստի թանգարան, Տ. Տեր-Հովհաննիսյանի ֆոնդ

Օհանջանյան Մ., *Բանահյուսական եւ այլ կարգի նյութեր*, ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսական արխիվ, Մ. Օհանջանյանի ֆոնդ, Մ. Օհանջանյանի անձնական արխիվ

ԱՐՄԵՆ ՅՈՒՐԻԿԻ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
ՇՈՂԵՐ ՄԱՌԵՍՏԻ ՄԻՆԱՍՅԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌԻ ԴԱՐՁՎԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Խմբագիր՝ Լավրենտի ՅՈՎՅԱՆՆԻՍՅԱՆ
Տեխնիկական խմբագիր՝ Լիլյա ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Ստորագրված է տպագրության 20.01.2017:

Թուղթը՝ օֆսեթ: Տպագրությունը՝ օֆսեթ:

Չափսը՝ 70x100 ^{1/16}:

Ծավալը՝ 35.5 տպագրական մամուլ:

Տպաքանակը՝ ,,,,,,,,,,:

ԵՐԵՎԱՆ-2017